[illegible]

# DE NATVRA STIRPIVM LIBRI TRES IOANNE RVELLIO AVTHORE, MEDICO HAC AETATE longe clarißimo,

Cum Indice omnium uniuersi operis obseruatione dignorum copiosißimo.

FRO BEN

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA,
ANNO M. D. XLIII

# CHRISTIANISSIMO
## GALLIARVM REGI FRANCI-
### SCO, HVIVS NOMINIS PRIMO,

Ioannes Ruellius medicus
S. D.



D E NATVRA ſtirpium opus, Chriſtianiſſime
ſimul & Inuictiſsime Rex FRANCISCE, iam/
diu liberalibus auſpicijs tuis ſuſceptum, eiſdem
bene fauẽtibus, nuper ad umbilicum perduxi:
ueteremq́ ſequutus authorũ morem, tuæ nunc
ſereniſsimæ maieſtati nũcupo. Quando ea ſem
per literarum dignitas fuit, ea excellentia, ea de
niq; authoritas, ut eas ſibi naſci, apud ſe foueri,
ſibiq́ dicari, principes & honeſtum & glorio/
ſum putarent: quanto tu magis mira rerum ce/
lebrium captus uoluptate, qui ſtatim à grauio/
ribus illis laboribus, imperij tui functionibus, & curis reſpirans, quicquid
ſucciſiui nanciſceris otij, id totum auſcultandis inſignium ſcriptorum lucu/
brationibus nauiter impendis: easq́ poſtea tam præſenti memoria recitas,
tam culto ſermone perornas, ut quæ loqueris omnia, multo locupletiora,
multoq́ meliora reddas, merum ſal, meram ſapientiam. Quare citra ſuſpi/
cionem captatæ gratiæ, illud teſtari licet, te uenuſtatis & elegantiæ pluri/
mum literis addere: te diſciplinas omneis ſic excolere, & honeſtare, ut eæ
non minus tibi quàm ſcriptoribus ipſis debeant: quòd & ipſe quoq; in tuo
ſcribendi genere, & Gallica facundia, paria cum illis facias, & non raro uin/
cas: atq; ut illorum monumenta uiuant, uigeant, legantur, unus inter prin/
cipes efficis. Ideo unum te regem nouit orbis, maximo rerum uſu præditũ,
incõparabili prudentia, illuſtri gloria, felicitate incredibili, admirabili fa/
cundia, promptiſsimo ingenio, caſtiſsima eloquutione pollere. Neq; ullæ
unquam maximè inſignes animi dotes, in ullis ullius æui principibus, uel
ſingulæ extiterunt, quæ non confertim omnes in te clarius eluceant, propa
gentur, excellãt. Quo factum auditur, ut æternos in hominibus titulos iam
tibi pepereris, pietatis erga ſubditos, parentis omnium, ornatoris ſtudioſo
rum, cunctarumq́ artium bonarum: præterea magnitudinis, prudẽtiæ, hu/
manitatis. Quos titulos, & cetera illa ſumma naturę dona, cunctis quidem
ut mirari licet, æmulari uerò non item. Ob hiuſmodi igitur præſtantiam
tuam ſatis feliciter agi cum hiſce cõmentarijs m̃is exiſtimaui, ſi eos in tuam
clientelam de me abſente, utcunq; licet, uenerabũdo, tanquã præſente ſuſce
peris. Ita nimirum commendatos ſatis ac probatos intelligent ſe eſſe, ubi iu
dicio tuo, longè quidem acerrimo, non diſplicuerint. At quoniam materia
quam tracto, multis olim ſeculis intentata iacuit, pronior ad ueniam uia re/

 linquetur

linquetur mihi, in tanto rerum discrimine uacillanti, & interdum, si ita con/tingat, humana caligine cæcutienti. Neq; enim quiuis semper rem propositam acu tetigerit, ut in prouerbio est: nec semper feriet quodcunq; minabitur arcus. Siquidē & Theophrastus, & cunctis à Galeno prælatus Dioscorides in re herbaria, neque non apud nos Plinius, tam diuersi plerunq; abeunt, ut in gratiam nulla orationis persuasione reuocari queant. Et, me hercle, nonnunquàm in herbulæ cuiusdam facie repræsentanda, notas tam uariè delinant, ut quiduis aliud potius quàm stirpem ipsam demonstrare uideantur: aut certè eandem, multiplici prorsus effigie: quę an talis usquam esse possit, pleriq; omnes dubitant. Quare me tantorum impulit uirorum dissidium, per uastas ire regionum multarum solitudines, inuia montium iuga peragrare, lacus inaccessos lustrare, abdita terræ fibras scrutari, hiantes uallium sequi specus, uel cum corpusculi huius periculo pręcipitia non/nunquam tentare, ut inspectu etiam, nedum cognitione, res ipsas comprehenderem, de quibus eram scripturus. Nec minus laboriosa fuit in euoluendis authoribus cura & sedulitas, præsertim Theophrasto: in quo notas stirpium, sparsim uarijs in locis, membratimq; usq; eò distractas licet intueri, ut nusquam gentium tota una stirps esse uideri possit. Has tamen omneis colligere oportuit, & ut in unum coalescerēt corpus, ad sese reuocare. Itaq; frutices non paucos, uario ē informi rerum commistu cōflatos, resumptis undecunq; licuit partibus, repræsentaui: & uelut coloribus redditis cunctis ut magis cognobiles essent, effeci. Tum, quod longē difficilimum fuit, post plantarum picturas, consentientibus delineamentis singulis, res ipsas cum suis dotibus uelut ob oculos posui. Mox quod nomē Gallicum quæq; stirpium sibi adoptasset, docere conatus sum: nempe quo nomenclationis au/cupio officinæ tuæ Galliæ potiantur, quàm multa rectè, quàm plura secus, & perperam uocent: tum quibus omnia propriè uocabulis designare debeant. Sine quibus certè uocibus, etsi suis numeris ad unguem depingantur, haud tamen probē intellectum fuerit, in tanta præsertim gentilitate, quę efficta, & suis ornamentis illustrata nobis fuisse existimetur queuis plantula. Cuiuscunq; enim demonstrandæ rei quid, & qualis ipsa sit, ratio una hæc semper mihi uisa est, & tanquam methodus certissima. Quam si olim uiri arte & ingenio celebres, qui superioris seculi discussa caligine, exutaq; prorsus barbarie, se ad Græcos Latinosq; scriptores classicos receperunt, bene assequuti fuissent, uel ut parcius dicam, tantum sequuti, melius labori nostro cōsuluissent, cum alioqui multa præclarē in alijs disciplinis repererint, de nostris quoq; non male merentes. Sed forsitan à medicorum natione id auxilij expectabatur, quòd ipsorum propria, & quodam modo sua præceptio esse uideretur: quanquam nec ipsi sapientiæ affectatores, quos Græcia primum philosophos nuncupauit, id muneris, ut alienum à se reiecerunt, quin ex eo potius studio gloriam sibi non mediocrem aucupati sunt. Præcipuè his multo etiam magis illi ipsi reges: quibus, cum aliquado etiam rebus pręclarē gestis claruissent, neglecto interim regni fastigij honore, studium fuit, locis quę suprà dixi perlustratis, herbas quęrere generi humano perutiles:

mox

mox inuentas posteritati tradere: nonnunquam etiam ut illas sibi assererēt, non segnius quàm pro imperio tuendo decertare: ceu non maiore possent alio mortalitatem beneficio demereri, quàm quod perpetuum fore arbitrabantur. Hoc itaq; uelut gloriæ authoramento, nominatissimi uiuunt etiam hodie grata hominum memoria: alioqui peritura cum ipsis simul atq; è uiuis excessissent, nisi sua ipsorum nomina plantis indita reliquissent, quæ æterno memorabuntur æuo, quandiu scilicet tellus fida & optima rerum parens lysimachias gignet, eupatoria, gentianam, clymenum, polemoniam, & cætera id genus nomen à regibus habentia. Quid, nonne Iuba, qui utriq; Mauritaniæ primus imperauit, studiorum claritate memorabilior etiam quàm regno, eo pręcipuè famam assequutus est æternam, quòd herbam euphorbiam nomine, ab inuento re medico suo appellatam, miris laudibus celebrarit, priuatim ei dicato uolumine? Quanto magis ipse tu, refricata iussu tuo tot stirpium, tamq; uariarum notitia, gloriam referes immortalem? Taceo Philometora, Attalum, Hieronem, Archelaum, reges, qui hac de re scribentes græcè, perpetuum nomen sibi cōciliarunt. Enimuero quia inter Europæ nationes, Galliæ tuæ omnigenum stirpium copia abundant, & ubiq; locorum scatent illis, sua ferè omnibus nomina indidere: partim quidem à græcis, partim uero à latinis detorta, partim à se sumpta: adeò ut quicquid fatu blanditur, & cibo solicitat, & quadrupedū in pabulo inuitat, aut medico placet effectu, Gallica nomenclatione dici possit: uulgus tuum, Illustrissime Princeps, in recensendis patriis & uernaculis nominibus, sequi & imitari sæpiuscule collibuit. Ad materiarios itaq; fabros, ad olitores, ad agricolas, uinitores, ad rusticam turbam frequenter de nomenclaturis retuli, & de illis sumpsi etiam quæ propositæ rei congruerent: sperans hoc sanè modo, documentum tradere cæterarum nationum ac populorum peritis, eadem inquirendi à suis, & in linguam hanc latinam transfundendi, quę optima iudicauerint. Nam sua illa à nobis doceri qui se paterentur? Boni igitur consulas Princeps maxime, quòd sparsim tradita ueteribus, uelut in compendium digessi, eorum obscuritates nō raro illustrans, & plurima abstrusa in lucem ædens. Quorum ueterū scriptorum doctrinam & eruditionem tantum abest ut insecter, ut etiam satis mirari non possim, neq; satis uenerari: qui nos ad interpolandam stirpium naturam suis monumentis non inuitauerunt modo, sed usq; eò etiam iuuerunt, ut illis penè totum acceptum sit referendum, præsertim quod ad cultum, picturas & uires pertinet. Porrò autem uulgatissimas in tanta notitia repræsentandas, omnibusq; cognitas scrupulosius indicandas censui, nonnihil immutante longa annorum serie, negligentiaq; omnia confundente, inuertente ac penitus abolente. Præterea multas à priore illo seculo per posteros monumētis literarum creditas, quæ cum priscis illis de principatu & uiribus certarēt, ne quid historiæ deesset, depinximus. Cumq; res ipsa diligētiam orationis nō postularet, quin illos eloquentiæ flosculos nitoresq; detrectans, se ornari minime pateretur, doceri tantum contenta: sine ullo uerborum fuco, sine ullis dictionis lenociniis, nudè & simpliciter historiam aperui, parum anxius quàm eleganter,

modo uerè ac fideliter differerem. Cęterum ne scripta nostra apud censores nasutulos male audirent, & nomen meum sugillationis contagio polluere/tur, uel animi ingrati suspicione, si sine testimonijs semper agerem: autores laudaui ex quibus aliqua decerpsi, commune cum illis naturæ opus ac stu/dium interpretatus. Etsi non ubiq; semper, ne tot locis nomina repetita fa/stidium parerent: at alicubi tamen id à me factum est, quoties uidelicet, aut res controuersa fuit, aut digna uisa, quæ suo authori referretur accepta. Ve/rum in toto opere summa uotorum mihi fuit, uetustatem recentiore politu/ra concinnare: posteritatem priscorum maiestate augustiorem, instructio/remq; reddere. ne hæc sine authoritate, nouitatis contemptu uilesceret: illa citra splendorem obscuritatis situ exolesceret. Sed iam satis præcox opus, ne diutius latitet, ac mihi decoxisse uideatur, publicum per te accipiat, Christianissime rex FRANCISCE. Vale. Parisijs, quar/to Idus Iunij Anno millesimo quingentesi/mo trigesimosexto.

# TRIVM DE NATVRA STIRPIVM

LIBRORVM, CAPITVM INDEX: CVIVS prior numerus caput, posterior paginam indicat.

QVÆ INSVNT PRIMO LIBRO.

QVÆ LIB. II. CONTINENTVR.



Napus

Iasione

QVÆ INSVNT LIBRO TERTIO.



Phala

FINIS

# ELENCHVS COPIOSISSIMVS IN IOANNIS RVELLII DE NATVRA STIRPIVM LIBROS TRES,

uniuscuiusq; herbæ, plantæ, aut fruticis descriptionem indicans, cum alijs scitu dignis: cuius primus numerus paginam, sequens paginæ lineam denotat.

## A

asclepium

B

C



Caces

cicutæ

colores

crocum

Drupæ

Eupatorij

grossu-

H

hyoscyamus

I

L



 chion

M

myrrhis

O

P



pampinula

persica

poly

Purgare

raphanus

Sabinæ

S

ſcolopendræ

ſtephanonia

T

thryallis

X



Z



FINIS

# IOANNIS RVELLII CANONICI PARISIENSIS ET MEDICI, DE NATVRA STIRPIVM LIBER PRIMVS.

## De arbore, herba, frutice. Cap. i

STIRPIBVS quas terra rerum parens ædit, quædam in arbores attolluntur, aliæ in frutices exiliunt. Sunt quæ humiliori statu contentæ, solum exeunt in herbas. Arborem solemus appellare, quicquid ab radice statim simplici caudice, brachiatum ramis, surculosum, dissolutuq; contumax assurgit: quemadmodum olea, ficus, & uitis conspiciuntur. Fruticem uero, quod ab tadice, caudice multiplici, ramosumq; sese profert: qua nobis appellatione rubus, hedera, paliurus continetur. Herbam, quod ab radice foliatum, sine caudice proueniat, sæpiusq; semen caule ferat: ut frumenta, olera. Iis itaq; tribus ueluti fastigijs summis res arboracea, fruticans, & herbacea comprehenditur. Possunt nimirũ quædã cultus mangonio à sua natura desciscere, ut ad aliud genus permeare uideantur: ut malua, beta. nam illa senis septenisúe mensibus tanta crassitudine longitudineq; proficit, ut instar hastæ grandescat, arborescẽsq; ad usus baculi ueniat, & identidẽ adminiculi uice fungatur. hæc tempore longiusculo grande capessit incrementum, ut in arborem defecisse cõspiciatur. Frutices quoq; nonnulli, præsertim uetustate, degenerant in arbores: ut uitex, hedera, paliurus. Arbusculæ etiã quædam si dimittantur syluescere, transeũt in frutices. Illi quòd per adultam ætatem, uendicato sibi roboré, præduros fundant ramos: hæ quòd surculis luxuriantes, solidos ita ramulos infirment, ut in frutices identidem elanguescant. Hoc naturarũ germanitas præstat, ut una stirps in aliam se facile uertat. Exemplaq; mutationũ huiuscemodi multa suis locis dabunt. Non desunt herbæ, quæ figura reliquaq; facie ueras arbores mentiantur: ut ricinus, & alię permultæ, quæ postmodũ peculiaribus ipsarum mentionibus docebunt. Arbor igitur à frutice ita dissidet, uti frutex ab herba Est enim Frutex, ut quidã Latinorum sentiũt, qui ad iustam magnitudinẽ arboris non assurgit, & statura similis est multis herbis: sed non demoritur, neq; uelut herba perarescit, uerũ perennis edurat. Inter frutices est soboles quoque illa arborũ & plantula. Porrò ex herbarum genere quædam fruticantur, quæ ramulis cõpluribus surculisq; lignosis scatent, sed minutis constant folijs. has ueluti fruticum rudimenta quædam, Suffrutices aliqui maluerũt appellare, Græci φρύγανον nominant.

Horum itaq; stirpiũ cognitio à natalibus locis, uiuendi conditione, partium habitu, quantitate, conuenientijs ac discriminibus, item à dotibus naturę, peti debet. Quod ad uitalem sortem pertinet, quædã urbaniores sunt, quas ijs placet nominibus distinguere Ergò mites, quæ fructu, aut aliqua dote, umbrarumúe officio humanius uiuant, non improbe dicantur Vrbanæ Quædam Syluestres ac feræ, quibus nullus labor adhibetur, nec ope gignuntur humana, sui cuiusq; ingenij semina ferũt. Priora fuisse syluestria satiuis, id est euidentius, quàm ut debeat enarrari: cùm eorũ permulta cultu, domita feritate, mansuescant in hortis: in permultis quoq; generibus & syluestre, & satiuũ inueniri, nemo ibit inficias. Inculta syluestribus horrent: sata sibi mansueros situs usurpant. Nemora uestiuntur quercu, subere, fago, cerris, ilicibus, oleastris, tamaricibus, pomiferisq; syluestribus: ut sunt græcæ siliquæ, albæ spinæ, iuniperus, lotus, pinus, cornus, arbutus, paliurus, atque achrades pyri. Culta pubescũt iuglandibus, pomis, prunis, amygdalis, persicis, cotoneis, & alijs id genus Similiter & in herbis satiuæ quædam habentur, ut olera, fruges: è frugibus frumenta, legumina: in quibus & Erratica quædam dicuntur, quæ sua sponte nata, omni humano cultu carent, nullaq; olitoris lege coercita, liberè uagantur & errant: ut intubus erraticus, fœniculum erraticum, erratica pastinaca.

De partium habitu. Cap. II

ED melius fuerit à partium finitionibus negotiũ auspicari, sine quibus arborum, herbarũ fruticumq́ iustas delineationes assequi non possumus. Radix igitur est id, quo alimentum allicitur, & terræ cohæret. Caulis uerò, in quod idem defertur nutrimẽtum, simplexq́ supra terram assurgit. is si in styli modum sursum prorepat, aut in altum feratur, Scapus Latinis nominari cõsueuit, ducta à columnaribus scapis similitudine. Varro tradit, uiciæ capreolos quibus sursum uorsum serpit, ad scapum lupini, altum ue calamum, ut hæreat, uinciri. Plinius inuentum esse meminit scapum, centũ fabis onustum. Iis constat classicis authoribus, scapum pro caule frequenter usurpatum. Idem quoq; quòd in uirgulæ modũ, uel teli rectitudinem cõsurgat, Thyrsi nomẽ sibi uendicauit. Sed Caudex uerius id, in quod fruticis uel arboris à radice defertur alimoniũ, simplexq́ supra solum prosilit. ut hoc inter caulem & caudicem intersit, ut caulis ad herbas, caudex ad frutices & arbores duntaxat pertineat. Porrò illa coliculorum soboles, inutilisq́ fruticatio è radicibus, Stolones appellantũ. ij arboribus euulsi uiuunt. Quo in genere cum parui sunt, eruuntur: partemq́ aliquam è matris quoq; corpore secum auferunt, fimbriato segmine. Hoc modo plantantũ coryli, sorbi, mespili, fici, imprimisq́ uites à stolonibus, à quibus ne parentem luxuriantes enecarent, auulsis, Pampinatio inuenta dicitur. Ii Licinio Stoloni propter diligentiã culturę cognomen confirmarunt: quòd nullus in eius fundo reperiri poterat stolo: quòd effoderet circum arbores è radicibus, quæ nascerentur è solo, quos stolones appellabant. Legemq́ tulit, uetantem plus quinquaginta iugera ciuem Romanum habere. Succrescens nepotum successio, Soboles, ab olescendo dicta est. Cęterũ ut caudex caulis'ue radice: sic rami caudicibus fulciuntur. Rami sunt, qui in caule fissi multiplices sparguntur, quos nõnulli Nodos uoluerunt appellare. Is cum suo fructu decerptus, aut ex arbore direptus, Termes ueteribus dicebatur: præsertim cùm folijs repletus est, & minus glaber. sic termitem oliuæ nominat Horatius. Auulsum cũ fructu è palma termitem, Doricos Spadica uocitare, author est Agelius. Surculus, quod ex ramis simplex ac indiuiduum oritur, quale præsertim germen apparet, quod ex surculis nasci Pompeius est author: unde germanos dici tradit, eadem stirpe genitos. sed hæ partes primæ cõmunesq́ plurimorum. neq; tamen caules, neq; ramos, neq; surculos omnes herbæ proferre conspiciuntur. Verum quæ semen aut fructum ædunt, caulem fundere nulli dubiũ est. Caulis etenim non nisi seminis gratia promitur: quasi cum semina parturiunt, gestientes caulem emittant. Cortice omnes uestiuntur. Cortex, pars est ultima à subiecto corpore separabilis, ueluti crusta quędam, ad tegendum data: qui si uelut ambiens membrana cingat, Tunica à tuẽdo corpore dicta est. pars tamen corticis interior, quæ ligno pressius adhæret, propnè Liber erit. is, quibus scribimus, libris nomen dedit. Corium tamen doctis non tam facies summa, quàm statumen quoddam crassius, cui & aliud subesse potest, nominatur. Thalliam priuatim cepæ folliculum Festus intellexit. Sunt & partes quædam, quę ex animaliũ partibus appellationem sibi mutuantur. habẽt enim Neruum, quod continuũ, fissile, prælongumq́ spectatur, sed insociabile, ac germinis infœcundũ, & uenas habens. Venæ ipsæ cætera neruo similes, sed maiores crassioresq́ sunt, & ramulos & humorem habentes. Item alia lignũ, alia carnem sibi uendicauerunt. Lignum, fissile est. Caro, omnibus diuidi potest dimensionibus: quomodo terra, & quæ ex terra constant. unde fit, ut inter neruum & uenam media intercedat. Matrix, quod in medio ligni residet, & tertium à cortice continetur, uelut in ossibus medulla: hanc nõnulli Cor, alij Medullam malunt appellare. Lignum igitur neruo & humore cõstat, interdũ etiam carne: ut quũ indurescens ferula, uel palma transit in lignum, uel cartilaginosa quędã radix in lignosam duritiem coaluit. Matrix carne & humore constatur. Cortex tribus illis interdũ concretus est, ut roboris, populi, pyri, nonnunquam humore & neruo, ut uitis. Folia humor & caro creant. Istæ tamen partes tanquam omnium communes & uelut elementa stirpium habentur, humor, neruus, uena, caro. Iis enim uniuersa plantarum natura cõsistit. Quædam tamen quasi annuæ partes accedunt, quæ fructuum partui potius accõmodantur, ut foliũ, flos, pediculus. Pediculus, siue quod idem habetur Petiolus, id est quo folium, fructus aut flos dependet. Fructus quod carne & se-

mine com

mine compactum est frequenter tamẽ pro eo, quod inuolucro perinde quasi carne & se
minio coactum est, accipi solet. Folium, humore & carne concretum cernitur. Flos, gau
dium est arborum herbarumq́. Concipiunt enim uarijs diebus, & pro sua quæque natu-
ra grauida partus gerunt, quod Germinatio ideo uocatur. Pariunt cum florent, flosq́ ru-
ptis constat utriculis sed Educatio in fructu est. Sunt etiam quædam peculiaria parturien
tis arboris indicia, quæ nec fructum, nec florẽ proprie dixeris: Cachryas Græci uocant,
Plinius Pilulas in medicina urendi uim habentes. Suntq́ sublonga panicularum modo
nucamenta, quæ squamatim compacta propendent è ramis, ueluti quidam foliorum con
ceptus, quibus arbores intumescunt grauidæ, germina parere gestiẽtes. Ea uidentur quæ
10 dam pineæ nucis rudimenta, sed habitu multo longiore turbinantur. Crescũt hyeme, ue-
re dehiscunt in flauescentes squamulas, & prodeunte folio, caduca pereunt. Qualia in la
rice, picea, platano, iuglande, tilia, abiete, & alijs permultis uidere licet. Verum quod in
auellana nuce corylóue, compactili callo racematim cohęret, & ueluti prælongus uermis,
singulari pediculo pensile nititur, Iulum tam Græci quàm Latini uocãt. Porrò quicquid
sublonga uel subrotunda specie tumet, Panicula dici ferè potest: ut quę pendet è piceatũ
uel roborum ramis, Græci Cyttaron nominant. Sic rosæ quædam priusquam dehiscant,
conuolutas habent foliorum paniculas. Lanosam quoque comam in milio, panico, arun-
dine, & qualem in aruis complures herbæ, & in palustribus iunci gerunt, Latini Panicu-
lam, Græci anthelen dixere. Cæterum ea quæ callo squamatim compactili pendent è ra-
20 mis nucum, roborum, picearum, appellantur Nucamenta: uel ideo quòd sint quasi quæ-
dam naturæ rudimenta pineam nucem facere condiscentis: uel quod apertissimè in nuci
bus propendere cernuntur. Græci etiam Cyttara appellare consueuerunt. Sunt etiã her-
barum permultæ partes, quæ ab humanatũ similitudine nomen emendicarunt, ut coma,
caput, alæ, sinus, genicula, latera, capillamenta, fibræ, uertex, cacumẽ. Coma quicquid hi-
lari uetustate crinium modo, summa ramorum uel coliculorum exornat, ut frondes, cum
foliatum est cacumen. sępe & corymbi, & flores sua uenere comant. Id quod sursum deor
sumúe in globum extuberat, aut in orbem glomeratur, Caput dici consueuit: si magnitu
dine cesserit, Capitulum: à quo multa herbarũ capitulata uisuntur fastigia. Radices non
nullę, ut porri & ceparum, extuberant in capita: unde & Capitatum porrum sibi nomen
30 usurpauit. Sic radix quæ tubere globoso concreuit, sibi capitis appellationem arrogauit.
Verum cohęrentes bulbi, in quos allij caput extumuit, qui seorsum consiti nouam creãt
sobolem, & Nuclei & Spicæ Latinis authoribus appellantur, sicuti Gręcis Gelges, Agli
thes, & Aglidia grana dicuntur, quibus caput allij compactum est. Quinetiam rotundæ
radices suis membranis tunicatæ, Bulbi nominantur: siue pluribus capitulis coagmẽten
tur, uno folliculo omnes ambiente: siue quadamtenus distinctæ separentur, quales sunt
croci, liliorum, narcissi, scyllæ, arundinum, colocasię. Hæ bulbosæ radices sic sub terra cre
scunt, ut ad nouam quotannis sobolem decerpi aliqua portio possit. Ad hæc particulæ te
retes & oblongæ in capilli modũ extenuatæ, Capillamenta dici cõsueuerunt. quæ si con
torta crispentur, Cirri mutuantur appellationẽ. Diffident Cirri tamen ab Acetabulis illi
40 enim tota polyporum flagella sunt: hæc in flagellis cirrisq́ rotundę cauitates ac caserno-
sæ, quibus animal id nititur, et uelut adminiculis fultum exurgit ascita tam Gręcis quàm
Romanis à cotyle & acetabulo similitudine. Cirros ab κείρω dictos putant, quod possunt
detonderi. Capillamentis germanæ sunt Fibræ, quæ herbarum arborumq́ minutiores
sunt radiculæ, in quas uelut extremas, crassiores effusæ spargũtur. Antiqui, si Varroni cre
dimus, Fibrum dicebant extremum: hinc iecinorum fibræ. sic quòd extremas fluminis
oras animal incoleret, Fiber dictus est, Gręci Castorẽ uocãt. Vnde etiã in sagis, Fimbrię,
uestiũ extremitates: à quibus & Fimbriata folia dicũtur. Sicuti & radices multæ fibris ca-
pillatæ, necnon etiam capillamentis fibratæ pinguntur, quæ ueluti crinibus quibusdam
cirratæ comantur. Atqui partes quæ in quosdam nodos intumescunt, tam Articuli quàm
50 Genicula nominantur à quibus persępe uel Geniculatim uel Articulatim ramuli prodi-
re dicuntur. Quod inter artus uel genicula medium intercedit, Internodium dici consue
uit: ut Interuenium, hoc est spatium, quod inter uenas intercipitur. Geniculatæ quoque
radices nominantur, quæ nodis quibusdam interstinctæ protuberant, rotundæ & leuiter

capitulatæ. Partes crassiores nodis conglobatæ, in quas internodiorum extrema coeunt, nominantur Vertebræ. sæpiusq; alterum alteri pyxidatim cohæret, aut infercłum alteri subit, aut insolubili nexu committitur. Lateribus etiam præditæ sunt herbæ, quibus Laterales funduntur rami, aut utrinq; in ordinem digesti prodeūt. Verum cauus inter caulem & ramulos anfractus, unde sinuatim noua proles egreditur, Alæ dicuntur, facta ab humanis alis translatione. Velut in utrorunq; complexu angulus in quem coierunt, Sinus. Sic alarum caua sinusq; idem sibi uelle fatebitur, qui bonos authores euoluerit. Gemmula illa in earum surculis, primum germinationis argumentum, Oculus dicitur. quòd persæpe in huiuscemodi alarum sinu uideantur oculi, is Inoculationi nomen fecit. Cæterum pars illa à capitatis radicibus prodiens, prælonga, teres, quòd in colli speciem figuretur, Ceruix uocitanda est. ut in cepis, porris, & id genus similibus. Præterea adnata, uel Adnascentia, siue potius appendices dicere malis, uelut ramuli dicuntur, quos coles nonnunquam ex se mittunt, quasi nouam ascititiamq; prolem, contra primum naturæ consilium, ueluti rudimenta quædam surculorum spargunt, quæ folijs tantum ornare destinarat. eáque quòd quasi adnascantur & superaccedant, Agnata nostri, uelut Græci, quòd circum caulem erumpentes accrescant, παραφυάδας appellarunt. Vertex, Fastigium, Cacumen id esse constabit, quod longissimo ab radice distiterit interuallo: ut Crus, quod proximum sit pedi. In ijs umbella summatim insidet, quæ est floris seminisúe pedamentum, in plures digestum longiores pediculos: qui simul ex fastigio eodem orti, in latius continuo radiantur, singuliq; florem uel semen sustinent, in orbem circumactum. Quod quoniam umbellæ, qua mulieres uultum uindicant ab sole, & æstū arcent, circinatā effigiem gerit, Græci primū hunc floris habitū σκιάδιον: mox Græcos imitati Latini, dixerūt umbellam: qua non inuenustè fœniculū, anisum, sambucus, daucus, & alia pleraq; coronantur. Hanc non silentio prætermisit Martialis, eius uim numeris explicans,

> Accipe quæ nimios uincunt umbracula soles:
>
> Sit licet & uentus, te tua uela tegent.

In orbem quoq; radiatas herbarum comas, cacuminaq; in fasces coacta, Latini muscaria uocitarunt, à flabri similitudine, cuius uentilatu muscæ conuiuijs abiguntur. Commendauit idem Poeta pauonina muscaria his uersiculis,

> Lambere quæ turpeis prohibet tua prandia muscas,
>
> Alitis eximiæ cauda superba fuit.

Nanque gemmantibus pauonum caudis nonnunquā fieri solebant ad arcenda inuolantium muscarum agmina. sicuti ad excutiendum uestibus puluerem è bubula cauda factitari tradidit idem ijs numeris,

> Sordida si flauo fuerit tibi puluere uestis,
>
> Colligat hunc tenui uerbere cauda leuis.

Ex herbis, frondibus, & ramis quodam topiario opere scenæ fiebant, ut in castris alijsúe locis, frondibus, culmis, uiticulis, alijsq; rebus temporaria struuntur domicilia, quales ad umbram in hortis erigebantur, uti per æstatem homines ab insolatu sese uindicarent. antiquiores Latini Ategias uno nomine dixerunt. Topiarium intelligitur opus, quod ex arbore, frutice, uel herba ad decorem cōponebatur in testudines aut cameras fornicatum. hinc Topiariæ dici merentur arbores, uel herbæ, quæ nimirum huic operi, quòd flexiles sunt & suo lentore sequaces, accommodantur. Vides autem hederam, buxum, concamerata & hortorum fastigia conuestire: herbas quasdam, fruticesq; topiario habitu, quadrupedes, alites, & quaslibet animanteis ementiri. Sed satis topiarij uocabulum, aperta fronte Græcā fatetur originem. Hæc obiter, ne forsitan studiosum lectorem aliquando remorentur, & perinde quasi partes ad exactam deliniationem pertineant, memoriæ tradidimus. Sed iam de quibusdam promiscuè particulis agamus. Cymæ quidam scaporum delicatiores teneriores q; coliculi, quos à prima sectione præstant. Nanq; cum uernum tempus appetit, primo quoq; foliorū pullulatu, præclusis adhuc florum calycibus, quosdam quasi turiones olus subministrat, in quibus floris primum, mox seminis fœtus concluditur: Græci κύημα quasi partum dicunt, ducta felici translatione à uentrem ferentibus fœminis ad brassicam, quæ ineunte uere turgens succo & complurimū cymosa sobole grauida

uida,coliculus enititur. Nec me fugit recêtes quorundã olerum germinatus,turionésue, uelut armoraciorum,sinapis,napi,rapi, Cymas classicis authoribus appellari. Cyma quoqs,licet muliebri sexu frequêtius soleat usurpari, nonnunquã genere neutro Græcorũ imitatione legitur. ut apud Columellam in carmine quod hortorum cultui nuncupauit,

Tunc quoque conseritur, toto quæ plurima terræ
Orbe uirens pariter plebi regiq; superbo,
Frigoribus caules, & uer cymata mittit.

Sic in fico Cradas dixerũt, & in olea Thalliam summos ramorum coliculos teneriores, nec à foliis sua mollicie magnopere diuersos. flos quoque suis constat particulis. Calyx, folliculus est, quo flos primũ, mox seminis fœtus clauditur. Quæ in medio calycis erumpunt stamina, Apices dicuntur [Stamina,quod uelut filamenta ab intimo floris sinu pro siliant. Habent apices sæpius in summo quidpiam crassiusculum, à qua similitudine nomen,ut arbitror,meruerunt. Cæterum flores sæpe medium alterum florem continent,foliisq; pluribus sepiuntur, qui duplices ostendunt, ut anthemidis, lilii, nigræ uiolæ: in quibusdam quædam uisitur uillosa flosculorum congeries, quæ quod conferta sit densaq; floresc at, Muscus dici consueuit: ut in ligustro, & compluribus aliis huiuscemodi partes, cum in aliis, tum in hac uelut facilè principe rosa conspicuæ sunt. Germinat omnis primùm inclusa generoso cortice, quo mox intumescente & in uirides alabastros fastigiato paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit in folia, in medio sustanteis complexa luteos apices. Lanuginem ex floribus aut fructibus deciduã, tam Græci quàm Latini Pappum dixere. Sic lanosi quidã uilli, qui de florescentibus aliquot herbis remanent, & postmodũ in auras euanescunt, Pappi sunt, ut in carduis, senecione, soncho, & plerisq; aliis sit. Pompeio tamen pappi fuere carduorum flores, qui Lucretium citat in testem, ita canentem,

Vestem nec plumas auium papposq; uolanteis.

Quum inuolucro fatiscente pappi à suo consortio dissoluuntur, abeunt in auras, & per aera prouolitant. Vngues in rosis & foliatis floribus ueteres intellexerunt, imas suorum foliorum parteis, quibus in capite suo cohærent, decoloresq; dependent, medicinæ plurimum damnatas, quòd nullo insolatu conditi, colorem uel odorem contraxerunt, & inco cto inutilíq; refercientur humore. quare flores exungulati, oleis, acetis, aut huiuscemodi conditurís adiiciuntur, ne facile putrilaginem aspergine contracta sentiant. Herbæ quædam, arborésue quadam lanugine pubent, quæ est lanata quædam hirsuties, qua sirpium aliquot folia, coliculi, termitesúe canescunt. Sunt etiam fructus qui lanugine quadam ue stiantur, quæ si spissior fuerit, & uelut in lanificii glomum coeat, Floccorum nomine uenit. Continent fructus aliqui flocculos, lanosis uelleribus non absimiles. Quorundã herbarum semina densioribus floccis occuluntur. Lanosum quoque florem qualis in summa arundine per autumnum, & palustribus multis exit, Paniculam uocitan supra memoraimus. Quibusdam & foliis, & coliibus inest aculeata mordacitas, ut urticis. Altæ spina rum armantur uallo. Quod pretenue in durum mucronẽ occalluit, sic ut uellicet, uel stimulo quodam lacessat, Spina uocatur: non aliter, quàm si comprimum à tangentibus sen tiatur, Sentis consueuit nominari. nanq; multæ partes herbarum, arborumq; durantur in spinas. Aculei, quæcunque duriuscula in cuspidem turbinata punctionem insligunt spiculorum modo. Quicquid numerosa congerie aculeorum stipatur, siue tegmen, siue caput, siue cacumen, Echinus est: sic dictus quòd globoso spinarum agmine, maris herinaceum mentiatur. Armatum castaneis echinato cortice uallum est. Dipsaci caput echinatum traditur. Nec longe secus Murex paucioribus sæuit aculeis. Sic carduis muricata sunt cacumina. Sic multa spinaceorum genera muricatis minanẽ uerticibus. Quod ad semina pertinet, ea multis & uariis cõceptaculis recipiuntur, siliquis, ualuulis, folliculis, loculis, uasculis. Folliculus, theca rei cuiuslibet, quæ granum uel semẽ cõtinet inuolutum, Siliqua, tegumentum est, quo uel grana leguminum, uel herbarum semina concludunt. nam non leguminamodo, sed & complures quoq; & herbæ & frutices siliquantur. Valuuli cum cæterorum leguminum folliculi, tum præsertim fabarũ appellati sunt, quia ualuo quasi ualuoli grana excutiantur. Vascula reliqua seminũ inuolucra, quæ si ueluti paruæ capsulæ ea recludant, Loculamenta dicuntur: si pecuniarii sacculi folliculare formam

referet, Vulgæ sibi nomen ascisci t. Non desunt, quæ nonnũquam curuentur in cornicula, sunt & quæ scutulatam referant imaginem quædam lenticularem figuram sibi uendicarunt Tenuis cortex & ueluti membranaceus, quo uel arbor uel radix inuestitur, Tunica est. Sic cepe folliculis tunicatum est. Quod interćursat, uel ambit quadam corij specie, Membrana nominatur. Circinatus item florum uel foliorum ambitus, qui coliculos aut ramulos herbarum coronat, Verticillum est: ab instrumenti muliebris similitudine dictum, quod fuso uertendi gratia solitum est adhiberi Marrubij coliculus uerticillatis flosculorum sertis inseritur Sunt & aliæ partes permultæ peculiariter frumento & uiti dicatæ, quæ non nisi quadam proxima similitudine, suam cæteris nomenclaturam elargiuntur. Culmus, frumenti calamus est, qui spicam sustinet: ea & spicus, & spicum dicitur à Cicerone in Arato. Spica, quod culmus extulit. hanc antiquitus rustici specam uocabãt, & à spe uidetur nominata eam enim quod sperant fore, serunt. Spica mutica dicitur, quæ non habet Aristam: & mutica quasi mutila nominatur. Quæ mutica non est, in hordeo & tritico, tria habet continentia, granum, glumam, aristam & etiam cum primitus oritur spica, stipulæ folia sunt, culmum ambientia. Est autem Culmus idem quod calamus. Granum, dictum, quod intimum solidum est. Gluma, folliculus eius. Arista, quæ ut acus tenuis eminet è gluma, siue eius folliculo. proinde ut grani theca sit gluma, & apex arista. Sunt autem aristæ partes in spica primæ, quæ à Græcis ἀνθέρικες dicuntur, & ἀθέρα. Athet in hordeo propriè, ut Galeno placet, cuspis ipsa spicæ. Granum omnibus conspicuum, gluma uero paucis. uidetur tamen uocabulum etymum habere à glubendo, quod eo folliculo deglubitur granum. itaq; eodem uocabulo appellant fici eius, quam edimus, folliculum Arista dicta est, quod arescit prima. Granum à gerendo. id enim seritur, uti spica gerat frumentum: non autem glumam, uel aristam. Sicut uitis seritur, non ut pampinum ferat, sed uuam. Gluma, tenuis grani tunicula, quod id glubatur dicta. inde pecus glubi dicitur, cuius pellis detrahitur. Aristæ enim quasi cornua sunt spicarum, quæ primitus cum oriuntur, neque plane apparent. In qua sublatent herba, ea uocatur Vagina: uti in qua latet conditus gladius. Illud autem summa in spica iam matura, quod est minus quàm granum, uocatur Frit: quod in infima spica ad culmum stramenti summum, item minus quàm granum est, appellatur Vruncum. Sic Frit, ut summo spicæ cacumine: sic Vruncum ima parte geritur. Quod terræ hæret, postea subsecatur, Stramentum est. Contrà, quod cum spica stramentum hæret, & corbibus in aream deferebatur, ubi discedit in aperto loco palàm, à quo nominata, potest esse palea. Alij stramentum à stando ut stramen dictum putant. alij ab stratu, quod id substernatur pecori. Paleas, ut Pompeius est author, Græci uocant ἄχυρα. Itaque frumentum & panis non sine paleis, Acerosus dicitur. Acus est, quod Græci σκύβαλον dicunt, id est purgamentum frumenti. Apluda genus fuit minutissimæ paleæ ueteribus, siue frumenti, siue panici. Nõ desunt qui putent apludam sorbitionis liquidissimum esse genus. Cum uentus inspirat lenis, frumentum subiactari uallis aut uentilabris solet: ita fit, ut quod leuissimum est in eo, atque appellatur acus, euannetur foras extra aream, ac frumentum quod est ponderosum, purum ueniat ad corbem. Seges tamen quum in articulum exibat, priusquam uagina expli caretur in spicas, cedi quandoque solebat. Hinc Ocymum dictum à uerbo Græco ὠκύς, quod ualer cito, quod citat aluum bobus: & ideo datur ut purgentur, Id genus pabuli sunt segetes uirides sectæ ante, quàm ferant siliquas: contrà, ex segete, ubi sata admista, hordeum, & uicia, & legumina, pabuli causa sunt. Inde quod far ferro cæsum, Farrago dictum: aut quod primum in farracia segete seri cœptum. Farrago peculiariter appellatur id, quod ex pluribus satis pabuli causa datur iumentis. Hæc duplex sentit discrimen: quædam ex recrementis farris admista nonnunquam uicia, serebatur, nonnunquam ex hordeo, quæ Hordeacea farrago dici solita est. Hanc esse puto, quam Græci uocant grastin: quanquam & multi non indoctè semiaridum fœnum interpretentur. Sunt & pleræque partes uiti priuatim attributæ, quæ etiam cæteris sui consimilibus, liberaliter suam fœnerantur nomenclaturam. Nanque uitis, quod inuitetur ad uuas pariundas, dicta primo uidetur: & à pariendo Parilema, ex imminutis literis, ut in multis, dici cœpta est Palma. Sar-

ma. Sarmenta, prælongæ uitium uirgulæ, in quas uitis luxurians spargitur. Palmites, earundem uitium sarmenta appellantur, quod in modum palmarum humanarum uirgulas quasi digitos ædunt. Horum duo genera sunt, alterũ quod ex duro prouenit: quod, quia primo anno plerunque frondem sine fructu affert, Pampinarium uocant. alterum quod ex anniculo palmite procreatur quod, quia fructu induitur, & protinus creat, Fructuarium appellant. Emucidum sarmentum propter infirmitatem sterilescit, neq; potest ex se eijcere uitem: quam minorem, uocant flagellum: maiorem etiam unde uuæ nascuntur, palmam. declinata à uenti flatu, flabellum prius, flagellum posterius. Coliculus intortus, ut cincinnus, Capreolus est. is enim uites ut teneat, serpit ad locum capiundum: ex
10 quo à capiũdo capreolus est dictus. à quo & ueteribus Caprea uitis cognominata, quod capreolum pareret. Hæc caduca est, & nisi sit fulta, fertur ad terram eadem, ut se erigat, clauiculis suis quasi manibus, quicquid est nacta, complectitur quam multiplici serpentem lapsu & erratico, amputans coercet ars agricolarum, ne syluescat sarmentis, & in omneis parteis nimia fundatur. Ineunte uere, in ijs quæ relicta sunt, existit tanquam in articulis sarmentorum, ea quæ Gemma dicitur, à qua oriens uua sese ostẽdit. quæ & succo terræ, & calore solis augescens, primo est peracerba gustatu: deinde maturata dulcescit, uestitaq; pampinis nimios solis defendit ardores. Sunt enim Pampini frondentium ramusculorum comæ coliculiq; fructum fouentes, & ab impendente uindicãtes iniuria. Hinc Pampinare est ex sarmento coles qui nati sunt, de ijs qui plurimum ualent, primum & se
20 cundum, nonnunquam etiam tertium relinquere, reliquos decerpere: ne relictis colibus, sarmentũ nequeat ministrare succum. Focaneus palmes uocatur, qui solet in bifurco medius protepere. idcirco ueteres hoc uocabulo appellant, quod inter duo brachia, qua se diuidit uitis enata, uelut fauces obsidet, atq; utriusq; duramenti alimenta præripit. Is tanquam æmulus diligenter abnodandus, priusquã roboretur. Malleolus uero nouellus est palmes innatus prioris anni flagello, cognominatus à similitudine rei, quod in ea parte qua deciditur ex uetere sarmento, prominens utrinq; malleoli speciem præbet. uel quod capitulatus utrinque & surculatus solebat seri. differt enim à sarmento sicut pars à toto: uerum rostratam ostendit imaginem. Sagittã prudentes rustici uocant nouissimã partem surculi: siue quia longius recessit à matre, & quasi emicuit atq; prosiluit: seu quia cacumi-
30 ne attenuata prædicti teli speciem gerit. Surculos qui nihil attulerint, ijdem Spadones appellant: sicut Pampinarios, qui ex malleolo prorepserunt. ij frugibus sunt inhabiles: tempore tamen sequentis anni acquirunt fœcunditatem, quod inhæreant stirpi suæ, quæ est natura ferax: misti adhuc parentis alimẽtis & fœcundi partus seminibus, ac uelut altricis ubetibus educti paulatim fructum ferre cõdiscunt. Clauiculę, coliculi sunt, quibus quasi manibus proreptans uitis adminicula comprehendit. Gemmantes uere citat oculos in articulis, quibus ipsa germinat & pampini pullulant racematim. si tamen ij fructuarij penitus oculi in terram deprimantur, radices nõ materias creant. Extremam uitis partem Caput appellant, id est ultimũ & productissimum flagellum. Propago quoq;, uetula uitis est per inflexos arcus suppressa, ut ex una plures emergant. Nam cum fuerit annicula, supra
40 terram iuxta suum adminiculum curuatur, atq; ex alto scrobe submersa perducitur ad uacantem palum, tum ex arcu uehemẽter citat materiam. sequente anno insecatur superior pars curuaturæ medullatenus: ne totas uires matris propagatum in se trahat flagellum, & ut paulatim discat suis radicibus ali. bima deinde præciditur proxime palmam. Virgas quas è radicibus aut caudicis lateribus ciet quasi nepotum partu grauida, Sobolem dicunt, rustici malunt Suffraginem appellare. Ea quæ radicibus adhæret, explantanda est: quæ uero lateribus prorepit, detrahenda, non aliter quàm qui excreuit pampinus suis nepotibus orbandus est, nisi propter caluitium loci sumatur in propagines. Cęterum uiticulas nõ palmites aut sarmenta herbariæ rei prudentes uocitarunt, sed à quadã similitudine Flagella, quæ uitis modo reptãtia longè lateq; uagantur, ac uicinos frutices nacta, sic in-
50 tricant eos, ut ijs perinde quasi pedaminibus abutantur: uel eos scandentia suis irretiunt clauiculis, quibus quasi digitis hærent: quales in cucumeribus, cucurbitis, & plerisq; alijs inueniunt. Sed iam ad uitis partũ descẽdamus, quæ annua uice æterno quodã puerperio,

læta mortalibus distenta musto demittit ubera: inter quæ fauente Libero, fœtis palmitibus uel generis albi, uel flauentis ac rutili, uel purpureo nitore micantis, undique uersico loribus pomis, grauidus collucet autumnus. Vua scopo & frequentibus acinis compacta. Scopus, ramosum id, quo dependent acini: quibusdam etiam propriè racemus existimatur, etsi plerunque cum uua confundatur. Scopi cum folliculis subijciendi sub prælum, ut si quid reliqui habeant musti, exprimatur in lacum. Acini constant folliculo, uinaceis, musto. Folliculus, omnibus euidentior est, quàm ut debeat declarari. Vinacei, grana sunt acinorum, γίγαρτα Græcis appellantur, quæ pressis uuis cum folliculo abijciuntur. Vua suo callo grata est, ut potuit inuenisse Duracini nomen, durus acinus. Nanque genera, magnitudine, colore, saporibus acini numerata. hic purpureo lucent colore: illic 10 fulgent roseo, nitentque uiridi candidæ etiam nigræque. tument mammarum modo Bumasti: prælongis dactyli porriguntur acinis. Est & illa naturæ lasciuia, ut prægrandibus adhæreant perguls, mites & suauitate certantes, λεπτόρυγας has uocant. Durant aliæ per hyemem, pensili concameratæ nodo, aliæ in sua tantum continentur anima, ollis fictilibus, & insuper dolijs inclusæ, stipatæ uinaceis circunsudantibus. Quoniam & à patientia nomē acinis datur Passis. quanquam ut alijs placet, Passum quod in rugas est contractum. Vnde Vua passa dicta est, quòd sit rugis implicita: ut Passa frons & Caperata dicitur, rugis quibusdam exasperata. Sic myrtus nigra Catoni in umbra perarescit dum erit passa, & ad uindemiam seruatur condiendi uini gratia. Conduntur & musto uuæ, ipsæque uino suo inebriantur: aliæ decoctæ in uino dulcescunt. Inter acinos & baccas tamen hoc 20 interesse putant, quòd Acini inter fœtus minutiores herbarū, fruticum, arborum'ue densius enascantur. Bacca uero dispersius & rarius. Inter acinos enumerantur grana uuæ, hederæ, sambuci, ebuli, mali punici: addunt etiam morum, & quicquid his est simile. Inter baccas uerò partus lauri, oliuas, corna, fructum loti, quam fabam græcam appellant, myrti, lentisci, similiumque, nonnunquam tamen acini & baccæ indifferenter poni audio. quod Virgilius testatur canens,

Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.

Multorum quoque fructus multis granis pennde quasi acinulis compacti, racematim cohærent: alij suis seminibus in unum corpus coeuntibus, coalescunt in uuam. Corymbi dicuntur hederarum uuæ, dependentibus acinis coactæ. transferuntur tamē ad multos her 30 barum fructus. Fastigia multarum acini iucunda uenustate comant, ut suis locis ostendetur. Poma, duntaxat fructus sunt granduisculi, ij quibus uescimur. Cerasum, prunum, mespilum, appellatione pomi ueniunt. ab hoc quòd indigent potu, Poma dici posse putat Varro. nanque cum inferuntur siccitatibus, aquam postulant. Malum idem esse cum pomo, plerique omnes testantur. Sunt de agricultura scriptores, qui sic malum à nuce distinguunt, ut Nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegitur, & intus habet quod esui est: Malum uerò, quod foris habet quod est edendo, & durum intus includat. Quod si punicum malum deficiat ab hac finitione, nō infirmare tamē debet præceptum, cum nihil temere statui perpetuum in his possit. Nam exotica, quędam non immerito, cum ad nos in posterum uenissent, receptis apud nos nominibus donata. non enim uno uel alte 40 ro, præsertim peregrino contrauenientc, latam pro uernaculis legem antiquare uoluerunt. In punico malo putamen, quod Malicorium dicitur, ab usu cibario prorsus abhorret: edules tamen intus concipit acinos. Mali genera, cotoneum, assyrium, armenium, conditiuum, musteum, marrianum, precox, punicum, persicum: de quibus suis locis disseremus. Nucum genera sunt, iuglans, auellana, seu pontica, uel heracliotica, nux castanea, nux græca, quæ & amygdala dicitur, & thasia: nux molusca, quæ (ut placet quibusdam) persicum est, scilicet quod cæteris omnibus mollior sit: nux tarentina, quæ ita mollis est, ut uix attrectata, frāgatur: nux pinea. Iuglans notior est, quàm ut debeat repræsentari, fructu multis inuolucris occultato: calloso primum, herbaceoque cortice: hinc compactili carinatum loculo: mox tenui tunica, crispi intus nuclei quadripartito digeruntur, lignea inter- 50 cedente membrana. Guliocas iuglandium summa & uiridia putamina ueteribus nominata legimus. Nuces ponticæ, quas prænestinas, alij heracliotica malunt nominare, molli primum caliculo teguntur, mox lignoso quidem, sed fragili putamine. cui tenuis

subest

ſubeſt membrana, rotundum operiens nucleum, in cuius umbilico quaſi peculiaris alter includitur nucleus. Perſicum malum Sueuius Moluſcam nucem uocauit, carnoſo pomo, ſucculento, extrinſecus lanuginoſo, dura intus & ſcabra nuce, in qua nucleus qualis amygdalis matureſcit autumni exitu. malum cũptimum fugax. Nux græca, quæ & plurimis Amygdala dicitur, geminis protecta operimentis, pulinnati primum calycis, mox lignei putaminis, cui ſolidus ſubeſt nucleus, acriore etiãnum callo obductus. Pinea nux conis coagmentatur lignoſis, frequenti nucamento in turbinatã effigiem compactilibus, in quibus nuclei ſingulis cameratis toris incluſi. Nux caſtanea callo conſtat intus plano, triplici teguminis ambitu, membrana primũ amara, mox lento cortice, poſtmodũ echina-
10 to calyce. Pyrum à figura nomen accepit, dictum quòd ad metæ ſimilitudinẽ è lato in acutum ſpectet, & in mucronem turbinetur. Sed pyrorum plura traduntur genera, quàm ut hic ſuccinctè poſſint enumerari, alibi ſuis mentionibus explicanda. Vmbilicus in pomis id eſſe debet, quod in eis medium uel prominet, uel condit. Iulius Pollux idem eſſe quod Fundum teſtatur. Glans magis arboribus quibuſdam peculiaris, qua quõdam homines uictitaſſe feruntur. nunc hoc pabuli genus ſuillum pecus uſurpauit, quo liberaliter saginatur in ſyluis nanque hyeme tota gregem ſaturat. Glandes tamen opes fuiſſe multarum gentium, etiam pace gaudentium, conſtat. Nec non inopia frugum, arefactis olim molebatur farinis, ſpiſſabaturq́; in panis uſum. Necnon per Hiſpanias ſecundis menſis glans inſerebatur, dulcior eadem in cinere toſta. Cautum erat præterea lege duodecim tabula-
20 rum, ut glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere. Genera earum permulta diſtant fructu, ſitu, ſexu, ſapore. Nanque alia fagineæ glandi figura, alia quernæ, alia ilignæ. præterea ſunt aliæ ſylueſtres, aliæ placidiores, quæ culta obtinent. diſtant ſexu mares & fœminæ item ſapore, dulciſſima omnium fagi, ut qua obſeſſos etiam homines in oppidis, duraſſe Cornelius Alexãder affirmauit. harum proprietates naturæ, ſuis mentionibus edocendæ. Sunt & alia, quæ potius ad figuram uidentur pertinere: ut tamen futuris herbarum deliniationibus fundamenta iaciantur, non erunt ſilentio diſſimulanda. Cuiuſmodi ſunt mucro, turbo, meta, puluinus, torus, ſtriæ, ſtriges, crenæ, laciniæ, fimbriæ. Acumen in quod pars quæcunque deſinit, Mucro dici poteſt. eo nomine foliorum multorum, ſiliquarum quarundam, & ſpinarum omnium extrema in mucronem a-
30 cuminãtur. nec ſecus quod exit in acutum, faſtigiatur in mucronem. contrà, Turbo dicitur, quicquid ex acumine tendens in amplius ſpatiatur. Turbinis effigies ita ſe habet, ut ex anguſtiſſimo quoq́; continenter prodeat in latius, quem ſubinde uerſatum uerbere, puer oblectamenti gratia, per plana citum agit. Siquidem hoc iocularis inſtrumenti genus, à faſtigiata cuſpide creſcit in amplum, & in latum ſe diffundit. Turbo inuerſæ metæ ſpeciem exhibet, inde turbinata conſpicitur pyrorum forma. Sic permulta herbarum folia in mucronem turbinãtur, & inuerſo habitu fructus nonnulli uel partes in turbinem mucronantur: quamuis in re idem eſſe mutatis ſolum formis, nemo dubitabit. Nanque ſi rem ex acumine in latius continuo duci cõtuearis, potius quòd ea ſit turbinis facies dicetur turbinati. contrà, ſi rem è latiore figura in arctiorem protrahi contempleris, dum
40 in acutum faſtigetur, aptius credetur Mucronari. Quanq́; identidem inter ſe confundantur: eſt tamen meta idem, quod inuerſus turbo, Conus à Græcis appellata, uel Pyramis: ſicut rectus turbo, Calathus: ſic fœminæ cupreſſi meta in faſtigiũ eſt conuoluta. Puluinus eſt, quod inter uerſus aut ſulcos eminulũ protumet, dictus q́; quãdam refert puluinorum in quibus ſedemus ſimilitudinẽ. Prominentes paruũ calli, & in ſe pulparũ modo collectĩ, Tori nominantˊ. ſic & multæ radices toroſę depinguntur. Striæ, partes quædã, & (ut ita dicam) femora ſunt, quæ protuberãt, ἀξοχας græci nominãt: ſicuti caua canaliculiq́;, Strigiles, ſi Vitruuio credimus, appellãtur. Strigas tamen Feſtus interpretaˊ, ordines rerum cõiunctim inter ſe collocatarum, à ſtringendo nominatas. Striatus caulis dicitur, qui huiuſcemodi ſtrijs eſt præditus, aut ſtriaturis exaſperatus. Crenæ, quædam ſunt in extremis
50 oris inciſuræ, à quibus Crenata herbarũ folia declarantur. ſicuti quæ per ambitũ ſecta, & ſerræ modo dẽticulata, doctis appoſitè Serrata traduntur. In ſagitta quoq́; partis extremę ſectio, in quã neruus inſeritur arcũ tendere uolẽtibus, Crena dicitur. ſumma quoq́; arcus cornua crenas habent, in quib. collocatur inſidetq́; neruus. Laciniæ, partes ſunt extremę,

particulatim

particulatim decoris causa concisæ, orarumq; summarum cæsuræ. inde folia membratim per flexuras digesta, uel natiuis segminibus discreta, Laciniata uocitãtur. multarum arborum frondes laciniãtur. Quamuis Laciniosum frequẽter docti pro sinuoso usurpent: ut, quæ in ambitu folia in quasdam fimbrias exeunt, meritò Fimbriata dixerunt. Sed ne longius fortsitan noster aberret sermo, cohiberi debet: & quod superest, in uerba conferti paucissima: ne hunc longiorem aures uel delicatæ nimis, uel morosæ fastidiant, ijs partibus finem faciamus, modo unũ uel alterum explicuerimus uocabulũ. nam fœtus arborum herbarũue in orbiculos circinatè coeuntes, Pilulas solent appellare. Pilulæ paruæ corticiæ, quæ nascuntur in cupresso, propriè Galbuli sunt, in quibus primigenia semina dedit natura. In cæteris, Nuces & cum generali uocabulo dici putantur. Nec secus Grossi appel- 10 lantur fici, quæ non maturescunt: priuatim tamen in bifera fico, eas intelligunt, quæ per messes maturãtur. Has grossulos græci dicunt ὀλύνθους. Sed de ijs hactenus. Multa in singulorum historia narrabunt exactius, sed ea crassiore quadam (ut ita dicam) musa, pro sequentium arborum fruticumq; delineatione, fuerant prælibanda.

De partium officijs, nutricatu, & humore. Cap. III

D proculdubio uerũ esse ratio nos admonet, si modo in corporibus nostris propria sunt officia cuiuscunq; membri, sic et frugiferarũ stirpium partibus
1 propria munia. Videmus hominibus inspirarã uelut aurigam rectricemq; membrorũ animam, sensusq; iniectos ad ea discernenda, quę tactu, naribus, auribusq; & oculis indagãtur, pedes ad gressum cõpositos, brachia ad com 20 plexum. Ac ne per omnes uices ministeriorũ uagetur insolenter oratio, nihil aures agere ualent, quod est oculorum: nihil oculi, quod est aurium. Nec generãdi quidem data est facultas manibus, aut plantis: sed quod hominibus ignotũ uoluit esse genitor uniuersi, uentre protexit: ut diuina præditus ratione, rerum æternus opifex, quasi quibusdam secretis corporis, in arcano atq; operto sacra illa spiritus elementa, cum terrenis primordijs misceret, atq; hinc animãtis machinæ speciem effingeret. Hac lege pecudes & uirgulta progenuit: hac stirpium genera figurauit, quibus eadem ipsa mater & parens primùm radices, uelut fundamenta quædam iecit, ut ijs quasi pedibus insisterẽt. Truncum deinde superposuit, uelut quandam staturam corporis & habitus, mox ramis diffudit quasi brachijs. Tum caules & surculos elicuit, ueluti manus: eorumq; alios fructu donauit, alios fronde 30 sola uestiuit, ad protegẽdos tuendosq; partus. Ex his igitur quædam sunt genitalia membra conceptu atque fœtu grauida: quædam tanquam tegmina & umbracula eorum, ut quæ fructibus uidua sunt. Sic prior sermo colligebat unicuiq; corporis parti esse attributum officium, quod scilicet ei conuenit: ut surculo qui opportuno loco natus est, fœcunditatis uis insidet. quòd si nonnunquam cesset à partu, non tamen ut orbus uel sterilis, à choro fertilium erit explodendus. surculis itaque genitalis sedes assignatur. Sed cum omne quod adolescit augeturq;, capessat alimentum oportet, hoc non nisi concoquentis caloris beneficio suppeditatur. stirpes itaque principium aliquod caloris habeant, est necessum, quę suis radicibus alimentũ ex nutricio terrę sinu, uel altricis uberibus, integrum & confectum hauriunt. Terra enim perinde atque uentre utuntur, succumq; alendis par 40 tibus ea dispensat, ac suis seminibus ad educandam nouam prolem conspirat. Ratio educationis hæc, Radices proximo terræ atque illibato succo aluntur. Hæ uelut altricis uberibus eductæ, sugunt: dein ad reliquas trunci partes humor omnis & alimentum quod à solo ministratur, transcurrit, dum ad ultimum perueniat. Naturali enim spiritu omne alimentum uirentis, quasi quædam anima, per medullam trunci, ueluti per siphonem, quem diabetem uocant mechanici, uel cæcos meatus trahitur in summum. Quò cùm peruenerit, ibi consistit, atque consumitur. inde uides multa in capitibus germina. Quòd si alimentum nimis redundans reflectatur in crure radicibus uicino, stolones multi prorepent, huc cõuerso humore. Herbæ certis temporibus silent, nec prius in caulem exeunt, quàm suo fœtu prægnantes parere gestiant. In ijs quæ restibili radicis fœcunditate re- 50 germinant, turgens succo radix nutrimentum cauli, ramulis, surculisque per quosdam quasi tubulos uel uenulas impertitur. Sed ijs quæ caduco parentis semine renascuntur, prius in radicem crescunt, quæ postmodum alimenta reliquis partibus subministrer.

Sed humor

Sed humor quoq; cortici arborũ subest, qui sanguis earum intelligi debet: non idẽ omnibus, ficis lacteus, huic ad caseos figurandos coaguli uis: cerasis, gummosus: ulmis, saliuosus: lentus ac pinguis, malis. uitibus ac pyris, aquosus uiuaciora quibus lentior. Fructibus suus inest succus: uinosus pyro, moro, myrto, minimè, quod miremur, uuis. At pinguis, oliuæ, lauro, nuci iuglandi, amygdalis: dulcis uuis, fico, palmis: aquosus prunis. Magna est in colore differẽtia. sanguineus moris, cerasis, cornis, uuis nigris, sambuci & ebuli baccis: cãdidus uuis albis: dilutus herbis multis: plurimis è tritis uirens. luteo succo madet Chelidonium maius. Argemone crocatũ succum remittit. Glaucũ croceo liquore turget. Hyperici coma flosq; detritus sanguineũ succum profundit. folia Androsæmi cõtrita humano cruore manant, unde nomen inditũ. Ascyri summi partus attritu digitos cruentãt. Atractilis uulnerata, aut membro mutilata, sanguineũ succum fundit. si à cnico ramulus euellatur, cruore quodam perfundetur. Syluestris cnicus aliqua sui parte castratus, cruenta tabe suggillatur. Anchusæ radices messibus sanguineũ succum plorant: ob id mulierculis non incognitæ, quæ iucundo colore uitia palloris occulunt, & nimium faciei candorem hoc fuco mentiuntur. inde ceras quoq; non inelegãter inficiũt. Radix Centaurij maioris rubro liquore dum uiret, est imbuta. Sic Lithospermon parte exteriore radicis, tubore perfunditur. Rubia tingendis lanis suo rubro liquore cõmendatur. Lycopsis radix rubro rutilescit colore. Verũ quæ rubræ sint radices, nec multo pòst declarabuntur. Lacteo succo complures herbæ comperiuntur præditæ. Lactuceis omnibus candidus inest succus. Lactuca tam satiua, q̃ syluestris lactat, ideo nomen adeptæ Hieraciarũ lac nouerunt accipitres, quòd eam scalpendo, succoq; oculos tingendo, obscuritatẽ cum sensere, discutiant. Sonchus & Tragopogon exiguum lac illato uulnere collachrymãt. Sed hæ pauco quidem & innoxio liquore contentæ sunt: aliæ copiosiore turgent. Thapsiæ radix laxato plaga cortice, lacte manat copioso: quare fornicem in ipsa excauant radice, mox operiunt, ut merus confluat liquor: postridie eò se conferentes succisam tollunt, tum contusa, & organis atq; fisco expressa remittit succum, quem fictili susceptũ siccant. sed silente cælo lachrymam hanc eliciunt: ne si forsitan uẽtus aspiret, faciem ignis sacer pustulis ac fœdis ulceribus obsidat. Hippophaes quoq; lacteo succo distenditur. Tithymali genera omnia lacte tefetciuntur. pityusa, lathyris, peplos, lacte non immodico madent. Scammoniæ radix lacte tumens præscinditur, facta in testudinis modũ cauerna, in quam lachryma confluat. Chamelæa lacteo liquore scaturit. Papauer quoq; lacte distentum inuenitur. Radix herbæ, quæ Apios Græcis dicitur, digitis friata candidũ ostendit liquorem. Radicis dulcis folia gummoso lentore tenacia tangentibus hærent digitis. Radici Cyclamini secũda lentitia manuum sequax insidet, sic ut inuiscatæ uix ea possint explicari. Pinguis & glutinosus maluis inest: oleosus myagro. unde oleosam saniẽ semẽ reddit, qua ad lucernarum lumina utuntur. Multis herbarum seminibus, præsertim uetustatem sentientibus, uel recẽtibus uernaculus liquor in oleosum degenerat. Quo fit, ut è grano gnidio, cnico, raphani seminio, melãthij, sinapis, hyoscyami, papaueris, napi, rapi, oleũ nõnunq̃ exprimatur. Multæ herbæ aquoso succo madidæ sunt: aliæ pauco uel nullo imbui conspiciuntur.

## De carne, neruis, uenis. Cap. IIII

Vbest cortici Caro: quod materiæ optimũ fuerit, Ossa uocant. proximi succis Adipes. Ii uocantur à colore Alburnum, mollis & pessima pars ligni, facilè putrescẽs, & teredinibus obnoxia: quare uelut marcori patens semper amputabitur. Alternãt fructus, quibus siccius lignum, ut olea, magis q̃ quibus carnosum, ut cerasus. Nec omnibus carnes adipesúe largè noscuntur. neutrum habent buxus, cornus, olea: nec medullam, minimum etiã sanguinis. Sicut ossa non habent sorba, carnem sambuci: sed plurimã ambæ medullam. Arundines maiore ex parte carne uacant. In arborum carnibus pulpæ uenæq; resident. Sed differentiam quandam efflagitant: uenæ latiores candidioresq; sparguntur, pulpæ fissilibus insunt. ideò fit, ut aure ad caput trabis quamlibet prælongę admota, ictus ab altero capite uel graphij sentiatur, penetrante rectis meatibus sono. Quorundam carni perinde quasi corporibus humanis glandia subtument, quodam callo carnis in se conuoluto. hoc pretiosum inuenitur in citro & acere. Cętera mensarum genera fissis arboribus circinãtur in pulpam: alioqui fragilis

fragilis esset uena in orbem cæsa fagis pectines trāsuersi in pulpa, quarum lignum potius in longitudinē fluctuat. Quibusdam pulpa sine uenis mero stamine & tenui cōstat hæc fissilia maximè traduntꝰ alia frangi celeriora quàm findi, quibus pulpa non est. Sic oleæ, uites, magis fracturæ q̃ fissuræ patent. At contrà, totū à carne corpus fico. Tota ossea ilex, cornus, robur, cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ medulla carent. Fulua cornus in uenabulis nitet, incisuris nodata propter decorē. Cæteris nigricans colos. Cedrus, & larix, iuniperusq; rubent. Qui frutices, herbæ, uel arbores recto neruorū stamine coaluerunt, quòd frangētem magis cæteris uiolentiā respuant, uinculis fascium dicatæ sunt. Hinc genistæ, populnei ramuli, ulmei sanguinei frutices, betula, arundo fissa, & folia earundē, uitis, recisisq; aculeis rubi, atq; intorta corylus alligant. Mirumq; contuso ligno alicui maiores ad uincula esse uires. Hac in re salici præcipua dos. Quæ materie constant spississsima grauissimę iudicantꝰ, ut ebenus, buxus. neutra in aquis fluitat. Nec ijs pondere cedit aspalathus, qui demersus aquis cōfestim sidit, nec unquā solet emergere. Suber si cortex eximatur, pessum it: cortex tamen semper supernatat. ideo uerriculorū funiculis appendens illigatur, ut enatātes supersint. His proxima est cornus, inestq; spissa firmitas. Ilex & oleaster, castanea, populus, crispantur aceris modo, ramis deputatis castratio illis est, adimitq; uires. Robori tanta duritia est, ut terebrari nisi madefactū non queat, & ne sic quidē adactus auelli clauus. E diuerso clauum nō tenet cedrus. Mollissima tilia. Sed magnum caloris argumentum afferunt, quòd citissimè ascias retundat. Calidæ: laurus, morus, hedera, & omnes, quibus ignaria fiant. Teritur lignum ligno, ignemq; concipit attritu. Etenim cùm ad excutiendū ignem nō semper adsit lapidis occasio, hoc rerum magister usus edocuit, excipiente materia aridi fomitis, fungi, facillimè conceptū. Cæterum uelut quędam superiora breui repetebantur formula. Medullæ inter se discrepant. Quibusdam carnosa subest, alijs lignosa, alijs membranacea. Carnosa uiti, fico, punicæ, sambuco, ferulæ, rubo. ideoq; fungosi generis existimātur. Sicut adacta rude, sambuci medulla excutiatur, canora buccina rubā ut e audiri posit. Lignosa sentitur larici, abieti, pino: sed hinc præcipuè, q plurimū tedę ingerat. His durior, spissiorq; ut ossea uideri posit, corno, ilici, robori, cytiso, moro, ebeno, celti, quem nuper lotum diximus. quę quidem inter se coloribus distant. omnes enim nigræ conspiciuntur. quinetiam robori talis, quod nigrū cognominant, non omnès lignis duriores. quamobrē flexui nulli sunt opportunæ aliæ tamē alijs solutiores. In fruticosis duntaxat & humili genere mēbranis similes nimirū inueniūtur, ut in arundine, ferula, & reliquis huiusmodi. Membranosam ne ullæ quidem possident. Sunt quæ prægrandem contineant & omnibus perspicuā, ut ilex, robur. quædam exiguam incertioremq; gerunt, ut olea, buxus. Quapropter quidā non in arboris medio sibi sedem uendicasse defendant, sed per totum dispergi lignum asseuerēt. Nec desunt, quæ nullam omnino medullam habere credantur. Medulla radicibus ubiq; inest, sicuti caudicibus & ramis. Laricum lignum nullis fissile rimis, quod medullæ proximū est. Cedrus durissima, quæ medullæ proxima, uelut in corpore ossa. Sambuci quoq; interiora mira firmitudine traduntur, ita ut ex ea uenabula factitari legerimus, quæ omnibus præferrentur. ex cute siquidem constat, & ossibus Radices herbarum quæ sunt edendo, multa carne sunt munitæ, uelut raphani, naporum, rapi: imò nonnullæ quandam cartilaginis speciem præ se ferre conspiciūtur. quapropter & Cartilagineę nominantur. Hisce radicibus & tori quidam & pulposa nonnunq; caro deprehenditur. Torosa est inulæ radix. Continēt tamen pleræq; ligneum quiddam, quod medium transcursat, Cor quasi medullam rustici uocāt. senescens radix olerum lignescit. Ferunt, si medullam inserendis surculis uel iniutradicibus osseo stylo subtrahas, fructū sine ossibus & ligneis nucleorū putaminibus proditurū, perinde quasi medulla parētis altrix sit & nutricia eorū, quæ osseā duritiē contraxerunt.

### De radicibus arborum, fruticum, herbarum. Cap. V

M Agna est radicum differentia, ut ab elatiori genere nunc exordiamur, tandem ad humilius descendentes. Copiosæ fico, robori, platano: & si sedē nactæ sint expeditam, subire quantumuis & euagari poscunt. Breues & angustæ malo, & punicæ: singulares abieti & pino datę sunt, ita ut una prægrādis pessum eat qua nitatur, quàm minimis in latere dispersis. Earum quæ radice firmātur

dice firmantur unica, quædam prægrandem, quæ ex medio proficiscitur, in altum agunt,
ceu amygdala. Paruam defigit olea, cæteras grandiores, ramosas ac contortiores exigit.
crassiores lauro & inæquales. Dissident quoq; spissitudine uel aspritudine: quamquam
quod terra conditũ latet, semper multo rarius habeat, quàm quod supra ramosum emer-
sit. sic aliæ spissiores magisq; surculosæ fundunrur. Oleæ ramosæ, abieti neruosæ, robori
carnosæ potius. robora suas in profundũ agũt. Quòd si Virgilio credimus, esculus quan-
tum corpore eminet, tantum radice descẽdit. Sunt quibus per summa cespitum diuagen
tur, ut punicę, oleę, malo, cupresso: alijs recto meatu, ut lauro: alijs flexuoso, ut fico. Mi-
nutis hæc capillamentis hirsuta, ut abies, multæq; syluestrium, è quibus montani præ-
10 tenuia fila decerpentes spectabiles lagenas & alia uasa nectunt. Quidam non altius radi-
ces descendere putat, quàm solis calor possit tabefacere: quod falsum commentitiumq;
Plinius arbitratur. Longè maxima spatio & plenitudine cedri est: ab ea platani, roboris,
& glandiferarum. Quarundam radix uiuacior superficie, ut lauri: itaq; cum trũco inaruit,
recisa etiam lætius fruticat. Sunt qui radicum breuitate celerius senescere arbores existi-
ment: quod coarguunt fici, quarum radices longissimæ, & senectus ocyssima. Prostratas
restitui plerunq;, & quadam terræ cicatrice reuiuiscere, uulgare est. Familiatissimum hoc
platanis, quæ facilè deturbantur, quòd uim uentorum concipiant propter ramorum den-
sitatem. Iuglandes quoq; sua sede luxatis turbinis impetu radicibus in suam scrobem re-
stituuntur. Sic multæ arbores uentis procellæ uiolentia refixæ, si cõfestim in natiuã scro-
20 bem relegentur, iterũ comprehendent. Insuper radices quædam sobolis procreandæ uim
possident, ut punicæ, uitis: aliæ nepotes nonnunquã creant, ut cupressi, pini, abietis: siqui
dem nulli stolones imo crure, uel radicũ capitibus, prorepũt. sunt quæ radicibus careant.
Tubera terra undiq; circundantur, nullis fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec extube
rante loco in quo gignuntur, aut dehiscente in rimam. Fungi quoq; sine radice nascũtur.
Sed iam quod fueramus polliciti, ad humile genus descendamus. Frumenta multis radi-
cantur fibris siue ramis. Legumina omnia singulas habẽt radices, præter fabam, easq; sur-
culosas, quia nõ in multa diuiduntur: altissimas aũt cicer. Olerum ferè maior pars radice
cohæret singulari, ut brassica, apiũ, beta, rumex. Hortẽsib. omnibus ferè singulę radices,
quæ pro corporis sui ratione altius q̃ arbores profectò radicantur. Amplissima uerò ru-
30 mici, ut quæ descendat ad tria cubita. Syluestri minores, tumidæ: effossa quoq; diu uiuit.
Quibusdam rãtum capitatæ, ut apio, maluæ: quibusdam surculosæ, ut ocymo, erucæ: alijs
carnosæ, ut betæ: multo magis aro, hastulæ regiæ, aut magis etiamnũ croco. Aliquibus ex
cortice & carne constant, ut raphano, rapis. Quorundam geniculatæ nascũtur, ut grami-
nis, arundinum: quarũ radices fibris innixæ corradicantur. Quædam rectam non habent
radicem, statimq; plurimis nituntur capillamentis, ut atriplex, blitum. Nonnullæ multi-
plicibus tunicis corticatæ, non nisi in rectũ radicãtur, ut scylla, bulbi, cepe, allium, quę tot
& tantis tunicis uestiuntur, ut aliqua semper eximi queat. itaq; duplex radicis genus exhi
bere uidẽtur. Capitatarum corpus ferè carne & cortice tutum est, tenui folliculo totũ in
uestiente. Quapropter nõ immerito uenit in dubiũ, si hæ in radicum numerum asciscí de
40 beant. etenim quod subter terrę cohęret, radix esse credit: quod è diuerso promitur, nul-
lam radicis conditionem nãcisci putamus. Siquidem radicis is est habitus, ut parte poste-
riore semper extenuata, in gracilitatẽ quasi in mucronem acuminetur. Radix scyllę, bul-
bi, cepæ, contrà crescit, ut in latius tendens inolescat. Item cæteræ lateribus fibras iaciunt:
illæ potius glabræ, medio capite capillamenta quædam fundunt, quibus pars extuberans
alitur: quo nomine fructus uideri satius posset q̃ radix. Attamen ut omnis ambiguitatis
facessat suspicio: nempe id genus capitulata se radices esse fatentur, quòd sub terra disten
ta condantur, & suopte ingenio caulem citent: radicis itaq; nomenclaturã sibi non imme
rito uendicabũt. Nec forma in metam acuminata, uel in globum coacta, quouis modo re
fragatur. Hoc tamen peculiare sortiũtur. illa carnosa radix à capillamẽtis allicit nutrimen
50 tum, uiuaxq; solo erura frondescit. Herbarum quoq; radices magnã iterum sentiunt diffe
rentiam. quædã magna grandiq; radice fulciuntur: aliæ paruis & exilibus contentæ sunt.
Magna radice firmatur utrunq; heleniũ: prægrandi dracunculus uterq; nititur. Capparis
sua abutens magnitudine ultrò citroq; diuagatur, cogitq; solum sterilescere, nisi primum

atea in defossum cauata ripis undiq; circumstructis lapide coerceatur. Aloe radix ceu pa-
lus in terram depactus figitur. Cētaurium maius, radice uasta, bicubitali longitudine de-
scendit Libanotis, quæ & Rosmarinū dici nostris debet, radice iustę magnitudinis susti-
netur. Sphondylion cum raphano corporis similitudine contendit. Oenanthæ radix ma-
gna in multa( contra multarū morem) capitula tandem extuberat. Syluestre lilium radi-
ce grandi, quamuis bulbosa, præditū est. Astragalus etsi humilis frutex ferè cæteris cedat,
magnitudine tamen cum raphano audet certare. Mandragora radicibus magnis implica-
tur. Syluestris cucumis Anguinus nomine, ingenti radice roboratur. Contrà hydropiper
exigua radice gaudet, sic & catanancę genus secundū. Ranunculum exigua radice cōten
tum est: centaurium minus pusilla. Panaces asclepion, & chironium, parua graciliq; lętan
tur. Phalangiū exigua, trifolium tenui donātur. Anthyllis radice parua subsistit. Phalaris
minutis radicibus abutitur. Onobrychis parua, bretanica tenui cōstant. Cicutæ radix nō
altè demittitur. Onagra, leontopodion, phyteuma, gracili paruaq; cohærescunt. Mollitie
item & duritia discrepant Radices equiseto in lignum concrescunt; æthiopidi durant, ut
cornua possint uideri. Smilax aspera radicis duritie pollet. Poterion suas radices firmat,
leucacantha robustam gignit. Astragali radix adnascentibus præduris, & uelut in cornua
complicatis riget. Characiæ ithymali durescit in lignum. Aliæ mollitie cedunt, ut polygo
nati, quæ pręmollis sentitur. Hypophæston molli radice sustinetur. Sunt quæ singulari ra
dice nitantur, ut uerbenaca, ephemeron, peplos. Contrà numerosis radicibus gaudet asa
ron. Duplici montanum nardum detinetur: multiplici lycium spargitur. Critamon ternis
quaternis ue fruticat. Capparis complurimas surculosasq; conspergit. Chelidonium ma-
ius multos colligit callos, in tritici modum aceruatim cōgestos, quorum tres aut quatuor
in longitudinem exeunt. Asclepiadis radix numerosis atq; prætenuibus fibris capillatur.
Circæa triplici fermè, quadruplici ue radicatur. Alcæa quinis senis'ue cubitalibus suffi-
gitur. Aethiopis numerosis scatet radicū fibramentis. Veratrum candidum multis capilla
mentis ab oblongo capite ceparum modo coalescentibus confibratur. Nigrum uerò, prę
tenuibus capillamentis ab uno fastigio dependētibus, cepitiorum cirrorum more capilla
tur. Gramen multis proserpit radiculis. Filicis radix compluribus cirrata capillamentis
horret. In ceparum uerticibus fibræ capillitij modo fruticāt. In alij consimiliter cacumine
plusculum fibrarum crispatur cirrorum specie. Vertex bulborum porrorūq; densis crini-
bus non ineleganter comatur. Auriculæ muris alterius radix, frequenti capillitio comata
fibratur. crassitudine & tenuitate radices dissident. Phu radice primori minorem digitum
æquat. Critamum treis aut quatuor digiti crassitudine fundit. Plātago digitalem crassitu
dinem implet. Orobanchæ radix pollicis crassamentū refert. Muris auriculæ secundæ ra-
dix digitali crassitudine grandescit. Aristolochia tuberibus radicum rotūdis intumet; alte
rius rapo non dissimilis in orbem conglobatur. Cui gentiana crassamēto respondet. eius
radix, quæ græcis apios dicitur, turbinatur in pyrum; inde nomen inditum puto. Centau-
rij maioris radix in amplum corpus excrescit. Chamęleonis albi radix locis pinguibus &
lætis crassescit: in montuosis & ieiunis gracilescit. Radix anemonæ complet oliuæ magni
tudinem. Chrysogoni radix ut rapū extuberat. Niger chamæleo crassa radice ut carduus
firmatur. Eryngij radix pollicari crassitudine turget. Pastinacę radix pollicem crassa, do-
drantalis extenditur. Elaphobosci digitū crassa, quadrantalis ferè porrigitur. Dauci radix
digitali crassitudine & longitudine palmari adolescit. Pyrethri radix pollicari crassamen-
to succrescit. Peucedanum radice crassa nititur. Pęonię maris radix crassitudine digiti, &
palmea lōgitudine coalescit. Polygonatum radicem crassitudine digitali mittit. Symphy-
tum petræum crassum. Periclymenum in orbem coactā crassamq;, medium radice bacu-
li crassitudine peræquat. Corniculari papaueris radix crassa per summa cespitum aprica-
tur. Dorycnion radicem digitum crassam submittit. Ebuli radix in digiti crassitudinem
exit. Cepe uerò uel capitata, multis cartilagineis tunicis compacta est: quæ ferè citra cer
uicem in singulare caput extuberauit, Vnionem rustici appellāt: uel pluribus coagmen-
tatur bulbis. Alij bulbus frequētibus spicis coactus est, grandiore folliculo omnes simul
ambiente, ut in caput comatum coaluisse uideant. Porrum simplici capite ex albæ ceruí
cis angustijs extuberāte concrescit. Bulbi radix multis congesta nucleis in crassum extu
mescit

mescit caput Multæ & herbarum radices bulbosæ traduntur, ut croci, lilij. Narcissi radix
in bulbum rotũdatur. Xiphij radix in duplicem ordinem digeritur, quarum una ceu bul-
bis paruis insidet alteri, inferiore gracili, superna semper habitiore, adultioreq́ Satyrij ra-
dix bulbosa mali modo coacta conspicitur, intus album oui ferè concludens. Pancratij ra
dix instar bulbi prægrãdis inolescit. Orchis quem testiculũ uocamus, radice bulbosa insi-
gnitur oliuę modo gemina: superiore, quæ durior & callosior est. inferiore, quę mollior &
rugosa Serapias orchis sua radicis effigie testiculos mentitur. Colchici bulbus mediã ha-
bet rimam, qua flos erumpit Hyacinthus radice bulbacea cõstat. Arisari radix oleę tuber
culo uiget. Dracunculus radicẽ gerit bulbosam, raphano nõ dissimilem hanc prorsus ari
10 radix æmulatur. Hastula regia radicibus oblongis quasi glandibus scatet: perinde quasi
bulbus esset, multis alij nucleis coagmentatus. fœminæ pæoniæ bulbi radicibus ceu glan
des circiter octo uel septem asphodeli modo coaceruantur. Cyperi radix in oliuarũ tuber
cula inuicẽ modicis interuallis cõmissa coit. Bulbina & uomitorius bulbus suam appella
tionem bulbacea radice satis fatentur. Sed iam ad tenues redeamus operępretiũ est. Asari
radices in tenuitatẽ gracilescunt. Minor plantago tenuioribus, sed pilosis horret. Corono
pus exilem possidet radicẽ. Origanum syluestre gracilẽ & eandem inutilem sortitũ est. Pa
naces asclepiũ in tenuitatem suã acuminat radiculã. asclepias tenuibus sed numerosis ra-
dicibus capillatur. Atractylis tenui radice nititur. Phalãgiũ radicula gracilis sustinet. Tus-
silaginem tenuis fulcit. Ambrosia cõsimili lętatur. Onosmatis radix tenuis & infirma pro
20 cumbit Anthyllis gracili cohæret fibramento. Phalaris thyrsulos fundit à tenuibus & su-
petuacuis radicibus bipalmes culmorũ specie. Rubia tenuem promittit radicẽ, Cepæa te
nui fibra cõprehenditur. Alisma tenuibus ueratri nigri radiculis fibratur. Betonica tenui
bus radicũ capillamentis hirsuta perhorret Britanica radice tenui cõtenta est. Echium in
exiliorem digito radiculã exit. Chamæsyce radice protenditur tenui. Chrysocomæ radix
ueratri nigri modo hirsura traditur. Supinæ uerbenacæ radix tenuis subest. Catanance ra
diculã mittit in iuncũ extenuatã, quæ flaccescẽs flectitur, & ad speciem unguiũ exanima
ti milui se cõtrahit. Veratrũ nigrũ in tenues gracilescit. Sesamoides gracili radice cõtine-
tur. Sunt radices quæ succo distentę lentescũt. Prægnãs succo cẽtaurij magni radix. Ma-
det eodem peucedani. Althæa glutinoso lentescit humore. Iris recẽs uliginoso scatet: qua
30 re facilè sentit situm, & olet aspergine Sed iam suprà de ijs abundè dictũ est. Sunt & quæ
dam radices geniculis interstinctæ, quæ prominulis articulorũ toris insignes notãtur. Iris
radicem ostendit geniculatã. Acori radix quibusdã distincta internodijs articulatur. Asa
ri quoq; geniculis intercipitur. Radices arũdinũ multis geniculãtur articulis. Phenij quæ
& anemone dicitur, geniculis distincta est. Polygonati radix frequens geniculis pręmolli
bus subit. Iam & nõnullæ statim à fronte uel potius ab operis uestibulo quædã enumera-
tæ sunt, geniculis nodosæ, quæ hinc repeti possunt. Aliæ quoq; lentiores sunt, q̃ ut confe
stim frangi possint: aliæ fractu nõ contumaces, quæ non multũ frangẽti renitãtur, sed con
festim cedant: quæ tãgentibus euidentiores sunt, q̃ ut declarari desiderent. Coloribus in-
ter se dissident. rubescũt aliquæ: flauent aliæ: sunt & quæ nigricent: candicãt alię. subrube
40 scunt heleuio. Filici fœminę ex flauo nigrãt, aut ex nigro in luteũ flauescunt. Aliquę etiã
num in eis rubræ inueniunt. Maiori centaurio radix rubescit. Rubet (ut dictũ est) & suc
cus. Pentaphyllũ subrubra radice splendet. Pancratij radix ruffo colore purpurascẽte ue
saturatur. Rubię radix rubro colore lanas inficit: quæstu nõ modico pollet. Acãtho ruffe
scit. Satyrio fuluet. Onosmati rubescit. Symphyti petræi radix rubro rutilescit colore. ue-
tonicę radix tota rubet. Syluestri indi rubicũda cernitur. Anchusæ sanguineo colore per
æstatẽ manus inficit. nouerũtq; pallidę mulieres hoc fuco uernaculũ faciei colorẽ emen-
tiri. Anchusa quoq; onochelos cognomine radices spargit rubras: nec secus quę lycopsis
appellatur. Chrysogoni radix foris nigricans, intus, qua rubertima, rutilat Somniferi so-
lani radix cortice leniter rubro nitet. Phu fibrę in sufflauum colorẽ pallent. In chamęleo
50 ne nigra subfulua intus apparet nigrãti cortice uestita Satyriũ erythronium suum corticẽ
ruffat. Pycnocomon in luteũ colorẽ lãguet. Cypero radices ob nigrescunt. Nardus mon-
tana nigra spectatur. Helenij secundi radix atro cortice subterpallet. Cyclaminus radice
corticis nigri tumet. Chamæleo niger nigrãti radice suggillatur. Carduus pulla radice ni-

 gricat

gricat. Libanotidis radix foris obnigra cernitur. quæ si frangatur, exalbida relucebit. Peucedani radix nigritia sufficitur. item & leontopetali. Nymphæa radice decoratur nigella. Symphytũ radicibus extrà nigris, intus candidis uiuit. Epimedium nigris radicibus susinetur. Echium subnigra serpit. Astragalus nigris radicũ appendicibus in cornicula implicitis irretitur. Mandragoras radicibus extrà nigris, intus albis intricatur. Aconitum lycoctonum nigricãtibus marinæ squillæ cirris capillatur. Personata radice foris nigranti, interius albicante degit. Thapsiæ radix nigro induitur cortice: interna tamen pallor inficit. Pygnocomi color ex pullo in luteum degenerat. Filicis masculę radix nigra summa terrę cute spargi lætatur. fœminæ ex flauo nigrescentes in obliquũ repunt. Vitis nigræ radix foris atra uisitur. interna tamen buxeus pallor decolorat. Sunt & permultæ radices, quæ emaculato candore nitent. Aliæ ex candido in subruffum spectãt. Helenij radix in pallidum albescit. Plantago candidis fibratur radicibus. Dracunculus candidã præ se fert radicem. Aron albam non longè ab hac euariantem ostendit. Ranunculũ, candidis hellebori modo fibris capillatur. Chamæleo qui caule deficitur, albus est, is fundit candidam radicem. Anonis, ligusticũ, eryngium, alba potiuntur radice. Panaces cõpluribus ab uno principio candidis radicibus brachiatur. Olusatrum, elaphoboscũ, candidas radices in usum ministrant cibariũ. Libanotis, sphondylion, circea, nymphæa altera, albam radicem possident. Alceæ, pæoniæ mari, radices cãdidæ tributæ sunt. Polygonatũ subalbida, holosteon candida donatæ sunt. Tragum, trifoliũ, radices albas nanciscuntur. Narcissus albam sibi uendicauit. Colchici radix delibrata exalbet: quam tamẽ rubescens in nigro cortex inuestit. Sunt & quę summo gaudeãt cespite. Acorus summa tellure radices in obliquũ dispergit. Tragacãthæ surculosa radix prominet extra terrã. Cornuti papaueris radix per cespitum summa repat. Spumeũ quoq; summã soli cutem, herbosumq; cespitẽ amat. Filix radices summo terræ corio collocat. Phyteuma per summa terræ diffundit. Sic radices magnitudine, exilitate, duritia, mollitia. multitudine fibrarũ, paucitate, crassitudine corporũ & gracilitate, lentitia, fragilitate, nodoso habitu, uel enodi, simplici multifidoq́;, necnõ etiam positu summo uel imo, item natiuis coloribus, uti demonstrauimus, differunt.

### De caulibus herbarum. Cap. VI

Rugum duo sunt prima genera. frumẽta, ut triticum, hordeum: legumina, ut faba, cicer. quorum differẽtia notior est, q̃ ut indicari debeat. Legumina dicta uult Varro à legẽdo, q; ea non secantur, sed uellendo leguntur. Fruges nominantur, quicquid ex fructu terræ sato in alimoniam nostram uertimus. Frumenti ipsius totidem genera per tempora satus diuisa. Hyberna quæ circa uergiliarum occasum terra per hyemem nutriuntur. Aestiua, quæ ante uergiliarum exortum seruntur: ut milium, panicum, sesama. In tritici genere pars aliqua pabuli quadrupedum causa sati, ut farrago: & in leguminibus, ut uicia. Frumentum per hyemem in herba est, uerno tempore fastigiatur in stipulam, si hyberni sit generis. Igitur frumenta pluribus culmis fruticant, & ij sunt eorum caules: tum etiam in articulos exeunt. à genu tertio spicam incipiunt cõcipere, nonnunquã à quarto etiamnum occultam. Genicula sunt tritico quaterna, farri sena, hordeo octona. Sed non ante supradictum geniculorum numerum incipiunt in uertices exacui, in quibus conceptus est spicæ: quæ quòd spem sui fecerit, putatur à Varrone nominata. Fabæ in folia exeunt, ac deinde caulem emittunt, nullis distinctũ internodijs. Reliqua legumina surculosa sunt. Quorundam caules sparguntur in terram, si non habeant adminiculum: quod si non habuere, deteriora fiunt. Leguminum unicaulis faba sola. Vnus est lupinis, cæteris ramosus prætenui surculo. omnibus uerò fistulosus. Milium ex India huc inuectum intra paucos annos, adolescit ad pedes quinq;, prægrandibus culmis, amplum grano, & arundinaceum folio. Calamus altior frumento, q̃ hordeo. Herbarum coles in magna sunt differentiarum ambage. Quibusdam crassus emicat, alijs tenuis assurgit, alijs longus profertur, alij breuiore cõtenti habitu. Quibusdã articulatus, & prominulis nodorũ torulis intersinctus prosilit: alijs prorsus enodis exit. Quędam singulari simpliciq; coliculo sustolluntur. alię multiplicibus coliculis plurifidisq́; fruticãt. Scabritia, item leuore, rectitudine, curuitate dissident inter se. Dracunculo caulis baculi crassitudinẽ ęquat, uersicoloribus lituris insignitus. Chamæleo niger

niget caulem mittit baculi crassitudine dodrãtalẽ. Spinę albæ pollicari crassitudine pro
tuberat. Acantho digitali crassitudine lætus adolescit œnanthæ crassus: elaphobosco fœ
niculaceus: panaci heraclio, & secũdi generis symphyto, ferulaceus exurgit. Apollinaris
crassis fruticat coliculis. Petasites pediculo prodit pollice crassiori & cubito lõgiore. Sem
peruiuum maius pollicarẽ crassitudinem non excedit. Lathyris digiti crassitudinem im-
plet. Tenuis orobanchæ, ornithogalo gracilis. Smilaci flexu claucularũ adiunctas impe-
diens frutices adolescit in tantum, ut operi sufficiat topiario. Thlaspe, ranunculũ, anemo
ne, exilibus prorepunt coliculis. syluestre glastum tenues scapos & multifidos, ligulis fol
licularibus exornatos profert. Ligusticũ panaces, asclepium, pręterui caule notãtur. Peu
10 cedano tenuis & macilẽtus emicat, iuxta terrã dense comosus. Artemisia monoclonos
graciliore singularíq; procedit: inde Vnicaulis cognomẽtum sibi uẽdicauit. Altera habi-
tiore & fruticoso uiget. phyllo, cynocrambæ, buphthalmo subtenues. alismati, betonicæ,
tenuis attollitur. Sanguinaria coliculis serpit humi sessilibus, qui nunq; à terra tolluntur.
Echium, limoniũ, tenui scapo subrigunt. Eupatorium scapi lignosa tenuitate riget. Adi
anto ramuli erumpunt prætenues, sed qui nigro colore nitcant. Sed modum quendam si
bi familiarẽ desiderant, in quem magna ex parte adolescunt. Quædam bicubitali longitu
dine porriguntur. aliæ minori modo cõtentæ cedunt. Dracunculo scapus cubitis duobus
altus extenditur. Gentiana Gentij regis Illyriorũ inuentũ, binum cubitorũ altitudine sca
pum extollit. Glastum satiuum duũ cubitorum altitudinem excedit. Albæ spinæ scapus
20 binos superat cubitos. Acanthus duum cubitorũ longitudinẽ implet. Conizæ maiuscu-
læ caulis in binum cubitorũ altitudinẽ exit. Altheę scapus ad bina cubita sustollitur. Sym
phyti secundi caulis supra binorum cubitorum altitudinẽ erumpit. Hortẽsi maluæ scapus
tanta magnitudine proficit, ut in adminiculum homini, & baculi usum ueniat. Plãtagini
maiori caulis altitudine cubitum æquat. Ranunculo altitudine cubiti consurgit. Phu cu
bitalis prodit. Chelidoniæ maiori altitudine cubiti scapus inolescit: quanq; minor caule
uidua humi prorepet. Baccari cubiti iustam altitudinẽ petit. Panaces asclepium, libano
tis, sphondylion, cubitales ædunt. Satyrion instar cubiti prosurgit. Alisma, betonica, pro
ceritate parum cubiti longitudinem excedunt. Aliæ sunt humiliores, quæ nõ cum ijs pro
ceritate certãt, ceduntq; antedictis longitudine. Orobanchę coliculus duos palmos altus
30 est, aut paulo excelsior. Ornithogalo binum palmorũ altitudine surgit. Thlaspe semipe-
dali cauliculo surculosum erigĩt. Cnecos scapis sesquipedalibus exit. Tripolium palmeo
caule in mucrone diuiso pullulat. Dodrantalem emittunt hyacinthus & aron, sesamoi-
des palmarẽ, syluestre cuminum dodrãtalem, albus chamæleo, & caucalis, daucumq; cre-
ticum fundunt. Leontopetalũ nunc pedali nunc dodrantali fruticat. Testiculus canis, hy
pericum, tertium syderitis genus, scapos altitudine dodrantali promunt. Nodis etiã qui-
dã herbarum caules scatẽt. Ebulus densis articulis geniculatus, folia ab nodulorum toris
expandit. Phu quibusdã geniculatur articulis. Auena quæ græcis bromos dicitur, in cul-
mum prosilit geniculatum. Cyclaminos secunda geniculatis caulib. reptat, arboribus cla
uiculatim se cõuoluẽs. Gentiana scapum gerit geniculatũ. Panacis asclepij caulis genicu
40 lis interceptus scandit in altum. Polycnemon multis cingĩt geniculis Crategonon pluri-
bus calamis geniculorum agmine stipatis emicat. Phalaris thyrsulos creat bipalmes cala-
mis non dissimiles, multis cinctos geniculis. Polygonium multis scatet geniculis. inde no
men cõtraxit: nostri sanguinariã appellãt. in quo genere fœminæ genicula in sese farciun
tur, densáq; quasi pyxidatim cohærent, quæ conuestiunt apices frondibus piceæ nõ dissi-
miles. Equisetum frequentib. atq; farctis in sese geniculis tumet. Scapus cicutæ quibusdã
geniculatur nodis. Pityusa densis munitur geniculis. Caules etiam leuoris & scabritiæ di
scriminibus apertissimè notanĩ. Leuis inspicitur dracunculo. Phu, hastula regia, scapo le
ui quem uocãt Anthericum, donata est. Typhæ caulẽ glabrum enodẽq; densus summa
tim inuestit flos, qui in lanuginem pappum uocatam euadit: quam aliqui anthelen solent
50 appellare, quasi paniculæ florem intelligãt. Nymphææ scapus nulla horrens asperitate le
uigatur. Sideriti, quæ tertiũ sibi genus usurpauit, caulis glabrescit. Chrysanthemon leui-
bus cauliculis fruticat. Aconitũ quoq; quod lycoctonon cognominãt, leui stylo in cubita
lem altitudinẽ prorepit. Is itaq; caulis reputabitur leuis, quẽ nulla innascentiũ terum du-

 ritia quæuis

ritia quæuis exasperauit. Scabritia multis contrahitur modis. Nanq; nõnulli caules spissa canescunt lanugine, sed prorsus innoxia. Alij spinosa induũtur, ut urtica, cui aculeata inest mordacitas. mirum est sine ullis spinarũ mucronibus noxiam esse lanuginem, & tactu tantùm leui pruritũ pustulasq; confestim adusto similes existere. Syluestris quam uocant fœminã, mitior est. Caulis symphyti lanuginem modicũ asperam nutrit, quę ipso tractatu prurigines mouet. Cardui caulis spinosa obducitur lanugine, estq; nimirũ mordax. Syluestris cnicus multis horret aculeis. Dipsaci caulis durarũ spinarum armatur uallo. Poterij totus cortex hispidus est spinis, & lanugine copiosa mordet. Acanthion araneosa lanugine circumdatur. Agriacãtha densis sæuit aculeis. Scolymos copiosioribus stiparur spinis: sed quæ arescente folio desinunt pungere. Vepres nocẽntioribus rigẽt aculeis, quibus pertinaciter hærẽtes propter trãseuntium uestimenta uellicent. Nec sunt uidui spinis ruborum caudices ouibus inimici. Nam quanto lana prolixior in pecore concrescit, tanto magis obnoxia ruborum aculeis: quibus uelut hamis inuncata à pascentiũ tergoribus euellitur. Quarundã thyrsi senticosa lanugine pubent, ut echij, lycopsis. Quibusdam angulos rantũ sentes obsidẽt, ut crisio. sed mitiores & innoxij morsu. Quibusdam scapi spissiore flocco canescunt, ut poterij: sed qui spinulis horridulus sentiatur. Quidam tam spissa uestiuntur lanugine, ut hac collecta telas bombacinis similes ordiantur: ut acanthij coliculi asari scabritia leui subasperãtur. Caucalo subhirsutus, mentastro horridulus, orobanchæ hirsutulus noscitur. Scaber est pastinacæ, hieraciæ maiori, sic ut aliquantũ tangatur spinosus. hirsutus ballotæ. Rubiæ caulis spinosa mordacitate defenditur. Squarosus equiseto, ueratro nigro æthiopidi asper: itẽ rhœadi papaueri. Pilosus uerbasco, ut flomidibus plumosa sunt folia, & ob id ad lucernarũ lumina utilia. Non parum quoq; discriminis caules inter se nouerunt. Alij perinde quasi perpetuo sessiles in terra proreptãt: alij proceri sursum erigunt. Sunt & qui mediã nacti cõditionem sua fragili & caduca sorte sæpius humi serpant: & nisi sint frutice uicino perinde quasi adminiculo fulti, feruntur per terram. ij ut sese cum datur facultas, in altum extollant, uel claiculis suis quasi manibus, aut peculiaribus uiticulis perinde atq; capreolis freti, quicquid sunt adepti cõplectuntur: & lapsu multiplici, uel erratico reptatu intricantes irretiunt, huicq; tanq; alienam operam efflagitãtes acquiescunt. Quòd si non offendãtur, ultro citroq; per humum resides diuagãtur. Sic uires adminiculo standi non sunt cucurbitæ, cucumeri. nanq; simili modo reptantibus flagellis scandẽtes tecta parietes'ue cõuestiunt. tam est natura sublimitatis auida uelocitasq; pernix, ut umbra leui cameras ac pergulas opere topiario cooperiant. Verũ si pensilis hisce concedatur libertas, nõ ægrè unde digressæ fuerant, reduces in terram descẽdunt. Sic hedera circa parietes repit, arboresq; radicosis brachijs amplectitur, quibus etiam incolumes & solidas arbores sugit ac strangulat: sed tam uiuax est, ut etiam pluribus intercisa locis eduret. Sic smilax hortensis flexu clauicularũ proximos quosq; frutices reuincit, ut ijs impediti uix unq; possint explicari: adolescuntq; in tantum, ut quodã topiario opere concamerata tentoria ategiasq; hortorum inuestiant. Tam aspera smilax q̃ leuis arbores scandunt se crebro uoluminecis intorquentes. Pisi, uiciæ caules sparguntur in terram, si non fulciantur adminiculo. Sursum uorsum enim serpunt ad scapũ lupini alium'ue calamum, ad quem ut hæreãt, suis capreolis se solent uincire. Pisum enim nisi roboretur ramicibus, solet degenerare. Periclymenus in aruis ac sepibus cõuoluit quibuscunq; fruticum pedamentis propter assidentibus. Alba uitis innectit se fruticibus qui sunt in proximo capreolis cõprehendentibus. Nigra uitis clauiculis arbores scandit. Sic cyclaminus circum arbores se clauicularum uoluit. Equiserũ maius proximos arborum caudices cõscendit, obuolutumq; dependet comis multis. Lupus salictarius sensim proserpens arborũ fastigia petit, sese uiticosis sarmentis intorquẽs, perq; uertices rotatus multis implicat uoluminibus, quasi gaudeat summatim euagari. Ea uolubilis est natura, tamq; frondẽtibus comis cacumen implicat, ut herbosum cespitem uindicet ab sole, à quo sæpius impendens humũ caducus repetit. Supradictorũ ferè cunctorũ caules lenti sunt, flexiles, atq; uieti, nulloq; uernaculo rigore freti proserpunt. Sunt etiã qui humi procumbãt, ut coronopus, cauliculis per terrã serpentibus. Reptat & per terrã serpillũ. Gramen nunq; se ab solo protollit, flagellis teretibus articulatis in terra iacentibus. Syluestris cneci genus alterũ humi caule cernitur; nanq;

nit̃: nanq; thyrsulorum mollitia declinãs, humi decumbit. Halicacabi caules cum increue
re in terrã proclinati languescunt. Cōtrà plurimis recti prosiliunt, ut pastinacę: betonicæ
procerus attollit̃. Sion habitu subrecto nititur. Dracunculi scapus rectus emicat. Limo-
nio, lycopsi, eupatorio, equiseto secũdo, in proceritatẽ exit. Elichryson recto caule promi
tur. Sraphis agria coliculos in rectum erigit. Est & differētia quędã insignis non fastidien
da. Quibusdã herbis caulis inanis & uacuus ostẽditur. Oletibus omnibus fistulosus. Mili-
um & panicum in cōcauum culmen fastigiant̃. Culmorum tritici internodia in fistulas
excauãtur. Arundinibus caulis assurgit fistulosus: nostratib. fungosior subest natura, car
tilagine bibula, cauo intus corpore. Ex calamis quidã totus cōcauus est, quẽ Syringiam
uocãr, utilissimus fistulis. Alius est cōtinuo foramine hians. hic tibijs utilior, fistulis ille. Est
& alius crassiore ligno, tenui foramine peruius. In rotundum teresq; dehiscunt foramẽ ti
bialis & aucupatoria. Arundines quasdã in India Theophrastus tãta cauitate tradidit, ut
singula internodia alueo nauigabili, ternos interdum homines ferãt. Multorum caules in
inanitatẽ patẽt. Phu sonchoq; cauus inest coliculus. Gentiana scapũ habet inanẽ: itẽ foe-
niculũ, cicuta, erratica pastinaca. Hieraciũ utrũq;, apiũ, hippomarathron, est & inanis sym
phyto. hippuri, ueratro cãdido, ricinoq; cōcauus subest. Sunt & aliqua figurarum dissidia.
quidã caules quadrati: ut satiuæ sideriti, apiastro: uel quadrãguli, ut ballotę à quorundam
angulis uerruculæ prominẽt, ut symphyto: plurimi tamẽ herbarum thyrsi teretes noscun-
tur. sunt & aliquibus striati, ut aloę. Sunt herbę cōplures (ne illud quidẽ silentio transea-
mus) quæ caule uacant. Chamæleo albus caule uiduus est. Cynoglossum caule deficitur.
Filix nullum caulem creat. Dryopteris, polypodium, nullo caule fastigiantur. Sic igit̃ te-
nuitate, crassitia, breuitate, longitudine, internodiorum distinctu, uel ęquore prorsus eno
di, scabritia, leuore, curuore, rectitudine certãt inter se.

## De ramis & cortice. Cap. VII

s Equit̃, ut de ramis post truncos arborum & herbarum coles disseramus. Ar-
borum quædam simplices, quibus à radice caudex unus, & rami frequentes
prodeunt: ut oliuæ, fico, uiti. Quædã fruticosi generis: ut paliurus, myrtus,
item nux auellana. quinimo melior & copiosior fructu, in plures dispersa ra-
mos. In quibusdam omnino nullus: ut in suo genere buxo, loto transmarinę,
quędã bifurcæ atq; etiã in quinas partes diffusæ. quædã indiuiduæ, nec ramosæ, ut sambu-
ci. quædã indiuiduæ, ramosæ, uelut piceæ. quibusdam ramorum ordo, sicut piceæ, abieti:
alijs inconditus, ut robori, malo, pyro. Abieti quidem subrecta diuisura: rami in cœlum
spectant, non in latera proni: quorum cacuminibus decisis morit̃, totis detruncatis durat.
Aliæ ab radicibus brachiatæ, ut ulmus: aliæ in cacuminibus ramosę, ut pinus, lotos quã fa
bam Græcam Romani uocant, à suauitate fructus syluestris quidem, sed cerasorum penè
natura. tanta siquidem huic ramorum petulantia, ut uel latissima expatientur umbra, uel
in uicinas arbores transiliãt. nulli rami longiores aut ualidiores. Verum syluestres feræq;
arbores urbanis sunt ramosiores, surculosioresq;. Mares fœminis nodosiores, ubi sexus
habetur uterq;. & in summa montanæ campestribus, & siccæ palustribus surculosiores:
& quæ in apricis magis, q̃ umbrosis degunt. Ramorum aliqui cæci, qui non germinant.
quod natura fit, si non eualuere: aut pœna, cum amputatos cicatrix hebetauit, oris uulne-
ris undiq; callo quo tumescant, obsessis. Quæ diuiduis in ramo natura est, hęc uiti in ocu-
lo, arundini in geniculo: nodosiores censentur. Quæ breuiore internodiorum diuortio se
iuncta sunt, in longitudinẽ excrescunt: abies, larix, palma, cupressus, ulmus, & si qua sunt
unistirpia. Ramosarum etiam cerasus. Omnium terræ proxima crassiora. quædam statim
in ramos sparguntur, ut mali. Quæ simpliciore prodeunt caudice, quæq; non multis radi-
cibus nituntur, neq; ramis frequentibus patent. Vitis maximè, si mittatur syluescere, nisi
putatiōe cohibeatur, sarmentis, flagellis, & pampinis luxuriat. Legumina surculosa sunt:
ex ijs ramosa, cicer, eruum, lens. Leguminũ unicaulis faba sola: cæteris ramosus, pretenui
surculo. Frumenta non exeunt in ramos, sed statim à tertio uel quarto geniculo spicam
cōcipiunt. Sunt & herbæ fruticesq; ramis frequẽtes: aliæ paucis constant. Sunt quę lōgis
spatient̃. Sunt & breuibus uirgulis cōtentæ, quæ non latius diffundunt̃. Ramosus est ci-
stus. Halicacabus ramis frequentibus & caudicosis expandit̃. Asparagus multis ramulis
fruticat: poteriũ, largis, pceris q; Saluia surculosis: marrubiũ, melissophyllũ consimilibus.

Tricha folijs frequentibus circum ramos comatur. Stachy uirgulæ plures ab una radice
prosiliunt. Soporiferum solanũ ramo : caudicosisq; consurgit. Daphnoides ramis surcu
losis, scãmonia prælongis abutitur. uitex proceris uirgis fertur. Clematis uiticosis, aristo-
lochia longiusculis palmitibus scatet. Dulcis radix bicubitales spargit uirgas. Viticeos ra-
mulos frequentesq; ruscum fundit: poterium, proceros. Syluestre origanũ prætenues uir
gulas ferè quadrantales. Spartium uirgas emittit prolixas, uinculorum usu præcipuas fe-
stucandis uitibus alligandisq;. Tragacanthe breuibus ramulis gaudet: anchusa tenuibus:
unico tenuiq; chamædaphne. Aristolochia longa gracilibus & dodrãtalibus opacat. Ter-
tia quæ clematites cognominatur, tenuissimis. Origanum syluestre prætenuibus uirgulis:
syluestre serpillum exilibus lignosisq;. Ocymastrum ramulis palmum longis. Quinquefo-
lium ramulos extendit festucæ tenuitate. Anthemidi rami dodrantalem nõ excedunt, alis
multis membratim concaui. Lithospermon ramis innititur surculosis iunci tenuitate gra
cilescentibus. Anugæ secũdæ rami cubitales iti anchoræ speciem incuruati, in magnã gra-
cilitatẽ extenuantur. Alij densis latisq; comantur, ut peplis, alypon. Sed tam caules quàm
rami, caudices quàm radices cortice cutis loco uestiuntur: cuius ratione discrimina colli-
guntur. Cortex alijs tenuis, ut lauro, tiliæ: alijs crassus, ut robori: alijs leuis, ut malo, fico.
Idem scaber robori, palmæ: squarosus suberi. Omnibus per adolescentiam leuior: in sene-
cta rugosior crassiorq;. Quibusdam timosus rumpitur sponte, ut uiti: quibusdã etiam ca-
dit, ut adrachnæ, unedoni, malo. Carnosus suberi, populo, robori: mẽbranaceus uiti, arun
dini. Libris similis, ceraso: tunicis multiplex, ut abieti, tiliæ, lignogenistæ, cepis. Quibusdã
simplex fico, arundini, lolio. Quibusdam neruosus & idem macilentus, ut tritico. Corti-
ces è fago, tilia, abiete, picea, in magno sunt usu rusticorum: qui uasa, corbesq;, ac paten-
tiora quædam messibus conuehendis uindemijsq; factitant, atq; prætexta tuguriorum.
Omnibus arboribus mors est cortex in orbem detractus: quamuis à subere & adrachne
impunè possit eximi. Quibusdã fruticibus uel arborib. cortex in rimas dehiscit, quæ sunt
insectorum animalium cubilia. Quare cum in ridicarũ usum asciscuntur uel caudices, uel
rami, delibrandi sunt: ne in huiuscemodi latibulis conquiescentes bestiolæ uermiculos
creent, frugibus & herbis noxios, qui interdum teneros herbarum partus erodant. Her-
bæ quoq; uel crassiore, uel tenuiore, fragili, uel disruptu cõtumace, lento, leui, scabro, sim-
plici, multis corticulis tunicato uestiuntur. Leuis sentitur cortex dracunculo, phu, hastu-
læ regiæ, nympheæ, typhæ, chrysanthemo, tertiæ sideriti, sphondylio: scaber asaro, cauca-
li, pastinacæ, rubiæ, augæ, uerbasco, mentastro, orobanchæ. Squarosus nigro ueratro, ru-
biæ, symphyto, hieraciæ, equiseto, æthiopidi: uel si quæ consimilis conditionis inuenian-
tur. Asper omnibus cortex, qui aculeoso spinarum horrore riget: item qui lacunosa facie
rimarum hiat: aut denticulato spiculorum habitu minatur: aut uerrucoso tumore scabre-
scit, ut symphyto: aut tomentosa lanugine circundatur. de quibus abundè suprà, quum
de caulium discriminibus ageremus, disputatum est. à quo etiam corticum lentorem, fra-
gilitatem uel frangendi peruicaciam, ut breuitati consulamus, repetere satius erit. Nan-
que si scaber uel squarosus fuerit caulis, huiusce generis corticem haberi euidentius est, q̃
ut probari desideret. si lentus & fractu contumax scapus fuerit: & talem cortex fortiatur
conditionẽ, necessum est. sed iam ad alia transeamus. Velluntur herbarũ quarundam cor-
tices magnis hominũ usibus. Nanq; linum & canabus tundũtur in lanæ mollitiem ad lin-
teorum texturas, & ad funes intorquendos. utraq; enim post uindemias lucubrationibus
decorticata purgantur, sed prius passa: deinde in pensa coguntur, quæ particulatim tracta
digeruntur in glomos, quibus telas plurimũ generi humano cõmodantes ordiuntur. Ra-
tio parandi hæc. Post messẽm uirgæ ipsæ merguntur in aquã solibus tepefactã pondere ali
quo depressæ: nulli enim leuitas maior. ubi satis fuerunt maceratæ, ut prius, sole siccãtur,
id quod intelligunt, cũ mẽbrana laxior sentietur. Mox arefactæ in saxo tundũtur stupario
malleo, qui alternis ambientis ligni quasi mãdibulis insertus, leni demissu cõfringit. quod
proximũ cortici fuit, appellarunt Stupa, lucernarũ luminibus apta. Pectitur tamen ferreis
hamis, donec omnis mẽbrana decorticetur. Segmina quoq; decussã clibanis & furnis præ-
bent usum. Quod superest pexũ clauis semper iniuria melius reddit, instrumẽtoq; distra-
hitur dẽticulato, ferreis mucronib. dẽsissime stipato, quo purgamẽta & stupæ retineãtur.

Hoc mu-

Hoc mulieribus uerè decorum est ministerium Differunt etiã cortices coloribus. Nigri-
cant aliqui, ut adianto, polytricho, quæ atta quadam cute nitent. Candicant multis, præ-
sertim cum iam maturitate flaccescunt, ut frumentis. Purpura quædam rutilant, ut pliu,
& complurimis fructibus. Quidam in luteum elanguescunt, ut botry. Sunt qui uersicolo
ribus macularum lituris uarieganť, ut dracontio. de quibus inter radices dictũ est, temq;
dum de coloribus differemus, fusius prosequemur.

## De foliorum inter se discriminibus. Cap. VIII

Rborum quædam omnino syluestres: quædam urbaniores, quæ (ut dictum
est) fructu, aut aliqua dote, umbrarũ ue officio humanius uiuãt. Arborum
10 A præterea alijs decidunt folia: aliæ sempiterna coma uirent. Ex urbano gene-
re perpetua fronde pubẽt, olea, palma, laurus, myrtus, cupressus, pini genus,
thododendron, quæ Latinis herba dicatur sabina. Syluestrium generis folia
non decidunt abieti, larici, pinastro, iunipero, cedro, tiliæ, piceę, buxo, ilici, aquifolio, sube
ri, taxo, tamarici, acutæ spinę. Inter utraq; genera sunt adrachne in Græcia, & unedo. ubi
que hæ perperuo cacumine uitẽt: quum tantum inferiorẽ frondẽ dimittãt, ac ordine sem
per præpostero succrescant, deciduis, præterq̃ in cacuminibus, folijs. Non decidunt autẽ
in fruticum genere hederæ, rubo, arundini, ramno: in herbarum genere rutę, brassicę, ro-
sę, uiolæ, abrotono, sampsucho, serpillo, origano, apio, hipposelino, papaueri, & cõpluri-
bus syluestrium generibus. Ex his quoq; nonnulla fastigio uigent, q̃uis reliquorum fiat
20 iactura, uelut, apium, origanum, hipposelinum: omnia tamẽ tam in ijs, quàm reliquis ge-
neribus quæ perpetua fronde comanť, folijs constare angustioribus, & pingue quid &
uliginosum reddere, necnon iucundum spirare odorem Theophrastus deprehendit. Pli-
nius falsam putat definitionẽ, nõ decidere ijs quarum succus pinguior sit. quis eñ potest
(ut inquit) in ilice intelligere? Cæteræ omnes extra prædictas, quas enumerare longum
esset, folia deperdunt, obseruatumq; non arescere nisi & lata & mollia. quæ uerò nõ deci
dant, callo crassa & angusta esse. Verum locorum quorundam tanta uis esse creditur, ut
nullæ arbores frondem dimittant, ne uites quidem. Id Græcis authoribus proditum, qua
re nõ debuit sileri. Cadunt plurimis autũno: quædã tardius amittunt, atq; in hyemes pro-
rogant moras. Iactura tamẽ foliorum germinationi nõ respondet. Nec interest maturius
30 pullulasse, utpote cum quędã primæ germinẽt, & inter nouissimas nudentur: ut amygda-
la, fraxini, sambuci. morus nouissimè germinat, & cum primis folia dimittit. Magna & in
hoc soli uis. Prius decidunt in siccis macrisq;: & uetustæ prius arbori, quàm nouellę. Mul
tis etiam anteq̃ maturescens fructus percoquatur: ut in serotina ficu, & syluestri pyro, &
malo granato, est pomum tantum aspici in matre. Neq; ijs quæ retinẽt comas, eadẽ folia
durãt: sed subnascentibus alijs, tunc arescunt uetera, quod euenit circa solstitium. Sunt ex
mathematicis, qui Sole scorpionẽ transeunte, syderis ui, ut quodam aeris ueneno, frõdes
exui credant: quod falsum Plinius iure miratur. cur eadem causa non aduersum omnes
polleat? quæ mihi futilior est uisa, quàm ut refelli mereatur. Foliorum unitas ac similitu-
do in suo cuique genere permanet, præterquam populo, hederæ, ricino, quem Græci nũc
40 crotona nunc cici uocant. Huic nigræ & ricino folia in iuuenta circinatæ rotunditatis
inueniuntur: uetustiora in angulos exeunt. è contrario hederæ angulosa rotundantur.
In aliquot etiam herbis per suarum ætatum curricula faciem mutant. Sisymbrij cardami-
naci olium cum primùm emicat, rotundum est: simulac adoleuit, in erucæ folium laci-
niatur. Contrà lepidio prima foliorum rudimenta q̃plurimis segminibus laciniata prode
unt, sed quæ in laureas frondes in pubertate figurẽtur. Lathyri folia in caule amygdalinã
speciem prę se ferunt in cacuminibus ramulorum prioris oblita formę in hederacea dege
nerant. Eius quã consiliginẽ pastores uocãt, septena uel octona folia ex uno styli mucro-
ne, breuibus nixa petiolis exeunt, ferè saligna specie: in summo tamẽ uertice in plantagi
neam frondẽ desciscunt. Acãthus folio multo lõgiore lactuca, erucę lacinijs diuiso: cum
50 excreuit, in caulem tam minutum erumpit, ut quasi nucamẽtum quoddam spinosum re
præsentet. Peculiare quod ulmo, tiliæ, oleæ, populo albæ, & salici prouenit. Circumagun
tur eñ folia post solstitium, uertuntq; supinas partes: nec alio argumẽto rustici certius in-
telligũt cõfectum sydus. Nec mirũ fuerit, si arbores memoratę annuas solis uices sentiãt,
cum multo

tum multo magis loti herbæ scapum & florem, nedũ papauera solis nosse tam ortũ quotidianum, quàm occasum tradit Theophrastus. Caulem & florem uespera mergi, usq; in medias noctes totum abire in lacum, ut ne demissa quidem manu possit inueniri: uerti deinde, paulatimq; subrigi, & ad exortũ solis emergere extra aquam. tum florem patefacere, atq; etiamnum exurgere, ut altè absit ab aqua. Addit papauera ea comprimi & integi folijs, ad ortum autem aperiri: cuius rei causam calori frigoriq; retulit. Comprimitur enim flos humore coacto & quasi concreto: tum destituitur sui caloris facultate. sese utique appetit diffuso iam calore, relaxanteq; quod frigus coegerat. id ergo soli fertur acceptum. Quæ descendunt altius, imbecillitate quadam sidere & quasi pessum ire constat, solis absentia gliscente: præsentisq; munere uegetiora reddi, atq; eo uelut adminiculo fulta, emergere. Sed quæ undis conduntur feruentioribus æstuosisq; magis, has euntis & redeuntis gnorunt syderis uices. Cæterum folia solstitio circũaguntur, quòd eo tempore ueluti profluuio tentatæ arbores elanguescant. Frondes quasi senio cõfectæ ac marcore flaccescentes decidunt: reliquæ uelut affectæ minus, duntaxat inuertunt. id ergo plurimis euenit. Verum longè conspectius in ijs est, quibus maximo coloris discrimine pars prona discreper cum supina, ut in supradictis uideri potest. Hæc enim uiridi spectatur colore: hęc potius incana & uliginosa. Nõ desunt quæ quotidie cum sole circumagant, horasq; agricolis etiam nubilo demõstrent, ut lupinus. Tithymali genus unũ, quem uocãt helioscopon, solis iter sequitur, & prono semper uertice cũ eo pergit ad occasum, perdiusq; semper ad eum spectat, ita ut nonnunq; uideat eius intorsisse coliculũ, tanta est auiditas sectandi syderis. Nec minus mirandũ quod fit in herbis, quas uocant heliotropia, quę cum solis declinatione folia circũagant. Maluę quoq; folia cum sole conuerti constat, seseq; eodem inclinare quò sydus feratur. Multos etiã flores uidere licet sectari solem: sic ut nõ apertũ nubibus solẽ prodant. Id ergo potius euenire ijsce cõsueuit, quæ permulto humore madẽt. Ea nanq; dum ui caloris identidẽ exhausta fugantur, eodem ferri, pronaq; sæpius inclinari par est, quò sol humorẽ feruefaciẽs prouocarit. Igitur horũ omnium sol est author, qui alliciens ad se hærentem succũ, folia secũ trahens rapit sic: ut is cieat, illa procliuia sequantur. Est etiamnum publica foliorũ differẽtia. In ipsis nanq; pars inferior à terra herbido uiret colore: ab eadẽ leuiora neruos, uenas callumq; & articulos in superiore habent parte: incisuras uerò subter, ut manus humana. Igitur omnia, uel certè plurima, parte supina cõspicuò propendẽt. ea si sole illustrentur, aut iugiter exposita sint, plerũq; uersus eum uergunt. Sic omniũ folia quotidie oscitãt ad solem, interiores partes tepefieri uolentia: tanq; ea plurimũ apricari gaudeant, quin & ad syderis calorẽ optent pandiculari. Non sunt audiendi, qui supinæ parti per pronã alimentum ministrari credant, ea nixi ratione, q; madidior semper atq; lanuginosior sentiatur. Nutrimentũ enim per uenas ac neruos æquè ad utramq; defertur partem. Ex altera in alteram permeare nulla potest iniri ratio, cum meatus non habeat neq; ima quæ subeat. Folia compluribus inter se differentijs distare uidentur. Latissima sunt uiti, fico, platano: angusta myrto, punicæ, oleæ: capillata pino, cedro, abieti. Carnosa, quòd pulpa cõstent, cupresso, tamarici: crassissima alno. arũdinacea palmę, coici, ac cęteris quæ angularibus constant folijs. ac nonnullis palustriũ, ut acoro, gladiolo. Duplicia item sunt hæc, & in medio dorso carinata, per quod amplius in longitudinẽ fertur meatus. Dissidẽt iterũ figura. Circinata sunt pyro: mucronata malo: angulosa hederę, diuisa platano: multifida & per extremũ serrata uiti: laciniata sorbo: fraxino insecta: pectinum modo piceæ, abieti, cedro, larici. sinuosa toto ambitu robori: spinosa cute tubo: aculeata aquifolio, & iliciũ generi. Mordacia sunt quibusdam, ut urticis: pungentia, ut pino, picee, abieti, aquifolijs. nam iunipero spina pro folio est. Rursus folia quædã pediculo breui pendẽt, ut oleæ: longo, uitibus, platano. tremulo, populis, & ijsdẽ folijs inter se crepitantia. Iam & in pomo ipso mali quodã in genere, parua medijs emicant folia. Sunt quę prorsus pediculo uidua sint: ut scylla, bulbi. Illud quoq; discrimẽ affert, quòd non eisdem partibus propendeant. Plurima germine: nonnullis circum ramos, alijs in cacumine ramorum. Discrimen iterum publicum, ut iam densa sint, ac rara, lata & angusta, semperq; lata, rariora: disposita myrto: inordinata pomis, cõcaua buxo: plura eodem pediculo exeuntia malis pyrisq;. Ramulosa ulmo & cytiso. Nec est hæc differentia fastidiẽda, ut quædam

fructum

fructum folijs interceptum gerăt, ut alexandrina laurus. Quibusdam medio frondiũ umbilico tam flos quàm fructus prosilit, ut syluestri myrto, quem tuscum Romana consuetudine uocant. Acantho similiter è medio foliorum nucamento tam flos quàm bacca prodit. Item populorũ folijs grandissima subest lanugo: euolat candidę, ut uilli. Superior pars omnium quantulamcunque habet, quæ alijs gentium lana est. In oriente ualidos funes è palmæ folijs factitant. Quibus prouentunt locis, uere palmas à matre decerpũt, siccantq́; sub tecto quaternis diebus: mox in sole expandunt noctibus relictas, donec candore perarescant, in opera diuidũt. Adiecit Cato decidua querna, populnea, animalibus iubens dari, non perarida: bubus quidem & ficulnea, ilignaq́; & hederacea dantur, & ex arundine
10 & lauro. Decidunt sorbo uniuersa: cæteris paulatim. Folia granatis & amygdalis rubent. Sed multo plura in genere materiæ humilis inueniuntur discrimina. Nanque folium quędam ab radice mittunt, quædam à cacumine frumentum uerò, hordeum, uiciaq́; & quicquid in stipula est, in cacumine unum folium habet. Sed hordeo scabra sunt, cęteris leuia. Multiplicia contrà fabæ, ciceri, piso. frumentis folium arundinaceũ, fabæ rotundũ, & magnæ leguminũ parti. Longa eruiliæ, piso, faseolis: uenosa sesamę: & irioni sanguinea. Cadunt folia lupino tantum & papaueri. Oleribus maiore ex parte folia ab radice exeũt: ut cepæ, allio, intubo, hastulæ regiæ, bulbo, eryngio: & in totũ bulbosis, quorum caulis minime foliatus molescit. Carnosa sunt betæ, brassicæ: sed pulpa potius in latum distenta, non in callum rotũdatur. Arundini, gladiolo, acoro quasi duplicia, medio leuiter carinato per
20 cursante canaliculo. E folijs sunt, quæ cortice, neruo, & carne concreta sunt, ut ficulnea, uitiginea: alia neruo tantũ, ut arundinea, stipulę frumẽti. Carnosa sunt glycyrrhizæ, tussilagini, portulacę, rosmarino, aloę, lycopsi, sedo, quod aliàs semperuiuũ appellant: item ueneris umbilico, lychnidi, personatæ, ęthiopidi, scãmoniæ. Pinguia halicacabo, quam & uesicariam appellamus: crithamo, orobanchæ, thlaspi: cuidã etiam ranunculo, chelidonię minori, dulci radici, quæ & gummoso quodam lentore digitis tacta cohæret. item acantho, aloæ, smyrnio, conizæ, testiculo cui serapiæ cognomẽ est: aiugę, echio, hyoscyamo, quem nunc apollinarem, nunc altercum Latini nominant: solano soporifero, ueneris umbilico; lychnidi. Crassa sunt, quę multo carnis callo coaluerunt, & ob id itidem carnosa superius nominantur. Tenuia tradunť catanancæ, urtici, soncho, aristolochiæ, sampsucho, ligusti
30 co, gnaphalio, onosmati, anthylli, aiugæ, uetonicæ, lysimachiæ, sanguinariæ, fidiculæ, uiolæ purpureæ, narcisso, chamæspicæ. Dissident quoq; multitudine & paucitate. Paucis admodum lychnis, uidelicet ternis uel quaternis, ernion quinis senis'ue foliatur. Multa fronde pubent, helenium, halicacabum, crithamon, stachys, chelidoniũ. multis foliolis scatẽt, asparagus, fumaria, millefoliũ. Foliosa sunt asplenium, lonchitis, chelidoniũ. Multis quoque fruticant limonium, anchusa. Sunt quæ nullis omnino comẽtur folijs: androsace, tragum, spartion, quæ fronde uidua crescunt. Latissima colocasiæ, etiam si ad arbores compa retur, tam spectabili capacitate, ut qui Nili dotibus gaudent, ijs in uariam speciem uasorum implexim potare sit gratissimum. Secundi meriti est petasites tantæ amplitudinis, ut olim laruarum galeris dicaretur: inde duxisse nomẽ apparet. Magna spargit mãdragoras:
40 item cucumis & cucurbita: longè maxima persolata fundit, quòd nonnunq; quosdam induceret, qui personati ludis prodirent: hinc inditũ putauerim nomen. In prægrandem spatiantur magnitudinẽ hippolapathi folia, ut apud nos inuoluẽdis caseis sint addicta. In amplitudinem extenduntur folia tussilaginis, mandragoræ, cucumeris, ricini. lycopsis, personatæ nullum amplius, ijs cedit elaphoboscũ. Angusta sunt barbulæ hirci, auriculæ muris, thlaspi, elichryso, narcisso, phyteumati. In capillamenta quędã extenuantur fœniculo, buphthalmo, anthemidi, altili asparago. Corrudæ aculei pro folijs insunt. Parua sunt anagallidi, cẽtaurio minori, poterio, anoni, tragacãthę, stœchadi, dictamno, thymo, sampsucho, delphinio, rosmarino, gith, trissagini, gnaphalio, aiugæ, mari polygonio, periclymeno, polemoniæ, adianto, fidiculæ, equiseto. Longa sunt echio, catanancæ, thlaspi, ptarmicę, cen
50 taurio minori, crocodilio, dipsaco, acãtho, elaphobosco, phylliti, delphinio, filici. Breuia lithospermo, aloę, limonio. Circinatæ rotũditaris sunt asaro, cistho, anagallidi, aristolochiæ rotũdæ, chelidonio minori, bechio quæ thussilago dicit̃. Orbiculata utriq; phlomidi, poterio, sampsycho, alysso, marrubio, apiastro, serrulæ campanæ, loto herbæ, trifolio, althææ, anchusæ

anchusæ fastigata in exilitatem, in mucronem per extrema turbinantur gramini, xiphio, iridi, coronopo. Quædã in turbinem mucronant ur barbulæ hirci, narcissi, tithymali fœminæ, canis testiculi, phyteumatis. Non desunt quæ cultellatis oris ambiant, ita ut ea tractantes manus non sine uulnere abeãt, ut cypiro. Sentiunt & pleraq; alia discrimina nanque ueratro nigro, ranunculis, coronopo, caucali, pæoniæ, dissecta sunt: laciniata erucæ, acantho, eupatorio, senecioni, laueri, sisymbrio cardaminaco cum adoleuit, stœbę: multifida pæoniæ fœminę, uerbenacæ, papaueri rhœadi, alcęæ. sinuosa lactucarũ generibus: lunara hemioniti, dracunculo: striata aloæ. serrata mentastro, cumino syluestri, betonicę, eupatorio, pentaphyllo, papaueri corniculato, adianto, ebulo. Item trissagini diuisura quercus, & ab ea serram inuentã esse ueteres tradidere. Quibusdã folia in orbem interuallatè collocata, & circum articulos stellis quibusdã circinata. quare stellatim decussantur aparinæ, rubiæ, gallio. stellę modo radiata sunt asteri, alysso, & si quæ similia decussentur in stellas. Nam circa articulos folia uelut in stellam decussatim radiata, uel in multas decusses dissecta, circinantur in orbem nam ut author est Columella, nihil refert iugum in stellam decussari, id est, diduci. uitisq; dimissis pluribus flagellis in stellam diuiditur. Alter etiam duas regulas in speciem literæ x decussauit. Sic rapam salgamarij decussatim lunato ferramento concidebant. Sunt etiam quædam in uersus quosdam digesta. Gentianę iugi serie, sed ex interuallis maiusculis funduntur fidiculæ à lateribus in uersum & ordinẽ quendam utrinq; conditæ. Auriculæ muris per interualla continuè geminantur. Echio minuta utrinq; folia se pandunt. Tithymalo qui paralios nominatur, folia circa coliculos in ordinem digesta conduntur. Disposita multis, ut myrto, rusco, ebulo, phu, santonico, absinthio, fimbriata sunt urticæ. Muris auriculæ ab latitudine in mucronem se cõtrahunt. Gramini ex latitudine paulatim in exilitatem fastigantur. Arũdini folia per extrema in tenuitatem cacuminata. Aculeatarũ genera distinguenda: quædã herbarum spinosa sunt: quædam sine spinis. Spinosarum multæ species in totum spina est corruda, scorpio. nullum enim foliũ habet. Quædam spinosa foliata, ut carduus, eryngion, urtica. ijs omnibus folijs inest aculeata mordacitas. aliqua & secũdum folium habent spinam: ut tribulus, ononis. Multa folia & in caule gerũt. Hippophaes spinis geniculatũ est, tributaq; ei proprietas, ut spinosum fructum habeat. Sed ut per folia discurramus, permulta spinis horrent. Chamęleonis folia aculeos erigunt. Dipsaci folia susq; deq; tubercula quasi bullas spinosas uncinato sentibus dorso demonstrant. Eryngij cum adoleuere per multa fastigia spinose mucronantur. Spinæ albæ folia aculeis infesta sentiuntur. Atractylis multis armatur spinis. Acanthio oræ tantum aculeis stipatæ. Agriocinara multis sæuit aculeis. Sonchi folia cũ creuerint, spinis horrida cognoscuntur. Carduus folio & caule spinosas lanugines habet. Dura sunt stachi, lysimachiæ, gramini. Mollia catanancæ, apollinari, uitici, soncho, aristolochiæ, sampsycho, gnaphalio, onosmati, anthylli, uettonicæ, lysimachiæ, polygonio, aiugæ, ligustico, uiolæ, semperuiuo. Quibusdam folia scabra tangunt̃, uel aspera, ut helenio: cistho hirsuta, caucalidi pilosa. Menta, ononis, ranũculum, folio constãt hirsuto, sed multo mentastrum hirsutiore. Alba spina hirsutulo: baccaris aspero fruticat folio. Panaci heraclio tam insigni scabritia tanguntur, ut ficulnea possint uideri, quinque partito per ambitum laciniata. Aspera sunt marrubio, ballotę: scabriora satiuę, pauloq; callosiora, sic ut extritarum uestium similitudinẽ præ se ferant. nec secus hormino utriq; tam hortensi q̃ uoluntario, nunc uerrucosa, nunc lacunosa facie scabrescũt. Hirta sunt & rugosa marrubio, ballotæ. paulo minus apiastro. mordax asperitas inest urticæ, symphyto. Anchusis hirsuta scabraq; sentiuntur. Et, ut in uniuersum pronuncietur, quibus aut asper, aut squarosus fuerit caulis, eisdem & folia & rami respondent: semper tamen inferior pars longè magis neruorum puluinis, tuberoso pulpæ callo, & uenarum torulis asperior horret, superna leuior. Lanugine pubent permulta. Dictamni tomentosa lanugine circũdantur. Acanthij frondes araneosa sepit lanugo, qua collecta uestes quędam bombycinis similes fiunt. Althæa, mentastrũ, uerbascum, miti lanugine canent. Flomidũ plumosa sunt folia, ob id ad lumina lucernarũ utilia. Gnaphalij folijs minutis mollibusq; pro tomento utũtur. Nonnunquã subter hirsuta flauescunt, supernè leuia uirẽt, ut asplenio: hemioniti à terra uermiculosa puluinorũ facie scatẽt, super iugi leuore glabra nitẽt. Nõ longè secus phyllitidi

interius

interius leuor, auersis scabritia subest Siquidem à tergo pensiles quasi uermiculos præ se
ferunt. E folijs plurima pediculo propendent, sed differentia ijs longitudine & breuitate.
Filici alarum modo pediculo cubitali folia fulciunt. Petasiti cubitũ excedit pollice craf-
sior. Tribuli, illius inquam cuius coma aquis extat, & aculei uado cõduntur, folia prælon
go nituntur. Chelidonio minori perinde quasi stolones radicum callis annectunt. Nym
pheæ folia quædã aquis emergunt longo sustentata pediculo, uerum quæ uado condun-
tur, breuiore. Pediculorum alij neruo tantum cõstare cognoscuntur, ut arundinis, frumẽ
ti: alij eisdem quibus caules. Sed folia quædã caules in ferri modum coronant, ut ononis:
alia suos inuestiunt scapos, quæ pediculo uidua potius dici debent. Quædam articulatim
10 caules complectuntur cauo alarum sinu, in quo imber aut humor pluuius, aut rore colle-
ctus subsistit, ueluti labro ueneris, quẽ dipsacum, quasi siticulosum ab hoc aquæ congestu
sibi reseruato, Græci nominãt. Est & etiamnum discrimen nõ fastidiendum. Humi nõnul
la sparguntur, quasi caduca sint forte. Panacis folia, item & moly, in terram iacent. Coro
nopi, graminis, humi serpunt. Anchusæ per terram strata. Mandragoræ radici suæ circun
dantur. Lithospermo iacent humi, quę ab radice prosiliunt. Cynoglosso, glaucio, sternun
tur humi: item catanãcę secundi generis. Reptant humi onosmati, et canis testiculo, glau
cio. & ut summatim rem cõplectamur, quæ caule uidua esse uoluit natura, & folia per ter
ram quasi sessilia considunt. Itẽ quorum coles in terra proserpunt, & folia humi conquie-
scere necessum est. Sunt & in foliorum coloribus nõ parua discrimina. quædam prorsus
20 nigricant: alia incana spectantur. Sunt & quæ rubore quodã perfundantur. Nec desunt
quæ uersicoloribus lituris uariegentur. Habentur quoq;, quę subter incana, supernè uiri-
dia uisant. Id tamen silentio dissimulandum nõ est, φ in folijs non illi meri quidem colo-
res, ut in floribus relucent. non enim frondes aliquæ prorsus nigræ comperiuntur: uerum
pleræq; omnes uirent. Sed quæ atro quodam uirore sunt insignitæ, nigræ nominantur au
thoribus: ut quæ cedunt infectu dilutiori suffusæ, uirides. nec sunt quæ niueum candorẽ
illum mentiantur: uerum cuiusdam alboris rudimenta præ se ferunt. Subalbicãt critamo,
echio, ranunculo, abrotonio, absinthio, saluiæ, uerbenacæ, maro, periclymenio, nepetę, cor
niculato papaueri: incana marrubio, stachy, mentastro, altheæ, polio, inde nomen. Candi
da uerbasco, & mandragorę mari. ambigunt quædam sic, ut una parte candorẽ, altera co-
30 lorem alium prodant. Rosmarinum intus cãdicat, extra uiride cõspicitur. Tussilagini à ra
dice continuò prodeunt: à terra subalbida, supernè uirentia. Sic artemisiæ subter canent,
suprà herbido uirẽt colore. Glaucij auersa canicie pubent, supernè uiridia cernuntur. Po
pulus alba folio bicolor, supernè candicãs, inferiore parte uiridi: ut supra dictum est. Illud
multo fuerit mirabilius, chamæleonem cum terra in qua nascitur, foliorum mutare colo-
res: sic ut hic uiridia, illic subcandida, alibi cyanea, alibi coccinea conspiciantur: à qua ua-
rietate animantis sese in uarios colores demutãtis appellationem mutuatur. Sunt & aliæ
quædam hoc bicolori foliorum uultu notatæ, quæ suis locis referentur. Nigricant tiliæ,
personatæ, auriculæ muris, uiolæ purpureæ: nigrantia anchusæ, echio, osyri, eupatorio, a-
pollinari, hortensi solano: folia granatis & amygdalis rubentia. Rhus quem & coriarium
40 fruticem uocãt, quòd qui pelles cõdensant, spissandis corijs utant, rutilũ fert folium. He-
lix coccineo splendet colore. Cyclamino purpura rutilat, etsi uarium nonnunq; spectet,
sic ut supra infraq; albicent maculæ. Gentianę quadantenus rubet. olusatri folia suppuni
cant. Cori, ascyro, & hyperico, lonchitiq; rubescunt. Osyri per initia nigricant, dein muta
to colore subrubent. Fuci marini folia rubore quodam perfunduntur: auersa peplidi ruti
lant. Sesamę & irioni sanguinea. Generis cuiusdam bliti & atriplicis saturata nitent pur-
pura. Betæ nigræ ex atro in sanguineũ uergit. Alypum subrubro colore conspicuum. Sic
igitur candido colore, nigro, rubro, uel purpureo distinguuntur. Sua & in odore miracu-
la. Quibusdam acutus, ut qui olfactu nares feriat, ut sinapi, lepidio: quibusdam dilutus, ut
oleribus. citreis odor acerrimus, multis nullus. odorata folia nardo, asaro, laueri seu sio:
50 odoratiora sisymbrio, rotundę aristolochiæ. Iucundè olent ononi, cum recens in coronæ
modum foliatur, anteq; spinas erigat. Suauem spirat odorẽ menta, à quo nomen hedio-
smi, id est iucundi odoris, inuenit. Mentastrum odorem sisymbrio grauiorem uibrat. Ne
peta gratum pulegij odorem æmulatur. Saluiæ odorata sunt uehementer, sic ut quadante

 nus uirosa

nus uirosa sentiantur. Dictamno tertij generis folijs inest odor, inter sisymbriũ, & saluiã iucundissimus. Thymum, serpillon, thymbra, iucundo placẽt odore, & ob id coronamentis quæsita. Longè suauissimum sampsucus expirat. Ocymum odore nimio caput tentat. Odorata item sunt ocymastro, ligustico. Smyrnio suauitas inest medicata: acrimonia tamen gratiam exuit. Stachys suaui fragrat odore. Botrys mira iocunditate uestes etiam in armarijs cõmendat. Artemisiæ minoris folia odorem sampsuci referunt. Sunt quæ ab alijs odorem uidentur emendicasse quasi, & quem aliæ herbæ uel arbores peculiariter sibi uendicarunt, mutuantes arrogant. Sic scordium odore quadamtenus allium reddit. Trifolium erucam subolet. Apiastrum citreum malum odore repręsentat, unde ei nomen citragini. Aiuga penitus olet pinum. Marrubium odorem mali aliquantum refert. Xanthij 10 folia olfactu nasturtium imitantur. Graui odore sunt absinthium marinum, aloe, ballote. Polium graui quidem, sed nõ prorsus iniucundo, quòd capitulo paruo in corymbi speciẽ coacto capillitium hominis cani similitudine quadam effingit: inde nomẽ suum reportat. Cannabis folia grauiter olent: itẽ anagyris, cuius si quispiam fruticem uel ramos commoueat quatiat ue, terrum quendam odorem remittet: inde uenit in adagium uulgare nõ parum apud Græcos celebratum, ἀνάγυριν κινεῖς, id est, ranagyrim cõmoues. Folijs mandragoræ uirosus inest odor: cicutæ, graueolentia. Apocynũ uiticulis malè olentibus fruticat. Glauciũ ut tetri & fastidiendi odoris respuitur. Condrylla amara est, & acri in radice succo. Amara & aphace, & quæ picris nominatur, & ipsa toto florens anno: nomen ei amaritudo imposuit. Brassica propter amaritudinem in Aegypto nõ estur. Syluestris non sine 20 amaritudine est. Scãdix gustu subacriusculo subamaroq; deprehendit. Aloe insigni amaritudine pollet, item absinthium: quare pueris amarorem iute fastidientibus salubritatis gratia dant in fico, ut amaritudinem fallant. Cedit aliquanto santonicum, cum quo marinum certat. Hyssopum, stœchas, leuem resipiunt amaritudinem. Pastinacæ folia subamaro gustu sentiuntur. Trissagini, marrubio, scordio, glaucio, chamelęę, inest amaror. Empetrum salso gustu, sed quo propius terreno fuerit longiusq; recessit ã mari, eò amarius resipit. Symphytum petræum gustu dulci: sideritis non iniucundo inuenitur. Cisthi folia acerbo sapore gustantur. Hydropiperi gustu piper repręsentat, citra tamen illam odoris gratiam. Erysimum suo ardenti sapore linguam uellicat. Lepidij acris natura & exulceratrix: item & ranunculi. Nasturtiũ suo acri sapore uentri negotium facessit. Sinapis uis in 30 sublime fertur: quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret, sitoq; acremẽto sternutamenta ciet. Nasturtium sinapis & erucæ gustu saporẽ fatetur, nomenq; accepit à tormento narium: & inde uigoris significatio prouerbio id uocabulum usurpauit, ueluti torporem excitantis & animum exacuentis. Dictamnũ acrimonia pollet: huic respondet pseudodictamnum, mitiori aliquanto pręditum acremento. Omnium calaminthæ generũ folia gustatu os accendũt, impenseq; sunt acria. Sua acrimonia displicet utraq; rura: uerum montana syluestriorq; plus satiua fastiditur. Stœchas acrimoniam quandam resipit, quæ in amaritudinem degenerat. Stachys acris gustatu sentitur, Phyllitis acerba. Crategonum folijs summopere acre: ita & clematis, in tantum ut linguam uellicans exulceret. Foliorum daphnoidis gustatu os & fauces incenduntur. Chamelææ folia mordaci 40 ualent acrimonia, ut & linguam & fauces gustatu confestim obulcerent. Oxytriphyllon, rumex, suo acore à gustu gratiam inierunt. Habes itaq; foliorum discrimina, quæ carnosa sint: pinguia & crassa: pauca, uel numerosa: ampla, angusta, magna, parua: longa, breuia: orbiculata, & in cacumen fastigata. Item laciniata, serratim dissecta, necnon stellatim decussata, lunata, striata. Habes & odoris & saporis insignes eorundem differentias. iam ad foliorum inter se similitudines est transeundum.

De similitudine foliorum inter se. Cap. IX

Iam de similitudine foliorum est nobis differendum, ut futuris herbarum delineationibus firma iaciantur fundamẽta. Sed imprimis necessum est, ut nota quædam uulgo proponantur, cum quibus alia quandam inierunt similitudinem: qua ueluti certa coniectura colligentur, quæ nec aliàs nisi quadam ęmula facie nosci possunt. ab hederaceis, ut quæ neminem quantũuis rusticum lateãt, rem auspicari par erit. Asarum igitur, cyclaminus uterq;, dracũculus, smilax, 50

chelidonium

chelidonium minus, marina brassica, æthiopicũ seseli, periclymenus, asclepias, epimediũ, gramen parnasi, apocynon, inola purpurea, chamæcissos, leuis smilax, suis folijs hederam imitãtur. Nec refert, si quædam inter hæc uel maiora uel minora cernantur: nanq; magnitudo rerum similitudinẽ non tollit. Scãmonia partim helxinæ, partim hederæ folio communicat: ut cynocrambe nunc mercurialem, nunc hederam folijs ęmulatur. Hortense solanum, circæa, halicacabũ, uesicaria, labrusca consimilibus pubent folijs. Sed longè fuerit melius rem literatim prosequi, quò facilius inueniantur similitudines foliorũ in suas classes digestæ. Alba spina, acanthium, simili constant folio. Abrotono fœminæ folia senphi modo diuiduntur. Agnus, anagyris folio non dissimili uirent. Apium, caucalis, secundũ dauci genus, laserpitium, sese folijs imitãtur: sed longe smyrnium latiora sibi uendicauit. Bunion foliolis apio similibus scatet, sed multo tenuioribus, & quæ modo quodam tribuli folia sequantur. Amygdala, rhododendron, consimili comantur fronde. Anisi folia isopyrum planè referret, nisi in pampinos intorqueretur. Anagallidem antirrhinon æmulatur. Atriplicem, xanthium, apannen, galium, astera, decussatim folia coronant. Ad bulbi frondem hyacinthus, colchicon, bulbus uomitorius proximè accedũt. Buxus & lycium consimili fronde uirent. Vitem albam amomum folio repręsentat. Betæ folium mandragoras masculus, limonium, potamogeton, beta syluestris, ęmulãtur. Veratrum albũ plantaginis, uel syluestris betę similitudinem retulit. Buglosson & cirsion cõsimili sunt folio. Cichoriũ, condrylla, simili modo foliantur. Cyperum typha quadam tenus imitatur. Cnecum atractylis refert: chamæleonem nigrum crocodilium: chamęleonem album silybon. Coronopi folia habent catanãce, psyllium, holosteũ. Coriandri similitudinem præ se ferũt partheniũ, altera sideritis, omnia ranunculi genera, & phæniũ: & tam quod in cultis q̃ feris nascitur, dauci genus tertium, bunion, thalictrũ, adiantum, capnos quem fumariã appellamus. Cannabis folia profert aut quinquefolij eupatoriũ, sed quæ quadripartito diuidantur. Cotonei mali frondẽ exhibent arbutus, halicacabum, capparis, solanum somniferum, saluia. Cupressi effigiem sabina altera promit. Calaminthæ uel sanguinalis quãdam imaginem prębet polemonia. Cistus & ladanus folio conueniunt. Ciceris similitudinem ostendunt teucrium, securidaca. Cyclamini folium habet aconitũ. Cumini syluestris, stratiotes, chiliophyllon, cicutæ myrrhis. cucurbitæ personata, colocynthis. Daucũ syluestre folio pyrethrũ imitatur: dracunculũ hemionitis: ericam coris. In fœniculi folia extenuantur altilis asparagus, panaces Asclepij, seseli, daucum creticũ, anthemis, erraticum fœniculum, libanotis, buphthalmos, millefolium, thapsia. Phęnij folio geraniũ uestitur. Fici frondes panacem, ficum Aegyptiam, quæ & sycomorus dicitur, morumq; comant. Filicis folio sunt sideritis quoddam genus, adiantũ, fidicula, filix fœmina, dryopteris. Ferulam cicuta demonstrat: graminis folium repræsentat moly, coronopus, holosteon, gramen arundinaceum. Glasto tripolium simile est. Helxinæ folia reddunt anagallis, muris auricula, alsine. Olusatri folium exprimunt phu, lauer. Quæ in hederaceum circinantur, paulo ante exposuimus. Hypericum & centaurium minus folio non discrepant. Phœnice hordeo similatur. Iuglandis folium præstant gentiana, centaurium maius, pęonia mas, sabucus. Iris folium imitatur acorum, medium syluestris iris. gladioli folium iridi simile erat, nisi minus & angustius uideretur & in gladij speciem mucronatum, inde nomen. Sparganium ęmula facie gladiolum repręsentat. Iunceis folijs articulatim equisetum capillatur. Lenticulæ folium, helenium alterum, anonis, palustris lens, fidicula, polygala, glaux, referunt. Lauri folium simulant polygonatum, clematis, daphnoides, chamædaphne. Lilij folia spargunt pancration, satyrion, ephemeron, onagra. Lenti simillima sunt anthylli, aphacæ, onobrychi, chamęsycæ. A lentisci folio glycyrrhiza, tragumq; non degenerant: nec à lepidio arabis. Lactucæ folia fundunt crocodilion, dipsacus, syluestris lactuca, lycopsis, anchusa, syluestre glastum, niger mandragoras, quæ fœmina intelligitur. Linguæ bubulæ proxima sunt symphyti alterius folia, Myrti ruscus habet & tithymalus fœmina: sed rubo canis longè maiora. Mentæ hortensis folio frondent sisymbrium, hydropiper, pentaphyllon. Marrubij folium possident ballote, apiastrum, horminum, sideritis. Mercurialis folio uirent helxine, elatine, cynocrambe. A nasturtij folio hiberis nunquam desciscit: nec ab ocymo hortense solanum; nec à mercuriali helxine. Oleam fronde repręsentant halimus,

ptarmica, tilia, ligustrum, uitex, conyza, thelygonũ, testiculus canis, lithospermon, dorycnion, hypophaes, Plantagini non dissimilia sunt folia rumicis, oxalidis, glasti, gentianæ, alismatis, uolucri, candidi ueratri. Platanum folio æmulantur sphondilium, aconitũ alterum, nigrum ueratrum, ricinus. Pastinacæ folio gingidiũ est. Portulacæ effigie folia faciũt telephium, cepæa, critamon, tribuli genus unum, tithymalus helioscopus, semperuiuum tertium, syluestris portulaca. Porri folia præ se ferunt cyperus, hastula regia, testiculus canis, lonchitis, uettonica, narcissus. aloe scillę similitudinẽ habet. Pirastrer, acuta spina, mespili folijs proxima sunt. Pulegium, dictamnũ, calamintha consimili cõstant folio. Piceæ sanguinalis fœminæ, pityusæ similia sunt folia. Querna fronde uestiuntur trissago, scordion, betonica, sideritis. Rutæ folio pullulant acacia, centaurium minus, serpillum syluestre, ambrosia, polygonũ, androsæmon, polemonia, peplos, hypecoon, apios quæ ischas cognominatur Rumicis folio donantur dracunculus, aron, phyllitis, bretanica. Ruscum imitantur folio hippoglossum, alexãdrina laurus. Saligna fronde lysimachia fruticat. Settulæ campanæ ligusticũ folio simulatur. Silybus, chamæleo, carduus, spina alba, syluestris carduus, consimili modo foliantur. Scolymus, chamæleo niger, crocodilion, folijs inter se non dissident. Semperuiui minoris folium extenuatur, aiuga, tertia aristolochiæ species. Scolopendriæ folijs similia sunt secunda muris auricula, lonchitis altera, tragium quem scorpium cognominant. Solani folij quandam præferunt imaginem, circæa, halicacabus uesicaria, labrusca. Sampsuchi folium panaces chironium æmulatur. Sanguinariæ folio calamintha, & polemonia quadamtenus similes sunt. Aloæ folia scyllæ similitudinem habent. Serpillo clinopodium simile est. Satiuę folium sideritis, horminum, uerbascum syluestre ferunt. Smilacis fronde uitis nigra luxuriat. Tamaricis folio sabina altera uiret. Tritici stipula uestiũtur crateogonon, auena, thymum. Stœchadem, satureiam, simile comat folium. A trifolij folijs non abhorrent lotus syluestris, medica, cytisus, sertula campana. Verbasci folia pandunt helenium, papauer corniculatum, æthiopis, arction, buglossum, tithymalus, latifolia. Verbenacam alcæa folio prodit. Vrticæ fimbrias labeo demonstrat. Sisymbrium folio pseudodictamnũ æmulatur. Sic habes herbarum folia in classes quasdam nominatim relata, ut facilè quisquam ut discrimina superius norit, ita germanitatem cognationemq́ perdiscat, quæ in dignoscendis herbis non paruam adfert utilitatem.

## De conceptu, germinatione, & floribus arborum herbarumúe. Caput decimum.

PRimus annuo ordine naturę conceptus est, postquam incipit perflare Fauonius: exinde Februario. hoc enim maritantur uirescẽtia è terra, hic est genitalis spiritus mũdi, à fouendo dictus ut quidam existimauere. flat ab occasu æquinoctiali, uer inchoans. gestit enim natura semina cõcipere, isq; animam inspirat omnibus satis. Cõcipiunt uarijs diebus & pro sua quęq; natura: alia protinus: tardius aliqua diutiusq; grauida partus gerunt, non aliter q̃ iniecta genitalibus animalium locis semina celerius aut maturius animantur. hoc Germinatio in arboribus uocatur. Pariunt uerò cum florent, flosq; ille ruptis constat utriculis: sed educatio in pomo est. hoc & germinatio earum est. Flos pleni ueris indicium est, & anni renascẽtis: flos gaudium arborum. tunc se nouas aliasq; quàm sunt ostendunt: tunc uarijs colorum picturis in certamen usq; luxuriãt: sed hoc negatum plerisq;. Nanq; nec omnes florẽt, sed sunt tristes quædam, quæq; non sentiant gaudia annorum. Nam neq; ilex, neq; picea, larix, pinus, ullo flore exhilarantur, natalesúe recursus pomorum annuos uersicolori nũcio promittũt: nec fici atq; caprifici. Protinus enim flores fructum gignũt. In ficis mirabiles sunt abortus, qui nunquã maturescunt. Sed de floribus harum uaria sententia est. Quidam robur, nucem auellanã, castaneam, pinum, & piceam florere putant, quòd ante germinationem uerni temporis sublonga panicularum modo nucamẽta compactilibus callis coacta propendent è ramis, uelut quidam foliorũ conceptus, quibus arbores quasi grauidæ contumescant germina parere gestientes. ea uidentur quædam piceæ nucis rudimẽta, sed habitu longiore fereq; æquè crasso, tandem per extrema in mucronem turbinantur. ea hyeme crescunt. aperitur uere pilula tota, & dehiscit in flauescentes squamas: tum in longitudinem quæ ternos æquet pollices protenditur, prodeunteq; folio cõcidens euanescit: tũc

calyculacea

calycularea tegumenta totidem quot flores, super pediculum contracta prominent. Ferunt hanc pilulam robora, quam cachryn Græci nominant. Gignitur & in abiete, larice, picea, tilia, platano, postquam folia cecidere, hyeme durans. Sed nuci auellanæ iam caduco fructu squarosum quiddam minutulis squamulis racematim compactum ueluti prælongus uermis erumpit, quod singulari fultum pediculo pensile nutritur: iulum tam Græci quam Latini uocant. Alij ante dictas florere prorsus inficiant, sed suæ germinationis præludia quædam ostentare putant, quibus futurus foliorum partus etiam præsagitur. Nec iunipeti florent: ferunt protinus baccis subnascentibus, quæ biennio hæreant. Sic multis arborum sors natiuaque conditio sine flore est: omnes autem germinant, etiam quæ non florent.
30 Magna & locorum differentia. Quippe ex eodē genere quæ sunt in palustribus, priora germinant: mox campestria: nouissima in montibus, ut Macedones tradiderunt. Multæ cum urbanis incipiunt germinare. pyrus syluester paulo tardius. Primo fauonio germinat cornus, tam mas quàm fœmina: proxime laurus. paulo ante æquinoctiū tilia, acer, fagus, ficus. Inter primas uero nux iuglans, quercus, sabucus: atque etiam magis quæ steriles sunt, & lucis gaudēt, populus, ulmus, salix. festinat & platanus. Cæteræ uere concepto, ut caprificus, acuta spina, paliurus, aquifolium, terebinthus, castanea, iuglans, serotino autem germine malus: tardissimo suber, thuia, taxus. Sunt quæ testibili fertilitate uel nimia soli ubertate, neque non inuitantis cœli uoluptate regerminent: quod multo magis in herbis segetum euenit, in arboribus tamē nimia germinatio elassescit. Sunt, ut Theophrastus est
20 author, naturales quædam germinationes, quę suis constant syderibus, una Arcturi exortu post uer omnibus communis arboribus: sentitur enim maximè in fico, in uite, punicis, denique omnibus quæ uberius coalescunt, pręsertim si pingue lętumque solum respondeat. Aestiua Canis ortu plurima in Thessalia Macedoniaque, ubi copiosa tūc ficus exeat: multo maximè si autumnus placidus ac longus educet fauente cœli mollitia: in Aegypto æterna ferè germinatione quadam exultant. Hyberno Aquilæ ortu reliquæ quidem arbores ut primum cœpere continuant germinationem. Robur & abies & larix intermittunt tripartito, ac turgentes terna ædunt germina. Ideoque ter corticum squamas spargunt, terque squarosæ cernuntur. quod omnibus arboribus in germinatione euenit, quoniā pręgnantium rumpitur cortex. Fit utique germinatio prima ineunte Februario, iterum germināt
30 transeunte Geminos sole, id est intermissis triginta diebus aut paulo pluribus. Sic fit, ut dum prima cacumina propelluntur, se cutis aperiat geniculato incremento uelut articulatim, uel sursum, uel in latera se fundentibus surculis. Idque fieri solet exitu Martij: quo tempore nascitur galla tam nigra quàm candida, erūpens noctu semper uniuersa. Crescit uno die candidior, & si excepta est æstu, arescit protinus, neque ad iustum incrementum peruenit, alioqui magnitudine ampliori grandesceret: quò fit, ut pleręque nucleum fabæ non excedant. Nigra diutius uiret, crescitque ut interdum mali compleat magnitudinē. Tertia eatum est ad solstitium breuissima Aprili mense: nec diutius senis aut septenis diebus durat, clareque tunc cernitur crescentium cacuminum articulatio. Vitis sola bis parturit, cum primum emittit uuam, iterum cum digerit. Germinationes arborum cum in plerisque, tum
40 maximè in abiete pinuque deprehenduntur: quoniam genicula in uersus tectos porriguntur, ramique ex æquo conditi procedant. Verum germinatio similis ubique completur: quò cum uentum est, non in longitudinem amplius, sed in corpus incrementa uertūtur. Eorum quæ non florent, partus tantum est & maturitas. Quædam statim in germinatione florent, properántque in eo, sed maturescunt tardè, ut uites. Serotino quædā germinatu florent, maturantque celeriter, ut morus: quæ nouissima urbanarum germinat, nec nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborum. sed cum cœperit, in tantū uniuersa germinatio erumpit, ut una nocte cum strepitu peragat. Ex ijs quæ Aquila oriente concipiunt, floret prima omnium amygdala, mense Ianuario. Martio uerò poma matura. ab ea proximè florent armeniaca: dein præcoces. Ordine autē naturæ syluestrium prima sam-
50 bucus, cui medulla plurima est: & cui nulla, cornus mascula. Vrbanarum malus, paruóque post, ut simul uideri possit, pyrus, & cerasus, & prunus. Sequitur laurus, illamque cupressus, deinde punica, fici. At uites, & oleæ florentibus iam ijs germinant. Concipiunt Vergiliarum exortu. hoc sydus illarum est. Floret solstitio uitis, & quæ paulo serius inci-

pit olea. Deflorescunt omnia septenis diebus, non celerius: quædam tardius, sed nulla pluribus bis septenis. Nec statim fructus sequitur. In aliquibus, quæ gummi gignūt, post germinationem aperiuntur: gummi uerò non nisi fructu detracto spissatur. Cæterum florum differentiæ ita se habent. Siquidem florum alij lanuginei, ut uitis, mori, hederæ: alij foliati, ut amygdalæ, mali, pyri, pruni. Item alij grandes habentur. Oleaginei quidem foliati, sed pusilli. Cunctorum alij bicolores, ut in herbaceo genere permulti. Nullus flos urbanis bicolor: & si quis inueniatur, syluestrium generi assignabitur. Flos enim abieti croceus: alij concolores, ijdémque magna ex parte candidi: quippè cum tantum ferè punicæ phœniceus exit. Item quarundam amygdalarum subruffus emergit. Item nonnulli duplices conspiciuntur, qui in folijs alterum florum medium insidentem gerunt, ut rosa, uiola, lilium. alij simplices erumpunt. Non desunt qui foliorum agmine stipati emicant. Dissident iterum inter se ortu. quædam nanque suo flore fructum ambiunt, ita ut flosculi uideantur perforati, ut uiti, oleæ. Maior ferè pars hærentem in floris medio fructum continet. Quanquam non desint, quæ super fructum insidentem flosculum emittant, ut punica malus, amerina, prunus, myrtus. In fruticum genere rosa, maiórque pars coronariorum semen sub floribus conditum gestant: sed in rosa quòd calyx extuberet, perspicuum deprehenditur. Non desunt, quæ cum seminibus flores ædant, ut acorus, cnicum, atque omnia quæ florem numeroso folio stipant. singulis enim seminibus singulos annexos flores proferunt. In oleraceo genere flos in postremo fructus insidet, diúque crescenti defixus seruatur, ut cucumi, peponibus, cucurbitæ. Sic in herbaceo quibusdam in fructus uertice flos adolescit, ut gith. Alijs longè secus euenit, sed modo quodam peculiari, ut hederæ, moro. Etenim florem in totis fructibus concipiunt quasi medijs inculcatum, non in postremo decumbentem, neque singulas partes ambientem. Fœcunditatis argumentum mali medicæ floribus affirmant, si rectus apex colus specie à medio sinu prosiliat: reliquos utpote steriles repudiant. Copiosus & creber punicis emicat: denique sui pomi magnitudinem modo quodam æmulatur. Flos simplex in postremis cucumerum sarmentis emergit: qui uelut infertilis, à reliquorum consortio debet explodi. Sed in herbaceo genere tanta florum uarietas, ut rerum parens natura in ijs depingendis felix, tam multiplici luxu pingat, támque in magno fertilitatis gaudio lasciuiat, ut ne uis humana quidem tam diuersis imaginibus reddendis sufficiat. Triticum quatuor, aut quinque tardissimè diebus incipit florere: totidem aut paulo pluribus deflorescit. In flore fabæ lugubres literæ reperiuntur: ob id flaminem non ea uesci tradidit Varro, utpote cum etiam in ea peculiaris sit religio. Ex herbis multæ particulatim florent, ut erraticum intybum, quod post Vergilias nascitur. Aphace subinde marcescente flore emutit alium, tota hyeme, totóque uere usque in æstatem. Quædam æstate florent, ut helxine. Scolimus quoque floret serò, & diu: mirumq; quòd sine interuallo tota æstate, aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Mira anthemidis natura, quòd à summo florere incipit: cum cæteræ omnes, quæ particulatim florēt, ab ima sui parte incipiant. In croco quidem flos impellitur: caule sero floret, seróque germinat Vergiliarum occasu. In scylla uerò caulis exit, deinde flos ex eo emergit: eadémque ter floret, tria tempora sationum ostendens. Bulborum generi quidam hanc adnumerarunt. notabilis illius crocíque natura: quæ quom omnes herbæ folium primum emittant, móxque in caulem rotundentur, in ijs caulis prior intelligitur quàm folium. Notabile in lappa quæ uestibus adhærescit: quoniam in ipsa flos nascitur non euidens, sed intus occultus: & intra se germinat uelut animalia quæ in se pariunt. Mirabilius in rusco. flos è medio folij umbilico pusillus exit, ueluti fœtus grauido: quo tandem excusso, grandis bacca cohærens propendet, quasi folium fructus prægnans ince fruticis parturiat. Picris toto anno floret: nomen ei amaritudo indidit. Hastula regia exitu mensis Martij & initio Aprilis florem ædit. Florum prima uer nunciātium, uiola alba. Tepidioribus quoq; locis hyeme non exacta, quum cælum fuerit clementius, emicat, postea quæ appellatur purpurea, sæpe bis anno, uere & autumno, æstates hyemesqúe fugit. Seriores prædictis lilium & narcissus, quæ post Arcturum & circiter æquinoctium florent. Sequitur œnanthe, cui odor idem qui germinantibus uuis, atque inde nomen. Ex syluestribus heliochrysos: & alterum

genus

genus phænij, quæ limonium cognominatur. Post hanc gladiolus & hyacinthus nouissi
ma rosa Siquidem his omnibus ut serior erumpit: ita fugax eadem, prima deficit. Cæte-
rum in syluestrium genere hyacinthus maxime durat, & uiola alba: nigra per annum, si
cultus adhibeatur. Item œnãthe plurimũ, si crebro deuulsa prohibeatur semẽtescere. Flos
ut labruscæ candidus racematim coit. hyacintho ita discurrunt uenæ, ut literarũ græcarũ
AI legatũ inscriptio. Et uerni quidẽ flores ij sunt. Succedũt illis æstiui, lychnis, Iouis flos, et
alterum genus lilij: item tiphyon, sampsuchum phrygiũ. Sed maxime spectabilis pothos.
Duo genera huius, unum cui flos hyacinthi est: alterum decolor candidum, qui ferè tu-
mulis nascitur, quoniam fortius duret. Iris æstate floret & radicula: flos aspectu quidem
10 pulcher, sed inodorus. Alij rursus subeunt autumno. Tertiũ genus lilij, crocum tam mon
tanum quàm satiuum, Vnum hebes, alterum odoratum, primis omnia imbribus emican
tia Coronarij quidem, flore acutæ spinæ utuntur, cuius cauliculi inter oblectamenta gu-
læ conduntur. Item smilacis flore utuntur. Ordo florum ita se habet. uiolis succedit rosa,
huic interuenit lilium, Rosam cyanus excipit: cyanum amarantus. Vincaperuinca, cum
æterna fronde uireat, inopiam hybernorum florum aliquãdo supplet. Nec tamen hyems
ipsa floribus est uidua, nec id tempus semper hoc munus negat: præsertim quum autum-
nus suos flosculos diutius prorogarit, succedens'que tempestas suis gelicidijs non rigeat,
apricis tractibus suam continuant successionem, alioqui inclementia frigorum frequen-
ter interpellantur. Vita uiolæ albæ trimatu peragitur. Ab eo senectam sentiens degene-
20 rat. Incanos senio parit flores. Rosa quinquennium perfert, non recisa, nec adusta. Illo si-
quidem tempore uegeta iuuenescit: ueterascens priorem gratiam exuit. Flores primum
multis herbarum calycibus conclusi, postmodum intumescentes explicantur in folia: ut
hirci barbulæ, androsæmo, gentianæ. id quod euidentissimum est in rosa Germinat om-
nis primò inclusa generoso cortice: quo mox intumescẽte, & in uirides alabastros fastiga
to, paulatim rubescẽs dehiscit, in calycis medio sui stantes cõplexa luteos apices. Lilijs est
calycis & staminis in colore differentia. Nec ullis florũ excelsitas maior, interdum cubito
rum ternũ, languida semper ceruice, non sufficienti capitis oneri: flore emaculati cando
ris, effigie calathi: folijs ab angustia in latitudinẽ paulatim sese laxãtibus, extrinsecus stria
tis, resupinis per ambitũ labris, emicantibus ex calycis fundo lutheis apicibus tenuiq; filo
30 crocis. Hunc æmulantur iris, acorum, narcissus, qui flore est candido & calyce purpu-
reo. Est & flos non dissimilis in herba, quam conuoluulum nomitant, nascens per fru-
tecta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac ueluti rudimentum
naturæ lilia facere condiscentis. Sunt & altilis uertonici flores, quos uulgus nunc caryo-
philos ab odore, nunc ocellos à figura nominat, qui rosis non inferiores uideri possint:
cum'que eis de principatu certant: quando nec colore superãtur purpureo, uermicula-
to, candido, nec odore: nisi forsitan quòd à longinquo plus olet recens rosa. Sed iam ni-
hil rosa fugacius, longissimâque decerptis mora dies: his in triduum & amplius uita
uigórque durat. Aliquibus tanta magnitudo, ut orbem utraque manu complecti ferè
nequeas, folia quaterna quináue: nonnullis rosæ modo numerosa, mirabili quorundã a-
40 labastro cum dehiscit, aliam statim prodente pandentem sese paulopost in florem. Omni
bus teres longiusculus herbaceusq; calyx, summatimq; denticulatus, geminis utrinq; emi
cantibus staminis apicibus, floribus omnium speciosissimis: canophilli odoratu, sed lon-
gè suauissimo, coloris uarij: quoniã alius cocco rutilat: alius saturata nitet purpura: alius
emaculato blanditur cãdore: alius uersicolori a uariegatur mistura. Est & in folijs differen
tia, quòd ijs constent lentè fimbriatis: alij frequẽtiore coma stipentur, & profundioribus inci
suris crenentur: quæ cum fuerint prorsus explicata, radiatum orbem circinant, per extre-
ma serratũ. Vsus propè coronis nimius, & frequẽtiter ad hybernã usq; tempestatẽ parere
non cessat. E maluaceo caule rosæ quædã iam patent: quędã nascentibus similes, nũc pri-
mum exeunt: aliç adhuc cõuolutis foliorũ paniculis nondũ dehiscũt, sed capitula quædã
50 in mucronem leuiter fastigiata primũ à caule prosiliũt, ijsq; paulatim intumescẽtibus præ
gnãtia florũ inuolucra fatiscũt, & in rosas sese explicãt, folijs structili quadã serie numero
sis, calycibus apices paucos ostẽdẽtibus, qui lutei medijs emicãt. Ii flores maluarũ horten-

 sium ue-

sium uenustate rosis nõ cedunt, nec colore uincuntur niueo uel purpureo: odore tantum superari constat. non usq; eò nati coronis. Multis herbarum & capituli uertice flos erumpit: ut hieraciæ, melanthio, centaurijs. Nymphææ flos candidus, lilij similitudine multipliciter foliatus extuberat, prono semper collo nutanteq;, quod grauitati floris par esse non uideatur: exterius foliũ quasi calyx eius herbaceo uiret colore, intus niueo relucet. stamina quoq; mõstrat crocatis apicibus capitulata: cum excussis iam folijs defloruit, papauer ostendit seminio turgens. Alterius nymphææ flos luteo nitet aspectu, rosæq; potius similitudinem imitatur. Proxima ijs, si credimus Herodoto, lotus ægyptia, Nili prouentens inundatione, colocasiæ similis: folijs densa congerie stipatis: flore candido, lilijs haudquaq; absimili: papaueribus grano milij plenis, ex quo panẽ incolæ conficiunt. Anthemidi è rotundis capitulis flores prominent in orbem foliati, alios intus aureos flores cõtinentibus. Sic parthenio flores per margines candidi sparguntur, in medio lutei. Buphthalmo flores oculorum orbem imitãtur crocis anthemide maioribus. Pæoniæ flos admirationem mihi simul & uoluptatem attulit, calyce floris roseo in lata folia se explicante, quibus deciduis plurimum quini subriguntur hirti crassiq; folliculi, mox resupinandi. ijs fatiscentibus uariũ intus semen alterno coloris cõtextu conspicitur. Nanq; siliquis sensim dehiscentibus hic baccas ex atro, illinc acinos cocco nitescere contueri licet. Altheæ flos roseus emicat. Omnibus, quibus à protuberãte capitulo flos prosilit, intus semẽ latitat conditũ, ut gith, centaurio, & multis prędictorũ. Dipsacus inter echini sui spinas flores condit candicãtes. Chamæleoni, carduo, scolymis, cinarę, cneco, atractyli, & bonæ spinarũ parti flores in spinosorum capitulorũ uerticibus erumpunt criniti capillataq; lanugine cõpacti, quæ grandescẽte seminio turgida dissiliunt: flosculi flaccescẽtes in pappos euanescunt. Non secus senecioni flos cõpactili canitie pubescens abit in auras. Sic in arundinis fastigio senescente densius excrescit tomentũ, ad farciendas cauponias culcitras haud inutile. Typhæ cacumen florum multitudine densa capitatur, quæ soluatur in pappos, quam lanuginẽ aliqui nominãt. Conizæ flos squalidus est, luteus aut ruffus, qui tandem in lanugines amittitur. Omnium herbarũ, florum qui desciscunt in pappos, semen habent in ima lanugine latẽs. Sunt & flores herbarum plurimi, qui summis umbellarũ radijs emicant. Ex aculeatis chamæleo albus florem gestat spinosum, tenuem, uiolaceum, uersicolorem. Sabuco, arabidi, ebulo, circinatæ rotunditatis umbellæ, quæ extremis stylorum mucronibus florem fundunt. Dauco rotata spargitur floribus ultrò citroq; candidis, axe tantũ purpureo. Caucalis, panaces ligusticum, seseli, anethum, flores in umbellis sustinent. Olusatri, elaphobosci, peucedani, cicutæ, libanotidis, cacumina umbellæ occupant, in quibus flores propendent. Achilleæ fastigium in umbellam rotundatur, in qua flores uel candidi, uel purpurei, uel auri æmuli cohærent. Pyrethrum cacumine circinat umbellam, in qua flos exit. Origanum, millefolium, in muscarijs florem concipiunt. Peucedanũ in foliosa coma florem creat. Verum omnibus quæ uerticibus suis umbellas obtendunt, flos & tenuis & paruus insidet. Flores etiam aliqui suos coles non inuenustè coronãt, ut in sisymbrio: in clinopodio tamen speciem lectipedum exhibent. Flores in marrubio per intercapedines uerticillato coitu scapos decorãt. In ballote caulis circinato florum ambitu uerticillatur. Non desunt quibus orbiculato cinctu suos scapos perpulchrè uinciant, ut stachy. Dissident rursus inter se flores. Nanq; grandes sunt medio, solano somnifero, onagræ, anemonę. Amplissimi maluæ hortensi, lilio, iri. Graciles glasto, chamæleoni nigro, supinæ uerbenacæ. Tenuis ac paruus artemisiæ, astragalo. Pusillus insidet alcææ: quãuis effigiem rosæ præ se ferat. Item alismati, androsæmo, lycopsi, teniæ sidenti, stratioti, millefolio, pityusæ. Numerosus quibusdam. Hyacintho coma procũbit incurua, floris purpurei plena. Smilax leuis ęterno flore numerosoq; exhilaratur, ob id operi topiario dicata, quò uultus delicatos per æstatem uindicet ab solis æstu. Alypum quoq; florũ copia gaudet. Labruscis crinitus flos & muscosus exilit. Ligustro mustaceus cãdicat. Tussilagini flos prẹter modũ fugax: nãq; uere momẽto ferè caduco flore exuitur. hinc plerisq; data est occasio credẽdi, q scapo & flore uidua nascatur. Sunt tamẽ nõnullę herbę ueluti steriles, quę florẽ nullũ pariãt, ut adiantum, filix, polypodiũ. Nam neq; florem, neq; semen creant: sed ueluti tristes solis folijs contentæ colibus deficiunt. Chamæsyce nunq; floret. Hypophæston nullo lætatur flore.

Sunt &

Sunt & nõ parua colorum in floribus discrimina, de quibus, postq̃ de fructibus breuiter egerimus, capite priuatim ijs dicato, per florum fructuũq; colores progressi, differemus.

### De fructibus, & seminibus. Cap XI

FErtilium pars maior fructum in medio flore cõcipit, alit, fouetq; tãtisper in amplectentis utriculi sinu, dum flauescens emarcescat, aut pereat caducus. fructus flore exutus sensim increscens ad maturitatem perducitur. Fructus alij carne & neruo constant: alij carne tantũ concreti. Nõnulli cute teguntur: sed humore omnes imbuti madent. Carne neruoq; pruna cucumeresq; coguntur. Humore & cute mora punicaq; coaluerunt. sed publica hæc distinctio, ut pars exterior cortex, interior caro intelligatur. Quibusdã quoq; nucleus sequit̃. Postremum in omnibus semen internè decumbit. hoc humorem in se caloremq; insitum possidet: quibus cum semen exuitur, sterile infœcundumq;, sicut irrinum ouum reijcitur. Semen principium est oriundi. Quod est duplex. unum quod latet sensum nostrũ: alterum quod est apertum. Latet, si semina sunt in aere, ut Anaxagoras physicus ait. Si in aqua, quę fluit & in agrum inferre solet, ut scribit Theophrastus, quod apparet agricolis, id diligẽter est uidẽdum. Quędam enim ad oriendũ sunt usq; adeò parua, ut sint obscura, ut cupressi. Non enim galbuli qui nascuntur tãquam pilulæ paruę corticeæ id semen: sed in ijs intus primigenia semina dedit natura. Reliqua inuenit experientia coloni. Num prima sine colono priusquam sata nata: secunda, quę ex ijs collecta neq; prius quàm sata nata: Prima semina uidere oportet, ne uetustate sint exucta, aut ne sint admista, aut ne propter similitudinem sint adulterina. Semen uetus tãtum ualet in quibusdã rebus, ut naturam cõmutet. Nam ex semine brassicæ uetere sato nasci aiunt rapa: & contrà ex raporum brassicam. Secunda semina ne uel nimiũ cito, uel tardius tollas. Tempus idoneum, quod scribit Theophrastus, uere & autumno, & Caniculę exortu. neq; omnibus locis ac generib. idem: de quo infra nonnihil dicetur. Tertiũ genus seminis, quod ex arbore per surculos defertur, ut eo tempore sit deplantatum, quo oportet. Id enim ante fit, quàm germinare aut florere quid incipiat. Sed ad rem nostram redeamus. Quorundam semen illico post ambiens tegmen subest, ut palmæ, nuci amygdalæ. Sed quæ pluribus cinguntur, & caro sæpe & nucleus intercedit, ut oleæ, pruno. Sed naturas arctius colligi par est. Alia siliquis includuntur, ut leguminum. alia uasculis, ut sesamæ, papaueris. alia spicis continentur, ut tritici, hordei: muniunturq; uallo aristarum quadruplici. Quædam nuda, ut anethi, fœniculi, anisi, & quæ umbellis sustinentur. Milium & panicum tantum in frugum generibus paruis auibus exposita sunt indefensa: quippe membranis continentur. Panicum cacumine languido, nutante, paulatim extenuato culmo penè in surculum, prædensis aceruato granis, panicularum coma complectẽte, quæ fimbriato capillo curuetur. Arborum nulli semina nuda: sed carne, cute, uel crusta uestiuntur. Alia siliquis gignuntur, ipsis dulcibus, semenq; complexis amarum. quum in pluribus semina placeant, in siliqua damnentur. Alia baccis, quarum intus lignum, & extra caro, ut in oliuis, cerasis. Quę baccis natura, eadem & pomis. Aliquorum intus baccæ, foris lignũ, in Aegypto. Aliorum intus corpus & foris lignum, ut nucibus amygdalis. Alijs foris corpus, intus lignum, ut persicis, prunis. Nullum uasculo semen arboris concipitur: nisi conum hoc nomine placeat appellare, quòd à fructibus absolui debet. Putamine clauduntur nuces: corio castaneæ. detrahitur hoc ijs: at in mespilis mãditur. Crusta teguntur glandes: cute uuæ: corio & membrana punica. Carne & succo mora constant: cute & succo cerasi. Quædam statim à ligno recedunt, ut nuces, palmæ: quædam adhærent, ut oliuæ, lauroq;. Quorundam generi utraque est natura, ut persicis. Etenim duracinis adhæret corpus, lignoq; auelli nequit, quum in cæteris facilè separetur. Quibusdam nec intus nec extra lignum, ut myxis. Quorũdam extrà uitium est, ut castaneis, amygdalis, iuglãdibus: uerum in ijs geminatur. Quorundam natura trigemina est: corpus, deinde lignum, rursusq; semen in ligno. Dimicant etiam non parum inter se. Alia nanque discretu gaudent, ut cucurbitæ, cucumeris, fici, mali: alia in societatem quandam promiscuè coeuntia. Congestorum quædam aluo continentur, putamine uel tunica conclusa, ut punicæ, mali, pyri, fici: quædam simul collecta quidem, sed nullo prorsus inuoluta patent, ut quæ contextu denso spicantur: nisi quis spicam ambientem

membranam

membranam esse putauerit. Quædam inter se densa, quæ ramos circundantia aceruatim ex omni parte degrauant, ut uuæ, sorba: alia rara, ut persicis. Verum dependēt alia pediculis, ut pyra, mala. Alia racemis, ut hederæ, sabuci. Alia ramis adhęrent, ut in lauro: quædam utroq; modo, ut oliuæ. nam & breues & longi pediculi. Quædam uasculis constant, ut punica. Sed diuersa ijs gratia & cōmendatio. Carne placēt palmæ: crusta thebaicæ: succo uuæ, & caricæ. Detrahitur ficis uirentibus, ut putamen. Eadē in siccis maximè placet. Hac procul absunt siliquæ prædulces cibo, in his cortex ipse manditur. Digitorum hominis longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine. Quæ carnosi generis sunt, ea baccis atq; carnibus distant. Alia acinis caro, alia moris, alia unedonibus: & alia acinis inter cutem succumq;, alia myxis, alia oliuis. Moris succus in carne uinosus: trini colores, candidus primo, mox rubens, maturis niger. In nouissimis, ut dictum est, florent: inter prima maturescunt. tingunt manus succo matura, eluunt acerba. Nascunt̄ & in rubis multum differente callo. Mollius est corpus terrestribus fragis: aliud congeneri eorum unedoni, quod solum pomum simile fructui terræ gignitur. Acinorum quoq; magna est differentia. Primum inter uuas ipsas callo, teneritate, crassitudine, interiore ligno: alijs paruo, alijs etiam gemino, qui minimè feraces musti. Differunt plurimum hederæ sabuciq; acini. In figura etiam. Punici angulosi quippe soli. Nec cutis ulla singulis præter cōmunem, quæ est candida: totisq; succus & caro est, ijs præcipuè quibus paruulum inest ligni. Magna item baccis differentia. Alię nanque sunt oliuis, lauris: & alio modo loto, cornis: alio myrtis, lentisco. Aquifolio ac spinæ sine succo: medioq; etiamnum genere inter baccas acinosq; cerasis. Pomum ijs candidum, & ferè omnibus baccis. Mox alijs uirescit, ut oliuis, lauris: rubet uerò cerasis, cornis, moris. Deinde nigrescit moris, cerasis, cornis, quæ etiā uentri nata uident̄: deinde nigrescit moris, cerasis, oliuis. Nux pinea exiles intus nucleos lacunaris includit toris, uestitos alia ferruginis tunica. Est & genus quoddam digitis fragili putamine: ob id auium furto expositum. Aliud sapineum, cute uerius quàm putamine uestitum, ita ut possit mandi. Mala constant cute, carne, semine. semen corio & carne. Medica multū præter hæc cōtinent humorem intercursantibus cartilagineis membranis conceptum, semine intus demerso. Turbinatior pyris figura, quę etiamnū sæpe calculosa mansu sentiuntur. Genera glandium multa: quam propriè ferunt, robur, quercus, esculus, cerrus, ilex, suber. Continentur hispido calyce plus minus'ue per genera item complectente. Glans optima in quercu atque grandissima, mox esculo: robori parua: cerro tristis, horrida, echinato calyce ceu castaneæ. Distant cutis tenuitate. item quòd alijs subest rubigine scabra: alijs protinus candidū corpus. Probatur & ea, cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapidescūt in duritiem. Melior cui in cortice, quàm corpore. Præterea alijs ouata, alijs rotunda, alijs acutior figura, alijs colos nigrior, alijs candidior, quæ præfertur. Glans fagea suem hilarem facit: carnem cocibilem, & utilem stomacho. Iligna suem angustam, nitidam, strigosam, ponderosam: querna diffusam, & ipsa quidem glandium dulcissima. Iligna tentātur sues, nisi paulatim detur. Fungosam carnem fieri esculo tradunt. De gallis alio loco disputabitur. Palma sola in spathulis habet fructum racemis propendentem. Reliquis sub folio pomum tegitur: excepta fico, cui folium umbrosissimum est. In palmis prima nascitur pomi caro: est autem oblongum, non ut oliuis orbiculatum: cæsum præterea à dorso puluinata mediáque in aluo fissura, plerisque umbilicatum, unde primum spargitur radix. Seritur pronum, & bina iuxta composita semina, supérque totidem: quoniam uix nisi quaterna coalescunt. Sed iam ad humile genus redeamus. Omnium satorum fructus aut spicis continetur, ut tritici, hordei, muniturque uallo aristarum quadruplici: aut includitur siliquis, ut legumínum: aut uasculis, ut sesamæ, papaueris. Frumenti grana in stipula crinito textu spicantur. In faba leguminibus'que, alternis lateribus siliquantur. Tunicæ frumento plures. Hordeum maximè nudum: sed præcipuè auena. Calamus altior frumento, quàm hordeo. arista mordacior hordeo. Sed unum eius genus, quod hexasticum quidam cantherinum appellant, salubrius hominem, quàm malum triticum pascit: nec aliud in egenis rebus magis inopiam defendit: fragili culmo est, & granum eius nulla uestitur palea: far in uaginulis granū seruat ad satus. Milium & panicū in folliculis; sed suis furfuribus euoluta, pultem

quamuis

quãuis inopia maxima, cũ lacte nõ fastidiendã præbet. Siliquãtur omnia diuersis diebus. Ab ima primum parte paulatim flore subeunte, sicut & particulatim florent. Siliquæ rotundæ ciceri, cæteris leguminũ longæ, & ad figuram seminis latæ, piso cylindraceæ. Eualuantur semina leguminũ, cum maturuerunt. Nonnulla tamen cum suis siliquis in usum ueniunt cibarium, cum tenerescunt adhuc uel cocta, uel patinis frixa. Fabarũ siliquæ cauleśq; gratissimi sunt pabulo pecori: ad id fabalia præsertim maturæ sationis recondunt. Post spicilegium messe facta, ubi iumẽtorum ungulis uel perticis è spica exteruntur grana, è terra subiactantur uallis aut uentilabris, cum uentus spirat lenis: ut quod leuissimum est in eo atque appellatur acus, euannetur foras: & quod est ponderosum, purum perue-10 niat ad corbem. Palea ad pabula iumentorum accõmoda, spica tãtum aurificum ad usus. Milij & panici & sesamæ apludam uocant purgamenta. Sunt etiam quædam herbæ spicatarum generis, quæ semina frumentorum more ferant in spicis, ut plantago, nardum gallicum, saliunca. Hirculus frutex pumilus ingẽtem fundit spicam. Stachys nomine suo græco spicam ingenuè fatetur. Alopecuros spicam habet mollem, & lanuginem dẽsam, non dissimilem uulpium caudis. Thymbra suis uerticibus exiguè spicatur. Phœnix herba spicas erigit septenas octonas ue lolio similes. Aegylops aristas capillaceas exerit. Verum in fruticeo uel herbaceo genere baccæ, acini, siliquæ, uascula, pilulæ, corymbi in fruticum censu afferuntur. Non desunt herbæ, quæ mala ferant ut mandragoras: cuius pomum oui uitellum æmulatur, in quo semen quale pyrorum inest. Cucumeris anguini po-20 mum ouata glandium facie crescit, turgetq; succo & semine: quod quum tangitur, exilit oculorum periculo. Cæterum in baccis & acinis foris corpus, intus lignum, ut acutæ spinæ, myrtis, ligustro. Syluestris myricæ fructus gallæ modo lignosus est, inæqualiter squarosus, sed mitiori floris similitudine muscosus concretu. Carne quædam modica & multa sanie cõstant, quibus seminula uidentur innatare, ut solanis, uesicariæ baccis, bryoniæ, cyclamino secundæ. Nanque si digitis maturæ premantur, copiosa profluet pituita, quæ lenta quibusdam tenaxq; sentitur, ut cyclamino secundæ: cæteris dilutior. Paliuro fructus præpinguis & fuliginosus tangitur. Visci acinis tam glutinosus subest, ut pennis auium tactu ligandis inuenerit gratiam. Nanque amissis corticibus carne interiore lentescunt. Ea siquidem putrescente & in uiscum coacta insidias auibus moliuntur. Acini fru-30 ticis exconarij parte corticia cõstant, quæ semen ipsum complectatur. Acanthi bacca parte exteriore carnis callo tumet: intus luteum semen fabuli similitudine condit. Quapropter non immeritò Vergilius cecinit,

Baccas semper frondentis acanthi.

Pæoniæ siliqua parte exteriore nucem græcam refert, cum maturitate dissilit. Acini mali punici rubentes, purpurei, nigrantesq; intus inueniunt. In aristolochia quæ ex flore emicuit bacca, turbinatur in pyrũ, multos seriatim digestos acinos cõplectens. Ricinus asperas uuas dentato frequẽter orbe promit, quæ corticibus exutæ semina ricinorum effigie quibus bubus hærent, demonstrant. A capite germinũ lathyris pilula protuberat, loculamentis tribus insignis, in quibus semina terna tuniculis inuicem discreta concipiuntur. Tithy-40 malus fœmina fructum alternat nuci similem: sed cum annuam conditionem interpellauit, restibilem repetit fœcunditatem. à nuce caryitis cognomẽtum adoptauit. Paralius semen pilula complectitur, quod magnitudine eruum æquat, uario colore. In tithymali tamen characiæ coma iunci dependent cauceolæ foliolis balnearũ similes, in quibus inest semen. In cappari excusso flore glans oblonga coalescit, quæ sese pandẽs, demum acinulos ostendit rubẽtes, quales in punico malo spectãtur: sed antea quandã ostendit oliuam, qua dehiscente flos candidus erumpit. Rubus canis oblongam bacculam nucleis oliuarum similem promit, lanea intus natura, flocculoq; cum ematuruit spisso. Asparagus alnlis bacculas ædit, quæ maturitate rubescant granis aliquot intus duris munitas: sed hæ baccæ secretæ sunt, nec in unã reclamãte genio coalescunt. Sunt & racemosæ, quum plures oxya-50 cãthus baccas profert rubẽtes myrti magnitudine, quæ racematim depẽdeãt. Tilia quoq; gignit acinos subdulces, nigros, uuarũ more congestos. Exconiano frunci, quẽ rhoon græci nominãt, acinuli densis racemulis prodeunt, qui semen (ut diximus) parte corticia concipiãt. Ligustrũ sabucinos gerit acinos racematim dependẽtes. Amomum ceu racemus

è ligno

è ligno conuoluitur in uuæ modum, ac in ſeſe replicatur. Aſaro ſemen in floribus acino-
ſum reſidet. Hydropiper fructum parit è ramulis puſillis ſecundum folia, continenti aci-
norum ſerie congeſtum uuæ modo. Cyclaminus ſecunda clauiculatim circũ arbores fer-
tur, ſeſe cõuoluens acinis uitigineis, qui hederæ corymbos aperte repræſentent. Dracun-
culo fructus in uertice uuarum modo collectus depromitur, herbaceo primũ colore: dein
cum maturuit, luteo: deinceps tanquam lingua concauo foliorum ſinu ceu rictu ſerpẽtis
exeritur, & quaſi ſpectabili hiantis draconis forma medijs è faucibus emicat. Sic aro ſca-
pus in piſtilli ſpeciem faſtigiatur: ſuper quem croci colore fructus racematim aggeſtus in
ſidet. Piperis arbor mediam quandam naturam aſciuiſſe traditur: quòd primum ſiliquas
ædat, quæ tandem in racemulos degenerent. Nanq; ſemina paruulis ſiliquis gerit, quales 10
in phaſiolis uidentur. hæ priuſquam matureſcant decerptæ toſtæq; ſole faciunt piper lon-
gum, continentq; quiddam intus grano milij non diſſimile: eæ cum temporibus ſuis dehi
ſcentes ſeſe pandunt, in racemulos explicantur ferentes piperis grana, quę uidemus. Oni
tidi ſemen in corymbis acinorum denſitate coit. Hippoſelino flos in corymbos aggeſtus
ſumma prominet coma, quæ denſatur in ſemẽ pullum, farctum, oblongumq;. Polium ca-
pitulum paruum in ſummo gerit corymbi ſpecie, quòd hominis cani ferè capillitiũ effin-
gat, inde nomen. Ambroſia ſemen ramulis fundit, congeſtum uuis depẽdentibus, odore
uinoſo; nunquam tamẽ floreſcit. Botrys multis ſtolonibus fruticat, feminio circa totos ra
mulos racematim cohærente, ſic ut inde nomen inuenerit. Chryſocome comãtibus hyſ-
ſopi figura corymbis coronatur. Solano ſatiuo acini rotundi primũ herbacei dependent: 20
qui cum ematuruere, nigricant, aut certè ruſeſcunt. Halicacabo ſemen in ſolliculis rotun
dis ad ſpeciem ueſicarum intumet, orbiculatum, rubens & leue, acinorũ uuæ figura: quo
& coronarij utantur ſertulis adijcientes. Solano manico fructus racemis exit rotundus,
nigerq;, denis aut duodenis acinis conſtans, hederæ corymbis non diſſimilibus. Hypo-
phaes corymbos hederæ ſimiles ſpargit, congeſtos racematim, imminentibus inuicẽ aci-
nis mollibus, albidis, & parte quadam rubentibus. Staphys agria fert folliculos uerius
quàm acinos uirides, ſimiles ciceri: & in ijs ſemen triangulum, ſcabrum, in nigro ſubru-
brum. Ebulum acinis obumbratur ſabuci ex nigro purpureis. Labruſcæ fructus in uuas
coit, poſt maturitatem rubentes, acinis rotundis. Vitis alba fructum habet in racemis ru-
bentem. Nigræ uitis fructus in uua dependet acinis per initia herbaceis, poſtea nigrican- 30
tibus. Mercuriali fœminæ ſemen uuæ modo acinulis coactum ineſt: mari uerò rotũdum,
ſemper geminum teſticulorum modo connexum. Iis antedictis fructus racematim cohæ
ret. Iam uidere licet nominatim herbas & frutices quæ ſiliquãtur. Acacia ſemina lupini in
ſiliquis claudit. Item ſecundum acaciæ genus ſolliculis iugatis modo trilocis, modo qua-
drilocis grana lenticulæ concipit. Geniſtæ ſemen lenticulis haud abſimile in ſiliquis pha-
ſiolorum modo naſcitur. Colutea in folliculis membraneis tumentibus atra ſemina dura,
lata, lentis magnitudine continet. Spartion folliculos phaſiolorũ modo geſtat, & in ijs ſe-
men lenticulæ. Iris, acorum, lolium in ſiliquis longis angulatis per interualla ſtriatis ſemi-
na congerunt. Fructus balimo folliculari ſpecie creſcit, non diſſimilis uerticillo. Halicaca
bus acinum in folliculo condit, ciceris magnitudine quina ſenáue erui ſemina cõprehen 40
dentem. Rapo ſylueſtri fructus in ſiliquis abditur calyculaceis: quibus dehiſcentibus, alia
ititus capitulata prominet ſiliquula, nigris referta ſeminibus. Maluis, ut Phenias eſt au-
thor, inuolucrum ſolliculare placentam ſpectabilem oſtendit. Nanq; ſemen omnino eius
refert imaginem, quam fulcit columna pectinatim denticulata: à qua per medium placen
tacei corpuſculi foramẽtum aculeus erigitur umbilicatus, echinata eius radice, quod diſ-
ſecanti follicularem ſeminij globum facile conſtabit. Rumici ſemen in mucronem emitti
tur, foliaceis membranulis inuolutum. Barbulæ hirci ſcapus ingentem exerit calycem,
cuius in parte poſtrema ſemen occulitur. Medicæ quædam prodeunt ſiliquulæ in corni-
cula contortæ, quibus ſemen lenticulæ cohæret. Eryſimon ſiliquas ſuſtinet gracilibus cor
niculis proximas, in quibus ſemen naſturtij ſpecie, guſtu ardẽti latet. Gentiana ſemen fa- 50
cit in calycibus latum, aceroſum, quale ſphondylio uiſitur. Cumino ſylueſtri quędam cor
nicula ſpectant in ſublime, quibus ſemen gith figura cõcluditur. Delphinio ſemen in ual
uulis milio ſimile cõcipitur. Circęa ſemẽ exhibet milij quibuſdam in corniculis naſcens.

Hormino cornicula prominent falcata, in quibus ſemē detinetur. Hedyſarum quod ſecu
ridacam nominauimus, folliculos ſpargit modo corniculorum aduncos, ſemen comple-
ctentes ancipitis ſecuniculæ figura: quo argumento nomen adinuenit. Anagyris ſemen
in corniculis parit oblongis, renibus ſimile, uarium, quod uua matureſcente dureſcit. Hy
pericum ſiliquas gignit in longitudinem rotundas, hordei magnitudine, in quibus ſemen
nigrū reſinam ſubolens comprehenditur. Clymenus folliculos creat uelut in polyporum
cirris implexos, in quibus habetur ſemen. Xiris in folliculis ſeminium fabarum effigie
condit. Ocymoides ſiliquas hyoſcyami figura ſuſtinet, ſeminis nigri plenas. Syluestre pa-
pauer calycem geſtat nigro ſemine turgentem. Cornuto papaueri calyx puſillus in cor-
10 nicula deflexus, effigie fœnigræci ſemen exile recondens. Dorycnion cacuminibus folli
culos exprimit ciceris, denſos, granis intus rotūdis quinis ſeniſue, erui magnitudine. Hy-
oſcyamus ſiliquis ſemen ſuum complectitur Aconitum in longas ſiliquas, quibus eſt ſe-
men, corniculatur. Apocyno ualuuli obumbrant fabarum, longitudine digiti, follicu-
loſi: in quibus ſemen nigricat. Rhododendri fructus in cornicula curuatur, qui dehiſcens
intus lanam naturam floccoſq́ lanuginibus papporum non diſsimiles oſtēdit. Sed tam
ſolers, tamq́ diligens natura, ut quibuſdam capitibus aut uaſculis ſemina condi propo-
ſuerit: ut auicularum prædæ patentia minus impetantur, aut ſæuiente uentorū flatu non
decutiantur. Sed ut capitata iam narremus inuolucra, ab Aegyptia faba exordiamur, cui
caput duplici papaueris magnitudine protuberat: quod ubi defloruit ueſparia fert ſimili-
20 tudine quaſillorum, in quibus leuiter operculo ſuo exerta, bullantis ampullæ modo con-
tumeſcit Melanthium cacuminibus ſuis capitulum forma papaueris oblongum obijcit,
interius loculoſa ſeptorum diſtinctione, quæ pulla capiant ſemina. hæc cruſtis inſparſa
cereali ſapore panem mirum in modum commendant. Nymphæa in tubere mali, uel po-
tius papauere per orbem rotundo, ſemen colligit pullum. Mirum ludētis naturę figmen
tum, ut lōchitidi flores ceu pileola uel potius galericulos, perſonis comicis ſimiles paruā
exerentibus linguam tribuerit. Siquidē mimulis hiantibus albugo quædam in inferiore
prominens labro ſpeciē linguæ repræſentat, à quibus ſemen cum primū exit. Sideritis ſe-
cunda capitulis exurgit orbiculatis, quæ ſemē ad imaginē betæ cōtineāt. Papauer rhœas
cognomine, oblongū exerit caput, in quo ſemen ruffum cōditur. Cuminū ſyluestre capi-
30 tula cacuminibus rotunda gerit, quę paleaceū ſemen cōplectantur. Aethiopis ſemen ua-
ſculis continet geminū. Alyſſi fructus duplicis peltæ figura ſemen modice latum cōplecti
tur. Phalangio ſemen lenticulæ dimidiæ figura ſcutulatum obtenditur. Thlaſpi fructus
ſummatim in latitudinem affunditur, lenticulæ uel ludicri diſci uaſis effigie, cui ſemen na
ſturtij ſubeſt. Tordilium ſemine rotundo ſcatet, quod clypeolari forma geminatum ſpe-
ctatur Critamo fructus ceu libanotidis hæret, qui ubi flacceſcēs rūpitur, nucleum oſten-
dit tritici modo candidum. Auena ſuo cacumine dependentes continet ueluti permultas
bipedes locuſtas, quibus ſemen cōcipitur Syluaticæ iſatidi, ſeu glaſto uaſcula ſummatim
linguis ſimilia dependent, in quibus ſemen reſidet. Aegilops ſemina uel terna quæ rube-
ſcant ſummo capite geſtat; in quibus ariſtulæ capillamēti modo prætenues obtendantur.
40 Geranij in uertice faſtigia conſurgunt nutantia capitulis gruum cum roſtellis, in quibus
ſemen occulitur. Sideritis ſcapus uerticillis ex interuallo cingitur, in quibus ſemen adeſt
nigrum. Eupatorio ſemen plumoſum è medio caule proſilit inclinatum in terram, quaſi
minans: quod quum aruerit, inambulantium ueſtibus adhereſcit. Leontopodio ſemē tam
ſpiſſā lanugine occulitur, ut uix poſſit oculis deprehendi. Centaurio maiori ſemen in flo-
re farctum inſidet, ut in lanigeris ſolet floribus Non eſt ſilentio prætereundum, ſemē in-
terdum folijs promiſcuum aut muſcarijs inueniri. Laurus alexandrina ſemen magnitudi-
ne ciceris rubri inter folia miſcuit. Chamædaphnę fructus ammixtus folijs ſupernaſcitur.
Myrtus ſyluestris fructum folio tuetur. Origanum ſemen in muſcario nō in orbem ſe col
ligente, ſed diuiſo defendit. Sunt & alia pleraque ſemina, nullis ſiliquarum uel uaſculo-
50 rum inuolucris protecta, quæ nuda rapientium auicularum furtis obijciunt: ut omnia
quæ ſummis umbellarū radijs obtenduntur. Caucalis cacumen occupat umbella, in qua
dependet ſemen. Arabidis umbella uerticem obuelat, in qua ſabuci ſemen inhæret Ligu
ſtici cacumen obſidet eadem, in qua ſemen nigrū figura fœniculi patet. Seſeli Maſſilienſe

anethi caput exerit, in quo granum oblongum residet. Dauci fastigio umbraculum occupat, in quo semen anethi sustinetur. Libanotidis in capitibus stolonum umbellæ gestãtur seminis plenæ candidi, rotundi, quod cachryn Græci nominant. &, ut in uniuersum dicatur, quæ in umbellis uel capitibus flores antea pandere notauimus, in eisdẽ & semina deferre necessum est. Sunt & quæ nullo siliquarum tegantur inuolucro. Lithospermon iuxta folia singulas ueluti barbulas gerit, & in earum cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarum, erui magnitudine, duritia lapidea. ipsi qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Rubiæ semen exit rotundum, per initia uirẽs, sed processu rubet: ubi planè maturuit, nigricat. Myagro semen protenditur ceruicis figura, oleosum. Antirrhino seminium ueluti naribus uitulorum assimile cernitur. Xanthio semen oliua grandius intumet, spinosa platani pilula uestium quum tangitur tenaci, qua transeuntibus iuxta se credatur insidiari. Ascyro semen hyperici resinosum, cum teritur digitos cruentans. Satyrio tertij generis semen utricis inest nitidum, quo perinde quasi scinco libidinem stimulari tradunt. Daphnoidi semẽ quum pręcoxit, in atrum desciscit colorem. Sunt & permultæ herbæ, quæ nullo semine fruantur. Dictamnum sterilescere creditum est. Phyllitis semine deficitur. Onosma, polypodium, filix utraque, adiantum, asplenium, hemionitis, prorsus seminio uacãt. Differũt inter se semina. Plurimis rotunda, aliquibus oblonga: paucis foliacea & lata, ut atriplici: quibusdam angusta & canaliculata, ut cumino. Dissidẽt & colore nigro candidoq́: item duritie surculacea. In folliculo sunt raphano, sinapi, rapo. Nudum semen apij, fœniculi, cumini. Cortice obducta bliti, betæ, atriplicis, ocimi: at lactucis in lanugine.

De hortensium semente, & quo tempore sata nascuntur. Cap. XII

SEmentes hortensium quibus sen singula solent, tres omnibus certe notantur, hyberna, æstiua, & quæ inter eas media cadit. Prima post brumã fit mense Maio: quo brassicam, radiculã, rapum, & quæ postea ceu betã, lactucam, rumicem, sinapi, corianum, anethum, nasturtium, serere consueuerunt. Secundam post æstiuũ solstitiũ ineunte Octobri mense præcipiũt, quum porrum defigunt, apium, gethyum, atriplicẽ. Tertiam quam appellant æstiuam, ab Ianuario mense olitores auspicantur, qua cucumis, cucurbita, blitum, ocymum, portulaca, satureia panguntur. Multa tamen inter has sementes rectè possunt terræ mandari, quæ nihilominus comprehendent, ut radix, ocymum: nascuntur tamen omnia uel semine, uel auulsione. Quædam semine & surculo, ut ruta, origanũ, ocimum: præcidũt enim & hoc, quum peruenit ad palmæ altitudinẽ. Quædã radice & semine coalescunt, ut cepa, alium, bulbi, aron, & quæ generi capitatorum assignantur, & si quorum radicem annuiferorum relinquant. Omnia igitur semine possunt prouenire: quod tamen nõnulli in ruta inficiantur. Verum tardissime coalescit: quamobrem surculum potius pangere solent. Eorum uerò quæ radice nascuntur, radix diuturna & fruticosa est: quare lateribus suis germina citat, & in plures sæpenumero digeritur, ut bulbi, gethyi, scillæ. Fruticant & alia non capite, ut apium betaq́: siquidẽ radices fundunt, quibus folia caulesq́ prosiliant. Gethyon quoque ac porrum subter ueluti quoddam caput bulbaceum suo latere depromunt, quod folia semine etiamnũ sublato, & arefacto prorsus caule creat. Multis quoque tam syluestrium quàm urbanorum quæ diutius uitam prorogent, radices cient nouam germinum sobolem. Caule reciso ferè quidem omnia regerminant: exceptis quæ caulem seorsum habent, ἐπίκαυλα græci nominant. Est & in usu uero ocimum, brassica, lactuca. hanc suauiorem putãt è regerminatione: siquidem caulem primum causantur lacte nimio turgere, indeq́ amaritudinem contraxisse. Non desunt qui secundum lacte refertum prodant dulciorem, quandiu tenerescat, sentiri. Brassica utique iucundior detractis folijs, ante quàm decaulescat. Hoc in raphano & rapis: nam & eadẽ direptis folijs cooperta terra crescunt, durantq́ in æstatem. In horto satorum celerrimè nascuntur ocimum, blitum, napus eruca: tertio enim die erumpit. Lactuca quarto, cucumis & cucurbita quinto, portulaca serior ijs exit, anethum quarto, nasturtium & sinapi quinto, beta æstate sexto, hyeme decimo, atriplex octauo, brassica decimo: gethium decimo, aut duodecimo: porrum decimonono, nõnunquam uicesimo prouenit. Contumacius coriandrum: quippe quod si

nouum

nouum sit, omnino nasci recusat, nisi conuoluatur. Cunila & origanum post trigesimum
diem exiliunt. Omnium difficilimè apium: quadragesimo enim die, uel quàm celerrimè
quinquagesimo maiore ex parte solet emergere. Est tamen animaduertendum quod magni
refert, si sementi serenitas aut tẽporis inclemẽtia succedat. Nã maturius fauẽte cœlo pro
deunt, ut tepentibus locis & apricis, aut illustratis sole citisime prorumpunt. Aliquid &
seminũ ætas confert: quoniam recẽtiora maturius gignũtur in porro, gethyo, cucumere,
cucurbita. Quamobrem quidã cucumis semen lacte uel aqua præmacerãt, quo uelocius
exeat. Contrà ex uetere celerius proueniũt, apium, beta, nasturtium, cunila, origanũ, co
riandrum. Peculiare quiddam in beta tradunt euenire, quòd nõ tota uno anno gignitur:
sed aliquid sequente, & aliquid tertio: itaque ex copia seminis exigua pullulat. Magni re-
fert apricitas cæli: nanque calidis credita locis celerius caules creãt, & semen ocyus reddũt.
Quædam anno tantũ suo pariunt, quædam sæpius, & in bimatu, sicut apiũ, porrum, ge-
thyum, hæc semel sata pluribus annis restibili fertilitate proueniunt. Quæ annua solũ ui-
ta contentæ sunt herbæ, simul atque semen perfectum est exarescunt. Omnes amisso cau-
le fruticant, porrum, gethyum, cepe, allium: & in uniuersum omnes, quæ lateribus sur-
culos creant, fimum aquamque desiderãt. Sed longè magis quæ infirmiorem nactæ sunt cõ
ditionem, quod & maiorem curam, & copiosius alimentum efflagitent. Quapropter si per-
mittit horti situs, sit pinguis locus ad quem riuus perueniat: uel si non sit fluens aqua, pu
teali fonte debet irrigari. Qui ut perennitatis habeat fidẽ, tum demũ effodiẽdus est, quũ
sol ultimas parteis Virginis obtinebit ante æquinoctium autumnale: tunc enim explorã-
tur uires fontium, quũ ex longa siccitate æstatis terra careat humore pluuiali. Pastinandi
soli duo sunt tempora, sicut & duæ etiam olerum sationes, Nam & autumno, & uere plu
rima seruntur. Melius tamẽ uere riguis locis: quoniã sitis æstatis optimè restinguitur fon-
tibus. Sed danda est opera, ut ager qui uere conseri debet, autumno circa Calendas No-
uembris pastinetur. quem uoluerimus autumno herbis & oleribus inuestire, Maio men-
se cõuertemus, ut aut hyemis frigoribus, aut æstiuis solibus gleba soluatur, & radices her-
barum necentur: nec multo antè stercorari debet. Cúmque sationis tempus appetet, run
candus est ager, & prorsum exherbandus: dein fimũ diligẽter cum terra miscendũ. Opti-
mum stercus ad hunc usum asini, quia minimum herbæ creat: proximum armenti, uel o-
uillum. quod homo fecit, non est necessum adhibere, nisi quum alimenti uis desideratur.
Verum quod uernæ sationi destinauerimus, post autumnum patiemur effossum iacere,
ut & brumæ pruinis pateat, & frigoribus inuratur. Quippe sicut calor æstatis, ita uis fri-
goris excoquit terrã, fermentatumque resoluit. Quare peracta bruma tum demũ exhilara
tur lætamine: dein circa Ianuarias Idus, humus refossa in areas digeritur. quæ tamen sic
sunt informandæ, ut facilè runcantium manus admittant, ne, dum herbas persequuntur,
semina pedibus proculcẽt. nõ igitur latiores esse debent, quàm ut dimidias, manus eruncan-
tis possit ab intercedẽtibus semitis attingere. Semina quæ possunt autumno & uere seri,
sunt brassicæ, lactucæ, cynaræ, erucæ, nasturtij, coriandri, chærephylli, anethi, pastinacæ, si
seris, papaueris. hæc Februario seruntur ante Calendas Martias. Tepidioribus tamen lo
cis possunt circa Idus Ianuarias terræ cõmitti. Rursus quæ tantum autumno conseri uo-
lunt hæc ferè sunt, allium, cepæ capitula, ulpicum, sinapis. Sed quo quicque tempore terræ
mandari plerunque cõueniat, nunc per menses digeramus. Ergo post Ianuarias Calendas
rectè ponetur lepidium: mense autem Februario uel semine uel planta ruta pãgitur, atque
asparagus, iterum cepæ semen & porri. nam si uernum uel æstiuum fructum uoles habe-
re, rapæ, napique semina obrues. nam alij & ulpici ultima est huius temporis positio. Circa
Calendas Martij locis apricis licet porrum (si iam ingranduit) transferre, item panacem
ultima parte Martij mensis: deinde circa Calendas Apriles æquè porrum atque inulam &
serotinam plantam rutæ. Item ut maturius nascatur cucumis, cucurbita, capparis serẽda
est. nam semen betæ quum punicũ malum florebit, tum demum optimè seritur. Porri au
tem caput circa Idus Maias tolerabiliter adhuc transfertur: post hoc nihil ingruente iam
æstate obrui debet, nisi semen apij. sic enim optimè, si rigaturus es, per æstatem prouenit.
Cæterum Augusto mẽse tertia satio est, eaque optima, radicis, rapæ: item napi. Nunc de ijs
quæ aliquam curam desiderant est disserendum: quæ silentio ne prætereãtur, intelligi de-

bent nullam operam, nisi runcatoris postulare. Semper quæ interueniunt herbæ sunt uel lendæ. Lactuca dicta est, quod copia lactis exuberet: amat solum subactũ, pingue, humidum, stercoratũ. Quæ Ianuario mense sata est, planta eius Februario transferatur: & quæ Februario, Aprili. Certum est eam toto anno posse seri, si locus sit lætus, stercoratus, irriguus. ante quàm pangatur, radices eius resecemus æqualiter, & liquido fimo linamus: uel quæ iam panctæ sunt, nudatæ lætamẽ accipiant. In latitudinem magis se fundet, si uel rarior ponatur, uel quum faciet caulẽ, eo leuiter inciso gleba prematur aut testa: eo siquidem ponduſculo coercita latior reddetur. Candidæ fieri putantur, si fluminis uel littoris arena frequenter spargantur in medias, & collectis ipsæ folijs alligentur. Si uitio loci, temporis, uel seminis cito lactuca durescit, planta eius uulsa & denuò posita teneritudinẽ consequi- 10
tur. Itẽ multis seminibus condita nascetur, si caprini stercoris bacca subula subtiliter excauata, & semine lactucæ, nasturtij, ocimi, erucæ, radicis immisso cauernulæ, inuolutaq; fimo bacca, solo optimè subacto, breui scrobiculo demergatur. Raphanus nititur in radicẽ: cætera seminia in summo lactuca pariter erũpente prosiliunt, singulorum sapore seruato. Alij secus hoc assequuntur. auulsæ lactucæ folia carpunt, quæ radicibus iuncta sunt, & in eorundẽ sedibus surculo punctis, præter raphanum semina supradicta deponũt, ac fimo linunt: sic obruta horum seminum caulibus ambitur. Nasturtium humorẽ diligit, eum tamen deesse nõ curat: fimum magis aspernatur: si cum lactuca seratur, egregiè proueniet. Satureia pingui agro non stercorato, sed aprico: sed longè melius mari proximo, & cum cepulis mista seritur. Si cepæ semen seueris, in caput crescet, & minus reddit seminis: si ca- 20
pitulatũ ponatur ipsum, inarescit, & in caulẽ rotũdatur. Largi seminis feracem terram cepæ desiderant, puigue, uehementer subactam, irriguam, stercoratã. Factæ areæ omnibus herbis & radicibus liberãdæ. Sationẽ earum à sereno die magis auspicabimur: præsertim cum eurus uel auster inspirat. Cepe solum olerum omniũ lunæ damna nõ sentit, uicesq; minuendi & augendi cõtrarias habet, reuirescit enim & regerminat decedẽte luna: cõtra autem inarescit adolescente. Quare pelusiotæ sacerdotes Aegyptij cibis cepas abdicabãt. Quanquam sint qui tradant, si minuente luna serãtur, tenues acrioresq; prouenire: si crescente, robustas & humecti domito acremento saporis. Rarius ponendæ, runcãdæ, ac sarculandæ. Si in capita uoluerimus extuberare, folia omnia sunt detrahẽda, sic succus ad inferiora cogetur. à quibus colligenda erunt semina: ubi caulẽ ceperint excitare, fulciantur 30
adminiculis, ne uentorũ afflatu languidæ ceruices deturbentur, seminaq; uẽtilatu crebro decutiantur. Maturitatis præferunt indicia cum nigricarint. uellendi sunt thalli semisicci, & in sole siccãdi. Anethum omnẽ cęli statum patitur, sed tepidiore gaudet. Rigetur, si imber nõ irroret: rarius seri lætatur. Sunt qui semen eius non obruant, arbitrantes quod hoc nulla attingat auis. Brassica quæ & anno toto potest solo credi, terrã pinguem subactãq; diligit: argillam & glarcã timet, sabulonẽ & arenas odit, nisi perẽnis unda succurrat. Nullam cæli conditionem respuit, frigidũ tractum tamen minus horret. Austro obuersa citius profert: septentrioni, serius: quãquam & sapore & robore uincat. Cliuis delectatur, ideò digerẽdæ sunt plantæ per arearum puluinos. Stercore gaudet, & sarculatu proficit. Celerius coquitur uirore seruato, si dum est trium uel quatuor foliorũ, nitrum tritum cribello 40
desuper inspergas, ut pruinæ cadentis speciẽ imitetur. Columella tradit hanc, si radix tribus algæ tæniolis inuoluta pãgatur, celerius in coctura madescere, & uiridẽ colorem sine nitro conseruare. Cum sex erit foliorum, transferenda est: si hyems est, tepido iam die: si æstas, quum sol ad uesperam inclinatur. Vastior euadet, si terra cõtinenter operiatur. Semen brassicæ uetustum mutatur in rapa. Mentha plantis uel radicibus loco humido, uel circa aquas seri debet: apricũ solũ, nec pingue nec stercoratũ desiderat. Fœniculũ primo uere seritur loco aprico & modicè saxoso. Pastinaca semine ponit̃ & plãtis: loco pingui, soluto, & altius pastinato lætatur: rarior collo canda est, ut robur & incrementũ angustia non interpellet̃. Chærephyllum agrũ lætum, humidũ, & stercoratum desiderat. Beta potest æstare tota seri, agrũ amat putrem, lætum, humidũ: transfertur, quum quinq; folia fe- 50
cerit, radicibus fimo recenti perlitis: frequenti gaudet effossu, largoq; cupit stercore saturari. Porrũ loco læto & maximè campestri area altè pastinata pangitur. Si sectiuũ haberi sit in animo, spissius: sin capitatũ, rarius. Sarculãdus plerunq; locus & herbis extricãdus.

Cum

Cum digiti crassitudinẽ implebit, à media parte præcisis folijs & runcatis radicibus trans-
feratur. cum radices aget modicè cõprehendendum, alleuandumq; sarculo: ut à terra su-
spensum, quod interuacauerit spaciũ, capitis tubere cogatur opplere. Tradunt si plurima
semina in unum collecta deponantur, in prægrande porrum coalescent. Addunt, si capiti
eius citra ferrum rapi semen inseratur, in magnã molem excrescere. Cuminum & anisum
terram postulant benè subactam, cui lętamen immisceatur: sed sata herbis assiduè purgen
tur. Inula seritur oculis terra subacta effossa obrutis, excitatis ad lineam puluinis, quibus
oculi trium pedum inter se spatio seiuncti defigantur. Colocasiæ bulbi solo similiter cre-
duntur, amant uliginem, pinguẽ locum, & præsertim irriguum: fontes & riuos sequũtur,
10 soli conditionem negligunt, modo perpetuo foueantur humore: frondent ferè semper, si
tegumentis uindicentur à gelu. Carduus terram solutã & stercoratã diligit, melius pro-
uenit, si crescente luna solo mandẽtur semina, spatio semipedis discreta: si tamẽ in solido
pangantur, proderit illis ne à noxijs talpis eruantur, quæ continuo solẽt areas eorum ex-
arare. Non est committendum, ut inuersa defigantur semina: nam pumilos, debiles & in
curuos creabunt. Nec altius debent imprimi, quàm ut terra demergẽrium digitorum pri
mos attingat articulos. Cardueta continenter herbis liberentur. Si seminum cacumina
confringantur, uidua spinis molescent. Quòd si uelis rerum placentium saporem ementi
ri, semina triduo macerabis oleo laurino, uel nardino, uel mastichino, & siccata deprimes:
sic eius saporem referre sentientur, cuius unguẽtum ebiberint: si succo rosæ prius made-
20 ant quàm mergantur, rosas itidem resipient. Singulis annis cardui nepotibus orbandi, ne
matres cauliculorum familia fatigentur, sobolesq; per alia spatia diuagetur: qui tamen ser
uabuntur ad semẽtem, castrati omnibus pullis, cortice uel testula supertegi desiderãt, ne
uel sole uel imbribus semina inritentur, & euanida cõtabescant. Cardui mirum in modum
patent assiduis talparum iniurijs, crebroq; horum animalium defossu sæpe ruinas cardue
ta sentiunt. Ad has igitur abigẽdas feles sæpius areis sunt immittẽdi, ut suo uenatu pestẽ
hanc discant arcere. Sunt qui ad hunc usum mustelas cicurent, quæ per cardueta uagen-
tur, alij faucibus cuniculorum quos effoderunt has indere solent, ut in spiraculis cauer-
nularũ subinde uersantes captent. Sunt qui foramina earũ rubtica & succo syluestris cu-
cumeris impleant: alij cauernas aperiunt, ut solis admissu territæ fugiant. Pleriq; in aditu
30 cuniculorum laqueos setis pendentibus imponunt ad fugandas talpas; rusticis satis est
uirgam sabuci defixisse. Melones rarius serendi. Distent inter se semina pedibus duobus
locis subactis uel pastinatis maximè areis. Odorati nascẽtur, si eorum semina multis die-
bus inter rosæ folia sicca mergantur. Si suaues effici uoles, eorum semina lacte per tridu-
um maceranda sunt, & siccata ponenda. Cucumeres sulcis altitudine sesquipedali & tri
um pedum latitudine depressis mandantur, inter quos octo pedũ cruda spatia relinquan-
tur, ubi possint liberalius euagari. Sarculo & runcatione nõ indigent, sed herbis tuti meli
us adolescunt. Semina si ouillo lacte & mulso maduerint, dulces creabunt fructus. præ-
longi prouenient, si aquam patenti uasculo duobus palmis inferiorem subijcias, ad eam
siquidem confestim prorepent: quare magis in longitudinem crescẽtes effundentur. Tra-
40 dunt sine seminio nasci, si oleo sesamino delibuta deprimantur, aut herbæ succo delinan-
tur, quæ culex uulgo, Græcis quantum existimo conyza dicitur. Aliqui cucumeris flo-
rem cum uiticulæ suæ capitulo arundini, cui nodos articulorum omnes perforarint, inse-
runt: inibi cucumim nasci profitentur, qui in magnam longitudinem protẽdetur. Nanq;
quod latitudini per tererem uasis angustiam demitur, secum paria faciens longitudine
repensabit. Si flos sicut in sua uite est, in fictili forma quæ uultum hominis uel alterius
animalis imaginẽ exprimat, claudatur, talem cucumis figuram præseferet: tam nouæ for-
mæ auidus est, ut uasis cui indideris, æmula facie repræsentet effigiẽ. Lucius Columella
àutor est, si rubos aprico loco natos proxime terram rescindamus, & ligneo stylo caua-
tis impresso foramini lætamine, cucumeris semen inseramus, fructus enasci qui inter
50 frigora non necentur. Asparagus pingui solo, humido, subactoq; pangitur, scrobiculis ad
lineam directis, quibus bina ternáue grana semipedis spatio discreta mergantur. Sterco-
re locus tegatur. Herbæ internascẽtes subinde uellantur, hinc post triennium erumpent
asparagi: sed multo celerius spongiæ fructũ ministrabunt, quæ sic fiunt. Asparagi semina

quanta tribus digitis potes comprehendere, pingui & stercorato solo in singulas fossulas
obruis: ijs coeuntibus radix connexa & multis irretita capillamentis coalescit, quæ uoca
tur Spongia. Sed hęc biennij moras habet, estq; fimo & runcatione continua nutrienda.
Verum si hinc post ęquinoctiū autumni trāsferatur, uere asparagum dabit. Sed eæ spon-
giolæ sulcatim erunt disponendæ, & in summo porcæ dorso collocandæ, ne loci sentiant
uliginē. Asparagus qui primo proferť cōfringi debet, ne inualida adhuc radix moueatur:
alijs annis uellendus qui ad autumnū seruatur, ut semē ministret: ubi legeris scopas eius,
igni concendes. Ruta seritur locis apricis, solius cineris respersione contenta: loca deside
rat altiora, quibus humor elabatur. Ramuli cum aliqua corticis parte cōuulsi, uerno tem
pore pro plantis conualescent, sed tota translata moritur. semina folliculis adhuc clausa
singulatim affiguntur: si suis inuolucris exuta sunt, iactantur, rastroq; obducta cooperi-
untur. Sunt qui ramulos pertusæ fabæ inserant, aut bulbo, atq; ita obruant, sperantes alie
no uigore seruatum iri. Gaudet umbra fici, quare sub ea lætior adolescit: furtiua, ut asse-
runt, melius prouenit. Serentes eam antiquitus maledictis prosequebantur. Optat uelli,
non effodi, immundæ mulieris omnem reformidat contactum. Coriandrum amat terram
pinguem: quanquam & macrū solum non aspernetur. Semē quo fuerit antiquius, modo
uetustate nō exuctum, eo melius reputabitur: humore delectatur. Curcurbita solum pin
gue diligit, humidum, stercoratumq;. Hoc in eis insigne notatur, quòd longas pariunt &
exiles, quæ in earum ceruice leguntur semina. Quæ aluo latuerāt, cucurbitas creant cras-
siores, quæ in fundo uentris, latas, si inuersis cacuminibus obruantur. ubi cœperunt ado-
lescere, iuuentur adminiculis. Quæ sationi dicantur, usq; ad hyemem in sua uite depende
ant, deinde sublatæ in sole aut fumo seruentur: alioquin semina marcore putri confecta ta
bescunt. Blitum nullum solum, modo sit cultū, respuit: quod olus neq; runcari neq; sarcu
lari flagitat. Cum semel satum cōprehenderit, per multa secula caduco semine reuiuiscet,
ut etiam si uelis, uix unquā possit aboleri. Serpillum plantulis & semine prouenit: uerum
lætius frondebit, si iuxta piscinam, lacum, uel putei margines conseratur. Anisum & cu-
minum locis lætioribus melius enascitur: item & cæteris, si humore satietur & stercore.
Apium locis calidis & frigidis prouenit, si modo qui subest humor: quāuis siccis etiam
nasci nō deneget. A primo uere ad autumnū usq; seri nō recusat. Ex ipsius genere hippo
selinū durius & austerius. heliofelinum molli follio & tenero caule, lacunis familiare: pe-
troselinum aspera sequiť. Hæc omnia possunt mangonio cultus & diligētia māsuescere:
apium tamen multo maius feceris, si semē quantū tribus digitis capi potest, linteolo clau-
sum scrobiculo merseris: sic omniū seminū germina in unū radicis caput coeunt. Crispa-
bitur apium, si tundantur semina, uel super enascentes areas pondusculа uolutenť, aut pe
dibus enata proculcentur. Semen apij uetustatem sentiens citius nouello prosilit. Atri-
plex ab exitu ueris ad autūnū potest seri, amat iugi humore satiari. Semē statim atq; spar-
sum est obrui debet. Internascētes herbulæ subinde radicitus eruendę: trāsferri nō postu
lat, melius tamē inolescet, si rariore spatio pangať. Succo lætaminis & humoris exhilara-
tur. Si ferro tamē rescindatur, cōtinuo repullulatu luxuriabit. Ocimū cito nasci proditur,
si statim q; seueris aqua callida perfundas. Rem mirā de ocimo narrāt quòd modo purpu
reos, modo cādidos flores, modo roseos pariat, si ex eo semine frequēter serať, modoq; in
serpillū, modo in sisymbriū degenerabit. Napi nguis solo putri & soluto protuberāt: quā
uis deuexo & fabuloso granores cibo nascātur. Solū stercoratū uersatūq; cōquirunt. soli
proprietas napū mutat in rapū: uti rapa biennio sata in alio solo degenerant in napos. Ra-
dix, præsertim quæ hyeme sui ministret usum, serenda circiter Augustū. amat terram pin
guem solutam & diu subactā, tophum & glareā reformidat. Gaudet cæli statu nebuloso:
post pluuias debent semina deponi, statim operiri, sed larga intermittantur spatia. Si non
incessent imber, rigatione solicitentur. Suauiores redduntur radices, si salsa aqua fre-
quenter aspergantur: paleis operiundæ, lætamen non est ingerendū. Maiores euadent,
si sæpe sublaris solijs omnibus terra operiantur. Si dulces ex acribus fieri uoles, semina
die & nocte macerabis melle uel passo. Radix non secus atque brassica uitibus creditur
inimica: nanque si circa se serantur discordānte natura, refugiunt. Papauer locis siccis
& calidis cum alijs oleribus seminatur. fertur utilius erumpere, ubi uirgæ & sarmenta
fuerunt

fuerunt cōbusta. Thymū plantis melius prouenit, quāuis etiā semine: agrum diligit apri-
cum, maritimum, macrū. Origanū circiter æquinoctiū seritur. amat aspera loca saxosaq;:
stercorari tamen & rigari donec cōualescat, appetit. Capparis late serpit, suo succo terris
nocet: uerū ne reptans ulterius plus æquo diuagetur, circūueniente fossato uel luto stru-
ctis parietibus debet cohiberi. Ieiuno solo & gracili gaudet, æstate floret, herbas in uicinia
sponte persequitur. Sub occasu Vergiliarū capparis exarescit. Intyba amant humores &
terram solutam, arenosis, salsis, atque maritimis summa prosiliunt. Area planior ijs appa-
retur, ne radices terra fugiente nudentur. quum quatuor folia fuerint adepta, transferan-
tur ad locum stercoratum. Sunt qui radices fimo tingant. Sinapis terram diligit aratam,
& si fieri potest aggestitiam. quanquam nullum recuset solum. puluere fouetur, quare de
bet sarculari, ut eo subinde respergatur. uliginem nequaquam respuit. Semen quod esui
parabis, robustius plantæ translatu reddes: quod uetus, uel sationi uel usui habetur inuti-
le. Id fractum si intus appareat uiride, nouum iudicabitur: si candidū fuerit, uetustatem fa
tebitur. Maluia pingui solo lætatur, humido que lætamine gaudet. transfertur quum fo-
lia quatuor habere cœpit. Melius quæ tenera est cōprehendit. Maior translata lāguescit.
sed ne citius erigantur in caulem, in medio earum glebulæ uel lapilli leniter apprimantur:
siquidem hoc pondusculo degrauatę in latitudinem se diffundent. rara ponenda est. sarcu
lum postulat assiduum. liberandæ sunt herbis, sic tamen ne motum radix sentiat: in qua si
nodum feceris, sessiles humi procumbent. Porrū uerno tēpore satum, autumno transferri
debet, ut capite grandescat. sarculis circūfodiatur assiduè, & cōprensa porri planta uelut
forcipibus alleuetur, ut inanitas spatij quæ radicibus suberit, incremento capitis supplea-
tur. Ocimum citius enasci fertur, si aceti imbre leuiter infusum respergatur. Allium appe
tit liratim seri, quapropter aream in sulcos digeres, & summo porcæ dorso collocabis: sed
caput prius in spicas diuidatur, eásque puluinis deponi præcipiunt, ne infestentur hyemis
uligine, digitorum quatuor spatio discretas, neq; altius pressas. Sarculatu solicitatæ plus
crescunt. Si capitatum fieri uoles, ubi cœperit caulis prodire, proculcabis, sic succus reuer
tetur ad spicas. Tradunt, si ille nocte uel sydere sub terris condito aut pungatur aut erua-
tur, allium odoris fœditate cariturum: sic, ut fama est, olentis animæ tædium & graue ui-
rus oris aboletur. Februario mense deponenda sunt arundineta defossis breuissimis scro-
bibus, & oculis arundinum per singulos scrobiculos obrutis, qui semipedis spatio inter
se distare debebunt. Si calidæ & siccæ sint prouinciæ, ualles humidas uel irriguas arundi-
netis destinabimus. Si frigida regio est, locis medijs deputentur, sed succo uillarum sub-
ditis; si aridis infixa sint, crebris rigationibus animentur.

Arborum, herbarum, fruticumq; genitalis situs. Cap. XIII.

Atales situs, arbores, frutices, herbę, uelut accommodatiores suæ naturæ si-
biq; familiariores uendicarunt, in quibus consentiente loci genio lætiores
prosiliant. Quædam enim aquosos & palustres amant tractus: quædam e-
ditos quærunt situs apricosq;: aliæ potius umbrosis & à uento silētibus ex-
ultant: aliæ locis nunquā à sole illustratis contentæ prodeūt. Montes amant
cedrus, larix, tęda, & cæterę è quibus resina funditur: itē aquifolia, buxus, ilex, iuniperus,
terebinthus, tilia, cornus, ornus, populus, carpinus. Montes & ualles diligit abies, robur,
castanea, tilia, ilex, cornus. Aquosis gaudēt, acer, fraxinus, sorbus, tilia, cerasus. Non teme
rè in montibus uisæ sunt, prunus, punicæ, oleastri, iuglans, morus, sambuci. Descendunt
etiā in plana, cornus, corylus, quercus, ornus, acer, fraxinus, fagus, carpinus. Subeunt &
in montosa, ulmus, malus, pyrus, laurus, myrtus, sanguinei frutices, ilex, tingēdis uestibus
nascentes genistæ. Gaudet frigidis sorbus, magis etiam betula. In eosdem situs comitatur
spina, quę antiquitus nuptiarū facibus erat auspicatissima, quoniam inde fecerint pastores
qui rapuerunt Sabinas: postea facibus carpinus & corylus familiarissimæ. Aquas odere
cupressi, iuglandes. odit & quæ appellatur Iouis barba, in opere topiario tonsilis & in
rotunditatem spissa, argenteo folio. Non nisi in aquosis proueniunt salices, alni, populi,
siler, ligustra. Quæcunque communia sunt montibus planisque, maiora fiunt, aspe-
ctúque pulchriora. Quæ campestribus, meliora materie: crispiora quæ in montibus,
exceptis malis pyrisque. Nemora permulta uestiuntur fago, quercu, subere, cerris,

ilicibus, corylis, tamaricibus. Syluæ permultæ pubent pomiferis ſylueſtribus: ut ſunt albæ ſpinæ, græcæ ſiliquæ, iuniperus, lotus, pinus, cornus, arbutus, paliurus. Sed quo tempore quæq; ſemina ferant, & quæ infelices exiſtimentur, eſt docendum. Cornus fructum circa ſolſtitia reddit primò candidum, poſtea ſanguineum. ex eo genere fœmina poſt autumnũ fert baccas acerbas & inguſtabiles cunctis animantibus. Terebinthus meſſibus ſemẽ reddit, & acer, & fraxinus, nuces, & mala, & pyra, præterquam hyberna aut præcocia. Autumno glãdiferæ, ſerius etiamnum Vergiliarum occaſu: eſculus tãtum autumno, incipiente autẽ hyeme, mali, pyriq;, item ſuber. Abies ſemen præbet poſt uergiliarum occaſum: pinus autem & picea præueniunt germinatione quidem quindecim ferè diebus, ſemen uerò poſt Vergilias & ipſę reddunt. Cedri, iuniperus & ilex anniferæ habentur, nouuſque fructus in ijs cum autumno pendet. In maxima tamen admiratione pinus eſt. gerit fructum matureſcentem: habet & proximo anno ad maturitatem uenturum, ac deinde tertio, nec ulla arbos auidius ſe promittit. Quo menſe ex ea nux decerpitur, eodem matureſcit alia. Fructum arborum ſolæ nullum ferunt tamarix ſcopis tantum naſcens, populus, alnus, ulmus, attinia, alaternus. Infelices autem damnatæq; religione, quæ neq; ſerũtur unq;, neq; fructũ pariunt. Nouellæ arbores fructu carẽt quandiu creſcunt. Perdunt autẽ facilimè ante maturitatẽ, ficus, amygdala, malus, pyrus. Ocyſſimè autem ſalix amittit ſemẽ, antequ omnino maturitatẽ ſentiat. ob id ab Homero dicta eſt ὠλεσίκαρπος, id eſt frugiperda. Sed iã ad genus humile noſter ſe cõuertat ſermo. Herbæ quædã paludibus enaſcũtur, aliæ in lacubus exiliũt, aliæ in fluminum uadis emicant, quædam paluſtres omnino ſpectantur: quædã in aquis degere nequeunt & humentes horrent tractus, andaq; loca ſequuntur: quædã litora ripasq; deſiderant. Non deſunt quæ uitã ancipitẽ agant. Sunt quæ ſegetibus naſci cupiant, & quæ uinetis lætentur. Aliæ quaſi uernaculæ iuxta urbes macerijs aut ruderibus proueniũt. Plãtago paluſtribus locis enaſcitur ſecus aggeres atq; ſepta, ſed in humidis multo lætior exurgit. Ranunculũ humidis gaudet limitibus. Lauer riuorũ aquis innatat, item cardaminacũ ſion, quaſi cum illo uideat quoddã iniſſe cõſortiũ, comes & alumnus riguorũ. Helioſelinon humidis locis emergit. Sphondylion paluſtribus & uligine cõmadentibus locis erumpit. Aliſma aquoſos amat tractus. Lyſimachia gaudet aquoſis. Chelidonio minore limites humidi uirent. Epimedion madentibus proſilit, aquoſis uerbenaca. Cyperus paluſtribus locis exit. item typha & circa reſides aquas. Nymphæa paludibus & ſtagnantibus undis prodit, folijs parũ extra aquã eminentibus, alijs in uado conditis. Malobathrum in paludibus Indiæ gignitur, aquis innatãs paluſtris modo lẽticulæ. Oriza paluſtri ſitu & uliginoſo familiaris. Hippolapathon paludibus uernaculũ ſpectatur. Oluſatrũ opacis iuxta paludes emicat. itẽ Scordion, quanquã & in mõtibus inueniatur. Paluſtris lens aquis reſidibus & nullo lapſu repentibus innatat. Lotus Aegyptia traditur in aquis ueſpera cõdi: totaq; abire in lacũ, deinde ad exortũ ſolis emergere extra aquam. Aegyptia quoque faba lacubus infixa protollitur. Tuſſilago gignitur circa fontes, ac ſubeſſe aquas credũt, & hoc habẽt ſignũ aquileges. Hippoſelinon naſcitur in opacis, & iuxta paludes. Conyzæ genus tertiũ humẽtibus exhilaratur locis. Millefoliũ, quod ſtratioticẽ cognominãt, paluſtria flagitat. Tribuli genus id quod aquis familiare uireſcit, nõ niſi amnibus gignitur, coma dũtaxat aquis extante, aculeis uado cõditis. Adianton paluſtribus & umbroſis circa parietũ aſpergines & fontium ſpecus exoritur: nec ſecus filicula aſperginoſos ſequitur tractus. Tam lacunoſis promiſcuè q; paluſtribus erũpunt cyperus, plantago, aliſma, lens paluſtris, & aquatilis tribulus. Potamogeton amat naſci aquoſo uidelicet & paluſtri, inde nomen quaſi amnis uicinum retulit. Sunt quæ maris afflatu uel aſpergine gaudeãt: quare uel in cõtinente collibus mari uicinis naſcuntur, uel ſcopulis & crepidinibus, aut locis quæ allidit unda recedẽsq; dimittit. Heleniũ Aegyptiũ ſecũdum mare collibus innaſcitur. Critamũ in maritimis petroſis. Chamæleo niger maritima diligit: itẽ artemiſia. Aloe maris inſulis ut in Andro prouenit. Androſaces quoq;, tragon, corniculatum papauer, tertium genus apollinaris, in maritimis prodeunt. Solanum ſomniferum in petris, nec longè ab afflatu maris. Dorycnion uerò ſcopulis non procul à mari prominentibus proſilit. Rhododendron naſcitur in maritimis ſecundum amnes: itidem bryon ſcopulis teſtaceisq; non procul à mari. Tripolium in maritimis exurgit

ubi alludit

ubi alludit unda, iterumq; retro cõmeat, neq; in mari planè, neq; in sicco. Glaux quoq; iu
xta mare frequens inuenitur. Hippophaës, & hippophæston in maritimis sabulosisq; gi-
gnũtur. Tithymalus paralius maritimos natales suo cognomento manifeste fatetur. Pe-
plis, alypon, marinis locis gaudẽt. Empetron montibus maritimis gustu non insulso: sed
quo propius terreno fuerit, eò sentitur amarius. Seriphũ maris litora cõuestit, inde mari-
ti absinthij duxit appellationem. Sunt & quę uelut fluuiatiles, uel si placet amnicę, litori
bus & ripis producãtur. Vitex cõuallibus secundũ amnes nascitur. Hydropiper secundũ
aquas stagnantes, aut pigro lapsu repentes exilit, ambitiososq; sequitur riuos. Rha quod
ponticũ cognominãt, latinis radix pontica dicitur: ab Rha flumine nomẽ traxit, in cuius
10 supercilijs gẽtili huius regionis uocabulo gignitur radix, ad multiplices medelarum usus
proficiẽs. Huic uicinus Tanais, qui inter Caucaseas oriẽs rupes per sinuosos labitur circũ
flexus Asiã ab Europa disterminãs, in Mæoticis tandẽ paludibus delitescit. Populi nigræ
litorales fluuiorũ etiã incolę uisuntur: in quas Phaetontis sorores fratris mortem lugẽtes
uersas poetæ fabulantur: hinc populnæ proluẽtes lachrymæ stillãtesq; sole rigescunt, dẽ-
santurq; in electra, quæ lucidus amnis excipiat. Terrestres herbæ aut arida loca amãt, aut
aspero, tenui & ieiuno gaudent solo, aut sabulosa uel rudera aut saxosa sequuntur. Asarũ
lætatur macris & sitiẽtibus locis. Helenium opacis nascitur & siticulosis. Tilia tractibus
asperis prouenit. Lycium solo gracili ieiunoq; nasci petit. Cyclaminos altera situs diligit
asperos. Capparis gracilibus asperisq; diuagari postulat. Eryngium campestribus solo
20 gracili prosilit. Saluia gaudet asperis. Nepeta mõtes adamat. Thymum petroso gracilíq;
solo nasci uult. Satureia asperis gracilibúsque prodire cupit. Baccaris gracili solo nec hu-
mente prorumpit. Syluestris ruta montes abditos quærit, quare quæ in Macedonia pro-
ximè flumen Haliacmon nascitur, uenenatam tradunt: & qui ederint, euadere negantur:
quòd montanus is est locus & uiperis scatẽs. Ligusticũ altissimis asperrimisq; montium
crepidinibus, itẽ opacis quibus rigua subsunt, exit. Cuminum syluestre gigni solet in col
libus. Smyrnion saxosis collibus & angulis terrenis exurgit. Petroselinon præruptis cre-
pidinibus exurgit in Macedonia. Libanotis saxosis & asperis emicat. Alysson in monta-
nis gracilibus exoritur. Trissago petrosis exultat & asperis. Stachys montes & aspera di-
ligit. Phalangium gignitur in collibus. Onosma in asperis. Anthemis macro solo iuxta se-
30 mitas uere legitur. Lithospermon eminẽtibus locis macro solo cõtentum est. Lonchitis
asperis & sitientibus locis enascitur. Hypericon macro quidem solo sed culto gaudet. Po
lemonia mõtibus & macris. Polygonaton mõtibus familiare conspicitur. Holosteon col-
libus uernaculum. Chrysocome in opacis petrosisq; gignitur. Stratiotes qui myriophyllõ,
id est millefolium cognominat, in agris macriusculo solo prouenit. Viola purpurea in o-
pacis & asperis inuenitur. Veratrum candidum nascitur in montibus & asperis: itẽ tithy
malus characias. Phyllitis in opacis hortisq; prouenit. Sunt & quæ uelut ancipiti uita do-
natę, nunc humẽtibus & riguis, nunc mõtosis & asperis exurgant. Vitex cõuallibus pro-
pter amnes, item aspero loco prodit. Chamæleo niger campestribus siccaneis, collibusq;,
necnon etiam maritimis uiret. Smyrnio tã humidi tractus q̃ saxosi montes pubent. Scor-
40 dio tam montes quàm paludosa uestiuntur. Smilax tam palustribus quàm asperis exit.
Sunt quæ nasci in campis & segetibus uelint. Aliæ in uinetis, aliæ in macerijs & ruderi-
bus prope oppida emergunt. Aphaca in aruis oritur. Orobanche inter legumina proue-
nit & ea strangulare solet, unde nomen est adepta. Eryngio campi scatent. Calamintha
cãpestribus exilit. Gith frumẽtaceus ager uiret, itẽ buphthalmo. Leontopetalon in aruis
frumentario agro nascitur. Elatine in segetibus & cultis. Phœnix herba in aruis, quamuis
& tegulis quoq; recẽs oblitis. Hypecoõ in segetibus & aruis emicat. Psyllium in aruis ac
terrenis inuenitur. Thalictron, itẽ uerbascum. Stratiotes chiliophyllos cãpestribus exilit.
Buglossum sabulosis & planis assurgit. Telephion nascitur inter uites & locis cultis, sic
& syluestris portulaca. In uineis sideritis ternũ genus inuenitur, quanquã interdũ in ma-
50 cerijs. Peplos inter uites aut in hortis gignitur. Helxine prodit in uineis, sepibus, & parie-
tinis. Sunt etiã quæ in macerijs & ruderibus, & iuxta oppida sepimẽtis emicant. Thlaspe
in monumentis, scrobibus, & uallis erumpit. Erysimum circum urbes in ruderibus hor-
tisque gignitur. Marrubium collapsis ædificijs ruderatóque solo gaudet. Buphthalmos
& chrysan

& chrysanthemon propter oppida nascuntur. Tribulus quoq; & apollinaris genus tertium ruderibus hærent. Galiopsis prouenit circa sepes, ædificia, semitas, & ruderibus passim. Natales arborum, herbarum, fruticum ita se habent.

### De coronarijs, & usu coronarum. Cap. XIIII

Coronæ primum inter sacra tantum & bellicos honores suum nomẽ uendicarunt, quum è floribus fierent serta. Arborum ramis coronari in certaminibus mos erat primũ, postea uariari cœptũ est mistura uersicolore, florumq; inuicem odores coloresq; successere: sic coronis è floribus receptis paulo mox subiere quæ dicuntur hybernæ, tum cũ terra flores negat, ramẽto è cornu tincto: paulatimq; subrepsit appellatio corollis, inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & corollarijs. Sunt qui coronas à choro, licet careat aspiratione, dictas putent, siue quòd honorent eos quibus imponuntur. Auctorem & inuentorem coronæ Ianum biformem fuisse Græci prædicant: eamq; in Græcia factitatã à Stephano primũ asserunt. ob id & nomen sertis datum, ut Stephani uocarentur. Militares multorum generum ueteribus usurpatæ sunt. Triumphales quæ temporibus antiquis propter paupertatem laureæ fuerunt, postmodũ ex auro fieri cœptæ sunt, quæ imperatori uictori ob honorem triumphi præferebantur. Oleagineis coronis ministri triumphantiũ donabantur, quòd Minerua dea belli putaretur. Vtebantur qui non fuerant in prælio, sed triumphũ procurabãt. Obsidionalis corona est, quæ dabatur Imperatori, qui obsidione liberauerat hostibus obsessos. ea fiebat ex gramine uiridi ex eo loco decerpto, in quo erãt inclusi. hęc magnę auctoritatis fuit. Herbam uictorię signum fuisse apud antiquos, cõstat. hinc herbam dare Plauto significat se uictũ fateri, quod est antiquę & pastoralis uitę indiciũ. Nam quum in prato cursu aut uiribus contendebant, cum erant superati, ex eo loco in quo certamẽ inierant, decerptam herbam aduersario tradebãt. Inter obsidionalẽ & ciuicam hoc intererat, quod altera singularis salutis esset, altera uniuersorum ciuium seruatorum. Ciuica, iliginea fuit frondem habens perennem. hanc dabat testem uitæ salutisq; perceptæ ciui, à quo liberatus fuerat in prælio. ea è fronde querna texebatur, quoniam cibus uictusq; antiquissimus quercus capi sit solitus. Ex ilice quoq; facturabatur, quod genus superiori proximum est. Ciuica dignus censebatur qui ciuem seruasset, ut à fortiter pugnantibus retineri non quiuerit. Myrtea corona Papyrius usus est, quòd Sardos in campis Myrteis superasset. Muralis erat, quæ ab Imperatore donabatur ei qui primus murum subijsset, uiq; oppidum hostium ascendisset: idcirco quasi muri pinnis erat decorata. Castrensis, qua donauit Imperator eum, qui primus hostiũ castra pugnãs introiuisset. Nauali corona maritimo prælio solebat donari, qui primus in hostiũ nauem armatus transilijsset, ea quasi nauium rostris erat insignita. Muralis, castrensis, & naualis ex coronario auro factitari solebant. Oualis corona erat myrtea, quam gerebant Imperatores qui urbem ouantes introirent, cum bella non erant rite indicta aut sine sanguine confecta. Huic aptam Veneris frondẽ crediderunt, quòd non Martius sed quasi Venerius quidam triumphus foret. Ouandi uerò non triumphandi gratia donabatur, quum uel bella cum hoste non iusto sunt gesta, aut subito deditione facta, incruenta uictoria successit. Fuerũt & pactiles & sutiles coronæ solennes etiã cœtus. Trãsiere deinde ad rosarias, eoq; luxuria processit, ut nõ esset gratia nisi mero folio, sutilibus mox petitis ab India. Laudatissimæ habebant quæ ex folio nardi necterentur. Damnarũt coronamẽtorũ usus Mnestheus atq; Callimachus medici, quòd nocerent capiti. quoniã & in hoc est aliqua ualetudinis portio, ut potu atq; hilaritate præcipuè odorum ui subripiente fallaciter solertiã. Mos tamen antiquis inoleuit, ut post cœnam circunferrentur conuiuis. sed aut frondibus arborũ ut lauri, hederæ struebantur, aut herbarũ floribus uersicolore commistu. Illas grauibus uiris dignas putauit Ammonius, has ludicras magis puellaresq; uirginibus ac fœminis accõmodatiores, quàm philosophorum choro. Quòd & uersicoloria florũ uenustate placeãt, oculosq; cõtuentes pulchritudine pascãt, necnõ odorũ suauitate nares alant: per quos sensus licet tanquã per alias animi fenestras uoluptatẽ afferant, miraq; iucunditate recreent, auriũ tamen delitias ac gratã illam amœnitatem excludunt. Sed hęc ioco dicta non serio putantur. siquidem odorum colorumq; quos parens natura produxit, amœnitate liberaliter fruimur. Verũ ea quum nihil frustrà

solear

soleat moliri, hæc odorameta coloresq; solius oblectamēti gratia creditur ædidisse, quū nihil aliud præstant cōmodi, nisi quod uisum odoratūq; reficiunt. Frutices, herbas, arbores frondibus uestiuit, quò suos fructus ab iniurijs æstus ac frigoris uindicarent. Flores uero creasse uidetur nō alterius causa, quàm ut nobis utentibus iucunditatē quandā subministrent: ijs præsertim illecebris non parum uisus olfactusq; capiuntur, utpote quum flores miros efflent odores, inenarrabilemqúe colorum uarietatem repræsentent. Nec in ullis rebus alijs lasciuiens natura in magno fertilitatis gaudio tam uarie lusit. flores odoresúe cōtinue gignit, sed nec pictura quidē sufficit imaginibus colorū reddēdis mixturarūq; uarietatibus. Auulsis, ut tradunt, folijs, exulcerationis noxa indecensq; glabritia cōcipitur, quæ arbores herbasq; castratas ijs partibus malè habeat, quare non ab re præcepit Empedocles nō modo laurus folijs manus abstinēdas, sed & alijs omnibus quoq; parcendū: uetuitq; ne quis usquā frondibus quibuscunq; uiolenter raptis sese quouis modo perornaret. Porrò florū collectio deceptusq;, uindemijs similitudine respōder, fitq; ut illa citra noxam: quos nisi quis suo tempore legat, flaccidi marcentesq; procident, & caduci properè cōtabescent. Quapropter è floribus tantū texendas esse coronas proponūt. Sed uetustissimi quiq; arborū frondibus ramulisq; coronamenta torsisse suis scriptis abunde testātur. Liber uini repertor quum medicamentū suauissimū simul & uehementissimū adinuenisset, fertur hederā suis uiribus huic repugnantem, in honorem ac pretium adduxisse: eaq; coronari debacchantes edocuisse, quo minus uini noxam sentirent, hedera suo frigore temulentiam restinguente. Iuglandem quoq; coronamentis abdicandam nobis græca nomenclatio satis ostendit, quæ κάρυα à capitis grauedine propter odoris uirus creditur dicta. nanque grauem expirat halitum, eósque sopore tentans lædit qui sub arbore decubuerint. Narcissum tamen Sophocles magnū deorum terrestrium coronamentū appellauit, ita dictum quòd neruos heberaret: membrisq; torporem, sensus sopiens, afferret. Tradūt rutam peganon Græcis à facultate dictam, quòd colore siccitateqúe genituram coagularet: ideóque gestantibus uterum inimica etiam coronis inserta putatur. Hallucinantur planè qui amethystum herbam existimēt contra ebrietatem pollere, gentilemq; hinc gemmam ita nominari, quod uinolentię refragetur: utraq; enim à colore sibi nomen asciuit. De calculo satis cōuenit. Cæterū amethysti herbę foliū meracioris uini colorem æmulatur. Iis itaq; iam dictis nomina uires indiderunt. Quum ergo merū caput occuparit, arcemq; sensuū obsederit, mirū in modum hominē conturbat: cui mitis aura florū naribus hausta succurrit, caputq; ab ebrietate propugnaculi uice tutatur. Quinetiā laxant, si calida præditi sunt natura, spiracula quibus uinosus euadat uapor. Quæ uero frigidis floribus ut uiolis rosisq; coronæ struuntur, noxios halitus repellunt. quippe quum & astringant sua ui, & odore capitis grauitatem corrigāt. Ligustri flores, croci, & baccaris, odore somnos alliciūt, & ad placidā quietē potos perducūt. expirāt enim lenē aurā ac blandū odoris effluuiū, quo in temulērorū corporibus inęqualitates obortæ asperitudinesq; sensim dissipentur: atq; sic exterantur, ut conciliata tranquillitate crapula retundatur & excoquatur. Atqui quorundam florum odoribus irrepentibus ad cerebrum, sensiles meatus repurgantur, ac humores citra iniuriam uel concussum leniter à calore discutiuntur, eoq; frigidum natura cerebrum fouetur. Sic flores bifanam coronamentis inserentur, uel ut capitis ipsius grauitatem abigant, aut ut somnum placidum accersant. Verum quæ floribus concinnatæ ceruici colloq; tanquam pensiles gestantur, Græcis ἀπολυμίδες appellantur. hinc odores naribus rapti, suo calore cerebrum feriunt. Non enim quod huiuscemodi coronarij torques quasi cordis animum castrametati uisantur obsidere, nominātur Græcis hypothymides, quum potius licuisset epithymias appellare, quoniam collo supra cor nexi propenderēt: sed eo nomine, quod halitum & auram sursum expirent. Nec mirari debemus si coronarum uapor tantam sibi uendicet facultatem. nanq; fertur umbra taxi subter dormientes enecare, præsertim quoties in sensum graue uirus illapsum proruit. Sic papauer quum eius lachryma decerpitur, tam uehementem auram eructat, ut qui non sibi cauerint, ueterno correpti concidant. Nam alysson herba uel manu gestata, uel oculis cōspecta, rabie liberat: ideò propter ouilia, caprarum greges, & armentorū cubilia seri perquam utile putāt. Rosa Græcis rhodon nominatur, q; sanè suo esu copiosum

remittat

remittat effluuiũ: quare fugax quàm celerrime marceſcit. Refrigerat autem, ſuoq; flam-
meo conſpectu non ineleganter rutilat: ſiquidẽ tenuis quædam aura per ſumma roſæ ſa-
ne uiget, quæ pulſa ui coloris expuitur. Igitur non ab re ioculari cõuitio Momus eos in-
ceſſere ſolebat, qui capitibus corollas gererent, argumento quòd tam gratus odor uelut
fugax inutiliter euaneſceret: ſi uerò ſubditæ ſenſibus deferrentur, ſuauitate nares, uarieta
te colorum oculos recrearẽt. Troianis temporibus iam floribus erat honor, & hos certè
treis Homerus laudat, loton, crocon, hyacinthũ. Roſarum uſus propè nimius eſt in co-
ronis. Lilium roſæ nobilitate proximum eſt, quadam etiam cognatione coronamẽti. Nar
ciſſus florem ſuo cacumine profert candidũ, calyce purpureo, quem donat coronis. Vio-
lis proximus honos, maxima authoritas luteis. Cæterum coronarum quæ ſola uarietate
placẽt, duo genera: quando aliæ folio, aliæ flore cõſtant. Florem dixerim geniſtas: nanq;
in ijs decerpitur luteus. Item rhododẽdron. In uepribus naſcitur cyclaminum, cuius flos
coloſſinus in coronas admittitur. Folia ſmilacis & hederæ coronamentis ſe dedere, coro-
neq; earum obtinent principatum. In coronamenta folio uenere cunilago, meliſſophyl-
lon quod apiaſtrũ, & meliloton quod ſertulam campanam uocant. Coronas ex hac an-
tiquitus factitatas indicium eſt nomen ſertulæ quod occupauit. placet maximè folijs bre-
uiſſimis atq; pinguiſſimis. Folio coronat & trifolium, cuius tria genera: aſphaltion maio-
re ſolio, quo coronarij utũtur: alterum acuto ὀξυτρίφυλλον: tertium ex omnibus minutiſ-
ſimum. Vtuntur hederæ folijs, corymbis, & flore purpureo. in ijs colos tantum delectat,
odor autem abeſt. Amarantus quoque ſine odore noſcitur, ſpica purpurea uerius q̃ flos
aliquis: mirúmque in eo, gaudere decerpi & lætius renaſci. Prouenit Auguſto menſe, du
rat in autumnum, decerptus aſſeruatur, mirumq;, quum defecere cuncti flores, madefa-
ctus aqua reuiuiſcit, & hybernas facit coronas. Summa eius natura in nomine eſt, appel-
lato quoniam non marceſcat. in nomine eius eſt & cyani colos, item holochryſi: quanq;
ij flores in uſu non fuerint Alexandri magni ætate, quoniam ſeculi illius authores pror-
ſus ſiluere de illis, quo manifeſtum eſt poſtea placuiſſe. à Græcis tamen repertos quis du-
bitet, non aliter Italia uſurpante nomina illorum? Petilius ab exilitate nomen duxiſſe ui-
detur. eſt autem Plinio flos autumnalis circa uepres naſcens, folijs paruis, quinis, calycu-
lo uerſicolori inſtar roſæ ſylueſtris, in quo luteum ſemen. folia eius haud naſci traduntur
præterquam inflexo & retorto floris cacumine. Bellius quoque coronis inuenit gratiam
quum in pratis ſponte naſceretur: iamq; earum gratia in hortis ſtudioſe colitur, flore pa-
ſtillicantibus quinquagenis quinis barbulis coronato. Prateriſes ij flores & ſine uſu, ideò
fere pleriq; nominibus defuncti: de ijs tamen ſparſim ſuis locis diſſeremus. Heliochryſos
folijs abrotono ſimilibus naſcitur, cauliculis tenuibus, aureo & immortali flore cacumi-
natis. huius flore Theophraſtus ſcribit ſe pleroſq; coronare, ut gratiam ineãt & uitæ glo-
riam exiſtimationemq; concilient, ſi prius ungento perfuſi fuerint, auri ignem nõ exper-
ti ſcobe conſperſa. Origanum quoq; coronamẽtis quæſitum: thymum quoque. Folio tã-
tum coronant Iouis flos, amaracus, hemerocalles, abrotonum, helenium, ſiſymbrium, ſer
pillum. Colore tantummodo placet Iouis flos. odor abeſt ſicut illi quæ græce phlox dici-
tur. reliqua & ramis & folio odorata ſunt, excepto ſerpillo. Duo conizæ genera in coro-
namenta uenere, mas & fœmina differentia in ſolio, conſtrictius fœminæ anguſtiuſque,
imbricatum maris & ramoſius. Nec excludi debet œnanthe, quũ ſit dicata corollis: item
phænij genus utrunq; ſertis addictũ noſcitur. Lychnidis flores uiolæ magnitudine, odo-
re nullo, coronis inſeruntur. Spinæ acutæ floribus utuntur etiam coronarij, quum cauli-
culi eius inter oblectamenta gulæ condiantur. Vincaperuinca ſemper uiret, in modum li-
neæ folijs geniculatim circundata: topiaria herba, inopiam tamen florum aliquando ſup-
plet, ſæpe nobis hyberna miniſtrat coronamenta. Non fuit in uſu prioribus ſeculis altile
betonicum, quum authores illius nõ meminere. Volũtarium paſſim in panetinis ſpecta-
tur, altile plenũ lætius, quod culturæ diligentia ſubinde componatur: neque ſpecie neq;
odore tamen quouis modo diſſident. horum flores omnium ſpecioſiſſimi tam æſtiuas q̃
hybernas replent coronas. Nanq; ij garyophylli placent odoratu, ſed longè ſuauiſſimo,
coloribus relucent uarijs: quandoquidem alius cocco rutilat, alius ſaturata ſplendet pur-
pura, alius niueo blanditur candore, alius uerſicolore uariat cõmiſtu. nec roſis inferiores
uideri

uideri possunt, uetum cum eis de principatu contendunt, quando nec colore superantur purpureo, uermiculato, candido: nec odore, nisi quod à longinquo plus olet recens rosa, sed diuturniore mora uincitur. Betonico supra triduum uita uigorq́ durat. Rosa nihil fugacius: longissima decerptis mora, dies: in quo flaccescentes uenerem & gratiam exuũt, suiq́ decoris pulchritudinem fragiles amittunt. Philostratus rosæ fruticẽ amori dicatum quadam epistola tradidit, quod ut ille Cupido iuuenescit, ita recens rosa iuuenta pollet, mollis delicataq́ uidetur, ut ille, aureis uterq́ crinibus comatur. Si reliqua libeat comparare, rosæ sagittarum loco spinas, ac pro facibus fuluos apices gestant. folijs perinde quasi pennis alatæ spectantur. Tempus ullum neq́ rosa neq́ Cupido nouit. Siquidem amor ut fugaci formæ pulchritudiniq́, sic prouenientibus rosis creditur inimicus. Qui Romæ, ut idem inquit, flores circumferebant, in cursum cõciti properabant hoc celeritatis testimonio nobis innuebant, formæ uigoriq́ non esse fidendum, quòd illa cõfestim irreuocabilis fugiat. Cursus quoq́ documẽto nobis fuit, ut pulchritudo facillimè uanesceret: magna, ut palam est, admonitione hominum, quæ spectatissime floreant celerrimè marcescere.

Mutationis exempla quæ maleficio proficiant.

De morbis satorum & remedijs. Cap. XV.

ARbores ac herbas quas naturæ debeamus, tribus modis nasci dictũ est, sponte, semine, radice. neq́ omnia in omnibus locis nasci certũ est, nec trãslata uiuere. hocq́ uel fastidio, uel cõtumacia, aliàs imbecillitate, aliàs cęlo inuidente, aliàs repugnante solo euenire solet. Quòd si nonnunquam possit à solo impetrari, ut alienas alat aduenasq́ nutriat, cælum nullo modo quit flecti: quòd si clementia cæli fauet solo reclamante, quæ nascentur aut inuita parient, aut mutationem aliquam fructuũ aut arborum fieri cõtendunt, quæ quidem aruspices ostenta esse dicunt, non aliàs quàm si punicum acidum ædat dulce, aut cõtrà dulci acidum proueniat. item ex caprifico ficus, ex fico caprificus nasci nonnunquam solet: ex nigra fico candida. Ex uua nigra candidam prodire in uite quam capneiam uocant, Theophrastus est autor. In reliquis plantis opera quædam cultu, quædam ipsius soli natura mutantur. Typhæ semen si pistum seratur in triticum uertitur. Syluestre hordeum triticumq́ cultu feritate mitigata in cereale mansuescunt. Legumina si nitro pridie macerata serantur, longe facilius excoquentur. Lentem ut crassescat paxillo demittunt. Cicer ut grãdescat, cum siliquis obseritur. Triticum sæpe degenerat in lolium. item omne triticum solo uliginoso post tertiam sationem conuertitur in siliginem. Nam tritici uicium est: & quanuis candore præstet, pondere tamen uincitur. Populus alba in nigram cõmeat. Ocymum solibus expositum in serpillum transit: quod fieri uisitur, quum accedẽte maiori siccitate foliũ decrescit inopia alimenti, & odoris acrimonia gliscit. Sisymbrium nisi cultura coerceatur, odore in mentham, figura in nepetam desciscit. Nec aliter de nouallibus syluestre menthastrum in mentham conuertitur, inuersis cacuminibus dispositum, quæ res feritatem deponit atq́ edomitam reddit. Neglecta uitis degenerat in labruscam. Ex semine brassicæ ueteris rapa fiunt: atq́ inuicem semẽ uetus tantum ualet in quibusdam rebus, ut naturam commutet, Nam ex semine brassicæ uetere sato, nasci aiunt rapa, & contrà, ex raporum, brassicam. Sæpe etiam explorata nobis semina naturali uitio desciscunt. id quod Poeta uelut surdis ueritatis indulget disserendo.

Vidi ego lecta diu & multo spectata labore
Degenerare tamen, ni uis humana quotannis
Maxima quæq́ manu legeret: sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri.

Rapa campis & locis humidis lætantur. Napus glareosis sabulosisq́ atuis melior exit, lociq́ proprietas utriusq́ semen commutat. Nanq́ in alio solo rapa biennio sata conuertuntur in napum: in alio napus raporum accipit speciem. Nec modo in ijs, uerum in nonnullis animalibus euenire notatum est: siquidẽ ex tinea eruca, ex eruca papilio gignitur, quare id uelut absurdum ab ratione non abhorrebit. Cæterum sata quædam iniurijs lacessita melius prouenire credidit antiquitas. Nanq́ uti metalla longo contritu magis subinde nitent, & nisi sic exerceantur, rubiginem contrahunt: ita stirpes nõnullæ identidem specio-

ſiores emergunt probris opportunæ, quibus ſi non adficiantur, uelut ieiunæ fatiſcũt. Sic gaudet calcari & atteri pede crocus, pereundoq; lætior prorumpit. Incẽſus aſparagus uberior renaſcitur. Qua ratione cum ſpinam fecerit, collectis ſeminibus ipſis ſcorpiones ita ut ſunt ſuo loco perurendi. & quo maturius fuerit incẽſus, hoc lætius proueniet. Sic arundineta niſi uetuſtatẽ ſentiant, eodem more incenduntur, ita uegetiora renaſci produntur. Criſpum fiet apium qualitercunq; ſatum, ſi quum eſt natum, incrementum eius ſuperuo luto cylindro coerceat olitor: uel ſi ſemina ante tundant, aut pedibus proculcẽtur enata: uel ſi ſuper areas naſcentes aliqua pondera uolutẽtur. Rutam dum conſeritur maledictis proſequuntur, ita uegetiorẽ reddi ueteres crediderunt. Ex hoc enam genere ocymũ intelligitur. Gaudet & ipſum, quum obrutũ terra ſemen eſt, paucicula uel cylindro diligẽter inculcari. maturius exibit feruenti conſperſum aqua. Sentiunt & morbos terrę ſata. nanque ocymum ſe necat. Aſparagus recens enatus per hyemẽ rigore peruritur, ſuccurritur ſtramentis operientibus: ſed primo uere ſtatim aperiatur. Enecatur cyminum ab imo dorſo niſi repurgetur: aliàs priuatim cumini morbus ſcabies. ocymum quoque ſub Canis ortu palleſcit. omnia uerò acceſſu mulieris menſtrualis flaueſcunt. Si ad eum locum in quo cucumis aut cucurbita conſitæ ſunt, mulier admittatur, contactu eius langueſcũt incrementa uirentium: ſi uero fuerit in menſtruis, uiſu quoq; ſuo nouellos fœtus enecabit. Beſtiolarum quoq; genera innaſcuntur. culices napis, raphano erucæ & uermiculi: item lactucis & oleri. Vtriſq; hoc amplius, limaces & cochleæ. Infeſtant & culices hortos riguos, præcipuè ſi ſunt arbuſculæ aliquæ: ſed ij galbano accenſo fugantur. Ferro non expedit tangi rutam, cunilam, mentham, ocymum. Formicæ non minima hortorum exitia ſunt, contra quas remedium putatur limo marino aut cinere obturatis earum foraminibus: ſed efficaciſſime heliotropio herba necãtur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ ſunt, ſiliquas unà ſeri, ſicut olerum cicer. arcet enim erucas: quæ ſi iam natæ ſunt, remedium abſinthij ſuccus decocti inſparſus. Veteres quidam autores, ut Democritus, præcipiunt ſemina omnia ſucco herbæ, quæ ſedum appellatur, medicanda, eoq; remedio aduerſus beſtiolas utendum, quod uerũ eſſe docuit experientia. Frequentius tamen, quoniam huius herbæ minus larga eſt facultas, fuligine quæ ſupra focos tectis inhęret, ſatis tueri poſtumus incolumitatem plantarum, ſi collecta pridie quàm ſatio fiat cum ſeminibus miſceatur & aqua cõſpergatur, ut tota nocte ſuccum trahant. Semen olerum ſi ſucco ſedi quam aizoon uocant, madefactum ſeratur, olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. Ne hyemis gelicidijs ſemina perurantur, ſtramentis ſupra iactis ab ijs & pruinis defendũtur. Vbi apricis regionibus poſt pluuias noxia inceſſerint animalia, quę Latinis appellanť erucæ, Græcis κάμπαι nominãť, matutinis tẽporibus frutices olerũ concuti debent. ſic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, facilè decident, nec amplius in ſuperiorẽ partem ſtupentes prorepent. Sed ſi prius ſucco herbæ ſedi macerata ſunt ſemina, nihil ſic medicatis erucæ nocebunt. Democritus adfirmat has ipſas beſtiolas enecari, ſi mulier quæ in menſtruis curſibus eſt, ſolutis crinibus & nudo pede unamquanq; aream ter circumeat, poſt hoc decidere omnes uermiculos & ita emori. Aduerſus erucas cancrum fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt qui uirgis ſanguineis tangant ea quæ nolunt ijs eſſe obnoxia.

## De menſuris quibus longitudines herbarum dimetimur: item rationibus ponderum. Cap. XVI

QVoniam autores explicandis herbarum magnitudinibus, certis rerum modis utuntur, non alienum mihi fuit uiſum ſingulas ſubijcere menſurarum rationes, quæ omnibus etiam in rebus apprimè uidentur neceſſariæ. hæ ex corporis humani membris colliguntur, ut palmus, pes, digitus. Corpus enim hominis ita natura cõpoſuit, ut pes ſui corporis eſſet altitudinis ſextæ: cubitus uerò quartæ: reliqua membra ſuos habent commenſus proportionis. Verum ut à minima parte, omnibus tamen conſpicua, herbarum modos auſpicemur: digitus ſextadecima pars pedis cõſtituitur, ut uncia duodecima. ſed ipſius digiti ſimplex obſeruatio non eſt: nam alius uocatur quadratus, alius rotundus. Quadratus, tribus quartis decimis ſuis rotũdo maior. Rotundus tribus undecimis ſuis quadrato minor eſt.

Palmus

Palmus quatuor habet digitos: ita efficitur ut contineat Pes sedecim digitos. Cubitus sex
palmis constat digitisq; uigintiquatuor: totidem quoq; sesquipes. In quo noscendum no-
bis est, quoties uocabulum hoc sesqui cum aliqua mensura uel modi, uel numeri, uel tem
poris collocatum fuerit, nõ integrum modo id explicare cui iungitur, sed integrum & se-
mis. Sic sesquilibra, sesquimensis, sesquicyathus usurpantur Latinis . est enim sesquilibra,
libra una & semis. sesquimensis integrum mensem cum dimidio ualet: sesquicyathus inte
grum cum dimidio complet. Cæterũ quẽadmodũ cubitus sex est palmorũ, ita in Græcis
ciuitatibus factũ est, ut in drachma ex æquo sex quos appellãt obolos quadrãtesq; obolo-
rũ, quæ alij dichalca, nõnulli trichalca, pro digitis uiginti quatuor in drachma cõstituerен-
10 tur. Latini in denario denos asses æreos collegerunt, & ea re cõpositio nummi denarij no
men retinet. etiam quartã eius partẽ, quòd efficiebatur ex duobus assibus & tertio semis-
se, sestertium uocitarũt. & quoniã animaduerterũt utrosq; numeros esse perfectos & sex
& decem, utrosq; in unum cõiecerunt & fecerunt perfectissimũ decussissexis. Huius aũt
rei autorem inuenerũt pedẽ, è cubito enim quum dempti sunt palmi duo, relinquitur pes
quatuor palmorũ. Quapropter pes in herbarum longitudinibus peruestigandis as statui-
tur, quod capiat totidẽ digitos, quot denarius asses. Vtrunq; sexdecim partibus constare
diximus. Cuius sextans dicitur sexta pars assis, in quo digiti sunt duo cum quarta parte.
Quadrans quarta pars assis numeratur, hoc est digiti quatuor, qui etiam alio nomine pal-
mus à nobis fuit appellatus. Verum ne nomenclaturarũ uarietates quandam pariant con
20 fusionẽ, notandũ est palmum ueteribus fuisse duplicẽ. Minor digitorũ quatuor habetur,
Græcis palæstes uocatus: maior digitorum duodecim, spithame Græcis dictus: quæ dif-
ferentia ex Varrone, Vitruuio, facile deprehenditur. Plinius libro septimo narrat, Spitha
mæos esse Pygmęos, ternas spithamas lõgitudine, hoc est ternos dodrãtes non excedere.
Qua cõstat etiã citati autoris sentẽtia, spithamã cum dodrante modo cõuenire. Sunt qui
dispithamæon bipalmẽ aut duum palmorũ magnitudinẽ interpretentur, & palæsten mo-
dum quatuor digitis constantẽ cum spithama, quæ duodecim constituitur, confundant.
Nos dispithamiæon binos dodrantes æquare putamus, qui uigintiquatuor continent di-
gitos, siue aliàs sesquipedẽ. Nam quatuor & uiginti digiti integrũ pedem & dimidiatum
complent. quæ sesquipedalis altitudo clarior cognoscitur, quàm ut egeat cõprobari. Suas ta-
30 men partes possent tueri, si de maiore palmo intelligerent: uerũ id ad abolendã magnitu-
dinis controuersiam fuerat exprimendum, ne nobis ambiguitas turpiter imponeret, om-
nisq; fallacis sensus suspicio facesseret. Nemo tamẽ potest inficiari modos rerum aliquos
nomenclatione sola ab alijs, non re ipsa discriminari. Nam palmus cum quadrante con-
uenit, uterq; quaternis constituitur digitis. nonne bini dodrantes iustè sesquipedem im-
plent? nempe ambo uiginti quatuor referunt digitos. Nũ cubitus idem cum sesquipede
ualet? uterq; nimirũ senis palmis digitisq; uigintiquatuor constare cognoscitur. quare nõ
magni refert, siue sesquipedalẽ, siue cubitalẽ, siue binos dodrantes altam dixeris longitu
dinem, quum prosus idem hæc tria sibi uelint, nomine tenus uariata. Num eadem bipal-
mea cum sesquipedali longitudo creditur? utraq; sanè binis cõsurgit palmis, id est octo di-
40 gitis. quare parui interest, siue bipalmarẽ, siue semipedalem appellaueris cauliculum. Ve-
rum ut ad rem reuertamur, Dodrans, pars est dimidia & tertia assis, dicta quasi inde dem-
pto quadrante, in quo sunt digiti duodecim. Dodrantalis cauliculus dicitur, qui longitudi
ne duodenos æquat digitos. Triens, tertia pars assis & una duodecima, in quo digiti quin
que cum unius duodecima portione. Sextans, pars est assis sexta, in quo sunt digiti duo
cum dimidio unius & duodecima parte. Vncia, duodecima pars assis, ab uno dicta, si Var
roni credimus. Sextula, sexta pars unciæ, sicut semuncia dimidia pars. se particula in qui-
busdam ualet dimidium, ut in selibra, semodio, semuncia. Semis, assis dimidium constitui-
tur. Quincunx, à quinq; & uncia conclusum, assis pars tertia & una duodecima, cõtinet
digitos quinq; & quartam unius portiunculam. Sic quincunciale folium, quod modo nu
50 meratam magnitudinem implet. Septũx, pars assis dimidia & una duodecima, hoc est in
quo sunt digiti septẽ cum quarta alterius parte. Bes, duæ tertiæ assis partes, in quo nouem
inueniuntur digiti, adiecta quarta alterius portione. Bes, ut Varroni placet, olim des dice
batur, quasi dempto triẽte. Deunx, duę tertiæ & una pedis quarta, dicta quòd à decẽ una

 fit

ſit dempta uncia, ut dextans dempto ſextante, in quo eſt pars pedis dimidia & una tertia. Sed exempli gratia caulium longitudines aliquæ declarentur. Bicubitales criſſio, dracunculo, gentianæ, glaſto, albæ ſpinæ, acantho, althææ, maiori conyzæ, ſymphyto. Cubitales plantagini, ranũculo, chelidoniæ, baccari, phu, ſphondylio, libanotidi, betonicæ, aliſmati, ſatyrio. Dodrantales hyacintho, caucali, aro, ſeſamoidi, chamæleoni nigro, ſylueſtri cumino, cretenſi dauco, orobanchę, hyperico, teſticulo canis, leontopetalo. Seſquipedalis ornithogallo, thlapſi, cneco. palmeus tripolio. Sed de magnitudinibus abũde diximus, quum caulium diſcrimina ſuperius referremus. Sed locus etiam is exigit, ut rationes ponderum & menſuratum quibus utuntur medici, breuiſſime colligantur. Scrupulus qui Græcis gramma dicitur, quaſi primum ponderis elementum, duos continet obolos. obolus pendet ſiliquas treis, quæ græce κεράτια nominantur. Siliqua chalcos continet duos, hoc eſt, ut uolunt, quantum lentis octo ſemina. Tres ſcrupuli drachmam faciunt, quod eſt denarij pondus. Sic prudentes obolorũ, quæ dichalca Gręci nominant, uigintiquatuor in drachma cõſtituuntur. Drachmę additus ſcrupulus ſextulam creat, in qua ſunt ſcrupula quatuor. Duplex drachma ſiciliquum facit, in quo ſunt ſcrupula ſex. Sextulas uncia ſenas habet: hinc ſextulæ nomẽ poſſidet, quod ſit ſexta pars uncię. Semuncia dimidia pars unciæ, in qua ſunt ſcrupula duodecim. Sextulæ duæ duella uocantur. octo drachmæ reddũt unciam, in qua ſcrupula continentur quatuor ac uiginti. ſed uncijs duodecim Romana libra conſtat. Nanq; Attica, ut aliqui tradunt, minor eſt, ut quæ drachmis cõficiatur ſeptẽ & ſeptuaginta, cum Romana ſex & nonaginta. Sic drachmæ centũ minã cõſtituere tradunt, maiorẽ drachmis quatuor Romana libra. Paulus tamẽ Aegineta eo libello, quẽ in operis ſui calce ponderibus ac mẽſuris dicauit, minam Atticam & Aegyptiam ſexdecim uncijs conſtare prodidit, minã uero Romanam uncijs uiginti. Sed ut inter omnes conuenit, aſſis loco ponderibus medicaminũ libra ſtatuitur, cuius uncia quæ ab uno dicitur, duodecima pars eſt. Sextans pars ſexta, id eſt unciæ duæ, in quo ſunt ſcrupula quadragintaocto. Quadrans, pars libræ quarta, id eſt unciæ tres, in quo continentur ſcrupula duo & ſeptuaginta. Triens, tertia libræ portio, id eſt unciæ quatuor, in eo ſunt ſcrupula XCVI. Quincũx, pars eſt tertia librę, & una duodecima, id eſt uncię quinq;: in quo numerantẽ ſcrupula cẽtũ & uiginti. Pars dimidia libræ ſemis dicitur, quaſi ſemis as, quæ etiam ſelibra nominatur, in quo continentẽ ſcrupula centũ quadragintaquatuor. Septũx, pars eſt dimidia & una duodecima, id eſt unciæ ſeptẽ, in quo ſunt ſcrupula centũ ſexagintaocto. Bes partes duæ tertiæ, id eſt unciæ octo, in quo ſunt ſcrupula CXCII. Dodrãs tres quartas capit, id eſt uncias nouem, in quo ſunt ſcrupula ducenta ſexdecim. Dextans pars aſſis dimidia & tertia, id eſt unciæ decẽ, dictus quod deſit aſſi ſextãs, in quo ſunt ſcrupula ducenta & quadraginta. Deunx duæ tertiæ & una quarta, id eſt unciæ undecim, in quo ſcrupula ſunt ducẽta & ſexagintaquatuor. Sequitur integrũ quod eſt as, in quo ſunt unciæ duodecim, & ſcrupula ducenta & octogintaocto. His partibus ueteres non medicamẽta modo, ſed integra omnia quoq; diuidere ſolent. Diximus de ponderibus, nunc uerò de menſuris eſt diſputandum, illis inquã non quibus agros, ſed aut fruges aut liquores dimetimur. Amphora quæ Græcis ἀμφορεύς κεράμιος autore Dioſcoride dicitur, octo cõgios capit, Duplex amphora modius eſt, aut ſi mauis græce medimnus. Cõgius qui gręce χοῦς dicitur, ſenos capit ſextarios, inde forſitan ductum ſextarij nomẽ, quòd eum ſexies cõgius capit. Triplex quoq; amphora efficit ſextariũ. Dimidium ſextarij hemina eſt, à gręco ἥμισυ oriunda, quòd eius ſit dimidia pars, Græcis cotyla nominatur, & ſępe tryblion. Quatuor ſextarij choenica cõplẽt, ut decem metretam. Scribit tamen Iulius Pollux cotylã chœnicis eſſe tertiã partem, chœnicas octo & quadraginta medimno contineri. Hemina ſex impletur cyathis. Seſquicyathus acetabulũ implet. Cyathus Paulo autore, duo myſtra continet. Sed ut Plinio placet, pendet per ſe cyathus drachmas decem. Quum acetabuli menſura dicitur ſignificat eidem heminæ quartam partem, id eſt drachmas quindecim. Mna quam Latini minam uocant, pendet drachmas Atticas cẽtum. Sed non parui refert in liquidorũ modis quem laticem metiamur, quòd æqua lance trutinata quædam plus alijs habeãt momenti. Quare gratia exempli nobis oleum, uinum, mel proponuntur. Mel itaque uino quarta parte ponderoſius exiſtimatur, capit enim integram huius menſuram & inſuper trientem mel

ex media

ex media parte oleum pondere degrauat. Continet enim totum eius modum & ultrà semissem. Vinum oleo nona parte supereminet, quando integrum ipsum capit, & eius dodrantem. Verum ut dicta manifestiora reddantur, singularum mensurarũ pondera breuiter subijciemus, hos liquores publico omnium censu conspicuos in usum proferentes, oleum, uinum, mel. Italica amphora capit olei libras septuagintaduas, uini octoginta, mellis centum & octo. Congius continet olei libras nouem, uini libras decem, mellis libram cum scrupulis decem. Acetabulum capit olei drachmas octodecim, uini sextantem, uel similis, uncias duas & scrupula duodecim: mellis quadrantem, & scrupula nouem. Cyathus olei pendet per se drachmas duodecim, uini sesquũciam & scrupula quatuor, mellis sextantem, drachmas duas. Mystron paruum olei tenet drachmas sex, uini scrupula uiginti, mellis drachmas nouem. Mystron maius capit olei quadrantem, uini tres uncias, & octo scrupula, mellis trientem, uel, quod idem est, uncias quatuor. Oribasius autor est, Italicum sextariũ mensura uini continere uncias uigintiquatuor, ui pondere libram & bessem: mellis uero sextarium, duas libras & semissem pẽdere. Galenus memoriæ prodidit, Sextarium olei octodecim uncias possidere, uini uiginti, heminam dodrantem. Aegyptia artabe modios quinq; cõtinet. Chœnix sextarios duos. Sextarius heminas duas. Hemina cyathos octo. Medimnus Atticus hemiecta capit duodecim. Hemiecton chœnicas IIII. ita ut medimnus minas capiat quadragintaocto, sextariosq; nonagintasex. Culeus omniũ maximus creditur, quem uiginti amphoræ complent, continetq; urnas quadraginta. Columellæ, Plinioq; sesquiculiare dolium sexaginta urnas capit. Pars tertia mystri, cyame dicitur, quæ duo cochlearia capit. Attica mina & Aegyptia si Galeno credimus, uncias continet sexdecim, Romana uiginti. Itaq; ut rem breui sermone perstringamus, libra pendet uncias duodecim, uncia drachmas octo, drachma scrupulos treis, scrupulus binos obolos, obolus siliquas treis, siliqua chalcos duos. Hæc ex diuersis autorum sententijs defunctorie subdidimus, quæ Lector optime boni consules.

### De colorum uarietate. Cap. XVII.

Lores herbarum tam uario colorum ornatu lasciuiens natura depinxit, ut nulla in re tam magno fertilitatis suæ gaudio usq; eò lusisse uideatur. Luxuria quoq; uestibus prouocauit eos flores, qui colore cõmendentur. Verum ut à primordijs breuiter colorum rationes auspicemur, Simplices colores dicuntur qui elementa ignẽ, aerẽ, aquam, terrã sequũtur. Aer & aqua suapte natura candidi sunt. Sol & ignis flaui. Terra nisi tincturam ebiberit, aut aliunde sibi colorem asciuerit, candida cernitur, cineris eius argumento, qui exusto humore tincturam creante, natiuum candorem resumit: sed non emaculatum, quòd fumo qui nigricet, inficiatur: inde manans lixiuium flauescit, flammeo & atro aquam colorãtibus. Niger colos elemẽtorum misturam sequitur. Atrum aliquid tripliciter apparet, uel quum à nobis uideri non potest, uel quum nihil luminis in uisum eiaculatur. Item nigra omnia reputãtur, à quibus repercussum lumen resilit. Sic umbræ corporum nigritiæ præbẽt imaginem. Sic opacum iudicatur nigrum. Lumen ignis ipsius est colos. Sed hæc magis ad sensus existimationem pertinent. Ater color contrahitur, quum aer & aqua ab igni cõcrementur. quapropter ambusta cuncta ut titiones, ligna, carbones restincto igni nigrescunt. Fumus quem candentes igni lateres eructarunt, excreto humore quàm nigerrimus exilit. Cæterum albor & nigritia simplices cẽsentur, & reliquorum colorum primordia, utpote quum eorum cõmistu cæteri uelut medij creentur. Si nigrum & album misceantur, fusci referent speciem. Atrum & opacum lumini promiscuũ, puniceũ parit: indicio, quòd nigrum lumini solis uel ignis permistũ, colorẽ puniceũ mentietur. Atra quoq; omnia quę flagrant igni in puniceũ colorem degenerãt, quales fuliginosæ flammæ & carbones quũ incanduerint spectãtur. Purpura dilutior enitebit, quũ candido medio cn & opaco infirmus solis splendor se cõmiscuerit. Quare quum sol ad ortum uel occasum spectat, aer inibi purpura rutilat. Sic mare purpurascit, pręsertim quũ undis in sublime iactatis reclinãs opacatur. nanq; quando in sedem se recipit, fulgor solis imbecillus insinuans sese, purpureũ colorẽ uisui repræsentabit. Atqui quum nigro mero collucẽtiq; se splendor aeris inseruerit, colos nigellus excitatur, qualis in acinis uuæ reperitur, œnopon Græci uocãt. Cæterũ ubi maturitatem

temſcentientes uuæ nigrantur, phœniceus color in purpuram deſciſcit. Solis itaq; & ignis lumen, aer & aqua ſuo uario commiſtu omnes, ut ſummatim loquar, nitidos pariũt colores. Etenim altum penne ſolis fulgorem admirentes, multas oſtendunt colorum uarietates. Sed colorum innumera ferè proueniunt diſcrimina, quoties lucido & opaco inæquabiliter miſturæ coeunt. Item non paruam affert differentiam in coloribus ſplendidum, ſi uel mutat, aut hebes & obſcurum caliget. Splendor tamẽ nihil aliud eſt, quàm luminis continuata denſitas. Auri colorẽ quidpiam tum æmulabitur, quum flauum nonnihil & ſolare lumen in denſum coeuntia ſplendue rint. Ideoq; torquatæ columbarum ceruices et aquarũ ſtillæ aureo colore ſplẽdent regeſto lumine. Non deſunt quæ de tritu ſuum exuãt colorẽ, ut æs, aurum. nanq; ſi perfricta terantur, non aureã uel æneam ſed nigrantẽ relinquent lituram. Quippe quum meatus ſpiraculaq; eorũ attritu rumpantur, quibus tinctura ſubibat, par eſt ut priſtinus color obliteratus nobis deliteſcat propter diſſipatam hoc attritu tincturã, uernaculusq; qui niger erat, refricatus, tum nobis conſpicuus. Ex tribus colores omnes qui lumine percipiũtur, miſti, conſtant aqua, aere, & tertio quodam, id eſt ſubiectis coloribus, à quibus lumen reflectitur. Candidũ pellucet. Vetum quum tatum corpus inuenerit, aeriũ colorẽ præferet. Si denſum, quædã offundent caligo, ut in aqua, uitro, & aere, quum craſſior eruperit. In iis nõ exactè perſpicere poſſumus, quæ intus cõdita iacent, cũ propter raritatẽ à lumine uincantur. Aer cominus oculis obſeruatus, nullũ nobis oſtendit colorẽ: eminus tamen conſpectus, ubi denſior illuxerit, ſplendor cæruleus emicabit. Item etiã cominus ſi quis aerẽ intueatur in profundo ſpecu demerſum, propter raritatẽ iudicabit cæruleũ. ſiquidẽ qua parte lumine deficitur, ea tenebris interceptus cæruleus offundetur. Si uelut in aquã denſeſcat aer, longè omniũ candidiſſimus effulgebit. Porrò permulta tingentiũ rerũ colores ebibũt: permulta floribus, corticibus, lignis inficiũtur: multa quoq; terra, multa ſpuma, multa atramẽto, quædã animaliũ ſanie ut purpura, quedã uino, fumo, quedã lixiuo, quedã mari, ſed quæ fulua reddunt. Quũ colores imbuta rum rerũ meatibus ſeſe demerſerint, ubi fuerint reſiccate, illorum colores firmiter retinẽt: ſepe tamen diffluentibus earũ ſpiraculis ijdem emaculari perluũtur. quare res aſtringẽtes rebus inficiendis quò pertinacius colos hæreat, non parũ exhibent comodi. Cæterũ ut infectiui uellerũ colores cãdido obiecto magis illuſtrati nitẽt, ſic nigro in aduerſum cõſidente opaciores caligãt: quare ſaturata purpura obuerſo nigro magis q̃ albo florida placebit. Meracior ſiquidẽ incidente nigri ſplendore iudicatur. Sic enim ſpatiola quæ inter meatus intercedunt, ob exiguitatẽ nigri cauſa non cernuntur. Cæterũ flores, fructus, herbæ, frutices, arbores cõcoctione quadã colorũ uices capeſſunt. ſuntq; taliũ colorum primordia quædã, quæ mutationes huiuſmodi præbeant. In omnibus aũt plantis herbaceũ quoddã coloris rudimẽtũ ineſt, quãdo & germina, fructus, folia inter initia herbaceo colore uitẽt. Quod in plurimis imbribus uidere quis poteſt, ubi diutius reſides alicubi perſtiterint: ſi reſiccari cœperũt, herbarũ colligũt colorem. Qua ratione primũ omnibus enaſcẽtibus herbosis is colos inſidere deprendit. Quandoquidẽ aquę oẽs diutius immoratę ſi ſolis ſplendoribus tẽperentur, uirorẽ primũ concipiunt, paulatimq; nigreſcentes, iterũq; uiridẽ permiſtę, herbaceũ creant colorẽ. humor enim per ſe inueteraſcẽs quũ exareſcit, nigratur: quẽ admodũ quæ ſemper apud aquas reſidẽt, ea nigrore ſuggillantur, q̃ in iis refrigeratus humor ſicceſcat. ſed qui partim exanclatus latex inſolatur, propterea q̃ flauũ nigro temperatur, diluto uirore nitebit: qui uero longe magis nigricauerit, ſaturato placebit uirore, quin etiã porraceo. Quapropter ueteres germinatus omnes plus nouellis nigreſcũt. Idẽ in flauum elangueſcẽt colorẽ, ſi nondũ in eis humor nigricarit. In quibus incremẽta proueniũt tardiora, humor diutius permanẽs refrigerat, ob id maiorẽ cõtrahit nigritiã. quare meraciore nigro temperatus, porraceũ ſibi colorẽ uendicabit. Cęterũ in quibus humor ſolis ſplẽdori non ammiſcetur, horũ color permanet candidus, niſi longiore mora ſicceſcens prius nigricauerit. quare ſurpium nuper in lucem ædirarũ que ſupra terrã emerſerunt, uiridã cernuntur: quæ uerò terra cõduntur, candida, ut radices. Germina quoq; quæ terra occu luntur ſunt alba: detractoq; ſolo aperta, ut tam dictum eſt, herbacea. quoniam humor per germina colatus, talem referat coloris naturam, ipſeq; in fructus incrementum abiens, mature conſumatur. Quum uerò non amplius adoleſcunt, tũ quia profluens alimonium calor

calor nõ cohibeat, sed cõtrà humor à calore digeratur, maturescantq; fructus humore eo
rum concocto à solis & aeris calore, à plãtis sibi colores adsciscũt: nõ secus q̃ à floribus in
fectitui panni. quare paulatim colorẽ capessunt, præsertim qui obuersi teporibus, sole con
sueuerũt illustrari. Sic colores fructus per maturitatis tẽpus demutãt. quippe qui per ado-
lescentiam herbaceo colore uireant, iam maturescentes in uernaculũ colorẽ trãseunt, can
didiq; uel nigri, uel fusci uel flaui cõspiciantur, & nulla non nobis ostẽdant colorum discri
mina. Plurimi tamen promiscuo eorũ coitu contrahuntur. ideò constat colores easdẽ sor-
tiri misturas. Siquidẽ cretus humor colatusq; ea proluens per quę fertur, omnes allicit ad
se colorũ uires qui per maturitatis horas in fructibus à solis & aeris feruore cõcoctus, per
10 se singulas creat colorũ facies: sed quasdã maturius, quasdã serius. quẽadmodum in tingẽ-
tiũ officinis euenit, quũ tusarũ purpurarum saniẽ eluerint, & cortinis profusam coxerint,
nihil inter initia coloris infectis uelleribus illucet, sed paulatim concocta sanie magis atq;
magis ammistis inuicem coloribus imbuta purpuris uellera, uarias sentiunt differentias.
Hoc idem in fructibus euenit, ut aliquem prius colorem, tãdem etiam posterius alterum
ebibant, ut uuæ & palmulæ, interdum puniceæ uisuntur: sed atro in se coalescẽte, in nigel
lum uini colorem degenerant. Denique cæruleæ redduntur, ubi puniceum meraciore ni
gro fuerit temperatum. Sed qui postremi succedunt colores, quũ emicuerint priores ob-
literant: quod in nigris fructibus conspicuum inuenitur. Plerıq; ex herbaceo permixto
paululum puniceũ cõcipiunt colorem, factáque mutatione in fuluos abeunt, illicoq; de-
20 sciscunt à fuluo, quòd atrũ purius in his insideat. Indicio sunt folia sarmentaq;, quæ in ijs
antedictis atro uirore nitent. Sed colores punicei nascendi conditione nigris succedere
cognoscuntur. quòd subgrundijs & stillicidijs pauimenta, quæ mediocri imbre uel aqua
perfunduntur, opacis locis primum omnia ex herbaceo coloratu in puniceum abeunt,
solumq; tanquam iugulati animalis sanguine cruentatur, pręsertim qua exuctionem sen-
serit: herbaceum uirus denique in atrum transit, postremo cæruleum sequitur. Simile
quiddam in fructibus euenire nemo ibit inficias. Sed quum natu posteriores colores e-
uicerunt priores, fructus quandam mutationem sentire conuenit. siquidem punicum ma-
lum & rosarum folia per initia albicant, tandẽ sanie per cocturam colorata, in luteum lan
guescunt colorem: demum in saturatam purpuram & puniceum perueniũt. Non desunt
30 quæ multo plures colores sortiantur, quemadmodum è lachryma papaueris candida
primum emicat, ut punicum malum: dein exalbata, in puniceum se uertit colorem: po-
stremò nigrore superata, in cæruleum commeat. quare superna papaueris folia faciem in
puniceum uergentem ostendunt, ob celerem impetratam concoctionem. Nigricant quæ
radici uicina sunt, hoc colore sicut in fructu principatum obtinẽte, qui tandem in nigrum
abit. Cæterum in quibus plantis unus colos inuenitur, ut albus, aut niger, aut puniceus,
aut purpureus, semper fructus unã & eandẽ coloris sibi uendicant naturã, quoties semel
ex herbaceo in aliũ se uerterit colorẽ. Porrò flores aliqui, ut punici mali, suo pomo sũt cõ
colores. In quibusdam uerò longè coloribus dissident, ut in lauro, hedera: in quibus fla-
uescit flos, baccæ tamen nigrescunt. purpureus est mali flos, interdum candidus: pomum
40 tamen flauum conspicitur. Papaueris flos puniceus, fructus uel albus uel niger existit: q
ideò fieri cõtingit, q succi quibus imbuantur, alijs atq; alijs tẽporibus concoctionẽ adipi-
scantur. Manifestũ huius uarietatis argumentũ in quibusdã floribus, quorũ pars folij ni-
gra, pars alia punicea, in alijs portio cãdida, alia purpurea relucet, ut in iridis flore, qui uer-
sicoloria specie propter concoctionis discrimina notatur, quod & in maturescentib. uuis
animaduerti paulò antè diximus. Ideò florũ extremæ partes melius coquunt: sed intimæ
quibus suæ cohærẽt origini, longè magis pallore decolorãtur. In quibusdã fere prius am-
buritur humor, q̃ uernaculã coctionẽ cõceperit. ideò flores in suis coloribus permanent,
fructus uerò sanie cocta mutantur. Sunt quæ propter alimenti penuriam celeriter exco-
quantur, fructus propter humoris copiam in omnes natiuos colores concoctionis ui se
50 demutent: quod apertò liquet in uelleribus quæ sufficiuntur, statim atq; inter principia
saniem tinctores coniecerunt, obscuro, uel atro, uel aerio imbuuntur succo, dein quum
abunde coxerint, florida purpura relucet. Sic ergo nonnulla coloribus præstãt. Alia suo-
pte ingenio cedunt, quod perfectæ uel imperfectiori cocturæ acceptum ferendum est.

 Est discri-

Est discrimen aliquod in fructibus & floribus nõ fastidiendũ. Pleriꝗ tandem flauescunt, quoniã alimento defecti prius inarescunt, ꝙ in genitiuum colorẽ præuenti perducantur: quando è fructibus caducis sunt, qui ideò flauescunt, quòd ante coctionem alimonia desit. Fruges & cerealia ferè cũcta postremò flauẽt. humor etenim in eis quũ maturè siccatus nõ nigretur, coloris mutationẽ adfert. quin & nigrescens uiridi temperatus, herbaceũ uti dictũ est, creat. Porrò nigrum si paulatim infirmetur, in uiridem degenerat colorem. idem in flauũ postremo languescet. pyri & portulacæ, & quorũdã aliorũ, folia per coctionẽ puniceũ colorem referunt. Cæterum quæ ex ijs arescunt, celeriter flaua reddunt̃. siquidem ante coctionẽ nutrimẽtum ea deficit. Colorum ratio in stirpib. ita se habet. Fiunt & pili equorũ, iubę setęꝗ, uellera ouium, capilli humani, uilli cęterarum animantiũ, alitumꝗ pennæ, candidę, fuscæ, fuluæ, nigrę, consimilib. causis concoctu candida hęc redduntur, quũ humor proprium retinens colorẽ inaruit. Nigra uerò cõtrà, quoties humor genitalis ueterascens longioremꝗ faciẽs moram sui copia nigricarit. nec secus horum cutis nigra gignitur. fuscæ quoꝗ flauæ, fuluæ, aut alijs præditæ coloribus animantes nascuntur, quũ præuentus humor prius siccescit, quàm perfectè se uertent in nigrum. Euariant colores quibus horum diuersitas acciderit: uerum omnia cutem coloremꝗ eius consequuntur. Hominibus flauis capilli flauent, rufis ex candido fuluescunt, nigris nigricant. Quòd si pars corporis alba macula, uel uitiligine uinetur, candidũ creabit capillum: si fusca maculetur litura, concolorem pilum euocabit. Sic pili, setæ, auium pennæ tam priuatim quàm publicè cutem imitantur. Candidis animãtibus, ungulæ, rostra, cornua candida prodeũt, & nigris nigra. hoc præstat cutis alimentum, quod in exteriora colatum offunditur: nec ab ratione quidem hoc abhorret, quum causa facile possit iniri. Infantibus capita ineunte ætate flauescere solent propter penuriam alimenti, qua de causa etiam capilli breues, rari & tenues erumpunt: procedente tamen ulterius ætate nigrescunt, suppeditata copiosius alimonia. nec secus pubertas, quum primum erumpit, propter humoris inopiam flauescit. Verum eò loci quum uberius se contulerit nutrimentum, rursum nigricat. Diutius pueri flauescunt propter alimenti penuriam, quod tum crescenti corpori adolescentibus impenditur. In ijs qui promissiore sunt capillo, proxime corpus magis nigrant, & summa quæꝗ ruffescunt. Sic & auium nigrarum pennæ prope corpus nigriores quàm summis partibus conspiciuntur: hæ tamen ceruices colláque magis rufant, quòd paucum alliciãt nutrimentum. Quum corpus peruenit ad complementum, pili fuluescent, si quod super est alimẽtum, confestim siccescat. Si iterum per imbecillitatem partis, calor non alliciat nutrimentũ, humore celeriter resiccato, pilus exiliet cãdidus. Quod in ueterinis facilè deprenditur, quorũ mutilis partibus albus exit pilus. & ut summatim loquar, imbecillæ partes, aut quæ uitio laborarũt, citius sentiunt caniciem, præsertim tempora. Animãtes cunctę quę siue imbecillitatis causa, siue cæco naturæ uitio præcoci paucoꝗ uictu sustinẽtur, candidæ proueniunt: sic lepus inuenitur cãdidus. Itẽ ceruus & ursus, & in auibus coturnix, hirundo, perdix: præsertim quum quandã à primis statim uitæ rudimẽns imbecillitatẽ retulerint. Sic genæ, supercilia, per senectã caniciẽ contrahunt. Quæ in genere eodẽ inca na inueniunt̃, ea nigris infirmiora cõuenit esse. Siquidẽ nutrimento ante crementum ob exiguitatẽ excocto, canescũt: uti in ijs qui male ualent fructibus, frequenter euenire diximus. Verum quoniã de coloribus sermonem agitauimus, quum plura uideant̃ in sensib. oculorum discrimina, quàm certæ nobis appellationes, nonnihil de generibus colorũ, tã Græcis quàm Latinis usurpatis, quæ potissimum ex herbarum floribus colligi possunt, paucis perstringere decreuimus. Nanꝗ ut alias concinnitates omittamus, genera colorũ in multas species sese spargunt, plurimæꝗ sunt eorum facies nõ satis uocabulis cognitæ. Quare ex herbarum floribus eos repræsentare non duximus alienum. Ruffus enim colos à rubore quidem uidetur appellatus: sed quum aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrũ, aliter crocũ, has singulas ruffi uarietates, etsi singulis proprijsꝗ uocabulis latina nõ demõstret oratio, omnia tamen ista significat una ruboris appellatiõe. quũ tamẽ ex ijs rebus uocabula colorũ mutuet̃, & igneũ aliquid, flãmeum, sanguineũ, croceũ, ostrinũ dicit esse. Ruffus enim color habere quasdã distãtias uidetur uel augentes uel remittẽtes, uel mista quadã specie tẽperantes. ut flauus, rubet, rubidus, quẽ ξανθὸν & ἐρυθρὸν uocant,

& fuluus

& fuluus & puniceus Nec hæc sola sunt uocabula, sed rutilus, luteus, & spadix appella-
tiones sunt ruffi coloris, aut acuẽtes eũ quasi incẽdentes, aut cũ colore uiridi miscẽtes, aut
nigro infuscãtes, aut uirẽn sensim albo illuminãtes. Nã phœniceus, quẽ detracto spiritu,
& oe literis in unũ u coeũtibus, dicim⁹ puniceũ, itẽ rutilus & spadix, germani sunt & co
gnati colores. exuberantiã splendoremq; demonstrant ruboris, quales sunt fructus pal-
mæ arboris, non admodũ sole incocti: unde spadicis & phœnicei nomen uenit. Spadica
enim Dorici uocant auulsum cũ fructu è palma termitẽ. Fuluus uidetur ruffo atq; uiridi
mixtus, in alijs plus uiridis, in alijs plus ruffi habere. sic fuluum aurũ, fuluã aquilã, fuluum
leonem, fuluam arenã, Poeta uocabulorum diligentissimus nominauit. Flauus contrà ui
detur uiridi, ruffo & albo concretus, sic flauentes comæ, frondes olearũ flauæ Virgilio di
cuntur. Rubidus autem & ruffus atrore & nigrore multo mixtus luteus contrà. Ruffus
color est dilucidior, indeq; ei factum esse nomẽ uidetur. Proximũ est melinum, quod ex
loco in quo foditur habet nomen. eius uis insulæ cycladi Melo dicitur esse. Sed cæruleus,
quem Græci cyaneum, & cæsius, quem ijdem glaucũ nominãt, uiridi & albo temperan
tur. uterq; à cæli colore duxisse uocabulum creditur, quasi dixisses cælium pro cæsio, uel
cæluleum pro cæruleo. falluntur qui à ceta dictum existimant, plurimum reclamante co-
loris natura. Sed à floribus, aut fructibus, interdũ animalibus, purpurei diuersitates sunt
petendæ. Purpuræ inuentionem Tyrij, teste Iulio Polluce, Herculi assignant: qui, ut pro
dunt, indigenam nomine Tyron nympham adamãs, usum eius casu quodam reperit, sui
canis rostro, qui saxis irrepentẽ purpurã demordisset cruore subfuso: cuius labra cum in
solenti inuisoq; prius infectu florere cõspexisset puella, Herculem negauit sua consuetu-
dine potiturum, prius quàm ueste hoc elegãti colore saturata, donaretur. Hercules itaq;
sanie collecta, & feruentibus cortinis incocta uellus intinxit, quod coloratu purpureo di
lucesceret. Tres animaduertunt esse principales. Vnus in cocco qui in rosis emicat, quo
gratius nihil uisitur aspectu. Alius amethystus, qui in uiola relucet, ipseq; in purpureum,
quemq; appellant ianthinum, tẽdit. Tertius qui propriè conchylij intelligitur, multis mo
dis nitet. unus plerunq; saturatior, alius in purpurã inclinans, ut in malua, alius in uiola se
rotina, conchyliorum uegetissima. Tẽperandi conchyliati coloris ratio hęc est ueteribus.
quũ sunt lecta, ferramentis circunscinduntur, è quibus plagis purpurea sanies uti lachry-
ma profluens, excussã in mortarijs exterendo cõparatur: & quòd ex concharum marina
rum testis eximitur, ideo ostrum est uocitatum. Id autẽ propter salsuginem cito fit siticu-
losum, nisi mel habeant circumfusum. hoc ostrum excellẽtissimam habet aspectus suaui-
tatem, id excipitur ex marino conchylio, è quo purpura inficitur. Fiunt & purpurei colo
res infecta creta rubiæ radice & hysgino. Non minus ex floribus alijs colores comparan
tur factitij. Itaque quum uolunt pictores sil Atticum imitari, uiolam aridam conijcientes
in uas, cum aqua feruescere faciunt ad ignem: dein quum est temperatum, conijciunt in
mortarium aquam ex uiolis coloratam, & ex ea eretriam infundentes, & eam terentes
efficiunt silis Attici colorem Eadem ratione uaccinium temperantes, & hac miscentes,
purpurã faciunt elegantẽ. Itẽ herba, quę luteum appellat̃, cęruleũ inficiunt, & utuntur ui
ridissimo colore: hæc aũt infectiura appellatur. Sunt quoq; natiui à metallis & factitij co-
lores, uel austeri uel floridi. Vtrunque natura uel mistura prouenit. Floridi sunt quos do-
minus pingẽti pręstet, minium, armenium, cinnabaris, chrysocolla, indicũ, purpurissum.
Cæteri austeri. Ex omnib. alij nascuntur, alij fiunt. Nascunt̃ sinopis, rubrica, paretoniũ,
quod ex locis quibus eruitur traxit nomen: melinum, eretria, auripigmentũ: cęteri fingũ-
tur. Præterea è uilioribus ochra, cerussa usta, sandracha, sandix, syricum atramentum.
Sinopis inuenta est primum in Ponto, unde nomen à Sinope urbe. Sed de his inter metal
la differendũ esset. Cæterum ut ad institutũ redeamus, operæpretium putauimus à flori-
bus colorũ distãtias edocere, quando paucis nostra ætate uidentur colores exactè cogno
sci. Vt ergo ab ignorantiæ tenebris asserãtur, per flores herbarũ qui quotidie nostris ocu-
lis obuersantur, in cognitionem lucemq; reuocari conueniet. siquidem fieri non temere
potest, quin ex tanto succrescẽte florũ aceruo, unus aut alter cuiusq; generis etiam ab im-
peritissimo quoq; intelligatur. Nigritia & candor satis omnibus constant Nigri florum
colores perquã pauci reperiunt̃. nigricant tamen dictamno, circææ, lonchitidi, manico,
solano

solano, leontopodio. Candidi flores innumeri ferè notantur. Albus est narcisso, ligustro, sanguinariæ, polygonato, cisto fœminæ, crithamo, orobãchæ, acaciæ. Albet & alteri phænio, thlaspi, arabidi, cyclamino secundæ, aristolochiæ rotundæ, poterio, daphnoidi, acantho, thymelææ, phalangio, achilleæ, dorycnio, cicutæ, sesamoidi, sphondylio, scammoniæ, tithymalo fœminæ lacteus emicat hiberidi, ornithogallo, in altero ranũculi genere & phenij. Lacte candicat moly. Ruber erumpit scordio, canabi, lysimachiæ, halicacabo, solano somnifero. Puniceus relucet anagallidi, papaueri rhœadi. Purpureus nitet asaro, betonicæ, glaucio, uiolę purpureæ, uttici, cisto mari, cyclamino, ueratro nigro, quibusdã ranunculi & phænij generibus, argemonæ, glasto, aristolochiæ secundæ, centaurio minori, chamęleoni albo, calaminthæ, spinæ albæ, delphinio, asteri, fumariæ, onagræ, trissagini, leontopetalo, onobrychi, medio, anchusæ, lycopsi, gladiolo, sideriti, supinæ uerbenacæ. Sed in ijs floribus diligenter est attendendum, quoniã nonnulli saturata, alij dilutiore rutilãt purpura. Cæruleo colore placent flores cyani & intubi, tam satiui quàm erratici, quod cichorium solent appellare. item altera muris auricula, anagallis fœmina, cęruleo exhilarantur flore. Flos iris partim cæruleus enitet, quanquam uaria colorum mistura instar cælestis arcus polleat, qui uersicoloria facie diuersos mentitur colores, lucentiq́ colorum nitore oculorum aciem præstringit, sic ut nostro uisui credatur imponere. Glastum etsi insignibus uirore cauliculis notetur, succo tamen inficit cæruleo. hinc traditum est, olim Britannos oblinere sese, ut cæruleo colore metum hostibus adferrent. Lutei flores emicant hyperico, ascyro, androsæmo. celticæ nardo, & elaphobosco flos in luteum inclinatur. Orobanche, erisimum luteis floribus uestiuntur: item ranunculi genus unum luteis floribus nunc coronamenta nectit, pulchritudinisq́ gratia iam à rusticis nostris studiose cœpit seri, præstititq́ cultus diligentia, uti structili densóque foliorum stipatu nunc in hortis flores collucescant, qui prius foliosa simplicitate limitibus irriguis frequentes gaudebant. Syluestri glasto flos luteus exit, item panaci, peucedano, atractylt, tussilagini, uiolæ albæ, nymphææ secundæ, buphthalmo, senecioni, thapsiæ, alteri Veneris umbilico, gallio. Fœminę uerbasco flores ex luteo pallescunt, mari luteum auri splendorem æmulantur. Panaces Asclepij aureo flore coronatur. botrys frutex totus in luteum elanguescit. Aiuga, quinquefolium, hieracia, corniculatum papauer, aster, florem luteum pariunt. Lysimachiæ ruffus aut aureus inest colos, conyzæ luteus aut fuluus nitet. Anthemidi flores erumpunt uersicolori facie, in medio lutei, circinato orbe candidi, melini, interdum purpurei. Agerato flos aureis bullis illucet. Achilleam candidi flores purpurei uel aurum imitantes decoranr. Sed grande in tripolio naturæ prodigium. Fama est flores colorem ter in die demutare. Siquidem mane candidi, meridie purpurei, sero puniceí cernuntur. Causas itaque colorum, rationes atque temperaturas abundè suprà reddidimus. Verum ut firma disputationi nostræ iacerentur fundamenta, ex Aristotelico philosophiæ penu coloribus nuncupato plurima deprompsimus, quibus ferè singulorum causæ ac rationes breuiter colligi poterunt. Iam ad odores & sapores noster se conuertat sermo.

### De odoribus & saporibus. Cap. XVIII.

D E plantarum odoribus & saporibus post colores est differẽdum. Odor est partis siccæ sapidæ, in pellucido corpore demistio. idem aeris & aquæ commune intelligitur. Odorem permistione quadam contrahi, nobis argumento est, quòd simplex corpus nullum expirat odorem, nisi quandã misturam conceperit: aer, ignis, aqua, terra, nihil odoris remittunt. Admistione nõ uacant aquæ, quas odor aliquis comitetur, ut mare, & resides aquæ, quæ putrem ac tetrum eructant odorem. Magnum omnibus in odore momẽtum, & magna cum sapore cognatio. Ipse nullus est aquis, aut si sentitur, omnino uitiũ est. In tribus tamen generibus odores uersantur, in plantis, animantibus, & ijs quæ hominum parantur arte. Odorum genera septem putantur esse, sicut saporum colorumq́. sed planius noscentur in herbarum fructuumq́ natura. Malis odor inest acutus, persicis dilutus, dulcibus nullus. nam & uinũ tale sine odore est, tenue odoratius. Citreis odor acerrimus, asper cotoneis. neq; omnes odores appellationibus reddi possunt. Nemo amarũ odorẽ, salsum pinguẽ, acerbum

statuerit

ſtatuerit. Genera tamen communiora quibus authores utantur, hæc ſparſim tradita colli
guntur: Suauis, grauis uel graueolens, acer, acutus, aſper, dilutus, uiroſus, teter, putidus,
dulcia raro odorata, ſicut odorato ſapor raro ulli non amarus. Itaq; uina odoratiora mu-
ſtis: ſyluestria omnia magis ſatiuis. Quorundam odor ſuauior è longinquo, propius ad-
motus hebetatur, ut uiolę. Roſa recens à lõginquo olet, ſicca propius. Omnis autem uer-
no tempore acrior & matutinis. quicquid ad meridianas horas uergit, hebetatur. No-
uella quoque uetuſtis minus odorata. acerrimus tamẽ omniũ odor æſtate media. Roſa &
crocũ odoratiora, quũ ſerenis diebus legunt̃, & omnia in calidis magis q̃ frigidis. In Ae-
gypto minimè flores odorati, quia roſcidus & nebuloſus aer eſt. à Nili flumine aromata
10 quoq; minus odora ſentiuntur. Myrti mirũ in modũ odoratæ conſurgunt. ad fragrãtiam
non parum annus uidet̃ conferre, quum præcipue ſqualidus inceſſerit. Mõtibus, ut ſim-
plici tranſigã ratione, roſæ, uiolæ, & reliqui flores odore cedunt. Quorundã ſuauitati gra
uitas ineſt. quædã quum uirent, non olent, propter humorem nimium, ut buceros, quod
eſt fœnogræcum. Acutus odor non omnium ſine ſucco eſt, ut uiolæ, roſæ, croco. quæ ue-
ro ex acutis ſucco carent, eorum omnium odor grauis, ut in lilio utriuſque generis Abro
tonũ & amaracus acres habent odores. Quorundã flos tantum iucundus, reliquæ partes
ignauæ, ut uiolæ ac roſæ. Hortenſiũ odoratiſſima quæ ſicca: ut ruta, mẽtha, apiũ, & quę in
ſiccis naſcuntur. quædã uetuſtate odoratiora ut cotonea, eademq; decerpta quàm in ſuis
radicibus. Quædam nõ niſi defracta aut ex attritu olent: alia nõ niſi detracto cortice: quæ
20 dam uerò nõ niſi uſta, ſicut thura myrrhęq;. Flores triti omnes amariores quàm infracti. A-
liqua arida diutius odorem continẽt, ut melilotus: quædam locum ipſum odoratiorem fa-
ciunt, ut iris. quin & arborem totam, cuiuſcunq; radices attingunt. Heſperis noctu magis
olet, inde nomine inuento. Quibuſdam flores odorati, folia uero inodorata. Quibuſdam
è diuerſo folia magis & rami redolẽt, ut coronario generi: quibuſdam fructus, alijs radix,
alijs neutra pars. Iris radice tantum commendatur, unguentis & medicinæ naſcens. Nar
dum odore uehementer iucundo placet, cuſtoditq; ſuaueolentiam pertinaciter. Olet uti
que cyperum. Gallicum caule tantum & radicibus odoratum habetur: quare ut frugi ſyn
ceriuſq; recondatur, in manuales faſciculos digeritur, & pauimẽto humenti charta prius
inſtrato componitur, & poſtridie diei huius ſordes & puluis quo obſitum erat eximitur.
30 Aſarum totum ſentitur odoratum, ſed radicibus odor ineſt cinnamomo proximus. Per-
multa nardum odore ſimulant. Phu radici iucundus odor, uim quandam nardi referens,
non ſine tamen uiroſa grauitate. Malobathrum odorem nardi reddit, ut aſarum, & Ne-
ris. Amomum odore origanum ęmulat̃. Caſia uinũ naribus obolet. Cinnamomo odor fe
rè, qualis in cardamomo inuenitur, niſi caput acrimonia tentaret. Coſtum odore ſuo na-
res ualidè ferit. Iuncus odoratus confricando roſæ odorem emittit. Aſpalathus ſuauiter
olet, item calamus odoratus. Agalochum odore iucundo ſuauitatem commẽdat animæ,
colluto iure decocti ore. Helenij radix odorem expirat non iniucundum. Croci ſubacu-
tus odor, ſi non incolume ſitũ redoleat. Saliunca tantæ ſuauitatis eſt, ut ueſtibus eam in-
terponi ſit gratiſſimũ. Iucundè olet ononis quum recẽs eſt; ſenectam ſentiens, totã exuit
40 gratiam Laueris folia trita odorem ſpirant ſuauem. Mentha & menthaſtrum non inſua-
uem uibrant auram Nepeta gratum pulegij odorem imitatur. Saluia uehementi fragrat
odore, ſic ut quadam tenus oleat uirus. Dictamno inter ſiſymbrium & saluiã odor ſubeſt
iucundiſſimus. Thymum, ſerpillum, thymbra, iucundum efflant odorem. quapropter co
ronamentis naſcuntur. Longè ſuauiſſimum ſampſucus ædit. Ocymum odoris uehemen-
tia caput ferit. Smyrnio ſuauitatis ineſt medicata, uerum acrimonia gratiam diluit. Botrys
mira iucũditate ueſtes cõmendat, quare conſpergitur armarijs. Artemiſia minor odorem
ſampſuci refert. Non deſunt herbę, quę ſibi aliorũ odores adſciſcãt. Scordiũ alij odorem
mutuatur. Aiuga pinus odorẽ emẽdicauit, unde ei nomen chamępitys. Trifoliũ erucam
ſubolet. Xanthium olfactu naſturtium æmulatur. Apiaſtrum citreum malum olet. Hype
50 rici ſiliqua digitis friata reſinoſum reddit odorẽ. Marrubium olfactu pomũ repræſentat.
Smyrneon odore myrrham mentitur, ita ut alterum alterius loco cedat Paſtinacæ dau-
ciq; radices odoratæ eſculentæq́ue ſi coquantur. Graui odore prædita ſunt, marinum
abſinthium, ballote, aloe. polium, cannabis & apocynum grauiter olent. Mandragoræ
uiroſus

uitosus inest odor. Cicutæ graueolentia. Anagyris tetrum quẽdam eructat halitum, si uel rami moueantur, uel frutex ipse quatiatur. Sed de ijs multa quæ ad differentias foliorum pertineãt superius memorata sunt. Verum quòd in eadem stirpe aliquæ partes odoratæ, aliæ prorsus inodoræ sentiuntur, id excoctioni ferendum est acceptum. Quæ uel in flore potius uiget, alijs in fructu, alijs in frondibus & ramis. Rosa suauem efflat odorem. item croci flos. eorum tamen matres aut olent, aut odore penitus uacant: in quibus quæ infirmiori sapore prædita sunt, odoribus etiam suis grauitatẽ quandam repręsentãt, ut lilium. Quædam nullam penitus reddunt suauitatem, sed graue uirus redolent. Quę diluta nihil linguæ resipiunt, hæc omnia penè sentiuntur inolida. Siquidem odor in mistione quadã consistit. Verum quæ nimio humore sunt imbuta, nimiam aquæ uim reddunt, quæ non rectè permisceri potest. Sapor etiam natura aquosa constat. Atqui humor & aqua principia quædam habentur inolida. Alterum mistionem respuit: alterum copia sui nõ sustinet, quæ res ab odoris ratione prorsus abhorrere dinoscitur. Porrò quæ uberiore satiantur alimento, seu quæ palustribus degunt, hæc odores nutrimentum planè referentes, graues eructant. Ergo cum radicibus, caulibus, ramis, eadẽ inuenietur mixtura, idem ab ijs odor expiratur: quibus uaria, diuersus exibit. Minores arborum flores odoratiores semper erumpunt, plus enim terræ in maioribus inest humori. Si tamen hæc non placet ratio, alia abs te melior ineunda est. Multis floribus nullus insidet odor, utpote quum in eo prima & leuissima peragitur coctio, siue siccitas, siue aliqua successerit mutatio. Odorati quoq; flores erumpente primũ fructu suauitatis suę gratiam exuunt, quòd iam plus insit humoris: nisi sint qui suopte freti ingenio sub hac ui suum ualeant odorem tueri. In summa fructus qui suaui gustu sunt, benè olent. Ex dulcibus nulli, et eo minus, quo dulciores sentiũtur. Mala dulcia odorem minimè remittunt: nanq; succus dulcis, crassior atq; terrestrior est, quum in fructu fuerit mistus. Odor autem humore tenuiori, sicciore, prospiratuq; facili cõflatur: sic dulce pertinacius esse censetur, quàm ut tenuem possit auram in nares expirare. Odor, ut summatim loquar, inuenitur, ubi nonnihil acrimoniæ aut pinguitudinis subest, ut lauro, cedride, terebintho, Fructus item uinosi, ut myrti baccæ, odore pollent. Nec secus frutex talium parens odoratus apparet: nec mirum, quum acrementũ aliquod præseferant. Eadem & coronamentorum ratio, ut serpilli, sisymbrij: & quorundam quæ in olera recipiuntur, ut apij, menthæ, rutę, quibus siccitas apertè sentitur. Porrò quicquid sapidum fuerit sicco remistum, uim aliquam parat odoris definiẽdum est. Quę siccaneis, tractibusq; quibus placidior arridet aura, suauiora odoratioraq; prosiliunt. Quippe quum exhausta parte quadam humoris calor melius suo fungitur munere, reliquiasq; cõcoctui cedentes perficit. Siccitas enim nõ parum odori suffragatur, eoq; spectant odorata. cuius rei fidem facit, quòd æstuosis regionibus, meliora odorum genera proueniunt. Non desunt quæ siccata redoleant, uiridia nullum prospuent odorem: quo in genere calamus & iuncus odorati nunc assignantur. Nonnulla postquam inaruerint, uegetiorem reddũt odorem, ut iris, ferrula campana, œnanthe. Sunt tamen quæ contrariam nacta sint cõditionem, quare uel odores exiles spirantur, ut in floribus fere cunctis qui uirides atq; recẽtes notantur odoratiores Verum curriculo uel potius momento temporis euanescente halitu fugaces hebetescunt, aut certe ualidiores edurant, ut eorum quibus terreno magis aquosa uis ammiscetur, qua per uetustatem exarescente, quodam temporis spatio ualidiorem uibrant odorem. Hoc in genere cotonea mala collocantur, & è coronamẽtis quę odoris acrimonia ualent, ut abrotonum, sampsuchum, crocum. Quędam etiam sins arboribus decerpta fiunt odoratiora, quòd alimento defecta longè maiorem humoris iacturam faciant, quæ à parente nõ potest quum eruta sint resarcin quare nullo amplius fulta cibo marcescunt. Sic pensiles uuæ, quòd per se nonnihil concoctionis adipiscantur, magis olent. Sic in herbaceo genere uirentia quædam nihil repręsentant odoris, siccata tamen redolent, ut fœnum græcum. Vinum quoq; uetustate sibi suauiorem conciliat odorẽ, quòd efflata parte aquosa discussoq; uapore perficitur. Sic multa quidem ignaua alioqui sibi per senectam adsciscũt odorem. Cęterum debilium odor ut fugax, ita celeriter euanescit, ut uiolæ tam nigræ quàm candidæ. Rosa odorem suum sicca tuetur, quanquam à longe uirides etiam gratum eiaculentur, siccæ nõ nisi propius admotæ. Namq; iam duratæ uer-

naculi

naculi caloris inopia halitum efflare nequeunt. Habẽtur & aliqua quæ nimium resiccata deterius oleãt, ꝙ acriorem durioreḿq; faciant odorem. Serpillo, sisymbrio, rutæ, multisq́; syluestribus herbis odor inest durus omnis expers dulcedinis, urbanis eiusdẽ generis mitior. Persæpe flos in eorum genere quæ odorata sunt, non spirat, sicut in multis odore carentibus flos iucundo odore percipitur. nanq; floris ipsius nascendi conditio quædã traditur. Quod uerò coquitur, alijs quàm prius esset mutationibus obnoxium se fatetur. Igitur in ijs quæ uacant odore, flos horum, quum humor excoquitur, odorem nonnullũ contrahit, quia concoctio in quadam mutatione uersetur. Contrà quæ odorata sentiuntur, odorem hac permutatione uarient necessum est. quòd si planè testentur odorem, flos minus exiliet odoratus. Hæc enim diuersitas pristinum odotem hebetat, & eius suauitatẽ retundit, uernaculuḿq; calorem infirmat quare flos merito à suæ parentis gratia degenerabit. Fidem facit huius rei, quod in succis euenit qui solem sentiunt, uel ignẽ experiuntur. Quippe facta mutatione quidam in melius uergunt, alij in deterius prolabunt. Vis enim caloris alteros concoctione perficit, alteros ex sua conditione perfecta deturbat. Porrò cũ res aliqua suo fine fruitur, permutans in deterius ruat necessum est. Ignauia quædam hebetatioq; synceri odoris accedit, quum emollitus ipse cœperit elãguescere: fitq; ut succus suapte natura siccus in floris prouẽtu diluatur. quum alias flos gigni nequeat, aliqua fiat odoris iactura par est. si dulces fructus natura creet, flores dulcedinem quandam ex parte maxima resipiẽt, quasi meto uidelicet acremẽto iam detracto dulcescat odor ac hebetior exolescat. Fructus syluestres atq; feri, sui generis urbanis traduntur odoratiores, ut mala, pyra, sorba, mespila. ipsoruḿq; malorum tam agrestium ꝙ satiuorum quæ sunt acerbissima, suauissimè redolent. Atqui quum odor coctura quadam cõtrahatur, quæ maximè cocta fuerint, ea melius olere putandum est. Verum odoris ratio in cõcoctione minus absoluta ꝙ saporis uersatur. argumento quòd mala pyraq; plus reddunt odoris, si in plenum cocta non sint: plus tamen sapiunt, quum perfectam assequuntur concoctionem, quod in primis succorum mutationib. deprehendi nõ fuerit difficile. Nam quum flatilis quædam sit odoris conditio, excoctus iam succus pauciorẽ halitum ac auram potest expirare. tum ergo minus odoris eiectabitur, quuḿq; concoctu crassior exultat, dulcedinem sensui gratam usurpabit. Syluestre genus itaq; priori coctione cõtentum uehementiorem concipit odorem. Vrbanum ꝙ perfectiorem adipiscatur cocturam, alimentoq́; saturetur, succos in dulcedinem uertit, sed odoris ignauiam ac hebetudinem colligit. Porrò nõ parui refert in odoribus, si siccitas, alimenti parsimonia, difflatio commoda processerit. quandoquidem quæ siccaneis erumpunt, pauciore contenta nutrimento. Item quæ placido perflãtur spiritu, proculdubio noscuntur odoratiora. Etenim humor sese largius immiscẽs, odorem obtundit & eius hebetat acrimoniam. Quæ dilutis & opacis tractibus degunt, inodora percipiũtur. Cęterum genus syluestrium aridius cernitur, tenuiore donatum habitu, nec silens à flatu, sed magis atque magis auræ patens: hinc feruentior natura, quæ prospirat, tenuiorq́; succus halitui facilè cedens, quum nec succum urbani modo carni permistum gerat: quibus in unum coeuntibus, non minimè gliscit iutus odor, quod in uino licet perspicere. Vinum enim dulce, utpote quod pingue sit ac crassum, nullum effundit odorẽ: sed quo tenuius fuerit, hoc sentietur odoratius. fitq; cũ fex sidit ac it pessum, ut humoris partisq; terrenæ diuortium efficiatur, aquosaḿq; sortem calor exhalet, sic ut illa suauis olentia ijs tribus concilietur, extenuatione partium, diuortio, & halitu. Nam in dolio, uinum quod feci uicinũ iungitur, minus redolet. Atqui quæ largum exhibent odorem, insatuam gustui mollitiem repræsentant: quippe cum odor suauis & plenior illa uehementia, in eadem uersari sede nequeunt. Quare si causæ tamen odoris saporisq; modus adsit, quod ex ijs conflabitur suauissimũ erit. Cæterum quorundam florum odor suauiter spirat è lõginquo, propius allatus hebetatur, ut uiolæ. Id autem est causæ, ꝙ ad remotiorem locum merus odor syncerusq; defertur. manant enim à cæteris partibus herbæ nonnulla, quæ permeare longius nequeunt, ꝙ terrena crassioreq; constent natura. quippe odorum synceritas generi imbecilli ualentiore mistura cõmodior est exempli causa. Myrtus mulso macerata, melius ꝙ syncera redolere incẽsa putatur. odor enim melior & dulcior redditur temperatus. Sunt & succi qui misturam desiderẽt ad conquirendã suauitatem. Omnino odores pluri-

res plurimi synceriores mane sentiuntur, die crescente minus, meridie minime, q̃ omnia sol resiccet. Ad iuuandos odores magni refert cæli temperies; quod in herba hesperide patet. hæc enim noctu plus redolet q̃ interdiu, inde nomine inuẽto. Vetustæ porrò plantæ nouellis odoratiores sentiunt̃, q̃ minus ijs insit humoris ob inopiã imbecilli caloris. Nouella plus alimẽti sugit q̃ possit cõficere: quapropter copia humoris hebetescit odor. tam frigore q̃ gelu odores densatu quodã retundi manifestũ est. Nihil enim cõcreta coactáue possunt exprimere, ut uelut uiolẽtia frigoris obliterari uideant̃. nullum expirat uaporem quod frigore gelatum coaluit. Arbores situsq́; odoratiores fieri tradunt̃, in quas cælestis arcus inflexus incubuerit. sed id arcus nõ per se, sed magis euentu quodã exhibet: præsertim si qua subsit ambusta proxime materia, id suopte conficit ingenio. Aliàs locis quibus cõstiterit, imber procedit, qui cõbustæ permistus materiæ uaporem quendã odoréq; ciet. siquidem neq; copiosus delabitur, sed magna ex parte stillatim irrorant guttæ, ita ut caloris siccitatisq́; modus non desit. Cæterũ & crematio & permistio creant odorẽ, argumento eorum quæ incendũtur: ea modice ignem experta subolent. Nec omnia genera odoratorum locis omnibus feruidis prodeunt, cũ ea tamen odoris fertilia esse debeãt. Nanq; locis eiusmodi hebetiora permulta traduntur. Quippe cæli & alimenti conditio imprimis cõsideranda. Etenim in Aegypto flores cæteraq; coronamenta omnium fere deterrima gignuntur, quia cęlum caliginosum & roscidũ habeatur, in quo nullus penè odor cõtrahi potest, quippe coquendi abest facultas: aridis longe melius excoquitur. Quæ uero circa Cyrenã proueniũt, nõ nisi ratione siccitatis odorata cõsistunt, tũ cætera tum uel maxime rosa & crocum. Ager enim tenuis, siccus, nec nimio feruore flagrans, cælo puro sitientiq; lustratus, odoribus creandis aptissimus iudicatur. Rosa uero & crocum, pauco alimento cõtenta sunt, & proinde cæteris odoratiora creãtur. Sed occurrit miraculo dignum, quod de myrtis Aegyptijs proditur. Illæ odoris suauitate præstãt: quanq; cæteræ penitus inodoratæ sentiantur. Quippe tenuis illa myrtus Aegyptia est, fructu exiguo, nigro, quæ facies nihil odoris rationi repugnat, utrunq; enim siccitati fertur acceptum. Quapropter frondis angustia maior, exiguitas fructus, nigricansq́; color, maiorem fatentur odorem. Et in summa, syluestres herbæ urbanis odoratiores, quæq; in apricis degunt, præstantiores umbratilibus exeunt, præsertim si ad meridiem spectent. ita obuersæ minus alimenti rapiũt, haustumq; melius excoquunt. Cæterum odoratorũ quę tractus frigidi pariunt rationem, calori in terra concluso referre debemus: uis enim caloris utiq; percoquit. Quin & cõpulsus à frigore calor obuersans etiam concoquendi naturam possidet, sed neque limosam neq; pinguem glutinosam ue terram desiderat. humore siquidem obsessus lẽtoreq; calor, minus probe suo fungit̃ officio. Hac de causa iris in Illyride melior exit, q̃ in Macedonia. In Thracia uerò cæterisq́; frigidioribus locis ac cocturę repugnantibus, odore penitus caret. Porrò iuxta coronarias herbas, acria ut cepas, allia, & id genus serenda præcipiunt. id enim multum conferre ad creandam odoris suauitatem adfirmant. Quod si uerum fuerit, ad alteram harum causarum referre conuenit. aut quantum inibi mali odoris adfuerit, ea ad se alliciunt: alitur enim unumquodq; re sibi consimili, attrahens cognatum uicinumq́;, quo summoto residuum purius odoratiusq́; relinquitur. aut quòd locum suo edaci calore resiccent: siccis enim locis omnia proueniunt odoratiora. Succi præterea expressi odores facile trahũt, & maxime oleum & uinum, quod assignati causæ minus posse uidetur. Aqua tamen quæ & tenuissima omniq́; odore saporeq; uidua, nitidaq́;, nullum potest odorem contrahere. At quæ crassa, sapida, olida, recipere possunt. Vinum etsi non sit odoratum, iuxtà positum odorem quemuis ad se potest allicere, quòd calorem in se contineat, qui attrahendi naturã habet. Aqua suapte natura frigida nihil attrahere potest. Item quod excipere tueriq; odorem debet, tam tenue, simplex ac exile noscitur, ut odor in eo susceptus elabatur atque effusus euanescat: quasi sedimẽtum insit nullum quo figi & cohęrere ualeat odor. Etenim densius tantum corpusculum callosiusq́;, odoris tenax intelligitur: quod & uinum & oleum habent. Oleum odorem omnium maxime & seruare & tueri ualet, quòd incommutabile permaneat. quapropter institores unguentarij odoramenta in oleo mergunt, ut eorum suauitatem combibat. Ex siccis ea potissimum quæ soluta, inolida atq; prorsus insipida sunt, ceu lanę, uestimenta, & alia generis eiusdem. permulta tamen

men armarijs inseruntur ut uestes odore commendent. Verum enimuero quòd odorem
contrahit, neq; præaridum ut cinerē & arenam, neque præhumidum esse conuenit. illud
nullo odoris transitui peruium patet, hoc diffundit ac diluit omnem odorem. Hinc uesti-
gia leporum leuiter irrorato solo certius obolent. altius enim impressa firmiter hærēt, nec
sublimiter uagantia delitescunt, quemadmodū cum arida humus est: nec demersa in pro-
fundum abolētur, ut cum terra ob imbrem uel austrum limosa est. flatus enim & aquę ad
uersantur extinguntq; odores. Rosa exilis & ieiuna nullum ferè odorem ciet. debito ca-
ret humore. Neque uiola candida locis admodum sitientibus atque tenuibus odorata sen
titur, nec ubi cęlum uehemēter feruet, quia nimis resiccatur. Serpillum, helenium, & nō-
10 nulla generis eiusdem, siccitatis ratione acrius olent: cum tamen in urbanum habitum tra
ducūtur, mollius subolent. Omnia mediocritatem efflagitare certum est. quare magni re-
fert temporum ratio. Neq; permulta hyeme & æstate propter nimium humorem uel ari-
ditatem redolent: autumnus in ijs temperiem seruat. Nec mirum quòd in meridie magis
hebetescunt odores: mediam quoque temperiem aeris postulant. Iam ad sapores transea-
mus. Sapor partis siccæ terrenæq; in humore demistio est, uel partis siccæ per humorem
ui caloris percolatio, quod ferè nihilo differt. eadem ferè saporis & odoris affectio. Sapo-
rum genera numero cōplecti facile fuerit, cum & dulcis, pinguis, austerus, acerbus, acris,
salsus, amarus, acidus inueniatur. Saporum genera tredecim aliquibus repeniuntur, dul-
cis, suauis, pinguis, amarus, austerus, acer, acutus, acerbus, acidus, salsus. Præter hæc, tria
20 genera, sunt mirabili maxime natura. unum in quo plures pariter sentiuntur sapores, ut
uuis: nanque in ijs & austerus & acutus & dulcis & suauis, omnes alieni. Alterum est ge-
nus in quo sit & alienus quidem, sed & suus & peculiaris, ut in lacte. Siquidem inest ei
(quod tamen iure dici non potest) dulce & pingue & suaue, obtinente leuitate, quæ ipsa
succedit in saporis uicem. Nullus hic aquis, nec succus quidē, ut tamen eo ipso fiat aliquis,
ac suum genus faciat. Sentiri aquæ saporem ullum succum'ue, uitium est. Magnum in ijs
omnibus in odore momentum & magna cognatio. qui & ipse nullus est aquis: aut si sen-
titur, omnino uitium est. Mirum tria naturæ præcipua elementa, sine sapore, sine odore,
sine succo. Ergo succorum uinosus, pyro, moro, myrto, minime quod miremur uuis. Pin
guis oliuæ, lauro, iuglandi, amygdalis. dulcis uuis, ficis, palmis. aquosus prunis. Sua & in
30 odore miracula, malis acutus, persicis dilutus, dulcibus nullus. Nam & uinū tale sine odo
re, tenue odoratius. multóque celerius talia ad usum ueniunt quàm pinguia. Quæ odora
ta, non eadem gustu tenera, quia nō sunt pariter odor & sapor. Quamobrem citreis odor
acerrimus, sapor asperrimus, quadā tenus & cotoneis. nullus odor ficis. Odorato sapor ra
ro ulli nō amarus. E contrario dulcia raro odorata. Syluestria omnia fere succo sunt acrio-
ra, sicut cunila, origanum, ruta. solummodo ex omnibus, syluestre lapathū melius. Vsus
eius in cibis leniorem gratioremq; saporem præstat. Quæ sunt syluestria in satiuis, siccio-
ra intelliguntur & acutiora. Sunt autem acres sapores cunilæ, origani, nasturtij, sinapis:
amari absinthij, centauriæ: aquatilis cucumeris, cucurbitæ, lactucæ. Acuti tantum cunilę.
Acuti & odorati, apij, anethi, fœniculi. Salsus tantum è saporibus nō nascitur, alioqui ex-
40 tra insidit pulueris modo, & siliquis tantum. Panax piperis saporem reddit, magis siliqua
strum, ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris. Smyrnæum olus myr-
rham resipit. Sapor is in herbis internoscendus. Symphytum petræum gustui si quis lin-
guam consular, dulcedinem repræsentat. Graminis radices dulces in ore sentiuntur. Syl-
uestris brassica non sine tædio amaritudinis estur, quare cum lixiuo coquitur, ut sapore
non iniucundo palatum titillans, magis placeat. Scandix gustu subamaro sentitur. Lactu
ca syluestris sapore amarulento nō displicet. Seris gustatu amarorem plane fatetur. Pasti-
nacę folia amaritudinem resipiunt. Absinthiū insigni pollet amaritudine. Aloe odore gra
ui gustatuq; amarissima. Stœchas gustu notatur subamaro. Trissago planè sentitur ama-
ra. Chamælea suo amarore linguam uellicat & fauces exasperat. Empetrum quo terreno
50 propius fuerit amarius sentitur, maritimis mōtibus gustu salso potius deprehenditur. Le-
pidio sapor acris ac gustum uellicans, item anemonæ: quapropter raptus naribus succus
à capite pituitam elicit. Hydropiper citra ullam odoris gratiam acri piperis gustu resipi-
tur, unde nomen & ab aqua duxit. Aron acre, sed multo magis arisaron: quare non nisi

domita coctione prius acrimonia estur. Nasturtium non paruum gustui repręsentat acre-
mentum, quare ut arbitror, à torquendis naribus appellationem adinuenit. Dictamnum
acre traditur, sed longe minus pseudodictamnum. folia nepetæ acri gustu sapiuntur. Cra-
tægonum suo acremento linguam magnopere uellicat: nec secus clematis secunda. Ru-
mex gratum acorem gustui sumministrat. Sapor permistione quadam efficitur, argumen
to quòd elemētorum nullum, ut aer, ignis, aqua, sibi saporem adsciuerit. Siquidem insipi-
da est aqua: & ut ueteres testantur, talis aqua creditur, qualis terra per quam influit. nam
& mare quod salsum est, & nitrosæ aquæ acidæq; mistura non carent. Terra lapis'que nisi
quampiam istiusmodi mistionem capessant, nullius saporis existimari uidentur: & si ter-
ra cæteris elementis euidentius aliquem contrahere saporem liquidò constat. Nam quæ 10
adustionem sit experta & in cinerem redacta, sentitur amara. Argilla uero dulcis, ratio ta
men in promptu est, quòd partis terrenæ permistu sapor conflatur. Metalla uerò & lapi-
dum genera nonnulla saporem gustui repræsentare certum est. Nanq; tam cinis qui exu-
stionem expertus est, quàm reliqua quæ igni domantur, saporē quendam contrahent, uel
simplicia, uel humoribus commista. Sapores uersantur in tribus fastigijs, plantis, animali-
bus, atq; ijs quæ arte parantur. In stirpium genere natura eò tendere uidetur, ut dulcedo
cruditas sit, aut defectæ coctionis rudimentum. Semper enim natura par faciens, consi-
mile nutrimentum reddere molitur, tam in animalibus quàm plantis. neque enim dulces
sapores omnes hominibus conueniunt. nanque alij mouent insaniam, ut radix quæ car-
duo similis est: alij somnum accersunt, & si copiosius dentur mortem inferunt, ut mādra- 20
goras, nonnulli lethales omnino putātur. Fidē huius rei faciunt qui cùm pluribus in locis
radices ignotas dulces atque suaues edissent, mortem oppetierunt. Contrà pleraq; amara
ac prorsus insuauia iuuant, ut absinthium, centauria quorundam sapor qui cibis repudie-
tur, pro cōdimento cæteris cedit, ut salsus atq; acutus. Cæterum dulces sapores ad alen-
dum promptiores propiúsq; ad naturam accedunt. Sapor enim dulcis omnibus gratus
est, nisi forsitan ob imbecillitatem humani sensus oblitescat, ut dictum prius est. Porrò stir
pium omnium quibus insunt sapores, dulcem, amarum, aut pinguem dico, eos concoctio
ne prouenire declarauimus. Siquidem omnes plantæ in suis saporibus creandis per exco-
ctionem transeunt ex uno saporis genere in aliud. Alia ex amaro in acerbum commeant,
ceu oliua: alia ex acerbo in dulcem aut acutum, ut pyra. Etenim quæ acuta sunt acerba 30
prius fuere. Alia primum acerba fuerunt, mox acuta, deinde dulcia sentiuntur, ut uuæ.
Quippe plurimas mutationes uua recipit, & omnino quæ saporem uinosum sortiuntur.
primum enim dilutus quasi sapor sentitur, proxime acerbus, tum acutus, hinc nouissime
dulcis. Sic morum acutum ex acerbo, & dulce ex acuto conficit. & in alijs idem hoc usu
uenit. Quippe uinosæ dulcedini proxime sapor acutus adiacet. Morum cum rubet acu-
tius est quàm cum albescit. quo tempore propius ad excoctionis finem accedit, tunc crea
tio destinati saporis obtingit: cum albescit autem, acerbitas à dulcedine remotior est. Qua
de causa & siccius albescens est morum, humentius cum rubescit, ceu iam succum sapo
remq; suum adipisci cœperit. Fructus omnino primum siccus, deinde humescit. & hæc
est saporum creatio humore plenius influēte, ac ueluti articulato perfectius augēte. Nec 40
temere maior pars fructuum acerba principio esse solet, quoniam sicca est. sed omnium
humidorum siccissima esse putantur, quorum succus lacteus est, ut ficus: quibus grada-
tim ad perfectionem transitus fit. Cæteris pro fine interdum cruditas est. Sunt enim fru-
ctus complures qui & amari & acerbi & acuti suapte natura perficiūtur. Porrò quædam
principio uelut insipida dilutáque sunt, quorum perfectio protinus aduenit ante quâm
plures fiant mutationes, ut frumenta, triticum, hordeum: neque dulcedo procul abest. ita
que nihil uariâ mutatione fuit opus. Quapropter gemina gignendi saporis ratio est. Al-
tera ex crudis ac pluribus ad perfectionem transit: altera insipida insuauisq; simplici uia
ex natura confici solet, aut in annuis aut in arboribus. nam amygdalū principio aquosum
sentitur, quamdiu uiride fuerit: siccescens autem, pinguiusculum. Sic & alia quædam in 50
eo genere perficiuntur, quorum putamina uel acerba sunt, uel acuta: quòd omnes sor
des omnem que terræ callum eò uis naturæ secernat. sic natura ex commistis saporibus
simplicem excernere saporem proiectione noscitur. Quo circa res contrà quàm in cęteris

euenire

euenire creditur. Quippe cęterorum creatio permistione conficitur, ijs detractione, seiunctioneq́, principio dulci. Sic saporum creationes ex contrarijs in contrarios trahi putandum est. Omnium cõmunis materia humor subest. Agit & immutat calor, tum internus, tum externus, qui generi stirpium accõmodatior habetur. Sunt certe mutationes succorum, quemadmodum fructuum cum expressi fuerunt, in sapores coctionis & corruptionis quod liquet in uino, quod adultum & suo uigore, & in senecta fugiens, certis saporibus indicatur, uetustate siquidem amarescit, quod aeri offuso ferendum est acceptum. Enimuero exigitur id quod tenue atque potui fuerat idoneum: quo exolescẽte terrenum amarumq́ relinquitur. quod si per uiolentiam atq; præter naturæ institutum demutetur,
10 coacescit. Corruptionis labe uitiatum degenerat in acorem. nam ex acuto in acutum uelut materiam resoluitur. Quod corrũpitur, perhumescit & sæpenumero coacescit: quod senescit ac uetustate conficitur, resiccatur, parte terrena duntaxat extante. cum uitium corruptionis sensit, raro ad se redire potest. Cum per summa uinum fuerit immutatum, aut syderis ortu aut maris permistione, idem uitium contrahere solet. Saporum genera in plantis & fructibus præter salsum inueniuntur. In genere stirpium salsugo nulla sentitur: quanquam sint quorum summam partem salsilago quędam obducat, ut cicer. Salsum nihil alit, nihil quoq; creat. argumento, quòd salsis tractibus nihil prouenit. Nam salsum & erodit & gignẽdi uires eximit. Addo quòd salsus humor à nullo hauritur, quòd & ponderosus sit & minime cibo idoneus. allicit enim unumquodque quod ad alendum fue-
20 rit aptissimum. nullam enim uel mutationem uel corruptionem sentit: quin potius alia omnia uindicat à putrilagine. Quæ tamen in aliquibus inuenitur salsilago, summis in partibus residere cognoscitur, tanquam ex aere, uel uapore qui sursum feratur contracta: aut radicibus summatim tracta tanquã sordes erumpit. Ciceri familiaris & perutilis salsugo est. abluta enim ciceris herba dum floret aut siliquatur, radicibus arefactis emoritur. id enim natura ciceri cõdonauit ut uernaculũ, quo posset se tueri ac conseruare. Quę uero in folijs suis talem adoptarunt saporem, ablutione in aqua relinquunt. is gustu si lingua consulatur, aperte deprehenditur. Cęterum non in carne sed putamine fructuum salsilago residet, ut inclusum semen à corruptionis labe uindicetur itaque nonnullorum siliquas natura muniuit, saporis sui custodiendi gratia. nanque & ab internis tanquam intrinsecus
30 æditum excerni tanquam alienum, expuiq́ foras cõsentaneum est. sicuti cucumerum amaritudinem per summa sentimus. Genus quoddam pyrorum tradit Theophrastus Cariæ familiare, quod tam salsa obducitur lanugine, ut non estur nisi frequenter aqua sublatur. Nec mirum in glandibus amaritudinem insidere, & bulbis cacumine, & alijs acritudinem stylo spicæ intestino teneri. Quapropter latissime patet, & si solum nihil sapiat salis, quod ibidem nascetur pro naturæ cõditione nonnihil hauriet salsuginis. Multa etiam & suauiora & meliora eo sapore redduntur, ut brassica acritatem enim & amaritudinem brassicę insitam absumit salsilago. Fragile etiam quoddam efficit corpus totum, nimio humore sublato. quippe sal ad exhauriendum absumẽdumq́ humorem aptissimus. Ea cum mandatur igni melius coquitur, tenerescit, dulcisq́ sentitur. Nanq; & uiectum & tene-
40 ritudinem & decoquendi facultatem leguminibus adfert. Salsugine rosa ægrotare traditur, quanquam rigatu non insulso multæ iuuentur arbores. Natura salis, ut Plutarchus scriptum reliquit, defuncta corpora à putrilaginis labe uindicat. Nam cum mortuis inspergitur, ijs repugnat quæ ipsos trahunt in corruptionem, & ea debellans harmoniam retinet, & mutuam partibus amicitiam conciliat, uelut diuina quædam anima quæ uiuentes tuetur, nec in marcorem fatiscere patitur. sed uitam retinet, nec corporis molem uel labi uel corruere sinit. Sapor & suauitas aliquibus oleribus & herbis insidet radicibus, cæteræ partes minime respondent. item aliorum caules plurimum dulces & cibo aptissimi sunt, folia minime. Causa creditur quòd superiora siccioral, humidioráque, radix tamen & caulis quia minus habent humoris, dulcedinem resipere queunt aut contrà: si superio-
50 ra nimium sicca, ut in arundinaceis, pars eorum superior arescit, inferior roscida est. Sapor neque in siccitate neque in humore nimio residet. ita efficitur, ut graminis radix dulcis habeatur, partes superiores siccitatis causa insuaues ac insipidæ noscantur. In apio radices carnosæ sunt & gratæ palato, folia acriora animaduertuntur. In Aegypto, ut ferunt,

arūdo tota dulcedine scatet, sed pumila & breuis, ut tam superiora quàm inferiora humore satientur. Verum ut summatim dicamus, sapores naturæ uires nobis ostendunt. Astringens terrestri frigidaq; constat substantia, quapropter contrahit, densat, repellit, refrigerat, siccat. Acidus aquosa & tenui frigidaq;, proinde citra calfactionem incidit, extenuat, diuidit, uellicat, obstructiones laxat. Amarus terrestris à calore bene laboratus tenuior astringente, ideo citra apertum calorem expurgat, deterget, digerit, menses mouet, è pectore pus elicit. Insipidus sapor frigidus est & aqueus, ideo cogit, contrahit, incrassat, extinguit, densat, stupefacit. Acris eximiè calidus igneæ naturæ: quapropter extenuat, purgat, calfacit, attrahit, digerit, urinas molitur, sudores excernit, mēses ciet, exest, adurit, crustas gignit. Salsus sapor terrestrem calidamq; possidet naturam: ideo cogit, densat, contrahit, absterget, resiccat, diuidit. Dulcis sapor naturæ amicus paulo nostrum superat calorem, quare concoquit ac maturat, laxat, rarefacit. Oleosus humectat, mollit, laxat, aeria conditione. Etsi inodora crassis cōstare partibus, & odorata ferè tenuibus cōstitit inter omnes, non tutum tamen fuerit uires & temperaturas ijs experiri. Nam quantum uel caloris uel frigoris illa referant, aut hęc quantam tenuitatem partium aut quātum calorem, compertum non est. nec certum à coloribus ferri potest iudicium, quòd in unoquoq; colorum genere & calida, frigida, humida, sicca reperiuntur. De ijs tamen omnibus noscendis, ad gustum tanquam iudicem æquum referri conuenit, qui continuo talium occursu dimouetur, ut merito super ijs sit consulendus.

## De insitione. Cap. XIX

Sationem arborū aues primum docuere, deuorato raptim per famem semine, & alui madido tepore cum fœcundo fimi medicamine in mollibus arborum lecticis abiecto, & uentorum impetu sæpius in hiulcas corticum rimas trāslato. Vnde uisitur enata cerasus in salice, platanus in lauro, laurus in ceraso, & baccæ simul discolores. Tradunt & monedulam semina in thesauros cauernarum cōdentem, eius rei præbuisse causas. Hinc nata inoculatio, quæ operiens in arbore oculum exciso cortice, gemmam ex alia sublatam includit. Insitionem casus magister ad hūc modum exposuit: Agricola sedulus casam sepis munimento cingens, quo minus putrescerent sudes, limen ex hedera subdidit. at illæ uiuaci morsu apprehensæ ex alieno fecere uitam, truncusq; pro terra fuit. ratio postea duplex. Prima inter corticem & lignum inserendi. Timebant prisci truncum findere. mox inforare ausi, in medio, ipsiq; medullæ calamum inserentes unum imprimere. neque plures capiebat medulla subtilior. postea ut mortalitati eorum succurreretur, ratio numero uel senos adiecit, succurrere per suasa trunco per media fisto, cuneóque tenui fissuram custodiente, donec cuspidatim decisus descendat in rimam calamus. Tria sunt inserendi Græcis genera, aut sub cortice, aut in trunco, aut emplastro primum encentrismon, secundum emphyllismon, tertium enophthalmismon uocant, nostri inoculationem. Quæ densiore libro uestiuntur arbores, & ex terra copiosum sugunt humorem, quales noscuntur ficus, olea, cerasus, sub corticem inseri desiderant: sed ante cuneus tenuis ualido ligno constructus quo facilius imprimatur, inter corticem & lignum paulatim adigatur, sed tam diligenti manus libramento, ne corticis fascia disrumpatur, subductóque leniter cuneo statim surculus mergitur. hanc inserendi rationem emphyllismon appellant. Portò quæ tenui cortice cinguntur, paucìori humore contentæ & foris exuccæ, tanquam humor relicto cortice in interiorem medullam se recipiat: quales citrea malus, & uitis, & aliæ complures intelliguntur, fisso ligni medio surculi infiguntur. hunc modum insitionis Græci uocant encentrismon. In utroque genere confestim inserendum surculum præcipiunt, ne diuturniore mora natiuus humor exancletur. Surculi qui inseruntur sint nindi, fertiles, nodosi, ab arboris parte quæ ad Aquilonem spectat acutis falcibus decisi, de nouo nati, leues, frequētibus gemmis pręgnantes, bifurci uel trifurci, ab imo crure simplices, crassitudine digiti minoris, bimi. nam anniculorum saliua sursum recurrens auocatur. Falcis mucrone ab ima parte instar scriptorij calami salua medulla rescindātur, sic ut lignū ligno & cortex cortici possit committi. Surculi derasum acumen cum fistula & hiatu in quem imponi debet, æquali constet magnitudine, ita ut exacutio & fissura stylum excipiens, binos digitos non ex-

cedant

cedant: quibus iuste coeuntibus nihil adimendum suadent. Vulnus tantum argilla muniendum, quòd flaua terra caudiculos exurat. Porro magnam insitio affert utilitatem, quòd arbores in se etiam comprehendentes & uberiorem & pulchriorem fructum largiuntur. Surculos finiente luna uel silente uellendos, decem aut paulo plures dies ante insitionem iubent, operto sic uase ne qua expiretur aura. Cæterum oportet surculos adhuc occlusos non dehiscere, insitosque ad germinationem properare. quare decem antè diebus aut pluseulis, qui insitioni destinantur, legendi sunt. Sed edocenda ratio cur statim eruti non sint inserendi. quippe si feruens adhuc turgensque surculus in capacem rimam immittatur, necessum est quippiam eius emarcescere antequam in unum coalescat cor-
10 pus: fungosam laxitatem inter excipiens lignum, & hospitem surculum intercedere, in cuius rimas hiantes subiens aer, prorsus in unitatem coire non patitur. Quòd si dies aliquot prius uase claudantur, facesset omnis iniuriæ suspicio, neque uinculorum laxans mollities infestabit, neque inspirans aer officiet, sed breui tempore comprehendent. Surculi aquilonio flatu ruente non sunt inserendi, austro spirante potius. quoniam ut imber insitionibus in trunco podest, sic insitioni sub cortice nocet. In trunco, ad Aequinoctium autumni usque celebrari optime potest: in cortice, adusq; brumã, & post Fauonij flatus, qui septima Februarij die spirare incipit, usq; ad solstitiũ. Sunt qui optimã in trunco prædicent post Canis ortum: rursumq; æstate post restinctos Caniculæ feruores. Si surculi à longinquis tractibus deferantur, infixi luto in uase diligenter oblito, ne uentum sentiant,
20 asportantur. Multa in ijs generibus seruanda. primũ omnium quæ patiatur coitum talem arbor, & cuius arboris calamus. subesse debet omnibus succus, sed uariè, nõ eisdem partibus. Vitibus ficisq; media sicciora, & summa parte cõceptus. ideo illinc surculi petuntur. Oleis circa medias succus, inde & surculi, cacumina sitiunt. Facillimè coalescunt quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florentia eiusdem horæ germinationẽ surculorumq; societatem habent. Lenta enim res quoties humidis repugnant sicca, mollibus corticũ duri. Obseruandũ item ne fissura in nodo fiat, repudiat quippe aduenã inhospitalis duritia, ut in parte nitidissima, ne lõgior multo tribus digitis, ne obliqua, ne translucẽs. Virgilius ex cacumine inseri uetat. Certumq; est ab humeris arborum orientem æstiuum spectantibus surculos petendos, & è feracibus & è germine nouello, nisi uetustæ arbori inserãtur.
30 ij enim robustiores esse debent. præterea ut prægnantes, hoc est germinatione turgentes, & qui parere illo sperauerint anno, bimi utiq;, nec tenuiores digito minimo. Ante omnia gemmantes nitere cõueniet, nihil usquam ulcerosum, cicatricosum aut retorridum. Spei fauet medulla calami, si in matre ligni corticisq; iungatur. calami exacutio medullã ne nudet, tenui tamen fistula detegat, ut fastigatio leui descendat cuneo, tribus non amplior digitis. Calamus ad corticem usq; suum deprimatur, ne laxetur, ne replicetur in rugas. ideo lachrymantes surculos inseri non oportet, nec etiam aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc uitali defectu non humescit nec concorporatur. Id etiam religionis seruant, ut luna crescente utraque calamus deprimatur manu. Validius demissi tardius ferunt, fortius durant. contrarium ex diuerso ne hiscat nimium rima, laxéque capiat, aut ne
40 parum exprimat, aut compressum necet. Hoc maxime præcauendum, ut præualidè accipientis trunco in media fissura relinquatur. Quidam uestigio fissuræ falce in truncis facto, salice prçligant marginem ipsum, postea cuneos figunt, continente uinculo libertatẽ dehiscendi. si crassior truncus inseratur, inter corticem & lignum inseri melius est. Ficus, ut Diophanes est autor, inseritur moro, & platano. morus uero castaneæ & fago, malo, pyro syluestri, terebintho, ulmo, albæ populo, quo coniugio candida nascuntur mora. Pyrus inseritur punicæ malo, cotoneo, moro, amygdalæ, terebintho. si pyri surculi moro figantur, rubra pyra creabunt. Malus inseritur omni pyrastri generi. eadem cotonei coitu fœcundata, poma dabit præsertim quæ Græci melimela nominant. similiter & pruno adigitur: sed initio platani consortio, rubra mala prouenitunt. Nux in arbutum solam inse-
50 ri uoluit, cæterarũ ferè societatem horret. Punica uarijs arborum adulterijs gaudet, ut salicis, laurus, fraxini, damascenæ pruni, & amygdalæ. quibus omnibus misceri lætatur. Damascena syluestri pyro cuiuscunque generis, cotoneæ malo, & pomo impacta coalescit. Castanea iuglandi, fago, & robori infixa cõprehendit. Cerasus nec persici nec terebinthi

respuit hospitium: nec contrà, cerasi terebinthus & persicus. Cotonea oxyacāthæ cōsor-
tium non aspernatur Myrtus salici inseritur, & prunus damasceno & thasiæ nuci, hoc est
amygdalæ. Citria malus cum tenui libro uestiatur, uix subter cutem recipit aduenam sur-
culum, in nutritio parentis sinu potius alitur. Post coalitum emarcescit, quod sæpius pro-
basse Diophanes aperte testatur. quòd si fructum pareret, in cedromela scribit degenera-
re. si tamen quis citrium in morum inseuerit, rubra feret poma. Cotonea malus & caprifi-
cus, arboris cuiuscunq; consortium ineunt, nec ulli surculo denegant hospitium. Citriam
malum in punicæ trunco fixam ali Didymus in Georgicis scriptum reliquit. Florentinus
insitam ceraso uitem uuas uerè ferre promittit: eandemqúe oleæ impactam fructum pro-
mere, qui utriusque parentis adoptione elæostaphylos Græcis dicatur. Odorata pyra q̄
optime, ut Diophanis restatur experientia, in malis comprehendunt, ea myrapidia nomi
nat. Emplastratio & ipsa ex inoculatione nata uideri potest. crasso autem maxime corti-
ci conuenit, sicut est ficis. Ergo amputatis omnibus ramis ne succum auocent, nitidissi-
ma in parte, quáque præcipua cernatur hilaritas, exempta scutula, ita ne descendat ultrà
ferrum, cortici imprimitur ex alia cortex par cum sui germinis mamma: sic compage den-
sata ut cicatrici locus non sit, & statim unitas fiat, non humorem, non afflatum recipiens:
nihilominus ramē & luto munire & uinculo melius. Hoc genus non pridem repertum
uolunt qui nouis moribus fauent, sed apud ueteres Græcos inuenitur. Emplastratio so-
lis arboribus conuenit, quibus pinguis succus in cortice est: ut ficis, oleæ, persico. fit au-
tem hac ratione: ex nouellis ramis feracibus & nitidis gemmam quæ adolescendi spem ti
bi dabit, duobus digitis quadratis circumsignabis, ut ipsa statuatur in medio: & ita cor-
ticem subtiliter acutissimo scalpro ne gemma lędatur, leuabis. Item ex arbore cui uelimus
inserere, similiter cum gemma tolletur emplastrum, nitido tamen atque uberi loco. tunc
ibi cōuenienter astringitur, & pressum circa gemmam uinculis cogitur sine germinis of-
fensa cohærere, ut ea quæ appositè redditur locū gemmę prioris includat. tunc luto super
lines, & liberam relinques gemmā. Ramos superiores arboris secabis ac stirpes, & uiginti
diebus exactis resoluto uimine uinculorū inuenies externi seminis gemmam mire in ar-
boris alienæ membra transisse. Didymus inoculationem ante æstatis solstitium tempesti-
ue celebrari prodidit, quamuis ipse circiter uernum æquinoctium cum germinatione tur
gent arbores, & gemmis grauidæ gestiunt, à die tranquillo cum cælum silebat, inocula-
tionem etiam spei fauentem auspicatus est. Sed quæ inoculatur arbor nodis & agnascen-
ti sobole, comáque debet eliberari, relictis uberioribus nitidissimisqúe surculis, qui huic
insitioni destinantur. Fœcundæ arboris ex anniculo germine nitidum oculum ceu gem-
mam asciscere conuenit, circumraso acie scalpri diligenter cortice, & caudici in alterius
uestigium imprimere. Purum corticem erugatum nec ulla sui parte cicatricosum ligare
exactè decet, & lignum integrum & inuiolatū seruari. Hoc enim perquam necessarium
fuerit. Feliciter cedit si recepta hoc hospitio gemma in alterius sedem incidat nam ita du-
bio procul comprehendit. Citra quoq; gemmam uel oculum in pullulatione, altera caudi
cis parte insitionem hanc moliri nihil uetat. Cæterum cortices crassitudine pares esse de-
bent. & ubi coaluerunt, amputandum quod supra compagem prominet, ne eò loci fera-
tur alimentū, & à coalitu succus auocetur. cum surculi tria monstrabūt folia, uincula sunt
resoluenda. Didymus sæpe non detracta ab anniculo surculo gemma, ut refert, per se reli
cto in surculo insigni oculo inseuit, à tergo gemmæ corticē delibrans & lignū instar scri-
ptorij calami scalpens, cum ligno quod remansit, in uestigium uel lacunam impressit, ge-
nerosioresq; sibi arbores comparauit. Sinistra surculorum latera quæ inocularionis bene
ficio coaluerunt, suos partus liberaliter fœnerātur. Nec est prætereundum silentio, quòd
prudentes agricolæ adfirmant omne insitum procul dubio cōprehendere, si depositis sur
culis, uiscum nō remperatum in ipsa plaga pariter mergamus, quasi glutino quodam suc-
cos utriusq; materiæ misturum. Quartū insitionis genus sic retulit Columella Gallica te-
rebra medulla tenus arborē perforandā, plaga interius leuiter inclinata, ubi educto omni
scobe uitem uel ramū ad modum foraminis impressi delibratū, succidum ramē & humen
tem strictè imprimi una aut duabus gēmis solis relictis. tunc argilla & musco locū diligen
ter operiri. ita & uites in ulmo inseri posse cōmissas. Alij genus insitionis nouę prædicāt,
quod in

quod in persico se fuisse expertos asserũt. salicis ramum brachij crassitudine solidum, longum cubitis duobus, aut amplius, terebrari iubent in medio, & plantam persici in eodem loco in quo cõsistit, spoliatã ramis solo capite relicto, per ipsum saligni manubrij foramen induci. tunc eundem salicis ramum terræ capite utroque demerso in arcus similitudinem debere curuari, foramen luto, musco, uinculis stringi. Anno deinde exacto ubi infra medullam salicis caput plantæ cohæsent, ut unitas sit ex duobus mista corporibus, plantam subtercidi atque transferri, & terrã aggerari, quę arcum salicis cum persici cacumine possit operire. Hinc persici poma sine ossibus nasci. Sed hoc locis humidis conuenire uel riguis, & salices aquationibus adiuuandas, ut natura ligni uigeat, quæ delectatur humore, & superfluentẽ copiam succi germinibus ministret alienis. Insitionum hæc genera in priuatis singularum mentionibus docebuntur.

## De stirpium nomenclaturis. Cap. XX

Tirpium nomina nõ nunquam suis assignantur inuentoribus, interdum regionibus unde in alios situs migrantes deuenerunt, quædam ab effectus excellentia appellationem traxerunt. aliæ ab euentu rei; nonnullæ ex aduerso sua ducunt nomina: quædam à fabulosis uetetũ narrationibus, quæ tamen hoc uerborum inuolucto nonnihil earum proprietatis ostendant. Sunt & permultæ quæ ab aliarum rerum similitudine nomen mutuẽtur: & ut negotium paucis perstringamus, Rosam triplex comitatur fabula, nõ nisi candidam per initia: mox uulnerato Veneris pede, dum Adonidi, quem Mars zelotypus interfecerat, opem latura præcipiti cursu per dumeta rapitur, adrubuisse: alij sanguine Cupidinis ut Ausonius: alij nectare affuso, ala Cupidinis in deorum conuiuio lasciuientis illisa poculis. rhodon Græcis, ut Plutarchus inquit, nominatur, quòd largum odoris effluuium emittat, ideoq; rosa fugaci pulchritudine celeriter emarcescit. Refrigerat ea rutilante non inelegãn cõspectu, in cuius summam faciem tenuis calor impulsus elucet. Myrtum arborem Græci Mineruæ dicant ut oleam, cõmenti fabulã, quòd Myrsine Atheniensis puella fuit, pulchritudine ac robore insignis, amica Palladi, quã iuuenis ab ea cursu & palæstra superatus interemit. Fabulosum Plutarchus existimat, quod Praxiteles asseruit, inuentũ Melicertis corpus picea scaturijsse à mari: esseq; Megaris locũ qui Callidromos cognominatur, quò puerum fruticibus arboris huius onustum remeasse uiderint in mare. sic ut cõmuni populi iudicio picea Neptuni coronamentum existimetur, & si Libero patri, ut Lucanus putat, sacra dicetur. Quapropter ob honores Meliceriti cõtributos, Neptuno, & item Libero patri, ueteres, nec ab re, consecrarũt: quòd uterq; humentis fœcundi fertilisq; principij dominus habeatur. Cæterũ Neptuno priuatim nuncupatur, nõ ut Apollodorus existimat, quòd maritima arbos uentis ut mare lætetur, eorumq; difflantes spiritus amet: sed quòd fabricis nauigiorũ picea expetatur. Germanæ quin potius sorores habentur picea, pinus, strobili nanq; materiam nauibus præbent, suamq; picem ac resinam funditus oblinendam subministrãt, sine quibus in mari parum fidelis compaginum esset commissura. Libero patri piceam fecere sacram, quòd uina reddat suauiora: quippe uitem locis picea scatentibus, iucundius ac gratius uinum proferre produnt. calorem causatur Theophrastus, argillam calidam esse, nõ nisi argillosis piceam enasci: dolia pice & resina cerari, uina multis regionibus picari, non ad suauitatẽ modo conciliandã, sed ut protinus nouitatem aquosumq; humorem uinum calore tutum exuat. In Isthmo uictores picea coronabãtur.

Oleã Græci fabulãtur, Athenis terra aquis abhuc obruta primũ emersisse. cũq; de loci principatu certarẽt Neptunus & Pallas loci illius amœnitate capti, Iupiter cõtrouersiã diluens, pronũciauit eum potiturũ dominio, qui de ciuitate melius mereretur, eãq; pluribus ditaret opibus. Neptunus hãc portu & naualibus ornat. Minerua in Aeropoli oleã ædit fruticosam, fertilẽ, qua se coronãs omniũ calculo uictrix salutata est. Hinc spectatores oleastro eos, qui certaminibus uicissent, coronabãt. Vitex à utiliũ usu nomẽ traxisse uiderĩ, Gręci agnon uocant, quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensiũ castitatẽ custodientes, ijs folijs cubitus sibi sternũt. Halimũ reperio in authoribus modo afflatã, quoniam maritimum olus credatur, halmyris à salsilagine dictum Aetio, mihi placet aspiratio: modo nude scriptam, mirabili si credamus, effectu, quòd admorsa ea, fames interdiu nulla

sentiatur

sentiatur; ut nomen inde sit inditum ei, quasi famem arceat, nec aspitationem prior litera recipiat. Cupressos, à partu parilium ramulorum uocatas Græci uolunt, ἀπὸ κύειν παρίσους τοὺς ἀκρεμόνας. Easdẽ Charitas appellari solitas Eteoclis filias fuisse adnarrant, quæ dum tripudio dearum subsilirent in puteũ ceciderũt. Iuniperos dici putauerim, quòd iuniores & nouellos fructus pariant sola enim ferè arborum fœtus suos in biennium prorogat, qui ne maturescant quidem, nouis superuenientibus. Oleastrum Græci cotinon & agrielæam uocant. Clauam Herculi ex oleastro uolunt reuerso ex Hyperboreis fuisse, ignoto prius Græciæ, quæ mox sponte apud Trœzenios aut certe Alpheum amnem refloruit, si Pausaniæ credimus. Celebratur & olea cognominata strepte ab intorta specie, adiecta fabula circa Epidaurum euenisse ita ei circumactu manus, Hercule illac meante. 10

Castanea græcè Διὸς βάλανος, hoc est Iouis glans uocatur: cum tamen iuglandis appellatio nucibus tantũ regijs dicata sit à Latinis. Nuces uocamus et castaneas, quanquam propiores glandium generi. ideò appellantur apud Græcos balani Sardianæ, quoniam à Sardibus prouenere primum. Euboidas quoque à Græcis dici quas nos castaneas uocamus, lego. Sed & castaneas primo dictas scribit Phocion, quòd ab oppido Magnesiæ, quod Castanon dicatur, aduectæ sunt: ut forte Diodorus castaniacas nuces inde nominarit. Quid si à castitate, cùm Plinius ieiunijs fere dicatas eas innuat? Ex ijs Græci pogonias appellant quæ barbulas quasdam habent, nisi quis lanatas earum intelligat. sunt enim aliquæ pilis hirsutæ. Tiberius Cæsar balanum nomen imposuit satiuis, cura multo excellentioribus. Pityn puellam ut Græci fabulantur, Pan adamauit, quam riualis Boreas zelotypus, quòd Pani potius adhæsisset, in saxa propulsans enecauit. miserta Tellus in arbotem puellæ cognominem, manente apud eos uiuendi consuetudine, commutauit. sic Pana suis fruticibus coronat. Luget arbor collachrymans, quòd in eam Boreas inspiret. 20

Punicum malum à Carthagine laudatissimum, inde nomen, ut à Medis medicũ. Græci & arborem hesperida & malum eius hespericum authore Iuba uocant, qui ab Hercule translatum id in Græciam & aureum malum uocari scripsit. Hoc & nuptiale intelligũt, qui æditũ à Tellure fabulantur, nunciato Iouis & Iunonis connubio. sunt qui et assyrium uocent. Item citrum. nam ut cecinit Virgilius,

Media fert tristes succos tardumq; saporem
Felicis mali, quo non præsentius ullum. 30

Nuces Græci caryas à capitis grauedine nominarunt. etenim arborum ipsarum foliorũq; uires in cerebrum penetrant. Hoc & minore momento in cibis nuclei faciũt, quibus & si celebrentur, capiti tamen sunt iniquæ. Plutarchus dictas censet quòd noxium halitum caputque grauantem expuent, quo sub arbore iacentes offendũt. Democritus duo censuit ponenda nucum discrimina: basilicam, & poticã quæ leptocaryon, hoc est nucula Græcis dicitur: & maiorem quæ regia cognominatur, siue quod idem est, basilica, hac ut arbitror ratione: Post gestum in Persas bellum, è finibus Graijs reges in suas regiones reportarunt, nouos fructus suis populis largientes, ut Sueuius uir longe doctissimus, huius rei testis est idoneus de basilicis loquẽs. Hoc nomen sic deniq; fertur, propterea quòd quondam cum rege Ponti nomine Alexandro magno, fera prælia bello in Persas retulere suo: 40 post inde reuentum hoc genus arboris in prælatis finibus Graijs disseuere, nouos fructus mortalibus dantes. molusca hæc nux est, ne quis forte inscius erret. Iis basilicam nucem uel regiam è Perside primum in Græciam delatam cõstat: eandémque moluscam dici nucem, scilicet quòd cæteris omnibus mollior sit: ut tarentina dicitur nux, quæ ita mollis ut uix attrectata frangatur. Tarentinam dicunt à tarento, quòd Sabinorum lingua molle traditur. Sunt de agricultura scriptores qui nuces & mala sic distinguant, ut nuces dicant omne prunũ quod foris duro tegatur, & intus habet quod esui est: malum cõtrà quod foris habet quod esui, intusq; durũ recludat. Quibus constat finitionibus, persicũ quod Sueuius inter nuces numerat, item molluscam nucem non inter mala debere collocari. quare mea opinione fallũtur, qui hæc de malo persico putent intelligẽda. Nux iuglans à glan 50 dis iuuamine, ut Seruius credit, dicta existimatur. Caius de uerborũ significatione refert iuglandẽ arborẽ dictam esse perinde ac Iouis glãdem. nam id arboris genus nuces habet, quæ sunt suauiore sapore quàm glans sit. Hunc fructũ antiqui illi qui egregium glandiq; similem

similem ipsamq; arborem deo dignam existimabant, Iouis glandẽ appellarunt, quæ nunc
interlisis literis iuglans nominatur. Et Cloatius ita memorat: Iuglans quasi diuglans dici-
tur. Nux auellana seu prænestina eadem est quæ ex corylo arbore pendet, à Prænestino a-
gro nominata eadem & pontica dicit̃, indito à loco nomine, in quo copiosior enascitur.
hanc & heracleoticam & abellinam patriæ uocabulo nominãt. In Asiam Græciamq; ue-
nit è Ponto, propterea nunc põticæ, nunc heracleoncæ dicuntur. quo nomine Macrobi-
us castaneas intelligi falsò putat, Oppium secutus. Idem qui persicum uulgo dictum, mo
luscam nucem esse putat, aperte hallucinatus est: cum is non de persico sed de nuce regia
& iuglande, quę sit è Perside conuecta primùm ad nos, moluscam intelligat. nam & persi
10 cam nucem uocari tradit, Sueuij hominis doctissimi testimonio fretus. Tarẽtinarum duo
genera, fragili putamine & duro, quæ sunt amplissimæ & minime rotũdæ: quas à frangen
di mora moracias & moracillas sunt qui uocent. præterea moluscæ, putamen rumpentes.
Nux græca suo nomine gentilem suam fatetur originẽ. nam eandem quæ & cum amyg-
dala & thasia Cloatius putat: alijs græca, uidetur esse iuglans. Columella tria facit genera,
græcæ, iuglandis, amygdalæ. Naxias item amygdalas Athenæus ueteribus tradit appella-
tas, quòd in Naxo insula præstantissimę haberent. Amygdalas Herodianus dici narrat,
quòd post uiride putamen multis scateat rimosis scarificationibus. Diocles, ut Athenæus
refert, persicas nuces non minus castaneis alere, sed capitis dolorem ciere scripsit. Cera-
sum arborem ut Athenæus refert, à Cerasunte pontica ciuitate primus in Italiam Lucul-
20 lus intulit, debellato Mithridate: cuius malum appellauit cerasium, gentili municipij co-
gnomine. nũc trans Oceanum & in Britanniam quoq; uecta. in Aegypto nulla cura po-
tuit euenire quanquam Siphnius Diphilus longè Lucullo uetustior, cum Lysimachi re-
gis ætate floreret, cerasiorum meminent, quo tempore non deuenerãt in Italiam. Ceraso
rum arborũ pomum cerasiũ uocari Seruius præcipit: quod anteq; è Ceraso urbe Lucul-
lus aduheret, erat in Italia, sed durum & cornũ appellabatur: & postea misto nomine cor
nocerasium est uocatũ Sed huic non est credendum, qui cornum in Italia fuisse cerasum
prodat, cũ alia res sit cornus, alia omnino cerasus cognoscatur. Cydonia Græci appel-
lant, quoniã ex Creta primùm illata fuerint. quorũ genus unum chrysomelũ, hoc est au-
reum malum incisuris distinctũ, colore ad aurum inclinato uocant. Cotonea primus Ca-
30 to nominauit. Cydonia, ut testatur Athenæus, à Sidonte Corinthi uico dicta, codymala
prius uocata, Ermon à Cretensibus tradit. Alij struthion malum cum dicunt codymalon
inte ligũt. Polemon floris genus esse refert. Melimela quoq;, dicũtur à sapore melleo.
Eadem à celeritate mitescendi, Mustea ut inquit Varro, uocabantur. Pomorum inuentio
Libero patri tribuitur quod Theocritus cecinit,

Atque sinu medio Bacchus sua mala recondit.

Poma, quòd indigeant potu dicta esse possunt. nam siccitatibus aquã addi Varro iubet.
Mela Græci, nos mala uocamus. Persica mala ex Perside aduecta, ut ipso nomine appa
ret, Theophrasti temporibus in Aegypto tãtum & uicinis locis ferebat. Rhodo primùm
ab Aegypto uenienti fuit hospitium, ibique ad florem usque tantum prouenlens. Epi-
40 rotica ex Epiro inuecta primùm argumento est nomẽ. Orbiculata, Latini appellant ex fi
gura orbis in rotunditatem circumacti. Armeniaca siue armenia peregrina & ipsa fuis-
se ex nomine cognoscitur. Armeniaca iam uocari desita, & pręcocia uel præcoqua dici te
stis est Galenus. Lotus faba græca, Seruio faba syriaca nominatur. Nympha in arbo-
rem sui nominis conuersa, quam Priapus fugientem comprimere quæsisset. genistam La
tini uocant, quia fortasse genu modo flexilis ad nexus sit & ligandis ideo uitibus idonea,
uel quia genibus męde atur dolentibus. A taxo sunt qui Taxica putent appellata, quæ
nunc Toxica uocantur, quibus sagittæ tinguntur. In Arcadia ueneni uel pręsentissimi, le
thale quippe. Baccis in Hispania pręcipue uenenũ id est. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis
in Gallia facta compertum est mortifera fuisse. Smilax Græcis dicitur. Refert Plutarchus
50 taxum tam pręsentis esse ueneni, ut in eius umbra dormientes enecet. Repertũ est inno-
xiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur. Nec raxus uulgo sed literæ prioris
immutatione naxus & naxius quoq; dicitur. Quod nomen Dioscoridi fuisse cognitum
uideo, ubi uenena libro sexto numerat, non toxum modo sed taxum à Ro. dici credidit.

Sambucum

Sambucũ dictam puto arborem à Sabuca musico instrumento, quod alij pectida uocant, alij magadin. Sabuca porro ab authore uidetur appellata, cui nomẽ Sambyx fuerit, usam tamen ea primam omnium Sibyllam perhibent. Sabucus dicenda est si Sereno Quinto credimus. Corticẽ arboris canopon Graeci uocãt. Paulus eius florem esse scribit. Arborem actẽn uocant Greci, ut ebulũ chamaeactẽn pumilam sabucum. Thus à uerbo Graeco deos aut sacrificium significante flectitur: aut forte à tusis glebis, ut tunc latinè scribi debeat. Cum in Fastis dicat Ouidius,

Turanec Euphrates, nec miserat India costum.

ex ijs locis in Vrbem comportari non ex Arabia solitũ. Arbor graecis libanos & dendrolibanos, lachryma uero libanotis à Galeno dicitur. Interim cõfundi usum comperies. Sophocles ut Galenus. Euripides contrà, libanum pro lachryma, libanotõ pro arbore thuris accipit. A iuuene Assyrio in hunc fruticem conuerso dictam Graeci fabulantur, quem deos studiosissime colentem mundi peremerũt: hinc nihil esse dijs gratius, quàm adhuc in templis eo supplicatur. Micas concussu turis elisas mannã Plinius est interpretatus, id autem sit gestatu attritentibus se glebis, ut inquit Aetius hyposisma, quasi succussationem Graeci nominant: ut chondros, glebulas uel granathuris, ut Plautus in Poenulo, Qui nullum, inquit, thuris granum sacrificant. Lentiscum dictam putauerim quòd liquore quodam lenitescat, nam & resinã ubique sudat: mastichen uero dictã in Chio tantum insula ferè. Lentisci fructum Hippocrates schinida & arborem schinon nominauit, de qua libro de diuinatione Ciceronis carmen extat,

Iam uero semper uiridis semperque grauata
Lentiscus, triplici solita grandescere fructu,
Ter fruges funderis tria tempora monstrat arandi.

Sic haec arbor ter floret, & arandi maturitatem ad signum floris accommodat. Laurus Apollini sacra propter Daphnen: quam Apollo adamauit in hanc arborem, si credimus Ouidio, deformatam. Alij è Graecis tradunt Soli dicatam, quoniam ignea sit, fulmine nõ icitur. Ignes abdicat salis modo crepitu, unde Graecis daphne quasi daophone nomẽ accipit, quod inter urendum sonitum elidat, quod Theocritus testatur ita canens,

αὐτὰ λακεῖ μέγα λάκαπυσῶσα, quod est, ipsa sonat igni crepitans. Praedicẽdi artem designat. Diuinationis deus Apollo censetur. Ea uictores Delphis coronabãtur, folium eius Latini lauteam uocant, Cato loream. Vnius arborũ Latina lingua, nomen imponitur uiris. Nam Tullius Ciceronis libertus Laurea nominabatur. Horatius laurum ipsam nõ solum imperatoribus sed uatibus dicatam cecinit: quod mirandũ, cum hedera poetarũ, laurus ducum fuisse legeretur. Victoriarum semper index, quapropter lignum eius uni prophanis usibus, sed ne aras quoque ipsas accendi eo fas erat. Laureolos quosdam ueteribus dictos Iuuenalis & Martialis poetę satis indicant. Tiliam Graeci phelyram, Latini quoque phelyram & philyram, sed tunicas eas tenuissimas appellant, coronarũ lemniscis celebres ueteribus, inter corticem & lignum membrana cõtentas: è quibus uincula tiliae uocantur. Cortex chartae modo coronis texendis inseruiunt. Acacali nomen frutici, à nympha datum crediderim Acacali, quae ab Apolline compressa, Phylacidem & Phylandrum ædiderit in Creta. miraculo ab Elyraeis insulae populis confictũ, nutritos à capra fuisse: cuius rei monumentũ in Apollinis Delphici delubro monstrari tradit Pausanias. Apollonius poeta in Argonautico, Acacalin Minois regis filiam ab Apolline quidem uitiatam cecinit, sed quae in Aphricam relegata filium ædiderit nomine Amphithoon, qui & Garamas quoque uocaretur, Nasamonis & Caphauri pater, ex nympha Tritonide. Palma Graecis phoenix, uictoriae symbolũ est, quod Aristoteles & Plutarchus inquiunt, nõ cedit oneri quamlibet ingenti, nec intra flectitur pandaturue, sed cõtra põdus resurgit. Ideoque fere in coronarijs certaminibus aliud praemium quàm palma non dabatur, ut ait Pausanias: etiam si Graecia quatuor tãtum locis oleastro, pinu, lauro, & apio coronare uictores mallet. Timeus scriptor tradit Corinthios dum cũ Carthaginensibus bellũ gererent, è Sicilia apium nõ detulisse, quod plerique sinistris auibus & inauspicato signo augurabant. Sed ut Plutarchus refert, Isthmiorum apij meminerat, quo uictores Corinthij coronabãt. Quin & princeps Antigoni nauis, quòd sponte naturę circa puppim apium ædidisset, Isthmia cognominata

gnominata est. Pars palmæ unde fructus depẽdet spatha nominatur. Palmulas è mare ple
ries, è fœmina balanos appellari Iulius Pollux est author. Ipsos palmarum cum fructu ter
mites bata & spadices Græci nominant. Siquidẽ in Delo Theseus cum certamen iniret,
ramũ sacræ palmæ auulsit: quare ut Praxiteles memorat, Spadix, Plutarcho referente, no
minatus est. Vbi primum ob honorem dei lauro & palma uincentes exornabant. quare
νίκη quasi μὴ εἴκειν Græcis uictoria dicitur, quòd nõ cedat. Palmæ caryotæ celebrantur ci-
bo, capiti iniquæ, unde pomo nomen. In quo genere quæ longitudine præstabant, ab Au
gusto primum Nicolai nominatæ: ob honorem Peripatetici philosophi crebro ad se missi
tantis, uiri & moribus & proceritate corporis insignis, ut notat Plutarchus. Siliquam
10 Græci ceration uocant à corniculi similitudine. Hæc digitorũ hominis longitudine inte-
rim falcata, pollicari latitudine, in siliquulæ formam corniculatur; inde nomen. Prædulcis
cibo cortex manditur. Arbutus græcè comaros dicta: Latini quoq; & arborem & po-
mum unedonem appellant. Pomũ inhonorũ habetur, cui ex argumẽto nomen sit unum
duntaxat edendi. Galenus & Paulus arbutum comarũ unedonem à rusticis Italiæ uocari
scribunt. Ficus Græcis syce uocatur. Quidam gigãtem nomine Syceã Ioue persequen
te à Tellure conuersum in ficum fabulantur. Vnde in Cilicia nomen sit inditum urbi Sy-
ceę. Sunt qui Sycen hoc est ficũ Oxyli ex Hamadryade filiam, ut alias quoq; arbores fuis-
se memorãt. Pherenicus, recitãte Athenæo, tradit à Syce Oxyli filia nomẽ duxisse. Oxy-
lus enim Orij filius ex Hamadryade sorore multas nymphas sustulisse fertur, nucem, glan
20 dem, cornum, oream, populũ, ulmum, uitem, ficũ. Has quoq; Hamadryadas nymphas ap-
pellari: à quibus arbores permultæ suas appellationes detorserũt. Pausanias in Attica pri-
mum æditas ficus putari tradit Cereris munere, in memoriam hospitij Phytalo donatas,
quod & in monumẽto eius testatum est uersibus hexametris. Fici pomum ἡγητηρίαν ab
Atheniensibus, quasi ante alias fruges inuentũ author est Athenæus, & quibusdam festis
præferri pompæ solitum. Naxij ficum ipsam melichen appellant, à quo & Liberum pa-
trem Melichium ceu inuentorem eius uocant, ut Lacedæmonij Syciten Græci pomũ sy
ca, arborem uero sycen & sycada: quanq; hoc nomine, ut Polluci placet, nouella ficus in-
telligatur. Nam ischades aridæ fici sunt, aut carycæ interdũ. Inuenias apud græcos ischa-
das recentes & ueteres dici. Sycomorus utriusq; parentis nomen retulit, ficus & mori.
30 Sycaminon proprie mori pomum uocãt, & arborem sycamineã, soli Alexandrĩeses mo-
ri nomen usurparunt. Salicem arborem appellant q; ea celeritate crescat ut salire uidea
tur. Iris ex argumẽto nomen accepit, q; species & colores arcus cælestis floribus repræ-
sentet. ut aiquus aquarius, q est imago male solis expressi, caua nube recepta uarios men-
titur colores, cæruleosq; uersus uirides aut purpureos uel luteos ducit: sic calathi floris
concauũ uersicolore linearũ tractu rudimenta quædam arcus cælestis exprimit: nõ aliàs
q; gemma quæ radijs icta solis rutilo aeris repercussu in proximos parietes eiaculatur, iris
donatur nomine. Eadem q; magna uarietate sui admirationem augeat, thaumastos quasi
admirabilis dicta est. Acoron aphrodisiã quasi uenereã Gręci uocant, & piper apium,
quandoquidem suspensa earum aluearijs herba, nunq; diffugere prodìtum reliquit Apu-
40 leius. Asaron inuenio uocitari, quoniam in coronis nõ addatur, quasi manualibus sco-
pis quæ odoris gratia gestantur, minime solita sit herba inseri. Crocus iuuenis ob amo-
rẽ Smilacis uirginis in florẽ eiusdẽ nominis cõmutatus est: q̃d Ouidius paucis explicuit,

Et Crocum in paruos uersum cum Smilace flores Prætereo.

Helenium ab Helenæ lachrymis natum tradunt, ideo in Helena insula laudatissimum. fa-
uere creditur formæ, cutem in facie reliquoq; corpore nutrire incorrupram. Pręterea pu-
tant usu eius quandam gratiam ueneremq; cõciliari. Attribuuntq; hilaritatis effectum ei-
dem potæ in uino, eumq; quem habuerit Nepenthes illud prædicatũ ab Homero, quòd
ea tristitia omnis aboleatur. Alij tradunt Helenam hanc primum seuisse, ut uescentes ea
serpẽtes necarentur. Milium à milliaria summa deriuatũ nõ à græco Festus existimat,
50 apud quos cenchros & Straboni cenchris dicitur. Hippocrates paspalen uocauit. Varro
miliũ à Græcis deducit. nam id melinen inquit, uocãt. Dioscorides & Theophrastus me-
linen pro panico intelligunt. A milio aues quędam miliariæ dicuntur, ut Varroni placet.
Durantissimũ inter fruges panicũ, ideoq; Diocles medicus mel frugum mento appella-

uerit, paruis racematum paniculis: unde nomen. Olyra siligo à Latinis authore Plinio uocatur. Siligo uitiũ est tritici. nam omne triticum solo uliginoso, post tertiam sationem conuertitur in siliginem. Est & olyra Galliarum propria, quæ cognominatur arinca, uel Italiæ copiosa. Farrago ex recrementis farris prædensa seritur, admista interdum uicia. Hanc Græci uocant grastin: alij uiride hordeum interpretantur, alij fœnum semandum intelligunt: utique Pollux herbam & pabulum. Alica Sexto Pompeio dicitur, ꝙ corpus alat. Secale extrita una litera *secle* in Gallia nomen retinuit. hoc ut Plinius inquit Taurini sub alpibus Asiam uocant, ad arcendam famem utile, nigritia triste, sed pondere præcipuum. Admiscetur ei far ut mitiget amaritudinem eius. Triticum dicitur quod tritum ex spicis est. Lolium Græcis αἶρα corruptis è tritico & hordeo seminibus. è lino 10 quoq; nasci non desunt qui adfirmẽt, inebriat, uertigines facit. Lolium oculis officere testatur Plautus in Milite inquiens,

Mirũ st lolio uictitare te.
Quid iam? Quia lusciosus. Item Ouidius ita canens,
Et careant lolijs oculos uitiantibus agri.

Fœnum grecum à Theophrasto buceras appellatur, epiceras Hippocrati, quoniã semen habeat simile corniculis, inde siliquam nonnulli appellãt. Varro siliculã, Plinius siliciam.

Linum à Græco sumitur. Semen eius, linospermon appellatur. Legumina dicuntur Varroni quoniam uellantur è terra, nõ subsecentur ut fruges. Ea clarissimis Romanis cognomina dederũt, sic Fabij, Cicerones, Lentuli, Pisones, à faba, cicere, piso, lente cogno- 20 menta retulerunt. Rapam, quòd ex terræ rure quasi ruapa, Varro dictam putat. Alij ꝙ passim rapiatur rapi nomen deflexum esse censent. A Grecis tamen manasse uocabulum facile uideri potest, qui rhaphyn, & ut Glaucus exempto spiritu rhapyn, congenerem napum buniada nominarunt. Is ut Athenæus est author, apud Theophrastum cum buniadis non meminit, masculi rapi nomine ueniat, cuius mentionem fecit. siquidem rapa biennio sata conuertuntur in napos: alio, napus raporum naturam asciscit. Græci tamen à figura quæ plerunq; rotunda solet esse, uocabulũ detorserũt, appellãtes gongylen aut gongylida. Nanq; quod in rotunditatem coactum est, uel in orbem circumagitur, γόγγυλον, hoc est στρόγγυλον dixerunt. Hippocrates hac persuasione fretus, gongylij uocabulum pro globulis orbiculis'ue qui deuorãtur, quasi catapotijs, usurpauit. Nec Grecę uocis nouitatem 30 horruit Lucius Columella, qui carmine suo iubet peractis Vulcanalibus,

Nube noua seri cæli impendentibus undis
Gongylin, illustri mittit quam Nursia campo.

Algoribus dulcescit, per quos & in radicẽ non in folio capessit incrementum. Buniadis appellationem à tumente figura, quam præ se fert, Græci declinarunt. nãq; radix napi buniadis in amplitudinem excrescit, & in rotundum extuberat. Cliuos, colles, uerrucosaq; loca bunos nominant. Raphanus sibi nomen ἀπὸ τοῦ ῥᾷ φαίνειν, id est quòd facile appareat, adsciuisse constat. nam die tertio à satu prosilit. nostri radicem appellãt. Quamuis, ut author est Marcus Varro, hoc uocabulum è Grecia uenit in Latium, cum ueteres Greci radicem dixerunt quam nunc raphanum. Nisi quis arbitretur forsitan sibi radicis nomen 40 arrogasse, ꝙ cæteras amplitudine corporis superet, uel quàm paucissimis magnitudine cedat. Etenim plerunq; in tantã molem coalescit, ut frigidis locis quibus gaudet, infantium puerorum magnitudinem æquet. Verum ne quẽpiam nomenclatio remoretur, attendendum est apud Atticos appellatione raphani brassicam uenire. Sic Aristophanẽ, sic etiam Theophrastum, & alios plerosq;, pro brassica constat usurpasse. Quæ rerum uariarũ uno nomine significatio apud diuersas græcorum familias, nonnullis imposuisse uidetur, præsertim Plinio undeuigesimo uolumine, qui genera raphani tria fecisse Grecos cõmemorat, foliorum differentia, crispi atq; leuis, & tertium syluestre: atque huic leuia quidem folia, sed breuiora & rotunda, copiosaq; atq; fruticosa: saporem autem asperum & medicamenti instar ad eliciendas aluos. quæ de brassica uerbotenus à Theophrasto historiarum 50 septimo uolumine deprompta sunt. Ea brassicæ non raphano referuntur. siquidẽ Marcus Cato ultima uoluminis parte, quam brassicę dicauit, tria fecit eius fastigia prima est leuis, quæ nominatur λεία, grandibus & latis folijs, caule magno: ualidã hæc habet naturam &

uim magnam

uim magnã. Altera est crispa, quæ à similitudine apij σελινοειδὴς uocatur. hęc est aspectu & natura bona ad curationem, ualidiorq́; q̃ quæ supra scripta est. Tertia est quæ proprie crambe nominatur, minutis caulibus, tenuioribus folijs, & acerrima omnium istarũ, succoq́; uehementissima, & nulla est istius modi medicamentosior. quæ omnia Theophrasti uerbis suffragari constat. Sed ne longius aberret oratio, ad alias nomẽclationes redeundum est. Lapathum uel uti Theocritus protulit, alapathum, ab effectu nomen accepit, quoniam exinaniat. etenim Attici ἀλαπάγματα quæ nos inanitiones dicimus appellant: & λαπάξειν, uacuare uel exinanire Græci omnes dixerunt. Omnium generum folijs decoctis mollitur aluus. Oxylapathum quamuis anceps in acidum saporem uel acutam figuram uideatur significatio, nomen sortitum est quòd folia desinant in mucronem. Oxalis tamen ideo nomine donata est, quòd in gustu acorem plane resipiat, à quo sapore nostrum uulgus acetosam nominauit. Hanc proprie Romani rumicem appellarũt: forsitan ut opinor, quòd ab ea succus nõ aliter atq; mamma, quam rumen ueteres dixerunt, sitientibus exugi soleat. Nam foliorum acor quibusdam hauritur, ut lac ab agnis, qui in suis matribus subrumantur. de quo Virgilius in Moreto cecinit,

Fœcundusq́; rumex maluæ uiolæq́; uirebant.

Nisi quis à teli similitudine ductum nomen existimet, quod sparo cognatum in modũ pedis recuruatur. cuius Lucilius meminit,

Tum spara tum rumices portantur tragula porro.

Nec magnopere folium ab hac effigie noscitur abhorrere. Siquidem Græci nomen indiderunt à calceorum soleis, quorum folia quandam imaginem præ se ferunt, anaxyrida uocantes: licet etiam sæpius pro calceamentis & feminalibus uocabuli huius usurpetur significatio. Hippolapathum Gręci quasi grande lapathum dicunt, magnis amplisq́; rebus hippo præponere soliti, ab equo excellentis amplitudinis animali magnitudinem mutuantes. Grandem ergo procerumq́; rumicem qui degit in hortis hippolapathum nominarũt, sicuti hippomarathrum & hipposelinum. Rumex ille etiam aquarum alumnus hydrolapathon nõnullis dicitur. sed quædam etiam genera palustribus familiaria, ut dictum est. sæpe tamen rumicis uocabulo omnia lapathi genera cõprehendi Latinis cõstat: quamuis peculiarius oxalidi & oxylapatho uendicetur. Lapsana, q̀ folijs humum lambat, nomen inuenisse uidetur, ἀπὸ τοῦ λάψαι quod lambere denotat. Blitũ nomen ex eo traxit, quòd iners & fatuũ olus esset, sine sapore aut acrimonia ulla. Nam βλίτας pro stolidis Græci dixerunt. Pompeius oleris genus tradit. & à stupore appellatũ esse ex græco putatur, q̀ ab ijs βλὰξ dicatur stupidus, quod nomẽ adhuc in uulgus nostrũ manauit, socordes ignauosq́; homines bliteros, uel potius bliteos græca imitatione nominans. Sic quoq; nisi memoria me deficiat, in Truculento bliteam meretricem Plautus appellauit. Quo nomine inertes mendici, & nullius momẽti homines, qui socordiæ passim insimulãtur, male audiunt, & hoc incessuntur conuitio. Malua nomen à molliẽda aluo cõtraxit. maiorem Græci malochen teste Plinio uocant in satiuis. Alteram ab emolliẽdo uentre dictam putant malachen. Athenæus longe aliter sentire uidetur, qui secundo Dipnosophistarũ uolumine tradidit, Atticos maluam malachen appellasse. cæteros potius græcæ linguæ authores molochen. sic enim cum in plerisq; ueterũ monumentis tum præsertim apud Antiphanem & in Epicharmo scriptum legebatur. Atriplex nunc dicitur herba quæ olim atriplexum, ut Pompeius refert, appellabatur, ab atro ut aliqui putãt colore, tanquam faceret hydropicos morbósque regios & pallorem: ideo damnatur à Pythagora. Addidere Dionysius & Diocles plurimos gigni ex eo morbos, quibus facies maxime decoloratur. Verum à uoce græca potius q̃ ab atrore fluxisse nomen arbitror, nam atriplicis olus atraphaxin Græcis dici Columella perhibet. Hippocrates adraphaxin appellat. Hesychius adraphoxon quòd ἁδρῶς αὔξει, id est statim in amplitudinem adolescat. siquidem octauo die à satu prosilit, cõfestimq́; incremento proficere cõspicitur. Fidem celeris augmenti facit ereptũ in confinio cæteris herbis alimentũ. Ac ne in hortis quidẽ iuxta eam nasci quicq̃ tradunt nisi languidũ. Atticis tamen d, literã in t, mutare frequenter amãtibus atraphaxis dicitur. Color atriplicis herbæ in luteũ elanguescit, unde chrysolachani, id est aurei oleris nomẽ à Gręcis inditũ est: præsertim quòd olus hoc auri colorẽ repręsentet. Nec desunt

qui tradant atriplicem luteo cerni flore, quapropter ab auro chrysolachani uocabulũ adinuenit. Brassica ut inquit Varro, quasi præseca, quòd huius scapus minutatim præsecatur idem Pompeius affirmat. siquidem nũc tonsili nunc cymoso caule spectatur. Sunt qui dictã existimẽt quasi passicã, quòd ex caule minutatim præsiccatur ut passa fiat. Brassicam uetus Græcia raphanon appellabat, quod & Aristoteles, ut Iulius Pollux tradit, & Theophrastus fere sequitur: quamuis à quibusdã dici cramben testatur Aristoteles quinto de Animalium historia cum inquit, Erucas nasci in uiridibus folijs, præsertim in raphano quã cramben, id est brassicam aliqui nominant. Crambe Græcis dicta censetur quasi coramble, quòd pupulas oculorũ, quas Græci uocant coras, obtundat hebetetq́ue: in qua sententia putatur Lucius Columella de cultu hortorum, inquiens,

Nunc ueniat quamuis oculis inimica coramble.

Attici quoq́ue coramben integro nomine protulerũt, alio sed potiore, ut existimant, etymi sensu, quasi κόρῳ ἀμβεῖ uel melius ἀντιτεῖν, id est crapulæ satietatiq́ue cõtraueniat. Nã uino aduersatur, ut inimica uitibus. Antecedẽs in cibis ebrietatem arcet, & postea sumpta crapulam discutit. Olus hoc lachrymis Lycurgi à Libero patre uitibus adalligati natũ prodidit Nestor, in eo libro qui Alexicepos inscribitur: perniciali forsitã cũ ea odio flagitare hisce fabularum inuolucris innuẽs. Omnibus oleribus anteposuit Cato brassicam: propterea, ut inquit Varro, nomine oleris intelligitur, & ab olla dictum olus idem adfirmat. Verum quoniam præ cæteris grandi ualidoq́ue turgescit caule, sibi generis nomen arrogauit: præsertim cum ei principatus hortorum assignetur. Nunc enim cymoso nũc tonsili cernitur scapo, qui sæpius instar arborum tanta crassitudine proficit, ut insitionem nõ horreat, sed surculos earum admittens suo sinu fouet & alit. Beta sibi nomen adsciuit, quoniam figuram b, literæ cum deprimitur ab olitoribus refert. quod testatum nobis reliquit Lucius Columella suo carmine de cultu hortorum ita canens,

Nomine tum Graio, ceu littera proxima primæ
Pangitur in cera docti mucrone magistri,
Sic & humo pingui ferratæ cuspidis ictu
Deprimitur folio uiridis, pede candida beta.

Græci σεῦτλον ab impulsu nominarũt. etenim cultus ratione quadam incrementum capessit arboris, neque ulli hortensium latitudo foliorum maior. in binos pedes aliquando se pandunt, soli natura eis consentiente. quibusdam locis amplissimæ betæ proueniunt.

Asparagi ut Varroni placet, dicti quòd ex asperis uirgultis leguntur. Ipsi quoque scapi asperi sunt nõ leues. Nisi nomen è Græcis manarit, illic enim etiam dicitur asparagus. Pompeius herbam ita dictam prædicat, quòd in aspero uirgulto nascatur. Veteres Græci qui altiles asparagos non uidentur agnouisse, nomen eò deduxerunt, quòd sua sponte sine satu prosiliret. Quamuis quę primum in lucem prodeunt olerum germina, priusq́ue in folia explicentur, recẽtissimiq́ue turiones qui edendo sunt, asparagi nuncupentur: quo nomine betæ, lactucæ, bliti, atriplicis, maluæ, rapi, sinapis, chamædaphnes, brassicæ, nasturtij, bryoniæ, pyrethri, radiculæ, primi cauliculorum partus cõprehenduntur. quibus asparagis Paulus Aegineta ueterũ authoritate & Galeni iudicio fretus, caput unum uolumine primo dicauit. Athenienses, ut Galenus refert, aspatagũ pronunciãt. nec me preterit hac uoce Græcis guttur significari. Corrudam etiã dici nõnulli uolũt, quòd ubi adoleuit, facile corruat, decidatúe. Sic Attici horminiũ appellarunt, ἀπὸ τοῦ ὀρμῶ, quod est ruo. Idem à patria, libycũ nominatur. Arnoglossam nomẽ ab agni lingua mutuatur, Folia siquidẽ linguæ pecorum simillima sunt. Latini plantaginẽ ducto à planta uocabulo nuncuparũt. Maior folijs laterum modo includitur, quæ quia septena sunt, heptapleuron etiam Græci uocauerunt: nos interdũ grata, uti solet fieri, imitatione septineruiam. Quanq́ue Aeginetæ Paulo heptapleuron alia uideatur herba quàm plantago. id quod aperte in emplastro cui nomen est Botanicon, aduersus collectiones inuenio demonstrari. Quippe in quod tres quærantur herbæ, plantago ternis uncijs, heptaleuron senis, leoneuron quoque ternis. Sion sibi nomen adsciuit à concussu, quod Græci σείειν dicunt. nam excutiẽdi uim nactum est, utpote quod renibus calculos emoliatur, urinã & menses exigat. Lauer ut mea fert opinio, nomẽ à lauatu contraxit, quòd persõnãtibus aquis enatũ semper elui gaudeat. etenim

deat. etenim cirato lapsu repentibus undis, aut etiam resedibus existit: sæpe uero intumescentibus demersum inuenitur. Sisymbrium dici putat Varro à Sisymbrio, quæ fuit, ut arbitror, ueteribus comœdijs meretricula. coronam Veneris dixere nõnulli, uel quòd ob odoris suauitatẽ quam præ se fert, eo iuuentus quæ amoribus gaudet coronata, in comessationibus suis blando odoris oblectamento suas illecebras cõmendaret: uel potius quòd sisymbrij caulis articulatim per internodia uerticillato florũ ambitu concinne coronetur. Ab eleganti itaq; corollarum uenere nomen declinauit. Crithmon siue potius crithamon à seminis figura Græci deduxerunt. habet enim semen crithami nucleum intus tritici uel hordei figura, quod uocant crithen. uel detortum ἀπὸ τοῦ κρίνεσθαι, id est secernẽdo,
10 uocabulum, quòd rupto seminis inuolucro cerealem forma nucleum ostentet, excussisq; flatu segminibus à paleis aceribúsque secernatur. Batim Latini ex aduerso nominarunt, emendicata tamen à Græcis appellatione, qui baton accessibilem dicunt. Nanque batis emicat in marinis fere scopulis & crepidinibus inaccessis. ex diuerso itaque quasi inaccessa nomen batis adinuenit. Iam tamen ubique uernacula toros hortorum puluinósque uestit, marinis licet oriunda litoribus. priota satiuis semper fuere syluestria. Olus cordũ Lucius Columella satiuam batim appellauit, quasi serotinum & nõ nisi appropinquãte uindemia condiatur, contra cæterorum morem quæ appetente Iunio, ante seminis maturitatem à salgamarijs reponuntur, non aliàs quàm Plinius fœnum cordum autumnale fuit interpretatus, quasi secundarium & autumno à fœnisecibus uelleretur. Qua ratione cor-
20 dum pecus dicitur à Græcis opsigonum, quòd non præcoci sed serotino partu in lucem est æditum. Coronopus ideo græca appellatione donata est, quòd cornicis pedem effigie repræsentet. Sunt qui è Romanis sanguinalem uocent, quoniam aculeis armatur quinis in cacumine, quos conuolutos naribus inferunt ciendi sanguinis gratia. Sonchus sibi nomen uendicauit ἀπὸ τοῦ σῶον χέειν, eo quòd salubrem fundat succũ, utpote qui sua sorbitione stomachi rosiones leniat, & lactis abundantiam nutricibus sumministret, genitalibus locis collectione laborantibus præsidio sit Cicerbitæ tamen uocabulum, quo Hetruria adhuc utitur, nomenclaturæ cumulo uidetur accreuisse, cum nusq; à Latinis usurpatum inueniatur, nec legitima ueterecq; moneta percussum cõstat. Recens itaque adiectitiumq; nomen Dioscoridi adscriptũ putamus. Nec illam ueterũ Romanorũ uenustatem
30 olere liquido deprehenditur. Quapropter illo priscę latinitatis penu depromptũ non est.

Cichorium suo nomine Aegyprio uenit in Gręciam & Latium: hinc Flaccus cecinit,
Cichorea leuesq; maluæ.

Quod etiam ab amaritudine picridis appellationem apud Græcos adinuenit. amarorem in Georgicis indicauit Maro scribens ita,

Et amaris intyba fibris. Nanq; intubus erraticus cichorium est, quem quidam Latinorum ambubeiam appellauere. Celsus ab intybo ambubeiã discreuit, syluestrẽ innuens intubum. Siquidem eo capite quod abstringendæ aluo dicauit, lenticulę intubum, uel ambubeiam, uel plantaginem, adijciendam tradidit: statimq; subiunxit, per se etiam ualet intybus uel ex plantagine uel ambubeia fricta. Erraticũ uel agrestẽ intubum, cichoriũ, am-
40 bubeiam, & Gręcis picrida, eandem esse herbam censebit qui bonos authores euoluerit. Sed intubum Latinis utrunq; complecti, satiuum & syluestrem, uel si mauis erraticum, euidentius est quàm ut habeat probari. nam euellenda pratis intyba ac solstitiales spinas libro secundo Columella docuit, quæ de syluestribus intelligũtur. Satiua nanque pratis non exurgũt. Serim uero quam intybum dici Latinis Dioscorides tradidit, in satiuam & agrestem, quam picrida & cichoriũ nominat, distraxit. Cui uidetur astipulari Lucius Columella, qui conferendum præcipue genus intubi quod Græci appellãt serim in satiuum contraxisse duntaxat uidetur: qui tradit intubos non esse extra remedia, erraticum apud nos, quibusdam ambubeiam appellari, in Aegypto cichoriũ, quod syluestre sit: satiuum autem, serim Iulius Pollux author est appellatione cichorij syluestria tantum olera uenis-
50 se. Chondrilla ab rei euentu nomen inuenit, quod callum quendã tuberculo fabę, gummi, mastichæ, aut nucleo thuris similem, quem chondrum Græci nominant, imis ramulis ostendat. ab hac tuberosa mastiche quam sudat, nomen merito sortita est. Cucumeres, ut Varroni placuit, dicuntur à curuore quasi curuimeres. Testaturq; poeta Virgilius in

 uentrem

uentrem augmentari. quare cum distenta tumescat aluo, quāplurimum summatim inicur uari necessum est. Verba sunt Poetæ,

Cresceret in uentrem cucumis, nec sera comantem.

Græci sicyn, aut Attico more, sicyon dicunt. Demetrius Ixion in etymis, ut Athenæus refert, est author, ἀπὸ τοῦ σεύειν καὶ κινεῖν, id est quòd uenerē cieant, nomen contraxisse: cui sententiæ permulti non accedunt, præsertim cum ueneri refragetur: nisi forsitan ex aduerso sibi uocabulum adsciuisset, quòd appetentiam cōcumbendi minime stimularet. Hinc celebratum puto Græcis prouerbium, ut idem commemorat Athenæus, Texens pallium mulier cucumerem deuoret: quòd textrices magna ex parte (si credimus Aristoteli) impudicę sunt & opportunæ ueneri. Vt ergo ijs impetus infrenetur & elāguescat, adagium edendos cucumeres textricibus cōsulebat. Nam ueneteorū auiditatem cohibere tradidit Diphilus. Matton suis carminibus Terræ filium nominauit. Heraclides Tarentinus hedygeon, quasi terrę suauitatem. Cucurbitam à concuruatu dictam arbitror, quòd facile, si quid obstiterit aut fuerit impedimento quo minus extendatur, incuruescat. Græci, quantum equidem sentiam, ex aduerso uocabulum imposuere, colocynthen nominantes, quòd scilicet pumili breuesq́; sint partus quos ipsa passim enititur, cùm corporis mole omnes herbarum arborumúe fructus uideantur superare. Euthydemus Atheniensis, libro quem de oleribus condidit, cucurbitam uocauit Indicum cucumerem, quòd semen eius ex India fuisset delatum. Menodotus Erasistrati sectator, duplicem esse cucurbitam profitetur: unam Indicam quæ cucumis est: alteram uulgarem cucurbitā: sed Indica, magna ex parte coquitur in aqua, cucurbita uerò torretur igni. Hellespontij longas, uocatūt cucumeres: rotundas, cucurbitas. Tanta porrò naturæ cognatio est inter cucurbitas, cucumeres, pepones & melopepones, ut sæpenumero & proprietates et nomina Gręci Latiniq́; cōfundant. Ipsum quoq́; uentriosum instrumentum quod corporibus adfixum uel spiritu, uel leni sacrificatu sanguinem elicit, Gręci à cucumere, sicyam: Latini à cucurbita per diminutionem cucurbitulam cognominarūt. Latini siue cucurbita in globū tumeat, siue teres in longitudinem extendatur, eodem uocabulo sunt complexi: docuitq́; Columella qua ratione ex eodem seminio tam rotūda quàm longa nascatur. Globosę uerò cucurbitæ cùm penitus inaruissent, à principio uenerunt in usus medicorum, nunc ex ære, cornu, uitroq́; cōfinguntur. Gentiles cucumeribus sunt pepones: qui cum magnitudine excesserunt, aut in longitudinem processere, quales multis locis nascūtur, pepones quondam uocari cœperunt, ut inter omnes constitit, à maturitate ducto nomine: ita ut cucumeres, qui quāto maturescunt magis, tanto solidiore cartilagine cōstant, lignosaq́; crusta durātur, in pristinæ nomenclationis ambage remāserunt. Sed qui iam mites ac teneri maturitate flaccescūt, pristino nomine defuncti, pepones dici uoluerūt. quod discrimen sennētes Gręci posteriores, à natura & euentu rei cucumeri uocem peponis sæpius adiecerunt, dicentes σίκυον πέπονα, id est cucumerē peponē, quasi innuāt mitē & maturitate tenerū cucumim. Cui sentētiæ Dioscorides subscripsit, qui statim postq́; cucumeris medicinas prosequutus est, in speciē descendens, peponis naturā percurrit, id est cucumeris eius qui pepo dicitur. Sed cùm formā & effigiem mali referunt & humi rotundantur, melopepones Gręci uocant, facto ex pepone & malo nomine, quasi inter eos nisi figuræ uarietas intersit. Totū hoc genus Palladius melones, quasi μηλῶνας, id est pomosos appellauit: quod ferè nomen in omnem Italiā & Galliā abijt. A Theophrasto σίκυος, à Iulio Polluce quādoque σπερματίας quasi seminarius dicitur. Speusippus in Similibus pro pepone sicyæ nomen usurpauit, nusquā nomenclatura peponis usus. Contrà Diocles Carystius peponem ubiq́; nominauit, silentio sicyæ uocabulū obliterans. Lactucæ à copia lactis nomen adeptæ: nam primū apud antiquos Italiæ hoc solū genus earum fuit, quod meconis uocatur, à magna ui lactis soporiferi quando omnes somnū parere credantur. Purpureis & fuscis & candidis à colore, crispis à figura nomen inditū est. Cæcilianam Cæcilius Metellus nomine donauit. Laconica, Græca, & Cappadox gentile cognomentū retulerunt. Ibycus Pythagoricæ familiæ philosophus author est, Lactucam excaulem quę in latum diffunditur, eunuchion dici, quasi spadoniā, q̄ hæc maxime ueneri refragetur: à mulieribus uerò astylida uocari. Nicāder Colophonius memorię tradidit, lactucā apud Cyprios brenthim appellari

pellari, qua pastus Adonis ab apro interemptus est. Lactuca igit̃ à Latinis dicta est quòd abundãtia lactis exuperet, quę si uirescit aut fusco purpureoq́ colore nitet, utraq; Cęcilia: si pexum densumq́ folium pallor decoloret, gentilitio nomine Cappadocia dicitur: si crispissimum, Tartesiaca. quæ discrimina rectè Columella ijsce numeris explicuit,

Iamq́ salutan properet lactuca sapore,
Tristia quæ releuat longi fastidia morbi.
Altera crebra uiret, fusco nitet altera crine,
Vtraq; Cæcilij de nomine dicta Metelli.
Tertia, quæ spisso, sed puto uertice pallet,
10 Hæc sua Cappadocæ seruat cognomina gentis.
Et mea, quam generant Tartesi littore Gades,
Candida uibrato discrimine, candida thyrso est.
Cypros item Paphio quam pingui nutrit in aruo,
Punicia depexa coma, sed lactea crure est.

Chærephyllum ideo dictum putãt, quòd luxuriosa foliorum fœcunditate uirescat, & lætiore coma frondescat. Erucam ideo dictam uolunt quòd erodat. & profectò si degustaueris eam, os & linguam satis acriter uellicabit: nam & bestiolas omnes innascẽtes corpori erodens conficit. Alij sic nominatam putant, quòd urendi licẽtiam nanciscatur, quasi dicas urucam, u in e uersa litera. Nec desunt, qui cum edendo sit, esucam primũ: dein fa-20 cta s in r conuersione, ut fit in plerisque, erucam postmodum dictam contendunt. Apuleius ab hærendo quòd pertinaciter comprehendens cohærescat: sed de bestiola teneras frondes erodente, quam Græci campen, Latini erucam uocant, loquitur. Græcis euzomum dicit̃, quòd iura cõmendet, habeatq́ in eisdem peculiarem gratiam. Ocymum, ut Pompeius tradit, à nascendi celeritate dictum est, quod Varro confirmat. siquidem à satu tertio statim die emicat. Sunt qui significantius per z scribendum ducant ab ὄζω, quod rẽdolere denotat: quoniam herba tota suauissimum spiret odorem. Est tamen ocymum farraginis quoddam genus uocatum, ut Varroni placet, ab ὠκὺς uerbo Græco, quod ualet cito, uel ab eo quod citat aluum bobus, & ideo ijs datur ut purgentur Id genus pabuli sunt uirides segetes sectę antequam gerãt siliquas. Contrà ex segete ubi sara admista hordeum 30 & uicia & legumina pabuli causa sunt, inde quòd far ferro cæsum, farrago dictum: aut quòd primum in farracia segete seri cœptum. Ea equi, iumenta uerno tempore purgantur, ac etiam saginantur. Ocymum manibus carpendum iubet Cato. Quod si falcula secuens, non renascetur. Sed eo usq; dandum bubus dum inarescat, id erat è segete uindi desecta antequam gelaret. Plinius ocymum antiquos appellasse tradit pabulum umbræ patiens, q̃ celerrime proueniat. Hæc nobis dicta sint, ne quis idem fuisse putet apud ueteres ocimum & ocymum, quæ tantum una litera dissidere uidentur, uario supra modum significatu. Meretricula Corinthi quædam in comœdijs Ocimum uocata legitur.

Orobanche ab erui strangulatu nomẽ adepta est, nam eruum & cicer circũligando se necat, strangulatq́ legumina inter quæ nascitur. Cynomorion etiam eam appellauit anti-40 quitas, à similitudine canini genitalis, non incõcinna repræsentatione si quispiam contempletur herbam, quæ glabro singulariq́ caule prosiliens, confertos inter se flores & quasi in glomum collectos præmonstret, genitalis canini effigiem præstare peruestigabit: quod in summo crassius & quasi galericulo tectum cernitur. Tragoponi uel hirci barbulæ supra caulem calyx latus funditur, à quo promissæ pendẽt barbulæ, inde sibi uocabulum uendicauit. Ornithogalum à lacteo gallinarum candore nomen emendicasse uidetur, cum flores fons herbacei, intus lacteo colore niteant. nisi quis censeat ab oui candidi figura quam radix præ se fert dictum. Nam auicularum oua radix imitatur intus albissima.

Medica natales suos ipso nomine fatetur, locumq́ unde uenerit uocabulum indicat. externa olim Græcię à Medis est aduecta per bella Persarũ quæ Darius intulit, hinc gen-50 tile nomen retinuit. Porrũ, putãt dictũ q̃ porrò eat & longè lateq́ grassetur. Græci prason dicunt, à quo prasocurides quasi porricidæ uocãtur uirides bestiolę, quæ hortorũ olera detõdẽt, ut tradit Theophrastus: quare Palladius apto uocabulo herbicidas exposuit.

Cepa uel in neutro cepe à capitis magnitudine dictũ uolũt, græcè crommyon, q̃ oculi

 pupillam

pupillam cõprimi cogat, Aristoteles in Problematis uocari tradit. nam oculos uellicando expressis subinde lacrymis cõtrahi pupillas oculorũ certũ est. itidem testatur Athenæus.

Scorodon, ut Aristophanis enarrator in Pluto tradit, dicitur quasi σκαιὸν ῥόδον, id est rudis & inutia rosa, quòd aspere supra modum redoleat & olfacientium nares offendat. Athenienses cũ inopia premebat annonę, aut cum publica fames ingruebat, allijs uescebantur. Latini alliũ uocant, ut puto, ab græco ἐκλαίνω, id est quòd exhiendo crescat, sed aphri uocabulũ, ancipitem fecit ulpici allij nomenclaturã. Nam uel ab Aphrorum gẽte sibi uendicauit appellationem, quod & Columella testat̃ inquiens, Vlpicum quod quidam allium punicum uocãt, Græci aphroscorodon appellant, longe maioris est incrementi q̃ allium: id quod etiam Plinius non diffitetur, cum ulpicum alijs Cyprium allium præcipue Africæ celebratum inter pulmẽtana ruris contendat. Vel ab spuma quam ijdem aphron uocant, ad quod satis accedere uidetur Theophrastus septimo de plantarum historia uolumine, qui Cyprium allium commemorat ad pulmentaria ruris usurpati, cõtritumq; turgentem flatu, mirum in modũ offam extollit. Cui Plinius astipulatur eadem uerbotenus ab eo detorquens. Celebratum inquit, inter pulmenta ruris grãdius. allio trito in oleo & aceto mirum quantũ increscat spuma. Liberum æstimãtibus iudicium relinquitur. Nam siue aphroscorodon, spumosum, siue punicum uel africum interpreteris, non magni referet, nec quicq; authorum placitis uidebitur alienum. Sinapis nomen è Græcia uenit in Latium, censetq; dictum Athenæus sinapi, ὅτι σίνεται τὸν ὦπας ἐν τῇ ὀσμῇ, uidelicet quòd olfactum luminibus officiat. Pleraq; Græcia napy nominat quasi naphy, ut idem interpretatur, quoniam non sine natura sit, sed acri & proinde incommoda donetur. Addit quòd uel pusillo sit corpore, nãq; ἀφυὲς dicunt quod natura priuatum sit. inde piscis apua nominatur, detracta aspiratione. Alij napy per priuationem uidelicet νήπιον, quasi immite dici uolunt, quoniam acrementi uehementis particeps sit. Feruidum sinapis semen & acerrimum habetur, quod aperte Nicander in Georgicis testatur canens,

Semina tractanti mot sum factura sinapis.

Quare festiue potius quàm iculariter lepidissimus Græcorũ comicus Aristophanes in Equitibus suis, cum Cleonem ira percitum, rugosa caperataq; fronte, uultuq; rubicundo, truci aspectu, oculis uelut emissitijs, lumen ultro citroq; iaculãtibus, furorem hominis demonstrans, sinapi conspexisse dixit: quasi indignabundum excandescentemq; uirum innuens. Versiculum eius subiunximus.

κἄβλεψε νᾶπυ καὶ μέτωπ' ἀνέσπασεν: quod est, sinapim conspexit & frontẽ contraxit.

Nasturtiũ ut Varro narrat, nõne uides in eo dici quòd nasum torqueat, ut uestispicam quòd uestẽ spiciat? Quem Plinius imitatus subdidit, nasturtiũ nomen accipit à nariũ tormento, & inde uigoris significatu prouerbij id uocabulum usurpauit, ueluti torporem excitantis: iubente nobis adagio mandendũ esse nasturtiũ, ut inertibus animi uigorem suscitet & mẽtis uim obacuat, ueneremq; coerceat. Nec dissimili, ut opinor, ratione quòd caput edomet quasi καρήδαμον Græci cardami nomen deflexerũt. nam arcem mentis obsidens suo ferit acremẽto, & ignea ui præditũ caput tẽtat. Sunt è Græcis qui παρὰ τὸ κόρας μύειν, id est quòd pupillas oculorũ coeuntibus unà palpebris abscõdat, ita dici cõmemorent: nam luminibus admotũ subinde cogit cõniuere, et genam geniæ cõmitti. A quo ut uolũt euẽtu καρδαμύττειν uerbũ declinarũt, quod cõniuere nostra lingua dicimus. Nec desunt è Latinis qui hoc olus dictũ existimẽt, q̃ cordi cõmodum & utile natura fecerit. Forsitan quòd eo Persę homines olim frugi quotidie cũ sale uescebant̃ hoc uiscus Græci καρδίαν appellant. sed nullis hæc ueterum placitis innitunt̃, sed magnopere cum Græcorum etymo pugnant. Erisimon ἀπὸ τοῦ ἐρείκειν nomẽ mutuasse credit̃, id est à multiplici folionĩ sectione. nam erucæ modo laciniata cõspiciuntur. Nisi forsitan ab oleris præstãtia quis dictũ uelit, quasi erinimon, quod est pretiosum & nobile. Quare uulgus nobilẽ erucã appellat, Latini Irionẽ ab irruendo quantũ existimo, dicũt: q̃ ignea ui, & feruido sapore irruat in gustum.

Thlaspi, uel ut Galenus thlaspe, nomẽ inuenit à semine quòd lenticulæ sit effigie, nisi quòd infringitur. θλᾶν enim infringere est. Hydropiper nomẽ, ut Galenus est author, à locis quibus nascitur, & piperis sapore quẽ præ se fert, possidet, quasi piper dixeris aquatile. nã iuxta stãtes aquas aut profluẽtes pigro lapsu prouenit. quare à natali solo & pipere quod

re quod gustu imitatur, appellationem contraxit. Piperi peregrinũ nomen esse, quod tandem uenit in Gręciã, testatᷣ Athenæus: qui nullũ neutrũ in i finiti tradit pręter unũ, meli. Reliqua, ut gummi, cyphi, exotica sunt. nos Græcorum imitatione piper dicimus, quanquam & ij peperi pronuncient. Lanaria herba ob eximium in uetere lanificio & singularem usum nomen habuit. Nam cum succidæ lanæ œsypo spurcatæ, qui concretus in sordes omnium sudor intelligitᷣ, colores respuerẽt, prolutæ radicis huius succo, ad quoscunq; suffectus imbibendos præparabantᷣ, quibus œsypum erat impedimento. sic sordescentes hoc unguine lanas ueteres eluebant, ad munditiem contrahendã, quæ primum ab infectoribus quærebatᷣ, sordidis colores aspernantibus: sic quoq; Romanis à potiore usu radi-
10 cula nominatᷣ. Quin & tota fere radice constat, quam summo cespite non in altum ultrò citroq; per longitudinem fundit, prodeuntibus ex interuallo quasi geniculatim folijs, plerunq; quinis in unum coeuntibus, ex quibus coliculi cum floribus emicãt. à præcipua ergo parte & utiliore radiculam appellarunt. Gręci struthium, sed unde nõ mihi satis patet, nisi forsitan à foliorũ positu, quæ auicularum alas quadantenus imitantur, illi nomen indiderint. nam gens ea struthium passerem & minores alias appellat aues. Vel forsitan quòd uenerem stimulet. nam lasciuos & procliues in cõcubitum homines struthos nominant. Porro strutheum, ut est apud Festum, uocãt obscœnam partem uirilem: à salacitate uidelicet passeris, qui Græce struthos dicitur. qua imitatione Martialis Catullusq; passerẽ pro uirili membro in suis uersibus usurparũt, ut doctis audio placere; quibus usum est ut qui
20 aliter censeant, à ueritate profecto desciscant. Dracunculus nomen accepit quòd uersicoloribus anguium notis caulis suggilletur: siue, ut Plinius uult, à cauda quæ illi rutila est, & draconis intorti modo conuoluta. Cyclamino nomen Gręci fecerunt circumactam in orbem eius circinationem cõtemplati, ἀπὸ τῶ κύκλου, quasi ab orbe cyclaminum, id est orbicularem dixerunt. Romani rapum terræ, quoniam in terra uelut rapum extuberat: qua ratione terræ tuber, quòd in molem quandam intumeat, aut umbilicum terræ: quoniam ut umbilicus circinata forma emergit, sic & cyclaminus sub terra conspicitᷣ. siue libeat umbilicum mediam animantis partem, siue extremam uoluminis clausuram, quę uelut nodus opus finiebat, appellare: quem cum attigimus & finem assequimur, peruenisse dicimus ad umbilicum. Lepidium suam uim ipso uocabulo fatetur, quòd lepidas & macu-
30 las in facie deleat & repurget, quas Columella uocauit fucas, inquiens,

> Ponitur & lactis gustum quæ condiat herba,
> Deiectura quidem fronti data signa fucarum,
> Vimq; suam iccirco profitetur nomine Graio.

emendat cutem in facie & lepras tollit. Batrachion siue ranunculum dici puto, quòd limitibus humidis opacisq; marginibus ranarũ more lætetᷣ. Strumeã ab herbarijs dici Plinius meminit, quoniã medeatᷣ strumis & panis, parte in fumo suspẽsa: uel ideo forsitan quòd strumosa conspiciatᷣ radice Sunt qui uocẽt apiastrum, quòd folijs apium æmuletᷣ: quanq; multi pro melissophyllo usurparint. Anemonæ flos nunquã se aperit nisi spirante uento, unde nomen accepit: siquidem efflatu uẽti statim flores dehiscunt, et in folia sese expli-
40 cant. Argemonæ nomen effectus attribuit, sic dicta, quòd albugines & oculorum uitia quæ uocant argema, ac nubeculas abigat. uel forsitan quòd uenenis & serpẽtibus aduersetur nomen habeat, cum sit Arges Hippocrati nomen anguis, ut Galeno placet. Hederam Pompeius dictam censet quòd hæreat, uel potius quòd ædita petat, uel quia id cui adhæserit edat. In tutela Liberi patris putabatᷣ esse: nam ut ille iuuenis semper, ita hæc uiret Nec secus omnia, sicut ille mentes hominum, illigat. Athenieſes Citton, ut Pausanias tradit, Bacchum appellarunt, quo nomine rigens hedera, quę sine adminiculo stat sola omnium generũ, ob id uocata est cissos: ediuerso nunq; nisi repẽs humi, chamęcissos. Cisson, hoc est hederam, pusionẽ Liberi patris fuisse Gręcia cõfinxit, in nominis sui fruticem conuersum, dum minister cum eo Deo saliens, allisus terræ perijt. Athenienses antiquissi-
50 mi duas literas σ & τ promiscuo usu alternabãt, quare & cisson & citton reliqua Græcia protulit Dionysiam à Baccho, id est bacchicam appellauit antiquitas, hoc honore Liberum patrem dignata, qui primus ex Indis in Græciam hederã asportauit. Chelidonio, uel si placet hirũdinariæ, hirũdo auis quæ Græcis χελιδὼν dicitur, nomen indidit; uel quòd

hanc pri

hanc primùm inuenit & oculis pullorum in nido restituit uisum, ut quidam uolunt, etiam erutis; uel quòd florent aduentu hirundinũ, discessuq; cõmarcescunt. pandionium quidã è Græcis quoq; nominauerũt à Pandione Atheniensiũ rege. Is aũt Prognen genuit quã in hirundinem conuersam poetæ fabulant: quam mutationem perpulchre cecinit Ouidius sexto suæ Metamorphoseos in calce, inibi figmentum amplissime prosequens.

Alsine dicta est, quòd in lucis nascat quos Græci ἄλση uocant, & nemorosis opacitatibus gaudeat. nãq; magna ex parte umbrosa sequit, & maxime parietes hortorũ adamat.

Myosota, id est auricula muris, nomen inuenit quòd folijs musculorum aures æmuletur, soricum auribus cum protepit expressis. Telephium Telephi Mysiæ regis nomen adoptauit, qui uulneratus ab Achille, deploratis ferè ulceribus consenuit, quę non nisi ab authore mali sanari potuissent. Putrilaginosis quoq; ulceribus auxiliari tradit Galenus, quibus quòd Telephus laborauerit, telephium cœpit appellari. Agaricum gentile sibi nomen asciuit, nanque Ptolomæus Agarum & urbem & amnem in Satmatia uocari tradit. Appianus Alexandrinus Agatos Scythicam gentem contra serpentium morsus adhiberi solitam referi; propter quod Mithridates eos apud se habuerit. Rhaponticum à natali solo retulit appellationem. siquidem in ripis Rha fluminis supra Pontum & Cymerium Bosphorum nascitur. Is amnis Tanai uicinus est, in cuius superciliis eiusdem nominis oritur radix, ad multiplices medelarũ usus proficiens. Celsus radicem ponticam uocauit: Plinius rhacoma, nisi deprauatus sit locus, quod fere suspicor. Græci rheon: solus Aetius rhaon ausus est nominare. Gentianam inuenit Gentius rex Illyriorũ ubiq; nascentem, in Illyrico tamen præstantissimam, unde nomen reportauit. hanc uentosis suæ regionis montibus conquisiuit, & inuentam demõstrauit, ut pleniore beneficio remedij genus humanũ demereretur. Iamq; pridem, ut arbitror, uetustissimi regis famam deleuisset obliuio, nullumq; prorsus regiæ maiestatis extaret monumentũ, nisi renascens quotannis herba nobis peritura alioqui memoriam subinde refricasset. Aristolochiæ ut Dioscoridi placet, appellationem puerperæ tribuerunt, quoniã ἀρίστη λοχούσαις, id est puerperis egregie salutaris, utpote quæ remoratos menses, hærẽtes secũdas, & reliquias omneis à partu pellat. Plinio Aristolochiæ nomen grauidæ dedisse uident, quòd ἀρίστη λοχούσαις: uel, ut idem fatetur, à cõceptu admota uuluis in carne bubula mares figuret. Nihil tamen grauidis & uterũ gestantibus opitulari cõstat: cum in calce uigesimi sexti menses & secũdas ciere idem tradat Plinius, & emortuos partus extrahere, myrrha & pipere additis pota, uel subdita: quod & Dioscoridis cõfirmat sententia. Nemo siquidem potest inficiari noxiam esse pręgnantibus herbam, quæ genitalibus locis menses, secundas, & partus emoliatur, accersatq;: quare in nominis assignatione & uiribus parum sibi constare Plinius uidetur. Cicero libro de diuinatione primo, eius appellationem inuentori retulit inquiens, Quid aristolochia ad morsus serpentium possit, quæ nomen ex inuentore reperit, rem ipsam inuentor ex somnio: posse uideo, quod satis est: cur possit, nescio. Latinis ut Plinius est author, malũ terræ dicit, quòd tuberibus radicum rotundis præsertim fœmina conspiciatur, ac radix in globum rapi modo rotundetur, Græco tamen nobilior nomine quàm Latino. Nec me præterit Theodorum Gazam cyclaminum, malum terræ uertisse. Glycyrrhiza nomen acceptauit, quòd magnã gustanti dulcedinem repræsentet. nanq; qui linguam consuluerit, suauissimũ saporem nõ deesse comperiet. igitur à grato dulcedinis sensu Græci fingendis nominibus felices, uocabulũ indiderunt. Latini eorum imitatione & ueluti uerbum uerbo reddentes, dulcem radicẽ nominarũt. Scythicã Theophrastus appellauit, nondum facta uocabuli recentioris adoptione, quòd Scythæ ad abigendam famem uescantur ea. Siquidem hoc exiguo uictu duodecim sæpe dies esuritionis incõmoda propulsant. Adipsi quoq; uocabulũ huic radici dicarunt, quòd excruciantis sitis querelas discutiat, & eius iniurias cõmanducatu leuet. Centauria nomen inuenit quòd curatus dicitur ea Chiron Centaurus, cum Herculis excepti hospitio, pertractanti arma sagitta excidisset in pedẽ. quare aliqui quoq; chironion uocãt. Nicãder in theriacis huius inuẽtionẽ Chironi assignauit, quã cũ in Pelio mõte niuibus obsito reperisset, hac ut idẽ testat, Pelethronius saltus scatebat. Quapropter id fuit causæ cur posteris pelethronię cognomentum usurpauerit. Aliqui quoq; ab ipsis natalib. appellationẽ indiderunt, quòd Maronius Thra-

ciæ mons

ciæ mons huius sit centauriæ ferax, sicuti tenue centaurion libadion uocant, quod secundum fontes nascitur: Latini fel terræ nuncupant, propter amaritudinem summam: ueteres Galli exacũ, quoniã omnia mala medicamenta potum è corpore exigat per aluum.

Cur Chamæleo uocetur, à uarietate foliorum euenit. mutat enim cum terra colorem, hic niger, illic uiridis, alubi cęruleus, alubi croceus, atq; alijs coloribus, humi in qua nascitur semper exprimit colorẽ: non alter quàm animal chamæleo reddit semper quencunq; proxime attingit, præter rubrum candidumq;. Nanque glaber est omnino, eximiáque cutis leuitate speculi modo proximantia quæcunq; æmulatur, & colorũ uices alternat: quod Ouidius decimoquinto Metamorphoseon cecinit,

Id quoq; quod uentis animal nutritur & aura,
Protinus assimulat tetigit quoscunq; colores.

Simile quiddam de polypo traditur: siquidẽ cuicunq; cirris nixus hæserit saxo, huius consimilem repręsentabit. Quinimò proximi cuiusq; speculario corij leuore faciẽ mentietur: quo fit ut uersicolorio cutis nitore piscatorum oculos præstringat, & insidiantium manus euadat, si Luciano credimus, hoc fretus præstigio. Chamæleonem album ixiam quoq; dici uideo, quia quibusdam in locis uiscum gignit album sub alis foliorũ, maxime circa Canis ortum, quo thura nasci dicuntur, ex quo serpentes nasci fabulantur. Hoc ut mastiche utuntur mulieres in Creta insula. Ut Theophrastus est author lachrymã fundit: nam hodie rusticos Cretes audio sagittarum pennas eo glutinare. Et quòd ricinos canum necet, iuuencas quoq; anginæ modo, quibusdã ulophonon uocãt, quasi cuncta necans: uel ut enarrator Nicãdri tradit ὅλον φονδυλικόν, id est exitiale totum. Cynozolon quoq; propter grauitatem odoris, quod est caninum uirus olens: sicut & cynomazon, quòd in offa, uel pulte necandis carnibus detur. Dipsacus nomẽ inuenit quasi siticulosi, quòd cõcauo alarum sinu rorem uel imbrem concipiat, quo uelut ad abigendas sitis iniurias abutatur.

Labri uenerei nomenclationẽ à carinato foliorum habitu cõtraxit, quæ se anfractuosa sinuant ambage peluim uel lauacrum exprimentia, semperq; rorulenti laticis aut pluuij fideliæ modo tenacia. E Gręcia nonnulli onocardion quasi asini corculum dixerunt, quòd id animal magna cibi huius capiatur uoluptate, & ad eam cum senserit, magna celeritate feratur. Qui græcolatinam uocem quasi carduum asininum, ut eis uenit in mẽtem ita accipi uolunt, hallucinantur: quoniã felices fingendis uocibus Græci rarissime à Latinis uocabula mutuentur, quanto minus dimidiatis uelut latinogręci cõpositiones emendicent. Nanq; Dioscorides ut Romanæ linguæ uoces non horruit, sic uti proferebanť ab eis medicinali materiæ cõmiscuit. Cinara nomen retulit quòd gentilẽ ei puellam in hanc herbam uersam cõminiscãtur. Sunt qui à cinere dictam autumẽt, quo ut Columella & Palladius aiunt, lætatur: sed horum sententiæ non accedo. Quandoquidem ut statim liquebit, cynaræ uocabulum è Græcia uenit in Latium. Vetustissimi quiq; Grai cum poetæ tum oratores cynaræ spinæ meminerunt. Callimachus scriptum reliquit circiter Hircanicum mare montes editos uideri pubentibus syluis uirentes, in quibus spinosa cynara nascatur. Prodidit & idem Chorasmios solis ortum spectare, qui campos habeant & montes, syluestribus arbustis cynaraq; spina uestitos. addidit itidem propter Indũ amnem cynara campos quosdam uirescere. Polemon quoq; humum quãdam tradit uliginosam fontibus scaturire, & ductibus perinde quasi tubis aquam eructare, montes ibidem inhorrescere cynara. Deinceps alibi subdit, Hinc mõs ambitiosus ad amnem porrigitur, excelsus, syluestribus lucis & spina cynara rigens. Sopater Paphius Alexandri magni ętate uiuens in commentarijs quos ædiderat, cynarę uocabulum usurpauit. Ptolomæus Aegypti rex memoriæ prodidit iuxta Berenicem Libyæ, magnam cynaræ uim plerisq; locis prorupisse, qua direpta, milites hunc secuti uictitassent, sibiq; spinis erutis uescẽdam obtulissent. Fecit & Sophocles cynaræ mentionem, sed in Phœnice cynaron protulit inquiens,

Spinam cynaron omnem implere uiam.

Didymus grãmaticus hunc exponẽs locum, cynosbaton, uel si mauis, canis sentem intelligi uoluit: quòd spinosus esset & rubeæ mordacitatis frutex. Quippe cũ Pythia ligneũ canem ipsum uocauit: & Apollinem cõsulenti Locro redditum est oraculũ, urbem inibi capesseret habitãdam, ubi ligneo cane morderetur. in crure tandẽ à rubo uellicatus oppidũ

condidit

condidit. Iis patet ab omni scribentium æuo Græcis usurpatũ cynaræ uocabulũ: id quod
fatetur Athenæus, eam statuens quæ Romanis carduus nominetur, proprie Græcis cy-
naræ nomen usurpasse. Carduo tamen Graiam reddidit originẽ, Romanis à Sicilia, quæ
non procul abest, nomenclaturam detorquẽtibus. Cactos enim Siculis tantum uernacu
la, duarum literarum cõmutatione cardui nomen Latinis effinxit. Quamuis cynaros spi-
na cum per y, uocalem scribatur, à cane quem Græci κύνα dicunt, originem duxisse con-
stat. Vt facile Didymo cynosbaton interpretãti quasi canis sentem uel rubũ assentiar. Igi-
tur esto cynaros acantha, canina spina uel canis rubus. Sed cinara carduus edulis, quæ &
syluestris, agriocinara Græcis dicta, & altilis ubiq; nũc in hortis sata. Neuras nomẽ ob
tinuit quòd neruulenta torosaq; constet radice. phrynion quoq; dicitur à rubetis quibus 10
aduersatur: eas Græci phrynos uocant. Acanthion quasi dixeris spinulam: est enim spi-
næ albæ proxima, minoribus mulris folijs. Acanthus pueri in florem sui nominis uersi
fabula nobilis, παιδέρωτα à puerili, uti suspicor, amore Græci uocant. Aliqui topiariam
cognominarunt, q historiali facilitate in omnes formas uegeta uirensq; trahatur, ut in ua-
rias animalium effigies duci, & figuras exprimere rerum multarum possit. Græci quoque
melamphyllon appellant, q folium saturato uirore nigrescat alijs comparatum, quæ dilu-
tiori colore placẽt. Marmorariam quoq; Latinis audio nominari: quæ uox omnibus Dio-
scoridis exemplaribus deprauata cognoscitur, q acanthi folia columnarum maxime Co
rinthiarum capitulis insculpebantur, quarum identidem tam scapi, q̃ uertices marmore
splendebant. Frondibus acanthi, ut Vitruuius scriptis mãdauit, columnas Corinthias ue 20
teres architecti coronabãt: quarum effigies adhuc hodie nostris sese frequenter oculis of-
fert. Spina appendix uocata, quoniam baccæ in ea puniceo colore nominentur appen
dices, siue, uti ueteres dicebant, ampendices. Lumã pratensis spinę genus appellabant,
& ab eo lumecta & falces lumarias, ut author est Varro, dictam q à terra luunt, id est sol-
uunt eas agricolæ. Ononim dictã Phocion sentit, q asinos, quos ea gens ὄνυς uocat, se
se terentes ad illam, scabentesq; iuuet. Complures quoq; Graij herbam sic appellari pro-
diderũt, quòd in ea se uolutãtes, spinis eius dorsum libẽter affricent & scabant. Binomi-
nem antiquis scriptoribus esse, una tantũ litera mutata, cõstat, rem tamen semper eandem
innuẽtibus. Sunt qui ononim, sunt & qui anonim malint uocitare. Anonis tamen à nõ iu
uando, quòd forsitan nullo iuuamine polleat, dici uidet. siquidẽ aratoribus inimica est, ut 30
uaxq; nimis fruges opprimit, suis aculeis nocet, nisi quis ex aduerso nomẽ indinũ putaue-
rit. Tragacantham Theodorus hirci spinam interpretat. potius tamen crediderim de-
tortũ à Græcis uocabulum, quòd trago spinosæ senti Cretę familiari & congener & simi
lis spectetur. Eryngion ex rei natura nomen credit con traxisse ab eructatu, quẽ Græci
dicunt ἐρυγγάν. Nam si qua forsan capella caulem eryngij morsu sectum ore sustulerit,
totus statim grex uelut attonitus subsistit, relictoq; pascendi studio rei nouæ spectaculo ca
ptus, non prius herbam demirari desinit, q̃ raptum caulem eructarit, aut pastor prorsus ab
stulerit: id quod Aristoteles in nouo grege præsertim usu uenire prodit. post eum Plutar-
chus refert, & Græci cõplures. Hanc à capitulorum numero cẽtum capita cœperunt o-
mnes appellare. Absinthium ab ἀψίνθιον quod tangendo dicimus, ex aduerso nomen 40
Græci deflexerunt: quòd nullum animal ob eximiam amaritudinem hanc herbam attin-
gat. Veteres Graiæ familiæ comici apinthion quoq; conformi etymo quasi imporabilem
pronunciarunt, quòd hanc nemo ob insignem amarorẽ possit ebibere. Hinc Latini absin
thium usurparunt, pro re quæ parum allatura sit uoluptatis, non tamen propter cõmodi-
tatem respuenda. Sic uerebatur Fabius Quintilianus ne liber suus parum mellis, & absin
thij multũ habere uideretur, essetq; salubrior studijs q̃ dulcior. Sic aloen pro amaro, quòd
à palato paucam iniret gratiam, Iuuenalis protulit inquiens,

Plus aloes quàm mellis habet.

Santonicũ gentili regionis uocabulo quam Santones incolunt, ut Galenus est author, co
gnominãt, quod & Dioscorides & Plinius cõfirmant. à Lucio Columella Santonica her 50
ba dicitur, quam iuber ad enecandos uitulorum lumbricos cum arida fico & eruo conte-
ri, & formatum in offam sicut saliuatum demitti. Abrotonum sibi nomen usurpauit ut
Nicandri testat enarrator, quòd cõspectũ, tenerũ, molle, uel delicatũ habeatur, aut quòd
difficilem

difficilem halitum prospiret. Dioscorides à quibusdam glycyn ancona dicit nominari: saneq; uidetur ad historiam & uetus prouerbiũ respicere. ea est huiusmodi. Lydia gens in libidinem effusissima, mulieres ingenuas constuprare in hortis ad hoc flagitium quæsitis, amœnitatibus excultis, aliquandiu impune solita est. demũ Omphale fœmina, dominatione haud magno negotio effœminatis et luxu diffluentibus excussa, cœpit imperitare: ubi eos cruciatibus uarijs affectos ulta est, in uxores eorum desęuijt: inclusas enim eisdem septis prostituit seruitijs, unde uiridario nomẽ Glycys ancon. quod Thelyphthori et Thelythamni uocabulo significatur, ceu abrotono consitus fortasse locus is esset. Stœchas nomen auspicatur à locis in quibus prouenit, quippe à Stœchadibus Massiliensium insulis.
10 Origanum quòd montibus gaudeat appellationem inuenit apud Græcos ἀπὸ τοῦ ὄρους, id est monte, & χαρᾶς, gaudio. nãq; cliuosis lętatur. Herodianus quòd uisum exacuat nomẽ duxisse testatur, ab ὁρᾶν uidere, & γανῶ clarifico, quasi aciem oculorũ illustret. nam ut tradunt, præstat ut oculi clarius cernant. Theodorus grammaticus nomẽ ex aduerso datum putauit, ab ῥιγῶ quod est algeo fieri riganon, quasi rigens censet: & tandem ascita, o, principe litera, in origanon esse confictum, cõtrario tamẽ sensu, quòd minime refrigeret, nam non frigida uelut etymum sonat, sed calida dote præditum est. Ob has uocabuli uarias origines inter se certant Græci grãmatici de syllaba secunda, sitne corripienda an producenda, quã relinquamus eis disputationẽ: id tamen dignum quod de eius genere sciatur, apud Aristophanẽ muliebri sexu legi, quem ferè omnes Attici sunt sequuti: apud Anaxandri-
20 dem uirili sexu proferri: neutro apud Epicharmũ in elegijs. quæ generum discrimina promiscuè recẽtiores Latinos offendes usurpasse. Origani cognomina sunt heracleoticum, onitis, tragoriganum, syluestre. Heracleoticum gentili Heracliæ ciuitatis Ponti cognomine donatũ, in qua maiore pollebat effectu. Cæterę species magis à pecoribus cognomentum detorserunt. Onitis quòd ab asinis impeteretur, appellationẽ deflexit, quare Nicander in theriacis ὀνοπετὴλ λέον origanũ cognominauit, id est asini folium, quòd ipsis grato cibo cederet. Tragoriganon quasi hircinum origanum, nõ alia forsitan ratione quàm quòd eius pabuli uoluptate animal caperetur. Simili modo Heracleũ à nobis dici cunilam gallinaccam Plinius est autor, quòd à gallinis pascatur. In Ponto, inquit Plautus, absinthiũ fit & cunila gallinacea. Dictamni, ut arbitror, appellationem à Dicte Cretẽsi monte Gręcia
30 declinauit, quod inibi solum nec tamen adhuc spatiose nascatur: ubi ceruæ primũ dictamnum ostendêre uulneratæ, eo pastæ statim decidentibus telis, inde dorcadium quasi ceruariam Græci cognominarunt. Vocant enim sua lingua dorcades, quod nos inulos in ceruorum genere minores. A quo etiam effectu beloacos, id est telorũ remedium dixerunt. Nam sagittas & missiles quoscunq; aculeos eo pastu confestim excutiunt. Quod Virgilius duodecimo Aeneidos suæ non omisit sic canens,

Non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo uolucres hæsere sagittæ.

Hinc quidam belotocon, quod infixa spicula quasi partu quodam excluderet: Sic & artemidion quoq; uocant à uenatrice Diana, quæ Artemis Græce dicitur. Si quas forsitan im
40 pressisset cuspides, capræ eo pabulo refigebant. Pseudodictamnum Theophrastus quasi falsum illegitimumq; dici perhibet, quod à priore uiribus degeneret, non oblitum tamen omnino prioris naturæ, sed quòd à natalibus desciscat & feracioribus locis lætius exiliat, à priore facultate deficitur. solent enim nonnunquam loca quædam uires infirmare. Menthæ nomen suauitas odoris (hoc enim significat hedyosmos) apud Græcos mutauit, cùm alioquin mintha uocaretur, unde ueteres nostri menthæ nomen declinarunt. Strabo in Achaia montẽ esse iuxta Pylum scribit Mintham nomine, à Plutonis pellice in hanc herbam conuersa, Proserpinæ inuidia, quæ uocatur, inquit, à quibusdam hedyosmos: quod Ouidius in decimi Metamorphoseon calce cecinit,

An tibi quondam
50 Fœmineos artus in olentes uertere menthas
Persephone licuit?

Mentam quoq; dici putant, quòd odore mentẽ excitet. Non desunt è Gręcis qui minthę uocabulũ ex aduerso ductum esse credant, quòd stercus rem fœtidissimam sua lingua minthon appellent. sic mintham etymo aduerso quòd iucundis-

 sime

ſime redoleat. Quanquam Galenus mintham quandã propoſuit inodoratam, quam uocant calaminthã, quam nonnullis Græcis ſylueſtrem mentham audio nominari. Hanc indigne ferens Ceres odio habuit: quare ſterilem feciſſe fabulantur. Calamintha dicitur quaſi uel bona uel utilis menta: nanq; nidore ſerpentes fugat. quod teſtatur Ariſtophanes his uerbis, συ δ' ὄζεις καλαμίνθης, ὄφεως ἐλασικῆ, hoc eſt, tu calaminthã redoles odore ſerpẽtes abigentem. Niſi quis putet ab κάλου, id eſt ligno, quaſi lignoſam appellari mentham. Thymus, qua etiam uoce ſignificatur animus, Gręcis ab excitando, quod θύειν dicunt, nomen inuenit. Alijs potius hoc placet etymum, Thymos quaſi thyæmos, id eſt ſanguinem impellens. ſic thymiama ſuffimentũ quaſi θυμοῦ ἴαμα, id eſt animi medela & ſolatiũ, quòd langueſcens eo recreatur, dictum putant. Non deſunt tamen qui ab thyo odoriferа herba deductum uelint. Alij potius quod hoſtiarum nidoribus ueteres ſuffiebantur: inde thymiaſis ſuffitio eſt. Frugalis Ariſtophani thymus fuit herba, dicenti in Pluto, τῷ δεσπότῃ ταὐτὸν θύμον φάγοντες, id eſt eũdem cum domino thymum edentes, quod eſt herilem paupertatem participantes. Thymbra ſoli natalis retinet appellationem. eſt enim ſi Stephano credimus, Thymbra oppidum in quo templum Apollini ſacrum: à quo Thymbræi retulit cognomentum. Alij locum eſſe tradunt, quem ſibi ſorte Lycij cõtumaces adoptarunt: habentq; teſtem Homerum Iliados decimo canentem.

πρὸς θύμβρης δ' ἔλαχον λύκιοι, μύσοί τ' ἀγέρωχοι,

Vbi Thymbræo Apollini ædes erat ſacra. A thymbra tamen, quæ acrimoniam guſtui refert, thymbrophagi, quaſi acriuoræ dicti, qui non niſi quibuſdam acrementis palatum titillent. Serpillum à Græco uocabulo, ut author eſt Varro, profluxit una litera commutata, quod dictum ab eo quòd ſerpit. ab Fauonio uſque ab Arcturi exortum, recte è ſeminario transferri iubet. Hiberidem herbam comperit Seruilius Democrates, aſſignato inuentioni eius ſenario Radici odor naſturtij, de quo & cardamantice & cardamina & Apollonio cardame & hiberitis appellata eſt. Galenus hiberida eandem eſſe cum lepidio uocatam conijcit, carmenq; Democratis ipſius prætexuit libro qui Clinicus inſcribitur. Multa de hac Archigenes in epiſtola ad Ariſtonem: eamq; lepidium & agriocardamon, id eſt ſylueſtre naſturtium uocauit. Amaracus Cinarę regis Cypri puer, qui caſu lapſus dum ferret unguenta, fregit alabaſtrum: deinde cum nimio dolore contabuiſſet, uerſus eſt in ſampſucum, quæ ex eius nomine amaracus cœpta eſt appellari. Virgilius,

Vbi mollis amaracus illum
Floribus & dulci aſpirans complectitur umbra.

Serpyllum dictum putat Varro ab eo quòd ſerpat. Melilotum Latini ſertulam campanam, Cato ſertam campanicam uocat, quia folium eius ſit coronamentis dicatum. unde melilotinæ coronæ, Athenęo perquam odoratæ, quæ capiti impoſitæ ardentes febres maximè refrigerant. Panaces ipſo nomine morborum omnium remedia pollicetur: ob id medicamento ad uina, quæ corrumpi nolunt, panaceæ nomen dedere ſcriprores Græci. Panaces Aſclepion dictum aiunt, quòd is filiam Panaciam uocauerit. Liguſticon, quòd Liguriæ montibus innaſcatur, uocabulum detorſit. Galenus unius inuerſione literæ libyſticon appellauit. Paſtinacæ nomen à paſcendo ductum uidetur. natura ei calens ſapor uehemens, alit corpus, & uenerẽ ciere creditur: & ideo, ut Athenęus author eſt, ab aliquibus philtron uocatur. Careum gentis ſuæ nomine nuncupatum & carium & caroum, culinis principale & in Caria laudatiſsimum. Caron Athenæus paſtinacam maiorem eſſe putat, multo præſtantiorẽ ſapore quàm uulgarem paſtinacam. Eſt & radix cara, qua in rebus geſtis à Cæſare Hircius lacti admiſta multum leuaſſe inopiam ſcribit ſimilitudine panis repręſentata. Meminit & Plutarchus, ſed nomen herbæ non reddidit. ῥύτην, id eſt rutam à Peloponenſibus appellari Iolaus eſt autor: à reliqua Græcia peganon, quòd genituram cogat. Plutarchus à ui nomẽ accipere tradit, quoniam ſiccitate, ſuo calore iuta genitale ſemen contrahat. Ob id prægnantibus inimica prorſus intelligitur. Ruta in cibo utuntur propter uiſum muſtela cum angue dimicatura rutam prius edit. Hieracea dicta ex eo eſt, quòd accipitres ſcalpendo eam, & oculis ſucco tinctis obſcuritatem cum ſenſere, diſcutiunt. Apium Græci σέλινον uocant, & ut Horus interpretatur, quaſi ἑλεῖ σεινόμενον, hoc eſt paludibus impulſum. Quapropter Homerus ἑλεοθρεπτὸν σέλινον cognominat

minat, quòd paludosis enatum lætius exurgat. Honos ei in Achaia coronare uictores sacri certaminis. Defunctorum feralibus epulis dicari, & ,ut Plutarchus inquit, sepulchra eo coronari, unde uetus adagium, Indigere apio, de ijs qui profligata ualetudine utuntur. Idem refert Achillem medicum equorum pabulis apium commiscuisse: nec ab re, quòd quum otiosis præter morem equis pedes laborent, nullum apio melius remedium, quo in Iliade usum Achillem inuenies. Smyrnio idem odor qui myrrhæ, unde nomen. hoc & petroselinon syluestre uocari scribit Galenus. Anacreon copsion maluit appellare. Hipposelinon à magnitudine nomen traxit, quippe cum Græci magnis rebus hippo & bu præponant. nanque etiam quòd in palustribus prouenit eleoselinon uocant. Nicander in
10 theriacis eleothrepton selinon, quòd paludis alumnum loco riguo gaudeat. Libanotidis folijs & radice thuris odor, unde nomē. Ferulam non minus à feriendo quàm ferendo dictam uideri facit Hippocrates, qui eam plestinga uocauit. Asinis gratissimæ sunt in pabulo ferulæ, cæteris iumentis præsentaneo ueneno. Qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. natura earum murenis infestissima, moriuntur ea tactæ.

Peucedanū nomen inuenit à pinu, ut myrtidanum à myrto. quanquam & amaritudinem significat apud Poetas, celebrata inter primas herba. Ammoniacum dicitur quoniam stillet in arenis iuxta Iouis Ammonis oraculum resinæ modo aut gummi. ipsum thrausma thuris habet masculi similitudinem, phyrama uero pingue resinosumq́.

Delphinij folia delphinorum effigiem repræsentāt, inde tractum nomen. Alysson ita
20 dictum quoniam rabiem canum defendat. Hanc herbam tradit Plutarchus nō modo manu tenentes, sed aspicientes quoque rabie liberari. Quapropter consita speluncis prope ouilia, gregibus pecudum magnum adfert iuuamentum, quòd à rabiei periculo armenta uindicet. Atractylide pro colu antiquæ mulieres utebantur. unde proprie nomen. Clinopodion nominatur quòd flores ex interuallis lecti pedum speciem præbent.
Lilium è Iunonis lacte natum Græci perhibent, respersa terra dum Hercule dormientis uberibus admoto, mox post suctum digresso late fluxit: ob id & Iunonia rosa lilium à nostris dicitur. Nicander Aphrodites charma, hoc est quasi Veneris uolupe cognominari à quibusdam cecinit. In Co insula ex Alexandri statua enatam in capite ambrosiam Carystius, quæ nihil aliud sit quàm lilium, memoriæ proditum reliquit. lilium Græci crinon,
30 & fruticem eius crinoniam quasi liliarium nominant, ut rosarium & uiolarium. Honor uiolis apud antiquos post rosam & lilium. Violam idcirco dictam ion Gæcis putant, quòd cum Io in uaccam ab Ioue cōuersa est, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoque uiolam imitatione græca quasi uitulam uideri possunt appellasse. Nanq; uitula extrita, t, litera in uiulam ad nos transit. Nymphæa nata traditur à nympha, zelotypia erga Herculem mortua: quare heracleam uocant aliqui, alij ropalon à radice clauę simili. Gentianam inuenit Gentius rex Illyriorum ubique nascentem, in Illyrico tamen præstantissimam. Inuenit & Lysimachus lysimachiam quæ ab eo nomen retinet, celebratā Erasistrato: aut quia uis tanta herbæ, ut iumentis discordantibus imposita iugo asperitatem cohibeat. quare à dissoluenda dissidentium pugna non inepte lysimachia ui-
40 debitur appellata. Ipsi Mithridati Crateuas adscribit unam mithridatiam uocatam, alteram scordion ipsius manu adscriptam. Polemoniam, alij philetæriam à certamine regum inuentionis appellant, Cappadoces chiliodynamin, quòd innumeris sit prædita uiribus. Eupatorium regiam autoritatem habet. Centaurea curatus dicitur Chiron, cum Herculis excepti hospitio pertractanti arma, sagitta in pedem excidisset: quare aliqui chironion uocant. Aliud centaurium minus quòd fel terræ uocant, propter amaritudinem summam: Galli exacum, quoniam omnia mala medicamenta potum exigat per aluum. Est & centauris cognomēto triorchis. Theophrastus defendi eam impugnariq́; colligentes tradit à triorche accipitrum genere, à quo nomen accepit. qui eam secat, rarum est ut non uulneret sese. Clymenos à rege appellata herba dicitur. Mulieres quoque gloriam
50 herbarum affectauere, in quibus Artemisia Mausoli uxor adoptata herba, quæ antea parthenis uocabatur. Sunt qui ab Artemide artemisiam cognominatam putent, quoniam priuatim medicatur fœminarum malis. Euphorbiam Iuba Ptolemæi pater appellauit, nomine inuentoris medici sui, fratris Musæ à quo Cæsar Augustus cōseruatus est, dicato

herbæ priuatim uolumine inuenere herbas & singulæ gentes. Scythia eã primũ quæ scy-
thice nominatur, circa Bœotiã nascens, prædulcis. aliã quoq; utilissimã quam spartaniam
uocant. Magna & ea cõmendatio, φ in ore eam habentes famẽ sitimq; non sentiunt. Tra
dunt ijs duabus herbis duodenos dies Scythas durare in fame sitiq;. Ischæmonen Thracia
inuenit, qua ferunt sanguinẽ sisti non aperta modo uena, sed etiã præcisa: sic à cohibendo
sanguine nomen adinuenit. Vetones in Hispania eam inuenerũt quæ uetonica dicitur in
Gallia. in eadẽ Hispania per Augusti tempora à Cantabris reperta est cantabrica. Secuta
ætas inuenit herbã in Marsis repertam in aquiculis circa uicum Netuesiæ, uocatur consi-
ligo. Britanica in insulis oceani aut in confini Britaniæ oceano reperta, cuius florem uibo
nes uocant. Strabo author est ad Vibonem oppidum è Sicilia Proserpinam migrasse ad
legendos flores, ubi matronæ collectis eis texunt coronas, hincq; repertum coronis flores
nectere. unde putandum uibonum florum nomen uenisse. Ii collecti antequam tonitrua
audiant et deuorati, securos in totũ annũ reddebant milites Cęsaris Germanici à morbis,
ut diximus in mentione huius. Propinqua Viboni Penlia, quæ nomẽ petilio flori dedit in
Lucanis: nisi quis à Petilio Romæ luco putet appellatum. Animalia quoq; inuenere her-
bas, in primis chelidoniam: hac hirundines oculis pullorum in nido restituunt usum. Et
ut quidam uolunt, etiam erutis oculis: aduentuq; hirundinum floret, & discessu marce-
scit, unde nomen. Inuenerunt & canes cananiam qua fastidium discutiũt, eamq; in nostro
conspectu mandunt. Elaphoboscum ceruæ simplicius demonstrarunt. Item seseli enixæ.
Dictamnum uulneratæ capræ eo pastæ statim decidentibus telis. Inter nobilissimas aristo
lochiæ nomen dedisse grauidæ uidentur, quoniã etiam ἀρίσαι λεχόσαις, hoc est puerperis
optimæ: quamuis ut Ciceroni primo de diuinatione placet, nomen ex inuentore reperit,
rem ipsam inuentor ex somnio. Vetustissima inuenta est pęonia, autorisq; nomen retinet.
Alijs etiam causis nomina uidentur herbis indita. Fœniculũ dici putant, quòd fatum ma-
gno cum fœnore semen reddat. Hoc nobilitauere serpẽtes gustatu senectã exuendo, ocu
lorum aciem succo eius reficiendo: unde intellectum est hominum quoq; caliginem eo re
leuari. Græci μάραθρον uocant. Cæcutientibus (ut Nicander tradit) anguibus, cum uere
suas speluncas exeunt, marathri succo acies oculorum hebetata restituitur. Addũt & dra-
cones non id esse modo, sed oculos quoq; linere. Marathrum Græcis dictum putauerim,
à marcescendo, φ ad cõdienda plurima cum inarueris cõmendatissimũ. Anagyris odore
tetro prouerbium peperit, in eos iactari solitũ, qui offutura sibi cõmouẽt. Sũt qui nauteã
à Plauto uocari putent in Asinaria: sed autorem non habent. Nauteam uero herbam esse
grauem scribit Festus, qua coriarij utantur, à naui dictam, quasi nauseam. Lithospermon
Gręci uocant, quòd semina tanquam calculos ferat candore & rotũditate margaritarum,
duritia uero lapidea. Sũma amaranti natura in nomine est, appellato quoniam non mar-
cescit. Coris Hippocrates coren uocat, ut Galenus inquit, argumento seminis, quod pu
pillæ similitudinem repræsentat. Androsæmon, quòd aut floribus aut coma tritis homi-
nis sanguinem referat. Gramen Matri consecrauit antiquitas, quòd ex humano sangui-
ne procreatum crediderit. Quidam Saturno dicant, quòd ab eo satum primo perhibeant.
Glaucum uero immortalitatem, huius herbæ cibo cõsecutum Athenæus existimat, Ae-
schionis poetæ uersibus hærens. Echion dictam uolunt quòd contra bestiarũ ictus sit uti-
lis, alij quòd florescit capitulis uiperæ similibus: rectius Dioscorides quòd floribus insunt
semina uiperinis capitibus non diuersa. Alcibion cognominari echin Nicander narrat, ut
putant, ab inuentore: echin quòd ictos à uipera sanet. Sideritis Achilleos dicitur quoni-
am inuenerit eam Achilles Chironis discipulus, qua uulneribus mederetur, & Telephũ
sanauerit. Alij primum æruginem inuenisse tradunt utilissimam emplastris: ideoq; pin-
gitur, ex cuspide decutiens eam gladio in uulnus. Helxinæ in lappaceis capitibus semina
uestibus adhærentia, unde nomen ductum uolunt. Hippuris uel equisetum, est autẽ pilus
terræ, equinę seræ similis, unde tam gręce quàm latine nomen. hanc Dioscorides herbam
à Romanis salicem uocari tradit, de qua fortasse Verrius homo doctus apud Festum in-
tellexerit, cum dicit uirgulti genus esse salicem, non ridicule, ut idem Festus carpit, inter-
pretatus, quòd ea celeritate crescat ut salire uideatur; nam & iteam quasi salicem & anaba
sin à scandendi more uocitant. Lichen Græcis dicitur, quoniam contra lichenas remedijs
omnibus

omnibus anteponitur, aut quòd lambat petras: nam eis hærens semper adnascitur. Chrysocome comas habet auri fulgore splendentes, unde nomen. Helichrysos ad solis repercussum comantibus in orbē folijs fulgore auri, à quo nomen. Alij à uirgine Ephesia quæ hoc flore prima coronauerit Dianam. Coronari eo & deos Ptolemæus rex Aegypti diligentissime curauit gloriam parere coronatis flore creditur. Galenus hanc amarāti nomine significat. nam corymbos eius nunquam marcescere Plinius scriptū reliquit. Philostratus coronari quoq; sepulturas adfirmat, atq; Thessalos instituisse primos ad tumulum Achillis. Peristereon Græcis uocata, quòd columbæ in ea mansitent, à Latinis uerbena & uerbenaca, quam uel fœdera facturi uel bella indictum ferebant. Hyacinthum comita-
10 tur fabula duplex, luctum præferens eius quē Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore æditum: ita discurrentibus uenis, ut græcarum literarum figura A I legatur inscripta. Pausanias florem qui natus sit extincto Aiace apud Salamina credi refert æditum primo, nec hyacinthum, sed literis hyacintho similem uideri, ex candido rubentem ac lilio minorem. Idem autor Cosmosandalon florem hyacinthum uidetur interpretari, quo coronatos festa, quæ Chthonia uocant, agere tradidit. Dioscorides hyacinthum à Romanis affirmat uaccinium appellari, hyacinthumq; in carmine Virgilium uocasse testatur Seruius. Narcissum Græci fabulātur Cephisi amnis & Liriopes nymphæ filium, ob eximiam pulchritudinem à pluribus nymphis amatum, desiderio potiundæ nymphæ tādem contabuisse, mutatumq; in florem sui nominis. Narcissum à narce non à fabuloso puero Plinius existi-
20 mat, quòd neruis inimicus sit & caput grauet. Narcissum appellari Plutarchus memorat quòd neruos hebetet, grauitatemq; stupidam inferat. Ideo Sophocles magnorū deorum, hoc est terrestrium, uetus coronamentum appellauit. Idem Plutarchus refert eos hallucinari qui amethyston arbitrantur nominari tam herbam quàm lapidem quòd ebrietatem discutiat. uocatur utraq; à diluto uini colore, quem gemma & folium herbę referunt. Papauer Græcis μήκων ἀπὸ τοῦ μὴ κονεῖν, hoc est non ministrando dicitū: quòd suis fungi munijs uescentes non patiatur. Siquidem ut Plutarchus proditum reliquit, qui prodeūtem auram, halitumúe cum legitur succus, non animaduertunt, otio torpētes cōcidūt. Hyoscyamum Gręci uidentur appellasse quasi suillam fabam, propterea quod, ut Aelianus inquit, pastu huius herbæ resoluantur & conuellantur apri sed remedium nouere: aquas enim statim
30 adeunt & cancros uenantur, atq; ita protinus saluti restituuntur. Psyllium semē in baccis effigie pulicis fert, inde nomen. Aconitum fabulæ narrant ex spumis Cerberi ortum extrahente ab inferis Hercule, ideoq; apud Heracleam ponticam, ubi monstratur eius ad inferos aditus, gigni. Alij uomitione eius natum asserunt. nam Cerberus ab inferis euocatus, solis lucem non ferens euomuisse perhibetur, quo uomitu enatum aconitum fabulantur. Nascitur in cautibus nudis quas aconas uocant, & ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta ne puluere quidem nutriente. Hanc aliqui rationem sequuntur. Alij quoniam uis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem detrahendam, statimq; admota uelocior sentiretur. Alij à pago, siue oppidulo, siue portu Mariandynorum ad Herculeam ita nominato. Alij quoniam procul & è longinquo mures necat myoctonon appellare
40 malunt, nanq; solo tactu extinguuntur. Alij pardalianches, quoniam solo gustatu pantheras strangulet: alij lycoctonon quia lupos perimat. Alij thelyctonon quòd tactis fœminini sexus animalium genitalibus eo die inferat mortem. Fungus ut quidam uolunt, à funere deflectitur multi uenenati, qui diluto rubore, rancido aspectu, liuido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro cognoscuntur. Græci mycetas ab ensis capulo uel summo uertice uaginam occludentis appellarunt, à quo procidente Mycenæ nomen deduxerunt; uel ab insigni nympha cuius Homerus meminit ita canens,

Alcmene, Tyro, & sertis redimita Mycene.

Ephemerum dictum, quòd intra diem iugulet: feruorum in desperatione confugium. Vrticam ab urendo dictam putamus, quòd pruritum pustulasq; igni similes excitet. Græce
50 ἀκαλήφη ut Atheneus putat, quòd prurigine cieat nec iucundo tactu. Cniden alij uocant, quòd uellicet & suo morsu sensum lacessat. Cytisus frutex in Cytno insula inuentus, inde translatus in omnes Cycladas, mox in urbes græcas, magno casei prouentu. Adianti nomen ab euentu, quòd folium eius perfusum mersumq; aqua non madeat, sed simile sic-

co uideatur. Callitrichon & Polytrichon à capillo dicitur quem tingit, crispum densumque faciens. Smilax omnibus sacris & coronis infausta, quoniam sit lugubris, uirgine huius nominis propter amorem iuuenis Croci mutata in hunc fruticem: id uulgus ignorans plerunque sua festa polluebat. Elleboron Græci uolunt appellari quòd cibum corporis eripiat. Sed melampodium iccirco dicitur, quia Melampodem inuentorē habeat, quem alij diuinationis peritum, alij pastorem fuisse tradunt, & furentes Prœti filias Elegen & Celænen dato caprarum lacte, quas elleboro purgatas animaduertisset, sanasse in Arcadia prope Clitorium fontem. Latini ueratrum ideo putant appellari, quòd mentem ad uertat. Tithymalum Latini lactucam marinam, aliqui lactariam, quia & Græci galactida nuncupare soleant. Croton Latinis ricinus appellatur, utrunque à similitudine animalis, canibus præcipuè infesti. Linozostis herba à Mercurio inuenta: ideoque apud Græcos ἑρμοῦ πόαν & ἑρμοῦ βοτάνην, hoc est herbam Mercurij multi uocant. Cnecon pro candido aut flauo Theocritus usurpat, cuius semen candidissimum conspicitur. Heliotropion Celso solaris herba dicitur, quòd circumagat se cum sole, ut ortum eius mane spectet, & eius iter ad occasum usque etiam nubilo die sequatur. Noctu uelut syderis desiderio florem contrahit, ut nomen indicat. Sed de his hactenus, in priuatis singulorum mentionibus longe plura duce deo dabuntur.

Ratio medicaminum & uires. Cap. XXI

S

Ed ut rem ipsam ab abstrusiori medicinæ penu abditisque penetralibus reperamus, medicamentum id proprie dici solet, quod nostram immutat naturam. Cuius uis aut si mauis facultas, effectrix quædam causa noscitur quę aut protinus, & actu in opus exeat, uel excalfaciendi ut ignis, uel refrigerandi ut glaciei: aut futura quadam aptitudine, ut pyrethrum ad calfactionem promptum est, altercum ad refrigerationem natum. Vis medicamenti nomen accipit ab effectu quem præstat, à parte corporis cui præcipue dicatur, à uitio cui medetur. Effectus uel à principibus qualitatibus, uel ab ipsius substantiæ concretu, uel ab utrisque proficiscitur. Principes qualitates, calor, frigus, humor, siccitas. excalfacit calor, refrigerat frigus, humectat humor, arefacit siccitas. Substantiæ concretus aut crassus aut tenuis cognoscitur. Medicamentum sibi nomen asciscit aut è membro cui adhibetur, aut priuatim ac peculiariter auxiliatur, ut iecorarium iocineris uitijs opitulatur: spleneticum lienis morbis subuenit: oculare oculorum remedio est: stomachicum stomachi malis medetur: auriculare auribus incommodo tentatis succurrit. Sic ab alijs partibus quibus auxilio sunt, appellationes suas reliqua medicamenta contrahunt. A uitio quoque cui subueniunt nomina sua mutuantur, ut podagricum quod podagris auxilio est. Articulare quòd artuum cruciatibus prodest. Nephriticum quod renum uitia discutit. Ischiadicum quòd coxendicum mulcet dolores. Pleuriticum quod laterum malis aut inflammationibus remedium præbeat. Tussiculare quòd tussis molestias lenit. Simili modo quę calculos comminuunt & lapillos frangunt, quæque alios tollunt affectus, ab ijs appellationes sibi uendicant. Medicamentum ergo duplici ratione corpus immutare solet. Primario ac per se, ut quæ suopte ingenio uel refrigerant aut calfaciunt: aut per euentum rei non suapte natura: exempli causa, ut calida quæ excalfactum ab eis humorem eliciunt & euocant à corpore, summoto calore, refrigerare perhibentur. Frigida uero quæ densata cute sic intus calorem coerceant, ut nihil huius expiret corpus, retento calore calfacere usu uenit. Per se & primario calfacere, refrigerare, humectare, resiccare dicuntur, quæ adhibita corpori ab initio ad finem usque magis atque magis suum calfaciendi, refrigerandi, humectandi uel resiccandi munus prosequuntur. Id muneris certo naturarum ordine præstatur, quare ueteres medici hæc officia in quasdam ueluti classes distribuunt, & in abscessus quosdam uel sedes digerunt: ita ut nonnulla primæ classis censeantur, alia secundas sedes sibi uendicant, alia sibi tertios abscessus usurpant, alia sibi quartum, quasi summum ordinem arrogant. Primæ classis, uel ordinis, uel abscessus (nam idem hac nominũ ambage intelligitur) medicamentũ censeť, quod calfacit, refrigerat, humefacit, exiccat in euidẽti quodam successu, Secundæ classi uel ordini dicanť, quæ manifesto refrigerãdi, calfaciendi, humectãdi, resiccãdi munus obeũt. Tertio abscessui tribuunť, quę in suo quęque genere uehementer citra tamẽ summũ, excalfaciunt, refrigerant, humectant, uel resiccant. Quar

tam claſſem ſibi arrogantia calida, urendi licentiam nanciſcuntur, cruſtas aduſtis ſimiles creant. Frigida quæ quartum ſibi aſciſcunt ordinem, extinguendi ſortiuntur efficaciam. In ijs ſedibus quartis nec humida nec ſicca collocantur, cum patientium nomen meruerint, indignæ ſunt qualitates, quæ ſummum hoc opus uel attentent, uel aggrediantur, niſi inſigni calore iutæ, quo duce tunc agere conantur, alioqui ſola patiendi conditione contentæ. Quapropter in tertia claſſe ſiccum citra additum calorem aut frigus, ſummam ſuam uim exequitur. Item humidum in eodem abſceſſu tertio ſummam humectandi poſſidet facultatem, ſi non adiuncti uel caloris uel frigoris beneficio ſuum munus ſuccreſcat. Et ijdem ſecundarum uirium quæ ex ijs principibus enaſcuntur qualitatibus,
10 ordines aſſignari poſſunt, ita ut ſtringens, denſans, repellens: primo, ſecundo, tertio, quartóque receſſu facile notentur. Porrò calidi frigidiq; munera uel effectus non parum iuuant concrementi tenuitas, aut craſſities. Siquidem calida craſſiorem coalitum nacta acrius mordent, ac uellicant, ac uehementius exulcerant. Calida quæ tenui concretu pollent, calfaciunt quidem mordentqúe interdum ac urũt, ſed multo minus quàm quæ craſſam ſortiuntur conditionem. Frigida uero quæ tenui ualent cõcretu, in altum acta penetrant, uehementiorem morſum imprimunt. Frigida craſſitiem nacta extimam cutis ſuperficiem non ſubeunt, nec uellicant. Cæterum tenuia perquam facile in minutiſſima queq; fatiſcunt: craſſa ægre diſſoluuntur. Dura glutinoſa uix aut nullo fere modo reſoluta dehiſcunt. fragilia molliaq; citra negotium, modò glutine careant, diſſolutioni patent. Vim
20 in ſuum actum uetat redigi partium medicamenti craſſities, quæ minus diſſolutioni eſt oportuna. Huic ſuffragatur corporis duritia, quæ eſt impedimento, quominus quod allicit calor, repugnante meatuum denſitate imperuióque tranſitu per anguſtias euadere poſſit. relegat reducitq; natiuus calor intrò ad ſe alliciens, extenuans, comminuens. Tenue calidum humores digerit, nec in corpus propellit. Tenue uero humidum tepẽsq; prompte membra ſubit, nec facile diſcutitur. ideo plurimo perfundit humore, præſertim ſi leuiter aſtringat. Siquidem quod leui præditum eſt aſtrictione, ſi humidum, tepens, ac tenue fuerit, prætenues particulas in meatus ingreſſas in profundum impellens inſinuat, altiusq; ſubire cogit, præterea ſummam cutis faciem denſans aſtringit. Quo fit ut quod intrò propulſum altius inſedit, regredi & foras euadere nõ patiatur, occluſis quibus eua-
30 neſcat ſpiraculis: quare corpus imbuens efficaciſſime perhumectat. Cæterum frigida craſſiore concretu prædita ſuperficiem denſant, occludunt meatus, ſubſtantiam contrahunt, & obſtipant, humorem intromitti uel ſubire prohibent: quapropter humectationi contrauenientia reſiſtunt. Porrò à principibus qualitatibus, calorem dico, frigus, humorem, ſiccitatemqúe, ſecundæ ducunt originem. Nempe uis emolliens calore & humore prouenit: indurans frigore & humore naſcitur: laxans humore gignitur immodico: tenſoria ex nimia ſiccitate proficiſcitur: conſopiens ex uehementi frigore. Et ne reliquæ ommittantur, ex ſubſtantiæ coalitu proueniunt extenuatoria uis inciſoriáque tenuitate. Emplaſtica craſſitie ex ambabus naſcuntur: aſtrictoria ex frigore & craſſitie: denſatoria ex aqueo frigore: repultrix ex frigore & craſſitie: incraſſans ex frigore & craſ-
40 ſitie: rarefactrix ex calore & ſiccitate: cum ſubſtantia tenui digerẽs ex calore & tenuitate: dolorem leuans quam uocant anodynon, ex calore & tenuitate. Deterſoria ex calore & craſſitie. expurgatoria ex calore & craſſitie, ſed minori quàm deterſoria: attractoria ex calore & tenuitate: diſrumpens ex igneo calore: amburens uis & exedens ex uehementi calore & craſſitie gignuntur. mordens ex tenui frigore & craſſo calore perficitur. Sudores & urinas ciens ex uehementer calida tenuique ſubſtantia. Excretionem iuuans ex calida & incidente naſcitur materia. Purgatoria ex calore & ſubſtantiæ ſimilitudine prodit. Lac creans à familiari & modice calida procedit ſubſtantia: augens lactis ubertatem ex calida nequaquàm reſiccante: imminuens lactis prouentum ex frigida, cogente & incraſſante ſubſtantia: extinguens lactis abundantiam ex frigida, ſiccaq; tota ſubſtan-
50 tia. Nec ſecus ſemen genitale creans ex tota familiari & mediocriter calida prodit ſubſtantia. Genituram adaugens ex calida non exiccante conflatur. Cohibens uis ex frigida cogente & incraſſante uenit ſubſtantia: reſtingens geniturã, ex frigida, ſicca, familiari aduerſa cõtrahitur. Carnẽ creans naſcitur ex reſiccante & detergente ſibi primã claſſem

 uendican

uendicante materia: carnem absumens ex calida, ſicca, tenuique prodit. Cicatricem ob-
ducens ex frigida & astringente fit ſubſtantia. Glutinatrix facultas ex ſicca & cogente
materia. Cruſtam inducens ex calida & deurente. Delibutoria uis ex calido, frigido, hu-
mido uel ſicco: quòd tota ſubſtātia naturæ aduerſetur. Reſiſtens uenenis calore, frigore,
humore, ſiccitate, adiuuante totius ſubſtantiæ ſimilitudine. Cæterum harum qualitatum
indices habentur ipſi ſapores, dotesq́ue naturæ nobis oſtendunt. ij cognoſcuntur hac
ſerie. Aſtringens, acidus, amarus, inſipidus, acris, ſalſus, oleoſus, dulcis. Quandoquidem
aſtringens terreſtri, craſſa, frigidaq́; conſtat ſubſtantia: quapropter non immerito dotes
habet quę contrahant, ſtringant, denſent, repellant, refrigerent, exiccent, ſed in ſuperficie
magis. Acidus aquoſæ, ſubtilis & frigidæ eſt ſubſtantiæ: proinde citra calfactionem inci-
dit, extenuat, diuidit, mordet, infarctus obſtruētes expedit, repurgatq́;. Amarus ſapor ter-
reus, à calore exactè elaboratus, tenuior aſtringēte, & acri craſſior, calidus ſimulq́; ſiccus,
tenuis unaq́; terreſtris: idcirco citra manifeſtum calorē expurgat, deterget, attenuat, inci-
ditq́;. menſes ciet, à pectore pus extrahit, comitiali morbo medetur. Inſipidus ſapor frigi-
dus ſentitur & aqueus: ideo cogit, contrahit, incraſſat, denſat, extinguit, ſtupefacit. Acris
eximiè calidus ignea præditus eſt dote: quapropter extenuat, purgat, calfacit, attrahit, di-
gerit, incidit, urinas pellit, ſudores ciet, menſes trahit, diſrumpit, exeſt, adurit, carnem col-
liquat, incruſtat, excreationes adiuuat. Acria naturæ aduerſantur uel tota ſubſtantia uel
ſolo calore. Quæ ſolo calore contraria ſunt, tenuem uel craſſam ſortiuntur ſubſtantiam.
Acria craſſamentum nacta erodunt interna, inteſtinam concitant exulcerationem: te-
nuem poſſidentia coalitum acria, menſes pellunt, ſudores cient, halitum diſcutiunt, ex-
cretionibus auxiliantur. Sed acria quæ ſibi humorem adſciuerunt, edendo ſunt. Salſus
ſapor terreſtrē calidamq́; ſibi uendicat naturam: ideo cogit, denſat, contrahit, cōſtringit, le-
uiter digerit, condit, abſterget, exiccat. Dulcis ſapor calorem hac lege poſſidet noti ut no-
xā inferat, modicè tamen noſtrū uincit calorē: quare concoquit ac maturat, laxat, rarefa-
citq́;. Oleoſus ſapor aqueā aeriamq́; cōcepit naturā: quapropter humectat, emollit, laxat.
Duritia contrahitur cōgelatione, repletione, aut harū coniugio. Congelationē uehemēs
frigus adfert. cauſam exhibet frigoris quod foris incidit, aut propria partis intemperies,
aut humor confluus in partē decūbens. Foris incidit aer, aqua, medicamentū. Siccitas cō-
trahitur uehementi inſolatu, lōgiore inedia, ardenti febre, ſiccantiū medicaminū uſu. Igi-
tur quod ſiccitate fuit obduratū, humectationē deſiderat: quod gelatu coneretum obdu-
ruit, calfactionē efflagitat: quod plenitudine dureſcens turget, inaniri depoſcit. Quæ uerò
partim ſiccitate partim oppletione occalluerunt, & calfieri & uacuari poſtulant: quæ etiā
frigore & ſiccitate cōdureſcunt, madefieri quærunt. Porrò emolliri proprie dicuntur quę
cōgelatu duritiā contraxerunt, in quibus humorem præter inſtitutum naturæ coaluiſſe
certum eſt. Oppleta refrigerantibus inaniuntur, aut calfacientibus, peculiarius tamen
ſiccantibus. Refrigerantia uel introrſum humore propellendo, uel cum calore excluden
do uacuant. Calida uero inaniunt hac ratiotie, quòd humorem digerant in uaporem
& per halitum excutiant. Reſiccātia uacuant quòd humorem exhauriant ebibántque,
aut partem immutent. Itaque emollientia proprie calorem obtinent noſtro maiuſculum,
ſed nō uehementē, humoremq́; noſtro minorem, idcirco aliquantulū reſiccatit. Duritiam
tenſio ſequitur: mollitiē laxatio Sentiunt laxitatē ligamenta, tendones, cutis ipſa, eiq́; ſub
diti muſculi cum copioſo humore imbuuntur. Tenſionem experiuntur partes quæ per-
frictionum iniurijs patuerunt, aut ariditate rigent, aut inflammationibus obſidentur, aut
duritia tumētes occalleſcunt, aut copia carnis extuberāt. ita laxare credūtur quæ inaniūt,
emolliunt, humectant, calfaciunt, & quę tumorem præter naturę decretum proſilientē di
ſcutiunt. Cæterū quæ puri mouēdo ſunt, ac immaturorum concoctionē moliuntur, calo
rem poſſident noſtro q̄; ſimillimū, uernaculumq́; corporis humorē nec adaugent nec im-
minuūt, ſed fouēt, aſcititiumq́; in ſpatijs receptū digerūt. Quin & igniculos natiui caloris
fomites ampliāt: idcirco emplaſticā uim adipiſcātur, oportet, ſimul ut cutis ſpiracula mea
tus ſuo infarctu claudant, ſimul ut impedimento ſint ne diſſipatus calor euaneſcat, ſed
hoc fretus adminiculo ſeſe recolligat. Emplaſticum medicamen aut glutinoſo aut ſicco
conſtat habitu. utrunque meatibus illitum tenax obhæret: ſed ſiccum terreſtri conſtat
natura

natura mediam calidorum frigidorumq; sedem sibi uendicat, aut paulum ad frigoris latus inclinans uergit. porrò glutinosum aerio aquoso terrestriq; concretu conflatur. Ad idem ferè genus referuntur quæ sordem creant, quibus aduersantur ea quæ spurcitiæ detergendæ naturam conceperunt: quemadmodum cum emplasticis pugnant, quæ meatus infarctos expediunt, ecphractica græci uocant. Siquidem detergetur & cutis & ulcerum conspurcata sordes medicamēto, quod corporis crassamento pollet. Extricātur impacti meatus, repurganturq; ijs auxilijs quæ tenuiorē nanciscūtur materiā. Detergere solent amara, nitrosa, dulcia. infarctus laxāt ac expurgāt tam externos q̄ intestinos nitrosa amaraq;: sed interius astrictionē desiderant, foris exquisitiori sorte contenta: quando nitrosa & amara
10 meatus grādes, qui in conceptaculis interioribus patent, & in uisceribus hiant, detergere & repurgare possunt: exiguos arctosq; meatus, quales in cute cernuntur, prius astringendo claudunt quàm sordem repurgare ualeant. Sic absynthium intus purgare potest, foris nō potest. Incidens medicamentum siue calida siue frigida sit præditum natura, tenui substantia pollet. Quapropter tam cutaneos meatus quàm carni subditos subit, offendensq; impactos illis humores etiam lentos minutatim dissecat, dissectos ut expulsioni facile cedentes, excutit. Ideo ab emplastico glutinoso aduersa natura dissidet. Extenuans medicamentum calore, corporis sui subtilitate fretū, facile meatus subintrat, & crasso occurrens humori, sese causa suæ tenuitatis insinuat, hac ratione extenuandi præbet effectū. Incrassans auxilium frigido, terrestri, uel aqueo concretu gaudet, frigore cogens & coactu in-
20 crassans. Rarefaciēs præsidiū modicè calidum & minime siccum nascitur, partium tenuitate ualens: ideo diffundit, laxat, & cutis meatus dilatat, aut quod idem est, rarefacit. Aperiunt medicinæ bifariā, aut proprio ingenio & per se, ut quæ uenarū spiracula laxent, earumq; ora aperiant. hoc munus præstant calidæ nullā adurendi licentiā nactæ, crassitudine particularū insignes & ignea ui pollētes acri uellicatu, anastomica Græci nominant. Ab euētu & improprie aperiunt quæ detergendi, uacuādi & repurgandi naturā habent. Pugnant densanna medicamēta rarefacientibus, & cōstringentia aperiētibus. Densant itaq; frigida nō utiq; terrea nec aeria, sed aquea. nanq; propter mollitiem leuiter contrahunt ac substringunt, tenues cutis meatus obdensant, totum tamen instrumentū constringere nequeunt. Cōstringens seu contrahens medicamentū crasso corpore cōstare debet, hiantia
30 uasorum ora concludere, exiguos meatus non subire, sed foris incumbere. Siquidem suo frigore intro premit atque contrahit, humorem depascens resiccat, roboratq; partem. Repellit frigidum crassæ substantiæ coniunctum, meatus astringit. Constringens retro compellit humorem. Attractorium medicamentum aut naturę nascitur sponte, ut thapsia: aut ex putrilagine originem ducit, ut fimum. Attrahit substantiæ similitudinis causa, ut bilem scammoniū, calore magis si tenuitas sit adiuncta. quippe cum extenuando sequacē atque prōpriorem tractui reddit humorem: rubore ac pustulas in superficie eliciens excitat: digerit in halitum quod nec uehementi calore nec ariditate multa præditum est. Tenuitate partium pollens, ideo meatus aperit, humorem extenuat, tenuatum in uaporem exoluit ac dissipat. Medicamentum quod dolorem abigit anodynum Græci nominant, duplex
40 habetur: uerum, quod dolorem tantum mulcet: hoc temperamento calidius euasit, ita ut quod partibus hærens insedit atq; dolorem creabat, digerat, rarefaciat, extenuet, concoquat & ad æqualitatē perducat. In partes decūbit & eisdē cohęret acris humor, lętus, crassus. Insidet & uaporosus spiritus, algens tenax. Anodynum nō uerū uocant quod eximio frigore sensum sopit: uel quod humoris acrimoniam dolorem creantis demulcens hebetat, ut lac, oleum, & alia dulcia. item quod affectum sanat. Summe refrigerat quod sensum consopit, ita ut delegatam à cerebro uim menbrum algens excipere nequeat: id non astringit, quòd aquosam sibi conditionem adsciuit. Quæ uehementem urendi licentiam nanciscuntur, eximium cum crassā substantia calorem possident: quapropter erodunt, exedunt, excruciant. quæ mitiore adurendi sorte contenta sunt, calida nascuntur, te-
50 nuitateqúe partium ualent: ideo non uellicant, non morsu lacessunt, nec crustas creant: sed citra morsum, citra doloris sensum carnes colliquant. Porrò cæciorem doloris sensum adferunt, quæ nondum contractum immutant. Contrà maximum infligunt quæ subito & affatim imprimunt, ac uiolento pene tractu subeunt. Putrefacientia medica

medicamina in duplici traduntur discrimine, septica greci nominăt; uera, quæ calorem & humorem nacta cum fœtore substantiam labe corruptionis polluunt. non uera, quæ sine fœtore adurunt, eliquant, absumunt, corrūpunt, & citra euidentem doloris sensum, ut arsenicum, chrysocolla, dryopteris, pityocāpe, aconitū. Verū enimuero putrefaciens utrūq; & citra dolorē & uellicatum labefactat. Corruptio uera cum fœtote putris marcor habetur, ut non uera sine fœtoris uitio putris est labes. Corruptionem sentiunt omnia caloris, frigoris, humoris & siccitatis excessu. Putrefactorum generis esse traduntur, quæ Græci cathęretica dicūt; sed imbecilliora ea uehementer resiccant, tantūq; extimā carnis superficiem detrahunt, sed in altum subire & penitus ferri non possunt, mediam inter ea quæ ualenter detergunt & cicatricem inducunt sortita conditionem, nō eandem tamen ijs quæ ulcera cicatricibus claudunt. Siquidem quæ cicatricem obducunt, carnem in cutem demutant: ideo quæ perducunt ad cicatricem, contrahunt, astringunt, stipant, densant, et instar calli durant, resiccant quod in fluxu decubuit, absumunt humorem qui in carne conceptus hæret, nonnihilque ex eo deradit, qui uernaculus parti natiuusq; consedit: ideò glutinatono medicamine multo siccius cēsetur. Quando siccat quod aliunde in aliquam partem se contulit, ut ea superuacuis exoneretur, absumit quod per naturam redundauit, uerum iacturam carnis non resarcit, nec eget ea recreatione: quapropter plus exiccat quàm medicamentum quod carne replet. porrò non expurgat, sed substantiam omnem in unitatem cogit, ut in idem coeat corpus. Quod uerò carnem creat, primam siccātium detergentiumq; sedē obtinet: nanq; humoris abundantiā resiccare & sordem detergere, sui est muneris. Sudores euocant calida, quæ extenuent & digerant humores, meatusq; rarefaciant, ut incisus humor liberaliter eliciatur. Nāq; sudores duce natura prorumpunt, cum superuacuū inanit humorem, egritq;: aut cū ea fuerit imbecillior ꝙ ut humorē continēre ualeat, hiantibus iam quibus erumpit spiraculis, extenuatoq; qui excernitur humore. Vrinam ciere proprie dicuntur calida acriaq;: quippe quæ urinas pellunt, sanguinem debent digerere, extenuare, fusiorem reddere, secernere, ut lac coagulare. Coit sanguis seroso ac tenui seorsum secreto, crassamento in se coalescente. Vrinas etiā mouent quæ lac creant, menses ciunt. Lacte mulieres deficiūtur, quibus aut perpaucus adest sanguis, aut uitiatus. Si exiguus respondet, uictus rationē calidam ac humentē sequi oportet: si uitio tētatur, aut corruptionis labem sensit, aut à sua desciuit natura, ut bilis. Crudus nō omnino censetur alienus, cū concoctione probus effici possit. Si corruptionis labem cōtraxit, primum est mittendus, deinde calida & humida uiuendi ratio indicenda: si cruditatis languore laboret, excalfacientia primi aut secundi ordinis efflagitat, quæ tamen minime desiccent. Menses cient quæ lac creantibus plus excalfaciant, nec tamen potenter resiccēt. In menstrua purgatione uenæ magis aperiri & sanguis manantior euadere debet. quandoquidem menses in uenas uteri pulsi mittuntur, nō trahuntur: sanguis uerò in ubera & impellitur, & ab eisdem elicitur. quare ut in māmas feratur, leuiorem medicaminis opem desiderat. Lac augēt quæ suo mediocri calore nullā adferunt exiccationē. Lactis prouentum restinguunt sicca, aut frigida, aut quæ suapte natura lactū creando resistunt. Lac supprimunt tam medicamenta ꝙ cibi qui refrigerent, cogant, incrassent, stabiliant. Genituram augēt probè nutrientes cibi, flatuosi, familiares: nec secus medicamēta quæ calfaciāt & spiritus creent. Geniturā euocant calida flatuosa: cohibēt ac supprimunt medicamenta alimentaq; quæ refrigerent, cogant, incrassent, statuant. Geniturā extinguūt sicca, frigida. Excreationem adiuuant incidentia, calida, non admodum nec nimis exiccātia. Sed hæc cū potionibus aut sorbitiunculis humectantibus adsumi debent. Aduersantur excreationi quæ lotio ciendo sunt quoniam humorem, qui debet expui, calfaciunt, exiccant, cogunt, ac tenues eius partes secernunt separantq;, & quod crassum ex secretione relinquitur, cogunt, & quod in ipso coactu screscit excernunt: quod uerò coaluerit siccatum, ægrè expuitur. Calculos comminuunt & exterunt quæ desiccandi naturam habent, minimumq; caloris possideant: nam calculos creant quę uehementer excalfaciunt. Purgans medicamentum & peculiariter & communiter dici conuenit. Quæ proprie purgant, uim attrahendi, unum, duos, aut complures humores substantiæ similitudine adipiscuntur, uomitus eliciunt, alui deiectionem moliuntur, communi uocabulo purgare di-

gare dicuntur quæ quauis ratione uacuant: ut quæ sternutamenta mouēt, humorem à cerebro per nares eliciunt, sine peculiari trahendi facultate. Gargarissatus & quæ mansu humorem per os euocant, & per nares cerebri pituitam eliciunt, item quæ naribus hausta rapiuntur, errhina Græci nominant. Pessi tum calfaciendo tum extrahendo uterum inaniunt. Item fotus extenuantes, medicinæ aperientes, ac digerentes, & id genus aliæ reliquas corporis partes sine propria trahendi ui repurgant. Delibutoria uenena corpus offendunt una uel altera qualitate, totaq; substantia. officiunt suo calore, frigore, humore, siccitate: quare uenenum frigidum calfacientibus remedijs quæ uocant alexiteria debellatur. Frigidum calfaciētibus abigitur. Humidum siccantibus discutitur. Calidum & humidum calida siccaq; desiderat auxilia. Et siccum frigidis & humidis expugnabitur. Frigidum & siccum calidis & humidis infrenabitur. Omne tamē delibutorium uenenum impositis forinsecus remedijs elicitur, calore & similitudine substātiæ extrahente. Remedia quæ uenenum exigunt, similitudine substantiæ media inter corpus & uenenum esse debent, & moderata quantitate sumi. nanq; si exibitum alexipharmacum ueneno propinquius fuerit, ritu ueneni corpus offendit, nec substantiæ similitudine retrahet: proinde nihil aut parum utilitatis sunt allatura. Eadem ratione quę uenena expugnāt alexiteria Grecis dicta, si largius adsumantur grauem corpori noxam inferunt: parcius desumpta uincuntur. quapropter aut parum aut nihil proderunt.

Concordiæ & discordiæ naturales rerum. Cap. XXII.

Ermulta rerum parens creauit natura, quæ uel cæcis laborēt discordijs, uel quæ consensu mutuo concordent: hoc sympathiam, illud antipathiam Græci uocant. quemadmodum Plutarchus secundo Symposiacorum scriptum reliquit. Quare non fuerit alienum paucis perstringere quę miraculo digna frequenter nobis occurrunt, quæ & studiosis rerum honestarum & elegantibus uiris non parum gratiæ & ornatus adferunt. sed ea neminem latere debent. Insanus ac furens elephas ariete cōspecto māsuescit. idem sibrumi suis grūnitum horret. Taurus quantūcunque ferox mitescit domaturq; fico arbori adalligatus. Equus à lupo mordicus apprehendēte corrosus, & indolis probitate & pernici cursu pollebit. Ouillæ carnes quæ lupini morsus iniuriā sensere, suauiores tenerescunt: sed ouium earum lana pediculos enāneta creat. Hæc Plutarcho referimus accepta. Pamphilus in naturalibus est author equos uestigia luporū calcantes obstupescere, ac cruribus totis conuelli. Lupus uero scyllæ bulbos contingens resolutus fatiscit. Homo quem lupus prior uiderit, ut Plato in Politia refert, obmutescit & grauem uirium iacturā facit. ita luporū uisus noxius creditur, uocemq; homini quem priores contemplētur adimere. Leo frondem ilicis supergressus obstupet. idem leo gallum ueretur, eundemq; galli gallinacei cantus magis terret. Hyęnę umbrę cōtactu canes obmutescunt, quam pręteriens ea, lucente luna ab alto tanquam fune nixa se demittit. Nestor asserit hyænā quæ uel hominem uel canem conspexerit dormiētem, suū protendere corpus: & si dormientis magnitudinem excedat, dementiam excitare, eiusq; manus ut ne conetur quidem resistere, depascere: si uero se breuiore habitu imparíq; proceritate contueatur, pernici cursu celerrimisq; pedibus fugam arripit. Quod si in te forsitan sæuiens proruat, obsistendum prorsus ne à dextris inuadat, quoniam stuporem adferet, cui uestigio hærens occurrere non ualebis: si ad læuam detorserit, intrepidus irruito, sic eam hoc impetu torporem confessam enecabis. Hyęnę linguam tenens à canum incursu tutus seruabitur. Cancer obiecta polypodio herba callos pedum & ungulas exuens abijcit. Vespertiliones hederæ suffitu necātur. Odor unguenti uultures extinguit. serpens iniectis frondibus quernis emoritur. in uestigio gressus hæret deiecta ibidis penna. uipera arundine percussa torpet, sæpius icta sese recolligit. Testudo serpentis esu morbū cōcipit, origani postea cibo noxa discutitur: cōtra serpentes pugnatura hoc se munit. Vipera fagi ramulo contacta confestim obstupet. Ciconiæ platani folia nidis adferunt ut uespertiliones abigant. Hirundines ut silphas & blattas à nidis arceant, apium inspergūt. Cæterum ut noxias nidulis bestiolas fugent, ingerunt palumbes laurum, accipitres syluestrem lactucam, harpæ aues hederam, corui aron, upupæ adiantum, cornices supinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arundinem, ardeola carcon, aquila callitrichum,

galenta

galerita gramen, unde græcũ manauit adagium, ἐν κορύδου κοίτῃ σκολιῇ κέκρυπται ἄγρωστις, quod est: graminis intorti lustro cassita recũbit. Viticẽ ut inquit Athenæus, in nidos suos parituri cygni ferũt. Aristoteles & Theophrastus memoriæ prodiderũt animalia bifariam gigni, aut coitu, aut sua spõte putrescente terra: adduntq́; animantes quasdam ac stirpes à propria natura in alienam deficere. Eruca ascitis alis in papilionem abit. Erucæ quæ in fico nascuntur in cantharidas degenerant. Hydrus siccatis lacubus exhaustisque stagnantibus aquis in serpentem desciscit. Cæterum sunt quæ statis tantum temporibus huiusce modi mutationes sentiunt, ut accipiter, upupa, erithacus, & quæ phœnicurus appellatur: æstate hos transitus gnorunt. Ficedula & atricapilla quæ Græcis melancoryphos appellatur, altera in alteram transit sic, ut quæ ineunte autumno ficedula fuerit, uindemiarum 10 exitu in atricapillam uersa conuolet. Marinæ aues cunilã qua exulceratis rostris medeantur, petunt. Raphanus impositu scorpionem necat. Si quispiam à scorpione percussus in caudam spectans asino insideat, perniciosum sessoris uirus eliciet. transitus indicium est cùm deflat & pedit asinus. Si punctus à scorpione in asini auriculã dicat, me scorpius icit, nullum sentiet dolorem, cruciatu protinus in bestiam transeunte. Formicæ ne recondita frumenti semina rursus in fruges excant è terra, medullam granis eximunt, maiora ad introitum diuidunt. Semina quæ bubula cornua tempore sementis attigerint, igni nõ absumentur. talia uocant Græci cerasbola. Magnes lapis ferrum ad se trahit, rursusq́; abigit à sese si allio cõfricetur. sed ut extincta fere uis reuiuiscat, ac recreetur, hircino proluitur sanguine. Electrum lapis siue succinum palcas leues atque quisquilias omnes ad se rapiẽs allicit, solum respuit ocimum. Actites lapis duplici notatur discrimine: alter rarior altero in 20 utero sonante cauus, alter solidus. is amuleti modo mulieribus alligatus quæ uẽtrem non perferunt, lubricos partus ac procidẽtes ad maturitatem continet. Coralius lapis in domo inuidiam omnem amolitur & insidias expellit. idem assula hebeni & aspalathi radix, & odorata anagallis herba, item arescẽs scylla in limine uestibuli suspensa maleficiorũ introitum pellit. Gagates lapis suffitus nidore serpentes fugat. idem frigida maceratus aqua & admotus igni flammã concipit, quemadmodum testatur Nestor, oleoq́; superiecto restinguitur. Amiantum ignibus inuictum, etiam si medijs obruatur flammis nõ ardebit. Salamandra exiguum animal ignibus indomita non deflagrabit. Tauri illitis rosaceo naribus oborta uertigine cõcidunt. Hæc Zoroaster ille, qui ex delectis ueterũ placitis geoponica 30 condidit. Sed aliqua subijciemus non minore miraculo digna. Echineis Latinis remora, paruus admodum pisciculus, sic dictus quòd naues teneat, aut remoretur. is, ruant uenti, sæuiant procellæ, imperat furori. uires tãtas compescit & stare cogit nauigia, infrenat impetus & domat mundi rabiem. nõ aliter quàm adhærendo, sistitur nauis contra tot impetus ut uetet ue nauigia. Echineis ut Plutarchus inquit, in causa est quapropter tardius repat & prolabatur nauis. Nanq; carina expeditior alacrius discindit & sulcat fluctuantes maris undas. Verum cum fuco, musco, uel cæteris irretientibus herbis implicita in lentã residemq́; fertur aquam, dissecans carinæ uis occursu lentoris hebetata, non facile tumẽtes maris fluctus resoluens expedit. Quare musci, algæ, fuci nautę deradunt impedimẽta, quibus hærentem pisciculum lętitiæ par est authorem haberi, non tamẽ causæ consequũ 40 tarditatem patientis. Is nauem in Siculo mari tantisper remoratus tenuit, dum disquirentibus circa narim adhærens sub prora captus est, corpore oblongo, capite acuto. hæc Plutarchus. Torpedine etiã pisce procul & elõginquo, uel si hasta uirgaúe cõtingantur, quãuis præualidi artus torpescunt. Eadem quamlibet ad cursum ueloces alligare pedes proditur, ut necessum sit fateri uim aliquam, quæ odore tãtum & quadam aura sui corporis afficiat membra. Ficus arbor fulmine non icitur. Vituli marini tergus & hyænæ pellis de cælo non tanguntur. Quare gubernatores ijs extrema uela muniunt, ne fulmine cõtacta deflagrent. Bulbus nõ sui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, sed aduersam & fulminis ictum retorquentem naturam possidet, antipathen appellant Græci. Icta fulmine corpora incorrupta manent, quapropter neq; ea cadauera ueteres urebant, neq; terra 50 obruebãt, ut ne ullam quidem ea sentire corruptionem omnibus perspicuum esset. Quare Clymenen Euripidis poetæ damnant, quæ Phaethontẽ de cælo tactum in uallibus cõputrescere cecinerit, unde Græci ab odoris similitudine θεῖον sulfur appellant, ab aura acri

& ignea

& ignea, quam experta fulmen corpora fusius eructant. Ob id & canes & aues huiusce-
modi cadaueribus abstinent. Syderataq; hæc corpora sulfur perinde quasi sal insparsus à
corruptione uindicat. fulmen dormientibus parcit, quos ut cedentes nec ullo renitentes
pacto ferin negãt. Eryngium ore capræ sumptum totum sistit gregem. Tenerescit gallus
qui iugulatus in arbore fici pependerit. Hæc auram acrem, calidam & digerẽtem expirat.
Aeneus clauus carnibus infixus eas putrilagine diutius illæsas tuetur. Rupicis auiculæ
conspectu regius sanatur morbus. Reliquarum auium pennæ aquilinis permistæ in tà-
bem resoluuntur. Hæc sparsim Plutarchus. Cæterum alijs atq; alijs concordiæ & discor-
diæ miraculis occursantibus, quercus & olea tam pertinaci odio dissident, ut altera in al-
10 terius scrobe despacta moriantur: quercus uero & iuxta iuglandem nucem. Pernicialia et
brassicæ cum uite odia. ipsumq; olus quo uitis fugatur aduersum cyclamino & origano
perarescit. Quin & ramosas etiam quæ sternantur arbores difficilius cædi, ac celerius in-
arescere tradunt, si prius manu quàm ferro tangantur. Lætiora prouenĩũt omnia cui scyl-
la fuerit adsita. Arbores omnes infructuosæ adacto palo uelut initæ fœcundantur. Pomo
rum onera à iumentis statim sentiri narrant, nisi prius ostendãtur ijs: quamuis pauca por-
tent sudare ilico. Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris uero iumentis præsen-
taneo ueneno. qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferè ferula. Cucume
res oleum mire oderunt, aquas diligunt, desecti quoq; ad eas modicè distantes adrepunt:
contrà oleũ refugiunt, aut si quid obest, uel si pendeant, curuantur. Idq; una nocte depre
20 henditur, si uas cum aqua subijciatur, à quatuor digitorum interuallo descẽdentibus ante
posterum diem: at si oleum eodem modo sit, in hamos recuruatis. Oleum omnibus satis
inimicum. emoritur stirpes quæ fuerit eo peruncta. Quare oleosæ arbores cæterarum insi
tionem respuunt, ut & pingues resinam aut picem collachrymantes reliquarum inoculati
onis consortium aspernantur. Nam & quercus bona pyra ferre uisa est, & platanus po-
ma, & punica mala myrtus. in picea uero & pinu insitus termes comprehẽdisse negatur,
quia pingue quippiam cauato uulnere & oleaginũ plorent. Nec cupressus nec picea nec
strobilus nec pinus ab agricolis est conspecta, quæ alienos partus aluisset. Similis uis con-
cordia ualentium. Pix oleo attrahitur, quando utrunq; pinguis est naturæ. Oleum solum
calci miscetur, quando utrunq; aquas odit. Gũmi aceto facilius eluitur: atramẽtum aqua.
30 Polline nimium salem & furfure coci cibis eximunt. Prædulcium fastidium sal temperat.
Nitrosæ & amaræ aquæ polẽta addita mitigãtur, ut intra duas horas bibi possint: qua de
causa & in saccos uinarios addit. Innumera præterea alia, quæ suis locis dicentur assiduè.
Nec minus mirabilia sunt quæ medicorum ingenijs reperta sunt. Vomitione canes, pur-
gare aluos ibes Aegyptiæ curant. Auditum est pantheras quæ in Barbaria uenenata car-
ne caperentur remedium quoddam habere, quo ut essent usę, non morerentur. Capras in
Creta feras cum essent infixæ uenenatis sagittis herbam quærere, quæ dictamnus uocare
tur, quam cum gustassent sagittas excidere dicunt ex corpore. Ceruæ paulo ante partum
purgant se quadam herbula quæ seselis dicitur. Iam & illa cernimus ut contra metum &
uim se armis defendãt cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones: aliæ fuga, aliæ occulta-
40 tione tutantur. Atramenti effusione sepiæ, torpore torpedines, multæ etiam insectantes
odoris intolerabili fœditate defendũt. In ijs rebus est ille uelut consensus, quam sympa-
thiam Græci uocant. Hæc Cicero. Nec illud est prætereũdum silentio quod Plutarchus
memoriæ prodidit, animo linqui equos & asinos qui aut mala aut ficos dorsuarĳ compor
tarint. sed maiore dignum miraculo remediũ quo ipsis, & hominibus quoq; succurratur.
Exanimata ferè iumenta extinctosq; pene deliquio uirium homines obiectus panis reuo
cet. nanq; si pauxillum huius uorarint animãtes, eç protinus cibo sese recolligentes robo-
rantur, firmatæq; pristinum iter prosequuntur. nec secus in hominibus euenisse prodidit.
Brutum per altos niues in Apolloniam proficiscentem cum animus defecisset, panis ab
hoste muros urbis defendente datus postulante penuria recreauit. potitus tandem rerum
50 Brutus de hoste bene meritus est. Sed quid est mirabilius? ut idem refert, grando pellicis
sanguine uel menstruis auertitur. Caprificorum grossi satiuis appensæ ficis fructum pro-
cidere non patiuntur, sed caducum remorãtur & ad maturitatem perducunt. Ceruæ sal-
sum expetunt, sues dulci lachryma capiũtur. Apium cum uiret attritum calcatũq; melius

 adolescit

adolescit. Cuminum cum maledictis & probris satum lætius prouenit. Grandini Græci tradũt occurri crocodili pelle, uel hyænæ, uel uituli marini per spatia possessionis circũlata. nubem inimicam auerti oblato speculo imaginem nubis accipiẽte. item semina horti uel agri malis omnibus ac monstris succo syluestris cucumeris tuta seruari. item equæ uel asinæ caluaria, suaq; fœcundare presentia, quæ spectant. Iactis iam dicẽdorum fundamentis, in præsentia externa prosequemur, & quæ ex alio petunt̃ orbe, peregrinas etiam arbores & omnes quarum græca aut aliena noscuntur nomina, quot ex incolarum numero cœperunt esse, dicemus paulo post inter fructiferas, à rebus maxime salutaribus exorsi.

## Casia. Cap. XXIII.

C

Asiam Theophrastus fruticẽ salicis amerinæ magnitudine prodidit, multis surculosisq; brachiatam ramis, crassiore quàm cinamonum sarmento: præterea scatentẽ neruis, tenuiq; cute uestiram. Cuius solus cortex commẽdatur, nec obductus aliter detrahitur, quàm si præsutos bubulo corio binum cubitorum longitudine surculos enati uermes eroserint. Sed quum dos omnis in cortice sit, qui quoniam difficulter à materie seiungitur, bicubitales secant uirgas, easq; præsuunt recentibus boum corijs: ut ijs putrescentibus uermiculi prodeant, qui lignum erosuri excauent, intacto ob amaritudinem cortice. Casia iuxta cinamomi campos in Aethiopia nascitur: sed in montibus crassiore sarmento, neruoso: tenui potius membrana quàm cortice: folijs angustis, rosaceo odore. Amplitudo fruticis trium cubitorum, color triplex, qui pro arbusculæ incremento euariat. Quum pedali emicat mensura, candicat: mox addito semipede, rubescit: cætero nigricat. Dioscoridi in tractu Arabiæ odorifero gignitur, crassi corticis surculo, folijs piperis. Eligitur quæ rubescat pulchri coloris, coralij æmula, foramine uehementer angusto, prælonga crassaq; fistulisq; conferta, mordaci gustu, feruens & linguam adstringens, odorata, uinumq; naribus obolens: atq; hæc ab indigenis appellatur achy, ab Alexandrinis mercatoribus daphnitis. Aliud haberur genus zegir uocatum, purpuræ nigrantis aspectu, crassiore sarmento, rosam spirans, præcipui in medicina usus, quæ priori præfertur. Tertia laus ei, quæ blastos, id est germen mosyleticum nominatur. Reliquæ uiles, inter quas asymphenon dicta, colore pullo, odore ingrato, prætenui tunica, quæ etiã ultro dehiscat, & abscedat à corpore, ut quæ *citte* & *darca* dicuntur barbaris nominibus. Damnatur in totum candida. probatur à Plinio maxime recens. quæ sit odoris mollissimi, gustuq; maxime feruens, potius quàm lento tepore leniter mordens: colore purpureo, quæq; plurima minimum põderis faciat, breui tunicarum fistula, non fragili. *lactam* uocant talem barbaro uocabulo. Alia est balsamoides, ab odore simili dicta: sed amara, ideoq; utilior medicis. Nec multũ absim, ut credam hãc esse, quam Dioscorides zegir: Galenus gizer: Aetium ozem uocarunt. nigra unguẽtis expetebatur. His addidere mangones, quam daphnoidem uocãt, isocinamum cognominatum. Adulteratur styrace: & propter similitudinem odoris cortice lauri, tenuissimis surculis. Serebatur olim in hoc orbe, extremo in margine imperij, qua Rhenus alluebat, uiuebatq; in aluearijs apũ sata. Color aberat ille torridus sole, ob id simul idẽ odor. ea apes oblectabantur. Forte eadẽ sit casia, quam negociatoribus daphnitim uocari scribit Dioscorides. Casiam nunc omnes officinæ *ligneam* uocant. Non conuehitur casia modo præterquàm rarissima inter xylocinami fasciculos, nõnunq; nigritiæ argumẽto reperta. Huius & meminit Virgilius, quum cecinit. Nec casia liquidi corrumpitur usus oliui.

Et si ferè duplici consonãte scribat̃, Latini primã corripuere syllabã. Similior huic pseudocasia, quæ germana specie uerã mẽtiatur, nomẽ est sortira: sed hãc subdititiã à legitima discernes gustu neq; acri neq; odorato, corticibusq; medullæ adhærentibus. Inuenitur & lata quædã fistula, minimo pondere, tenera, quæ alteri præferatur. Scabra reprobatur, tenuibus fistulis hircinũ uirus redolentibus & squarosis. Sed sciendũ inibi Mauritanos non hircinũ, sed porraceũ uirus transtulisse: quasi prasizusam, non tragizusam legerint. Sed periti iudicent, quibus nares consulere per earũ præsentiã licer. si deferretur, facillimè sensus dilueret controuersiã. Casias & cinamomũ fabulose narrauit Herodotus, nidis auiũ priuatim phœnicis ex inuijs rupibus, arboribusq; decuti plumbatis sagittis. Item casiã circa paludes propugnãte unguibus diro uespertilionum genere, ut Theophrastus, aligerisq;

serpenti-

ſerpentibus, ut alij referunt. ſed his commentis auxerunt rerum pretia. Porrò forſitan fabulæ fuit locus ad meridiani ſolis repercuſſus, inenarrabilē quendā uniuerſitatis halitum è tota peninſula exiſtere, tot generum auris ſpirante cōcentu, ut tum uix locum adire liceat. Cęterum iam liburnicis nouum orbem longa nauigatione petēribus, delatum ex inſulis ad nos lignū ex arboreſcēte frutice, in nodos inflexo, ſcabioſo: cortice facieq́ lacunoſa: materie dura criſpaq́: colore intus buxeo, cādido cingēte orbiculo, quod prorſus olet roſas: ita ut ſcobem eius, uel etiam ramentum ligni, pro roſis ueſtibus interponi fuerit gratiſſimum, nec odore cedit roſis, etiam ſi decoquatur igni. Iam ex hoc pectines depurgando capiti ob odoris gratiam non inſalubres fabricant: item alabaſtros, pyxides, & cætera id genus. An zigir fuerit, quod ſuperius diximus roſas redolere, non auſim aſſerere. Strabo caſiam odoratam è ſtagnis colligi, non ſolum ex arboribus in Arabia felice memoriæ prodidit. Excalfacit & reſiccat in tertio ordine, particulisq́ tenuibus conſtat: ideo diſpeſcit, ſimulq́ diſcutit ea quæ in corpore ſuperflua coierunt. eadem leniter aſtringit, ideoq́ membra corroborat: ciet urinam: uiperarum ictibus pota reſiſtit: inteſtinis inflammationibus eodem modo medetur. Menſes commouet: renū doloribus, cōtractionibusq́ uuluæ ſuffitu inſeſſuq́ ſubuenit: cum melle lita lentigines eximit. Medicamētis oculorū ad conciliandū uiſus claritatem compoſitis adhibetur. In ſumma uis eadē ferè, quæ cinamomo, cum quo ſubinde naſcitur. quod ſi defuerit, uicaria pro eo ſuccedit, duplicato pondere.

### Caſia fiſtularis, ſeu nigra. Cap. XXIIII.

Gnota fuit Dioſcoridis, Plinijq́ & Galeni ætatibus caſia, quę recentioribus Græcis caſia ſyringodes, id eſt fiſtulacea: ab Actuario nigra caſia: ab aliquibus calamos, id eſt arūdo, ſeu potius indica canna nominatur. Arbor eſt magna, iuglandis folio, fiſtulis prælongis ac teretibus, utrinq́ faſtigiatis, colore rubro nigricantibus, duûm fere pedum proceritate: nigra intus carne, guſtu prędulci planè uendicato, ligneis diſtingentibus membranis: oſſibus ſiliquarum, intercurſantibus laminis intus carnoſis, quas parietinæ diſcludunt. Actuarius fructum caſiæ fiſtularis ita nobis reddidit. fructus eſt oblongus, teres, concretum intus atramentū continens non una coaleſcens ſerie, ſed ex interuallis lignoſis tenuibusq́ membranis ſeptū: immerſis oſſibus ſeminarijs, ſpecie & figura non abſimilibus ijs, quæ cognita nobis ſiliqua profert. ea partim in India, partim in Aegypto naſcitur. iam Aſiæ communis facta dicitur. Seritur etiam in noſtro orbe: uerum fruſtra, nec ad frugem peruenit, & celeriter frigoribus opprimitur. Deligere oportet pōderoſam, collucentem, perplenam: quam ſi concuſſeris incluſa intus grana non obſtrepant. Negotiatores in hortis Alexandriæ naſcentem pręferunt. Refrigerari inquiunt Græci recentiores ea calores iocineris intemperatos, calidāq́ & humectam primo abſceſſu perhibent. Flauam bilem per aluum detrahit. atrā illam medullam detractis ſiliquulis & membranis à loculamentis eruunt, & in offas cogunt, quibus alui moliūtur deiectionem. eis prodeſt, qui per naturam pallore decolorātur. anginis, laterum doloribus, & pulmonarijs auxilio eſt. Actuarius eſt è Græcis autor, hoc atramentum ſufficienti modo datū incandeſcentem torridamq́ bilē aluo citra moleſtiam exigere: dariq́ audēter ac intrepide ijs, qui ob tenerā ætatē, aut aliam quamuis cauſam deijcientia aluum medicamenta reſpuūt. Addidit præcipue flauam bilem quæ in atram degenerauit extrahere: ſed tribus aut quatuor drachmis ſumptis uix aluum mouere, pituitam mediocriter educere. Præbetur (ut idem refert) pueris, & fœminis uentrem ferentibus cōmoditate quadam & neceſſitate urgente, quibus potērius aliud medicamentum ſumi denegatum eſt: item quibus reliquorum medicaminum uſus incādeſcens febris aſpernatur. Sed quoniam huius, quod Mauritanis, Arabibus, & Græcis recentioribus māna dicitur, proxima eſt natura: fecit germanarum rerum conditio, ut de hoc nō nihil traderetur. Venit hoc ex aere Vergiliarum exortu, uel ſydere Sirio ſplendente, ſublucanis temporibus: ſiue ille ſit cæli ſudor, ſiue ſyderū ſaliua, ſiue purgantis ſe aeris ſuccus, ſiue aquæ ſit liquor, ſiue naturæ, quum prima aurora locis, quibus prouenire ſolet, folia arborum herbarūq́ melle roſcida inueniūtur: & ſi qui matutino ſub diuo fuere, unctas hoc liquore ueſtes, capillūq́ concretum ſentiunt. Hoc tanquam ros è cælo cadens, dum uenit, obuio terræ halitu concreſcens, in melliros grumos coit, qui herbis, arboribus, & lapidibus interdum inuenitur

hęrere. Hoc Galenus licet nõ speciali uocabulo, sed generali tantũ, in mellis titulo cõplexus est. Verba eius, quòd ad rẽ faciãt, subiecimus, ne multi sua distorqueãt in manna Arabũ ingenia. In folijs, inquit, stirpiũ adnascitur quippiã, quod nec eorũ succus, nec fructus, nec pars existimari possit: sed rorulentũ quiddã, nec tamẽ continenter, neq; copiose prognasci soleat. Nec me præterit per æstatẽ in arborum, fruticũ, herbarumq; folijs plurimũ fuisse inuentũ: sic, ut à ludentibus rusticis Iupiter diceretur melle pluisse. præcesserat tum nox frigidior, pridie calida siccaq; cæli cõditio diluxerat. Quapropter inter rerum naturæ peritos conueniebat, halitus quos terra uel aqua prospirasset, extenuatos & excoctos nocturni frigoris beneficio coaluisse. Id in regione nostra rarius euenit, in Libano monte quotannis: adeo ut extensis pellibus arbores succutiant, receptoq; quod profluit, ollas & fictilia cõpleant, priuatoq; nomine uocãt drosomeli, id est roscidũ mel, & etiam aeromeli, id est mel aerium. hæc Galenus. Rorídum uel aeriũ mel esse dulcedo sufficiẽter testatur, quę gustu prorsus mellea sentitur. In herbis et frõdibus stirpiũ coaluisse grumosum docet concrementũ, quod stipulas, surculos, & foliola sępius implicet. Interdũ, sed raro, in Parisiensi agro arborũ comæ illa rorulenta melligine maduerunt, mulsusq; liquor lambentibus repræsentatur. Sed quibusdã in locis ros ille mellosus primum arboribus & herbis insidens in guttas splendẽtes cogitur: dein cæli fauore, & benigno insolatu in quosdã quasi grandinis callos concrescit. id nõ ubiq;, sed tractibus certis, qui roscida melligine scatẽt, densari in niueos globulos cõsueuit. Quare quum nulla non ætate frutices hoc mellifluo sudore rorari nõnunquã contigerit, id ueteribus incognitum nõ fuit, præsertim Galeno, Plinio, Dioscoridi, qui nihil intentatum reliquerant: sed satis huic putarunt satisfactum, si mellis sinu, noua nomenclationum aucupia respuentes complecterentur, nõ aliàs quàm saccarum: uel forsitan speciali mentione foret apud ipsos indignũ, quòd fugacius esset eo melle, quod ab apibus elaboratum est, citoq; lectum emarcescat: mel uero diutissime & uiuit, & corpora uindicat à marcore. Cæterum huic mannæ recentiores Græci eandem, quam casiæ nigræ uim tribuunt: sed maiori modo sumi debet, si aluum ciere placet. nanq; flauam bilem simplici ratione pellit. Casia nigra bilem quoq; extrahit, sed quæ retorrida desciuit in atram. Vtraq; tamẽ dari solet ijs, qui certa ratione ualidius medicamentũ aspernantur: deniq; pueris & fœminis uterũ gestantibus, quum & cõmoditas uocat & necessitas urget, exhiberi tuto potest. Item quũ febricitantis malacia, reliquorum medicaminum usus fastidit. Magno implicantur errore, qui hanc mannã putent elæomeli ueteribus fuisse, quorum error facile exploditur. Nam elæomeli Palmyris Syriæ manat ex uetustis arborũ caudicibus pingue quiddã, unguinosum, crassius melle, resina tenuius. hæc manna pertinaciter ijs, quibus insederit, hæret: sic ut non nisi cum fragminibus eorũ decerpatur. Elæomelite qui uescuntur, marcore torpescunt, & uiribus deficiuntur. quare crebro uellicandi sunt, ne ueterno pressi somnos captẽt. hoc iucundo sapore uires recreet, & elanguescentem appetentiã excitet. Vtrunq; sapore dulci traditur: sed elæomeli cõstat, resinæ genus quoddam esse Palmyris familiare, quod è caudicibus profluebat, perinde quasi nunc è lapidibus quibusdã quod petrelæum nominant. non secus atq; locis plerisq; uulneratæ arbores saniem reddunt copiosam, quæ in resinam aut gummi coeat.

Cinamomum, Cap. XXV.

Cinamomum frutice breui, represso atq; humili nascitur, surculosoq;, duũ cubitorũ altitudinẽ nõ excedente, arido simili, folio origani: siccitate gaudet, quum uiret parũ odoratum, sterilescens imbre. Gignitur quidem in planis, sed densissimis in uepribus rubisq;, difficile collectu. Quod gracilius prouenerit, eximium reputatur: sed in crassitudinem extuberãs, inutilius habetur. Verum, ut tradunt, legitur per sacerdotes hostijs prius cæsis: boum, capratum, arietumq; extis impetratur uenia metendi. Sed quum litatur, obseruant, ut messis nec solis ortũ anticipet, nec egrediatr̃ occasum. Quisquis principatũ tenet sacerdos, sarmentorũ strues hasta diuidit, quæ ad hoc munus sacrata est, atq; ita portio manipulorũ soli dicatur: quæ si iuste diuisa sit, radijs flagrans incendium sponte concipit, reliquum mercator in nassas condit. Verior sententia est, nasci in Aethiopia, Troglodytis cõnubio permixta: non, ut fabulosa tradidit antiquitas Herodoti testimõnio freta, quo situ Liber pater educatus esset, ubi accolæ

colæ textos è fruticibus cinamorum nidos à lucorũ inaccessorum iugis plumbatis decutiunt iaculis, detectasq; sarmentorũ congenes pretijs uẽdunt: non ex inurijs rupibus, auiũq; nidis, priuatim Phœnicis petũt, non in Arabia, ubi cinamulgus auis surculis cinami nidificat, eosq; decutiunt indigenæ mercis gratia. Illi uehũt per maria uasta ratibus, quas neq; gubernacula regant, neq; remi trahant, uel impellant uela: præterea hybernum mare exigunt circa brumã euris tum maximè flantibus. Primus his portus Gebẽnitarũ Ocila. Produntur uix quinto anno reuerti negotiatores. cõtrà reuehunt uitrea, & ęnea, uestes, fibulas, cum armillis ac monilibus. Cæterũ ex cinamomi radicibus manant lachrimæ, quæ in grana durẽtur. Alioqui dos omnis in cortice est. quãob rem summa gratia sarmentorũ cacuminibus, ubi plurimus cortex. Lignum ipsum, quod xylocinamomũ dicunt, in fastidio est propter origani acrimoniã. Probatur quod in planis gignitur, colore torrido, nigricans uariumq;: surculis articulatis & per internodia læuibus, quum rumpitur odoratũ exhalãs puluisculum. Certissima tamen ęstimatio ne sit scabrum, atq; inuicem tritum contumaciter, frietur & inhortescat, gustu mordax atq; cum salsore feruens. Dãnatur imprimis molle, uel cuialbet cortex. Cinamomum Dioscoridi in multas species degenerat, quæ gentilitium regionis, in qua nascuntur, nomen retulerunt. Præstantissimũ Mosylon, ex similitudine quã cũ casia mosyletica refert, nomẽ cõtrabetis. In quo genere probatur recẽs, colore nigro, & quum uino diluitur, cinereo: uirgultis gracilibus ac læuibus, frequẽtibus nodis uehementer odoratũ, cardamomũ imitans, acre mordensq; gustu, & quodã non insulso sapore feruens: quod tardè frietur, & in confractu puluerẽ scobẽq; spargat, læuibus tamẽ internodijs. Sed sic experiri fragmenta conuenit. Quoniã assulę adulteria planè sunt, & miscellæ, statim in initio probationis euolans aura subit nares, obsessaq; prius halitu optimo olfactus arce, deterioris sensus exploditur. Montanũ asperius est crassiusq;, subruffo colore. Tertiũ habetur fastigiũ nigricans, odore uehementer iucundo, qui casiam æmuletur: surculosum, paucioribus geniculis interstinctũ. Quartũ fungosum, candicans, aspectu tuberoso uiliq;, protinus fragile, grãdi radice, casiã redolẽte. Redditur & quintũ cortice subruffo, coloris casiæ æmulũ, solidũ firmumq; tactu, magnopere neruosum, iti casiæ tubræ odorẽ degenerãs, stirpibus crassis. Sextũ genus in Syria prouenit, appellãt caryopon, qui expressus est nuci succus, multũ à ueri cinamomi surculo differẽs: uicina tamẽ gratia. Aetius cinamomi septẽ facit fastigia, gentile nomen à locis quibus nascuntur, referentia. forsitan sub hac mẽtione cõplexus cinamomũ, quod pseudocinamomũ dicit. Omnibus tamẽ prętulit mosylon ab oppido Mosylę oriundum. Omnia, ut inquit, stomacho utilia sunt, cibi coctionẽ iuuant, lentitiã pituitę digerunt, infectionis uitia expediunt, urinas cient, mẽses pellunt, partus aborsu uitiatos abigunt, pota cum myrrha uel subdita uuluæ: morsibus serpẽtum et uenenatorũ animaliũ aduersant. Delibutorij ueneni uim trãsferũt: uitiligines emendãt ex melle: aquæ inter cutẽ, & perfrictionibus membrorũ auxiliantur. Quapropter peculiaribus frigidorum & humidorũ corporũ condimẽtis cinamomũ inserere conuenit: sed uesicã lædit. Optimũ tertiæ est calfacientiũ & resiccantiũ classis. quod huic cedit, secundum sibi uendicauit ordinẽ. Partium tenuitate sic pollet, ut nihil eorum quæ ęquam calfaciendi sortiantur dotẽ, usq; eo resiccet. Stomachũ expurgat, tussibus humore concitatis prodest. Ventrẽ & hepar calfacit. Iecoris & alui exiccat humores. Nascitur in Aethiopia Troglodytis proxima, & ad Caucasi radices, quà mare rubrum spectat. Cinamomum Gallis hodie *canella* dicitur, quòd suo uolumine tubos & canales imitet. Officinis plenisq; nomen retinet. Coronas ex cinamomo interrasili auro inclusas primus omniũ in templo Pacis Romæ dicauit Imperator Vespasianus. Tradit & cõmentitium cinamomũ, unde nomen pseudocinamomo deprehenditur, odore languido, marcidis uiribus. Appellatur uero & zinziber, quod xylocinamomũ est ipsum quoq;, cum cinamomo quandã cognationem habens, distans procentitate firmitateq; uirgultorum: item odore multo cedente. Quanq; non desint, qui à cinamomo xylocinamum & genere & natura distinguãt. Xylocinamomũ Galenus cinamoidem quoq; uocari scribit, inquiens, Infirmũ uiribus habetur cinamomũ cinamoidis nomine, quod pleriq; pseudocinamũ appellãt. Cinamomum calidum & siccum est in abscessu tertio, partiũq; tenuium. Vis ei feruens: emollit, concoquit, extenuat. trahit menses & partus, si datũ potui sit, & appositũ quoq; cum myrrha. lotium uehementer impellit, oculorum caligines discutit. Vitia cutis in facie, et lentigines ex mel

le litum exterit. sedat tussim: pituitę destillationes cohibet: ad renum dolores, aquam inter cutem, urinę difficultates expetitur. Succurrit cardiacis, somnos allicit, intestinos laxat in farctus. Solet pretiosis unguentis cōfundi. Porrò ut diutius seruetur, terere cinamomum oportet, & in pastillos ex uino digestum, in umbra siccare.

## De Caphura & Santalis. Cap. XXVI.

Ec fuit secuta recentiorum ætas otiosa in disquirendis undiq; uorsum odoramētorum cupedijs, inuenitq; quod de principatu cū ijs antedictis certet. Quapropter etsi Dioscoridis & Galeni seculū multa reliquerit intacta: nō tamē silentio dissimulanda putauimus, quòd non minor apud omnes q; supradictorū eruperit usus. Caphura (ut Aetius posteritatis memoriæ prodidit) arbor in India tāta magnitudine uisitur, ut sub eius umbra hominū centuriæ cōdi possint. Nascit̄ in mōtibus inibi mari uicinis, materie leui, ferulacea, quæ gummi aut lachrymam fundit, eiusdē quo arbor nominis. Quum frequētibus cælum fulgetris coruscat, aut crebro tonitru constrepit, uel quum terra motu cōcutitur, largioris huius prouētus augurium est. Ea caphura in permulta recentiū odoramēta uenit, facitq; caphureleū, id est oleum caphuratum, quo uerum mentiri balsamū audēt: quapropter ad permultas & cōpositiones & unguēta medici usurparunt. Huius multa traduntur genera. Vna in interuenijs ligni modo lamellarum impacta figit̄. Alia foras emergit, & arboris corticibus hæret, maculis inter initia rubentibus: postmodū uel calore solis extosta, uel igniū ui cādescit. Hanc barbaro regis huius loci nomine *Riachinam* indigenę nominant, qui primus dealbandæ caphurę rationē adinuenit. Hęc cęteris & bonitate & tenuitate præstat, longiorq; durat tēpore. Alia crassior, nec pellucēs, atro colore, nō pretio sed duratione tantū cedēs. Tertia reperitur uilior, fusco colore. Succedit huic impurior alia, quæ fragminibus & assulis implicita, & more gūmis agglutinata lētescit, tuberculo nucis amaræ, aut fabę, aut ciceris. Hāc pontificum & sacerdotū suffimētis, sicut thus & myrrā, costumq; in tēplis dicant. Sed hæ omnes in duo fastigia rediguntur. Siquidē uel rudis caphura dicitur, quæ nullā uim ignis fuit experta, aut ignium sensit ardorē, sic ut album contraxerit colorē, in laminas pellucentes digesta, & hæc uocatur elaborata. Frigida & sicca abscessu tertio caphura perhibetur, quæ quū maximis (ut Aetius promittit) auxiliat̄, tum præcipitibus morbis. Capitis dolores quos calor creauerit, mulcet: incandescētes inflāmationes restinguit, præsertim quę iecur male habeant. Renes & seminaria uascula refrigerat, sanguinēq; cogit. Legitimi probatio talis est. In caldo pane caphura ponatur, & si humore madeat, syncerę est argumentum: sin cōtra perarescat indita, spurię & fictitię certitudo est. Addūt aliqui somnū cōciliate: sed cauendus eius nimius usus, quoniam peruigilia tandem adferet. sanguinē naribus profluentem sistere, cum succo uuæ acerbæ impositam uentrem supprimere. canitiem crebro usu accelerare: ægrotationes parere frigidas, regionibus & naturis consentientibus. Ab officinis ubique nunc *camphora* nominatur: uulgus gallicum, *camphram*, Aetius, Actuarius, Psellus, caphuram nominant. Santalum. Græcis recentioribus Santalum lignum est, quod India mittit. Huius tria genera. Candidum, rubrum, luteum. Tertiam sibi frigidorum classem assumit, sed rubrum aliquanto frigidius cæteris existimatur: sicca tamen omnia in secundo recessu. Quod ad medicinarum rationem pertinet, excalfactis auxilio sunt, imbecillitatem stomachi resarciunt. cardiacos affectus leuāt, quos irrepens bilis excitauerit. Trita ex stillatitio rosarum liquore, & illata tēporibus, adiecto caphuræ momento, ardentes capitis cruciatus mitigant. Item ex albo oui liquore fronti imposita, defluxionum impetus, quæ ad oculos decumbunt, cohibēt. Incandescentibus articulorū inflāmationibus, podagrisq; ex succo solani aut semperuiui, uel portulacę, uel lēticulę palustris illinunt̄, repelluntq; humores, qui eò loci se conferunt. Rubrū priuatim, utpote quod maiore refrigerādi astringēdiq; dote sit prędituū, humores qui aliò defluentes, partes alias implere solēt suspēdit. Prægnantes gingiuas cohibet, & stomachum firmat. Prefert̄ tamē in ijs generibus luteū, si pingui quodā scatet. Secūdas partes obtinet rubrum, tertiā sibi sedē arrogat album. Nomē medicamēto triuiali indiderūt, quod ab illo triplici santalorum commercio, trisantalum nominatur. Nunc nullæ non fere medicorum potiones, ut gratiā à sumentibus ineant, ijs imbuūtur santalis. Quin & ut aliquid sibi odoris iucundi adsciscant, paulisper in eis macerantur: quo fit ut medicamenta à morosis

ægrotantiũ palatis longè minus respuãtur: nãq; cinnamomi modo ijs qui medicinas horrent fastidium abolent.

## Moschos, ambarum. Cap. XXVII

Ed prodigiosum naturæ miraculũ, animal quoddã Indicũ, pretiosissimum odoris genus ex umbilici uomica quotannis expromere, quũ in reliquis animantib. erumpentes abscessus non nisi quippiã olidũ, putre, ac fœtens eructent, quod ab Aetio, Paulo, cęterisq; recẽtioribus Gręcis moschos appellatur. Is in pretiosa odoramẽta uenit: nunc & quotidianis uestium suffimẽtis est dicatus: quo tædia alarũ, nariũ, & graue sudoris uirus abolet̃, & si corpus halitũ expiret insuauẽ, ille hac odoris gratia etiã occulit̃. & ut summatim dicã, omnia, quibus miscetur, odoris iucunditate cõmendat. Sed tã latè fuseq; iactat odorẽ, ut eius momẽtum cõfestim domos impleat. huncq; diutissimè seruãt quæcũq; eo fuerint imbuta. Verũ nulli sunt tã blandi odores, quorum gratia non exolescat usu cõtinuo. Quare ut fragrãtia mitescat, suauiora nõnulla, ne fastidiũ pariat, admisceri solent. Nunc quæ Aetius professor de moscho memoriæ mãdauit, exponemus. Moschi discrepãtia sunt genera. Primatũ tenet, qui nascit̃ in municipio quodã, quod magis q̃ Chotasa ciuitas ad orientis plagam spectat, hoc barbaro nomine *Pat* dicitur: colore subflauido. Secundã sibi sedẽ arrogat, quod ab India defert̃, priori bonitate cedens, colore in nigritiã uergẽte. eo infirmior existimat̃, qui à Senitarum agro mittit̃. Moschus omnis in umbilico cuiusdam animalis gignitur, quod capreæ simile est, unico armatum cornu, pręgrandi corpore. Siquidẽ quum ruit in uenerem quasi furijs stimulatum, ei umbilicus intumet, uomica pręgnans, congesto inibi crassiore sanguine: quo tempore & pabulo & potu fera abstinet, in terraq; crebro uoluit̃: qua uersatione umbilicum lutoso feculentoq; sanguine, qui ibi coierat, turgentem exprimit, emissaq; sanies post aliquod tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit. hęc Aetius. Sunt qui Tumbascinum anteponãt, odorisq; præstantiam caprearum pabulo ferant acceptam, quæ nardo inibi uescantur copiosa, cæterisq; odoratissimis herbis. In Senitarum quidem agro capreæ herbas odoratas pascuntur, sed odoribus impares. Aliam quoq; metendi rationem causantur tumbascini. hanc saniem uomicæ folliculo non eruunt, & blandiente cæli serenitate merum legunt. Senici uero uomicæ uentriculum exprimunt, & exclusa saniei adulteria permiscent, nubilo parumq; arridente cælo, & uasis uitreis recõdunt. Sed ut uolunt hæ peregrinæ capreæ figura, colore, cornibus, ab alijs non dissident: sed dentibus tantum caninis discrepant, quos uerrium more exertos palmi longitudine gerunt. His uenatores prætentis cassibus aut laqueis insidias moliunt̃, & interdum captant, aut sagittis uel missilibus uomicæ folliculum decutiunt, & saniei quæ in sinu concreuerat immatura turgentẽ, præligant: sed præcox adhuc is moschos tetro & insuaui odore displicet. Verum tantisper libero aere suspendunt: dum abacto prorsus fœtore maturuerit. is hac cõcoctione perfecta mirã sibi conciliat suauitatẽ. Simile quippiã in arborum fructib. fieri cõsueuit, qui præcoces decerpti, tandẽ exuta acerbitate, & dulces & suaueolentes euadunt. In ijs uerò capreis, quæ in montibus oberrant, & liberalius nõ captę uagant̃, concepta sanies, antequam uomica rumpatur, suapte natura ad maturitatem spectat: ad quã quum uentum fuerit, fera titillãtis humoris lancinatu noxio lacessita, cotibus & saxis sese lõgo insolatu cãdentib. affricat magno oblectamẽto, donec facto uomicæ emissario, tota saniei uis à uẽtriculo supra lapides effundat̃: nõ aliter, q̃ abscessus pure cocto fractus dissilit, ita utriculus maturo humore per naturã exsaniat, ulcusq; postmodum ducit cicatricẽ, rursumq; ruens sanguinis impetus eò se recipit, impletq; umbilicum, dum abscedẽs in cõsimilem uomicã extuberet. Cæterum indigenæ, qui loca ubi uersant̃ huiuscemodi feræ ad unguẽ norunt, saxa facilè deprehẽdunt, quib. fusa colluuies & candẽti sole resiccata cohæsit. Nec hoc animal hanc egestã saniẽ abditis cotibus cõdit, inuidia scilicet, ne tã preciosa tabes transeat in usum nostrum. Hunc igit̃ moschum incolæ metunt, & utriculis ferarum earum asseruãt, quas uenatu captauerãt. Ille moschus multi uænit, dignus quo reges & principes exornentur. hęc forsitan uerbosius Mauritana factio prodidit. Moschus, ut Aetius scriptum reliquit, calfaciẽdi, siccãdi tertiã sedẽ inuenit, ac partium tenuitate pollet. Quare imbecillas partes firmat, caput frigidum roborat: reuocat quos animus defecerit: elanguescentes & penè dissipatas uires recreat, quare recolligentibus sese salutaris:

cardiacos affectus leuat: quoniã cor corroboret, sed pallore utentium membra decolorat. Probandi quibusdã ea est ratio. In peluim humore perfusam, uel labellũ, post examinatũ trinina pondus immittunt, postea iterũ æqua lance ponderãt. Quòd si protinus ad stateram reductum superferatur, synceri & legitimi experimẽtum putant: sin repens cedat & pondere degrauetur, spurij indicium existimant. Non desũt qui tradãt, naribus inditũ sternutamẽta ciere, & si coles ex cicino oleo linatur, uenerẽ stimulare. Sed experiẽtia nouimus, mulieribus uteri causatijs noxã adferre, ut eius nidore uel halitu naribus rapto, statim eas strangulatu uuluæ comprimi constet. Simile quippiam eruitur è genitalibus locis feræ animantis, quod Zibettum recentiores Græci nominant peregrino sermone. Ea aũt feli quæ ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis: è cuius natura sordes manat odoratissima, quæ solet præcipuè purgari, quũ pars ea hac scatet uligine, tum uase uitreo uel alio recipitur. Si cauernulę umbilici admoueatur, tradunt conuersum in alterutrã partem uterum in suam resilire sedem; aut si sursum uersus impulsus opprimat, subdito eo deuocari tã amans huius odoramenti uulua, ut ad id undecunq; admotum irrepat. Reddũt interdũ & feles syluestres, & mures moschi odore recrementũ, ut sæpe in dirutis agrorum ędificijs uidimus. sed id acceptũ ferendũ est odoratis fruticum cibis, quibus alunt. Nonnulli è recentioribus Græcis, qui hoc animalis genus, ex quo odoratũ id recrementũ elicitur, Zapetion appellant: uulgus nostrũ hodie *siuettam* nominat. Quanq; celebratũ Gręcis recẽtioribus medicamentũ, quod ex animalis moscho, agalloco, & ambare cõstet, officinæ *galiam moschatam* malunt appellare: barbari *sone moschatum*. Ambarum. Aliud habetur odoramẽti genus, quod recentiores Græci modo ampar, modo ambar nominant. hoc diuersis in locis scaturit, uti Aetius literarũ monimẽtis tradidit. Sunt autẽ huius fontes quẽ admodũ picis, bituminis, sulfuris, & similiũ, qui huiuscemodi ambarũ eructent. Sed in eo genere præfertur quod fuluum est, pręingue. tale in Indica ciuitate, quæ Selachitum nominatur, uendi solet. Aliud subalbidum, quod in oppido maritimo felicis Arabię, cui Sinchrio nomẽ est, gignitur. Tertium atro colore micat, quod uiribus infirmius est. Colligitur hoc ex piscibus qui fontes & ambari scaturigines degustarint. Vim habet excalfaciẽdi, humorũ lentitiam digerit quare medicamẽtis quę secandi naturam sortiunt, immisceri solet. Caput & cor olfactu roborat: sed temulentis largius in uinũ coniectũ, ebrietatem exasperat. Cæterum Mauritanorum familiæ authores in mari tradunt ambar, non secus atq; in terra fungos nasci, sæuientibusq; procellis agitatum pelagus, cũ prouolutis impetuosæ saxis expuit in litus: tũ homines qui pręsentiunt maris insultus, ad uada se cõferunt, & quod eructarint ambarũ, cõgerunt. Præcellit quod in insulis harũ regionum, litoribus eiectum inuenitur, colore cæsio, in globi formã coactum. Improbatur quod struthiocameli oui more candicat. Damnatur quoque ambarum, quod è piscium uẽtribus exemptum fuerit. nanq; cetaceus piscis nimiũ auidus huius ambari, hoc esu sibi necem consciscit: præsertim cum copiosius estur. Azelum uernaculo nomine uocant piscem: is emortuus fluitat, & undis maris emergit: tum insulani cõiectis uncis & funibus extrahunt, ambarumq; cæso uentre eximunt. Sed quod proxime spinam dorsi inuenietur coaluisse, longe magis præfertur: utpote quod & purius & syncerius tradatur, longioremq; moram in piscis uẽtre fecerit. Addunt calfacere & siccare ambarum, cerebrum & cor roborare, omnesq; sensus uegetiores efficere: quare senibus & frigidis auxiliari. Officinę nostræ *ambram chryseam* uocant. Cõfundunt sub hoc nominis ambitu succinũ magno errore. nam ambarum peregrinum nomen est, illius duntaxat rei proprium. Quapropter sunt qui sentientes hoc discrimen, ne cõmitteretur error, oriẽtale succinũ maluerunt appellare. Sed nos ut alia quædam, quod patrio uocant nomine ambar, edocti à ueteribus Latinis ambarum diximus, sicut & sachar sacharum. Liberum tamen fuerit uel ambar uel ambarum proferre.

### Moschocaryon, & Caryon Indicum. Cap. XXVIII

M Oschocaryon, quod & moschocaridion Græcis dicitur recentioribus, India mittit: nos ea imitatione nucem moscatam nominamus. Ea membranoso primum uestitur calyce, foliato, fissili, per extrema fimbriato, flauescente: mox lignoso tegitur putamine, fragili, cui compactilis subest globus nuclei uice, ab umbilico læuibus quasi strijs extrorsum uirgatus, fungoso

corpore

corpore, cæterarum nucũ more minimè cauernoso: sed coalitu intus rariore, intercursantibus uenis rubris, candicãtibus interuenijs. Tota dum recens est, succo pingui & oleoso madet, sic, ut in unguentum exteri possit. unde multis myrepsica, id est unguentaria nux dici cœpit: & si pungatur aculeo, aliquid remittit humoris. Ea iucundissimum spirat odorem, ita ut cum cinamomo de odoris suauitate certet. Probatur recens quæ nullam senserit cariem, ponderosa, præpinguis, ita ut adacta acu cõfestim è uulnusculo oleaginus exeat humor, colore in rubrũ inclinato: damnatur leuis, exucca, nigricans. Calfacit, exiccat, aluum astringit. distendentes stomachum spiritus discutit, oris suauitatem commẽdat, & fœtentis animæ uitus abolet. stomachum & iecur roborat lentigines in facie & impetig-
10 nes emendat lienem incremento laborantem reprimit, & ut in uniuersum pronuncietur, natura ei eadem quæ cariophyllis. Assignauit secundã calfaciẽdi & siccandi classẽm odoratæ nuci Aetius. sic caryon aromaticum, id est odoratum uocat. Ventrẽ & stomachum & iecur firmare tradit, cibi coctionem iuuare. lõgis iocineris ualetudinibus opitulari: sed pulmonibus officere. Quæ sit nuciferę arboris facies, postmodum dicetur. Quamuis enucleatus globulus magna ex parte defertur ad nos, exemptis duabus superioribus mẽbranis, quibus in sua arbore tegebatur: ea nux omnibus est notior, quàm ut alijs notis debeat explicari. Iam in ganeam & culinas descendit, ut opsonia suo sapore condiat, nullumq; temere condimentum sine hac moschata nucula struitur. Cæterũ de primo illo cortice qua si nucamento nucem inuoluente non conuenit inter authores antiquos & recentiores.
20 Nanq; Mauritanæ factionis principes, ad quos prior harum rerum tanquam uicinarum peruenit cognitio, macis nomine extimam intelligunt membranam ac folliculum, colore uel fusco uel in flauum languescente, alteri lineo nucis inuolucro cohærentem. Addunt lignosum illud putamen rotundũ, quod tenuis illa mẽbrana cingit, quodq; nucleũ operit, nullũ in medicina præbere usum: quare ut inutile reijcitur. Macer cortex est rubens, arboris magnę. conuehitur ex India, gustu acerbo, & cũ quadam acrimonia iucundè odorato. Lignum arboris huius xylomacer appellať: qualis ea esset arbos incõpertum habuit Plinius. Recentiores non arboris, sed odoratæ nucis, quam caryon myristicon, id est unguentariam nucem nominant, corticem esse cõtendunt, quod uero propius, & planè ita nunc cernitur: nobis tamen litem hanc dirimere nõ licet, quando in Europa non prouenit. qui
30 in officinis tamen spectatur, tralatitius est: sed sæpe nucẽ suam inuestire deprehendimus. Antefertur cortex qui colore ruffo uel flauo rutilet, odore suaui, cum leui acumine, improbatur nigricans. Exiccat abscessu tertio, partiumq; tenuitate præstat, cæteras habens suæ nucis dotes. Nucis autem huius quam myristicam, id est unguentariam, uel moschatam aut odoratam appellari diximus, arbos uulgari persico similis traditur, roseo flore, & nuce quam declarauimus, eiusdẽ propè effectus, cuius & cariophyllon. de macere altero suo dicemus loco. Nux Indica, recentioribus Græcis caryon Indicon dicitur, ueteres huius nõ meminerũt. Fructus (ut Mauri putant) palmæ cuiusdam Indicę præmagnus atq; pinguis, cuius oleũ butyro quoq; præferũt bonitate succi. Nux ad nos hac effigie defertur omnibus notiore fortsitan, q; ut debeat repræsentari. Globus est prægrãdis, cucina-
40 tæ rotunditatis, inuolucris intectus, calloso primũ herbaceoq; cortice, intus uilloso, tenui tunica exterius uestiente, qua extrita solutus in capillamenta fatiscit, capaci subtus orbe, duro, lignoso: triplici foramine, concauo anfractu, grandi, nullis loculamẽris interstincto: dulci intus, quum recens est, liquore: nucleo molli, candido, carnoso, quum inueterauerit, cartilaginoso Sanies interim recẽs estur, sed is cibus stomacho grauis: licet noxiũ succum non pariat. ea corruptioni citæ est oportuna. Nux ab incolis, & quum pubet, & cum etiã adoleuit, detractis exterioribus tunicis comeditur. Sed pituitosi ex melle pauco deuorẽt, & qui internam sentiunt excalfactionem. acetum mulsum superbibant, ut facile elabatur à stomacho, nec longam faciat inibi moram. Biliosis eo esu interdicitur. Calida perhibetur abscessu secundo, & humida in primo. Tineosis uentris animalia pellit. Oleum quod
50 ea exprimitur, quum sentit uetustatem, flatus digerit. Lumborum & genuum dolores mulcet. Sanguini à spiraculis uenarũ sedis mananti sublinitur ex oleo, quod nuclei malorum persicorũ reddiderũt. Atqui oleosus liquor, quem recens nux pressa stillauit, longè meliorẽ præbet succum, quàm ouillum uel bubulum butyrum, quod stomachum butyri

modo

modo non laceſſat, nec emolliat. Tradunt quoque ueſicæ malis opitulari, & aluum ſiſtere.

Arnabo. Zadura. Cap. XXIX

Rnabo ad unguenta quoque pretioſa & magnas etiam compoſitiones quæritur, quod arabonẽ Paulus, Aëtius quoque uocent. Sunt qui ex recentioribus modo carnabum, modo carnabadiũ appellent: ut alij zarnabum & zatnabadium. Arnabo Paulo odoramẽtis adnumeratur: quare unguentis expeti ſolet. Tertiam ferè ſibi calidorum & ſiccorum claſſem adſciuit, caſiæ & carpeſio cõſimilis naturæ. Quapropter Poſidonius, ſi non adfuerit cinamomũ, eo cenſet utendum. Sed is arnabo Mauritanis nomine *zurumbeti* uenit, qui de ea re parum ſibi conſtãtes *zedoariam* alibi interpretentur, nomenclationis aucupio planè nobis imponentes. Verum id non eſſe teſtetur arboris facies, quam lineamẽtis exprimunt. Arbor eſt, ut uolunt in Oriente naſcens, folijs ſalignis prælongis, colore ex uiridi in luteum langueſcẽte, nullo fructu, ſed ſemper ſterileſcens, odore citrij mali. Hanc calfacere, ſiccare, & aſtringere promittunt, fluentem aluum tenere, dotes odoratæ nucis quam moſcatam dicunt, repræſentare: ſed tenuitate partium anteire. Quare ſternutamenta ciet, & doloribus capitis auxilio eſt, quos cauſa frigida concitauit. Stomacho & iocineri odoris beneficio ſubuenit. Sed arboris apud nos exoleuit uſus, nec à negotiatoribus ex Oriente ad nos amplius, quantum equidem uiderim, deportatur, neque ſatis de ea re inter eos conſtitit. Porrò carnabadium uel carnabũ id putauerim eſſe, ut in confectendis Mauritanorum cõpoſitionibus, cum recẽtioribus Græcis & eorũ ſectatoribus Latinis comperi, quod omnes officinæ uocant *doronicum*. Nanque radix ex Oriẽte defertur pollicari ferè craſſamento, nodis ſcatens, dura, ponderoſa. Cui familiæ Mauritanæ authores tertiũ in calore & ſiccitate receſſum aſſignarunt. Quare diſtẽdentibus inflationibus auxiliatur: ſpiritus uteri digerit, cor roborat, uenenatorum ictibus aduerſatur cum ficis potũ aut illitũ. Compoſitionibus magnis expetitur. Idẽ ferè Aëtius de carnabadio memoriæ prodidit, aſſignans tertiam calidorum & ſiccorum ſedem. Cibi coctiones, ut ait, adiuuat: flatus diſcutit, ſtomachum roborat, & uentrem retinet: alui tineas necat: urinas ciet. expedit inferſus utia: uerũ uſu crebro flauam in calidis corporibus bilem creat. Aliud oſtendũt ſeplaſiarij inſtitores & herbarij doronicum, quod tomanum cognominãt. folio ferè acuti rumicis, radice graminis alba, crebrò tumentibus geniculis intercepta, internodijs longe gracilioribus, ſapore dulci, non ſic ut orientale feruente & linguam uellicante, quod forſitan noſtri cæli temperie ſeu fetendum eſt acceptum. Hoc pro orientali, quamuis tum guſtu tum radicis effigie diſſideat, officinæ magna ex parte utuntur. Niſi forſitan hoc Romanum id eſſet, quod à Paulo mamira uocatur, cui ſatis deſcriptio fauet. Radicula inquit, herbæ eſt frequentibus tuberculis intumeſcens, quæ cicatrices & albugines extenuare creditur, quippe quum abſtergendi uim poſſideat: nec de ea ſcriptum aliud inuenimus. Zadura alijs zaduara, radix eſt teres, ariſtolochiæ rotundæ non abſimilis, ſapore & colore gingibens. hanc ad nos India mittit. Secundam & calfacientium & exiccantium ſedem obtinet, corpus lætiore ſagina reficit, flatus diſcutit. graue uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinũ excitauit, abigit: uenenatis morſibus opitulatur. Craſſiorem uentris ſpiritũ digerit: aluum retinet: abſceſſus uteri ſoluit: uomitiones cohibet: & colicos mulcet cruciatus. Nunc ferè noſtræ ætatis medici contra peſtilentis cæli contagia utitur. Officinæ & medicorum uulgus *zedoariam* nominat. Zadura permultis recentiorum medicamentorum compoſitionibus expetitur.

Carpeſium Caryophyllon. Cap. XXX

Arpeſium ut Galenus eſt author, guſtu & uiribus, appellatæ Phu nõ diſſimile: uerum tenuioribus conſtat particulis, ideò uiſcerũ obturãtes infarctus explicat: urinas ciet: tenues calculis expedit. Cæterum tantũ partium tenuitate pollet, ut non præſente cinamomo pro eo ſubſtitui poſſit, quẽadmodum Quintus facere ſolebat. Præfertur ponticum carpeſium Laertio, neque tamẽ cinamomi uiribus reſpondet: ſed optimæ caſiæ paulum cedit. Nomen utrunque à montibus quibus naſcitur deflexit. Plurimum in Syria prouenit. Paulus odoratum eſſe refert, tenuibus ualere particulis: inferctus extricare uiſcerum: urinas pellere: calculos renibus exturbare. Actuarius à barbaris iam ſua ætate *cubebas* uel *combebas* dici profitetur, quod nomen

nomen omnibus officinis tritissimum ac uulgatissimũ habetur Non sunt igitur audiendi factionis Mauritanæ principes, qui carpesium, id est ut uocant cubebas, asserunt fructũ esse rusci quã oxymyrsinen Græci nominãt Lõge aliares carpesiũ ab rusci fructu, si quis utrũq; nouit. Siquidẽ ruscũ in medio folio baccas fert cerasis similes carpesia uerò minuta cõspiciunt grana, quę Galenus tradit libello quẽ Theriacæ dicauit, fruct⁹, tenues, odoratos, gustu nõ absimiles radicib. herbę quæ phu nominat. sed euidẽtius q̃ ut debeat demõstrari, baccas rusci magnitudine cerasum malũ æquare, nullũ iucundũ odorẽ spirare. Dioscorides inter simplicia de carpesio nihil scriptũ reliquit. Caryophyllon, frutex in Oriente nascitur, sabuci forma, semine grano piperis grãdiori fragilioriq;, ex atro ruffescente, in
10 claui modũ capitato, exertis in aduersum quatuor denculis sese stellatim decussantibus, prominulo apice, quadrati alueoli sinu medio umbilicatim prodeũte, à qua facie clauata Francis sibi nomẽ *claui* caryophyllum adoptauit. Non desunt, qui caryophyllum repræsentent buxi caudice, lauri folio, sed rotundiore. Huius nec Dioscorides nec Galenus in censu simpliciũ ullam fecerunt mentionẽ. Plinius in India quippiam piperis grani simile nasci tradit, quod caryophyllon uocatur, grandius fragiliusq;. subdit, in Indico luco gigni. Aduehebatur olim odoris gratia, nunc cibi quoq;, uelut septentrionalibus populis: Paulus Aegineta eam silentio non prætermisit, caryophyllon quasi nucifoliũ existimans esse uocandum. etiam si hanc non habeat naturam quæ nomine prætenditur: uerum flores arboris cuiusdam Indicæ festucacei sunt, nigri, longitudine ferè digitali, acres, odorati, sub-
20 amari. Tertij sunt ferè siccantium & excalfacientiũ ordinis. Multus eorum erumpit usus non ad opsonia modo, sed ad multa quoq; medicamenta: hæc Paulus. Aetio caryophyllõ fructus est arboris, secundam calfaciendi, siccandi classem adsciscens: quanuis & nonnulli tertiam ei assignarint. Iocineri, stomacho, & cordi auxiliatur. Contractam humore nauseam leuat: sed uiscera lædit. Caryophyllon halitus emendat grauitatem: quare ijs mandi solet & ore contineri quibus anima fœtet: nauseas sedat: corroborat stomachum, iuuat concoctiones: tollit oculorum caligines, atq; uisum exacuit: panos discutit, obstruentes iocineris infarctus aperit, uenerem stimulat.

## Amomum. Cap. XXXI

Momum frutex est labruscæ similis, cæterum minor, uenosus, odoratus, ra-
30 mulis duriusculis, colore sufflauo, baccis inter se racematim cohærentibus,
A flore uiolæ candido. Dioscorides Amomũ sic reddidit, Frutex est pusillus ceu racemus è ligno cõuolutus, flore præparuo candidæ uiolæ, folijs uitis albæ similibus. Plinius amomi uuã in usu esse tradit, Indica uite labrusca, ut alij existimauere frutice uenoso, palmi altitudine. Carpitur cũ radice, manipulatimq; cõponitur protinus fragile. Laudat quammaximè punici mali folijs simile, nec rugosis, colore rufo. Secũda bonitas pallido, herbaceũ peius, pessimũ candidũ, quod uetustate euenit. nascitur in Armeniæ parte, quæ uocat Otene. Adulteratur folijs punici & gũmi liquido, ut cohæreat, conuoluatq; se in uuæ modum. Dioscorides laudat quammaximè armenium, colore aurum imitante, ligno subrufo, perquam odoratum. Nasci quoq; in Media tra-
40 dit in planis dilutisq; regionibus, sed procero imbecillius, quãquam procerius adolescat, uenosum, molli tactu, colore herbaceo, odoris origani æmulum. Pontico color subrufus inest, quod neque fractu contumax est, racemosum, plenum seminis, odore nares feriens. Præfertur album, recens, quod neq; collectũ stipatum'ue cohæreat, neq; se conuoluat, sed solutum diffundatur, fructu in uuæ modum conuoluto, ponderosum, suaueolens, gustu acri & mordente, simplici colore non uario, quodq; non senserit situm Eadem erat Amomis, nisi minus uenosa, & durior angustiorq; odore esset, flore origani, sine semine, qua amomum adulteratur. Amomum, quod officinæ præferunt, fabulosa specie: nec odoris argumento, nec alia ratione congruit cum eo, quod à Dioscoride describitur Nec miran-dum, siquando scriptores inter se dissonẽt: quoniam nulla medicinę pars incertior, quàm
50 quæ ab alio orbe q̃ nostro petitur. Turpiter aberrant, qui herbam pedem columbinum uulgo dictam, amomum esse existimant, quum ea est folijs maluæ paulo candidioribus, cauliculo semipedali, lanuginoso, flosculo purpureo, capitellis rostratis gruini capitis modo: unde princeps illi nomẽclatura geranion, uel si mauis, gruina. Amomũ indicę uiti cuig

genus

genus est è ligno se cōuoluens in uuæ modū, odorato frutice, folijs bryoniȩ, quȩ ex India importatur. illa nusquā non nascitur maluæ folio, minantibus in cauliculorum cacumine gruum rostris. ea in nullū medicinæ usum uenit: estq; apud Dioscoridem secundū geranij genus, de quo dicemus suo loco. Excalfaciendi amomū, siccandi atq; spissandi naturā retinet: somnum conciliat, & illitum fronti doloris noxam abigit: meliceridas & collectiones maturat atq; discutit. Iuuat quà scorpius icent ex ocymo perlitum: podagricis subuenit: oculorum inflāmationes uiscerumq; cum uua passa demulcet: muliebribus malis adsessu aut pessorum appositu medetur. Decoctum eius epotum iocinerosis auxilio est. Galenus illi uires easdem tribuit, quas acoro: nisi quòd acorum magis exiccat, amomū plus excoquit. Cæterum commonendi nobis sunt, ut qui syncero amomo uelint uti, fragmenta semper hastulasq; deuitent, & solidos frutices petant, id est qui surculos atq; ramos incolumes ex ima radice sustineant, ita nobilibus unguentis antidotisq; peti debet.

Costum Cap. XXXII

COsti frutex est nullo prȩter quam radice pretio. Tria eius genera. Arabicum cȩteris præstat, cādicās, leue, plurimo odore, solidum, minime friabile. Proximum nobilitate succedit Indicum, crassum & hoc, ferulæ leuitate, nigrū. Syriacum graue, buxi colore, nares ualidè feriens. Radix costi gustu feruet odore eximio, frutice aliàs inutili. Plinius Indicum duntaxat nouisse costū uidetur, primo statim introitu amnis Indi in Parale insula compertum. cuius duo fecit fastigia, nigrum, & quod melius est, candicans. Costo perinde atq; thure dijs suis supplacabat antiquitas: quare huius superstitionis gratia, aut unguentorum delitiarumq; causa emebat. Strabo costarium quoque nominauit diminutionis forma usus. Faciunt huic affinem nomine costum hortensem, quem uulgus *coquum*, alij *Mariæ herbam* appellant, simplici caule sesquicubitum alto, folijs betonicȩ, nisi quòd castigatiora sunt, tenuiora, ac magis odorata, capitellis fulgore auri flauescentibus. Subscribit eorum iudicio Florentinus agriculturæ author, qui costum & balsamum in hortis seri uiuiradice, Nouembri mense prodit, odoratu perquam suauem: uti sampsuchum Aprili & Maio. De herba uidetur nō de peregrino illo costo hæc intellexisse: nam & balsamum sua ætas sisymbrium hortense, & costum herbā, quam nuper memorauimus, uidetur innuisse; nempe tam contumaces nostro orbi implacabilesq; huiuscemodi peregrinȩ arbores fruticesq;, ut nullis blanditijs, officijs, atq; nostris deniq; obsequijs apud nos comprehēdere possint, etiam coactæ mitioribus locis uiuere: tantusq; patriæ naraliumq; suorum amor, ut nisi reduces in natiuam sedem relegentur, aut uelut effœtȩ gracilescant, aut quod solum uertentes extorrem agant uitam, despondentes emoriantur. Sed hanc hortensem herbam siliquastrum & piperitim esse deliniatio fatetur, Castore hac forma demonstrante: caule rubro, lōgo, densis geniculis, folijs lauri, semine albo, gustu piperis. de qua satis in hydropipere diximus. Costo natura concalfactrix: urinam ciet, menses pellit. Vitijs quæ uuluam malè habent, tam fotu quàm suffitu opitulatur. Contra uiperarum morsus potu prodest. Aduersus pectoris dolores, conuulsa inflationesq; uino & absinthio bibitur. Venerem in mulso stimulat: latas uentris tineas ex aqua deijcit, in horroribus febrium ante accessiones, item neruorum resolutionibus inungitur. Vitia cutis in facie cum aqua uel melle litus emendat: antidotis & malagmatis miscetur. Mangones adulterant ualidissimis helenij comageni radicibus. Sed facilè dolus coarguitur, quòd helenium neque linguam accendit, neque odorem, qui olfactum tentare possit expirat.

Iuncus odoratus Cap. XXXIII

IVncus odoratus teres est, scapo exili, rubente, flore copioso, odorem rosæ in confricando emittens, fragmentis in purpurā uergentibus. legitur quàm recentissimus mordacitatis uinosæ ad linguam, fractu rosaceum spirans odorem, rubentibus fragmentis. Sed alium iuncum reddit Africa, alium Arabia, alium Nabathea, qui laudatissimus existimatur. Secundum eum Arabicus, quem nonnulli Babylonium malunt appellare. Improbatur Aphricus utpote deterrimus. in Campania inueniri tradunt, sed minus uiribus pollentem In Arabia cum calamo odorato nascitur, nihil aspectu differens à cæteris. Prouenit & in Syria quoq;, coele

cognomi

cognominata. Iuncũ hunc uinosæ mordacitatis ad gustũ sentiri perhibent. noscẽdũ uerò Dioscoridi Babylonium & Teuchitim pro eodem genere intelligi, uerũ non sic à cęteris: quippe qui teuchitim eundemq́; nobilissimũ, qui è Nabathæa sit appellent: proximũ Babylonium: deterrimũ ex Aphrica & sine odore. Iuncũ odoratum Græci schœnon, Hippocrates schœnõ hedyosmon, ut Galenus libello quẽ uocabulis Hippocratis dicauit, id est suauẽ iuncũ nominat. Cornelius Celsus iuncũ rotundũ, ut ab angulari differat. Officinæ *squinantum*, quanuis florẽ iunci odorati ueteribus dici placuit, uulgus *pastum camelorum*. Ne tamen schœni nomenclatura pariat errorem, quum alterius iunci meminerunt q; odorati, adiectione aliqua discriminant. Seribonius schœni uocabulum retinuit. Vsus multiplex 10 radice, floribus, culmo. Vrinam trahit, menses pellit, discutit inflationes: grauedines ciet, ac caput tentat: modicè astringit, maturat, comminuit. Venarum spiracula laxat: urinas molitur: flos eius in potiones adhibitus sanguinis reiectiones supprimit: doloribus pectoris, pulmonum, iocineris, renumq́; prodest: singultus compescit: medetur uesicæ. Opisthotonicis cum arida resina imponitur: decoquitur ad muliebria mala: miscetur antidotis. Radix maiore constringendi ui prædita est, proinde fastidientibus stomachis datur: exhibetur etiam hydropicis cõuulsisq́; cum pari pondere piperis aliquot diebus. Decocti succo inflammationes uuluæ insidentibus placantur.

Calamus odoratus. Cap. XXXIIII

Calamus odoratus uulgo aromaticus dicit̃ arũdini simillimus aspectu, nempe multis geniculatus nodis, fuluus, cætero tactu mollis & cum frangit̃ scis- 20 silis, intus araneosus, casiæ gustu, fragrãtissimo odore, adeo ut locum in quo nascitur ingredienti, spiritus suauissimus statim aspiret. Calamus odoratus in Arabia nascens, communis Indis atque Syriæ est, in conualle modica iuxta Libanum montem lacumq́;, cuius exiccatis æstate palustribus hi calami prosiliunt: nõ ut Strabo existimauit propter Antilibanum lacu Gennesaretide, ubi cõuallis amplissima & pulcherrima, quam Aulonem cognominant. Pręcipua bonitas rufo geniculis frequentibus distincto, qui confractus in assulas multas dissilit, plenis aranea fistulis, subalbidus, in commanducando glutinosus astringensq́; linguam, gustu acri. Sed calamus præstantior odore statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq́; qui minus fragilis, & qui 30 assulose potius quàm raphani modo frangitur. Inest fistulæ araneum (ut Plinius tradit) quod uocant florem, præstantior est cui numerosius, reliqua probatio ut niger sit damnatur alibi. Melior quo breuior & crassior, lentusq́; in frangendo. In Mæonide odoratum nasci calamum produnt, radice subalbida, sine fistulis, intus plena & amara, specie acori, de quo & falsi quidam sunt, acorum ipsam putantes. quanto aũt amarior tanto & calidior Indico. Vtrunq; tamen acorum odore superat. Teredinibus ut acorum incessitur. Ab Ionio ponto & Herculis columnis prorsus apud omnes qui mediterranea colunt Africæ, pro acoro uicarium substituunt, quòd maxima uisantur frui germanitate, ut authores pleriq; tradunt. Calamum odoratum Hippocrates myrepsicon, id est unguentarium appellauit. Officinæ omnes *calamum* nominant. Vrinam potus exigit, eoq́; cum gramine aut apij 40 semine decoctus aquæ subter cutem fusæ, substillo lotio, renum uitijs, ruptisq́; bibendus præcipit̃. Menses potu & appositu trahit. Tussi suffitus per se, uel ex resina terebinthina, in os rapto per fistulam nidore medetur. Ad muliebres insessus decoquitur. Quin & clystere subter inditur, eodẽ in suffimentis & malagmatis gratia odoris utuntur. Est secundi ordinis calfacientium, sed exiccannum magis, concretu terrestri & aerio constans.

Balsamum Cap. XXXV

De Balsami frutice ut re peregrina parum inter ueteres conuenit. etsi quum Iudæa Romani sunt potiti, tum sunt propagati, ut tam latissimi colles sudarent balsama. Similes uiticulæ stirpes habent, malleolis digeruntur, rastris nitescunt, aquis gaudent, amant amputari, tenacibus folijs semper inum- 50 brantur: lignum caudicis attrectatum ferro sine mora moritur. Eapropter aut uitro aut osseis cultellulis, sed in solo cortice, artifici plaga uulneratur, ex qua suauitatis eximiæ gutta manat. Post lachrymam secundum in pretijs locum poma obtinent, cortex tertium, ultimus honos ligno. Plinius balsamum uni terrarum Iudææ cõcessum

prodit. quondam in duobus hortis utroque regio, altero iugerum uiginti altero paucio-rum: in totum alia est natura, quàm nostri externiq; prodiderant. Quippe uiti similior est quàm myrto. Malleolis seri dicitur, nuper uincta ut uitis, impletq; colles uinearum modo quæ sine adminiculis se ipsæ sustinent. Tondetur similiter frutificans, ac rastris nitescit: properat nasci intra tertium annum fructifera: folium proximum rutę. Cornelius Tacitus memoriæ tradidit modicam esse arborem: ut quisq; ramus intumuit, si ferri uim adhibeas pauet, uenæ fragmine lapidis aut testa aperiuntur: humor in usu medentium est. Iustinus Trogi Pompeij testimonio fretus incredibile tradit, quãtum opes Syriæ genti ex uectigalibus opobalsami creuere, quod his tantum regionibus gignitur. Est inibi conuallis, quæ continuis montibus tanquam muro cincta instar castrorum clauditur, spatium loci ducenta milia iugera nomine Hienco dicitur. In ea sylua est ubertate & amœnitate insignis: siquidem palmeto & opobalsamo distinguitur, & arbores opobalsami formam similẽ piceis arboribus habent, nisi quòd humiliores sunt, & uinearum modo coluntur. Hę certo tempore anni balsamũ sudant: sed non minor loci opacitas, q; ubertatis admiratio. Quinetiam è Græcis Theophrastus rutę folio reddidit, sed exalbido. Dioscorides arbusculæ magnitudine, flosculo candidæ uiolæ aut licij, folio rutæ proximo, sed candicãtiore, coma perpetua, uni terrarũ Iudææ quadam conualle, & Aegypto concessa, terebintho similem fruticem. Strabo prodidit nasci in Syria Cœle, ualle illa fertili quæ Libanũ & Antilibanum intercedat iuxta lacum Gennasantim: in Arabia quoque Sabeorum tractu maritimo. Pausanias in Bœoticis author est, palsamum p litera non b pronunciatũ, in Arabia gigni, arbore uiperis obsessa, nam & similia ijs euenire nouit magnitudine fruticis myrti, folijs sampsuchi herbæ. Angues in Arabia sub hac apricantur arbuscula, succóque huius suauissimo aluntur, eximieq; fruticis umbra gaudent. Quum legendi succi Arabibus appetit tempus, binas singuli ligneas aduersus hos adferũt scuticas, citatoq; lignorum strepitu uiperas abigunt, quas necare nephas putant, nempe balsamo sacras. Quòd si quempiam à serpente morderi sors ferat, uulnus perinde atque illato ferri mucrone accipitur. Cæterum ueneni timor abest, neq; morsu quispiam extinguitur: sed tanquam pretiosissimum unguentum pastis serpentibus, ueneni lethalis noxa in mitiorem se conuertit conditionem. Sed Aetius recentior ex authoribus Græcis stirpẽ esse exiguum prodit, eiusq; magnitudinem intra bina cubita subsistere: nasci proxime Aegyptũ in regione, quæ nũc Fons solis appellatur: quondam Heliopolis dicebatur. Quumq; rerum suarum potiretur Aegyptus, ineunte autumno imæ prægnantis fruticis partes crebris ferri sacrificationibus uulnerabantur, è quibus succus oleo persimilis emanabat, qui balsamelæon appellatur. Incidi Dioscorides quoque est author ferreis unguibus. Plinio ferro amputari superuacua patitur, sed eo lædi uitalia odit. quare uitro, lapide, osseisq; cultellis præscindebatur: sed incidentis manus librabatur artifici temperamento, nequid ultra corticem uiolaret, ultráque desquamare alienum erat. Succus è plaga manabat, quod opobalsamum uocant, eximiæ suauitatis: nanque omnibus præferebatur odoribus, sed tenui gutta, ploratu lanis parua colligebatur in cornua: ex ijs in nouo fictili condebatur, crassiori similis oleo, & in musto candida, rubescebat deinde simulq; durescebat è translucido. Vindemiæ uaria fuit ratio. Theophrasti temporibus, & Alexandro Magno res ibi gerente, die æstiuo unam concham impleri iustum erat, omni uero fœcunditate è maiore horto congios senos, minore singulos, & cum duplo repẽdebatur argento. Dioscoridis ætate circa Canis ortum flagrantissimo æstu uulnerati frutices, ex omni uindemia senos aut septenos congios implebant. At Plinij æuo largior uena ter omnibus percutiebatur ęstatibus. Dimicatum pro succo fruticis est, uictisq; Iudæis uindemia fisco credita est. Deputatur quoque frutex, & sarmẽta in merce sunt, amputatio surculusq; uænibat. Xylobalsamũ uocatur, quod coquitur in unguentis, pro succo ipsæ substituunt officinæ. Corticis etiam ad medicamẽta pretiũ erat. Præcipua aũt gratia lachrymæ, secũda semini, tertia cortici, minima ligno. Ex hoc buxeũ optimum est, quod est odoratissimum: ex semine autem maximũ & ponderosissimum, mordens gustu feruensq; in ore. Lachrimæ probatio: ut sit pinguis, tenuis, ac modicè rufa, & in fricãdo odorata. Secundus candidæ colos, peior uiridis crassusq;, pessimus niger. quippe ut oleum senescit. Ex omni incisura maximè probat quod

ante

ante ſemel fluxit. Vitiatur ex ſemine ſuo, ut uix poſſit fraus deprehēdi, maleficium
tamen detegitur amariore guſtu: eſſe enim debet lenis, non ſubacidus, odore tantum au-
ſterus. Vitiatur oleo roſæ, cypri, lentiſci, reſina, galbano, cera cypria. nequiſſime autē gum
mi, quoniam ipſum quoq; inhæreſcit manu inuerſa, & in aqua ſidit. Quod cera & reſina
permutatum eſt, in carbone nigriori flamma coarguitur: nam ementitũ melle ſtatim con-
trahit muſcas: metopio adulteratum, in aqua circulo candido cingitur. Synceri probatio
gemina eſt Dioſcoridi. nanq; ſi gutta ueſti laneæ conſperſa & eluta nihil maculæ reliqué-
rit aut ſordis, egregia eſt: quæ mutata fuerit, pertinaciter hærebit. Alia eſt, ut lac coagulet,
quod quidem adulterinum non facit. præterea ſynceræ gutta in lacte uel aqua celeriter ſi-
10 dit, elacteſcitq;: uitiata, olei modo innatat, & ſtellatim diffuſa radiatur. Syncera quoq; ſen-
tit ætatē, craſſeſcensq; deterior redditur. Errant, qui in aquam merſum primum deſidere
putant ad ima uaſis, poſtea reciprocatum non diffuſum emergere. Eſſe debet lachryma re
cens, odore uegeto, nō ſubacida, dilui facilis & lęuis, guſtum aſtringens, & quadam tenus
remordens. Huius lachrimæ, quum uaſis fuerit recondita, triplex Aetio authore inueni-
tur euariatio. Vel enim in faciem ſummā uaſis expuit, candido colore, tenui corpuſculo,
quæ & pretioſiſſima & plurimos ad uſus celebrata cognoſcitur: quæ medias partes uaſis
tenet, fuluo rutilat colore, priori uiribus cedēs: quæ uerò in futidum fæcis more decubuit,
omnium deterrima, quā nō niſi quum alterius nō datur occaſio, ob annonæ penuriam ad
ferarum morſus, & uenenatorum ictus uſurpāt. Sed ſeplaſiæ poſterioris longè maior im-
20 probitas, quæ fraudes nouas adinuenit. Quippe quũ periti quidā legitimā probabant, ſi
ferrũ ea perlitũ, & admotũ igni cōfeſtim deflagraret, Sed id ſaneq; caphurelæo, id eſt la-
chrymæ quā caphura remiſit, aut caphurato oleo cōuenire atq; alijs quibuſdā compertũ
eſt. Alij, q̄ peſſum iret in aqua, neq; exiſteret: ſed aliorũ quoq; oleoſorũ id cōmune habe-
tur. Quare utrunq; neceſſum eſt cōcurrere, q̄ & ferrũ ea circumlitũ accēdatur, & immer
ſa aquæ ſidat: hoc argumentũ legitimæ nec ſpurio habitu ullo degenerantis. Sed ſcitu di
gnum occurrit, quum recēs eſt, nec ullam ſentit uetuſtatem, aquæ ſupernatat, tum uero
linteo ea imbuto probatur. Si ſublato ipſo deſcendat nullo colore relicto, ſed ſola ſuauita-
te odoris, ſyncerę nec ullo modo uitiatæ eſt argumentũ. Arboris diſcrimen in tria faſtigia
digeritur. primũ ſcabro aſpectu incuruũ: ſecundũ procerius cæteris, læui cortice: tertium
30 gracilius, tenui & capillacea coma, quod uocant theriſton: forſitā q̄ pro ſua exilitate faci
lius demetatur. Interputantur ſarmenta & ſurculi odore pręſtantes, alioqui grandeſceret
arbuſcula ni ſuccideretur, & uæneunt magno, xylobalſamum uocāt. Ratio probi ut recēs
ſit, uirgis prætenuibus, rufum & bene odoratum, modicè opobalſamũ redolens. Semen
probatur grauiſſimum & maximum, guſtu mordaci & feruente. Adulteratur ſemine hy-
perici quod è Petra fertur: quod coarguitur magnitudine, inanitate, odoris ignauia, ſapo-
re piperis. Strabo ad dolorē tantum capitis balſamum cōmendauit. Aetius legitimum ad
plurima uitia pollere tradit, datũ ex humano lacte deliburorio ueneno aut ictui ſerpentũ
præſenti eſſe remedio: item priuatim morſibus ſcorpionum illito uulnere. Per ſe calculos
cōminuere produnt: uuluę inditum, uel ſubditũ ijs mulieribus, quæ concipere deſierant,
40 reſtibilem adferre fœcunditatem. Addunt ſanguini, quē ſedis uenæ fundunt, auxiliari: itē
comitialibus, & frigidis ualetudinibus, utpote q̄ calidiſſimam ſortitũ ſit naturā. Validiſſi-
ma ſucco natura excalfactoriaq;. Caligines oculorum diſcutit. Perfrictionibus uuluæ ex
roſaceo cerato impoſitus medetur: menſes, ſecundas, & partus elidit. Febriũ horrores il-
litu tollit: ulcera purgat ſordida: cōcoctiones adiuuat: urinas potu ciet: anhelantibus auxi-
liatur. Aconito, ſumptus è lacte aduerſatur, itē ſerpētibus. Idē expetitur acopis, malagma
tis, antidotis. Præcipua lachrymæ gratia, ſecũda ſemini, minima ligno. Semen cōmode po
tui datur cōpungentibus laterũ doloribus, & pulmonarijs. Prodeſt tuſſientibus, iſchiadi-
cis, comitialibus, uertiginoſis, & ijs qui non niſi erecta ceruice ſpiritũ trahunt, orthopnoi
ci Græcis dicuntur: item anguſtijs urinæ, torminibus, & uenenatorum morſibus. Ad
50 muliebres inſeſſus ſuffituſq; mirè decoctum prodeſt, ut pote quod locos aperiat, & hu-
mores exugat. Ad eoſdem uſus lignum ualet, minore tamen effectu. Ex aqua coctum
potu torminibus, conuulſis, cruditatibus, uenenatorum ictibus, item quibus urina ægrè
it, auxilio eſt. Capitis uulneribus cum iride ſicca conuenit; oſſium ſquamas extrahit.

Spissamentis unguentorum ad domandum oleum adijcitur. Calfacit & resiccat in secun-
do ordine. Opobalsamum renuioribus constat particulis. hoc nihil efficacius esse ad glu-
tinanda uel citra cicatricem uulnera, sibi uulgus persuasit. Quod si recipimus, mirum est
Theophrastum, Dioscoridem, Galenum aut ignorasse, aut nihil prodidisse: nam Strabo
ad capitis tantum dolores commendauit.

### Agalochum. Cap. XXXVI

Galochum nostro orbi tantum nomine cognitũ, quum (ut Dioscoridi pla-
cet) ex Arabia & India lignum aduehatur, thyino simile, uarium pũctis ma-
culosumq́ue, gustu spissante, cum quadã amaritudine. cute corioq́ue uerius q̃
cortice uestitur, qui penè uersicolor est. Commanducatum aut collutum de-
cocto, suauitatem commendat animæ. Aetius è Græcis primus quantum
equidem inuenerim, à nõnulla similitudine coloris aloes, ut arbitror, xylaloen appellauit:
quem posteriorum medicorum uulgus nomine tenus insequitur. Officinæ *lignum aloes* uo-
cant. Galenus hoc in simplicium censu silentio prætermisit. Paulus Aegineta Indicum
esse lignum testatur, thuiæ proximum, odoratum, quod sua iucunditate ijs os commen-
dat, quibus anima fœtet, singularem in suffitionibus gratiam habet. Radix denarij pon-
dere pota medetur, quibus lentore putri stomachus languet. Solutum eundem firmat uẽ-
triculum, iocinerosis, dysentericis, laterum doloribus præsidio est. Aetius arboris esse li-
gnum tradit in uarijs orientalium oris, simul & eorum qui plus ad Austrum spectant, na-
tum; nulló que ab alijs lignis discrimine notatur, quantum ad odoris rationem pertinet,
nõ aliàs odoratius futurum, quàm ubi teredinibus diu patens computruit: siquidem mar-
core sibi suauiorem adsciscit odorem. Quare locorum incolæ in frusta dissectum sub ter-
ra condunt, & aggere multo obruunt. deinde quũ sufficiẽti tempore emarcuerit, negotia-
toribus uendunt. Aegyptij & alij delibrant ipsum, corticemq́ue ligni abijciunt. Huius fasti-
gia summa quatuor celebrantur, quorum notius est Indicum, deinde Sapphicum ex ur-
be Sappho, Speon & Hygron, quod ipsum deinde in quaternas species cõciditur, de qui-
bus nunc dicere fuerit operosum. Arabicæ familiæ authores uolunt agalochum baccas
ferre purpureas piperis minuti similitudine, quapropter piperallam cœperunt nominare.
Sed lignum duntaxat in usu est, quod nulli uolunt cariei esse obnoxium, uerum odorem
spirare non angustum. Quod ex mendis deuenit, fragrantius quidem esse, sed tineosum.
Agalochum in myrepsico thymiamate idem esse putat Aetius quod taron, quod autho-
re Plinio ex casiæ & cinnami confinio inuehitur per Nabathæos Troglodytásq́ue ijs ui-
cinos. Verum mangones officinarum persæpe pro agalocho aspalathum substituunt ma-
nifesto errore: quum agalochum maculis interstinctum, ac punctis quibusdã uariatũ spe-
ctetur; aspalathus uerò subrubescit, subterq́ue corticẽ atra quadã rutilat purpura unico con-
tentus colore. is spinarum uallo cingitur, illud glabrum potius, nec ullis armarum aculeis
deprehenditur. Vtrunque iucundum expirat odorem, sed illud fragrantiorem, sic ut pro
thure ad suffimenta possit suffici: is suauem quidem sed perquam exiguum. Aetio omnia
agalochi genera excalfaciunt, uentrem sistunt, stomachum bene habent, sed hygron ma-
ximè, & secundum hoc indicũ: reliqua longè minus. Interanea roborant: iocineris infar-
ctu uitia expediunt: humores qui in uentre coierunt absumunt. Reliquæ huius species iu-
gi suffitu pediculos ob dulcedinem creant, solum Indicum bos sua acrimonia nasci prohi-
bet. Dioscoridi cõmanducatu aut suffitu suauitatem commendat animæ. Conspergi eo
corpus totum perutile. Vtitur uice thuris. Radix denarij pondere sumpta, medetur qui-
bus udo lentore stomachus languet. Imbecillum firmat uentriculũ, & æstuantẽ mulcet: la-
tera & iecur dolentibus, intestinis exulceratis, torminibusq́ue ex aqua præsidio est.

### Anacardium, Orneoglossum. Cap. XXXVII

Nacardium recentiori Græciæ, nam uetus non meminit huius, arbos est In-
dis familiaris. prouenit quoque in Siciliæ montibus, qui flammas ignis eru-
ctant, fructu auiculæ corculo non dissimili. unde nomen putatur inditum,
rubente intus cruore, quo ueluti sanguine scatet. Tertiam excalfacientium
& resiccantium classem huic assignant. Anacardium memoriæ iacturam re-
sarcit; labãtes sensus refricat; obliuionem discutit, & mentẽ exacuit, morbis cerebri quos
frigida

frigida uel humida causa attulerit, opitulatur. neruorum resolutioni auxilio est. Sanies quæ in fructu condita manet, uerrucas delet. Cæterũ cutem exulcerat: scabiem usu creat. Iuuenibus & biliosis ob caloris uim anacardio interdicitur. nomen *anacardi* officinis retinuit. Orneoglossum, arbor est ulmi specie, folijs amygdalæ, prælongis siliquis in surculorum cacumine prodeuntibus, oleagina magnitudine, in quibus medulla inest linguæ auis similis, unde nomen, exterius rubra, intus ex candore in luteũ uergens sapore acri, uellicante linguam cum nonnulla amaritudine. Ea, ut tradunt, secundo abscessu calfacit, laterum dolores sedat urinam ciet, & remoratam hærentemq; pellit. Venerem stimulat & genituram auget. *linguam auis* officinæ nominant.

## Aspalathus, Cap. XXXVIII

Aspalathus, ut Plinio placet, spina syluestris est in Oriente, candida, magnitudine arboris iustæ: sed idem frutex humilior atq; spinosus in Syria, Nisyro, & Rhodiorum insulis prouenit: quem alij erysisceptrum, alij adipsatheum, siue dipsacũ, siue diaxylon uocant. Optimus qui minimè ferulaceus, rubens & in purpuram uergens, detracto cortice. Nascitur pluribus locis, sed non ubique odoratus. Dioscoridi frutex est lignosus spinis obsessus. gignitur circiter Istrum & Nisyrum, in Syria quoque & Rhodo. Vnguentarij eo spissandis oleis utuntur. Primi meriti est ponderosus, & qui detracto cortice rubet, aut in purpuram inclinat, tactu præduro, suaui odore, amarulento gustu. Habetur & aliud genus candidi, surculosi, sine odore, quod & deterius. Plinius idem in Cypro, tractu eodem aspalathum nasci prodidit, spinam candidam, magnitudine arboris modicę, flore rosæ. radix unguentis expetitur. Tradunt, in quocunq; frutice curuetur arcus cælestis, eandem quæcunque sit aspalatho, suauitatem odoris existere, sed in aspalatho inenarrabilem quandam, arcu in eum innixo. Quidam erysisceptrum uocãt, alij sceptrum elisei. Cuius probatio est in colore rufo, tactu spisso, odore castorij. Sed quid fuerit aspalathus, qui cõpluribus unguentis & antidotis olim inserebatur, non facile sit enarrare: quum sanè per Hispanias iam ætate Plinij, multi & ad odores & inter unguenta utebantur, spina quã uocabant aspalathum, sed ea uulgaris erat ex qua fulloniæ implebantur urnæ, radicis tantum usus habebatur. Aspalathus tamẽ mihi uidetur id esse, quod nunc officinæ uocant, *lignum Rhodium*. nonnulli quãquàm falso, ut postmodũ docebimus, *lignum aloes*, uulgus *rodoem*. Siquidem singulæ quæ à citatis authoribus traduntur deliniationes huic ad amussim, nulla reclamante nota, respondent. nanque lignum fuisse fruticosum nodi satis testantur, quibus adhuc exasperatum scatet. Declarant etiam aculeorum uestigia nonnunquam id frequentibus spinis inhorruisse: quanuis spiculis castratum & suis uiduum surculis, quin potius cortice spoliatum, ad nos deferri soleat. modicam tamen arborem uel fruticem fuisse satis nobis hæ ligni reliquiæ docent. Pondus eius graue satis librans manus perpendit, quod cæterorum more demersum aquis non protinus extat, sed lapidis modo confestim præceps sidit: nec sic obrutum quouis modo consueuit emergere. Adde quòd hoc lignum subrubet, & in purpuram quandam exuto cortice tendit, quod oculis euidentius est, quàm ut probari mereatur. Satis superq; duritiam & spissitudinem tactus sentit. odoris quoque suauitatem, ligni suffitus indicat. Cæterum si lingua consulatur, leuem amarulentiã resipere, & quadam tenus amarescere constabit. Galenus tamen gustu acrem aspalathum astringentémque deprehendit, cuius iudicio satis lingua subscribit. nec ijs plura quæ ad eius cognitionem pertineant Dioscorides scripta reliquit. Asportatur ad nos è Rhodiorum insulis, inde Rhodij ligni appellationem declinauit. Quin & de flore fruticéque toto ad Rhodios negotiatores retulimus, qui florem ei rosæ tribuebant, prædicabantq; humilem arbusculam, fruticem ue lignosum crebris spinis aculeatum. Ea igitur, quæ fideli narratione accepimus, & ipsius ligni pericula quæ unusquisque facere potest, in hanc traxerunt opinionẽ, ut Rhodium hoc lignum sit idem, quod à ueteribus aspalathus diceretur. Accedent etiã nostræ nimirum sententiæ, qui diligenter hæc scrutari, & singulas notas disquirere uoluerint. Quippe quum magnitudo ei arboris modicæ, uel potius frutex humilior, spinosus, in Rhodiorum insulis frequẽs, unde defertur ad nos, flore rosæ rubet atq; uergit in purpurã, cortice

detracto, densus, gustu subamaro. Igitur aspalathū hūc esse nemo nisi ueritatis surdus poterit inficiari Radix unguentis nascitur: odore terræ, in quā arcus cęlestis incubuerit, nēpe suauissimo & inenarrabili. Radicē nigrā Hippocrates quū uocat, Galeno radicē significat aspalathi, Crissæo Phocidis agro cōmendatissimam. Vis ei calfactrix, astringēs, ideò tetra oris ulcera decoctus in uino, collutusq́; sanat. Genitalium nomas et putrilagines, carbunculantiaq́; partium earūdem ulcera infusus purgat. In pesso subditus partum elidit: aluum sistit eius decoctum, & sanguinis reiectiones potu cohibet: angustias urinæ & inflationes discutit, rimas sedis subter inditum coercet. Dissimilibus aspalathus conflatur particulis; acribus, quibus excalfacit: & austeris, quibus refrigetat: ideoq́; resiccat.

Succinum & succiniferæ arbores. Cap. XXXIX 10

S Vccinum, Græcis electrum, Germani gentilitio nomine *glesum* appellarūt. Autumno quibusdam pinei generis arboribus exudatur, & ut gummi cerasis, copia humoris erūpit, & rigore aut mari densatur Intumescēte æstu raptim ex insulis septentrionalis oceani expuitur in litus, ibiq́; uadis inter cætera maris eructamenta rude legitur. A Germanico Cæsare Germaniæ oras scrutante cōperta arbor est, generis pinei, quæ per autumnum succino lachrymat. Ne credantur Padanæ syluæ lapidem fleuisse: operæ est pretium ostēdere, unde hanc speciem barbari intulerunt: quæ quum per Pannonica cōmercia usu ad Transpadanos homines foret delata, quòd ibi primum nostri uiderant, ibi etiam natam putauerunt. Munere Neronis principis apparatus omnis absq́; succino inornatus erat: nec difficulter, quum per 20 idem tempus tredecim milia librarum rex Germaniæ ei dono misetit. Rude primum nascitur & corticosum, deinde incoctum adipe lactentis suis expolitur, ad quem uidemus nitorē. Pro facie habet nomen, nam melleum dicitū & phalernum, utrunq́; de similitudine mellis atque uini. Cornelius Tacitus eo libello, quem Germanorum moribus dicauit, ita scriptum reliquit: Germani qui mare scrutantur, soli omnium succinum, quod appellant glesum, inter uada atque in ipso litore legunt, nec quæ natura, quæ'ue ratio gignat, ut barbaris, quæsitum compertū ue. Diu quinetiam inter cætera maris eiectamenta iacebat, donec luxuria ei nomen dedit. Ipsis in nullo usu rude legitur, informe perfertur, pretiumq́; mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia terrena quædam atque etiam uolucria animalia plerunque interlucent, quæ implicata humore mox du- 30 rescente materia clauduntur. Fœcundiora igitur nemora lucos, sicut orientis secretis ubi thura balsamáque sudantur: ita occidentis insulis terrisq́; inesse credidit, quæ uicini solis radijs expressa atque liquantia in proximum mare labuntur, ac ui tempestatum in aduersa litora exundant. Succum tamen esse nomine deprehendas. sed quòd pineæ sit arboris, indicio est odor in attritu pineus, & quòd accensum tedæ modo deflagret. Nanque si naturam succini admoto igni tentes accenditur, alitq́; flammam pinguem & pinum olentem: mox in picem resinamq́; lentescit. Liquidum primò stillauisse, argumento sunt formicæ, aut culices, aut lacertæ, quas adhæsisse musteo nō est dubium, inclusas in durescenti, hoc quoque Martialis disticho capesses,

Quum Phaethontea formica uagatur in umbra, 40
Implicuit tenuem succina gutta feram.

Cum intumescens æstus ex insulis rapuit, certè in littora repellitur, ita uolubile ut pendere uideatur atque considere in uado. Affertur à Germanis in Pannoniam, inde proximi Pannoniæ accipientes primi circa mare Adriaticum fecere famam Pado uerò adnexa fabulæ uidetur causa, agrestibus fœminis Transpadanarum succina monilijū uice gestantibus, decoris gratia, quæ narrat icti Phaethontis fulmine sorores, fletu mutatas in arbores populos, lachrymis electrum omnibus annis fundere, iuxta Eridanum amnem, quē Padum uocant: & electrum appellatum, quoniam sol uocitatus Elector, ut plurimi poetæ dixere, Nicander, Euripides: & è nostris Ouidius electrū lachrymis Phaethontiadum enatum ijs carminibus prodidit, 50

Inde fluunt lachrymæ, stillataq́; sole rigescunt
De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis.

Quod

Quod esse falsum omniũ testimonio patet. Lucianus qui uidendi miraculi(ut reliquit scri
ptum)gratia ad Padum amnem se contulit, serio, non ludicro( uti solet ) sermone fatetur,
neq; populos ibi adesse, neq; succino collachrimasse. Falsum æque prodidere in extremis
Adriatici sinus rupibus inuijs arbores stare, quæ Canis ortu hoc effunderẽt gummi. The
ophrastus libello de lapidibus in Liguria effodi dixit. Phaethõtem in Aethiopia Ammo-
nis ob ijsse, ob id delubrum ibi esse atq; oraculum. Nõ desunt, qui in Scythia duobus locis
erui tradant, candidum atq; cerei coloris, quod appellatur phalernicum. Dioscorides duo
uidetur electri statuere fastigia. Vnum lachrimam commemorat, quæ in Padum amnem
defluat, durari ac coire in succinum, quod attritum iucundũ spiret odorem, & colore au-
10 rum imitetur: quare chrysophorum, quòd auri colorem referat cognominatur. Hoc po-
tu stomachi fluxiones & uentris profluuia sistit: Alterum, quod cognomento pterygo-
phorum, id esse fatetur, quod lynguriũ: urinamq; lyncis, simul atq; egesta est, glaciari con-
crescereq; in duritiam calculi, ut cõmentitium refellit. Addit & stomachi uitijs & alui flu-
xionibus mederi. Quum ergo lyngurium neq; colore, neq; duricia, neq; uiribus à succino
dissideat, uaria statui genera superuacuũ est. Adde, ut Theophrastus perhibet, lapidi isti
lyngurio succini colorem inesse, pariter spiritu trahere propinquantia, dolores renum se
dare, mederi regio morbo. Sed fabulosum esse putauerim, quod ab ijs, qui naturas lapi-
dum sunt persecuti, contenditur: lynces præsentiscere urinas in pretiosos calculos cogi,
eo documento, quod egestum liquorem illico arenarum cumulis obruunt: inuidia scili-
20 cet, ne talis egeries transeat in humanum usum. Nec desunt qui succinum putent cõcre-
ti maris esse purgamentũ, & pro ligno ad ignẽ uti. Alij credũt solis radios circa occasum,
uehementius actos in terrã, pinguẽ sudorẽ in ea parte oceani relinquere, deinde æstatibus
in Germanorũ litora ejci. de electro & lyngurio hæc Theophrastus memoriæ prodidit.
Lyngurium ut lapidẽ durum scalpi: nõ folia tantũ aut stramẽta ad se rapere, sed æris etiam
ac ferri laminas, quod Diocles quidẽ testatur: concrescere in pellucentes gẽmas atq; frigi-
das: quę & scalpãtur, sed hoc discrimine, è maribus pręcipue feris præstãtiores, è fœminis
præsertim cicuribus lãguidiores, quod uel cibi uel laboris differẽtia euenit. Humidiorem
ęffodiunt periti, quippe quũ redditam urinam animal aggesta terra obruat, ceu gnarũ pe-
ti plures ad usus. Electrum idem tradit splẽdẽs & fossile circa Ligusticã, cui trahẽdi quoq;
30 ferri uis inest: sed alijs in locis rarius enascitur. Succinũ excitata ui caloris stramenta, floc-
cos, paleas, atq; uestium fimbrias allicit ad se, & leuia quæcunq;, ut Plutarchus inquit: prę-
ter ocymũ, & alia oleo imbuta, quæ aut respuit, aut à sese abigit: non secus atq; magnes la-
pis non ad se ferrum amplius trahit, si allio perlinatur, de qua re diximus alicubi. Genera
succini plura traduntur. Candida odoris præstantissimi: sed nec ijs, nec cereis pretium: ful
uis maior autoritas, ex ijs etiamum amplior translucentibus, præterquam si nimio fla-
grent ardore: imaginemq; igneam inesse, non ignem placet. Summa laus phalernis à uini
colore dictis, molli fulgore perspicuis, sed quomodo libet & hædorũ seuo & anchusæ ra-
dice tingebantur. Quippe etiam conchylio inficiebatur. Vnum genus adiecerunt chry-
solectrum quasi coloris aurei, rapax ignium, et si iuxta fuerint celerrime ardorẽ concipiẽs.
40 hoc collo alligatũ mederi febribus, tritum cũ melle ac rosaceo auriũ uitijs, uel per se farina
eius sumpta, uel cũ mastiche ex aqua pota. Infantibus succina alligari amuleti ratione pro
dest, & cuicũq; ętati contra lymphationes Si cũ melle attico terantur, oculorũ obscuritati
bus auxiliantur: stomachi & uentris fluxiones sistunt. Succina etiam gemmis quæ trans-
lucidæ sunt, adulterandis magnum habent locum, maxime amethystis, quum omni colo-
re tingi possint De lyngurio priuatim dici cogit autorũ pertinacia: etsi idem cum electro
esse ueritas asserat. Lyngurιũ gemmã esse contendũt: & quod ad medicinã pertinet, pro-
ditur calculos uesicæ eo poro elidi, & morbo regio occurri, si ex uino bibat, aut si portet.
Succinũ nostræ officinæ ruraq; & uulgus medicorum *ambram* uocant *citrinam*: mauritani
*Karabe*. Gestant apud nos mulieres decoris causa, quædam monilium uice, quod credan
50 tur tonsillis resistere, & faucium uitijs, uario genere aquarum infestante guttura. Aliæ in
orbiculos aut uerticilla quibus fœminæ suas preces numerant effingunt, & collo, uel
brachijs, aut certe cinctu ferunt. Sed diuersum est hoc genus omnino, quod ampar uel
ambar, *ambra* uulgo nominatur, incompertum ueteribus, Aetio multis locis scaturiens,

bituminis aut sulfuris modo. Discrimen eius triplex, rufum & pingue. Præfert Selachiti- cum sic à municipio quodam Indiæ uocatum, ubi nascitur, subalbidum: ex Arabia felici minus probatur, è maritimo quodam oppido, cui Sechra nomē est: deterrimum nigrescit, quod pisces deuorauere. Officinæ, ut supra diximus *ambram grisseam* appellant: nos græcam fidem secuti malumus ambarum nominare. Non desunt è doctis, qui succinum orientale malint uocari. De electro sunt qui tria genera constituant, primū ex arborū succo, quòd inde succinum dicatur, ut non hoc sit, quod Homerus nouerit. Secundum naturale quin ta parte argēti, ut in canalienti auro. Tertium cura fit ex tribus auri partibus, & una argē ti: quanquam quod quintam partem argenti non excedit, incudibus non resistat. Errare Plinius existimat, qui melius esse putant naturale. Cuius probatio, ut ueneno accepto & stridorem emittat, & uarios quasi arcus cœlestis in dissimilitudinem reddat colores. hoc, ut narrant, ad lucernarum lumina clarius splendet. Electrum Strabo tradit ipsum esse pur gamentum auri coctura prima, quod ex sulfurosæ cuiusdam cretæ comitatu sit, argentum autumq; in se complexum, Chymistæ Phaethontem appellant. Sed ue et bosius fere quàm res exposceret, negotium sumus prosequuti.

## Muscus arborum. Cap. XL.

Vscus Græcis bryon, alijs splāchnos, alijs ipnos dicit. haud aliud est, quàm cani arborum uilli, quales in senescente quercu maxime uidemus, sed odo- re præstantes. Prima laus candidissimis atq; altissimis, secunda rutilis, nulla nigris. In insulis petrisq; nati damnantur, omnesq; quibus palmarū atq; nō suus odor inest. Dioscorides in arboribus, cedro, quercu, populo, muscum inueniri tradit. Prima dignatio cedrino, proxima populno: meliores candidi odoratiq;, deteriores nigri: in Cyrenaica prouincia maximè probat. Fert et in Aegypto nasci, quin & in Gallia non dubitatur. Ex eo & balanino oleo expeditissimum ptimumq; oleū fuis- se tradunt. Sunt & hoc nomine panni arentes muscoso uillo, quales in glandiferis sola fe- rè quæ uocatur ægilops fert: uerum è ramis depēdentes cubitali magnitudine, odore ua- lentes. Eo etiam bryi uocabulo intelligitur populi candidæ uua, circa Gnidum optima, aut Cariam, in sitientibus asperisq; secundam in Lycia è cedro ad unguenta pertinentem prædicant. Galenus quoq; bryon in picea inueniri tradit, quod & Paulus confirmat. Po- tentia ei astrictoria. uuluis decoctio insidentibus utilis. oleis inspissandi gratia inseritur. item odoramentis ad suffitum, & acopis.

## Narcaphthum, & Cancamum, Cyphi Cap. XLI.

Ascaphthum, quod & ab alijs narcaphthum uocatur, olim ex India depor- tabat, corticosum natura, et putaminibus arboris mori: pretermissum à Pli nio ut arbitror consulto, quia incerta esset eius facies, ut aliorum quoq; pluri um, quę nostro orbi tātum nominibus cognita sunt. Paulus lacaphthū memi nit inter ea, quę in magno cyphi, quod cognominant heliacum adijciuntur, & corticē piceæ uel alterius arboris existimat. ego lacaphthum idem esse cū nascaphtho reor. Laudatur accensi nidor, quare suffimentis inseritur, astrictos fœminarum locos suf- fitu recludit. Cancamum ex confinio casiæ cinamiq; deuehitur, sed per Nabathæos & Troglodytas qui consedere ex Nabathæis. Dioscoridi lachrima Arabicæ arboris myr- thæ quadam tenus proxima: cæterū gustu uitoso, qua utuntur ad suffitus. obesum adipe nimia corpus onere leuat & ad maciem perducit. Paulus arboris Arabę odoratam esse la- chrumam tradit myrrhæ non dissimilem, quæ suffimentis usurpetur. Addit uim obtinere extenuandi præpingues & obesos. Corpus, ut tradit, nimia pinguitudinis sarcina grauia- tum emacescit, si ternis obolis in aqua, uel aceto mulso pluscrulis diebus ebibatur. Datur lienosis, comitialibus, & suspiriosis. Commotatos menses ex qua mulsa trahit, cicatrices oculorum celeriter exterit. retusam eorundē aciem uino dilutū exacuit, ad uliginem gin- giuarū destillationesq; & dentiū dolores nihil eque facit. Cæterū non sum nescius à barba ris, qui Dioscoridis & Pauli citarunt testimoniū, id *laccam* dici, quod Dioscorides & Pau- lus cancamum appellarunt, idemq; plurimis recentiorum græcorū compositionibus hoc nomine dicatum. An tamen lacca sit, de quo agitur cancamum, non satis habeo comper- tum. Quòd & si genus hoc myrrhæ referat speciem, tamē uacare mihi uidetur odore, qui possit

possit ad suffimenta dari, sapore uiroso. Adiecere Mauritani rubram esse laccam, tinctoribus expetitam, roris modo supra surculos arborum insidentē, præsertim mespili, & coalescentem in gummi. Infectores floccorum purpurę eam macerãt, ut colorem ebibant lanæ, & quod remanserit, lacca esse dicitur. Hoc modo solet elui. ramuli & frutices qui hoc scatent gummi candēte aqua; in aqua aristolochia et iuncus odoratus inferbuerint, respergunt, & pistillo subiguntur, dein aqua, quum sidunt emittitur. quòd si non perluceat, idem opus obire oportet, dein in umbra siccare & ita recondere. Lacca pretioso medicamento recentioribus Græcis indidit nomen dialaccam. Cyphi compositio erat odorum, quam ad propitiandos deos antiquitas urebat, sacerdotibus Aegypti uernacula, in quo imbuti hac uana superstitione superfluebant. Cyphi cremabant uespertinis omnibus Aegyptij, matutinis resinam, meridianis myrrham. Ea erat miscella, ut Plutarchus autor est, sedecim literis sacris cōtenta: ex melle, uino, uua passa, cypero, resina, seseli, aspalatho, myrrha, iunco, bryo, calamo, utraq; iunipero, lacaphtho, cardamomo, bitumine. Dioscorides proximam condendi huius rationem prætexit. Capit cyperi semisextarium, iuniperi crassioris tantundem, uuæ passæ præpinguis enucleatæ libras duodecim, resinæ repurgatæ libras quinq;, calami odorati, aspalathi, iunci odorati, omnium parem modū pondo: myrrhæ denarios duodecim, uini ueteris sextarios nouem, mellis pondo libras duas. Ac primo quidem exemptis acinis uuam passam contundis, & cū uino myrrhaq; subigis: mox alias species teris, & cribro succretas prioribus cōfundis, paterisq; diem solidum interquiescant, & combibant: deinde mel concoquis, usq; eo dum crassitudo glutinis fiat, tum resinā excalfactā ut distabescat probè cōmisces: postremo et reliqua diligenter & naviter cōfricas, condenda mox fictili. Sunt & thymiamatis huius, & pro arbitrio rationes: sed duæ in medicina cognomētis insignibus, quarū unā soli, lunę alterā nuncuparūt, heliacum & selniacū, hoc est solariū & lunariū appellātes cyphi. Has suffitiones lingua nostra *cyprias* corrupto ut reor nomine uocant, pro cyphias, formātq; in auicularum modū, ut cōmuniter apud nos dicantur *cypriæ auiculæ*, uestigio ueteris nominis adhuc relucente.

Myrobalanum. Cap. XLII.

MYrobolanum Troglodytis & Thebaidi & Arabiæ, quæ Iudæā ab Aegypto disterminat, cōmune est, nascēs unguento, ut ipso nomine apparet, quasi dicatur unguentaria glans. quo item, ut Plinius est autor, indicatur & glandē esse arboris, heliotropio simili folio, fructus magnitudine auellanæ nucis. Theophrastus ei (nisi librarij mendū adsit) myrti folium reddit, Dioscorides myricæ, duntaxat oblongius. Arbor grandis incorruptaq;, sed contorta. Vnguentarij in stirtores corticem glandis eius premunt odoris gratia: medici uerò nucleos tundūt affusa paulatim calda: quanquam & Theophrastus inutiles esse prodidit. Galenus unguentarios uti scribit expressæ carnis succo, medicis quoq; utilem ad eliciendos uomitus carnem esse tradēs. Glās magnitudine & aspectu capparis, aut nuci potius auellanæ similis, lignū robustum, usu præcipue nauali, in Arabia nascens. ex ijs in Arabia prouenīēs Syriaca nominatur, & est cādida. Pręfertur illa bonitate olei quod exprimitur: sed copia, Thebaica. Inter hæc Troglodytica uilissima. Sunt qui Aethiopicā ijs præferant, glandem nigrā, nec pinguem, nucleoq; gracili, sed liquore qui exprimitur odoratiori, nascentem in campestribus: Aegyptiam pinguiorem esse, & crassiori cortice rubentem, & quāuis in palustribus exiliat, breuiorem, sicciorem. è diuerso Arabicam uiridem ac tenuiorem, & quoniam sit montosa, spissiorem. longe optimam Petream, nigro cortice, nucleo candido. Antiquitas hoc genere myrobalanorum cōtenta fuit. Posteritas in noua alia quinq; discreuit fastigia, nempe sua quique diligentius sectati ea non modo effectu differre obseruarunt, sed alia alijs gigni arboribus. Quædā dixere lutea, quæ ex herbaceo colore flauescunt, spissa, ponderosa, exili nucleo, cute crassa. Hæc corporis æstus refrigerare, accensamq; bilem deijcere: ex omphacio oculis illini, eorundem caligines & epiphoras discutere. His succedunt quæ à colore cæruleo uulgus *inda* nominanr, solida sine nucleis, oliuæ forma ad bilem atram deijciendam efficacissima. itaque tristitiam discutere, quartanas & tremulas sanare, purgare lepras, colorem restituere uolunt. Proximè laudant, quæ uocant cepula, cæteris ampliora grauioraq; ex fusco ruffescentia, carnosā: ea pituitam trahere, oculorum aciem illustra

illustrare, coctiones iuuare, pectus repurgare, aquæ intercuri & longis febribus auxiliari. Quartum genus empeliticum uocant cute ossibus hærente, lapillorum penè figura. ea pituitam trahunt; prosunt neruis & ueternosis, mentis aciē exacuunt, stomachum purgant, cardiacis succurrunt affectibus, sitim sedant, fastidia discuriunt, cōprimūt uomitus. Sunt qui hæc cum beletzicis myrobalanis non adnumerēt. utiq; specie tota dissidere uidentur, angustiora multo, colore in cinereum languēte. Beletzica eadem quasi forma spectantur, qua empelitica. purulentis medentur excreationibus, uenis sedis sanguinem profundentibus, capillorum defluuio, quos etiam denigrare tradūt, ex amygdalino oleo et melle trita. in plenum myrobalanorum usus ætatem conseruat integram, recreat cutis colorem, & halitus præstat suauitatem, mentem exhilarat, intestina firmat, incandescentem bilem restinguit. Condiendi modus à multis edocetur. Actuarius de myrobalanorum generibus hæc nobis scripto reliquit, Fructus ij nobiles plerisq; ad nos ex Aegypto Syriaq; deportantur, callo corporis compactili, osse intus lignoso, quorum nonnullos uocant flauos, alios cepulos, quidam magnos malūt appellare, alios nigros. ij communi omnium sermone myrobalani nomine ueniunt, ea binum aut ternum denariorum pondere trita peculiariter superuacuū capitis humorem exhauriunt: sed flaua bilem flauam, atram nigra detrahunt, quemadmodum pituitam cepula. Quin & stomachum sua constrictione firmant: uerum usta multo magis & elota. qua conditione ignem & aquam experta magnam in purganti facultate faciunt iacturam, quòd tenuiusculis siccioribusq; constent particulis. In quibus defluxio membrum aliquod male habet, aut intestina exulcerat, ambusta repræsentantur. mediocritet aluum subducunt. easdem sibi uires arrogant, quæ *empelitica* & *emblica* barbaris uocibus nominant. Quare barbaræ familiæ medici prudentes ea genera in unam misturam cogūt, nominantq; *triphalon*, medicamē uentri ciendo desideratum. Nec me fugit nigra, quæ ipsi uocant *inda* à recentiore Græcia damasonia uocitari, ea fastigia omnia ab officinis ostenduntur.

## Piper Cap. XLIII.

D E piperis arbore parum apud ueteres recentioresq; conuenit: nanq; Plinio, quæ piper gignunt iuniperis nostris similes: quanquam in fronte Caucasi solibus opposita nasci tantū eas aliqui tradidere. Semina à iunipero siliquis distant paruulis, quales in phasiolis uidemus. hæ priusquam dehiscant, decerptę tostæq; sole, faciūt quod uocatur piper longum. paulatim fatiscentes per maturitatem, ostendunt candidum piper, quod deinde retorridum solibus, colore rugisq; mutatur. Verum & ijs sua iniuria est, cæliq; intemperie carbūculantur, fiuntq; semina cassa & inania. Alij in Caucasi fronte, qua soli sit obuersus, arborē piperis ostenrāt, ad iuniperi similitudinē, diuersos ædere fructus affirmant. Quibus erumpit uelut corymborum fimbria, dicitur piper longum. quorū cutē rugosam calor fecerit, aut caducus sole torretur, nigrum uocant à colore: quod est incorruprū, album est. Theophrastus duo constituit genera, rotundum erui modo, putamine carneq; subrutila, ceu lauri baccæ: alterum oblongū, nigrum, semina continens papaueracea, quod multo ualidius priore iudicatur. Ambo uim excalfactoriam possident: quamobrem aduersus haustum cicutæ uenenū auxiliātur. Hoc idem Athenæus Theophrasti iudicio fretus asserit. Philostratus longè aliter de pipere sentit, tradens Caucasi partē, quæ ad rubrū mare porrigitur, diuersis aromatum generibus esse consitam, in cuius præruptis lateribus exoriuntur piperis arbores, quæ similes esse uisuntur illi, quam Gręci agnon quasi castum, nostri uiticē appellant, cum partibus alijs, tum maxime fructuū racemis. Proueniūt crepidinibus, locisq; hominum generi plurimum inaccessis, ubi simiarum populus cauernas montis & cuniculos incolit. quæ quoniam uelut agricolæ in Indos sua conferunt officia: illi accepti beneficij non immemores, à leonum iniurijs uindicant, qui ægroti & medicinæ & cibi gratia magnopere simijs insidiātur. Quod ad piperis collectionem pertinet, sic se habet. Accedētes ad radicē montis Indi, factis sub arboribus areis, decerpentes baccas arboribus interdiu adrepunt, & lectum inibi piper congerunt in aceruos, quasi rem neglectui datam æstimarámque minimi eo proijciant. circumstantes uerò simiæ atq; in aurijs abditæ uindemiam hanc eminus intuētur: quum aduesperascit, Indorū opus imitatæ, baccifetos arborum termites magno metendi studio in areas aceruatim conferunt: ac ubi dies illuxit, reuertentes Indi piperis

cumulos

tumulos asportãt, quos nullo labore sed noctu partos conquisierũt. Huc facit, quòd Dioscorides uiticem siue castum à Romanis dici piper agreste, forsitan ob eam quam retulit similitudinem adfirmat. Audio piperis arborem iam Italiam habuisse, maiorẽ myrto, nec absimilem. Galenus & post eum Paulus prodiderunt radicem piperis uires costi prorsus æmulari: sed fructum cõgerminantis primum arboris longum piper dici, quod humidius intelligitur, argumento quòd facile depositum pertũdatur, & celeriter cariẽ sentiat, neq; protinus, sed sensim linguã uellicet. Qui uero acerbæ uuæ modo pubescit, candidũ piper nominatur, acrius nigro quod maturitate retorridũ exaruit. Vtrunq; uehemẽter excalfacit & exiccat. Sed longe aliter, quàm Teophrastus & adhuc Philostratus, qui Lusitani regis diligentissimi studio, liburnicis magna parte meridiani situs ambitu Mauritaniæ circũuectis, in nouũ orbẽ se contulerunt, natales reliquamq; faciẽ stirpis ad nos reuersi, repręsentarunt: quum plurimas se uidisse fateantur, fruticẽ non arborem piper ædere narrant, albæ uiti sepibus prorepanti simillimã, uicinas scandentẽ arbores, quæ racemosum fructum ostẽdat primum uiridẽ nec aliter quàm in ligustro coaceruatũ. Hunc, antequã legitima maturitate nigrescat, lectũ, sub sole palmeis tegetibus expandunt: sic baccas solis æstu corrugari, uel passas nigrescere cõmemorant. In eodem frutice longum piper aut album offendi negant, sed alias arbores, quæ sapore piperis nonnihil ferant oblongum, compactilibus callis racematim cohærentibus, ueluti ponticæ nucis iulum, quod inibi longum piper incolæ nominant. nanq; tam æmula facie longum piper exprimunt, ut nisi sapor fallaciam proderet, nullo insigni discerniculo notarẽtur. Vides, quàm dissimiliter exorica arbos à uarijs autoribus sit depicta, qui forsitan eam non uidissent, sed potius indigenam fidem sequuti repręsentarunt. Id tamẽ non est omittẽdum, arboraceũ fruticẽ apud nos esse quo uelut uiua sepe latiores hortorum areas, uenustatis potius causa quàm munimẽti cingunt. Is altitudine ternũ cubitorum inolescit, et uitiginea fronde uiret, supra modũ aspera utrisq; lateribus acuminata, medio in mucronẽ desinẽte, ambitu leuiter fimbriato, satis ad lupi salictarij, uel albæ uitis foliũ accedẽte. Ramos fundit breues, in quibus excusso flore primũ bacculę pendẽt uirides, ut in ligustro racematim coactæ, quæ maturitatẽ adipiscentes nigrescũt, gustu & sapore piperis, sed mitiusculo. Eæ prorsus rotundi piperis faciẽ exprimunt: uerum desideratur in eis retorrida illa rugosaq; maturitas. abest etiam illa ualidior amaritudo. gustum piperis sapore complent: & os, quibus anima fœtet, odoris iucunditate cõmendant. Piper olitores nostri nominãt, quòd atrum piper colore & sapore forsitan ęmuleẽ: sit ergo nobis piperastrũ, quo ad melius uocabulũ inuenerimus. Vides itaq; quàm cæca sit harum rerum effigies. nam piperiferã arborẽ Plinius iunipero similẽ fecit, nigrumq; baccis eius adulteratur myrrhæ uim trahentibus. Philostratus uitici cum fructu tum reliquo arboris habitu cõparauit, natales tamẽ ambo cõsimiles utrisq; reddunt. Sed nec immerito de lõgo pipere satis ambigitur: quoniam siliquula sit fasiolorũ modo teres, semina continens papaueracea, uel tenui milio similia, priusquã dehiscat decerpta tostaq; sole. autores sunt Theophrastus, Dioscorides, Plinius: paulatimq; se pandens per maturitatem ostendit candidũ piper, quod deinde solibus intostum mutatur in atrũ. Alij oculata fide referunt longũ piper esse ex alijs arboribus uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis squamatim compactum, quod uelut iulus in auellana nuce, uermiculosa facie dependet, piperato gustu: nunquam tamẽ in album uel nigrum piper coalescere. Qui uitici similarunt, iulum compactilibus granulis coactum, in eadem arbore fructum, uelut quendam conutrescentis seminij conceptum contendunt: quale forsitan in salicibus quiddam apparere cernimus, & etiam uitici, nuciq; ponticæ. Nec deest qui tradat uisum sibi in India piperis fruticem, hederæ modo amplexicaulẽ, folio mali assyrij: sed carnosiore pinguiq;, racemis palmaribus, coloris immaturæ uuæ. hos legi mense Nouembri, ac insolatos nigrescere. Nec ijs ultro citroq; adiunctis uolumus fidem antiquorum placitis derogare. Varię sunt forsitan diuersis regionibus arbores piperiferæ. uti & uaria palmarum, multarúmque stirpium genera, palmulas tamen ferentia. In Aegypto, ut Straboni placet, granum piperi simile, paulo tamen maius nascitur, corsion nomine, quod piperis uicem & acrementum pensat, si alterius non detur occasio. Excalfactoria omnibus facultas. Vrinã cient, concoquunt, eliciunt, discutiunt, caliginẽ, quæ oculorum claritati offunditur, summouent

mouēt, horroribus febriū ambitu repetentiū potu uel illitu subueniunt. serpētium ictibus auxiliant. partus ex utero trahunt conceptum abortu uitiant, si fœmina post cōgressum cum uiro, uuluæ admoliatur. ad tussim & uitia pectoris omnia potu uel eclegmate proficiunt. anginę cum melle conueniēter illinuntur. tormina cum tenerrimis lauri folijs discutiunt. Capitis pituitā eliciunt, si cum uua passa commanducent. Somno dolores finiunt: omninoq; salubet eorum usus existimat. appetentiā inuitant, & auiditatē cibi moliuntur. Concoctiones adiuuāt iurulentis insparsa, quæ ad intinctus parantur. Strumas cum pice digetunt: uitiligines ex nitro emaculant. torrētur noua fidelia in carbone, cōmouenturq; sæpius. Galenus candidum reliquis prætulit, ut nigro acutius. Plinius uim feruentiorē nigro tribuit, cui adstipulatur Dioscorides. albū rarius ad nos defertur. Farina eius naribus attrahitur ad ciundas sternutationes, deuocandamq; capitis pituitam.

## Gingibet. Cap. XLIIII.

Ingibet in Arabia atq; Troglodytica in uillis nascitur paruæ herbæ radice candida. Non est arboris piperiferæ radix, ut aliqui existimauere, quam uocāt singiuerim, alij uero gingiberim. cum ea costo potius similis sit, odorata, piperaceo gustu. accendit hæc linguam, saliuam ciet, ex aceto lienem imminuit. capitis pituitas per os elicit cum uua taminia cōmanducata. Qui gingibetim uiderunt in India, hac facie repræsentant. Radix geniculatis serpit internodijs, crebroq; ex ijs & ex acumine nouas radices spargit, folia bis térue in anno fundit arundinacea, sed quę in breuiorem exilitatem fastigantur: in totum gramen dicunt æmulari, nec quicquam in ea regione frequētius inueniri. Subdunt nōnihil subesse discriminis in sapore, quod maxime sentitur, cum præcox uel intempestiua fuit messis. Opportunum legendi tempus cum folia inaruerint, alioquin & teredinibus obnoxium est, & carie tentatur. Galenus ob incoctam quandam & excrementitiā uliginem facile pertūdi commemorat, id quod immaturi humoris argumentum est: nihil enim quod exacte siccum fuerit tale uitium experitur. Cariem etiam, ut idem refert, facile noscit & tinearum iniuriam piper longum. Cupide ad opsonia utuntur Septentrionales populi. Recens radix ac tenera quę uetustatem nō sensit, conditur melle, & ita defertur ad nos, uernaculo humore non exucto: hanc uocāt zinziber uiride, quòd adhuc succi plenum asportet: Gallis omnibus *gigembra* radix hæc dicitur. Coctiones adiuuat. discutit inflationes: uenerem proritat: restituit oculorum aciem humoris profluuio hebetatam: dispescit tenaces interaneorum humores: in reliquum eadem uis, quæ & piperi.

## Hebenus. Gaiacum. Bersilicum. XLV.

Ebenum Virgilius Maro celebrauit, nusquā alibi quàm in India nasci professus. Hoc sola mittit, nec tamen uniuersa, uerū exigua sui parte genus hoc gignit. Arbor est plerunq; tenuis & frequentior, inmine raro, in crassitudinem caudicis extuberata, hiulco cortice & admodum reticulato, dehiscētibus uenis, adeo ut per ipsos sinus pars intima uix tenui libro contegatur: lignum omne atq; mediale eadē ferme & facie & nitore, qui est in lapide gagate. Indi reges ex eo sceptrum sumunt, & quascunq; deorum imagines non nisi ex hebeno habēt. Item ferunt materia ista liquorē non contineri noxium, & quicquid maleficij fuerit, tactu eius auerti. Hac gratia pocula ex hebeno factitant. Ita nihil mirum si peregrè sit in pretio, quo etiam ipsi quibus prouenit, honorantur. Hebenum ex India Romæ Mithridatico triumpho primum Magnus Pompeius exhibuit. dēsissima ex omni materie, & ideo grauissima iudicatur hebenus: nec in aquis fluitat, sed tota mergit, caudice & aspectu buxo similis, decorticato summa nigrities. Hebenus cæsa durescit in lapidē, ut iam uideat hodie quoq; parte saxū, parte lignum, ceu inchoato opere non perfecto, neq; cariem neq; uetustatem sentit. Accēdi Fabianus negat: uritur tamē, ut constat, odore iucundo. Duo genera eius. Rarum id quod melius, arboreum, trunco enodi, materie nigri splendoris, ac uel sine arte protinus iucundi. Alterum cytisi modo fruticat, nodosum & candidis tænijs uittatum, totaq; India dispersum est. Herodotus eam in Aethiopia nasci intellexit, ubi meridiano cardine syluę hebeno uirent. Verùm Aethiopicum palmarū generis esse creditur. Pausanias Cyprij cuiusdam fretus testimonio, qui herbas ad hominū salutem natas noscebat, tradit

hebenum

hebenum nec folia nec fructus ædere, nec usquam prorsus sub sole uideri, uetum radices
esse tantum terra cōditas: in Aethiopiaq; quosdam artifices esse scrutandi hebeni gnaros,
nec facilè ab alijs nisi fodiēdi peritis inueniri. Dioscorides Aethiopicum laudauit magno
splendore, cornus expoliti nitore, citra leuorem prædensa materie, si frāgatur gustu mor-
daci, odore cum uritur iucundo, citra fumi tædium. Recens succensa propter pinguitudi-
nem igni conflagrat, lignoq; ad cotem trito rufescit. Addidit Indicum aduehi discurrenti-
bus fuluis candidisq; maculis frequentibus insignitum: sed antedictum præfertur. Qui-
dam ligna sesamina & acanthi pro hebeno uenditāt: sed deprehenduntur, quòd in rimas
quasdam dehiscunt, solutioraq; conspiciuntur: item in taleolas colore purpureo nitentes
10 fatiscunt: eadem admota linguam non uellicant, nec succensa igni flagrant. Hebenus cali-
ginem oculorū discutit. cōtra ueteres fluxiones & pustulas pollet: ligno præsertim quod
ad cotem teratur, in collyria addito. Scobem & ramenta in uino chio macerata noctem &
diem, mox trita in collyrium digerunt: alij terunt prius & deinde percolant. Quibusdam
pro uino aquę placet usus. Hebenū in cruda uritur fidelia, donec abeat in carbonem, ex
emptūq; plumbi modo lauatur, & ita siccis auxiliatur lippitudinibus. Est & genus aliud
ijs proximum nuper longis nauigationibus nouo orbe petitum.     Gaiacum patrio no-
mine uocāt. Lignum est primum scabro rimosoq; cortice uestitum, materia intus ex atra
rufescēte, grauissima, ita ut pondere & ligni spissitudine in aquis nō innatet, sed illico mo-
re buxi sidat. Verum interna pars quę medullacea creditur, cādido ligni circulo cingitur,
20 quo delibrato pullities quadam tenus in fuscum degenerās cernitur, hiante nōnunquam
intestina materie, quæ tāta duritie prædita est, ut aciem ferri respuat, nec temerè serræ aut
scobinę limationem reformidet. Quòd si accepta est plaga cōtrahit se protinus, clauditq;
suum uulnus, & ob id contumacius transmittit ferrum. Sed cui ualetudini sit dicatū nūc
exponemus, si modo nonnulla quæ ad rem faciant, enarrauerimus. Sensit ætas nostra no-
uum morbum, omniq; æuo priore incognitum: qui per Hispanias, Gallias, Italiā, totamq;
Europam uagetur. Irrepsit Caroli Gallorum regis principatu, quum Alpes superaret, Ita-
liam peniturus: quamuis antea non longè pet Hispanias serpsisset. quapropter tanquā in-
de tracta origine lues Hispanica cœpit appellari. Nonnulli, quòd à genitalibus ferè orie-
batur, pudendagram: uulgus ioculari primùm lasciuia, ut est procax natura alienis mise-
30 rijs, *uariolum* nominauit, Ea pestis magnam generis humani partem sua cōtagione prostra-
uit. Id malum sensere magistratus, sensere mancipia, sensere proceres, sensit humilis plebs
ueloci unius ad alterum trāsitu. Hæc in adultis, qui uenerem iam experiebantur, genitali
parte primum hanc labem contrahente grassari cœpit: deinde ad pueros & infantes aut
mammarū suctu, aut cum labefactatis decubitu contagio transeunte. Tradunt genitrices
huius uitij primùm fuisse insulas, unde gaiacum defertur, in quibus passim omnes hac lue
corripiuntur, ubi nullam aliam quàm solius gaiaci operam adferentes, sese ab huius mor-
bi noxis uindicant: esseq; peculiare harum insularum malum, huicq; ligno non rebellans
uitium cedit. In nostro orbe deterius sæuit, sine tamen subita pernicie uitæ: sed tanta fœdi-
tate, tātaq; diuturnitate, ut mors quæcunq; præferenda esset, nisi hac lue tacti diutius sup-
40 plicia uitæ traherent. Primum ea genitales sedes serpentibus obsidet pustulis, quæ mox
in tetra degenerant ulcera. ea pascunt, uorant, putidumq; uirus eructāt, difficulter parent
medicamentis, neq; sine carnis iactura sæpe ducunt cicatricem: qua quum fuerint obdu-
cta, longè molestior inuadit pestis, ulcerum uiolentia aliò commeante. Siquidem in pube
& partibus pilo contectis erumpunt scabies feræ, deinde in alias corporis partes se confe-
runt. A cute tumente attolluntur magna ex parte ducto in orbem ambitu, alijs deciduis,
alijs subnascentibus: quæ si scabantur, contumacius resurgunt in radice. Nonnunq; squa-
roso cortice turgentes callo squamarum compactili supra modum extuberant. Parua hæc
essent, nisi longè deterior labes sequeretur: quum hæ delitescunt, huius luis furor in artus
sęuit. Sed internodia magis occupat, primumq; membranas ossa uestientes exest: deinde
50 in durissima quæq; facto impetu, ossa carie uitiat, summaq; repetens, ignes sacros, nomas,
chironia ulcera suscitat: sæpe duritias ossibus innixas, quæ maturitati rebelles in serpen-
tia ulcera degenerent, & membrarum mutatis sedibus suis subrepant. Sæpe colluuies illa
in osseam coit duritiam, quæ uelut additamentum quoddam tam pertinaciter ossi cohæ-

 ret, ut

ret, ut nullo ferè diuortio seiũgi possit, ossaq̃ durissimis uelut appendicibus amisso pristino æquore scateant. Imbuta uirulento humore officula putrent. hinc lacunosa facies, cicatricosum corpus, aut tumoribus exasperatum cernitur, ut pristinum decorem illum omnem exuisse noscere. Cartilagines momento depascit, ut ademptum plerisque nasum uideas, aut depressa carne caducũ, cum nullo fulciatur adminiculo. Et nuper in milite quodam, qui hac lue laborauerat, uidimus ossa crurum, brachiorum fœminumq; in tantã desciuisse mollitiam, ut in quam liberet partem obsequiosa ceræ modo flecti possent: adscitiq; fuere peritiores medici uidendi miraculi causa, ut si quando super hac re consulerentur, spectatæ nouitatis facerent fidem. Ea tandem balineorũ naturalium usu in pristinã firmitudinem redacta fuere, suumq; uigorem ac uernaculum robur recuperarunt: quod con dentibus hæc nobis oculata fide uidisse & palpasse testamur. Sed miles illitum quendam è serpentis adipe causabatur, quo supradicta membra fuerãt frequenter delibuta. Sed hoc ualetudinis genus pertinacius hæret, quàm ut facilè possit elidi. quare uel sit uitæ comes, uel certis annorum intercapedinibus redit, ita, ut sæpe nono, undecimo, uigesimo, sæpe celerius aut tardius repetat, fermento huius in aliqua parte corporis delitescẽte. Redeuntis testimonia sunt aphthæ, ulcera in ore depascenna, quæ uix ullis cedant medicamentis. Sic tamen medicina partim nouitate, partim pertinacia morbi uicta, ad temeraria cõfugit auxilia, non minus ferè q̃ insultus morbi timenda: sic ut huius luis scaturigines resiccarentur, uligoq; membrorũ exhauriretur, ad argenti uiui noxios illitus uẽtum est, quo magna uis humoris per faucium angustias euadens expueretur. Sed inde tonsillæ mirum intumescebant, labebant dentes, gingiuæ propemodũ exedebantur, sæpeq; fatiscens uua descendebat, quæ nullo tacta remedio in suam sedem resiliret. Hinc humores infrenati utpote ea non amplius arcente, præcipites ad pulmones deuoluebantur: unde difficultates spirandi, orthopnϾæ prodibant, tandem tabes inuadebat, quæ miseros frequentius animũ despondentes tolleret. Gliscebat argenti uiui usu luis huius iniuria, tanquam remediũ morbo faueret, potius q̃ ipsum amoliretur. Sic medici tandem desperantes ualetudinem abactum iri, suamq; uidentes, quòd morbum non finirent, authoritatem eleuari, nuper ad guaiacum se conuerterunt, quod & morbi & argenti uiui reliquias digereret. Nanq; tumores qui se rẽ in osseam duritiẽ occalluerãt, discutit, ueteusias efficacissimè sistit fluxiones, erumpentes uniuersim pustulas cohibet. Lignum serra tenuissimè dissecant, dum abeat in scobem, ramentaq; diu noctuq; macerata in aqua fidelia noua, uel fictili diligẽter obturato, ne suũ uaporem exhalet, aut uim suam expiret, decoquunt ad tertias aut dimidias, ex hoc decoctũ iure bis die binos cyathos, aut plures præbent potandos. Sed inedia ferè tenuisq; ratio uictus indicitur: sic triginta dierũ spatio magnã horum incõmodorum partẽ euanescere tradunt. Quo tempore prorsus ligni decoctũ iure urentibus uino interdicitur, cuius uice secũdarium ligni cremorẽ ebibunt, ne ueteres defluxiones & plagas uinum refricet. Sed nihil nisi summa nigritia uidetur ab hebeno dissidere, qua cedit: cæteris tamen uiribus & naturæ dotibus cum hebeno certat. quare genus eius esse nuper ad nos delatũ sansq; obiter & defunctiõe diximus. Cæterum auorum nostrorũ memoria deportari cœpit ex insulis, longo liburnicarũ nauigatu quæsitis, lignum, quod gentilitio nomine Bersilicum uocant, uel potius bresilum, imbuendis magnopere uelleribus expetitum. Hoc teres & enode cernitur, tenui uestitum libro, subter materie dilutiore purpura rutilante. ex ea magnum infectores faciunt quæstum, multis ideò nummis uænit. Siquidem hoc ligni genus in tenues particulas, aut taleolas findũt, & aliquot diebus macerãt lanas, elutriatasq; cortinis incoquunt, ut succum liberaliter ebibant. Color tanto dilucidior, quanto saturitate fraudata, minus saniei huius epotarint: sed si plus esuriunt uellera, ut largius succo satientur, subnigrante colore refulgebunt. Certaret is infectiuus color cum purpura, si pannis tam pertinaciter hæreret, ut primam gratiam gestatu, attritu, aut usu non exueret. sed uel lus huius succi non semper tenax, in rubrum colorem degenerat. Qui librorum mãgonio dant operam, segmenta ligni aceto tantisper macerant, dum omnem coloris uim ad se rapiat, cui nonnihil gummi, ne chartas penetret, adijciunt. hocq; nõ ineleganti purpureo librorum margines ductis concinniter lineis exornant. Itidem atramenti scriptorij uice uoces quas uelint marginibus adnotari, hac rosacea sanie sparsim exarant. quare *roseum* uel potius

potius *rosetum* uulgus nominat. Hoc tam eleganti uenere libros commendat, ut lassos, & continuo conspectu nigritiæ & candoris fatigatos oculos sua iucunditate recreet. Iam in multas rerum perpulchrarũ formas lignum tornatur. Sed quam in medicina uim nactum fuerit, nondum comperi.

## Abies. Cap. XLVI.

A Bies Græcis elate, Gallis & *sapinus* & *auetum* dicitur procera arbor est & recta, semper uirens, pino nõ dissimilis, radice neruosa singulari, multis hirsuta capillamẽtis, caudice rotundo, folijs pinnatis, modoq; pectinum insectis, summo mucrone rigentibus, flore croceo, specioso. Rami penè statim ab radice modici uelut brachia lateribus inhęrẽt, subrectaq; diuisura in cælũ nõ proni
10 tendunt. Hæc in fastigium assurgit usque eo densum, ut facilè quasi concameratũ imbres arceat, nec temerè pluuiam trãsmittat. E ramis eius modo panicularum nucamenta squamatim compacta dependent. Profert pilulam quæ nucleum cõtinet. is crescit hyeme, aperitur uere. Pilula tota cadit, cum folia cœperunt crescere. Sed cum abietũ aliæ mares sunt, aliæ fœminæ: illorum nucibus pauci quidem nuclei parte priori insunt: harum autẽ nulli omnino. distant inter se folijs: masculæ enim pungentiora acutioraq; & magis flexa, unde & arbor intuitu crispior, & in plenum hilarior. Quinetiam materie differunt: nam fœminæ mollior, candidior, operibusq; facilior, in totum prolixior caudex. nam mari uersicolor, latior, durior. Crescit primum abies quoad libero sole fruatur, neque interim crasse
20 scit neque fruticat. At ubi in iustam altitudinem excreuit, in profundum latúmque dilatatur, sic ramorum exortus laterales germinationes sequũtur. Arbor tota instar cepæ multiplici cortice tunicatur, rigore naturali cõtenta, non cito flectitur ab onere, sed renititur. Procreat & alit termitem, ab eoq; uitiatur. Ignem facilè concipit, uehementẽq; flammam eiaculatur, quod raritati aeris qui ei insidet, refertur acceptum. pars arboris inferior enodis, eiecto torulo ad intestina opera comparatur, & sapinea si Vitruuio credimus, uocatur. Superior nodosa duriorq;, fusterna dicitur. Situs eius in uertice montium, quasi maria fugiat: quamuis & ualles diligat. Gaudet frigidis umbrosis'que, in quibus longè pulchrior quàm apricis adsurgit. Abies præciso caudice, uel etiam detonso cacumine perarescit, quũ tamen reliquæ omnes magna ex parte reuirescant: ea demũ decisis (quod mirum
30 est) cacuminibus emoritur, quum cæteræ detruncatis uerticibus durant. Cultum abies aspernatur, quapropter hominum diligẽtia degenerat. E semine tãtum, ut omnes coniferæ, nascitur. Floret croci colore circa solstitium. Semen uerò reddit post Vergiliarum occasum. Exiguum resinę arbos desudat. Sed non est fastidienda hæc cognitio, neque in ultimis ponenda: quòd cæterarum ferè arborum umbra quibusque satis sit nutrix, quando quidem ea uindicet ab sole uel frigoribus: umbra tamen abietis subditis fruticibus est nouerca. nam quęcunque attigerit, non dubiè uenenum est. Abies non est ruinis opportuna, nec facilè quòd amara resipiatur, teredinẽ sentit. Abieti nodi recti, & rami modo quodam infixi: quam ob rem materia eius ualidissima & in rectum firmissima. Eadem ualuarum repagulis & ad quæ libeat intestina opera aptissima, quocunque fabricæ artis gene
40 re spectabilis, ramentorum crinibus pampinato semper orbe se uoluens, ad incitatos runcinarum raptus. Eadem glutino sociabilis, expetitur etiam nauigijs. Meminit duodecimi uoluminis calce cuiusdam abietis Plinius ad unguenta pertinentis, quam elaten uocant, alij palmam, alij spathen. laudatur ut inquit Ammoniaca, mox Aegyptia, dein Syriaca, dũtaxat in sitientibus locis odorata, pingui lachryma, quæ in unguenta additur. Vbi uidetur Plinius abietem cum ea palma confudisse, quæ medicinæ confert germina, folia, & corticem. nanque nulla pars abietis, quòd adhuc inuenerim, unguentis nedum medicaminibus addicta cognoscitur. quare nec Dioscorides nec Galenus usquam in arborũ censu abietis meminerunt. Sed elate Dioscoridi palmarum adhuc florentium fructus inuolucrum est, quod unguentis nascitur, utuntúrque eo pigmentarij institores ad domandum
50 oleum spissamenti loco. Præcipua authoritas odoratæ, præclusæ, pingui intus lachryma. Atqui Pliniana lectio huic ferè Dioscoridis iudicio uidetur subscribere. Galeno quod elate uocatur, tenerũ est palmæ germen. Paulus è partibus palmæ eam magis astringere profitetur, quæ sit enascentis partus indumentum. Hesychius elaten prodidit primum parturientis pal-

rientis palmæ germen. Iis sufficienter constat eam, quã Greci uocãt elaten, non esse quam Plinius asserit abietem: sed idem potius esse elaten quod spathen. Nam ut idem prodidit, palma sola in spathulis habet fructum racemis propendentem. Spatha itaque prosilientis fructus operimentum calyxq́; nominabitur. sed de his hactenus. Abies resinã fundit cum primis quoque celebratam, quoniam odorata sit, nunc passim in officinis pro terebinthina substituitur, gallicum uulgus *auetam* uocat. Emollit, cruda concoquit, tussim ueterem sedat. Vuluę onera extrahit etiam suffita, hærentes renibus calculos deturbat, urinam potenter mouet. remorantes arenulas exigit, palpebras commodatissimè replicat, fractis utilissima auribus & purulentis cum oleo & melle: item pruritui genitalium.

Acer. Cap. LXVII

Cer Gallis *erable* uocatur. Arbos est tiliæ non absimilis forma & magnitudine: uerũ cortice paulo scabriori quàm illa uestitur, subliuidoq́; crasso & flecti contumace. Radicibus paucis, sublimibus, crispis, materie uenis longioribus fluctuante, molli, macilenta, gracili. Acer summa soli facie gaudet, facileq́; capessit incrementum. Semen æstate reddit. In riguis potissimum nascitur. Rara (ut Idæi uolunt) inuentu. De flore nasci aiunt fructum non ualde oblongum, paliuro similem, uerum oblongiorem assignant. Græci genera situ discreuerũt. Campestre enim cãdidum esse nec crispum, quod γλεῖνον uocant. Montanum uerò crispius duriusq́;, etiamnũ è mascula crispius ad lautiora opera. Tertium genus, quòd ex ea materia iumentis iuga comparãt, zygiam, rubentem, fissili ligno, cortice liuido et scabro. Hoc alij proprij generis esse malunt, & latinè carpinũ appellãt: Latinis uerò quæ in campis est præcipuo ligni candore, minus crispa rariorq́; uocatur gallica. Alterũ genus planis potius nascitur, germinatq́; celerius, crispo macularum discursu contortius: unde à similitudine gemmantis caudæ pauonum nomen auspicatur. Excellentius hoc habetur & apud Martialẽ operum elegantia ac subtilitate citro secundũ. E uiliori genere crassiuenium uocatur. Plinius author est hac in arbore duo tubera reperiri, unum brusci nomine, alterum molusci. Illud intortius, crispum: hoc simplicius, sparsum. Pulcherrimũ illud quidem, sed hoc multo excellentius, & quod haud dubiè citro præferretur, si mensarum amplitudinẽ caperet. nunc intra pugillares lectorumq́; filicios aut laminas, raro usu spectatur. Quantum ad medicinam pertinet, aceris radix contusa iocineris doloribus utilissimè imponitur.

Adipsos. Cap. XLVIII

Dipsos Aegyptia palma est, uiridis, odore mali cotonei, fructu capparis, nullo intus ligno, hunc Plinius myrobalanum appellat. Colligitur autem antè paulo quàm incipiat maturescere: quod relinquitur, phœnicobalanus uocatur, & nigrescit, uescẽtesq́; inebriat. Fructus aluum & menses sistit ex austero uino: sic & uulnera cõglutinat. Theophrastus hanc à fructu balanon quasi glandem appellauit. Arborem magnam, non rectam sed contortam, folio simili myrto, fructu quidem ad mandendum inutili, sed grato odore: magnitudine uisuq́; intuiti proximo. Cuius putamine contuso unguentarij solent uti. Materie ualida tam ad alia, quàm ad nauigia percommoda. Adipsos ea uocatur, quòd gustata sitim arceat. odor idem qui malis cotoneis: sed demum sitim sedat, si priusquam maturuerit, decerpatur. nam si matura sumatur, sensum intercipit, gressum præpedit, linguam retardat, obsessisque mentis officijs & corporis, uitium ebrietatis imitatur.

Adrachne. Cap. XLIX

Drachne syluestris est arbor haudquaquam procera, neq́; in planis nascens, similis unedoni, folio tantum minore, nunquam decidente prętereq́; ab imo, cortice nec scabro quidẽ uel squaroso, sed qui circũruptus uideri possit, tã tristis est aspectu. Plinius apud Theophrastum περιπηγνύμενον hoc est circumgelatum legit. Fructu arbuto nõ dissimili. In mõtibus frequẽs prodit. Adrachne perpetuo cacumine uiret, cum inferiorem frondem dimittat. Nanque decidua ei folia præterquã summis uerticibus, ac propterea ordine semper præpostero succrescit. hæc bifera traditur, priorem fructum incipiẽte uua pubescere peragit. Alterum, quũ floret ineunte hyeme. Porrò cũ omnibus arboribus à subere mors sit cortex in orbem detractus,

eo auulso

eo auulſo adrachne non offenditur: niſi quis corpus uehementer preſſerit, germenq́; futurum luxauerit. In Helicone arborem hanc Pauſanias enaſci tradit frequentem, & ſi andrachnum uocari credidit. Magnitudo arbori non præcipua. materiam mulieres expetũt ad opus telarium textoriumq́;. Adrachnem omnes ferè, qui græcas literas callent, portulacæ nomine interpretantur, cum illa ſit herba & andrachne uocetur, unius literæ diuerſitate. quo ſenſu fretus ut ſpero Theodotus apud Theophraſtum litera ſimiliter extrita potulacam uertit eruditius quàm felicius. Similis huic apharca è ſylueſtri arborum genere, æterna fronde uirens, non niſi in montibus enata, Olympo monte frequẽs, ſeptis uallisq́; utilis, urendo quoque ut prædicant. Inter biferas hæc traditur. primum fructum maturat, 10 quum dulſceſcit uua, ſecundum quum appetit hyems.

## Alnus. Cap. L

ALnus apud nos latinum nomen retinuit. ſterilis eſt arbos, caudice tecto, ligno medullaq́; molli, adeò ut graciliores uirgę cõcauentur. folio pyri, ſed ampliore ac neruoſiore, quadantenus orbiculato uirgatoq́;: cortice ſquaroſo, foris albicante, intus rufo, qua de cauſa coria tingit. Fructu nullo, cum nihilo minus floreat. Radice ſumma, nec quàm laurus maiore, tenui. Alnus in plana deſcendit, aquoſisq́; gaudet, quanquam ancipitem agat uitam. Alnum quandam fructiferã, aliam ſterilem prodidit Theophraſtus: utranque tamẽ floreſcere fatetur. Idem fœcundam ſemen autumno reddere contendit. Ariſtoteles inter naturæ miracula retulit, 20 alnos in ſola Creta non eſſe ſteriles. Alij alnum duntaxat ſcopis naſcentem, nullum ferre fructum prodiderunt: quare infelicem exiſtimari, damnatamq́; religione. Naſcitur haud ferè alibi quàm in aquoſis, materies eius ad naualia commendatur. In paluſtribus locis infra fundamenta ædificiorum palationibus crebrè fixa, permanet immortalis ad æternitatem, & ſuſtinet immania pondera ſtructuræ, & ſine uitijs conſeruat, quòd aere ſit & igni plurimo temperata, non multum terreno, humore pauco. Itaque non poteſt extra terram paulum tempus edurare, ſed in humore obruta, permanet ad diuturnitatem. Nam multa ædificia ſub fundamentis, eius generis habent palos. Quantum ad medicinam pertinet, ſuppurationes folia diſcutere tradunt.

## Amygdalus. Cap. LI

30 AMygdalus ſingulari radice firmatur, prægrandemq́; ac altè defixã agit, caudice procero, ſummatim compluribus ramis brachiato, folijs ſalignea ſpecie, prælongis: flore foliato, candido, quanquam & amygdalorum quarundam ſubruffus exeat. Arbos ſucco pingui turget, lachrymamq́; rimoſa plorat, quæ ſtatim concreſcit in gummi. Verum ne ad ulla quidem utpote inutilis expetitur. Huius nuces gemino protectæ operimento, puluinati primũ calycis, mox lignei putaminis, cui ſolidus ſubeſt nucleus, acriore etiamnum obductus callo. Quarum duo ſunt genera, nempe amarum & dulce. hæc ſuauiora, illa ſalubriora creduntur. Theophraſtus ex amaris dulces fieri tradit, ſi ſtipite circumfoſſo & ab ima parte circumforato defluens undique pituita detergeatur. Has nuces Cato græcas nominauit. quare non ab 40 re uenit in dubium, ſi hæc arbor fuerit in Italia eius ætate. Quidam tamen eas in iuglandium genere ſeruant. Omnes quoque thaſias nuces appellari uolunt. Columella tamen uidetur diuerſa ſtatuiſſe genera nucis græcæ, iuglandis, amygdalæ. In libro quinto ſeorſum amygdalæ feracitatem proſequutus eſt, niſi græca nuce tantum amaram (quod ferè ſuſpicor) intellexerit: nam primam nucem græcam gemmaſcere fatetur, quod Plinius de amygdala confirmat: qui ex ijs, quæ in hyeme Aquila exoriente concipiunt, florere primam omnium amygdalam mẽſe Ianuario prodidit, Martio uero poma matureſcere. Eandem, antequam deponatur, in aqua mulſa nec minus dulci macerãdam Lucius cenſet, ut iucundioris ſaporis fructum, quum adoleuerit, præbeat, & interim melius atque celerius frondeat. quod de amara nuce, ut amarorem exuat, intellexiſſe Columella facilè crederetur: ni 50 ſi diuerſis locis rem eandem uarijs uocibus repetat, & quidẽ tunc uſurpatis. Nam niſi nucis græcæ uocabulo amygdalum complexus fuiſſet, prætermiſſa eius ſatione non explicuiſſet, quomodo fertilis redderetur, inquiens, Amygdala ſi parum ferax fuerit, forata arbore lapidem adigito, & ita librum inoleſcere ſinito. Ab autumno ad brumam (ut Græco

rum fert opinio) commodius seritur. uerno satu difficilius comprehendit, quòd arbos ea præcoci partu germinet. Verum soboles omnis lætamine satiata celerius fructũ ædit gaudet calidiore cœlo, quapropter in insulis uberior adolescit. Pangitur auulso ramulo, uiuira dice, & semínio. Nuces quæ seri debent, pridie liquido fimo macerantur: alij aqua mulsa madefaciũt, in eaq; noctem solam esse patiuntur, ne germẽ extinguat mellis mordacitas. Cacumina in terram rectè figũtur, sic ut lignosior pars sursum spectet. Tradunt uegetiores enasci, si in scrobiculos, quibus obruuntur, ferula conijciatur. Surculos qui uel arbori uel terræ credantur, præcipit Paxamus è media arbore, nõ summatim legendos. Nonnulli tamen ramulos, qui de cacumine sumerentur, non infelici successu deposuerũt. Democritus author est, si ferax non est amygdalus, redæ præpinguis adactum terebratæ radici cuneum infuso prius humano lotio mergimus amarescunt, quæ à pecore rodãtur. Africanus ex amaris fieri dulces affirmat, si circunfosso stipite quatuor digitis à radice cauernula imprimatur, per quam noxium desudet humorem: uel si circa radices apertas, urina uel suillum stercus diffundatur. E duris teneras, ex amaris dulces amygdalas creabit, si radicibus ante florem ablaqueatis aqua calida frequenter ingeratur. Seritur circa Calendas Februarias agrum durum, calidum, siccum desiderat. hæc sata unicã radicem mittit, & simplici stilo prorepit. Cæterum nihil æquè degenerat q amygdalus: ideoq; aut plantam sæpius transferri, aut adultam inseri præcipiunt. Copiosiorem fructum dari affirmat Theophrastus, si ferreus palus adigatur arbori, impressoq; foramini querneus inseratur paxillus quo modo in eam animaduerti uolunt, perinde quasi arbor iniuria lasciuiat. Fructum perdit facillimè ante maturitatem. & si fiat austrinum cœlũ atq; nubilum, amittit fœtum, nedum florem. Amygdalam ideò Græcis nominari testis est Herodianus Alexandrinus, quòd post uiride putamen multos scarificatus ostendat, & in rimulas dehiscat, quas amychas uocant. Democritus asserit nasci amygdala inscripta, si aperta testa quis nucleum sanum tollat, & in eo quod libet scribat, inuolutumq; charta, & iterum luto & suillo stercore litum reponat. Nuces, ut Florentinus tradit, ad legendum maturitatẽ fatentur, quum fuerint spoliatæ corticibus. quæ si muria lauentur, & cãdidæ fiunt, & incolumes plurimũ durant, mox siccatæ ad usum seruantur: si difficulter corium exuant, paleis obrutæ continuo relaxabunt. præsumpta sitim inuitare testatur Amerias. Ebrietatẽ arcere Plutarchus Cheroneus putauit, qui apud Drusum Tiberij Cæsaris filium quendam medicũ comessari solitum retulit, qui omnes bibendi certamine prouocabat, neminiq; cedebar in uini potu. is tandem deprehensus est, antequam biberet, quina sen áue amara comesse amygdala, quominus temulentia tentaretur. porrò cum deuorare uetuissent, ne pauxillum quidem in huiuscemodi potu resistebat. Hoc idem Athenæus retulit secundo Dipnosophistarũ uolumine, amaritudinis uim causatus, quæ resiccet, & humorem depascat. Sunt qui amygdala putent facultate mordendi, detergendæq; carnis donari, sic ut faciei fucas, & cõtractas sole maculas obliterent. Ergo cum præsumpta fuerint, amaritudine sua meatus uellicant, & quodam lacessunt morsu: qua de re uaporẽ, quem humor in cerebro creauit, absorbẽt. Plutarchus hanc uim amaritudini retulit, quę persiccet, & humores depascat. Ideo saporum omnium amarus gustui insuauissimus sentitur. Siquidem ut author est Plato, linguæ laxiores uenulas & molles præter naturæ modũ siccitas ipsa contendit, exusto liquore: addidit ulcera amaris medicaminibus extenuari. quod enim amaritudinem gustui resipit, siccandi facultatẽ nanciscitur. Quin & inspersus fœminarum quibus sudores rapiũt, amara & astringenti cõstat esse natura, quæ humorem exhauriat, & sua exugat uehementia. Sic itaq; non ab re amygdalarum amarulentia contra meri iniurias pollet, interanea resiccans, sic ut nõ sinat uenas impleri: quarum ut tradunt, distentione & perturbatu temulentiam contrahi uolũt, effluuijs obsessa mentis arce. Sed peruidens huius sermonis argumentum, mori uulpes amarorũ pastu, ut idem refert Plutarchus, si non cõtingat è uicino aquam lambere, intestino humore affatim exucto. Hoc & Plinius & Dioscorides testatum reliquerunt. nec mirum cum humoris illius interni damnum facilè potu resarciatur. Naxea ab insula Naxo ueteribus Græcis amygdala maximè cõmendabantur. Secundas partes sibi uendicauerant Cypria, quæ præter morem cæterorum, quæ gignuntur alibi, repãdo cacumine prodeunt. Diocles ea tradit alere, uentrẽ bene habere. Adiecit uim

excalfactoriam

excalfactoriã possidere, ꝙ oleosam friatu naturã fateãtur. Recentia tamẽ minus aridis noxia sunt: maceratáq; multo minus ijs quæ nullũ experta sunt humorẽ. Quin & torrida minus crudis officiũt. Philotimus ea facilius ponticis nucibus cõcoqui prodidit, argumento ꝙ largius uescentes minus noxæ sentiamus. Vliginosa siquidem noscuntur. quare dulcem nobis ac pinguẽ subministrãt alimoniã. Diphilus Siphnius ea memorat extenuare, urinas moliri, aluũ ciere, paucum suppeditare nutrimentũ. Ad hæc uirẽtia putauit improbum parere succũ, minusq; cibi præbere, longè plures spiritus creare. sicca in stomacho supernatare. Recentia, ut ait, cum fuerint dealbata, lactis quandam imaginẽ referunt, ac præstantiorem exhibent succũ. Ex siccis thasia cypriaq; facilius aluo recernũtur. Mnesitheus Atheniensis in eo libro quẽ alimentis dicauit, omnẽ cuiusq; generis nucem, quę ignẽ non fuerit experta, cibis præcipit abdicari, præter amygdala recentia. Cæterũ quasdã torrefieri, alias incoqui iubet. Quippe cum harũ nucũ quędam suopte ingenio pręgingues & uliginosæ cernunt̃, uelut amygdala siccanea, & iuglandes quæ uetustatẽ senserunt: alię siccę & acerbę deprehẽdunt̃, uti faginæ & id genus similes. Verũ pinguitudinẽ totã ignis ebibit, & id quod deterrimũ reputat̃. porrò duræ & acerbæ maturescũt, si molli paucoq; igni fruãtur. Hippocrates duo uaria in amygdalis inuenit, ęstuosum quiddã, aliud edule & idoneum cibo. æstuosa ob pinguitudinẽ reddunt̃: esculenta propter hoc, ꝙ continent carnosum. Arboris cinerẽ lixiuãq; probauit Theophrastus ut acerrimã, ad fornaces artesq; aliquas nõ incõmoda materie. Nomen græcũ apud nos hodie retinet, sed paulũ uulgus declinauit *amandas* appellãs. Quantũ ad medendi rationẽ pertinet, amygdali amaræ decoctũ cutem in facie corrigit, coloremq; facit hilariorẽ. Nuces admotu mẽses ciunt: capitis dolori, temporibus, & fronti ex rosaceo linuntur. epinyctidas sanãt è uino, ulcera putrescentia canumq; morsus cum melle. Earũ cibo doloris sensus mulcetur. Aluũ molliunt: somnum conciliant: urinas exigunt: sanguinẽ qui reijcitur sistunt. uitijs pulmonũ & renũ ex aqua potæ succurrũt, illinctu cum resina terebinthina calculosis, & difficili urinæ in passo. Prosunt eclegmate iocineri, tussi, inflationibus coli. Quinis senisúe præsumptis ebrietatẽ nõ sentiũt potores: & uulpes si ederint eas cõmoriunt̃. Sunt qui auiditatẽ hoc esu moliũtur. Gũmi amygdalarũ spissandi uiribus pollet: cruentis excreationibus opitulatur. Summæ cutis impetigines illitũ ex aceto rapit. uetustę tussi ex diluto uino medetur. Minus ualent in remedijs dulces: eæ tamen purgant, & urinam ciunt. Recẽtes cum suo putamine discutiunt humores, qui in uentre coierunt: sed ferè stomachum implent.

## Aquifolium. Cap. LII

A Quifolium, quam Theophrastus cratęgum & cratęgonem uocat, arbor est neq; adeò magna, neq; ualde crassa, materie uersicolore, robusta, flaua, cortice læui, simplici radice in profundum acta: folijs mespili, cæterum promissioribus amplioribusq;, nec ad eundem modũ serratis: fructu rotundo, qui maturescens siccatur atq; nigrescit. succo & gustu mespilaceo: ferèq; syluestris mespilus uideri potest, ut uerbis utar Theophrasti. Specie simplex sine ullo prorsus discrimine. Nihil à syluestri mespilo discrepare cratægũ arborem satis constat: quo nomine genus arboris Theophrastus intellexit, si Plinio credimus, quam Italia aquifolium uocat: Dioscoridi, Galeno, cæterisq; herba scribitur, de qua inferius nonnihil afferemus. Plinius negat succi quicquam habere aquifolij baccas: sed de alia forsitan aquifolio locutus est, de qua inter ilicis genera differemus. Ferunt hanc in domo aut uilla satam ueneficia arcete. Flore eius aquam glaciari Pythagoras credidit: itemq; baculum ex ea factũ in quoduis animal emissum, etiam si citrà ceciderit defectu mittentis, ipsum per sese recubitu propius adlabi: tam præcipuam inesse naturam arbori.

## Ariana spina. Cap. LIII

A Riana spina ab Aria regione Indis contermina nomen traxit. tota aculeis horret, ex qua lachryma destillat myrrhæ similis, tum usu, tum etiã olfactu. profluit autem ubi sol illuxerit. Ea ut tardissimo germinatu tumet, ita hyemis initio partũ edit. Huius materies prædura, nodosa, crispa, conuolutationibusq; perplexa, ob id in opere difficilis quidem, sed æterna: optimosq; car

bones pariens. Spina hæc lachrymarum pretiosa est, sed accessu propter aculeos anxio, quibus abundè spiculata est. Inibi nascitur authore Theophrasto frutex pestilens, raphani magnitudine, folio & forma lauri, odore equos inuitante, qui primo introitu pene equitatu orbauit Alexandrum: siquidem qui ederit, pronnus in perniciem agitur. Quod & in Gedrosijs itidem accidit, ubi spina tradita est, cuius liquor aspersus oculis cæcitatē infert animalibus omnibus. Eiusdem regionis alumna est & Arianis herba ignei coloris, quam Democritus legi iubet, cum sol Leonis hospitium tenet, ut eius tactu perūcta oleo ligna accēdantur. Aria syluestris arbor Theophrasto hyemis initio fructificans, materie durissima, ut necesse sit, antequam terebretur, macerari prius aqua: quod & in robore carpinoq; seruatur. Honores ei ad carbones argentarijs utiq; ad primam coctionem. est & aria siue agria, quam pro ilice aquifolia Dotes usurpant.

## Arundo. Cap. LIIII

Rundo principatū in aquaticis fruticibus tenet. Græcis calamus, Gallis *canna* dicitur: caule consurgit geniculato, tereti ac fistuloso, qui mox senescens fissili inarescit ligno, in læue fastigium cacuminato, circa quod dēsius excrescit tomentum ad farciendas cauponias culcitras non inutile: folia ex articulis alterno laterum gradu emergentia, membraneo calamum uestiunt cortice usq; ad medium internodium: hinc enim à cauo alarum sinu resupinantur, procumbente languido promissioris comæ uel panniculæ ponduſculo. Radix quoq; multis geniculatur articulis, fœcunda stirpe, ut qua etiam uel adusta uel recisa lætius numerosiusq; reuirescat. Arundines belli pacisq; experimentis necessariæ, etiam in delicijs gratæ. Tegulo enim earum Septentrionales populi domus suas operiunt, durantq; æuis tecta. In reliquo uero orbe cameras leuissime suspendunt. Chartisq; seruiunt Aegyptij calami maximè, cognatione quadam papyri. Nostratibus fungosior est natura, cartilagine bibula, quæ cauo corpore intus, superne tenui inarescit ligno, fissilis, præacuta semper acie, geniculata. Cætero gracilitas nodis distincta, læui fastigio tenuatur in cacumina, crassiore panniculo, coma neq; hac superuacua. Aut enim pro pluma strata cauponarum replet: aut ubi limosiore callo induruit, contusa & intenecta nauium commissuris ferruminat textus in Belgis, glutino tenacior, nimisq; explēdis pice fidelior. Arūdo omnis ex una stirpe numerosa, recisaq; fœcūdius resurgit. radicis natura uiuax, geniculata & ipsa. Folia omnib. à nodo orsa, complexu tenues per ambitum inducūt tunicas, atq; à medio internodio, ut plurimū, desinunt uestire, procumbuntq;. Latera in rotunditatē bina super nodos, alterno semper inguine, ut alterum à dextra, alterū superiore geniculo ab læua per uices. Inde exeunt aliquādo rami, qui sunt calami tenues. Bononiēsibus plurima inest medulla, pondusq; uolucre, contra flatus quoq; peruicax libra, ut nullus sagittis aptior sit calamus. Post hos Cretici & Belgici laudantur. Creticus carnosissimus, longissimis internodijs, lentissimus si cal fiat. Toxicus, id est sagittarius, ob excellentem usum eius à Theophrasto dictus, nūc scriptorius, ex insula præcipuus, nec aliunde ferme expetitur. Omnibus præferuntur Indi, ut qui hastarū quoq; uicem præpilati, hoc est cuspidibus additis præbeant: ijs amplitudo arborea est. Nec dubitatur longitudo subrectarum triginta fere passus: humi uerò serpentium, quinquaginta: crassitudo cubitorum ternū, quæ tamen Strabo non credidit. Diodorus in australi quadā insula æquinoctiali plaga scribit arundines haberi plurimas, fructum candidum eruo similem ferentes, è quo suauissimus panis cōficiatur. Aeque ut arbitror fabulosum atq; illud, quod in eadē insula duas nasci tradit herbas, supra quas iacentes placidissimo somno moriant. In Aethiopia certe populi radicibus arundinū in farinam tritis uictitant, & ob id Rhizophagi nominant. Spissius mari corpus Indi tradunt, fœminæ capacius: nauigiorum etiā loco singulis earum internodijs circa Acesinen maxime amnem ternos homines capiente alueo. Syringias totus concauus, ita dictus quia fistulis utilissimus, quoniam nihil sit ei cartilaginis atq; carnis, ut Plinius existimat. Dioscorides crassa eum carne descripsit. Tibialis, Orchomenius, idemq; Auleticus, cōtinuo foramine peruius est. Fruticosissimus donax, nō nisi in aquaticis natus, latine cāna: quamq; Columellæ canna graciliorē & degenerē significet arundinē. Pręfertur aquaticis, siccus. Laconicis foliū uariū, et ab ima parte dēsius, tunicis lōgioribus, quales circa stagna, dissimiles amnicis.

Est & obliqua

Est & obliqua arundo, nõ excelsa sed iuxta terram fruticis modo se spargens, suauissima
teneritate pecori, ab aliquibus uocatur elegia. Zeugitę, calami dicuntur, cum in amplitu-
dinem aucupatoriã adolescunt. Auletici, lacu Orchomenio, influente Cephiso amne, per
manenteq; anno, celerius aũt recedente. Graciliores, appellantur bombycinæ. horum ge-
nerum fœminæ, spadones & eunuchiæ appellari solitæ, folio latiore, candidiore, nulla uel
modica lanugine. Hinc erant armamenta ad cantus inclusos, quæ Græci zeuge, id est iu-
gamenta siue paria, ad dextram & sinistrã tibiam utilia uocabãt. Cædi solebant tempesti-
uè usq; ad Antigenem tibicinem, cum adhuc simplici musica uterentur. Vtiles in rimatu
apertioribus earũ ligulis ad flectẽdos sonos. Est & aucupatoria & piscatoria arundo. Mu
10 sicæ arundines ex insula Siciliæ Thermitano agro sita laudãtur. Sunt & aliæ sine nomini
bus arundines procentate, breuitate, crassitudine, exilitate, similibusq; distinctiæ: adeò ut
uigintinouẽ genera demonstrasse se Plinius memoret. Dioscorides paucioribus est con-
tentus. Sagittaria quã naston, hoc est farctã appellat: itemq; thelys appellatur, quę fœmi-
na intelligitur, ex qua ligulæ librorũ cædũtur. Tertia syringias dicitur, crassiore callo, den-
siorq; geniculis, unde scriptorius calamus. Amnica & in aquaticis nata, donax uocatur.
Ab aliquibus arundo Cypria, corpulenta hæc atq; caua. Est & quæ phragmitis nomẽ ha
bet, tenuata leui fastigio in cacumẽ & cãdida, uulgaris hæc & omnibus nota. Porrò mira
arũdinis & filicis discordia: utriusq; radix cõtrita & imposita stirpem alterius eijcit infixũ
corpori. Arundinẽ exarari filice uomeri imposita præcipiunt. Aiunt etiã filices arundine
20 sectas nõ renasci, aut exaratas uomeri arundine imposita. Italicæ arũdinis usus ad uineas
maxime. Cato eam seri iubet in humidis agris bipalio subacto prius solo, oculis dispositis
interuallo ternorũ pedum: magna cũ altero genere cõcordia. Siquidẽ optimè corruda un
de asparagi fiant seritur, ubi adsint arundines: talem inter se ineunt amicitiã. Arundo dilu
tiore solo gaudet: seritur bulbo radicis quem alij oculũ appellant, dodrãtali scrobe, inter-
uallo duũ pedũ & semipedis, reficiturq; ex sese uetere arundineto extirpato: quod utilius
repertũ q̃ castrare. Nanq; inter se radices serpunt, mutuoq; discursu necãtur. Tempus in
serendi priusq̃ oculi arundinũ intumescãt, ante Calendas Martias. crescit ad brumã usq;,
desinitq; cum durescere incipit. Hoc signum q; tempestiuã habet cæsurã: & hanc quoties
& uineam, fodiendam putant. Seritur & transuersa non alte condita. Erumpunt singulis
30 oculis totidẽ plantæ. Seritur & deplantata pedali sulco, binis obrutis gẽmis, ut tertius no-
dus terrã attingat prono cacumine, ne rores cõcipiat. Cæditur & decrescẽte luna. Vineis
anno siccata utilior q̃ uiridis. Viuacissima est, nec ullum recusat solũ. Prosperius resoluto
q̃ denso, humido q̃ sicco, uallibus q̃ cliuis, fluminũ ripis, & limitibus ac uepretis cõmodi
us q̃ medijs agris deponitur. Seritur & talea calami, nec minus toto prosternitur corpo-
re. Bulbus tripedaneis interuacantibus spatijs obrutus, celerius maturã perticã præbet. ta
lea & toto anno serius prędicto tempore euenit. Sed siue recisa in dupondiũ & semissem
talea, siue totæ arundines prostratæ deponantur, extent earum cacumina oportet. Quòd
si obruta sunt, totæ putrescunt: quæ uero integrę sternuntur, euanidam humilemq; & exi
lem arundinem adferunt. Cum consenuit repastinandum est. Senectutis indiciũ est, cum
40 uel exaruit situ & inertia plurium annorum, uel tanta densatione ut gracilis arundo pro-
deat. Sed illud de integro refodi, hoc intercidi & discarificari debet: quod opus rustici ca
strationem uocãt: quæ tamen arundineti resectio cæca est, quia nõ appareat in terra quod
tollendum sit aut relinquendum. Tolerabilius arundo castratur antè quàm cæditur, qua-
tenus calami uelut indices demonstrant quid eruendũ sit. Tempus repastinandi & conse
rendi est prius q̃ oculi arundinum egerminẽt. Cæditur post brumam, nam usq; in id tem-
pus incrementum capit, ac tum cõpescitur. Macies eius uel cinere uel alio stercore iuuan-
da: propter quod plerinq; cæsum incendunt arundinetũ. Arundinis, ut ad uires trãseamus,
radix contrita & imposita stirpem corpore extrahit: item arundinem filicis radix. Arũdo
Cypria, quæ donax uocatur, corticis cinere alopecias emendat: item putrescentia. Folijs
50 eius ad extrahendos aculeos utũtur: efficacius, & contra ignes sacros collectionesq; oẽs.
Vulgaris arundo extractoriam uim habet, & recens tusa, nõ radice tantũ: multũ enim &
ipsam arundinẽ ualere tradũt. Medetur & luxatis & spinæ doloribus radix in aceto illita.
Arundinum lanugo illata auribus obtundit auditum. Vulgaris huius, ut Dioscorides tra
dit, radix

dit, radix per se aut cũ bulbo suo spicula corpori infixa aculeosq; extrahit. Luxata & lumborum dolores cũ aceto mulcet: folijs uiridibus rufis medetur ignibus sacris, omnibusq; inflammationibus. Corticis cinere cum aceto perliro alopeciæ emendantur. Paniculæ lanugo si in aures subierit, exurdat. Arundinis Cypriæ eadem est opera.

## Auellana nux. Cap. LV

A Vellana nux seu corylus radice est tenui, altissima, uiuaci & robusta, caudice multis infernè stolonibus fruticante, supernè ramis brachiato, uirgis breuibus, sine alarũ sinu enodibus, crassisq; nonnullis, folijs alni, sed latioribus per ambitum serratis: materie admodũ lenta, cortice summo tenui, pingui, maculis albis uario: medulla tenui & flaua, quæ demi possit. Florere negant 10 hanc aliqui, sed floris uice quosdam in ea peculiares iulos erumpere. siquidem fructu iam caduco, callus uuę modo, magnitudine uermis grandiusculi pinguis emergit, singulari pediculo, quem uocant iulũ. Dehiscit ineunte uere ac defluit cum folia prosiliunt, callo squamarim compactili propendente, cõsimili omnino sorte, qua cachrys in robore, abiete, cæterisq; amentiferis prodit: is nucis pineæ uiridis & nouellæ rudimentum exprimit, nisi quod tereti propemodum crassamento tendit, tripollicari longitudine crescens, & flauescens uere. Decidit cum folium emicat, tum calyculacea tegumẽta totidem, quot iuli supra pediculum exeunt, eorumq; singulis nuces singulæ insunt. Hæ molli primum calyculo teguntur, mox lignoso quidem, sed fragili putamine, cui tenuis subest membrana, rotũdum inuoluens nucleum, in cuius umbilico peculiaris alter includitur nucleus. Rara uidetur 20 fuisse Theophrasto, qui tam anxiè singulas eius partes consectatur: apud quem eadem esset quæ alnus, nisi & folio esset latiore, & fructũ ferret. Duo eius fastigia, syluestris prorsus natura, quoniam hyemis patientissima, & montibus magna ex parte proueniat, nec urbanæ fructus magnopere quàm indomitæ præstantior, temporisq; ubertate fœcundissima atque fruticosior. Folium urbanæ maius, & caudex procerior, melior fructus, serratum utriq; in ambitum folium. Ambæ bino genere cõstant: quædam rotundam, quædam oblongam nucem largiuntur: urbanæ candidiorem fructum, & locis aquosis meliorem creant. Translatu nitescunt syluestres, prægraciles uirgæ desquamantur, crassioresq; densæ interpolantur. Arborem si quis frequenter collucet, fructum meliorem copiosioremq; ferre traditur, neglectaq; commeat in fruticem. quare tonderi resecariq; præcipiunt, sic 30 fœcundiorem reddi: alioqui si arborescere patiatur aliquis, in corpulentiam alimẽtum omne sumptitabit. Auellanæ nuces sunt ex arbore quæ corylus dicitur. has mollis quidem integit barba, & calyx summatim fimbriatus: sed putamini nucleisq; solida rotunditas inest, umbilicus intus in medio uentre prominet. Torrentur eæ cibis. Seritur ut Didymus tradit, eo quo amygdalus modo, & tempore eodem deponitur. gaudet argillosis & uliginosis. Ex eo genere est rotunda nucula & oblõga. rotunda si eodẽ quo longior tempore pangatur, celerius cõprehendet, & lætior adolescet. Nuces auellanæ in magna sunt nominum ambage, quas antea Auellinas patrio nomine uocabant. In Asiam Græciamq; uenerunt è Ponto, ideoq; Ponticæ nuces appellantur, etiam Heracleoticæ, & leptocarya Græcis dicuntur, nostris Prænestinæ: eæ conditæ ollis in terra uirides seruari tradun- 40 tur. rura nostra *nucellas* & *coryclos* & *auellinas* nominant. Plutarchus scriptum reliquit, quoties coryli nucula laquearibus appensa cohærebit, scorpius in domicilia nõ irrepet. Montes in Gallia corylis uestiuntur, & nemora scatent: quare omnibus notiores sunt quàm ut explicari latius desiderent. Non est omittendũ, quod simplex rusticitas obseruauit, serpentẽ obtorpescere quæ coryli caudice uel surculo fuerit icta, & tandẽ emori. Diocles posteritatis memoriæ tradidit, auellanã nucẽ minus amygdalis alere, cibis supernatare: si largius estur, caput tẽtare: innocẽtiorẽ esse uindẽ anda. Addidit Philotimus libro quem alimentis dicauit, auellanã seu nucẽ ponticã ciere capitis dolorẽ minus iuglãde, cibis extare: si tamẽ ignem experiatũ, innocentiorẽ reddi, quod intostu quæ noxia est pinguitudo, tollitur. Auellanę capitis dolorẽ faciũt, stomacho aduersanẽ, ipsumq; inflationibus distendũt. To- 50 stæ destillationi medenẽ. Tritæ in aqua mulsa, & potæ ueterẽ tussim leuãt. Quidã adijciũt grana piperis: alij è passo bibũt. Pinguedini cõferunt plus quàm sit uerisimile, & præter fidem corpulentiã augent. Alopecias pilo restituunt exceptæ axungia uel ursino seuo. Autho-

tes sunt

res sunt cæsiorum oculorum pupillam infantibus denigrari, cinere putaminũ ex oleo sincipiti consperso.

## Balanus myrepsice. Cap. LVI

Alanus myrepsice, hoc est glans unguentaria, fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanarum nucum, cuius ex cortice expresso, quemadmodum ex amygdalis amaris, excipitur liquor, quo in pretiosa unguenta uice olei utũtur. Nascit̃ in Aethiopia, Thebaide, Arabia, & quę secus Iudæã Petra dicitur. Præfertur recens, & farcta: itẽ cãdida, & quę facile à putaminibus soluitur. Plinius myrobalanũ appellat Troglodytis & Thebaidi & Arabiæ quæ Iudæam ab Aegypto disterminat cõmune, nascens unguento ut ipso nomine apparet. Quo item indicatur & glandem esse arboris heliotropio simili folio: fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex his in Arabia nascens Syriaca appellatur, & est candida: contrà in Thebaide, nigra. Pręfertur illa bonitate olei quod exprimitur, sed copia, Thebaica. Inter hęc Troglodytica uilissima est. Sunt qui Aethiopicam ijs præferãt, glandem nigrã nec pinguem, nucleoq́ gracili, sed liquore qui exprimitur odoratiori, nascentem in campestribus: Aegyptiam pinguiorẽ esse, & crassiori cortice rubentẽ, & quamuis in palustribus nascatur, breuiorẽ sicciorémq́. E diuerso Arabicam uiridẽ ac tenuiorẽ, & quoniam sit montosa, spissiorem. Longe autẽ optimam Petræam ex quo dictũ est oppido, nigro cortice, nucleo candido. Vnguenrarij, tantum cortices premũt: medici nucleos tundunt, affusa eis paulatim calida aqua. Ad myrobalanum non ineleganti disticho allusit Martialis canens,

Quod nec Virgilius nec carmine dixit Homerus,
  Hoc ex unguenro constat & ex balano.

De folio non bene conuenit inter authores. Theophrastus, nisi codex librariorũ lapsu sit mẽdosus, myrti assignauit: Dioscorides myricæ, Plinius Heliotropij. Balanos à Theophrasto dicitur arbor à fructu nomen trahens, grandis, incotrupta, sed conrorta. Fructus putamine contuso unguentarij solent uti odoris gratia nucleis inutilibus, glans magnitudine cappari similis, matenes robusta, usu præcipue nauali in Arabia nascẽs. Galenus ungentarios institores uti scribit expressæ carnis succo, medicis quoque utilem esse carnem eius pro uomitorio sumentibus adfirmans. Hippocrares Aegyptiæ meminit. Sed multũ à ueritate mihi deficere uidentur, qui nucẽ odoratam, quam uulgo dicunt *moschatam*, hac glande unguentaria comprehendi putent, longe profecto differentem, & ueteribus, ut ęxistimo, prorsus incognitam. Aegyptia reliquarum modo ossa non habet in balanis. Aluum & menses sistit in uino austero, & uulnera conglutinat. Dioscoridi glans unguentaria lienem cõsumit, trita imposita drachmæ unius mensura Illinitur & foris cum erui farina & aqua mulsa podagris. Psoras & lepras ex aceto exterit. Vitiligines & cicatrices nigras reddit colori suo cum nitro. Lẽtigines uaros & papulas in facie cũ urina emẽdat, uomitiones mouet, aluum soluit ex aqua mulsa, sed stomacho aduersatur. Oleum ex ea uentrẽ ducit. Cortici natura spissantior. Succus expræssæ additur smegmatis, quæ cõtra scabrities componuntur.

## Bdellium arbor, & lachryma. Cap. LVII

Dellium quod alij brochon, alij malathram, alij maldacon appellant: in Bactris quondam nominatissimum, hodie in Arabia & Scythia. Arbor est nigra, oleæ magnitudine, folio roboris, fructu caprifici, nec insuaui. Manat ex eo humor, quẽ officinæ eo nomine norunt, quippe bdellij. Galenus duo fecit fastigia, Scythici & Arabici. Scythicum nigrius resinosiusq́: Arabicum translucidius & siccius. Esse autem debet amarum gustu, simile ceræ, uel taurino glutini, translucidum, interius pingue: cum fricatur, & cum incenditur, odoratum. Ad tactum si subigatur mollescens, liberũ cortice, sordibus exutum, gustu amaro circa acorẽ. Alterũ genus inquinatũ, nigricans, grãdioribus glebis. Adrobolon uocatur cõuolutũ in offas, & aduectũ ex India. Tertiũ à Petra municipio arido simile, resinaceũ, colore propemodũ liuido, cui secunda bonitas tradirur. Nascitur in Arabia, Indiaq́ ac Babylone. Quod in Media gignitur, Parthicũ uocãt: Bactriano facilius, crustosius, amariusq́, & gummosum. Bactriano nitor siccus, multiq́ cãdidi ungues, præterea suũ põdus: quod si grauius fuerit aut leuius, uitiũ est. Adulterat̃ gũmi: prodit̃ fraus gustu, minori amaritudine: itẽ olfactu, odore minus iucundo cum uritur. Vitiari nuce amygdala Plinius tradidit, cætera eius genera

cortice

cortice & scordasti, ita uocatur arbor æmula gūmi. Sed deprehenditur odore, colore, pondere, gustu, igne. Bdelliū excalfacit, emollit guttutosis tumores & duritias, item hernias, quæ scrotum copioso humore distringant, & turgenteis aqua ramices discutit: sed ieiuna hominis saliua soluendum præcipiunt. contractas apetit uuluas, locorumq́ spiracula laxat. Suffitum subter uel impositum partus humoremq́ omnem ex utero detrahit. Calculos potu comminuit, pellit urinam. Contra tussim & uenenatorum morsus utiliter datur. Ad rupta, uulsa, laterum dolores probatur: errabundos discursantesq́ spiritus coercet; malagmatis contra duritias neruorum nodosq́ commiscetur.

Betula. Cap. LVIII

Etula Græcis semyda, Theophrasto folio est caryæ dictę, sed paulo angustiori, cortice uersicolore, materie læui, nō nisi ad baculos utili. Plinio gallica est arbor mirabili candore atque tenuitate: terribilis magistratuū uirgis, eadem circulis flexibilis, item corbiū sportis, & ligaturis utilis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. scutis item faciundis apta, quòd plaga contrahit se protinus, clauditq́ suum uulnus, & ob id cōtumacius transmittit ferrum. Gaudet frigidis, nostri hodie *beulam* extrita t litera nominant, rura *bouletum*. Nanq́ ut olim Romanorum magistratuum fascibus minax, sic & hodie uitgeis pedagogorum sceptris pueros terret, Siquidem folio est fagino, præter quàm paulo angustius est, trūco enodi, cortice uersicolore, materie læui atq́ candidissima, uirgultorum eximia tenuitate. Cortex ignem facilimè cōcipit: ideò rura lucernatū uice succendunt, reddit flagrans pingue quoddam & oleosum. In medicina nullus (quod etiamnum legerim) usus, baculis tantum & scopis nascens.

Brathys, siue Sabina herba, Brutes. Cap. LIX

Rathys, quæ Latinis ex uulgo herba sabina dicitur, frutex est topiarius, immortali coma uirēs, patulo fastigio, iuniperi similitudine, folio quidem aspero, sed minus aculeato & frequentiori: odore non iniucundo. Græci bifariā digerunt, ut altera sit tamarici folio similis, altera cupresso: priori spinosior quàm cupresso frutex: odore graui, acuto, gustu feruente, breuis atque in latitudinem fusior, qua ex re quidam Creticā cupressum dixere. Vtilis ad suffitus pro thure assumitur. In medicamentis uerò duplicato pondere eosdem effectus habere, quos cinnamū traditur. Gallinacei generis pituitas fumo huius herbę sanari produnt. Sabina herba propagine seritur & auulsiōe. aiunt fece uini aut è parietibus latere ruso mire ali. Similis herbæ huic sabinæ est selago. Hanc contra omnem perniciē habendā prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia fumum eius prodesse. Sed legendā præcipiebant dextera manu, nudis pedibus, sacro facto priusq́ erueatur, tanta erat magorū uanitas. Sabina nomen ubiq́ retinuit, in quibusdam Galliæ rtactibus *saumera* nominatur. Folium utriusq́ nomas cōpescit, collectiones minuit, carbūculos ad suppurationem perducit. Cum uino pota sanguinem per urinam exigit, partus emortuos ram apposita q́ suffitu extrahit. Illinitur igni sacro. Cum melle & uino pota regio morbo medetur: unguētis adijcitur, quę excalfaciūdo sunt, priuatim gleucino, quod musteū dici nostris potest. Calfacit & exiccat abscessu tertio, particulisq́ tenuibus ualet. Brutes arbor est soli Orienti cognita, neq́ Latinis adeo celebrata, cupresso fusę similis, albicantibus ramis, odore cedri cum accenditur. Tradit Claudius Cæsar fumum eius contra alia ligna esse remedio. Parthos folia potionibus aspergere, nasci ultra Pasitigrim in finibus oppidi Sittacæ in Zagro monte. Sunt qui hāc in Europa atq́ adeò Gallia iam nasci existiment, esseq́ alterū sabinæ genus: nec profecto lōgè ab ea dissidet. Addūt & quadā tenus tum odore tum colore immutatā, quia & cęlum & solū inuectu quoq́ mutauerit. Huc facit etiā, quòd rudimentum nominis Græci brathys luxatis literis & aspiratione summota uideatur elucere.

Buxus. Cap. LX

Vxus arbor est hoc nomine uel Gallis nota ligni pallore atq́ duritia, mali proceritate, folio myrti, exiguo, concauo, subrotundo, fronde perpetua, topiario usui accōmodatissima, ac tonsili, flore herbaceo, semine ruffo ac rotundo, omnibus animātibus inuiso. Buxus montes amat, in planisq́ recusat nasci, tardissimo ferè omnium germine, sed auctu facillima. Immortali coma uiuet, nec ei decidunt folia. Spi-

lia. Spississima & densissima ex omni materie, eadēq; grauissima: ideoq; in aquis non fluitat, neq; cariem neq; uetustatem sentit. Pyrenæis ac Cytoro mótibus plurima, ac Berecynthio tractu, crassissima in Corsica, flore non ferendo, quæ causa amaritudinis mellis. In Olympo Macedoniæ gracilior & breuis, frequentia nodorum incommoda, alibi paucissimis. Gaudet frigidis & apricis. Ligni quoq; duritia quæ ferro, nec flāma nec carbonibus utilis. Ponderosa quia densa, nec arefacta quidem leuis redditur. Medulla cōstat, qua carere putatur, sed paruam incertioremq; gerit, quæ haud distincta spectetur. Quamobrem sunt qui non in medio sed per totum lignum dispersam esse adfirment, è qua sumptuosarum ualuarum cardines facere artifices solēt. Imprimis materies honorata buxo est, raro 10 crispanti, nec nisi radice. Ad malleolos & terebellum ualens, eaq; sculpunt simulacra: nūc sola pectinum dote commendatur, & ad plaustorum axeis, & aratrorum buras. Fiunt & ex ea tibiæ multiforatiles, & pyxides, quibus nomen dedit. Nam quod nos buxum, Græci pyxon dicunt. Plurima ubiq; buxus. Nam ut Plinio placet, semē suum, & granū quod carthegon uocāt, & à septentrione uiscum, à meridie hyphear. Arbor magnitudine non excellit: nascitur locis algentibus & asperis. Maximam & pulcherrimam crassamento & proceritate cæteris præstantem in Cyrno prouenire Theophrastus est author, ideo mel esse insuaue, & buxum olere. quanquam Plinius Pyrenæis montibus legisse uidetur, nisi in altero mendum sit uicinitate uocabulorū enatum, quod ferè suspicor. Buxum aulisione claua, surculis in seminario depositis serendam Didymus tradidit, locisq; eandem hu-20 midis lætari sempiternaq; coma frondere. Nullus buxi in medicina usus: folio tantū cum materiei scobina & lixiuio capillum rufant.

Castanea nux. Cap. LXI

Astanea Græcis dios balanos, hoc est Iouis glans uocatur, cum tamē iuglandis appellatio nucibus tantum regijs dicata sit à nostris. Nuces uocamus & castaneas, quanquam accommodatiores glandium generi, ideoq; apud Græcos appellantur glandes Sardianæ, quòd inibi prouenere primū. Armatum ijs echinato calyce uallum, quod inchoatum glandibus, in quo quibusdam trini partus includuntur. Arbor est uulgo nota, iuglandi haudquaquā absimilis, folio tantum uenosiore & fimbriato, nuce intus solida & plurimum plana, triplici tegminis ambi-30 tu septa, membrana primum amara, mox lento cortice, demum echinato calyce. Plura earum genera, Tarentinæ faciles nec operosæ sunt cibo, planæ figura sed minus tractabiles. Balanitides rotundiores sunt, purgabiles maxime ac sponte prosilientes. Salarianæ puræ ac planæ. Corellianæ laudatiores, & Meteranæ ex corellianis factæ, rubēti cortice. Triangulæ, & populares nigræ, quæ uocantur coctiuæ, minima laude, patria cōmendatissimis Tarentum, & in Campania Neapolis. Cæteræ suum pabulo nascuntur, scrupulosæ corticis intra nucleos quoq; ruminatione. Proxima corpori membrana in ijs nucibus, ni detrahatur sapore infestat. torrere has in cibis gratius. Molitura quoq; præstant ieiunio fœminarum quandam imaginem panis, & ubicunq; frugum aliarum deficit annona. De flore uaria est sententia. Alij nucamentum eius uice putant propendere: alij florere credunt.

40 Castanea montibus exultat, q; frigoris sit cupida, campestribus interdū degenerat: aquas odit, ineunte uere germinat, fertusq; Vergiliarum obitu fructificat: hac plerisq; mōtes scatent. Castanea stabiliendis uitibus habilis: nux eius in repastinato posita celeriter emicat, & post quinquennium cæsa, more salicū recreatur, atq; in palum formata ferè usq; in alteram cæsionem perennat. Puram terram & resolutam desiderat, sabulonem humidum uel tofum non respuit, opaco & septentrionali cliuo lætatur, spissum solum & rubricosum reformidat. Seritur per totam hyemem, & depressis sulcis committitur, in altitudinem dodrantis. Sed breues arundines ab latere panguntur, ut per hos sanonis indices cautius fodi & runcari possint. Bima iam semina trāsferri queunt: sed uacuitas binū pedū relinquatur, ne densitas plantulas emaciet. Subterraneis animalibus sicuti muribus & talpis infe-50 statur, propter quæ sæpe nouella castaneta caluescunt. Syluæ melius nucibus q; uiuiradicibus instituuntur. Dumosi glareosiq; montes glandem magis q; castaneam postulant. Castanea ut Damegeron memoriæ prodidit, sabulosis & sitientibus gaudet, diligit & frigidū cæli statum, sed tepidū nō recusat, si humor assenserit. Delectatur cliuis & opacis regionibus præ-

m

bus, præsertim in septentrionem uersis. Seritur uiuiradice & nuce. Sed prior modus longè tutior, φ bima fructum reddat. Pangitur ab æquinoctio nō modo stolone & surculis, sed auulsione & uiuiradice, quemadmodū olea. Verum fructus amygdalo & nuce longè secus, sursum mucronem habens. Eligendę sunt castaneæ, quæ sulcis destinātur, grandes & maturæ: quæ & si recētes sint satæ, melius respondebunt. Sed ut ad ueris initiū seruentur illibatæ, in umbra siccari debent expansæ. dein in siccum locum trāslatæ, in cumulum redigātur, quem arena diligenter operiat. Tum integrarū probatio est, ut in frigidam mittantur: siquidem quæ sanæ sunt, merguntur: supernatat quæcunq; uexata est. Sunt qui in uasculis seruāt, arena pariter indita. Quærit solum facile, necnon arenosum, uel carbunculum, uel tophi quoq; farinam, quālibet opaco, septentrionali, & præfrigido situ, uel etiam decliui. Recusat eadem gallicā, rubricam, cretam, omnemq́; terræ fœcunditatē. Seritur etiam nuce, sed maxima nō prouenit, nisi quinis aceruatim satis. Perfringi solum debet ex Nouembri mense in Februariū, quum solutæ cadunt ex arbore, atq; subnascuntur. Interualla sint pedalia, sulco dodrantali. ex hoc seminario in aliud bimæ trāsferuntur, pedali interuallo. Propaginibus facillimè prouenit. nudata enim radice, tota in sulco prosternitur: tunc ex cacumine super terram relicto renascitur, & alia ab radice. Sed trāslata nequit hospitari, pauetq; nouitatem: biennio ferè postea prosilit. ideo nucibus potius φ radice plantaria cædua cōplentur. Cultura non alia φ supradictis, fodiendis supputandisq; per biennium sequens: de cætero ipsa se colit, umbra stolones superuacuos enecante. Cæditur intra septimū annum in pedamenta. Sed quę ex bifida stirpe fiunt, durant usq; ad alterā suæ syluæ cæsuram. Castanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus, perdurandi peruicacia, regerminatione cædua uel salice lætior. Duo castanearū apud nos obseruātur genera: quædā altiles multo maiore corporis tuberculo, quas uulgus uocat *marones*: aliæ longè minores & ueluti feræ: illæ lautiores diuitū mensas claudunt, hę pauperum saturāt ieiunia: illas cineribus obrutas prius torrent igni, has in aqua excoquunt ad satiandā plebeiam auiditatem: unde populares & coctiuæ Plinio uocantur. Castaneæ prius φ cineribus credantur, ferro uulnerari debent, ut plagę hiatu spiritus igne citatus euadat, alioqui flagrantes flāma magno cum crepitu prosiliunt, assidentiū periculo. Flatus itaq; ijs angustijs elisus à noxa uindicabit, impetu in sibilū abeunte. Non desunt, qui coctiuas esse castaneas censeant, tuberosos fructus, in stagnantibus aquis enascentes, quibus non astipulor. Herba apud nos in residibus aquis prouenit, caule prælōgo, tenui, folijs triētalibus, angustis: partim in aqua cōditis, partim emergentibus, in cacumine densa cōgerie stipatis, summisq; super æquor aquæ radiatim decussatis. è medio alarum sinu fructus magnitudine iuglandis erumpit, triāgulari forma, opertus nigro cortice, qualis castaneas tegit, muricato leniter ambitu. interius cādidū corpus gratum cibis: sed crudo gratius decoctū, siue aqua siue pruna. Caducus is enatat undis, & impulsu uenti propellitur in ripas, ubi à rusticis legitur. qui sidit in imo, quum laxatis emissarijs aqua fuerit exclusa, suibus obijcitur: siquidem ad eum gregatim cōcurrunt, nec aliunde magis φ huius esu saginātur, mirè enim ab ijs expetitur. Qualis fuerit flos, nondū mihi licuit uidisse. Fructus cute cingitur scrupulosa, cartilagine intus dulci, sapore ferè castanearū, Gallicū uulgus *saligos* nominat, interdū φ tegmen sit ueluti corniculis septū, *cornuellas* appellat. Sunt qui *truflas*, quasi è tuberū genere sint, malunt nominare: sic enim lingua nostra uociratur, nec ab re. Cōstat enim aquę saginā in eum callum conglobari, argumento φ nusφ uadis erumpit, nisi ad quæ cælestiū aquarum impetu pinguitudinē secum rapiente, ea deuoluatur uligo. Cæterū *trapas* aliqui nominarunt, quo nomine murices intelliguntur, & Gręcis tribuli: quare in aquatici tribuli censum putamus referendū. nanq; prodit in stagnātibus, aut pigro lapsu repentibus undis, quinū amplius cubitorū altitudine, ulmeo super aquas extante folio, longo pediculo, aculeis sub aqua mersis, caule parte summa crassiori, inferna graciliore: quæ capillamentis quibusdā fruticat. fructu atro ac uehemēter duro, aliàs cibis nō ingrato, cuius nucleo nō nusφ panem conficiunt prædulcē. Fructus capitulo tribuli, qui uillarū sepra obsidet, similis est: sed obtusioribus armatur aculeis, de quo, cū de tribulo agemus, differendum nobis larius erit. Castaneæ seruantur uel in cratibus dispositæ, uel intra sabulonē, ne inuicē tangantur, immersæ: uel in uasculis fictilibus nouis conditę & loco ficciore defossæ: uel inclu

fæ uirgeis

se uirgeis ex fago receptaculis, & lutatæ ut spiracula non relinquas: uel hordei paleis immundissimis obrutæ: uel palustri ulua figuratis densioribus sportis reclusæ. Sunt qui filo trāsfixas cumularim, & igni detostas adseruent. Castaneæ uehementer sistunt uentris & stomachi fluxiones. sanguinem excreantibus prosunt, carnes alunt. Sed capitis dolores creant: inflationes pariunt, cōcoctu difficiles, tostæ tamen crudis innocentiores sunt. Arefactæ multum noxæ remittunt: tritæ cum melle & sale rabiosorum canum morsibus imponuntur. Mām̄arum duritias discutiunt, cum hordeaceo polline & acero impositæ, ijsq; uino maceratis, & cum farina subactis pessi uice utuntur, ad supprimendos menses.

## Cedrus. Cap. LXII

Cedrus Gallis præterquam nomine, omnino ferè ignota est, utpote alibi q̄ trans maria nasci fastidiens. Arbor est iunipero non absimilis, radicibus raris, per summa terræ dispersis, folio duro, acuto mucrone, capillato, spinoso, pungente, ramoso: ligno contorto, nodoso, frequētibus alis, medulla rubente, odorata, baccis myrti flauis, hilaribus, odoratis, esculentis, nouo fructu per autumnum cum anniculis pendente. Saxosis & frigidis locis gaudet, solumq; cōsimile quærit. Folia nō decidunt cedro, sed perpetua coma uiret; qua, si castretur decacuminata, confestim ut aiunt, interit: nec postea regerminat. montes eadem amat. In Cypro maxima prouenire traditur, nempe centum triginta pedum longitudinis, crassitudinis uero ad quinū hominum complexum. In Syriæ quoq; montibus tanta crassitudo fertur, ut homines terni caudicem amplecti nequeant, tam inibi longitudine & crassitudine præstat. addunt pulchriores & ampliores in hortis comperiri. De cedro uaria authorum sententia. Theophrastus duo eius præcipua fecit fastigia, alteram Phœniceam, alteram Lyceam appellans, iunipero similes, nisi quòd folium cedro acutū, spinosum & durum: iunipero simplicius, mollius, excelsior & hæc quàm cedrus. Alij utranq; cedrum ut uiquit, nominant: sed quæ propriè sit, acutam cedrum uocare malunt, id est oxycedrum. nodosæ ambæ, alis frequentibus, ligno contorto. Cedro æterna materies, ne cariem quidem ullam sentiens: iunipero spissa, breuiq; putrescens cum cæsa fuerit. Vtriq; medulla rubet, sed odorata in cedro. Fructus cedro myrti magnitudine cernitur, flauus, odoratus, suauis gustatu: iunipero niger, astringens sapore, & prę nimia acerbitate ingustabilis, durans annum, prius non decidens, quàm subnascatur alius. Arcades fructus in ea ternos eodē haberi tempore confirmant, id est anniculos qui nondum maturescant: & bimos item maturos quidē, sed qui gustatu respuantur: trimos qui mandi possint. Satyrus utranq; sibi à rusticis allatam, sine flore, cupresso similes, scabriore tātum cortice. Radices solutæ summa cute ambabus hærent. saxosa loca & algennia sequūtur: hæc Theophrastus. Plinius longè aliter sentit, quippe qui notas iuniperi cedriq; confundat. Cedri summa geneta duo facit, maioris & minoris discrimine. Minoris species binæ, lycia & phœnicia, iuniperi similitudine. differunt folio: nam quæ acutum, durū, spinosum habet, oxycedros, inquit, appellatur, ramosa & nodis infesta: altera odore præstat. fructum ferunt myrti magnitudine, dulcem sapore. Et maioris cedri duo genera: quæ floret, fructū non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum nouus occupat. Semen eius cupresso simile. quidam cedrelaten uocant, ex hac resina laudatissima. Dioscorides fructus myrti similitudinem cedro maiori ex qua pix fundatur, non minori, tribuit. crassiusculam resinam fundit ad faciendas pices cōmodissimam: ex ea simulacra factitarunt, sicut ex oleaginis radicibus minora. Solet materies humorem reddere, & omnis etiam quibus oleosus inest liquor: quapropter simulacra quoq; deorum uisa sunt aliquando sudasse. Optima classibus, nauigijs, & triremibus, neq; non domorum tectis. quippe quum ipsi insit æternitas. Plurima in Cilicia, Syriaq; prosilit: sed laudatissima in Creta, Aphrica, & Syriæ montibus, quæ inibi usq; eò crassescit, si Theophrasto credimus, ut quinque hominum complexu cingi nequeat. Cedri nidore supplicabat antiquitas, quòd suorum fruticum in sacris fumo conuolutum nidorem rātum nouerat, cuius peruncta materies nec tineam, nec cariem sentit. Ideò cedratos olim libros Hemina tradidit, q̄ eos nulla attingeret tinea, neq; etiam uetustatē experiretur. Rimam, fissuramq; non capit, quoniā sponte adactu claui tenax nō est. E cedro oleum nascitur, quod cedreum dicitur, quo reliquæ res cum sunt unctæ, uti etiam libri (quantum Vitruuio placet) à tineis

cet) à tineis & carie non læduntur. Arbores autem eius sunt similes cupresseæ foliaturæ, materies uena directa. Ephesi in æde simulacrum Dianæ, & lacunaria ex ea, ibi & in cæteris nobilibus fanis propter æternitatem sunt facta. Nascuntur hæ arbores maximè Cretæ & Aphricæ, & nonnullis Syriæ regionibus. Similis in Arcadia est arbor odorata, frondis æternæ, frutex in Phrygia pusillus, arborescensq;: nunquã hæc à Theophrasto cedria, quatenus arbor est, dici putatur: quatenus frutex cedris, à Theodoro Gaza cedrula uocatus. Cedria, ut Theophrastus est author, dissidet à cedro, arbor folio pungente, mucronibus perinde ut cedrus. Hippocrates cedrim Creticam fœminarum incommodis auxiliari scribit in lacteo uino, œnogala uocant, quod nonnulli tepidum interpretantur. Cedrides Galeno Dioscoridiq; cedri sunt fructus, ut daphnides lauri. Minus urũt quàm cedrus os gustantis, ut mandi quoq; possint. Si copiosius edantur, caput tentant, et dolorem creant, interanea uellicatu torquent, Galenus author. Cedria modò cedri pix, modò cedri resina nominatur, è cedro magna quæ cedrelate dicitur emanans: ita ut si propriè sit loquendũ, nihil aliud sit, quàm cruda cedri lachryma. Cedrium uero succus est cedri è teda eius concisa furnis, qui primus aquæ modo fluxerit in canali. nanq; sequens liquor iam pix, nõ cedrium uocatur. Sed nunc pro resina, nunc pro sudore tedarum, nunc pro pice cõfundunt authores, cedriam & cedrium indiscriminatim nominantes. Interim pro oleo cedrino cedrelæon dicunt, quod fit ex malis cedri, ut Plinij uerbis utar. Omnino enim ijs quanq; diuersis, eadem tamen inest natura. Columella cedrium liquorem nominat, Galenus oleosam cedream mauult appellare, uiribus cedria mitiorẽ, qua rustici (ut ait) illata inter tondendum ouibus uulnera linunt, ut parti quam forfice deglubunt, medeantur. Eadem aduersus scabiem, & ricinos hærentes utũtur. Libri cedrio inuncti, à tineis & carie uindicantur. Damnat usum eius Plinius propter ancipitem naturã in uita corrumpendi, & defuncta conseruandi: cum uitam auferat spirãtibus, defunctisq; pro uita sit. ob hoc nõ censet interius utendum. Huius tamen diuersitatis rationẽ perpulchrè Galenus inuit: quia tametsi adurat, ita ut ordine parto calfacientium censeri meruerit, inter omnia tamẽ erodentia medicamenta, quæ Græci & septica & septas cognominant, infirmissimũ esse constet. Proinde uiuentibus admotum uitali calore adiunctio, adsumit uires & quasi accenditur, atq; ita iugulat: sed defunctis additũ, putrilaginem exterit, & uitiosos humores depascit, quibus detractis corpora à labe corruptionis asserit. Galenus & Paulus cedream nominant. Cedrelatæ duæ etiam traduntur species: quæ floret, sterilis est: fructifera flore uidua, semine & cortice cupressi, triplici dotatur fructu, iam maturo, adolescente, & recens nato. Lignum odore suaue est, ac æterna materie, dat picem quæ cedria dicatur. Optima est crassa, pellucens, odore quàm minimum languido, & quę guttatim stillata coit, neq; se concreta diffundit. Defuncta corpora conseruat incorrupta. Vestes quoq; & pelles eximia calfaciẽdi & siccandi dote corrumpit & animalia necat. Magni ad lumina usus, ni capitis dolorem inferret. Oculis peruncta claritatem conciliat. albugines eorundem ac cicatrices utiliter eluit. Verminosis auribus instillatur ex aceto. Ad necanda huiusce modi tædia, si sonant aures, aut sibilum elidunt, adfuso hyssopi decocto, strepitu expediuntur. Cauernis dentium indita frangit eos, & dolorem sedat: idem præstat, si cum aceto colluãtur. Abortiuum fieri constat, perfusa ante uenerem uirilitate. Anginas collinere inflãmatasq; tõsillas prodest. Peruncta lendes & pediculos perimit. Cerastæ morsibus ex sale remedio est. Contra uenenum leporis marini bibitur in passo. Elephãtijs aut linctu aut illitu medetur. Aduersus pulmonis ulcera cyathum eius sorbere conuenit. Contra uermes & tineas subter in aluum fusa pręsidium est. Cedri scobe serpentes fugari certũ est. Fit & ex cedria oleum, uelleribus quum coquitur supra uaporẽ eius suspensis, & dein expressis: eiusdem ad omnia usus. Quadrupedum, canum, boumq; scabiem exterit, si tergora utiliter eo perfricentur. Quin etiam ricinos earundem interficit, partibus ubi grassantur impositũ. Contractas è tonsura exulcerationes cicatricibus claudit. Cedrides, hoc est fructus cedri calfaciunt, stomacho noxij, tussim sanant, urinam ciunt, utiles ruptis, cõuulsis, strangurię, mensibus cum pipere trito poti. Contra leporem marinum ex uino sumũtur. Delibuta ijs corpora cum ceruino pingui uel medulla serpentes fugiunt; conferuntur & in antidota.

Carpinus

Carpinus & celastrus. Cap. LXIII

Ontes diligit carpinus, descendit etiã in plana. Sunt qui in mõtibus enatam carpinum, in cãpestribus gallicam uocent. Quanq̃ (ut Theophrastus est author) longè secus alij distinguant, genusq́ diuersum carpini & aceris faciãt. Stagiritæ carpinũ ab acere discernere solent, q̀ carpino flaua crispaq́ materies sit: aceri candida, intercursantibus neruis scatens. utraq́ ampla, platano in findendo similis: sed carpino gracilior, macilentiorq́, longior atq́ mollior, uenis in longitudinem fluctuantibus, undosa, fissilis, segmentis omnibus in acutũ compressis: minus tamen q̃ pro magnitudinis ratione neruis exundat. Cortice paulo scabriore q̃ tilia uestitur, subluente, crasso, spissiore q̃ picea, & inflecti cõtumace. Radices paucas mittit, sublimes, magnaq́ ex parte crispas: riguis potissimũ gaudet, & ut Idęi uolunt, inuentu rara est. Et fructum assignãt paliuro similẽ, sed oblongiusculũ. At uero Olympi incolæ carpinum montes potius adamare cõtendũt: acerẽ etiã planis enasci, sed montanis flauã, crispam, grato colore nitentẽ, corpore rariorem, & quæ longè minus crispetur. Hanc nõnulli galli cam nõ acerem uocant, masculęq́ materiẽ crispiorem esse & contortã, planisq́ potius exire, germinareq́ maturius. Carpinus auctu facillima, paulo ante Aequinoctium germinat: post messem & Arcturũ cæditur. Durissima carpini materies spissaq́. Hanc itaq́ prius q̃ terebrũ experiatur, macerant, quo facilius mollescens perforari queat, lectis & sumptuosioribus fabricis, iugisq́ iumentorũ nascens: quapropter zygiam quasi iugalẽ Græcis dictam putauerim. Ea, ut est author Vitruuius, est minima ignis & terreni mistione: aeris aũt & humoris summa cõtinetur temperatura. Non est fragilis, sed habet utilissimã tractabilitatẽ, ideoq́ Græci, q̀ ea ex materie iuga iumẽtis cõparant, q̀ apud eos iuga ζυγὰ uocitentur, eam ζυγίαν appellãt. Galli, præcipuè Santones, *carpicrum* uel *carpienum* adiectis literis appellant, retento Latini uocabuli rudimẽto. Reliqua Gallia *carmeni* nomen pro carpino usurpat, Vulcanoq́ potius quàm lautis operibus dicat. Celastrus æterna coma frondet: in planis exilit, inibiq́ omnium tardissime suos perficit fructus. Horret cultum, quem si quando patiatur, degenerat. Summis gelidissimisq́ gaudet locis. Celastri usus ad baculos & scipiones accõmodus. nec plura apud Theophrastum de celastro leguntur.

Cerasus. Cap. LXIIII

Erasus arbor est hoc nomine Græcis, Latinis, Gallis nota. folio mespili, prædurο, latiore: corticis læuore, colore, crassitudine tiliæ similis: flore albo, pyri uel mespili, pluribus flosculis racematim cõgesto, fauaceo: fructu rubro, diospyri figura, magnitudine fabæ: quãq́ acinus diospyro prædurus, ceraso mollis. hæc Athenæus ex Theophrasti sententia. Arbor de ramosis nõ est, enodior etiã aliquanto q̃ populus. Rami dum adolescunt, alij subinde pereunt, ut qui ab imo sparguntur: alij continuo crescũt, ut superni. Radix multijuga, summa telluris cute nititur, nõ crassa. Cõtortio eadem radicis & corticis radicẽ tegentis. is meatu flexo nec cõplerite gyrũ, obducitur arbori, quasi mucronatim ambiat, ab infernis sursum uersus in angustias sese colligens, qualis in fronde quoq́ ipsa descriptio est. Quum desquamatur, hoc eodem modo delibrari solet: alioquin pręscinditur potius q̃ filo eodem detrahi possit. Quin & per crassitudinẽ pręterius modo folij finditur, reliquumq́ durare, arboremq́ tueri ualet: nec iactura huius, arbor ipsa emoritur. Quòd si totum deglubas, qui reliquus est humor, elabiť. Porrò tunica exteriore adempta, nigrieat pituita quędã mucosa: & uice eius secundo anno tenuior subnascitur, priorisq́ damnũ resarcit. Nerui ligno cõtorti conuolutiq́ in anfractus ut cortex uirgis, cõtinuò q̃ nascũtur idẽ mos. Theophrastus est author, cerasum ad uigintiquatuor cubita procenrans erigi, & crassam quaternis dodrantibus, siue bicubitali crassamẽto. Plinius romosarũ esse cerasum prodit, & etiã in quadraginta cubitorũ trabes, æquali per totum duũm cubitorũ crassitudine reperiri. In Gallia omnino exilior humiliorq́, adeò frequens ut etiã syluæ ea scateant. Frequenter tamen tãta longitudine cernuntur. Mirũ pro secto cũ translatitia sit, nec ante Mithridaticã Luculli uictoriã, uel Italiæ nobilis, nedum Galliæ, uel Hispaniæ cognita. Is primũ uexit è Ponto: nũc trans Oceanũ in Britanniã usq́ peruenit. Athenæus memoriæ prodidit, Lucullum Ro Imperatorem posteaq̃ debellato Mithridate uictoria potitus esset, primũ arborem hãc à Cerasunte Pontico municipio in

Italiam detulisse, fructumq́ gentilitio nomine cerasium appellasse. sic Græci suis historijs
scriptum reliquerunt. Veruntamẽ ut idem refert Diphilus Siphnius, uir arte & facundia
celebris, lõgis annorũ curriculis uetustior, utpote qui Lysimachi regis successoris Alexan
dri ætate uixisset, cerasiorũ meminit. Cerasia, inquit, bonũ succum creant, sed parũ submi
nistrant alimenti. Stomacho grata sunt, & eidem auxiliãtur in frigida sumpta. Sed ruben-
tiora præstant & milesia, q̃ urinam pellant. Genera nominantur, aproniana quæ maximè
rubent: nigerrima sunt actia. rotunda uerò cæciliana. Iulianis gratus sapor, sed penè tantũ
sub arbore sua, adeo teneris ut gestarũ non tollerent. Principatus duracinis, quæ Campa
nia Pliniana nominat: in Belgica Lusitanis, in ripis etiã Rheni. Ternus ijs colos è nigro
ac rubenti uiridiq́, similis maturescẽtibus semper. Sũt & laurea, quæ minus quinquennio
anteq́ Plinius cõmentaretur, prodierant, non ingratę amaritudinis, in lauro primũ insita:
hinc *amarasia* dicũtur uulgò, q̃ amarorem non iniucundũ resipiant. Sunt & Macedonica
paruæ arboris, raroq́ tria cubita excedẽtis, & minore etiam frutice chamæcerasi. Inter pri
ma hoc è pomis colono annuã gratiã refert, primũ candidũ, mox rubescit, deinde fugiens
nigret. Cerasijs intus lignũ est, & extrà caro ut oliuis. Gallis horũ malorum uaria notãtur
discrimina. Quædã mediocri arbore interdũ pumila, quasi frutice (quã chamæcerasum di-
ci puto) pendent pediculo breui, pomo rotundo, rubẽte, carne multa, molli, succosa, osse
intus duro, nucleo dulci: hoc maximè grato placet acore, morosaq́ laborantiũ morbo pa-
lata recreat, prægnantiũ etiam malacijs anteq́ maturescat expetitũ. hoc Francis tantũ ce-
rasij nomen meruit, reliqua uarias sortiuntur appellationes. Quædã pomo prodeunt pro
ximo ex arbore grandiuscula, longiore petiolo, gustu multo acidiore, & subacerbo, cæte
ra simili, uulgus *merasia* nominat. ea nimio sui acremento respuuntur, ut alia quæ nimia sui
dulcedine fastidiũ pariunt. Alia proceris arboribus exeunt, turbinatiore pomi figura, lon
gioreq́, pediculis longis, pluribus, unà coeuntibus: baccis partim rubentibus, partim can
dicantibus, nõnunq́ in totũ rubris: prædulci carne, ori iucunda, fragili intus osse, nucleo
non insuaui. Sed hoc malũ longè acidis fugacius, primumq́ in cerasiorũ genere maturita
tem sentit: uulgus nunc *guinea*, nunc *guindola* uocat. Sed inter ea habẽtur crassiora, alta car
ne, prædura, magna ex parte albicantia, prædulci gustu, callo corporis nucleo pertinacius
hærente, ob hoc putarim ueteribus duracina cerasia nũcupari. Quæ in totũ rubent, molli
tia cedunt: quæ partim albicãt, partim rubescunt, cum utrisq́ societatem ineunt. Celerius
marcescunt, quæ molliori cõstant carne. Inueniuntur & alia in syluis & nemoribus, non
nunq́ in dumetis & cultis, baccis paruis, multũ infra supradictorũ magnitudinem, callo
carnis rotũdiore, ossibus appresso, parte soli obuersa rubescente, auersa candicante, sapo-
re dulci quidem, sed dilutiore: ruri familiaria, spõte nullo humano cultu nascentia. Alia ni
gerrima, quibus succus inest sanguineus, ea uescentiũ manus & labra sanguine suo modo
mororum inficiunt: utraq́ *sessiana* rura uocant. Sed posterius hoc ueteribus actianum dici
putauerim, ut prius illud forsitan cæcilianũ, curtato (ut in Gallia plerunq́ fieri solet) ue-
tere uocabulo, cessianum pro cæciliano concisum proferente. Cerasiũ siccatur sole, con-
diturq́ ut oliua cadis. Ratio hęc à Florẽtino rei rusticę authore sic tradita est, Cerasia ante
solis exortũ arbore sua decerpta, in uas substrata in fundo satureia conijciuntur: dein cera
sia superponuntur, itemq́ alternis satureia: adijcitur nõnihil acidi mellis aliquantũ dul-
cescentis. Seruantur itidem interiectis arundinũ folijs, & in eundem modum alternatim
dispositis in cado. In candenti sole usque ad rugas siccata, diu seruantur: item molliusculo
ignis feruore passa. Cerasus seritur malorum & pyrorũ more. Insitione præsertim lętatur,
nec unq́ bonum dulcemq́ dabit fructum, nisi prius insita. Siquis, ut idem autor tradit, ce
raso nigrã uitem inserat, uere feret uuas. Septentrione, frigidisq́ & aquosis montibus gau
det. Fructu media etiamnũ conditione inter baccas acinosq́: quando pomũ primo candi-
dum, ut ferè omnib. baccis, mox uirescit ut oliuis, postremo rubet ut cornis. Cerasos præ
coces facit, cogitq́ maturescere calx admota. Sed poma interuelli melius est, ut quæ reli-
cta sunt grandescant. hæ libro dempto solæ post brumam inseruntur. Habent quandã ue
luti lanuginem, quę si comprehendit, putrefacit. quare debet emuscari & prorsus auferri,
priusq́ trunco conseratur, alioquin insitis officiet. In cerasis tamen, & omnibus gummife
ris insitionis tempus est, quãdo in ijs uel non adest, uel gummi desinit effluere. Cerasus in

seritur

feritur in se, in pruno, in platano, &, ut aliqui uolunt, in populo. Plantam syluestrē transferūt Octobri uel Nouembri mense, ut primo Ianuario cum cōprehendit inferatur. Martialis trunco inseri suadet: sed inter corticem & lignum felicius coalescit. Amat scrobes altas, spatia largiora, assiduas fossiones putari in ea putres ramos marcescētes, & siccos desiderat, uel etiam quos densius arctatos protulerit. Fimum odit, & usq; adeò horret, ut admoto eo degeneret. Plantaria quoq; creari possunt, si spargantur poma: quæ summa facilitate nascentur, sic explorata crescendi petulantia, ut uirgulta è ceraso pro uitium adminiculis posita, in arborē facile prosiliant. Poma sine ossibus enasci Martialis rei rusticæ prudens promittit, si tenerā arborem ad binos pedes rescissam usq; ad radicē findas, abrasaq; ferro partis utriusq; medulla, statimq; seiunctas parteis uinculo perstringas, et summā partem, & diuisuras laterū oblinas fimo, post annum ducta cicatrice diuortia coalescūt. Hanc arborem surculis, qui fructum adhuc nō tulerunt inseris, & sine ossibus poma (ut asserit) nascentur. Democritus est author, si quis tenellum cerasi caudicem radice tenus scindat, non uulnerata parte ima, medullamq; auriscalpio eruat, deinde lachrymam cyrenaicam aqua dilutam, usq; dum sapæ crassitudinem referat, infundat: & humente charta diligēter obligatum adminiculo fulciat, ne lachryma effluat, octauo die eadem lachryma perfundi pręcipit, ut germina citet, sic exos & enucleatus fructus exibit. Sed si scylla consita fuerit, pręstabit ut segmenta facilius iungantur. Si nucum arbusculas medulla castrare libet, sine interiore ligno adolescent. Si cerasus concepto humore putrescit, in trunco foramē excauetur, quo possit sanies educi. Si formicas patitur, succū portulacæ debebis infundere cū aceti media parte permistum. Si æstu Canicularū fatigatur, trium fontium singulos sextarios post solis occasum radicibus arboris iubent influere, sed illum illini uespere, ne remedium sydus deprehendat: uel herbam symphoniacam circa arboris truncum torquent in coronam. Symphoniaca Apuleio eadem cum apollinari & hyoscyamo traditur, de qua inter herbas disserendum erit. Chamæcerasus, ut apud Athenæum Asclepiades Myrleanus depinxit, pumila est, in Bithynorum agro frequēs, radice parua: neq; arbos est, nec arbusculis cerasorum impar, baccis cętera omnia consimilibus. Copiose uescentibus caput uini modo grauant, & dolores cient. Sed hæc ut Athenæus refert, putat de mimæcylis intelligi, q̃ huiusmodi fructum hæ arbores ædant. Et si è baccis quisquam plus septem esitarit, caput eius dolore tentabitur. Aristophanes passim sua sponte nasci prodidit. Theopompus & Crates mimæcylorum meminerunt. Sed Amphis ilicem acutum ferre, & arbutū mimæcyla: Theophrastus arbutum idoneū cibo pomum, mimæcyli nomine parere tradunt. Cerasia uentrem emolliunt, eundem passa sistunt. Dulcia plus humectant corpus, quapropter aluum cient. Acida plus refrigerant & astringunt, obstruentes iocineris infarctus leuant, flauam bilem extinguunt. Gūmi quod ex arbore destillat, ueteri tussi medetur: ex uino diluto sumptum gutturis lenit asperitates, fastidia discutit, & ciborum appetentiam molitur. Colorem cutis gratiorem facit, & oculis affert claritatem. Calculosis prodest in uino potum. Lichenes infantium ex aceto sanat.

## Ceronia siliqua. Cap. LXV

Ceronia arbor est trunco fertilis, siliquæ pomo, folijs semper comantibus, flore candido, cum uehemētia odoris, radice sublimi, plantigera imis partibus, & ideò superficie flauescens marcescensq;, succū auferēte sobole. Fructum anniculum simul & nouum continet. Pomo antecedentis anni circa Canis ortum detracto, statim alterū concipit, uterum'que perfert, & molē quandam uuæ modo informem ac indiscretam primo parit, quæ postquam adoleuit, per Arcturum & æquinoctium florem emittit, hyeme fructus enutriente, qui usque ad Canis ortum in parente durant, & tum metuntur. Nascitur in Syria, Ionia, & circa Gnidum, Rhodumque. In Aegypto nulla, ut plærique falsò existimarunt, eam propterea Aegyptiam uocantes ficum, errore, ut inquit Theophrastus, manifesto, cum nusq; inibi proueniat: sed q̃ fructum caudice ferat siliquæ pomo, inde nomē duxit. Multumq; abhorret ab illis siliquis, quas nemo non scit prædulces esse, earumq; mandi corticē: digitorū hominis

 longitudine

longitudine, interim falcata, pollicari latitudine: cuius usum cibis damnauit Galenus, mali succi & lignosi contumaciā in coquendo causatus, de qua in mentione propria dicetur.

### Cerrus Cap. LXVI

Errus ægilops, quercus species est populo similis, caudice recto, excelso, læui, & per longitudinem robustissimo: materie alioqui improba, nec nisi ærariorum officinis carbone dotata. Quod enim cessante flatu statim extinguatur, illis compendio est, nec nisi paucus absumitur, sic tamen plurimis scintillis dissiliens. Glans illi tristis, horrida, echinato calyce castaneæ modo: itaque à nullo præterquam à sue manditur, nec nisi aliorum inopia: cùm alioqui solidam duramq; gignat carnem. quare suem cerrea glans diffusam quidem, sed grauem facit. E glandiferis una fert panos arentes, muscoso uillo, canos nō in cortice modo, uerum & è ramis dependentes, cubitali magnitune, odoratos, sphagnon siue splachnon siue phascon appellant, item bryon: nostri penem, Syri uuam dæmonum. Excelsissima hæc est, & incultis amica, raro nisi in syluestribus inuenitur. Radice utuntur contra scorpionū ictus. Verum ea ferè omnia Theophrastus Macedonicæ cerro, quā asprida nominat, tribuit: quæ ægilopi cerro Plinius adscribēda existimat. Verba sunt Theophrasti, Cerrus aspris, ut Macedones putant, aut sterilis, aut adeo improba glande, ut nullum animal præter suillum genus eauescatur, quòd ingustabilis sit, ac ne sui quidem, si pabulum aliud nanciscatur. eaq; caput tentat mandentium. Materies, etiam si dedoletur, ædificijs inepta: rumpitur enim & labat, ideoq; rudi duntaxat utuntur. Damnata etiam & carbone: quoniam exiliat, & scintillas eiaculetur: ærariorū tantum officinis compendio, quia flatu desinente protinus emoritur, parumq; absumptus, tardè recidit in fauillā. Cerrus ægilops rectissima, excelsissima, læuissima, ligno per longitudinē robustissimo. Panum quem phascū uocauimus, sola cerrus fert, longitudine cubitali, branchiarū similitudine canum, muscosum, ceu uillū lintei, prolixum. Nascitur è cortice non surculo, unde glans, nec ex gemma, sed à supernorū nodorum latere. Incultis cerrus gaudet: cuius materies etiam elaborata ædibus cōstruendis inauspicata: q facillimè rupta fatiscat, caq; fultę domus facilè ruinam sentiunt, casumq; cito minantur. ob id rudi & indolata ad intestinū opus & utensilia utuntur. Habet cerrus, si credimus Vitruuio, pariter mistionem humoris, ignis, & terreni: aeris plurimum, peruia raritate humores penitus recipiēdo, celeriter marcescit. Nostri, ut puto, Galli extrita priore litera, aut in aspirationē conuersa, *herrum & hedrum* pro cerro appellitāt. nam herrus uel hedrus glandifera cernitur, calyce fructus echinato, carne intus amarissima, ob id quoq; à suibus ingustata respuitur, nec nisi quoties glandis annona deficit, caducā pascuntur. Abdicatur quoq; apud nos ædificiorū fabricis, ut quæ flexu & fractu infelix habeatur, internis iamē & læuioribus nō improbatur. Hyginus manubria rusticis cerrea tradit. Cerri folia & coxtex & glans siccant collectiones, fluxiones sistūt. Torpentes membrorū partes corroborat decoctū eius fotu: cui & insidere expedit siccādis astringendisúe partibus. radix aduersatur scorpionibus.

### Cisthus & Hypocisthis. Cap. LXVII

Isthos, quem aliqui citharon aut cissaron nominant, Dioscoridi frutex in saxis emicans, ramosus, frondosus, nec præaltus, folio circinatæ rotunditatis, hirsuto, gustu acerbo Flos masculo punici, fœminæ candicat. Plinio frutex est cisthus, maior thymo, folijs ocymi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus, fœminæ albet: recentiores rum rosaginem, rum rosam caninā uocant, fruticem thymo maiorem, folijs ocymo rotundioribus, flore mali punicæ. Flos masculo rosaceus est, fœminæ albicās. Sub cistho ad radices nascitur hypocisthis, quibusdam orobethron dicta, malo granato immaturo similis. Digerit in tria genera Dioscorides, rufum, herbaceum, candidum, cui succus exprimitur, ut acacię duplex tantum ratio ab alijs prodif. Plinius rufa & candida contentus est, nascif sub cistho, inde nomen, sub quo prosilit sicuti sub arboribus fungus In quibusdā Galliæ mōtibus, & (ut aiunt) Paratinis hypocisthim uidere licet, & fruticē sub qua nascif, ocymi folio, flore candido, quasi syluestris rosæ, radice lignosa, prædura: è cuius ferè medio hypocisthis uelut infixa pullulat, cuius officinis succus est notior, q̃ ut explican mereaf Est et aliud genus cisthi ladaniferę, à quibusdā ledū uel lada uocatū, frutice ab altero nō adhorrēte: nigriorib. tantū & lōgiorib. folijs, quæ

uerno tem-

uerno tempore quippiam pingue, roscidum contrahunt: ex hac ladanũ conditur. Duplex Dioscoridi metendi ratio. Siquidem folia eius capellæ atq; hirci carpentes, insidentem ijs succum uillo barbarum & femorum abstergunt, qui suapte natura tenax & lentus facile sequitur, uisci modo ad contactum. detractus hic purgatur, atq; in offas conuolutus reponitur. Alij uerò attractis funiculis pinguitudinẽ quæ fruticibus adhęsit, rapiunt, succulentosq; depectunt, & in offas cogunt. Plinio multiplex legendi ratio quanquã hoc fortè casu atque iniuria fieri odores plures tradidere, capras maleficũ aliàs frondibus animal, odoratorum fruticum expetentius, tãquam intelligant pretia carpere germinum, caules prædulci liquore turgentes, destillãtemq; ab ijs succum improbo barbarum uillo detergere: hunc cõglomerari in puluerem & incoqui sole, & ideo in ladano caprarum pilos inueniri. Sed hoc Arabia gloriatur, nec alibi gigni tradunt quàm in Nabathæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex authoribus strobon hoc nominãt, traduntq; syluas Arabum, pastu caprarum infringi, atq; succi lentorẽ uillis inhęrescere. Verum autem ladanũ Cypri in insula nasci, inibiq; legi uolunt, hircorũ barbis genibusq; uillosis pendens. Sed cisthi flore deroso pastibus matutinis, cum est roriulenta Cypros, deinde nebula sole discussa in puluerem, madentibus uillis adhærere, atq; ita ladanũ depecti. Herbam in Cypro ex qua fit, ladan appellãt, illi ladanum uocãt huius pingue insidens. Itaq; attractis funiculis herbam eam conuolui, atq; ita in offas digeri. Ergo in utraq; gẽte bina genera, terrenum & factitium. idquod terrenum est, friabile. factitium lentum. Fruticem esse connumerant in Carmania, in quo ut gummi ladanũ colligitur, laxati corticis uulnere, & caprinis pellib. excipiũ. Aliud genus in Syria & Africa toxicon appellari placuit, quia neruos in arculana circundatos trahunt per syluas, adhærescente roscida lanugine. Hoc grauissimum odore est, & durissimum tactu, plurimũ enim terræ colligit. Adulteratur myrti baccis et animaliũ sordibus. Synceri odor debet esse ferus, & quodam modo solitudinem redolens, ipsum uisu aridum statim mollescere, accensum fulgere, odore iucundo gratum. myrtata igne crepitant. Placet cui è rupibus calculi potius quàm puluis obhæreat, hoc enim syncerus putatur. Probatur tamen maximè purum, molle, odoratum, colore subuiridi, pingue, resinosum, sine arenis, sine scabritie, quale Cyprus insula mittit. In Arabia Africaq; nascitur, sed minus nobile. In officinis nomen retinet. Aetius cisthon è qua ladanum fit, eandem esse cum cistho nostrate, sub qua hypocisthis prouenit, adfirmat: sed naturę calidioris ob soli cõditionem. Non est hic omittendum, hederam quidem putari cisthon Plinio, cuius matutinis pastibus eroso flore, quũ roscido liquore scatet Cypros, madentibus caprarum uillis ladanum inhærescere, atq; ita sole & puluere glomeratũ depecti. Hic Plinius pro cistho cisson, id est hederam uidetur accepisse, cum Dioscorides, Galenus, Paulus, et omnes qui de natalibus ladani scripserunt, de cistho frutice legi pronunciarũt. Nec etiam Plinius aliter sentit, qui ledum herbam appellari tradit, ex qua ladanum fiat, in Cypro caprarũ barbis adhærescens. Hoc idem cisthi genus à quibusdã ledum uel ladũ uocari Dioscorides est author, cuius iudicio Paulus subscribit, tradens ladanũ à cistho ladane uocara gigni, quam depascentes capellæ suis barbis, & uillosis cruribus, succulentum & pinguius ex herba deferũt, quod congestũ ladanũ est optimũ medicamen. Galenus cisthon, è qua ladanũ fit, nõ alterius esse generis à nostrate tradit, sed excellentius, ꝙ calidioris naturæ solũ nãciscatur. Facile ijs ostẽditur ex frutice uel herba cistho, nõ ex hedera, insidentem hunc lentorẽ decerpi. quem modũ apertissimè fatetur, nec it inficias, gerninũ caules dulci liquore turgentes, distillantemq; succum improbo barbarũ uillo detergeri. Sed quonam pacto in Cypro insula hederæ floribus derosis, in qua, si Theophrasto credimus grauissimo authori, ne hedera quidem nascatur, qui hederã frustra ab Harpalo satam in Asia adfirmet, cum nulla cura eualuit, ut inibi comprehenderet. Cypros uero insula omni consensu ad Asiam spectare noscitur: nec Plinius reclamat, hederam tamen iam in Asia nasci scribit. Verum totam controuersiæ huius originem manasse credimus, ꝙ Plinius Theophrasti fretus authoritate, duo fecerit hederæ fastigia, marem & fœminã. Maior traditur mas, corpore et folio duriore ac pinguiore, flore ad purpurã accedẽte. Vtriusq; flos similis est syluestri rosæ, nisi ꝙ caret odore. Theophrastus sexto stirpiũ, ut mendosus est codex, duo statuit hederæ genera, marẽ & fœminã: quoniã altera maius, durius, pinguiusq; foliũ habeat,

habeat, floremq; ad purpuram inclinatum. Ambobus flores syluestribus rosis proximi, minores, sine odore. Sed sibi parū cōstituisset Theophrastus, qui tertio historiarū tria summarum hederæ genera prodidit: & statim sexto, duo tantū genera solo sexu discreta retulisset. Hæc itaque de cistho dicta creduntur, cui sexus uterq; assignatur à Dioscoride. Flos masculo punicæ mali, fœminæ albet, uterq; tamen rosaceus. quod idem quoque Plinius asserit. Nemo, quantum equidem arbitror, florem in hedera conspexit syluestri rosæ similem, in mari ad purpuram, in fœmina magis ad cādorem uergentem. Sed is florum habitus in cistho reperitur, nō in hedera, cui lanugineum Theophrastus non roseum reddidit. idem quoq; sexus discrimen adest, flos utriq; rosaceus. De cistho itaq; uerba Theophrasti, non de hedera sunt intelligenda, cum nusquam rosacei in hedera spectentur, sed huius generis in cistho prodeant. Cęterum facilis fuit græcorum librariorū lapsus, qui cisson pro cistho scriptitarunt: exemplariorumq; fidem sequutus Plinius, quum rem parum Italiæ familiarem depingeret, imponente uocabulorū germanitate, cisthon cum hedera confudit. Auxit huius lecturæ suspicionem, quòd authores, qui suo seculo de hac re nōnihil memoriæ prodiderunt, cissarum quasi hederaculam interpreteris, aut potius hederaginem dici contenderent. In idem lubrico lapsu uitium Theodorus incidit: sed honestus error bonos duces sequi. Sunt qui nec immerito Plinij patrocinium susceperunt, qui fuerit de uita & literis quàm optimè meritus. Sed de his hactenus. aliqua etiam inter hederæ species quæ ad rem faciant adducemus. Cistho astrictoria uis inest, quòd prodest dysentericis, & resolutionibus uentris in uino austero, tribus digitis flore capto, & similiter bis die poto. Per se nomis illinitur: cum cera ambustis, & item tusis ulceribus. Sub hac nascitur hypocisthis, constringentior tantum atq; siccantior. Arefacta in umbra sistit aluum ex uino austero nigroq;. cœliacis itidē auxiliatur. usus in sicco spissat, siccat. Stomachi rheumatismos emendat. Tribus obolis potus, sanguinis excreationes cohibet. Fœminarum proluuiem potu & infusu supprimit. Succus eius ut acaciæ extrahitur: aliqui tamen arefactam cōfringunt, macerant, decoquunt, cætera ut in lycio prosequūtur. in summa uices habet acaciæ. Ladano natura spissandi, molliendi, calfaciundi, aperiendi. Capillū fluentem cohibet, eiusq; nigritiam custodit: ideoq; canitiem arcet. Cicatrices ad uenustū colorem reducit, cum uino illitum. Auribus quę doleant, cum hydromelite aut rosaceo infunditur. Sanat furfures cutis, & manantia ulcera sale addito. Secundas euocat suffitum. Fluentem firmat aluum, ex uino uetere potum. Pessis inditū uuluæ duritias emollit. tussim ueterem finit cum styrace sumptum. Somnum allicit, & urinam ciet. efficacissimum ad ructus.

## Citrus, è qua mensæ fiebant. Thya Trogetes. Cap. LXVIII

Citrus arbor est alia omnino ab ea, quæ citrea mala producit, syluestri cupresso similis, caudice, folio, odoratu, multo in medicina usu. Seneca testis est in obiurganda temporum suorum luxuria, quod citri radices insanis licitarentur pretijs, ad mensarum lectorúmque ornamenta. Fuit & pugillarium decus, ut scriptum reliquit Martialis,

> Secta nisi in tenues essemus ligna tabellas,
> Essemus Lybici nobile dentis onus.

Laudabantur tigrinæ crispo uenarum discursu, circa uerticem uario aut intorto: ad hæc undatim crispæ, maiore gratia, si pauoninæ gēmantes oculos imitabantur. Proxima commendatio apianis, ex re dictis: quoniam in ijs crispi ueluti grani congeries muscarum similitudinem æmularetur. Mulsi colos in eo placebat, suis refulgens uenis. Mensæ illæ ueteribus decantatæ, præsertimq; Ciceroniana, ex hac fuisse citro pluribus conijciuntur argumentis: sed illo potissimum, quòd arbores ex quibus fierent, similes folio, odore, caudice à Plinio produntur, Anchorano monte citerioris Mauritanię, qui laudatissimam dedit citrum, iam exhausto: Item Atlante, quod etiam Martialis disticho cognoscitur,

> Accipe felices Atlantica munera syluas,
> Aurea qui dederit dona minora dabit.

Cuius imas radices densis altisq; repletas syluis incognito genere arborū Suetonius Paulinus asserit, spectabili procenitate, enodi nitore, frōdibus cupressi: præterq; grauitate odoris. has tenui lanugine obduci, quibus addita arte, possint quales è bombyce uestes cōfici.

Efficacissima

Efficacissima luxuriæ uis sentitur, cum ebori, cedroq; syluæ exquirãtur. Sed nemo potest
inficiari, arborem, ex qua celebres mensę constabant, & trogetem, & thuiam & thuion à
Theophrasto & Strabone dictam esse: idq; Plinius exploratissimũ nobis reliquit, quum
hanc arborẽ ab alijs trogetem, ab alijs thuiã uocari prodiderit. Thuia ut est author Theo-
phrastus, perpetuo uiret, arbor procera, inter syluestres serotina, ut nulla ferè tardius ger-
minet. Algentissimis locis et montium cacuminibus gaudens, circa Ammonis delubrum
præcipua, nascens & in Cyrenensi agro, ramis, caudice, frondibus, syluestri cupresso simi-
lis. ex eaq; refert memoratas ueterum templorum contignationes fuisse, quandamq; im-
mortalitatem materiæ in tectis contra omnia uitia incorruptæ. Nihil radice crispius, nec
aliũde pretiosiora opera. Fert, ut quibusdã placet, in fructu nucleos hordei grano similes,
longiores dũtaxat, exiliores, & duriores, gustu amaro: quibus præsumptis arceatur ebrie-
tas. Inter pauca nitidioris uitæ instrumenta hæc arbos fuit. Nota etiã Homero, inter odo-
res uri solita in delicijs Circes, magno errore eorum, qui odoramenta in eo uocabulo acci-
piunt: quũ præsertim eodem uersu cedrum & laricem unà tradat, ut manifestum sit de ar-
boribus tantum locutũ. nam & Calypsus & Helenæ thalamos è thuia cõditos idem Poe-
ta cecinit. Quid habet citrus nostras cõmune cum cupresso? frondes cupresso iuniperi, sa-
binę, cedri. citro lauri, adrachnes, arbuti. Quid tam diuersum q̃ galbulus & malũ citreũ?
Adde quòd natales multũ inter se uidentur dissidere. nanq; citrus illa montes gelidissimos
amat: hæc nostras frigora supra modũ odit, calidis tantum tractibus familiaris. nam gelici-
dia usq; eo horret, ut hyemis tempore nõ nisi turbinibus cadorũ subtecta, quo uindicetur
ab algore, seruetur: quòd si frigidioribus pateat, actũ de ea est. Omitto alias notas, quibus
cõspicuò liquet, arborẽ, ex qua citreę mensæ olim factitabãtur, à nostrate citro penitus ab-
horrere. Dion historicus in Neronis uita cedrinas mensas appellauit, q cedro similes es-
sent: nisi in exemplari uitium sit, quod ferè suspicor. Erit ergo citrus, ex qua celebres illæ
mensæ fiebant, trogetes & thuia idem arboris genus. Proximum uidetur lignum, quod
patrum nostrorum memoria magno fuerit in honore: *madarum* uel potius *madrum* uulgus
nominat, nõ illepido nitore placens, ambitioso uenarum discursu, sese undulatim crispan-
te, interuenijs multiplici formarũ decore splendentibus, punctorumq; aceruo exhilaratis.
Huic in totum atro propior color, maculæue discolores, sed tãto in pretio habitum est, ut
& potorijs uasis & lancibus dicauerit auita munditìes. Et si forte fortuna fatiscerent in ri-
mas, hiatus oras infibulantibus auri bracteis aut argenti laminis fideli nexu iungerent,
ne futilia suum humorem eiacularentur: aut siquid fractum abscessisset, eisdem ferrumina-
rent. Tanti lignum hoc est æstimatũ, ut diuortij damna tam pretiosis metallis resarcirẽtur.
Materiæ declarat æternitatẽ duratio, quando ducentorũ annorum ferè uasa in ædibus sa-
cris inueniuntur, nullam adhuc cariẽ sentientia. abijtq; mos in uulgus uocandi ligna, quę
lepidè undulato crispatu fluctuarent, *madrata*. Sed artifices fabros cõsuluimus, quodnam
esset hoc genus ligni, quo hæc uasa torno confingerent: se de negotiatoribus accepisse re-
sponderũt, esse syluestris cupressi uel cedri genus, deferri partim è Syria, partim ex India.
Quapropter etsi in hoc ligni censu reponendum non fuerit, ad eius naturam, uenerẽ cri-
spatumq; proximè accedere satis cõstat. Sed iam ferè ligni huius exoluit usus. Cæterum
authorum placita cogunt fateri citrum duorum esse generum. Vnum cedri ex qua men-
sæ dolabantur: alterum citri eius, ex qua malum medicũ prodit. Sentiensq; discrimen hoc
Plinius, alia est, inquit, arbor eodem nomine malum ferẽs execratum aliquibus odore &
amaritudine, alijs expetitum: domos etiam decorans. hodieq; Mauritani malũ medicam,
& pomum eius atrogi uocant, à trogere uocabulo parum deflexo: aut quia mandi non
posset, quandoquidem ueteribus esculentum non erat. Hoc etiam discrimen olfecit Ma-
crobius, Opij authoritate fretus, qui citream malum in Italia, alteram in Media gigni tra-
dit. Addit pomum esse odoratissimum, quod interiectum uesti tineas necet. Fertur & ue-
nenis cõtrarium. Generantur omni tempore in Perside citrea mala alia enim pręcarpun-
tur: alia interim maturescunt. Sed hęc de nostrate citro dici euidentius est, quàm ut proba-
ri desideret. Homero citreum thuion appellari odoratumq; pomum esse, qui θύιον δὲ κα-
λὸν ὀδώδει, id est thuion bene olere tradit, & uestibus interponi. sed id quoq; de ligno po-
test audiri.

Citrea ma

## Citrea malus, seu Medica. Cap. LXIX

Itrea malus seu Medica, quam & Persicam authore Theophrasto, & Assyriam Plinio referente uocant, cuius pomum uulgo *citreum* appellant. Arbor est omnibus horis pomifera, alijs cadentibus, alijs maturescẽtibus, alijs uerò subnascentibus malis. Folio lauri, intercursantibus spinis, fructu perẽni. Pomi effigies caperata rugis, prælonga, interdum rotundior: aureus colos, gratus odor, acidus sapor, amara intus pyri grana. Theophrastus ei folium unedonis uel adrachnes assignat, intercedentibus ut in pyro & oxyacantha lęuibus aculeis, sed infestis mucrone ualidisq;. Pomum odore præcellit, folium quoq;, qui transit in uestes unà conditus, arcetq; animalium noxia. Folium ei quale unedonibus: tãtum in eo differt, quòd aculeatum, spinulentis fastigijs hispidatur. Gestat arbor malum inimicũ ueneni, sapore aspero, amaritudinis miræ, odoris fragrantis, plusquã iucundi. Verum illius tanta ubertas inest, ut onere prouẽtus semper grauetur. nam protinus atq; poma eius ceciderunt maturitate, alia protuberãt: eaq; tantum est fœcunditati mora, ut fœtus decidant antè nati. Celebrata hæc arbor ijs carminibus quoque Mantuanis in secundo Georgicôn,

Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis mali: quo non præsentius ullum
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscueruntq; herbas, & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.
Ipsa ingens arbos, faciemq; simillima lauro:
Et si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia uentis:
Flos apprime tenax: animas, & olentia Medi
Ora fouent illo: & senibus medicantur anhelis.

Quæ omnia cum Theophrasto conueniunt. Non mandebatur pomum Theophrasti ętate, sed ne Plutarchi quidem auorum memoria, gustabat nemo, ut Athenęus scriptum reliquit. Arbos primum non nisi apud Medos, & in Perside nasci uoluit: quanquam tentauere gentes tranferre ad se, propter remedij præstantiam, fictilibus in uasis dato per cauernas radicibus spiramẽto. Hæc est, cuius grana Parthorum proceres incoquere traduntur esculentis, commendandi halitus gratia. nec alia arbos ęquè laudatur in Medis. Tandem Palladij diligentia in Italia primum coaluit: hunc solers imitata posteritas, eam Gallię Hispaniæq; communicauit, à quo tempore promiscuum expetitur cœnis pomum. & si antea forsitan edendo non esset, medullas eius acres dulcis cibus mutare docuit. Vsurparũt iam sibi nemora & altæ nationes per industriam translati germinis & insiti: cultusq; mangonium in plures digessit formas ita, ut remissiori sapore uehementioriq;, itẽ dilutiori saturatioriq; colore differrẽt. Quæ auri colore relucẽt poma, *aurengia* uulgus appellat: quæ ex uiridi in luteum languescunt, *citreola* & tandem *citrula* nominãt. Quæ ouata specie turbinãtur, si luteo colore nitent, *citrangula*, priuatim *citrea* uocant. Si herbaceo colore uirent, *limones* dicunt: si prægrandia modo melonum orbiculata facie turgent, *ponceria* uulgo quasi cerea uel potius citrea poma dicunt. Sed hæc omnia ferè uernacula specierum nomina à citro deflexa cognoscuntur. Porrò malum assyriam & persicam, & *citrum* & *citream* arborem communiter nominare solent. Pamphilus testatur citriũ Romanis dici. Galenus mali medicæ pomũ, citrũ iam ab omnibus nominari tradit. Athenęus memoriæ prodidit, Iubam Mauritanorũ regem peritissimũ in ijs quos de Libya ædidit cõmentarijs, scribere citrũ apud Lybes hespericũ malũ dici, & ab Hercule translatũ id in Græciam, dictumq; inibi à quadam auri similitudine, aureum malum. quod ædidisse Tellurem nunciato Iouis & Iunonis cõnubio fabulantur, unde nuptiale pomum hoc intelligi uolunt. Negauit Athenęus apud uetustissimos authores citri nomen inueniri. Erestij tamen Theophrasti uerba me cogunt (inquit) fateri de citrijs audiẽda, quæ quarto de plantarũ historia philosophus scripsit. Ea ideò subdidimus, ut nõnulla, quæ tam Græcis q; Latinis codicibus desiderantur suis locis reddi possint. Media, inquit, regio & Persis permulta fert alia, & malũ quod persicum aut medicum nominatur. Habet hæc arbos folium consimile & penè par lauri,

potulacæ

portulacę, & nucis iuglandis aculeos, quales pyrus, aut acuta ſpina: ſed leues, acutosq́ uehementer, & rigidos. Pomũ eius non eſtur, ſed ipſum odore pollet, & arboris foliũ. Et ſi ueſtibus interſeratur malũ, eas ab offenſis uindicabit. Vtile etiã, cum lethale uenenũ quis hauſerit: quippe cum in uino datũ cieat aluum, & uenenũ exigit. oris quoq; ſuauitatẽ cõmendat. Et ſi quis in iure coquat, uel in quodã alio liquore, expreſſis pomi interaneis ſuccum ſorpſerit, ſuauẽ halitum conciliabit. Semen extractũ uere ſulcis diligenter ſubactis ſeritur: rigatur deinde quarto aut quinto die. cumq́; uegeta fuerit, transfertur iterũ uerno tẽpore ad molle udumq́; ſolũ, nec admodum gracile. Arbos ipſa omnibus horis pomifera eſt, alijs ruẽtibus, alijs ſubnaſcẽtibus, alijs matureſcentibus. Soli flores, qui uelut erectã in 10 medio colũ gerũt, fœcundi credũtur: qui uerò ea careãt, ſterileſcũt infertilesq́; labũtur. Seritur & fictilibus, ut palma, dato radicibus ſpiramento per cauernas. Ea de odore, colore, folijs dicta à Theophraſto ad citrũ noſtrã referuntur, ut cenſet Athenæus. Nõ eſt diſſimulandũ, Pharuã Ereſſiũ uolumine ſtirpibus dicato, cedrũ appellaſſe: ac malũ cedriũ, pro eo quod nos citriũ & citrũ uocamus, & Dioſcoridẽ ſecuti cedromelũ. Varro Lybicã citrum nominat. Quin & (ut Athenæus refert) omnibus perſpicuũ eſt, citriũ malũ adſumptũ ueneficij cuiuslibet amuletũ eſſe, quod à fidẽ faciẽte ciue didicerat, qui ſecundũ leges ab Aegyptorum magiſtratibus latas, maleficos quoſdam damnauerat nebulones, quo ſuorum facinorum luerent pœnas, feris in prædam exponendos, quos oportebat omnibus beſtijs obijci. Verum antequam in thearum deſcenderent, in quo fures & prædones ſupplicia 20 pendebant, in itinere caupona quædam uicem eorum dolens, ſortisq́; miſerta, quæ in manibus tenebat edens, dedit citria, quæ recepta manducarũt: nec multo pòſt immanibus & ferociſſimis beſtijs oblati, & ab aſpidibus demorſi, nihil moleſtiæ ſenſerũt. Tum præfectũ dubitatio cepit: rogans deniq; militem, cui reddita fuerat cuſtodia, ſi quidpiam ediſſent aut bibiſſent: ubi certior factus eſt, citrium ex integra ſimplicitate donatum, poſtridie iubet uni præberi, alteri denegari: qui comederat, demorſus nihil incommodi paſſus eſt: alter illato ictu cõfeſtim interijt. Qua re multis probata, factoq́; frequenter periculo, tãdem inuentum eſt, omni exitiali medicamento præſenti eſſe remedio. Et ſi quiſpiam hoc malũ, ut ſua fert natura, cum ſemine coxerit in melle, tabeſcẽs reſoluitur, ex quo iure ſi quis mane binos ternoſue digitos ſumat, nullum nociturum uenenum. Quòd ſi quis ijs uerbis fi- 30 dem non habeat, conſulat fidelem ueracemq́; Theopompum Chium, qui magnam expẽdit pecuniã ad exactam hiſtoriæ huius diſquiſitionem: qui duodequadrageſimo ſuarum hiſtoriarum uolumine, Clearchum Heracleotã Ponti tyrannũ, narrat multos ueneno necaſſe, populumq́; gratã huius medicamẽti potionem non ignoraſſe. Citrea malus, ut Florentinus rei ruſticæ Græcus author poſteritatis memoriæ mãdauit, ab autumno ad æquinoctium uernum ſeritur. Gaudet abundo humore. Hæc arborum ſola iuuatur Auſtro, & Aquilone læditur. Vbi fructus increſcens degrauat, multa detrahere poma conueniet, & pauca relinquere: ſic altilia uegeriore proficient incremẽto, & in maiorẽ perducẽtur craſſinem. Porrò ſi quis nutrire uelit, loco parietibus contra ſeptentrionẽ munito, uel in meridianam partem uerſo, diſponat hanc arborẽ. Cæterum hybernis menſibus, tegetibus aut 40 ſporrulis tectam uellet. Iuuari creditur maximè circunſitæ cucurbitæ flagellis. Quippe cũ ea naturali quadam ui inſiſtente à frigorum iniurijs uindicant: cucurbitarum combuſtæ uites citri radicibus cinerẽ præbent utiliter inſpargendum. Si pubeſcens malum fictili uel uitro claudatur, per incrementa formã uaſis contrahet, & tanta magnitudine, quanta uas, extuberabit. Ad hoc autem pomũ uidetur incumbere: ſed cauetur foramen, per quod aer inſpiret. Quin etiã ſcitu dignũ ſuccurrit, ꝙ arbos citri ſterilis erit quæ beneficio inoculationis coaluerit. Idem nõ ſub cortice, ſed fiſſo trũco more uitis inſeri debet. Si ſubacto gypſo pomũ oblinas, noxis omnino non patebit. Ea ſtirps, utpote ſuapte natura tenerior, ſi paucam glaciem experiatur, ſyderata cõrabeſcit. Quare diuites, & qui dant operã genio, extorquent, ſub fornices concameratos ad ſolem ſpectantes, & inibi propter parietẽ cõſe 50 runt, & copioſo rigant humore. At ubi æſtas effulſerit, fornices apertos ſole ſinũt illuſtrari, & eius tepore foueri: appetente uero hyeme retectas arbores ſtramine uelant. Si rubra citri poma uoles efficere, ſurculum moro inſerito, & malum rubrũ dabit. Inſeritur & punicę malo, ſed ſurculi deſuper qualo muniendi. Porrò ut Anatolius refert, ſeritur ſemine,

talea, ramulo, claua Rami duo principia in scrobiculo pãguntur & obruũtur, sursumq; ut
ita dicã, à fornicato flexu tumescens germina præbebit. Sed talea & claua quæ flecti recu
set, in caput deponitur. Quod uerò crassius fuerit, sursum emerget: tenuius in terrã defigi
tur, ficulneusq; cinis inijcitur. Si granis uis serere, ita facis: terram in duos pedes fodis, ci-
nerem misces, in areas breues digeris, ut utrinq; per canales aqua discurrat: in ijs areis pal-
marẽ scrobiculũ manibus aperis, & tria grana, deorsum uerso cacumine, iuncta cõstituis,
& obruta quotidie imbrẽ inspargis, ut quotidianis rigationibus animata semina melius a-
dolescãt. acres medullas mutant, si per triduũ mulsa macerẽtur. Quin citius procedent, si
beneficio aquę tepẽtis utaris: enatis germinibus proxima runceť herba. potest hinc trima
trãsferri. Sunt qui cõmodius seri putẽt clauã longitudine cubitali, utraq; parte læuigatã, 10
nodis et aculeis recisis: sed integra summitate gẽmarum, per quas spes futuri germinis erũ
pat. Talea & breuior & gracilior esse debet, quæ similiter ut claua mergitur. Verũ talea
palmis duobus extare debet, & claua omnis obrui. Quidã fimo bubulo adlinũt, uel mari-
ria alga uestiunt, uel argilla subacta utriusq; extrema cooperiunt, atq; ita pastinato solo de
ponunt. Arbos amat terram rarioris naturæ, cælum calidũ, alijs arboribus nõ debet anne-
cti, irriguis locis maximè gaudet. Calidis partus nõ alternat, nec restibili, sed perpetua fer
tilitate pomificat, alijs pubescentibus, alijs adultis, alijs maturitate caducis. Sic gradatim
succedutu poma: maturis se substituũt acerba, acerbo tũ ætatẽ florẽtia consequũtur, orbẽ
quendã cõtinuę fœcũditatis sibi ministrãte natura, quæ hanc fœturã nõ interpellat. In Pa
tisiensi agro, cadis terra plenis mergitur, & apricis exponitur soli, frigoribus sub tecta re- 20
fertur. Tradunt mediũ mali dulce fieri, si truncus obliquo foramine ab imo terebretur, ut
altera parte nõ exeat, sed ex hoc humorẽ fluere permittunt, donec poma formẽtur, tũ fo-
ramen luto replent. Idem fieri confirmãt, si semina priusquã ponãtur, ouillo lacte madue-
rint. Africanus scriptũ reliquit modũ, quo uel humanã, uel animalis alterius induet ima-
ginẽ, si gypso uel luto siccescẽte hãc obducens, mucronis acie bipartito, uidelicet in ante
rius & posterius dissecueris, ut ea iterũ aptè possint coniungi, postea in fictilia torruetis:
cumq; pomũ ad dimidiũ peculiaris incremẽti peruenerit, ijs formulis claudes, diligẽterq;
uinculis distringes, ne obuoluti pomi perauctu fictiles typi diuellãtur: & siue malum, siue
pyrũ, siue punicũ, siue citriũ fuerit, breui has exprimet effigies, nec non has animaliũ figu
ras reprẹsentabit, quorũ & habitũ & imaginẽ mẽtiri placet. Sotion rei rusticæ celebris au 30
thor, iubet pomũ citri subacto gypso studiose perlini, ut toto anni curriculo inoffensa inte
gritate illæsum omni uitio seruetur. Citria mala nõ putrescere promittit, quę aceruis hor-
dei fuerint obruta. Tradunt alij malũ per totum annum custodiri, si uasculis quibuscunq;
claudatur. Sed si legere uelis atq; seruare, illum nocte cũ suis foliatis ramulis carpes, & se-
creta dispones. Alij singula singulis fictilibus claudunt, & opaco loco ordinata custodiũt.
Plerique in cedri scobe, uel in straminibus minutis, uel in paleis tacta seruant. Citrea contra
uenenũ in uino bibunť, uel ipsa, uel semen. Oris halitũ & suauitatẽ cõmendant decocto
eorũ colluto aut succo expresso Edũtur efficacissimè in malacia prægnãtibus, ut quæ hu-
iuscemodi fastidia tollãt Ipsa etiã contra infirmitatẽ stomachi facillimè mãduntur. Vestia
rijs cõdita creduntur arcere erosionũ noxas. Actio cortex excalfacit, & resiccat tertio re 40
cessu: caro autẽ refrigerat & humectat primo. Acida pars tertiã frigidorũ sedẽ tenet. Semi
ni quidã tertiã calidorum & siccorũ classem assignarunt: alij secundã tantũ. Caro difficul
ter concoquitur, crassamq; creat pituitã, ob hoc in melle cõmodius estur. porrò cortex ci-
borũ cõcoctionem adiuuat. Aduersus atrã bilẽ, & tristitias quas excitat, opitulať. Stroma-
chum mediocri usu bene haber, immoderato coctionẽ uitiat. Melle conditus uentrẽ cal-
facit, & humorem qui coijt expurgat, ciborumq; coctionem molitur. Semẽ omnibus ue-
nenis aduersatur, priuatim morsibus scorpionum & potu & apposito resistit. Mẽses ciet,
sed abortu partus elidit. Acida pars flauam restinguit bilem, arcetq; pestilentiæ contagia.
Sed mirum quod prodiť, caldo pane citrijs superposito, celerius putrilaginẽ cõcipere, &
in corruptionẽ agi. Ferunt oculum noctẽ integram succo illitum in obliquum torqueri. 50

### Colycea & Colutea. Cap. LXX.

COlycea arbor circa Idam prouenit, alioqui rara inuentu, fruticosa, ramosaq; & mul
tis alis cõcaua. Folio ulmi, longiore, satis ad latifoliæ laurus accedente, sed ampliuſ-
culo

culo & rotundiore, suprà uiridi, infrà cano neruosoq́, prętenuibus neruulis fibrisq́ de medio callo in costarū speciē adductis, materie solida, cortice non læui & quasi uitigineo uestitur. Radicibus per summa gracilibus & solutis, cæterū fibratis & mirum in modum flauis. Sterilis & flore uidua Surculos tamen gemmasq́ circa folia pingues, lęues, candidos, amentacea facie fundit. Præcisa, uel ignibus exusta, ab imis rediuiua resurgit. Est & alia apud Theophrastum nominis eiusdē, folio salicis, comosa, ramosa, in totumq́ ampla, ualuulis leguminum more non angustis, in qibus semen latū, paruū, durū non nimis, nec abunde pro magnitudinis ratione fructificet. Sed perpaucæ & inuentu raræ arbores, quæ siliquētur: hanc Plinio staphylodendrū dici existimant, arborem trans Alpes, simillimam
10 aceri, albā in materia. fert siliquas, & in ijs nucleos sapore nucis auellanæ. Colutea Liparæ peculiaris à Theophrasto traditur. Arbor magnitudine prętans, fructū ferens in siliqua magnitudine lentis, qui mirum in modū oues saginet. Nascitur semine, & fimo pręcipue ouillo. Serendi tēpus, cum Arcturus occidit. Mandari solo debet præmaceratum, cum iam in aqua germinare cœperit. Folium mittit fœnogræco non absimile. Arbor primum unicaulis emicat. trima concidendis scipionibus & baculis idonea. Si quis nimis decurtauerit, mox emoritur, quippe quæ lateribus haudquaquam fruticet: spargitur deinde in ramos. quadrima prorsus arborescit. Colutea magni Alexandri ætate non temere alibi quàm in Lipara nascebatur, iam tamen in Gallia prouenit, omnibus nota *baguenaulde* nomine. Nanq́ frutex est quadriennio se in arborem efferens, ramis exilibus, folio fœnogræci,
20 membraneo folliculo, pellucente, prætumido, & ueluti quodam spiritu distendente turgido, ita ut digitis si prematur, crepitans dissiliat, in quo semen atrum, durum, latum, lentis magnitudine, pisi gustu. Mauritani sermone suo uernaculo *sene* nominant, duóque eius faciūt genera, suæ spontis, & hortense. Nam & semine nascitur, in fimo præcipue ouillo. Addunt ubiq́ siliquas oblongas, quibus semina in ordinem utrinq́ digesta clauduntur, tenui pendere pediculo. Ob id facilè uentorum impetu deturbari, hærentesq́ pertinacius perticis decuti. Caducas opiliones legunt, saginandis ouibus perquam utiles. Demiror hãc arborē Theophrasto celebratā, à Plinio, Dioscoride, Galeno, Pauloq́ prætermissam: cuius & siliquarum & foliorū surculorumq́ tantus eruperit usus, ut apud posteros nullū non sit repurgans medicamentū, quod eius misturam nō admittat. Id tamē mirari uenit
30 in mentē, oues huius esu pinguescere & sagina quadā exhilarari, homines macrescere & inaniri. Sed quæ posteritas Græcorum medicorū memoriæ mādauit, paucis exponemus. Actuarius siliquosum quendā fructū à Barbaris uocari tradit, qui citra noxā denarij ponduscculo potus pituitam & bilem deijcit: secundum has reliquos humores modestissime purgat, retorridā atramq́ bilē, earumq́ suffusiones ex gallinaceo iure depellit. Vetusto capitis dolori, scabiei, comitialibus, impetigini succurrit. Sed feruefactū ius potius, q̃ triti farina propinatur. Interaneorū obstructiones explicat, pulueris modus drachma, in decocto semuncia.

Cornus arbor. Cap. LXXI

C Ornus Gręcis crania, arbor duodecim sępe cubitorū, cortice neruoso, tenui: caudice haud ita crasso, neque semper recto, atq́ etiā nodoso: sed ita solido,
40 ut cornibus spissitate nō absimilis respondeat. folio amygdalæ, sed crassiori pinguiorīq́: flore & fructu oleæ, dulci, grato odoratu, pluribus cornis singulari pediculo depēdētibus. Sed hęc de mare tradūtur: nā fœmina, quę Theophrasto thelycrania, quasi fœminicornus dicitur, caudice fungoso & inutili, uirgulis instar amerinæ fruticat, autumnalibus baccis perquam acerbis, & cunctis animantibus gustu intactis. Pręcox cornus circa æstiua solstitia fructū reddit, serotina post autumnū, quā aliqui fœminā nominant: sed tanto inter eas discrimine, ut masculæ robustior sit materies, excors, & firmissima, cornus in modū ossea, prædēsa: fœminę infirma, hiās, mollis, medulla prægnās, fistulosa, & ut inutilis, uenabulorū usu dānata. Mas fructuosior esse solet, fœmina fruticosior, uiticulas exiles è lateribus emittit, amerinæ modo salicis. Cæterū nodos
50 cornus omnis haber per interualla geminos, & inuicem ut in uitice respōdentes. Folium utriq́ amygdalæ, sed pinguius & crassius. In Ida mas sterilis, fœmina fructifera. Fructum apud Macedones ambæ ferūt: sed fœminę, uti dictū est, qui mādi nō possit. Radices ut in amerina firmæ & emori contumaces, nulliq́ opportunæ perniciei. Baccæ syluestris corni

 maturiores

maturiores suauioréſque quàm urbanæ, quod & in ſorbo peculiare ferè eſt. Cornus circa ſolſtitia fructum reddit, primo candidum, poſtea ſanguineum. Cornis matinis ſuccus inest cruentus. Dioſcoridi fructum fert ſimilem oliuæ, oblongum, per initia uiridem: cum ematuruit, rufum, cæræ æmulum, idoneum cibis: ideóque cornis etiam cura adhibetur, nequid non hominis uentri natum eſſe uideatur. Primo Fauonij perflatu, & interdum ante tam mas ꝙ fœmina germinat. Montes & ualles diligit cornus, & in plana nonnunquã ſe confert, ductu facillima, cum tamen è fortiſſimis ſit. Tam humidis quàm ſiccis locis auulſione ſeminéque prouenit. Lignum propter exilitatem non alio penè quàm ad radios rotarum utile, aut ſiquid cuneandum ſit in ligno, clauisq; figendum ceu ferreis. Quanq; arbores proxime aluearia ſen non cõueniat, quæ euolantiũ apum examina inuitent, nec longius abire patiantur: cornum quoque arborem caueri oportet, & procul eſſe melius est: nam flore eius deguſtato, aluo cõcita moriuntur. Mas Gallis *cornelia* uocatur, fœmina dumetis & nemoribus familiaris. Sed quòd neglectas & inguſtabiles ferat baccas, indignam quæ corni nomine uocaretur, ruta putauerunt. Noſtris corna cum ematuruerunt, in lagena patentiſſimi oris ſatis leuiter & laxè componuntur, ne collidi poſſint: deinde ad fauces uſque commiſſa uimineis ſurculis ſic tranſuerſis arctantur, ut modice corna comprimant, nec patiantur ea cum acceperint liquorem, ſubleuari: tum quàm optimo & liquidiſſimo melle, uel uicatio eius ſacharo, uas uſque ad ſummum ita repleatur, ut corna ſubmerſa ſint. Hæc ratio non ſolum ea cuſtodit, ſed etiam ſaporem mulſei ſaporis præbet, qui ſine noxa poſſit interdum dari febricitantibus, præſertim ſi uentris profluuio ſimul corripiantur: ſuoq; ſubacido guſtu, & palatũ inuitãte moroſam abigit malaciã. Eſt & in India arbor ferẽs fructus corni baccis ſimilis, quæ merito cornus Indica nominari poſſit. Corno facultas aſtringẽdi. Dyſentericis & aluo citæ prodeſt. Sudor uirgarum lamina candente exceptus ferruginẽ contrahit, quæ illita incipientes lichenas ſanat. Corna condiuntur ſapa: in eſum etiam inueterantur muria, oliuarum modo.

Cotonea malus. Cap. LXXII

COtoneam malum primus Cato nominauit, Greci Cydoniam à Cydone Cretę oppido, unde primũ aduecta. Arbor eſt omnibus notior quàm ut debeat repræſentari, malo uulgari haudquaquã abſimilis, niſi ꝙ infra magnitudinẽ illius ſubſidet, fructu ſcilicet incuruatos deprimẽte ramos, prohibenteq; parentẽ creſcere. Ad hæc & folium anguſtius à terra caudicat. Pomi figura ſimpliciter exprimi nequit, quoniã cotoneorũ alia inciſuris criſpãtur, colore ad aurũ inclinato: quæ ideo Grecis chryſomela, Maroni aurea mala, ut puto, dicta ſunt: alia cãdidiora præſtantiſſimi odoris, noſtratia cognominãtur. Quę in hoc genere minori amplitudine & ſerotino prouẽtu odoratius uibrãt, ſtruthea cũcupantur: ſub quibus Neapolitana, quibus ſuus tribuitur honos, comprehẽduntur. Sunt quæ celeriter miteſcũt & ſunt pręcocia, muſtea nominãtur. Cotonea ſtrutheis inſita, ſuũ genus fecere muluianũ, quæ ſola ex ijs uel cruda mandunť. Cętera nõ niſi cocta ueſcendo ſunt. Habentur præterea ſylueſtria, parua, è ſtrutheis odoratiſſima, in ſepibus naſcẽtia. Omnia tamen tenui pubeſcũt lanugine. Tria apud nos inueniũtur genera: quædã minora, rotũditatis in orbẽ circinatæ, odoratius ſpirantia, quæ peculiariter *cognea* uocamus. Alia grãdiora, amplitudine pinearũ nucũ, pauciori lanugine caneſcẽtia, colore tã intus ꝙ extenus aureo, odorẽ nõ tã latè iactantia, quæ *cognacea* quaſi cotonacea uulgus noſtrũ uocat. Alia medio habitu interea uſuntur, ſibi cotoneorũ nomẽ detorquẽtia. Columella tria genera ponit, ſtruthia, chryſomeliana, muſtea: quæ omnia nõ ſolũ uoluptatẽ, ſed etiam ſalubritatẽ adferũt. A etio ſtruthia dicunť, quę magna ſint, et ſuauiora, minoriq; placeãt acerbitate. Omniũ fragrans odor caput ferit. Plinius querit inſigni taxatiõe fecu ſi muliebriter mollis, omnia iam uirorũ & mulierũ ſalutatorijs cubilibus includi, ſimulacrisq; noctiũ conſcijs imponi. Glaucides omnibus alijs malis cydonia præferri ſtruthia & phaulia refert: & ut Athenæus eſt author, ſtomacho matura perquã utilia ſũt. Plutarchus memoriæ prodidit, cotonea mala ſuo præſtãti odore lethaliũ uenenorũ uires retundere, & uehementiã eorũ hebetare. Addit phariacũ præſens alioqui uenenũ, in patinam adhuc cydoniũ uel eius ſalgamũ olentẽ, ignauũ fatiſcere, elanguidumq; à peculiari natura, uiribus exhauſtis deſciſcere, illoſq; incolumes & illæſos commiſtum ſeruaſſe, quos inſidiãtes

uenefici

uenefici potionarunt: compertumq; tandem hoc eorum relatu, qui uenenum uendentes rem ita habere deprehenderunt. Cotoneum codymalum uocari Ermon scripsit, Polemon floris genus existimat. Cum struthium quis dixerit malũ, Apollodorus & Sosibius minus cotoneum audiunt. Sed apertè cydonium à struthio dissidere Theophrastus est author, traditq; ex struthijs cotonia nasci, diuersaque in Sidone mala prouenire. Est autem Corinthi uicus, ut Euphorion tradidit, quod & Atheniensis Apollodorus, Archita, & Arrius confirmant: meminitq; Nicander, ex Sidonis hortis uirescere mala, Cadmiq; fuisse figmenta. Didymus cotonea eodem tempore, quo cerasia mala seri iubet. Democritus cotoneũ cuiusuis animantis effigiem repræsentare promittit, si in formulis insculptis clausum adolescat. Serendis cotoneis tempora diuersa statuunt, aliqui mense Februario, uel ineunte Martio plantas cotoneorũ radicatas, in pastinato solo tenuisse sic adfirmant, ut sæpe sequẽtis anni fruge potiantur. Locis siccis & calidis extremo Octobri ponãtur. locũ frigidum & humectum desiderant. Si in tepido statuuntur, opus est illis rigatione succurri. Ferunt tamen mediocris situs statum inter naturam frigoris & caloris. Planis & decliuibus gaudent: inclinata tamen magis, quàm deuexa sequuntur. Cotoneum stolone satũ degenerat. Serunt nonnulli cacuminibus & talea: sed tardior in utroque prouentus. Sic ponendæ sunt arbores, ne alteram quatiente uento, stillicidium tangat alterius. Poma cito matura, & incrementi maioris, assiduus humor præbebit. quapropter ut Paxamus tradit rigandæ sunt, quoties imbris negatur infusio. Amant circumfodi: quod si non præstetur, aut sterilescunt arbores, aut earum poma degenerant. Putandę quoq; & collucandæ, & à uitiosis omnibus liberãdæ. Si arbor ægra est, ut refert Didymus, amurca aquæ æqualiter radicibus mista adfundatur. Si ablaqueatis quibuscunque arboribus, radices simul & truncos uetere urina humana, uel pecorũ lotio perfuderis, uegetæ & uberes adolescẽt. Sunt qui radices bubulo felle linent, quod, ut uolunt, à uitijs satam arborem uindicabit. Didymus asserit omnem arborem iuuari, fabarum aut aliorum leguminum paleis, aut aceribus frumenti circumpositis. Tradunt succũ herbæ, quæ rusticis polypremnos appellatur, caudicibus illitum arbores à noxa defendere, & largiorem ædere fructum. Quæ polypremnos sit authoribus agriculturæ, nondum legi: nisi forsitan sit maius sedum, cuius succo medicanda omnia semina Democritus pręcepit, eóque remedio aduersus bestiolas uti, eóque ueteres tuebantur incolumitatem plantarum. id tamen asserere non ausim. Inseruntur cotoneæ mali melius in trunco, q̃ in cortice. recipiunt surcũlos propè omnis generis, punici, sorbi, omniumq; malorum quæ meliora poma producũt. Democritus lecta cotonea dolijs musti mergit, atque ita claudit, quod & odoratius uinum reddit. Fæce uini mirum in modum seruantur, aut fictile nouum ijs malis assignatur, operculoque picato, in uini dolio claudũtur, sic tamen, ut fluitẽt: ita recentia teneri promittit, & uinum in quo enatant, odorem bonum cõtrahere: aut in floccis, tomentóue mundo cistis disposita conduntur. Itidem plurimo tempore in scobe demersa custodiuntur: quippe scobis ariditate defenduntur. Nec secus in straminibus minutis, uel paleis obruta componuntur. Sed Democritus suadet in domo non recondenda, ubi reliqui fugaces fructus, uel alij quoque teneri resident: siquidem hos suo acerrimo sapore labefactantia uitiant, sed maximè uuas in uicino situ iacentes marcore conficiũt. Nonnulli folijs integunt, deinde argillosum lutum, aut cretã figularem cum pilis subigunt, & ea linunt mala: quę cũ in sole siccata sunt, in tabulato reponunt. cumq; postulabit usus, fracto luti tegmine, cotonea, qualia fuerant indita, inueniũtur. Alij hordeo obruunt: alij dolijs musti mergunt, atq; ita claudunt. Ea ex Democriti philosophi placitorum penu, quæ in agricultura reliquerat deprõpsimus, quæ in alijs pomorum salgamis faciunda quoque præcepit. Alij cotonea crustant gypso uel cera, quæ nisi maturuerint, incremento calycem rumpunt: aliqui in milio seruare malunt. Plerique in scrobe duũm pedum altitudinis, arena substrata, fictili operculo dein terra operto. Alij folijs fici inuoluta custodiunt: alij tantum siccis & à uento silentibus tabulatis recondunt: alij defruto aut passo incoquunt: alij in melle integra dimittunt. Alij sublatis omnibus, quæ in medio sunt, obruunt melle, in quo genere condiendi matura deliguntur. Alij creta figlina illinũt, siccataq; sole, suspendunt, in usu diluẽtes cretã. Alij decerpũt cũ suis surculis, eosq; in medullã sabuci abditos collocant. Nonnulli hæc eadẽ in patinas

nouas ſicco gypſo obruunt, ut altera altera non contingant. Nihil tamen certius experientia docuit, quàm ut maturiſſima quæque cotonea, ſine macula integraꝗ, ſereno cælo, decreſcente luna legantur, & in lagena noua quæ ſit patentiſſimi oris, deterſa qua caneſcunt lanugine, leuiter componantur & laxè, ne collidi poſſint: deinde cũ ad fauces uſꝗ fuerint compoſita, uimineis ſurculis ſic ſunt arctanda, ut modicè mala premantur, nec, cũ humore fuerint imbuta, ſuſtollãtur: tum ꝗ optimo & liquidiſſimo melle uas uſꝗ ad ſummũ ita repleatur, ut pomũ ſubmerſum ſit. Sed cauendum, ne quę in melle cuſtodire uolueris, immatura mala condantur: quoniam cruda ſi lecta ſint, ita indureſcunt, ut uſui nõ ſint. Aliqui oſſeo cultro ea diuidunt, & ſemina eximunt, quòd putent ex eis pomum uitiari, quod ſuperuacuum eſt. Nam ea mellis eſt natura, ut coerceat uitia, nec ſerpere patiatur: qua ex cauſa etiam exanimum corpus hominis per annos plures innoxium ſeruat. Quare ratio adeò certa eſt, ut ſi uermiculus ineſt, non amplius tamẽ corrumpantur, quũ liquorem antedictum acceperint. Hæc ratio non ſolum ipſa mala cuſtodit, ſed etiã liquorẽ mulſei ſaporis exhibet, qui ſine noxa poſſit interdum dari febricitantibus, iſꝗ uocatur melomeli. Atqui nunc ex ijs cõficitur expetitus ille cibus, quẽ cydonitẽ appellãt, decoctis cotoneis ex ſaccaro, caryophillis, et cinamomo. Cotonea conferũt ſtomacho, lotiũ trahũt. Cruda tamen proſunt cœliacis, dyſentericis, purulentũ excreantibus, cholericis. Maceratorum humor ſtomachi atque alui fluxionibus opitulatur. Crudorum ſuccus orthopnoicis auxilio eſt. Decocto eorum fouentur, ſi procidant uuluæ & ſedes. Quæ ex ijs cruda in melle condiuntur, utinam mouẽt: mel autem eorum naturam induit, quippe quòd aſtringendi conſpiſſandiꝗ uim combibat. Quæ uerò cocta conduntur in melle, ſtomacho utilia ſunt, iucunda & guſtu: ſed conſtringẽtem illam uim ſucci amittunt. Cruda in cataplaſmatis aluum retinent, ſi profluat: & ſtomachũ firmãt, ſi in uomitiones effundatur, & ardore conflagret. Contra inflammationes mammarum, duritias lienis, & condylomata adhibentur. Fit uinum ex ijs tuſis expreſſisꝗ, cui nonnihil mellis addi debet: alioqui celeriter acore uitiatur. Fit & oleum, quod melinum uocatur, utile cum unguento eſt opus, quòd aſtringendo ſit. Leguntur ad hunc uſum parua, rotunditatis in orbem circumactę, & odore uibrantia. Minus olent, quæ ſtruthia nominantur, grandia. Flos uiridis & ſiccus illinitur inflammationibus oculorum, reiectionibusꝗ ſanguinis: alui fluxionibus, & menſibus mulierum in mero bibitur.

## Cratægus. Cap. LXXIII

Ratęgus, quam alij cratægonem uocãt, arbor neꝗ adeò magna, neꝗ ualde craſſa, materie uerſicolore, robuſta, flauæ cortice lęui, ſimplici radice in profundum acta: folio meſpili, cęterum promiſſiore amplioreꝗ: fructu rotundo qui matureſcens ſiccatur atꝗ nigreſcit: guſtu & ſucco meſpilaceo. Athenęus Theophraſti fretus teſtimonio ita cratægum ſiue cratægona deliniauit, Folijs meſpili, prælongis, uerum latitudine ac longitudine maioribus, nec ad eundem modum ſerratis: neꝗ magna ualde neꝗ craſſa eſt. Ligno robuſto, uerſicolore, flauo. cortice ut meſpilo læui. radice ſingulari, in profundum magna ex parte deſcendente. Fructus ei, qualis oleaſtri, rotundus, qui matureſcẽs ſiccatur ac nigreſcit: guſtu & ſucco meſpili. quapropter ſylueſtris meſpilus (ut uerbis utar Theophraſti) putatur eſſe. Deſiderabatur in Græco codice & latino καρπὸν ἔχει ἡλικὸν ὁ κότινος, quod ex Athenæo citante Theophraſtum poteſt facilè reſtitui: apud quem Aſclepiades Myrleanus chamæceraſum putat intelligi, de qua ſuperius diſſeruimus. Plinius Theophraſto arboris genus intelligi putat, cratægum ſiue cratęgona, quàm Italia aquifolium uocat. Porrò aquifoliam ſiue aquifoliũ ipſe nihil aliud ueteribus fuiſſe uideo quàm ilicem. Ilex uerò duo habet genera, minus & prolixius. Plinius tamen negat ſucci quicquam habere aquifolij baccas: ſed de ea forſan intellexit, quam Græci ſmilacem appellant. Tradunt hanc in uilla aut domo ſatam arcere ueneficia. Florem eius in aquam glaciari Pythagoras nõ credidit modo, uerumetiam prodidit. Itemque baculum ex ea factum in quoduis animal emiſſum, etiam ſi citra ceciderit defectu mittentis, ipſum per ſeſe recubitu propius adlabi, tam pręcipuam naturam ineſſe arbori. De aquifolia dicetur etiam in ilicis mentione.

## Cupressus. Cap. LXXIIII

Vpressus procera arbor est, caudice oblõgo ac tereti, folio pini, sed carnosiore, amaro, neq; ita pungenti. Fronde indecidua, odore uehemẽti. Semẽ coris innascitur prætenue, exile, & quasi laricis fructui proximũ, quod pilula sua fatiscente labitur. rara meterie & macilenta: radice per summa cespitum uagante. Cùm fructu superuacua sit, mirum, qui natura illi tãtum fœcunditatis tribuerit. Etenim trifera est, colligunturq; eius baccæ Ianuario, Maio, & Septembri. Aduena quondã Italiæ, & ut Cato prodidit, natu morosa, baccis torua, folio amara, odore uiolenta, ac ne umbra quidem gratiosa, materie rara, & penè fruticosi generis, Diti sacra: & ideo funebri signo ante domos poni solita. Duo eius genera. Sterilis fœmina diu meta in fastigium conuoluta neque repudiata, distinguendis pinorum ordinibus facilem se tonsili culturæ præbens: histonales picturas tenui folio, breui, & uirenti superuestiens: ita ut in densitate parietum coercita gracilitate, perpetuò tenera in classes imagines uariarum rerum trahatur. Contrà mas spargit extra se ramos, deputatúrque, & accipit uitem nullo metæ aspectu. Vterque sexus in perticas & asseres admittitur amputatione ramorum, qui tertiodecimo anno singulis denarijs uænirent. Proinde filiarum dotem plantaria ueteres appellauerunt, quòd quæstuosissima in satus ratione sylua esset. Ex cupresso fœmina prouenire marem adfirmant. huic patria Creta est insula, ubi tam familiaris à Theophrasto traditur, ut quocunque loco quis mouerit terram ac subegerit, hæc gignatur atq; protinus emigret, nisi seratur alia. In Idæis Albisq; montibus etiam non appellato solo spõte prosilit, ibiq; summis iugis, ubi niues nunquã absunt, plurima, quod est mirũ, alibi non nisi tepore proueniens, & nutricẽ magnopere fastidiens. Cupressus longo subrectoq; sustollitur caudice, cætero quidẽ in orbẽ circũagitur, perpetua uiret coma: cæteris tractibus satu, hoc est semine nascitur. In Creta etiam trunco ubi cædua est, cæsaq; regerminat, modo ad terrã, modo parte media, modo summa, raro ab radicibus. Sobolẽ nullam profert. Cupressus ut quidam uolunt, detracta coma rescissoq; cacumine demoritur, nec ex ea quicquam, perinde quasi esset ambusta, repullulat: in Aenaria tamen succisa regerminat. Semen ei perexiguũ, & ut Varro tradit, obscurũ, quod & ex Theophrasto mutuatur. Non enim galbuli qui nascuntur, tanquã pilæ paruæ corticiæ id semen: sed in his intus primigenia dedit natura perquã minuta. hæc pilula dehiscente difflantur & euolãt, neq; facilimè colligunt̃, præterquã à peritis. quanquã fructum cupressi galbulos & nuces cupressi rectè possimus appellare. Nã galbæ, ut Suetonius ait, animalia sunt exilia, quæ in esculo nascunt̃. Semine seritur, minimis id granis cõstat, ut uix perspici possit. Ergo pilulæ collectæ siccantur sole, ruptæq; emittunt hoc semen, mirè formicis expetitum, tantuli animalis cibo absumente natalem tantarũ arborum. Seritur mense Aprili area æquata cylindris aut uolgiolis densum, terraq; cribris supercernitur pollicis crassitudine. Contra immane pondus attollere se nõ ualet, retorqueturq; sub terra, ob hoc parcitur uestigijs. Leuiter rigatur à solis occasu trinis diebus, ut æqualiter bibat donec erũpat. Differuntur post annũ dodrantali stylo, custodita tẽperie, ut uiridi cælo serantur, ac sine aura: periculum tantum est eo die, si rorauerit quantulumcunque imbrem, aut si afflauerit: de reliquo tutæ sunt pepetua securitate, aquas postea odere. Didymus cupressos duplici nomine uocari solitas memoriæ prodidit, charitas quòd oblectamento nobis sint, & cyparissos à partu parilium ramulorum & fructuum, ἐκ κύειν παρίσους, hoc est quòd ex æquo & ramos & fructus creent. Eteoclis fuisse filias idem narrat, quæ dum tripudio dearum subsiliunt, euolutæ in puteum deturbantur. doleris earum uicem Tellus, arbores frondosas puellis similes ad oblectamẽtum & rei memoriam ædidit. Semen, ut idem Didymus inquit, post Septembres Calendas legitur, mandaturq; sulcis à nono Calendis Nouembribus ad hyemem usq;. Sed hordeũ conseri debet, idq; per anni curriculum sæpius: nanq; tãtum quantum hordeum adolescet. Transfertur dein annicula. nec secus uiuiradices sua spõte seminis iactu prodeuntes pangi debẽt. Democritus in uiua sepe serendam iubet, ut & oblectationẽ simul & sepimẽti exhibeat officium. Gaudet potius humidis & protectis locis. Mascula, ut idẽ inquit, sterilis est Marẽ fructum adferre Theophrastus contendit. Cariem uetustatẽq; nõ sentit, neq; rimã, neq; fissurã capit spõte. Aeterna putat̃ cupressina materies,

indicio quod in tẽplo Dianę Ephesiæ, ubi ualuæ templi ea fuerant extructæ, quatuor ætates reseruata durauit, nouæ semper similis, in qua etiam materie nitor maxime ualeat ęternus. Natura perpetua, ideo ex eo simulacra sculpere solent, quòd carnis æqualitate quodam modo constet, nec in rimas unquam dehiscat. Nec est mirãdum de cupressu, ut autor est Vitruuius, quòd habens humoris abundantiam, æquamq; cæterorum mistionẽ, propter humorem solet esse panda. Sed in uetustatem sine uitijs conseruatur: quòd is liquor qui inest, penitus in eius corpore saporem habet amarum, qui propter acritudinem non patitur penetrare cariem, neq; eas bestiolas quæ sunt nocentes: ideoq; quæ ex eo genere opera constituuntur, permanẽt ad æternam diuturnitatem. Resina è cupressu manat, qua cũ res sunt unctæ, à carie uindicantur. Semina reliqua tradunt, folijs cupressi tusis si misceantur, non esse uermiculis obnoxia. Porrò resinam fundit acerrimam sapore: quare tineas & uermiculos, teredinesq; necat. Nomẽ officinis retinet. Est & coactæ breuitatis frutex, quem chamæcyparisson, quasi pumilam cupressum uocant, hortis familiarẽ. hunc ab odore formaq; foliorum eiusdem nomẽclaturæ arboris *cypressum* uulgò nominamus, quòd in genere sit pumilionum, et quasi cupressi uideretur abortus, folio incano & perenni. Sunt qui adonium esse putẽt, quasi abrotoni speciẽ: tametsi Nasoni flos adonij purpureus est, huic nullus. Pollet aduersum omnia serpentium scorpiorumq; uenena ex uino potus. sed de ea peramplius in abrotoni mẽtione duce Deo dicetur. Cupressus astringit, refrigerat. Folia eius ex passo & myrrhæ exiguo uesicæ fluxionibus & urinæ difficultati medẽtur. Galbuli eiusdem in uino tusi sanguinem reijcientibus bibuntur: dysentericis quoq;, alui rheumatismis, orthopnoicis, tussientibus utiles sunt. eadem & decocti eorum opera. Tusi cum fico duritias emolliunt, polypos naribus eximũt. Scabritias unguibus tollunt, cum aceto decocti, mox triti, additis lupinis. Hernias prolapsu interaneorũ extuberantes coercent illitu. folio natura eadem. Pilulæ cum arboris coma suffitæ culices abigere credũtur. Trita folia & indita conglutinant uulnera, sanguinẽq; supprimunt. capillũ ex aceto denigrant. Imponũtur per se aut cũ polenta ignibus sacris, ulceribus quæ serpũt, carbunculis, oculorũ inflãmationibus. Stomachũ firmãt cum cerato admota. Exprimitur succus tusis cũ semine, qui misto oleo caliginẽ oculorũ aufert. item uictoriati põdere potus aut cũ fico demptis granis illitus, uitia testium sanat. Ramici quoq; cum axungia & lomẽto prodest. Tumores discutit, & cum fermento strumas. Radix cum folijs trita potaq; uesicę & stranguriæ medetur. Ramenta pota menses ciunt, scorpiorum ictibus aduersantur.

Erice & Acacalis. Cap. LXXVI

Ricen uocat Dioscorides fruticosi generis arborem, nec magnopere differentem ab tamarice, quamquam amplitudine multo inferiorem. Vescuntur apes eius flore, de quo mellatio minime probata est. Asiæ Græciæq; fructibus adscribitur. Athenienses hãc autore Plinio, tetradicẽ appellant: Euboea sisaron, quam putant apibus gratissimam, fortassis quia tunc nulla ex alia sit copia. Varro sisaram uocat, unde liquidũ mel fieri putat. Theophrastus, nisi mendosus sit codex, tetralicem nominat, in genere fruticum aculeatum & germinantem æstate. De hac erice intelligat necne haud scio. Bis anno erice floret, prima uidelicet & ultima syluestrium. Ericen Græci uocant, ut ait Plinius, fruticem non multum à myrice differentem, colore rorismarini & penè folio. Mel quod è flore huius apes faciunt, ericæum uocatur, simile arenoso, syluestre improbumq;. Conuehitur post primos autumni imbres, cum erica sola floret in syluis. Folium aduersari serpẽtibus tradunt. Item cacumina & flores illinuntur. Acacalis semẽ est fruticis in Aegypto nascentis, similitudinẽ cum fructu tamaricis obtinẽs. nomen frutici à nympha datum crediderim Acacali, quæ ab Apolline compressa Philaciden & Philandrum æddiderit in Creta, miraculo ab Elyræis populis conficto, nutritos à capra eos fuisse, cuius monumentum in Apollinis quoq; Delphici delubro, ut author est Pausanias, monstrabatur. Apollonius poeta in Argonautico, Acacalim Minois regis filiam ab Apolline quidem uitiatam cecinit, sed quæ in Aphricam relegata, filium æddiderit nomine Amphitoon, qui & Garamas quoq; uocarẽ, Nasamonis & Caphauri pater, ex nympha Tritonide. Huius aqua in qua maduerit ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem confinguntur.

Esculus

Esculus. Cap. LXXVI

Sculus Græcis platyphyllos, ut quibusdam placet, dicitur: quibus aliquando eadem imitatione latifolia, quòd inter arbores glandiferas folij amplitudi ne præstet, fago proceritate & glande inferior: galla usu quidem quernę nō dissimilis, nisi quòd lenior, sed ad rem nullam utilis: uerum alteram nigram habet, qua lanæ inficiuntur. Fert glādem, quæ hispido calice cōtineatur, grandem, bonam, fungosam carnem fieri ea tradunt. huius galla multo minus probatur: fert tamen & nigram tingendis utiliorem. Folium graue, carnosum, procerum, sinuosum lateribus. Autumno reddit fructum, si Vugilio in Georgicis scribenti credimus: & quantum corpore eminet, tātum radice descendit. E balano scrobe dodrantali, interuallis duorum pedum seritur leniter quater anno: fitq; ex ea optimum uitibus pedamētum, quod minime putrescat, læsumq; maxime fruticet. Propaginibus etiā parabat ur ad hunc usum esculetum. Materies omnibus principijs temperata magnas adfert ædificijs utilitates: sed ea cum humore collocatur, recipiens per foramina liquorem recepto aere & igni: humida potestate uitiatur, si Vitruuio credimus. Ideo Theophrastus latifoliam, quam esculum aliqui interpretantur, inutilē ædificijs tradit. Etsi excelsa fuerit ei proceritas, atq; carbone dotata, uitijs est obnoxia: quamobrem solido utuntur carbone, ærariorum tantum officinis compendio. Macedones latifoliam intelligunt amaræ glandis. Sunt qui esculum ab esu dictam putant, in qua uermiculi nascētes priuatim galbę nominātur An eadem sit Plinio esculus, & quæ latifolia ex argumento dicta, quòd lata luxuriet fronde, non satis constat, quòd eodem loco & esculi & latifolij meminerit. Glandem quæ proprie intelligatur, ferre robur, quercū, esculū, cerrū, ilicē aaunt, hispido calyce per genera plus minus ue complectente. Folia præterquam ilici ijs reddit grauia, carnosa, sinuosaq; lateribus, nec cum cadunt uti fagi flauescentia. Glandem optimā assignat in quercu atq; grandissimam, mox esculo, robori paruā, cerro tristē echinato calyce: sed in querna aliā dulciorē molliorēq;, latifoliæ maxime probatam. Excellissimam esse ægilopen incultis amicam idem tradit. ab hac proxime latifoliæ proceritatem. fungosam carnem esu esculi creari, gallam hemerim optimam ferre, & corijs perficiēdis aptissimam, similem huic latifoliam, sed multo minus probatam. Duo tamen esse genera, nigram tingendis utiliorem: latifoliæ carbonem non nisi ærariorum officinis utilem, quoniam desinente flatu protinus emoriens sæpius recoquitur, cætero plurimis scintillis. Aceruis confertis paleis luto caminari, accensaq; strue contis pungi calicem durescentem, atq; ita sudorem emittere. Sed ea quæ de carbone tradantur, cerro Theophrastus adscripsit, qui latifoliam à cerro secundam tum recititudine tum excelsitate prodit: sed ad ædificiorum usus post baliphlœon, id est falsi corticem, deterrimam. Latifoliam ferè gallam subiunxit, usu quidem quernæ non absimilem, nulla utilitate probaram: alteram tamen ædere nigram, qua uellera inficiantur: platyphyllon amaram glandem creare, quā eo loco Theodorus transtulit esculum. Sic Theodoro latifoliam & esculum eandem fuisse arborem constat. Glandem tamen Plinius haliphlœo reddit amaram, raramq;, quam præter sues nullum attingat animal, ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant. Sed à Theophrasto talis glans cerro tribuitur, quæ uel sterilis est, uel adeo uitiosam creat, ut eam nullum animal mādere possit, præter sues, & has quidem cum nullam aliā nanciscuntur. Permulta itaq; quæ assignantur latifoliæ, tam à Theophrasto quàm Plinio, in esculo etiam inueniuntur. Quapropter si non eadem sit, ab ea tamen non multum dissidet. Esculus glandifera arbos esse creditur: cuius fructu primæ ætatis homines uescerentur, & ab esca nomen traxisse uolunt, quòd ante cerealem frugem & usum frumenti, mortalibus arbos uictum subministraret: sunt tamen qui diphthongo scribant.

Euonymos. Cap. LXXVII

Vonymos, quam aliqui anonymon uocant quasi à non habendo nomine nomen inuenerit, arbor est infelix, quum alibi, tum in Lesbo insula proueniens, monte Orcynio, punicæ mali magnitudine, atque folio eiusdem, maiori quàm tincaperuinca, & ut punica tenero. flore albæ uiolę proximo, odore graui ac pestifero, folliculis sesami, in queis acinus quadrangulus, solidus

lidus qui in uersus quaternos digerat, pecori gustatu lethalis, sed & capris præcipuè mortifera sunt & folia, nisi præcipiti alui deiectiõe succurratur. Germinat mense Septembri, floret uere. Plinio arbor est quæ uocetur euonymos, inauspicatior in Lesbo insula, nõ ab similis punicæ arbori, inter eam & laurum folij magnitudine, figura uero & mollitia punicæ, flore candidior est, statim pestem denuncians. Fert siliquas sesami similes, intus granum quadrangula facie, spissum, lethale animalibus, necnon folio eadem uis. Succurrit aliquando præceps alui exinanitio. Est apud nos montibus & uiuis interdum sepibus nascens arbor, punicæ mali proceritate, folio maiore, satis ad laureum accedẽte. Flore luteo, albæ uiolæ non dissimili: siliquis quadrangulis, per maturitatẽ purpureis: grano intus solido, crocata mẽbrana clauso. Arbuscula grauiter, cũ delibratur, olet. hanc neq; pecus neq; capra nouellorũ etiam germinum auida prorsus attingit: ligno intus buxeo, quã ad fusos nietu muliebri celebres usurpãt; inde *fusariam* uel *fusanum* rura uocant. Siliquas uulgus *scrota* nominant *sacerdotum*, quòd intus erui magnitudine grana mollibus inuolura membranis testiculorũ modo cõtineãtur. Culinæ transfigẽdis lardo carnibus pro ueruculo frequenter utuntur. Sed an sit euonymos, etsi multæ delinationes faueant, nõ ausim affirmare.

Fagus. Cap. LXXVIII

**F**Agus Gręcis phegos, Gallis breuius expuncta litera, g, *faus* dicta, glandiferis arboribus annumeratur: tametsi fructu nihil glandi simillimum habeat. assurgit caudice crasso, & in orbem comoso, neq; ita procero: folio tenui & lęuissimo, populo simili, celerrimè flauescente: & media plurimum parte supra hoc paruula gignitur bacca uiridis, fastigio aculeata. Glans eius dulcissima nucleis haud absimilis, triangula cute includitur, & parte postrema utrinq; lapidescit in duritiam, si uirilis sexus fuerit. nam & sexuũ in glãdiferis Theophrastus obseruauit discrimina. Fagi glans muribus gratissima eius animalis prouentum auget, saginat quoq; glires, expetitur & turdis. Obsessos etiam homines in oppido Chio ea uictitasse tradunt. Sed in primis fagea glãs suem hilarẽ facit, carnẽ coctibilem & leuem utilemq; stomacho. Arborum ferè omniũ, sed maxime fagi fertilitas alternat, paulo ante Aequinoctiũ germinat, auctu facillima amat plana: materies ei robustissima putrefactiõi nulli obnoxia. Cortex è fago in magno usu agrestium. uasa corbesq; ac patentiora quædam messibus conuehendis uindemijsq; faciunt, atq; prętexta tuguriorũ. Necnon in quodam usu sacrorũ religiosus erat apud ueteres fagi cortex. Materies assulatim dissecatur in scandulas, quibus teguntur ædificia. Pectines quoque transuersi in pulpa apud antiquos facturabantur, inde & uasis honos. Lignum in longitudinem ira fluctuat, ut quæ pars fuit à radice, ualidius sidat. In pretio habitũ est ad sacrificales guttos Curius iurauit, se ex præda nihil attigisse præter guttũ faginũ quo litaret. Facilis fagus, quanquam fragilis, & tenore eodem fissilibus laminis in tenui flexilis, capsis ac scrinijs sola utilis. Ea ut nõnulli scriptũ reliquerunt, quæ in tenuissimas secatur laminas, glandifera non est. ideo duo genera siue nomina fagi sunt, glandẽ ferẽtis, materia scabra, quã phegon appellẽt, ut fructum quoq; Hippocrates: & alterius, quã Græci oxyam, Lydi myson, Olympo eorum monte, ut Strabo & Eustathius tradunt, copiosam. Vnde Mysij populi nominentur: nostri scissimã appellant: alij, sed falsò, ornum interpretantur: alij fagum secilem in laminas, abietis aspectu, syluestrem nunquam ut Macedones arbitrantur, florentem, erectam, enodem, illi crassitudine proceritateq; ferè æqualem. materia colorata, robusta, neruosa, cortice lęui, folio crasso, bifido, longiore quàm pyri, per extremum aculeato. Fructus glandea effigie lęuis, calyculo includitur echinato quidẽ, sed placido ac blãdo, nec ut castanea hispido, cui nihilo minus similis est & dulcedine & succo. Radices arbor nec multas nec altas agit, quæ summo cespite gaudeãt, eaq; paucis radicibus summo tenus sparsis degit. Nascitur in montibus candida materie, quæ ad multa perutilis est: quippe ad carpenta, lectos, subsellia, mensas, nauigia. Campestris nigra, ad hæc minus expetira. Fructus utriq; similis: in aquis durat incorrupta, madefactaq; firmior redditur. Humidissima hæc & fraxinus, quamobrẽ è duabus ijs lectuli qui fierẽt incuruãtur cedentes põderi. Minoribus scissima nauibus cõmendat: ad carinas. item ad testudinẽ plaustrorũ uectabulorũq; uilem fabricam specie uisenda. Prouenire in agro Latino solitã autor est Theophrastus, tanta lõgitudine, ut nauibus Hetruscis

pro

pro carina satisfaceret. Cædēda materies post messem, & exitum uindemiarum. Sunt qui dicant, ornum eam esse roboris speciem quæ sterilis sit. Alij oxyam ornum exponunt. sic inter nōnullos authores de orno non conuenit. Cęterum controuersiam satis diluit Columella libello quem arboribus dicauit. Orni, ut inquit, syluestres fraxini sunt, paulo latioribus tamen folijs, quàm cæteræ fraxini: nec deteriorem frondem quàm ulmi præstant. Capræ quidē & oues libentius etiam hanc frondē appetunt. Vitem alunt idoneè, cū aspera & siticulosa loca arboribus sunt obserenda. Mōtes ut Plinius ait, amant. Inueniūtur apud nos fructu nigricāte, qui rusticis edēdo sit. Fagi folia manducantur in gingiuarū labiorūq; uitijs. tusa tritaq; siccant tumores: torpentia membra corroborant. Calculis glandis fagineæ cinis illinitur: item cum melle alopecijs. Radicis cortex in aqua tātisper coctus, dum remollitus distabescat, capillos denigrat cimolia creta antea præparatos.

Ficus Aegyptia, Cypria, Idæa, Pelagica. Cap. LXXIX

PRæcipua est ficus Aegyptia, folijs moro comparanda, poma non ramis tantū gestitans, sed etiā caudice. Vsqueadeo fœcunditatis suæ augusta est, ut uno anno septies fructum efficiat; et unde pomum decerpseris, alterum sine mora protuberat. Materia eius in aquam missa subsidit: deinde cum diu desederit in liquore, leuior facta sustollitur: & mutata sorte, quod natura in alio ligni genere nō recipit, fit humore sicca. Ficus Aegyptia, ut Theophrastus est autor, ipso nomine Aegypto peculiaris arguitur. Arbor est moro quadam tenus similis, folio, magnitudine, aspectu. Pomū fert nō ramis nec germinibus, sed caudice ipso, magnitudine ficus & nostratis forma: succo tamen & sapore caprifici, uerū multo dulciore, sine granis interioribus, fœcundissimo prouentu: scalpendo tamen unguibus ferreis, aliter non maturescit. Sed cum id factum est, ad quartum diem perficitur, demeti turq; alio subinde atq; alio subnascente, terno ita aut etiam septeno numerosa partu, per singulas æstates multo lacte abundante. Subnascitur etiā si non scalpatur fœtus quater æstate, prioremq; expellit immaturum. Athenæus scriptum reliquit, Aegyptiam ficū, quam aliqui nominant sycomorum, à rusticis ferro uellicati. Sic poma uenti beneficio mota intra triduum & ad maturitatem perduci, & odorē contrahere, pręsertim spirante Fauonio, sic edendo esse. Quod in eo frigidum sentit̃, ex rosaceo illitum stomacho febricitantibus opitulari, non parum feruorem leuans. Poma ligno hærere, non ramulis. Materies proprij generis inter paucas utilissima. Cæsa statim uiret, siccatur mersa in cilibus atque stagnis: & primo sidit, postea fluitare incipit. Cum intiatare cœperit, tempestiuę habet signum: ablato ita pondere leuis euadit & soluta, ita condita & inueterata intelligitur, uidelicet alienus humor alium eius omnem rigādo fugit. Hanc quoq; Theophrastus Aegyptiam moron, Celsus morosycon appellat. Dioscorides, Galenus, & Theophrasto posteriores indito à fico & moro nomine sycomorum appellarunt. Dioscoridi arbor est amplissima, ficus similitudine, largo succo, folijs moro quamproximis. Fructus ex argumento gustus ignaui cognomines ternos aut quaternos anno fundit, eosq; non ramis ut ficus, sed caudice ipso gerit, similes caprificis, dulcioresq; grossulis, hoc est primitiuis in fico pomis, sine granis interioribus. Nec maturescunt aliter, quàm scalpendo ferreis unguibus, magno prouentu eorū in Caria & Rhodo: prorsusq; locis parū tritici feracibus, populis in annonæ penuria pro pane frumētoq; satis faciunt, tam restibilis pomi eius ubertas & copia est. Pomū uentri quidē amicum sed minimā præbet alimoniā. Excipitur arbore nouella succus antequā fructus exeat, cortice summo lapide desquamato: altiore plaga nihil profluit. Colligitur penicillo aut uellere desiccatus, & in pastillos coactus uase fictili reponitur: sed celerrime teredinem sentit. Molliendi medicamento uis, uulnera glutinādi, suppurationes discutiēdi. Duritias lienosis soluit, stomachi dolores mitigat, largo succo abundat, summusq; cortex desquamatur altiore plaga, manans inde succus aduersatur uenenis serpentiū, prodest dysentericis: discutit panos, omnesq; collectiones: uulnera cōglutinat. Capitis dolores sedat, irē aurium: splenicis bibitur. Illinitur & contra perfrictiones. celerrimè teredinē sentit. Tradit Vlpianus hanc arborem in Niloticis aggeribus esse frequentē, grauiterq; in eos animaduerti, qui sycomorum exciderunt. Potentia etiam inter morū & ficum media, quod & illi nomen apud Galenum sycomori peperit. Ostenditur apud nos in cortibus arbor sycomori (ut aiunt)

(ut aiunt) nomine, frondosa, moto non dissimilis, conspectu, folio, magnitudine; sed neq; germinibus neq; ramis quicquam prouenire deprehẽdimus, nisi quippiam ineunte uere cum parturit, ueluti nucamentum prælongum. Fructũ foliacea siliqua, inflexu ferè falcato gerit. Sed aliud dissuadet nõ esse sycomorum uel Aegyptiam ficum, quòd scalptu uulnerata nihil remittat lactis. Porrò uera æstatib. multa lactea scatet saliua. Huic similis est, quæ uocatur Cypria ficus in Creta, arbos populi caudice, folio ulmi, pomo magnitudine pruni, ficus dulcedine, grossorum callo. Sed & hæc fructũ caudice ramisq; crassissimis profert, nisi quòd germen quoddam sine ullo radicis folio, ceu radiculã mittit, cui fructus quasi cuspidis accessũ præpilatur, quoties germinat, nempe quater; cæterum suas grossos nõ perficit, nisi immaturi pomi plaga emisso lacte. Theophrasto in caudice ipso fert pomũ & ramis, cum in crassitudinem adoleuerunt. Distat à priore, quòd germina emittit sine ullis folijs, radici similia, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, populo albæ similis, foliũ ulmeum. Fructus quaternos fundit, toties & germinat. Sed grossus eius nõ maturescit, nisi incisura emisso lacte. Suauitas fici & interna grossi, magnitudo pruni, uel ut Plinius tradit, sorbi. Athenæus uerba Theophrasti citãs tradit, quę Cypria ficus in Creta nominatur, caudice & crassissimis ramis ædit poma, germenq; citat uiduum folio, tanquam radiculam, cui fructus præpilatur, caudice albæ populi, prægrandi, fronde ulmea. Poma quater coquit, totidemq; illi germinatus erumpũt, fici dulcedine, grossorum callo, magnitudine pruni. Ficus Idæa à quibusdam Alexandrina dicta, cubitali crassitudine, ramosa, materie ualida, lenta, sine lacte, cortice herbaceo, folio tiliæ, sed molli; pomo magnitudine oliuæ, rotundiore tantum, mispili sapore, colore puniceo. Hæc, ut Theophrastus testatur, pomum super folij dorsum syluestris myrti siue rusci modo gerit, inde opisthocarpiõ Idęi agnominãt. ramosa hæc neq; celsa, cubitali ambitu, ligno ualido, cõtorto, lento, sine lacte. Pars quæ à terra est, tenuis enodisq;, superior comosa in orbem. Color folio & cortici liuens ac uiridis, figura folij tiliæ similis, magnitudine & læuore pari: Flos ei mespilaceus, & cum mespilo erumpens. Ficus rubra crassitudine oliuæ, rotundior, sapore mespili, radice ut uulgaris fici crassa: item lenta materies & incorrupta, corde solido neq; medullaceo siue molli, Alexandrinam hanc uibi uocant, & circa Idam crebra ostenditur. Athenæus Theophrasti fretus autoritate prodit, circa Troianam Idam ficum enasci, caratiæ aut aratiæ cognomento, frutice luxuriantem, folio tiliæ, pomo oleæ magnitudine, rotundiore tantũ, gustu & sapore mespili. Ficus Pelagica in mari nascit᷑, sine folio, nec magnitudine præstanti, cortice puniceo.

### Ficus Indica, & Indicæ arbores sine nomine. Cap. LXXX

FIcum Indicam Onesicritus apud Srtabonem celebrat. Theophrastus admiratur, quòd se ipsa serat, anniculorum germinum pondere ramos in terram curuante, qui annuo spario figantur, nouamq; sibi propaginem faciant: ubi in orbem radicantes ceu topiario sepis opere, parẽtem circundanr, in eo tabernaculo æstiuant pastores. Erumpentes autem radices, palàm à ramis discernuntur, utpote candidiores, hirtæ, tortuosæq;, gemina coma foliatæ. Arbor fronde superna luxuriãs docora specie lasciuit, fornicatoq; ambitu pulchrè sepem opacat, & quasi uallo munit. Superiores eiusdem rami in excelsum dimicant, syluosa multitudine, uasto matris corpore, ut sexaginta passuum orbem, minimum quadraguita colligant, umbram uero ad bina ferè stadia eiaculentur. Foliorum latitudo amazonicæ peltæ effigiem habet, ea causa fructum integẽs crescere prohibet, ratusq; est, nec temere ciceris magnitudinem excedens, ficus similitudine atq; sapore, cum per folia solibus excoquitur: quamobrem Græci ficum eam arborem appellarunt. Parce admodum pro magnitudinis gestienre desiderio fructificat. Gignitur circa Acesinem maxime amnem. Est alia arbor magnitudine insignis & suauitate fructus præcellentior, maiore pomo, quo sapienriores Indorũ qui nudi degunt, gymnosophistas nominant, uescuntur. Alia cui folium alas auium imitatur, quæ galeis superponuntur, longitudine duorum cubitorum. Alia fructum ædit prælongum, cõtortum, nec rectum, pomo prædulci quidem, sed intestinorum ualetudini infesto: ob id edixerat Alexander, ne quis agminis sui hoc attingeret. Has tamen treis arbores nomine palæ Plinius uidetur complexus, cum dicat, maior alia pomo, & suauitate præcel-

lentior

lentior, quo sapientiores Indorum uiuunt. Folium alas imitatur auium, longitudine trium cubitorū, & latitudine duûm. Fructum è cortice mittit admirabilem, succi dulcedine, ut uno quaternos satiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ, plurima in Sidracis, expeditionum Alexandri termino. Theophrastus eadem inquit. Alia arbor est folio prælongo, nec absimili pennis struthiocamelorum, quibus conos galearum bellicos adornant. Alia portētosæ magnitudinis ussitur, fructu suauitate præcellenti, Indicæ ficus specie, sed multo maiore, ut quo gymnosophistæ uictitent. Alia cui fructus longus, nec rectus, sed contortus, cibo dulcis: sed aluum uellicat, & tormina uentris ciet: ob id Alexander militi bus suis esu huius interdixit. Arbori palæ nomē inditum uidetur, quòd in celsitudinem se
10 se tibret, & in proceritatem emicet. Sed genera arborum alia narrauere Macedones, ex maiore parte sine nominibus. Est & terebintho similis cetera, pomo amygdalis, uel mino re tantum magnitudine, præcipuę suauitatis. In Bactris hanc utiq; terebinthum esse pro prij generis potius quàm similem ei putauerunt, sed unde uestes lineas faciunt, folijs mo ro similis, calyce bombycino, simili cynorrhodo. Serunt eam in campis, nec est gratior ulla rum prospectus.

Ficus uulgaris, & Caprificus. Cap. LXXXI

Ficus uulgaris, arbor est nō magnopere procera, quanquam amplissimæ quę dam inueniātur, uel pyris æmula magnitudine, breui caudice, cortice læui,
F folio maximo umbrosissimoq;, in crucis modum laciniato, sine flore: pomo
20 quod supra folium nascitur, turbinato, molli, intus granoso: succo cum maturescit lacteo, postea melleo. Folium Hippocrates fico coronopo̓des, id est cornicis pedi simile, reddidit in uere: nisi quis apud Theophrastū ita pro scolopo̓edi, id est cruciformi legendum putet. Germinat sub Arcturum post uer, aut paulo ante Aequi noctium, quod tempus omnibus edomitis commune est. In Elephantino agro folia ficis non decidunt: similiter in Tylo caduca non sunt. Serotinæ fici antè quàm fructum percoquāt, folia deperdūt. ea cōstāt cortice, neruo, carne. Arbori medulla carnosa, corpus rarū, contortior & breuis caudex, cortex simplex, perquam amplum folium. Radices multæ, obliquæ, ac longæ, radicatu præcipuo. Succus dulcis, & lacteus humor. lignum carnosum, ualidum, rectum tendens, & eneruc nodosum: quod quum crematur, acerbissimum
30 fumum eructat, facileq; concipit ignem. Ficus excitanda prouenit, & omnibus emergit modis, præterquam ex ramo & surculo. Sata omnino degenerat. Seritur ussitore ramo, sic malleo in humum adigente, ut exiguum supra terram relinquatur: deinde arena super iecta cooperiatur. Sed iuxta scyllam sata lætior cōualescit, & ocyus augetur, minusq; uermibus infestabitur: & ut summatim dicatur, satum omne scyllæ appositum facilius germi nat, atq; celerius increscit. excitato quoq; puluere magis adolescit ac uiret, ad quem usum ficos suffodiunt, cum puluere fuerit opus, cumq; rigatur, multo magis germine uiget: sed fructum deteriorem parit, præter Laconicam, quæ riguis uehementissime gaudet. Ficorum radices amputant, & cinere obducto obstruunt, passimq; caudicem uulnerant, ita copiosiorē fructū dari affirmāt. Ficus breui tempore uiuit: longior caprifico uita. Arbos
40 uredine præsertim infestatur. Ficos detracto cortice aliquando reuixisse tradunt. Oftentum existimant aruspices ex caprifico ficum prouenire, sed deterius è fico caprificum: item ex candida nigram, & contrà. Ficus uermes creat, sed propriè qui cerastæ nominentur. Fructum amittit antè quàm maturescat, ubi auxilium magnopere quæritur, & unde cōperta caprificatio. Nanq; pomis caprifici putrescētibus identidem culices generantur, partiq; & alimēto fraudati in matre, hoc est putrei eius tabe ex qua nati, ad cognatā uolant, morsuq; ficorum crebra, hoc est auidiore pastu aperientes ora earum, atq; ita penetrātes intus solem primū secū inducunt, cerealesq; auras immittunt foribus apertis: mox lacteū humorē, hoc est infantiam absumunt, sic maturitati præparant, quod fit & sponte. ideoq; ficetis caprificus permittitur, ad rationē uenti, ut flatus euolātes in ficos ferat. Inde reper-
50 tum est, ut illatæ quoq; aliunde, & inter se colligatæ inijcerētur, quod in macroso & aquilonio situ non desideratur. quoniam sponte arescunt natura loci, rimisq; eadē, quæ culicū opera perficit: nec non ubi multus puluis. nanq; puluerì uis siccandi succumq; lactis absorbēdi, quæ ratio præstat, ne decidant poma absumpto humore tenero, & cum quadam

o fragili

fragilitate ponderoso. Culices ficarios pomis caprifici egredi Theophrastus est author, & putrescentibus eorundem granis gigni. Cuius indicium adfertur, quòd posteaquã euolarunt, grana ficubus nulla penitus inueniuntur. Exeunt magna ex parte pedem aut pennam relinquẽtes in pomo; has Aristoteles Ionica uoce psenas appellat. Sunt et in fico centrinæ dicti culices, fucis apum ignauia similes. Plura ficorum genera, quæ ad nos ex alijs gẽtibus transiere. Lydiæ sunt purpureæ: mammillanæ mãmarum similitudinem habent. Callistruthiæ parum sapore præstantiores, ficorum omnium frigidissimæ. Affricanę nonnullis praeferunt, cunctis celebratæ Carthaginis excidio: & aliæ ab Affricanis Libicę. Habentur & sulcæ & topiæ quæ dicantur. patriæ nomen obtinent Alexandrinæ. Candicat serina cognomine, delicata. nigra est Rhodia. Tiburtina de præcocibus. Sunt & authorum nomina ijs Liuiæ, Pompeiæ. siccatæ hæ sole in annuos usus cũ mariscis aptissimæ. & quas arundinei folij macula uariare dicitur, arundineas ob id uocatas, à quibusdam alfulas. Est & herculana, & albicerata & aratia alba, pediculo minimo: latissima porphyritis longissimo pediculo. Comitatur eam è minimis & uilissimis popularis dicta. Contra nouissima sub hyeme maturatur chelidonia. Sunt preterea eædem serotinę, & præcoces, biferæ alba & nigra, cum messe uindemiaq; maturescẽtes serotinæ, & à corio appellatæ duræ. ex chalcidicis quarundam trifero prouentu. Tarenti tantũ prædulces nascuntur, quas uocant onias. De ficis serendis ita Columella memorat. Ficum frigoribus ne serito: loca aprica calculosa, glareosa, interdũ & saxosa amat. Huiusmodi agro citò cõualescit, si scrobes amplos patentesq; feceris. Ficorũ genera, etsi sapore atq; habitu distant, tamen uno modo sed dispari differentia agri seruntur. Locis frigidis, & autumni temporibus, aquosis præcoces ponito, ut ante pluuiam fructum deligas, locis calidis hybernas serotinas serito. Atsi uoles ficum quamuis non natura feram facere, tum grossulos priorẽ eius fructũ decutito, iterum alterum ædet, quem in hyemem differet. Nonnunquam etiã cum frondere cœperũt cacumina fici, ferro summa prodest amputare, sic firmiores arbores & feraciores fiunt: ac semper cõueniet simul ac folia agere cœperit ficus rubricam amurca diluere, & cum stercore humano ad radicem infundere. ea res efficit uberiorem fructum, & farctum fici pleniorem melioremq;. Serendæ sunt præcipue liuianæ, chalcidicæ, africanæ, sulcæ, lydiæ, callistruthiæ, topiæ, rhodiæ, libycæ, hybernæ omnes etiã biferæ & triferæ. Ficus, ut Didymus posteritatis memoriæ tradidit, duobus anni tẽporibus, hoc est uere & autumno seritur; uernam tamen sationem magis desiderat, quippe cum arbor omniũ fere tenerrima & delicatissima gelicidia & glacies horret: uentosq; mirum in modũ formidat, quòd cum ruunt aut sæuiunt flatus, rumpatur. Ego tamen, inquit, Iulio mense toto plantas disposui rigans, & transferens, & poma mihi in arborẽ magnã adolescẽtes peperere. Calidioribus tamen locis solo pastinato neq; admodũ irrigato pangi debent: siquidẽ aquarũ copia genuiuam earum pulchritudinẽ natiuumq; decorẽ tollit, opportunioresq; corruptioni reddit. Alia serendi ratio: si quis maceratas ficos resti obducat, frequentiq; roret imbre, cõplures exibunt arbusculæ, quas oportet trãsferre in scrobes, ubi in hoc seminario nutriueris. Si quis in uitadicem deponat, scyllæ bulbos interijci oportet; alij madefactã muria plantam collocant. Melius tamen siue plantulam, siue ramulos uelis serere, prius in bubulo fimo madefacere conuenit. Sunt qui cum planta uiuam calcem obruant, sic fatam suo domino decoquere negant: alij rubricã oblaqueatis radicibus injciũt. Si in altitudinẽ luxuriari nolis, clauã in caput ferito: senescens tamẽ ficus fertilior redditur. pangi etiam non illepide potest ficarijs seminibus. Vermibus arbores liberabuntur, si bulbi scyllæ infixi deponantur: quæ tamen ijs si scateant, calce larebris uermiũ aut radicibus insparsa necãtur. Democritus adserit arborẽ fructus facturã non facere, cuius caudex mororũ succo sit illitus: nec amittere uelut ægram pomũ, quum marino fuco radix obducitur, aut si quadrãtibus lunę rubrica caudices oblinantur, aut caprifici grossuli, uel intorta ex ijs serta suspendantur. quapropter aliqui ramulum caprifici inserunt, et quotãnis hoc idem tentant. Si Pleiadum emersu in excauatos scrobes quis pares aquæ & insulsæ amurcæ portiones infundat circum caudices, arbor sui fructus tenax pomũ non abijciet. Syluestris seu fera ficus, ut testatum reliquit Africanus mansuescet, si tusis & uino & oleo maceratis ramis, eo septẽ diebus rota ueris imbre. Leontinus ficum moro aut platano inserendam suadet, non modo

uere

uere, sed æstate, & ad brumam usq;. Grossos non decidere Africanus pollicetur, si circum ablaqueatã radicem quaternos salis sextarios inieceris, dein terræ obruas aggere. Democritus refert, si quis fici esu, aluo deiectionẽ moliri cupiat, ueratrum nigrũ cum lactuca marina, id est tithymalo tritum, radicibus arboris quæ deponitur, inseret, & quæ nascentur poma, uentrem mouebunt. Præcoces ficos fieri idem promittit, si columbaceum fimum, piper, & oleum indideris. Florentinus, ut præcoces æderet grossos, columbino fimo & oleo linebat. Pollere idem affirmat aduersum ferarum morsus pomũ, quod antidoto theriacæ pubescens fuerit delibutum. Cæterum ut uarios fructus una ficus exhibeat, ita ut pomũ altera parte nigrescat, altera candicet, iubet Leontinus uiticulas ramulosq; ficuũ albæ
10 uidelicet & nigræ, inter se uinculo distringi ac torqueri, ita ut germina misceri cogantur, sic ut obruti, & stercorati, & humoris rigatu iuti, ubi prodire cœperint, germinantes oculi aliquo inter se annexu conglutinentur, & compactum germen in unum caudicem coalescat, qui bicolores ficos tibi pariet: sed bimam transferre plantulam melius est. Sunt qui tutius huiuscemodi coitum moliũtur. Ficaria grana hac uarietate nobilia lintheolo deligara serunt, & quum res postularit, transferunt. Democritus adfirmat, si quis in alterius rei effigiem deliniare cõtendat, ficulneum oculum ea, quam uolent referre, figura conscribat, & poma ut asserit, hac specie prodibunt insignita. De sycæ nomenclatura apud Græcos existit controuersia. Poetæ, ut Athenæus memoriæ prodidit, gigãtem Sycæum nomine persequente Ioue, à Tellure eius matre in sycen, hoc est ficum cõuersum fabulantur,
20 Vnde in Cilicia urbi nomen sit inditum Syceæ. Pherenicus commemorat Oxylum ex Hamadryade Sycen filiam sustulisse. Oxylum uerò Orio parẽte natum, sororis compressu genuisse nucem iuglãdem, cornum, populum, ulmum, uitem, ficum, & has Hamadryades uocari nymphas. Sosibius Lacon Libero patri fici inuentionem adsignat. Et ob hoc Lacedæmonij Sycitẽ Bacchum colunt: Naxij, ut Andriscus & Agasthenes referunt, Liberum patrem uocari uolunt Melichion, quòd ficulnum fructum æddiderit, quem melichen ijdem appellant. quare Liberum uitis inuentorem facie uitiginea, Melichium ficulnea Naxij excudebant. Pausanias in Attica primum æduam ficum putat. Phytalus Cererem (ut fama est) hospitio suscepit, dea uerò beneficij nõ immemor, arborem fici munere donauit, quod in eius monumento ijs numeris testatum relinquitur,

30 Ἐνθάδ' ἄναξ ἥρως Φύταλός ποτε δέξατο σεμνὴν
Δημήτραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,
Ἣν ἱερὰν συκῆν θνητῶν γένος ἐξονομάζει.

Athenæus confirmat Athenienses locum appellare Hieram sycen, id est sacram ficum, in quo primum reperta emicuit, quæ Athenis uia uocabat, quæ ducit ad Eleusinem. Idem Theophrasti testimonio fretus, tradit in Hellade, Cilicia & Cypro fici genus erupisse, quod pomum aduerso folio, grossum auerso sustineat, quum reliquæ arbores ex anniculo germine non nouo fructus ædant. Idẽ Theophrasti nixus autoritate prodit, ficum quæ cælum molle, caldum & humidũ fuerit nacta, si calor arridet, germina euocare: unde prodromi, id est præcoces gignuntur. præcoquas tamen, & si mauis præcurrentes, laconicæ,
40 & leucomphaliæ, & aliæ complures ferunt. Seleucus protericen fici genus sentit uocari, primitiuas eas ferentis. Habentur Athenæo autore & alia ficorũ nomina, basiliæ, cithrocæladiæ, sycobasiliæ, hyladiæ, sarcelaphiæ, lapyriæ, picndiæ, dracontiæ, leucophiæ, melanophiæ, creneæ, myteceæ, ascaloniæ. Leucerine eidem ea putatur esse, quæ poma creet candida. Fico morbus peculiaris est authore Theophrasto uermiculatio, bestiolas eas uocant cerastes, stridulum animal, & sonitu exiguo constrepens: item patella, sed aliter quàm in olea, quoties uidelicet radices imbrium superuentu quasi deglabrantur. Item maximè cradum & radicationem noscũ cradum, quum rami, quos priuatim cradas in ficu uocant, inarescunt: radicationem, quum radices marcidæ contabescunt. Infestatur item scabie. Tentatur quoq; nonnullarum arborum modo uredine, quæ ἰκωθμὸς Græcis dicatur: nec se-
50 cus tabe, quam ἔκπληξιν appellant, quasi quidam sit stupor, rigorq;, frigore & gelu alsiosis annis cõtractus: item sideratione ἀστροβολισμὸς uocata. Hæc una ex omnibus arboribus non floret. Senescunt ficus in arbore, anusq; destillant gummi modo lachrymam, ob hoc Athenienses Graas uocant earum folliculos, quos fici ut frumenti glumam Varro dixit.

Ficaria quoq; grana Plinius frumenta nominat, quæ Græcis cenchramides uocatur. Suc cus maturescentibus lactis, percoctis mellis. Tactus omnibus mollis, Frumēta intus. Sa tiuarum succo cogitur lac, syluestrium nequaquam. Panis uicem & obsonij habent passę ac recentes quoq;. Athletæ hoc cibo uires aluere, priusquam Pythagoras exercitator eos trāsferret ad carnes. Sale inueteratis & casei quoq; loco uesci excogitatum est. Ex hoc ge nere sunt coctana & caricæ, quæ conscēdenti nauem Marco Crasso omen fecere. Peculi ares Syria habebat caricas, & minores eius generis, quæ coctiana uocant, de quibus refert Martialis,

Hæc tibi quæ torta uenerunt condita meta,
Si maiora forent coctana ficus erat. 10

Decoctum ficorum, ut tradit Paulus, plerią; sitæum appellauere, quod & defruto quoq; nomen est: Hippocrates sycion. Studiosis uocis abstineri ficis Demetrius Scepsius iubet, Egesianactis Alexandrini exemplo motus, quòd is tragœdiarum actor optimus euasent, quia fico octodecim annos abstinuisset. Daphnus medicus autore Philotimo refert, mu steas ficus & adhuc humētes melius & celerius reliquis pomis excoqui, nec reliquum ci bum impedire, quo minus conficiatur: uim humore glutinandi cogendią; possidere: in trorsum quippiam insidere, quod citam, facilem, fusamq; reddat aluum. Humorē non in fulsum alicuius acrimoniæ participem præbere, si ex sale sumatur, sed qui celerrier discu tiatur. Argumento, quòd etsi magna uis earum ingeratur, paulopost inanitio uacuitasq; eximiè sentitur, quod fieri non posset, nisi celeriter dissolutæ fatiscerēt. Ocyus reliquo ci- 20 bo conficiuntur, non modo quòd maiorem copiam quàm reliquæ frugis sumpsimus in noxię degimus: sed cum solito quidem cibatu præsenratæ, nullum nobis exhibent nego tium, facileque calori cedentes, reliquum cibum excoqui minime uetant. Vis glutinato ria, & salsilago manifeste deprehenditur, quum & manus extergeāt, & dulcis sapor indē ce lingua sentiatur. Quòd etiam aluum sine torminibus cieat, eamq; læuiget, euidentius est quàm ut probari desideret. Salsuginem quandam licet leuem resipiunt, ideo nitrosa pollere ui dictū iam est Heraclides Tarentinus non illepide in cōuiuio quærit, an secun dum ficorum esus, aqua calida uel frigida sit obijcienda. Qui caldam suadent præbēdam, celeriter eam & abstergere & eluere causantur. ideò est simile ueri breuiter calda dissolui, 30 quòd calor facto partium diuortio exrenuet, & in angustias ducat, frigus cōtra cogit. Cæ terum qui frigidam aquam iubent preferēdam, contendunt frigidi potus beneficio, quæ in stomacho residebant, grauitate quadam deturbari, siquidem æstuantem stomachū sicū malè habent, & imbecilliorem reddunt: quare nonnulli secundū ficus merum præcipiūt offerendum, sic promptè recremēta uētris exigi. Sed & crebriore & largiore potu ab eo cibo utendū non ambigitur, ut huius munere nō immorantes, sed ad imos intestinorum sinus raptæ ferantur. Sunt qui ficus meridiano esu abdicent, tum enim ur Pherecrates tra dit morbum creant. Quare Aristophanes quum æstate ægrotantem quēdam cōspexisset, meridiando ficubus usum præsagijt. Eubulus nobis cibo ficorum meridiano interdixit, morbum inde concipi testatus. Damnat item Nicophon. ficus, inquit, ficubus comesis 40 mendicatur, statim accelerans inuadit febris, quæ uomitum flauæ bilis elicit. Diphilus Siphnius memoriæ prodidit musteas ficos paucam sufficere alimoniam, noxium creare humorem: sed facile aluo excerni, cibis emergentes enatare. uerū eæ melius passis mem bratim digeruntur. Porrò quæ appetente iam hyeme gignuntur, magna difficultate ma turescentes, euadunt deteriores. Meliores habentur, quæ solis uigorem expertæ per na turam ematuruerint. Cæterum quæ multo turgent lacte, aut aquoso liquore madent, sto macho quidem gratiores, & magis faciunt ad palatū: grauiores tamen ponderosioresq; faciliùs descēdunt. Tralliane Rhodijs respondent, Chiæ & aliæ omnes deteriorē succum pariunt. Sed duo prodigiosa naturæ miracula. Vnum, tauros quamlibet indomitos fico alligatos cicurari, & immobiles conquiescere. Alterum, uictimas cæsorumq; animalium carnes perquàm celeriter tenerescere, & fragiles effici, que in fico pependerint. Horū ra- 50 tionem inuiit Plutarchus in Symposiacis. Quum inter obsonia Aristionis coquus immo larum Herculi gallinaceū gallum, recentē, tenerum, & penè friabilē obtulisset, ram citam teneritudinem fico acceptam referebat Aristio, contendens iugulatas aues, etiā prędura teneritatem

teneritatem contrahere, quæ pensiles adhæsere fico. Causam adfert Plutarchus, nanque quòd auram halitumq; uehementem ac ualidum expiret ficus, usus satis testatur. Fidem quoque facit, quod uulgo de tauris proditur: ferocissimus quisq; huic adligatus arbori, mitescit, tangiq; manu ac subigi tolerat, & efflans iram, animumq; uelut flaccescẽtem deponit. tantis uiribus pollet ea spiritus acrimonia, ut, ruat licet sæuiaiq; taurus, imperet furori. Siquidem arbos fici plus cæteris lacte copioso prægnans est, sic ut & lignum, rami, pomum eo planè referciãtur. Quapropter quum amburitur, fumus, quem eructat, & maximè mordet & uellicat. Lixiuus quoq; cinis crematorum maximè deterget, purgatq;. Quin & cogitur caseus ficulneo lacte, quod emittit arbor, si uirentem sauciès corticem.
10 Cæterum munere caloris euenire uolunt, ut iniecto succo lac coeat, qui humoris concrementum & aquosum colliquet. Proinde caldam acremq; auram ac digerentem ficus exhalat, quæ carnes alitũ desiccet & concoquat, sic ut friabiles reddant. Hoc idem euenit, si tritici aceruo obruantur carnes, aut penitus immergantur, calore uidelicet hoc præstante: argumento, quòd frumentum in quo amphora uini fuerit obruta, confestim laticem depascit. Honos laudatas seruat in capsis. Ebuso insula præstãtissimas amplissimasq;, mox in Marrucinis: at ubi copia abundat, implentur orcæ in Asia, cadi autem in Ruspina Africæ urbe. Rationẽ seruandarũ recentium nõ secus q̃ in propria parente nobis Africanus explicuit. Ficus ubi maturitatem conceperint, reliquorum pomorum modo in matre cohærentes, non immanẽt, sed caducæ delabuntur, etsi quoq; nemo decusserit. Musteas per
20 inde quasi in parente seruari ad hunc modum constat. Cum uinaria dolia operculant, in nouum fictile non rotundum, sed potius ex arbitrio quadratum fundoq; fultum missæ recentes ficus, minus maturæ, cũ suis pediculis umbilicisue, hoc est particula qua arboribus suis depẽdent lectę, à se sic ut benè intercedat spatiũ secretę, recluduntur, & in dolio uini pleno diligenter operculato natare permittuntur. Et nisi uinum cõtrahat acorẽ, tali habitu mansisse cõperies, quali cõstabant quũ iniectæ fuerant. Recẽtes quoq; seruari possunt singulæ intra uiridẽ cucurbitã clausæ, loculis unicuiq; cauatis: & itẽ spleniata quæ secatur tessera cõclusis, suspensa ea in umbroso loco cucurbita, ubi nec ignis nec fumus inspiret: uerũ uti antea dictum est, legendæ cum petiolis, quippe quæ diutius durent integræ. Alij sic in melle disponunt ficus, ut neq; se inuicẽ, neq; uas tangãt, dein indito operculo sinunt.
30 Alij calicẽ uitreũ, aut aliud quoduis perspicuũ poculum, super ficos leniter inuertunt, & obducto cera spiramento ita relinquunt, sic manẽt immarcidæ. Docet Paxamus aridas ficos, quas uocant ischadas à putrilagine uindicari hac ratione: passæ sine ullo cariosæ labis sensu integræ manebũt, si tres liquida pice imbutæ, una in fictilis fundo collocetur, altera referto ficubus ad medium uase, tertia faucibus iam cõpleto superponatur, plurimo tẽpore sanæ & uino intactæ cõperiũtur. Si in tegete, qualo uel cratibus inditæ fici calfacto furno post exemptũ panem propendeant, & in fictilem & benè picatam fideliam cõdantur, diu seruabuntur illęsæ. Sed eas cum fundo cui resides hærebant eximere conuenit, & candente muria ex oleo in sole rigare, conditiuasq; collito uase luto, noctẽ unam roris imbre sub dio conspergi, demum in cellas deferri. Alij cratibus expandunt toto sole siccãdas, &
40 recipiunt nocte sub tecta. Caprificus erinos à Græcis uocata, quod in Erineo Thessaliæ municipio primum apparuerit, ut Phocioni placet: è syluestri genere ficus, nunquam maturescens, carpẽsq; muros ac parietinas. Longè ualidior est quàm ficus & nodosior, nullis ferè uitijs obnoxia, ut etiam fico insita grossos suas tueri credatur. Prouenit è ficario grano: germinat ineunte uere: gaudet montibus: nunquam maturescit in ea pomũ. Additur ficetis, ut culices alimẽto in ea fraudati, euolantes in ficos ferantur, aut grossi ex caprifico lino uelut serta pertusi suspendãtur, ut sole per culicũ morsus immisso & absumpto lacte, maturitati præparẽtur. hoc nostris caprificatio uocatur, à Gręcis erinasmos & sycasmos. Si hoc desit, abrotoni uirga suspenditur, aut callum quod in ulmeis folijs inuenitur, aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur, uel truncus fici, quo loco lacte turget
50 scarificandus, ut possit humor effluere. Caprifici materies lẽta & flexibilis. Interdũ arborẽ inuadit scabies, quoties post Vergilias admissi sunt imbres utiq; parui: nam largis causa omnis eluitur. Caprificus uiuacior fico. in Co insula nõ bifera modo, sed & trifera quoq; credit̃. Huic multo efficacior ad omnia uis, queis cibaria edulisq; ficus medet̃. Miraculũ

unum præteriſſe piaculum fuerit. Caprificus taurorum quālibet ferociū collo circundata
traditur eos ita compeſcere, ut immobiles maneāt. Itidem Plutarchus de fico protulit, ut
ſupra diximus. In Gallia trāſalpina Strabo ſimilē fico naſci tradit arborē, fructu capitulū
Corinthiacæ columnæ referente, cuius lacte mortifero ſagittas ſuas illinerent, infami tem
perandi uenena cælo, non pridē aboleri cepta eius rei nota Gallijs. Iam uires utriuſq; pro-
ſequamur. Fici recentes ſtomacho inutiles: uentrem reſoluunt, qui facile tamen ſiſtatur.
Sudores & papulas mouent, ob id autumno inſalubres putantur: quoniam deſudātia hu
ius cibi opera corpora refrigeſcunt. Sitim ſedant, caloremq; refrigerant: nec uoci contra-
riæ intelliguntur. Siccis natura concalfaciendi, ſitim ſtimulant, uires alunt, molliunt aluū,
rheumatiſmis eius & ſtomachi contrariæ: gutturi, faucibus, ueſicæ, renibus propitiæ. A
lōga ualetudine decoloribus, ſuſpitioſis, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus magnifi-
cē utiles. Corpus augēt, ob id antè athletæ hoc cibo paſcebantur. Pythagoras exercitator
primus eos ad carnes tranſtulit. Recolligentibus ſe à longa ualetudine utiliſſimæ. At co-
ctæ cum hyſſopo pectus purgāt, tuſſim ueterem & pituitam, & longa pulmonū uitia. Al-
uum molliunt cum croco & nitro māducatæ. Earum decocto collectiones arteriatū ton-
ſillarumq; gargariſſantur. Vtile & decoctu iure fœminas fouere cum fœnogręco & pti-
ſana. Emplaſtris hordeaceæ farinæ commode adijcitur. Cum ruta coctæ & infuſæ tormi-
nibus proſūt. Duritias in corpore tritę & impoſitę diſcuniūt. Parotidas & furūculos emol-
liunt. Panos ad maturationem perducunt, efficacius inde, calce uiua, aut nitro permiſto.
Crudis intritis eadem præſtatur opera, imponuntur pterygijs cum malicorio, hoc eſt pu-
nici mali putamine, tibiarum ulceribus defluxione cōtractis, item maleficis, & penè in ci-
catricum obductu deploratis, cacoethe uocant, cum atramento ſutorio. Hydropicis co-
ctæ in uino & abſinthio & farina hordeacea linuntur: item crematæ pernionibus cum ce
ra. Sonitus aurium incertos pruritusq; tollunt crudæ & cum ſinapi in aliquo liquore indi-
tæ. Syluestris & ſatiuæ fici lacteus ſuccus aceti naturam habet. nam & coaguli modo lac
contrahit coactumq; denuo reſoluit. Exulcerat corpora, & ora uenarum laxat, aluum du
cit. Locos fœminarū adaperit, cum amygdalo potus. Menſtrua ciet cum luteo oui appo-
ſitus aut cera Tyrrhenica. Podagris illinitur cum farina fœnogræci & aceto, Pilos quoq;
detrahit, palpebrarumq; ſcabiem emendat. lepras, lichenas, uitia cutis in facie, uitiligines,
pſoras, manantia capitis ulcera, cum polenta repurgat. Lactis ficulni natura inſtillati pla-
gæ aduerſatur ſcorpionum, crabronum, ueſparumq; & ſerpentium uenenis & canis mor
ſibus. Dolori dentium ſuccus appoſitus in lana prodeſt, aut in cauis eorum additus. Idem
uerrucas carne circumlita tollit, præſertim quæ quendam pungentis formicæ ſenſum re-
præſentant, myrmecias appellant. Caprificus multo etiamnū efficacior fico, lactis minus
habet ſurculoq; eius lac coagulatur in caſeum. exceptum id coactumq; in duritiam, ſuaui-
tatem carnibus adfert. Miſcetur exulceratorijs medicamētis. Pota menſes cit cum luteo
oui. aluū mouet: uuluā cum amygdalo aperit. Podagricis cum farina fœnogræci illinitur.
Scabiē, impetigines, & lentigines expurgat: item uenenatorū ictus, & canis morſus. Cau
liculi & folia admiſto eruo cōtta marinorum uenena proſunt. Bubulas carnes additi ma-
gno lignorum cōpendio percoquūt. Lac quod ficulna rude ſpathę loco inter coquēdum
agitatur, maiorem ſibi ſoluendi facultatem adſciſcit. Succus quum ſilent oculi, è ramulis
iam gemma prægnantibus elicitur, ſiccatusq; in umbra reponitur, efficax ad eadem. Co
ctæ groſſi & illitæ ſtrumas, nodos omnemq; collectionē emolliunt. Verrucas & thymos
nitro farinaq; additis tollunt. Præſtant hæc & per ſe folia. Groſſuli cum aceto & ſale ulce
ra manantia, epinyctidas & furfures ſanant. Ficoſis extuberationibus & aſperitatibus pal
pebrarum adfricti proficiunt. Vitiligines albas emaculant è nigra ficu coliculi. contra ca-
nis morſus, & ulcera, quæ ceria, id eſt fauos uocant, cum melle linuntur. Groſſi ipſæ cum
papaueris ſylueſtris folijs oſſa extrahunt. Furunculos cum cera diſcutiunt. Aduerſus mu-
rem araneum, & ſcolopendræ morſus cum eruo & uino linuntur. Reſiſtunt & ſanguini
taurino poto, ceruſſæ & lacti coagulato potæ. Fit è cinere ficus utriuſq; crematis ramo-
rum fruticibus lixiuia eo melior, quo ſæpius iteratur: inueteranda tamen adurendis & ul
ceribus quæ gangrænæ uino periclitantur, conſumendis etiam quæ excreſcunt. Vſus in
ſpongia eo liquore imbuta, & ſubinde ſuperpoſita. Dyſentericis & fluxionibus uetuſtis
infunditur

infunditur: perluūtur ea grādes & cuniculosi sinus: glutinat enim, carne replet, astringit, abstergit, hiantes oras cōmittit, non secus atq; emplastra, quæ cruentis uulneribus inijciū tur. Bibitur ad discutiendū sanguinē concretum, itē percussis, præcipitatis, ruptis, cōuulsis, cyathis aquæ singulis ex olei exiguo, nuperrimè colata eadem mēsura cœliacis, dysentericis dat. Est si quis ea cum oleo perungitur, excalfacit neruos, cōuulsisq; et sudores elicit. uenena gypsi, & phalangiorū morsus restinguit in potu. Itē cū cera & rosaceo subacta ambustis cicatricē tenuissimā obducit. Illita ex oleo lusciosos emendat, dēnūmq; uitia crebro fricatu. Strumas & parotidas discutit. Cortex tritus ex oleo uentris ulcera sanat.

Fraxinus. Cap. LXXXII

10 Raxinū meliam & mileā Græci uocant, cognominantq; triozon, hoc est trinodē, q; ramos habeat prægrādes, ordinatos, paresq; numero. Galli *fresnam* F nomināt. arbos est procera, caudice tereti, leui cortice, spisso, tenui, rubro, ramis utrinq; pinnatis, folijs lauri, per ambitū leniter ferratis, nō sine quodam marginis uel cacuminis aculeato callo, porracei coloris: semine minuto folijs ipsis incluso, amaro: radice multa, crassa & sublimi. Auctu facilima fraxinus, semē reddit æstate post uindemiā & Arcturū, cædi oportuna, malleolis & terebro non improbanda, materie humidissima, fabricæ lectulorū utili, multumq; Homeri præconio & Achillis hasta nobilitata: quæ in usum & hodie quoq; cōmendatur, utpote enodis, crassiuenia, neruosa, læuis, subcrispa. Ea quidē quæ fit in Ida Troadis tā similis cedro, si Plinio credimus:

20 si Theophrasto, taxo, ut emētes fallat. Græci duo genera eius fecere, excelsum proceritq; ligno cādido molliore, crispiore, neruoso, enodi: alterū humilius, scabriore, duriore, fuscio re: sed folio laurus latifoliæ acutiori, leniterq; per ambitionē ferrato, cuius extremè marginum fibræ in molles spinulas occallescant: quanquā Theodorus ἐπιπεδιζοντας, id est subsidētes, nō ἐπακανθιζοντας, id est aculeatas legat. Ramulos singulos quasi singula folia dixens, adeò simul omnia coeūt, ita ut folio unico credas ea cōstare: quoniā ab uno pediculo folia simul cūcta prorūpunt, & per ampla uersuū interualla tāquā per genicula continē ter ordine pendent, perinde atq; sorbo: inde nō illepide Plinio pēnata dicūtur. Internodia latiora cādidæ, cōiugationesq; plures, & folia lōgiuscula & magis angusta, coloris herbacei: cortex læuis, spissus & tenuis, rubro colore. Radices crebræ, sublimes, crassæ. Carere

30 hāc flore ac fructu in Troadis Ida credūt falso, etenim fructū fert in siliquis minutū, nucosum, qualē amygdalæ, gustu subamaro. Fert & lauri modo fraxinus muscū & alia quædā astrictiora gustu, circinataq; & in othiculos coacta, ut pilulæ platani. Ea partim cū fructu emergūt, partim multo post nascūtur, ut & quę plecta, id est inuolucra plicamentaue dicūtur. Læuis cauis madētibusq; locis gaudet: scabra sitientibus & saxosis. Alterā fraxinū bumeliā in Macedonia nomināt, raro corpore, minusq; crispo amplissimam: ob id (ut puto) bumeliā id est grādē, nō ut Theodorus, bubulā fraxinū dici crediderim. Quippe cū bu in tētionis nota, magnis rebus præponi solet. qd perpulchrē Plutarchus in Symposiacis testatū reliquit. Aeolici b pro p litera, pro πολυ expūctō λ elemēto βυ pronūciant, nō bouē, sed magnitudinē intelligētes sic bulimū quasi polylimō, id est immēsam famē interpretā-

40 tur. Sic bumeliā perinde quasi polymeliā, id est ingentē fraxinū obiter putauerim appellari. Alij situ discreuere: cāpestrē enim esse crispā, montanā spissam uolūt. Sūt qui naralibus discriminēt. Montanā esse coloratiorē, robustā, leuē ac lentā. Campestrē uero decolorē rarā, scabrāq; assurgere. Fraxinus cōtra ferè cæterarū morē in plantis, magis & materia & fructu cōmendat. plurima in Nilo prouenit. Fraxini quē festinatius germinant, disponunt Idibus Februarijs, plantis & ipsæ nascētes, sed maritatæ, intercedente quincūciali ordinū spatio, in rectū se porrigente uersu. Item fraxinum in anniculos scrobes circa Calendas Martias deponunt, quam uelint arbustiuam uitem fulcire: ea nec ante tngesimumsextū mensem attingitur falce, ut seruetur brachia, dein alternis putatur: sexto anno q; optimè maritatur. Frondē fraxineā cibarijs boū Lucius Columella cōmendauit, quæ post ulmeā au-

50 tūno maximè probetur, nō antè tamē utilis, q; uel imbribus, uel assiduis roribus maturuerit. Verū folia iumentis mortifera, cæteris ruminātibus innocua Pliuius prodidit. in Italia nec iumētis officere. quæ de taxo non fraxino Theophrastus interpreratur: inquiens: Si iumēta (ut ferūt) folia comederint, moriuntur: si ruminantia, nihil incōmodi patiuntur.

fructusq; taxi à nonullis hominibus estur, suauisq; est atq; innoxius. Sed nominũ uicinitas hoc prodente Plinium uidetur fefelliſſe, Græcis fraxinũ mileam, taxũ milon uocantibus. Parũ ſibi cõſtaret Plinius, qui rẽ omnibus uenenatis ſalutarẽ, iumentis lethalem, cæteris ruminantium innocentẽ in Græcia, in Italia noxiam eſſe tradat, cum ipſe contra ſerpentes ſucco expreſſo ad potũ, & impoſitũ ulceribus opiferã, ac nihil æque reperiri contẽdat: tantaq; eſt uis, ut idẽ eſt author, ut ne matutinas occidentesue umbras, quãlibet ſpatioſas ſerpens arboris huius attingat, adeò ipſam procul fugat. Rei fides fuerit, ut Plinianis utar uerbis, experta, inquit, prodimus, ſi frõde ea gyro claudatur ignis & ſerpẽs, in ignẽ ponus q̃ in fraxinũ fugere ſerpentẽ. mira naturę benignitas, priuſquã ex prodeant, florere fraxinũ, nec ante conditas folia dimittere. Si ſola umbra abiguntur, longè fuerit uerſimilius et ſucco dato, & depaſtis frõdibus ueneficia depelli, non contrahi. Facit ad rẽ, quod agricul turæ author Didymus Florentinũ iudicio fretus, poſteritatis memoriæ mãdauit, Si ſerpẽs præſertim uipera aut iumentũ aut hominem momordit, præſens eſſe remediũ tenera fraxini cacumina terere, expreſſumq; ſuccum præbere bibendum ex mero, ſi febrim non ſentiant: febre uerò tentatis, ex dilutiſſimo uino. Item tritas huius arboris frondes læſæ parti ſuperponere. Satis abſurdum fuerit mortifera eſſe iumentis fraxini folia, quibus & tritis & epotis uenenum depellitur. Porrò conuenit inter omnes taxum arborem eſſe uenenatam umbra, nedum ſurculo & fronde. Siquidem, ut author eſt Dioſcorides, in Narbonenſi prouincia taxus tam præſentis eſt ueneni, ut ſiqui ſub ea uel ſedeant, uel ſomnũ capiãt, ſæpenumero cõmoriantur. Algorem uniuerſo molitur, ſtrangulatq; ac celeriter cõficit. Noſtras magna ex parte flore caret & fructu: uerũ multos à radice mittit fungos gangræ expetitos. Vidimus tamen frequẽter baccas ex quadam fraxinea arbore ex rubro nigricantes, quibus per inopiam frugum annonæ rura ueſcantur. Ea arbor eſt fraxino aliquantum humilior, folio ſerratiore, & per ambitum hiſpidiore, cætera fraxinum æmulatur, ideò genus hoc fructiferum apud nos tantũ putauerimus. Fraxinus contra ſerpentes pollet. folia medentur iocineris & lateris doloribus in uino. Aquã quæ ſubijt cutẽ extrahunt. Corpus obeſum leuãt onere, ſenſim ad maciẽ reducẽtes, ijſdem folijs cũ uino tritis, ad uirũ portionem, ita ut pueris folia quinq; tribus cyathis dentur, robuſtioribus ſeptem quinq; cyathis uini. Viperarũ ictus reſtinguũt & potu & appoſitu. Corticis cremati cinis lepras illinit. Ramenta ligni ſcobemq; uolunt perniciem afferre ſi bibantur.

## Galla & pilulæ, Glandes, arbor Glans. Cap. LXXXIII

Alla apud Gallos gentilitium nomen retinet, Græcis cicis dicitur: pilula eſt inæquali ſuperficie, ſaleboſa, in glandiferis arboribus præter legitimũ fructum proueniens, multiplici differentia: quorum alia ſolida eſt, perforata alia: hęc nigra, illa candida: altera maior, minor altera. Naſcitur omnis ſole de Geminis exeunte, erumpens noctu ſemper uniuerſa. Creſcit uno die candidior, quæ ſi æſtu feruente excipiatur, areſcit protinus, neq; iuſtam implet magnitudinem, ſed intra fabæ capacitatem ſubſiſtit. Nigra diutius uiret, creſcitq; interdum, ut ad mali per ueniat magnitudinem. Hæc corijs tingendis utilior, illa perficiendis aptiſſima. Quæ glandem ferunt, omnes & gallam: ſed hemeris, hoc eſt quercus, optimam. Similem huic latifolia, ſed leuiorem, multoq; minus probatã. Fert & nigrã tingẽdis aptiorem. Optima comagena, deterrima ex robore. ſignum eius eſt, q caueruæ tranſlucent. Gallã tam albam q̃ nigram Martij exitu naſci author eſt Theophraſtus, noctu erumpere uniuerſam, creſcere uno die præter reſinaceã: & ſi occupetur æſtu, areſcere protinus, neq; ad iuſtũ modũ grandeſcere, hoc eſt ut nucleo fabæ magnitudinẽ impleat: nigrã diutius uireſcere, & magnitudinẽ mali nonnunq; capeſſere: galliam nigram ſiue reſinaceã ſine oleo flagrare. Galenus gallas eas ſcribit quę grãdeſcũt fungoſę, à ruſticis uocari omicidas, quaſi aſininas, q̃ ignaue ſint, et minus efficaces. Robur præter fructũ plurima alia gignit. Nã fert et gallę utrũq; genus, & quædam, ut idẽ tradit Theophraſtus, ueluti mora, niſi diſtarent fructu, contumaci duricia, plerunq; nonnulla colis effigiem repræſentantia: interdum, quum perficiũtur, tauri caput imitantia: quæ cum præruptæ dehiſcunt, nucleum oſtendunt oliuæ ſimilem. Naſcuntur & in eo pilulæ nucibus non abſimiles, intus habentes flocculos molles, lucernarum luminibus aptos, qui & probè gallæ nigræ modo flagrent. Fert & aliam cum

capillo

capillo comigeram pilulam, uerno tempore melligeni succi tum gustu tum tactu. Gignũt & alæ ramorũ pilulas sine pediculo sessiles, parte cõ caua adhærẽtes, uersicolores, quæ pro minẽtes quosdã umbilicos uel candicantes, uel dispersa nigrarũ macularũ uarietate nota tos præmonstrẽt, medijs partibus colore cocci rutilantibus, quibus apertis putris inanitas cernitur, aliquãdo pumices. Sed rarò gignit, necnõ è folijs cõuolutas rariores pilulas, cõ pressas, oblõgas, super folijs quoq; tergo adhærẽtes, aquosis intus bullis, candicãtes quæ muscas creant. eæ maturescẽtes tandẽ in gallas occallescẽtes durãtur. Glandes, quæ Græcis balani uocantur, opes fuisse multarũ gentiũ alta etiã pace fructium: necnõ cũ annonæ premeret inopia, arefactas moliri ut farinam, spissariq; in panis usum constat. Quoniam
10 & per Hispanias glans secundis mensis inseritur, dulcior eadẽ in cinere tosta. Cautũ erat lege duodecim tabularũ, ut glandẽ in alienũ fundũ procidẽtẽ liceret colligere. Genera earũ permulta. Distãt fructu, situ, sexu, sapore. nãq; alia fageæ glandi figura, alia quernæ, & alia ilignæ. Sunt & inter se generũ singulorũ differentiæ. Præterea sunt alię syluestres, alię placidiores quæ culta obtinent. Iã etiã in montosis planisq; distant, sicut & sexu mares & fœminæ, itẽ sapore. Dulcissima omniũ fagi, qua obsessos etiã in oppido homines durasse tradunt historię. Fagi glans triangula cute clauditur, muribus gratissima, & ideò animalis eius unà prouentus. glires quoq; saginare proditur. Glandem, quæ propriè intelligatur, ferũt robur, quercus, esculus, cerrus, ilex, suber. Cõtinenť hispido calyce, per genera plus minusúe item cõplectente. Ilicis glãs breuior & gracilior, quã Homerus appellat acylon.
20 masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu atq; grandissima. mox esculo, roboris parua, cerro tristis & horrida, echinato castanearũ modo calyce: sed in querna dulcior molliorque fœminæ, mari spissior, sed maximè commẽdatur latifoliæ. Dissident quoque inter se magnitudine & cutis tenuitate. item alijs subest tunica rubigine scabra: alijs protinus candidum corpus. Probatur & ea, cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapidescũt in duritiam. Præterea alijs ouata, alijs rotũda, alijs acutior figura: sicut & color nigrior, candidiórue, qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus, mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritásque differentiam habet. Glans haliphlœo dictæ rara, & quum tulerit amara, quam præter sues nullum attingit animal, ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant. Glans fagea suem exhilarat, carnem creat leuem, concoctu facilem &
30 stomacho non inutilem. Iligna suem reddit angustam, nitidam, strigosam, grauem: querna diffusam & ponderosissimam, & ipsa glandium dulcissima. Proxima huic cerrea traditur, nec ex alia solidiorem carnem gigni: iligna tẽtari sues, nisi paulatim ministretur, hanc nouissimam cadere. fungosam carnem fieri esculi, roboris, & suberis glandibus. Idæi apud Theophrastum dulcissimam glandem assignant fago: secundam hemendi siue placidæ quam quercum existimant: tertiam latifoliæ ex argumento dictæ: quartã haliphlœo, id est falsicortici: ultimam & amarissimam cerro. Distant magnitudine, figura, colore ut idem tradit. Peculiare tamen fago & falsicortici, quòd ambæ in sexu uirili glandes parte postrema utrinque lapidescunt: alijs ut putamine, alijs in carne ipsa: ideóque detractis lapillis, concaua perinde atque in animalibus relinquuntur. Dulcissimam glandem ferre
40 tradit eam, quam placidã alij quercũ nominant. Glandis caro crusta cõtegitur, succo dulci & melleo. Præfertur omnibus Iberica, ut Varroni placet, glans. seu balanos Theophrasto. Magna arbos, illæsa, consurgit folio myrti, longiore tantum. caudice carnoso, non recto, sed contorto. Fructus putamine unguentarij institores uti solent. est enim odoris iucũdi, sed fructus ipse inutilis, usu cappari proximus. Materies ualida, tam ad alia quædam quàm ad nauigia percõmoda, ea Aegypti est alumna. Gallæ genera permulta: sed principalia diximus duo eius in medicinæ usu præcipua, solidæ, perforatæ. Solida quæ & omphacitis uocatur, parua est, nodosa, pondere ualens, nullo foramine peruia. Aliud genus inoffensæ rotũditatis, leue. Vis omnium siccandi. optima comagena. Excrescentia in corpore tollũt, prosunt fluxionibus gingiuarũ & uuæ, oris exulcerationi medẽtur. Nucleus
50 cõmanducatus dolorẽ sedat, ubi dens cauus infestat impositus. Crematæ carbonibus dũ excandescant, tũ uino, aceto, uel acida muria restinctæ sanguinis proluuiẽ subprimũt. Sistunt menses uuluasq; procidentes, earumq; fluxiones, insidentiũ fotu. Maceratæ aceto uel aqua capillos denigrãt. Tritæ in uino & aqua dysentericis illinuntur, paronychijs ex melle

melle unguibus scabris, pterigijs, ulceribus manãtibus, condylomatis, uulneribus quæ phagedænica uocantur. In uino decoctæ auribus & oculis instillantur. Aduersus eruptiones & panos cum aceto imponuntur. Immaturę ex ijs & aceto potę lienem cõsumunt. In tertrigines & ambusta sanant. Pilulæ roboris ex adipe ursino alopecias capillo replent. Glandes astringendi naturam obtinent, urinã trahunt. Sed deuoratę capiti dolores creãt, inflationesq; patiunt. Auxiliates uescentibus contrà serpentiũ percussus. Duritias intritæ, quas cacoethe uocant, cum salsa axungia sanant, uehementioresq́ue lichenas. Crudæ & intritæ collectiones tollunt. Succus decocti prodest contra toxica cum uaccino lacte potus. Idem pollet & membrana, quę sub calyculo glãdem obducit. In omnibus tam cortex, ꝗ subiecta cortici tunica iuuat cœliacos, dysentericos, sanguinẽ exereantes. Illinitur serpẽtis plagæ. Resistit uenenatorũ ictibus, fluxionibus, suppurationibus. Datur ex uino dysentericis. Tritus uulneribus uuluæ profusioni opportunus subditur ut uellere.

## Genista, Iasminum. Cap. LXXXIIII

G

Enista fruticat ramis herbaceis, scabris, fronde minuta foliatis, flore luteo, apibusq; gratissimo, semine lenticulis haud absimili, quod phasiolorũ modo siliquis innascitur: rami utiliũ usum præstant. Genistam puto uocant, quoniã genu modo flexilis ad nexus sit, uel quia genibus medeatur dolentibus. Flos genistis decerpitur luteus coronis texendis, quas circũseri aluearijs gratissimũ: nanq; cum aluearijs mel eximitur, exitus illini oportet genista trita, ne apes diffugiant. Subeunt in montosa tingendis uestibus nascentes genistæ, per arida loca genistam postulant: eius cum sit satis firmum, tum etiã lentissimum uinculũ. siquidem, cum alia desunt uincula, genistæ firmiter adligant. Serendi tempus uere circa Calendas Martias, sed sicca loca desiderat: circa uineã oportune seritur, quoniam idonea præbet uincula: seritur autẽ semine, quod cũ est natũ, uel defertur bima uiuiradix, uel relicta, cũ id tempus excessit, omnibus annis iuxta terrã segetis more demeti potest. genistã uel semine uel plãtis in pastinato uel etiam sulco deponere oportet: ea uinculi usum præbet. flores apibus gratissimi. Dubitat Plinius an hæc quam Græci authores spartũ appellauere, cũ è genista Asia faciat lina ad retia præcipua, in piscando durantia, frutice madefacto decẽ diebus. Falluntũ qui hãc eandẽ esse cũ spartio cõtendant, quoniã genista folijs scatet minutis: spartion uirgas fundit lõgas sine folijs, ualidas, atq; lẽtas, uinculorũ usu præcipuas, uitibus festucãdis alligãdisq;. Vtraq; folliculos phasiolorũ modo fert, & in ijs semẽ lenticulæ, florẽ, luteũ: sed spartũ uiolæ albæ, genista ferè piso similẽ: seritur, ut Columella tradit, semine, plantulis & uiuiradice. Spartũ spõte nascitur multiplici tunicarum cortice, & quod seri nequeat, proprieq; aridi soli iuncus & terrę uinũ, quia nihil ibi seri aut nasci possit, noxiũ animalibus, præterquã cacuminũ teneritate. Genistę florẽ coronis addidere apibus gratissimum. Spartũ qui uiderunt, iunci genus aculeatũ repræsentant, haud temere alibi ꝗ in Hispania nascens in sterili aridoq; solo, quo nectunt funes & maxime rudẽtes. Sunt qui, ut controuersiam dirimãt, duo statuũt sparti fastigia, unũ quod genistã uocauimus, alterũ quod in Hispania & Aphrica funibus nascatur, lygea potius dictũ ab Athenæo: sed non posse in unũ coire genus multis refragãtibus ultro citroq; scriptis, iã abũde declarauimus. Semẽ in folliculis phasiolorũ modo nascẽs, purgat sequidrachma in aquæ mulsæ quatuor cyathis potu matutino. Ramis cum folijs in aceto maceratis pluribus diebus & tusis succus elicitur, ischiadicis utilis unius cyathi potu: quidã marina aqua macerare malunt & infundere clystere. Perungũtur eodem succo ischiadici addito oleo: quidã ad stranguriã utũtur semine. Genista tusa cũ axungia genua dolentia sanat: calfacit & siccat in altero ordine. Est huic non dissimilis, quã officinæ *genistellam* uocant, Græci quantum aliqui suspicantur ericem, humilior tantum & exilior, colore marini roris & penè folio, flore luteo, semine ruso, quod serpentibus aduersari tradunt. Sed & frondis decocto muliebris natura ad sistendos cursus mẽstruos. Eodẽ alumnis succurrunt poto. Sunt qui hanc esse putant quã Galli *rosmarinum aculeatum* uel potius *iomarinum* appellãt, libanotidis folio, sed rigido ac pungente, cuius floribus pastæ apes improbũ mel cõficiunt: nascitur in arenosis secus uias flore melino. Iasminon uel iosme, etsi ueteribus, ut arbitror, incognitũ fuerit, saltẽ Galliæ græcã tamen subolere uidetur originẽ, quasi dicas odoratam uiolã, aut, ut aliqui interpretantur,

iosmenon

iosmenon potius legentes, apiariam: nanq; ad eius florem aluearibus gratissimũ aduolant
apiũ examina, huius suauitate capta et odoris illecta iucunditate. *ieseminum* uulgo uocatur.
Frutex attollitur procero sambuci caudice, longius reptans flagellis, distinctionesq; &
arũdineos parietes in hortis opere topiario cõuestiens, sed iam apud nos ambulacra hor-
tenses attegias non illepida opacat uenustate. Folium in uiridi nigrans, oblongũ, fastigia-
tum, mucrone languido, magnitudine rosacei, sed angustum, flore candido, præcipuæ su-
auitatis: quem oleo macerant, & tantisper insolant, dum odorem omnem floris oleum
ebiberit, & ad usus tandem recondunt. Sunt è recentioribus qui iasmen uocitant, fortasse
quòd uiolaceũ odorem repręsentet. triaq; iasmini uel iasmes genera cõstituunt: albam co-
10 lore, cæruleam, & in Aegypto luteam, qualẽ in Italia nasci iam audiuimus. hoc uiolæ ge-
nus Persicũ & Parthicũ & omnino peregrinũ uocauerim, longo interuallo ab alba nostra
te uiola, nisi fortassis odore, distans. Vnguentũ tamen ex eo flore conditũ iasminũ & oleũ
iasmelæon & iasme dicitur, quòd Persæ Parthiq; fœtẽtis animæ uirus multitudine ciborũ
& ebrietate natũ, accersita odorum cõmendatione summouent: quę uox admonere quẽ-
piam potest, ex ea ferè uiola cõpositum intelligi, quæ uulgo *ieseminum* uocatur. Mauritanæ
familiæ medici Zambachũ & eius oleum Zambachinũ nominarunt, quod eo in genere
candidũ profert florẽ. Maiore excalfaciendi resiccandiq; dote tradunt pollere, quàm quod lu-
teum in Babylonico agro frequens, uel ceruleũ promat. Adijciunt abscessũ secundo cal-
facere, lentitiã pituitæ frigidis senibus digerere, folia tã humentia quàm arefacta panos & im-
20 petigines tollere, humores discutere frigidos, qui in aliqua corporis parte coierint, destilla-
tionibus opportunos iuuare: uerũ capitis dolorẽ ijs ciere qui calida præditi sunt natura,
quibus etiã odoratu crebriore sanguinẽ naribus elici pollicentur. Non sunt audiendi qui
ieseminum esse leucanthemũ contendunt foliosam, flore candido, abrotoni odore: cũ leu-
canthemo ramuli sint nunquã pauciores duobus, in diuersa tendentes, flos candidus, li-
lio rubro similis, semine nigro, lato ad lẽticulæ dimidiæ figurã, multo tenuiore, radice her-
bacei coloris. Illi frequentes, prælongi, qui topiarias hortorũ fornices, uel testudinatas eo-
rundẽ turriculas aut cõcameratos quoscunq; sinus adoperiunt, ut subtus ambulantes ab
sole possint uindicare. Foliũ in obtusum mucronẽ turbinatũ ex uiridi nigricãs, flos candi-
dus præcipuæ commendationis, quanuis & luteus & cæruleus inueniatur, sed uiribus
30 ignauior.

## Halimus. Cap. LXXXV

HAlimus, ut Dioscorides scribit, in magno nominũ ambitu est, frutex & sepi-
mento uallari idoneus, similis rhamno, sine spinis, folijs oleæ duntaxat latio-
ribus: nascitur in sepibus & maritimis, laudata in cibis, folio instar oleris de-
cocto. Halimõ Latini, ut Plinius ait, aurconẽ uocãt. Cõuoluit se ut hedera.
locis salsis nascitur, salsilaginẽq; præfert. Est & halimon non parui & ipsum
inter authores erroris. Asphodelon appellari halimũ ab Hesiodo quidam falsò interpretã-
tur: qui tamen error à Græcis peruenit ad Latinos, de eo discrepant sententiæ. Alij fruti-
cem esse dicũt densum, candidum, sine spina, folijs oleæ sed mollioribus: coquitur autem
hoc ciborũ gratia. Alij olus maritimũ esse dixerũt, salsum, & inde nomẽ, folijs in rotundi-
40 rate lõgis, laudatũ cibis. Duorũ præterea generũ, syluestre & mitius. Syluestri folia tenuio-
ra, sed maiores effectus. utrunq; prodesse dysentericis & exulceratis cum pane, stomacho
uero ex aceto. Vlceribus uetustis illinitur crudũ, & recentiũ impetus lenire perhibẽt: ac
luxatorũ pedum, item uesicæ dolores. Syluestre in sananda hominum ac pecorum scabie
efficacius addunt: præterea nitorem corpori fieri si fricetur radice ea. semine linguæ sub-
dito sitim nõ sentiri: hoc quoque mandi, & utraq; etiam condiri. Crateuas etiam tertium
genus tradidit longioribus folijs & hirsutioribus, odore cupressi: nasci sub hedera, maxi-
mè prodesse opisthotonicis, contractionibus neruorum, tribus obolis in sextarium aquæ.
Galenus halimum in Cilicia prouenire copiosam: inibiq; folia recentis in cibos recipi &
in usum cõdita seruari scribit. Solinus halimon in Creta nasci tradit, mirabili si credamus
50 effectu, quòd admorsa ea, fames interdiu nulla sentiatur, ut nomen inde inditũ ei sit, quasi famẽ
arceat, propterea nec aspirationem prima litera recipiat. Nam & in authoribus inuenitur
modo afflari, modo nudè scribi. Placet tamen spirinis, quoniam maritimũ olus credatur
& halmyris à salsilagine ab Aetio dicatur. In uiuis apud nos sepibus frequenter frutex,
quem

quem *blanceputam* rura uocant, gustu subacerbo in salsilaginẽ tendente, quare mensis folia cum tenerescunt non essent ingrata, non tamen apud nos sunt edendo, cum prope nimia habeantur olera, facileque in cibos usumq; condita reciperentur. Non me fugit Mauritanis molochia & atriplex marinum uocari, & ab accolis maris per oppida & uicos manualibus fasciculis compositum uænale deferri. Dioscoridi folia decoquuntur ciborum gratia. Radix drachmæ pondere in aqua mulsa pota tormina discutit, rupta, conuulsa mitigat; eadem lactis ubertatem facit.

### Haliphlœos & Hemeris. de Robore Cap. LXXXVI

Aliphlœos, arbor est glandiferarum pessima, cortice atq; caudice crassissimo & plerunq; cauato, fungosoq; Sola corde caret, nec alia putrescit in eo genere, etiã cum uiuit. Quoniã & fulmine frequẽter icitur, quamuis altitudine nõ excellat, ideò neq; ad sacrificia uri fas erat apud Aeoles. Eadẽ ferè semper sterilis, & cũ glandẽ tulerit amara est, quã præter sues nullũ attingat animal, ac ne eæ quidem, cũ aliud pabulum nanciscũtur. Alij haud adeò faciũt amaram, traduntq; in uirili eius sexu glandem parte postrema utrinq; lapidescere. Materies eius ædificijs inutilis est, neq; nõ carboni. Macedones tamẽ eius ligno ad axes usi tradũtur: sed hęc alterius erat generis, eisq; eadẽ cũ ægilope. Haliphlœos, quæ, ut gręco satisfiat uocabulo, falsicortex, aut nõnunquã euthyphlœos, id est recti cortex latinè uerti potest. Theophrasto crassissimus huic codex, & plerũq; cauus ac fistulosus, pessima carboni et materiæ. Breui putresit, quod ex arboris natura euenit, qua de causa & ędificijs dãnatur, & cõcaua inanisq; redditur. Sunt qui corde hãc uolũt carere, & fulminis ictu solã deflagrare, quãuis altitudine non præstet. Aeolũ nõnulli neq; ad sacrificia lignis utunt̃. Hemeris, quã aliqui placidã interpretãtur, roboris genus est, trũco neq; erecto, neq; læui, neq; excelso, sed caudice in orbẽ comoso, contorto, sinuosoq; consurgit multis ramorum alis concaua, glande omniũ maxima & dulci: materie quidem robusta, sed quæ fago sit infirmior. Theophrasto hemeris in orbem comat, torqueturq; in alas, crebro ramorum sinu caua, materies ualida, glans ei post fagũ dulcissima. Sunt qui hanc esse quercum existiment, quam mydion interpretẽtur: quibus facilè accedo, fretus Theophrasti testimonio, qui scriptũ reliquit, eã quæ glandẽ ferat dulcissimã, quibusdã quercũ, alijs hemerida, id est placidã uocan. Cęterũ utriq; eadẽ adscribitur natura, præterquã à Plinio, qui parum diligenter glãdiferarum arborum discrimina obseruasse nonnullis accusatur. Hanc inter quercum & placidã, uel si mauis hemerida, inuenit differentiã, ut in his arboribus, quę maximam ferat glandem, hemeris uocetur, breuior & in orbem comosa, alisq; ramorũ crebro cauata: fortius lignum quercus habeat & incorruptius: ramosa & ipsa, procerior tamen & crassior caudice. Glãdiferas arbores una uoce comprehendi posse latino sermone negat Plinius, quemadmodum dryos græco, uel etiam uetustissima Soronis uoce, quæ Soronico sinui nomen dedit. Quibusdam, ut Theodoro Gazæ, roboris appellatione contineri posse omnia genera uideantur. Sanè dryos uocabulo omne lignum complectuntur, unde gerandryon, quasi uetus dixeris ramale ueteremq; arborẽ. Ergo roboris quaterna genera, quercus, robur, esculus, cerrus, quæ Græcis illis respondeant, hemendi, ægilopi, haliphlœo, platyphyllo, ut sit quercus hemeris, robur haliphlœos, platyphyllos esculus, ægilops cerrus. Theoph. certe agriã dryn appellat, quam nostri robur interpretant̃. Robur tamen quæ Theophrasto agria drys dicitur, licet pro communi glandiferarum genere usurpant, ea tamen Plinio esse uidetur, quam Gallicũ nunc uulgus *chesnam* uocat: ea passim in syluis spectatur, folio latebrarum anfractibus sinuosissimo, glande exigua, materie durissima. Nam & hæc sola præter fructum gallam utriusque generis, & fungos, & plurima alia gignit. Siquidem fert & quædam ueluti mora, ni distarent arida duritie: sed hoc admodum raro. Fert & hoc quod pilon appellant, id pilula est nuci haud absimilis, intus habens lanuginẽ, quasi fungũ lucernarũ luminibus aptũ: nã & sine oleo flagrat sicut galla nigra. Iã aliud producit effigiem colis repręsentans, quod quum fuerit perfectum, tauri caput imitatur, fructu intus nucleis oliuæ simili. Parit & aliam inutilẽ pilulã cũ capillo, tum tactu, tum gustatu, melligeno succo uere inficientem. Creant ad hęc alę ramorum eius pilulas, sine pediculo, sessiles ac uersicolores. Enimuero eminentes quidam umbilici candicant: cætero uarietas

dispergi

dispergitur: media cocci rubore punicant: apertis amata putris & nigricans subest inani-
tas. Profert & rubentem capillum: sed frequentius aquosos nucleos albicãtes & traluci-
dos, quandiu teneri sunt, in quibus & pumices nascuntur, indurescentes gallæ modo, ubi
ad iustum incrementum uenerint. ij folijs à tergo adhærent. Nascuntur è folijs & aliæ cõ-
uolutæ pilulæ, cõpressæ atq; oblongæ in folio rubentes. Fert & robur cachryn: ita uoca-
tur pilula in medicina urendi uim habens, postquam folia cecidere, hyeme durans. Con-
tinet nucleum pineis similem. is crescit hyeme, aperitur uere pilula tota, cadit cum folia
cœperint crescere. Tam multiferum est robur, ut & uiscum & mella pariat, ut author
est Hesiodus: constátque rores melleos è cælo cadẽtes non alijs magis insidere frondibus.
10 Cremari quoque roboris cinerem esse nitrosum manifestum est. Fert boleros suillos gulę
nouissima irritamenta, quæ circa radices gignuntur, quercus probatissimos, robur no-
xios. Promit & ut aliæ glandiferæ, agaricum. est autem fungus candidus, odoratus, anti-
dotis efficax, in summis arboribus nascens, nocte relucens. Signum hoc eius, quòd in te-
nebris decerpitur. De robore, quam Theophrastus agriam dryn appellat, uariant senten-
tiæ: alijs semine, alijs etiam radice quanquam sero, alijs trunco nasci cõtendentibus. Item
alij eam florere putant: alij negant, sed floris loco muscum ędi credũt. Fructificat post au-
tumnum circa Vergilias occidentes, ramos habet inconditos: folia lateribus sinuata, quæ
non ex ramis modo, sed etiam ex caudice pendeant: succum dulcem: crassum corticem
atq; scabrũ, in senecta maximè: radices multas & altas. Porrò reliquæ arbores, ut cœpere
20 cõtinenter germinant, solæ robur, abies atque larix germinatione terna parturiunt, corti-
cemq; inter squamas spargũt, ac deinde rũpunt: ob id trislepri uel trislipi uocatę, hoc est in-
termissariæ, uel trisquamiæ. Roboris cachrys dicta nonnullis amentũ appellatur, de qua
supra diximus. Tardissimè robur cęditur hyeme ineunte, antè cum turget, celerrime cõ-
putrescit. Tempestiuè cæsum neque cariem sentit, sed prædurum & ad cornus similitudi-
nem spissatum edurat, totum enim cordis specimen præfert. Non desunt, qui tempesti-
uum putent uere, cum amentum, id est cachryn suam gerit. Medullam huius inter spissa
commemorãt, melandryon uocatam, æterna in aquis materia, sed dulcibus: mari putre-
scit, contrà quàm magna pars arborum. Hæc tamen & mari utilis, sed nauibus, & ædifi-
cijs quoque cæteris quæ terra obruantur. Carbones è robore annoso & nouello damnãt,
30 media ætas in pretio est. Robur tamen nonnũquam ponderi cedit, nec ut abies & pinus
renititur: sed interdũ frãgitur. Roborea materies in opere difficillima, quòd crispa sit, no-
dosa, conuolutationibusq; perplexa, prædura medulla. Siquidem terrenis principiorum
satietatibus abundans parumq; habens humoris, cum operibus in terrenis obruitur, infi-
nitam trahit æternitatem, ex eo quòd cum tangitur humore, non habens foraminum rari-
tates propter spissitatem, nõ potest in corpore recipere liquorem: sed fugiens ab humore
resistit, & torquetur, & efficit in quibus est operibus ea rimosa: sic robusta ea materies.
Fluuijs & lacubus demersa nulla marcoris tabe conficitur, sed mari putret, macerata con-
ditaq;: quasi dulcibus gaudeat, & salsas horreat aquas, nisi sal humida non sicca à corru-
ptionis uitio uindicet. Cæterum sunt, qui haliphlœi nomine robur putent comprehendi,
40 quod compertum non habeo. nec parua fuit difficultas prodere, quibus Græcis latina cõ-
gruerent. Quidam quatuor supradictis fastigijs duas addidere species, fagum & ilicem,
sed toto genere distant, ut paulopost differemus, ut cognatæ potius quàm cõgeneres sint
habendæ. Sibari qui nunc Thurij dicuntur, quercus fuisse traditur in oppidi conspectu,
fronde perpetua, Varronis testimonio. Theophrastus scriptum reliquit in agro Thurino
ubi urbs Sibaris fuit, perspici quercũ unam nũquam folia dimitteretem, quę nec germina-
re cum alijs, sed ab ortu Caniculæ solita sit. Quercus aqua crescendi, rarum est, quoniam
sata deterior eueniat, dulcissima ei glans post fagum. Macedones, quæ dulcem glandem
producat, etymodryn quasi dicas ueriquercum appellant. Nasci quercus in rubro mari
glandiferas tradunt: nasci quoque in alto propiores terræ Theophrastus prodidit, super
50 lapides atque testas fictiles sine radicibus, sed patellarum modo adhærescentes, folio car-
noso, crasso atque oblongo, myricæ simili, accedentis ad purpuram coloris. Forma ei fle-
xuosa, atque in latitudinem diffusior, ramis breuibus, contortis, spissis. magnitudo arbo-
ris tota paulo sesquipede amplior. Hac mulieribus lanæ tinguntur. Ramis earum annexæ

P pendens

pendent conchæ quædam & cautibus parte ima, ubi millepedes, & aliæ generis eiusdem bestiolę, quodq́; polypi specimen gerit, populantur. Alterã quercũ in mari nascentem refert glandiferã, cuius fructus sit cõmodus. Item alias magnitudine insignes: sed ea naufragis & urinanribus cõperta sunt. In Lusitania profundo mari quercus glandiferas innasci, unde thunni uescãtur, author est Polybius. ob id thunnos qui dicat marinos esse sues, minimè discesserit à uero, ut inquit Athenæus. Carinas nauibus quernas subijci pręcipiunt, maximè triremibus. Abieti aut pino larici uocatæ ferruminari quercus non potest, insociabili natura, q̃ hæc spissa corpore sit, illæ textu raro. Caucis ut est Plinius author, circa duos præcipuè lacus litora ipsa quercus obtinẽt, maxima auiditate nascendi, ut suffossæ fluctibus aut propulsę flatibus, uastas cõplexu radicũ insulas secũ auferant: itaq́; libramento eo stãtes nauigant, ramorũq́; ingentiũ armamẽtis sæpe territa Romanorũ classe noctu, in tocõtra arbores prælio. E glandiferis ciuicas coronas necti mos erat, quę omnibus anteferrẽtur. Ciuica iligna primo fuit, postea placuit ex esculo Ioui sacra. Variatũ et hoc cũ quercu est, ac data quę ubiq; fuerat. Nõ est prętereundũ Alexandri Macedonis inuentũ, seruandæ niuis in scrobes, ubi ea sit, cõiectis è quercu ramis. Saronicũ in Pelopõneso sinũ esse Plinius tradit, olim querno nemore redimitũ, unde ei nomen, ita antiqua Græcia appellãte quercũ. Omnis astringendi uim habet, præsertim interior & subiecta cortici tilia, quæ ligno mẽbranacea cohæret, quinetiã tunica putamini glãdis subiecta. Decoctũ ex ijs datur dysentericis, cœliacis, sanguinẽ excreãtibus. Trita in pesso fœminis fluxione uuluæ laborantibus subditur.

## Hedera. Cap. LXXXVII

H Edera saris omnibus inimica, sepulchra ac muros rumpens, serpentiũ frigori gratissima: quę etsi crescẽdo arborũ magnitudinẽ ęquat, frutices eã tamen sibi uendicatũt, nec sub hedera cõprehenduntur, quę repũt humi, de quibus dicetur in chamæcisso. Plurimas, ut Dioscoridi placet, sigillatim habet differentias, sed summas species omnium generum treis. Candida fructum candidũ fert. Nigrũ nigra uel crocatũ, quã uulgo *dionysiam*, id est bacchicã uocant. Tertia quæ nominatur helix, nullũ parit fructũ, tenuibus sarmentis, folijs paruis, angulosis, concinnioribusq́; Sic excelsarũ tria sunt capita. Citton iuuenẽ Græci fabulantur dũ corã Libero patre saltibus et choreis indulgeret, in terrã fuisse deturbatũ: Tellus Bacchũ magnis honoribus extollens, cognominẽ gentilitiamq́; uiticulã ædidit, iuuenili pullulatu frondenuq́; uirore perpetuo emunitã, quæ tamẽ tripudiorũ modo cõplicita circumflectatur. Hedera, ut Græci prodũt, aquis gaudet. seritur à Calendis Nouẽbribus ad Martias usq;. decoros dabit corymbos, si ternũ conchyliorũ crematorũ cinere conspergatur, aut alumine rigetur. Nigra uertitur in candidam si terra alba madens humore, octo dierũ spatio radicibus infundatur. Dameogeron est author: si hederæ nigræ tres taleolæ in mundo linteo ligatæ filo in amuleti modũ lienosis adpendantur, gestantes infra triduum hoc uitio liberabunr. Nigra francis *lierra* dicitur. hæc ubique per parietes reptat, arboresq́; radicosis amplectitur brachijs, in totum fruticosa. folia primum cum pubescit angulosa, cum plurimum in triangulam faciem exeuntia. uetustiori rotũdantur, pinguia, dura, immortali uirore, flore exili, uitigineo, baccis primũ herbaceis, mox atris, & nõnunquam croceis, longiori pediculo in uuæ modũ dependentibus, sparsioribus racemis nõ in globũ candidæ modo coeuntibus, sed in acinos discretis: radice numerosa, densa, flexuosa, cõtortaq́; ac surculosa, nec admodũ profunda. Hedera ubi occepit sementescere, germen sublime rectũq; agit, sempiterna coma uiret. Ideo huius coronis poetæ utebantur. Hæc sæpe ueteres fulcit macerias, quas tandẽ uincĩetis glutini raptu demolitur. Candida in duplici discrimine, quoniã una fructu tantũ candet, altera folio, quæ corymbis dũtaxat albicat: densus acinus ei & grãdior, racemis in orbem circumactis, qui uocãtur corymbi. Hæc corymbias & Athenis acharnicum irriguum dicitur, ut silentiũ cuius est maior acinus, sed sparsior nigrę modo racemus. Arbores hæc suo cõplexu strangulat, totumq́; humorem exugendo necat: succiq́; largioris haustu, rãta crassitudine coalescit, ut in iustam arborem euadat. Signa eius, folia maxima, atq; latissima mammas erigentis, hoc est germina, quæ sunt cæteris inflexæ, racemi stantes atque subrecti: radicosa huic brachia & maxime ramosa robustaq́;, sed ab ea nigræ. Albæ tamen proprium est, quòd inter media folia emittat brachia, quibus arbores cõplectitur,

& parie

& parietibus obrepit. Muris quoq; pertinacius hæret quàm ut possit abire: ita uiuax est
ut pluribus locis intercisa duret, nec emoriatur: & totidē initia radicum habet, quot bra-
chia, qbus incolumes & solidas arbores ita fugit, ut inopia cibi cōfectę tabescāt. In nigra
alijs acini dulcedo, alijs tāta amaritudo, ut aues nō attingāt. Helix, quā aliqui clauiculā uer
tunt, à cæteris sterilitate distat, quoniā fructū non gignit. Parua hinc folia, angulosa cōcin
nioraq;, lōgis ramorū internodijs, tenuibus uiticulis sine corymbis, infœcūda. Herbarij bi-
fariā nunc nominār: quæ sessilis caduca serpit humi, terrestē uocāt hederā: quæ uero fru-
ticē nacta clauiculatim irrepit, arboreā. Quidā hoc ætatis uitiū putauerunt, primūq; heli-
cē existimant fieri, & postmodū hederā senectute. Quorū error à Theophrasto & Plinio
refellitur, tum q foliū & germen helicis ab hederæ quālibet annosæ, frondibus plurimū
discreper, tum q plures eius differentiæ noscantur, tres potissimū insignes. Herbacea ac
uuēs, quæ plurima est. Altera candido folio. Tertia uersicolor quæ thracia uocatur. Her-
baceæ tenuiora folia in ordinē digesta, densioraq;, in altera diuersa omnia. In uersicolore
alia folijs crebrioribus ac similiter ordinatis densioribusq;, in altera neglectis incōditisq;.
Macularū etiā habitu distāt, sed hæc morosa nimis & anxia Theophrasti discrimina, quā
doquidē ætatis potius q generis discrepantię uideri possunt. Adolescit in longitudinē ma
xime herbacea. Nunc reuertamur ad hederā, cuius mira proditur natura ad experiendas
uini fraudes. Si uas fiat ex ligno eius, uina transfluere ac remanere aquam si qua mixta sit:
quod nobis Cato documētū libello De re rustica dedit. Si uoles, inquit, scire in uinū aqua
addita sit necne: uasculū facito de materia hederacea, uinū quod putabis aquā habere eo-
dē mittito. si dilutū aqua fuerit, uinū effluet, aqua manebit. nā non continet uinū uas hede
raceū. Vsos in funes & armamēta nauiū hedera ueteres, author est Athenęus, quā è Rho
dano petebant ut canabim. Athenienses, ut tradit Pausanias, apud se primum natam he-
derā & Acharnis uico prodijsse testantur. Syluestrē hederā cerui phalangio percussi man
dunt, & eo cibo liberantur, Aelianus est author. Meminit agrestis hederę Columella, cō-
tra papulas equorum, In omnibus tamen exemplaribus agrestis hederæ loco, agrestis her
bæ scriptum inuenitur, quem locum ex ueterinaria restituimus, ubi hæc Columellæ uer-
bo tenus græce leguntur, εἰς θερμότατον ἥλιον ἐλάσας τὸν ἵππον μετὰ ψύκτρας ἐς ξύρον ἀπό-
ξυε, ἄχρις οὗ αἵματος ῥύσις ἐπιγένηται, καὶ τηνικαῦτα λαβὼν κίσσου ῥίζαν ἀγρίου, καὶ θεῖον, πίσσαν
ὑγρὰν, καὶ στυπτηρίαν, καὶ μίξας πάντα καὶ ἀναθερμάνας ἀπόχριε τὰς ψώρας. Qd ad uerbū Colu
mella latinè sic tradidit, Papulę feruētissimo sole usq; eo strigile raduntur, quoad eliciatur san-
guis, tū ex ęquo miscentur radices agrestis hederę, sulfurq;, & pix liquida cū alumine: eo me-
dicamine prędicto uitia curantur. Hęc, uti locus ille Columellę emēdaretur, obiter adiecimus.
Sed res exigit ut nonnihil de duobus primis hederæ fastigijs disseramus. Plinius, ut non-
nullis uidetur, decimosexto libro, Theophrasti fretus authoritate, duo genera eius prima
statuit, marē & fœminā. Maior traditur mas corpore & folio duriore, ac pinguiore, & flo-
re ad purpuram accedēte. Vtriusq; flos similis est rosæ syluestri, nisi q caret odore. Theo-
phrastus sexto stirpiū, ut mendosus habet hoc loco gręcus codex, duo fecit hederæ gene-
ra, marē et fœminā, Quoniā altera maius, durius, pinguiusq; foliū habeat, floremq; ad pur
purā inclinatū: ambobus tamen flores syluestribus rosis pximi, minores, sine odore. Quæ
etsi ita à Theodoro uersa sint, mihi tamē potius de cistho q de hedera tradi uidentur. facilisq;
fuit græcorū librariorū lapsus, qui cisson pro cistho scriptitarūt. parūq; sibi cōstaret Theo
phrastus, qui tertio historiarū trina summatim genera patere declarat, et sequēti sexto duo
tantū genera retulisset, solo sexu discreta. Quotusquisq; florē uidit in hedera rosę syluestri
similē, in mare ad purpurā tēdentē, in fœmina magis ad cādorē: nēpe flos in hedera planè
uitigineus spectatur, exilis admodū, nō inodorus, sed grauē potius spirans odorē. Hæc itaq;
de cistho dicta creduntur, cui sexus uterq; redditur à Dioscoride, flos masculo punicę, fœmi-
nę cādet, uterq; tamē rosaceus, Itē Plinius uigesimoquarto uolumine duo cisthi genera fe
cit discerniculo sexus insignia, flos masculo rosaceus, fœminę albet. Hesychius author est
cisthum fruticē esse cuius sit mas & fœmina. De cistho uerba Theophrasti nō de hedera
fuerant intelligēda, uideturq; uicinitas uocabuli Plinio imposuisse, quē sequutus Theo-
dotus, in eundē errorē collapsus est. In exēplaribus Græcis cisthos legendū non cissos, cū
rosacei flores nusquam inueniantur in hedera, sed prorsus cistho respondeant. Sed de ijs

in mētione eius tractauimus. De hedera Plutarchus dubiū attulit in Symposiacis, An cali
da frigidá ne donaretur natura. Nec ab re, cū in risum fusus Ammonius, demiraretur hūc
fruticē in corollas torqueri, qui suo frigore merū restinguere credatur. Sed caloris multa
noscūtur indicia. Primū baccę uino promiscuæ temulentiā pariūt, igneaq́; ui turbātes cor
pus tentant. Quin & reuulsa hederæ sarmenta nō aliter q̃ ligna ignē experta conflectū se
rūt. Porrò nix subinde multos dies alijs arboribus insidet: uerū hederā celerrime refugit.
Confestim autē eam attingens euanescit, & in ambitu nō nisi caloris munere liquat̃. Sed
longe maximum est argumentum, quod Theophrastus historiæ prodidit, cum Alexan-
der Harpalum iussisset græcanicas arbores Babylonijs hortis inserere, præsertim ut locis
hisce calidissimis igniæstuq́; flagrantibus, umbra lucorum, frondosis stirpium comis, in- 10
commoda caloris propulsarent, solam hederam non comprehendisse tradit. quamuis au-
diens dicto Harpalus, ut in ea regione pangeretur, multum laborauit, & totam impendit
operam: intabuit tamen & prorsus exaruit, quoniam ignea eius natura feruido solo mi-
sceri respueret, non inueniensq́; temperamentum, à priore desciuit ingenio: siquidē exu-
perantię uires destruunt, ideo contraria magis exposcunt. Quod calido gaudet, frigidum
est: quod frigore lætatur, calidum erit. Quinetiam quæ frigore rigent arbores, ob caloris
inopiam imbecillitatémque stirpem deserentis folia dimittunt. Hedera perpetua coma ui
ret, & pingue & calorē lauri aut oliuæ modo seruans. Neque Bacchus, quòd ebrietatem
repręsentaret aut aduersaretur uino, hederam induxit: sed Plutarchi sententia, sicuti amā-
tes uini cum eo carent, hordeaceo potu utuntur: sic anni tempestates imitatus, cum uiti- 20
gineam coronam desideraret, nudámque & frondibus uiduam uitem contemplaretur,
hederæ similitudinem cœpit adamare. Etenim sarmentorum claiculæ ut uiti diuagan-
tur, ultro citróque frondes offunduntur: sed maxime corymbi planè pubescenti uuæ aut
adultæ similes, quendam uitis habitum mentiuntur. Cæterum si quicquam ad temulen-
tiam conferre dicatur hedera, id non caloris ratione fieri fatendum est, cum cutis spiracu-
la laxaret, & merum potius cōcoqueret. Hanc itaque rem controuersam diluit Tryphon
medicus, qui hederam refrigerare & astringere contendit, in quem modum sæpius usur-
pauerat. Ebrietatem ciere hederam uino mixtam it inficias. Siquidem noxam quam præ-
stat bibētibus, temulentiam nemo fatebitur, sed perturbationem mentis, deliriumq́;. qua-
le hyoscyamus, & alia pleraque concitant, mentem ad insaniam mouentia. Sarmenti con 30
torsio huic uernacula, non contra naturam, ut lignis ignem expertis, quæ curuari solent,
calore natiuum humorem depascente, quòd congenitus calor & nutrit & auget: sed po
tius hæc flexura humilitásque pumila, frigori uel imbecillitati ferenda est accepta, quæ
maxime ijs in uitijs patet. Complexum, fulturam, adminiculumq́; desiderant, quæ sese nō
possunt erigere penuria caloris caduca. Nix uero colliquescens profluit propter frondiū
humorem. Siquidem aqua restinguit & incidit fungosam niuis laxitatem, quæ nō aliud
est quàm exiguarum densarumq́; bullarum congestus. quare frigidis asperginosisque lo-
cis, citius quàm sole illustratis, niues colliquatæ funduntur. Nec immortalis hederæ co-
ma caloris, frigorisúe noscitur argumentum, cum myrtus, quæ in frigidorum classem as-
seritur, perpetuo uireat. Empedocles spiraculorum meatuumq́; quandam mediocritatem 40
causatur, quæ nutrimentum æqualiter eliciāt, & humidi iacturam resarciant. Sed cùr he-
dera in Babylonia non uixerit, id causæ non fuit calor, sed magis reclamās frigus, contra-
riam non ferens regionis conditionem: cuius cælum tam graue ac æstuosum offundi tra-
dunt, ut utres aquæ plenos quibus indormiscant negotiatores, exiccans exhauriat. Hede-
ram calidam & siccam esse Theophrastus prodidit. Galenus contrarijs uiribus constare,
nempe quæ nonnihil habeat astringentiæ quæ terrestris & frigida demonstratur: & acri-
moniam possidet, quam esse calidam testatur gustus. Odit calores, & frigus adamat he-
dera. quare feruidis minus potest prouenire è germinibus suis quàm primum radices di-
mittit, omnium maxime uiuax, siue arbores scandens amplexáue perstringat, seu subiens
ima per terram uagetur, semper tamen aliquid quærit in quod incubet, quo uelut admini 50
culo fungatur. Etiam quod est mirabile, uisam esse in cornibus cerui Theophrastus po-
steritatis memoriæ mandauit. Prosilientes undique surculis radiculas spargit, facile pro-
reptans: suo perstrictu uel umbra noxam arboribus infert, pabulum eisdem summouet.

insixa

infixa quoque rapit, omnium quæ arboribus hærent molestissima: nam cum frondem ui-
rêat sempiterna, proinde copiosum desiderat alimentum, & cum polleat uiribus, undi-
que allicit ad sese: cum arborum summa complectitur, penitus eas exiccat. Omnia gene-
ra eius astringunt, urinam ciunt potu, capitis dolorem sedant præcipuè cerebro, conti-
nentiq; membranæ utiliter mollibus impositis folijs, cum aceto & rosaceo tritis. illinun-
tur autem fronti, & decocto eorum fouetur os, caputq; perungitur. heni pota & illita pro
sunt. Decoquuntur & contra horrores febrium eruptionesq; pituitæ, aut in uino teruntur.
Illinuntur decocta in uino omnium ulcerū generi, etiam si cacoethe sint: sed natura om-
nium in medicina anceps. mētem turbat & caput purgat largius pota. neruis intus nocet,
10 eisdē adhibita foris. Corymbi poti uel illiti lienem sanant, item socineri trahunt & men-
ses appositi. succus hederæ tædia narium & grauεolentiam emēdat. item infusus naribus
caput purgat, efficacius addito nitro. Infunditur etiam purulentis auribus aut dolentibus
cum oleo. Cicatricibus decorē reddit. Acini ex alba tetni in aceto mulso poti tineas pel-
lunt: in qua curatione uentri quoque imposuisse eos utile est. Hederæ baccis auri coloris
uiginti in uini sextario tritis, ita ut terni cyathi potentur, aquam quæ cutem subierit per u-
rinam educit. acini qui croci succū habent præsumpti potu, à crapula tutos præstant. He-
deræ nigræ candidiores corymbi poti, steriles etiā uiros faciunt. Erasistratus acinos quin-
que tritos in oleo rosaceo, calfactosque cortice punico instillauit dentium dolori à contra
ria aure. denigrant capillum corymbi. Flos cuiuscunque generis trium digitorum carptu,
20 dysentericos, & aluum etiam emendat in uino austero bis die potus: ambustis illinitur uti
liter cum cera. lachrima hederæ psilothrum est, phthiriasimq; tollit. Radicis succus in ace-
to potus contra phalangia prodest. Tradunt huius quoque ligni uase splenicos biben-
tes sanari. Sunt qui incidant, eoque utuntur ad erosos dentes: frangiq; adfirmant, proxi-
mis cera munitis ne lædantur. Acinos aliqui ferunt, mox comburunt illinentes ambusta,
perfusa prius aqua calida. Gummi etiam in hedera quærunt, quod ex aceto dentibus uti-
lissimum promittunt. Natura omnium, ut testatur Dioscorides, astrictoria est & acris, ner
uos tētans. Flos trium digitorum carptu aquam intercutem emendat, in uino bis die po-
tus. ambustis utiliter illinitur subactus cum cera. Recentia folia ex aceto cocta uel cruda
cum pane detrita lienibus medentur. Foliorum & acinorum succus cum irino unguen-
30 to, melle, aut nitro, naribus infunditur contra ueteres capitis dolores, is caput cum aceto
& rosaceo magno usu fouet. purulentis auribus aut dolentibus pro remedio cum oleo de
mittitur. Nigræ hederæ succus & corymbi eiusdem epoti corpus infirmant, torpidósque
reddunt sensus, mentem turbant largius sumpti. Acini quinque triti calfactiq; in punico
cortice cum rosaceo, si ab aure contraria instillentur, dentium dolorem discutiunt. capil-
lum denigrant illiti corymbi. Folia in uino decocta illinuntur omniū ulcerum generi, etiā
si cacoethe sint. uitia cutis in facie & ambusta sanant, uti supradictum est, decocta. menses
trahunt triti & subditi corymbi. ijdem à purgationibus poti drachmæ pondere, fœminas
steriles faciunt. Pediculi foliorum madefacti melle uuluisque inditi, menstrua & partus
expellunt. instillatus succus grauεolentiam nariū, & putrilagines emendat & sanitatē re-
40 stituit. Lachrima hederæ psilothrum est, illitu pediculos necat. succus radicis in aceto po-
tus contra phalangia prodest.

Ilex. Cap. LXXXVIII

Lex quæ Græcis prinos dicitur, arbos est roboris magnitudine & folio, ue-
rum minori aculeatóque, cortice etiam læuiori, materie spissa ac robusta, glā
1 doso fructu, sed pusillo: radice multiplici in altum acta. Ilex perpetua coma
frondet, fructumq; tardissimè perficit, fructificat tamen post Vergiliarū oc-
casum. Arcades anno perficere putant, simul enim antecedentem fructum
nouus occupat, propterea à nonnullis in bifcrarū censu reponitur. Arbor Theophrasto
magna prosilit, si solum adipiscatur idoneum: folio roboris, uerū minore, aculeato, cortice
50 læuiore: radice multiplici, ut sylvestri altissima, glādulosô fructu, sed glans ipsa pusilla est:
ueterē nouus præuenit, nā serò maturescit: quā ob rē bifera à nonnullis existimatur. Fert
& præter glandē granū quoddā puniceū. Sua hec sunt, hyphear & uiscū in ramis ut aliena
sufunet, à septentrione uiscū, à meridie hyphear. quapropter quaternos parit fructus, bi-

nos peculiares, binos alienos. Ilicis germinatio in uere prouenit. Folia lateribus sinuata cõsidunt, indecidua. Mõtibus lætatur, in planis nasci recusat. Medulla prædura & spissa, qua ualuarũ sumptuosarum cardines facere solent artifices, faciundósque architecti præcipiunt medulla, quã cor nonnulli uocitant. Honos ilici ad axes plaustrorũ, & iuga lyrarũ psalteriorũq;. Materies spissa & robusta, sed quæ frangatᷣ & dissiliat sponte sua: ob id Pericles Bœotios dixit ilicibus similes, ut est apud Aristotelẽ, quoniã ipsi se intestinis discordijs conficerent. Hanc & aquifoliã & aquifoliũ uocari puto. Verũ ilex est gemina ut Columellæ placet, minor apibus quæsita, & prolixior, omnibus improbata maleficio. Omnes (inquit Plinius) roboris dotes ilex solo prouocat cocco. granũ hoc, primo seu species, frutices paruos aquifoliȩ ilicis: quisquilium uocant, pensionem alterã tributi pauperibus Hispaniæ donati. Sic ilicis duo genera apud nos inueniũtur, cocciferum in duplici discrimine, minus, quod nunc Gallia uocat *scarlatum*, in Narbonensi prouincia frequens, ubi rusticis *uermilionum* dicitur, frutice patuo, exilibus ramis, & aculeato folio: grano quo diuites lanæ pretioso illuminentur succo: aspectu coloris gratissimo, in rosis micãre, cui nec musteo nec senescẽn uires. anniculo succus ad pigmẽta languidus, quadrimo euanidus. Colos Imperatorijs dicatus paludamẽtis, iam barbaro notior quàm latino aut græco nomine, quũ Mauritanis granũ *quermes* nominetur, inde *quermesinus*, nobis *carmesinus*, qui quisquilio rutilet colos, uocetur: sed *scarlati* nomen à latino immutatis literis uidetur oriundũ, de quo in coccinei grani mentione fuerit differendum. Alterius maius, perpetua fronde uirens in iustam arborẽ prosilit, cum sibi cõmodam nactũ est humũ, caudice læui, folio pũgentis aculei per ambitũ armato, bacca punicea. folia nõ dimittir, sed glandẽ nullam fert. Hac pleræq; syluæ Galliarum scatent: sed in multis locis tam pumila arbos, tamq; crescẽdi pigra, ut ad frutices potius sit referenda. Vulgus gallicũ *hous* aut *housson* nominat, rusticis non ignotum, qui sæpe spinarum iniuriam experiuntur. Quod si non fuerit generis aquifoliæ ilicis, parum tamen aut nihil differre uidetur. Subscribũt iudicio nostro permulti studio & doctrina insignes. Sed glandifera ilex Gallijs est rarior, quàm ut sæpe cõspiciatur. Sata tamen in hortis apud nos glande creuit, cingente robusteam frondem spinarum uallo. Nec me clam est cratægum uel crategona aquifolium in Italia authore Plinio uocari. Non tamen simile ueri fuerit esse ilicem aquifoliam, cum à nullo folium ei reddatur aculeatũ. Theophrasto neq; arbos est magna neque crassa, ligno robusto, uersicolore, flauo, cortice læui, folijs mespili, hoc est promissis: uerum longitudine ac latitudine maiori, nec ad hunc modũ serratis: fructu plurimũ rotundo, qui maturescens siccatur nigrescitq;: gustu & succo mespili, fereq; ut uerbis utar Theophrasti, syluestris mespilus fuerit. Satis de hoc in cratægonis mentione disseruimus. Theodorus aquifoliũ intellexit, quã Theophrastus agriam siue ariam appellat, sempiternæ frondis arborem, inter robur & ilicem mediam. Sunt qui smilacem aquifoliã interpretentur haud ferendo errore. nam Arcades arborẽ faciunt ilici similem, folio tamẽ non aculeato, molli, profundo, materie soluta & in opere tenera. Phellodryn ijdẽ Arcades nuncupant arborẽ inter robur & ilicẽ mediæ naturæ, & aliud esse negant quàm ilicem fœminam: ut ilex ubi deficit, utantur hac in carpentarijs præcipuè fabricis, quod & Lacedæmone faciunt & Elide. Dores agrestem eam appellant. Lignum intus quàm ilici candidius, sed fuluius quàm robori: materia quoque durior, sed quàm ilici solutior, in opere colore ligni decorticati. foliũ ambabus simile: sed iligno maius & querno minus. Speciosior medulla quàm ilicis. Fructus minimis glandibus æqualis, acylon uocatur: quemadmodũ & iligneus, nã balanos siue glans robori propria tribuitur. Plinius contrà q; Theophrastus phellodryn uidetur eandẽ existimasse cum subere, qui scriptũ sic reliquit. Sunt qui suber ilicem fœminã uocent, atque ubi non nascitur ilex, pro ea subere utuntur in carpentarijs præcipuè fabricis, ut circa Elin & Lacedæmonem, quæ uerbo tenus ad phellodryn Theophrastus retulit. Plinio hæc suber minima arbor, glans pessima, rara, cortex tantũ in fructu, præcrassus, ac renascens, atque etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vsus eius in anchoralibus maximè nauium, piscantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno fœminarum calceatu. quamobrem mulieres non infacetè Græci cortices arborum appellant. Nec in Italia tota nascitur, aut in Gallia omnino. Sic uidetur Plinius suber à phellodry distinxisse. Sed phellon &

lon & phellodryn eandem fuisse arborem quæ à robore & subere tanquam utroque parente nomen traxisset: quasi dicas suberiquercum. Theophrasto suber arbor caudicola, admodum procera, sine multis ramis: ligno robusto, cortice præcrasso & aspero in senectute, qui ut in picea rumpatur: sed grandioribus fragmentis: folio fraxini, longiore, perpetuo, nec caduco, fructu aquifoliæ glandoso. Corticem solent detrahere, ne deterior fiat arbor, qui triennio pòst subnascitur. Familiaris erat arbor Theophrasti temporibus, Pyrenicæ simulacra è subere dijs sacitata: sed successit in eius locū palma. Suber in Gallijs cortice quàm reliquo arboris habitu nobilior, hāc *liegium* à leuitate ut puto, quod extet aquis nec obruatur, Franci hodie uocant, hyberno crepidarum calciatu percelebrem, quo & sutores & ueteramentarij soleas aduersum frigora muniunt. Non ignotus piscatoribus cortex, qui uerriculorum alis, ne sidant aut in profundum trahantur, appendere solent. Qui arborem per Hispanias uiderunt, hac mihi facie repræsentarunt, humilem, parumque ramigeram, folio ilicis aculeato, tristi glande, cortice præcrasso, & multis inanitatibus fistuloso, quem ad usus detrahunt. Sed fortisan Pyrenicis insignior auctu, procerior que fauente cœli statu consurgit. Ilici pares quercu redduntur uires cortex radice detractus tantisper in aqua coctus dum eliquescens intabescat, capillos denigrat, cimolia creta ante tepurgatos. trita folia tumores discutiunt, & imbecillas parteis firmant. Suberis cortex tritus ex aqua calda potus sanguinem ex utralibet parte fluentem sistit. Eiusdem cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

## Iuglans nux. Cap. XC

Vglans Græcis caryon basilicon, id est regia nux, interdum persica, euboicaque, Gallis *noterus* dicta, notior est quàm ut repræsentari debeat, quum sit arbos prægrandis multis prælongisque nixa radicibus, procero caudice, multis summatim ramis ingenuibus brachiato, ad binum ternum ue cubitorum complexus sæpius crassescente: cortice hiulco, & in timas altas dehiscente, frōdibus latis, oblongis, è iucūdo grauitet subolētibus, patulaque iaculantibus umbrā & insalubrē, per autumnū deciduis. uerni tēporis initio ueluti quodā gestiēte foliorū cōceptu, panicula prælōga, callo squamatim cōpactili protracta ordine nucis pineæ protuberat, de hisce itaque flauescens statim que frondē facere cœpit, nutans caducaque prolabit. Tum super amenti huius pediculū flos erūpit, torideque caliculacea tegumēta quot flores petiolo cōtrahuntur, singulisque his singulæ includuntur nuces, duplici protectæ munimēto, pulminato primū calice, mox ligneo putamine, quot modis & fœtus in patēte, hoc est utriculo uentreque. quæ causa eas fecit (ut est uerisimilius) nuptijs religiosas, partu tot modis munito que quod cadēdo tripudiū sonitum'ue faciant elidendo uirginum puellarū clamore. Nux itaque multis occulitur inuolucris, calloso primum herbaceoque cortice, quam gulioca m dicunt: hinc compactili carinatum loculo, mox tenui tunica, quæ nauci ut quidam uolunt nominetur. Crispi intus nuclei quadripartito digestuns, lignosa intercedēte membrana. Differētia generum in putamine duro, fragili'ue & tenui & crasso, loculoso & simplici. Solum hoc pomū natura copacili clausit operimēto. Nāque sunt bifidæ putaminū carinæ, nucleorumque illis quadripartita distinctio, lignea intercursante mēbrana. Transtulere iuglandem reges è Perside, ob id regiæ nuces & persicæ nominantur. Caryon uero Græcis à capitis grauedine uocatam ambigit nemo, & arborum ipsarum foliorumque uires in cerebrum penetrant, hocque in cibis earum nuclei minori momento faciunt. Aquas odere iuglandes, frigonsque cupidæ. Montibus quoque lætantur. germināt pòst afflatū Fauonij, non cacuminibus ut maxima pars arborū, sed lateribus impulso priore pullulo, qua forma & caudices toti, & prægrādes rami crescunt: quorū germina in foliorum unū procumbūt, quòd desit initiū unde germen erūpat. Inferiore sui parte fertiliores sunt iuglādes. Seruntur nuces porrectæ cōmissuris iacētibus, à Calendis Martijs ad Idus easdē. Cariē uetustatemque non sentit iuglans: quare materies eius ampla, nigricās, undatimque crispa. Mensis & utensilibus lautis dicatur, usuque ad tectorū opus. Sed frangi se sonitu prænūciat, ita ut præsentire homines possint: quod in Antādro cōtigisse, omnesque è balineis terrefactos profugisse traditū est. Sed mirū est quod proditur, quercū & iuglandē tam pertinaci odio dissidere, ut iuxta nucē iuglandē depacta moriatur, quū mutari in quercū senio nōnulli tradāt. Iuglandium umbra

umbra fatis quibusq; non nutrix sed nouerca est, & quæcunq; attigerit, non dubiè uenenum. Stillicidij quoq; ratione nocet, quòd frondis proiectu ita diffunditur, ut per ipsam non defluant imbres, sæuaq; stilla est. Iuglans, ut Damogeron est author, nucibus suis eo more quo amygdala seritur, & eisdem mensibus: item auulsione & uiuiradice. Amat loca sicca. Frigidis potius q̃ calidiorib. gaudet. Sed nux quam positurus es, melior adolescet, si pueri impubis uel nondum experti Venerem urina quinq; diebus maceraueris, quod & amygdalis commendatur. Cinis iugiter uel caudici uel radicibus offusus, & teneritudinem adfert, & fragiliorẽ nuclei carnem efficit. Lętior fiet, si sæpius transferatur, aut si quis arbori cuprinum clauum, aut ligneum palum imprimat, qui ad medullam usq; penetret. Si quis terebro per medullam arborem traijciat, atq; foramini parem ulmeum adigat cuneum, nodosam duritiem nux exuet. Ea fructum non amittet, si uerbasci radicem, uel coccinium è sterquilinio pannum amuleti uice suspendat. Posteritatis memoriæ mandarunt rei rusticæ periti, neq; iuglãdem, neq; resiniferas arbores, nullo insitionis inter se aut cum alijs pignore iungi posse, ita ut iuglans alteram non admittat arborem, aut suum etiam surculum, respuens si pangatur, nullo fœderis nexu coalescit. Sed ij planè, ut Damogeronti placet, à ueritate defecerunt, experientiaq; docuit iuglandis resinosæ terebintho aut pistacio insitum comprehendisse, & in grandiorem sua sorte arborem euasisse. Terebinthus & iuglãs surculũ pistacij recipiunt, qui conceptus persępe conualuit: et licet forsitan non facile coeat, nõ ideo tamen id habendum neglectui, si res nõ semper suũ sortiatur effectum. Sunt qui hoc insitionis utantur genere. nucẽ obruũt, & ubi adoleuerit, bimam aut trimã radicitus eruunt, radiciq; surculum iuxta carnẽ insigunt, & iterũ terræ religant. Alij ramulum anniculũ legũt & inuertunt, insitũq; diligenter uiminib. obligant. Nuces nudas & sine putaminibus ædẽt iuglãdes, ut pollicet̃ Africanus, si fractis utrinq; carinis, integer nucleus illęsa prorsus carne, lana uel uitigineis folijs recentib. aut platani frondibus obuoluatur, quo minus à formicis enucleatus erodatur fructus: dein terrę mandetur. Hoc idẽ Florentinus asserit. Si tarentinam nucẽ, siue quod idẽ est, suis operimentis spoliatam facere uolueris, solam nucis carnẽ uellere ꝑpter formicas inuolutam, in seminario debebis obruere quod in amygdalis quoq; uenturũ promittit: sed cinis scrobibus aspergatur. Democritus scriptũ reliquit, si quispiam ieiunus seorsum lẽtis grana mãdat, atq; dum adhuc mansum in ore uersat, quum flore pubet iuglans, ramum demordeat, arbor persica distabescet. Item si flagrans igni lentis granũ radicibus imprimat̃, aut si in traiectã terebro arborẽ puerile lotiũ indatur, aut si quis iuxta ablaqueatã radicem dictamnum, fabas, uel pannum menstruo sanguine mulieris imbutum deponat, arborẽ ariditate tabida conficiet. Omnis aũt nux primum unam radicem mittit, & simplici stilo prorepit: cũ ad scrobis solum radix peruenit, duritia humi coercita recuruatur, & ex summo duorum ramorum ambas radices emittit. Tarentinam nucem facere hoc etiam modo poteris. In quo scrobe destinaueris nucẽ serere, in eo terram minutam pro modo semipedis ponito, ibiq; semen ferulę repangito: cum ferula fuerit enata, eam findito, & in medulla eius sine putamine nucem abscondito, & ita obruito. In frigidis locis bima, in calidis trima transferri debet. Sũt qui pridie q̃ sint posituri iuglandem aqua simplici macetẽt. Pangũt aũt transuersam, ut in latus, id est carinam ipsam figatur in terra. Cacumen ipsum cum ponitur nux, in Aquilonis partem dirigitur. Lapis subter aut testa deponitur, ne radicem simplicem mittat, sed repercussa respergat. Radices plantarum in eo genere sectionem horrent: fimo bubulo ima planta tingi, sed magis cinere respergi gaudet, ne stercoris aduratur calore. Cineris conspersus creditur teneritudinem & fructus densitatem adferre. Altis delectatur scrobibus, & interualla desiderat maiora, quoniam stillicidijs foliorum suorum proximis uel sui generis officit arboribus. Si senectæ uitio cauetur, longus canalis à summo trunco ad imum debet excludi: sic beneficio solis & uenti diffiantur & durescunt, quæ in marcorem transibant. Arcebitur hiantis cauernæ uitium, si frequẽter ablaqueetur. Si nodosa uel prædura nux gignatur, cortex in orbẽ uulnerãdus, ut noxium exigat humorẽ. Tradunt si ferentẽ iam arborẽ in tarentinam uelis mutare, lixiuio per annũ cõtinentem ter mense rigandam. Cortex exutus in nuce maturitatis argumentũ est, quo spoliata iam tẽpestiuitatem fatet̃. Seruantur iuglandes uel paleis obrutæ, uel arena, uel folijs suis aridis, uel arca ligno suo

facta

facta cõclusæ, uel immissæ cæpis, quibus hanc uicissitudinem reddunt, ut acredinẽ tollãt. Expertum produnt, si uirides nuces tantum putaminibus suis liberę demergantur melle, post annũ uirides inueniri: ipsumq; mel ita medicabile fieri, ut ex eo facta potio faucibus & arterijs medeatur. Diphilus Siphnius ita de ijs proditum reliquit. Iuglandes nuces capitis dolores cient, & reliquis cibis emergentes innatant. Recentes sic suis membranis castratæ, ut omnino candicent, meliorem succum creant, furno torrefactæ paucam suppeditãt alimoniam. Atheniensis Mnesitheus Euboicas nuces coctu difficiles esse tradit, & flatus parere: si tamen à stomacho uictæ coquãtur, uescentes exhilarat sagina, strigososq; ad crassitiem reducit. Persicæ nuces, ut Diocles est author, non minus castaneis dolores capi-
10 tis mouẽt, sed plus alimonij sumministrant. Torrefactæ minus corpori negociũ facessunt: ex melle aluum trahunt: latæ in eo genere spiritus plures excitant. Innocentiores tam tostæ quàm coctæ crudis. Mnesitheus Atheniensis præcipit nuces omnes tam persicas seu regias, quàm auellanas, non nisi feruorem ignis expertas edi, præter amygdalas uirides si quidem oleoso constant humore, qui ignis beneficio discutitur. Nam uel pingues & oleaginæ sentiuntur, uel acerbę & duræ. ijs ignis oleacitatem depascit, illis acerbitatem, duritiam mediocris mollit. Heraclides Tarentinus petere solebat, si nuces prima mẽsa uel summo cibo iam ferè cœnatis obijci ut bellaria debeant, quæ in pleraq; Asia Græciaq; præponuntur. Si postremo cibo uti mos est, offerantur, huius gratia, ut bibendi desiderium inuitent, & potus auiditatem moliantur, distento iam cibis uentre, interaneisq; refertis, insinu-
20 atæ deturbãtis potus impetu nuces, inflationes cient, & spiritus excitant, cibosq; corruptionis labe uitiant: quòd insita sit quædam enatandi facultas, quæ coctioni parum cedat, unde cruditates oriantur, & alui moueantur deiectiones. Tinguntur cortice iuglandium lanæ, & capillus rufatur. primùm prodeuntibus id compertũ, infectis tractatu manibus. An fuerit in Italia Catonis æuo, non constat, quoniam græcas nominat, quas quidam in iuglandium genere seruãt. Adijciunt præterea auellanas, & galbas, prænestinas, quas maximè probat, & conditas ollis in terra uirides seruari iubet. Postea thasiæ & albenses celebrari cœpere. Sed Tarentinarum duo genera, fragili putamine ac duro, quæ sunt amplissimæ & minimè rotundæ, quas à frangendi mora, moracias & moracillas sunt qui uocent: præterea molluscæ putamen rumpentes. Sunt qui honori nomen interpretẽtur, & Iouis
30 glandem esse dicunt. Sunt qui à iuuando & glande dictam existimẽt. Iuglans, ut Caius libro de uerborum significatione refert, arbor dicta perinde ac Iouis glans. nam id arboris genus nuces habet, quæ sunt suauiore sapore quàm glans. hũc fructũ antiqui illi, qui egregium glandiq; similem, ipsamq; arborẽ deo dignam existimabant, Iouis glandẽ appellauerunt, quæ nunc literis interlisis iuglans nominatur: siue quasi diuglans, ut Cloatius est author. Veruntamen dios balanos castaneam Theophrasto Dioscoridiq; significat. Porrò eandem esse nucem persicam, regiã, iuglandem, fatebitur qui bonos authores euoluerit. Persicam, quòd è Perside primum ad nos sit cõuecta: regiã, quòd à regibus translata sit. Sed indicio sunt gręca uocabula. Optimũ quippe earum genus persicũ atq; basilicon: hęc fuere prima nomina. Cæterũ in eo genere quæ mollior sit, & putamẽ frãgat, mollusca di-
40 citur: ut tarentina, quæ nuda cortice, uel molli ac fragili putamine prodeat. Cuius faciundæ rationẽ Columella docuit. à Tatẽto, quòd Sabinorum ligua molle designat, unde Tarentinos dictos putat Varro, quod Horatius confirmat molle Tarentũ appellãs. Sic nux tarentina dicitur quæ ita mollis est, ut attrectata statim frangatur. Quapropter apertè Macrobius hallucinatur, qui persicum uulgo dictum, molluscam nucẽ esse putat, Sueuij hominis doctissimi testimonio fretus, in idyllio quod inscribit̃ Moretũ: qui ut inquit (de hortulano loquit̃ moretũ faciẽte) inter ea quæ eò mittit, hoc pomũ tradit mittẽdũ ijs uerbis.

Admisce tu Acca basilicis hæc nunc,
Partim persica: quod nomen sic deniq; fertur,
Propterea quòd qui quondam cum rege potenti
50 Nomine Alexandro Magno fera prælia bello
In Persas retulere suo. Post inde reuentum,
Hoc genus arboris in prælatis finibus graijs

Disseue-

Diſſeuere, nouos fructus mortalibus dantes.

Moluſca hæc nux eſt, ne quis forte inſcius erret.

Sed ij numeri nihil aliud uolunt, quàm perſicas nuces baſilicis, hoc eſt regijs ut congeneres non alienas eſſe miſcendas, quòd earum in moreto conſortia non reſpuant: nomenque perſicis inditum refert, quòd cum eo bello quod aduerſus Perſas à regibus geſtum eſt, eæ ad amplos Græcorum fines delatæ, ſatu nouos & inuiſos antea fructus hominibus hinc redeuntibus dedere: inde baſilicæ ſiue regiæ & perſicę nuces, quòd à regibus à Perſide poſt finitum bellum fuerint primum deuectæ. Moluſcam eandem dici nucem aſſerit idem Sueuius, niſi quis ueritatis ſurdus uelit aberrare. Quapropter hæc uerba in Macrobium facile poſſunt retorqueri. Sed erroris cauſa fuit, quòd ipſe putauerit idem eſſe malum perſicum, & nucem perſicam. quod tãtum abeſſe à uero conſtat, ut nihil plus ueritati reclamare uideatur, quanquam utrunque nationis ſuæ referat cognomen. Acca nucem moluſcam hyemis tempus ait inuidere, quod de malo perſico non poteſt audiri, quãdo plurima uis eius exitu autũni & ineunte hyeme reperitur: quare perſica nux quæ & moluſca dicitur, iuglãdium eſſe generis euidentius, quàm latius probari deſideret. Sed nux Græca hæc intelligi debet, quæ & amygdala dicitur, quod Cloatius teſtatur inquiens: Nux græca amygdala eſt. Sed de hac re latius in eius mentione diſſeruimus. Plinius conſulatem uirum audiuit biferas iuglandes nuces ſe habere profitentem. Non ſunt ſilentio prætereunda, quæ faciẽ parentis ſuccũque adoptionis exhibent, appellata ab utroque nucipерſica, quæ & Martialis hoc diſticho commendauit,

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,

Nunc in adoptiuis perſica ſola ſumus.

Nanque nucipерſica arbos eſt humilis, præcocis perſici proceritate, folio amygdalæ, ſed maiori: flore puniceo. Pomum emicat uiride, carnoſum, ſucculentũ, nulla exterius lanugine pubeſcens, medio inter iuglandem & perſicum malũ ſapore, dura intus & ſcabra nuce in qua nucleus qualis amygdalis aut perſicis pomis. Matureſcit autũni exitu, diutiusque perſicis ætatem prorogat, non tam celeriter marceſcens, ſed multo nuce fugacius eſt. Iucũdo placet ſapore, leuiter ſubamato atque innocenti guſtu. Scatent hac arbore Galliarũ plerique tractus, ruta noſtra *preſiconucem*, aut potius curtato nomine *peſconucem* uocãt. Ea ſoboles mediam inter utrunque progenitorem naturam ut ſpero contraxit: attulitque inſitionis ut arbitror, diligentia, aut ſatorum miſtio nouũ adulterij genus, ita ut ex amygdalo ſeu nuce gręca & perſico progenies inuiſa prioribus ſeculis exoriretur, utriuſque parentis ingenium referens, & effigiem ſimul adoptans. hoc eſt malum quod foris ęmula facie perſicũ pomum mentitur, intus dulcem amygdalam & facie & guſtu repræſentat, ipſum recte uterque parens amygdaloperſicum nominabit. Nuces iuglandes quas alijs regias, alijs perſicas nuncupari diximus, recẽtes iucundiores ſunt. Siccæ noxiores, ſtomacho inutiles, biliofæ, difficiles concoctu, dolorẽ capitis inferẽtes. Tuſſientibus inimicæ, ſed uomituris ieiunis aptæ. Præſumptæ cum ruta & ficis uenena hebetant. Item aduerſantur cepis, leniuntque earum ſaporem: & quo quis plures edent: eo facilius latas uẽtris tineas pellit. Mammarũ inflammationi, abſceſſibus, luxatiſque imponuntur cum exiguo melle & ruta: cum cepa autem et ſale & melle canis hominiſque morſui. Cũ cortice ſuo crematæ & umbilico admotæ diſcutiunt tormina. Putamẽ combuſtum rtitumque in oleo & uino, infantium, capite perunctо nutrit capillum, & ad alopecias eo ſic utuntur. Nucleorum crematorũ cinis ex uino ſubtet inditus, fœminarum purgationes cohibet, & quæ peruеteres ſunt nuces, gangrǽnis & carbunculis medentur: item ægilopijs & ſugillatis. Areas capitis breui momento replent pilo, commanducati, & protinus ex ore impoſiti nuclei. Cortex iuglãdium lichenum uitio & dyſentericis prodeſt. Recentes ſtomacho nimis infenſæ, gratioreſque: ideo alliatis induntur ad domandam acrimoniam. Liuores illitu rapiunt. Nucleus eſui in teneſmo ad extrahendam pituitam. Fertur qui ieiunus ſumpſerit duas nuces ſiccas, & totidem ficos cum rutæ folijs uiginti ſimul tritis, addito ſalis grano, nullum uenenum illo die nociturũ. Contra rabioſi quoque canis morſus nuclei à ieiuno homine commanducati, illitique, præſenti remedio eſſe dicuntur. Nucibus tuſis oleum exprimitur.

Iuniperus

## Iuniperus. Cap. XC

Vniperum Græci arceuthon, Galli *geneurum* nominant. Arbor est duorũ generum, nempe maior & minor, cortice membraneo, & qui sponte rumpatur: materie fulua, odorata, ex qua manet liquor thuris odorẽ atq; colorem æmulans. Coma uiret perpetua, spinaq; potius quàm folio sed herbacca uestitur, sine flore ceruleis baccis: in summa, cedro penè similis tũ effigie, tum natura. Montes amat, in planisq; nasci recusat. Pleriq; colles in Gallia, mõtiumq; iuga iunipero pubescũt. Germinat uere, quamquam serius fructificet. Auctu facillima, sed admodum serotina, cum fructũ tardissime omnium reddat. Cæterũ annua habetur, nouusq; fructus in ea cum autumno pendet, recensq; ueterem occupat, sic baccis subnascẽtibus, quę biennio hæreant. Quare solam arborum fructus suos ad bimatum prorogare uolunt, qui ne maturescant quidem, sed decerpantur & aliquandiu conditi seruentur: & si in arbore relinquantur, marcescant. Iuniperi duo genera quidam constituunt, unum quod florem ædat, nec fructificet: alterũ quòd protinus fructum, ut præcidua poma fici, præmonstret, nec tamen floreat. Macedones ne ullum quidem promere florem arbitrantur. Vtrumq; montium cacuminibus & algentibus locis prouenit, uerum non in excelsum emicat. Cedro non absimilis traditur, folio tantum creduntur distare. Iunipero simplicius ac mollius assignatur: cedro acutum, spinosum, durum, excelsiorq; quàm cedrus nasci, ac procerius adolescere conspicitur. Alij nominum ambage posthabita, utranq; cedrum (inquit Theophrastus) appellant. Quę tamen propriè sit cedrus, oxy additione oxycedrum, id est acutã cedrũ malunt uocare. nodosæ ambæ, frequentibus alis cauæ, materie tortuosa: sed in iunipero spissiore, parua, cum cæsa fuerit celeriter putrescẽte: cedro æterna, corde referta, nullamq; sentiẽs cariẽ. Iuniperi baccæ nigræ, gustu astringentes, acerbæ, ingustabiles, durãtes in annũ, nec prius deciduæ quàm subnascantur aliæ. Arcades baccas in ea ternas eodẽ haberi tẽpore confirmant, anni proximè exacti nondũ maturas, & tertij ante pręsentem iam maturas atq; gustabiles, ternas nouas & recẽtes demõstrãt. Cedro odoratior bacca, flaua hilaris perpulchraq;, baccarũ myrti magnitudine, gustu suauis & esculenta, cætera ambæ persimiles. Satyrus utrãq; sibi à rusticis allatã refert, cupresso proximas, scabriore tãtũ cortice. Radices raræ ac solutæ ambabus, summa telluris cute dispersæ hærent: saxosa sequũtur & lapidosam humũ quærũt, frigidis & algentib. gaudẽt. Materia iuniperi fabricis cõueniẽs tã futuris sub dio, q̃ terra obruendis. Duo apud nos genera inueniunt̃ montibus uernacula, Vnũ pumilũ, humile, sessilibus in terra ramulis, alijs parum se ad humo attollẽtibus, quibus spina pro folio est, radicibus summo cespite fusis, baccis primum uirẽtibus, deinde per maturitatẽ nigris: caducas noua semper occupat. Alterũ altius adolescit, caudice procero, cortice fragili, nec difficulter fatiscerite, ligno fuluo, odorato: ramis latioribus aculeorũ aceruo stipatis, baccis alteri cõsimilibus. Vtriusq; facies horrida & spinis pungẽtibus minax, cum uirẽs præsertim ignibus dicatur, crepitat & nõ iniucundũ fumũ exputt, qui odoris suauitate grassantia pestilentiæ contagia depellat, & sæuientẽ eluat perniciẽ. Rami & caudices nõ illepidè topiarias hortorũ uites, & celebres attegias fulciũt. Humor in iunipero ad lachrymæ modũ concrescit, qui crematus nidorẽ odore thuri non cedentẽ expirat. Sunt è recentioribus Græcis, qui tradant æstiuis tẽporibus arborẽ quam iuniperum appellent, lachrymã sudare, quæ caloris officio durata coeat in gũmi. Hoc peculiari regionis uocabulo *uernix* dicitur primum cum metitur candido splẽdescit colore, senescẽs luteũ cõtrahit, nimia senecta in rufum degenerat colorẽ: in quo genere probat̃, quicquid claro nitore reluceat. Habet̃ & facticiũ quoddã, quod hoc sincero, & oleo quod pressum lini semẽ remisit, conflatur. Eo infectiui colores aliquantũ imbuti sic tingũtur, ut pertinacius hæreãt, q̃ deleri facilè possint: eisdẽ superiecta eius farina nitorẽ cõciliat. Mauritanæ factionis autores arborẽ quãdã terris quas incolũt Christiani familiarẽ scribũt, quæ liquorẽ fundat, durescentẽ in gũmi, sed succino minus durũ concrescentẽ. Cæterũ arboris quæ hac manet lachryma, facies non exprimitur, uernicis nomine tãtum nobilis. Calfacit, exsiccat secũdo recessu, nõnihil amaritudinis paucæ resipit. Ructẽ naribus sanguinẽ sistit, si ex cãdido oui liquore trita tẽporibus & frõti perlinat̃. Eadem uomitionẽ ex polline thuris & oui albo excepta supprimit. Item profluẽtem firmat aluũ cũ eisdem illita. Stomachum in biliosos

in biliosos uomitus effusum, deuorata in ouo sorbili polenta eius cohibet, cruentásq; alui proluuiem retinet. Destillationes suspendit suffitæ nidor, arcetq; ne præcipites ad ima decumbant. Pituitam, quæ in stomacho aut intestinis coijt, digerit. Humorem etiam coercet, qui pernix à cerebro deuoluitur. Tineas, & cætera uētris animalia necat. Vliginosos fistularum sinus indita resiccat. Menstruos cõtinet cursus. grauedini suffitus eius auxiliatur. Hiantibus manuum & pedum rimis illitu succurrit. & in summa, succini pollet uiribus, sed paulo efficacioribus: quæ si desit, duplo pondere in uicem substituitur. Porrò nõ est ignorandum (ne scioli qui facile nomenclationũ aucupio quo potiri nequeunt capti, pro re salutari uenenum præbeant) autores Arabis familiæ pro uernice re salubri sandaracham usurpasse, quæ Græcis exitiale sit medicamentũ. Vide, in quantis uita periculis hoc nominum dissidio uersetur, præclareq; cum humano genere actum esset, si seplasiarij institores sua lingua contenti, non defecissent ad Mauritanam factionem, cum longè priores sint Græci, à quorum fontibus hausisse quicquid habet euidētius est, quàm ut dici mereatur. Si uernicis uocabulo medicinæ studiosi in re tam ancipiti uterentur, res omni periclitationis suspitione uacaret. hæc defunctoriè & obiter monuimus. Nanq; uernicis nomenclatio nulli non hodie nationi cognita est, seculo tamen Dioscoridis & Galeni non uenerat uernix in usum, nisi succini nomine, cui & dotibus naturæ & uiribus uicina est. Sed φ uernix cõcreta sit iuniperi lachrima, indicio est odor in attritu & suffitu iuniperum redolens, accensaq; statim deflagrat: & si naturam eius admoto igni tentare libeat, succenditur alitq; flammam, iuniperum odore repræsentantem, quæ postmodum in gũmi rursum lentescat. Iuniperus excalfacit, extenuat, cedro assimilis. Et duo genera, altera maior, altera minor. Vtraq; accensa serpentes fugat. Semen stomachi, pectoris, lateris doloribus utile: inflationes, tormina, languoresq; discutit. Tusses concoquit & duritias. Bibitur contra serpentes. Vrinas cit. Aluum & uentris tumores sistit baccis ex nigro uino potis. Datur conuulsis, ruptis, & strangulatibus uuluæ. Ischiadicis pilulis quaternis in uino albo bibitur. Illinitur & oculis in epiphoris. Sunt qui perungant corpus semine in serpentiũ metu. Folia acri polletu ingenio: proinde tam ipsa, quàm ipsorum succus illinitur, bibiturq; contra uiperæ morsus. Ramēta ligni pota necant. Corticis cinete lepras exterunt. Excalfacit & siccat ordine tertio iuniperus.

Laburnum. Iouis barba, arbor. Larix. Cap. XCI

Aburnum arbor Alpina, nec ut inquit Plinius, uulgo nota, dura & candida materia, cuius florē cubitalem longitudine apes non attingunt. odit aquas, nec nisi in siccis prouenit. Horret & aquas, quæ appellatur Iouis barba, arbor opere topiario tonsilis, & in rotunditatem spissa, folio argenteo. Nascitur in siccis, humida omnino fugiens. Hanc nonnulli esse contendunt, quã Theophrastus diosporon, id est sementē Iouis, sic enim apud Athenæum citantē in Dipnosophistis eundem authorem legimus. Alij diospyron, id est, ut nonnulli uertunt, Iouis flammam: alij Iouis triticum malunt interpretari. Quod si ita est, fructum profectò habet ceraso similem, duro intus nucleo. nec plura de diosporo apud Theophrastum, & sectatorem eius Athenæum inuenimus. Arbor extat Parisijs in peristylio sacrarum ædium diuæ Genouefæ, in orbem tonsili uenustate comãs, ramis in rotunditatē expatiantibus: pomo cerasi rubro, osse intus præduro. an tamen diosporos fuerit, asserere non ausim, cum pauca admodum de ea sint prodita, quibus facilè colligi possit diosporon esse. Iam de latice disserendum nobis est. Larix, siue ut alij, larex, arbor est magna, piceæ similis, crassior, læuiorq; cortice, folio uilloso, pingui & denso, mollíq; flexu, materie præstanti, rubēte, odore acri. Hinc erumpit nonnihil liquoris melleo colore atq; lento, uirosi & nunquam durescentis. Lignum eius ferè ignibus inuictum, neq; flagrat, neq; in carbones recidit. Vitruuio arbor est, folijs similibus pini, cuius materies prolixa, tractabilis ad intestinum opus non minus quàm sapinea. Habet resinam liquidam, mellis Attici colore, quare etiam medetur phthisicis. Larix, ut idem inquit, non est notus, nisi municipibus, qui sunt circa ripã fluminis Padi, & littora maris Adriatici. non solum ab succi amaritate à carie aut tinea nõ nocetur: sed & flammam ex igni nõ recipit, nec ipse per se potest ardere, nisi uti saxum in fornace ad calcem coquendam alijs lignis uratur: nec tamen tum flammam recipit, nec

carbonem

carbonem remittit, sed longo spatio tardè comburitur, ꝙ est minima ignis & aeris è principijs temperatura. Humore autem & terreno, materia spissè solidata, non habent spatia foraminum quà possit ignis penetrare: rejcitq; eius uim, nec patitur ab eo cito lædi: propterq; pondus ab aqua non sustinetur, sed cum portatur, aut in nauibus aut supra abiegnas rates collocatur. Ea autem materies quemadmodũ sit inuenta, sic licet cognoscere. Diuus Cæsar cum exercitũ habuisset circa Alpes, imperauissetq; municipijs præstare commeatus, ibiq; castellum esset munitum, quod uocaretur Larignum, tũc qui in eo fuerunt naturali munitione confisi, noluerunt imperio parere. Itaq; iussit Imperator, copias admoueri: erat autem ante castelli portam ex hac materia alternis trabibus transuersis uti pyra, in-
10 ter se cõposita altè, ut posset de summo sudibus & lapidibus accedentes repellere. Tunc uerò, cũ animaduersum est alia eos tela præter sudes non habere, neq; posse longius à muro propter pondus iaculari, imperatum est fasciculos ex uirgis alligatos & faces ardentes ad eam munitionem accedentes mittere, itaq; celeriter milites congesserunt. Postq; flamma circa illam materiam uirgas comprehendisset ad cælum sublata, fecit opinionem ut uideretur iam tota moles cõcidisse. Cum autem per se extincta esset & requieta, turrisq; intacta apparuisset, admiratus Cæsar iussit extra telorũ missionem eos circũuallari. Itaq; timore coacti oppidani cum se dedidissent, quæsitũ unde essent ea ligna quæ ab igni non læderentur. tum demonstrauerunt eas arbores, quarum in his locis maximæ sunt copiæ. Et hæc uerò larigna materies per Padum solet deportari ad municipia quæ sunt in ea regio-
20 ne, maximaq; habetur utilitas, ut tabulæ in subgrundijs circũ insulas collocatæ, ab incendiorum periculo ædificia liberẽt: ꝙ eæ nec flammam nec carbonẽ possint recipere, uel facere. Hæc uerbosius ꝗ par esset forsitan sum prosecutus, sed non parũ ad laricis cognitionem facere mihi uidentur. Credunt nõnulli Theophrastum pityos nomine laricem comprehendisse, nec à picea quouis modo disiunxisse, cui tam germana foret, ut etiã à peritis uix discerni possit. nam situs idem qui piceæ in montibus, eadem facies, materia præstantior longè, incorrupta uis, emori cõtumax, rubẽs præterea & odore acrior: nec ardet, nec carbonem facit, nec alio modo ignis ui consumitur ꝗ lapides, cum cętera quę picem & resinam fundunt, accensa fuligine immodica carbonem repente expuunt, cum eruptionis crepitu, eiaculanturq; longè. Plusculũ hinc erũpit liquoris, melleo colore atq; lẽtore, num-
30 quam durescentis. E ramis eius panicularum modo nucamenta non dependent, ueluti piceæ. Vtraque perpetuò uiret, nec facilè discernuntur in fronde, etiam à peritis: tanta est natalium mistura. Cæterum altior est larix, crassior, ac læuior cortice, folio uillosior, pinguior & densior, molliorq; flexu. Piceæ rariora sicciorаq; folia & tenuiora ac magis algentia, totaq; horridior est & perfusa resina. Larix ustis radicibus non repullulat, sic istæ Romano discernunt iudicio. Theophrasto larex cũ tantũ dicta est uernacula municipibus riparum Padi, uel forsitan incognita, uel pinus ambage comprehensa creditur. quapropter anceps Theodorus pityn nunc laricem, nunc piceam uertit. Larix mõtes amat, nec ei decidunt folia, mucrone pungẽtia: nullo exhilaratur flore, nec natales ue pomorũ recursus annuos uersicolori nuncio promittit. Intermittit tripartitò, ac terna germina ædit, ideò in-
40 ter squamas corticem spargit. Succisæ larici diu defluit humor, omnium arborũ altissimæ ac rectissimæ. tardissimè cariem & uetustatem sentit, eam tamen in marinis nauibus obnoxiam teredini tradunt, pondusq; ualidissimè etiam trãsuersum positam sustinere. Mirum quod Plinius de ostẽtosa laricis magnitudine prodit. Quippe sibi uisam huius arboris trabem pedes centum uiginti longitudinis, crassam æqualiter duos, quo intelligebatur, ut inquit, uix credibilis reliqua altitudo, fastigiũ ad cacumen æstimantibus. Hanc arborum amplissimam ad hoc æui propter miraculum Tiberius Cæsar in ponte Naumachiario exposuerat, durauitq; ad Neronis principis amphitheatrum. Nascitur in larice fœmina, quam Græci uocant ægida, mellei coloris: densum hoc lignum est, medullæ proximum, in ueteribus arboribus prouenens. Sunt ex eo pictonæ tabellæ atq; codicilli immortali penè ma-
50 terie, nullisq; fissili rimis. Laricis morbus est ut tæda fiat. Larigna resina tussi efficax habetur. pollet contra uiscerum ulcera. Folia cum piceæ fronde trita ex aceto cocta dentium dolori prosunt. cinis corticum intertrigini & ambustis medetur. dein epotus aluum sistit, urinam ciet, uuluas suffitu corrigit.

## Laurus. Cap. XCIX

LAurus etiã hoc nomine plebi nobilis, Græcia daphnen appellat. Daphnen hæc comitatur historia à græcis rei rusticæ authoribus tradita, quæ fabuloso uerborum inuolucro nonnihil etiam ueri prætendit. Formosissimam Ladonis fluuij filiam Apollo deperibat, dat operam ut ea tanquam amasia potiretur. ab eo tandem capta, matrem precatur Tellurẽ, ut se in suum reciperet gremium. Subscribens uotis Tellus, confestim arborem ædidit. Re conspecta deterritus Apollo, arborem gẽtili uirginis nomine donauit, & uulso ramo sese coronauit: fuitq́ diuinationis signum arbos, idq́ non incõgruum. Quippe puellam sapientiam appellent, facultas oraculi dãdi ab sapiẽtia proficiscitur: quòd plena sit ignis arbos. Apollo ignis ipse utpote sol, unde lemures & laruas odit, & si qua laurus astiterit, eminus abiguntur in fugam fusi. Porrò qui eam in uaticinijs cremant, prædictionis rationem creduntur iniuisse. Laurum tradunt secundã ualetudinem adferre. proinde folia principibus à populo & caricę prima die Ianuarij mensis donabantur. Quippe cum nec sacer morbus, nec malus genius negotium exhiberet, ubi laurus adfuisset. Quemadmodum nemo icitur fulmine, ubi & ficus & laurus assideant. Quoniã &, ut aiunt, Romæ palatium Daphnæ, à lauri cognomento fuit appellitatũ. Præterea Latinum cõmemorãt Circæ filium & socerum Aeneæ, anteq̃ illuc Aeneas aduentasset, arcem condidisse, inibiq́ laurum inuenisse: acropolim, id est arcem nominãt ueteres regum tabernaculũ, quod munitionis securitatisq́ gratia summis urbium cacuminibus sit extructum. sed ad rem redeamus. Laurus læui cortice ac tenui uestitur: spargit radices obliquas, inæquales, quæ suapte natura nõ recto tramite progrediantur. perpetua frondet coma, caudice procero, pingui succo scatẽte, nodis perquã paucis. Fert uuam tam fœcunda q̃ sterilis, sed copiosius sterilis, quam marem aliqui uocant. Fœcunda baccifera, carne in nucleo concepta. Germinat post Fauonium, sed latere germen citat. quapropter celeriter & senescit & cariem experitur. Algẽtes frigidosq́ tractus, ut quæ calida sit, aspernat̃: nasci tam semine quàm auulsione contendunt, siquis sublatis surculis serat. Crebras deponere lauros non plus nouenis pedibus distantes præcipiunt, sed facile degenerãt, nec suum seruant colorem, adeò ut fructus è rubro niger eueniat, sicut in Antandro notatum est. Vsus ad baculos & scipiones, quibus & perpulchris & leuibus nutans caducaq́ senectus innitatur. Quintilius inseri posse tradit lauros mutuo, item sorbo & fraxino. Diophanes baccas suadet legi circa Decembres Calendas, seri uero post Martias Idus, uiui radices transferri mense octobri. Addit eugeniam, id est illustrem Romanis dici, uiuis sepibus quæ uitiarium ambiant, idoneam. Laurus pluribus seritur modis. Baccæ mense Ianuario Aquilonis afflatu siccante leguntur, expanduntur q́ raræ, ne calefiant aceruo. Postea quidam fimo ad serendum paratas urina madefaciũt. alij in qualo pedibus in profluente deculcant, donec auferatur cutis, alioquin uligo infestat nec patitur nasci. In sulco repastinato palmi altitudine uicenæ ferè aceruatim ponuntur mense Martio: eædẽ & propagine seruntur. Triumphalis talca tantũ, augusta & baccalis pluribus modis: ab occasu Aquilę ad occasum Sagittæ seri iubent. Laurus triumphis proprie dicatur, ianitrix Cæsarũ Pontificumq́, quæ sola & domos exornat, & ante limina excubat. Multa lauri genera tradunt. Delphica æquali colore, uiridior, maximis baccis atq́ è uiridi rubentibus, dicta quòd ea uictores Delphi coronari solebant, ut triumphantes Romæ, quo & triumphalem uocabant ad Cæsaris Augusti tempora, ut mox dicetur. Cypria folio breui, nigro, per margines imbricato crispatur. Postea accessere genera, tinus, quam laurum syluestrem aliqui intelligunt, nõnulli sui generis arborem. differt colore, q bacca ei cærulea sit. Accessit & regia, quæ cœpit augusta appellari, amplissima & arbore & folio, baccis gustatu nõ aspero. Aliqui negãt eandem esse, & suum genus regię faciũt, quæ longioribus latioribusq́ folijs conspiciatur. Iidem baccaliam alteri assignant generi, eamq́ dicunt, quæ uulgatissima est, baccarumq́ fertilissima. Sterilem uero earum triumphalem, q ea putent triumphantes usos, à Cæsare Augusto reiecta delphica. Sterilem & laurum esse perhibent, quæ missa sit è cælo eidem Cæsari, altitudine minima, folio crispo ac breui, rara inuentu. Accedit in topiario opere quæ taxa dicitur, iucũdissima, excrescente in medio folio paruula ueluti lacinia folij. Habetur & spadonia mira opacitatis patientia, nanq;

tia. nanq; quantalibet sub umbra solũ implet. Mustax folio maximo flaccidoq; albicat, appellata q; mustaceis subijceret. Delphicam Aelianus è Thessalia Delphos translatam, ab ipsis Tempe scribit, tum cum Apollo draconẽ sagittis cõfodit. Eandẽ Lactantius grãmaticus tripodẽ quoq; uocari dicit, quoniã ut ait, radices ternas habeat. Apollini dicata, propter triplicẽ uim diuinationis, præteritorũ, præsentiũ, futurorũ. Extra colũnas Herculis in mari nascit frutex, folio laureo, qui eiectus in pumicẽ transfigurat. In Heroo sinu parte aquis extante lapidea est, similis tamẽ uirẽti, magnitudo frutici bipedalis. in mari quoq; rubro uiuere cã adfirmãt. Notatũ est in antiquis, nullũ genus lauri in Corsica fuisse, quod nunc satũ ibi prouenit. Laurũ ramo seri posse constat, etsi ueteribus dubitatũ sit. Manu satarum receptarumq; in domos arborũ, fulmine sola nõ icitur. ignes abdicat salis modo crepitu. Pacifeta uictoriarum sempet index, lætitiæ semper nuncia, ideo militum arma, Pontificum domos, fasces Imperatorum decorat. quod Ouidius non tacuit cum cecinit.

Arbor eris certè dixit mea: semper habebunt
Te coma, te citharæ, te nostræ laure pharetræ.
Tu ducibus lætis aderis, cum læta triumphum
Vox canet, & longas uisent capitolia pompas.
Postibus augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis, mediamq; tuebere quercum.
Vtq; meum intonsis caput est iuuenile capillis,
Tu quoq; perpetuos semper gere frondis honores.

Tiberium principem tonãte cœlo coronari ca solitũ ferunt, cõtra fulminũ metus. In profanis usibus pollui laurũ fas non erat, ut ne propitiandis quidem numinibus accẽdi ex ijs altaria aræ ue debebant. Apollini dicata laurus, ut olea Mineruę. In Iouis tanẽ gremio deponebatur, quoties lætitiã uictoria noua attulerat: id nõ quia perpetuò uiret, nec quia pacifera est, præferenda utiq; myrto & olea, sed quia spectatissima in monte Parnaso. Ideo etiã grata semper Apollini, assuetis eò dona mittere iam & regibus Romanis, teste, ut tradunt, Lucio Bruto, qui lauriferam tellurem illam est osculatus ex responso. Adhibebatur quoq; purificationibus. Testatũq; sit obiter & ramo eam seri, quoniã dubitauere Democritus & Theophrastus. Vnius arborũ latina lingua nomen imponitur uiris. Folia lauro nõ decidunt. proxime Fauoniũ germinat. Laurus pleraq; gignit, uuas suas maximè sterilis, ob idq; mas à quibusdã existimatur. Frigus inimicũ lauro natura fecerat, sed in Olympo copiosior nulla est. Circa Bosphorum Cimmeriũ omni modo laborauit Mithridates & cæteri incolę, sacrorũ certè causa, laurũ habere, sed non potuit impetrari à solo, ut hanc tanq; alienam aduenamq; nutriret, nec ullo cælũ modo flecti potuit, quãq; & arbores punicæ ibi abundant. Si lauro teratur hedera, laurumq; terat eadem, ignis excutietur itaq; teritur lignũ ligno, flãmamq; concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi uel foliorum facillimè conceptũ, exploratores hos usus in castris & pastores repererũt. In Ponto circa Heracleã laurus erat, ut prodiderunt literarũ monumentis, quæ tumulũ regis Bebrycum interfecti tegebat, quam uocabant insanã, quoniã siquid ex ea decerptũ inferat nauibus, iurgia fiãt donec abijciatur. Rubigo quidem maxima segetũ pestis abigitur lauri ramis in aruo defixis, transitq; in earũ folia ex aruis. Palumbes, graculi, merulæ, lauri folio annuum fastidiũ purganr. Fit & oleũ ex ea admisto druparũ oleo. Quidam è baccis exprimũt tantum: alij folijs modo: alij folia & corticẽ baccarũ: necnõ styracem addũt, aliosq; odores. Optima ad id latifolia, syluestris, nigra baccis. Laurus excalfactoriam naturam habet emollientemq;. itaq; decoctũ prodest insidentiũ uuluis, uesicæq; uitijs cõuenit. Viride folium leniter substringit, tritum illitu uesparũ, crabronũ & apum ictibus, item serpẽtium uenenis resistit. Inflãmationes omneis cum pane & polenta mitigat. Prodest mẽsibus fœminarum cum oleo coctũ. Cõmanducata per triduũ terna folia liberant à tussi. Quæ tenera sunt trita, collectionibus oculorũ cum ruta, testiũ cum rosaceo, capitis doloribus cũ irino auxiliantur. Eadem suspirijs cum melle trita cõmendant. Pota uomitiones mouent.

Cortex radicis calculos rumpu, grauidis ipse cauendus, enecãs partus. Iocineri prodest, tribus obolis in uino odorato potus. Baccæ, quæ daphnides Græcis nominantur, magis q; folia calfaciunt. Cum melle uel passo tabescentibus prosunt, eodem modo & omnibus

thoracis rheumatiſmis. nã & excoquũt pituitã & extrahũt. Aduerſus ſcorpiones ex uino bibuntur. Vitiligines emaculant: epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines & ulcera capitis manantia, & furfures tollunt. cutis pruriginẽ baccarum ſuccus emendat. Auriũ dolori & grauitati inſtillatur cum uino uetere ac roſaceo: & ſtrepitum, cum eædem ſonãt, coercet. Perunctos eo fugiunt uenenata omnia. Prodeſt & contra uenenatorũ ictus potus. Lauri eius, maximè quæ tenuiora folia habet, baccæ cum uino ſerpẽtibus, araneis, & ſcorpionibus aduerſanẽ. Ex oleo linunẽ lieni, iocineri, gãgrẽnis cum melle. & in fatigatione etiam aut perfrictiõe, ſucco eo perungi, nitro adiecto, prodeſt. Sunt qui celeritati partus multũ conferre putent, radice acetabuli menſura pota in aqua, efficacius recentẽ quàm aridam. Quidam aduerſus ſcorpionũ ictus decẽ baccas dari iubent potui, itẽ in remedio iacentis uuæ, quadrantẽ pondo baccarũ foliorum'ue decoqui, in aquæ ſextarijs tribus ad tertias, eamq́; calidam gargarizare. Laurus delphicæ trita olfactaq́; ſubinde peſtilentiæ cõtagia cohibẽt, tanto magis ſi urãẽ. Oleum è delphica ad cerata, perfrictiones, diſcutiẽda neruorũ uitia, laxandos lateris dolores, febresq́; frigidas utile eſt. Item ad aurium dolorẽ in cortice punici tepefactũ. Folia ad ternas aquæ partes decocta, uuã gargarizatu cohibẽt. Alui dolores inteſtinorũq́; finiunt. Tenerrima ex ijs trita in uino papulas pruritusq́; noctibus illita delent. Proximè ualent cætera lauri genera. Ex lauri baccis oleũ conficietur hoc modo. Baccas lauri quàm plurimas maturitate turgentes in aqua callida diſcoquere facies, & ubi diu ferbuerint, olei quod ex ſe dimiſerint, ſupernatãtis undam, pennis leniter cogẽtibus, in uaſa transfundes.

## Lentiſcus. Cap. XCIII

Entiſcus à Græcis ſchinos uocata, arbor eſt roboris magnitudine, ſorbi folio, terebinthi odore, acinis ſylueſtris punicę rubentibus, ubi maturuerint nigris, tãtiſper dũ coquunẽ rufis. Fertur & alia iunipero ſimilis. Plinius quoq́; uideẽ præter Chiam aliud genus nouiſſe, lentiſcũ Italicã dicens. Ea tradiẽ folio piſtacij, ſed minore, per extremitatẽ rubẽte, in ſummo ſiliquæ piſorũ, ſed corniculi modo intortæ, in quibus reſina odoris iucundi cõtineẽ. Fructus ſabuci ſpecie in racemis depẽdet, qui in initio rubet, poſtea nigreſcit. Romæ audio demonſtrari in ruderibus, monumẽtisq́; folliculis inanibus & deformibus, quibus cõfractis culices euolent frequẽtes. Dioſcorides folia dulcis radicis & lentiſci cõſimilia fecit. Ter anno floret, & coma pubet perpetua: qua in re ſententia Ciceronis ſubſignatur, id atteſtante eius carmine.

Iam uero ſemper uiridis ſemperq́; grauata
Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu:
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Reſinam ubiq́; ſudat, maſtichen uerò dictã in Chio tantũ inſula ferè. Arborum ſucco manantium, quæ picẽ reſinamq́; ferant, in Oriente optimã tenuiſſimamq́; poſt terebinthum lentiſci fundunt, quam & maſticẽ uocant. Baccam etiã profert, ubi cura quoq́; lentiſco adhibebaẽ, ne quid nõ hominis uictui natum eſſe uideaẽ. Reſina lentiſcina in Chio maſtice eſt. Importatur & ex India quadã è ſpina maſtiche, item ex Arabia, lamam uocant. Sed ex Aſia Græciaq́; ueræ quàm ſimillima. Theophraſtus ixinam ſpinam reddere maſticẽ autor eſt. Ex lentiſco Chia gummi modo naſciẽ nigra & candida. Ex Ponto quoq́; uenit bituminis ſimilior. Laudatiſſima Chia candida. Galenus duo genera colligit, nigrã & candidam, nigram Aegyptiam, candidam Chiam uocari prodens. Ex Aegyptia unguentum aut oleum fieri ſolere negat. Diligentiores nigram quæ in Ponto bitumini ſimilis gigniẽ pici ad uaſa uino cõdendo miſcebant. Lentiſci baccas ſchinides appellauit Hippocrates. Maſtiche Plinio adulteraẽ ut thura, Dioſcoridi thure & reſina. Lauditiſſima inter oẽs Chia, cãdida. Maſtichen caldam eſſe cum humore quodam prodidit Aetius. Iis auxiliatur quibus lenta coijt pituita pituitoſum exigit humorẽ, ſi quis quaternum ſextularum põdere deuorarit. hoc modo ſumpta, alui deiectionẽ molitur. prodeſt refrictionibus ſtomachi nõ indita modo, ſed foris quoq́; illita. Idem oleum ex ea factũ præſtat. Lentiſci & arbores, & cortex, & ſemẽ aſtringendi naturã habent: lachryma urinam ciet, aluum ſiſtũt. Decoctum eorum ulceribus quæ ſerpunt, fotu auxiliatur. Illinitur & in humidis & igni ſacro. gingiuas utiliter collutt. Folia dentibus in dolore atteruntur, mobiles decocti iure proluuntur. capillũ tingũt. Tenera inflãmatis oculis illitu ſunt auxilio. Lachryma ſedis uitijs prodeſt

cum quid

cum quid ſiccari excalfieri'ue ſit opus. Exprimitur ſuccus è cortice, folijs, radice, cũ aqua percoctis: abiectisq́ ijs, aqua denuo coquitur, dum mellis refetat craſſitudinẽ. huic uis inſpiſſandi. Sanguinem reijcientibus, alui profuſionibus, dyſentericis bibendus datur. Prodeſt contra ſanguinẽ mulieribus erumpẽtem, & ad uuluæ ſedisq́ procidentiam: in totum acaciæ & hypociſthidis more in uſu reſpondet. Eadem præſtat detritorum foliorũ ſuccus. Decoctiorum fotu caua cõplentur, oſſa confracta reſarciuntur, abundantia menſiũ in fœminis ſiſtitur, ulcera quę depaſcunt, arcentur. Idem urinas pellit, motus dentiũ collutione ſtabilit. Virentia ſurculorũ cremia calamiſtri uice dentibus atterunt, exteruntq́ eos. Decoctum è lachryma ſtomacho utile, ructũ & urinã ciens. Lentiſcus reſinã fundit, quæ lentiſcina & aliquibus maſtiche cognominatur. Additur in dentifricia, & illitiones ad exterendam cutem in facie, item ad replicandas palpebras. Adhibetur ſanguinẽ reijcientibus, tuſſi ueteri. cõmanducata ſuauitatem halitus cõmendat, gingiuas reprimit: medetur attritis pedibus cum cera, & cum aqua uirilia fouentur. Laudatiſſima copioſiſſimaq́ in Chio inſula. Probatᷣ quæ ignis fulgore ſplendida, candorem ceræ tyrrhenicæ præferens, retorrida, odorata, friabilis: improbatur uiridis. adulteratur thure permiſto reſinaq́.

Liguſtrum. Cap. XCIIII

Liguſtrum arbos eſt folijs oleę latioribus, mollioribus, colore uiridioribus: flore muſcaceo, candido, odorato, ſemine atro, non abſimili ſabucino acino. Naſcitur Aſcalone Iudææ laudatiſſima, item Canopo. Cyptum quidam, ut Plinius inquit, eſſe dicunt arborẽ, quæ in Italia liguſtrũ uocatur, folijs ziziphi, ſemine coriandri, flore candido, odorato. Coquitur flos in oleo premiturq́, fitq́ quod Cyprinum uocatur. Optimum habetur è Canopica, in ripis Nili nata, ſecũdum Aſcalone Iudææ, tertium Cypro inſula, odoris ſuauitate. Cæterũ liguſtrum apud nos eadem arbor eſt, quæ in Oriente & Græcia cyprus, Gallis *troena*, meis Sueſſionibus *druyna*, officinis ad barbaros deſinẽtibus tum *alcãna*, tum *henne*: ſiquidem ea folijs eſt oleæ latioribus, mollioribus, magisq́ herbaceis, albo flore, muſcoſo, quo decuſſo ſemen reſtat nigrum, in pilulis racematim cohęrẽs, effigie coriandri, ſabuci magnitudine. nihil frequentius in uepribus occurrit, nihilq́ crebrius in dumetis inuenitur: quo magis miror cyprini tam cõmodũ obſoleuiſſe uſum, quo ferè omnia ueterũ monumẽta ſcatent. Facile tamen fuerit & oleũ & unguentũ in uſum reuocare, cum paſſim arbos naſcatᷣ. Liguſtra teſſens utiliſſima: pueri bacculis inficiunt decoctis in aqua, & atramenti loco ſcriptitãt, ſed pictura in cæruleum quadam tenus ſpectat. Pro flore Virgilius uſurpauit ita canens,

Alba liguſtra cadunt, uaccinia nigra leguntur.

Cypri, id eſt liguſtri florem Plutarchus putat corollis intorquendũ, ꝙ placidũ ſuauemq́ ſomnũ potoribus accerſat, quippe qui lenem auram & mitem expiret, quæ temulentorũ ſalebroſas aſpritudines ſenſim læuiget, ita ut cõciliata tranquillitate hebes crapula retundatur, & caloris officio percoquatur. Non paruo in errore uerſantur, qui arbuſculam, ſeu uenius fruticem à plerisq́ caprifoliũ, ꝙ libenter capellæ eius folio ueſcantur, appellatũ putent eſſe liguſtrũ: in qua fuere ſentẽtia nõnulli noſtræ ætatis uiri & doctrina & ingenio celebres, qui planè (pace tamen eorum dixerim) deſciſcunt à ueritate, cum caprifolium noſtris tum herbarijs, tũ officinis hac facie demonſtretᷣ. Amplexicaulis frutex, ramulis lignoſis, rufis, geminis, per interualla umbilicatis folijs à terra cæſijs, supernè uiridibus, mollibus, hederæ baccis, ſeu myrti ſylueſtris, in cacumine duobus folijs tunicato, ita ut difficulter eruatur, radice craſſa, in aruis & ſepibus uiuis ſe conuoluens quibuſcunq́ aſſidẽtibus fruticũ adminiculis. eandem uocant *matriſiluam* officinæ. Flos in eo candidus conſpicitur, fabæ non diſſimilis, atq́ in folium procũbens: quæ periclymeni propria traduntur. Itaq́ liguſtrum & caprifoliũ uulgo dictum, in tanta ſunt ſuarum partiũ diſcordia, ut ne ulla quidem germanitate coniungi poſſint, nanq́ liguſtrũ in arbuſculam adoleſcit, quæ ſuo freta robore nullo fulcitur pedamento. Caprifoliũ ſimplici frutice prorepit, conuoluens ſe quibuſcũq́ arborum caudicibus, ita ut niſi alterius ope fruatur, caducum in terram ſerpat, niſi nactum fruticem uel arbuſculã qua nitatur: tum crebro ſe torquet uolumine, ut caudicibus arborum ſtaminũ uice, & ramis quaſi humeris fultum, ſuſtentata flexili imbecillitate firmetur. Flos huic fabaginus cernitur, illi muſcaceus, exilis; utriq́ alber. Foliũ huic he-

deraceum, illi oleaginum tribuit: huic baccæ hederę rubro colore nitent, illi sabucini acini atro colore splendescunt. hęc suo cõplexu uepreta uiuasq́ sepes irretit, illud liberum nullo alterius fruticis iutum fauore dumetis insurgit. Vtriusq́ tamen decocto os colluit, cum ipsum aphthæ fœdis ulcerib. obsidet. Multo magis insimulant, qui ligustrum conuoluuli florem esse prodant, in qua sententia est Seruius grammaticus, qui ligustrum florem esse scribit candidissimum ac uilissimum qui in conuoluulo herba nascitur. Sed euidentior error, q̃ ut explodi mereatur; quum conuoluuli flos prægrandis sit, &, ut uerbis utar Plinij, quasi rudimẽtum naturę lilia facere condiscentis. Flos ligustri perq́ exilis est, muscosa facie, ut iam dictum est. Sic hallucinant literatores pleriq́, hunc conuoluuli florem ligustrum intelligentes, falsi, ut arbitror, q̃ apud quosdam suo uernaculo sermone flos ille uulgo licet perperam, dicit ligustrum. sic uulgi authoritate freti nõ immerito decipiunt. non semper latinæ linguæ sermo respondet uernaculus. Natura ligustri folijs astrictoria, unde cõmanducata oris ulceribus opitulant. eadem illita feruidis collectionibus carbunculisq́ medentur decocto eorum fouent ambusta: ipsa rufant capillum, modo in radiculæ succo maduerint. Flos capitis dolores sedat cũ aceto illitus fronti. Succus eius neruis, articulis, quos humor impleuit, auxiliat. Folia ubiq́ ueteri ulceri cum salis mica & oris exulceratiorũ prosunt. Sanant gallinaceorum pituitas acini: pollent & contra phthiriasim, item cõtra intertrigines. Fit ex eo cyprinum oleum, quod excalfacit, emollit neruos, quoniam nonnulla quæ feruenti natura sunt prædita, sibi adsciscat.

## Lotus arbor. Cap. XCV

LOtus arbor, quã Aphri celtin, Latini fabã græcã, Græcum uulgus anacacabeam, ut Aetius est autor, Italia hodie tũ amarenũ, tum põgeracum, tum uisciulũ, quidã acrifolium, alij ciceraginẽ, Galli *alysam* & *alyserum* appellãt. Infra pyri magnitudinẽ subsidet, breui caudice, cacũine ramoso, cortice aspectu grato, atra materie, folio ilicis nisi dissectũ esset. Fructui maturo lute⁹ colos, fabæ magnitudo, iucũdus odor, cerasi ferè natura, radice magis q̃ lignũ nigra. Lotus Theophrasto proprium genus præstat, pyri magnitudine, aut paulo infra, incisurę in folio crebriores, alioquin ilicis uiderẽtur, spissa, nigra & ferè enodi materie, lignoq́ macilento, dura medulla. Differẽtiæ generum plures, eæq́ maximè fructibus discretæ constant. Amplitudo fabæ pomo, color croci, sed ante maturitatẽ alius atq́ alius sicut in uuis. Nascitur in ramis dẽsum myrti modo, nõ ut in Italia cerasi, ut Plinius addit, inter sese aduersum. Manditur, ut idẽ Theophrastus est author, inter Lotophagos, innocua dulcedine suauitateq́, nec uentris sentire morbos ferunt, qui eo subinde uescantur: iucundius meliusq́ sine interiore nucleo, qui in alterutro genere osseus uidetur. Vinũ eo exprimitur. Tanta uerò fructus & arboris copia narratur, ut exercitũ Ophelli Carthaginẽ petentis in commeatuum defectu pauerit numerosa in Pharide insula Lotophagorũ, nec paucior in cõtinenti, sed multo largior. Plurima in Aphrica ad nos spectãte. Hespendũ lotos ab ea quæ Lotophagis nascitur, distat, ut qua ligni uice utantur ad urẽdum. Non desunt, qui fruticosam ramosamq́ arborẽ esse tradant, caudice firmo ac fideli, fructu qui nuce obducitur foris minimè carnoso sed pelliculari & cuticulaceo, nec cibo tam dulci quã gustu, aliàs iucundo. Vinũ quod ex eo cõficitur, ultra binos ternos'ue dies negant durare, à quo tempore statim acorem cõtrahit: suauiorem itaq́ fructum apud Lotophagos haberi. Sed materia Cyrenaicæ præfertur. Radici nigritia maior q̃ ligno, densitas minor q̃ hebeno, & post buxum summa redditur, certatq́ ferè medulla eius cum buxi spissitudine, ita ut ex reliquis ei primatus detur. uerũ ad pauciora cõmodior. Vtilitas radici quàm ligno minor: quippe cum tantum ad pugiones & glutinamenta usui sit: lignum tibijs & alijs plensq́ expetatur. Medullam habere lotũ, qua multi carere putãt, constat argumento, quod ea ualuarũ sumptuosarũ cardines factitare solẽt artifices, & simulacra sculpere, quod nõ capiat rimas. hæc Theophrastus. Sunt qui breuẽ tradant arborẽ, ut Polybius, qui & uidisse se restatur, spinis asperam, folio uirenti, quale rhamno, tantũ profundiore latioreq́, fructu candidæ myrti per initia, processu puniceo, magnitudine oliuæ, sed rotundo: eum cibo familiæ tundi cũ nucleo qui per exiguus ei est, seruari conditũ: eundem nucleum herilibus mensis eximi. Saporẽ fici & phœnicobalani inesse pomo: sed præstantiori odore, uinum & acetũ inde fieri. Cornelius

nelius Nepos tradit uinum quod exprimitur simile mulso, quod ultra denos dies inficiatur idem durare, baccasq; cum siliqua ad cibos dolijs condi. Sunt qui biduo triduoue acescere uinum scribant. Aphrica quā uergit ad nos, insignem lotum arborem gignit, quā uocant celtin, & ipsam Italiæ familiarem. Præcipua est circa Syrtes atq; Nasamones, fructū tam dulci, ut nomen etiā genti terræq; dederit, nimis hospitali aduenarū obliuione patriæ. Idem & in Gallia nascitur, cęterū mutato solo cæloq;, à grata illa fructuū dulcedine degenerās. Exercitus pastos fructu eo accepimus ultro citroq; cōmeantes per Asiā. Baccas cum nucleo & callo cōtusas ad cibos cadis cōdebant ueteres. Lotos, siue faba græca, quā à sua uitate fructus syluestris quidē, sed cerasorū penè natura, loton appellant, præcipue domi-
10 bus expetitur, ramorū petulātia, breui caudice, latissima expatiantiū umbra, & in uicinas domos transilientium. nulli opacitas breuior, nec aufert solem hyeme decidentibus folijs: nulli cortex iucundior aut oculos excipiens blandius: nulli rami longiores ualidioresq; aut plures: ut dixisse totidē arbores liceat. Particulatim lotus fructificat, non ab utroq; sui germine: quod & in alijs quibusdā notatū est. Ludicræ tibiæ fieri cœptæ sunt è ligno, cui colos nigritia placens, ad cantus tibiarū expetito: è radice cultellis capulos, breuesq; alios usus excogitāt. Materies nec cariē nec uetustatē noscit. Viuax est arbor, & æquæua quibusdam urbibus. Durauit, ut fertur, ab Vrbis Aede cōdita (incertū quātum ipsa fuerit uetustior) longissimo arborum æuo, ad Neronis incendia, adhuc iuuenis uiridisq; uictura, nisi princeps ille arboris accelerasset mortē. Quantū pertinet ad nomenclaturā, sunt qui
20 fabam appellent Syriacā, nympha in arborē sui nominis conuersa, quam priapus fagientem cōprimere quęsisset, ut fabulantur. Padi accolæ baccam Syriacā adhuc appellant. &, ut audio, Romæ uulgo arbor illa puls Syriaca nominatur. Anacacabea uulgo apud Græcos dici, & fructū anacacabon, author est Aetius. Cenomani hodie uocāt *eidamum*, quod lignum cœptū est pertundi, ut tibię facitarentur, reiectis propter nimiā difficultatem atundinibus. Recentiores certè acrifoliū pro faba, siue, quod idem est, loto arbore capiūt. Acrifolium tamen Macrobius inter infaustas arbores numerat, contra lotum felicē esse tradit: quare aliud acrifoliū à loto putauit: nec aquifoliū legi posse credidenm, quod ilex sit quæ felicibus annumeratur. Fabam græcam Latinis dici putauerim, quod fructus tuberculo fabæ grādescat, & sua grata dulcedine cibis placeat. Dioscoridi lotus magnitudine iustæ arbo-
30 ris adolescit, fructu maiore quàm piperis, dulci, graueolente, qui ededo sit & utilis stomacho. Mauritanæ familiæ authores in duo dispescūt genera, alterū læue, alterū spinis acutis horret, utriq; folia lata & aliquantū rotunda. Fructus sua mira dulcedine opiparas regū mensas exhilarāt, osq; mandentiū odoris suauitate commendant. Cur rusticis *alysa* baccæ & arbor *alysfierum* dicatur, haud cōpertum habeo, nisi forsitā indissolubili ligno, & ob hoc ad ludicras fistulas nato. Fructus si copiosior esitur, ebnetatē repręsentan uolunt. Lotos, quæ faba græca nostris appellatur, aluum baccis sistit. Ramenta ligni decocta in uino, potu in fusuq; prosunt dysentericis, abundantibus menstruis, uertigini, comitialibus. Rufant capillū, defluentēq; cohibent. Mirū ijs ramentis nihil esse amarius, fructuq; dulcius, qui stomacho sit utilis, & citā aluū supprimat. Fit è scobe eius medicamentū, ex aqua myrti sub-
40 acta, & diuisa in pastillos dysentericis utilissimū, pondere uictoriati potum cum aquæ cyathis tribus.

Malus. Cap. XCVI

M Alus, quæ Græcis melea, Gallis à pomis ferendis ferè nomen retinet: arbor est uulgo notior quàm ut explican debeat, se confestim in ramos spargens, unico caudice, cortice læui, folio oblongo, neque nō mucronato carnosoq;, flore foliato, supra fructum insidente, radicibus paucis summæ telluri cohęrentibus, pomis magna ex parte rotūdis, semper uerò callosis, & quà solem spectant puniceis, feminibus intus discretis, cōtinente tunica uestitis. Latere malus germinat, serotino pullulatu, facillimè fructum ante maturitatem perdit, cum multis pateat iniurijs, sed uerna, utpote imbecilla, offensis omnibus longè opportunior. Fructum reddit pri
50 mis frigoribus, ex annotinis surculis fructifica, & ex nouellis item, si qua fuerit bifera. suo fructu sata degenerat. Breuissima malis uita, & præcocibus & uernis breuior quàm serotinis, dulcibus quàm acidis. sed ut cito occidit, ita uelociter crescit. Fissuræ uulnus caudex accipit, nec tamen more cæterorū emoritur. Corticis læuore nitet, peculiaresq; nodos ha

 bet bellu-

bet belluata facie, ut Theophrastus scribit, sed prægrãdi uno, alijs circa eum pusillis compluribus. Sentit frequenter arbor uermiculationẽ, atq; uredine locis cõcauis & quę à uenti perflatu silent, infestatur. interdũ & syderatione tentatur. Fructu & in planis contra cęteratũ morem præstat. Humor ei aquosus. descendit in plana, subit & in montosa. Malos serere nouẽ pedibus paulo distantiores præcipiunt. Biferæ in ijs quædã sicut & pręcoces, item syluestris bifera. sequens eius fructus post Arcturũ in apricis maximè. celerrimè senescit, & in senecta deteriorẽ fructum gignit. nanq; minora poma proueniũt, & uermiculis obnoxia, quoniã & in ipsa arbore nascũtur. Malũ inseri Cato iubet per uer, & post solstitium, diebus quinquaginta post uindemiam. Serendi tempus æstiuis malis distribuitur post mediã hyemem ad idus Februarias: ramis sata, rarius emergit. Duobus anni temporibus, ut Anatolius scriptũ reliquit, mali feruntur, uere & autumno, sed locis quibus humorem natura non suppeditat, autumno satę post imbres melius cõualescunt. amant lætum, pingue & pullũ solum. Frigidis tractibus gaudẽt, nec in humectis sedem recusant. nõ erodẽtur à uermibus, si circũsita fuerit scylla. Vermes à suillo stercore misto humanæ urinæ, & radicibus offuso extinguuntur. siquidẽ mali mirũ in modum lotio recreantur, cuius rigatu crebro non parum eas adiuuari certũ est. Sunt qui caprinũ fimum urinę adijciant, & ueteris uini fecem radicibus infundant, ut dulciorẽ creent fructum. Morbos abiges, si asinino stercore in aqua macerato sex diebus, occiduo sole rigaueris. Amat ex interuallis rigationes, quoad germinet. Si cupis ut pomorũ abundantiã ministret, nec numerosam prolem perdat, dissectũ plumbei tubi patulũ os, sic ut circulũ ducat, caudici altitudine pedis à terra strictim obducito: & quũ mala cœperint adolescere, torquem hunc eximito. id quotannis est faciundũ, ut ubertatem fœcundã concipiat. Lacertæ uiridis felle si perungatur caudex, poma nõ putrescent. Generosissimæ quæq; malorũ plantæ radicibus non uiduæ scrobibus humandæ, sic ut cacumen tantũ super terrã relinquatur extare. Radices taurino felle oblinendæ: siquidem celerrimè uermiũ iniuriam arbos sentit. qui si negotiũ exhibeant, ęreo clauo fodicandus atq; uellicãdus cortex, donec mucrone tacti radãtur, sed ulcerata loca bubulũ fimum obducat: sic semel rasi non ultra nascẽtur. Si caduca sint poma, fissæ radici lapis impactus ea retinebit. Si spissa poma ramós onerabunt, interlegẽda quæ uitiosa uidebuntur: sic generosa copiosiore alimento fulta maiori luxuriabunt incremento, uitiosis amplius alimoniã non surripiẽtibus, succusq; qui ingratè his posset impendi, ad meliora tandẽ uertatur. Vermiculosa poma solũ aridum parit. Putatio apta est, ut et arida & malè nata tollantur. Cito senectã experitur hæc arbor, quo tempore degenerat. Malus, ut Diophanes posteritatis memoriæ tradidit, inseritur pyro syluestri, cotoneo, ex qua miscella, quę Athenienses melimela nominãt, hoc est mellita & dulcia mala, creãtur: item platano, unde rubra nascuntur. Didymus in cõmentatijs quæ de re rustica reliquit, iubet & malum pruno damascenæ inserendã, quæ si citrio insita comprehenderit, toto anno pomiferam reddi pollicetur. Rationem adferet Berytius, qua rubra poma nascantur. Arbor urinæ rigatu sanetur & rubra prodibunt. Sunt qui ad hunc modũ malis rubrum colorem moliantur. Palo in terram defixo, fructiferos ramos citra uulnus incuruantes illigant, & iuxta uel scrobiculos uel uasa complent aqua, obseruãtes ut meridie cõcidens in aquam, solis radius calidum euocet uaporem, qui refractu quodam in pomum resiliens, rubrum colorem conciliet. Non desunt, qui sub arbores rosas serant, sic rubra poma dari promittunt. Malorum plura sunt genera. de citreis in sua arbore dictum est, medicam Græci uocant patriæ nomine. Tuberum duo genera, candidum, & colore sericum uocatum. Papinius tuberes & zizipha, hæc ex Africa, illa è Syria nouissimis Augusti temporibus inuexit, in castris sata & aggeribus præcipuè decora, baccis similiora quàm malis. Quemadmodum Græci tuberas ipsas appellent, uix possum coniectura consequi, nisi eas quis serica uocare putet. Parui succi poma, nec concoctioni, nec stomacho facilia, ut tradit Galenus, exiguumq; corporibus alimoniũ præbentia, sed solum insipiẽtibus & effrenatis pueris, ac malacia muliebri cibo expetita: quare nihil ad secundã ualetudinẽ tuendam, aut abigendos morbos ualere Galenus testat. Serica Galeno fuerũt, quę alio nomine zizipha dicunt. officinę barbaros imitatę *iuiubas* hodie nominãt, de quibus suo loco dicendũ erit. Sed peregrina erãt & zizipha & tuberes, quę ex Africa uenerũt in Italiã. Sunt et in Veronẽsi

agro na-

agro nascentia, quę peculiari nomine lanata appellantur, ꝙ ea lanugo ut struthea obduceret, nulla alia cõmendatione insignia. Ab inuentoribus etiã nuncupant, à quibus habent originẽ, à Manlio manliana, à Matio matiana, à Claudio claudiana, quibus color rubens. appiana, quibus odor & magnitudo cotoneorũ, insito cotoneo, ab Appio è Claudia gente, claudiana sunt cognominata. Sunt & septiana rotũditate insignia ab inuentore liberti no. Cato adijcit quiriana & cõditiua, quæ dolijs cõdantur, scantianaq;. Sunt & parua quędam gratissimi saporis, quæ petisia nominãtur. Patrias nobilita uere camerina & græcula, cætera è causis traxere nomen germanitatis, cohærentia gemella, nunq; in fœtu singula: à colore serica, à gentili cognatione melapia, à celeritate mitescendi mustea, quæ nunc me-
10 limela dicũtur à sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis in rotunditatẽ circũacti, à mammarum effigie orthomastica, à conditione castrati seminis, quæ spadonia nominãt, uel gemella à folijs: foliũ enim unum aliquando & geminũ erumpit è latere medio. à corrugationis celeritate pãnucea, quæ quàm citissimè in rugas marcescãt. ab importuno tumore pulmonea, stolidè enim tumescũt. Sunt qbus color sanguineus, origine ex mori insitu tracta. Cunctis uerò quæ fuerũt à sole partes, rubent. Sunt & parua grati saporis atq; etiã acutiora odore, syluestria, peculiari acerbitatis improbitatisq; conuitio, quibus uis tanta ut etiã aciem gladij pręstringat. Daca ferè uilissima, aduẽtu prima, decerpiq; properantia. Pomorum inuentionẽ Athenæus Libero patri assignaint. quod & Theocritus Syracusius testatur, malũ in sinu seruare prodẽs. Subscribit huic iudicio Neoptolemus Parianus in Dio-
20 nysiade, qui inuenta à Baccho mala, ut & reliquos mollis calli fructus cõmemorat. Diphilus author est, uiridia mala quæ nondũ ad maturitatem deuenerũt, noxium parere succũ, bilẽ & morbos creare, causas horroris adferre: ex ijs quæ maturitatẽ consequũtur, melioris succi dulcia, & facilius aluo excernuntur, ut quæ minori acerbitate sint prædita. Acida improbũ gignũt humorẽ, & magis substringũt Faciliora stomacho creduntur, quæ ex leni acremẽto dulcescunt. Orbiculata iucunda quadã substrictione placent ori, & à stomacho gratiã ineunt, quæ mordiana uocãtur, optima in Apolloniate agro, qui Mordius cognominatur, orbiculatis similitudine respondẽt. Setania & insuper platania bonũ creant succũ, sed uentri aduersantur. austera è dulci sunt aphratomela, odorata hæc, & carnẽ habent asperã, & squalentẽ ut cotonea. Sunt & phaulia, & quæ delphica Græci uocant. Ha-
30 bẽtur & Hesperidũ mala, quæ Lacedæmoniorũ dijs olim dicabãr, suaui, ut Pamphilus tradit, odore: sed ingustabili pomo. Sunt & matiana ex uico Aquileiẽsi, ut Athenęus scriptũ reliquit, sub ipsas Alpes cõdito. Iis nõ longè cedũt quæ in Gangris Paphlagoniæ urbe nascũtur. Gręci etiã corinthiaca è Sidunte uico celebrãt. nominantur & laconica, & etina à uere dicta, sicut à lanugine chnodia, lanatis supradictis nõ planè dissimilia. & ut sũmatim Cloatius diligẽter enumerauit, genera sunt, armeniũ, cotoneũ, citreum, corimelliũ, conditiuum, musteũ, martianũ, orbiculatũ, ograminũ, præcox, puniceũ, punicũ, persicũ, quirianum, prosinũ rubrum, scandianũ, syluestre, sirutiũ, tybur, uerianũ. Porrò Gallis pomorũ differentiæ propemodũ innumeræ, quãdo etsi ueteres hæc genera malorũ annotauerint, posteritas miscella insitione antiquitatẽ longè uicit. In Gallia principatũ obtinẽt, quæ *ca-*
40 *pendua* uulgo uocãr, sui saporis, ueni adeò grati, ut & trans maria uæneant: gestatũ plus q̃ alicui sit credibile, tolerãt, in tãta suauitate minime fugacia, magnitudine media, colore cũ maturuerint luteo, suaui odore, sed angusto, quo tamen animus exhilaret: cartilagine corporis dura, ut quæ possint in annũ protelari. Sæpe & bima uidimus. Secundas partes sibi uendicãt quæ ab Ambianẽsi municipio *rambura* uulgus nominat, prægrãdia, rotunda, callo fragili, tenero, ut quæ uentorum flatu deturbata in parteis desiliãt, mira & suauitate gustus & teneritudine, ita ut in ore frusta liquescãt: sed ut fugiẽtia, diu seruari nõ possunt, neque ferè ad exitũ autumni protogãtur. Proxima sunt, nec eis suauitate cedentia, quæ uulgo *passipoma* nominantur, ꝙ cum reliquis omnibus de primatu certarent, nisi tam fugacia noscerẽtur. inde uernaculũ nomen ductũ est: mediocri magnitudine, turbinatiore figura,
50 carne suaui, pręteneera, gustu perq; iucundo, semine per maturitatẽ in utero sonãte. Sed ut mire placent, ita cito fugiunt. Accedunt quæ *paradisiana*, quasi cælitus missa, nominantur, pręparua, mellea dulcedine, pręcoci celeritate, quasi uerna, cõcretu pauco. ea malacijs pręgnantiũ expetunt, omnium ferè pomorũ fugacissima. Alia dulcia, callo corporis durior,

rotunda

rotunda, quæ ob sui nimiam dulcedinem, à palato morosiore laborantiũ fastidiuntur, ea putauerim esse quę melimela dicuntur à melleo sapore, eadem à celeritate mitescendi mustea, ut inquit Varro, uocabãtur. Mustea sanè ueteres appellabant, id quod nos præcocia. Acida uulgus nostrum *malacria* ab saporis acremento nuncupat, oblongiora, dura carne, ex acerbo leniter acescente. Annum hæc sæpius durant, ægris ad inuitandã elanguescentem appetentiã nonnunq; concessa. Alia *castinia*, austeriore gustu, dura uelut castaneę cartilagine, mediocri magnitudine, oblõga. Alia uulgo *francetura*, rotundo habitu & amplo, duriore callo, grata acerbitate, quæ tãdem in dulcedinẽ degeneret. ea diu seruari possunt, & annicula sępe reperiuntur. Sed & *rubelliana*, sanguineo cortice, carne intus friabili, sapore nõ ingrato, & ex austero subdulci, nec cito fugientia. Reliqua nõ pigeret nominatim 10 persequi, si uel suis conditoribus propagare memoriã, aut cultoribus uel gloriã uel utilitatem parere possent. Verum in tanta pomorũ nomenclatione, fereq; nationibus omnibus uaria, in tantisq; insitionũ adulterijs, perfacilè quis fallitur. Porrò genera quę quotidie nouo insitionis ingenio prodeunt, nec scribi, nec in tanta gentiliũ uocabulorũ discordia pernotari plane queunt, ea tamen obiter, ut quæ Gallico uulgo peculiaria nascantur, retulimus. Poma seminis nigrore maturitatem fatentur. Colliguntur post ęquinoctiũ autumnale, nec ante sextamdecimã lunam. cadiua separanda. Seruantur poma tabulatis loco frigido, septentrionalibus fenestris, quæ sereno die lucem accipiant patentes. Austri specularibus arcendi, Aquilonis afflatu deturpãtur rugis. Stramentis, storeis, paleisúe substernuntur. Rara cõponuntur, ut limites patuli spiritum æqualẽ accipiant. Minimũ melimela du- 20 rant, plurimũ camerina, quæ ut scantiana quoq; serotina sunt, & gelu maturescunt ad hyemem usq; pendentia in parente. Mala Marcus Varro folijs ficulneis prætereq; cadiuis singula conuolui iubet, cistisq; uitilibus cõdi, uel creta figlinarum illini. Poma longo tempore durabũt, si, ut Diophanes suadet, uegeta legantur, sed obseruationem desiderant, ut manu decerpantur illæsa, & fuco id est musco marino singula conuoluantur, sic ut undique cooperiantur, interiecto quoq; eodẽ, ne sese ulla ex parte contingant. sic patinis indito operculo clausa, tabulato frigoribus obuerso, quo neque fumus, neq; teterrimus perueniat odor collocentur. Si desit ficus, singulæ arculæ singulis pomis sunt assignandæ. nam una clausa diuersa genera discordant, & celerius uitiantur. Sunt qui creta figulina singula crustent, quę postq; occalluerit, incolumia seruantur, folijs nucum subter expositis, quo sub- 30 stratu, & odori & colori perq; bellè consulitur. Melius cedet, si frondibus nucum non caducis singula conuoluantur. Custodiuntur in olla fictili cera interius inducta. A putrilaginis labe uindicantur, hordei aceruis obruta. Seruantur quoq; fidelijs fictilibus non picatis, effracto fundo, & excluso spiritu, sed ad id muneris integra & lecta manu, quæ nõ senserint uetustatem, deligantur: ijs fideliæ ad fauces usq; cõpleantur, & pyxacantha aut quouis alio spiracula uasis diligenter obturentur: sed hyemem totam in parentis surculo pensilia cohæreant: taliaq; inuenientur poma, qualia fuerant cõdita. hoc experientia quadam accepisse testatur idem Diophanes. Seruantur quoq; singula ficulneis frondibus siccis inuoluta, si deinde luto uel argilla cãdida linantur, & soli, quoad crustam duret, credantur, tunc talia permanent qualia cõcluduntur. Poma dolijs musti mergũtur, atq; ita clausa per 40 durant, & à fece seruata uini suauitatẽ supra modum cõmendant. Item cõduntur mala patinis fictilibus fluitantia, quo genere & uino odor acquirit. Porrò seruãda poma canistris, uel uimineis cistis componuntur, & mundo tomento obruuntur. Hyberna poma feminibus ut uuæ demerguntur. Non putrescunt poma, quorum cacumina uirentis satyrij herba fuerint illita. hæc Diophanes. Alij stramentis prius in crate subiectis, in cumulos secreta disponunt, qui frequẽti diuisione separentur. Alij in uasculis fictilibus picatis claudi iubent. Alij argilla crustãt, aut solos pediculos creta figlinarũ adlinunt, alij in tabulis substrata palea disponunt, & supernè stramentis operiunt. Mala rotunda quæ orbiculata dicuntur, sine cura toto anno se seruare possunt. alij in puteo uel cisterna uasa fictilia mergunt, quibus diligẽter picatis & clausis mala cõmittuntur. alij illæsa tantũ pediculis eorũ feruen 50 ti pice mersis, supra tabulatũ ex ordine disponũt. Pleriq; scobem populneũ uel abiegnum inter mala diffundunt. reponenda tamen sic, ut flosculi sursum, & pediculi deorsum spectent, quemadmodũ in arbore nata pendebant. Vinum & acetum fit ex malis. contusa &

saccaro

faccaro ratissimo condita, ponderibus, prælo, aut trusatilibus molis comprimuntur, hyeme durat, sed prima acescit æstate. Rusticæ disciplinæ authores mala odoratissima quæcq; fictilibus uasis committebant, unum infundebant, & operculatum uas pellicula bant, eo: post triduũ aut quatriduũ utebantur. Acerum sic è pomis fit acerbis aut sylueltribus, quæ: in cumulo per triduum reseruantur, deinde mittuntur in cadum, cui fontana aut pluuialis aqua miscetur, & opertum uas per triginta dies finitur, ac subinde quãrum fuerit aceti sublatum ad usus, tantum redditur aquæ ad reparationem. Nostri è pomis uinum faciunt, quod uulgo *cidrea* dicitur, prælo uel trusanlibus molis tortiuum ius exprimentibus. dein de rursus secundanũ fracibus & termẽtis in aqua maceratis, ita ut pomea lora dici pos-
10 sit, non paruũ ad restinguedam rusticorũ sitim momẽti. Galenus omnia inquit, mala breui fugiunt atq; acescunt, utpote frigida & excrementitio succo redundantia, ideoq; non nisi melle condita seruanda sunt. Ab hac malorum conditione, cotonea & struthea desciscunt, quæ nec fugacia sunt, nec facile degenerant in acorem. Sunt & mala quoq; peculiaribus suis mentionibus prodenda. Pomum omne refrigerandi & humectandi uim habet. parum alit, mali succi est, autumno plus officit. Pomum Varro dictum autumat, quia potu sicciratibus indigeat. Generale tamen uocabulum complectitur, quicquid apud Græcos opora cõtinet. Discrimẽ adsignat Democritus, inter oporas, & ea quæ acrodrya Græci nominãt: quòd opora dicatur, quicquid herbaceo fructu uiret, lignosi nihil externus habens, ut duracina, pyra, mala, damascena, pruna: acrodrya uerò contrà nominantur, quæ
20 putamen exterius lignosumq; fructum cõtinent. ut malum punicũ, castaneæ, pistacia, nuces: & oporotheca ubi custodiuntur. Vtrunq; genus falgami nomine complectuntur Latini, à quo falgamarius originẽ duxit. Sunt de agricultura scriptores, qui nuces & mala sic diuidunt, ut nuces dicant omne pomũ, quod foris duro tegitur, & intus haber quod esui est: malũ uerò foris habet quod edẽdo est, & durũ intus includit. Dubitatum in iure apud Cesellũ, an nux pinea pomum esset: quia nuces essent quicquid exterius duro cõtegitur, id quod estur foris habet. pomo utrunq; cõtinetur, quod plerisq; probatur. Seruio nuces sunt omnia duriore corio tecta, molliore uerò poma. Malorũ appellatione ueniunt & cotonea, & punica, & persica, et pyri genus, ut uolunt, unum librale nuncupatũ, ab amplitudine & pondere. Rei rusticæ scriptoribus syluestria poma numerantur, albæ spinæ, græcæ
30 siliquæ, iuniperi, cornus, loti, arbuti, paliuri, & achradis pyri. Pomifera syluestria, quæ sibi suillum pecus usurpet, Columellæ sunt corylus, græca siliqua, alba spina, lotos, pinus, cornus, arbutus, prunus, & paliurus, atque achrades pyri, quæ alio genere comprehendũtur, q; ea quæ Plinius syluestria nominauit, odore acutiora, improba & acerba, ob id cõuitio dicata. Pomis omnibus caducis suillũ pecus optimè pascitur, sed ea gestãtibus dorsuariis iumentis tam grauia, ut oneri quoq; uiribus alioquin non impari succũbant. Siquidem uires (ut Lucianus in Asino aureo putat) odoribus eorũ offensæ fatiscunt, ut ponderi pares non sint. Mali generũ omnium spissandi uiribus pollent. Poma ipsa manduntur acerbiuscula, ubi nonnihil astringendũ sit: non idem possunt matura. ex iis uerna bilem pariunt, neruos lædunt, spiritus flatusq; creant. Melimela aluum emolliunt, animalia uentris ex-
40 pellunt, siticulosa, estuosa: glycymela, hoc est mala dulcia, nõnulli uocant. Orbiculata stomacho amica, sistunt aluum, urinas cient, uomitiones supprimunt. Syluestria mala similia sunt uernis acerbis, aluumq; sistunt, in quem usum immatura opus sunt.

Mespilus, & epimelis. Cap. XCVII

Espilus Græcis & Latinis iuxtà, quam Gallorum alii *meslierum*, alii *neflierum* uulgo dicũt. Arbor est mali uulgaris altitudine inferior, ramis in gyrum comosis, aculeatisq;, folio pmisso, tenui & longo pediculo, flore subherbaceo, amygdalæ forma, fructu dum pubescit uiridi & duro, ubi maturuit fuluo ac molli, circa uerticẽ cristato, tribus quatuorùe intus nucleis, radice numerosa, materie dura, solida, cariei minimũ obnoxia. Theophrastus Idæorũ secutus obseruatio
50 nem tria eius tradit fastigia, anthedona, sataneã, gallicam Sataneæ malũ grandius, candidius, solutiusq;, molliori intus acinorũ ligno, uerũ fugacius cæteris, minus quidẽ pomum, sed fragrãtius, gustu astringẽtius, & uetustatis patiens, ligno quoq; spissiori flauiorq;: diutius hoc durat. Flores, ut idẽ refert, omnibus amygdale, non tam rubẽtes, sed propemodũ herbacei

herbacei. Arbor inter amplissimas, comosa in gyrum, folio scisso, extremitateq; apio simi-
li, sed maioribus diuisuris, promisso, rigenti, neruoso, tenuiore & longiore quàm apium,
longo & gracili pediculo, radice alta, numerosaq;. ideo longæua arbor est, & inextirpabi-
lis, lignum quoq; densum, incorruptum, solidũ. Folia antequam decidant uehementer ru
bescunt. Seritur semine & auulsione. Vermibus infestatur in senecta, qui prægrãdes ei, di
uersi q̃; cæteris arboribus cernuntur. Mespilus, ut Didymus scriptum reliquit, ante diem
octauum Calendarum Aprilium seritur, modo quo cotonea malus, locis calidis gaudet,
sed irriguis tamen. Frigida quoq; non recusat: sabulone pingui, uel glareosa terra cui are-
na permista est, uel argilla cũ saxis, prouenit. Serẽda est taleis mense Martio, uel Nouem
bri, sed solo stercorato & subacto, ita ut utrũq; caput taleæ stercus obducat. Amat puta- 10
ri atq; circumfodi, & parco humore per siccitates refoueri. Seri potest etiam semine, sed in
longæuiorem speratur ætatem. Si uermibus occupatur, stylo æreo purgãdi sunt, & amur-
ca, uel humana uetere urina, uel uiua calce profundendi, sed parcius propter arboris no-
xam, uel aqua decocti lupini si putatur hinc arbor sterilis fieri, fimus & cinis uitiũ simul, si
radicibus infundantur, fertilẽ reddunt. Si formicæ molestæ sunt, rubrica cum aceto & ci-
nere subacta necabũtur. Si poma labuntur, præcisum è radice frustum media trunci parte
figatur. Inserit̃ mense Februario in se, in pyro & malo. Surculus tamen eius ex arbore me
dia debet adsumi: nam de summitatibus uitiosus est. in trunco fisso inserenda est: nam ieiu
na corticis macies nihil enutriet. Mespila ad seruandũ leguntur necdũ mitia, quæ & in ar-
bore diu durabũt, uel in urceolis picatis, uel in ordinẽ suspensa, uel, ut quidam uolunt, po 20
sca, uel sapa condita. Die serena legantur ac media, & paleis obruãtur, discreta ne uicissim
ea tactus adficiat. uel cum pediculis lecta semimatura & salsa aqua per dies quinq; mace-
rata, postea sæpe infundantur ut enatent. Seruãtur & melle si minus matura collegeris. co
rio teguntur poma: quod mandi, sicut castaneis detrahi, solet. Cæterum non fuit in Italia
Catonis æuo. Dioscorides duplici genere cõtentus est, ita ut alia quàm Theophrasto &
Plinio mespili distinctio repræsentata sit, & sanè qua dubitatur, an mespilum cum sorbo
ueteres confuderint, quandoquidem altissimis connumerant, quod certe sorbo q̃; mespi-
lo nunc uocatæ, magis cõuenit, nisi quis nostratem mespilum chamæmespilũ appellãdam
fortasse censeat. Plinius tria assignat genera, anthedona, setaniam: tertium degenerare tra
dit, quod uocant gallicũ, intelligens forsitã, quod apud nos inuenitur, arbore pumila, quæ 30
in gyrum comatur, minore pomo, sed præstantiori odore, quod diutius seruetur. Diosco-
ridi mespilus, quam nõnulli uocant aroniam: arbor est aculeigera, folio pyxacanthæ, po-
mum ferens paruo non dissimile malo, gustu iucundum, ternis intus ossiculis, unde nomẽ
apud quosdam tricocco. sera ei maturitas. Astringit hoc esu, stomachum firmat & aluum.
Alterũ genus mespili habetur nascentis in Italia, quod quidã epimelida nominant, aliqui
sitaniũ. Arbor mali similitudine, folio tantũ minor. Pomum huic rotundũ, esculentumq;,
fundo in latitudinẽ resimo, astringentis ingenij, & tardè maturescentis. Galenus cõmuni
uocabulo tricoccũ quasi triossum aut trigranium ab aliquibus appellatum meminit, quo
niam tria intus grana siue ligna seminis loco, fructus contineat. Galli nostri duo obseruãt
mespili genera, unũ quod rarioribus horret spinis, in dumetis & nemoribus neq; non ui- 40
uis sepibus quasi syluestre nascens: pomo paruo, & per iniria tam acerbo, ut uix edẽdo sit,
prius q̃; per hyemis frigora mollescat. Alterũ grandiore pomo, ita ut mala reliqua magni-
tudine peræquet, sine spinis, quod uidet̃ crebro insitu in hortis cõmituisse & feritatẽ cul-
tu deposuisse. Poma per gelicidia acerbitate domita in passo, uel mulso coquũtur, adiecto
cinamomi momento, cibatu uescẽtibus gratissimo. Sunt qui patinis citra aquã incoquãt.
Nostri plurimũ ligno ad ueriabula & aurigarũ flagella utuntur. Fructum usurpant Me-
dici ad coercendũ alui ruentis impetũ. De epimelide uaria authorũ sententia. Dioscorides
inter mespila cõnumerat, ab quibusdã & siraniũ dici prodẽs. quod & Galenus apud Hip-
pocratem Dioscoridis testimonio fretus, confirmat, genus esse mespili quod alio nomine
siranium dicatur. Et idem est author, amamelidem mespili genus esse, plurimum nascẽtis 50
in Italia, quæ sit epimelis Dioscoridi, quamuis sunt, ut inquit, qui dicant & amamelidas &
apomelidas, poma esse syluestria ac exigua, ex quo facilè intelligitur amamelides ei esse
quæ epimelides Dioscoridi. Pamphilus apomelida pyri genus arbitratur, quod amameli

da quidam

dã quidam uocãt, alij omomelída , frequentẽ in Ionia & biferam, fructu pyri sed sui generis, omnino ut Athenæus refert, prædulci & sine nucleis, ac prælato pyris. Alij omomelides appellãt ut Asclepiades, nõ pyra, sed mala syluestria & mõtana, quæ Theocritus oromelidas appellauerit, cũ ficu maturescẽtia. Hypomelides siue epimelides ut Martialis asserit, poma sunt sorbo similia, mediocri arbore nascẽtia, flore candidulo, sapor ex acri dulcis, ita ut fructui insit dulcedo cum acremẽto cõmista. Seritur mẽse Decẽbri nucleis in uasculis positis. Mẽse Februario hypomelidis planta, iã pollicis magnitudine robusta transfertur breuissimo scrobe, soluta terra, plurimo stercore. sed munienda est quia cito arescit, si radices eius uentus adflauerit. Terrã qualẽcunq; non respuit. amat loca tepida, maritima, & sæpe saxosa: statum rigidum reformidat. inseri nõ potest; exigua durat ætate. Poma eius aut picatis & minutis urceolis, aut scobe populi, aut in ollis inter uuas, uinaceis obruta seruantur. Galenus in simpliciũ censu epimelida scribit à rusticis Italiæ unedonẽ appellari, syluestris mali genus, copiosum in Calabria, fructu acerbo & infesto capiti & stomacho, cui & alienus sapor remiscet. Paulus Galeni iudicio subscribit, epimelidẽ tradẽs à rusticis Italis unedonẽ nominari, esseq; malũ syluestre, cuius pomũ sit acerbũ, stomacho & capiti noxiũ. Sic Galeno & Paulo epimelis genus quoddã arbuti, quę Gręcis comaros dicitur, cui eandẽ omnino uim reddiderũt, hoc addito, q fructũ mimæcylõ nominãt. Dioscorides epimelida congenerẽ fecit mespilo. Pãphilus pyri genus esse putat, Martialis Palladij poma sorbo similia cõtendit.

## Myrrha. Cap. XCVIII

Myrrha, quam Græci smyrnam appellãt, in Gallia officinisq; nomen retinet. arborem alij alia specie repræsentãt, quia forte haud una spectetur effigie. Theophrastus quinis cubitis humiliorem, minorem thure, caudice fruticoso, duro & circa radicem intorto, crassiore sura hominis, cortice læui, similiq; adrachnæ. Folio ulmi, scabro, crispo, & extremitate ut iligneũ aculeato. Plinius huic accedit sentẽtiæ, arbori magnitudinẽ assignans ad quinq; cubita, nec sine spina, caudice duro & intorto, crassiore q thuris, & ab radice etiã q reliqua sui parte. corticẽ læuẽ, similemq; unedoni, scabrũ, alijq; spinosum dixere. Foliũ oliuæ, uerum crispius & aculeatũ. Iuba olusatri modo foliatam dixit. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantum spinisq; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Diodorus lentisco æquat, fronde tantum frequentiori, tenuioriq;. Alij terebintho assimilarunt sic tamen ut asperior spinosiorque esset, folio rotundiore, alioqui ad terebinthi saporem accedente. Profecto lignum quod ab Arabibus Antigono regi fuit delatũ, nihil, ut fertur, à terebintho differebat. Plerisq; codex in uertiginem flexus & spinis hispidus, folium oliuæ licet crispius, maxima altitudo extenditur ad quinque cubita proceritatis. Suspicor in Græcis Theophrasti codicibus mendã subesse, librarijs lubrico lapsu ptelea pro elęa scribentibus, fœcũdo duarũ literarũ annexu, ita ut ulmeũ pro oleagineo legatur. quare Plinius in reliquis notis Theophrastũ ad unguẽ secutus, foliũ ei oliuę reddidit. Myrra in permultis Arabię locis gignitur. Cõuehit & ex syluis laudata, petuntq; eam etiã à Troglodytis Sabæi transitu maris. Satiua multum syluestri pręfert. gaudet rastris & ablaqueationibus. melior radice nuda, refrigerataq;. Traditur nasci in subargillosis & sabulosis sitiẽtibusq;, raro interfluentibus fontiũ aquis. Cupit, ut alij uolũt, imbribus perlui, & amnibus exhilarari, quę tamẽ cũ ante dictis pugnãt. Nõ defuere, qui ex thuris arbore utrũq; nasci mẽtirent. Incidit bis eisdẽ cũ thure tẽporibus, sed à radice usq; ad ramos qui ualẽt. Sudat spõte priusquam incidant, stacten hoc est stillatitiam dictã, cui nulla præfert. Post hãc satiua & in syluestri quoq; melior est æstiua. Veteris odoratior est lachryma. Prima partitio Theophrasto est, ut aliam stactẽ hoc est stillantiã, aliã plastẽ hoc est fictitiã appellet. Arabes sarmẽtis eius ignes fouẽt, quorũ fumo satis noxio, nisi odore cremati styracis occurrant, plerũq; insanabiles morbos cõtrahũt. Regi Gebanitarũ quartas partes myrrhę pendũt, Deo nõ dant quoniã & apud alios nascat. Cæterũ coemptam passim ac uulgo in folles cõferunt, ipsiq; unguẽtarij digerunt, haud difficulter odoris atq; pinguitudinis argumẽto. Genera aliter tradidit Plinius q Dioscorides, hoc ordine, prima stacte, secunda satiua, tertia syluestris Syluestrium genera complura. Primus inter eas locus Troglodyticæ, quæ & pinguedine & aspectu aridior est, sordidaq; & barbara, acrior cæteris. Proximus Erythręę quã Mineã uocant alij, eamq;

intelligi uolunt Arabicam, cuius iterum species quatuor habent, stacten, Atramiticā, Gebanitica & Ausaritis. tertius Dianitidi. quartus collatitię. Quintus Semhracenæ à ciuitate regni Sabęorū. hæc hilaritate insignis, nec aspectu sordida, sed uiribus infirmior. Sextus Dusaritidi. Est & candida, uno tantū loco, quæ in Messalum oppidū confert. Diuersa sit à prędictis quā odorariā cognominant, nō cōstat, quonia pleriq; cū Plinio nō secam sed sextā legunt. in plenū probatio minutis glebis, nec rotūdis, in cōcretu albicātis succi, & tabe fœtūs. Secunda bonitas intus uaria, pessima quæ intus nigra, peior si etiā foris. adulteratur lentisci glebis & gūmi, item cucumeris succo amaritudinis causa: sicut pōderis, spuma argenti. Reliqua deprehendunt uitia sapore, gūmi dente lentescentis. Fallacissima est Indica myrra, quæ ibidē quadam è spina colligit multo deterior. atq; hoc solū peius adfert India. Nascitur & in Gedrosia, ut inquit Strabo. argillosa uerò terra, crustosaq; prouenit in Arabia. Dioscorides myrrham Arabicæ arboris lachrymam esse tradit, quæ Aegyptiæ spinæ persimilis sit. laxatur ictu cortex, & prosilit in tegetes suscipientes lachryma, alia caudici cohærens addensatur. Genera plura. pedrasimos pinguis, cuius appressu elicitur stacte. Gabirea pinguissima læto & restibili solo nascens, plurimam stacten sudat. Troglodytica omnibus ante fertur. nomen traxit à loco unde conuehitur, colore subuiridis, mordax, pellucida. metitur & alia tenuior. Secunda post Troglodyticam facilè mollescens bdelli modo, odore putidiuscula, in apricis & illustratis sole locis erumpēs. Alia uocatur caucalis exoletorum more arescens, colore atro, retorrida. Omnium deterrima quæ ergasime cognominatur, squarosa, macilenta, acri gustu, gummi uiribus & aspectu referēs. Damnatur quæ minæa dicitur. Cæterum myrrha desingitur in pastillos, pinguis in pingues, arens in aridos atq; inertes. in totum magis uiribus pollet, quæ nullum admisent oleum. Adulteratur gummi permisto, quod prius myrrhæ diluto permaduerit. deligitur recens, aspero quodam obducta situ, minimè ponderosa, omni ex parte concolor, & quæ confracta candidas unguium modo læuesq; uenas intus ostendat, minutis glebis, gustu amaro, acri, odorato, calido. nanq; ponderosa colore piceo superuacua iudicatur. Porrò myrrha cognita uulgo, nedū officinis: sed stacte doctis etiam compluribus ignota, quod mirum, cum longè res quàm myrrha pretiosior. Quid tamen de stacte sentiam paucis aperiam. Lucretius odoramento & unguento eam coniunxit, inquiens,

Aut amaricini blandum stactæq; liquorem.

Meminit & Columella in suo carmine, cum cecinit.

Et melior stacte ponatur Achaica myrrha.

Dioscoridi pinguitudo est recentis myrrhæ. tunditur hæc cum pauxillo aquæ, dein prælo uel machinis aqua foras exprimitur. odoratissima hæc & impendio pretiosa, per seq; facit unguentū, stactē uocatū. Cōmendatissima quę impromiscua, et oleo libera sit. Stacte Grecis nominat, quoniam è stillatitia myrrha fiat, colore pallido, suauitate mira. Hodie stactē officinæ & medicorū uulgus *styracem liquidum* appellant: cū sit tusæ myrrhæ recentis exigua aqua cōspersæ prępingue serum, organo expressum, aut, si mauis, pinguissimus myrrhæ flos, aut torriuū ius machinis extractū. q́ si certior fieri uoles, cōsule factionis Mauritanæ aut Arabicę familiæ authores, qui, citantes Dioscoridis testimoniū, in styrace liquido tradūt, pinguitudinē myrrhæ recētis tritæ cū aqua pauxilla & torculari expressæ, boni odoris. Vides ut styracem pro stactē usurparīt, uel nominis uicinitate falsi, uel q́ duo storacis (sic loquunt) statuant genera, liquidū & siccū, qui recentioribus calamita dicitur, cū Graeci quicūq; de styrace quicquam prodiderūt, unius duntaxat meminerūt, de quo infra dicer. Sed de hoc hactenus. Cōstabat & myrrha unguentū regibus Persicis dicatū, quod illi capite ceu diadematis uice gestabant, sed addebat myrrha labrzos appellata, quā multo pretiosiorē myrrha Dinon scribit. Appellatione ungueti Aegyptij stacten uenire, author est Athenæus. Myrrha cōcalfacit, caput sopore grauat, agglutinat, adstringit, resiccat, uulnā emollit & præclusam laxat. menses trahit: partus uelociter pellit, cum absinthio & lupinorū cremore, aut succo rutæ naturalibus admota. Contra ueterē tussim magnitudine fabæ deuorat: eodē modo ad orthopnœam, ad laterū dolores, ad alui profluuia, ad dysenterias. horrores febriū discutit, duabus horis ante accessionē cū pipere & aqua pota. subiecta linguæ suctu gutturis scabritiā emēdat, obtusam uocē expedit. Cōmanducata graues halitus

halitus oris, & ingratum animæ fœtorem abolet: & cum alumine liquido peruncta uirus alarũ extinguit cũ uino & oleo colluit os, quibus gingiuæ labant, sic mobiles firmat dentes & stabilit. Vulneribus capitis inspersa glutini uicẽ exhibet. Fractas aures iungit, et nuda cõuestit ossa, adiecto interiore limacis callo. Cum meconio, castorio, glaucioq́ linitur, quorũ auribus effluit pus, & quibus aliqua sentiatur collectio. Ad uaros cũ casia & melle perungitur: impetigines ex aceto deterit. Defluẽtes capillos cum ladano, uino, myrteoq́ oleo firmat. Diuturnas è capite destillationes cohibet illitis pinna naribus. eadem ulcera oculorum explet, albugines delet, caligines discutit, scabras exterit genas. Bœotia uerò myrrha è quadam arbore inibi prorumpit radicis uulnere, melior quo myrrhæ suauitati 10 uicinior est. Vim habet calfaciendi, emolliendi, discutiendi, suffimentis natam. Stacte uerò commendatissima, quæ libera sit oleo, impromiscuaq́, quæ minima proportione plurimũ calfaciat, similemq́ uim tum myrrhę, tũ unguentorũ excalfactorijs obtineat. Stacte dicitũ, quoniam è stillatitia dũtaxat myrrha fiat, colore pallido, suauitate mira, sed amaritudine pręcipua: quapropter cũ balsami succus defuerit, Galenus, & item Paulus, pro succidaneo suffectitiam dari stacten præcipiunt. Nec me præterit Græcos etiã interdum stacten pro lixiuio, quod cineris elotio est, usurpasse, sed uel addunt uel subaudiunt *κονίαν*.

Mytice. Cap. XCIX

M Yrice hoc est tamarice, arbor est & ipsa inter uulgatas. nascitur proxime paludes residesq́ aquas ac quiescẽtes, fructũ floris similitudine profert cõcre-20 tu muscosum. mitior in Aegypto & Syria gignitur, cætera similis syluestri, fructu lignoso, ut galla, inęqualiter aspero gustu. Myricen, tamaricen uocãt: Corinthi & in Achaia quæ circa est, brya dicitur. Et cũ plus iusto adoleuit, utiq́ promala poetis. Humilis frutex est amerinæ ramis, folio angusto, carnoso & ferè pinnato. Achaia duo obseruauit fastigia, syluestrẽ omnino sterilem, fructiferã alteram, quæ in Aegypto procerissimas æquat arbores, ramis ex herbaceo fuluoq́ uariegatis, lignoso fructu, galla maiore, in quo semen gustu asperum, eiusdem effectus cuius galla. Myricen Italia, quam alij, ut ait Plinius, maricem uocant, Achaia autẽ bryan syluestrẽ, insignẽ in ea q̃ satiua tantũ ferat gallæ similẽ fructũ. In Syria & in Aegypto copiosa hæc est: cuius infelicia ligna appellant, quoniam nihil præter muscosum florẽ ferat, nec seratũ unquam. Sylue-30 strem illã Gallia *bryariam* uocat, humilẽ pumilumq́ fruticẽ, flore concretu muscoso. Foliũ sunt qui sabinę herbę nõnihil simile pronunciẽt, & profecto mihi ab eo uidentũ minimum dissidere, perpetua coma frõdet. Sues dum dulcedinẽ pabuli consectantũ, (est enim insatiabile pecus) supra modum æstate splenis incremento laborãt. Cui succurrit, si fabricentur canales alueiúe tamaricis è trunco, repleanturq́ aqua, & deinde sitientibus admoueãtur. quippe ligni succus medicabilis, epotus intestinum cõpescit tumorẽ. Lienosis suibus mederi tradit Democritus physicus aquam quæ potanda obijcietur, in qua candentes myricæ carbones fuerint restincti: cõsulitq́ hominibus uitio lienis laborantibus, uinum ebibere carbonibus myriceis igni flagrantibus exustum. Myricen, quam tamaricem uocat Lenæus, similẽ scopis amerinis, sanati dicit ea carcinomata in uino decocta, tritaq́ melle il-40 lita. Ego hãc esse tamaricẽ arbitror. Ad lienẽ præcipua est, si succus eius expressus in uino bibatũ. Huius cum uno uiscerum liene tam mirabilis dissidentia, quã antipathiam Græci uocant, ut adfirment, si alueis canalibusúe, ex ea factis bibant sues, sine liene inueniri, & ideo homini splenetico cibum potumq́ dãt in uasis ex ea fabricans Grauis etiã author in medicina, uirgam ex eadem fractam, ut neq́ terram neq́ ferrum attingeret, sedare uẽtris dolores asseuerauit impositam, ita ut tunica cinctuq́ corpori apprimeretur. Vulgus infelicem eam arborem uocat. Corinthus & quæ circa est regio bryoniam appellat: eiusq́ duo genera facit, syluestrem planè sterilem, alteram mitiorẽ. Hæc fert in Aegypto Syriáque lignosum fructũ, galla maiorẽ, asperũ gustu, quo medici utuntur uice gallæ in compositionibus, quas antheras uocant. Lignũ autem, flos, & folia, & cortex in eosdem usus ad-50 hibentur, quanquam remissiora Datur sanguinẽ reijcientibus cortex tritus, & cõtra profluuia fœminarũ, cœliacis quoq́. Itẽ tusus impositusq́ collectiones omnes inhibet. Folijs exprimitur succus. Ad hæc eadẽ in uino decoquuntũ: ipsa uerò decocta cum melle gangrę nis illinuntũ. Ad dentium dolorem auriumq́, decoctum illorũ salutare. epinyctidas sanat.

Radix ad eadem, similiter folia. hæc amplius ad ea quæ serpunt, imponũtur cum polenta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangia & araneos bibitur: cum altilium uero pingui furunculis imponitur efficax contra serpentium ictus, præterquam aspidum. necnon morbo regio, phthiriasi, lendibusq; decoctum infusum prodest abundãtiam mulierum sistit, cinis arboris ad omnia eadem prodest. Si bouis castrati urinæ misceatur, uel in potu, uel in cibo, uenerem finiri narrant. carbo urina ea restinctus in umbra cõditur: idẽ cum libeat accẽdere resoluitur. Magi id ex spadonis urina fieri tradiderunt. Fructu, ut est Dioscorides author, medici utũtur uice gallæ in cõpositionibus stomaticis, item medicaminibus oculorum. Datur sanguinem expuentibus potui, cœliacis, & contra profluuia fœminarum, neque non regium morbum, aduersusq; phalangium. Idem tusus impositusq; col- 10 lectiones omnes inhibet. Cortex ad eosdem usus adiungit̃. Foliorum decoctum ad lienem præcipuum est, ut quod in uino sumptum uiscus illud consumat. Dentium dolores eo salutariter colluuntur. mulierum abundãtiam insidentium sistit. phthiriasi lendibusq; infunditur. crematæ arboris cinis immodicos uuluarum fluores supprimit. Quidam in remedium homini lienoso potum dant uasis è caudice eius fabricatis. Illud obiter monendos puto Columellæ studiosos, ut locum septimo eius libro Dioscoridis authoritate corrigant, quo legitur, canales tamaricis & rusco fabricẽtur, ita, tamaricis è trunco. Quis enim existimauerit alueos suibus idoneos ex tãtillo frutice excauari? quis tentauit? cuius crassitudo nunquam minimum digitum æquauerit. Potorios tamen calices ex myricæ trũco confingi magna lienosorũ salubritate testatur. Nec illud non docendum, qui uitro 20 soluendo firmandoq; dant operam, ex hac arbore potissimum igni suo escam ministrant. Huius radicem officinæ *casiam* uocare solent. Et quæ palàm imperitia medicorum est, pro odorata casia utuntur. Infeliciorẽ hac gignit arborẽ Græcia, quam & ostryn & ostryã uocat, solitariã circa saxa aquosa, similem fraxino cortice, & ramis, folijs pyri, paulo tamen lõgioribus, crassioribusq;, ac rugosis incisuris, quæ per totã discurrũt. Semine hordeo simili, & colore, & materia dura atq; firma: qua in domũ illata, difficiles partus fieri produnt, mortesq; miseras.

## Myrtus. Cap. C

Myrtus græce myrrhine & myrsine, Gallis *murta* dicitur: oleæ similis, sed ramis folijsq; minoribus, angusta fronde, perpetua, seriatim disposita, flore supra fructum insidente, baccis nigris, piperis gustu, succo uinoso, stirpe inæ- 30 quali & ramosa. præest Venus arbori, quippe quæ litoribus maxime prouenіat, Venus autem è mari dicatur orta: hinc & arbor sacra coniugio. Græci arborem Mineruæ ut oleam dicant, commenti fabulam, quod Myrsine Athenensis puella fuerit, pulchritudine ac robore insignis, amica Palladi, quam iuuenis ab ea cursu & palæstra superatus interemerit, inuidia ductus, quòd elegantia cæterisq; naturæ dotibus reliquæ iuuentuti præstaret. Arbuscula in demortuæ uicem succedens, semper, ut olea, Mineruæ chara remansit, refricans aspectu suo desiderium. uita ei ut quibusdam animalibus ambigua, hoc est, terra & aqua. Degenerat in fruticem nisi crebro purgetur. Maximã purgationẽ quærere Androtion est author. lętius enim germinat à qua plura fuerint adẽpta, largioremq; fructum ministrabit. frigidos odit tractus, argumento quòd omnino 40 nulla in Olympo, nulla in Ponto prosilierit, etsi summo studio, adhibitaq; omni solertia, etiam religionis causa, cõseuerint. cacumine & lateribus germinat, & ex anniculis fructificat surculis. perpetua coma uiret. diuturnissimã ualidissimamq; myrtũ adfirmant Circæum promontoriũ quod uocãt excelsum, refert Theophrastus myrto scatere, quod Circen incoluisse tradunt indigenæ, & in Elpenoris inibi tumulo coronario genere nasci in quo primum uisa traditur, Græcumq; ei nomen remanet, quo peregrinam esse apparet. Odor præcipuus myrtis Aegypti, ubi cætera omnia prorsus hebescunt. Seritur ligno, ramis & semine, sed terra iugiter accumulanda, dum germinantes ramuli roborentur. Gręci locis editioribus seri præcipiunt, quòd uicina odoris suauitate repleat. Auulsus stolo aut termes à cacumine decerptus, proceritate subrectus pangitur: qui solo stercore satia- 50 to quousque ramulos emittat, exaggerari debet. Sunt qui cubitales palos scrobibus olearum more in obliquum mergunt. Alij ex baccis seminaria faciunt, quas leuiter tunsas & restibus butomo contextis inuolutas fossulis obruunt. Longe melius fructificare pollicentur

centur, si plantulæ in caput infigantur. gaudet arbor iugi repurgatu: ita in excelsam proceritatem adolescit. ad textile uasculorum opus utilis. Humana uel ouilla urina rigari desiderat: siquidem ea, ut produnt, mire lætatur. Baccas sine internis nucleolis creabit, crebro aquæ tepētis imbre rigata. Inseritur candida nigræ, itē punicæ, mespilo, malo. lætiore coma uirebit, uberioremq; fructum pariet, si comes rosa coniungatur. Itē cū myrto consortium iniens rosa, fructuosior emicabit. Baccas myrti in areolas ab Idibus Februarijs uel etiam Calendis disserere præceperunt. Democritus hoc modo seri docet: grādissimis baccarum tusis leuiter ne grana frangantur, eaq; intrita, reste circumligari, atque ita seri, parentem fore densitatis ex quo uirgulæ differantur. Plantas myrti à trimatu tempestiuū

20 est trāsferre. Ramo seritur & palis, laxato prius meatu utriusque trium pedū longitudine, crassitudine digitali, cortice diligēter seruato, trunco exacuto. Myrtus & taleis seritur, incremēto uelox, sed cito occidit. Catonis fastigia sunt cādidi, nigri, cōiuguli. Alia distinctio est satiuæ & syluestris, & in utraq; latifoliæ. De syluestri in oxymyrsine agitur. Satiuarum genera topiarij faciunt: tarentinā folio minuto, nostratē patulo, exoticā densissimo, senis foliorum uersibus. hęc non est in usu. Ramosa utraque alia. Coniugalem existimant nunc nostratem odoratissima est in Aegypto. Dioscorides duabus urbanæ fastigijs est contentus, candidæ & nigræ. Duo item Columellæ sunt genera myrti, quorum alterum est nigrum, alterum album. Succi natura præcipuam habet admirationem in myrto, quando ex una omnium olei uiniq; genera fiunt. Alius usus baccæ fuit apud antiquos antequam

20 piper reperiretur, libi obtinens uicem, quodam etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod myrtatum uocabatur. plerunq; ad intinctus additæ. Ouantes myrtea corona usos quandoque tradunt, ut triumphantes lauru. Celebris est Hippolyti & Phædræ amoribus Trœzenia, cuius folia, ut inquit Pausanias, prope Veneris delubrum saræ perforata nascebantur, iniuriam uidelicet ferentia sęuientis unguibus & calamistris fœminę. Cōtrouersum fuit apud Græcos quodnam coronæ genus esset Anacreonti naucratites appellata & pluribus uisum est non aliud quàm ex myrto, rosis comitantibus. Alij è sampsucho sertum, quæ in Aegypto copiosissima est. Alij papyrum coronariam, quam Aegyptij byblon stephanotrida cognominant, interpreerantur. Lesbij, ut inquit Athenæus, myrti ramulis implexis floribus se coronant, quos hypothymidas uocant. Plutarchus pectora-

30 les coronas quibus ceruices redimibāt, hypothymidas appellat. Memorabili augurio habitæ sunt Romæ sacræ duæ myrti, quarū altera patritia appellabatur, altera plebeia. Patritia multis annis præualuit flaccescēte plebeia, exuperās ac læta quādiu senatus floruit. Illa ingens, plebeia torrida ac squalida: quæ postquàm eualuit, languida partū authoritas facta est, & in sterilitatem paulatim emarcuit maiestas. Virgæ myrti gestatæ uiatori prosunt in longo itinere pediti. Quin & annuli uirgarij expertes ferri, unguium tumori medentur. Folia per se siccātur in farinā ad ulcerū remedia in humano corpore, leniter mordaci puluere, ac refrigerendis sudoribus. Cato docuit uinum fieri è nigra, siccata usq; in ariditatē in umbra atq; ita mulso indita. si non siccētur baccę, oleū gigni. Postea cōpertum & ex alba uinum fieri albū, duobus sextarijs myrti tusæ in uini tribus heminis maceratæ expres-

40 sæque. Myrtæ sunt ipsæ myrti bacculæ, quæ myrtides Græcis nominantur. Hæ diutissime uirentes, ut Græci produnt, seruantur uase non picato, diligenter operculato conditæ. Alij cum ramulis reponere malunt. Myrtiten uinum Græci hoc modo fieri pręcipiunt: ramis teneris cū suis folijs in albo musto decoctis, tusis, libram in tribus musti cōgijs deferuere faciunt, donec duo supersint. Vinū myrtiten ad tormina & alui proluuiē & ad imbecillū stomachū Latini sic faciunt: nigri generis baccæ maturæ leguntur, & sine seminibus in sole siccatæ, fictili fidelia sicco loco reponunť. mustum è maturis uuis expressum in feria adijciť, & statim primo die antequam id ferueat: & repositarū baccarum diligenter cōtritarū totidē libræ appendūtur, quot amphoræ condiri debent. Massulæ huius musti cōspersæ & farina baccarum coactæ per latera feriæ in mustum demittunť, ne altera offa su-

50 per alterā perueniat: deinde cū bis deferbuerit, contritarū rursus baccarū par pōdus, ut supra dictū est, permisceť, sic ut instar iuris crassi in eandē fideliā cōfusum, rutabulo ligneo peragitetur. Scopulis aridæ myrti seria suffriať, purgatumq; uinum post septimum diem in amphoras bene picatas & bene olidas diffundiť. Vinum aliud myrtiten sic temperant:

quamoptimum mel inferuescere faciunt, & toties despumant, quoad nihil habeat spurci
riæ: cum deinde mel refrixerit, baccas albi generis myrti quammaturissimas legunt, &
perfriant ita, ne interiora semina conterãtur, fiscello ligneo inclusas exprimunt: succumq;
earum, qui sit sextariorum sex, cum mellis decocti sextario immiscent, & in lagunculam
diffusum oblinunt. Sed hoc mense Decembri fieri debet, quo tempore ferè matura sunt
myrti semina. baccæ sereno die legantur, quo nec pluit, nec rorulentę decerpantur. Multi
nigram uel albam myrti baccam duabus horis in umbra expositam paululumq; resicca-
tam distringunt sic, ut quantum fieri poterit, semina interiora permaneant integra, tum
per lineum fiscum quod pertriuerant exprimunt, & per colum iunceum succum liqua-
tum lagunculis bene picatis condunt, nulla re permista sed hic liquor non tam est dura-
bilis: sed quandiu sine noxa manet, ad ualetudinem utilior est. Myrtus satiua, minus utilis
est medicinæ quàm nigra. Semen eius medetur sanguinem excreantibus odorẽ oris com
mendat uel pridie commanducatum. datur dysentericis denarij pondere in uino, ulcera
difficilia in extremitatibus corporis sanat cum uino suffferuefactum. Imponitur lippitudi-
ni cum polenta, cardiacis in mamma sinistra, & contra scorpionis ictus in mero. Ad-
uersus fungos in uino bibitur & ad uesicæ uitia, capitis dolores, ægilopas antequã suppu-
rent: item tumoribus, exemptisq; nucleis in uino ueteri tritum eruptionibus pituitæ. Suc
cus seminis aluum sistit, urinas cit. Ad eruptiones pustularum cum cerato illinitur, & cõ-
tra phalangia. capillum denigrat. lenius succo est uinum quod nunquam inebriat. Inue-
teratum sistit aluum, & stomachũ. tormina sanat, fastidium abigit. folia fungis aduersan-
tur trita ex uino. Cum cera uero articularibus morbis, et collectionibus. eadem cum uino
decocta, dysentericis, & hydropicis potui dantur. Purgant lentigines, pterygia, epinycti-
das, condylomata, tetra ulcera, ambusta cũ cerato. Siccantur in farina quæ aspergitur ul-
ceribus. Hæc utilis est cœliacis, procidentiæ uuluarum, sedis uitijs, ulceribus manãtibus,
igni sacro fotu, capitis fluentibus furfuribus, ambustis. eadem arentiũ farina sudores cohi
bet insperſa, uel in febri. Exprimitur & folijs succus mollissimis in pila tusis, adfuso pau-
latim uino austero, aliàs aqua cælesti. Atque etiã expresso utuntur ad oris & sedis ulcera.
Item uuluæ & uentri: ad capillorum nigritiam, alarũ perfusiones, purgationes lentiginũ,
& ubi constringendum aliquid est. Auribus purulentis idem succus instillatur. Folia cõ-
buruntur in antidota. Item cauliculi cum flore decerpti, in nouo fictili cremati in furno,
dein triti, & ambustis foliorum cinis medetur. Inguẽ ne intumescat ulcere, satis est surcu
lum tantum myrti secum habere, nec ferro nec terra contactum. Myrtus nigra, ut Diosco
rides scriptum reliquit, utilior medicinę quàm candida, & inter nigras montana: semen ta
men imbecillius creat, cuius & arboris natura adstringat. Datur uiride & aridũ sanguinẽ
excreãtibus, & uesicæ rosionibus. succo uiridium eadem proprietas. Stomacho utilis est,
urinam cit, bibitur contra phalangium in uino, & scorpionis ictus. seminis decocto capil
lus inficitur, ius decocti in uino, ulcera in extremitatibus nata sanat: inflammationibus
oculorum cum polenta imponitur. Aegilopas illitu lenit, præsumentes uinum crapulam
sentire negantur, quod feruefacto semine exprimitur. quod non ita paratũ sit, acore uitia-
tur. prodest ad omnia quę semen. abundantiã fœminarũ insessione prohibet, uuluã proci-
dentẽ firmat. Vtile sedis uitijs, furfuribus, ulceribus quæ manãt, pustularũ eruptionibus,
capillis defluẽtibus. Additur quoq; in medicamẽta quæ liparas uocãt. Decoquũtur ad in-
sidendũ folia, quo articulos dissolutos, collisos, & ossa fracta fouẽt. Vitiligines purgat, pu-
rulẽtis auribus infunditur, capillos denigrat. pares effectus et succo. Trita folia, et ex aqua
illita, prosunt ulceribus quæ in humore sunt, omnibusq; mẽbris fluxione laborãtibus, cœ
liacisq;. cũ olei uerò omphacini exiguo aut rosacei atq; uini, ulceribus quæ serpũt, igni sa-
cro, testiũ tumoribus, epinyctidi, cõdylomatis. Arentiũ foliorũ farina utiliter inspargit̃ pa-
ronychijs, pterygijsq;. Virus alarũ fœminũq; perfusiões emẽdat. Cardiacis imposita sudo
res cohibet. Folia uel cruda uel cremata cũ cerato ambustis, paronychijs, pterygijsq; me-
dẽtur. Exprimitur folijs succus affuso paulatim uino uetere, aliàs aqua cælesti. Probat̃ qui
tortiuus recẽsq; sit arefactũ situs occupat, siccatusq; planè cariẽ sentit, & ignauus segnisq;
uires perdit. Myrtidanum appellatur Dioscoridi uirgultum myrto agnascens, nodosum,
inæquale, uerrucosum, cõcolor, quòd perinde quasi manus myrti caudicem amplectitur.
Astringit uehemẽtius myrto: tũditur in pila, & uino austero accepto cogitur in pastillos.

siccatum'q; in umbra, reconditur, efficacius folio femine additum ceratis & pessis, insessionibus, cataplasmatis, ubi astringendum aliquid est. Plinius, quod sylvestris myrti baccis factum est uinum, myrtidanum uocat: hoc manus tingit, uuluæ prodest appositu fotu & illitu, multo efficacius cortice, folio, semine. Hoc sylvestris myrti baccis conditur, libra in tribus musti congijs deferuefacta, donec duo supersint. Galenus uirgultum & sobolem myrti, quæ exiens à radice fruticat, Myrtidanum appellauit. Hippocrates Martidanum hunc fruticem uidetur nominasse, Myrtidanum uero ipsum piper.

Myxa. Cap. CI

10 Yxam nos, myxa Græci & myxaria uocãt, arborem damascenæ pruno popularem, è cuius pomis in Aegypto uina fiant. Manditur & nucleus nõ insuauis arbor in Syria & Aegypto gignebatur, nũc est familiaris Italiæ, inceptam nasci Plinij memoria, etiã insita sorbo, nunc & multis quoq; locis prouenit. In Calabria spina est sylvestris, quæ myxas optime recipit. Paulus myxon arboris fructũ esse meminit, minorẽ pruno, & consimilis facultatis. Quibus frequẽs est arboris cõspectus, sic delineare solent. Arbor supra terrã attollitur, caudice procero, qui cortice candido uestitur: fundit ramos uiridi colore nitẽtes. folia in rotundũ circinata, poma auellanæ nucis magnitudine, racematim collecta, per maturitatem cærulea, callo corporis dulci, intus albo, mucoso lentore, unde Græcis nomen usurpatũ putauerim, qui myxon mucũ nominare cõsueuerunt: osse oleagino, cuius & nucleus insuauis nõ est. Fructus le-

20 gitur maturus & insolat, ut passus & in rugas cõtractus recondat. Viscum fit in Syria ex arboris huius acinis, quos ab Augusti honore ut cõijcio, sebastos appellauerũt. hæc myxa fuisse ueteribus interpretor: quæ per diminutionẽ quoq; myxaria dicunt. Arbusti huius ligno cortex albus, ramis uirens, folio rotundo, amplo, fructus in racemo dulcis, candido lẽtore plenus, cũ interiori nucleo quasi oliuæ siccat. hic in medicina uentrẽ soluit, destillationes q; cõprimit, tosiões uesicæ lenit, intestinorũ animalia pellit. Damascenũ inde uisceũ paratur cõmendatissimum aucupijs, prætereq; aquarium uoluerum inde nomen arbori. Myxa hodie barbaro nomine omnibus officinis q; Græco uel Latino notiora, quia tamen maxima ex parte sua uocabula à Mauritanis aut ieiunis Arabibus emẽdicare solent, sebesten & uulgus medicorũ & seplasiæ nominant: id quod fusq; deq; ferendũ adhuc esset, si seba-

30 sti nomen nõ interpolassent. Facit eius rei fidem, si libeat recentiorũ græcorũ cõpositiones ad eas Arabum cõferre, inuenies ubiq; zizipha & myxa uel myxaria pro iuiubis & sebastis usurpata. Galenus & Dioscorides myxarũ nusquã cõmeminerunt, & si nihil græcorum posteriorũ mistulis occurrit frequẽtius, Actuarij dico, Pselli Antiocheni, et Aetij, qui uolunt mediam in calore & frigore sedẽ tenere. Ventrẽ febricitantibus ciere, tussi quam æstus aut squalor excitauit, opitulari. Pectoris asperitates lenire, calidis destillationibus auxiliari, ut quas sui humoris lentitia coerceat. Vrinæ difficultatibus prodesse, quæ flauæ bilis uellicatu creantur, animalia uentris pellere, ea dulcedine primũ alliciente, sequacique uermium cohærentia. ad quos usus omnes nostræ ætatis medici commendant.

Morus Cap. CII

40 Orus arbor in tam uulgari nobilitate nihil opei ostiosus demonstranda est, quæ etsi germine sit fetotino, nihil secius quàm ceteræ folia deperdit. Flos ei uti gineĩ modo lanugineus, fructui toro, nec postremis tantũ insidet, in medijs inculcatus, neq; singulas parteis ambit, fallens interdũ propter lanuginẽ, ut concerni nequeat. Fructu cartilagineo, statim ab ortu candido, cũ pubescit rubro, ubi maturuit atro. Sic & succus eius errat, primũ acerbus et aquosus, mox lenior & lentè rubẽs, deniq; uinosus, sanguineo colore manus inficiẽs. Moris itaq; succus in carne uinosus, trini colores, cãdidus primo, mox rubẽs, maturis niger. In nouissimis florent, inter prima maturescũt. Tingũt manus succo matura, eluunt acerba. Pilũ corijs folia eius urina madefacta detrahũt. Minimum in hac arbore ingenia profecerunt, nec nominibus,

50 nec insitionibus, nec alio modo q; pomi magnitudine, mora differebant, Hostiensia & Tusculana Romę. Nascuntur & in rubis multum differente callo nam in Gallia ferit alba fetens poma, eiusdem naturæ cuius & nigra. Seritur ut est Berytius author, autumno ramulis ficulnorũ modo terræ defixis. Vegetior prouenit ambiente solo sæpius effosso,

ſiquidem altis radicum tenus foſſionibus lętatur. Naſcunt̃ ex ſemine poma, ſi granula de lecta deponant̃, ſed rigari continuò deſiderant. Melius claua & palo ſeritur. Inſerit̃ caſtaneæ, fago: itẽ populo quæ ſit alba, ſi uel inoculetur uel inſerat̃, candida naſcẽtur mora. Seruant̃ diutius uitreo uaſe ſuo uino demerſa & diligẽter operta. Cęterũ quæ ſemine gignũtur degenerant. Taleis & cacuminibus ſeſquipedalibus utraq; parte læuigatis, melius proueniunt, ſi fimo oblinant̃. Locũ in quẽ palum demerſerunt, cinere terris admiſto tegunt, ſed non amplius quatuor digitis operiunt. Amant calida loca, ſabuloſa, & plerunq; maritima. In topho uel argilla uix cõprehendunt. Humor aſſiduus moris prodeſſe non credit̃. Foſſiõe gaudet & ſtercore. Putria in ijs & arida poſt trienniũ ſunt putãda. Plantã ſi tobuſtam transferes mẽſe Octobri, ſi teneram Februario & Martio. Scrobes deſiderãt altiores interualla maiora, ne altera umbris prematur alterius. Feraciorẽ procerioreḿq; fieri arborem tradiderũt, ſi perforato hinc inde trunco ſinguli cunei terebinthi uel lentiſci adigant̃. Circa Octobris Calendas morus ablaqueanda eſt, & radicibus uini ueteris recentiſſimæ feces inſpergendæ. Inſeritur in fico ſub cortice. Inſita ulmo cõprehendit, ſed parit magnę infelicitatis argumẽta. Mneſtor apud Theophraſtum calidã eſſe morũ prodidit. Materia utilis operibus quæ flexu conſtant, eiq; hac in re primatus datur. Aeternã arbitrant̃ ac ualidam, atq; uetuſtate loti modo nigreſcere, ideo furculas ex ea circosq; faciũt, itẽ nauibus tornacula, ſimiliter & auriculas liburnicis, & teſtudines atq; firmamẽta. Amica eſt morus & uitis. ea nouiſſimè germinat, & cũ primis folia dimittit, ſerotinoq; germinatu floret, maturatq; celeriter, nouiſſima urbanarũ pullulans, nec niſi exacto frigore, ob id dicta ſapientiſſima arborũ. Carne & ſucco mora cõſtant, qui uinoſus eis eſt, & colore ſanguineus. Arbor plana diligit, nec temere in mõtibus conſpicit̃; tardiſſimè ſeneſcit, fructibus minimè laborans. eſt lentitia moro uiuax. Pro cute cortex: in moro medicis ſuccũ quærentibus, ferè hora diei ſecunda lapide inciſus manat, altius fractus ſiccior uidet̃. Morus talea tantum ueteribus ſerebatur, quoniã in ulmo eam inſeri religio fulgurũ prohibebat. Mora germinatione priuſquã in folia exeant, ſiniſtra manu decerpi iubent. Futura poma ricinos, ſiue ut quidam legunt, cytinos Græci uocant: terram ſi non attigere ſanguinẽ ſiſtunt alligati, quacunq; parte fluat. ſuccus ſiccato pomo expreſſus multũ obſoniorũ ſapori confert, & mirum gratiam cõmendat. Fit & è pomo arboris panchreſtos ſtomatice, eadem arteriace appellata: neq; eſt aliud oris, fauciũ, uuę, gutturis, ſtomachi iucundius remedium. Hoc & uulnera ad cicatricem perducebant. Athenæus eſt autor ſycamina tantum ab Alexandrinis mora nominari. Aeſchilus de Hectore loquẽs, uir, inquit, ille moris erat maturior. Sophocles morũ inter initia candicare, poſtea puniceo colore rutilare meminit. Phęnias Ereſius Ariſtotelis diſcipulus, ſyluestris mori fructũ ut dulciſſimũ & iucundiſſimũ, cũ ematuruit, cõmendat, morũ appellans: uerba eius ſubdidimus: Morũ quod in rubo pendet ſeminarios quoſdam partus reſiccata pilula, ueluti contextos oſtendit, fragiles & boni ſucci. Virgilij carmine celebrantur: hærentia mora rubetis. Diphilus Siphnius ita nobis ſcriptũ reliquit. Sycamina quæ & mora dicunt̃, ſatis bonũ creant ſuccũ, ſed paucũ miniſtrant alimentũ. Stomacho cõferunt, & aluo facilè excernunt̃. priuatim cruda uẽtris tineas excutiunt. An nõnihil utilitatis adferat cũ ruens humor articulos impleuit, cõpertũ non habeo. Verũ Hegeſander Pythermi hiſtoria fretus poſteritatis memoriæ mãdauit, ſua ætate morũ arborẽ uiginti annos non tuliſſe fructũ, quo tempore articularia lues tanta graſſabat̃, ut nõ uiros modo, ſed & mulieres quoq; & ſpadones indiſcriminatim corripuiſſet: ſed ſæuienti cælo potius q̃ moro ferendũ fuit acceptũ. Mori poma aluũ reſoluunt, facileq; corrumpunt̃: inimica ſtomacho. refrigerãt: ſitim faciũt: ſi nõ ſuperueniat alius cibus intumeſcũt. immatura ſiſtunt uentrẽ. Siccata tundunt̃ in cibos cõmendantia obſoniorũ ſaporẽ, quem admodum rhus. In medicina uero cœliacis dantur. Fit è pomo nobile medicamentum ſtomatice aut arteriace, quod ori & gutturi conferat appellatũ, hoc modo. Sextarij tres ſucci è pomo leui uapore ad craſſitudinem mellis rediguntur, poſt addinir omphacij aridi pondo duodecim, aut myrrhæ undecim, croci totidem: ſed hæc ſimul miſta uel trita miſcentur decocto: neque eſt aliud oris, arteriæ, uuæ, ſtomachi iucundius remedium. Decoctus in æreo uaſe ſuccus, & poſtmodum inſolatus, aſtringentior reddi ſolet, ualens aduerſus nomas, fluxiones, neq; non tonſillarum inflammationes, adiecto mellis exiguo.

Sed

Sed efficacior uis adſciſcitur, alumine ſciſſili, galla, myrrha & croco adiectis. Aliqui addunt ijs ſemen tamaricis, irin, & pollinem thuris. Alij præduratum uas ſole torrebant, permiſcentes ſpatha ter die. hęc ſtomatice uulnera ad cicatricem perducebat. alia ratio. Succum ſiccato exprimebant pomo, multum ſapori obſoniorum conferente. Pollet aduerſus ulcera quæ paſcendo ſerpunt, pectoris pituitas, & ubicunq; opus eſt aſtringi uiſcera. dentes quoq; colluebant eo. Folia mori trita aut arida decocta contra ſerpentium ictus imponuntur: ipſaq; teruntur ad ambuſta ex oleo linenda. Tingunt capillum cū uitis & fici nigræ folijs ſimul coctis in aqua cæleſti. eadē in urina madefacta pilū corijs detrahunt. Succus ex ijs aduerſus araneos bibitur cyatho. Scorpionibus aduerſatur è radice corticis ſuccus ex uino aut poſca potus. Corticis & foliorum decocto dentes in dolore colluuntur. Radix per meſſes ablaqueata circunfoſſaq; conciditur, poſtridie ſuccum expuinat aptiſſimum dentium dolori, collectionibus, & tuberculis, quæ opus ſit diſcutere. Aluum purgat. Ramus ut exiſtimāt magi, luna plena defractus, cum incipit fructu turgere, priuatim mulieribus alligatus lacerto, contra abundantiam menſium proficit.

## Olea. Cap. CIII

Lea quam gallicum uulgus *oliuerum* nominat, arbor eſt notior quàm ut debeat explicari, ſaligneis ferè frondibus, anguſtis, quæ tam breui innitunt̄ pediculo, ut quaſi defixæ cohæreant, floribus puſillis quidē, ſed foliatis, fructum ambientibus, qui cadiui ſi perforati ſpectent̄, probæ floſculorum iacturæ præbent augurium, baccis maturitate nigrantibus, quę carnis callo & nucleo interiacentibus conſtant. Radice unica paruaq; & uelut lacinia ex medio tendente firmatur, cæteris grandioribus, & cancrorū ſimilitudine cōtortis, alijs craſſioribus, alijs obliquis, & inæqualibus, ſummo ceſpite cohęrētibus, nodoſis, uilloſis, quod uſu uenit, quia breues permultas ac tenues promiſcuasq; fundit olea: quæ non recto tramite poſſunt progredi, quapropter in obliquū iaciuntur, & retortæ in nodos extuberāt. Huic medulla tā incerta eſt, ut nō in medio ligno haberi, ſed per totū lignū ſpargi uideat̄ ideò quidam ea omnino carere exiſtimant. ex urbanis perpetuò uiret. Cæterū ſupina foliorū contrà quàm cæterarum, candicant magis quàm prona, minusq; ſunt læuia, uertunturq; mox poſt æſtiuū ſolſtitiū. In Syria & alibi fructū ferunt uuæ modo cōgeſtum ubertate ſoli. Oleam uuiliter & probè defloruiſſe diximus, cū caduci eius flores perforati reperiuntur. Naſcitur omnibus modis extra quàm ſurculo, qui defixus germen non citat. Ex nucleis eius ſyluestrem oleam prouenire Theophraſtus retulit: lignum ſubtus ſcindendum, et lapide interiecto ſerendum. ex annotinis ſurculis fructificat. Viuax eſt, & diutiſſimè durat, & caudice, & laterali germine, nepotumq; procreatione atq; etiam ſtirpe incorrupta. Vitam ducētos annos longiſſimam eſſe tradidit Theophraſtus, addiditq; aliquanto longiorem oleaſtro. Præciſa regerminat & melior redditur. Interit maxima ex parte uel fiſſo caudice. Odit quoq; quercum: nam ſi quercetū in confinio habuerit, non ſolum non feret, ſed etiam fugiet, introrſumq; ſe in fundum abijciet. quando quercus etiam exciſa radices noxias olineto relinquit, quarum uirus enecat oleam: quanquam ſeri poſſit, ubi arbutus aut ilex ſteterunt. Sic in Arcadia ſpectari ſolitam arborē Pauſanias affirmat, è cuius radice una ilex & olea naſcerent̄ in quodā fano. Si oleam poſueris, unde cerrus uel eſculus effoſſa eſt, emorietur. ideo quòd uermes quidā ſunt, qui in radice harū naſcunt̄, & inibi educārur, ijque maximè ſemina oleæ cōſumunt. Vna omniū regerminat in opere. nā oleaginea materies tum rudis tū ſæpe elaborata, ſi humorem nacta fuerit, locumq; adipiſcatur humectū, germen potiſſimum citabit, ita ut iam cardo ualuę, & poculum limo immerſum prodantur regerminaſſe. Ea criſpa eſt & ſpiſſa atq; perpetua, quā amaritudinis cauſa neq; tinea rodit, neq; teredo exeſt: ideoq; ex radicibus olearū & minora ſculpebār ſimulacra, quod carnis æqualitate cōſtarent, nec dehiſcerēt in rimas. Ignē quāuis optimè ſubditū excipiat, ꝙ ſpiſſa & pingui natura ſit, igniarijs tamen ſuo uirore æterno ineptiſſima habetur: obliquitate atq; duritia fragilis. Olea peculiaribus nonnullis paret morbis. nam præter uermiculationem quæ ficū etiā conficit, clauo quem helon uocant infeſtatur, quidam fungū malunt appellare, alij patellam quæ Gręcis quoq; lopas dicatur, quæ ceu quædam ſolis inuſtio uiſitur. Proprium quoque arbori malum

congros

congros, pro eius natura respondēs, & si deriuetur etiam in alias id nomen. Sunt qui affectum premnon, alij crotonem cognominent. Pessimum cum de florescenti oleæ imber in cessit. In Mileto cum florent, erucæ rodunt, aliæ frondem, aliæ florem, sed genere diuersę. sentiunt & uermiculationem baccæ. Vermis oleæ natus sub cute fructum adimit, qui gigni prohibetur pluuijs, quæ arcturum sequuntur. Vocatur ea affectio arachnion, hoc est aranea fructus absumens. Vermis sub corio prouentum adimit, inuicemq; iuuat, si eodens nucleo adnascatur. Nulla post ficum arbos uredini magis est obnoxia. Campæ, hoc est erucæ etiam appellantur in oleis uermiculi, flatibus austrinis creati, ut ipes in uitibus. Est & impetigo peculiaris ei morbus, ut scabies in fico, & in uitibus fluor. In mari rubro uiuit olea quæ uocatur Arabica, atiæ tantum folio, baccis ferè nostratibus, fungos cum largi ceciderunt imbres educans, qui tacti sole in pumicem durantur, ex qua manat, ut Theophrastus tradit, lachryma, inhibendo uulnerum sanguini expetita medicis. In sinu etiam Heroo ad quem descendunt Aegyptij, olea cernitur lapidis specie, non uiridis parte à mari eminente, similis tamen uiridibus, tam folijs quàm germinibus. Oleam idē negauit Theophrastus nisi trecentis à mari stadijs nasci, sed quibusdam in locis prouenire notatum est. De olearum origine Græci agricolæ ita fabulantur. Cum à primordio tellus aquis emersisset, primum Athenis emicuisse: cumq; Minerua & Neptunus amore loci capti, de ciuitatis sibi dicando nomine contenderent, Iupiter eorum controuersiam diluere cupiens, tulit sententiam, eum oppidi principatu potiturum, qui hoc meliori possessione donaret. Neptunus itaq; portu & naualibus exornat: Minerua in Acropoli cum lætam & uirentē tum fructiferam oliuam ædit, quam in coronā capitis intorquēs, omnium calculo uicit, & ciuitatem suo nomine (Athene græcè uocatur) nuncupauit. quo factū est, ut qui inito certamine aliquo, uictoria fruerent, implexa ex oleastro corona à spectatoribus cingerentur. Addunt magicæ superstitioni addicti, frondem oleaginam dolore capitis liberare, si Athena Mineruæ nomen inscribatur, etiam si capiti non alligetur. Feruido squalidoq; cæli statu gaudet. Ardua loca depressaq;, sed longe magis mediocres cliuos amat: in ijs enim excellens solis ardor uentorum proflatu refrigeratur, quare optimum exhibent oleum. Planis uero & campestribus locis oleæ minus impetu uentorum agitatæ, atq; insidentis æstu solis ambustæ, crassius oleum mittunt. Siquidem cum oēs stirpes, tum oleæ maximè aduerso flatu roboratæ uiget, argumēto quòd oleas lætiores & uirentiores offendes locis qui uentis patēt, tristiores ijs qui à flatu silent, nec spiritus nouitate recreantur, modo id intercedat spatij, quo liberè peruagef aura. Igit̄ accliuibus & arduis oliua lætatur, quod propitiū nacta uentū, siue nihil expirat saliue, sed in oēs partes æqualiter insinuans arborē excitat, alit, auget. Serit ab Sucularū occasu ad brumam: item uere, quādo hęc duo tēpora sese imitent̄, calidam humidāq; forma naturā. Autūnus calore adhuc retinet pristino solis illustratu conceptū: humore à caducis eo etiā tēpore imbribus cōtrahit. Ver aūt à præcedētibus pluuijs humorē, ab abscessu solis calorem cōcipit. Porrò solū uuidum & lætum cōmodè recipit hanc arborē, uberioresq; dat oliuas. quapropter id præferēdum fuerit. Secundū sibi locū uēdicat, cui argilla subest, Rubricosum repudiat, quod suo æstus calore stirpes exurit: sed lōgè magis salebrosum & scatuginosum, in quo semper uligo consistit damnat, quippe quod frigosas & minimè altiles baccas, uliginosos¢ partus creet. ieiunior paulo terra, ut Attica testat, accommodatior. inimicus est ager sabulo macer. Cæterum longè fuerit breuius, ut Didymus assent, si eidem solo plantulæ credantur, quæ moram in seminario trahentes, iam cultus diligentia profecerunt, quoniam translatæ tutum contrahunt uigorem. Nempe solum omnino, in quo stirpes panguntur, qualitatem non modo & figuram plantarij, sed & cæli quoque conditionem referre debet, ne quod in eo pangitur, noua loci peregrinitate tenteur: maximumq; fuerit beneficiū, ut proficiant incremento, si rubrica partes notent, quibus obuersæ steterunt, ut simili ratione ponantur. Porrò legi debent, qui seminio destinabuntur non stolones caudicibus adnati, sed summatum decerpti ramus surculi, longitudine cubitali. Danda est opera, ne cortex sectione uiolatus collidatur, sed falcula quæ acie polleat, uulnus undique leuigetur, seruata stirpis integritate. Stilus parte ima bubulo simo cum cinere linendus scrobes con camerato sinu, ut imbrium sint capaces, excauandi. Ramulus nō in uerticem humandus

qui

quí tamen palmum à terra extet. Arundo adfigenda, ut à cultoribus cognoscatur non ante septimum mensem. Explantari debet arbuscula trimatu altilis & uegeta, quadrima iam collucari debet, & superuacui termites putari. ea ratio serendi ut Didymo placet longè melior habetur. Non desunt, qui sectas ab imis radicibus soboles deponant, postea cum comprehendisse sic uidebuntur, ut mutationi sit locus, trãsferunt. Gaudent iugi rigatu, ita celeriorem germinatum ædunt, faciliusq́ transponuntur. Locus, quem oleis, ut Didymus præcepit, dicaueris, runcandus est, omniq́ alterius generis frutice extirpandus, macerijs aut sepibus uiuis cingendus, ne aditus pecori detur. Scrobes ante sationem fodiendi, ut sole, uentis & imbribus terra reddatur fragilior, stirpesq́ iaciant ultro citroq́ radices. Vno
10 aut altero mense minimum aridis fruticibus, cremijs, arundinibus, stipulis, & ijs quæ ignẽ facilè concipiunt stramentis, scrobes adurantur, qui tricubitali altitudine, aut minimum sesquicubitali cauentur, sed liberale quinquagenũm cubitorũ interuacet spatium, ut & caudices perflatu uenti fruantur, & intercedens locus seri possit. alioqui si sementis subtus neglectui habeatur, tanto ramorum stipatu luxuriabunt, ut in sese mutua umbrarum beneficia non conferant. Post ablaqueationem fimi aggere lætantur, ut Sotion scriptum reliquit, sed locis uliginosis longè minus stercorari debẽt. Adultarum olearum superuacuum putationem moliri occasu Pleiadum ut in reliquis arboribus, oportet, quo tempore prima aut media saliua in germina se diffundit, & in fructus alimoniã permeat: secundo cum ob æstatis ardorem arbor humore deficit: tertio cum hybernos imbres nondum hausent. horum
20 omnium gratia autumno tempotius hanc putationem fieri uolunt, quod cum reliquæ arbores, tum oleæ maximè robustiores habeantur. ante tamen superfluorum repurgationem stercore satiari conuenit, ut aduersus noxam quæ putatione contrahitur, fimi iuuamen opponatur. Siquidem repurgati quoq́ caudices, resegminum causa uitio laborãt, quibus celeriter stercoratu succurritur. Superuacuis arbor exonerata lætius fruticat. Resecare aũt oportet & marcida & sicca & media, ut liberalius difflentur: item ramulos detrahere qui inuicem incumbũt: itidem inflexos & recuruos amputare, præsertim cum in nimiam longitudinem exeunt, & alia etiam quæ in difformẽ proceritatem tendunt, utpote cum suapte natura noscuntur infertiliora. Quapropter inter omnes rei rusticę prudentes conuenit incõmodam esse longitudinem olearum, quæ denos excedit cubitos. Amplius etiam in-
30 crementum omnibus patere noxis addiderunt, q̃ & rami uentorum impetu frangantur, & flores quoq́ succussi intempestiuè procidant. ideo complures ramos uersus terram trahunt, ut humiliorem redditam arborẽ cogant in solum procumbere. Conuenit etiam stolones & adnatos caudicibus nepotes adhuc molles & teneros quotannis eximere, ne his onustus caudex fatigetur. Africanus restibilem oleis adferri fœcunditatẽ autor est, si semel in excauatum terebro foramen, duos feracioris oliuæ ramulos in cacumina utrunq́ adegeris, sic ut traiectim penetrent, manibusq́ uehemẽter transactas parteis traxeris, dumq́ ueluti impacti cuneoli strictim adhęserint, exertũ utriusq́ taleæ uerticem, hoc est extãtes foramini stilos resecueris, lutoq́ cum aceribus aut paleis oras foraminis & hiantẽ sinum illeueris. hoc uelut initu grauida arbor uberiorẽ partũ enitetur. Cæterũ ut Quintiliorũ agri-
40 cultura docet, lætiores & uitẽtiores plurimũ fructũ adferent, si circũ radices ablaqueatas insulsa amurca aquæ mista fundatur. utriusq́ sextarius sufficit. Acus quoq́ fabaginũ uel paleas satis est indidisse. uel etiam urinę humanæ quantũ satis uisum fuerit affunditur, aut argilla bubulo stercori permista imponitur, aut manni fuci tantundem: sed ab ijs confestim terra circa eas adaggeretur à radicibus dodrantali altitudine, sinu in orbem fornicato, ut imbres pluuij retineantur; & cum se infuderint, breuissimis ac frequentissimis fossionibus solicitentur. Id genus etiam auxilij adhibere licet, cũ Caniculæ incendijs arbores deflagrãt, quo tempore, & etiam quum siccitates incesserunt, rigationem desiderãt. Idẽ Quintilij, si sterilitate laborẽt, ad fertilitatẽ reduci prodiderũt hac ratione. Ab radice cubitali spatiolo caudicem terebra gallica perforabis, quà spectat in Austrum, impresso foramine digiti
50 maioris amplitudinẽ capiente: tunc duos frugiferæ arboris ab australi parte ramos tolles, crassitie quę hiatũ foraminis explere possit, & strictè in ipsum utrinq́ cõijcies distractisq́ uehemẽter palorũ cacuminib. abscissoq́ eo quod superabit, aceroso uel paleato luto curabis occulere. hoc uelut coitu steriles arbores uberantur. Sic quales uolueris oleas adipisci,

tales

tales fructuarios uti scriptum est, indes ramulos. ita melius oleum dabit, impressis forami-
ni ramulis eius, quæ callielæa Græcis, id est satiua, à cæli parte lectis quæ ad austrum diri-
gitur. Cæterum quæ nimia ramorum petulantia syluescunt, aut sine fruge luxunant, has
uelut insanas Græci uocant hylomanes. earum multiplex lapsus erraticusq; furor ita co-
ercetur. In foramen quod gallica terebra excauauit, uiridē taleā oleastri, uel pini uel quer-
ci palos, uel lapidē immittis, sic uelut inita arbor fœcundo semine fertilior extabit. Solēt
etiam quamuis lætæ arbores fructum copiosum adferentes ad maturitatem non perduce
re, aut largum florem induentes perperam exuere: quod uitium abigetur, si ablaqueata ar
bore, maiusculo caudici fuci corbes duos obduxeris, minori singulos, dein amurcā aquæ
permistam infuderis. quòd si fuci non detur occasio, solius amurcæ usu eris contentus. Iu 10
uant quoq; arbores amurca insulsa, cum suilla uel nostra urina uetere, cuius utriusq; mo-
dus seruat. nam maximæ arbori, ni tantundem aquæ misceatur, urna abundè erit. Solent
etiam oleæ uitio soli fructum necare: cui rei sic medebimur. Altis gyris ablaqueamus eas:
deinde calcis pro magnitudine arboris plus minus ue circundabimus, sed minima arbor
minimum postulat. hoc remedio si nihil effectum fuerit, ad præsidium insitionis confugi-
endum erit. Nonnūquam etiam in olea unus ramus cæteris aliquanto lætior est, quem ni
si recideris, tota arbor contristabitur. Si radices siccas & uelut morbo languentes offen-
das, huic acceptum causæ feres, uermium progeniem interno sinu delitescere, quos cum
pluribus ut dictum est modis, tum præcipuè circumsita scylla demolieris. Oleā si lamben
do capra lingua contigerit depaueritq;, primo germinatu sterilescere author est Marcus 20
Varro. Varia ut Leontinus docet, oliuetorum ratio. Siquidem aut taleam totam immer-
gi oportebit, aut partem alteram humari, alteram partē solo supereminere: non quę pror-
sus obruuntur, sed duntaxat quæ altera parte extant, rubrica notari desiderant, ut sic quē
admodum in parente steterat ramus, ita parte ima terram, & cacumine cælum spectans
deponatur. Nam si mersus inuersus mergatur difficile comprehēdet: & quemadmodum
in trunco residebat, ita in meridiem, oriētem, uel occasum dirigatur, ne hospitij peregrina
nouitas officiat. Rigādæ sunt plantæ cum squalores incesserunt. indēdæ scrobibus utrinq;
leues uirgæ uel arundines, uel recta sarmēta quæ superueniant: & ubi calcata fuerit terra
tegere conuenit, loca uacua lapidibus aut testis implere, & maiusculo cooperire lapide,
ut pluuius imber ad radices per interstitia descendat. Taleæ celeriter erutæ austrinis die- 30
bus seri debent. Multiplex serendi ratio: nonnulli crassiores ramos arboribus adimunt, &
ex ijs q; recentissimas taleas serra præcidunt, quæ binûm cubitorum proceritatem imple
ant, dein in rectum constitutas adobruunt. Alij soboles cum caudice serunt: alij residem
adhuc caudici plantulam decisis falce capitibus & brachijs in truncum redigunt, & terræ
fossæ circiter ortum arcturi defigunt. Alij insignes ramos quinûm aut quaternûm cubito
rum longitudine à caudicibus serra præcisos solo committunt, sed rubrica partes notant
quibus obuersæ steterunt, ut quemadmodum in arbore cohęrebant, ita parte ima, terram
& cacumine cælum spectantes deponantur: ita celeriore proficiunt incremento, celerio-
remq; fructum largiuntur. Non desunt, qui recisos è caudicibus maiores truncos relicto
superius cortice, cacumine tenus adobruant, sic tamen ut quatuor digitis altè superueni 40
ant. Alij nitidos ab imo caudice ramos adimūt, & q; recentissimas taleas sesquipedales re
cidunt, ita ut ne corticem aut ullam aliam partem quam serra præciderit, lædant: & in de-
fossum scrobē lapide subiecto deponunt, & aggere sic obruunt, ut supra terram palmum
extent. Cauendum tamen fuerit, ne quouis modo cortex serra uioletur, quod facile con-
tingit, si prius uaram feceris, & eam partem supra quam ramum secaturus es, fœno aut
stramentis texeris, ut molliter & sine noxa corticis, taleæ superpositæ secentur: plagæ ea-
rum utraq; parte falce læuentur, seruata integri corticis incolumitate. sed oportebit talea-
rum capita & imas partes misto fimo cum cinere oblinire. Obseruandum item ne inuer-
sæ mergantur, sic enim torquente uitio offensæ, difficulter comprehendent, & cum uali-
dius conualuerint, steriles in perpetuum erunt. Stercus inijciendum scrobibus, siquidem 50
fimo pabulatæ lætius frondent, & postmodum longe magis uberant. Stercorari debet
oliuetum, sic arbusculis prospicietur, amurca ualentibus infundenda. nam per hyemem si
uermes atq; alia suberunt animalia, hoc medicamento necantur. Plerunq; etiam ram hu-
midis

midis quàm ficcis locis arbores musco infestantur, quæ nisi ferramento rescueris, nec fructum, nec lætā frondem inducet: itaq; cum prægelidum & pluuiū cælum est, oleæ debent emuscari. Omnis soboles ex una stirpe nata quotannis extirpanda est. cū terra æstibus hiat curandum est, ne per rimas sol ad radices arborū penetret: post æquinoctium autumnale, arbores ablaqueandæ, ut à superiori parte, si oleæ in cliuo sint, inciſa excitentur, quæ limosam aquam ad codices deducant. at ubi oliuario suos reddiderint fructus, collucandas suadet Democritus. Summotis enim petulantioribus ramis, minus decoquent domi no: quin potius hoc uetustorū ademptu magis arbores uberāt, largioreq; nouelli rami frugem impertientur. Nō profluent ruentes baccæ, ut idē asserit Democritus, si fabam pedi-
10 cillum intus continentem, obstructo cera foramine, in gleba radicibus hæréti condideris: sic labans fructus firmabitur. Addidit oleam stercore iuuari, humanum duntaxat respuere: bimas & trimas fimo delectari, quod non radicibus sed colibus nō procul inspergendum. Omnis tamen scrobs, in quo pangi debet olea, fimo terræ misto stercorabitur. Florentinus oleas ab octauo Calendarum Aprilium die, quod est ab uigesimosecundo Martij mensis, usq; in tertium Nonarum Iulij, inseri debere præcepit, ita ut locis frigidis serius, calidis maturius inserantur. Insitæ sæpius aquarū imbre rorandæ. Aliqui procūbentes humi radices inserunt, sed quæ tenui & humido uestiuntur libro, inter corticem, quæ crassior e tunica induuntur, intra lignum inseri iubent. Non est prætereundum silentio quod de uitis & oleæ naturali concordia, Africanus Florentini testimonio fretus, posteritatis me-
20 moriæ mandauit, scribens oleam, si uiti inferatur, non uuas modo sed & oliuas quoq; parere. Addit uisam arborem à Mario Maximo, qui cum fructum eius degustasset, negaunt unquā se quippiam comesse, quod magis oleam uuamq; resiperet, tam exactè simul utriusq; sapor linguæ repræsentatur. Nascuntur, ut ait, huiusmodi arbores in Libya, gentilicq; ac uernacula regionis noce, *uboliuina* nominant. Perticæ subijciundæ, qui possint brachiorū onus fulcire. Si uero alio modo quouis inserantur, lōgurijs nō erit opus. Ergo propter terrā uitē terebramus, & oleę ramulum imponimus, simul ut à uite dulcedinē, simul ut ab humo uernaculum alliciat nutrimentum, ut tandem eius iucūdiore cibo fruamur. Posthremo si nondum ferentis uiticulæ sarmenta fructuaria transferantur, misturam progenitorum seruabunt. porrò fructus à promiscua parentum cōditione insitoris utriusq; nomen
30 adoptauit, elæostaphylos Græcis, quasi dicatur uuolea, nominatus. Syracusis ut Diodorus est author, in frondibus olearū scriptis optimatū nominibus, discessione facta, irrogabatur quinquennale cuibus exilium: de quo argumento genus id mulctæ petalismus appellabatur. sed iam ad medicinā descendamus. Olearū folia uehementer astringunt, purgant, sistunt. Itaq; māducata ulceribus apposita medentur, & capitis dolonbus illita cum oleo. Decoctū eorum cum melle ijs quæ medici usserint, gingiuarū inflammationibus, reduuijs, ulceribus sordidis, excrescentibusq; prodest. Cum melle profluuiū sanguinis cohibet, Succus eorum carbunculantibus circa oculos ulceribus, & pustulis, procidentiq; pupillæ efficax: quapropter in collyria additur, nam & uetustas sanat lachrymationes, & genatum erosiones. Exprimitur aūt succus tusis affuso uino ex aqua cælestī, siccatusq; di
40 geriturin pastillos. Sistit menses in uellere admotus uuluæ. Utilis & saniē emanantibus, item condylomatis, ignibus sacris, ulceribus quæ serpunt, epinyctidi. eosdē & flos earum præbet effectus. Uruntur & coliculi florescentes, ut spodij uicem cinis præstet, uinoq; infuso rursum uritur. Suppurationes & panos illinunt eo cinere, uel folijs tusis cum melle, oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accensi distillans sanat lichenas, furfures, psoras, ulcera manātia. E radice oleæ quàm tenerrimè cortex derasus, in melle crebro gustatu medetur sanguinem reijcientibus & suppurata tussientibus. Cinis ipsius cum axungia tumores discurit, extrahitq; fistulis uitia, & ipsas sanat.

Oleaster, Oliua, Oleum. Cap. CIIII

Leaster Græcis cotinos, dicitur syluestris olea, fœcundior satiua, quod ferè
50 syluestres habent, ceu cura fertilitatē minuente. Oleastro una lōgior quàm
O oleæ, sed Olympiæ longissima. Hęc arborum una cum olea teredinem sentire non dicitur, tametsi frequenter uredine laboret. Mansuescere hanc denfis circa taleis, aut omnino trāslatione mitem fieri, uix potest adduci Theos

s phrastus

phrastus ut credat. Codex quibusdam peculiaribus cauernulis dehiscit, quod & in olea quoque deprehenditur. Caudici medulla tenus pertuso, impressa oleastri talea sterilem oleam fœcundat. Materies ei perpetua, spissa, crispa, in totum oleagina nodosior, ex qua breuiores marculos, & terebris uaginas optimè sicut e buxo, ulmo, fraxino, aquifolia facilitatas produnt. Syluestris olea ex satiuæ nucleo nascitur. Porrò quod ad insitionem pertinet, oleaster oleam optimè recipit. Cæterum ex oliueto iam insito & casu quodam incenso, infelix renascitur oleaster: quod ne contingat ita prouidendum erit. Positis prius oleastri brachijs in scrobe, in qua pangere disponimus, scrobes ita replebimus ut mediæ uacuæ sint. Cum comprehenderit oleaster, inseremus in fimo uel insitum mergemus, & insitionem propè infra terram nutriemus, deinde sicut adolescit, terram subinde colligimus: ita commissura in profundo latente, quisquis urit, aut cædit, oliuæ locum non aufert pullulandi, quæ & apertam redeundi felicitatem de olea, & occultam ualendi feracitatem de oleastri cōnexione retinebit. Prima huius apud Græcos origo sic ducta, si Pausaniæ credendum est, homini doctissimo quidem, sed alioquin ijs in rebus superstitioso: nam & clauam Herculis ex Hyperboreis reuersi ex oleastro uolunt fuisse, prius ignoto Græciæ. quę terræ defixa sponte refloruit apud Trœzenios, aut certè iuxta amnem Alpheum, in qua gente locus est uersus mare oleastris frequens: quemadmodum ab intorta specie olea celebratur cognominata strepte, circa Epidaurum, adiecta eiusdē authoris fabula, euenisse circumactu manus, Hercule illac permeāte. In Olympia nascētem oleastrum idem tradit Pausanias, callistephanon appellari, quia Olympiæ uictores ea coronarentur, sicut moriam in Academia satam uocabāt oleam, & syluestrem agrielęam, & callielęam quam nos dicimus satiuam. Syluestris oleæ, quam aliqui Aethiopicam nomināt, folia astringunt: trita igni sacro, ulceribus quæ serpunt, epinyctidi adhibentur. Carbunculos, nomas, parony chia cohibent. sordidis illinuntur ulceribus, panos collectionesque cum melle discutiunt. Crustas resoluunt ex melle imposita: cutem à capite uulsam conglutinant: commāducata priuatim oris ulceribus medentur. ijdem effectus & expressorum succo, & decoctione spondent. Proluuiem sanguinis & abundantiam fœminarum coercent succo apposito. is & uuas oculorum, ulcera, & ueteres fluxiones sanat. proinde collyrijs expetitur. Excipitur succus affuso uino, uel aqua, siccatusque in pastillos cogitur. sed longè ualidior succus, qui cū uino, quàm cum aqua expressus est, & diuturnitas maior. Is utiliter auribus instillatur, si uel pus effluat, uel exulceratio sentiatur. Folijs in affectu cœliaco uenter illinitur cum hordeacea farina, item in rheumatismo cum oleo & capitis doloribus. Flore oleastri condylomata perunguntur. Cutem in capite ab ossibus recedentem, cauliculi decocti & cum melle impositi cōprimunt. Fructus ex oleastro maturi in cibo sumpti, sistunt aluum. tosti & cum melle trinnomas repurgant, carbunculos rumpunt. Vruntur cum floribus folia ut spodij uicē cinis penset: in cruda fidelia oblitis luto faucibus, in fornace tantisper continentur, dum torreatur figlinum, deinde uino restinguitur, quo perinde rursum infuso iterum uritur. Is cinis uehementius inhibet rheumatismos, sedat inflammationes oculorum, purgat ulcera, alienata explet, excrescentia leniter erodit, siccat & ad cicatricē perducit. Hoc autem peculiare, quòd folia decoquunt ex melle, danturque cochlearibus cōtra sanguinis excreationes. Oleum tamen acrius atque efficacius, & os quoque colluitur illo ad dentium infirmitatem: imponūtur folia & paronychijs & carbunculis & contra omnem collectionem cum uino, ijs uero quæ purganda sunt, cum melle miscētur, oculorum medicamentis decoctum foliorum & succus oleastri. Eluitur cinis cerusę modo, & deinde digeritur in pastillos, non alio quàm spodij usu. Oliuæ constant nucleo, quem sansam uocabat antiquitas, carne, amurca: sanies est hæc eius amara. fit ex aquis, ideo siccitatibus minima, riguis copiosa. Suus quidem oliuæ succus est oleum. Oliuarū genera cōplura esse traduntur, sed in agricolarū notitiam decem peruenerunt, pausia, algiana, liciniana, sergia, neuia, culminia, orchis, regia, circites, murtea. Bacca iucundissima est pausiæ, speciosissima regiæ, quę potius escæ quàm oleo est idonea. Pausię tamen oleum saporis egregij, dum uiride est, uetustate corrūpitur. Orchis quæ à similitudine testiculorū, ut arbitror, dicitur, antiquitus archemora, grandis olea Varroni dicitur orchas, melius ad escam quàm in liquorem stringitur. radius uocata cibis grata. Oleum optimum licinia dat, plurimum sergia.

Omnisque

Omnisq; oliua maior ad escam, minor oleo est aptior. Virgilius tribus earum generibus
est contentus, orchite, radio, pausia, quæ nec desiderare rastros aut curã tradit. Cæterum
maior ars oleo quàm uina temperandi. quapropter oliuæ dissident inter se succi ratione.
Primum omnium cruda, atq; non dum inchoatæ maturitatis: hæc sapore præstantissimo.
Quin & ex ea unda præli laudatissima. Quanto maturior bacca fuerit, tanto pinguior suc
cus, minusq; gratus. Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatemq; inci
piente bacca nigrescere: nostri uocant drupas, Græci uero drypetas. cætero distat, an ma-
turitas illa torcularibus fiat, an ramis, irrigua fuerit arbor, an suo tantum bacca succo, ni-
hilq; aliud quàm rores cæli biberit. Baccæ nonnullis regionibus conuiuiorum epulis præ-
10 parantur. has igitur cum nigruerint, nec tamen præmaturæ fuerint, sereno cælo distrin-
gere manu conuenit, lectasq; cribrare & secernere, quæcunq; maculosæ, seu uitiosæ mino
ris ue incrementi uidebuntur. deinde in singulos modios oliuæ, salis integri ternas hemi-
nas adijcere, & in uimineos qualos cõfundere, superposito copioso sale, ita ut oliuas con-
tegat: sicq; triginta dies pati cõsudascere, atq; omnem amurcam extillare: postea in alue-
um diffundere, mundaq; spongia salem, ne permaneat, detergere: tum in uas adijcere, &
sapa uel defruto amphoram replere, superposito aridi fœniculi spissamento, quod oliuam
deprimat. Plerîq; tamen tres partes defruti, aut mellis, & unã miscent aceti, & eadẽ por-
tione qua suprà saliunt. & collocant in qualis, ut immistis seminibus lẽtisci alterna tabula
ta oliuarum, & salis, usq; in summum componant. deinde post quadraginta dies, cum oli-
20 ua quicquid habuit amurcæ, exudauit, in alueũ defundũt, & cribratam separãt ab semini
bus lentisci, spongiaq; detergẽt quicquid adhæreat salis. tum in amphoram confundunt,
adiecto defruto uel sapa, uel melle. In singulos modios oliuæ singulos sextarios maturi se
minis anisi, lentiscíq; & ternos cyathos seminis fœniculi addidisse satis est. id si non est, ip-
sum fœniculum cõcisum adiecisse satis est: deinde in singulis modijs oliuarũ salis cocti &
non moliti ternas heminas admisceri, & ita amphoris cõdi easq; fasciculis fœniculi opor-
tet obturari, & quotidie per terrã uolutari, & tertio uel quarto quoq; die, quicquid inest
amurcæ, mitti: post quadraginta dies in alueũ diffundi, & à sale tantũmodo separari, sic ne
spongia detergeantur oliuæ, sed ita ut erunt exemptæ massulis salis mistis in amphoram
condantur, & spissamentis impositis ad usus in cellam reponant. Ratio conditurae colym
30 badumq; oliuarũ talis, Alternis cratibus oliuarum pulegiũ spargis, & mel & acetũ & sales
modicè, stratura intercedente, suffundis: itẽ sternis oliuas supra surculos fœniculi, uel ane
thi, uel lentisci, & ramulis oliuæ subditis, aceti heminã & muriam superfundis: has cõstru-
ctiones usq; ad uasculi plenitudinẽ patieris insurgere. Alij delectas oliuas muria macerãt,
& post quadraginta dies eã fundũt uniuersam: tũc duas defruti partes, aceti unã, menthã
minutim incisam uasculo cõijciunt, & oliuis replent, ut iusta infusione liquor supernatet.
Alij oliuam factam colymbadẽ de muria tollunt, spongiaq; detergent, deinde canna uiri-
di scindunt duobus uel tribus locis, & triduo in aceto habẽt, quarto die spongia detergẽt,
& in urceũ uel fideliam nouã immittunt substrato apio, & modica ruta cõcisis deinde ple
no uase oliuis immittunt defrutũ usq; ad os. Lauri turiones hoc usu mittunt ut oliuæ de-
40 primantur, post dies uiginti utuntur. Alij baccas quæ iacentes reperiuntur, rugis contra-
hentibus crispas colligũt, & salibus tritis respersas expandũt, donec sole perarescant, tum
substrata lauro alternas crates baccarũ sæpius ordinãt: tũc defrutum cũ satureiæ fascicu-
lo duabus aut tribus undis feruere patiunt, & postquam tepuerit, supra cõpositas baccas
refundũt, admisto sale pauxillo, & origani fasce cõiecto, supra ius omne perfundunt. Alij
passi sextariũ unum, cineris bene creti, quantũ manus utraq; gestabit, adiecto uetere uino
& frondibus cupressi permistis, infusas oliuas cõculcant, & crustã faciendo saturant, do-
nec ad uasculorũ fauces perueniant. Nõ desunt qui lectas ex arbore baccas statim condi-
ant, rutã & petroselinũ inter spatia structionis sternant, & subinde cuminati salis aspersio
ne cumulẽt, postremum mel & acetum superfundãt, nouissimè olei optimi quantũcunq;
50 misceant. Sunt & qui lectas ex arbore baccas muria diluant, tũc ollæ mellis partes duas,
uini unam, defruti dimidiam adijciant, & ubi deferbuerint, deponant, ac permouentes
acetum misceant: cum refrixerit, super oliuas surculos origani sternunt, & supra ius om-
ne diffundunt. Alijs oliuæ manu decerptæ cum pediculis aqua triduo sparguntur. deinde

muria macerant, post duodecim dies exemptæ cũ æquis musti & aceti põderibus in fidelĩ am conijciunt, oppletũ uas adopent: sed aliqua dimittantur spiramẽta. Oliuæ colymbades ideo uocant, quoniã oleo suo puræ, hoc est sine accersita cõmendatione innatãt, & uelut urinabũdæ fluitant. Halmades uero dicunt, quę muria proptne condiant, etiã si Græci nõnunquã huiuscemodi nomina perssæpe cõfundant. Sũt & netrides appellatæ Iulio Polluci, quoniã enatẽt. Sũt & Pityrides, hoc est furfuraceæ, quæ in usum hunc stringunt, ante quã omnino maturescant. Nigræ oliuæ stomacho utiliores, uẽtri minus. Præclarũ habent antequã condiant, usum, recentes per se cibi modo deuoratę. Medenť arenosæ urinæ, item dentibus, aut attritis, aut cõuulsis. Alba oliua facilior uẽtri, stomacho magis aliena: oculis non conuenit, & capitis dolorem infert. Tosta & imposita nomas amolitur, carbunculos rumpit. Commanducatur & ptotinus ex ore imposita, pustulas gigni prohibet. Vtraq; prodest ambustis trita & illita. Colymbades sordida ulcera purgant, inutiles difficultatibus urinæ, ambusta à pustulis uindicant. Succus earum è mutua colluentium gingiuas comprimit, dentes infirmos commotosq; stabilit. Sanfarum, hoc est nucleotum, medulla cum axungia & polline farraceo scabris unguibus illinitur. Oleũ ita fieri consueuit. Cum primum baccæ uariare cœperint, & iam quædam nigræ fuerint, sereno cælo manibus oliuam destringi oportebit, & substratis tegetibus, aut cannis cribrari & purgari, tum diligenter mundatam protinus in torcular deferri, & integram in fiscinis nouis includi, prælisq; subijci, ut quantum possit paulisper exprimatur. postea resolutis corniculis emoliri debebunt, adiectis binis sextarijs integri salis in singulos modios. quod defluxerit in labrũ, protinus capulator depleat, & in fictilia labra huic usui præparata diffundat. Longè melioris saporis est oleũ, quod minore ui prædi quasi lixiuũ defluxerit. nanq; si nuclei confringantur, olei saporem uitiant. Cum uerò paulum cõstiterit, subinde decapulandum est. nam quanto sæpius translatione ipsa uentilatur, tanto magis eliquescit & amurca liberatur. Solet cum amurca frigoribus congelari, tum insperssus sal coctus resoluit oleum, & separat ab omni uitio: si ne sic quidem resoluatur, præsertim cum maiora frigora incesserint, nitrum torretur, & contritum inspargitur: ea res eliquat amurcam, quæ inimicissima est oleo, & si remanšit in eo, saporem eius corrumpit. Debet itaq; oleum cibariũ fieri protinus illata de oliueto bacca, cõmolita, & expressa. Minus probatur oleum ex oliua quæ decidit, uel tempestatibus aut pluuijs in lutum defluxit: nam uermiculorum cæterarumq; immunditiarum saporem trahit. quare ad præsidium aquæ calidæ decurritur, qua immundæ baccæ prius eluantur, quàm molæ aut torculari credantur. Paxamus è Græcis tempus oliuitati statuit idoneum, quum plus parte dimidia baccæ nigrent: tum oliuarius ex agro in prælum coactum solidarum progerit, antequam gelent frigora: sic enim largiores partus matres postea ministrabunt, & baccæ copiosius fundẽt oleum. Sereno cælo manibus oliuas distringi oportet, minimè cum pluuius imber incessit, quia perfusus surculus, & hinc imbecillitate contracta languens, facilè disrumpitur. qua de causa neq; rorulenta die ramuli concuti manibus, neq; baccæ decerpi debent, prius quàm omnis arborum humor sole discutiatur. Si lutũ subest, canistri & tegetes substernendæ: quæ si defuerint, immundæ baccæ & inquinatæ, & obsitæ luto, & quæ tempestatibus decidũæ sublegũtur, calida perluantur aqua. Non desunt olearij qui recte censeant factum, si solum manibus ramos succutiant, ut agitatæ baccæ labent: præcipiuntq; ne rudem aut uirgam, decutientes operæ, arboribus adhibeant, quoniam futurum esset, ut non prouentum inde sed detrimentum sentirent: quia fructum multo minorem sequentibus annis arbores exhiberent. Verendum quoq; esset, ne hoc impetu deturbata bacca, dissiliret, aut certè lapidibus aut glebis duitoribus attrita uulneraretur. Caduca, quòd puluere sit obsita, terrestrius dabit oleum. Longè ergo satius fuerit scalas in triangulum actas subijcere, & latos asseres superponere, quibus insidentes leguli, manibus baccas distringant. Apuleius omphacinũ olei, id est uiridis notæ conficiundi rationem ita subijecit. Id omnibus compertum esse debet, omphacinum ab acerba baccarum melligine nomen duxisse. Cum igitur oliuæ incipiunt maturescere, à pueris aut operis manibus distringi iubetur: hac tamen obseruatione, ne qua uel cadiua uel fracida sublegatur: tantumq; decerpendum oliuæ, quantum nocte ueniente possimus exprimere. sed tegetes eas excipiant paulisper expansas, ut aquosum humorem

rem exhauriant. Porrò ne mutuo calore uitium trahant, promiscuas frondes & surculos
secernere conuenit: ea res enim perennitati olei inimica est. Vesperi insperso sale mun-
dis molis subijciuntur, manuq; lenitet ita moluntur ne nucleus confringatur, qui sapo-
rem olei maximè uinat. Trusatilis itaque mola celerrimè & uolubiliter in gyrum rote-
tur, ut fraces, id est carnes & corticuli conterantur: mox corbulis minoribus quicquid
fuerit mola fractum, in torcular transferatur. canistros è uiminibus saliginis textos opor-
tet inijcere, quia salix oleum dicitur adiuuare, eiq; nonnihil conferre beneficij deinde sar-
cina leuis quæ non uehementer degrauet, imponitur. Nobilius erit quod sponte, uel mi-
nore pressuræ iri, quasi lixiuum defluxerit. hoc suauissimum & idem tenuissimum pro-
tinus deplet capulator, & in mundum uas seorsum defundit: reliquę fraces simili discipli-
na premuntur, sed paulo grauiori pondere & mola fortiore quassantur. tortiuum inde
manat oleum, quod uelut secundæ pressuræ, priuatim in alia uasa transmittitur: hac ite-
ratione inualidius, sed tertiatione multo deterius oleum exit. Sed utrunque decapulari
iubent, sales deinde ac nitrum nouo oleo conspergi, & oleagina rude moueri. deinde cum
paulum in labris oleum constiterit, inuenitur aquosa quædam sanies subsidere, quæ est
amurca, & ius pinguissimum superius enatare, quod purum citra amurcam, in uas uitre-
um debet transferri. Vitrum enim oleum maximè conseruat, quippe cum frigore læte-
tur olei natura. Si tibi desint uitrea uascula, in fictilia intus gypso perlita conijcitur. O-
learia cella ad eum cæli statum constituenda, qui maximè à calidis uentis auersus est. qua
re ut ad Septētrionem spectet, expedit: siccum enim & frigidum locum oleum diligit, ca
lores & humores tanquam inimicos odit. Antiqui uasa cerari per oliuitatem iubebant.
uetera tamen propter olei succum ceraturam non patiuntur: quam & complures quoq;
repudiant, existimātes dolia, liquida gummi perluere. Multi cum semel serias crassa gum
mi liuerunt, una in perpetuum gummitione sunt contenti. Et sanè quæ semel oleum te-
sta combibit, alteram gummitionem uel ceraturam nō recipit. Respuunt omnem illitio-
nem uasa prius oleo imbuta, oleum inde multa uitia concipit. Fumo enim oleum infesta-
tur, quapropter olearij in totū illud præcipiendū habēt, ut neq; fumus, neq; fuligo, quam-
diu oleū conficitur, in torcular, aut cellam oleariā admittatur. Vtraq; res inimica huic rei,
quoniam minimè uapor ignis desideretur: quapropter & torcular & olearia cella ea cæli
parte collocanda est, quæ à calidis flatibus auersa sit, & in septentrionem uergat. perinfi-
miq; olearij uix patiuntur ad unā lucernam opus fieri. Vitiatur quoq; ea quæ remanserit
amurca, quapropter ut ea lue liberetur, lacusculos ea parte qua defluet, sub ipsis fistulis,
uel cauum lapidem subdi oportet, qui huiuscemodi colluuiem seorsum excipiat, unde ex
hauriri possit, quicquid defluxerit: nanq; siue syncera, siue non insulsa destillet, utraq; usi-
bus plurimis, ut dicetur, idonea est. Oleū quoq; quod gelat plerūq; fracescet: cui cū ad prę
sidia uentum erit, satis est, ut iam dictum est, salē aut nitrum opposuisse. Si sordet oleum,
frictos & adhuc calentes sales Tarentinus inijci iubet, & diligenter operiri, ita mundum
reddi post tempus exiguum pollicetur. Oleum quoque sordidum purgat pinea nux, quę
igni candēs oleo restinguatur. Emundat & citri radix in oleum demersa. Oleum quod su
is fracibus torridis fuerit inustum, limpydius eliquescet. Oleum rancidum idem Tarenti-
nus asserit, sic posse curari. albam ceram mundo & optimo oleo resolutam, adhuc coctu
ra liquentem, in oleum mitti iubet, tunc sales frictos calentes addi: sic fieri ut oleum purge
tur, sapore & odore mutato. Neq; ignorandū eam eius esse naturam, ut sole uel igne cu-
retur, uel aqua feruenti, si simul misceantur in uasculo: oleum tamen omne fictilibus non
æreis aut ruptis ahenis esse seruandum. Rancori quoq; medet immersum anisum. Non
rancescet oleū, in quo prius anisum maduerit. Munda sint semper olei receptacula, ne no
uos sapores, ueteri rancore marcida corrumpant. Si fuerit odoris horrendi, præcipit idem
author, uirides oleas sine ossibus tundi, & in uasa per solis calorem mitti: si baccæ defue-
rint, caules tenerrimos oleæ similiter esse tundendos. Nonnulli utraq; permiscent, adiecto
etiā sale, sed omnia intra linteum clausa suspendunt, atq; ita in uas olei demittūt, postea tri
bus diebus exactis auferunt, & agitantes, ubi conquieuit, in alia uasa transferunt. Qui-
dam mittunt uetustum laterem torrefactum, Pleriq; panes hordeaceos breuiter frictos, &
raro linteolo inuolutos, mergunt, & nouos subinde permutant: ubi hoc bis aut tertio fe-

cerũt, salis callos uel micas mittũt, & in alia uasa translatũ, paucos dies subsidere patiunť. Alij fertulam campanam oleo delibutam, interdiu noctuq; macerant. Quòd si aliquod animal fortè deciderit, & oleũ putri nidore uitiauerit, iubent Græci coriandri manipulum in olei uase suspendi, atq; ita paucis diebus manere. si nihil de nidore decesserit, mutãdum est coriandrũ, donec superet hoc uitiũ sed maximè proderit post senos dies in uasa munda decapulare, melius si acetum antè uexerunt. Quidam fœnigræci semen siccum tritũq; permiscent, uel incensos oleaginos carbones in ipso oleo frequenter extingũt. Si acerbus odor fuerit, uuæ recrementa quæ Græci gigarta uocant, præcipiunt tusa, & in massam redacta mersari. Si oleum turbulentia uexet, Tarentinus suadet in fideliam oris ampli coniectum oleum inferuescere, tenuissimũq; salem frictum inspergi, & ubi substiterit, spurcum oleum elutriari. Pellucidum effeceris oleum, si corticem & ramulos oleaginos cum sale detritos & linteo conclusos, in uase suspendas. Oleum liburnico simile fieri asserunt Græci, si in uiridi oleo uel aliàs optimo, inulam siccam, & lauri folia, & cyperum, omnia simul tusa, & subtiliter creta, permisceas cum salibus torrefactis ac tritis, & diu oleo iniecta perturbes, dein tribus aut aliquanto amplius decursis diebus, cum quieuerit, utaris. hoc & istrianum & liburnicum nominatur. Diophanes odorati olei faciundi rationem ita docuit, ut musti sextarios octo cum duobus olei, & bonam iris tusæ portionem, linteo conuolutam misceant in uase, & exactis decem diebus excolatum recondant hoc autem mulieribus potu gratissimum. Damegeron oleum Hispaniensi simile conficiebat, hac ratione, Oleo syncero & omni amurcæ spurtitia repurgato, ubi efferbuisset, triplum aquæ quàm feruidissimæ, & exiguum salem in farinam detritum cõfundebat, & tantisper conturbans agitabat, dum concorporari & in unum coire perciperet: tum spatio quodam conquiescere patiebatur, donec iniecta aqua amurcæ subsideret, dein existens oleum concha deplebat, rursum cum aqua repente mouebat, & ubi pacata ea secernebantur, iterum emergens syncerum eximebat: postremò succum recentium oleæ foliorum commiscebat, ut acrimoniam quandam & amarulentiam oleum contraheret, & post triduum ubi constitisset ad usus depromebat: aliqui post diem utebãtur. Alij in pilam eodem succo prælitã oleum defundebant, & cum uocaret necessitas, Hispani uice in usus ueniebat. Sed iam reddenda est medicinæ ratio. Oliuarum liquor oleum est, cui natura tepefacere corpus, & cõtra algores munire, eidem feruores capitis refrigerare, quod mirari possis. quàm multis polleat remedijs, uel per se, uel cum alijs mistum, neminẽ enumerare posse existimo, quando & à uino nullus pretiosior succus. omni oleo mollitur corpus, uigorem ac robur accipit. Democritus (ut Diophanes tradit) interrogatus, qua ratione homines inoffensa ualetudine degerent, ac uigorẽ illum animi custodirent, respondisse fertur: Si externa corporis oleo, interna melle linirentur. Calfacit: uentrem emollit: aluum mouet, lenitq;. Idem à perfrictionibus corpus uindicat, ipsumq; gerendis rebus habilius ac promptius efficit. Coniunctum idem medicamentis exulcerantibus, acrimoniam eorum domat: uenena omnia cohibet hebetatq; crebro potũ, redditumq; uomitionibus. Laudatissimum præsertim contra cerussam, & gypsum ex aqua mulsa, aut ficorum siccarum decocto potum: item contra meconium, cantharidas, buprestimq;, salamandras, pityocampas. Soluit aluum heminæ mensura, cum succo ptisanę pari portione, uel cum aqua. Lassitudinum perfrictionumq; refectio est. Tormina calidum potum cyathis sex magisq; ruta simul incocta pellit, item uentris animalia. Vtilissimè subter in aluum datur ileosis, quos tenuioris intestini morbus tentare solet. Auget ulcerum incrementa: emplastris uulnerarijs utile. faciem expurgat: bubus infusum per nares, donec ructent, inflationem sedat. Vetus autem magis excalfacit corpora, magisq; discutit sudores, duritias magis diffundit. Lethargicis auxiliare, iam inclinato morbo. Oculorũ claritati sublitũ prodest. Capitis doloribus remedium est, irẽ dolorib. in febri cum aqua: & si uetusti non sit occasio, decoquitur ad crassitudinem mellis, ut uetustatem repræsentet. Oleum syluestris oliuæ uehementius astringit, cuius usus per sanitatem secundus. Rosacei uice doloribus capitis expetitur: sudores cohibet: capillorum defluuia compescit. Vlcera in capite manantia, furfures, scabiem, leprasq; sanat. Tardius caniciem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Eo gingiuę laborantes uligine, salubriter imbuuntur; inuoluta enim stilo lana intingunt oleo, &

gingiuis

gingiuis admouetur usque dum albescant. Ad stabiliendam dentium mobilitatem os col-
luitur: eo defluxiones gingiuarum foueri utilissimum. Oleum candidum fit hoc genere.
Albicans oleum capis, nec anniculo uetustius, tunc dimittis in fictile nouum oris ampli
heminas centum: deinde in sole ponis media die, & concha refundis, & ex alto deturbas;
ut assidua deuolutione crebróque diuerberatu spumescat: octauo die fœnum græcum a-
qua calida maceratum, emollescensq;, ita ut substillat ac madet, denarijs quinquaginta, in
supradictum oleum confundis: mox titionem quàm pinguissimæ pinus in assulas minu-
tatim concisæ, super iridis mensura pari. at ubi dies octo consudarint, iterum concha per-
moues, tandemq; si respondet desiderio, in dolium nouum uetere uino prius imbutum
10 decapulas, substratis fertæ Campanę coronis, undecim drachmas pendentibus, cum pa-
ri iridis portione. quòd si res tuo non subscribat arbitrio, in solem denuo repetis, & iugē
operam impendis, dum candorem contrahat. Omphacinum etiam ad medicinam perti-
net, sanis corporibus utilissimum. Laudatur quàm maximè recens, nisi cum uetustissimū
quæritur, tenue, odoratum, quodq; non mordeat. hoc quidem ad unguenta expetitur.
Stomacho propter astrictoriam uim amicum probatur: gingiuas comprimit si continea-
tur in ore: dentes firmat, & eorum colorem custodit, magis quàm aliud: sudores cohibet.
Vetustius ac pinguius magis medicamentis commendatur. Iam amurcam diximus esse
saniem expressę oliuę, sidensq; retrimentum, ueterum placita sequuti. Super omnia hanc
celebrauit laudibus Cato, areas terendis messibus amurca subigi, imminutisq; glebis æ-
20 quatas, pauculis uerberari, ne formicæ noceant, uel herbæ subnascantur, néue rimæ de-
hiscant. Quin & si lutum quod amurcam combibit, parietem & tectoria & pauimēta hor
reorum obleuerit, neq; gurguliones neque mures frumentum attingēt. Item si ablaquea-
tis radicibus olearum fructus non ferentium, amurcam cum aqua partes æquas mistam
circunfuderis, & arbores feraces, & has quoq; meliores effeceris. Fici grossos contine-
bunt, radicibus cum uer appetit, amurca satiatis: ita curatis nec grossuli cadent, nec scabrę
fient arbores: multoque reddentur feraciores. Conuoluulus in uinea non nascetur, si ui-
tem circum caput & brachia perunxeris amurca, igni leui cocta, & rudicula crebro agita
ta, dum mellis crassitudinem retulerit. sed bituminis tertiarium, & sulphuris quartarium
quàm minutissimè sub dio infrientur, nam sub tecto ijs additis excandescit. Si quadrupe
30 des & detonsæ oues totæ ea, sic ut biduum uel triduum consudent, illinantur cum aqua,
ubi lupinus deferbuerit, deinde mari uel aqua salsa lauentur, neque scabræ fient, neque ri-
cini erunt molesti. Lora etiam, coria, calceamina, axésque commodè perunguntur, atque
etiam æramenta prius extersa contra æruginem. Arcam illito fundo neque recondita ue-
stimenta, nec ligneam supellectilem ullam, amurca perlitam, cotingent tineæ, quę colo-
ris gratia splendidioris elegantiorisq; postea detergeantur. Vasa fictilia, in queis ficum ari-
dam libeat asseruare, item dolia olearia cadiq; imbuuntur, ne bibant oleum. Virgas myr-
teas cū baccis, item ramulos ficulneos cum folijs, immersos amurcæ seruabis. Boues qui
fastidiunt cibum, magis cupidè appetent, si pabulum quod dabis amurca conspergas: ita
curati & corpore ualebunt, & si quis subest morbus abigetur. Ligna macerata amurca
40 nullo fumi tædio ardebunt. Iam reddēda est quoque medicinæ ratio. Gingiuis & oris ul-
ceribus, dentium firmitati efficacissimè subuenit: item ignibus sacris infusa, & ijs quæ ser-
punt, pernionibus. Nigræ oliuæ amurca utilior, item infantibus fouendis. Albę uerò mu-
lierum uuluæ in lana admouetur. multo autem omnis amurca inueterata efficacior. exul-
cerationibus uuluæ, uirilitatis, & sedis infunditur. Si uerò decoquatur ad mellis crassitu-
dinem carie uitiatos dentes extrahit. iumentorum scabiem cum decocto lupini & chamæ
leonte herba, illitu sanat. cruda & recenti, podagras & articularios morbos calida foueri
utilissimum. decocta in cupreo uase ad mellis crassitudinem, longè maiorem astringendi
nanciscitur facultatem. Vsus eius cum aceto aut uino uetere, aut mulso, ut quæque causa
exigit, in curatione oris, dentiū, aurium, ulcerum manantium, genitalium, rimarum sedis.
50 Vulneribus in linteolis imponitur, luxatis in lana. Ingens hinc usus inueterato medica-
mēto, tale enim fistulas sanat. Illinitur podagris incipiētibus. Illita in corio & imposita re-
primit hydropicorū tumores. ijs omnibus cōfert quibus lyciū, eosdemq; præbet effectus.

Olea Aethiopica. Oleagnus. Opulus. Ornus. Oxya. Cap. CV

Achrima quæ ex arbore distillat Aethiopicæ oleæ, quadam tenus scammonio similis est, rufiuscula, stillicidijsq; minutis mammosa, mordaci gustu. Damnatur gummis aspectu, & ammoniaci similitudine nigricans, gustatu iners, nec linguã uellicãs. eandem guttam nostrates fundunt oleæ, etiam in oleastro quærendã. hebetiores oculos illitu clarificat, cicatrices in ijs & albugines exterit, urinã molit, mẽses ciet, dentiũ dolores cauernis impressa efficaciter illinit, adscribitur uenenis, enectos partus utero extrahit, impetigines leprasq; tollit. Oleagnos seu elæagnos Theophrasto, frutex est aquatilis amerinæ folio, sed molli, lanuginoso, flore populi albę, uerũ minore, fructu nullo. Nascitur plurima super insulas fluitãtes. Natura ei quæ & uitici, cuius etiã species uideri potest: quare folia drachmæ põdere pota, febres discutiunt: medentur aquæ inter cutem fusæ, lienosis, morsibus uenenatis: lactis augent ubertatẽ: urinas mouẽt & mẽses, alioqui caput tentãt uini modo. Capitis dolores decoctũ folij sedat, uuluas corrigit insessu, uel appositu. lassitudinẽ intertriginemq; scipio ex ea manu gestatus amolitur. Opulus corno similis arbor, arbusto gallico faciũdo idonea, *obierus* uel *opierus* apud nos ruri dicitur. ulmi proceritate adolescit, caudice recto, enodi, rarioribus ramis brachiato, frondibus ferè uitigineis, baccis racematim dependẽtibus, prima pubertate uiridibus, à maturitate puniceis. Vitem opulus alit, uerum quoniam frondem non habet idoneam, à plensq; repudiatur. Ieiunũ solum horret: quare si aspera & siticulosa loca arboribus obserenda erunt, opulus non admodũ idonea. Si arbustum ex ea uitibus quis constituere uolet, ante annum quàm deponat arborem, scrobes faciat quatuor pedum quoquouersus: deinde circa Calendas Martias, in eandem scrobẽ opulum & ulmum infigat, ut si opulus defecerit, ulmus locum obtineat: si autem utraq; uixerit, altera eximatur, & alio loco pangatur. Arbustiuæ uiti quàm optimè opulus maritatur. Quas medicinæ facultates repræsentat, nondum quærenti licuit offendisse. Ornus gallicum nomen non inuenit, quod miror, cum satis frequens reperiatur, uulgo tantum *fresne campestris* uoce cognita, arbor satis procera, caudice tereti, læui cortice, spisso, ramulis utrinq; pinnatis, folio fraxini, paulo profundioribus erenis per ambitũ serrato, bacculis racematim coactis, ab adolescentia rubescẽtibus, secundũ maturitatẽ ex purpura nigricãtibus, sapore ex acido in amarũ degenerãte, mespilaceo quasi cõcretu, multo graciliore. Habitu reliquo & effigie tota, fraxinum æmulatur. quare Lucio Columellæ orni syluestres fraxini sunt, folijs latioribus quàm cæterę fraxini, nec deteriorẽ frondẽ quàm ulmi præstant. Capræ autem & oues libentius etiam hanc frondẽ appetunt. Asperis & sitientibus locis gaudet. montes eadem amat. in plana etiam descendit, ut uiti quoq; indissolubili cõnubio copuletur, & arbustiuam suo fulciat adminiculo. Folia ex uino bibũtur ad iocineris & laterum dolores. aquæ subter cutem tumores reprimunt. Corpus obesum leuãt onere, id sensim ad maciẽ reducẽdo, si cũ uino terantur ad uiriũ portionẽ, ita ut puero quinq; folia tribus cyathis dentur, robustioribus septem, quinq; uini cythis. Scobs eius & ramenta perniciosa tradũtur, proinde uitanda. Vide quantũ hallucinantur, qui oxyam Græcis, nostris scissimam, ornum esse contendant. quorum sententiæ nequaquam accedo, quũ oxya abietis aspectu consurgat, erecta, læuis, enodis, proceritate crassitudineq; illi ferè æqualis, cortice glabro, materie colorata, robusta, neruosa, folio crasso, bifido, aculeato. Fructus in ea pẽdet glande in calyce echinata, placida tamen nec hispida, ut castaneæ, nihilominus illi similis dulcedine, atq; succo. Quæ in mõtibus nascitur, materiã habet candidã, ad multa utilem, quippe ad carpẽta, subsellia, mensas, lectos, & nauigia: campestris nigricat, ad hæc inutilior. Non minori in errore uersantur qui roboris speciem esse uelint, quæ sterilis sit, quorum error satis à Lucio Columella refellitur, qui ornos syluestres esse fraxinos prodat, folijs paulo latioribus quàm cæteræ fraxini. nanque nulla non nota discordare cognoscuntur. Quis indeat ornum abietis facie, nec crassitudine nec proceritate ei cedentem? quis aculeatum folium & glandosam frugem in calyce echinato tribuat? Porrò satis superque folium insignibus erenulis sinuatum, errorem explodit. Cæterum nec calycibus acinos claudit ornus, rarioribus uuis contenta. Oxyæ folia constringunt. ijs tritis & impositis, uulnera uix eredibili celeritate glutinãtur. Corticis materiei decoctum propinatur

pinatur cœliacis, dysentericis, & sanguinẽ reijcientibus. Idem in pesso fœminarum abundantiam sistit. efficacius habetur, quod sub cortice trunci cartilaginosum inuenitur: item quod sub calyce exteriori glãdis, fœtus carnem cingit. Glans intrita cacoethica sanat ulcera. Huius decoctũ cũ bubulo lacte toxicis aduersatur, serpentiumq; plagis. datur & ex uino dysentericis. Glandis cibus difficilime coquitur, uentrẽ astringens, & caput tentans.

Oxyacantha. Oxyphœnix. Cap. CVI

OXyacantha, id est acuta spina, alijs pyxacanthos, alijs pyrina nominatur, arbor est similis pyro syluestri, sed minor magisq; spinosa fructum gerit myrti similitudine, grandiusculum, rubentem, fractu facilem, & intus nucleum, radice alta, multis diuisuris præscissa. Nostræ officinæ Mauritanos imitatæ, *berberim* hodie uocant: rura nostra, quòd huius acinis uinum exprimantur, *spiniuinetam* appellant. aliqui *acrem spinum*. Nanq; arbuscula est pyri syluestris aspectu, sed humilior, ramis ex interuallo senticosis, folio lentè per ambitum aculeato, acinis rubentibus, in pediculo iuxta & racemo pendulis, gustu acido & subaustero, duobus intus granis, radice numerosa. Germinat ineunte uere, ab occasu Vergiliarum fructifera, flore coronario, fructu cedri atque myrti, Olympo monte plurima, syluestrium arborum frondis æternæ. E baccis uinum exprimitur eodem fere usu, quo uinũ ex malo punico. Condiuntur item acini uel melle uel saccharo ad restinguendam sitim, depellendamq; febricitantiũ malaciã, quorũ morosum nimis palatũ cibũ ferè quencunq; respuit. elanguescens appetẽtia grato huius acore recreatur. Longè diuersum genus est, quod *grossulam* fert uulgo dictam, ueteribus silẽtio preteritã, aculeato frutice, folio apij ferè, acinis cãdidis, & in maturitate dulcibus, in hortis frequẽs. Bacca huius nõ ingrata displicet acerbitate, magnamq; à palato init gratiã, quare iuribus innatat. Vere cũ primum pubet, in usum uenit eadẽ acerbæ uuæ loco. Vulgus nostrũ q grossulorũ quandã referat imaginẽ, & *grossulariam* fruticẽ, & fructũ *grossulam* nominat. Bacca maturitate dulcescit in cibũ, qui tamẽ lautioribus mensis repudietur, grauidis mulieribus satis expetitus. Est alter frutex nullis planè spinis horridus, sed topiarius magis, & uitis pusillæ folio, rubẽtis uuæ fertilis, sapore subacido. sepit eleganter hortorũ puluinos & areas acini racematim cõgesti pendent, quibus fastidiũ cibi discutitur, & deperdita punici more mali adperẽtia reuocatur. nostris hodie *rubra grossula* uel *transmarina* uulgò uocitatur. Sunt qui putẽt à Mauritanis *ribem* appellari. Acini sapore placent acido refrigerant æstuantem stomachũ: sitim restinguũt, quæ cũ alios, tum maximè febricitãtes excruciet: cibi fastidia discutiũt, & appetentiã inuitant: fœdã uentris proluuiẽ cohibẽt: uomitiones sistunt stomachũ firmant. proluuiũ alui retinẽt, quod flaua bilis attulerit: erosiones & eiusdẽ uellicatus tollit: sanguinis feruorẽ demulcet, & bilis acrimoniã domat. Salgamarij saccharo uel melle condiũt ad anni totius usum. Sed iã ad acutę spinæ medicinas redeamus. Baccæ huius potu uel cibo aluũ sistũt: abundantiã fœminarũ retinent: dysentericis, cœliacis, ac cholericis prosunt. Radix trita & illita extrahit infixa corpori, sagittas, spicula, hastulas. Vtilissima et luxatis, tumoribusq;. Authores sunt, uẽtre pręgnãtis leni ictu ter percusso, aut peruncto radice, abortũ cõtrahi. Oxyphœnix syluestris est palma, frõde saligna uirens, pomo pruni, osse duro, nucleo intus exili, carne foris copiosa, colore è nigro in luteũ languescẽte. Recẽtioribus huius fructus nõ parũ existimãtur, quos à saporis acrimonia oxyphœnica nominarũt, algentis naturæ contra flauã bilem pollentis. Non inuenio è ueteribus qui de hoc genere quicquam memoriæ prodiderit. Officinæ à barbaris edoctæ *thamarindos* appellare didicerunt. Oxyphœnicum probatur recens, quàm acerrimum sapore, non exuctũ uetustate nec tabem aut uarcorem sentiens. Plurimum in India nascitur, unde ad nos frequẽs mittitur: hinc thamarindum sua lingua, quasi palmulam Indicam, negotiatores nominant. Oxyphœnicum, ut Actuarius scriptũ reliquit, abscessu secundo refrigerat & humectat. flauæ bilis impetus nihil æque domat, præter rheon Indicum. Arquatis auxiliatur: sitim restinguit: doloribus capitis remedio est: noxios humores qui in uentre coierunt deijcit: appetentiam inuitat, cibi fastidium abigit: nauseas & uomitiones (ut est Oribasius author) sedat: syderationẽ, insaniã, ac furorem mulcet. Tertianis febribus cũ rheo & casia nigra prorsus eliberat, ardẽtibus quoq; ac incãdescentibus medetur. laterum inflammationibus cum menta & apio potum auxiliatur.

dandi

dandi modius uncia. Animi nubila, ut Porphyrius scribit, serenat: tristitiã discutit: noxas omnes à calore conceptas mitigat: destillationes quas bilis feruor excitarit, infrenat.

Pala, Paliurus. Cap. CVII

Pala arbor est Indica, ostentosæ magnitudinis, folio longitudine triũ cubitorum, duûm latitudine, nec absimili pennis struthiocamelorum, qui conos bellicos adornãt. Pomũ cui nomen arienę è cortice exit, Indicę ficus specie, cæterum longè maius, & omnino suauius, ut quo Gymnosophistæ iuuant, uno quaternos satiante. Paliurus Dioscoridi frutex est uulgaris notitiæ, aculeis frequens, durusq́ semen ei pingue, fuliginosum. Theophrasto, ut in fruticum genere collocatur, sic in magnitudinem arboris adsurgit, cum maius capessit incrementum. Germinat ineunte uere, & ab occasu Vergiliarum fructificat. Folia cum in extremo tum lateribus sinuata considunt, quæ, ut rhamno, sunt excidua. Fert in siliquis terna aut quaterna semina, lentorem quendam emittentia, ut lini semen, quibus cõtusis medici contra tussim utantur. Amat nasci quemadmodũ & rubus, aridis, nec minus quoq; dilutis. Sentit paliurus nõnulla nationũ discrimina. Cyrenis laudatissima, ubi loton suam postponũt paliuro. Fruticosior hæc, folio huic nostrati similis, sed fructu diuerso, ut qui non latus, sed rotundus ruberq́ sit, nucleo qui non simul mandatur, acinorum punici modo. magnitudo ei quæ fructibus cedri, paulo amplior, iucundus per se, atq; suauior etiam uino affusus: quin & uina succo suo commendans. Paliurus tamis spinosa, ueluti rubus, plurima in Africa: quippe apud Hesperides hac ad urendũ utuntur. Apud nos paucis antea annis frutex inuenitur, qui etiam arborescere possit, folio per ambitũ laciniatim sinuato, rotundo, molli, ramis spini, quem albũ cognominãt, modo aculeatis: baccis rotundis, rubris, myrteis, lõgè maioribus, gustu iucũdo, qui & uinũ suauitate sua cõmendet. condiuntur & grato ori cibo. Cœpit mea memoria propagari, insita quantũ reor, albo spino. Qui colunt in hortis uelut alienigenam, & aduenam arborem, myrobalanũ appellant: hanc esse putauerim nullis ferè notis reclamantibus, paliurum Africanam, eam præsertim quæ non siliquetur. Agathocles paliurum ab Alexandrinis conarũ uocari tradit, enatam primũ scribens icto fulmine sepulchro, quã repræsentat, ulmi atq; pinus amplitudine, ramis freqũtibus, prælongis, subaculeatisq́, folio uiridi, rotundo, molli, biferã. nam uere & autumno fructũ parit, oliuæ phauliæ uocatæ magnitudine, cui & nucleo & carne similis sit, sapore uincẽs. Crudus uirensq; manditur: ubi exoleuit, farinã ex eo fieri, atq; ita esitari, nec subactã, nec conspersam aqua. Ichthyophagi piscium carnes, semine paliuri conditas inueterant. Troglodytę succo paliuri pro uino utuntur uulgo: nam proceres florem quendam exprimũt, cuius liquor nostrati musto similis traditur. Plutarchus est author in Coccygio monte paliurum arborẽ haberi, cui si uel bestia, uel auis, aut aliud animal uolucre sidat uelut muscatũ cohęrebit, præter cuculũ. huic enim soli parcit, & ne scripto derogetur fides Ctesiphonta citat in testem, libro arboribus dicato. De paliuro apud uarias nationes discrepãt historiæ, quæ facie multo dissimili, ut apud se nascitur, ostendant. Inter omnes tamen conuenit, eam uiuis hortorum sepibus dicatam, quòd suis minacibus aculeis noxium pecus abigat. Maro totius naturæ peritissimus, acutis spinis paliurũ surgere tradit, quod & Columella libello, quem De cultu hortorum ædidit, testatur, non improbans humum quæ

Terga rubi spinisq; ferat paliuron acutis.

Commẽdatq; spinarum maxime semina rubi, paliuriq;: loco quem sepire destinaueris circũuallato duobus sulcis, illita cũ erui farina funibus nauticis aut quibuscũq; alijs restibus obserẽda, ut uiuã sepẽ excitet, qua hortũ ab incursu hominũ pecudũq; munimus. De fructu parũ inter scriptores cõstitit. Dioscorides pingue semẽ ei fuliginosumq; reddidit, quasi uelit oleosam ferè naturã, & fuliginis modo digitis friabilẽ, uel quodã pingui fuliginis non atræ concretu constare. Theophrastus semina lentorẽ quendam pinguem præseferentia siliquis conclusit, ita ut simili ueri cõiectura possit colligi, Dioscoridi id esse, quod hortos uiua sepe cingit. *aubepinum*, hoc est albũ spinũ Galli nominãt, fruticẽ aculeatũ, folio minuto & fimbriato, flore candido, odoris suauissimi, baccis rubẽtibus, racematim coeũtibus, uliginosis, duro intus ossiculo, quo deturbãdis calculis & ciẽdæ urinę utunt. has uulgus *senellas* uocat. Theophrasto autẽ genus quoddã esse putauerim Aegyptiæ spinæ, quæ

instar

instar arboris insurgit frutice spinoso, semine in siliquis cōcluso, è quo acaciam exprimūt.
Non desunt qui id esse arbitrentur, quod *grossilierum*, uel *grosularem* uulgus appellat. nā &
senticosi est generis ramulis uietis, & recto spinarum mucrone horridis, flore ex herbido
candicante, folio ferè rotundo, rudem apij effigiem exprimente, per ambitum laciniato,
sparsis per ramos tralucidis granosisq́; acinis, ad ciborum condimenta expetitis, follicula
in orbem ferè uerticillatis. Quorū opinioni nō ausim accedere, cū & si nonnulla
cōsentire deliniationi putentur, plurima tamen reclamare etiam constat. Est & apud nos
fruticis genus in mōtibus & asperis nascens, quo & sepes tam uiuas quàm structiles etiā
rustici stipant is uice foliorum spinarū armatur uallo, flore luteo, siliqua breui, in qua pau-
10 ca semina lata clauduntur. rura nostra *iuncum marinum*, uel potius *iomarinum* appellant. huic
aliquantum adstipulari deliniatio uidetur, an tamen paliurus sit nō ausim asserere, quòd
ei spina pro folio sit. Paliuri semen Afri *zuram* uocant, contra scorpiones efficacissimum,
item calculosis, & tussi. uenena serpentium expugnat. Folia astrictoriam uim habent,
eorum decocto sistitur aluus, & urina pellitur. serpentibus eadem aduersantur. Contusa
addito sale articulorum morbis imponuntur. Radix trita & illita discutit panos, collectio
nes, uomicas, trahit urinas pota.

Palma. Cap. CVIII

Alma quæ Græcis phœnix, latino Gallis nomine cognita est, arbor tereti
ac procero quidem trunco, uerum densis gradatisq́; corticum pollicibus sa-
20 P lebroso potius quàm scabro, quibus ut orbibus, facilem se ad scandendum
Orientis populis præbet: ramos à cacumine tantum spargit, folio arundi-
naceo, duplici, satis ad gladioli frondē accedēte, nisi minus esset & tenuius,
unde spathen Græci nominant. Fructu (quē ijdem dactylos, latini palmulas, Franci *datas*,
& *ficus regias* dicunt) aliàs candido, aliàs nigro, aliàs herbaceo, aliàs purpureo, oblongo,
carnoso, ramis suis racematim dependente. Hæc arbor in Gallia, Italiáque sterilis est, in
Beticæ maritimis quidem frugifera, sed immiti pomo, ut in Africa dulci, sed euanido: in
Oriēte ex ijs uina, gentiumq́; aliquibus panis, pluribus uerò etiam quadrupedum cibus.
Hanc Gallia quibusdam in locis serit, sed nec in Italia sponte gignitur, nec alibi quàm in
calidis. fructuaria uero nusquam nisi in feruidis. Prouenit leui sabulosaq́; terra, plurimum
50 & nitrosa Gaudet & riguis, rotoq́; anno bibere cū amet, anno sitiēti squalidoq́; lætior est.
quapropter etiā à fimo lædi quidā putant. Palmæ teneritas processu lignescit. Vita in sic-
co æquè ut in humore. Salsis sabulosisq́; lætatur adeò, ut in Syria Cœle, tribus duntaxat
locis ubi arenæ sint, exiliat, alibi computrescit, etiā si recentes earū palmulæ suaues sint
gustu nouellæ fructum nullo intus ligno ædunt, postea cum ligno. paucos ferè palma ra-
mos habet, læui cortice dū adolescit, scabriore multo crassioreq́; cū senet, medulla omni-
no nulla neruos tamen non per corpus totū expandit, neq́; prolixos, neq́; positu eodem
extensos, sed multifariā cunctos porrigit, materie tractatu facili, & cū dolatur & serratur,
molliore & lentiore quàm suberis. suber siquidē rigidius est: quare simulachra è palmis
condere cœperunt, repudiata spretáque suberis materie, ut incommoda. cremata fumo
40 infestat, de quo & Cheremonis poetæ carmen Theophrastus subtexuit, palmas ad ue-
nas usque & radice tenus esse fumosas dicentis. Mari tantum flores, fœminæ statim fru-
ctus è semine suo nascitur, præterquam Babylone, ubi & uirga seritur, inibiq́; fructum co
piosissimum largitur. In Græcia ne fructum quidem maturat, apudq́; nonnullos nec fru-
ctum etiam ullum ostēdit. Folia, fructū, germina, propemodum cacumine gestat. quippe
quū uis tota genitalis in eius uertice resideat: quare decacuminata cōmoritur, nec tanquā
esset adusta regerminat. In India palmas esse tradūt quibus folia non decidāt. Parte Afri-
cę, qua nunquā pluit, in magnam procentatem adolescere, feracesq́; mirū in modum esse
uolunt. Ex urbanis ea perpetuo uiret, ramos perpaucos promens, succo dulci, ligno ner-
uoso. Palmæ translatu gaudent, quanquàm in Græcia loci mutatione sterilescant. Deli
50 longæua proditur. In mari nōnunquam uiuit, cum terrestri magis constet natura: in Tylo
quoq; nascitur insula. Salsum ab ijs, ut Theophrastus est author, solum diligitur: ergo ubi
nō est tale, salē aspergunt, non radicibus sed paulo longius amādando. amant crebram ri-
gationem. De fimo, ut idem tradit, inter scriptores nō consutit. quidam ab eo prorsus ab-
horrere

horrere statuunt, easq; quouis modo delectari negãt. Alij usum fimi concedunt, inde con
sequi maius incrementũ adfirmant Seruntur autẽ palmæ trunco duorũ cubitorũ longitu
dine, à cerebro ipso arboris uiridi fissuris diuiso atq; defosso: & ab radice auulsæ uitalis est
satus, & ramorum tenerrimis. In Assyria quoq; arbor in solo humido strata tota radicatur,
non in arborẽ, sed frutices. Anniculas transferũt, & iterũ bimas. gaudẽt enim mutatione
sedis, uerna alibi, in Assyria circa Canis ortum . nec ferro attingũt ibi nouellas, sed religãt
comas, ut in altitudinẽ exeant, nec uirgæ cõtorqueantur. robustas deputant crassitudinis
gratia, semipedales ramorũ relinquentes truncos, qui decisi alibi necant matrẽ. Quædam
in Syria in binos se diuidunt truncos, in Creta ternos, quædam in quinos. Ferũt statim in
trimatu in Cypro, Syria, Aegypto quadrimæ. aliæ quinquennes: aliæ altitudine hominis,
nullo intus pomi ligno quãdiu sunt nouellæ, ob id spadonũ accepto nomine. Palmarũ ge
neta plurima, prima fruticẽ non excedũt: sterilẽ & hunc, & alibi fertilem tradũt, breuiq;
ramorũ orbe foliosum. Tectorũ uicẽ hæc parietibus plerisq; in locis præstat contra asper-
gines Sunt è procerioribus syluæ, arbore ex ipsa foliorũ aculeo circa totas pectinatim fru
ticãte, quas syluestres intelligi necessum est, inserta tamẽ libidine ut mitioribus se misceãt.
Reliquę teretes atq; procerę, corticũ orbibus gradatim scãsilibus, coma omnis in cacumi
ne: & pomũ est non inter folia, ut in cæteris, sed suos inter ramos palmitibus racemosum.
Vtraq; natura uuæ, atq; pomi . Folia cultrato mucrone lateribus in se bifidatis, bellas pri-
mum mõstrauere gẽmas, nunc ad funes uitiliumq; nexus & capitũ leuia umbracula fun-
dũtur. Alio etiã genere cõtinentur humiles & pumilę palmę. Nanq; excepto cerebro ui-
uunt, & ab radicibus succisæ repullulãt. Fructu quoq; & folijs distant sunt enim lato mol
liq; folio, ob id sportulas, tegetes, & capitis umbellas eo contexunt . Longè diuersa ab ijs
pelagica, fruticũ generis, in alto nascens, fronde corrosa, breui caudice, uirgis rectis, parte
ima nõ in orbẽ sed in latitudinem sigillatim ambientibus, continenti serie, aliquãdo tamẽ
interrupta. Color toti plãtæ puniceus, surculis eius natura foliorũ sonchi Acanaceorum.
Omnibus ferè cum arboribus tũ herbis diligẽtissimi quiq; naturæ utrũq; sexũ assignarũt,
nullis tamẽ q; palmis manifestius elucet. Mas in palmite floret, fœmina citra florẽ germi-
nat, illicoq; fructũ oblongum ostẽdit. Vtrisque prima nascitur pomi caro, postea lignũ in-
tus, hoc est semen eius. argumentũ, quòd paruę sine hoc, reperiuntur in palmite. Est autẽ
oblongũ, non ut oliuis orbiculatũ, pręterea cæsum à dorso puluinato, & in aluo media fis-
sura, plerisq; umbilicatum, unde primum spargitur radix. Seritur item pronum, & bina iu
xta composita semina, supérque totidem, omnia tamen prona . Germen enim, ut idem
Theophrastus ait, non de supinis causisq; partibus mittunt, sed è supernis . Plura simul se-
ri debent, quoniam infirma singulis plantatio est. Quaterna melius coalescunt: siquidem
horũ radices amplexu mutuo connexæ, in unum ex cunctis caudicẽ, primo ortu promis-
cuo coeũt. Cæterũ nõ est silẽtio pręter mittendũ quod Leõnnus ueterũ testimonio fretus
posteritatis memoriæ mandauit, tradẽs palmas uehementi se prosequi amore, ita ut altera
alterã depereat, adeò est Veneris intellectus: nec prius stimulãte desiderio cupiditatibus-
que leuabitur, q; ipsam adamatus mas cõsoletur. Quandoquidẽ uidere licet pronã suis co
mis incũbere, impatiẽtemq; suum grauari stabilimẽtum: quin & quasi uiduam sterilescere.
quæ res agricolam non later. Sed cuius amore deflagret, aut in quem maritandi cupidine
solicitetur, incõpertum habet . Quapropter cõplures palmas inibi circiter obsitas digitis
contrectãs, ac blandè demulcens, reuersus ad hanc denuo quæ corripitur amore, & mani
bus hoc dato tanquã osculo contingit: tum quadãtenus ueluti refricato huiuscemodi desi
derio denuncians, blandioribus comis perinde quasi manibus in eũ nutat cuius cupidinis
tabe peribat. Hoc uelut oculorum gestu amorem confessa: seseq; huius studio consimu-
lata, quasi radicitus abijcit . Huius uesaniæ remedia sunt, si subinde manus ei admoliatur
agricola. Quæ marẽ cuius inani amore capiebatur, attigerint, multo magis insanus amor
discutietur. Si maris flores trunco erutos idem amasiæ capiti circũponat, hęc mariti orna-
mẽto collustrata fructum dabit, hocq; pignore amoris exhilarata fœcundabitur. Ratio se-
rendarum palmarum ita ab eodem Leontino traditur, In excauatis binum cubitorum al-
titudine & totidem latitudine scrobibus, & aggere fimo quolibet præter caprillum sagi-
nato, sesquipedem in altum complens, ossa seu nuclei palmularum humantur, ea ta-

men

men conditione, ut eorum mucrones in Orientē spectent, dein terra stercore satiata post
resperſum ſalem adobruuntur. Quotidie dum germinēt imbre rigantur. Sunt qui plan-
tam transferant, alij uernaculo situ contenti sic inoleſcere patiuntur. Cæterum cū ſalſa hu
mo gaudeant, quotānis ablaqueare conuenit, & ſalem inijcere, ſic celeriter in magnā pro
ceritatem exibunt. Lætiores uberioresq; euadent, fece uini ueteris epota. Palmarū ſemi-
na non illico terræ credi debent, ſed fictiliū fundo mandari, & ubi comprehenderint, trāſ-
ferri. Nobiliorem crean fructū Democritus promittit, ſi inutiles uaginas thecasúe, quas
nōnulli uocant helices florentes, ubi reſiccatæ fuerint, palmarum caudicibus, quemadmo
dum caprificos ficis, adpendant. Vberiores & proceriores adoleſcere pollicet Didymus,
10 colata uini ueteris fece & radicibus offuſa: iuuari quoq; conſperſo iridē ſale. Addit & can
didos & ad implexus tegetum ſportularumq; aptiores reddi ſpadices, ſi à termitibus euul
ſi uirides, quaternis diebus ſub tegmine condantur, poſtea ſinamus quatriduū imbre rori
do perfundi, deinde ſolibus dum inalbeſcant inareſcere. Simulacra ex hac ueteribus facti
tari certum eſt. Palma, ut Ariſtoteles & Theophraſtus tradiderunt, non cedit oneri quāli
ber ingenti, nec intra flectitur pandatúrue, ſed contra pondus reſurgit. Quapropter, ut in
quit Plutarchus, in certaminibus ſignum eſt uictoriæ, quando huiuſmodi ligni ingenium
eſt, ut prementibus urgentibusq; non cedat, ſed contra pondus renitens fornicetur. Hinc
uictoria Græcis *νίκη* quaſi *μὴ εἴκον*, id eſt nō cedens, dicitur. Ideo, ut inquit Pauſanias, cer-
taminibus coronarijs non aliud ferè præmium dabatur quàm palma, quòd Iaſios primus
20 in equo ſeſſor, & dextra manu termitem gerens palmæ, Olympiæ uiciſſet. Quamuis Græ
cia quatuor tantum, oleaſtro, pinu, lauro, & apio coronare uictores maluent: Olympiæ
oleaſtro, Delphis lauro, in Iſthmo pinu, Nemeæ apio: reliqui omnes ferè certatores coro-
na è palmis contexta donabantur: ſed dextris geſtata, uictoriæ erat indiciū. Hinc, ut idem
refert ductum, quòd è Creta reuectus Theſeus, cum in Delo cum Apolline certamen in
ijſſet, palmam deportauit: inde tracta primum origine, ut in certaminibus uictores palma
coronarentur. Et, ut Plutarchus eſt author, primus in Delo Theſeus dimicās, è ſacra pal-
ma ramū auulſit, à qua, ut inquit, uulſione ſpadix is nominatus eſt. Etenim ipſos cum fru-
ctu termites baia & ſpadices Græci, præſertim Dorici, nominant. A quo & color equino
generi ſpadix, aut ſpadiceus & phœniceus, hoc eſt palmeus, unde uulgò *baius*: alioqui
30 phœniceus propriè is eſt color, qui uermiculus & puniceus uocatur. Partes unde fructus
dependent, ſpathæ nominantur. Xenophon in ſecundo Anabaſeos ſcriptum reliquit, è
palmis copioſam frugē, uinū & obſoniū trahi. palmas græcanicis non diſſimiles famulis
obijci: delectas & corporis magnitudine & pulchritudine ſpectabiles, heris offerri. Quæ
conſpicuo ſuccini colore micant, ſiccæ pro bellarijs exhibentur. uinum ex ijs ſuaue qui-
dem, ſed caput tentans. Herodotus iuxta Babylonem ubiq; agris prouenire tradit, fœmi-
nas quæ preunes nominantur fructiferas eſſe, frugem, uinum, mel fundere. maſcularum
fructus palmuliferis adalligari, ut ſeniorem balanū maturent nec profluat. Ferunt eorum
mares, quemadmodum caprifici, culices. Cacumini palmarum, ut Theophraſtus eſt au-
thor, cerebrum ineſt, quod Dioſcoridi medulla eſt. Cerebrum hoc comeſſe milites Xeno
40 phon prodit in ſecundo Anabaſeos, cuius permulti & ſpecimen & uoluptatis proprieta
tem admirabantur, ſed eſu dolorem capitis uehementem concirabat. hoc cum eruebatur
cerebrum, tota palma, ut Nicander tradit, efferabatur. Diphilus Siphnius refert palmę ce
rebrum implere, & multam præbere alimoniam: grauans, difficulter in corpus diſtribui, ſi
ti excruciare, uentrem ſiſtere. Palmulæ caryotæ celebrantur cibo, ſed & ſuccus earū uber
rimus eſt: ex quibus præcipua Orienti uina, capiti iniqua, inde pomo nomen. ex his acetū
& mella fiunt et farina. Babylone nuclei pro carbone ſunt, & pabulo quoq; iumentorum
aqua macerati. Laudatiſſimæ in Iudæa, nec in tota, ſed Hiericunte maximè. Quanquam
& Archelaide in pretio & Phaſelide & Libiade, gentis eiuſdem cōuallibus. Dos his præ-
cipua, ſucco pingui lactētibus, quodam uini guſtu in melle prædulcibus. Tria caryotidum
50 ſiue caryotarum genera. Nicolai ſicciores, amplitudinis uaſtæ, ut quæ cubitorū quaternæ
longitudinem compleant, ab Auguſto ita primo nominatæ, in honorem Nicolai Peripa-
tetici philoſophi, crebro eas ad illū miſſitantis, ut inquit Athenæus. uel, ut eſt author Plu-
tarchus, Imperator Nicolaum Peripateticæ familiæ philoſophum amore ſingulari proſe-

c quebatur

quebatur, claris moribus, & egregia indole prȩditum quidem, sed strigosa corporis pro-
ceritate, rubicũdo uultu, à quo maximas pulcherrimasq; phœnicobalanos siue palmulas
Nicolaos appellauit, quę nomen adhuc retinēt. Alterum genus minus speciosę, sed sapo
re caryotarum, sorores, unde nomen quo adelphides Græcis dicantur: proximam suaui-
tatem habent, non eandem. Tertium genus omnino liquore madidũ, rumpente se pomo
in ipsa parente, calcato simile, ob id pateton Græcis appellatũ. Aristoteles in libro de stir-
pibus, eunuchos appellari scribit, quoddã genus palmulæ, quod alij enorchos uocēt, qua-
si testiculares ac spadonias. Sunt & margandes, authore Plinio, palmę breues, candidę, ro
tundæ, acinis quàm balanis similiores: quare à margaritis nomen accepere. In meridiano
tantum orbe nascũtur, & quidem una earum tantum arbore in Chora, una et Syagrorũ, 10
ut Plinius adfirmat. Diuersum tamen genus ab hoc faciendũ, quod palmidium audio no-
minari, non Siciliæ modo peculiare, sed & Aegypto & Hispanię. In Italia quoq; nasci per
hibent non procul Terracina. Sunt, inquit Plinius, cæduæ palmarum syluæ, germinantes
rursus à radice succisæ, dulcis medulla earum in cacumine, quod cerebrũ appellant, exem
ptoq; uiuunt, quod non aliæ: uocãturq; chamæriphes à Theophrasto, folio latiore ac mol-
li, ad utilia utilissimo, copiosæ in Creta, sed magis in Sicilia: nũc Romanum uulgus Sicu-
lumq;, quantum audio, *ciphilionem* mercatu eius frequenti nominat: aliqui palmidium, à
quadam palma spadicum similitudine. Ex quibus scopæ fiant, *margylion* Hispaniæ modo
uocitant, quòd bacculas rubentes margaritis similes ferant, quibus filo immissis, fœminæ sup-
plicationes precesq; suas numerant. Palmulæ Thebaides in totum arentes sunt, quemad- 20
modum & Arabicæ, macro corpore exiles, & uapore assiduo crusta quàm cute uerius ob
ductæ, Iudaicis, ut inquit Strabo, suauiores, etiam si duriores, nec alio tractu, Aegypto to-
ta nobiles. In ipsa quidem Aethiopia friatur hæc, tanta est siccitas, & farinæ modo spissa-
tur in panem. Gignitur autem in frutice ramis cubitalibus, folio latiore, pomo rotũdo, sed
maiore quàm mali amplitudine, cycas uocant. Triennio maturescunt, semperq; frutici pomũ
adest, subnascente alio. Hanc palmam chamæzelon uocatam à Dioscoride, hoc est pumi-
lam. Aliud ab ea genus est quam Theophrastus chamæriphē appellat, hoc est abiectam,
& repentem humi palmam, folio latiore atq; molli, ad utilia utilissimo, copiosam in Cre-
ta, sed magis in Sicilia. Mirum quod traditur, in Aegypto etiam palmarum quarundam
nasci truncis, In reliquo orbe duorum generum, sed eodem cespite proueniunt, mas et fœ 30
mina: sexum distingui semine quod pappon appellant. Fallit hoc imprudentes, opertum
cortice multiplici, tunicis ferrugineis interuestientibus. Cortex folij in latum ex angusto
panditur, & armatur aculeis, ideoq; latum & spinosum à Theophrasto dictum est. ex eius
crassitudine in Aegypto charta modo tingitur, uilis ad contegendas inuoluendasq; sege-
strium usu merces. Ex tunicis quas intercursare diximus, in eadē prouincia funes ruden-
tesq; nectantur. Caulis cæduus quotannis, alioquin adolescit crassitudine in tãtum, ut ar-
boris iustę truncũ æquet ambitu. Thebaidis fructus extemplo in cados cõditur, ni ita fiat,
sui ardoris animã celeriter expirat, marcescitq; non retostus furnis. Eorum plura genera.
Differunt figura rotunditatis & proceritatis. differũt & colore nigriores & rubentes, nec
pauciores quàm fico traduntur colores maximè placent candidi. Distãt & magnitudine, pro 40
ut multi cubitũ effecere. quidam sunt nõ ampliores faba. Seruantur ij demũ qui nascun-
tur in salsis atq; sabulosis, ut in Iudæa, Cyrenaica, Africa, nõ item in Aegypto, Cypro, Sy-
ria, Seleucia, Assyria. Quamobrē sues & reliqua animalia ex his saginãtur. Vitiati aut ue-
tusti eius pomi signũ est, decidisse candidã uerrucam, quę in racemo adhęserit. Alexandri
milites palmis uiridibus in Gedrosis strangulati sunt. Est enim tãta musteis suauitas, ut fi-
nis mandendi nõ nisi periculo fiat. Hebenus Aethiopica ferè palmarũ generibus adscribi
tur. Syluestris palmæ fructus existimãtur à recentioribus, quos officinæ *tamarindos* nomi-
nant, & nõnulli à saporis acore *oxyphœnicas*, algentis naturæ, contra flauam bilem pollen-
tis. Sunt qui folia eius salicis similia describant. Cæterum recentiorũ Gręcorũ sententiam
suprà retulimus: nõ enim inuenio è ueteribus quide hoc genere quicq; prodiderit. Gale- 50
nus palmulis principatũ dedit Iudæis, & inter eas maxime cõmendat quæ in Hiericunte,
quod Syriæ Palæstinæ oppidũ est, nascũtur, omnium dulcissimas, colore rufas aut luteas,
neq; amplitudine, neq; exilitate insignes. Alioqui omnes stomacho nocēt; tussim exaspe-
rant: iecur

rant:iecur inferctu uitiãt. Quòd si iam uiscus hoc inflammatione uel duritia tẽtetur, summopere cotum cibo noxã trahit. non dissimili obstructionis iniuriæ lien patet. Caput grauant, ægre coquuntur. Deterrimæ uirides, cum inflationes ficuum modo pariant. Cæterũ oleis uitibusq; proxima palmis nobilitas tribuitur. Inebriant recentes: capitis dolorẽ adferunt minus siccæ, nec quantũ uidetur, utiles stomacho: tussim exasperant. Corpus augent. Succum decoctarũ antiqui pro hydromelite dabant ægris, ad uires recreandas, sitim sedandã: in quem usum præferebant Thebaicas. Sanguinem quoq; excreantibus in cibo maximè. Illinuntur caryotæ stomacho, uesicæ, uentri, intestinis. cum cotoneis & cera, & croco sugillata emendant. Nuclei palmarũ cremati in fictili nouo cinere loto spodij uicẽ
10 efficiunt, miscentq; collyrijs & calliblephara faciunt addito nardo. lignum quibusdam osseum, limatũq; dente contra fascinantes poliunt. Palma ut placet Dioscoridi, in Aegypto erumpit. stringit̃ crudiuscula, media ferè maturitate, myrobalani Arabicæ figura, nomen ei poma: colore uiridi, odore mali cotonei. quod relinquitur solibus coquendũ, si maturescat, phœnicobalanus uocatur. Natura ei acerba & astrictoria inest. Aluum & mẽses sistit in uino austero. hæmorrhoidas cohibet: uulnera cõglutinat illitu. Ratio phœnicobalanis astringendi recentibus maior est q̃ siccis. Capitis dolorẽ adferũt: largiore cibo inebriant: sicciores sanguinẽ excreantibus, stomachicis & dysentericis cibo utiles. uesicæ tollunt uitia cum cotoneo malo, & œnanthino cerato illitæ. Caryotæ faucium medentur asperitati. Thebaicarũ palmarum decoctũ potu æstus ardoresq; restinguit, uires ex aqua mulsa po-
20 tu recreant. Ipsæ quoque si edantur easdem præbent utilitates. fit ex his uinum ad eadem efficax. Decoctũ earum in potu gargarissatuq; uehementer spissat reprimitq;. Nuclei palmarum crudo fictili cremati & uino extincti ac loto cinere, spodij uicem efficiunt, miscenturq; in calliblepharũ utiles. si non rectè uideantur cõbusti, denuo torrentur. Facultas ijs spissandi agglutinãdiq;. Pustulas oculorũ & staphylomata exterunt: palpebrarũ defluuia addito nardo coercent: excrescẽtia cũ uino reprimunt ulcera, & ad cicatricẽ perducunt, in quem usum præferũtur ex pumilis Aegyptiæ. Elaten Galenus tenellũ palmæ germen intelligit, Dioscorides ipsum fructus integumentũ. Non ignorauit hoc Secundus cum inquit, Palmam elaten cõferre medicinæ germina, folia, corticẽ. Laudatur Ammoniaca maximè, tum Aegyptia, demũ Syriaca, duntaxat in locis siccentibus, pingui lachryma, quæ
30 in unguenta additur. Palma, ut scribit Dioscorides, quam modo elaten modo spaten appellant, inuolucrum est fructus è palma prodeuntis, unguento nascens, quo spissamẽti loco ad domandũ oleum unguẽtarij utuntur. Præcipua odoratæ authoritas gustu astricto, ponderosæ, præclusæ, internũ pingue cõtinentis. usus ei astrictorius. Sistit ulcera quæ pascũtur: laxatos hiãtesq; cogit articulos. Trita miscetur cataplasmatis emplastrisq;, ut quæque causa exigit. Prodest præcordijs, stomacho torpẽti, iocinerũ uitijs. decocto capillum denigrat crebro ablutũ. Succus idem datur bibendus, renum, uesicę & uiscerũ malis: uuluę ac uentris fluxiones sistit. Scabiem cum resina & cera sanat cortex eius tener, si uiginti diebus apponatur. fructus quem fouet suo cõplexu, elate etiam nominatur, à quibusdam borassus, astrictoria & ipse ui usuq; ad omnia eadem pari, sed nõ sic ad unguenta quæsito.
40 Alba caudicis medulla siue cerebrum recẽs in cibo aut decocta eadem præstat. Elate siue spathe imponit̃ præcordijs, stomacho, iocinori, ulceribus quæ serpunt cicatrici repugnantia. P soras cortex eius tener, cũ resina & cera sanat diebus uiginti. decoquitur ad testium uitia: capillum denigrat suffitu: partus extrahit. Datur bibendus renum uitijs & uesicę, & præcordiorum. capiti & neruis inimicus. Uuluæ & uentris fluxionem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in uino albo, in uuluarum uitijs efficacissimus.

Papyrus. Cap. CIX

P Apyrus nascitur in palustribus Aegypti aut quiescentibus Nili aquis, ubi euagatæ stagnant, duo cubita nõ excedente gurgitum altitudine, brachiali radicis obliquæ crassitudine, triangulis lateribus. decem non amplius cubitorũ longi-
50 tudine, in gracilitatem fastigiatũ thyrsi modo cacumen includens. Semine nullo, aut usu eius alio quàm floris ad deos coronandos. In Euphrate quoque nasci circa Babylonem intellectum est. Eundem usum habere quem chartæ quæ præparantur ex ea, diuisæ acu in prætenues sed quàm latissimas philuras. Nascitur, ut Theophrastus narrat, pa-

pyrus nõ excedente bina cubita gurgitum altitudine, uolari hominis robusti brachialiq; radicis crassitudine. Obliqua hæc atq; densa nõ amplius quàm cubitorũ decem longitudinis, triangulis papyrorum lateribus qui à terra multis partibus tolluntur, quaternis cubitis in gracilitate fastigiati, sustinentes comam ac thyrsi modo cacumen includentes exile, ad nihil utile, semine nullo. Radicibus incolæ pro ligno utuntur nõ tantũ ignis gratia, sed ad alia quoq; utensilia uasorum, ut quę proba & alta materia sint. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt: è libro uela tegetesq;, necnon & uestis genus & stragula & funes. Mandũt crudum decoctũ, succo deuorato corpus expuẽtes. Scitur usus eius ueteribus & ad chartas. Nascit̃ & in Syria circa lacũ quo & calamus odoratus. Rex Antigonus in naualibus usus est rebus, funes ex eo faciẽs. Sari in aqua iuxta paludes prouenit, ubi recedẽs amnis plana dimisit, radice prædura flexuosaq;, triangulo caule, longitudinis duũ cubitorum, & latitudinis pollicaris, coma papyri. Mandunt quoq; succũ tantum deuorantes radice carbonibus dicata, quibus ut duris fabri utãtur ferrarij. Habetur & in Aethiopia & Ciminio lacu plurimũ, sed alterius fortè generis, nec ad chartas utile, Quandoquidẽ Aegypto propria tribuitur, & biblos appellatur, parte eius quę delta & inferior pars nominatur. Nascitur in Euphrate circa Babylonẽ: alioqui in India quoq; Strabo biblum nasci scribit. Idem author in parte Nili quæ dicitur inferior, abundare tradit eam, quoniã ibi præcipue colatur: & duorum esse generũ, deteriorẽ & meliorem, quæ hieratica dicatur, unde & nomen chartæ Plinio Nunc & alia eius officinis inuenta ratio, quippe cũ ex papyri libro, in prætenues sed latissimas philuras acu diducto, quondam factitabantur chartæ, quarum ut in Europa nunc euanuit usus, ita nomẽ remansit. Etenim quam ex contritis hodie linteolis chartam passim conficiunt, ijsdem quibus & illa cõmendatur dotibus: quippe tenuitate, cãdore, læuore, dẽsitate Niloticę nostra charta nõ cedit, quam etiã uulgus illius imitatione *papirum* uocat. Herodotus ueteri consuetudine pelles quoq; hircinas & ouillas biblos uocari tradit, ꝙ ijs in penuria chartarũ uteretur uita. Papyrus præcipuæ utilitatis cum inaruerit, ad laxandas siccandasq; fistulas, & intumescendo ad introitũ medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea cremata inter caustica est. Cinis eius ex uino potus somnium facit. Et ex ipsa aqua, impositu callũ sanat. Dioscorides scriptũ reliquit cognitã rem esse papyrũ, unde chartę conficiantur, præcipuæ utilitatis cum madefactũ & lino circũuolutum inaruit, ad laxandas quæ perclusæ sunt fistulas. Siquidem astrictũ atq; demissum in hiatum completur uligine, & intumescendo fistulas aperit, ut medicamentis pateat introitus. habet nescio quid alimenti radix, ac esui tenerũ, quod mandunt Aegyptij, succum tantũ deuorãtes, & mãsum corpus expuentes. Radicibus incolę pro ligno utunt̃. Cremati cinis nomas in ore cæterisq; partibus grassantes cohibet: sed efficacius cõbusta chatra præstat. Vidimus ex papyro persępe scipiones baculosq; triquetra specie, lęues ac perpolitos, quibus caduca senectus, aut imbecilla fulciatur iuuenta. Chartam cuius usu maxime humanitas uitæ constet & memoria, Alexandri Magni uictoria reperrã author est Marcus Varro cõdita in Aegypto Alexandria, antea nõ fuisse chartarũ usum. palmarum folijs primo scriptitatũ: deinde quarũdam arborũ libris: postea publica monumenta plumbeis uoluminibus aut ceris. Pugillariũ enim usus ante Troiana tempora inuenitur apud Homerum. mox priuata linteis fieri cœpta. Idem Varro supprimente chartas Ptolemæo, membranas Pergami tradit repertas. Has adhuc hodie pergamina ab inuẽtrice natione (ni fallor) nominãt. Nunc promiscue patet usus rei, qua constat immortalitas hominũ. Emporetica charta scribendo inutilis, inuolucris chartarũ segestriumq; in mercibus usum præbet, & ideo à mercatoribus cognominata. Post hanc papirũ est, extremumq; eius scirpo simile, ac ne ad funes quidem, nisi in humore, utile. Texuntur omnes tabula madente Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cum primo supina tabula scheda illinitur longitudine papyri, quæ potuit esse segmentis utrinq; amputatis. transuersa postea crates peragitur. præmuntur deinde pręlis. Nunq; plures scapo ꝙ uicenæ. Nostrates chartæ contritis in lanuginẽ linteolis, tabulis glutino madentibus, premuntur prælis, & siccantur sole, atq; inter se plagulæ iunguntur. Laudatur eisdem quibus nilotica donibus, ut insit cãdor, tenuitas, leuor, densitas. Scabritia leuigatur dente concha'ue: sed caducæ literæ fiunt, minus tamen sorbet. Politur & charta ut magis splendeat. Fidelior est & minus bibula, quæ

mediocri

mediocri & redundante glutino texta coaluit. Glutinum è pollinis flore temperatur feruente aqua, minimo aceti respersu. Nam fabrili à gummi cõmissuræ fragiles sunt. Diligentior cura, molli panis fermentati colata aqua feruente minimũ hoc modo intergerij, atque Nili lenitas superatur. Rebellat sæpe gluten incuriose datum. Deprehenditur cum fuerit indiligentius, & lentigo oculis, sed medijs inserta glutinamentis ceu tænia. Bibula charta literã transfundit, quod uitiosi glutinis argumentũ est: quod nec uetustius uno die esse debet, nec recentius. Malleo tenuatur, & iterũ glutino percurrit, iterũq; cõstricta erugatur, atq; extenditur malleo. Linteolaris ergo charta eisdem uiribus quibus papyracea pollet.

Persea. Cap. CXI

10 P Ersea arbor sui generis Aegyptia Straboni celebrata altitudinis eximiæ, grato aspectu, materie ut celtis atra, folio, flore, ramo pyri, coma perpetua, neq; nõ immortali fructu, quando nouus anniculum occupat, Caniculę exortu maturescens. Huic pyri magnitudo, figura oblõga, amygdalę modo putamine includitur & corio: color herbidus. Nucem intus quemadmodum prunum continet, uerum longe minorem molliorem q;, pomo dulci, suaui, concoctu facili, & quamuis immodice sumatur innocuo, radice prægrandi. Ex hac Aegyptij simulacra, lectos, mensas, & cætera id genus construunt, materie tenui non tam grata q̃ fideli. Theophrastus perseam pyro similem per omnia fecit, hilarẽ intuitu. Semper autem folia habet, & poma subnascentibus alijs. maturitas Etesiarũ afflatu. alio tempore crudiuscula decer-
20 punt, ac reponunt. Magnitudo longioris pyri, amygdalæ putamine clauditur & corio coloris herbidi. nucem intus habet ut prunum, sed minorẽ multo molliorem q;. Suauitas carni prædulcis & innocua etiam largiore in mandentibus, concoctu & deiectu facilem, radice pręgrandi. materies longitudine, crassitudine, copia inter commodissimas, bonitate, firmitudine, nigritia quoq; nihil differens à loto, quam fabam græcam uocant Latini. Simulacra, lectulos, & cubilia factitauere nõ tam decoro ligno quàm fideli, ut quod magna ex parte sit contortum. Proinde nauale tantum esse cœpit. Aegyptus, ut Plinio placet, persicam arborem sui generis habet, similem pyro, folia retinentem. Fertilitas assidua eius, subnascente crastino fructu, maturitas Etesiarũ afflatu. Pomum longius pyro, inclusum amygdalæ putamine & corio, colore herbido: sed ubi nux illi, differens breuitate ac mollitie, et
30 quamuis blanditur prædulcis suauitas, innocuum. Materies bonitate, firmitudine, nigritia quoq; nihil differens à loto. Simulacra ex ea factitauere, non eadem gratia, q̃ fideli materie, sed magna ex parte contorta. naualis itaq; tantum est. Perseam è Perside in Aegyptũ translatam à regibus tradunt, propter supplicia, quoniam uenenata ibi esset. quod eruditiores constanter negant, sed à Perseo Memphi satam fatentur. Ob id Alexãdrum illa coronari uictores instituisse, in honorem ataui sui. eam aliqui rubescentibus myxis similem fecere. Alia omnino est à persicis, de quibus mox dicemus, nec extra Orientem nasci uoluit. Plutarchus author grauissimus, perseam arborem inter omnes Isidi gratissimam, & in Aegypto maxime celebrari tradit, quia fructum ferat cordi similem, foliũ uero linguæ. Huic porro Columellæ uersus illi fortasse dicantur,

40 Quin etiam eiusdem gentis de nomine dicta,
Exiguo properant mitescere persica malo.

Dioscoridi persea Aegypti arbor est, fructũ ferẽs cibo idoneũ, stomacho utilẽ, in quo phalãgia inueniunt, quę cranocolapta nominãt, maximeq; in Thebaide. Folia huius sicca tritaq; eruptiones sanguinis illitu sistunt. Quidã prodidere uenenatã in Perside arborẽ eam gigni, sed in Aegyptũ translata mitigatũ cælo pomũ euasisse tenerũ esui. Galenus in Alexandria perseã se uidisse testatur, magnis arboribus cõparandam, cuius ut tradũt (inquit) pomũ in Perside tam præsentis est ueneni ut uescentes interimat. In Aegyptũ uerò translatam & peregrinatam, poma ferre cibis idonea, turbinata pyri facie.

Persica. Cap. CXI

50 P Ersicam ex Perside fuisse arborem uel ipso nomine constat, indeq; primum aduectam. Scatent ea Gallię, sed inter cęteras malos humili ex pumila. folio amygdalę maiusculo, flore subpuniceo, pomo carnoso, succulento, extrinsecus lanuginoso, dura intus & scabra nuce, in qua nucleus qualis amygdalis.

Maturescit autumni exitũ celerrimè marcescens. In totũ quidem persica peregrina Asię,
Græciæq; esse nomine ipso apparet, atq; ex Perside aduecta. Theophrasti temporibus in
Aegypto & uicinis locis ferebat, in Rhodo ad florem usq; perueniens, quod primum ab
Aegypto uenienti fuerat hospitium. Inde rhodacina fortasse uernaculo Gręcorum sermo
ne dicta, nisi quis inuersum nomen putet quasi doracina, sic enim persica ipsa nominãtur
à Græcis recentioribus, Paulo & Aetio, quasi duracina. Falsum est uenenata cum crucia
tu in Persis gigni, & pœnarum causa à regibus trãslata in Aegyptũ terra mutata. Id enim
de persea diligentiores tradunt. Persicæ arbores in Rhodo florent tantum. loci uitio infru
ctuosæ peregrinæ, quarum Græca aut aliena nomina. Persici ante brumã per autumnum
seruntur, quarum non minima gratia est. Nouembri mense calidis locis, cæteris Ianuario. 10
Persici ossa in pastinatis areis sunt ponenda, binis à se pedibus separata, ut cum inibi plan-
tæ excreuerint, tranferantur. Sed ossa obruantur cacumine deorsum uerso, & non altius
duobus tribusúe digitis humentur. Sed quæ serenda sunt ossa, nonnulli paucis prius die-
bus in qualis cineris mistione terra soluta reseruant. alij sine ulla cura. Qualibuscunq; pro
ueniũt locis. Sed & pomis, & frondibus, & durabilitate præcipua sunt, si cælum calidum
solum arenosum & aridũ sortiantur. frigidis uerò & maxime uentosis, nisi obiectu aliquo
defendantur, intereũt. Dum tenera sunt germina sæpe herbis circumfossa liberentur. Bi-
mam plantam rectè transferemus scrobe breui. Nec à se longè statuẽdæ sunt, ut inuicem
se à calore solis excusent. Ablaqueandæ per autumnum, & suis stercorandæ folijs. Collu-
canda per idem tempus persicus, ut arida & putria tãtum uirgulta tollantur. Nam si quid 20
uiride resecetur, obarescit. Arbori languenti ueteris uini feces, aquæ mistæ suffundantur.
Si arbor ardore solis siccata contabescat, frequenti aggestione cumuletur. Vespertino iu
uetur humore, obiectis defendatur umbraculis. Prodest in ea quoq; spolium serpentis ap
pendi. Cõtra pruinas persico stercus ingeratur, uel uini feces cũ aqua permistæ, uel, quod
magis ualet, aqua in qua faba fuerit incocta. Si uermes arborem infestent, eos cinis amur-
cæ mistus extinguit, uel bouis urina cum aceti tertia parte confusa. Si poma persici cadu-
ca sunt, nudatis radicibus, uel trunco, lentisci uel terebinthi cuneus adigitur: uel terebra-
tis in medio, palus salicis imprimitur. Si poma rugosa creabit, aut putrida, circa imum
truncum cortex recidatur, & cũ inde modicus effluxerit humor, argilla uel paleato luto
plaga retegatur. Grandia poma persicus defert, si florenti per triduum terni caprini lactis 30
sextarij ingerantur. Contra uitia persici proficit illigatum spartũ, uel suspensa ramis spar-
tea. Inseratur surculis plenioribus & prope arborem natis, Ianuario uel Februario frigi-
dis, Nouembri calidis alias cacumina, uel non tenebunt, uel durare non poterunt. Inseri
tur in se, in amygdalo, in pruno: sed armenia, uel præcoqua prunis, duracina amygdalis
melius adhærescunt, & tempus ætatis acquirunt. Mense Aprili, uel Maio locis calidis, in
Italia uerò utroq; exeunte, uel Iunio persicus inoculari potest (quod emplastrari dicitur)
præciso superius trunco, & emplastratis pluribus gẽmis. Persicus rubescit, si platano in-
serta figatur. Adfirmant Græci persicum inscriptum nasci, si ossa eius obruantur: & post
dies septem, ubi patefieri cœperint, apertis his, nuclei tollantur: & ijs cinnabari, qua libue
rit effigie descriptis ligari, mox cum suis ossibus diligentius adhærentes humentur. Persi- 40
ca malus, ut Græci scribunt, gaudet aquosis. si non talem sortiatur locum, assiduo potu de
siderat inebriari. hũc in modũ iugi rigatu satiata, maiora multo poma creabit. Complu-
res interlegẽda censent, quæ ubertate nimia matrem onerauerint, ut arboris succus ad re-
lictorum nutrimenta pomorum conuertatur: sic enim saliuæ copia in pauciores fœtus se
conferens, altili saginat incremento. Habitu lætiore plantulæ gliscunt, quæ uersans in ora
frequenter ossibus, relicta carne lignum inuoluente, & ita depositis, prosilierunt. Arbor
hæc celerem sentit senectam. Inseritur pruno, amygdalæ amaræ. Verum quæ ex osse per-
sicæ prouenent, Græcis agriculturæ peritis barbillos appellatur. Inscripta persica nasci pu
tat Democritus, si exeso corpore internũ os triduo madescat in aqua, dein aperto sensim
ligno, nucleus intus inuentus cortice tenus ęneo stylo non alte quibus placebit literis exa 50
retur: dein papyro uel charta inuolutus, commissis carinis seratur. quod enim in eo amyg-
dalo depinxeris, hoc enatũ inde pomum repræsentabit. Nec secus Græci inscripta amyg
dala asserunt nasci, si aperta testa nucleum tollas, & in eo quodlibet scribas, iterumq; luto
aut suillo

aut suillo stercore conuolutum reponas. Rubra nascentur, adfirmante Democrito, rosis
sub arbore cõsitis. Altera ratione rubra creari promittit, si post septem dies q̃ patefieri cœ
perunt (nam sponte totidem diebus aperta fatiscunt) in ossium internos uentris sinus cin
nabarim infundas, mox ut cohæreãt, strictim obligata simul cum suis nucibus obruas. sic
rubra dabunt arbores persica. Si alium quemuis instillaueris colorem, in talem enata pro
genies degenerabit. Persicus rubescit authore Didymo, quæ platano insita coaluit. Sine
ossibus persica nasci tradit Africanus, si in perforatũ truncum extusa medulla, salicis uel
corni palum adegeris. Persicorum genera quatuor. Palma duracinis, nationum habent no
men Gallica & Asiatica. Post autumnum maturescũt, sicut æstate præcocia, quæ Plinius
10 intra triginta annos inuenta prodente se testatur, & primo denarijs singula uænũdata. Su
pernatia è Sabinis sunt, popularia ubique. Pomum innocuum expetitur ægris. pretiumq́
singulis iam triceni nummi fuere: nullius maiore, quod miremur, quia nõ aliud fugacius.
Longissima quoque decerpto bidui mora, cogitq́ se uænundari. Nullus persicis succus,
odor dilutus, cum duracina abundẽt succo. Omnibus foris corpus, intus lignum nucum.
carne cuteq́ constant, quæ statim recedit à ligno persicis: duracinis adhæret corpus, è li-
gnoq́ auelli nequit, cum in cæteris facile separetur, inde forsitan nomen. Persici poma si-
ne suis ossibus nasci uolunt qui sese asserunt expertos. brachij crassitudine ramum salicis
solidum, longum cubitis duobus, iubent perforari in medio: plantam persici ramis omni-
bus spoliatam solo capite relicto, per impressum foramen induci loco in quo cõsistit, tunc
20 eundem salicis ramum capite utroq́ demerso in arcus similitudinem incuruari, foramen
luto, musco, uinculisq́ astringi: anno deinde exacto, ubi infra medullam salicis caput plan
tulæ sic cohæserit, ut unitas ex duobus mista corporibus contrahatur, plantam subterinci
di atq́ transferri, terramq́ aggerari, quæ salicis arcum cum persici cacumine possit operi-
re: sed hoc locis humidis uel riguis conuenire. Salices aquationibus iuuandas ut tigni na
tura uigeat, quæ humore delectat̃, & copiam succi germinibus ministret alienis. Tria po-
morum obseruant genera, posteritas innumera penè fecit. Populare uulgo notũ est *pesche*
uocabulo. Duracinum ex re dictum, quòd corpus pertinacius hæreat ossi quàm ut auelli
queat, Galli *pressum*, quòd caro ligno interiori apprimatur. In quo etiam genere reperiun-
tur poma quæ sanguineo succo manus inficiant. Præcox ante persicum officinis, uulgo
30 *Trecacinum*, quòd inde ad nos adferatur æstate maturescens. Hoc ut reliquis est minus, ita
iucundissimo, cætera præueniẽs, placet sapore, atq́ innocẽti gustu, ut quod impunè man
ditur egris. Nec figura, nec succo, nec gustu, nec colore, sed sola celeritate proueniẽdi diffi
det à uulgari. Armeniaca peregrina & ipsa nomine cognoscuntur. Armeniaca uocari de
sita & præcocia tantum dici testis est Galenus. De quibus cecinit Martialis,

> Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
> Nunc in adoptiuis persica sola sumus.

Armeniaca prunorum generis esse tradunt, sola è prunis odore cõmendantur. Græci nõ
præcocia, sed ferè bericoca pronũciant. Hinc ut arbitror, ducto uulgi nomine *abricoca* uo
cantis, utiq́ potius pruni quàm persici & naturam & faciam referre uidentur: quanquam
40 diuersi generis esse multis placet. Persica salgamorum studiosi in prouentum alium cadis
condiunt. Duracina seruantur obruta muria, uel aceto mulso, uel detractis ossibus ficorũ
more siccantur in sole ac pendent. Item sæpe ossibus exemptis, duracina melle condiun-
tur, grato sapore ac iucundo. Item optime seruantur, si umbilicus pomi gutta picis calen-
tis oppleatur, ut sic uase cõcluso, sapæ cogatur innatare. Succus persicorum, ut est Gale-
nus author, facile corruptionẽ sentit, ac noxam adfert: quapropter postremo cibo sumen
da non sunt, ut moris est plerisque. innatant enim stomacho, & quicquid præsumptũ fue-
rit unà secum in coruptionem trahũt. Itaq́ primis mensis sumi tolerabilius fuerit. Sic ce-
leriter discedentia sternunt alijs uiam commode præeuntia: reliqui cibi facilè lubrico mea
tu sequentes elabuntur. Innocentiora armeniaca præcociaq́, nec similiter corruptioni pa
50 tent neq́ acorem contrahunt, suauiora stomachoq́ commodiora. Cæterum præcocia ar-
meniacis meliora censentur, exigui ut reliqua poma, nutrimẽti. Sed nostrũ uulgus hoc si
bi persuasit, nucleo suo noxã expediri, quã impediens persicum attulerit. ita uulgatũ Gal
lis adagiũ: Malum quod implicuit persicũ, nucleus explicat. Nec est alius Plinio authore,

his pomis innocentior cibus. nusquam minus odoris, succi plus, qui tamen sitim stimulet. Folia eius trita sanguinis eruptionem sistunt. Nuclei persicorum cum aceto & oleo capitis doloribus illinūtur. Persica poma duntaxat matura, tam stomacho quàm uentri utilia, cruda aluum cohibent, sed passa uehementius. Persicorum quæ siccata sunt decocto fluxiones stomachi uentrisq; supprimuntur. Infra magnitudinē eorum sunt armeniaca, quæ Latinis præcocia nominantur, magis superioribus stomacho salutaria sunt. Armeniaca à præcocibus distinxisse Galenus uidetur, cum præcocia præferat armeniacis. Folia puerorum umbilicis imposita, tineas enecant: eorundē succus uermiosis auribus instillatur. Nucleum improbitati succi diximus occurrere: noxa uino discutitur

## Picea, Pinus. Cap. CXII

PInus latinum quoq; in Gallia nomen habet à pinnato foliorū cacumine, arbor uulgo nota. Iam duo tantū apud nos obseruantur genera, syluestris & urbani discrimine. Hanc pinum uocamus, nō nisi à uertice ramosam, folio pectinum modo dissecto promissoq;, ac mucrone aculeato, conis lignosis frequēti nucamento in turbinatam effigiem compactilibus, in quibus nuclei singulis cameratis toris inclusi. Syluestre pinastrum appellant, eximiæ proceritatis, sed à medio statim caudice ramosam. Pinus & pinaster folium habent capillamenti modo prætenue longumq;, & mucrone aculeatum. Pinus fert minimum resinæ: interdum ex nucibus ipsis. Pinaster nihil aliud est quàm pinus syluestris, mira altitudine, & à medio ramosa sicut pinus. in uertice copiosiorem dat hæc resinam. Picea larici simillima est, folio breui, setæ proximo, crassiore tamen duroq; ut cupressis, immortali uirore: ad laricis uerò comam colliso, rariore, sicciore, tenuioriq;, ac magis algenti: rami statim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærent, materie abieti proxima frequens in Alpibus Cottijs uisitur, fundens resinam thuri usq; eo similē, ut pro eo sæpe fallat, & odor adest nō ingratus. Nuces pineis similes, sed minores, ut & arbos tota pino humilior graciliorq;. Differt à pinu picea, q pinguior ac tenuior folio est, quodq; minus alta, minusq; recta quàm pinus adsurgit: præterea & conum minorem ac magis algentem, nucleos quoq; resina perfusos obtinet. Vtriq; folium capillamenti modo prætenue, ac breui seta uillosum, crassiore, durato ceu cypressis. materies cādida & abieti similior. Pinus ustis radicibus nō repullulat, picea repullulat, ut in Lesbo accidisse Theophrastus scribit, incenso Pyrrhæi montis nemore, quod piceis scatebat. Picea ueteribus est quam Græci pityn fere uocant. Huius speciem Theophrastus phthiropœon, hoc est pediferam tineosamq; nominat, quia totis paniculis nō prima tātum in parte ut abietes, nucleos & minores & nigros habeat, sed ipsas quoq; paniculas minores graciliores q;. Sunt aūt paniculæ, nucamēta quædā quæ e ramis arborū resinam fundentium callo squamatim cōpactili dependent, præterq; larici. Negant aliqui florere piceā, sed uice floris esse nucamēta, quæ cittaros Græci uocāt, grossis præciduis fici ꝑportiōe respōdentia. hæc cōpressiora maribus sunt, ac minus resina madent q̄ fœminis. Præuenit germinatio huius florē abietis, quia paulo ante solstitiū erūpit, dieb. ferè quindecim, & ad proportionē fructificat post Vergilias. Sed scire cōuenit, Pliniū ferè larici tribuisse, quod Theophrastus de peuce, hoc est pinu prodidit. Decacuminatio, quā Græci uocāt epicopen, piceæ, pino, abieti, palmæ, aliqui addūt & cupresso & cedro, perniciē adferre perhibetur. Picea mōtes amat atq; frigora. Feralis arbor et funebri indicio ad fores posita, ac rogis uirēs, iam tamē in domos recepta, tonsili facilitate. rami penè statim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærēt. Hęc plurimā resinā fundit, interueniente cādida gemma tam simili thuri, ut mista uisu discerni nō queat, & inde seplasiæ fraus & adulteria Asiæ. In Hispania & piceastri sunt, ex quibus resinā, unde pix coquatꝰ, colligūt. Pinus procera est. Hanc uectie solicitatā octo cubitis longiorē effici, Theophrastus adfirmauit: nec radice quidē solida sed abrupta. Germinatio cœpta in pinu, sicut in robore abieteq; intermittitur: ideoq; turget ter, & terna ædit germina. quod genus arbores, trislepi Græcis appellātur, quæ ter inchoatū opus, intermissumq; repetant. Theodorus Gaza tersquamosas, quasi trilepros legendū esset, aperto errore interpretatus est. Germinatio prima Februario ineūte, quanquam in monte Ida serius, ac ferè Idibus. Secunda mense Martio, qua & omnis galla gignitur. Aprili tertia, paucioribus interiectis diebus quàm inter primā & secundā fuerant.

Cæditur

Cæditur uerè ubi tantum cortex detrahendus est, ad operum rotunda. nam ad quadrata, ubi germinatio desierit, & si ualidior quæratur, etiam ubi fructum excoxerit. sed tunc uermiculi quidam sub libro nascuntur, qui summotenus corticem non erodant, sed uelut inscribant: unde quibusdam sigilla. Hoc nõ in pino tãtum uel larice euenit, sed in omnibus quæ post fructus maturitatem cæduntur. Et illa communis ijs omnibus in arte, fabricáue distinctio, ut aliæ quadrifidos uenarum cursus habeant: bipartitos aliæ, uel omnino simplices, hoc est, ut Theophrastus inquit, tetrazoos, dizoos & monozoos: quæ manifesto errore, Gaza cõuertit quadriuiuas & biniuiuas & uniuiuas. Ex pino nauigiorum rotunda fiunt & onerarijs cannæ, quanquam nec è quercu neglígunt: sed illa magis triremibus idonea
10 est. Excusores carbonem pini, querno præferunt, non quia uiribus parem, sed quòd ad flatum commodius respondeat, nec ut quernus marcescat. Resina huius à germinatu tollitur, detracta prius tæda. Ex omnibus resinam ferentibus scandulas è pino firmissimas esse cõstat, ex cæteris faciles omnino, sed imbecillas. Materies uerò præcipua trabibus & plurimis uitæ operibus: expetitur quoque nauigijs. Resina ei uitium, unde fructus unus piceæ: exiguumque sudat aliquando contactu solis. Materies pulcherrima ad fissiles scandulas, cupas, & alia quædam secamenta Situs in excelso montiũ quasi maria fugerit. amat montes atque frigora. Folium pino pinastroque aculeatum mucrone, prælongũ, exile. Pinus fert minimum resinæ, interdũ ex ipsis nucibus, uix ut ascribatur generi. aduersus cariem tineasque firmissima. Noxia eius umbra necat germina pinus, sed uentis resistit. Si quis pino cacu-
20 men auferat, sterilitatem non necem adfert. Pinaster nihil aliud quàm pinus syluestris, mira altitudine, & à medio ramosa, sicut pinus in uertice, copiosiorem dat hæc resinã. Gignitur & in planis. Easdẽ esse arbores alio nomine per oram Italiæ quas strobilos Plinius uocari existimat, è natalium cognatione sic dictas, sed graciles succinctioresque & enodes, liburnicarum adusus, penè sine resina, cura degenerãt. Hæc omnia genera accensa fuligine immodica, carbonem repente expuunt, cum eruptionis crepitu, eiaculanturque longè, excepta larice, quæ nec arborem facit, nec alio modo ignis ui consumitur quàm lapides. Omnia ea perpetuò uirent, nec facile discernuntur in frõde, etiam à peritis: tanta est natalium mistura. Aliqui duo genera faciunt. in Troade, montanum siue Idæum, tecta, celsa, crassa, materie, nucibus oblongis, uiridibus, sero dehiscentibus, utpote syluestrius, pice copiosum:
30 maritimum, folio tenuiore infirmioreque, cortice læuiore, & corijs utiliore quàm Idæi, nuce rotunda, breuique aperienda, ualida & robusta materie. Alij, ut Macedones, marem intelligunt sterilem, breuiorem, folio duriore Fœminam proceram, folijs pinguiter mollibus & simplicibus atque non rigentibus. Lignum maribus retorridum, præcinctum medulla, durum & ad fabrorum opera contortum. Nigrior radix fœminę, mollius & omnino tractabile securibus. Pinus fœmina habet quam Græci uocant ægida, mellei coloris, pictorum tabellis immortalem, nullisque fissilem rimis proximum medullæ cor pinus. Nascitur hæc in fœmina dũtaxat, ut quæ minus tędacea sit quàm mas, leuigatior ac probior cursu meatuum. Ficum uocant Idæi tædarij, cum grandium arborum medullæ securis adigitur: quibus prostratis, partes candidæ, ambientesque computruerunt, colore uehementer abiecto,
40 & neruo prætenui. Nam id quod in pinu rubidius tæda nascitur, mares potius habent quàm fœminæ. Hoc maribus tãtum accidit: & odore grauissimo est, neque tædam redolens, nec ardens, sed ab igni resiliens, syce dicta Pini morbus est ut tæda fiat, tam parte caudicis externa quàm corde: id quod abundantia succi, & ubertate larga luxuriantis naturæ prouenit Mares hanc tãtum ferunt In quo noscendum: permulta quæ de pino Theophrastum sequuti diximus, ea larici à Plinio adscripta sunt: nec mirum quando & perpetua fronde larix, & situs idem qui piceæ in montibus, eademque facies. Materia præstantior longè, incorrupta uis, mori contumax, rubens, odore acrior. nec ardet, nec arborem facit, nec alio modo ignis ui consumitur quàm lapis, cum cætera quæ picem & resinam fundunt, immo dicè accensa carbonem expuant, cum eruptionis crepitu, eiaculanturque longè. pluscuIum
50 huic melleo colore atque lentore, nunquam durescenti. Tæda propriè dicta, à Græcis das & dadion uocata. Sed sui generis arbor in Illyrico est, redundantior humore quàm reliquæ, parcior liquidiorque quàm picea, flammis & lumini sacrorum quoque grata. Impropriè autem tædas appellamus, tum piceæ satiuæ partes imas, tum alia quoque ligna quæ flamma

olei uel

olei uel picis illitu cœpta faculæ modo luceant. Ex ijs quæ dicta sunt, cōstat in Europa haberi sex genera cognatarum arborum, quæ resinam ferant: pinum, piceam, pinastrum, abietem, laricem, tædam addi potest & septimū piceaster in Hispania. Pinum uero pineas nuces ferentem quam Græci conon appellant: pinastrum & laricem, quam peucen, in Troade uisenda magnitudine quatuor & uiginti pedum ambitu, altitudine duorum iuge rum, prætereꝗ cubitorum quindecim: piceam quam pityn existimant: tædam uero quam dada & dadion. atꝗ omnia hæc Plinium sequentibus. Nam Theophrasto pinus atque la rix idem, quemadmodum supra testati sumus. Cæterum ut Græci nō illepide hoc uerbo rum inuolucro naturā explicantes fabulantur, Pitys puella fuit olim perꝗ illustris, quam unice Pan adamabat, contrà, hanc deperibat riualis Boreas. Vtrique adducta potius Pa-ni puella adhæsit, propterea zelotypia stimulatus Boreas, Pityn in saxa propulsans neci dedit. Dolens uicem puellæ Tellus, cognominem ei arborem ædidit, mutatoꝗ uitæ gene re apud eos mansit. sed Pana uirenti ramo coronat. Luget facinus arbor collachrymans, ꝗ Boreas immeritam proteruo spiritu depulerit. Pinus creditur prodesse omnibus quæ sub ea feruntur. Seritur nucleis suis, ut Græci uolūt, ab Octobri mense usꝗ ad Ianuarium calidis & siccis regionibus, frigidis & humectis Februario uel Martio. Legūtur pineæ nu ces Iunio anteꝗ Etesiæ uenti spirare cœperint: item prius ꝗ dehiscēte tegumento procidant. Amat locum gracilem, sæpe maritimum. Inter montes & saxa uastior & procerior inuenitur, uentosis & humidis arborū fiunt incrementa lætiora. Sed siue montes siue spa tia quæcunꝗ uelis cōserere, exarabis ea loca diligenter, & frumētī more semen asperges, ac leui sarculo curabis operire: nec enim pluſꝗ palmo debet abscondi. Defendenda est ar bor tenera à pecore, ne calceatur inualida, proficiet si nucleos aqua triduum ante macera ueris. Aliqui dicunt fructum pineum translatum mitescere. Sed plantas hoc modo procu rant, ut prius multa semina in calyculis fimo & terra repletis obruant: quæ ubi processe rint, delecto eo quod solidius est, auferunt alia. Vbi iustum ceperunt incrementum, trimam plantam cum suis calyculis transferunt: quibus factis in scrobe radicibus indulgentes lar-gitati consulunt. terræ tamen equæ stercus est admiscendum, facta stratura ordine alterno subinde crescente. Danda est opera, ut radix quæ una est & directa, usꝗ ad summitatem suam integra & illæsa transferatur. Putatio nouellas pini arbores tantū promouet, ut quæ speraueris incrementa duplicentur. Nuces prius legendæ sunt ꝗ patescāt, nuclei nisi pur gati durare non possunt: tamen aliqui in uasis fictilibus nouis & terra repletis cum testis suis missos, asserunt custodiri. Nuces ergo pineæ grandissimæ altissimeꝗ à terra suspen-sæ, intus exiles nucleos lacunatis toris ferruginea tunica uestitos contegunt. Quarum ge nera sunt quaterna: durum quod uulgare. tenerum & putamine digitis fragili, ideoꝗ aui-bus expositum, tarentinam uocabant. Tertiū è picea satiua, nucleorū cute uerius ꝗ puta-mine adeò molli ut simul mandatur, sapinetū Plinius uocat. Quartum pityidas uocant è pi nastris, singularis remedij aduersus tussim. In melle decoctos nucleos Taurini aquicellas uocant. Pinea corona uictores apud Isthmum coronantur. Græci ut testatur Galenus, pi neas nuces conos & strobilos appellāt. Idem in Hippocrate coccalos uocat eos nucleos. Alunt corpus etsi ægre cōcoquantur, humoremꝗ crassum pariunt. Nuces pineæ quæ re sinam habent contusæ leniter, additis in singulis sextarijs aquæ ad dimidium decoctæ, san guinis excreationi medentur, ut cyathi bini sumantur ex eo. Nuclei nucis pineæ sitim se dant, & acrimoniā stomachi rosionesꝗ leniunt. Contrarios humores cōsistentes ibi dige runt: infirmitatem uirilium roborant, renibus & uesicæ utiles. Fauces uidentur exaspera-re & tussim, bilem pellunt poti ex aqua, aut uino, aut passo, aut balanorū decocto. Miscen tur ijs cōtra uehementiores stomachi rosiones cucumeris semen & succus portulacæ. Item ad uesicæ ulcera & renum, quoniā & urinam cient. Cortex è pino in uino decoctus con-tra tormina datur. Piceæ folia trita & decocta in aceto dentium dolori prosunt. Cinis cor ticis intertrigini & ambustis medetur: potus aluum sistit, urinas ciet, suffitu uuluas corri-git. Folia priuatim iocinori utilia drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Syluas eas dunta xat quæ picis resinæꝗ gratia radūtur utilissimas esse tabidis, aut qui longa ualetudine non recolligunt uires, satis cōstat, & illū cæli aera plus ita ꝗ nauigationē Aegyptū proficere, plus ꝗ lactus herbidos per montium æstiua potus. Pinus & picea, ut scribit Dioscorides, eidem

eidem adscribuntur generi: sed quandam flagitant specierum distinctionem. In utraq; uis astrictoria cortici. intertrigines tritus & illitus sanat. Vlceribus cutis, ambustisq; cum spuma argenti & mãna thuris imponitur. Collectus cerato myrteo ulceribus mollium & foeminei corporis medetur. Cum atramento sutorio ulceribus quæ serpunt interitur. Partus & secundas suffitus ejicit: aluum fluentem potu cõstituit: urinas mouet. Folia earum trita litu inflammationibus auxiliantur, uulnera ab inflammationis periculo uindicant. Trita & decocta in aceto feruenti collutione dolores finiũt. Priuatim iocineri utilia sunt drachmę pondere in aqua mulsa pota. Cortex & folia si bibantur, strobili appellatę, eandẽ uim obtinent. Tęda earũ in tenues assulas præcisa decoquitur in aceto ad mulcendos dentium dolores, cõtento qua parte dolent decocto. Ex eadem materia fiunt rudiculæ ad medicamenta lassitudinum, & ad muliebres pessos. Quin & crematarũ assularum fuligo ad confectionem accipitur atramenti, quo ad uolumina scribenda utuntur. Circunlitionibus imponitur, quibus palpebras ornant, & uerũ in eis colorem mentiuntur, calliblephara Græci uocant. Angulos oculorum erosos emendat, glabrasq; genas ad pilũ reducit. Delachrymationes cohibet. Pityides appellantur pinorum piceęq; fructus, qui in conis metis uerè periuntur, quibus uis astringendi, simul & excalfaciendi inest. Per se uerò & cũ melle adhibentur aduersus tussim & pectoris uitia. Nuclei pinei cum repurgati manduntur, aut cum passo, uel cucumeris semine bibuntur, urinam cient, uesicæ & renum acrimonias hebetant. Stomachi rosiones mulcent dari cum portulacæ succo. Infirmitatem uirium roborant, humores qui computrescentes in stomacho coierunt retundunt. Recentes ex arbore in passo cõfracti coquuntur ad ueterem tussim, & tabem, ut liquor quoq; per singulos dies bibatur trium cyathorum mensura.

## Pix, Resina. Cap. CXIII

Pix nihil aliud est quàm fluxus combustę in tęda sua resinæ: de pinu ferè omnis ut Theophrastus inquit. Quanquam in Syria terebinthi quoq; picem ferunt, quia desint ibi pinus. E picea quoq;, cedro, palma colligit. Pix hyeme frigida deterior, minus copiosa, decolor: ubique optima ex apricis Aquilonis situ. Ex opacis horridior, uirusq; præferens. Ex Idęa & mõtana pinu largior, coloratior, dulcior. Odore gratior utiq; cruda, quoniã decocta multũ deperdit, propter serum quod in ea contentum redundat. Est & maritima flauentior & crassior quandiu resina est, uidelicet quãdiu cruda; sed decoctio ex ea parcius absumit. Idęa tędosior imbribus admissisq; squaloribus, pix abundantior & liquidior excipitur. Hæc Idæi, priora Macedones. In Ida pinus aperiuntur parte solari, ablato per uulnus cortice, binis ternis ue à terra cubitis cumplurimum, singulis cumminimum postea cõfluit è tota pix in ulcus nõ sine tæda. cum humor manare desijt, simili modo alia parte cęditur, ac deinde alia, & sequenti semper anno tęda locum implet. Extenuata per hæc arbor, facillimè uento subuertitur: quod cum fit, tota succiditur, & cor, id est medulla eius uritur. In qua & in radice plurimum tędæ semper est. Explentur uero in pinu caua uulnerum, non cortice, non cicatrice, quæ in hac arbore non coit, sed resina seu pice, anno maximè ab incisu proximo si pinus frugi sit, aut secundo, aut tertio si pessima. Probæ multas uices perferunt, uitiosæ nisi quis modicè inaruat, prouentumq; dispenset, detractionem quartam non tolerant. Pinus nouellæ fructificant: ueteres tęda, nõ fructu sunt fertiles. Plinius hęc de pinu à Theophrasto dicta transtulit ad laricem, partim ad piceam: cuius assulas terræ proximas laudauit, altiores amaritudinem adferre scribit. In Syria quoque terebintho ad picem detrahunt cortices, è ramisq; etiamnum ac radice uindemiantur, cum resina tamen damnetur ijs partibus. In Hispania è piceastro fit minimè laudata, quoniam resina eius arida, uirosa & amara sentiatur. Pix conficitur hoc modo, Pauitur area canali pręparato per quem humor in medium confluat, tum lignum in hastulas concisum locatũ struis congerie uelut in carbonis usum, mox igni succẽditur, terra undiq; circũdata ne flamma erumpat. Perit enim pix si hoc eueniat. Quòd si fumus parte aliqua se sustulerit, scalis protinus admotis locũ terra sepiunt, lutoq; obstruunt, ne quouismodo flamma queat exire. Canalis subiectus picem fluentem corriuat in scrobes cubitis à congerie circiter quindecim remotas. Strues ipsa sexagenis aut quinquagenis cubitis, cẽtenis & octogenis alta, patet per ambitũ. Sunt qui per utrũq;

mensum

mensum cubitos centenos agant. humor qui fluat, obiter frigescit contactu: uritur ferè bi
duum. Operis perfecti signum, si rogus decumbat subsidatq;, & quasi latus det. Summa
hoc illi diligentia & religione peragunt ceu feriãtes, & cum apprecatione præsentium so-
lenni, ut pix ea tum copiosa tum proba euadat. ac primus quidem sudor qui aquæ modo
fluxit in canali, cedrium uocatur utiq; in Syria, ubi pinus nõ sunt, quo in Aegypto defun
ctorum corpora perfusa custodiuntur. Sequens liquor picẽ fundit, quæ in cortinas æreas
coniecta aceto spissatur, & coagulata brutię cognomen accipit, dolijs duntaxat uasisq; cę
teris utilis, lentore ab alia pice differens, itẽ colore rutilante, & q pinguior est autore Pli-
nio. Brutiam à Brutijs dici constat, ubi nascitur ad oppidum Mamertium, feraci nemore
ut scribit Strabo, ad uasa quoq; in Italia condiendo uino utilissima, quoniam pinguissima
& resinosissima utranq; prębeat cõmoditatem. Hanc ex mascula arbore meliorẽ esse adij-
ciunt, id quod intelligi non posse Plinius existimat. Theophrastus uri pinum in Macedo-
nia non omnẽ sed marem scripsit picis gratia: nec fœminę tamen radices negligi, q ea tan
tum pars in fœmina tędam habeat, ex qua omnia illa fiant. In Asia Syri non detrahunt tę
dam, sed machinamento quodam in arbore ipsa picem urunt. Fit pix resina quoq; sola pi
ceæ, feruẽtibus cocta lapidibus in alueis ualidi roboris: aut si aluei nõ sunt, congesta strue,
ut in carbonis faciendi ratione. hæc in uinũ additur farinę modo tusa, colore nigrior. Vi-
tia picis acor, aut odor fumidus, aut picis adustio. Experimentũ, si fragmenta subluceant,
ac sub dente lentescat, odore iucundo. Asia picem Idæam maximè probat, Græcia è Ma-
cedonia piericam, Virgilius naritiam. Condiendis uinis Columella nemeturicam com-
mendat, quæ in Liguria cõficitur, & Allobrogicam quæ corticata dicitur. Siccata hæc ue
tustate in puluerem resoluitur. Idem author picis quoddam genus crudę, tasim uocari tra
dit, in defrutum Neapolitanum addi solitum. Sunt qui rheticã cõmendant. E Græcis rei
rusticæ scriptoribus Didymus, ueterum fretus authoritate, palmam Idęæ pici tribuit: se-
cundam laudem sibi uendicat pierica. Sunt qui Rhodiam præferant: alij rheticam. In om
ni tamen natione probatur magis quæ splendida nitescat, damnatur ea cuius fragmenta
non eluceant. Probæ picis experimentum est, si feruens in frigidam aquam mersa nõ odo
re modo, sed gustu quoq; placeat. Item maximè commendatur quæ inter coquẽdum neq;
bullas expuat, neq; prosiliens strepitum elidat. Laudatur etiam imprimis pura, leuis, odo-
rata, quæ linguæ dulcedinem resipiat, præfertur cocta crudæ, & arida liquidæ. Cæterum
liquida in Europa è tęda coquitur, naualibus muniendis, multosq; ad alios usus. Lignum
eius concisum furnis undiq; igni extra circundato ferro, ut prius sudor aquæ modo fluat
in canali; sequẽs liquor crassior iam picem fundit. Resina picea si cum aqua leuius coqua-
tur coleturq;, rufo colore lentescit, ac stillatitia uocatur. Sed alia temperies ad crapulam.
Nam flos crudus resinæ cum multa hastula tenui breuiq; auulsus conciditur ad cribrum
minute, deinde feruenti aqua donec coquatur, perfunditur: huius expressum pingue præ
cipua resina fit atq; rara, nec nisi paucis in locis subalpinæ Italiæ, medicis conueniens. Re
sinæ multis arboribus legũtur incisis à germinatu, sed uanè. De pinu, tęda demum detra-
cta, de abiete & picea ligno prægustato, de terebintho radicibus, ramis, & caudice uulne
ratis, sed melior quæ defluxit in caudice. Optima terebinthina est spissitudine, leuitate, o-
dore, secunda bonitas abietinæ & piceæ: ponderosissima, piciq; proxima è pinu est. Porta
tur utribus liquida, tum sponte crescit authore Theophrasto. Hanc ex pinu & picea siccã
esse Plinius intelligit. Dioscorides ex ijsdem arboribus alias esse siccas, alias haberi liqui-
das uult: item liquidas è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Nam & eæ ferũt in Asia Sy-
riaq;. Picea pinguem & thuris modo succosam fundit. larix gracilem, colore mellis Atti-
ci, ac mellei etiam liquoris, uirus redolentem: quare falluntur qui eandem esse putent è pi
cea & larice. Resina laudat̃ nationũ Cypria, Syriaca, utraq; mellis Attici colore, sed Cy-
pria carnosior sicciorq;, antecedens omnes. In sicco genere candida: in omni montana &
campestri præfertur. Aquilonia. Terebinthi tenuissima est, cupressi acerrima sapore, cras
sior cedri, & faciẽdis picibus idonea. Arabica alba est, acri odore, difficilis cõcoqueri, Iu-
daica callosior. Colophonia præter cæteras fulua, si teratur alba fit, grauior odore, ob id
non utuntur ea unguentarij. Liquida raro utunt̃ medici & in ouo fere, nec pinea magno
pere in usu, cæteris non nisi decoctis. Resina utiq; dissoluitur oleo ad malagmata, usus q;

uulnerum

uulnerum. Quidam & creta figlinatum hoc fieri arbitrantur in potiones amaris amygda-
lis. Abieti resina, ut larici tæda uitium est. Exiguum abies sudat aliquando contactu solis.
Oribasius & Paulus resinæ genus Italiæ tantum nascentis xylodis, hoc est lignosæ com-
mendant, intelligentes quam Dioscorides Tyrrhenam siue Gallicam uocat, uel cortica
tam Columella. Picis duo genera, spissum & liquidum, ut dictum est. Natura picis excal-
facit, explet. Aduersatur priuatim cerastæ morsibus cum polenta, item anginæ cum mel-
le, destillationibus & sternutamentis, pituitis. Auribus infunditur cum rosaceo, illinitur
cum cera. sanat lichenas, aluum soluit, excreatiões pectoris adiuuat eclegmate uel illitu,
tonsillis cum melle medetur. Sic & ulcera purgat, explet cum uua passa & axungia, car-
10 bunculos purgat, & putrescentia ulcera. quæ uero serpunt, cum pineo cortice uel sulphu
re. Tabidis cyathi mensura quidam dederunt, & contra ueterem tussim. Rimas sedis, &
pedum, panosq;, & ungues scabros emendat. Vuluæ duritias emollit, & conuersiones o-
dore reuocat, item lethargicos. Strumas etiam cum farina hordeacea & pueri impubis u-
rina decocta ad suppurationem petducit. Ad alopecias sicca utuntur: ad mulierum mam
mas bruria ex uino feruefacta cum polline farraceo, quàm calidissimis impositis. Liqui-
da anginæ perunguntur, intus & uua. ad aurium dolores, claritatem oculorum, orisq; cir
cumlitiones ualet. Suspiriosos, uuluas, tussimq; ueterem emendat: excreationes pe-
ctoris adiuuat; cõuulsiones, opisthotonos, resolutiones neruorũ doloresq; lenit. Canum
iumentorumq; scabiem discutit. Zopissa uocatur derasa nauibus maritimis pix, efficaci-
20 or omni pice & resina traditur, ad omnia quibus illæ prosunt: uidelicet adiecto salis callo.
Optima à tyrocinio nauium eraditur nauibus, cera marino sale macerata. Additur in ma-
lagmata ad discutiendas collectiones. Pissasphaltos traditur mista bitumini pice, natura-
liter in Apolloniatarum agro. Quidam autem ipsi miscent, præcipuum ad scabiem peco-
rum remedium, aut si fœtus mammas læserit. Naturale optimum ex eo, quod cum feruet,
innatat. Palimpissa nihil est aliud quàm cocta bis resina. Nam prima decoctione pix fit, se-
cunda bis pix, hoc est palimpissa. Picis Dioscoridi summæ species duæ, sicca & liquida.
hanc pinus & picea largitur ex assulis arboris suæ pinguissimis. Melior intelligitur quo
nitidior, læuior, purior. Aduersatur uenenis, quæ quis in cibo potionéue sumpserit. Phthi-
sicis, purulenta expuentibus, tussi, suspirio, excreationibus pectoris difficilibus datur cy-
30 athi mensura in linctum cum melle. Tonsillarum & uuæ inflammationes anginæq; com
modè perunguntur. purulentis auribus infunditur cum rosaceo. morsibus serpentium
cum sale trito illinitur. cum cera pari portione, scabros ungues emendat. Vuluæ tubercu
la & duritias sedis discutit. strumas cũ farina hordeacea & pueri impubis urina rũpit. cohi-
bet ulcera quæ serpũt cum piceæ cortice, aut sulphure, aut furfuribus. Ceterũ cum thuris
manna & cerato, subductos ulcerum sinus glutinat. Rimis sedis ac pedum magno com-
modo linitur. ulceta replet, ac cum melle purgat. quin & cum uua passa & melle putrida
& carbunculos emarginat. medicamẽtis addita exedentibus proficit. E pice oleum, ut ei
dem placet Dioscoridi, fieri solet quod picinum appellant, separata parte aquosa eius: in-
natat autem, ut in lacte serum. Excipitur uero dum coquitur pix, uellerib. puris supra ha-
40 litum eius expansis, & cum illo permaduerunt, expressis in uas. hoc fit quandiu pix co-
quitur. quas pix liquida præbet utilitates. Alopecias capillo replet cum farina hordeacea
illitum. Vlcera iumentorum & scabiem emendat. Liquida pix decocta in spissam coit,
quam uocant aliqui palimpissam. eius genera duo, uiscosum & aridum. priori nomen bo-
scas. Optima est pinguis, odorata, subrutilans, resinosa. Excalfacit, mollit, pus mouet, tu-
bercula panosq; discutit, ulcera replet. In uulnerarias medicinas utiliter additur zopissa,
quam aliqui apoxyma uocare maluerunt: derasa nauibus resina est cum cera, discutien-
dis collectionibus efficax, uidelicet marino sale macerata. quidam resinam è picea intelli-
gunt. Resina liquida è pinu & picea gignitur, utiq; non omni loco, sed in Gallia & Tyr-
rhenia. pridem Colophone inuehebatur, unde ei nomẽ Colophoniæ. Importat & è Gal-
50 lia subalpina patrio laricis nomine, singularis remedij aduersus ueterem tussim in ecle-
gmate tradita, & per se. Differentia earum in colore habetur, alijs candido, alijs oleagi-
no, quibusdam melleo, qualis larignæ. Raditur & è cupresso ad eadem utilis liquida. sic-
cas partim è strobilo & abiete, partim è pinu & picea colligunt. In sicco genere quærunt

ut fit odoratiſſima at**q** perlucida. Diſplicet rufa dilutaq́, placet ſimilis ceræ nec cõtumax frangi. Antecedit alias bonitate quam piceæ & abietes reddunt, quoniam odorata ſit, redolensq́ thus. Reſinam excellentem & Ebuſus mittit, inſula ea eſt fecũdum Hiſpaniam obiacens. E cupreſſo, pinu, ſtrobilo inferiores multo funduntur, nec opera ut illæ reſpondentes. Cæterũ ad eoſdem uſus cum has tum illas conuertimus. Lentiſcina terebinthinæ utilitates repræſentat ſanè. Ex omnibus reſinis principatus terebinthinæ datur, poſt eam lentiſcinę, tum ei quæ de picea raditur & abiete. ultimum locum pinea ſtrobilinaq́ poſſidet. Natura in medendo excalfacere, mollire, purgare, diſcutere. In tuſſi & tabe delingitur & per ſe & melle accepto, item ad pectoris uitia. Vrinam exigit, cruda concoquit, uentrem emollit, palpebrarum pilos incommodos replicat. Lepris illinitur cum nitro, erugine, atramento ſutorio. Vtiliſſima & auribus ſanioſis cum oleo atque melle, item in pruritu genitalium. miſcetur emplaſtro malagmati acopo. Laterum dolores ſinit illita aut impoſita. Sic in uniuerſum reſinæ contrahunt, uulnera purgant, diſcutiunt collectiones, item pectoris uitia. Terebinthina priuatim membrorum doloribus, conuulſis illinitur in ſole, totisq́ corporibus, mãgonum maxime cura ad gracilitatem emendandam, ſpacijs ita laxantium cutem per ſingula membra capacioraq́ ciborum facienda corpora. Proximum locum obtinet è lentiſco, ineſt ei uis aſtringendi, mouet ante cæteras urinam. Reliquæ uentrem emolliunt, cruda concoquunt, tuſſim ueterem ſedant, uuluæ onera extrahunt etiam ſuffitæ, priuatim aduerſantur uenenis ixiæ. Panos & ſimilia tubercula cum ſeuo taurino & melle ſanant. Palpebras lentiſcina commodiſſime replicat, fractis quoq́ utiliſſima & auribus purulentis, item prurientibus genitalibus. Pinea capitis doloribus optime medetur.

Pyrus. Cap. CXIIII

P Yrus auctu facillima, ſimplici conſurgit caudice, plurimis ramis brachiato, rutila criſpaq́ trũci materie, orbiculatis folijs, floribus foliatis, turbinata fructus figura ſeminibus tunica contentis. Cacumine & lateribus germinat et ex annuculis fructificat ſurculis. In plana deſcendit, in quibus lætior prouenit. Vita breuior pyro quàm pyraſtro, quæ pyrum fieri prorſus recuſat: ex pyro tamen uitiata naſcitur pyraſter. Pyrus ſata ſemine degenerat, fructus antequam maturitatem ſentiant, facile perdit tentantur et uermiculatione pyra eorum humor eſt aquoſus. Seri pyros præcipiunt paulo plus nouem pedibus diſtantes. Sterili pyro quernũ palum adigunt foramini, terraq́ occulunt, ut hoc uelut inſita fœcundetur. Circinata pyro ſolia, incremento uelox celeriter adoleſcit, ut quæ cito occidat. Perdit facillimè ante maturitatem fructum ſuum pyrus, etiam ſi non pluat, ſed ſiat auſtrinum cęlum atque nubilum. Amittit florem & primos fructus, ſi quum defloruerit, tales dies fuerint. ſi blandiantur etiam auſtri cum defatiſcit in florem, ſi ſequantur protinus imbres, in totum poma depereunt Adeo ſi nubilus ſiat auſtrinusq́ flatus amittat fœtus. Biferæ in pyris etiam præcoces. Pyra no eodẽ tempore ſeri iubent, oblonga & rotunda ab occaſu Vergiliarũ ad brumam, reliqua genera media hyeme ab occaſu Sagittæ, Subſolanum aut Septentrionem ſpectantia, ſed brumam quindecim ne minus diebus antecedant. Quæ ut ſit ferax, cum adoleuerit altè ablaqueanda eſt, iuxta radicem truncus findatur, ſiſſuræ cuneus tędæ pineæ adigatur, cinis ſupra terram iniſciatur. Plantæ pyrorum menſe Februario locis frigidis rectè ponuntur: calidis tepidisq́ Nouembri pyra ſunt conſerenda, ut ſolo iuuentur irriguo. ita plurimum florem proferent, & pomi rugeuntis acquirent magnitudinem. Naſci læto ſolo diligunt, in quo & ualidas arbores fructusq́ plurimos conſequemur. Lapidoſi generis uitium exuere creduntur, ſi terris mollibus conſerantur. Si pyrorum ſemen aſpergatur, naſci quidem neceſſe eſt, originem ſuam refouẽte natura, cuius æternitati nulla tarditas poteſt adferre faſtidium. Sed homini longa eſt expectatio, cum ſero admodum ueniant, & à generis nobilitate deſciſcant: melius itaq; radicatæ ſyluestrium plantæ, ſubactis bene ſcrobibus, feruntur Nouembri, ut cum prehenderint inſeranſ. Pyri quoq; plantis ſuis ſatæ prope minus tardus eſt euentus. Si tamen quibuſdam hoc placet, plantas bimas trimasue radicatas ſcrobibus deponant, ſupra terram tribus aut quatuor pedibus altas, decisaq́ earum cacumina argilla mixta muſcus operiat. Tradunt crebris foſſionibus ac frequenti hu-

more

more proficere. ut nulla floris iactura fiat, fossore iuuentur. Multum quoq; prodest si in-
teriecto anno qualelibet adiũgatur lætamen, sed bubulum spissa & grauia creare poma
fertur. Aliqui cinerem miscent, existimantes argutiores pomis contrahi sapores. Si langui
da est arbor pyri, Græci præcipiunt ablaqueatæ radici & terebratæ ligneum palum impri
mendum, uel persorato trunco ex tæda cuneum infigẽdum, uel si hoc desit, quernum adi
gendũ. Vermes ut ijdem affirmant, enati necant᷑, & nasci quoq; prohibent᷑, radicib. felle
taurino frequenter infusis. Item si lapidosa pyrus est, ut iubent Græci, ab extremis radici-
bus terram leuas, & omnes secernis lapillos, quibus diligenter summotis nouam terram
cribro cretam in alterius locum suffundis frequens rigatio calculosæ pyro præsenti est re-
10 medio. Pyri frigidis & humidis tractibus gaudent. Seruntur radicarijs plantis, uiuiradice
auulsis stolonibus, trimæ plantulæ eo more quo oleæ ponuntur. radicatæ iuniores bimis
scrobibus obrui non debent. Aliqui generosos caudicis stolones, alij lætissimos surculos
è cacumine lectos pangunt, quos rectè putant cõprehendere. Inter cæteros Græcos con
uenit, pyros irriguo solo, fertili, algenti lætari, sed pro diuersa earum natura uariam seren-
di rationem postulare. quando proceræ generis huius arbores, quæ suos in matre partus
maturant, aliquanto celerius ad medium usq; uer seri uolunt, locis ad ortum solis uel Se-
ptentrionem spectantibus: uerum radicatæ plantulæ non iuniores bimis deponantur.
Porrò longè melius plantas syluestrium pyrorum radicatas serimus, subactis bene scrobi-
bus, ut dum comprehenderint, inserantur. Cæterum si & dulciora & copiosiora pyra ue-
20 lis arborem exhibere, trunco proximè radicem terebrato, ligneum ex fago cuneum figis:
si desit, ex quercu. Arbores in floribus morbo non laborabunt, si feces uini ueteris radici-
bus ablaqueatis affundãtur, & quindecim diebus regesto solo rigentur. etiam si uitio non
elanguescat arbor, instillata uini fece dulciorem fructum creabit. Vermibus pyra non in-
festabuntur radicibus in satu felle bubulo perunctis. Inseritur ut Tarentino placet, puni
co, cydonio, amygdalo, item terebintho. Sed insita moro rubicunda pyra feret. Inseritur
syluestri pyro, item malo, spino. ut Vergilius tradit, orno, fraxino, sed surculus anniculus
esse debet, & prius quàm figatur omnibus folijs exutus, turbinatior pyris figura. In ijs se-
rotina ad hyemem usq; in matre pendent, gelu maturescentia. Multis generibus alia par-
ua ocyssima & odoratissima nominantur superba. In ijs crustumina quæ gratissima & ex
30 parte rubent: & proxima ijs falerna, ceu largo succo abundantia. hæc lactea uocantur.
In ijsq; alia colore nigro donant Syriæ. reliqua aliter in alijs atque alijs locis appellantur.
Sed confessis urbis uocabulis authores suos nobilitauere decuminiana & ex ijs tracta ori
gine pseudodecuminiana. Dolobelliana lõgissimi pediculi, põponiana cognomine mam
mosa, liceriana, siueriana, & quæ ex ijs nata sunt tyranniana, perioli lõgitudine distantia:
fauoniana rubra, paulo superbis maiora. lateriana, anitiana, post autumnalia acidulo sa-
pore iucunda, & quæ maximè Tiberio principi placuere tiberiana appellantur. Coloran
tur magis sole grandescuntq;, alioqui eadem essent quæ liceriana. Patriæ nomen habent,
serissima omnium amerina, picentina, numantina, alexandrina, numidiana, græcula, &
in ijs tarentina, signina, quæ alij à colore testacia appellant, sicut onychina, purpurea: ab
40 odore myrapia, nardina, laurea: à tempore hordearia à comitatu frugis huius: à collo am-
pullacea, & coroliana, & brutæ gentilitatis cucurbitana, acidula succo, à melle mulsa. In
certa nominum ratio barbaricis & uenerijs, quæ colorata nuncupantur. Item regijs, quæ
minimo pediculo quasi sessilia sunt, patricijs, uoconijs, uiridibus oblongisq; Præterea di-
xit uolema Virgilius à Catone sumpta, qui & sementina & mustea nominat. Quàm gene
rosissima sunt Columellæ crustumina, regia, signina, tarentina quę syria dicuntur, purpu-
rea, superba, hordeacea, auitiana, neuiana, fauoniana, lateritiana, dolobelliana, turaniana,
uolema, mulsa præcocia, & quædam alia quorum enumeratio longa est. Macrobius Clo-
atium secutus recenser bolemium, ceritium, calculosum, lolianum, lauinium, milesium,
myrteum, orbiculanum, precianum, rubile, tullianum, titianumq;. Item mespilaceum &
50 ualerianum adnumerauit. Serotina ad hiemem usque in parente pendent. Gelu mature
scentia pyra sunt, quæ libralia uocantur, sed sola tamen è piris mala dici consueuerunt. ui
no & aqua coquuntur & in escam ęgris dantur, atque pulmentarij uicem implent. Multa
apud nos genera quæ magno habentur in honore. Sed iam nouis insitionum coniugijs

tot occurrunt, ut ſingula perſequi perquam difficile cognoſcatur. Francis gratiſsima *bonchreſtiana* cognomine, non ob hoc ſolum quod in eximia ſuauitate librale pondus æquent, ſed quia in teneritudine tanta ut à guſtatu uel ipſo ore ſtatim eliqueſcant, & perennent, geſtatumq; tolerent, ad Neapolim uſque delata Carolo octauo ibi res gerente, à felici illa Campania ijs dotibus adoptata. Proxima magnitudine ſunt ijs Mariana, uulgo *diuæ Mariæ pyra* dicta, aquoſa dulcedine ſuauia, miraq; teneritudine placent ſed fugaciora multo. Minima omnium ſunt *muſcata* quæ nomine alio *chia* uulgò dicuntur, baccas corporis tuberculo non excedentia: quina ſena ue, ſæpe plura, ab una origine longis dependent pediculis, odorata moſchi iucunditate, ob hoc nomen contraxerunt. Condiuntur ſaccharo à ſalgamarijs, ut in ſequentem annum protogentur. Media magnitudine ſunt calliona, carne iucunda, dulci, odorata, friabili, à præſtantia pyri Græcum nomen uulgus emendicauit, quaſi dixeris meliora. Roſatis odor nomen dedit quod roſas oleāt. Bicipitia quod gemino capite uiſantur, ſingulari ſunt commendatione, corpore ſuaui, non lapidoſo, ſucci grati, palatum etiam moroſum recreantis. Turbinatiora omnibus certoliana, quæ Campanica alio nomine dicuntur. ea in metæ formam mucronantur, hyemem tolerant, duriore corporis callo, mira ſuauitate, ſucco pauco. ea prunis roſta fugacium aduetis exitum ſupplent inopiam. Condiuntur & ſaccharo adiecta cinnamomi portiuncula ut cœnas claudant. Alia item Martiniana quæ ad hyemem uſq; in patente propendent, ſuaui guſtu, firmiuſcula carne, quæ non niſi cocta ferè manduntur. Vbi gelicidia ſenſere teneriora multo, ea etiam hybernas menſas finiunt. Quæ *finora* gallicè nominantur, quod auri putri colorem referant, aſperiore carne durioreq;: nam prius quàm gelu experiantur, edomita duritie miteſcunt. Ea diutiſſimè durant, quamuis in eo genere æſtiua inueniantur & præcocia. Magnopere commendantur bergamota, ſeri mea memoria cœpta & ſapore & ſucco præſtantia. Non ſunt omittenda pyra quæ ut pulchritudine & rubro colore & luteo, quaſi maturitatis indice, prætereuntes inuitent ad carptum, manſa tamen tanta diſplicent acerbitate, ut deuorari nequeant, ſed demorſa protinus reſpuantur, ob id *ſtrangulanea* uulgò dicuntur. Verum ſi ſingula quotidie nouis inſitionum adulterijs emergentia proſequi uellem, me deficeret charta, nedum dies. Pyra ſecundis menſis Græcorum inferuntur aqua merſa. Condiuntur hæc totidem quibus uua modis non aliter quàm cadis. Seruari pyra Democritus adfirmat, quæ illitis pice ſurculis ſuſpendantur. Alij in ſapa, uel paſſo, uel dulci uino, uel muſto merſa cuſtodiunt cadis plenis. Plurimi inter ſcobem obruta ſeruarunt. Alij ſiccatis frondibus iuglandis inuolura recondunt: alij in urceis fictilibus in uino uel muſto demergunt, & operculato uaſe reponunt: alij uinaceis diſcreta ne ſe contingant obruunt. Pyra ſeruantur in fictilibus picatis inuerſis obruta inter ſcobes: item illitis omnium ſurculis pice. Alij pyris ſingula uaſa fictilia aſſignant, & opercula eorum picata dolio iterum includunt. Aliqui arena in ſcrobe ſubiecta ita ſicca operiunt, mox terra. Alij in floccis, capſis condunt, quas luto paleato illeuerint. Plurimi pyra inter paleas aut frumenta obruta ſeruarunt. Alij ſtatim lecta cum tenacibus ſuis picatis urceis condiderunt, & oribus uaſculorum gypſo uel pice clauſis ipſa ſub diuo obruta ſabulone texerunt. Alij pyra quæ ſe non contingerent in melle ſeruarunt. Aliqui aquam ſalſam cum cœperit undare calfacta, deſpumant: & ei poſt iam frigidæ pyra ſeruanda demergunt: tunc exempta poſt tempus exiguum condunt urceo, & eius lito ore cuſtodiunt: uel diu noctuq; in frigida ſalſa manere patiuntur, poſt in aqua pura biduo macerant, deinde ſapa, uel paſſo, uel dulci uino merſa ſeruant. Sed pyra quæ huic negocio deſtinantur, à cadiuis diligenter electa integra debent eſſe, placido die creſcente luna, manu decerpta, uegeto ſolis calore. Dura tunc & aliquantum uiridia uaſe claudantur, quod tegatur operculo: & inclinato deorſum ore breui obruitur ſcrobe, loco iuxta quem perennis aqua defluit. Item quæ dura ſunt in carne & cute prius in aceruo poſita ubi ſe mollire cœperunt, in fictile picatum ponuntur, & operculo ſuperueniente gypſo linuntur: uas breui ſcrobe demergitur, loco qui quotidie ſole tangatur. Item pyra diuiſa & granis purgata ſole ſiccantur. Liquamentum è pyris fieri ſolitum ad ieiunia fœminarum inuenio, quod caſtimoniale dicebatur, pyrorum quæ maturiſsima ſint carnibus integro ſale calcatis & reſolutis, atque ita fictilibus picatis, cu-

pis ue

pis'ue conditis. Pyra cum immatura non tamen percruda legeris, diligẽter inspicito ut sint integra, sine uitio aut uermiculo: tum in fictili picata fidelia componito, & aut passo, aut defruto completo, ita ut omne pomum submersum sit, operculo deinde imposito gypsato. Illud in totũ præcipiendum existimaui, nullum esse pomi genus quod non possit melle seruari. Itaq; cum sit hæc res salutaris ægrotantibus, censeo uel pauca poma in melle custodiri, sed seperata generatim: nam si commisceas, alterũ ab altero generum corrumpitur. Omnibus aquosa dulcedo cum lenta acerbitate, ut Galeno placet, quod inæquale temperamentum arguit: ob hoc à cibo sumpta conferunt stomacho. Ventrem substringunt præsumpta. Pyrorum tamen omnium cibus etiam ualentibus onerosus, ęgris quoq; uini modo negatur. Decocta eadẽ mire salubria & grata. Quæcunq; uero cum melle decocta stomachum adiuuant. Fiunt cataplasmata è pyris ad discutienda corporum uitia, & decocto eorum ad duritias utũtur. Ipsa aduersantur boletis & fungis, pelluntq; pondere pugnante succo. Pyra uel pauca portata iumentis mirè grauia: remedio esse putant si prius edenda dentur aliqua, aut iniq; ostendantur. Pyrorũ genera omnia astringunt, quapropter usus repellentibus cataplasmatis accommodus. ieiunos suo cibo lædunt. decoctum è siccis aluum sistit.

Pyrus syluestris Cap. CXV

Yrus syluestris achras Græcis, hoc est syluatica pyrus, Latinis quoq; pyraster dicitur, ramosa surculosaq;, caudice rimoso, & hiulco ferè cortice, folio circinato, floribus foliatis, fructu quoq; turbinato, sed cum primis acerbo, & gustu astringente. Fertiliorem urbana prædicant. hyeme fructificat ferè, tardeq; sua perficit poma: autumno tamen genus eius unum, ut Theophrastus tradit, nec mirũ cum tarde germinet. Materies ei apprimè dura, ideoq; discos, tabellasq; sutorias è pyro syluestri faciunt, quoniam ut in molli retunditur, ita in duro ferrum acuitur. Aculeatos hæc habet ramos. Achtades in cibo primum Tyrinthios habuisse memorat Aelianus. Ante panis usum Argiuos esitasse pyra meminit, ut Athenienses ficos, glandem Arcades, Indi arundinem, Carmani palmulas, milium Sarmatæ, terebinthum nasturtiumq; Persæ. Arcades radicibus herbarum arborumq; folijs recentibus ante glandis fagineæ usum à Pelasgo traditum uictitasse creduntur. Vita longior pyrastro quàm pyro. Nec pyraster, ut est author Theophrastus, pyrus fieri potest, ex pyro tamen uitiosam pyrastrum nasci credidit. Serotinæ syluestres pyri. Syluestre pyrum tardissimè maturescit. Conciditur suspensumq; siccatur ad sistendam aluum, quod & decoctum eius præstat. Decoquuntur & folia cum pomo ad eosdem usus. Pyrorum ligni cinis cõtra fungos etiamnum proficit. Tarde, ut Dioscorides tradit, maturitatem sentit. natura ei spissandi: efficacius est quàm satiuum ad eadem omnia. Folijs quoq; ipsis astrictoria inest potestas. pyrorum ligni cinis nauiter ijs auxiliatur quos manes strangulant fungi. Quidam tradidere pyro syluestri unà cum his decocto debellari eorundem uirus, innocentesq; reddi uescentibus.

Pistacea. Cap. CXVI

Istacea in Syria nascuntur ex arbore omnino nuda præterquam ramorum cacuminibus. Hæc enim comãtur densiore folio, angusto & subrufo, ex surculis dependentibus pistaceis, pineæ nucis similitudine, atq; adeo effectu. Pistacea Syriæ sunt, ut Dioscoridi placet, nucleis pineis similia, in nucũ genere nota. Hæc autẽ Vitellius qui censor fuit, in Italiam primus intulit è Syria, cum legatus in ea prouincia fuisset, nouissimis Tyberij Cæsaris temporibus: mox & in Hispaniam qui cum eo militauerat Flaccus Pompeius eques Romanus. Iam in Parisiensi agro in ædibus sacris diuæ Mariæ satu seminis enata uidimus, folio maiore quàm lentisci, ita in ordinem utrinq; disposito, distantioribus frondium interuallis. Marem in hoc genere accipiunt, cui sub corio uelut ossei, longiores uidentur latere testiculi. Diophanes nucem integram suisq; putaminibus illæsam terræ mandabat. Didymus in Georgicis amygdalo inseri uolunt. Pistacia Damegeron serebat Aprilibus Calendis, sexum utrunq; matrimonio coniungens, sic tamen ut maris dorsum in Fauonium spectaret: ita connexę largiorem, ut asserit, fructum dabunt. Inseritur eodem tempore & sui generis arboribus,

& terebintho, & ut idem arbitratur, amygdalo. Paxamus scrobes locis apricis & iugiter insolatis elaboratos excauabat, & uiuiradices uegetas, recentes unà colligatas infuso ster core luna secunda demergebat, ijsq; plantulis ab imo solo ad ramos usq; uinculo constrictis, terra in gyrum accumulata scrobiculos implebat. Sed dabat operam ut rigatione potuq; satiarentur. Ab octauo die rursum uinculis ut committerentur coirentq; comprimebat. sed ubi caudices trimatũ agerent, ablaqueatione facta effossisq; scrobibus fimum inspargebat, & impulso altius trunco aggere terræ muniebat, ut cũ arbor in uastam exijsset proceritatem, hoc munere firmius hærens, impetu ruentis uenti nõ deturbaretur. Nicander Colophonius psittacia, Possidonius listacia, Damegeron psittacia dicunt. Athenæus author est terebinthos credi solitos à nonnullis, quæ nunc Syri pistacia uulgo nominant, foliorum similitudine ut arbitror fallente. Officinæ nostræ *fistica & fisticorum grana* hodie uocant: item sequaces seplasiarum medici. Galenus Alexandriæ magnæ nasci pastacia perhibet, uerum in Berœa Syriæ municipio uberrima prouenire testatur. Paucum præbent alimentum, infarctas humore iocineris uias expediunt, & uitijs eliberant, & subaustera quadam ui & odorifera uiscus ipsum roborant. Porrò an stomacho noxia, an frugi, an aluum moueant, an firmẽt, nullum huius rei certum habuit Galenus testimoniũ. Prodesse aduersus serpentium traduntur morsus & potu & cibo. Pistacia eosdem usus & effectus habẽt quos pinei nuclei, prætereq; ad serpentium ictus siue edantur siue bibantur. Pistacia stomacho amica esse Dioscorides prodidit: itẽ contra serpentium ictus, cum uino prodesse siue potu siue cibo. Paulus cõmendat ad discutiendas iocineris obstructiones. Galeni sententia stomacho neq; prosunt neq; officiunt.

## Pyxacanthum. Cap. CXVII

PYxacanthi, quasi dixeris buxeam spinam, tria inuenio fastigia. Primum ramis cubitalibus, folijs buxi, sed admodum raris, baccis piperis similitudine, amariore gustu, pallido cortice, radice numerosa, hoc & in Græcia gigni. Secundum uero in India tantum, frutice quoq; spinoso, ramis triũ cubitorum, rubo crassioribus, folijs oleæ paruis, radice lata, lignosa, buxei coloris. Tertium fruticem qui lonchitis dicatur. Est autem sentis uirgas habẽs subrectas, tricubitas, aut eo etiam ampliores, protinus ab radice multas, ruboq; crassiores. cortex abscedens cruentus. Fert, ut Plinius refert, India spinam piperis similitudine, præcipua amaritudine, folijs paruis densisq; cypri modo, ramis triũ cubitorũ, cortice pallido, radice lata, lignosa, buxei coloris. Hac in aqua cũ semine excepta in æreo uase medicamentũ fit, quod uocat̃ lycion. Ea spina & in Pelio monte nascit̃, adulteratq; medicamẽtum, item & asphodeli radix, aut fel bubulũ, aut absinthiũ, uel thus, uel amurca. Lycium aptissimum medicinę quod est spumosum. Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt. Spinam ipsam Græcia pyxacanthum chironium uocat. Est & eidẽ syluestre rhamni genus nigrius & quadam tenus rubens. fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua, fit medicamentũ quod uocatur lycium. Semen secundas trahit, alterq; ille candidior stringit, magis refrigerat, uulneribus accommodatior. Folia quoq; utriusq; & cruda & cocta illinuntur cum oleo. Lycium præstantius spina tradunt fieri, quam & pyxacanthon chironiam Indicis arboribus adnumeratam: quoniam longè existimatur Indicum. Coquuntur in aqua tusi rami radicesq; summæ amaritudinis æreo uase, & per triduum, iterũq; exempto ligno donec mellis crassitudo fiat. adulteratur amaris succis, etiam amurca & felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem oculorũ medicamentis additur. reliquo succo faciem purgat & epiphoras sanat, erosos angulos oculorũ ueteresq; fluxiones, aures purulẽtas, tonsillas, gingiuas, tussim, sanguinis excreationes fabæ magnitudine deuoratũ aut si ex ulceribus fluat. Illitum sedis rimas, genitaliũ ulcera recẽtia, & serpẽtia ac putrescẽtia, attritusq;, in naribus clauos & suppurationes. bibit̃ & à mulieribus in lacte cõtra profluuia. Indici differẽtia glebis extrinsecus nigris, intus rufis, cũ fregeris cito nigrescẽtibus. astringit uehemẽter cũ amaritudine, ad eadẽ omnia utilis, sed præcipuè ad genitalia. Nomẽ lycio inuentũ puto, quoniã à Lycia inuehereт̃, præcipuũ urbe Patara, quãq; Indicũ omnib. præfert̃. Lyciũ, ut Dioscorides testatur, aliqui pyxacanthũ appellant, armatam aculeis arborem, ramis trium cubitorum, aut etiamnũ maioribus. Folia densa, buxo similia: fructus piperis, niger, amarulẽtus, læuis, densus. Arbor ipsa cortice pallido, & colore medicamenti sui cum soluitur, radice multiplici, obliqua, lignosa. Cappadociæ Lyciæ abũdat, nascẽs & locis alijs pluribus. pro

uenire amat solo gracili. Radices eius contusæ cũ ramis suis macerantur aqua multis diebus, tum coquuntur semel, iterumq; ligno exẽpto, donec mellis crassitudo repręsentetur. Adulteratur uariè, primũ amurca dũ coquitur, cõiecta, succo absynthij, felle bubulo. Spuma quidẽ eius ac flos in coquẽdo innatans cortinæ detrahitur oculorũ medicamẽtis, reliquus cremor ad alia perquã idoneus cõditur. Ipsum quoq; semen expressum & contentũ in sole, dat utilẽ medicinæ succũ. Cõmẽdatio lycij ut in carbone ardeat, & in restinctu spumã rubentẽ obtineat, glebis intus rufis, foris nigris. cũ fregeris minime pæminosum, olfactu gustum astringẽs cũ amaritudine, croci colore. Omnia hec Indici discrimina: id enim præstãtissimum existimaт̃ efficacissimũq;. Vis lycio spissandi quibus oculi caligãt oblinit̃. genarũ scabiẽ, pruritus et ueteres fluxiones sanat, itẽ purulentas aures, tonsillas, gingiuas exulceratas, labia rimosa, rhagadas sedis, attritus. iã cœliacis, dysentericis utralibet medetur, seu bibi seu in aluũ dari cõueniat. sanguinis excreationes et tussim in aqua sumptũ cohibet. aduersus canis rabiosi morsus in pilula deuoratur, aut sorbetur ex aqua. capillũ rufat, digitorũ reduuias, serpẽtia ulcera, ac putrescẽtia sanat. admouet̃ mulierum uuluæ contra profluuia. ijs quos animal momorderit in rabie datur bibendũ in lacte, aut more catapotij deuorandũ. Fruticis qui lonchitis dicatur herba, in aceto decocta & pota, inflãmationes lienis tolluntur. regius discutitur morbus, fœminarum purgationes eliciũtur. trita cruda in eosdẽ usus confert̃. semẽ dimidio cyatho potũ, aquas detrahit, quę quis sorbuerit uenena frangit nomen lyciũ in officinis retinet.

## Platanus. Cap. CXVIII

Platanus Latinis & Græcis dicta, nomine apud nos caret, rarior in Gallia, omnibus inuisam arboris speciem demirantibus, & nomen eius & naturam ignorantibus: alioqui peregrina est & umbræ duntaxat gratia expetita. Quæ in nostro orbe adoleuit, cubitorum sexdecim æquat proceritatem, cortice crasso, fronde uitiginea, longo rubroq; pediculo, flosculo pallido, pilulis scabris, lanuginosis, minutis. Platano in quantãuis altitudinẽ se radicãdi natura, modo nihil obstet, & aquę suppetãt. Qualis in Lycio Athenis fuisse traditur, quę iuxta aquæ ductũ nouella adhuc in dodrãtes ferè centũ ꝓgressa est. In Creta insula ad Cortyniã platanus stetisse fert̃ apud fontẽ quẽdam, quæ folia hyeme nõ amitteret, sub qua Ioui cõpressam Europẽ indigenę fabulant̃. Platanũ in ęrea tripode nasci credidit Theophrastus. Hęc Italiæ aduena, diuq; in ea, ut idẽ memoriæ prodidit, rarissima, per Ioniũ mare in Diomedis insulã primũ inuecta, cõmunicata quoq; populis Occidẽtis ad Morinos usq; Imperij Romani terminos perducta. In Lycia unius specu, Plinij ætate, octoginta atq; unius pedũ cauo prędicata. Vna hæc tolerat securim, & subuersa flatu ab radicibus reponi solet, ut salix & populus. Sub eius umbra delectatũ Xerxẽ in terra Lydia, scribit Aelianus, diẽq; integrũ cũ exercitu cõsumpsisse sub ea, atq; ut capti amore solẽt, multis arborẽ donasse muneribus, & quod ridiculo ꝓximũ est, ei, ut pellici, Meledoniũ quendã custodẽ reliqsse. Platanus auctu facilis amat aquas, riguis lęta & humidior germinare festinat. Latissima sunt ei folia diuisaq;. iucũda platani umbra quãquã crassa. Cõmẽdatio eius summa solẽ æstatibus arcere, per hyemẽ admittere. nutrit̃ mero platanus radicibus infuso. Vmbrę gratia ex alieno petita orbe, nũc numeroso uertice, et se uastis protegẽs ramis arborũ instar, agros lõgis obtinẽs umbris, largè ipsa toros prębẽte, ita ut epulari intra eã cõplures possent omni afflatu securi. Nã cõcamerato ramorũ sinu capaci, cẽturias excipit, et pęstus uindicat à calore, optãtes imbriũ per folia crepitus. Narrat Theophrastus ꝓstratã platanũ ramis puratis, trũco securi dolato resurrexisse, atq; noctu leuatã onere reuixisse, corticẽ iterũ cõuestiuisse. Erat aũt utroq; circũdolata latere, proceritate decẽ excedẽs cubita, crassitudine quã nõ facile quatuor homines amplecterẽtur. Idẽ refert, Dionysiũ priorẽ Siciliæ tyrannũ Rhegiũ urbẽ trãstulisse eas, domus suę miraculũ, ubi postea factũ est gymnasiũ, nec potuisse in amplitudinẽ adolescere. Viuax platanus, lõgitudo uitę famę à fabularũ authoribus traditę testimonio patet. Delphicã platanũ & alterã in Caphyis Arcadiæ stãtẽ Theophrasti adhuc ætate satas Agamẽnonis manu prædicant. Paulo post æquinoctiũ germinat. Sunt & pumilæ platani chamæplatani uocatæ, coactæ breuitatis, quoniã arborũ etiã abortus inueniuntur. hæc ergo in genere pumilionũ infelicitas dicitur. Id genere serendi & recidendi fit ratione inuenta sub Augusto Cæsare, quemadmodum nemora tonderentur. Theo-

phrasius è platano Aegyptia unguentum fieri solitum scribit commendatum uestibus, non per se, sed additum præsertim in irinum. Platani aduersantur uespertilionibus. Pilulæ earum in uino potæ denariorum quatuor pondere, omnibus serpentum uenenis resistunt. Item ambustis tusæ, aut cum aceto acri magisque scyllite sanguinem omnem sistunt. Lentiginem, carcinomata, ueteresque nigritias addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus, & suppurationibus, & decoctum eorum. Cortex autem in aceto dentium remedium est. Folia eorum tenerrima in uino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum auribus & oculis inutilis. cinis pilularum sanat ambusta igni uel frigore. Cortex è uino scorpionum ictus extinguit. Folia platani tenerrima in uino decocta, ut tradit Dioscorides, fluxiones ac pituitas oculorum compescunt. Tumores, inflammationesque leuat. 10 Decoctus in aceto cortex dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in uino potæ serpentium morsibus auxiliantur. Ambusta igni sanant cum axungia. Incidens foliorum pilularumque lanugo oculos & aures offendit.

## Populus alba. Cap. CXIX

Opulus alba λεύκη Græcis appellata, Gallis *trembula* quasi tremula, caudice procero erectoque consurgit, læui & carnoso cortice, folijs tremulis, in iuuenta circinatæ rotunditatis, in senecta angulosis, semper uero inferne herbaceis, superne candicantibus, lanuginosis, et inter se crepitantibus, sine flore. uua exigua populi. Aquosa & palustria magis amat, lætiorque secus amnes nasci solet, stagnisque gaudet, auctu perquam facilis, quod humori acceptum ferendum est. minus duras uiuit aquarum auida. in pla- 20 na descendit campestris arbor. Inter primas populus germinat, pauloque ante Aequinoctium. Huic ut ricino folia in iuuenta circinatæ rotunditatis sunt, uetustiora in angulos exeunt: è contrario, hederæ angulosa rotundantur. Propterea ut refert Theophrastus, putant quidam uetustate candidam mutari, ut helix in hederam, & pyrus in pyrastrum. Populorum folijs grandissima lanugo, euolat candidæ ut iulus. Habet cum paucis propriétatem hanc ut ab æstiuo solstitio circumagatur, hoc est partes supinas foliorum conuertat, quod salici & ulmo & oleæ accidit. quod quidem syderis confectum rusticis argumentum est. Populus an fructum ferat necne uaria est sententia. Arcades sterilem putauere, sed in Creta fructificat in ipso Idææ specus aditu: ad fontem quoque Sauri duodecim ab eo loco stadijs: in Cindrio quoque proximo ab Ida monte, & circa Tirasiam parte motuosa. Herculi dicata populus, ut arbores aliæ numini- 30 bus suis, Ioui esculus, Apollini laurus, olea Mineruæ, Veneri myrtus. Alba folio bicolor, superne candicans, inferiori parte uiridi, numerosiore. Populi ferunt in folijs guttam, ex qua apes propolim suam faciunt. Resina è populo exigua est, humor è cauis eius effluit. Aristoteles author est acheroin uocari nigram populum: Pausanias uero candidam, ita nominatam quòd Hercules in descensu ab inferis apud Acherontem uidisset eam, ramumque extulisset: non alio ligno cremari uictimas in Elide Ioui Olympio. Multum enim fumum populi lignum ignibus dicatum. Pediculus populis tremulus & eisdem folia inter se crepitantia. Scopis tantum nascentes. Infelices autem existimantur damnatæque religione, cum neque semen ullum neque fructum ferant: Vinearum causa populus alba serit, bipedaneo pastinatu, talea sesquipedali, biduo siccata, semipede interuallo, terra su- 40 perfecta duum cubitorum crassitudine. Populus arbor uitibus placet. Lenta utrique materia, ideo scutis faciendis aptissima quoque: plaga se contrahit protinus clauditque suum uulnus, ob id contumacius transmittit ferrum. Vnguentum populneum quod ægirinon Græcis dicitur, ex uua populi, quæ bryon est, conficitur uerno tempore, cum plurimum grauis est prægnansque resina. Cortex potus ischiadicis & stranguriæ prodest. Foliorum calidus succus aurium insullatur dolori. Virgam populi tenentibus intertrigo non metuatur. Potus albæ populi cortex, ut ait Dioscorides, denarij pondere ischiadicis & urinæ stillicidio medetur. Abortiuum nasci tradunt, si cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino à purgatione pota idem maleficium præstare produntur. Tepens foliorum succus uuliter aurium dolori funditur. Pilulæ quæ primo foliorum partu prosiliunt, illitæ cum 50 melle hebetatam oculorum aciem recreant. Memoriæ prodiderunt corticem huius & nigræ concisum in minutias, & sulcis stercoratis inspersum, edules innoxiosque, totoque anno restibiles creare fungos.

Populus

## Populus nigra. Cap. CXX

Opulus nigra αἴγειρος Græcis, frõde est angustiori, scabriore cortice, in totum strigolior. folia circinatæ sunt rotunditatis in iuuenta, uetustiora in angulos exeunt, infernè herbacea, superne candicant, tremulo pediculo, inter se crepitantia. Vtrunq; genus erectum, sed nigra procerior & leuior, folio bicolor. utrique densa lanugo quæ ut iulus euolat ligno utrique par cãdor, neutra putaẽ florere, sed alba numerosiore folio, quæ uuas brya uocatas ferat unguentis. In hãc uetustate alba degenerat. Cũ cæditẽ quoq; intus lignũ albicat. mature germinat & ante æquinoctiũ. Lætior apud aquas adsurgit, amat amnes, inde lachrimã quæ in Eridanũ defluat, durari ac coire in succinũ aliqui prodidetũt. Nigrã Arcades fructũ parere negant, quãuis in Creta fructificet: si tamẽ hinc transferatur, sterilescit. Tertiũ genus Theophrastus facit eius quã Alpinam, nõnulli libycã cognominãt, supradictarũ altitudine, cortice pyri syluestris scabro, ramis cãdicantibus, folio hederæ, hinc inde exaturato uirore nigro, sed parte una hebete, altera angulosa, pediculo tenui, oblõgo, colore parte supina pronaq; ferè cõsimili. Libyca appellatur minima folio ac nigerrima, fungisq; enascentibus laudatissima. De succino suprà diximus. Electri tamen sunt qui tria constituãt genera. Vnũ naturale, quarta parte argẽti, ut in canalensi auro. Aliud cura fit, tribus auri partibus & una argẽn: quanq; quod quintam partem argẽti excedit, incudibus nõ resistat. Errare Plinius putat qui melius esse naturale existiment. Cuius probatio, ut ueneno accepto stridorem emittat, & uarios quasi arcus cælestis in dissimilitudinem reddat colores. Narrant ad lucernarum lumina clarius argẽto splendere. Longe diuersum ab hoc uidetur genus quod ambra siue ampar dicitur, Aetio ambar, incompertum ueteribus arbitror, multis locis scaturiens bituminis & sulphuris modo. discrimen eius triplex. Rufum & pingue præferũt, Selachiticum à quodam Indiæ municipio uocatũ, ubi nascitur. Subalbidum ex Arabia felici minus probatur, è maritimo quodã oppido cui Sechra nomen est. Deterrimũ nigrescit, quod pisces deuorauere. Alij aliter sentiunt, nos græcam fidem sequimur. Sed ad nostrũ reuertamur institutum. Populus nigra efficacissima habetur, quæ in Creta nascitur. Comitialibus semẽ ex aceto utile. Fundit illa & resinã exiguã qua utũtur ad malagmata. Folia in aceto decocta podagris imponũtur. humor è cauis nigræ populi effluens uerrucas papulasq; & attrita corporis tollit. Populi in folijs ferunt guttã ex qua apes propolin faciunt. gutta quoque aquæ propolis remedium efficax est. Negant & intertriginem sentire qui uirgam in manu tenuerit. Populi nigræ folia, ut Dioscorides perhibet, magna utilitate podagris illinuntur. Resinam populus fundit quæ in malagmata quæritur. Semen potum ex aceto comitialibus utile est. Lachrimam narrant quæ in Eridanum amnem è populis distillet durari ac coire in electrum, hoc est succinum, quod chrysophoron appellant. Id attritum iucundum spirat odorem, colore auri æmulo. tritum hoc potumq; stomachi uentrisq; fluxiones sistit.

## Prunus. Cap. CXXI

Runus arbor est procera, radicibus summo cespite uagantibus, paucis, caudice subrecto, scabro, multis brachiato ramis, folio ex oblongo ferè rotundo, per oras minutim serrato, flore candido, foliato, super fructum insidẽte, pomo carne cutéque uestito, ligno intus duro in quo nucleolus includitur. Inter paruas arbores reddidit Theodorus, ut in ea peculiare sit fructum in lanuginẽ solui, quod nulli arborum euenit. Sed hoc Plinius Theophrastum sequutus nõ pruno sed coggygriæ uocatæ tribuit. Decepit hominẽ uel corrupta lectio, uel nominũ affinitas, fortè quia coccomeliam scribendũ erat: nã et unedo, cui similis est coggygria, neq; nomen apud Theophrastum habet, cui, non pruno, folium arbuti tradidit. Prunum syluestrem Vergilius uocauit spinum eo uersu, Spinos iam pruna ferentes. Pruni syluestres genera spinarum sunt Columellæ, quæ non sunt negligendæ, cũ per stirpes exploratur terra noualibus. Nam si læues, nitidas, prolixas, fœcundasq; non retorridas uel scabras uiderimus syluestres prunos uel rubos, intelligemus terrã esse surcularem. Syluestres prunos Theophrastus quoq; tradidit. contumacis uitæ prunus. Seritur post mediã hyemẽ usq; in Idus Februarias. Si tamẽ ossibus seraẽ autũno, mense Nouẽbri, solo putri & subacto duo

bus

bus palmis obruantur ossa. eadem ponantur mense februario, sed tunc lixiuo sunt mace randa per triduũ, ut cito germinare cogãtur. Ponitur & plãtis quas ex caudice sumemus mense Ianuario excũte, uel Februario circa Idus, radicibus fimo oblitis. Gaudet solo læto & humido. cælo tepido melius adolescunt, cũ tamen & frigidum possint sustinere. Locis glareosis & lapidosis si iuuãtur lætamine, præstant ne caduca poma & uermiculosa nascã tur. Extirpari iubentur à radice soboles, exceptis rectioribus, quæ seruãtur ad plantas. Si languida pruni arbor est, ut Græci tradũt, amurca cũ aqua æquis partibus tẽperara debet infundi, uel bubulũ lotiũ solũ, uel humanũ uetus ęqualiter aquę mistũ, uel cineres è furno, maxime sarmentorũ. Si poma decidãt, oleastri cuneus perforatæ radici est impingendus. Vermes atq; formicas rubrica cũ pice liquida si adliniatur, extinguet: sed modestius pro- 10 pter arboris noxã, ne idẽ efficiat remediũ quod uenenũ. Iuuantur frequẽti humore & assi dua fossione. Mẽse Martio extremo prunus inseritur, melius trũco fisso q̃ cortice: uel mẽ se Ianuario ante q̃ incipiat gummi collachrymare. Inseritur in se, & persicũ recipit, uel amygdalũ, sed eam degenerem reddit & paruã. Non temerè in montibus uisa est prunus. Damascena sicca terra & cælo calido gaudet, ut Pamphilus nobis scriptũ reliquit. inseritur iisdem horis quibus reliqua prunus. Seruantur damascena, ut idem prodit, cadis uino dulci uel nouo fluitantia, operto diligẽter uase. Prunis foris corpus, intus lignũ, uitiumq; cinctũ fructu, cum fructus alibi muniatur uitio. Ingens est turba prunorum, uersicolor, nigra, candicans, hordearia à comitatu frugis eius appellata. Alia eodem colore seriora, maioraq;, asinina cognominata à uilitate. Sunt et nigra ac laudatiora, cerina atque purpurea, 20 nec nõ ab externa gente Armeniaca, quæ solo odore cõmendãtur. Sunt & onychina Columellæ nigris laudatiora. Habentur & nucibus insita, quæ faciem parentis & succum adoptionis exhibent, appellata ab utroq; parente nucipruna, hæc & cerina & syluestria ut uuæ autũno cadis condita usq; ad alia nascentia ætatẽ sibi prorogant. reliquorũ uelocitas transuolat marcescentium. Memoria Plinij in Benca, malina appellari cœperunt malis insita, & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ est, nec aliud pomũ ingeniosius geminatum est. A peregrinis arboribus dicta sunt Damascena, à Syrię Damasco cognominata, in monte nata. Iam Galliæ familiaria, grandiore quanquã ligno, & exiliore carne, nec unq; in rugas siccata, quando soles sui desunt. Populares iis myxæ, de quibus & in Aegypto uina fiunt. familiares & ipsæ Italiæ uel sorbis insitæ: Græci my- 30 xa quibus similis est persicus Aegyptia, nisi q; poma Aegyptiæ rubescunt. Pruna omnia post Catonẽ in Italia cœpisse manifestũ est. In syluestribus satiuisq; prunis, limus est arborũ quẽ lichena Gręci uocãt. Est & sua prunus, ut Theophrasto placet, Aegypto, magnitudine insigni, non dissimilis spinæ Syriæ, folio pruni sed immortali, pomo mespili, ligno intus grãdi, ac rotũdo. Florere incipit mense Iulio, maturescit bruma, nec folia dimittit. Corpus ipsum pomi natura copiaq; messium instar incolis, purgatum enim tundũt, seruantq; eius offas qui Thebis habitant. Prunorũ apud nos innumeræ ferè differentiæ. prima laus damascenis tribuitur, nigra cute, carne suaui, rotũdo ligno, exili nucleo. Secundas partes sibi uendicãt pertigona cognomine, Iberica, ut credo, uocata, quoniã primũ ex Hispania uenerunt, ut inquit Aetius, succi dulcioris, durioris q; carnis, suaui gustu. ea qua parte so- 40 lem spectãt, purpureo nitent colore, aduersa parte candicãt uel subrubent. utraq; pressa digitis internũ os dimittunt. Alia coloris ceræ ex candido in luteũ pallescentia, quæ *cereola* uel *cerea* apud nos etiam uocitantur. Alia maiuscula, mollia, purpurea, *pedicularia* uulgo à uilitate dicta, iis sues rura saginant. asinina nõ ab re putauerim quoq; dicenda. Commendantur maxime quoq; quæ prunidactyla, à longitudine digiti, ut puto, dicta, purpurea, suaui carne, ouata pomi specie, insitionis mangonio nusquã non nascentia. Alia noberdiana, itẽ Iuliana, aliquanto seriora, cæruleo colore, cumulatim in parente intorto surculo pẽdent dum passa contrahantur in rugas. Cætera genera minime prosequi liber. Id satis fuerit nũc, quæ Gręcis myxa, & per diminutionẽ *myxaria* nũc officinis dicãtur, Galenus serica malint appellare, quæ ut inutilia stomacho, nec nisi fastidiosis pueris aut malacia labo 50 rãtibus mulierculis experta repudiat. Syri Augusti, ut coniicio, honore sebastas hæc myxa uocauerũt. nũc, ut interpretor, officinæ *sebesten*. Arboris eius ligno cortex albus, ramis uirens, folio rotundo, amplo. fructus in racemo dulcis, candido lentore plenus, cum in-

tenore

teriòre nucleo quasi oliuæ siccatur. Damascenum inde uiscum paratur commendatissimum aucupiis, præterquam aquarilium uolucrum. Recentioribus medicis uentrem resoluit: destillationes comprimit: erosiones sedat uesicæ, & intestinorum pellit animalia, quòd amariora prunis Paulus putet. Pruna siccantur in sole per crates loco sicciore disposita. hæc sunt quæ Damascena dicuntur. Alij aqua marina, uel muria feruente recenter lecta demergunt, & inde sublata aut furno tepido iubent, aut in sole siccari. Pruna onychina ut Columellæ placet, item pruna syluestria circa messem condiuntur. Pruna purpurea immatura non tamen percruda, integra & sine uitio aut uermiculo lecta, in ficili picata fidelia componuntur, et defruto aut passo ita ut omne pomum sit immersum, uas comple-
10 tur, impositoq́; operculo gypsatur. Prima laus, ut Galenus author est, Damascenis à Damasco Syriæ monte oriundis: proxima datur Ibericis quæ ab Iberia & Hispania deuehuntur. Cient aluum, ex aqua mulsa decocta uentri molliendo sunt, etiam si sola manduntur sed prandium inchoare debēt. Vis omnibus quædā refrigeratrix inest. Syuestris prunus, ut idē, in Asia prumnō dicitur, nos uulgari more *prunula* uocamus. Damascena Theocritus brabyla uocauit, quę & madrya & badrya dicuntur Athenęo. Miratur Galenus Dioscoridē quod pruna damascena sicca aluū sistere prodiderit. Pruni folia tōsillis, gingiuis, uuæ prosunt in uino decocta, & subinde ore colluto. Ipsa pruna aluū molliūt, stomacho utilissima, sed breui momento. Syluestrium prunorum baccæ uel è radice cortex in uino austero si decoquantur, ita ut triens ex hemina supersit, aluum & tormina sistunt. satis est deco-
20 ctū singulos cyathos sumi, & in ijs & satiuis prunis. Limus arborum, quem lichena Gręci nominant, rimis sedis & condylomatis mire utilis. Arbor prunus Dioscoridi fuit notior quàm deberet explicari. Pomū eius estur alienum stomacho, uentrem emollit. Syriaca quæ maxime Damasco mōte nascuntur, siccata, stomacho utilia sunt sistunt aluum. Folia pruni in uino decocta gargarissatu uuam, gingiuas, tonsillas fluxione laborantes reprimunt. Præstant idem syluestriū prunorum baccæ, quæ cum maturuerint resiccatæ sunt. In sapa decoctæ stomacho commodiores fiunt. Gummi prunorum conglutinat, potum in uino calculos frangit, ex aceto perunctum lichenas infantium sanat.

## Punica malus. Cap. CXXII

30 Punica malus, Græcis rhoa, Gallis *granatum*: arbor est haud adeo procera, folio angusto, nitidiq́; uiroris, flore puniceo, oblongo, calathi effigie, pomo quod corio & membrana regitur, numerosis intus acinorum granis farcto, inde granatum appellant. punica coritorto & breui trunco, flore contrà quàm reliquis arborum puniceo. Excipiunt amygdalarum quoddam genus, quæ subrubicundum florem sustinent, qui punicæ creber & copiosus erumpat, amplitudinémque pomi sui quadantenus æmulatur, quamuis genus eius sit quod fructum amittit, antequam maturet, nec nisi ad florem usque partus peruenit. is in fructum incumbit, qui subtus attollēs se colligit, & ambitu cōgruo sinuatur. fructū in anniculis surculis profert. Germinat è latere ac cacuminibus. arbos fruticosa, ramosa, superiore coma multo fusio-
40 re: paucis tamen nititur radicibus, prolémque suam sursum uersus procreat, caule diffusa multiplici. Sola hæc ut uitis & ficus caudice fisso non emoritur. Aculeos gerit in ramis ut paliurus. breui uiuit spatio. Carnosa punicæ medulla & angusta folia. in Ponto magna ramorū densitate arbores opacāt. Copiosæ in Tmolo Olympoq́;. De acida planta, uel semine, uinolēta dulcisq́; in Aegypto exit, in Cilicia circa Solos ad Pinarū amnē, ubi contra Darium pugnatū est, ut inquit Theophrastus: quanquam alicubi punicū acidum ædere dulce, uel dulce acidum, ostentum aruspices existimauerint. Omnes sine nucleo satæ proueniunt. Fructu satæ, item neglectæ degenerant, cultuq́; desciscunt, fimum suillum aquarumq́; fluentium copiam nactæ, Ex acinis tamen mali punici glaucis uilia exeunt, ex nuclearis dura & plerūq; acida. Punicū suo caudice fructificasse nōnunquā, sed prodigiose,
50 retulit Theophrastus. Rigatum & purgationem arbores desiderāt. Punicū malū Carthagine laudatissimum, indeq; cognomē malū punicum, granatū aliqui appellant. Saram primum arborem in Cypro à Venere testantur fabulę Græcorū. Diuiditur in genera, apyrenon uocādo, cui lignosus nucleus abest, sed candidior ei natura, et blandiores sunt acini,

minusq́;

minusq; amari, distincti membranis. Alia structura eorum ut in fauis. Cõmunes nucleos habentiũ quinq; species. Dulcia, acria, mixta, acida, uinosa. Samia & Aegyptia distinguũtur, erythrocomis & leucocomis. ita nouem genera colliguntur omniũ. Sũma tamẽ fastigia duo: alteri lignosus adest nucleus, sclerococcon ob hoc uocatũ: alteri nõ adest, aut certè minimus, quod ex argumẽto apyrenon dicitur. Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balaustiũ uocatur, & medicinis idoneus & tingẽdis uestibus, quarũ color inde nomẽ accepit. Punici acini angulosi, quippe soli: nec cutis ulla singulis præter cõmunẽ quæ cãdida est, rorisq; succus & caro est, ijsq; præcipue quibus paruulũ inest ligni. Corio & mẽbrana tingũtur punica, ijs acinus sub cortice intus. Nõ temere in mõtibus uisa est arbor punica. Perdit facile ante maturitatẽ fructũ, quæ etiã roribus nimijs & pruinis 10 florẽ amittit: qua de causa inflectunt ramos eius, ne subrecti humorẽ infestũ excipiãt atq; contineant. nõ longo durat æuo, sed cito occidit. Malũ punicũ uere usq; in Calẽdas Apriles recte seritur. Quod si acidum aut minus dulcẽ feret, hoc modo emendabitur, Stercore suillo & humano urinaq; uetere radices rigato, ea res fertilẽ arborẽ reddet, & primitiuis annis fructum uinosum: postea uerò dulcem & apyrenum facit, si modico lasere uino diluto cacumen oblinatur, ea res acorem malorum emendabit. Mala punica ne rumpantur in arbore, remedio sunt lapides tres cum seritur arbor ad radicem collocati: aut si iam sata sit, scylla secundum radicem conseratur. Alio modo, Cum iam matura mala fuerint anteq̃ rumpantur, petiolos, quibus pendent, intorqueto. Eodem etiã modo seruabuntur incorrupta anno toto. Aliqui intra fictile uasculũ ramũ punici claudunt, ut ad eius magnitu 20 dinem poma restituat. Locis tẽperatis mense Martio uel Aprili mala punica seramus: calidis & siccis Nouembri. Amat hæc arbor solũ eretosum, macilentũ: sed in pingui quoq; prouenit. regio ei est apta quæ calida est. Seritur & plantis de matrũ radice deuulsis. Sed quamuis multis generibus pãgatur, melius tamen eius ramus cubitalis incisus manubrij crassitudine, & capite utroque acuta falce læuigatus, scrobi uelut obliquus immergitur: prius tamẽ suillo stercore & summum & imũ oblinatur, uel in crudo solo malleo cogatur ad inferiora defigi. Melius proueniet, si ponendus ramulus gemmata iam matre sumatur: sed inditi scrobibus lapilli prouident ne poma findãtur. Credũtur acida fieri si rigẽtur assidue: nã siccitas in ijs suauitatẽ præstat & copiã. Circũfodi autumno & uerno debet. Si acida nascantur, ablaquеatis radicibus tędę clauus infigatur. Alij algã marinã ad radices 30 obruunt, cui nonnulli stercus miscent asininum atq; suillum. Si florem arbor non continet, urinam ueterem cum aquæ mensura pari temperabis, & ter per annum radicibus infundes. uni punicæ amphora ingesta sufficiet. uel algam immittis insulsam, uel algam radicibus iungis, uel bis in mense rigabis, uel arboris florentis truncum plumbeo concludis circulo, uel anguis corio inuolsris. Si erepant poma, lapidem arboris radicibus supposuisse satis est, uel scyllam cu cũ caudicẽ seuisse. Si uermibus laborant, tangis radices felle bubulo, & continuo moriuntur. Clauo æneo si uermes eosdem purges, difficile renascẽtur. Vermiosis arboribus urina asini suillo fimo permista medetur. Tradunt candidos in ijs acinos fieri, si argillæ & cretæ quartã gypsi partem, & toto triennio hoc terræ genus radicibus adiungas. Tradũt mira magnitudine poma protuberare, si olla fictilis obruatur cir- 40 cum arborẽ, in eaq; ramus cum flore claudatur, ne resiliat ad palum ligatus: tum operta olla contra incursus aquæ muniatur, autumno patefacta suæ magnitudinis poma exhibebit. Cinis cum lixiuio circa punici truncum frequenter infusus, læta & fructuosa reddit arbusta. Punica, ut Gręci tradunt, feruente cęlo gaudet, riguis seri locis optat comite scylla. Si dũ pendent in matre poma, surculos semel uel iterũ intorseris, ad uer usq; integritate uegeta custodientur. Addunt ab auibus non impeti, si cucurbita & rapum quæ nullo antea humore maduerint, opponant. Languẽtes arbusculæ fuco in mari scaturiẽte recreãtur, si parte ima caudex radice tenus inuoluatur. Diophanes in suis Georgicis scriptũ reliquit, rubra ereati mala, si glandiũ cinere radices aspergãtur. Democritus testatur punicã myrtũq; mutua cõsuetudine mirũ in modũ oblectari, q̃ si inter se societate ac cõsortio fruãtur, 50 fertiliores reddi: radices quoq; etsi aliquanto distent interuallo, mutuo cõplexu exhilarari. Africanus in excauatos scrobes, cũ pangerẽtur, cochleas ingerebat si inuenirentur, aut iam satis scyllæ bulbos obserebat. quippe cũ ea cæca quadã naturarum discordia dissilire

mala

mala, aut rupta fatiſcere non patiuntur. Non dehiſcent in arbore poma quę in caput con ſita fuerint. Sine nucleis naſci idem promitrit author, ſi dempta, ut in uite, medulla ſurcu-lus adobruatur, & dum comprehendent, amputetur quod emergit. Ramos punicæ idem adfirmat ſerpentes arcere. quapropter in amœnis tutaminis gratia deponi conſueuit. Didymus rubicundiora fieri mala tradit, ſi cinis cum lixiuio circa truncũ eius frequenter fuerit infuſus. Malum acidum fieri tradit Paxamus, ſi circunfoſſis radicibus arbos ſuillo ſtercore ſublinatur, aut humana rigetur urina. Copioſa in punico mala naſci Democritus aſſerit, ſi tithymali & portulacæ ſuccus bene cõmiſtus arboris trũco antequã germinet adlinatur. Acinos granatis totidẽ numero in ſingulis adfirmat Aphricanus, etiã ſi magnitudo
10 uariet, modo ex eadem arbore legãtur. Varie, ut Græci produnt, inſeritur, in ſe, & alijs arboribus. Caudex itaq; flexilis qui poſſit ad terrã uſq; deduci obruitur, ita ut ramulorum connexione medulla utrinq; diuiſa ſe iungat: deinde uinculis diſtrictus ligatur, ne poſſit in ſuam ſedem reſilire, demũ amurca ſuffunditur. Sed inſecto trunco ſurculus q; recentiſſimus ſtatim debet inſigi, ne mora exiguũ, qui ineſt, ſiccet humorem, alia tamen ſcitu non indigna q; cæteris ratione. nam in punica ſurculus iam oculis gemmaſcens accipi debet, in alijs uerò prius quàm germinẽt. Lætatur hæc myrti coniugio, ut refert Didymus: ideo inſita myrto punica, multo plurima poma largietur. ſalici itẽ et citrio, ut idẽ teſtatur, inſeri cõſueuit. Punica mala, ut Græci tradunt, ad hybernos uſus reſeruanda leni manu, ne tactu aſperiore uitientur aut uulnus ſentiant, interlegi debent, nam ea putrilaginis originẽ
20 adferunt, et incocta pice mergi, refrigerataq; ſuſpendi. Alij arente flocculo ſigillatim inuoluta funiculis obſtringunt, ne tumeſcentia dehiſcant in rimas: ſic tamen munita, in parẽte patiuntur hęrere. poteſt & hoc in alijs malis obſeruari. Sunt qui in ſcobe querna, ſuffuſo prius aceto, cõpoſita obruãt. Alij integra in feruente aqua marina uel muria demergũt ut cõbibant, dein ſole reſiccant, & loco ſuſpendunt frigido: & cũ uti uolunt, aqua dulci pridie macerant. Alij in ſingulis fictilibus ollulis ſingula collocant, & diligenter opertas ita ſtabiliunt, ne uel caudicis occurſu uel mutuo earum colliſu poſſint confringi: ita & uberibus & adultis ſemper potientur. Longo cuſtodiuntur tempore, ſi in feruentem aquam intingantur, & protinus erepta, in arena ſicca componantur, aut tritici cumulo in umbra dum rugas contraxerint recondantur. Item ſi tactu inuicem ſeparata paleis obruantur:
30 aut ſi induantur argilla, & ea ſiccata, loco frigido pendeant: aut ſi ſeriola obruantur ſub dio, quæ habeat arenas uſque medium, & cum ramulis lecta inprimantur cannis ſingulis uel ſambuci uirgulis, & ita ſeparata in arenis figantur, ut ipſa quatuor digitis emineãt ab arena. Hoc & ſub tecto in ſcrobe bipedanea fieri poteſt, & utilius eſt ad ſeruandum, ſi cũ ramo longiore tollantur. Alij in ſeriola cui ad medium aqua mittatur ſuſpẽdunt mala, ne humorem tangant, ſeria clauditur ne uentus irrumpat. item in dolio intra hordeum ſic ordinantur, ne ſe inuicẽ tangant, & doliũ ſuperoperitur. Vinũ hac ratione conficitur. Acini maturi diligenter purgati in fiſcellam mittũtur, & cochlea exprimuntur. hoc coctũ ad medietatem uſq; cum refrixerit, picatis uaſculis clauditur. aliqui ſuccum nõ excoquunt, ſed ſingulis ſextarijs libras mellis ſingulas miſcent, & ſupradictis uaſculis reponunt. Dulcia
40 mala ſæpe intelliguntur, cum apyrena dicuntur. Vinolenta nucleum fere paruum habẽt, uuam in ijs, ac ne muſtum quidem protinus aperuit natura. apyrenis & uinoſis cortex aſperior. Punicam malũ ferè Græcia rhoan & rhœan uocat, reliqua ut apud Callimachum eſt, item Hippocratẽ ſidam. Side porrò & Bœotia terra dicitur, à quo & arbon nomen datum. quo argumento Athenienſes ab Epaminunda in Sidæ regionis quæſtione uicti memorãtur. Nanq; ſicut refert Athenæus, quid ſidam appellarent orta contentione, Epaminundas protinus ex dextera conditũ depromens punicũ, ſciſcitatur quoniam modo malũ hoc uocarẽt, qui rhoan reſponderũt. ſed nos, inquit, ſidam. Dulcia quæ apyrena nomine alio uocãtur, ſtomacho inutilia habentur. Inflationes pariũt, dẽtes gingiuasq; lædũt. Quę uerò ab his ſapore proxima uinoſa dicuntur. Paruum nucleũ ferẽtia utiliora paulo intel-
50 ligũtur: aluum ſiſtunt & ſtomacho proſunt duntaxat pauca, citraq; ſatietatem. Hæc dari in febre nonnulli negant, nec ſucco, nec carne acinorũ utili. Cauẽtur ęquè uomitionibus ac bilem reijcientibus. Cortex in magno uſu eſt. Vulgus coria maxime perficere illo nouit, ob id malicorium appellant medici. urinam cieri eodem monſtrat, miſtáque galla in

aceto decocto mobiles dentes stabilire. Expetitur malum in grauidarum malacia, quoniã
gustatu moueat infantẽ. diuiditur, cælestiq; aqua madescit ternis ferè diebus. hæc bibitur
frigida cœliacis & sanguinẽ excreantibus. Ex acerbo fit medicamentum stomatice uoca-
rum, utilissimũ oris uitijs, nanum, auriũ, oculorũ caligini, pterygijs, genitalibus, & nomis,
& quæ in ulceribus erescũt. Contra leporẽ marinũ hoc modo, Acinis detracto cortice tu-
sis, succoq; decocto ad tertias, dein cũ croci & aluminis scissi, myrrhæ & mellis Attici seli-
bris. Alij hoc modo faciunt. Punica acida multa tundũtur, succus in cacabo nouo coqui-
tur mellis crassitudine ad uirilitatis & sedis uitia, ad purulẽtas aures, epiphoras incipien-
tes, ad rubras maculas. In manibus rami punicorũ serpentes fugant. Cortice punici ex ui-
no decocti & impositi, perniones sanantur. Contusum malũ ex tribus heminis uini deco 10
ctũ ad heminã, tormina & tineas pellit. Punicũ in olla noua operculo indito in furno to-
stũ & contritũ potumq; in uino sistit aluũ, discutit tormina. Primus partus huius florere
incipientis, ut Plinio placet, cytinus appellatur à Græcis, miræ obseruationis multorum
experimento. hunc si quis duobus digitis & pollice decerpserit, lustratis leui tactu oculis,
mox in os additum deuorauerit, ne dente contingat, affirmatur nullam oculorum imbe-
cillitatem eo anno passurum. Iidem cytini siccati tritique, carnes excrescentes cohibent,
gingiuis & dentibus medentur, uel si mobiles sint decocto succo. Ipsa corpuscula trita ul-
ceribus quæ serpunt, putrescunt ue, illinuntur. Item oculorum inflammationi, intestino-
rumq;. In hoc ipso cytino flosculi sunt antequam scilicet malum ipsum prodeat erumpen
tes, quos balaustium uocat Plinius. hi scorpionibus aduersantur, sistunt potu menses fœ- 20
minarum. Sanant oris ulcera, tonsillas, uuam, sanguinis exereationes, uentris & stoma-
chi solutiones, genitalium ulcera & quacunq; in parte manantia. Tusorum farina, ut tra-
dunt, dysentericos à morte reuocat. Nuclei rosti tusiq;, stomachum iuuant cibo & insper
sione. bibuntur ex aqua cælesti ad aluum sistendam. Radicis decoctæ succus tineas necat
uictoriati pondere. mali punici corticis fumo culices fugantur. Est & syluestre punicum à
similitudine appellatum, eius radices denarij pondere in uino potæ somnos alliciunt. Se-
mine poto, aquam quæ cutẽ subierit siccat. Malum granatum omne, ut Dioscorides scri-
bit, boni succi, stomachum adiuuat, carnes minus alit. Ex ijs dulcia, sapore grato, sed inu-
tiliora stomacho habentur, utique non omnino, sed quatenus partem illam aliquantum
excalfaciunt, inflammationésque pariunt. proinde in febri abdicantur. Acida feruoribus 30
stomachi auxiliantur. melius sistunt ac urinas moliuntur facilius. ora gingiuásque lædũt.
Vinosa uerò mediam sibi uendicant naturam. Nuclei acitorum acidi punici siccati et ob
sonijs insparsi in cocturę, fluentem aluum stomachumq; cohibent. madescunt aqua cæle-
sti, bibunturq; salubriter sanguinem excreantibus. Ad desessus dysentericorum, fœmina
rumq; uuluæ fluxionibus obnoxiarum utiles habentur. Expressus succus coquitur cum
melle ad oris, uirilitatis, & sedis uitia, nomas, reduuias, & quæ in ulceribus exerescunt,
aurium dolores, natium tædia, præsertim acidi. Flores huius cytini uocantur. astringunt,
siccant, cohibent, eruenta glutinant. Easdem quas pomũ præstant utilitates, madidis pi-
tuita gingiuis collutione medentur. mobiles firmant dentes. hernias prolapsu intestini e-
rumpentes emplastro suo repellunt. Memoriæ prodiderunt, si quis ternos cumminimum 40
deuorauerit, nullam eo anno lippitudinẽ sensurum. Exprimitur hypocisthidis exemplo.
Malicorium asperum est mali punici putamen, quod aliqui sidion uocant. hoc spissandi
uim habet, & eisdem pollet utilitatibus quibus cytinus. Decoctum radicis potu latas uen
tris tineas pellit, & easdem enecat. Balaustion flos est syluestris punicæ cytino similis. ge-
nera eius multa, candidi, rubri, rosacei. Succus ut hypocisthidis premitur. natura ei spissa-
re cytini & hypocisthidis effectibus.

Rhamnus. Cap. CXXIII

R Hamnus, aliqui persephonion uocant, alij leucacantham, Romani spinam
albam aut cerualem uocant, fruticat in sepris ramos spargens rectos, & a-
culeos in acutæ spinæ modum folijs paruis, oblongisq;, suppinguibus, tene 50
ris. Alterum genus candidius. Tertium fuscius latioribus folijs, & quadan-
tenus rubentibus: uirgæ quinûm ferè cubitorum proceritatem implent, in-
firmioribus horrentes spinis, innocentioribusq;, aculeo mucronato. fructus ei candidus,
latus

latus, prætenuis, folliculari specie, non dissimilis uerticillo. Theophrastus rhamni duo genera constituit, nigrum & candidum, utriq; fructus parentum colore. Nigrum folliculos fert in quibus terna aut quaterna semina: quibus medici contusis contra tussim utuntur, continēt enim lentorem quendā quale lini semen. Nascitur dilutis ut rubus, perpetua coma uiret. Rhamnus inter ruborum genera à Plinio describitur. candidior & fruticosior is floret, ramos spargens rectis aculeis non ut cæteri aduncis, folijs maioribus. Alterum genus eius syluestre, nigrus & quadantenus rubens. fert uelut folliculos. Alter à Dioscoride supra monstratur. Rhamnum ignitarijs utilem ferunt, præsertim conceptaculo & craticulæ. Phocion rhamnum à quibusdam agnon à uirtutis similitudine uocatam scribit, quòd uenerem coerceat ut uitex. Rhamni unum genus putamus esse, quod Galli *burgam spinam* uel *neprum* uocant, fructu myrti, foris nigro, intus uiridi, ob id ad colorem eum pingentibus idoneo. Cortex arbori subniger & nitidus quasi ceraso, intus uirens, post lutetus, lignum extra candidū, interior medulla rubet: eo ualidos arcus nostri fabricant. Audio etiam adhuc hodie Italis spinū ceruinū uocari. nam & ab ijsdem Dioscorides spinam cerualē dici testatur. Aliud genus in afflatu maris nascens, quod putauerim rhamni fastigijs annumerandū, frutice nonnunquam arborescente, prælongis ramulis, qui rigidis armantur spinis, aculei mucrone sequentibus, folijs tam æmula facie ligustrū exprimētibus, ut pro illis fallant, bacca folliculari specie, uerticillata, primum candida, post maturitatem rubescēte, foris flaccida, intus uliginosa, quam pastores pecorum pabulo decutiunt. Halcinari credo eos qui primum rhamni genus arbitrantur esse, quod *grossulariam* uulgus uocat: nam etsi fruticosi generis sit, ramulis uietis, recto spinarum mucrone horridus, flore ex herbido candicante, in frutetis & sepibus nascens, nihilominus folia nō respondēt: quæ circinatæ rotunditatis conspiciuntur apij modo dissecta, frutice aculeato, acinis candidis, & maturitate dulcibus, granosis, translucidis, ciborum condimentis expetitus, hanc ueteribus præteritam obiter putamus, ut eam quam *transmarinam grossulam* uulgus appellat, frutice topiario, nullis hortente spinis, folio pusillæ uitis, rubentis uuæ fertilis, in hortis frequens, acinis sapore & gustu punici acidi. Rhamni semen secundas trahit. alter ille candidior astringit, magisq; refrigerat. Collectionibus & uulneribus accommodatior. Folia utriusque cocta uel cruda illinuntur cum oleo. Folia omnium generum ignibus sacris & ulcerum serpentibus imponuntur. Rami ex ea foribus & fenestris additi, remedio esse contra ueneficia produntur.

### Rhododendron. Cap. CXXIIII

Hododendron, alij nerion, alij rhododaphnen uocant, frutex uulgaris notitiæ, folium ei amygdalæ, longius, crassius, scabrius. flos rosæ similitudine. Fructum habet nucis Græcæ æqualem ceu cornicula, quæ dehiscens intus laneam naturam pappis acanthinis similem ostendit, radice fastigiata, longa, lignosa, gustanti salsa. Nascitur in maritimis & secundum amnes. Folia non decidunt rhododendro, & quamuis herba sabina nonnullis dicatur, rhododendron, ut nomine apparet, à Græcis uenit. Alij nerion uocant, alij rhododaphnen, sempiternum fronde, rosæ similitudine, caulibus fruticosum. Iumentis, capris, & ouibus uenenum est. Idem homini contra serpentium uenena remedio. mel insanum è Ponto cōtrahitur. Hoc ne nomen quidem latinum inuenit, quod miror, cum eius flore scatent syluæ. Phocion rhodoniam quoque dici meminit, quamuis aliqui, ut inquit, rhodoniam interpretantur uitem flauas uuas ferentem, *rosaginem* rura uocant, folijs lauri nunquam decidentibus, amaris, rosæ flore leuiter in puniceum uergente sed modico, semine intus lanuginoso, radice longa, gustu salsa. inuenitur in aquosis & maritimis. Huius & flores & folia cunctis quadrupedibus perniciosa sunt, si Luciano & Apuleio credimus. Emoriuntur autem ue luti comitiali morbo correpti, quod & Alexandro res in India gerente constitit. Mirum folia eius quadrupedum uenenum esse, homini uero contra serpentes præsidium, ruta addita & uino pota, pecus etiam & capræ, si aquam biberint in qua folia maduerint, mori dicitur. Folia eius & flores, ut testatur Dioscorides, perniciē omnibus iumentis adferūt, homini uerò contra serpentiū uenena remedio est in uino pota, addita ruta. Pecus quidē

infirmius, ut oues & capræ, si aquam biberint in qua folia maduerint extinguuntur.

Rhus. Cap. CXXV

Hus, ut Dioscoridi placet, arbuscula in petrosis nascens, duorum cubitũ alti tudine, folijs oblongis, modicéque rutilis, serratimq́ per oras incisis, acino uuarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, latiusculo, corticea race morum tunica. ob sonijs aspergitur, & ab aliquibus erythros appellatus. Se mẽ excoriarij fruticis eiusdẽ nominis. Porrò excoriarius uocatur, quoniam qui pelles condepsant, spissandis corijs folio eius utuntur. Maris & fœminæ differentia, ut scribit Theophrastus. mas fructificat, fœmina sterilis est. Virgas fundit rhus breues & graciles, folio ulmi longiore paulo subhirsutoq́, disposito per uersus, ita ut in nouellis ramorum, contrarijs inter se pediculis germina respondeant. ijs candidas pelles inficiunt. Flos in racemis candidus, à quo semen collectum lentis & terebinthi similitudine, rubescens cum uua, quod uocatur rhus, medicamentis necessarium, in eoq́ ossem. Radix simplex per summa cespitum cohærens, ut facile possit uniuersa uelli. Nascitur ubique, sed in argillosis potissimum. Nec rhus latinum nomen habet Plinio, cum tamen in usum pluribus modis ueniat, & frutex excoriarius appellatur, subrutilus, bicubitalis, crassitudine digitali, cuius aridis folijs, ut malicorio, coria perficiuntur. Duo Græci faciunt genera, magiricum quod additur in obsonia, idem ut opinor cum Syriaco: alterum byrsodepsicon, hoc est excoriarium. quandoquidem utrunque in pastillum pantholmion quoque dictum me dici diuersis ponderibus contra dysentericos & cruenta reiicientes requirunt. Rhos Syriacus Columellæ nominatur. Actuarius in quibusdam compositionibus sumachum tradit rhom appellari, quod nomen omnes usurparunt officinæ *sumach* uocabulum, ut à barbaris emendicatum, proterentes. Theodorus Græci nominis sequutus etymum fluidam interpretatur. In montibus & petrosis apud nos frutex inuenitur fructuarius, ramulis digitali crassitudine, bicubitalibus, folijs ulmeis, pilosioribus, quæ paribus internodijs aduersis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum minutissime serrata. Flos albus racematim enascitur, eoq́ marcescente acini ostenduntur in uuam congesti, grano lentis magnitudine, latiusculo, & uelut leuiter utrinq́ compresso, cum ematuruit rubro, radice per summa cespitum uagante. rura nostra *uiurnam* appellant, flexu ferè inuictam, & ob id fasci bus ligandis utuntur. Sed folia et frutex incano ferè colore nitent, ruborem tantum proci dentia præ se ferunt: nisi hoc fuerit genus, extrita una litera, uiburni nomen fatetur: de quo Virgilius cecinit,

Quantum lenta solent inter uiburna cupressi.

Habetur & syluestris herba folijs myrti, coliculis breuibus, quæ tineas & uenena pellit, rhus uocata ut Plinius tradit. Rhus quæ erythros appellatur, frutex est cuius semen uim habet astringendi, refrigerandiq́. Aspergitur pro sale obsonijs. Aluos soluit, omnésque carnes cum silphio suauiores facit. ulceribus medetur manantibus cum melle, asperitati linguæ, percussis, liuidis, desquamatis eodem modo. Capitis ulnera celerrime ad cicatricem perducit, & fœminarum abundantiam sistit, cibo. Excoriario utuntur medici ad defluxiones, contusa, cœliacos, & sedis ulcera, aut quæ phagedenas uocant, cum melle aut aceto. Decoctum eorum instillatur auribus purulentis, illinitur & hydropicorum tumoribus. Folia, ut testatur Dioscorides, uim habent astringendi, acaciæ effectus præbentia. Decoctum capillos denigrat. Dysentericis prodest potu, infusione, assessu. Instillatur auribus purulentis. Pterygia & gangrænas folia ex aceto uel melle compescunt. Fit ex aridis folijs ad crassitudinem mellis in aqua decoctis succus ad eadem quæ lycium conueniens. Fructus cœliacis esui & dysentericis, aut eorum obsonijs inspargitur. Inflammationes arcet. Percussis, liuidis, desquamatis medetur, asperitati linguæ cum melle. alba fœminarum profluuia sistit. Hæmorrhoidas sanat cum querno carbone intrito & impo sito. Aqua ipsa in qua semen maduerit coquitur & concrescit, melior medicinæ q̃ ipsum semen. Gummi stillat frutex, quod dentium cauis impressum dolores finit.

Robur

## Robur. Cap. CXXVI

Obur quæ Theophrasto drys, licet pro communi omnium glandiferarum arbore sumatur, ea tamẽ propriè putatur esse quæ uulgo *chesna* dicitur, pas-
R simóq; spectatur, folio latebratum anfractibus sinuosissimo, glande exigua, materie durissima. Nam & hæc sola præter fructum, gallámque utriusque generis & fungos, plurima alia gignit. Siquidem fert & quædam ueluti mora, ni distatent arida duritie, plerunque tauri caput imitantia, quibus fructus inest nucleis oliuæ similis, sed hoc admodum raro. Nascuntur & in eo pilulę nucibus non absimiles, intus habentes flocculos molles, lucernarum luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrant,
10 sicuti galla nigra. Fert & aliam inutilem pilulam cum capillo, uerno tempore, melligeni succi. Gignunt & alæ ramorũ eius pilulas corpori non pediculo adhærentes, candicantes umbilicis, cætera nigra uarietate dispersa, media cocci colorẽ habent. apertis amara inanitas inest. Aliquando & pumices gignit, necnõ è folijs cõuolutas pilulas, & in folio tubentes, aquosos nucleos candicantes & translucidos quãdiu molles sint, in quibus culices nascũtur & indurescãt in gallæ modũ. Fert & robur cachryn, ita uocatur pilula in medicina urẽdi uim habens. Robur, ut Theophrastus, præter fructũ multa gignit, gallã paruulã, atque alteram resinosam & nigrã, & aliud fert ueluti morũ fractu cõtumax, durum, id tamẽ raro. Gerit & pilulã nuci non dissimilem, quę fungosam lanuginẽ habet, mollem, lucernarũ luminibus aptã. Nã & sine oleo flagrat ut nigra galla. Aliud parit effigiẽ colis reprę̃sen-
20 tãs, quod cũ perficitur, tauri caput imitatur, fructu intus nucleis oliuæ simili. Gignit & comatã capillo pilulam sed inutilem, tũ tactu tũ gustatu melligeno succo, uere inficientem. Promit quoq; in ramorũ alis pilulas sine pediculo sessiles, ac uersicolores. enimuero prominentes quidã umbilici candicant, cætero uarietas aspergitur, media cocci rubore rutilant, apertis putris & nigricans inest inanitas. Profert & rubentẽ lapillũ, sed frequentius aquosos nucleos albicantes & translucidos quandiu teneri sunt, in quibus & pumices nascũtur, indurescentes gallæ modo, ubi ad iustum incrementũ uenerint. ij folijs à tergo adhærent. Gignũtur & folijs aliæ conuolutæ pilulæ cõpressæ & oblongæ. Fungos omitto qui in alijs quoq; arboribus erumpunt. Taceo etiã uiscum, cũ in alijs quoq; proueniat. ferax earũ rerũ hæc arbor est, nec alia quercus species. E glãdiferis coronas necti ueteribus
30 mos fuit, quæ omnibus anteferrent. Ciuica iligna primo fuit postea placuit ex esculo Ioui sacra. Variatumq; & hoc cũ quercu est, ac data quæ ubiq; fuerat. Non puto prætereundum Alexandri Macedonis inuentum seruandæ niuis, in scrobes ubi ea sit coniectis è quercu ramis. Galla è robore deterrima, signum eius est ꝙ cauernę translucent. Glandem quæ propriè intelligitur, fert robur. continetur hispido calyce, folia carnosa, grauia, procera, sinuosa lateribus, nec cũ cadunt flauescentia. montes & ualles diligit. Germinationẽ intermittit tripartito, ac terna germina ædit: ideoq; inter squamas corticem spargit. Prægnantis in germinatione rumpitur cortex, quod in omnibus arboribus euenit. Est autem prima germinatio incipiente uere circiter quindecim diebus. Iterum germinat transeunte Geminos sole, sic ut dum prima cacumina impelluntur, secutis aperiat geniculato in-
40 cremento. Terna ad solstitium breuissima, in qua tunc clare cernitur excrescentium cacuminum articulatio. Solę robur abies atque larix germinatione terna parturiunt, corticémque inter squamas rumpunt: ob id trislepi uocatæ, hoc est intermissariæ: uel ut alij legere malunt, trislepri, hoc est trisquamiæ. Robur in profundum suas radices agit carnosas. uere cæsum teredines non sentit: bruma autem uitiatur, neque finditur, alias obnoxium ut torqueat sese. Tardissimè robur cæditur, ineunte hyeme, ante computrescit. Tempestiuè cæsum durat spissatũ ut cornu. Non desunt tamen qui tempestiuum putent uere, quũ amentum, hoc est cachryn suam gerit. Medullam eius inter spissa commemorant, melandryon uocatam. Aeterna in aquis materia, sed dulcibus: mari putrescit, contrà quàm magna pars arborum: hoc tamen & in mari utile, sed nauibus & ædificijs cæteris quæ terra
50 obruantur. Carbones è robore annoso & nouello damnant, media ætas in pretio est. Sed utiq; robori tanta est durina, ut terebrari nisi madefactũ non queat, et ne sic quidẽ adactus auelli clauus. Materia eius tardissimè uetustatẽ uel canem sentit. Sed in bac & etiam reliqua, multũ refert lunaris ratio, nec nisi à uicesima in tricesimam cædi uolunt. Inter omnes

conuenit utilissime in coitu eius sterni, quem diem alij interlunium, alij silentis lunæ appellant. Quidā addunt, ut in coitu & sub terra sit. Robur omne astringēdi uim habet, præsertim interior & subiecta cortici tilia, quę ligno mēbranacea cohæret. Idē pollet et tunica ea quę glandē sub calyculo obducit. Decoctio earū iuuat cœliacos, dysentericos, sanguinē excreantes. Tritæ fœminis contra profusiones immodicas admouentur in uellere. Pilulę roboris ex adipe ursino alopecias replent. Glans siccat collectiones, supurationesq;, fluxiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctū eius fotu, cui & insidere expedit siccandis astringendisq; partibus. Astringit, urinā trahit, capitis dolores creat deuorata, inflationesq; parit. Resistit uescentibus uenenatorum ictibus. Succus decoctū prodest contra toxica cum uaccino lacte potus. Intrita glande cruda collectiones discutiunt. Duntaxat quas cacoethe uocant, & ulcera maligniora sanat, & cū salsa suis axungia linit. Ilignæ glandi uis maior.

Rosa. Cap. CXXVII

Rosam Græci rhodon, & plantam rhodoniam appellant. Rosam aculeatam ramis nemo ignorat. et uita ad quinquennium non recisæ nec adustæ, illo enim modo iuuenescit. Flos senescentis deterior, ad cuius odoris iucunditatem cælum plurimum conferre creditur. Flos bicolor, cuius folia interna quæ admodum exigua sunt: item ex maioribus externa minus odorata. Inter amplas odore præstant, quibus ima pars scabra & corticea est. Vsta, recisa, translata fit melior. Syluestres ex toto asperiores odore, colore, magnitudine superantur. Rosa ut nouissima erumpit inter uernos flores, ita prima deficit satiua excepta. Capita foliorum partesq; catidicæ, ungues uocantur. In flore aliud semen, aliud capillus in capite, aliud cortex, aliud calyx. Coronas è rosa quę paucibus & sutilibus succeßerunt, fusalia dixere ueteres, nec erat ijs gratia nisi folio solo nexis. Recens è longinquo olet, sicca propius. Serenis diebus lecta odoratior, item siccis, ruderatis, gracilibus. Rosa nascitur spina uerius q̃ frutice, in rubo quoque prouueniens, illic etiam iucundi odoris, quamuis angusti. Germinat primū omnis inclusa granoso conice, quo mox intumescente, & in uirides alabastros fastigato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio sui stantis complexa luteos apices staminaq;: sub quibus semen insidet, quæ propriè flores dicuntur. Desitū est seri semine, cum alioqui possit, quoniā sero ita nascatur. Rosam fruticibus & surculis per surculos pedales disponi conuenit, sed omnibus annis ante Calendas Martias, & interputari oportet. hoc modo culta multis annis perennat. Rosaria Februario mense conferuntur, quæ sulco breuissimo, aut scrobibus ponenda sunt, uel uirgultis, uel etiā semine. Sed semina rosarum non putamus medios esse flosculos aurei coloris, quos rosæ ferunt: sed baccas nutriunt, quas in breuissimi pyri formam turbinatas ac semine turgentes post uindemiam reddunt maturas. Quarū maturitas ex colore fusco & mollitie potest æstimari, quo tēpore antiqua rosaria sarculis circumfodiuntur, & aridtas uniuersa reciditur. rara propaginibus reparantur. Si rosam tēperius habere uoles, duobus palmis ab ea in gyrum fodies, & aqua calida bis rigabis in die. Rosas nōdum patefactas ferunt, si in canna uiridi stante fissa recludas, ut fissuram core patians, eóque tempore cannam recidas quo rosas uirides habere uoluens. Aliqui olla rudi conditas ac bene munitas sub dio obruunt, ac ita reseruant. Vsus in coronis propè nimius est. Oleo quoque maceratur & in unguenta transit, idq; iam à Troianis temporibus, Homero teste, per se medicas artes præbet mensarum delicijs inungēdis minimè noxia. Genera Latini multa fecere. Celeberrimum Prænestinæ quæ nouissime deficit. Campanæ quæ præcox est, Milesiæ cuius color ardentissimus, Serotinæ duodecim folianō excedentis. Proximā tradidere Trachineam, minus rubentem mox Alabandicā, uiliorē, albicantibus folijs. Vilissimam pluribus, sed minutissimis, spermoniā. Differunt uerò multitudine foliorū, aspentate, læuore, colore, odore. Paucissima quina folia, ac deinde numerosioa, cum sit genus eius, quam centifoliam uocant, Campaniæ tributa, & Philippis Græciæ à Pangæo monte uicino translatitiā, numerosis folijs ac paruis, unde accolæ transferentes conserunt, plantatuq; proficiunt. Nec tamen talis odoratissima, nec cui latissimū maximumq; foliū. Ideo nec coronas intrat cenfolia, nisi extremos uelut ad margines, nec specie nec odore probabilis. Est quæ græca Latinis, appellat à Græcis lychnis, nō nisi in humidis locis prouueniens, nec unquā excedēs quinq; folia

folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Est & alia græcula appellata conuolutis foliorum
paniculis, nec dehiscẽs nisi manu coacta, semperq; nascẽti similis, latissimo folio. Alia fin-
ditur è caule maluaceo, folia oleacea habens: moscheuton uocãt. Atq; inter has media ma
gnitudine, autumnalis rosa, coroneolam appellant, in rubo natam, iucundi odoris, sed an-
gusti. Coroneola in rubo nata tot modis adulteratur. Reliquæ sine odore, hoc est, malua
cea & duæ græculæ. Semen rosæ in ipso cortice est, sub flore opertum lanugine. Præcox
emergit rosa si pedali scrobe ad radice facta, calida infundatᷣ, germinare incipiente calyce.
In Hispania, Carthagine præcox rosa hyeme tota uisitur. Refert & cæli tẽperies. quibus-
dam annis minus odorata prouenit, præterea locis omnibus, sed siccis quàm humidis odo
10 ratior. Seri nec pinguib. uult, nec argillosis locis, nec riguis, cõtenta ruderibus, proprieq;
ruderatũ locũ amat. Fodiunt altius quàm fruges, leuius q̃ uites. Tardissimè proueniunt
semine, quod in ipso cortice subest ipso flore opertũ lanugine: ob id potius caule inciso in
feruntur, & ocellis radicis ut arundo. Vnũ genus inseritur pallidæ spinosæ lõgissimis sur-
culis quinquefoliæ, quæ altera græcula est. Omnis aũt recisione atq; ustione proficit, trãs-
latione quoq; ut uitis. optimè ocyssimeq; prouenit, surculis quaternûm digitorũ longitu-
dine & ampliore post Virgiliarũ occasum sata, dein per Fauoniũ translata pedalibus in-
teruallis, crebroq; circumfossa. Rosam multiplex comitatur fabula, nõ nisi candidã per in
itia fuisse, mox uulnerato Veneris pede, dum Adonidi opẽ latura præcipiti cursu per du-
meta rapitur, ad rubuisse. Alij sanguine Cupidinis, ut Ausonius. Græci admirandam illam
20 pulchritudinẽ odorisq; suauitatẽ à Venere cõtributam fingũt, quando deam Adonidis
amore captam Mars deperibat. qui zelotypus, Adonidis morte initã consuetudinem so-
lutũ iri sperans, Adonim interficit. Venus resciens gestũ facinus, dum omni studio dili-
gentiaq; properè ferrẽ subsidiũ allatura, in rosæ frutices irruẽs, pedẽ nullo munitũ sandalio
eius spinis transfigit: ita rosæ pristinũ candorem, in profusi cruoris memoriã, in ruborem
conuertit. Alij aliter fabulantur: Cupidinẽ cum in deorũ conuiuio lasciuis saltationibus
indulgeret, pateram nectaris plenam alæ cõcussu subuertisse, nectar inde fusum humi flo
rem rosæ rubicundũ reddidisse. Philostratus rosæ fruticem Cupidini dicat, quẽ tota facie
uidetᷣ æmulari. Sẽper illa recẽs iuuenisq;, nec nõ mollis ut Cupido. Aureis comatᷣ capillis,
spinas pro iaculis gestans, pro facibus fulgorem. folia pro alis rosæ data sunt: neq; Cupido
30 neq; rosa tẽpus norũt. Idẽ lumina terræ, ueris comas, amoris igniculos, terræ fulgur appel
lat. Odoratiores fieri rosas Didymus affirmat, quibus allia prope fuerint consita. Si uelis
sine temporis intercapedine rosis frui, singulis mensibus loco stercorato pãgis, semper ro
sas habiturus. Serendi ratio uariat, Aliqui integras plantas cũ suis radicibus transferunt:
alij in palmares taleolas cum suis radicibus in sobolis modũ cubitali interuallo deponunt,
& crebris irrigationibus & stercore iuuãt. Nõnulli ut maiorẽ odoris fragrantiã adsciscãt,
intertextas ijs coronas simul adobruũt maiorẽ odoris gratiã habẽt quæ siccaneis enascun
tur. Si rosam, ut idẽ refert, præcocem habere uolueris, duobus palmis in gyrum ab ea fodi
es, & aqua calida bis rigabis in die. Ros ille qui insidẽs rosis inuenitur hærere, munda pin-
na lectus, & specillo genarũ palpebris instillatus, oculorum lippitudini medetur. Vita ui-
40 gorq; manet rosis, quæ in amurca sic mergantur ut humor extet. Alij ut diu seruẽtur, hor
deum dum in herba est, cum radicibus euulsum, in fictile non picatum demitti, rosamq;
prius quàm dehiscens se pandat, operiri præcipiunt. Alij uirentem hordei segetem puri-
to loco sternunt, & rosas ipsas recondunt. Democritus fruticem bis die rigatum Ianuario
mense rosas ædere promittit. Florẽtinus est author, florem rosæ inoculationis modo cor
tici mali insitam eodem quo malus tempore partus suos excludere. Zoroastres anno to-
to oculos eius dolorem sentire negat, qui calyces antequam in flores explicentur, le-
ui tactu lustret, tribusq; earum alabastrulis uisum detergat, relictis in parente rosis. Sunt
qui recentes hac ratione custodiant: Alabastros turgentésque calyces in uentre adole-
scentis arundinis facta rima claudunt, & papyro uel charta molliter fissuram obstrin-
50 gunt, qua possit aura uel uapor expirari. Rosa protinus candorem contrahit, quæ sulphu
ris nidore suffiatᷣ, cũ dehiscens in folia cœpit euolui. Si plantarũ indigus uolueris ex pau-
cis uirgulis habere copiosa, quaternûm digitorũ paulo'ue longiorum gemmantes surcu-
los cum suis sarmentulis debebis excidere, & in modum propaginis sternere, stercoratũ,

 rigationibus

rigationibusq; tueri: ubi anniculam ætatem compleuerint, pedis spatio inter se disiunctior transferre, luxuriantem materiam omnem adimere, crebris defossionibus exhilarare. Diuina fere natura pollere rosam credit Didymus. Etenim unguentum creat pretiosum, laborantibus oculis salutare. Folium rosæ modis tribus exprimit: aut per se cũ ungues non detrahunt, ibi enim humoris plurimum, aut cum detractis unguibus reliqua pars aut oleo aut uino maceratur in sole uasis uitreis. Exprimuntur eadem folia detractis unguibus trita per linteũ spissum in æreum uas, leuiq; igni succus coquitur donec fiat crassitudo mellis. Vsus succi ad aures, oris ulcera, gingiuas, tonsillas gargarizatu, stomachum, uuluas, sedis uitia, capitis dolores. In febre per se, uel cum aceto ad somnos, nauseas. Folia uruntur in calliblepharum. E siccis fœminæ consperguntur, epiphoras quoq; aridis leniunt. Flos somnum accersit, inhibet fluxiones mulierum maximè albas in posca potus & sanguinis excreationes. Stomachi quoq; dolores quantum in uini cyathis tribus. Semen optimum crocinum, nec anniculo uetustius, & in umbra siccatur: nigrum inutile. Dentium dolori illinitur, urinam ciet: stomacho imponitur, item igni facto non ueteri, naribus subditum caput purgat. Capita pota uentrem & sanguinem sistunt. ungues rosæ epiphoris salubres sunt. Vlcera oculorum rosa sordescunt, præterquam initijs epiphoræ, ita ut arida cum pane imponantur. Folia quidem uitijs stomachi, rosionibus, & uitijs uentris, & intestinorum, & præcordijs utilissima, uel illita; cibo quoque lapathi modo condiuntur. Cauendus quoque in ijs situs celerrime insidens. Et aridis & expressis aliquis usus. Diapasmata inde fiunt ad sudores coercendos, ita ut à balneis inarescant corpori, dein frigida abluantur. Syluestris cum adipe hircino alopecias mirifice emendat. Rosa, authore Dioscoride, refrigerat & astringit, sed sicca multo magis. Succus recentibus folijs exprimitur unguibus forcipe detractis (capita enim & partes eius candidæ foliorum, ungues uocantur) reliquum teritur, premiturq; mortario in umbra donec cogatur. ita paratus ad circumillitiones oculorum promendus reponitur. Folia quoq; in umbra siccantur, crebro uersanda ne uel muceãt, uel situs ijs insideat. Aridis rosis in uino decoctis expressus cremor probatur ad capitis, oculorum & aurium dolores, gingiuas. Vitijs sedis, recti intestini, penna illitus collutus ue aut infusus medetur. Eædem citra expressionem contusæ, cõtra humores qui in stomacho coierunt. Inflammationibus & sacris ignibus illinũtur. femora siccatis tritisq; asperguntur. Misceri solent uulnerarijs antidotis, atq; in compositionibus quas anthetas uocant. Vruntur folia in calliblephara. Flos qui in medijs rosis inuenitur siccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inspergitur. Capita pota citæ alui proluuiem & cruentas rejectiones constituunt. Rhodides uocãtur è rosa pastilli, quos ita componunt: Rosæ uirentis quæ non madeat flaccidæ, siue quæ modo marcuerit, denarios quadraginta, nardi Indici decem, myrrhæ sex, terunt, & in orbiculos obolorum ternûm effingunt. siccãtq; in umbra, atq; fictili non picato recondunt. Quidam adijciunt superioribus costi denarios binos, iris illyricæ totidem, affuso Chio uino cum melle. Vsus horum ad fœminas circundato collo uice monilium, contra sudoris uirus. Tritis ijs utuntur ad diapasmata collitionesq;, ad coercendos sudores, ita ut à balneis perarescant in corpore, dein frigida abluantur.

## Rubus canis. Cap. CXXVIII

RVbus canis, quem Græci cynosbaton appellant, frutex est multo amplior rubo, arboris instar, folijs longè quàm myrtus latioribus, aculeis circa uirgas robustis flore albo, fructu oblongo, simili nucleis oliuarũ, & cũ maturescit rubẽte, lanea intus natura. Columella sentẽ canis nominat. Theophrasto fructu est malopunico similis, subrubro, media inter arborem & fruticem specie, & punicæ proxima, folio uiticis. Cynosbaton ut Plinius tradit, quam alij cynospaston, alij neurospaston, uocant, folium habet uestigio hominis simile, fert uuam nigram, in cuius acino neruum habet: unde neurospastus dicitur. Alia est à cappare quam medici cynosbaston appellauerunt. Sunt qui apud Theophrastum pro agno, ἴχνει legendum putent, quod simile humano uestigio Plinius uerterit. Flatu auerso fructum huius legendum præcipiunt, alioqui periclitantur oculi. Plinio parit uuam nigram cynosbatos, quod nemo præter eum, quod sciam, confirmat. Quòd si error est, fortasse

fortasse natus inde sit, quoniam similax aspera labruscæ modo ferens uuas cynosbatos à quibusdam uocari soleat, ut Dioscorides testatur. Alia etiam cynnorrhodon, de qua inter rosas dicitur. Rubus certe qui similitudinem rosæ ferat & castaneæ simile pilulã, cynosbatos à Plinio dicta est. Hoc rubo nata multis creditur coroneola, iucundo odore, sed exili. Aliqui cynorrhodon à cynosbato non flore roseo quem fert utrunq;, sed spongiolis distinguũt, quas cynorrhodon habet, cynosbatos non habet. Frutex apud nos *englentery* cognomine uenit, rubo uulgari maior, folijs myrti latioribus, ramis albis, spinis horrentibus, flore roseo, candido, odorato, fructu oliuæ longiusculo, cum ematuruit subrubro, lanugi noso intus flocco. is proximè accedat ad eam arbusculam quam paulo ante Dioscorides
10 deliniauit. uerum non frutex sed rosa iucundum expirat odorem, & qui longiusculo olfactu caput feriat & nares tentet. Rubi canini thyrsus cõditus, ex aceto, ad remedia splenis & inflammationes manditur. Rosa cum axungia alopecias emendat. Fructus detracta lanugine interiori resiccatus aluum sistit: sed feruefactus in uino, uel potus arteriã infestat, mensium profluuia cohibet. Radix corpori infixa extrahit: folia suppurationes discutiũt. Nescio an eadẽ sit certe aut late dissideat ab ea quã Theophrastus cynosbaton appellat, fructu malopunico simili, subrutilo, magnitudine inter fruticem & arborem punicæ.

Sambucus. Cap. CXXIX

Cten Romani sambucum uocant. Duo eius genera: unum arboris specie fruticat uirgis arundinum rotũdis, inanibus, proceris, folio triplici aut qua-
20 A druplici per interualla, nucis iuglandis similitudine, graui odore, incisuris pluribus, ramis siue caulibus à capite umbellas ferentibus floris albi, acinis terebinthi, ex nigro purpureis, uuarum congerie, copioso succo uinosis. Sambucus raro est corpore, breui durans uita. Paulum ante Aequinoctium germinat. Nodos paucos ordine naturæ nanciscitur, ita ut merito inter enodes numeretur. Sabucum medulla carere aiunt nonnulli. Theophrastus ei catnosam attribuit. Fruticosa uirgis arbor, quæ annicula donec folia deciderunt, in longitudinem crescunt in sena maximè cubita, post id tempus in crassitudinem funduntur. Lignum fungosum, & cum inaruit leuissimũ, medulla molli, quæ tota uirgulis eximitur baculorũ usu. Siccatum durat, inoffensumq; aquis redditur etiam decorticatum: quod ei sponte arido contingit. Radices tellure sum-
30 ma nec multas nec grandes agit. Folium minus, quod quidem pars est maioris, molle oblongumq; habet ut latifolia laurus: maiusculum tamen latiusculumq; subtus & situ medio rotundius, exacutum, serratumq;. Folium uero maius quod ex illis minoribus quasi coalescit, pediculo uno crasso & neruoso geritur, ceu ramulis, folijs utrinq; geniculatim & ex ordine iugatis, uno in uerticibus relicto singulari. Subrufa hæc & fungosa & de singulis petiolis uniuersa collabuntur. Sunt & in ramis nouellis internodia, sed quasi rudia in articulatacq;. Flos candidus ex flosculis minutis, faui specie congestus è pediculi fissura, graui odore, quanquam lilij: fructusq; racematim pediculo unico pendet, qui cum maturuit nigrescit. Immaturo color uuæ acidæ, paulo maior quàm eruũ, humore lẽto manus capillosq; inficit. grana intus sesamacea, non ingrata turdis sturnisq;. Locis potissimũ opa
40 cis, & iuxta aquas emicat. Acinum actiori uocãt, corticem ligni canopon. Paulus florem esse sambuci canopon asserit. Inter aquaticas arbores sunt sambuci fungosi generis, aliter tamen quàm ferulæ, quippe plus ligni ac succi sambuco: ex qua magis canoram buccinam, tubamq; credidit pastor ibi cæsam, ubi gallorum cantum frutex ille non exaudiat. Sambuci acinos habent nigros atq; paruos humoris lenti, manduntur. Materies eius mirè firma tradit: nam que uenabula ex ea faciunt, præferunt omnibus. constat enim ex cute & ossibus. Aquosis gaudet, floret ex ordine naturæ. Syluestriũ prima sabucus, cui medulla plurima est, firmissima ad palum. Taleis seritur: accepta plaga se cõtrahit protinus clauditq;, ob id scutis faciendis aptissima: contumacius enim transmittit ferrum. caudici sæpe crassitudo galeæ. Dictam puto arborem à sabuca musico instrumento, quod pectida, alij ma-
50 gadin uocant. Sambuca porrò ab authore uidetur appellata, cui nomen Sambyx fuerit, usam tamen ea primam omnium Sibyllam perhibent. Arbor utiq; ipsa sabucus dicenda non sambucus, si Quinto Sereno credimus. Gallis nũc *sus*, aliquibus *suin*, quod Dioscorides

rides sobin à nostris dicit uocari. Siquidem frutex arborosus, trunco galeæ crassitudine, intus fungoso, cortice læui, tenui, denso, ramis ferulaceis, geniculatis, folio molli, turbinato, serrato, circa singulos pediculos frequenti, & odore grauissimo, candidis in umbella flosculis, tantæ suauitatis, ut eorum conditura Galli acetum pretiosius faciant. Semen fert ut hedera, baccis mollibus, sanguineo colore, manus inficientibus, radicibus per summa cespitum exiguis. in opacis & aquosis inuenitur. Sambuci alterũ genus chamæacten uocant, quidam & hoc sambucum palustrem, Latini ebulum. Iacet humi breuius & herbaceo generi propius accedens, quadrato caule geniculato, densis articulis. Folia ex interuallis circa nodulos expanduntur amygdalę similia, sed ambitu marginum serrato, longiora, graui odore nauseosa, muscario sambuci, flore & acino eiusdem, radice nititur longa, digitali crassitudine. Sambucus habet alterum genus magis syluestre, quod Græci chamęacten, alij helion uocant. multo breuius. Chamæacte sabucus pumila est, Latinis ebulum dicitur. læto gaudet solo, ut testatur suo carmine Columella:

> Atq; habilis natura soli, quæ gramine læto
> Parturit, & rutilas ebuli creat uuida baccas.

Gallis hodie dicitur *hyeblum* longè humilius sambuco, magisq; herbaceo generi assignandum. Fruticat caule quadrangulo, geniculato, folio ex singulis articulis emicante, amygdalę similitudine, per nodos distributo, graueolente, uenoso, in ambitu serrato, umbella sabuci, flore & acino eiusdem, cætera pumilam sabucum dixeris, radice longa digiti crassitudine. Aut hanc aut ualde similẽ esse puto quã Plinius acteam uocauit. nam, ut inquit author, quidam esse ebulum putant. Actea, ut tradit, graui foliorum odore, caulibus anisi geniculatis, semine nigro ut hederæ, baccis mollibus. nascitur in opacis, & asperis & aquosis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis, quanquam non caulibus anisi, sed asperis in plerisq; legitur codicibus. Dioscorides pro eo umbellas, & capitula chamæacten habere scribit, nam acteam quasi sambuceam interpretor. Ebuli recentis radix excussa tantum nec colluta quantum duo digiti comprehendunt, ex uini calidi hemina sanat hydropicos. Item acte quam quidam esse putant ebulum, aquæ inter cutem medetur, radice contrita in uini cyathis tribus, si febris absit, uel semine ex uino nigro. Præcipuè tamen chamæactæ succus aptissimus creditur. Ebuli quem nemo ignorat fumo serpentes fugantur. Folia contrita ex uetere uino imposita boam sanant, id est, rubentes papulas. Impositum testes sanat. Vtriusq;, sambuci dico & ebuli, decoctum in uino ueteri foliorum uel seminis uel radicis ad cyathos binos potum stomacho inutile est, aluo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem maximè recentis ambusti, & canis morsum cum polenta, mollissimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones priuatim'que membranæ quæ circa cerebrum est, lenit infusus. Acini eius infirmiores quàm reliqua. Tingunt capillum, poti acetabuli mensura urinam mouent. Foliorum mollissima eduntur ad pituitam bilemq; detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius & uini decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt, uuluas emolliunt, hoc est foliorum decocto insidentium. Caules teneri minoris sambuci in patinis cocti aluum soluunt. Resistunt folia serpentium ictibus in uino pota, podagris cum seuo hircino uehementer prosunt cauliculi illiti. ijdem in aqua macerantur, ut ea sparsa pulices enecentur. Foliorum decocto si locus aspergatur, muscæ necantur. Boa appellatur morbus papularum cum rubent corpora, sabuci ramo uerberatur. Cortex interior tritus, ex uino albo potus aluum resoluit: eadem, ut Dioscorides perhibet, utriusque uis & par usus. refrigerant & exiccant, aquas detrahunt, stomacho aduersantur. Folia olerum modo coquuntur ad pituitam bilémque detrahendam. Caules teneri ad eundem effectum in patinis coquuntur. Radix in uino decocta & cibis data hydropicis prodest. Eodem pota modo uiperarum morsibus medetur. Vuluas emollit insidentium decocto, laxat spiracula earum & uitia corrigit. Acini in uino ad eadem omnia bibuntur, denigrant capillos uncti. Tenerrima foliorum illita cum polenta inflammationes mitigant. Ambustis & canis morsibus efficaciter illinuntur, ulcera quæ dehiscunt in cauernas agglutinant. Podagris cum seuo caprino lita auxiliantur.

Salix. Cap. CXXX.

Alix contorto & breui caudice consurgit, ramis longis, è trunco extremo ue lut à capite prodeuntibus, lentis, flexilibus, folijs lōgis, subtus incanis, superne uirentibus, flore seu nucamento squamatim compactili, lanuginoso propendente, fructu qui facile ante maturitatē euanescat. Paulo ante Aequinoctium germinat, auctu perquā facilis, quod apud aquas degat, breui uitæ spatio durat. Aquosis lętaī, etsi uitam agat ancipitē. Ocyssimè salix amittit semen, antè quàm omnino maturita tem sentiat, ob id dicta ab Homero ὠλεσίκαρπος, hoc est frugiperda. Nanq; fructum fert abeuntem in arancam antequam percoquatur. Vna tantum proditur ad maturitatē perferre solita in Creta insula, ipso descensu Iouis speluncæ, toruum, ligneum, magnitudine ciceris. Secuta ætas interpretata est scelere suo hanc sententiā. Quādo semen salicis, mulieri sterilitatis medicamentum esse constat. Sed hoc quoq; prouidēs natura, facile nasceti & depacto surculo, incuriosius semē dedit. Salix, ut à Theophrasto memoratur, in Philippis procidua atq; detruncata resurrexit, sed non circundolata, fausto omine, ut populus quæ procumbebat sponte restituta est. Nec ideo ab re actionē dabat Labeo arborum furtim cæsarum contra eos qui prostratas uel succidissent uel asportassent: quoniam nomine arborum continentur quę possent resurgere. Lentissima & frigidissima salix, ideoq; fiscis faciundis aptissima, quòd plaga contrahit se protinus clauditq; suum uulnus, ob id Theophrastus est author, ut leuiore rarioreq; materia, ea magis utuntur. Eadem ad canistra & cistellas utilis. Exiccata tātummodo leuis, fumumq; igni dicata copiosum eructat. Non nisi in aquosis saliceta commodè proueniunt, sata germināt, sed lentissimè, & celeriter ex auulsione. Circa Martias Calendas in humidis salix uirga feritur, crescēte luna: humida loca desiderat, sed prius quàm frondeat deponenda. Salicta fodienda, runcanda, deputanda. Salicem riguus ager uel uliginosus optimè, nec incommode tamen alit planus & pinguis, atq; is conuerti debet bipalio, in duos pedes & semissem salicto destinatum solum pastinare oportet, nec refert cuius generis uimen feratur, dum sit lentissimum. Cacuminibus uel taleis deponitur: perticæ cacuminum modicæ plenitudinis, quæ tamen dipondiarij orbiculi crassitudinem non excedant, optimè panguntur, eo usq; dum ad solidum demittantur. talcæ sesquipedales terreno immersæ paululum obruuntur. Riguus locus spatia laxiora desiderat, eaq; quinūm pedum per quicuncem rectè faciunt: siccaneus spissiora, sic ut facilis sit accessus colentibus ea. quinûm pedum interordinia esse abunde est. Satio eorum est priusquam germinent, dum silent uirgæ, quas arboribus detrahi siccas conueniet: nam roscidas si recideris, parum prospere proueniunt. Dies pluuij in exputanda salice utentur. Fodienda primo triennio salicta crebrius, cum deinde conualuerint tribus fossuris contenta sunt. Aliter culta celeriter deficiunt: nam quamuis adhibeatur cura, plurimæ salices intereunt: quarum in loco ex propinquo mergis propagari debent, cur uatis & defossis cacuminibus, quibus restituatur quicquid intercidit. anniculus deinde mergus à stirpe decidatur, ut suis radicibus ali possit. Salix tamen nisi in aquosis ubi aliæ arbores difficiliter comprehendunt, ponenda non est, quia uini saporem infestat. Theophrastus tria salicis obseruauit fastigia. Primam nigro cortice aut puniceo, nigra nominatur. candida ex re nomen traxit. tertiam coactæ breuitatis, spōtè naturæ pumilam, fœcundo, ut quidam putant, fructu, helicen appellant Arcades. uirgas è nigra commodiores & pulchriores, è candida spissiores & agricolarum urensilibus aptiores esse. Plinius tria salicis nomina cōmemorat, uiminalem eandemq; purpuream: uitellinam à colore luteo, graciliorem priore: Gallicam quæ sit tenuissima. Lucius Columella Græcam, Gallicā, Sabinamq; reddit. Græcā flaui coloris, Gallicā obsoleti, purpurei tenuissimiq; uiminis, Sabinam gracilibus uirgis atq; rutilis, quam plurimi uocant Amerinam. Plinius Græcam rubentem, Amerinam candidiorem asserit. In ueniuntur & aliæ distinctio: nam quædā in proceritatem magnam emittunt iugis uincarum perticas, pariuntq; balteo corticis uincula: per ticales utiq; uocentur, iugandis uitibus celebres, & balteo corticis uinctus præbēres. Aliæ prætenues uiminibus texēdis spectabili subtilitate, uiminales dicantur. Aliæ sequacis ad uinctum lentitiæ uirgas ferentes. Aliæ corbibus & supellectili uillicæ firmiores candidiores q; detracto cortice, leuiq; tractatu: mollioribus inde uasis, quàm è corio & cathedrarū delitijs

delitijs aptissimæ. Cædua salici fertilitas, densiorq; tonsura; nullius quippe tutior reditus, minoris ue impendij, aut tempestatis securior. Tertiumq; locum ei in æstimatione ruris Cato tribuit, priorēq; quàm oliuetis quamq; frumento aut pratis, nō quia desint alia uincula. Siquidem optima præbent genistæ, populi, ulmi, sanguinei frutices, betulæ, arundo fissa, uitis, recisisq; aculeis rubi. Alligat & intorta corylus, sed salici præcipua dos. Finditur græca rubēs candidiorq; amerina, sed paulo fragilior, ideoq; solido ligat nexu. Dictam purat Festus salicem, quòd saltat surgatq; cito, iteam Græci uocant, Galli *saulem*. Si fructus priusquam in araneam abeat, legatur, sanguinem reijcientibus prodest. Corticis è ramis cinis clauum & callum aqua mista sanat. Vitia cutis in facie emendat magis admisto succo. Est autem hic trium generum. unum arbor ipsa exudat gummi modo, alterum ma 10 tiat in plaga cum floret exciso cortice, trium digitorum magnitudine. hic ad purgāda quę obstāt oculis, item ad spissanda quæ opus sunt, ciendamq; urinam, & ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum à falce distillans. Ex ijs aliquis cum rosaceo in calyce malipunici calfactus auribus infunditur, uel folia cocta & cum cera trita impotiuntur, item podagricis. Cortice & folijs uino decoctis fouere neruos utilissimum. Flos tritus cum folijs furfures purgat in facie. Folia trita & pota intemperantiam libidinis coercent, atq; in totum auferunt usum sæpius sumpta. Amerinæ nigræ semen cum spuma argenti pari pondere illinim à balneo psilothrum est. Salix ut Dioscoridi placet, spissantia habet omnia, folium, semen, corticem, succum. Trita folia cū modico piperis in uino bibenda in gracilioris intestini morbo. Sumpta ex aqua concipiendi 20 spem adimunt. Semē sanguinem expuentibus prodest. utilitas corticis eadem. Eius cinere aceto misto claui & calli tolluntur. Ex folijs & cortice succus cum rosaceo in calice punici calfactus auribus instillatur quæ doleant. Eorundem decoctio podagras foueri utilissimum, quo surfures quoq; purgantur. Excipitur succus qui manat ex ea cum flore exciso cortice: in plaga enim concretus humor legitur, ad purgãda quæ obstent oculis.

## Siliqua. Cap. CXXXI

Siliqua arbor est siliquas ferens digitorum hominis longitudine, falcatas, pollicari latitudine, in quibus semē quod neq; caro, neq; lignum, neq; cartilago S dici potest. Siliquæ ipsæ quamuis lignosæ, dulcedine tamen cibis expetun- 30 tur. In siliquis quod manditur lignum est. In pluribus semina placent, in siliqua damnantur, ipsis dulcibus semenq; complexis amarum. Siliquæ græcæ ante brumam per autumnum seruntur. Non puto quemquam nescire siliquas prædulces esse, earumq; mandi corticem digitorum hominis longitudine, interim falcata, pollicari latitudine. Seritur & semine, sed parum feliciter, quandoquidem nec fructum fert, & breui moritur: melius plantis, Februario & Nouembri. Amat loca maritima, calida, sicca, campestria. Locis calidis fœcundior fiet, si adiuuetur humore. Potest & taleis poni: scrobem desiderat largiorem. Inseri etiam posse mense Februario credunt aliqui pruno uel amygdalo. Siliquæ seruantur diutissime, si expandantur in cratibus. Columella siliquam tradit Græcis ceration uocari, recentiores Græci xylocerata. Galenus arborem ceratoniam 40 nominari scribit, fructū uero à corniculi similitudine ceration. Lōgè alia est siliqua, quam Iones ceroniam appellant, in Syria Ioniaq; circa Rhodum Gnidumq; nascens, folijs semper comantibus, flore candido, cum uehementia odoris, pomo siliquæ: ob id nomen. radice sublimi sed non multum, plantigera ab imis partibus, superficie flauescens inarescēsq;, succū auferente sobole. Pomo antecedentis anni detracto post canis ortum, statim concipit, uterumq; perfert, & molem quandam modo uuæ informem, indiscretamq; primum ædit, quæ postquam adoleuit, per Arcturum & Aequinoctium florem emittit, hyeme fœtus enutriente, qui usq; ad ortum canis in parēte durāt, ut author est Theophrastus. Galenus siliquæ græcæ usum in cibo damnauit, ut mali succi & lignosi, qui non facile perficiatur. Posteritas commendar ad stomachum fulciendum, utique post cœnam: & ad uentris 50 profluuia, si quis præsumpserit. Siliquę recentes stomacho inutiles, aluum soluunt. Eædem siccatę sistūt, stomachoq; utiliores fiunt, urinā ciūt. Dioscoridi stomacho alienę sunt, aluum leuant, eædem siccatæ constringunt, urinas cient maximè quæ uinaceis condunt.

Sorbus

Sorbus. Cap. CXXXII

Orbus oe Græcis dicta, Gallis *corma* uel *sorba*, arbor est procera, recto caudi-
ce, læui cortice, pinguiusculo, colore qui ex flauo albicet, folio lauri, sed te-
nuiore minoreq; & per ambitũ crenato, quod neruoso prolixoq; pediculo
depẽdet, utrinq; ramos uestiẽs. Flos candidus singulari petiolo racematim
coit, fructu uel orbiculato, uel ouato, qui uuæ modo aceruatus producit, ita
ut faui quodam modo speciem gerat. Folia non paulatim sed tota simul decidunt, succre-
scente amẽtaceo pediculo, pingui, turgido. Radices habet raras nec alte descẽdentes, uali
das alioqui & crassas, materiẽ solidam, spissam, coloratã, firmam. Sorbo syluaticæ præstan
tior q; urbanæ fructus, quod in hac, & in cornio præcipuum Theophrastus notauit. Sor-
bum sterilescere uolunt, si ad feruẽtia loca uenit: siquidem suapte natura frigidos quærit
tractus. Radix ei per cespitum summa uagatur, fœmina fructificat sola. Discrimen in fru-
ctu, quòd aliæ figura orbis, aliæ oui ferunt. Item alię succo odoratiore, dulcioreq; placent,
ut orbiculati ferè omnes fructus: aliæ acidũ peiusq; olentẽ ut ouales repræsentãt. Vtriq;
folia pediculo singulari, prolixo, neruaceo, condita in uersus, alæ modo in lateribus emi
cantia, tanquam ex omnibus unum fiant, lacinijs pennatim ut in filice ad neruum usq; di
ductis, ampliusculo diuisis interuallo: atq; hæc non paulatim ut cæteris sed uniuersa colla
buntur. Omnibus ramulis in extremo pediculi folium prominet, cuius accessione impar
numerus efficitur. figura ijs lauri tenuifoliæ, præterq; q; serrata per ambitum breuioraq;
sunt, neq; cacuminibus mucronatis, sed in rotunditatem retusis. Flos racematim coactus
ex pluribus cãdidis ac minutis, petiolo unico dependet. Fructus, cum largè proueniunt,
uuæ modo farcti congestique uisuntur, ex uno petiolo faui speciem præbentes. Exest eos
uermiculus etiamnum crudos acerbissimosq;. Ipsa quoq; arbos senecta uermibus est ob-
noxia rufis, hirsutis, sui generis, à trimatu fert. Autumno folijs subinde amissis, cachryn
suam fundit eduraturam hyeme, ut in robore. Aculeos sorbus non habet ut mespilus, no-
uella cortice læui, pinguiusculo: flauet è candido annosa scabro atroq;. Arbor ipsa de gran
dibus & subrectis, coma concinna, & nisi quid impediat, uerticem nucis pineæ repræsen-
tans. Materies solida, colorata, firma, compactilis, radicibus neq; multis neq; in altum de-
fixis, ualidis tamen & crassis, auelliq; difficillimis. Nascitur semine, radice, auulsione. So-
lo alsioso, humecto, internisq; montibus uiuax, aboleriq; cõtumax. hæc tradit Theophra
stus. Latini differẽtias in sorbo quatuor nouere, alijs rotunditatem mali reddunt, alijs tur-
binationem pyri, utrique saporem uini. generosissimum, cui circa pediculos folia: alijs o-
uata specie, odore acri, suauitate nec perinde iucunda. Quartum genus torminale appel-
lant, remedio tantum probabile, assiduum prouentu, minimumq; pomo, arbore dissimili,
folijs ferè platani. Nõ ferunt ante trimatũ ex ullo genere Gaudet frigidis sorbus, & mon
tibus aquosis. Sorba semine & à radice, planta, & auulsione proueniunt in frigidis & hu-
midis. Conserendi tempus post mediam hyemem in Idus Februarias. Sorbus infestatur
uermiculis rufis, pilosis, atque ita emoritur. Mense Februario, Martio locis frigidis, cali-
dis uero Octobri aut Nouembri sorba seruntur egregiè, ita ut matura ipsa poma in semi-
nario pangantur. Experimento compertum est arbores ex pomis progenitas sponte, &
incremento, & feracitate non esse infelices. Amat humida loca, montana, & frigidis pro
xima, & solum pinguissimum. cuius indicium facit certissimum, si frequens ubicunq; na-
scatur. Planta est transferenda robustior, scrobem desiderat altiorem & spatia longiora,
ut, quod illi maxime prodest, uentis frequentibus agitata grandescat. Si uermes patiatur
infestos, qui in ea rufi & pilosi solent medullę interna sectari, aliquot ex ijs sine arboris in-
iuria detractos uicino cremenus incendio: creduntur hoc genere uel fugere uel perire. Si
minus arbor cœperit ferre, tædæ cuneus eius radicibus inferatur, uel circa partẽ ultimam
fossa facta cumulo ingesti cineris adæquetur. Aprili mense sorbi inseruntur in se, in coto
neo, in spina alba, uel trunco, uel cortice. Cato sorba sapa condi iubet. Alij præcipiunt in
uasis fictilibus picatis seruari, in scrobibus gypsato operculo duũ pedum terra superindu-
cta, in loco aprico, inuersis uasis, & in dolijs cum ramis. Alij integra dolio picato suspen-
di, exclusa omni aura operculo & gypso, illitis omnium surculis pice, dolia ab aqua pro-
cul esse. Seruãtur item sorba hoc genere, Lecta duriora ac posita, ubi mitescere cœperint,

fictilibus usq; ad plenum clauduntur urceolis, gypso desuper tectis, & bipedanea scrobe loco sicco sub sole merguntur ore peruerso, super spissius terra calcatur. Item secta in partes siccantur in sole & seruantur in uasculis in hybernum. Cum uoluerimus uti, aqua feruenti macerata reuirescunt, sapore iucundo. Aliqui cum pediculis suis uiridia lecta suspendunt locis opacis & siccis. Alij sorba in defruto asserunt diu posse custodiri. Fit ex maturis sorbis, sicut ex pyris, & uinum & acetum. Sorba manu lecta curiose in urceolos picatos adijcis, & opercula imponis picata, & linis gypso: tum bipedaneis scrobibus sicco loco intra tectum factis, urceolos ita collocas, ut oblita eorum ora deorsum spectent, deinde terram congeris & modicè desuper calcas. Melius est autem pluribus scrobibus pauciora uasa distantia inter se disponere: nam in exemptione eorũ dum unum tollis, si reliqua commoueris, celeriter sorba uitiantur. Quidam hoc idem pomum in defruto commodè seruant, adiecto spissamento aridi fœniculi, quo deprimãtur ita sorba, ut semper ius supernatet, ac nihilominus picata opercula diligenter gypso liniunt, ne possit spiritus intrare. Sorba sicca astringunt, sistunt aluum: nam & recentia stomacho & aluo citæ prosunt. Sorba cum adhuc luteola necdum matura sunt decerpta, dissecãtur ut adsiccescant in sole, probabili remedio ad stipandam aluum. Idem usus est tusorum pila farinæ, si polentæ modo sumatur. quod eorum decoctum itidem præstat. Eiusdem naturæ Galeno quæ mespila, quapropter aluo profluenti sunt utilia, sed imbecilliore effectu, gratiorisq; sapore placent, in medico tamen usu magis quàm cibo probata.

Spina Aegyptia, ex qua acacia. Cap. CXXXIII

IN Aegypto spina, alba, nigra & uiridi arbore cõspicitur. tota aculeis horret excepto caudice. Prætẽdit eos & germinibus & folijs, ligno ui duodena cubita sæpe procero. Celebratur in eadem gente duntaxat nigra. Cędit tectis, nauium costis, incorrupta etiam in aquis durat. candida facile putrescit. Spinarum aculeus in folijs, semẽ in siliquis ad coria perficienda gallæ usu. Flos & coronis addi blandus, & medicamentis petitus. Manat & gummi ex ea cũ sponte tum plaga, non è cortice sed è uase. Præcipua utilitas quòd cæsa anno tertio resurgit, numerosa omnino arbor, ingenti sylua eius Thebaica præfectura, ubi & olea & quercus & persica. Prouenit & in Galatia teneritudinis summæ, spinosior arbore. Colligitur autumno semen, quoniam collectum maturius nimis uehemens. Spissatur succus ex foliculis aqua pluuia maceratis, mox in pila tusis exprimitur: tum densatur in sole mortarijs in pastillos, acacia uocatur, arboris uidelicet suæ nomine. Fit & è folijs per se minus efficax. Galaticæ acaciæ nigerrimus improbatur, itẽ qui ualde rufus: placet purpurea & leucophea, & quæ facillimè diluitur. Nunc acaciam ex syluestri pruno colligit officinarũ desidia. Acaciam fundẽtem idem uideo accepisse authores cum spina Aegyptia, testis est Oribasius & Aetius, nisi quòd acacia etiam alubi quàm in Aegypto nascitur. Hęc & Syria quoq; spina dicitur. Dioscoridi acacia in Aegypto exit spina, magnitudine arboris fruticosę, nec in rectitudinem adsurgentis, flore cãdido, semine lupini in siliquis, ex quo siccatur in umbra succus, qui è maturo niger euadit, è crudo rufescit. probatur qui quadam tenus rubeat, odoratusq; sit tanquam acacia. Quidam cum semine folia quoq; ipsa exprimunt. Ex spina colligitur gummi. Vis ei ad refrigerandum spissandumq; pollens. Oculorum medicamentis succus accommodatur. sanat ignem sacrum, & mala quę serpunt, perniones, & pterygia, & quæ in ore sunt ulcera. Oculos procidentes restituit, abundãtiam mensium in fœminis sistit, uuluam prociduam reponit, cogitq; resilire. Aluum fluentem potu infusuq; supprimit, capillum tingit. Lauatur ad oculorũ utilitates in aqua tritus, effuso superiore illo quasi spumæ tectorio, quandiu supernatantis aquæ sinceritas cõstet: postea defingitur in pastillos. Vritur & in cruda fidelia usque dum figlina fornacibus percoquãtur. Ab alijs carbonibus torretur identidem follibus flata. Decoctio spinæ articuli dissoluti souẽtur. Gummi optimum esse cõuenit ex hac spina uermiculatum, colore uitri, pellucidum, sine corticibus, secunda probitas candido, resinosum & sordidum improbatur. effectus ei glutinandi. Medicamentis additum acrimonias heberat, ambustis prodest, & pustulas gigni prohibet illitum cum ouo. Illud meminerimus, semen Aegyptię à Dioscoride lupino simile reddi: Ponticæ, seu quod idem puto Galanacæ, lenticulæ. Plinius nihil distinguit, sed utrũq;

semen

ſemen lenticulæ par exiſtimat, minore tãtum grano & folliculo. Demetrius in Aegypto ſpinam quæ ſit arbor, ramos coronarum ſpecie natiua tradit effundere, in quibus ſemen rotundum ſit, flore ſubobſcuro, ex qua in Aegypto coronæ fiebãt tindieæ & abyleæ. Spinam porrò Aegyptiã ſunt qui & Arabicam uocarint, ut Dioſcorides & Galenus. Aliud acaciæ genus in Ponto & Cappadocia naſcitur, ut Dioſcoridi placet, figura quidẽ Aegyptiæ, minor multo, atque humi ſe continens, tenerior & ſpinoſior acacia, cruciformi ſenticum implexu, folijs rutæ. Autumno fert ſemẽ folliculis iugatis, qui modo triloci modo quadriloci ſunt, minus grano lenticulæ. Et ex hac expreſſa tota ſuccus adſtringendum, ſed minus efficax, oculisq; minus conueniens. Non uideri debet ſuperfluũ, ut ſpinarum hoc loco genera ſubijciantur, quæ nominis cõmunione Græci, legentibus dubitationem adferunt: acantha, pyxacãtha, oxyacanthos, acantha leuce, tragacantha, acantha Arabica uel Aegyptia, acantha Indica, ariana, Babylonia ſiue regia. Adduntur & à Latinis ſpina ſitiens, ſpina pennata in Aegypto, ſpina appendix. Accedit & ijs Galatica ſiue Pontica.

## Styrax. Cap. CXXXII

Tyrax arbor eſt cotoneæ malo ſimilis, fructu maiore quàm auellana, ſpecie candidi pruni. manat ab ea liquor coloris flaui, ſordidi, reſinoſi, albicantibus fragmentis, odoris perſeuerãtis. Styracem Syria ſupra Phœnicen gignit, circa Gabala & Marathunta, & Caſſium Seleuciæ montem. Arbor eſt eodem cotoneo malo ſimilis, lachrymæ ex auſtero iucundioris, intus arbori ſimilitudo arundinis, ſucco prægnans. in hãc ferè per Canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob id in ſcobe ſordeſcit. Laudatur ſtyrax ex Piſidia, Sidone, Cypro, Cilicia, è Creta uero minimè, ex Amano Syriæ medicis, ſed unguentarijs magis. Colos in quacunque natione præfertur rufus & pinguiter lentus, deterior furfuroſus & cano ſitu obductus. Placet maximè purus. Adulteratur cedri reſina uel gummi, aliàs melle aut amygdalis amaris. omnia ea deprehenduntur guſtu. Exit & in Pamphylia, ſed acrior minusq; ſuccoſus. in Piſidia propè Selgam Lacedæmoniorum in eo tractu coloniam, ut Aelianus author eſt poſt Strabonem, ſyluam huius ligni fertilem fuiſſe tradunt, è quo miſſilia corneis ſimilia conficerentur, unde ortum ut tonſillæ præpilatæ, quas Græci alio nomine uroſcos uocant, ſtyraces appellari conſueuerint. Ibi ad caudicem uermiculus exeſt, ramentáque congerit ad radicem, deinde fluit humor, & ſe ad radicem collectę ſcobi miſcet. Pars quæ non leproſa modo, ſed terroſa quoque odoratior eſt, ut inquit Strabo. Arabes ex Syria reuehunt ſtyracẽ, acri odore eius in focis abigentes ſuotũ faſtidiũ. Vrunt ſtyracem in pellibus hircinis, ſuffiuntq; tecta ad adſanandum fumum, atque ex aris nidorem: adeo nulla eſt uoluptas quæ non aſſiduitate ſui faſtidium pariat. Eundẽ ad ſerpentes fugandos urunt in odoriferis ſyluis frequentiſſimos. Dioſcoridi ſtyrax lachryma eſt arboris cotoneo malo ſimilis: probatur colore rufo, pinguis reſinoſusq;, albicãtibus fragmentis, odore perſeueranti, & cum ſubigitur quodam mellis ſucco lenteſcẽs, cuiuſmodi eſt è Caſtabalis Piſidia Ciliciaq; inuectus. deterior furfuroſus, niger & arena obſitus. Inuenit̃ & lachryma ſimilis gummi translucida, redolens myrrham, ſed perquam exigua. Adulteratur ligni ſcobe quam erodentes uermiculi excuſſerunt, melle & iridis ſedimento, & alijs item pluſculis. Alij ceram aut adipem odoribus imbutam, flagrantiſſimis diebus in ſole ſubigunt cum ſtyrace, & per laxa cribri foramina peruium exprimunt aqua frigida recipiente, ita confictum uænalem proponunt. Hunc ſtyracem quoniam in uermiculorũ ſpeciem contrahatur, ſcolecitem, quaſi uermiculatũ dixeris, appellant. Nec difficile ignaris imperitisq; imponitur, eum pro ſincero emercãtibus: alioquin odoris ignauia deprehendit adulterium: is enim ubi dolus abfuerit, uehemẽter acutus præſentiſcitur. Naturã eius nõ eſſe unam argumento ſunt cognomina in cõpoſitione medicinarum frequentia, chrymatias, calamites, aſpros, hoc eſt, ut puto, candicans. Chrymatiam Arabes interpretantur eum qui rarus inuentu, & gummi ſimilis deſcribitur. Iidem calamiten, quanquam arundine ſua miſtus ipſo nomine ſignificatur, pro liquido tamen accipiunt. Et faſtigia ſtyracis duo faciunt, ſiccum & liquidum, magna confuſione, quòd aliquando liquidum ſtyracem pro myrrha ſtacte ſumunt. Aliquãdo ex eadem arbore colligi putant liquidum atque ſiccum. hodie officinæ *ſtoracem* appellant, & alteram ſpeciem *calamitam*. Produnt Arabes ſty-

racem è Syria petentes in pellibus hircinis urere, ut odorum suorum thuris & myrrhæ satietatem acrimonia peregrini ligni redimant. Iidem petunt in Elimæos arborē brutam cupresso fusæ similem, exalbidis ramis, iucundi odoris accensam, & cum miraculo, ut Plinius inquit, historijs Claudij Cæsaris celebratam, cuius Parthi folia potionibus inspargant, odore cedri: fumum eius contra ligna alia remedio esse prædicant. Nascitur ultra Phasim Tigrimq; in finibus oppidi Scinæ, in monte Scanthro. Petunt & in Carmanos arborem strobum, quam in uino palmeo infusam urunt suffiuntq; tecta. nidor à lacunaribus ad solum iucundus reciprocat, qui citra dolorem caput aggrauet, & somnum ægris conciliet. Placet maximè pinguis, purus, albicātibus fragmētis. Medetur tussi, faucibus, pectoris uitijs, uuluæ præclusæ duritiáue laboranti. Cit menses potu appositúq;, aluum emollit. Tradunt potu modico tristitiam resolui, largiore contrahi. Sonitus auriū emēdat infusu, strumas illitu neruorumq; nodos discutit. Aduersatur uenenis quæ refrigerando nocent, & ideo cicutæ. Styrax Dioscoridi mollit, excalfacit, concoquit, medetur tussi, destillationibus, raucitati, grauedini, uoci oblęsæ, uuluæ præclusæ duritia'ue laborāti. Cit menses potu appositúq;. Aluum leuiter mollit, si exiguū cum resina terebinthina bibatur. Miscetur in malagmata quæ discutiant, acopisq; utiliter. Adoletur, torretur, inflammatur ad fuliginem ut thus: quæ pares effectus præbet. Oleū quod in Syria è styrace fit calfacit & mollit insigniter, cæterum minimum capitis dolores creat grauatq; soporifera ui.

## Suber. Cap. CXXXV

SVber Græcis phellos, Francis *liegium* nominatur, arbor est caudicosa parūq; ramigera, admodum procera, actúque insignis, ligno robusto, cortice unice crasso, solito disrumpi, fraxini folio, sed oblongiore, perpetuo uirenti, fructu glandoso, nec aquifolię glandi longe dissimili. Theophrasto arbor est procera sine multis ramis, materie robusta, cortice præcrasso & aspero in senectute, folio fraxini longiore, ac perpetuo, glans aquifoliæ. Corticem detrahere oportet ne deterior fiat arbor, qui triennio post subnascit. Simulacra è subere dijs factitata, sed successit in eius locum palma. Plinius suberi, inquit, minima arbos, glans pessima, rara, cortex tantum in fructu, præcrassus ac renascens, atq; iam in denos pedes undiq; explanatus. Vsus eius anchoralibus maximè nautum, piscantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno fœminarū calceatu, quam ob rem nō infacete Græci mulieres, cortices arborum appellant. Plinius contra quàm Theophrastus phellodryn uidetur eandem existimasse cum subere, quod & phellos dicatur, in fœminarū calceatus utilem hyberno tempore. Familiaris hæc arbor sua ætate fuit Pyrenicæ. Nec in Italia tota nascitur, aut in Gallia omnino: attamē in Hispania uideri nunc audio humilē, folio ilicis, aculeato, tristi glande, cortice præcrasso & multis inanitatibus fistuloso. Cortex ad nos copiosus defert muniendis aduersus frigoris iniuriam hyeme calciamētis. Is enim magna leuitate fultus nunquam aquis mergitur, sed existens enatat. quare sustinendis uerriculorum alis contra deprimentes plumbeas glandes piscatores opponunt, ut leuitas demersu contumax pondusculis renitatur. Glandifera tardissimo germine suber, cui folia non decidunt. Cariem uetustatemq; nō sentit, aut saltem ex reliquis tardissime. Materies eius spissa. Cortice etiam in orbem detracto iuuatur, cum cæteræ necentur arbores: crassescens enim perstringit & strangulat. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus, sanguinē fluentē ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

## Taxus. Cap. CXXXVI

TAxus Græcis smilax, aliquibus milos appellatur, folio æterno, extremitatibus & lateribus sinuato. Theophrasto arbor est procera, similis abieti, minus excelsa, sed alis crebrioribus sinuata, folio abietis, pinguioriq; ligno. facillime augescit, fructificat à Vergiliarum obitu, floret paulo ante solstitiū, ei folia nō decidunt, germē maxime serotinum. Solura & tenera in operib. est taxo materia, præsertim in Arcadia, ubi nigra est ac punicea. Flauet in Ida tam similis cedro, ut imponatur emercātibus medulla. Cortex cedro persimilis tum scabritia, tum colore, quo detracto, totum subesse cor cernitur. Radices ei graciles per summa cespitū, breues, circa Idam rara, in Macedonia & Arcadia frequentior, rotundo fructu & paulo ampliore

pliore quàm faba, colore rufo, tactu molli, folio ueterinis lethifero, non item ruminãtibus. Sunt qui fructum mandant suaui cibo, & innocentem prædicant. Similis abieti & piceæ (ne quid prætereatur) aspectu taxus est, minus uirẽs, gracilisq; & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera, mas noxio fructu. Lethale quippe baccis in Hispania pręcipue, uenenum inest. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia facta mortifera fuisse compertum est; & esse in Arcadia tam præsentis ueneni, ut si qui dormiãt sub ea, cibum'ue capiant, moriãtur. Sunt qui taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur. Repertũ innoxiã fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur. Dioscorides taxum arborẽ repræsentat folio & magnitudine abietis. In Italia & Narbonensi prouincia Hispaniæ latere baccas si gallinacei edant nigrescũt, homines uero resolutione alui periclitantur. Narbonensi uis tanta, ut si qui sedeant sub ea somnum'ue capiant, lædantur, sæpe uerò & extinguantur. Plutarchus tradit umbram eius dormientes enecare, cum irruens arcem sensus obsidet quare de hac tantũ cauendi gratia scribendum fuerat. Conglutinamenta siue subscudes ex ea scamnijs & subsellijs parãtur, nunc & arcus apud nos & scorpiones. Sestius à Græcis smilacem uocari dixit. Gallia nostra nominat, *ifum* uel *if*, satis frequens perpetua fronde, abietis aspectu sed humilior est, alisq; frequentioribus sinuosa, folio pinguiore & molliore, baccis rufis, rotundis, mollibus, gustu nõ insuaui, radice breui, gracili per summa cespitum. In medicina nullum usum inuenio præter quàm ut suffitu mures enecet. Sunt tamen qui tradãt eius baccis aluum resolui, & altiles, & cohortales gallinas saginari. Arcus apud nos elegãtes & pulchros puniceo ferè colore fabricant.

## Terebinthus. Cap. CXXXVII

TErebinthus terminthos gręcè dicta, arbor est circa Idam Macedoniãq; breuis, fruticosa & contorta, in Syria uerò magna & copiosa decoraq;, materie lenta, nigra, lauri penè folio, oleæ flore, sed puniceo, baccis primum herbaceis, mox rubris, & tandem maturitate nigrantibus, magnitudine fabæ, resinosis & sulphurosis, radice ualida in profundũ acta. Messibus tritici aut paulo serius fructificat. Theophrasto mas sterilis, fœminæ distinguuntur: aliæ protinus fructum rubentẽ magnitudine lentis ædunt, qui concoqui nõ potest: aliæ uiridẽ pallidum'ue primo, demum rubentem, nouissime cum uua maturescentem & nigrescentem, qui & odore iucundior, amplitudine fabæ, interim maiorem & resinosum tactu, furfurosumq;. In Troade circa Idam & Macedoniam breuis, & fruticosa contortaq;. Damasco Syriæ insignis, copiosa, decoro aspectu, ubi mons terebintho nec alia sylua scatens. Materies admodum lenta, radicibus ualidis, actisq; in profundum, fidelis ad uetustatem. Flos racemosus oliuæ modo, sed rubens: folium numerosum ab eodem pediculo, figura laurei, digesto in uersus ut sorbo. Vnicum ad cacumen exit & numerum parem cõturbat, minus tamẽ angulata sunt q̃ sorbo, & similiora per ambitum laurinis uidentur, oleosaq; ut fructus. Fert & nucamenta quædam caua, ceu folliculos ulmi exemplo, in quibus animalia quasi culices erumpunt, & resinosus lentor qualis è ligno, unde fit resina. Fructus quãdiu maturus nõ est in aqua ferè supernatat, niger sidit. Vulneribus profundis ut abies, & quæ resinam tædamq; ingerunt, fœcundior efficitur, contra q̃ cæteræ arbores. Materia uehementer nigra, spissa, splendida, præcipue in Syria, tantum ut hebenum prouocet. Cultellis ex ea capulos & calices detornant, tam feliciter, ut à figlinis internosci nequeant. Syria, ut Plinius tradit, terebinthũ habet. Ex ijs mascula est sine fructu. Fœminarum duo genera, alteri fructus rubet, lentis magnitudine: alteri pallidus, cum uite maturescit nõ grandior faba, odore iucũdior, tactu resinosus circa Idam Troadis. Sed in Macedonia breuis arbor hæc atq; fruticosa, in Damasco Syriæ magna, materia admodum lenta ac fidelis ad uetustatem, eximij ac nigri splendoris, flos racemosus oliuæ modo, sed rubens, folia densa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices, lentoremq; resinosum qui ex cortice erumpit. montes amat terebinthus. Vere concepto germinat, reddit messibus semen, perpetua coma uiret. Materies omniũ hæc sola ungi uult, meliorq; oleo fit. Quare Thericles eo nomine celebratus est, q̃ è terebintho Syriaca nigriore, ut affirmant, calices facere torno solitus sit. Sed colos mire adulteratur iuglande, pyro syluestri, tinctis atque in medicamine decoctis. In Oriente optimam tenuissimamq; resinam terebinthi fundunt, sed q̃ à cæteris

odoratiorem, non nisi fructu & resina utiles. Refert Theophrastus Indicam terebinthum haberi reliqua omnia similem, fructu tantum diuerso, amygdalarũ similitudine, suauitate præstantiori, & ideo incolas his potius uti. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur: decoctũ eorũ stomachũ firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino, & contra difficultatẽ urinæ, uentrem leniter emollit, uenerem excitat. Dioscoridi inter competas fuit, cortici, folijs, semini astringendi uis adest. profectus idem qui & lentisco. Temperatur fumiturq; ad eundem modum. Semen eius uescendo est, stomachum lædit, excalfacit, ualet & contra difficultatem urinæ. Venerem stimulat: cõtra phalangiorũ ictus ex uino propinatur. Natura terebinthinæ in medendo contrahere uulnera, purgare, discutere collectiones, item pectoris uitia. Illinit & eadem calida, membrorũ doloribus, spasticisq; illinitur in sole, totisq; corporibus, mangonũ maxime cura ad gracilitatem emẽdandam, spatijs ita laxantiũ cutem per singulas partes, capacioraq; ciborum facienda corpora. Resina terebinthi è multis locis conuehitur, Arabia Petræa, Iudæa, Cypro, Syria, Africa, insulis cycladibus, quæ prestantior. est enim alba, perlucida, colore uitri, cerulea, odorata, & terebinthi plus referẽs. Ex omnibus resinis principatus terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei quæ de picea raditur & abiete, ultimum locum pinea strobilinaq; obtinet. Natura excalfacere, mollire, purgare, discutere. In tussi ac tabe per se aut cum melle delingitur: item ad pectoris uitia. Vrinam exigit, cruda concoquit, uentrem emollit: palpebrarum pilos incõmodos replicat. Lepris illinitur cum nitro, ærugine, atramẽto sutorio. Vtilissima auribus saniosis cum oleo atq; melle, item pruritui genitaliũ. miscetur emplastro, malagmati, acopo. Laterum dolores finit per se inuncta & imposita.

### Tilia. Cap. CXXXVIII

Tilia Gallis nomen retinet, Græcis philura dicitur, folio hederatio, molliore, & in angulum acuriorem rotũdiore & prolixiore, & in orbem lente crispo atq; serrato, flore tantisper dum calyculo cõtinetur herbaceo, ubi emersit flauo, fructus magnitudine fabæ, similis acinis hederæ, in quo semen prætenue quantũ atriplicis, omnibus animalibus ingratũ cum foliorum pabulo maximè ducãtur, eorumq; mira dulcedine capiuntur, quæ in cortice intelligitur. Dioscoridi arbor est magnitudine qua cyprus, folijs oleę nigrioribus, latioribusq; fructu lentisci, nigro, subdulci, uuarũ modo cõgesto, locis asperis proueniẽs. Montibus gaudet, paulo ante Aequinoctiũ germinat. Virescit semper, multiplici inter lignum, & corticem tunica, quę tenuis est, obsequẽtissima humoris lentore mollitiaq; flexilis. Vertit partes foliorũ supinas, mox post solstitium, quo argumento rustici sydus confectum intelligunt. Arbor hæc serotina, folijs dulcibus esculentisq; pecori, sed fructu animalibus omnibus ingustabili. Teredinẽ non sentit, proceritate perq; modica, uerũ utilis & operibus intestinis uel obedientissima, etsi abies, ut Theophrastus ait, pulchertima defenditur. E cortice fœminarũ cunæ fiunt atq; cistæ, nauiũ longarum asteres & arculæ, mẽsarumq; nõnulla genera è ligno. probatur & igniarijs. Medulla exigua est, materies inter carnosas mollissima calidissimaq; dicitur, quoniã ferri aciem hebeter tincturã eius caloris ui resoluens. cæditur autumno. Cortex summè funibus expetitur. Theophrastus quandoq; nominat philycam. Syluestris, inquit, arbor est philyca, fronde perpetua, Olympo monte, fructũ suum ab occasu Vergiliarum ædit, celastri modo cãdida. Celaster porrò syluestris arbor perpetuo uirens, fructum sero perficit, atq; hyemis superuentu perdit, & ut quidã putant, gelidissimis montium cacuminibus innascit. Cura deterior efficitur, usus ad baculos senibus. Theophrastus odoratiorem fœminę corticẽ q̃ mari tribuit: Plinius contrà. flos calyculaceus, pediculo quisq; suo annexus, uiridi quandiu alabastro includitur: dehiscentes ij flauescunt: floret pariter cũ mitibus & urbanis. Fructus oblõgus ad fabę magnitudinẽ, rotundus, similis acino hederæ, maiusculus, angulis quinis ceu neruis quibusdam in acutũ extuberat. Partitionem exilior indigestã & omnino confusiorem habet. maior si scabitur femina emittit pusilla et prætenuia, ut uideri possint atriplicis. Foliũ hederæ, nisi q̃ se in acuriorem angulũ rotundat, incuruũ. quà pediculo innectitur, è medio sui prodit in acumen, crispũ per orbẽ molliter ac serratũ. Ctesias poeta flagitiosissimus, in quẽ Lysiæ oratoris plena cõuitiorum legitur oratio, tam gracilis fuisse dicitur, ut tiliaceis asseribus corpori circundatis imbecillitatem suam

rem suā fulciret, ut Philetas alter poeta plumbeis orbiculis circū pedes alligatis, ne uento subuerti posset. Latinis in tilia mas & fœmina differūt omni modo. Nanq; mares maris dura, nodosa, rufior et odoratior, cortex quoq; crassior ac detractus inflexibilis. nec semen fert aut florē ut fœmina. quæ crassior arbore, materia candida, præcellensq; est. mirūq; in hac arbore fructū à nullo animaliū attingi, foliorum corticisq; succū dulcem esse. inter corticem & lignū tenues tunicas multiplici mēbrana, è quibus uincula tiliæ uocātur, tenuissimum earū philyræ, coronarū lemniscis celebres, antiquorūq; honore. Montes & ualles diligit tilia, sed plus montibus gaudet aquosis. Mollissima eadē uidetur & calidissima: argumentū adferunt, q; citissime ascias retundat. Scutis aptissima, q; contumacius transmittit ferrū, acceptumq; uulnus illico claudat. Visa est tilia insitionū adulterio omni pomorū genere onusta, alio ramo nucibus, alio baccis, alio ficis, pyris, malorumq; generib. sed huic fuit uita breuis. Huius cortex in magno usu agrestiū. Vertit folia cōfectū syderis signū, ad multos usus expetenda. præstat tilia suos cortices. Multi corticem cōmanducatū uulneribus putant utilissimū: folia trita aspersa pedū tumori. Humor è medulla castratæ arboris effluens capillū reddit capiti illitus, defluentēq; continet. Arbor tilia leniter tusa ad ea ferè utilis est, ad quæ oleaster. Folia tantū in usu ad infantiū ulcera in ore & cōmāducata & decocta, urinam cient, menses sistunt illita, sanguinē pota detrahunt. Folia huius Dioscoridi astringunt eodē quo oleastri profectu, ideo ad omnia quę spissanda sunt pertinent. Commanducata ulceribus oris infantiū imponuntur. ad idem decoctio colluere salutare est. Pota urinā pellunt, menses cient.

## Thus. Cap. CXXXIX

T Huius facies à nullo, quod equidem legerim, Latinorū tradita est, neq; Gręcis authoribus etiamnum de arboris effigie satis conuenit. Alij thuris altitudinem ad quina cubita prosurgere tradūt, ramis frequētibus, folio pyri, sed multo minore, coloris herbacei modo rutæ, læui cortice uti lauro. Alij foliū lauri læueq; prodiderunt. Alij lentisco similem etiam fructu, folio subrutilo. Nonnulli proximā terebintho faciunt. Alij terebinthū esse, & hoc uisum Antigono regi allato frutice. Sunt qui ex eadem arbore thus & myrrhā manare putent. Diodorus paruam, Aegyptiæ spinæ albæ similem, folio salicis, flore aureo. Placet Theophrasto & Plinio sententia eorū qui lauro similem tradunt, quoniam talis arbor fuerit Sardibus, studio regum Asiæ delubro quodam sata. Iuba rex contorti esse caudicis, ramis aceris maximè pontici, succum amygdalæ modo emittere, talesq; in Carmania apparere, atq; in Aegypto cura Ptolemæorū regnantium consitas, è uirgis ad Italos cōmeantibus crediderunt, matrem quoq; teretem, & enodi fructificare trunco. Thus collectū Sabotam camelis conuehitur, ut Theophrastus prodidit, porta una ad id patente in delubrum Solis, quem Sabin uocant, armatis ibi custodibus, tabella super struem posita, descripto quem modum attulerint, quātiq; indicent. mercatores tabellis perlectis, pretiū thure sublato deponunt, idq; absentibus dominis fit. Sacerdotes partem pecuniæ tertiam deo reponunt, reliquū dominis redeuntibus numerāt. Thus spontinū præter Arabiam nullis, ne Arabiæ quidē uniuersæ. Commendatissimum quod spectat ad Persas, ut Straboni placet. Cæterū in medio ferè Atramitæ sunt pago Sabęorū, qui caput regni est. In Sabota mōte arduo ab hoc māsionibus octo distat regio eorum thurifera, Sabaq; appellatur. Solū id rubrū è lacteo traditur, spectās ortus solis æstiui, undiq; terra argillosa crustaceaq;, raris fontibus ac nitrosis, per Minæos proximū pagum euehitur tramite angusto. hinc & thus Minæū uocatur. Ius in thura tricentū esse familiarum dicitur, quæ ob id Sacræ uocātur: & cum arborē uulnerant, nec fœminarū cōgressu, nec funerū pollui. Quidam promiscuū ius ijs populis perhibent in syluis; alij per uices annorum diuidi. Duplex eius uindemia, prior naturalisq; Canis ortu, flagrātissimis æstibus, cortice qui prægnans & tenuissimus tenditur, laxato plaga nō adempto. Inde prosilit spuma pinguis, quæ concreta densatur, ubi loci natura poscit tegete palmea excipiente, alibi area circumpauita, purius illo modo, sed hoc ponderosius. quod hæsit in arbore ferro depectitur, ideo corticosum. Saucias arbores nemo custodit, tanta inter barbaros fides. Contrà, Alexandriæ ubi thus rude interpolatur renouaturq;, nihil tutum à fure. Autumno quoque legitur ex partu æstiuo, hoc purissimum & candidum, carpheotum uocant. Sequens uindemia uerna, incisis per hyemem arboribus: rufum hoc exit, nec comparandum priori

dum priori, dathiatũ appellant. Nouellæ arboris cãdidius, uerens odoratius in insulis, in
Arabia suauius: quanquam in insulis nasci negat Iuba. Quod ex eo rotunditate guttæ pepen-
dit, masculum uocatur. cum ferè aliàs nõ uocetur mas, ubi non sit fœmina. religioni tribu
tum ne sexus alter usurpetur. Masculũ aliqui putant à specie testium dictũ. Præcipua gra-
tia mammoso, cum inhærente lachryma priore cõsequuta alia se miscuit. Singula hæc ma
num implebant, cum tardius depecteretur. Græci hoc modo stagoniã & atomum thus uo
cabant minores guttas orobiam appellant. Micas concussu elisas mannam uocamus. In-
ueniuntur tamen etiamnum guttę quæ denariorum trigintatriũ pondus æquent. Conue
hentibus thura capitale est digredi uia. Decimas deo mensura non pondere sacerdotes ac
cipiũt, nec ante mercari licet, inde impensæ publicæ tolerãtur. Nam & benignè certo iti- 10
nerum numero deus hospites pascit. Euehi nõ potest nisi per Gebanitas, horum regi pen
ditur uectigal. Resina picęę non quacunque adulteratur, sed gẽma ea quæ interuenit et tam
similis thuri ut mista discerni non queat, & inde fraus. Laudatur in thure candor, amplitu
do, fragilitas, ne u dentẽ recipiat, potius quàm in micas frangatur. Omnia hæc cum Theo
phrasti tum Plinij temporibus. Cęterum in felici Arabia, ut Arianus in lustratione mariti
morum ad Imperatorem scripsit Adrianum, deserta est insula Trullas nomine, cui medi-
terraneum subiacet municipiũ: Sabbata uocatur, habitatione regis celebre, in quod quic
quid in regione tota thuris inueniatur, nauigijs, ratibus, camelis, segestribus inuehi solet.
Thurifera, ut idem tradit, regio densa cęli cõditione, nubilaque caligine cũctis penè homini
bus inaccessa, amplas non adeò nec proceras fundit arbores, concretã quandam gummis 20
modo saniem collachrymantes. Demetitur thus ab ijs qui seruituti regi sunt adstricti, uel
qui extorres eò sunt missi, ut scelerum supplicia pendant. Siquidem tractus is tam graui-
bus morborũ iniurijs patet, ut in liburnicis etiam uectores propius appulsi pestilens con-
trahant contagiũ: quanto magis ijs qui thura inibi expoliunt, maxima ex parte perniciem
moliatur quanquam plerosque cibo defectos mors rapiat. Est non procul editissimũ orbis pro-
montorium in Orientem spectans, totius regionis & asylum & propugnaculum, ubi por
tus quoque qui Syagros appellatur, in quo congestum thus reconditur, ad usus tandem ne
gotiatoribus expromẽdum. Addit saxosos montes & abruptos hominum sese speluncis
& cauernis recondentium, à quibus Sachalitæ thuris portus Moscha dictus ostenditur,
ad quem à Canè prouincia naues onerariæ transfigunt, quæ à Limerice & Barygazis, quæ se 30
riore transuectu perhyement, se tardius appellunt, pro thure frumentũ & oleum referen
tes. Hoc in portu thus Sachalites in magnos aceruos coactum citra custodũ uigilantiam,
tutante solo numine cumulatim proiacet, neque furtim sublatũ neque aperto citra regis con
sensum in nauem transferri potest. Quòd si quis oram soluens uel granum, uel glebulam
subripuerit, huic abire posse negatur. Philostratus in Caucasi montis præruptis lateribus
proceras arbores nasci prodit, è quibus manãs thus destillet, sicut ad eius radices cinamo
mum, quod nouis sarmentis assimiletur: ubi bonitatis suæ dat experimentum capra, cui si
quis porrigat ueluti catulus admurmurat, abeuntemque prosequitur, nares quoad potest pro
pius adhibens. Quòd si pastor eam abigat, nõ secus queritur quàm si pabulo distracta depelle-
retur. Thus aut à uerbo græco theos, aut sacrificiũ significãte flectitur, aut certè à tusis gle 40
bis, ut tũc latinè scribi debeat. Arbor porrò ipsa libanos & dendrolibanos interim, lacry-
ma uerò libanotos à Galeno dicitur. Euripides contrà, libanum pro lachryma, libanoton
pro arbore thuris accipit. A iuuene Assyrio, cui nomen esset Libanos, in hunc fruticẽ cõ-
uerso dictam Gręci fabulantur, quem deos studiosissimè colentem inuidi occiderint, hinc
esse dijs gratius. Thus in Arabia, ut Dioscorides scribit, nascitur, parte una quæ ob id thu-
rifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere masculũ, quod stagoniam uocãt, huic
natiua rotunditas guttæ. Tali modo & atomon appellatur, hoc est indiuiduum, foris can-
didũ, & si frangas, interius pingue, in suffitu statim ardens. Habetur & indicũ thus, subru
fum, & liuidũ colore. Adulterio quoque rotũditas quæritur. Circũscissum in quadrãgularẽ
formam cõijciunt in fictile, circũaguntque donec absolun orbis rotunditate circinetur, tem 50
pore aũt post rufescit: atomon, aut syagron nominant. Proxima cõmendatio eius quod Ara-
bias dictum est, quod in Smilo aliqui copiscon uocãt, minus multo & rufius. Celebratur
& amomites, cãdidum, & cum fricatur mastiches modo digitis cedit. Adulteratur resina

picea: &

piceæ & gummi, alioqui præstigia facile colluditur. Nam gummi flammam non eiacula-
tur, resina in fumum abit: thus uerò statim accenditur. idem maleficium odor prodit. Na-
tura thuris excalfactoria astrictoriaq;, discutit oculorum caliginem, caua ulcerum replet,
& cicatricibus claudit. crueta uulnera protinus glutinat, infrenatq; sanguinis eruptiones,
etiam si cerebri membranis exeat. Vlceribus quæ cacoethe dicuntur, circiter sedem aliàs
ue partes enatis medetur cum lacte tritum impositoq; linamento. formicas incipientes &
impetiginem cum aceto & pice tollit perũctis. Ambusta pernionesq; cum suillo pingui,
anserinóue additum sanat. Erumpentia in capite cum nitro infricatum, paronychijs cum
melle, auribus fractis cum pice succurrit. Ad reliquos earũ dolores cum uino dulci instil-
10 latur. Mammas à partu inflammatas cum cimolia & rosacea perungit, medicinis ad arte-
riam utiliter miscetur, item ijs quæ ad uiscerum morbos conducunt. Sanguinem expuen-
tibus prodest in potu datum. Sed qui secunda ualetudine fruuntur, si bibant, insania peri
clitãtur. largius cum uino potum interficit. Thus puro fictili granatim de lucerna succen-
sum donec conflagret, ubi ad plenum exarserit, operitur usquequo se restinguat, ita in ci
nerem non redigitur. Quidam patellæ uas ahenum circundant cauum pertusumq; in me
dio ad fuliginem capiendam, ut in mẽtione huius paulo infrà docebimus. Alij in crudam
fictilem componunt, & oblinũt luto, atq; ita in fornace urunt. Torretur uerò in noua te-
sta carbone ardẽti usq; eò dum neq; amplius bullet, neq; lentorem & halitũ reddat. quod
deustum non est, facile frangitur. Cortex thuris melior qui crassus, pinguis, odoratus, re-
20 cens, læuis, neq; porriginosus aut mẽbranaceus. Adulteratur cortice arboris pinus & pi-
ceæ, & huius exploratio ab igne: mutatus in eo non ardet, sed in uaporẽ sine odore expui
tur: syncerus accenditur, & cum odoris fragrãtia uaporem eructat. Vritur thuris modo,
effectus eosdem habens, ualentior tantum, magisq; astrictorius, utilior & sanguinem ex-
creantibus: uuluis fluxione laborantibus in pesso confert, cicatricibus oculorũ, sordibus
& cauitatibus atq; lacunulis prodest. Totus scabris lippitudinibus auxiliatur. Mãna thu-
ris probatur alba, pura, cartilaginea, uim repræsentat eandem quam & thus, sed inualidiu-
sculam. Quidã resina piceæ cribro effusa ac polline, aut cortice thuris contuso adulterãt.
Sed hæc fraus igne coarguitur. Neq; enim aerium nidorem sed fuliginosum expuit, odo-
re satis misturam prodente. Thuris fuligo ita queritur, Grana thuris forcipicula compre
30 hendito, singulatim ad lucernam accendito, & in patinam cõcauam, quæ fictilis & noua
sit, imponito. supernè ahenum cauum purum, cuius in media testudine foramen insit ap
plicato. Sed lapillos ad latus eius alterutrum aut etiam utrũq; subijcito, altos semidodran-
tem, ut facile possit introspici, si probè thus crSemetur. Prius uero q̃ granum primum ex-
tinguatur alia suggerantur. Nam aditus patere debet quo noua in ustorum uicem suffici-
antur. Hoc faciẽdum quoad fuliginis modus tibi fecerit satis. Cæterum habenda tibi præ
manibus spongia est, qua partes æris summi forinsecus ex aqua identidem refrigeres: ita
enim fuligo quæ subierit adhæresceet omnis agglomerabiturq; refrigerato fornicis fetuo-
re. alioqui uapore nõ castigato commeabit retro, naturali leuitate reciprocata cineribus
thuris cõmiscebit sese. Detersa ergo pinna fuligine, cinereq; cremati thuris substracto idẽ
40 repetes opus, dum abunde fuerit tibi satisfactum. Oculorum inflammationes fuligo miti
gat, fluxiones suspẽdit, ulcera purgat, caua replet, carcinomata sistit. Hoc exemplo è myr-
rha, resina, styrace, omni demum lachryma fuligo colligitur ad easdem utilitates.

Viscum. Cap. CXL.

V Iscum non in nouissimis agnoscitur mirabile, ut quædam in terra gigni non
possint, in arboribus tamen nascantur. Nanq; cum suam sedẽ non habeant
in alieno uiuunt, sicut uiscum est. Omnino autem satum nullo modo proue
nit, unde Maroni dictũ, Quod nõ sua seminat arbor. Sui generis planta est
fruticosa, sesquipedalis, lenta semper uirẽs, grauis odoris, buxi folio, baccis
exiguis sine flore, tactum sequax, nunq; in terra nascens, semper in arbore proueniẽs, præ
50 sertim quercu, robore, ilice, pyro maloq; syluestribus, et terebintho, nec alijs arboribus ad
nascit. Copiosissimũ in quercu plenq; putãt, quod dryos hyphear uocant. Ion poeta sudo
rem quercus nominauit. Nãq; quod in abiete & larice fit, stelin Eubœa dicit, hyphear Ar
cadia nõ uiscũ. Porrò uisci genera bina uel terna faciũt, et in omni arbore, excepta ilice &

quercu

quercu differentiam constituit odor uitusq́. & folium non iucundi odoris. Viscum coloris, ut Poeta inquit, aurei. Amatum & lentum è robore præcipuum. Hypheat ad saginanda pecora utilius, quia & alimẽti plus & pinguitudinis in larice & abiete sit. Vitia purgat primum, deinde pinguefacit, quæ suffecere purgationi. Quibus sit aliqua rabes intus, negant durare. Medendi ratio æstatis quadragenis diebus. Adijciunt & aliqui discrimen: in ijs, quibus folia amittant, & uisco decidere: contrà, inhærere nato in æterna fronde. Omnino autem satum nullo modo nascitur, nisi per aluum auium redditum, maxime palumbis & turdi. Hęc est natura, ut nisi maturatum in uenrte auium nõ proueniat. quod( ut uolunt) Plautus de turdis loquens intellexit cum inquit, ipsa sibi auis mortem creat, cum uiscum ferat quo postmodum ab aucupibus capiatur. Altitudo eius nõ excedit cubitalem, 10 semper fruticosi ac uiridis. Mas fertilis. fœmina sterilis, aliquando non fert. Viscum fit ex acinis immaturis, hoc est uiridibus, nondum candidis, qui messium tempore colliguntur. Siccantur deinde, et aridi tunduntur, ac conditi in aqua putrescũt, duodenis ferè diebus: unumq́; hoc putrescẽdo inuenit gratiam. Inde in profluente rursus malleo tusi, corticibus amissis interiore carne lentescunt. Quidã decoquunt in aqua tusum donec innatet. Nonnulli commãducatis acinis cortices expuunt. Si tamen messibus imbres accessere, amplitudine quidem augentur, uisco uerò marcescunt. Optimum est quod sine cortice est, quodq́; leuissimum. Quidam efficacius futurum promittunt detractum prima luna è robore sine ferro. Visco nihil est glutinosius, pennis maximè uoluctum tactu ligãdi, iuglandium oleo subactũ, cum libeat insidias omnibus moliri. Druides in Gallia nihil habebant 20 olim uisco & arbore in qua gignatur, si modo sit robur, sacratius. Quare roborum eligebant lucos, nec ulla sacra sine ea fronde conficiebant, ut inde possint appellati interpretatione græca Druides uideri, & adhuc apud nos ueteris uocabuli relucet uestigium, *Dreus* pro Druides uocantes. Quicquid illi agnascitur, è cælo missum putabant. Erat autem id rarum admodum inuentu, & repertũ magna religione petebatur, & ante omnia sexta luna. Post sacrificiũ & epulas sacerdos candida ueste cultus arborẽ scandebat, & aurea falce demetebat, candido id excipiebatur sago. tum demum tauros duos coloris candidi nunc primũ cornibus uinctos immolabant, precantes ut suũ donum deus prosperũ faciat. Fœcunditatem eo poto dari cuicunq; animaliũ sterili arbitrabantur, contraq́; uenena omnia esse remedio. Fit & apud nos uiscũ ex aquifolia arbore passim in syluis nascente, folio acu 30 leato, baccis purpureis. Huius cortices detrahũt, & facto humi scrobe locis uliginosis maximè obruunt, frondibus arborum inuoluentes, & inibi putrescere patiuntur, quod ferè duodenis diebus fieri solet: tum marcidos eruunt, & tantisper pila tundũt, dum in uiscum lentescãt: demũ in profluente, ut obhærentes corticũ reliquiæ sordesq́; fluitent, proluunt, & adiecto olei nucum momento fictilibus recondunt ad aucupia. Fit & uiscũ in Syria ex acinis, quos ab Augusti, ut arbitror, honore, sebastos appellauerunt, & hodie quoq; officinis adhuc *sebeste* ubiq; dicũtur: ueteribus fuisse myxa cõijcio, quæ & per diminutionem quoq; myxaria recentioribus græcis nominantur. Arbusculæ eius ligno cortex albus, ramis uitens, folio rotundo, amplo. Fructus in racemo dulcis, candido lentore plenus, cum interiore nucleo quasi oliuæ siccatur. hic in medicina uentrem soluit, distillationesq́; com 40 primit, & rosiones uesicæ, & intestinorũ animalia. Damascenũ inde uiscum paratur commendassimũ aucupijs, præterq́; aquatilium uolucrũ. Fingitur & ex radice quadã uiscum lantanæ dicti fruticis, æquè ueteribus incogniti, folio hirsuto, molli, flore candido, odorato, quẽ sustiner umbella uiminibus lentis annexũ, acinis ut uua, primo rubẽtibus, post nigrantibus. Viscum Dioscondi optimũ læue, recens, uitus portaceũ, colore fons subfuluũ, sine scabrina, sine furfuribus, ex acino quodã rotundo quẽ ferant quercus, folio buxi tundũt, mox lauaт, deinde in aqua decoquũt. Quidã cõmanducãtes acinos id cõficiũt. Dãt & malus & pyrus & aliæ arbores uiscũ. Inueniт id & circa radices fruticũ quorũdã. Vsus ad multa. discutit, mollit, extrahit, cõcoqt: tubercula et parotidas, omnis generis collectiones abscessusq́; sanat, cũ resina & cera pari portione imposita. Epinyctidas, itẽ in splenio ulce 50 ra uetera, & cacoethe cũ polline thuris mollit. Lienẽ mista calce uino decoctũ aut gagate lapide aut asio, atq; ita impositũ extenuat. Vngues a unpigmẽro, & sandaracha illitũ extrahit: additũ calci uiuę & fecibus uim suã intendit. Optimũ est q̃d sine cortice est, quodq́; leuissimum

uissimũ, extrà fuluũ, intus porraceũ, quo nihil sit glutinosius emollit, humores siccat, strumas cũ resina & cera discutit, panos mitigat omnis generis quidam galbanũ abijciunt, pari pondere singulorum, eoq; modo ad uulnera utuntur, unguium scabritiã expellit si septenis diebus soluantur, nitroq; colluantur. Quidam si terram non attigerit putant comitialibus mederi, conceptum fœminarum adiuuare, si omnino secum habeãt: ulcera commanducatum impositumq; efficacissime sanare.

## Vitex. Cap. CXLI

V Itex agnos Græcis dicitur, ꝗ authore Galeno castitatem conseruet ijs quibus aut estur, aut bibitur, aut substernitur. Dioscorides appellatam tradit, quòd matronæ in Thesmophorijs Atheniensium castitati studentes, huius folij toros sibi sternerent, uocataq; lygus ob surculorum firmitatem. herbarij *agnum castum* appellant, utraq; uoce idem significante. Duo eius genera, maior arborescit salicis modo, uel foliorum aspectu, nisi quod gratiorem spirant odorem & perpetuo uirent, ramis frangi contumacibus, flore ex purpura candido, piperis semine. Minor ramosior est, folijsq; candidioribus & lanuginosis, flore purpureo. utraq; iuxta flumina nascitur. Dioscorides Latinis salicem amerinam, alijs piper agreste tradit appellari, Græcis agnon aut agonõ. Arborẽs frutex est, secundũ amnes solo asperso, & cõuallibus nascẽs, uirgas habẽs lentas, proceras, folia oleacea tantũ teneriora. Vni generi flos in purpureo candidus, alteri tantum purpureus, semine piperis. Non multũ, ut Plinius refert, à salice uitilium usu distat uitex, foliorum quoq; aspectu nisi odore gratior esset, sed Græci lygon uocãt. alij agnon, quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensiũ castitatem custodientes ijs folijs cubitus sibi sternunt. Duo genera eius, maior in arborem modo salicis adsurgit, flore cum purpura candido, unde candida quoq; dicitur: minor ramosa, folijs albioribus, lanuginosis, purpureo flore tantũ, nigra nuncupata. Nascuntur in palustribus campis, flos supra fructum insidet. Lygon, ut inquit Athenæus, in nidos suos parituri cycni ferunt. Nec tamẽ satis habeo compertũ, hanc quam cycni petant aliud genus oportere intelligi ꝗ̃ uiticem, ꝗ sciam græcos lygon lygeamq; & arborem & herbæ genus interdum uocare. Corolla è lygo usos esse ueteres Anacreonti poetæ credimus, cuius originẽ Samij Caresq; dederint diuersis causis. Nam & Lacedæmones arũdine certis sacris, ut author est Sosibius, coronabantur. Aristophanes quoq; scribit coronas ex arundine factitari solitas Athenis, quas Castori & Polluci dicatas fuisse cõstat, ut frugales atq; simplices. Inuenio & scopas amerinas spartis similes describi, folio tãtum minore, sed lentitia uirgularum maiore, quas sunt qui genisullam amerinam uocitẽt hoc tempore. Piper agreste uiticem dici Dioscorides adfirmat, quare suspicor esse mendum in nomẽclatione ubi lecristicum uocari à quibusdã tradit, à similitudine saporis & acrimoniæ, ligusticũ legendum puto. Galenus semen uiticis mandi cum bellarijs solere scribit, usu tragematis, ita minus officere capiti. Arcere ueneris stimulos credit, & ob id perquam idoneum ijs qui castitatem custodire statuerunt. Semen uini quendam saporem habet, & dicitur febres soluere, & cum ungatur oleo admistum sudores facere, sic & lassitudines discutere. Vrinam cit & menses, caput tentat uini modo, nam odor similis est. inflationes pellit in inferiora, aluum sistit, hydropicis & lienibus perquam utile, lactis ubertatem facit. Aduersatur uenenis serpentium quę frigus inferunt. bibitur seminis drachma in uino uel posca, aut duabus foliorum tenerrimorũ. Illinuntur utræq; aduersus araneorum morsus: uel perunctis tantũ, suffitu quoq; aut substratu fugant uenenata. At uenereæ rei impetus inhibent, eoq; maximè phalãgijs aduersantur, quorũ morsus genitale excitat. Capitis dolorẽ ebrietate sedat cum rosaceo flos tenerisq; cauliculi. Seminis decoctũ uehemẽtiorem capitis dolorẽ dissoluit fotu, & uuluã etiam suffitu uel appositu, purgat aluũ cum pulegio & melle potũ. Vomicas panosq; difficile coquẽtes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cũ aphronitro & aceto semen sanat: & oris ulcera et eruptiones cum melle, testium cum butyro & folijs uitiũ: rimas sedis cum aqua illitũ, luxatis cũ sale nitro & cera & semine & folio. Additur in malagmata neruorum & podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti, in lethargia & phrenitide. Virgam qui in manu habeant aut cinctu, negantur intertriginem sentire. Vitici ut Dioscorides scriptũ reliquit, uis inest excalfactoria & astrictoria. Semen

aduersatur

aduersatur serpentum uenenis, aquæ quæ cutem subit lienosisq́ remedio est. Lactis parit ubertatem, mēses ciet drachmæ pondere potum in uino. Genituraǡ absumit, caput tentat. & grauitatem soporemq́ adfert. Decoctū fruticis feminis insessu mulieribus uuluæ malo opportunis auxiliatur, item inflāmationibus. Semen cum pulegio potum fœminas purgat etiam suffitu uel apposito. Capitis dolorem finit illitum. Infusum cum aceto & oleo capiti in lethargo, aut phrenesi. Folia nidore aut substratu fugant uenenata, morsosq́ ab ijs leuāt uel illitu. Duritias testium cum butyro & uitium folijs discutit, rimas sedis semen ex aqua litū mitigat, & cum folijs medetur luxatis uulneribusq́. Virgam eius uiator qui gestat negatur intertrigine tentari. Agnon uocant, hoc est castum, quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensium castitatem custodientes ijs folijs cubitus sibi sternunt: & lygon, quasi uimen, ex argumento naturæ usu uitilium inuicta flexibilitate pollentis.

### Vitis. Cap. CXLII

Vitis superuacuū est genera eius persequi, quoniam totidem adfirmātur esse quot soli, nec posset quisquam, nisi huic rei usum secretumq́ uolumen dicaret. Viti multa propria tribuūtur. Capreoli, quos & clauiculas & pampinos uocamus, Græci helicas. Is est cosiculus ut Varro tradit, uiteus intortus ut cincinnus, à capiendo dictus, quoniam ad locum capiendum sursum uersus serpat: sicut uitis dicta primō, quoniam inuitetur ad uuas pariendas, & à pariendo parilema, deinde palma literis immutatis. Est autem palma maior flagellum, unde nascuntur uuæ, dalma unius inuersione literæ, à uenti flatu, ut idem inquit, dicta. Eadem uitis caprea nominatur, quoniam capreolum pareret, quo ad scapos, frutices, pedamenta quibus hæreat, se uincire solet. Vitem, ampelon hemeron, id est, urbanā uitem, & oenoen & oenophoron, hoc est uiniferam Græci uocant. Nascitur passim & in alto propinqua litori. Durare uitem ad infinitum ressibili fœcunditate perhibent, culturæ quodam genere. Vitem Bœotij Thebis primum natam putant, quia & hic Liber pater. Vites magnitudine inter arbores numerantur. Siquidem in magnam altitudinem exeunt, ita ut sæpe domorum tecta scandāt, nec est ligno ulli æternior natura. nimis propemodum luxurarent nisi tonsura annua coercerentur, qua uis earum omnis euocatur in palmites, deprimiturq́ in propagines, succi tantum gratia pluribus modis ad soli ingenia cælūq́ mores. Iam arboribus nubunt, maritasq́ complexæ, atque per ramos earum procacibus brachijs geniculato cursu scandentes, cacumina æquant, in tantum sublimes, ut uindemiator authoratus rogum ac tumulum excipiat. Nullo fine crescunt, diuidiq́ aut auelli nequeunt. Nec memoria quoque indignum, uillas & domos ambiri singularū palmitibus ac sequacibus loris. Nam & apud nos subdiuales hortorū ambulationes umbrosis opacat frondibus, multi cadis fœcunda. Vlmos ubiq; superant. Populos rumpotinos Latini uocant alio nomine, quarum ramos in orbem patulas replent, puroq́ producto dracone in palmam eius, inde subrectos ramorum digitos flagella dispergunt. Eædem modici hominis altitudine adminicula tæ sudibus horrent, uineamq́ faciunt. Et aliæ improbo reptatu pampinorumq́ superfluitate, domini arte media atria complent. Tot differētias Gallia recipit. Stat prouinciarum quarundam per se uitis sine ullo pedamento, artus suos colligens, & breuitate crassitudinem pascens. Vetant hoc alibi uenti, ut in Narbonensis prouinciæ partibus, alijsq́ pluribus locis. Excrescere quę ultra suos pollices prohibitæ, semperq́ pastinatis similes, herbarum modo uagantur per arua, ac succū terræ passim uuis bibunt. Vites arbustiuæ sunt & simplices arbustiuas Græci anadendrades uel dendritidas appellāt, ipsa uero arbusta quibus maritatæ fulciuntur eisdem nominant uocibus. Vitem optime alit opulus, deinde ulmus, deinde fraxinus. opulus aliquibus improbatur, quoniam frondem nō idoneam præbeat. Vlmus generosissima & lætissima, multamq́ frondē ministrat. orniq́ syluestres fraxini sunt, nec deteriorem frondem q̄ ulmi præstant. Ad Elephantinem ut Theophrastus scribit, non decidunt uiti folia, neq; circa Memphin ad Deltam quoq; Nili, fere tota sem per uiret, & Varro inde muruans cōfirmat. Esse uites in Tylo quæ uitētem comam non dimittant, idem Theophrastus est author. Multiplici cortice uitis cingitur, qui radicis speciem gerat, caudice contorto, flagellis longè lateq́ uagantibus, sarmentis lata fronde lasciuientibus, longis pediculis pendēte, neruosa cortico saq́, flos fructum ambit lanugineus,

uua cum

uua cum pluribus acinis aceruata, feminibus tunica clausis: carnosa ei medulla, frequẽtes
pãpini, quibus suopte ingenio caduca colligetur. ex nouellis semper fructificat surculis.
Acini numerosi, qui magnitudine, colore, saporibus multiplicãtur in uino. Hic purpureo
lucent colore, illic fulgent roseo, nitentq́; uiridi: candidę enim nigræq́; uulgares. Tument
mammarum modo bumasti, prælongis dactyli porriguntur acinis. Est & naturæ lasciuia,
ut prægrandibus adhęreant pergulis parui, mites & suauite certantes, leptoragas uocant.
Consistit in uitibus lachryma largior incisis paulo ante germinatum, parcior autumno &
hyemis initio. Minus fœcundæ crebrioribus oculis gemmantur, solidioresq́; feruntur. In
sanæ uites appellãtur quæ ad florem usq; perducunt. Insanas etiam alicubi Plinius appel-
lat triferas uites, quoniam in ijs alia maturescunt, alia turgescunt, alia florent. Vitis candi-
da melius reddit quo lætius fuit germen. Capnia uocatur unum uitis genus, quę uuam ni-
gram ex candida, & candidã ex nigra sine prodigio ferat. Austrinis flatibus uermes in ui-
tibus nascuntur, ipes appellati. Peculiaris item morbus hirculus, quem Græci tragon uo-
cãt, importuno uento germinibus uel abscissis uel imperitia colẽtis oblæsis. Hircire por-
ro uites dicuntur, cum infœcundæ fiunt. Laborant etiã crambo, qui similis rubigini est,
uuæ ipsæ & pampini sole post humores longos insequuto uehementi. Est & præterea ni-
uatio siue roratio, quoties acini racemis defluunt. Ne rubigo uineam uexet, palearũ acer
uos uerno tempore inter ordines cum frigus contra temporis cõsuetudinem intellexeris
incendito, ita fumus nebulã & rubiginem remouebit. Genus est animalis, uolucra appel-
latur, id ferè prærodit teneros adhuc pampinos. quod ne fiat, falces quibus uites putantur
sanguine linuntur hircino; uel quoties falx acuitur, pelle fibri acies in putatione deterge-
tur. Vites quæ secundum ædificia sunt à soricibus & muribus infestantur. Id ne fiat, cum
luna Leonis, Sagittarij, Scorpionis, uel Tauri tenet hospitium, noctu putãtur. Ne formi
ca uitem ascẽdat tritus lupinus cum fracibus, eoq́; ima linea circumlinitur. Si bitumine ex
oleo cocto imæ uites tangantur, formicæ non excedent. Contra animalia quæ uitibus no
cent, cãtharides quæ in rosis inueniri solent, oleo mergi iubẽt Græci dum in tabem resol-
uantur, putatorię falces hoc oleo perunguntur. Et ne cantharides uitibus noceant, in co-
te qua falces acuuntur ipsas præcipiunt cõteri. Lachrymosa uitis nimia humoris profusio
ne tabescit, & plorando uim roboris sui auertit à fructu: tum uolunt Græci rescindendum
radicis robur, ut adferat medicinam uulnus impressum: tunc insulsa amurca ad dimidias
cocta plagę hiatus perlinatur, & acetum acre suffundatur. Sterilem ad fœcundam reduci
adfirmant, si imo caudici fisso lapillus adigatur. Sarmentis luxurians coercetur radicibus
uitium summis euulsis. Puluere conspergi uitem aut ullo tangi pacto cũ nigrescit uua alie
num putant, cum tamen omnino nigritiam cõtraxit id citra periculum tentari potest. Sic
Megarenses cum Etesiæ anniuersarijue perflant, peponibus, cucurbitis atque cucumeri-
bus puluerem sarculo concitant, quo fructus molliores, dulciores sine rigatu reddantur.
Brassica & laurus uitem offendunt, succoq́; suo & odore deteriorem faciunt: nam & eam
olfacere & allicere dicunt: quamobrẽ cum germen ijs propius accesserit, auersum retro
graditur, inimicum fugiens odorem. Ideo Androcides sapientia clarus brassicam aduersa
ri uino ac ebrietatẽ arcere hoc prodidit exemplo, ꝙ uitis etiã uiua brassicæ fugetur odore.
Ea in cibis antecedente temulentia cauetur, postea sumpta crapula discutitur. Vitis ægro
rat item uel cum alserit, uel præter modum incaluerit: siquidem gemmæ & algore nimio
aut ardore hebetes syderantur. Ictus fodientium & uulnera reformidant. maximam mor-
borum partem iniurioso contactu putant contrahi. Pessimum uitibus fuerit malum, si de-
florescẽti successerit imber: simul enim labilem imbecillitate fructum rapiens præcipitat.
Etsi uitæ sit breuis & multis obnoxia uitijs, fissionem caudicis citra iacturam sustinet, &
corticis quoq; detractionem citra noxam patitur, quod arborum plerisq; exitiale est: sed
non principis illius atq; uitalis, uerum externi, qui plerunque subnascente nouo decidit.
Multiplex cortex uitem uestit. Genus unũ uitis Theophrastus prodidit, quod fructum
inchoans ad florem usq; tantum perducat. Vitem in parte Idæ quę Phalacras dicitur, fru-
ticosam nasci tradit Theophrastus, paruulis uirgis, ramulis ferè cubitalibus exporrectam:
quibus acini laterales nigri, tuberculo fabæ pensiles hærẽt, sapore dulces, ligno intus mo-
do uinacei condito, folio circinatæ rotunditatis indiuiduo paruoq́;. In Hircania feracissi-

mam esse uitem mirati sunt scriptores, cum sit Aquilonibus exposita. Nam in Carmanis
& Margianis Arianisq; crassitudo tanta est caudicis, ut bini homines plerunq; amplecti
nequeant, bicubitalibus racemis. Sine granis interioribus uuas arte nasci posse Gręci do-
cuerunt hac ratione, Sarmentum quod est obruendum, quantum latebit in terra, tantum
findi debet omni sublata medulla, ac diligenter exculpta membra diuisæ partis iterum co
gi, & uinculo constricta deponi. Vinculum papyro iubent faciundum, humidoq; solo fi-
gendum. Aliqui reuinctum sarmentum quantum fuerit excisum, intra scyllæ bulbum de-
mergunt, cuius beneficio sata omnia facilius comprehendere confirmant. Alij iam puta-
tæ uitis fructiferū sarmentum in ipsa parente nō diuisum sublata medulla quàm alte pos-
sunt, excauant, & adfixo adligant calamo, ne possit inuerti: tum in foramen Cyrenaicum
lac uel succum suffundunt ex aqua ad sapæ spissitudinem resolutum. hoc idem transactis
diebus octonis renouant, & tantisper dum uitis nouella pariat germina. Hoc idem in pu-
nicis & cerasijs malis proditur à græcis expertum. Nigros & albos acinos adferre Græ-
ci asserunt, si uicinarum uitium, albæ dico & nigræ, cum putantur, sarmenta utriusq; inter
se diuisa sic iungas, ut medios utriusq; generis oculos æquādo reddere possis unitati: tunc
papyro ligabis stricto & terra molli atq; humida curabis adlinire, & interiectis ternis die-
bus adaquare, donec germen nouæ frondis erumpat. Elapso tempore sobolem propaga-
bis pluribus sarmentis, ut uitis uuas tales ereet, in quibus uarij generis & coloris repe-
riantur acini. Rationem hanc Latini tradiderunt, Quatuor aut etiam plures uirgæ diuersi
generis sumuntur, eęq; diligenter & ęqualiter compositę colligantur, dein in tubum ficti
lem uel cornu arctè inseruntur, ut extent ab utraque parte, & in scrobem terra stercorata
qua extabunt obruuntur, & dum germina agant rigātur: & post biennium aut trienniū
cum uirgæ cohæserunt, tubulus dissoluitur, circa medium ferè crus ubi maximè uidebun
tur coiisse, uitis serra præciditur, plaga leuatur, terra minuta exaggeratur. Cum coles ege-
rit, duo ualentiores reliquis deiectis submittuntur, ita uua compluribus acinorū generi
bus euariata nascetur. Vt autem uuæ sine uinaceis nascātur, ijdem suadent malleolum ita
scindendum, ne gemmæ lædantur, medullamq; omnem eradendam. Tum demum in se
compositū colligant, sic ne gemmas allidant, atq; in terra stercorata deponunt, rigantq;.
cum coles agere cœperit, altè defodiūt. Sic adulta uitis uuas sine uinaceis creabit. Vitem
theriacam sic fieri Democritus præcipit, cuius profectus est, ut uinū eius, uel acetum, uel
uua uel sarmentorum cinis, contra morsus omnium bestiarum prosit. Sarmentum quod
pangendum est trium digitorum spatio in ima parte findatur, & sublata medulla theriacę
medicamen addatur, tunc terræ mandetur uinculo papyri diligenter adstrictum. Aliqui
eadem sarmenta iam antidoto satiata intra scyllæ bulbum recondunt, & terris supradicta
ratione committunt. Aliqui medicamentum ut combibant radices uitis, infundunt. Sanè
sarmentum, si de hac uite sumatur ad transferendum, aut inserendum, potētiam materni
medicaminis nō tenebit, processuq; temporis adscititiam uim expirabit. Oportebit ergo
assidua theriacæ suffusione senescentis succi uim iterare. Contra serpentum ictus uinum,
acetum potu, uua tam recens quàm passa cibo proficiūt, quæ si desint trita folia imponun
tur, quorum si non detur occasio, crematorum sarmentorum cinis inditus hominem à pe
riculo uindicat. Quin & reliquæ uitis theriacam non expertæ sarmentum à canis morsus
offensa liberat. Sic & purgatoriam uitem facere idem docet Democritus, si ima parte sar
menti fissa, in medullæ uicem elleborus inseratur. mirum est hoc pacto ueratri naturā ad-
sciscere, quanquam quorundam & odore & succi mistura lædatur, non necetur. Odit lau
rum & brassicā, olfactrix enim intelligitur & tangi odore mirū in modum recusat: ideoq;
cum iuxta fuerit, auertitur et recedit, saporemq; fugit inimicū. Hinc sumpsit, ut suprà dixi
mus, Androcides medicinā contra ebrietates, brassicā mandi præcipiens: quod de rapha-
no Plinius intellexit, quod erat tamen omnium opinione græcorū de brassica legendum.
Odit & corylum, nisi procul absit, tristis atq; ægra. Si odoratam fieri uuam uelis quæ sua-
uitate locum impleat, in fissa sarmenta modo quo suprà dictum, odoriferum omne quod
uelis uuam olere, conijci præcipit Paxamus. Melius fieri putat idem si odore prius imbu-
ta sarmenta macerentur, q̄ pangantur uel inserantur. Democritus author est non attingi
uespis uuas, quarū matres imbre sorbti olei rorauerìs. Præcocem uuam nigra uitis, ut Ta-
rentinus

rentinus docet, in uere ereabit, si ceraso inseratur. Siquidẽ eodẽ tempore feret uuã, quo cerasus arbor sua gerit mala. Celerrimè uitem germinare promittit, quæ trito nitro & aqua ut mellis crassitudo cõtrahatur, permistis post putationem protinus gemmãtes oculi largè linantur, germina infra septem dies citabit. Præcocem itidem fieri tradit, si dulces uinacei, hoc est nõ calcati, plantulis abundè cõijciantur: aut cum panguntur, scrobiculis accumulentur. Asserunt Græci uuã in parente seruari usq; ad ueris initia, si loco umbroso scrobem fodis altitudine binũ cubitorũ, & misso sabulone adminicula figis, quibus intorques assiduè sarmenta fructibus plena: & illæsis uuis alligabis, ut solũ non cõtingant, & cooperies ut imber eò penetrare nõ possit. Item Græcis docẽtibus uuas in uite si diu seruare uolueris, uasculis clausas fictilibus ab ima parte pertusis diligẽter à summo tectas suspẽde, sic in longam seruantur ætatem. Durant uuæ per hyemem pensili cõcameratę nodo. Albę tantum in sua cõtinentur anima ollis fictilibus, & insuper dolijs inclusæ stiparæ uinaceis circumstantibus. Conduntur & musto uuæ, ipsæq; uino suo inebriantur. Aliæ decoctię in musto dulcescunt, aliæ uero sobolem nouam in matre ipsa expectãt, trãslucidæ uitro, adfertq; duratricem illam firmitatem austeritas picis infusa pediculo. Vuam Græci staphylen à Staphylo Libri patris filio, ut Ptolemæus uoluit, appellãt: lenida etiam poetæ, nam & Lenæus dicitur is deus. Alia portò uua eliquescit in potum, alia deligitur ad uescendũ. hæc autem in corbulam secernitur ut inde addatur in ollulas, quæ in dolia uinaceorũ plena trudantur. Alia in piscinã picatis amphoris mittitur: alia in aram carnario suspenditur. Vuã aminæam minusculã & apiciam cõmodissimè in ollis condi putauit Cato. Eiusdem generis in sapa & mulso rectissimè seruantur. Duracinas & aminæas adfirmant opportunissimas quæ pendeant, quod genus omnes conditaneas & conditanas appellamus. Vuę in palea seruaræ pensilibus proximæ dicuntur. Vuæ uehementiores nigræ, ideoq; ex ijs uinum minus iucundũ: suauiores albę, quoniam aere trãslucido facilius accipiuntur. Florem uuæ in cibis dari gallinaceis præcipiunt, ut præterea nõ atringant uuas. Quidã è græcis authoribus altius curam petunt, putariq; uites ad hunc usum præcipiunt decrescẽte luna post horam quartam, cælo sereno, aut discussis à uento roribus. Similiter deligi è locis siccioribus ante perfectam maturitatem, addito, ut luna infra terram sit, uuas cum malleolo sarmenti sui duro, demptis forcipe corruptioribus acinis, tabidis, & adhuc pubescentibus, sic ne uitium tabis proximi sentiant. Falcis acie citra uiolentiã secari, et illitis pice igni resoluta surculis seorsum, ita ne se contingere possint, pauimento substratis paleis, si fieri possit, maximè lupinorũ, collocari. siquidem & duriores & ficciores eæ existimantur, & mures infestos abigunt. Sin desint lupinorũ paleæ, fabagineæ, aut eruinæ, aut reliquorum leguminũ in uicem substituuntur. Hordeaceę in frumentaceo genere præcellũt. Si desiderentur, fœnum quam siccissimũ in minutas dissectum particulas substernitur. Simili ratione frondosos palmites pauimẽto spargere uel suspendi cõuenit. Alij uuas sapa paululum obruunt. Sunt qui malunt in picatis capsis uuas in scobe ramentis'ue siccis piceæ, abietis, populi, uel milij farina recondere. Alij in marinã aquam feruentem, aut si non adsit, in muriam permisto uino macerantes immergunt, & ita hordeacis paleis seruãt. Quidam in cinere uitigineo, uel ficulneo lixiuio tingũt, mox in sole siccant, tum inuoluras paleis stipãt. Sunt qui in granarijs protinus suspendi iubeant, quibus frumentũ uannis agitatur, quoniam optimo sit operimento puluis insidens pensilibus, ita lõgissimo tempore seruari uolunt. Alia custodiẽdi ratio, Aquam ad tertias incoctam mox sub diuo refrigeratam in dolium picatum fundunt, postea maturas uuas solidos acinos habẽtes detractis putribus & immaturis obruũt ita, ut superueniat aqua, nec fluitẽt, gypsatoq; diligenter operculo uas loco frigido solem diei nõ admittente, quo etiam nullus succendatur ignis, reponitur. Vinosa reperietur aqua, fallendæ laborantiũ siti nõ inutilis. Pensiles quoq; in tabulatis custodiuntur. Alij mustum habẽtibus dolijs dum ne cõtingant ipsum uuæ suspendunt, quo genere tales remanẽt quales à uite fuerint decerptæ. In dolio quoq; picato exclusa omni aura gypsato diligenter operculo, integræ quæ nulla in parte senserũt offensam, appenduntur. Simili modo litæ figlino luto sic subacto ut mellis referat crassitudinem, intinctæ pendeant & ad usum eluantur. Item portulacæ succo illitæ pensiles diu custodiuntur. In solidum annum uuas seruabis, si ante uindemias paulo lectas aqua calida alumen cõtinente

demerseris, & protinus raptas sustuleris. Seruantur etiam in melle. Eadem ratione & po
ma Didymus custodienda præcipit. Vuas quas seruari uolueris, Græci iubent illæsas le-
gi, neq; acerbitate rigidas, neq; maturitate defluētes: sed quibus granum luce penetrabili
splēdet, tactu cum molli iucunditate calloso. Si qua sunt corrupta uel uitiosa resecari, nec
pati interesse, quibus inexpugnabilis acerbitas cōtra blandimenta æstiui caloris induruit.
Tunc incisos uuarum tenaces amburi calida pice, atq; ita in loco sicco, frigido, et obscuro
sine luminis irruptione suspendi. Vuarū acini differunt callo, teneritate, crassitudine, inte
riore ligno, alijs paruo alijs etiā gemino, qui minime feraces sunt musti. Si per ossa bubuli
cruris uel per fictiles tubos traiecti obruantur malleoli binis eminentibus gemmis, hume-
scunt hoc modo, recisiq; palmitem emittunt: postea fistula fracta radix liberè rapit uires,
uuaq́; feret omniū colorum suorum acinos. Alio genere inuentu nouitio finditur malleo
lus, medullaq́; erasa in se colligantur ipsi caules, ita ut gemmis parcatur omni modo. Mal-
leolus feritur, cūq; spargere cœperit caules deciditur. talis uuæ acinos nihil intus ligni ha-
bituros Columella promittit. Non fore conuoluulū in uinea, si duos amurcæ congios ad
crassitudinem mellis decoctos, addita bituminis tertia parte, & sulfuris quarta, sub diuo ne
excādescat sub tecto coxeris, & hoc uites circa capita & sub brachijs unxeris. Volucē
appellant animal prærodens pubescentes uuas quod ne accidat, falces, cum sint exacutę,
fibrina pelle detergunt, atq; ita putāt. Alij sanguine hircino uolūt liniri post putationem
easdem. Contra uespas remedio est oleo aspergi ex ore uuas. Vuam passam Græci sic fie-
ri iubent, Melioris acini dulcis & lucidi pediculos uuarū in parente torqueri, & ut sponte
inarescant pati: deinde sublatas in umbra suspendi, constrictasq; substratis pampinis algo-
re sicco frigētibus componi, & impleto uase operculari: statimq; loco sicco, quem nullus
fumus infestet, recōdi. A patiētia nomen acinis datur passis. Cōduntur musto uuæ, ipsæq;
suo uino inebriantur. Aliæ decoctæ in musto dulcescunt, aliæ sobolem nouam expectant
in ipsa matre translucidæ uitro. Adfert acinis eandem quam in dolijs amphorisq; duratri
cem illam firmitatē austeritas picis infusa pediculo. Sunt qui uuam dictam passam uelint,
q; in rugas siccata cōtrahatur, ut passam frontem rugosam & flaccidam Plautus appellat.
Hanc curam desiderant uuæ, ut passæ fiant, Albæ dulcissimi saporis maximis acinis, nec
spissis, luna decrescēte, sereno & sicco cælo discussis roribus leguntur, & paulisper sic ne
inter se pōdere suo pressę possint collidi, in tabulas porriguntur. Deinde in aheno, uel ol-
la fictili noua lixiuiā cineris farmenti calfieri cōuenit: quæ cum feruebit, exiguum olei q;
optimi adijci atq; permisceri. Deinde uuas pro magnitudine binas, aut ternas inter se colli
gatas in ahenum feruens demitti, & exiguū pati dum decolorentur, nec rursus cōmitten
dum ut excoquantur, nam quadā moderatione temperamentoq; opus est. Exemptæ dein
in crate rarius q; ut altera alteram cōtingat, disponuntur, & post tres horas unaquęq; sic
tamē ne eodem uestigio cohæreat, cōuertitur, ne in humore qui defluxerit uitietur nocti
bus cōtegi debent ut à rore uel pluuia tutæ sint. Cum modicè tandem aruerint, in uasa no
ua sine pice opercularа & gypsata recluduntur. Quidam uuam passam folijs ficulneis in-
uoluunt, & assiccant: alij folijs uitigineis, nōnulli plataninis semiuietas uuas cōtegunt, &
ita in amphoras recondunt. Sunt qui culmos fabę exurant, & ex eo quem cremauerint ci
nere lixiuiā faciant, deinde in sextarios decem lixiuiæ, tres salis cyathos & olei cyathum
adijciant, tum adhibito igne calfaciant & cætera eodem modo administrent. Oleum uuis
passis pinguitudinem nitoremq; dubio procul adfert. Sed iam ad uitiū medicinas descen-
damus Folio & pampino capitis dolores inflammationesq; mitigantur cum polenta. Fo
lia per se ardores stomachi ex aqua frigida restinguunt. Cū farina uero hordei articularios
morbos mulcent. Pampini triti & impositi tumorē omnem siccant. Idem sanguinem ex-
creantibus & mulierū à conceptu defectioni diluti potu prosunt. Succus eorum dysente
ricis infusus medetur. Lachryma uitium quæ uelut gummi est, lepras, lichenas & psoras
nitro ante præparatas sanat. Eadem cum oleo sæpius pilis illitis psilothri effectum ha-
bet, maximè aqua, quam uindes accensæ uites exudant, qua & uerrucæ tolluntur. Claui-
culæ ipsæ quibus repunt uites, tritæ & ex aqua potæ sistunt uominonū consuetudinem.
Cortex & folia uitiū arida, uulnerū sanguinē sistunt, ipsumq; uulnus conglutināt. Cinis
cum axungia uetere cōtra tumores proficit, fistulas purgat, mox & persanat. Neruorum
dolores

dolores frigore ortos, cōtractiones, contusasq́; partes cum oleo discutit. Excrescentes car
nes in ossibus cum aceto & nitro. Scorpionū & canum plagas cum oleo reprimit. Corti-
cis per se cinis cōbustus pilos reddit. Cinis sarmentorū initiumq́; & uinaceorum condylo-
matis & sedis uitijs medetur, ex aceto: item ambustis, luxatis & lienis tumori, cū rosaceo,
ruta & aceto. Item igni sacro ex uino citra oleum aspergitur. & intertrigines & pilos absu
mit. Dant bibendū cinerem sarmentorū ad lienis remedia aceto cōspersum, ita ut bini cya
thi in tepida aqua bibantur, et qui biberit in lienem iaceat. Vitis albę uiridis tusæ succo &
thure impetigines tolluntur. Vitiū quæ uinū ferant, ut Dioscorides refert, folio & pāpino
capitis dolores tritis & illitis, inflammationesq́; stomachi leniūtur cum polenta. Folia ut
10 quæ refrigerent & astringant etiā per se imponuntur. Potus eorū succus dysentericis, san
guinem excreantibus, stomachicis, & grauidarū malaciæ medetur. Eosdē præbēt effectus
capreoli in aqua madefacti potiq́;. Lachryma uitiū quę uelut gummi concrescit in caudici
bus, è uino pota calculos pellit. Illita lichenas, psoras, leprasq́; nitro ante perfrictas sanat.
Eadem cū oleo sæpius illitis pilis psilothri naturā habet, maximeq́; sanies ea quā accēsa ui-
tium sarmenta resudarunt, qua & formicę corporis extrahūtur. Cinis sarmentorū & uina
ceorum erumpentibus in sede cōdylomatis & thymijs illitis ex aceto medetur. Prodest lu
xatis & à serpente percussis. Contra lienis inflāmationes cum rosaceo, aceto & ruta lini-
tur. Omphaciū è uite fit, incipientis uuę pubertate, cū sunt acini ciceris magnitudine, an-
te Canis ortū. In prima lanugine demetitur uua, eiusq́; melligo, reliquū corpus sole coqui
20 tur, nocturni rores cauentur. In fictili cōdita melligo colligitur, subinde Cyprio ære serua
tur, optima quæ rufa acriorq́; & aridior. Fit & alio modo, cum in mortarijs uua matura te-
ritur, siccataq́; in sole postea digeritur in pastillos. Sanat ea quæ in humido sunt ulcera, ut
oris, tonsillatum, genitaliū. oculorū claritati plurimū cōfert. Scabritię genarū, ulceribusq́;
angulorum, nubeculis, ulceribus quacunq́; in parte manātibus, gingiuis marcescentibus,
ossibus purulente limosis. Frangitur uehementia eius melle aut passo. Prodest dysenteri-
cis, sanguinē excreātibus, anginis. Omphaciū ut Dioscoridi placet, succus est uuæ acerbę
necdū maturæ, nigrescentisue, qui ex uite sit Thasia aut Aminæa. Exprimenda est huius
melligo ante Canis ortū, insolandaq́; Cyprio in ære, quod linteolo adopertū sit, donec pe
nitus concrescat, decutiendo assiduè in subiectū liquorē quicquid in ambitu lateribus co
30 hæserit: noctu à subdiuo refertur in tectū, quoniam decidens ros crassescere humores pro
hibet. Optima erit colore fuluo, friabilis, spissans abunde, mordensq́; linguā. Sunt qui co-
quendo melliginē densantes cogant. Prodest cōtra tonsillas, uuam, humida gingiuarū ui-
tia, purulentas aures cū melle & passo: item fistulas, uetera ulcera, nomasq́; ex aceto. Dy-
sentericis & mulieribus fluxione uuluæ laborantibus clystere suffunditur. Oculorū clari
tati, scabritiæ, & ulceribus angulorū auxiliatur. Bibitur ad recentem sanguinis excreatio-
nem, etiam si rupta intus aliqua parte acciderit. frangere aūt uehementiā eius aqua multa
oportet, & in usu præberi exiguū, quoniam insigniter cōburat. Tradunt aliqui stomacho
dissoluto & cibos nō perficienti prodesse: item prægnantibus defectis à cōceptu, ilei dolo
rem sentiētibus. Auxiliarē uim habere fertur sorbitionis usu, cū pestifera lues populatim
40 grassatur. Recentes uuæ stomachū & spiritū inflant, aluūq́; turbant, itaq́; in febri damnan
tur utiq́; largiores, grauedinē enim capiti faciunt. Innocētiores quæ decerptæ diu pepen-
derunt, qua uentilatione etiā utiles fiunt stomacho ęgris. Ram & refrigerāt leniter, & fa-
stidium auferunt. Quæ aūt in uino dulci conditæ fuere, caput tentant. proximæ sunt pen
silibus, in palea seruatæ. Nam & in uinaceis seruatæ caput, uesicā & stomachū infestāt. Si
stunt tamen aluū, sanguinem excreātibus utilissimæ. Quæ etiam in musto fuete peiorem
uim habent, q̄ quę in uinaceis. Sapa quoq́; stomacho inutiles facit. Saluberrimas putāt in
cælesti aqua seruatas, etiā si minime iucūdas, sed uoluptatē earum in stomachi ardore sen
tiri, & amaritudinē iecoris fellisq́; uomitione in choleris. At in ollis seruatæ & os et stoma
chum & auiditatē excitāt, paulo tamen grauiores existimātur fieri uinaceorū halitu. Vuę
50 florem in cibis si edêre gallinacei, uuas nō attingūt. Sarmenta eorū, in quibus acini fuere,
astringendi uim habēt. Vua passa, quam astaphida uocāt, stomachū, uentrem, interanea,
tentaret, nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent: ijs exemptis, uesicæ utilis habetur.
Tussi alba utilior, utilis & arterię & renibus. Carbunculis & articularibus morbis trita si

ne nucleis imponitur cũ ruta, sed fouere ante ulcera uino conuenit. Testium inflãmationi cũ farina fabali aut coriãdro medetur. Sanat epinyctidas & dysenteriã cum suis nucleis & in oleo cocta gãgrænis illinitur, cum cortice raphani & melle podagris, & unguiũ mobilibus. Per se ad purgandũ os caputq; cũ pipere cõmanducatur. Vua passa Dioscoridi spissandi habet effectũ, sed candida maiorẽ. Prodest earũ caro tussibus, arteriæ, renibus ac uesicæ. Estur in dysenteria per se sine nucleis decocta in sartagine, cũ melle admista milij ac hordei farina & ouo. Valet ad purgandũ caput. eiusdẽ gratia cum pipere cõmanducatur. Testiũ epiphoras sedat illita cũ lomẽto fabarũ, aut cumini farina. Sanat trita carbũculos, epinyctidas, fauos, articulorũ putrilagines & gangrænas sine nucleis trita & cum ruta imposita. Podagris cũ succo panacis medetur. unguiũ mobilibus illita uelociter eliberat. Nuclei acinorũ astringendi uim obtinẽt. ij sunt qui in uino capitis dolorẽ faciunt, tosti tritiq; stomacho utiles sunt. Inspargitur farina eorũ modo potionis dysentericis, & cœliacis, & dissolutis stomacho. Decoctio eorũ fouere psoras et pruritũ utile est. Vinacei per se minus capiti aut uesicę nocent, q̃ nuclei. mãmarum inflãmationi triti cum sale utiles. Decoctura eorũ ueteres dysentericos iuuat, & potione & fotu. Vua thenace cõtra serpentiũ ictus ualet, pãpinosq; eius edendos censent imponendosq;. Vinũ & acetũ ex ijs factũ auxiliarem contra eadẽ uim habent, ut supra diximus. Vuas quę legitimè cõmaturuerint optimè alere, ea collegit Galenus cõiectura, q̃ rustici qui custodiendis uitibus præficiuntur bimestri nihil adhibentes ad uuas præter pauxillũ panis, læta & uberi obesitate exhilarantur. Cæterum robur & firmitudinẽ inani sagina mentiunt̃, q̃ nõ longè post finito esu ea laxa fluxaq; in rugosum ac flaccescentẽ degenerat habitũ. Nam succum creãt qui uix in probum sanguinẽ transeat. Acini, ut idem testatur, quaternis cõstant partibus, carne, humore qui uinosus sit, nucleo, mẽbranosa cute qua cõtegit̃. Nucleus terrestris siccusq; per omnes intestinorum anfractus citra cõmutationis sensum euadens exit foras. Nec cutis ab hoc longè dissidet, quando in uentre nullã aut admodũ cęcam experitur permutationẽ. quare plerique tunicam qua uestitur acinus, exucto interiore succo expuunt. Sola igitur caro cum succo, reiectis foras nucleis ac cingẽte membrana, deuorata melius nutrit. Succus qui nihil aliud q̃ mustum est, uentrẽ flatibus distendit, ni uelociter descendat. Porrò quibus acinis exiguus succus, ijs uberior inest alimonia: quibus copiosior, maior soluendi uis inest. Quæ in dolia plena uinaceorũ uuę obruuntur, operculato diligenter uase, ne ulla quidem aura prospiret, imbecillũ resolutumq; firmãt uentriculum. Facile perficiuntur, longior in aluo ijs mora, sed largiore esu caput tentant. Fastidiosis auiditatem cibi moliũtur. Musto conditæ multo magis caput feriunt, pensiles nihil adferunt noxæ, nec uentrem cient, nec supprimunt, nec elanguescentẽ appetentiam uel inuitant uel infirmant. Inutiles prorsus cum ariditate distabuerint. Dulces calidiore succo sentiũtur, ideo sitim stimulant, aluum cient. Acidę frigidiore natura cognoscuntur, itẽ acerbę. Coctioni magis resistunt, aluũ potius cõtinẽtes. Mediam sortiuntur naturam uinosæ, nullo uel caloris uel frigoris excessu notatæ.

## Vitis syluestris. Vinum. Cap. CXLIII

L Abruscę alterũ genus uuas ad maturitatem nõ perducit, sed ad florem tantum dictũ œnanthen promouet. Altera perficit paruis acinis. Vis huic eadem quæ satiuæ, folio, capreolis & caulibus, sed nigra astringentioris est naturæ Est et labrusca syluestris uitis una species œnanthen ferens, duorũ generum albi & nigri, ne quenq; decipiat Pliniana lectio Labrusca, inqñt, œnanthen fert quæ à Græcis ampelos agria appellatur, spissis & candicantibus folijs, geniculata, rimoso cortice. fert uuas rubentes, cocci modo. Duos itaq; frutices non unũ designauit, labruscã, & eam quę ampelos agria uocatur. Oenanthe est uitis labruscæ uua. Colligitur cum flore quum optimè olet, siccatur in umbra substrato linteo, atq; in cados conditur. Vua œnanthe quam uites syluestres, hoc est labruscæ ferunt, laudatissima in Syria, maximè circa Antiochię & Laodiceæ montes. Item ex alba labrusca. Sunt qui principatũ in unguentis dent in Parapotamia nascenti, deinde in Antiochia & Laodicea Syrię, tertiũ locum ex montibus Medicis, quæ & utilior medicinæ. Quidã omnibus ijs præferunt quæ in Cypro insula nascit̃. Nam quæ in Africa fit ad medicos tãtum pertinet, & ad odores, uocaturq; massaris. Omnis ex alba labrusca præstantior q̃ è nigra. Labruscam dici putant, q̃ in marginibus terræ ceu labris quibusdã nascatur. Oenãthe, ut refert Dioscorides, uitis est syluestris uua cum floret.

Legitur hæc, in fictili nõ picato cõponitur, siccatur uerò in umbra prius substrato linteo, atq; ita demũ in cados cõditur, pręcipua ex Syria, Cilicia, Phœnice. Syluestres uuas cũ florent, Græci iubẽt sine rore legi, & in sole, ne quid restet humoris, ut flos ad excutiendũ siccior appareat, expãdi. tum cribello spisso, ut grana nõ transeãt, sed flos solus decidat cerni, & hunc ita recõdunt. alij melle infuso seruãt. Oenãthe ex alba uite refrigerat & astringit, uulneribus inspergitur, stomacho illinitur, utilis urinæ, iocineri, capitis doloribus, dysentericis, cœliacis, cholericis. Fastidia obolo ex aceto pota discutit, siccat manãtes capitis eruptiones, efficacissima ad uitia quæ sunt in humidis. Ideo oris ulceribus & uerẽdis & sedi prodest. Cum melle & croco sistit aluũ, genarũ scabritiẽ emendat, oculorũ delachryma
10 tiones cohibet. Ex uino stomachi dissolutionẽ recreat. Ex frigida aqua pota sanguinis excreationes retinet. Cinis eius ad ulcera, reduuias probatur. Vritur in furno donec panis percoquatur. Pota stomacho ciundæq; urinæ utilis, aluũ sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia & acores stomachi crebros illinitur. Capitis doloribus infusa cũ aceto & rosaceo tam uirens q; arida pręsidiũ est. Cruenta uulnera si protinus illinatur, ab inflammationis periculo tuetur. Incipientes ægilopas & ulcera in ore uerendorumq; nomas cum melle, croco, & myrrha trita discutit. Pessis contra sanguinis abundantiam miscet. Fluxiones oculorũ coercet, cum polenta uerò imposita ex uino feruores stomachi restinguit. Eadem in testa carbonibus cremata medicamentis oculorũ adiungitur. Probatur ad paronychia, reduuias digitorũ, gingiuas à dentibus recedẽtes, cruentasq; cũ melle. Nasci in Afri-
20 ca uitẽ Græci produnt quã accolæ uocãt ubolimã, oliua in uites insita, utriusq; arboris fructum ferentẽ: hanc & Græci elæostaphylon ab utroq; parẽte nomen mutuãtes appellãt, de qua suprà in olea dictũ est. Fit è labrusca hoc est uite syluestri uinũ quod œnãthinũ cognominatur, duabus libris florũ in musti cado maceratis, qui post triginta dies mutantur. Hi paulo postq; defloruere, singulare remediũ habent ad refrigerandũ in morbis corporũ ardores, gelidissima ut ferunt natura. Pars eorum æstu moritur priusq; reliqui, qui solstitiales dicuntur. uniuersi nunq; maturescunt. Incocta datur cibo gallinaceo generi, fastidiũ gignit uuas appetendi. Oenãthen à uitibus dulce uinũ ferentibus maximè arbustiuis Gręci colligi præcipiũt, floremq; detractis uuis in umbra siccati & cadis condi nouis, infuso uetere defruto odoratoq; mensura pari, & manibus diligenter subigi & in offas digeri, ut ad
30 usum recondãtur. Vinum Græcis οἶνος dicitur, poetæ πηλὸν uocãt, quasi mentẽ uibrare faciat. inde κραιπάλη inquit Phocion, idest crapula nominatur. Tenuissimũ est id quod celerrime inueteratur. nã cui fumi amaritudine accedit ętas, insaluberrimũ putatur. Quo generosius uinũ est, hoc magis uetustate crassescit, et in amaritudinẽ minime corpori utilem coit. Vinũ alit uires, sanguinẽ, sicut lactis potus ossa, frugũ neruos, aquæ carnes. Simias & quadrupedes digitatas negãt crescere assuetas uini potu. Vinũ succus est, qui feruẽdo uires è musto sibi fecerit. Mustũ Græci gleucos uocãt. Vinũ omne aut mustũ est aut uetus, ut in ꝓuerbio sit mediũ pro aqua. qđ prãdiũ caninũ dicit apud Varronẽ, ut in Plauti Casina, cœna canina, hoc est abstemia. Vinũ aqua misceri Staphylus Sitheni filius instituit, Ob id græcũ uulgus nõ aliter uinũ modo nominat q; crasim, hoc est mistũ. De uino tẽpe-
40 rãdo quod & dilutũ & lymphatũ dicit, alij alia pręcipiũt. Hesiodus tres partes uini in una aquæ permiscet. Cæteri meracius fecere, hoc est ut quinq; iũ duas adderent, quasi aut duas uini partes ad quinq; laticis, aut unã ad tres bibere oporteat nõ quatuor: cantio est græca, ceu futurũ sit dilutius quàm sanitatis usus exigat. Anacreon, ut uinarius poeta, unam uini duabus aquæ temperat. Alij aliter. Ebrietatem Plato nunquam nisi semel in anno Liberalibus permisit in legibus. Porrò ante decimũ & octauum ætatis annum uino temperandum penitus existimat, ut ne gustetur quidem. Mnesitheus Atheniensis medicus inebriari nunquam, sed statis tamen diebus hilarescere permisit, quod genus cothonismon à calicis nomine uocauit, ut dilutũ nihilominus, & sine bellariorũ comitatu biberet. ac prima quidẽ potio quia meraca erat, cum pręfatione ἀγαθοῦ δαίμονος, in honorẽ uidelicet Li-
50 beri patris, nec tamẽ tota sed quasi prægustãda prębebat. Postrema uero quoniã diluta esset & salutaris, cum præfatione Iouis liberatoris hauriebat. Cæterũ ut est Aristoteles author, senes maximè, mulieres minimè temulentia tentant. Sed disquirenda ratio quid senes frequẽter ad ebrietatẽ impellat, quidq; mulieres ab ea defendat: contrariã enim naturã

sortiunť, ut Plutarchus refert, senile corpus, & muliebre. Fœmina humectissimo est cor-
pore. docet lenitas cutis, splendor, mollities carnis. docẽt & præcipuè purgationes humo
re superfluo corpus exonerantes. Cum ergo uinum epotum in tam largũ humorem ceci
derit, edomitũ uim suã exuit, & fit dilutius, nec facilè cerebri sedem ferit, deuicto & pror-
sus extincto eius uigore. Sed & hæc ratio iuuat sententiæ ueritatem, ꝙ fœmineũ corpus
crebris purgationibus obnoxium, pluribus consertũ foraminibus, ut pateat in meatus, &
uias præbeat humori in excretionis exitum confluenti. per hæc foramina uapor uini cele
riter euanescit. Contrà senibus siccũ corpus est, quod probat asperitas & squalor cutis, un
de Græcis γέροντες appellanť, ut idem tradit Plutarchus, nõ quasi εἰς γῆν ῥέοντες, hoc est
in terram fluentes, sed γεηροί, quod est terrestres. Hæc ætas ad flexum difficilior, quod est
indicium siccitatis. Dura itẽ esse corpora nulla dubitatio est, ideo naturales meatus obse-
ranť. Quapropter haustum uinum senile corpus non expirat, sed ad ipsam mentis arcem
ascendit. quare senes uitijs ebriorum laborant, membrorũ tremore, linguæ titubatu, obli-
uione, loquacię garrulitate. Adde in fœminarũ corporibus haustum uinum refrigescere,
& ita retundi, ut elanguescens eius uis nullum calorem, quo nascitur ebrietas, possit exci-
tare. Ebrij fiunt tremuli, graues, pallidi, & saltu tumultuãtis spiritus artus & membra qua
tiuntur, corpus torpet, mens labat, lingua titubat, neruorum in extremis partibus disten-
tio consequiť, quæ ingentis frigoris testimonia sunt. quapropter nõnulli his freti rationi-
bus, colligunt largius sumptũ uinum refrigerare: ꝙ eadem ferè temulentis & algẽtibus in
commoda notantur. Addunt mero plurimo uiros ad coitum fieri pigerrimos, genituræq;
conceptioni afferunt inutilẽ. Nanq; calida uenerẽ cient, semen adaugent, & generationi
fauent. Adijciunt respicienda curationũ genera, quæ adhibenť ebrijs. Cubare sub multis
operimẽtis iubentur, ut extinctus ferè calor recreetur, in lauacra calida descẽdunt. Vncti
onibus corporis calor excitatur. Postremo citam sentiunt senectutem qui frequenter in-
ebriantur. Item & caluitium & præmaturam canitiem experiunť, quæ caloris inopia pro-
ueniunt. Addidere acetum, quod culpatum uitiatũq; uinum est, ex omnibus laticibus in-
crescentem flammam uiolenter extinguere, dum suo frigore flagrantẽ ignis calorem euin
cit. Cæterũ, ut Plutarchus memoriæ prodidit, merum cõstat cicutæ mederi propinatum,
quæ nimio frigore necat, id quod euidẽs est caloris argumentũ. In musto aũt sola inest dul
cedo, quapropter minus de se sumi patiť, nec tantũ quantũ sufficiat ebrietati. Addo ebrie
tati dulcedinem repugnare. quare non inebriat mustum in quo sola sentiť dulcedo. Sed
cito grauitate sua descẽdit, iuuanteq; flatus & aquæ permistione, pondusculo celeriter in
intestina delabiť, aquaq; quæ ei insidet profluit, nec partibus manet quæ ebrietate capiun
tur, uinosam diluens insaniam ac extinguẽs. Vinum adhuc cum in infantia, est dulce: cum
pubescit, magis suaue ꝙ dulce. Cur in Aegypto, quæ regionum aliarum calidissima cense
tur, uinum frigida uirtute nascatur? Hoc euenit aere qui circunfunditur, frigus in terram
semper demergẽte. Quod ergo uarietate temporis alternatur ubiq;, hoc in Aegypto sem-
per persistit in calore. Frigus enim repulsum ima petens, uitiũ radicibus inuoluitur, & ta-
lem dat succo inde nascenti qualitatẽ. Hesiodus cum ad medium dolij peruentũ est, cõpar
cendum, cæteris eius partibus ad satietatem dicit abutendũ: optimũ uinum sine dubio si-
gnificans, quod in dolij medio cõsisteret. Nam pars infima permistione fecis nõ turbulen
ta modo sed & sapore deterior est: pars summa aeris uicinia corrũpitur, cuius admistione
fit dilutior. quapropter rustici operimẽtis extrinsecus dolia muniũt, ne aeris contagionẽ,
qua maxime læditur, sentiat, ut uix se tueatur in uase pleno & ideo aeri minus peruio. Va
saq; semiplena protinus in acorẽ degenerãt: siquidẽ aer aduena humorẽ elicit & exorbet,
eo siccato uinũ uiribus spoliatũ uel acore uitiatur, uel imbecillitate conficiť. Cõtrà oleum
in summo traditur optimũ. Superuacuo enim humore siccato, & mucore qui in eo latuit
absterso, nouam saporis cõtrahit suauitatem. Mel in imo creditur optimũ, ꝙ pondere præ
stet, & ideo supernatante pretiosius. Nanq; ut ait Plutarchus, si uas euertatur, pauco tem
pore suum locũ unaquæq; pars repetet, aut ad ima sidens, aut ad superna emergens. Colo
res uinis quatuor, albus, fuluus, sanguineus, niger. Vinum dulce minus odoratũ. quo te-
nuius eo odoratius. Passum γλυκύ Græcis diciť, quod fit passis & in uite diutius adustis
uuis. Probatur Ciliciũ & Africum, & in Italia prouincijsq; finitimis. fieri certũ est ex uua

quam

quam stitam Græci uocant, Latini apianam, q apes eam populari gaudeant. Hanc sunt
qui *muscatulam* uulgò dictam interpretentur. Quidam è quacũq; dulci, dum præcocia alba,
faciunt siccantes in sole, donec paulo amplius dimidium pondus supersit, tusasq; leniter
uuas exprimunt: deinde quantũ expressere adijciunt aquæ puteanæ, ut secundarium paf-
sum faciant. Diligentiores eodem modo siccatis acinos eximunt, ac madefactos uino ex-
cellenti donec intumescãt, exprimũt. Hoc genus ante cætera laudãt. Similiq; modo aqua
addita secundarium faciunt. Inter dulcia uinum est quod Græci aigleuces uocant, hoc est
semper mustum Id euenit cura, quoniã feruere prohibeatur Sic enim appellãt musti in ui
na transitũ Ergo mergunt è lacu protinus in aqua cados, donec bruma transeat, & cõsue
10 tudo fiat algẽdi. Est aliud dulcis genus, cuius gratia asseruatur uua diutius in uite pedicu-
lo intorto. Ab alijs uua torretur in tegulis. Adijciunt aliqui quod uocant diachyton, uuis
in sole siccatis, loco clauso per dies septem, in cratibus, totidem pedibus à terra alte, nocti-
bus à rore defensis, octauo die calcatis: ita fieri optimi odoris saporisq;. Nam siræũ quod
alij hepsema, latini sapam appellant, ingenij nõ naturæ opus est, musto ad tertiam usq; par
tem mensuræ decocto. quod ubi factum ad dimidiã est, defrutũ uocamus: & calenum, ad
partes è tribus duas redacto. Defrutũ, calenum, sapa, uno omnia genere ex musto confici
untur his modis, & uim emutant & nomina Nam defrutũ à deferuẽdo dictũ, ut ad spissi-
tudinem ualidè despumauerit effectum est: calenũ cum tertia perdita duæ partes remanse
rint: sapa, ubi ad tertias redacta descenderit. omnia in adulteriũ mellis excogitata. Passum
20 uniuersa cõsueuit Africa cõficere, iucundum, pingue, quo uice mellis utuntur, ut se ab in
flationis iniuria uindicent. Legũtur ergo uuæ pastæ q plurimæ, & in fiscellis iunco factis
rariore contextu clausæ, primo uirgis ualidè uerberãtur, deinde ubi corpus uuarũ contu-
sionis uis exoluerit, cochleæ supposita sporta cõprimitur hinc passum est quicquid efflu-
xerit, & conditũ uasculo mellis more seruat. Sed inter hæc genera potuũ poni debet pro
tropum, ita appellat à quibusdam mustum defluens anteq calcentur uuæ. Hoc protinus
diffusum lagenis suis deferuere patiuntur, postea in sole quadraginta diebus torrent æsta
tis secutæ ipso Canis ortu, quod Iulius Pollux testatur. Habetur & protropon inter trãs-
marina, quod Athenæus in Lesbo nasci dulce scribit, etiam prodromon ab aliquibus uo-
catum. At pramniũ Hippocrates & prior Homerus celebrauit: premebat hoc Smyrnę re
30 gio, in insula primũ Icaro natũ Seuius in petra, à quo nomẽ Pramno. Est & factitiũ quod
uocãt Græci adynamon Albi musti sextarij uiginti, aquæ dimidiũ feruet, donec excoqua
tur aquæ mẽsura. Alij marinæ sextarios decẽ, tãtundẽ pluuiæ in sole quadraginta diebus
torrent. Dant ægris quibus uini noxã timẽt. Pro ueneno est sapa, si quis ieiunus à balneis
eam bibat. Polybius author est, Romanas mulieres non uinum sed passum bibere solitas,
ad restinguendã sitim. Non possunt dici uina quæ Gręci deuteria uocant, Cato & Latini
loram, maceratis aqua uinaceis. Sed tamen inter uina operaria numerant, decima aquæ
parte addita quæ musti expressa, & ita nocte & die madefactis uinaceis rursusque prælo
subiectis. Alterum quod hoc modo: tertia parte eius quod expressum est addita aquæ, ex
pressoq; decocto ad tertias partes. Nulli ex ijs plus quàm anno usus. dulci è genere est me
40 litites. Distat à mulso quod fit è musto, quinq; congijs austeri musti, congio mellis & salis
cyatho sufferuefactis, austerum. Fit & in Gallijs uinũ fictitij generis gratissimum, facili tra
tione cinamomũ saccarũ & carpesium teruntur in fiscum, ex eo uinum liquat, ut trãseun
do qualitates eas combibat hoc uulgus *hippocraticum* cognominat. datur epulis præcipuis
cũ escarite pane bellariorũ uice. Qui mos sed in alio uino Atheniẽsibus fuisse legitur. Ex
potuum generibus quæ naturã habent inebriãdi, primas partes habet uinũ, ut Leontinus
est author: secundas quod mirabile dictu est, aqua: tertias tenet quod frugibus aqua mace
ratis, triticũ, auenã, hordeũ dico, barbari cõfingunt. Addit senes facile temulentia capi, fœ
minas rarius uiris ebrietate tẽtari. Vini desideria Democritus saniẽ tradit aboleri, quæ pu-
tatis uitibus emanãs, inscio temulẽto potui fuerit adiecta. Sic quam uitis attulerit noxam
50 uini, sua sanie luit. Berytius ebrios ad sobrietatẽ reducere promittit acetũ abundè potum.
Ad se quoq; redire brassicarũ cibo aut mellitis placẽtis. Africanus raphani succo manso
aut iride, tædia odoris uini discuti refert. Idẽ pollicet ebrietatẽ non sensurũ eũ si bibendi
certamine prouocet, qui caprinũ pulmonẽ tostũ ederit, aut ieiunus qnq; aut septẽ amara
devoraris

deuorarit amygdala, aut crudam brassicam præsumpserit. Arcet ebrietatẽ, eodem autho-
re, corona è ramulis uugæ facta. Vinum intra paucos dies optimi odoris Pamphilus effi-
ci tradit, si baccas myrti montanas siccas & tunsas mittas in cadũ, & diebus decem requie
scere patiaris, tunc coles & utaris. Vitis etiam flores arbustiuæ collectos in umbra siccare
iubet, tum diligenter tunsos & cretos in uinum cõijci, dolium septima die aperiri. Vinum
fieri ad potandum suaue dicit, si fœniculi, uel saturejæ modum conueniẽtem mergi uino,
atq; turbari feceris: uel fructum quem duæ nuces pineæ produxerint torrefactũ, & linteo
ligatum mitti in uasculum, & usui esse, quinq; diebus exactis. Vinũ uelut uetus effici ex
nouello Damegeron pollicetur, si amygdala amara, absinthium, frugiferæ pini coma, fœ
num græcum tundant, ex his cyathus in amphora uini fundatur. Anniculũ quoq; uinum
longam, ut inquit, ætatem simulabit, si meliloti unciã unam, dulcis radicis uncias tres, nar
di Celtici tantundem, aloes duas tundis ac cernis, & in sextarijs quinquaginta, cochlearia
sex recõdis, uasq; in fumo collocas. In album colorem fusca mutari asserit Fronto, si ex
fabalomentum factum uino quis adijciat, uel ouorum trium alborem infundat lagenæ,
diuq; commoueat, sequenti die candidum reperiri. Vitibus quoq; hanc esse naturã ut al-
ba uel nigra si redigatur in cinerem, uinoq; adijciatur, unamquãq; formam sui coloris con
tribuere, ut ex nigra fuscum, cãdidum uero reddatur ex alba, & hoc exactis quadraginta
diebus inueniri Diophanes scriptum reliquit, nigras uuas potẽtius uinum fundere, albas
medium, fuluas nigris suauius. Addit nouellum uinum frigidissimum esse, uetus calidissi
mum, idemq; potentissimũ, & cum primis odoratum: siquidẽ mora longa omnem aquo-
sam partem absumit. Mustum quod per pluuias frequentes imbecillitatem contraxit, cre
bro imbre perfusa uua, sic curari iubet, quod probari ipsius gustu poterit. Hoc mustũ de-
coqui præcipit donec pars eius uigesima possit absumi, melius fieri si cẽtesima gypsi pars
adijciatur. Lacedæmonij eo usq; decoquunt, donec uini quinta pars pereat, & quarto an-
no usibus ministrant. Quidam statim atq; primum efferbuit mustum, in noua dolia trans-
ferunt, in fundoq; sidit suo pondere fæculẽtum omne, atq; in metretas decem uini tres sa-
lis hemitias adijciunt. Intermenstruo cũ silet luna Zoroaster maxime elutrianda præcipit
uina, quod Sotion cõfirmat, obseruariq; exortus syderũ & emersus: in ijs enim fecem mo
ueri uolunt. Item cũ rosa floret, aut germinat uitis, qua frondente cõsulunt sapientes, præ
sertim Hesiodus, aperto dolio summũ imumq; uinũ expendendũ. Quod medias dolij par
tes tenet seruandũ, utpote quod & ualidius atq; durabilius ac patiens uetustatis existime
tur. Quod enim summis uasis faucibus resider, aeris cõsuetudine uires exhauriente, dege
nerat in uappam. quod fundo sidit fæcis uicinitate uitiatur, quod ita cecinit Hesiodus.

ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι, μεσσόθι φείδεσθαι.

Vasa nõ ad summum usq; labrum replenda, sed faucium tenus, ne occluso spiritu strangu
lentur, coercitaq; suspiret aura. Laborat uinũ, ut Paxamus tradit, occasu Pleiadum, item
bruma, uel cũ flore uitis exuitur, æstiuo solstitio, uel exortu Caniculæ. Sentiunt uitia cum
cælum incendio flagrat, cum etiam nimio frigore riget, cum uehementes incesserunt plu
uiæ, itẽ cũ duro tonitru concutit, aut uiolentis coruscat fulgetris. Arcere tonitrus & ful-
guris noxam credidit Zoroastres, ferrũ operculis doliorũ superpositũ. Alij admotos lau-
ri ramulos cæca naturarũ discordia uinum ab huiusmodi iniuria uindicare scripserũt. Vi-
no quod acorem quendã iam cõcepit, ut author est Tarentinus, medetur ollula aquæ bo-
næ plena, quæ diligẽter operta in doliũ demergatur, post triduum inuenietur ab acore uinum
sese recollegisse, & aquã olere, si pristinũ robur resumpserit. Alij lactis caprini quinquage-
simam partẽ infundunt, & integũt, post quinq; dies elutriãt. Si sitũ oleat uinum uel asper
ginẽ sentiat, iubet Apuleius tædas pingues igni flagrãtes in doliũ cõijci, & accensas in ui-
no restingui. Alij cãdentẽ testam immergũt, alij uas cõtinens aquã obruũt, & post triduũ
eliberari uitio experiunt, alij apij semen & folia intingunt, alij recentis casei serum permi
scent. Salignũ lignum uino inditum omnẽ nequitiam tollit. A serpẽte immissum uirus, ut
Democrito placet, ferreus annulus elicit. Turbulẽtiam uini cõfestim residere promittit
Anatolius, si decoctæ ad tertias amurcæ singulas heminas in singulas uini metretas quis
infundat. Si scire cupis emptor, si nullã mistionis fraudem uinum experit, mala aut pyra
syluestria in uas mitti præcipit Democritus. quod si supernatauerint fluitantia, meri synceriq;
putat in-

putat indiciũ, si demergantur, aquam contineri. Aliqui arundinem, papyrum uel lignum, aut fruticẽ oleo illitũ dolio mandant, dein extrahentes considerant si oleo guttulæ aquæ stillatim congestæ cohæreant: quod si deprehendatur, aquam continere certum est. Si in ollam nouam antea nullo perfusam humore biduo uinum adhibeatur, ea mistam aquam extillabit. Alij calfactum uinum sub diuo in nouum mittũt fictile, si aquam nouit degenerat in acetum. Alij in uiuam calcem uinum inijciunt: si syncerum est, hanc cogit: sin aquosum, diffundit. Porrò si in sartaginem feruens oleum capientẽ uinum aquam habens fundatur, obstrepet, & bullans exiliet. Aliqui spongia oleo imbuta spiraculum uasis obturãt, & inuertunt: si aqua insit, à spongia manans effluet. Si uas ad experienda uina è ligno he-
10 deræ fiat, uinum transfluet & remanebit aqua, si qua mista fuerit. Aphricanus in doliũ uini liquidum alumen infundebat, & penicillo oleo peruncto dolij spiraculũ operculabat, per quod inclinatum sola profluebat aqua. Græci uini naturam tali ratione discernunt, & hanc in eo uolunt esse distantiã, ut quod dulce est, grauius dicant: quod album, conuenire uesicæ: quod luteo colore blandiuritur, concoctioni cõmodum: transmarinũ pallorem gignere, & id tantum sanguinẽ non creare. Ex nigris uuis potẽtius fieri, ex rubris suaue, ex albis mediocre. Vino exhausto natura est succendendi uiscera calore: foris infuso refrigerãdi, ut iure dici possit uiribus corporis nõ aliud utilius, neq; aliud uoluptatibus perniciosius, si modus absit. Musta differentias habẽt naturales, q; sunt cãdida, aut nigra, aut inter utrũq; media. Mustũ omne stomacho inutile, uenis iucundũ. à balneis raptim et sine inter-
20 spiratione potũ necat. Cantharidũ naturæ aduersaĩ, itẽ serpentibus, maxime hæmorrhoo & salamãdræ. Capitis dolores facit, gutturi inutile. prodest renibus, iocinori, interaneis, & uesicæ: colleuat enim ea. Priuatim cõtra buprestim ualet, contra meconiũ, lactis coagulationem, cicutã, toxica, dorycniũ, ex oleo potũ redditũq; uomitionibus. Ad omnia infirmius album, iucundius passi mustũ, & quod minorẽ capitis dolorem adferat. Vino aluntur uires, sanguis colosq; hominũ. Vino modico nerui iuuantur, copiosiore læduntur, sic & oculi. stomachus recreatur, appetentia ciborũ inuitatur. Cura tristitiarũ hebetaĩ, urina & algor expellitur, somnus cõciliatur. præterea uomitionẽ sistit. Collectiones extrà lanis humidis impositis mitigat. multũ roboris hic succus facit. Lactis potus ossa alit, frugũ neruos, aquæ carnes. ideo minus ruboris est in corporibus illis, & minus roboris, contraq; la-
30 bores patientiæ. Asclepiades utilitatẽ uini ferè æquari deorũ potentiæ pronũciauit. Vetus copiosiore aqua miscetĩ, nouum urinã magis expellit, minusq; siti resistit. Dulce minus inebriat, sed stomacho innatat: austerũ facilius cõcoquitur. leuissimũ est quod celerrimè inueteratur. Minus infestat neruos quod uetustate dulcescit. Stomacho minus est utile pingue, nigrũ, sed corpora magis alit. Tenue & austerũ minus alit, magis stomachũ nutrit, celerius per urinã trãsit, tãtoq; magis capita tẽtat. Vinũ si sit fumo inueteratũ, insaluberrimũ est, etsi in ijs quæ cariẽ traxerũt fortasse ut in materijs eam fumus erodat. Fumi amaritudine uetustatẽ indui persuasũ est. Quo generosius est uinũ, hoc magis uetustate crassescit, & in amaritudinẽ corpori minime utilẽ coit. Sua cuiq; ętas, media gratissima est. sua cuiq; saliua innocentissima. Vinũ annosum, ut prodidit Dioscorides, neruis & sensibus cæteris
40 officit, quanq; iucundũ gustu. Damnaĩ ægrotantibus, quibus aliquid intus adfectũ lacessitum'ue sit: innocẽs sano, si dilutũ & modicũ sumaĩ. Nouitiũ inflat, difficile coquiĩ, somnos graues facit, urinas pellit. Media ætas & hoc & illud incõmodũ uitabit, ideoq; ad ualetudinem utrãq; pertinet. Albũ leue, deiectu facile, stomachũ excitat: cõtrá, nigrũ, pingue, peragi cõtumax, ebrietatem carnesq; alit. Rubrũ ut colorẽ ita & naturam inter illa mediam possidet. Candidũ utroq; statu corpori salubrius est. Differentia in sapore. Dulci crassitudo maior, expiratio difficilior. In stomacho spiritus creat, aluũ & intestina musti modo turbat, sed parcius inebriat: uesicæ neruisq; prodest. Austerũ urinas uehemẽtius molitur, temulentiã & capitis dolores facit. Acerbũ coquendo cibo utilissimũ, item aluo cõtinẽdę rheumatismisq; sistendis. Quod uerò lene, tenerũ atq; molle dicitĩ, minus infestat neruos,
50 minusq; urinã ciet. Vinũ marina aqua factũ inutile stomacho est, sitim creat, neruis nocet, uẽtri facile, ab infirmitate se recolligẽtibus inimicũ. Resina cõditũ frigidis stomachis utile putaĩ, nõ expedire uomitionib. sicuti nec mustũ, neq; sapa, neq; passum. Nouitiũ resinatũ nulli cõducit, capitis dolorẽ & uertigines excitat, & ab hoc dicta crapula est. Tussiẽtibus

& rheuma

& rheumatiſmo prodeſt, item cœliacis, dyſentericis, mulierũ menſibus. In hoc genere rubrum nigrum'ue magis conſtringit magiſq; calfacit. Innocentius pice ſola conditum. ſed picem ſcire debemus non aliud eſſe q̃ combuſtæ reſinæ fluxum. Hoc genus uini excalfacit, concoquit, purgat: pectori, uẽtri utile. Item uuluarum dolori ſi ſine febre ſint, ueruſtæ defluxioni, exulcerationi, ruptis, conuulſis, uomicis, neruorum infirmitati, inflationibus, tuſſi, anhelationibus, luxatis in ſuccida lana impoſitum. Merum remedio eſt contra cicutas, coriãdrum, aconita, meconium, argentum uiuum, apes, ueſpas, crabrones, phalangia, ſerpentium ſcorpionumq; ictus, contraq; omnia quæ refrigerãdo nocent. priuatim cõtra preſteres, hæmorrhoidas, fungos, aduerſus inflationes roſioneſq; præcordiorum, & quorum ſtomachus in uomitiones effunditur, & ſi uenter aut interanea fluxiones ſenuãt, dy 10 ſentericis, ſudatoribus, in longa tuſſi, in epiphoris meracum. At uero cardiacis in mamma læua merum in ſpongia poni prodeſt. Ad omnia maximè album inueteraſcens. Vtiliter etiam uino fouetur uilitas iumentis, quo etiam infuſo cornu laſſitudinẽ auferri tradunt. Simias & quadrupedes quibus digiti ſunt, negant creſcere aſſuetas meri potu. Quod ad febrium ualetudines attinet, certum eſt non dandum in febri niſi ueteribus ægris uinum, nec niſi declinante morbo: in acutis uerò periculis nullis niſi cum manifeſtas habẽt remiſſiones, nec à partu abortíue, nec à libidine ægrotãtibus, nec in capitis doloribus, nec quorum acceſſiones cum frigore extremitatũ ueniant, nec in febri tuſſientibus, nec in tremore neruorumq; doloribus uel faucium, uel ſi uis morbi circa illa intelligatur, nec in duritia præcordiorum, uenarum uehementia, neq; in opiſthotono tetanóue, nec ſingultibus, nec 20 ſi cum febre difficultas ſpirandi ſit, minime oculis rigentibus & ſtantibus genis, aut quorum cõniuentium perlucent oculi, neu palpebris nõ coeuntibus, aut ſi cruore ſuffundantur oculi, uel ſi lachrymæ in oculis erunt minime lingua graui fungoſaq; inperfecta ſubinde loquentibus, nec ſi urina difficile redditur, neq; expaueſcẽtibus repente, neq; defectis, aut torpentibus, nec ſi per ſomnos genituta effunditur. Cardiacorum morbo unicã ſpem in uino eſſe certum eſt. Meracis potionibus per uiginti dies ante Canis ortum, totidemq; poſtea, ſuadet Heſiodus uti: aquæ tamen potum interponere utiliſſimum. Item iugi ſuper bibere ebrietati, quã frigidæ potus extemplo diſcutit. Dari non niſi inter cibos debet, nec à ſomno ſtatim, nec præcedente potu alio, hoc eſt utiq; ſitienti. Viro facilius q̃ fœminæ, ſeni q̃ iuueni, iuueni q̃ puero, hyeme quàm æſtate, aſſuetis potius q̃ expertibus. Modus 30 dandi pro uehementia uini, item miſtura atq; uulgo ſatis putant unum uini cyathum duobus aquæ miſceri. Si diſſolutio ſtomachi ſit, dandum, & ſi cibus non deſcẽdat. Vinũ quod ex uuis à decerptu ſole aduſtis, aut diutius in uite percoctis exprimitur, dulce Creticum, ſiue protropon, ſiue pramnion Dioſcorides appellari tradit. Item quod muſto decocto fit & ſiræum, ab alijs hepſema & ſapa dicitur. Si nigra ſpectantur, pinguia copioſiq; alimenti erunt: ſi alba, tenuiora: media, mediam utriuſq; naturæ uim ferent. Omnibus tamen aſtringendi continendiq; uis adiuncta. Arteriæ languidos ictus recreat. Contra uenena omnia quæ exulcerando necant pro remedio eſt, ex oleo potum reddirumq; uomitionibus. Datur contra meconium, toxica, lactis coagulationem, cicutam: item aduerſus renũ ueſicæq; roſiones atq; morſus, alioqui inflationem & uitium afferre ſolent. Nigrum priuatim alui 40 fluxiones cohibet, album emolliendo eam efficacius. Vini naturam in commune ſic proſequitur Dioſcorides. Vinum meracũ ſyncerumq; omne cui auſteritas ſponte naturæ cõtigit, excalfacit, facile digeritur in membra, ſtomachum recreat, appetentiam ciborum inuitat, carnes alit, ſomnum conciliat, uires coloremq; nutrit. Copioſiore hauſtu ualet contra cicutas, coriandrum, pharicum, ixiam, ſpumam argenti, taxum, aconita, fungos, morſus & uulnera ſerpentium, & omnia quæ refrigerando necant, aut ſtomacum in uomitiones effundant aut redundare faciãt, ac quorum ſtomachus flacceſcat diſſolutuſq; infirmitatem contraxerit, ſi uenter & interanea rheumatiſmũ ſentiant. Sudatoribus, expaueſcentibus repente, & quibus corpus immodico ſudore digeritur, albũ maxime, inueteraſcens, dulce: item renibus ac ueſicæ. Vlceribus inflammationibuſq; in ſuccida lana imponitur. 50 Vtiliter theriomata & phagedænæ & ulcerum fluxiones fouentur uino. Ad ſanorũ uſus prima authoritas Italicis tribuit, phalerno, ſurrẽtino, ſetino, & pluribus alijs quæ in Campania premuntur. Inter græca palma tribuitur Chio, Leſbio, Phygelitæ, & quod Epheſi

naſcitur

nascitur. Stomacho minus utile, inflās, pingue, nigrum, sed corpora magis alit. Tenue au
sterū minus nutrit, magis stomachū iuuat. Vetus candidū tenue, ualidius urinas proritat,
tātoq; magis capita tentat: copiosius neruis insensum. Nec in uetustate, nec nouitate, sed
media ætate bene ualētib. salubria. Modus aūt pro ætate, & bibēdi cōsuetudine, pro tem
porū ratione, pro uini uehemētia decernit. Optimum habet præceptū ut sitienti demū bi
batur ad desideriū redimendū, ut cibus potu madeat. Omnis ebrietas præsertim iugis per-
niciosa corpori, quoniā nerui copioso uino diebus singulis obsessi acutis morbis faciunt
fundamenta. Vino tamē copiosius indulgere post aquæ potus nō est alienū, quoniā ita re-
purgatis sensibus ex alto extrahunt quæ impedimento sunt, & per cæcos meatus discuti
10 unt: cæterū aquā superbibere cōuenit. Ebrietatē sequunt pallor, genæ pēdulæ, oculorum
ulcera, tremulæ manus, effundētes uasa plena, inquies nocturna, omniū ferè rerū obliuio,
morsq; memoriæ, postero die fœtidi halitus. Præmiū summū ebrietatis libido portētosa,
& iucundū nephas. Omphacites uinū priuatim in Lesbo fingi Dioscorides est author, u-
uas paulo ante maturitatē decerptas, etiā semiacerbas per triduū aut quatriduū solæ torre
ri, donec àcini passi fiāt, rugasq; planè cōtraxerint: tū premi, deinde fictilibus fidelijs sole
inueterari. Cōstringit hoc, stomacho utile cibos nō coquēti dissolutoq;, grauidarū mala-
cijs defectionibusq;, neq; nō ilei tormētis. Placere incipit ab annis pluribus, nō aliter ido-
neo, poculentóue usu eius. Vinū omphacites idē esse uidet quod & biæū Græci uocant,
quanquā largiorē marinā ei aquā adijciūt; cætero cōueniunt. medicinæ itē cōgruūt. Vt er
20 rare mihi uideant, qui potius bion, quasi à uita ductū nomē scribant: cū Plinius biçon à fe
stinatiōe, quasi uiolēter fiat, uocari prodiderit. Deuterias ita fieri præcipit Dioscorides, In
uinaceos è quib. triginta musti cados expresseris, cados aquæ tres addi, tū calcari, expres-
sumq; ad tertias decoqui, deinde in singulos cōgios modi huius qui remansit, sextarios sa-
lis binos cōijci, acta hieme decapulari in fictilia, post annū uti. Datur hoc ægris quibus ui-
ni timet noxa, appetentia eorū sæpenumero urgēte, quorū desiderio subscribere nōnun-
quā cogimur: itē ijs qui à longa ualetudine se recolligūt. Vinū melitites, ut Dioscoridi pla
cet, distat à mulso: quod illud è uino uetere austero addito mellis exiguo temperat: hoc è
musto in quinq; cōgios austeri musti, congio mellis & salis cyatho inditis. Vas in quo id
fiat amplitudine capaci quærit, ut locus feruenti & ob hoc intumescēti sufficiat. Salis mo
30 dus qui dictus est, paulatim inspargitur donec bulliat: simul uero q̃ feruere desijt, in ca-
dos diffundit. uinū hoc alit uires, odoratūq; habet. Datur in febri uetusta, imbecillo stoma
cho, quoniā uentrē molliter lenit: itē articularijs morbis, uitijs renū, capitis infirmitate la-
borantibus, mulieribus uini abstemijs. Mulsum quod œnomeli uocāt, ex annoso austeroq;
uino & melle quā optimo utilissimū fit. Minus hoc inflat & uelociter sidit, inueteratū cor
pus auget, media ætate aluū urinasq; ciet, supersumpto cibis noxa contrahit, antecedens
implet quidē, sed auiditatē cibi cōmouet. Temperat duobus cadis uini, uno mellis adiun-
cto. Quidā ut cōpendiū operæ faciant, cum uino mel decoquūt, deinde ita in fictiles lage
nas diffundunt. Alij parcentes impendio in sextarios musti feruentis sextariū mellis adij-
ciunt, cū deferbuerit elutriāt, ita conditū dulcedinē cōtinet. Vinū facillimè cum melle cō
40 corporatur, quod in dulci nunq; euenit: uerum ex austero factū mulsum & decocto melle
non implet stomachū, ac minus inflat, appetēdi reuocat auiditatē cibi, aluū mollit frigido
potu, calido sistit, auget corpora. Mulsum in Thracia primus Aristeus cōperit. Multi se-
nectam longā intinctu mulsi tolerauere, nihil ad cibū adhibētes q̃ panē. Longæuos inte
gris sensibus degere pollicetur Diophanes, qui mellis usum sequunt. Interrogatus itaq;
Democritus quanā ratione homines rigorē animi & corporis integritatem custodirent,
ille respondit: Si foris oleo, intus melle linirent. Multi itaq; annos uitæ longos mulso uino
retulerunt acceptos. Porrò ex musto quod fit mulsum, Græci nectar uocant, & hac ratio
ne conficiunt. Mustum quousq; ad dimidias ferè resideat excoquūt, & in decem eius se-
xtarios unum mellis Attici miscent sextariū, & in cadum trāsfundunt, gypsatoq; uasis spi
50 raculo in umbra recondunt. Hoc genus inflationibus obnoxiū est, aduersum stomacho:
datur alui ciendæ causa. Sed quod emendicato à Latinis, ut arbitror, cognomine conditū
ijdem appellāt, ita solēt cōficere, Piperis eloti, & ubi fuerit resiccatū triti scrupulos octo,
mellis Attici sextarium unum, uini ueteris albi sextarios quinq; permiscent. Sed res expo
stulat, ut simul de aceto disseramus: est enim uini uitium, quod ad luxuriam cessit homini

bus, tot ad usus expetitũ, sine quib. uita mitior exigi nõ posset. Est & uappa uitiũ uini, sed
nulla cõmendatione, quin probrosa quoq; res uel hominũ cõuitio quorũ degenerauit ani
mus. Fit aũt uappa cum iterũ sponte musta feruẽt, qua calamitate cũ deferbuit, deperit sa-
por, uappæq; nomẽ accipit. Infusum terræ acetũ spumat, saxa rũpit, quæ nõ ruperit ignis
antecedẽs. cibos quidẽ & sapores non alius magis succus cõmendat & excitat. Cõpesci-
tur asperitas eius tosto pane, aut uino, aut sale: cõtrà iners accendit̃ pipere aut lasere. Ace
tum aliud nõ esse quàm culparũ uinũ quis nescit? Aqua mistũ oxycratum, Latini poscam
uel puscã appellãt: ipsi quoq; Græci, ut Paulus & Aetius, phuscã nominãt. Acetũ subito
sic fieri Græci promittunt, si rusam beræ radicẽ in uinũ cõieceris, post horas tres in acetum
degenerabit. Quòd si in pristinũ statũ restitui uoles, brassicæ radicẽ indidisse satis est. Mi-
tum acorẽ cõcipere tradit Sotion, si aridi uinacei aut pauci uuæ acerbæ acini demittãtur.
Pyrethrũ infusum acorẽ supra modũ accẽdit, si cũ una parte feruefactũ reliquæ miscueris.
Acerrimũ idẽ fieri putat & suaue, uetustis graminis radicibus aut immerso lactis sero; aut
cinere querno, aut candentibus carbonibus in eo restinctis, aut si ciceribus testis ue igni
flagrantibus acetũ uratur. Diu suum acorẽ tueri refert Apuleius, si fabæ cũ citrij mali suc-
co uasi confundant̃. Si iniectio alumine tanq; feruescens intumuerit, aquã cõtinere Græci
existimãt. Dulce faciunt addito musto, quo post triginta dies utũtur aliqui musti quod u-
uarũ calcatu cõfluxit unã metretam in duabus aceti, ut triens ex modo supersit. Alij men
surã musti duplam, aquæ potabilis triplam ad aceti partẽ discoquũt, dũ totius modi dimi-
diũ restet. Acetũ etiã fit nõ ex uino cõmentitiũ multis modis. Persica mala mollia & torre
factũ hordeũ in uase mixtim cõputrescere sinuntur, expressus fisco succus acorẽ cõcipit.
Alij sine uino ita acetũ cõfingunt. Fici ueteres & torridũ hordeum & citriorũ malorũ in
terna caro crebrius subacta cõturbataq; colis exprimuntur, ut in aceti uicẽ succus cedat.
Alij marinã aquam & gypsum cõcoquũt, admistaq; aqua fluuiali percolãt aceti usu. Ace-
tum transit in remedia, calidissimum Theophrastus existimauit natura, frigidũ cõprobat
Galenus. Vis ei summa in refrigerando, nõ tamẽ minor in discutiendo. Haustum per se fa
stidia discutit, singultus cohibet, sternutamenta olfactu sistit, uim æstus in balneis arcet si
contineatur in ore. Itẽ cum aqua bibitur aut utiliter gargarissatur, ijs præsertim qui à solis
ardoribus cõualescunt. Plurimũ fotu medetur post uredines. Lepris, furfuribus, mananti
bus ulceribus, canis morsibus, scorpionum ictibus, muris aranei & scolopendrarum ue-
nenis auxiliatur. Cõtra aculeatorum uirus, multipedũ morsus remedio est. Cõglobatum
utiq; sanguinem discutit. Aduersus lichenas bibitur & imponit̃. Sistit aluos & defluxio-
nes infusum. Calidum in spõgia appositum medet̃ sedis uitijs, melius adiecto sulphuris se
xtante, sextarijs tribus aceti, aut hyssopi fasciculo. In procidentia sedis ac uuluæ salutare.
Tussim ueterẽ inhibet, gutturis rheumatismos, orthopnœã, & dentium labefactionẽ le-
uat. Vesicæ nocet & neruorũ infirmitatibus. Acetũ usus docuit, ut Celsus tradit, biben-
dũ cum aspis percussit. quod demõstrasse casus dicit̃ cuiusdam pueri, qui cum ab hac esset
ictus, & partim ob ipsum uulnus, partim ob immodicos æstus siti premeretur, siccis locis
alium humorẽ nõ habentibus, acetũ quod secũ forte habebat, ebibit & liberatus est. Cre
dit quoniã id quamuis refrigerandi uim habeat, tamen habet etiã dissipandi, quo fit ut ter-
ra respersa eo spumet. Eadẽ ergo ui spissescentẽ quoq; intus humorẽ hominis ab eo discu
ti, sic dari sanitatẽ. Idem refert Plinius cõtra aspidẽ pollere. nam cũ aspide calcata quis per
cussus utrem aceti ferẽs, quoties deposuisset sentiebat ictũ, aliàs illæso similis, intellectum
inde remediũ est, potuq; succursum. Neq; altero os colluũt uenena exugẽtes. Nõ est præ
tereundũ silentio: quosdã graui morbo pedũ conflictatos, cum dolori pares nõ essent, de
mersis in acetũ calidum cruribus in acerrimo ualetudinis impetu, sospites euasisse, porten
tosa medicorũ sciẽtia. Aceto refrigerandi & spissandi uim tribuit Dioscorides. Stomachũ
& appetentiam excitat, omnẽ abundantiã sanguinis potu infessioneq; sistit. Alui fluxio-
nes cibis incoctũ reprimit. In uelleribus succidis aut spõgia impositũ sanguinẽ uulnerum
& inflammationes inhibet, procidentiam sedis & uuluę constituit, gingiuas sanat absce-
dentes & sanguine manantes. Prodest nomis, ignibus sacris, ulceribus quæ serpunt. Eo-
dem pterygia, lichenes, & lepræ curantur, addito utiq; semper aliquo ex ijs quæ priuatim
aduersus ea uitia polleant. Vlcerũ phagedænas nomasq; sepius fouendo cohibet. Poda-
gricis calido fotu cum sulphure auxiliatur. Sugillata cum melle litum emendat. Capitis
ardores

ardores cũ rosaceo in spõgia uel succida lana refrigerat. Iuuãtur hydropici, grauitates auri
um, soni tinnitusq́ suffitu feruẽtis. Eodẽ instillato uermes earũ necãtur. Panos coercet te
pidi fotus aut imbuta eo spõgia, pruritus mulcet. Cõtra uenenatos morsus qui refrigeran
do nocẽt calidũ cõmodè fouetur. frigidũ aculeatis è quibus uredo sequit̃ remedio est. Ad
uersus omnia uenena propinatur calidũ uomitionibus redhibendũ, præsertim cõtra me-
coniũ, cicutã, cõglobatũ in uentre sanguinẽ, cõcretũ lac, fungos, ixiam, taxumq́ cũ sale.
Haustu raptas hirudines sorbitiõe pellit. Tussim ueterẽ placat, recentẽ lacessit, gargaris-
satum fluxionibus fauciũ resistit. Anginis, uuæ procidẽti, dentiũ dolori calidũ colluitur.
Acetũ mulsum quod oxymeli uocãt Græci, hoc modo temperat̃. Aceti heminas quinq́,
10 salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinq́ pariter coquito, decies ef-
feruescẽte cortina. atq́ ubi refrixit diffũdito, & finito inueterari crassitudines detrahit po-
tum Ischiadicis, morbis articularibus, & comitialibus prodest. Cõtra serpẽtes quos sepas
uocãt & cõtra meconiũ haustũ ixiæq́ uenena auxilio est. Anginis utiliter gargarissat̃. De
mocritus aceti scillini tẽperandi hanc rationẽ dedit, Scyllæ quæ sit alba, direptis duris atq́
extrinsecus positis omnibus, tenera medietas pondo selibræ in minutas partes reciditur,
segmẽta per dies triginta in sole resiccant̃, duodecim imbre aceti conspergunt̃, dein in a-
ceti q́ acerrimi duodecim sextarios mergunt̃. Post eum numerũ dierũ scylla eximit̃, ace-
tum diligẽter excolat̃, in uas bene picatũ transfunditur. Quidã pondo scyllæ in sextarios
aceti quinq́ demittũt. Alij tunicis quidẽ eas repurgãt, sed exarescere nõ patiunt̃, statimq́
20 musteas & recẽtes alias pari mẽsura cõijciunt in acetum, & inĩtio septimi mẽsis eximunt:
hoc asperius acriusq́ censet̃. Gingiuas labantes collutũ astringit, mobiles dentes firmat,
graues oris halitus & putrilagines tollit. Corroborat & fauciũ callũ ijs qui uocis studiosi
sunt, eã enim expedit clarãq́ ac canorã efficit. Prodest affectis stomacho, cibosq́ ęgrè con
coquẽtibus: itẽ comitialib. melãcholicis, uertiginosis, mẽte captis, uuluarũ strãgulationi-
bus, lienis incremẽto tumidis, uitio coxendicũ, recolligendis corporibus. Colorẽ alit, uale
tudinẽ firmat, oculorũ aciẽ obiter exacuit, tarditatẽ auriũ instillatione purgat. Generatim
ad omnia laudatissimũ, modo intestina ulceratio nõ sentiat̃. Capitis doloribus, neruis in-
firmis dat̃ quotidie bibendũ, inter initia modicè, processu copiosius, paulatim modo cre-
scente usq́ ad cyathũ, quanq́ non desint qui cyathos binos & amplius dari pręcipiãt. Fex
30 uini non incõmoda medicamẽtis, cui tãta uis inesse creditur, ut descẽdentes in cupas ene
cet. Experimentũ demissã præbet lucerna, quãdiu extinguat̃ descẽsionis periculũ denun
cians. Siccata recipit ignes ac sine alimento perflagrat, cuius uis & natura quæ nitro. Fex
cum expirauerit lauãdis corporibus utilis. Fex aceti pro materia acrior sit oportet, utriq́
multũ adijcit uiriũ crematio. Vsta sphecle quasi fæcula dicitur, interim sphecleri pro cruda
fæce Græci usurpãt. Cruda reprimit humores, aduersus alui defluxiones & stomachi im
ponitur, profluuia mulierũ illita genitalibus & imo uentri mitigat, panos discutit nõdum
exulceratos, rigentes mãmas & sin lactis impatiẽtes extinguit. Cremata ungues scabros
aufert cũ resina, addito lẽntiscino oleo. Illita una nocte rufat capillũ. Oculorũ medicamen-
tis eluta miscetur, cicatrices hæc eorũ & caligines pellit. Crematur noua testa copioso ig-
40 ni donec ardeat. Alijs gleba fecis in carbones accẽsos abscõditur. Experimentũ legitimæ
coctionis ut exalbescat, aut æris colorem sibi adsciscat, illataq́ linguæ uideatur urere. illo
modo & aceti fex coquit̃. Virtus insigniter adurẽs & uehemẽter exiccãs. melior quo re-
centior. celerrimè exanimat̃ nõ inclusa. Hæc cremata ampliat uires, utilissima ad compe-
scendas lichenas furfuresq́. Sic lepris & ulceribus manantibus imponit̃, eruptionibus pi
tuitæ illinitur. Sicca uel madida cõtra phalangia & testiũ mãmarumq́ collectiones. Mede
tur illita & testibus & genitalibus. In uino aduersus strangurias bibitur. Resistit suppura-
tionũ incrementis. Stomachũ, interanea, uentrẽ illitu adiuuat. Apposita in linteo uuluas
purgat. Decoquitur in pannis cũ sale & adipe ad tumorẽ maxillarũ & ceruicum. Fæx ace
ti sua pro materia acrior sit est necesse, multo magis exulcerat. Acetũ aqua mistũ oxycra-
50 tum, Latinis poscã, recẽtioribus Græcis phuscã diximus appellari. Sed ut Aetius est au-
thor, si simplici ratione construatur, refrigerat & humectat: condita tamen & calorem sibi
& siccitatẽ adsciscit. Inter ueteres, ut idem inquit, omnes ferè cõuenit, noxiũ parere suc-
cum, neruis officere, flatuosos spiritus creare, capitis dolores cõcitare, cõtra sactum mor-
bum prodesse, uini crapulam mitigare, sanguinis acrimoniam lenire. Consuluntq́ ea po-

tione abstinendum, quod facile putrilaginē concipiat qui ex eo contrahitur humor, item propter noxam quam neruis infert. Produnt ebur aliquādiu phusca maceratum ceræ instar emollescere, obsequiosumq; in opus quodcunq; tractari, quod Dioscorides zytho tribuit. Recentiores, qui diligenter placita ueterum obseruarūt, multis utilem, & secundam tuen ualetudinem deprehenderunt: & ut uerum, idem inquit Aetius, fatear, prodest calidiore natura prędítis: itē ijs qui intestino uentris calore flagrantes perpetua siti crucientur, maxime si citra quācunq; misturam simplex meraq; propinetur. Tum desideria sitis ardoresq; restringit, cibi fastidiū abigit, appetentiam inuitat. Ventrem mouet & subinde molitur urinā. Cæterum apprime nocet ijs quibus in humidiore stomacho pituita cōijt, frigidamq; sortiuntur huius partis naturam.

Vlmus. Cap. CXLIIII 10

Vlmus Græcis ptelea, Gallis *orme* nominatur, procera est arbor, folio indiuiduo, lente crenato, scabro, oblongiore quàm pyro, semen racemosum. in foliolis & petiolis gummi producit, & quoddam bestiolarū genus quod cnipes dicunt: materie flaua, robusta, neruata, deformi, & quæ nihil præter cor habeat. uiridis cæsu facilis, sicca difficilis. Germinat inter primas paulo ante Aequinoctium, facilis apud aquas incremēti. Duūm ex Theophrasto generū, montanæ quā oripteleam nomināt: alterū campestris, quæ fruticosior, foliū indiuisum, leniter per orā serratū, oblōgius quàm pyro, scabrū. Arbor grandis & celsa, irriguis amica, ligno flauo, neruoso, robusto, ut quæ tota cor sit. Vtuntur ea ad fores lautiores, ad cardines, assamēta portarū, & torcularia prælaq; & fontiū caueas, & ad carpentariū quādoq; opus. Viridis facile cæditur, sicca difficile. Sterilis habetur arbor. Cradæ ulmo ut fico, robori, platanoq; gignunť. Vuā fert, & in petiolis lachrymæ modo gummi, & bestiolas culicibus caprifici similes in folliculis, & autūno cachryes uocatas, cōplures, minutas atq; nigras. Rigorem suū materies constantissime tueť, ob id cardinibus ualuarū dicatur, in aere perpetua, ut immersum aquis robur ęternū. Post uindemiā & Arcturū cæditur. Lenta est & humidior, argumento quod post cæsurā erecta multū remittit humoris. Italiæ quatuor sunt ulmi fastigia, nostrate densiore folio & ab eodē pediculo numerosiore, Gallicū, item syluestre, quartū attinias uocēt excelsissimas, & in ijs siccanas illis pręferūt, quę nō sunt riguę. Steriles attiniæ: ideo plātis seruntť autumno uitibus, & maritæ appellanť. Omnes radicū plantis proueniūt, reliquæ samara, ita nominatur ulmi semen. Vitiū amicitia accipitur ulmus. 30 Attinia scopis tantū nascitur, damnataq; religione, quia fructum nō ferat. Circūaguntur ulmo folia post solstitiū. quo argumēto intelligitur sydus cōfectū. Tradūt ulmū in exemplis cuius cacumē amputatū erat, restitutā spōte, ita ut postea floruisset. Fluit ex ea gummi in Corico mōte Cilicię ad nihil utile, & culices ibi nascuntur. Rigorē fortissime seruat ulmus, & ob id cardinibus assamentisq; portarū utilissima, quoniam minime torqueatur, permutanda tantū sic ut cacumen ab inferiore sit cardine, radix superior. Vlmorū prius quàm folio uestianť, samara, ita uocatur eorū semen, colligenda est circa Martias Calendas, cum flauescere incipit: deinde biduo in umbra siccata serēda densa in refracto, terra supra minutatim cribrata. pluuiæ si nō adiuuēt, rigāda. Deferēdæ ex arearū uenis post annū in ulmaria interuallo pedali in unamquamq; partē. Maritas ulmos autumno serere utili- 40 us, quia carēt semine, nam eæ à plantis seruntur. In arbustū quinquennes transferuntur, aut ut quibusdam placet, quæ uicenum pedū esse cœperūt, altitudine pedū trium, pari latitudine, circa positas terni pedes undiq; ex solido exaggereotur. Columellæ ulmorū duo tantū genera, Gallicum & uernaculū: illud attinia, hoc nostras dicitur. Attiniā ulmum, ut idem ait, Tremellius Scropha ferre samerā, quod est semen huius arboris, falso est opinatus. nam rariorem sine dubio creat, idcirco plerisq; sterilis uidetur, seminibus inter frondem, quam prima germinatione ædit, latentibus. Itaq; nemo iam serit ex samera sed ex sobolibus. Est autem ulmus longe procerior & lætior quàm nostras, frondemq; iucundiorem bubus præbet, qua cum assidue pecus aluens, & postea generis alterius frondem dare instituens, fastidium bubus adfers. Itaq; agrum genere uno attiniæ ulmi conserendum 50 probat Columella: sin minus fieri poterit, dabitur opera ut in ordinibus disponendis pari numero uernaculæ & attiniæ alternentur: ita semper mistis frondibus erit utendū, quasi hoc cōdimento illectæ pecudes fortius iusta cibariorum conficiant. Vlmus quòd iucundissimum

dissimum pabulum bubus adfert uarijsq; gentibus soli prouenit, à plerisq; refertur. Minus lætatur montosis, uitem alit, eiusq; societatem commodissime patitur. Vlmus quam attiniam uocant rustici, generosissima est & lætissima, multamq; frondem ministrat, eaq; maxime serenda pinguibus locis uel etiam mediocribus. Capræ quidem & oues libentius hanc frondem appetunt. Ea ad recipiendum uitem formatur, alternis brachijs in modum scalarum relictis. Cum firma in debitur, ab ipso crure pedali intermisso spatio marita bitur uiti. Vlmi folia, cortex, rami, uim habent spissandi & uulnera contrahendi. Corticis interior tilia lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potū in hemina aquæ frigidæ aluum purgat, pituitas & aquas priuatim trahit. Imponitur collectionibus
10 lachryma, & uulneribus ambustisq; decocto fouere prodest. Humor folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit, facieíq; gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi ui no decocti tumores sanant, extrahuntq; per fistulas. Folia, cortices, rami, ut Dioscorides adfirmat, astrictoriam obtinent naturam. Folia ex aceto trita lepris efficaciter illinuntur, uulnera glutinant, sed multo magis corticis tilia, si fasciæ loco deligetur. est enim utilium modo sequax lentusq;. Crassioris corticis unciæ pondus in uino uel aqua frigida pituitas trahit. Fracta celenter sarcit decoctum foliorum corticis'ue radicibus detracti, si crebro foueantur. Humor in folliculis prima germinis eruptione cuti illitus nitorem adfert, faciemq; splendidiorem reddit. Qui dum siccatur abit in animalia, quæ culicum formam gerunt. Folia cum tenerescunt olerum modo ad esus obsonantur.

20 ## Ziziphus. Cap. CXLV

Izipha Papinius ex Africa nouissimis Augusti temporibus primus inuexit in castris sata, & aggeribus præcipue decora: baccis similiora quàm malis, & in tecta iam syluę ascendunt: flore oleæ, sed odorato magis: baccis cornis simile pomum, quo amplius & maturius eo innocentius. Duplex ziziphi genus, ut Columellę placet, rutilum & candidum: nam & rutilam & albam ziziphum probatissimā ad apū pastiones tradit, arbor malorū generis, officinis omnibus *iuiuba* dicta. Zizipha grano feruntur. Locis calidis Aprili mense ziziphum conseramus, amat calida loca. Pangitur ossibus & stipite, & planta, crescit tardissimè. Si plātam ponis, Martio magis in terra molli: si ossibus feras, in scrobe palmari, ita ut terna grana per scro-
30 bem cacuminibus ponātur inuersis. quibus in imo & in summo infundatur lætamen, & cinis, & herbis adnascentibus manu planta liberetur erumpens. Cum pollicis soliditati similis fuerit, trāsferatur in locum pastinatum uel in scrobem. Terram diligit non nimis lætam, sed proximam tenui atq; ieiunæ. Per hyemem prodest illi ut circa caudicem lapidum cumulus aggeretur, qui æstate debet auferri. Si arbor hæc tristis est, ferrea strigili sub rasa hilarior fiet, uel si fimum bubulum radicibus modicè & frequenter adfundas. Zizipha collecta matura in longo uase fictili seruantur oblito, & loco sicciore composito: uel recenter lecta poma si guttis uini ueteris perfundas, efficitur ne ea rugarum deformet attractio. Seruantur etiam decisa cum ramis suis & fronde sua inuoluta atq; suspensa. Præfertur è ziziphis ædesina uocata ut quidam putauere, quam grandissima, calore & hu-
40 more temperata medicis monstrantibus. serica ea uocat Galenus, parui succi poma, nec concoctioni nec stomacho facilia. Nanq; ut idem testatur, insolentibus, & effrenatis pueris, & mulieribus cibi gratia tantum expetuntur, exiguumq; præbent alimentū. Pomum tamen quo fuerit grandius, & maturius, eo innocentius, cum alioqui difficile perficiatur & lienem offendat: itaq; decoctio potius utendum censent. Calore & humore temperata tradit Aetius: ideo sanguinis acrimoniam edomant. probum succum creant, serosum sanguinis humorem eliciunt. Decoctum eorum tussim & difficultatem spirandi lenit: pectori, renibus, uesicæ prodest. Præstantiora sunt maiora, cuiusmodi quæ ædesina nominantur. Vomitionem acri concitatam humore sedant, uerum ægrè coquuntur, & lienem lædunt.
50 Eorum decoctum salubrius propinatur.

LIBRI PRIMI FINIS.

# IOANNIS RVELLII CANONICI PARISIENSIS ET MEDICI, DE NATVRA STIRPIVM LIBER SECVNDVS.

## Iris. Cap. I

MAXIMVM hinc naturæ opus, arboribus iam expoſitis, aggrediemur, dicemusꝙ rerum ſurdarum ac ſenſu carentium ingenia, pacem, bellum, odia, amicitiasꝙ: item appellationes, quibus officinæ, rura, medici nunc utantur, ne quis uſitate nominum deceptus in his hallucinetur: tantum uenia ſit. A frumentis, oleribus, hortenſibusꝙ rem ipſam auſpicabimur: ſi prius tamen de ſalutaribus aliquot odoramẽtis, quæ pretioſis unguentis faciunt fundamenta, ab iri exorſi diſſeramus. Iris radice tantum commendatur, unguentis & medicinæ naſcens. æſtate floret, folio arũdinaceo. caulem emittit cubitalem, rectũ, albucum prorſus æmulantem, ſed minorem dunoremꝙ. E rebus in unguenta uenientibus aliquid inueniri in Europa præter irin negauit Theophraſtus, quæ laudatiſſima apud Illyrios exit, non maritimis, ſed parte mediterranea ſeptentrionibus obuerſa, & ut Nicander autor eſt, in ſylueſtribus Drilonis ac Narone. Foſſuri, ut idem memoriæ prodidit Theophraſtus, tribus ante menſibus mulſa aqua circunfuſa hoc ueluti placamento terræ blandiuntur. Circunſcriptam mucrone gladióue triplici cum legerint, protinus in cælum attollunt. Præcipitur ante omnia, ut caſti eruant. Nullos cultus efflagitat, niſi quod ablaqueatam reſiccare ſoleant. Leontinus prius iubet recentiſsimam tenuiſſimamꝙ ſeri plantulam, à Martio menſe ad Aprilem uſque. Teredines non ſicca modo, uerum & in terra celerrimè ſentit. Optima quæ tactu ſternutamenta mouet. Iris duũm generum eſt, raphanitis à ſimilitudine, quæ melior eſt: rhizotomos ſubrufa. Genus etiam unum eius Troglodyticum appellant, quæ dum eſtur, ut Aphricanus ſcriptum reliquit, os uinum non obolet, quamuis copioſius hauſtum fuerit. nam iris mirum in modum os commendare cognoſcitur ijs, quibus anima fœtet. Irin Dioſcorides deſignauit folijs gladioli, maioribus duntaxat, latioribus atque pinguioribus. Flores ſummis caulibus paribus inter ſe ſpatijs erumpunt. mutuo inflexu recurui, diuerſi coloris ſpecie, candidi, pallentes, lutei, purpurei, cærulei, à qua uarietate cæleſtem arcum exprimente nomen inuenit. Radices fundit geniculatas, ſolidas, odoratas: quæ ſimul atque fuerunt reciſæ, ſiccantur in umbra, mox filo tranſutæ, penſiles reconduntur. Officinis ſuam appellationem retinuit: herbarij *cæleſte lilium* malunt uocare, rura noſtra partim *flammam*, partim *glaiutum*, quaſi dicas gladiolum, quòd folium in gladij ſpeciem mucronatim exeat. Siquidem ea radicibus nititur toroſis, odoratis, & geniculatis, quas apud nos adhuc exitu ueris terra erutas diſſecant in orbes, & funiculo traiectas prius, lixiuio macerant ad exhauriendam ſucci uim, quo tinearum iniurijs, quibus adhuc hærentes ſunt oportunæ, minus pateant: dein ſiccatas recondunt. Pleriꝙ curatas ad hunc modum iris taleas armarijs indunt, ut ſuo perquam iucundo odore ueſtes commendẽt, nec ijs præparandi ueterũ uſus exoleuit. Folia Theophraſto arundinacea, Dioſcoridi gladioli faciem ſimulant, maiora tantum, latiora ac pinguiora. Caule recto ſeſquipedali, è cuius ſingulis faſtigijs pari interuacante ſpatio flores emicant, inflexis mutuo foliorum labris, qui nitent uaria colorum miſtura, inſtar cæleſtis arcus. Siquidem, quemadmodum aquarius ille arcus, qui eſt imago malè expreſſi ſolis, caua nube recepta, uarios mentitur colores, ſic ut cæruleas, uirides, luteas, purpureasꝙ lineas ducat: ita cauo calyculi ſinu uerſicolores lituras flores oſtendunt, qua diuerſa ſpecie cæleſtem æmulantur arcum. Quemadmodum ſtilla aquæ radijs icta ſolis, rutilo aeris reflexu rudẽ aquarij arcus imaginẽ in proximos parietes eiaculatᷣ: ſic calathi floris concauũ uerſicolore linearũ diſcurſu, rudimẽta quædã arcus cæleſtis exprimit. Falluntur, qui in toto floris ambitu huiuſcemodi uarietatẽ perquirant, cum

cum inuersa foliorum labra uel cæruleus, uel purpureus semper colos inficit. Inuenitur
apud nos frequẽter flos emaculati candoris, cuius radix cum Illyricade odoris principatu
cõtendit. Quòd si uires quibus donat radix, libeat cõsulere, deprehendes, quæ à doctori
bus traduntur, ad amussim respondere. Cum ergo tota Dioscoridis pictura huic, quã li-
lium uocant cæleste, suffragari cognoscatur, eã esse irin nemo ibit inficias. Sunt qui pudẽ
do errore aliã assignent herbam recto, aliam casui paterno, ut iris ab ireos, tanquã purpu-
reus color à niueo distingui putetur herbarijs. Verũ hęc opinio anilibus nugis adnume-
rãda, nec digna quæ exibiletur, nedũ à pullatis & rudibus explodatur. Iris est cõcalfacto-
riorũ alterius ordinis, et resiccantiũ tertij. Aluũ soluit duabus drachmis cũ melle. uomitio
nes quoq; cit duobus obolis sumpta. Lentitiã humorũ digerit, excreationesq; reddit faci-
les. liene extenuat ex aceto: tussim leuat, tormina, inflationesq;. cõuulsis, perfrictionibus
& algoribus imponitur. Illinitur lũbis & coxẽdicibus ex resina. Naribus subdita, sternu-
tamenta mouet, caputq; purgat. lachrymas elicit, somnũ conciliat, discutit crapulas, & or-
thopnœas: oris halitus cõmanducata abolet, alarũq; tædia, ac graue uitus earundẽ emen-
dat. Cũ uino mẽses pellit. Decocto incõmoda fœminarũ fouẽtur: emollit enim locos, cõ-
tractosq; corrigit. In dolore coxendicũ succus infunditur: fistulas, sinusq; replet. arida ra-
dix purgat ulcera. Ad paronychias farina eius utũtur, cũ uino ad clauos & uerrucas. Ossa
fracta extrahit indita cũ melle, nudaq; carne cõuestit. subdita more collyrij ex melle par-
tus elidit: duritias ueteres & strumas litu mollit: emaculat lentes, & uitia cutis in facie:
doloribus capitis ex aceto & rosaceo linitur. Pituitam crassam & bilem, denarijs septem
cum aqua mulsa potu detrahit.

## Acorum. Cap. II

Corum iridis folia habet, radicesq; non dissimiles, implicatas, nec in rectum
nec altum actas, sed cespite summo in obliquum tẽdentes, internodijs distin
ctas, albicantes, gustu acres, odore nõ ingratas. Plinius ei folia reddidit iridis,
angustiora tantum, longiore pediculo, radices nigras minusq; neruosas: cæ-
tero & has similes iridis, gustu acres, odore non ingratas, ructu faciles. Ea
quæ apud nos inuenitur, intus subrubet. Gallis nostris id genus est gladioli in palustri-
bus nascens, folijs albicantibus, dorso obtusè cultellato, mucrone crasso & duro, feréque
in effigiem gladij turbinato: radice obtorta geniculatáque & raua: flore aureo uel luteo,
figura ab iri non multum discrepante: semine compresso, duro, odorato. Officinis nomẽ
retinet, quæ radices melle uel saccaro conditas seruant. Recentibus ui us maius quàm ue
tustis. Optimæ Ponticæ, dein Galaticæ, mox Creticæ: sed primæ in Colchide iuxta Pha-
sim amnem, & ubicunque in aquosis. Creticæ candidiores Ponticis. Siccantur utribus in
umbra digitalibus frustis. Venereiam Apuleius uocauit, rarámque inuentu falsò prodi-
dit, nec nisi cum flosculum emiserit, cognobilem: locis cultis, pratis, & hortis nascentem,
legendam Augusto mense. Apes suspensa uasis earum herba examinibus non diffugere
idem author scriptum reliquit, & inde piper apium uocatã. Acorum ab iride sic dissidet,
quòd in folijs longitudo maior insit, color minus herbaceus, in summo acuminatior mu-
cro. In floribus nõ ut in iride folia crassiori cohærent ungue: sed aliquo nixa pediculo pro-
pendent. neque flos uersicoloribus lituris interuinctus notatur, sed mero auri fulgore, uel
colore luteo micat, semine spisso, gliscente, non sine odoris gratia. Radicis tãtum est usus
cuius succo caliginem oculorum discutiunt, lienosis mederur. decocti iure urinam im-
pellunt: torminibus, ruptis, conuulsis subueniunt: stilicidijs urinæ, uenenatorum mor-
sibus auxiliantur. desiderijs fœminarum insessu succurrunt, compescunt lienis incremen
ta. Acorum tertiam calfacientium siccantiumq; sedem sibi uendicat, partiumq; tenuitate
pollet cum purgandi detergẽdiq; facultate. Pectoris doloribus acorum subuenit, & ideò
antidotis miscetur. Fœminarum morbis traditur utile. Medetur iocinori, thoraci quoq;,
& præcordijs. lien eo poto consumitur. Radix in uino trita & illita testium tumores mi-
re discutit. Duritias & collectiones omnes sanat decocto huius herbæ fouentibus. Con-
tusis & euersis potatur in aqua mulsa. uitia omnia corporis emendat. Præcordijs & ilibus
utilissima, sed inflationes & ructus gignit. Non desunt, qui acorum oxymyrsinæ radicem
uocent, hanc uerò acorum syluestre, alij anagallidi eam communicauerunt.

Meu seu meon. Cap. III

Eu quod Athamanticum cognominatur, in Macedonia et Hispania copiosissimum, caule, folijs anetho simile: uerum crassius, & interdum altitudine M duûm cubitorum adsurgens: radicibus sparsis, tenuibus, alijs in obliquum actis, quibusdam altissimis, odoratis: gustu calido, linguam accendente. Duo genera Plinius fecit. nobilius Athamanticum uocat tanquam ab Athamante inuentum, uel quoniam laudatissimum in Athamania reperiatur, folijs aniso simile, & caule aliquando bicubitali, radicibus multis, & obnigricantibus, quibusdam altissimis. Alterū rufius in Italia non nisi medicis fert folitū, & ijs admodum paucis. Meu nostris officinis *anethum syluestre* hodie uocatur, φ anethū planè uideatur imitari folijs, & umbella, & 10 caule, qui ferè binum cubitorum altitudine attollitur, radicibus in obliquū rectúq; sparsis, frequētibus, obnigris, & incuruis: unde quidā herbarij *tortuosum anethum* appellauerunt. nascitur in môtibus & apricis. Calidū est & siccum in altero ordine. Itaq; ciet urinā ex aqua potū, radice trita uel decocta. item angustias uesicæ, & uitia renū emendat. inflationes stomachi mirè discutit. item tormina, uuluarumq; noxas, fluxiones pectoris cum melle tritum illinctu sistit. Infantibus cum apio illitum imo uentri urinas mouet. largius sumptum caput tentat. Vinum, in quo efferbuerit, iocineris infarctus leuat, menses trahit insidentibus decoctio. Sunt qui sedem foueāt in tenesmo, in quem etiam usum farinam eius cum melle subigunt ad linctum.

Cyperus. Cap. IIII 20

Yperus folia fert porraceis longiora, exiliorâque: caulem magnitudine cubiti, nonnunquam altiorem, angulosum, odorato iunco simile, in cuius ca- C cumine minuta folia prodeunt, inter quæ semen residet. Tumēt radices oliuarum tuberculo inuicem commissæ, obnigræ, iucundè spirantes. Democritus cyperum tradidit aliquibus zeruam appellari, folijs porri nuper in lucem æditi, gracilibus, cauliculo odorati iunci, tenuiore, semine milij sursum in panicula nutante: radice nigra, coherentibus oliuis non dissimili, grato odoratu placente. Locis in quibus enascatur aquam aquilegibus quærendam idem subesse testatur. Plinius cyperū iuncum esse tradit angulosum, iuxta terram candidum, cacumine nigrum, pinguémque. Folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ semen est. Radicem oliuæ ni- 30 græ similem, quam quum oblonga est, cypenda dicit uocari. nostrates officinæ *cyperum* adhuc hodie nominant: rura *soucheti* nomine norunt, quod Iunio mense radicitus eruunt, digeruntq; stipites in manuales fasciculos, quos prius insolatos aceti imbre conspergunt, siccatósque frustatim tundunt, ut sua odoris gratia uestes interpositi commendent. Nanque souchetum hoc, iuncus est triangulus, palustribus emicans, cubitali & amplius procerítate, ab imo candicans, fastigio niger, carnosúsq; folijs porro exilioribus, solidioribus: dorso aliquantum cultellato: paniculis in caulis cacumine dependentibus, inter quas semen occulitur: stirpibus tum longis, tum rotundis in oliuas inter se connexas extuberantibus ac inuicem perplexis, nigris, suauiter olentibus, gustu subamaris. Cum ergo tota soucheti pictura cypen figuræ subscribat, idem haberi nemo inficias ibit. Quid 40 tamen Plinio, Dioscoridiq; fuerit cyperis Indica herba, non facile fuerit ostendere, cum suo nomine nec officinis, nec herbarijs quibuscunque, sed quodam potius ascititio & uulgari noscatur. Est ergo in India huius nomēclaturæ radix, gingiberis effigie, quæ cum manducata croci uim reddat. Cui psilothri uis tribuitur, quod confestim detrahat pilos, nec aliud ab ijs authoribus memoriæ proditum est. Defertur ad nos ex India radix, quam officinæ *terram meritam* appellant. ea gingiberi permista sæpius inuenitur, & prorsus effigiē eius refert, manducatáq; magnā crocati liquoris uim reddere cognoscitur, pictoribus ideò optimè cognita, & ijs qui pro phaleris equorū æra poliunt. Siquidē inducta uerū auri fulgorē mētitur, quare auri loco ad exornādas æneas laminas opifices utunt. Hæc itaq; Plinij cypende, siue Dioscoridis Indicū cyperū id esse, quod terrā meritā officinis appellari 50 modo diximus, nō ambigimus: cū ex India cū gingibere deferatur, cæterę́q; dotes ei ab ijs authoribus attributę respōdeāt, nec effectu reclamāte. Nāq; si libeat uim eius experiri, in uenies parteis pilosas ea perūctas cōfestim glabrescere, tā apertè pilos detrahit. Cyperum

priorem

priorem Cornelius Celsus iuncum quadratũ nominat: Dioscorides iunci radicẽ Latinis dici meminit, quod & Lucius Columella testatur. Theophrastus cyperũ inæquali radice deliniauit, partim crassa carnosaq́; partim gracili atq; surculosa. Addidit hanc & in altum agi, ideò contumacẽ mori atq; uelli: nasci è latere huius radiculã, unde cauliculus erũpat alius. Sunt qui censeant cyperũ hunc quẽ gladiolũ in Theophrasto Theodorus uertit, à Dioscoridis cypero dissidere. Verum nusquã à priori finitione posita superius inuenitur desciscere, immo Dioscoridis placita firmare. Siquidẽ eius radix magna inæqualitate notatur, φ pars quædã crassa carnosaq́; quædã gracilis atq; lignosa sit. Nõne uides radicis tenuitatẽ surculosam protinus in oliuaria tubercula uerticillari? nemo nisi ueritatis cæcus, 10 id potest inficiari. Num è latere huius radiculę iaciũtur, unde caulis se promat ęqualis: deinde caro sursum in orbiculos glomeratur? Radices in altũ duci, euelli, moriq́; cõtumaces quis non uidet? Quòd si reliqua, quæ sparsim à Theophrasto tradũtur, prosequi libeat, inuentes huic nostro cypiro suffragari. Nam palustrẽ esse idẽ adfirmat author, caule enodi, folio arundinaceo, tam terrenis φ aquosis uliginosisq́; prodeũte: radice partim tenui, partim carnosa neruosaq́; quæ unguentis expetatur. quę non de xiphio, id est gladiolo possunt audiri, cũ merito debeat unguentis abdicari, ut pote quæ uirus oleat, inde *spathulæ fœtidæ* nomẽ ei dederũt officinæ: nanq; sua odoris grauitate lautiorũ unguentorũ gratiam aboleret. Vides ergo horũ dicta authorum in eandem herbã referri. Plinius alteri iudicio subscripsit, inquiens, Quidã unũ genus faciunt iunci trianguli, cyperũ uocant, multi enim 20 nõ distinguũt, uicinitate nominis fallente, nos distinguemus utrunq;. Cypirus est gladiolus, radice bulbosa, laudatissimus in insulis Creta, dein Naxo, et postea Phœnice. Cretico candor odorq́; uicinus nardo: Naxia acrior Phœnicio, exiguũ spirans: nullus Aegyptio, nã & ibi prouenit. Quod ad cypirũ pertinet, mirũ tradit Apollodorus, nõ egredi barbaros domibus, nisi ab hoc suffitu. uegetiores enim firmioresq; sic fieri. Addit nidorem eius herbæ excipientes ore, lienes cõsumere. Ista tamen uidentur cyperi propria, cũ suffitionibus dedicetur, & domãdis unguentorũ oleis: nã ei odor est nardũ imitans. quod in nardo Dioscorides fatetur, tradens nardum odore iucundo cyperũ æmulari. Hunc, ut arbitror, palustrem Mago secari iubet ad radicẽ, tertioq; die in sole siccari, donec candidus fiat: quotidie autẽ ante solem occidentẽ in tectum referri: quoniã palustribus dissectis nocturni ro 30 res officiant, quod hodie, ut supra tetigimus, nostri obseruant. Quæ uerò de radice tradidit magis uidentur ad gladiolum, quem xiphion appellant, pertinere: quæ bulbosa est, & ut alibi tradidit, ad nucis auellanæ figuram fimbriata. Rotunda hæc est Theophrasto, capillamentis gethyi modo fibrata, gustu dulcis, quæ decocta panem gratiorem faciat, & farinæ subacta commendet: quanuis in eam frequentes scolopendras tradat conuenire, ac ipsa delectari. Radix xiphij, id est gladioli, nec à Theophrasto, neque ab ipso Dioscoride, ne ab ipso quidem Plinio traditur odorata. quapropter ferè suspicor dotes cyperi cum gladiolo confudisse, uagámque ijs & communem nomenclaturam Plinio imposuisse: sed de hoc inferius aliquid dicetur. Nõnulli distinctionis gratía cypirõ pro gladiolo, cyperon pro iunco triangulari uel quadrato malunt intelligere. Non desunt, qui pseudocyperon 40 uocent gladiolũ, de quo Plinius semel, quod meminerim, tradidit, ocyssimã omniũ cypirum, & pseudocyperum. Frutex protinus (inquit) floret, semenq́; profert. Sed cum Theophrastus per, αι, diphthongũ κύπαιρον scripserit, cum ad nos uenit, aliqui ε, alij ι, ex ea retinuerunt. Græci quandoq; diphthongo, quandoq; uocali breuem penultimã scriptitant. Cypirum tamen Theophrasti à cypero Dioscoridis nullo discrimine separari supra docuimus. Galenus et Paulus in simpliciũ censu, unius tantũ meminerũt, nõ alioquin omissuri, si aliqua diuersitate secernerẽtur. Nec Plinio gladiolus à cypero differt odore. nã gladiolo odor uicinus nardo, sed nullus Aegyptio cypero nardũ imitans, sed in Aegypto durissima uixq́; spirans, si natione uideantur aliquantum discrepare: nimirum cũ in gladiolo Plinius Apollodorum sequitur, in cypero Dioscoridem, aliosq́; Græcos. Quare cum mi- 50 hi Græci omnes astipulentur, longè tutius fuerit unum genus facere, neque discernere aut distinguere in gladiolum qui cypirus dicatur, & cyperum. De angulis cyperi grauis inter autores discordia. Celsus quadrangulum iuncum uocauit, Plinius triangularem, Dioscorides angulosum, qui medius inter eos litem uidetur diremisse, & utriusque histo-

riam

tiam confirmasse. Est nõ longè dissimilis radix, quæ uocatur officinis, recentioribusq; medicis *galanga*: quæ surculosa, geniculis scatens, subrubra, & in quosdã nodos crassiores ex interuallis intorta, sapore acerrimo, linguã admodum uellicante, odore cyperum quadã tenus imitante: unde multi herbarũ coniectores cyperum Babylonicum cognominarũt. Ternã excalfacientiũ sedẽ ei assignant. Deligi debet põderosa, rubenti cortice, gustu perquam acri. Quæ uerò candicat, & pondere cedit, aut odore uacat, aut crebris scatet foraminibus, ac in puluerẽ fatiscit, improbatur. Sunt nebulones, qui intortis iunci radicibus in aceto piperato maceratis galangæ mẽtiantur acrimoniã: sed impostura detegitur, cortice deraso, qui hũc saporẽ ebiberat. nanq; interius tale nihil inuenietur resipere. Galanga calfacit, concoctionẽ stomachi iuuat, finit dolores eiusdẽ, quos frigida caussa cõcitauerit: spiritus digerit cocta ex uino. Cerebrũ roborat naribus indita: os cõmendat ijs, quibus anima grauiter olet. Ex succo plantaginis datur, quibus cor palpitãs micat. Cœliacis, & coli doloribus noxio spiritu cõceptis auxiliatur. acidis subuenit ructibus. Huius apud recentiores medicos tam Græcos quàm Latinos magnus erupit usus. Præstantior est cyperi radix (nam hæc una commendatur) quo ponderosior, densior, asperior, crassior, miniméque fragilis, cum quadam acrimonia suauiter spirans, cuiusmodi est Cilicia, proximè Syriaca, mox quam insulæ cyclades mittunt, nouissimè Aegyptia. Laudatur quoque in nostro orbe Gallica, iucunda suauitate, quæ minutim concisa uestibus interponitur odoris gratia. Radix uuluas aperit potu, ciet urinam, pellit calculos, aquam intercutem extrahit, ob id hydropicis utilissima. Aduersus scorpionum ictus remedio est. Illinitur ulceribus quæ serpunt, sed ijs præcipue, quæ in ore depascunt, inspersa tusæ farina. Menstruos cursus morantes euocat. perfrictiones, & uuluæ contractiones utiliter fouet. Excalfacit & siccat altero abcessu. miscetur unguentis olei domandi gratia; item malagmatis, quibus corporis calfactio petitur.

## Cardamomum. Cap. V

Cardamomum (ut nomen arguit) frutex est amomo non dissimilis, odoratus, oblongo semine & anguloso: metitur eodem modo, quo amomum, & in Arabia. Aliqui, ut Theophrastus refert, è Media putant, alij ex India cũ nardo & amomo, atq; plurimis id genus aduehi. Quatuor eius fastigia. uiridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax frianti, quod maxime laudatur. Proximũ è rufo candicãs. Tertiũ breuius atq; nigrius. Degenerat uarium, friabile, odorisq; angusti. quod uerius est, uicinius esse costo debet. In ijs generibus deligendum est pertinax terenti, farctum, occlusum, odore nares feriẽs, gustu acri subamaroq;. quod tale non fuerit, intelligitur exoletũ. Prima laus ei fuit quod ex Syria, Comagene, Armenia, & Bosphoro uehitur: proxima ei quod ex India & Arabia mittitur. Amomũ unguentorum expetitur spissamẽtis. Recẽtiores Mauritani hoc cordumenũ & syluestre caros, nõ cardamomũ interpollato nomine uocãt. Carda persis appellatur, ex quo uocabulo & amomo, cardamomi nomẽ deflexũ putari facilè possit. Cardamomi uerò uocabulo genus aliud intelligũt, in geminas digestũ species, maioris & minoris discerniculo insignes. Maius alabastris rosæ corticeis tradũt, in quibus semina lentis magnitudine cõcipiuntur, angulosa, pinguia, odorata, suo mordaci gustu linguã uellicãtia. Minus inuolucris seminũ minoribus & siliquulis, cãdida intus carne, maiore odoris fragrantia, granulis obnigri ciceris amplitudine. His tẽporibus tota seplasiarũ caterua ad Mauritanos planè deficiẽs, hoc duplicis fastigij amomo abutitur, pro eo, quod à Dioscoride & ueteribus Græcis perscribitur. Vnũ ostendũt *amomũ* apellantes, alterũ uiribus prælatũ, uulgo *malagreta* Hispanis, *melligreta* Italis, nostra officinis *grana paradisi* nominatur. Cardamomũ Mauritanũ, uel cordumenũ, frutex cõsurgit cubitalis, caule quadrãgulo, & lateribus leniter striato, prodeũtibus geniculatim & surculis & frondibus, hortensi solano nõ dissimilibus, flore luteo, dependentibus ab alarũ sinu rosarum alabastris crassiore pediculo nixis, in mucronẽ sensim turbinatis, per initia uirentibus, per maturitatem quàm rubentimis, uetustate puniceis, cute læui relucente, quæ dehiscens aut aperta semina ostendit candida, lentis similitudine, in uuæ modum conuoluta, quæ uel per se uel cum ualuulis gustata linguam adeo uellicant, ut os etiam totum igneo feruore sentiatur deflagrare, tanta inest utrique comburendi licentia.

Grana

Grana cum deglubũtur callum demõstrant pinguem, odoratum, gustu cum quadã sub-
stringentia mordaci. quod iam apud nos sarũ, hac quã repræsentauimus forma pro uenis-
se testamur, in ædibus quibusdã. Sed hoc duplicis apud eos fastigij. maius appellant cuius
semen lentis amplitudine grandescit, minus ciceris obnigri, in quo granum albũ sit, uelli-
cante gustu, utrunq; odoratum. minus intelligunt quod uulgo Italis *melligreta*, Gallis *gra-
num paradisi* dicitur, prælatũ uiribus. Herbã uulsam non hærentẽ uidimus hac forma: scapo
striato, folijs longis, in cuius culmine caput emicat papauerino lõgius, rugosum, in forma
pyri turbinatũ, & ex umbilico summatim foliatũ, in quo semina ciceris obnigri similia ia-
cent, intus cãdidissima, tenuibus membranulis discreta, intercursante per inanitatẽ septo
duriore, quadrifariam digesto. Vidimus quoq; consimilia grana, sed aliquãto minora, in
prælongis atq; teretibus alabastrulis concepia, quæ ad idem genus merito sunt referenda,
cum nec cæteris mordaci gustu cedant, nec figura quouismodo discrepent, alabastro tan-
tum euariãte: qui in hoc teres, in illo turbinatior extuberat. Vtrũq; genus calfacit, robo-
rat, discutit, stomachũ firmat qui imbecillitate tentetur. Iis auxiliũ adfert quos liquerit ani
mus, maximè si cum siliquis & corticibus eius ebibatur ex mastiche uel agalocho, aut cũ
uinoso punicorũ succo: sed minus extenuat potẽtius, magisq; concoctionẽ roborat. Pitui
tã quæ ad fauces & guttur decubuit, resiccat, eamq; digerit quæ in stomacho hęrẽs conȷt.
Piperis loco in condimẽtis apud quosdã creber inualuit usus, & iam culinæ gratã palato
acrimoniã experiuntur. Nec ab re id esse putauerim, φ recentioribus Gręcis capsicon ap
pellarĩ, quòd semina in ordinẽ digesta, quibusdã thecis inuoluentibus quasi capsis conge-
ranĩ. Id Actuarius distendẽtes spiritus discutere, & cruditates cõcoquere prodidit. ideoq;
dicatum censet capsicũ medicamẽtis, quibus cruditatũ coctio & flatuũ digestio quęritur,
cum pipere præsertim & gingibere: miscerq; idem asegapeno catapotijs, quę turgentibus
spiritu neruis auxiliari, concitatãq; à recremẽtis humidis crassisq; ualetudinẽ abigere cõ-
tẽdit. Cardamomo uis feruẽs: ex aqua potũ comitialibus auxiliatur, prodest tussiculosis,
ischiadicis, neruorũ resolutionibus: ad cõuulsa, rupta, torminaq; bibitur: latiores uẽtris ti-
neas pellit: renum morbis, urinæ difficultatibus auxilio est. Scorpionum, uenenatorumq;
omnium ictibus aduersatur. Sumptum denarij pondo cum cortice radicis lauri calculos
rumpit. Suffitum enecat partus. Scabiem & impetigines ex aceto delet, id quod acceptũ
fertur cuidam amaritudini, qua uermes perimat, & psoras detergeat.

## Nardum & spica eius. Cap. VI

N Ardum frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra, fragiliq;, quanuis
pingui, situm redolente ut cyperi, aspero sapore, folio paruo densoq;. Cacu-
mina in aristas se spargũt, ideò gemina dote nardi spicas & folia cõcelebrãt.
In officinis nomẽ retinet: nanq; quod ab eis ostẽditur, folio prodiȷt paruo dẽ
soq;, cacuminibus in aristas spicatis, crassa radice, breui, nigra, fragili, sitũ re
dolẽte. Duo nardi genera statuũtur. alterum Indicũ nominatur, quòd pars montis in quo
legitur, in Indiam spectet: aliud Syriacũ nõ quòd in Syria nascatur, sed quòd pars eiusdẽ mõ-
tis, in quo metitur, in Syriam uergit. Syriacum melius, quo recentius atq; leuius est: item
comosum, colore rufo, odore uehemẽter iucundo, cyperumq; imitante, breui spica, sapo-
re amaro, maximeq; siccãte os. custodit suaueolentiã pertinaciter. Alterum Indici genus
apud Gangem fluuiũ nascens, qui montem, in quo prosilit, ambitioso lapsu perfluit, inde
Gangetidis nomen duxit: languidũ uiribus, ut quod uliginoso proueniat solo. Proinde il-
lam odoris gratiã exuit, sic, ut suauitas madore rerusa diluatur, sed iactura altitudine com-
pensatur: quippe q̃d Syriaco procerius adolescit, pluribus ab una radice fruticantibus ari-
stis, unà complicatis, & uirus olentibus. Odoratius, quod locis celsioribus emicat, breui
spica, cyperum redolente, eisdem omnino dotibus, quibus Syriacum. Damnatur in totũ
ozenitidis nomine, uirulentum expirans odorem. hoc à graui nariũ fœtore cõtraxit ap-
pellationem. Habetur Sampharitĩcum pumilo sanequam frutice, gentilitiũ natalis, unde
carpitur, soli nomẽ referens: candidum, spicis ingẽtibus, caule qui prorũpit è medio, hir-
cinũ uirus spirante, quod in totũ reijcitur. Nardũ cõmendat & folio et spica, sed ipsum ua
rijs modis impostores adulterant: pseudonardo, de quo statim dicemus: itẽ radicis permi-
stura, ponderis, & gummi, spumaq; argenti, aut stibio, cyperiue cortice, palmeoq; uino.

Item

Item elotum ab institoribus uænundabatur, sed fraus candore spicæ squaloreq; deprehēditur. Vitium aliàs coarguitur, φ nanua lanugine, qua prius pubescebat, sit exutum. In usu tamen lutum quod hæserit radici, decutere solemus, & puluerem ipsum cribro succretum recondimus, eluendis manibus utilem. Syncerum quidem leuitate deprehenditur, & colore rufo, odoreq; suauitate, & gustu linguā siccante, sapore iucundo. Verum odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo color qui inueteraverit nigrior melior. Indicum Syriaco præfert Galenus, proximē laudatum Syriacum. Flauius Arrianus nardum Gange fluuio deuectum Gangicum uocat. Non desunt, qui usum nardi omnē abdicent, propter ancipitem ex ea medicinam, quòd nonnihil delibutorū ueneni uicem gerens, in nardo nasci tradant, ex quo pison illud uulgo nominatum Indi conficiant, exitiale nō potu modo, sed in sudore corporibus admotum, & si ab legulis purgari & elui cunctissimē moris sit. Hoc à nonnullis esse putatur, quòd à Dioscoride Plinioque Phaticon, ab Athenæo Pharnacum appellatur. argumento, quòd in gustu syluestre nardum resipiat, & eius odorem prorsus imitetur, resolutionemq; neruorum adferat, cum conuulsione & delirio. Huic tamen ueneno Gallicum nardum, aut nardi spicas aduersari Dioscorides prodidit. Commendatur nardum odore cyperi, quem referre si quis nares cōsulat, facilè percipiet, & radicem situm olere. Principatus in unguentis nardo apud ueteres stetit. Plinius inuentam in Thracia nuper herbam refert, cuius folia nihil ab Indico nardo dissentiant, radiculas etiā quasdam odore nardum æmulari testatur. Sed res expostulat, ut de pseudonardo differamus, quod ubique nascens fruticat, folio crassiore, carnoso, angusto, colore languido in candidum uergente, frequentibus spicis in aristas sparsis, flosculis purpureis. Gaudet apricis & petrosis, tanta suauitatis fragrantia, ut omneis flores odoris iucunditate prouocet, qua dote uestibus inseritur. Duum cernitur generū, unum procerius adolescit, & maiorem spirat odorem, quod quia nō minus quàm nardū placet, sibi spicæ nomen apud nos arrogauit, uulgus *aspicum* appellat. Alterū tum amplitudine, tum odore minus. quod quia balneis, & hominum lauacris expetitur, elotaq; omnia, si permisceatur, odoris suauitate cōmendet, & *lauanda* uulgo uel *lauandula* cœpit nominari, cæterum simillima. Vtraq; perpetua coma canescit, exitu uens, Iunio & Iulio mense spicatur: tum cacumina manipulatim in scopas componuntur, & aliquātum insolata siccantur ad uarios odorum usus. Vtroq; Narbonensis prouincia, quantum audio, scatet, & montes & campi uestiuntur. In reliqua Gallia, in uinetis & hortis seruntur, & auulso ramo & uiuiradice. Vis ei calfactoria et reficcans abscessu secido, tenuibusq; constat particulis, nec multo à natura Celtici dissidens. Hallucinatur, qui Sampharticum esse pseudonardum arbitrentur, falsi qua dam partium cognatione. Siquidem Sampharticum pumilo cōsurgit frutice, grandibus spicis, candido caule, qui è medio prosilit, hircorum uirus expirante. Hoc loci cuiusdam, unde nomen retulit, familiare, illud ubiq; nascitur: hoc hircum olet, illud iucundo placet odore, sic ut cum nardo de suauitate certet, hoc in totum damnatum respuitur. Item huic caulis è medio prosilit, illi firmior caudex emicat in multos brachiatus ramos, quorum cacumina per flores exortum in prælongas exeunt spicas, in hoc tamen societatem inuenit, quòd utrunque grandibus luxuriat spicis. Nardo uis excalfacere, siccare. Vrinas mouet: quo fit, ut aluum sistat repercusso liquore. Abundātas fœminarum saniosamq; colluuiē apposita cohibet. In nausea bibitur ex frigida. Inflationibus stomachi, iocineresis, renibus, & morbo regio laborantibus subuenit. Decoctū in aqua uuluæ inflāmationes insidētium fouet. Pilorum defluuia in genis coercet, quando facturā refarciat, eosq; cōstringendo firmet. Tritæ farina humectis corporibus inspergitur, additur in antidota.

## Nardum Gallicum. Cap. VII

Ardum Gallicum, siue ut græci nomināt Celticum, pusillus frutex cum radice uellitur, & in manuales fasciculos digeritur. Folia ei longiuscula, flauescentia: flos luteus, usus in caule atque radicibus. Plinius cum radice uelli tradit abluiq; uino, siccari in umbra, alligariq; fasciculis in charta. Quod nūc ab officinis demonstratur, hac forma uisitur. Folio lōgo angustoq;. Florem qui legerunt, luteum esse prædicant. Vulsam herbam, non hærentem uidimus, tanquam flauescētem spicam, multis aceribus & paleis parte ima, qua radices facit, obsitam: odore gratissimo

N

gratiſſimo, Indico non cedenti. Tam radiculæ, quàm ſpicatus cauliculus ſuauiſſimum ſpi-
rant odorem, ſic ut reliqua nardi genera odoris fragrantia prouocet. paleæ nõ tam iucun-
dum efflant odorem. Vellitur à legulis cũ radicibus, indicio, quòd adhuc hærere conſpi-
ciũtur: quæ ſi digitis frientur, ſuauitate nares implent. Et ſi natales eius conſulantur, inue
nietur in Iſtria, & Liguriæ Alpibus erui. Sed pridie quàm repurgarent, manipulos aqua
cõſpergebant, & humenti pauimento charta prius inſtrato componebant: poſtridie eius
diei tert enũ, & hęrentẽ ſpurcitiam eximebãt: ita quiſquiliæ, acerosum, & alienũ omne, ab
eo quod erat frugi ſyncerumq́; madoris beneficio quæſita puritate ſecernebãtur. Cũ Gal
lico nardo ſemper naſcitur herba, quę hirculus uocatur à grauitate odoris & ſimilitudine
qua maximè adulteratur. Diſtat ꝙ ſine cauliculo eſt, & cãdidior, minoribus folijs: quodq́;
radicis neq; amaræ, neq; odoratę. quare diſtinctio perquã facilis habetur. Sunt qui in ui-
no terant, & in paſtillos defingant. Alij, ne ſuaueolentiæ faciant iacturã, in figlinũ opercu
lo diligẽter iniecto componũt, ne odor euaneſcat. Optimũ recentiſſimũ quodq; & odora
tiſſimum, radice multiplici, plena, nec fragili. Laudatur in orbe noſtro poſt Syriacũ, quip-
pe quod Syriaco leuius ſit, neq; multũ ab Indico differens. Verũ quum omnes deliniatio
nis huius notæ uideantur huic fauere, nec alia inueniatur, quæ rãtum odorem fundat, hãc
eſſe & Celticũ & Gallicum nardum putauerimus: quod & Dioſcorides uernacula indi-
genarum appellatione ſaliuncam dici tradit. Verum hoc nomẽ iandudum uenerat in La
tium, quum Virgilius in Bucolico carmine meminerit, huius canens breuitatem,

Puniceis humilis cedit ſaliunca roſetis.

Hanc priuatim depinxit Plinius Saliunca folioſa quidem eſt, ſed breuis, & quę necti non
poſſit radici numeroſæ cohæret, herba uerius quàm flos, denſa ueluti manu preſſa, breui
terq́; ceſpes ſui generis. Pannonia gignit hanc & Noricũ, Alpiumq́; aprica, urbium Epo-
redia, tantę ſuauitatis, ut metallum eſſe cœperit. Veſtibus interponi eam gratiſſimum. Sa
liuncæ radicem decoctã ſiſtere uomitiones, & corroborare ſtomachũ idem prodidit: quæ
omnia Gallico nardo ſuffragari cõſtat. Nanq; ceſpes ſui generis eſt, nec ab humo ſe attol
lens, argumẽto, ꝙ è caudiculo radiculas iaciat, quibus terrę cohæreat, ſed adeo breueis, ut
in coronas necti minimè poſſit. Herba eſt denſa & ueluti compreſſa, cuius cauliculus frẽ
quentibus folijs ſtipatur, tantæ ſuauitatis, ut uectigal eſſe cœperit: quare ueſtibus interpo
ni gratiſſimum. Gignitur quoq; Alpium apricis, ut Dioſcorides teſtatur, à ruſticis inibi,
& Alpinis populis ſaliunca uocabatur, quod nomen in alias nationes ob odoris gratiam
inito cõmercio manauit. Sed nõ ideo debet erroris Plinius inſimulari, quòd de herba ea-
dem diuerſos authores ſequutus, uarijs nomenclaturis & duodecimo, & uiceſimoprimo
uolumine tractauit, præſertim quum ſcripta ſua multis authoribus accepta ferantur, quæ
non pugnare quouis modo, ſed poſteriora diſſidentibus tantum uocabulis priora firma-
re cõſpiciuntur. nanq; & claſſici ſcriptores perſępe rem eandẽ uarijs appellationibus pro-
ſequũtur. Subſcribũt iudicio noſtro uiri doctrina & ingenio celebres, qui de medicina be
nè meriti permulta priſtinæ ſyncenitati reſtituerunt. Qui in contraria ſunt opinione, cau-
ſantur ſaliuncæ notas Celticæ nardo nõ reſpondere: quũ ex hiſtoria Dioſcoridis, nardus
oblongis ſit folijs, luteo colore floreat, & in caules erigatur: ſaliunca folioſa quidẽ ſit, ſed
tã breuis, ut coronamentis inſeri nõ poſſit, herba uerius ꝙ flos et ceſpes ſui generis. Illa in
Liguriæ Alpibus, hęc in Pannonia & Noricis naſcitur. Sed oculati teſtes oſtendũt, nardũ
Celticam folioſum eſſe ceſpitem, breuem, humiq́; procumbere: in Alpium apricis inueni
ri & Norico, quod nõ longè abeſt. quid ſi quoq; Pannonia mittat? Sed nemo, niſi caliget
animus, & apertè cæcutiat, has delineationes pugnare, imò obortam quanuis diuerſitatis
ſuſpicionem omnino diluere cõtender. Longè magis à ueritate deficiũt herbarij, qui pro
Celtica nardo, quũ cõſuluntur, herbã ſpicam floris, colore purpureo, naſcentẽ ubiq; pro-
ferant: quæ falſa quadã odoris imitatione, pſeudonardi nomen imperrauit: tantũq; abeſt,
ut nardus Celtica ſit, ut nihil omnino notarum ei cõuenire putetur. Siquidẽ Celtica bre-
uis & exigua eſt, pſeudonardus in ſurculoſum fruticem exurgit. folia illius flaueſcunt, hu
ius candore quodam caneſcunt: illa flore luteo nitet, hæc purpureo rutilat: illa radicitus
uellitur. huius tonſilis ſpicarum coma per æſtatem legitur, & in manuales ſcopas, longá-
que muſcaria cõponitur. Dioſcorides pſeudonardum ſilentio prætermiſit: niſi quis Sam-

pharitici appellatione, de quo suprà diximus, comprehendi putet. Verum Plinius eam non reliquit intactam. Neque prætereundum duximus unguem odoratum, qui Græcis onyx nominatur. Operculum conchylij est, quale in purpura uisitur, in Indiæ paludibus inuentum, ubi regio nardifera est. Iucundum ideò odorem sibi adsciscit, quòd nardi fruticem inibi pascatur, legiturq; è lacunis exhausto solibus humore: palustria resiccantur. Prima tamen authoritas à rubro mari deuectis, colore subcandido. nigricant Babylonij. Vtrique suauis odor inest, castorium quadam tenus imitans. Locosas mulieres, & uteri strangulatu concidentes, quum suffiuntur, exuscitant, comitialesq;. ostracium nonnulli nominant. Onychem Paulus testam uocari dicit conchylij duntaxat Indici. pressas uuluæ strangulatu fœminas, cõitialesq; reuocare, uentrem turbare contendit. Cæterum Actuanus quantum equidem inuenerim, primus blattas bizantis, & blattia bizantia onyches appellauit, quem recentiores medici & officinæ sequutæ *blattæ bizantiæ* nomen usurparũt. Nam ea ætate qua scribebat, blattam, purpuram Indicam: & blatteum, purpureum colorem periti etiam authores appellarunt. Eutropius Neronem tanta luxuria fuisse tradit, ut Caligulæ exemplo frigidis & calidis lauaretur unguentis: hamis aureis argenteisq; piscaretur, qui blatteis funibus extrahebantur, quos Orosius purpureos interpretatur. Luxuriæ tam efferenatæ fuit Nero, ut retibus aureis piscaretur, quæ purpureis funibus extrahebantur. Suetonius eundem piscatum tradit reti aurato, purpura coccoq; funibus nexis. Quod hactenus Galli nomen *blaue* pro blatteo retinuerũt, coloris genus satis dilutæ purpuræ, nec quouis modo saturatæ, ad cæruleũ aliquatenus accedẽtis. Sed gentilitiũ cognomen bizantiarum blattę retulerunt, q; ad eos forsitan Indi demittant, & hinc ad nos deferantur. Est & genus nardi mõtani, quod aliqui tylacitin, alij nerin appellant, Galenus pyritin. In Syria Ciliciaq; nascitur, ramulis & folio eryngij, minoribus tantũ, neq; scabris & aculeatis, sine caule, sine flore, sine semine: radice nigra, duobus aut pluribus hastulæ regiæ bulbis, gracilioribus minoribusq; multo, suauiter olentibus, eiusdẽ naturæ cuius Gallicum. Sed Dioscorides in Græcis codicibus à seipso diffidere uidetur, idq; uitium obstrepit, ut prima pars cum ultima omnino pugnet. nanq; folia & caules eryngio similes fecit: mox nõ procul in calce, neq; florẽ neq; semen ferre tradidit. ita quod in fronte capitis adfirmet, statim in exitu inficietur. Porrò uocũ uicinitas librarijs parum diligentibus imposuit, καύλοις pro κλάδοις scriptitantibus. Non enim est simile ueri, tam oculatum autorẽ, qui diligentissimè hanc naturæ partẽ tractarit, ueluti sui immemorẽ adeò turpiter fuisse lapsum. Subscribunt opinioni nostræ uetustissimi quiq; scriptores, qui ex alijs linguis ad nos redeũtes, Dioscoridẽ citant in testẽ. Sed hoc fuerit minutius, q; ut studiosum lectorẽ debeat remorari. Optimũ, quod recentissimum, & suauissimo odore fragrans, radice multiplici, plena, nec fragili. Eosdẽ effectus exhibet quos Syriacũ: nisi quòd urinã acrius ciet, utilius stomacho, uellicationes eius discutiens. Aduersus serpentes duabus drachmis in uino succurrit: item inflammationibus iocineris, suffusisq; felle, si cum absynthij decocto bibatur: eodem modo uesicæ morbis ac renum. Sistit purgationes mulierum, & abundãtias cohibet. Aquæ subter cutem fusæ prodest, lienisq; duritias emollit. Calfacit in abscessu primo, & exiccat in altero. Montani natura ad eadem efficax.

## Asarum. Cap. VIII

Ardi uim habet asarum, & ideo ipsum aliqui nardum syluestre appellant. Est autem, ut Plinio placet, hederę folijs, rotũdioribus tantũ mollioribusq;, flore purpureo, radice Gallici nardi, semen acinosum saporis calidi ac uinosi. mõtibus ùr umbrosis, bis anno floret. Optimũ in Ponto, proximũ in Phrygia, tertiũ in Illyrico. Foditur, quũ folia mittere incipit, & in sole siccatur, celerrimè situm trahẽs ac senescens. Dioscorides hac pingit forma, Asarum quod aliquibus nardum uocatur syluestre, alijs rusticũ, Romanis perpensa, herba odorata est, hederæ folijs, uerum multo minoribus rotundioribusq;: flore inter folia iuxta radicem erumpente, purpureo, bene olente, cytino appollinaris herbę (quã appellãt hyoscyamũ) simili, in quibus semen acinosum, angulatis cauliculis, subasperis ac solutis. Radices multæ sparguntur geniculatæ, tenues, obliquæ, similes gramini, graciliores multo & odoratæ. Gaudet macris & sitientibus locis. Officinis hodie nomen retinet. Gallicũ uulgus *asarum*, *baccaram*

uel

uel *cabaram* uocat, quod etiam Dioscoridi dicitur à Gallis baccar uocari, studioseq; multis in hortis seruatur. nam folijs hederæ conspicitur, rotundioribus tantũ & mollioribus: flore iuxta radicem purpureo, cytino apollinaris herbæ non dissimili: radicibus numerosis, tenuibus, gramini proximis, sed gracilioribus et odoratis, atq; in anfractum nodosis. asperum siccumq; solum amat inde legitur quũ frondescit, situm extẽplo contrahẽs, ni statim in umbra siccetur. Quod ad seminis rationẽ pertinet, res est cõtrouersa, & cõtentionis inter scriptores plena: nã Plinius semẽ acinosum, & ut qnidã legunt uenosum, statuit, quòd forsitã acinaticia specie, prominẽtibus uenarũ torulis, acuminatoq; uertice spectetur. Sed quis non rideret Plinium, si semen acinosum protulisset, deinde calidi saporis ac uenosi:
10 quasi sapor aliquis sit uenosus, ut legit Marcellus, & quæ ad deliniamẽta pertinent, cum sapore confestim miscuerit. Verum facilè sensus hanc diluet discordiam, si lingua consulatur. Semen asari mansum planè uinum resipiet, & os præpotentis uini sapore complebit. non ergo uenosum, sed uinosum, quum de sapore, nõ de forma iam subderetur, intelligẽdum est. Sed Marcellus, dum ea, quæ (ut sua fert opinio) male coaluerant insitione, separat, & diligentissimè hortos medicinæ noxijs & inutilibus herbis uelut erroribus expiat, urticis, sentibus, & spinis, neq; nõ echinatis captionibus lætos & uberes medicinæ cãpos refercit. Quis putaret Dioscoridẽ ignotã herbarũ faciẽ, clarioribus & uulgo notis designationibus, semper quasi perita ab euidentioribus demõstratione declarantẽ, in duabus proximis herbis nobis quibusdã uerborũ inuolucris turpiter imponere, ita ut caulẽ & cauli-
20 culum Latinis, καύλος & καύλια Græcis, in pugnãtes sensus detorqueat: de quibus inter omnes cõuenit, id esse quod simplex supra terrã adsurgit, & in styli modũ à radice sursum prorepit? Sic Theophrastus, ut describendis stirpibus fundamenta iaceret, partibus herbarum finitiones proposuit, quibus citra cõtrouersiam in toto opere estet utendum: easq; herbas tantũ caules fundere, quæ semen aut fructũ ędãt, nulli dubium est. Caulis enim seminis gratia promitur. Is author tamen Dioscorides præter cõmunem in plantis usurpationem, cuspides & cacumina, quæ semen asari profert, hic intellexit, quasi uocabulorum indigo non aliud occurrisse potuerit, quod acumini exprimendo faceret satis. Num tam inops uerborum Græcia, quæ nominum copia, & fingendis nouis felix à Quintiliano traditur, ut uno ferè momento & caulẽ pro thyrso, & pro ferramẽto mucronato in extremo
30 hastili, in quod cuspis inseratur, usurpaste coactus sit? De hac re ad literatores græcos sui similes, nõ Theophrastũ & herbarum scriptores retulit. Nec me fugiebat ita Hesychium tradidisse. Verum quum Dioscorides iam de semine agens, nullam cauliculi fecisset mentionem, sine quo semen, nec etiam flos prodire non potest, seminisq; & floris habitum ostenderit, cauliculorum meminisse fuit opus, in quibus et flos & semen erũperent. Nanq; herbæ tantũ caules fundunt, quę semen aut fructum (ut Theophrastus est author) ędunt. Quare quum Dioscorides florem inter folia erumpere, et excusso flore semẽ emicare prodiderit, quod sine cauliculo fieri non potuit: subiũxit cauliculos quibus acinaticia specie semen fulcitur, esse subasperos, & solutos uel molles, quod ad foliorum & pediculorum discrimen subnectit. Nanq; pediculi & folia summo nitent læuore, ut nullam in eis aspri-
40 tudinem tactus sentiat. Stili illi qui è radicibus inter folia prosiliunt, strijs quibusdã & angulis leniter exasperati, quadam teneritate mollescunt, neq; diu seruant ut folia firmitudinem, sed pauco tempore uelut languidi flaccent, & euanidi caduco semine marcescunt. Sed cur cæteros Dioscoridis interpretes Marcellus nolens appellet, profecto non uideo: qui (ut refert) cauliculos asperos & molles cõtrario inter se, & ob id simul impossibili (ut eius uerbis utar) habitu protulerunt. Scimus durũ opponi molli, & læue aspero: sed asperum molli nequaquam. Num dura permulta æquabili læuore poliuntur: permulta quoq; dura scabritijs & aspritudinibus horrent? num mollia multa æquabili lęuitate nitent? nũ permulta mollia strijs, bullis, neruis, tuberibus, alijsq; puluinorũ toris exasperantur? quo nihil in hoc autore frequẽtius occurrit Quare nemo qui philosophorum placita callet, ea
50 ut pugnantia carperet: sed ut cõuenientia, & quę nostris quotidie sensibus sese ferant obuiam. nihil tamẽ durũ & molle simul inuenitur. Ergo perpulchrè, sed parũ ad rem dixisset Marcellus, cauliculos illos molles uel laxos strijs uel angulis exasperatos, semine perinde quasi mucrone turbinari. Sed quum spicula sua, & tela uel missilia exacuit, ut in nos

torqueat & immerito faculetur, monstrũ longè difformius parit, flores uasculis apollinaris herbę similes asserens, quo nihil fuerat absurdius, & à ueritate magis abhorrens. Nam flos in asaro siquis oculos cõsulat, ex paruulo alabastrulo paulatim dehiscẽs panditur, non secus atq; in flore herbę apollinaris, quã uocant hyoscyamũ, paulatim ex imo calyculo folijs purpureis sese in latũ explicãtibus. Verũ in uasculo seminis capaci cõtrariũ uisitur. siquidẽ hoc capitulũ papaueris imitatur, parte superiore uelut operculo clausum, denticulatoq; uallatũ ambitu. Cæterũ satis errorẽ explodit Dioscorides de apollinari tractans, qui florẽ specie cytinorũ punici prodire tradit. Cytinus itaq; Dioscoridi flos est punici inuolucrum, siue capitulum, quo flore decusso semen cõcipitur. nam, ut idẽ testatur, mali punicæ flos cytinus Græcis dicitur. Sed non satis possum mirari Marcellum, qui suis humeris nutantẽ hanc herbarũ historiã non aliter q; Atlas cælum fulcire uidetur, in re tã clara cæcutiuisse. Sed hoc parũ esset, nisi Plutarchi locũ uertens pro cypro, id est ligustro, manifestissimo errore cyperũ transtulerit, florẽ ei reddens coronis inserendum, cui Dioscorides nullũ tribuit, sed folia minuta inter quæ semen est. Si nullus inueniatur, quomodo in coronamẽta necti posset? quomodo etiã somnũ ut uiola & rosa accerseret, si cacumina quoq; cyperi foliata nullo placeãt odore? sed is error in baccaris mentione refellitur. Porrò cum hac parte medicinæ quæ simplicibus pugnat, præclarè fuisset actum, si soli de ea disseruissent artifices. Non ignorandum tamen est, asarũ omnino aliud esse, q; baccarem: & si Plinius baccarem rusticum nardũ uoluerit appellari, etiã si medicinas, quas Dioscorides asaro dicauit, ipse magna ex parte baccari retulit acceptas. Cõtrà quoq; descriptio à Dioscoride facta multis partibus baccari cõgruit. Primum quòd ei odor cinamomo uicinus redditur ut asaro: deinde quum gracili nec humente solo prouenit ut asarum. Verum quum multa quarundam partiũ germanitate persæpe confundantur, si uetusti consulantur authores, qui de asaro tractãtes Dioscoridẽ citant in testem, inuenientur permulta huic capiti hærere, quæ ad baccarem releganda essent. Nam quantum pertinet ad radicem, iucundum spirare odorem tradunt: sed si ea de re ad iudicem sensum referatur, inuenietur nardum potius asarum olere, quàm cinamomum, & ob id rustici nardi appellationem usurpauit. Quòd uero coronamentariam esse herbam asarũ Dioscorides tradiderit, id baccari potius conuenire putatur, quã Plutarchus in Symposiacis, coronis esse dicatam contendit. Asarum radice cõmendatur, ruptis, cõuulsis, spirandi difficultatibus salutare. tussi ueteri, & quibus lotiũ ęgrè it, suspiriosisq; auxiliatur. Folijs astringendi natura illinũtur doloribus capitis, oculorũ epiphoris, ægilopijs incipientibus, mammis tumentibus à partu, ignibus sacris. odor somnum accersit. De asaro Crateuas herbarius ita proditum reliquit, Asarum excalfactoriam sortitur naturam, urinis immundis efficaciter datur. hydropicis prodest, & ischiadicis diuturnis. fœminas purgat in mulso mixto sumpta sex drachmis radix. aluum dejcit ellebori albi modo. miscetur unguẽtis. Nascitur umbrosis mõtibus plurimum in Ponto, Phrygida, Illyrio, & in Italiæ Iustura.

## Phu. Cap. IX

PHu, quod aliqui nardum Creticum uocant, folio est olusatri, caule cubitali, geniculato, in purpura albicante: radice obliqua uillosaq; & imitante (ut Plinius est author) auium pedes. Phu Dioscoridi, quidam & hanc syluestre nardum appellant, nascens in Ponto, folio elaphobosci, siue etiam olusatri: caule cubitali, interim maiore, læui, in purpura candicãte, cauo, geniculato: flore narcissi, sed ampliusculo, molli, in purpuram albicante: radice primori digitum minimum crassa, cæterum in obliquum uillosa: capillamentis iunci odorati, aut nigri ueratri modo fibrata, quibus color inest subflauus, odor iucundus, & nardi uim referens, non sine grauitate quadam uirosa. Prouenit in Creta, & Ponto: in Gallia uerò studiose colitur in hortis. Huius tempestatis herbarij *ualerianam maiorem* nominant, nonnusquam rura *uertentretum:* quippe quum adolescat caule sesquipedali, concauo, articulato, ex purpura candicante, folio olusatri, lacteo narcissi effigie flosculo, per medium leniter purpurascente: radice obliqua, uillosa, suppingui, fibris ueratri nigri modo capillata, nardi odorem imitantibus cum nonnulla grauitate. effoditur æstate, siccaturq; in sole. Siquis nares consulat, comperiet capillamenta odoris suauitate cum nardo certare. Sed hoc unum in Gallico

lico phu me torquet, quòd flores, qui in cacuminibus aceruatim emicant, longè narcisso magnitudine cedant: quanuis tamē narcissi certā exprimant effigiem. Quapropter apud me non facessit suspicio, quin in Græcis codicibus νάσσονα pro μείζονα legi debeat, quum reliqua omnia sic ad amussim respōdeant, ut prorsus nulla dissentiæ nota cognoscatur. nisi quis putet Dioscoridē Pontii phu duraxat delinare, ubi fauētis cæli beneficio & ubertate soli maiusculis floribus coman credatur. Sed in nostro orbe aliud ualerianæ genus, minoris cognomine mōstratur, lucis & cædnis syluis familiare: sed forma longè dissimili. nanque ietunis & sitientibus locis multo minor cubito consurgit, quamuis lætioribus nonnunquam id æquare comperiatur. Cuius caulis inter prima uitæ rudimēta molli lanugine pu-
10 ber, geniculatus, leui purpura candicans, aliquantū striatus. folia quadam tenus olusatri similitudinem referunt. flosculi summis caulibus emergentes paruuli, aceruatimque coeuntes in purpuram candicant. Sed radix non ut prior ex obliquo capillamenta iacit: uerum in multas plexiles fibras cōglomeratur. Odor ei pinguis, irin cum grauitate potius quàm nardum subolens. Priori caules multa lanugine horrent, multisque striis exasperantur. Flores in exiles dehiscunt pappos, alabastrulo semē concipiente. Folia primo partu elaphobosci simulāt imaginē, postmodū per adolescentiam in olusatri modum laciniantur. Non desunt, qui è Græcis codicibus uertentes, elleborum pro elaphobosco legere maluerint. Phu nonnunquam adulteratur permistis rusci radicibus: sed discrimen est in promptu. quòd illæ asperæ, nec difficiles frāgi, nec odoratæ. Excalfacit, urinam mouet, impetus mu
20 liebrium purgationum infrenat radice potui data uel decocta, quomodo & strāgulationibus uuluarum succurrit, pectorisque & laterum doloribus. menses quoque cit. In reliquum uis illi eadem, quæ nardo: sed imbecillior. additur in antidota.

Malobathrum. Cap. X

Alobathrum sunt qui folium Indici nardi putēt esse, falsi quadam odorum cognatione: quum & alia sint permulta, quæ uim nardi reddunt, ut phu, asarum, & neris. Proinde sui generis est folium, quod in paludibus Indiæ gentium, aquis innatat palustris lenticulæ modo, nulla fultum radice: sed lectū protinus pertūditur, linoque transfutū, ubi fuerit resiccatum, recōditur. Tradunt exustis æstiuo feruore paludibus, humum cremiis sarmentisque peruri, folio non alio
30 qui prouenturo, nisi id tentaretur. Plinius malobathron Syriæ uocat arborem conuoluta fronde, aridi coloris, ex qua exprimitur oleūad unguēta. fertiliorem dat Aegyptus. Laudatius malobathrum ex India uenit, in paludibus inibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, scabrumque, quodā salis gustu. Minus probatur candidum, celerrimè situm in uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor in uino sufferuefacti antecedit alios. Dioscorides laudat recens, fractu contumax, in nigritia candicans, solidū integrumque: odore qui nares fenat, fummotoque eo fuauitate diutius impleat, quòd odore nardū imitetur, nullo salis sapore ad gustu. Damnatur infirmum, quodque friatum fatiscit in puluerē, et cariosum expirat halitū. Si hęc uera sunt, malobathri gemina cōditio. Alterū palustre Dioscoridi, quod lenticulæ in modū exiftit aquis. Alterū Plinio ex
40 arbore Syriaca lectū. Medici nūc nec primū, nec secundū, quum forte nō amplius deferatur, sed tertiū malobathri genus nouere, Mauritanis suis *tembulum* appellatū. Cuius surculi cum folio, quale arbuti uel lauri est, pollicares plerunque ad nos ferantur, fructusque laurinis baccis similimus. Omnia tria genera folij appellatione consueuerunt uenire. Nā Plutarchus in eo libello cui titulū fecit, quòd bruta ratione utantur, odoramēta quædā numerans, cinamomū, nardum, Arabicum calamum & folium subdidit: à quo Martiali, & plerisque Grecis & Latinis authoribus foliatum pro malobathrino unguētum uenit usum: quàuis ob odoris similitudinē aliquibus idē fuisse cum nardino creditum sit. Sed alterū Indicum, quòd India ipsum mitteret: alterū Syriacum, quòd ex arbore uulsum à Syria deportaretur. inde foliatum fiebat unguentum, quo fœminas locupletes oblitu Romæ solitas Galenus au-
50 thor est. Græci phyllon, hoc est folium nominant. Atqui ne fallaris, quod officinæ folium nominant Indicum, cinamomi non malobathri dicunt esse comam. profectò id quidem sub lingua cinamomi refert saporē, folij iuglandis flauo, uenisque tribus maiusculis uirgato. Porrò de sapore malobathri nō satis inter Dioscoridē & Plinium cōuenit, quòd alter ma-

lobathrum probari scribit quodam salis gustu: alter insulso sapore. Cæterum ut Flauius Arianus in maritimarum urbiũ lustratione ad Imperatorẽ Adrianũ scripsit, aduersa parte Ponti & maris Caspij, qua Mæotis palus hostio in Oceanum deuoluitur, quotannis quædam hominum natio in finitimos se cõfert tractus Thinos oppidi, quod sub minore Vrsa situm iacet. Ea gens murilo cõstat corpore, lata facie, robore uirium insigni, quæ graues sarcinas, stragula, fasces gestans ad uicina municipij huius loca migrat, inibiq; moram trahens diebus aliquot deprædatur. Dein ad intima se recipiens, è calamis qui petri dicuntur, cubitus sibi sternit. Cumq; solum uertit ad peculiares casas remeatura, dimissos inibi stratus accolæ non ignari colligunt, foliáque neruis castratarum arundinum dissecant, duplicatisq; segminibus in orbem circinantes cogunt: demũ ex uberioribus malobathrum quod adrosphæron dicitur, è mediocribus mesosphæron, è minusculis microspheron effingunt, qui genera hæc tria deuehunt ad Indos. Malobathrum calidum est in altero, siccum in tertio abscessu, partiumq; tenuitate ualet, ideo cit urinas. Oculorum epiphoris inferuefactum uino utilissimè imponitur. Naribus illitum somnos allicit. Oris halitus & suauitatem commendat linguæ subditum folium, sicut & uestium odorem interpositum, eas à noxis erodentium tinearum obitet uindicans.

### Crocus. Cap. XI

Milax uirgo, ut fabulatur antiquitas, ob amorem iuuenis Croci mutata est in fruticem, infausta sacris omnibus & coronis, quoniam sit lugubris: sic & Crocus puer in florem sui nominis uersus est, quod Ouidius testatur,

Et Crocon in paruos uersum cum Smilace flores.

Crocum optimum plurimumq; dat Corycum Ciliciæ, det licet Sicilia, det Cyrena, det Lycia, hoc primum est. Spirat fragrantius, colore plus aureo est. Succi ope citius proficit ad medullam. Crocum herbæ uulgaris modo erumpens, sapore dulci, foliatur pene in capillamenti exilitatẽ, cauliculo angusto & breui, florem producente cærulei calicis, in quo flammea croci stamina, radice bulbosa copiosáque et uiuaci. Proinde, ut autor est Theophrastus, iuxta semitas & fontes lætissimum exit: quando calcari gaudet & atteri pede, pereundoque melius prouenit. Galli Mauritanos imitati *safranum* appellant. Hoc autem folio est angusto ad usq; capillamẽti exiliratem, è quo florem expellit obiter, quin & prius uidetur. Subest radix multa, carnosa, peruicax, germine ac flore serotino per autumnum, occasu Vergiliarũ hoc semitas & fontes amat, calcatũq; lætius adsurgit. Duo eius genera, montanum & satiuum: prius hebes, posterius odoratum. Vtrunque primis imbribus emicat. Viret bruma, & autumno legitur. Florentinus est author crocum radicis bulbo seri, florem ante folium ædere, meti debere quum media florum stamina grato colore nitent, detractis à medio flore capillis, & triduo aut quatriduo resiccatis. Cacumen croci repurgatur, & si quid hæserit albi, detrahitur, uasis ad usus reconditur. Diophanes crocum in umbra siccandum præcipit. Inodori duo genera, candidum & spinosum. Crocum syluestre optimum serere in Italia non expedit, areis olitori decoquentibus. Satiuum maius nitidiusq;, sed leui momento degenerat. porrò nec ubiq; fœcundum, etiam Cyrenis, ubi semper flores laudatissimi. Passim quidem in Gallia seritur: uerum nullibi uegetior q̃ in Agenensi agro, & Narbonensi prouincia. Cilicio tamen croco maior gratia, & ibi in Coryco monte. Proxima nobilitas Lycio, in monte Olympo, dein Centuripino Siciliæ. Aliqui Phlegræo secundũ locum dedere. nihil æquè sentit seplasiarum fraudes. Probatio synceri, ut imposita manu erepet, ueluti fragile: dilutum autem & uliginosum cedit. Altera probatio, si manu ad os prolata, leniter faciem oculósque mordeat: quapropter optimum fuerit recens, fragranti odore, colore aureo. Non damnatur, cui parum candoris in capreolo: præterea in reuolutione oblongum, ut frangendo lentum, incolume, callosum, solidum, manus fricantis uificiens. Optimum ubicunque, quod pinguissimum & breuibus capillis. pessimum squalidum & quod situm redolet, ac canem sentit, odore subacuto. Esse tradit Plinius & per se genus sanui blandissimum uulgo, cum sit medio sui candidum, dialeucon uocant: contrà, Cyrenaico uitium quod omni croco nigrius est, et celerrimè marcescit. In Lycia anno septimo aut octauo transfertur in locum subactum, atque ita degenerans reuocatur. Vsus eius in coronis nusquam; nisi quæ ad mulcendam

dam ebrietatem à quibusdam fieri soleant. Antiquitas coronamentis abdicauerat, quòd esset lugubre: sed uino mirè congruit, præcipuè dulci. teritur (ut inquit Plinius) ad theatra replenda. In Italia ob succi copiam & coloris præstantiam officinæ illo utuntur ad infectus ex mortario: grandi ob hanc causam pretio uænit. Adulterant recremento, crocomagma nominatur, intrito, aut sapa quam sublinunt, addêtes argenti spumam, aut plumbaginem ponderis causa. Vitium proditur, quòd in eo pulueres intercurrūt, & defrutum subolet. Thessalus odoratum esse tantum existimat. Sed authores sunt, qui in uenenorum censu comprehendant, si drachmis tribus ex aqua bibatur. Acerrima uis croco tribuitur, ut illatum manus palmæ continuo ad cor permeet. asseruatur pyxidicula è cornu.

10 Crocomagma ueteres appellarunt retrimentum croci unguenti, quod fiebat expressis odoramentis, & in pastillos digestis. Optimum quod odore pollet, myrrham modicè redolens, ponderosum, nigricans, sine ramentis ligni, & cum subigitur, multo colore crocirubens. Item leue, subrufum, & quod gustatu uehementer linguã & dentes inficiat, aliquot horas permanente colore. tales notæ habentur in eo, quod è Syria deportatur. Hoc oculorum claritati plurimum confert, caliginem discutit, urinam ciet, excalfacit, concoquit, mollit, respondet aliquatenus croco, utpote cuius plurima parte sit particeps. Quod ad græcam Dioscoridis rationem pertinet, non satis constitit θύῳ, an θέᾳ, id est mortarium an theatrum sit legendum. Nonnullis theam scribi librariorum errore malentibus, quòd Plinius dixerit teri ad theatra replenda: alij tingendis mortarijs interpretandum cō-

20 tendūt, præsertim quum de mortarijs atq; croco mentionem habitam à Plinio sciāt. Ego ad thuæ infectus ambiguitatem cognoscens, reliqui græcam uocem, quæ ad lignum & mortarium anicipiti sensu traheretur. Nanq; thuia trogete arbor ueteribus fuit, cupresso syluestri simillima & caudice & ramis, & folijs & fructu, nucleis hordei grano similibus. Cuius radice ut nihil fuerit crispius, ita neque pretiosius aliunde operibus celebrius: quæ forsitan croco solebant antiquitus infici. Siquidem mortaria potius quàm cætera uasa colorari croco satis absurdum putamus: fidem tamen Dioscoridi derogare nolumus, nec uetterum authoritatem eleuare. Crocum caldum in altero recessu, & aridum in proximo. Sunt qui in tertio calidum prodant. Re autem ueta emollit, excoquit, atque substringit, urinam ciet, elegantiore colore corpus exhilarat. Qui crocum prius biberint in passo, cra-

30 pulam nō sentient, eoq; ebrietati resistunt. Coronæ quoque ex eo temulentiā mulcent, sed caput leniter commouet. fluxiones oculorum cum humano lacte litum discutit. Potionibus, quæ pro interaneis parantur, utiliter inditur: itē ijs, quæ uuluæ sedēq; subduntur uel illinuntur. Incandescentes ignis sacri inflammationes demulcet: aurium collectionibus auxiliatur. Verum ut facile tritū frietur, fictili testa sole retorrescat: sic tamen, ut idem tidem uersetur. Radix in passo lotium pellit. Cæterum immoderato floris usu & pallor & fastidium contrahitur: sed risu perpetuo, ut ferunt, hominem cōcutit. Authores quoq; habentur immodico necare gaudio, si quadrantale pondus ex aqua bibatur.

Helenium. Cap. XII

Elenium Dioscoridi duplici natura traditur, unum inula Romanis dictum,

40 folia ferens uerbasci angustiora, asperiora ob longaq;. Quibusdam in locis si

H ne caule prodit, radice subcandida & subrufa, odore iucundo, mansucula, gustu acri, tactu molli. ab ea propagines in satum pāgunt, excisis è radice gemmantibus oculis, ut in lilio serundo & ato fieri solet. Nascitur in mōtibus opacis, siticulosis. Aestate radix eruitur, & concisa siccatur. Ea hodie ab officinis *enula* uocitatur, & à rusticis *campana*, iunctis utrisq; uocabulis uulgo enula campana dici consueuit, folijs uerbasco asperioribus, mansuculis, parū se humo attollentibus, caule tricubitali, albicante, leui, capitulis auri fulgore comantibus, radice rufa, torosa, amara, non ingrati odoris. Prosilit in montibus opacis & ieiunis, radicem in taleolas fissam melle condiunt. Breuior hæc est quàm pastinaca, sed torosior amariorq;. Inula per se stomacho inimicissi

50 ma, eadem dulcibus immista saluberrima. Pluribus modis austeritate inicia gratiam inuenit Nanq; in pollinē tunditur arida, liquidoq; dulci tēperatur, & decocta postea aut asser uata uel macerata & mista defruto subigit melle, uuis passis, aut pinguib caryotis, itē coto neis malis, uel sorbis, aut prunis, aliquando pipere aut thymo uariata. Defectus præcipuè

 stomachi

ftomachi excitat, illustrata maximè Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius
femen, quoniam oculis ex radice excisis ut arundo feritur, uere & autumno, magnis pro-
paginum interuallis, neq; ullo minus quaternorum pedum, quoniã spatiose fruticet. Inu-
la Februario oculis feritur sicut arundo, quos abscindere & terra leniter obruere conue-
nit, fossa & subacta excitatis ad lineam puluinis, quibus oculos eius oportet infodere, in-
tercedẽte trium pedum spatio. Cõditura inulæ sic fiet mense Octobris, quo maximè ma-
tura est, Radix è terra eruitur, aspero linteolo, uel etiam cilicio detergetur quicquid are-
næ inhærebit: deinde acutissimo cultello summatim eraditur, & plenior radicula pro mo
do crassitudinis in duas uel plureis parteis digiti longitudine diffunditur: deinde ex ace-
to modicè in cacabo æneo coquitur, ita ne taleolæ inuri possint: post hęc in umbra triduo 10
siccentur, & ita in fideliam picatam recõdantur, adiecto passo uel defruto quod superna
tet, spissamentoq; cutulæ imposito contectum uas pelliculetur. Alia inulæ cõditura. Cum
radices eius raseris, taleolas ut suprà, facito, & in umbra triduo uel etiam quatriduo sicca-
to, deinde siccatas in uasis sine pice, interiecta cunila conijcito: cunila imposita, sex parti-
bus aceti una pars sapæ misceatur cum hemina salis cocti, ut hoc iure macerentur taleolę,
donec quàm minimum amaritudinis resipiant: postea exemptę iterum siccẽtur per quin-
que dies in umbra: tum crassamentum uini fęculenti, nec minus si sit mulsi, & utriusq; eo
rum quartam boni defruti cõfundito in ollam: quæ quum inferbuerit, taleolas inulæ adij-
cito, & statim ab igne remoueto donec perfectè refrigescant: postea transfundito in fide-
liam picatam, operculo tegito, tumq; pelliculato. Tertia eiusdem conditura, Radiculæ di- 20
ligenter rasæ & minutim concisæ muria dura macerãtur, dum amaritudinem dimittant:
dein effusa muria optima maturissimaq; sorba semine detracto conteruntur, & cum inu-
la miscentur, tum siue passum, seu quamoptimum defrutum adijcitur, & uas obturatur.
Aliud habetur helenium, quod Crateuas medicus tradit, in Aegypto herbã cubitalibus
ramulis, quæ serpilli modo humi se spargat, folio lenticulæ sed crebro, longiore circiter ra
mos, radice pallida, minimi digiti crassitudine, per ima tenui, supernè crassa, pullo cortice.
sit ergo hoc Aegyptium helenium. Rami à Dioscoride cubitales, à Plinio dodrantales tra
duntur. Radix Plinio candida & dulcis, Dioscoridi uero pallida. Folium item à Plinio si-
mile serpillo assignatur, Dioscoridi lẽticulæ. Theophrastus hoc helenium folio coronare,
& palmitibus exire memoriæ prodidit. Secundum mare in collibus nascitur, in Helena in 30
sula laudatissimum, ubi lachrymis Helenæ dicitur enatum, dum gubernatorem Cano-
pum hæmorrhoi serpentis ictu exanimatum fleuisset. Helenium hoc contra serpenti-
um ictus ex uino bibitur. Hilaritatem adferre Hippocratis testimonio creditur. præ-
dulcis in eo cremor. Animi nubila præclare discutit, fauet formæ. Cutem in facie nutrit
incorruptam, reliquumq; corpus perpetua uenustate condecorat, conciliatq; Venerem.
Putant usu eius à quocunque gratiam iniri, & tristitiam omnem aboleri. Radix contri-
ta mures necat. prodest orthopnoicis in aqua ieiunis pota. Diocles ad Antigonum iubet
matutino hauriri iusculum ad auertenda uesicæ mala. Inuenitur fruticans herba cubita-
libus penè ramulis, humi reptans serpuli modo, folijs lenticulæ sed maioribus, utrinq; in
ordinem digestis, radicibus paruis per summa cespitum uagantibus, sed pratis & humen 40
tibus locis serpit. super cuius nomine rusticos consului, qui referebant se audiuisse de suis
maioribus auita quadam, uti moris est, per manus traditione, colubrorum herbam ap-
pellari, quòd dissectum in partes anguem huius herbæ confrictu in pristinam coire unita
tem, & unà partes diuortio secretas coalescere adfirmabãt. Sed heleniũ Aegyptiũ non
esse satis habeo cõpertum, natali situ prorsus reclamante. Theophrastus interim uelentũ,
Aristoteles beleninũ scripsere: si modo sit eius liber, qui de plantis ad autorẽ Aristotelẽ re
fertur. Beleninum (inquit) delibutoriũ in Perside uenenũ erat, trãslatũ in Aegyptum &
Palestinã sine periculo mandi cœpit. Sed ut audio, quæ perierat apud Græcos cõmenta-
tio, barbaris uocibus interpolata redijt in Græciam. Non est omittendum, quod recen-
tioribus medicis celebratur behenum, nullis non officinis cognitum, discerniculo gene- 50
rum insigne, purpurei & albi. Radices sunt pastinacam paruam magnitudine æquan-
tes, quarum ambitioso flexu cõtortæ cernuntur; alię in rectũ exeunt, ex Armenia depor-
tant, suaui odore, glutinoso scatentes humore, quæ geniturã adaugere credunt. Nec me
fugit

fugit Actuarium quadam in compositione nomine digitorum Mercurij, hermodactylos appellant, meminisse, candidos & purpureos adferentem, forsitan ꝙ digitorū imaginem quandam exhibent: sed eadere in hermodactylorum mentione latius disserendum erit. Omnes officinæ utrunque demonstant *behem* appellantes. Helenij herba ieiunis commāducata dentes confirmat, condita tussim emendat. Radicis decoctæ succus tineas pellit, urinam molitur, menses ciet: ruptis, conuulsis, inflationibusq; medetur. Datur in illinctus cum melle tussientibus, & ijs qui nō nisi erecta ceruice spiritum elidunt, orthopnoici græcis uocantur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex uino decocta lumborum & coxendicum doloribus illinuntur. In passo condita radix stomacho traditur utilis, quando salgamarij paululum siccatam eam mox decoctam frigida demergunt, postremo in defrutum coniectam seruant ad usum. ea trita sanguinem excreantibus potu subuenit. Radix æstate effoditur ad omnia, quæ resiccare, abstergere, & calfacere sit opus.

## Triticum. XIII

TRiticum omne radicibus multis ac prætenuib. exit, folio uno, germinibus omnino multis, sed quæ in ramos brachiari non possint. aristas ex se mittit, & in herba per hyemem est. Remollito autē cœlo, cauliculus de medio adsurgit, cuius tertio aut quarto genu spica geritur nō prius euidēs quàm folliculo inclusa, qui gluma dicitur. Consummato eo flos erumpit quarto aut quinto post die, ac totidem ferè diebus, plurimumq; septem durat. Varro quindecim diebus frumentū in uaginis esse dicit, quindecim florere, quindecim arescere. Post florē crassescit, inquit Theophrastus, maturatutq; intra quadragesimum diē: cū tardissimè octauo ab satu mense plurima parte metitur, Aegyptijs, ut scribūt, septimo. Folium tritico arūdineum, angustius tamen ꝗ hordeo: caulis quoq; leuior & lentior, nec perinde fragilis. Triticum multis integitur tunicis, hordeum nullis. Culmus tritico altior est quàm hordeo, spica quoq; remotior à folio, palea suauior, mollior, succosior. Inconditæ tritico spicę explanatæq;, hordeo in uersus dispositæ. Vtrique culmus spicam sustinet, quæ & spicus & spicū à Cicerone dicitur in Arato: spica, granū & aristam. Granū, quod intimū est & solidum, à gerendo Varroni dictū, id enim seritut ut gerat frumentum. Gluma, est folliculus eius, uidetureq; etymon habere à glubendo, quòd eo folliculo deglubitur granū, eodemq; uocabulo appellant fici eius quam edimus folliculū. Arista, quæ ut acus tenuis longa eminet è gluma, dicta quòd arescit prima. proinde grani theca sit gluma, & apex arista. Aristę enim quasi cornua sunt spicarū. Spica autē à spe uidetur nominata, eam enim ꝙ sperāt fore serunt: quæ cū non habet aristam, mutica spica dicitur, quasi mutila. Vaginā uocant in qua latet herba, uti qua latet conditus gladius. Stipulæ, sunt folia culmum ambientia est autem culmus idem quod calamus, cum spicæ penitus oriuntur in summo spicæ iam maturæ. Quod minus est ꝗ granū, uocatur frit: quod uerò ad culmi cacumina infirma spica geritur, minus item ꝗ granū, uruncus appellatur. Cæterū frumenti ipsius, ut tritici & hordei, genera per tempora satu diuisa. Frumentū dico græcè sitos dictum est, quicquid ex se mittit aristas, & in herba per hyemē est. Hyberna, quæ circa Vergiliarum occasum terra per hyemem nutriuntur. Aestiua, quæ ante Vergiliarum exortum seruntur, ut milium, panicum. Frumenta multis radicantur fibris. Erumpit à primo satu hordeum die septimo, ex quo alterum caput grani in radicem exit, alterum in herbam, quæ prior floret. Radicem crassior pars grani fundit, tenuior florem. Frumenta hyeme in herba sunt, uerno tempore fastigantur in stipulam quæ sunt hyberni generis: quorum fructus in spicis continetur, muniturq; uallo aristarum quadruplici, ab auicularum iniurijs defensa. Quædam in genu tertio spicam incipiunt concipere, quædam in quarto, sed etiamnum occultam. Genicula sunt tritico quaterna, farri sena, hordeo octona. Sed non ante supradictum geniculorū numerū conceptus est spicę: qui ut spem sui fecerit, quatuor aut quinq; tardissime diebus florere incipiunt, totidémque aut paulo pluribus deflorescunt. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit, & mense nono meti. Frumenta cum defloruere crassescūt, maturātur q;, cū plurimū diebus quadraginta perficiunt. In Aegypto hordeū sexto à satu mense, frumēta septimo metūt Grana in stipula crinito textu spicantur, tunicę frumento plures, hordeum maximè nudum. Calamus altior frumento ꝗ hordeo,

sed

ſed ariſta mordacior. Tritici ſumma genera tria obſeruant qui ſcrupuloſe minus iſta perſequuntur. Primum quod robus dicitur, quoniam & pondere & nitore præſtet. Secunda conditio eſt habenda ſiliginis, cuius ſpecies in pane præcipua pondere deficitur. Tertium erit trimeſtre, Græcis ſitanion, cuius uſus agricolis grauiſſimus inopiæ ſubſidio. nã ubi propter aquas aliam ue cauſam matura ſatio fuit omiſſa, præſidium ab hoc petitur: hoc & candidum eſſe dicitur. Tritici genera plura quæ fecere gentes. Italico nullum Plinius comparauit, candore ac pondere, quo maximè decernitur, Italiæ agris externum, in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Tertium pondus erat Thracio, Synoq́, deinde Aegyptio athletarum cum decreto. Græcia Ponticum laudauit. Ex omni eodem genere grani prætulit dracũtium & ſelenuſium, argumento craſsiſſimi calami, itaq; 10 pingui ſolo hæc genera aſſignabat. Leuiſſimum & maximè inane, ſeu tenuiſſimi calami, in humidis ſeri iubebat, quoniam multo egeret alimento. Ex ijs quæ Romam inuehebantur leuiſſimum erat Gallicum, Ponticum leue, Siculum ponderoſum, ponderoſius Bœotium. deprehenderũt hoc athletę. Ponticum & Aegyptium, item Siculum ſine lolio naſcuntur cum Siculo tamen melampyrum naſci perhibent. ſed innocuum, neq; lolij modo graue, caput'ue tentans. Africum facile folliculo abſoluitur. Plurimis tunicis Thracium triticum ueſtitur, ob nimia frigora illi plagæ exquiſitum. Eadem cauſa & trimeſtria, quæ Græci trimena uel ſitania uocant, inuenit, detinentibus terras niuibus: quod tertio ferè ſatum menſe, ut in reliquo orbe, metitur. Totis hoc alpibus notũ, & hyemalibus prouincijs nullum hoc frumento lætius. Vnicalamum præterea, nec uſquam capax, ſeriturq; 20 non niſi tenui terra. noſtri Galli *martia* uocant, quod Martio ſata terno hinc menſe matureſcunt. Inueniuntur & bimeſtria circa Thracium ſinum, quæ quadrageſimo quàm ſata ſunt die metuntur: mirumq́, nulli frumento plus eſſe ponderis, & furfuribus carere. Tradunt in Bactris grana tantæ magnitudinis, ut ſingula ſpicas noſtras æquent. Et trans Bactra frumẽtum nucleis oliuæ par naſci referunt: in Piſſotis tam firmum, ut multos Macedonum largiore uſos eo, ſaties peremerit. Genus id ſiliginis eſſe trimeſtre Columella uoluit, qui authore Plinio fallitur, qui ne trimeſtris quidem proprium genus exiſtimauerit eſſe, cum ſit antiquiſſimum. Trimeſtria ubiq; ſunt, uerum infirma ſingulari calamo. Sitanium idem eſſe cum trimeſtri uideo. Sitanium inquit Galenus eſſe triticum inſtantis anni, id quod uere ſeritur. Vnum apud nos tritiſsimum genus eſt macrum, triſte, hor- 30 dei ſimilitudine, cuius granum folliculo non facile deglubatur, nullis tamen ariſtis uallatum, quod tamen uere non ſeritur: hoc noſtro ſermone uetriaculo *ſuccurſus gentium*, ſiue *ſcourgeon* dicitur, cuius agricolis uſus prope nimius cũ annonæ premit penuria. Siquidem populo uenit in ſubſidium, & ſæuientis ſæpiuſcule famis arcet noxas. Triticum nimia uligine commeat in lolium. In marceſcente tritico gurguliones, cias Græcis uocatos, innaſci ferunt, ut in faba mydas gigni. & cantharidem in tritico, qui paruus eſt ſcarabeus, ut phalangium in eruo conſtat. Nihil æque in ſpica durat quàm triticum. Varro conditum diligenter triticum quò uentus non perueniat, manſurum ad annos promittit. Grana tritici, ferro combuſta, ijs quæ frigus uſſerit præſentaneo ſunt remedio. Farina ex aceto cocta neruorum cõtractionibus auxiliatur: cũ roſaceo uero & fico ſicca, myxisq; decoctis: item 40 ſuppuratis, neruis cũ hyoſcyami ſucco illinit, ex aceto & melle lentigini. Furfures ex aceto decocti luxuriantes & turgentes lacte mãmas coercẽt. ijdem pollent ad uiperarũ morſus & tormina. tonſillis faucibusq; garganſſatione proſunt. Adſeruati diu in horreis tritici uis diſcutiendi tanta eſt, ut plenos etiã cados exiccet: unde correptis dolorę podagrę in triticũ ſuper genua mergi pedes fuerit utiliſsimũ. ſiquidẽ mirabili modo tumorẽ leuat, humoris uim exhauriens. Paleam tritici imponi ramicum in cõmodis experti iubent, quaq; decocti ſunt aqua foueri. Trimeſtrium farina imponitur contra uenenatorum ictus. Ad craſsitudinem glutinis decocta linctu prodeſt ſanguinem excreantibus. Eadem tuſsi & exaſperatis faucibus confert decocta cum butyro & mentha in pollinem ſubacta. decoctáque cum aqua mulſa diſcutit inflammationes omneis. Gluten è ſimilagine atque 50 polline molari, quo glutinandis libris chartariæ utuntur officinæ, ſanguinem excreantibus datur elutius & tepidum ſorbendum ſingulis cochlearibus. Fermentum è farina triticea uim obtinet excalfactricem extractoriam'que. Priuatim callos in planta pedis

naſcentes

nascentes extenuat, & alia tubercula: cum sale uero furunculos concoquit & aperit.

### Panificij & genera & nomina. Cap. XIIII

P Anificij multa discrimina obseruauit antiquitas panis tamen uocabulum à pano duci Varro putat. Messapios redundantiam & saturitatem appellasse panian testis est Athenæus, unde, ut idem uult, Latini panis nomen deflexerunt. erant etenim Pani cunitæ cognomento sacri. Nauticum panem intelligimus qui uetus sit & siccus, fortasse bis coctus, quem Græci diephthon uocāt. Syncomistos uero is est, quem alio nomine uocari autopyron Galenus est author, q̄ ex omnibus suæ farinæ partibus citra ullam detractionem cōstet, inter furfuraceum & similagineū medius: syncomistos quasi confusaneus dictus, quoniam castratus non sit, sed omnia simul tulerit, furfures, utriculos & similam. Vtriculos in authoribus esse uolunt id quod furfure melius est, & simila deterius, quod aliquibus uulgo *farinæ uentres*, Gallis *redundago*, Venetis *medianum* appellatur. Idem ferè panis qui sordidus, quo Neronem usum legimus. quanq̄ sordidū à syncomisto Paulus separet. Autopyri uero panes, siue quod idē est, autopyrites, qui furfure tantū leniter succreto fiunt, qualis ferè cibarius & secundarius est. Fieri aūt solet, ut Galenus ait, quoties triticū generosum nō est. generosum inquit, uocatur quod similaginis plus habet q̄ furfuris. nā similago & simila prorsus idem sunt, semidalis grece dicta. Firmissima siligo, deinde simila ut tradit Celsus: deinde cui nihil ademptū est, autopyron Græci uocāt, infirmior est. Ex polline infirmissimus cibarius panis. autopyros itaq̄ tota cōstat tritici farina, à qua detractum sit nihil. excussis cribro omnibus farinæ recremētis factū, *panem album* uocamus lingua nostra furfure maxima ex parte excreto, *ciuicum panem* quem cibarium & secundariū doctis audio uocitari. qui proximè huic succedit *domesticum* & *familiarem* nomināt Galli & tertiarium. Vltimū uero magna ex parte recrementitiū furfuraceumq̄ dicimus, quod exta tritici capiat quæ Græci cyribia, aut etiā furfures quos ijdem aphærema & pityra, nos etiam canicas & apludas uocamus, unde canicaceus panis furfureus est Pacuuio. Panis non sine paleis acerosus Festo Pompeio dicit̄, quas Græci uocāt achyra. Nūc locus est ut alia genera q̄ breuissimè dicant̄. Zymites, hoc est fermentatus, qui & nastos dicit̄, quamq̄ nastos quibusdā placētæ genus sit, cōtrà nō fermentatus azymos & daratos uocatur. Nam acidus & squarosus græce oxylepes uocat̄ ab Aetio, febricitantibus eum dante, quibus uenter profluat. hunc Aegyptij cyllastin dicunt. alij ex hordeo accipiunt qui cyllastis uocet̄, Herodotus ex siligine. Semidalites è simila, dictam uero similā à Cerere putāt, quā Syracusij Simalida nomināt & Sitona. Aleurites à farina, gyrites à polline, chondrites ab halica siue zea, ipnites & caminites à coquendi ratione. Itē escharites à craticula, sub finē cœnæ cōuiuijs apponi solitus, & intingi passo usq̄ ad ebrietatē legitimā. Hic & inuoluebat̄, atq̄ ita ut calebat intortus Athenis maximè placebat. Cōiectura colligi licet id genus panificij quod à tenuitate & candore nebulas ferè uocamus, escharitem ueteribus fuisse. Nam apud nos uulgari uoce detritis prioribus literis *caurulas* quasi caurites appellamus, in quo uocabulo prioris uocis rudimentū aperte relucet. Nec ab re scharuleas mulieres Plauto ab hoc panificio dictas crediderim. Tabarites pusillus erat, achænes prægrādis, quo in Thesmophorijs utebant̄ Atticæ mulieres. Præfert̄ omnibus sanitatis usu à Galeno cribanites, siue quod est idē, clibanites, à clibano quem Attici cribanū appellant: Varroni testuaceus dicitur, quòd in testo calido coqueretur. nanq̄ quod clibanum Græci, Latini testum dixere. Vsas eo comitialibus matronas scribunt. Cribana placentæ genus sunt specie māmosa. Encryphias qui & agoræus, id est forensis, & uænalitius & Atticus uocari solet. Dipyros, siue idem qui dipyrites ab Hippocrate cognominatur, delicatus fuisse traditur. Quia porrò dipyrites ad aquam intercutem cibo utilis existimatur, coniectari licet pro biscocto capiundum esse. Lasgana siue lagana minimo pondere: quamquam leuior & teneriot etiamnum à carbone dictus epanthracias, Saturnalibus præberi solitus, nihil ut quidam putant, ab encryphia differens, uterque subcinericius est. Tyronites à caseo nomen habet. Encridi similis est physicillus, quo Spartani utebantur in sacris epulis rapi effigie. Magnos & sordidos panes cilicios uocabant, & à colore subnigro phæos, sicut agelæos, qui à nostris gregarij et cibarij dicunt̄. Ornides ab oryza siue ab semine quodam Aethiopico tam

simili

similiſeſamo,ut difficile poſſit internoſci. De ficu Aegyptia ſycaminites. Collabus, ſiue quod idẽ eſt collix,& per diminutionẽ colliphion,ex caſeo recẽti cõſtat:hic et crimmatias & chondribos quoq; dicitur. Sunt & maconides uocati. Sunt & chryſocollæ, ſed ex lino & melle fiebant. Aegyptij ſunt caces,ut inquit Strabo,appellati,ad ſiſtendam aluum utiles Sũt & obeliæ Baccho ſacri,ita dicti uel quòd obolo Alexandriç uenirent,uel quòd in ueru torrerentur. Habetur & cneſtos à nidore. Spodites idẽ uidetur eſſe cum banchylo. Artoptitius uero panis à clibanite ac furnaceo differre eo uidet̃,quòd hic duriore fermento ſplendidus cõficitur,illi fermentũ ſemper quàm tenerrimũ deſiderant. A boleti forma boletinus accepto papauere & fumoſi caſei colore. Streptici⁹ ſiue ſtreptos ex lacte,oleo, pipere cõficit̃, aut olei loco adipe. Artolagana puſillum uini,lac, piper, oleũ uel adipem 10 olei uice continent. Capyria ſunt,ut Athenæo placet,quæ alio nomine tracta dicunt̃. Sũt & cubi,hoc eſt quadranguli,aut etiã quadrati ex oleo,anetho,caſeo: quanquã Athenæus eos qui Romæ quadrati uocarentur, inciſuris præcinctos & blomilios appellari Græcis prodit. Thargelos qui & thalyſius eſt, ita dici panẽ uolunt qui primus nouella meſſe fingitur. Ericitẽ uocant panẽ qui ex cõfracto non excreto ſit tritico. Blema porrò candidus & egregiè ſubactus panis eſt. Pityrites & bromites idem eſt qui furfuraceus, à quibuſdã euconos appellatus. Eſt & phacinos de lente,popularis Alexandriæ. Vt Athenæus author eſt,ſpolea panem Græci uocant,quo neceſſarij duntaxat cognatiq; ueſcũtur. Ea panis genera magna ex parte ex Athenæi Sympoſiacis breuiter excerpta deprompſimus. Eſt & operis piſtorij genus quod buccellatũ à Paulo & Aetio uocatur, quod inter militaris an- 20 nonæ genera nonnulli connumerant,quæ bis coquatur,à buccea dictum. Eſt autem buccea,ut ex Suetonio colligitur,idem ferè quod nunc bolus dicitur. Sunt qui buccellatum fermẽto putent carere. Plautus rubidum panem cum nominat, putatur nauticum intelligere,quia ſit bis coctus. Hęc obiter panis genera libauimus. Panis quo uiuitur multas cõtinet medicinas. ex aqua enim & oleo,aut roſaceo,mollit collectiones. Ex aqua mulſa duritias ualde mitigat. Datur ex uino ad diſcutienda quæ perſtringi opus ſit. Prodeſt ex aceto aduerſus acutas pituitæ fluxiones, quas Græci rheumatiſmos uocant: itẽ ad percuſſa, luxata. Ad omnia autẽ hæc fermentatus utilior. Illinitur & paronychijs, & callo pedũ in aceto ueteri Nauticus panis tuſus atq; iterũ coctus ſiſtit aluum. Vocis ſtudioſis & contra deſtillationes ſiccum eſſe primo cibo utiliſſimũ. Sitanius, hoc eſt trimeſtris,incuſſa in fa- 30 cie,aut deſquamata cum melle aptiſſimè curat. Candidus ægris aqua calida frigidáue madefactus leuiſſimum præbet cibum. Oculorum tumori ex uino imponitur, ſic & puſtulis capitis aut adiecta arida myrto. Tremulis panẽ ex aqua ieiunis eſſe ſtatim à balneo prodeſt, quoniam & grauitatẽ odorum in cubiculis uſtus emendat. & uini in faccis additus. Diphilus Siphnius panẽ triticeũ hordeaceũq; tradit uberius alere uires,faciliusq; in membra diſtribui,quapropter ij primatum tenent. ſecundas partes ſibi uendicant ſimilacei:tertiam obtinẽt ſedẽ, farina ſubacti. Hos ſequuntur ſyncomiſti, qui farina nullo incerniculo creta coguntur: ij enim,ut inquit,longè magis alere creduntur. Philiſtio Locrus ex ſimilagine cõfectos panes plus corporis robur firmare prodit, poſt hos ex halica, dein ex farina coactos. Ex polline facti minus alunt,ſpiritũ creãt,nec ęgrè membratim digeruntur;ſicca- 40 ti tamen opplent,difficilius in corpus permeant. Inueterati minorem præbẽt alimoniam, uentrem ſiſtunt,improbum pariunt ſuccum. Subcineritius,quem appellant encryphiam, ſtomacho grauis, & quòd inæqualiter torreatur,ægrius membra ſubit. Ipnites appellatus & caminites quaſi fornacei,difficilius cõcoqunt̃. Eſcharites & qui à patinis aut ſartagine olei miſturam admiſit, aluo facilius excernitur, etenim ſuo nidore ſtomacho negotiũ exhibet. Clibanites ſiue teſtuaceus longè magis uiribus pollet,omnibus ſanitatis uſu prælatus. Siquidem probum creat ſuccum,ſtomacho perplacet ac facile concoquitur,ad diſtributionem promptus, quando neq; uentrem coercet,neq; firmat,neq; ſpiritu diſtẽdit. Andreas medicus ex ficu Aegyptia panẽ fieri quem uocant ſycaminitem prodidit, quo qui ueſcuntur capillorum ſeruat defluuia. Mneſitheus addidit panem maza concoctu facilio- 50 rem eſſe. Qui ex typha facti irantur panes ſatis alere,nec magno negocio aut labore coqui. Spiſſati è zea panis eſus ſtomacho grauis & difficilis concoctu: quare qui eo utantur non diu proſpera frui ualetudine deprehenduntur. Addidit idem panificia quæ ignem non

ſunt

ſunt experta, inflationes, grauitatem, tormina & capitis dolotem excitare. Diocles Caryſtius in ſalubribus præceptis panem à carbonibus dictum epanthracem, tradit leuiorem & teneriotem laganis haberi. Nam carbonibus excoqui nomen teſtatur, quẽadmodum apud Atticos encryphiam, quem Saturno dicatum Alexandrini ſacris fenarum epulis præbebant edendum. Homoros, ſtætites, encris, aliphatites, & hemiarrion, & placites nõ longè diſſimilem ſupradictis ſortiuntur naturam.

## Placentæ. Cap. XV.

Iam de placentis nonnihil dicere tempus admonet, quæ panis genere comprehenduntur, ut Atheneus tradit. Nam Diogenes in cœna placentã uoraciter mandẽs, roganti reſpondiſſe fertur, ſe panem comeſſe bene confectũ. In nomine amæ Ionum, quas alij ametas & ametiſcos uocant. Sunt & ſplenia colore candida. Habẽtur & amphiphontes, ſacrum Dianę fertum, faculis urentibus circundatis. Sunt & baſyniæ apud Delios Iridi ſacræ, ex triticea farina cum melle cocta. Celebrãtur & coccora, quorum meminit Demoſthenes in oratione pro Cteſiphonre, continent ficos & nuces treis. Sunt & tageniæ quas epichytas & anites uocari Pamphilus author eſt, an idem ſit genus quod apud Catonem uocatur enchyton, exiſtimandum relinquo. Phocion nihil diſtinguit, Iulius Pollux ſeiungere uidetur. Has ſequitur creion, quam apud Argiuos ſponſæ ad ſpõſum ferunt: in carbone cõquitur, accerſebantur & amici & cum melle præſentabatur. Glycinas ex paſſo & melle Cretenſibus familiaris, eadem ferè cum muſtaceo, niſi quod illa ex paſſo, hæc ex mulſo factitabatur. Empeptas triticeus panis eſt cauus, crepidæ non diſſimilis, in cuius uentrem caſeariæ placentulę ut in thecam recondi ſolebant. Enchris in oleo primum coquitꝰ, mox accipit mel. Habetꝰ & panis hoc nomine ut paulo antè diximus. Cyribanæ Lacedæmonijs ſunt propriæ, in conuiuijs fœminarum circunferri ſolitæ, cum uirgo à choro muliebri commendanda laudibusq; decantanda promeretur. Crimnites è crimno ſiue farinæ utriculo fiebat. Stetites ex pinſita conficitur, quæ liquida in patellis funditꝰ adiecto melle, ſeſamo, & caſeo, ut Hierocles tradit. Sunt qui in pingui melle & caſeo, ſeſamo factitari prodãt. Verũ nõ ſtæs ſed ſtear legere malũt: nec eſt ueriſimile ſtætitẽ placentulã ab aliquo nomẽ trahere, quod eius miſturam non ſubiret: ſed pleriq; ſtætos & ſteatos capti uocabulorum uicinitate, falluntur. Scio apud Athenæum ſtear ſcribi, ſed ſtatim ſubdit ſtæs liquidum in ſartaginem mittendum. Cęterum crimnites & ſtætites à farinarum conditione nomẽ traxiſſe euidentius eſt, quàm ut probari debeat. Chariſios Ariſtophani placenra eſt, panis Eubulo: præmium hoc in peruigilijs dabatur. Sunr qui putent chaliſiones quaſi chariſiones appellari ex amygdalis & ſaccaro, nec alia ferè materia, quàm mazapanes, ſed oblongi faſtigiatiq; in medio quaſi dehiſcente cruſta tument. Ex eadem miſcella ſunt fungi, ſolicitudine matronali cum feriantur, prælati ſemper quos ſanctimoniales ipſæ finxerint. Epidætron, ſub finem cœnæ menſis apponebatur, inde nomen. Nanos placentaceus panis eſt, caſeo & oleo conſtans. Pſothia, ſiue, ut aliqui pſathyria, ſunt qui placentæ genus fecerũt, alij micas panis interpretantur, quas & attaragos uocant. Porrò attaragos mmula in pane eſt ignis ui facta, & omnino pro uiliſſima & minima quaque re capitur. Polluci attaragos ſuperior in pane cruſta, ſicut in ima epſethia. Taganitæ à patellis & ſartagine dicũtur, quę cum accepto melle coquuntur ac repentes bullant. Elaphos placenta erat ceruorum uenatoribus dicata. ea pinſira farina & ſeſamo conſtruebatur. alij à nomine menſis quo fingebatur dictam putant. Cæterum apud Athenæum elaphobolia, id eſt uenationes ceruorum legimus, non elaphoboliona, qui menſem Septembrẽ denotat. Sicula eſt amorbites. Aliud ab hac genus amoræ appellatum, quod mellitum opus excoctum eſt. Oedepæſa Coi celebrãt, Syracuſani myllos, ex ſeſama & melle muliebris pubis ſpecie, quas fœminæ dearum focis & altaribus circũferebant. Naſtos è nucibus & inteſtinis & fartilibus adiecto melle fit atque lacte, unde naſtos, quaſi fartum dicitur. Ab erinaceo nomẽ echinus habet, qui ſecũdis menſis offerebatur. Ab hemina cotyliſcus, qui ex tertia chœnicis parte fictus erat, unde nomen. Seſamides ex melle & ſeſamo rorrefactis, adiecto oleo orbiculata pilariq; ſpecie formabantur. A tritico pyramuntes nomen duxerunr, & ab ijs diuerſæ ſunt pyramides, quæ in peruigilijs dabantur quaſi præmia, ijs qui nocte tota inſomnes excu-

bassent. Fiebant ex torrefacto tritico & melle irrigato, quidam tamē & pyramuntes hoc genus uocabāt. A caseo & usu cribri tyrocoscina dicuntur. Ab ijs differunt hypotyrides appellatæ, quas è caseo, lacte, & melle condunt. In Creta fit à uentre gastris uocata, è nuce Thasia & auellana & amygdalis & papauere: item pomis, sesamo, & pipere, quadrangula figura. Ratio conficiendi ea erat: Thasiæ & Ponticæ nuces & amygdala, item papauer parum resiccatum pila munda teruntur accuratè, deinde poma melle cocto subacta, piperq; permiscentur, & in quadrangulas formas digeruntur. Verum quoniam papaueris ratione nigritiam placenta contraxit, utraq; parte candido sesamo cum melle cocto detrito superinducitur, crustis albis summa, nigris infima tenentibus. Itnon quod & itricon appellant Græci, exilis placentula sesamo & melle constans, suminale à Festo dicta fortsitan ut conijcio, quòd sumen ἴτριον græce dicatur: quapropter non simplici ratiōe libum sed suminale libum potius Latinis dicēdum docti suadent, quòd Cato libum ex caseo & ouo condidit. Sunt & quæ patriæ nomen habent, ut Samis & Rhodia, quam & coptam & coptoplacunta nominant, insignem duritia: accipit hæc papauer & mel. Alexandrinis pancarpia celebratur in modum rotæ papyro inuoluta, diuturnitatis gratia. Sed hæc itria sunt cum melle trita, & post cocturam in orbem coacta, & tenui charta quo diutius reseruentur obducta. Ab ijs est poltos dicta quam nos uocamus pultem. in Catone quidē punicæ fit pultis mentio inter placentas, fortè libo non dissimilis ei quod Punicum ea ratione uocabāt, quod ex Africa uenisset, & probum cognominabatur. A melle meliceridés, à suibus chœrinæ. Chrysippus Tyaneus hæc genera placentarum tradidit: tarentinum, crasianum, siculum, crustulum, iulianum, apicianum, canopicum, perlucidum, hedybion, maryptum, plicium, guttatum, montianum, quod si uino & dimidia casei parte subigatur longè suauius erit: cœrianum, turtatum, taboniánum. tria hæc postrema crustulacei sunt generis. Iis adijcit mustacea è mulso, mustacea sesamata, purium, gosgloanium, paulianū: & hæc quoq; crustula. Ex caseo fiebant hæ placentæ, enchytos, scribætissus, bitulus. Fit & ex halica subitullus, spira ex caseo. Iam luculentæ, argyrotryphemata, libi, circi siue circuli, æxaphæ, crustoplacuntes, oryzitæ, phthoes: quæ ita finguntur, Pressus caseus teritur & æneo cribro colaт, dein mel & siliginis hemina in unum subacta coguntur. Et quæ catillus ornatus à Romanis dicitur, ita, ut Athenæo placet, fingi solet, Lactucæ elotæ igni feruescunt, & iniecto uino in mortario teruntur, expressoq; succo cum siligine subiguntur, ubi conciderint paulatim inter terendum, nōnihil suilli adipis & piper adijciuntur: ea rursum contrita colliguntur in lagana, quæ in placentaceas formas extracta in feruentissimum oleum coniecta coquuntur. Alia quoq; habentur genera, ostracites, attacitæ, amylon, tyrocoscinon, cuius parādi ratio hæc est: Pressum bene caseum in uas mittito, & per æreum cribrum superpositum cernito, cum offerendi tempus aderit, satis mellis superponito. Hypotyrides ita fingunт Athenæo teste, Mel & lac coniectum expressumq; in fictile mittiт, & cogi coalescereq; sinitur, & in tenuia, si adsint, in cernicula subiecto uase mista conijciuntur ut serum profluat: sin desint, flabellis, quibus ignis uētilatur utendum: nam eorum supplent inopiam. cum satis indebitur concreuisse, in argenteum uas transferēda. Catonianę sunt & spira, funi nautico in orbem conuoluto similis: & globuli fortasse sunt ij quos Syracusani epicyclios uocabant. nam pastillum in sacris libi genus rotundum ut erneum & sphęrite, Item sauillum, quē Athenęus subityllum nominat, & ex halica quoque fieri monstrauit. Aelius Stilo subuculum uocari scribit libi genus, ex halica, oleo atq; melle, ut Festus inquit Latina sunt & sacris dicata libi genera, quę fertum & strues appellantur. Vnde strufertani qui ea ferre consueuissent, Strues uero dicebantur, quod erat digitorum coniunctorum similitudine, qui superiecta panicula in transuersum continebantur. Item libum farreum, à farre. Libum uero quod prius libaretur quàm esset coctum, ut Varroni placet, dictum est. Est & mola salsa tostum far, sale conspersum, quo uictimæ perfundebantur, ulochyton græce dicta. Libi circi siue circuli adempta farina & aqua & caseo fiunt, quia circuitum æqualiter fundebant: hos quidā quimagis incendere faciebant & lixulas & semilixulas, ut Varro tradit, uocant Sabino uocabulo. Nunc ea quæ in quotidiano usu sunt, apud nos, & quæ bellaria, quæ tam diuitum quàm pauperum cœnas implent prosequi paucis libet, ut si qua ueterum misturis respondeant, aut paucis immuta-

tis pro-

tis proxmè accedāt, in earum censu uel nominum ambage reponantur. Vulgatissimum apud nos bellarium fingitur è polline uel simila cum lacte, ouis, & butyro subacta, conspersis ueteris casei micis: hoc in circinatæ rotunditatis pasillum colligitur, & furno mandatur excoquendum. Hoc quod uentris modo iuxta umbilicum intumescat, Gallico sermone *gaster* nominatur, uel *gastellus* diminutionis formula. quæ nomina planè græcam fatentur originem. primum è Græcia non immutatum uenit in Galliam, secundum diminutionis species aliquantum uariauit. Sed coactam ijs omnibus supradictis offam pistores in tenuissimas lamellas digerunt, & aliquo pingui uel potius butyro, ne membranæ coalescant, interiecto, crassiuscula omnes inuoluunt crustula, figura & rotunditate superio-
10 ris seruata, apud nos ubiq; *gaster foliatus* dicitur, quòd uelut instratis chartarum folijs altera continuo super alteram insidente quandam librariam exhibeat imaginem. neutrum tamen Cretensem gastrin esse constat, cum ratio parandi longè uaria sit, ut supra ostensum est. Matronæ placentam cum feriantur conficiunt triangularem, ex simila cum ouis, lacte & butyro in panificium subacta, capaci intus uentre, quem per dehiscentem rimulam uetere complent caseo, & furno dum eliquescat & torreatur caseus, excoquũt: rura nostra *gonarias* uel *goteras* ab angulis ut suspicor appellant. eæ non multum dissidere uidentur ab ijs quas empeptas supra diximus appellari, cum caua sint panificia, quorum hiantes uteros casearijs implent placentulis: empeptæ fortassis dictæ, quòd intestinam desiderẽt coctionem. Consimile omnino genus tenẽt quæ à calceari figura uulgus Gallicum *calceolos*
20 uel *calseones* appellant, quorum uentris sinus caseo, polline ex aqua uel lacte subacto refercitur, id quod etiam placentulæ genus existimatur. Run tamen complures dissectis uiliore fartura contenti frustatim pomis ex fœniculi semine cõplent. Sunt qui capacitatem hanc cribrato tenuiter caseo solum offerciant, quæ tum tyrocoscina Græcis dici possent, à caseo & usu cribri donato nomine. Aliæ etiam circinata rotunditate finguntur ex consimili materia, interiecto uetere caseo creto, aut in taleolas dissecto: uulgus *ratones* appellat, quòd lienis farti more tumeant, lingua Gallica uiscus hoc *raten* nominante. quod ubi humore multo turget, in rotunditatem ferè contrahitur, splenia forsitan Græcis dicta, de quibus tãtum legi ea esse colore candido. Libi tamen circi genus esse creduntur qui ex farina, aqua, & caseo fiebant fuso æqualiter circuitu. Sequũtur *popelini* à uulgo dicti, quasi
30 quòd popinis se dedant, popinales uel popiniones. Fiunt ex polline, lacte, ouorum luteis subacto: quæ in circulares offas comglomeratæ dant̃ furno igne flagranti, ut exterior pars in crustam occallescat, interna in rimas et cauernulas dehiscat; quę postmodum superiore crusta in orbem circuitum'ue adempta, butyro recenti & insulso abunde satiantur: & ubi torum ebiberunt, nouo imbutæ, reposita crusta, molliusculo igne coquũtur: & ita placentæ butyro saturatę, uel ut potius dicam ebriæ, mensis offeruntur. Idem opus panis candidi mica farinæ loco nonnulli moliuntur, ita enim sperant plus sanitati consultũ iri. an id genus ad popanum ueteribus celebratum reduci possit non ausim asserere. Nam popanum lata erat placenta dijs offerri solita, quanquam & genus libi intelligit uetustas, quod apertè docet Iuuenalis sic inquiens:

40 Scilicet ut tenui popano corruptus Osiris.

E consimili panificio in latiores capacioresq; circulos explanatè fingunt, nullis non eius placentas marginulis obsepientibus, ne qui induntur liquores effluant, atcente ambitu; capacitatem caseo uel recenti uel uetusto cum momẽto butyri complent margine tenus, interdum colostro, nonnunquam tritis nucibus amygdalis: aliquãdo prunis, pomis, uuis quoq; immaturis inferciunt, sed tam concinnè, ut persæpe pars capacitatis una caseo, altera colostro, tertia prunis, aut pomis dignoscatur oppleri, semper tamen insparsa sacchari copia ut fructuũ dometur acrimonia, simul ut à lacte cita uindicetur corruptio. Vidimus è micis panis in farinam tritis iterũq; subactis fundum substerni, & ad summum impleri placidis herbarum generibus, præsertim quæ ad palatum faciant, sed leuiter tritis, betam
50 dico, lactucas, rumicem, cymas brassicæ, & raphani turiones, maluarũ, menthæ, & siliquastri, item pro ratione sampsucum, hyssopum, thymum, rosmarini & saluiæ momentum: ea butyro condiuntur insperfa subinde panis mica, ut crustulam supernè contrahat. Aliqui & medullas recentes aut adipem insulsum aut laridi portiunculas intermiscent cum

pauco cinnamo,& multo saccharo,& tantisper incoquunt,dum herbæ uideantur intabu
isse.argumentum erit sufficientis cocturæ, cum uidebuntur herbaceum exuisse colorem.
Galli *tartum* quasi mutata priore litera fartum appellant. Simile quippiam aut idem arbi-
tror Græcis fuisse, quod suprà naston quasi farium diximus appellari. Fiebat è lacte,nuci
bus,cæterisq; farilibus adiecto melle, cuius uice morosius palatum hodie saccharo abuti
tur,quod mel tamen esse arundinaceum diffitetur nemo. Magnoq; in usu habentur qui
*buny* nomine secundis mensis Gallorum circunferuntur, quod forsitan in napi modum
intumescant:nanq; bullantes huiusmodi tumores ictu uel alio modo quouis acceptos,Græ
cotum more buntos lingua nostra solet appellare. ij Latinis globuli mea opinione dicun
tur, & Syracusanis epicyclij. Fiūt è similagine,liquoribus ouorū & lacte resoluta,& tan-
tisper subacta dum concrementum retulerint, ut aliorum quæ indi aut inuolui libitū sit,
tenax hærensq; prehendat. Nam & caseus qui uetustatem sentit, pomorum frusta, uuæ
passæ,fici, & plerią; fructus qui communi usu sunt edendo, hoc lentore conuoluuntur,&
in patinam uel sartaginem quæ feruenti oleo uel butyro axungiáue recenti deflagret, de-
mittuntur, & inibi friguntur abunde, & ueruculo ab igni demuntur,suspensa dum quic-
quid ebiberint olei uel pinguis remiserint. ea omnia taganitis referenda putauerim,quæ à
patellis & sartagine nomenclaturam deduxerunt: ea bullis quibusdam ab igne citatis ex
tuberant. Duorum rursus meminisse sat erit,quæ compitatim uæneunt cum matronæ fe
riantur,pinsita rectè farina ueteris casei frusta conuoluunt, & candentibus igne subiecto
grandibus ferramentis,in fauorum speciem interne cōcauatis, quæ longis manubrijs can
cellatim cohærentibus clauo committuntur,ut possint premi. quod inditum ubi coctum
est ab igni demitur fauaceam referens imaginem. hoc siue placentæ siue potius panis ge-
nus, escharitem suprà diximus appellari, uulgus nostrum extritis aliquot literis *gauritem*
& *gaurulam* appellat. Conflantur in similibus ferramentis non altè sed tantum in rudimen
ta fauorum excalptis, è tritici polline, melle & aqua turi, ditioribus oppidis saccharo, in
uarias species, aut planas rotundasq;, aut in uolumen inflexas, aut in corbulas & calathos
effictas, una & eadem has effigies præstante. Hæ opipera Galliæ conuiuia & inchoant &
claudunt mulso uel passo irrinctæ. qui sub noctem non taciti portantes uagantur, Gallis
*nebulary*, forsitan aptiore uocabulo nebulones nuncupantur: ij ut stipem emendicent, ta-
xillorum aleæ mercem credentes oleum & operam subinde ludunt. Sed satis superq;. qui
& tacturæ quam fecerunt luunt pœnas, nocturno errore. Quæ tamen ruri ex melle & fa-
rina in fauorum speciem concreta circunferuntur, non ab re similitudinis causa meliceti-
des dici possent. Aliud quoq; passim uænit, quod uulgus *panem* appellat *speciarum*, recipit
triticeam farinam & mel. addiderunt aliqui cinnamomum, piper & gingiberim: in qua-
drangulares pastillos digeritur, qui diutissimè seruentur, sæpe bimos & trimos uidimus,
basyniam ueteribus fuisse suspicor. Fiebat è triticea farina & melle, reliqua sunt adiectitia.
Aliæ habentur placentulæ puerorum ferè munuscula, quæ farina, ouorum liquoribus, &
lacte finguntur, & tubercula sunt, quæ in medio fastigiata tumēt: ea cū ignis uim sunt exper
ta, intus inanitate fungosa dehiscūt, quare fungos ueteribus appellari crediderim, uulgus
*caldos paruos* aut *calidulos* appellat. Vnam tantum omiseram muliebris pubis effigie, quam
fartores *sacharatum cunnum* appellant, proximam ei quam Syracusani myllon nominarunt:
sed illis ex sesamo & melle, nobis ex polline & saccharo fingitur. Coguntur totius anni de-
cursu ex polline, aqua interdum lacte & butyro, interdum oleo lunata specie panes, corni
culis sese spectantibus, ij pro azymis usurpantur. dantur & optime gerenti in præmium
qui arcu emissa sagitta ligneam auiculam in arboris fastigio suffixam deturbarit. feruen-
tes per uicos & plateas non sine clamore feruntur, unde uulgo nomen *caldi* sortiuntur. Sunt
qui à mutuo corniculorum inflexu *corneos* uel potius *corniculatos* malunt appellare, arto-
copos & artocoptos recens Græcia nominat. Non tamen in coprarum aut coptoplacen
tarum censu audiri possunt, cum papauer & mel non recipiant. Proximæ coptis uel co-
ptoplacentis, imò ut arbitror eædem, quæ in Suessionensi agro ex albo papauere trito,
lacte, & mellis exiguo spissantur in offas, & subdita crusta igni coquuntur. Matronæ
cum sub ueris tempus feriantur hac ratione parant, eisq; non ingrato gustu uescuntur: de
licatiores in mellis uicem saccharum sufficiunt. Eædem farinam bene subactā in oleo pri-
mum

mum decoquunt, mox mel adijciunt: encridas has esse nemo ibit inficias, qui eas primum oleo incoqui, mox mel accipere sciuerit. tagenias Pollux uocauit, quòd patinis ferè frigãtur. Suessionenses mei suo sermone *uitlos* fortasse nominãt, quòd uitelli ouorum speciem uideantur repręsentare. Nec me præterit apud Athenæum placentarum generibus adnumerari uitulum & subuitulum, quas ex alica fieri quidem mõstrauit. Aelius Sulo subuculum uocari scribit libi genus ex alica, oleo atq; melle, ut Festus adfirmat: quæ nihil differre facile cognosces, nisi forsitan parandi ratione. Encris in oleo coquitur, dein mel accipit: subuculus, ex alica, oleo atq; melle cogitur. Sed apparatus speciem demutare non debet, quare ad unum & idem genus referendæ. subuculum tamen latinã, encris græcam fatentur originem. Sunt & quæ ex candidissimo polline leuissimoq;, ouorum liquoribus, & aqua fingantur ambitu circulato, capaci intus cauo heminam sæpius æquante, unde putauetim nomen inditum cotylisci, uulgus *cracolin* pro cratere uocare maluit. Non est silentio prætereundum genus hoc quod uelut longis teretibusq; uenculis in funem primũ intortis, dein in orbem conuolutis constat, quod Catonis spiram esse euidentius est quàm ut probari desideret. Cæterum quæ funiculis cancellatim contextis in longũ potius protenduntur, dein in torques aut coronas tandem colligũtur, hoc genus effugere non mihi uidentur: uulgus tamen gallicum *uituli capistrum* uocat. Sed de ijs forsitan lõgius quàm par esset disseruimus, iam ad hordeum redeamus oportet.

## Hotdeum. Cp. XVI

Ordeum Græcis crithe, Gallis *orgeum*, uulgo notum est culmo tritici, fragiliore minoriq;, sed octonis geniculato articulis, simplici in stipula folio & eo quidem scabro latoq;. grana ferè nuda longiore capillamẽto, mordaci arista, striatim spicantur, radice frequẽti, coma fibrata. Hoc ueteres frugum omnium nobilissimum appellarunt. Cæterum hodie nõ nisi quadrupedum pabulo accommodatur, eoq; Romani ignauos milites ignominiæ causa pascebãt. Genera duo rustici tradiderũt, hexasticum, quod etiam quidam cantherinum appellant, cuius frumentis proximus est usus: quoniam & animalia quæ ruri sunt melius quàm triticum, & hominem salubrius quàm malum triticum pascit, nec aliud in egenis rebus magis inopiam defendit. Serĩ hoc soluta siccaq; terra. Eius segetibus arua macescunt, quapropter pinguissimo agro committẽdum. Altero sulco seminatur post Aequinoctium, si læto solo: si gracili, maturius. idq; ubi paulum maturuerit, festinantius quàm aliud ullum frumentum erit demetendum. Nam & fragili culmo, & nulla uestitum palea granum eius celeriter decidit: qua de causa & facilius seritur. Post messem ager stercore saturandus, & uirus omne quod inest terræ propulsandum. Cantherinum putauerim dici, quòd folliculo castratum enascatur. Galli qui serunt, mundum uocant hotdeum, quòd spõte granum gluma concidat, in reliquo non nisi ægrè deglubitur. Alterum quoq; genus hordei est distichum, Galaticum nonnulli uocant, ponderis & candoris eximij, adeò ut tritico mistum egregia cibaria familiæ præbeat. Sentur quàm pinguissimis sed frigidis locis circa Martium mensem, melius respondet si clementia hyemis permittente seminetur circa Idus Ianuarias. Ad hoc genus reducendum putauerim trimestre illud hordeum quod gallicè *securgeon* dicitur: quod rebus ad egestatem adductis, cum annonæ premit penuria, plebem alat & ab famis noxa uindicet. Errant qui secundum hoc genus esse orizam interpretãtur. In Aegypto sexto mense metitur, alibi multo tardius, quàm celerrimè in Rhodiorum insula quodam tractu. In India syluestre nascitur hordeum, iucũdum in panis esu. hoc equis oblatum Alexandri ut manderent necabat eos primo, dein in palea exhibitum paulatim desijt esse noxium. Funditur hoc in brachia quemadmodũ & enthaneas, hoc est hordeago. Ad Gedropolin in Thracia quod nascitur, iumenta nõ attingunt: eius rei causa, ut Theophrasto placet, malus odor, etiam si non sentitur ab homine. Erumpit à primo satu hordeum die septimo, & caput alterum grani in radicem exit, alterũ in herbam quę prior floret. Radicem crassior pars grani fundit, tenuior florem: cęteris seminibus eadem pars, & radicem & florem. Granum spicis continet̃, muniturq; aristarum uallo multiplici, fragili stipula, & tenuissima palea id cõtinetur. Hordeũ frugum omniũ mollissimũ seri nõ ualet, nisi sicco solutoq; solo, ac nisi læta palea. Ex omni frumẽto minimè calamitosum, quia tol

litur antè quàm triticum occupet rubigo. Rapitur omne à prima statim maturitate, festinantius quàm cætera. Complura grani discrimina, alijs rotundius & breuius, alijs maius & oblongius & rarius: aliud candicat, aliud uergit in purpuram copiosius farina ualidiusq; quàm candidum. item aliud binos spicarum uersus, aliud ternos quaternosq; continet. item quinos, nullum tamen plures senis. Cui spica folio perquam proxima est amplitudinis & crassitudinis maioris, hoc achilleis à Theophrasto, & achilleias ab Hippocrate cognominatur. ob id propensius obnoxium ærugini. Etysiben Græci uitium hoc appellant, pleniluniјs ferè accidens: quod & rubigo frequẽtius dicitur, hordeo quàm tritico infestior. Eteocrithon genus hordei est tutum à rubigine, quoniam incuruũ nascatur. Hordeum, latiore folio quàm triticum est, longeq; paucioribus tunicis contentum, siquidem prope nudum extat: cæterum ei minor quàm tritico culmus, spicaq; minus secreta à folijs emicat, sed insuauior quàm tritici palea. Hordeũ in uersus spicatur, triticum nullo uersu conditum est, Indicum cõtra frumenti morem ramis brachiatur. Hordeum magis quàm triticum rubiginem sentit, minusq; tollerat imbrium impetus. utriq; florẽti pluuia nocet, cum nuper satis & adolescentibus prosit. Frumentis omnibus in plenum crassatis noxia putatur aqua. Hordeum degenerare in lolium adfirmant, præsertim infestis imbribus aut uliginosis locis, aut longiore pluuia dilutis. sed ex corrupto lolium enascitur, quare sicco solo potius credendum, quod auibus & alijs bestijs minus est obnoxium: nam maximè inibi durare potest. satisq; gracili solo proficit, proscissaq; minus hordeum ferunt. Apud Babylonem in area resilire narrant more eorũ quæ friguntur. Sol ex nube hordeum interimit. auena in hordeo exire uidetur. Postquam hordeũ defloruit, intra quadraginta dies perficitur. sed in Aegypto sexto à satu mense metitur. In Chalcia Rhodiorum tã præcocẽ tamq; feracis naturæ locũ esse prodidit Theophrastus, ut hordeũ inibi cũ cæteris satum, iterũ referi, & unà cũ cæteris frugibus rursum demeti ualeat. Amphicaustis nomine montanum hordeum intelligitur, quod & eustron græcis dicitur. Hordeũ critheum & cri & proconion poetæ Græci nominant, quanquam triticum tostum proconion quoq; dicatur. Galenus in Hippocrate polentam ex hordeo recenti aut ex hordeo nondum tosto significari tradit. Polentã Græci alphita nominãt torrefacti hordei farinam, quæ nunc tota Gallia *sicca criothe* uel *grio siccum*, quasi torrida & resiccata crithe uel cri uocatur. uænalis ea circunfertur, spissandis camiũ iuribus: quanquam & ex auena retorrida cœpit fieri, & eadẽ nominis ambage proferri. Torreť polẽta, nõ farina hordeacia. quæ Græcis quoque omelysis, ut arbitror, quasi crudũ lomentũ diciť, quando crudũ hordeũ nec torrentis ignis uim expertum resoluať in farinã. Hanc ὠμήλυσιν Plinius ubicũq; uocẽ hanc Latino reddidit sermoni, farinã hordeaceã est interpretatus: quãuis & Galenus interdum pro cataplasmate usurpauerit, quod hanc farinam, aquam & oleum conciperet. Antiquissimum cibis hordeum Menandro authore apparet, gladiatorum cognomine, qui hordearij uocabantur. Polentam quoque non aliunde præferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci perfusum aqua hordeũ siccant nocte una, postero die frigunt, deinde molis frangunt. Sũt qui uehementius tostum rursus exigua aqua conspergant, siccentq; prius quàm molant. Alij uero uirentibus spicis decussum hordeũ recens purgant, madidumq; in pila tundũt, atq; in corbibus eluunt, siccatumq; sole rursus tundunt & purgatũ molunt. Quocunq; genere præparato uicenis hordei libris ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo torrentes ante omnia miscent in mola. Meliorem quoque polentam fieri tradunt si hordeum non exacta maturitate tollatur. Qui diutius uolunt seruare, cum polline & furfuribus suis condunt nouis fictilibus. Italia sine superfusione tostum in subtilem farinam molit, eisdẽ additis, atq; etiã milio. Panem ex hordeo ueteribus usitatũ uita damnauit, quadrupedũq; tradidit refectibus. Ptisanæ inde usus saluberrimus tãtopere probať. Vnũ laudibus eius uolumẽ dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ sciẽtiæ. Ptisana quæ & pisana & olim dæsana Græcis nũcupať, à πτίσσειν duxit originẽ, quòd hordeũ tundẽdo deglubereť, ac suo cortice castratũ ad usum condereť. *mundatum hordeũ* officinæ uocãt, tundiť em hoc, nec molitur. Primo in corbibus perfusum aqua dũ tumet in sole siccatur, mox in pila ligneo pistillo tantisper tundiť dũ corticẽ glumãq; exuat, & ita ut diu perẽnet reponiť. Aliqui hordeũ aqua prius madefactũ, dein sole resiccatũ, in pila tundũt, & suis glumis explicitum

plicitum molunt, farinam in sacculo coactam diutissimè discoquunt: ita enim abigi uim flatus existimant, atque reficcatam & in offas conuolutam ad usum sorbitionis seruant. Ptisanæ bonitas præcipua Vticensi. In Aegypto uero ea est, quæ fit ex hordeo, cui bini sunt anguli. In Bœotia & Aphrica genus, ex quo fiat, hordei glabrũ appellatur. Ptisanæ conficiendæ uulgata Græcis ratio, Coquitur ptisanæ portio in aquæ quindecim addito olei exiguo, & cum intumuerit aceti momento: cum uerò ad exactam coctionem peruẽ-tum erit, friatus sal inspargendus, aliqui paulum anethi aut porri adiecerunt. Sunt qui decem tantum aquæ partibus ptisanam, nec aliud quàm salem adijciant. Has arbitror uocari ptisanæ sorbitiones. Ex alijs etiam frugibus ptisanam confici solitam testis est Flaccus.

10 Didymus ptisanam ita subet parari, Hordeum pinsitum in sole siccatur, rursusque pila pinsendum repetitur, deinde tenui quod extusum est purgamento respergitur. id enim eam defendit. ea quo fuerit humẽtior eo magis alet. Sed ptisanæ quæ ex hordeo fit, laudes uno uolumine cõdidit Hippocrates, quæ nunc in alicam transeunt. Hippocrates tantum sorbitionis gratia laudauit, quoniam lubrica ex facili hauriretur, quoniam sitim arceret, quoniam in aluo non intumesceret, quoniam facile redderetur, & assuetis is solus cibus in febribus bis die dari posset, remotus ab istis qui medicinam fame exercẽt. Sorbitionẽ tamẽ dari totam uetuit, aliudue quàm succum ptisanæ. Item uetuit quãdiu pedes frigidi essent, tunc quidem nec potionem dandam. Hanc sorbitionem officinæ *hordeum mundatum* nominant, sed huic & trita amygdala & saccharum miscent & colant. sunt qui grana etiam inte-

20 gra relinquant. Ius decocti huius, & cremorem & ptisanæ succum docti nominant: quem admodum ius decocti integri hordei in aqua tantisper dum coctione dissiliat, hordei cremorem Celsus appellare solet, qui biliosis & incandescentibus propinatur febribus. Fit & ex tritico glutinosior atque exulceratæ arteriæ utilior, Galli *frumentatam* dicunt, inter lautas sorbitiones celebratam. Hordeum optimum est quod candidissimum. Nam quod ad purpuram accedit, ut farina copiosius est, contráque cæli tempestates & hyemẽ ualidius, sic medica ui infirmius. Refrigerat & arefacit in primo ordine. Succus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos, ut infundatur exulceratis, interaneis, ac uuluis. Cinis eius ambustis illinitur, & carnibus quæ recedunt ab ossibus, & eruptionibus pituitæ: item muris aranei morsibus. Idem asperso sale & melle candorem dentibus & suauitatem oris facit.

30 Eos qui pane hordaceo utuntur, morbo pedum tentari negant. Murinũ hordeum, quod græcis phœnix herba appellatur, tritum ex uino præclarè ciet menses. Ptisana hordeacea magis alit quàm ex eodem polenta, quoniam hordeum coctura fit succulẽtum. Eius usus aduersum acrimonias prodest, arteriæ scabritias lenit. Fit & ex tritico ptisana ad eadem utilis, sed ualentioris materiæ, & maioris alimenti, & ad ciendas urinas efficacioris. Hordeacea, lactis ubertatem facit incocto fœniculi semine, lotium quibus ægre it euocat, interanea detergit, inflationes molitur & stomachum lædit. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetusque discutit, & cõcoquit si coquatur in aqua mulsa & fico sicca. Cum pice, resina, & columbarum fimo duritias suppurat. Cum fertula campana & papaueris capitibus laterum dolores leuat. Cum lini semine, ruta, & fœno græco intestino-

40 rum inflationes discutit. Item strumas cum pice liquida, oleo, & cera, & impubis pueri urina. Citam uetris proluuiem cum myrto, uel mero, uel syluestribus pyris, uel rubo, uel malicorio. Valet ad inflammationes podagræ cum cotoneo & aceto. Ad lepras decocta cum aceto acri, quemadmodum & cruda solet, sed calidam superimponi præcipiunt. Ad extrahendas suppurationes diluta aqua & in oleo ac pice infuccata. Ad articulos quos pituitæ fluxiones implent, subacta cum aceto, & decocta cum pice. Ad mulripedum morsus cum melle, & serpentium in aceto, & contra suppurãtia. Ad uirilium dolores cum papauere & meliloto, & quotiesab ossibus caro recedit. Contra tumores præcordiorum in febribus cum melle uel adipe uetusto. Polenta à farina hordei distat quod torretur. Ad stomachum utilis. Oculis illinitur & capitis doloribus cum refrigerante herba: item pernio-

50 nibus, & serpentum plagis, item ambustis ex uino, inhibet quoque pustulas. Quæ fit ex hordeo aluum sistit & inflammationes mitigat. Suppuratis triticea farina lenior. Neruis cum apollinaris succo illinitur, ex aceto & melle lentigini.

## Far. Cap. XVII

V

Vlgatissimum far quod ueteres adoreum appellauere, pluribus terris commune qui tamen zea utuntur non habent far. Ex omni genere durissimum far & contra hyemes firmissimum. Patitur frigidissimos locos & minus subactos, uel æstuosos sitientésque. primus antiquis Latio cibus. Pulte autem non pane longo tempore uixisse Romanos manifestum est, quoniam inde pulmentaria dicuntur. In Aegypto far sine arista est, spica maior, & ponderosior. Genicula farri sena, ut tritico quaterna. Post supradictum geniculorum numerum conceptus est spicæ, qui ut spem sui fecerit, quatuor aut quinque tardissimè diebus florere incipit, & totidem aut paulo pluribus deflorescit. Purgari nisi tostum non potest, itaque cum suis folliculis crudum seritur, idq; in uaginulis suis seruant ad satus atque non torrent. Leuissimũ hordeum, ponderosius far, magisq; etiamnum triticum. Far in Aegypto olyra conficitur. Galliæ quoque suum genus farris dant, quod *brance* uocant, apud Italos *sandalam*, nitidissimi grani, quod plus reddit panis quàm aliud quodcunque. Populũ Romanũ farre tantum è frumento trecentis annis usum Verrius tradit. In loco humili far seretur: in cretoso, rubricoso & aquosiore agro adoreum. Far cretosum & uliginosum solum sortitur. satum occari, sarriri runcariq; desiderat. Sarculatio induratam hyberno rigore tristitiam laxat temporibus uernis, nouósque soles admittit. qui sarriet caueat ne frumenti radices suffodiat. Runcatio cum seges in articulo est, euulsis inutilibus herbis, frugum radicem uindicat, segetémque discernit à cespite. Seminis porrò adorei quatuor sunt publica discrimina: far quod appellatur clusinum candoris nitidi, far quod uocant uermiculum rutilo colore, atque alterum candidum, sed utrunque maioris ponderis quàm clusinum: quarto genere semen trimestre quod dicitur alicastrum, idq; pondere & bonitate præcipuum est. Adoreum folliculum quo continetur firmum & durabilem aduersus longioris temporis humorem habet, quare minus imbres reformidat, seriq; potest in terra quæ pluuijs antea permaduisset. Placet Virgilio adoreum non antè seminandum quàm occiderint Vergiliæ, quod ipsum numeris sic edisserit,

At si triticeam messem robustaq; farra,<br>
Exercebis humum, solisq; instabis aristis,<br>
Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur.

Absconduntur autem altero & trigesimo die post autumnale Aequinoctium, quod ferè conficitur nono Calendas Nouembris. Vliginosis tamen, exilibus, aut frigidis, opacisq; circa Calendas Octobris seminare conueniet, ut prius conualescant radices quàm hybernis imbribus, gelicidijs, pruinisúe infestentur. Iugerum adorei modios nouem, si est lætum solum: si mediocre, decem desiderat. Densa cretosáque & uliginosa humus non incommodè far adoreum alit. In Campania, ut Plinius scribit, campus montibus subiacet nimbosis, qui bis farre seratur, cuius pars summa puluerea, inferior bibula & pumicis fistulans uice: imbres percolat, acceptumq; humorem nullis fontibus reddit, sed temperans & concoquens in se continet. Segetes uere quæ interquieuere fundunt rosam odoratiorem satiua, adeo terra non cessat parere. unde iactatum uulgo adagium, Plus apud Campanos unguenti quàm apud cæteros olei fieri. Ante Calendas Februarias sarrienda seges seminis adorei, quod quidem far uernaculum uocant, eiusq; tempestiua sarritio cum quatuor fibrarum esse cœperit. Frumenti itaque genus est quod ueteres ador & edor, & semen adoreum & far uernaculum uideo nominasse, ab edendo, uel quoniam adurebatur ut tostum fieret: ex quo mola salsa in sacrificijs, & adorea pro laude. Nouæ nuptæ farream præferebant, quoniam & in sacris nihil religiosius erat confarrationis uinculo. Duo farris genera Gallia alit: unum rutilo colore, quod agriculæ *rubrum frumentum* appellant: alterum cãdidius, quod clusinum putatur, *blance* rura nostra adhuc cognominant, quod & Plinius Gallis ita testatur appellari. Vtrunque communi uocabulo *barbatum frumentum* ceu potius *bladum* consueuerunt nominare: sed rubens partim *locar* quasi loculare, quòd pluribus tunicis perinde quasi loculis inuolutum condatur: partim appellant, à pulligine ut arbitror, *pullare*, quia ex rubro in pullum degeneret colorẽ. Candidum rubro longe

longe minoribus aristis est munitum. Sciunt Galli concauis tractibus, qui facile sentiunt rubiginem. Nam ut uolunt, nec pruinas nec ęruginem horret. In perflatis & excelsis, etsi bene conualescat, sationem tamen inibi damnant: simul quòd quadrupedibus respuitur, quia spica rigidiore noxioq; aristarum cingitur uallo: simul quòd ęgre suis glumis euoluatur, quibus nisi extricetur, & usui & pinsitio fit eis incommodum. Item acerosę paleę noxam causantur, quod inter spirandum à iumētis rapta pulmones tussi lacessat. Sed iis inertes & pigri patent impensę. Diligentior Hetruria spicam farris tosti pinsente pilo prępferrato, fistula serrata, & stella intus denticulata pinsunt, intenti, ne grana concidantur, ferróque frangantur: Italia rudo utitur pilo, rotis etiam quas aqua uerset, obiter & molat. Sed breuiter de ratione pinsendi Magonis proponitur sententia, Triticum, far, hordeum ante perfundi multa aqua iubet, post ea euelli, deinde siccata sole, pila repeti. Sex tarios horum uiginti duobus aquę sextariis spargi satis est. In Aegypto far sine arista est, in Gallia locis humidis sępe dodrantem extat. Mirumq; dictu, aliquid esse culpę posit negligentia: id autem farrago appellatur, occari tantum desiderat. Ea ex recrementis farris prędensa seritur, admixta nonnunquam uicia. Sed inter farris, tritici frugem ueluti uitium aliquod innascitur, degeneratq; è leguminibus quę uocatur ueteribus etiam aracca, in tantum columbis grata, ut pastas ea negent illius loci fugitiuas fieri. Id granum uide tur uicia multo minus, relucens, rotundum, exterius nigricans, intus candidum, in tritici cumulis inuentum. adhuc cum uannis succutitur, nec magnopere ab agricolis utpote minus noxium respuitur. *cram* à pristino nomine detractis duabus literis, uel potius *granum* partim Gallicum uulgus nominat, quòd capreolis perinde quasi unguibus uncinatis segetum culmos carpens illiget, *graues* aduncos ungues uocans: partim *uesseron* quasi uiciolam uel uiciastrum. nam degeneris legumenti quędam species uiciae ęmula, multo graciliore habitu & rotundiore siliqua, in qua supradictum granum continetur: ita ut uicia in hanc desciuisse planè credatur, uel ex restibili eius semine neglecto, sequentibus annis cum segete pumilior renata degenerauit. Ea primis imbribus uernis emicat, citumq; capessit incremētum, ita ut & si frumento longe natu posterior, ipsum tamen cōfestim prę occupet, teneramq; adhuc segetem tam pertinaci uinctu quibusdam pampinulis perinde quasi cirris quibusdam distringat, crebrisq; implicet conuolutionibus, ut cum cęlum pluuium huic pesti fauet, iis sese tricis non ualeat explicare. sic calamitosa seges sępe suo decoquit domino. Huius tamē granum columbarum cibo gratissimum habetur, quod cum cęteris tritici uel farris repurgamentis non iniucunde per hyemem obiicitur. Iam & ferunt craccam uillici qui populosa fieri columbaria cupiunt. Siquidem illectę eo cibatu columbę, cū emittuntur, ad peculiares cellas tam cicures alias q̄ feras adcersere noscuntur. Farinam à farre dictam nomine ipso apparet. Gręci quemadmodū far ipsum uocent, nisi chondri appellatione contineri dicant, haud scio reddere. Farina eius farris quod retostū purgatū est, stomacho utilis est. Aluū sistit, impetusq; rubicundi tumoris. Illinitur capitis doloribus cū mentha, item pernionibus & ambustis ex uino. Farina in pollinem subacta uim extrahēdi humoris habet, ideo & cruore suffusis in fascias usq; sanguinem perducit, efficacius in sapa. Imponitur in pedum callo, clauisq;: nam cum oleo uetere, ac pice decocta, polline condylomata & omnia sedis uitia mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur, Farina qua chartę glutinantur sanguinem excreantibus tepida datur sorbenda, et efficaciter prodest. Est et in farre uermiculus teredini similis, quo cauis dentium cera incluso cadere uitiati dicuntur, etiam si fricentur.

Zythum, & Curmi. Cap. XVIII

Fiunt & potus ex hordeo aqua resoluto, zythum appellant in Aegypto plerunq; fieri solet, ideoq; poetis quandoq; Pelusiacus potus dicitur. Madescit aqua hordeum donec resoluatur in liquorem uino simile. inebriat hoc & acre gustu est, quoniā ex putrilagine acescente consiat. hunc uulgus Grę cū phocadion appellat. *Beriam* uel *bierā* consimile fere potū occidētalis Gallia uocat, nō multū ut arbitror distidente, & una fere tantū litera ab eo quē Hispania *celiam* & *ceriam* appellat. Dioscoridi urinas impellit, sed renes & neruos adficit. maxime uero mēbranas cerebri & omēta, quibus inuoluitur, tentat. Flatus creat, malos aegenerat succos.

Elephan

elephantiasin creat. Addidit perfusum zytho ebur obsequiosum & tractabile hoc mo-
do reddi operi. Plinius animal elephantum mitificari hordei succo prædicat. Phucam
Aetius potum nominat, in quo ebur aliquandiu maceratum ceræ instar emollescat, fle-
xiléque in opus quodcunq; domito rigore tractetur: sed phuscam aut phoscam pro posca
aut pusca Romano uocabulo uidetur usurpasse, de qua in aceto diximus. Zythũ tamẽ a-
core quem acri putrilagine concepit ebut ut posca emollite, ut durum oui putamẽ acetũ
creditur. Consimilia potus genera Hispania quoque occidentalis & Britãnia Galliáque
excogitauit. Macerantur aqua fruges donec resoluantur in liquorem uino similem, ac
pro eo in potum magna in parte sufficitur, moréque uini, si largius bibitur, potores ine-
briat: *ceruisiam* Italia Galliáque hodie appellat, cuius potus conficiundi ratio hæc, Fruges
paululum torrefactæ tantisper in aqua madent, dum prætumidæ dissiliant, & longo po-
tu satiatæ fatiscant: dein cortinis in uinolentum cremorem uel succum semel aut iterum
excoquuntur. Occidentales populi ceruisiam suam maceratis humore lupi salictarij flo-
ribus commendant, adscito quodam uini sapore. Sunt qui tantisper frugem aqua mace-
rent dum germinare uideatur, & acorem contrahere. Dissidet apud nos ceruisia à ceria
uel celia, quæ nunc unius literæ mutatione *beria* Gallis nominatur. Largior seges impen-
ditur ceruisiæ, diutiusq; madescit dum & maceratione & coctura contabescat, ideo succu
lentior potus & uinosior elicitur, ualentioris materiæ, & coloris nigelli, uel pulli. Ceria
pauciore fruge non tam diu madefacta liquidior ac poculentior emanat diluto cerę colo-
re, unde putauerim cerię nomẽ deduxisse. In utrunque tamen potum omne frumenti ge-
nus resoluitur, triticum dico, hordeum, far, secale, auenam, siliginem. Eburones zeam, oc
cidentales populi alicam etiamnum ad hos potus usurpant, *balam* & *goudbalam*, id est bo-
niam alicam nominantes. Zythum tamen Dioscoridis ex hordeo tantum fit aqua resolu-
to, quapropter hordeacia ceria sit. Porrò ex hordeo quoque constat quod curmi nomina
uere, ipsum quoque pro uino in potus usurpatum. Hoc item fortasse sit hordeacea ceruí-
sia. Possidonius homo stoicus non curmi sed corma maluit appellare. à curmite tradit
Dioscorides dolores capitis cieri, noxium gigni humorem, & neruorum uires carpi. Ad-
didit Hispaniam quoq; occidentalem et Britaniã ex tritico similes potus excogitare. Nec
alios ex fruge fieri nisi supradictos inueniet, qui nationes has exacte cõsuluerit. Plinius re
fert zythũ in Aegypto, ceriã & celiã in Hispania, ceruisiã & plura genera in Gallia alijsq;
prouincijs ex frugibus fieri, quorũ omniũ spuma cutẽ fœminarũ in facie nutrit. Ceriam
uel celiã Hispanis, ceruisiam Gallis ex frugũ generibus fieri prodidit Dioscorides in cur-
mite cõsimiles potus ex tritico in occidentali Hispania & Britania fingi cõfirmat, sed no-
mina eorum subticuit. Nec in nostro orbe frugẽ scimus in alios resolui potus, quàm quos
uulgus *beriam* & *ceruesiam* appellat: nisi forsitam unum, quem maceratis aqua furfuribus,
adiecta fermenti portione ut acorem concipiat, deinde excoctis, pauperes ut inopiam ui-
ni suppleant, conficiunt, uocantes *bulionem*, quòd efferuescens liquor bulierit. acidum
cremorem furfurum docti possunt appellare, quemadmodum Celsus decocti furfuris ius
cremorem nominat. Galli qui cereales hos potus moliuntur, spumã, quam inter coqueri-
dum euomunt dum frumentũ resoluitur, colligunt: qua concreta fermenti uice utuntur,
eo panes cæteris leuiores cogunt. Ea ceruisiæ genera uetustatẽ ferre nostrates edocẽt, qui
anniculam & bimã cadis teclusam ostendunt, sed tãtum quę binam trinam'ue coctionem
expertæ sunt. trimatũ non audiuimus excedere. Ceria nostra magna ex parte mẽstrua est,
raroq; sesquimensem durat: quanuis perquã recens in potu respuatur, φ urinæ difficulta-
tem & eiusdem tormina moueat. Sophocles & Aeschylus uinum ex hordeo briton uo-
cant, nõ zyton. Aristoteles pinum uocari tradit quod ex hordeo fit uinũ: hoc qui fiunt te-
mulenti non in omnẽ partẽ cassabundos corruere ut cæteri, sed rettorsum duntaxat ac su
pinos. Hellanicus ex oryza bryton fieri cõmemorat. Fit & è milio, ut Athenęus testis est.
Hieronymus sicera, quã uult Hebraicã intelligi uocẽ, omne potionis genus cõprehẽdit,
quod inebriare possit bibẽtes. hinc sicentes uinũ fortasse nominatur. Cyceõ Homericus
aliud genus erat. id ex misto farina caseo cõstabat in sorbitionis usum. Paulus uinũ quod
ex sordibus uellerũ eluris cõficitur, pinon uocari putat. Sunt qui pinon pro uino capiant,
quo lanæ cum sordibus suis lauãtur, atque ita siccatum reponitur. In Mediæ montanis se

ptentrio

ptentrionali situ gentes uini loco succum è radicibus quibusdam ebibunt.

Zea semen. Cap. XIX

Z

Eam Græci, Latini semen à præstantia frugis appellarũt, frumẽti genus uulgo notum triticoq́ simillimum, radice multiplici atq; alta, culmoq́ numeroso: tritico fuscius est & minus. Duo eius fastigia, unum cuius grana in singulis tunicis gemina, alterum cui simplicia. Zea si feratur pinsita, hoc est tusa, transit in triticum ut tipha, idq́ non protinus sed anno demum tertio: nunquam contrà ea in bromum dictam commeat. nihil hac robustius terramq́ magis exinaniens. Nihil in aliud genus tam facilè transire quàm zea comperitur Theophrasto, qui simillimam aspectu tritico tradit, robustissimam & terram extenuantem, radice alta, multiplici, numeroso culmo, fructu facillimo, cunctis animalibus gratissimo. Lætum pingueq́ solum desiderat. Græciæ peculiaris est hæc. Italiæ in Campania maxime semen appellatur: hoc debet nomen res præclara. Celebrauit hanc Homerus, ζείδωρος ἄρουρα dicens, quòd arruum zeam largiretur, non ut arbitrantur aliqui, quoniam uitam donaret. Commendauit & Hesiodus à magna eius excellentia. Apud Græcos fuit zea, quam cum sit degener, tradunt redire ad frumentum si pista seratur, nec protinus, sed in trimatu. Alica fit è zea quam semen appellari diximus. Tundebatur granum eius olim in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo uinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea: excussis inde tunicis, iterum eisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ex zea etiam quæ in Africa degenerat, adulterina maxime fit alica. Latiores eius spicæ nigrioresq́ & breui stipula. Pinsunt cũ arena, sic quoq; difficulter conterunt utriculos, fitq́ dimidia mensura: postea gypsi quarta pars inspargitur, atque ut cohæsit, farinario cribro succernũt. Quæ in eo remansit, exceptitia appellatur, & grandissima est: rursus quæ transit, arctiore cernitur & secũdaria uocatur: item cribraria, quæ simili modo in tertio remansit cribro angustissimo, & tantum arenas trãsmittente. Zeam Itali hodie *speltam* appellant, rustica potius quàm Latina uoce, quã ut puto prior Rhemius Palæmon usurpauit in carmine de põderibus & mensuris, quod tamen Prisciano grãmatico inscriptũ circunfertur, octo uolens speltas pendere scrupulũ: quẽ Gergonius Tifernas in Strabone, & Theodorus alicubi in Theophrasto sequuti sunt. Galli nũc *espeltram* detorto inde uocabulo nominant. Zeæ duas species reddidit Dioscorides: alterã simplicis grani, alteram gemini duobus armamentis inuoluti, & ob id dicoccos cognominatur. Vim habet Galeno inter triticum & hordeũ mediam. Tantum in cibo tritico cedit, quantũ hordeo præfertur in panificio. Alimonia est maiore quàm hordeum, minore quàm triticũ. Diocles zeam tiphę, in ciborũ ratione, postposiuit. Mnesitheo zea olyram & tipham duplici uocabulo rem unam cõplectente sequitur. Zea minus quàm tipha nutrit, paneq́ è zea coacto nemo diutius in offensa ualetudine uescens degit, prȩsertim si abundè estur. Quòd si quispiam insolens eo utatur, pauco esu noxam trahet: nam & ęgrè coquitur, & stomacho negotiũ exhibet. Hybernis tamẽ regionibus, & gelido cæli statu zea uictitant, eamq́ inibi rura serere cogũtur, ut quæ gelicidijs ac frigoribus minus sit obnoxia, horũq́ minus iniurias q̃ reliqua fruges reformidet. Parũ è zea per initia, quòd ingrato sit odore, deuorari potest, assuefactis tamẽ familiaris redditur cibus, & qui facile conficiatur. In ijs enim locis, rarior melioris frumenti prouentus. In summa grauis, cõcoctu pertinax zea est, sed ualens & mẽbranosa. Galenus tamẽ qui regiones omneis hybernas peragrauit, & ab ijs sciscitatus diligenter qui eas perlustrassent, nusquã audiuit aliquod adesse frumenti genus quod incolæ zeam uel zeiam, utroq; enim modo scriptum inuenitur, appellarent. Porrò in frigidissimis Bithyniæ tractibus semen quoddã inuenitur, quod zeopyron nominant, ex quo panis cõficiatur prȩstãtior quàm in Macedonia aut Thracia fiat ex briza: & quemadmodum zeopyri nomen à zea & pyro siue tritico ductum cernitur, ita mediam inter utrunque naturam & quasi ex ambobus conflatam sortitur. Proinde quanto zeopyron tritico cedit, tanto Thraciæ brizæ præstat. Prouenit ubertim in agris Nicææ, Prusæ, Crassopolis, & Claudiopolis: quin & Dorylis nascitur, quod extremum est Phrygiæ Asiaticæ oppidum. Qui uerò ex hoc semine conficitur panis, tanto eo qui ex briza fit melior est, quanto tritico deterior. Occurrit notatu dignum, permulta esse cerealia grana specie & figura dissidentia, quæ partim in

hordei

hordei ac tiphæ olyræque, aut olyræ aut tritici medio collocantur, quorum quędam simillimæ cum olyra naturæ traduntur, alia tiphæ & hordeo respondent. Non desunt quæ panici aut milij dotes referant, quæ simplices sibi arrogãt nomẽclaturas, ut in Italia id quod cereale granum, ex quo cõficiunt alicam: alibi compositas, ut quod Cappadoces gymnocrithon uocant, & in Bithynia zeopyron. sic tamen eorum exploranda breuiter est natura. Quæ parua corporis mole premuntur, eáque crassa glutinosáq;, ea probissimum tum succum tum alimoniam ministrant. contrà, quæ molli & laxo corpore concreta, eóque magna ex parte furfuroso constant, minus alunt quidem, sed commodius aluo dejciũtur. Quæ tamen in ijs ipsis graue odoris uirus subolent, gustuq; quippiam insuaue resipiunt, & prauum creant succum, & ægrè etiam concoquuntur. Cæterũ ea cognosces quæ exiguo suæ molis collo permultum corpulentiæ claudunt. Ea nanque compactili densóque habitu coaluerunt, & exiguo granorum aceruo magnam farinæ uim reddũt. illud ex trutinæ æquilibrio perpenditur, hoc cum inter molendũ multum farinæ proficiscitur. Porrò naturam eorum sic explorare licet, partim cum indita sensum uentriculis uescentium imprimunt aut caloris, aut frigoris, aut neutrius: partim cum extenus adhibentur, si calorem moueant, aut frigus facientibus periculũ adferant. Ex colore facultas uerisimili cõiectura colligitur, qui hordeo candidus est, tritico flauus. Sed de ijs hactenus. Farina zeæ efficacior hordeacea uidetur, trimestris mollior. Ex uino rubro medetur scorpionum ictibus. Tepida sanguinem excreantibus: item arteriæ uitijs, tussi cum caprino seuo aut butyro. Frequenti usu uentrem astringi non patitur. Magno quondam in honore fuit, ut ex qua pretiosissimam alicam fieri diximus, cedebat nihilominus farri. Diocles zeam tiphæ in ciborum ratione postposuit.

Fermentum, Crimnon, Maza. Cap. XX

Præcipuus ad fermenta usus milij è musto subacti in annuum tempus. Simile fit ex tritici ipsius furfuribus minutis et optimis, in musto albo triduo maceratis subactis ac sole siccatis. inde pastillos in pane faciendo dilutos, cum similagine seminis feruefaciunt, atque ita farinæ miscent, sic optimum panem fieri arbitrantes. Græci in binos semodios farinæ satis esse besses fermenti constituere. & hæc quidem genera uindemijs tantum fiunt. Si tibi cordi sit, ut Didymus est author, in annum totum fermentum adfore, cum mustum in dolijs efferuescit, quod eructat spumosum cum farina milij subigis, & exactè tundens in offas digeris, quæ sole siccescant, & asperginoso uel humentiore loco ad usum panificij recondãtur. Alij, ut idem tradit, pridie quàm panes cogant, uuas in aquam demittunt: postridie, quas inuenerint fluitantes comprimunt, fluidóque humore fermenti loco utuntur, quo et suauiora & splendidiora moliuntur panificia. Non desunt, qui nitrum cũ subactam farinam in panes spissant, adijciant: siquidem nitrum panes, nõ secus atque conditas eo carnes, fragiliores efficere. Addit, eos qui nullo fermento fuerint imbuti plus fermentatis stimulare uenerem. Sed alia mustei fermenti ratio. Ex nouo tritico purgato farriculum facies, & ex musto sub pedibus rapto curabis infundere, ita ut modio farris lagenam musti adijcias: deinde sole siccabis, & item similiter infundis ac siccas. hoc cum tertio, panes ex eo breuissimos admodum facies musteorum, & in sole siccatos uasculis nouis fictilibus recondis, & gypseo operculo claudis pro fermento. Quo tempore anni musteos facere uolueris hoc uteris. Quo libeat uerò tempore, ex aqua hordeóque bilibres offæ feruenti foco uel fictili patina torrentur cinere & carbone usque dum rubeant. postea operiuntur in uasis donec acescant, hinc fermentum diluitur. Cum fieret autem panis hordeaceus, erui hæ aut cicerculæ farinæ ipsæ admistione fermentabantur; iustumq; erat, duæ libræ in quinque semodios. Nunc fermentum fit ex ipsa farina quę subigitur, prius quàm addatur sal ad pultis modum decocta, & relicta donec acescat. Vulgo uerò sufferuere faciunt, sed tantum pridie asseruata materia utuntur, palamq; natura est acore fermẽtari. Spuma quoq; dum in cereales potus frumentum resoluitur concreta utuntur fermenti uice, leuioremq; panem exhibet. Validiora esse corpore constat quæ fermentato pane aluntur: quippe cum apud ueteres ponderosissimo cuiq;, præcipua triticeo salubritas perhibita est. Panis uaria nomina prosequi nõ erit alienum, aliàs ab opsonijs appellati, ut ostrearij: alias à delicijs, ut

artola

artolagani: alias à festinatione, ut speustici: necnon à coquendi ratione, ut furnacei uel ar-
toptici, aut in clibanis cocti. Laudabatur & Parthicus non pridem huc aduectus, quem
alij aquaticum uocãt, quoniam aqua trahitur à spongiosa inanitate. Summa laus siliginis
bonitate, & cribri tenuitate constat. Siligneus lautissimus Senecæ & Iuuenali, tener, ni-
ueus mollisq; dictus quidam ex ouis & lacte subigunt. Persarum reges ex Asso Troadis
triticũ in panem sibi quęrebant. Durat sua Piceno in panis inuentione gratia, ex alicæ ma
teria: eum nouem diebus macerant, decimo ad speciẽ tractæ, uuæ passæ succo subigunt: in
de furno, ollis inditum quæ rũpuntur ibi, torrent. neque est ex eo cibus, nisi madefacto,
quod fit lacte maxime mulso. Panis mulierũ opus erat, sicut etiam nunc in pluribus gen-
10 tium. Artoptam Plautus appellat in fabula quam Aululariam scripsit. Tostum panẽ lau-
tioribus coquere solebant: quare pistores uetustissimis non fuisse cõstat, eosq; tantum pi-
stores nominari qui pinsebant. Perquam ueterem fuisse Gallis appellationẽ, nomẽ quo-
que ipsum indicio est, qui polentariũ, una tantum mutata litera, adhuc hodie pistorem ap-
pellitent, *bolongarium* nominantes, uel quod non longe abest, pultarium. Cribrorũ genera
Galli è setis equorum inuenere, quę duplici modo texunt. unum setis equinis in telam ra-
riorem orditis, & geminis orbibus ligneis dodrantẽ utrinq; altis, pyxidatim ea tamen per
commissuras traduce coeuntibus, per cuius rariuscula foramina succussa farina cernitur,
euoluto furfure, uel retento eo quod est crassiusculum quàm ut per inanitates transmitti pos-
sit. Hispani è lino excussoria & pollinaria adinuenerunt, quibus ultro citroq; succussan-
20 do pollen incernitur, uulgus nostrum *pollentare* pro pollinario adiecta tantum litera. Aegy
ptus è papyro & iunco construit. Crimnum Dioscoridi pars est crassulenta farinæ, tritici
atq; zeæ. Sunt qui suspicentur crimnum farinæ cremorem esse, ut succus à cremore diffe
rat sola crassitudine. Cornelius Celsus cremorem fere pro succo usurpauit. Crimnon hor
dei genus est Phocioni, & cyceonis Homerici liquamentũ. Hippocrates crimnodeas uri-
nas pro crassis, & ad similitudinem farinæ tritici corpulentis accepit, ut Galenus testatum
reliquit. Alias eruo, alias frondibus, alias furfuribus similes haberi ab eodem docemur.
Nam longe aliud crymodes, ita enim febris appellatur quæ pulmones sacris ignibus obsi
det, ut lepyria quę stomachũ, et typhodes quę iecur male habeãt. Puls ex eo crimno fit Di
oscoridi, quæ egregiè alat, & ex facili perficiat. Zea uero aluum contrahit, in quem usum
30 ante torretur. Puls Aetio omnis uocatur sorbitio, quæ aut de leguminibus, aut cerealibus
granis decoquendo in succum resolutis cõficitur. Pultem Græci polton, & pulticulã pol-
tarion appellant: quamuis Latinis & pro sorbitionis genere, & pro uasculo pultariũ usur
petur. Plinius, Calidam, inquit, potionem in pultario poposcit Ofilius Aetius polentam
hordeaceam quæ sit humido conspersa, mazam appellari testis est, quæ uidelicet manda-
tur cruda cum defruto, uel melle, uel alio huiusmodi. Quanquam hordeacei panis genus
unum mazam nominent, inter hordeaceos panes deterrimũ. Maza latinum nomen non
habet, nisi quis, ut Plinius, offam interpretetur. Offam Festus appellat, abscissum globi
panem aut glomeratam pultem. Penitam offam Næuius appellat absegmen carnis cum
coda. Mola salsa tostum far erat melle conspersum, quo uictimæ perfundebantur, ulochy-
40 ton græce dicta. Iulius Pollux chidron sorbitionẽ ex tritico uirenti factam intelligit, quia
uirens triticum chidria Aristophani dicatur. Pelanos Euripidi accipitur pro quacunque
re cõcreta gelatáue. Pausanias in pelano placentæ genus audit: Aristophani genus, ut pu
tant, fuit leguminis. Mazarum plura & genera & nomina. Physteri Attici uocãt quæ nõ
multum subacta sit. Est autem anthema, & ephicois, & concon, & tripte, & cardamale di
cta & berex siue caryx uel carycce, à nigritia nomen habens, nõ à nucibus. Distinguitur
berex à carycca Iulio Polluci, & tolypa & thridacina siue thridacisca & anemolos. Item à
uino œnutta, sicut à melle melittuta. Nam achilleos uocata ex hordeo, cui achilleis nomẽ
est, constare creditur. In nomine sunt & cypria & magidis. Hesiodus amolgeæ dictæ me-
minit, quæ nihil aliud sit. Iis uero quæ in sacrificijs degustandæ præbebantur melittutæ,
50 arestæ & hygieæ nomen erat. In summa laudatur Lydia, carycce, ererhina. Præfertur om-
nibus cõchos. Maza minus hordeaceo pane uires alit, uentrem flatibus refercit. Contur-
bationes ac strepitus ciet, si longam inibi moram fecerit: uerum operose & pertrita et sub
acta facilius descẽdit. quòd si melle etiam imbuatur, uentris excretionem citius molietur.

D Refellit

Refellit Galenus quod Philotimus uniuersim pronunciauit, defendens ex omni maza len tum glacialemq; succum nasci, qui uitreo quodā concretu in corpore coeat, ita Praxagoræ præceptoris uerbis utitur. longe aliter res habet, quoniam hanc lentitiam multa digerant, ut defrutum, sapa, passum, quæ mista eum fefellerunt.

Siligo olyra. Cap. XXI

Lyra Græcis, Latinis Plinio authore siligo, Gallis olim *arinca* uocabatur, frumenti genus est, spica semper erecta, neq; rubigini obnoxia, grano candido, læui ac multipliciter tunicato. Nascitur in humidis tractibus, locis apertis, celsis. Serenda & ubi sol quàm diutissime luceat. Densa cretosaq; humus siliginem quoq; non inutiliter alit. Neq; nos tamen, ut ait Columella, tanquam optabilis fallat siligo, nam hoc tritici uitium est, & quamuis candore præstet, pondere tamen uincitur. Verum in humido statu cæli recte prouenit, & ideo locis manantibus magis apta est: nec tamen nobis magna difficultate requirenda est. Nam omne triticum solo uliginoso post tertiam sationem conuertitur in siligine. Sustinet facile ueris tepores. Præfertur tritici genus quod robus dicitur, quoniam & pondere & nitore præstet. Secunda tamen conditio est habenda siliginis, cuius species in pane præcipua potidere deficitur. Theophrastus folliculo describit multiplici, sed zea molliorem infirmioremq; minusq; solum inanientem. Siligo plurimis terris communis, arinca Galliarum propria, copiosa & Italiæ est. Plinius siliginem dixit propriè tritici delitias: candor est, & sine uirtute & sine pondere, conueniens humidis tractibus, quales Italiæ sunt & Galliæ comatæ. Sed & trans Alpes in Allobrogum tantum Aruenorumq; agro pertinax, in cæteris ibi partibus biennio in triticum transit. Remedium, ut grauissima quæq; grana ferantur. Siligo nunq; pariter maturescit, nec ulla segetū minus dilationem patitur propter teneritatem, ijs quæ maturuere protinus granum dimittentibus. Sed minus q̄ cętera frumenta in stipula periclitatur, quoniam semper rectam habet spicam: nec rorem continet, qui rubiginem creet. Annca spissior q̄ far, & maior spica, eadē & pōderosior. Exteritur in Græcia difficulter, ob id iumentis dari ab Homero dicta. hæc enim est q̄ uocat olyram. eadem in Aegypto fertilis facilisq;. Siligo sine arista est, ex cepta ea quæ Laconica appellatur. Præcellit in Italia rufior illa, at Pisana candidior, ponderosior cretacea. Lautissimus è siligine panis operaq; pistrinarū laudatissima. E grano Campanæ quam uocant castratā, è modio redeunt sextarij quatuor siliginis, è gregali sine castratura sextarij quinq;, præterea pollinis semodium. ita enim appellant in tritico, quod florem in siligine. hoc æraria officinæ chartariæq; utuntur. Cibarij panis, quod secundarium uocant, sextarij quatuor, è Pisana siliginis sextarij quinq;, cætera paria sunt. Clusina, Aretinaq; etiamnum sextarios siliginis adsumunt, in reliquis pares. Quæ ficca molitur, plus farinæ reddit: quæ salsa aqua sparsa, candidiorem medullam, uerum plus in furfure retinet. Siligineæ farinæ modius Gallicæ uigintiduas libras panis reddit, Italicæ duabus tribusue amplius in artop ticio pane. nam furnaceis binas adijciunt libras in quocunq; genere. Sed ut ad rem redeamus, sunt qui parum de tritico & siligine inter Columellam & Plinium cōuenire censeāt, cum Plinius femine tritici nullum auidius esse tradat, nec quod plus alimenti trahat. Siliginē dixerit pro prie tritici delitias: cādor est, & sine uirtute & sine pondere, cōueniens humidis tractibus, quales Italiæ sunt & Galliæ comatæ. Adiecit in Allobrogum Aruenorumq; agro pertinacem, & in cæteris ibidem partibus biennio in triticum trāsire, remedio esse ut grauissima quæq; grana eius ferantur. Columella tritici uitium esse cōtendit, candore tamen præstare, sed pondere uinci, humido statu cæli rectius prouenire. Addidit siliginē non magnopere requirendam esse, q̄ triticum omne uliginoso solo creditū post ternam sationem in siliginem cōuerti nouent. Sic Plinio delicata illa tritici mollities pondere defecta, candore uincens, siligo est. Istæ tamen à Plinio traditæ siliginis notę uitium planè fatentur. nam & mollitia, uirtute, pondere à tritico desciscere perhibetur, quæ nonnulla uitij labem ostendunt. Item biēnio in trincum transire alicui noræ putatur adscribi, cui tanquā uitio remedium assignat Plinius, uolens grauissima quæq; grana serenda, ne transeat in triticū. Nanque redire in triticum unde post alteram aut ternam sationem degenerauerat, infirmitatis argumentum est: quam etiam satis aperte Columella declarauit tradens, nō summopere conquirendam

conquirêdam, solaq; loci uligine triticum in filiginem cõuerti: quæ cum defuerit tibi, largam uim copiamq; suppeditabit. Sic nihil controuersæ dissensionis inter classicos hos authores haberi cõperiet, qui dicta eorum sana mente reuoluet. Grana filiginis in uino oculis illita epiphoras sedant. Ex filigine seu olyra quam arincam diximus uocari, decocta fit medicamentum quod Aegyptij atharam uocãt, infantibus utilissimum, sed & adultos illi nunt eo. Atheram è zea fieri tenuiter emolita Dioscorides asserit, & in sorbitiones decoctam pulticulæ dilutioris modo, infantibus utilem & ad illitus efficacem. Aetius ex amylo costare prodit. Pollux Iulius athara uocari pultem è miliacea farina. Atharathrion placentæ aut libi genus erat, à folijs fici dictum, quibus circumdabatur. Compositum in Plau 10 to uidetur, ex athara & thrio quod fici frondem exprimit atharathrium. Sunt qui poetæ huius studiosi utrunque seorsum legant. Sicut idem sub persona coqui, candauli mentionem facit. Erat autem candaulos siue candylos miscella ex carne cocta, pane, caseo Phrygio, ut Athenæus author est: ut Photion, ex lacte & melle, qui & amætacem tradit heroicum fuisse edulium.

Secale. Farrago. Cap. XXII

Ecale Gallis extrita una tantum litera ad hoc usque tempus *secle* uel potius *segle* nominatur, rarumq; dictu, ut Plinij uerbis utar, esse aliquid cui prosit negligentia. id autem quod secale atq; farrago appellatur, occari tãtum desiderat. Secale Taurini sub Alpibus asiam uocant, deterrimũ & tantum ad arcê 20 dam famem utile, fœcunda sed gracili stipula, nigritia triste, sed pondere præcipuum. Admiscent huic far ut mitiget amaritudinem eius, et tamen sic quoque ingratissimum uentri est. Nascitur qualicunq; solo, cũ centesimo grano, ipsumq; pro lætamine est. Frumenti genus secale uulgo notissimũ, stipula est culmo triticeo, graciliore, ac procerlore: spica innocentioribus aristis horrente, non erecta sed semper procumbente, & ideo rubigini, quòd imbres retineat, opportuna: grano glumis explicito, & ob id caduco, tristi, nigricante, frigoso. Culmi prodeunt lenti, flexiles, quibus aqua madefactis utilium uitce festucandis uitibus utantur Galli. Præcocem cum adhuc floret segetem nonnulli secant, & sole siccatam per uindemias, uuis in torculari premendis alterno utrorunq; instratu interponunt, & quod profluxerit uinum, in prelum semel atq; iterum reuocant: ita et saporem 30 & odorem uini commendant, festucaceum appellantes uinum. Hoc pacto ueram uini saliuam heluones mentiuntur. Duplici ratione apud nos secale seritur, aut simplex, uel triticum aut far miscetur æquis fere partibus. miscellaneam hanc segetem Galli *mistellam* quasi miscellam nominant. Conditur amq; excussis etiam granis, *farragimem* rustici nostrates appellant: quemadmodũ & fasces & manipulos inde compositos, *farreum*. Ea per hyemem iumentorum pecudumq; pabulo cedit, quibus etiam pro lætamine est, id causæ fuit cur secale Plinio farraginis genus fuerit. Farrago ex recrementis farris prędensa seritur, admista aliquando & uicia. Eadẽ in Africa fit ex hordeo, unde hordeacea farrago dicitur. Sed hæc pabularia sunt. Farraginẽ quæ ex hordeo est, Columella pabulorum secundas partes tribuit. eam in restibili stercoratissimo loco & altero sulco serere cõuenit. Fit optima cũ can 40 tharini hordei decem modijs iugerum obseritur circa Aequinoctium autumnale, sed impendentibus pluuijs, ut consita rigataq; imbribus celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis uiolentiam. nam frigoribus cum alia pabula defecerunt, ea bubus cæterisq; pecudibus optimè dissecta præbetur, & si depascere sæpius uoles, usq; in mensem Maium sufficit. Quòd si etiam semen ex ea uoles percipere, à Calendis Martijs pecora depellẽda, & ab omni noxa defendenda est, ut sit idonea frugibus. Nostri equorum mãgones *dragetam*, quasi uario pabulorum genere conflatam nominant, equis repurgandis, deinde saginandis præcipuam uerno tempore, ut in ueterinaria docuimus medicina. Hæc farrago Græcis dicta grasis, post trimatum equulis dari solet. Hæc enim purgatio maximè necessaria est equino pecori, quod diebus decem facere oportet, nec pati alium ullũ cibum degustare: ab undecimo usque ad quartumdecimum, hordeum dandum est. Ex segete ubi sata ad 50 mista hordeum & uicia & legumina pabuli causa sunt: inde quòd far ferro cæsum sit, farrago Varroni dicitur, aut quòd in farracia segete seri cœptũ. Ea equi & iumenta uerno rem pote purgant, atque saginãtur. Fuit & apud antiquos pabuli genus quod Cato ocymum

uocat, quo sistebant aluum bubus. Id erat è pabulis segete uiridi dissecta, antequam gelaret. Varro appellatum censet à celeritate proueniendi, ab ὠκύς quod cito ualet, dictũ. Amplius ocymũ quòd ciat aluum bubus, & ideo ijs datur ut purgentur. id genus pabuli causa sunt segetes uirides sectæ antequam gerãt siliquas. Cæterum ut ad nostrum institutum redeamus, magno in errore uersantur qui secale uernaculis nostris dictum, esse siliginem existiment, cum ex hac lautissimus, tener, candidus & primatum tenens fiat panis: ex illo cibarius secundariusq;, ater & pondere præcipuus, ad arcendum pauperum famem tantum utilis, qui ueterascens acorem contrahit, perquam recens aliquam odoris habet gratiam, quam confestim durescens exuit. Miscetur apud nos secale tritico, ut panis inde cõfectus teneritudinẽ suam diutius tueatur. Secalis panem quã optime nostra natio nouit, qui etsi nigricet, & esus eius stomacho sit grauis, per annonæ tamen inopiam ieiunia uulgi satiat & inediam explet. Item ex siligine pistrinarum opera fiunt laudatissima, ex secale nullum fere tentatum est. Triticum tamen asserunt rusticæ rei prudentes, si macro apud nos solo ieiunóue mãdetur, in secale post annum aut eodem degenerare. An tamen ad triticum si solum nanciscatur idoneum redeat, quamuis id aliqui uelint agricolæ, non facile crediderim, quoniam illa grani strigosa macies, quancunq; soli ubertatem adipiscatur, uix unquam poterit in solidum resarciri.

### Tipha cerealis. Cap. XXIII

TIpha cerealis specie siligini non dissimilis, simplici culmo adsurgens, grano multiplici tunica uelato, atq; leuissimo, radice numerosa, tritico perquam similis traditur. Mutari solet in triticũ, præsertim si pisita seratur, nec protinus, sed anno tertio. mutatione etiã loci degenerat: nec ullum offendes frumenti genus, quod in aliud transire tam facile queat. Cumq; degener fuerit, redire ad frumentum facile solet. Granum, si Theophrasto credimus, multiplici folliculo concluditur, maturiusq; seritur, calamo simplici prosiliens. Leuissima omnium tipha, solo tenui contenta, nec pingue nec lætum desiderans. Postea quàm defloruit crassescit granum perficiturq; complurimum intra dies quadraginta Plinio eiusdem cum oryza generis, ex qua fiebat in suo orbe oryza. Mnesitheus typhę tertiam à tritico & hordeo sedem assignauit, eamq; duplici quidem nomine donatã, rem tamen esse unam statuit, quæ alijs typha, alijs olyra uocetur, priuatimq; post tritici & hordei mentionem sermonem de typha facit his uerbis, Inter alia uero semina principatum tenet typha. nanq; satis alit, nec magno negotio cõficitur. Præponitq; eam zeę, quòd nemo, ut inquit, abunde uesci pane qui ex zea spissetur, sine suæ sanitatis detrimento potest. siquidem grauis stomacho & coctione contumax. Diocles libro quem Plistarcho dicauit, in quo ciborũ facultates breuibus ac paucis perstringit, proxima esse olyram, & typham, zeam, panicum, & milium: tãquam aliud olyræ semẽ, aliud typhæ cognoscatur, zeamq; postponit typhæ. Cæterum cum Galenus Thraciam & Macedoniam peragrans lustrasset, segetem multis in aruis offendit, non spica modo, sed & culmo quoq; toto typhæ simillimam, quam Asiatici serunt: cõsulensq; rusticos ac rogans quodnam illi fuisset apud eos nomen, stirpem totam semenq; brizam uocari responderũt. Semen cogitur in panes atros quidem & grauiter olentes. Mnesitheiq; iudicio libenter Galenus subscripsisset, zeam esse credẽs, si panis ater è zea fingeretur. triticeo longè est inferior. Typhæ largior in Asia prouentus, regione, ut uult Galenus, quæ supra Pergamum sita est, quam agricolæ, quòd triticum in oppida conuehi soleat, ad panificium usurpant. Prima laus panibus ex olyra confectis tribuitur, nanq; triticeis sunt proximi. Secundas partes possident è typha coacti, si syncero constent semine: qui caldi ac recentes olyraceis etiam longe præstare noscuntur, uerum aliquandiu reseruati semetipsis deteriores euadunt. Quippe cum illorum massa tenax sit & lentitiæ sequacis, eius densati occallescunt adeo, ut si quis pridiano aut biduano uescatur, lutũ in uentre concretũ putet residere. Caldus uero ab ipsis urbanis expetitur, qui adhuc furni calorem & mollitiem retineat: quomodo nec rusticis solum, sed & politioribus in delitijs morosoq; palato gratus habetur. At cum tres aut quatuor dies excessit, ipsis rusticis etiã insuauior. tum enim & difficilior concoctu, & tardius aluo descendit, quas molestias caldus non adfert. Corpus egregie dum caldus estur alit, & penè cum tritico; qui farina parum succreta cogitur

syncomistos

syncomistos Græcis, nostris cibarius appellatus, de paritate contendit. Granū typhæ gluma uelut hordeū uestitur, pinsiturq́; densatur in panes, totumq́; usui creditur. nanq; cum sapa aut defruto coctum adiecto salis pauxillo, ut triticum manditur. Color typhæ tritico flauior, strigosum corpus & exilius. Inueniuntur qui typham asserant ui tritici numerum referri, uescumq́; esse triticum, quod Hector, Homero teste, suis equis obtulit, eoq́; innoxie pascuntur equi, cum reliqui tritici esu noxam contrahant. Quapropter non absurde typha, ut Galenus est autor, exile triticum appelletur, cum & colore & densitate & calfactoria ui illi perquam similis uideatur. hæc Galenus. Cæterum brisa illa de qua nonnihil nunc diximus, non longè dissidere creditur, ab ea quæ Gallis secale nominatur. ex quo pa
10 nis fit ater quidem, sed recens non insuauis, à qua nomen *brici panis* in uulgus nostrum manasse putatur, extrita litera uocans bisum panem, nigrum. Nanque rei rusticæ prudentes asserunt triticum uel far si ieiuno aut gracili macróue solo mādetur, in secale degenerare. Hoc idem secale post unam aut alteram sationem læto solo pinguiq́; creditū, redire in triticum aut far, ita ut soli beneficio & ubertate è strigoso in plenum & altile corpus reuertatur. Et iam nostra ætas uidit in Parisiensi agro satum frumēti genus, multo crassiore & stipula & culmo, spica multiplici, una tamen tanquam fœtu grauida plures alias pariente, si ne aristis, grano tritici, multiplici tegmine uelato: typham tamen non esse satis granum testatur, quod nec magnitudine, neque corporis coalitu, tritico cedit Typhę uero grani exilitas apertè reclamat, quod & uescum esse & strigosum antea diximus. Sunt qui existimēt
20 id esse farris genus quod nullis armatum aristis emicat, quod nō ausim asserere, quamuis nonnullæ deluuiationi notæ uideantur suffragari. Hærentem tantum segetem nō sectam semel aut iterū uidere licuit. Sed opinionis authoritatē eleuat spica grandior, multis alijs minoribus spicis perinde quasi ramulis brachiata: id quod à classicis scriptoribus non fuisset silentio prætermittendum. Credendum potius id esse tritici genus, quod Plinio centigranum uocatur. Fertilissimū ramosumq́; nō ut arbitror, culmo fit spica, cacumine frequenti coma spicato, & tot granorum feraci, ut sæpe centum uel plura teperiātur, unde nomen tritico centigranum. Theophrastus tradit cerealem typham frumenti genus ut triticum hordeum'que nasci radicibus multis, folliculo multiplici, culmo simplici, leuissimam frumentorum. Addit gracili solo facile prouenire, tritico perquam similem. Pistam ferunt
30 qui mutari uelint in triticum, id'que demum anno tertio procedit. Est huic gentilis apud Theophrastum typha, quæ aquaticis fruticibus adnumeratur, nec radice numerosa cohærens, fine geniculis & folio scirpi modo prosiliens. Orchomenion circa lacum, parte radici proxima, esu præcipue pueris tenera. Idem tamen genus an diuersum, infra relinquitur existimādum. Sunt qui solius literæ mutatione à cereali typha putent differre, tipham scribentes.

Bromos siue auena. Cap. XXIIII

Romos semen est spicam ferentis herbæ, alterumq́; genus auenæ, tanquam syluestre triticum nascitur, inter uitia segetum, calamis ac folio frumenti, sed
B ab arista dependent paruulæ ueluti locustæ, radice numerosa, ex qua cul-
40 mus frequēs spargitur. Dioscoridi auenæ genus est bromos, folio & stipula triticū imitatur, herba geniculata, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locustis, quibus semen includitur. Hoc granū, nam de ipso (quia sit inter fruges) disseritur, natura maxime operuit, ut Theophrastus ait. Radice copiosa nititur, multiplici culmo sparsa, syluestri ferè habitu quasi ægilops, inter uitia segetis auenæ modo nascens. poetę bormum, interdum bormacem dicunt. Primum omnium frumenti uitium auena est, et hordeum in eam degenerat, sic ut ipsa frumenti sit instar: quippe cum Germaniæ populi, si Plinio credimus, edant eam, neque alia pulte uiuant. Vidimus in Gallia per annonæ caritatem confectum auena panem, quo famem pauperes arcerēt. soli maxime celiq́; hoc euenit uitium. Sequētem causam habet imbecillitas seminis, cum diutius retentum est ter-
50 ra priusquam erumpat. Eadem est ratio si cariosum fuit quum fereretur. Prima statim ert ptione cognoscitur, ex quo apparet in radice esse causam. Est & aliud ex uicino auenæ uitium, cum amplitudine inchoata granum sed nondum matura, priusquam roboretur cot pus afflatu noxio cassum & inane à spica euanescat, quodam abortiuo. Venti tribus tem-

poribus nocent frumẽtis, in flore, aut protinus cum defloruere, uel maturescere incipientibus, tunc enim exinaniunt grana. Nocet & sol creber è nube. Nascunt & uermiculi in radice, cum semẽti, imbribus secutis, inclusent repentinus calor humorẽ. Gignũtur & in grano, cũ spicæ in pluuijs calor inferuescit. Auena in restibili stercorato loco, & altero sulco conuenienter seritur, quæ autumno sata partim cæditur in fœnum uel pabulum dum adhuc uiret, partim semini custoditur. Cæterum duo sunt auenæ fastigia, unum bromos, qui Plinio semen est spicam ferentis herbæ. Nascitur inter uitia segetis, auenæ græcæ genere, & folio & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locustas habet, ea uulgaris nostra est auena. Aliud festuca, quæ Græcis uocat̃ ægilops, hæc necat hordeum in quo maxime nasci amat. Plinius auenam græcam uocauit cui non cadit semen, hęc nõ nisi post annum ex semine suo gignitur, uere pilosum ei folium ut lolio, nõ tamẽ ut illi pingue, si Theophrasto credimus, immitis aspectu. Solum emaciat radice culmoq; multiplici. Melius in cultis erumpit. Remedium est ut arua biennium quiescãt, tum plane luxuriantem eam immissum pecus obterat & consumat. Rusticis nostris *auron* dicitur, quasi auenago uel auenula. Caducum præcedentis anni semẽ, ut tradunt agricolę, in agris restibili fœcunditate regerminat, reliquamq; frugem præcoci maturitate præueniẽs tabe conficit, ei subripiens alimentum, ita seges suo decoquit domuto. Remediũ hoc unũ putant, ut ager qui hoc scatet uitio, rursum aratro proscindatur, uereq; trimestri frumento reseratur, sic ea pernicies eluetur. Auena iumentorum pabulo Gallis nota est, frumẽtacei generis, spica rara & molli, flore albicãte, semine uesco et multipliciter tunicato, radice numerosa. Huic semen nõ decidit, quare genus auenę græcæ potest existimari. Festucę quæ ægilops dicitur semen ante messes deciduum, quod post annum humi conditum regerminat, spicaq; inanis, & orba grano spicilegij tempore, uanescensq; culmus quasi festuca reperitur, unde nomen adipisci festucæ putauerim. Bromos, ut est Galenus author, iumentorum pabulo potius q̃ hominũ cibo nascitur, nec nisi cum extrema premit fames, in panes cogitur. Verum extra annonę penuriã, granum in aqua coctũ estur ex passo, sapa, uel mulso, sicut typhæ. Egregie calfacit non secus ac illa, quanquam non sit tanta duritie prædita, ex quo minus alit corpus. Insuauis est alioqui panis qui eo fingitur. Cæterum nec firmat nec impellit aluum, naturæ consuetudinem seruãs. Paulus item excalfactoriã ei uim assignauit. Coctum, adiecto defruto uel passo aut mulso, Galli *auenatum* uocant, quo interdum inter epulas utunt̃. Bromos mediocriter refrigerat, & acerbitatis ui prædita quadamtenus substringit, unde & aluũ cohibet potio, succoq; in sorbitionibus tussi medetur. Semen ad cataplasmata perinde quasi hordeũ utile. Puls auenacea Dioscoridi efficax est aluo constituendę. Cremor eius tussientibus sorbitione prodest. Auenę farina in aceto tollit næuos. Nonnulli apud nos auenam tundunt, leniterq; pistam *grualdum* appellãt, carniũ decoctũ eius ea opsonãtes, ut concoctionẽ adiuuent. Aegilops festuca folio est tritici, molliore summo in capite, semina bina uel terna quæ rubent, in quibus aristulæ capillamenti modo prætenues uisuntur. Hæc sui nominis morbũ oculorũ sanat, illita discutit duritias. Succus exprimitur è calamis folijsq; prægnatibus dempta spica, & in trimestri farina digeritur in pastillos, ad eosdẽ usus. Bromos quoq; herba à quibusdã siphonion & acrospelos dicitur, Italia nominat *auenam*, similis est ægilopi, naturamq; habet siccandi. proinde in aqua decoquit̃ donec se succus ad tertias cõtrahat. Hic colo effusus miscetur melli æquis portionibus, deinde iterũ coquitur donec sibi liquidi mellis crassitudinẽ asciscat. Facit ad ozænas si linteolũ eo imbutum naribus adigatur. Quidam & aloen subigentes admiscẽt, utunturq; ita quibus anima fœtet. Decoquitur cum rosa sicca in uino. Ferunt in Orientis parte intima auenam sponte prouenire, cuius gens ore concreto & naribus orba uno tantum foramine spirat, potumq; calamis eiusdem trahit, & grana etiam ad uescendum.

Oryza. Tragos. Cap. XXV

Ryza frumenti genus est lolij aspectu, non spica sed iuba, ueluti milium, grana continens zeæ uel semini dicto similia, uulgus Gallicum detracta priore litera *rizon* appellat, quidam *hordeum galaticum*, quia graue sit atq; candidum. Theophrastus oryzon uocauit peregrinũ initio semen ex Indiaq; delatum, simile zeæ, aspectu lolij, magna parte temporis residens in aquis. Cæterum

effundit

effundit non spicam, sed milij modo ac panicii iubam. Indi hanc serunt zeæ modo pistam, & ita reddunt concoctu facilem. Italici quidem oryza maximè gaudent, ex qua ptisanam cōficiunt, quam reliqui mortales ex hordeo. Oryzæ quidem folia carnosa, porro similia, sed latiora, altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmeæ rotunditatis. Itaq; duo reperiuntur genera, unum grano candido, quo plurimum Gallia uescitur. decoquit cineribus calidis, nō nisi perunctū pingui iure. Sunt qui hodie in lacte parent ut sanguinem alat & genituram adaugeat. Alterum grano rubēte, quod Plinius cubitali domōstrat altitudine, folijs porro similibus sed latioribus, carnosis, flore purpureo, radice gemmeæ rotunditatis. Vtrunq; nascitur in humidis. In Bactrianis quoq; ac Babylonia & Suside atq; Syria inferiore gignitur: in Italia multis locis, in Gallia nōnullis. In eadem gente, ut est Strabo author, bosmorus frumenti religiosi genus traditur, tritico minus. Inter amnes prouenit, excussum areis torretur protinus, & iureiurando adiguntur messores non asportaturos id se prius inde q̃ coxerint, ne semen in alias terras cōmunicari possit. In Diodoro bosporon non bosmoron corruptis exemplaribus inuenies. Dioscoridi oryza frugis genus, uliginoso & palustri solo proueniens. Alit mediocriter, uentremq; supprimit. Subacerbo constat sapore, ut Galenus autor est, quare mediocriter aluum cohibet. Decoctum eius supernè uel subter in aluum datur cōtra dysenterias, tormina & uentris dolores. rubens efficacius adstringit. Oryza omnes, ut idem tradit, decocta alicæ modo utuntur in sistenda aluo. minus alit, ægrius conficitur, insuauioris esus. Psellus oryzam prodit uentrem sistere, difficilioremq; cōcoctu alica. Indi ex oryza oleum facere dicūtur, sicuti è sesamo. Tragos cerealis, ut ab herba distinguatur, frumenti genus aspectu persimilis alicæ seu chondro, inferiorem longe zea præbens alimoniam, quoniam furfurosi recrementi multū in se concipiat: ideoq; in cibo deiectu difficilis, aluum quæ substiterit molliēs. Galenus tragi granū quod est alicæ non dissimile compluribus glumis uestiri refert, & ob id minus zea nutrire, ægrè in uētriculo cōuinci, & aluum magis emollire. Addidit ex splendida & nobili siligine ceu olyra tragum confici, cuius plerisq; est usus. Primum in aqua coquitur, mox effusa priore aqua mulsum, sapa, uel passum infunditur: demū pineæ nuces aqua præma ceratæ donec intumescant, superinijciuntur. Sunt qui tragū nō æmulari tantū aspectu olyram, sed idem esse genus defendāt. Quid tamē sit strygis in Hippocrate, quā leuiorē esse tritico, & uentrē magis soluere testat, nō cōperi, nisi quis strygitē pro trago capiat. E zea pista quēadmodū chōdros fiat, & ex alica quoq; generosa tragos, rei rusticæ scriptores Græci prodūt.

Alica siue chondros. Cap. XXVI

Alica res, inquit Plinius, Romana est, neq; Pompeij Magni ętate in usu fuisse traditur, nec pridē excogitata: alioqui non ptisanæ potius laudes scripsissent Græci, cui antefertur sine dubio. Alicæ tria genera, minimum ac secundarium, grandissimum uero aphæresma appellant: nondū habent candorem suum, quo præcellunt. Mirum dictu, admiscetur creta quæ trāsit in corpus, coloremq; & teneritatem adfert. Negantq; Campani alicam confici sine eo metallo posse. Adulterina fit maximè ex zea quæ in Africa degeneret, latiores eius spicæ nigrioresq; & breui stipula. Pinsunt cum arena, & sic quoq; difficulter cōterunt utriculos, fitq; dimidia modij mensura: postea gypsi pars quarta inspergitur, atq; ut cohæserit farinatio cribro subcernunt. quæ uero in eo remansit, exceptitia appellatur, & grandissima est: rursus quę transit, arctiore cernitur, & secūdaria uocatur. Item cribraria, quæ simili modo in tertio remansit cribro, angustissimo & tantum arenas transmittente. Alia ratio ubiq; adulterandi. Ex tritico candidissima atq; grandissima deligunt grana, & semicocta in ollis, postea arefaciunt sole ad initium, rursusq; leniter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius quâm ex tritico fit granum, quamuis id alicæ uitium sit. Candorem ei pro creta lactis incocti mistura confert. Sed inter prima alicæ ratio dicatur præstantissimæ saluberrimæ que, quæ palma frugum indubitanter Italiam contingit. Fit & sine dubio in Aegypto, sed admodum spernenda. E zea pista quemadmodum chondros fiat, rei rusticæ scriptores produnt. Item Dioscorides chondron ex zea fieri refert, quā ex argumento duplicis grani, dicoccon nominari placuit. Omnino ea frumenti species à Græcis intelligitur, quæ Latinis far nuncupatur. Archigenes far chondro potius simile, quàm idem uidetur existimasse.

far, inquit, Romæ, ut chondros Græcis, conficitur sanitatis usu. Frumentum aqua maceratum nudatur cortice, mox siccatū in sole tunditur, sed leniter ita ut singula grana in partes quaternas quinas ue dissiliant. Paulus alicā differre à chondro putat. Alix, inquit, similis chondro est natura, nisi quòd uentrem magis supprimit. Aetius chondron alicæ cum dicit, ptisanam ex alica denunciat, hoc est alicam farris modo fresam in sorbitionis usum, ut ptisana. Idem ut Archigenes meminit, pulte ad dysentericos ex farre quemadmodum cōficiatur docet. Ad eum usum far, inquit, clusinum desideratur. Alica siue chōdros Galeno triticei est generis, ualentis materiæ, glutinoso prædita succo, siue in aqua tantum sit cocta cum mulso, uel passo, siue austero uino, siue oleo saleq́; cō spersa. interdum & illi acetum inijcitur. Sic conditum chondron medici alicæ ptisanam uocabant. Diocles & Philo timus triticeam ptisanam maluerunt appellare. Chondri nomen rariuscule ueteribus fuit usurpatum, quippe quod communi tritici nomēclatura ueniret. Cæterum panes ex alica fictos abunde nutrire, sed tardius excerni, dictum est. In libello Hippocratis De uictus ratione præterea similaginem & coctam alicam ualentissimæ esse materiæ. Verum cauendus usus, ijs maxmè quibus iecur infercius uitio facile implicatur, aut quibus renes creandis calculis sunt oportuni. Sorbitiones ex elota alica succo aquæ commisto constant, qui longiorem desiderat cocturam, alioqui noxam non paruam ægrotantibus adfert, cum ocius in lentorem coeat: quare admista longiore aqua tantisper agitādo subinde, debet discoqui, dum satis esse uidebitur. Oleum ab initio protinus infundendum, cum abunde coctus erit, sal adijciendus. ea coquendi ratio. Alicam esse eximiè utilem nemo dubitat, siue eluta detur ex aqua mulsa, siue in sorbitiones decocta, siue in pulte. eadem in aluo sistenda torretur, deinde fauorum cera coquitur. Peculiaris tamē longo morbo ad tabitudinem redactis subuenit, ternis eius cyathis in sextariū aquæ sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur: postea sextario lactis ouilli aut caprini per continuos dies, mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur syntexes, id est corporis colliquamenta. Aluū continet & stomachum firmat alica, commodius quàm oryza. Illinitur lepris cocta ex aceto, & unguibus scabris, & incipiēti ægilopiæ. Cremor decoctæ, infunditur dysentericorum torminibus. Conficitur apud nos nō longè dissimili ratione. Far delectum & elotum tantisper in aqua cum sacharo mellis uice coquitur, dum prorsus intabuerit, adiectoq́; pingui iure olei loco cremor colatur: relictisq́; fresis aliquot granis, momentum friati salis inspergitur, ut in pultem sanis, in sorbitionem ægris coeat. Ea apud nos uocatur *frumentacea*: nam Galli far & triticum tantum frumenti nomine uulgo complectuntur. Psellus Antiochenus chondron curcutin à rusticis appellari tradit: uires etiam alere, pituitam gignere si ad satietatem estur, uel crudam stomachi redundantiam. Scio à Mauritanis *candarusium* uocari.

### Milium. Cap. XXVII

M Ilium Latini iuxtà & Galli uocant, Græci cenchron, frumenti genus, stipula cubitali, geniculata, folio arūdinaceo, semine in longis paniculis tereti & pendulo, radice numerosa altaq́;, ac multiplici fruticante culmo. Milium æstate seritur Theophrasto, & intra quadragesimum diem metitur. caulis ei arundineus, lanugineus flos, quem circa spicam gerit. semen in iuba profert folliculo conclusum. effusam enim illam arūdinaceam comam iubam appellant. Largior aquario detrahit folia. Milium diu seruari potest, quòd maximè duret. Plus centum manet annos, si condatur quò uenti non perueniant. Ante Vergiliarum exortum seritur Italiæ ritu, alioquin in Græcia earundem occasu, nonnusquam utroque tempore. uere fastigiatur in culmum, geniculatum & cōcauum. Semen ei tantum pro indiuiso & paruis auibus expositum est, indefensum quippe membranis continetur. Est & aliud consimile quod Indicum cognomināt, in Italiam Neronis principatu conuectum, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, prægrādibus culmis, lobas uocant, omnium frugum fertilissimum, ex uno grano terni sextarij gignuntur. seri debet in humidis. Hodie Galli in hortis ostentationis gratia serunt, grano pisum æquante, atro, stipula arundinea quinûm apud nos senum ue pedum proceritate, quod *milium Saracenicum* quasi peregrinum nominant, nec ante quindecim annos huc aduectum.

Fit & panis

Fit & panis prædulcis è milio qui in coquendo multum crescat. Sarmatarum gentes hac maximè pulte aluntur, & cruda quoq; farina, equino uel sanguine è cruris uenis admisto. Aethiopes non aliam frugem quàm milij hordeiq; nouere. Milio Campania gaudet, præcipuè pultem candidam ex eo facit. Milij, panici, & sesamæ apludam uocāt purgamenta. cum in folia milium exit, aquis minime gaudet. Vetantq; inter uites arboresq; frugiferas seri, terram emacrari hoc satu existimantes. In frigido aquoso solo prius serendum: postea in calido præcipiunt. eo tamen infestatur ager, & eius segete fatiscit, nisi stercore iuuetur, & absumptas uires hoc pabulo refoueat. Sæpe duobus sextarijs iugerū spargitur. Interdum sextarios quatuor aut quinque recipit. Prima satio circa Idus Apriles peragi de-
10 bet, quinque sextarij singula iugera occupant. Panis ex milio cōficitur, qui antè quàm refrigescat sine fastidio potest absumi. Pinsitum etiam & euolutum furfure pultem quauis inopia maximè cum lacte non fastidiendam præbet. Milium, ut Græci rei rusticæ authores memoriæ prodiderunt, solo limoso uliginosoq; gaudet, sabuloso etiam si frequētius irrigetur. Porrò seminis pauxillum omnem implet agrum. Sartiri & runcari continuo desiderat. Seritur ab Aequinoctio, quod ante octauum Aprilium Calendarum diem peragitur. Quod si densius seratur, noxam trahit: quando uix iugerum recipiat quantum plena manus continet, etiam si inter sarriendum quippiam euellatur: itaq; satum diligenter iugerum modios quadraginta procul dubio perferet. Ad milij remedia Democritus noctu rubetam aruo circumferri iubet prius quàm sarriatur, defodiq; in medio inclusam uase ficti-
20 li, ita nec passerem nec uermem nocere: sed eruendam prius quàm metatur, alioquin amarum fieri. cum in articulum seges ire cœpit, runcandum ne herbæ uincant. Pestem à milio sturnorum passerum'ue agmina scuit arcere Plinius herba, cuius nomen est ignotum, in quatuor angulis segetis defossa. Mirum dictu, ut omnino nulla auis intret. Porrò milium à miliaria summa deriuatum Festus existimat, non à Græcis, apud quos cenchros, & Straboni cenchrys dicitur. Hippocrates paspalen uocauit. Varro milium à Græco deducit. nam id melinen, inquit, uocant Dioscorides & Theophrastus melinen panicum intelligunt. Farinam miliaceam, seu fractum milium sunt qui serutum uocari putēt in Horatio. Sunt quibus uasis potius appellatio ea uidetur, ex scroto, id est corio cōsuti, quod genus Græci thylacos, id est folles quasi pasceolos dicunt, in quibus panis quoq;, ut in panario,
30 seruabatur. Miliarium uas à pondere non ab hoc semine nomen traxit. Est autem, ut placet Athenæo, in quo excalfiunt aquæ, quod è Græcis aliqui nominant ipnolebeta, id est caldarium. Aues quoq; ab eodem milianæ, ut eidem placet Varroni, dicuntur, quòd (ut arbitror) ad hanc frugem cateruatim se cōferant, eoq; uescentes pinguescant. Vulgus nostrum *linotas* uel melius *linarias* appellat, quia, cum rarior apud nos sit usus milij, ad linum & cannabim turmatim aduolent, sicut carducles ad carduos, inde nomen adhuc uulgo remansit. Et quāuis cenchridi aui nomen uidetur milium indidisse, eam tamen non esse miliariam audemus adserere, cum cenchridem, ut refert Plinius, accipitrū generis Græci faciant, Latinis (ut puto) tinunculum dictam Columella genus accipitris tinunculum à rusticis uocari scriptum reliquit, qui ferè in ædificijs nidos facit, cuius extat uetus Democri-
40 ti præcepium, cum columba fastidiosa sit, ut sæpe sedes suas perosa, si detur euolādi potestas, relinquat, præcipuè ubi liberos habet egressus. Eius pulli singulis ollis fictilibus conduntur stipantibusq; opercula supponuntur, & gypso lita uasa in angulis columbarij suspenduntur quæ res auibus amorem loci sic conciliat, ne unq; deserant. Eam autem Gallia, ueterem Græcorum uocem adhuc imitata, *quercerelam* quasi cenchridion nominat, uulgo præclare cognitam, q in altis urbium turribus nidificet. Sed iam ad rem redeamus Milio, ut Galenus tradit, in panes abutuntur, cum cæterarum frugum urget inopia. Ii corpus parum aluni atq; etiā refrigerāt, perq; arida præditi natura, ita ut arenularum aut cineris instar digitis frientur: nec mirū, q nullo glutinoso lentore iuncti coalescāt. Rustici milij farina cocta admisto adipe suillo & oleo uescūtur. Milium ad omnia panico præfert idē Ga-
50 lenus: nam & gratius estur & facilius cōcoquitur, uentremq; minus cohibet ac magis nutrit. Huius farinā lacti incoctā ueluti triticeā agricolæ mandunt. Lacte præstantius reddit eduliū, q in edēdo iucundā uoluptatē cōciliet, detectionē uētris facilis moliat, eoq; duce facilius mēbratim digerat. Hoc semē ex se nullā gratiam init. Cæterū quod ad medicinas

pertinet

pertinet, milio sistitur aluus, discutiunt tormina, in quem usum torretur antè. Neruorum doloribus, & alijs feruens in sacco ponitur, neq; aliud utilius: quoniā nihil lenius molliusq; & caloris capacius. Itaq; talis usus eius est ad omnia, quibus calor est profuturus. Farina eius cum pice liquida serpentiū & multipedę plagis imponitur. Est & gentilis herba, hinc miliaria ex eo dicta, q milium implicādo enecet. Hæc trita, & cornu cum uino infusa, podagras iumentorū sanat. Vis milio refrigeratrix in primo ordine & resiccatoria in tertio, tenuiū quadātenus partium, quare minimo est alimēto. In pulte aluum sistit, urinam pellit. Tostum in sacco ponitur feruens ad discutienda tormina & neruorum dolores.

Panicum. Cap. XXVIII

P Anicum nomē retinet apud nos latinum, Theophrasto nunc helimos, nūc melinos dicitur, Italiæ quoq; hodie melica, milij similitudine prosilit, denis cum minimum folijs luxurians, culmo penè in surculum extenuato, nutante, rubido panicularum fastigio, prædensis aceruato granis, aliàs purpureis, aliàs rufis, nigris aliàs, item & candidis. Panicum à paniculis dictum tradit Plinius, cacumine languido nutante. paulatim extenuato culmo penè in surculū, prædensis aceruato granis, cum longissime pedali obsimili comæ granum complexæ, quæ fimbriato capillo curuatur. Sunt & panico genera, mammoso, è panno paruis racemato paniculis & cacumine gemino. quin & colore distinguitur candido, nigro, rufo, etiam purpureo. Calamus à Theophrasto ei tribuitur arūdinis ut milio, flos lanuginis. Seritur æstate, & quadragesimo die absolui inter omnes conuenit. Non tamen defuerunt qui pauciores assignarint dies, intra quos demeteretur. Minus cum in folia exijt rigari desiderat, nā crebra aquatione folia dimittit ut milium: sed ualidius milium, dulcius panicum & infirmius. Durātissimum inter fruges panicum, quod purgari ut milium nō nisi tostum potest. Calidis & siccis regionibus panicum seritur: leuē enim & solutā terram desiderat. Nec in sabulone solum sed & arena quoq; prouenit, dum cælo humente & solo cōmittatur, quia siccum & argillosum agrum reformidat. Herbis liberetur assidue. Quinque sextarijs spatium iugeri complebitur. Maio mense locis frigidis & humectis seri potest, Septembri quibusdam in locis metitur. Seritur Italiæ ritu æstate ante Virgiliarum exortum. Aliqui uerna milium & panicum uolunt, uetantq; ea inter uites arboresq; frugiferas seri, terram emacrari hoc satu existimantes. Panico Galliæ quædam præcipuè Aquitania utitur, sed circumpadana Italia addita faba, sine qua nihil cōficiunt. Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum. Cæterū æstiua frumenta riguis magis etiam quàm imbribus gaudent, panicū & milium aquis minime cum exeunt in folia. Frigido & humido prius serēdum, postea calido. Cum in articulum seges ire cœperit runcanda, ne herbis uincatur. Satio prima circa Idus Apriles debet peragi. Seminis sextarij quini singula iugera occupāt. Panico uexatus ager fatiscit, nisi stercore foueatur. Inter frumēta & etiam legumina panicum & milium ponenda sunt, quamuis iam & leguminibus quoque Columellę cōtribuantur: nam multis regionibus eorum cibarijs coloni sustinentur. Leuem solutamq; humum desiderant, nec in sabuloso solo, sed in arena quoq; proueniunt, modo humidum cælum uel riguum solum sortiantur. Ante uer seri non possunt, quoniam teporibus maximè lætantur. Vltima tamen parte Martij mensis cōmodissimè terræ committuntur, nec impensa graui sationem cultoris onerant. Quippe sextarijs ferè quatuor iugerum implent, frequentem tamen exigunt sarritionem & runcationem ut herbis liberentur. Ea cum spicas ædiderunt, prius quàm æstibus hient semina, manu carpuntur, & suspensa in sole cum assiccata fuerint reconduntur, atque ita reposita perennant. Panicum pinsitum & euolutum furfure pultem quauis inopia maximè cum lacte non fastidiendam exhibet. Pestem à panico sturnorum passerum'ue agmina abigi herba, cuius ignotum est nomen, in milij mentione diximus. Panicum, ut est Galenus author, nulla gratia aut iucunditate commendatur, maxime quod in Asia nascitur, nam apud alias gentes ut in Italia longè melius inuenitur. Panis qui ex eo defingitur, persiccus & cineris aut arenæ modo friabilis, lentoris fœdere aut humoris uinculo carens quapropter iure optimo coeuntem in aluo resiccat humorem, atq; exhauriens exugit. Rustici haud fere aliter quàm admisto pingui suillo, & oleo ad domandā ariditatē, farina uescuntur. Panicū in omnibus milio cedit,

insuauius

insuauius esu, concoctu difficilius, uentremq; multo magis firmans. quare in edulijs rustici non sine lacte ad tollendas huiuscemodi noxas utebantur, sic faciliorem concoctionem non fastidiendam suauitatem, ac in totum corpus distributionem a lacte sibi asciscit. Hoc frumenti genere Galliæ pars illa quæ nunc Vasconia dicitur, potissimum uti solet, messibus ferens & multo ante hiemem colligens. Panicū Diocles mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino multum prodest dysentericis. Similiter ijs quæ uaporanda sunt excalfactum imponitur. Sistit aluum in lacte caprino decoctum & bis die haustū. Sic prodest & ad tormina. Dioscoridi dignum est quod cerealibus adnumeretur. Milij si militudinem refert eodemq; modo in panes defingitur, eosdemq; præbet usus, minus ta-
20 men & alit & adstringit. Nascit & herba alba panico similis, occupans arua, pecori quoque mortifera.

Sesama. Irio. Orminum. Cap. XXIX

Esamum & sesamam, nam utroq; modo dicitur, Italia hodie *iugiolinam*, officinæ *sisamum* uocant, quidam frumenti, quidam leguminū generi adnumerāt, culmo ferulaceo, folijs sanguineis, semine candido, infra magnitudinem lini, quod uasculis ut papauer continet, radice simplici & alba. Theophrastus sesamā repræsentat caule ferulaceo, flore foliaceo, ut irion, grana eius in siliquis distincta ut lupini, sed peculiari quodā modo septa. Aestiua feracior quadragesimo perficitur die. Genus ex ea cādidum præfert dulcedine, quod & in cæteris leguminibus
20 accidit. Ei post sationem nihil officit, cum cæteris omnibus superueniens frugibus prosit. Viride sesamū nullum attingit animal. Nihil ita emacrat solū, utpote cui crassior & multiplicior arundo sit quàm milio, & radix quoque numerosior. Aestiua sesama quadraginta diebus maturatur a flore. Aestate ante Vergiliarum exortum seritur Italiæ duntaxat rītu. Venit ab Indis, ex qua & oleū conficiunt. Sesamam sic pinsi iubet Mago, In calida maceratam exporrigi, deinde confricari, frigidę immergi ut paleæ fluitent, iterumq; exporrigi in sole super lintea, quod nisi festinato peragatur lurido colore mucescere. Milij, panici, sesamæ apludam uocant purgamenta. Alia quæ eualuantur uariam pinsendi rationem habent. Sesama in culmen ferulaceum fastigiatur, at milium & panicum in geniculatum & concauum. Item granum sesamæ includitur uasculis ut papaueris. Milium & panicum
30 paruis auibus exposita sunt, indefensa quippe membranis continentur. Sesamæ & irioni sanguinea sunt folia, ea leguminum nomine uenit Columellæ. Sesama quæ rigantur, maturius: quæ carent humore, ab Aequinoctio autumnali serēda sunt in Idus Octobris. Putre solum quod pullum fuerit plerunque desiderant, non deterius etiam pinguibus arenis uel congestitia humo prouenīunt, duo seminis sextarij iugerum spargūt. Hoc semē in Ciliciæ Syriæq; regionibus se uidisse testatur Columella Iunio Iulioq; conseri, & per autumnum cum permaturuerit tolli. In Pamphylia & Cilicia Augusto mense sesama feruntur, Italiæ autem regionibus humidis posturit ultimo mense Iunio seri. Sesami semen Galeno præpingue, ideoq; conditiuum oleosam cōtrahit naturā: quapropter uescentes con festim implet, & redundantiam parit, stomachumq; in uomitiones effundit. tarde conco-
40 quitur, pingue ministrans alimētum: nec uentrem firmat, nec roborat, & cum crasso constet succo, nec descēdit facile, nec permeat rarus solius usus. Melli tamen crudo permisce tur ut in placentas concrescat, quæ Græcis sesamides appellantur. Condiendis panibus nonnunq; inspergitur. Calida præditū est natura, quam ob causam siti mandentes exerciat. Nullus Orienti frequentior cibus q; sesami: quamuis sequacis sit lentitiæ, & oleagini liquoris. Stomacho inutilis cibus, & animæ grauitatē facit, reliquijs inter dētes subsistentibus. Aurium fracturis et inflāmationi illinit, item ambustis. Eadem efficit dum in herba est. Amplius hæc oculis imponitur decocta in uino. Pituitæ lentitiam quæ in neruo coierit, dissoluit. In ouo sumpta, cohibet uomitiones. Coli dolores discutit, cerastæ serpētis & stellionum morsibus resistit: item ulceribus quæ cacoethe uocant. Capitis dolores, quos
50 æstus excitauit, ex rosaceo mulcet. Epiphoris oculorū & doloribus illinitur decocta in uino herba. Ex ea fit oleū quo utūtur Aegyptij. Granū sesamæ datur in uino dulci ad detractiones quantum trinis digitis capitur. Miscent ellebori albi unum & dimidium obolum, purgationē eam adhibētes insaniæ melancholiæ, comitialibus, podagrę, & per se drachmæ pondere

pondere exinaniunt Ireo cerealis inter fruges, siue malis erysimum, aut Gallis quondam *uelarum*, nunc quibusdam uetus nomen propè retinet, *ireon* Gallica lingua uocitante, culmo consurgit ferulaceo, folijs sesamæ similibus, sanguineis, flore sesamæ foliaceo. prorsus idem erat nisi pinguis esset. Fruges est æstiua, & ante Vergiliarum exortum seritur Italiæ ritu, alioqui in Græcia & Asia earundem occasu: omninoq́; ut Theophrastus inquit, sesamæ proximũ, nisi esset pinguiusculum. Recens sato irioni pluuius imber nocet, quanq́; reliquis frugibus prodesse credatur. quo uirẽte sicuti sesama nullũ animal uescitur, quòd amarus sit. Consimilem rura nostra serunt frugem in agris folio hederaceo, sanguineũ colorem præferente, scapo grandi per fastigiũ paniculas exerente, triangulis raruscule coaceruatis granis, quæ foliaceis membranis concepta detinent. Hanc quoniam auorum nostrorum ætate è Græcia uel Asia uenerit, *turcicum frumentum* nominant. Ea pecudẽ omnem ceteraq́; ueterina quamoptime saginant. & in candidissimam teruntur moluntur ue farinam, quæ cũ annonæ premit inopia in panificia subinde cogitur. Cũ ematuruit granum suis apludis explicitum faginæ glandis nucleo simile noscitur, quod incoquunt rustici ut bubus, iumentis, pecudibusq́; cedat in pabulum, cuius usu uehementer gliscit sagina, mire enim ab eisdem expetitur. Iam agri pleriq́; in Gallia hac fruge rubent. De oletaceo irione, ceu potius erysimo, alibi erit differendum: nunc tantum cerealem frugiferumq́; prosequimur. Dioscorides in frumentorũ censu hoc prætermisit, nisi quis eũ putet sesami uocabulo, quod ferè suspicor, fuisse complexum, cui cum reliqua facie tum uiribus persimile traditur. Galenus inter legumina meminit erysimi, inquiens ipsum corporis coalitu sesamo uicinum: sed cum estur insuauius longè fertur, tenue suggerit alimentũ, ideoq́; in omnibus sesamo deterius habetur. & quemadmodũ milio panicum quadantenus est proximum, sed ad omnia deterius: ita & sesamo erysimũ consimile, in totum illo deterius ambo tamen calfactoriam uim sortita æstuosa sunt, & sitim cum sunt edendo concitant. Irionem inter fruges sesamæ similem esse Plinius dicit, & à Græcis erysimon uocari, uerum in censu frugum reponens. Herbæ oleraceæ quæ erysimum quoq́; Græcis nominatur, ei cereali longè dissidenti uires permistim assignauit, quod alibi à nobis ostenditur. Itaq́; capiti nocet, stomacho aduersatur, graue sudoris uirus mouet. Ex uino tritum illinitur aurium inflãmationibus & ambustis. Trionum constat ubiq́; non irionem à Theodoto uerti, forsitan quòd ei semen triangulum. Orminum quoq́; inter fruges à Theophrasto reponitur, cuminaceum quoddã atq́; nigrũ. Seritur cum sesama æstate appetente. Orminũ à Græcis dictum Plinio medicaminibus annumerandũ potius quàm frugibus, eiusdem naturæ cum irione, syluestri cumino simile, seriturq́; cum sesama & irione. nullũ animal uescitur uirentibus. Galenus inter legumina de eo tradit, mediæ inter erysimum & cuminũ naturæ, parum habet in se quod alendo sit. Est & hoc prius torrefactum, instarq́; farinæ detritum in usu, admisto itidem melle. Orminũ Græcis putauerim dictum, quòd uenerem extimulet. Seritur cum sesama & irione, omninoq́; in æstiuis, hoc est cum ijs quæ æstate post Vergiliarum exortum nascuntur. Medicas alterius herbæ uires huic cereali ormino reddidit Plinius inter segetes, duo faciẽs genera: alteri semen nigrius & oblongum, quod ualet ad uenerem, ut inquit, stimulandam & oculorum albugines: alteri candidius semẽ & rotundius. Vtroq́; tuso extrahi tradit aculeos ex corpore, folia panos discutere, Itẽ furunculos prius quàm capita faciãt. quæ omnia ormino satiuo & syluestri ad uerbum ferè Dioscorides attribuit, qui cerealis priuatim nõ fecit mentionem, sed herbæ dũtaxat ormini quam tradit à Latinis geminalẽ nominari, caule quadrangulo, sesquidodrantali, uasculis siliquarum effigie deorsum nutantibus, in quibus duorum generum semen, syluestri rotundius, colore fusco, alterum nigrius & oblongum. Plinius huic folium porri tradidit, Dioscorides cæteriq́; simile marrubio fecerunt, qui error ferè fatalis Plinio est, ut in multis ostẽdimus. Semen, ut Dioscorides refert, bibitur ad uenerem stimulandam. Illinitur ad oculorum argema, & albugines expurgandas. Tumores ex aqua impositum discutit. Illitum ex corpore aculeos extrahit, syluestri uehementior natura. Sic Plinius, ut suprà de erysimo diximus, cerealis frugis, quæ orminum Theophrasto & Galeno dicitur, cum alia dissidentis omnino naturæ, cognominis tamen, uires permiscuit: quod subolens ipse, medicamentis orminum potius quàm frugibus censuit adnumerandũ. Appetentiã ueneris eidem facit, unde nomen inuenisse

men inueniſſe creditur. Quid Dioſcoridi ſit orminum, alibi profuſius à nobis dictum eſt. Mediã Galeno inter irionem & cuminũ ſortitur naturam, parum corpus alentem. Porrò inuenitur inter ſegetes herba cubitum alta, gracilibus uirgulis, quarum latera utrinq; ueſtiũt folia, quæ lepidij uidereñtur, niſi teneriora eſſent cãdidioraq; in cacumine ut ſambuco umbella, & in eo flos cãdidus, ſemine nõ diſſimili ſeſamæ, guſtu iucũdo quidẽ, ſed in le uẽ amarorẽ ſpectante. Reliqua facie propemodũ cuminacea. Ea putatur eſſe quæ Dioſcoridi dabra nominatur aut araba, de qua paulo ante eryſimum egit ueluti cognata. Frequẽti Cappadocum cibo herba ptiſanæ incoquitur. Seminibus aridis pro pipere utuntur. Ruſticis noſtrit *draua* uel *drana* uulgari ſermone, nihil temerè à græco pronunciatu diſſidente nominatur. Ea aut cereale orminum eſt, aut ad id proxime uidetur accedere, ideo cum eryſimo in olerum potius quàm frugum cenſu maluit collocare.

Lolium, Melampyron, Aracum. Cap. XXX

Olĩum Græcis æra, nonnulli zizanion, Gallis *turaia* & *goſſa* uocatur, hordei quidem ut cuius eſt uitiũ effigie, cæterum folio anguſto, pingui & hiſpido, ſemine exili, in cortice aculeato, flore ſubpurpureo. Lolium penitus ſyl ueſtre Theophraſto reputatur, idq; è tritico & hordeo corruptis uligine ſe minibus, aut imbre nimio dilutis naſci affirmãt. Non deſunt qui è lino quo que fieri prodant. Negant uernam eſſe frugem, quãuis nonnulli conentur aſſerere. Siqui dem hyeme ſtatim ineunte profilit è terra, folio anguſto, pingui hirſuto, nõ tunicis ut auena multis, ſed nudum, nec pertundiĩ. Quidam non ex tritico aut hordeo, ſed inter ea prouenire, ut melampyron, putant. Ponticum & Aegyptium triticũ lolio uacat, Siculum ſatis eo uindicatur, ſine lolio Agrigẽtinum exit. Siculo peculiare datur melampyron, quod res innocẽs eſt, nec ſicut lolium graue & caput tentans. Inter lolia floſculi uiſuntur, è cãr ne tantum non è cortice atque uena ut cæteri. Triticum hordeo frequentius tranſit in lolium. Plinius inter frugũ morbos potius quàm terræ peſtes numerat. Quod cum in pane eſt inebriat, celerrimè uertigines mouet, unde Franci *turaiam*, quòd uini modo temulentiam cõcitet, appellant. Lolium Græci uocãt æram. Plinius certe aliud uidetur genus exiſtimare lolium, aliud æram. φ ſeorſum de lolio & farina eius, & alibi de æra & ærina farina tanquã diuerſorum mentionẽ faciat. Aeræ, inquit, granũ minimũ eſt, in cortice aculeato, cum eſt in pane celerrimè uertigines facit. Aiunt in Græcia & Aſia balneatores ad pellendam turbam ſolitos carbonibus id ſemen inijcere. Triticum, ut idem innuit, ſuo cõple xu necat. Porrò quæ Plinius de æra diſſeruit, omnia de lolio intelligenda eſſe nemo ibit inficias, qui uires quas eĩ tribuit cum Dioſcoride cõtulerit, remq; eandẽ inueniet, tantum aliter græca, aliter latina nomenclatione deſignatam. In ſegete nihil eſt controuerſum, de uiribus conuenit inter eos: quapropter idem eſſe Græcis ærã & Latinis lolium euidentius eſt φ ut proban deſideret. Plinius ærinam farinam magis cæteris purgare ulcera uetera, gangrenas in raphano & ſale, lichenas, lepras cum ſulphure uiuo: capitis dolores cũ adipe anſeris impoſita fronti, ſtrumas & panos concoquere in fimo columbino & lini ſemine decoctum in uino. Addit alibi ipſas frugum peſtes in aliquo eſſe uſu, infelix dictum eſſe à Virgilio lolium. Hoc tamen molitum ex aceto coctum impetigines ſanare celerius, quo ſæpius mutatum eſt. medeη & podagris alijsq; doloribus cum oxymelle. Curationem hanc à cæteris differre, aceti ſextario uno diluimellis uncias duas iuſtum eſſe, ita tempera tis ſextarijs tribus decocta farina ſextarijs duobus uſq; ad craſſitudinẽ, calidumq; ipſum imponi dolentibus mẽbris. Eandem farinã extrahere oſſa fracta. Dioſcorides uerò ſcribit molitũ lolium nomas, uetera ulcera, nec non gãgrenas emarginare, cum raphanis, ſale, & aceto feros lichenas ſanare, & ex aceto & ſulphure uiuo lepras: ſtrumas quoq; cum fimo columbino & lini ſemine decoctum in uino diſcutere: difficiles panos & ſuppurationes rumpere: mederi & coxendicum doloribus cum aqua mulſa & illitũ: cum polẽta uero & myrrha aut croco ſuffitum cõceptiones adiuuare. Cæterũ de lolij origine tanquã cęca nõ parum ambigiĩ. Triticũ & hordeũ in lolium mutan, magisq; triticũ, affirmat Theophraſtus, uolẽs ex tritico & hordeo corruptis loliũ exire & naſci, inter triticum quoq; inueniri: feſtucã uerò in hordeo magis exire, in lente aracum rem ſcabrã & duram, item ſecuridacã Dioſcorides in triticea ſegete naſci. Galenus denſum frequensq; in tritico inueniri, par-

E ctus in

cius in hordeo scribit: contraq́ festucam, quæ Græcis dicitur ægilops, in hordeo frequen-
tiorẽ erumpere, præcipuè cum imbecillius semen diutius humo conditũ infelici parumq́
prospeto exortu natũ adoleuerit. Porro Galeni pater in senili ætate rei rusticæ studiosior,
diligentem impendit operã, ut hanc diluetet controuersiã, certiorq́ tandẽ fieri possit, si eę
frugum pestes suopte ingenio nascantur, an seminibus illarũ in alias species degeneranti
bus. quare triticum hordeumq́ syncerũ omniq́ alieno repurgatũ seminio terræ mãdauit.
Cumq́ permultũ lolij in tritico, in hordeo pauxillum prodijsse cerneret, in alijs quoq́ fru
mentaceis idẽ fecit periculũ: cõperitq́ tandem in lente durũ rotũdumq́ aracũ, secutida-
camq́ herbã, quã Græci à similitudine pelecinon uocãt, degeneratione quadã innasci len
ti, abdicata cibis semina. Præterea lapã Græcis aparinen dictã, quæ nõ modo cibis dam-
natur, sed herba cõplexu suo lentem capessens angit, & humi deturbans enecat, sicut oro
banche eruum circũligando se strangulat. Sunt igitur frugũ pestes hęc semina. Porrò de-
gener creditur melampyron, quod ex tritico gignitur, in ipsum innocentius desciscente,
quia nullã segetibus moliatur perniciem. Proinde monere Galeni pater solitus erat, ut ce
realia semina prius quàm in sanorum usus uenirent, diligentissimè ijs frugũ uitijs liberatẽ
tur. Etenim triticum, nisi loliũ à re frumentaria operose idoneis ad hoc incerniculis expie
tur, nescientibus noxã inferet. Cui infausto anni successu plurimũ hæc pestis intricata cõ
miscetur, quæ graues utentibus morbos minatur. Nam capitis dolores continuo mouen-
tur, uertigines obuersantur, postmodum sequens æstas cutem fœdis obsidet ulceribus,
aliaq́ emergunt incõmoda quæ nutrimenti huius improbitatẽ satis ostendunt. Præcepit
itaq́ Galenus nõ fastidiendum triticei repurgamenti præceptũ. Nanq́ si grassantem sen-
sim noxam inter initia propter exiguitatem, uescentes non sentiant, gliscente multo plu-
ribus diebus uitio impune non effugient, quin tandem ea non sine magna uitæ alea mani
festius eruptura prodeat. Lolium oculis officere testatur Plautus in Milite, scribens,

Mirũ'st lolio uictitare te, tam uili tritico.
Quid iam? Quia lusciosus. Et Ouidius quoq́ testatur ita canens,
Et careant lolijs oculos uitiantibus agri.

Frumentum, ut Paxamus est autor, lolium enecat, panibusq́ mistũ uertigines edentibus
adducit. Melampyron, etsi tritici uitium esse Galenus fateatur, eius tamẽ exortu degene-
re, nihil incõmodi sentit. Hoc siculo tritico peculiare fecit Theophrastus. Granum tamẽ
innocẽs, nec sicut loliũ graue, ac caput tentans. Herba prosilit tripedanea, surculosa, folijs
rubiæ pallidis, semen colli figura, oleosum. Tostũ hoc, ut Dioscoridi placet, tundunt, & il-
litum uirgis ad lumina lucernarum utuntur. hoc Parisiensi agro rarius exit, frequẽs Sues-
sionibus meis seritur, ita ut solũ eo subinde uireat, frutice dẽso, tripedali proceritate, folijs
oblongis, pallescentibus, rubiæ figura, semine in colli speciem exporrecto, oleo scatente.
Nostri excussum in areis granũ legunt, eoq́ trusatilibus molis presso tortiuum elicitũ o-
leum, quo pauperes in epulis, diuites in lucernis utantur. rura nostra *camelinam* uocant, de
quo in myagro nonnihil etiam erit dicendũ. Nasci quoq́ ex corrupto semine album illud
triticũ, quod cognominant ponticũ, Theophrastus putauit. hoc reliquæ segeti simillimũ
& stipula & culmo, spica inani & euanida, nigrum quidpiã loco grani capiens, quod con
cussũ cõfestim in fuliginẽ abit, qua rustici plerũq́ suas facies sugillãt. hæc putris grani lues
est. Est & herba quę fabã, cicer, & eruũ suo brachiorũ cõplexu circumligãs enecet, orobã
che Græcis uocat, agricolis Græcis ospreoleon, uel leontobotanõ, hoc est legumẽ leoni
nũ uel leonis herba: rusticis nostris *tenia* dicitur, ut arbitror à tenẽdo, q̃ tenaci noxa eruũ,
cicer, & uiciã obuoluat, cincinisq́ uel cirris tanquã brachijs strictim amplexetur, ut ea pe
nitus obstranguler. Sunt qui non ab re teniã putant dici, q̃ pestis hæc pertinacius hæreat
quàm facilè possit extricari, sicut nec manantia capitis ulcera, quæ uulgus appellat *tineas*,
quos implicuerint pueros ijs uix possint expediri. quare græcæ agriculturæ authores re-
media aduersus natales eius exortus cõdiderunt. In aruis ut aiunt non prodibit, si in qua-
tuor eorum angulis, & medio rhododaphnæ ramuli pangãtur. hoc eodẽ remedio putant
legumẽ omne à noxa uindicari. Qui uolũt hanc frugũ pestẽ prorsus aboleri, quinq́ testas
creta depingũt Herculis effigiẽ leonẽ strangulantis referẽtes, & in quatuor agrorũ angu-
lis atq́ in medio collocãt. Sunt qui delineatã eo modo testam in area tantũ media in hanc

amoliantur

amoliantur perniciem, iubeant obrui. Democritus affirmat orobanchen herbam confe-
ssim abigi, si mulier quæ in mẽstruis est, solutis crinibus & nudo corpore, gallum in mani-
bus tenens, aream cu cumeat. Ita ualidiora coalescere legumina testantur, qui hac supersti
tione sunt imbuti: quippe cum herba gallinaceum uerens gallum delitescat. Sunt è Græ-
cis qui longa probarint experientia, quæ serendo sunt legumina galli cruore conspersa,
nullam ab hac aduersante herba sentire penitus iniuriam, eóque roratu à nocumentis tu
ta esse asserunt. Cauendum tamen ne quæ sementi destinantur legumina, bubulo cornu
contingantur: sic enim inania & cassa uanescere produnt. Aracus, ut Theophrasto pla-
cet, in lente exit, res scabra & dura. Galeni pater agriculturę studiosus, cum per senectam
ruri degeret, inuenit aracum quodam degenerationis argumento, durum ac rotundum
innasci lenti, cibo tamen damnatum. Galenus araci semen cicerculæ proximum prodit,
eamq; reliqua facie tam æmulari, ut multi idem esse genus existiment: quando quidẽ tam
usu quàm uiribus consentiunt. sed aliquanto duriores sentiuntur araci, coctiui quoque
difficilius in uentre conficiuntur, sed postremam syllabam per c exatatam offendit Ga-
lenus in comœdia quę Holcades inscribitur, ubi inquit, Aracon, triticum, ptisanã, zetam,
lolium, similam. Ambo hæc rustici nostri *cerras* quasi cicerculas nominãt. Et, ut idem Ga-
lenus est autor, syluestre quiddam durum, cruoq; minus in cerealibus granis apud suos
inueniri, quod arachum adiecto in ultima syllaba spiritu nominant: selectum id ut securi-
daca cum reliquis frumenti repurgamentis excutitur, nostris rusticis *uesseron*, id est ui-
ciola appellatur, de qua supra disseruimus. Nec ab re fuerit existimare non dissimile ge-
nus esse quod cracca Plinius appellat, forsitan rectius araca, cum degenerare ex legumi-
nibus cracca tradit, in tantum colũbis grata, ut pastas ea negant illius loci fugitiuas fieri.
Facilis librarij lapsus prioris literæ mutatu cracca pro araca scriptitantis. Traxit me in su-
spicionem nominum & rerum germanitas. nanq; si litera quæ uocabuli caput erat ad pri-
stinam integritatem redeat, procul dubio araca reperies. De rebus satis inter eos cõuenit,
cum generatim araca ex leguminibus degenerare referat. Theophrastus & Galenus pa-
tris sui testimonio fretus, ex lente potius exire meminerunt. non tamẽ negant quin inter-
dum alijs leguminibus adnascantur. Plinius inter Aegypti uernacula tradit aracos habe-
re radices ramosas ac multiplices, nec folium aut herbam ullam aut quicquam aliud su-
pra terram ferre. Itidẽ de aracoide prodidit Theophrastus: sed longe dissident ab araco ce-
reali, ut alibi demonstratum est. Sunt qui ex Galeni sentẽtia aracũ cereale ita describunt,
caule oblongo, semine cicerculæ, duriore tantum, radice molli, alba dulciq;. Usus ei qui
& cicerculæ quam lathyrum Græci nominant, quam tota imitatur effigie, alioqui conco
ctu difficilior.

## Amylum. Cap. XXXI

A Mylum ex omni tritico ac siligine, ut Cato uoluit: sed optimum è trimestri.
Inuentio eius Chio insulæ debetur, inde Plinij temporibus laudatissimum
erat, appellatum quòd sine mola fiat. Officinis hodie mutata litera commu
niter *amydum*. Proximum trimestri, quod est minime ponderosum. Made-
scit dulci aqua in ligneis uasis, ita ut integatur, quinquies in die mutata: me-
lius si & in nocte, ita ut misceatur pariter emollitũ, prius quàm arescat: linteoq; aut sportis
siccatum tegulæ infunditur illitæ fermẽto, atq; ita in sole densatur. Post Chium maximè
laudatur Creticum, mox Aegyptium. Probatur autẽ leuitate, ac leuore, atq; ut recens sit.
Amylum appellatur Dioscoridi, quòd sine mola fiat. Optimum ex trimestri maximè Cre
ticum: laudatur & Aegyptium. Ratio faciundi hæc est, Purgatur trimestre, & madescit a-
qua dulci quinquies in die mutata, melius si fieri potest & noctu: emollitum atteritur pe-
dibus, sed nõ ante quàm summa teneritas constet, effuso prius humore tam diligenter o-
ciosecq;, ne quid cremoris cum aqua effluat. deinde aqua iterum infusa denuo cõteritur,
& furfure qui supernatat ligulis perforatis exempto, reliquum percolatur: mox linteo aut
sportis siccatum obiter tegulæ infunditur nouæ, atq; ita calidissimo ut sole densatur, alio-
qui breui madidum relictum acorem contrahit. Galenus ex tritico confici amylum tra-
dit, uiribus partes exasperatas læuigandi pollere, quæ ab arida constringente acriq; pro-
ficiscitur corpulentia, ad quod obeundum opus diluta quædam facultas quæritur omnis
qualitatis expers. Amylum similem elotis panibus naturam sibi uindicat, in alendo ma-

iori tenuitate præditum: nec tamen aperte calfacit, sicut nec elotus panis, quod tamē alijs est donatum panificijs. Amylum fluxiones oculorum inhibet, ulcera caua; sanat item pustulas. Datur in potu ijs qui sanguinem reiecerint, præsertim ex arteria. Miscetur & lacti obsanandis plerisque. Hebetat oculos, & gulę inutile contrà quàm creditur. Sistit aluum, fluxiones sanguinis, item epiphoras, genas duras emollit. Datur in uesicæ dolore cū ouo & passis tribus, sufferuefacta amyli semuncia, statim à balneo. Amylum & è zea fit quam appellauimus semen, macerata aqua die uel biduo, & axungiæ instar manibus impresso, necnon acerrimo ut prius in sole resiccato. Hoc amyli genere ad medēdum non utuntur, ad cæteros usus conuertunt. Quia uerò placentæ genus amylum reputatur, ideò de taganitis ex Galeni sententia nonnihil agere, quod & ante fueram pollicitus, placet. Principio oleum in patellam aut sartaginem mittitur, inde nomine donato, subiectoq; igne luculento, ne fumus adspiret, cum inferbuit farina tritici conspersa plenius aqua conijcitur: ea ubi inter coquendū in recētis casei concrementū coierit, ultro citro semel & iterum aut etiam tertio uersatur, donec tota strues æquabiliter quoquouersum ignis feruorem experiatur. Hoc cibi genus ut liquido cōstat, crassum crudumq; parit succum & uentrē firmat. quare nonnulli mel, alij mannū salē adijciunt. Porrò ut in uniuersum de placētis pronuncietur, quæ leni manu citra operā aut perfunctoriè, tum à rusticis tum ab urbanis inopibus desinguntur, quæq; furno citra fermentum decoquūtur, in mel calidum præcipitatę, ut id affatim undiq; perbibant, obruantur. Generibus quoq; placentarū itria Galenus adnumerat, quæ supra suminalia liba diximus uocitari, in duoq; partitur fastigia. Præstantius quod à fluxo coalitu rhyema putamus appellari, deterius lachanum. Sed quæ ex ijs & similagine conduntur placentæ prauū creant succū, tardius in membra permeant: iocineris uias quibus alimentū defertur obstruunt: sic lienē infarciunt, ut sæpius incremento laboret; renes calculis uitiant. Sed ualentis sunt materiæ, si probè in sanguinē conuerti queant, quæ ubi mel acceperunt, mistam sibi facultatē adsciscunt. Quippe cum mel ipsum tenui præditum humore quæcunq; sibi promiscua extenuat: quapropter itria omnia quum subiguntur, largo melle satiari & diutius excoqui desiderāt: ita uelocius descēdunt, & tenui crassoq; mistū humorem procreāt. Sic neq; iocineri, renibus, lieni, rectè ualentibus, minus cæteris, quæ melle carent, officiunt. Quòd si infarctus aut inflāmationis uel duritiæ rudimētum sentiatur, non alijs minus, sed & longè grauius oberunt, multoq; maximè si glutinosa lentescat farina. Siquidem creatus inde succus, suo crassiore cōcretu retentus, penitiora subire non potest: sed angustijs uasorum hærens & penitus spiraculis uenarū impactus, indissolubili tenacitate cōprehendit. Sic grauitatē in uiscere ita læso præsentiscūt, quæ tenuiori ratione uictus abigitur. Sic etiam panis cui & fermenti & salis plusculū fuerit additum, si quàm maximè prius subigatur quàm in formas digeratur, clibanoq; calido moderate perassetur, is ad secūdam hominis ualetudinē apprimè conducit. Sufficientis modi tam salis quàm fermenti gustus index est, qui neq; largiore horum copia, neq; insuaui tedio offendatur. Porrò qui eluendi panis rationem excogitauit, cibū profectò imbecillioris materiæ ac alentem minus adinuenit, qui ab impendente obstructionis noxa uindicaretur: siquidē elotus plurimū sui lentoris & crassamenti deponit, ita terrestri grauitate exutus aeream sibi leuitatē asciscit. quæ liquido stateræ libramento si pendatur, partim cognoscitur, partim quòd in aqua mersus non sidit, sed suberis instar enatet. Cæterum edulia quæ in ruticea farina cum lacte finguntur, eorum classi adscribuntur quæ obstruendi uim habent. Ea probè quidem alunt, sed assiduo usu tandē plurimum nocent. Nanq; iecur infarctu uitiant, calculos creant in renibus: quando si crudus humor lentorem contrahens ad angustas renū uias se conferat, pertinaciter hærebit, & in callum concrescet, qualem in ahenis, lebetum faucibus, & saxis aquatilibus agnatū cernimus coaluisse. Quinetiā natura renum suffragatur, quę igneo calore incandescit. Eo genere comprehenduntur tophi qui in articulis coaluerunt. Quicquid in corpore superuacaneum redundarit, ad imbecillas se confert partes: quas cum impleuerit morbū pro sui conditione concitat. Trinco elixo non utendum consulit Galenus, nisi cum grassans uicatim fames complurimos rapiat. nam cum suppetit triticum, minimo negotio cogitur in panes. Ipse tamen cum rus procul ab urbe situm concessisset, noxam elixi tritici cum suis comitibus expertus est, cum iam cœnaros offendisset

offendisset rusticos, meliorum inopia, eo abundè uesci coactus est, cum itineris labore famelicus inedia cruciaretur, id in ollam coniectum addito salis momento coquebatur. Eo cibo impletus, à coena statim pondus in uentre, quasi confidentis luti, sentit: postridie crudus & cibum fastidiens elanguescebat, ut nihil inde re ori ualeret. Insuper flatulento spiritu distentus capite dolebat: oculi sic caligabant, ut quasi per obuersam nubem intuerentur: aluus nihil reddebat, quod unicum cruditatis esse remedium consueuit: sicut ratione collegit optima, triticum rude & illaboratum & pertinax & firmissimum. Quod si itaque fiat, modo concoqui queat, suo ualentiore nutrimento insigne uescentibus robur conciliat. Nam quis non nescit farinam eius coctura contumacem, nisi salis & fermenti beneficio, crebroq́; subactu, & furno prorsus edomita tenerescat? Sed de ijs hactenus.

## Fœnum græcum. Cap. XXXII

Oenum græcum Theophrasto buceras uocatur, aliquibus telis & ceratis. Hippocrati epiceras, quoniam fructum corniculis similem habeat, unde siliquam nonnulli appellant, Plinius siliciam, Varro siliculam, Galli primum nomen usurpant, uulgus *fenegreuen*. Cauliculis emicat exilibus, folio penè trifolij, semine fului, incondito, quod in mollissimam tunditur farinam. Silicia, hoc est fœnum græcum scarificatione seritur, non altiore quatuor digitorum sulco, quantoque peius tractatur tanto prouenit lætius. Iugerum agri modios sex recipit. Fœnum græcum, quod rustici uocant siliquam, duo tempora sationum habet, quorum alterum est, Septembris mensis cum pabuli causa seritur, eisdem diebus quibus uicia circa Aequinoctium: alterum autē, mensis Ianuarij ultimo, uel primo Februarij, cum ut messem seminatur: sed hac ratione, iugerum sex modijs; illa, septem occupatur. Vtraq; cruda terra non incommodè fit, datur q; opera ut spissè aretur, nec tamen alte: nam si plus quatuor digitis adobrutum est, semen eius non facilè prodit. propter quod nonnulli prius quàm serant minimis aratris proscindunt, atque ita iaciunt semina & sarculis adobruunt. Pabulorum optimum est fœnum græcum. Seminis legendi gratia mense Ianuario ultimo circa Februarias Calendas seritur. Arandum est spissè sed non alte: nam si plus quatuor digitis obruatur, difficile nascitur. Quapropter Columella minimis aratris proscissa terra & sarculis statim sata cooperiri iussit. Verum pabuli causa Septembri mense satio fit. Septem modij fœni græci iugerum implebunt, & Iunio resecatur ad pabulum. Ar fœnum græcū solo tenui, ut tradit Theophrastus, inarescit, quod nulli reliquorum accidit, nec ullo pacto pinguiprodit. Cui ab radice statim subnascitur quod hæmodorum Græcis uocatur, singulari caule nec longè dissimili consurgens, uerum multo breuiore. In culmine quippiam capitis instar gerit, radiceque subrotunda innititur. Fœnum græcū hominum cibis non abdicatur, sed apertè excalfacit. Adijcitur ei garum ut aluum subducat. quodoptimè munus obit, cū nihil suapte natura possideat, quod eius transitum remoretur. Estur suprorum ritu ex aceto & garo, aliqui oleum adijciunt. Sed is cibus caput nonnullis tentat: stomachum in uomitiones ex garo effundit. Quidam tantum seminis eius nō contenti, herba aceto, garo, & oleo perfusa cum pane in obsonio uescuntur. sed ita multo liberalius caput ferit, præsertim si sine pane estur. uentriculi quoque os aliquibus subuertit. Porrò cremor fœni græci decoctū cum melle haustus noxios humores, qui intestinorum urijs hærentes coierint, exturbat. quippe lubrico glutinis meatu læuorem iucundum, & suo calore leuamen citra doloris sensum adfert. Mel etiam sua abstergente ui interanea ad excreationem inuitat: sed parcius adijciendum, ne quod modo superest uellicans protret. Adijciēdæ pingues palmulæ, quoties diuturnius unum pectus male habet. Expressus inde liquor melle satiatus denuo super prunas coquitur, dum mediocrem contrahat crassitudinem, procul à cibo bibitur. Fœno græco non parua tribuitur authoritas. Vis eius emollire, dissoluere. Succus decocti fœminarum pluribus malis subuenit, siue duritia, siue rumor, siue contractio sit uuluæ so uētur, insidunt. Ius decocti, furfures in corpore extenuat: capillum, & manantia capitis ulcera repurgat. Diocles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouem cyathis sapæ ad ternas partes bibere, ut quæ haurirent in calida lauarentur: & in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit, mox à balineo reliquum, pro summo auxilio. Farinam fœni græci cum hor-

deo aut lini semine decoctam aqua mulsa contra uuluæ cruciatus subiecit, itemq; imposuit imo uentri. Lepras, lentigines, sulphuris pari portione, mista farina curauit, nitro antè præparata cute, sæpius die illinens, perungiq; præcipiens. Theodorus fœno græco quartam partem purgati nasturtij miscuit acerrimo aceto ad lepras. Damion fœni græci semē acetabuli dimidia mēsura cum sapæ & aquæ nouem cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur, quin decoctum eius sit utilissimum uuluis, interaneisq; exulceratis, sicuti semen articulis, atq; præcordijs. Si uero cum malua decoquatur, postea addito mulso potus, ante cætera uuluis interaneisq; laudatur: quippe cum uapor etiā decocti plurimum prosit. Cremorē eius ex adipe anserino in lana subiecit Dioscorides mulieribus, ad molliendos earum locos, aut si præclusi sunt laxandos. uirens ex aceto torpentibus locis exulceratisq; partibus imposuit. Tenesmum eo & fœdam dysentericorum proluuiem discussit. Præterea decoctum fœni græci semen alarum graueolentiam emendat. Farina cum aqua & melle subacta collectiōibus illinitur. Lienem cum nitro & aceto admota extenuat Furfures capitis, porrigines, cum uino & nitro celeriter rapit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur. item pano, parotidi, podagræ, chiragrę, articulis, carnibusq; quę recedunt ab ossibus succurrit, aceto uerò subacta luxatis. Illinitur & lieni decocta in aceto & melle tātum. Carcinomata subacta ex uino purgat, mox addito melle persanat. Sumitur & sorbitio è farina ad pectus ulceratum, longamq; tussim. Diu decoquitur donec amaritudo desinat, postea mel additur. Oleū fœno græco expressum cum myrto capillitium exterit: oculorum & genitalium cicatrices emendat.

Linum. Cap. XXXIII

Linum Græci, Latini, & Galli pariter dicunt herbam uulgo notam, tenuido drātaliq; auena, tamarisci folijs, flore cęruleo, specioso. Herba cannabis modo tunditur in lanæ mollitiem ad linteorum texturas. Linum in lolium degenerare Theophrastus prodidit. Seritur sabulosis locis maximè, unoq; sulco, nec magis festinat aliud. Vere satum æstate uellitur. Lini semen nisi magnus est eius in ea regione quā colis prouentus, & pretium proritat, serendum non est. agris enim præcipue noxium est; itaq; pinguissimū locū & modicè humidum poscit. Seritur à Calendis Octobris in ortū Aquilę, qui est septimo Idus Decembris. Iugerum agri octo medijs obseritur. Nonnullis placet macro solo q̄ spississimum semē eius committi, quo tenue linum proueniat. Idem etiam si læto solo seratur, mense Februario, decem modios in iugerum iaci dicunt oportere. Obesse solo uirus lini, quia sit feruidæ naturæ ait Tremellius Quod etiam Virgilius significat dicendo,

> Vrit enim lini campum seges, urit auenæ,
> Vrunt lethæo perfusa papauera somno.

Seritur, ut Apuleio placet, ab æquinoctio autumnali usque ad Arcturi exortum, qui fit pridie Nonas Ianuarias. Gaudet uliginosis tractibus & limosis. Arachne mulier ipsum lini usum reperit. Maturitas eius duobus argumentis intelligitur, intumescente semine, uel flauescente colore. Tunc uulsum & in manuales fasciculos colligatum siccatur in sole pendens, conuersis sursum radicibus uno die: mox quinque alijs, in contrarium inter se uersis fasciū cacuminibus, ut semen in medium cadat. deinde post messem triticeā uirgæ ipsæ spargunt̄ in aquā solibus tepefactam, pōdere aliquo depressæ: nulli enim leuitas maior. maceratarū indicio est mēbrana laxatior. iterumq; uniuersæ, ut prius sole siccantur: mox arefactæ tunduntur styppario malleo. Quod proximum cortici fuit, stupa appellatur, deterioris lini, lucernarum ferè luminibus aptior, & ipsa tamen pectitur ferreis hamis, donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio, candore, mollitia Cortices quoque decussi clibanis & furnis præbent usum. Depectitur operosè, digeriturq; sicut iustum sit è quinquagenis fascium libris quinas denas carminari: textumq; rursus tunditur clauis, semper iniuria melius. Ita elaboratum linum mulieres in fila digerunt, quamquam olim uiris nere decorum fuit. Galliæ uniuersæ eo telas texunt, nec pulchriorem linea uestem ruri pauperes fœminę norunt. Lineis quoque tunicis diuites uti nulli dubiū est. Vestes inde q̄ candore & nitore præstent, sacerdotibus gratissimæ. Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, ultimiq; hominū existimati Morini lino uela

texunt

texunt. In culcitris præcipuam gloriam Cadurci obtinent. Galliarum hoc, ad tomenta in uentum. Holandinum nunc & candore & firmitate & filamētorum exilitate præfertur. Patisino secunda palma: Tracacinū mollitia cedit. Multis in locis apud nos nigricat, quod minori in honore habetur: præfertur tamen cui tenuitas summa, densitasque, & candor, & lanugo pauca. Inuentum est lini genus quod ignibus non absumeretur, uiuum id uocat, ardentesque in focis conuiuiorum uisæ sunt olim mappæ, sordibus exustis splendescentes igni magis, quàm possent aquis. Nascitur in desertis adustisque sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescitque uiuere ardendo, rarum inuētu, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cætero colos splendescit igni. Cum inuētum est, æquat pretia 10 excellentium margaritarum, uocatur à Græcis asbestinum, ex argumento naturæ. Huic li no principatus in toto orbe: proximus byssino, mulierum maximè delicijs, circa Elim in Achaia genito: quaternis denarijs scripula permutata quondam ut auri. Cæterum ut est Pausanias author, byssus non alia Græciæ parte nascitur quàm in Elide tanta tenuitate, ut ne Iudaicæ quidem bysso cedat, etiam si colore minus quàm Iudaica rufescat. bysso ea referti sunt sacrarum literarum codices. Byssum lini genus apud Indos esse traditur. Item apud Aegyptios, à frutice lanam erui, ex qua uestes texātur, lineis nō nisi crassitudine differentes: quippe frutex similem nuci defert fructū, triplici intersitio celebrē, quæ cum maturitate dehiscit, in interiori bombyce lanuginem ostendit, quæ netur, ex qua trama ordiantur, stamē uero ei lineum subijciant. Inter medicamina semini uis, & in quodam rusti- 20 co ac prædulci cibo transpadanis. Galenus hoc tosto obsonij uice quosdam tradit uesci ex sale & garo, uidem melle conspersum edendo esse. panibus quoque nonnulli inserunt. Porrò stomacho aduersatur eius cibus, concoctione cōtumax. Tenuiter corpus alit, sed quod ad alui deiectionem pertinet, nec laudandum nec uituperandum. Vtinam modicè ciet, to stum aliquanto uehementius, sed magis aluum sistit. Rustici sępenumero torrefacto adiecta portione mellis utuntur. Oleum seminibus exprimitur, cuius fraces & retrimenta reponuntur saginando iumentorum generi, præcipuè bubus obesitate sola futuris insignibus, quales interdum apud nos coronati ad ostentandam altilis saginæ molem per urbium compita circunferuntur. Semini eadem natura quæ fœnogræco, discutiendi emolliendique. Mulierum cutis uitia & uaros emendat in facie crudum. Cum nitro & ficulnea li- 30 xiuia, parotidas duritiasque discutit. Epiphoras cum thure & aqua sedat. Serpere ulcus in uino decoctū prohibet, sauosque purgat. Vngues scabros emēdat cum melle & pari nastur tij modo: item testium uitia & ramices cum resina & myrrha, & gangrænas ex aqua. semine fiunt eclegmata extrahendis à pectore pituitis, finiendisque tussibus, cum melle ac pipere. Musculorum, neruorum, articulorum, ceruicum duritias cum fico cōcoquit ac maturat. Cum radice cucumeris syluestris extrahit quæcunque corpori inhærent. Stomachi solutiones inspersum polentæ modo mitigat: item anginas in aqua & oleo decoctū & cum aniso illitum. Torretur ut aluum sistat. Cœliacis & dysentericis imponitur ex aceto. Ad iocinoris dolores estur cum uua passa. Cerebri membranas mitigat farina seminis, nitro, aut sale, aut cinere additis. Polentæ modo accepta cupiditates ueneris in cibo accēdit. De- 40 coctum eius ad rosiones intestinorum & uuluæ suffunditur, & ad aluum exonerandam. Fœminæ succo decocti contra suas inflammationes insidunt, eodem quo fœnigræci profectu. Reperta quoque est lanugo linteorum è uilis, sed maximè nauium maritimarum, in magno usu medicinæ. cuius cinis spodij uim habet. Est & similis omnino herba quæ cauliculis fruticat nigris, tenuibus, lentis, atris quoque folijs, lini similitudine, concolori semine dum maturescit, ubi ematuruit ruso. Hanc recentiores linariam aut syluestre linum appellant, sed osirim herbam esse delinatio satis fatetur, ut in mentione sua ostenditur.

Pisum. Cap. XXXIIII.

Pisum pariter Græci & Latini uocant legumen, quod nullū uel hoc nomine 50 à faba nobilius, caulibus fistulosis in terrā sparsis, ramosisque, prætenuis surcu- P lo, folio frequēti, præter cæterorū morē longiusculo, siliqua cylindracea, granis rotundis, candidis, flore papilionis forma, circa umbilicū purpureo, radice imbecilla. In ualuulis grana continet quæ se inuicem quasi tangunt, ut in

 eruo

etuo: sed siliquæ lõgæ, aliquantũ latæ ad figurã grani cylindratæ. Pisum apricis seri debet, frigorũ impatientissimum, ideo in austeriore cęlo nõ nisi uerno tẽpore, terra facili ac soluta: nã tepidum locũ & cælum frequentis humoris desiderat. Septẽbri mense postremo, & ad idus usq; Octobres serẽdũ soluta ac facili terra, tepido enim cælo delectaẽ & humecto. Iugero quatuor uel tres modios sparsisse satis est. Stercorari agros piso Sarsena putauit. Nec dubitat Columella, si confestim aratrũ sequaẽ, & quod falx reliquerit prius q̃ inarescat uomis rescindat atq; obruat, id enim cedit pro stercore. Pisum terrę mãdaẽ uel in ueruacto, uel melius pingui & resubili agro: facilẽ & solutã expostulat humũ, tepidũq; locum & cęlũ. Eadẽ mensura nigrum, uel modio minus q̃ phaselum licet obserere primo tẽpore sementis ab Aequinoctio autũnali. Sera etiã satione gaudet, ut est Theophrastus author. Duo apud nos genera reperiuntur. unum in aruis caducũ, humi serpẽs; alterũ in altũ scandit, arboris ramo cui accubet adfixo, cui sese capreolis uinciẽs illigat, *ramulare* solemus appellare, cuius recẽs theca cum ipsis granis uere mandiẽ in patinis. Valuulæ etiã recẽtes eorum quę nullo pedamẽto fulciuntur, antè q̃ durescãt, edendo sunt. Frugi etiã putãt reddi triuiale illud, minusq; cõtrahere rubiginẽ, si frutices aut ramuli substernãtur, quibus otiosos alioquin intorqueant pampinos. Sic semen humore soli minus imbutũ, æuum diutius patitur, nec breui marcescit. Quo magis miramur, Dioscoridẽ tam uulgaris tãq; protriti leguminis nõ meminisse, cum Theophrastus, Plinius, Galenus, & Aegineta Paulus nõ intactum reliquerint. Hippocrates scriptũ reliquit, pisa fabis minus inflare, magisq; per aluũ descendere. Diocles in leguminũ censu ei secundas à faba tribuit partes. addidit dolichis nõ minus nutrire, cõsimiliter flatu uacare. Galenus suã interponẽs sententiã, ita de pisis pronũciauit, fabis nõ dissimilẽ retulisse naturã, nec diuerso ab illis modo mãdi, in duobus tantũ euariare. Nõ etenim pisa adeo uti fabæ inflant, nec abstergẽt: ideoq; segnius aluo quàm illæ excernuntur. Decoctorum cremor aluum cier. Recentia, quæ cum suis ualuulis manduntur, ructus mouent. Rura nostra nullum legumen magis nouere, quæ ad anni totius usum exactè siccata & suis ualuulis explicita recõdũt. Ita enim exhausto solibus humore, diutius à putrilaginis labe uindicanẽ. Diuites quoq; cũ pernis nõ insulsis aut suillis trũculis incoquũt non ingrato cibatu, qui in opiparis cœnis sese offerre sæpius audeat.

Vicia. Cap. XXXV

VIcia, ut placet Varroni, dicta est à uinciendo, quod itẽ capreolos habet ut uitis, quibus sursum uersum serpit, ad scapũ lupini, aliúmue calamũ, ad quem ut hæreat, eum solet uincire. Galenus uiciꝫ uocabulũ in pleraq; Gręcia usitatissimũ esse testaẽ. Hoc autem semen Attici saracum aut cyamũ appellare malunt. Galli latina imitatione *uessam* nominant. ea omnibus nota iumentorũ pabulo, cubitali altitudine, folijs ferè petroselini, amplioribus, flore pisi, minutis nigrantibusq; in siliqua granis. Seriẽ in quacũq; terra facillimo cultu, solũ in quo sata fuerit lęuius reddẽs, nec ipsa agricolis operosa, uno sulco sata nõ sarriẽ, non stercoraẽ. ea pinguescũt arua. Satiõis eius tria tẽpora, circa occasum Arcturi, ut Decẽbri mẽse pascat, tũc optimè seritur in semẽ: secũda satio, mẽse Ianuario. nouissima Martio, tum ad frondẽ utilissima. Siccitatẽ ex omnib. quę seruntur, maximè amat: non aspernatur etiã umbrosa, quod nullũ respuat solũ: uitibus tamẽ præripit succũ, languescũtq; si in arbustis seratur. Viciã solo q̃ minimè aquoso herbidoq; seri Cato præcipit. Adiecit à uigintiquinq; lunæ diebus ad triginta, ita demũ sine limacib. fore. Ita Ianuarij ultimo mẽse legẽdi seminis causa, nõ pabuli, obserẽda. Iugerum sex modij occupãt. Seriẽ in terra proscissa nõ antè q̃ ros sole discutiatur, quẽ ferre nequaquã potest, statimq; ante noctẽ cooperienda: nanq; si nuda manserit, noctis humore corrumpitur. Obseruatum quidẽ est satam ante uigesimamquartã lunã limaces persequi. Non proscisso serere solo sine damno compendium est operę. Virgilius credẽdam solo occidente Boote iussit. Satio eius potest cruda terra fieri, sed melius proscissa itaq; semen spargendum est, cum omnis humor sole uentóue detersus est: siquidem id genus præcipuè non amat rores. neq; amplius proijci debet, quàm quod eodem die possit operiri. Nãq; si nox incessit, quãtulocunq; humore, prius quàm obruaẽ, corrũpi solet. Cauendũ erit ne ante quintã & uigesimã lunam terrę mandetur, aliter satę ferè limacẽ nocere reperit Columella. In pabulũ secatur circa solstitium. Pabulari uicia agros stercorari

nulli

nulli dubium est, si tamen eam uiridẽ dissectam aratrum sequatur, & quod falx reliquerit, prius quàm marescat uomis rescindat atq; obruat. Nam si radices relictæ desecto pabulo marcuerint, succum omnem solo auferent, uimq; terræ absument: quod etiã leguminibus accidit, quibus terra gliscere uidetur. Galenus uiciæ semini figuram assignauit non orbicularem, sed lenti similem, & fabarum modo longiusculam. Adiungit integra cum ualuulis uicialia diligenter à rusticis reponi, ut pecudibus conditiua pabulo cedant. Hominibus in reliquorum leguminũ penuria cũ fames urget, uere præsertim cũ siliquas egit, estur uiciæ: uerum semina, ut concoctu contumacia, stomachus fastidit: mansa tamen aluum firmant, noxium crassumq; succum creant, atræ bili gignẽdæ satis idoneum.

10 Cicer, Cicera, Cicercula. Cap. XXXVI

Cicer erebinthos à Græcis uocatur. Legumina gallicani, ut Varro tradit, legaria nominãt: dicũtur ita, quoniã uellãtur à terra non subsecẽtur ut fruges. eadem Gellius etiã legumenta uocauit. Cicer Gallis *ciche*, radice surculosa est, eadẽq; altissima, caule lignoso, obliquo, folijs circinatis, siliqua rotunda, semine uario, tum colore, tum sapore, tum forma. Altissima Theophrasto radice cohæret, & cũ legumina ferè cuncta singulis nitãtur radicibus, eisdẽ lignosis & prætenuibus surculis capillamentorũ modo fibratis, id nõnunquam è latere fundit. Floret diutissimè ut eruum, quadragesimo die uellitur, fructum celerrimè perficit. Caulis ei admodum lignosus firmusq;, sed in latus tendens, multa folia, siliquæ rotundæ. Vni legumini florenti pluuiæ officiunt, erucis nascentibus eluta salsilagine. Nigrum & rufum cãdido ualidius herbas omnes enecãs, sed tribulum celerrimè. Syderatio radicis & erucæ, quas aliqui uricas & græcè campas uocant, ciceri propriè dicũtur, à quibus erosum protinus perit, ut abluta salsilagine syderatur. In corrupto cicere nullum animal gignitur, contrà quàm in cætero frugũ genere: quanquam hoc & seminibus olerum & quibusdam alijs commune. nigrescit hoc cum putrilaginis uitiũ sentit. Durat erui modo plures annos. Ciceris genera sunt arietinum, crios à Græcis dictum, columbinum idemq; uenereum erui similitudine, orobiæon ob id appellatum, à Columella punicum. Iis generibus syluestre adijcitur à Dioscoride, Galeno, Pauloq;, cuius uis alia duo excedat. Orobias calidior arietino, subamarusq; ut eruum, unde nomen. In columbino & orobiæon & syluestre contineri putamus.
30 Nasci & in India cicer aiunt diuersum omnino genere, cæterum tam simile, ut mensis appositum dignosci ferè non possit. Edax est legumen, & ideo noualibus incõmodum: nec id quocunq; solo comprehendit, sed tãtum pullo crassoq; gaudet, aliud ferè respuẽs. Terra maximè fruitur, quanquam in ea parum temporis maneat. Locis dilutioribus sero serendum id censent. Ciceris natura est gigni cũ salsilagine, ideo solũ urit, nec nisi madefactum pridie seri debet. Differentiæ plures, magnitudine, figura, colore, sapore. Est enim arietino capitis simile, unde arietinum appellatur: album nigrũq; est & columbinũ quod alij uenerium uocant, candidum, rotundum, leue. Dulcissimum quod eruo simillimum, firmius quod nigrum & rufum quàm quod album. Cæteris leguminum siliquæ longæ & ad formam seminis latæ, ciceri rotundæ, piso cylindraciæ. Cum maturescere cœperit, ci-
40 to rapiendum: quoniam cito exilit, latetq; cum decidit. Olerum medicina est cicer, arcet enim erucas. In horreis uni leguminum tantum bestiolæ non innascuntur. Tremellius obesse maximè ait solo uirus ciceris, quia sit salsæ naturæ: nulliq; dubium est, quin hoc semine infestetur ager. Cicer quod arietinum uocatur, itemq; alterius generis quod punicum, seri mense Martio toto potest, cælo humido, loco quàm lætissimo: nam etiam id terram lædit, atq; ideo improbat᷑ à callidioribus agricolis. quod tamẽ si seri debeat, pridie macerandũ erit, ut celerius enascat᷑. Iugero modij tres abundè sunt. Cicer grãde nasci produt Græci, si infundat᷑ aqua tepida pridie: amare etiã loca maritima, temperius prouenire, si serat᷑ autũno. utrũq; tamẽ seri iubẽt humente cælo, & lætissimo loco, præmaceratũ citius enasci uolẽtes. Ciceram uerò nõ tã leguminibus Columella q̃ pabuli generibus adnumerat, e-
50 amq; proximã fœnogræco & medicæ tradẽs. Cicera bubus erui loco datur fresa in Hispania Betica, quæ cũ suspensa mola diuisa est, paulum aqua maceratur dum inlentescat, atq; ita mistus paleis subtritis pecori præbet᷑. Sed erui duodecim libræ satisfaciũt uni iugero, ciceræ sexdecim. Eadẽ hominibus nõ inutilis nec iniucũda est. Sapore certè nihilo differt à

cicercula

cicercula, colore tantũ discernitur: nã est obsoletior et nigro propior. Serit̃ primo uel al-
tero sulco, mense Martio, ita ut postulat cæli lætitia, quod eadẽ quatuor modijs, nonnun-
quam & tribus, interdum etiam duobus ac semodio iugerum occupat. Optimi bubus
cibi uicia in fascem ligata & cicercula. ea piso similis est. Mense Ianuario aut Februario se
ri debet, læto loco & humido: quibusdam tamẽ Italiæ locis ante Calendas Nouembris se
ritur. Tres modij iugerum implẽt, nec ullum legumen minus agro nocet, sed raro respon-
det: quoniã nec siccitates nec austros in flore sustinet, quæ utraq; incõmoda ferè eo tem-
pore anni sunt. Ea, ut uolunt, stercoratur ager. Cicer distat à cicercula solo colore, quo sor
det, et nigrior est. Serit̃ primo sulco uel secũdo, solo læto. Iugerũ quatuor, uel tribus, uel e-
tiã duobus cicerę modijs, & cicerculæ tribus cõpletur. Est cicercula minuti ciceris inęqua 10
lis angulos habẽs ueluti pisum, rura nostra modo *cerras*, modo *pisa cerra*, ut cicerã *cicerolam*
nominant. Vtũtur cicercula perinde atq; pisis, & frequenter agris serunt. Ciceris usus, ut
qui parum urbanis hominibus sit assuetus, respuitur, ut Galeno placet: rusticis tamẽ in lo
mentum fabæ modo digeritur, quo sua pulmenta cõdiant, aut fresum incoquitur. Sed qui
cicer pro suo more esitant, aut solo, aut ex sale parato uescuntur. Quidã græci eius lomen
to ueterẽ caseũ infriãt. Sed eius cibus nõ faba minus inflat. Venerẽ stimulat, & genituræ
copiã subministrat: quare admissarij equi, quo tẽpore uocant̃ à fœminis, eruo saginantur,
ut eo cibatu roborati ueneri supersint. Inest & ciceribus uis abstersoria ualidior q̃ fabę, a-
deò ut creatos in renibus calculos & cõfringat & comminutos detrahat. Sed lõge magis
hac facultate pollet quod est exile, arietinũ cognominãt, id in Bithynia copiose nascit̃. Ve 20
rum eius decocti cremor ad eũ usum longe magis præstiterit. Virẽtibus plerique ciceribus
antè quàm maturitatẽ adipiscant̃, perinde atq; fabis utuntur. Sed ut fricta inflandi uitium
exuunt, ita cõ coctu redduntur pertinaciora, magisq; uentrẽ adstringunt, & corpori crassi
us exhibẽt alimentũ. Cicercula multis in oppidis utuntur, cuius cremorẽ phaselis præfe-
runt in alendo potentiorẽ. Sed ad medendi rationẽ trãseamus. Cicer & syluestre est, folijs
satiuo simile, odore graui, sed si largius sumatur, aluus soluitur, & inflatio cõtrahitur et tor
mina. tostũ salubrius habet̃. Cicercula etiã magis in aluo proficit. Vtriusq; farina manan-
tia capitis ulcera sanat, efficacius syluestris. Satiuũ urinas molitur, coloris hilaritatem præ-
stat. Lac in cibo nutricibus auget, menses partusq; trahit. Emẽdat lichenas, & testiũ colle
ctiones, regiũ morbum, hydropicos, formicas, psoras. Gangrenis cũ melle utiliter linitur 30
& ijs quæ cacoethe nominant̃. Arietinũ uocat̃ alterũ genus eius, quod præcipiũt in aqua
cum sale discoquere. ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ, sic & calculos
frangi morbũq; regiũ. Eodẽ folijs sarmentisq; decoctis in aqua quàm maximè calida mor
bos pedũ tolli. Vtrũq; appellat urinas. Colũbini decocti aqua horrorẽ tertianę & quarta-
næ febris minuere traditur. Nigrũ cum gallæ dimidio tritũ oculorũ ulceribus ex passo me
detur. Lædũt omnia hęc genera exulcerarã uesicam & renes. Verrucarũ in omni genere
prima luna singulis granis singulas tangunt: eaq; grana in linteolo deligata abijciunt post
se, ita fugari uitiũ arbitrãtes. Farina comitiales et iocinorũ tumores et serpẽtiũ ictus sanat.

Dolichi, Lathyri. Cap. XXXVII

Olichi, ut arbitratur Galenus, satiui cuiusdã leguminis semina sunt, quæ bi- 40
fariam Græcis nominãtur: quidam enim lobos quasi siliquas, quidam qua-
D tuor syllabis profetentes phasiolos uocant, atq; ita distinguunt à phaselo,
quod tribus pronunciatur syllabis. Sũt tamen qui dicãt phaselum lathyrum
esse, alij quandã eius specie. Diocles dolichorũ meminit, itẽ liber Hippocra
tis qui De ratione uictus inscribitur. Porrò dolichos esse semina quæ in hortis alãtur, The
ophrastus octauo De plantarũ historia uolumine euidẽtissimè fatetur, ita inquiẽs: Aliqua
caule recto prosiliũt ut triticũ, hordeũ et frumẽtacea: alijs scapus in latus tẽdit, ut ciceri, er-
uo, lẽti: alijs caducus humi ꝓrepit, ut ochro, pisis, lathyro. Verũ dolichus scãdit, pedamen
to cui accubet pręlõgo adfixo. ita enim reddi putãt frugi, cõtrahẽs ęruginẽ ni adminiculo
fulciat̃. semẽ eius ęuũ nõ patitur, breuiq; marcescit ut aphaca. Galenus coniectura colligit 50
uerba Theophrasti de phasiolis uulgo dictis audienda. Hippocrates uolumine superius
citato uult pisum minus inflare fabis, ocius aluo excerni. Subdit ochros et dolichos prom
ptius exire, & uberius enutrire. Quibus uerbis, ut Galeni fert opinio, dolichon indicat
eiusdem

eiusdem esse generis cum supra nominatis seminibus, potissimum ochris. Diocles in leguminum censu primum fabas reponit, deinde pisa, mox adiecit dolichos nō minus pisis alere, item flatu uacare, quæ de phasiolis uulgo sic nominans intelligenda censentur, cum lathyrus & ochrus pisis non minus inflant. Diocles propemodum Hippocratis iudicio subscripsit, dolichos & ochros alui moliri deiectionem, pauciorem pisis creare spiritum, atq; satis alere testatus. Manduntur integri cum suis ualuulis adhuc uirentes ex oleo & garo, nōnulli uinum adijciunt. Cæterum cum humidiore sint prædití natura, citam sentiūt corruptionem: quapropter Galeni pater diligenter resiccari iubebat, ut hyeme tota à putrilagine uindicati, eundem quæ pisa præberent usum. Dolichos itaq; qui & lobi & lobia nominentur, ut Aetio uideo placere, quod soli ferè leguminum cum thecis suis manduntur in patinis, esse phasiolos illos non triuiales sed rubentes ex smilace hortensiana, non ibit inficias qui ueteres & illos classicos authores euoluerit. Cuius fructū lobia Dioscorides appellat, folio hederaceo, molliore duntaxat, caule gracili, flexu claiculàrum adiunctos impediente frutices, Adolescit usque eo in hortis, ut rami sufficiāt operi topiario, siliqua fœnigræci longiore, torosioreq;, in qua continentur semina renunculis similia, nec colore uno, sed ex parte rufescentia. Parātur folliculi cum suis granis in pannis igni cocti ad ciendam urinam asparagorum more. Non desunt tamen, qui dolichos à ueteribus pro phasiolis dictos existiment, à recentioribus pisos. Verum Theophrastus & ante ipsum Hippocrates, pisum a dolicho manifestè seperauerunt. De phasiolis nusquam meminit, nisi quis dolichorū appellatione phasiolos ab eo significatos censeat, ut Aetio placere uideo. Paulus in quadam cōpositione quæ dia tettigon inscribitur, phasiolos requirit candidos, quasi etiam sint non albi, utiq; ad renum uitia: quanquam non semper pisos & ochros & phasiolos à lobis, siue, quod idem est, dolichis, manifestè secūxerit. Lathyrum ciceroulam esse docti putant, folio non rotundo, ut plurima leguminum, sed oblongo, caulis humi repens ut pilo, quatern et inæquales grano sunt anguli, ut Plinius inquit. Galenus ochris & phasélis non longè dissimili natura lathyron constare prodidit, Asiaticos suos eo cibo maximè in Mysia & Phrygia plurimum uti, nec eo tātum modo quo in Alexandria alijsq; pluribus oppidis ochris & phaselis, sed in modum phacoptisanæ etiam, id est freſorum cremore. Succum reddunt phaselo & ochro ualidiorem crassioremq;, quapropter aliquanto plus enutriunt. Ochros folio est ut cicercula oblongo, uermiculis ut item cicercula obnoxio, secutis post imbres caloribus. Ochron Theodorus modo ciceram modo eruiliam interpretatur. Ciceram Columella non tam leguminibus quàm pabuli generibus annumerat. Sunt qui ochros etiam phasilos appellari scribant. Inter legumina & aracis ferun- tur, a duritie uocati, quod eos φράσσειν, id est frangere non sit, lenti similes, grammatici quidam interpretantur. An diuersum genus ab aracis, quos lathyris, hoc est cicerculæ similes Aetius tradit & usu & uiribus, duriores tantum & persici difficiliores, haud scio. Aracos Theophrasto inter aphacas siue lentem nascitur, res dura & scabra, & proinde uilis. Hippocrates aracida nominat, & aliquibus dicta lecithos. Quidam lecithon ad pisum & aracum genus esse defendunt. Galenus apud Hippocratem lecithon pro lente, cui detracta sunt putamina, uidetur interpretari, quasi λεκιθώδης, hoc est quod intra corium est. Nec ijs assentio qui lecithon ab oui luteo cui similis colore aracus, deductū putent, cū scriptura diuersa sit. Etiā satis nobis est obiter notasse lecithon pro putamine uel gutto oleario ampullâue per iota scribi, pro oui luteo per y. Porrò Meleager græcus author uolumen dicauit lecitho & lenti. Præterea legumen omne, ut Athenæus est author, tribus modis mandi solet: aut enim ex eo sit quod etnos dicitur, ut ex faba & piso, quā nos cōchin uocemus si placet. faba cum corticibus elixa conchis ad discrimen fresæ appellabatur. aut lecithos ex araco & phace, aut ex aphaca & lente, quod nos lenticulam.

Faba. Cap. XXXVIII

Aba, Græcis cyamos, Gallis *feva*, sola inter legumina sine adminiculo nititur, interdū, pceritate, folio carnoso, portulacæ simili, ita enim ab extremo in fastigiū rotundat, flore cristato, uersicolore, hirto, siliqua pleī unq; semper dali, fructu intus lato humani unguis effigie, colore nō simplici, quando præter uulgarem qui aut fuluus est, aut niger, iam & herbaceum & coccineum con-

conſpeximus. Eadem parte ſcapus & radix funditur, non diuerſa ut in frumento, ſed ſingularis, lignoſa, & capillara fibris, ut in cætero leguminum genere. Folijs exit multis ut piſum atque cicer, non ſingulis ut triticum. Sola ferè leguminum ſcapo recto conſurgit, geniculato & inani, lignoſiſſimoq; poſt cicer. diebus quadraginta floret, non uniuerſim ut frumentum, ſed particulatim. Caulis pars infera primum florẽ promit, quo excuſſo proxima, atq; ita ad ſupernam itur ſucceſſu continuo. Aquas in flore maximas concupiſcit, cum uerò defloruit exiguas deſiderat. Solum in quo ſata ſit, lætificat ſtercoris uice, ob id ſerius eam ſerere præcipiũt. Noualia, quanuis & frequẽs pangatur, & largiorem ferat fructum, meliora reddit. Circa Theſſaliam & Macedoniã, cum florere incipit, arua moris eſt inuertere, quia legumen id ſolo pro ſtercore proficit, alioqui moleſta. In fabis marceſcentibus mydæ uermes innaſcuntur. Apud Apolloniam Ionij maris, ullo pacto uermiculis corrodi negant, ideoq; ad uſum reponi iubẽt. Circa Cyzicũ diutius durare teſtis eſt Theophraſtus, quòd inibi non niſi retorridas demetant. Longiſſimam præbet moram humoris uernaculi iactura. Fabæ ſuis inhærent ualuulis, perinde quaſi peculiaribus cellulis clauſæ. at nigrum id quod in ſumma ea uiſitur, hilum uocatur, ſicut uermes qui enaſcuntur mydæ Latinis appellantur, & ſiliquæ earum ſunt folliculi. fabalia uero, earum repurgamenta nominantur. Didymus in geoponicis eſt author, arborem nec areſcere, uel ſyderari, iuxta cuius radicem indita fuerit faba. Hebetare comedentiũ ſenſus exiſtimat, & inſomnia quoq; facere, ob hoc Pythagorica ſententia damnatæ. Sterileſcere quoq; cohortales gallinas, quæ ſæpius ijs ueſcantur. Fabis ideo non urendum conſulit Pythagoras, quod in flore eius literæ lugubres reperiantur. traduntq; eam ſolam frugum exeſam repleri creſcente luna, aqua marina aliaue ſalſa non percoqui. Porrò fabis abſtinendum Amphiaraus primũ præcepit, quod uaticinationibus quæ ſomnio colliguntur, obeſſe non parum credidit, quod ſuo flatu placidam interpellẽt quietem, atq; mentem in ſomnis conturbẽt. Orpheus uates fabarum cibum nobis etiam interdixit, ita canens:

Δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι,
Κὰι ἴσου τὸυ κύαμου φαγέειν κεφαλάς τε τοκέων, Quod ad hunc ſenſum trahitur
A fabulo miſeri miſeri ſubducite dextras,
Par fuit hoc fabulum caput ac exeſſe parentis.

Quoniam, ut magi tradidere, mortuorum animæ ſint in ea: qua de cauſa parentando adſumebatur. Callimachus poeta ex hac opinione ita ſcriptum reliquit,

Κὰι κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν ἀνιώντων ἐδεσθαι,
Κἀγὼ Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε, λέγω.
A cyamo dextram triſtante amouit edentes,
Hoc, ut Pythagoras iuſſerat, ipſe loquor.

Sed cyamos hoc loco teſticulos opertè Pythagorico more uoluit appellari, ut teſtatur Agellius, quòd ſunt τοῦ κύειν αἴτιοι, id eſt pariendi authores, uel ἐις τὸ κύειν δεινοὶ, hoc eſt ferendo utero ualentes. Porrò uerus inualuit opinio contra uerum, Pythagoram philoſophum fabam non eſitaſſe, cum in eo uerbo non cyamum, id eſt fabam, ſed rei uenereæ proluuium deteſtetur. Cum Philoxenus Ariſtotelis auditor ſcriptum reliquerit, nullo ſæpius legumento Pythagoram uſum fuiſſe, quàm fabis: quoniam is cibus & ſubduceret ſenſim aluum, & læuigaret. Cicero in ea opinione eſt, interdictum eſſe Pythagoreis ne faba ueſcerent, quod errorem animis perturbationemq; tranquillitatem mentis quærentibus adferat: quibus is cibus cum magnam habeat inflationem, contrarius eſſe conſtat. Plutarchus in commentario De educandis liberis, hoc ænigmatis inuolucro abſtinẽdum à fabis interpretatur, id eſt tractandis reipublicæ muneribus: propterea quod antiquitus in creandis magiſtratibus ſuffragia per fabas calculorum uice ferebantur. Nempe qui negociorum ſecurus & animi, in ſilentio ac tranquillitate uiuere cupit, is uacare debet perturbationibus, quæ in obeundis magiſtratibus frequentiſſimæ ſeſe offerunt. Sero faba ſeritur, gaudet lutoſis. Fabæ ſemina Græci aſſerunt capi ſanguine macerata aduerſantibus herbis liberari, aqua pridie infuſa citius naſci, nitrata aqua reſperſa cocturam non habere difficilem. Seritur ante Vergiliarum exortum leguminum prima, ut antecedat hyemem Naſcitur & ſua ſponte plerisq; in locis, ſicut Septentrionalis Oceani inſulis, quas ob id Latini appel-

ni appellant Fabarias: itẽ in Mauritania syluestris passim, sed prædura, & quæ percoqui non possit. Fabæ pinguissimus locus uel stercoratus destinatur. Iugerũ agri fabæ sex occupant modij, si solum sit pingue: eaq; nec macrũ nec nebulosum locũ patitur, densa tamen humo sæpe cõmode respondet. Post brumã parũ recte serĩ, pessime uere. Granũ marcicę fabæ potius sustinet ueris tepores. quamuis sit etiã trimestris faba, quæ mense Februario seratur, sed exiguas palcas nec multam siliquã facit. Veteres itaq; rustici dicere solebant, malle se matura fabalia, quàm fructum trimestris. Sed quocunq; seratur tẽpore, danda est opera ut quantum destinatur ad sationẽ, tantum quintadecima luna, si tamen ea nõ transcurret eo die solis radios, quod Græci ἀπόκαυσιν uocant: sin minus, quartadecima, utique
10 adhuc crescente lumine spargatur, etiam si confestim totum operiri semen non poterit. nihil enim nocebitur ei nocturnis roribus alijsue ex causis, dum à pecore & auibus uindicetur. Virgilio prius amurca uel nitro macerari eam, & ita seri placuit:

> Lætior ut fœtus siliquis fallacibus esset,
> Et quamuis igni exiguo properata maderent.

Sic medicatam comperit antiquitas, cum ad maturitatem perducta sit minus à curculione infestari. Silente luna uelli ante lucẽ expertus præcipit Columella, deinde cum in arca exaruerit, confestim prius quàm incrementum capiat, excussam refrigeratamq; in granarium conferri: sic condita erit curculionibus innoxia. Modicus fasciculorum numerus pedibus, baculis, furculisq; contundatur: deinde culmi in aceruum regerãtur: demum super
20 excussa semina, quę in area iacebunt, reliqui fasces excutiantur. Acus resectæ à cudẽtibus separentur: minutiores, quæ de siliquis resederunt, uentilabris in auras iactantur, fabaq; longius emittetur, eoq; pura perueniet quò uẽtilator eam eiaculabitur. Virgilius eam per uer seri iubet circũpadanæ Italiæ ritu, sed maior pars malũt fabalia maturæ sationis, quàm trimestrem fructum eius. nam siliquæ caulesq; gratissimi sunt pabulo pecori. Acus fabaginum, si fœnum non erit, iubet Cato recondendum. Inter legumina maximus honor fabæ, quippe ex qua etiam tentatus sit panis. Lomentum appellatur farina ea, aggrauaturq; pondus illa. Iam uero & pabulo uænalis. Fabæ multiplex usus omnium quadrupedũ generi, precipuè homini. Tota in Gallia recens, & dum in siliqua est, uendentium uoce nuncupatur. Miscetur etiam frumento apud plerasq; gentes solida, ac delicatius fracta. Præ-
30 ualet & pulmentarij cibo, sed hebetare existimara. qua uacaturam noxa Didymus existimat, si marini laticis imbre aut magudaris rore conspergatur. Inflationẽ creat is cibus quocunque modo condiatur: nanq; quantumuis longa decoctione nunquam id uitiũ exuit. Ex ea aut liquida in ollis pulticula, Galeno teste, uel spissior in patinis, aut nonnihil adijcitur ptisanæ. Hoc edulio gladiatores qui corporis habitum inani sagina mentiuntur, uti solent. Pariunt enim fabæ non solidam ut suillæ carnes, aut densam corpulentiam, sed quandam fungosam, leuem, ac flatulentam saginam. Nempe suam consular naturã qui eis uescitur, corpus spiritu distendi sentiet: nonnihil tamen abstersionis possident, quando quidem & lomentum earum cutis sordes expurgat, quo mulierculæ in balneis facies suas emaculent, ac perinde quasi nitro mangonizent. nanq; & lentigines & uitia cutis in facie
40 fucasq; sole contractas emendat. Neq; ferculum ex faba fresa paratum, quod etnos Græci nominant, flatu uacabit, maiorem tamen integra faba creabit distentionem. Fricta flatum deponit, uerum contumax coctioni minus cedit, tardiusq; descendẽs crassius alimentum in corpus effundit. Viridis & præmatura, minus alit, sed aluo promptius excernitur, uerum humidiorẽ alimoniam corpori præbet. Rustici fabis olerũ modo cum suillis, ouillis, caprinisq; carnibus uescuntur. Sed qui pulmento eo flatus iniuriam experiuntur, cepas adijciunt, uti spiritus uitium abigant: siquidem flatuosum dapibus insidens, calfacientibus & extenuãtibus discutit̃. Circa Philippos, ut Theophrastum Plinius intellexit, areramon uocant, in pingui solo herbam, qua necantur fabæ. ea nonnunquã in macro, cum udas quidem uẽtus adflauerit. Theodotus incoctilem ueriore sensu interpretatur, quod
50 Theophrastus satis indicat. Nam ateramna uulgo legumina Græci uocant, inobsequiosa, & cõtumacia. Quod genus seminis quoq; cerasbolon nominatur à Platone, superstitiosa satis origine, quasi sterilia & irrita proueniant, quæ per boum cornua ferendo cecidissent in terram. Plutarchus in Symposiacis hac de re abunde differit, tradens euidentius

esse quàm ut dici debeat, semina quæ inter iactandum inter boum cornua ceciderint, fru-
ctum ateramona, hoc enim uerbo utitur, quasi rebellẽ nec coctiuum dixeris, producere.
Sic ex translatione lepida quidem, duræ ceruicis hominem apprimè contumacem, ceras-
bolon & ateramona appellare Græci consueuerũt. Verũ rei tam cæcę non facile ratio ini
ri potest. Plutarchusq; amicis sæpe causam disquirentibus, planè sic irrita & cassa fieri se-
mina cornibus bubulis procidua inficiatus est, etsi Theophrastus obscura uerborum am-
bage multa hac de re narrauerit, cum permulta sint euidẽtia quorũ omnino cæca sit cau-
sa, nec ratio quouis modo possit iniri. ut quòd parturiens gallina festucas sibi conquirat,
quòd uitulus marinus pinũ sumat quidem, sed nunquam deuoret. Itẽ quòd ceruus deci-
dua obruat cornua, quòd capra eryngium herbã ore cõtinens totum sistat gregem: ea fie-
ri diffitetur nemo, causa tamen & dubia & perdifficilis. Quis nescit ceruas salsum respue-
re? sues dulcem prosequi lachrymam? caprifici grossos satiuæ fico appensas fructum siste-
re, & à casu tueri, necnon ad maturitatem perducere? apiũ & cuminũ alterum pedum cal-
catu lætius prodire, alterũ maledictis & cõuitijs lacessitũ dum seritur uberius enasci? Tan
dem leguminum seminumq; cõtumaciam frigori refert acceptam Plutarchus, quod pre-
mens & cogẽs habitũ ad duritiã perducat, sicut calor in mollitiẽ obsequiosam laxet. qua-
propter nõ rectè dixisse Homerũ existimant, annũ ferre nõ arua. Itaq; calidi suapte natura
tractus cælo fauẽte molliores creant fructus. Ideo ex manu cõfestim deiecta in terrã semi-
na & genitalibus locis cõdita, caloris, humoris beneficio fruunt̃. Quæ uero bubulorũ cor
nuum occursu repulsa cõcidunt, non optimã nacta, ut Hesiodus canit, conditionẽ, sed ue
luti errantia ac prolabentia, flabellatis potius q̃ satis proximè accedunt. Inde conceptum
frigus ea corrumpit, & exucca & lignosa reddit, adeò ut liquari non possint. Fruges quæ
sub dio diutius in area mãserint, inobsequiosas fieri, & contumaciores ijs quæ statim aufe-
runt̃. Vbiq; spiritus uentilatis afflans frigoris causa, pertinaciã & duritiẽ adfert, ut in Phi-
lippis Macedoniæ, referũt. huic inobsequio palea superiecta succurrit. Sed iã ad medicas
uires redeamus. Faba nostri orbis pertinax cõcoctu, inflãs, spirituosa: insomnia facit ima-
ginosa, & undiq; tumultuosa. Augetur tamẽ fabarũ esu corpus. nã solida fricta feruẽsq; in
acri aceto cõiecta, torminibus medetur. In cibo fresa et cũ allio cocta, cõtra deploratas tus-
ses, suppurationesq; pectorũ quotidiano cibo sumit̃: & cõmanducata ieiuno ore etiam ad
furunculos maturandos discutiendósue imponitur: in uino decocta, ad testiũ tumores &
genitalium. Redduntur innocentiores minusq; inflant priore aqua dum coquuntur mu-
tata. Virens infensior stomacho, plures flatus ciens. Lomẽto per se lito aut cũ polenta, in-
flammationes incussionũ ac plagarũ arcet: cicatrices ad reliqui corporis colorem reducit:
abundantiã lactis & rubicũdos mammarũ impetus extinguit, & coagulationes earũ præ-
duras discutit. Parotidas, sugillata ac liuores oculorũ cum fœnigræci farina & melle rapit:
cum rosa uero & oui candido ac thuris polline, procidentes oculos, tumores, uuasq; repri
mit. Dilutum in uino suffusiones & ictus in eadẽ parte sanat. Cõmanducatæ sine cortici-
bus fabæ imponuntur fronti ad reclinandas pituitæ fluxiones. Testiũ collectiones in ui-
no decocta discutit. Illitæ imo puerorũ uentri, glabellos & rarpiles diu custodiũt. uitiligi-
nes emaculãt. Cortices in pilorũ euulsorũ uestigia illiti, graciles & uescos renasci cogunt.
Cum alumine scissili & polenta & olei uetustate, strumas discutiũt. Decoctio earum lanæ
tinguntur. Putamine ablato sanguinis eruptiones ab hirudinibus excitatas reprimunt:
in quem usum dimidiantur qua naturaliter, cohęrent, ipsaq; dimidia iubent apponi. Voci
prodesse author est Marcus Varro. Fabalium etiam siliquarum cinis, ad coxẽdices, & ue-
teres neruorũ dolores, cum adipis simili uetustate prodest. Per se decocti ad terras corti-
ces sistunt aluum. Coctæ cum suis corticibus fabæ cibo dysenterias, alui profluuia, uomi-
tionesq; cohibent.

Faba Aegyptia. Cap. XXXIX

Fabam Aegyptiam, quoniam in Aegypto nobilissima sit, alij colocasiam, alij
ponticam, Apuli caso nominant, calamis quaternûm cubitorũ digitali cras-
situdine aculearis, enodibus, intus lilij modo striatis. Folium latitudine con-
cauitateq; spectabile Thessalicũ galerũ similitudine imitatur, ita ut aquam
continere possit. Certè Alexandrinis & poculorũ & catinorũ præbet usus.
Scapo

Scapo pedali, capite papaueris, roseo colore, in quo singulæ fabæ singulis cellulis discernuntur, non supra tricenas, uulgaribus maiores, atræ, amaro odore nedum sapore: arundinea radice & rimosa, ciboq; Aegyptijs gratissima, uel cruda, uel tosta, uel elixa. Nascitur in Aegypto faba spinoso caule, qua de causa crocodili oculis timentes refugiũt. longitudo scapo quatuor cubitorum, amplissima crassitudo digiti. octona genicula habet, simile caput papaueri, colore roseo, in eo fabæ nõ supra tricenas, folia ampla: fructus amarus & odore & sapore, sed radix perquam lauta incolarum cibis, cruda & cocta, arundinum radicibus similis. Nascitur in Syria Ciliciaq; & in Torone Chalcidis lacu. In Aegypto, ut Plinius refert, nobilissima est colocasia. Hãc à Nilo metũt, caule cum coctus est araneoso in
10 mandendo, thyrso autẽ qui inter folia emicat spectabilis, folijs latissimis, etiam si ad arbores comparentur, ad similitudinẽ eorum quæ personata in nostris amnibus uocamus: adeoq; sui Nili dotibus gaudẽt, ut implexis colocasiæ folijs in uariam speciem uasorũ, potare gratissimũ habeant. Theophrastus fretusq; eius testimonio Athenæus, caulem ei reddiderunt longissimũ, quaternûm cubitorum, digitali crassitudine, mollẽ, arundini similem, sine geniculis, rimas intus per totum ut lilio, calycem in cacumine rotundũ, uesparũ fauo similem, triginta plurimũ loculis insignẽ, qui singulas singuli contineant, non quidẽ omnino tectas sed paulo extantes: florem dupla papaueris magnitudine, roseo colore, latissimis circa calices folijs, quæ singulas fabas obire uideantur. atterenti fabas amaritudo uel odore proditur: radice crassissima, pleniore quàm arundinis, rimosa, quæ & cruda & co-
20 cta ijs estur qui paludes incolunt, perquam lauta cibis. Seritur limo paleato obruta, ut descendat comprehendatq;. ubi semel coaluit, durat in æuum. Refugiunt eam crocodili spinis horrentem caule & radice, oculis timentes quos hebetiores habent. Nascitur spõte ac satu. Non excoquitur Syriæ Ciliciæq;, & in Torone Chalcidis lacu ad maturitatem peruenit, sed magnitudine deficitur. In India quoq; fluuio Hydaspe cernitur, Alexandro id falso in coniecturam trahente, nauigari posse in Aegyptum inde. Thyrsus inter folia emicat spectabilis, qui & araneosus sentiri dicitur ubi coctus est in mãdendo, filis ad morsum ut in lana sequacibus, authore poeta Martiale. Scapo decem pedum lõgitudinem Strabo reddidit. Radices ab Alexandrinis colocasias uocari prodidit. Nicander Aegypriam fabam in Georgicis serendam iubet ut metatur, & flos quoq; coronamentis legatur. Fru-
30 ctus cibotiũ eidem dicitur. Pocilli genus ab hac similitudine ciborion uocari scribit Athenæus. Folia Aegyptiæ fabæ, quam aliqui Ponticam malunt nominare, latissima tribuuntur Dioscoridi, etiam si arboreis comparẽtur: longitudo cubitalis, scapo amplissima, crassitudine circiter pollicari, simile caput papaueris, colore roseo, sed duplici magnitudine. Vesparia fert similitudine quasillorum, in quibus faba operculo suo exerta leniter extuberat bullantis ampullæ modo. Vocãtur ex ratione satus ciborion aut cibotion, quasi arculam interpreteris, quoniam madefacto luto condita demittatur in aquam. Radix arundini similis, uerum pleniuscula. Incolarum cibus cruda & cocta, cui priuatim nomẽ est colocasion. Faba omnino estur uirens, sed siccata nigritiam contrahit. Efficitur maior quàm uulgaris, plurima in Aegypto prouenit. Nascitur & in Syria Ciliciaq; in lacustribus. Phi-
40 larchus nusquam nisi in Aegypto siue satu siue sponte nasci negat, nam Alexandri regis ætate circa Thyranium amnem lacu quodam coaluit, duos ferè annos uberẽ tulit fructũ, & ad maturitatẽ perduxit: cũq; edicto uetuisset Alexander, ne quis fabã decerperet, quin potius huc aquatũ iret, lacus exhausto prorsus humore resiccatus exaruit, nec postea uel aquã uel fabam prodidit. Sed & in Italia quoq; seritur. Diphilus Siphnius radicẽ colocasion appellari scribit, stomacho gratũ esse cibũ, qui corpus alat quidem, sed ægrè, quòd astringat, excernatur. Sed melius in ea fuerit, quod nec flocceã nec lanosam refert naturã: sed quæ è ciborijs nascuntur uirides fabæ, ægrè coquuntur, parũ enutriunt, plurimos flatus ereant: uerũ siccæ multo pauciores. Proueniens flos coronamẽtis apud Aegyptios dicatur. Aegyptia faba Galeno ut nostræ multo magnitudine præfertur, sic humidiorẽ ma-
50 gisq; excrementitiam sortitur naturam. quare dotes ei nõ longè dissimiles assignat, quantum ad excretionem, alimentum, neq; non reliquã distributionẽ pertinet. Dioscoridi natura eius astringere, stomachum iuuare. Lomentum eius inspersum polentæ modo & in pulticulam formatũ, dysentericis datur & cœliacis; efficacius cortices decocti cum mulsa

cyathis tribus. Viriditas in medijs his reperta sapore amaro, trita decoctaq; cum rosaceo utiliter perluit aurium dolores. Frigitur ex oleo ad subducendam aluum. Flauam auget bilē, cit urinā. Aetius radicē manzinzanion appellauit. Calfacit & siccat abscessū altero. Atrā bilem parit, & morbos quos cadē solet excitare. Pallore usu cōtinuo corpus decolorat, ex aceto datū inferctus nocumenta expedit: sed diutius decoquendū nam ita sui succi maleficiū exuit. Colocasia Glaucias acria corporis leniri putauit, & stomachū iuuari. Praeterea nominatur & faba quædā Indica, ex arboribus in siliquis digitorū decem longitudine dependēs, melle plenis, sed quo gustato difficile sit euadere, ut tradit Aristobulus.

## Lens, lenticula. Cap. XL.

L
Ens nomen latinum ferè uulgo retinet, nam & *lentillam* appellamus, folio uiciæ, tribus aut quatuor in siliqua granis, inter legumina minimis. Lens fertilissima leguminum est, siliquis paruis, molliter in latitudinem fusis, alba dulcedine præstantior: melior tamen quæ coctibilior, & quæ maximè aquā absorbet. Enecat lentem herba securidaca Plinio, apanna siue lapa Theophrasto, quæ inter lentem maximè coalescit. huius caulis in latus spectat. Nascitur & sua Indiæ lens fœnogræco similis, quam circa occasum Virgiliarum demetūt. Differt hæc à nostrate prorsus, sed illatam cibo discerni posse negant ab ignaris. Aegyptia lens à Marone Ouidioq; laudatur, Pelusiaca ob id uocata. Græci lentem phacon, lenticulam phacen nominant. Virgilius lentem seri iubet occidente Boote. Sunt qui ante Vergiliarum occasum serant, sed à uigesimaquinta ad trigesimam lunam serendam Varro præcipit, ita demum sine limacibus fore. Lens amat solum tenue magis quàm pingue, cęlum utiq; siccum. Seritur Nouembri mense. Duo genera eius in Aegypto: alterum rotundius nigriusq;, alterū sua figura, unde uario usu translatū est in lenticulas nomen. Inuenerunt authores æquanimitatem fieri uescentibus ea. Cato in fruteto & rubricoso qui non sit herbidus seri iubet. Græcorum hæc est sententia: Lentem quæ ante satum bubulo fimo fuit obruta, lōgè prę stantiorē emicare prodiderunt, celeriusq; demeti pollicentur. Addunt proceriorem euadere, quæ in aqua tepida cum nitro prius maduerit, quàm seratur: nec ullam sentire corruptionis labem, quæ laserpitiato aceto conspersa sit. Inuenerunt ijdem autores, æquanimitatem fieri uescentibus ea, sed præsertim Aegyptia. Lentem sementi media crescēte luna usq; in duodecimam, solo tenui & resoluto uel pingui, & sicco maximè loco seri cōuenit. nam in flore facile luxuria & humore corrumpitur. Quæ ut celeriter prodeat aut ingrandescat, antequam seratur, fimo arido permisceri debet: & quum ita quatuor aut quinque diebus requieuerit, spargi. Sationes eius duas seruamus, alteram maturam per mediam sementem, seriorem alteram, mēse Februario. Iugerum agri paulo plus quàm modius occupat. Ea ne curculionibus absumatur (nam etiam dum est in siliqua estur) curandum erit, ut cum extrita sit in aquam demittatur, & ab inani quæ protinus innatat separetur solida: tum in sole siccetur, & radice silphij trita cū aceto aspergatur defriceturq;, atque ita rursus in sole siccata & mox refrigerata recondatur, si maior est modus in horreo, si minor in uasis olearijs salsamentarijsq;: quæ repleta, cum statim gypsata sunt, quandocunq; in usus prompserimus, integram lentem reperiemus. Potest tamē etiam citra istam medicationē, cineri mista cōmodè seruari. Agrū stercorari lēte Sarsena putauit. Mago rationē pinsendæ lentis proposuit, Torrere prius cum iubet, deinde in furfuribus leniter pinsi, aut addito in sextarios uicenos lateris crudi frusto, & arenæ semodio. eruiliam eisdem modis quibus lentem. Lenticulam quoq; Februario seris mense, solo tenui & resoluto uel etiā pingui, sed sicco maximè, quia luxuria & humore corrumpitur. Vsq; ad duodecimam lunam bene seminatur, quæ ut cito exeat atq; grandescat, fimi aridi raræ miscenda est: atq; ubi ita requieuerit quatuor aut quinq; diebus, tunc spargitur. Iugerū, modij unius semen implebit. Prima quoq; seritur Nouembri. Iunio mēse lenticula legitur, cineriq; mista rectè seruatur, uel salsamentarijs uasis aut olearijs. Lenticulæ laudes Pythagorei sunt prosequuti. Zeno in eā coriādrum decima parte indidit. Congruūt & cum ea bulbi, ob id & bolbophace dicta est à Græcis poetis. Venit, ut Athenæus est author, in prouerbium, cuius ut refert Varro meminit in satyra Menippea, τὸ ἐν τῇ φακῇ μύρον, hoc est unguentum in lenticula: ut eos faciari solitum, qui nullo rerum discrimine quas agunt

aut

aut dicunt, pari nixu cuncta moliuntur: quos, ut apud Senecam & Gellium, infrunitos appellamus, græce cacozelos & apirocalos. Ex lente intẽtatus est panis, cũ perarida citra pingue possit friari. Cortex uehemẽter astringit corpus, exiliter succo crasso terrestriq; cõstans. Cremor eius cõtrariã uim exhibet: qui si decoctus in aqua cum sale, garo, oleoq; bibatur, alui deiectionẽ molietur. Porrò lentis excoctæ cibus uẽtrem firmat. Siquidẽ quæ in eum defluxiones incũbunt, resiccat: os uẽtriculi, interanea, & totam deniq; aluũ roborat. quapropter is cibus cœliacis, dysentericisq; efficaciter opitulať. Lens itaq; cortice suo castrata, ut illam astrictionis uehementiã exuit, ita sibi maiorem alendi facultatẽ adsciscit: nec tamẽ ita fluxiones exiccat, uti quæ cortice non est spoliata. Ideo cibus is, si modus ab-
10 est, & cancros mouet, & elephantiasim creat, quòd facile in atram bilem horũ uitiorũ parẽtem, degeneret. Iis lens tantũ cibo utiliter præbeť, quibus malus corporis habitus aquã inter cutem minatur, grauẽ siccis & squalidis cõstitutionibus noxam adferens. Aciem uisus siccis hebetat, contrà humidioribus tuetur. menstruos fœminarũ cursus sistit. Sanguinem parit hærentẽ ac tardifluũ. Cæterum Græci, ut lentis noxam quadã lege cõtrarietatis domarent, egregiũ eduliũ excogitarũt, quod ab utroq; parente sibi nomen adoptauit phacoptisanæ. Lens & ptisana in æquis portionibus discoquũtur, ita ut minus ptisanæ adsumatur, quod in cremorẽ multũ effusa fatiscat, & in magnã excrescat molem, lente contrà inter coquendũ minimũ intumescẽte. Addunt huic satureiam & pulegiũ, ut magis faciat ad palatum. Solo anetho porroq; contenta est ptisana. Deterrimã nanciscitur cõditionem
20 lens, quæ sapam admisit. nam sibi incrassantia admisceri minime desiderat, sed tantũ quæ natiuam eius crassitiẽ digerant. Sapa etenim condita lens iocineris obstructiones gignit. Eiusdem uisceris, item & lienis inflãmationes excitat, nisi melle addito huiusmodi uitium eluatur: quin duritias utriusq; uisceris acerbius irritari hoc esu nemo ambigit. Lens tamen suillã carnem recentẽ adiecta ptisana sale parũ conditã nõ respuit, nec phacoptisana quoque. Verũ quæ cum inueteratis sale carnibus estur, crassiorẽ succũ creat, sanguinẽ atra bile refercit. Sic ex beta & lente nomẽ adoptionis teutlophace, quasi dicas betilẽtem apud Græcos inuenit, quã Heraclides Tarentinus nõ in secunda modo ualetudine, sed & in sinistra quoq; cibis præbebat. Hoc enim eduliũ ex pugnãtibus naturis conditũ cognosciť: quare tardius quàm beta, & citius quàm lens ex aluo descendit. Teutlophace, ut par est,
30 mistas & betæ & lentis dotes sibi uendicat. Verum lens optima quæ facillimè coquitur, eaq; maximè aquã absorbet, nihilq; remisit in mandẽdo atri. Crebro esum aciẽ oculorum obtundit, & stomachum inflat, et inimica: seroq; deijcitur, sed aluum sistit, magisq; in cortice discocta in aqua cælesti. Eadẽ soluit minus percocta. Insomnia fieri lente sumpta in cibis dubiũ non est. Pulmoni inutilis, capitis dolori, neruosisq; omnibus. In uentris profluuio melius est eã in aceto coquere cum intybo satiuo, portulaca, aut beta nigra, aut myrto, aut plantagine, aut malicorio, aut sorbo, aut mespilo, aut cotoneo. Sunt qui utunť semine excoriarij fruticis, quod additur in obsonia. In hoc usu acetũ cum lente diligẽter coquendum pręcipiũt, alioqui conturbať aluus. Propter abundantiã dissolutioneq; stomachi triginta lentis grana decocto cortice deuorantur. In choleris quoq; & dysenterijs efficacior
40 est in tribus aquis cocta: in quo usu melius semper eã torrere aut tũdere, ut quãtenuissima detur. Elixa prius, dein cũ polẽta fricta illiniť podagris. Crustulas ulcerũ rumpit, eaq; sordib. expurgat. Collectiones omnes imposita sedat, maximè exulceratas et rimosas. Ex aceto duritias & strumas discutit, oculorũ autẽ epiphoras cũ meliloto aut cotoneo. Ad collectiones sedis adhibeť ex rosaceo. Contra suppurãtia cũ polenta imponiť. In ijs quæ acrius remediũ exigũt, ut incãdescẽtes sinus in ano, inflãmationesq;, cũ putamine punici, melle modico, adiecta rosa sicca. qua forma aduersus pascẽtes cãgrenas adhibeť admixto mari. Imponitur strumis, panisq; maturis uel maturescentibus, ex aceto discocta, rimis ex aqua mulsa, & cãgrænis cum punicæ germine: item podagris cum polẽta, & uuluis, et renibus, & pernionibus, ulceribus difficile cicatricẽ trahentibus, & ijs quę serpũt, igni sacro. Mam
50 mis lacte coagulato turgentibus, itẽ quæ sunt pannosæ illiniť decocta in aqua marina. Stomachi qdẽ causa polẽtæ modo potionibus inspergiť. Quæ sunt ambusta, aqua semicocta curat. Trita per cribrum effuso furfure, mox procedente curatione addito melle ex posca coquitur ad guttura. Decoctæ cremor ad oris ulcerationes & genitalium adhibetur.

Phaseolus. Cap. XLI

P

Haseolus, qui fasillus, leguminis genus est exilis & teretis, colore tum candido tum etiam ruso, cauliculis tenuibus, sequaci capreolorum reptatu, leni umbra humiles cameras opacans, folijs hederę mollioribus atq; uenosis, siliquis fœnogræco longioribus, intus uersicoloribus. Serere eos qua uelis terra licet ab Idibus Octobris in Calendas Nouembris. Fasiolorum siliquę cum ipsis manduntur granis. Iugerum agri recipit faseoli modios quatuor. Octobri faseolus ad escam seritur terra pingui et restibili agro. Iugerū quatuor modijs cōpletur. Dum in herba est exonerandæ alui causa primis mensis estur, sed aqua præmaceratur & garo intingitur. Seminū cremor corpus & uires alit, & græcofœno facilius coquitur. Cęterum edulium anceps est inter bonum malumq; succum ambigens, coctiuum & persici contumax, tardo meatu & celeri, inflans & non inflans, parum & multum alens. Folliculi cum ipsis manduntur granis, pari ferè gratia, saltem eo modo quo asparagi. Cum sinapi aut cumino sumuntur ut innocentiores fiant, sic tamen bruta gignūt insomnia. alioqui cient urinā, menses accersunt, aluū emolliunt, sed in primis rufi. Dioscoridi flatuosam habet naturam, ægrè perficitur. Virens decoctus sumptusq; mollit aluum. Vomitionibus tempestiuum existimant. Præterea de uniuersis leguminibus Græci authores præceptum reliquerunt, ut fimo cū seruntur nonnihil nitri permisceatur: ita mire cocturis oportuna redduntur. Quod si factum nō est, ut cito contenerescant, in ollam sinapis momentum inijciendum est, & confestim cocta fatiscent. Quòd si plusculum sinapis sit additum, prorsus resoluta distabescent.

Eruum & Eruilia. Cap. XLII

E

Ruum Græcis officinisq; orobus appellatur, leguminibus annumetādum, siliqua cylindracea, fructu lignoso, nec lenticulæ dissimili. flos ei cæterorum leguminum more particulatim erumpit, diuq; floret. Aliud candidū aliud rufum inuenitur. candidum dulcedine præstat. Vtrunq; in siliquis grana sine septo habet, quę seinuicem ut pisa tangant. Siliquæ forma teres & ad rationem grani cylindracea. Siliquatur diuersis diebus ab ima parte flore subeunte. Patientissimum uetustatis est, in eo tamen phalangiū innascitur. Pestis eius est orobanche, quæ & scapum & comam aggreditur, ut imbecillitatē suam fulciat, & tanquā brachiorum cōplexu uinciens angit & obstrangulat, de qua suprà diximus. Eruum lætatur loco macro, nec humido, quia luxuria plerumq; corrumpitur. Potest & autumno seri, nec minus post brumam, Ianuarij parte nouissima, uel toto Februario, dum ante Calēdas Martias, quem mensem negant uniuersim agricolæ huic legumini conuenire, quod eo tempore satū pecori sit noxiū, & præcipuè bubus quos pabulo suo cerebrosos reddit. Quinq; modijs iugerum obseritur. Nec sarriuisse prius expedit q̄ in cauliculos excreuerit, tenerū nō cōuenit. Martio tamen mense nullo modo terræ cōmittendum esse rustici præcipiunt, ne pastu suo pecoribus noceat, & boues reddat insanos: læto tamen agro non est serendū. Stercorari agrum eo Sarsena putauit. Nec erui est operosa cura, hoc amplius quàm uicia runcatur. Sufficiūt singulis boū iugis modij quini sati. Martio mense satū noxium esse bubus aiunt, item autumno grauedinosum, innoxium autem fieri primo uere satum. Nascitur tamen in eruo phalangium, bestiola aranei generis, si hyems aquosa sit. Genus est & eruilia leguminis, folio quàm faba lōgiore, flore apibus gratissimo, ideo circa aluearia seri præcipiunt. Eisdem quibus lens pinsitur modis. torretur prius, deinde cum furfuribus leniter tunditur, aut addito in sextarios uiginti lateris crudi frusto, & arenæ semodio pinsitur. Nōnulli falso *durellam* uulgo dictā interpretanť, propterea q̄ agricolę hodie etiam in Vmbria uocāt eruiliā, quod in Gallia & Veneria prouincia *dorā durellamq;*, folio crasso & oblōgo leontopodij, sed maiore, capitulis semen includētibus minutū, simile nasturtio, tantū exilius, flore cādido. Scopas ex ea ruri faciunt. At eruilia syluestris herba est amaritudinis eximiæ, colore et folio cicerculę, quanq; minore. Dioscorides eruum inter notissima reponit, frutice pusillo, folio pr̨etenui, angusto. Hominū cibis abdicari ut iniucundū et prorsus insuaue fateť Galenus. Bubus tamen pabulo gratissimū, si prius in aqua madescat. Porrò grassante famis iniuria, ut Hippocrates scriptum reliquit, inexpugnabili necessitate pressi homines hoc sese satiāt: medicaminis tamen uim obtinet, quòd crassam lentāq; pulmonū

pituitam

pituitam pectorisq; cum melle repurget. candidum tamen inefficacius est quàm id quod in pallidum uel flauū colorē spectat. Eruum bis elixū mutata subinde aqua amaritudinē exuit, sed deposita simul abstergendi digerēdiq; facultate, citra sensum amaroris reliquis tantū terrestribus saluis fit esculentū. quare cibis hominis alienū. Vomitiones mouet, aluum turbat, capiti & stomacho onerosum. genua quoq; degrauat. Sanguinē per urinam pellit. Madefactū pluribus diebus mitescit iumentis & bubus utilissimū. nanq; in cibis decoctū eos saginat. Nec potentiā ei minorē q; brassicæ tribuere contra serpētium ictus ex aceto ad crocodilorum hominūq; morsum. Si quis eruum quotidie ieiunus edat, lienem eius absumi certissimi authores adfirmant. Farinæ eruinæ cōficiundæ ratio hæc est. Vberrima & candidissima quæq; semina legunt, & aqua tantisper madent, dum satiata satis ebiberint, postea exempta friguntur donec ab his cortex abscedat, tum moluntur & arctiore cribro cernuntur quod excussum ita est, eruina appellatur, & conditur. Facilis ea uentri urinam arcessit, discolores in cibo exhilarat. Frequentior in esu aut potu tormina creditur excitare, & sanguinem tam aluo quàm uesica deorsum exigere. Maculas in facie, lentigines, cæterásque cutis molestias emendat. Compascere ulcera & grassari non paritur. Cohibet & cangrænas, mammarum duritias emollit, feris ulceribus imponitur, carbunculos fauosq; rumpit. Contra canum morsus in uino diluitur. Vrinæ difficultati, torminibus, renesmo comite acero illinere prodest. Ea quæ cibū non sentiant, atropha appellata, tostum & in nucis auellanæ magnitudinē collectum deuoratumq; corrigit. Aqua decocti perniones & corporis pruritus sanat fouendo. Panos in melle suppurare prohibet impositum. Quin & uniuerso corpori, si quis quotidie ieiunus biberit, meliorem fieri colorem existimāt. Siliquæ eius uirides priusquam indurescant, cum suo caule folijsq; contritæ, nigro colore capillos inficiunt.

## Lupinus. Cap. XLIII.

LVpinus nomē Gallis retinet, uticaulis est, folium quinquefariā dissectum, siliquis per ambitum crenatis, quinis senis'ue intus granis, duris, latis, rufis. cadunt ei folia tantum. Lupino cura officit, quāuis altè cōditū in terra, diducit radicē, & in summa nititur, atq; ita ceu per uim germinat. Grana eius in siliquis discreta septis. Viride nullum mandit animal. Diuturnius id tradunt eruo ac cicere. Sabulum & arenas & omnino uitia terræ sequitur; horretq; culta ex omnibus quæ eduntur, & maximè ex ijs quæ seruntur. iuuat agrum. nam uineis iam emaciatis & aruis optimum stercus præbet, ac uel effœto solo prouenit, uel repositum in granario patitur æuum. Boues per hyemem coctum maceratumq; probe alit. Famem quoque, si sterilitas annonæ incessit hominibus, commodè propulsat. Spargitur statim ex area, atque id solum leguminum non desiderat requiem in horreo. Siue Septembri mense ante Aequinoctium, seu protinus à Calendis Octobris, crudis noualibus ingeras, & qualitercunque obruas, sustinet coloni negligentiam: teporem tamen autumni desiderat, ut celeriter confirmetur. Nam si non ante hyemem conualuerit, frigoribus affligitur. Reliquū quod seminis superest, in tabulatum quo fumus peruenit optime reponis, quoniam si humor inuasit, uermes gignit, qui simul atque oscilla lupinorum ederunt, reliqua pars nasci non potest. Exilem amat terram & rubricam præcipuè: nam cretam reformidat limosoq; non exit agro. Iugerum decem modij occupant. Lupino contraria est sarritio, quoniam unam radicem habet, quæ siue ferro succisa est, seu uulnerata, totus frutex emoritur. quod si non fieret, superuacuus tamen erit cultus, cū sola hæc res adeo non infestetur herbis, ut ipsa herbas perimat. Etsi iam prorsus stercore deficiatur agricola, lupini certè præsidium expeditissimū nō deerit. nam satum, & ligone, uel uomere succisum, uim optime stercorationis exhibebit. Succidi lupinum oportet, sabulosis cum secundum florem, rubricosis cum tertium egerit. Græcorū de lupinis hæc est sententia, Post Aequinoctiū autūni ante imbres serantur. Antequā flores ædāt, boues immittātur; quippe quū omnē aliam herbam depascent, solum lupinum ob amaritudinē intactū relinquent. Addunt quoque cum sole quotidie circumagi, horásque agricolis etiam nubilo die demonstrare: maceratum in aqua marina uel fluuiali triduo dulcescere, & ita siccatum ad usus recondi; homini & quadrupedum generi in cibo esse; boues cum paleis satiare; hominibus commodè

cum triticea aut hordeacea farina in panes dirigi: exilem adamare terram, ieiunámque: pinguescere hoc satu arua: nec egere fimo, cum optimi uicem repræsentet, telluremq́; in futurum feraciorē reddat. ter præterea florere, confestimq́; post imbrem rapiendū: siccatum enim ex siliquis exilit, latetq́; cum deciderit. Impositum puerorum uentribus, aduersum tineas pro remedio est. Culta & elaborata odit, ac ne spargi quidem postulat: coli utique non uult. Neglecta gaudet humo, capparis more, & si coloni sentiat operam, relicta sede fugit: culturam enim reformidat. Post tertium florem uerti debet, in sabuloso post secundum. sic loca fœcundātur exilia. Cretosa tantum & limosa respuit, & in ijs non prouenit. Primumq́; omnium seritur, nouissimum tollitur: quia nisi antecesserit hyemem, frigoribus obnoxium est. Impunè præterea iacet uel derelictum, etiam si non protinus obruant imbres, ab omnib. animalibus amaritudine sua tutum. Condi in fumo maxime cōuenit, quoniam in humido uermiculi umbilicum eius in sterilitatē castrant. Diphilus Siphnius lupinos tradit qui maceratu dulcescunt, corporis uires alere. ideo Zeno Citticus uir morosæ seueritatis, in suos familiares ac notos prætermodum iracundia percitus excādescebat: uerum cum plusculum uini hausisset, blandior factus & suauior mansuescebat. Rogantibus horum morum discrimen, respondere solebat, sese idem cum lupinis pati. Siquidem illi antequàm maduerint, amarissimi sentiuntur: dulcescunt uero, potu satiati, & mitescunt. Communis hominum quadrupedumq́; usui lupinus. Coquitur ex aqua dulci ut placet Galeno, dum omnem fastidiendam exuat amaritudinem, & ita garo uel exiguo sale conditus estur. Cōcoctioni non rectè paret, q̄ dura & terrestri cōstet natura: ideo succum creat crassum, qui ferè in uenis crudus coeat. cum tamē omni deposita amaritudine dulcescit, nec aluum mouet, nec retinet, sicuti quæ fatua insipidáue nobis offeruntur. ita tarde descendit & aluo difficilius excernitur. Ex omnibus quæ edūtur, sicco nulli minus est pōderis nec plus utilitatis. Mitescunt cinere, aut aqua, calidis. Discolorem hominē frequentiores in cibo exhilarant. Amari contra aspidas ualēt. Vlcera atra aridi decorticatiq́; triti supposito lintheolo ad uiuū corpus redigunt. Strumas, parotidas, in aceto cocti discutiunt. Iidem auiditatē cibi faciunt, fastidiū detrahunt, uitiligines nigras & lepras emendāt. In aceto cocti atque illiti minuunt panos & strumas, rūpunt carbunculos. Si uerò in aqua cælesti decoquantur usq́; dum fatiscant resoluanturq́;, succus ille smegma fit cuti. Eundem cum ruta & pipere expedit ad lienem bibere: & gangrenas fouere, psoras incipientes, maculas, uitiligines, ulcera manantia, eruptiones pituiræ utilissimum: cū myrrha & melle mēstruis hærētibus partubusq́; subijcere. Cū chamæleonis radice decocti pecoris scabiē persanant, sed ita ut excalfacto liquore illo perfundantur quadrupedes: quibus etiā medetur aqua in potum collata. Cocti ex aceto cicatricibus candidū colorem reddunt. Fumus crematorū culices necat. Succus decoctorum cum ruta, pipere, uel in febri datur, ad uentris animalia pellenda maioribus, pueris uerò tritos in uentrē ieiunis imposuisse satis est. Alio etiam modo tosti, & in defruto poti, uel ex melle sumuntur. Farina eorum aceto subacta papulas, pruritusq́; in balneis illita cohibet, & per se siccat ulcera, liuores emēdat. Inflammationes cum polenta sedat. Lentigines decocto & fouentium cutem corrigunt. Lupini pluribus diebus madefacti mitescunt. Tales potionibus insparsi, auiditatem cibi moliuntur, stomachóque fastidium detrahunt. Lupini quoque syluestres sunt quidem, sed omni modo minores satiuis, præterquam amaritudine. folijs magis albicant, semine minutiore, quorum in medicina effectus quoque pares traduntur. Lupinorum ut uolunt medicamine formicæ abiguntur.

Rapum satiuum & syluestre. Cap. XLIIII

R Apo radix est cartilaginosa corticem carni adhærentem habens. si terra adobruatur, & erescit, & ad æstatem usq́; perdurat. nec tamen germina aut foliū faciet, nisi accumulatā humū sustuleris. Caulis fructū è latere parit, qui calidis locis celerius exit, ociusq́; siliquatur. Vtrunq́; sexum in hoc quoq́; genere intelligunt ex eodē semine prouenientem, ut scribit Theophrastus. Effœminari rarius collocata dicuntur, masculescere densius composita. Laudatur semen eius tenue, crassum uitio non caret. Seritur semine, post transfertur. Dulcescit algoribus per quos in radicem non in folia incrementum capessit. Rapo semen in siliqua est. melius

Maio

Maio mense seritur. Sunt qui & huius discrimina statuant maris & fœminæ hanc in latitudinem fundi, præcipua suauitate: illum in rotunditatem globari Marem nihil aliud Athenæus intellexit quàm napum buniada. Eorum Græci duo primafecere genera, masculinum, & fœmininum, & ea serendi modo ex eodem semine. densiore enim satu mascule fcere. item in terra difficili. semen præstatius quo subtilius. Species uerò omnium tres, aut enim in latitudinem fundi, aut in rotunditatem glomerari. Tertiam speciem syluestrem appellauere, in longitudinē radice procurrente, raphani similitudine, folio anguloso, scabroq; succo acri, qui circa messes exceptus oculos purgat, medeturq; caligini admisto lacte mulieris. Rapa frigore dulciora fieri existimantur & grandiora. tepore in folia exeunt.
20 Palma in Nursino agro nascentibus. Atheneus & Pollux Mantinea maxime cōmendarūt, proxima laus in Algido natis. Nebulis & pruinis, ac frigore ultro aluntur, amplitudine mira. Nec est in nostro orbe quàm in Lemouicis copiosior suauiorq;, affatim suppeditante eius regionis cælo nebulas, frigora, pruinasq;. Durant in sua terra seruata, & postea pasta, ad alium prouentum, famemq; sentiri prohibent. durantq; ad alia sinapis acrimonia domita. A uino atq; messe tertius hic Transpadanis fructus. Tertam nō morose eligit, pene ubi nihil aliud seri possit. Hominibus cibis pluribus modis cōmendātur, nec usus ab ijs pręstātior est. ideo à frumēto protinus, aut certè faba & inter hortensia Græci locū eis assignarunt. Ante omnia cunctis animalibus nascuntur, nec in nouissimis satiant turis altilium quoq; genera, magisq; si decoquantur aqua. Quadrupedes & fronde earum gaudent. Et
20 homini non minor rapaciorū suis horis gratia, quàm cymarum: flaccidorum quoq;, & in horreis enecatorum, uel maior quàm uirentiū. Rapa diligentiores seri iubent ante Calendas Martias quinto sulco, eoq; stercorato. Rapa lætiora fieri si cum palea seminentur. Vere in calidis & humidis feruntur. Græci exrant authores, qui post trimatum rapi semen in brassicam degenerare prodant, & cōtra brassicæ trimum semē redire in rapum. Addunt, hominum uitijs non opitulari, sed subditum ungulis iumentorum reliquarumq; pecudū, alligatumq; fractis mederi. Vtilia admodum rapa sunt, quia & magno prouentunt incremento, & rusticos implent. Nec hominē solū uerum etiā boues pascunt, præcipue in Gallia, ubi hyberna cibaria pecudibus id olus præbet. Solum putre & solutum desiderat, nec densa nascuntur humo, sed campis & locis humidis lætantur. Loci proprietas semina com-
30 mutat: nanq; alio quàm dicto solo sata, biennio cōuertuntur in rapum: in alio napus rapo rum accipit speciem. Riguis locis rectè ab solstitio seruntur, siccis ultima parte Septembris. Subactum solum pluribus iterationibus aratri uel rastri, largeq; stercore satiatum postulant. nam id plurimum refert, non solum quòd melius ea prouentunt, sed quòd etiam post fructum eorum sic tractatum solum segetes optimas facit. Iugerum agri quatuor sextarios raporum seminis poscit. Nanque multum in uentrem latescit, & hominum & pecudum causa feritur. Sed qui æstate feret, caueat ne propter siccitates culex adhuc tenera folia prorepentia cōsumat. id quod ut uitetur puluis etiam qui supra camerā inuenitur, uel fuligo quæ supra focos tectis inhæret, colligi debet: deinde pridie q̄ satio fiat cōmisce n cū seminibus, & aqua cōspergi, ut tota nocte succum trahant nam sic macerata postero
40 die rectè feruntur. Democritus præcipit semina omnia succo herbæ que sedum appellatur medicari, eodemq; remedio aduersus bestiolas uti, quod uerum esse Columellam docuit experientia. Verum quoniam huius herbæ minus larga est facultas, fuligine, & supradicto puluere utebatur, sansq; commodè tuebatur his incolumitatem plantarum. Higinius putat post trituram iacentibus adhuc in area paleis inspergi deberi, quoniam fiunt ua stiora capita, cum subiacens soli duritia non patitur in altum descendere. Sed istud sæpe frustra tentauit Columella: itaq; rapum, raphanum, & napum subacta terra obrui melius existimat. Locis frigidis, ubi timor est ne autūnalis satio hyemis gelicidijs peruratur, arūdinibus humiles cāterij fiunt, ijsq; uirgæ transuersæ imponuntur, & uirgis stramenta supra iaciuntur, & sic à pruinis semina defendūtur. Rapi cōdiendi ea uetenbus ratio fuit,
50 in minutas partes recisum, & leniter coctum. & tota die diligēnus exiccatū, ne quid reser uet humoris, & sinapi ex aceto, sicut mons est, temperato, mergere & condire curabimus, & repleta uasa claudemus, ac post aliquot dies gustibus exploratū proferemus usu ri. Rapas Lacedæmonios uocate gasteras apud Athenæum Apollas tradidit. Sed Nican-

der Colophonius gasteras à Bœotis brassicas intelligi, rapas uerò zaceltidas appellari uoluit. Amerias & Timarchides nō rapas, sed cucurbitas ita dici arbitrantur. Sunt è Græcis qui raphyn esse dicunt napum buniada, licet Glaucus non raphyn sed rapyn uocet, unde apud nos rapo nomen uideri potest manasse. Gongyliorū uocabulum pusillos globos, & catapotia significat Galeno, ut pastillos siue orbiculos, quibus in medicina utimur, dactylios appellat. Quod extra terrā exit, ut placet Galeno, oleris uice estur. sed radix quæ terra conditur, cartilaginea & dura est: & ideo nisi decoquatur, cibo aliena. Hanc uarie salgamarij parāt. Nam muria & aceto condiunt, ut in annum totum usui possit esse. Optima quę bis excocta fuit, melioremq́; parit succum, qui nec aluum remoretur nec moueat. Si nō recte percocta sit, cruditatem crebro esu adfert. Inflationes excitat, stomachū excruciat, neq; non interdum uellicat. Radix cocta Dioscoridi inflat alitq́; corpus, sed carne fluida nec utili: uenerem stimulat. Ius feruens podagris etiam frigidis medetur. Frigus pellit è pedibus fotu. Perniones etiam exulceratos sanat, si quis rapum excauet, deinde inanitatem illam rosaceo impleat, cerato, & calido cinere liquefactum adhibeat. Thyrsus qui inter folia emicat asparagi modo manditur coctus, urinas pellit. Semen in antidota contra dolores additur, potumq́; aduersus uenena salutare. Idem cupiditates ueneris accendit. Diocles & Dionysius magnis laudibus extulere, stimulari uenerem eo professi, magisq́; si eruca condiretur. Tostas articulorum doloribus cum adipe illiniri, tusas crudásque cum sale quæcunque pedum uitia. Earum decoctum pedum perfrictiones abigere, & calidum ius podagris etiam frigidis opitulari. Galeno neque aluum ciet neque sistit. Rapacia tamen, hoc est earum frondes, coquuntur ad accersendam urinam. Semen ex uino bibitur aduersus serpentes, genitutam adauget. Exasperatas fauces & guttur lenit. Rapæ iugi usu crassos creant humores, & iecur uitio infercius impediunt, ideo à Democrito in cibos damnatæ. Vis ei medica excalfacere in altero, & humectare in primo ordine quibusdam assignatur. Custoditur hæc in muria minus ita enutriens, cæterum appetentiam cibi recolligit. Syluestre rapum cubitali altitudine consurgit, fruticosum, in cacuminibus leue, folio glabro, longitudine digitali aut interdum maiore, fructum fert in siliquis calyculatis, dum que seminum inuolucra dehiscunt, alia intus capitulata continetur siliqua, in qua paruula semina concipiuntur, foris nigra, sed quæ fracta candicent. Quæ deliniario prorsus alludit ad hanc quam uulgus *rapontium* imo potius *raponcen* uocat, nonnulli rapunculum. Hæc uerno tempore, priusquam in scapum attollaẽ, acerarijs inseri solet, eruta radicitus cum suis folijs, quo tēpore nemo nō cognoscit. sed ubi exijt in caulem & prorsus adoleuit, pauci nosse uidenẽ, quòd faciem mutet: nisi qui singula delinia-menta præsertim duplices siliquas diligēter perspexerit, quarum interna capitis speciem repræsentat. eius ergo incrementū, ut in plerisq;, cognitionem obliterat. Flos in purpureū uergit colorem. Radix digitalis ferè est, qua cruda uescuntur, sed cōcoctu contumax est, & ructus ciet. Nemo hanc syluestrem esse rapam potest inficiari, cum omnes Dioscoridis & Plinij deliniationes nostro subscribant iudicio. Nam si natales libeat explorare, in aruis inuenitur, fruticosa, cubitalis, folio digitali, nigro in siliquis semine, quod cum teritur album intus apparet. Syluestrem Plinius appellat rapam in longitudinem radice procurrente, raphani similitudine, folio angulosò scabroq́;, succo acri, qui circa messem exceptus oculos purgat, medeturq́; caligini admisto lacte mulierum. Has in Dalmatia frequentes sponte nasci Posidonius est author. Syluestre rapum, ut idem tradit, in aruis maximè nascitur, fruticosum, semine intus candido, duplo maiore quàm papaueris, radice in speciem raphani producta, caule breui. Hoc ad albicādam cutem in facie totoq́; corpore utuntur, mista urina pari mensura, uel addito in smegmata, quæ lupinorum farina, trincea, uel eruina conficiuntur. Rapistrum olus fauorū ceras exuberare tradit Columella nam & crudo cespite uiret, flores tamē creat apibus gratissimos. nec rapistrum aliud esse à syluestri rapo putauerim. Cuiusdam rapuli meminit Horatius in sermonibus cum ait,

Cœnæ acria circum rapula, cum rapula plenus
Atque acidas mauult inulas.

Remedia

## Remedia horti uel agri. Cap. XLV

Ortis aut uitibus noxios uermes extingui scribit Africanus, si eorũ latibula
succensis secundo uenro bubulis stercoribus fumigentur. sunt qui galbani,
uel ceruini cornus, uel ungularũ capræ, uel eburneæ scobis suffitu bestiolas
& serpẽtes abigant. Eædẽ capillorũ muliebrium concremarorũ nidore fugã
tur. Addidit quoq;, fœminas quæ crudũ sæpius & præcocẽ partum enitunt,
aut quibus uelut exanimatis sursum uersum recurrit uterus, horũ criniũ suffimẽto recrea
ri. Non desunt qui pæoniã aut personatam herbã urẽtes, aut potius carcũferentes, bestias
& infesta animalia persequantur. Fertur, si uitiũ caudices ab imo pede ad summum crus
oleo cum lachryma papaueris incocto perlinãtur, nullã prorsus sentire noxam. Optime
uitibus cõsulemus, si allio trito putatoriæ falces inungantur. Cõtra animalia quæ uitibus
nocent, cantharidas oleo mersas resolui patieris in tabem, & cum putandæ sunt uites hoc
oleo falces putatorias perunges. Grandiores bestiæ satiua nõ attingẽt, si urinæ ueteris im
bre in qua canis stercus maduerit, areæ circũspergantur. Cæterũ Democritus asseuerat,
neq; arboribus neq; satis quibuslibet noceri posse à quibuscunq; bestijs, si fluuiatiles can-
cros plurimos, uel marinos, quos Gręci paguros nominant, nõ minus q̃ decẽ fictili uascu
lo in aqua missos tegas, & sub dio statuas, ut decem diebus sole uaporentur: postea quæ-
cunq; illæsa uolueris esse, aqua diebus alternis perfundas, dum solidius quæ optaueris a-
dolescant. Erucæ arboribus aut oleribus non hærebunt, si rore aquæ perfuderis in qua ut
tigineus cinis maduerit. Nasci quoq; prohibentur, si circa uitium, arborũ uel olerum cru-
ra bitumen & ignẽ non expertum sulphur accẽdas. Si lixiuio quod è ficulneo cinere stilla
uit macerata semina feras, erucæ non innascẽtur: quæ si permansenrr, urina bubula & a-
murca æqualiter mista conferueant igni, & ubi refrixerint, olera omnia hoc imbre cõsper
ge, sic eas enecabis. Vel si allatas de horto uicino excoquas aqua cum anetho, & per hor-
ti spatia cũ refrixit diffundas, iam enatas abolebis. Democritus adfirmat has ipsas bestio-
las cum abundant perimi, si mulier quæ in mẽstruis est, nusquam cincta, solutis crinibus,
& nudo pede unãquamq; aream ter circum eat; post enim decidere omnes erucas & uer-
miculos pollicetur, atq; statim emori. Aliqui ficulneũ cinerem super erucas spargunt: alij
scyllã uel in horto serunt, uel certè suspendũt. Contra erucas semina quę spargenda sunt,
semperuiuæ succo macerant, uel erucarum sanguine. Fungi eius qui in iuglãde cõcrerus
exit cremari nidore, item fimo uespertilionis extinguntur. Erucas euincet qui fasciculos
allij sine capitibus per horti spatium omne cõburens, circũcirca nidorem pluribus locis
excitarit. Vt olera infesta animalia non generent, in corio testudinis omnia semina, quæ
sparsurus es, siccas, uel mentham pluribus locis maximè inter caules seris. Hoc præstare
fertur eruum aliquantulum satum, præcipuè ubi radices & rapa nascuntur. Cicer inter o-
lera propter multa portenta serendum est. Acetum acre succo hyoscyami mistum, fertur
olerum pulices necare, si spargas. Contra culices & limaces uel amurcam recentem, uel
ex camens fuliginem spargimus. Culices ut author est Democritus, calaminthæ aut gith
crematorum nidore fugantur. Abiguntur & macerata ruta & per areas conspersa: item
decocta conyza, si iure spatium horti rigẽt. Galbani, sulphuris, & cumini suffitu necãtur.
Florẽtes cannabis surculi inuolantia culicũ agmina coercẽt. Non attingent eæ uolucres
bestiolæ quod thuris polline, aceto, & oleo perlitum sit. Horrent in primis culices acre-
menum aceti & cunilæ nidorem. Bubulum stercus suffitũ culices persequitur. item inulę
radix, adiecto buccinorum crematorum cinere. Spongia aceto imbuta conuolantia inibi
culicum agmina cum adpenditur ad se cõtrahet. Non feriunt si cannabis frutices subster
nantur. Rutæ aqua maceratæ uel conyzæ resparsus culices abigit. bdellium quoque suf-
fitu propellit. Blattæ, quas prasocurides, quasi porricidas Græci uocant, ut Diophanes
scriptum reliquit, hortis solent nocere. ergo uentriculum ouis statim occisæ non elotum,
sed sordibus suis plenum, spatio quo abundant, non alte sed superficie tenus debebis o-
pertire. Post biduum reperies animalia ipsa congesta uentrem hunc replere. Hoc cum ite-
rum uel tertio feceris, genus omne quod nocebit extingues. quippe blattarum hoc ge-
nus stercore lætari, in eóque semper uersari consueuit, ita ut facile hoc captum uenatu
perimatur. Olera omnia Iulius Fronto tradit ab infestis animantibus uindicari, si plu-
ribus

ribus in locis inter hæc eruca feratur. Addidit hortum ab eisdem non impeti, si anserino
stercore muria resoluto, olera perfundantur. Pulices ut Pamphilus refert, necat aquæ re-
spersus, in qua gith, quod melanthion Græcis dicitur, maduerit. Eosdem ius decoctæ co-
nizæ perfusum perimit. Item sinapis semẽ, & rhododaphnæ feruescunt unà, ut pulicosis
oleribus infundantur. Locis quæ pulicibus scatent unam calcẽ incerniculo eretã sparsis-
se satis est. Absinthiũ, uel syluestris cucumeris radix mari macerata, hos imbre consperso
tollit. In scrobiculũ omnes cõuenire prodit, in quẽ rhododaphnæ frutices inieceris. Puli-
ces amurca per pauimentũ frequẽter aspersa fugantur: itẽ cumino syluestri cũ aqua trito,
uel si cucumeris agrestis semen aqua resolutũ infundatꝰ. Lupinorum cremor infusus eos
abigit. Formicas fugari Diophanes testatur, si quę ex ea familia captæ concrementꝰ. item
si suorũ latibulorum aditus cedria oblinantur, in areas non exibunt. Frugum aceruos nõ
attingunt, si cretę candore cumulatim obsignemus, aut syluestri cunila lustremus. Formi
cas abiges, si cochlearum uacuas testas ex styrace combusseris, & eo cinere foramẽ incul-
ces. Item si origano & sulphure tritis earum specus aspergas. Prorsus extinguẽtur formi-
cæ, si oleo quod Cyrenaico lasere perfusum sit, speluncæ conspergantur. Formicæ arborũ
herbarumq; frutices non attingent, quorum caudices lupinis amaris cum amurca tritis
uel bitumine ex oleo perlinantur. Cæterum ad mellitũ uas formicæ non adrepent, cuius
ceruix uel ora candido uellere coronetur, aut creta uel minio etiam obsignetur. Sunt qui
lachrymam papaueris aceto resolutam earum cauernulis infundant, aut satorum scapos
eodem liquore perungant. Si uitium crura, brachiáque frondosis hederæ fruticibus obli-
ges, paulopost inuenientur non formicæ modo, sed & cantharides quoque, tanquam ca-
ptiuæ, sub umbra delitescere. Perimũtur omnino syluestris cucumeris incensi nidore, aut
siluri leui suffitu, una interempta reliquę terga uertentes in suam se recipiunt speluncam.
Si quis ad suas officinas deferentem granum tritici pollice sinistræ manus coercitam pu-
niceo inuoluat pittacio, muliebriq; capiti amuleti uice suspendat, uterum ferenti facilem
præbebit enixum. Crematarum odore reliquæ omnes fugantur. Audio uita functas ab
alijs efferri. Prohibentur in caudices subrepere taurini fellis & picis cum amurca perlitu.
Graculum piscem in arbore suspendunt, & ita formicas necãt. Contra formicas si in hor
to habent foramen, cor noctuæ admoueri præcipiunt: si foras ueniunt, omne horti spatiũ
cinere signemus. Teredinem formicámque prohibet illita amurca. Contra formicas non
minimum hortorum exitium, si non sunt rigui, remedium monstrant limo marino aut ci-
nere obturatis earum foraminibus: sed efficacissime heliortopio herba necantur. Quidã
& aquam diluto latere crudo inimicam eis putãt. Et si ueteribus permulta memoriæ fue-
rint prodita, opinio Democriti faciliora deligentis est, si nubes locustarũ repente surrexe-
rit, latentibus intra tecta cunctis hominibus, eam posse transire. quòd si inobseruantes ho
mines sub aere deprehendant, nulli fructuũ noceri, si cõtinuo omnes ad tecta confugiãt.
Pelli etiam idem prodidit, si amari lupini, uel syluestris cucumeris seruefactus cum muria
cremor perfundatur. siquidẽ cõfestim emorientur. Similiter uespertilionem altissimis al-
liges arboribus, solum uertentes illico transfugient. Si capras aliquot ambusseris, offensæ
nidore reliquæ obducta caligine cæcutiunt, & partim animam agunt, partim ab insidiato
ribus torpentes fatiscentibus earum alis capiuntur, aut sole illustratæ necantur. Naturale
putat idem Democritus, uolucres locustas fugari, si aliquæ ex ijs urantur in medio. quod
& formicis, & scorpijs, & id genus animalibus aduersari experiẽtia docuit. Si in effossum
scrobẽ maceratas garo locustas obruas, reliquas fugabis: nanq; postridie accedens offen-
des sopore pressas somnum captasse, quare pro tuo necabuntꝰ arbitrio. Nihil attingẽt lo-
custæ quod porro, aut cẽtaurio aqua resolutis fuerit aspersum. Contra bruchos non mini-
mã hortorũ pestem, iubet Didymus circa caudices initium prope radicẽ tria grana sinapis
obrui. nanq; ea sata suo odore bruchos enecant. Aduersus agrestes mures Apuleius sua-
det semina bubulo felle maceranda, ne ab ijs attingantur. Melius per æstus Caniculæ, ci-
curæ semen cum elleboro nigro polenta, aut syluestri cucumere, uel hyoscyamo, uel a-
maris nucibus, portionibus æquis cõtundere, atq; ijs cum oleo subactis earum foramina
obstruere. siquidem eius rei degustatus necẽ infert. Nonnulli rhododaphnæ folijs aditus
eorum claudunt, qui rosis his, dum in exitu nituntur, intereunt. Mures qui in domibus
oberrant

oberrant, Paxamo authore, necantur, si ueratro polentã permisceas, & offeras. Sic syluestris cucumeris & colocynthidis cũ elleboro nigro suffusio nocebit. Apij seminis & gith incensorum nidore fugantur Mures etiam rusticos, si querneo cinere aditus eorum satures, attactu frequenti scabies occupabit ac perimet. Ramentum ferri mistum fermento locis quibus abundant inditũ, eos gustatu ad perniciem perducit. Tithymalus tusus & cum polenta subactus si rodatur, cæcitatem muribus adfert. Tarentinus eisdem ad necandos mures utitur remedijs. Addit, si captus aliquis mus detracta pelle capitis emittatur, reliqui solum uertent, & aliò diffugient, nunquam reduces. Rubi radice cum butyro, pane, & caseo gustata necãtur. Aliqui ueratrum album & corticem cynocrambæ tundunt, & cũ po-
10 lenta, lacte, & ouis subacta digerunt in offas, quibus foraminum aditus obturent. Lapidis hæmatitæ suffitu fugantur: item ardentis myricæ fumo. Anatolius refert, mures si amurcã æneæ patinę infuderis, & in media domo nocte posueris, conuenientes adhærebunt: ui reliquis Didymi iudicio subscribit. Talpas græci hoc genere persequũtur, Veratrum candidum & brassicæ caninæ, quam appellant cynocramben, cortex tusus cretusq; cum polenta & ouis rigata, lacte uinoq; subiguntur, & in offas cogũtur, quæ in spiracula cuniculorum adiguntur. Nucem Sotion græcus author perforari iubet, uel aliquod pomi genus soliditatis eiusdẽ, ibi paleas & cedriam cum sulphure sufficienter includi: tunc omnes paruulos aditus, & reliqua spiramenta talparum diligenter ne fumus exeat obstrui, unum foramen quod amplum sit reseruari, in cuius aditu nucem intus incensam sic poni, ut ab una
20 parte possit flatus accipere, qui cedriæ & sulphuris odorem diffundant: sic impletis fumo cuniculis talpas uel fugere protinus, uel necari. Diophanes est author cremati scorpionis nidore reliquos omnes protinus fugari. Subdit, perũctas succo raphani manus impunè scorpios cæterasq; serpẽtes tractare. Sandaracha cum galbano, butyro, uel adipe caprino suffitu & scorpios & serpẽtes omnes abigit. Democritus uult radicem rosæ gestatam esse ueneficij scorpionis amuletum. Stellio sic cæca naturæ discordia cum scorpione pugnat, ut mersus in oleo dum resoluatur in tabẽ, & ictæ parti litus liberet dolore. Plutarchus negat scorpium ad id unquam adrepere, cui nucula coryli suffixa cohærebit. Tarentinus est author sideritim herbam tenentem uiuos ita domare scorpiones, ut ne ab ipsis quidẽ ullo pacto lædi cõtendat. Ficulneum lac in uulnus instillatum, ita uenenum sistere dicitur, ut
30 ne ulterius quidem serpat. Nulli scorpionum iniuriæ patet, qui scyllæ bulbum deuorarit. Zoroastres lactucę semen ex uino potum ictibus scorpionum mederi prodidit. Serpẽtes omni propè fugantur austeritate, & nocentes spiritus innocẽtia fumi graueolentis exagitat. Vtamus ergo galbanum, uel cerui cornua, radices lilij, ungulas capræ sed longè plura de ijs in ueterinaria diximus medicina. Sotion scriptum reliquit, feles cortales non aggredi aues, quarum sub alis rutæ syluestris surculus adhæreat. Verspertiliones non aduolare tradit Africanus, ubi per itinera platani frondes pendeant. Necantur hederæ suffitu. Vocales addit ranas silere, si incensa lucerna lacuum & fluminum ripis adhibeatur. Grandini credit obuiam iri Philostratus, si quis uituli marini pellem, uel hyænæ, uel crocodili per spatia possessionis circumferat, & in uillæ aut cortis suspendat ingressu, cum malum uide-
40 tur imminere. Alij, ut idem refert, ubi instare malũ uiderint, oblato speculo imaginem nubis accipiunt, & hoc remedio nubem seu sibi obiecta despiciat, seu tanquam geminata alteri cedat, auertunt. Alij hac superstitione imbuũtur, si plurium domorum claues funiculis appensæ spanum in orbem cingant, grandinem sine damno trãsituram. Item si quis palustrem testudinem dextra manu supinam ferẽs, locum perambulet, & reuersus eodẽ modo sic illam ponat in terra, & glebas dorsi eius obijciat curuaturę, ne possit inuerti, sed supina permaneat, hoc facto fertur spatium sic defensum nubes inimica transcurrere. Item equi fluuiatilis, ut Apuleio placet, pellis segmenta diuersis spatijs imposita, credũtur satis contra malum imminens totius membra conuestire. Contra grandinem omne spatium horti alba uite præcingitur. Obtuto fluuialis equi, quem appellant hippopotamon, tergo-
50 re, locus fulmine nõ icitur. Diophanes præcipit, cum nebulas & rubiginem uidebis instare, paleas & purgamenta pluribus locis per hortũ disposita simul omnia cõbures quà uentus inspirat, ita enim impendens malũ auerti creditur. Satis fabis hortũ à pruinis lædi negant. Cum rubigo imminet, iubet Berytius statim bubulũ cornu dextrũ cum fimo sic uri,

ut plurimũ circũcirca concitet fumum, præsertim quà uentus perflat, sic ut omnis fumus cõtra rubiginis impetum feratur: ita enim noxiam cæli occasionem discutiet. Fumus è paleis contra nebulas auxiliatur, ubi nebulæ nocent. Sarmenta aut palearũ aceruos & euulsas herbas fruticesq; per uineas camposq; cum timebis incendito, fumus medebitur. Quidam tres cancros uiuos cremari iubent in arbustis, ut carbunculi non noceant. Alij siluri carnem leuiter uri iubent à uento, ut per totam uineam fumus dispergatur. Si fictili nouo obserata obruatur rubeta rana in media segete, tradunt non esse noxias tempestates. Semen olerum si succo herbæ sedi, quam aizoon uocãt, madefactum feratur, olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totum uerò nec erucas, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere, fœminæ duntaxat. Aduersus erucas & cancrũ fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. eæ arcuatim se uoluẽtes irrepunt, Gallicum uulgus uocat *chenilles*. Sunt qui sanguineis uirgis tãgunt ea quæ nolunt his esse obnoxia. Infestant & culices hortos riguos præcipue, si sunt arbusculæ aliquæ, hi galbano accenso fugantur. Omnia semina horti uel agri, refert Anatolius, ab omnibus malis ac mõstris tuta seruari, si syluestris cucumeris tritis radicibus ante macerentur q̃ serãs. Olera nulli erodentium iniuriæ futura tradit obnoxia, quorum in testudinis corio semina fuerint resiccata. Vberantur horti, quorum puluini aqua in qua lotus uel fœnum græcũ maduit, irrigentur. Caluaria asini intra hortum posita creditur fœcundare quæ spectat. Olera pulices nõ creabunt, ut Anatolius ait, si cum eorum semina iaciuntur modicũ eruum miscueris, præcipuè ubi radices & rapa nascuntur. Alij naturalius erucam pluribus locis maximè inter brassicas serunt, ut nulli pateant iniuriæ.

## Napus. Cap. XLVI

N Apus in duas species degenerat: unam, buniadem Græci nominant, omnibus olim cognitam, nunc medici, pace tamen eruditorum dixerim, prorsus ignorãt: cuius semen ob id quòd uenena expugnet, antidotis dicatum erat. nunc suffecto quodam syluestris rapi seminio, huius uice abutuntur. Aruribus tamen quædam herba colitur, rapo radiciq; similis, quam *nauetam* appellant, folijs rapi, læuioribus, post adolescentiam erucæ modo laciniatis, cubitali scapo aut interdum altiore, radice minuscula, floribus eidem proximis, rapitio caule, cubitali uel altiore, cuius folijs non secus atque rapacijs uescuntur agri, præsertim cum rusticos olerum inopia premit. Ea tum cocta tum cruda aceto & sale condita deuorant. Nec eam crebro frondiũ auulsu coercent, quo minus in caulem engat, quod in rapis fieri certum est, ut in radicem incrementa capessant, sed in scapum attolli patiuntur. nam uberiore seminis prouentu non mediocrem quæstum faciunt. Semen huius calfactum trusatilibusq; molis pressum magnam olei uim remittit, quo non ad obsonia modo, sed ad lumina quoque lucernarum utuntur. Auiculas caueis reclusas, carduelis, milianas, frigillos, & id genus similes semine huius apud nos aucupes alunt. Rapum in hanc desciscere, & longo satu ad se redire, & priorem naturam reconciliare ferunt. Vtrunq; sexum ex eodem semine prouenire scribit Theophrastus. Maris nomine rapum buniadem intellexisse contendit Athenæus, præsertim cum alibi nusq̃ buniadis meminent, & Nicãder eo antiquior mentionem fecerit. Quo argumẽto, uel extante ueteris uocabuli uestigio, ducor, napum hanc debere dici. Napi, quorum eadem ferè cum rapis natura, gaudent frigidis. Seruntur ante Calendas Martias, in iugero sextarij quatuor. Diligenriores quinto sulco napum seri iubent. Et ut medici rapa masculi sexus fecerunt in his rotunda, latiora uero & cõcaua fœminini, præstantiora suauitate, & ad condiendũ faciliora, quæ sæpius sata transeunt in marem: ita naporum quinq; genera cum raphanis confusa fecit Plinius, quæ Theophrastus uerbotenus raphano tribuit, corinthium, cleoneum, liotbassium, Bœoticũ, & quod per se unde dixerunt. Ex ijs in amplitudinem adolescit Corinthiũ nuda fere radice. Solũ enim hoc genus supernè tendit, nõ ut cætera in terram. Liothassium quidam Thracium appellant, frigorum patientissimum. Ab eo Bœoticum dulce, rotunditate etiam breui notabile, neq; ut cleoneum prælongũ. In totum quidem, quorũ tenuiora folia, ipsi quoq; dulciores. quorũ scabra & angulosa & horrida, amariores. Est & præterea genus syluestre, cuius folia sunt erucæ similia. Palma Romę Amiterninis dabatur, inde Nursijs. Napus sanones

habet

habet duas, melior tamen mẽsis Augusti. Iugerum agri quatuor sextarios seminis poscit. Napus deuexã amat & siccam humum, tenuiq; propiorem: itaq; glareosis sabulosisq; aruis melior exit, lociq; proprietas semen cõmutat. Nanq; in alio solo rapa biennio sata conuertuntur in napum, in alio napus raporum accipit speciem. Riguis locis utrũq; recte ab solstitio seritur, ultima parte mensis Augusti, uel prima Septembris. Subactum solum pluribus iterationibus aratri uel rastri, largeq; stercore satiatũ postulãt. Iugerum non amplius quatuor sextarijs raporum seminis obserendũ est, quarta parte amplius napis spargendũ, quoniam nõ in uentrem latescunt, sed tenuem radicem deorsum agunt. Napis pulices in nascuntur qui tenera folia derodant. Abiguntur eisdem remedijs, quæ supra in rapis diximus: uel manu uelli debẽt, & matutinis temporibus frutices olerũ cõcuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore cum deciderint, non amplius in superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuũ erit tentare, si ante sationẽ semina succo herbæ sedi sint macerata: nihil enim sic medicatis nec erucæ, nec culices nocẽt. Feras rapas nec adhuc cultu mitescentes in Dalmatia Stoicæ familiæ grauis author Posidonius tradidit inueniri. Diphilus medicinæ professor literarũ monimentis tradidit, rapũ uim acrem habere, corpus extenuare, spiritus creare. sed coctu contumax esse: napum uero buniam dulciorẽ, magis parentem concoctioni, quod ori gratior habeatur, multoq; magis ad stomachum faciat. De secunda napi specie alio loco nobis erit differendũ. Rapas & napos antiquitas condiebat, nunc ubiq; conditura prorsus exoleuit. Si cui tamen cordi esset in usum reuocare condituorum rationem, adhunc modũ oporteret exequi. Raporũ rotundissima quæq; prius quàm caulem aut cymam faciant, terra eruuntur, eaq; si sint lutosa aut obsita puluere deterguntur, & summa cute nouacula decerpta, sicuti salgamarijs mos est, lunato ferramẽto decussatim inciduntur, sed eo manus libramento ne penitus & ad imum usq; acies adigatur: respersisq; sale minuto præcisuris in alueo aut sera componũtur, & sale plusculo conspersa sinuntur dum exudent. Post tertiã diem degustãda est media rapi fibra, si salem ebibit, deinde cum satis uidebitur recepisse, singula suo sibi iure eluuntur, uel si non multũ saniei liquoris'ue reddiderint, adijciẽda erit muria dura. postea in quadratam cistam uimineam, quæ crassis uiminibus contexta sit, rapa componuntur: deinde sic aptata tabula superponitur, ut usq; ad fundum, si res exigat, intra cistam deprimi possit, superiectoq; graui pondere, nocte tota & uno die sinũtur siccari, tum fictili picato uel uitro reponunt, & sic infunditur sinapi & acetum ut à iure contegantur. Napi quoq; si minuti sunt, integri: si maiores, insecti, eodem iure quo rapa condiri possunt. qui in uas conijciuntur, & indito aceto sal coctus ita adijcit, ut in aceti congium salis sextarium infudisse sat fuerit. Sed nondũ satis constitit, quænam fuerit secunda napi species, quæ caulem mittit angulosum, in quo ramusculi uisuntur frequentes, prætenuibus folijs atque floribus referti, longitudine digitali: foliaq; proxime radicem sparguntur, apio similia, uerum exiliora multo, magisq; coriandri faciem simulantia, flore anethi, semine apollinaris herbę, quæ hyoscyamus dicitur, odorato sed minore. Eam excalfacientium ordinis esse cõuenit, quòd & urinas ciat, remoratos menses euocet, hærentes secundas pellat. Si quis herbam ijs deliniationum notis celebrem quærat, satis ad eam accedere cõperiet, quam officinæ nunc *minorem saxifragam* uocant, bunium tamen oleracei generis esse nemo contendit: quare cõiectura colligi potest, luxatam hanc Dioscoridis partem, quæ uolumine secundo de bunio mentionem facit, nisi discriminis & discerniculi gratia duobus locis inseruerit. Melius tamẽ fuerit in suam sedem uolumine quarto restituere, de quo pluribus inibi agemus. Naporum duas differentias in medicina Græci obseruant. alterum genus buniada appellant, raphano & rapo simile, seminis pręclari contra uenena, ob id in antidotis utunt̃ illo. Radix flatus creat in cibo, & minus quàm rapitium alit. Asseruatur etiam salsugine. Alterum angulosis foliorũ caulibus florentis, & quod bunion uocant, purgationibus fœminarum, & uesicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulsa, uel succi datchma. Semen dysentericis tostum tritum in aqua calida, è cyathis quatuor: sed urinam inhibet, si non lini semẽ unà bibatur. Galenus buniada in raporum censum reponit, easdemq; uires assignat.

Radix, raphanus. Cap. XLVII

RAphanus die tertio à satu prosilit, et ex hybernis celerrimè exit, latere potius fructum parit: calidis locis, austrinis, atque serenis teporibus celerius in caulem attollitur, semenq; promit. Radice terreno adoperta sequenti anno germinat, tellure abiecta: nam & crescere & durare ad æstatem usque ualet. Gaudet dulcescitq; frigoribus, quibus incrementum in radices non in folia uertet, quas lignescere Theophrastus est author. semen in siliquis. Geneta Bœotium rotundum & dulce, Liothasium quod alij Thracium uocant patientissimum hiemis, Cleonæum in lõgitudinem porrigitur, Corinthium amplissimum detecta stirpe nascitur. Quo folium læuius & suauior & mitior est raphanus. Traditur & genus unum erucæ folio. Pulices appellantur bestiolæ raphanis innascentes, quibus ne noceant, authore Theophrasto, eruum interserere remedium est. Sed ne nascãtur, nullum suo seculo repertum adhuc medicamen putat. Fœminini generis existimant quę minus acres, & habẽt folia latiora, læuiora, & iucũde urentia. Raphanum uitibus inimicum esse constat, ut si circum se ferantur diffugiãt. Bis anno rectè seritur, Februario mẽse cum uernum fructum expectamus, & Augusto mẽse cum maturius. hæc satio sine dubio melior habetur. Cura est eius ut terra stercorata & subacta obruatur: pòst, ubi cœperit aliquod incrementum, subinde aggetetur, nam si super terram emerserit, dura & fungosa fiet. Aliqui alia fecerunt genera, Algidense à loco longum atque translucidum. alterum rapi figura quod uocant Syriacum, suauissimum ferè ac tenerrimum, hyemisq; patiens. Præcipuum quidem est quod è Syria aduectum apparet, id tota hyeme durat. Radicis Syriacę iugerũ, ut est author Columella, supra quatuor sextarios seminis heminam recipiat, nec amplius poscit. Est etiam genus syluestre fronde copiosius quàm corpore, armoraciam Latini uocant, de qua priuatim diximus. Cæterum raphani, qui nostris radix dicitur, Græci duo genera seruant, satiuæ & syluestris. Satiua raphanus radix ue notior est quàm ut explicari debeat, cum ipsa quotidie uescendo sit. Hac siquidem in cibis antecedente pleriq; omnes cum fastidium urget, uorandi facultatem moliuntur, & appetentiam accersunt. in quem usum in taleolas orbiculosq; digeritur, ut aqua saleq; conspersa cœnas incohet. Si quis etiam cibos fastidit, ad excitãdam cupiditatem interponitur. Quo magis error eorum, qui hactenus inoleuit, explodendus, qui pro re explorara omnibus cognitaq;, raram inuenru herbam, uiribus que plurimũ ab hac discrepantem, in compositione raphanati mellis usurparunt, lepidiumq; exulcerantem herbam in uicem eius, ut paulopost edocebimus, suffecerunt. Nam omnibus officinis raphanus peregrina demonstratur herba, quæ cum fructificauerit, iuxta terram præciditur: exit & in cubitalem altitudinem, folijs laurinis, sed mollibus. Rariot apud nos huius cultus, ubi sæuitia hyemis ingrauat: quando impatientissima est frigorum, uiolaraq; gelicidijs emoritur. Vsus eius olim non sine lacte fuit, ut arbitror, propter exulceratoriam uim qua prædita est. Quæ omnia lepidij sunt propria, non raphani, ut suo loco demonstrabitur. Raphanus caudice assurgit nonnunquam arboreo: folia gerit laciniata, angulis horrida. semen in siliquis. Quo folium lęuius, eo suauior & mitior existimatur. Dulces ut Græci produnt enascentur, si semina mulso, uel passarum uuarum succo macerentur. Constat radix cortice ac cartilagine, acuto quidem sed grato sapore, quæ in longitudinem plerunque porrigitur: cuius pars cum extra terram emersit, dura fit & fungosa, nisi terra circumobruatur. Dulcescit frigoribus ut rapum. Fimum odit palea contentus. Salsugine amaritudo eorum eximitur: nanque salsis ut uolunt aluntur. itaque talibus aquis irrigandos censent. Cocti dulcescunt, & in naporum uicem transeunt. Dati cum sale ieiunis uomitionibus præparant meatum, quare medici semine ex aqua tepida dato uomitus eliciũt. Vitis tam pertinaci odio dissidet à raphano, ut iuxta satum refugiat, & depacta in eius scrobe nõ comprehendat. In tam uulgari nobilitate raphanus, ut nihil scrupulose demonstrari postulet, uulgus *rauen*, tum *reforum*, tum *rapham* appellant. Theophrastus multa eius recenset genera, quæ falso Plinius decimonono uolumine napis attribuit. Corinthiũ in amplitudinem eximiam adolescit, nuda ferè radice, quando hoc genus supernè tendit, nõ ut cętera in terram: Liothasiũ in terram demittitur, inde nomen datum, quidam Thracium appellant, frigoris patientissimum: Bœoticũ dulcissimũ est, rotunditate etiam breui

notabile

notabile, neq; ut Cleonęũ prælongũ. Syluestre etiamnũ genus habetur fronde copiosius & corpore, folio satiuæ simili, ad lapsanæ frondem accedente, radice gracili, molliuscula, accrementum respiciẽte. Italia rerũ antiquarũ parcens adhuc *armoraciam* nominat. Seritur quibusdam in locis ut edomita feritate mitescat, aut transfertur ad culta quo melior fiat: nam hæc est agrestis raphanus. Sed apios quæ agriorapħanus aliquibus aut ischas dicitur, qua necessitudine aut cognatione iuncta sit, ut cum hac societatem & cõsortium inierit, imò uerius in idem caput coaluerit, non satis potest explicari: nisi forsitan græcorũ librarij uicinitate nominũ illusi, hanc, quanq; uiribus, figura, delineatione discrepantẽ, in idem caput contulerunt. Ied eorũ fiant diuortia quę dissona in fitione cohæserant. Hoc igitur quod de
10 apio dictũ, uelut abhorrens à consortio debet expungi, luxatumq; uertibulo quo dissiliérat restitui. Ideo cum eadem quarto uolumine à Dioscoride repetantur, inibi mentionem eius distulimus, ibiq; quænam sit apios ostendemus. Pituitam, ut Florẽtinus tradit, raphani extenuant, urinã cõcitant. Decocti uero & poti cum uino ieiunis ad ternos cyathos, cõminuunt & eijciũt calculos. Ad tussim cum melle prosunt. Puerperis ad lactis copiam augendam præbentur. Venerem stimulant, sed uoci nocẽt. Semen rostum ipsumq; commanducatum, tussientibus & suspiriosis medetur. Venenis usq; eo aduersantur, ut præsumentibus ieiunis nõ sint nocitura: quibus etiam succus in aqua coctus succurrit. Idem cõtra fungorum & boletorũ uenena salutaris. Succo infectis manibus impunè serpentes tractantur. Impositi scorpionibus confestim necant. Hydropicis medentur. Ex aqua sumpti lienem extenuant. Ad uomitus eos esse utilissimum, nam uentrem exinaniunt ex melle sumpti redditiq; uomitionibus. Appetentiã fastidiosis inuitant. Quartanis liberant, si continuo ufu stomachus in uomitiones effundatur. Succus ex passo potus regium sanat morbũ. Contra aquarum uitia raphanum incoxisse satis est, ita enim earũ pernicies eluctur. Dentibus solis inimici, quoniã atterant. Ad hæc sanguinem excreantibus cocti dantur, item cruentis reiectionibus præcordiorum. Si quis prægustans à scorpione feriatur, ictu citra aleam uitæ ad integram redigetur ualetudinem. Si quis à tormentis plagas & ubices acceperit, tritus & impositus emẽdat. Reducit & cicatrices ad colorem, lentigines in facie delet. Alopecias capillo replet. Summo cibo spiritum elidit, ructus laxat, urinas eijcit. Postremo cibo alui detectionem raphani moliuntur. nam summo, suspendunt illata ne si
30 dant. præsumpti, uomitiones cient. exquisitiores sensus existimantur præstare. Folia quæ in oblongis nascũtur, excitare oculorum aciem dicunt. Crassitudines è pectore eliciunt. Insignita ex melle tollunt. Veternosis q; acerrimos mandere prodest, ex aceto lethargicis. Hippocrates capillos mulierũ defluos fricari raphanis iubet: & super umbilicũ poni contra tormenta uuluæ. Iliosis dandos censet Praxagoras, & Plistonicus colicis. Menses accersunt. Cum melle sumpti intestinorum animalia detrahunt. Cum uino enterocelis prosunt. Cortex ex aceto uomitiones acrius mouet. Easdem & semen molit, & lotiũ cit. Impositum quoq; sistit ulcera quæ phagedænas uocãt. Gangrenas admotum mirabilem in modum excarificat. Cum aceto mulso anginis gargarissatum opitulatur. Cerastæ morsibus in uino datum succurrit. Aurium grauitati succum instillant. Vbi acrior admota sit,
40 hyssopum dari protinus imperarit: hæc antipathia est.

Siser. Cap. XLVIII

Ifer, græce sisaron, frigidis locis gaudet. Hinc Tiberius princeps flagitabat omnibus annis à Germania. Inest lõgitudine neruus qui decoctis eximitur, magna tamen parte amaritudinis relicta, quæ mulso etiam in cibis temperata uerritur in gratiam. Radice tantum cibis cõmendatur. Siser Plinio raphani, Aetio pastinacæ species est, quæ nõnihil amaritudinis cũ astrictione pau ca resipit, ut author est Galenus. In secundũ excalfacientiũ ordinem asserĩtur: Paulus tertium nancisci asseuerat. Addidit, semenq; tenuibus particulis constare, discutiendi naturã habere, quare singultientibus & torminosis ex uino datur. Siser condiebat antiquitus. Ia-
50 nuario mense uel Februario radicem eius exerebat, & ne quid terreni adhæret diligenter defricabat, & in aceto & sale cõposita post trigesimũ diem eximebat, & corticem eius delibratũ abijciebat. Cæterũ medullam eius concisam, in fideliam fictilem uel uitreã conijciebat: post mẽsem uuam passam, exiguam cepam aridam cum torrido farre & exiguo

melle subterebat. quæ cũ ſuiſſent bene detrita, ſapæ uel defruti duas partes, & aceti unam permiſcebat, atq; ita in eam fideliã cõtundebat, eamq; operculo contectã pelliculabat: ſed cum exegiſſet uſus, cõciſas cum iure ſuo radiculas promebat, & exemptas de fidelia, oxymeli cũ exiguo oleo ſuperfundebat. Ea ut ſentio uidetur eſſe toroſa quędã radix paſtinacæ cõgener, per cuius lõgitudinẽ inteſtinus neruus excurrit, quæ cocta cinerib. aut aqua, & patinis infricta manditur, magna ſtomachi uoluptate, & ganeæ nunc magis q; medicinæ naſcit. Hodie uulgus, ni fallor, extritis prioribus literis diminutrice forma *ſerullum*, aut *ſeruillam* uel *cheruillen*, pro ſiſere aut ſiſerculo pronũciat. Facit huiuſce rei fidem, auxitq; ſuſpicionẽ, q; adhuc ſeritur apud nos nõ ſemine ſed bulbis, aut oculis radice exciſis, uti ueteres tradiderunt, qui reliqua radice auulſi in nouam ſobolẽ diſponũtur. Siſer circa calendas Septẽbres, uel melius ante calendas Martias ſeritur. Auguſto tertia ſatio eſt, eaq; optima. Cõualeſcit altè paſtinato & ſtercorato loco: ſed rariſſime ponendũ, ut maius capiat incrementũ. In multis Gallię tractibus lętiſſimè prouenit, frigidis locis cõuenit. Ideo in caſtello Gelduba, quod ſupra Rhenũ ſitũ eſt, generoſitas pręcipua. Siſer his ſerit mẽſibus, Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septẽbri, Octobri. Duorũ generũ eſt, ſatiuũ & erraticũ q̃d eſt ſatiuo ſimile & effectu. Stomachũ excitat, faſtidiũ diſcutit. Ex aceto laſerpitiato ſumptũ, aut ex pipere & mulſo uel garo, urinã ciet, & uenerẽ ſtimulat. In eadẽ ſentẽtia eſt Diocles, addẽs pręterea cordi cõuenire cõualeſcentiũ, aut poſt multas uomitiones percq; utile. Heraclides contra uiuũ argentũ dedit, & ueneri ſubinde offenſanti, ægriſq; ſe recolligẽtibus. Tradũt ideo utile ſtomacho uideri, quoniã nemo tres ſiſeres edendo cõtinuaret: eſſe tamen utile conualeſcentibus & ad uinum tranſeuntibus. Satiui radix commẽdat os, idoneaq; ſtomacho eſt, urinã ciet & uenerem. Priuatim ſuccus cum lacte caprino potus ſiſtit aluum. Siſaram Varro, Plinius ſiſarum uocant herbam cuius flore ueſcantur apes. Eſt & in Eubœa frequens & apibus gratiſsima, fortaſsis quia nulla ex alia ſit copia.

Rumex. Cap. XLIX.

Mpliſsima lapatho radix, ut quæ nonnũquam deſcendat ad tria cubita. ſylueſtri minores tumidæ effoſſa quoq; diu uiuit. Hoc inſatiuum, rumex uocatur. Tam uiuax eſt lapathum, ut ſemel ſatum nũquam uitietur in terra, maxime iuxta aquam. Succus cum cibis gratiorem leuioremq; ſaporem præſtat, præſertim ſi eo intingantur. Solũmodo ex omnibus ſylueſtre melius eſt, cũ omnia ferè ſylueſtria & folijs minora, & caulibus ſuccoq; acriora. Olus hoc in multos caules proſilit, ramoſum, radice altiſſima, ſingulari, nec lateribus craſſiores alias niſi prætenues emittente. plerunq; ſeſquipedalis ſatiuo radix, breuior ſylueſtri conſpicitur. Cum perfectè adoleuit, figura betæ proximum, corpus carnoſum & madidum, eoq; erutum terra diu recens ſeruatur, & præ cæteris oleribus uiuaciſſimum, præſertim ſatiuum. Lapathi ceu rumicis genera produntur multa. Oxylapathũ, non niſi paluſtribus naſcens, in cacumine acutiora duraq; folia habet, ob id officinæ noſtrates *lapatium acutum* nominant. Alterum genus hortenſis illi diſſimile. Tertium ſylueſtre, paruum, plantaginis figura, molle, humiliter fruticans, *acidula* aut *minuta oxalis* uulgo dictum. Quartum habet genus quod alij oxalidem, alij anaxaridem, alij rumicem ſyluaticum appellãt. cuius folia ſylueſtri et exiguo ſimilia ſunt, caulis teres, ſeſquicubitum altus, ſemine rubro, in mucronem acuminato, quod foliaceo ueſtitur inuolucro, ſapore acri, è ſcapo & agnaſcentibus coliculis erumpente. id partim ſeritur, partim ſponte in incultis prouenit. Omnibus exploratum quòd plerunq; iuribus incoctum natet, & in acetarijs crudum ſingularem habeat gratiã. Quin & in carnibus intingendis ſucci uiridis acrementum ſumminiſtrat, nec aliud in obſonijs maiorem ſibi uendicauit authoritatem. Omnes ferè quòd gratum acorem palato repræſentet, acetoſam cœperunt appellare. Gallicũ uulgus *oxalim* adhuc imitatione græca nuncupat, aliqui *ozellam*, alij *umetam*. Huius ſemen rubrum in mucronem emiſſum deſinit in cuſpidem, cæteraq; Dioſcoridis picturæ ſuffragantur, quare nemo rumicem acetoſum id eſſe genus ibit inficias. Eſt & quod hippolapathon nominant, olus magnum, paludibus familiare, eiſdem innaſcens: quam ut mea fert opinio *paricellam*, uel *grandem oxillam* officinæ dicunt, uulgus *parellam*, nec refragrari quidpiam uidebitur. nam in olera recipitur, caulis ei ramoſus, prægrandis, folia betæ, uliginoſa, acutaq;, radix prælonga, paluſtribus lætior pro-

tior prouenit, quibus in hortis feritur. Lapathon, ut Galenus fcriptum reliquit, difcutien-di nancifcitur facultatem: Oxylapathon mixtas fibi uires uendicauit. Nanq; difcutiendi & repellendi natura donatum eft. Sed cum omnium femen, tum maxime oxylapathi, ma nifefte conftringit, ita ut dyfenteriæ & alui profluuio medeatur: quapropter quod demirari licet, femen à parentis natura defcifcit, ut quod aftringendi dotes habeat, herba uerò uentrem exinaniat. Hippolapathum à reliquorum uiribus non degenerat. Galeni iudicio Paulus fubfcripfit, eadem de natura rumicis adfirmans. Sunt qui hydrolapathum tradant ita aqua natum: fed huic fpeciei ferè cōgenerem effe nemo diffitebitur, cum aquarum uer nacula fit herba, ambæq; paludibus exiliant, fed oleribus repudiatur. Huius folijs uel am-
10 pliffimis butyri recentis offas inuoluunt. Omniū faftigiorum folijs decoctis fiftitur aluus. Cruda illita melicerias rofaceo, aut croco adiecto difcutiunt. Semen fyluestris & oxylapathi & oxalidis cœliacos & dyfentericos potū ex uino uel aqua efficaciter adiuuat. ftomacho detrahit faftidia. Scorpionum ictibus medetur, & qui præfumpferit etiam percuffus nihil molefti patietur. Radices coctæ cum aceto uel crudæ lepras, & impetigines impofitæ curant. Vngues fcabros detrahunt, ita quo defiderio infricare locū in fole nitro, acetoq; oportebit. Decocti fucco difcutiunt corporis pruritus fouendo, attendéoue in folia balneatū. Radix in uino cocta dolorbus aurīū dentiūq; prodeft, fi colluantur iure. Strumas quoque ac parotidas in uino, lienis tumores ex aceto difcutit. Quidam contra ftrumas in collo fufpenfam gerunt. Mulierum profluuia trita & admota cohibet. Tofta in uino, re-
20 gio morbo auxiliatur. Calculos ueficæ comminuit, menftrua commouet, fcorpionum ue nena refringuit. Vis lapathi ructus facit, & urinam ciet, caliginem oculorum difcutit. Firmat commanducata radix dentes. Eadem cum uino fiftit aluum. folia foluunt adiecto fa le. Syluestria fcorpionum ictibus medentur, & ferire prohibent habentes. Semen ftomachi inextricabilia uitia fanat. Dyfentericos femen hippolapathi duabus drachmis in uino potum liberat. Oxylapathi femen lotum in aqua celefti fanguinem prodeft reijcientibus, adiecta acacia lentis magnitudine. Præftantiffimos paftillos faciunt ex folijs, & radice, addito nitro & ture exiguo. In ufu aceto diluunt, fed ftatiuum in epiphoris oculorū illinunt frontibus. Adijciunt (ne omittatur) bulapathum, radicis tantum altitudine differens, & erga dyfentericos efficacis effectus potum ex uino. Rumex in olerum cēfu uinibus & gu
30 ftu hortenfi betæ refpondet Galeno: quare merito quis fyluestrem appellauerit betam, plus tamen quàm rumice, quòd fit aliquāto iucundior, homines uefcuntur. Cenfet idem oxylapatho nomen ab acuta ui inditum effe. A nemine crudus rumex, ficuti nec beta, ut refert, eftur. Oxylapatho tamen mulieres quæ ruri degunt faftidiofæ in malacia, & morofi palatii iuuenes tantum utebantur: quare rumex dignus eft, cum nullius fit alimenti, qui cibis abdicetur. Cæterum nihil magis eius acore per æftatem apud nos placet, nihil æque elanguefcentem reuocat appetentiam. Theocritus alapathon uocauit ab effectu, quoniam exinaniat. Etenim Attici alapatha, quę nos inanitiones dicimus, appellant. Syluestris femen tradit Africanus ex uino potum cordi & dyfentericis mederi, appenfumq; finiftro brachio ademptam panendi fpem reftituere, reftibilemq; adferre fœcunditatem.
40 Addit, eiufdem fyluestris radicem regium morbum aquamq; intercutem fanare: lepras, uitiligines, lichenasq; litam emendate.

Lapfana. Cap. L

Apfana olus fyluestre eft, pedalis altitudinis, trium foliorum, api fimillimorum, nifi candidior effet flore. coquitur in cibo. Hanc diui Iulij carminibus L præcipuè iocis militaribus celebratam Plinius tradit: alternis quippe uerfibus exprobrauere, ea fe uixiffe apud Dyrrachiū, premiorū parfimoniam cauillantes. Hæc eft quam rura *lauas albas*, quafi fyluestres napos uocāt. quod fatis Diofcorides teftatur, tradens à Romanis napum appellari. nanq; fyluestre hoc olus pedali altitudine prodit, tribus hirfutis folijs, cætera napi fimilis, nifi flos effet aliquanto
50 candidior. Ea urent arua, & in pauperum cœnas plerunque uenit. Apud Arcades eam nafci, quam illi braffica m fyluestrem appellant, medici quidam ceram, Theophraftus teftatum reliquit. Herbæ cuiufdam quæ cara nominabatur meminit Hirtius, qua cum lacte uictitauit exercitus, radice ufus non folio. Lapfanam prope aluearia ferendam effe

præcepit Columella, q copiosam ex ea ceram apes colligant. Est autem cyma syluestris, & ubique ferè nascitur syluestribus brassicis annumeranda. Vulgares lapsanæ flores amicissimos apibus creant, & fauorum ceras exuberãt. Lapsana cum suo coliculo silens in alueos componitur, & sale conspersa biduo sub umbra dum consudet reponitur: deinde si tantũ remiserit humoris, ut suo sibi iure ablui possit, sin minus, dura muria lauatur, & pondere imposito exprimitur: tum uase cõditur, & ius quod est mistum duabus partibus aceti & una muriæ infunditur. Fœniculi aridi quod est per uindemiã proximo anno lectum, spissamentum imponitur, ita ut herbam deprimat, & ius usque in summum labrum fideliæ perueniat. Inter syluestres brassicas Plinio brassica est, pedalis altitudinis, folijs napi simillimis, nisi candidior esset flore. Coquitur in cibo. Aluum leniter emollit. Folia & caules edendo sunt, stomacho utiliores quàm lapathũ: sed Galeno noxium humorem creat. Illita detergendi discutiendiq; naturam habet. Medetur coxendicibus & lienosis. Lepras imposita sanat.

## Blitum. Cap. LI

Blitum radice non una nititur, sed contra cęterorũ ferè olerum morem multiplici, prolixa, non in rectum tendente, betaceis frondibus, sine acrimonia fatuis: semen corticeũ profert racematim singulis ramis insidens. Olus hoc erumpit ocyssime. Martio mense seritur. Culto solo cum semel natum fuerit, ipsum se per multa secula seminis deiectione reparabit, ut etiã si uelis uix possit aboleri: satumq; semel pluribus annis restibili fertilitate prouenit, nec runcari nec sarculari flagitat. Imbutũ quàm plurimo humore tradit Galenus, quem copiosum etiam olus in decoctione fatet. Duplex id ostendi solet rubẽs & candidũ. Huic generi assignandum illud olus rubertimum quod in cultis se attollit, cuius folia iuribus incocta sic ea inficiunt rubore, ut nigelli uini dilutum colorem repræsentent, à quo *rubrum olus* uel *poreta rubens* uulgo cœpit uocari ab olitoribus, ubique ferè colitur. Quod albi discrimine tantum notatur apud nos nomine uacat, surculosius rubro, ramis undiq; racemoso fructu scatentibus. Hispani *bleti* nomen hactenus seruarunt, cuius olere multis in locis utuntur, *turgon* in Narbonensi Gallia uocant multis tractibus cœpit seri. Sed onobletum herba linguę similis, Hippocrati cõtra fœminarum profluuia in uellere adponitur. Blitum iners uidetur, ac sine sapore aut acrimonia ulla, unde cõuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est, uentrem adeo turbat, ut cholerã faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum è uino prodesse, & clauis pedum illini: item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua eo cibo sisti putat. Dioscoridi oleris & hoc uice in cibos uenit, & facile aluo excernitur: cæterũ iners & nullo in medicina momento. Blitum Galeno uliginosum aquosumq; olus, quod nõ ex solo oleo garoq;, sed adiecto etiã aceto sæpius estur: alioqui stomacho negotiũ facessit, lubricos tamen interaneorũ anfractus aliquantũ reddit. quare leniusculam alui deiectionẽ moliri potest. Nullũ tamen acrementũ, nitrosumúe possidet ingeniũ, quo ualeat intestina ad iustam excretionẽ lacessere.

## Malua. Cap. LII

Maluarum genera fuisse duo herbariæ rei prudentes tradiderunt. Vnum hortensis, alterũ syluestris, hoc est nascentis in incultis. Hortensiana sæpe grandescit in arborem, & baculi usum præbet, folijs amplis, circinatæ rotũditatis, rarioribus in ambitu segmentis. Caudex simplex, luxuriosę proceritatis attollitur, à medio ferè ad uerticem pulcherrimis floribus decoratus, breui admodum pediculo dependentibus, qui uenustate rosis nõ cedunt, & si suppeteret odor, de principatu certarent: cum nec colore superentur, purpureo uermiculatóue, nec etiam interdum candido, odore tantum uinci constat. Vicissim è maluaceo caule funduntur rosæ, quædam iam patent, quædam nascentibus similes nunc primum exeunt, aliæ conuolutis adhuc foliorum paniculis nondum dehiscunt. Capitula quædam breuibus innixa petiolis, & leuiter in mucronem fastigiata, primum è caule prosiliunt, ijsq; paulatim intumescentibus, prægnantia florũ inuolucra fatiscunt: in quibus dehiscẽtes rosę sese pandũt, & explicãtur in folia, structili quadam serie numerosa, calicibus apices paucos cõplexis, qui lutei medijs emicãt, qbus decidẽtibus erũpũt purpurea stamina. His fœtus succrescit multipliciter tunicatus, atq; in umbilici formã numeroso semine coagmẽtatus, in quib. cũ

decussa

decussa sunt folia, reliquarum maluarum modo semina recluduntur. Hæc æstiuas coronas nectit. Flos is minus quàm rosa fugax, diuq; uigor utraq; durat. Pulchritudinem demirantium uulgus *transmarinam rosam* cœpit appellare. Nemo non hanc hortis suis serit. Malachen hanc grandiorem Græci uocant in satiuis, cuius folia cum sole circumagi Lucius Columella numeris tradidit, uir antiquitatis studiosus,

Et moloche prono sequitur quæ uertice solem.

Folia maluarum solis iter sequũtur, incuruaq; cum eo pergunt ad occasum, ita ut ad eum semper spectent. Prodigiosum naturæ miraculum, ut herbæ nubilo die delitescentẽ solem prodant, & obiecta nube uelut indices curriculi, certam celati syderis sedem foliorum statu conuersioneq; demonstrẽt, imò uerius solarij uicem exhibeant, ita etiam ut nõ aperto sole, horas colligere possimus. Addidit Theophrastus, maluæ folia cum sole circumagi, seq; eodem inclinare, quò sydus feratur. quod humoris detractioni refert acceptũ: eodem nanque reclinari par est, quò sol humorem feruefaciens prouocarit. Alterum genus in incultis nascitur, folio rotundo, pingui, paucis in ambitu segminibus intercepto, caule magno, purpureis floribus prædito, radice cãdida. quod omnibus euidentius est quàm ut notificari debeat. Si quem satio delectet, Octobri serẽda est, ut quę occursu hyemis ab incremẽti longitudine reprimer. Loco pingui delectatur, & humido gaudet lætamine. Transferuntur plantę eius cum cœperint folia quatuor habere uel quinq;. Melius comprehendit quæ tenera est: maior enim translata languebit. Sapor illis est melior, si non transferantur. Sed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebulas constitues aut lapillos. Rara ponenda est. Sarculo delectatur assiduo. Si liberandæ sunt herbis, ne motum sentiãt in radice. Si transferendis plantis nodum facias, in radice sessiles fient. Omne solum in quo serantur pinguius faciunt. In magnis laudibus malua est utraq;. Duo genera earum amplitudine folij discernuntur, maiorem Græci malopen uocant in satiuis, alteram ab emolliendo uentre dictam putant malachen. E syluestribus cui grande folium & radices albæ, althea uocatur, ab excellentia effectus, à quibusdã aristalthea. Non audiendi sunt qui hortensem satiuamq; solis dissidere natalibus arbitrant. nanq; syluestris, quantũcunq; domita cultu mitescat, altilisq; nascatur in hortis, nunquam in hortensem, de qua suprà sumus loquuti, commeabit. Neglecta quoq; satiua quantumuis eam syluescere patiaris, nunq̃ in hanc syluestrem incultamq; degenerabit. Duo genera earum amplitudine folij discernuntur. Folia tamen, fructus, floresq; magnam inierunt similitudinem, & communem ferè figuram referunt: quapropter merito, ut in ijs fieri mos est, uno donantur nomine, & generi eidem assignantur. Edendo satiua est, & in oleris locum cedit: de qua Martialis,

Vtere lactucis, & mollibus utere maluis.

Flaccus & item Hesiodus maluæ usum pro oleribus increbuisse satis testatũ reliquerant. Nec illud silentio supprimendum est, quod Phænias græcus author in stirpium censu memoriæ prodidit, ijs ferè uerbis, Vernaculæ urbanæq; maluæ seminis formula placenta uocatur, q; eius omnino referat imaginẽ: quam columna fulcit pectinatim denticulata, à qua per medium placentaceæ molis foramen spiculum exeritur umbilicũ exprimens, echinato basis ambitu, quod facilè secanti circularem seminij globum liquido patebit. Facilem succum, ut Diphilus reliquit scriptum, creat, exasperatas fauces lenit, summæ cutis acrimonias emendat. Addidit, lacessitis renibus opitulari, & irritamentis uesicæ commoditatem afferre, alimoniam mediocrem subministrare, aluoq; facile excerni. Idem author syluestrem satiuæ prætulit, eam magnopere commendãs. Feruefactæ maluæ cibus per se, ut Damegeron scribit, irraucescẽtem expedit uocem. sed ex oleo, & garo uentrem resoluit. Folia cum saligna fronde trita pretiosum faciunt emplastrũ, quod inflammationes enasci prohibet, manantẽ sistit sanguinem. Recẽs claudit uulnus, & ad cicatricẽ perducit. Luxaris, item fractis medetur. Folia cũ cepis uel porris trita serpẽtium & phalangiorũ ictus impositu persanant. Syluestris maluæ succo perunctus cũ oleo, uel eam habens, à uespis non icitur, quarũ etiam illato ictui idẽ succus medebitur. Tusa folia & percussæ parti admota dolorẽ discutiunt. Ea impetigines & cæca uuluæ uitia tollit. Dolorẽ sedat instillatus auribus succus. Potus ex melle iocinerosis remedio est. Comitiales idẽ recrear. Calculosis & ischiadicis pręsẽti est auxilio. Feruefactæ ius epotũ urinę tormina finit, difficiles soluit partus. Dant

tus. Dant succum bibendum parturientibus ieiunis in uino decocta hemina. Easdem sub stratis folijs celerius eniti uolunt, sed protinus à partu reuocandum ne uulua sequatur. Quin & semen tritum adalligant genitale non continentium: adeoq; ex eo uenen nascuntur, ut semen unicaulis adspersum cubitali fœminarum auiditates augere mirum in modum Xenocrates tradat: item tres radices iuxta adalligatas. Olympias Thebana abortiuas esse cum adipe anserino dicit. Purgari fœminas folijs earum manus plenę mensura in oleo & uino sumptis aliqui prodidere. Esculentiorem esse hortensianā Pedanius Dioscorides adfirmat: stomacho noxiam: facilem uentri, præsertim cauliculis: idoneam uerò interaneis & uesicæ. Contra omnes aculeatos ictus uis efficax, præcipuè apum, uesparum, similiumq;. Ea trita peruncti cum oleo, uel tenentes eam nō feriūtur. Folium impositum torporem scorpionibus adfert, ualet & contra uenena. Aculeos omneis utraque extrahit cruda & cum aceto pota. Putrefacta in urina ulcera manātia in capite furfuresq; sanat. Radix decocta dentium mobilitates firmat. Eius quę unum caulem habet radicem circa dentem qui doleat perunge, donec desinat dolor. Eadem strumas, & parotidas, panósque addita hominis saliua purgat citra uulnus. Semen in uino nigro potum à pituita & nauseis liberat. Radix mammarum initijs occurrit adalligata in uellere nigro. Tussim in lacte cocta & sorbitionis modo sumpta, paucis diebus emendat. Folia in oleum decocta, tritáque, sacris ignibus & ambustis imponuntur. Vuluas decoctum eius emollit insessione: rosionibus intestinorum, uteri & sedis infunditur. Ius decoctæ cum radice ualet contra uenena omnia, si potum identidem uomatur prodest & contra phalangium. Et ut quidam uolunt, si quotidie quis succi eius sorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis carebit. Succus melancholicis datur cyathis ternis tepidus, insanientibus quaternis, decoctæ comitialibus heminæ succi. Hic & calculosis, torminibus aut opisthotonico laborantibus, tepidus illinitur. Et ad uulnerū impetus cruda cum pane. elicit lac, Semen ex uino potum addito syluestris loti semine, uesicæ doloribus leuamento est.

## Atriplex. Cap. LIII

Triplex radice una cohæret in altum descendente, nō glabra, sed fibris quibusdam capillata. caulem fundit ramis brachiatum, quibus foliatum semen & obductum cortice promitur, racematim congestum. Circa Calendas Octobres obrui oportet non frigidissimo loco: nam si regio sæuas hyemes habet, postidus Februarias semine disseritur. Olus hoc ordine primo frigidū, & secundo humidum esse testatur Galenus: tepentem itaque sortiri calorem, uliginosam aquatilemq; naturam nullius astringentiæ participem maluarum modo. quapropter humentis succi ratione cōfestim per uentris anfractus euadit, & aluo celeriter exigitur. Hortensis syluestri longè humidior frigidiorq;. Syluestris sponte sua nascitur, ab hortensi ferè non nisi natalibus differens, *arochias* uulgus appellat. Hæc tam luxuriosa proceritate prodeunt, ut quaternos sæpe cubitos excedāt, caule interdum purpureo, interdum candicante, ramoso, folio bliti, cum pubescit herbaceo, cum senescit flammeo, nonnunquam in luteum languescēte, semine foliaceo, simplici radice in altum descendente, ex qua se multæ promant. Mense Aprili et Iulio usque ad autumnum atriplex rectè seritur, si ngari postit. Amat assiduo humore satiari. Semen statim cum spargitur, obruendum est. Herbæ ei subinde uellantur. Transferri necessarium non est, cum bene seritur: tamē potest melius adolescere, si spatio rariore pangatur, & iuuetur succo lætaminis & humoris. Ferro tamen rescindendum semper est, quia pullulare non cessat. Sed hallucinantur & officinæ & herbarij, pace dixerim eruditorum, qui syluestrem putant atriplicem herbam passim in uitibus & agris enatam, cauliculo binos palmos alto, molli, subalbicante, folijs mercuriali uel hederæ similibus, per interualla subcandidis, semine apud folia paruo, rotundo, quum ex ea deliniatione picturáue cynocramben, id est caninam brassicam esse liquido constet: nihilq;, quod ad finitionem pertineat, huic non congruere certum est, ut postea docebitur. Nec de chrysolachano satis inter Dioscoridem & Plinium conuenit. Nanq; Dioscorides chrysolachanum ab atriplice non secreuit, idem esse olus innuens, quod tamen aliquibus chrysolachanum uocaretur, id est aureum olus. Plinius uigesimoseptimo uolumine seorsum de chrysolachano, tanq; herba prorsus ab atriplici dissidente, disseruit, contranasq;

uires

uires ei uelut alienæ assignauit. Siquidē uigesimo atriplicem morbos regios ac pallorem
facere, cōscripsit, fretus Pythagoræ iudicio. Postmodum trigesimoseptimo ait: herba hæc
alligata morbum regium habētibus, ita ut spectari ab ijs possit, sanare id malum traditur.
Nec difficile fuerit dictū rationem inire, cum rerū lutearum cōspectu, bilem flauam regij
morbi parentem, non aliter quàm ruborum obiectu sanguinem cieri uolunt, & ad sum-
mam cutem elici, euocatum externus facile discuti: quare suffusis bile, intueri lutea præci
piunt, ut erumpētibus papulis rubra. Dioscorides arquatis itidem opitulari fatetur semen
ex aqua mulsa potum. Eandem intelligi herbam Græcis chrysolochani uocabulo quæ a-
triplicis appellatione designatur, præter Dioscoridis authoritatem hoc idem asseueran-
10 tis, fidem facit atriplicis herbæ colos in luteum elanguescens, & æmulus auri: quando-
quidem aptiore uocabulo quàm à re ipsa ducto donari non potuisset. Et æmulum auri co
lorem satis confessus uidetur Plinius, quū capillos tingi syluestri præsertim atriplice com-
memoret. Quæ chrysolachani facies esset ita demū explicuit. Flore aureo, folijs oleris. su-
spicatus forsitan ipse nonnihil erroris subesse, subiunxit: de chrysolachano non satis dici
scio, nec plura reperio: arcessens uitij herbarios, quo proximos sibi laborasse tradit, utpo-
te qui notas uelut uulgares strictim & nominibus tantum indicauere. His itaque uerbis
Plinius à calumnia se uindicauit. Nec ab atriplicis natura multū olus abhorrere, nec idem
esse genus constat, quod recentiores Græci spanachia nominant, uulgus *spinacia*, ueteri-
bus (quod magnopere demiror) incognitum, cum de eo nihil antiqui, quod equidem in-
20 uenerim, literarum monumentis tradiderunt: uel forsitan ꝙ cibo, quàm medicinæ potius
natum esset, nec quicq; illustre sortitum, ob id ingenij segnitie obscurū: uel coniectura col
ligi potest, nōdum in usum uulgi literatorūq; cognitionem eo seculo uenisse, qui eorum,
quæ sua fuerūt memoria, prorsus intactum nihil intentatūq; reliquerunt. Non enim silen
tio tam frequens olus obolere uoluissent, sed potius celebratū in lucem prodere. Fidem fa
cit raritatis eius, nomen quod Græcis recentioribus à rato, ni fallor, medicis usu inditū es-
se uidetur: & quemadmodū culturę negligentia quędam nimirū obsoleuerunt, ita diligen
tia olitorum aliqua de nouo nonnunquam emergunt, superioribus inuisa seculis. Nec me
prętent nōnullos, quos parum id uocabulum delectauit, atriplex Hispaniēse nominasse,
forsitan ꝙ hinc orbem undum ad nos tandem cōcesserit, indeq; manans commigrauit. Nec
30 ab re fortassis nominis ratio Latinis assignaretur, quòd tam glabræ & mollis herbæ semen
in spinas occallescat, inde spinaceum olus, quod nomen postmodum in recētiorem Grę-
ciam uenit. Seritur Septembri mense, & item Martio, ieiunijs aptissimū. Exit septem die-
bus à satu, folio primum triangulo, molli, mox intubaceo, plerunq; quà pediculo cohæret
laciniato, inerti sapore, exigua radice, multiplici, tenuibus capillamentis fibrata, caule cu-
bitali, nonnunquam altiore, intus cauo, floribus in uertice rotundis, racematim coeunti-
bus, exiguis, semine spinulis horrido. Nullum solum respuit, sed quocunque prouenit lę-
tissimè. in quo genere fœmina quidem floret, sed seminis infœcunda sterilescit. Eruitur ra
dicitus, abiectisq; radicū capillamentis, citra aquam coquitur, utpote cum magnā uim hu-
moris inter coquendū remittat, & ueluti proprio contentū iure, alienū aspernetur. Ligu-
40 la subinde percussum abacto lentore uersat, dein in manuales globos expressa penitus sa
nie redactū, patinis in oleo uel butyro frigitur, addito, quò magis palatū titillet, omphacio
uel acerbarū uuarum melligine. Aluū olus hoc emollit, primæ refrigerantiū humidiorūq;
classis. Melius atriplice suppeditat alimentum, sed aluo parum hærens facile exigitur. Fla-
tus colligit & uomitiones concitat, nisi excrementitius humor abijciatur. Ventrē decocti
iure proluit. In summa, cæteras atriplicis uires sibi fertur arrogasse, par ingenio, quasi ne-
glectū atriplex aut ieiunioꝛi solo creditum, in hoc olus degenerarit, prioris tamen naturę
non oblitū, sed quod pro foliaceo semine spinaceū sortiatur, minacibus aculeis gaudens,
de quo nōnihil diximus alibi. Cæterū duo atriplicis genera, syluestre & satiuū, ꝗd Pytha-
goras culpauit, ꝙ difficilime coqueret, ac ne in hortis quidem iuxta id nasceretur quicq;
50 nisi languidum. Addidit Diocles plurimos gigni ex eo morbos, nec nisi mutata sæpius a-
qua coquendū: stomacho contrariū esse: lentigines & papulas gignere. Solon Smyrnæus
difficulter in Italia nasci tradidit, Hippocrates uuluarū uitijs infundi cum beta. Dionysius
ut morbosum damnauit. Lycus Neapolitanus contra cantharidas bibendū dedit. Panos,
furunculos

furũculos incipientes, duritias omnes uel decoctio uel crudo utiliter illini putat: itẽ ignem sacrum cum melle aceto nitroq́, similiter podagras. Vngues scabros detrahere dicitur sine ulcere. Dioscorides in regio morbo semen atriplicis bibendum cum aqua mulsa dedit, item ad discutiẽdos panos crudum uel coctum. Similiter ad emolliendã aluum, cuius gratia coctũ estur ut olus. Galenus hortense plus syluestri refrigerare prodidit, & humidiore præditum natura, utrũq; tamen ideo contra inflammationes & panos pollere. Addit semen extergendi uim habere, quapropter in regio morbo iocinoris infarctus expedire.

## Brassica. Cap. LIIII

E brassica cõsequenter disserendũ est, quæ decimo à satu die se demonstrat, nisi semina, quæ solo mandãtur, uetustate sint excucta: tum enim in aliam degenerare stirpem Marcus Varro tradidit. Semen uetus tantum ualet in quibusdam rebus, ut naturã cõmutet. Nam ex semine brassicæ uetere sato, nascuntur rapa, & cõttà ex raporum, brassica. Ea uulgo caulis nomen inuenit, quoniam nulla temere herba cole fit amplior. Profecto iam uisa est, ut fertur, septem cubitorum, simplici stipite, leuiter rubenti, crassitudine brachiali, folio prægrandi, carnoso, ex cæsio candicante, in latus utrinq; diffuso, prominulis uenarum toris fruticante, patula cyma, flore tum luteo, tum albo. Genera brassicæ Theophrastus fecit tria, syluestre cui lęuia quidem folia, sed breuiora ac rotunda, copiosaq́; atq; fruticosa, sapor autem asper & medicamenti instar ad eliciendas aluos. Reliqua duo foliorũ differentia, læuis atq; crispi, quod & succi bonitate & foliorum amplitudine pręfertur omnibus. Est etiamnum seminis discrimen, quoniam aliqua admodum exiguum ferunt. Hęc uitia nõ cadunt nisi in crispa folia. Athenæus itidem in tria genera digessit nono Dipnosophistarũ uolumine. Primũ halmyris dicitur, quę ganeæ nata primatũ sibi uendicauit gignitur in Eretria, Epheso, Rhodo & Gnido. Secunda à læuore foliorum leophyllos, ubiq; nascens, quam nullam respuere tradit regionem. Tertia à crispitudine foliorum selinusiæ nomen accepit, ideo quòd ea in re apium uideatur imitari. Diphilus dulcem laudatissimamq́; scribit Cumis nasci, amaram in Alexandria. Adiecit quoq; semen Rhodo delatum in Alexandriam, primo anno dulcem parere brassicam. A bimatu uitium resumit, quod nascẽdi cõditione suscepit. Cato fastigia eius fecit tria. Vnam grandibus & latis folijs, caule magno, tonsili cymarum luxuria. hæc uulgaris est notitiæ, omnibus conspicua, cum gelicidia sensit gratior cibis, tenerescit frigoribus, iusculis pinguibus incoqui solet. cymosum eius cacumen acetarijs subministrat prius subferuefactum, mox oleo saleq́; suffusum. Alteram crispo folio, quam à similitudine apij, selinoidem, id est appianam uocat. facile ab alijs discernitur, *crispum caulem* uulgus appellat. Tertiam proprie uocatã cramben, minutis caulibus, tenuioribus folijs, læuem, teneram, tenui succo, acerrimam quidem omnium, sed medicamentosiorem. hæc lenis dici solet. Complura quoque brassicarum discrimina non pigebit aliquando uerbosius persequi, quæ tamen à natalibus locis usurpasse uocabula cõstat, utpote quæ Cumis, Aricina conualle, Pompeijs oppido Campaniæ, oriunda credantur. Quod sessile est, folio & capite patulum, Cumanum appellatur. Quod altitudine non excelsius, folio numerosius quàm tenuius, Aricinum. id utilissimum existimatur, quia sub omnibus ferè folijs fruticat coliculis peculiaribus. Quod uero procerius caule ab radice tenui intra folia grassescit, quę rariora sunt angustioraq́, Pompeianum nuncupatur, cui teneritas in dote si frigora non tolerat. Sabellico usque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem ipsum extenuat, sed dulcissimum perhibetur. Ex omnibus Marucina rubet paucis folijs. hanc *rubros*, ut conijcio, *caules* uulgus uocat, medicamentis nascentem. Quæ uero capite prægrãdes, folio innumeræ, aliæ in orbem porrectæ, aliæ in latitudinẽ torosæ, lacuturres à loco dicuntur ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turrisq́, ut scribit Plinius. nullis cyma serior, nec ullis plus capitis, post tritianum, cui pedale aliquãdo conspicitur. Primum omniũ si in repastinato seras, dein si terram fugientes cauliculos feces. à terraq; procentate luxuriosa attollentes se exaggerãdo aliam accumules, ita ne plus q̃ cacumen emineat: tritianum hoc genus uocatur, bis computabili impendio tędioq́. Has tritianas & lacuturres brassicas uulgaris sermo noster, ut uerisimili coniectura consequor, *capucos coles*, uel potius *cabutos*, quasi capitulatos appellat, quoniam in capitis formam extuberant

tuberant

tuberant. Nonnulli à candore foliorum *albos* uocare maluerũt, quibus nostra fere rura uiciturant. Iis hyeme præcipua nobilitas, quorum folia in orbem conglomerantur, exterius callosa & per ambitum rugata, multis intus carinarum uoluminibus, externis semper interiora complectentibus, nunquam nisi cum in florem exeunt dehiscentibus, eximio candore, miranda teneritudine, humili caule, capite prægrandi, nonnunquam sesquipedem crasso. Alijs folia sursum repanda, quę non in absolutum orbem coeunt, sed summatim fatiscentia breui interuacante spatio explicantur, non usq; adeo cõuolutis interioribus particulis. hos uulgus *Romanos* uocat. Secari non debent, quæ sementi destinantur. Parthenopeæ sunt hirsutæ. Adduntur ijs quoq; Silurẽses, Tiburtinæ, Stabianæ, Vesuuinæ, de quibus Columella in hortulo abundè scripsit,

Quæ pariunt ueteres cesposo littore Cumæ,
Quæ Marrucini, quæ Segnia monte Lepino.

Brassica cum sex foliorum fuerit transfertur, ita ut radix eius liquido fimo prius illita, & inuoluta tribus algæ teniolis pangatur. Hæc enim res efficit ut in coctura celerius madescat, & uiridem colorem sine nitro cõseruet. Cuicunq; tamen generi pruinæ plurimũ suauitatis cõferunt. Frigidis & pluuijs regionibus positio eius optima. Sarrita sæpius & stercorata melius conualescit, plenioris'q; incrementi coliculum facit & cymam. Nõnulli hãc eandem locis apricioribus à Calendis Martijs deponunt, sed maior pars eius in cymã prosilit. Vineas quibus brassicæ nascuntur, languidius uinũ creare tradidit Atheneus. Brassica corrumpitur in dolio uinum sapore & odore, betæ folijs demersis restituitur. Pernicialia siquidem eis cum uitibus odia seruãtur, uitemq; uiuam oleris huius odore fugari Theophrastus affirmat, assitamq; ad olus diffugere Varro tradit. Quo argumento usus Androcydes contra temulentiam pollere credidit. Aegyptijs qui magnopere uini sunt amantes, moris est omnibus esculentis brassicam coctam in cibatu præmittere, quæ uini noxam inhiberet. Cur crapulam sedet, id causæ subdidit Aristoteles in problematis, quòd dulcem succum discutientemq; cõtineat. Eaq; in plenum excocta & expurgato callo refrigerata, medici uehementes uentris deiectiones moliuntur. quo fit ut ijs qui crapula tentãtur, succus humores in aluum eliciat. Crudis etiam hominibus temulentisq; supra in uentriculo remanens, corpus refrigerat, fitq; ut humores per urinarios meatus euadẽtes ad uesicam delabantur. Qui cum utrinq; abigantur, refrigerato corpore, eos liberari crapula conspicuum est, præsertim cum sequax uini uapor, humoribus deorsum conuersis deuocetur, & præceps ad ima deuoluatur: qui sese efferens in caput, mentis arcem obsider, & temulentiam grauitatemq; creat. Sed occurrit ingens discordiæ miraculum. Hoc olus quo uitem fugari diximus, aduersum cyclamino & origano perarescit. Iones iureiurando per brassicam suam fidem astringebãt, sicuti Zeno Citieus Stoicæ familiæ princeps, per capparim, Socratis imitatione per canem deierantis: ob id sacram & mantin, id est uatem ab Hipponacte uocari brassicam, testis est Athenæus, qui Athenis cibo parari solitã puerperis mulieribus amuleti cuiusdam uice cõmemorat. Et cera Theophrasto syluestris brassica, quã alij erraticam, alij petræam dixerunt. Plinius speciali nomine cramben, coma læui, parua, rotunda, ramis folijsq; permultis condiram, satiua candidiorem, succo aspero & instar medicamenti amaro. Hæc eadem illa est quæ tot exercuit, imò ferè occidit, grammaticos, illo Satyrici senariolo uaticinante quantum erucis nostris olim criticis poneret,

Occidit miseros crambe repetira magistros.

Dioscorides, Galenus, & Aegineta Paulus illi brassicæ quæ uescendo est, adiecere syluestrem & marinam, quæ sponte sua alijsq; locis ad medicinam nascentes, non aliunde q̃ ex similitudine aliqua in familiam & nomen brassicarum uenerunt. Hæ cum nos propriæ deficiunt appellationes, gentium adoptione nomen & dignitatem inueniunt, & à consimilibus nomenclaturam emendicant, suaq; mutuantur uocabula. Syluestris, quam rusticam nuncupant, in maritimis plerunq; & præruptis tractibus nascitur, satiuæ similis, cãdidior tantum & hirsutior, nõ sine amaritudine. Marina in totum à satiua diuersa est, folijs tenuibus, prælongis, aristolochiæ rotundæ similibus singula à ramulis prosiliunt subrubentibus, uno nixa pediculo hederaceorum modo. Vulnerata cãdidum liquorem dimittit pauculũ, non insulso gustu amaricantem, pingui oleosoq; coticteru. Marinam eam esse con-

stat herbam, quæ uulgo *soldana* dicitur, cum tota Dioscoridis pictura, nulla reclamante nota uideatur subscribere. nanq; soldana est folio aristolochiæ longæ, prælongo, tenui ab ramulis subrubentibus exeunte, singulari ut hedera pediculo. lacte pauco madet, salso gustu, aliquãtum amaro, pingui coalitu. Varro Nestoris sapientissimi carmina, quæ in Alexicepo scripta reliquerat, interpretatus, quæ etiam ad rusticorum utilitatem pertinerent, unà scribendũ putauit. Primum brassicam salsis locis seri iubet, cum trium foliorum fuerit: nitro aut salsa terra cribro creta, ita ad coquendum habiliorem fieri. Sunt qui nitri uice cinere potius utantur, quòd simul & erucas etiamnũ enecet. Aluum nõ percocta soluit, eadem bis cocta sistit. Menses feruefactæ ius & ex uino dulci potum ciet. Tabidis percocta tritaq; remedio est. Aqua eius decocta mire sanat, si foueãtur uulnera et recentia & uetera: tumores etiam discutit. Podagræ autem, articularijsq; morbis medetur, cum ruta, coriandri & salis mica, & hordei farina. Clantati oculorum multum confert, succo crudę angulis uel tantum tactis cum Attico melle. Vsq; eò eius cibus alit, ut pueros ad citum perducat incrementum, & tanquam lętiore sagina corpus exhilaret. Aduersus fungorum uenena aut ipsa estur, aut succus bibitur, ita boletis uescẽtes periculo liberat. Ictericis & splenicis in uino nigro per dies quadraginta datur potandus, rustim lenit. Impetigines trita folia tollunt. Sic & serpentium morsus imposita sanant: item lepras & psoras cum alumine rotundo ex aceto. Radicum cinis ambustis prodest. Oris ulcera, tonsillas, & uuam in faucibus tumentem diu contentus reprimit. Auribus ex uino succus brassicæ tepidus instillatur. Iis qui ardorem in morbo sentiunt trita & imposita maximum adferet iuuamen. Cocta uocem expedit & arteriæ impedimentum emendat, quare studiosi uocis hac utuntur. Muris aranei & canis rabiosi morsus & semen & trita folia sanant, melius si cum lasere & aceto trita imponantur: decoctum quoq; foliorum datur bibendum. Lienem extenuant folia quæ prius q̃ coquantur cõflaccescunt, dein trita superponuntur. Insomnia etiam uigiliasq; discutit, si cruda estur. item uanas imagines dormientibus obuersari non sinit. Nestor in eo libro qui Alexicepos inscribitur, brassicam Lycurgi lachrymam esse tradit, quam cum à Libero patre uiti adalligatus esset, effudit. Is Lycurgi seueritate deterritus in mare se demerserat, ex qua natum hoc olus prodidit. Ideo uitis & brassica tanta laborant discordia, ut si in agris olus hoc assitum uiti prosiliat, uel ipsa cõfestim emarcescet, uel certe sarmẽta eius elanguescentia cõtabescent. Tam pertinax inter has plantas inimicitia, ut si defluxionis impetu uua procidat, aut laxior in fauces decumbat, iniecto capiti brassicæ crudę succo in excelsum oris protinus resiliat. Si brassica fuerit uicina uiti, luxuriãtes eius palmites potius repandi curuabuntur, quàm recti uelint propius accedere, intestinæ modo quodam non immemores discordiæ. Similiter si quis feruescenti in olla brassicæ uini paululum guttatim instillauerit, ne amplius quidẽ excoquetur, sed suis uiribus defuncta ad perniciem trahetur. Qui multum hauriunt uini, ut qui certamine potandi se prouocãt, ne temulentia tententur, brassicam crudam cibis anteponunt. Nec id est indignum scitu, semen brassicæ uetus in raphanum degenerare. Cato nõ parcè brassicam celebrauit, cuius uires paucis persequi par est. Brassica siue cocta siue cruda, aceto tamen intincta mire concoquit: aluum & lotium ciet, quod innumeris rebus est salubre. Si quempiam liberalior uini potus in cœna delectet, antecedens in cibis cruda ex aceto ebrietatẽ arcet. postea quinq; sumpta folia, crapulam discutient, ita ut nullæ uinosi halitus reliquiæ uideantur superesse. Aluum cyma deijcit feruefacta, & noua semel, iterum, & tertio adiecta, cum occeperit feruere indita salis mica & cymini momento. Verum qui bibit cubet incœnatus, sola contentus mulsa. Itidem faciendum præcepit ubi nauseę libido ueniens quẽpiam apprehẽdet. Tormina discutit si cocta iterum decoquatur, addito cumino, sale, oleo, & pollinæ polẽtæ: & si ita sumatur sine pane, magis profutura. Quibus ægre lotium it, aut subsillum est, paulisper coctæ, uti subcruda fiet, iusculum sorbetur. Medicamentosior quæ minutis caulibus, folijs tenuioribus, acris & tenui succo uehemẽs. Hæc omnia ulcera, uulnera putrida, cancrosq; purgat. Elota putorem omnẽ adimit. Si cãcer ater est, is olet, saniem spurcam mittit: si albus, purulẽtus est: sed si fistulosus est, intus suppurat sub carne. Tumida cõcoquit, & erumpit. Luxata foueri prius aqua calida iubet, & bis die trita imponi: sic etiam fistulas & tumores euocari, & quæq; discuti opus est. Prodesse tradit capitis doloribus, ocu-

bus, oculorum caligini, scintillationibus: item si atra bilis urget, si lienes turgent, si cor dolet, aut si iecur, & pulmones, aut præcordia dolitabũt. A ieiunis estur, sed paulum silphij adijcitur. Vbi ex multo cibo aluus non it, brassica utendũ monet. Podagræ item morbisq; articularijs crudam comesse cum ruta, coriãdro cõcisam, adiecto laserpitio, oxymele & salis momento, nihil æque prodesse testatur: item eadẽ ratione insomniosis. Quin & lotium eius qui esitauerit asseruari iubet, calfactumq; neruis esse remedio, siue caput aut ceruices dolent. Verba eius subijciuntur ad exprimendam sententiam Pueros pusillos, si laues illo lotio, nunquam debiles fieri: idq; tarditati audiẽtium prodesse asseuerat. Et si mulier eo lotio locos foueat, nunquam uirosos fieri defendit. Hippocrates cœliacis & dysenrericis
10 bis coctam cum sale dabat: item ad tenesmum & renum causas. Lactis etiam ubertatem puerperis hoc cibo fieri indicat, & purgationem fœminis. Crudus caulis si edatur partus emortuos pellit. Cibo eo sensum purgari Erasistrati schola clamat, nihil esse utilius stomacho, neruis: ideo paralyticis & tremulis dari iubet, & sanguinem excreantibus. Tradunt græci compescere mala corporis quæ serpunt, nomas uocant: item excrescentia absumere, cicatrices ad planum reducere, oris ulcera, tonsillas, manducatam & coctam succo gargarissato cum melle: item psoras, & ueteres lepras ipsius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis: necari quoq; canes ea si detur ex carne: item semen eius tostum auxiliari contra serpẽtes & fungorum uenena. Cyma in omnibus generibus suauissima, difficilior in coquendo, & renibus contraria. Crimina sunt brassicæ apud eosdem animæ
20 grauitarem facere, dentibus et gingiuis nocere, uisus aciem obtũdere Galeno. Cõtrà Dioscoridi cibo aciem oculorum excitar, uitia ebrietaris & crapulę post ea sumpta discurit, tremulis prodest. Cyma stomacho utilior, urinamq; uehemẽtius pellit: inueterata sale stomacho aduersatur, aluũ perturbat. Ventrem emollit crudæ succus ex iri & nitro. Per uinum pota serpentium ictus leuantur. Cum farina fœni græci & aceto podagræ, arricularijs, fordidis ulceribus & uetustis illinirur. Inditus naribus capitis pituitam elicit, cęterisq; humoribus exonerat. Cum farina lolij appositus menstrua detrahit. Folia per se illita siue in polentam contrita, tumorem omnẽ collectionemq; discutiunt: ignibus sacris medentur: epinyctidas leuant & lepras. Cum sale carbunculos frangunt, capillorũ capitis defluuiũ continent. Eadem cum melle depascentes gangręnas cohibent. Cruda ex aceto lieni mandũ-
30 tur. Ademptam uocem commanducata succo deuorato restituunt. Decoctura herbæ potu aluum & menses ciet. Flos à cõceptu in uellere subditus partum abortu uitiat. Semen inreraneorum animalia bibẽtibus pellit, sed efficacius Aegyptiæ: faciem & lentigines exterit. Caulium & stirpium uirentiũ cinis cum axungiæ uetustate collectus dolores lateris inueteratos appositu finit. Aduocatur semen antidotis aluinorũ. Syluestris siue erraticæ immenso plus effectus laudauit Cato, adeò ut aridæ farinam in olfactorio collectam, uel odore tanrum naribus rapto uitia earũ graueolentiãq; sanare adfirmet. Hanc alij petream uocant, inimicissimã uino, quam præcipue uitis fugiat, q; si non possit, emoriatur. Folia habet parua, rotunda, lęuia, plantis oleris similior, cãdidior satiua & hirsutior, non sine amaritudine. plurima in dissi uptis montiũ rupibus nascitur. Cyma in lixiuio coquitur non iniu-
40 cundo sapore. Natura eius cogere uulnera, tumores discutere, inflammationibus mederi. Crustæ si occupant intus uasa omnia, in quibus aquæ feruent, in tantũ ur non sit eas euellere, si brassica in ijs decoquatur, abscedũt. Marina stomacho inimicissima acrimoniã contrahit. uehementissime ex omnibus aluũ ciet. Coquitur aliquibus cũ pingui carne, ut edomito acremento ueniar in cibum.

Beta. Cap. LV

Eta sexto die nascit̃ ęstate, hyeme decimo, florẽteq; malo punica semine obruirur, & simul arq; quinq; foliorũ est, ut brassica, differtur æstare, si riguus
B est hortus: at si siccaneus, aurumno, cũ iam pluuię incesserunt disponi debebit: quamuis alijs quoq; sata temporibus recte proueniat. Verum cum transfertur oblini fimo radicem oportet. Locũ eriam madidũ amat. Latitudo ma-
50 ior adquiritur, si cum cœperit colorem trahere, ponduscu lum imponatur, eo quasi onere coercita in foliorum amplitudinẽ se diffundir. Radix ei unica in longum protensa, carnosa, gustu non iniucundo, & nonnullis grata cibo, uel cruda: è lateribus aliæ item modo singulæ, modo binæ, nonnũquam ternæ funduntur, è quibus fibræ cohærentes alligãt. Cor-

tex neq; crassus neq; raphani modo extricabilis, sed olusatro ad quendam modum similis. Cortice semina conteguntur: quæ non continuo singula, sed anno interim sequenti, sępe tertio producuntur. Caulis exilit striatus, bicubitalis, folio atriplicis, semine copioso. uulgo nomē retinet latinū, tametsi & *porrea* multis dicitur. Gemina huic natura, & oleris, & capite ipso exilientis bulbi. Eius à colore duo fastigia Gręci faciunt, nigram & candidam, quam præferunt, parcissimi seminis & candoris discrimine pręponentes: appellantq; siculam, quę nūc extrita litera ferè omnibus nostri seculi medicis *sicca* cœpit nominari. Quamuis siculæ cognomento beta solummodo candida ueniat, ut Theophrastus memoriæ prodidit, cuius sententiæ Plinius etiam astipulatur. Nigra atro colore nitet, omnibus euidentior q̃ ut debeat à nobis indicari. Latini duo genera betę tradiderūt, uernum & autumnale à temporibus satiuis, qui sementis utriusq; rationem sequi magis uidentur. quanquā & alijs mensibus seratur. Si tibi sit cordi multo maiorem betam, eandemq; candidiorem efficere, radices fimo recenti bubulo lines, & priusq; in caulem exeant lapillum latiorem aut fictilem testam superpones: ita enim hoc ponderculo cohibitam betam in latum se distendere, & candorem contrahere Sotion affirmat. Species summa in latitudine est, quę nulli hortensiorum maior est. In binos pedes aliquando se pandunt, multum & soli natura conferente eis. Quibusdam in locis amplissimæ proueniunt. Transferri melius putant, cum quinq; foliorum esse cœperint. Mira differentia, si uera est, candidis solui aluos modice, nigris inhiberi. Et cum brassica corrumpatur in dolio uini sapor, odore betæ folijs demersis restitui. Vsus ijs cū lente & faba, idemq; qui oleris & præcipuus, ut lenitas excitetur acrimonia sinapis. Medici innocentiorem quàm olus iudicauere, ut ualidis potius in cibo sint. Amat agrum putrem, humidum & lætum. Transferenda quatuor aut quinq; foliorum, radicibus fimo recenti oblitis. Amat & frequenter effodi & multo stercore satiari. Eudemus in eo uolumine quod de oleribus cōdidit, quatuor assignauit genera, surculosum coliculosumq;, uulsile, cādidum, populare, quod esse fusco colore meminit. Betam innocentiorem quàm olus esse, mediocrem alimoniā suppeditare Siphnius Diphilus est author. Extenuat simul inferue facta sinapis acrimonia, tineas enecat. Adiecit aluos candida magis solui, nigra uehementius urinas cieri: radicem plus ori sapere, & sumministrare copiosius alimentum. Menander è Gręcis author est, allium edentibus, si radicem betæ in pruna tostam superederint, odorem extingui. Galenus nitrosa quadam facultate præditam esse censet, qua & sordes eluit & etiam discutit. Caput purgat, indita naribus coctura. Nitrosam uim & acrimoniam exuit, asciscitq; naturam quæ ab inflammationis molestia uindicat, & quadamtenus discutit. Efficaciorem detergendi discutiendiq; uim candidam sortiri. Nigram nōnihil astrictionis possidere, sed radicem plus reliquis partibus hoc munus præstare. Nec beta sine remedijs est utraq;. Coquitur nigra cum lente inhibendo uentri, at soluit inuicē candida. Vtranque culpant mali succi, propter uim nitri quam præferunt. Succus earum naribus inditus caput purgat, & dolores aurium infusus ijs sedat. Radicis & foliorum decocto furfures tolluntur & lendes. Pernionibus fotis occurritur. Vitiligines illitæ folijs crudis, inducto ante nitro emaculantur. Implentur & alopeciæ scalpello prius exasperatæ. Illo modo ulcera depascentia finiuntur. Eadem cocta eruptionibus papularum, ambustis ignibus sacris medētur. in totum efficacior esse traditur nigra. Cuius radices in aqua coctæ pruriginem tollunt. Succus eius capitis dolores uetustos & uertigines leuat, ciet urinam. Medetur dysentericis iniecta, & regio morbo. Dolores dentium sedat illitus succus. Contra serpentium ictus ualet, sed huic radici duntaxat expressus. Vtriusque radix recens suspensa funiculo contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Albę succus epiphoras sedat fronti illita. Eadem contra ulcera quę serpunt & in capite manant illinitur. Validius cocta fluctuationes stomachi sistit & uentris. Beta candida cocta & cū allio crudo sumpta uentris tineas abigit. Sotion græcus author tradit betam detergendi uim obtinere: uentrem ferue facti iure cum oleo, garo, & nitri pauxillo emollire: ulceribus quæ in capite serpunt succum meden. Impositum cum cera in panno duritias omnes & tumores discutere, uitiligines emendare, alopecias ad pilum reducere.

## Portulaca. Cap. LVI

PORTULACA in duas species distribuitur. Vna in hortis emicat cauliculis teretibus, in altum erectis, lenitè uergentibus in puniceũ, folijs pinguibus, à tergo candidis, gustu subsulso, semine nigro, in herbaceis calycibus collecto. Alia spõte sua in uitibus nascitur, & ternis quaternisúe coliculis in terra sessilibus serpit, cultaq; latius euagatur, folio carnoso, uerum turbinatiore, cętera priori consimilis. uulgus has rum *porcellinam* tum *porpierum* uocat. Vtraq; apud nos soler condiri hac ratione, Crassissimos quosq; coliculos exemptis radicibus legunt. nanque gracilenti facilius in aceto contabescunt. Atenulę quibus sunt obsiti diligenter aqua proluuntur: si qua insedit sordes aut limus obhæsit, decutitur, tantispetq; siccantur donec aliquantulum inflaccuerint: alioqui marcoris labem, cui propter humoris copiam magnopere sunt oportuni, confestim sentiunt, aut rancore fracescunt. deinde acerbarum uuarum melligine madefacti substrato fœniculi uiridis spissamẽto, componuntur fictilibus uasis, aut doliolis, & cõsperso sale sufficienti, interiectoq; rursum fœniculo, portulaca uas impletur: & tandem spissamento fœniculi contegitur, quod herbas deprimat, iusq; quod est mistum duabus partibus aceti, & una omphacij infunditur, ita ut ius in summum labrum fideliæ perueniat: tum penore siccissimo & auerso à sole recõdi debet, ne situ loci conditura mucorem contrahat. quam innoxiam ea res conseruabit ubi portulaca nõ innatet, sed semper sit iure submersa, & exemptis ad usum salgamis, quicquid superest, suo põdere ad fundum leniter deprimatur. Deinde cum usus exigit, aqua uel etiã uino abluũt, & superfuso oleo utuntur. Frigida constat natura, & si quis linguam consulat, uliginosæ cõditionis esse, necnon austeritatem quandam resipere comperiet. Quapropter fluxiones pręsertim biliosas ac feruentes repellit, easq; commutando refrigerandoq; amolitur. Et quoniã à temperatis & mediocribus abscessu tertio refrigerat, & secũdo humefacit, ardente febri cõflictatis opitulatur. Dentibus qui stupore quodam obtorpescunt remedio est. Siquidẽ acrementorum occursu præsiccati dentes exasperãtur, ita ut citra noxam atterendis cibis adhiberi nequeant, solidiorisq; cuiuscunq; commercio concipiant dolorem, lentore quo sese ab siccorũ iniuria uindicabãt exucto. Nanq; sicca nullo interiecto humoris nexu durius sese collidũt, unde sensus exasperationis noxiæ contrahitur. Damnum ergo saliuarij lentoris, qui ueluti siccorum pignus intercedebat, glutinoso portulacæ succo quàm optime resarcitur. Sic ergo torporem dentium discutit portulaca. Alexander tamen Aphrodiseus hoc portulacæ munus cæcis rerum facultatibus, & abditis delitescentibusúe causis acceptum retulit, quarum nullam inire rationem diligentissimus quisq; potest. Quonam, inquit, modo stupori dentibus à frigidis fructibus adscito portulaca quæ frigida est medebitur, cũ contracta uitia non consimilibus sed contrarijs abiguntur? Nos Galeni iudicio freti, stuporem exiccationem quandam acrementis frugum excitatam diximus, quę lubricos suapte natura dentes acerbius exasperauit, ita ut non sine molestię sensu in atterendis cibis committi ualeãt. Hanc exasperationem uernaculi lentoris exuctu conceptam, portulaca læuigat: quam iacturam humor non nisi glutinosus repensare poterit. Asperitas siccitate accersita, cõtrario, ut diximus, humore propulsabitur. Adsciticiã quãdam speciem, quam syluestrem appellant andrachnen, hallucinantes librarij portulacæ coniunxerunt, cuius mentionem inter sedi uel semperuiui sensum faciemus, ut suis congeneribus cognatisq; reconcilietur. Portulacæ multi memorabiles usus traduntur, cuius uis est astringere. Illita cum polenta capitis dolores, oculorum, & alias inflammationes corrigit. Ardoribus stomachi, uesicæ doloribus, ignibus sacris auxiliatur. Data in cibum cõmanducataq; dentium stuporem, stomachi & intestinorum feruores, fluxionesq; reprimit, rosionibus & uesicæ utilissima. Veneris impetus infrenat. Idem effectus succo. Febres refrigerat, animalia uentris rotunda pellit, dysentericos liberat. Item si ore sanguis reijciatur, siue naribus, aut aluo profluat, siue fœminarum utero. Oculorum medicamentis utiliter adsentur. Interaneorum rheumatismis, erosionibus uuluæ suffunditur. Capitis dolores insolatione cõtractos foueri proficiet cum rosaceo. Eruptiones pituitę in capite deterget cum uino. Vulneribus syderatione periclitãtibus inungitur efficaciter polenta. Resistit aquarũ uitijs. Infantibus umbilico prociduo imponitur, in epiphoris omnium fronte temporibusq; cum po-

lenta. Oculis si procidãt eadem prodest folijs tritis cum corticibus fabæ. Vlcera oris com-
manducata cruda tumoremq; gingiuarum sedat: item dentium dolores, tonsillarũ ulce-
ra succus decoctæ. Mobiles dentes stabilit mãsa, cruditates sedat, uocemq; firmat & sitim
arcet. Leontinus est author, folium linguę subditum, ijs qui siti cruciantur bibendi deside
ria restinguere. sacros ignes illitu mulcere. Salutaris est suspiriosis semine cũ melle hausto.
Stomachum in acetarijs sumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polen
ta. Dysenterię & uomicis datur ex aceto, uel bibitur cũ uino. Tenesmis cocta & comitia-
libus cibo uel potu prodest. purgationibus mulierum acetabuli mensura in sapa. Succus
eius potus renes iuuat ac uesicas. Venerem inhibet, uenerisq; somnia. Inuenitur apud au-
thores, caput inde litum destillationem anno toto non sentire, oculos tamen hebetare pu
tatur. Addunt & serpentium hæmorhoidum, presterum, & sagittarum uenena restringi
pro cibo sumpta, & plagis imposita extrahere. Item aduersus sepis dictæ morsus ualere:
cum ipsa non est, semen simili effectu prodest. Illita uerrucas tollit.

## Asparagus. Cap. LVII

Vnc de asparagis agendum. Syluestres fecerat natura corrudas, ut quisque
demeteret passim, ecce nunc altiles spectãtur asparagi. Hi serũtur bifariam:
semine, ita ut quantũ tres digiti comprehendere queunt, singulis fossulis de
ponas, pingui & stercoroso solo, post Idus Februarias. Ferè post quadrage-
simum diem inter se implicãtur, & quasi in unitatem coeunt quas radiculas
sic illigatas & cõnexas olitores antiqui spongias appellarunt. Sed in locis siccis partibus
sulcorum imis disponenda sunt semina fimo macerata, ut tanquam in alueolis maneant.
At in uliginosis è cõtrario, in summo porcæ dorso collocãda, ne humore nimio lædantur.
Primo deinde anno, cum ita consita sunt, asparagũ quem emiserũt infringi oportet. nam
si ab imo uellere tentes, adhuc teneris inualidisq; radicibus, tota spongiola sequetur, quæ
per biennium in seminario suo est stercore & assidua runcatione nutrienda. Reliquis an-
nis non erit decerpendus, sed radicitus uellendus, ut oculos suæ germinationis aperiat. nã
nisi ita fiat, stirpes præfractæ angunt oculos spongiarum, & quasi excæcãt, nec patiuntur
asparagum emittere. Reseruabis eum de quo sumpturus es semina. Postea scopas eius &
scorpiones incẽdes. tunc circa hyemem spongijs adijcies stercus & cinerem. Serũtur item
spongijs, quas post quatuor & uiginti mẽses in locum apricum & bene stercoratum trãs-
ferri conuenit. Sulci inter se distantes pedali mensura fiunt, non amplius dodrantalis alti-
tudinis, in quam ita spongiolæ deprimuntur, ut facile superposita terra germinent: sed ue
re, priusquam emergere cœperint, bicorni ferramento, quod capreolum uocãt, terra com
moueatur, ut & facilius stylus emicet, & relaxata humo plenioris crassitudinis fiat radix.
Sarriri runcariq; iubet Cato, sed ita ne sarriendo radices uexentur, aut runcãdo calcetur.
Ex eo uelli asparagũ ab radice: nam si defringatur stirpescit, & intermoritur: sed usq; lice
bit, donec in semen uideris ire. quo anno teneris substramentis per hyemẽ operito, ne rigo
re peruratur, & nouo uere aperito, stercore saturato. Asparagus, ut scriptũ Didymus reli-
quit, simplici gaudet solo. Seritur uere trium digitorũ fossulis, in quibus bina ternáue gra
na semipedis spatio discreta ponanẽ: quæ primo anno nullo cultu uexari debent, sola run
catione uulsuq; herbarũ contenta. Addit plurimos nasci asparagos agrestiũ arietum cor-
nibus tusis, atq; sulcatim defossis: sed ij crebram desiderant rigationẽ. Non desunt qui lon
ge mirabilius tradunt, integra etiam arietum cornua si tusa pangãtur, asparagos proferre.
Si tibi sit in animo totius anni decursu edules inuenire asparagos, ubi fructum legeris, ra-
dices quæ summo cespite uagantur, circumfodiens aperies. hoc cultus mangonio frutex
nouos dabit cauliculos. Hoc olus siccitate lætatur, quare rigationem potius respuit: appe
tente tamen autumno, si quis irriger, multo teneriores torosioresq; prosilient styli. Virent
thyrsulis primũ emicantibus, qui caulem educentes tempore quo fastigiati in toros strin-
guntur, exeunt. Vere caules cibo idonei, qui aqua uel iure pingui leuiusculè decocti, & sa
le oleoq; cõspersi comedunẽ, postmodũ scabrescũt & tandẽ abeunt in florem. Syluestris
asparagus post inuentos altiles corruda propriè dicitur, Atticis orminon. Lucius Colu-
mella asparagũ à rusticis corrudam uocari tradidit. Altilis satiuusq; notior omnibus est, q̃
ut debeat explicari, nãq; è radiculis, quas uocant spongias, thyrsus primũ exilit, cacumine
in torulos

in torulos turbinato, quod tandem increscens explicatur in ramos prægrandes, quibus in sunt folia capillamẽti modo tenuata, quę per uetustatẽ occallescunt in spinulas. Florẽ fun dit paruulũ, quo decusso bacculæ dependent primũ uirides, quæ tandẽ maturitate rube- scunt, seminibus refertæ. Radices maximè post bimatũ irretitæ simul colligãtur, quas uo- cant spongiolas, fertilitate in annos denos durante. Hæ medicorum omnium prædicatio- ne urinas cient, & calculos exturbãt. Recẽtes thyrsulos in uoluptatẽ gulę uerterũt heluo nes, & Rauennarib. palmã dedere, quãuis syluestribus etiã cedere Martialis ita cecinerit.

Mollis in æquorea quæ creuit spina Rauenna
Non erit incultis gratior asparagis.

10 In conuiuijs pisciculos ijs circundare ueteribus moris fuit, quod nobis testatum reliquit Iuuenalis inquiens,

Quæ fertur domino squilla, & quibus undiq; septa Asparagis.

Bœotij eos detorquebãt in coronas, quibus nouæ nuptæ donabãtur. Huius gentilicij ri- tus rationẽ explicuit Plutarchus, in eo opere cui titulũ inscripsit Præcepta cõiugalia. Vt ex asperrima, inquit, spina suauissimũ fructum asparagus subministrat, sic sponsa non fu- gienti uiro nec indigne ferenti primã cõiugis grauitatem ac molestiã, dulce præbebit com mercium, lætioremq; conuictum, ac gratiã ab eo inibit, mansuetãq; consuetudinẽ. Nunc officinæ extrita priore litera *sparagos* appellant. Habetur & aliud genus quoddã, ut refert Plinius, incultius asparago, mitius corruda, passim etiã in mõtibus refertis superioris Ger

20 maniæ cãpis. Illa asparagi deliniatio cũ uiribus nõnullis in calce capituli Dioscoridis, adie ctitia uidetur esse, cum in aliquot ueterum exemplariorũ monumentis nõ inueniatur. Al tilis asparagus folijs est fœniculi, caule exili in spinosam aristã fastigiato, radice spongiosa, thyrso primũ cum uer appetit emicãre uiret, spica tum cibis expetita, quæ mox durescere cõspicitur, annuo caule. Asparagus ita cõditur, Coliculi sale cõspersi & in alueos cõpositi sub umbra biduo sinunẽ desudare, deinde suo iure proluũẽ, si satis remiserint humoris: sin minus, muria lauantur, & imposito pondere exprimunẽ, & in uase cõpositis aceti partes duæ & una muriæ infundiẽ, indito fœniculi aridi spissamẽto, quod herbã deprimere & ius usq; in summũ fideliæ labrum peruenire ualeat. Asparagorum cauliculi modicam coctio- nem postulãt, diutius percocti in tabẽ fatiscũt quare Drusus Imperator, celerẽ rei succes-

30 sum demõstrãs, dicere solebat, hoc citius fieri q̃ asparagi coquanẽ. Vtilissimus stomacho cibus ut tradiẽ asparagi. Cumino quidẽ addito inflationes stomachi colicq; discutiũt. Ocu- lis claritatẽ adferunt, uentrem leniter emolliũt. Vrinã cient utilissime, prætereq; q̃ uesicam exulcerant. Venerẽ stimulãt. Pectoris & spinæ doloribus intestinorũq; uitijs prosunt. Vi no cum coquunẽ addito lumborũ & renũ dolores mitigãt. Radix in uino albo pota cal- culos exturbat. Quidam ad uuluæ dolorẽ radicem cum uino dulci propinãt. Eadẽ cum aceto decocta contra elephantiã proficit. Lumborum & renũ dolores sedat. Asparago tri to cũ oleo perunctũ pungi ab apibus negãt. Dioscoridi decoctus cauliculus cibo lenit al- uum, urinas cit. Radicis decoctũ ægrè micturiẽtibus prodest. Eodẽ iure proficiẽ cõtra co- xendices, arquatũ morbũ, renes & ictus phalãgij. Succus in uino decoctæ dentibus me-

40 detur, si ore cõtineatur quà doleant. Idẽ effectus & semini dato in potũ. Decoctũ huius si canibus detur necari eos tradunt. Sunt qui prodiderunt nasci arietis cornibus rusis atque desossis asparagũ, quod Dioscoridi nõ creditur. Syluestrem asparagũ aliqui corrudam, ali qui libycũ uocant, Attici horminũ. Huius ad supradicta omnia efficacior uis. Regiũ mor- bum extenuat. Veneris causa aquã eius decocti bibi iubẽt ad heminã. Coctus tostusq;, di- stillationes urinæ difficultatesq; in cibo finit, strangurias & lumborũ dolores discutit. Dy- sentericis opitulatur Ad serpentiũ ictus succus decoctus ualet. Radix in aceto uinoq; de- cocta luxatis medetur. Fœminas adalligatu uel decocti potu abortiri tradunt, & maribus geniturã consumi. Si sanguis per urinam redderur, semen asparagi, apij, & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus dari quinque diebus Chrysippus iubet. Hic hydropicis esse

50 contrariũ docet, quãuis urinã moueat: itẽ ueneri, uesicæ quoq; nisi decoctũ aqua. Si cani- bus deẽ occidit eos. In uino decoctæ radicis, succus si ore cõtineaẽ, dentibus mederi. Cęte rũ teneri adolescentiũ olerũ partus Galeno ueteribusq; Græcis asparagi dicũtur. Habẽtur & in alijs herbarũ generib. teneræ tã comæ q̃ cauliculi, quæ cibis usurpãtur, nihil respuen

te græcorum palato. Itaq; cymosi brassicarū fœtus minus stipite siccant: quamuis aliorum olerum asparagi plus sua parente arefacere creduntur, præsertim cum in semen exeunt, ut lactucæ, atriplicis, betæ, maluæ, bliti: cōtrà, cymæ raphani, rapæ, sinapis, nasturtij, pyrethri, & omnium quæ calidam ferè sortiuntur naturam, humidiores esse reperiuntur. Item erucæ, ocymi, apij, rumicis, sij, similiter cepitiæ frondes & bulbacæ: eaq; omnia oleracei generis, ubi adulta iam sua creant semina, in ariditatē occallescunt: quare uelut mutilora[?] cibis abdicantur, primis tamen uitę rudimētis tenerrima ex oleo & garo, adiecto aceti paululo comeduntur, sed modicum corpori præbent alimonium. Aliud habetur asparagorum genus, quod è fruticosis decerpitur stirpibus, ut è syluestri myrto, chamædaphne, acuta spina, bryonia & lupo salictario. Omnia stomacho quidem grata sunt, unnascient, sed modicè alunt. Et si probè coquatur, multo magis olerum turionibus, q̃ sicciore sint natura, nutriunt. Edendo quoq; sunt tenerrimi quiq; fruticum arborumq; partus, qui ad palatum faciunt, & ab ore gratiam ineunt, modo nullam medicamentosam uim nācīscantur. Iis omnibus cum publica grassatur fames, coacti necessitate homines uescuntur. Quo in genere magis laudantur qui è terebintho, uitice, lentisco, uite, rubo & canina sente uelluntur: satis enim satiant inediam, neq; uelut ingrati gustantibus repudiantur.

## Plantago. Cap. LVIII

Hemison arnoglosso propriū uolumen dicauit, laudes abunde complexus. Duo genera plātaginis, minor angustioribus ut et folijs, minoribus, mollioribus, læuioribus atq; tenuioribus, caule anguloso, in terram inclinato, flore pallido, semine cacuminibus caulium emicāte. Hanc officinas, quoniam folium arctius desinit in acumen, & uelut in lanceæ mucronem fastigiatur, *lanceolatam* audio sæpius appellare, uulgus *lanceolam*. quandoquidem penitus ad hanc aspirare delineatio noscitur. Maior contrà crassior uegetiorq;, folio latiore, betaceo: caulis est angulosus, subruber, cubiti altitudinem petens, à medio sui ad fastigium usque tenui semine uestitus, flosculo in spica lanugineo ut frumento, particulatim erumpente, radicibus teneris, pilosis, cādidis, digitali crassitudine. Inuenitur in uliginosis, & circū sepra, lacunosisq;. Vtraq; nō nisi radice foliata, suū nomen ubiq; retinuit. Græci, q̃ folia agninæ linguæ similima sint, arnoglossum dixerunt. sed maior in angulosa spica luteū, nonnunq; herbaceum florem ostentat. Folia plantaginis maioris betaceorū effigiem nō alterius oleris referunt, quod Dioscorides λαχανώδες dixit. Nam apud Athenienses λάχανον pro beta sæpe solet sumi, à cuius folijs non multū plantaginea uidentur abhorrere. Non enim olus intelligere potuit, cū in exprimēda similitudine speciatim loqui nō generatim cōuenīat. Stomachū corroborat plātago per se sumpta in cibo cū lente alicæ'ue sorbitione. Spirādi difficultati succo uel cibo medetur. Abstergit fastidiū, cruditatesq; digerit decocta cauliū modo. Renibus prodest eiusdē cibus. Interaneorū uitijs occurrit mane sumpta duabus linguis, & terna papaueris in uini nō uetens cyathis quatuor. Datur somnū meūtibus addito nitro seu polenta, simul si post cibū detur. Colo infundit uel hemina succi uel in febri. Dysentericis datur, uel succus eius ex alica sumitur. Lichenis fœdo malo medetur trita. Vitia sedis & attritus celerrimè sanat. Ex aqua mulsa duabus horis ante accessionē pota duab. drachmis tertianas leniores facit, uel succus radicis madefactæ uel tusæ, uel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidā ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidem in quartanis quaternas fecerūt. Hydropicos sanat in cibo cū prius panē siccū comederint sine potu. Folia podagras refrigerāt, & in primo impetu podagræ rubētis, hoc est calidæ cōuenīūt. Ons ulcera succus emēdat, & folia radicesq; cōmanducata, uel si rheumatismo laboret os. Vitio rejectūtis sanguinis idē medetur. Phthisim sanat si bibatur, & ipsa decocta in uino cū sale & oleo à somno matutino refrigerat. Eadē datur cibū non sentiētibus, quos atrophos uocāt, interpositis diebus. Comitiales emēdat, strumis medetur. Cū uerbenaca digitorū uitijs omnibus & præsertim pterigijs succurrit. Panos cū sale sanat. Semen in uino tritū uel ipsa ex aceto cocta dysentericis datur, uel succus eius ex alica sumitur. Ambusta sanantur plantagine, ita ut cicatrix fallat. Neruis & articulis cōuenit cum sale. Sanguinē claudit ex ubere fluentem. Carbunculos rumpit tusa. Hydropicos sanat in cibo. Eruptiones & pituitas emēdat. Medetur cum creta cimolia igni sacro etiam medium hominem ambienti: zoster uocatur, & enecat

enecat si cinxerit. Luxatis dolores & tumores tollunt folia tusa addito sale modico. Fistulis infusus succus auxilio est. Sanguinis profluuium sistit semen, si ore reijciatur, siue aluo fluat, siue fœminarũ utero. Succus uomẽtibus sanguinem datur. Contusis, euersis omnibus modis ipsa sumitur. Medetur omniũ generum ulceribus, peculiariter fœminarum, senum, & infantium igne mollita, melior & cum cerato. Crassa ulcerũ labra purgat, nomas sistit. Tritã suis folijs integere oportet suppurationes, collectiones, sinus ulcerum. Phthiriasi resistit. nanque in sanguine hominis nascuntur animalia corpus exesura. Contusis & euersis omnibus modis sumitur. Imponitur in lana, in dolore uuluæ: in strangulatu bibitur. Folia menses pellunt. Vis foliorum mira in densando siccandoq́ corpore, ut restatur
10 Dioscorides: ideo ad ulcera quæ cacoethe uocatur, & elephantias illinuntur. Conueniũt & ad ea quæ humore scatent ulcera: itẽ ad sordida, & quæ purgari facile nequeunt. Nulla res æque sistit eruptiones sanguinis, nomas, carbunculos, mala serpẽtia. Vlcera uetera & inæqualia si apponantur persanant, & ad planũ reducunt. Medentur & ijs quæ chironia nuncupãtur. Sinus glutinãt. Morsibus canũ, ambustis, collectionibus prosunt. Parotidas panosq́ discutiũt. Strumas & ægilopia cum sale cõpescunt. Coctum ex ea olus in aceto & sale dysentericis & cœliacis datur. Coquitur cum lenticula eodẽ quo beta more hydropicis. Sed uitiũ hæret, cui leucophlegmatiæ nomẽ est, tumoribus inæqualiter per corpus totũ exortẽtibus, elixa datur herba, cũ prius panẽ siccum comederint, ut media cibis interueniat. Comitialibus eadẽ laudatur atq; suspiriosis. Foliorũ succus oris ulcera collutione
20 siccat. Cum creta cimolia & cerusa medeť ignibus sacris. Fistulas sanat infusus. Auriũ doloribus instillatur: itẽ lippitudini & collyrijs addiť. Gingiuis sanguine prægnantibus prodest. Reiectiones cruentas coercet. Dysentericis subter in aluũ inijcitur. In corporis tabe proficit. In uellere subditus, locosas mulieres strangulatu liberat. sistit & uuluarũ fluxiones. Semen in uino potũ sanguinis excreationes cohibet. Dentiũ dolores radix cõmanducata sedat, itẽ si decoctæ succo colluantur. Ad uesicæ ulcera, renumq́ uitia, eadẽ cum folijs in passo præbeť. Quidã ternas radices in uini cyathis tribus cũ pari aquæ modo in tertianis potãdas dedere, & in quartanis quaternas. Produnt etiã si quis alligatam licio radicem e collo suspẽderit, prohiberi strumas & discuti. Cęterũ plantaginis genera refrigerãt & siccãt in altero abscessu, nõnihil austeri gustatu repræsentãt: quare uitiãmanones miti-
30 gant. Fistulas & omne genus ulcerũ ad cicatricẽ reducunt. Fluctiones cohibent. Retinẽt quæ serpunt, sanguinisq́ ruẽtis impetũ infrenant. Reficcãt sine uellicatione, quamuis aliquam respirant acerbitatem.

Sion, Lauer. Cap. LIX

Ion seu lauer Dioscorides repræsentauit frutice pusillo, in profluẽtib. aquis emicante, habitu subrecto pinguiq́, latis ac luxuriantibus folijs, olusatro similibus, minoribus tantum, odoratisq́. quæ deliniatio prorsus astipulatur huic, quam officinæ *berulam* uocant expunctis a lauere duabus literis prioribus, *laberlam* Gallicum uulgus, uel *berlam* adhuc appellat. In quo nomine ueteris uocabuli relucent uestigia, ut quod antiquitas lauer dixerit, sequuta ætas diminutione gaudens, *lauerulum* pronunciarit: & tandem, ut in plerisq; moris est, extritis prioribus
40 elemẽtis in *uerulum* & *berulum*, appellationẽ deflexit. Prrõ si attributas ei uires experiri placuerit, inuenies herbã hanc & calculos pellere & urinas moliri. Quinetiã nostrates medici ciundo lotio & eijciundis arenulis usum eius, quam berulã uocari diximus, cõmẽdant. Sed ne forsitan ijs nomenclationũ aucupijs uidear credulis lectoribus imponere, singulis herbæ lintamẽtis hanc esse demõstrabimus. Nam berula riuulis gaudet, frutice pingui, pusilloq́, latis folijs, olusatro similibus, odoratis. Nõ sunt audiendi qui herbã uulgo *cressionem* dictam, sion seu lauer esse contendant, cum & foliũ eius apertissime refragetť, in torũq́ reclamet odor. Nam nusq̃, si quis nares cõsulat, cressionũ folia uti laueris inuenies odorata, sed nasturtiũ uel erucã subolentia: laueris uerò digitis leniter friata iucundũ expirant odorem. Plinius lauer uigesimo sexto uolumine, quanq̃ mendose si laus scribereť, designauit
50 apij similitudine: dein glareosis & perẽtibus riuis nasci tradit, coquiq; ut olus atrũ magna uesicæ utilitate. Hallucinantť qui hoc Plinij lauer pro cressionibus accipiunt, folio eunden ter repugnãte, quod cũ primũ emicat rotundũ profert, & simul atq; adoleuit in erucæ foliũ laciniatť. quod foliũ ab apio prorsus dissidere nemo iam ibit inficias: sed hoc idem esse cum sio

cum sio uerisimilius est, cum nec uiribus, nec habitu, nec etiã natalibus dissentiat. Plinius uigesimo secũdo prodidit, sion in aqua nasci, latius apio, pinguius, nigrius, copiosum semine, sapore nasturtij, ita ut uno loco græca nomẽclatio, alio latina ei placuerit. Athenæus authore Speusippo, secundo Similium uolumine tradit, sion in aquis gigni, folio palustris apij: quapropter Ptolemæus Aegyptiorum rex secundus, censuit apud Homerum hoc carmen sic esse legendum,

ἀμφὶ δὲ λειμῶνες μαλακοὶ σίου ἠδὲ σελίνου. id est,

Mollia prata uirent apio circumq; sioq;.

Non aũt ἴου, id est uiolæ, sicuti literatores quidã scribendũ præcipiebant. Siquidem sia degunt in aquis, palustri apio uernacula. Violæ uero, quæ Græcis ἴα nominãtur, nec perennibus riuis sunt familiares, nec usq; aquarũ alumnæ comperiunt. Sion, ut Galenus est author, quatenus nõnihil aromatis gustui resipit, eatenus excalfaciendi naturã sortitur. Discutit aũt, urinas ciet, renũ calculos terit, remoratos pellit menses. Sij cuiusdam herbarius Crateuas mentionẽ fecit, fruticeæ naturæ, pauca ferentis folia, in orbemq; circũacta, maiora q̃ menthæ, ad erucã spectantia quod genus apud aquas frequenter inuenitur. Sion coctum crudũq; calculos eijcit & cõminuit: ualet urinis, partubus pellẽdis, mulierũq; mensibus. Dysentericis mãditur siue ipsum in cibo sumptum, siue ius decocti, siue semen è uino drachmis duabus calculos rũpit, aquisq; quæ gignũt eos resistit. Renibus, & lienibus prodest: item lentigini illitũ. Et mulierũ uitijs in facie noctu perlitũ mometo cutem emẽdat. Ramices lenit & scabiem equorũ.

## Sisymbrium. Cap. LX

Am ad sisymbrium transeamus, quo montes pleriq; scatent. Lætissimum tamen nascitur circa piscinas, stagna, & in puteorum parietibus. Prouenit, ut Dioscoridi placet, in incultis, hortensi menthæ proximum, latioribus tantum folijs & odoratioribus. Hoc nũc nostrates officinæ *mentam aquatilem* aut *thymbream* appellant, q̃ quandam menthæ speciem exprimat, & riguos tractus plerunq; sequatur. Mentham aliquantũ odore præcellit, quare non immerito rusticorum coronis dicabatur. Nec folio tãtum hodie apud nos, sed etiam flore coronat. Hoc sisymbrium, ut quod suapte natura ferum sit, uidetur culturam aspernari. Nam in incultis nasci gaudet: quamuis satiui cuiusdam & altilis sisymbrij meminerit Theophrastus quinto De plantarum causis, quod neglectum in mẽtham odore tradit degenerare, nisi cultu crebro coerceatur, sibiq; nouos natales quotannis adsciscat, præsertim cum id olitor non excoluerit, uel certe solitam non impenderit curam. Tum enim radices altius agit, quam in partem tota uis conuersa decumbit; eaq; superiores partes spoliatæ redduntur infirmiores, & illam odoris fragrantiam exuunt, quæ postquam exoleuit, reliquus odor elanguescens edomitusq; proximè ad mentham accedit. Sic itaq; sisymbrium in mentham desciscere similitudine quadam odoris putandum est, speciei tamen ingenijq; prioris omnino non oblitum. Quod ne patiatur, olitoriæ rei prudentes sæpius transferendum præcipiũt. satiuum ergo sisymbriũ esse nemo potest inficiari. Quod est simile ueri, cultu detracta uoluntarij senitate in hortis cõmũ escere, ut permulta uidemus quæ culturæ negligentia in syluestriũ sortem redeant, aut mutata nonnunquã specie, ad alias stirpes deficiant. Id coniectura quadam possumus consequi, non aliud esse quàm quod uocãt seplasiarij *balsamitam*, omnibus nobilem, folio menthæ, serrato, nigriore, & paulo rotundiore, quadrato caule, quadamtenus purpurascente, flosculis internodia geniculatim coronantibus, uerticillato semper ambitu: reliqua mentham æmulatur, sed odorem aeriusculum uibrat, qua dote coronis insentur æstiuis. Sisymbrium odore, si credimus authoribus, in mentham commeat, neglectum aspectu in nepetam. Sisymbrion, quod aliqui cymbron appellant, ut Damageron tradit, solo gaudet aprico, situq; sole iugiter illustrato, sed arboribus expeditatur, quæ areas inopacent. nanque multo lætius prouenit cum libero fruitur cælo. Alitur sub terra & adolescit. Seritur semine & surculo. Semine satũ non ante trimatũ fructũ dabit. Si quis tamẽ à radicis capite decerptã gẽmam, quam oculũ aliqui uocant, pangat: eodem anno, ut inqt, fructũ creabit. Calfaciẽdi naturã habet, uomitiões sedat, singultus & tormina discutit, stomachi dissolutiões siue cibo sumptũ siue cũ uino. Tenera cacumina turionesue acetarijs inspargunt, & quotidianis iuribus innatant. Aliud habetur sisymbrium cognomento

merito cardamine, quòd nasturtium sapore uideatur imitari, quasi nasturcinū interpretetis, omnibus ignorum medicis (pace semper eruditorū dixerim) & his quoq; qui suis humeris medicorum gymnasia fulcire uidentur: qui nuper cōmentarijs in Dioscoridem æditis, quasi de medicinali materia esset actum, re prorsus deplorata, non nisi lugubribus quibusdam declamatiunculis sua scripta refersciunt, ut potius rem medicam tenebris obuolutam reliquerint, quàm herbulas nullis temere rusticis incognitas, quibus & ipsimet quotidie uescantur, ab ignorantiæ caliginibus asseruerint. Nec mihi de posteritate bene mereri uidentur, qui hanc prouinciam aggressi, nihil aliud quàm aniles rerū prottitarū interpretatiūculas præstiterunt, oratorem magis agentes quàm medicū quod si fecissent, nostro labori consuluissent. Sed iam ad institutū redeamus, & quid sit sisymbriū cardamine declaremus. Eam quoq; esse herbā nemo negabit, cui tota Dioscoridis pictura, nulla reclamāte nota, fauet. Officinæ hanc *nasturcium aquaticum* uocant, uulgus *cressionem*. Hæc mensas & cibatus ferè pisculentos inchoat, uerna satiat ieiunia. Herba hæc riguorum uernacula, & laueris comes, nusquā non aquatilibus nascitur: quam cum nasturtiū resipiat, cardaminem, id est nasturtianam uocant. Cęterū officinæ non gręco cognominatu norunt, sed potius gustus iudicio fretæ, simul à natalibus & sapore, tanquā rei nouæ, nastuttij aquatici nomen indiderant: folio inter initia cum emicat orbiculato, quod simul atq; succreuit, in foliū erucæ laciniatim finditur. namq; cressio cum primum prosilit, folio rotundo conspicit: cum adoleuit, in erucæ folia degenerat. Nec ei desunt uires à ueteribus assignatę. Nam cum lotiū hæret, medici huius decoctio uel crudi esu urinas mouent, & calculos cōminuunt. estur quotidie primis mensis. Nec exactè noueris nasturtianū sisymbrium, nisi iuuētam primum, & deinde senectam herbæ diligenter perspicias. Mutant enim folia faciem. namq; ineunte pueritia, primoq; eorum ortu rotunda prodeunt: adulta uero, iam erucę modo laciniantur. His paucis in re notissima deliniamentis Dioscorides cōtentus est. Verum ut reliquam prosequar finitionem, caule prosilit cauo, sesquipedali, ima sui parte pluribus radicularū fibris subinde capillato, è cuius alarum cauis citti frequentes sinuatim erumpunt, cādidulo flore. Ramuli in aquis, cum insenuerunt etiam candicantibus capillamentis articulatim cōfibrantur, quæ seniles canos aliquatenus repræsentent. Galenus sisymbriū, quod cardaminē cognominat, quòd gustatu nescio quid simile nasturtio resipiat, testatur cum exiccatū flaccuit, tertij excalfacientium & exiccantium ordinis esse: cū adhuc humidū uiret, secūdi. cui sententiæ Paulus accedit. Plinius syluestris meminit sisymbrij, quod in riguis nascitur, nasturtio simile, gustu uidelicet: & alterius etiam odorati, quod inseritur coronis. Vtriusq; uires simul prosequitur. Igitur apud Pliniū syluestre sisymbriū cressio est, nō ut aliqui existimauere lauer aut sion. Aliud genus quod circa piscinas & stagna lætissimū prodit, & corollis intorquetur, *mentam* nunc uocant *aquaticam*. Sed de sio multa ad hunc locū pertinentia diximus. Natura sisymbrij excalfacere. Semen in uino strangurias finit, calculos frangit, tormina singultusq; cohibet. Cōtra capitis dolores folia frōti & tēporibus illinunt. efficacia aduersus aculeata animalia, ut apes & uespas. In potu uomitiones sistit. Syluestre sisymbrium, à quibusdā thymbræū appellatū, pedali altitudine in riguis enatū sedat capitis dolorem: item epiphoras. alij panem addunt, alij per se decoquūt in uino. Sanat epinyctidas, cutisq; uitia in facie mulierum noctibus impositum diebusq; detractum. Vomitiones, singultus, tormina, stomachi dissolutiones cohibet siue in cibo sumptum siue succo potum. Non edendū grauidis nisi mortuo cōceptu. quippe etiam impositū eijcit. Mouet urinam cum uino potū. Calculos exturbat. Quos uigilare opus sit excitat infusum capiti cū aceto. Satiuū sisymbriū Damegeron tradit ciborū auiditatē moliri, fastidia discutere, urinas ciere. Porrò sisymbriū quod cardaminē cognominant, quia sapore similis sit nasturtio, excalfactorij est generis: urinā pellit, ad quem usum quoq; crudū estur. Idem mulierū uitijs in facie lentiginibusq; nocte tota impositum, & ubi dies illuxit detractum, emendat.

De Crethmo & Bati Cap. LXI

Atim duplicem ueteres prodiderunt. unam marinā quam Gręci erethmon siue potius crithamon dicunt. Hæc fruticosa est herbula, cubitum unum alta. nascitur in maritimis, petrosis, folio copioso, pingui, albicante ueluti portulacæ, sed crassiore, latiusculo, & salso gustu, floribus candidis. semen ceu

libanotidis

libanotidis odoratum, molle, ficcatū rumpitur. Habet intus nucleum tritici modo candidum, radices digiti craſſitudine tres aut quatuor, odorati ſaporis & iucundi. Hanc officinæ ſimul cum uulgo *cretham* uocarit *marinam*, defertur ad nos ſale & acero condita. Altera batis hortenſiana, quam Plinius aſparagū Gallicum quibuſdam dici tradit, Lucius Columella olus cordum, caule palmū erecto, folio pingui, albicāte ueluti portulacæ, guſtu nō inſulſo, flore candido, feruenti ſemine, odorato ceu roriſmarini, radicibus digiti craſſitudine tribus quatuor'ue ramis duobus ultro citróque actis, cætera marinæ ſimilis, ita ut ipſa cultu mitigata feritate uideatur in hortis commiteſcere. ſemen quoque tritici modo ſiccatur, ruptumq́; intus candidū oſtentat nucleum. Hæc apud nos ab olitoribus ad quotidianos uſus conſita nonnuſq; ſpectatur comprehendiſſe. Vulgus noſtrum *bacilas* quaſi baticulas ab Italis appellare didicit. Meminit Plinius ſyluestris crethmi, quaſi & ſatiuus eſſet, uigeſimoquinto uolumine dicēs, Crethmos agrios gramias oculorū tollit, tumoremq́; addita polenta. Batis appetente uindemia cōdiri debet. Hinc olus cordum quaſi ſerotinum, non aliàs q̃; fœnum autumnale, id eſt ſecundariū, & quod Auguſto menſe uellitur, cordū appellari Plinius cōmemorat. Diligenter ſatiua batis purgatur, & ſub umbra expanditur, deinde quarto die ſal in fideliarum fundis ſubſternitur. Separatim batis componitur, acetoq́; infuſo ſal iterum ſuperponitur. ſic in alueos coacta, & ſale biduo cōſperſa dum conſudet reponitur: deinde ſi tātum remiſerit humoris, ut ſuo ſibi iure ablui poſſit, ſi minus, ſuperfuſa dura muria lauatur, & pondere impoſito exprimitur: tum ſuo uaſe cōditur, & ius quod eſt miſtum duabus partibus aceti & una muriæ infunditur, fœniculiq́; aridi, quod eſt per uindemiam proximo anno lectum, ſpiſſamentū imponitur, ita ut herbam deprimat, & ius uſq; in ſummum labrum fideliæ perueniat. Verum de conditura non ſatis inter Pliniū & Columellam conuenit: quandoquidem Plinius unà cum Dioſcoride ſeruandū in muria olus prodidit. contrà Columella portulacæ & bati muriam non conuenire contendit. Neque iſta pugnare mihi uidentur, cum Plinius de crethmo ceu bati marina loquatur unà cū Dioſcoride, qui ſatiuæ nullam rationem habuit: Columella tantum altilis & hortenſianæ condituram proſecutus eſt. quam, ſi non ſatis remiſerit liquoris, ut ſuo iure proluatur, dura muria lauandam præcipit: & tandem expreſſu facto, ius quod eſt mixtum ex duabus partibus aceti & una muriæ, uaſi quo reconditur infundendū. Vides itaq; Columellæ uerbis hanc batis condituram muriæ prorſus non expertem. Meram ergo muriam his uerbis bati & portulacæ non cōuenire uoluit, cum duas aceti portiones adiectas facile deprebendas. Hallucinatur itaque Dioſcoridis interpres recentior, qui hac authoritate nixus, cōtra Plinij & Græcorum ſententiam ſale cōdiendam prodidit, interpollato uocabuli Græci ſignificatu ἁλμυδίνης, quod eſt muria ſeruatur. Is ſuo fretus ſenſu ab optimis authoribus deſciuiſſe dignoſcitur, nudam ſequutus authoritatem Columellæ, quæ ipſi non aſtipulatur, nec hoc iudicio ſubſcribit, imò potius refragatur. Parū itaq; ſibi conſtaret Columella, qui muriam bati non conuenire duodecimo rei ruſticæ uolumine capite decimotertio profitetur, & paulo ſuperius ſeptimo eiuſdem capitulo, muriam batis conditur æ bis adiecit duram & liquidam, ſolam ſine aceto ſicuti plurimis oleribus non conuenire, ex præcedentibus inueniſſe cognoſcitur. Sed de ijs hactenus. Batis tam hortenſiana q̃; marina medicinæ naſcūtur, oblectamenta uerius q̃; cibi. Batis aluum emollit. Illinitur podagris toſta & contuſa. Marina naſcitur in petroſis. Eſtur cruda coctáue cum olere. Seruatur in muria. Vſus eius ad urinæ difficultates, ſtrāgurias, & auriginem, folio uel ſemine uel radice in uino decoctis. Mouet menſes, colorem quoq; corporis gratiorem facit, uerum largior quoq; inflationes. Aluum ſoluit decocto, urinamq́; & à renibus dolorem trahit. Vtilis quoq; traditur internis fœminarum morbis.

### Coronopus. Cap. LXII

C Oronopum, ſiue, ſi dicere malis, cornicis pedem inter aculeatas ſponteq́; naſcentes herbas Theophraſtus retulit. Interim tamen medicinæ ad uſum ſeri Plinius cōmemorat, qui oblongam eſſe berbam cum fiſſuris, cauliculis per terram ſerpētibus deſignauit. Dioſcorides herbulam eſſe oblongam tradit, repentem per humum, fiſſis folijs. Coquitur pro olere. Radicem mittit gracilem, cibo aſtringentē, quæ cœliacis præclarè faciat. Aculeorū, quod maxime demiror,

nuſquam

nusquã meminit, qui in explicanda delineatione nõ fuerant silentio dissimulandi. Sed per multa pridem notiora fuere, cũ ut singularum notarum expositionem desiderarent, quæ nũc nisi magno labore cognosci possunt, præsertim cum uel unica herbæ prætermissa no ta magnã caliginem uiris etiã peritis offundat. Sed Leonicenus noster primus hanc uulgari uernaculaq; nomenclatura declarauit, uir dignus cui multum rerũ bonarum studiosi deferant, cum nutanti medicæ rei primus manum præbuerit adiutricem, laborantemq; prorsus artem fulciuerit, de posteritate quamoptime meritus: *capriolam* uulgo dici censet, nonnunquam etiam *sanguinariam*, quòd naribus indita sanguinem eliciat. Nostri nunc olitores *dentem canis* ab acumine folij uocant, quanquam eodem nomine gramen appellent.
10 nam huius folia fissa reptant humi, sed in fastigio sunt aculei, quos conuolutos naribus inferunt extrahuntq; ciendi sanguinis gratia. Hanc generibus graminis Plinius assignauit, nobis exprimens eandem esse quam Græci coronopum, & Romani gramen uocarent aculeatum. Verum ea stylum ædit, cuius cacumẽ quinis digitis uelut aculeis echinatur, sic ut aperte cornicis pedem repræsentet. Magno nũc in errore uersantur, cum officinæ tum herbarij, qui coruinum pedem uolunt herbam esse folijs ferè coriandri, latioribus, subalbidis, pinguibus, flore luteo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, breui, multis fibris ellebori modo capillata. Longe diuersam ergo herbam à coronopo facile deprehendes, cum olerum modo coronopus estur. Sed officinarum coruinus pes ulcerandi uim obtinet, cuius contactu pustulæ ambusti modo corporibus attolluntur, sæpeq; confricta carnem os-
20 se tenus exedit. Quæ exulcerandi licentia cum omnibus tum maxime ijs est impostoribus cognita, qui crura & lacertos sibi huius illitu uulnerant, quo stipem impudentius emendicent, aut quamuis pecuniolam aucupetur. Manifestè igitur abhorret ab usu cibario. Item per humũ serpit coronopus, breuibus coliculis: in altum erigitur pes corui, & fastigio assurgit cubitali. Ille aculeatorum generi assignatur: is nullis prorsus in horrescit spinis. Quę ergo ab herbarijs uulgo coruinus pes dicitur, esse ranunculum apud Dioscoridẽ Pliniũq; fatendum est, cum & ulcerariæ uires nobis astipulentur, nullaque picturæ nota reclamet. Sed non ab re uenit in mentem illius herbulæ quæ protritis itineribus & semitis passim ui ret, quasi pedibus calcari lætetur, humi semper sparsa prosepit, folio in multas parteis laciniato, sessilibus colliculis, flore candido, exili, inuolucris seminum orbiculatibus, per am
30 bitum echinatis, in quibus duplices prominulo uentre sinus extuberant, singuli singulorum seminum capaces. Vulgus quòd folium multipartito confectum, in ceruini cornus imaginem effigietur, hoc ei nomen non immerito dicauit. Verum quænam apud ueteres haberetur, nunc non ausim asserere, nisi forsitan pes esset miluinus, cuius Columella meminit, sed nullis eam delineamentis designauit. Auxit suspicionem nostram, quòd extremum folij in auiculæ aut milui pedem articulatur, simul etiam quòd cruda estur in acetarijs, & cocta cũ aceto & sale manditur. Nec cõdiendi quoq; ratio nostro adhuc orbe exoleuit. Nam portulacæ modo condita apud plerosq; reseruatur. Nec est simile uero, ut uel prisci ignota, uel certè potius intacta fuerit herba, quæ nõ prætereunda est hac reputatione, Ea ab similitudine ceruini cornus nomen inuenit. Nascitur in limitibus, se nunquã ab hu
40 mo sustollens: cylindro æquatam dixeris, ita solo cohæret. Coronopi radix cœliacis præclarè facit in cinere tosta, est enim spissantis naturæ. Cocta herba manditur pro olere. Nascitur domi in terrenis & secus uias.

Sonchus. Cap. LXIII

Onchus in duo genera diuiditur, alterum, syluestrius & spinosius exit: alterum, tenerius esculentumq;, caule cubitali, anguloso, intus cauo, interim rubescẽte, sed qui fractus copioso lacte manet, folijs per oras ex interuallo scissis. Sonchi lactucæ similes essent, nisi horrerent spinis. Herba, ut Galenus est author, cum tenera frondet estur syluestrium olerum more, aculeatur autem cum perfectè adoleuerit. Dioscorides cicerbitam à Romanis dici prodidit, quod no-
50 men adhuc hodie in Hetruria seruatur. Veneti *lactucinos*, Galli *lacterones* appellant, herba rij nonnulli *leporis palatium*, quòd hoc animal ut ab estu uindicetur, & caloris propulset incommoda, soleat sub ramis eius decumbere & sæpenumero stabulari. Hæc eadẽ forsitan est quæ ab Apuleio lactuca leporina nominatur, quòd cum leporem animus defecit æstu,

I hac sibi

hac sibi solet mederi, quamuis pilos qui obstant oculis, hac inquiat relegari: quę à Dioscoride & Plinio de chondrilla traduntur. Sonchus dissectus copioso diffluit lacte, ictúque ulnus multum eructat lactei liquoris, inde *lacterones*, uel potius *lasserones* nostrum uulgus appellare coepit. Nonnulli cum recentior uret, in acerariis eo uescuntur. Sunt tamē qui duplici colorum differentia notent. Candidum caule sesquipedali, cōcauo, longo, qui uulnera tus plurimo madet lacte. Nigrum, horridioribus tantum spinarum aculeis dissidere: sed eo uesci prohibent ut morbos facientē. Sunt qui credant eam esse sonchum quam nūc officinæ *scariolam* uocant, quorum error est manifestior q̄ ut debeat coarguí. Vis utriq; sonchio refrigeratoria, & leniter substringens. Ambo feruoribus stomachi & inflammationibus commode illinuntur. Datur in sorbitionem succus stomachi rosionibus. Caulis facit lactis abundantiam nutricibus, coloremq; meliorem infantium. Vtilissimus ijs quæ lac sibi coire sentiant. Instillatur q; auribus succus, in stranguriaq; bibitur cyathi mensura. Illinitur & sedis collectionibus. Aduersus scorpionū uenena & herba & radix opponitur. Cōtra etiam serpētes illinitur. Decocta in oleo punici mali calyce auriū morbis præsidiū est. Sed hæc de albo tradunt. Alij nigro prohibent uesci, ut morbos faciēte. Agathocles contra sanguinem tauri demonstrat succo eius urēdum. Refrigeratricē nigro inesse uim conuenir, & hac causa imponēdum cum polenta. Zeno radice albi stranguriam docet sanari. Albus, qui è lacte nitor, utilis orthopnoicis lacucatū modo. Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat, & oris graueolentiam commanducato corrigi. Succus triū obolorum mensura in uino albo & oleo calfactus adiuuat partus, ita ut à potu ambulent grauidæ. Vberiores mammas fœminis facit.

Intubus & seris. Cap. LXIIII

Erin Græci in duo fastigia partiuntur, in satiuā & syluestrē. Sic & intubum Latini in duo genera digesserunt, in satiuū, qui nō nisi cultu & humana diligētia prouenit: & erraticum, qui suæ sponte & liber, sub nulla oliroris lege uagatur & errat. Satiuus iterum intubus in duas species distrahitur. Vna folio latiore prodit, lactuca ū similior: altera, angustiore & subamara. Vtraque nūc ab officinis *scariola* uocatur, à uulgo *cichorium hortense*. Ineunte uere, caulem floremq; simul ædit: sed particulatim floret, unaq; cum emerserit ramusculorum flos emicat cæruleus, caule magno, frequentibus surculis brachiato. Fert siliquam siue folliculum, & in ea semen per extrema caulium. Germinat foliatu statim ab radice uenoso, torulis prominentibus, latioribus interuenijs. Hyemē intubus optimē sustinet. ideo uel frigidis regionibus proximo autumno seri potest, aprico cœli statu. Is quō tardius caulem faciat, cum aliquod incrementum habuerit, exiguam testam media parte accipiat, eo quasi onere coercitus, in latitudinem se diffundit. Amat humores & solutam terram, sed planior area huic apparetur, ne radices terra fugiente nudentur. Quatuor foliorum trāsferatur ad locum stercoratum. Sed ut hyemi seruiat, Octobri mense seritur. Nunc ut ad hyberna seruetur acetaria, cum folia sua fuderit, ea uelut in orbem circumacta, summatim tenui ligamento uinciuntur, & fictili uasculo hærente semper quō alimentum fugant radice, conduntur. ita & candorem & teneritudinem summam contrahunt, & magnam amaroris partem exuunt. Sic ergo & incremento proficientes intubi hybernant, donec ad usum promātur. Alio leuiore sumptu conteni, terra duntaxat obruunt. Alij stramentis solis operiunt. Iam ferē nusquam non inualuit hæc hyemandi ratio. Item conditur ad hunc modum, ut si forsitan hyemis inclementia deneget, eius salgamum inueniatur. Teneri caules, antequam florem ædant, cum suis folijs in alueolo saliuntur: deinde postridie quàm muriam remiserūt ea proluuntur, expressiq; in cratibus panduntur dum abscessant: tum substrato anetho arido, fœniculoq; fasciculi intuborum conduntur, & ius quod acceperit aceti partes duas & unam muriæ superfunditur, & arido fœniculi spissamento sic oportet comprimi, ut semper ius enatet. Sed qui præest huic negotio, si salgamum sitiat, ius ante dictum suffundet. Erraticus iterum intubus in duas species degenerat. Vna cichorium dicitur, nobilior Aegyptio nomine q̄ Latino. à Romanis nominaī ambubeia, ut Plinio placet, quod & Celsus confirmat. Germinat à radice post Vergilias, folio fere semper humi procumbente, caule magno, fistuloso, frangi contumace, surculis brachiato pluribus, ad uinctum quoq; lentis, radice

radice prolixa, pertinaciter emoriente, flore ceruleo, particulatim usq; in autumnũ erumpente, qui nubilo etiam die solis exortu pãditur, & cum eo circumagitur in occasum, noctu semper cõpressus & interdiu dehiscens. Hanc nonnulli ob singularem utilitatẽ chreston appellauerunt: quidã, quòd aduersus omnia corporis uitia polleat, pancration: non nulli, ab insigni amaritudine, picrida. Altera folio latiore prodit, quam hedypnoida cognominant, & *leonis dens* uulgari uoce dicta creditur, folio utrinq; denticulato, cauliculis dodrantalibus, intus cõcauis, leuibus & glabris, flore luteo summatim emicãte. Is senescens euanescit in lanuginem quæ cum aura raptim fertur. Nemo tamẽ Dioscoridis pictura potest assequi eam esse, quæ *leonis dens* uulgo nominatur, sed maxima foliorum similitudine,
10 & maiore aliquanto latitudine. Intubi nomen iam Galeni memoria uenerat in Gręciam, qui cichorium Romano sermone dici intybolachanum, id est intybaceum olus memorat. Testatur itidem Paulus Aegineta, qui frequenter latina intubi appellatione est usus, quæ tandem per interpretes ad nos interpollata redijt, remanente Græcorum pronunciatu, qui suo more pro intubo solent endiuum proferre hinc mutata principe litera, endiuię uocabulum profluxisse cognoscitur, retento etiam priore significatu. Nec me præterit recentiores aliquot Græcorum, intubam tandem herbam pro intubacea pronũciasse. Verum herbarij ueteres, qui hanc uocem usurparunt, non aliud per endiuiam intellexerunt, quàm satiuam scariolam nunc nominatam & syluestrem, quæ notior ubique Aegyptio nomine, quo primum in Græciam, deinde in cæteras nationes commigrauit, quàm gentili
20 aut patrio. Explodenda igitur herbariorum opinio, qui enduiæ uocabulo herbam repræsentant, in aruis sponte nascentem, folio lactucæ, pusillo, ubi cõsummatum est aculeato, caule spinulis horridulo, candicante, cui succus inest lacteus, quæ notæ syluestri lactucæ peculiariter assignantur. Decoctum huius sacharo condiunt officinæ, cuius tantus increbuit usus, ut nulla non ferè sinistra ualetudine à medicis præbeatur, utinam tam salubriter quàm inscite. Nec satis possum demirari, quid fuerit causæ, cur pro re tam salutari, ut suo nomine morborum omnium uictoriam polliceretur, tamq; ab omnibus authoribus commendata, herbam ad pauca utilem subistituerint. Melius ægris, ut spero, consultum, si hoc intybo pro syluestri lactuca frequẽtius uterentur. Seris utraque refrigerat & astringit, stomachum adiuuat, si in aceto coquatur, cibi sistit uentrem. Syluestre genus stomacho uti-
30 lius, quando deuoratum torpentem & dissolutum astringit. ardores in eo refrigerat. Per se & cum polenta cardiacis illinitur. Omnes podagricis utiles, & contra oculorum impetus. Percussis à scorpione ipsa herba & radix illitu medetur, & ignibus sacris cum polenta Succo earum cum cerusa & aceto inunguntur quæcunque refrigerari opus sit. Nigra & æstiua melior, deterior hyberna & candidior. Vtraque tamen stomacho utilissima, præcipuè quem humor uexat. Dysentericis prodest magis cum lente. Rupta, conuulsa, utroque genere iuuantur: item quibus genitura ualetudinis morbo effluat. Seris genera Didymus troxima dixit appellari. Cibo stomachum recreant. Succus sanguinem reijcientibus perquam utilis alterno dierum potu. Cardiacis medentur tritæ & super sinistram mammam illitæ. Datur in iocineris doloribus succus, qui paulisper insolatus refrixent. Addit, si
40 quis post intermenstruum lunam conspiciens iureiurando præsertim astringat, se neque eam neq; equinas carnes triginta diebus esuturum, nullo deinnum dolore postmodum cruciari: sed hoc magicam redolet superstitionem. Petronius in totum damnauit serim, sed altotum omnium opinio resistit. Intubi quoque nõ extra remedia sunt. Succus eorũ cum rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Idem cum uino potus iocineribus, & uesicæ & epiphoris imponitur. Erraticum, ambubeiam Italia uocat, in Aegypto cichorion appellant: satiuum autem, serim, quod est minus & uenosius. Cichoriũ refrigerat. In cibo sumptum, illitumq; collectiones discutit Succus decocti uentrem soluit: iocineri, renibus & stomacho prodest. Si in aceto coquatur, urinæ tormina discutit: item regium morbum è mulso, si sine febre sit. Vesicam adiuuat. Mulierum purgationibus decoctum in aqua adeo pro-
50 dest, ut emortuos partus trahat. Adijciunt magi, succo totius cum oleo perunctos fauorabiliores fieri, & quę uelint facilius impetrare.

Chondrilla. Cap. LXV

Hondrilla, ut placet Dioscoridi, folium, caulem, flosculum cichorio similem ædit, ideoq; inter syluestres intubos à quibusdam adnumeratur, sed per omnia tenuior intubo est. E ramulis mastichen fundit tuberculo fabę. Hanc in tuhi speciem esse Galenus meminit, & eisdem præditam uiribus, paulo tamen amariorē, & ideo sicciorem. Aliud eidē habetur genus chondrillæ, folia habens intubi, circunrosis similia, oblonga, humi substrata, scapum lacte madentem, radice tenui, in mucronem turbinata, flauescente, succosa. Plinius tradit folia habere intubi circunrosa, caulem minus pedali, succo madentē amaro, radice fabæ simili, aliquando numerosa, cui succus inest lacteus, acer, copiosus, gummiq; proximum terræ funditur. Herbam mures à serpentibus læsi mandūt. Hanc syluestrem endiuiam quibusdam dici audio, uerum affirmare non ausim, nisi quòd in aruis hac forma ferè inuenitur, succo usq; adeo acri, ut mā̄sus diu fauces, os & linguam uellicet: sed bicubitali procerit ate uel amplius erigitur, ramis cum adoleuerit hirtis, folio intubi laciniatim serrato, prona carinæ parte horrida, supina leui glabraq;, flore luteo, speciosō. tota lacte turget amarissimo. Radix illi multiplex est, frequenti capillamento fibrata. Plorat proxime terram mastichen. sed primum genus potius uideretur, cum secundo radix, quę turbinata traditur à Dioscoride aut à Plinio fabæ similis, respondere non inueniatur. Chondrilla è ramusculis mastichen sudat tuberculo fabæ, quæ cum myrrha in uellere ad magnitudinem oliuæ subdita, menses trahit. Tusa cum radicibus tota diuiditur in pastillos melle commisto. Hi aqua diluti cum nitro uitiligines discutiunt. Eadem inconditos palpebrarū pilos pro gummi efficacissimè reclinat. Radici recenti paruis, si acus succo eius imbuta ciliis applicetur. Succus decoctæ, uel syncerus, uel ex uino sistit aluum. Radix contra serpentes epota ualet, argumēto probabili, siquidem mures agrestes læsi ab iis hanc esse dicuntur. Sed aliud habetur chondrillæ genus folia ferens intubi, circūrosis similia, stratum humi & madentem succo scapum, radice tenui, mucronata, laciosa, cuius folium & cauliculi ad concoctionē sunt utiles. Natura succo inordinatos palpebrarum pilos regere. Aliqui fœminis & oculis generationiq; uirorum contrariam putauere. Dorotheus stomacho & coctionibus utilem suis carminibus pronunciauit. Nascitur in terrosis cultisq; locis.

Cucurbita. Cap. LXVI

V curbitæ satiuæ duo genera prima, unum reptantibus flagellis scādens parietum aspera in rectum usq;, natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo standi non sunt, uelocitas pernix, leui umbra cameras, testudines ue ac pergulas operiēs. In quo mire tenui pediculo librat ur pondus immobile aura, hoc camerariū Latini uocāt. Crescit qua cogitur forma, in uaginas utiles coniecta, postq; deflorat, plerunq; draconis intorti figura: libertate uero pensili concessa, iam uisa est nouem pedum lōgitudinis. Alterum plebeium quod humi creditur. Amat rigua ac fimum cucurbita, plurimumq; iuuatur humore. Quæ tamen sine multa rigatione conualuit, fructum iucundioris saporis præbebit. Copiam aquæ nacta minorē curam desiderat. Sesquipedali altitudine sulci fodiendi sunt, & tertia pars stramentis inditis regenda: mox stercorata terra, usq; in dimidium sulcum aggerenda, positisq; seminibus tandiu est aqua præbenda, donec enascantur: atq; ubi cōualescere cœperint, adiecta humo incrementa eorū prosequēda: donec sulcus coęquetur. Erumpit post sextum septimū ue diem. Iis quæ sicco loco mandata sunt, rigationem ministrari diligentius expedier. quare fictilia aquæ plena iuxta ponūt, inditis fascijs quæ perpetim humorem instillent. Cucurbitarum fructus aut in longum prorogatur, aut in orbem collectus intumescit, aut in breue crassamentum cogitur. Semina quę proxima collo fuerint, proceras pariunt cucurbitas. quæ in medio, rotundas: quæ lateribus, crassas breuioresq;: quæ tamen si emini seruatur, ante hyemem præcidi nō est mos. postea humo siccantur, cōdendis hortensiorū seminibus rusticę supellectili. Cibis quo longiores tenuioresq;, eo gratiores, ob id salubriores minimeq; seminis tales habent. quare si esculentæ merci præparabis, recto cacumine de collo cucurbitæ sumptū semen, serendū erit, quo prolixior & tenuior fructus enascaf, qui scilicet maius cæteris inuenit pretiū. Si uero cordi sit ut fiant incrementi uastioris, nam sunt ad usum uasorum fa-

sorum satis idoneæ, de media parte cucurbitæ semen inuerso cacumine ponito. Eæ cum inaruerint in usum ueniunt cadorum uice, ad uina cōdenda, quòd aluo capaciore plus cęteris intumeant, uiatorijs ferè uasis dicatę. Sed custodiendum est ut quamminime ad eum locum, in quo cucurbitæ consitæ sunt, mulier admittatur. nam ferè contactu eius elanguescunt incrementa uirentium. Si uero etiam in menstruis fuerit, uisu quoq; tenellos fœtus enecabit: sed ubi adolescere cœperint, adminiculis fulciātur. Quæ seruātur ad semina, usque ad hyemem in sua uite dependeāt: deinde sublatæ in sole ponantur aut fumo, aliter semina putrefacta depereunt. Quæ in ceruice earum nascūtur semina longas ædunt, & exiles: quæ in uentre fuerunt, cucurbitas gignunt crassiores: quæ in fundo, latas, si inuersis seminibus obruantur. quod Columella qua ratione ex eodem seminio hæc uarietas fieri posset, suo carmine demonstrat ijs numeris,

> Prægnansq; cucurbita serpit.
> Vna neq; est illis facies, nam si tibi cordi
> Longior est, gracili capitis quæ uertice pendet,
> E tenui collo semen lege: siue globosi
> Corporis, atq; utero nimium quæ uasta tumescit,
> Ventre leges medio, sobolem dabit illa capacem,
> Nariciæ picis, aut Actæi mellis Hymetti,
> Aut habilem lymphis hamulam, Bacchóue lagenam:
> Tum pueros eadem fluuijs innare docebit.

Cucurbita cum cucumere folio, floribus, reptantibusq; flagellis conuenit: sed hæc in scandendo procacior, incremento pernici pergulas opacās, dependente à tenui pediculo enormi ponderis fructu, coloris herbacei, pyri figura turbinato, quamuis ubi defloruit, ea quoque proueniat effigie qua cogit̄. Cortex musteo tener, inueterato durus, quo carne prius exinanito peregre proficiscentes urceorum uice frequennus utuntur in eo uina condentes, quò per uiam se ab excruciante siti possint uindicare. Nec cucurbita nec cucumis, ut Græcorum fert opinio, semen alet, si primum more uitium sarmentum sic inhumetur, ut solum eius caput exertum promineat, rursumq; cum adoleuerit exaggeretur: sed dāda est opera, ut quæ adnascentur propagines, eo tantum relicto, per medium dissecentur. ita curatæ, fructus sine intestinis seminibus creabunt, solis cartilaginibus cōtentæ. Sine semine nascentur si per triduum antea spargenda semina oleo sesamino macerentur, ita prolem seminibus orbam pariēt. Si quis præmaturos fructus habere uolet, ineunte uere terram cribro succretam & stercoratam fictilibus aut cophinis obserat, modicumq; præbeat humorem: deinde calidis diebus & insolatis, aut imbre modico pluentibus sub diuo ponat. Cæterum solis occasu sub ædificij tectum referat, idq; tandiu faciat, subinde rigans aqua, dum frigora tempestates, & gelicidia discutiantur: postea cum primum opportunitas uocabit, totos cophinos & fictilia labro tenus demittat in terrā, reliquamq; impendat diligentiam, sic enim pręcoquem fructum habebit. Si luxuriantes earum uiticulas putaueris, longè celerius suos ædent fœtus. Aquas mire diligunt, & ut ijdem produnt, si propè in patens uasculum aqua subijciatur, à quinque uel sex digitorū interuallo ante posterum diem adrepentes cognoscentur descendisse. defecta aqua uasis, reuersi decuruātur, usque eo humore gaudent, & siccitates oderunt. Addunt, si florem uel primum fructus rudimētum, sicut in sua uite est, in forma fictili clauseris ac ligaueris, qualem uultum figura uel hominis uel animalis, talem cucurbita uel cucumis effigiem pręstabit. Si nuper ęditos in lucem partus cum uiticularum suarum capitibus inseras arūdini, cui prius omnes nodos perforaueris, ibi coalescent in nimiam longitudinem protensi. Si uernos habere cucumeres optaueris, in defossos scrobes lætamine uel paleis semiplenos superiecta humo ieiuna potu semina depones. Multo grandiores tam cucumeres quàm cucurbitas pariunt semina, quæ inuersis capitibus obruuntur. Non erodentur adolescentes à pulicibus, si origani uel cunilæ rami iuxta pangantur. siquidē iam insidentes enecant; nouosq; creari non patiuntur, ita omnem hanc amoliuntur pestem. Recentes perdurabunt, si in synceram albi uini fecem picatis dolijs demergātur. Itidem in muria compositæ incolumes perennāt. Diu uigor uitaq; manebit, si cadis modicum acetum cōtinentibus ita sublimes pendeant, ne modo quouis

acetum attingãt. sed oppicanda sunt uasa quæ huic negotio destinantur, ne foras acetum exiliat, ita recentes hyems tibi ministrabit. Dissectæ uirẽtiũ taleolæ in feruentem aquam funduntur, dein exemptæ ubi sub diuo noctem totam refrixerint, in acri muria conditæ merguntur, ita diutissime seruantur. Cucurbitam uulgus nostrum *corrgen* uocat uel *coburden*. Nec me præterit & officinas quasdam & medicos etiam complures cucurbitam pro cucumi sumere, quorum error est euidentior quàm ut debeat refelli. Est etiamnum genus unum syluestris somphos cognominata, quia sit inanis, digitali crassitudine, non nisi in saxosis nascens, cucurbitã marinam nonnulli putant. De syluestri quæ dicitur colocynthis suo loco dicetur. Diphilus cucurbitam tradit alimonij parum subministrare, facile confici, habitum humectare & confestim aluo excerni, succo ualere, sed ex aqua & aceto sumptam stomachum corroborare, succosioremq; conditaneã, & cum sinapi magis extenuare. Athenæus refert, demiratos conuiuas suos quòd Ianuario mense uirides oblatæ essent mensis, peculiaris succi nõ immemores, nec proprium saporem emenitæ: quod olitorum studio qui artem hanc percallent, referendum putabant. Erant autẽ à salgamarijs qui condituras moliuntur asseruatæ, quamuis longè antea Nicãder modum docuisset in Georgicis. Cucurbitas aeri prius assiccatas, & funiculo transfixas fumo appendi iubet, ut refertas ijs ollas per hyemem otiosa sorbeant seruitia. Iam pensiles apud nos tota hyeme custodiuntur uirides, & cibis non ingratæ. Sed hæ diuiores longè uulgaribus, nec tam facile labem corruptionis sentiunt, quas citrulos à quibusdã audio nominari, uulgus *Turcicas* appellare maluit. Aluum inanire tradũtur satiuæ, quarum semina in scammonio diu noctuq; maduerint. Græci uolunt earum cibo uentrẽ emolliri, aurium doloribus instillatum succum mederi. Cato earum interior sine semine clauis pedum opitulatur. Decoctæ succus dentium motus stabilit, dolores inhibet. Tumores suppurationesq;, quæ Græcis uocantur apostemata, illitu mitigant. Ramenta corticis ardores infantiũ capitis destillationesq; quas siriasin appellant, restingunt illita parte qua cerebrum conditur. Podagras & oculorum epiphoras refrigerant. Succus de strigmentis rasæ ram per se quàm ex rosaceo instillatus aurium doloribus auxiliatur. Idem febrium ardores illita cute refrigerat. Decoctæ uniuersæ succus cum exiguo melle atq; nitro epotus aluum modice ciet. Idem præstabit si quis in crudam & excauatam merum infundat, dein contentum sub diuo temperatũq;, quibus suppressa est, ꝓpinet. Aridæ cinis impositus mirè cõbusta sanat. Tosta in argilla ac trita cũ adipe anserino uulneribus medetur. Chrysippus medicus damnabat eas in cibis, sed aliorum consensu stomacho utiles iudicantur, & interaneorum uesicarumq; exulcerationibus. Numerosus cucurbitarum usus. Primus caulis plerisque in cibo est. Cortex uiridi tener raditur cibis. Salubres cibos ac leues pluribus modis existimant, qui perfici humano uentre nequeant nec intumescãt. Cibis quo longiores tenuioresq; eo gratiores, & ob id salubriores quæ pendendo creuere, minimumq; seminis tales habent, duritia eius in cibis gratiam terminante. Inuentã rationem qua cibis seruent ad nouos ferè prouentus pauloante ex Græcorum sententia docuimus. Galenus crudam ut insuauem stomachoq; perniciosam cibis abdicauit, quòd contumax concoctu minimè uincatur, & alterius cibi penuria dum estur, molesto pondere uentriculũ grauet, eundemq; frigoris sensus excruciet. quapropter non nisi cocta uel in patinis aut sartagine tosta uescimur. Refrigerat, & corporis humorem alit esu fatuo, & omnis aquæ modo saporis experte, nisi sinapis acrimonia aut salsamentum aliquod condiat. Inter assandum magnam humoris aquosi uim deponit, ideo ualentius exhibet alimentum. Elixa acrium societatem postulat. Acidis, austeris, salsisq; misceri gaudet, quorum sibi facile conditionem ut nullo imbuta sapore adsciscet. ira & nausea quam creat, discutietur. Non diu persistit in aluo, quòd lubricos & parum tenaces efficiat meatus, quibus delapsa facile euadit.

Cucumis. Cap. LXVII

Vcumis die sexto uel septimo post satum emicat. qui & tener & iucundissimus fiet, si antequã feras semen eius lacte maceres. Nonnulli etiam quo dulcior existat prius aqua mulsa imbutum solo credunt. Sed qui præmaturum fructum cucumeris habere uolet, confecta bruma, stercoratam terram inditam cophinis obserat, modicumq; præbeat humorem: deinde cum enata semina fue-

mina fuerint, tepidis diebus & insolatis, iuxta ædificium sub diuo ponat, ita ut omni affla
tu proregantur. cæterum frigoribus ac tempestatibus sub tectũ referat. Idq; tandiu faciat,
dum Aequinoctium uernum conficiatur, postea totos cophinos demittat in terram. sic e-
rum præcoquum fructum habebit. Possunt etiam si sit operæpretium uasis maioribus ro-
tulæ subijci, quo minore labore producantur, & rursus intra tecta recipiantur. Sed nihilo
minus specularibus integi debebunt, ut etiam frigoribus serenis diebus tutò producãtur
ad solem. Hac ratione ferè toto anno Tiberio Cæsari cucumis præbebatur, mira ei uolu-
ptate expetitus, pensiles eorum hortos promouentibus in soles rotis olitoribus, rursusq;
hybernis diebus intra specularium munimenta reuocantibus. Cartilaginei generis extra
10 terram est cucumis, crescitq; qua cogitur effigie: quare, ut Hippocrates testatum reliquit,
in fistula flore dimisso, mira longitudine crescit, & quasi anguina specie protenditur. Ali-
qui florem cucumis cum uiticulæ suæ capite arundini inserunt, cui nodos omnes perfora
rint, ibiq; fructus nascetur in nimiam longitudinem protensus. Si eius florem, sicut in sua
uite est, in forma fictili clauseris, qualem uultum uel hominis uel animalis uas habuerit, ta
lem cucumis figuram præstabit. Hæc omnia Gargilius Martialis asseruit. alioqui in ob-
longam teretemq; figuram tornari uidemus, nisi uasis, cui fuit inditus, formam exprimat.
Oleum sic metuit, ut si iuxtà posueris, uelut hamus plicetur. sed aquas ita diligit, ut ad eas
modice distans, etiam dissectus adrepat. Contrà, oleum refugit, & si quid obest uel si pen
deat, reflexus in se torquetur, idq; una uel altera nocte deprehẽditur. Si uas aquæ plenum
20 subijciatur, ante posterum diem à quatuor digitorum interuallo descendit. At si subest o-
leum, tam pertinacitet odit ut in hamos recuruetur. Quoties tonat, uelut timore perterri-
tus conuertitur. Sine semine nascentur, si prius eorum semina sesamino oleo perungan-
tur, aut herba quæ culex dicitur, trita confricetur. Cucumis uulgo Gallis *cocomber* nomi-
natus, amplexicaulis est, sarmentis uitilibusq; prælongis serpit, in ramosq; uitis modo se
diffundit: tamen ob caulis infirmitatem, humi spargitur, ni propius adsit cui caducus in-
cumbat, folio rotundo, cucurbita aliquanto minore, flore luteo. Particulatim floret cucu
mis, sibi ipse superflorescens, & sicciores locos patitur candida lanugine obductus, magis
que cum crescit, cartilagineo fructu maculosoq;, coloris tum herbacei, tum citrini, tum ni
gri. Tria genera Theophrastus fecit. Laconicum, Scytalium, Bœoticum. Laconicus riga
30 tur, non gaudent aqua reliqui. Hyemem omnes horrẽt, & odetunt frigora. Columella ta
men tradit, si rubos aprico stercorosoq; loco in hortis consitas habeamus, ijsq; confecto
Aequinoctio paulum infra terram recisis, laxatisq; ligneo stylo medullis lætamen immit-
tamus, atque ita semina cucumeris inseramus, hinc nasci fructus qui possint & intet frigo
ra non necari. Sed Plinius refert Columellam commentum suum tradidisse. quanquam
hæc ipse sibi non uendicet, sed Dolo Mendesio retulerit accepta. Parum tamen inter Pli-
nium & Palladiũ, de hac re cõuenit, cum Plinius circa Aequinoctiũ uernum fruticẽ reci-
dendum relicta stirpe iubet, ita ut in medulla rubi, semine cucumeris insito, radices fimo
circumaggeratas resistere frigori: Palladius post Aequinoctium autumni hæc faciunda
præcipit, quo tempore frigora timentur. Confecto Aequinoctio uerno non amplius à fri
40 goribus uindicari desiderant. Nec etiam tum sati cucumeres hyeme præbebunt fructum,
sed æstate potius. Seruatur cucumis usque ad alios penè prouentus, & id quidem mu-
ria fit. Alij salgamarij sale, aceto, fœniculo, & sampsucho condiunt. Alij trita sinapi cum
aceto sed scrobe opaco in loco arena substrato, fœnóque sicco opertos, ac deinde terra,
uirides seruari tradunt. Plenilunio maxime gliscunt in hortis cucumeres, manifestumq;
capessunt incremẽtum, et more marinorum echinorum implentur, ut tradit Athenæus,
quod est aquei humoris argumentum. A mulis cucumeres expetuntur, capiuntúrque
mira oleris huius uoluptate, necnon odorem eminus sentiunt: quare munienda sunt cu-
cumeraria, ne irrumpentes ea depopulentur, ac proterant. Diphilus Carystius cucumim
ueluti noxium damnauit primis mensis, ut qui raphani modo sursum feratur: ultimo
50 cibo innocenriorem esse concoctúque faciliorem pollicetur, alioquin usum eius abdica-
uit. Addidit, urinas eo cieri, uim refrigerandi possidere, difficulter in corpus dispensari, æ-
grè per uentris anfractus euadere. Quinetiam horrores concitare, bilem creare, uenerem
arcere. Memoriæ prodidit, cucurbitas gigni optimas circa Magnesiam, rapum quoque

quàm maximum & dulce, stomacho cōmodum. in Antiochia, cucumerem: in Smyrna & Galatia, lactucam: in Myris, rutam. Qui alui deiectionem eo cibo moliri uolūt, ut Graecis uideo placere, radices agrestis cucumeris tusas, in aqua potabili per triduum macerant, & diebus quinque plantulas huius liquoris haustu satiant. Longè magis uentrem purgatio ne sollicitant, qui dum radices sua germina fundunt, ablaqueatis te nuibus fibris, ellebori portionem adijciunt: dein exaggerata terra crescere patiuntur. Tradunt ijdem, si febricitet per longitudinē cucumis accubuerit, ipsum confestim sanari: ad eum nanq; totū caloris feruorē allici promittūt. Satiuus cucumis refrigerat, aluo & stoma cho facilis: nec corrumpitur, ut qui humano perfici uentre nequeat. Prodest uesicae. Animi defectiones in olfactorium collectus emendat odore naribus rapto. Semen urinas cit. 10 Praebetur in lacte uel passo, quibus uesica exulcerata est. Folijs eius ex uino canum morsus illini iubent, et epinyctidas cum melle. Semen, quantū tres digiti apprehenderint, cum cumino tritum potumq; in uino tussientibus auxiliatur: sed & phreniticis in lacte mulieris, & dysentericis acetabuli mensura: purulenta autem expuentibus cū cumino pari pon dere, & iocineris uitijs in aqua mulsa. Vrinam mouet ex uino dulci, & in renum dolore clysteribus simul cum cumino infunditur. Aetius, quod equidem legerim, primus anguria uocari tradit, quae ueteribus sicya, id est cucumeres nominantur. Ea secundo abscessu humida esse censet, ideoq; frigidis humidisq; temperaturis noxia. Addit improbum crea re succum. Deligenda quae caeteris & magnitudine & granorum exilitate cedant. Vrinas pellit. Iugis usus genituram imminuit, & desideria ueneris obtundit. Reficcatum semen 20 nonnullam sibi caloris dotem adsciscit, quare urinam uehementius ciet.

Pepo. Cap. LXVIII

Epo cucumerum generi contribuitur, qui cum natiuam magnitudinem ex cessere pepones Plinio uocantur. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem, nec perfici queunt, in cibis non insalubres, tamen plurimum natant. Particulatim florent ut fabae. Sunt qui & melopepones dicūtur, in Campania primum geniti, mali cotonei effigie: fortuitoq; ita natus creditur unus, mox semine ex illo genus factum. Non pendent ij, sed humi rotundantur. Maturitatem adepti statim à pediculo recedunt, quanquam illis pensilis non insit natura, sed humi sessiles procumbant. Seruntur mense Martio locis subactis uel pastinatis, sed distant inter se 30 semina bipedali spatio. quae si mulso uel lacte per triduum macerentur, mox exiccata solo credantur, longe maiorem suauitatem contrahent. Odorati quoque fiunt, si eadem sicca multis diebus inter rosae folia demergantur. Libertate gaudent, qua possint ultro uagari, herbis'que iuuantur: quare nec sarculo, nec runcatione prorsus indigent. Pepones omnibus sunt honores quàm ut ullam desiderent explicationem, *pompons* uulgo dicti. Cucumis cui subijcitur, statim in pepones & melopepones degenerat, figura tantū & quanti tate inter se dissidentes. Cum magnitudine excessere, pepones uocantur: cum uero rotun di, formam & effigiem mali referūt, facta ex pepone & malo appellatione, melopepones sunt uocati, neq; inter eos aliud quàm ex figura discrimen quondam fuit. Totum hoc genus Palladius melones à malorum figura, quasi pomeos appellauit. quod apene nomen 40 apud omnes manauit, idq; maior pars hodie medicorū simul cum officinis usurpauit. Pepo uite serpit praelōga, flagellis ultro citroq; reptātibus, uitigineis ferè frondibus, scabris, flore luteo, fructu cartilagineo, orbiculatim striato, prominulis pulmonum tons, fingibus in uertice pomi & umbilico coeuntibus, ibidemq; stellatim decussatis, cute aspera ue lut lētiginibus occupata, carne intus suaui, seminibus in utero liratim digestis. Estur cum ematuruit fructus, magna stomachi uoluptate. Genus unū quod dulcedinē gustui repraesentet, uulgus *sucrinos* quasi sacchannos appellat. Phaenias cucumim peponemq; citra seminium, crudos censet edendos: cucurbitā, nō nisi coctam absūmue coēcedit. Diocles Carystius Salubnū secundo, peponem tradit concoctu facilem, cordiq; mirum in modū prodesse, nec parū adferre iuuamēti: cucumim uero molestuas discutere, urinas pellere: sed co 50 ctus in aqua mulsa pepo magis aluū recremēta ciet. Diphilus pepone prodidit facile crasse scere, paucā suppeditare alimoniā, sed nō aegre per aluū exigi. Pepones, ut est author Galenus, refrigerāt, largoq; humore imbuunt. Nonnullā quoq; abstergendi naturā referunt,

argumento

argumento, quod obsitam pædore cutem emendent, & lentigines, uitia insolatæ faciei & uitiligines emaculent. Vrinam cient, sed semen uehementius, ita ut concretos in renibus calculos deturbet. Improbũ creant succum, etsi interdum à stomacho perficiãtur: choleram tamen concitare solẽt, sursq; deq; copiam humoris effundentẽ. Vomitum etiam eliciunt, nisi cibus bono præditus succo supermandatur, tum deorsum festinantius deuoluuntur. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem, nec perfici queunt. In cibis non insalubres tamen plurimum innatant. Oleum odere mirè. Refrigerant maxime in cibo & emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorũ aut doloribus imponitur. Cit lotiũ esu. Illita oculorum inflammationibus medetur. Corium ipsorum ad siriasin puerorum infantium an-
10 teriore parte capitis opponitur. Oculis humore uexatis adalligatum fronti fluxiones efficacissimè reclinat. Succus cum semine in farina siccatus, smegma fit ad cutẽ purgandam, & nitorem in facie conciliandum. Radix arida cum aqua mulsa denarij pondere uomitiones mouet. Quòd si quis modicè secũdum cœnam reijcere concupiuerit, partes duas sextuu denarij sumpsisse satis est. Eadem radix ex melle sanat ulcera concreta in modum faui, quem cerion uocãt. Faciem purgãt & folia cuiuscunq; satiui illita. Eadem cum melle epinyctidas sanant. Cum uino canis morsus, item millepedæ, sepa Græci uocant, oblongam, pilosis pedibus, pecori præcipuè nociuam, morsum tumor insequitur & putrescit locus ipse. Secundam frigidorũ sedem peponibus assignauit Aetius. Dulces minus refrigerant. Maturi quandam extergendi & repurgandi facultatem nanciscuntur, partiumq; tenuita-
20 te pollent: quapropter urinas mouent, corporis cutem illustrant. Magis faciem exhilarat semen rusum in farinam, quæ in smegmata adijciatur. nanque uehementius cutis sordes eluit. Idem calculosis renibus opitulatur. Pepo, ut idem refert, uitiosum humorem parit, multo magis quum non probè concoquitur. Primo cibo sumi debet, sed pituitosi uinum uetus superbibant. Biliosis cibus præbeatur qui acremento placeat: dein omnes ea sequantur edulia quæ bonum creant succum, sic omnis abigitur noxa. Is enim cibus perquam facile in flauam bilem uel pituitam degenerat. qua de re biliosos prædulcis pepo, pituitosos immaturus offendit. Facilius dulcis in stomacho perficitur. Magis offensæ patent quibus uenter incalet, aut quorum flaua bile corpus incandescit, si uinum post peponem ebibant. quando uinum in uenas hunc succum confestim rapit, isq; sequax trahenti
30 facile cedit, humorémque hisce corporibus efficit acriorem, atque nauseam concitat. Humorũ crassitiem & lentitiam digerit. quapropter pituitosis fungosa pars laxaq; semini cohærens dari debet, biliosis quæ corio tenus dura coaluit, ut quæ minus permutari queat. Esurientes talibus abstineant, neq; statim alio cibo uescantur, ijs permutationi locus esset. Calculosis neq; protinus exhibendum panem præcipiunt, ne glutinosus tenaxq; lentor huius ad renes traducatur, præsertim nisi bene fuisset fermentatus. Longos peponas rotundis præferũt, quòd urinam magis pellant, & abstersionis dote plus multo polleant. Omnes aluum mouent, & minorem contrahũt noxam, quibus horum causa frequẽtius ipse subigitur. Traduntur desideria ruentium in uenerem infrenare, & genituram imminuere. Qui Saracenicus pepo dicitur, ardentes febres & synceras tertianas restinguit: cali-
40 dos uentres refrigerat, frigidis & humidis perquam noxius.

Lactuca Cap. LXIX

Actuca primum in syluestrem & satiuam diducitur. Satiuæ Græci tria fecerunt genera. Vnum lati caulis, cui folium paulo maius herbaceo & angu-
L stissimum, ut alibi consumpto incremẽto. Alterum rotundi caulis. Tertium sessile, quod gentilitio nomine Laconicum uocant, folio cardui, rectum insigni proceritate, nec à caulibus brachiatum. Laticaulium quædam usque eo in latitudinem adoleuerunt, ut olitoria ex ijs hostiola factitari prodiderint, quas affirmat Theophrastus aliquos in ualuas hortorum usurpasse. Columellæ sunt complura lactucæ genera, quę suo quoque tempore seri oportet, quasi ratione satus colores uariante, earum
50 quæ fusci & ueluti purpurei, aut etiam uiridis coloris & crispi folij ut cæciliana, quæ mense Ianuario rectè differtur At Cappadocia, quę pallido & pexo, densoq; folio uiret, mẽse Februario. Quæ deinde candida est & crispissimi folij, mense Martio pangitur. Est & Cyprij generis ex albo rubicunda, læui & tenerrimo folio, quę Idibus Aprilis rectè disponit.

Sic Colu-

Sic Columella coloris & temporis satus in genera discreuit. Quidã fastigia quinq; faciũt,
purpureas, crispas, Cappadocas, Græcas, lõgiora his folia caulesq; lati, præterea longi &
angusti, intubis similes. Quæ fusco colore aut purpureo nitet, aut quæ folio crispatur, cæ-
cilianam appellarunt. Irrepsit & satiuis alia ut Plinius tradit admodum probata, quę Cili-
cia dicit͂, folio Cappadociæ, nisi crispũ latiusq; esset. Locis insolatis autumno optime po-
nitur, frigidis contrà. Hyeme nõ æquè cõmodè dispergit͂. Sed huius quoq; radix fimo lini
ri debet, maioremq; copiã desiderat aquæ, sicq; fit tenerioris folij. ferè tamẽ aprico cæli sta-
tu, quibus locis aquarũ copia est, pene toto anno lactuca seri potest. Sed multis seminibus
conditã nasci tradit Didymus, si caprini stercoris uel ouilli baccã subula subtiliter excaua
ueris, & in ea semen lactucæ, ocymi, erucæ, apij immiseris: tũc inuolutã fimo baccam terra
optime culta breui scrobe demerseris, substratoq; molli lætamine leniter aqua rigaueris.
apium nititur in radicẽ, cætera semina in summo, lactuca pariter mergente, prosiliunt, sin-
gulorũ sapore seruato. Alij duobus tribusúe harũ pecudum stercoribus cõtusis antedicta
semina permiscẽt, & linteolo deligata obruunt, reliquã adhibentes diligentiã. sic multipli
ci forma uarioq; sapore sibi lactucam cõparant. Alij hoc ita assequuntur, Auulsæ lactucæ
folia carpũt quæ radicibus iuncta sunt, & in eisdẽ gradibus surculo punctis, pręter apiũ, se
mina supradicta deponũt, ac fimo liniunt. sic obruta iterũ lactuca antedictorum seminum
caulibus ambietur. Odoratã nasci idem Didymus pollicetur, si citrij semẽ impositũ unà se
ratur. Sessilem fieri, nec caulem promere, sed cõuolutis unà folijs in globum extuberare,
uel in orbẽ circũagi uolunt græci, si trãslatæ radix, ubi in palmi altitudinẽ adoleuerit abla-
queata, bubulo fimo recenti oblinatur, & aggere cõgesto rigetur: dumq; ad incremẽtum
peruenit, erumpens germẽ acie ferri præscindatur, demum testa fictilis nõ picata impona
tur, ne in longitudinem sed latitudinem augmentũ capessat. Teneriores et candidas reddi
græci narrant, si biduum antequam uellantur earum comæ colligentur. Die quarto quin
toue q; semen fuerit satum emergit, caulem primum blandum, sed prouecta ętate spinulis
inhorrescentem promit. Suauiores habentur lactucæ, quæ coercitis caulibus restibili pul
lulatu prodierunt. quæ quo minus in caulẽ prosiliant, cum iam aliquod incrementũ acce-
perint, testula alióue ponduscul̃o cohibitæ in latitudinẽ se diffundũt. Latior etiam fit si ra-
ra ponatur, uel cum incipiet producere caulẽ, eo leuiter inciso glebula prematur, quo mi-
nus in scapũ erumpat. Si trino loci durescit, euulsa & denuo posita teneritudinẽ cõseque
tur. Candidæ fieri Græcis putantur, si fluminis arena frequenter aspergatur in medias, &
collectis ipsæ folijs alligentur. Aristoxenus Cyrenæus à patria desciscens philosophia, he-
luonum uoluptati planè subscripsisse fertur, qui quò delitijs ac profuso luxui magis indul
geret, natas in hortis lactucas uesperi mulso uino rigabat, eoq; dum satis ebibissent satia-
bat potu, ut postridie cum illuxisset, placentas uirides à terra missas habere se uenditaret.
Nicander Colophonius memoriæ scriptũ reliquit, Adonidem Myrrhæ filium, cum lactu
cam deuorasset, ab apro fuisse interemptum. Addidit Callimachus, Venerem eum sub
lactuca condidisse. Quibus uerborum inuolucris innuunt poetæ, eorum concubitus elan
guescere, pigerrimosq; in coitum fieri, qui hoc olere continuo uescantur. Quare Eubolus
graui conuitio cõiugem incessebat, quæ mensis lactucam obtulisset, simul q; hac emarce
scit coeũdi facultas, simul quod emortuũ Adonin sub hac abdidisse fertur Venus, ideoq;
fetalibus epulis dicata: quare prioresq; ob religionẽ minime cõmãducabãt, in tantũ rece-
pta nunc commendatione, ut seruari in alienos menses eas oxymelite repertum sit. Pytha
gorici lactucã suapte natura latam & caule uiduã eunuchion, quasi spadoniã appellarũt,
quoniã hæc maximè refragetur ueneri: rotundã uero ac minimę radicis, latis folijs, astyli-
da. Diphilus hæc de lactucarum natura memoriæ mandaint. Lactucæ caulis multum præ-
bet alimenti, sed aluo difficilius egeritur. Folia magis spiritum nutriunt, nec ægre uti cau
les excernũtur. Et ut in uniuersum dicatur, lactuca refrigerat, stomachũ iuuat, aluum ciet,
somnum parit, ueneris impetus amolitur. Quæ uero teneriore folio cõstant, stomacho fa-
stidium auferunt, cibiq; appetentiã faciunt, somnũ conciliant. Quæ durior est & obsita sa
bulo aut puluere, minus iuuamẽti stomacho adfert, minusq; uentrẽ emollit. Somnũ accer
sit. Nigra magis refrigerat & aluũ subducit. Aestiuæ lactucæ meliorem succũ ministrãt &
plus alunt. Autumnales succo uacãt, quare nihil aut parũ alimenti prębẽt. Caulis lactucæ

sitim leuare

sitim leuare dicitur. Decoctæ in ollis, uti Glaucias refert, omnibus oleribus elixis ante ponuntur. Lactuca, ut tradit Athenæus, prima mensa apud ueteres non offerebatur, sed conuiuia cœnasq; finiebat; nunc ex aceto & sale condita mensas inchoare solet. quod Martialis ostendit ijs numeris,

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

Meminit Dioscorides eius conditurae, quæ ut ad hybernos usus reseruetur, ita solet factitari, Caules lactucæ ab imo depurgatos eatenus, qua tenera folia uidebantur, in alueo salire cõuenit, diemq; unum & noctem sinere, dum muriam remittãt: deinde muria eluere, &
10 expressos in cratibus pandere, dum assiccescant. tum substernere anethum aridũ & fœniculum: dein fasciculos lactucarum uasis reponi, superfundiq; ius quod sit aceti duarũ partium atq; unius murię deinde arido spissamento fœniculi sic comprimi, ut ius supernatet. quod ut fiat, is qui huic officio præerit, sępe diffundere ius debebit, nec pati sitire salgama, sed extrinsecus munda spongia uasa pertergere, & aqua fontana q̃ recentissima refrigerare. Lucius Columella rutæ aliquid & porri concidere præcipit, atq; ita miscere, tum siccatos coliculos ita componere, ut faseoli uirides integri interponantur, quos ipsos antè dura muria die noctéq; macerare oporteat, similiterq; assiccatos cum lactucarũ fasciculis condi. Sed syluestris lactuca similis est satiuæ, radice breuior, proceriore tantum caule, candidioribus folijs, gracilioribusq;, gustu amaris, & asperioribus, quæ, ut addidit Theophra-
20 stus, ubi cõsummata sunt aculeantur. Hæc sponte nascitur in aruis, lacte manat copioso, acri medicatoq;, quod carpitur per messes inciso scapo, præclarum ad multa. Nam aquam subter cutem fusam extrahit, caliginem ab oculis arcet. Argemas tollit cũ humano lacte. Hæc nisi sensus me deficiat, est quæ passim ab officinis nostris nunc *endiuia* dicitur, cum in aruis nascatur sponte & uinetorum limitibus, folio cum adoleuit per oras aculeato, dorso spinulis inhorrescente, quasi prona carinæ parte echinata, supina læuiore, nõnunquam cum insenuit lacuniatim serrato, caulibus bicubitali proceritate consurgentibus, hirtis, flore luteo, succo candido, amaro, acri, ideo linguam & os aliquantulum uellicãte. huius uti satiuæ semen occulitur lanugine, de qua nõnihil inter intubi genera diximus. Theophrastus tamen breuiori caule perfici tradit. quæ omnia uidentur ad hanc alludere quam uul-
30 gus medicorum perperam, ut diximus, endiuiam unà cum officinis appellat, cuius decoctum saccaro condiunt. Hæc una tantum Dioscoridi fuit. Plinio tamen sponte nascens lactuca in multas species degenerat, quarum tamen hæc sunt communia, candor caulis, interdum cubitali longitudine, & ipso & folijs scabritia, succus acris, lacteus, ad multa præclarus, uiribus quoq; papaueri similis. Syluestrium principem fecit caprinam, qua pisces in mare deiecta protinus necantur, qui sunt in proximo. Verum quæ sit huius facies, quisue peculiaris habitus ipse non repræsentat. Alterum genus tradit à Græcis esopon uocari, & in aruis nasci, cuius itidem imaginem non explicuit. De isati siue glasto, etiam quę generi syluestrium eidem assignantur, si deus uotis subscribat, suo loco differemus. Lactuca, ut Galeno placet, frigidum humidumq; succum creat, sed innocentẽ. Ea neq; aluum reti-
40 net neq; pellit. Præfertur, nec iniuria, reliquis oleribus, cum ne ullum quidem succi melioris inueniatur. Nec immerito Galenus explodẽdam eorum opinionem, qui uitio uertãt, quod in maximã eius laudem cedere debeat. Clamant olus hoc copiosum gignere sanguinem. Quotusquisq; uitio dabit lactucã laudatissimo succo donatã, plurimũ creare sanguinem? quod nulli olerum natura comparatum est. Si eo nomine eam damnent, à ueritate prorsus deficere cognoscuntur, quòd huic malo perquã facile posset occurri. quippe cum uescentibus exercitationi se credere, aut ea parcius uti liberum sit. Asserit tamẽ Galenus reliqua omnia olera paucissimum sanguinem, & eum quidem uitiosum parere, lactucam solam non multum quidem nec improbum, haud tamen omni ex parte laudabilem progignere. Multus eius & crudæ & coctæ erupit usus. Oleo, garo & aceto condiri so-
50 let. Galenus in iuuenta, cũ ei os uentriculi crebro flaua bile incandesceret, æstuationis infrenandæ gratia lactucas esitabat: confectus senecta hoc olere, quo posset placidiorem inire somnum, uescebatur. ad quem conciliandum lactuca uesperi mansa præsens attulit auxilium. Lactucæ natura refrigeratrix, & ideo æstate grata. A stomacho fastidium aufert,

cibiq; ap-

cibiq; appetẽtiam inuitat. Sanguinem augere creditur. Aestus refrigerat, somnium accersit, iuuat stomachum, emollit uẽtrem, lactis auget ubertatem. Decocta plus alit Non elota cibo dissolutũ stomachum firmat. Semine trito & poto crebras libidinum imaginationes in somno compescit, & ueneris impetus cohibet. Frequentior in cibo claritati oculorum officit. Asseruatur in muria Cum in caulem prosilijt uim quandam adipiscitur succo aut lacti syluestris lactucæ parem. Cruditatem ipsa nequaquam facit, sed concoctiones adiuuat. Semen contra scorpiones datur. Ambustis prodest recentibus, antequam pustulæ fiant cum sale illita. Vlcera quæ serpunt coercet initio cum aphronitro: mox in uino igni sacro illinitur. Conuulsa & luxata caulibus tritis cũ polenta ex aqua frigida lenit. Eruptiones papularum ex uino & polenta discutit. In cholera quoq; cociam patellis dederũt. De 10 feruefacti caules stomacho utilissimi traduntur. Dantur & cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum & uesicę uitia. Praxagoras dysentericis dedit. Cæterũ Gręcorum quoq; dissidentes in quibusdam opiniones inseri conueniet. Suo ut narrant frigore incandescentes mulcet inflammationes. Sitim cibo restinguit, pręstatq; ut ea uescentes somno facilius indulgeãt. Lac elicit. Cocta copiosius alit. Desideria ueneris amolitur, unde Pythagorici eunuchion eã appellauere, sicut & mulieres astylida. Nec ulla res maiorẽ in cibis auiditatem incitat, magisq; fastidia discutit: lentitiam pituitæ digerit, ueneris impetus refrenat. Sumpta cum passo uel aceto bilis acrimoniam domat. Pręcordia cum hyssopo & aceto iuuat: sed addito dulci acrementum aceti temperãte, si crassior pituita sit, uino scyllite, aut uino absinthite: si tussis sentiatur, hyssopite admisto. Cocta & ex rosaceo da- 20 ta choleram sedat. Lac eius tumentia uiscera reprimit. Ex lacte humano lita sacros ignes ad sanitatem perducit. Semen tritum potumq; scorpionum ictibus medetur. Thoracis etiam uitijs prodest. Somnũ conciliat, sed ijs qui secunda ualetudine fruuntur, in cibo sumpta: ijs uero qui morbum experiuntur, ignorantibus imposita, ea ratione pręsertim, ut antelucano sinistra manu radicitus auellatur, clamq; stragulis subijciatur. Succus fronti male ualentis illitus somnum accersit. Obscuritatem oculi cum sensere frequens in cibo discutit. Eisdem præcipuè dulcis claritatem adfert, sed alter utrinque modus est. Aluum copiosiores soluunt, modicæ sistunt. Tentantes aquas non nocere tradiderunt lactucã edentibus: ebrietatem non sentiri, si quis ieiunus eam prægustet: semen potum genituræ profluuia cohibere. quapropter aduersus crebra ueneris ludibria in somno, dari, subditáque 30 ceruicali culcitræúe folia terna uel quina ægrorantibus somnum allicere, sic ut decerpta imo caule ad pedes, summo ad caput spectent. Psellus Antiochenus lactucas marulia nominauit, eisq; tertiam assignat refrigerantium et humectantium sedem. Sitim cibo leuant, somnos faciunt, aluum modice subigunt. Neq; sanguinem improbum creãt, neq; undiq; perfectum, multo tamen cæteris oleribus præstantiorẽ. Calidis uentribus auxiliãtur. Cæterum usu crebro imbecillitas contrahitur, acies oculorum retunditur, caligoq; tandẽ obuersatur. Veneris alacritas emarcescit. Semen potu genituræ profusionẽ cohibet. Ex stillatitio rosarum liquore temporibus admotũ peruigiles ad somnum reducit. Cauendus tamen lactucarum usus suspiriosis, sanguinem excreantibus, pituitosis, & ijs quoq; qui procreandis liberis dant operam. Siquidem, ut fertur, non fœcunditatem modo minuũt, sed 40 quos postmodum sustulerint filios, uelut amẽtes et inepti à progenitorum ingenio degenerant. Regio morbo laborãtibus ex oleo sesamino prosunt. Refrigeratricẽ & humectantem naturã aquæ fontanæ cõparãt, quapropter ardẽtibus febribus opitulãtur. Adsumentes adfirmãt, neq; aquarũ mutatione tentari, neq; nouarũ cõditione infestari: quippe cum impendentẽ noxã præsumptæ prorsus arceãt. Ipsarũ succus longe plus æquo sumptus perimendi licentiã nãciscitur. Syluestris succus uiribus quoq; papaueri similis. Carpitur per messes, inciso caule, insolatusq; cõditur in fictili nouo, ad multa præclarus. Sanat oculorũ uitia cum lacte mulierũ. Arcet cum eodẽ nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes. Caligines itidem et argemas emendat. Imponitur etiam oculis in lana contra epiphoras. Idem succus cum aceto mulso potus ad duos obolos aquas aluo detrahit. Serpentiũ ictibus me- 50 detur in uino, & folia tosta thyrsiq; triti ex aceto bibunt. Vulneri illinũtur, maximè cõtra scorpionũ ictus, uerũ cõtra phalãgia cõmisto uino ex aceto. Alijs quoq; uenenis resistũt, exceptis quę strangulando necant. Imponuntur & uentri ex melle & aceto ad detrahẽda

uitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. In summa uis ei somnifica: dolores sopit, quos per quietem leuari sit opus, menses euocat. Semen syluestris insumptum non secus atque satiuę genituram per ludibria somniorum fluentem coercet, atq; uenerem inhibet. Eosdem effectus sed inertiores succus repręsentat. Crateuas enim hydropicis obolis duobus in aceto & cyatho uini dari iussit. Porrò syluestrium genus, tametsi multiplex, cōmunia tamen sponte nascentibus candor caulis, interdum cubitali proceritate ipsius, foliorumq; scabritia, lacteus succus, acris, medicatus. Primum tamen syluestriū est eius quam caprinā uocant. huius lac spissatum in aceto pōdere obolorū duûm adiecto aquæ cyatho, hydropicis datur. Caule & folijs contusis, asperso sale nerui incisi sanantur. Eadem trita
10 ex aceto colluta matutinis bis mense dentium dolores prohibet. Alterū in aruis nascitur quod Græci esopon uocant. huius folia trita, & cum polenta illita uulneribus medentur. Amaræ, lactentisq;, quam appellant meconidem, succus oculorum claritati cum muliebri lacte utilissimus esse præcipitur, dum tempestiuè capiti inungitur: oculorum quoque uitijs quæ frigore contracta sunt auxiliari: fœminas hoc cibo purgari.

De Gingidio. Cap. LXX

G Ingidiū suo nomine Syriaco uenit in Græciam & Latium. Herba syluestri pastinacæ similis, tenuior tantum, densiorq;, radice parua, candicante, subamara. Venit in cibos crudū coctumúe magna stomachi uoluptate. Plinius Syriam in hortis serere herbam staphylino simillimam tradit, quam alij uo-
20 cant gingidion, tenuius tamē & amarius. Me cōmonuit itaq; mendi cuiusdam in codicibus Gręcis, qui πυκνότερον, quod est densius scriptitarunt, cū Plinij testimonio legendum πικρότερον, id est amarius. Huic etiam suffragantur ueteres nonnulli qui in herbarum notis uiribusq; tradendis Dioscoridis nituntur testimonio, amariorem agresti pastinaca herbam prædicantes. Sed explodēdus eorū error, qui gingidiū pro fumaria siue capno hactenus acceperūt. In quem complures Mauritanicæ familiæ medicos manifeste lapsos, deprehendes ex scriptis quæ literarum monumentis prodiderunt. Nam fumaria sponte prouenit in aruis, gingidium in hortis studiose colitur. Illa cibis ob eximiam amaritudinē abdicatur, hoc crudum coctúmue estur magna stomachi iucunditate. Illa gustum offendit amarore, hoc appetentiam simul & cibi fastidium discutit. Sed sunt hæc euiden-
30 tiora quàm ut refelli desiderent. Accedendum uidetur potius eorum sententiæ, qui uertendis licet inculte Græcis authoribus, ubique pro gingidio chęrefolium interpretantur. nam errancæ pastinacæ, quam daucum aliqui uocant, folium æmulatur, aliquāto tenuius radicula candicante, subamara. Apud omnes manditur & crudum ex aceto & iuribus in coctum. Vrinas quoq; ciet, quare decoquitur cum uino præsenti uesicæ iuuamento. Paulus Aegineta gingidion scandici simile fecit, astringente ui & amaritudine non pauca pręditum, stomacho non ingratum: quare ieiunia inediasq; commode satiat ex aceto, non tamen magnopere nutrit. Galenus, quòd nonnihil amaroris & astringentiæ gustui repræsentet, refrigerante ui simul & calfaciente donatum censet, & ab utraque siccandi naturā sortiri. Adiecit stomacho accommodatum esse, quòd non parua astrictione præditum sit,
40 calorem tamen nō manifestum prorsus possidet. Estur ut Aetio Melino placet, ex aceto, magna stomachi uoluptate. calfacit non apertè, sed secundam sibi siccandi classem adsciuit. Iam gingidion ætate Galeni Pauliq; tritissimum olus habebatur in usu, & si primum Ciliciæ Syriæq; uernaculū fuisse tradatur. Postmodum in omnes orbis ferè tractus commigrasse quid prohibet? nouoq; in Græciam aduētu pristinā appellationem obsoleuisse? Iam & quædam stirpes cum locis uocabula mutarunt. Itaq; regiones in quas deferuntur noua nouis nominibus donare cōsueuerunt. quare chærephyllon tandem à Græcis dici ob id cœptum est quòd folijs luxuriet. & tandem grata uoce & latina coalescentibus in unum nomen, chærefolium multis nuncupatur. Nec ueri simile est uulgatissimum olus, quo omnes horti scatent, quoq; nulli non quotidie crudo uel cocto uescūtur, à ueteribus
50 silentio fuisse prætermissum. Apuleius etiā chærefolij herbæ meminit, si modo sit eius libellus qui hoc titulo circumfertur, tradens chærefolij uirides cymas ireis legi oportere, & adiecto puleio cum mellis cochleari tritas, induci in stomachum ut leuent dolorē. Chærefolio Plinius quidam recētior Galeno, nisi nos inscriptionum fides fefellerit, igneam uim

tribuit & acrem quæ canceratis medeatur, lateris dolores ex uino mitiget. Quidam illud
oleo incoctum acopis ad soluendam frigoris iniuriam miscuerunt. Ex aqua mulsa pitui-
tam resoluit. Ex aceto lumbricos & tineas perimit. Vrinam ciet, menstrua pellit. Tritum
cum cera & axungia uetere parotidas discutit. Chærefolium in hortis semel satũ pluribus
annis restibili fœcunditate reuirescit. Ne tamen uocabulorum uicinitas aliquã pariat cõ-
fusionem, aut cognatio nomenclationũ similitudine mẽtis aciem præstringat, est sciendũ
longe diuersum esse ab hoc olere chærephyllon, siue chærefoliũ Plinio, qui inquit seri æ-
quinoctio autumni chærefoliũ quod pæderota Græci uocant, acerrimum sapore, igneiq;
affectus, ac saluberrimum corpori. Quanquam uerba hæc postrema de sinapi dicta uideri
possunt, de quo statim idem author mẽtionem facit. Chærephyllum itaq; Plinio acanthi 10
genus est, topiariæ & urbanæ herbæ, elato longoq; folio, crepidines marginum adsurgen-
tiumq; puluinorũ toros uestientis. Qua de re quantum equidem sentio, sibi chærephylli
nomen arrogauit, quòd usq; eo frondibus luxuriet, ut arearum porcas possit operire. A-
canthum à Romanis dici pæderota Dioscorides asserit, quod & Plinius ipse confirmat.
Lucius Columella præcipit chærephyllum, item olus atriplicis circa Calendas Octobris
obrui debere, nõ frigidissimo loco. Nam si regio sæuas habet hyemes, post Idus Februa-
rias semine disserenda sunt, suaq; de sede partienda. Hoc idem iubet Palladius chærefo-
lium locis frigidis post Februarias Idus serendum. Desiderat agrum lætum, humidum,
stercoratum. Columella in horto suo breue chærephyllum appellans, uidetur huic uul-
gari nostro passim in hortis nascenti consentire, ita nominatum quòd largo grandiq; fo- 20
liatu gaudeat, breui caule contentum, & uelut herba paria secũ faciente, quæ quod à cau-
liculo dempserit luxuriosa foliorum ubertate compensat, mediocri tamen proceritate su-
stollitur. Breue idcirco chærephyllum merito nominauit, nisi forsitan id olus à natalibus
primis paulopost explicuisset ijs uerbis,

Assyrioq; uenit quæ semine radix.

quasi Syria in hortis operosissima gingidion sibi uernaculum ad nos trãsmisisset, quod sa-
tis Dioscorides & Plinius testatum reliquerunt. Hæc tamen plane nõ ausim asserere, pu-
gnantibus utrinq; tot authorum sententijs. Item amaritudo maior aliquãto Galeno Pau-
loq; gingidio tribuitur, quàm in chærefolio possit inueniri: nisi longo forsitan transmigra-
tu inuentoq; dulciore solo, bonam partem amaroris exuerit, nam quædam stirpes pro- 30
pter mutationes locorum, à qualitate sua discesserunt ita ut dignosci non possint. Prouer-
biũ Græcis est: multa Syriorũ olera. Syria in hortis operosissima simillimam staphylino se-
rit herbam, quam alij gingidion uocant, tenuius tamẽ & amarius, eiusdemq; effectus est.
coctũ crudumq; magna stomachi utilitate mãditur. Siccat ex aluo omnes humores eius.
Plurimũ, ut Galenus est author, in Syria nascitur. Mira stomachi uoluptate siue crudum
siue coctũ estur, lõge tamen coctionis impatiens. Aliqui ex oleo & garo mãdunt. Alij ui-
num aut acetum adijciunt, quò magis stomachi auiditatem moliantur. Ex aceto fastidio-
sos ad cibum reuocat, herba medicinæ potius quàm cibo nascens, cum insigni amaritudi-
ne & astrictione prædita sit. Dioscoridi uenit in cibos crudum, coctum, salsumúe, magna
stomachi cõmoditate. Vrinã ciet. Decoctio eius per uinum sumpto affectus uesicæ sanan- 40
tur. Hæc habebam de gingidio quæ dicerem, iam ad scandicem noster conuertatur sermo.

Scandix. Cap. LXXI

s Candix in olere syluestri à Græcis ponitur. Galenus similem gingidio fecit
scandicem, Paulus gingidium scandicis effigie repræsentauit. Eadẽ erat Pli-
nio anthriscus, si tenuiora folia & odoratiora haberet. Dioscorides syluestre
tradit olus esse, amarum, subacre, quod in cibos coctũ uel crudum admitti-
tur. Hęc est quam Aristophanes obijcit Euripidi poetæ ioculanter, matrem
eius ne olus quidem legitimum uenditasse, sed scandicem. Notissima olim omnibus Grę-
cis fuit scandix, quæ toties Athenis in theatro risum & plausum excitauit. Hinc Euripidẽ
ludiero sermone quasi scandicopolam incessebant, quòd natus esset matre quę scandicẽ 50
subinde uenditaret. Vulgare & sua sponte nascens incultis plerumq; locis olus est, plebis
cibus & quotidianum pulmentum, folijs gingidij uel anthrisci, sed maioribus & minus
odoratis, gustu acri subamaróque, nec aliter huius facies ab authoribus designatur. Inter

syluestres

sylvestres tamen quædam hac specie uisitur, quæ sit chærephyllo similis, frutice odorato, floribus candidis, radice parua, quæ tamen capillamentis quibusdam nitatur: caule dodrantali uel maiore, exertis in uertice corniculis, quæ acus effigiem repræsentent, a quo forsitan habitu Romanis aciculam dici non ab re Dioscorides asserit. Et ut summatim dicam, hæc odore daucum, & reliqua facie chærephyllum imitatur. Sic quoque Galenus, Paulus, & Aetius gingidio similem fecerunt scandicem, cuius ne à rusticis quidem ullam appellationem extorquere potuimus. Sed hanc inter dauci genera referunt officinæ, cum tamen magnum intersit discrimen. Hęc corniculatis gingidij modo munitur apicibus, illa rotatiles umbellas præmonstrat. Hæc nullum umbratile cacumen obrendit, illa orbiculatos obuersat muscarios. Scandice si remoretur uel hæreat plus æquo, solicitandam consuluit urinam Paulus. Eadem erat anthriscus, si tenuiora folia & odoratiora haberet. quam peculiari laude Plinius extulit, marcescentes iam senio coitus excitare, & fatigato uenere corpori succurrere professus. Addidit, profluuia fœminarũ alba hoc olere sisti. Galenus ordine secundo calfacientium, quòd sit subacre & amarulentum, donauit. quapropter ciendis urinis efficax habetur, obstructorumq; uiscerum infarctus explicat, & intestina expedit. Scandix in sylvestri ponitur olere. Cruda & cocta in cibos admittitur, sed cruda uẽtrem resoluit & stomachum iuuat. Succus decoctæ medetur renibus, uesicæ, iocineri. Semine singultus consessum ex aceto sedat, urinas cit, illinitur ambustis.

De Caucalide. Cap. LXXII

Aucalis repræsentatur à Dioscoride cauliculo dodrantali, interdum altiore, subhirsuto, folijs apij, sed in cacumine fœniculi modo tenuiter scissis, pilosisq;, umbella in summo candida odorataque. Similis inuenitur in aruis spõte nascens, caule subhirsuto, folijs per ima proximis apio, latioribus multo, summa parte capillatis, & in fœniculi folia propemodum extenuatis, umbella sabuci summatim opacante, candida odorataque. rura nostra, quòd ex putri uel exanido semine apij natam arbitrẽtur, selini degeneris cognomento *persinum nothum* appellãt, quam & pauperes oleris uice condunt in cibos. solent & nonnunquam ex aceto crudam esse. Verum à foliorum effigie quam præ se ferunt, detortum hoc nomen uulgo uensimilius est, nec puto marcidum aut exuctum uetustate apij feminium in caucalidem degenerare: sed rura quædam, nec ab re, hanc mutationis induerunt opinionem, quod frequẽter ubi satum sint alias apium, lætius prouenire uideant, eo forsitan argumẽto transire in caucalida putant. Sed in glabretis nusquam nõ, etiam in noualibus antequam aratione renouentur, & in culto solo, sponte naturæ nasci facile deprehenditur. Galenus apud aliquos sylvestre daucum tradit nominari, nõ à similitudine, ut aliqui credunt, quasi rudimentum quoddam esset nascentis dauci, sed quod & gustu & uiribus id imitetur. cum, ut inquit, modo eodem excalfaciat, exiccet & propellat urinã. Constat enim imis folijs apium, summis fœniculum, caule & umbella daucum aut si mauis sambucum æmulari. Idem testatur caucalidem sale condiri ad usum. Romani, ꝙ extremum folium in gallinæ pedem conformatur, gallinaceum pedem, ut inquit Dioscorides, appellarunt. Caucalidis huius meminit Nicãder in theriacis. Retulit Chrysippus antiquissimus author aliquam salsilaginem resipere: sed si quis linguam consulat, euidenter insulsam deprehendet. nec ex ueteribus quisquã, quod inuenerim, ita sensit. Caucalis cordi utilis. Succus eius bibitur stomacho perquam commodatus, & urinæ calculisq;, & arenis pellendis, & uesicæ pruritibus. Extenuat lienis, iocineris, renumq; pituitas. Semen menses fœminarum adiuuat, bilem à par tu siccat. Datur & contra profluuia genituræ uiris. Chrysippus conceptionibus putat eã conferre multum. Bibitur in uino ieiunis. Illinitur & contra uenena marinorum. Oleris uice in cibum recipitur. Solent crudam esse. Vrinæ usus adiuuat. Renum uitia cibo, ut Paxamus tradit, emendat. Decoctum huius ex passo, per horam antequam in balinea descendatur, regium morbum sudore digerit. Ex aceto mulso mansa & uomitione reddita uentrem purgat, appetentiam inuitat, & fastidia discutit. Melancholiæ & quartanis febribus idem mederi promittit.

K 2 Eruca

Eruca. Cap. LXXIII

E Ruca stimulādę ueneri nata uidetur, quod Martialis hoc uersu demōstrauit,
Et uenerem reuocans eruca morantem.
Quare Columella in hortulo Priapo serendam pronunciauit ijs senariolis,
Et quæ frugifero seritur uicina Priapo,
Excitet ut ueneri tardos eruca maritos.
Nec ab re in eodem salacem quasi libidinosam nominauit,
Iamq; eruca salax fœcundo prouenit horto.
Ouidius eruca præcipit abstinendum ijs qui ab amore desciscere cupiunt,
Nec minus erucas iubeo uitare salaces. 10

Facillime æstate uel hyeme nascitur. Sesquipedali thyrso consurgit in hortis, folio longo angustoq;, in profundas sed rariores crenas laciniato, gustu præter modum acri, floribus candidis, rapitio semine, uel sinapino, firmo. Hanc uulgus nostrum *roquetam* appellat. Hæc acremento maiore placet. Hallucinātur qui syluestrem putant erucam esse in ruderibus, circum urbes, domicilia nascentē herbam, folio syluestris erucæ, caule modo uitilium obsequioso, & in lorum flexili, floribus luteis, siliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco corniculatis, in quibus semina continentur parua, nasturtij specie, gustu ardenti, cum ut paulo post patebit erysimon sit, Romanis dictum irio. His itaq; foliorū similitudo turpiter imposuit, cum omnia hæc de erysimo tradantur. In condiendis obsonijs tanta est erucæ suauitas, ut Græci euzomon, quasi iuribus gratam uocauerint. cuius ut narrant se- 20 men ex uino potum morsibus muris aranei medetur. Tineas & bestiolas interaneis innascentes arcet, lienem extenuat. Cicatrices nigras cum felle bubulo mistum reducit ad cādorem. Vitia cutis in facie cum melle litum emendat. Lentigines emaculat. Addunt uerbera subituris potum ex uino duritiam quandam contra sensum inducere: graue uirus alarum discutere. Putant subtrita eruca si foueantur oculi claritatem restitui, tussim infantium sedari: tria folia syluestris erucæ sinistra manu decerpta regio morbo mederi. Eruca frigorum contemptrix diuersæ est quàm lactuca naturæ. concitatrix ueneris, idcirco iungitur illi fere in cibis, ut nimio frigori par feruor immistus temperamentum æquet. Cruda hæc Dioscoridi largius sumpta uenerem stimulat. Vrinas cit, prodest concoctioni, emollit aluum. Vtuntur semine condiendis obsonijs, quod uti diutius seruetur, subactum 30 aceto uel lacte & in pastillos digestum recondūt. Nascitur & syluestris eruca Hispaniæ familiaris, cuius seminio regionis huius homines sinapis uice uescuntur. Hæc ad pellendam urinam efficacior quàm satiua creditur, & acremēti maioris. Galenus erucam calfactoria ui pollere censet. ideo non nisi iunctis lactucæ folijs estur, ut immodico calori additus algor excessum temperet. Libidinem cōcitat, adauget genituram. Cæterum per se sumpta capitis dolorem ciet, calfacit, & humectat in altero abscessu.

Ocimum. Cap. LXXIIII

O Cimo nihil fœcundius. Satio eius optima est post Idus maias usque in solstitium, nam teporem desiderat. Cuius cum semen obrutum est, diligenter 40 inculcatur paucula uel cylindro. nam si terram suspensam relinquas, plerūque corrumpitur. Quidam & autumno seri ferunt, iubentq; cum hyeme seratur, aceto semen superfundi. nam citius nasci dicitur, si aceti imbre leniter aspergatur infusum. In horto satorum celerrime prouenit ocimum, satumq; maturius putant erumpere inter initia feruenti aqua cōspersum. Facile se necat, degeneratq; rite in serpillum. Ocimo tantū meridiana datur aqua, cum cæteris oleribus horæ rigandi matutina atq; uespera, ne inferuescat aqua sole. Pręcidunt & hoc cum peruenit ad palmi altitudinē. Ferro tamen non expedire tangi author est Sabinus Tyro in libro cepuricon, quem Mecœnati dicauit. Sub Canis ortu quasi morbum sentiēs expallescit. Ocimum pedali altitudine prosilit, surculosum, ramulis teretibus, folio muralis herbæ, uel mercurialis, aliquan- 50 to minore, diluti uiroris. Floret particulatim, primo parte inferiore, demum superiore, flosculo candido, semine uescopullóque, cui cortex obducitur. Radix una descendit in altitudinem, crassa & admodum lignosa, cæteræ à lateribus funduntur exiles ac prolixę. Mi-

rum

rum quod Theophrastus prodiderit, nempe lætius prouenire si cum maledictis ac probris feratur: quod & Plinius adfirmat, ut fortasse Persius hoc senariolo huc alluserit.

Cum bene discincto cantauerit ocyma uernæ.

Tradit hoc Plutarchus non minore prodigio dignum, quòd succinum leuissima quæque & quisquilias omneis mouet & allicit, solos ocymi surculos abigit à sese. Gargilius Martialis rem notatu dignam adfirmat, quòd modo purpureos, modo albos, modo roseos flores pariat: si ex eo semine frequenter feratur, quod simul atque solo creditum est, aqua calida perfuderis, modo in serpillum modo in sisymbrium abire solitum. Theophrastus author est, si sole continenter illustretur ocymum, transire in serpillum, quòd insolationis causa uehementius exiccetur, & ut folijs decrescit, ita flagrantius odore redditur inopia alimenti. Recentiores Græci qui de re herbaria scripserunt, basilicon, id est regium appellant, quod nomen apud omnes ferè iam usurpatum uideo. Ocymum Diophanes grauiter repudiauit ut inutile cibis. Addit præterea insaniam facere & lethargicos, & iocineris uitia: commanducatum, & in sole positum scorpiones creare: noxam eius satis capras testari, quæ cum cæteris omnibus pabulis auidè uescantur, hoc uno cognoscuntur abstinere. Subdit, maximè fœminis aduersari, tantáque cum eo discordia pugnare, ut si pultario sit subiectum inscia muliere, futurum sit, ut nunquam cibo manus admoliatur, priusquam subductum sit. hinc misodulon, à cæco illo odio uocari creditur, quod alij innuisse Persium uolunt inquientem,

Dum ne deterius sapiat pannucia Baucis,
Cum bene discincto cantauerit ocima uernæ, id est

cantando excluserit. Sed parum ueteribus cõuenit, utile ne sit an noxium cibis. Chrysippus grauiter increpuit, nocere stomacho & oculorum claritati professus, præterea insaniã parere. Addit, capras id aspernari, ideoq; hominibus fugiendum censet. Adijciunt quidã, tritum si operiatur lapide scorpionem gignere: commanducatum & in sole positum, uermes adferre. Accedit, quod sibi Aphri persuasere, si quispiam eo die feriatur à scorpione quo ederit ocymum, sanari nõ posse. Quinetiam tradunt, ad manipulum huius cum cancris decem marinis uel fluuiatilibus tritum, conuenire scorpiones à proximo omnes. Diodorus pediculos creare ocymi cibum fatetur. Galenus etiam Paulusq; ob humorẽ excrementitium internis partibus ut officientem cibis abdicarũt, externis tamen proficere nõ inficiantur. Qui in contraria sunt opinione, Plinius, Dioscorides Pedanius, Philistio, hæc ut commentitia rident, asseuerantes & stomacho prodesse, quod inflationes eius discutiat ex aceto sumptum: & insanos odoratu recreare, capras id esitare. Oculorũ epiphoras abigere cũ uino, urinas ciere, aluum sistere, cœliacis mederi. Libyes addiderũt, ictos à scorpione qui ederint eo die incolumes euadere: tã terrestribus quàm marinis scorpionibus aduersari. Nec desunt, qui ut inter hos controuersos authores componant, principesque factionis huius, Galenum, Paulum, Chrysippum, Diodorum, ijs qui alteri familiæ sunt addicti recõcilient, & ab eis, simul ut hos cum illis in gratiam reuocent, duo comminiscuntur ocymi genera, unum basilici cognomento, alterum garyophyllati. quod discrimen nusquã apud classicum authorem legitur. De eodem ocymo non diuersis generibus pugnare certum est. Galenus modo quodam inter hos medius incessit, commendans exteriorem usum ijs præsertim ualetudinibus quæ concoctionem discussionemq; desiderant. Damnauit tamen internum, ob recrementitium humorem, quo grauat & lædit interanea. Sed, ut arbitror, duntaxat esu eius immodico nobis interdixit. nam si quis perinde atq; cæteris oleribus affatim uteretur, intestina tandem sentiret incõmoda. Si uero parcius, perinde quasi medicamentũ, sumat, profuturum idẽ nõ inficiaretur. Medioeriter itaq; datũ auxilio esse potest ad ea quæ diximus. Esus copiosior declinãdus. Nec aliàs inter authores hos posse puto cõstare. nã quod uermes creet et pediculos gignat, id acceptum ferendũ est excrementitio humori, quo imbuitur. Qui male cõcoctus, calore natiuo herbæ, quasi superuacuus, citã noscit putrilaginẽ, facile in pediculos & uermes abeuntem, quos hac labe gigni cõspicuum est: nec aliã inire rationẽ prompte possumus. Hæc itaq; forsitan pluribus dicta sunt quàm res ipsa postularet, minus tamen multis quàm exigebat in uarios sensus detorta doctorum opinio. Ocimi natura est Dioscoridi uentrem emollire, flatus dissoluere, urinam

ciere, mulieribus prouentum lactis adserre, humano uentri peragi contumax. Illitum cũ polenta rosaceo & aceto inflammationibus pulmonum salutare creditur. Draconis marini plagis, & scorpionum imponitur: oculorum quoque doloribus cum uino Chio Succus caligines illitus & eorundem fluxiones exiccat. Semen contra bilem atram & difficiles quoq; urinas bibitur, discutit inflationes. Tritum & haustum naribus continentia mouet sternutamẽta, idemq; facit herba. Cæterũ conniuere oportet instante sternutatu. Ocymum damnauere cibis, quoniam commanducatum, & in sole positum uermes gignat. Libyes asseuerant, si quispiam eo die quo ederit ocimũ feriatur à scorpione lædi non posse. Ocymo plerosq; in obsonijs uti ex oleo & garo Galenus tradit, stomacho aduersari, concoctu pertinax, olusculum prauo præditũ succo. Addidit, cõmentitium esse si fictili nouo tritum operiatur, breui præsertim insolatum, scorpionem gignere, sed hoc tantum abest à uero ut nihil magis ei repugnet. Psellus basilicum appellauit. quod mediocrẽ, ut aït, postidet calorem, capiti cordiq; odoratu salutare. A qua maceratum ascito humore somnũ allicit, hos recreat quos cor defecerit. Mœrores quos atra bilis attulerit mulcet, animi nubila discutit, tristes exhilarat, atq; timidos animat. Aliqui cœliacis & sanguinem excreantibus in uino dederunt. Contra duritiã præcordiorũ mammis illinunt. auribus infantium cum adipe anserino instillant. Semine sternutamentum eliciunt, uuluas ex aceto purgãt, destillationes eo cohibent. Verrucas misto atramento sutorio tollunt. uenerem stimulãt, ideoq; & equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur. Syluestri ocymo uis efficacior. Ad eadem omnia peculiaris, ad uitia quæ uomitionibus crebris cõtrahuntur, uomicisq; uuluæ, Contraq; bestiarum morsus radix in uino est efficacissima.

## Orobanche. Cap. LXXV

Robanche cauliculus sesquipedalis aut pusillo excelsior, subrubens, sine folijs, hirsutulus, pinguis, tener, flore subalbido in luteum uergente. Radix illi subest digiti crassitudine, quæ dum ariditate flaccescit, scapus dehiscẽs in rimas dissilit. Legumina inter quæ nascitur strangulat, unde et nomẽ inuenit, Estur olerls uice. Placet tum cruda tum patinis decocta sicut asparagi. hac specie per æstatem inter segetes & legumina identidem offenditur. A recenti Græcia ospnoleon, quasi legumen leoninum, aut leonteos botane, quod est herba leonina dicitur. Nec mihi succurrit idoneũ nomen, quo uulgus rura'ue passim utantur, nisi quòd in Parisiensi agro *tenam* supra diximus appellari. Quippe cum uniuersæ regiones, regionumq; penè singulæ partes, uernaculas herbas consuetudine sua nominant. In Gallia quoque ipsa, ne dicam in tam diffuso terrarum orbe, nationes etiam nominibus herbarum discrepant, uariantq; uocabula. quare commodius longe fuerit, gentilitię nomenclationis aucupio, quo potiri nequeamus, studiosos nõ demorari. Nemo nec numerum nec appellationes cum certa fide potest recensere, neq; enim ut ait Poeta,

*Numero comprehendere refert,*
*Quem qui scire uelit, Libyci uelit æquoris idem*
*Discere quàm multæ Zephyro uersentur arenæ.*

Orobãche estur cum olere, placet q; tum cruda tum in patinis cocta, sicut asparagus. Addita leguminibus dum coquitur, facit ea facilius percoqui. Refrigerat et arefacit in absẽsu primo. De orobanche supra inter uitia frugum abunde dictum est.

## Hirci barbula. Cap. LXXVI

Irci barbula, quæ Græcis tragopogon appellatur, hac facie repræsentatur à Theophrasto, Radix longa, dulcis, folium croci longius, caule paruo, super quẽ calyx latus & barbula, quæ summo uertice incana & prolixa funditur, unde nomen accepit. Describitur à Dioscoride caule breui, folijs croco similibus, radice oblõga, dulci, supina, magno supra scapum calyce, è cuius summo nigrũ semen pendet, inde nomen mutuatur. Herba edendo est. Nascitur in aruis sua sponte. Crescit et altilis etiã in hortis, pastinaco altiusq; subacto solo, folio latiusculo, flore purpureo, calyce grandi, barbulis pensilibus, incanisq;, in auras tandem euanescentibus. radices in altum agit, quæ hybernis diebus acetaria dulcedine sua commendant. Vtraq; cum carpitur manat lacte, sed quæ nascitur in asperis magna ex parte luteo flore nitet:

altilis

altilis sæpius purpureo apicibus multis, aureo colore sparsim emicantibus. A plurimis nunc Romana consuetudine dicitur petræ herba, quòd asperis locis quasi è medijs saxis uideatur erumpere. A quo etiam Hetruria saxificā peculiariter appellat: Gerontopogon eadem esse creditur permultis, sic dicta, quòd nascatur promissa barba, folijs longis instar capillorum, de qua priuatim diximus. Non sunt hic audiendi seplasiarij institores, qui pro barbula hirci quandam demonstrant, emēdicato alterius herbæ uocabulo, prælonga folia ferentem, hirsuta, anchusę proxima, minora tantū, spinulis tenuibus horridula, sentibusq; densis obsessa, cauliculos exiles, numerosos, minutaq; utroq; latere folia, in uersus digesta summa scapi parte minuscula, flores purpureos. Nanq; illa caulis & folij leuigata glabri-
10 tie placet, hæc mordaci lanugine tangentem uellicat. Illius folium instar croci gracilescit, huius satis ampla latitudine protenduntur. Item huius uertex imberbis est, nisi flores in aceruum congestos barbam placeat appellare: alterius à calyce promissa pendet barbula. Hæ notæ magis ad echion herbam spectant, de qua suo loco dicemus. Præclarè ergo cum literis ageretur, si recentiores herbarij, qui nugis anilibus iusta uolumina referciunt, à ueterum placitis & antiquis herbarum finitionibus in quædam posterorum cōmenta nō defecissent. Herba ex ijs quibus in cibos utimur, come ab alijs dicta, folijs croco simillimis, nasci in asperis, sine usu Plinius tradit, alioqui coquitur in pulte.

Ornithogalon. Cap. LXXVII

O Rnithogalon herbula est caule tenero, sesquipedali, tribus aut quatuor sur-
20 sum mollibus agnatis, unde flores exeunt foris herbacei, sed interius can-
S dicantes lacte, in quorum medio capitulum cachryos modo dissectum emicat, pistrinis commendatum ad panes cereali sapore condiendos. radice bulbosa, cuius crudæ & coctæ in cibis est usus. Nunquam ullum offendere potuimus herbarium, qui nobis hanc demonstraret, incognita ferè nunc omnibus etiam doctis, cum tamen plerisq; tractibus ornithogalo frumētarij agri scateant. A rusticis passim eruitur rotunda radice, bulbaceam speciē præ se ferente, è cuius medio cauliculus exit, tribus aut quatuor adnatis appendicibus in cacumine, folijs in capillamenta quædā extenuatis, floribus exiguis, foris herbaceis, intus lacteo colore candicantibus, qui simul coaceruati uelut paniculæ quædam cōpactili callo squamatim cohærentes in pilulā extube-
30 rant nucamentū pineæ nucis repræsentantē. Noster Suessionēsis ager *churlos* uocare consueuit, pueris non incognitos, qui propter astātes cū aratro terra proscinditur, aut in laniores porcas sulcatur, erutos uomere colligūt, multo castaneis suauiores in cibis: quibus & crudis & in cineribus incoctis rura uescant, odore iucundissimo os mirū in modū cōmendante, nā tuberibus similes ferè noscunt. quare tanq; germanitate, uel quadā cognatione iūctos, Dioscorides his copulauit. Radix in orbē ferè collecta est, cortice pullo, cādidissima intus carne pulpáue perq; odorata, uere uel æstate cū fronde uirēt; hyeme uel autumno cū exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu seruari possunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famē & ieiunia castanearū more satiāt. Nec aliud humo genitū promptius in cibos cedit, cū frugū penuria glíscit. Mirè suibus expetunt, qui rostro scrobiculos
40 excauāt, & horū capti dulcedine, gregatim ad hos eliciēdos, radicitusq; uellēdos aduolāt. Rura ex agris spōte natum gratiorē cibū non norūt. Lautiores etiā mēsas diuitū ornithogalon non reformidat. Ornithogalon commendatur ut gith pistrinis, ad panes cereali sapore condiendos, radice bulbosa, cuius crudæ in cibis & coctæ est usus.

Tubera. Cap. LXXVIII

T Vbera Gallis *trufle* dicunt, in quo nomine Latini uocabuli relucēt uestigia, dissiliēte è suo uerticulo literar, & ascitis in uicē aliarum duabus. Tellus, ut
T Theophrastus est author, in se tubera parit, quæ geranea nominant aliqui. Quod circa Cyrenen nascit mison nomine, perq; suaue, carnis odorē æmulatur. Quod in Thracia prouenit, iston cognomināt. Caret, ut idem inquit,
50 medulla, uena, cortice, solo undiq; circūdata, nullis fibris, nullisq; capillamētis nixa, nec ex tuberāte loco in quo gignunt aut ramā agēte, nec ipsa terre cohęrēt, nec terrā esse planè dicere possumus, neq; aliud q; terræ callū, cortice etiā includunt. Cōstat itaq; terræ saginam in id malum conglobari; quod eo deprehenditur argumento, quòd sæpe suo callo ferrum

 calculós

calculos aliam'ue materiam implicuerunt, quæ duritia mandentium dentes subinde lacessat. Simile quiddam tradit Plinius, Lartio Licinio prætorio uiro mordenti tuber accidisse, ut deprehensus inde denarius primos dentes inflecteret. Siccis ferè & sabulosis frutetosisq; locis nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali cotonei. Duo eorum genera, arenosa dentibus inimica, altera syncera, quæ nullo alienæ rei permistu mera prorsus occalluerunt. Findunt frequenter solum, quod inquit Martialis.

> Rumpimus altricem tenero de uertice terram,
> Tubera boletis poma secunda sumus.

Tenerrima uerno tempore promuntur, nec ultra annum durant. Athenæus existimat annicula duntaxat esse, nunquam ad bimatum prorogari, autumno cum imbres & tonitrua successerunt gigni, uere iam uegeta ad usum produci. Cęterum nõ desunt, qui sementica iudicent origine nasci. Negant, in Mitylenæorum littore prius inueniri, quàm imbrũ impetu primigenia ab Tiaris seminia deferantur, qui passim ager scatet tuberibus. Quinetiã addunt, in litoribus & sabuletis plurima pronasci. Hæc habent quæ de tuberum origine causentur. In Hellesponto ne ulla quidem prouenire cõpertum est. De tuberibus hæc tradũtur peculiariter. Cum fuerint imbres autumnales ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maxime è tonitribus, quod Aquinas poeta confirmans inquit.

> Et facient lautas optata tonitrua cœnas.

Cuius causam Symposiacorum quatto Plutarchus peruestigat. Quanquam complures asseuerant, tonitru perinde quasi insolatione, uel aeris impulsu terram hiare: fieri, mis solo fatiscente conijciebant, qua parte tubera latitarent. Quapropter tonitru gigni tubera, non ostendi uulgus opinatur: non secus quàm si quos existimet imbres cochleas creare, potius quàm illectas humore ex macerijs & sepibus in lucem euocari. Agemachus historia fultus, miraculum censebat, quod tamen credendi fidem non derogaret. Siquidem permulta tonitrus & fulminis prodigia, quæ cæcas habent causas, & cognitu difficiles, uel quorum nemo prorsus rationem potest inire. Etenim is in risum effusus, subdidit, Bulbus non exilitate sua fulmen respuit, sed occursante discordantium uirium miraculo: ueluti ficus arbor fulmine non icitur, nec unquam uituli marini uel hyænę tergora fulguris incendio flagrant, quibus extrema uelorum ideo gubernatores nauis inuestiunt, ne fulmen experiantur. Pluuias coruscante fulgetro demissas, frugum altrices agricolæ prædicant: & stultum prorsus ducunt, quenquam harum rerum admiratione teneri, præsertim uidentes in his affectionibus aquam rem mollem aspero crepitu sparsim ignem eiaculari, id quod omnium calculis, ab omni abhorret persuasione. Sed Plutarchus ex intimo philosophiæ penu causas repetens, cum Agemachus ei dextram dedisset, inquit, Irrumpentes ui tonitrus aquas feraces esse fœcundásque, nihil in præsentiarum adduci potest euidentius, cuius causam ignis permistioni refert acceptam. Quippe purus ignis ac pernix ruit, in fulgetrum illucens, sæuiunt procellæ, inibiq; uentus obuersans frigus domat, & humorem exhaurit, ita ut germinantibus suauitatem quandam adferat, qua maturius erassescant: quandoquidem & temperaturarum proprietatem & succorum differentiam emergentibus satis talia conciliant, non aliter quàm rores dulcius pabulum pecori sumministrant. Arquus etiam aquarius arbores, in quas procumbens deflectitur, mira replet odoris suauitate, dulci halitu cælitus inspirato: multoq; ueri similius, cælestibus aquis, tonitru, fulgetro, calore, & uentorũ impetu, penitus in terrę uiscera compulsis humum in se colligi, & globosas quasdam collectiones abscessusq; fungosos excitare, quemadmodum in corporibus calor & sanguis sæpe strumosa glandulosaq; turbercula creant. Itaque tubera non sine calore neq; sine aqua gignuntur, sed à terra patiente permutataq;, corporum concremata capestunt. Humus itaque fermẽto imbris cœlestis imbuta globatur, & caloris adminiculo feruens in hæc tubera coalescit. Diphilus tubera scripsit esse concoctu contumacia, sed utilem parere succum, aluum leuigare, & uentris recrementa ciere. Subdidit, inueniri nonnulla quæ fungorum modo strangulatus excitent. Herbam quæ super tubera crescit, qua reperta præsertim subesse cognoscuntur, hydnophylla Pamphilus uocauit. Sed de ijs hactenus. Tuber radix est globosa, sine folijs, sine caule. foditur uere, cruda & cocta uescuntur. Distinguuntur

colore

colore rufo nigroque, & intus candido. Laudatissima quæ Africæ crescunt. Tiaris plurima proueniunt, ubi negant nasci, nisi exundatione fluminũ delato semine. Certũ est ea seri nõ posse. Viuunt in terra, putrescendique ratio communis est iis cũ ligno. Asiæ nobilissima circa Lampsacũ, Græciæ uero circa Elin. Galenus bulborũ nationi tubera reddit: cęterũ nullo euidenti sapore placet, ad excipiendã tamen condimentorũ gratiã nõ respuenda, ceu quę sunt a quoso gustu prędita, quę fatuũ & moroso indignum palato ministrent cibum, ex tu beribus, crassiorem: ex cucurbitis, liquidiorem tenuioremque, utrunque frigidiusculum.

### Smilax hortensis. Cap. LXXIX

Milax hortensiana, cuius fructum lobia, quasi siliquulas appellant, folio uiret hederaceo, molliore duntaxat, gracili caule, flexu claucularũ uicinos frutices implicante. Adolescit in tantum, ut rami scenas & tentoria uelut opere topiario quodam opacent. Siliqua fœnigræci lõgiore & torosa, in qua semina continentur renunculis similia, nec uno colore, sed ex parte subrufa. Paratur igni folliculus cum semine cibis. Aetius unà cum recentioribus faseolum à Dioscoride hoc loco repræsentari scripsit, utique nõ candidum, de quo suprà mentionem fecit, sed rubentem, qui & lobos & dolichos dicatur: & latine siliquæ lobia nominãtur ut idem ait, quod soli ferè leguminum cum thecis suis manduntur patinis fricti. Scandũt hi pedamento cui accubent prælongo propter eos adfixo, ita enim reddi putant frugi. Contrahunt æruginem nisi palo ridicaue fulciatur. Qui secus Arabum sunt addicti, cum Dioscoridem citant in testem, pro smilace hortensi phasiolis usurpãt. Nec desunt, qui lobos siue dolichos dictos à recẽtioribus, existimẽt pisos. Cæterũ Theophrastus, & ante Theophrastũ Hippocrates, pisum à dolicho manifestè separauerũt. De phasiolis nusquam meminit, nisi quis ab eo significatos dolichorum appellatione censeat, ut Aetio placere uideo. Paulus pisos & phasiolos à lobis manifestè seiunxit. Non itaque sunt candidi & triuiales illi phasioli, sed rubentes è smilace hortensiana. Paulus in compositione quadam aduersus renum uitia, quæ ἐκ πτίλων nominatur, phasiolos requirit albos, quasi sint etiam non albi. Idem phaseolos & qui dolichi nominantur, si uirides cum suis ualuulis comedantur, alui recremẽta ciere tradit. Hippocrates in libro quem De ratione uictus ædidit, pisos flatus creare scribit, sed phasiolos quos nominat dolichos, magis aluũ ducere, & pauciores excitare spiritus. Subscribimus itaque eorum iudicio, qui non uulgares illos, sed rubentes phaseolos smilacem hortensianã esse cõtendunt, cum sint folijs hederæ, mollioribus atque uenosis, cauliculis tenuibus, sequaci clauiculatum reptatu propinquos frutices implicante, ramis fornices & cameras hortorum uestientibus, & umbra leui attegias eorundem opacantibus, siliquis teretibus, & fœnogræco longioribus, semine intus uersicolore: quorum ualuulas cum ipsis granis asparagorũ more mandimus, ancipiti edulio, inter bonum malumque succum ambigẽte. Piso multa sunt communia: nam longa serpunt flagella, quæ si prope nacta sint ridicas, suis capreolis complectuntur. sed iis folliculus ferè tenuis ac ferè membranaceus, illi torosior teres'que. Seminum etiam discrimen. nam smilacis uario colore uisuntur, pisorum semina simplici nitent colore, utraque tamen renunculis similia. Folia quoque pisi aliquantum uidetur reclamare. Sed pisum & Græci & Latini uocant legumen, quo nullum in Gallia hoc nomine à faba nobilius, caulibus fistulosis, in terram sparsis, ramosisque, pretenui surculo, folio frequenti, præter cæterorũ morẽ longiusculo, siliqua cylindracea, granis rotundis, candidis, flore papilionis forma, circa umbilicum purpureo, radice imbecilla. Piso caduca est natura, nisi ramices inueniat quibus fulciatur per terram irrepit. sed solent sectos frutices interserere quibus incumbat, alioqui facile sentit æruginem. Mirum est Dioscoridem nihil, quod extet, de pisis pronunciasse. Paratur igni folliculus cibo cum semine tanquam asparagus. Vtinam pellit, insomniosos facit. De ea suprà nobis nonnihil dictum est.

### Medica. Cap. LXXX

Ex iis quæ placent eximia herba est medica, quòd cum seritur decem annis durat, quòd per annũ deinde quater rectè, interdum sexies demetitur, quòd agrum stercorat, quòd omne emaciatum armentum ex ea pinguescit, quòd ægrotanti pecori remedium est: sed cum tenera prosiluerit, inter initia dum consue scant

scant parcius, ne nouitas pabuli noceat; inflat enim & multum creat sanguinem. Multis enim regionibus medica natu satis morosa, alijs cumulatim emergit. Sed tanta dos eius, ut uno satu compluribus annis perennet. Solum efflagitat elapidatum. Subigitur autumno, mox aratum & occatum fimo satiatur, nam poscit succosum locum. Aprili aut tardius mense Maio seritur, alioqui pruinis opportuna. Iacta semina statim ligneis rastris obruantur, nam celerrimè aduruntur à sole. Cum cœperit fruticare, omnes alterius generis herbæ eruncentur, sic culta sexies demeti poterit. Recens ædita trifolio pratensi similis: crescenti folia contrahuntur: cauliculos trifolio proximos emittit, in quibus semen lenticulæ magnitudine pendet, inflexum in cornicula. Sexies ut tradunt floret, cum minimum quater, modo non secetur. Flos in purpureum colorem spectat. Arescit surculosa, postremo in puluerem inutilem extenuatur. Hac herba pleraque tractus Galliæ uitent, quam uernacula consuetudine *grande treflon*, quasi trifolium uocant. Alij quòd allatum à Burgundionibus semen auorum nostrum memoria, *Burgundiense fœnum* agricolæ nominant. Rura quædam etiam apud nos *fœnaciam* sermone patrio dicunt. Rutis disciplinæ prudentes medicam iactato semine serunt, adiecta nostratis auenæ portiuncula: eam siquidem radiculis fundamenta iacere putant, quibus comprehendens firmius nitatur. Sed & pleraque prata scatent apud nos medica, quæ uel naturæ sponte, uel cæli conditione nata est: nisi quædam olim illic satæ reliquiarum uestigia restent, quæ herboso, uti solet, cespite uicta desciuit in pratum, & restibili fertilitate sua sæpius in multos annos caduco semine regerminauit. nanque cum altitudine fuerit unciali, omnibus herbis liberanda est, & manu sæpius quàm sarculo, alioqui deficit in prata. Sed quid sponte sua medicam nasci prohibet? nisi forsitan peregrina nobis & externo orbe petita sationem desideret. A fœnisecibus secatur melius, cum incipit florere. nam in semen maturescere prohibendum est, siccatáque digeritur in magnos fasces, qui ad trimatum seruantur, magno rei pecuariæ compendio. Namque ueterinarijs optimè pascuntur, eóque pabulo uillici pecora saginant, nec ullo magis lætantur cibo, pinguescuntque iumenta. Ad maciem equorum, ut Columella prodidit, nulla res tantum quantum medica potest. Ea uiridis tunc tardè tamen arida, fœni uice saginat iumēta: uerum modice danda est, ne nimio sanguine strangulerur pecus. Sed mirari subit quomodo res iam Galliæ triuialis, tamdiu Italis incognita latuerit, & iam pridem familiaris euanuerit. quam Marcellus renouandæ uetustatis, ut asserit, studiosus, dum in lucem reuocare & disciplinæ ruris restituere conatur, magis eius obliterauit cognitionem. Nam cum non aliunde quàm ex Hispania quid esset nosse potuisset, cauliculos integros huic respōdere satis deprehendisset, semen inuenit exiguū, teres, colore flauescente, sed papaueris seminio uel panici minus. Quare mendū in Dioscoride suspicatur. Sed res exigit, ut rē aliquanto uerbosius prosequamur. Medica quæ passim apud nos seritur, similis est caule folijsque trifolio, in fœnisecis & pabularibus prouenient̄i, geniculata, quicquid assurgit in caule, cōtrahitur in folia. In scaporū cacumine breues siliquulæ prodeunt in corniculorū speciē intortæ, denticulato foris inflexu, & uelut exiguos mucrones exerēte, in quibus singulare semē, ferè lunatū continetur, lentis magnitudine, folliculo cohærēs: quod dentibus fresum, pisi saporē repræsentat, oris non ingratū. singulæ thecæ singulorū seminū sunt capaces, quapropter forsitan cōdimentario sali permiscebatur. Itaque quis facile deprehenderit nonnihil de medica à librarijs omissum, & ab eisdem luxatam Dioscoridis lectionem, quæ sic ex herbæ conspectu potest in sedē restitui, Medica colliculos trifolio similes profert, & siliquulas ut cornicula inflexas, in quibus semen lenticulæ magnitudine cohæsit: nisi quis seminis appellatione putet uenire, quod siliquula tanquam cortice & seminio constat, qua notione fructum frequēter nō semen accipit, cui tūc nihil esset adijciendū. Verū hoc genere loquēdi nō solet uti Dioscorides, nec hærere semina caulibus usquā, quod equidē sciā, notauit. Melius ergo ubi Græcis exēplaribus scriptū est ἐφ᾽ οἷς id est in quibus, legendū καὶ λοβοὺς, id est siliquas, in quod uitiū facile librarij quodā scripturarū cōfinio lapsi sunt, ἐφ᾽ οἷς pro λοβοὺς scribentes. Vereor etiam, ne Marcellus cytisum pro medica uiderit, cui principatus datur in pabulis. nam hac ferè facie, quam explicat, repræsentatur, & Hispanijs etiam frequens, ut suo loco differemus. Sed de medica satis sit dictū. Medicæ semē siccatur, & suauitatis gratia in

tis in condimentarios sales adijcitur. Is quæ refrigerari usus, uiride illinitur. Pecorum magistri utuntur herba tota in pabulum pro gramine, ad quorum maciem nulla res tantum quantum medica potest. Ea herba uiridis nec tarde tamen arida, fœni uice saginat iumenta. Verum modicè danda, ne nimio sanguine strangulentur pecus. Fieri oleum ex ea tradunt ad neruorum tremores efficax.

Aphace. Cap. LXXXI

Phace nascitur in aruis, tenuia admodum folia habet, pusillo altior lenticula est maiores siliquas ferens, in quibus terna aut quaterna semina sunt, nigriora & minora lenticula. Hęc Plinij Dioscoridisq́; pictura huic uidetur respondere, quam rura nostra uocāt *agrestem uiciam*, cū simili omnino habitu in aruis cōspiciatur, florē eius rustici intorquent coronis, quoniā perpulcher citra tamen odoris suauitatē, emicet. Nec desunt è recētioribus, qui uiciā esse cēseant nostrimā omnibus frugē. Sed hæc, quāuis alteri cōgener uideatur, non tamē prouenit in aruis nisi cultu diligenti & labore parentē. Aliud aphacen, quanquā uicinū satis, demōstrant ueteres Græci, qui de re ueterinaria scripserunt, *βίκιον* passim neutro genere pronunciantes, pro triuiali fruge uicia, nusquam aphaces meminerūt. Num tantos authores fugisset, uiciam suo sermone dici aphacen? Sed nunc unum citasse uel alterum satis erit. E quo Columella uel ipse ex eo, uerbotenus hanc medēdi rationē detorsit, Eumeli uerba sunt hæc:

*Τὸν τῆς κεφαλῆς μηνύουσι πόνον δακρύοντες ὀφθαλμοί, καὶ ὦτα διεῤῥιμμένα, κεφαλὴ κάτω νεύουσα. χρὴ δὲ θεραπεύειν οὕτως, λύε τὴν ὑπὸ ὀφθαλμὸν φλέβα, καὶ τὸ στόμα ὕδατι θερμῷ πυρία, τροφῆς ἀπέχεσθαι ποίει. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ, χόρτῳ χλωρῷ καὶ ὕδατι χλιαρῷ κίχρησο, τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ κρίθας μετὰ βικίου χόρτου ἐσθίειν ποίει. κατ' ὀλίγον δὲ ποτιζέσθω, ὅτε ἐπὶ πρόσβασιν τὴν ἐπὶ φύσιν ὑγίειαν λαμβάνειν.* Eadē ad uerbū ferè Columella tradidit inquiens: Capitis dolorē indicant lachrymę quæ profluūt, aures flaccidæ, & ceruix cū capite aggrauata & in terrā submissa. Tum rescindit uena quæ sub oculo est, & os calida fouet, ciboq́; abstinetur primo die. In postero aūt potio ieiuno tepidę aquæ præbet, ac uiride gramen, tum uetus fœnū, uel mollis stramentū sternitur: crepusculoq́; aqua iterū datur, paruūq́; hordei cū uicialibus, ut perexigua portione cibi ad iusta perducatur. Vides idē ergo esse uiciæ fœnū & uiciala Columellæ authore. Sed quod apud Eumelū legit corruptè *κατόλιγον*, ex Columella restitui potest, qui *κατὰ λύκα*, id est crepusculo & prima luce cōmodius uidetur legisse. A Græcis e quib. nostri pleraq; hauserūt, nihil quod uiciæ respōdeat memoriæ proditū est, quare uiciam ab aphaca diuersum esse genus non ambigo. Nec idem esse Theophrasto quod Dioscoridi cōstat aphacen, qui modo leguminū generi, modo inter olera cōnumetat, inquiēs: primis ab Aequinoctio statim imbribus germinare, & aculeis armari, folijs syluestri cicorio similibus: primam appetēte uere florere sed particulatim, nec secus hyeme tota totoq́; uere in æstatē, uerū cū præcox est, properat flos eius qui luteus, sed celeriter senescit & in lanuginosos pappos soluitur, amaritudine ingustabili. Plinius eadē ferè sparsim uarijs locis repetit, aphacen æquinoctio nasci tradens, caule foliato, per partes florēte: sed diuturniore est florū partus, nā subinde uno marcescēte emittit aliū, tota hyeme totoq́; uere usq; in æstatē, amaro gustu. Sed Theophrasto, quod equidē inuenerim, aphaca nō siliquatur, cū flos euanescat in pappos, in quibus magna ex parte semē occulitur: nec foliū eius ad lenticulæ, sed magis cichorij frondem aspirat. Plinius ijs quæ uarijs sparsim locis dicta sunt, in unam picturam collectis, assentitur Theophrasto cognoscitur. Hieraciarum primum genus à Theophrasto putatur intelligi: uigesimo tamen septimo uolumine, quinto capite, Dioscoridis delinationem nulla reclamante nota secutus est Plinius. Natura ei ad sistendum efficacior quàm lenti, reliquo usu eosdem effectus habet. Stomachi, aluiq́; fluxiones sistit semen decoctum.

Porrum. Cap. LXXXII

Orti duo genera signauit antiquitas, capitatum, quod increscit in caput: & sectiuum, cui frondentē comam solo tenus amputarunt. hoc si facere uelis densius, satum præceperūt ueteres relinqui, & ita cum increuerit secari. Sed longè melius sectile fieri consueuit si differatur, & modicis spatijs uelut inter quaternos digitos depangatur, & ubi conualuerit defecetur. Alij post duos

duos menses quàm satum est secare malunt manens in areis suis. Sed quoties rescindetur aqua iuuari debet & stercore. Sed in eo quod magni capitis efficere uoles, seruandū sit, ut antequā translatū deponas, omnes radiculas ampures, & fibrarum summas paries intondeas: tum testulæ, uel conchæ, quasi sedes singulis subiectæ seminibus, adobruunť, ut fiāt capita latioris incrementi: sic antiqui silice uel tegula subiecta porrorum capita dilatabāt. Capitatum assiduam sarritionem desiderat, & stercore satiari. Sectile præter id rigari debet, quoties demetitur. Semē calidis locis Ianuario, frigidis Februario seritur. cuius incrementum quò maius fiat, raris linteolis complura grana colligantur, atq; ita obtuūtur. Sed ut magis in caput extuberet, cum radices agit, sarculo leniter comprehēsum subleuetur: ut à terra modo quodam suspensum, quod spatij uacuum subter inuenerit, capitis uastitate cogatur implere. Sic inanitas spatij quæ radicibus suberit, incremento capitis supplebitur. Item si capiti eius rapi semen immittas sine ferro, multū fertur increscere, melius si frequenter hoc fiat. Sotion græcus author laudat statim atq; satum fuerit puluinos arearum pedibus proculcari, triduumq; uelut habitum neglectui minimè rigari, quarto die aquæ conspersu iuuari, ita probatissimum nasci putat. Si inter serendum arena terræ misceatur, uberrimum prodibit. Si dum transfertur, capiti stilo uel arundine citra ferrum puncto cucumeris semen in medium inseras, mirum in modum fertur grandescere, quādo seminijs coalescētibus in magnum tumorem extuberabit. Sunt qui nō cucumeris sed rapæ semen uentri potius insinuent. hoc in unitatem coiens, turgidam capiti molem adfert. Item si quanta tribus digitis carpi possunt, oblita fimo semina uetere linteo ligata deposueris, grandis porrus nascetur ex omnibus, si protinus irrigetur. Non olebunt porros, qui cuminum prægustarint. hoc enim esu, ut refert, grauis odor extinguitur. Nunc sarculo radices leniter conuelluntur, ut delumbatæ alant neq; distrahant. Porrò duodeuigesimo die à satu prorumpit, bimatū perfert. Ab eo tēpore semētescit, & emoritur. Læto solo gaudet, odit rigua. Capitatum, quod & aricinum cognominarūt, id est quod estur uulgo, simplici capite ex albę ceruicis angustijs extuberāte, fronde super terram carinata, & in angulum oblonga, colore adeo uiridi ut pro herbaceo porraceus color usurpetur. Stipes cepitio similis est, sparso quoq; per eius cacumē in orbē semine. Duo item sectiui tradunť fastigia. Vnū herbaceū folio, incisuris eius euidētibus, quo utunť medicamentarij. Alterum genus rotundioris folij suauiorisq;, incisuris lenioribus. Capitatos porros Græci gethyllidas nominant, quas ut est Athenæus autor Latonæ sacras esse narrant. nam cum Apollinem gestans in utero prægnantium malacia laboraret, hoc cibo fertur elanguentem appetentiam inuitasse. Quare Polemon uetustus Aristophanis enarrator, cū id olus Latona concupiuisset, latam fuisse Delphis legem tradit in Theoxenijs, qui maximum attulisset porrum huic deæ, sportulā è mensa sacerdotū acciperet. seq; uidisse fatetur Athenęus, gethyllidem in rapi magnitudinem excreuisse. Non desunt tamen è Græcis qui gethyon hanc esse censeant. Didymus similia ampeloprasis gethya fecit, de quibus mox erit dicendum. Diphilus capitatū tradit extenuare, mediocriter & alere, flatus excitare. Cōmendat opsoria, sed meliorē sectili succū corpori subministrat. Capitata gethyllidas idem dici testať. Martialis utriusq; meminit in Xenicis, graues sectiui halitus damnans, hoc disticho:

> Fila Tarentini grauiter redolentia porri
> Edisti quoties, oscula clausa dato.

Nam odor hunc cibum confestim prodit; sed Aritianis authoritatē dedit eos ut uersibus commendans:

> Mittit præcipuos nemoralis Aritia porros,
> In niueo uirides stipite cerne comas.

Porrum radice est cartilaginea, candicante, crassa, multis fibris capillata, tunicis quibusdam inuestita. Anniculum solo foliatu cōtentum magis in frondem luxuriat, ceruice prælonga. Bimum prosilit in caulem longum, intus cauum, multis in uertice floribus aceruatim collectis, & in speciem orbis absoluti conglomeratis. hoc ubi sementescere cœpit interemoritur. Grauem uocem explicat porrum, sua lentitia faucium asperitatem deliniens. Certe & perdices utuntur eo, si credimus Aristoteli, canorę uocis gratia, ut minus mirum sit, hoc ex oleo mansum à Nerone cum phonasco daret operam. Porrum, ut Sotion scri-

ptus man-

ptis mandauit, serpentium, phalangiorumq́; ictibus omni reliquo medicamine celerius, tritum & impositũ medeř. Omnia arteriæ sanat uitia coctũ & ex melle datũ. Semẽ ex pas so potum urinæ difficultates emendat: oculorum tamẽ aciem hebetat, si cõtinenter estur, & stomachum male habet. Succus ex aqua mulsa potus uiperarum morsibus auxiliatur. item ex aceto, thure, uel lacte aut rosaceo instillatus auriũ dolores finit: & si sonat eædem aut sibilum elidunt, opitulatur. Nec secus folio prodesse tradit. Laterum doloribus olus hoc succurrit. Porrorum usus perquam salubris, si tantisper incoquantur dum in tabem ferè resoluantur. Quippe cũ non minus quàm carnes alere credunt. Acmoniam depo nere Galenus asserit, si bis coquatur. Excalfaciunt corpus, crassos extenuat humores, len
10 tos digerunt: ideo biliosis esu continuo Amidenus Aetius interdixit, nõ insalubri tamen ijs qui lentam crassamq́; collegerunt pituitã. Sanguinẽ reijcientibus succus cũ gallæ & thu ris farina datur. Hippocrates sine alia mistura dari iubet. uuluas contractas aperiri putat, fœcunditate etiam fœminarum hoc cibo augeri. Cõtritũ ex melle ulcera purgare, tussim & destillationes thoracis. Tostus editur & contra fungorum uenena. Venerẽ stimulat, ebrietates discutit, sitim sedat, inflationẽ facit, quæ tamen stomacho nõ noceat, uentrem mollit, uoci splendorẽ adfert. Porrum sectiuũ profluuia sanguinis sistit, naribus cõtrito eo obturatis: item ex abortu profluuia poto succo cum lacte mulierum. Tussi etiã ueteri ac pectoris & pulmonũ uitijs medetur. Illitis folijs sanãtur ambusta, epinyctides, ita uocatur ulcus aciẽ heberans, & in angulo oculi perpetuo humore manãs. Quidã eodẽ nomine ap
20 pellant pustulas liuentes ac noctibus inquietãtes. Aurium uitia, cum felle caprino uel pari mensura mulsi, stridoresq́; cum lacte muliebri mulcet: capitisq́; dolores si in nares fun datur, dormituris ue in aurem duobus succi cochlearibus, uno mellis. Succus ad serpen tium scorpionumq́; ictus in potum bibitur cum mero: ad lumborũ dolores cum uini he mina. Sanguinem excreantibus, destillantibus & phthisicis uel succus, uel ex ipso cibus prodest: item regio morbo, uel hydropicis. Capitato maior est ad eadem effectus, si puru lenta excreentur. Crudum præter capita, sine pane datur ita ut alternis diebus sumatur: sic & uoci, ueneri, somno multũ confert. Capita bis aqua mutata cocta sistũt aluũ. Cortex decoctus illitusq́; inficit canos. Capitatũ Dioscoridi mali est succi, urinam ciet, uentrẽ mol lit, crassitudines extenuat, aciem hebetat oculorum, purgationes fœminis reddit, ueficam
30 exulceratam renesq́; lædit. Cum ptisana coctum uitia pectoris emẽdat. Coma eius in ma rina aqua & aceto decocta contractiones uuluæ, ac durities insidentium tollit. Mitescit uero porrum, minusq́; inflat bis aqua mutata coctum, deinde frigida perfusum. Semini maior acrimonia, nec sine tamen ui quadam astrictoria. Proinde succus ex aceto sangui nis profluuium præsertim è naribus, adiecto thuris polline aut manna sistit. Venerem sti mulat. Omnia thoracis uitia tabemq́; cum melle eclegma datum expedit. Voci splendo rem in cibo facit, quanquam frequentius sumptum uisus obscuritatem adfert. Arteriam expurgat, stomacho nocet. Ad bestiarum morsus succus bibitur ex melle. Idem auriũ do lores stridoresq́; cum aceto & thure, ac lacte, uel cum rosaceo instillatus discutit. Folijs il lis perfusanantur uari cum rhu quod ad obsonia expetitur, item & epinyctides. Crustas
40 impositum cum sale perrũpit. Vetustis reiectionibus sanguinis semen duabus drachmis bibendum datur, cum pari baccarum myrti mensura.

Ampeloprason. Cap. LXXXIII

Mpeloprasõn Galenus agreste porrum esse tradidit, si quis ita dicere uelit: quapropter acrius sicciusq́; cẽsetur, uti syluestria omnia maiore satiuis acre-
A mento placent. Quod & Aegineta Paulus confirmat, asserens ampelopra son uelut syluestre porrum esse, sicciorẽq́; natura donatum. Ampeloprason caule prosilit bicubitali, folijs porraceis, sed angustioribus, flore candido, ra dice bulbosa. Prouenit in uinetis, unde à natalibus ampeloprason, quasi uitigineum por rum Græcis nominatur. Nostrates officinæ *uineale porrum* appellant. Sunt & quibus *cepe*
50 *caninum* & *cratillus* uernacula uoce dicatur. Ampeloprason in uinetis nascitur, tuctu grauis, contra serpentium ictus efficax. Vrinam & menses cit. Eruptiones sanguinis per genita le inhibet potum impositumq́;. Longè nocentius stomacho, calidioris item naturæ quàm porrum. Vrinas trahit uehementius, purgationesq́; mulierum. Contra serpentium per-

cussus efficacissimum cibo Dissidet Galeno tantum à porro, quantum in congeneribus syluestre à satiuo. Salgamarij ceparum modo condiunt in aceto, & usq; in sequentis anni prouentum recondunt: sic innocẽtius redditur. Cauendus biliosis usus. ijs tamen quibus largior pituita coit, aut crudum lentumq; humorem colligentibus non incommodus.

## Cepe. Cap. LXXXIIII

C Epæ corpus tunicatum est, tutumq; pinguitudinis earum cartilagine, folijs ferè porraceis, intus concauis, caule tereti rotundoq;, per cuius fastigium semen in orbẽ spargitur: radice capitata, pluribus cartilagineis compacta tunicis, quæ summatim prætenuibus rufisq; uestitur membranis, nigricãte uertice, à quo fibrę capillitij modo fruticant, odore lachrymoso. Cepæ genera apud Gręcos plura, quę gentilia ferè nomina retulerũt, ut Theophrasto placuit, Sardiæ, Cnidiæ, Samothraciæ: item Seranicæ, fissiles, & Ascaloniæ, sic ab oppido Iudææ nominatæ. Setania minima est, sed largior & dulcis; fissiles & Ascaloniæ tum cultu tum natura discrepant inter se. Fissilem hyeme cum sua coma relinquunt inertem, uere folia detrahunt, & alia subnascuntur, iisdem diuisuris. quæ quòd parte findantur inferiore, fissiles appellantur. Hoc exemplo reliquis quoq; generibus detrahi iubent ut in capita crescãt, potius quàm in semen effundantur. Ascaloniarum peculiaris est natura. etenim solæ fissæ & uelut steriles ab radice sunt, nec parte illa crassescunt: ob id illas semine seri, nõ deponi iussit Theophrastus: prętere a circa uer cum germinant, transferri. Maturæ celeriter putrescũt. Si deponant, & caulem amittunt & semen, ipsæq; tandem euanescunt. has adhuc hodie Galli nominant *ascalotas*, relictis pristini uocabuli rudimentis. Sunt & in honore Creticæ, de quibus etiã dubitãt an eædem sint quæ Ascaloniæ, quoniã satis capitatæ crassescunt. Iulius Pollux Samothraciam commendauit. Depositæ in caulem semenq; diffunduntur. distant sapore tantum dulci Latini duo fecerunt genera, condimentarium, quod Græci gethyum uocãt, quod ferè sine capite est, ceruicis tantũ longæ, ideoq; totum in frondem luxuriat, sæpiusq; retondetur ut porrum, qua de causa semine seritur, nõ deponitur. uulgus nostrum sua consuetudine *cebulam* quasi cepulam uocat, alij *siboulam*: nonnulli *ciuas* uel *ciuones*, quasi cepinas uernaculo sermone proferunt. Alterum capitatum, quod ferè citra ceruicem in caput extuberauit, in cuius nominis ambitu est, quæ simplex nõ fruticauit, nec habuit soboles adhærentes, qualis est Marsica. Hanc uocant unionem ueteres rustici, ut testatur Columella, quod nomen apud Gallos, uelut triuiale, hactenus usurpatum est. Siquidem quod singulari constat capite, nec pluribus coagmentatur bulbis, *unionem* Gallica lingua nominat. quam prius in sole siccatã, deinde sub umbra refrigeratam substrato thymo uel cunila componebant in fidelia: & infuso iure, quod sit aceti trium partium & unius muriæ, fasciculum cunilæ superponebant, ita ut cepa deprimatur: quæ cum ius combiberit, simili mistura uas suppleatur. & ita conditam reponebant ueteres. Cepæ terram postulant pinguem, uehementer subactam, irriguam. itaque prius proscindi solum iubet, ut hyemis frigoribus & gelicidijs putrescat, deinde stercorari: mox bidentibus æqualiter perfossum in areas disponi, uulsis herbis, omnibusq; deletis radicibus: deinde Februario mense placido & sereno die, austro uel euro flantibus, semina spargi. Intermiscetur semen satureię: nam uiridis esui iucunda, & arida non inutilis ad pulmentaria condienda. Si semina uoles excipere, cum uirẽtes caulem cœperint excitare, tum humilibus canteriolis stilorum rigor conseruandus, scapiq; leuibus adminiculis arundinibusq; uelut iugatæ uites fulciantur: alioqui thalli ceparum uentis agitati prosternentur, deturbatisq; scaporum cacuminibus totum semen excutietur quod non antè legẽdum est, quàm cum nigrum colorem præ se feret. Siquidem eo colore integritatem fatetur, nigritiaq; maturitatis index est Si uero non in semen crescere sed in caput colligi uoluerimus, folia radice tenus uellere debemus, sic succus ad inferiora cogetur. Tradunt si minuente luna serantur, tenues & acriores prouenire: si crescente, robustas & saporis humecti. Capita uult Sotion reddi maiora, si cum transferuntur, fibras omnemq; comam auferas. Longè maiores cepæ nascentur, si cum translationi locus est, in terra uiginti diebus antè subacta, & tantisper resiccata dum omnis exhauriatur humor, deponatur. Magis in capita crescent

ſcent, ſi detractis tunicis nudæ pangantur. Optimæ rubro ſolo proueniunt, ſicut allia candido. Incorruptæ durabunt, ſi in calidam aquam demerſæ, mox inſolatæ donec penitus ſiccefcant, paleis hordeaceis recondantur, ita compoſitæ ut nulla ex parte ſeſe contingãt. Id mirandum occurrit, quod apud Plutarchum quarto in Heſiodum cõmentario legitur. Cepe enim reuireſcit & congerminat, decedente luna: contrà autem, marceſcit adoleſcẽte. Eam cauſam dicunt ſacerdotes Aegyptij cur Peluſiotæ cepe nõ edant, quia ſolum olerum omnium contra ſyderis incrementa damnaq́; uices minuendi & augendi habeat contrarias. Siquidem omnia quæ creſcente luna gliſcunt, eadem ſeneſcente tabeſcunt: quod in oſtreis aperte cognoſcitur, quas ſyderis iuuenta complet, & uberiores facit, ſenium deplet, macrasq́; reddit. echinos alit. eadem muribus fibras adijcit. Aelurorum oculi has ſyderis uires ſentiunt, qui aut ampliores aut minores fiant. Cum ergo fruges, herbæ, arbores ijs lunæ damnis ſint obnoxiæ, ſolum cepe uiciſſitudines nouit aduerſas. Opinantur aliqui, ſemen eius ab auibus non attingi, quapropter terra negant obrui debere. Nullum cæli ſtatum reſpuit, ſed tepidiore lætatur. Hippocrates conſpectu magis quàm eſu commendauit, eo libro quem De ratione uictus ſcripſit, aſſerens bonum uiſu & corpore malum, quòd ſit & calidum & æſtuoſum. Mentem lædi cepe quidam ſcripſere. Cur cepa lachrymas ciet, ſiue eſtur ſiue oculis admoueatur, cum nec naſturtium quod maiore morſu laceſſit, nec item allium, lachrymas eliciant? Ea nimirum uaporem calidum, tenuem, ac lentum expirat, qui ad oculos irreptans lentitia cohæret, & ſui tenuitate lancinans dolorem excitat, & ſic lachrymas exigit. Naſturtium utpote quod calidiore natura præditum ſit, id exiccat quod colliquauit: & cum ſiccitate polleat multa, nullum expuit uaporem qui lachrymas profundere ualeat. Allium & acre & calidum cenſetur, ſed humorem continet qui lentus non ſit: itaque lachrymam non elidit, nam calida ſine humore uaporem non pariunt. Acria humida ſine lentore dolorem non infligunt. quoniam prius uapor lentitia carens diſcutitur quàm oculis noxam poſſit imprimere: moram quandam efflagitat, quam adhæſio ſola præſtat. Itaque calida & humida, quæ acremento & lẽtore participant, lachrymas mouent, ut eaſdem ijs contraria ſupprimunt. Iam ſatis oſtẽſum eſt lachrymoſam eſſe cepam. Sed peruestigãdum nunc fuerit, ſi inini ratio poſſit eius, quod iterum à Plutarcho traditur, ædito de Iſide & Oſiride commentario. Obſeruatum, inquit, ab Aegyptijs ſacerdotibus, uegetiore habitu cepam eſſe, & lætiorem congerminare, luna ſeneſcente. quapropter id olus auerſabantur, eoq́; cibo ſimul & feriatis & caſtè degentibus interdicebant: ijs, quòd ſitim inuitaret: illis, quòd lachrymas euocans feriarum celebritatem interpellaret: quibus Aegyptia ſuperſtitione imbutis, eæ licet ridiculæ rationes, ſatis faciebant. Agellius ad cæcas illas rerum diſcordias, quas uocant antipathias, cauſam reuocare uidetur. Sed ut mea fert opinio, cepæ natiuus calor iuueneſcentis lunæ iutus feruore glutinoſum humorem pertinacius concoquit, & terrenum cum aqueo aerioq́; conſtantius permiſcet. quod munus obiri nequit, quin magna fiat aquei iactura: nam glutinoſus lentor non ita facile diſcutitur. quo fit ut partes ceparum quæ prius humore diſtendebantur, eo nunc exutæ flacceſcant, & uelut paſſæ & in rugas cõtractæ tabeſcãt. Sed cum ſydus orbe toto iam refulſit, & ad intermenſtruum ſpectat, prægnans humorem parit aqueum: quem uelut alimentum ex aere perindeatque terra cum hærent, exuctæ auidius hauriunt, quo uernaculum lentorem ieiunæ foueant, prioremq́; iacturam illo liquoris raptu reſarciant. quo uelut ſatiatæ turgent, & ſuctu largiore diſſilientes ferè reuireſcunt. Siquidẽ erutę ſolo diutius humi uel in laquearib. pẽſiles, in aere uiuunt, quaſi ancipitis uitæ, modo è terra, modo ex aere nutrimẽtum capeſſant: nã & extra terrã germinare, & humoris illectu geſtire certum eſt. ſed acto coliculo ſtatim euaneſcere, cum tunc non ſatis ſuppetat craſſioris alimonij quo ſcapus excitetur: depactę cartilago in ceruicem abit. Quin & incrementum ſaliuæ cepis declaratur hoc illuni temporis curriculo, cum edomita paululum acrimonia ſubdulceſcat, quæ tunc aliquantum aſcito humore diluitur. Contrà forſan uſu uenit in reliquis naturæ partibus, quæ lunæ ſortem ſequuntur, ut gliſcant creſcente ſyderis & calore & lumine. Sotion eſt author, ſi teneriorem cepam cum melle quotidie ieiuni edant, firmitatẽ ualetudinis cuſtodiri. Addit ulcera ad ſanitatem perducere: contrà, allium admotu integrum corpus exulcerare. Vitiligines in ſole perfricias delere, ſuccum

L 2 purulentis

purulentis auribus prodesse. Illitam anginis auxiliari, sed oculorum aciem hebetare: tostam tussi mederi. Idem cum melle uulneribus imposuit. Alij somnum facere tradiderunt & olfactu ipso & delachrymatione caligini mederi, sed magis succi inunctione. Vlcera oris sanare commanducatas cum pane: & canis morsus uirides ex aceto perlitas, ita ut post diem tertium soluãtur. Tostam in cinere epiphoris multi imposuere cum farina hordeacea, & genitalium ulceribus. Succo cicatrices oculorum, albugines, & argemas inunxere, & serpentium morsus, & omnia ulcera cum melle: item auricularum, cum lacte mulierum. & in eisdem sonitũ ac grauitatem emendantes, cum adipe anserino aut melle stillauere: & ex aqua bibendum dederunt repente obmutescentibus. In dolore quoque ad dentes colluendos instillauere, & plagis bestiarum omnium, priuatim scorpionum. Alopecias fricuere & psoras tusis cepis. Coctas dysentericis uescendas dedere, & contra lumborum dolores. Purgamenta quoque earum cremata ex aceto, serpentium morsibus liniuere, & sepis quoque multipedę ex aceto. Asclepiades ad ualidum colorem profici in cibo prædicat: stomacho inutiles esse: uentrem mollire, hæmorrhoidas pellere subditas pro balanis. Succum cum succo fœniculi contra incipientem aquam intercutem mirè proficere. item cõtra anginas ruta & melle. lethargicos eisdem excitari. Medici inutiles esse præcordijs & concoctioni defendunt, inflationem ac sitim facere. Varro quæ sale aut aceto pinsa est arefactáque uermiculis non infestari author est. Dioscorides cepas omnes refert cupiditatem uenens adferre, lentitiam pituitæ digerere, uentrem exinanire, fastidium stomacho facere, sitim mouere, hæmorrhoidas pellere: exitumq; omnibus excrementis aperire, detractis corticibus ex oleo subdita pro balanis. Caligines oculorum, argemas, suffusiones, incipientesq; nubeculas succo discutere. Anginis illitu eundem proficere, remoratos menses trahere. Naribus infusum capitis humores deuorare, eoq; canis morsus cum sale, ruta melleq; lini. Cum aceto in sole uitiligines emaculari, cum pari modo spodij oculorum scabiem finire. Varos ex sale depellere, contra calciamentorum attritus cum gallinaceo adipe auxiliari, alui fluxionibus prodesse. Aurium prauitatem ac sonitum emendare, aut si pus inde manet, aut humor qui coierit elici debeat. Alopecias succo cõfricari, qui celerius areas quàm alcyonium pilo repleat. Copiosiores in cibo cepas capitis dolorem creare, unnas uehemẽtius exigere. Lethargicos efficere, si quis in aduersa ualetudine plus æquo uescatur. Cum passis uuis uel fico tubercula maturare, & confestim aperire. In omnibus tamen generibus acrior oblonga est quàm rotunda, item rufa quàm candida, itẽ siccata quàm uirens, recens quàm sale condita, cruda quàm cocta.

## Allium. Cap. LXXXV

Llium notius est quàm ut debeat indicari, quum fronde uireat cepitia, sed minime caua, tereti caule & inani. in cacumine flores in globum circũagun- A tur, in quo semen emicat. Radicis bulbus tenuissimus, & quæ separantur in uniuersum, uelatur membranis, mox pluribus coagmentatur nucleis & ijs separatim uestitis, in cuius uertice complures fibrę cirrorũ exemplo crispãtur, tædioso ut cepis halitu, aspero sapore: quo enim spicæ plures unà coierint, hoc asperius sentitur. Discrimen aliorum multiplex in tempore, præcox quod sexagesimo die maturuit: serotinum, quod tardius ad iustam maturitatem peruenit, & perfectionem adipiscitur. Est & in magnitudine diuersitas. Vlpicũ nominatur prægrande, quod Græci appellauere Cyprium allium, alij antiscorodon, præcipuè Africæ celebratum inter pulmentaria ruris. Trito in oleo & aceto mirum quantum increscat spuma, hinc aphroscorodon ut arbitror appellant, alij Punicum uocant. Caule adolescit multo proceriore, glabro, terete, folijs longe uulgari latioribus, in cuius fastigio semen in cumulum congeritur, capite ex grandioribus spicis conglomerato, quæ uelut fœdere quodam iũctæ cõfertim cohærent, & prætenuibus cinguntur membranis. grandiore folliculo omnes simul ambiente, ceruice breui, tunicata, fissilibus bulbis, in unum corpus coalescentibus, odore graui. radix primum extumescit in spicas, deinde curuatur: ubi succreuit, in nucleos iterũ diducitur. Octobri mense fiunt cohærentium spicarum diuortia, eaq; liratim seri debẽt, arearum puluinis impactæ, quo minus infestentur hyemis aquis. Sed liræ similes sint porcis, quas in

agris

agris faciunt rustici, ut uitent uliginem, sed minores multo, in quarũ dorso nuclei palma-
ri spatio distantes deponantur. Quidam ulpicum in plano seri uetant: Castellatim grumu-
lis spicas iubent imponi, distantibus inter se pedes ternos, sed inter grana quatuor digiti
interesse debẽt. Sic etiam allium uulgare conseritur, sulcis semipedali spatio separatis, &
nucleis non altè dorso lirarum impressis, interuacante quatuor digitorum mensura: dein
cum ternas fibras emiserint spicæ, siue cum tria folia iam eruperint, sarrin debent. grande
scunt quo sæpius id factum fuerit, & maius semina capiunt incrementum. Sed quo uastio
ra capita fiant, antequam caulem faciant, uiridem comam omnẽ intorquere, & humi pro-
sternere conueniet. Sed iam maturescentium caules depressi in terram obruuntur, ita ca-
10 uetur ne luxurient in frondem. Si capitatum facere uolueris, ubi cœperit scapus prodire,
proculcato, succus reuertetur ad spicas. Ianuario mense mitescit. Fertur, si uel obruantur
allia, uel eruãtur solo, luna sub terris latente, uel in intermẽstruo, uirus odoris exuere, ne-
que acerrimi saporis existere, ac ne mandentiũ quidem halitus inodorari. Allia tradit Di-
dymus dulcescere, quorum fractæ leniter spicæ ferantur: dulciorem contrahere saporem,
quæ in pangendo olearum fraces admiserint. Idem asserit, allium si luna sub terris posita
seratur, & item sub terris luna latente uellatur, odoris fœditate cariturum. Edentibus hali
tus tædium fertur aboleri, si crudam fabam supermanducarint. Verum ad amoliendam
odoris tetri fœditatem, betæ radicem in prunis tostam superedisse satis est. Eo siquidem
remedio uirus extingui Menander è Græcis pollicetur. Diutius quoq; duratura, uel usui
20 meliora promittunt, sed in satu sterilia, si uel aqua salsa paulisper intingantur, aut suspen-
sa caminis fumum experiantur. Paleis etiamnum condita, diutius inueterari cepæ modo
authorum constat testimonijs. Fumo quoq; suspensa durabũt. Audio apium uiride man-
sis odoris grauitatem abolere. Maximus allij cum magnete dissensus, quam uocant anti-
pathiam: tantumq; inter has res surdas & sensu carentes odium, ut ferrum abigat à sese, si
fricetur allio lapis: Plutarchus author est. Itidem confirmat Ptolemæus, magnetem non
trahere ferrum si linatur allio. sicut succinum non allicit amplius ad se paleas nec leuissima
quæque, si prius oleo macerentur. Nec prudentis fuerit uiri huiuscemodi causarum au-
cupio, quo nõ facile potiri queat, legentes demorari. Sunt tamen qui substantiarum simi
litudini, paribusq; elementorũ misturis, hos effectus cæcos referant, quæ & naturales con
30 cordias & amicitias, uelut inito quodam inter ea fœdere pariant. Eadem uniq; magneti &
ferro proprietas hæsit, quæ mistionẽ sequitur, sed efficaciorẽ lõge ualidioremq; in magne-
te quàm in ferro causantur: quare magnes consimilis sui uoluptate captus, non inuitum
rapit ad se ferrum, quo ut amico fruatur consortio, tractum non renititur, sed perfectio-
nem suam desiderans ad magnetem ultro se confert. Quæ uero dissidentes cõtrariasq; mi
stiones sortita sunt, dissimilitudine quadam, mutua naturarum odia conciliarunt: cæcisq;
discordijs usq; eo flagrant, ut admotis, uires tanquam ab aduersis impeditæ refrenẽtur, &
suis muneribus defunctæ cessent. quod allij confrictus in magnete declarat. Nam cum na
turali seditione discordiaq; laborent, inimici concursu hæc facultas elanguescit, & silens
torpet aduersario præsente. Multaq; consimilia sunt naturæ prodigia: furibundum ele-
40 phantem uisus aries coercet. Vipera faginei ramuli iactu uel oblatu cohibetur. Taurus
quantumcunq; ferox adalligatus fico domatur. Remora pisciculus nauigia stare cogit,
ruant uenti licet, sæuiant procellæ, imperat furori, & uires tantas compescit. Succinum
ocymi ramulos, festucas omnes imbutas oleo, abigit à sese, alioqui rapit leuissima quæq;.
Sic illitus allio magnes ferrum respuit. Sed iam ad institutũ redeamus. Theophrastus ait,
allium quoque sine nucleis inueniri, quod nec silentio prætermisit Dioscorides, asserens
in Aegypto satiuum singulari capite nasci, in modum porri concreto, gustu dulci, colore
ad purpurã spectãte. Est etiamnũ syluestre quod ophioscorodon, quasi anguinum allium
uocant, in aruis sponte nascens, folijs prælongis, teretibus, intus concauis, iunceam spe-
ciem repræsentantibus, caule procero, leni, purpureos flores ostentante, fastigio tum co-
50 lore tum forma conspicuo, radice capitata, nucleis spicatim compactilibus intumescen-
te, summo uertice capillamentis fibrato. Tradunt, aduersus improbitatem alitum depa-
scentium semina coctum, ne renasci possit, abijcitur: statim, quæ deuorauere aues, ma-
nu capiuntur, & si parum commorentur, resopitæ: nam eius gustatu stupent. Pecudum

L 3 lac quæ

lac quæ comam eius depaſcerint allia ſuboleſ. Etiam ſi in caſeos coaluerit, non exuit illam odoris grauitatem. hoc tura *allium agreſte* uocant. Hallucinantur omnes medicamentarij inſitores unà cum ſuis profeſſoribus, qui hoc ſylueſtre allium in theriacos paſtillos adijcere, & in alterius longe ab hoc diſſidentis locum ſufficere ſoleant, turpiter non minus uicinitate uocabulorum quàm imperitia decepti. Nanque ſcordion, quæ maxime theriacis commendatur, folio eſt triſſaginis, multo maiore, fimbriato, aliquantum allia redolente, caulibus quadrangulis. quæ ſcordij facies tantum abeſt ut ſylueſtri ſuffragetur allio, ut nihil magis illi conſter reclamare. Sed cum illis non agamus, qui bonos authores audire non ſuſtinent: ſatis nobis fuerit, ut errores, in quos paſſim labuntur, ijs paucis authorum deſignationibus poſſint nunc expiari. Plura in ſcordij mentione dabuntur, ſi noſtris uotis deus ſubſcribat. Ruta ferè frigidis regionibus allio uiciſtant. Inde abijt in hoc adagium: In reubus allium: quòd Athenienſes cum oram ſoluebant nauigaturi, magnam uim emercabantur, in linteum conijcientes, ut ſpeto, ne aquarum mutatio nibus tentarentur, neq; infeſtarentur cœli conditione. Ophioſcorodon tradit Galenus allium eſſe ſylueſtre, quod ſatiuo ualidius habetur. Cenſet idē Paulus. Aliud haberi ſylueſtre Plinius cōmemorat, quod uocant urſinum, odore molli, capite prætenui, folijs grandibus. Hippocrates libro quem De uictus ratione condidit, allium ait oculis utile, uētris de iectionē moliri, uiſus hebetudines delere, urinas ciere, & ſpiritoſa ui flatus excitare, innocentius omnino eſſe coctum crudo. Contrà ſentit Dioſcorides, claritati oculorum officere uolens. Hinc ſuſpicor nonnihil ſubeſſe uitij Græcis libris. Nec ſimile quicquam apud ueteres legitur, qui Dioſcoridem adſtete ſolent in teſtimonium. Verba ſubiunximus Hippocratis. Σκόροδον τοῖσι ὀφθαλμοῖσιν ἀγαθόν, λάθαρσιν γὰρ πολλὴν ποιέει τῆς ὄψιν ἀπαμβλύνει, quod eſt, alliū oculis cōmodū, nanq; cum abunde deiectionē moueat, uiſum caligine liberat. niſi qui forſitan legendū putant ἀπαμβλύνει, id eſt quòd uiſum hebetet, quibus accedit Plinius, inquiens: uitia allij ſunt quòd oculos hebetat. Verū parū ſibi cōſtaret Hippocrates, qui fatetur alliū oculis bonū, ſi cauſam ſubijciens huius, aliud deijciendo uiſum hebetare proderet. Sed utile credit, quòd ſollicitata uētris deiectione, obſcuritatem uiſus amoliatur, uel oculos caligine perſtrictos expediat: quod ἀπαμβλύνειν uerbum ſignificat, quaſi tenebras abigere. Nec enī omittēdū græcè apud eundē legi, ἀλλοιωτικὸν ὠφελείας σωμάτων, quod eſt ſummā cutem permutare quod parū propoſito Dioſcoridis quadrare uidetur, qui ſimili locutionis genere nuſquam eſt uſus, niſi uel corpus in meliorem colorem demutare, uel uitia cutis occulere, uerbis ijs intelligat. Marcellus hoc nomine ſibi placet, quòd græcum codicem hoc loco ſe credat emaculaſſe, quum hunc maxime ſugillaue rit. Quid aliud fuerit ſummam corporis cutē uariare? nempe compertum non habeo. Sed quotus quiſq; tali uetborū ambage locutus eſt? Suſpicot itaq; ἑλκωτικὸν ὠφελείας σωμάτων eſſe ſcribendum, id eſt ſummam corporis cutē exulcerare. Hat ūq; uocū ſimili confinio lubricū ad hoc mendū iter librarijs patuit. Satis tuētur hanc ſententiā Sotion & Didymus ueteres Græci, qui referunt allium ſanū corpus exulcerare: cōtrà, cepam ulcera ad integritatem reducere. Subſcribūt iudicio noſtro ueterum quædam collectanea, qui ſecuti Dioſcoridem uerbo tenus, cutem exulcerare prodiderunt. Verum cum primas medicinarum facultates genericasq; ſtatim ab initio demonſtret Dioſcorides, quibus aliæ uires priuatæ deſcendunt, ad quas ueluti principes cauſas, ſecuti effectus poſſint reduci: hæc de more ſuo, ueluti fundamenta quædam dicendorum iacit. Ergo cum in cibis excalfacere & erodere nos monuerit, non abs re poſtmodum hoc nixus adminiculo, cutem corporis ſummam exulcerare meminit, ne quis eſu interna corrodere putaret. ſicut ſinapis, piper, & alia pleraq; externus admota rodūt, intus ſumpta caloti cedūt in noxia. In quo genere alliū eſſe cōtēdit, quare ſummā cutē & nō internā ſtomachi uel oris exeſſe declarauit, eroſionē ad exteriora tantū referens. Quod ſi libeat explorare, uidebis quoq; nō cicatrices modo tedulcerari, ſed & ulcera ipſa perlitu refricari. Alliū & cepæ ſo læ ex planis reconditæ germinare poſſunt, Cuius cauſam reddit Ariſtoteles, quòd humore alimētoq; ſint refertæ, quorū copia germen excitare queat, cū adoleſcendi tēpus appetiuerit. Allia quoq; recens ædita minus olent: ſed cum iam adulta caules abiecerunt, longē grauiorē halitū expirant, cum ineunte iuuenta multum humoris diluti cōtineant: quo

per æta-

per ætatis curriculum euanescente, merum odorem adipiscuntur, qui acer est admodum. Allij comas cum capite solo molyzam Hippocrates appellat. Caput ipsum, ut Galenus est author, ἄγλις nominatur, quod nomen adhuc hodie ruribus nostris immansit, *daecen* uel potius *dæcen* pro dætin allij usurpantibus: qua cum illuxit, hoc ceu condimento crustas panis infricant rustici, ut obeundis laboribus sint pares: alij potius, ut hoc uelut incitabulo gulæ uorandi facultatem antelucanis moliantur, cum iam ad opus se conferunt. Est quoque scorodoprason, quod & gustu & odore porri & allij conditiones possidet, quasi olitorum diligentia in unum olera duo ueluti monstrum aliquod coaluerint. Communes utriusque uires asciuisse sibi tradit Galenus, cui Paulus astipulatur. Habitu porrum simul & allium æmulatur, & utrunque exprimit olus, inde & medias uires simul porri alliję naturam conflauit. *allium porrinum* uocant officinæ, mutuato ab utroque parente uocabulo. Allij suffitu secundos partus euocari existimat Hippocrates, quoniam & cinere eius cum oleo capitis ulcera manantia sanitati restitui. Diocles phreniticis elixum, hydropicis cum centaurio aut in duplici fico ad euocandam aluum dedit, quod efficacius præstat uiride cum coriandro in mero potum. Suspiriosis coctum, aliqui crudum, alij tostum in lacte dederunt. Praxagoras contra regium morbum uino miscint, aduersus ileum in oleo & pulte illinebant antiqui, & insanientibus dabant crudũ. Tineas, ut Didymus adfirmat, & noxia interaneorum animalia pellit: urinas ciet, uiperarum ictibus auxiliatur, sugillata delet, & liuẽtia reducit ad colorẽ. Alopecias replet, dentiũ dolores finit in ore detẽtũ. Eruptionibus papularũ ex oleo & sale medetur, lentigines & lichenas emaculat, uetustæ tussi & crudum & coctũ auxiliatur. Si quis allio præsumpto feriatur à serpẽte nullã inde trahet noxã. Item si quispiã alliũ prægustans, uenenũ hauserit, nõ nociturũ idẽ asserit: ictibus quoq; serpentum tritũ & impositum mederi. quibus cum uino potũ remedio est. Vrinas pellit, renum uitia sanat. Magnę & alliorum utilitates ijs qui concoctionis munia non possint obire. Nec minor efficacia cõtra aquarum & quorumcunq; locorum mutationes, quando uescentes ea, nec aquarum uitio, nec cæli mutatione tentari neq; infestari cõditione regionis patiuntur. Cæterum allij genus unum satiuum tradit, aliud syluestre, sponte in cultis nascens, quod ophioscorodon uocant. Hoc longè potẽtius satiuo, & ad omnes dictas medicinas efficacius atq; ut aliqui tradidere serpẽtes abigit, & scorpiones odore. Bestiarum omniũ ictibus medetur potu uel cibo uel illitu, priuatim contra hæmorrhoidas cum uino redditũ uomitu. Contra uenenatũ muris aranei morsum ualet. Aconitũ, quod alio nomine pardalianches uocatur, debellat, itẽ hyoscyamum depellit. Canũ morsibus imponitur, itẽ uulneribus cum melle. Serpentium ictibus cũ restibus suis ex oleo efficaciter illinitur, attritisq; corporũ partibus, uel si uesica intumuerit. Dentium dolorẽ tribus capitibus in aceto tritis imminuit, uel si decocta aqua colluãtur, addaturq; ipsum in caua dentium. Contra anginas tritum imponi & gargarissare prodest. Auribus instillatur succus cum adipe anserino. Compescit destillationes cum lacte tritum addito molli caseo, quo in genere raucitatem extenuat. Prurigines ex aceto & nitro tollit, lendes & pediculos abigit. In totum autẽ coctum utilius est crudo, elixumq; tosto. sic & uoci plus confert, tenesmo in pulte medetur. Tussi prodest cum adipe uetusto, uel lacte decoctum, & si sanguis excreetur, uel purulenta extussiantur. Extrahit fistulis uitia cũ sulphure & resina, etiã arundines cum pice. Lepras, lichenas, lentigines exulcerat sanatq; cum origano. Cõbustum ex melle credũt & cominalẽ morbum sanare, si quis eo in cibo utatur ac potione: quartanas quoq; excutere potum caput unũ cum laserpitij obolo. Suppurationes quantaslibet sanat fractę incoctum fabæ, atq; in cibo sumptũ donec sanitatẽ restituat. Facit & somnos, & in totũ rubicundiora corpora. Venerẽ quoq; stimulat cum coriãdro uiridi tritũ potumq; è mero. Vitia eius sunt, ꝙ oculos, ut Plinius scribit, hebetat. Inflationes facit. Stomachum lædit copiosius sumptũ, sitim gignit. Cęterum cõtra pituitã & gallinę & gallinaceis prodest, mistum cum farre in cibo. Iumẽta urinã reddere atque non torqueri tradunt, si eo trito natura tangatur. Vis allio acris à Dioscoride tribuitur. Excalfacit, uellicat, excernit. Inflationes excitat, conturbat aluum, stomacho siccitatem adfert, sitim parit, flatus ciet, latas uentris tineas cibo sumptum abigit, urinas trahit. Contra uiperarum ictus, & præsertim hæmorrhoi prodest, ita ut non aliud magis, si cum mero continenter

hauriatur, aut in eodem tritum ebibatur. Valet contra mutationes aquarum. Iis quos canis in rabie momordit potu, cibo, illitu succurrit. Vocem expedit, ei splendorem restituens. Veterem tussim crudum coctumq; lenit. Pediculos lendésque necat cum origani decocto potum. Cremati cinis illitus ex melle sugillatis medetur. Alopecias cum nardino ad pilum reducit. Erumpentes papulas ex oleo & sale sanat. Viriligines, lichenas, lentigines, manantia capitis ulcera, lepras & furfures rapit cum thure & teda. Dentium dolorem leuat si in ore contineatur. Contra muris aranei uenenatos morsus cum ficulneis frõdibus & cumino linitur. Feruefactæ comæ ius menses & secundos partus euocat, fœminarum desessionibus inditum: ad quæ suffitum quoq; proficit. Pulmẽtum ex eo, & nigris oleis, cibo cit urinam, meatus aperit, hydropicis utile. Genus id myrtoton appellant. Galeno proprium alij sitim mitigare, Dioscoridi gignere, cui ratio & experiẽtia suffragatur. Constat enim excruciari eos siti qui largiore hoc cibo uescantur: nã et siccare stomachum tradit, unde sitis concipitur. Scorodopraso natura promiscua, alij dico porriq;, temperatis in eo parentum proprietatibus, unde coagmentatum conflatur. Effectus utriusq; præbet, minores tantum. Coctum porri modo dulcescit, & in olerum uicem transit.

Sinapis. Cap. LXXXVI

s

Inapis sementem auspicantur autũno, uere perficiũt. quinto die post satum cõparet, eoq; semel consito, uix est liberate locum quoniam caducum semẽ protinus uiret, sed sua sede immota permaneat. neq; alium cultũ deposcit, quàm ut stercorata runcetur. Planta tamen prima hyeme translata plus cymæ uere adferet. Terram diligit aratam, & si fieri potest, cõgestitiam. quanuis ubicunque nascatur, & nullo cultu plerunq; germinet. Tenui puluere fouetur, quare sarculari debet, ut eo obsita lætior erumpat. Nec minus humore gaudet. sed de qua semen legere cordi fuerit, suo loco non moliaris: quam paraueris ad escam, rubustiorem feceris trãsferendo. Exuctũ antiquitate semen, et usui et sationi censetur inutile quod si dẽtibus fractũ intus uiride spectetur, nouum erit: sin album, uetustatem fatebitur. Vsus cymarum eius etiam pro pulmentario in patellis decocto, citra intellectum acrimoniæ. Coquuntur & folia sicuti reliquorum olerum. Quæ trium sunt generum. unum gracile, alterum rapitiam frondẽ exprimit, tertium in erucæ folium laciniatur, caulibus ramosis, sæpe bicubitalibus, flore luteo, nonnunquã albicante, siliquis teretibus, duro semine uesco pulloq; referis, acerrimi saporis, igneiq; effectus. Apes horum florum auidissimæ. Nos tria obseruamus genera. Syluestrius, ubiq; sponte nascens, exilius, quod uulgus à minori proceritate *sanelam* uocat. Alia numerosioribus altioribusq; ramulis brachiantur, rapo similia, sed folio minori & asperiore. Verum semen euariat, in uno rufescit, in altero candicat ex toto. Hanc *blancham mustardam*, illam *nigram* nostri uocant rustici, utrumq; communiter *seneue*. Nobilis est uel celebri apud Francos adagio, eterum insignem ueteratoris astutiã indicaturi, Callidior inquiunt est sinapi. q ignea ui semen nares & cerebrũ apprehendat, lachrymas excutiẽdo, nullo asperrimi saporis præuio odore. Musteum semen nocte macerant aqua, deinde manibus expressum adiecto aceto pila terunt, acerrimo ciborum condimẽto. Alij per uindemias cum musto maduerit semen conterunt, ita magnam acrementi uim exuit, totoq; anno seruatur Si uel assidua consuetudine, uel usu, gratia ciborum exolescit, huius acremento fastidiosis gustum reuocant, & hoc uelut irritamento elanguescentem appetentiam inuitant, quo uelut igniculo morosius palatum titillante, uorandi moliuntur auiditatem. Sed huius uis confestim in sublime fertur, nec aliud magis in nares & cerebrum penetrat. Quare si modus abfuerit, huius odor naribus raptus, statim sternutamentũ ciet, & uellicans sensum lachrymas elidit. quod testatur in hortulo Columella canens:

Seq; lacessenti fletum factura sinapis.

Quæ noxa cæli subito conspectu summouetur, ueluti noxio halitu per nares euanescẽte, nec caput uibratim feriente. Antiqui sinapis semen diligẽter purgatum cribrisq; cretum, frigida aqua eluebant, & ubi duabus horis immaduisset, manibus expressum in emundatum optime mortarium conijciebant, & pistillis contusum rotam intritam ad pilæ medium contrahebant, & plana manu compressam, subditis paucis carbonibus uiuis scarificabant, aquam nitratam suffundebant, ut omnem eius amaritudinem & pallorem

rem exinaniat: erectoq; mortario ut omnis elíquetur humor, album acre acetum adijcie bant. sic pistillo permistum colatumq; recondebant. Cæterum qui ad usus conuiuiorum præparabant, cum exinanissent sinapi, nucleos pineos quàm recentissimos, & amylum in fuso aceto, diligenter unà conterebant. Hoc sinapi ad embāmata non solū idoneo sed etiā specioso utebantur. Nam si curiose factū sit, cādoris erit eximij. Nec hyeme quicquam ad intinctus ubiq; cibis frequentius intermiscetur, gratissimo obsoniorum condimento: nihil quoque frigidis diebus magis epulas inuenitur commendare. Vulgus hoc *mustardum*, quòd forsitan musto frequenter condiatur, cœpit appellare. Fecit nobili medicamento nomen, quod uocant sinapismum. Is uariam quidem non recipit materiam, sed efficacis-
10 simus habetur, longis & deploratis ferè ualetudinibus. Si nihil alijs auxilijs proficitur, ad hunc maxime recursus, præsertim cum iam inueterati morbi cæteris remedijs non cesserunt. Pollet plurimum sinapismus aduersus uetustos capitis dolores, etiam si capitis alteram partem duntaxat occuparint. Contra comitiales, insaniam, uertiginesq; capiti admotus. Valet etiam ad suspiria, orthopnœas, lōgas tusses impositus thoraci. In uetere distillatione caput cum pectore sinapi linēdum est. Diuturnis stomachi ualetudinibus, ischiadicis, articularijs morbis, & omni resolutæ parti, uel perfrictionibus, quæ caloribus non cedunt, adhibetur. Modus sit uiribus medicamēti, cū locus uehementer intumuit, & inflāmatione cingit̄, caro turgēs succrescit, et cicatricosa liuet, & post balneū pustulis leniter exasperatur. Sed non est cōmittendum, ut partē sensus deficiat, quoniā identidē ardore ni
20 mio uictā & uelut obstupentē amburi latet. quandoquidē cremantia subinde medicamenta sensus omnes corporis sopiunt. Non sunt adfigēdi partibus cartilaginosis uel ulcus sentientibus, aut carne uiduis, ne adustionis iniuriā experiātur. Nigrescunt etiā excarnes particulæ quæ sinapismū norūt. Conficiebatur hac ratione. Fici pingues tepida aqua pridie macerabantur, postridie diligenter manibus expressæ contūdebantur: deinde sinapim q̄; acerrimā, qualis est Syriaca uel Aegyptia, priuatim terebant, adiecto ficuum cremore: postremo in offas simul hoc cogebant. Si sinapismū uehementiorē facere fuisset in animo, binas sinapis portiones ad unam ficuum addidisse satis erat: si inualidiorē, contrà: si moderatum, æquas utriusq; partes commiscebis. Sunt qui sinapim in aceto madefaciant anteq̄ā deteratur, quo magis eius dometur acrimonia. Postquam ablatus erat sinapismus in
30 balineum descendebant. Si uehemens dolor conflictaret, aut rubore multo membrū perfunderetur, aut tumentibus pustulis scateret, succo maluæ uel fœni græci cum rosaceo imbutū linteum imponebāt: postmodū rosaceo cerato cum cerussa linebant. Cōstat itaq; ueterū placitis nihil aliud esse sinapismum, quàm ita præparatæ sinapis illitum. Sed dropax qui ex pice fiebat, quare & pittosis, quasi oppicatio dicitur, sinapismum uel antecedebat ut ei locum præpararet, uel cōsequitur ut reliquias digerens excutiat. Hallucinantur itaq; qui sinapismum excitatā ui sinapis exulceratione esse cēseant, cum sit uerius medicamentū sinapi factū, quo noxiū uirus ex alto partis elicitur. Hoc pustulosum sæpe reddit locū, atroq; sugillat rubore sic parua cutis iactura, conuerso foras humore, uel in exteriorē partem erumpente, membrum seruatur. Sed cur ætate nostra remedij tam excellentis usum
40 medici respuant, nihil possum excusare: nisi uel uilitatem eius, quoniam minimo ære cōparetur, non profuturum alioqui, nisi pluris uenierit: uel eiusdem acrimoniam causari, quòd sæuitiæ morborum lenioribus blandiri placeat, differentibus magis occidionem quàm prohibentibus, ut renitenti sæpius ægrotantium uoluptati subscribant: cum quibus subinde melius esset actum, si hoc medicamenti genus in usum reuocaretur. Sinapim probant quæ non obaruent, quæ rubescat, adultáque sit, sed confracta interius uireat, & quasi lactescat succo, colore in cæsium spectante. talis intelligitur recens & florente statu lecta. Excalfacit, attenuat, extrahit. Contra pituitam tenetur in ore donec liquescat, commanducaturq;. Succus in aqua mulsa gargarissatur cōtra tonsillas & uetustam arteriæ scabriem callosamq;. Trita & naribus illata sternutamenta mouet. Suffita morbo comitia-
50 li & uuluarum cōuersioni remedio est. Excitat lethargicos capiti raso illita. Cum ficu uero super coxas imposita, donec locum perforet ac exulceret, dolores in ea parte subleuat. Item ueteres lienis molestias, & in quacunq; parte corporis uitia ex alto extrahēda sunt, illita ad dolorem mutandum ferramenti modo candentis emendat. Vtuntur ad alopecias

cum

cum rubrica. Illinitur & liuoribus sugillatisq; cum melle, aut adipe, aut cerato. Ad lepras, impetigines, & erraticas febrium polentæ modo inspersum potionibus. Additur in emplastra, quibus humor inutilis euocatur, aduersusq; scabiem. Aurium tarditatẽ sonitusq; trita & imposita cum fico discutit. Hebetiores oculos succo cum melle perungunt, & scabras genas. Succus exprimitur semine adhuc recẽti, siccatur in sole. Ad serpentium ictus & scorpionum trita cum aceto linitur. Fungorum uenena discutit. Ad dentium dolorem manditur. Ad uuam gargarissatur cum aceto & melle. Stomacho utilissima traditur, contra omnia uitia, pulmonibusq;: excreationesq; faciles facit in cibo sumpta. Datur & suspiriosis. Sensus purgat, sternutamenta capitis elicit, aluum mollit. Menstrua & urinam ciet. Hydropicis imponitur: cum fico & cumino tusa partibus ternis, comitialibus. Si uehementior somnus lethargicos premat, cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico & aceto. Pustulas facit. In magna duritia sine fico imponitur, & si uehementior urigo timeatur per duplices pannos. Ex melle caligantes oculos inungunt. Veteres dolores thoracis, lũborum, coxẽdicum, humerorum discutit. Humores qui in altum corporis decubuerunt, ui caustica euocando, extrahit. Exit è cauliculo succus lacteus, qui cum induruit, dentium dolori medetur. Semen ac radix cum immaduere musto conteruntur, manusq; plenę mẽsura sorbetur ad firmandas fauces, stomachum, caput, sensusq; omnes. Calculos quoque discutit potum ex aceto. Vtuntur ad hos quibus recta & immobilis ceruix intẽditur, aut caput scapulis annectitur: illos tetanicos, hos opisthotonicos Gręci uocant. Fit & oleum ex semine madefacto in oleo expressóque, quo utuntur etiam ad neruorum rigores lumborumq; & coxendicum perfrictiones.

## Nasturtium. Cap. LXXXVII

N

Asturtium quinto die nascitur, herbis reliquis succum adimit mista satis, frigora contemnit. Quare tam hyeme quàm æstate facilime prorumpit. Quod et si nobilius quàm ut repræsentari deposcat, uolumus propter generũ differentias eius picturam subiungere. Nasturtium coliculis assurgit sesquipedalibus, lõgè statim ab radice minutorum foliorum pediculo, floribus albis, semine per ramorum latera copioso, firmo, calyculis orbicularibus contento, acri sapore, pinguibus iusculis incoctum magnam acrimoniæ partem deponit. Vulgus nostrum bifariã nominare cõsueuit, tum *cressionem hortensianum*, tum *alenoyssum*, quasi altile nasturtium. Hoc recens Persis obsonium præstat, author est Xenophon, et Strabo post eum. quod & Tusculanarum quinto non subticuit Cicero inquiens, Persarũ à Xenophonte uictus exponitur, quos negat ad panem adhibuisse quicquam præter nasturtium, cum principio frugalitatem amplecterẽtur: mox aucto imperio, in genus omne luxus prolapsi sunt. Mirę amplitudinis in Arabia traditur gigni. Milesium nasturtium ueteribus laudatissimum fuisse Iulius Pollux est author. Babylonium à Dioscoride & Plinio maximè commendatur. Nicãdri quisquis fuerit enarrator, tradit acris & ignei effectus esse, caput ideo tẽtare, impetigines emẽdare, lepras abolere, carbunculos disrũpere, menses ciere, uenerẽ stimulare, utero partũ emoliri. idcirco grauẽ serpẽtibus halitũ expirare. Persas tradunt olim nasturtio uictitasse, quo magis ab excreatione sputi, mucoso nariũ emunctu, & profusione lotij se uindicarent: quibus maxime noxis pridẽ fuerunt opportuni. siquidẽ, ut Hippocrati placet, absumit corpus, sistit candicantem pituitam, ita ut urinæ tormina concitet. Nasturtiũ, ut est Didymus author, cũ lomento & stactes parte strumis illitũ, opertũq; brassica uice lintei, præclare medetur. Carbunculos ad suppurationẽ perducit, & rumpit. Semen ex uino potum, tineas & omnia intestinorum animalia expellit, sed efficacius addita mẽtha. Pectoris dolores decoctum in lacte caprino persanat. Suffitu serpentes fugat. Animũ exacuere uescẽtibus traditur. Venerem inhibet. Tussi cum melle remedio est. Vlceribus quę depascũt imponitur. Succus capillorum sistit defluuia. Porriginẽ, ulcera capitis cum anserino adipe, necnon etiam furfures emendat. Furunculos concoquit cum fermento. Dentium dolores fertur mitigare infuso in aures succo. Detrahit bilem potum in aqua decem denariorum pondo. Capitis uitia purgat, uisum clarificat. Commoras mentes sedat ex aceto sumptum. Prodest contra suspiria cum origano & uino dulci: item tussim, si quotidie ieiuni sumãt. Lienem incremento laborãtem extenuat ex uino potum uel cum

fico

fico. Panos discutit cum pice, extrahitq; corporis aculeos, & maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adijcitur ouorum album. Lienibus illinitur ex aceto: infantibus uti liter è melle. Sestius scorpionibus resistere tradit, ustum serpentes fugare, capitis dolores contritum et alopecias emendare addito sinapi, grauitatem aurium trito et imposito cum fico. Phagedænas ulcerum expurgat cum melle. Coxendicibus ac lumbis cum polenta ex aceto illinitur: item licheni & unguibus scabris, quippe natura eius urens. Optimum Babylonium. Syluestri uero ad omnia effectus maior. Vtrunq; semẽ Dioscoridi calfacit, sapore acri, stomacho inimicum. Aluo negotium facessit, interaneorum animalia pellit, lienem extenuat, partus in utero necat, purgationes mensium ciet. Venerem quoque sti-
10 mulat. Natura ei omnino sinapis erucæq; similis est. Lepras & impetigines tollit. Turgidum lienem cum melle inunctis reprimit & comminuit. Vlcera in faui modum concreta persanat, uitia pectoris decoctum sorbitionibus, uenena serpentum potu. Suffitum quoque refugiunt serpentes. Capillum in capite deciduum continet. Carbunculos perducit ad suppurationem ac rumpit. Ischiadicis cum polenta & aceto illinitur. Tumores collectionesq; discutit. Furunculos cum fermento coquit. Herbæ uero ipsi ad omnia eadem effectus, sed minor.

Thlaspe. Cap. LXXXVIII

Hlaspi, siue ut alijs placet thlaspidion, ut Dioscorides & Plinius tradũt, herbula angustis folijs, digitali longitudine, in terram uersis, supinguibus, in
20 T cacumine diuisis, cauliculo tenui, semipedali, non sine adnascentibus ramulis, fructu per ambitum eius contento, summa sui parte parum in latudinem assuso, semine incluso nasturtij, lenticulæ effigie, nisi quod infringitur, flos albicat. Hanc esse nemo inficiabitur quam uocant herbarij *nasturtium tectorum*, quod subinde nascatur in parietinis: alij syluestre, uulgus nostrum *sinapi rusticum* appellat, quoniam digitis friatum sinapim subolet. Hæc in scrobibus, semitis, & sepibus inuenitur, folijs in terram se conuertentibus, digitum longis, angustis, & quadantenus pinguibus, per extrema leniter incisis, caule sesquipedem alto, agnatis in eo paucis calycibus capitulatis, breui pediculo nitentibus, quadam ligularum uel cochlearium effigie, in quibus semen continetur nasturtio simile, sed latius, & uelut infractum, lunata peltarum specie. Calyx cum pe-
30 tiolo ligulæ formã exprimit, quæ tumidior una parte sit & altera pressior. Id quod in summo fructum in latus pandi designauit Dioscorides. Imò is repando dorso prominulus extuberat, aduersa parte funditur in latum. Folia colis decumbunt in radicem. Semen acerrimi gustus deprehenditur, ita ut mansum sinapis modo linguam & os uellicet. Quare, ut Galenus scriptum reliquit, abscessus potum rumpit, hærentes menses ciet, partus enecat. Ischiadicis opitulatur, subter per sedem aluo dimissum, utpote cruenta deijciens strigmenta, quippe cum eximie purgat, bilem utrinque detrahit. Modus sumendi acetabuli mensura. Alterum thlaspe Crateuas tradit, quod aliqui persiconapy uocant, latis folijs, radicibus magnis, & ipsum utile ischiadicorum infusioni. Qui *pectoris bursam* uulgo dictã existimant esse, cum foliorum habitu tum seminis gustu & eiusdem figura conuincuntur.
40 Item hæc sanguinis undecunque ruentis sistit profluuia, illa mouet. Semen asperi gustus excalfactorium, bilem utrinque detrahit. Modus sumendi acetabuli mensura. Prodest & ischiadicis infusum, & potu sanguinẽ trahit. Abscessus et uomicas rumpit. Menses quoq; ciet, sed partus necat. Crateuas reddit & alterũ thlaspi, quod aliqui persicum sinapi uocãt, latis folijs, radicibus magnis, & ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest inguinibus utrunq; & cõtra omnes collectiones, sed præcipitur ut qui colligit, una manu tollat.

Drabe. Cap. LXXXIX

Rabe cubitum alta est herba, gracilibus uirgulis, quarum latera utrinq; uestiũt folia, quæ planè lepidij uidẽretur, nisi teneriora essent, candidioraq;. In
D cacumine sambuci gerit umbellam, in qua candidi flores emicant. Hanc nõ
50 nulli herbarũ periti *orientale nasturtium* uocarunt, alij *Babylonium*. Inuenitur in noualibus & sæpe cultis cubitali proceritate, ramoso surculorum prouentu, folijs lepidij, incanis sed mollioribus, umbella sambuci, flore cãdido, semine ferè fœniculi, cuius nullum à uulgo nomen potuimus extorquere, nisi q mihi *cuminum syluestre* nominarunt

narunt aliqui. Draba recens Persis obsonium præstat, seminibus aridis ijdem pro pipere utuntur in condimentis, & Cappadocibus prisanæ incoquitur frequenti usu. Huius herba incoquitur ptisanæ frequenti Cappadocum cibo. Seminibus aridis pro pipere ab obsonia utuntur, nam ea recte condiunt.

Erysimum irio. Cap. XC

E Rysimum Romanis irio dicitur, caule prosilit in lori modum flexili lentoque folijs erucæ syluestris, floribus luteis. In cacumine siliquas sustinet graciles, ut fœno græco corniculatas, in quibus semina continentur parua, nasturtij specie, gustu ardenti. Nascitur propter urbes, & in ruderibus atque hortis. Italis nunc *nobilis eruca* dicitur. Galli quondam *uellarum* appellarunt. Ex re- 10 centioribus *brucam geratinam* & alijs *tortelam*. Quandoquidem hæc circum fossas urbium in ruderibus & domorum septis inuenitur, coliculis modo uitilium obsequiosis ac flexilibus, folijs erucæ syluestris, flore luteo, cornutis in summo siliquis, gracilibus, in quibus semen nasturtij simile, feruido sapore. Hac pomœria, aggeres oppidorum, & rudera uirēt. Gustu mirum in modum erucam imitatur, quare syluestris eruca, licet perperam, quibusdam est dicta. Plinius erysimū repræsentat fruticosum, folijs erucæ angustioribus paulo, semine nasturtij. Galenus author est irionis semen gustu nasturtium imitari, sed tanta urendi licentia donatum, ut si cuiquam in linctu placeat uti, melius fuerit aqua prius maceratum, igni torrefieri, laticis imbre subinde consperso, dein farinacea crusta obductum inassari. sic eclegmatibus inditum, crassam glutinosamque pituitam emolietur. Sed de ery- 20 simo non satis inter ueteres constitit, quandoquidem Dioscorides, Aegineta Paulus olerum generibus assignarunt. Theophrastus in censu frugum apertissime numerauit. Quē secutus Plinius, pluribus in locis frumentis adscripsit, quamuis idem medicamentis annumerandum potius quàm frugibus uigesimo secundo uolumine contendat. Irionis etiam controuersa ueteribus origo. Nam Theophrastus Pliniusque seri in agris irionē uoluerūt, Galenus in leguminum censu collocauit. Cōtrà Dioscorides inter rudera circiter urbes, hortos, & domorum areas prouenire demonstrat. quæ loca semper inculta neglectui traduntur. Quare sunt qui inter fruges pabulis destinatas relatum putant, quòd fœni græci modo, licet longè tenuius, siliquatur. Alijs inter olera numeratur, quòd agrestem erucam folia semenque nasturtium æmuletur. Sed hæc antiquorum placitis repugnare uidentur, & 30 plane mihi commentitia. Sed quomodo pabulis dicabitur, cum uirens tradat Theophrastus à nullo animante attingi, quod Plinius asseuerat inquiens, Nullum animal sesama & irione uescitur uirentibus? Nemo itaque pabularem esse fatebitur. Oleribus etiam siliquarum gratia reddere parum huc facit, cum multa siliquas ædunt quæ olerum naturæ refragantur, quare uarias fuisse herbas in eam sententiam me traxit, & foliorum & caulium que maximum discrimen. Nam irionem inter fruges Plinius, & inter medicamenta cognoscitur quasi uarias retulisse, ambarū tamen uires unà commiscuisse. Irio inter fruges siue malis erysimum, culmo cōsurgit ferulaceo, folijs sesamæ similibus, sanguineis, flore foliaceo. Hoc erysimon sesamæ prorsus idem erat, nisi pinguius esset. Fruges est æstiua quæ ante Vergiliarum ortum seritur, qua uirente, sicuti neque sesama, ullum animal uescitur. Hęc ex 40 Theophrasto Plinioque uarijs in locis tradita deprompsimus. Consimilem rura nostra ferunt in agris folio hederaceo, sanguineum colorem præseferente, scapo grandi, per fastigium paniculas exerente, triangulis tariusculè coaceruatis granis, quæ foliaceis membranis detenta continentur. Hanc, quoniam auorum nostrorum ætate è Græcia uel Asia uenerit, *Turcicum frumentum* uulgus nominat, multi Galliæ tractus *irium*. Huius granum pecudem omnē cæteraque ueterina quamoptime saginat, & in candidissimam teritur molisue farinam, quæ cum annonæ penuria premit, in panificia subinde cogitur. Agri plerique in Gallia toti hac fruge rubent. Cum ematuruit, granum glumis suis explicitum, faginæ glādis nucleo simile conspicitur, quod incoquunt rustici, & bubus, iumentis, pecudibusque cedit in pabulum. Cuius esu uehementer gliscit sagina: mire etenim ab eisdē expetitur, quā- 50 uis uirentem herbam respuant. Quo argumento ducor eandem irioni frugiferę fuisse herbam cuius nunc memineram, maximo tamen discrimine discrepare frugem ab olere cōstat citatorum authorum testimonijs. Nam illa culmo prosilit ferulaceo, fragili; hoc flexili

& uiti

& uitilium more lento, frangiq; contumacc. Illa sanguineo caule folio q; micat, hoc uiridi semper nitet colore. Huius soliū erucæ syluestris modo laciniatū, illius leguminum modo rotūdum & quadātenus hederaceū. Sed quid plura: fruges uiridis à nullo esiturанimante, olus uerò recens ubiq; nō aliter q̄ eruca, suo perquam acri sapore fatua cōmendat aceta-ria, quapropter uerę præferunt erucæ. Hinc *nobilis erucæ* nomen apud uulgus meruit. Mōstrum quoddam in hac parte naturæ satis constat eos ædidisse, qui utriusq;, dico frugis & oleris, simul deliniamenta permiscuerunt, tradentes irionē fruticosum, caule uelut fesama ferulaceo, floribus itidē foliaceis, erucæ folijs angustioribus paulo, sanguineisq;, amarum & sesamę proximū, nisi esset pinguiusculus. Qui herbam omnibus fere cognitā pingētes,
10 hac multiformi portētosaq; facie prorsus obliterarūt. Nec usquā huic descriptioni respō-dentem inuenire quis poterit, nisi alterā Theophrasto quē Plinius est sectatus, alterā Dio scoridi quē Galenus & Paulus imitantur, assignet. Plinius oleris uires, etiā picturæ partē frugi uidetur attribuisse, forsitan hoc discrimen nō sentiens. Nā & alia quædam frugum generi Theophrasto tribuuntur, & ijs gentiles herbæ inter incultas & sponte nascētes in ueniuntur, ubi typha aquaticis herbis annumeratur, & quædā frumentacea proditur. Sic ergo ne hæc promiscua magnā pariant confusionē, melius fuerit certis notarū discriminibus designare, quasi dicamus irionē frumentaceū, & cereale erysimū, & oleraceū: sic nota bile discrimen interueniet. Nanq; nonnulla à Theophrasto, quæ longè diuersa facie à posteris, repræsentātur. Galenus olfaciens discrimē, erysimon inter cerealia retulit in alimen-
20 ris, tradēs sesamę coalitu corporis affine: mansu insuauius, ac tenuius alens: ideo deterius illa censetur. sed utrunq; excalfacit modice, & sitim mouet. Alterius erysimi meminit in simplicibus. sed multa de ijs supra diximus. Erysimō utile fluxionibus, thoracis excreationibus purulentis & tussientibus. Datur regio morbo & coxendicibus linctu cū melle. Cōtra uenena etiā efficax potu. Illinitur uero parotidū & carcinomatū malis que sint occulta, et contra duritias, testiū quoq; ardoribus & mammarū. Extenuādi natura erysimo & calfaciendi. Quoties uehementer in perluendo uentre eius usigo timetur, miscecit imma desactum aqua refrigeratumq;, aut tostum igni linteolo inuecto & adipe circumlito. Medetur suspiriosis, item fistulis cum axungia uetere ne intus addatur. Vtilissimum sedis uitijs & articularijs morbis cum melle & fico: item lumborum uitijs, torminibus, cœliacis,
30 & in thoracis purulentis excreationibus.

Hydropiperi. Cap. CI

Ydropipeti, hoc est aquatile piper, secus stagnantes aquas aut quæ pigro lapsu repunt, gignitur. Caulem ædit geniculatum, robustum, multis alis concauū. Folia menthe maiora, candidiora, teneriora q; gustu piperis amaro, citra illā odoris gratiā. Fructum gerit in ramulis secundum folia, continenti acinorum serie cōgestum uuæ modo, ipsum quoq; acrem. Hydropipeti nostra nō nouit ætas, quod maxime demiror, cum & lacustris uerna sit, ac nihil offendatur aquis familiarius. Notū fiet omnibus, si modo nomē explicuero, quo nunc ferè medici & officinæ utuntur, interpellato tamē & emendicato alterius herbæ uocabulo. eupatorium
40 nunc, licet falsò, nominant. Nā si natalē locum liceat explorare, semper eā iuxta resides aquas, aut tardo fluxu prorepētes nasci cōperies. Ambitiosos sequitur riuos. Raro aquas incolit quę præcipiti feruntur impetu, feruentesq; decurrūt, sed quæ placidiores euoluūtur. Si caulem intuearis, inuenies geniculatum, solidum, ita ut fieri fere possent uiticularū pedamenta. circa quem alæ panduntur, & folia menthe consimilia, maiora tantum, teneriora, & candidiuscula. Hæc omnia facile diligens quispiam oculis lustrabit. Si ueto linguam in sapore consulas, gustu meram piperis amaritudinem resipiunt, nullam tamen odoris suauitatē in eis deprehendes. Quin & si reliquā faciem oculo prosequeris, cū adoleuit, offendes fructū in summis surculis prope folia racematim aggestum, & quadā acinosa serie cohærentē, ipsumq; acrem, radicem exiguam & inutilem. Itaq; cum narales, caulis
50 rigor geniculis intersinctus, alarum sinus, foliorum effigies, gustus piperis inodorus, racemosa fructus facies, huius quā modo nominauimus effigiatæ delineationi Dioscoridis ad unguem amussimq; respondeant, ne ulla quidem reclamante penitus nota, nullus relinquitur ambigendi locus. Nemo quoque nisi ueritatis cæcus hæc poterit inficiari. Fal-

M luntur

luntur nimirum qui iuxta profluentes aquas uel stantes nihil tale dicãt eis inueniri licuis-
se, qui paruam uidentur impendisse huic dignoscendæ diligentiam, sola contenti imagine
depicta libro qui sexcentorum annorum uetustatem referret, cum aquosi tractus & uli-
ginosi hoc hydropipere scateant. Fructum tamen, ut in plerisque, pro seminis & floris in-
uolucro uel continente uasculo, quo semen clauditur, accepit. in eo lanugine semen occu
litur cum dehiscit fructus. Quod autem fuerit uerum eupatorium, in eius mentione doce
bimus. De subdititio illo, quo medicamentarij nunc utuntur, supra locuti sumus. Halluci
nantur, qui *persicariam* modo nominatam aut uulgo *curagen*, hydropiper esse suspicantur.
cum foliũ huic persici reddatur, unde nomen, hydropiperi uero mẽthæ, cui summis tamu
lorũ fructus racematim coit: persicariæ magis corymbi spicatim cohærentes pẽdent, semi 10
ne minuto, nigro, ramis ex articulis per interualla prorũpentibus. Natalibus quoq; disti-
dent. nã hydropiper in lacustriũ marginibus adolescit, illa magis exiccatis emergit paludi-
bus. Est & in folio persicariæ litura maculæ modo conscripta, quæ corniculantis lunæ re-
fert imaginẽ, quod nõ fuisset ab authoribus omittendum. Est ergo persicaria, folio persici,
flore candido, spicaceo, gustu acri, semine minuto, caule nodoso, rubenti, lõgo: quorũ et si
nonnulla sint hydropiperi contributa, folia tamen, coma ramulorũ apertissimè reclamat.
Quibusdam placet, ut molybdenę, quę plumbago etiam dicitur, species sit. nam Plinio in
aruis nascitur folio lapathi, radice crassa, hispida, qua cõmanducata oculisq; subinde reli-
gata, plumbũ, quod est genus uitij, ex oculis tollitur. Certè persicaria maior foliũ persicæ
arboris habet, fusca in medio plumbagine, caule geniculato, cubitali semine exili, lente ru 20
so, numerosa radice, in humidis frequentius proueniens. Persicaria minor folijs uiret san
guinariæ, ramis exilibus pennatis, in quorũ cacumine corymbi dependẽt, de qua inferius
dicetur. Hydropiperi, ut Galeno placet, minus quàm piper calfacit. Si uirens adhuc herba cũ
fructu linatur sugillata delebit. Induratos tumores discutit. Itidem censet Paulus. Plinius
hydropiperis sub hoc herbæ titulo nullam mentionem fecit, nec quid sit apud eum usquã
comperitur. sicut nec Dioscorides nec Galenus Paulusq; piperitidis meminerunt, quàm-
uis nomen à Græcis manasse satis constet. Siliquastrum Latini uocant. Piperis saporem
reddit, ob id piperitidis nomine accepto. Locis putridis & macris ac roscidis seritur. Pli-
nio Castor taliter demõstrauit: caule rubro, longo, densis geniculis, folijs lauri, semine al-
bo, tenui, gustu piperis. Vtilis dentibus, oris suauitati & ructibus. Contra morbos comi- 30
tiales bibitur. Hæc siliquastri uel piperitidis effigies, herbam illam exprimit, quam recen-
tior Græcia costum nominat, uulgus *coquon*, in hortis nascentem: nec ulla refragatur deli-
neatio, cũ folio laureo spectetur, ora minutissime serrata, caule lõgo, cũ inolescit rubescẽte,
densis geniculis intercepto, strijs exilibus quasi lineis sulcatim in longũ protractis, pipera
to gustu, semine candido, flore abrotoni, comãtibus auri fulgore capitellis. Vires etiã asti
pulantur usui: quandoquidẽ & suo piperis sapore iura commendet. Grauẽ oris halitum
emendat, suauitatem cõcilians: & ructus tædiosos abolet. Siliquastrum piperitim'ue esse
quam uulgus appellat *costum*, quædam officinæ *herbam diuæ Mariæ*, nemo potest inficiari, quòd
uires & pictura respondeant. Costũ semine seri Maio & Aprili recentes Græci iubẽt, sua
radice Nouẽbri mense, ita iucundiorẽ naribus odorẽ efflabit. Falluntur qui hydropiperis 40
speciem esse cõtendant siliquastrũ, quibus & si sapor idẽ, multũ tamen differre mihi uidẽ-
tur, nõ solum medicinæ usu, sed etiam figura. siquidem siliquastrum & hydropiper nata-
libus, folijs, seminibus apertissimè dissidẽt. Nam siliquastrum laureo uestitur folio, hydro-
piper menthæ frondibus uiret. Illud caule rubro micat, hoc ex uiridi candicante prosilit.
Vtrunq; geniculis cingitur, sed illud prædensis, hoc tenuibus ac parũ prominulis tumet.
Vtrunq; piper resipit, sed siliquastrũ suauiter olet, hydropiper nullũ expirat iucundũ odo-
rẽ. Illud aquas sequitur, hoc hortis tantũ seri gaudet. Vtile est hydropiperis folia cũ semi-
ne ad tumores, et contra ueteres duritias subleuisse. Radicem exiguam & inutilẽ obtinet.

Ptarmice. Cap. XCII

P Tarmice fruticulus est ramulos spargẽs multos, teretes, abrotono non dissimi 50
les, qui folijs oleaginis frequentibus, longis uestiuntur. In cacumine anthemi-
dis capitulum obumbrat orbiculare, quod suo acri odore sternutamenta ciet,
unde nomen. Nascitur in montibus saxosisq; locis. Galenus flores ptarmicæ
tradit

tradit sternutus prouitare, quapropter eo nomine donata est. Paulus folia mouere sternu tationes scriptum reliquit. Hæc siuiridis oblinatur, insignita cæterósque humorum impe tus discutit. Recens secundam calfacientium siccannumq; sedem sibi uendicat, sicca ter-tiam. Cæterum apud nos herba fruticat, surculis teretibus, paruis, abrotono non dissimi libus, quí folijs olea longioribus & copiosis ambiuntur. Cacumen opacat capitulum, floribus anthemidis seu chamæmeli in orbem radiatum, quod suo acri odore nares feriens sternutamentum irritat. Inuenitur sæpius in motibus & saxosis, locisq; quibus rosus subest. Herbarij nostri simul & officinæ, q; gustum pyrethri modo quãquam mitius uellicet, *sylvestre pyrethrum* appellant. cuius flores naribus obiectí sternutamentũ eliciunt, olfactum

10 acrimonia titillante. Verum & si folium olcaceæ frondis aliquam referat imaginem, multo tamen arctius cõspicitur, præsertim cũ petrosa sequitur. Folio ptarmicæ cum suis floribus illito insignita emendantur. Sternutamẽta flos efficacius mouet. Nascitur in montanis saxosisq; locis.

Radicula struthion. XCIII

Truthion Græcis, Latinis radicula dicitur, uel lanaria, quæ ut olim notissima uulgo fuit, sic à Dioscoride minime depicta relinquitur. spinosa herba est, non tamen acanacea, caule lanuginoso, folio oleæ floret æstate, grata aspectu, uerum sine odore, semen ei nullum. radix magna, teres, oblõga, quæ concidítur purgandis lanis, mirum quantum conferens candore mollitiá-

20 que. Aeque nascitur satiua ubique, sed sponte præcipua in Asia Syriaque, saxosis & aspetris locis. Trans Euphraten laudatissima, caule ferulaceo, tenui, & ipsis cibis indigenarum expetito, nec eorundem mẽsis ingrato, tingentíq; quicquid sit cum quo decoquatur. Sue eum habet eluendis lanis idoneum. Ea Plinio feruntur accepta, ne quis, si fine authore loquar, eam e somniasse cauilletur. Ea est quæ communi officinarum consensu *saponaria* dicitur, quoniam eluendis uestimentorum maculis, sordibusq; lanarum expurgandis, saponis uicem exhibet. Quidam *herbam fullonum* etiam nominant, quòd interpolandis uestibus, & mangonio poliendis fullones utuntur. Mauritanis *condisum* dicitur. Nunc infectores in huius locum alumen substituerunt. Vulgaris est notitiæ, locis plerisque nascens, folio in cespitem conserto, interuallatim ex eadem radice prodeunte, lauri figura uel oleæ

30 sed maiore, caule spinoso, breui, lanuginoso: flore, ut inquit Theophrastus, aspectu pulchro, sine semine. Hippocrates cõmendauit nascentem in Andro insula litoribus. Plinius autem poculum medicis uocari tradit, quòd urinã cieret, aluum solueret, uuluásque purgaret. Magno uersantur in errore, qui nescio quam herbam pro saponaria demonstrant apud aquas nascentem, & in glareis, fabaceo caule quadrato, bicubitali, glabro, folio plãtaginis, laciniofo, per ambitum serrato, flore purpureo summatim emicante, semine nigro in capitulatis calycibus contento, quasi folliculis in sese inflexis uelut in inde & polyporũ citris, radice pingui, crassa, rapum olente. Quæ delineamenta minime priori saponariæ conueniunt, sed magis clymenum, de quo suo loco dicemus, uidentur exprimere. Radicula, quæ struthion uocatur à Græcis, tingentibus lanas præparat. urinam ciet: aluum

40 soluit, uuluas purgat, quamobrem aureum poculum medici uocant. Medetur morbo regio ipsa decocta, & ius potum: item pectoris uitijs. Ea & ex melle prodest magnifice ad tussim, orthopnœæ cochlearis mensura. Cum polenta ueto & aceto lepras tollit. Eadem cum panace & capparis radice calculos frangit, pellitq;. Panos discutit cum farina hordeacea & uino decocta. Miscetur & malagmatis & collyrijs claritatis causa. Ad sternutamenta utilis inter pauca, lieni quoque & iocineri. Eadem pota denarij unius pondere ex mulsa aqua, suspiriosos sanat, sic & pleuriticos, & omnes latens dolores. Dioscoridi commorantes urinas trahit, iocineri auxiliatur, prodest ad tussim & orthopnœam cum melle, cochlearis mensura aluum resoluit. Eadem cum panace & capparis radice calculos rumpit, & per urinam impellit, duritiam lienis discutit. Menses elicit subdita, partus in utero

50 perimit. Cum polenta & aceto illita lepras rapit. Cum farina hordeacea panos & uomicas discutit, sternutamenta mouet. Per os purgat trita cum melle & naribus infusa. Miscetur malagmatis & collyrijs quæ ad excitandam oculorum aciem parantur.

M 2 Cyclaminus

Cyclaminus, rapum terræ. Cap. XCIIII

C Yclaminus à Latinis rapum & tuber terrę, nonnullis etiam umbilicus terrę, folia habet hederæ, purpurea & uaria, in quibus supra infraq; candicant maculæ, cauliculo digitorũ quatuor, glabro & folijs carente, floribus in eo purpureis, rosarum effigie, radice corticis nigri, tam lata ut rapũ uideri possit. Sic eam Dioscorides repræsentauit. Plinius folia ferre minora quàm hedera tradit, nigriora & tenuiora, sine angulis, in quibus albicant maculæ, caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata ut rapũ uideri possit, cortice nigro. Nascitur in umbrosis. Flos eius Colossinus in coronas admittitur, in quo nomine genus est coloris, ut Straboni placet, à Colossis urbe Troadis, ubi præcipua lanitij cõmendatio fuisset, quem purpureũ esse colorẽ non ambigimus. Flos in modum rosę purpura nitet, nec candidus ei redditur à Plinio uel Dioscoride. Prouenit in uepribus et umbrosis, maximè sub arboribus. Theophrastus tuber terræ cõmendat aduersus exhalationes inflammationũ, et ulcera ex melle. Succus caput purgat illitus cũ melle. Addit, ebrietatẽ repræsentari si maceratũ in uino potui detur. Adpensa radix hærẽteis partus accelerat. Valet ad amatoria. Erutam radicẽ uinóque subactam digerunt in pastillos. In omnibus serenda domibus, ut inquit Plinius, si uerum est, ubi sata sit nihil nocere mala medicamenta. Suum tamen uenenũ inest, traduntq; si prægnans radicem transgrediatur, abortũ fieri. Siccata & in orbiculos concisa funiculo transfigitur, & scyllæ modo reponitur. Nunc mutata interpollis ineruditorum uoce, partim *cyclamen*, partim *panem porcinum* nostra ætas appellat, quòd frutetosis ac uepribus & inter uiuas sepes nascentẽ subulci pecori suo gratã pabulis cognorunt. A quo nomẽ illi fecerunt *porcinum panem* nominantes. Hæc stirpium umbra gaudet. Quidam in agris agentes, quòd sæpius radicem in orbem circũactam intuerẽtur, quæ non in globum extumescens, sed ueluti pressa sese in latitudinẽ explicaret, qua forma quotidiano usu panes uisuntur, ignorato uetere cyclamini uocabulo, *terræ panem* cœperũt appellare. Perniciala brassicę et cyclamini sunt odia. Nã ipsum olus quo uitis fugatur, cyclamino aduersum exarescit. An sit eadem Aetio sphæntis non satis constat, quanquã nõnullis uiribus consentiant, sed id non ausim asserere. Soluit aluũ cyclaminos ex aqua potu aut balanis subditis. Sanguinis profluuiũ cadẽ sistit, siue ore reijciatur, siue naribus, siue aluo fluat, siue fœminarũ utero. Si mortui sint in utero infantes, protinus reddit sine uexatione puerperę cyclaminos adalligata. Pituitas emendat eius radix cum melle. Eadem drachmis tribus bibitur in loco calido, & à perfrictionibus tuto, ut sudores felleos moueat. Radicibus cyclamini cum aizoo sitis ambusta sanantur, ita ut cicatrix fallat. eisdem omnia corpori infixa extrahuntur. Sedem cõuersam celerrime restituit radix ex aceto. Medetur & podagrę morbo, cuius & decoctum pernionibus prodest. Vlcera manãtia sanat uel per se, uel ex aceto & cum melle. Eadem contra steatomata efficax. Maculas omnes emẽdat, lepori marino aduersatur, cõtra serpentes omneis bibitur. Veneficiorum est amuletum. nam ferũt ubi sata sit cyclaminos, nihil nocere mala medicamenta. quod si uerum est, in omnibus serenda domibus. Porata radix, ut Dioscoridi placet, pituitam & tentantem aquam per inferna detrahit. Menses potu appositúue ciet. Tradunt, si prægnans mulier radicem transgrediatur abortum fieri. Adalligata certè partus accelerat. Aduersatur uenenis, potissimũ leporis marini in uino sumpta. Ad serpentium quoque ictus utiliter illinitur. Ebrietatem in uinum addita repræsentat. Arquatum morbum discutit trium denariorum pondere pota cum passo & melle mixto & bene diluto, ut qui biberint conclaui cubent calido & à perfrictionibus tuto, sub indéque obruantur pannis usq; dum cõmadeant sudore: ita enim fellei sudores excernentur. Succus in nares infusus cũ melle, caput purgat: sedi subditus in lana, deijciẽdis excrementis uiã molitur. sed illitus umbilico & pubi coxendicum tenus emollit aluũ, sed abortus facit. Suffusiones & hebetatã oculorũ aciẽ cum melle salubriter illinit. Miscetur medicamentis partũ in utero necantibus. Procidentẽ sedem cum aceto litus resilire cogit. Excipitur succus radice tusa pressaq;, ut decoquatur ad mellis crassitudinem. Purgatur eo cutis, eruptiones pituitæ coercentur. Vulneribus ex aceto & melle medetur. Lienem absumit illita. Molestias cutis in facie tollit, alopecias emendat, prodest & ad podagras. Vlcuscula capitis & perniones decoctio eius commodè fouẽtur. Vlcera ducit ad cicatricem, si

ipsa

ipsa in oleo ueteri deferuescat, perunctis antè partibus oleo. Excauata radix oleo comple
tur, & in cinere calido ponitur, adiecto Tyrrhenicæ ceræ pusillo, ut fingmēti crassitudinē
contrahat unguentum, præstantissimo remedio quibus pedes à frigore alserint intumue-
rintq́; Siccata radix & scyllæ modo conscissa teponitur. Tradunt, tusam eam & in pastil-
los diuisam ad amatoria expeti. Nascitur in umbrosis, maximè sub arboribus.

Altera cyclaminos. Cap. XCV

D
Emonstratur & altera cyclaminos folijs hederæ sed minoribus, geniculatis
caulibus, crassisq́;, circum arbores clauiculatim se uoluentibus, flore candi
do, odorato, acinis hederæ, sed mollibus, aliquātum acribus & gustu lentis,
10 radice superuacua. nascitur in asperis. hæc Dioscorides. Plinius eadem ferè
refert his uerbis. Est & altera cyclaminos, cognomine cissanthemos, genicu
latis caulibus, superuacuis, à priore distans, circa arbores se uoluēs, acinis hederę, sed mol-
libus, flore candido, specioso, radice superuacua. Acini tantum in usu siccantur in umbra,
tusiq́; diuiduntur in pastillos. Hęc à paucis nunc cognoscitur, omnesq́; medici, eruditorū
pace dixerim, hanc ignorāt cyclaminum: sed superior pictura eam delineat, quā nunc her-
barij uel officinæ *sigillum Mariæ* uocāt, quandoquidē nihil huic refragari, sed omnia cōsen-
tire declarabimus. *Sigillum Mariæ* folia fert hederacea, minora tantum, caules crassos, uel ut
Plinius inquit, superuacuos, geniculatos, uicinis arboribus capreolorū ritu se conuoluen
tes, flores cādidos odoratosq́;, corymbis hederæ, sed mollibus, aliquantū acribus, gustu len
20 tis & glutinosis, radice nullius usus in medicina, prælōga tamen & in mirā molem extube
rāte, ita ut merito quoq; rapum terrę dici possit. Sunt tamen qui sugillationibus abolēdis
huius utuntur illitu, qui infotmicationis sensum quendā teneris adfert partibus, quasi car
nem excesse pediculi uel formicę uideantur. Glutinosa radix est, cum friatur tam pertinaci
lentore ut tangenti cohæreat, filaq́; mittat pręteuuia, non cōfestim resilientibus guttulis,
sed ad digitos se quasi reciprocantibus. Nascitur in asperis, præsertim ubi nonnihil aquæ
subest, sed tam alte crebro descendit, ut eam lambere credatur. Baccæ corymborum ritu
racematim coeunt, quæ ineunte primum adolescentia uirent, & adultæ per maturitatē ru
bescunt, tractantibus sequacis etiam lentitiæ digitos comprehendentis. Mauritani *bothor-
marien* primum, id est tuber Mariæ nominarunt, dein *sigilli Mariæ* nomen ad officinas, quæ
30 in barbaros defecerunt, manare cœpit. Radicem, utpote medicinæ superuacuam, non ex
plicuit Dioscorides, cum duntaxat fructu medeatur, altera tātum radice. Quam utriq; in
globosam magnitudinem intumescere, rapi terrę nomen indicat, ut in orbem circinari cy
clamini, quasi circularis nomenclatura satis ostendit. Itaq; cum *sigilli Mariæ* coliculorum ar
boribus intorta conuolutio, hederaceus foliorum habitus, floris cādor, acinosa corymbo
rū senes, acris eorundē mollities & lentor, natalis situs huic unice cyclamino respondeāt,
nec plura tradātur ab authoribus, eam esse profecto fatendū est. Adde quòd si uires, quæ
tantum acinis attribuuntur, libeat experiri, ab ijs quæ cyclamino redduntur non inuenies
abhorrere, cum etiam id ratione à saporibus ducta satis colligi queat. Nam uis acinorum
acris, extenuandi naturam sortitur. Quare per aluum & urinam lienem incremento labo
40 rantem imminuit. Eadem facultate reliquias à partu purgat. Orthopnoicis lētore linctus
uicem præbente, & acrimonia pituitam digerente potest opitulari. Non longè dissimilis,
nisi eadē fuerit herba, quæ in Hydroscopico malacocissos à Democrito nominatur, mol-
libus hederæ folijs, caule tenero, sese cuicunq; quod fuerit nactus inuoluente. Tam cadu-
ca eius est conditio, ut sese sustinere nō ualeat, nisi pedamento cui accubet fulciatur: nul-
lo enim corporis rigore cōtenditur. unde malacocissi, id est mollis hederæ nomen deflexū
est. Nascitur in arūdinetis, & alto terræ sinu. Subesse aquā ubi reperitur aquilex affirmat
Democritus. Nanq; nostra rura radicē huius cyclamini lingere semper aquam adserunt.
quā sæpe dum erueretur radicitus deprehendimus in tantā altitudinē descendisse, ut sub-
tus aquarū scaturigines erūperent. quibus & ali et nutrimentū haurire certum est, indicio
50 q radix tota aquoso cōcretu lentoq́; cōstet, friataq́; digitis in liquorē resoluta fatiscat. Hāc
Dioscorides cissanthemon, & cissophyllon cognominauit, q & fronde & floribus hede-
ram uideatur imitari. Plinius tertiā cyclaminum sibi demonstratā asserit cognomine cha-
mæcisson, uno omnino folio, radice ramosa qua pisces necabantur, quod Dioscorides no-

mine tenus primæ cyclamino tribuit, ichthyotheron, à piscium uenatu, nominans. Acini huius drachma sumpta in uini albi cyathis duobus per quadraginta dies, lienē paulatim emittunt per urinā & aluū: orthopnoicis bibuntur. Reliquias à partu puerperis purgant.

Dracunculus. Cap. XCVI

Dracunculus maior, ut Dioscorides testatum reliquit, prouenit in opacis & circum septa, caule glabro læuiq;, recto, bicubitali, baculi crassamento, uersi D coloribus draconum maculis, eminentibus numero purpureis, folijs rumicis, mutuo complexu aduersis. Fructū summo caule facit racemosum, coloris inter initia cineracei, postea quàm ematuruit, croceo & puniceo rutilantis, radice grandi, candida, rotunda, tenui cortice tunicata. Carpitur cum nigrescit maturi 10 tate. Sed hæc suppositina mihi uidetur, præsertim cum & Galenus, & Paulus, qui huius authoris dicta bona fide solent referre, unius tantum dracunculi meminerint. Auxit quoque suspicionem, quòd huius picturæ apud ueteres, qui Dioscoridis ubique placitis adhæserunt, nullum uestigium ostenditur: & si uetertima quæque consulantur exemplaria, comperientur tandem nihil minoris maiorisq; dracūculi discrimine notasse. Sed uter minor dicetur, cum cauli utriusq; bicubitalis assignetur altitudo? Quare caput quod maiori dracunculo dicatum est, historiæ Dioscoridis accreuisse suspicamur, præsertim cum uterque faciem eandem, magnitudinem, habitum, uersicolorem cutem, natales eosdem sibi uendicauit. Nam uterque in umbrosis circum sepes & senticeta nascitur, rotunda radice, tenui libro uestita, caule recto, bicubitali, baculi crassitudine, uersicoloribus anguiū 20 maculis, intercursantibus lituris purpureis, fructu in cacumine racemoso, primum acinis in pallore uirentibus quare in altero cineraceo, in altero herbaceo legitur. qui cum ematuruerunt, croci colore uel punico rutilant. Sed quod lectorem potissimum male haberet, est, quòd folijs uidentur multum discrepare, in altero rumicis, in altero hederacea designantur. Sed in longè distantiores angulos exeunt, nec legitimo hederæ circino rotūdātur. Huius folij faciem Dioscorides explicuit, in hemionij mentione. nam hemionium dracunculi folio repræsentauit, quod prælongum est, & ferè rumicis figura. Hunc uulgus nostrum sua consuetudine *linguam cerui* uocat hemionium. Quare ut omnis facessat suspicio, unum genus tantum dracūculi credimus, historia duplici repræsentatum, priorem tamen adiectitiam fuisse, nec ex Dioscoridis sed alterius authoris officina prodijsse iudica- 30 mus. Adde, quòd uires, & si uarijs uocibus enarrentur, non tamen dissimiles multum aut abhorrentes à sese comperiuntur. In orbe nostro satis frequens inuenitur, & in hortis studiose colitur, ludentis naturæ miraculū, & draconis rudimenta in stirpibus facere condiscentis. Simplici caule dracunculus attollitur, binum cubitum alto, læui, glabroq;, baculi crassitudine, uersicoloribus anguium maculis uariegato, purpureis etiā intercursantibus lituris, ita ut plane serpentis habitum coloremq; mentiri uideatur. In uertice comoso folia prodeunt, sena septena'ue, crassiore pediculo digitorum ritu propendentia, candicantibus respersa notis, rumicis figura, specie tamē hederacea longiore. E foliato scapi fastigio uagina quædam foris herbacea prosilit, cubitalis ferè longitudinis, in mucronē sensim tur binata, uelut erupturi partus inuolucrū, quæ cū dehiscens sese pandit, purpureū cornu in 40 acumē fastigiatū demōstrat. Ea feminis incremēto distenta dissilit in rimam, & tandē elanguescēs flaccescit, subarescēsq; perit relicto cornu. cuius imā partē racemosus fructus ambit, acinis prima pubertate uirentibus, & per adolescentiā cocci rubore rutilātibus, gustu mordaci, odore uiroso, quandiu ianthinum illud exerit cornu: radice bulbosa, tenui libro uestita. nascitur in opacis sepibus. Sed & iam in hortis seritur, spectabili hiannis draconis forma, solido cornu perinde quasi lingua, cōcauo uaginæ sinu ceu rictu serpentis emicāte. Nec quis poterit inficiari, hāc esse herbā quā *serpentariam* nominat officinæ. Nā ueteribus Romanis & colubrinæ & serpētalis usus nominis increbuerat, nec aptius ei uocabulum potuit usurpari, cum caulis glaber, purpureis respersus lituris, uersicolori facie corpus anguinum repræsentet & æquat longitudine. uertex denique sinuoso oris hiatu linguam exerens cruentam caput exprimit. Dracunculus triplici effigie Plinio demōstratus 50 est, folijs betæ, non sine thyrso, flore purpureo. hic, ut inquit, est similis aro. Alij radice longa ueluti signata articulosaque demonstrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio

monstratio fuit folio maiore quàm cornus, radice arundinacea, totidē ut affirmat, genicu-
lata nodis, quot haberet acinos, totidemq; esse folia. Quin & alium in Lusitania se cogno
uisse fatetur, in hospitis agro nuper uisbi repertum, eiusdem nomenclaturæ, caule pollica
ri crassitudine uersicoloribus uiperum maculis insigni, quem ferebant ut miraculum è
terra ad primas uernationes serpētum exire, bipedali ferè altitudine, rursusq; cum ijsdem
in terrā se cōdere: nec omnino occultato eo apparer serpēs, uel hoc per se satis officioso na
turæ munere, quæ præmonet, tēpusq; formidinis ostēdit. Sed herbarij quandā ostendunt
incultis agrorum limitibus & lapidosis familiarem, subtutila radice draconis conuoluti
modo, iunceo cauliculo, glabrescente, per ima tantum foliato, spicoso florum uertice, qui
bus dilutioris purpuræ color inest: hanc uocant etiam *draconteam*. Aetius dracunculi se-
men occuli tetra, & piperi simile prodidit. Olitores herbam *draconem* uulgo uocatam in
hortis serunt, his toto genere dissimilem, quam mirabili quodam modo nasci prædicant
ex lini semine, raphanis aut scyllæ bulbis incluso, & sic in terrā obruto. Herba est pusilla,
caule cubitali, nigro & minuto semine, folio tenui & oblongo, acri, utranq; originem pro
dente, linguam & folio & radice amburens, aceti & salis gustu. Hanc quoq; inter acetaria
olera gratissimam celebrant, quòd nec salem nec acetum exigat, utriusq; saporē referens,
utriusq; parentis dotes ut puto retinuit. Sipontinus pyrethrum à ueteribus appellari pu-
tat, falsus quadam saporum cognatione. Nam pyrethrum sylueſtre daucum caule & folio
imitatur: draco potius folijs hyssopum uel linum. illud umbellam obtendit anethi, circi-
natæ rotunditatis: hæc nullam prorsus ostendit. Seminis succus aurium dolores mitigat,
si cum oleo eisdem infundatur. Polypum absumit naribus eodem & lana obduratis. Car-
cinomata illitu sistit. Acinis triginta in posca potis fœminæ contrahitur abortus. Olfactu,
ut ferunt, cum flaccidi flores emarcuere recentes conceptus extinguuntur. Natura radi-
cis excalfactoria. Orthopnoicis prodest. Rupta, conuulsa, distillationem, tussesq; finit. Ex
creatiões pectoris faciles exhibet, siue rosta cocta'ue cum melle, siue sola estur, siue farina
eius ex melle delingatur. Vrinam pellit. Venerem excitat è uino pota. Vlcera phagedæ-
nas, & quæ uocātur cacoethe, intrita cum melle & alba uite purgat, & ad cicatricem per
ducit. Ex hac collyria parantur ad fistulas & partus extrahendos. Qui radice suas manus
perfricuerint, à serpentibus percuti negātur. Ex aceto uitiligines emaculat. Cōtrita folia
uulneribus linamenti loco recētibus imponūtur. Decocto eius ex uino perniones fouen
tur. In folijs dracunculi caseus optime seruatur à carie tutus. Succo radicis nubeculæ, al-
bugines, & oculorum caligines exteruntur. Radix cruda cocta'ue sanorū cibis expetitur.
In Gymnesijs insulis, quæ Baleares appellantur, cocta cum melle radix cōuiuijs apponi-
tur, placētæ uicem implens. Radix per messes effoditur, elotaq;, & filo transuta in umbra
siccatur. Græci alij semen dracunculi feruens mordaxq; tradidere, tantūq; ei uires inesse,
ut olfactum grauidis abortum inferat: omnino habentem serpētes fugere, ideo percussis
prodesse in potu. Aiunt & menses sistere, si ferro non attingatur: succum eius aurīū dolo
ri prodesse. Dracunculum hordeo maturescēte iubent effodi luna crescente. Alij cum di-
luto crudam radicē coctam ue delingi præcipiūt contra orthopnœas, rupta, uulsa, destilla
tiones tussesq; potam è uino, uenerē stimulare: ulcera cacoethe, phagedænasq; sanare su-
bactam cū melle & alba uite. Iidē addito melle in collyria digesserūt ad eliciundos partus,
extrahendasq; fistulas. Ea uitiligines abigūt, polypos in naribus & carcinomata dissipāt.
Succo medicamentis oculorum adscito, caligines, nubeculas & albugines discuriūt. Ad-
dunt, & olfactu grauidis teneros conceptus abortu uitiare, itē si triginta seminis grana bi
bantur in posca. Quidā succū ex oleo aurīū doloribus infudere: folia, ut quæ spissent, uul-
neribus etiamnum cruentis imposuere, ut cocta in uino pernionibus. Eum qui folia mani
bus contriuerit feriri posse à serpentibus negant. Radicem effossam tenētem easdem be
stias fugere. Carpūt succum cum maturitate nigrescit, siccātq; in umbra. Radicem mes-
sibus effodiunt, ablutam in partes concidunt, dein funiculis transfixam suspendunt locis
opacis ut obarescat. Galenus dracunculi radicem semel, iterum & tertio decoctam, quo
omnem exueret medicam uim, interdum arimodo in cibis exhibebat, præcipue cum len
ti crassiq; humores maiore nixu sunt propellendi, qui pectoris & pulmonū obsident offi-
cinam, multiplex illa siue assatio siue coctura domat acrimoniam.

## Aron. Cap. XCVII

ARon folia emittit dracunculi, ſed minora, paucioribus reſperſa maculis, ſcapo dodrantali, in purpuram leniter tendente, piſtilli ſpecie, à quo croci colore fructus exit. Radix alba ſimilis dracuntio. hæc manditur cocta minorem quàm ſuperior acrimoniam præferens. Hæc nunc eſt in magna nomenclaturarum apud recentiores ambage. Quidam, quòd folium effigie bubuli ueſtigij prodeat, *pedem uituli* nominarunt. Alij, quòd dracunculum æmulatur, ſola magnitudine diſcrepans, *ſerpentariam minorem* appellarũt. Vulgus, quod piſtillũ promit exerti ferè genitalis effigie, *ſacerdotis uirile* nuncupãt. Officinæ, corrupto, ueluti ſolent, uocabulo *iarum*. Siquidẽ ſerpentaria minor, uel ſi mauis uitulinus pes, folia promit dracũculi, minora, paucioribus ſugillata lituris, caulem ſemiſſem altũ, purpuraſcentẽ, piſtilli facie, in quo fructus croci colore nitet, radice bulboſa, cãdida. Sed non eſt omittendũ, quòd ante ſeminis partũ ſagaci naturæ artificio dignum erumpit inuolucrũ, palmari longitudine, quod mucronata in turbinẽ uaginula piſtillũ cõplectitur, & ſuo fouet ſinu, tam eſt diligens ſeruandis rerum ſeminibus natura: ſed ubi fructu prægnãs fatiſcit in hiatũ, ſolida piſtilli facies dilutiore purpura rutilans emergit: & anfractu penitus patente, crocea ſemina ſpectãtur, quæ in coronæ modũ concinnè cõtexta, imam eius partẽ ambiũt. Ari folia, ut Theophraſtus inquit, cum latitudine caua ſunt ac cucumeracea, quibus terra obrutis, radices inhibita germinatione fiunt altiles, cũ frondibus luxuriet, quæ perquam amplæ funduntur. Sed ut radix maiore proficiat incremento, deflexæ terra ſolẽt operiri, quo minus in germina ſuſcitetur, alimentumq; in ſuum reſiliat caput. Nam radix, uti dẽ inquit, carnoſa nuda cortice, mandi poteſt. Quin & folium aceto incoctum eſtur, ſuauis profecto cibus. ſed caulem ei nullum reddidit. Fuit aron magnæ cum dracuntio litis, diſſidentq; aliquantum in hoc genere ſcriptores. Phænias (ut Athenæus refert) eandem herbã exiſtimauit dracunculum, aron uocãs & aroniam: Theophraſtus contrà, dracunculum quendam tradidit aron appellari, quòd maior eſſet caule: Glaucias ſatu diſcreuit, dracuntium ſylueſtrem aron pronuncians. Aliqui radicem aron appellauerũt, caulem uero dracuntium, in totum alium. Plinius aron radicem nigram in latitudinem rotundam habere, multoq; maiorẽ adfirmat, qua manus impleatur: dracunculum autem ſubrutilam, & draconis cõuoluti modo. Hippocrates candidam radicem cum nominauit, dracuntij uult Galenus intelligi. Dioſcorides tria genera conſtituiſſe uidetur, dracunculũ, aron, & ariſaron. Theophraſtus aron putauit eſſe genus ſub quo ſpecies quædam continerentur. Radicẽ dracunculi idem author cibo damnauit, medicinæ tantũ natã: ari radicẽ foliaq; mẽſis cõmendauit. Aron multis laudibus extulit Dioſcorides, primum in cibis elixum edomito concoctu ſaporis acremento præferẽs, folia quoq; ſale condiri pręcepit. Dracunculi cibũ omnes menſæ faſtidiũt, quòd uirus inſit ei graue, feruor, & mordacitas quæ mento cibis reſpuatur. Sunt qui ut hos authores ſimul in concordiam reuocent, duo dracunculi genera conſtituant, maius uocantes dracunculum, minus aron, cum herbæ quidem ſint figurarum notis proximæ, ſed magnitudinis diſcerniculo tantum inſignes. Dioſcorides in depingendo aro multũ à Plinio diſcrepat. De dracunculo quoq; parũ conuenit inter eos, deliniationes tamen Dioſcoridis ſequi tutius eſt, cum nullo non orbe reſpondentes his herbæ comperiantur. Nam quanuis effigie triplici Plinio monſtratum ſit, quod Græci dracuntium uocant, unum duntaxat putatur aſpirare Dioſcoridis picturis, quod erat folijs betę, non ſine thyrſo, flore purpureo, hoc eſt, ut inquit, ſimile aro. cui alio loco caulẽ reddit pollicari craſſitudine, uerſicoloribus uiperarũ maculis, quẽ in Luſitania cognouit in hoſpitis agro nuper ibi repertum. Alijs alia figura ut ante mõſtrauimus. Rapi modo, ut Galeno placet, an radix eſtur. Verum quibuſdam in regionibus tanta pollet acrimonia, ut dracunculo parum cedere uideatur. Verum ſi recte paretur, acrementũ deponet. Oportet autẽ effuſa decocturę prioris aqua ſtatim alteram feruentem inijcere, uti in braſſica & lente ſolet factitari. Cyrenis minimam præ ſe fert acrimoniam, adeo ut rapis in cibo præferatur, quo in loco hanc alendis corporibus utiliorem eſſe conſpicuum eſt. inde in Italiam tranſportabant, ut quæ perennaret, nec cariem facile nec germinationẽ ſentiret. Acrior tamen deſideratur, cum è pectore uel pulmonibus craſſi glutinoſiq; humores debent extuſſiri. Eſtur ex aceto, oleo, &

garo

gato cocta. Plerisq; locis acetrimæ sunt ari radices, medicinæ potius quàm cibis nascẽtes. Aron miris laudibus extulere Græci, primũ in cibis fœminã præferẽtes, quoniã mas dulcior esset, & in coquendo lentior, pectorisq; uitia expurgaret: aridum impositione, insperso, uel eclegmate urinã & menses cieret. sic in oxymelite potu stomacho, interaneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tussim in cinere coctũ ex oleo dedere. Alij coxere in lacte, ut decoctũ biberetur. Epiphoris elixum imposuere: itẽ sugillatis, tõsillis. Ex oleo hemorrhoidum uitio infudere, lentigines ex melle illinẽtes. Cleophantus tussientibus aut suspiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permistũ in pane dedit: itẽ pro antidoto contra uenena, pleuriticis quoq; & peripneumonicis. Diocles semen tritũ cũ o-
10 leo & rosaceo auriũ doloribus infudit. Diodotus tabidis è melle eclegmate, & pulmonũ uitijs, ossibus etiã fractis imposuit. Partus omniũ animalium extrahit naturæ circũlitum. Succus radicis cũ melle Attico oculorũ caligines ac stomachi uitia discutit. Tussim decoctum eius cum melle finit. Vlcera omniũ generũ siue phagedænæ sint, siue carcinomata, siue serpãt, siue polypi in naribus, succus mire sanat. Folia ambustis prosunt, itẽ podagricis cũ sale recẽtia uel sicca. Hippocrates ad collectiones quaslibet cũ melle imposuit. Ad menses trahendos seminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus sufficiunt. eadem potio, si à partu non purgantur, & secundas trahit. Hippocrates & radicem ipsam apposuit. Dicunt, in pestilentia salutarem esse in cibis. Ebrietatẽ discutit. Serpẽtes nidore cum crematur, priuatimq; aspides fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inueniantur. Perunctos
20 quoq; aro & laureo oleo fugiunt, ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putant utile. In folijs ari caseus optime seruari traditur. Dioscorides radici, folijs, semini, naturam assignat dracunculi. Priuatim radicem podagris illinebat: omninoq; inter edulia reponit, sic ut ob mitiorem acrimoniam mensis expetatur. Folia quoq; sale inueterãtur cibis. Eadem siccata incoctaq; manduntur per sese. Radix dracunculi more reponitur.

Arisaron. Cap. XCVIII

A Risaron pusilla est herba, radix ei oleæ tuberculo, acrior gustu quàm aron. Galenus longe minus aro tradidit, radicem magnitudine oliuam æquare, multo maioris acrimoniæ. Paulus multo minus esse sentit, sed acrius, radicem oliuæ magnitudinẽ referre. Aris Plinio similis aro nascitur, minor tan-
30 tum, minoribusq; folijs, & utiq; radice quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet: alba geminum caulem, altera unum tantum emittens, sed Aegypto familiaris. Est & inter genera bulbi, ut idem fatetur, quod in Aegypto uocant aron, scyllæ proximum amplitudine, folijs lapathi, caule recto, duûm cubitorum, baculi crassitudine, radice mollioris naturæ quæ edatur & cruda. Est etiamnũ aris herba Hippocrati, sed qua sit facie nõ explicat. Hærent non immerito quidã, an eadẽ sit herba aris & arisarũ. Ambiguitatem tollit pictura & uires, quæ utriq; consimiles redduntur. Plinius siquidẽ eisdẽ omnino notis arum quibus alij arisarum repræsentauit. Sed in primis fidẽ facit apertè nomenclatura, quæ utriusq; retinuit appellationem, duobusq; tandẽ uocabulis in unum coalescentibus arisaron dici cœpit. quare apud ueterrimos aris primũ, dein posterioribus copulatis
40 unà nominibus arisarũ conuictũ sit. Adde, quòd si quis eas perpẽdat diligẽter, nec deliniamentis nec uiribus inueniet discrepãtes. Nã radix oliuæ magnitudinẽ cõplet, similis aro, minoribus tantũ folijs. Si uires contẽplari libeat, nomas utraq; sistit. Medentur fistulis itidem collyrio immixtæ. Cõtactio, quod mirũ est, genitali cuiusq; fœminei sexus utraq; animal in perniciẽ agit. Nec plura traduntur ab authoribus. Cũ nec uiribus nec reliqua facie dissideãt, unã & eandẽ esse fatendũ est. Arisaron medeẽ ulceribus manantibus, itẽ combustis ac fistulis collyrio immista, acrior gustu quàm aron proinde nomas sistit illitu. Contactio genitali cuiuscunq; fœminini sexus, animal in perniciẽ agi Dioscorides est author.

Asphodelus, hastula regia. Cap. XCIX

Astula regia, quæ Græcis dicitur asphodelus, herba non ignota multis, fo-
50 lijs porro similibus, scapo læui florẽ gerẽte cacuminibus, anthericon uocãt.
B radices lõgę, rotũdę, glãdib similes, gustu acri. Theophrastus & ferè Græci caulẽ eius fecerũt cubitalẽ & sępe binũ cubitorũ, anthericũ uocauere Latini albucum, folio porri prælongo, angusto, sublentoq;, radice napis modicis simili

simili, nec alia numerosior, octoginta simul aceruatis sæpe bulbis. Scapus, ut placet Theo
phrasto, albucũ dictus, unice inter omnes excellit, maior quàm iridis, sed mollior, cæterũ
eum æmulatur. Semen abunde profert lignosum, triquetra figura, colore atro. Nascitur
in orbiculari folliculo qui flori subiectus est, æstate decidẽs cũ dehiscit. Particulatim floret
ut scylla, incipiens ab imo. Vermes albucũ creat, qui in uolucres bestiolas flosculorũ spe-
cie degenerãt: ij randẽ cum flaccescẽs inaruerit scapus, eroso conceptaculo prouolãt. Ver
ba Theophrasti subiecimus, quod nõnihil dubij uideat, ἐξ ὅταν ὁ ἀνθέρικος ἀνάνθη θηρίον
ἐκπέτεται. cum Theodorus aliter legisse monstretur, ἀνανθῇ potius, in hunc sensum, Cũ
herba floret eroso statim operculo animal euolat, quasi Theophrasti codicem emendaue
rit: de qua re ad rusticos referendum est, qui melius norunt, si uolucres uermiculi erum-
pente flore euolent, uel flaccido caule ascitis alis in floridos abeant papiliones: sed uerisi-
milius, tabescente thyrso, pabuli inopia inuolucrum suum erodere. Caulis id sibi peculia-
riter uendicauit, quòd tametsi læuis & angustus, in ramulos tamen superne findit. Man
debatur olim hic in cinere tostus: item bulbus cum semine, oleo, & sale addito: præterea
cum ficis quoque tusa radix præcipua uoluptate, ut uidetur Hesiodo in syluis eum nasci
prædicanti, canenti etiam latere homines quantum cibi copiosiotis sit in asphodelo, quan
quam ætas nostra lautiorem uictum sequuta prorsus ipsum aspernetur. Mentionem eius
& Homerus fecit inquiens: κατ' ἀσφόδελον λειμῶνα. Sed accentu acuto scriptum notãt
enarratores Græci, locum hastula regia consitum, uel pratum cuius amœnitate quis capia
tur significare, ut loco nuper huc citato: alioquin herbam, sed mutata pronũciatione. Ari-
starchus eius radicem quoq; prodidit esculentam, & odore grato placentem. Sacrã Dia-
næ Proserpinæq; putarunt Rhodij, quare coronis earum asphodelum dicauerunt. Bis an
no florere memorat Nicander in suis theriacis. Putãt ante portas satũ esse ueneficijs amu-
letũ. Bulbis hastulę regiæ mures necant, & cauerna præclusa cõmoriunt. Hellanicus No
madas in Libya prodit ex asphodelo casulam factitare, quã circunferunt, ut se ualeãt ab so
lis æstu uindicare. Caulem eius cochleæ terrestres mire persequuntur & sugendo arefaci-
unt. Eius tamen duo genera faciunt ut Plinius refert, albucum intelligẽtes cãdidum, cui
scapus amplior cubito, purus læuisq;. De quo præcepit Mago Carthaginensis: exitu men
sis Martij, & Aprilis initio, semine nondum intumescẽte, demetendũ, findendosq; scapos
quarto die in solem proferendos, & ubi peraruerunt manipulatim digerendos. Alterum
uero asphodelum siue hastulam regiam, cui acinosus sit caulis. Dionysius discreuit sexu,
marẽ & fœminã in ea cõperiens. Dioscorides, Galenus, & Paulus uno cõtenti genere in
species uarias nõ distribuerũt. Verũ interdũ in frutetis hac inueniũ forma, Caulis erũpit
auricularis digiti crassitudine, pedali altitudine, in cuius fastigio denæ duodenęue racema
tim coeunt puniceæ baccæ, folijs porraceis, radice fulua, multis bulbis perinde quasi alli-
um nucleis coagmẽtata. Radices asphodeli Theophrastus Dioscoridesq; glandium simi-
les effecerunt. Plinius modicis napis eas comparauit, quas frequenter uidimus aceruatis
simul triginta quadragintaue bulbis. Officinæ perperam detritis duabus uernaculis lite-
tis, & in earum uicem ascitis alijs, *aphrodilos* appellant. Defectis corporibus & tabidis con
stat bulbos eius cum ptisana decoctos apertissime mederi, panem ex ijs cum farina suba-
ctum saluberrimum esse. Hippocrates semen eius ad impetus lienis dari censet. Nicander
contra serpẽtes & scorpiones uel caulẽ, uel semen, uel bulbos dedit in uino tribus drach-
mis, substrauitq; somno cõtra metus. Xenocrates lichenes & psoras radice in aceto de-
cocta tolli putat: item si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida, alarum quoque & fœmi
num uitia: & capillum crispiorem fieri, raso prius capite, si radice fricetur. Crateuas uene-
ris desideria auiditatesq; tradit finire: radicemq; in uino datam drachmæ pondere aduer-
sum podragræ dolores auxiliari. Venerem quoque concitari cum uino & perunctis aut
bibentibus tradiderunt. Alij contra perniones decoctam ex oleo, & suffusis felle in uino
& aquæ intercutem dederũt. Folia illinunt uenenatorũ uulneribus. Bulbi neruis, articulis
cum polenta rusi perungũtur. Prodest & cõcisis ex aceto fricare, itẽ ulceribus putrescẽti
bus imponere, mammarũ quoq; & testium inflãmationibus. Decocti cum fece uini ocu-
lorum epiphoris supposito linteolo medent. Folijs in quocunq; morbo decoctis medici
magis utuntur: item ad tibiarum tetra ulcera, rimasq; corporum quacunq; in parte farina
arefacto-

arefactorum. Succus tusis expressus utilis fit corporis dolori cum melle. Odorem corporis iucundum affectantibus cum iri arida & sale exiguo præbet. Folia strumis, panis, ulceribus in facie decocta cum uino medentur. Cinis e radice alopecias emendat, & rimas pedum. Decoctæ radicis in oleo succus perniones & ambusta sanat. Ad grauitatem aurium infunditur, à contraria aure in dolore dentium. Pota radix prodest urinæ, menstruis, & laterum doloribus: item ruptis, conuulsis, tussibus drachmæ pōdere in uino pota. Eadem uomitiones elicit in uino pota. Semine sumpto turbatur uenter. Parotides admista uino decocta radice curantur. Quidam aiunt, si imposita radice pars eius in fumo suspendatur & quarta die soluatur, unà cum radice arescere strumam. Addunt, lapides renum in uino decocta atq; pota eximi. Iumentorum scabiem ac ulcera radix illita aut decoctæ succus ad pilum reducit. Mures uolunt eadem fugari, cauernaq; præclusa mori. Autumno bulbi colliguntur, cum plurimum ualent. Dioscorides radicem excalfacere tradit, potam urinas & menses ciere. Laterum doloribus, ruptis, uulsis, & tussibus ex uino sumptam mederi. Commanducatam astragali mensura uomitiones adiuuare. Contra serpentes dedit denarijs tribus. ipsos quoque ictus illeuit folijs, floribus, radice, cum uino. Vlceribus sordidis & depascentibus imposuit: item mammarum & testium ardoribus, tuberculis & furūculis decoctos cū fece uini bulbos, recētibus inflammationibus ex polenta. Succum radicis cum uino dulci uetusto, myrra, & croco pariter decoctis ut in medicamentū redigātur, oculis inunxit. Auribus purulentis syncerum tepentēq; infudit. Aliqui pollinem thuris, myrrham, uinum, & mel admiscuere. A contraria aure in dentium dolore per se demisit. Radicis crematæ cinerem alopecijs ad pilum reducendis imposuit. Oleum in excauatis radicibus decoctū illitu perniones exulceratos & ambusta emendare tradit. Ad aurium surditatem infundi, candidam uitiliginem tollere, sed confricatam ante linteolo in sole. Semen, flores, bulbos in uino potos scolopēdræ & scorpionum uenenis resistere, uentremq; purgare. Floret albucū per messes triticeas. quare post æquinoctiū uernum, nondum semine eius intumescente, metitur. Galenus asphodeli magnitudine, figura, amaritudine, quadam tenus similem scyllā fecit, hoc tantum interest, quòd lupinorū modo parata plurimum suæ deponat amaritudinis, quæ in scylla pertinacior est quàm ut facile possit elui. Cæterum magnis laudibus albucum extulit Hesiodus, paucos nosse tradēs, quot in maluis & asphodelo bona reperirentur. Exploratum tamen habuit Galenus, cum fames per Asiam grassaretur, rusticos crebris in aqua dulci macerationibus, lōgisq; coctutis radicem hanc uix domuisse, ut in cibos famelicis ueniret. Extenuat tamē, & infercus uitta in dracunculi modum expedit. ideoq; cauliculus arquatis præsenti datur remedio.

## Bulbi. Cap. C

Vlborum facies notior est uisa Dioscoridi quàm quæ deberet repræsentari, nunc incognita omnibus ferè cum medicis tum officinis habetur. sed quasetimus specie demonstrabimus: Bulbi caput ex pluribus nucleis coagmentatur, qui simul in capillitio coeunt, factis sensim eorum diuortijs, ita ut in latius pateant, uertice fibris crispato, medio torosiore, ceruice tenui, tota radice corticosa, foris squarosis membranis tunicata, nullo tamen folliculo omnes partes amplectente, fronde cepitia, terete, inani, angusta in mucronem desinente, cauliculo dodrantali, in cuius fastigio flos emicat purpureus ut in scylla circumactus. Inueniuntur & simplici capitulo, quod tandem in multa coalescere cōspicitur. Cepæ modo tunicati sunt bulbi. Cum capilli uelluntur, aut cum uertex præciditur, nōnihil lactis remittunt bulbi, quo Celsus utitur. Iis rura sibi uorandi facultatem moliuntur, miram enim excitant auiditatē, quare *appetitus* appellationem agris sibi uindicarūt. Verū genus hoc quod in hortis copiosiore coma uiret, nucleis gracilioribus, nunc *porretam*, alij *unionetam* à porri uel unionis, tum sapore tum forma uocant. sic grandioris formę bulbos eadem donarunt appellatione. Celebrauit in primis Cato Megaricos, quos potissimum serendos præcipit. Damnauit Ouidius ob Venerem ut puto, quam mirum in modum stimulat, his numeris:

Daunius an libicis bulbus tibi missus ab oris,
An ueniat Megaris, noxius omnis erit.

Ad quam commendauit Martialis in Xenijs suis:

Cum

Cum sit anus coniunx, cum sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Radice seritur hortensis, nam semine partim primo, partim altero prouenit anno. Vt bulbi in caput crescant & grandiore corporis callo protuberent, Anatolius testam satorum radicibus substerni præcipit. Serendi tempus à Nouembribus Calendis ad Februarias. Bulbos Cato in primis serendos præcipit, celebrans Megaricos. Bulborum genera differunt magnitudine, colore, suauitate. Quippe cum adeo dulces quibusdam in locis prodeant, ut Chettoneso Taurica, ut crudi facillime mandi possint. Post hos in Africa nati maxime laudantur, mox Apuli. Effodiuntur ante uer bulbi, at deteriores illico fiunt. Si finduntur, maturitatem foliorum ariditate fatentur, præsertim si inarescāt ab imo. Vetustiores improbant, itē paruos & longos. Contrà, rubicundis rotūdioribusq; laus est, & grandissimis quibusq;. Amaritudo sentitur in uertice, media cartilago dulcior. Syluestres & sponte sua nati quibusdam locis inueniuntur. hos nostri sua cōsuetudine uocant *syluestres cepas*. Theophrastus author est, esse bulbi genus circa ripas amniū nascēs, cuius inter summum corticē, eamq; partē qua uescūtur, laneā cōtineri naturā, quæ media cōculcetur, ex qua mappæ, aliæq; uestes quondā conficerent, ob id etiophoron, id est lanigerum appellarūr. Eadē Phænias de bulbis retulit. Indis nō lanati sed criniti nascūtur. Plutarchus prodidit memoriæ, bulbos nunq; de cælo tangi: quod nō exiguitati corporis, sed cęcis rerum discordijs refert acceptum. Namq; sicuti uituli marini tergus aut ficus, ita bulbus fulminis ictum respuit. Hercules, ut est in Amalthia Euboli, bulbis abstinuit, feruorem eorum causatus & grauem halitum. Heraclides Tarentinus in Symposio, bulbos genituram creare putat, non similibus naturis, aut facultatibus, sed quòd in uentriculo suo lentore diutius hærentes, implicitū exhibeant humorem. Diphilus medicus eorum naturam in hūc sensum explicuit: Bulbi ægre concoquuntur, copiosam subministrant alimoniā, stomachum bene habent, abstergendi uim possident, aciem uisus hebetāt, uenerem excitāt. Quare ut Athenæus tradidit, uenit in adagium: Nihil te iuuat bulbus, nisi farinam habueris. Accersunt profecto uenerem, qui regij nominantur ij sunt cæteris multo præstantiores. Hos sequuntur fului, scillę naturam æmulantur. Deterrimi omnium Aegyptij. Nicander Megarenses bulbos commendauit. Prouerbio sunt obnoxij, qui obstipo capite terrā spectant, & oculos humi defigunt, quasi bulbos quærant, ut est apud Aristophanem. Libidinosos quoq; taxauit, quos ait bulborum ollam deuorasse, quasi mulierosos esse. De bulbis Paulus hæc decreuit: Bulbi astringendi naturam habent, ciborum appetentiam inuitant, firmant stomachum, elidunt screatu quæ glutinosa coierunt in pectore. Leniter elixi magis enutriunt, sed exuentes amaritudinem concoctu non ita iuuant excreationem. Seminis abundantiam præbent. Venerem stimulat frequentior cibus. Flatus excitant, & tormina pariunt. Si cum oleo & garo manduntur, facile coquuntur, nec inflant Bulbine & sisyrinchium, quòd radice orbiculentur, ad bulborum genus redigi desiderant. In hoc mirum, ut tradit Theophrastus, imas eius radices crescere hyeme: uerno autem, cum apparuerit uiola, minui ac contrahi, tū deinde bulbū pinguescere. Bulbina folijs est porraceis, flore uiolę purpureo, siue ferrugineo in spicis, nigro semine foris, rubicūdo radicis bulbo, intus candido, squamis carente. Maurice *bubertgim* cognominant herbarij, quam bulbis croci reprę sentāt, folijs porri, floribus uiolæ, adduntq; hermodactylorum esse speciem. barbaro notior officinis nomine, quàm latino uel graio. Bulbinas Diphilus tradit meliorem bulbis creare succum, nō tamen ita gratas utilesq; stomacho, quòd dulcescentem in se quandā crassitiem contineant. Facile leuiterq; ob multam duritiem excernitur. Matron Græcus poeta Ioui Olympio celebres nuncupatasq; cecinit, quas in incultis syluis Iouis imber alit, aspectu candidiores niue, amyli placentis colore nō dissimiles. Syluestrium bulborum florem coronis inseruere ueteres anemonem uocantes, post narcissum, ut Theophrastus inquit, exeuntem uere, sed aliam quàm quæ dicetur in phænij mentione Gręci florem hunc codion bulbi uocant. Nec tamen ijs authorum placitis uidebitur alienum, syluestrem bulbum eam esse herbam quæ per initia ueris Aprili mense, narcisso similis erumpit, radice bulbosa ceu allium, citra odorem glutinosa, fronde porracea, caule dodrantali, cauo, flore lilij sinuatim emicante, specioso, quaternis folijs è calatho stellatim radiatis, ex albo in luteum

teum tendentibus, aliquantum odoratis, capillo intus croceo. hanc rura nostra, quod ra-
dice & folijs porrum imitetur, *porrionem* appellant. Nanq; huius flores ueris coronamen
tis se dedere, & ineunte uere promuntur, croceis intus staminibus. Inclinat animus eam
esse forsitan quã codiaminũ Plinius uocet, cum florem codion bulbi diximus appellari,
bis, ut inquit, uere & autumno emicantem, æstates hyemesq; fugientem, quod in superio
re deprehenditur, & initio ueris & æstatis exitu floret. Nihil tamen perpetuum in his sta
tui potest, cũ ea uelut notissima non depingantur ab authoribus. Bulbus etiam, quẽ uomi
torium uocant quòd uomitiones repræsentet, folia habet leniora, multoq; lõgiora quàm
esculentus: radicẽ bulbo similem niger cortex integit. Quæ de hoc bulbo dicuntur, bis
10 in exemplaribus superflue repetuntur. Inuenitur apud Hippocratem syluestris oleris ge-
nus oloconitidem uocari dulcẽ, bulbo simili radice, uerum parua & oliuæ magnitudine,
ad secundas trahendas utili. Amara austeraq; ui præditos inueniet bulbos, qui gustum ex
actè consuluerit. quapropter elanguescentis & fastidiosi appetitus auiditatem reuocant.
nam, ut inquit Galenus, & eorum radix frondibus spoliata, & uere cauliculus estur. Nec
ijs inutiles existimantur, quibus pectore & pulmonibus purulenta sunt elicienda: quan-
quam crassiore corporis concretu & glutinosiore natura constent. Siquidem amaritudo
crassitudini aduersatur, lentitiam & crassitiem digerens. Proinde bis mutata aqua cocti
copiosius alunt, sed exuta amaroris gratia excreationem minimè prorritabunt. tum ex a-
ceto, oleo, & garo sumpti maiore placent oblectamento. sic facilius coquuntur, pauciores
20 mouent flatus, & corpus augent largiore alimento. Bulbis uberius uescentes copia geni
turæ stimulati pronius in Venerem ruunt, & libidini salacius indulgent. quippe cum eo
cibo manifeste marcescentis coitus desideria refricantur. Bulbi longam coctionem refor-
midant, exigua supra modum contenti, siue aqua bulliant, siue patinis frigantur, siue pru
nis torreantur. Quos amarulentiæ & austeritatis irritamenta delectant, crudos esse malũt,
quòd ijs ignem non expertis magis ciborum auiditatem moliantur. Verũ ad restinguen-
das edentium illecebras binos aut ternos edisse satis est, cum sua noceant cruditate, ma-
leq; cocti spiritus & tormina creent. illud ad cibos, hoc ad medẽdi rationem pertinet. Suc
cus bulborum cum melle canum morsibus, & ut Erasistrato placet, cum pice medetur.
Sanguinem idem eos sistere tradit illitos cum melle. Alij si è naribus fluat, coriandrum &
30 farinam adijciunt. Alij lichenas ex aceto bulbis curant, & erumpentia in capite cum uino
austero aut ouo, & bulbos epiphoris illinunt. sic & lippitudini medentur. Aequè uitia,
quæ sunt in facie, præsertim rubentes bulbi cum melle & nitro in sole illiti emendant, len
tiginem cum uino & cucumi cocto. Vulneribus quoque multum prodesse tradũt per se
aut ex mulso, si quinto die soluantur. Iisdem auriculas fractas sanant, & testium pituitas.
In articulorum doloribus miscent farinam. Cæterum ex aceto & sulphure uulneribus in
facie medenĩ, per se uero triti neruorũ contractionibus, & ex uino porriginibus. In uino
cocti, & uentri illiti duritiem præcordiorum emolliunt. Dysentericis in uino aqua cælesti
temperato dantur. Ad sudorem tusi linuntur. Neruis utiles, ideo paralyticis dantur. Ad
conuulsa intus cum silphio pilulis fabæ magnitudine. Venerem Megarici maximè stimu
40 lant, hortensij partum cum sapa aut passo sumpti. Flos bulborum tritus crurum maculas
uarietatesq; igne factas emendat. Semen antiqui bibendum insanientibus dabant, & con
tra phalangia in uino. Ex aceto contra serpentiũ ictus satiuos illinebant. Diocles oculos
hebetari ab ijs putat. Elixos assis minus utiles adijciũt esse, & difficile concoqui. Omnes
bulbi, ut Dioscorides scriptum reliquit, natura sunt acri, calfactoriaq;, uenerem accendũt,
linguam & tonsillas exasperant. In cibo ualentis sunt materiæ. Augenĩ eo esu carnes, fla
tus creant. Elixatis, collisis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur. Infixa extrahũt
spicula. Gangrenas & podagras ex melle uel synceri aquæ intercutem tumores, & ca-
num morsus cum melle ac piperis farina illin cohibent. Sudores arcent, sedant & stoma-
chi dolores. Manantia capitis ulcera & furfures cum nitro tosto emendant. Sugillata ua-
50 rosq; per se uel oui luteo, & lentigines cum melle & aceto discutiunt. Fractas auriculas
cum polenta & incussos ungues sanant. Ficos tollunt in calidis cineribus torrefacti, &
cum mænarum capitibus crematis appositi. Combusti uero & alcyonio permisti uitia cu
tis in facie tollunt, & nigras cicatrices emaculant, & ad candorem reducunt in sole corpo

ribus illitis. Cum aceto elixi manduntur ad rupta. sed copiosiore eorum cibo nobis inter dicitur, quoniam neruosas partes tentant. Cocti cum polenta & suillo adipe collectiones & panos suppurant, & compendio perrumpunt. Syluestres bulbi interaneorum plagas & uitia cum silphio pilulis deuoratis sedāt. Bulbus, quem uomitorium uocāt ab effectu, multo longior est quàm esculentus. cuius decoctum uesicę uitijs medetur, uomitiões elicit. Bulbine traditur uulneribus mire utilis, duntaxat recentibus.

## Scylla. Cap. CI

Cylla notior fuit quàm ut à Dioscoride pingeretur. Scyllę radix cepæ modo multipliciter tunicata corticosaq;, ex qua prius caulis per se prosilit, tū ex eo flos emergens insidit. qui cū senuerit, folia demum emicant, lata, nullo nixa pediculo, cepitia quadam specie terni florum prouentus spectātur, singulis singulas sementes denunciantibus. Viuax est scylla, utpote quæ pensilis diu uitam prorogare possit. *Squillam* exemplo Varronis omnes nunc uocant officinæ. Germinant celerius quædam intra scyllam consita, & ut tradit Theophrastus, ficus si iuxta scyllam seratur, ocius crescit, minusq; uermibus infestatur. In summa, quicquid scyllæ fuerit inditum facilius germinat, & celerius gliscit. Fructus condendos seruat, præsertim punica mala pediculo prius exempto. Ante portas domorum sata ueneficiorum noxam arcet. Scyllæ flos (ut est Berytius author) uirgata specie prosiliens, modo celeriter nō emarcescat, largos frugum prouētus ac uberem annonam nobis promittit. Duo scyllę genera, masculus albis folijs, fœmina nigris. Tertiū genus est cibis gratum & esu tenerum, Epimenidia scylla uocatur, ab usu nuncupationem sortita, angustius folio, ac minus aspero, seminis plurimum. Omnibus celerius tamen proueniunt bulbis circum latera natis: & ut crescant, folia quæ sunt in ijs deflexa circumobruuntur: ita succum omnem in se trahunt. Capita sponte multis etiam in locis nascūtur. Nobilissima bulborum scylla medicinæ nata, acetoq; exacuendo. Scyllæ quæ fuerit candidissima, direptis uiuotenus aridis tunicis, quod reliquum est suspenditur cōsutum lino modicis interuallis. postea arida frusta in cadum aceti quàm asperrimi pendentia mergūtur, ita ne ulla quidem parte uas contingant. Gypso dein de oblitus cadus locis exponitur sole illustratis, ac totius diei feruorem accipientibus. post quadragintaseptem dies tollitur uas, scylla eximitur, acetum trāsfunditur. Genus unum scyllę aut bulbum eius omnem, ab Hippocrate schœnum uocari Galenus est author. Scylla uim habet ardentem & acutam. Pluribus modis utilis redditur tosta. Luto hæc uel pistorio opere circumlita mittitur in clibanum, aut sub prunas occulitur, donec ambiens tegmen retorridum uideatur: quo exempto si nondum probe contabuit, alterum statumen superinducitur, denuo idem opus obeundum, alioqui citra curationem hanc interanea morsu lacesset. Torreri etiam solet in ollula, quæ indito operculo conijcitur in clibanum: tostaq; purgatur, & medium eius in taleolas dissectæ rursum in aqua coquitur, toties mutata usq; dum acrimonia eius aboleatur. Item cruda quoq; conciditur, & in umbra suspenditur lino modicis interuallis, ita ut segmina nulla sui parte se cōtingant, postea in oleum, uinum, acetumq; merguntur ad usum. Crudæ aridis tunicis direptis, quod reliquum è uino est inferuefactum oleo, aut cum resina liquefactum ad rimas pedum imponitur. In aceto cocta serpentium plagis illinitur, ad singulas tostæ portiones adiectis octonis torridi salis. cochlear unum aut alterum datur ieiunis aluo molliendæ. Inspergitur & porionibus & odoramentarijs pastillis ad urinam ciendam, & ad hydropicos & stomachicos, quibus innatet cibus, regios morbos, tormina, ueterem tussim cum suspirio, & cruērum extussientes. tres obolos inde linctu cum melle sumpsisse satis est. Coquitur cum melle & estur eorundem gratia, maximè uti concoctionem adiuuet. Strigmenta aluo detrahit. Cocta & simili sumpta modo eosdem præbet effectus, sed cauendus scyllæ usus ijs qui intestinum sentiunt ulcus. Prodest uerrucis & pernionibus tosta. Tritum semen exceptum fico sicca, si cum melle manditur, aluum emollit. Scylla in limine ianuæ suspensa cōtra ueneficorum noxam amuletum est. Scyllinum acetum clariorem oculorum aciem facit. Salutare est stomachi laterumq; doloribus parum sumptum binis diebus. Sed tanta uis est, ut auidius haustum momento aliquo extinctæ animæ speciem præbeat. Prodest gingiuis & dentibus uel per se commanducata. Tineas & reliqua uentris animalia

pellit

pellit ex aceto & melle sumpta. Linguæ quoque recens subiecta præstat ne hydropici sitim sentiant. Discutit & folijs strumas quadrinis diebus soluta. Furfures & ulcera manantia sanat illita ex oleo cocta, item rimas pedum. Coquitur in melle cibi gratia, maxime ut id coctionem faciat: sic & interiora purgat. Semen lumborum dolori ex melle imponitur. Pythagoras in limine ianuæ suspensam malorum medicamentorum introitum pellere tradit. Coquitur pluribus modis in olla, quæ conijcitur in clibanum aut furnum, uel pane aut luto illita, aut frustatim in patinis. Item cruda siccatur, deinde conciditur, coquiturque in aceto: tum serpentium ictibus imponitur, tostaque purgatur, & medium eius iterum in aqua coquitur. Visus sic coctæ ad aquam intercutem & unnam ciendam tribus obulis cum melle 10 & aceto potæ. Lienosis & stomachicis datur, si ulcus non sentiant. Elicit scylla ueterinis cupidinem coeundi. nam si equa marem non patitur, detrita scylla naturalia eius linuntur, quæ res accendit libidinem.

## Pancration. Cap. CII

Ancration, sunt qui & hanc scyllam malint appellare, radice bulbi magni, colore rufo, purpurascentéue, gustu amaro, qui os accendat, folijs lilij uerum P longioribus. Plinius pancration, aliqui pusillam scyllam uocant, folijs albi lilij longioribus, crassioribusque, radice bulbi magni, colore rufo. Sunt qui Gallis propriè loquentibus *scipoullam* existiment appellari, sed imperitum uulgus hoc nomē iam cepis communicauit. Galenus radicem tum gustu tum uiribus scyllæ 20 similem fecit, ita ut nonnulli, cum eius non datur occasio, pancration in uicem sufficiant. Omnes siquidem scyllę repræsentat effectus, sed longe censetur inualidior. Paulus & specie & uiribus cōparauit scyllæ. Pancration aliqui pusillam scyllam appellare malunt. Aluum soluit succo cum farina erui sumpto, ulcera purgat. Hydropicis splenicisque cum melle datur. Alij decoquunt eam donec aqua dulcis fiat, eaque effusa radicē terentes digerunt in pastillos sole siccatos, & postea utūtur ad capitis ulcera, & cætera quæ repurgāda sunt. Item ad tussim, quantum tribus digitis apprehenderint in uino dantes, & ad lateris dolores. Penpleumonicis in eclegmate præbetur, propter ischiada in uino bibendum, & propter tormina mensesque ciendos. Et in summa, potest ad quæ scylla, Paratur ministraturque modo eodem, morbos omnino quos illa pellens, quanquam lenitas huius maior quàm 30 scyllæ. Radicis succus cum erui farina cogitur in pastillos, qui cum aqua mulsa spleneticis & hydropicis utiles sunt.

## Capparis. Cap. CIII

Apparis plurimis prouincijs sua sponte noualibus prouenit. Sed quibus locis inopia eius est, si seratur, siccum locū desiderabit. itaque debebit ante circundari fossula, quę repleatur lapidibus, areaque in defossu cauata, ripisque undique cir- C cunstructis panete, ut sit quasi quædam lorica ne possint eam præerumpere seminis huius frutices qui per agros euagantur, & nisi circumueniente munimento aut circulari scrobe coerceantur, structurisque fossa cohibeantur, cogunt solum ste 40 rilescere. namque noxium uirus egerunt, & succum eructant nascentibus satis incommodum, nisi frequenter extirpentur. Capparis cultu uel leui uel nullo contenta est: namque diligentia marcescere uolunt. Gracili solo herbas sponte persequitur, fabulosis familiarissima: quippe quæ res etiam in desertis agris citra rustici operam conualescit. Sentitur utraque Aequinoctio, floret æstate, sub occasu Vergiliarum inarescit. Frutex firmioris ligni senticosus & humilis, in orbem prosperpit, caule breui, ramis in rosæ modum aculeatis, spinis aduncis hamansque, folio circinato horridulóque, baccis oleæ, rotundis, quibus fatiscentibus emicat flos roseus, candidus odoratusque. qui postquam excussus decidit, glans extuberat oblonga, seminis acinosi plena: radice nigra, multiplici, lignosa. cortex subrufus ac minime friabilis eam uestit. Viret usque ad Vergiliarum occasum. Aristoteles & Theophrastus 50 cappam negarunt in cultis hospitari, cum tamē, uti iam diximus, seratur in multis locis. Semen, flos, bacca culinis principales, cibique uulgari, caule quoque una plerunque decerpto. Cauebantur olim genera peregrina. Siquidē Arabicum, pestilens erat, ut Plinius ait, & Galenus cōfirmat: Africum, gingiuis inimicum. Apulum, uomitus faciebat: innocen

tius, Italicum Nunc miria, undecunq; sint allata, cibo non respuuntur. Paulus usum eius commẽdauit ex aceto & oleo, quòd & inuitet appetentiam, & lienem laxet, pituitamq; per aluum exigat. In officinis nomen retinuit, Vulgus decurtandis nominibus felix, demtis duabus literis, *capres* quasi cappares profert. Aliqui Latinorum inturim uocant. nanq; frutex cernitur spinosi generis, in gyrum humi se spargens. Spinas ut rubus habet, in hamum curuatas, folia cotonei, fructum oliuæ, quo dehiscente flos candidus erumpit. quo deciduo, glans oblonga coalescit, quæ demum se pandens acinulos repræsentat rubentes, quales in punico malo spectãtur, radicibus surculosis grandibus. Cauliculi, folia, flores, semina, glandes sale conditæ deferuntur ad nos hac specie & figura quam diximus. Fruticem iam alit Gallia. In Cypro capparis plurimum prouenit. Parum alimoniæ uescẽtibus præbet, quòd partium tenuitate polleat, medicinæ potius quàm cibo nascens. Fructus sale consperssus adseruatur, alioqui cito corruptionem sentit. Recẽs salem nõ expertus plus alit quàm eodem inueteratus, aluum tamen magis mouet. Elutus & tantisper maceratus dum omnem salis naturam deponat, minime quidem enutrit, sed elanguescentem appetentiam inuitat. Fastidia ciborum discutit, pituitam quæ in uentre coierat deijcit, lienis ac iocineris obstruentes infercτus expedit. Verum ad hos usus præstandos, ex aceto mulso, aut oleo & aceto cæteris dapibus præponi debet. Teneris germinibus dum uirent cum aceto & sale uescuntur, atq; ad usus recondunt. Ferunt eos qui quotidie edunt resolutione neruorum non periclitari, nec lienis doloribus. Radix uitiligines albas tollit, si tritæ in sole fricentur. Spleneticis prodest in uino pota, radicis cortex duabus drachmis, dempto balnearum usu. Feruntq;, triginta quinq; diebus per urinam & aluum, totum lienem emitti. Bibitur in lumborum doloribus, ac paralysi. Dentium dolores sedat tritum ex aceto semen decoctum, uel manducata radix. Infunditur aurium dolori decoctum oleo. Vlcera quæ phagedenas uocant, folia & radix recens cum melle sanat. sic & strumas, & parotidas discutit radix. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit: iocineris quoq; malis medetur, uermiculos aurium necat. Dant ad tineas in aceto & melle. Stomacho inutiles esse inter authores conuenit. Caulis & fructus cibi gratia condiuntur. Aluum conturbat, stomacho officit, sitim creat. Cocta tamen stomacho quàm cruda utilior est. Semen ipsum duabus drachmis in uino haustis per quadraginta dies lienem absumit. Vrinas trahit, cruentaq; strigmenta pellit. Prodest in coxendicum doloribus & neruorum resolutione: item ruptis & conuulsis. Menses ciet, capitis pituitam elicit. Dentium dolores sedat semen ex aceto decoctum si colluatur os. Eosdem babet effectus cortex radicis aridus. Vlcera omnia uetusta & sordida & quæ occalluerunt expurgat. Lienosis cum farina hordei linitur. Radix mordicus apprehensa dente malum id leuat. Vitiligines candidas tollit cum aceto trito. Radix & folia intrita strumas ac duritias discutiunt. Contra uermiculos aurium succus infunditur. Peregrinum cappari quod è Marmarica Libye deportatur, magnas excitat inflationes. Apulum uomitus ciet. Asperrimum Africum, & quod è mari rubro conuehitur. siquidem in ore pustulas attollit, inimicum gingiuis, eas enim osse tenus exest, quare cibis damnatum.

### Lepidium. Caput CV

L

Epidij facies à Dioscoride non repræsentatur. Peregrinũ olim fuit lepidiũ, nunc multis in locis seritur à Fauonio: dein cum fruticauerit, iuxta terrã præciditur, & uelut porrũ sectiuum demetitur, sed rarius. Post Calendas Nouembres secandum nõ erit, quoniam frigoribus uiolatum emoritur, præsertim si sęuitia hyemis ingrauat, nam impatientissimum est algoris: biennio tamen sufficiet, si diligenter sarritum runcetur, & stercore satietur. Multis in locis uiuacitatem suam usque ad annos decem prorogat. Exit, ut Plinius tradit, in cubitalem altitudinem, folijs laurinis, sed mollibus. Vsus eius nõ sine lacte. Paulus Aegineta uolumine tertio in Ischiadis mẽrione ait, Lepidium quod apud nos nascitur, fruticosum est, folijs lauri, longè maiorib. æstate sunt efficaciora. Quæ si tempus anni negauerit, cortice radicis uti frondium uice cõueniet. Miram ischiadicis & longis ualetudinibus dedit experientiam. Hæc herba colitur apud nos officinis non ignota, mutuatitio tamen alterius plantæ uocabulo. Nam herbarij nunc non lepidium sed *raphanum* appellant, radicis forsitan

similitu

ſimilitudinē contemplati. Nam hæc fruticat folio laurinis maiore, molliuſculo, quod tandem poſtquã adoleuit, gladij retuſi ferè ſpeciē accipit, primū exeuntis folij rudimentū ſtatim in laureum explicatur. Caulis in cubitalem exurgit altitudinē, radice magna, intus lignoſa, ſpiſsiore libro ueſtita. Hoc guſtanti mirã adfert acrimoniã, linguamq́; magnopere uellicat. quare uſus eius non ſine lacte, quo magis feruor retundatur, & eius acrementum dulcedine lactis edometur. Duo lepidij genera Columella fecit. Satiui, cuius ſerendi rationem ac imaginem ueteribus traditã nuper docuimus: ſyluestris, quæ hiberis exiſtimatur, quam Paulus tradit & lepidiū & agriocardamon appellari. Galenus lepidiū uoluit odore, guſtu, uiribus naſturtiū imitari, nec uſquã inter ſimplicia meminit hiberidis. Paulus o-
10 ctauo uolumine, quod ſimplicibus & compoſitis dicauit medicamentis, lepidiū hiberidem cognominari teſtat̃, nec ſecreto quouis loco hiberidis ullã ueluti diuerſæ mentionē fecit, alioqui nõ relicturus ſi propriū genus habuiſſet. Addit, naſturtio uiribus conſimilē, uerū tertio uolumine hiberidē fatet̃ & lepidiū & agriocardamon appellari. Sit itaq; ſylueſtre lepidiū ſiue cardamãtice, folio naſturtij, caule cubitali, interdū minore, flore lacteo, ſemine tã paruo ut uix aſpici poſſit, exili radice, cui inſit odor naſturtij: uel ut apud Dioſcoridem legitur, radicibus binis naſturtio ſimilibus. Sed cum non legitimū ſibi locum apud Dioſcoridem, ſed inter arbores ſpuriū ſibi uendicarit, qui tamen ſolitus ſit res in ſuas claſſes diſtribuere, herbas cum arboribus nõ commiſcere, credimus calci primi uoluminis irrepſiſſe hoc caput, & impudenter arborū aceruo ſuccreuiſſe: præſertim cū nec Galenus,
20 nec Aegineta Paulus, qui ab hoc emerito duce nuſquam comperiant̃ deſciſcere, priuatim huic hiberidi caput aliquod dicarint à lepidio diſcretū. Nec tamen hanc repudiamus, ſed expunctã & uelut luxam ſuæ ſedi reſtituendã monemus, ſi qua conueniens ei propitiaq́; reddi poſſit. nanq; nuper ante Pliniū Seruilius Damocrates primus medentium eam appellauit hiberidē, quanquam (ut ait) ficto nomine, inuenitioni eius aſsignato carmine. Galenus hanc plurimum commendauit ad coxendicum dolores, ſed eãdem eſſe cum lepidio contendit. Senariolum quoq; Damocratis ipſius prætexuit ex eius libro qui Clinicus inſcribitur. Sed Archigenes in quadam, quã ad Ariſtonem dedit, epiſtola, hiberidem lepidium & agriocardamon, id eſt ſylueſtre naſturtiū imprimis prodidit uocari. Adiecit, cū flores, radices accuratè cõcidantur, tunduntur etenim difficulter, mox cum axungia quantū
30 emplaſtro ſatis ſit, coxendicibus & articulis quos dolor infeſtat non minus quaternis horis adalligetur: dein deſcendatur in balneum, poſt exiguam corporis humectationē aqua tepidiore proluantur. In exitu uino & oleo perungãtur lumbis lana pura tectis: diebusq; uicenis hoc idem fiat, ſi qua admonitio doloris ſuperſit. hoc modo cæcæ ſanantur fluxiones & rheumatiſmi. Cõſtat ergo quæ tam à Dioſcoride quàm à Plinio ſcribũtur, hæc ab Archigenis oraculis eſſe deprompta: nec tamen ideo ſuſpicione carebit, id quod de hiberide traditur, ex hac Archigenis æditione Dioſcoridi coaluiſſe, cum nec ſedem debitam, nec uiribus conuenientē inuenerit, ſed in primi libri calce, ubi locus uacabat, inſertū eſſe. Inuenitur tamē in incultis circa itinera prataq; herbula cubiti ferè altitudine, folio naſturtij, lacteo flore, quem æſtate fundit, ſemine in ſiliquulis tam exiguo, ut temere uiſum effu-
40 giat, ſed una frequentius radice quàm duabus nititur, odore naſturtij quàm acerrimo, cui rura nullū adhuc indidere nomē, quod equidē potuerim extorquere, niſi quod obiter herbarius mihi *pratenſem* appellauit *ualerianam*, quòd rude folium cum primum exit alatū & laciniatim diſſectum ſpectatur. Columella docens quonam pacto fieret oxygala, cõdiendi lepidij utriuſq; rationē explicuit inquiēs, Sūt qui ſatiui uel etiã ſylueſtris lepidij herbã cum collegerūt in umbra ſiccēt: deinde folia eius adiecto caule die & nocte muria macerata expreſſaq; lacti miſceãt ſine cõdimentis, & ſalis, quantū ſatis arbitrentur, adijciãt. Alij in olla iuxta fundū terebrata, foramine ſurculo obturato, & lacte ouillo quàm recētiſſimo uas implent, adijciuntq; uiridium condimentorum faſciculos, origani, menthæ, cepæ, coriandri. Has herbas ita in lacte demittūt, ut earū ligamina extēt. Poſt quintū diē laxato uaſis emiſ-
50 ſario, ſerū manare ſinūt hoc identidē faciūt. Nõnulli recentia folia lepidij cū dulci lacte in olla miſcent, & poſt diē tertiū ſerum emittūt: deinde cõpertam ſatureiã uiridē, tum etiam arida ſemina coriandri atq; anethi, thymi, & apij, in unum bene trita adijciunt, ſalemq́; bene coctum cribratumq́; permiſcent. quod in hoc ſenariolo idem cecinit author:

Ponitur & lactis gustus quæ condiat herba.

Dioscorides quoq; lepidium scribit aliorum salgamorum more sale cum lacte condiri: usus'q; eius nō sine lacte, ut inquit Plinius. Barbari uersus meridiē lepidio cogūt lac acorem contrahere, quo magis acremento morosum ijs palatum titillet, & ad stomachum faciat. *Saturagim* Mautica lingua lepidium nominant. Recentiorum ferè plurimorum errorem patefecimus supra in radicis mentione, qui deturbandis renum calculis lepidium pro rapha-rio soliti sint usurpare, magno sumentium damno, cum eos fugiat exulcerantē uim possidere, sæpeq; renes & uesicam intestinis erosionibus uellicare. sed hæc iam facessant. Lepidium inter urentia intelligitur. sic in facie cutim emēdat exulcerando, ut tamen cera & rosaceo facile sanetur. Sic lepras & psoras tollit semper facile, & cicatricū ulcera. Tradunt, adalligatum brachio quà doleat compescere dolorem. Foliorum natura exulceratrix & aspera est. quapropter ischiadicis illinūtur præsenti remedio trita cum radice inulæ, ita ut post quartam horæ partem soluantur. Lienosis simili modo prodest. Lepras emendat. Eadem radix adalligata collo dentium dolorem leuare creditur. Contectum in murias lactis lepidium inueteratur. Lactis gustum condire & signa fucarum facie depellere tradit Columella in hortorum cultu, ijs numeris:

> Ponitur & lactis gustum quæ condiat herba,
> Deiectura quidem fronti data signa fucarum,
> Vimq; suam idcirco profitetur nomine graio.

### Ranunculum, batrachium. Cap. CXVI

P Luta ranunculi genera Dioscoridi demonstrantur. Vnum coriandri folijs, latioribus, subalbidis, pinguibus, flore luteo, interdum purpureo, caule gracili, cubitum alto, radice parua, amara, candida, multis capillamentis ellebori modo fibrata. Nascitur in limitibus humidis. Plinius hoc genus pinguioribus quàm coriandri folijs ad latitudinem maluæ accedentibus, colore liuido, caule albo, gracili, radice candida. hoc opacis uliginosis marginibus familiare. Nostri herbarij *pedem corui*, quanuis perperam, uocāt: nam folijs constat coriandri, latioribus, subalbidis, pinguibus, luteo flore, radice multis fibris capillata, amara: alteram tamen omnino quàm coronopus, de qua superius habita est mentio, demonstrauimus. Vulgus nostrum huius florem *bacinulos* appellat, quòd uasis æneis tonstrinarum, in quibus barbam emolliunt, similes uideantur, colore, figura: qui ob pulcritudinem iam in coronamenta uenere, & à multis florū causa rusticis colitur. Effecitq; cultura, ut qui in limitibus simplici foliorū compage flores oriantur, structili quodā densoq; foliorū stipatu nunc in hortis collucescant. Alterum genus lanuginosius, uel ut Plinius ait foliosius, pluribus foliorum incisuris, altiore caule, copiosissimū in Sardinia, gustus acerrimi, quod priuatim *apium rusticum* cognominant. Herbarij nostri *apium risus*. Ab historicis sardonia herba, quę in defluuijs prouenit fontanis iusto largior. Ea si edulio fuerit, uescentibus neruos contrahit, rictu ora diducit, ut qui mortem oppetunt uelut ridentium facie intereant. Pausanias author est apud Sardos herbam gigni apij similitudine, quæ comedentes cum profuso risu humanis rebus exigebat. inde Homerus, & posteri risum nullo salubri sensu dignum, sardonium nominant. Nascitur herba secus fontes, nullum tamen uirus pestilens aquis impertitur. Strabo ex hac herba toxici genus Hispanos confecisse meminit, haustu cuius urgēte ui maiore citra dolorem ipsi sibi mortem consciscebant. Salustius uenenati huius meminit. In Sardinia, inquit, quædam herba nascitur, quæ sardoa dicitur, apiastri similis. hæc ora hominum & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Dioscorides libro sexto sardoam ranunculi genus esse testatur, quæ uescentibus mentem adimat, & quadā neruorum distentione dehiscere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeant. Ob id sardonius risus in adagium cessit. quanuis Timæus aliam originem prouerbio reddiderit, aliam Sophocles, aliam Clitarchus. Apiastrū, ut Plinius inquit, in cōfessa damnatione est uenenatū in Sardinia. Apuleius de hac specie loquēs, quantū arbitror, inquit: Si quis eam gustauerit ieiunus ridendo exanimabitur. ibi notandū & apiastrū antiquis, hoc est apium syluestre ranunculum dici, quod satiuum modo quodam apium folijs imitetur, manifesto Nigidij doctissimi uiri errato, qui apiastrum pro melissophyllo usurpauit. Hyginus quoq;

apiastrum

apiastrum uocauit melissophyllon. Idẽ fatetur Varro linguæ latinæ doctissimus, quos & sequitur quoq; Dioscorides. In contraria opinione fuit Salustius, qui sardoam apiastro fecit similẽ, id est syluestri apio. Plinius etiã qui uenenatũ tradidit in Sardinia apiastrũ, apertissimè de hac loquitur Sardoa: nã de melissophyllo scripsit inter apij species, quãuis modo hos, modo illos sequatur. Sed illi quantum existimo, ꝙ esset apibus gratum nomen deduxerunt: hi ꝙ apium æmuletur, sicut quæ ita desinunt, imitationẽ quandã, ut grãmaticis placet, important. Sed ista facessant, quoniã de re non de Latio nobis sermo est. Tertium genus minimũ est, graui odore, flore aureo. hoc plerisq; locis cõspicitur. Quartũ huic simile, flore tantũ lacteo. Hoc ultimũ syluis familiare, altioribus foliorũ diuisuris, flore cãdido, exitu ueris emicante. hoc syluæ, luci, nemora scatent. Rura nostra ab herbarijs ut arbitror edocta *feniclon*, quasi ferè fæniculũ appellant. Sed nonnihil discriminis in radice, quæ longior & modo quodam nodosa tam frequẽs est & copiosa, ut uerno tempore floribus huius candicent syluæ. Sed obiter emẽdanda Plinij lectio, lubrico faciliq; librariorum lapsu, qui pro lacteo in hac specie nobis luteo scriptum reliquerunt. id uerbis Dioscoridis conspicuum cognoscitur. Sed ne id silentio prætereatur, Democritus in Hydroscopico batrachion, cuius flos aureo splẽdet colore, chrysanthemon Græcis tradit appellari, folijs apio similibus, maiusculis, flore auri coloratu relucente. Nec herba temere binum palmorũ altitudinẽ excedit, inueniendis aquilegijs ab eo mire celebrata, ꝙ aquę latices subesse loco certũ sit ubi solet emicare. Omnes urẽdi nanciscuntur licentiam, pustulasq; uelut ignis excitant. Adalligata brachijs subinde corpus osseтenus exest. Hac ualidi mendicantes sibi crura & lacertos dilaniant, quo possint impudentius stipem extorquere, uel hac impostura pecuniolam aucupari. hinc nonnullis herbarijs *ulceraria* dicitur, alijs *scelerata*. Si exulcerationis argumẽtum libeat experiri, tusam supra manum illiges, & statim erodet corpus. Plinius à suis strumeam dicit appellari, quòd strumis medeatur. Omnibus ranunculi generibus uis acris & uehementer exulcerans. Si cruda folia imponãtur, pustulas ignis modo faciunt ideo ad lepras & psoras utuntur, & ad tollenda stigmata, causticisq; omnibus miscent. Alopecijs imponunt, celeriter remouentes. Radix in dolore cõmanducata diutius, rumpit dentes. Eadem sicca concisa, sternutamentum facit. Medetur strumis, & panis parte in fumo suspensa, quare ueteres herbarij strumeã uocarũt. Redulcerat cicatrices & ad colorem reducit. Eadem uitiligines concorporat Folia, flores, cauliculi recentes, ut Dioscoridi placet, exulcerant illitu: crustas & pusulillos non sine doloris sensu creant. Scabros ungues expediunt, scabiẽ tollũt. Formicis quidẽ & uerrucis omnibus imponuntur, sed statim debẽt amoueri. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix concisa sternutamentum ciet, illata naribus. Dolores dentium appensa leuat, ipsos tamen frangit.

Anemone, phænion. Cap. CVII

Nemonem Nicander ex Adonidis cruore natam prodidit. Theocritus in bucolicis lachrymis Veneris Adonidem lugentis prodijsse finxit, eiq; dicauit epitaphium carmine hoc,

Quotq; cruoris agit guttas hic cæsus Adonis,
Tot Venus effundit lachrymas, quæ singula flores
Cespite demittunt: lachrymæ pariunt anemonen,
Sed cruor ille rosam creat.

Florem suum facit non multo post germen. Erumpit autumno post aphacen primis imbribus. Inter aculeatas, sed mitioris generis Plinius collocauit. Duo eius fastigia, syluestris prima, altera in cultis nascens. huiusq; plures species. aut enim phœniceum florẽ habet, aut candidum, aut lacteum, aut purpureum: folia coriandro similia, cæterum scissa tenuius inclinãtur in terram, cauliculi exiles lanuginosiq;, super quos flores exeunt papaueris, & in medio capitula coloris nigri aut cærulei. Radix oliuæ implet magnitudinẽ, geniculis distincta. Syluestri per omnia maior amplitudo, latioribus folijs, durioribus, caput oblõgius, flos puniceus, radiculæ plures ac tenues. Aliud genus folijs nigrãtibus. Plinius sanius folia fecit apio similia, nec temere semipedalem altitudinem excedũt, cacumine ut inquit asparagi. Flos nunquam se aperit nisi uento spirante, unde & nomen accedit. Syluestribus amplitudo maior, *herbam uenti* uocant hodie peritiores herbarij. In sabulosis &

N 4 montibus

montibus, cæduis syluis inter sentes inuenitur, folijs coriandri, longè tenuioribus diuisu-ris, in terra iacētibus, uiolaceo caule, tenui, semissem alto, in cuius fastigio papaueris flos emicat, nunc purpureus, nūc lacteus, qui maxime dehiscit cum uētus aspirat. Excusso flo re cacumen nascētis asparagi spectatur, exili flocco incanum, tenuiꝗ lanugine pubescēs, quod in dilutum cæruleū quadātenus spectat, multis radicū capillamētis. Flores uere pro-siliunt, quos tuta nostra *coquelourdes* aut *cocles* uocant. lacteos *blancas coclourdes*, purpureos *bleuas* aut *persas cocles* solent nominare. quibus in aqua decoctis, oua cæruleo uel etiā puni-ceo inficiūt colore. Texunt ijs rustici uernas coronas. Foliorū extrema in molles aculeos omnino innocētes desinunt, qui tractātibus citra iniuriā cedunt. ob hoc aculeatatum, sed mollioris generis esse nōnulli uoluerūt, quanuis nihil de hac re tradidit Dioscorides. Sem-per in incultis nascuntur, nouo uere ijs mōtes florent. Hos itaꝗ arbitror anemones dici, cum ita Plinius & Dioscorides delinient. Aliæ ab olitoribus nostris in hortis seruntur, so-lum coronis dicatæ, quas ob floris præstantiā & pulchritudinem *passiflores* appellant. non enim alijs cedunt, sed cum reliquis de uenustate certāt, folijs coriandri, multo tenuioribus incisuris, caulibus aliquantū lanuginosis, in quorū summo flores emicant purpurei, papa-ueris specie, & in medio capitula nigra, nōnunquam cærulea protuberant: album florem non memini me uidisse. Nosse tamen oportet, & si flos anemones fuerit papauerino simi-lis, nō tamen capitulum quod erumpit in medio, est papaueraceum, sed uelut asparagi ca-cumen. Non enim excusso flore calycem ostentant capitulatum seminis capacem, qualē papauer, sed recentis asparagi modo uelut in spicam caput fastigiatur, & in toros quosdā stringitur. id quod plerosꝗ traxit in errorē, qui inter erraticum papauer quod rhœas uo-catur, & anemonem interstinguere non ualuerunt, nec inter argemonem quoque. Verū euidens est discrimen. primum fastigiorum in argemone quidem, latiusculum superne ca pitulum: in erratico papauere subangustum, utrunꝗ tamen papaueraceum: in anemone uero, quale nuper diximus. Est & succorū distinctio, nam argemone succum remittit cro-ci colore acrimonia insigni: erraticum papauer lacteum succum candidumꝗ reddit: ane-mone ne ullum quidem illarum succum fundit, serius item utraque floret. Explodendus ergo ille in hæc tempora inueteratus error, existimantium anemonem esse *rubrum papauer* uulgo dictum, folijs euidentissimè reclamantibus. Sosibius anemonas à Spartanis phæ-nidas uocari tradit. Sunt qui Plinio authore phænium nominant. Horus Apollo Nilia-cus anemonę flores inquit in Aegypto pingi, quoties hominum morbos uolunt intelligi. Prosunt anemonæ capitis doloribus & inflammationibus, uuluis mulierum, lacti quoꝗ. Et menstrua cient cum prisana sumptæ aut uellere appositæ. Radix commanducata pitui tam trahit. Dentes sanat decocta, oculorum epiphoras discutit. Quæ ex ijs phœniceum florem habet, radice contrita cuicunque animalium imposita sistit ulcera, astringente ui, & ideo expurgandis eisdem adhibetur. Vis omnium acris. quare succo in nares infuso ca-put purgatur. Pituitam commanducata radix elicit. Decocta in passo, illitáque medetur oculorum inflammationibus. Cicatrices eorundem & hebetudines emēdat. Sordida pur gat ulcera. Folia & caules decoquuntur, ut cibo sumpti lac euocent, et menses pellant uel lere appositi. Illitu lepras amoliuntur. Quæ attemon & arsella cognominatur, recens tri-ta præcisiones sanare dicitur, & oculorum epiphoris mederi. Dysentericis bibendam præ cipiunt ex aqua. Conglutinat uulnera. Collectionibus efficaciter illinitur. Cōuulsis pun-ctisꝗ auxilio est. Serpentium ictibus pota resistit.

Argemone. Cap. CVIII

Argemone, sicuti tradit Dioscorides, similis est papaueri syluestri, folijs ane-monæ diuisis: florē habet puniceum, caput in caule papaueris, quod rhœadē appellauimus, duntaxat longiore, supernis partibus fuso in maiorem latitu dinem, radicem rotundam, succum colore croceo, sapore acrem. Plinius ar-gemonen folia habere anemonæ scripsit, æqualia, diuisa apij modo, caput in cauliculo papaueris syluestris: item radicem, succum croci colore acrem & acutum. Na-scitur in aruis. Tria statuit genera, idꝗ demum probat, cuius radix thus redoleat. Ga-lenus tamen, Paulus, reliquiꝗ ueteres Græci uno contenti genere, secundam speciem non adiecerunt, cum unius duntaxat argemones meminerunt. quapropter adulterinam

suppositi

supposititiamq; esse credimus, quãuis in ijs qui circunferuntur pressis codicibus inuenia-
tur inserta. Si uetustissima queq; consulantur exemplaria, nihil quod ad secundam speciẽ
pertinear, literis offendes exaratũ. Non sunt audiendi medici, qui luxatis literis *agremoniam*
hodie uocent, herbam in frutetis prodeuntem, cauliculis in terrã resupinatis, folijs cũ ado
lescit herbaceis, ubi maturuerit ferrugineis, per ambitum semper fimbriatis, quinquefolij
aut canabis similibus, singulari thyrso, quẽ pilosæ concoloresq; uestiunt lappæ, quæ cum
efflaccuerũt anđæ uestibus propter ingredientiũ adhærescunt, cum hæc magis eupatoriũ
esse censeaẽ, ut suo docebimus loco. Quorũ opinio facillime refelletur: nã argemone apij
folium aut coriandri præfefert, hæc quinquefoliũ aut canabinũ exprimit. Illa florẽ dimit-
10 tit puniceũ, hæc si diligenter inspiciatur, luteũ. Illa papaueris erratici caput extendit, hæc
pilis horrentes lappas in caulis fastigio demonstrat. Est & etiamnũ succorũ discrimen. Ar
gemone succũ fundit colore croci acrem. Altera & si radix exprimatur, nullo suffectũ co
lore dimittit. Cum omnia reclament huius deliniamenta, aliã ab hac prorsus dissidentem
esse fatendũ est. Diuersum uidetur genus esse quod apud Pliniũ uigesimoquarto uolumi-
ne uocatur argemõ, quã minerua reperit suibus ijs remediũ, qui de illa gustauerint. In ar-
uis herba quædã inuenitur erratico papaueri simillima, capitulo & flore, folijs coriani, te-
nuioribus multo segmẽtis, in totum habitu glabro, sed omnino rustico nomine defuncta.
Hãc herbarij syluestriũ papauerũ generibus perperã assignant, negligentes hoc quod mo
do diximus discrimẽ. Argemonia radice eius denarij pondere in uini cyathis tribus cõtra
20 serpẽtes potatur Anginæ medetur sumpta ex uino. Sepiẽ diebus in uino sumpta liẽnẽ cõ
sumere dicitur. Vt prosit inguinibus in manibus tantũ habẽda est Ex melle tusa podagre
medetur. Eadẽ torpentibus membris prodest, & ad omnia quæ penclitantur secari discu-
tiẽdo. Neruis & articulis cõuenit tusa ex melle. Ad carcinomata efficacissima est Ea uer-
rucas tollit ex aceto. Argemas & nubeculas expurgat. Folia illitu inflãmatiões cõpescũt.
Crateuas herbarius argemonẽ narrat tusam cũ axungia strumas discutere, uitiligines ni-
gras cũ nitro & sulphure ignem nõ experto cõcorporare: in hoc desideriũ adsiccari, con-
tundi, cribrari, ut qui utũtur confricent ea sese in balneis, antequã in soliũ descẽdant. Ean
dem cõtra scabiẽ corporũ prodesse tradunt. Aliqui recenẽ detritam præcisiones imposi-
tu sanare, epiphoris oculorũ mederi, potã ex aqua dysentericis auxiliari, uulnera cõgluti-
30 nare, collectionibus efficaciter illini. eodemq; modo cõuulsis punctisq; auxilio esse, serpẽ-
tũ percussibus in uino datã resistere. Argemõ herbã Minerua reperit suibus ijs remediũ,
qui de illa gustauerint, quã mederi tradunt eisdem effossam sine ferro, & additam in collu
uiem poturis, uel ex lacte & uino. an eadem cum argemone nescio.

Anagallis. Cap. CIX

A Nagallis in duo genera diuiditur fœmina flore cęruleo cõspicitur, mas pu-
niceo Iacet in terra uterq; sexus. Folia in cauliculis quadratis pusilla & mo-
dice rotunda, ad helxinæ similitudinẽ. gerit semẽ quoq; orbiculatũ. Plinius
Dioscoridis exemplo duo cõstituit genera, Marem flore phœniceo, fœmi-
nã cæruleo, nõ altiores palmo, frutice tenero, folijs pusillis, rotũdis, in terra
40 iacentibus. Nascũtur in hortis & aquosis. Mirũ, ꝙ fœminam pecora uitant. at si decepta
similitudine (flore enim tantũ distant) degustauere, statim eam in remedio quærunt quæ
asyla uocatur, à Romanis ferus oculus. Anagallis hodie *morgelina* siue *gallinæ morsus* uulgo
nominatur. Nec quicquã certius his scriptorum pictutis respondet, cum duplex sit in flo-
re color, quadranguli caules per terram sparsi, & pauca non tota ambitu rotunda folia. se
men ei coriani circinatum, radix minuta, subdulcis. pedibus in aruis ubiq; proteritur, in
uliginosis lętior prouenit. Galenus utranq; tradit anagallidem, siue quæ florẽ parit cæru-
leũ, siue quæ phœniceum, quendam attractorium calorem possidere, quo spicula uel im-
pactos corpori refigit aculeos. Qua de causa succus naribus raptus caput purgat: & ut
summatim dicatur, exiccatoriam uim citra morsum obtinet. quare uulnera glutinant.
50 Idem de utraque sentit Paulus. Constat itaque duas tantum esse anagallides discrimine
uel floris uel sexus insignes. Hallucinantur qui *mouronem* uulgo dictum aut *pauerinam* flo-
rem candidum fetentem, huic anagallidum connubio retulerunt, illius uirilis fœmi-
neique sexus diuortium facientes. Nam hæc cauliculo rotundo, folijs helxinæ mino-
ribus

ribus, non sic hirsutis exit, de qua dicemus in alsine. Hippocrates anagallim herbã siccandis uulneribus probauit, quã uidetur satis intellexisse, præsertim cũ idẽ tradat Galenus. Aetius nycterida ad caligines oculorum commendauit, quã pro anagallide, ut arbitror, accipiendã reliquit, quãdoquidẽ & nycteris inter cęteras nomẽclationes Dioscoridis legitur. Paulus in ea cõpositione quã podagrę dicauit, diacorallij cognomine, anagallim flore puniceo micantẽ, coralliũ appellauit, à qua nomen est inditũ medicamẽto, nõ alia forsitan de causa quàm colore flos coralliũ imitetur. Quanquã uetustissima non mihi desint exẽplaria quingentorũ plus annorũ, in quibus collarion nõ corallion scribatur. Nec ab re fortassis, quoniã & glutinãdi facultatẽ, autore Galeno simul & Hippocrate, sibi uti supra dictũ est uendicauit. quare minime putamus hærendũ, quin Paulo diacollarion potius sit scribendũ. Nanq; phœnicea anagallis ut ostensum est oras uulnerum suo glutine cõmittit, quod κολλᾶν uocãt Græci, à quo effectu merito collarion diminutiuæ formula quasi glutinulũ poster appellari. Facit huius rei fidẽ quòd alio præsertim loco pastilli meminerit alterius, quẽ diacorallion uenus inscripsit, cui corallius lapis insumitur. Nec me fugit Actuariũ in quodam antidoto cui diacorallij titulum fecit, anagallidem puniceum florem ferentẽ, corallium appellasse, nescio an rectius collarion, cũ, authore Galeno, citra morsum exiccet & uulnera glutinet. Errant quoq; nõ mediocriter, qui myosotida siue muris auriculã, pro anagallide cõpictam preferunt, ut suo loco demonstrauimus. Plinius tradit anagallim quibusdam corchoron uocari, quod & Dioscorides asserit, quo nomine uenit in adagiũ græcis, κόρχορος ἐν λαχάνοις, quod est corchorus inter olera: transferturq; ad frugales quosdam & indignos, qui sua fortuna maiores sibi quærãt honores, & gloriam quàm se deceat clariorẽ aucupentur, cũ humilis nec palmum excedẽs herbula, inter grãdissima quęq; olera sibi locum destinet, & internasci lætetur. Quãuis in aliũ sensum detorserit Theophrastus septimo historiarum, uolens corchorũ ob amaritudinẽ prouerbio dicatum esse, ac folium eius ocymũ sanè æmulari. Taxauit eos potius qui gratã uoluptatẽ suauioremq; nonnullorum consuetudinẽ qua frui possent, tristi uel amarulẽto cõuentu turbãt. Qui magicis superstitionibus sunt imbuti præcipiũt ante solis ortum prius quàm aliud quicquam loquantur, anagallidẽ salutare, tũ sublatã exprimere, ita præcipuas sortiri uires. Vrinã cient anagallides. Aluũ purgant ex aqua mulsa. Iocineri mire prosunt. Cohibẽt quas nomas uocãt, & rheumatismos. Vtiles & recentibus plagis, præcipuè senũ corpori. Ad recentia quoq; uulnera tanta traditur uis, ut saniẽ ossibus extrahãt. Anagallis cærulea procidẽtia sedis retro agit, è diuerso rubẽs prorirat. Hydropicos sanat carũ succus duabus linguis in aqua potus. Caput purgat per nares infusus, ita ut deinde uino colluantur. Bibitur & cõtra angues succi drachma in uino. Vtriusq; succus oculorũ caliginẽ discutit, et ex ictu cruorem & argema rubens magis cũ Attico melle perunctus. Pupillas dilatat, & ideo hoc inungũtur ante, quibus paracentesis fit. Iumentorũ quoq; oculis medentur. Vtriq; mitigandi uis. Inflãmationes arcet, spicula corporibus eijcit, erratica compescit ulcera. Succus gargarisatus pituitam capitis elicit. Per nares infusus dentium sedat dolorẽ, ita ut à cõtraria nare inijciatur. Argema cum Attico melle emendat, oculorum caliginem discutit. Datur bibendus contra serpentes, item iocineris renumq; morbos. Tradunt, eam quæ cæruleum habet florem prociduam sedem reprimere: quæ phœniceum, illitu prouocare.

Chelidonium maius. Cap. CX

Chelidonium maius caule cubitali consurgit & amplius, adnatis compluribus, foliosis, folijs ranunculi tenerioribus, cęruleo colore nitidis. Flos assidet albæ uiolæ iuxta singula folia. Succus in ea croci, mordax, acer non sine quadã amaritudine graueolẽtiaq;. Radix supernè singularis, inferne multiplex in croci capillamenta fibratur. Siliqua cornuti papaueris tenuis, longa, in metæ figuram, in qua semuncula papauere maiora continentur. Plinius maiorem delineauit chelidoniam fruticoso caule, folio pastinacæ erraticæ, ampliore ipsa altitudine duum cubitorum, colos albicans, flos luteus, succus croci mordax, semen papaueris. Officinis hæc suum retinent nomen. Vulgus Gallicum *celeram* appellat, quòd caligantibus oculis aciem uidendi restituat. Nascitur in opacis & parietinis, fruticosa cubitali altitudine, cauliculis lanuginosis, tenens, folio ranunculi, magis anguloso, tenui,

aduer

aduersa parte cæsio, auersa incano, flore luteo, uiolæ candidæ consimili, semine papaue-
ris, quod in corniculis lõgis exilibus cõnnetur. Vulnerata succum croci remittit, gustum
uellicantẽ. Radix superne singularis, inferne multis luteis fibris capillata. Chelidoniũ, ut
ait Theophrastus, hirundinum aduentu florẽ excitat. Hanc herbã illæ aues adinuenerũt.
Hac enim ut Plinius author est, hirundines oculis pullorum in nido restituũt uisum, & ut
quidã uolunt etiã erutis oculis. Hoc idem testatur Aristoteles quarto de generatione ani-
malium uolumine, qui statim q̃ de quibusdã auiculis egisset, quę cæcos excludunt pullos,
subiecit: quãobrem si quis nuper in lucem æditarum hirundinum oculos præpungat, rur-
sum incolumes reddentur. Dioscorides quosdã citat, qui scribant hirundines matres pul-
10 lis suis in nido luminum sedibus herbam hanc admouentes cæcitatẽ depellere, & momen
to uisum restitui. Celsus Cornelius commentitium id esse putat, sexto libro, ubi de oculis
agit qui extrinsecus offendũtur, uolens, si ictus oculũ lęsit ut sanguis in eo suffundatur, ni
hil cõmodius q̃ columbi, palũbi, uel hirundinis sanguinẽ perũgere. neq; id sine causa fit,
cum eorũ acies extrinsecus læsa interposito tempore in antiquũ statum redeat, celeberri-
meq; hirũdinis. Vnde etiã locus fabulæ factus est, per parentes id herba restitui, quod per
se sanescit. Eorum ergo sanguis nostros quoq; oculos ab externo casu commodissimè tue
tur: hoc ordine, ut sit hirũdinis optimus, deinde palumbi, minime efficax columbæ & illi
ipsi & nobis. Negauit itaque pullos oculis captos hac herba per matres pristinæ claritati
restitui. Nec hæc naturæ decretis aduersantur, quæ sanxit orbos in priorem habitum non
20 regredi, sed perfectis tantum. Iis uero quæ fiunt si læsum fuerit aliquid, id omni denuo po
test, iacturáque partis alicuius potest resarciri, cum genitalis facultas lege naturæ inchoa-
tum opus adhuc absoluens, non euanuerit, sed deliniationis fungens munere, nacta mate
riam, damnum instaurare potest. Nuper exclusi hirundinum pulli non uident, imperfe-
ctiq; æduntur in lucem. quare cum oculis nondum absolutis adhuc insideat genitalis au-
ra, punctos erutósque potest reparare: multo magis adiuta herbæ chelidonij ope à paren-
tibus indita, quo felicius officium suum prosequitur. sed de ijs hactenus. Floribus succus
exprimitur & in æneo uase cum melle Attico leniter cinere feruẽti decoquitur singulari
remedio contra caligines oculorum. Vtuntur & per se succo collyrijs quæ chelidonia uo
cantur ab ea. Chelidonia siccantur ulcera adeò, ut pro spodio utantur. Eadem cum axun
30 gia iam desperatis imponitur. Menses nimios mammis admota sistit. Succus in æneo ua-
se cum melle in pruna decoctus oculis claritatem adfert, & caligines eorundem discutit.
Folijs, caule, radicibus succus excipitur æstatis initio, & in umbra siccatus digeritur in pa
stillos. Radix cum aniso & albo uino pota medetur regio morbo, ulceribusq; quæ serpũt
imponitur. Dentium dolorem commanducata sedat. Nomen ei uidetur inditum, quo-
niam floret aduentu hirundinum, discessuq; marcescit. Sunt qui scribant hirundines ma-
tres orbatis lumine pullis inunctu momento cæcitatem depellere.

Chelidonium minus. Cap. XCI

Arua pingitur à Dioscoride herba chelidonium minus, sine caule, folijs he-
deræ, rotundioribus minoribusq;, pediculis quibusdam à radice dependen
40 P tibus, itẽ teneris & aliquatenus pinguibus. Radices habet pusillas, frequen-
tes ex eodem callo prodeuntes, in tritici modum aceruatim congestas, qua-
rum tres aut quatuor tantum in longitudinem progrediuntur. In limitibus
humidis & palustribus gignitur. Plinius minori chelidoniæ folia hederæ assignat, rotun-
diora, minus candida. Hæc à nullis nunc ostenditur herbarijs uel medicis, quod demiror,
cum nulla uerno tempore frequentior occurrat, præsertim hirundinum aduentu: & mar-
ginibus aquosis inueniatur, qua nulli non uliginosi tractus scatent. Quam longe dissiden
ti nomine, proprio ignorato, nunc officinæ uocant *scrofulariam*, quòd strumosa radix mul-
tis granorum frumenti grumis uideatur coaluisse, quanquam putent inditam appellatio-
nem, quòd strumis (quas uocant græca imitatione non latina scrofulas) medeatur. Sed
50 ne sine peculiari demonstratione testemur, id euidenter pictura poterit comprobari. Si-
quidem *scrofularia* herbula est à pediculis pendẽs, uidua caule, folijs hederę, rotundioribus
multo minoribusq;, teneris & modicè pinguibus. Radices ostendit ex eodẽ callo prodeũ
tes, paruas, complures in granorum tritici morem aceruatim congestas, quarum tres uel
quatuor

quatuor in longum protenduntur. Humida sequitur & palustria. Floret aduentu hirūdinum, nec longo post tempore marcescens euanescit, sic ut irrigui limites, qui largo floꝛum florumq; stiparu pubescebant, confestim ijs spoliati glabrescere cōspiciantur: qua de causa chelidoniū, id est hirūdinariā dici nulli dubium est. Flos ei ranūculi, luteo colore nitens. Quòd si uires libeat experiri, magnam præ se fert acrimoniā, gustum acerbè uellicantem, argumento Galeni & sectatoris eius Pauli, quòd celeriter illita cutē exulceret, quod & pueri sæpius probāt. quare & scabros ungues excutit, & scabiem abolet. Succo etiam herbæ capitis purgationē moliuntur medici, ut pote qui magno sit præditus acremento. tiam, ut Galeno placet, in quarti recessus calfacientis initium se recepit, cum maius tertiū sibi uendicauerit ordinem. Cum itaq; tota Dioscoridis ac ueterum deliniatio suffragetur, omnesq; uires suum addiderint calculum, *scrophulariam* uulgo dictam nemo chelidonium esse minus inficias ibit. Luxatam esse Plinij lectionem quis facile deprehendet, cum maioꝛi chelidoniæ reddatur colos albicans, flos luteus: minori folia hederæ, rotundiora, minus candida, succus croci mordax, semen papaueris: cum hæc duo postrema de maiore tradantur à Dioscoride. Nanq; minor acrem possidet succum, nō tamē ullo pacto luteū, nec papaueris semen, imò florem puto sine semine proferre, radicibus potius quàm semine nasci. Sic ergo in sedem restituetur luxata pars, Maiori colos albicans, flos luteus, succus croci mordax, semen papaueris. nihil quis ea quæ breuiter de minori chelidonio scribuntur, parenthesi censeat intenecta. Nō audiendi sunt Arabicæ factionis authores, qui chelidonium minus glaucium putant esse, quod ipsi *memithen* dicunt: quorum error apertior est quàm ut refutari desideret. Vis ei acris, & phænīj modo summam cutem exulcerans. Psoras & scabros ungues tollit. Succus radicum in nares illatus cum melle purgat caput. Decoctum eius cum melle gargarissatum caput ualidius inanit, & tædia omnia pectoris discutit.

Othonna. CXII

Arum de othonna inter ueteres conuenit. Alij succum chelidoniæ maioris intelligunt, alij succum glauciī, alij liquorem floribus cornuti papaueris expressum. Sunt qui triplicis succi miscellam ex anagallide cærulea, apollinari, & papauere interpretentur. Non desunt qui liquorem esse contendāt herbæ cuiusdam Troglodyticę, quæ dicatur othonna. Nasci eam in Arabia quæ secundum Aegyptum sit, erucę similem, perforatis crebro folijs tanquam à tineis esset pertusa, eisdem squalidis & paucioribus, flore croci, latifolio. quare à quibusdam inter anemonæ species collocatur. Aliquibus tamen placet, lapidem esse in Aegypti Thebaide nascentē, exigua magnitudine, candido colore, gustu mordaci, cū feruore quodam & astrictione. Plinius othonnen in Syria nasci memoriæ prodidit, similē erucæ, perforatis crebro folijs, flore croci. quare quidam anemonen uocauerunt. Paulus nonnullis succum esse meminit herbæ prouenientis in Arabia, quæ confinis est Aegypto: quanquā aliqui lapidem Aegyptium esse fateantur. quanuis idem in plerisque compositionibus othonnā nominans maioris chelidonij succum interpretetur. Quare nobis non est laborandum, ut quid sit othonna demonstretur, cum Dioscoridi, & post eum cunctis authoribus nō satis fuerit cognita, sed ex aliorum opinione famaq; tantum prodita. Qui othonnam in Arabia quæ secundum Aegyptum sit, nasci tradunt similem erucæ, perforatis crebro folijs, et ueluti derosis à tinea, scabris & obsitis puluere, minime frequentibus, flore croci, latifolio, anemonę speciem esse putauerunt. Extractus succus oculorum medicamentis conuenit. Mordet leniter & excalfacit astringitq; siccando. Purgat cicatrices & nubeculas, & quicquid obstat. Caliginem oculorum discutit, & quæcunque claritati eorundem officiunt. Quidam tradunt, lauari atq; ita siccatum digeri in pastillos. Aiunt alij liquorem quendam ea herba defluere, qui lotus exarenatusq; cogitur in pastillos ad eadem utiles.

Alsine. Cap. CXIII

Lsine, ἀλσίνη, alij myosota, Itala muris auriculam uocat. quod nomen inuenit à folijs, quibus aures musculorum imitatur. Eadem alsine dicta, quòd lucis opacisq; gaudet. Hæc eadem erat quæ helxine, nisi humilior esset & minoribus folijs. hæc Dioscorides. Nascitur in lucis ut Plinio placet, unde dicta est alsine, Incipit à media hyeme, arescit æstate media. Cum prorepit, musculorum

P

A

10

20

30

40

50

tum aures imitatur folijs. Sed aliam docet quæ iustius myosotis uocetur. Hæc eadem erat quæ helxine, nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascitur in hortis & maxime in parietibus. Cum teritur odorem cucumis reddit. Ea est, arbitror, quam uernaculo sermone Galli *mouronem* quasi muraurē uel potius muris aurem appellāt: Itali *pauerinam*, quòd anseribus gratum pabulum sumministret. Auiculas caueis inclusas, cum fastidiunt escam, aucupes solent hoc cibo recreare, quandoquidem helxinę similis est, minoribus tantū folijs, minusq; hirsutis. In hortis quoq; prorepit, & macerijs opacisq; lætatur. Vita semestri contenta, sicuti dictum est Herba cucumis cum teritur odorem remittit, sed non illam peponis maturi iucunditatem, sed herbaceum cucumeris uirus subolet. quanquā id quod de odore me-
10 morant, multis exemplaribus Dioscoridis non legitur. Verum ut reliquam prosequar finitionem, cauliculis serpit teretibus articulosis, è quorum geniculis exiles ramuli prosiliunt, folijs helxinæ minoribus, nec tantū hirsutis, flore paruo, candido, foris herbaceo. Hallucinantur qui hanc anagallidis generibus assignent, cū latissimo discrimine inter sese discrepent. siquidem anagallis quadrato cauliculo surgit, flore ceruleo uel purpureo: hæc terete ac articulis interstinctio caule proserpit, flore cādido. Si uires quoq; scrutemur, huius alsinæ inueniemus quę traduntur à Galeno conuenire, uidelicet herbulam uiribus helxinæ proximam, aquoso concretu frigidoq; cōstantem: quare citra astrictionem refrigerat, feruidis collectionibus auxiliatur, & ignibus sacris opem adfert. Vulgus quoq; succum iam usurpauit ad mulcendā corporis pruriginem. De hac sub uocabulo alsine libro quar-
20 to repetuntur omnia titulo solū uariato, quare nihil inibi dicere decreuimus Sed hæc potius alsine Galeno Pauloq; dicitur, sequēs myosotis, id est auricula muris. Vsus eius ad refrigerandū cum polēta Epiphoris oculorū imponitur: item uerēdis, ulceribus cum farina hordeacea. Succus auribus infundit̄. quin & emendat omnia quæ helxine, sed infirmius.

Myosotis altera. Cap. CXIIII

Ltera myosotis uocat̄, cauliculis pluribus ab ima radice aliquatenus rubentibus, cōcauis ab imo, folijs angustis, oblongis, dorso acuto, nigris, per interualla assiduè geminatis, in mucronem paulatim se cōtrahentibus, tenuibus
A coliculis ex alijs prodeuntibus, flore cæruleo uelut anagallidis. radix digitali crassitudine multis capillamētis fibrata. In summa, scolopendrio similis est,
30 læuior dūtaxat & minor. Eadē de myosoride nominatim disseruit Plinius naturalis historiæ libro uigesimo septimo. Galenus ordine tertio resiccare prodidit, nullū tamen manifestum calorē possidet. Paulus myosoton ad alsinen remisit, nec huius uelut distinctæ mentionem fecit, uires silentio prætermittens. Inuenitur frequenter herba caulibus multis ab ima radice prosilientibus, quadantenus ab imo rubris & concauis, folijs angustis, oblongis, non sine dorsi prominentis exertu, nigricantibus, per interualla deinceps geminatim copulatis, in mucronem desinentibus, coliculis ex alarum sinu prodeuntibus, flore cæruleo, radice digiti crassitudine, multis fibris capillata, satis ad scolopendrium accedens. Sed nomine uacat Gallico. nec huic respondet deliniationi, quæ partim ab herbarijs *pilosella*, partim *auricula muris* appellatur, quamuis humi proserpat, & nunquam à solo sustollatur,
40 folijs sessilibus, latis, in mucronem exeuntibus, pilosis, musculorum aures exprimētibus, præsertim antequam explicentur perfectè, geminatim maritatis, prælongis, uitilibus, itidem solo reptantibus, flore ranunculi luteo. Produnt, ferrum quod huius succo commaduerit tantam cōtrahere duritiem, tamq; magnum induere rigorem, ut chalybis aciem respuat, & scobinę modo quodcunque ferramentum elimet, imò potius dissecet. Inuenitur in asperis et incultis agrorum limitibus. nam flos qui in ca luteus cernitur, apertissimè muris auriculæ distentit, foliaq; longioribus interstitijs distant, quàm ut possent scolopendrium herbam repræsentare dorso quoque carēt eminulo, tergiq; perpetuū æquor apparet. Hæc *pilosella* tamen ab officinis dicta. Nascitur in uallibus, folijs quadrātalibus, lanuginosis, albicātibus, in terram sparsis, flore luteo, radice numerosa, sed exili. Ferūt, foliorum fa-
50 rinam uulnera mirum in modum glutinare. Herbę recentis exprimunt succū ad cohibendos quartanę febris horrores. Eodem tingūt gladiorum aciem, ut omne ferrum aliud domet, fecerēq;. Igne admoto sanies destillat, qua epota iocinerosis præsentius inueniri remedium negāt. Huius radix illita ægilopas sanat. Tradunt Aegyptij si quis in Augusto men

O se incur-

se incurrente huius herbæ succo inungatur mane priusquam loquatur, eo anno non lippiturum. Non defuere qui helxinen ipsam hoc nomine uocauerint.

### Isatis, glastum. Cap. CXV

Satis satiua siue glastum, quo infectores lanarũ utũtur, folia fert plantagini similia, sed pinguiora nigrioraq;, caulem duũ cubitorum & ampliorem. Plinio glastum, quo infectores lanarum utũtur, simile fuit lapatho syluestri folijs, nisi quòd plura habet & nigriora, sed sponte nascentibus lactucis annumerat. Cæsar cõmentariorum quinto de Gallico bello tradit omneis se Britannos ultro glasto inficere, quod cæruleum efficiat colorem, atq; hoc horridiores fieri in pugna aspectu. Simile, ut inquit Plinius, plãtagini glastum in Gallia uocatur, quo Britannorum coniuges nurusq; toto corpore oblitæ in sacris nudæ incedebant, Aethiopum colorem imitantes. Glastum olim Galli dixere, nunc *guadum* uel potius *gualdum*, nonnulli *sancti Philippi herbam*. sunt qui Indicũ à colore nominẽt. glastum hoc est infectoribus dicatũ. Magnum quæstũ multis regionibus adfert. Viridem herbam trusatilibus molis premunt, ut herbaceã saniem excludant: dein abacto liquore digerũt in magnos globos, quos tabulatis in cinerem cõputrescere sinunt, *pastellum* plerisq; locis ab effigie pastillorũ in quam glomerantur, nominãtes. Hos cortinis infectoriæ coquunt officinæ, & laneos pannos ac uelleta demergunt, ut cæruleũ ebibant colorem. Cæruleam illam spumam innatãtem quam igni conferuescentes eructant cortinæ, *indum* nostri uocant infectores. hanc ad pictorum usus siccãt. Dioscorides egnen quoq; uocari prodit, quam suspicor ignen ab Hippocrate dici. Sunt qui hoc sibi titulo placent, quod uocem uitiatam ruta uel alura in Romanam se restituisse credant, luteam scribentes. de qua Plinius & Vitruuius authores Latini tantum inter colores mentionem fecerunt, quorum diligentiã in emendandis ijs falsis nomenclationibus non possum non probare: sed lutea herba an fuerit eadem glasto non mihi satis adhuc est exploratũ. Nam testimonia quæ pro se citant, aliam à glasto esse manifestè persuadent. Plinius chrysocolla, inquit, illa quoq; herba tingitur, quam luteam appellant. Et paulopost subdidit, luteam chrysocollam ab herba lutea dictam putant, quam ipsam cæruleo sublitam pro chrysocolla inducũt. Non itaq; cæruleo sufficit colore, sed potius luteo, uel certe uiridi, cum cæruleo sublita chrysocollæ colorem mẽtiatur, qui uiridis ab eodem traditur. Vitruuius in septimi uoluminis calce manifestius ait. Qui non possunt chrysocolla propter caritatem uti, herba quæ luteum appellatur, cæruleum inficiunt, & utuntur uiridissimo colore. hæc aũt, inquit, infectiua appellatur. Sed constitit inter omnes quæ glasto imbuũtur cæruleum sorbere colorem. Si ergo lutea glastum sit, cæruleum quoq; reddet, quem quantumcunq; infeceris, uirorem nunquam contrahet, sed cæruleum firmabit. Alium itaq; parere colorem luteum ex miscella & lege colorum facile constabit, si cæruleum luteo diluas colore uiridis colos enascetur. nanq; id à principijs colorum peti potest. Cæruleum multum habet atri uel opaci, uiride multo minus. ut igitur in uirorem degeneret cæruleum, medium postulabit, quod multum lucis & candoris habeat, quale luteum est. quam tentare commistionem pictores optime norunt. Nec ignorant etiamnũ infectores, qui cæruleo, quem glastum reddidit, luteum superinducunt colorem, ut uirorem lanæ concipiant. Quapropter ea suo nomine luteum colorem pollicetur, quem per se præstat, nisi cærulei sublitus superueniente luteo uiroris imaginem mentiatur. Nonne uides æruginem quæ cæruleo ferè pollet, si croceo liquore diluatur, pulcherrimũ induere uirorem? Habetur nostra ætate herba quæ cortinis suffectorijs indita luteum lanis præbet colorem, cuius apud nos maximus increbuit usus. infectores colori cæruleo, quem glastum excitauit, superinducunt, & uiridem efficiunt colorẽ, quæ forsitan lutea fuit antiquitati. Ea folijs prælõgis, pinguibus & arctis, cubitali caule, interdũ altior, toroso, flore exili, luteo, frequentibus in cacumine folliculis, cruciformibus, asperis, sed tam denso stipatu fastigij, ut ij quandam spicarũ imaginem monstrent, in quibus semen includitur, radice longa, singulari crassaq; multis locis sponte nascitur, sed magno iam compendio serunt in agris. Quæ nisi forte fortuna domino decoquat, magnũ ex eo sentit prouentũ. nanq; eruta solo radicitus in fasces magnos cogitur, donec usurpetur ad infectus. Siccata in luteũ colorem pallescit, aut certe languet in pallidũ, luteo quoq; colore pannos tingit. *Gaudum* etiam nostra rura uocant

ra uocant uel *gaisdum*. Porrò tam ex colore quem siccata præfert, quàm decocto, quod lanæ re
sorbentes ebibũt, lutea merito uocari potest. Nec quicquam à Plinio Vitruuioque, nisi inter co
lores tantum, sine herbæ notis peculiaribus dictum est, quòd esset forsitan non medicinæ, sed
infecturis nata. Nec me fugit Dioscoridem lysimachiam lytron appelasse, item Plinium,
quod aliqui deprauatum putant, legendumque censent luteum, qua glasti cærulei superin-
ducta uiridẽ exhibent colorem. Verisimile tamen, lysimachiam, quasi discordiam bellũque
dirimat, esse nuncupatã. nam calcitronũ boum ceruicibus imposita cohibet asperitatem:
ita lytron, quod pro liberatione præmium importat, dici uerisimile fuerit, quòd sedatæ discor-
diæ munus postulet. Sed de ijs plura in lysimachiæ mẽtione. Isatis syluatica siue malis gla-
10 stum syluestre, satiuæ similis habetur. folia fert maiora lactucaceis, caules tenuiores, multi
fidos, quadam tenus rubentes, è quorum cacuminibus folliculi numerosi linguæ speciem
repræsentantes dependent, in quibus semen. flore præterea gracili, luteo. quę postea huic
adijciuntur syluestri glasto, pugnant cum istis. Videntur quoque spuria quædam huic fini-
tioni Dioscoridis accreuisse. Parum sibi constitisset is author, si florem huic reddidisset lu
teum, nec multo pòst purpureum uel cæruleum tribuisset: ingenueque fateretur uanas esse
quas inseruerat descriptiones, & à ueritate penitus deficere. Quotusquisque tã uersatili fue
rit ingenio, ut secum in eadem finitione pugnaret, et à suis illico decretis desisceret: nem
pe nemo nisi mẽte captus, uel quem penitus memoria defecisset. Adde, quòd ea uetustissimis
exemplaribus non leguntur. quare uelut futilia quædam ac nullius in hac parte momenti
20 sunt expungenda. Sanguinem sistit glastum. Phagedænas & putrescentia ulcera, & quæ
serpunt sanat; item tumores ante suppurationem. Contra ignem sacrum radice uel folijs
prodest, uel ad lienes pota. Recentia uulnera glutinat, ideoque cruentis inijcitur. Syluestre
glastum eadem quæ mox supradicta præstat. Potu & illitu lienosis auxiliatur.

Telephium. Cap. CXVI

TElephium herba portulacæ similis caule & folijs alas binas in singulis folio
rum geniculis annectit, ramuli ab radice seni septeniue fruticant, folijs refer
ti cæruleis, crassis, lẽtis, carnosis, flore luteo, uel albo. Nascitur inter uites &
locis cultis uere. Breuius Dioscoride Plinius descripsit, Telephium portu-
lacæ similis & caule & folijs. rami à radice septeni octoniue fruticant, folijs
30 crassis, carnosis. Nascitur in cultis & maxime inter uites. Hodie Galli partim *uineaticam sem
peruiuam*, partim *cicotrinum* appellant. Herbarij nostri *fabam inuersam*, alij *crassulam minorem*, quòd
crasso pinguique constet folio. nam hæc inuenitur in cultis & sæpe inter uites senis septe-
nisue ramulis emicans, portulacæ non absimilis, folijs cæruleis, pinguibus, lentis, carno-
sis, flore nunc albo, nunc luteo. Viuax est supra modum, erutaque diu sese prorogat. quare
nonnulli quoddam sedi genus seu sempervivi suspicantur. Siccare eam & abstergere do-
cet aperte leuis amaror, qui gustu percipitur: quare uitiligines emẽdare certũ est, & ut tra
dit Galenus, putrilaginosis ulceribus opitulari. Vnde Telephij nomen ductũ puto, quòd
ulceribus malis, quibus rex Mysiæ Telephus cõsenuit ab Achille uulneratus, auxilietur.
Dioscorides senos septenosque à radice ramos tribuit, Plinius octonos. Differre merito cre
40 dimus telephium à syluestri portulaca, quam agriam andrachnen appellant. quandoqui-
dem uterque medicinas earum notasque, seorsum ceu diuersorum generum reddidit. Tele
phium herbam hoc loco designatã sunt qui putant esse quam multæ uocant officinæ præ
sertim Romanæ *pulmonariam*. Vegetius in mulomedicina pulmonariã nominat, quã con-
siliginem dici prodit, bubulcis & ueterinarijs præclare cognitam: sed telephium non esse
satis inter ueteres constitit, cum Plinius nuper inuentã asseruerit consiliginem, telephium
uero nomine ipso & inuentionis & usus uetustatem fateatur. Radiculæ consiliginis Pli-
nius & Columella duntaxat meminerũt, quasi superficies in nullo haberetur pretio. Dio
scorides radicem telephij subticuit herbam tantum cõmendans: quapropter uel nondum
ad usus eruperat, uel diuersam quis non ab re suspicabitur. Item Plinius medicinas utrius-
50 que seorsum uarijs locis reddidit, quasi diuersarum. Radix tamen à Dioscoride non expri
mitur, quæ profecto ob sui raritatem non fuerat omittenda, cum in numerosa fabarum tu
bercula coalescat. unde putauerim inuersam fabam herbarijs appellari. Nam fabaginum
cacumen pluribus fabis est onustũ: contrà radix ima innumeris tuberibus scatet, quę faba

rum implent magnitudinẽ. Folia ſenis horis illita albas uitiligines cõcorporãt, ſed poſtea hordeacea farina illini debet. Perunctas etiã in ſole lentigines emaculãt cũ aceto, & cũ inaruerint auferũtur. Medentur uulneribus & fiſtulis. Sunt qui uitiligini, lentigini ternis ferè menſibus ſenis horis noctis aut diei perlini præcipiãt, dein hordei farinã inſpargi iubẽt.

Acanos. Acorna. Cap. CXVII

Canos herba eſt ſpinoſa, breuis, latioribus quã eryngij aculeis, capite magno, chamæleoni albo ſimili, quam impoſitam ruentis ſanguinis impetum infrenare tradũt. Eryngio à quibuſdã contribuitur ut tradit Aetius, forſitan quòd eryngium in quibuſdam æmuletur. Cæterũ acanon ab eryngio Theophraſtus ſecernere uidetur, cũ utriuſq; ſeorſum meminerit. Alij, ut idem inquit, chamæleonẽ album uocauerũt acorion, quòd ſuo echinato capite chamæleonẽ imitetur. Portò nõ multum ab ea quam uulgus *calcatrepam* appellat diſſidere cognoſcitur, cum aculeata ſit & breuis, latis & nocentibus uallata ſpinis, caule breui ac toroſo, floribus ceu potius pappis in cacumine purpureis, rotundis capitibus, & ſpinarum ſepto muticatis. inde nomen in uulgus abijt, quòd mutices *calcatrapas* nominet radice cãdida, digitali. Hãc ſpinã humo erutam ruta domorum laquearibus appendunt, ad arcenda ut putãt maleficorum ueneficia. Naſcitur in incultis & aſperis ubiq;. Ea ſpinæ breuitate, & multitudine capitulorum rigentibus aculeis armatorum eryngium ſectatur, ideo eryngiorum generi nõnullis, ut Aetius retulit, adſcribitur. Echinato capitellorum habitu reliquaq; facie album chamæleonem exprimit: quare ipſum acanon, ut Theophraſtus teſtatum reliquit, aliqui uocauerunt. inde ab acano Latinis quæ aculeato ſunt conceptu, aut floris ſede, fructuq; ſpinoſo, feliciter acanacea dicuntur, laborantibus Græcis uno uerbo hos tres affectus includere. Cæterum ixine cui radix folioſa, ex qua ſimilis malo carduus ſeminis plenus extuberat, ſeminalis acanus Theophraſto dicitur: cuius inciſo uertice ſummo lachryma erumpit iucundi ſaporis, acanthica maſtiche uocata, proptereaq; adulteriũ ex ea fit. Germinat atq; floret æſtate folio & caule lanugines ſpinoſas habens. Acorna herba eſt acanacearum generis, caule & folijs lanugine ſpinoſa mordax, & quod ratione ſimplici poteſt exprimi, cneco ſimilis urbano, colore flauo, ſucco pingui. Acornæ, ut Theophraſtus eſt author, ſpina pro folio eſt, uernaculo cneco ſimilis, colore tãtum rufo, ſucco pingui. Eadem erat quę attactilis ſeu ſylueſtre cnecũ, ſi candidior eſſet, & decerpta cute ſanguineũ cruorem funderet. Cęterum colore tantum rufo diſtinguitur, & pinguiore ſucco, nequaquam cruẽto. ſpina itaq; eſt in aruis quæ facie tota tum reliquo habitu, præter quàm ſanguineo liquore, cnecum, quod officinæ nunc appellant *cartamum*, mentitur.

Alectorolophos Alopecuros, uulpina cauda. Cap. CXVIII

Lectotolophos quæ Latinis criſta dicitur, folia habet ſimilia gallinaceæ criſtę, plura, caulem tenuem, & ſemẽ nigrum in ſiliquis. Vtilis tuſſientibus cocta cum faba freſſa melle addito, et caligini oculorum. Solidum ſemen conijcitur in oculum, nec turbat, ſed in ſe caliginẽ cõtrahit. Mutat colorẽ, ſed ex nigra albicare incipit, & intumeſcit, ac per ſe exit. hæc Plinius. quo argumẽto multi eam eſſe putant, quam olitores nunc *orualam* aut *totam bonam*, Itali *ſclariam* uocant. Nanq; & hodie apud nos rura ſemen *oruale* ad eoſdẽ effectus uſurpant. foliũ ei betæ lanuginoſum, ſerratumq; in modum criſtæ, ſcabritie lacunoſa prorſus inæquale, caulis ab imo rufeſcens, quadrãgulus, flos ſpicaceus, è rubro ſuppurpureus, quo excuſſo in alabaſtriculis dehiſcentibus ueſcum & atrum ſemen conſpicitur. odorata tota & uulgaris. Seritur in hortis ubiq;, mirantur q; nõnulli herbam tam inſignẽ notamq; uulgo, ueteres ſilentio prætermiſiſſe. Verum Plinianę picturę refragãtur principes notę: nõ enim ei caulis tenuis, ſed præter modũ craſſus, ut fabaginũ quadrata ferè corpulentia peræquet: etſi nigrũ ei ſemen inſit, nõ ſiliquis, ſed potius dehiſcẽtibus uaſculis, aut patẽtibus capitulis cõcipitur, foliũq; ei frequẽtibus crenis ſerratũ, potius quã criſtatum cernitur. Alij hanc eſſe tradũt quã *cetrum gallinæ*, aut *galli centrum*, officinæ perperã *gallitricum*, aliqui *ſalutam tranſmarinam*, uel Romanum appellãt, quia eius ſemine eodem modo uulgus utatur. Siquidem ad diſcutiendã oculorũ caliginem integrum ſemen in oculũ conijcit, quod non niſi ambitioſa reuolutione per orbem oculi raptũ exucto humore, prægnãs & quaſi tenuibus onuſtũ mẽbranulis egreditũ.

Enimuero

Enimuero *saluia transmarina* folio est marrubij maiore, odorato, rugosa asperitate, caule sesquipedali, leniter hirsuto, in terram depresso, & in quadrangulum striato, flore è cæruleo in purpureum uergente, ad aquilini rostri effigiem falcato, calyculis pluribus, gallinaceæ cristæ forma, in queis ad summum quatuor grana reperias, parua, rotunda, fuluescentia. Sed ne ea quidem alectorolophos dici meretur, cum & caulis crassamēto, & calyculi hiantes nō siliquante figura, semenq; fuluo coloratu, omnino reclamēt. Sed ut facessat omnis apud ueteres ambarū silētij suspicio, quid apud Dioscoridē utraq; fuerit, oruala scilicet & trāsmarina saluia, paucis subnectemus: quū illa orminum satiuū, hac syluestre designetur, marrubij folijs, caule quadrāgulo, sesquidodrantali proceritate, circa quē calyces prominent siliquarū effigie, radice uersus nutantes. In ijs duū generum semen inuenitur: syluestri rotūdius, colore fusco: satiuæ nigrius & oblōgū, quod argemas oculorū albuginesq; cum melle purgat. Eæ igitur deliniationes ad amussim, nulla reclamante nota, satiuo ormino & syluestri fauent. Male audiunt ergo qui eas ueteribus intactas fuisse suspicanē. Non desunt qui gallinaceā cristam Græcis peristereon dici tradāt, in humidis nascentem, folio inciso & subalbido: sed manifestior est error, q̄ explodi desideret. Porrò in pratis frequēs inuenit herba, caule tenui, folijs cristatis & falcatis, suppurpureis apicibus, in uertice pinnatis, inter quos lunata emicat siliqua, cōcolor, lata et membranacea cute uestita, in qua semen pullum clauditur. rura huic ab hac effigie suo sermone uernaculo nomen *cristæ gallinarum* dederunt. Ea propius ad Plinianā alectorolophi picturā accedere uidetur. Alopecuros specie tota similis est tritico, uerū folio latiore ut uult Theophrastus, spica hirsuta, qua lanugineum flosculum particulatim emittit, radice articulata, ex cuius nodis emicant folia pinnata. nomen inde auspicatur q̄ uulpium caudis similis existat. Spicosa est ut plantago, sed hirsutior & lanuginosior, nec tamen in acus aut aristam exit. Plātaginis in modū spicatur, florem tamen non quemadmodū illa particulatim ædit, sed per totam spicam frumenti modo spargitur. Vtriq; lanugineus prosilit flosculus. Plinio alopecuros spicam habet mollem, & lanuginē densam, non dissimilem uulpiū caudis, unde ei nomen. Sunt qui hanc esse contendunt, quā uulgus *pastoriam uirgam* appellat fœminino sexu. Quin & in aruis inuenitur herba specie frumentacea, folio tritici, culmo gracili, paucis nodis geniculato, spica plantaginis, nullis aceribus aut aristis armata, lanugine spissa horrens, asperitate uestium sequaci. siquidē non uillosa tantum lanugo, sed & spica tota fimbriarum tenax, transeuntium uestimentis hæret. rura *caudati frumenti* nomine norunt.

Alliaris uel alliaria. Cap. CXIX

A Lliaris herbæ folia cum primum emicant, circinatæ sunt rotūditatis, uiolæ nigræ similitudine, aliquantū maiora, uerum adulta in angulos exeunt. Herba bicubitali proceritate cōsurgit, caulibus teretib. folijs urticæ, nisi quòd læuiora sunt, parcius fimbriata, & à pediculo latiora, allij odoratu cum teruntur, flosculo luteo, exili in pelliculis semine, atro colore, radice oblonga, eodem cum folijs odore. Trita herba alliū adeo redolet, ut in iuribus tortiuisq; succis pro eo substitui cœperit: inde nomen ei dederunt officinæ. Sunt qui putēt scordotim hanc esse, falsi quadam odoris cognatione. siquidem scordotis folijs est similitudine quercus, minoribus, lanuginosis, quadrangulo caule, flore subrubro: alliaria uero frondibus urticæ modo fimbriatis, rotundo caule, flore luteo. Illa tantū subolet alliū: hæc ita repræsentat, ut iusto allij odore nares impleat. nisi quis arbitretur alterū scordotis genus esse, quam Crateuas repræsentat latioribus folijs, mēthastro similē, nec de ea scriptū aliud inuenio. Nemo profecto potest inficiari, huius alliariæ folia multo maiora uideri, & profundioribus crenis laciniata, satis tamen ad querna cum adoleuit accedētia. Huic iudicio facile subscriberem nisi similem menthastro subdidisset, cui certe serrata sunt folia, sed spissa lanugine canescunt, illi potius uirent sola aspritudine contenta. Quod si ita est, ipsa excalfacit, urinam ciet si recēs in potū teratur. Sicca in uino coquitur ad serpentiū morsus, & uenena omnia efficax. In rosionibus stomachi, dysenteria, contumacibus urinis, ex mulsa duobus denarijs datur bibenda. Lentam pectoris crassitiē digerit. Cōtra ueterē tussim ex resina et melle sicca lingitur. Longis præcordiorū inflāmationibus cerato collecta prodest. Podagras acri aceto circumlitas mulcet. Imposita menses excit. Vetera ulcera purgat & ad cicatri-

cem ex melle perducit. Recentia quoque uulnera cogit farinæ conspersus. Excrescētia in corpore compescit.

Amarantus. Ambubeia. Cap. CXX

Marantus radice est fulua, bulbosa, ferulaceo caule, pedali altitudine, folijs ocymo lōgioribus, spica purpurea uerius q̃ flore, inodora, qua nihil gratius aspectu cernitur, quando & purpuras Tyrias Laconicasq; suo rutilanti nitore prouocat. Coccum etiam qui in uestibus micat, siue saturatū siue dilutum sua coloris gratia uincit, adeo ut Franci nunc *passeuelutum* appellent, indicantes eo nomine sericum coccineum quod *carmesinum* dicunt, cum quo nimirum de coloris principatu certabat, superari. Solo colore cōmendatur amarantus. Spica Plinio purpurea uerius quàm flos, & ipse sine odore. Gaudet decerpi, & quo frequētius legitur, hoc lętius renascitur. Prouenit Augusto mense, durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus adseruatur. Mirumq; cum defecere cūcti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas nectit. Qua dote iam in fictilibus seritur, ut ab Augusto floreat in Octobrem, quo tempore gestit frequēter carpi. Collectum & furni tepore siccatum, puellæ ad coronarios hyemis usus recondunt. Summa eius natura in nomine est, appellato quoniā non marcescit, ita gręcam nomenclaturam usurpante Italia. Siluit de eo priuatim Dioscorides, quamuis multos flores hac nominum ambage complectatur, ut ageranton, elichryson, & alios cōplures, forsitan q̃ paucis uiribus in medicina polleret. Galenus heliochrysi nomine amarantum exprimit, ob id corymbos nunquam marcescere Plinius scriptum reliquit. Philostratus ex amarāto sepulturas coronari solitas adfirmat, idq; Thessalos instituisse primos ad tumulum Achillis. Extenuat & siccat amarantus, ideo cum uino fluxiones sistit, sed (ut aiunt) stomacho aduersa⁊. Ambubeia, uel ut alijs placet ambugia, Aegyptio nomine nobilior est q̃ latino. cichorium enim nemo nescit, quum illam pauci inter studiosos norint. dicitur & erraticus intubus, germinans à radice post Vergilias, folio betæ laciniato, fere semper in solo procumbente, magno, fistuloso, multis ramulis brachiato lentè, item aspero & diuidi contumace, flore cæruleo, qui nubilo etiam die panditur, & cum eo circūagitur in occasum, noctu semper compressus. Hanc nōnulli propter utilitatem chreston appellauerunt, & propter singularem salubritatem pancration. Sed hæc duplicis est naturæ: una arctiore folio, quā diximus: altera latiore, quam hedypnoida cognominant. Herba est perennis, folijs multis, per anfractus dissectis, in terra sessilibus, cauliculo simplici, concauo, semipedē alto, enodi, flore luteo, stipantibus in circulū foliolis coronato, quo decidente succrescit euanidum quiddam: cæterum admirabile naturæ ludentis opus, nempe multangularis illa lanugo in orbē globata, quæ spirante uento efflatur in auras. Nostri hanc appetente hyeme, & per frigora terra adobruunt, ut candorem deposita amaritudine cōtrahat, & in acetarijs utātur. Officinę, q̃ folium sinuatim per lacinias denticulatū sit, *leonis dentem* uulgari uoce dicunt. Galli pueruli *florem pissanlitum* uocant, rati eius uel attrectatione, urinæ incontinentiā creari, atq; ita cubile lotio contaminari. Sunt qui etiam *rostrum porcinum* nominent, dentq; ad laxandos intestinorum infarctus, ciendasq; urinas. Hedypnois syluestre genus, stomachum dissolutū astringit cocta, cruda sistit aluum. Dysentericis auxiliatur, sed magis cum lente. Rupta & cōuulsa iuuantur, item quibus genitura ualetudinis morbo effluat. Ambubeia refrigerat in cibo sumpta. Collectiones illita digerit. Succus decoctæ uentrem resoluit, iocinen & stomacho renibusq; prodest. Item si in aceto decoquatur, urinæ tormina discutit · item regium è mulso morbum, qui sine febre fuerit. Vesicam adiuuat. Mulierum purgationibus decocta in aqua adeò succurrit, ut emortuos partus trahat. Tradunt magi, succo totius cum oleo perunctis fauorem cōciliari, eosq; facilius impetrare quæ uelint.

Anthalium. Anthemon foliosum. Anthyllon & Anthycellon.
Anthriscus. Cap. CXXI

Nthalium Aegypto peculiare, nec nisi mēsis cognitū. Nascitur in locis arenosis, haud procul à Nilo, mespili magnitudine & rotūditate, sine nucleo, sine cortice, folijs cyperi. Anthalium Plinio, haud lōgius à flumine prouenit, mespili magnitudine & rotūditate, sine nucleo, sine cortice, cyperi folio mādunt igni paratū. Anthalium mensis tantum dicatur, quod Aegyptij edunt, nec alium

nec alium ullum Plinius repetit usum. Theophrastus malum anthali appellat, in arenosis nascēs, haud procul à Nilo, figura rotūdū, magnitudine mespili, sine nucleo, sine cortice, folijs cyperi. Anthali mala legentes Aegyptij in bryto hordeaceo decoquūt, uehementer iucunda & dulcia, quæ bellariorū uicem in secundis mensis impleant. Anthemon folio sum in segetibus passim nasci cernitur, folijs ferè porri, oblongis, calamo lolij, flore purpureo, quo in coronamētis utimur, herbaceo calyce, semine tribus uersib. striato atroq́; unde ei nigellæ nomen. hoc Theophrasto anthemon phyllodes dici putatur. Theodorus foliosam nigellam interpretatur, doctis propius githago uel nigellastrum uocaret. Rusticis nostris *niella*, flos *micancalus*, qui in coronamenta reponitur. Cæterum hoc anthemon semine ac toto frutice maius est ꝙ melāthion, nec odoratū, quapropter pseudomelanthion uocari potest. uerū pedali altitudine tantū surgit, folijs fœniculi uel senecionis, flore ceruleo, stellato, scapo papaueris longiusculo, in quo semen nigrū, odoratum, gustu subamarum. hoc pistrinis, illud solum coronis nascitur. illi in procerioris culmi uertice unicus flos emicat, hoc non uno contentum permultis scatet floribus. Nostra rura propter odoris suauitatem *piperellam* uel *poeuretam* appellant, officinæ *nigellam Romanam*, de qua in eius mentione uires docebimus. Theodorus in Theophrastum anthemon pro melanthio uidetur intellexisse, ut qui nigellā uerterit. Sūt qui Theophrasto anthemon & anthemion eam esse contendant quam Dioscorides uocat anthemida, & chamæmelon uulgo dicitur, magnis ab Asclepiade celebratam laudibus. Duo Theophrastus constituit genera, unū eius quę ab radice tantum foliata sit, alterum quæ caule tantum. Porrò cum cæteris omnibus proprium sit ut ab imo deflorescāt, peculiare utriq; ut à cacuminibus incipiāt deflorere, flore candido in orbem, medijs herbaceo. Semini colos qui flori. decidit hoc sicut & spinosis, cōceptaculo inani relicto. Sed hæc potius de chamæmeli generibus à Theophrasto dicta creduntur, ut apud eum idem anthemon & anthemis audiatur. Anthyllon, quam alij anthycellon uocāt, Plinio folijs & ramis lenticulæ similis, palmi altitudine, sabulosis apricis nascens, subsalsa gustanti. Dioscorides primū genus anthyllidis, sic enim uocant, lenti simillimum fecit, ramis rectis, folijs mollibus, radice tenui, oblonga, salsuginosis apricis natum, nō insulso gustu, unde hāc salsolam posteritas appellauit. nam salem etiam ex ea fieri memoriæ proditum est. Ea siquidem palmari altitudine cōsurgit, similis lenticulæ, folio molliore & minori, insuper radice exili, gustu salsiuscula. Vuluis aptissima est ex rosaceo & lacte imposita, renumq́; doloribus tribus drachmis. Cum eisdem uulnera ad cicatricem reducit. Bibitur in strāguria renumq́; doloribus tribus drachmis, quomodo & sanguinē sistit. Excalfacit, & mediocriter resiccat. De cognato genere in anthyllide differendum erit. Anthriscus, ut Plinius ait, eadem erat quę & scandix, si tenuiora folia & odoratiora haberet: quapropter folio est scādicis, crassiore & minus odorato. Enthusticon in olere syluestri à Theophrasto ponitur. Athenæus & Plinius anthriscon maluerūt appellare. Peculiaris laus eius, ꝙ fatigato uenere corpori succurrat, iamq́; senio marcescētes coitus excitet, & alba fœminarum sistat profluuia.

## Appendix spina. Cap. CXXII

Ppendix spina Plinio dicitur, quoniā baccæ in ea rutilo colore pendeant, appendicesq́; uocentur. Hæ crudæ, per se, & aridę in uino decoctæ aluum citant, & tormina cōpescūt. De spina appendice nonnihil alibi diximus.

## Aracoides. Ariana spina. Arianides. Armoracia. Arthritica. Cap. CXXIII

Racoidem Aegypto peculiarem Theophrastus mirat̃, ꝙ nec foliū nec herbam ullam, aut quicq̃ aliud simile supra terram habeat: fructum autem in radice ferat, non ea quidem quæ carnosa & simplex altius infigitur, sed fibris quas per summa cespitū agit. Idem de Aracidna tradit. Neutrū, inquit, folia gerit, nec folijs quippiam simile, sed quasi binorum fructuū partibus inter se oppositis fœcunda potius exrant. Sunt & alia eodem autore pluscula supra terram cibo idonea in Aegypto maximè, & aracidna, & quod araco simile est aracoides. Plinius aracos appellat fructum, qui cum habeat radices ramosas ac multiplices, nec folium nec herbam ullā aut quicq̃ aliud supra terrā habet. Aracidna ergo & aracoides, si Theophrasto credimus, duo hæc pariunt sub terra, non minorē tubere, cuius pars carnosa radicē mittit

altam atq; crassam, cæteras uerò quibus fructus insidet, graciles atque multas, & summo cespite cohærentes agit, nec folium nec herba ulla aut aliud quicq; supra terram cernitur. Loca modice arenosa diligunt. Quia porrò geminum & utraq; parte fructum ferunt, amphicarpa cognominãtur. Ariana spina ab Aria regione Indis contermina dicitur. tota aculeis horret, lachrymæ ploratu myrrhæ similis, tum uisu tum etiam olfactu. Profluit ubi sol illuxerit. Eiusdem regionis alumna est & arianis, herba ignei coloris, quam Democritus legi iubet cum sol Leonẽ permeat, ut eius tactu peruncta oleo ligna accendantˉ. Arianidem gigni in Arianis Plinius tradit, igneam colore, colligi cum sol Leonis hospitiũ tenet, cuius tactu peruncta oleo ligna accendantur. Theophrastus refert cõterminam Indis gentem Arianam, cuius spina lachrymarum pretiosa, myrrhæ tam uisu q; olfactu similis, accessu propter aculeos anxio, manat ea cum sole illustratur. Armoraciam Latini, Græci cheriã uocant, põtici armon, alij leucon, officinæ *rapistrum*. syluestris est raphanus, fronde copiosior q; corpore, folio læui, rotundo ac breui, radice tenera, exili, longa, saporis acuti. Plinius syluestri læuia quidem folia tribuit, sed breuiora ac rotunda, copiosaq; atq; fruticosa, saporem asperum & medicamẽti instar ad eliciendas aluos. Probatur magis quibus caules in initio rotundiores crassioresq;, ac longis canalibus, folia tristiora & angulis horrida. Plinius Arcadicum omnibus prætulit, quanquam & alibi nascitur, utilius urinæ duntaxat eijciendæ, cætero bilem detrahit: & item cortices in uino stomachum purgant, pituitam extenuant, urinam cõcitant. Sed & hodie seritur, ad deturbãdos calculos & urinam ciendam. Aestiuosum in Italia, & Armoraciã uocãt satiuam. Arthritica, recentioribus nonnullis articularis, duorum traditur generum: unum folijs nigricantibus ternis aut quaternis, in terra sessilibus, rugosis, magnitudine inter uiolam & uerbascum, è quib. medijs stylus exilit tenuis, longus, colore in pallidum languido, in cuius cacumine bini terni'ue flores dehiscunt lutei, pensiles, turbinati, summis labris denticulati, nec inodori, calyculo in album pallescente. Ii primo uere statim emicant, certiq; appetentis huius nuncij. quare herba officinis *primula ueris* dicitur, ruri *cuculi brachula* aut *primueria*. Prouenit in opacis & humidis. Ego hanc luteæ uiolæ genus quoddam esse crediderim, cum sit primũ ueris munus, folio bacharis, multo uiola latiore, uerum flore minus odorato. Quo in genere etiam satiua inuenitur, non dissimilis priori, luteolo colore. ijs non parua coronis uernalibus tribuitur authoritas. Forsitan hæc Tusculana fuerit uiola, cum haud longè plura de ea legantur. Ea cũ cælum silet, & tempus serenat, exitu hyemis necdũ exactis frigoribus erumpit, & ut prima uernas texit corollas, ita cõfestim fugax euanescit, in mediũ uer uix decorem suum prorogans. Vita ei cõplurimum menstrua, nec temere ad summũ sesquimensem excedit. Nec est simile ueri, florem usq; eo celebratũ, uernoq; coronatui tã frequentẽ, silentio dissimulatum. Cęterum permulta notiora fuerũt ueteribus, q; ut ab eis desiderarẽt explicari, quorũ nobis notitia prorsus exoleuit. Nec desunt qui phlomides coronarias esse cõtendant, sed hæ quas nuper memorauimus notæ nõ cõsentiunt. Alterũ genus *palatum leporis* appellant, q; subinde lepores sub eius umbra lateant, cubitali altitudine, folijs fœniculi, sine flore, baccis puniceis, radice numerosa crassaq;. utriq; eosdem effectus assignant. Tritæ imponuntur efficaciter articulorũ doloribus. Radicis decoctio uesicæ renumq; infarctus expediunt. Ius herbæ propinatur & illinitur aduersus rupta, luxata & liuentia.

Balsamine. Cap. CXXIIII

Alsaminam Ligures Padani uocant, Hierosolymitanũ pomũ Hetruria, mirabile Gallia, uulgus *garantiam*, quotiã septi modo in hortis fenestrisq; per cancellos opere topiario digeritur, de qua ne uerbũ quidem priuatim apud ueteres habitũ inuenio. Ea tenuibus prelõgisq; flagellis ultro citroq; reptantibus euagatur, folijs uitis albę, arnculatioribus, exilibus pãpinis, ex alarum sinu prodeuntibus, quibus illigantes sese cancellatim uicinis implicãt staminibus, flore cucumeris ex albo in luteũ lãguescẽte, turbinato utrinq; fructu, carnosa cute et per uersus uerrucosa, ac rigidioribus bullis intumescente, cucumeris pusilli uel citrij similitudine, malo uerius ac tubere q; grandi bacca, aut folliculo: aureus maturo colos, cartilago intus punicea uel lutea, sanguineus q; succus. Pomũ maturitate dissilit, inanitasq; confracto patet, semina intus aliquot lenticulæ figura cõtinens, rubertima, ex quibus oleũ exprimitur, ad uulnera

uulnera præcipuum. Aliqui pomum oleo prius imbutum aliquot dies insolãt, deinde uel fimo uel terra tantisper obruunt dum prorsus intabuerit, sic balsami uues glutinandis uulneribus adsciscere pollicentur. inde tractum balsaminæ uocabulum. *Mirabile pomum* Gallis dicitur, quòd uel pulchritudine sua uel insolita nouitate conspicientes in admiratonẽ sui trahat. Nec sunt nunc prætereunda silentio *melensana* uulgo uocitata, quasi dicant mala insana, de quibus iam nihil ueterib. fuisse scriptum desino mirari, quod multa huiusmodi reperio: sicut permulta quondã fuere, quæ hodie uel ignorãtur, uel certe non habentur. Galli *amorum poma* nominant. Mala ergo insana è frutice uulgari dependent, qui personaceam frondibus & caule prorsus æmuletur. is passim nascitur folijs propè ficulneis, flore oblon-
10 go, specioso, cãdido, fructu pomi magnitudine, in orbem absolutum circinato, colore uel puniceo uel niueo, in quibus cartilago granis intercepta cucumeraceis continetur, quæ edẽdo sit. Estur uulgo pomum ex oleo, sale, pipere, fungorum modo coctũ. Alij ubi paulum inferbuit igni in orbiculos uel taleolas digerũt, & in acetarijs ex oleo uel pipere & aceti momento mãdunt. Salgamarij in muria acida seruant, cibo per hyemẽ & uer ori nõ ingrato, sed tamẽ qui ægrius coquatur. Eodẽ gaudent cultu quo cucumeres & melones. In hortis apud nos serũtur, sed frequentius in fictilibus, ut fenestrarũ pensiles hortulos exornent. Quur *amoris pomum* appelleẽ nostris haud scio, nisi forsitan quod elegãs & perpulchrũ placeat, & ita dignũ quod ametur.

Bellis uel Bellius. Cap. CXXV

Ellis qui & bellius dicitẽ, flos est pratẽsis, pastilicãtibus quinquagenisquinis
20 barbulis coronatus. Duorum generũ est, maioris & minoris discrimine insi-
B gnis. minor bellius in pratis nascitẽ, flore albo, aliquatenus rubente, quinquagenisternis tantum barbulis circinato, folio pingui, in terra iacente, in rotundum oblongo, leuissime serrato: syluestris floris calyculis simplici foliorum cõstat ambitu, emaculato candore, unde Galli *margaritam* uocarũt. Iam & in hortis seritur, sed flore multiplici, barbularũ stipatu densiore. In satiuis plerique & punicei & uersicolores flosculi spectanẽ, sed omnes sine odore. Hęc trita cum artemisia strumas efficacissimè cõpescit. In officinis *minoris consolidæ* titulo demonstratẽ. Hybernis quoque nascens coronis hyeme tota prouenit, primus etiã ueris flos, in Italiã ex occidente, ut quidã existimãt, conuectus. Laudatur ad podagras, isciada, & neruorũ resolutionẽ, unde nonnulli eam *paralysim*
30 uocãt. Maior bellis procerior assurgit, folio nõ admodũ diuerso, altioribus tantũ crenaturis laciniato, cauliculis tenuibus, surculosis, cubitum altis, flore priori nõ dissimili, maiore, paucioribus tantũ barbulis mediũ luteũ in orbem cõcinnè cingẽtibus. Flos quoniã à longinquo cõspicuus est *paradelos* uulgo nominatur, rura nostra *grandem margaritam* appellant, officinæ *consolidam mediam*, quod uulnera glutinare credaturẽ. Nõnulli, quod flos orbẽ oculi indeatur imitari, *buphthalmum* & *bouis oculum* nominant, sed perperã, cum oculo bouis foliũ fœniculi tribuatur. huic præpingue latumque foliũ minime ut fœniculo in capillamẽta extenuatum. Hallucinanẽ qui belliũ uulgo *leonis dentem* dictũ interpretentur, quẽ non quinquagenæquinæ, sed plusque centenæ coronãt barbulæ, non cãdidæ sed luteæ, semine pullo in auras euanescẽte: bellio, albæ luteũ uerticem circũdant, quia à multis semen intelligitur. Por-
40 rò qui *antipatrem* uulgo dictũ rẽtur esse, liquido fallunẽ, cũ sit antipater surculosus & flore luteo quasi cunilaginis, minore, folia rorismarini, latiora, minusque longa. Huius illa proprietas, quod flores post nascentes altius attollunẽ quàm prius nati. *Christophorianam* & *oculum consulis* nonnulli uocãt, officinæ *filium antipatrem*. Cæterũ impiam non esse antipatrẽ plerique reclamãtibus notis, in peculiari eius mẽtione docebimus. Multũ quoque uidenẽ à ueritate deficere, qui belliũ maiorem halũ aut petræum symphytũ dici putant, cum halus surculosus sit, ramis tenuibus origano similibus, capitulis thymi, totus odoratus, gustu dulcis, saliuam ciens. Multa sunt inter utranque discrimina: primum bellius maior inodorus est, halus totus odoratus: flos bellio anthemidis uel chamæmeli, halo capitula insunt thymi: bellius maior simplici thyrso prosilit, halus multis tenuibus ramis origano similibus brachiatur.

50 Blattaria. Boleti. Cap. CXXVI

Lattaria uerbascũ ita mentitur ut sæpius pro eo fallat, folijs minus albis, pluri-
B bus cauliculis, luteo flore. Plinius similem uerbasco facit herbam, quæ sæpe fallit, pro ea capta, folijs minus cãdidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas

blattas in se cōtrahit, ideoq; Romæ blattariam uocant. nomen itaq; latinum à colligendis in se blattis adinuenit. Boleti ut incerti sunt generis, ita profecto & ancipitis cibi, palato tamen gratissimi. Vt nascatur, albicantē uoluam prius terra gignit, ipse postea eo inuolucro, ceu in ouo luteum, clauditur. Nec tunicæ minor gratia infantis boleti. hęc eo nascente rumpitur, mox adolescēte eo in pediculi corpus absumitur, raroq; unq̃ geminis ex uno pede. Ex limo madentis terræ acido humore boleti concrescunt, ideoq; originē primam causamq; acescēti succo soli Plinius assignauit. Cuius rei argumentū sumi potest, q̧ initio spuma lentior appareat, dein corpus membranæ non dissimile, mox partus sinato galericulo petasatus. Venenosi deprehendunt̃ colore, extrà luteo, intus plumbeo, aspectu barbaro, rancido habitu, hiulcis canaliculis, lurido per ambitū margine, aut summo pallescente labro. Improbantur ad hæc aridi, uitiliginosi, qui præsertim guttas in uertice cādidas, nitri similes ex tunica gerunt. Perniciales habent̃ si clauus, si ferri aut chalybis rubigo, si panni marcor adfuent: nam omnem illico succum alienumq; saporem in uenenū decoquūt. Exitiales quoq; noscuntur, si serpentis cauerna iuxta fuerit, aut si patescentes primo adhalauerit, capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendum. Boleti oriuntur omnes & occidunt intra dies septem, quapropter inter ea quæ temere manduntur boleti merito reponuntur.

## Bupleuron. Buprestis. Butomum. Cap. CXXVII

Vpleuron olus sponte nascens, caule cubitali, folijs multis longisq;, muscario anethi. Plinius in sponte nascentiū herbarum numero Græcis haberi tradit, caule cubitali, folijs multis longisq;, capite anethi. Laudatā in cibis, Hippocrati & Nicandro in medicina. Semen contra serpentes ualet. Folia ad secundas fœminarū, uel succū ex uino linūt, & strumis cum sale & uino. Radix cōtra serpentes datur in uino & urinæ ciendæ. Buprestim Græci in laudibus ciborū habuere, ijdemq; remedia tanq̃ contra uenenum prodiderūt. Et ipsum nomen indicio est boum esse uenenum, quos dissilire degustata fatentur: quapropter nec de hac plura dixit Plinius, nisi libidinis causa alicui experenda uidetur, quā non aliter magis accendi putant q̃ potu. Verū hæc de bupresti animali tradita potius q̃ de herba crediderim, quod si per imprudentiam in fœno uel herba latitās deuorauerit, dissilire bouem memoriæ proditum est. Nam de equo tradit Hierocles, si fœno uescens buprestim gustauit, distentus uentris dolore dissilit, quod & Pelagonius cōfirmat. Buprestim cantharidū generis esse nemo potest inficiari, quibus uenerem accendi omnibus est conspicuū. Butomus frutex est palustris, caule inoffensissimo, peculiari quodā læuore, folio arundinis, angulari, fructu nigro, mali amplitudine, sexu duplici, mas fœcundus, fœmina inutiliū ad nexus utilis. Pars ab radice tenera manditur puerorū cibo grata. Vbiq; fere in paludibus nascitur, quanq̃ humore & terra gaudeat, in Orchomenio lacu plurimus. Theophrastus folium ei reddit arundinaceum, angulare. Subdit, caulem peculiarē quandam fortiri æqualitatem, fructificare in lacu, malum fundere, magnitudine sidæ proximū. Prodidit, in eo genere fœminā sterilem esse, ad nexus utilē, marem improbari, utrunq; Orchomenio lacu familiarē. Nomen inde tractū putauerim, q̧ tam uiridis herba q̃ conditiuū fœnum boues pascat, eiusq; sectiuo uiĉtitent pabulo. Democritus in Geoponicis est autor, butomum in paludibus nasci, folia ferre iunis proxima, ex una radice nō singulatim, sed ut frutices scaturiētia, quibus boues iucunde uescantur, unde nomen ei datū. Vbicunq; prodierit, solū excauandis aquilegijs idoneum fatetur: & ut addit idem Democritus, quibus in locis butomus, cyperus, arūdo, lætum gramē, & batrachion quod chrysanthemō appellāt eruperint, aquā subesse perennem aquileges affirmant. Herbarij & officinæ uocant hodie *iuncum cabacinum*, q̧ folijs eius tegetes & sportulæ sicut & sparto texūtur nanq; corbulas quibus ficus & passas uuas recondunt, *corbes* uel potius *cabas* solent appellare.

## Cactus. Cacubalum. Cap. CXXVIII

Actos, de qua Theophrastus & Plinius loquūtur, in Sicilia tantū nascitur, suæ proprietatis, cuius in terra serpunt caules è radice emissi, lato folio & spinoso, quos uocant cactos. Nec fastidiunt in cibis desquamatos, gustu amariusculo, sed & seruati muria uel inueterati sale uescēdo sunt. Vnū caulem rectum

rectum habēt, qui pternix dicitur, & eiusdē suauitatis, sed uetustatis impatiētem. Semen ei lanuginis quem pappum uocant, quo detracto ex cortice teneritas cerebro palmæ simi lis relinquitur. uocāt scaliā, siue ut Plinius ascaliam. Athenæus in Theophrasto ascaleron legit, eius uerba citans, cuius iudicio facile subscriberem, mēdam in utroq; suspicatus. Cactus paucis hodie uel in Sicilia nobilis creditur, cum haud alibi temere nascatur sui generis planta; nam multicaulis uno tantū adsurgit, cæteri à radice statim procumbūt, lato aculeatoq; folio, fructu in quo lanuginosum semen, echinata specie horrido. Siculi quoniā in ea nihil nō esset edule, singulis partibus singula dedere nomina. Enimuero sparsos in terra caules cactos dixerunt, solitariū illum erectum pternicē, partum ascaliā, cui desquama-

10 ro teneritas cadē quæ palmæ. Cæterū ut uerbis utar Athenæi, quis non ijs notis suasus intrepidè dicat, cacton eandem esse quæ Romanis, qui nō procul à Siculis absunt, carduus nominatur, & cōspicuo reliquis Græcis cinara? Siquidē mutans duabus literis cactus, & cardos in eandem uocē conueniunt. Edendo fuisse cactum satis Epicharmus testatur, qui post olera asperas cactos obijcit, & idē post brassicā & lactucas statim cacton retulit. Philetes Cous acutā cacton dicere solebat, quod spinis pungentibus horreret, quæ cęteris quoq; Græcis authoribus cinara fuit appellata. Satis etiā liquet cacti uocabulū ad Italos & Gallos è singulorū cōfinio manasse, qui suo uernaculo sermone *articacton* uel potius *articalctum* appellitēt, ut recentem cacton inruentes, uel emendicato Mauritanorū articulo nomen interpollantes. Folia & cauliculos terra dum inalbescant obrutos *cardinam* nostrum appel

20 lat uulgus, echinatū caput spinosumq; partū *articactum*, sed de eo in cardui mentione abundè dictum est. Paulus cacton spinæ genus esse tradit, quam Dioscorides libro sexto uocauit ixiam, cuius pappi recētes in cibo sumpti strangulāt: uerisq; simile est, hāc esse cactum de qua Theophrastus, & fretus eius testimonio Athenæus Pliniusq; loquuntur. Cacubalum quidam alio nomine strumū appellant, alij græcè, ut Plinius scriptū reliquit, strichnon, acinos habet nigros. hoc solum nigri generis esse putatur. Folia trita cum aceto serpētium ictibus & scorpiorum medētur. Ex acinis cyathus succi cum mulsi duobus auxiliatur lumbis: item capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita sanandis opitulatur, inde strumum nonnulli nominauere.

Calathiana & Caltha. Calcifraga. Cap. CXXIX

30 C Alathiana munus autumni, uiolæ cæteræ ueris: ea minuto est folio, uiolę albæ non dissimili, in totum sine odore, calathi similitudine, autumno tantum prouenięns, tanta coloris pulchritudine, ut cæruleum ipsum quod imitatur prouocet. in pratis post æstatē emicat, autumnalē uiolam nominant. Cæruleas esse uiolas putauerim, aut quæ sint mihi nō constat, quas Galli *ancholias* appellant. eæ æstiuas nectunt coronas. Herba est pedali altitudine, folio in orbem angulo so, flore ceruleo, turbinato, semper inuerso, foris striato, luteis intus staminibus, inodoro, alioqui flos à coloratu cæruleo nomen trahit. Coronis additur tum ob coloris gratiā, tum ob speciei formā, qua dote & in hortis seritur, nullius in medicina usus. Inuenitur & pallidus. Rura quod floccum corniculata folia caligularū more dehiscant, *caligularum* nomine do-

40 narunt. Proxima superiori caltha est, concolori amplitudine: uincit numero foliorū mariam, quinq; folia nō excedentē. Eadē odore superatur: est enim grauis caltha. Nō leuior ei quam *scopam regiam* uocant, quanq; folia eius oleāt. Est itaq; caltha autumnalis uiola amplitudine calathianæ, colore luteo, folio multiplici, odore graui, nec ei quā appellāt scopā regiā leuiore. Virgilius eā luteolo cecinit colore tinctā, nec Plinius ab eo dissentit. Porrò à caltha calthulę uestis genus dicit̄, ut à croci similitudine, crocotula. Facile putauerim eā esse quā uocant officinæ *calendam* uel *calendulam*, quasi dicāt calthā uel calthulā. nam ea autumno fusius emicat colore luteo, folio multiplici, odore suauiter graui. flos itē colore luteo nō inelegāt inficit aut crocato. Verū certò statui non potest, cum alijs scorpioides ab similitudine seminis, alijs leontopodiū esse puteт. Scio tamē calendulā quæ uulgo dicitur

50 *solsia*, nō esse Dioscoridis heliotropiū, nec magnū neq; paruū, quod illi flos effigie scorpionis nō semē imbuit: huic semē rotundū, uerrucarū more pendēs, ergo *solsia* quasi *solsequia* Gallis dicitur. Ea simplici multoq; capillitio fibrata est, radice fruticosa, cauliculo dodrātali, lignoso, folio angusto, longiusculo, flore specioso, crocato, non ingrati quamuis grauis ali-

quantum

quantũ odoris, qua dote uenit in coronamenta. non semen sed uagina scorpionis caudam æmulatur. Prouenit in cultis. Adhibetur cõdimentis & acetarijs. Flos ex uino potus ciet menses: item herbę succus, quo in dentium dolore os præsentaneo remedio colluitur.

Calcifraga Latinis, empetron Græcis nominatur, herba est sesquipedalis, geniculatis cauliculis, succulẽta, folio marini roris, nisi ꝙ multo carnosius & rarius, semine corymbis dependentibus, fœniculi effigie, flosculo luteolo, singulari radice, exili & breui, odore gustuq́; salsis. Perpetuo uiret, floret Augusto. Nascitur in maritimis, haud temere alibi ꝙ̃ nudo saxo. quo propius mari fuerit, minus salsa est: quo lõgius magisq́; terrena, amarior sentitur. Empetrum, inquit Plinius, nascitur in mõtibus maritimis fere in saxo. Quo propius mari fuerit minus salsa est, pota bilem trahit ac pituitas: quo longius magisq́; terrena, amarior sentitur, extrahit aquam. sumitur autem in iure aliquo aut hydromelite. Vetustate uires perdit, recens urinas cit. Decoctum in aqua uel tritum calculos frangit. Qui fidem promisso huic quærunt, affirmãt lapillos qui sufferuefiant unà rumpi. Siccat in umbra iacens aut inuersa pendens, aliàs cõtumaciter inarescit. In puluerem redacta bibitur in mulso, ad ciendas urinas, resoluendosq́; calculos. Strangurijs, ut tradunt, fere deploratis succurrit. Vulgus nostrum ꝙ medijs erumpat saxis, *perforipetram*, Sanctones *rump petram*, multi *marinam cristam*, quòd montium iuga & scopulorum crepidines ea uestitæ cristentur, aliam tamen omnino ab ea, quam *cretam* appellant *marinam*. Frequens est in Massiliensi ora, neq; non in maritimo Sanctonum tractu. Acida muria ad sesquiannum usq; cadis seruatur ad acetariorum usus. Porrò apud Dioscoridem quale fuerit huius herbæ folium, animaduerti nullo modo potuit, quòd corrosi hac in parte Gręci fuere codices, ita ut in ipso uerborũ textu spatiolum inane uacaret. Mihi tamen hallucinari uidẽtur, qui cuidam huius herbæ ueteri fidunt picturæ, notis omnibus supradictis apertissime reclamantibus. nempe cirris minutis potius quâm folijs per ramos ex interuallo conditis spectabatur, nec frequentibus. In cacumine surculorũ flocci ceu arẽtes potius quàm flosculi, subrubida radice non sine fibris. Addunt, Romæ ostensam in maritimis ac montosis, non rubida tamen radice, sed alba, flosculis candidis. Cæterum calcifraga denso caule & surculoso, folio rosmarini sed carnosiore, semine fœniculi, in cacuminibus dependente flore luteolo, radice singulari, candicante, nullis fibrata capillamentis. Tota herba gustu pollet salso, longius à mari resipit amarorem.

Canaria. Cantabrica. Cap. CXXX

Anariam inuenerunt canes, qua fastidium deducãt, eamq́; in nostro conspectu mandũt, sed ita, sicut est Plinius autor, ut nunquam intelligatur quæ sit, etenim depasta cernitur. Notata est animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus enim à serpente meden quadam sibi dicitur, sed illam homine inspectante nõ decerpit. Verum canaria humilis est herbula, folijs tritici, multo minoribus, calamulo tenui, geniculis pyxidatim cohęrentibus articulato, internodijs modo tibiarum in se infarctis, quæ tracta suis à uaginulis exeruntur, euanida spicæloco panicula, ita ut folio & culmo triticum, cacumine arũdinem æmuletur. Nostrates *herbam canis* appellitãt, qua gustata canes præsentaneam eliciunt uomitionem, sic ut excusso rursum uentris onere, uorandi moliantur auiditatem. Cantabrica in Hispania inuenta est per Diui Augusti tempora à Cantabris reperta. Nascitur ubiq; caule iũceo, pedali, in quo sunt flosculi oblongi uelut calathi, in ijs semẽ perquam minutũ. Cantabricæ nomen dedit ea pars Hispanię quam hodie Biscaiam uocant. Exilit passim propter uias, pedali ac iunceo caule, flosculis calathi figura, oblongis, in quibus exile semẽ, radice nigra, longa, digitali crassitudine, folijs humi sessilibus, longis, quæ non extollãtur à terra hanc rura nostra *colubrinam herbam* uocant. Traditq́; Plinius, eius radicis drachmam in uini hemina sæpius bibendam contra serpentium morsus. inde ruri nomen.

Cassutha. Caucum. Cap. CXXXI

Ed mirabile satis nũc occurrit hoc loco non silendum, quòd quædam in terra gigni non possunt, & in arboribus herbisq́; nascũtur. nanq; cum suam sedem non habeant, in aliena uiuunt. Huius generis est quæ à recentioribus Græcis cassutha, ab medicis & herbarijs nostræ ætatis *cuscuta* uocatur. Hæc

herbosis

herbosis fruticibus adnascitur, earum adminiculo fulta, radice nulla, sed uelut ab alarum
sinu prodeunte cirro, capillamentóue miræ longitudinis, statim ab eius ortu sese ramulis
conuoluente. quæ iam ueluti clauiculis nixa, sensim proserpens herbarum fastigia scan-
dit, & crebris uoluminibus opere topiario per uertices rotata comas herbarum comple-
ctitur, ea uolubilis est natura. Nec ijs contenta, uicinos quoque frutices continuis impli-
cat orbibus. siquidem gaudet summatim euagari, quos tam spisso sæpius irretit contextu,
ut tentorij modo herbosum cespitem uindicet ab sole. Nonnunquam cacuminibus im-
pendens stirpes humi deturbat, propriamq; parentẽ suis laqueis strangulat, aut continuo
materni alimenti suctu perducit ad tabem. Sæpe tanta eius luxuria est, ut mole tanta stir-
10 pes oneratę procumbant. nanq; iustum fascem magnitudine uidimus æquare. hæc folijs
uidua cernitur. Florem fundit albũ, semine quoq; scatet tenui. Cirri dilutiore rutilãt pur-
pura, nonnunquã ex rubro rufescunt, fidibus lyrarum crassamento pares. De hac nihil ue-
teres Græci quod adhuc inuenerim, memoriæ prodiderunt. Plinius in calce decimisexti
uoluminis, cuiusdam consimilis herbæ meminit, quæ ut uiscum in aliena stirpe uiuit. hæc
in Syria uocatur cassytas, non tantũ arboribus, sed spinis conuoluens sese. Eandem esse
uel certe proximam fidem faciunt cum recentiores Græci, tum medici factionis Arabicæ
principes, qui quadam usi linguæ germanitate cassutham, unde *cuscuthæ* uocabulũ neoteri-
ci uidentur declinasse, nominant, herbam fruticibus, herbis, & arboribus adhęrentẽ & ea-
rum inuoluentẽ cacumina, in alienis stirpibus semper enatam, & incremento suo frutices
20 pernecantem. Hanc forsitan ueteres græci quanuis triuialem, eo nomine subricuerunt, ꝙ
narluas merito suæ parentis dotes adsciuisset, è sinu cuius uernaculum ebibens humorẽ,
aleretur. Nam ut testatum ijdem reliquerunt authores, si calidæ insidet herbæ arborīue,
calidam sortietur facultatẽ: & si decubuerit frigidæ, uim sibi frigidam uendicabit. par est
sic eam suæ parẽtis ingenium referre, nec à cõditione materna degenerare. Iam igitur me-
moria Plinij cassytas herba suo nomine Syriaco uenerat in Latiũ, quod multis postea se-
culis usurpantes tam Pœni quàm Arabes, suis scriptis protriuerunt. Eandem utiq; intel-
ligi herbam constat, quæ cassytas Plinio, recentioribus tam Græcis quàm Pœnis cassu-
tha, y litera in u trãseunte ut sæpe fieri solet, appellatur, præsertim conuenientibus in deli-
niatione & nomẽclatura citatis scriptoribus. Plinius tamen sine spiritu protulisse uidetur,
30 nisi, quod ferè suspicor, inuertẽtes librarij mutarũt cassytas pro cassytha scribentes: sed id
est minus quàm ingenia debeat distorquere. Officinis ubique hinc deflexa quadam pristi-
ni nominis umbra *cuscuta* dicitur, cum primum cassutha, dein conuersa cascutha, postre-
mo cuscuta, cœpta est appellari. Sunt qui *podagram lini* uocant, quòd quasi cõpedibus id
cui insiderit illiget, nec uinctum eo facile possit explicari, uel ut potius dicã extricari. Cas-
sutha quandam resipit amaritudinem, quare contectam in uinum tantũ uigorem adijce-
re tradunt, ut temulentiam bibentibus adferat. Eandẽ in primo calfacientiũ abscessu & re-
siccantium secundo recontdunt. Quare abstergẽdi naturã habet, & cum quadam astrictio-
ne participat roborandi, Iocineris impedimenta laxat, infarctũ lienis expedit uitia, uenas
piruitosis atq; biliosis exonerat humoribus, pellit urinã. Regio morbo subuenit, qui ioci-
40 neris obstructionibus cõtrahitur. Febribus ijs auxiliatur quę pueros male habent, sed usu
nimio stomachum sua astrictione grauat. sed noxa tollitur, si anisi momẽtum adijciatur.
Natura eius flauam bilem per aluum exigere: sed efficaciorem ut uolunt cum absinthio
præbet effectum. Modus decocti uel iuris instar selibræ ex sachari sesquuncia. Vires cas-
sutæ longè magis gliscere pollicentur, si parentis ingenium ei patrocinetur. Caucum
quæ & ephedra, & ab alijs anabasis uocata, nascitur uentoso ferè tractu, scandens arbores
& ex ramis propendens, folio nullo, cirris numerosa, qui sunt iunci geniculati, radice pal-
lida. à reptili fruticum scansu, anabaseos cognomẽtum arrogauit: item ephedrę, à sessili po-
situ, ꝙ quasi fulta ramis dependeat. Ea procul dubio est, quam rura nostra uocant *prelam*.
Siquidem arbores in uentoso tractu complectitur, improbo cirrorum reptatu proxima
50 quæque uinciens, ab ramisq; dependens capillamento potius quàm folijs articulato, iun-
cea cuspide calamulis geniculatis, internodijs pyxidatim coeuntibus, radice pallida. Da-
tur ex uino nigro austero trita ad tussim, suspiria, tormina, sorbitione facta in quam u-
num addi conuenit. Hanc *prelæ* uocabulo quam optime norunt artifices, qui expoliendis

domorum utensilibus dant operam. Qui pectines exornant rudes, ea scabritiam omnem leuigare & tanquam scobina totam asperitatem abolere experiuntur. in manuales fasciculos congesta à rusticis uenditur apud nos.

### Cera. Cerinthe. Chrysolachanum. Cneorum. Cap. CXXXII

CEra Theophrasto syluestris est brassica, quam alij petræam, alij erraticã dixerũt, Plinius speciali nomine crãben, coma læui, parua rotũda, ramis folijsq́; permultis conditã, satiua candidiorem, succo aspero & instar medicamẽti amaro. Hæc eadem illa est quæ tot exercuit imo ferè occidit grãmaticos, illo Satyrici senariolo uaticinãte, quantam crucem nostris criticis olim poneret, Occidit miseros crambe repetita magistros.
Deprehensum est ab Androcide eã uino aduersari, crapulamq́; coercere, quoniam iuxta uitem sata eam enecet. Medetur inflammationibus, melancholicis quoq; ac uulneribus recentibus cum melle, ita ut soluatur ante diem septimum. Ea medici quoq; alui deiectionẽ moliuntur. Est & cerinthe quę uocatur herba propter apes serẽda, folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo mellis succum habente. Hanc Virgilius ignobile appellauit gramẽ. Apibus gratissima traditur. Florum huius auidissimæ sunt apes, ideo herbam proxime alueana seri commodum fuerit. Ea uidetur esse, quantũ mea refert opinio, quam rura nostra *pasquetam* nominant, q apum examina pascat cum in capitula extuberauit. Siquidem cubitalis ei proceritas, folium candicans, inflexum, capitulum folliculare, concauum, dulci scatens melligine. nanque sæpius rore melleo madet. Tum protuberat, cum apes ad sua pergunt mellificia. Chrysolachanum Plinius ab atriplice discreuit, in pineto folijs lactucæ nasci tradẽs, sanare neruos incisos si confestim apponatur. Et alibi genus chrysolachani tradit flore aureo, folijs oleris. Coctum estur ut olus molle. Herba hæc alligara morbum regium habentibus, ita ut spectari ab ijs possit, sanare id malum traditur. Stranguriam dissoluit si bibatur ex uino & aqua. Aluum sistit. De chrysolachano nec satis dici Plinius sciuit, nec plura repent. Nanq; hoc uitio laborauere proximi herbarij sui, q ipsis notas ueluti uulgares strictim & nominibus tantũ indicauere. Porrò nusquã non in cultis & hortis sponte naturæ olus adolescit, quod frequentissimè pauperũ mensas implet, præsertim cum cæteris oleribus deficiuntur. Siquidem id peculiariter eorum iuribus innatat, non fastidiendam habens gratiã. Nostrum uulgus partim *chrysolanum*, perinde quasi extrita syllaba chrysolachanum dicas, partim inuersis literis *chrysalinam* appellat, officinæ *minorem crassulam*. cuius folia primis uitæ rudimentis cum adhuc silet caulis, in orbẽ ferè circinantur: uerum cum emicuit iam adulta, in acumen exeunt, & ima pediculi parte laciniãtur, cauliculo cubitali, lacte pauco madente, qũibusdam ramulis brachiata, flore luteo, auri colorem imitante, calice paruo, in quo lactucæ semen continetur, quam reliqua facie uidetur æmulari. De chrysolachano diximus in atriplicis mentione Dioscoridis sententiam interponentes, sed atriplex aureo flore prorsus caret. Cneoron quod apud Latinos casiam Hyginus uocat, frutex est coronarius. cuius duo genera, nigrum & cãdidum: hoc ramis permultis crassis, surculosisq́; ac lentis, statim pene à terra fruticat, humilibus alioqui sed odoratis, folio tenui, oblongo & quadamtenus oleagino. nigrum procerius est, folio tamaricis carnoso & inodoro. radix utriq; alte descendens. Germinant post Aequinoctiũ autumni, & diu florent. Theophrasto duo feruntur cneori genera: candidi, cui folium cutis modo quadam tenus oleaginum est: nigri carnosum tamarici similius, siue ut quidam, quos non improbo, legunt myrto. Candidũ magis humi se spargit & odoratum est, nigrũ sine odore. Radix ambobus alta, prægrandis. Rami copiosi, crassi, surculosi, ab terra protinus aut paulo supra emicãt, admodum lenti, ut quibus ad uinciendum pro iunco utantur. Venere in coronamenta folio. Post Aequinoctium autumni germinãt atq; florẽ mittunt, qui diutinus in eis est. Hæc tota de cneoro Theophrasti sententia est, Hyginio apud Latinos casiam interpretante. Dioscorides cneorum & cestron uocan rhymelæam prodit, at ego nõ cestron sed cnestron legendum arbitror, Hippocratis & Galeni, & codicũ ueterum fretus authoritate. Liparonis herbæ meminit Aetius, & Alexandria sic uocãte, quam aliqui cnestron inquit nominant, ad ulcera capitis manantia uehementer utilis: nec indicat is author qualis ea sit.

Combretum

Combretum. Conferua. Conuoluulus. Cap. CXXXIII

Ombretum baccari similimum traditur, nisi ꝙ procerius est, foliorum exili
tate usq; in fila extenuata. Hoc tritũ cum axungia uulnera mirifice sanare.

C Conferuam appellant à conferruminando, spongiam aquarum dulcium ue
rius quàm muscũ aut herbã uillosæ dẽsitatis atq; fistulosę. Frequẽs est in Al
pinis fluminibus. Hãc presentaneũ esse remediũ ad ossa cõfracta Plinius est
author, cuius uerba subtexere nõ pigebit, Curatũ, inquit, ea scio omnibus ferè confractis
ossibus prolapsum ex arbore alta putatorem, circundata uniuerso corpori, aquam suam
inspergentibus quoties inaresceret, raroq; nec nisi deficientem herbam mutationis causa
10 resoluentibus conualuisse, uix credibili celeritate. Porrò fluminum uadis enatans inueni-
tur conferta, floccosæ lanuginis densitas, fistulosaq; uillorum inanitas, spongiæ referens
imaginem, quam cum adaucta rapidiore lapsu feruntur, expuunt in litus. uulgus *tofam mu-
fu*, innuens muscosum aceruũ nominat. Nautę qui in fluminibus uersantur, *fluuialem spon-
giam*, quòd spongiosa facie spectetur, malunt appellare. Conuoluulus improbo cauli-
culorum reptatu quascunq; herbas irretit, hederæ folijs longè minoribus, & ferè in mu-
cronem turbinatis, scansili ordine alternis subeũtibus, flore cum pubescit cãdido, lilij effi
gie, cum senescit in puniceũ uergente rugatoq;, semine angulofo, nigro, nec per se inno-
centi. Flos ab angustia paulatim in latitudinem se laxat, effigie calathi, inde uulgus *cam-
panulam* appellat. Non dissimilis lilio in herba quam conuoluulum uocant, nascens per fru
20 teta, nullo odore, nec croci intus, candorem rantum referens, ac ueluti, ut Plinius ait, ru-
dimentum naturæ lilia facere condiscentis. Iam *uolubilis* omnibus officinis dici cœpit, ꝙ
crebra reuolutione uicinos frutices & herbas implicet. & quoniam flos lilij rudioris figu-
ram præbeat, ob id *liliastri* nomen retulit. Folium ei pinnatum, nec smilaci dissimile. Se-
men ei nigrum, triangulum in folliculis acinorum specie, qui numero tres habentur, con
uoluuli maioris nomine.

Consiligo. Cornu ceruinum. Cyanus. Cap. CXXXIIII

Liuiana ætas meminit herbam in Marsis repertam. Nascitur & Aequiculis
circũ uicum Neruesiæ, uocatur cõsiligo. Radix huius herbæ quã nuper in-
P uentã tradidit Plinius, suum quidẽ & pecorũ omnium remediũ præsens est,
30 pulmonũ uitio uel traiecta rantum in auricula. Bibi debet ex aqua, habenq;
in ore assidue sub lingua. Superficies huius herbæ an esset in aliquo usu Pli-
nio fuit incertũ. Columella aduersus pestilentiã ingruentem gregi præsens remedium co
gnouit radiculæ, quam pastores consiliginẽ uocant. Ea in Marsis montibus plurima nasci
tur, omniq; pecori maxime salutaris. Læua manu effoditur ante solis ortum: sic enim lecta
maiorẽ uim creditur habere. Vsus eius traditur talis, Aenea subula pars auriculæ latissi-
ma circunscribitur, ita ut manante sanguine tanquã, o, literæ ductus appareat orbiculus.
Hoc & intrinsecus & ex superiore parte auriculę cum factum fuerit, media pars descripti
orbiculi eadem subula transsuitur, & facto foramini prædicta radicula inseritur: quam cũ
recens plaga comprehendit, ita continet ut elabi non possit. In eandẽ auriculã omnis uis
40 morbi pestilensq; uirus elicitur, donec pars quæ subula circunscripta est, demortua exci-
dat, & minimæ partis iactura caput conseruatur. Ouis quoq; pulmonaria curatur inserta
per auriculam radicula quã ueterinarij cõsiliginẽ uocant. Sues nisi affatim satientur, fiunt
pulmonariæ. Is morbus optimè sanatur auriculis inserta cõsiligine. Hanc existimo ueteri
narijs cœpisse dici pulmonariã, ꝙ cum pulmones uitium terat, hoc remedio succurritur,
uideturq; huic uisceri dicata. Cõsiliginem itaq; mulomedicis nũc pulmonariam dici testa
tur Vegetius. Verum quæ demonstrat̃ apud nos pulmonaria, frutex aspectu tristi cerni-
tur, caulẽ erigens squamosum, cubitalem, pollicari crassitudine, qui teretibus stylis ac ferè
trientalibus brachiatur, mucrone septena uel octona folia spargente, breuibus nixa petio
lis, saligna specie, uel canabina, per ambitũ rariusculè serrata, sed uelut è lacerto in formã
50 expansæ manus radiatim exposita, medijs multo lõgioribus, ita ut quædã rudimenta di-
gitorũ simulent. Omnibus ijs colos ex saturato nirore pullus inest. hoc habitu fere stirps
immortali fronde pubet. At cum ineunte uere gestiens parturit, uelut herba secum paria
faciente, quod ab una parte dempserit alio reddente loco, patulas fundit alas, digitali lati-

tudine, quę per extremum in fibras tenuiter foliatas crispentur, à sinu quarum exeruntur ramuli, diluto uirore languescẽtes, folia ferè plantaginis è luteo pallescentia. Summatim flos insidet herbaceus capparum non absimilis, candidis intus staminibus, apice minuto notatis, terna seminum loculamenta sepientibus. sed hæc ut oborta confestim emerserũt, ita breui tempore caduca contabescunt. Vulgus Gallicum *pomelcam* uocat, quasi pulmoneam herbarij quidã *leonis patam*, pastoribus, bubulcis, equisonibus, totiq; ruri præclare cognitam, qui ad eosdẽ quos ueteres cõsiliginẽ, usurpant effectus. Nanq; pulmonarijs pecudibus radicem, caules, stylos, impresso subula foramini ceruicibus adigunt, ut per uulnus tota morbi uis erumpat. Auribus etiam ferro traiectis inserunt, ad eliciendum pestiferæ luis contagium: eò loci prorepere morbi sæuitiã experiuntur, quò fruncem impegerint. Hæc à ueterũ placitis per manus tradita à recondentis sua secreta uulgi promptuario manarunt, & idoneos authores habent ex populo. Idcirco facile crediderim, quanuis non prorsus ausim adfirmare, pulmonariã nostram ueteribus rusticis ac pastoribus consiliginẽ fuisse, quod & Vegetius in mulomedicina prodit, cum utriq; uires eędem respondeãt. Cœpitq; pulmonaria dici, quòd pulmonum uitijs præsens habeatur auxilium: inuenitq; posteris nomen à uiscere, cui præsertim nuncupatur. Consiliginem rustici ueteres olim uocarunt, quòd in campis inter siliginem triticumq; sæpius emicet. Qui de re ueterinaria scriptum aliquid reliquerunt, quantum coniectura capio, recentiores Græci, diapyron uocauerunt, quòd inter triticũ siliginem'ue frequẽter inueniatur. Cæterũ Absyrtus & Hierocles huius loco ueratrũ nigrum eisdem infixerunt. cuius quandã esse speciem nonnulli suspicantur. Sunt qui putãt herbã hoc loco designatam telephium esse, quod non satis cõstat, ut in propria mentione docuimus. Non prætereunda est hac reputatione herba priscis uel ignota uel certe intacta, quæ à similitudine ceruini cornus nomen inuenit. Nascitur in liminibus tanquã pede calcari gaudeat, nunquã se ab humo attollens, quasi cilyndro æquatã dixeris, ita solo adheret in orbem sparsa. Sunt qui sine flore, sine semine nasci putent: flosculum tamẽ in ea uidimus album, & semen in echinatis uulgis occlusum: nec multum dissidere puto ab ea quã Columella miluinum pedẽ appellauit, quòd folij extremum in miluini pedis effigiem articuletur. Conditur sale apud nos portulacæ modo, sed longè plura à coronopi mentione petenda sunt. In nomine est cyani colos, qui honorem nomenq; dederit cæruleo. Rosam cyanus excipit, cyanum amarãtus. Triuialis ut creditur flos est, in frumentario nascens agro, & hortis quoq; rusticorũ & puellarum corollis, calyce rosarum, sed squaroso atque tristi, plurimis stipantibus cæruleis barbulis, unde partim à summa cærulei coloris gratia *blaueolos*, lingua nostra *blaueum* appellante cæruleum. Pueri barbulas calicibus erutas ex candido oui liquore terunt, quo in pingendis grandioribus literis cærulei nitorem mentiantur. Italicis quoq; ruribus *baptisecula* dicitur, quoniam secantibus & metentibus officiat, retusa in occursu eius falce. nam & seculã ueteres falcẽ dixerunt. Flos rusticorum coronis quanquã inodorus inseritur, tum ob speciei formam, tum ob coloris gratiam. qua dote iam & in hortis seritur. Inuenitur & purpurei & niuei coloris, cultus adulterio geniuũ colorẽ permutante: alioqui semper flos, nisi culturæ senserit mangonium, cæruleo nitet conspectu. Nullius in medicina usus.

Dios anthos. Phlox uel phlogium. Dodecatheos. Donax.
Dryophonon. Cap. CXXXV

D

Ios anthos, Plinius Iouis florem interpretatur, inodorus est, nec nisi coloris gratia coronamentis additus. Nam æstiuus is flos, & colore tantum cõmendatur, odor abest. Nanq; purpureo placet, quẽ Latiũ paradisi florẽ, Hetruria allisu appellat, Galli dei oculum, rura nostra *cocolurdas* nominant, cauliculis incanis, calyce quadrãgulo, purpureo bettonici flore aculeatis apicibus, folijs circa terrã frequentibus, semipedali lõgitudine, sesquunciali latitudine, mollibus ac lanuginosis, radice numeroso capillitio fibrata. Errare putem qui inolã cognomento flãmeam, quæ phlogion, aliquibus phlox appellatur, eandem esse cum Iouis flore scripserũt. quod apertissime liquet. nam flãmea uere statim post purpureum emicat, syluestris duntaxat: interdum tepidioribus locis ubi cælum arridet clementius, nondum exacta hyeme, colore commendabili, odore nullo, semine prouenjens coronis. Iouis flos licet sine odore sit &

sit & coronarius, obseruaturq; semine, tamen æstate floret. Aestiuũ esse Iouis florẽ Theophrastus prodidit, flammeam plurimum durare. Plinius Iouis florem tradit colore tãtum commendari, odorem abesse, sicut & illi qui à græcis phlox uocatur. Addidit, uernis floribus æstiuos succedere lychnidem & florem Iouis, quem ad gratiam coronarum tantum pertinere arbitrantur. Theophrastus urbanum esse & coronis tantum nasci docet, flammam syluestrem duntaxat. Violæ inodoræ genus esse putauerim, quam uulgus Gallicum *pensẽam* uocat, folio mercurialis herbæ, per ambitum crenato, cauliculo triangulo, intus cauo, leuiter striato, ex interuallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum sinu pediculis longis, in quibus summatim elucet uiolæ, figura & specie purpurearum, tribus flosculis superne latioribus, atra purpura saturatis, duobus inferne luteis, minoribus, quinq; uersibus exaratis, rutilo ignis fulgore nitentibus, unde putant aliqui flãmeis annumerari. Iis decidentibus capitula protuberant seminis plena, qualia in purpureis uiolis spectantur. Ea etiam uere post purpuream emicat, syluestris duntaxat. quanuis etiã semine nascatur coronis, odore nullo quidem, sed commendato colore. Post purpuream uere prosilit. Ea quoque plurimum durat, ut quæ prorogetur in autumnum. Nec alia de flammea inueniuntur classicis authoribus memoriæ prodita, nisi forsitan ramuli & folia sunt odorata, flos inodorus. Dodecatheo folia septem lactucis similia exeunt à radice lutea. Ab ea herbarum laudatissima, Homero teste, quam uocari ad alijs putat moly. Maxima, ut refert Plinius, authoritas herbæ quam dodecatheon uocant, omnium deorum maiestate commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt, item malis quæ membratim sentiuntur: neq; non ijs quæ totis corporibus grassantur remedium esse ante omnes potam dodecatheon inuenit. Folia eius septem lactucis simillima prodeunt ab radice lutea. Profecto hac effigie frequenter in dumetis enatam uidimus, uerum cum nec plura de ea tradantur, an dodecatheos sit non ausim adfirmare. Donax canna est omnium fruticosissima, nec nisi in aquaticis nascẽs, cacuminis torosi, fusca lanugine puluinati. Donacem omnium arundinum maxime frutetiũ Theophrastus refert apud lacus & flumina prosilire, quoniam & hæc differentia est, multum prælata arundine, quæ in siccis prouenit. Galli *rosetum* nominant cannam in aquatilibus emergentem, geniculatam, cauis internodijs, lanuginea, molli, ac plumea in cacumine panicula, qua tomenti uice pauperes implẽtis culcitris utuntur, folijs arundineis. Laudatur in primis Cyprius donax, ut cuius corticis cinere alopeciæ emẽdantur, & putrescentia ulcera. Folia cum melle trita impactos eius aculeos extrahunt. Vtuntur efficactus cõtra ignes sacros collectionesq; omnes. Dryophonum olus syluestre filiculam specie æmulatur, ramulis sesquipedalibus, quos circundant utrinq; folia, pollicari amplitudine, rufeo similia, nisi quòd teneriora sunt, & cãdidiora, flore sabuci lacteo, semine gustu mordaci, unde eo uice piperis utuntur, coquũtq; cauliculos in cibis admodum gratos. Dryophonõ Plinius dryopteri similem fecit, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circundatis utrinq; folijs, qualibus & oxymyrsinæ, sed candidioribus, mollioribus, flore cãdido sabuci. Edũt decoctos coliculos, semine uero pro pipere utuntur. Nec hæc pictura alicut fauere magis arbitror quàm huic quã officinæ nostrates *nemoralem* appellant *myrtum*, rusticis præclare cognitam, qui syluas accolunt, tenuibus cauliculis, cubitalibus, ambiẽtibus utrinq; folijs quasi syluestris myrti, mollioribus & cãdidioribus, pollicari latitudine, flore albo sabuci, fructu acri, quo rura subinde uescantur, Isq; pipens loco rusticorum cibos cõdit, acremento ad morosum etiã palatũ faciente: à quo cum iniuerit gratiam, cœpit nonnullis hortis operose coli, sed difficile cõprehendit. Decoctos quoq; colliculos cibis usurpant, nihil temere Græcorũ gula fastidiẽte, neq; rura hos quoq; repudiarunt. Gaudet Dryophonon cæduis syluis, & quercetis. Eo nostra scatẽt nemora, unde nomẽ duxit quasi syluæ cædem dixeris. Sanè græci dryos uocabulo lignum omne, sicuti gerandryon ueterem quamcunq; arborem, quasi uetus ramale, significant. Siquidẽ acinorum succo digitos & uescentiũ labra cruentat, & ueluti sanguinea tabe polluit. Officinæ quòd folijs syluestrem myrtum ut alterno situ filiculam imitetur, *nemoralem* appellant *myrtum*. Rura nostra *cusinos*, quasi culinarios, baccas nominare solent, quod iam uenerint in ganeam, gratissimo ori mandentum cibo, præsertim si edomata facchari dulcedine acrimonia, præsententur.

## Elatine pampinaria Elegia, Enneaphyllon. Eriphia Erysirhale. Euphrasia. Cap. CXXXVI

Latine pampinaria, nam de alia suprà dictum est, si alia est ab ea quã nostrates *pimpinellam*, aut potius *pampinulam* dicunt, germanum certe genus illi fuerit: utraq; enim helxinæ folia habet, pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis, quinis senis ue, ab radice statim foliosis. Enimuero pãpinulæ folia latè crenantur, thyrsuli quoq; flosculis micant ex cæsio candicantibus. in quis nascuntur capitella rufescẽtibus punctis maculata quæ tametsi de elatine haudquaquam tradantur, in eo tamẽ genere potest esse, quando priscis defuit cura omnes plantarum notas, differentias'ue singulis in herbis anxiè consectari. Nonnullis *bipennula*, & rurs *sanguisorba* dicitur, quoniã uulneribus infecta ferrum & spicula facile ac citra sensum doloris exigat. folio paruo orbiculato, & extremitatibus serrato, surculis ab eadẽ radice plurimis, densis, rubentibus, radice crassa, lõga, subpurpurea. Estur in acetarijs quotidie, ea iucundo peponis odore mirũ in modum cõmendans. Mandi tamen solet oleo, sale & aceto parata, cuius cibi grana nunc etiam studiosè serũt in hortis: quanuis lucis & opacis, neque non etiam pratis affatim citra cultum erumpat. Pedum quoq; calcatu nobilis quo pressa peponis odorem in nares eiaculatur, qui minime olfactus sensum uibratus offendat, sed quadam iucũditate recreet. Quibusdam quoq; locis, ut ferunt, uermiculus eruitur, qui curatus sericis præcipuè tingendis purpuram facit incomparabilem, cæteros colores splendore quodam & hilaritate superans, inuentus ut alia quoq; multa casu, excrementis gallorũ ita coloratis. Nam & usus purpuræ, si Iulio Polluci credimus, ab Hercule uidetur institutus, cõspecto canis rostro qui purpurã deuorasset infecto. Igitur purpurissum ex hoc uermiculo, *carbasinum* à præstanti amphitheatralium uelorum (ut existimant) colore dicitur. Sed *carmasinum* potius arbitror appellari, quoniam uermiculus is Punica lingua *carmes* uel adiecto articulo, *alcarmes* appelletur, quemadmodum & coccos. Potest & ab urbe Charmi, quæ Sardibus est, nomen accepisse coloris, quòd lanas inficere Sardibus cœptũ sit, ut autor est Plinius. De hoc uermiculo nihil apud ueteres inuenias. Vermiculum granum aquifoliæ fuisse posteris arbitror, quod Plinio authore quibusdam in locis uermiculi similitudine conspicitur. quem colorem nostrates *uermelum* & *uermilium* nominant. faciem humanam eleganti rubore nitentem commendantes, uermiculatam rosæ modo dicimus, quasi purpurisso rutilantem: & uermiculatam uestem ut quisquiliatam, &, quod idem est coccineam, *uermiliam* aut *uermelam* uernacula lingua nominamus, detorto à uermiculo, ut constat, sermone Gallico. Multis ut ferunt pollet uiribus. Folia cum polenta fluxiones oculorum sistunt. Eorundem decocto dysenterici liberantur: & quod obseruauit posteritas, eius farina uulnera ad cicatricẽ reducit. Eadem ex uino pota calculos terit. Folia carcinomatibus & fistulis prosunt. Succus bibitur cõtra serpentiũ morsus. Stranguriã decocta leuat. à cõtinente febri, ut uolunt, liberat. Succus ante tertianæ accessionẽ præsumptus eã omnino tollit: sed & phthisicis præclare medetur, eius farina cum melle subacta in eclegmatis modũ, quod matutino lingant. Elegia arundinis genus traditur, humile, & cõtra aliarum naturam graminis modo in terrã sparsum, cibo in teneritate animalibus gratissimo: masculam solidam esse, fœminã uero inanem. Plinio est & obliqua arundo non in excelsitatem nascens, sed iuxta terram fruticis modo se diffundens, suauissima in teneritate animalibus uocatur à quibusdam elegia. Ea uliginosis locis frequẽter occurrit. Enneaphyllon suo se nomine repræsentat: nam folijs nouem longis constituitur. Vsq; ad exulceratione ẽ æstuosa ui ac feruente. Enneaphyllon Plinio folia nona habet, causticæ naturæ. In lumborum doloribus & coxendicũ imponitur utilissimè, lana circundata ne urat latus: continuo enim pustulas excitat. Eriphia septem lanuginosis ramulis apij modo foliatur, purpureo flore, & eo quidem perenni, semine fabaceo, totidem radiculis quot ramis. Eriphiam magi prodidere in auena scarabeum habere, sursum deorsumq; decurrentem cum sono hædi, unde nomen accepit. Hac ad uocem præstantius esse nihil tradiderunt. Vidimus in editissimis montibus inter saxa herbam apij folijs, ramosam, leui lanugine pubescentem, purpureo flore adhuc exitu autumni & per hyemis initium emicante, semine fabaceo, ramulis pluribus, foliatis, rubentibus, radice crassa, longa.

Sed

Sed non animaduerti, si tot radiculis fibrata esset, quot est ramulis brachiata: eam tamen crediderim ranunculi genus esse, quod flore purpureo à Dioscoride notatur. Erysithale folijs est acanthi, luteo flore. Datur in uino, contusis & excrsis. Euphrasiam officinæ obseruant hyssopo similem, cauliculis purpureis, folio paruo & per ambitum serrato, flosculo albicante. Nascitur in apricis collibus. Vtuntur ea ad oculorum caligines & suffusiones, uel per se imposita, uel ex uino decocta. Nomen ei uidetur inditũ, quòd lætitiam panat, aut animi uoluptates augeat. Appellatio satis græcam testatur originẽ, quanuis apud ueteres de ea nihil scripto relictum est. Nostri recentiores herbarij euphrasiam pampinulæ similem fecerunt, folio tantum minore ac magis serrato, & lentiusculo, minus fruticosam, flore luteolo, præcipuæ claritatis ad omnia uitia oculorum. Veteribus incompertam existimo, etsi græcam nomenclationem fateatur. quemadmodum & illam, quam nos ceratophylacem uocandam putamus, quia partem oculorum ceratoidem, hoc est corneam defendat, saluŕq; percussam restituat, folijs setiphij, uel potius torismatini, aut lini quoque, capitulis arentibus, cirris subluteis. Hæc à uulnerarijs cartophilago corruptè pro ceratophylace dicitur.

Farfarum siue farfugium, Flammea uiola, Fraga.

Cap. CXXXVII.

Farfarum siue farfugium Latinis herba nymphææ nõ absimilis, populi folio, sed ampliore, flore tum luteo tum candido. propter flumina prouenit. Græcis chamæleucen uocari Plinius existimat. Nascitur secus fluuios, folio populi, sed ampliore, unde *populago* dicta sit herbarijs. Radix eius imponitur carbonibus cupressi, atq; is nidor imbibitur in ueteri tussi, aut similiter hauritur, contra spiritus in faucibus colluctantis strangulatus. Hanc & farfariam dici Dioscorides testis est, fortasse à Farfaro amne, quem Virgilius Fabarim appellat in Sabinis. Huius meminit Plautus inquiẽs: Dissipabo te ut folia Farfari. et item in Pœnulo: Prosternebam, inquit, eos ut folia Farfari. Chamæleuce Plinio tussilago est. Vbi enascitur aquas subesse Democritus credit, & hoc habent signum aquilegi. Cæterum in uliginosis pratis inuenitur herba, folio ferè nymphææ, radice multis fibrata capillamentis, flore rosæ luteo, nitente. flores Gallicum uulgus *pratenses bacinos* appellat. Porrò chamæpeuce non chamæleuce, ut ferè habent Græci codices, apud Dioscoridem legendũ arbitror, quoniã chamæleuce bechion sit & tussilago: chamæpeuce uerò, apud Plinium laricis folio similis ostenditur, lumborum & spinæ doloribus propitia. Dioscoridi herba est coloris herbacei, folio pusillo inflexa, inflexis item & ramulis, flore roseo. Nomẽ inditum ei putatur, quòd quasi humilis pumila'ue larix appareat. Flammea uiola, quæ græcis phlox & phlogion dicitur, flos est coronarij generis, folio & ramulis odorata, uiola inodora, sed colore flammeo coronis adoptata: colore commendabili, odore nullo, semine prouenιens coronis. Prima se ostendit florum uiola alba. Sub idem ferè tempus exit & uiola cognomento flammea, eademq; plurimum durat. Qui colos in nuptialibus flammeis quæsitus ritu antiquissimo, & fœminis totus concessus traditur: ideoq; fortasse non numeratur inter principales, hoc est communes maribus & fœminis, quoniam coloribus societas principatum dabat. Cæterum hodie *flammulam* dicunt herbam in terra serpentem, folijs longiusculis, flore uiduam, semine thyrsulos ambiente, ui urente & æstuosa, unde illi nomẽ: itaq; recenti utendum censent ad phagedænas, cangrænasq; addito salis momento. item lepris & impetiginibus imponitur. Collectiones ex oleo trita apent. Teritur eadem cum rosaceo, & insolatur triginta dies, ad renum dolores, & lotij stillicidia, neq; non cætera urinæ tormenta, seu eo cibũ infringere uelis, seu corpus illinere, siue subter in aluũ dare. Fuere è recẽtioribus, qui flammulã uocauere herbã in salictis nascentẽ, quæ salicastrũ nominat, folio duro cineticei coloris, utriculis callosis, rubentibus, qualiter flos quẽ flammã Iouis appellamus, in uiolis ferentẽ semẽ punici mali simile in acinis, cõtra hominũ & quadrupedũ scabiẽ efficacẽ. Herba quę fraga gerit, sine caule spargit' humi, multis à radice lanuginosis pediculis, quorũ alij flore candido coronãtur: alij trigemino comãtur folio, per ambitũ serrato atque uenoso. alij fructũ gerunt exiguis quidem moris haud absimilẽ, cæterũ sui generis, solidum, callosum, tenerum, rubentem, tũ gustu tum etiã odore suauissimũ. hunc Galli *fresas*

dicunt, radice foris atra, intus candida, multo fibrata capillitio. Nascitur in opacis sponte, quasi aliarum plantarum umbra gaudeat: iam & in hortis, ut grandiorem fructum ministret. Perpetua fronde uiret. Iam in cultis fraga tanto uidemus profecisse, ut corporis callo mora quæ in rubo nascantur, suo æquare globo cernantur. Nonnulla etiam diligentia cultus è rubris in candida degenerant. Virgilius Humi nascentia fraga cecinit. Commendari quinquefoliũ fraga terrestria gignendo Plinius existimat. Ego id qui uerũ esse possit nõ intelligo. nam herba ea quæ fraga gignit, trifolia est non quinquefolia, flore candido non luteo, in montibus opacis frequens, etiam secus uias. Fructus terrę, & mora terrestria Seruio grammatico dici legimus. Nescio usquam loci sub frutice uel herba apud Dioscoridem posse comprehendi, nisi fortassis sub Idæo rubo, qui passim cum in lucis tum in Ida 10 mõte tenerior & sine spinis emicat. siquidem neq; folio, neq; fructu dissidet à rubo, quem uulgus nostrum *framboesiam* appellat, ita quasi pumilus & humilis, sed spinis uiduus rubus conspiciatur. Quin etiam utriq; consimile morum & hoc quidem rubẽs appendet. eadem effigies, idem color, germanusq; sapor, qui mirum in modum os commendet. Ita cum unum à sapore laudamus, olere fragum uel morum framboesianum uernaculo sermone nostro dicimus. Nec temere fragum hoc moro fugacius est, utrunque tamen citam sentit corruptionis labem: quapropter facile febrim experiuntur, qui largius hoc fugiente cibo uescantur. Iam ad uires redeamus. Herba cibo sumpta medetur lienosis, item succus ex melle potus. Idem cum pipere candido datur suspiriosis. Fraga sitim sedant, stomacho prosunt, sed præsertim bilioso. Succus fragis exprimitur, uetustate uires accipiens, pręsen 20 taneo remedio ad faciei ulcera, oculorum suffusiones, neque non epiphoras. Radicis decoctum iocinoris feruores mulcet matutino & meridie potum. Calido siccoq; tradunt esse temperamento.

Galedragon, Gerontopogon, Gethyum, Geum. Cap. CXXXVIII

G Aledragon uocat Xenocrates herbam leucacantho similẽ, palustrem & spinosam, caule ferulaceo, alto, cui summo in capite inhęreat simile ouo. In hoc excrescente ætate uermiculos nasci tradunt: pyxide cõditos adalligari cum pane brachio ad eam partem, qua dens doleat: ualere non diutius anno, si terram non attigent. hoc Plinius, Xenocratis fretus testimonio, retulit. Cæterum proximum genus quibusdã, nec multo dissimile, dipsaci creditur, caule ferulaceo 30 rubro, id est spinis horrente, procero, capite oui forma. quo adolescente intus gignuntur uermiculi dentium dolorem sedantes, si pyxide conditi & cum pane gestentur ab ea parte qua dolor uellicat. hoc perannare quidem, si terram non attigerit: anno circumacto, eua nescere. Profecto caput dipsaci ouata specie conspicitur, quo arescente dissecto uermiculi repenuntur, qui in folliculo brachio aut ceruici deligati à quartanis febribus liberare traduntur. Sæpe enim eadem herba à uarijs authoribus tradita diuersis nomenclationibus, perinde quasi diuersa, repræsentatur. Gerontopogon lagenis herba plerisque dicta putatur, quòd inter saxa gignatur, longa barba, folijs instar capillorum prælongis. Hetruriæ saxifica, Romanis petræ barba nũcupata. Gallia cispadana barbulam hircinam uocat, quod tragopogoni ferè tota similis sit, nisi quòd lacte manet, & radice amara sit non 40 dulci. Gerontopogon priscis, id est senilis barba. A Nicandro geraos pogon, hoc est barba senis appellata, folio hirci barbulæ, tenuiore, longioriq;, caule paruo, super quem calyx longus & barbula quæ summo uertice senum more incana funditur, inde *presbyteri barba* uulgo dicit͂. Acetariũ olus esse multi falso uolũt. Flore luteo nitet, q in uolucres barbulas euanescat, quas pueri *barbã dei* nominãt. Sed inter senis barbã et hirci hoc interesse noscit͂, quoniã hirci barbula radice dulci, oblõga, in scapo calyx ingẽs, flos purpureus & prolixa barba: in gerõtopogo radix amara, flos luteus, in caulis uertice calyx lõgus, qui in canescẽtes barbulas fatiscat. Gerontopogon iocinorosis & stomachicis succo decocti poto proficit. Renum uitijs & uesicæ succurrit. Ex aceto ciet urinas. Semẽ singultus sedat. Aluũ sistit, & intestinorum infercitus explicat. Gethyum, ut est Theophrastus author, penè si- 50 ne capite est, ceruicis tantũ longæ, & ideo totũ in fronde, sępiusq; resecatur ut porrũ: quapropter & illud serũt, non deponũt, mẽsibus Martio, Aprili, et Maio. Secũda semẽre post ęstiuũ solstitiũ defigitur. Decimo aut duodecimo die prosilit, sed è recẽti semine maturius.

Non

Non anniculum modo, sed & bimũ quoq; fructificat. Germinat è latere uno caule cõsurgens, sed quo radix ipsa deficiatur, folijs intus cauis, condimentorũ est & ceparũ generis. Gethyon minime durat. Plinius à Larinis pallacanam uocari tradit. Sunt è Græcis qui gethyllida pro gethyo acceperunt, quod & epithyllida uocauerũt. Didymus uir sua ętate doctissimus, gethyon simile fecit ampeloprafo. Epænetus Græcus author capitatũ porrũ gethyllida tradit appellari. Gethyllides, ut Athenæus inquit, Latonæ sacras esse Græci uolunt, quoniã olus id in malacia pręgnans Latona (dum Apollinem gestaret in utero) concupiuisset. latã hinc esse Delphis legẽ, ut qui maximã attulisset gethyllida, sportulam è sacerdotis mẽsa caperet; uidisseq; se restatur Polemo gethyllidas rapi magnitudine protube 10 rantes. Cæterum gethyon putauerim esse, quod doctí cepulam, Gallicum uulgus partim *porretam*, quasi porraginem, partim *ciuetam* quasi cepitiã appellat, cepã capite minuto, ceruicis tantũ lõgæ, porri modo, fronde copiosam, quã cõdimentis subinde detondeãt, in reliquũ cepæ uulgari nõ dissimilẽ tam forma q̃; effectu. Geum nõnulli eam esse suspicantur quam uulgus *Diaboli morsum* appellat. quod si ita est, sesquipedali fastigiatur altitudine, folijs buglosso leuioribus, solidioribus & leniter laciniatis, flore purpureo, radicibus nigris & circũrosis. Nascit̃ in opacis, præsentaneo remedio ad maturãdos atq; adeo sanãdos carbunculos, si trita imponat̃, aut uinũ in quo decocta fuerit bibatur. Radix per se estur in uuluæ doloribus. Veteres gei sui radiculas odoratas faciunt, & iucundi saporis ad discutiendas cruditates, pectorisq; & laterum dolores. sed de hoc geo suprà disseruimus.

20 Heliathe, Hermesias, Hesperis, Heptaphyllon, Hibiscus, Holcus, Hyosiris. Cap. CXXXIX

Eliathen uocant in Themiscyra regione & Ciliciæ mõtibus maritimis prouenientem, herbam folio myrti. hac cum adipe leonino decocta, addito H croco & uino palmeo, perungi magos & Persarum reges ad conciliandam corporis gratiam: ideoq; eandem heliocallidem nominari, quòd aspectu corpus iucundum redderetur. Hermesias ab eodẽ uocant ad liberos generandos pulchros bonosq;, non herbam sed compositionem è nucleis pineæ nucis tritis cum melle, myrrha, croco & palmeo uino; postea admixto lacte bibere generaturos magi iubent, & à conceptu puerperas parium enutrientes: ita fieri excellentes animo & forma, 30 atq; bonos pollicentur. Apud Democritum inuenitur compositio, quo pulchri, boni, fortunatiq; gignantur liberi, quã ut puto hermesiam cognominant. Hesperis uiolarũ generis est ramosa, cubitali caule & exili folio, quasi brassicæ longo latoq;, aspera lanugine canescenti, ambitu rariuscule laciniato, flore quadrifolio, non unius coloris. nam alij purpurei sunt, alij niuei. Foliaceum semen tenuibus siliquis teretibusq; continetur. Hesperis noctu magis olet, inde nomine inuento. Scribit Theophrastus hanc, præter cæterorum florum naturam, noctu fragrantius spirare quàm interdiu, unde illi nomen hesperidi. nõnullis *herba gallica* dicitur, ruribus nostris *girofleæ* nomine cognita, quòd caryophylli odorem naribus repræsentet, longè uiola alba fragrantiorem, qua dote in coronamẽta uenit. sæpe enim sum expertus, florem appetente nocte plus redolere, ueluti nocturna cæli rem 40 perie ad odores conficiendos opportuna. Sunt qui hesperidem arbitrentur albam esse uiolam, odore quanquam diluto caryophylli, cubitali altitudine, ramosa, caule brassica exiliori: folio longiusculo, molli, canescente, quadrifolio flore, uerum non unius ut tradũt coloris: nam purpurei, alij candidi, alij lutei. Foliaceum semẽ tenuibus quidem, sed quincuncialibus siliquis cõspicit̃. Sed Theophrastus seorsum, ut differẽtibus, uiolæ albæ, quæ Gręcis leucoion dicitur, & hesperidis mentionẽ fecit. Itẽ uiola alba caryophyllon tantummodo suboler, hesperis uiolento eius odore tentat nares. Heptaphyllon quasi dicas septifoliam, Galli *tormentillam*, rura *boscisochetum*, officinæ *bistortam* appellant, quinquefolio herbæ similis esset, ni septem haberet folia, utrinque lanuginosa, flore luteo, radice punicea & intorta. Nam quæ *tormentilla* uulgo dicitur, quinquefolio simillima uisitur, nisi quòd se- 50 ptem non quinque caulem ferè certis interstitijs ambirẽt. quare potest à nobis heptaphyllon uocari, hoc est septemfolia. *Bistortæ* quoque nomenclatura censetur, & altera rumicis folio, à terra cæsio, supra herbaceo, flore rubro, concolorq; radice. Vtrique ad eadem effectus, sed huic imbecillior. Farina herbæ ex succo plãtaginis propinatur in difficultate

urinæ

urinæ. Eadem respersu uulnera ad cicatricē perducit. Cum albo oui subacta & in figlino decocta datur cholericis. Foliorum uis deploratis quoque fistulis instillatur, neque non oculis ad discutiēdas plumbagines atque nubeculas. De hibisco discrepant sententiæ. nam quidam syluestrium maluarum generi tribuunt, atque althæam uel molochen & aristalthæam uocitant, cui iudicio Galenus subscripsit: alij & specie & medicinarū usu seiungunt, quibus Plinius astipulari uidetur, qui hibiscum à pastinaca gracilitate tantum distare sentit, damnatum cibis, sed medicinæ utile. Addit, pastinacæ simile esse hibiscum quod molochen agriam uocant, & aliqui plistolochiā. Vlceribus, cartilagini, ossibus fractis auxiliatur. Folia eius ex aqua pota soluunt aluum, serpentes abigunt. Apum, uesparum, crabronum ictibus illita medentur. Radicem eius ante solis ortum erutam inuoluūt lana coloris quem natiuum uocant, præterea ouis quæ fœminam peperit, strumis uel suppuratis adligant. Quidam ad hunc usum auro effodiendam censent, cauendumq; ne terram attingat. Celsus podagris quæ sine humore sunt radicem eius in uino decoctam imponi iubet. Radix uisci cum glutino & aceto acri lichenas sanat. Holcus in saxis nascitur siccis, aristas habet in cacumine tenues, culmo quale hordeū restibile. Hæc circa caput adalligata uel circa lacertū educit aristas è corpore, quare nōnulli aristidā uocauerūt. Multi zeam esse contendūt inter saxa prouenientē. Alij syluestrem esse uolūt auenā. Hyosiris intubo similis traditur, sed humilior & tactu asperior, uulneribus contusa præclare medetur.

Iasione, Illecebra, Impia, Ischæmon, Isos. Cap. CXL.

IAsione, Theophrasto olus est syluestre, humi serpens, copioso lacte succulentum, flore candido, & in hoc nobili q; singulari folio cōstet, sed ita implicato, ut plura uideant, floris margine in angulos exeūte. Plinius olus esse syluestre tradit in terra repens cum lacte multo: florem ferre candidū, conciliū uocant. Cæterum Plinius de folio herbæ loquitur cum inquit, Iasione foliū unum habet, sed ita implicatum ut plura uideantur. De flore Theophrastus, & ut eius uerbis utar, Iasione flos folio singulari erumpit, sed qui replicatu crebro rudimenta plurium demonstret, conceptaculo auersa parte non indiget, sed postrema eius exeunt in angulos, qualis ferè oleagineus aspicitur. Commendatur herba ad stimulandos coitus. Cruda & ex aceto pota lactis ubertatem præstat. Salutaris est tabem sentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillum, tenacioremq; eius cutem efficit. Porrò non multum ab ea dissidere putatur quam nostrum uulgus *liseronem*, rura *liserotam* appellant: nanque serpit humi ramulis lacte prægnantibus, flore conuoluuli candido, frequentibus replicamentis intricato, labris summatim in angulos exeuntibus. Videntur quoq; nonnulla prisci nominis rudimēta in Gallico uocabulo relucere. Nam & in Plinio Iasione pro iasione hactenus deprauatè legebatur. Illecebra, quæ Græcis andrachne agria, nōnullis minus semperuiuum, recentioribus nōnullis soldanella dicitur, syluestris est portulacæ genus, maiori semperuiuo simile, nisi quod folia habet pusilla, sed latiora, maculosaq;: item breuius cacumen, fuluis cauliculis, gustu salsum, lacteo succo, radice tenui, candida. Nascitur in petris & in sterquilinijs. Colligitꝰ cibi causa, esturq; cum ficubus. Succo bilem regio morbo laborantibus per aluum exigit. Ructus compescit acidos, uentris tumores & iocineris uitia leuat, urinam ciet. Eodem ægilopas Aesculapius curauit. Impia Plinio uocatur incana, rorismarini aspectu, thyrsi modo uestita, inde alij ramuli adsurgunt sua capitella gerētes. ob id impiā appellauere, quoniā liberi supra parentē excellāt. Alij potius ita appellatam, quòd nullū animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & uino admixto. Mirumq; traditur, nunquam ab eo morbo tentari qui gustauerit: itaque & suibus dari, quæq; medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos auidius deuorantes. Floret uere, tuncq; decoquitur ad serpentium morsus. Succo eius uel etiam cinere fistulas impleri tradunt. Ea ab officinis *Christoculus*, à nonnullis ab radicis odore caryophyllon dicitur. Siquidem rori marino similis est, albicans, & thyrsi modo uestita, cnici capitulis. Surculi sita quoq; capitula gerentes, ex quo prodiere ramulo altius insurgunt: unde herba nomen auspicatur, quia scilicet liberi supra parentem attollantur. Ischæmon serpit in terra milio similis, folijs asperis

asperis & lanuginosis. Thracia eam inuenit, qua ferunt sanguinem sisti non aperta modo uena, sed etiam præcisa. Farcitur in nares ad cohibendum inde sanguinis profluuiū. Quæ in Italia nascitur, & sanguinem sistit eadē adalligata unde cruor manat. Nomen inde uidetur contraxisse, quòd sanguinem undecunq; ruentem supprimat, concisa nedum dehiscente uena. Milium agreste putant aliqui nominari. Isos duplici, ut Theophrastus est author, fastigio, nigrum & candidum. flos fructusq; pro ratione discriminis niger, aut candidus: quanquam & medio inquit colore fructus quandoq; cernuntur, & flores in purpuram inclinantes, uirgis & folio tenuioribus atq; leuioribus. Itaq; tria eius statuuntur genera, candidum, nigrum, & inter utrunq; medium. Illa fructum florem q; concolorem habēt
10 pro ratione discriminis: medij flos ex purpura candicat, item fructus, quando neq; fuluus neq; exalbidus. folia quoq; tenuiora læuioraq; habet, ramulis gracilibus & leuibus, nec de eo plura lego. In Aetio ision dici quandam herbā uideo, cuius cibo pituita detrahitur, nec satis animaduerto an eadem sit cum isō. Alexander quoq; in problematis, si locus memoria non excidit, ision herbam inter olera dinumerat.

Lamium, Lappa canaria, Lappago, Leontice, Leuce, Lupus salictarius. Cap. CXLI

L Amium urtica Latinis dicitur mitissima & folijs non mordentibus, ab herbarijs *iners* & *mortua* nominata. sunt qui & *archangelicam* cognominēt, folijs urticæ pungentis, minoribus, fimbriatis, candidioribus, lanugine nequaquam
20 mordaci, radice ex interuallo cincinnis capillata, caule quadrāgulo, flore albo: quare rura nostra *albam* appellant *urticam*. Tota graui fragrat odore. Medetur cum mica salis contusis inculisq;, & strumis, tumoribus, podagris, uulneribus. Album habet in medio folio, quod ignibus sacris efficacitèr opitulatur. Quidam è Latinis tempore discreuere genera. Autumnalis radicem adalligatam tertianis, ita ui ægri nunc intus eruitur ea radix, liberari morbo magi tradiderunt. Hoc idem contra quartanas pollere. Iidem radice addito sale infixa corpori extrahi, folijs cū axũgia strumas discuti, uel si suppurauerint prodi, cōplerēq;. Rura nostra hac inerti urtica utūtur sistēdo ructis è naribus sanguinis impetu, imæ ceruici uel scapulis alligando, inde sperant in aduersum trahi cruoris manantis cursum. Lappa canaria à reliquis eiusdem nominis sola humi-
30 litate differt, sic dicta quòd canibus adhæreat. Hæc cum plantagine & millefolio trita ex uino carcinomata sanat, sed post triduum resoluatur. Medetur eadem suum morbis euulsa, & in colluuiem addita poturis uel ex uino uel ex lacte. Lappago (ut inquit Plinius) similis anagallidi, nisi esset ramosior, ac plunbus folijs, aspera, rugosa, asperioris succi, grauis odoris. quæ talis est, mollugo uocatur: similis, & asperioribus folijs, asperugo. Superioris succus expressus pondere undecim denariorum in uini cyathis duobus datur podagricis efficacissimo remedio. Sunt qui colligant eādem esse molluginem & hippophæston, quod lappaginem quæ dicatur mollugo. Articularijs pedum doloribus utilem Plinius credidit. Hippophæston uero Dioscorides neruorum causarijs salutarem adfirmat. Porrò hippophæston serpit humi folijs minutis, aculeatisq;, item spinosis ca-
40 pitibus, sine flore, sine cauliculo, crassa & molli radice. Hanc neruorum causis utilem prodidit Dioscorides. Hippophæston è Narbonensi Gallia ad nos delatum uidimus spinosis capitulis, sine flore, sine cauliculo, minutis inter aculeos folijs candicantibus. Leontice siue cacalia Plinio uocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia in montibus ferè. Huius grana quindecim in oleo macerantur, atq; ita aduerso capillo caput inungitur, ad tollendā porriginem. Officinis *carui agreste* dicitur, fruticosa, semine minutis margaritis simili, inter folia magna pendulo, in montibus ferè genita. Cit urinas potu, menstruos cursus pellit. Herbæ succus trium obolorū pondere ex passo bibitur in tenū dolore. Radix tusa thoracis pituitas dispescit, quod efficacius præstat ambustæ cinis. Dioscorides leonticen folijs gradibus candidis designat, caule in eorū medio erecto,
50 albicante, flore querno, oleagino ue, in montibus nascentē, cui alias à superioribus tribuit uires, nec semen exiguis margaritis simile omisisset, ut spero, si decusso flore eripuisset. Cacaliā caucanon Galenus uocauit, de qua suo loco differemus. Leuce mercurialis esset, nisi per medium folium huic alba linea transcurreret, unde & mesoleucon quibusdam dicta. Leu-

cta. Leucas eadem fortassis fuerit leuce, ut Plinij uerba usurpem, uerum leucadis, inquit, speciem authores non tradunt. De leuce uero, merculiari herbæ similem dicũt: nomenq́; ex causa accepisse, per medium folium candida transcurrẽte linea: quare mesoleucon quidam uocant. Succus eius fistulas sanat, ipsa contrita carcinomata. De leucade nihil aliud Dioscorides tradit quàm montanam esse, latioribus quàm urbana folijs: efficaciorẽ hanc, semine acriore, utranq; aduersus omnia uenena præsertim marinorum pollere. Leucographis qualis fuerit scriptum Plinius non reperit, quod magis est mirandum, quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus tribus obolis cum croco: item cœliacis trita ex aqua & apposita, profluuio fœminarum, oculorũ quoq; medicamentis, & explendis ulceribus quæ fiunt in teneris partibus corporis. Nomen tamen à candida litura uel uersu sibi uendicasse græca fatetur inscriptio. Lupus salictarius officinis *lupulus*, Gallis quæ uocabuli caput est in spiritũ uersa *hupelon*, caulibus aculeatis lõgissimisq; in uepribus & salictis reptat, folijs uitis albę, hispidis, et nigrioribus, flore cinereo ac multis exilibus folliculis squamatim compactili. Hoc frugibus admisto Germani suã cõdiunt ceruisiã. Errãt qui corrudam pro eo capiunt, quem medicorum officinæ *lupulum* cognominant, folijs apertissimè reclamantibus, quæ in corruda capillamẽti modo tenuata, in lupulo bryoniæ similia, paulo asperiuscula cernuntur. Caulis ei spinis horret, cacuminibus rami & corrudæ modo in torulos turbinatis. Flores habet foliaceos, candicantes, qui ferè allium uinumq; suboleãt. hanc uulgo Græci bryon uocãt, à bryoniæ ut puto similitudine. *bruscandulam*, quasi bryon scansile Italiæ rura dicunt. nec alia est herba qua Occidentis populi ceruisiam suam maceratis humore floribus commendant, sapore quodam uini. *Hubelon* Gallice uocatũ, *humulum* et *tolophim* Germanicè, ego lupum salictanum à Plinio dictam censeo. Subit enim scanditq; salices, & arbusta omnia circumuoluendo se complectitur, nõnusquam quoq; repititius lupus uocatur hodie. Lupum salictarium, batim marinam, batim hortensianam, ea uerius oblectamenta quàm cibos tradit Plinius: teneris tamen lupi salictarij turionibus in acetarijs utimur. In medio usu refrigerat, & collectionũ impetus lenit. Sedat stomachi inflammationes ex sero potus. Bilem regio morbo laborantibus detrahit. Pituitam in aqua inter cutem exigit per aluum. In capitis dolore, qui medium capitis occupet, eius succus illinitur: item quoties immodicos æstus mitigare necessum sit.

Macir, Malacocissos, Melandryon, Molon, Molybdæna. Cap. CXLII

Acir, ut alij macer, officinæ *macis*, Plinio, Dioscoridi, Galeno cortex est rubens minimè lentus, radicis magnæ, nomine arboris suæ. Conuehitur ex India, gustu acerbo, & cum quadam acrimonia iucundè odorato. qualis ea sit incõpertũ habet Plinius. Recentiores non radicis sed odoratæ nucis, quam moschatam nominant, corticem ac folliculum esse contendunt, idq; uero propius est, & planè ita modo cernitur. Hanc nucem Græci caryon myristicon appellãt, hoc est nucem unguentariam. Et profecto conditam hanc nucem uidimus nucis iuglandis crassamento, calyce primum puluinato, mox reticulari ambiẽte membrana, quam macir dicunt, dein nucem solidam quam appellãt moschatam, puluino illo extimo & odore & gustu suauissimo. sed raro nobis uidere licuit, cum in Europa non proueniat, item qui in officinis cortex spectatur translatitius est. Arborem uulgari persicæ similem esse uolunt, flore roseo, eiusdem propemodum effectus cuius & caryophyllon. Macir gustu est acerbo cum leni acumine, odore suaui; partiumq; tenuitate deprehenditur pollere, quare resiccat. Datur efficacitet ex melle coctus dysentericis, & supernè sanguinẽ reijciẽtibus.

M

Malacocisson Democritus appellat herbam uirentem hederæ simillimam, in riguis nascentem, lentam ac mollem, unde mollem hederã cognominat. Vbicunq; loci fuerit hæc inuenta, subesse aquam aquilex Democritus existimat. Malacocissos, ut idem inquit, hederæ similis est, mollioribus tantum ac teneris folijs, caule flexili, sese quibuscunq; uel fruteris uel arbustis inuoluente, qui nisi aliquo statumine fulciatur, sese non potest erigere, tam caduca est eius natura. In arundinetis & terrestribus locis prouenit. Hãc esse putauerim quã officinæ nostrates *sigillum diuæ Mariæ* uocãt. nãq; similitudinẽ refert hederæ, molliore tamen habitu, sese, ne serpat humi, uicinis fruticibus uolumine crebro contorquente, folio hederaceo, flore albo, baccis rubentibus, crassa bryoniæ radice, eademq́; altissima, ut quæ

ut quæ uel aquam haurire uel lambere fodientibus dignoscatur: quare radix glutinoso tur gens humore cum friatur in quandam unguinis speciem resoluta fatiscit. Tam aquæ uel cupida uel amans creditur, ut etiam si in asperis offendatur prosiliisse, nimirum aquã subij ci quis certior factus fuerit. Sed de hac supra in cyclamini mentione dictũ nobis est. Me landryon Plinio herba est in segete ac pratis nascẽs, flore albo, odorato. Cõmendant eius flagella ex uino ueteri trita ad iocinorum uitia. Cæterum aliqui nominis sequentes etymum, pro quodam roboris genere sumunt, queis uel Theophrastus astipulatur. Alij censent apud Plinium melampyrum legendum, quando id Theophrasto inter Siculi frumen ti uitia numeratur, lolio quidem simile, sed innocens neque tentans caput. Molon caule

10 est striato, folijs mollibus, paruis, radice quadrantali, in qua per extremum allij caput exuberat. Plinius hanc & syron dici tradit, scapo striato, mollibus folijs, paruis, radice quatuor digitorum, in qua extrema allij caput est. Anhelantibus & stomacho ex uino medetur. Nec multum ab ea distaret quę *filipendula* nostratibus officinis dicitur, si extrema radix in allij caput excresceret, cũ cauliculus strijs quibusdam exasperetur, radicibus in filamenta extenuatis, sed per extrema glandosis, non in aliorum spicas coalescentibus. Mola Galeno græcè myle dicta, radix est exiguo bulbo nõ dissimilis, quæ soluta cogat. itaque ex Iolia cea farina apertam ac dehiscentem uuluam sanare tradit Dioscorides. eam tamen in simplicium censu non licuit mihi reperire, etsi Galenus eum citet in testem. Nascitur uulgo, ut inquit Plinius, molybdæna, id est plũbago, folio lapathi, crassa radice, hispida. Hæc

20 commanducata, si oculis subinde relegetur, plumbum, quod est genus uitij, ex oculis tol lit. Ea multis esse creditur quæ officinis *maior persicaria* nominatur, aut omnino nobis ignota, quando persicaria folium persicæ arboris habet, fusca in medio plumbagine, caule geniculato, cubitali, semine exili, lente rufo, numerosa radice, in humidis frequentius proueniens, eiusdem ut uolunt, cuius molybdæna effectus.

Nyctegreton. Cap. CXLIII

N Yctegreton inter pauca miratus est Democritus, coloris ignei, folijs spinæ, nec à terra se attollentem, præcipuaque in Gedrosia narrat. Eruitur post æqui noctium uernum radicitus, siccaturque ad lunam triginta diebus, ita lucẽs noctibus. Magos Parthorumque reges uti hac herba ad suscipienda uota. Ean-

30 dem uocari chenamychon, quoniam anseres à primo cõspectu eius expauescant. ab alijs nyctilopa, quoniam è longinquo noctibus fulgeat. Sunt qui hanc esse censeant quam chymistæ *lunariam* nominant, noctibus cum luna lucentem: inde nomen.

Odonides, Oenothera, Ophris, Osteocollon, Oxys. Cap. CXLIIII

O Dontides fruticosa est, triangulis flagellis, geniculatis, nigro articulorum nodo, folijs polygono longioribus, hordei semine. Prouenit ubi & fœnum. Plinio inter fœni genera numeratur, cauliculis densis ab eadem radice geniculatis, triangulis, nigris geniculis. Folia habet longiora tamen quàm polygonon, semen in alis hordeo simile, florem purpureũ, pusillũ. Nascitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in uino austero quantum manus capiat, dentium dolori

40 medetur, ita ut contineatur in ore: inde ductum nomen. Nihil hac frequẽtius in pratis occurrit, flore purpureo, multifido, tumentibus in caule articulorum nodis, semine hordeaceo, ab alarum sinu erumpẽte, rura non aliter quàm *fœnariæ* uocabulo norunt. Oenothera Theophrasto, quibusdam onuris, surculosa, folio amygdalæ maiori, flore rosaceo, radice unosa, unde princeps nomẽ. Montosa amat. Plinio amygdalino est folio, flore rosaceo, fruticosa, longa radice, & cum siccata est uinum olẽte. Hilaritatem adfert data in uino. Eadẽ in potu feras quoque mitigat. Crateuas onothendem appellat herbã cuius aspersu è uino feritas omnium animaliũ, nedum hominũ, mitigaretur: quod Theophrastus de radice intellexit, quæ uinacea facultate ferocitatem recreare potest, & cicuriores motesque mansuetiores reddere ex uino pota. Est & quæ dicitur cenutta, qua cerui & canes inebri

50 antur ut Aelianus tradit, inde nomen. Sed ea sit nec ne, nõ ausim affirmare. Dioscondi onagra, & onothera quoque dicitur. Ophris duobus tantum folijs repræsentatur, denticulato olen similis. Vsus eius ad nigrandos capillos. Ceratia uno tantũ est folio, radice nodosa & magna, in cibo cœliacis & dysentericis medetur. Herba quædam saxis & mœ-

nibus familiaris exit, quã Macedones osteocollon, medici polygonion, aliqui, talãtion, uulgus *symphyton* appellant. Hac tradunt dissectas carnes coalescere si coquatur una, ideoq; quòd partiũ diuortia committat, & separata cogat, symphyti nuncupationẽ traxit. itidem quòd ossa fracta ferruminet, osteocolli nomẽ accepit. Hæc perpetuo uiret, uiuitq; folijs uiridia, ramulos instar iunci pẽsiles, cirrosos, tenuioris procerioris q; sparti similes spargit. Viridem eruunt, lectãq; uino cõcoquunt dum tertia liquoris pars supersit, quo ueterina saliuant Hispani, eoq; medicamine arcẽdis morbis utuntur, & ab ijs quę manẽt ea uitijs incõmodisq; asserunt. si quid intus esse ruptũ suspicentur, ab hac auxiliũ petunt. Hæc Apsyrtus & Hierocles memoriæ prodiderunt. Oxys, ut est Plinius author, folia terna habet. Datur ad stomachũ dissolutũ. Edũt qui enterocelen habent. Ea putatur oxytriphyllon. trifolio simile est, lõgis tantũ pediculis, tria summatim folia proferẽtibus. acido sapore, flore luteo, nonnunq; cãdido, in simplici stylo inter folia prosiliẽte, rufo in lunatis siliquis fœtu, radice in transuersum longa & fruticosa. uulgus *panem cuculi* appellat, officinæ *trifolium acetosum* & *alleluya*. Eo utuntur ad neruorum dolores & dispescendos crassos humores. Pituitæ lentitiam digerit. Emendat oculorum plumbaginem farina eius ex uino, item rupta.

## Pastoris bursa, Pericarpum, Petilius, Phellandrium, Phleos, Pothos, Psora, Pulmonaria. Cap. CXLV

P

Astoriam bursam uulgus appellat, à folliculis in exiguæ uulgæ similitudinem compressis, turbinata cordis effigie. Herba non temere pede altior, ramosa, paruis erucæ folijs, semine in uulgis minuto, radice numerosa. Nascitur propter uias & in parietinis. Vis illi tribuitur astrictoria & refrigeratrix. Certè ex aceto trita collectionũ inflãmationes refrigerat, ac eò defluẽtes humores cohibet. Imponitur sacris ignibus, & quibus stomachus æstuat. Succus eius purulentis auribus infunditur, cruenta sanat ulcera. Medetur dysentericis, sanguinem excreantibus, neq; nõ muliebri profluuio. Pericarpum bulbi genus est. eius duę species Plinio: cortice rubro alterum, alterũ nigro papaueri simile, sed uis maior quàm priori: utriq; autẽ excalfaciendi, ideo contra cicutam dantur. Petilius flos est autumnalis circa uepres nascens quinque foliorum, calyculo uersicolori, instar rosæ syluestris. Petilia nomen petilio flori dedit in Lucanis autumnali, ut tradit Plinius, circa uepres nascenti. Tantum colore commendatur, qui est rosæ syluestris, folia parua, quina: mirumq;, in eo flore inflecti cacumen, & nõ nisi retorto folia nasci, paruo calyce ac uersicolore, luteum semen includẽte. Is flos ab oppido Lucaniæ uidetur appellarus, nisi quis credat ab Petilio Romæ luco: alioqui petilius pro exili usurpatur Lucilio, à quo & nomen duxisse potest. Autumni exitu iam appetente hyeme, flos perquam illustris mihi fuit demonstratus, syluestri simillimus rosæ, cuius calyx uersicolori splendebat luteo, alabastro eiusdem striato, folijs senis octonisue, apicibus in medio crocatis, rã eleganti uenustate flos, ut alios ferè omnes rosea pulchritudine prouocaret, nullusq; per autumnũ uisitur speciosior. Verum octona ostendebat folia, quod cultus diligẽtiæ ferẽdũ erat acceptũ: quippe lętis erutus erat hortis, nõ ieiunis uepribus. Herbę folia per ramulos utrinq; digesta, parua, oblõga, in extremo mucronata, & leuiter fimbriata. Seri cœpit nuper apud nos. Is proculdubio petilius est, nusquã nobis antea uisus. Flos minime fugax, ac diutissime uigor uitaq; durat. nanq; mẽstrua decerpto cum minimum mora: & si adesset odor, de primatu cũ rosa certaret. Sed quoniã nullum in medicina locũ habet, ideo ignobilis est. Phellandrion nascitur in palustribus folio apij. Bibitur semẽ eius propter calculos & uesicæ incõmoda, nec de eo ueteribus quicquam aliud proditũ inuenio. Recẽtiores apio similem faciunt, non in palustribus modo, sed & opacis quoq; mõtibus nascentẽ, radice glandosa: eãq; iudicant esse quã officinæ *filipendulam* appellant, cuius farinam cibis comitialium inspergunt. In lotij stillicidio & urinæ remoratu, neq; non renũ doloribus propinãt. Eadem stomachi inflationes discutiunt, medentur & suspiriosis & anhelantibus, & quibuscũq; morbis quos frigida causa cõcitauit. Herbam abscessu tertio calfacere et resiccare promittũt. Ad hoc sunt qui phellãdrion eandẽ esse cũ helioselino, id est apio palustri censeãt. Alij pro lauere accipiendã putãt, glareosis ac perennibus riuis enatã, apij folio, quã ad uesicæ incommoda coquendam authores præcipiant; sed eorum sententia satis superq; ut lauęris mentione refellitur, à multis quoq;

antea

ante explosa. Phellandrium à lauere distinguit Plinius satis, cum seorsum uarijs uolumitibus eas repræsentauit. Cæterum herba frequens in riguis & palustribus inuenitur apij folio, sed aliquanto maiore, caule cubitali, comoso superne muscario, floribus luteolis aut candicantibus onusto, radice crassa, fibulata, capillamentis marioribus fibrata. Hanc herbarij nostri *filer aquaticum* nominant, ut à feseli montano distinguant. Porrò ea prion phellandrio magis uidetur astipulari, cum & natales picturæ Plinianæ subscribant, & folium suffragetur: neque plura saltem scriptis mandata reperi. Phleon, ut est Theophrastus autor, nonnulli stœbam appellant. is non solum caulem habet aculeatum, sed & folium quoque hispidum, iuxta cuius spinas aculeos etiam condit, ram folio quàm caule aculeatis,
10 radice non in profundum acta. Germinat cum Vergilijs, primoque aratro una, nec folia di mittit. etenim annicula illi uita, sæpeque bimatum excedit. Plinius phleon, quod aliqui stœben appellauere, spinam in folio & caule ferre tradit. Sed phlū à phleo longè dissidet, cuius lanugine, ut inquit Theophrastus, ad lixiuium mulieres utantur. molle & placentaceum est, colore subrubido: fœminam in eo accipi quæ sit sterilis ad nexus idonea, mas prorsus habetur inutilis. Idem adfirmat in insulis fluitantibus prouenire, partemque huius herbæ ab radice pueris cibo gratam esse, radicem ipsam pecudum pabulo uelli. In Aethiopia Arabiæ aduersa nasci phleon testis Strabo, flumine præsertim quod cinnamoferam disterminat. In Orchomenio lacu copiosum id haberi, à quo nomen phleos: etenim Græci φλεῖν pro eo quod est fœcundum esse capiunt. hinc & Bacchum Phleona cognominabant. author est Aelianus. Phlum Iulius Pollux nominauit, unde phloinas uestes in Hero
20 doto quis legat & Pausania. Lupi pes. Græci lycopoda nominant, herba est marrubio syluestri similis, folio lupini pedis effigie, dissecto, grauis odoris, caule anguloso genicula toque, fungosa intus medulla, radice frequenti capillamēto fibrata. Folia trita præsentaneo remedio imponūtur dissoluto stomacho. Galli nunc *patam lupinam*, nunc *herbam pectoralem*, nunc *manum sanctæ Mariæ* nominant. Pothos Theophrasto duorum est generum, alterum hyacinthi flore, alterum sine colore candidū. quo sepulchra coronabant, à quo & nomen, quasi desideratis esset dicatum. Floret æstate, sed diuturnius est candidum. Plinio duo pothi genera, unum cui flos hyacinthi est, alterum cādidius, qui ferè nascitur in tumulis, diu
30 rum ius altero durat: nec de eo plura legi. Psora Aetio dicitur aut ab scabro herbæ habitu, aut quod scabiei medeatur, cuius uise fumo arborum erucæ moriantur. Sed cum nominetenus eam prosequatur, non satis habeo compertum, an ea sit quæ uulgo *scabiosa* dicitur, quanuis uocabulum idem prætendere uideatur. quod si ita est, in mōtibus prouenit atque uinetis, folio carnoso, multifido, sine spinis, flore specioso, diututno, coloris ex cæsio candicantis, folijs longis, à pediculo laciniatis. Sunt qui candem esse putent quæ phleos Theophrasto dicitur, euidēter reclamante pictura: cum ei frutex sit aculeatus, tum caule rum folio, semine molli, rubido, radice pecoris pabulo gratissima, non alibi quàm in aquaticis nascens. Partem huius herbæ teneram ab radice pueris gratam esse tradit Theophrastus, radicem ipsam pecudum pabulo uelli, copiosam in Orchomenio lacu. Nec satis constat, si, quæ uulgo *scabiosa* appellatur, stœbe fuerit Dioscoridi: cuius, ut uulgaris notitiæ,
40 delineationem prætermisit. Pulmonaria quam aliqui pepanum uocant, buglossi folio conspicitur, sed promisso magis, atque læuiori, colore insuper diluriore, albicantibus maculis notato, instar pulmonis: inde nomen. nascitur in humidis. Volūt aduersus morbos uiscetis sui nominis peculiari esse remedio, in cibo sumptā uel potam. Alia tamen ab ea omnino est quā supra cōsiliginem diximus appellari, bubulcis & ueterinarijs præclare cognita.

Rodora. Cap. CXLVI

O dora Gallis appellata herba iuxta uiduas populos prouenit, caule instar ficulneæ uirgæ articulato, folijs urticæ in medio exalbidis, quæ processu temporis tota rubent, flore argenteo. Iuxta rompotinum arborem uiduam uite
R
nasci Plinius tradit herbam quam Galli rodoram uocant, caulem uirgæ ficulneæ modo geniculatam, folia urticæ in medio exalbida, eadē procedente
50 te tempore tota rubentia, florem argenteum. Præcipua contra tumores feruores que & col lectiones, per se uel cum axungia ueteri tusa.

## Sanicula, Scopa regia, Scorpius, Seutlomalachon, Sida, Siler, Sphacelos & Sphacos, Symphona. Cap. CXLVII

Anicula herba in Gallia frequens *saniclæ* uocabulo nobilis, folio uitis, aut apij, rubentibus in fine sectionũ maculis quibusdam, surculis quoq; rubris ad radicem, quæ nullis ei capillamentis fibrata subest, capitulis in summo frutice pusillis subnigrisq;. Huius succum uulneratis in potu commendant: quare nostris in adagium uenit uulgo iactatum, eos nõ egere chirurgo qui saniculam habuerint. Quid autem sit diplion Aetio, qui ad autorem id refert Aretęum, haud scio. Terendum cum aqua, inquit, in anginæ morbo diplium, & subiecto linamẽto imponendum pectori, quoties præfocatio timetur, nisi forsitan diapyron, quòd ferè suspicor, legendum sit: ad quem usum imprimis pollere tradidimus in consiliginis mennone: nempe strangulans anginarum uirus ad se confestim euocat. nec rura nostra in pecuario genere aliud præsentius norunt auxilium, cum ad fauces uel pulmones uitiũ decubuit. Vidi medicum pulmonis causarium, qui post tentata innumera ferè remedia deploratus occumbebat, annos aliquot trita herba & pectori agglutinata uitam prorogasse. Quid ueteribus fuerit sanicula comperies in ranunculo. Nomen à sanandis uulneribus traxisse uulgo constat. Scopam regiam Latinis dicit Dioscorides appellari herbã quæ Græcis nominatur bunion, caule quadrangulo, apij folio, flore anethi, semine odorato. Ea excalfacit & urinam ciet. Alij demonstrant ramis oblongis, folijs ex interuallo lactucinis, sed rigentibus & lanuginosis, flore luteo, radice promissa, tenui. Plinius sideritim, quæ sit latissimo folio, scopam regiam uocauit, uulneribus præcipuam, quæ etiam præcisos neruos glutinare possit: Galli *carpentariam*, eius rei causa carpentorũ officinis non ignotam, quòd uulneribus securi uel dolabra acceptis statim ea medeantur. Idem quoq; uiolam esse regiam scopam tradit, uiolentum spirantem odorem, sed hoc folijs non floribus. Ex argumẽto nomen accepit scorpius herba. semen enim habet ad similitudinem caudæ scorpionis, folia pauca. Valet aduersus animal sui nominis. Est alia eiusdẽ nominis effectusq;, sine folijs, asparagi caule, in cacumine aculeum habens, et inde nomen. Spina est in totum scorpio siue nepa quibusdam dictus: nullum enim folium habet, sed uice eius aculeũ, radice singulari eademq; breui cohæret. Post æquinoctium autumni floret nepa siue scorpius, qui in carne extuberante sub extremo aculei florem profert, per initia candidum, postea leniter accedentem ad purpuram. Est longè ab ijs differens cognomento scorpius, graminis modo nascitur, cauliculis quoq; geniculatis, cyclamini folio, radice leniter hirsuta, scorpionis effigie, quæ arida paulũ incuruatur scorpionũ modo, quare scorpiũ aliqui uocauere. Loca amat umbrosa. Huius radicis tactu moriuntur scorpiones, reuiuiscunt aũt si candido linantur elleboro. Eadem omnẽ quadrupedẽ exanimat imposita genitalibus, alioqui ualet contra sui nominis animal pota. Sed hæc herba aconiti generibus adnumerãda, ut suo loco docendũ erit. Seutlomalachon recẽs Græcia fecit olus, quasi dicas maluaceã betam, quòd ut reor parentum adulterio natũ existimẽt, ueteribus inauditũ, fortè quòd figura & dẽticulato seminis habitu betã, & mollitia maluã mentiueẽ. quod si ita est, neoteneis omnibus tritissimũ, ab insigni spiculorũ seminariũ nota spinaceũ uulgo dictum putãt. Olus caule cubitali, folio primum triangulo, mox intubaceo, sapore inerti, semine aculeato, sine flore, radice multiplici, culto qualicunq; solo proueniens: fœmina quidem floret sed sterilis est. Errant qui blitum esse credunt, cum blitum folio ocymum repræsentet, omni in parte seminosum, cacumine spinoso, ex quocunq; alarum sinu erumpente seminio, læui, nequaquam spinis horrente. Stomacho inutile. Molliendæ aluo præstantissimũ. Aduersus scorpiones bibitur ex uino. Illinitur pedum clauis: item lienibus & temporũ dolori ex aceto. Ius herbæ neq; nõ decoctum abijciuntur, eoq; quod superest, muliebre cohibetur profluuium. Seritur Septembri mense non horrens hyemis frigora, ut uerna ieiunia saturet. Mirum, olus tam frequẽs, mensisq; quotidiano usu dicatum, ueteribus intactum fuisse. Mauritaniæ factionis principes *Hispanicum olus* appellauere, forsitan quod inde primum duxerit originem, ad cæteras tandem nationes translatũ. de quo plurima in libro disseruimus. Recentiores Græci spanaciã, ut putãt nonnulli, ab oleris raritate dixerunt, uel ab alijs (ut est simile ueri) nationibus emendicato spinaceo nomine. Nec me fugit Mauritanos mo-

lochiam

lochiam & marinam atriplicem halimum uocitasse, quem olitores uicatim circumferētes
uænalem molochiam in manuales fasciculos digestam nō taciti clamitant. Vnde alimum
nonnulli sine afflatu aut aspiratione scriptitant, quòd famem arceat, tam mirabili si creda
mus effectu, quòd admorsa ea fames interdiu nulla sentiat. An fuerit aliquod eius genus
alibi uidendum erit. nanque permultæ illius reperiuntur ueteribus species. Sida planta
est lacustris in Orchomenio lacu frequens, papaueris similis, roseo flore, uasculo mali am-
plitudine, candidis membranis obducto, semine intus rubro, gustu triticum ęmulante. Ca
put & folia super undas emicāt, mox cum defloruit, inclinatur in uadum, semēque spargit.
Sidam papaueri similem tradit Theophrastus, taleque caput ferre, sed amplius aliquanto
10 mali magnitudine, nec id quidē nudū uel apertū, sed candidis intectū membranis, hisque fo
lia quaterna foris uirētia, rosis proxima quę adhuc in calyce cōtinentur. Id caput, cū dehi
scens pāditur, grana rubra ostēdit, exigua, orbiculata, papaueris figura, nec multo milio
maiora, quæ mansa dilutū tritici saporē reddūt. Grandescit æstate, pediculoque paruo niti-
tur. Flos alabastro rosæ similis, sed qui dupla ferè magnitudine grādescat. Florē & folia su-
per undas emicare confirmāt, moxque cū defloruerit, cōpilato iam fructu in aquā mergi, i-
mumque uadū petere ut semē fundat. Fructificare in Orchomenico lacu sidā memorię pro
ditū est, quæ cibo idonea est, folio ouiū pabulo grata: germina suillo pecori, fructus homi-
nibus estur. Sidā Bœoti, ut Athenęus refert, punicū malū uocabāt, à loco qui hoc mali ge
nere scatebat. Addit, fruticē punicæ mali similē circa lacū Orchomeniū prouenire, cuius
20 frondē oues pascūtur, germina sues. cognominē quoque huic in Nilo nasci sine radice. Si
ler nō nisi aquosis prouenit, molle siler à Poeta dictū. Frutex qui nonnunquam arborescat, ut
baculos rustici ex eo faciāt, in aquaticis nascēs, quasi pumila salix, cuius etiā generibus an-
numerari credit. Sileris folia illita frōti, capitis dolores sedāt. Eiusdē semen tritum in oleo
phthiriases coercet. Serpētes hūc fruticē refugiūt, baculūque ob id ex eo rustici gerūt. Ob-
orta officinis cōfusio, siler pro seseli uocātibus. Seseli frutex nō est aquaticus, quod quidē
aliqui distinguere putātes, nō siler sed montanū siler appellauerūt, id quod est Massiliense
seseli. Sphacelos, ut Theophrastus inquit, differt à saluia, quod hæc mitior est, illa syluestri
or. Sphacelo foliū breuius & læuius, saluiæ squalidius & scabrius. Sphacelus itaque folio est
læuiore cōtractiorique, ac minus squalido, folijs rugosis, incanis, odoratis, purpureo in spi-
30 ca flore. Suffitu mēsiū sistit profluuia. Tradit Agrippa, leænas eā esse ad cōceptus facilita-
tem. Habetur plerisque hoc in cōfesso, mulierē quæ paulo ante concubitū, huius succū ace
tabuli mensura cū momēto salis hauserit, cōcepturam. In Copto Aegypti pestē ferūt in-
numeros mortales rapuisse, reparatāque multitudinē, coactis mulieribus hac uel saluia uti.
Orpheus sanguinis excreationes cohibuit, propinando huius succi ligulā cum mellis un-
cia. Fiūt & ex hac et nardi spica catapotia tabescētibus utilissima. Herba ex uino cocta cō
tusis illinitur. Decocta resolutioni neruorū medetur. Itē comitialib. auxilio est. Per se sum
pta emortuos trahit partus, auriūque & ulcerū uermiculos. In summa, eadē quæ & urbana
saluia potest. Sphacos, siue spagnos, siue bryō, in Gallia, ut Plinius est author, nascit, uul
uis insidentiū utilis: itē genibus & feminū tumoribus, mistus nasturtio & aqua salsa tritus.
40 Cum uino & resina succus potus urinā pellit celerrimè. Hydropicos inanit cū uino & iu-
nipero tritus & potus. Symphonā, quam alij crōphenam, Plinius repræsentat alternis
uiridibus roseisque per caulē folijs, eāque in posca sanguinē reijcientibus mederi. Eadem co-
lorum uarietate placet apud nos hortensis herba, quā Galli *genesiam* alij *helesiam* uocant, be-
tæ similitudine, nisi quod singula folia bicoloria sunt, partim rubra, partim herbacea. Vim
habet præsentaneā contra comitialē morbū & delirium menstruum, radicis cortice quantū
manu teneri possit cū æquali centaurij minoris & origani portione, neque nō piperis trigin
ta granis unà cōtritis propinatisque triduo. Symphoniacæ herbæ meminit Palladius. nam
si cerasus æstu Canicularum fatigetur, herbam symphoniacam circa arboris truncum tor
queri in coronam iuber, uel ex ea iuxta imum caudicem cubile fieri. Sed hāc Apuleius a-
50 pollinarem interpretatur, quam hyoscyamum appellant Græci, cui satis præcedens Palla
dij remedium astipulatur, præcipientis per æstus sæuientis Caniculæ trium fontium sin-
gulos sextarios sumptos post solis occasum radicibus cerasi arboris influere, sic ne teme-
dium luna deprehendat. Sed de hac symphoniaca nonnihil alibi dictum est.

### Therionarca. Cap. CXLVIII

Herionarca inde nomen inuenit, quòd serpentibus torporem inferat. frutex est folijs subherbaceis, roseo flore. Plinio alia traditur, quàm magica, in nostro orbe nascens, fruticosa, sub uiridibus folijs, flore roseo. Serpentes necat cuicunque admota fuerit, & hæc torporem adfert.

### Veneris pecten, Vetonica coronaria. Cap. CXLIX

Eneris pectinem appellant à similitudine pectinum, cuius radix cum malua tusa omnia corpori infixa extrahit. herba repræsentatur radice candida, coliculis semipedem altis, aut paulo maioribus, folijs pastinacæ sed tenuioribus, flore albo, exili, dependentibus summarum compluribus rostellis, in mucronem turbinatis, et pectinatim inter se disiunctis. Rura nostra simul et officinæ, quòd mucrones rastellorum modo & serie quadam dentati promineant, *rastelleum* uel quod idem est, *falcetum* appellare maluerũt. Inter segetes copiosa nascitur. Vettonica coronaria, quam galli à specie floris, ut arbitror, *occllum*, ab odore *garyophyllam* nominant, folijs est porraceis, oblongis, per extremum mucronatis, concoloratu cæsijs, teretibus cauliculis sesquicubitalibus, geniculatis, coeuntibus pyxidatim internodijs, floribus omnium speciosissimis, caryophyllorum odoratu, sed longe suauissimo: quandoquidem alius cocco rutilat, alius saturata nitet purpura, alius emaculato blãditur colore, alius uersicolore uariatur cõmistu. Omnibus teres lõgiusculusq; calyx spectatur, orbiculo superiore denticulatus, à quo quina sena'ue folia prodeunt, lente quidem fimbriata. Nonnulli tamen flores frequẽtiore coma stipantur, geminis utrinq; emicantibus stamineis apicibus, radice promissa, simplici, geniculata. Cõgeneres ijs sunt flores, sed syluestriores, quos uulgus modo *barbarios*, modo *armerios* uocat, quemadmodũ priorem illum *ocellum Damascenum* appellari existimat, quòd fortasse è locis quibus gentilitium nomen referunt, ad nos uenerint. Vernæ tamen mihi potius herbæ quàm translatitiæ uidentur. Sed quæ in parietinis passim conspicitur, fera magis sit, & uolũtaria: altera uero, licet à priore oriunda, uelut altilis & in totum lætior, quòd cultus mangonio subinde componatur. Quæ in macerijs est familiaris, spõte naturæ crescit: cuius species duæ, coloris discerniculo insignes, cãdidi & purpurei. Floret utraq; primum herbaceo calyce, quo mox intumescente, & in uirides alabastros fastigato paulatim dehiscens sese pandit, in calycis medio sui cõplexa cæruleos apices. hæc hortensem sæpius æquat, nec ab ea nisi feritate quadã dissidet. Nõ desunt, qui credant olitores radicibus caryophyllon adegisse, uel factis stilo foraminibus inseruisse, quo iucundum illum odorẽ flores alliciãt, & caryophyllorũ suauitatẽ expirantes naribus repræsentent. Sic ex flore minus odoro quàm odoratissimum, & ex fera syluestriq; herba mansuetã fieri, quę iucundo odore caryophylli suauitatem mentiatur. Sic gentilem, ut arbitrantur, humanum efficit munus nouitatis semper studiosum, uti non minus odoris iucũditate q; formę lenocinio placeret. Vsus eorũ in coronis prope nimius. Maximè durat is flos, sed ita si diuulsus crebro prohibeatur in seminibus. Nascitur locis tepidis. Odor idẽ qui garyophyllis, atq; inde cognomẽ. Sũt qui œnanthen esse putãt, quòd odor uiti florenti proximus, aliquãdo suauior, neq; adeo nares feriens, aut caput tentans. Floret ubertim cũ uite, unde œnanthen, quasi uitifloram putant dictam Theophrasto. Narcissum œnanthe sequit̃, & uere post eũ floret. Plurimũq; durat, si diuulsa prohibeatur semẽtescere, solũq; nãciscatur apricũ. nanq; ut idẽ est author, annua sicut uiolæ nigræ duratio, si diligẽtia cultus adhibeatur. Et ea quoq; floribus addicta est, naturaq; ei herbacea. Cæterũ flos œnanthæ candidus, racematim cohærẽs ut labruscæ: huic magna ex parte purpureus, interdum albus, sed in purpurã leniter inclinatus, qui potius in pulcherrimas rosas dehiscat, quæ secretæ sint, nec usq; unà uideantur in racemosam speciẽ colligi, sed uertices surculorũ priuatim coronare, quanq; duratio in annũ ferè prorogetur. Altilẽ puto betonicã Theophrasti ætas nõ nouerat, in qua per summa ramusculorum flores in rosas iustas sese pandunt, in calycis medio apices incuruos cõplexi. Sola huic œnanthæ durãtio fauẽs respondet. Quãdo cęteris floribus coronarijs plerũq; mẽstrua, sesquimestris, sępius ad summũ trimestris adsit uita: is uernas, ęstiuas, autũnales hyemalesq; struit coronas, neq; temere nisi sesquimẽse silet herba. Sed mirũ creditu, ut tã celebris flos tãq; iucũdus fuerit à ueteribus silentio prætermissus, qui amplitudine, pulchritudine, uarietate, rosa non inferior uideri

possit, imò cũ ea de principatu certet; quãdo nec colore superatur purpureo, candido, uermiculato: nec odore, nisi q̃ à longinquo plus olet recens rosa. Iam nihil rosa fugacius, longissima nanq; decerptæ mora dies: illi in quatriduũ & amplius uita uigorq́; durat aliquibus, potissimum damascenis. Tanta magnitudo olitorum cura, ut orbem utraq; manu cõplecti fere nequeat, folia quaterna quináue, nonnullis rosę modo numerosa, mirabili quorumdã alabastro culturæ ratione, qin dehiscẽs ipso staminũ loco alabastrũ ostẽdit aliũ pãdentẽ se paulopost in florẽ, caliculo priore cõsenescẽte. Nõ defuere, qui baccarẽ id genus esse floris existimẽt, sed syluestris, toto herbę habitu apertissimè reclamãte. Alij calthã ueteribus fuisse putãt. Sed cum Vergilius nobis luteolo colore tinctã cecinerit, nec Plinius à Vergilio dissentiat, non uideo qui possit ita statui. Semine rarius serit apud nos, sed olitores nostri ineunte autũno sobolẽ à radice copiosam eruũt, & patulis fictilibus aut turbinibus cadorũ pangunt in terra fimo putri saturata, & cũ hyemis gelicidia premũt, recõdunt sub tecta locis à frigoribus tutis. Sed cũ serenat cælũ, feruidusq; sol illuxerit, reuocãt in apertũ, illicoq; sub dio sinũt apricari, & cũ incesserit pluuia aliquãtisper madescere imbrẽq; haurire cælestẽ. Sæpe in cellis uinarijs totã fruticare uidimus, hyeme fauẽte loci tepore & flores interdũ parere. Nõnulli in areis ramulos radice uulsos figunt, & per hyemis frigora lætamine muniunt quo possint ab iniuria cæli gelantis asseri, nam apricis plurimum gaudent, & solis illustratu lætantur. Vnum quod nobis non uidetur ommitẽdum: sæpe enim uidimus herbã uno anno florẽ parere candidum, altero purpureum, tertio colorum uarietate promiscuum. Et quod mirabilius uideri possit, ramum eundem niueum & uermiculatum promere florem, tã prona huius herbæ natura, ut flos albus in purpureum, & purpureus in candidum studio cultus aut ubertate cõmutantis soli degeneret. Sunt qui parẽtis aut auitæ nõ obliuiscantur naturæ, progenitricis sobolis nõ immemores. Acetũ flos iucundo sapore cõmendat. Nanq; florum folia detractis unguibus macerãtur in sole uasis uitreis. capita foliorum partesq; candidæ uocantur ungues. Vires in secunda bertonica dictæ sunt.

## Xylon. Cap. CL

XYlon, quem aliqui gossipion nominant, frutex est exiguus laniger, palmæ folio, similem barbatæ nuci gignens fructum, cuius in exteriori bombyce lanugo netur in linum candidissimum mollissimumq́;, quod *cotonium* uulgo uocamus, ut lanuginem ipsam *cotonum*. Plinio superior pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem quem aliqui gossipion uocant, plures xylon, & ideo lina inde facta xylina. Fruticulus similem barbatæ nuci defert fructum lanugine plenum quæ netur: nec ullum lini genus est quod huic candore & mollitia præfetatur, quanquam firmitatis in eo parum. Ea nux cum hiascens fatiscit, lanuginis globos repræsentat, qui nendo sunt. Hoc iam in Gallia nasci audio ex Italia delatum. A mali cotonei credo similitudine id quod in eo gignitur, aut à pocilli forma, uulgo cotonem uocamus. aliqui githonem à gith, cui similem ferè gerit in capite folliculum, appellant. Pomum uidimus sæpe, quod cũ patens dehiscebat, inculcatũ flocci glomum detegebat. Gignitur & in quadã arbore, cuius folia ni minora essent, uitium plane poterant uideri, cucurbitis cotonei mali amplitudine, quæ maturitate ostendunt lanuginis pilas, ex quibus uestes pretioso lintheo texunt. Theophrastus lanigeras Indiæ arbores demonstrat mori folio, corpore autem cynorrhodi. Foliorum succus medetur infantiũ torminibus, semen tussi & pectoris uitijs. Oleo eius emaculãtur lentigines. Nõ est silentio dissimulandũ, quod Pausanias posteritatis memoriæ mandauit, seras uermiculos uel bestiolas esse, è quibus sericum uellus metitur, è quo pretiosas uestes texunt. Ratio faciundi talis. Bestiolæ, quas seras appellant Græci, amplitudine sunt scarabei maximi, cætera araneorum sub arbore telas ordientiũ similes, illorumq́; more octonos habẽt pedes. Has seres populi structilibus domũculis nutriũt per hyemẽ & æstatẽ, panico ad quadriénniũ alũt, quinto anno arũdine recẽti, quã prædulci pastu auidius carpẽtes dissiliunt, alioqui nõ ultra eũ finẽ uicturi. Erutã utero bõbycem pectunt, multo fertiliorẽ q̃ uiuẽtium detractã pedibus. Seres ipsi in Aethiopia sinum rubri maris intimũ colunt, uel, ut alijs (inquit) placet, in Scythia Indis contermina, quà insula iacet Seria. An uerũ falsum'ue dicat nihil cõtendo, scio & ab alijs de hoc iactata: illud tamẽ testari possumus, uermiculos in Gallijs tam multos ali in Turonẽsi maximè

agio, ut non alia re prouentus quibusdam maiores constent: sed hos non panico, nõ arũdine, sed mori folio uesci. ob id multis locis plantaria sunt eius arboris frequentia. Ii præsertim albæ mori fronde pasti sericeũ uellus, quo turget uterus, pedibus explicantes nent, & cõgesto glomeri se condentes emoriuntur. Semestris tantum illis apud nos uita, prorsusq́ ante cõpletum annũ, cum suum nendi obierũt opus, efflant animã relictis ouis quibus sua rediuiua proles sequente anno renascatur. Sunt tamen qui ascitis sibi alis in uolucres papiliões degenerẽt. Nostri *sericeos uermes* uocant. Bombyces Iulius Pollux esse uermes adfirmat, à quibus ataneorum modo fila nentur, quæ in uestes texãtur. Aliqui Seras tradunt populos eorũ uellera demetere, quibus telas pretiosas ordiantur. Lanificio eorũ recentior Græcia in quibusdam medicamentorum cõpositionibus utitur: sed antea q̃ cortinas uel colorem ea bombyx experiatur. cataxam Aetius & Actuarius uocant, nostræ nunc officinæ *setam crudam*, rectius, si crudum sericum nominarent.

## Ratio solaris & lunaris — Cap. CLI

Dijcienda lunaris solarisq́ ratio in ijs duntaxat quæ ad stirpiũ naturas pertinent. Siquidẽ, ut Democrito placet, omnia quæ cædũtur, carpuntur, tondũtur, innocentius decrescente luna q̃ crescente fiunt. Ea in coitu nõ cernit̃, quoniã haustum lucis auersa, quã à sole fœnerat̃, in ipsum regerit à quo acceperat. Sed, quod possint intelligere rustici, quoties ab occidente sole cernitur, prioribusq́ noctis horis lucebit, crescens erit, & oculis dimidiata iudicabitur: cũ uero occidente sole orietur ex aduerso, ita ut pariter aspiciatur, tunc erit plenilunium. Quoties ab ortu solis orietur, prioribusq́ noctis horis detrahet, & in diurnas ostendet, decrescens erit iterũq́ dimidia. in coitu uero, quod interluniũ uocant, cũ apparere desierit. Porrò mirũ est formicã sentire uires syderis interlunio semper cessantẽ. Præterea tã facile intelligit̃, q̃ formica minimũ animal interlunio quiescat, plenilunio etiã noctibus operet̃. Quin & scarabeus omnibus cognitũ animal, totidẽ digitis uel potius pedibus innititur quot mensis diebus constat, in quibus exoriens sol suos prosequitur cursus. Is solis & lunæ coitum nobis aperte demonstrat: quãdoquidẽ ex bubulo stercore pilulam ab ortu ad occasum rotando uersans, in orbis imaginem effingit, quam uigintiocto diebus facto humi scrobiculo adobruens, tantisper celat dum signiferũ ambiens luna ad intermenstruũ reuertens silear: apertoq́ tum orbiculo, coitus syderũ denuncians, nouã prolem ædit. nec aliã nascendi nouit originẽ. Nihil hac uolucri bestiola frequentius occurrit: Græci cantharũ, Latini scarabeum, aliqui pilularium, rura nostra *fodimerdam* appellant. Cynocephalus mas, quem aliqui canicipem interpretantur, usqueadeo silentis lunæ uices dolet, q̃ intermenstruo, dum orba lumine delitescit, nec intuetur, nec comest, sed tanquã raptum syderis lugens, demisso in terram uultu, insolentem fatetur tristitiam. fœmina uero absentis refricans desiderium, interlunio mœret, illuni forte non contenta: inde conscita oculorum cæcitate non prius eliberatur, q̃ menstruus sanguinis cursus erũpat. hæc Horus Apollo Niliacus. Præterea soricum fibras respondere numero lunæ diligẽtiores exquisiuere. Iumentorum quorundã in oculis morbi cum ea increscunt & minuũtur. Iam quidẽ lunari potestate ostreatum, conchyliorumq́, & concharum omnium corpora augeri & rursus minui certũ est, quare Lucilius dicere solebat, Luna alit ostrea & implet echinos, muribus fibras & pecu addit. Eadem autẽ ipsa quæ crescenre luna gliscunt, deficiente desiunt. Aelurorum quoq́ oculi ad easdem uices lunæ aut ampliores fiunt aut minores. Id multo mirandum est magis, ælurum marem, ut Horo placet Apollini, solis uices sentire, mutareq́ pupillas oculorum syderis cursu: siquidem diluculo in exortu protendunt̃, eædem meridie contrahuntur in orbem, occasu solis obscuriores hebetescunt. Cæterum faba frugum sola exesa repletur crescente luna. Nec admiratione caret quod apud Plutarchum legitur, Cepe tũ reuiuescit decedente luna, cõtrà autem marescit adolescẽte. solum enim olerũ omnium contra lunæ augmenta damnaq́ uices habet augendi minuendiq́ cõtrarias. Id esse in causa dicunt sacerdotes Aegyptij, cur Pelusiotæ cepe non edant. Non sunt dissimulanda silẽrio lunę præsagia. Tertia aut quarta, ut obseruauit Aratus, si splendẽs exorta puro nitore fulserit, serenitatẽ: si rubicũda, uentos: si nigra, pluuias portendere creditur. Si plenilunio pura lucebit, dies serenos significabit: rutila, uentos; nigrescens imbres. In quinta

cornua

cornua eius obtusa caliginosaq́; imbrem denunciant: erecta & infesta, uentos semper por
tendunt. Cornua eius, septentrionale acuminatum atq; rigidum, illum præsagit uentũ: in-
ferius, austrum: utraq; recta, noctem uentosam. Si quartã orbis rutilus cinget, tẽpestatem
præmonebit. Si plenilunio corona nigricans ambiat, imbrem promittit: si gemini cinxe-
rint orbes, maiorẽ tempestatẽ: & magis si tres erunt aut nigri aut interrupti. Nascens lu-
na si cornu superiore obatro surget, pluuias decrescens dabit. si inferiore, ante pleniluniũ:
si in media nigritia illa fuerit, imbrem in plenilunio præmonstrat. Si plena circa se habebit
orbem, ex qua parte is maxime splendebit, ex ea uẽtum ostendet. Si in ortu cornua cras-
siora fuerint, horridam declarat tempestatem. Capiuntur & à sole præsagia. Purus oriens,
10 ut idem tradit Aratus, serenum diem nunciat. Si ante eius exortum nubecula specte-
tur, serenitas ostenditur. Si circa occidentem obuersantur nubes, serenitatem spondent.
Si & occidit pridie serenus & oritur, tanto certior fides serenitatis. Purus citra nubes occi
dens, futuræ diei serenitatem prædicit. Si sine nubibus sol occidat purus, postea nubes ru
bræ interuenìant, neq; nocte neque postero die pluet. Si circa occidentem eum nubes cõ
tractæ rubescunt, imbriũ securitatẽ pollicentur. Si oriens sol uel rubescit uel nigricat, im-
brem portendit. Cum oriente sole radios atra nubes opacat, imber nunciatur. Si occidẽte
sole sinistra parte nigra nubes obumbret, statim imbrẽ oportet expectare. Concauus ori-
ens pluuias prædicit; item uentos, cum ante exorientem eum nubes rubescũt. quòd si ni-
græ rubentibus interuenerint, & pluuias. Cum orientis atq; occidentis radij rubent, coite
20 pluuias significant. Si circa orientẽ rubescunt nubes, serenitatẽ futuræ diei spondẽt. Si in
exortu spargent partim ad austrũ, partim ad aquilonẽ, licet pura circa eũ serenitas sit, plu-
uiã tamen uẽtosq; significabunt. Si in ortu aut in occasu cõtracti cernent radij, imbrẽ. Si
in occasu eius pluet, aut radij in se nubẽ trahent, asperam in proximũ diẽ denũciabunt tẽ-
pestatẽ. Cum oriente radij nõ illustres eminebunt, quãuis circundati nube nõ sint, pluuiã
portendent. Si ante exortum nubes globabunt, hyemẽ asperã præsagiunt. Si ab exortu re
pellentur, & ad occasum abibunt, serenitatẽ. Si nubes solẽ circũcludent, quanto minus lu
minis relinquẽt, tanto turbidior tẽpestas erit. Si uero etiã duplex orbis fuerit, eo atrocior.
Quod si in exortu fiet, maxima ostendetur tẽpestas. Si nõ abibunt, sed incumbent, à quo-
cunq; uento fuerint eũ portendent. Si à meridie, & imbrẽ. Si oriens cingetur orbe, ex qua
30 parte is se aperit, expectetur uentus. Si totus defluxerit, serenitatẽ dabit. Si in ortu lõge ra
dios per nubes porriget, & medius erit inanis, pluuiã significabit. Si ante exortum radij se
ostendent, aquã & uentum. Si circa occidentẽ cãdidus circulus erit, noctis leuẽ minantur
tempestatẽ: si nebula, uehementiorẽ: si candente sole, uentum. Si ater circulus cinget, ex
qua regione is eruperit, uentum magnum portendet. Cũ repente stellatum fulgor obum
bratur, uti neq; nubilo neq; caligine flustans, graues denunciãtur tempestates. Si uolitare
plures stellæ uidebuntur, quò ferunt albescẽtes, uẽtos ex ijs partibus nunciãt. At si circa
puræ stabũt, certos: si in partibus pluribus fiet, inconstantes uẽtos effundent: si stellarũ er-
rantiũ aliquã orbes incluserint, imbres. Arcus cũ sunt duplices, pluuias nunciãt: à pluuijs
serenitatẽ nõ perinde certã. Circuli noui circa sydera, pluuiã. Cum æstate uehemẽtius to
40 nuerit q; fulserit, uentos ea parte denũciat: cõtra, si minus tonuerit, imbrẽ. Cũ sereno cœlo
fulget, pluuiæ sequent & tonitrua, & hyemabit. atrocissimè autem, cum ex omnibus qua
tuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tantũ, in posterum diem aquã portendit:
cum à septẽtrione, uentũ: cum ab austro nocte serena fulgurauerit, uẽtum & imbrẽ ijsdẽ
regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uentũ significant, imbrẽ meridiana. Nubes
cũ sereno cælo feruntur, à quacũq; parte id fiet, expectentur uenti. Si eodẽ loci globabun
tur, appropinquante sole discutient. & hoc si ab aquilone fiat, uentos: si ab austro, imbres
portendet. Sole occidente si ex utraq; parte eius cælũ patet, tempestatẽ significabũt. Ve-
hementius atræ in noctẽ, ab oriente aquã minãtur, ab occidente in posterũ diem. Nubes
uti uellera lanæ sparsæ ab oriente, in triduum aquã præsagient. Cum in cacuminibus mõ-
50 tium nubes consident, hyemabit: si cacumina pura fient, disserenabit. Cælo quanuis se-
reno nubecula, licet parua, uentum procellosum dabit. Nebulæ è montibus descenden-
tes aut cælo cadentes, uel in uallibus sedentes, serenitatem promittunt. Ab his terreni
ignes proxime significant, pallidi nanq; murmurantesq; tempestatũ nuncij sentiuntur.

Pluuiæ

Pluuiæ etiam si in lucernis fungi. Si flexuose uolitet flamma, uentum: & lumina cum pre
se flammas elidunt, aut uix accenduntur. Item cum in eo pendentes coaceruantur scintil-
læ, aut cum contentus ignis è se fauillam discutit: uel cum cinis in foco concrescit, & cum
carbo uehementer perlucet. Præsagiunt & animalia. Nanque, ut Græci testantur autho
res, noctua in nocte garula serenitatem denunciat. Sic cornices coruiq;, si mansueto sin-
gultu glutientes & gregatim côuenientes, quasi mutuo cõgressu lætæ clangorem dabũt,
serenitatẽ præsagiunt. Aues lacustres & marinæ cõtinenter sese perfundẽtes, tempestatẽ
augurantur. In olla uel aheno emicantes scintillæ imbres declarãt. Cornix in litore caput
abluens, uel innatans tota, noctuq; uehemẽtius garriẽs imbres portẽdit. Cortales gallinæ,
& cæteræ aues quæ in domibus oberrant, si frequẽter saburrentur, seq; in puluere concu- 10
tiant, gemitu pluuiã fatentur. Corui graculiq; concutsantes, si clangore quodã singultien
tes obstrepant. Item hirundo iuxta aquã in stagnis uel amnibus cum clamore uolitans, ut
aquã penna sæpe percutiat, imbrem significat: itẽ muscæ acrius pungẽtes, & anseres cum
clangore pabulo auidius incũbentes, & aranei nullo impellẽte uento delapsi, nigricantes
lucernarum flãmæ. Sentiunt & præsagia aeris, pecora, ut ijdem perhibent Græci. exultan
tia enim & indecora lasciuia ludentia, tẽpestatis significationẽ habent. Et boues cælũ olfa
ctantes, & in meridiẽ spectantes, aut ungulas lãbentes, & cũ mugitu in cubilia redeũtes.
Imbrẽ quoq; denunciat lupus prope domos appulsus: & canes terrã effodientes, & matu
tino ululatu lattãtes. Volucres in maritima refugientes tempestatem præmonent. Grues
celerius aduenientes hyemẽ futurã præsagiunt. Mures insolito stridore cõstrepentes tem 20
pestatem ominantur. Verum quo plura cõcurrent ex ijs signa, eo certiorẽ euentum expe
ctare cõueniet. Delphini in tranquillo mari lasciuientes, flatũ, ex qua parte ueniũt minã-
tur: turbantes aquã, serenitatẽ promittunt. Loligo uolitans, conchæ adhærescentes, echi-
ni affigentes se, aut arena saburrantes, tempestatis signa sunt. Ranæ quoque ultra solitum
uocales & querulæ, & fulicæ matutino clangore. Item mergi, anatesq; pennas rostro pur
gantes uentum designant, cæteræq; aquaticæ aues concursantes: grues in mediterranea
festinantes: mergi maria aut stagna fugientes. Grues silentio per sublime uolantes, sereni-
tatem portendunt. Noctua in imbre garrula: at sereno tempestatem. Corui singultu quo
dam latrantes seq; succutientes, si continuabunt, uentos: si uerò carptim uocem resorbe
bunt, uentosum imbrem. Graculi à pabulis recedentes. Et cũ albæ aues congregabuntur, 30
& cum terrestres uolucres contra aquam clangores dabunt perfundentes sese, sed maxi-
mè cornix: quæq; in arboribus habitant fugientes in nidos suos: & anseres continuo clã-
gore intempestiui. Ardea in medijs arenis tristis: segniter contra industriã suam abscõditæ
formicæ cõcursantes, aut progerentes oua: item uermes terreni erũpentes. Pulmones ma
rini in pelago plurium dierum hyemẽ portendunt. Montium sonitus & nemorum mugi
tus asperam tempestatem præsagit. Maris spumæ, aut aquæ bullantes: item cum silentio
intumescit, flatuq; altius solito, iam intra se esse uentos fatetur. Et sine aura quæ sentiatur
folia ludentia, lanugo populi aut spinæ uolitans, aquisq; pluma innatans. Trifolium quo-
que inhorrescere, & folia contra tempestatẽ subrigere certum est. Vasa in conuiuijs men
sisq;, quibus esculentum additur, sudorem repositorijs linquentia, diras tempestates præ- 40
nunciant. Sed ut ad rem redeamus, æstate interlunia, præterquam biduo, secura esse uo-
lunt, nec nisi æstiuis breuissimisq; noctibus metui, non diebus item ualere. Plerique di-
xere rorem inustum sole acri, frugibus rubiginis esse causam, & carbunculi uitibus. quod
ex parte falsum esse Plinius arbitratur, omnémque uredinem frigore tantum, innoxio cõ
stare sole. Id manifestũ fiet attendẽtibus. nã primum omniũ hoc nõ euenire nisi noctibus,
& ante solis ardorem deprehẽditur: totumq; lunari ratione constat, quoniam talis iniuria
non fit nisi interlunio, plenáue luna, hoc est præualente. utroq; enim, ut tradit, habitu ple
na est: sed interlunio lumen omne quod à sole accipit, cælo regerit. Differẽtia utriusq; ha-
bitus magna, sed manifesta. nanq; interlunio æstate calidissima est, hyeme gelida. Ecõtra-
rio, plenilunio æstate gelidas facit noctes, hyeme tepidas. Alia Græcis authoribus ratio 50
redditur. Aestate enim interlunio necesse est, ut cum sole nobis proximo circulo currat,
igne eius cominus candẽs: eadẽ interlunio absit hyeme, quãdo abscedit & sol. Itẽ plenilu-
nio æstiuo procul abeat auersa soli, hyeme autem ad nos per æstiuum circulum accedat.

Ergo

Ergo per se roscida quoties alget, illo tempore candẽtes pruinas cõgelat. Cæterũ duo genera cælestis iniuriæ meminisse proderit. Vnum quod silente cælo serenisq; noctibus fit, nullo sentiente nisi cum factum est, alijs rubiginem, alijs uredinem, alijs carbunculum appellantibus. Alterum quod tempestates uocamus, in quibus grãdines, procellæ, cæteraq; similia intelliguntur: quæ cum acciderint, uis maior appellatur. hæc ab horridis syderibus exeunt, uelut Arcturo, Orione, Hędis. Cæterum non est noxius lunæ status ne noctibus quidẽ, nisi serenis, & omni aura quiescente. quoniam neq; in nube, neq; in flatu cadunt rores, sic quoq; nõ sine remedio. Sarmenta aut palearum aceruos & euulsas herbas fruticésque, per uineas camposq; cum timebis incendito, fumus medebitur. Hic & à paleis cõtra nebulas auxiliatur, ubi nebulæ nocent. Aquã sol deuorat, luna parit, alterum alterius iniuria deficit sydus. Sed ne adhuc à sublimibus recedamus, in coitu luna supra terras erit quã diu & sol, prima tota die, secunda horæ nocte dextante siciliquo, ac deinde tertia usq; ad quintamdecimã, multiplicatis horarum eisdem portionibus. quintadecima tota supra terras noctu erit, eadẽ sub terris tota die. Sextadecima ad primæ horæ nocturnæ dextantem siciliquum sub terra aget, easdemq; proportiões horarum per singulos dies adijcit usq; ad interlunium: & quãtum primis partibus noctis detraxerit, quod sub tetris agat, tãtum nouissimis diebus adijciet supra terram. alternis autẽ mensibus triginta implebit numeros, alternis uerò detrahet singulos. Diophanes nihil esse serẽdum nisi crescẽte luna putat. E græcis alij à quarta ad decimam usq; octauam sationem innocentius fieri contendunt: alij triduo tantum post intermenstruum sementem tentari iubent; alij tantum à decima ad uigesimam consulunt, ne lumen cum plantis adobruatur. Verũ inter uiros doctrina percelebres cõuenit, serẽdi munus obeundum esse, cum luna sub terrã agit: ut cædendã materiẽ, cum super terrã discurrens fertur. Quapropter cum alia atq; alia rustici sequi debẽt negotia cum subter terram q; cum super eandem agit, ita progredi necessarium idem existimat Diophanes, quo sciamus quantũ à nouilunio ad trigesimam supra terram cernatr̃, quantumq; sub eadem delitescat. Itaq; nouilunio dimidia hora nocturna ad dimidiã usq; diurnam agit. secunda die, à semisse noctis horæ ad diei horam unam. tertia, à duabus horis & quadrante nocturnæ horæ, ad binas & quadrantem horas diurnas. quarta die, à tertia & triente noctis horæ usq; ad tertiam & trientem horæ diei. quinta, ab hora tertia & quadrante usq; ad diurnos consimiles numeros. sexta die, ab hora quarta & sextante nocturnæ ad totidem horas & sextantem diurnas. septima die, ab hora quinta & fere sextante noctis horę ad totidem diurnas. octaua, ab hora sextą nocturna & siciliquo ad similem diurnam rationem. nona, ab octaua & dextante noctis horæ ad consimilem diei modum. decima, ab hora septima & sextante scrupulo noctis ad eundem diei numerum. undecima, ab hora octaua noctis & octo portiunculis ad totidem diei. duodecima, ab hora nona & semisse nocturnæ usq; ad eundẽ diurnum modũ. decimatertia, ab hora decima sedecimq; portionibus nocturnis ad cõsimilem diurnam rationem. decimaquarta agit ab hora undecima & triente nocturnæ ad respondentem diei mẽsuram. decimaquinta, ab ortu solis ad occasum agit sub terram, quo tempore diarium opus melius obitur. decimaseptima, semisse horæ ab portiunculis septemdecim diurnis ad eandem noctis rationem. decimaoctaua, ab hora diei secunda & quadrante ad cõsimilem noctis numerum. decimanona, à tribus horis diurnis & quadrante ad totidem nocturnas. uigesima, à diei tribus & quadrante in consimilem noctis calculum. uigesimaprima, à quatuor horis diurnis & dodrante ad noctis eundem numerum. uigesimasecunda, ab horis quinque diurnis & sextãte ad totidem noctis mensus. uigesimatertia, à sex horis & quadrante diurnis ad totidem nocturnas. uigesima quarta, à septem diei horis & sextante ad easdẽ noctis. uigesimaquinta, à septem & semisse horæ diurnæ ad similem noctis supputationem. uigesimasexta, ab horis octo & besse diei ad eundem noctis numerum. uigesimaseptima, ab horis octo & dodrante diei ad eandem noctis rationem. uigesimaoctaua à decem diurnis horis & quadrante ad easdem nocturnas. uigesimanona, nouem horis & triente diurnis usq; ad nocturnas easdem. trigesima, ab ortu solis ad occasum sub terram agit.

Ratio

Ratio syderalis. Cap. CLII

Ardo temporum quadripartita anni distinctione cõstat, per incrementa lucis. Augetur dies à bruma, & æquatur noctibus uerno æquinoctio. deinde superat noctes ad solstitium, usque ad æquinoctium autumni, & cum æquata die procedit ex eo ad brumam. Hodie bruma pridie Idus Decembres noscitur, quo die longissima nox, diesq; breuissimus sentitur: æquinoctium quinto Idus Martij peragitur: solstitium Idibus Iunij, diesq; longissimus est, nox breuissima. Quin & ipsi dies raro non aliquos tempestatum significatus habent. Rursus hi cardines singulis etiamnum articulis tempotum diuiduntur, per media omnes dierum spatia: quoniã inter solstitiũ & æquinoctium autumni, Fidiculæ occasus, qui autũnum inchoat. Ab æquinoctio ad brumã, Vergiliarũ matutinus occasus, hyemẽ: flatus Fauonij, uernum tempus: initium æstatis, Vergiliarum exortus matutinus. Solstitium hac ætate peragi Idibus Iunijs diximus. Magnus hic anni cardo, magna res mundi: ex hoc ad brumam usque decrescunt dies, qui creuerunt sex mensibus. At sol ipse ad aquilonem scandens asperardua emensus, ab ea meta incipit flecti & digredi ad austrum, aucturus noctes alijs sex mensibus, ablaturusq; diei mensuram. Discrimen hoc indubitatis notis signauit natura. quam obrem eas manibus ipsis agricolarum ingessit, uertiq; iussit ipsa die folia, & esse confecti syderis signum: nec syluestrium tantum arborum remotarumq;, ne in saltus deuios montesque eundum esset quærentibus signa: non rursus proximarum urbanarumq; & quæ topiario usu coluntur, quanquam in ijs illa uisantur. Vertit oleæ ante pedes satæ, uertit tiliæ ad mille usus petẽdæ, uertit & populi albæ etiã uitibus nuptæ. Adhuc parũ est, inquit, ulmũ uite dotatã habes, & huius ueterinorũ pabulo uersa folia stringis, stringens autẽ deputas. Aspice & renebis sydus, alia parte cælum respiciunt, quàm qua spectauere pridie. Salice omnia illigas humillima arborum, ipse toto capite altior, & huius folia circumaguntur. Quid te rusticum quereris? nõ stat per me quo minus cælũ intelligas, & scias cælestia. Dabo & auribus signum. Palumbiũ utiq; exaudi gemitus, transijsse solstitiũ cantu ne putes, nisi incubantẽ uideris palumbẽ. Sed & alia dicentur solstitiorum testimonia. nam & herbæ quædam, aues, & animalia peculiariter id indicant. Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis herba pulegij. Aristotelẽ audito, qui lirium, cepe, pulegium, suspensa quoq; solstitio florere pronũciet. Miretur hoc qui nõ inuenerit ipso brumali die pulegiũ in carnarijs florere: adeo nihil occultum esse uoluit natura. Vitio auis prodit ipso solstitij die. Quin & natura dedit agricolis herbas horarum indices, ut ne sic quidẽ oculos suos à terra reuocẽt. Lupinum ab ortu ad occasum solem sequitur, etiam nubilo die solẽ prodens. Miretur hoc qui nõ obseruet quotidiano experimento, herbã unam quæ uocetur cichorium, qua rura scatẽt, abeuntẽ solem intueri, semperq; omnib. horis cum eo uerti uel nubilo obumbrante, florẽ exortu aperiri, & occasu claudi. tãto syderis amore flagrat, ut suo comitatu lustrans sæpe proprium caulẽ intorqueat, noctuq; solis desiderio se cõtrahit. Aequinoctia, si Horo credimus Apollini, cynocephalus animal simijs efferatius, aperte hac ratione demonstrat, quod interdiu duodecies, noctuq; toties urinam faciat, unamquanq; diei horã lotij profusione declarans. Viola alba, uer nunciat: iris, æstatẽ. Codianum bis anno, uere & autumno floret. Seniores aliquanto narcissus, & lilium, anemone. Sequitur heliochrysos, gladiolus comitatus hyacinthis. Heliotropium autumnali floret æquinoctio. Sed ostendendus naturæ annuus ordo. Fauonio flare incipiente maritantur uirescentia è terra. hic est genitalis, à fouendo dictus, ut aliqui existimauere. Flat ab occasu æquinoctiali uer inchoans, gestiente natura semina accipere, eóque animam inferente satis omnibus. tum enim ingesta genitalibus terræ locis animantur semina. Vergilias porrò notabiles in cælo stellas natura fecerat: non tamen ijs contenta, terrestres fecit alias, & rusticos miraculo solicitans, inter suas herbas peculiares sparsit stellas. habent & ante pedes Vergilias. In certis eæ diebus proueniunt, durántque fœdere syderis, partum'que eas illius esse certum est. Proinde quisquis æstiuos fructus ante illas seuerit, ipse frustrabitur sese. Hoc interuallo & apicula procedens florere fabam indicat, fabáque florescens eam euocar. Conduntur apes à Vergiliarum occasu, sed latent ultra exortum, adeo ut non ante florentes fabas exeant ad opera & labores. Datur & aliud finiti frigoris indicium,

Cum

Cum germinare uideris morum, iniuriam postea frigoris timere nolito. Olearũ uitiumq; conceptus exortu Vergiliarum, cuius quatriduo nihil rore sordere uolebant: exhorrebãt enim frigidum sydus Arcturi postridie occidens, & multo minus plenilunium incidere. Iterum cum Aquila exoritur uesperi, decretorio die florentibus oleis uitibusq;, si plenilunium in eum incidat. Ostendunt & animalia syderum ortus. Auem parram oriente Sirio ipso die non apparere, donec occidat, tradunt. Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu eius contrà stare & contueri tradit, & uelut adorare cum sternuerit. Nec mirũ cum Canis ortum sentiant maria, & terræ, multæ uero & feræ: accẽdit enim solem, & magnam æstus præbet causam. In hoc temporis interuallo res summa uitium agitur, decre-
10 torio sydere: unde carbunculari dicuntur, ut quodam uredinis exustæ carbone. Non comparantur huic malo grandinis procellæ, nec queq; unquam annonæ intulerũt charitatem. Caniculæ exortu solis uapores accendunt, feruent maria, fluctuant in cellis uina, mouentur stagna, Sentiunt syderis effectum canes quidem, quos eo toto spatio maxime in rabiem agi non est dubium. In Canis ortu interlunio accidente, quoniam uapore cõstat, acini præcoquuntur in callum. Ante Aquilam exorientem nõ patitur ratio naturæ quicquam in satis esse spei certæ. Si uerò interlunium incidat, omnes hybernos fructus & præcoces lædi necesse est. Rudis ideo priscorum uita sine literis, nõ tamẽ minus ingeniosa, tria tempora metuebat. propter quod instituerat ferias diesq; festos, Rubigalia, Floralia, Vinalia. Rubigalia octauo Calendas Maij agebantur, quoniam tunc ferè rubigo segetes occupa-
20 bat. Quarto Calendas Maij ueteres Romani, ut omnia bene deflorescerẽt, instituerũt floralia. in hoc quatriduum si plenilunium incidisset, fruges & omnia quæ floruissent lædi obseruauerunt. Vinalia degustatis uinis instituta, priora nono Calendas Martij, posteriora decimotertio Calendas Septembris agebantur. Cæterum quantum ad ortus & occasus syderum pertinet, hoc ueluti fundamentum iecisse satis fuerit. Exortus & occasus binis modis intelliguntur, aut enim aduentu solis occultantur stellæ, & conspici desinunt: aut abscessu eiusdem proferunt se in emersum. hoc melius quàm exortum cõsuetudo dixisset, & illud occultationem potius quàm occasum. Alio modo quo die incipiunt apparere uel desinũt, oriente sole uel occidẽte, matutini uespertiní ue cognominati, prout alterutris eorum mane uel crepusculo contingit. Dodrãtes horarum cum minimum interual-
30 la ea desiderant ante solis ortum uel post occasum, ut aspici possint. Præterea bis quædam oriuntur & occidunt, omnisq; sermo de his est stellis quæ adhærere cælo dicuntur. Ortus de quo hic agitur, solaris intelligitur. hunc heliacum Græci nominãt, cum signum, sydus, aut stella radijs solis emergens incipit apparere, quam sol sua uicinitate conspici nõ patiebatur. Hic habetur duplex, matutinus & uespertinus. matutinus, cum sydus aut stella radijs solis erumpens incipit mane conspici ante solis exortum. Stellæ signifero propinquæ coeunt cum sole, quando sol & stella in eadem parte finitoris, quẽ Græci uocant horizonta, parte orientali congrediuntur, postea oriri matutino incipiũt. Porrò uespertinus intelligitur ortus, cum stella radijs solis emergens uesperi post solis occasum incipit in occidẽte uideri. Sic omnis ratio syderalis tribus modis exponitur, ipsorum temporum cardini-
40 bus, ortu syderum, & occasu. Cæterum non est ignorandum, id de quo inter peritissimos quosq; astrologos constitit, ne præmonitus quis decipiatur, orbem in quo stellæ, sydera collocantur, ab memoria Ptolemæi hactenus magnam sensisse mutationem is imperante Antonino agebat. Quam uacillationis motus supremi, in centum annis una ferè trigesima signi parte se luxantis nobis attulit. Siquidẽ ut obseruarũt, uiginti ferè signi partibus suo progressu ab ultimo orbe â calculis Ptolemæi in hęc tempora, stellæ, sydera, principia animalium signiferi discesserunt: uti ab Hipparchi ætate ad Antonini imperium, hanc digressionem in centum annis una parte comprehenderat Ptolemæus euenisse. Sed ut res exemplo facilius cognoscatur, Vergiliæ, quæ Græcis Pleiades appellantur, ætate Ptolemæi in prima uel secunda parte Tauri supremi orbis sitæ iacebant: hoc tẽpore nostro in ui-
50 gesima secunda uel tertia eiusdem Tauri parte collocantur. Spica eidem inuẽta est in Virgine uigesimaseptima eius parte: nunc in Libræ decimasexta parte residet. Protrygetes, Vindemiatorem pręcedens, tunc in Virginis duodecima parte suum tenebat hospitium: hodie in Libræ secunda parte diuersatur. Stella Aquarij, Institoria uestis dicta Ptolemęo,

fuit in Capricorno decimaoctaua quaſi parte: nunc ſeptimā Aquarij tenet. Item uiginti
ſtellæ tunc in Aquario repertæ, nunc in Piſcibus ſuam ſedem habere cognoſcuntur, dem
pta ultima quæ in Aquario adhuc hoſpitatur. Vrſa maior, quæ uiginti micat ſtellis, in Ge-
minis, Cancro, & Leone tum ſitis: nunc eę in Cancro, Leone, & Virgine diſperguntur. Vr
ſa minor Ptolemæo ſeptē complectitur ſtellas, quæ ſuo tēpore in Virgine & Libra ſuum
tenebat domiciliū, noſtro in Cancro & Leone. Ex ijs prima, per quam mūdus exiſtima-
tur uerſari, & polus & uertex appellatur. Arcturus duas & uiginti cōtinet ſtellas, quæ in
Virgine & Libra tunc reſidebāt: nunc quatuor priores Virginē obtinēt, reliquę Libram.
Corona ſtellis octo fulgens è Virgine migrauit in Scorpionē. Anguifer, ophiuchos Græ
cis dictus, uigintiquatuor ſtellis micans, præter, ſextam, ſeptimam, & octauam, è Sagitta-
rio in Scorpionem tranſitum fecerūt. Libra decem ſtellis celebrata, præter quintam & ſe
xtam, omnes è Sagittario in Capricornum ſe receperūt. Cygnum Ptolemæus ſeptemde-
cim in Capricorno & Aquario perornat, quæ nunc in Capricorno, Aquario & piſcibus
ſuum poſſident ſitum. Sagittam idem quinq; ſtellis munit, quę in fine ferè Capricorni ſpe
ctantur. Aquilam idem nouem donat ſtellis, quæ in Capricornum ſe contulerunt. Equus
uiginti ſtellis refulget, quæ olim in Aquario & Piſcibus ſuum tenebant hoſpitium: nunc
in Aquario, Piſcibus, & Tauro diuerſantur. Cepheo Ptolemęus undecim ſtellas aſſignat
in Piſcibus & Ariete ſitas, nūc in Piſcibus Ariete & Tauro collocatæ cernuntur. Caſſio-
peia tredecim ſtellis prædita, per id tempus in Ariete moram trahebat: nunc in Ariete &
Tauro reſidet. Andromeda uigintitribus ſplendet ſtellis, quę ex Piſcibus & Ariete tranſi
erūt in Arietem & Taurum. Auriga, heniochos Græcis dictus, quatuordecim donatur
ſtellis, quæ Ptolemæo in Tauro & Geminis conſpiciebantur: nunc in Geminis tantum.
Capella ſimiliter à uigeſimaquinta parte Tauri in quindecimam Geminorum tranſitum
fecit. Circa ſiniſtram Aurigæ manum geminæ ſtellulæ, nominantur Hœdi, quæ à uigeſima
ſecunda Tauri parte in duodecimam Geminorum abierunt. Sydus Canis octodecim re-
fulget ſtellis, quæ Ptolemæi memoria Geminorum hoſpitio recipiebantur: nunc in Can
cro reſident, dempta decimaſeptima, quę finem Geminorum poſſidet. Orionis ſeptē ſtel
læ in Tauro tunc & Geminis hoſpitabantur, nunc omnes in geminis. Hydræ, quæ uigin-
tiquinq; micat ſtellis, principiū in quarta Leonis parte iacebat, finis in undecima Libræ:
nunc principium in quarta parte Leonis, & finis in tertia Scorpij. Crater ſeptē ſtellis illu-
ſtratur, quæ pari interuallo à Leone & Virgine receſſerunt. Sic ſeptem Corui ſtellæ ſupe
riore æuo in Virgine continebantur, nunc in Libram ſe contulerunt. Procyon duas ha-
bens ſtellas, aliquibus tres, nunc in Cancro ſplēdeſcit, ut antedicto tempore in Geminis.
Lupo nouemdecim aſſignantur ſtellæ, ætate Ptolemæi in Libra & Scorpione reſides, nūc
in Scorpione tantū uiſuntur. Centauro ſtellæ tribuuntur trigintaſeptē, quæ ſupradicto tē-
pore omnes Libræ tenebant hoſpitium, nunc in Libra & Scorpione conſident. Vides
ergo, ſicuti ſuperior colligebat ſermo, ſydera, ſtellas, ſigna, à ſuis ſupremi orbis ſedibus ua
cillante quodam motu uigeſimis ferè ſigni partibus luxari. Porrò quod ad ortus & occa-
ſus ſyderum pertinet, hoc ueluti fundamentum quoddam iecisse ſatis fuerit, ut diſquiren-
tibus iter pateat, quo poſſint ex Ptolemæi ſententia & peritorum placitis exemplum de-
promere. Vergilijs in uigeſimaſecunda uel tertia ferè ſupremi orbis, ut dictū eſt, ſitis, ſol
quotannis tertio aut quarto die Maij coniungitur: deinde poſt ſolis diſceſſum, ante ſolem
oritur matutino, quod inſueuit apud nos hoc tempore ſeptimo, octauo, uel decimo die
Maij, in quo exortu incipit æſtas. nanq; ſol undecima die Maij in Geminos tranſitum fa-
cit. Earundem Vergiliarum occaſus principium dat hyemi, cum ſol ſuo curſu ad uigeſi-
mamſecūdam uel tertiam Scorpij partem deuenerit, quod uſu uenit quinto & ſexto No
uembris die, quo ſol directè Vergilijs opponitur. hoc ſemeſtri ſpatio peragitur. Tunc ori
ente ſole Vergiliæ occidunt, quod fieri dignoſcitur quinto, ſexto, octauo, nono die No-
uembris. Arcturus ſecunda Septembris mane exoritur, & uigeſimaſeptima
Februarij occidit. Canicula tertia Iulij oritur, & ultima Decem
bris occidit. Sed de his hactenus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

# IOANNIS RVELLII CANONICI PARISIENSIS ET MEDICI, DE NATVRA STIRPIVM LIBER TERTIVS.

## Agaricum. Cap. I

GARICVM ut fungus nascitur in arboribus Galliatum, glandiferæ præsertim arbores hoc fetũt. Circa Bosphorum quoq; prouenit colore candido. Est autem fungus albus, odoratus, antidotis efficax, in summis arboribus nascens, noctе relucẽs. Signum hoc eius, quod in tenebris decerpitur. Dioscorides author est in arborum caudicibus nasci, quadam putrilagine. Sunt qui radicem esse stirpis cuiusdam existiment. Quibusdam radix intelligitur similis laserpitio, textu raro ac soluto, superficie minus compacta. Duo genera constituunt, fœminam, quam & præferunt mari, recto uenarum cursu, pectinatim digesto: mas rotundus, conuolutior quaqueuorsum, & concretu suo spissior. Vtrique gustus initio dulcis, mox ex distributione transit in amaritudinem. Quod in Galatia Ciliciaq; prouenit, friabile cognoscitur, & infirmum. Agaricum omnibus cognitum officinis, suam appellationem hactenus tutatum. Agaricum in Gallia nascitur infirmius, habetur mas spissior amarior'que, hic & capitis dolores facit: fœmina solutior. Datur obolis quatuor contritum cum binis cyathis aceti mulsi contra serpentium ictus. Ischiadicos dolores, & spinæ, leuat potum. In aceto mulso duobus obolis lienem consumere creditur. Idem tribus obolis potum in uini ueteris cyatho uno lieni medetur. Phthisicis quoque bibitur duobus obolis in passo: sic etiam tussi. Crapulam discutit post cibos in aqua calida potum. Febres frigidas leuiores facit in eadem calida potum. Aiunt drachmam in aquæ mulsæ cyathis tribus ante accessionem febribus liberare, quę cum horrore ueniũt. Hydropicos sanat. Scorpionibus aduersatur obolis quatuor in uini misti cyathis totidẽ. Poto ueneno, postquam uomuerint, denarij pondere in aquæ mulsæ cyathis tribus subuenit. Cum farina fœnigræci uesicæ malis illinitur, contraq; calculos grauissimis cruciatibus auxilio est. Stomachi uitia sanat manducatum siccum, ut ex interuallo merum sorbeatur. Regius morbus impugnatur agarici tribus obolis in uini ueteris cyatho. Contusis & euersis potatur duobus obolis in mulsi cyathis tribus: aut si febris sit, in aqua mulsa: item laterum contortionibus potum cum aristolochia. Vuluæ strangulatum, mensiumq; difficultatem tribus obolis tritum in uini ueteris cyatho potum emendat. Ex aqua mulsa menses pellit. Agarico neruus qui platys appellatur atque humerorum dolor sanatur, obolis tribus in uini ueteris cyatho uno poto. Natura ei astrictoria, concalfactrix. Contra tormina, cruditates, rupta, conuulsáque pollet. Ex sublimi deuolutis & ex alto deturbatis efficax. Datur obolis duobus cum uino mulso, si febres absint: febricitantibus uero, in aqua mulsa. Arquatis quoque, suspiriosis, iocineris tenumq; uitio tentatis, dysentericis, urinæ difficultatibus, uuluæ strangulatui, decoloribus, drachmæ mensura. Tabem sentientibus ex passo, lienosis cum aceto mulso. Stomachicis sine humore aliquo commanducatur. Reiectionibus sanguinis cum trioboli pondere sumitur. Coxẽdicum & articulorũ dolores, morbos comitiales ex aceto mulso pari mensura sumptũ emendat. Menses pellit. Inflationes uteri æquali pondere datum discutit. Horrores soluit datum ante febrium accessiones. Aluum purgat singulis denarijs aut binis cum aqua mulsa. Aduersus uenena cum diluto drachmam dedisse satis est. Ad serpentium plagas & morsus obolis tribus potum in uino efficaciter occurrit. In totũ omnibus internis uitijs salutariter præbetur, habita ratione ætatum & uirium corporis, huic in aqua mulsa, huic in uino, illi in aceto mulso, alij in mulsa.

## Rhaponticum. Cap. 11

Ha, quod alij rheon, Romani rhaponticon appellant, radix est nigra, maiori centaurio similis, minor & rufior paulo, sine odore, fungosa, minimeponderosa. Probatissimum quod teredines non nouit, si gustu glutinosum cum quadam astrictione, & commanducatum impallescat, coloremq; reddat ad crocum inclinantem. Cornelius Celsus in antidoto Mithridatis, radicem Ponticam nominauit. Plinius, nisi deprauata sit lectio, rhacomam appellat. Adfertur, ut inquit, ex ijs quæ supra Ponrum sunt regionibus. Radix costo nigro similis, minor & rufior paulo, sine odore, calfaciens gustu & astringens. Eadem trita uini colorem reddit ad crocum inclinantem. Hoc interest inter Dioscoridẽ & Plinium, Plinius costo nigro similem rhacomam demonstrauit. Dioscorides centaurio magno, nisi in mendum prolapsi librarij costo nigro pro centaurio scriptitarint, quod ferè suspicor. De reliquis omnibus inter eos conuenit. Galenus & Paulus rheon solet appellare. Rha fluminis nomen sibi adoptauit, quod Ammianus Marcellinus duodecimo historiarũ uolumine ijs uerbis explicuit: Tanais qui inter Caucasias oriens rupes per sinuosos labitur circumflexus, Asiamq; ab Europa disterminans, in stagnis Mæoticis delitescit. Huic Rha uicinus est amnis, in cuius supercilijs uegetabilis quædam eiusdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum usus proficiens. Sed rha à natali solo Pontici cognomentum usurpauit. Iam ætate Pauli, quod ex Barbarorũ regionibus asportaretur, rheon barbaricũ appellari cœptum est: meminitq; huius in quadam compositione aduersus podagras rhei Barbarici. Posteritas quoq; græca laudat rheon quod ex Scenitarum agro defertur, uocatq; rheon Sceniticum: id enim apud Scenitas Arabas legitur. quare si mauis Arabicum appellare, non displicebit. Nec regio speciẽ mutauit, quamuis & uires adaugeat uel imminuat, quo minus ei rheo esset nomẽ. Nec quisquam ante Paulum, quod equidem inuenerim, Barbari fecit mentionẽ, propriamq; nobis reliquit appellationẽ, sed gentilitio cognomine duntaxat à natalibus condonauit. Nec alterius generis Barbaricũ uel Sceniticũ à Pontico esse iã hærebit nemo, siquidem radicis illius Barbaræ uel Scenitica, qua totus ferè medicorum chorus nunc utitur, à Ponticæ natura nusquam desciscere comperiet, sed ubiq; uires respondere: uel si quis os consulat, de his periculũ faciens, liquido deprehendet experimenta nõ deesse, quãdo radix hæc cõmanducatu pallescit, crociq; colorẽ refert. Cõsimiles utriq; dotes inesse nemo potest inficiari, qui medicos audierit, omnibus ijs morbis illas, quib. hæc datur à Dioscoride, adhiberi. Quod si in aliquo inueniantur dissidere, odor est, qui nullus à Dioscoride radici Ponticæ tribuitur, nullus rhacomæ Plinio. Barbara radix & Scenitica præsertim cum terunẽ, grauem spirat odorẽ, sed hoc discrimen leuius est quàm ut debeat ingenia distorquere. Siquidẽ quæ ex Scenitarum regione uel Barbaria deportãtur, retorrido solis æstu prorsus exuctæ, ita ut raro spongiosoq; concretu spectentur, graueolentiam conceperunt, quòd longè calidioribus oriãtur agris. Ab hoc fistuloso coalitu fluxoq; rheon putauerim Græcis appellari. Itaq; Ponticum uacat odore, Scenitarũ Arabum Barbarorũq; pro locorum conditione fragrãtiam odoris adsciuere: eodem tamen genere cõprehenduntur, euariantibus tantum patrijs aut gentilibus cognomẽtis. Quinimò quam rheon Græci, & Latini rhaponticum dixere, omnes ferè Arabicæ familiæ scriptores *reubarbarum* appellitant. Explodendi à medicorum cœtu, uelut bonarum rerum ignari, qui lõge diuersam ab ea quam modo diximus rheuponticum, sic enim uocare didicerunt, omnibus impudenter ostendant. Hi mihi uidentur in bonas literas dedita opera cõspirasse, nec nisi quandam medicinæ colluuiẽ sequi, spretis bonis authoribus & classicis. Animaduertendum etiam esset in seplasiarios institores, qui cum huius professoribus in eo consenuerunt errore, quos ignorantiam fateri ueritatis nouercam pudet. Quæ tam pertinaciter ingenijs eorum hæsit, ut nec toto Anticyræ ueratro posset expiari. Cuius inscitiæ, mortales supplicia subinde luunt. Nã radicẽ quæ sit colore similis, duplo pondere pro rheo Barbaro substituunt, natura, uiribus, natali solo plurimum discrepantem. Siquidem rhaponticũ quod officinis hodie circumfertur, radicem esse maioris centaurij liquidò cõstabit, cui uerum tamen rhaponticum simile fecit Dioscorides; neq; ex Ponto defertur, aut ex eis quæ supra Bosphorum sunt regionibus, sed in Italia & compluribus Galliæ locis inuenitur, fo

lijs iuglandis, oblongis, uirenti colore brassicatum, in circuitu serratis, caulibus rumicis, binûm ternum'ue cubitorum ab radice fruticantibus, multiplici sobole, super hos capita ceu papaueris, in longitudinem quandam rotunda. Flos in cæruleum inclinatus. Semen cnico simile, farctum, laneis floccis inuolutum. Radix uasta, solida, bicubitalis, succo madens, ponderosa, cum quadam astrictione amara. quæ omnia centaurij maioris propria sunt: nec quicquam tale ueraci rhapontico ueteribus adscribitur. His itaq; rudibus facile similitudo radicum imposuit. Nec pluribus in eos agendum putaui, qui nullis antiquorũ præceptis imbuti omnes bonas respuunt doctrinas. Nam ueri rhapontici radix fungosa, pondere leuis, laxo contextu: hæc grandis, solido concreta, ponderosa. Illa si oris saliua di
10 luatur, croceum remittit colorem: hæc ne pallidum quidem, uerum cum teceris fuerit rubro madet succo, siccata nequaquam inficit croco saliuam. His satis eorum error diluitur. Rhaponticum illitu collectiones inflammationesq; sedat, uulnera sanat, epiphoras oculorum discutit. Ex passo illitum insignita cũ melle rapit, & alia liuentia ex aceto. Farina eius inspargitur contra cacoethe, & sanguinem reijcientes denarij pondere in aqua. Dysentericis etiam & cœliacis datur si febri careant, in uino: sin aliter, ex aqua. Facilius teritur nocte antecedente madefactum. Datur & decoctum eius bibendũ duplici mẽsura ad rupta, conuulsa, cõtusa, & ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores, additur piperis aliquid & myrrhæ: si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur, siue intus, siue extra, purulentis excreationibus, item lienosis, hepaticis, ischiadicis: ad renum uitia, suspiria, orthopnœ
20 as. Arteriæ scabritias lenit ex passo tribus obolis potis iritum, itidem eius decoctũ. Lichenas quoq; ex aceto impositum purgat. Bibitur contra inflationes, petrificiones, febres frigidas, singultus, tormina, asperitates, capitis grauitatem, melancholicas uertigines, lassitudine, dolores, & conuulsiones. Rhaponticum, ut Dioscorides scriptum reliquit, inflationes, stomachi dissolutionem, & omne genus dolores emendat. Vsum suum præstat ad conuulsa, rupta, pleneticos, iocinerosos, tormina, renum, uesicæ & pectoris uitia: aduersus intenta præcordia, & si uteri fœminas infestent: item coxendicum dolores, sanguinis excreationes, suspiria, singultus, dysenterias, cœliacos, ambitus febrium, uenena serpentium. Datur in singulis ualetudinibus, eadem qua agaricum mensura, & in eisdem liquoribus, si febri careant, in mulso: sin aliter, ex aqua mulsa. Si dissolutio stomachi est, manditur,
30 & sine liquida sorbitione deuoratur. Insignita & liuentia, lichenasq; tollit cum aceto illitum. Inflammationes omnes etiã ueteres ex aqua litum, diffundit. Porrò uis eius præcipua intelligitur spissandi, & guttantia subsistringendi cum quadam ex calfactione.

## Gentiana. Cap. III

Entianæ folia iuxta radicem erumpunt, plantaginis aut nucis iuglandis similitudine, aliquatenus rubentia, sed quæ articulatim à medio caule cacuminibusq; prodeunt, breuioribus crenis serrata uisuntur, scapo inani, fistuloso, binûm cubitorũ altitudine, leni, geniculato, non iugi serie, sed inter uallis maioribus foliato. Semen fundit in calicibus latum, spondylio simile, glutinosum, sine pondere, quod pilulis cõtinetur lenibus & quadã tenus compressis. Ra
40 dicem mittit prælongam, aristolochiæ longæ non dissimilẽ, uliginosam, sed amaro gustu, crassam inodoramq;. Vbiq; nascitur, sed præstantissima in Illyrico, unde sibi regium inuento ris nomen arrogauit Gentius Illyriorum rex, eius reperit usum, folio fraxini sed magnitudine lactucæ, caule tenero pollicis crassitudine, cauo, inani, ex interuallis foliato, triũ aliquãdo cubitorũ, radice lenta, subnigra, sine odore, aquosa, mõtibus sub Alpinis plurima. Nomen apud omnes officinas retinet. Vsus eius in radice & succo radicis. Natura est ex calfactoria, sed prægnantibus nõ bibẽda. Stomachũ corroborat ex aqua pota. Datur madefacta pridie contrita denarij pondere in uini cyathis tribus ad tussim, suspiria, tormina. Farina eius ex aqua tepida fabæ magnitudinæ pota, interaneorũ uitijs occurrit. Potatur ruptis, cõuulsis, & ex alto deiectis radix trita. Illinit ulceribus quæ serpunt, radice tusa uel
50 decocta in aqua ad mellis crassitudinem uel succo uulneribus. Ex ea factũ lyciũ aduersus angues, præcipuè duabus drachmis cum pipere ritis in uini cyathis sex, siue rutidis, siue sicca bibitur. In facie aliaq; cutis uitia & maculas omneis emendat. Tanta huic uis tribuitur, ut iumentis etiã non tussientibus modo, sed illa quoque trahentibus auxilietur pota.

Vis Dioscoridi excalfactoria, & astringens. Contra serpentium ictus auxilio est duabus
drachmis cum pipere, ruta, & uino pota. Succi drachma laterum doloribus, præcipitatis
& è sublimi deturbatis, uulsis, ruptis opitulatur. Hepaticis, stomachicis sumpta ex aqua
succurrit. Radix collyrij modo subdita partus expellit. Vulneraria est, conferens æque ut
lyciũ. Vlceribus profundis & sinuatim depascentibus medetur. Epiphoris oculorũ utili-
ter illinitur. Pro meconio collyrijs immiscet̃ acribus. Radix uitiligines emaculat. Succus
hac ratione colligitur, Contusa radix quinq; diebus aqua madescit, postea tãtisper coqui
tur, dum aquæ radices superstent: deinde refrigeratur aqua, & linteolo percolata, iterum
discoquitur dum mellis crassamentum contrahat, demum in fictili conditur.

## Aristolochia. Cap. IIII

Aristolochiæ tria genera Græci seruant: unum tuberibus radicum orbicula-
tis, quæ fœmina dicitur, multis à radice germinibus, longioribusq; uiticulis
A fruticosa, folijs hederæ modicè rotundantibus, cum acrimonia odoratis &
mollibus. flore pileoli similitudine candido, rubrum ambiente capitellũ, fru
ctu herbaceo luteisq; tenerijs uirgaro, grauẽ spirãte odorẽ. Hæc omnibus offi
cinis *rotunda aristolochia* cognominatur. Alterũ masculæ, radice longa, procerioribus folijs,
exilibus ramulis dodrantalibusq;, flore purpureo, graue uirus olente, qui cum dehiscens
emicuerit, in bacculam pyro cõformẽ turbinatur hæc à seplasiarijs omnibus *longæ* nomen
*aristolochiæ* meruit Hæc radicem agit promissiorem, crassitudine digitali, longitudine qua-
drantali, carnoso cortice. Alteri radix in orbem rapi modo conglobata cõspicitur. Vtraq;
fert bacculas uelut cappares, colore intus buxeo, amaro gustu, odore uiroso. Tertiũ assi-
gnantur aristolochię longæ genus, quæ clematitis quasi sarmentaria cognominatur, tenu
issimos fundẽs ramulos, frondososq;, folijs rotundis, sedo minori similibus, flore rutaceo,
radicibus longissimæ tenuitatis, crassi & odorati corticis, priuatis unguentis pro spissa-
mento quæsitis. Omnes radice tantum commendantur, quibus medicatus spiratur odor.
Inter nobilissimas aristolochiæ nomen grauidę dederunt, quod puerperis optimæ crede-
rentur. Latini malum terræ uocant, & quatuor genera eius seruant. Vnum tuberibus ra-
dicum rotundis, folijs inter maluam & hederam nigrioribus pinguioribusq;: alterum ma
sculæ, radice longa quatuor digitorũ longitudine, baculi crassitudine: tertium longissimæ
tenuitatis uitis nouellæ, cui sit præcipua uis, quæ clematitis uocatur, ab alijs cretica. om-
nes colore buxeo, caulibus paruis, flore purpureo. Ferunt bacculas paruas ueluti cappa-
ris. Valẽt radice tantum. Est & quæ pistolochia uocatur, quarti generis, tenuior q̃ proxi-
mè dicta, densis radicis capillamentis, iunci pleniotis crassitudine. hanc quidam polyrrhi-
zon cognominant. Odor omnium medicatus. Theophrastus folium ei reddidit alsinæ, ro
tundius tamen, colorẽ atrum, gustũ amarum, odorem suauem Adiecit optimã montibus
effodi, ualere si quis caput fregerit, & cõtra serpentũ morsus, & ulcera, ad accersendũ som
num. Vlceribus capitis adhibendam præcipiũt aqua subactam, reliquis derasam in melle
& uino. Contra serpentiũ ictus ex uino acido bibi debet, & morsus respergi: ut somnũ ap
pellet, in nigello uino austeroq; cõtrita datur. Si uulua procident, decocto colluisse cõue
nier. Ad secundos partus euocandos pessi modo subdit̃. Hæc nono de plantarũ historijs à
Theophrasto tradunt̃, quæ ferè uerbotenus in eiusdẽ uoluminis calce repetunt̃, hoc tan-
tum discrimine, quòd folio rotundo cõstare hic tradit, illic folio alsinæ. Plinius quartũ ge-
nus adiecit uocãs pistolochiã, exiliorẽ proximè dicta, frequenti radicũ capillamẽto, iunci
plenioris crassitudine, unde & polyrrhizos à multis cognominatur. Rotũdæ radicẽ sum-
mopere pisces expetunt. Itaq; si cõtusam, ammixta calce, mari sparseris, aduolabũt pisces
cupiditate mira, cõtinuoq; exanimati fluitabunt, idq; Plinius corã se factũ testatur. ob id
piscatores in Campania uenenum terræ uocabant. Nunc & cyclamini radice itidem con
tingit. Nostrates tamen officinæ bacculas ostendunt laurinis non dissimiles, quas *Orien-
tis coccos* à negociatoribus didicerunt appellare, quæ tritæ cum caseo & amnibus respet-
sæ, magnam ad se piscium uim alliciunt, ita ut eò loci uniuersus fluminum ferè populus
confluat: dein escæ huius illicio capti pisces, facile uerriculo sepiuntur, aut manu pisca-
torum prenduntur. An aristolochiæ cuiusdã fructus fuerit clam me est, cum herbam ha-
rum baccarum parentẽ nec uulsam nec herentem uiderim. Radices effodere messibus est
tempe

tempestiuum. Nascuntur ferè pinguibus locis, planisq; Maximè cõmendatur Pontica, et in unoquoq; genere põderosissima quæq; medicinis cõuenientissimè dicata. Quæ oblonga radice, tenuiorq; est, gratior habetur: carnosi enim est corticis: unguentis quoq; nardinis cõueniens. Nascuntur pinguibus locis & cãpestribus. Effodere eas messibus tempestiuum, ita desquamato terrerio seruantur quinq; aut sex annos durant. Rotunda contra serpẽtes: oblõga in summa tamen gloria est, erã si modo à cõceptu admota uuluæ in carnẽ bubula, mares figurat, ut traditur. Quæ polyrrhizos cognominatur, conuulsis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, utilissima esse traditur. Semine pleuriticis auxiliari, neruos cõfirmare & excalfacere putatur. Putrida ulcera exest, sordida expurgat, uermesq;
10 extrahit: itemq; clauos in ulceribus natos, & infixa corporis omnia præcipuè sagittas: & ossa fracta cum resina: caua ulcera explet per se, & cũ iride: recentia uulnera ex aceto. Aristolochiæ radix in uini hemina sæpius datur bibẽda contra serpentiũ ictus. Itẽ prodest illita. Similiter pistolochiæ. Quin & omnino suspensa supra focũ fugat domibus serpentes. Pluribus modis aristolochia grauidis prodest. nam & mẽses & secundas cit, & emortuos partus extrahit, myrrha & pipere additis, pota, uel subdita. Vuluas quoq; procidentes inhibet potu uel suffitu, uel subiectu, sed maxime tenuis. Singultus sedat. Vitia stomachi pota sanat. Dyspnœæ medetur obolis ternis ex aqua calida aut lacte asini pota. Cõtra serpentes bibitur. Vigilijs remedio mõstratur, & odore peruncto capite perfrictionbus resistit. Multi super omnia laudãt ad deploratos dysentericos. Aristolochiã uictoriati pondere in
20 cyathis uini tribus epotant. Iocineris uel latetum cõtortionibus, cum agarico pota medetur. Radix in fistulã additur collirij tenuitate. Rotunda, ut placet Dioscoridi, cęteris uenenis resistit. Oblonga aduersus angues & uenena dracbmę põdere in uino bibitur, uel ictibus opponitur. Menses & secundas à partu morantes pellit. Pecus emortuum utero extrahit, myrrha & pipere additis, pota uel subdita in pesso. Rotũda pollet ad eadẽ. Insuper ad suspiria, singultus, frigidas febres, lienem, rupta, cõuulsa, laterum dolores ex aqua singulari remedio est. Spicula & surculos corporibus infixos ejcit. Squamas ossium illitu euocat. Putrescentia excarificat ulcera, & eorundẽ sordes expurgat. Caua cum iri & melle replet. Gingiuis ac dentibus pro smegmate placet. Clematitis cognominata eosdẽ usus creditur repræsentare, quanquã ignauius. Non desunt græci qui tradant eã grauẽ febrim
30 finire, sed nidore subditis carbonibus febricitantẽ suffiri præcipiunt, & ita febri promittũt liberari. Addunt, uulneribus illitu mederi: cum cypero autẽ & dracunculi semine, adiecto melle, narium carcinomatis resistere. In oleo decoctum & suillo adipe algẽtium hortores discutere.

Radix dulcis. Cap. V

G Lycyrrhiza, quę Celso plurimisq; Latinorũ radix dulcis nuncupatur, frutex est ramos spargẽs binum cubitorũ altitudine, folijs lẽtisci, densis, pinguibus, tactuq; gũmosis, flore hyacinthi, fructu pilularũ platani magnitudinis, asperiore tantũ, atq; rubescẽtes lenticulæ ualuulas referente, radicibus prælõgis, buxeo colore, gentianę modo flauescentibus, sapore dulci, quadã tenus subacerbo, quę lycij modo curatę cogũtur in succũ. Eandẽ esse cum Theophrasti scythica ne
40 mo diffitebitur, qui eius uerba lectitarit: quãdo dulcẽ esse cõmemorat, nasciq; circa Mæotim paludẽ, ad suspiria perq; utilẽ & tussim quæ nihil emolitur humoris, siccã dicunt, & in totũ affecti pectoris medicamento natã. Quin et ex melle ulceribus mederi: sitim etiam restinguere, si teneatur in ore. Qua de causa Scythæ hac cõtenti, decem, duodecimq; dies degunt, et uitam non aliter q; hippacę esu prorogant. Quod Plinius undecimi uoluminis calce confirmat. Quædã enim exiguo uictu famẽ ac sitim sedant, cõseruantq; uires ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Hippacẽ apud Theophrastum Theodorus equestrẽ uertit, quasi radix esset dulci radici par ingenio ad abigendã sitim famemq;. Sed Dioscoridis Plinijq; testimonijs constat hippacen equinum esse caseum, non radicẽ aut herbam. nec id prodigiosum uidebitur, qui Plinium audiuerit referentem Zoroastrem in desertis ca
50 seo uixisse annis uiginti, ita temperato ut uetustatem non sentiret. Plutarchus Symposiacorum quarto memoriæ prodidit nonnihil consimile, Sosastrum nullo alio potu cibo'ue quàm lacte totius uitæ curriculo uictitasse. Quapropter in alterutro mendi uix facesset suspicio, nisi utrolibet eadem uox lectitetur: sed aliorum sit hoc iudicium, sat nobis fuerit

huius diuersitatis obiter hoc in loco cõmonuisse. Dulcis radix ea nobis intelligitur quæ officinis dicitur *liquiritia*, extrita quæ uocabuli caput erat litera, Galli *rigolitiam*, quidã *reculissam* uocitant, pueris omnibus nobilẽ, qui frustatim sectã aquæ demergunt uitreis ampullis ad hauriendam dulcedinẽ ebibendumq; succum. Nam hæc fruticosa est lentiscinis frõdibus, densis, tactu pinguibus, sequaciq; lentore glutinosis, flore hyacinthi, fœtu pilularũ platani crassamẽto, sed asperiore, radicibus ceu uitiũ prælõgis, dulcibus. Hæc nusquã nõ ferè seritur. quæ si semel cõprehenderit, tã pertinaci fertilitate cohæret, ut uix unquam possit radicitus extirpari: tam restibili fœcũditate regerminat. Sed mirari subit, quur Plinius inter aculeatas sine dubio retulerit, & ideo post acanũ statim glycyrrhizã subiunxit, & alibi quædã spinosa foliata prodit, ut carduũ, eryngiũ, glycyrrhizon, & urticã. His enim omnibus aculeatã inesse mordacitatẽ fatetur, foliumq; glycyrhizæ reddidit echinatũ, cum id glabrum sit & læue: nec ullo spinarum sepitur uallo, nullis omnino sæuit aculeis. Verum enimuero id paulatim à pediculo in latitudinem se fundit: deinde coeuntibus sensim oris in arctũ premens agitur ita ut fastigiet se molliter, & in turbinẽ quadãtenus mucronetur, qui tamẽ nec in eã occallescat duritiẽ, ut aculeosa mordacitate rigeat. Quid enim echinatũ dici meruit, nisi quod instar echini septo spinarũ inhorrescat? Sic dipsaci caput innumeros erigẽs aculeos, iure Dioscoridi Pliniòq; censetur echinatũ. Sic quoq; castaneæ calyx nullo cõtrouersu dicetur echinatus, carduorumq; cacumina multis spiculis muricata subrigũtur, ita ut quandã erinaceorũ effigiẽ repręsentẽt. Multorũ enã aculeatorũ uertices summi spinarũ armãtur populo, sic ut globosa spiculorum cõgerie maris echinũ uel erinaceũ mẽtiantur. Ergo cũ glycyrrhizę foliũ, nec aculeorũ agmine stipetur, nec quouismodo sit spinis infestũ, sed exacta lęuitate glabrescat, nemo cẽsuerit echinatum: nec quispiã in folijs nisi merum læuorẽ, si nõ sensus tangentẽ defecerit, facile deprehendet. Est itaq; dulcis radix lentisci folio. Quòd si uidere per raritatem non licuerit, buxi propemodum simile cõspexeris. Lentiscinum si forsitan regio denegauerit, inuenies subinde gũmi mastichæ, quã fundit hæc arbor, adhæsisse. Pliniũ itaq; suspicor glycyrrhizã, rem omnibus ferè nunc cõpertam, nõ satis nouisse, secutumq; sui codicis fidẽ magis quàm rei naturã uel historiã, affinitate græcæ uocis deceptũ, qui ἐχίνου pro σχίνου, id est echinũ pro lentisco, facili lubricoq; non aduertentium lapsu uidetur lectitauisse, præsertim cum principes horum uocabulorum literæ cum χ elementum habuerint annexum, à sciolis librarijs, pensili quadam scripturarum compage, confundantur, ut alterum identidem alterius uice uersibus exaretur. Plinianus error facile deprehenditur, cum hoc tantum folij discrimine in reliquis omnibus cum Dioscoride uerbotenus sentit. Nec excusare quis potest exẽplariorum deprauationem, quæ multo minus quàm nunc habeantur erant mendosa. Non sunt audiendi qui dedita opera, ne desciscant usquam à Pliniana sententia, uel ut pertinacius eius partes tueantur, quàm consulant ueritati, credant olim glycyrrhizam spinis fuisse præditam, uerum mangonio longi cultus edomito rigore, tandẽ mitigatam. Nã diligentia, uti spero, mitiores, innocentioresq; reddere spinas potest: in totum, quod equidẽ sciã, non potest abolere. Præstantissima in Cilicia, deinde Ponto. Sed forsitan uerbosius quàm efflagitaret rẽ sum prosecutus, iam ad nostrum pergamus institutum. Carpitur Vergiliarum occasu, lõga ceu uitis, coloris buxei. Pręstantissima in Cilicia, secunda in Ponto. Radix tantũ in usu melior quæ nigra, quæq; lenta, quàm quæ fragilis. exiguo gustu sitim ac famem sedat: seruatq; uires. Decoquitur ad tertias, cætero ad mellis crassitudinẽ: aliquando & tusa, ex quo genere uulneribus imponitur, et faucium uitijs omnibus. Item uoci utilissimo succo, sic ut spissatus est, linguæ subdito: item thoraci, iocineri. In ore habentes sitim non sentiunt, ob id quidam adipson appellauere eam, & hydropicis dedere, ne sitirent. Non parum auxilij confert ijs qui perpetua siti excruciantur: ideo cõmanducata stomatice est, & ulceribus oris inspergitur. sæpe & pterygijs. Sanat uesicæ scabiem, renum dolores, condylomata, ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis drachmarum duarum pondere, & pipere, hemina aquæ. Commanducata sanguinem sistit ex uulnere. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt. Vsus succi apud Dioscoridem ad arterias exasperatas: cõmendatur ita linguæ subditus ut eliquescat. Lycij exemplo spissatur in succum, qui ardoribus stomachi, iocineri, & thoraci remedio est. Emẽdat uesicę scabiem, & renum dolores cum

passo

passo potus. Sitim sugentiũ restinguit. uulneribus prodest circũlitus. Stomacho cõmanducatus auxiliatur. Radicũ recentiũ decoctio cõmoditas eadẽ præstatur. Eiusdẽ pterygijs illinendis probatur.

Centaurium maius. Cap. VI

Entaurij laudes longum esset exequi, cum & Galenus medicus priuatim uolumen ei dicauerit, per singula membra hominis digestum. Folia habet nucis iuglandis oblonga, uiridi brassicarum colore, serrata in ambitu, caulẽ rumicis, binum ternumq; cubitorum, agnatis multiplici sobole fruticantibus ab radice, in quibus capita ceu papauerum, è rotundis oblonga. Flos in cæruleũ inclinatus, semenq; cnico simile, floccis inuolutum ut in lanigeris solet floribus, radice uasta, solida, ponderosa, bicubitaliq;, succo madida acri cum astrictione quadã, nec citra dulcedinẽ rubescente. Rubet & succus. Gaudet pingui solo nasci apricis fruticosisq; collibus. Hæc est quæ nunc ab officinis, quanquã falso, ut ostendimus, *reuponticum* nominatur: nã id ab radice fruticosum, caulibus ternum cubitorum, geniculatis, folio iuglãdis per ambitũ crenato, uirenti & oblongo, flore subcæruleo, capitibus papaueraceis, semine cnici, radice uasta, fragili, tenera, rubescente, succulenta, & succo madente rubro. Si natales libeat contemplari, eam collibus explorabis, qui pubentibus uirent lucis, & nemoroso cingũtur orbe. siquidẽ gaudet apricis, & frutectosos amat tractus, & arboribus cõfertos. Magno in errore uersantur nostræ ætatis herbarij, qui nulla ueterum authoritate nixi, cẽtaurium longè ab hoc & facie & ingenio dispar maioris cognomine demonstrant, cubitali cauliculo, frondibus salignis, aliquanto maioribus per interualla binis, auersa parte candicantibus, interna uiridibus & ferè connexis, flore luteo: uerum reliqua delineatio, nedũ flos & folium, apertissimè reclamant hæc magis lysimachiæ propria sunt, quæ caules profundit cubitales, fruticosos, emicantibus articulatim folijs, effigie salicis sed uiridioribus, flore rufo uel auri colorem æmulante, de qua suo differemus ordine. Nec id abolendum silentio quod Nicander in theriacis prodidit, cẽtaurium repræsentans amaraci folio, fusa ambiente coma, floribus auri fulgore micãtibus, radice per summa cespitum uagante, nec in altum acta. hac, ut idem tradit, Pelethronium nemus scatet. Inuenit eam in Pelio monte Chiron centaurus. Theophrastus chironię folium amaraco simile reddidit, maius tamen, hirsutius, florem auri specie, radicẽ longam. humiles amat situs. Theodorus legisse uidetur lapatho, cum foliũ rumici simile fecerit: sed ex Nicandro, et eius enarratore Theophrasti uerba citante, Plinio, & Dioscoride, amaraco legendo es[illegible] nemo dubitabit qui hos euoluerit authòres. Folij quoq; discrimen quo designatur maius & hirsutius, interpretationi defuisse, et forsitã Greco exẽplari cõ[illegible], quę in suã sedẽ relegari debent. Itẽ τὰ πίονα legit Theodorus, pinguia. Verba subdidimus autoris, τὸ δὲ χειρώνιον ὅμοιον ἀμαράκῳ, μεῖζον δὲ καὶ δασύτερον, ἄνθος δὲ χρυσοειδὲς, ῥίζαν μακράν. φιλεῖ δὲ μάλιστα χωρία πίπεινά. Sed dicta Theophrasti & Nicãdri de panace chironio, nõ de cẽtaurio debẽt intelligi, cũ Dioscorides & Plinius in mẽtione panacis, nostro subscribãt iudicio. Quæ ad ueterẽ pertinẽt religionẽ, in calce capituli posita, ubi legendã appetente solis ortu præcipit, sunt indigna quę ad tantũ autorẽ referantur, præsertim cum imbutus hac superstitione nusquã inueniatur, imò uenus ijs uulgi uanis opinionibus deprẽditur obstrepere, & magicas illusiones explodere. Quapropter si cui fuerit in animo partẽ hanc expungere, nihil rei literariæ detrimenti fuerit allaturus: quãdo, si uetustissima quęq; cõ[illegible]lantur exẽplaria, tale nihil offendetur. Id tamẽ non est silẽtio prætereundũ, quod Galenus Crateuæ testimonio fretus, eo de uiribus cẽtaurij libello quẽ Papiæ nuncupauit, modo fuerit huius authoris opus, folia satiui rumicis nõ iuglãdis maiori cẽtaurio reddidit, minora tantũ, ambitu serrato dẽticulata: caulẽ tripalmeũ, rubro madentẽ liquore, in cuius uertice farctũ lanosis flocculis caput extuberat, marini cãcri nõ dissimile, radice solida, ex acerba dulci. Prouenit illustratis à sole locis. Radix durat annis non ultra duodecim. Cẽtaurio curatus dicitur Chiron, cũ Herculis excepti hospitio pertractanti arma sagitta excidisset in pedẽ, quare aliqui chironion cognominãt. Laudatissimũ in Arcadia, Elide, Messenia, Pholoe, & Lyceo, atq; in Alpibus pluribusq; locis in Lycia. Vis uulneribus tanta, ut cohærescere etiã carnes tradant, si coquãtur simul. In usu radix tantum duabus drachmis bibenda, quibus dicetur, si febris sit, in aqua trita, cæteris in uino. Medetur & omnium morbis decoctæ succus. Priuatim aduersus

uersus angues radicis drachma in uini albi cyathis tribus bibitur. Eadem in uuluæ dolori bus potu uel suffitu prodest. Facit per se faciles excreationes, & sanguinē reijciētibus auxilio est. Stomachū corroborat. Difficultati spirādi medetur eclegmate. Pleuriticis & peripneumonicis bibitur cū dauco. Phthisicis in uino prodest. Maiore tormina discutiūtur. Regius morbus, qui fit citra febres, impugnatur cētaurio maiore poto. Potatur à ruptis, cōuulsis, & ex alto deiectis. Vlcera, quæ cacoethe uocāt, sanat insparsum uel illitū. Datur Dioscoridi radix ad rupta, conuulsa, laterū dolores, anhelitus, uetustas tusses. Ad excreatiões cruētas in uino, si febris nō sit: aliâs in aqua trita duabus drachmis bibitur. Eodē modo torminibus medetur, uuluarūq; doloribus. Menses & partus in tenuitatē collyrij derasa & subdita euocat. Potētia succo eadē. Recēs & mustea uulnera glutinat, & iungit. Car- 10 nes coalescunt si tusa simul coquatur. In Lycia succum exprimunt, quo pro lycio medentes utūtur. Sunt qui panaceam cognominēt, quoniā succurrat omnibus uitijs ubi aliqua timeatur inflammatio, plurimisq; polleat remedijs. Illisa uulnerum labra tradunt cōmitte re, subsullum lotium calculososq; sanare subter in aluum inditam. Legendam præcipiunt cum sol emergit, hora pura, dum luce syderis erumpentis uniuersa complentur.

Centaurium minus. Cap. VII

Centaurium cognomine minus, quod aliqui libadion uocāt, quoniā secundū fontes nascitur: alij limnesion, quòd propter lacus in riguis ubertim prosiliat: officinis hodie *centauria minor*, Latinis fel terræ propter amaritudinē summā, nō- C nullis febrifugia uocitatur, origani hyperici'ue simile, caule sesquipalmū al- 20 to, fruticāti, anguloso, lychnidis floribus è puniceo purpuratis, folio rutæ prælongo & minuto, partu triticeo, radice tenui, superuacua, & prorsus inofficiosa, succo herbæ efficax. Theophrastus author centaurium in Elio agro fœcundū esse: quod mōtuosis prouenit, sterile: quod planis nascitur, floretenus exhilarari: quod concauis æditur, ne florere quidē nisi improbe. Tertiā adiecit Plinius centauriū cognomine triorchē, quoniā qui eruunt, ut Theophrasto placet, iubētur buteonē accipitrū generis auē cauere, quādo non raro uulnerātur ab alite, qui legunt. Addunt defendi eā impugnariq; carpētes à triorche, id est triplici teste prædito buteone, à quo & nomen accepit. hæc succū sanguineū mittit. Subdidit Plinius imperitos hæc omnia confundere, & uni generi assignare. Porrò hæc Theophrasti scripta de tertia quadā cētaurij specie, quā triorchon Plinius cognominauit, 30 uelut ab ijs duabus discrepāte, nō possunt audiri: quandoquidē Galenus, Paulus, cæteriq; omnes græci hoc maioris tantū & minoris discrimine sunt cōtenti. Nec hoc unū, quod ad superstitionē solā pertinet, Pliniū mouere debuit, ut cognomēto triorchis nouū genus effingeret. Nec Theophrasti uerba de alio quàm de maiore, tenuiúe faciunt mentionē. Qui cā (inquit) secat, rarū est ut sine uulnere discedat: impetitur enim à buteone, qui Græcis triorchis, à testiculorū ternione, nūcupatur. Quod maxime Pliniū suasit, ut secretū ei genus assignaret, id existimo fuisse, quòd sanguineū succū profunderet: sed hoc autore Galeno, Dioscoride, uelut peculiare cētaurio maiori tribuit, cuius radix rubro turget liquore, ut suprà latius fuit ostēsum. Nec itaq; hæc colligendi superstitio, nec manatio rubētis succi, nos satis cōpellunt ut tertiā adscribamus ei speciē. Nec apud Theophrastū usquā sibi triorchis co- 40 gnomentū offenderis usurpasse. Discreuit has notas Plinius, & uarijs assignauit generibus. Minus centauriū succo efficax. Ipsa herba autūno legitur, succus è frōde. Quidā caules cōcisos madefaciunt diebus duodeuiginti, atq; ita exprimūt. Hoc centauriū Latini fel terræ uocant propter amaritudinē summā: Galli exacū, quoniā omnia mala medicamina potū è corpore exigat per aluū. Articulis tumētibus è minori cētaurio mire prodest. Purgat idē aluum drachma in hemina aquæ cū exiguo salis & aceti, bilemq; detrahit. Purgat uuluas minoris succus potus, fotuq; mēses cit. Fistulis quæ omni parte serpūt auxilio est, collyrijs cum melle decocto additis. Coma eius decocta uel trita uetera purgat ulcera & persanat. Recens herba, ut uult Dioscorides, suo litu uulnera glutinat. Vetera ulcera purgat, eaq; ad cicatrices perducit. Bilem, crassosq; humores per aluū exigit. Infuso eiusdem 50 decocto coxendicū dolores leuantur, trahit enim sanguinem. Succus oculorum medicamentis perquam utilis. Cum melle caliginē oculorum, & ea quæ obstant claritati discutit. In uellere subditus menses & partus extrahit. Priuatim articularijs morbis auxilium

in potu

in potu præbet, & neruorum uitijs. Legitur cum femine prægnans est, & diebus quinque macerata decoquitur, donec aquæ superemineat: mox ubi refrixit linteolo exprimitur, herbaq; detracta rursus coquitur usq; dum mellis crassitudinem habeat. Aliqui uirēte cōtusa & adhuc turgēte liquorē excipiūt, quē cōiectum in fictile nō picatum in sole uersant, lignea miscentes rudicula. & quod lateribus in ambitu cohæresc it, terētes decutiunt in bu morē, noctu probè cooperiētes: cauētur enim rores nocturni, ut qui succos spissescere colostrariq; prohibeant. Quæ autem siccis radicibus aut herbis exprimuntur liquamenta decocta, ut in gentianæ mentione retulimus, curantur. Sed quæ corticibus humidis aut herbis recentibus eliciuntur in sole, uti dictum est, dum crassescant, coguntur. Sic è thapsia, 10 sic è mandragora succus, sic ex uuis acerbis melligo extrahitur. Lycium quoq;, absinthiū, & hypocisthis, & id genus similia coquuntur, uersantur, coagulantur.

## Chamæleo albus. Cap. VIII

Hamæleo albus folia sylibi habet, aut cardui, asperiora & acutiora quàm nigri robustioraq;: caule uacat, uerū è medio sinu spinas echini marini aut cy- C narææ modo subrigit, purpureis floribus & crinitis, qui in papporum lanugines euanescant. fructus assimilis cnico. Radix lætis & pinguibus crassa, ieiunis & mōtosis gracilior, cādida, gustu dulcis, odorata, sed uirus aliquantū olens. Hunc album chamæleonē nec herbarij nec medici, pace semper eruditorū dixerim, norunt, cum spinā non excaulē, sed longo præditā thyrso demonstrent ab hoc pluri- 20 mum abhorrentē. Siquidē in terra serpit in erinacei modum aculeos erigens, caule prorsus deficitur, sed è medio foliorū cōplexu statim ab radice caput exerit breui pediculo fultum, & spinis densioribus echinarum, in quo flores emicant capillati, purpurascentes, qui se in lanugines uocatas pappos dissoluant, & tandē in auras abeuntes uolitent: fœtu cnico nō dissimili, radice candida, dulci. In neglectis agrorum limitibus, & mōtium glabretis passim inuenitur. Quo nihil temere nobis occurrit frequentius, & iter agentibus obuiam offert: nullum tamen apud nos, quod demiror, nomen retulit uernaculum, uulgoq; in solo censu spinarum reputatur. Sed si faciem eius aliquando libuerit explorare, solam offenderis ex omnibus spinis humi sessilem, capite propter terram stylo breui nitente, medio foliorum coitu prosiliente. Vt Theophrastus memoriæ prodidit, nascitur ubique, cardui 30 folio uerum ampliore. Repit in terra, grande caput & acanaceū exerens, unde quidā acarnum appellarūt: radice crassa, grauiter olente, quā iubet orbiculatim cōcisam & serie trāsfixam, seruare funiculis pendentem, decoquitq; in cibo contra profusiones alui. Pellit latæ interaneorum animalia cum uua passa acetabuli mēsura in uino austero pota. Canes necat in farina hordeacea subacta, cum aqua & oleo: sues cum brassica. Volentibus experiri uicturus sit æger nec ne, præcipiunt radicis diluto perfundi triduo qui lāgueat, ternas uices qui pertulerit moriturū negāt. Author est Theophrastus. Mutat cum terra colorē, hic niger, illic uiridis, alibi cyaneus, alibi croceus, atque alijs coloribus: quare à uarietate foliorum euenit ut chamæleo uocetur. Candidus hydropicos sanat succo radicis decoctæ, bibitur drachma in passo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli mensura succi 40 eiusdem in uino austero cum origani scopis. facit ad difficultatem urinæ. Hic succus occidit canes, suesq; in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in se mures ac necat, nisi protinus aquam sorbeant. Radicem eius antiqui concisam seruari iubent funiculis pendentem, decoquuntq; in cibo contra fluxiones, quas Græci rheumatismos uocant. Radix acetabuli mensura potu latas interaneorum tineas pellit, in uino austero pota cum origani decocto. In aqua subter cutē fusa denarij pondere datur in uino: extenuat enim tumores quos ea concitauit. Decoctum difficultatem urinæ tollit potu. Hausta in uino serpentium uenenis resistit. Canes, sues, muresq; perimit si in polenta exhibeatur, aqua & oleo additis.

## Chamæleo niger. Cap. IX

Hamæleo niger folijs cardui similibus exit, minoribus tantū, tenuioribus ac 50 rubentibus. Caulem fundit digitali crassitudine dodrātalem, subrubrum, in C cuius fastigio umbellam obtendit & flores spinosos tenues, hyacinthi æmulos uersicolores: radice crassa, nigrante, prædensa, quæ nōnunquam corrosa spectetur, & dissecta in subfuluū colorē elanguescat, linguāq; cōmanducata uellicet

uellicet. Hanc herbam hodie uulgus *cardonettum* uocat, ſemine cuius utitur ad cogendum lac, coaguli uicem penſante: inſtitores ſeplaſiarij *chamæleontem nigram*. nam hęc caulem eue hit dodrantalem, pedis altum, digitum ęquantem craſſitu, dine ſubrubrum, folijs proximè minoribus, non uſq; eo muricatis, leuiter puniceis, hiſpido flore, hyacinthiana purpura uariato. Totam ſtirpē Theophraſtus ait umbraculi ſpeciem repræſentare, radiceq́; foris nigra, intus ſubflaua niti, gelidos amare ſitus humenteſq́: lepras & uitiligines abolere: illita ſcobe eius ex aceto canes enecare. Galenus huius radicē, ut quę deliburorū eſſet uenenū, damnauit, & prorſus uſum interius abdicauit, monēs foris tantū apponi, ad abigendā ſcabiē, amoliendas impetigines, delendasq́; uitiligines, & omnia quæ deſiderant abſterſionē. Paulus ſententiæ Galeni accedit. Sed is locus poſcere uidetur, ut de ixia diſſeramus, de quo nō ſatis inter Græcos & Latinos authores cōſtare uideo. Plinius pleriſq; locis græcorū ixiā uiſcum nominaſſe dignoſcitur, an recte tamen neſcio: nā tragoriganū contra uiſcū potū, uiperæq; ictum efficaciſſimum tradit. Item oxymel, ut inquit, antiqui profuiſſe fatētur cōtra ſerpentes quos ſepas uocant, & contra meconiū & uiſcum. Abſinthij quoq; genera aduerſari meminit fungis ex aceto, itē uiſco: porrò teſtes caſtorum priuatim auxiliari contra uiſcū ex aceto. Rurſus prodidit, tutā aut per ſe, aut pro antidoto tritis folijs & cū uino ſumptis ualere cōtra aconitum, & maxime uiſcum. Reſinas idem priuatim aduerſari uiſco profitetur. Cōſimilia ferè Dioſcorides ſuis locis reddidit. Siquidē in abſinthij mētione ipſum aduerſari uenenis ixiæ cū uino cenſet. Itidē tragorigano dicato capite, omnia uoluit genera in uino bibi contra potū ixiæ uenenū. Fibrinos teſtes itidem propinat contra tormina, ſingultus, uenena, ixiamq́; cum aceto. In libello quem uenenis nūcupauit, ruta cum reſina & caſtorio, ut ſingula denarij pondus ęquent, utitur. Reſinā terebinthinam cum inibi cōmendauit aduerſus ixiā, tum alibi, pręſertim abietinam. Commemorat idem Dioſcorides mulſum acetum, uel ſi mauis oxymel, contra morſum huius uiperæ, quā ſepa uocant, hauſtū meconium, ixiam'ue auxilio eſſe. Deniq; ut rem in uerba conferā pauciſſima, laudauit in ixiæ ueneni mentione, abſinthium quod in aqua madueꝛit ex aceto mulſo potum, laſeris radicē, tragorigani decoctum, reſinam terebinthinam, caſtoreū, nardum, iuglandes nuces, rutam, chamelææ & abſinthij ſuccum, quæ ſparſim uarijs locis aduerſus uiſcum Plinius cōmendauit. Quibus uerbis inuicē ultrò citroq; collatis, Pliniū id ueneni genus, quod Græci dixerunt ixiā, appellaſſe uiſcum euidentius eſt, quàm ut pluribus egeat probari. Scribonius Largus in eo medicinæ libro, quem Caliſto nuncupauit, meminit ixiæ inter uenena, tanquam longè diſcrepantis à uiſco: græcam nimirum uocem ſatis ignotam pro uiſco re uulgatiſſima non uſurpaſſet, latino ſermone præditus homo. Verba huius ſubdidimus: Ixia, quam quidā chamæleonta uocant, odorem habet cum ſumitur ocymi: pota linguæ tumorem facit, mentem abalienat, uentremq́; & omnes naturales exitus ſupprimit. Adiuuantur autē læſi ab ea abſinthio poto cum uino: itē caſtorij denarij pōdo duo data ex uini cyathis quatuor & rutæ fruticibus quinq; uel ſex. Facit bene chamelæa denarij pondo tria ex uini cyathis tribus aqua mixtis. Datur nec minus laſeris radix ex uino, & tragoriganū eodē datū modo. Dioſcorides de ixia ſcriptū reliquit: Ixia, quæ ulophonū appellatur, inter potādum ocymi præfefert odorē, uehementē linguæ ſuſcitat inflāmationem, mentē mouet, omnes excrementorū exitus firmat, ſtrepitū cum animi deliquio ciet. Iis inteſtina latrāt, nec excernitur quicquam. Quæ de uiſco, quo in aucuprijs utuntur rura, capi nō poſſunt, odore prorſus reclamāte: manſum ſiquidē nequaq; ocymum ſubolet. Quinimo cōplures manducando citra quancunq; noxā uiſcum efficiūt, acinorum expuentes corticem enatorum in robore, malo, pyro, cæteriſq́; id genus arboribus, buxeo fruticis folio. Vires item ei ab eodē Plinio, & Dioſcoride tributæ refragantur: nam uiſcum quo captant aues emollit, diſcutit, panos mitigat, cæteraſq́; collectiones ad maturitatem perducit, ulcera quoque commanducatum efficaciſſime ſanat: ixia uero parit inflāmationem præſertim linguæ, omnem ſupprimens excretionem. Pugnant itaq; uiribus uiſcum & ixia: uiſcumq́; iri cenſu remediorū eſſe, ixiam in uenenorum duntaxat penu recondendum dubitabit nemo. Quinimò tantum abeſt ut uiſcum arboribus, pręſertim robore, lectum uenenis annumeretur, ut ſecundum Druidarum ſententiam, aduerſus omnia lethifera remedio polleat. Iis conſtat euidenter Plinium rem uenenatam cum

ſalubri

salubri confudisse, ixiam uisci nomine comprehendentē, Quod si à uisco deflexū uideatur, quasi uiscilaginem dixeris ixiam, hoc causæ fuerit, consimilis utriusq; lentor. Nam sicuti uiscum cuiuscunq; rei cui hæserit, tenax est: ita si deuoretur ixias, omnia glutinat interanea, omnesq; cōtrahit recrementorū exitus & colligat. Sic scriptum cum pro uenenoPlinium latina defecisset appellatio, maluit ut largiuscula nominis ambage, q̄ uel græcā sequi, uel nouam effingere nomēclaturam. Hoc utique pacto Plinius ab erroris suspicione posset uindicari, quanq; Scribonius Largus antiquior eo, græco contētus uocabulo, libellis suis ixiæ uocem satis promiserat. Nemo tamen ab hallucinatione tum posset Arabes, etsi huic familiæ fuerit addictus, qui uiscum aucupatorium in censu uenenorū annumerarūt: sed hæc ante nos Leonicenus, uir acri ingenio & emunctissima nare, cum in hac monstrorum expiatione, tum alijs æditis ab eo interpretationibus optimè de posteritate meritus, imò uerius in debellandis domandisq; medicinæ prodigijs Italicus Hercules, hæc errata diligentissime diluerat, quæ adiecis quibusdam, ut eius firmaremus sententiam, repetiuimus. Monēdi sunt lectionis Plinianæ cupidi, ut uiscum locis citatis & alijs plerisq; de ueneno ixia capiant, non de eo quod aucupes in captandis auibus usurpant. Sed amplius forte q̄ res efflagitaret, negotium protraximus. Nō sunt audiendi factionis Arabicæ scriptores, qui græcorū uocabulorū uicinitate decepti, chamelæam quam interpretantur mezereon cum chamæleone cōfundant, pudendo errore. Ii perperam Pauli freti testimonio, suum mezereū albi nigriq; discrimine notāt, eiq; uires chamæleonis assignant: sed euidentior est hallucinatio, q̄ ut nūc debeat refelli, sat fuerit nobis defunctione huius mendi cōmonuisse. Sed iam quid ixias ueteribus fuerit nūc est inquirendum. Inter omnes cōuenire uideo, chamæleonē non ubiq; lachrymam plorare, nec quocūq; anni tempore: quibusdam enim in locis uiscum profundit album, sub alis foliorū, præsertim appetente Canis ortu, quo thura nasci dicuntur: unde et ixia, ut Plinius tradit, appellatur. Theophrastus scriptum reliquit, eum qui in Creta insula prosiliérit, lachrymā reddere. Dioscorides ad radices eius profundi uiscum quibusdā in locis adfirmat, quo mulieres utantur pro mastiche. Consuluimus super ea re Cretenses, qui adhuc chamæleonis uisco pennas sagittarū conglutinari responderunt: adijcientes, fœminas inibi mandere lucubrationū gratia, ne somnum meant in opere. Quibus constat non ubiq;, sed certis locis, & statis anni temporibus uiscum collachrymare. Is itaq; chamæleo, qui uiscum remittit, ixiæ, quasi uiscarij cognomine donatus est. Hoc satis testatur Scribonius, qui ixiam uenenum quibusdā appellari contendat, quod & item Hesychius adfirmat. Is liquido constat, non omne chamæleonis genus, ixiæ, quasi uiscilaginis cognomen cōtraxisse, sed is dūtaxat qui uisco manaret. Quod discrimen preuidens Nicander, cum in alexipharmacis ulophoni ueneni, quod omnium cōfessu chamæleo censetur, meminit, adiecta nota ulophonon ixioen, quasi uiscosum protulit. Quod si quis, ut inquit, deuorarit, ocymū olebit, lingua exasperabitur, mox intumescens uredine flagrabit: eum deficiet animus, mens lababit, & stupore domabitur. Cibi & potus itinera uelut inuiscata offercientur, spiritus offocabitur, elususq; ueluti quodam maris strepitu, uel tonitrus fragore crepitabit. Cui remedia eadem repræsentat quæ Dioscorides & cæteri. Igitur ixias chamæleo quodam interaneorum conglutinatu perniciem molitur. Album quoq; chamæleonem regionibus, quibus uiscum non expuit, ueneficium non sortitur: sed dandum interius acetabuli mensura succi eiusdem in uino austero cum origani scopis, ad pellenda interaneorum animalia præcipiunt Dioscorides, Plinius, Galenus: item hydropicis, etenim eos extenuat. Contra difficultatem urinæ iubent deinde propinari. Occidit tamen canes suesq;. Mures item necat in polenta, nisi protinus aquā sorbeant. Chamæleonem etiam nigrum ferre uiscum ulceribus utilissimum Plinius commemorat. Nigri radicem ut lethiferam improbant Galenus, habereq; nōnihil uenefici profitetur. Suadet tantum ea foris utendum aduersus scabiem, impetigines, uitiliginem: esseq; excicantium tertij, & calfacientium alterius ordinis. Hoc discrimen Paulus Aegineta sentiens, priuatam in uenenis mentionem nigro chamæleoni dicauit: idq; merito, cum notas longè ab ixia differentes, & diffidentia incommoda potus ostendat, nimirum si alia quoq; remedia repræsentauerit. Verba Pauli subiunximus, Assumptum chamæleonē nigrum uehemens uellicatus sequitur, laborq; cum stomachi subuersione, corpus totum tremore con-

S cutitur

cutitur, mox cõuulsio succedit, piruitosi spumantesq; uomitus erumpunt. Sunt etiam qui cum singultu distortaq; facie obmutescant. Prodest ijs triticeus cremor pinguis, calidusq; potus, passum quoq; dilutum aqua. uomitio ciunda: lac hauriundum: mollis indatur clyster: fotus illinantur. Sed aduersus eum qui strangulatus & suggillationes mouerit, absinthium ex nitro & aceto mulso & radice bibendum opponit. Iuuabit & fouere pręcordia. Videre licet utiq; nigri chamæleonis & ixiæ tam maleficia quàm notas omnino diuersas. Hinc ducor in suspicionem nonnihil à nimis sciolis librarijs Dioscoridi demptum fuisse, præsertim cum in recensione uenenorũ, statim in opusculi fronte, radicũ meminerit, quas fundit chamæleo, thapsia, ueratrũ & ixia. In reddendis tamẽ notis & remedijs ixiam tantum prosequitur, quum tamen aliter atq; aliter, ut ex antedictis patet, perniciem adferant. Hanc siquidem neruorũ distentione, illam recrementorũ suppressu necem moliri declaratum est. Nec est simile ueri, scriptorem qui nihil in ijs intentatum reliquit, chamæleonis uenena silẽtio prætermisisse. Nec me fugit enarratorem Nicãdri in Alexipharmacis prodidisse, genus esse blattarum colore nigrum, quod potum quiddam ocymi seminio proximum resipiat: sed error apertè repudiatur. nanq; Dioscorides in operis uestibulo, cum res quæ uim exitiosam habent, exposuisset, in ordinem ab animalibus, succis, liquamentisq; secreuit, & inter uenenatas radices ixiam retulit. Visciferum chamæleonem qui uiderũt, testantur herbæ illi consimillimam, quam uulgo *carlinam*, quòd uel forsitan Caroli regis sit inuentum, uel potius euariata litera *cardina*, quoniam generi carduorũ assignetur. Theodotus chamæleonem uermilaginem interpretatur, secutus fidem Græci exemplans Dioscoridis, nescio an rectius à re uiscilaginem legi oporteat. Vtrunque uiscigerum Plinius tradit, sicuti suspicor uaricinũ scribẽdum, à uaricibus quas etiam Græci ixias dicũt. Chamæleo niger quadraginta annis durat. E nigris aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset: & fœminam, cui uiolaceus. Radicibus eorum lichenes curantur cum sulfure & bitumine unà coctis. Commanducans, aut in aceto decoctis, mobiles dentes stabiliuntur. Succo scabiem quadrupedum sanant. Ricinos canum necant, iuuencas anginæ modo strangulant: quare à quibusdam ulophonon uocatur, & cynozolon propter grauitatem odoris. Ferunt hoc uiscum ulceribus utilissimũ. Omnium generum radices scorpionibus aduersantur. Radix trita, adiecto atramenti sutorij momẽto, et oleo cedrino, & axungia, scabiem discutit. Lichenas cũ sulphure & bitumine simul incoctis & ex aceto illitis tollit. De coctæ succo colluere dentium dolores salutare. Eosdem cum pipere atq; cera, pari portione circumlitus, sedat. Radice concisa & in aceto cocta dentes fouentur. Si radice feruenti indito stylo dens cauus inuratur, frangitur. Vitia cutis in facie, uitiliginemq; cum sulphure emendat. Exedentibus medicamentis admiscetur. Phagedænas & tetra ulcera illitu sanat. Quare autem chamæleo uocetur, à uarietate foliorum euenit. hic uiridia, illic albicantia, alibi cærulea, nonnunquam rubra inueniuntur.

Crocodilion. Cap. X

Crocodilion chamæleontis nigri figuram habet, radice longa, aliquatenus lata, gustu nasturtij, aspero, semine rotũdo, clypeoli forma, duplici. Natales Plinio & Dioscoridi uariant, ille in sabuletis, is syluosis & cõsitis arboribus locis nasci tradit. Suspicor itaq; lubricum in altero uicinitate uocis mendum, librarijs ἀμμώδεσι pro δρυμώδεσι, uel cõtra scribentibus. Proximè ad hãc accedit, quam paulo ante *carlinam* diximus appellari, uel φ recentior inuentio regi Carolo uendicetur, uel φ demutata uulgo litera *cardina* cœperit uocari. Nanq; chamæleontis effigiem repræsentat. Eam tamen esse nõ ausim affirmare, iudicent quibus frequentior φ̃ nobis adest cõspectus. De facie non uenit in dubiũ, sed odor rem apertissimè prodet, qui unice spinosarum omniũ æmulatur nasturtium. Semen quoq; circinatæ rotunditatis, itidem declarabit, hoc insigni à cæteris discrimine, φ clypeoli duplicis imaginem præbet. Id Galenus quoq; prodidit odoratum haberi, inde ciendis urinis efficax esse. Hãc ni fallor Aetius intellexit, cum crocodiliadis radicem, quæ maxima sit, in capitis dolore commendauit. Feruefacta & pota in aqua radix sanguinem copiosum per nares pellit. Lienem cõsumere dicitur, ideo datur spleneticis, eos efficaciter iuuans. Semine urinam cit. rotundum id, duplexq; modo clypeoli.

Dipsacus

Dipsacus. Cap. XI

Ipsacus aculeatarum generis est, caulem habet altum, spinis horrẽtem, folia lactucæ prælonga, aculeis armata, in dorsi medio tubercula ceu bullas intus D et extrà spinosas, genicula eius binis folijs amplectentibus, concauo alarum sinu, in quo ros aut pluuius humor subsistit, unde nomẽ herba duxisse uidetur. In cacumine singulis surculis capitula sunt echinata spinis longiuscula. hæc postquã exaruere redduntur incana, dissectaq; medullitus uermiculos ostendunt. Inuenitur in aquosis. Eam esse patebit spinã, qua rudes pannos uelut echino quodam expoliunt, detractisq; floccis fimbrijsq;, quas uocant crocidas, concinnant. Qua etiam detritæ 10 uestes mangonio fullonũ interpollãtur, & in uillum muricatis orbibus restituuntur: hinc fullonius carduus cœpit appellari, uulgo *pectorius cardo* dicitur, ꝙ lanificia uncinatis uerticibus aculeorum pectantur. Nostri nunc herbarij *uirgam pastoris* nuncupãt, quoniam asper huius caulis rubeam uirgã æmuletur, qua ad abigendos leuiores incursus opiliones possunt uti. Nam si cõtempleris eum, offendes omneis huic notas respondere. siquidem hęc pastoria uirga profert caulem binũ cubitorum, imò qui sæpiuscule supra hominis altitudinem increscat, spinis horridum, geniculatũ, lactucæ folia, hispida, prælonga, quorum toruli bullantibus turgent spinis, dorsaq; nocentioribus aculeis rigent, frondibus binis singulos arrus utrinq; complectentibus, carinato alarum sinu, qui fideliæ uel labelli modo roris & imbris pluuij capax sit: à qua, ut spero, cõditione, labri uenerei nomen auspicatur. Gna20 ræ laticis huius auiculæ, cum solis ardentissimus opprimit æstus, huc adpelluntur ad satianda sitis desideria, illis facta bibendi potestate, anfractu liberalem potum ministrante. Scaporum fastigia echinato minantur uertice, resupina hamulorũ flexura, mucronibusq; leuiter uncinatis, quibus rude lanificiũ aspero ductu læuigatur, ut diximus: singuli tamen echini è rotundo in oblongum quadam tenus turbinãtur, inter quorum spicula puniceus emicat flos. Iis dissectis, in medulla uermiculos identidem nobis licuit inuenire: qui nõ offenderunt, paruam admodum uidentur impendisse diligentiam. Caulis totus minacibus armatur aculeis. Tam thyrsi quàm apices echinati senectam sentientes incanescũt. Huius egregia capti specie notas frequenter obseruauimus. Aquarum scatebras & irriguos amnium margines, humẽtes specus, & madidos limites maximè sequitur: quæ siccaneis, aut 30 ieiuno prodit solo, strigosior. Seritur hodie multis in locis apud nos magno colentiũ prouentu, utpote cum echini fullonum mãgonio & complendis pannis oppidoquàm utiles. Sanat rimas sedis: item fistulas, decocta in uino radice usq; dum sit crassitudo cerę, ut possit in fistulam mitti: item uerrucas omnium generũ. Quidam et alarum, quas modo diximus, succum ijs illinunt. Recondi iubet Dioscorides medicamentũ in ęrea pyxide. Aiunt, formicas pensilesq; uerrucas tolli ea. Vermiculi quoq;, quos diximus in capitulis nasci, folliculo inclusi & collo adalligati uel brachio in remedium quartanæ ferendi traduntur.

Spina alba. Cap. XII

Pina alba, Græcis acantha leuce, folia fert chamæleonis albi similia, angustiora, cãdidioraq;, subhirsuta, spinis infesta, caulem binos cubitos exceden40 S tem, crassitudine pollicari uel ampliore, subalbidũ & inanem. Vertici summo echinus insidet marini non absimilis, oblongior tantum & minor, floribus purpureis: in quibus semen cnici forma rotundiusculũ. Prouenit montibus locisq; qui pubentibus lucis uirent. Huius etiã spinæ flore uillici, rura, pastores utuntur in cogendo lacte, & in caseos spissando. Nobilior officinis Pœno quàm patrio nomine, quæ mihi uidentur sponte uel gratis in hanc gentem defecisse: *bedegarim* hodie uocant spinam albam. Quandoquidem hæc bedegaris spinis infesta riget, folijs chamæleonis albi, castigatioribus candidioribusq;, caule tripedaneo, pollicari crassitudine & inani, ouali supra uerticem echino, flore purpureo, cnici fœtu, sed rotundiore. Habetur sed inter arbores uel promiscua, quæ uulgo *spinus albus* Italis, Gallis *albus spinus* dicitũ. frutex assurgit acu50 leatus pruni magnitudine, cortice ligni cãdido, molli folio, flore albo, odorato, acinis cum pubescunt uiridibus, ubi per maturitatem inoleuerũt rubris, myrti specie, ligneo intus nucleolo. Dos eius omnis in odore, tametsi non defuerint, qui tradãt hanc stirpem instar lauri fulmine non ici, nec unquam de cælo tangi. Aiunt quoque pisces marinos floris odore

perculsos, confestim corruptionis sentire contagia: quod ut arbitror, graui fragrantiæ acceptum ferendum est. Huius rei piscatores gnari florem deuitant. Mirum est, si fulminis ictum tura respuat, sed relatu hoc habeo, non certo scriptore. Vulgus deturbandis calculis utitur acino, singulari, ut uidimus, remedio ex umo, quem peculiari uocabulo *senellam* nominat. Rustici uiuas sepes hoc frutice extruunt, quòd pecus minacibus aculeis ualenter arceat. Albæ tamẽ spinæ nomine cognitam fuisse ueteribus testis est Lucius Columella, qui de suum cibo loquens, omnem situm ruris pecus hoc usurpare tradit. Nam & montibus & campis commodè pascitur, melius tamen palustribus quàm sitiẽtibus. Addit, nemora esse conuenientissima, quæ uestiuntur quercu, subere, fago, cerris, ilicibus, oleastris, tamaricibus, corylis, pomiferisq; syluestribus, ut sunt albæ spinæ, Græcæ siliquæ, iuniperus, prunus, paliurus, achrades pyri. Hæc baccifera est ut constat, qua post messes adhuc porculatores suillos greges saturant: nec alia inuenitur, quod sciam, pomifera quæ uocetur alba spina, de qua potius inter arbores esset dicendum. Radix huius pota cœliacos, stomachicos, & excreationes cruentas adiuuat, urinam cit. Tumoribus illinitur. Decoctio eius dentes in dolore colluuntur. Semen conuulsis infantibus prodest. A serpente percussis auxiliatur. Sunt qui credant ea perunctum angues refugere. Spinæ albæ semen cõtra scorpiones iam remedio est. Corona ex ea imposita capitis dolorem minuit.

Arabica spina. Cap. XIII

Rabica spina, quæ & Aegyptia dicitur, authoribus Galeno Pauloq; duũ est fastigiorum, candida & nigra. Magis celebratur in ea gente nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat. Vtilissima nauium costis, uentrisq; compagibus in fabrica. Candida imbecillior, faciliusq; putrescens. Vtrique aculeus spinarum in folijs, semen in siliquis, quo coria perficiuntur gallæ uice, flos coronis iucundus & medicamẽtis utilis. Cæsa tertio resurgit anno. Hæc gummi profundit, ut Theophrastus refert, non è cortice, sed in uasculo, quod optimum traditur uermiculatum, colore glauco, purum, sine cortice dentibus adhærens. Dioscoridi spinæ albæ similis esse creditur. Arbor tota, præterquam caudice, spinis horret, folijs ac germinibus aculeatis, magnitudine spectãda, ut cuius materies duodenũ cubitorum proceritatem impleat. Fructum fert in siliqua lupino similem, florem ob elegantiam nectunt in coronas. Ex ambabus sua sponte gummi profluit. Semen lenticulæ refert imaginem. Sed hęc non dissident ab ea quæ fundit acaciam, de qua inibi differendum. Plinius de Arabica & spina acacia seorsum, ut differentibus, tractauit. Galenus & Paulus eandem & Arabicam & Aegyptiam appellãt. Ipsa spissat, astringitq; sanguinis excretiones, mensiũ abundantiam, cæterasq; destillationes. Radix quoq; sistit. Nascitur in asperis, etiamnũ radice ualentior.

Cardui. Cap. XIIII

Colymus folia fert chamæleonis & spinæ albæ similia, nisi q nigriora sunt, & crassiora, caule oblõgo, folioso, in cuius uertice spinosum caput subrigit, radice nigra & crassa. Herba cum recens tenerescit, in cibos asparagi modo recipitur. Sanè scolymos carduus intelligitur syluester, & agrestium nomine uenit: quorum duo genera Plinio traduntur, unum fruticosius à terra statim, alterum unicaule & crassius. Vtriq; folia pauca, spinosa, muricatis cacuminibus, lanuginoso caule: sed alter purpureũ florem mittit inter medios aculeos celeriter canescẽtem, & abeũtem cum aura, qui propriè Græcis dicatur scolymos. Radix utriusq; ex aqua decocta sinum potatoribus facere narratur. Hinc ille senariolus Columellæ:

Quæ dulcis Iaccho
Potanti ueniat, nec Phœbo grata canenti.

Scolymus carduorum generis est. Distat à cæteris spinosis, quod radix eius uescendo sit decocta, quæ nigra est & dulcis, Erastoheni quoq; laudata in pauperis cœna. Hunc quoque in cibos recipit Oriens, & alio nomine limonion appellat. Frutex nunquam cubitali altior, cristis foliorum nigricãtibus. Venerem eo cibo stimulari Hesiodus & Alcæus poetæ testantur, qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse, & mulieres libidinis auidissimas, urosq; in coitum pigerrimos scripserunt, uelut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc ualentissimo. Theophrasti de scolymo, id est carduo sentẽtia id sibi peculiare uendicauit,

quòd

quòd radicem tum crudam tum coctam uescendam subministret, sed cibo gratissimam cum florescit. Cum solstitium agitur (fit enim cum sol Cancri tenet hospitium) flos erumpit, senescens in pappos amittitur. Mirum est, quòd sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Aculei flaccescente folio desinũt pungere. Ei semen uliginosum & armatum spina. Partum ei Theophrastus contrà quàm Dioscorides spinosum negauit, sed oblongum haberi cõtendit, quod sibi duntaxat uelut propriũ usurpauit, inter ea quæ in folijs spinosam lanuginem sortiantur, contrariã chamæleoni nactus conditionem: ille enim, tametsi spinifero non constet folio, tamen quãdam acani speciem gerit. Radix durata lacteum succum remittit. Congener scolymo carduus, circa Tegeam nascitur, radice dulci, quam cum Pandius statuarum magister esitauisset, alienatus mente fertur. ex plantarum penu hæc Theophrasti uerba deprompsimus. Iam de altili carduo disseramus, qui in hortis, ut arbitror, cultus mangonio domita feritate mãsuevit. O gulam audacem, quæ portenta terrarum in luxum & ganeam uertit, quæ nimirum consciæ quadrupedes respuant: tantũq; uoluptatibus nostra indulget ętas, ut iam ne quis dies sine carduo sit. Ea semper est illarum rerum cura, quæ ueneris desiderijs obsonantur, & à culinis inierunt gratiam, ut magno ueneant, & maximi quæstus existimentur, carduetis multos nummos ęrario reddentibus. Hęc altilis nemini nõ cognita, qui ganearũ cupedijs subscripsit. Cinaram Lucius Columella uocauit, sic eam ijs numeris pingens,

Hispida ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
Potanti ueniat, nec Phœbo grata canenti.
Hæc modo purpureo surgit glomerata corymbo,
Myrtiolo modo crine uiret, deflexaq; collo
Nunc adoperta manet, nunc pinea uertice pungit,
Nunc similis calatho spinisq; minantibus horret.
Pallida nonnunquam tortos imitatur acanthos.

Vtranq; tamen & syluestrem & satiuam uidetur suis senariolis deliniasse. Hortensis folijs conspicitur albæ spinę, uel syluestris cardui, caulibus altis, qui in Mauritania nonnunquã tantæ proceritatis tradũtur, ut duodenos cubitos longitudine & quaternos palmos crassitudine superent: quorum summi uertices in squarosum extuberant globũ, corticosis unguibus turgentẽ, spicisq; squamatim cõpactilibus coagmentatum, quorũ orbis exterior uiret, interior niueo candore nitescit. Hac structili nucleorũ serie pineã nucem uidetur exprimere, quare & strobilũ Romanis dici Dioscorides asseuerat. Flos purpureo rutilat colore, qui tandem euanescat in pappos. Caput uetustate dissilit in corticeas laminas, semen ostendens cnici figura. Huic talis assignatur origo, si credimus Athenęo, Pythia primum ligneũ canem appellante. nam Apollinem consulenti Locro, redditum est oraculum, urbem inibi conderet, ubi ligneo cane morderetur: tandem in crure cinara uellicatus oppidum cõstruxit. Sed Didymus cynosbaton potius, seu canis sentem intellexit. Hoc memoria nostra ferculum Gallis irrepsit. Nunc fere plurimæ hortorũ areę hac stirpe pubescunt, ut nec iam sine cibo hoc, nisi tẽpus anni neget, opipara uel aditialis ulla sit cœna. Ligures *arcocum* uocant, ut prima uocis syllaba articuli uice præponatur, uti Mauritanis solet. Cocali siquidẽ nomine, nux pinea uenit, cui similem modo diximus. Hinc in omne uulgus uernacula manauit appellatio, ab articulo statim interiectis duabus literis, & expũcta pro more uocali præcedẽte, *articocos*, uel curtato, ut ferè fit, uocabulo *articols* tam Italis quàm Gallis nunc dicitur. Romani *carchiophos* hodie nuncupãt, quod ut herba, ita nomen, ab Italis petitum est. Adhibentur conuiuijs cinaræ asparagi modo iuribus incoctæ, & ex oleo, sale & aceto. Folia quoq; ineunte hyeme obruunt humo nonnulli, sic candorem asciscere & amaritudinem exuere promittunt, ut in hybernos cibos gratius admittantur. Radices per hyemem ex sale & piperis polline secundis mensis edũt. Nunc ferè nusq; nõ carduetа spectãtur. Cinaræ soboles per autumni æquinoctium disponitur. Semen cõmodius circa Calendas Martij seritur. Eius planta circa Calendas Nouembres deprimitur, multoq; cinere stercorabitur: unde quidam dici cinaram autumẽt, quòd respergi cinere gaudeat, de quo nonnihil in etymo diximus. Octobri itaque mense cinaræ stirpes fimo tinctę panguntur, radicibus earum summis ferro resectis, ternumq; pedum spatio seiungũtur incre-

menti gratia, pedali scrobiculo binæ ternæ'ue depositæ. Semina Martio, luna crescēte, in paratis iam areis spatio semipedis discreta nō altè deprimuntur, sed tribus digitis comprehensa, donec ad primos articulos terra perueniat, merguntur: operraq; leuiter, si æstus interuenit, rigentur: cum adolescunt herbis assiduè liberentur. Cauendū tamen ne pangantur inuersa: nam incuruas, debiles, & pumilas creabunt cinaras. Si seminū cacumina frangantur, nullis horrebunt spinis: si triduo macerata in odorato quouis liquore, deinde siccata deponantur, eiusdem saporē referent, cuius humorē semina cōbiberint. Cinara, ut græci scribūt agricolæ, Nouembri mense deponi deber, ut uere suos fœtus largiatur. Vere sata, aut uix eodem anno fructum dabit, aut elanguescēs gracilem ac strigosum promet. Soboles quæ negerioribus adnascūtur caudicibus, falcis mucrone diducta terra cum aliqua parte radicibus sunt eruendæ, ut per alia spatia digerantur: sed solum bene subactum & uetere fimo saturatū desiderant. Iugiterq; cum æstus interuenit rigentur, donec plantaria solidescant. ita curata tenerū & uberiorem echinum exhibebunt. Si semina madefeceris per triduum rosarū succo, uel liliorum, uel laurino oleo, uel alterius cuiuscūq; suauiter olentis liquore, eiusdem odoris orietur cuius semina laticem hauserint Si seminum acumina lapidis attritu retundantur, spinis carebunt, annoq; toto per hunc modum cinaras creari confirmant. Lauri referent odorem, si in baccam eius excauato foramine cinaræ semen imprimatur. Sine aculeis etiam nascentur, si delibrata lactucæ radix in tenues particulas dissecetur, et singula semina singulis indita segminibus obruātur. Radicem mures mirè expetūt, captiq; huius uoluptate ad eam cōcurrunt, uorantq;. Arcet eorum insultū lana radicibus obuoluta: item suillum stercus uel ficulneus cinis radicibus oppositus, cæca rerum discordia, ut uolunt, incursum abigēte. Dulces prouenīēt cinarę, si semina lacte & melle madue rint, dein siccata deponantur. Talpæ radicibus inimicæ, etenim teneras mordicus apprehendentes erodunt. quare ut ab hac peste uindicētur, pangunt aliqui in solido, ne terra ab ijs infestis animalibus facilius perforetur. Contra talpas, catos frequēter in medijs carduetis obijciunt, mustelas habent pleriq; mansuetas. Alij foramina earū rubrica & succo agrestis cucumeris impleruntt. Nonnulli iuxta cubilia talparū plures cauernas aperiūt, ut illæ territæ solis accessu fugiant. Pleriq; laqueos in aditu earum setis pendētibus ponunt. Singulis annis à codice stolones auellendi, ut nec matres fatigentur, & soboles per alia distribuatur spatia. Tanta huius fœcūditas, ut propagines colibus auulsas humi depactas comprehendere narrent, sæpeq; anno eodem & colem & echinū producere. Quas reseruare libuerit ad sementē, liberatas omnibus pullis, superteges testa uel cortice. Solent enim huiuscemodi seminia, sole uel imbribus uitiari, suoq; iam effœta ingenio perire. Quę si uel exucta solibus uel imbris aspergine rancida, solo credantur, cardueta suo decoquent olitori. Gentilis huic, si credimus Athenæo, cactos est Phænias Sicelicā uocat, q alibi haud temere q in Sicilia nobilis: in qua, ut placet Theophrasto, tantum nascitur, suæ proprietatis & ipsa, cuius in terra proserpunt caules, & humi statim procūbunt è radice emissi lato folio & spinoso Siculi, quoniam in ea nihil non edule fuisset, singulis partibus singula dedere nomina: caulesq; uocant cactos, quos desquamatos non fastidiunt in cibis, & ut amaritudinem exuant, muereratos muria seruant. Caulem qui in rectū euehitur, appellant pternica, eiusdem suauitatis sed uetustatis impatiētem Inuolucri cortex, in quo semen residet lanuginosum, echinata facie sæuit, quo detracto tenentas eadē inest, quæ palmæ cerebro. hunc uocant ascaleron, ita retulit Athenęus Theophrasti uerba citās Hinc suspicor apud Plinium, in mentione cacti, deprauatam ascaliæ lectionē, ut apud Theophrastū scaliæ, uel Athenæo subesse mendā: satis fuerit nobis obiter alterius errati cōmonuisse. Porrò quispiam, ut uerbis utar Athenæi, non his suasus, sed fretus ingenio dixerit intrepidè, cactum hanc esse herbā quæ carduus dicitur Romanis, non longo interuallo à Sicilia distantibus: dilucideq; cinara Græcis, mutatione siquidem duarum literarū, inquit, cactus & carduus idem fuent. Manducatus carduus odorem commendat oris, in quem usum nucleos spicatim cohærentes desquamant, sectilesq; laminas mandunt. Nec me fugit Aeginetam Paulum Aetiumq; scolymon à cinara diremisse, hanc officere stomacho, illum prodesse monstrantes Nec inuenio Græcis aliud haberi discriminis, quàm quòd scolymos ferus est & syluester, cinara uero domita cultu tuditate mitior & altilis; cuius cibus, licet sit stomacho

grauis

grauis, non protinus à scolymis natura uiribusq; degenerauit. Verba Pauli è salubribus placitis subteximus. Omnia spinosi generis olera, ceu scolymus, atractylis, & id genus reliqua, stomacho commoda, præter cinaram, quæ prædura succum creat improbum: quare cum oleo, garo, & coriādro decoctam præstabit cibis exhibere, quasi cum ijs rebus coctura leniter hanc noxam amoliatur. In reddendis tamē medicinarum uiribus cinaram subticuit, eam sperans scolymi fastigio satis in comprehensum. Cinaram Græci magnis laudibus extulere. Callimachus editos tradit montes circiter Areanicum mare, spinosa cinara pubescere. Addit, & Chorasmiorum agros hac spina passim uestiri, cāposq; circa Indum amnem eadē uirescere. Polemon est author, plerosq; tractus inhorrescere cinara, sed apud
10 se montem ambitiosum ijs ubiq; fruticibus rigere. Ptolemæus Aegypti rex memoriæ prodidit, iuxta Berenicen Lybiæ, magnam cinaræ uim plerisq; locis enasci, qua decerpta milites ipsum secuti uictitassent, ei spinis ademptis uescendā obtulerunt, alioquin mandi non potest. Scolymon in cibis recipit Oriens, radice nigra quidem, sed dulci, Eratostheni laudata in pauperis cœna. Vrinam ciere præcipuè traditur, sanare lichenas & lepras ex aceto. Venerem stimulari in uino, Hesiodo teste, qui florēte ea cicadas acerrimi cantus esse, & mulieres libidinis auidissimas, uirosq; in coitum pigerrimos scripsit, uelut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc ualentissimo. Graueolentiam alarum emendat, si emedullatæ radicis uncia in uini falerni heminis tribus decocta ad ternas, & à balneo ieiuno, item post cibum cyathis singulis pota. Xenocrates promittit experimēto uinum ex alis per urinam
20 effluere. Dioscorides in graueolētia alarum, totiusq; corporis iubet illini. In uino decocta si bibatur, tædia eadem emendat, urinamq; detrahit copiosam fœtentemq;. Herba recens in cibos asparagorū more transit. Syluestrium carduorum duo sunt genera, unum fruticosius à terra statim, alterum unicaule, crassius. Vtriq; folia pauca, spinosa, muricatis cacuminibus, sed alter florem purpureum mittit, celeriter euanescētem & abeuntem cum aura, scolymon Græci uocāt. Hic antequam floreat contusus atq; expressus illito succo alopecias replet. Radix cuiusque ex aqua decocta potatoribus sitim facere narratur. Stomachum corroborat: & uuluis, si credamus, etiam aliquid conferre traditur ut mares gignantur: ita enim Cherias Atheniensis & Glaucias scripserunt. Manducata cinara odorē commendat oris. Galenus eius cibum, cum duritiam contraxit, ut mali succi, damnat, qui in bi
30 liosum humorē abeat: cum uero iam in lignū occalluit, atrā creat bilē adeò, ut ex eius dura parte bilis atra, ex succo eius, tenuis & biliosus humor enascatur. Proinde coctā comesse præstiterit cum coriādro, dein ex oleo, garo uinoq; sumatur. Si tamē in sartagine uel patinis ad esum paret, coriandrū non erit addendū. Plerique cacuminū echinos mādunt eosq; uocant spondylos. Aliqui protrita uulgo uocabula cōtemnentes per y cynaram scribere malunt.

Poterion. Cap. XV

POterion, siue ut Iones neuras, large fruticat ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis, folijs gracilibus, paruis, rotundis, cortice tenui, spissa lanugine uestito, & spinis hispido, floribus herbacei coloris lōgis, semine odorati gustus, acri sed inofficioso. Nascitur in aquosis collibus. Ra
40 dices agit, in altitudinem binûm ternum'ue cubitorū, firmas, neruosas: quibus proxime terram incisis, lachrymā profundit è uulnere gummi similem. Plinius ita depinxit poterion: largè fruticat, spinis retorrida, lanugine spissa, folijs paruis, rotūdis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris. Seminis nullus usus, sed gustu acuto & odorato. Inuenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres, binū cubitorū altitudine, neruosas, candidas, firmas. Alibi tamen Plinius, contra quam hic flores ei paruos reddidit, radices multas, neruosas, bene olentes. nec satis sibi uidetur his locis constare. Fecit hoc dissidiū exēplariorū uarietas, μακρὰ pro μικρὰ, uel cōtra, lōge diuerso sensu, sed errore perq; lubrico, scriptitantiū. Audiui de quibusdā rei herbariæ prudētibus, tale quid in aquosis tractib. reperiri, sed nomine uocabat rusticario, quod nullus fruticis huius
50 apud eos inoleuisset usus. Felices rerū copia Galli, sed permultis defuncti nominib. suas dotes nō possunt exprimere. Is hac facie repræsentabāt: fruticosi generis, lōgis spinosisq; flagellis horrēs, dēsa alioqui obductis lanugine, folio paruo, circinato, flore gracili quidē, sed promisso & herboso, seminio suauiter olente, radicibus bicubitalibus, torosis, cādicantibus, odo-

tibus, odoratis, concretas gummium modo lachrymas prope radicem inueniri promittebant: sed an hæc fuerit necne, nõ ausim affirmare, quoniã nec hærentẽ nec uulsam adhuc mihi uidere licuit. Galenus hanc appellatione neuradis uoluit intelligi. Circũfoditur autumno, & præciso frutice dat succũ gummi similem. Radix mira sanandis uulneribus traditur, præcipueq; neruis uel præcisis illita. Decoctum quoq; eius cum melle potum dissolutiones neruorum & infirmitates & incisuras iuuat. Tusa Dioscoridi præcisis neruis, & uulneribus glutinandis illinitur. Decoctũ eius contra omnes neruorum affectus ualet.

Acanthion. Acanthus. Cap. XVI

Canthion herba similis albæ spinæ, folijs minoribus, per ambitum aculeatis, & lanugine quadam araneosa obductis. qua depexa uestes Oriens bombycinis similes texit. Inuenitur in agris propter limites & uias spina candicantibus folijs albæ spinæ non dissimilibus, quæ per ambientem oram tãtum aculeos erigũt, & spissa pubescunt lanugine: quæ facile quidem in flocculos depecti posset, sed usq; eo fragiles, ut inde nec telas ordiri, nec fila ducere quis ualeat. An sit acanthion necne, asserere non ausim. Acanthij uel folia uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur. Acanthus in magna fuit olim ambage: nam topiaria & urbana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum adsurgentiumq; puluinorum toros in hortis historiali uenere conuestiebat, suoq; ductili flexu identidem in topiarium opus intorquebatur. quod Virgilius Georgicis silere noluit,

Nec flexi tacuissem uimen acanthi.

Ea quoq; Maroni poculi pastoralis, quod Alcimedon ei finxerat, ansas amplectebatũ. Corinthiarum etiam columnarum capitula nõ inelegãti foliorum complexu decorabat. Cuius inuentio, si Victruuio credimus, sic esse facta memoratur, Virgo ciuis Corinthia iam matura nuptijs, implicita morbo decessit. Post sepulturam eius, quibus ea uiua delectabatur poculis, nutrix collecta compositaq; in calatho pertulit ad monumentũ, & in summo collocauit, & uti permanerent diutius sub diuo coctili latere texit. Is calathus fortuito supra radicem acanthi fuerat collocatus. Interim pondere pressa radix, media folia, & cauliculos circa uernum tempus profudit: cuius cauliculi secundum calathi latera crescentes, & ab angulis tegulę, necessitate põderis, expressi flexuras in extremas partes uolutarum facere sunt coacti. Tunc Callimachus, qui propter elegãtiam & subtilitatem artis marmorariæ Catatechnos ab Atheniẽsibus fuerat cognominatus, præteriens hoc monumentũ, animaduertit calathum & circà foliorum nascentem teneritatem, delectatusq; genere, & formæ nouitate, ad id exemplar columnas apud Corinthios fecit. Sed non satis licet demirari, rem ueteribus tam celebrem & in laude plurimorum habitam, nunc prorsus neglectam obsoleuisse, solisq; nunc colũnis effigiei priscæ uestigia quædam extare uidemus. A Dioscoride sic deliniatur, Acanthus folijs lactucæ, multo latioribus ac longioribus, erucæ modo laciniatis, pinguibus, molli lęuore nigricantibus, caule duũ cubitorũ, digitali crassitudine, glabrescente, subnigro prope fastigiũ, per interualla circũdato, folijs quibusdã paniculas oblongas nucamẽtáue referẽtibus, spinosis, è quibus flos promittitũ cãdidus, semẽ oblongũ, luteũ, caput thyrsi specie, radices glutinosæ, longæ, rubentes, muscosę. Nascitur in uiridarijs humẽte solo petrosoq;. Quæ designatio, nec fallor, eam noscitũ explicare quã officinę uocant *brancham ursinam*. siquidem quinis senis ue folijs extenditur, lactuca longioribus, multo latioribus, ut quæ nõnunq; cubiti lõgitudinẽ æquent, pinguibus, carnosis, erucæ ritu laciniosis, nigro colore nitentibus, caule tripedaneo, digitali crassitudine, læui, cuius uertex foliorũ in aculeos molles exeuntiũ cingitur uallo, & uelut in dehiscẽtẽ paniculam nucamentũ ue fastigiatur. Summatim caput erũpit thyrsi figura, flores candidi, semẽ oblongum, luteum, radicibus oblongis, pinguibus, lentis. Hæc folijs liras arearum, puluinos & porcas obuelat: nec alia nobis adhuc uisa fuit, cui descriptio adamussim magis respondeat. Hæc non esset in aculeatarũ censu, nisi foliorũ extrema per caulem in spinulas occallescerẽt. id quod, ut arbitror, cognitionẽ aboleuerat, cum exactiorũ aculeatarũ classe disquireretur nusq; inuenta. Id notatu dignũ succurrit, in Græcis exẽplaribus scriptũ inueniri ὑακινθώδεσι φυλλαρίοις, cũ legendũ potius fuerit ἀκανθώδεσιν, id est spinosis foliolis, nõ hyacinthinis. nã si quis oculos cõsulat, inueniet minuta caulis folia, nec figura nec colore hyacinthinis

hyacinthinis respondere, quum potius exilia & spinulis armata. Verum ea quæ humi procumbunt amplissima, ut quæ arcarum puluinos possint inuestire, comperiet, nullis tamen aculeis rigentia. Quare Plinius duo genera merito statuit, alterum læue, quod pæderota uocant, alij melamphyllon, cuius nec folia nec caules ullis muniuntur spinis: alterum aculeatum & crispū, quod Dioscoridi syluester acanthus dicitur, spinosi generis, carduo proxima, breuior q̃ quæ in hortis prouenit altilis & satiua. Hunc acanthum utrūq; constat læuem glabrumq; nullis horrere spinis, sed urbanū satu cultuq; lætari: ueluti agrestem esse setum ac exertis aculeis aperte minitari, & diligentiā ac olitoris officiū respuere. Nescio tamen si quando syluestris cicurata sentiatur mansuescat, uel cultoris opera iugi mitiget. Vir-
10 gilius Maro nūc mollem, nunc ridentē acanthum, nūc flexilem cecinit: sed Georgicon secundo refert baccas semper frondentis acanthi. Seruius inibi dictam acanthū interpretatur, quasi spinis plenam: nam spinosa, inquit, est arbor, in Aegypto semper frondens ut oliua, uel laurus. abūdat hæc etiam in Cyrenaica insula. Sed homo literator, parū rem herbariam callens, acanthū cum Aegyptia spina confudit, quæ plurimū ab illa dissidet. Sed nequempiā baccæ male habeant acantho destinatæ, non ignorandū est semen fabuli magnitudinem exhibere, quod inuolucro uestitum in quādam baccæ speciem exit. Acanthum Græci quoq; pæderota nominarūt, quod & Dioscorides & Plinius restantur. Pausanias tamen autor est, genus herbæ Sicyonis in uno tantū Veneris septo nasci, pæderota nomine, foliū fundens fagino minus, & iligno maius, omnino quernis simile, altera parte candi-
20 do, altero subatro uelut albæ populi. Hanc ibi tantū speciari, præterea nusq; gentiū. Genus etiam unguenti pæderota nominarunt, quo sibi Demetrius Phalereus os illinebat. Hoc mulieres nimium cutis candorē occulebāt, & uernaculū faciei colorem eo fuco mētiebant. Alexis poeta fœminas albore nimio decolores uti pæderote solitas in comœdia significauit, quod & Aegyptiū unguentū dicitur. Hallucinant̃ qui uulgarē spinā, de qua pauloante disseruimus, acanthū esse putent, cum illa in arborū censū fuerit, acanthus inter herbas sibi locū usurpauit. foliū quoq; apertissime reclamat, quod lactucæ specie fimbriatum conspicitur: alteri perq; exile, utigineum. Caulis huic binū cubitorū proceritate consurgit, lentum, flexile: caudex illi arboreus, prædurus, flecti contumax. Is nullis cingitur spinis, ille durissimorū aculeorum septo sæuit. An frutex ille spinosus, quo uiuæ sæpes
30 hortorū conseruntur, appendix spina Plinio dicatur, non ausim asseuerare, quamuis in ea baccæ rutilo colore pendeat, & ob id appendices ueteribus nominētur, & aluum citam ac tormina cōpescunt: nec plura tradi ueteribus inuenio. Hanc inter arbusculas pyxacanthæ & paliuro Plinius cōiunxit, utpote cui cū illis nōnulla germanitas intercederet. Eam esse ne illud quidē à uero nimiū abscesserit, cū in fruticū censu reperiatur, bacculeq; pensiles puniceo colore rutilēt: &, si quis uires explorare uoluerit, illis quæ appēdici spinæ assignantur, inueniet prorsus affinitati nam baccæ citā aluū firmant, & tormina leniūt, de qua nonnihil suprà diximus. Huius radices ustis, luxatis mirè profunt: item ruptis, conuulsis, phthisim metuentibus incoctæ cibo, maximè ptisana. Podagris quoq; illinuntur tritæ & calfactæ calidis: Vrinam potu deuocant, aluum sistunt. Syluestris spinæ radix, ad eadem,
40 quæ mox dicta, pollet: quare ambustis igni, luxatis artubus illita subuenit. Pota urinā cit, aluum cohibet, Ruptis, conuulsis, tabem sentientibus mire prodest.

Anonis. Spina alba. Cap. XVII

Nonis folio ueluti præcedentiū compluribus nō inest aculeata mordacitas, sed secundū spinam habet foliū ut tribulus. In ramis quoq; spinas habet ap-
A posito folio rutæ simili, toto caule foliata, in modum coronæ. Theophrasto spinosa post uer, & aculeata ramis anno durat, folio rutę, toto cole per inter ualla collocato, ut coronā uideat̃ repræsentare. flos illi mutilus emicat in sili quáue cōseptus. Nascit̃ culto solo, pingui & glutinoso, præcipuè in segetib. aratro inimica, uiuaxq; supramodū. Cū em̃ letā nacta tellurē hæserit, in altū agit, & sese ꝓpagat quotā-
50 nis surculos è lateribus fundēs. Secuto anno sese radix penitus insinuās spargit, pluribus ramis luxuriātibus: ideoq; runcāda, & radicitus eruēda. Cōuenienter extirpabitur, cū terra maduerit imbribus, sic enim facilius emoritur: aliàs si quę māserunt humi reliquiæ, resti bili fœcunditate reuiuiscet. Aestate germinatiotē suam auspicat̃, à frugibus perficitur, autumno sul

tumno sui incrementi finem faciens. Anonis Dioscoridi dodrantalibus ramulis fruticat, aut paulo maiusculis, intercedẽtibus geniculis, & cauis alarum multis, orbiculato capite, folijs exilibus, modo lenticulæ pusillis, propius ad rutæ uel fœnarij loti effigiem exeuntibus, subhirsutis, odore iucũdo. Antequam spinosa fiat, ramuli gerunt acuminatas spinas, spiculis firmioribus non dissimiles. Radice candida nititur. Plinius anonim fecit ramosam, post uer spinosam, similemq; fœno græco, nisi fruticosior hirsutiorq; esset. Hæc nostratibus officinis prorsus ignota, quod demiror, cũ messoribus & fœnisecis præclarè cognoscatur, qui sæpissime spiculorum in segetibus latitantium noxam experiuntur. Nam & si prædura sit & callosa cutis eorum, maxime tamen aculeorum aciem reformidat, quam solet cruribus nudis ac pedibus adigere. Vernaculi mei Suessiones *bugraues* appellant, ꝙ forsitan arantibus iumentis ac bubus infensæ sint & graues: alij *bugrandes*, ꝙ promisso mucrone spina rigeat. Herbarijs nũc *resta bouis*, ꝙ in opere boues subinde sistat, nominatur. Nanque *bugrandis* hæc ramos spargit fruticosos, dodrante pedis longiores, frequentibus cinctos articulis, à quibus alæ funduntur. Capitula exerit circinata, folia lentis exilia, ad rutæ uel pratensis loti figuram spectantia, quadamtenus hirsuta, iucundum odorem expirãtia, inter quæ nocentiores & mucronatæ cuspidis aculei quasi spicula subriguntur. Flos fere pisi dilutiore micat purpura, quo decusso falcata prodit siliquula. Radix ultro citroq; uagatur. Nihil in aruis hac peste frequentius occurrit, sed cultis maxime gaudet. Hac uiret post messes restibilis ager, quæ non modo ingredientium pedes offendit, sed aratrum remoratur: illi se tam pertinaciter inuoluit, ut uix possit explicari. Lætior tamen in proscisso iteratoq; solo consurgit, plurimum alieno frugum labore proficiẽs. Hanc ab ineunte pueritia meo periculo noueram, cum per agros discurrenti mihi sæpiusculè uulnus impressisset. A salgamarijs olim sale cõdiebatur cibis gratissima. Hanc muria quoq; seruauimus ad refricandum ueterem usum, qui prorsus obsoleuerat. His os mirum in modum commendat quibus anima fœtet. Anonis Dioscoridi dicitur, Theophrastus & Galenus ononim appellare maluerunt. Ononim Dioscorides loto fœnanæ seu pratensi similem, Plinius fœno græco fecerunt, nullo tamen insigni uel notatu digno discrimine. Nam fœnaria lotus pratensis'ue folio fœnumgræcum uidetur æmulari, ut suo loco docebitur. Estur in muria cõdita. Recens uerò margines ulcerũ erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentium. Eadẽ cũ melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias. Radix excalfactorij est generis, & extenuantis. Cortex in uino potus urinã ciet, calculos rumpit, emargitiat ulcerum puluinos. Radix in posca decocta dentium dolores collutione mitigat. Decoctæ succus hæmorrhoidas sanare creditur. Radix spinæ albæ cõmanducata dentium dolorem sedat: item laterum & lumborum, semine poto drachmis octo aut succo. Eademq; ruptis conuulsisq; medetur. Ischiadicis prodest decocto cyathis tribus ex uino poto. Succus radicis ad omnia eadem bibitur.

Tragacantha. Eryngion. Cap. XVIII

TRagacantha frutex est spinæ candidæ non dissimilis, surculis humilibus, robustis, latè se diffundentibus, inter quos frequẽs coma, sed breuis, cæcis spinis intercurrentibus horrida, quæ sua fronde cõtegantur, & candidæ ualentesq; rigescant: radice lata, surculosa, supra terrã emergente: qua descissa stillat è uulnere succus, qui coalescit in lachrymã, gẽtilitium nomen referentẽ. Optima est pellucida, læuis, syncera, gracilis, subdulcis. Hæc Theophrasto authore, tantũ antea nasci in Creta credebatᷓ, nunc uero in Achaia, etiam Peloponẽsi alijs locis, & Asiæ circa Mediam comperi certum est: lachrymam tamen non incisura sed sponte manando spissescere, contràq; Dioscorides, Theophrastus existimauit. In Arcadia quoque passim prouenit. Crenca deterior, aspectu tamen prælata. Herbam utpote peregrinam Galliæ & prorsus exoticam nostrates herbarij non norunt, lachrymã tamen nullę non cognoscunt officinæ, interpollato nomine *dragagantum gummi* nunc appellantes, cuius innumerus propemodum inoleuit medicis usus, ijs notior quibus stirps fuerit uernacula. Vsus eius ad oculorum medicamenta, scabritias arteriæ, tusses, raucedines, destillationes in eclegmate data cum melle. Sugitur item linguę subiecta. In passo madefacta drachmæ pondere bibitur contra renũ dolores & uesicæ rosiones, ad quæ sumitᷓ cũ cinere cornus cerui non eluto,

aut cum

aut cum aluminis fissilis exiguo. Vlcera purgare cum melle traditur. Eryngium aculeatarum generis est. Huic folia lata & extremo ambitu aspera, gustu odorata: sed ubi adolevere, multis caulium fastigijs in spinas aculeantur. In cacuminibus capitella in formam pilæ coacta cernuntur, sepientibus stellatim aculeis, per orbem acutissimis præduris(que). Colos ijs modo candidus, modo uiridis, modo ceruleus inuenitur. Radix oblonga, lata, summo cortice nigra, candida interius, pollicari crassitudine, odoris boni. Nascitur in cāpestribus & asperis. Folia tenera sale cōdita in græcorum cibos recipiuntur. Hanc officinæ uocant *iringum* corrupto, ut cōstat, uocabulo. Multi *centum capita* uocāt, nam aculeata conspicitur, fruticosa, folijs per extrema spinosis, odoratis, caule cubitali, in cuius uertice coacta

10 in globū capitella, muricato spiculorū uallo, stellæ modo radiantur, quorū colos in puberrare uiridis, adultæ cæruleus, flaccescenti candidus cōspicitur: radice pollicari, intus alba, foris nigra, sed odorata, quam hodie Gallia saccharo uel melle cōdit, eryngiatum uocans. Dioscorides una specie cōtentus est. Plinius albi & atri discrimina fecit, eryngen statuens duram, fruticosam, spinosis folijs, caule geniculato, cubitali & maiore aliquando, aliam albicantem, aliam nigricantē, radice odorata. Satiua, ut inquit, quidem est, sed & sponte nascitur in asperis & saxosis: in litoribus maris durior nigrior(que), folio apij. Ex ijs candidā Latinis dicit centū capita uocari, utrāq; & caule & radice in cibis græcorū recipi, utroq; modo, siue coquere libeat, siue cruda uesci. Portētosum esse quod de ea tradatur, radicē eius alterutrius sexus similitudinem referre, raram inuentu, & si uiris cōtigerit mas, amabiles

20 fieri: ob hoc & Phaonem Lesbium dilectū à Sappho. Multas circa hanc nō magorum solum uanitates, sed etiam Pythagoricorum. Atræ caulis ex cyaneo nigricat, folio prolixo, lanuginoso, flore aliàs cæsio, aliàs purpureo, globosis capitibus & stellatis. Colligi hanc quā iussere, cum Sol Cancri tenet hospitium. Aetius eryngium mōtani cognomine folijs depinxit paruis, angustioribus, aureo flore, figuram oculi repræsentāte. Aristoteles de eryngij natura differens, scriptū reliquit, Si ex grege caprillo dux caulem eryngij mōrsu raptum sustulerit, & ipse & grex stantes sub stiterit: quod Plutarchus Symposiacorum septimo firmauit, uolens, cum capella in os eryngion indiderit, totum gregem sistere gressum, ac pedem remorari. Qua de causa, uti spero, aceruis frumenti, ne ab ijs animantibus impeterentur, olim solebat superponi: uel potius, quòd pecus forsitan minacibus aculeis abige

30 ret, & undique confluens arceret. Clara aculeatarum generis erynge est, contra serpentes & uenenata omnia nascens. A duersus ictus, morsus(que) radix eius bibitur denarij pondere in uino: aut si plerunq; tales iniurias comitatur & febris, ex aqua. Illinitur plagis. Efficax contra ranas: item contra toxica & aconita, in iure anseris decocta traditur. Sunt qui ad uersus toxica cum rana decoquant, cæteri in aqua. Caule & radice in cibos græcorum receptis utroq; modo, siue coqui libeat, siue cruda uesci. Auxiliatur inflationibus, torminibus, cordis uitijs, præcordijs in aqua mulsa, lieni in posca: item ex mulsa renibus, stranguriæ, opisthotonicis, cōuulsionibus, lumbis, hydropicis, comitialibus, mulierum mensibus siue subsidant, siue abundent, uuluarū omnibus uitijs. Extrahit infixa corpori cum melle. Strumas, parotidas, panos discutit. Recedentes ad ossibus carnes sanat cū axungia sal-

40 sa & cerato: item fracturas. Præsumpta crapulā arcet, aluum sistit. Aliqui subsolstitio colligi eam iussere. Ex aqua celesti imponi omnibus ceruicis uitijs, oculorū quoq; albugines sanare adalligatā tradiderunt. Naturam ei excalfactoriam Dioscorides reddidit. Vrinam, ut ait, menses(que) trahit, inflationes discutit, torminibus & iocinerum uitijs occurrit. Cōtra serpentiū ictus & hausta uenena in uino remedium est. Bibitur ad multa cum semine pastinacæ, ponderē denarij. Tradunt adalligaram uel illitam uomicas discutere. Pota cum hydromelite radix opisthotonicis & comitialibus medetur.

Aloe. Cap. XIX

Aloe scyllæ similitudinem habet, folijs pinguibus, crassis, in latitudinē se modicū fundentibus, rotundis, & retrouersum repandis. Ea utrinq; ex obliquo

50 A longioribus interuallis striantur, & in spinulas desinunt retusas trūcas(que). Caulem erigit anthericinō dissimilē, in quo flos albus emergit, semē asphodeli. Tota grauem expirat odorem, amarissima gustu, radice singulari, ceu palo in terra adacto. Copiosissima uascitur apud Indos, unde succus quoque defertur.

In Arabia

In Arabia prouenit Asiaq;, & aliquot maritimis locis, insulis, ut in Andro. Familiarē iam
tonstrinis aloen nemo nō noscit, uitentem semper, quapropter *semperuiuum marinum* uulgo
uocant. Hæc bima trimaq; pensilis in diætarū laquearibus germinat, uiuaxq; uel erura so-
lo, diu frondescit: nam hæc gladioli, uel potius scyllæ folia gereret, nisi latiora essent, & te-
naci lentore sequacia, necnō ex obliquo truncis spinulis exasperata, & maiori interuacan
te spatio striata, tenouersumq; conuexa. Caulis exit antherici similis, circa medium rutile
scens, flore candido, semine hastulæ regiæ, radice in defixi pali speciem excūte. Serit eam
Asia in turbinibus cadorū ut sedum maius. A marinis partibus ad nos frequentissimè de-
fertur, sed solo credita nunquam comprehendit, imò breui carie confecta demoritur, licet
in tabulatis propendens plerunq; biennio uitam proroget. Fuere qui traderent in Iudæa 10
supra Hierosolymam fossilem & metallicam inueniri sed improbam, id quod in operis sui
uestibulo Dioscorides statim præfationem auspicatus it inficias. Quidam caulem ante se
minis maturitatem incidunt succi gratia. Aliqui & folia quoq;. Inuenitur & per se lachry-
ma adhærens, ergo pauimentandū ubi sata sit censent, ut lachryma non absorbeat, uel ter
ra stillantem succum ebibat. Duo concreti liquoris ad nos genera deuehūtur. Vnum are-
nosi, quod sedimentum esse purissimi cognoscitur. hoc officinæ *caballinum* uocāt, ueterina
rijs medicaminibus dicatum, ob id nomen ut arbitror indiderunt. Alterum iocineris mo-
do coactū, *succotrinum* uocant. ea q; optime seplasiarijs cognita. Optima censetur pinguis
ac nitida, rufi coloris, friabilis & iocineris modo coacta. Efficaciorem esse, si pota ea suma
tur cibus, Plinius adfirmat. Paulus contrà mane tradendam præcipit aloen, noxæ taxans 20
eos qui uesperi propinent aut secundum cibum. Hoc enim modo lędit corrūpens alimen
tum, excremēto sam alui proluuiem exigit, & bilem detrahit flauam. Porrò quum omnia
quæ uentrem deijciunt medicamenta stomacho negocium exhibeant, sola aloe ipsum iu
uans cōfirmat. Paulus authoritate Rufi fretus memoriæ prodidit, singulari remedio pol-
lere aduersus pestiferæ luis cōtagia populatim grassantia, potionem quæ caperet aloes &
ammoniaci thymiamatis, id est suffimenti, binas utriusq; portiones, myrrhæ unam. ea in ui
no odorato trita dimidij cyathi modo sumi debēt. Quotidie omnes hoc potu usi sese à pe-
stilenti contagione, ut Rufus inquit, asseruerunt, ac integra incolumitate superstites eua
serunt. Hæc cōmentatijs nostris inseruimus, q; Arabes Rufi uerba in sensum longè diuer
sum detorserunt, crocum pro ammoniaca gutta, nescio qua ductī ratione, substituētes, ca 30
tapotia ex aloe, croco & myrrha cōcinnent, eamq; cōmentitiam compositionem ac inter
pollatam Rufo referant acceptā, cui & formam & uinum odoratum, perperam Afro fre-
ti ingenio, dempserūt. Aloidarium recētioribus, Oribasio, Philagrio, Aetio, medicina fuit
ad uentrem soluendum. Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, & iocine
ris modo coacta, facile liquescens: improbanda nigra & dura, arenosa quoq;, quæ & gustu
intelligit. Gummi adulteratur, & acacia. Natura eius spissare, densare, & leniter excalfa-
cere. Vsus eius, aluum soluere. Confirmat etiam stomachum, adeò ut non infestet ulla ui
contraria. Bibitur drachma: ad dissolutionem uerò stomachi in duobus cyathis aquæ tepi-
dæ uel frigidæ cochlearis mensura, bis térue in die ex interuallis, ut res exigit. Purgationis
etiam causa plurimum tribus drachmis. Fluentem capillum cōtinet cum uino austero ca- 40
pite in sole cōtra capillum perunctio. Dolorem capitis sedat temporibus & fronti imposi-
ta ex acero & rosaceo. Si dilutior infundatur, oculorum uitia omnia sanari cōuenit, priua-
tim prurigines, scabiem genarum: item insignita & liuida cum melle illita præsertim Pon
tico: tonsillas, gingiuas, & omnia oris ulcera, sanguinis excreationes, si modicæ sunt dena
rij pondere ex aqua: sin minus, ex aceto pota. Vulnerum quoq; sanguinem & undecūq;
fluentem sistit per se uel ex aceto. Vlcera ad cicatricem perducit. Eadem inspergit geni-
talibus uirorum exulceratis, condylomatis, rimisq; sedis, aliàs ex uino, aliàs ex passo, aliàs
sicca per se, ut res exigit. Hæmorrhoidū sistit abundātiam. Dysentericis infunditur, si dif-
ficilius concoquant cibi. Bibitur à cœna modico interuallo, & in regio morbo tribus obo
lis ex aqua. Purgat interiora cum mellis decoctio aut resina terebinthina. Digitorū ptery- 50
gia tollit. Oculorum medicamentis lauatur, ut quod sit arenosissimum subsidat. aut torre-
tur in testa, pennaq; subinde uersatur ut æqualiter torrefiat. Dioscoridi densat & resiccat
corpora, aluum resoluit, somnum conciliat, stomachum purgat binū cochleariorum men

sura ex

ſura ex aqua frigida uel egelida, excteationes ſanguinis inhibet. Regium morbum diſcu-
nt ex aqua tribus obolis, aut certe denario. Cum reſina uerò aut aqua, aut melle, & mellis
decocto cit uentrem. Magnifice purgat interiora ſi drachmis tribus pillulę deuorētur. Mi
ſta medicaminibus, quæ uacuando ſunt, innocentiora ea ſtomacho facit. Vulneribus glu-
tinādis ſicca reſpergitur. Vlcera cohibet & perducit ad cicatricem. Eadem exulceratis ui
rorum genitalibus, & ruptis infantium puerorum præputijs medetur. Condylomata, ri-
masq; ſedis ex paſſo ſanat. Hæmorrhoidum abundantiam & ſanguinis eruptiones ſiſtit.
Digitorum reduuias tollit. Sic liuores & ſugillata cum melle delet. Priuatim ſcabras lip-
pitudines, angulorumq; prurigines lenit. Dolorē capitis ſedat temporibus & fronti perli
10 ta ex aceto & roſaceo. Capillum fluentem cōtinet cum uino. Tonſillis, gingiuis, & omni
bus oris ulceribus ex melle & uino prodeſt. Oculorū medicamentis torretur in teſta can-
denti pura, pennaq; ſubinde uerſatur ut poſſit æqualiter torreri. Lauatur ut quod eſt are-
noſiſſimum ſubſidat, tanquam inutile, & leue ac pinguiſſimum aſſumatur. Gummi eam
impoſtores adulterant, quod facile guſtu intelligitur, amaritudine, atq; odoris uehemen-
tia, eoq; argumento quòd digitis friata nō reſoluatur in fruſtula uel ramenta. Non deſunt
qui permiſceant acaciam.

## Abſinthium. Cap. XX

Bſinthij genera ſunt plura, uulgare Galli *aluynam* uocant. frutex eſt inſigni
amarore præditus, caule ramoſo, folijs incanis, multipliciter ſectis, aureo flo
20 A re, partu rotundo, racematim cohęrente. Ponticū hoc etiam cognomināt,
quòd à Ponto ueniens cæteris multo ſit præſtantius, ubi pecora pingueſcunt il
lo, & ob id ſine felle inueniuntur, lōgeq; Italico amarius, ſed medulla dulcis.
Carent felle, ut Plinius tradit, qui eo ueſcuntur in Ponto. Herba hæc inter paucas utiliſſi
ma, ſacrisq; populi Romani peculiariter celebrata. Siquidē Latinarū ferijs quadrigæ cer-
tabant in Capitolio, uictorq; bibebat abſinthiū, ſanitatem eo præmio dari honorificè arbi
tratis maioribus. Huius folia pueris dabant ueteres in fico, ut amaritudinem fallerent, uel
illitis melle uaſculi labris. Quem ritum Lucretius ad philoſophiæ præcepta trāsferens, bis
carminibus eſt complexus,

Ac ueluti pueris abſinthia tetra medentes
30 Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Aſpirant mellis dulci flauoq; liquore.

Aliud genus eſt marinū, quod ſeriphium uocant, cuius ramum Iſiaci ſacerdotes pro olea
gino termite ſolenne habēt præferre. herba eſt fruticoſa, prætenuibus cirris, paruo ſimilis
abrotono, exiguo ſemine, prægnāsq; ſubamara, ſtomacho inimica, graui odore, linguam
aſtringens & leuiter excalfaciens. Huius ſemine medici tineis, uermibus necē moliuntur,
ob id *ſemen contra lumbricos* uocant. Noſtrum uulgus *barbotinam* appellat, nonnunq; quoque
*mortem uermium*. Officinæ ijs norunt appellationibus. Porrò tertium abſinthij genus quod
in Alpinis Galliæ ſecus Santones naſcitur, dictum à loco, ubi plurimū gignitur, Santoni-
cum, gentili regionis huius uocabulo, quod eſt abſinthij ſimile, ſed longè minus, copioſo
40 ſcatens ſemine, aliquantæ amaritudinis. Hoc apud nos hac ſpecie cernitur, fruticoſis cau-
libus, lentis, tenuibus, folio Pontici uel uulgaris abſinthij, longè pluribus ſegmentis dige
ſto, candicante, aureo flore, comis largiore ſeminio ſummatim onuſtis, mitiore multo ama
ritudine. Nomē apud nos retinuit. Galenus ſexto ſimpliciū erroris Pamphilū arceſſit, qui
ab abrotono mētionē herbarū auſpicatus, cenſet herbā eſſe, quæ Romanis Santonicū ap
pelletur, qui error à Galeno Dioſcoridis authoritate refellitur. Magni ſiquidem intereſt
inter abrotonū & Santonicum. Abrotonum ſolius ſexus diſcrimine, maris dico & fœmi
næ, contentum eſt: abſinthiū longè ab eo diuerſum, in treis ſpecies degenerat. Vnam ge
neris uocabulo uocant abſinthiū, cui maxime Ponticum ſimile eſt: alteram Satonicū: ter
tiam ſeriphon. Vulgare minus calfacit, quòd aſtrictionis multæ ſit particeps: minus cæteris
50 ſpeciebus extenuat, non minus tamen teſiccat. Santonicū gentilitium regionis nomen in
qua naſcitur retulit, plurimū apud Santones prouenit. Proximi ſeripho ingenij, ſed ineffi
cacioris aliquanto, minus calfaciendi, ſiccādi, extenuandiq; munere pollet. Porrò ſeriphū
minus abrotono, plus abſinthio calfacit, ſtomachoq; faceſſit negotiū, & cum quodā ſalis

gustu amarum sentitur, paucissima quoq; donatũ acerbitate: Santonicũ stomacho aduer satur. Solum igitur absinthiũ, sed præcipuè Ponticum, acerbitate plurima stomachum demeretur, ipsum corroborans. Illud tamen notatu dignum occurrit, Santonicum à Dioscoride & Plinio absinthio similius describi q̃ marinum, quod seriphion uocãt: contrà, marinum abrotoni potius, q̃ absinthij figura ab eisdem demonstrari. Recentiores tamẽ herbarij contrarium audent decernere, marinũ siue seriphion docẽtes absinthio q̃ abrotono similius: Santonicũ abrotoni potius q̃ absinthij faciem referre. Nec abre profectò id uidẽtur cõtendere, quoniam id quod passim secus mare in litoribus inuenitur, sapore salso, folio candicante, nihil temere cum abrotono nactum est cõmune. Verum placitis antiquorum potius hærendum censuerunt, qui hæc notarũt discrimina; præsertim cum Galenus testetur seriphium & cõspectu, & gustu absinthij consimile, sed minus linguam astringere, & maiorem ciere calorem absinthio, & cum gustu nõ insulso amaritudinem resipere. Cyprium absinthium in primis Hippocrates cõmendauit. Pręstantissimũ quod in Ponto, Cappadocia, monte Tauro traditur nasci. Astringit, excalfacit, bilem quæ stomacho aut uentri cohæserit expurgat, urinas molitur. Crapulam præsumptum arcet. Inflationes doloresq; uentris, & stomachi finit, cum seseli & nardo Gallico potum. Fastidia discutit, appetentiam excitat uel intermortuã. In regio morbo madefacti eius dilutũ, aut decoctũ salubriter bibitur, per singulos dies cyathis tribus. Menses cum melle sumptũ deuocat, aut appositũ. Strangulatis fungorũ esu subuenit ex aceto. Aduersatur & ixiæ uenenis, & contra cicutam in uino, muris aranei morsibus, & draconi marino. Anginis succurrit cũ melle ac nitro. Epinyctidas ex aqua sanat, sugillata & oculorum caligines cum melle discutit. Auribus si manat sanies cum aceto tritum infunditur. Dentium auriumq; dolores decoctum uaporis suffitu tollit. Doloribus oculorum decocti succus oblinitur: item ilibus, præcordijs, & iocineri tritum cum cerato Cyprino, & ad stomachi uetustos dolores subactũ cum rosaceo: cum ficis autem & nitro in polline loliaceo sorbetur. Aquæ inter cutem lienosisq; subuenit. Transit sapor eius in uinum quod uocant absinthiten, quo ad antè dicta in Propontide & Thracia utuntur, modo febrim nõ sentiant. alioquin in æstate propinãt, acceptamq; uino huic incolumitatẽ referunt. Insparsum uestiarijs absinthiũ ea ab erodentium iniurijs uindicat. Culices ea & oleo perunctis abigit, & arcet à corpore. Atramentũ librarium ex diluto eius temperatũ literas à muribus tuetur. Quæritur & succus expressi totidem effectibus pollens: attamen potionibus improbatur, stomacho & capiti dolorem adferens. Amurca succũ hunc adulterant. Vetustissimo in usu est, herba inter paucas utilissima. Stomachũ corroborat, & ob hoc sapor eius in uina transfertur. Bibitur decoctum in aqua, & postea nocte & die refrigeratũ sub dio, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cælestis aquæ sextarijs tribus. oportet & salem addi. Tritum, ut aiunt, raro in usu est, sicut & succus expressus. Bibitur & madefacti dilutũ. Exprimitur autẽ cum primum semen turgescit, madefactũ aqua triduo recẽs, aut siccum septem diebus: deinde coctum in æreo uase ad tertias, decem heminis, in aquæ sextarijs quadragintaquinq;, iterũq; percolatum (herba eiecta) lentè coquitur ad crassitudinem mellis, qualiter ex minore centaurio quæritur succus. Sed hic absinthij inutilis stomacho capitiq; est, cum (ut tradũt) sit ille decoctus saluberrimus: nam stomachũ astringit, bilemq; detrahit, urinam ciet, aluum emollit & in dolore sanat. Maliciã stomachi & inflationes, cum exiguo sili & nardo Gallico, addito aceto discutit. Fastidia abstergit, coctiones adiuuat. Cruditates tollit cum ruta, pipere, & sale. Antiqui purgationis gratia dabant cum marinæ aquæ ueteris sextario, seminis sex drachmis, cũ tribus salis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Quidam in polenta dedere supradictum pondus addito pulegio. Alij cõtra neruorum resolutionem. Thoracem purgat cum iride sumptũ. In regio morbo bibitur cum apio auradianto. Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex aqua: iocineris causa cum Gallico nardo. Aduersatur fungis ex aceto: itẽ ixiæ, cicutæ ex uino. & muris aranei morsibus, draconi marino, scorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum passo imponitur, sugillatis cum melle. Auribus decoctum uaporis suffitu medetur: aut si manat sanies, cum melle tritũ. Vrinam & menses trahunt tres quatuórue ramuli, cum Gallici nardi radice una, cyathis aquæ sex. Menses priuatim cũ melle sumptũ & uellere appositum.

Anginis

Anginis subuenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat. Vulneta recẽtia, priusquam aqua tangantur, impositum. Præterea capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur cum Cypria cera, aut cum fico. Sanat & pruritus. Non est dandũ in febri. Nauseas maris arcet in nauigationibus potum. Somnos allicit olfactum aut inscio sub capite positum. Inguinum tumorem in uentrali babitum discutit. Capillum denigrat cinis unguẽto rosaceo permistus. Absinthium uestibus insertũ tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit, & fumo si uratur. Atramentum librarium diluto eius temperatum literas à musculis tuetur. Marinum, quod quidã uocant seriphium, stomacho inimicum est, aluum mollit, pellit interaneorum animalia. Bibitur cum oleo & sale aut in farina trimestris sorbitione dilutum.
10 Coquitur quantum manus capiat in aquæ sextario ad dimidias. Decoctũ cum oryza lumbricos, tineasq; rotũdas necat. Cum melle aluum mollit. Eadem potest additum obsonijs, aut in lenticula decoctũ. Largissimè in Cappadocia prouenit & Tauro mõte. Probatissimũ Taposiri Aegypti. Santonicũ pares cũ seriphio effectus habet. Vinũ quod ex absinthio, presertim Pontico, Græcis factitaẽ, præcordiorũ, & iocineris dolores finit, cruditates stomachi & molestias eiusdem persanat, quæ in interaneis aluntur animalia depellit. Tusæ Pontici absinthij drachmę octo, & linteo raro ligatæ, in amphotam uini conijciuntur. Mustum deinde mittitur relicto uno uasis spiraculo ne efferuescens foras exiliat.

Mel. Cap. XXI

M El, Græcis meli, uenit hoc ex aere Vergiliarũ exortu, uel sydere Sirio splen-
20 dente, sublucanis temporibus, siue ille sit cæli sudor, siue sycerũ saliua, siue purgantis se aeris succus, siue aquæ sit liquor, siue naturæ, cum prima aurora locis quibus prouenire solet, folia arborum herbarumq; melle roscida inueniunt: & si qui matutino sub diuo fuere, unctas hoc liquore uestes capillumq; cõcretum sentiunt. Hoc tanquam ros è cælo cadens dum uenit, obuio terræ halitu concrescens in mellitos callos coit, qui arboribus & herbis & interdum lapidibus inueniri tur hærere. Galenus in folijs inquir stripium adnascitur quippiã, quod nec eorum succus, nec fructus, nec pars existimari possit, sed rorulẽtum quiddam, nec tamen cõtinenter nec copiose nasci soleat. Nec me fugit per æstatem in arborum, fructuũ, herbarumq; folijs plurimum coisse, ita ut à collætantibus hoc successu rusticis Iupiter diceretur melle pluisse.
30 Præcesserat tum nox frigidior, pridie calida siccaq; cæli cõditio diluxerat. Quapropter inter rerum naturæ peritos conueniebat, halitus, quos terra uel aqua prospirasset, extenuatos & excoctos, nocturni frigoris beneficio coaluisse. Id in regione nostra, ait Galenus, rarius euenit, in Libano mõte quotannis, adeò ut extensis pellibus arbores succutiãt, receptoq; quod prolabitur, ollas & fictilia, compleant, priuatoq; nomine uocant drosomeli, id est roscidum mel. & etiam aeromeli, hoc est aerium mel. hæc Galenus. Sic duo mellis fastigia statuunẽ, aerij, siue roscidi, quod suprà *manna* à barbaris uocari in casiæ fistularis mentione docuimus, & alterius ab apibus elaborati. Siquidem is mellitus succus fronde ac pabulis potus, & in uetriculos congestus apum, ore reuomitur: succo florum corruptus, & alueis maceratus, toticsq; mutatus, magnam tamen cælestis naturæ uoluptatẽ adfert. Est
40 aũt initio mel ut aqua dilutũ, & primis diebus feruet ut musta, seq; purgat. Vigesimo die crassescit, mox obducitur tenui membrana, qua feruoris ipsius spuma concrescit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum è quercus, tiliæ, arundinum folijs. In quocunq; tamen tractu terna sunt mellis genera. Vernum, ex floribus cõstructo fauo, quod ideo uocatur anthinum. hoc quidem attingi uetant, ut largo alimento ualida exeat soboles. Alterum genus est mellis æstiui, quod uocatur horęon, à tempestiuitate præcipua, ipso Sirio explendescente post Solstitium Nã exortu syderis, si ros tepescat solis radijs, medicamenta non mella gignuntur, oculis, ulceribus, internisq; uisceribus dona cælestia. Nec alia suauitas usus q; mortalium malis à morte uocandis, quàm diuini nectaris sit. Tertium genus mellis minime probatum, syluestre, quod ericæum uocant, cõuehitur post primos autum-
50 ni imbres, cum erice sola floret in syluis. ob id arenoso simile. Gignitur maximè Arcturi exortu. Aestiuum omne rutilum, ut diebus cõfectum siccioribus. Aptissimum æstimatione è thymo, coloris aurei, saporis gratissimi, cum sit palàm doliolis pingue, marino è rore spissum. Quod concrescit autem, hoc minime laudatur. Thymosum nõ coit, & tactu prætenuia fila

tenuia fila mittit, quod primum grauitatis argumentũ est. Abrumpi statim & resilire guttas, uilitatis indicium habetur. Sequens probatio, ut sit odoratum & dulce, glutinosum, perlucidum. Natum in Carnia Cretæ monte uel muscæ nõ attingunt, propterea medicamentis eligitur. Varro Siculum præfert omnibus, quòd ibi thymum bonum frequensq́; sit, quo ad mellificium nihil est præstantius. Strabo è Cycladibus & inter Cycladas Calymnium anteponit omnibus. Natura mellis ea est, ut uitia coerceat, ne serpere ultra patiatur. Quam ob causam uel exanimum corpus hominis per annos plurimos innoxium conseruat. Diophanes Attico palmam dedit, præsertim ex Hymeto monte. Secundam authoritatem tribuit huic quod ex insulis petitur Cycladibus & Siciliæ, quod simblium uocant. Maxime laudatur pellucens, subrutilum, tactu leue, prætenuia fila mittẽs, atque ualidum: & cum trahitur neq; abrumpentibus se neq; resilientibus guttis, sed digitum uersus quasi reciprocantibus, odore suaui. Porrò cum mel omne temporis spatio resiccetur, Atticum manet humectum. Mel improbius coctione melius reddetur. Optimũ pręcipit edendum crudum. Nanq; non uescentibus modo suaue sentitur, sed facilem & nitidam utentibus protrahit uitam, caducamq́; firmat senectam. Nam qui senes etiam nihil ad panem adhibent præter mel, diutissimè & uiuũt & sensuum integritatem uigoremq́; animi & corporis custodiunt, ita ut merito longæuam ætatem mellis nutritui referre debeant acceptam. Democritus semel interrogatus quonam pacto & inoffensa ualetudine homines, & longiore æuo uitã prorogarent, respondit, Si externa oleo, interna melle deliniãtur. Sed mel quod intingitur syncerum, & omnis expers fraudis esse conuenit. Mellis inuẽtionem Plinius & Diodorus Aristæo Atheniẽsi assignant. Quintus Curtius arbores in Hircania cõspici, quarũ folia multo melle tingãtur. Faciem quercus habere tradit, ac nisi solis ortũ incolæ præuerterint, fore uel ut medio tempore succus is extinguatur. Mel in Sardinia progenitum uirus habet, quod mirum est, cum nullum animal homini pestiferũ in ea insula nasci perhibeatur. Nec uerò mel Sardoum, sed Colchicum infame traditur amaritudine. Sunt & alia mellis fastigia, quæ mox subiunget dissertatio. Mel Heracleoticum, siue Ponticum, ex herba fieri candida commemorant, quæ ægolethros uocetur, quia pernicies iumẽtorum sit, præcipuè caprarum. Non sentiut omnibus annis hoc malum, nec nisi cum flos ille marcescit aquoso uere. Signa uenenati sunt, nunq; densari, color magis rutilus, & quòd ponderosius est quàm probum. Qui gustauere, abijciunt se humi refrigerationem quęrentes. Exitium per excrementa ad canes quoque peruenit, similiterq́; torquet eos. Mulsum tamen ex hoc melle inueteratum desinit esse perniciosum. Aliud etiã genus mellis in eodem Ponti situ, manicon siue mænomenon appellãt, ab insania quam facit, existimatum rhododendri flore cõtrahi, quo scatent syluæ. Tradit Dioscorides Heracleæ in Ponto ex annona mellis quibusdam annis perniciosissimum, flore quarundam herbarum cõtracta nocendi proprietate. Qui edere, tentantur excessu mentis, & diffluũt sudore. In remedio salsamẽta, mulsum & ruta, si reijciãtur crebro sumpta. Venenati notæ sunt, odor acer & alienus, sternutamentaq; protinus mouens. Mellis ipsius probi talis natura est, ut putrescere corpora nõ sinat, iucundo sapore atq; non aspero, alia quàm salis natura. Faucibus, anginæ, tõsillis, omnibusq́; oris desiderijs utilissimum, arescentiq́; in febribus linguæ. Iam uerò peripneumonicis, pleuriticis decoctum: item uulneribus, à serpente percussis, & cõtra uenena fungorum, uel auribus instillatum cum rosaceo prodest. Lendes & fœda capitis animalia necat. Vsus despumati semper aptior, stomachum tamen inflat, bilem auget, fastidium creat. Oculis per se inutile aliqui arbitrantur, rursus quidam angulos exulceratos melle tangi suadẽt. Sunt & nõ paruæ mulsæ dotes, quæ pernoscere uolentibus, in mellis operibus tractari debent. Duo eius genera, subitæ & recentis, alterum inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram haber utilitatẽ cibo ægrotantiũ laeui uiribus recreandis, stomachoq́; mulcendo, ardore refrigerando: frigidam enim utilius dari uentri molliendo. Inuenit & Plinius apud authores hunc potum bibendum alsiosis, item animi humilis & præparci, quos Græci dixere micropsychos. Lenit transitum spiritus, & molliores facit meatus: etenim asperitas animi dulciore succo mitigatur, quemadmodum & impetus animi cibo mollitur. Aqua mulsa tussientibus utilis traditur. Calfacta incitat uomitiones. Contra uenenum cerusæ salutaris, item contra hyoscyamum cum lacte maxime asinino,

Infunditur

...funditur & genitalium fistulis. Vuluis imponitur cum pane molli, subitis tumoribus, luxatis, lienendisq; omnibus. Inueteratae usum damnauere posteri, minus innocentem aqua, minusq; uino firmum. Longa tamen uetustate transit in uinum, ut constat inter omnes, stomacho inutilissimum neruisq; contrarium. Apomeli conficiendi ratio ab Aetio traditur. A fauis niueo candore splendentibus mel pellucidum manibus exprimitur. Optima fontis aqua permiscetur. Si quod districtum manauit melle crassius apparebit, quaternas aquae partes ad mellis singulas adiecisse satis est: sin liquidius profluxit, ternas. Si aridiores sint faui, diffecantur & manibus subacti distringuntur, haec in olla fictili, in qua prius inferbuerit aqua, ut terrestris eluatur sordes, igni decoquuntur nullum fumum eiaculante, detersa
10 iugiter spuma, quae uel summatim enatat, uel faucib. obhaeret. At ubi septima uel octaua pars modis totius euanuerit absumpta, reliqua refrigerari perfecte finitur, uinariaq; cella reconditur. Apomeli deterget, digerit, aluo biliosum humorem excernit, urinas ciet. Aduersatur calidioribus & siccioribus naturis. Damnatur in calidis ualetudinibus, & praecordijs inflammatione sentientibus. sitim tamen nec excitat nec extinguit. Dari debet ante sorbitiunculas, nanque cibis intermistum noxam infert. Cera fit expressis fauis, sed ante putificatis aqua, & triduo in tenebris siccatis, quarto die liquatis igni, nouo fictili aqua fauos tegente, tum sporta colatis. Rursus in eadem olla coquitur cera cum eadem aqua, excipiturq; alia frigida uasis melle circumlitis. Optima quae punica uocatur. Plurimum habet propolis Cretica, ideoq; locum secundum in nationibus obtinuit. Tertium Corsica, quoniam ex buxo
20 constet, & medicaminis uim referat. Candidam ceram nihil aliud esse uideo quam Punicam fieri. haec medicinis utilissima. Varios in colores pigmentis cera trahitur. Nigrescit addito chartarum cinere, anchusa mista rubet. Omnis cera mollit, calfacit, explet corpora. Recens melior, datur in sorbitione dysentericis. Aduersatur lactis naturae, ac milij magnitudine. decem grana cerae hausta non patiuntur coagulari lac in stomacho. Si inguen tumeat, albam ceram in pube fixisse remedio est. Optima Dioscoridi colore fuluo, subpinguis, odorata, & modice referens halitum mellis, & pura, natione autem Pontica uel Cretica. Proximus fucus exalbidae, cui naturale sit id, nec quaesitus arte candor, praepinguis. Propolis eligenda quae flauescat, odorata, styracemq; praeferens: item quae in praearido lentescat, & subigi facilis, mitracq; sila cum trahatur masliches modo. Prima propolis alueo-
30 rum aculeos & omnia corpori infixa extrahit, tubera discutit, dolores neruorum mulcet, ulcera iam desperantia cicatrice concludit. Nec me praeterit Scribonium Largum propolim, ceram appellasse uirgineam. Hanc apes faciunt ad foramen introitus protectum aestate, ut inquit Varro. Alia ab Rithace uocata, qua fauos extremos simul glutinant. Interdum extra fores aluei obturant omnia qua uenit inter fauos spintus.

## Saccharum. Cap. XXII

Saccharum Graeci sachar uocant. Id, ut Plinius tradit, Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo, candidum, dentibus fragile. Amplissimum sua aetate nucis auellanae magnitudine, ad medicinae tantum usum. Saccharum concreti mellis genus est Dioscoridi, quod in India prouenit & Arabia, quae Felix cognominatur, in arundini-
40 bus tantum, & salis modo cocretum, dentibus fragile, uentri & stomacho commodum si soluatur aqua & bibatur. Vitiatae prodest uesicae, renibusq;. Oculorum caligines illitu discutit. Arianus mel calaminum appellat, id est Arundinaceum. Rarum fuit nec plane cognitum Galeni seculo, nunc instrumentum habetur uitae nitidioris, nullumq; magnificum epulum, iam ne quotidianus quidem uictus, sine saccharo placet. Nunc popularis ortus in Aegypto, Cypro, Rhodo, Creta. In Italia quoque ut audio nascitur. Digeritur in grandes pastillos, effingitur in turbinatas placentas, saepius cogitur in metas. In omnem profecto figuram saccharum componitur, nec aliter quam fanna: trahiturq; etiam in picturas opere histonali, uenatus, classes, oppida, & quaecunq; rerum offerri libeat imagines represen-
50 tans. Nulla non forma introferri solitum conuiuijs, & ad principia eorum & ad secundas quoque mensas, unde natum sit adagium, Nullum ferculum corrupit saccharo. Plinij temporibus amplissimum, nucis auellanae magnitudine duntaxat ueneratur in usum, nunc tam promiscuum fere ut desinat prodesse, multis obsit, pueris certe uermes & tineas creat.

Nulla sunt tam blanda fercula, quorum gratia non exolescat usu continuo. Varronis hac de re uersus,

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Strabo quoque nō ex ipsis tantum arundinibus, sed & radicibus quoque mel exprimi commemorat in India. Nunc ex Alexādria Aegypti & Cypro cōmendatissimū. Melius quo uetustius, quanquam calidius & capiti ferè nocens. Dilutum aqua refrigerandi uim concipit, præsertim ter coctum. Primo excoquunt arundinem, deinde flaua pars secernitur, hæc saccharum existere. Hoc iterum coqui potest, atque ita fit cādidius & concretius. Quod si ter tio coquatur, maximum & candorem & densitatē contrahet. Quartum aut quintū solet excoqui, & donec specie aluminis scissilis transluceat. Hoc genus alij candidum, alij cantium cognominant. Vænale porrò saccharum in dupondianos panes metæ effigie diuiditur. Cypnum non colbat, nunc densatur tanto inuentoris quæstu, ut inde locupletissimus euaserit. Nec magnopere pridem inuentū puto ut amygdalas, pineos nucleos, pistacia, citrium, cinamomū, conandrum, fœniculum, anisum, ductili tunicarū facilitate cōtegat, circundatum modo corticis crassitudine, modo cutis tenuitate uestiens. Dulciaria ex amygdalis, & nucleis pineis condebat antiquitas, sed cum melle ut est apud Paulum. Cæterum primus, ut reor, medicorum Actuarius in cōpositionibus suis mellis usum transtulit ad saccharum, ut uoluptati laborantiū hac in parte subscriberet, quando fastidiosum atque morosum ægrotantiū palatū nihil non ferè respuit, cui saccharū sua dulcedine grata lætius eblanditur. Quapropter is author permulta condidit medicamenta quæ sacchari mistura statim ipsa fronte fatentur, ut iosacchar, nymphæosacchar, oxosacchar, quæ ex uiolis, quæ ex nymphæa, & quæ ex aceto & saccharo construuntur. Sacchar ū ut recentiores Græci memoriæ prodiderūt, calidum & humidum est ab excessu primo. Deterget, discutit mellis modo. Neque tamen sitim inuitat, neque stomachū morsu lacessit. Ventrem ad excretionem stimulat. Pectori, uesicæ, renibus prodest. Errant medici qui refrigerare saccharū existimēt, siquidem in calidiori uentre in bilem uerti, & prorsus transire compertū est. Præfertur uetus recenti, quamuis plus excalfaciat, ac magis partium tenuitate polleat, sed capitis dolorem mouet. Aqua dilutum refrigerat, sibique algētem aquæ naturam adsciscit. Olfactu uel suffitu defluxiones quæ à capite decumbunt, arcet.

## Abrotonum. Cap. XXIII

Brotonum immortali coma uiret: quanquā & altiosum sit, & morbis obnoxium elāguescat, cacumine suo se propagat. Theophrastus radice uel euulso ramulo potiusquam feminio germinare prodidit. Plinius contrà, seri semine melius quàm radice aut surculo memorat. Subdidit ille semine difficulter ab rotonum exire, prius in testis uiuiradicis gratia deposito, quemadmodum Adonidis hortulos emoliuntur, & non sine negotio in plantaria trāsferri sic adonū. Quare facile quis uideat inuersam Plinij lectionem, quæ melius cum Theophrasto quadrabit, si scribatur, feritur autem radice melius aut surculo quàm semine. Altiosum admodum est, frigusque multum reformidat, ac sole nimio læditur. Vbi conualuit, uti ruta fruticat, robustū, sed surculosius, squalidiusque. Sed hæc Theophrasti uerba, quæ Plinius aliquanto breuiuscule Latino reddidit sermoni, satis indicāt librariorū errorem, qui pro uti ruta, lubrico satis lapsu, uitis titulo scripturarunt. Nanque cum uegetum creuerit, rutæ modo non uitis arborescere conspicitur. Floret æstate cum fraxino, iucundo odore, sed graui. Radix eius una, quæ altè descendit lignosa, cæteris in summo terræ leniter hærentibus. Abrotonum spissitudine acoreque suo seruari aliquādo potest hederæ modo. Sed mirari licet, quum calida dote præditum sit, quur apricationem horreat, & illustrata sole loca persequatur Rationem huius in infirmitate Theophrastus collocauit: uiribus enim tam cōtra frigus quàm aduersus æstum deficitur. Abrotonum duorum traditur generum, campestre ac mōtanum, quo pubescere montes Nicander cecinit in Theriacis. Hoc fœminā, illud marem intelligunt. Amaritudo absinthij in utroque. Fœmina Dioscoridi quadam arboris specie fruticat, cādicantibus circum ramulos folijs, minutatim marini absinthij modo concisis, copioso flore, in fastigio

in fastigio comantibus auri fulgore corymbis. Floret æstate, iucundi cũ grauitate quadam odoris, gustu amaro. tale Siculum est. Alterũ, quo mas cõprehenditur, sarmentosum, gracili semine. Galli nunc uocant Latinos imitati, extritis duabus literis, *auronum*, aliqui *uestiarium custodem*, quod armarijs sparsum uestes à tineis uindicet. Nanq; ab stupe rutacea prodit, marathri folio, breuiori, canescẽte, luteolo flore, copioso, uelut corymbis in cacumine congestim dependentibus, cum grauitate quadã suauiter olentibus, simplici radice, in altum descendẽte. Fœminæ sexu facile crediderim intelligi, quod uulgus nostrum *cypressum* appellat, quoniam in arbusculam fruticat, albicans, folijs seriphij absinthij modo scissis, ramulos circũdantibus copioso flore, comãtibus quibusdam in summo auri fulgore corymbis, odore cum suauitate quadam uiolento, gustu amaro. Quid adonium sit Plinio, satis Theophrasti uerbis potest colligi, id esse abrotoni genus quod in turbinibus cadorũ aut testa uiui radice comprehendit, in quem modum Adonidis hortulos pangebãt. Nam cum uacuũ quoddam sponte proueniret, alterius meminit, cuius semine non sine negotio plãtaria transferantur, sicut adonium. Vtrunq; æstate, alsiosa enim admodum sunt, & sole nimio læduntur: mallemq; legere sicut, quàm sic. Et ne quis adonium aliud esse ab abrotono credat, quemadmodum qui florem cruore interempti ab apro Myrrhæ filij Adonidis enatum arbitrantur adoniũ dici. Nempe Nasoni Metamorphoseon decimi libri calce purpureus flos redditur, qui bullæ modo caduca leuitate confestim euanescat, ita canenti,

Nec plena longior hora
Facta mora est, cum flos de sanguine concolor ortus,
Qualem quæ lento celant sub cortice granum
Punica ferre solent, breuis est tamen usus in illo.
Nanq; male hærentem & nimia leuitate caducum
Excutiunt ijdem, qui perflant omnia, uenti.

Quippe cum florem, uti supra docuimus, Adonidis cruore genitũ, anemonẽ dici Nicander sit author, q̃d & Theocritus in bucolicis confirmat. Horũ iudicio subscribit Ouidius, qui fugacem purpureumq; florem tradidit uento perflante succuti, alludens ad anemonę nomen, quæ nõ nisi spirante uel concutiente uento panditur. Qui chamæcyparissum existimant esse, quem uulgus ab odore formaq; foliorum eiusdem nomẽclaturæ arboris, *cypressum* appellat, falluntur: nam etsi coactæ sit breuitatis, & uelut arboris cuiusdam abortus, non tamen in genere pumilionũ sedem inuenit, nec in arborũ, sed fruticum censu cõstat haberi. Huc facit quòd nihil apud classicum authorẽ de chamęcypresso leges. Ad alterum igitur abrotoni sexum melius fuerit referre, cum nulla uideatur deliniationis nota repugnare. Scio tamen Plinium herbã chamæcyparisson tradidisse, quę ex uino pota cõtra uenena serpentium omnium scorpionumq; polleat, sed qualis sit nõ explicat. Semen feruefactum & crudum tritum cum aqua bibitur orthopnoicis, coxendicibus, ruptis, cõuulsis, urinę angustijs, mulierum mensibus si subsidãt. Contra uenena potum in uino antidotum est. Prodest algentibus illitum cum oleo. In cubili stratum & suffitũ serpentes fugat, aduersumq; ictus eorum cum uino, peculiariter scorpionũ, phalangiorumq; sumitur. Oculorum inflãmationibus utiliter illinitur cum pane, & cotoneo. Tritum cum farina hordeacea decoctumq; tubercula discutit. Admiscetur irino unguẽto. Siculum laudatissimũ, dein Galaticum. Vsus est & folijs, sed maior semine ad calfaciẽdum. ideo neruis utile, tussi, orthopnoicis, urinæ, torminibus, conuulsis, ruptis, lumbis. Datur bibendum manualibus fasciculis decoctis ad ternas partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua, drachmæ pondere. Prodest & uuluæ. Concoquit panos cum farina hordeacea, & oculorum inflãmationibus illinitur cotoneo malo concocto. Serpentes fugat. Contra ictus eorum bibitur in uino illiniturq;. Efficacissimum contra ea quorum ueneno tremores & frigus accidunt, ut scorpionum & phalangiorum, & contra alia uenena. Prodest quoquomodo algentibus, & ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit interaneorum mala. Ramo eius si subijciatur puluino uenerem stimulari tradunt, efficacissimamq; esse herbam contra omnia ueneficia, quibus coitus inhibeatur.

### Hyſſopum. Stœchas. Cap. XXIIII

H Yſſopum hortenſis herba eſt hoc nomine Gallis nota in cõdimentario uſu, pedali altitudine, fruticoſa. folio cunilę, floribus purpureis, thyrſos ſpicæ modo ueſtientibus. Duplex Dioſcoridi, hortenſe & montanũ. Colitur in hortis etiam culinarum cauſa, nam eſt quibuſdam eſculẽtis aptiſſimum. Locum neq; pinguem neq; ſtercoratũ ſed apricum deſiderat. Hoc & ſemine & plãtis circa æquinoctium uernum ſeritur. quæ ubi comprehenderunt, uiuaciores ſunt, quàm ut hyemem ſequentẽ reformident. Hyſſopum præfertur Hippocrati Cilicium, ſed è Tauro monte: dein Pamphylium & Smyrnæum. Calidum eſſe tradit idem author, ſed pituitoſum, quod intelligi puto ꝙ pituitam trahat & digerat. Eſt autem optimũ Cilicium è Tauro mõte, dein Pamphyliũ, Smyrnæum ſtomacho contrarium. Purgat cum fico ſumptum per inferna, cum melle uomitionibus. Serpentium ictibus aduerſatur tritũ cum melle, ſale & cumino. Anginæ medetur cum uino decoctum & gargariſſatũ. Hyſſopi manipulus decoctus ad tertias cum ſale pituitas trahit, uel contritus cum oxymelite & ſale, pellitq; uentris animalia. Hyſſopi quinq; rami cum duobus rutæ & ficis tribus thoracẽ purgant. Euſdem faſciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tuſſim. Hyſſopum cum oleo contritum phthiriaſi reſiſtit, & prurigini in capite. Idẽ ad ſuſpiria bibitur. Faciles præſtat uomitiones tritum cum melle, utilius præſumpto naſturtio aut irione. Pleuriticis & peripneumonicis bibitur. Cum fico potum lieni prodeſt. Collectiones inflammationesq; ſanat è uino impoſitum. Ad ulcera manantia efficax eſt, ſuffocationes laxat. Hyſſopi baccæ ternæ contritæ in aqua potæ diebus ſexdecim, comitiales ſanant. Eædem baccæ cum aqua potæ regio morbo medẽtur. Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſſopum ex oleo fotum. Cilicium Dioſcorides pręfert. eſt calfactorij ordinis et extenuatorij. Decoctũ cum aqua, melle, fico, ruta prodeſt peripneumonicis, tuſſibus uetuſtis, ſuſpirio, diſtillationibus, orthopnœæ. tineas in aluo necat. Idem effectus lincto cũ melle. Decoctũ eius cũ aceto mulſo ſumptum lentitiã pituitæ craſſitudinesq; exigit per inferna. Eſtur cum ficis uiridibus tritis ad aluum emolliendã: uehementius cardamomo, aut iride, aut irione adiectis eam deijcit. Colorẽ bonum ueſcẽtibus præbet. Cum fico & nitro illinitur ad lienem, ad aquam intercutẽ, ad inflammationes cum uino. Hyſſopo cum aqua feruẽti ſugillata emendãtur. Vtiliſſimè in angina cum decocto ficorum gargariſſatur. Decoctũ cum aceto dentium dolorem collutione mitigat. Inflationes aurium uaporis ſuffitu diſcutit. Stœchas naſcitur in Gallia ex aduerſo Maſſiliæ, in inſulis à quibus gentilitiã appellationẽ declinauit, tenuibus cirtulis, coma hyſſopi, ſed lõgioribus folijs, ſubamaro guſtu & aliquantũ acri Plinius ſtœchadem in inſulis tantum eiuſdẽ nominis gigni cõmemorat, odoratam herbam, coma hyſſopi, amaram guſtu. Hanc hodie uocant imperiti *ſticados citrinum.* nanque frutex oſtenditur ſurculoſus, odoratus, ramulis exilibus, folio hyſſopi, guſtu amaro, ſemine minuto, capitulis luteolis, ex concoloribus floſculis compactis, quare *citrinum* uocarunt. Obſeruauerunt Arabæ factionis authores alterũ ſtœchados genus caule ſeſquipedali, pallido, coma tenui, oblonga, ſpica ſterili, quod ſuo gentili cognomento Arabicum uocauerũt. eiuſdẽ cuius & Gallicum effectus. Decoctum ciet urinas & menſes. Pectoris leuat dolores. Iocineris infarcti lienisq; uitia laxat, & eorundem reſerat obſtructiones. Colicos ſedat cruciatus. Galenus, Dioſcorides, Plinius, Paulus, unius tantum meminerunt. Ex eiſdem locis ad nos deferuntur. Suſpicor Arabicam ferè ſtœchadem inter origani genera comprehendi ſub onitide, eratq; cognata, uel certè eadem, candido folio, hyſſopoq; cõſimili, partu minutulis corymbis conferto. Nec eſt ſimile ueri hanc herbam ſubticuiſſe Dioſcoridem, quę cum alia creſcat, & ex eiſdem inſulis deportetur, proximisq; polleat uiribus. Eius decoctum ad pectoris uitia efficax eſt Antidotis miſcetur. Viſcera omnia & uniuerſum corporis habitũ extenuat, Menſes cit potu, pectoris dolores leuat.

### Origanum. Cap. XXV

O Rigani Theophraſtus duo genera cõſtituit, nigri & candidi: priori nullum ſemen, candido perquam minutum reddidit Ex ſemine uereri celerius exit, à ſatu tamen non ante trigeſimum diem emicat, germinatu contumax. Defixus humi ſurculus etiam comprehẽdit. Origanum immortali coma uiret,

conſtatq;

constatq; acri succo. Folia ei cadunt à cacuminibus. In Arcadia negant erumpere quò fla
tus à mari non accedat. Ei sapor cunilæ æmulus. Dioscoridi plura produntur genera. He
racleoticum, quod alij cunilam uocant, folium habet hyssopo non dissimile. umbella nō in
orbem se colligit, nec in rotæ speciem radiatur, sed multipartito diuisa frondet. Semine in
cacuminibus uirgarum non denso, nec duro. Nec aliquam scio ad hanc tam inarticulatam
Dioscoridis delineationem magis accedere, quàm quæ uulgo *degeneris maioranæ* cognomen
to seritur in hortis, frutice hyssopi, folijs eidē uel serpillo syluestri proximis, minoribus tan
tum, umbraculis non in orbem coactis, sed diuisis, florum plenis. Tradunt olitores negle
ctam sampsucum in eam degenerare, frutice serpylli plerunque humi reptante, cauliculis
10 pinnicātibus, folijs sampsuci, flore purpureo, in umbella cinericia, in qua semen: unde mul
tis Galliæ locis *cendrea* nominatur. Tota herba iucunde olet. Onitis eadem erat candidio-
re tantum folio, hyssopóque consimiliore, fructu confertis corymbis compacto. Multa pa
trocinantur huic quam uulgus *buglen* uocat, sed folium hyssopo multo latius, coliculis
corymbulorum agmine stipatis: diuersam tamen ab hac esse in hali mentione docebimus.
Sed multo plura astipulantur ei quam paulo ante diximus *Arabicum stœcadem* nominari: sed
nihil in his perpetuum statui potest, tum obliteratis silentio fruticum imaginibus, item
quòd illæ species intelliguntur satiuæ, quum statim post de syluestri doceatur, illæ sponte
proueniant. Syluestre origanum folijs est origani, prætenuibus uirgulis, digitorum qua-
tuor altitudine, umbellis anethi, flore candido, radice tenui, superuacua. Hanc Dioscori-
20 des panaces Heracleum, & cunilam uocari quibusdā meminit, inter quos Colophonius
Nicander inuenitur, cuius uerba è theriacis, quòd hic aliquid facerent, citauimus,

Πανάκζοντε κονίλλω,
Ηντε καὶ ἡράκλειον ὀρείγανον ἀμφηνέπουσι,
Σαὺ καὶ ὄνου πετάλειον ὀρείγανον, ἀνάτε θύμβρης.  Quod,  Panaciamq; cunilam,
Et quam iam Heraclion origanon inde uocarunt.

Diocles etiam cunilā, ut uetustissimus fatetur interpres, quibusdā Heraclion origanon,
alijs syluestre dici contendit, ut idem sit panaces, panactios, & cunila. Petrichus in Ophia
co Conilon quendam hominem herbam inuenisse tradidit, inde nomen ei cunilæ. Nican
der quoq; meminit alterius origani, cuius folium, quòd asinis pabulo gratum esset, onope
30 talium uocarunt origanum, onitim inde sequuta ætas ab eo didicit appellare. Nemo tamen
putauerit ornithin, quasi gallinaceam cunilam scribendum, cum Plinius quæ Latinis gal-
linacea est appellata, à Græcis origanum Heracleoticum dici profitetur. quod & Plautus
testatur in Trinumo, ab Heraclea Ponti nominatum. In Ponto, inquit, absinthiū, & cuni
la gallinacea. Tragoriganum Dioscoridi fruticulus similis est serpyllo syluestri, uel origa-
no, tam ramo quàm folijs: sed quibusdam in locis soli conditione lætius & habitius inueni
tur, latiore folio, glutinosum: alterum macilentius, folijs exilioribus, mollitusculis, quod ali
qui prasion uocare maluerunt. Plinius origanū cunilam æmulari tradidit, cuius plura ge-
nera in medicina habentur. Onitim uel prasion appellatit, nō dissimile hyssopo. Heracle-
oticū origanum à Græcis dictum inter cunilas retulit, dicitq; gallinaceam à nostris appel-
40 lari. Tragoriganum simile fecit serpyllo syluestri, de quo inter ipsum & Dioscoridem cō-
uenit. Addidit Heracliū, quod tria habere genera refert, nigrius, latioribus folijs, glutino-
sum, quod pro tragorigano uidetur à Dioscoride sumptū. Alterū exilioribus mollibusq;,
sampsuco nō dissimile, quod aliqui prasiū uocare malunt, itidem tragorigani speciē Dio-
scorides adfirmat. Tertiū inter hæc mediū, minus q̄ cætera efficax. Ergo tragoriganū Dio
scoridi, & Heracleū origanū Plinio, collatis utrinq; delineationibus, in neutro satis exacte
designatis, ea erit herba quam uulgus nostrū *mastichinæ herbæ* cognomēto serit in hortis, fru
tice serpylli uel origani, coliculis ramisq; nō dissimilibus, folijs sampsuci, flore paruo, odo-
rato in umbella, in qua propendent incani hircorū uilli, unde dictum tragorigani nomen
existimo. odore samsuco nō cedit. Studioseq; nuper in hortis nostris cœpit seri, & ut no-
50 uæ rei nouo officinis indito nomine, quoniā lentore quodā interdū madescit, *mastichinā her
bam* cœperūt uulgo nominare; aut q; iucundū mastiches spiret odorē. Quod pinguibus lo
cis ubertate soli lætius assurgit, latiore glutinosoq; folio uestitū, tunc sampsuci folium re-
præsentat. Si ieiuno prodeat situ, tenuius, folijs & colibus serpyllū potius uidetur æmulari.

Alterum

Alterū syluestrius, quod propter sepes nascit̃, folio sampsuci, multo maiore, caule sesq; pedali, comante supra cacumen muscario, in quo flores emicāt purpurei. Vtrunq; iucundo odore placet, & coronis inseritur. sed hæc loci potius q̃ naturæ discrimina sunt. Porro res in tanta tam nomenclationū q̃ historiæ uersat̃ ambage, ut non facile fuerit quicq̃ in solidum de his statuere. Parum enim conuenit inter Græcos, minusq; inter Latinos, minime inter utrosq;. Nicander Colophonius cunilam panacium et Heraclion origanum dici memorat. Dioscorides Heracleoticum origanum cunilam dici testatur. Item syluestre origanum cunilam & panaces Heracleum à Nicandro uocari tradit. Galenus Heracleoticum origanum onitide cẽset efficacius, sed utriq; pręstat syluestre, quod & panaces Heraclium & cunilam appellari contendit. Hippocrates thymbrā origani similem proposuit. Plinius origanū manifestè discreuit à cunilis, solum Heracleoticū cunilam gallinaceam dici Latinis professus. seorsumq;, uelut distinctorū generum, agit. Tragorigano duæ species à Dioscoride tribuuntur, quæ à Plinio redditæ sunt Heraclio. Nemo tamen existimet idem esse Heracleoticū, ab Heraclea Ponti dictum, & Heracliū quasi Herculeum, ut supradictum est. Columella cunilam nostratem esse docuit, quam rustici satureiam nominant. Vides quàm diuersæ sunt authorum sententię, quo tamen Latino nomine ueteribus comprehẽdatur syluestre origanum, nunc est uidendum. Dioscorides ipsum repræsentat folijs origani, ramulis prætenuibus, digitorū quatuor altitudine, umbellis anethi, flore candido. Syluestris origani non meminit Plinius, cunilæ tamen bubulæ uocabulo comprehensum iri putamus. Cum cunilæ pręter satiuam plura tradi in medicina genera declaret, subdit, quę bubula appellatur semen pulegij habet, sic bubulam inter syluestres retulit. Contra serpẽtes bibi ex uino iubet. Alibi, inquit, in serpentium ictu priuatim ex uino bibitur, quæ cunila bubula appellatur. Eadem à Dioscoride syluestri tribuuntur origano. Quare testudines cum serpentibus dimicaturæ, hac se muniunt. Facit huius rei fidem, quod quæ inter medicinas de bubula traduntur à Columella, eadem ab artis ueterinariæ prudentibus Græcis uerbo tenus scribuntur de syluestri origano. Verba tam Columellæ quàm Eumeli Veterinarij medici subiunximus, Ἐπαχθὲς χολὴ διὰ τῆς γαστρὸς φλεγμονῆς διαγινώσκεται. δεῖ τοίνυν ἐμβάλλοντα τὴν χεῖρα τὴν κόπρον ἀφέλκειν ἔξω, καὶ μετὰ ταῦτα ὀρίγανον ἀγρίαν, καὶ ἀγριοσταφίδα, καὶ ἅλα λεπτὸν μετὰ μέλιτος ἑψημένου μίξαι, καὶ ποιήσαντα κολλύρια ἐμβαλεῖν. τοῦτο καὶ τὴν κοιλίαν καθαίρει, καὶ χολὴν ὑπάγει. Verba Columellę hęc græca sic interpretant̃, At si bilis molesta iumẽto est, uẽter intumescit, nec emittit uentos. Manus uncta inserit̃ aluo & obsessi naturales exitus adaperiuntur, exemptoq; stercore posita cunila bubula, & herba pedicularis cum sale trito & decocto, melli miscẽntur, atq; ita facta collyria subijciuntur, quæ uentrem mouent, bilemq; omnem deducunt. Vides apud Græcos authores syluestris origani uocabulo cunilam bubulam uenire. Non me fugit tamẽ Plinium aliquot locis pro origano Græcorum, cunilam bubulam reddidisse: quem docti quoque complures in interpretationibus suis sunt secuti, non tamen de Heracleotico potest audiri, cum gallinaceam cunilam dici Latinis adfirmet: nec de onite uel tragorigano, cum potius asininam aut hircinam uertisset cunilam. Syluestre itaque origanum bubulæ cunilę uocabulo potius intelligendū putauerimus. Origanum tam pertinaci cum brassica dissidet odio, ut aduersum olus exarescat. Vinum dulcedinem concipere prodidit Aristoteles, si in mustum origanum sit iniectum, sed binas in amphorā heminas indidisse satis est. Id assignat causæ, quòd quantum in musto fuerit aquosum, & fæculentum, sua ariditate exhauriens ebibit, quibus austerus sapor contrahebatur: argumento, quòd uina si quid aquæ contineant illibatum, minus redduntur mollia, si diutius in fece resederint, itidem confiet. Sed quum dulce molimur, uuas soli diutius exponimus, ut dilutum liquorem depascat, reliquum'que decoquat. Simile quiddam præbet origanum, quod calida & sicca dote præditum sit. Natura eius excalfacere. Percussis à serpente datur in uino decoctum eius: in passo autem ijs qui cicutam aut opium bibêre: in aceto mulso, ijs qui gypso tentantur, aut ephemero. Ruptis, conuulsis, hydropicis cum fico manditur. Siccum acetabuli mensura potum in aqua mulsa atram bilem per inferna detrahit, menses ciet. Linctum ex melle tusses emendat. Ad pruriginem, psoras, regiúmque morbum decocti ius cum in balnea descensum est, prodest. Succus uirentis tonsillis, columellæ, oris ulceribus

medetur

medetur. Per nares caput inanit cum oleo infusum. Iniicitur & aurium doloribus cum lacte. Medicamentum ciendis uomitionibus cõmodissimum ex origano fit, addita cepa & semine fruticis quod ad obsonia expetitur (rhus uocatur) omnibus in aere Cyprio per tricenos dies insolatis, ab ortu Canis, cum syderis æstu tempus flagrat. Herba obdormituris in metu serpentium substernitur, fugat enim eas. Onitis easdem præstat utilitates quas origanum Heracleoticum, dũtaxat infirmiores. Syluestre origanum priuatim folijs, floribus ex uino potis à serpẽte percussis auxiliatur. Tragoriganũ optimum est Cilicium, Coum, Smyrnæum, Chium & Creticum. Excalfaciunt omnia, urinas pellunt, uentri facilia sunt, decoctio poto bilem detrahũt. Lienosis ex aceto commode bibuntur. Contra ixiam in uino sumuntur. Purgationes fœminarum cient. Peripneumonicis, tussientibus ex melle in eclegmate dantur. Grata & efficax potio est, quare fastidia sentientibus, & stomacho acida ructanti infirmoq; præberur. Item si à maris iactatione, nausea & æstus præcordiorum exciteritur. Tumores illitos cum polenta discutit. Onitidis usus Plinio priuatim cõtra torsiones stomachi in tepida aqua & cruditates: cõtra araneos scorpionesq; in uino albo. Luxata & cõcussa in aceto & oleo & lana. Tragoriganon urinam ciet, tumores discutit. Cõtra ixiam potũ uiperæq; ictum efficacissimũ, stomacho acida ructanti & præcordijs. Tussientibus cum melle datur, & pleuriticis & peripneumonicis. Heracliũ optimũ Creticũ, quod iucundè olet: proximũ Smyrnæum. Communis usus serpẽtes fugare, percussis esui dare decoctũ, potu urinam ciere: ruptis, conuulsis mederi cum panacis radice: hydropicis cum fico, aut cum hyssopo acetabuli mẽsuris decoctũ ad sextam: item scabiem, pruriginẽ, psoras in desessione balneatũ. Succus auribus infundit cum lacte mulieris. Tonsillis quoque & uuis medetur, capitis ulceribus. Venena opij & gypsi decoctũ exinguit, si cum cinere & uino bibatur. Aluum mollit acetabuli mensura. Sugillatis illinitur: item dentiũ doloti, quibus etiam candorem facit cum melle & nitro. Sanguinem nariũ sistit. Ad parotidas decoquitur cũ hordeacea farina. Ad arterias asperas cum galla & melle teritur: ad lienem folia cum melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat decoctũ cum aceto & sale sumptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo in nares infunditur. Lassi perunguntur ex eo, ita ut ne uenter attingatur. Epinyctidas cum pice sanat. Furũculos aperit cũ fico trita, strumas cum oleo & aceto & farina hordeacea, lateris dolores cum fico illitum. Fluxiones sanguinis in genitalibus tusum ex aceto litũ, reliquias purgationũ à partu. Cunila bubula semẽ pulegij habet, utile ad uulnera cõmanducatum impositumq;, ut quinto pòst die soluatur. Contra serpentes in uino bibitur, ac tritũ plagæ imponitur. Vulnera ab ijs facta perfricãtur. Testudines cum serpentibus pugnaturæ hac se muniunt. Gallinacea cunila à Latinis, à Græcis origanum Heracleoticũ appellata, prodest oculis trita addito sale. Tussim quoq; emendat, & iocinerũ uitia: laterum dolores cum farina, oleo & aceto in sorbitionem temperata, præcipuè serpentium morsus.

## Pulegium. Cap. XXVI

P Vlegium ipso brumali die germinat in cattarijs, reflotetq; ramulis etiã à parente reuulsis, adeò nihil esse ocultum natura uoluit. Serendi igitur hoc signum dedit. Hæc est uera interpretatio, argumentum naturæ secum adferẽs. Percontatur Aristoteles, cur pulegiũ etiam pensile, solstitiali tempore floreat. Crudum causatur alimentum, quod ut hyeme concoqui propter frigus non potest, sic solstitio caloris auxilio cõcoquens auget. Parumq; uidetur inter Plinium & Aristotelem conuenire, cum ille bruma florere tradat, imò brumali die suspensam in tectis, arentis herbam pulegij, florem edere fatetur: contra is solstitio florem facere, nisi quis biferum arbitretur, & quem bruma præcoci partu florem non fudit ob calorem, solstitio protulerit sed qui brumali tempore mittitur flos, prioris autumni redundante tunc alimonio, prosilit brumam ostensurus. Nam & utroque tempore in flores & folia luxuriare infrà demonstrabitur. Semel satum pulegium diutina durat ætate. Nostri nunc *poulieulum* uel *poulietum* uocant. Cuius figuram utpote notissimam omnibus Dioscorides silentio prætermisit. fruncosum assurgit, semipedali altitudine, folijs sampsuci, surculis per interualla purpureo flore coronatis: unde multis pulegiũ regale nominatur. Nascitur optimum in montosis. Alterum genus, etsi mas est, inefficacius tamẽ est, flore cãdido, magna

ei cum

ei cũ nepeta & mentha societas. Recens incensus pulices necat, inde nomen pulegio. Syluestris Plinius unum fecit genus origano simile, folijs minoribus quàm satiuum, & à quibusdam dictamus uocatur, cui uim tribuit efficaciorem. Gustatum à pecore balatum cõcitat, unde quidem Græci literas mutuantes blechon uocauerunt. Blechron Hippocrati pro legumine quodam accipi Galenus author est. Plinio pulegium brumalis herba dici potest, quòd uti dictum est, hyberno flore brumam ostendat: quemadmodum eidem condurdon solstitialis herba perhibetur, flore rubro, quæ suspensa collo cõprimit strumas, cuius Plautus, ut arbitror, in Pseudulo meminit, inquiens,

Quasi solstitialis herba paulisper fui,
Repente exortus sum, repentino occidi.

Sed an idem fuerit blechros pulegio, cui eædem accidunt in flore mutationum uicissitudines, iam differendum est. Theophrastus stirpes esse quasdam adfirmat, quæ uitale principium seruare queunt, ita ut ad germen excitandum se ualeant mouere, ut scylla, coles liliorum, et blechri termites uel surculi: nam eam quoque solstitijs florere subiunxit, quod imprimis demitatur. eius uerba subiunximus, βλῆχρ@ ἀνθεῖ περὶ τροπάς. Hoc idẽ sentit Aristoteles in problematis, quærens cur pulegium, lilium, & cepe florent solstitialibus horis. qui, quantum mea fert opinio, græcorum ritu, τροπῶν, id est solis ad nos conuersionum nomine, brumam quoque complectuntur. Nam, ut Theophrastus author, quanquam blechrus omnino sicca sentiatur, principium tamẽ aliquod habeat necesse est, quod unà cum aeris mutatione moueatur. Mirum præterea, quòd non remissiore, sed potius intenta temporis sæuitia germinare incipiat: nisi forte dies alcyonios nõnihil suffectutos putaueris, sic iam appetente inclementia brumæ parturit. Quæ itaque de blechro produnt à Theophrasto, eadem de pulegio tradi partim ab Aristotele, partim à Plinio manifestum est. Sed quid tantorum uirorum citatione fuit opus, cum Dioscorides idem esse blechrũ cum pulegio, nec nisi sola discrepare nomenclatura testatur, blechona seu pulegium blechron dici Græcis confirmans. His cum historijs, tum authorum testimonijs satis cõstat blechrum ueteribus Græcis nostrum fuisse pulegium. Sed cur Theodorus Theophrasti interpres græcum nomen monera non percusserit latina, id forsitan fuit causæ, quòd uel aliud à pulegio suspicabatur esse, quod apud Hippocratẽ, teste Galeno, blechron pro legumine capi cognosceret. Pulegium, ut est Galenus author, acre & subamarum lingua deprehenditur. Vehementer excalfacit & extenuat euidenti, ut tradit, argumẽto, quòd illitu membrum rubore sugillet, & si diutius immanserit, uehementem mouet exulcerationem. Pectoris pituitam digerit, ideo pulmonum uitia exceabilia facit. itidem Paulus adfirmat. Pulegiũ Leontinus tradit crudis concoctiones moliri, si siccum tritumque post cibos insumatur. Idem mansum, & genis agglutinatum increscentes oculorum inflammationes epiphorasque egregiè discutere, ita ut qui hoc remedium expertur, eo potius utendum censeat, quàm probatissimis oculorũ collyrijs. Extenuat, & calfacit, cõcoctiones adiuuat, menses trahit potum, & secundas, & partus. Vitia pectoris cum oleo & melle sumptũ elicit. Cõuulsis auxilio est. Nauseis & erosionibus stomachi datur in posca. Atram bilem per aluum exigit. Cõtra ictus serpentium in uino remedium est. Defectos animo recreat cum aceto, naribus illatũ. Gingiuas atefacti cinere corrobotat, inflammationes omnes cum polenta illitum mitigat. Podagris syncerum apponitur, donec sanguine aduocato locus rubescat & exulcerari sentiatur. Decocto eius abluti prurigines extinguuntur. Cum cerato uaros tollit. Lienosis cum sale utiliter illinitur. Inflationes uuluæ, duritias, cõuersionesque corrigit. Blechona mutatis literis uocauere, quoniã pecus, gustato eo dum floret, balatu compleatur. Eos reuocat qui animo deficiũtur, surculis suis in ampullas uitreas aceti cum mentha deiectis. Dignior è pulegio corona uertigini, quàm è rosis: nam & capitis dolores imposita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tueri cõtra frigorum æstusque iniuriam, & ab siti traditur: neque æstuare eos qui duos è pulegio surculos impositos auribus in sole habeant. Fœmina efficacior est, est autem flore purpureo. Mas candidũ habet. Nauseas cum sale & polenta in frigida aqua pota inhibet, sic pectoris & uentris dolorem, stomachi autem ex aqua. Item rosiones sistit & uomitiones cum aceto & polenta Aluum soluit sale adiecto cum polenta. Intestinorũ uitia cum melle & nitro cocta sanat. Vrinam pellit ex uino & calculos, interiores dolores finit. Ex

nit. Ex melle & aceto sedat menstrua & secundas. Vuluas conuersas corrigit. Defunctos partus eijcit. Semen obmutescentibus olfactu admouetur. Comitialibus in aceto cyathi mẽsura datur. Si aquæ insalubres bibendæ sint, tritum inspergitur. Salsitudines corporis si cum uino tradatur minuit. Neruorum causarijs & in contractione cum sale, aceto & melle cõfricatur opisthotono. Bibitur ad serpentium ictus decoctum. Ad oris exulcerationes, & tussim efficax est. Flos recentis incensus pulices necat odore. Xenocrates pulegij ramum lana inuolutum in tertianis ante accessionẽ olfaciẽdum dari, aut stragulis subijci, & ita collocari ægrum, inter remedia tradit. Gustatum à pecore capras balatum conci tat. Natura et tã feruens, ut illitas partes exulcetet, ante accessionũ horrorẽ. Item cõuulsis
10 & torminibus fricari cõuenit. Podagris mirẽ prodest. Hepaticis cum melle & sale datur bibendũ. Pulmonũ uitia excreabilia facit. Ad lienẽ cum sale utile est, et uesicæ & suspirijs, & inflationibus. Contra scolopendram terrestrẽ uel mannam, item scorpiones ualet. Arida radix cicatricibus decorem adfert. Contra increscentia ulcera recens potentissima.

Dictamus. Cap. XXVII

Dictamum, ut Theophrastus est author, Cretæ uernaculũ est, nec temere alibi quàm in ea insula prouenit, ramis prætenue, pulegio simile, feruens & acre gustu, folijs tantum utuntur. Flos ei nullus est, aut semen, aut caulis. Radix tenuis & superuacua. Rara admodum herba est, nec in Creta spatiose nascitur, mireq; à capris expetitur, incredibiliq; uoluptate ab eis deuoratur.
20 Ostenderunt id capræ uulneratæ eo pastæ, statim decidẽtibus telis. Pro eo est & pseudodictamũ multis in terris nascens, folio simili, ramulis minoribus: imbecillioris effectus statim intelligitur, dictamũ enim minima portione accẽdit os. Qui legere eã manipulos in ferula uel arundine cõdunt, prælígantq; ne efflato spiritu potentia euanescat. Inualidius siquidẽ cum aliquid uirium expirauit. Non desunt qui naturã utrusq; eandẽ esse referant, sed deteriorem in agris pinguibus. Quare quod locis lætioribus exeat degenerare, & falsum illegitimumq; cognominari. Legitimũ aspera loca uehemẽter amare prodũt. Ad partus mulieribus efficacissimum idẽ author asseuerat, aut quòd enitẽtes fœtu statim liberat, aut certe dolores penitus abolet. Esse & tertiũ genus dictami uocatum, sed neq; facie neq; effectu simile, ramis maioribus. Qui dictamum Cretẽsem esse tradit herbã lenem, acri gu-
30 stu, pulegio similẽ, maioribus folijs, quæ tomẽtosis canescant floccis, & spissa lanugine pubescant, flore & semine uiduam. Pro eo substituit pseudodictamum, quasi dicas illegitimum, multis in terris nascens, folio simili, sed acrimonia minore, & uiribus ignauius. Tertiũ adiecit quod è Creta defertur, folio sisymbrij, ramis maioribus, flore syluestris origani, nigro, molliq;. Odor folijs inest inter sisymbriũ et saluiam iucũdissimus, sed minus sensum tentat. Id hodie Galli tum *diptamum*, tum *hortensem gigeberim* appellant, quòd æstuosa ut stàtim os adurat, & linguam uellicet. nanq; cauliculis assurgit teretibus, longis, mollibus, articulatis, folio menthæ uel sisymbrij, nisi quòd angustius, et spissiori pube canet, roseo flore, semine atro, odore artemisia suauiori. Virgilius Maro totius naturæ peritissimus, duodecimo suæ Aeneidis hoc habitu dictamum designauit, ita canens,

40 Tum Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo. non illa feris incognita captis
Gramina, cum tergo uolucres hæsere sagittæ.

Sed quale dictami genus Poeta suis numeris explicuerit, diligenter cõsiderandũ est. Putat Marcellus tria eius genera cõmiscuisse, nõ ignorantiæ tamen damnandũ Maronẽ, qui cæterorũ exemplo in re fabulosa uoluptati magis quàm utilitati legentium consulit. Sed inusum usquã monstrum impudenter rerum omnino pugnantium coalitu finxisset, nec dignum poetico uerborũ inuolucro, cum sub eorum figmẽtis, nõ nihil semper subesse ue-
50 ri credendũ est. Sed hæc quæ de dictamo lepidissimẽ cecinit, ad historiã naturæ nõ ad fabulã pertinent. Quis existimaret Virgilium picturarũ naturæ, ut plerisq; locis docuit, callentissimum, herbæ quæ & caule & flore uacaret, caulẽ flore comante liberaliter impegisse, sic quæ sterilis esset fœcundam, quæ exflos & excaulis, floridam & caule luxuriantem,

commentitio habitu proponeret, quo nec ulla ueteribus adhuc potuit inueniri? Itaque mihi potius terram dictami faciem uidetur his senariolis expressisse, cui & caulis & flos à ueteribus redditur Nam & hoc tertium, authore Dioscoride, defertur ex Creta: quare merito Venerem ab Cretæa Ida carpsisse finxit, cum omne dictami genus incana lanugine pubet, imò uenus quodam quasi lanuginoso tomento uestitur, perpulchrè puberibus folijs caulem comari prodidit. Eidem florem tribuit purpureum, sed non qui dilutiore rutilet purpura, sed abundè saturata nigricat, quem Dioscorides nigrum maluit appellare, cum talis in colorum censu pullus existimetur ab herbarũ peritis. Quod demum subiunxit, non ignaras huius capras, cum uolucres inhæserunt sagittæ: quanquam hanc sibi Creticum præsentiorem uendicauit facultatem, reliquas species, utpote à Creta oriundas, dote cõsimili licet ignauiore præditas, scriptores meminerunt. Non ergo fictitiam & portentosam dictami imaginem exibuit Maro, sed ueracem, quæ tertium id genus, ut docuimus, exprimeret. Pota sagittas pellit, & alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorum obolo. Proxime pseudodictamum. Vtrũque suppurationes discutit, sed præcipua dictamo uis est. Menses cit partus emortuos uel transuersos ejcit Bibitur ex aqua foliorum obolo, adeò ad hæc efficax, ut ne in cubiculum quidem prægnantium inferatur, nec potu tantum sed illitu & suffitu ualet. Proxime pseudodictamũ, sed mẽses cit cũ mero decoctũ pondere denarij. Strangurias discutere dictamũ certũ est, cuius folia præclare dantur ex aqua ad partus accelerandos. Constat unius oboli põdere, uel si mortui sunt in utero infantes, pronnus reddit sine uexatiõe puerperæ. Similiter prodest pseudodictamũ, sed tardius: præcedente illa persuasione, quicquid in Creta nascitur, infinito præstare cæteris eiusdem generis alibi genitis proxime quod in Parnaso. Tradunt Arcades quidẽ nõ medicaminibus uti, sed lacte circa uer, quoniã maxime succis herbæ turgeãt, medicẽturq; uberes pascuæ. Bibunt autẽ lac uaccinũ, quoniã boues omniuoræ sunt in herbis. Dioscoridi omnes effectus repræsentat quos satiuum pulegium, multo etiamnũ ualidius, constat enim & potu & suffitu defunctos partus ejcere. Tradũt capris in Creta uulneratis pastu huius herbæ tela decidere. Succus purgandi uim obtinet illitus, aut cum polẽta subactus. Plantas pedũ sagittis cõfixas illitu sanat, & impactos reliquo corpori aculeos refigit. Ad lienis morbos efficax est, minuit eũ. Carpunt semen ęstate uel autũno. Radici uis feruens, gustatu accendit os Eadem partus accelerat. Succus in uino serpentiũ morsibus aduersatũr, in quã rem tanta uis herbæ huius, ut uenenata omnia olfactu saltẽ fugentur, contactu etiam cõmoriantur. Vulneribus ferro factis & uenenatis ictibus infusus succus præsentaneo est remedio: & si etiam ab instillatu statim sumatur in potu, momẽto salus restituitur. Pseudodictamum simili in ore acrimonia, ualet ad quæ dictamum, sed ignauius Tertium quod à Creta defertur, conuenit ad quæcunq; superior, sed minus nares ferit. Additur in pastillos theriacos, & emplastra quæ contra serpentium iniurias repræsentantur.

Saluia. Cap. XXVIII

S Aluia, quæ Græcis elelisphacos dicitur, frutex est oblongus, surculosus, quadrangulas habens & candidas uirgas, folia cotonei mali effigie, longiora, scabriora, paulo callosiora, extritarum quoque uestium similitudine hirsuta & candicantia, uehemẽter odorata, sed uirosa, semine syluestris hormini in summis caulibus Nascitur in asperis. Plinius menthæ similem facit, canam, odoratam. Galli nostri *sauljam* uocant, nanq; ea fruticosa est, rugosis folijs, exoletarum uestiũ scabritiam referentibus, incanis, odoratis, purpureo in spica flore, in aquilini rostri speciẽ falcato, semine syluestris hormini. Plinius elelisphacon in censu frugum inter lentis species retulit, inquiens, Syluestris elelisphacos dicta à Græcis, ab alijs phacos, ea est satiua lente læuior, & folio minore atque scciore, & odoratiore. & alterum genus huius syluestris odore graui. Hæc mitior, folia habet cotonei mali effigie, sed minora & candida, quæ cum ramis decoquuntur. Hic apertissimè rem satiuam quæ diligentissime colitur in hortis, cum syluestri lente, tanquàm quid à saluia discrepans, commiscuit: cum tamen omnia quæ inibi uigesimosecundo uolumine de illa syluestri lente traduntur, & Dioscoridis delineationi saluiæ, & uiribus patrocinantur. Nam saluia folia habet cotonei mali effigie, sed minora & candida, quæ cum ramis decoquuntur. Menses cit & urinas. Pastinacæ ma

rinæ

rinæ ictus sanat, torporem autem inducit percusso loco. Cōmorantes menses trahit: abūdantes sistit decocto eius poto. Per se imposita herba uulnerum sanguinē cohibet. Sanat & serpentium morsus, & si in uino decoquatur pruritus testiū sedat. Eadem prorsus Dioscorides tradidit, folia cotonei mali figura, minora, cādida. Vires ei assignat trahere & partus hærentes, remoratosq́ menses: pastinacæ marinæ ictus sanare: compositam per se herbam sanguinem uulnerum cohibere: testium pruritus folia cum ramis cocta comprimere. Subdit Plinius, Nostri qui nunc sunt herbarij elelisphacon græcè, Latinè saluiam uocāt, menthę similem, canam, odoratam: quasi aliter ueteres, aliter suæ ætatis herbarij de elelisphaco sentirēt. nihil tamen est commune lentis & saluiæ. Nec Dioscorides alterius quàm
10 palustris, quæ & syluestris ei dicitur, mentionem fecit: sed illa resedibus aquis gaudet, hæc rigua nedum aquatilia refugit. asperis siccisq́ nascitur. Sed uidetur Plinio phacos uocabulum, quo lens Græcis importatur, & eliphacos, quo palustris, imposuisse: fecisseq́ ut species quasdam nouas lentis fingeret, remq́ satiuam in syluestrium familiam ascisceret: rem natalibus, foliorum habitu, uiribusq́ lōge dissidentem, in unum aceruum congereret. sed multo diuersum uidetur Græcis sphacos & sphacelos. Theophrasto differt, ut inquit, saluia quæ dicitur elelisphacos à sphacelo, quòd altera mitior, altera syluestrior. Sphacelo folium breuius & læuius, saluiæ squalidius & scabrius. à quo, quātum arbitror, habitu nomen deflexit Græcis, qui quod sphacon, ceu potius sphacelon, nos tabitudinem uel syderationē solemus uocare. Ergo quòd herba retorrida semper uel exucca uideatur,
20 elelisphacos, quasi in tabem redacta uel in syderationem flaccescens, nomen arripuit, ἐλελίζειν & σφάκελος in unam coalescētibus appellationem. Quæ duo saluiæ genera uidentur in hortis inueniri. Quod læuius & folio contractius, quasi syluestrem ob id referat figurā, minusq́ squalore obsitum, nostrum nunc uulgus *francam saulgiam* nominat. Alterum squalidius & scabrius, lacunosa facie perasperum, multo latius, quasi cultum senserit, *uulgariam saulgiam* uocamus. Salutaris ad multa, præsertim ad fœcunditatem, unde forsitan Latinis saluia dicta. nam saluia, ut Aetius scriptum reliquit, excalfacit, & aliquatenus substringit. Suffitu menses sistit, qui copiosius feruntur, omnemq́ fœminarum abundantiā cohibet. Agrippa sacrā appellat herbam, traditq́ leænas eam esse ad cōceptus facilitatem. Illud habetur in confesso, fœminam quæ quadrantem horæ ante cōcubitum, huius succum instar
30 heminæ cum momento salis ebiberit, concepturā. Proditum est grassantē in Copto Aegypti pestem, innumeros penè mortales rapuisse, reparatamq́ multitudinē coactis mulieribus huius herbæ succo ad cōceptum uti. Orpheus succo in orbiculos coacto cum mellis uncia, sanguinis excreationes cohibuit. Seritur in ortis & semine & surculo. Apricū amat locum. Lixiui cinere fruticē muniunt olitores, sic lætiorem prouenire testantur. Frigora non horret. Hybernis tēporibus uiuit, in quibus premente olerum penuria iuribus innatat. Errant qui herbam passim in incultis inuentam, quam herbarij *saluiam* appellant *transmarinam*, falso officinæ *gallitricum*, putent saluiæ congenerem. Nam ea folio latiore, non minus odorato sed asperiore, caule sesquipedali, leniter hirsuto, in quadrangulum striato, flore subcæsio, saluiæ nō absimili, in aquilini rostri effigiem falcato, calyculis pluribus galli-
40 naceæ cristæ forma ad radicē spectantibus, in queis ad summum quatuor grana repertas, parua, rotunda, fuluescentia: cum ea hormini syluestris propria sunt, in mentione eius docebimus, nec ulla picturæ nota uidetur reclamare. Saluia menses cit & urinas. Pastinacæ marinæ ictus sanat, torporem autem inducit percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum uino commorantes menses trahit: abundantes sistit decocto eius poto. Per se imposita uulnerum sanguinem cohibet. Sanat & serpentium morsus, & si uino decoquatur pruritus testium sedat. Partus emortuos apposita extrahit, item uermes aurium. Ad tussim laterisq́ dolores bibitur. Contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoque ex oleo perungi ea prodest. Menses (ut ait Dioscorides) & urinas trahit decoctum foliorum ramulorumq́ potu. Partus eijcit, pastinacæ
50 marinę ictibus auxiliatur, capillum denigrat, uulnerum sanguinem cohibet, terra ulcera purgat. Testium pruritus extinguunt rami foliaq́ si decocto eorum foueantur.

V 2 Mentha

Mentha. Cap. XXIX

Entha notior Dioscoridi fuerat, quàm quæ debuisset repræsentari. nomen in Gallia retinet. Herba cubitalibus flagellis, lanugine pubescentibus, folio sisymbrij, lõgiore, molli, æstate herbaceo, hyeme subflauo, semper odorato. subpurpureus flos circa cauliculorum fastigia spicatur. Est & hortësis quædam quã nostri *Romanam* cognominãt, odore præstãtior, cauliculis lentè punicantibus, folio maiore, aliquãtulum acutiore. Mentha dulcè desiderat uliginẽ, quam ob causam iuxta fontẽ mense Martio rectè ponitur. cuius si forte semina defecerunt, licet de noualibus syluestre menthastrum colligere, atq; ita inuersis cacuminibus disponere, quæ res feritatẽ detrahit, atq; edomitã reddit. Seritur uel planta uel radicibus. Apricum locum amat, nõ pinguem, nõ stercoratum, humidis facilius adolescens. Ferro nõ expedit mentham tangi. Semel sata pluribus annis restibili fertilitate durat, gratoq; mensas odore percurrit in rusticis dapibus. Aestate uiret, hyeme flauescit. Quærit Aristoteles in problematis, cur in adagium uenerit, mentham belli tempore nec edendam nec serendam. Soluit, quoniam, inquit, corpora refrigeret, absumens genituram, id quod fortitudini & ferociati contrariũ est. Sed cum alij omnes menthæ uim excalfactoriam ascribant, fieri potest, ut per se (quod in plerisq; conspicitur) calfaciat, ex consequenti refrigeret. Galenus mentham duplicem statuit, hedyosmum, quem odoratã mintham cognominat: inodoram alterã, quam uocat calaminthã. utraq; acri gustu in tertio calfacit ordine. Infirmior est uiribus odorata mentha, quàm calamintha. Et, ut in uniuersum pronuncietur, una fera est, & syluestris: altera mitis & satiua, quæ sibi mangonio cultus adsciscit humorem, quare uenerem stimulat, quod est omnium cõmune quę semicocto humore et spiritoso participãt. Paulus uenerem ciere cõfirmat, humorem causans flatuosũ & semicoctũ. Itẽ auiditates ueneris cõcire tradidit Dioscorides. Aristoteles genitale semen mentha corrumpi sentit. Plinius Aristoteli suffragatur, quia ex aqua & mulso sumpta cohibeat genitalia defãri. Id ergo fuit causæ cur antiquitus hoc esu flagrante bello militibus interdixit, quod hoc cibo proritati magis in libidinem ruunt, quæ corpus & uires carpit, animosq; refrigerat. sic usu ueneris effœminati mollesq; cõtorpescunt. Quod Aristotelem affirmasse constat. Sisymbriũ quonam pacto degeneret in mentham suprà docuimus. Est et syluestris mentha, quã Romani menthastrũ appellant, hirsutioribus folijs, per omnia sisymbrio amplius, odore magis uiroso. Plinius genus eius syluestre menthastrum esse scribit, & hoc propagatur ut uitis, uel si inuersi rami serantur. Menthastrum eidẽ syluestris est mentha, specie foliorum quasi figura ocimi, pulegij colore: propter quod quidã syluestre uocant pulegium. Iis cõmanducatis & impositis sanari elephantiã asseuerat, quod Magni Pompeij ætate, fortuito cuiusdã experimento, propter pudorẽ faciẽ illita compertum est. Dioscorides hoc nõ menthastrum sed calaminthæ genus unũ ut arbitror existimauit. Officinis nostratibus nomen retinuit. Rura nostra *syluestrem* uocant *mentham*, sisymbrio procerior, folijs lanugine canescentibus, maiusculis flosculis, coliculorum fastigia coronantibus: quam si quis odoretur, uirus tantum uibrat ut sua quoque fragrantia caput tentet. Gaudet uliginosis passim irrigua hoc menthastro pubent. Mentham è Græcis aliqui utilem esse ideo negãt, quòd uulnus indita & sanescere & cicatricem trahere prohibeat. Neq; coalescere neq; spissari lac putant quod menthã habuerit, adiecto simul etiam coagulo. Eadem uire sistere generationi credunt, cohibẽdo genitalia densari: ideo uenereis prorsus aduersari. Alij cõtrà perquã salubrem haberi defendunt. Quod si mãmis familiariter accessit, nec coire nec densari lac patitur. quare lactis potionibus additur, ne hujus coagulati potu strãgulentur. Cæterum ipsius odor animum excitat & sapor auiditatem in cibis. Sanguinem sistit & purgationes fœminarũ inhibet. Cũ amylo ex aqua pota cœliacorũ impetus infrenat. Quidã uomicas uuluæ curarunt, & iocinerum uitia ternis obolis ex mulso datis: itẽ sanguinẽ excreantibus in sorbitionẽ. Vlcera in capite infantiũ mirè sanat. Arterias humidas siccat, siccas astringit. Pituitas corruptas purgat in mulso & aqua. Singultus & uomitiones sistit, ut Democritus mõstrat, cũ succo granati. Recentis succus narium uitia spiritu subductus emẽdat. Ipsa trita choleras in aceto quidẽ pota, sanguinis fluxionem intus supprimit. Illinitur temporibus in capitis dolore. Epiphoris imponitur, & omnibus in capite eruptionibus. Sumitur

mitur contra scolopendras, scorpiones marinos, & ad serpentes. Impetigines aiunt, uel si teneatur tantum, prohibere. Item lieni mederi eam in horto gustatam, ita ne uellatur. Aridæ farinæ tribus digitis apprehensam stomachi dolorem sedare in aqua: & similiter aspersa in potionem, uentris animalia pellere. Auribus cũ mulso instillatur. Dioscoridi astringendi, calfaciendi, exiccandíq; naturã habet. Sistit sanguinẽ succo in aceto poto. Teretes uẽtris tineas necat, auiditatẽ ueneris coercet. Singultus, uomitiones, & choleras sedat binis ternis'ue surculis cũ granati acidi succo potu. Discutit abscessus imposita cũ polenta. Illinitur in mulcẽdo capitis dolore fronti. Mãmis quæ tendãtur aut lacte turgeãt imponitur. Morsibus canum cum sale linitur. Auriũ doloribus cum aqua mulsa medetur. Fœminis

10 ante consuetudinem uirginali admota generationi resistit. Linguæ scabritiã infricata cõplanat. Addita potionibus lactis, densari & in caseũ coire nõ patitur. Omnino stomachũ adiuuat, & in cõdimenta uenit pluribus modis. Menthastrum syluestris est mentha. Potũ fœminas purgat à partu, sed partus necat. Orthopnoicis, torminibus, cholericis efficacissimum: item in lumbis, et podagris impositum. Substratum, uel accensum fugat scorpiones. Succus auribus uerminosis instillatur, in regio morbo bibitur, strumis illinitur. Somnia ueneris inhibet, tineas pellit ex aceto potum. Cõtra porriginem ex aceto infunditur capiti in sole. Folia illinuntur, bibunturq; aduersus scolopẽdras & serpentium ictus drachmis duabus in uini duobus cyathis. Aduersus scorpionum ictus, aduersus scolopendras ius decoctũ. Aduersus omnia uenena seruantur folia arida in farinæ modum.

20 Calamintha. Cap. XXX

Calaminthæ Dioscoridi tria sunt genera. Vnum mõtes plus amat, folijs ocymi candicãtibus, surculis angulosis, flore purpureo. Alterũ pulegio fecit simile, propter quod quidã syluestre pulegium uocãt, quoniã & odorem eius æmuletur. Hoc Italiã nepetam tradit appellare. Tertiũ menthastri similitudine, longioribus folijs, caule & ramus quàm superiora maioribus. Primum genus officinæ nũc *calamentum*, à Græcis tamen interpollato nomine, uocant: cũ id montibus familiare, folijs ocimi canescentibus, ramis angulosis & geniculatis, flore purpureo. Secundũ, q pulegium uideatur imitari, nisi quòd folijs est aliquanto maioribus, *pulegium* uocant *syluestre*. Tertium mẽthastro simillimum est, folijs et coliculis amplioribus, melino

30 flore, hanc speciatim ram herbarij, quàm officinæ uocant *nepetam*, uulgus nostrum *herbam cattorum*, quòd magna feles odoris huius capiantur uoluptate. nãq; si uulsæ, uel hærenti cõtingat occurrere, et sese statim adfricãt, deinde magna auiditate ramos pascũtur. Quin & humo in qua resederit iucundissime saburrãtur, quapropter solo esu huius æluros cõcipere uulgus sibi persuasit. Medici hac experientia freti mulierib9 balineis aut insessionibus inserunt, ut ijs quæ desierunt parere restibilẽ aferant fœcunditatẽ, & ijs quę non possunt uterum ferre, hoc fotu cõcipiendi facultatem moliantur, ut tandem iniecta genitalibus locis semina queant animari. Verum authores solum habentur ex populo, nec tale quicq; apud classicum authorem inuenitur. quod ideo subiũximus, ut facilius hac protrita uulgi suasione quærentibus possit cognosci. Sed notandum, calaminthã Latinis authoribus fe

40 re nepetam appellari, quanq; Dioscorides unam speciẽ priuatim uoluit Italis nominari. Prorsus tanta est inter mentham & menthastrum & nepetam societas, ut mirum non sit misceri quandoq; ab autoribus, earum & species & nomina. Nec est omittendum Nicãdrum calaminthæ riguos natales & amnicos assignasse, cum proponat crepitantis ambitiosiq; fluminis uortices sequi, comosum frondibus calaminthum. frequẽs enim propter scatebras aquarum, & earum margines erumpit, fluminibus gaudens. Græcam subtexui mus carminis sertem è Theriacis.

Τῆμος δ' ἢ ποταμοῖο πολυφλοίσβοιο παρ' ὄχθας,
Υδρηλὴν καλάμινθον ὀπάζεο χαιτήεσσαν.
Πολλὴ γὰρ λιβάδεσσι παρ' ἀέξεται, ἀμφί τε χεῖλη
50 Βόσκεται, ἀγλαυλοῖσιν ἀγαλλομένη ποταμοῖσιν.

Nepeta non sata nascitur. Calaminthã cæteram olim dictã fuisse testis est Strabo, q nõnullos scribit existimare Lacedæmonẽ ab Homero nõ cetoessam à magnitudine, sed cętaessam à calaminthæ copia uocari. Omniũ folia gustatu os accendunt, impensè q; sunt acria.

Radix superuacua. Contra serpentium ictus uires habet pota & imposita. Decoctum potu menses, & urinas trahit. Ruptis, conuulsis, orthopnϾ, torminibus, choleris, frigoribus remedio est. Præsumpta in uino uenenis resistit. Regium morbum discutit. Tineas cæteráque animalia uentris extinguit cum melle & sale pota: sic & lumbricos enecat, in quem usum conteritur in potus. Estur ad elephantiam, ut serum lactis subinde pòst bibatur. Partus enecant folia, mulierúmque menstruos cursus extrahunt admota in uellusculo. Fumo eius nidoréque serpentes fugantur. Atris cicatricibus candorem reddit in uino cocta & illita. emendat & sugillata. Imponitur coxendicibus ad euocandum ex alto noxium humorem, & cutim exulcerãdam ui caustica. Vermes necat succus auribus instillatus. Decocta in aqua ad tertias discutit frigora, mulierum menstruis prodest, æstate sedat calores. Contra serpentes usum habet, fumum ex ea nidorémque fugiunt, quam & substernere in metu obdormituris utile est. Trita ægilopijs imponitur. Capitis doloribus recẽs cum tertia parte panis temperata aceto illinitur. Succus eius instillatus naribus supinis profluuium sanguinis sistit. Item radix cum myrti baccis in passo tepido gargarissata anginis medetur.

Thymum. Cap. XXXI

Thymum magis aluearia curantibus, quàm olitoribus studiose conseritur. Sed nos quoque condimentorum causa (nam quibusdam est aptissimum) non alienum putamus etiam in hortis habere. Locum neque pinguem neq; stercoratum, sed apricum desiderat. Semine & plantis, circa uernum æquinoctium seritur: melius tamen thymi nouellas plantas disponere. quæ cum subacto solo depressæ fuerint, ne tarde comprehendant, aridi thymi fruticem contundi oportet: atque ita pinsito pridie quàm uolueris uti, aqua medicare. quæ cum succum eius perceperit depositis fruticibus infunditur, donec eos rectè cõfirmet. Flore sato, ut Theophrastus perhibet, nascitur. Semen thymi fallit, nec potest deprehendi. In mari quoque prouenire traditur extra Herculis columnas, quod in litus eiectum in pumicẽ durescat, sicut & inibi frutex lauro similis occallescens in pumicem transfiguratur. In Heroo ad quem descendunt Aegyptij, si Theophrasto credimus, thymum uirenti simile, sed pars quæ aquis emersit duritia lapidis aspicitur. Color etiam floris in eo tanquam non absoluti. Floret sero circa solstitia, cum & apes decerpunt, & augurium mellis est. prouentum enim sperant apiarij largè florescente eo: sin defloruit, æstiua mellatio minus proba sequetur. Mel thymosum non coit, quod concrescit minime laudatur. Læditur imbribus, amittitq; florem. Coalescere quidem thymum negant nisi in afflatu maris seratur, ideoq; trãslatum ex Attica nõ durasse in Arcadia: nunc prouincia, ut inquit Plinius, Narbonensi lapidei campi thymo scatent. Flores amicissimos apibus creat, qui colorent odorentq; mella, quod Virgilius in georgicis cecinit,

Redolentq; thymo fragrantia mella.

Duo autem sunt genera eius, candidum radice lignosa, in collibus nascens, quod & præfertur. Alterum nigrius, florisq; nigri. Dioscorides triuialem proposuit, frutice surculoso, multis folijs angustisq; comato, capitulis in cacumine refertis, flore purpurascente. Hũc ideo uel album uel capitatum nominat. Galli *thim* nunc uocant, rura permulta *maioranam Anglicam*, officinæ thymum. nam dodrantalis & surculosus assurgit frutex, incanus folijs, minutis, immortalibus, flosculis ex purpura candicantibus, suauissimi odoris, capitellis specie complicatarum formicarum, radice lignosa. colitur in hortis. Gracili solo & petroso lætius exilit. Montes quidam in Gallia thymo fruticant. hoc genus condimentario usu notissimum. Alterum flore nedum folio nigricat, *elleborus* quibusdam appellatum. hoc Aetius cibis damnauit, quòd intus receptum facile computreat, & biliosos humores creat. Thymum è Thyna laudatur ab Hippocrate. Est autem, ut inquit Galenus, Thyna quidam in Thracia locus. Percontatur Aristoteles cur in terra Attica cæteri fructus dulcissimi fiunt, thymum inibi acerrimum. Diluit controuersiam, quòd ager ille tenuis, siccusq; uideatur, quapropter parum humoris possidẽt quæ nascuntur in eo. Fructus, quos lex naturæ dulces creauit, dulciores reddũtur: qui ingenio suopte sicci sed minime dulces proueniunt, suam ob inopiã tantum humoris retinent, quantum suo cõueniat

generi

generi. Sol quod dulcissimum inuenit ac leuissimum eximit. quapropter acetrimi relinquuntur qui humore superuacuo carent, quem fructus obtinent cæteri. Cum sale & aceto pituitam exinanit per aluum. Decoctio prodest orthopnoicis, suspiriosisq; cum melle. Tineas uentris exigit. Retardatos fœminarum menses, partus enectos, secundasq; pellit, urinas ciet. Sumitur cum melle ad uitia pectoris excreanda. Collectiones recentes cum aceto lutum discutit, sanguinem coire non patitur, thymos, & uerrucas tollit. Ischiadicis cum uino & polenta impositum medetur. Sanis in uictu pro condimento datum proderit. Thymum colligi oportet in flore, & in umbra siccari. Oculorum claritati multum conferre creditur tam in cibo quàm in medicamentis: item diutinæ tussi illinctu, faciles facere excreationes cum aceto & sale, longas faucium destillationes extra illitu cum sinapi extenuare: item stomachi, & uentris uitia. Sanguinem concrescere non sinit è melle. Modice eo utendum quoniam excalfacit. Sistit aluum, quæ si exulcerata sit, denarij pondus in sextariū aceti & mellis addi oportet: item si lateralis dolor sit, aut inter scapulas, aut in thorace. Præcordijs medetur ex aceto cum melle, quæ potio datur in alienatione mentis, ac melancholicis. Datur & comitialibus, quos corruptos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire illos oportere in molli thymo. Prodest orthopnoicis, & anhelationi, mulierumq; mensibus retardatis, uel si mortui sunt in utero partus, decoctum in aqua ad tertias: uiris uero contra inflationes cum melle & aceto, & si uenter turgeat, testes ue, aut uesicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impositum: item cum aceto callum & uerrucas. Coxendicibus imponitur cum uino & articularibus morbis: quibus & potionem dant trium obolorum pondere in tribus cyathis aceti & mellis. Luxatis tritum ac lanæ inspersum ex oleo imponitur, & ambustis cum adipe suillo, & in fastidio tritum cum melle.

## Satureia. Cap. XXXII

Hymbra uulgaris est notitię. In asperis & gracilibus nascitur, similis thymo, sed minor atq; tenerior, ferens spicā floris plenā, coloris herbacei. Habet & satiua breuior syluestri, quæ propter minorē acrimoniā in cibos recepta est. Latinis satureia dicit, Gallis nūc *sarriette*, nūc *satrea*, pedali altitudine, fruticosa, surculosis utrinq; coliculis, folio hyssopi, flosculis per interualla ex purpura cādicantibus, odore saporeq; gratissimo. Seri in hortis ad obsonia cōdienda, alioqui in asperis & saxosis nasci: sed inibi thymo similior, & hyssopo, nisi q molliror est, ferēs spicā floris plenā: hæc medicinæ utilior, illa cibis gratior. Columella cum cepinæ semina sparguntur, præcipit ÿs satureæ semen immiscendū: nam & uiridis esui est iucunda, nec arida inutilis ad pulmentaria condienda, quod hodie seruatur olitoribus. Thymbram tamen nonnihil à satureia discrepare sentit idem author, hoc senatiolo,

Et satureia thymi referens, thymbræq; saporem.

Nam cum apibus quoq; destinasset pabulationes, adiecit regionem desiderari fœcūdam fruticis exigui, maximè thymi aut origani, tum etiā thymbræ, uel nostratis cunilæ, quam satureiam rustici uocant. Ibidem subdidit, saporis præcipui mella reddit thymus, thymo deinde proxima thymbra, serpyllumq; & origanū. Tertiæ notæ sed adhuc generosæ marinus ros, & nostras cunila, quam dixi satureiam. Constat itaque nostratem cunilam & satureiam eandem herbam intelligi Columellæ: sed transmarinam retulit cunilam magis aluearia curantibus, quàm olitoribus studiose consitam. Quam condimentorum causa (utpote quibusdam esculentis aptissimam) non alienum putat in hortis haberi, sed neque locum pinguem, neque stercoratum, sed apricum desiderare, ut quæ macerrimo solo per se mantimis regionibus nascatur: hinc transmarina (ut opinor) dicitur, quæ uiuacior est quàm ut impensius curanda sit. Columella itaq; thymbrā à satureia discreuit, & nostratem cunilam esse docuit, quam rustici uocarent satureiam colore floris purpureo, thymbram uerius herbaceo. Quintus Serenus satureiam specie thymbræ notauit, quasi thymbra nō absoluta uoce sed cephalote thymbra diceretur, quàm Plinius cunilam capitatam semel tantū, quod inuenerim, in opere toto nuncupat. Idem decimonono uolumine thymbram cunilam esse tradit, inquiens, Thymbra uero, quæ sit cunila, hæc apud nos habet uocabulū & aliud, satureia dicta in cōdimētario genere. Seritur mēse Februario origano æmula.

Hanc ferro tangi non expedit. Sed cunilæ Plinio præter satiuam, quæ satureiæ nomine, ut ostensum est, intelligitur, multa sunt genera. Quæ bubula appellatur semen pulegij habet, hæc origanus Plinio, qui plerisq; locis origanum non aliter quàm cunilam bubulam conuertit. Columellæ magis syluestre uidetur origanum, dicitur heracleoticum eodem authore. Tertium genus est eius quæ Græcis mascula, nostris cunilago dicitur, odoris fœdi, radicis lignosæ, folio aspero. Tradunt manipulo eius abiecto omnes etiam à tota domo blattas conuenire ad eam. Mollis cunila ramis ac folijs, hispida lanugine obducitur, tritaq; mellis habet odorem, digitis tactu eius cohærentibus. hanc Franci uocant *encensariam*, pilosioribus folijs ac ramis & aculeatis, senis flosculis luteis. Altera est quam libanotidem Plinius tradit appellari. Hæc est quæ uulgo (ni fallor) *rosmarinus* dicitur, topiarius frutex, & coronarius, folio pinnato, herbaceo, subter incano, striato, thuris odore, flore cæruleo, semine atro, exili. Hac Narbonensis prouinciæ tractus adeo scatēt, ut nō temere lignum aliud urant. Seritur in hortis magna diligentia apud nos, de quo nonnihil in propria mentione docebimus. Thymbra ueluti thymo delectantur apes. Paulus thymbræ duo genera, syluestre, quod ad eadem quæ thymus pollet: satiuum, quod uiribus ignauius est, sed usui cibario gratius. Nascitur supra thymbram quidpiam quod cirrorum modo comas & ramos crebro uolumine complicat, sæpenumero purpurascens: id quod Paulus, quòd supra thymbram proueniat, epithymbron uocauit. Atrā bilem perinde atq; epithymum per aluum exigit. Nonnihil tale per origanum irrepere cōspeximus, quod cirrosa capillamentorum specie cacumina conuoluit ut expediri non possint. Galenus thymbram thymorum nomine uidetur fuisse cōplexus, cum pluraliter thyma uocauerit, nec alibi inter simplicia thymbræ meminerit. Farina eius ex uino pota medetur pulmonis, thoracis, & uesicæ uitijs. Ciet urinas, menses pellit. Herba ipsa cum floribus ueternosos excitat olfactu, aut coronæ modo capiti imposita. Succus cum rosaceo auribus infunditur. Cum triticea farina coxēdicibus illinitur. Satureiæ usus marcescētes coitus stimulat, quare à Satyris nomen eā traxisse cōminiscuntur. Stomachi concoctiones adiuuat, fastidia discutit, hebetes oculos exacuit. Satiua estur utilius, quoniā minori placeat acremento: syluestris etiam ad sanorum usus probatur. Eadem quæ thymus præstat, si modo cōsimili detur. Cunila mollis trita mellis odorem reddit, & altera thuris, ideo libanotidem appellant. Medetur utraq; cōtra serpentes ex uino uel aceto. Pulices etiam contritæ cū aqua sparsæ necāt. Satiua suos habet usus. Succus eius cum rosaceo auriculas iuuat. ipsa ad ictus bibitur. Fit & ex ea mōtana serpyllo similis, efficax cōtra serpētes. Vrinā mouet, purgat à partu mulieres, concoctionē mire adiuuat, & ab cibos auiditatē. Vtraq; in cruditate ieiunis in potione datur. Luxatis quoq; utilis. Contra uesparum & similes ictus ex farina hordeacea & posca utilissima, quæ à Græcis mascula, à Latinis cunilago uocaт̄, odoris fœdi. Aduersus scorpiones ex posca pollet. Trib. folijs ex oleo perūcto homine fugari serpētes tradūt.

## Serpyllum. Cap. XXXIII

SErpyllo, ut Theophrasto placet, mōtes plerisq; & plana scatēt, sicut in Thracia, deferentesq; ex ijs auulsos ramos serunt, namq; seminio cōprendere negant. Sunt qui tritum exiccatumq; solo crediderunt, nullum tamen erupisse germē testantur. Crescit in altitudinem quancunq; adminiculo fultum, uel uicinis sepibus innixum. Lætissimum prosilit, in puteorum parietibus circa piscinas & stagna, squaloribus obnoxium. Aqua ei modica satisfacit, fimo præcipuè iumentorum gaudet, transferendum quoque sæpius censent. Radix ei multifida, sublimis, retorrida. Autumno commodius seritur. Apud quosdam thymum penitus redolet. In montibus natum satureiæ refert odorē, uehementissimum illum quidem, sed mollē atque gratum. Serpyllum immortali coma uiret, semperq; nonnihil quærit, cui caducū incubet. Duo eius genera. Satiuū Plinio non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Pinguius uoluntarium, id est syluestre, candidioribus folijs & ramis. Dioscoridi contrà syluestre, quod priuatim zygis uocatur, non repit humi, sed rectū exilibus ramulis & lignosis attollitur, folijs rutæ, oblongioribus & angustioribus, flore gustu acri, odore iucundo. Hortense sampsucum imitatur, odore coronamentis quæsitum. quod ubicunq; terram attigerit, illico radicatur: ipsumq; se propagat, folia & ramulos fundēs origani, candidiores tantū.

Galli

Galli nunc *serpuletum* uocant, herbam condimentario usu notissimam, folijs sampsuci sed minoribus, acri odore, flosculis subpurpureis, humi cũ oritur serpentẽ, incremẽto sese attollentẽ palmi altitudine. Serpillo mõtes apud nos plerięꝫ uestiuntur. Syluestre ramulos tenues & surculaceos subrigit, rutæ folijs, odore suauioribus, angustioribus atqꝫ longioribus. In hortis apud nos serpyllũ non colitur, cũ colles nobis abũde suppeditẽt. Nec aliud inter uoluntariũ, & hortense putauerim discrimẽ, nisi quod edomata cultus mangonio feritate satiuis cõmitescit, & horridiore syluestriqꝫ deposita facie, ad speciosiorẽ habitũ altilemqꝫ conditionẽ humana diligẽtia redigitur. Quare ut in hortorũ delicijs nimia humoris copia luxuriet, lõgeqꝫ magis satiatum uireat: sic fracto rigore pristino, delicatius per se ramis inualidioribus stare nequit, sed uictũ per terrã serpit. illa mollis & insolẽs indulgentia robur herbarũ infirmat. Ergo cũ utrũqꝫ serpyllũ caducã nanciscatur conditionẽ, magis humi reptabit cultũ quod infirmius est, q̃ uoluntariũ quod uernaculũ rigorẽ tuetur. Quoddã tamen inuenitur in cultis à syluestri nõ oriundũ, quod humi nõ serpit sed potius in altitudinẽ increscit. Quod si placet Pliniũ Dioscoridi reconciliare, uerisimile est ei satiuũ nominari. Id ocymo nasci cõstat, quod neglectũ degenerat in serpyllũ: nõ omnino tamẽ ingenij prioris oblitũ, in altũ erigitur, nec humi sessile reptat. Nicandri quisquis fuerit enarrator hoc discrimen sentiẽs, duo refert serpylli genera, syluestre & urbanũ, quod ocymũ intelligitur, incuria cultoris in serpillũ desciuisse. Nicander his notis repræsentauit: Serpyllum sese diffundit, uiuaxqꝫ uliginosam pascit humũ, folijs radiculas agẽtibus innixũ. nam magna ex parte lambere terrã cõspicitur, & noua cõtinuo sobole uel propagine sese radicat, ut interpres cõcinnè subiunxit, non aliter q̃ hedera, reliquis floribus sese quadam uertigine conuolueris adrepit, depascensqꝫ complectitur. Sed uerba Nicandri subdidimus:

ἢ ἑρπύλλοιο νομαίω
ὅστε φιλόζωος νοτερὴν ἐπιβόσκεται αἶαν,
ῥιζόβολος λασίοισιν ἐπὶ φύλλοισι κατηρεφὴς

Efficacius calfacientiusqꝫ uoluntariũ satiuo, & ad usum medicinæ accõmodatius. Menses utrunqꝫ trahit, urinã potu ciet. Torminibus, ruptis, uulsis, & inflãmationibus iocineris auxiliatur. Serpẽtiũ morsus potu uel illitu iuuat. Capitis dolores mulcet coctũ adiecto oleo rosaceo & aceto madefactũ. Maximè phreneticis & lethargicis cõuenit. Cruentos uomitus sedat succus drachmis quatuor ex aceto potus. Pinguius uolũtariũ aduersus serpẽtes efficax, maximè cenchrin & scolopendras terrestres ac marinas, & scorpiões decoctis in uino ramis & folijs. Fugat & eos odore, cominus si uratur. Contra marinorũ uenena præcipuè ualet. Capitis doloribus in aceto decoctum illinitur tẽporibus ac fronti, cum rosaceo: itẽ phreneticis & lethargicis. Contra tormina & urinæ difficultatẽ, anginas, uomitiones drachmis quatuor datur. Ex aqua bibitur ad iocinerũ dolores. Folia obolis quatuor dantur ad lienẽ ex aceto. Ad cruentas excreationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis.

## Sampsucum, amaracus. Cap. XXXIIII

S Ampsucum perpetuo uiret, & coronas suis ramis intorquet. Radix ei retorrida, summo cespite leuiter hærens, multifida. Floret æstate, non omne, sed quod Phrygium cognominant. semẽ ei copiosum, odor molliter iucundus. Seritur utroqꝫ genere & semine & ramo magnopere uiuax. Transferri quoque plantæ solent. Sampsucum in Cypro laudatissimum & odoratissimum unguẽtis expetitur, fitqꝫ oleum quod sampsucinum uocatur aut amaracinum. Amaracũ Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus & Syria sampsucum. Vbi diligenter est animaduertendum, apud ueteres tum poetas, tum oratores idem fuisse sampsucum & amaracum quod Plinius plerisqꝫ locis sentit, itidem Dioscorides confirmat. Poetis Lucretio, Virgilio amaraci nomen usurpatum est. Virgilius:

Vbi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra. Lucretio similiter:
Aut amaracini blandum stactæqꝫ liquorem.

Columella Romanorum hortos excolens, potius sampsuci nomine fuit usus, sic canens:

Grataqꝫ iam ueniant hilari sampsuca Canopo.

Amaracũ comitatur hæc fabula. Cynaræ regis Cypri puer Amaracus dum ferret unguenta, casu

ta, casu quodam lapsus alabastrum confregit. qui cum nimio dolore cõfectus intabuisset, uersus est in sampsucum, quæ herba ex eius nomine cœpta est amaracus appellari. Vides ergo inter amaracum & sampsucum illis classicis authoribus, nihil nisi appellationis solius discrimen adnotari. In contraria sunt sentẽtia Galenus & Paulus, quibus multi recentiorum medicorum accedunt, qui longè aliter de amaraco sentiunt, dissidentes & uiribus & natura plantas testati, cum tanquam diuersarum seorsum locis uarijs mentionem faciant, sampsucumq; in tertio calfacientium, & siccantium censu collocent: amaracum in secundo siccare uolunt ordine, & tertio calfacere. Quid ergo uetustioribus, Dioscoridi, Plinioq; fuerit sampsucum, uidendum. Vterq; tradit Siculam gentem amaracum appellare quod Aegyptus & Syria sampsucum. Dioscoridi serpit in terra ramusculis multis, folijs hirsutis, rotundis, calaminthæ tenuioris similibus, quam tradit à Romanis nominari maioranam. hoc nomen hodie Gallia seruat. *Persam* uocat Italia herbam sesquipalmum altam iucundo odore, surculis lentè rubẽtibus, folio piloso, penè rotũdo, semine copioso, quod bullulis quibusdam continet, radice per summa cespitum, flore candido, pusillo. Iis itaq; Plinij Dioscoridisq; decretis idem esse constat sampsucum & amaracum. Sed quid Galeno Pauloq;, quorum sententię maior medicorum pars est adiecta, iam est ostendendum. Dioscorides author est parthenium herbam à quibusdam amaracum dici, folijs coriãdri, tenuibus, flore per ambitũ albo, intus melino, odore graui, sapore amaro. Hos cõstat itaq; scriptores cum eorũ sequacibus amaracũ pro parthenio tandẽ usurpasse, præsertim cum nusquam inter simplicium facultates aliquid de parthenio posteritatis memoriæ prodiderunt, nisi quod Paulus inter dejicientes medicinas parthenium tradat siccum esse, & modo quo epithymum, aut alypon atram bilem per aluum ciere. quod idem Dioscorides in utriusq; testatur mentione. Plinius parthenium & leucãthem & amaracum tradit appellari, sed librariorum menda deprenditur tamnacũ pro amaraco scribentiũ. Amaracus ea est herba Galeno Pauloq;, quã maiores dixere partheniũ, nunc officinæ uocant *matricariam* ut in propria docebimus mentione. Marcellus hallucinans congenerem esse sampsyco, sed diuersis locis natã putat, & ob id diuersas sortiri uires. Traxit eum in errorẽ uana sampsucini, & amaracini mistura, quæ tam à Dioscoride quàm Plinio seorsum, & uarijs locis reddita est. Sed non herbarum inibi tam uarietas quàm aliter temperantiũ hoc unguentũ regionũ deprehenditur. Nã illa ratione in Cyzico cõficiebatur & amaracinũ uocabãt, ubi nobile unguentũ fecit amaracus Cyzicena, omnino ab sampsucino discrepans. Sed errartũ euidentius est, q̃ ut refelli desideret. siquidẽ sampsucus iucũdo placet odore, sed amaracus siue partheniũ magnopere uiroso fastiditur: ob id mulieres uuluæ strangulatui opportunæ solẽt hanc odorari, nomenq; matricariæ recẽs indiderũt. Illa rotundo folio canescit, hæc fronde coriãdri uiret. Illa pusillo flore cãdicat, hæc luteũ fundit, albis melinũ coronãtibus folijs, ut in anthemide seu chamæmelo. Sed quid plura? hæc bilem & pituitã per aluum exigit, illa ne ciere quidem deprehenditur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti ad incipientẽ aquã inter cutẽ potu utilis: & ijs quos urinæ difficultas aut tormina discutiant. Illita ex melle arida folia, sugillata emendãt. Retardatos menses subdita in pesso trahunt. Scorpionibus aduersantur ex aceto & melle lita. Cum cera uero luxatis & tumoribus prosunt. Cohibent & oculorum inflammationes, tumoresq; cum polẽta. Acopis malagmatis excalfaciendi causa miscentur. Sampsucum in Cypro laudatissimũ & odoratissimum. Scorpionibus aduersatur ex aceto & sale illitum, menstruis quoq; multum confert impositum. Minor eidem poto uis. Cohibet oculorum epiphoras cum polẽta. Succus decocti tormina discutit, urinis & hydropicis utilis. Mouet & narium sternutamenta. Fit ex eo oleum quod sampsucinum uocatur, ad calfaciẽdos emolliendosq; neruos. Vuluas calfacit. Folia sugillatis cum melle, & luxatis cum cera prosunt.

### Melilotus, sertula Campana. Cap. XXXV

M Elilotũ Latini sertulã Campanã uocant, Cato sertã Campanicã, itidẽ Columella. Coronas ex hac antiquitus factitatas indicio est nomẽ sertulę quod occupauit. Flos eius coronamẽtis dicatus est. Est enim in Campania Italię laudatissima, & ut nostri uolũt, Gręcis Attica in summo probatissima: ubicũq; uero recẽs, nec candicãs, & croco q̃ simillima, quanquã in Italia odoratior

tior & candida: mox Chalcidica, ubicunque uero asperis & sylvestribus nata. Odor eius croco uicinus, & flos. Ipsa cana placet, maxime folijs breuissimis atque pinguissimis. Melilotos arida diutius odorem continet. Columella inter aromata, quibus defrutum condiri solet, sertam immiscuit Campanicam. Dioscorides hanc, utpote triuialem, non depinxit, circa Nolam tamen Italiæ gigni, coloris lutei, odore languido tradit. Verum tria eius inueniuntur herbanæ rei prudentibus fastigia. uulgare statim ab radice fruticosum, cubitale, flagellis exilibus, coma trifolij, minuta ac lente fimbriata, flosculo melino, odoris eiusdem cuius & herba, nempe suauis, tereti ac per ramos diffuso semine. Alterũ aspectu cano, croci odore, ac flore, pinguissimis ac breuissimis folijs. Tertiũ simile fœnograeco, folio raro, se-
10 mine in lunata siliqua, glauco, rotũdo, infra sinapis amplitudinẽ, flore luteo, odorato. Nascitur ubique, græco nomine Gallis, nedũ officinis, nobilior, ac Latino. Sunt tamen qui *pratellum* appellent, & *coronam regiam*. Non est tamen cõmittendum, ut cytisi cum his generibus cognatio pariat confusionem. siquidem plerunque diligentis oculi sic aciẽ rerum similitudo præstringit, ut uicinitate captus alterum pro altero sumat. Vt tamen fallacia, si qua subsit, detegatur, nares erunt consulendæ, quæ si uacillent oculi facile corrigent errorem. Nanque cytisi folia digitis friata subolent erucam, melilotus magis crocum iucundo sequitur odore. Gustus quoque discrimen facile prodet, nanque cytisus mansu cicer resipit. De primaru sertulæ Campanæ non satis inter Dioscoridem & Plinium conuenit. Plinius modo Atticam, ut Dioscorides, prætulit, modo eam quæ in Campania Italiæ prouenit. Dioscori-
20 des cõtra Chalcedoniã aut Chalcidicã magis probauit. Quæ uero in Cãpania gignitur luteo lãguet colore, sed infirmior odore senescit. Secundas partes Chalcidicæ Plinius assignauit, quare subesse in alterutro mẽdũ suspicor, librarijs nũc Carchedonẽ, quæ uox Carthaginẽ exprimit, nũc Chalcedonẽ, nũc Chalcidẽ, facili lubricoque lapsu, scriptitãtibus. Sed similius ueri fuerit utrobique Chalcedoniã legendã. nam Cyzicenã cũ primis cõmendauit Dioscorides. Cyzicum enim Propontidis ciuitas est, in Byzantinorũ agro ex aduerso, Chalcedon, si Stephano credimus, oppidum Bithyniæ, iuxta Ponti sinum, è regione Byzantij. cuius Strabo in duodecimo meminit, sinistra parte Os Ponti dici, dextra Chalcedonem. Quare cum Dioscorides in Cyziceno natam laudasset, statim in satis uicina Chalcedone prouenientem, uelut uernaculam ferè uel indigenam, commendauit. Chalcis oppidum
30 est in Eubœa situm iuxta Euripum, unde Chalcidicam nominari satis constat. Vim habet astrictoriam. Inflammationibus imponitur omnibus emolliendi gratia, præsertim oculorum, uuluarum, sedis & testium decocta in uino. Aliquando & addito oui luteo, aut fœnigræci farina, aut lini semine, aut polline molario, aut capite papaueris, aut intubo. Per se uero in aqua contra recentes meliceridas efficax est. Vlcera in capite manãtia, cum terra Chia, & uino, aut galla inunctis sanat. Stomachi dolores in uino decocta uel cruda cum aliquo ex supradictis leuat. Dolorubus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur. Madefacta in aceto aut rosaceo capitis dolorem lenit. Sertula Campana oculis medetur cum lacte, aut cum lini semine. Maxillarum quoque dolores mitigat, & capitis cu rosaceo: item aurium è passo, quæque in manibus tumescunt, uel erumpunt: stomachi dolores in ui-
40 no decocta, uel cruda. Idem effectus est ad uuluas, testes, & sedem procidũam, quæque ibi sunt uitia. Recens ex aqua decocta uel ex passo, adiecto rosaceo, illinitur ad carcinomata. Deferuescit in uino dulci peculiariter, & contra meliceridas efficax. Laudatissima in Attica. Vbicunque recens nec candicans & croco quàm simillima, quanquam in Italia odoratior est candida.

Marum, Acinos Cap. XXXVI

M Arum ut Dioscoridi placet, herba fuit cognita uulgo, surculosa, flore origani, folijs multo candidioribus, flore odoratiore, & natura sisymbrij, subftringens & modice calfaciẽs. Plinius rarã inuentu, peregrinãque putauit esse, quare duntaxat inter odoramẽta duodecimo libro collocauit, ita scribẽs: In Ae-
50 gypto nascitur marum peius quàm Lydiũ, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, minuta, odorata. Quidam existimant Lydium marum Plinio fuisse, quod Dioscoridi Magnesium, cum sit Lydiæ Magnesia ciuitas, penes Sipylũ, in cuius uicinia Caria est, in qua Tralles, ubi marum nascitur. Nõ tamen, ut decernam, idem est Plinio marũ, quod Dioscoridi

ridi. nam Dioscoridi genus quoddam origani uidetur designari, satis triuiale, quapropter etiam origanis appellatur. Plinius tanta breuitate picturam eius perstrinxit, ut quale id fuerit non facile possit intelligi, inter tamẽ exoticas non uernaculas stirpes seorsum retulit. Verum nihil prorsus de maro, nec Galenus nec item Paulus in simplicium censu docuerunt: nisi quòd Galenus libro De antidotis marum depingit, similemq; facit amaraco, sed odoratiorem, ut credi possit sub mari huius nomine amaracum contineri. Huc facit quòd uetustissimi quidam Dioscoridis codices nullum suo loco, nec alibi insertum marũ ostendunt. quare forsitan nõ alienum fuerit putare, hoc marũ historiæ Dioscoridis accreuisse: auxitq; suspitiomem, quòd prima Dioscoridis uerba postremis parum uideantur respondere, qui tradat omnibus cognitã, cũ tamẽ in nostro orbe, sed in Magnesia & Lydię Trallibus plurimum nascatur: acceditq; opinioni insolens authoris modus, qui semper congeneres herbas simul uno loco recenseat, hanc tamen ab origani familia constanter explose rit. Vna tamen inuenitur passim, folio ferè nostratis origani, longioreq; atq; hirsutiore, & ob id quadam tenus candicante, floribus sisymbrij, nõ sic in corollas digestis, sed sparsim emicantibus, odoratis, quam herbarij *mentam* appellant *syluestrem*. Quanquam putauerim calaminthæ generibus annumerandam, cum potius nepetes quàm origani species cõstet exprimere. Habẽt & Arabes suum marũ, sed penitus diuersum, & magnis ambagibus impeditum: inter quas illam satis sit indicauisse, quod species eius sunt melissophyllon, marrubium, & buglossa, quo nihil dici poterat ineptius. Nec mihi tamen illud abierit indictum, Aeginetam Paulum radiculæ cuiusdam herbæ mennonem in medicinalis materiæ censu fecisse, quæ mamiras nominetur, ijs uerbis: Mamiras radicula est herbulæ nidosis tuberibus cincta, quæ cicatrices, albugines creditur extenuare cum detergendi naturam sortiatur. Hæc radix satis uidetur repręsentare quæ nunc *doronicum* officinis & herbarijs nominatur, cũ adferat radicula tenuis, prædensis & extuberantibus nodis quasi geniculis distincta. Si lingua cõsulatur, dulcis sapor inuenitur, statim in quendam lenem amarorem degenerare, qui confestim euanescit, quare albugines & cicatrices exterere gustus docet. Arabes doronicum contra uenenatorum morsus imprimis commendarunt, eiq; tertiam calfaciendi siccandiq; sedem assignarunt: nihil tamen ex tam breui delineatione Pauli, potest in solidum statui, solum quadam uerisimili coniectura id possumus consequi. Et natura sisymbrij, substringens & calfaciens modicè: quamobrem uomas si linatur compescit, & calidis inunctionibus miscetur. Copiosissimum Magnesiæ atque Trallibus. Acinos Dioscoridi herba tenuibus siccisq; surculis, ocymo similis, odorata, sed hirsutior, qua coronæ factitantur, à quibusdam *syluestre* dicitur *basilicum*, Latinis ocimastrum, quòd planè ocimum imitetur. Plinius acinum & coronarum causa & ciborum serere Aegyptios tradit: eandemq; esse quæ ocymum, nisi hirsutior ramis & folijs esset, & admodum odorata, æquinoctio nascens. hanc epitreton uocant. Nunquam floret in hortis: gratia ciborum obseritur. Theophrastus, unde Plinius hæc mutuatus est, epimetron (sic enim ipse nominat) nunquam florere scribit. Sed mirum, grauissimos authores Plinium & Dioscoridem in huius herbæ medicinis contraria præcipere. Alterum ea posse cieri menses & urinas, alterũ contineri. Hippocrates epipetrum ad tumores & inflammationes commendauit illitu, folijs eius decoctis, & impositis. Acinon Paulus ocimo consimilem prodit, mediocres astringendi uires possidere: quare uentrem, & menses potu sistit Ad panos & ignem sacrum utiliter illinitur. Differt acinos ab acano, quòd acinos ocimastrum est, siue syluestris ocimi genus, multis cognitum: acanos spinosa, breuis, & lata herba, eryngio quibusdam contributa, spinis latioribus. Acinos familiaris Aegypto coronarum & ciborum gratia seritur. Multis locis sponte prouenit. herba admodum odorata est. Sunt qui eam cum hortensibus serant. Aluum sistit & menses potu. Ad panos & ignẽ sacrum illinitur. Herbula in cadis aut fictilibus per hortos seritur, basilici minoris cognomento, surculosa, ramulis teretibus, folio ocymi, multo minore, diluti uiroris, flosculo candido, semine perquam exili, arto, radice nigra. Herba tota suauissimum spirat odorem, & usque eo facie tota, reliquoq; habitu ocimum æmulatur, ut ocimastrum uel pumilum ocimum merito nominari possit.

Baccharis. Cap. XXXVII

Accharis herba fruticosa, generis coronarij, folio aspero, magnitudine inter uiolam & uerbascum, angulosо caule, cubitali altitudine, subscabro, circa quem coliculi agnascentis modo sobolis funduntur, floribus in purpura candicantibus, radice ueratri nigri, cui odor inest cinamomo proximus, gracili solo, nec humido proueniens. Nostrates officinæ hanc non norunt. Rura apud nos *diuæ Mariæ chirothecas* appellant, hancq; nectunt in coronas. Baccharim esse facile potest intelligi, cum fruticosa sit herba, cuius folia quandam referunt asperitatem, media uiolæ uerbasciq; magnitudine, caule angulosо, cubiti altitudinem petente, agnatis appen-dicibus quadam tenus scabris, flore purpureo, subalbicante, radicibus nigro ueratro similibus, cinamomum subolentibus. asperum squalidumq; solum amat. Paulus odoratam esse tradit herbam, odore cinamomum imitantem, quæ coronis dicari soleat. Bacchare fascinum depelli Virgilius author est, ita canens,

Bacchare frontem

Cingite, ne uati noceat mala lingua futuro.

Vnguentū fieri ex eius radice solitum Hippocrates, & Cephisiodorus, & Aristophanes poetæ testes sunt. Addidit Cephisiodorus & pedes eo lini cōsueuisse, ut ægyptio manus, sisymbrino brachium, malas & papillas palmeo, amaracino comā & ciliæ, serpyllino ceruicē & genua, quod & in comœdia cecinit Antiphanes Baccharis, inquit Galenus, Hippocrati Lydium quoddā unguentum significat. Simillimū bacchari cōbretum Plinius facit, sed procerius & foliorū exilitate usq; in fila extenuatum. Qui baccharem eandē esse cum asaro putāt, & recentiorū permulti, falluntur, quorum errorē nō difficile fuerit explodere. Nā baccharis radix ueratri nigri æmula, cinamomi est odore: radix uero asari exilis est in anfractum nodosa, nardi odore. Folia illi scabra uiolæ & uerbasci magnitudine, huic plane læuia & prorsus hederacea. Illa ramosa, cubitalis: hoc foliosum, humile. Eorum quoque error corrigēdus est, qui baccar rusticum nardum appellauere. est enim, teste Plinio, herba sic nominata, quam Græci uocant asaron, cuius speciem figuramq; supra diximus. Quinimō asarum inuenio uocitari, quoniam in coronas non addatur, baccharis uero coronamentis addicta est. Plutarchus sympoſiacorum tertio perpulchre demonstrat ligustri florē, crocum, & baccharem odore somnos allicere, & ad placidam quietem pōtos perducere. causaturq; lenem auram ac blandum odoris effluuium, quo in temulentorum corporibus obortæ inæqualitates asperitudinesq; sensim dissipentur, & exterantur, conciliatáque tranquillitate crapula retundatur, excoquaturq;. Marcellus in citando eo Plutarchi loco, in mentione asari manifeste cæcutiuit, pro cypro id est ligustro, cyperum, id est triangulum iuncum, aperto errore uertens: cum doceat Plutarchus quædam coronis inseri ut capitis grauitatem depellant, ut uiolas, rosas: quædam ut somnum accersant, ut ligustrum, crocum, baccharem. Nanq; triāgulo iunco nullus flos ab authoribus tributur, aut si quis inuenatur, tam exilis fallit, ut in coronamenta nec̄u nō possit: sed multo magis ligustri flos, qui & pulcher & odoratus est, illitusq; fronti, capitis dolores lenire à Dioscoride Plinioq; scribitur. quare merito coronis annectebatur, uel ad discutiendam capitis grauitatem, uel ad appellendum somnum. Radicem eius decoctam in aqua bibere conuulsis, euersis, ruptis, anhelatoribus salutare est: item in tussi uetere, & mensium, & urinæ difficultate. Contra serpentes in uino data auxiliatur. Recens apposita ex utero partus elicit. Succus decoctæ puerperis insidentibus prodest. Conditur cum diapasmate, odoris grata, qui iucunditate commendatur. Folijs proprietas est spissandi, ideoq; capitis doloribus illinitur. Epiphoris oculorum, māmis tumentibus à partu, ægilopijs incipientibus, & ignibus sacris auxiliatur. Odor somnum gignit. Vestibus odoris gratia inferitur. In medicinæ usu est. Auxiliatur contra serpentes, capitis dolores feruoresq;, item epiphoram. Mammis lacte turgentibus, ignibus sacris & ægilopi. Radicem bibere spasticis, præcipitatis, suspiniosis salubre. In tussi uetusta radices eius tres quatuórue decoquuntur ad tertias partes. Hæc quoq; potio mulieres ex abortu purgat, laterum punctiones tollit, & uesicæ calculos pellit. Odor somnum accersere dicitur.

Ruta. Cap. XXXVIII

RVtam Dioscorides, utpote triuialem non depinxit, fruticem grauissimi odoris & saporis, semper uirentem, folio paruo, penè rotundo, cæsij coloris, denso, surculosis ramis, flore luteo, angulosis calycib. ceu capitulatis siliquis, in quibus album semen continetur. Seritur passim in hortis, alioqui in apricis & siccis nascitur. Rutam autumno semine satam Martio differre oportet in apricum, & cinerem aggerare, runcareq; donec conualescat, ne herbis enecetur: sed uelata manu id tentandum est, quam nisi contexeris, perniciosa nascuntur ulcera. Si tamen per ignorantiam nuda manu runcaueris, & prurigo atque tumor incesserit, oleo subinde perungito. Eiusdem frutex pluribus annis perdurat innoxius, nisi mulier quæ in mẽstruis est contigerit eum, & ob hoc exaruerit. Interdumq; naturã arboris adipisci conspicitur. Hyemem horret. Odit humorem ac fimum, cum olera cætera maximè diligant. Apricis gaudet & siccaneis, terra quàm maxime lateritia, cinere uult nutriri. Hic & sementi miscetur ut careat erucis. Locis apricis solius cineris aspersione contenta est. Loca desiderat altiora, unde humor elabatur. Si tamen in hortis, ut Theophrastus est author, salsis irroretur aquis, lætior prosiliet. seritur semine & surculo, & à se ipsa. nanq; incuruato cacumine alicuius rami, cum attigerit terrã statim radicatur. Semina uel adhuc clausa folliculis, sigillatim manu defiguntur. Si iam minuta sunt sparsa iactantur, & obducta rastro cooperiuntur. Caules qui seminibus inclusis nati sunt fortiores erunt, sed sero nascẽtur. Ramuli eius cum aliqua corticis parte conuulsi pro plantis tenebũt. Surculus si in perforatam fabam adactus pangatur, melius proueniet, eumq; indito succo comprehendendo nutriet. Nonnulli ramulos eius pertuso bulbo inserunt, atq; ita obruunt, alieno uigore seruandos. Prosequuntur etiam maledictis, & maximè in terra soluti lateris ponunt, quòd affirmant prodesse. Rutam furtiuam prouenire fertilius putant. Non effodi frutex sed optat auelli. Immundæ mulieris attactum reformidare suprà docuimus. Ruta, ut Græci rei rusticæ prudẽtes scriptum reliquerunt, fimum horret, apricis lætatur. Ideo per hyemẽ cinere cupit ali, sic enim natiuus calor frigoribus obsistit. Fictilibus melius seritur. Immundæ mulieris & accessum, & omnem prorsus attactum metuit: siquidem eo confestim, ut inquiunt, enecatur. Sub fici umbra libẽtius acquiescit. Percõtatur Aristoteles suis in problematis, quam ob causam ruta fico insita pulcherrima uberrimaq; prodeat. Inter corticem inseritur obductoq; luto fouetur. Respondet rutæ radicẽ fomentũ teporemq; desiderare, itaq; circumdata cinere iuuatur: ficus uero calida dote prædita est, quod eius succus omnium acerrimus docet, tam aura quam copiosam eructat, quàm fumus quem etiam abunde expuit. Habet itaq; colorem atq; humorem talem qualem etiã cinis. Si ergo ille possit opitulari, multo magis ficus, quæ copiam atq; uigorem eo plus suppeditabit, quo cineris humor nõ assiduo profunditur, aut perpetim stillat. Fici uero iugi irrequietoq; confluuio manat, utpote cum arboris succus ex toto consumi non possit. Theophrastus quinto de plãtarum causis rutam quę seratur in fico credidit optimam ac probatissimam prouenire, quam corticii infixam serere & obruere terra consueuerunt. Euenitq; ut accedens rutæ nutrimẽto ficulneum lac calore suo opem illi ferat, quemadmodum & cõspersus cinis, siue id fiat ne radices uermiculentur, siue ut eius salsugine facilius coalescãt. Sed ij laudatissimi semper authores quadam insitionis adoptione in fico rutã meliorẽ fieri cõtendunt. Plinius contrà amicitiam esse rutæ cum fico tradit in tantum, ut nusquam lætior proueniat quàm sub hac arbore. Dioscorides uerò cibis commendat rutam quæ propter arborem fici subnascitur, reliquam ferculis abdicauit. Plutarchus autem uelut inter hos componens medius incessit, symposiacorum quinto sic tradens, Ruta quæ sub ficu prosilit aut annascitur illi, & suauior & sapore mollior habetur. Causam subiungit, quòd uel eam ficus aliqua dulcedine recreet, uel grauitatem satietatemq; restinguat, Nisi potius contraria ratione ficus alimentum alliciens ad se, simul acrimoniam aboleat. Sic utranque sententiam Plutarchus confirmauit. Authoritas etiam peculiaris apud antiquos rutæ fuit, ut mustum rutatum populo Romano dari solitum inueniatur. Cicuta rutæ aduersa cognoscitur, probabili argumento, quoniã colligentes rutam manus cicutæ succo muniunt. Sculptores pictoresque ruta utuntur in cibo propter uisum. Mustella cum serpente dimicatura in munium

uenatu

uenatu rutam ptius edit. Pythagoras marem minoribus herbaceiq́; coloris folijs discreuit à fœmina: eam lætioribus folijs & colore. Rutam fascinationis amuletum esse tradit Aristoteles in Problematis, causamq́; reddere conat̃: tum effascinari se credunt, cum aut uoraciter edant, aut incommodorum quorundã tenentur suspicione, uel cibum quem assumunt, habent suspectum. itaq; cum de mensa eadem quid priuate sibi capiunt, participem intuentẽ faciunt, affanturq́; cum impertiũt, ne me fascines. Ergo cibum cum perturbatione uorabunt, nec quid ebibẽt, aut esitabunt sine flatu, qui hauriatur unà & simul ingeratur. Quamobrẽ intruso spiritu tormina mouẽtur, & cruciatus excitantur. Igitur præsumpta ruta, suapte ut & calfactoria dote, uas quod recepit cibos elaxat: quo fit ut inclusus spiritus facile per patentiores angustias euadat. Sed quoniam de fascinatione sermonẽ fecimus, de ijs est disserendum, qui effascinatorem habent oculum. quòd & apud Theocritum & Virgilium poetas, apud etiam historicos, philosophos, oratores nonnihil inuenitur memoriæ proditum. Virgilius Maro perpulchre cecinit:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

In Africa familias quasdã effascinantium Isigonus & Nymphodorus tradunt, quarũ laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse generis eiusdem in Triballis & Illyrijs, adijcit Isigonus, qui uisu quoq; effascinentur, interimantq́; quos diutius intueantur, iratis præcipuè oculis. quod eorũ malum facilius sentire puberes. Notabilius esse, ꝙ pupillas binas in oculis singulis habeant. Huius generis & fœminas in Scythia, quæ uocentur Bithyæ, prodit Apollonides. Philarchus in Ponto Thibiorum genus, multosq́; alios eiusdẽ naturæ, quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiẽ: eosdem præterea nõ posse mergi, ne ueste quidẽ degrauatos. Haud dissimile his genus Pharnacũ in Aethiopia prodidit Damon, quorum sudor tabem cõtactis corporibus adferat. Fœminas quidẽ omnes ubiq; uisu nocere, quæ duplices pupillas habent, Cicero quoq; apud nos est author. Solinus meminit, quasdã in terra Aphrica familias hominũ uoce atq; lingua effascinare, quæ si impensius forte laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atq; cultu opimas, emoriantur repẽte. Quapropter male audiunt apud doctos, qui fascinum rident, & aniles existimant esse nugas. Cũ & rerum euenta prorsus famæ suffragentur, nõ protinus historijs fidem derogare consentaneum est, si uel aucupium causę quo potin nequeamus, nos fugiat. Siquidem innumera ferè sunt omnibus conspicua, quorum ratio non possit initi. Quare qui scrupulosius in peruestigandis singulorum rationibus uersantur, ex omnibus naturæ miracula summouent. Etenim ubi nos causæ ratio deficit, hinc dubitãdi manat exordium, hoc est philosophandi. idcirco philosophiam modo quodam conantur abolere, qui prodigiosis naturæ miraculis fidem non habent. Sed quod ad effascinationem pertinet, quonam pacto fieri soleat, id ratione: quòd uerò plerunq; fiat, hoc historijs petẽdum est. Permulta id genus portentatis memoriæ tradita sunt. Plutarchus est author, homines quosdam suo conspectu pusionibus negotium exhibere, quòd uidelicet eorum habitus, humoris imbecillitatisq́; causa, in peiorem degeneret conditionem. Qui uero solido concretioriq́; cõstant corpore, uitium hoc non sentiunt. Quanquam incolentes Pontum Palethebeorum familias referat Philarchus, non infantibus modo, sed & adultis quoque perniciosas esse: quippe quum spiritum earum, uocem & cõspectum admittentes, intabescere & corripi morbo cognoscãtur: argumẽto quòd hanc labem sentiant & hospites, & qui frequens cum eis ineunt cõmercium, illinc emptitia mancipia statim abducentes. Neque forsitan minus fuerit mirabile: nam contactus & miscella perquàm euidens, iam uitij continent rudimentum. Et quemadmodum cum aquilarum pennis mistæ reliquarum alitum pennæ absumuntur, neque eam labem sentiunt cum alijs teneris ac mollibus etiã putrescentibus: sic nihil intererit hominis cuiusdam salubrem esse tactum, alterius uerò noxium & molestum haberi, qui nimirum uisos iniuria lacessat. Sic aucupium causæ, quod difficulter assequimur, fidem uix habebit. Atqui iam is uestigium & semitam inuenit causæ, qui ad corporum effluuia perrexerit, quando uox, odor, & emanans spiratio, quidam sunt animalium halitus, & partes sensum mouentes, cum ab ijs occursatitibus afficiuntur; longe magis simile ueri fuerit, ab animantium corporibus, ut quæ calore

portantur, quandam aurā expirari, præsertim cum motum perinde quasi pulsum aliquem & conturbationem spiritus exciter. A quo corpus perpetim agitatum effluuia quædam eructare, multo maxime oculis expui perspicuum est. Siquidē uisus crebro motui obnoxius, cum spiritu ipsum eiaculante quandam uim igneam & mirabilem diffundit, ita ut hoc authore permulta & agat, & patiatur homo. Voluptatibus enim capitur, ac rebus uisis illectus. Amoris, qui quàm maxima & uiolentissima animi noscitur affectio, uisus fundamenta iacit, sic ut amandi facultas hinc profluat & effundatur, uelut ad eos prouenies, quos perpulchros & elegantes prospexerit. Ideo quàm maxime demirari quisquam eos posset, ut mea fert opinio, qui & uisu hominem consentire & affici molestia eredunt, nō item agere & nocere. Etenim mutuus eorum respectus, qui forma & pulchritudine præcellunt, quodq; procidit oculis ac manat, siue lumen, siue profluuio quædam fuerit, amantes tabe conficit, permista dolori uoluptate, γλυκύπικρον quasi dixeris dulcamarū appellant. Neq; tangentibus aut audientibus usu uenit adeo animos uulnerari, uel desideria refricari ueluti inspicientibus & ijs qui inspiciuntur. etenim talis intestinus ardor distributioq;, à uisu proficiscitur. Sed prorsus amorem inexpertos existimare oportet qui mirantur Medicā naphtham: ad quam undecunq; uel è longinquo uisam protinus trāsilit ignis, quem statim illa concipit, tanta est horum cognatio. Venustæ siquidem formæ spectrum suum quamuis eminus iaculentur, attamen igniculum in animis animantium succendūt. Atqui remedium regij morbi memoria repetendū est. Galgulus uocatur auis, quæ si spectetur, sanari id malum tradunt. Talem uidetur ales sortita naturam, ut alliciat ad se uitiū atque rapiat, ipsumq; oculis effusum tanquam effluuium adsciscat. Galgulus uerò, quem puto græcè uocari charadrion, regio morbo laborantē nec cernit nec tollerat, sed oculos concludens genasq; committens auersatur, non inuidens ut nonnulli credunt hominum saluti, sed perinde quasi ictum accipiens uulneretur. Cæterū ut reliquos taceam morbos, lippitudinem concipiunt qui cum tentatis ea uersentur. tam perniciem uim possidet oculus, ut in alterum eiaculetur uibretq; uitij rudimentum. Sed cum ex noxis, quibus corpora nostrā patent, quædam ab animo prodeunt ut fascinus, quonam pacto uitium ad spectatos per uisum deleget, iam est differendum. Nemo potest inficiari quin animus affectus, suum corpus male habeat. Non uides ut rei uenereæ cogitatio genitales partes titillet, atque surrigat? Nonne canum furores ijs certaminibus, quæ cum feris ineunt, uisus aciem præstringunt, imò frequenter penitus excæcant? Nunquid auaritia, mœror, æmulatio colores immutant & habitum digerunt? Nec his minus inuidia, quam induerit animus, improbitate corpus expler. quam pictores dum pulchrè atq; insigniter exprimere conantur, faciem inuidiæ deliniant. Itaq; quoties inuidia flagrantes ita truces fixerint oculos, uti uicini & propter astantes animi maleficium alliciant, perinde quasi iacula ueneno delibuta prorueni. Nec enim id uelut absurdum abhorret à ratione. nanq; uidemus canum morsus incādescentium ira multo molestiores esse. Genituras humanas melius coalescere tradunt, quoties propius amantes applicuerint. Et, ut summatim loquar, affectiones animi uires corporis firmant, atq; uegetiores reddunt. Quapropter familias hominū quæ fascinum amoliri traduntur, aduersus inuidiam pollere, & esse remedio putant, uisu scilicet præstigijs abstractio, quo suam aciem innocentius affectus adigat. Sed ratio uidetur illegitima moneta percuti, quando si pro ueris statuamus, quæ complures de fascinatoribus prodiderunt, id ignoradum profectò non est, quòd uernas, amicos, familiaresq;, nonnunquam patres effascinantem habere oculum arbitrentur, sic ut ijs uxores quos sustulerunt liberos non ostendant, nec sinant diutissime talibus cerni, quibus omnis facessit inuidiæ suspicio, nec eius ulla subesse labes creditur. Quis herum erga famulos & parentem in filios liuoris insimulabit? Sed quid de ijs est dicendum, qui, ut tradunt, seipsi fascinarūt. Nam id posteritatis memoriæ poetis mandatum est, cum Eutelidas miser uir in ambitioso flumine se conspexisset, ipse sibi hanc fascini perniciem consciuit, ac confestim ineuitabilem contraxit noxam. uerba subdidimus authoris,

> Ευτελίδας αὐτὸν βασκαίνευ ἰδὼν ὀλοφώιος ἀνὴρ
> Δινήεντι ποταμῷ, τὸν δ' αὐτίκα νοῦσος ἀφῆκε.

Eutelidas enim pulcher alioqui sibi uisus cum sui amore deperiret, in ægritudinē lapsus

pristinum

pristinum corporis habitum cum uenustate perdidit. Sed audenter est affirmandum omnes animi affectiones si permanentes diutius hæserint, improbos habitus creare. qui quãdo naturæ robur adsciuerint, quauis occasione conciti, identidem inuitos etiam in peculiares & assuetas trahunt affectiones. Si timidos obseruaueris, inuenies quæ sunt eis salutaria reformidare: iracundos amicissimis fore difficiles: lasciuos & amatores, etiam morībundos à pudicissimis sibi temperare non posse corporibus. Siquidem consuetudo uehementer ad hoc pollet, ut propriam exigat affectionem. Sic enim in errorē prolabi necessum, qui supramodū offensis pateat, & occurrētium iniurijs sit obnoxius. Nec miratu dignum, eos qui pertinacē inuidentiæ notā aut fascinatorē in se crearunt habitū, ad id quod
10 suum est pro affectionis natura moueri: motos sic, quod apti sunt, nō quod uolunt, præstare. Vt enim orbis circulari uertigine rotatur, & cylindrus suo more secundum figuræ discrimen uolutari cogitur: sic inuidiosum affectio inuidenter ad omnia mouet. Cæterū eis magis officere par est, quæ propria sunt, & quorū desiderio tenētur. Sic optimus ille Eutelidas, & quotquot effascinasse se nō ab re traduntur, illud mihi perpeti uidentur. Bonus habitus qui residet in summo, ut Hippocrates est author, tutus nō est. Corpora ad summū uigorem progressa non persistunt, sed uelut æqua lance librata in cōtrarium ruunt, haud difficile summa quæq; deturbantur. Itaq; quando sibi uberius incrementū uendicarūt, ac melius habentes q̃ sperarent sese conspexerint, sic ut cum se mirātur, & corpus explorāt, iam mutationi locus est, & habitu in deteriorē noxam grassante se possunt effascinare.
20 Quod fieri potius solet defluxionibus aquarum, æquore, uel speculo resilientibus, sic ut in ipsos uidētes respirēt, & reciproco iaculatu in suos retorqueantur autores, peculiarisq; ueneficij tandē luant pœnas, & eisdē quibus cæteros, se fascinis labefaciēnt. Sic infantes plerunq; se proprio uitiant fascinatu, causam tamen huius falso contuentibus eos asscribunt. Vt enim spectrorum, quæ inuidentes eiaculantur, nulla potest iniri ratio, quanquā neq; sensu prorsus, neq; impetu uacent, sed maleficij & effascinationis labe īactantium referciuntur, eo quòd diutius ijs quos fascinare uolunt insiderūt imbuta ueneno, corpus & mentē conturbant & sua uitiant sorde: ita putandum est hominē opinione fascinari quodam modo. quod in sermone diuinitus factū aut mirabili quodam effectu accidisse prædicat. Hæc ad authorē Plutarchum, ne sua laude defraudemus, referuntur, quæ ex Sympo-
30 siacorum quinto quòd ad rem facerent uertimus, quo possemus indoctos græcè pleniore beneficio demereri. Quapropter & remedia quæ contra eiusmodi maleficia produntur, subdidimus. Fascinationibus adoratione peculiari occurrebat antiquitas, quibus & frontis corium resistere credidit. Eadem fascinatores repercutiebat sinistræ dextræq; claudita-tis occursu. Palmarum lignum in pomo osseum, dente limatum contra fascinationes pollebat. Satyrion, quæ orchis cognominatur, & fœmina creditur esse, distinguitur internodijs, & ramosiore frutice, radice fascinis utili. Rutam fascinationis amuletum tradit Aristoteles. Alyssum in domo suspensum, refert Dioscorides, salutare amuletum contra fascinationes, hominum quadrupedumq; generi. Sed ad rutā redeamus. Recēti rutæ surculo obturatis auribus finiti capitis dolores Græci existimant. Succo eius, ut aiunt, cum mel
40 le Attico inuncti discusserunt caligines & suffusiones, uel cum lacte mulieris puerum enixæ, uel puro succo angulis oculorum tactis. Quod & pecudibus & iumentis etiam cōferre putant. Succus, eorū claritatē exacuit. Addunt, generationes impedire hoc cibo, ideo præcauendum grauidis ut hoc abstineant, necari enim partus inueneruṅt. Semen quinde cim diebus potum usq; eo prægnantibus inimicum fertur, ut fœtum in utero perimat abortumq; uitiet. Cum uino sumptum serpētium uenenis resistit. Comitialibus itidem remedio est. Thoracis dolores soluit. Aures cum uino & rosaceo purgat. Leuat capitis dolores pota cū uino aut cū aceto & rosaceo illita. Eadē cruditates discutit, mox inflationes, & dolores stomachi ueteres. Vuluas aperit corrigitq; cōuersas illita in melle toto uentre & pectore. Hydropicis cū fico decocta ad dimidias partes bibitur: itē ad pectoris, laterum, lum
50 borumq; dolores. Cōtra tusses, suspiria, pulmonū, iocineris, renūq; uitia pollet, horrores frigidos, crapulæ grauedines. Torminibus in hyssopo decocta cū uino prodest. Sanguinē sistit interiorem, & narium indita. Collutus dētibus auxiliatur. Auribus in dolore succus infunditur. Succus exprimitur tusa ea & aspersa modicè aqua, & in pyxide Cypria ser-

uatur. Hic copiosior datus ueneni noxiam obtinet, quod cicutæ succo extinguitur: adeo ut uenenorum uenena sint, quando cicutæ succus prodest manibus colligentium rutam. Cæterum antidotis inter prima miscetur, pro antidoto folijs tritis & cum uino sumptis. Contra aconitum, ixiam, fungosq; siue in potu siue in cibo detur: item cōtra serpentum ictus, utpote cum mustellæ cum ijs dimicaturæ rutam prius edendo se muniāt. Valent & contra scorpionum & araneorum, apum, crabronum, uesparum aculeos, & cantharidas, & salamandras. Ad canis rabiosi morsus acetabuli mensura succus è uino bibitur, & folia trita & commanducata imponuntur cum melle & sale, uel cum aceto & pice decocta. Succóque perunctos, aut eam habentes, negant feriri ab ijs maleficijs: serpentesq;, si utatur ruta, nidorem fugere. Ruta Dioscoridi aut est montana syluestrisq;, aut satiua & hortensis. Longè acrior est montana, & ad usum & cibos minus idonea. Hortensi amicitia est cum fico in tantum, ut nusquam lætior aut esculentior proueniat quàm sub hac arbore. Vtrunque genus feruet, urit, exulcerat, urinas pellit, menstruos cursus ciet, aluum citam cohibet, cibo potuq;. Aduersus uenena pro antidoto ualet, semine in uino acetabuli mensura epoto. Folia cibos antecedentia per se aut cum arida fico, aut nucleis iuglandium, uenenorum uires hebetant, & corpus contra tales iniurias muniunt. Contra serpentes non secus adsumuntur. Generationem tam cibo quàm potu restinguit. Cum anetho sicco decocta tormina discutit. Bibitur ad laterum ac pectoris dolores, tussim, suspiria, pulmonis, articulorum, coxendicumq; uitia, & remeantium febrium horrores & frigora, uti dictum est. item ad inflationes coli, uuluæ, rectiq; intestini, ita in oleo deferuescat & perluatur aluus. Vuluæ strangulatus aperit, trita cum melle, tota pube usque ad sedem oblita. Cum oleo decocta uētris animalia pellit. Dolores articularios illita cum melle comprimit. Cum fico tumores hydropicorum inæquales compescit, in ijs decocta in uino ad dimidias bibitur salutariter. Cruda conditáue cibo uisus aciem exacuit, oculorum dolores cum polenta mitigat. Lenit capitis dolores cum aceto & rosaceo illita. Trita sanguinem continet narium indito puluere. Testium inflammationibus cum laureis folijs imposita, erupnōibus papularum cum myrteo cerato prodest. Vitiligines candidas cum pipere & nitro cōcorporat. Cum ijsdē thymos & formicas tollit. Cum melle & alumine lichenibus infricatur. Succus in malicorio feruefactus auribus in dolore efficaciter infunditur. Idem succus inunctus cum succo fœniculi & melle oculis uisum clarificat, & caliginem cum senere discutit. Ignem sacrum, & quæ serpunt ulcera, quæq; manāt è capite, cū aceto, cerussa, & rosaceo emendat. Acrimoniam cepæ & allij post mādu catus extinguit. Montana ruta si copiosior estur ueneni modo necat. Sub florem legētium eam & muria condientium manus exulcerat, inflata etiam cute cum pruritu & ardore uehementi. Proinde rutam carpturi defensis oleo manibus & facile colligūt. Aiunt pullis gallinaceorum succo eo perfusis arceri feles ab auiarijs. In Macedonia nascentē rutam iuxta flumen Haliacmon qui ederint negantur euadere. Montanus is est locus & uiperis scatens. Semen interaneorum uitijs efficax, immiscetur antidotis. Frictum contra incontinentiam urinæ datur, ut diebus septem ebibant.

Syluestris ruta. Cap. XXXIX

Væ de syluestri ruta à fronte capituli statim traduntur in Dioscoride, ascititia mihi uidentur, quanq; alibi à Dioscoride prodita fuisse constat. Nanque postposita nomenclatione, quæ subduntur hyperici propria sunt: siquidem odor assignatur ei resinosus, ideo chamæpitys aliquibus nominata, frutice surculoso, rubescente, luteo flore, qui digitis tritus sanguineū humorem excernat, qua occasione quidam hanc androsæmon, id est uiri cruorem uocauere: folliculo tereti, in rotundum prælongo, similitudine hordei, claudenre semē atrū resinā subolēs. Nascitur culto & gracili solo. Vrinas cit & menses addita. Quartanis eliberat si è uino bibatur. Folia cum semine partibus quas frigus adusserit illinuntur. Propter coxendicum morbos diebus quadraginta præbetur bibenda. Eadem uerborenus de hyperico paulo post Dioscorides asserit, nec ijs plura: quare dicta hæc adiectitia esse euidentius est quàm ut probari mereatur. Adde, si uetustissima quæque tam Latina quàm Græca consulantur exemplaria, nihil tale se offeret lectitandum. Quare si quispiam hanc partem

totam

totam expunxerit, nihil huic scriptori fuerit allaturus detrimẽti, sed potius quod uerticulo suo deslilerat, in propria sedẽ restituturus. Sed nos nomine syluestris rutæ audimus eã quæ in Cappadocia nascitur & Galatia, nuncupatã moly, frutcẽ ab radice una cõpluresuirgas fundentẽ, folijs multo lõgioribus, & tenerioribus quàm rutæ, graui odore, cãdido flore, capitellis amplioribus paulo quàm satiuæ, tripliciter diuisis, in quibus semen trique trũ, subrufum, & amarissimũ sapore, cuius in medicina est usus. Semen autumno maturescit. Hoc genus herbæ quidã armala uocauerũt, Cappadoces moly. quandoquidẽ à uero moly non omnino discrepat huius facies, radice uidelicet pulla, & candido flore. Colles amat & læta. Nunc hãc Arabes *barmelam* appellãt. Legitima est huius delineatio uetustissimis Dioscoridis codicibus inserta, hac forma, Collibus & fœcundis aruis inuenitur, neq; specie neq; odoratu rutę similis, sesquicubitali proceritate, cauliculis teretibus, folio minuto, rumicis effigie, sed crispo, flosculis ex luteo cãdicantibus, odore uiroso, siliquis tripartito distinctis, paulo quàm satiuæ longioribus, in quibus triangulum semen, subrufum continetur. Nunc nostræ officinæ Barbaros imitatæ *harmelam* aut *agrestem rutam* appellãt Quæ tamen nomenclationes cõtra Dioscoridis morẽ in calce capituli, quod syluestri rutæ dicatum est, sub ditæ sunt, ad sequẽs moly magis uidentur pertinere. Quod apertissimẽ Galenus indicauit de moly inquiens: Aliqui & hoc syluestrem rutam nominant, aliqui harmalam, Syrij besasam, quemadmodum & Cappadoces moly, cuius radix nigra est et lacteus flos. Qui de syluestri ruta simul cum satiua egit, utriusque naturam eadem mentione complectens. Laudatissima herbarum fuit, Homero teste, quam uocari à dijs putant moly, cuius inuentionem Mercurio assignauit, contraq; summa Circes ueneficia demonstrauit, decima Odysseæ rhapsodia.

> Ως ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον ἀργειφόντης,
> Ἐκ γαίης ἐρύσας, καί μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξεν.
> Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος.
> Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
> Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Quodq; in transformationibus Ouidius dixit,

> Pacifer huic florem dederat Cyllenius album,
> Moly uocant superi, nigra radice retentum.

Et quod in Priapeis carminibus auditur:

> Hinc legitur radix de qua flos lacteus exit.
> Quam cur moly uocant: mentula moly fuit.

Phæneo & Cyllenæ Arcadiæ uernaculum tradidit Theophrastus, specie illa Homerica, radice rotunda nigraq;, magnitudine cepæ, folio scyllæ. Effodi autem difficulter Homerus cecinit, negat Theophrastus. Aliqui authores Græci florem eius luteũ pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Plinius in Campania aliquot diebus effossam ægrè inter difficultates saxeas, & allatam sibi meminit, radicis triginta pedes lõgæ, ac ne sic quidem solidæ sed abruptæ. Dioscorides moly uerum folio graminis pinxit, latiore, sessili, & in terram iacente, flore uiolæ cãdidæ simili, lactei coloris, amplitudine potius purpureæ uiolæ candido caule cubitorum quaternũ. Cacumini nonnihil adiunctum est allio simile, radice oblonga, bulbosa. tale uerum est moly. Dicitur & moly ruta Galatiæ, quemadmodum & Dioscorides & Galenus appellari eam testatur. Aliud tamen Plinio uidetur esse molon, quod scapo striato tradit esse, folijs paruis, mollibus, radice quatuor digitorum, in qua extrema allij caput est. Vocatur à quibusdam scyron, anhelantibus & stomacho prodesse credita. An fuerit eadem cum mola herba, cui Galenus similem bulbo radicem assignauit, quam Dioscoridis fretus authoritate, uteri laxare spiracula meminit, nõ ausim affirmare. Syluestris ruta potu comitialibus morbis & coxẽdicibus prodest, mẽstrua quæ substiterint exmulat, in utero partus extinguit. Horridior quàm satiua, & ad effectum ualentior. Cibis respuitur, quoniam periculũ adferat Succus è syluestri cõtra tarditatem, & sonitum cum rosaceo uel laureo oleo, cum melle infunditur. Idem phreneticis instillatur in tempora & cerebrũ. Addunt aliqui & serpyllum & laurũ illinentes capita & colla. Dederũt & lethargicis ex aceto olfaciendũ. Dederũt & comitialibus bibendum

decoctæ succum in cyathis quatuor ante accessiones, quarũ frigus intolerabile est. Alsio-sis crudam dari in cibo iubent. Vtinam quoque cruentam pellit. Hippocrates purgatio-nes, secundasq;, etiam emorruos partus: ex dulci uino nigro extrahebat. Itaq; etiam uul-uarum causa suffire iubet. Diocles cardiacis imponit, ex aceto & melle cum farina hordea cea. Multi contra putulentas excreationes siccæ drachmas duas, sulfuris unam & dimidi am sumi censent. & contra cruentas, ramos tres in uino decoctos. Dederunt cum bitumi ne infrictam potioni propter anhelitum. Sumitur & dysentericis cum caseo in uino trita. Pythagoras oculis noxiam putauit falsò, quod pictores & sculptores hoc cibo utuntur oculorum causa, cum pane quoque propter usum. Ex alto delapsis tres uncias dederunt, & in olei libra, uiniq; sextario. Linuntcũ oleo coctis folijs partibus quas frigus adusserit. Psoras, lepras cum melle & alumine illita emendat: item utiligines, tugas, strumas cum taurino seuo uel hircino, & adipe suillo, ignem sacrum ex oleo & cerussa: carbunculum ex aceto. Imponunt mammis decoctam, & pituitæ eruptionibus cum ceta, tesium epi-phoris cum ramis lauri teneris. Syluestri ruta cum axungia ueteri illitos ramices fariati produnt, adeo peculiari in uisceribus his effectu: fracta quoq; membra semine trito & cũ cera imposito. Radix sanguinem oculis suffusum discutit. In toto corpore cicatrices aut maculas emendat illita. Mirum est cum feruentem eius naturam esse conueniat, fasciculũ in rosaceo decoctum cum aloes uncia, perunctis sudorem reprimere. Conceptionem hoc cibo impediri tradunt, ideo profluuio genituræ datur, & uenerem crebro per somnia ima ginantibus. Quadrupedum morbis in maximo usu est, siue difficile spirantibus, siue con-tra maleficorum animaliũ ictus, ex aceto infusa per nares ex uino: aut si sanguisugam ex hauserit, ex aceto. Hos effectus omnes satiua uel hortensis mitius exhibet. Cõtra uerena quæ sibimetipsi homines excogitãt primum est illud Homericum moly: item contra ma gicas artes. Inter prima efficax ad uuluas aperiendas cum uino uellenibus collecta. Sylue stri rutæ Aetius quartam excalfacientium & resiccantium classem assignat & satiuæ terti am. Rufus syluestri igneam uim tribuit, & ulceratricem, maximè uesicæ.

Panaces, Ligusticum. Cap. XL

Anaces generibus continetur pluribus. Syriũ nascitur uiguẽtis, quod et in Psophide Arcadiæ circa Erymãthi fontes gignitur. Ferula sui generis quin que cubitorũ, folijs quaternis, mox senis, humi stratis, ampla magnitudine rotundis, in cacumẽ oleagineis, semine in muscarijs dependente. Radix au-tumno, caulis messibus inciditur. Pretium in libras binasses erant candido. Laudatur in primis candor eius coacti, sequens pallido statera: niger colos & mollities im probatur, id enim argumentum est ceræ adulteratæ. Id quod è Macedonia defertur bucoli con uocant, quoniã armentarij succum excipiãt erumpentem sponte. Hoc celerrimè eua nescit. Alterũ genus heracleũ uocãt, & ab Hercule inuentũ tradũt, quoniã est origano si-mile, radice inutili. Tertiũ panaces chironeũ cognominat ab inuẽtore. Foliũ eius lapatho simile, maius tamẽ & hirsutius, radix parua. Nascitur pinguibus locis Eius flos efficacissi-mus, eoq; amplius quã supradicta prodest. Hoc genus aliqui cũ inula cõfundunt, quia repte sentetur lapathi folio, maiori tamen & hirsutiori, aureo flore, radice longa. Quartũ genus ab eodem Chirone repertum, centaurium cognominatur, & ab alijs pharnaceum, in con trouersia inuentionis à Pharnace rege deductum, alijs Chironi centauro, alijs Pharnaci regi originem assignãtibus. Seritur hoc lõgioribus quã cætera folijs & serratis. Radix odo-rata. Siccatur in umbra, uinoq; granam adijcit. Huius duo genera fecere, alterum lenioris folijs, alterum tenuioris. Theophrastus primum genus heraclium uocauit, folio magno & lato undique sesquipedem, radice digitum crassa, bifida trifidaq;, gustu subsulso, odo-re thuris. Dioscoridi panaces heraclion, ex quo succus opopanax dictus excipitur, plu-rimum fert Bœotia & Psophis Arcadiæ, industria maximè olitorum, qui quæstum ex eo faciunt maximum, folijs in terram iacentibus, insigniterq; urentibus, asperis, ut ficul-nea uideri possint, quinquepartito laciniatis per ambitum, caule ferulaceo & altissimo, lanuginem candidam ostendente & folia circum minuscula, umbellam anethi sustinente, flore luteo, semine odorato feruẽtiq; in ore, plurimis ab uno principio radicibus, multi fal-siq; corticis. Gignitur Cyrenis in Aphrica, itemq; Macedonia. Excipitur lachryma radice incisa

incisa cum recens eruperit caulis, ea redditur candida ubi adaruerit. Croci exterius praefert colorem. Quod defluit è uulnere folijs substratis & area circumpauita & pulullis inclusa concrescere patiuntur, mox tollunt. Manat & messibus laxato plaga caule, modoq; eodem excipitur. Laudantur radices candidæ, quæ cariem asseruatæ non sentiant, gustu qui linguam accendat, odoratusq; sit. Semen optimum quod in media ferula in muscarijs eius continetur. Minus utile quod in agnascentium stolonũ cacuminibus macilentum dependet. Succus probatur amarissimus sapore, interne candidus & subrufus, extrà nocẽs, lenis, pinguis, friabilis, tener, facile tabescens, odore graui. damnatur niger, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Coarguitur si digitis ex aqua teratur, nanq; syncerus diluetur ac elactescet. Inuenitur apud nos herba caule ternûm quaternûm'ue cubitorũ, geniculato, lanuginoso, folijs primo quaternis, mox senis, in terram iacẽtibus, ficulneorum similitudine, in fastigium longis, semine in umbella pendulo ut anethi, flore luteo, odoraro, radice candida, longa, corticosa, quam uulgus Gallicum *panaiam* appellat. uerum nullus ea succus elicitur. Herculana princeps panacea, quæ suo nomine omniũ morbotum remedia promittit, dijs inuentoribus ascripta. Radice eius euulsa religio erat impleri scrobem uario frugum placentarumq; genere, iri mercedem uidelicet & piamentum terræ. Tussi medetur panacis radix in uino dulci. Eadem lieni succurrit. In mulso si uesica scabiem sentiat, eius radice sanatur. Tormina discutit panaces, præterquàm à cruditate. Panos sanat cum melle: carbunculos rumpit. Phagedænarum remedio mõstratur, quod nomen esurientium est ulcerum. Ischiadici leuantur panace pota. Medẽtur radices podagræ morbis. Omnium generum radices peculiariter longinquis morbis remedio sunt. Comitiales sanantur panacis, quam heracleam diximus, radice pota cum coagulo uituli marini, ita ut sint panacis tres partes. Omnium generum radix illinitur manantibus. Siccat priuatim quam chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit. Vlceribus quę serpunt, item deploratis auxilio est, cum æris flore uino temperata omnibus modis, uel flore, uel semine uel radice. Hydropicos sanat. Iocinerum uel laterum contorsionibus medetur. Cum polenta uetustis uulneribus prodest. Semen cum absinthio menses cit & sudores: ipsumq; è uino potum uuluas purgat, appositumq; cum melle. Secundas morãtes uel partus emortuos radices appositæ extrahũt. Virtus ei, ut placet Dioscoridi, excalfacere, tenuare, mollire: ideoq; ad horrores et circuitus febrium conuenit, rupta, conuulsa, lateris dolores, tusses, tormina, strangurias. Contra uesicæ scabiem cum aqua mulsa aut uino desumitur. Mẽses trahit, & partus extinguit. Inflationes uuluæ & duritias discutit, resolutus ex melle: inunguitur eo & coxendicum dolor. Acopis & capitis medicaminibus immiscetur. Carbunculos idem rumpit. Podagris cum uua passa linitur. Cauis dentium inditus dolore liberat. Contra canis rabiosi morsus in pice collectus singulariter proficit. Ad claritatem oculorum excitandam illinitur. Radicis ramenta uuluis admoliuntur ad extrahendos infantes. Vlceribus uetustis, & ubi carnes ab ossibus recesserũt, apponitur trita cum melle. Semen cum absinthio deuoratum purgationes menstruas reddit. Venenatorum ictibus cum malo terrę prodest. Contra uuluæ strangulatus in uino bibitur. Panaces asclepion dictũ aiunt, quoniã filiam Aesculapius Panaciã uocauerit. Huius radicẽ Theophrastus multi & falsi corticis haberi dixit, quod quidem prion generi à Dioscoride tribuitur. Nascitur caule tenui, cubitali, geniculato, circa quem folia fœniculi fundũtur, sed maiora tamen hirsutioraq;, odorata in cacumine umbella, ubi flos emicat aureus, acris gustus & odorati. Radix parua est & tenuis. Huius flos atq; semẽ cũ melle ulceribus, tuberculis, phagedænisq; imponuntur. Prosunt & serpentiũ ictibus si bibantur ex uino, & illinantur ex oleo. Est & heraclion appellatum Herculi adscriptũ inuentori, quod ab alijs origanũ syluestre intelligitur. Quidam heracleon accipiunt genus id quod mentione proxima descripsimus. Alij norũt folio magno & amplo, ut quoque uersus tres palmos perficiat, radice digitali, lenta, gustu subamara, odoratu syncerum thus redolens, qua pota addito uituli marini coagulo uolunt comitiales sanari: tormina ex passo discuti, et uulneribus aridis opitulari. Panaces chironium hoc & ab inuentore nomen retinet, cui folium tumicis Theophrastus & Plinius reddunt, maius tamen, hirsutius, radice parua. Nascitur pinguibus, flore ad supradicta efficaci. Dioscorides chironio foliũ amaraci reddit, florem aureum

aureum, radicem gracilem nec profundam, gustantibus acrem. In Pelio monte laudatissimum asserunt nasci. Valet radix contra serpentes potu, coma uero illitu. Ligusticum aliqui panaceam appellarunt, in Liguria copiosum. In Apennino monte Alpibus finitimo nascitur, unde nomen indigenæ panaces uocant, non sine ratione, quoniã radice, cauleq́, præterea effectu, Heracleoticum panaces referat. Prouenit in altissimis et asperrimis montium: item in opacis, præsertim ubi sint rigua, tenui cauliculo, qualem & in anetho conspicimus, genicula habente & folia sertæ Campanicæ, odorata tenenoraq́, prope cacumen graciliora, & multo magis diuisa. Muscarium summitatem obsidet, in quo semen nigrum pendet, farctum, oblongum, figura fœniculi, sapore acri, odoratoq́, radice Heracleotici panacis alba, beneolente, sed id syluestre est. Seritur etiã in Liguriæ suæ montibus. Vbiq; 10 suauius satiuum, sed sine uiribus. Crateuas apud Græcos eo nomine cunilam bubulã intelligit falsò, cæteri ferè cunilaginem. Galenus unius inuersione literæ libysticũ appellat, quod fere nomen officinis remansit. Nanq; folio est meliloti, sed molliore, odoratoq́, caule geniculato, muscario anethi, in quo semen atrum, fœniculi non dissimile, radice cãdida, Heracleotici panacis effigie, atq; adeo natura. Hæc eadem esset cum ea quam officinæ *leui sticum* dicunt, si folium angustius haberet, radicem foris atram, intus candidam, cætero simillima est uel natura. Semini & radici uis inest calfactoria, apta cõcoctionibus. Internos dolores leuat. Inflationes quibus stomachus turgeat discutit. Contra serpentium ictus datur. Vrinas & menses potu trahit. Idem præstat radix uel appositu. Eadẽ cum semine oxyporis & suppurantibus miscetur. Stomacho quidem inter præcipua utile est, quare ab in- 20 colis additur ad obsonia piperis modo. Conuulsionibus & inflationibus prodest. Adulteratur grano persimili, sed quod sapore deprehenditur, amarum enim id est. Alij mutare solent fœniculi semine aut seseli.

Pastinaca. Cap. XLI

Astinaca cartilaginei est generis. Satiua in cibum utilis esse incipit anniculæ. Bima utilior, gratior autumno, patinisq; maximè. Ex ijs unum genus agreste, sponte prouenit, staphylinos græce dicitur, Diocli tantum astaphylinos. Alterum seritur radice uel semine, primo uere, uel autumno: ut Hygino placet, Februario, Augusto, Septembri, Octobri, solo quàm altissime re fosso. Hibiscum à pastinaca gracilitate distat, damnatum cibis, sed medicinæ utile est. 30 Et alterum genus in eadem similitudine pastinacæ, quam nostri *gallicam* uocant, Græci uero daucon. Agrestis pastinaca & eiusdem nominis edomita, quam Græci staphylinon uocant, fauorum ceras uberant. Ea circa Calendas Septembris uel ante Martias Februano seritur. Conualescit altè pastinato & stercorato solo: sed quàm rarissimè ponenda est, ut maiora capiat incrementa. Semine ponetur & plantis, loco pingui, soluto, altius pastinato. Raram statues ut robur accipiat. Pastinaca folium habet gingidij, latius, subamarum. Caulis ei rectus & scaber, umbella anethi, in qua flores insunt candidi: & in medio exiguum quiddam cernitur colore purpureo, ferè ad croceum accedente: Radix ei pollicem crassa, palmum longa, iucundi odoris, esculentaq; si coquatur. Duorum apud nos generum, satiuæ, & suæ sponte. Illa uulgo nota *carotæ* nomine, prædulci ra- 40 dice, odorata, rufa, uel interdum purpurea, quam cum farina & oleo frigunt ad mensarũ usus: aut coctam in aceto & oleo mandunt. Spontanea quam erraticam cognominant, Galli peculiariter appellant pastinacam, folio gingidij, latiusculo, caule recto, scabro, quem anethi umbella summatim opacat, floribus referta candidis, aliquot in medio radiorum axe purpureis, radice digiti crassitudine, odorata, quæ cocta manditur. Silens flos quàm tenerrimus pastinacæ agrestis uel satiuæ. Cum cauliculis cõditur ac cõmodè seruatur, si duas aceti partes & unã duræ muriæ misceueris: sed radix sale cõspersa biduo subumbra diũ cõsuder, reponitur, aut superfusa dura muria lauat, et imposito põdere exprimitur, dein fictili conditur, & ius quod est mustum duabus partibus aceti, & una muriæ infunditur, spissamentũmque fœniculi, ut radices deprimat, imponitur, ut ius ad summum fi- 50 deliæ labrum perueniat. Radix satiuæ minus rapo nutrit. Agrestem siue erraticam non nisi multum diuq; coctam sumi Galenus monet. Duodecim cubitorum, ut fertur, in Mauritania procerus caulis, crassitudo palmorum quaternũm. Pastinacæ, ut placet Diphilo,

uis

uis inest acris, abundè nutrit, stomacho mediocri modo confert, aluum ciet, flatus creat, ægrè coquitur, pellit urinam, uenerem stimulat, & propterea philtron aliquibus appellatur. Pastinacæ omni calens est natura. Eius semen potum appositumq; uuluis purgationes fœminis restituit, difficili urinæ prodest, hydropi pleuritidiq; bibitur, serpentium plagis inijcitur. Negantur lædi qui antè gustauerint. Conceptus adiuuat. Pellit & radix urinas, uenerem stimulat, apposita partus extrahit. Phagedænas ulcerum sistit. Aptior cibo satiua, syluestris efficacius omnia præstat. Eius quàm pastinacam uocāt erraticam, semen contritum & in uino potum tumentem aluum & suffocationes mulierum doloresq; lenit in tantum ut uuluas corrigat. Illitum è passo uentri eatum prodest: uiris uero cum portione panis aqua tritum ex uino potum contra uentris dolores. Ciet urinam, phagedænas ulcerum cohibet cum melle impositum, uel aridæ radicis insparsa farina. Aliqui contra iocineris ac lienis, ilium, lumborum, & renum uitia ex aqua mulsa dari iubent. Cleophantus dysenterijs ueteribus dedit, Philistion coctæ radicis uncias quatuor ad stranguriam. ex aqua hydropicis similiter & opisthotonicis, pleuriticis & comitialibus. Habentes eam feriri à serpentibus negantur, aut qui antè gustauerint non lædi. Percussis imponitur cum axungia. Orpheus amatorium inesse staphylino dixit, fortassis quoniam uenerem stimulari hoc cibo certum est: ideoq; conceptus adiuuare aliqui prodiderūt. Semen satiuæ contra scorpiorum ictus ex uino uel posca salutare. Radice eius cu cum scalpti dentes dolore liberantur. Efficacior syluestris, magisq; in petrosis nata.

Seseli Massiliense, Aethiopicum, Creticum. Cap. XLII

Eseli Massiliense folium gerit fœniculi, crassius duntaxat. Semen quoq; callosius obtinet et habitius, caput anethi, et in eo granū oblongū angulosūq;, & cum estur acre. Radix longa, grati odoris. id apud nos frequens inuenit, multo dissidente nomēclatura, quam ei & nostrates officinæ, & herbarij, ne eis ignotū crederet, *maioris saxifragiæ* uocabulo donarūt. Nanq; folia fœniculi habet, crassiora tantū, caulē uegetiorem, umbellam anethi, in qua semen oblongū, angulosum, degustāti acre. radix longa est, iucūdi odoris. Huic tota Dioscoridis deliniatio, nulla prorsus reclamāte nota, suffragat. ideo saxifragiā maiorē quā ostendunt, esse Massiliense seseli non ibit inficias, qui picturas earū inter se cōtulerit. Seseli Massiliense optimum lato grano & fuluo, quo uultures uescātur. Pariturę ceruæ seseli monstrauere: nā ante partum purgantur herba quadā quæ seselis dicitur, faciliore ita utētes utero. A partu etiā duas habent herbas, quæ atos & seselis appellātur. Seseli & sili dicitur, & seli apud Hippocratem, unde orta cōfusio siler pro seseli uocātium. Arborescit porrò siler ut baculos ex eo rustici quoq; faciāt, in aquaticis nascēs, molle siler à Poeta dictū. Refugiunt hoc serpentes. Seseli frutex aquaticus nō est. quod quidā distinguere putantes, non siler, sed montanū siler appellauerunt, id quod Massiliense est seseli. Nostri ut arbitror herbarij, quòd plerunq; medijs è saxis in montibus erumpit satis procero caule, *saxifragam* ideo *maiorem* nominauere: quāuis sæpius apud nos inueniatur in pratis, ut quod deturbet à renibus uel frangat calculos, ita ut à natalibus potius quàm ab effectu nomen deflexisse uideatur, quamuis etiā confringendis cōminuendisq; lapillis utantur. Radix & semē excalfaciūt. Stranguriæ, orthopnϾ, suffocationibus mulierum, comitialibus medentur. menses partusq; trahunt. Interaneis omnibus prosunt, & contra ueterem tussim. Ipsum semen in uino haustū concoctionibus confert, discutit tormina, horrores febrium, quas uocant epialas, coercet. Per niuem ituris bibere contra perfrictiones id cum pipere præcipiunt. Datur ad iuuandos caprarum & cæterarum quadrupedum partus. Seseli Aethiopicum folio est hederaceo sed minore, in longitudinem porrecto periclymeni modo, frutex alioqui magnus, sarmentis bicubitalibus, in eóque dodrantales rami, capitula ut anethum, semen tritici modo densum, nigrum, amarum, acrius & odoratius quàm Massiliense, perquam suaue est. Seseli Aethiopico secunda dignitas. Hoc nigrius est. In nostro orbe nasci tradunt, sed frustra, officinis ac medicis incognitum. Ad eadem ad quæ Massiliense pollet. Peloponnesiacum seseli in Peloponneso gignitur, folijs cicutæ, sed latioribus & crassioribus, Massiliense excedens amplitudine caulis, quē ferulaceū continet. Summum eius lata umbella occupat, semen cōplexa odoratū, latius, carnosius. Prouenit in locis asperis, riguis

collibus

collibus, insulis. Valet ad eadem quæ supradicta genera tordilion, quod & Creticum sese li cognominant. Nascitur in Cilicia monte Amano, herbula fruticosa, seminis rotũdi, geminatiq́; forma clypeolati, gustu subaspero, bene olentis. Elicit potu menses urinamq́. Succo cauliculi seminisq́; uirentis hausto ternis obolis, diebus decem in passo renes sanãtur. Efficacior uis etiamnum radici. Hęc cum melle lincta excreationes pectoris cit. Tortilen aliqui semẽ seselis esse dixerunt, alij herbam per se, quam & syreon uocauerũt, de qua nihil aliud proditum inuenisse fatetur Plinius, quàm quòd in montibus nascitur: combustã ciere mẽses, excreationesq́; pectoris efficaciore etiã radice: succo ternis obolis hausto, renes sanari: addi radicẽ eius in malagmata. Paulus nõ tordylion sed gordylion appellauit.

Sison, Anisum, Caros, Anethum. Cap. XLIIII

Sison semen exiguum in Syria nascitur apio simile, obnigrũ & molliter longum, feruentis naturæ. Bibitur ad lienem & urinæ difficultates et mensium continentiam. Vtuntur eo indigenę condimentis addentes in cucurbitulas coctas, ex acetoq́; deuorantes. Granula cacuminibus assident frequẽtia. Sison siue sinon et senon Hippocrati quaternis cõstare ramulis inuenio. Anisum Latinis, Græcis, & Gallis hoc nomine cognitum, caule, folio, flore, muscario fœniculo par, nisi quòd multo minus est, unde medicorum uulgus *Romanum fœniculum* appellat. Anisum culinis gignitur crudum, decoctum, uirens, aridum, panis etiam crustis inferioribus subditum. Saccis quoq; laudatur additum cum amaris nucibus, ut uina commendet. Anicetum & hoc uocatur, anethi modo quoniam appetentiam præstet ciborum. Aegyptium ligustici uicem præbet in condimentis. Efficacius semper recens & nigerrimũ, stomacho tamen inutile præterquã inflato. Omnibus tamẽ quæ cõdiuntur quæq́; intinguntur desideratum, inter pauca probatur. Semen odorarum friabile, subamarum, acre. Calfacit & siccat abscessu ut uolunt tertio. Ipsum oris halitum iucũdiorem facit. Fœtorem tollit manducatum matutinis cum smyrneo & melle exiguo, mox uino collutum. Vultum iuniorem præstat. Insomnia leuat suspensum in puluino ut dormientes olfaciãt. Dolores capitis leuat suffitum naribus. Hydropicis & cœliacis semen dant tritum cum mentha. Bibendum quoq; parturientibus cum anetho. Phreneticis illinunt recens cũ polenta, sic & infantibus comitiale uitium aut contractiones sentientibus. Pythagoras corripi comitiali morbo negat in manu tenentes, ideo quàm plurimum domi serendum. Addit parere facilius olfactantes, & statim à partu dandum potui cum polenta aspersa. Semine eius poto lassitudinis auxilium uiatoribus spoponderunt, eamq́; reficere decoctum in oleo addito nitro. Ad inflationes stomachi semen tribus digitis cum castorei obolis duobus ex mulso dederunt: similiter ad uentris aut intestinorum distentiones. Lenit articulares morbos cum amaris nucibus illitum. Vrinam ciet, uenerem stimulat, sitim cohibet, cum uino sudorem leniter præstat, uestes quoque à tineis defendit. Orthopnoicis quod seminis ternis digitis quis prehenderit, tantundem hyoscyami datur cum asinino lacte. Strangulationes uuluæ si manducetur uel bibatur cum aceto & melle sedat. Vertigines à partu cum semine cucumeris & lini pari mẽsura triũ digitorũ, uini albi tribus cyathis discutit. Auribus infunditur cũ rosaceo. Narium carnes cõsumit illitũ ex aqua. Magnas fluxiones sistit per se tritũ cum polenta. Valet ad detrahẽda siqua oculis inciderũt. Thoracis pituitas purgat tostũ, & cum melle sumptũ melius. Præcipuũ est ad ructus, ideo inflationibus stomachi, intestinorum torminibus, & cœliacis medetur. Singultus olfactu, decoctũ & potum inhibet. Folijs decoctis digerit cruditates. Cũ apio succus decocto olfactus sternutamẽta cohibet. Potũ somnũ cõcitat, calculos pellit, uomitiones sedat, præcordiorũ tumores discutit, pectorũ uitijs, et neruis, quibus succinctũ est corpus utilissimũ. Prodest capitis doloribus instillari succum cum oleo. Nõ aliud utilius uentri, & intestinis putant: ideo dysentericis & tenesmis datur tostum. Sũt qui aspidũ uenenis aduersari naturã eius existiment. Epiphoris oculorum tusam radicẽ imposuere. Dioscorides probat recens adultum, non furfurosum, odore præstans. Præfert Creticum, proximè Aegyptiũ. Condire cucurbitas coctas ex aceto tradit, ijs auxiliari quibus ægre lotium it: præcipuas eius uires in calfaciendo sitas esse: oris halitum commẽdare & gratiorẽ efficere, dolores finire. sitim hydropicis extingue-

extinguere: discutiendi naturam possidet: cōtra aculeatos ictus animalium bibi: inflationibus resistere: uentrem albaq; foeminarum profluuia compescere: abundantiā lactis praestare: uenerem irritare: capitis dolores mulcere suffitu naribus rapto: auribus fractis infundi cum rosaceo. Caros, arbitror hoc esse, quod Plinius carium siue carei gentis suae cognomento dixit appellatū, ab aliquibus careosemen & carowm, omnibus officinis & herbarijs tantum patetno casu cognitum, carui enim omnes ore uno uocitant. Culinis praecipuum. In quacunq; tetra ferendum ratione qua olus atrum. Laudatissimum in Caria, proximum Phrygia. Innocentiorem cari radicem quàm pastinacae Galenus adfirmat. Caron Athenaeus pastinacam maiorem esse putat, & multo praestantiorem sapore quàm uulgarem pastinacam. Magna, inquit, caron (quamuis in eo mendose carton legatur) & procerior est pastinaca, succosior communi staphylino, & ut Diphilus narratum reliquit, ei natura calentior. Stomachum roborat, uehementius urinas pellit, facile digeritur in corpus. Vis ei urinas mouendi calfaciendiq;, stomacho facile, gustu iucundo, concoctionibus utile. Antidotis & oxyporis inseritur, effectu anisi. Radix eius cocta queadmodū pastinacae in cibos admittitur. Est & radix cara, de qua in rebus à Caesare gestis mentionē facit Hirtius. Hac lacti admista multū leuasse dicitur inopiā, similitudine repraesentata panis. Anethū sesquicubitali proceritate consurgit, multicaule, ramosum, exilitate folij in staminis pene modum extenuata, luteolo flosculo, semine lato & quasi foliato, radice lignosa, neq; adeo prolixa, neq; multis fubnixa fibris, umbella foeniculi, cui cognatum genus uideri potest. Nomē in officinis retinet. Interdum & sponte, foeniculi modo, prouenit. In hortis quoq; seritur, in condimentorum usu magnopere quaesitum. Coronabantur hoc recenti in conuiuio atque tosco ad conciliandum, ut Galeno uidetur, somnum. Anethum ructus mouet, tormina sedat, aluum sistit. Epiphoris radices illinūtur ex aqua uel uino. Singultus cohibet. Semen feruens olfactum, sumptum ex aqua mitigat cruditates. Cinis eius uuam in faucibus leuat, oculos & genituram hebetat. Sapore est grato, excalfacit. Vrinam euocat, stomachum concoctionesq; adiuuat. Additur in antidota & oxypora, simili aniso natura. Cocta pastinacae modo radix in cibos recipitur. Atefacti aut seminis decoctum si bibatur, lac extrahit, tormina, inflationesq; discutit, aluum uomitionesque coercet, ructus ciet, singultus cohibet. Cibo frequēti oculos hebetat, genituram extinguit. Succus decocti locis muliebribus ad insidendum perquàm utilis. Crematum semen illinentibus condylomata tollit.

Cuminum. Cuminum syluestre. Cap. XLIIII

Vminū Latini iuxtà & Galli, rura nostra comin appellant, unicaule, frequentibus ramulis brachiatū, folio penè foeniculi, semine copioso & canaliculato, radice subrotūda quasi bulbosa. Cumino, ut Theophrastus est author, semen nudum, angustum, canaliculatum, facile frumenti modo inarescēs. ubi planè accreuit, defluum atq; lubricum procidit. Nascitur in summa tellure uix haerens, & in sublime tendens, in putribus & calidis maximè locis. Medio Ierendum uete, inter olera maxime fruticat, omnium foecūdissimum. Cum maledictis & probris serendum praecipiunt, quo laetius ac copiosius proueniat. Satum pascitur terra adacta, & qui serunt precantur ne exeat. Inter succedens eius statim sationi plurimum officit. In Carpetania maxime laudatur, alioquin Aethiopico Africoq; palma. Quidam huic Aegyptium pretulere. Hippocrates in segetibus, inquit, triticeis, praesertim in Aegypto, nascitur semen Aethiopico simile cumino, uehementis acrimoniae. Ad cōceptus foeminarum utile, si uuluis imponatur. Ego cuminum Aegyptium arbitror esse Basilicum, & Aethiopicum apud Hippocratem plerīq; interpretantur ammi. Cumino morbi scabies & falsilago, quibus affectū perit. Enecatur ab imo dorso nisi repurgetur. Est autem unicaule radice bulbo simili, non nisi solo gracili nascens. Subnascitur eidem quod Theophrastus haemodoron uocat, singulari caule, nec longè dissimili, multo tamē breuiore, & capitis instar quidpiam in summo gerente, radice subrotunda. Condimentorū omniū fastidijs cuminum amicissimum. In satiuo magnus usus, stomachi praecipuè remedijs. Pituitas & inflationes digerit, tritumq; cum pane sumptum uel potum ex aqua uinoq; tormina & dolores intestinorum discutit: ueruntamē omne pallorem bibentibus gignit. Narium sanguinem pa-

nem pastillis inditũ, uel ex aceto recens, sistit. Oculorum epiphoris per se impositũ, tumẽ
tibus cum melle prodest. Infantibus imponi in uentre satis est. Morbo regio in uino albo
à balneis datur. Ad iocineris uitia tostũ in aceto tritum datur: item ad uertigines. Iis quos
acriore ui urina mordeat, in dulci uino tritum: ad uuluarũ uitia impositis in uellere folijs.
Testium tumoribus tostum, tritumq́; cum melle rosacco & cera imponitur. Aethiopicũ
arquatis maxime in posca illinunt. Africano priuatim incontinentiam urinæ cohiberi pu
tant. Satiuum sapore cibos cõmendat, præcipuè Aethiopicũ, quod Hippocrates regium
appellauit: sequens locus Aegyptio datur, tertius uulgari. Nascitur in Galatia & Asia &
Cilicia & Terentia, pluribusq́; alijs regionibus. Vsus excalfacere, astringere, siccare. De-
coctum subter inditũ ex oleo inflationes & tormina discutit. Item cũ farina hordeacea illi
tum orthopnoicis datur in posca. Serpentiũ ictibus resistit in uino. Testiũ epiphoris cum
uua passa & farina lolij aut cera impositũ medetur. Profluuia fœminarũ sistit. Ructem na
ribus sanguinem pastillis collectum & inditũ cohibet. Colorem bibentiũ & illinentiũ mu
tat in pallorem. Nascitur & cuminum sponte, quod Romanis modo agreste, modo syl-
uaticum dicitur, frutice modico, caule palmũ alto, prætenui, quaternis quinisúe folijs, ue-
luti serratis, gingidij diuisura. Capitula in cacuminib. quina senáue sustinet, rotunda, mol
lia, palcaceũ semen complexa, quod gustanti acrius satiuo est. Gigni solet in collibus. Effi
cacius prouenit in Galatia & Lycia & Hispania uersus Carthaginẽ. Hoc rusticũ, alij The
baicum dicunt, nanq; caule adolescit in aruis semipedẽ alto, prętenui, atro flore, quaternis
ac quinis folijs ueluti crenatis, paulo pluribus, capitellis rotũdis, in quibus semẽ flori con-
color, mordacius satiuo, & ad omnia efficacius. Prodest torminibus semẽ & inflationibus
potum ex aqua, singultibus cum aceto. Constat & naturã eius uenenis animaliũ aduersa-
ri. Valet ad humores qui in stomacho coierunt cõmanducatũ. Illinitur sugillatis cũ melle,
& uua passa: eodemq; modo & restibus inflammatis opponitur. Si tritum ex aqua pote
tur in dolore stomachi prodest. Ad scorpiones & scolopendras, ad serpentes ex oleo per-
quàm efficax. Sistit uomitiones nauseasq́; cum uino quãtum apprehenderint tres digiti.
Propter colum quoq; bibitur. Strangulationes uuluæ in uino potum aperit tribus drach
mis in tribus cyathis uini. Auribus instillatur ad sonitũ & tinnitus cum seuo uitulino uel
melle. Sugillatis illinitur cum melle, uua passa & aceto: lentigini nigrę ex aceto. Est & ge
nus alterum cumini syluestris proximũ satiuo, ex cuius singulis floribus cornicula emit-
tuntur in sublime exerta, quibus semen figura gith includitur. Ad eam satis accedere uide
tur quã rura *cornuetam* appellãt, ideo q; è singulis floribus exeant cornicula sursum spectan
tia. Herba in segetibus inuenit, caule singulari, ramoso, folio propè fœniculi, semine gith
in corniculata siliquula concluso. Præstantissimo remedio in serpentium morsu datur bi-
bendũ, aut ijs quos excruciant calculi, aut urina acriore ui uellicet: item ijs qui sanguinem
concretum per urinam reddunt, ita ut apij semen feruefactum continuo post bibatur.

Ammi. Coriãdrum Hieracia maior & minor. Cap. XLV

AMmi, quod Romanis cuminum Alexandrinum dicitur. Quidam Aethiopi
cum cuminum id esse putãt, alij regium cuminum appellant, plerìq; alterius
naturæ in totum existimant Aethiopicũ cuminum ab eo quod uocatur am-
mi. Notum officinis omnibus semen, *ameos* nomine, exilius multo quàm cu
minum, gustusq́; origani. Hippocrates regium appellauit, uidelicet quia effi
cacius in Aegypto iudicat, uulgari in totum simile, nisi quòd semine exiliore est & candi-
diore, gustu subamaro acerboq;. Optimum quod purissimum, et sine furfuribus. Huic cal
faciendi & siccandi uis data. Similis quoq; huic usus, nam & panibus Alexandrinis subi-
gĩtur, & cum alimẽtis interponitur. Inflationes & tormina discutit, urinã & mẽstrua ciet,
sugillata & oculorum epiphoras mitigat. Colorem quoq; bibentiũ similiter mutat in pal-
lorem. Suffitum cum uua passa, aut resina, uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas,
quæ odorentur id per coitum. Scorpionum ictus in uino potum drachmis duabus leuat,
priuatim cerastarum, cum pari portione myrrhæ. Vrinæ difficultates lenit. Cruciatum e-
mendat, qui uesicam lotiumq́; stringit. Sugillata reddit colori cum melle, sed pallorem eo
utentibus gignit. Serpentiũ uenenis resistit in uino potum. Corianon seu corion uulgo
*coriandrum* appellatur, caule exili, sesquicubitali, ramoso, folio adianti, rotundo capite, cicu
tæ odore

tæ odore graui, semine rotundo, nudoq́ꝫ, radice lignosa, breui, neque adeo fibrosa. Seritur Maio, rursus alio comitatu æquinoctio autumni. Prouenit contumax scribitur à Theophrasto, quippe si nouū sit nasci recuset, nisi cõuoluatur. Ex ueteri semine celerius exit. Inter syluestria coriandrum non inuenitur, radice breuiuscula nec admodum fibrata, caulibus ramisq́ꝫ multis, nudo semine ac firmo & diutino. Sub Canis ortum pallescit. Xenocrates tradit menstrua continere uno die si unum granum biberint fœminæ, biduo si duo, & totidem diebus quot grana sumpserint. Marcus Varro coriandro subtrito cum aceto carnem incorruptam æstate seruari putat. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Seminis tria grana in tertianis deuorari iubent, aliqui ante accessionem, uel plura illini fronti. Sunt qui ante solis ortum ceruicalibus subijci efficaciter existimant. Vlcera quæ serpūt sanat cum melle, uel uua passa: item testes, ambusta, carbunculos, aures cū lacte mulieris, epiphoras oculorū, uentris & intestinorum fluxiones semen cum aqua. Bibitur & ut choleris. Pellit animalia interaneorum, cum mali punici succo & oleo potum. Omnes tumores, collectiones, cum melle & uua passa discutit, panos uero ex aceto tritum. Vulneribus medetur. Valet contra serpentium genus unum, quod amphisbænam uocant, potum impositumq́ꝫ. Præcipuum esse cõstat Aegyptium. Et refrigeratoriam uim assignauit Dioscorides, quare illitum cum pane & polenta ignibus sacris & quæ serpūt ulceribus medetur. Cum melle uero & uua passa epinyctidas, epiphoras testium, & carbunculos sanat. Cum lomento seu faba fracta discutit strumas et panos. Semen in passo potum animalia uentris abigit: genituram auget, sed largius mentem cõmouet magno discrimine: quapropter eu stodiri modum oportet, & frequētem caueri usum eius. Succo uis magna cum cerussa uel argenti spuma, & aceto ac rosaceo illinētibus ad refrigerandas ardentes in cute collectiones. Hieracia maior caulem habet modice rubētem, scabrum, inanem, folia ex interuallis scissa per ambitum more sonchi, flores in capitulis longiusculis luteos. Hæc nusquam nõ in pratis emicat, rura nostra *luteam* appellant *cichoream* aut *croceam*, quòd facie tota, præterquàm flore, qui luteus conspicitur, eam æmulatur. nanq́ꝫ caulem emittit asperum, subrubrum, spinulis horrentem, intus cauum, folia ex interuallis rarïusculè laciniata per ambitum, flores in oblongis capitulis luteos. Hieraciam Græci uocant, quoniam accipitres scalpendo eam, succoq́ꝫ oculos tingendo, obscuritatē cum senserε discutiant. Succus ei candidus. Carpitur per messes inciso caule. Conditur fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesq́ꝫ omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Item succus aluum purgat in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino sumptus, & folia tosta thyrsi que triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maxime contra scorpionum ictus: uerum contra phalangia commisto uino ex aceto. Alijs quoque uenenis resistunt exceptis quæ strāgulando necant, aut ijs quæ uesicæ nocent. Imponuntur & uētri ex melle & aceto ad detrahēda alui uitia. Vrinæ difficultates succus emēdat. Crateuas enim & hydropicis obolis duobus in aceto & cyatho uini dari iubet. Dioscorides ei uim refrigerantem modiceq́ꝫ substringentē assignat. Ardoribus stomachi & inflationibus illita prodest. Rosiones etiam in eodem uiscere mitigat sorbitione succi. Herba ipsa cum radice ictibus scorpionum imponitur. Hieraciæ minori folia insunt eodem modo per oram simbriata, ex interuallis prodeuntia, cauliculi teneri, & coloris herbacei, flores lutei, circũscribentes orbem. Hanc *intubum syluestre* appellant rustici. nam folia ex interuallis habet diuisa, cauliculos teneros, uirentes, in quibus flores lutei circinantes orbē emicant, cui uires eædem omnino quæ alteri tribuuntur. Horus succo palpebras reglutinabat. Aetius incommodantes genarum pilos correxit.

Apium. Cap. XLVI

Pium Græcis selinum, uulgo *persilum* dicitur, hortēsis herba sæpe cubitalem æquat altitudinem, caule concauo, tenuiter striato, rotundo, multisq́ꝫ ramulis brachiato, folijs tripartito dissectis & leniter crispis, oras leniusculè laciniatis, flosculo candidulo, et quo minutiorem haud temere reperias, nudo semine, radice singulari, suauiter olente. Durat biennio, perpetuaq́ꝫ uiret fronde. A bimatu fructificat, germinat è latere. Octobri mense desigitur Theophrasto, uerum ex ueteri

ex ueteri semine celerius exit. Quinquagesimo à satu die, quadragesimo cum ocyssime emergit, omniumq́; difficillimè nascitur. quippe celerrimũ eius prouentum quadragesimo tradiderunt die. Apium seri præcipiunt in lacunis colligatũ, ut amplius adolescat, paxillo quoq; cauerna facta, ac fimo ingesto: & cum transfertur palum tantę crassitudinis adigi iubent, quãtę ipsum fieri uoluerint. Sæpius parit apium, semelq́; satum pluribus annis restibili fertilitate prouenit. Ab ęquinoctio uerno seritur, semine paulũ in pila pulsato: crispius sic putant fieri, aut si satum calcetur cylindro pedibus ue. Proprium ei q; colorem mutat. Honos ipsi in Achaia coronare uictores sacri certaminis Nemeæ. Nihil ingruente æstate debet obrui, nisi semen apij, si tamen rigaturus es, sic enim optimè per æstatem prouenit. Plantis nec minus semine seri potest. Aqua præcipue lætatur, & ideo secundum fontem 10 commodissimè ponitur. Quod si quis id uelit lati folij facere, quantũ seminis possint tres digiti comprehẽdere, raro linteo illiget, et ita in areolas dispositũ releget. Si crispæ frondis id fieri maluerit, semen eius inditũ pilæ & saligneo palo pinsitũ, expoliatumq́; similiter linteolis ligatum obruet. Potest citra hanc operam crispum fieri, qualitercunq; satum, si cum est natũ, incremẽtum eius superuoluto cylindro coerceat. Satio eius est optima post Idus Maias usq; in solstitium, nam teporem desiderat. Tam locis calidis quàm frigidis seri potest, dummodo iugis adsit humor, cuius rigatu facilius animetur. quamuis etiam in siccitate nasci nõ denegat. Longè maius apium fieri tradunt Gręci, si quantũ tribus digitis comprehendi potest, linteolo clauseris rariore, oblitumq́; fimo breui fossa obrueris. sic germen capitis unius soliditate nectetur. Lõge maximũ nascetur, si ablaqueata radice scrobiculũ 20 paleis impletum rigaueris. Si in fabis caprini fimi singulis apij semina inclusa serantur, mirè prouenient. Crispum fieri ijdem tradunt, si semina ante nmdaritur, uel supra nascentes areas aliqua pondera uolutentur, aut pedibus proculcentur enata. Apij semina uetustiora citius nascuntur, quæ nouella sunt serius. Apud eruditos no aliud erutum terra in maiore sententiarum authoritate est. Distinguitur sexu, fœmina ut sit crispioribus folijs atque duris, crasso caule, sapore acri et feruido: mas folijs nigrioribus, breuioris radicis, uermiculos gignens. Neutrum ad cibos admittebant, nephastum existumãtes, quoniam defunctorum epulis feralibus dicatũ, & ut Plutarchus est author, coronentur apio sepulchra. Vnde uetus illud, Indigere apio, de ijs qui profligata ualetudine utuntur. Vermiculos fœminæ caulibus innasci, propterea eos sterilescere, qui ederint in utroq; sexu. In puerpetis ab 30 eo cibo cominales fieri qui ubera infantes hauserint: innocentiorẽ tamẽ esse marem, eaq́; causa est, ne inter nephastos frutices damnetur. Rami tamen eius uulgo per iura innatãt, & in condimentis peculiarem prębent uoluptatem. Coliculos eius ad usum seruauit antiquitas, conditura quę aceti partes duas & tertiam durę murię reciperet. Pisces quoq; si ægrotant in piscinis apio uiridi recreãtur. Apium aliud folio spisso, hirsuto, crispo: aliud raro, expãso caule, item maiore. item aliud caule albo, aliud purpureo, aliud uersicolore, sed syluestriore. Hæc Theophrastus putat. Hoc cibo Græci infantium nutricibus interdixerunt, simul quòd uescentes pronius in libidinem ruant: simul quòd in mãmis prouentum lactis extinguat. Cæterum nihil æque suauitatem oris commendare prodiderunt. Si ab ijs estur quibus anima fœtet, grauis alitus tædium emendare. Addiderunt meritorias mulie- 40 res apium comesse, ut graue uirus odoris abigant, oraq́; sua iucũdiorem expirent auram. Cum pane litum sacris mederi ignibus: decoctum insidentibus fotu calculos exturbare: dysenteriam & renes sanare. Epipboris per se tritũ, & cum pane uel polenta impositum mire auxiliatur. Mammarum duritiam impositis folijs emollit. Suauiores aquas potui incoctum præstat. Succus maximè radicis cum uino lumborum dolores mitigat. Eodem iure instillato grauitatem aurium discutit. Semen urinas ciet, menstrua & secundos partus. Si foueantur semine decocto sugillata reddit colori. Cum oui albo illitum, aut ex aqua coctum potumq́; renibus medetur. in frigida tritum, oris ulceribus. Semen uel radix cum uino uesicæ calculos frangit. Idem datur tribus cyathis ex uino albo. Oculis illitũ cum melle, ita ut subinde foueantur, repente succo, alijsq́; membrorum auxilio est, quamuis ipsius 50 quoque usus claritati inimicum esse nonnulli tradiderunt. Feruores stomachi refrigerat, mammarum duritiam mollit, urinam mouet & crudo et cocto uescentibus. Bibitur succo decoctum cum radicibus ad resistendũ uenenis, & quæ reddi uomitionibus libeat. Ventrem astrin-

trem astringit. Semine urinas efficacius pellit. Bestiarum quoque ictibus et contra potum spumę argenti opitulaẽ, flatus discutit, miscetur allicientibus somnũ medicamẽtis propter dolores. Vtiliter in theriacas additũ facultates, itẽq; eas quæ aduersus tussim conficiuntur.

## Eleoselinum. Oreoselinum. Petroselinum. Hipposelinum, olus atrum. Smyrnion. Cap. XLVII

Leoselinum Dioscoridi nascitur in humidis locis, apio satiuo maius, utilitates habẽs easdem. Plinio id quod sponte nascitur in humidis, helioselinũ uo- E catur, uno folio, nec hirsutum: id quod in paludibus prouenit secundumq; aquæ ductus, folio raro nec hirsuto, simile apio sapore, figura, odore, nominatur græcis eleoselinon. Homerus eleothrepton uocauit, quasi palustre & 10 humentium alumnum. Franci quantum suspicor *esgrum perselinum* nominant, Italia *maceronem* aut *canneam*: nam palustribus gaudet, folio rariore, cætera prorsus apio cõsimile, odore, sapore, figura, uiribus. Eleoselinon est molli folio & caule tenero quod nascitur in lacunis. Vis ei priuata contra araneas. Oreoselinon caule uno prouenit palmum alto, radice prætenui, per ambitum ramulos spargit capitulis cicutæ, tametsi multo tenuioribus. in ijs semen longum, & acrimoniam gustu præferẽs, odoratũ, tenue, cumino proximum, nasci in petrosis mõtanis amat. Oreoselinon Plinio cicutę est folijs, radice tenui, semine anethi, minutiore tamen, in asperis nascitur. hæc genera possunt habere diligẽtes. Oreoselino fœminę purgantur è uino. Sumptum in uino semen & radix urinis & menstruis ciendis effi- 20 cax. proinde in medicinas quæ lotiũ exigunt, & calfaciendo sunt, miscetur. Explodẽdus eorum error, qui oreoselinon, apium in montibus genitũ esse contendant: aliud enim genus est, & petroselinon uocatur. Quod petroselinum dicitur exit in Macedonia crepidinibus præruptis, semine ameos, sed olẽte magis, gustu acri odoratoq;. Id, ut mea fert opinio, Macedonicũ cognominant, quoniam in Macedonia frequens optimũq; nascitur, horrensi longè maius, semine nigro, non longè dissimili, odorato gustu cum quodã amarore. Vrinas mensesq; cit, inflationes stomachi atq; coli discutit. Torminibus, laterũ, renum, uesicę doloribus potum auxiliatur. Adijcitur antidotis quæ lotio mouendo sunt. Pręcipuum ad uomicas cochlearibus binis succi additis in cyathũ marrubij succi, atq; ita aquæ calidæ tribus cyathis. Petroselinũ appellant in saxis natum, laudatissimum è Macedonia. Addidere 30 quidã buselinum, differens breuitate caulis à satiuo, & radicis colore rufo, peculiare cõtra serpentes potum & litum. Hipposelinon, Romani olus atrũ appellant, multo maius est hortensi apio, caule alto, tenero, & quasi depicto lineamẽtis, folijs longè latioribus, suppuniceis, coma in summo floris per corymbos congesti plena, quæ anteq; defloreścat densatur, semine oblongo, farcto, pullo, acuti saporis, odorato, radice & ipsa iucundi odoris & candida, gustu grato, nec crassa. Ea est ni fallor quã uulgus *ache* nominat, cum cubitalem æquet altitudinẽ caule concauo, rotũdo, striato, multisq; ramulis brachiato, folijs hortensis apij, crassioribus, atris, crispulis, amaris, flosculo candidulo quo uix minutior inueniaẽ, coma in corymbos anteq; defloreat cõgesta, radice pro caulis magnitudine parua, alioqui mensis non iniucunda. Nascitur in opacis & iuxta paludes. Radix cruda et cocta uescen- 40 do est. Estur more apij conditũ pro olere. Aliud esse genus q̃ quod propriè smyrnion uocetur, constanter Dioscorides defendit, ut paulo pòst monstrabitur. Theophrastus hipposelino naturã myrrhæ similem reddidit. Nasci ubiq;, è lachryma sua, quam nihil differre à myrrha dicunt. Item myrrha sata natũ, idem author est Theophrastus. Seriẽ & radice. Viret ei folium cacumine perpetuum, palustri simile, caule grandi, radice crassa modo raphani, sed nigra, fructu erui maiore, atro. Videẽ Theophrastus hipposelini nomine smyrneon intellexisse. Olus atrum, tradit Plinius, hipposelinon Græci uocãt, alij smyrnion. Succum eius qui colligunt myrrhæ saporem habere dicunt. Id myrrha sata nasci tradit Theophrastus. Hipposelinon ueteres præceperãt in locis incultis, lapidosis, iuxta maccrias seri: nũc & repastinato seritur, & à Fauonio post æquinoctiũ autumni atrũ olus, ut Columella scri- 50 ptum reliquit. Gręcorũ aliqui uocant hipposelinon, nonnulli smyrnion. Pastinato loco semine debet conseri, maxime iuxta macerĩã, quoniam & umbra gaudet, & qualicunq; cõualescit loco. idq; cum semel seueris, si non totum radicitus tollas, sed alternos frutices in semen summittas, æuo manet, paruãq; sarritionis exigit culturã. Seritur à Vulcanalibus

usque in Calendas Septembris. Galenus testatur, quod Græci smyrnion uocant, Romæ passim ab omnibus olus atrum appellari: sic Galenus olusatrum & smyrnion idem esse olus prodidit, uulgarem Romanorum secutus nomēclaturam. Plinius & Dioscorides de ijs priuatim ut genere diuersis egerūt. Et profecto longo inter se dissidēt interuallo. radix hipposelino candida tribuitur, & parua: smyrnio foris nigra, intus uirens, crassa. Hæc myrrham resipit, acris & linguam uellicans, ac mordens in transitu cum manditur: illa iucundo odore placet, gustu grato. Distant plurimum colore. nam smyrnij oleris folia in luteum elanguescūt, hipposelini atro colore nitēt. inde putauerim sibi oleris atri uel pulli nomen arrogasse. Huic item brassicæ semē rotundum, obnigrum, myrrham æmulans, aspero gustu: illi oblongum, acuti saporis, odoratum, pullum. Depēdet huic in orbiculatis caulium capitibus: illi in coma cumulatim congestum. Differunt etiam natalibus. smyrnion in saxosis collibus & angulis terrenis emicat: hipposelinon in opacis & iuxta paludes exilit. Folia & caules hipposelini duntaxat cocti mãduntur, idq; modo per se, modo cum piscibus. Crudi quoq; seruantur in muria. Semen potum ex mulso fœminas purgat, algentes que calfacit et potum & litum. Eodem ad strangurias utuntur. Radicis ad omnia eadem usus. In uino pota calculos pellit & lumborū dolores. Poto semine torminibus interaneis medetur, item urinæ difficultatibus decoctum eius ex mulso potum. Rabiosi canis morsibus potum & illitum succurrit. Radicem prius quàm olus atrum cauliculum ageret, Februario mense diligenter detersam, ne quid haberet terreni, in aceto & sale componebant: deinde post diem trigesimum eximebant, & delibratum eius corticem abijciebãt. Cæterum medullam eius cõcisam in fideliam uitream uel nouam fictilem conijciebant, iusq; adijciebant quod mentham, uuam passam, & exiguam cepam cum torrido farre exiguo, & melle bene trita reciperet: sapæ uel defruti partes duæ & una aceti adijciebatur, atq; ita simul omnia contundebantur indito fideliæ operculo. Concisæ cum suo iure radices, adiecto oleo, promebantur. Smyrnion Amano monte celebratissimum, caulem habet apij stolonesq; multos, folia latiora, ad terram infracta, quadamtenus pinguia robustáque, iucũdi odoris cum quadam acrimonia, medicatiq;, colore in luteum languescente, capitibus caulium orbiculatis ut anethi, semine rotundo, simili brassicæ, obnigro, gustu aspero, æmulante myrrham iam proximè, ut alterum in alterius uicem cedat. Radix inter acrimoniã odorata, mollis, succosa, mordet gulæ transitu. Cortex eius foris niger, intus uiridis, & subalbidus. Nascitur in saxosis collibus, humidis locis, & angulis terrenis. Proximè ad sententiam Dioscoridis Plinius smyrnion depinxit, folia apij tradens habere, latiora, & maxime circa stolones multos, quorum à sinu exiliunt pinguia, ad terram infracta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languescente, capitibus caulium orbiculatis ut apij, semine rotundo, nigro, qui arescũt incipiente æstate. Radix quoque odorata gustu acri mordet, succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus pallidus. Odor myrrhæ habet qualitatem, unde & nomē. Nascitur in saxosis collibus & terrenis. Si cuiquam singulas horum authorum tam celebres notas libeat explorare, facile perpendet eam esse herbam quam olitores nostri *leuechiam*, & rura *luecche* nominant. siquidem ea caulem profert apij, stolones multos, folia, latiora pinguia, ad terram infracta, robusta, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languido, orbiculatis caulium capitibus ut anethi, semine nigro, rotundo, acri myrrhæ sapore, ita ut alterum pro altero substitui possit. nanque rota, si nares consulantur, myrrhæ repræsentat odorem. Radix ei odorata, acris gustu fauces mordens, succosa, mollis. Cortex foris nigricat, intus ex uiridi pallescit. Smyrnæum olus putridis, & macris, & roscidis seritur, myrrhamq; radice resipit. E lachryma caudicis sui nascitur. Prouenit & radice. Succum eius qui colligunt myrrhæ saporem habere dicunt. Hoc putauerim de eo dici, quod Theophrastus retulit myrrha sata natum, quanquam de hipposelino intelligat. non enim meminit, quantum inuenerim, smyrnij. Caulis ineunte æstate arescit. Cortice aridi ad obsonia utuntur cum mulso, oleo, & garo. Odor herbæ tori myrrhæ, unde nomen. Hoc petroselinon syluestre uocari scribit Galenus. Vsus eius excalfacere, extenuare. Vrinam & menses ciunt folia & radix. Aluum semen sistit. Radix suppurationes non ueteres, & collectiones discutit: item duritias illita. Prodest

ta. Prodest contra phalangia, ac serpentes, admixto cachry aut polline, aut apiastro in uino pota, sed particulatim, quoniam uniuersa uomitiones mouet, qua de causa nonnunquam cum ruta datur. Partus adiuuat & secundas pellit. Medetur tussi & orthopnœę radix uel semen: item thoracis, lienis, renum & uesicæ uitijs. Radix autem ruptis, conuulsis auxiliatur. Sudores ciet & ructus, ideo inflationem stomachi discutit. Vulnera ad cicatricem perducit. Datur ischiadicis in uino, cum crethmo. Exprimitur succus radicis, utilis fœminis, thoracis, & præcordiorum desiderijs. calfacit enim, concoquit, & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu, quibus & succus illinitur. Concoctiones facit. Sapore simillima piperi, ideo ad obsonia utuntur cum mulso, oleo & garo, maxime in elixis carnibus. Folia Dioscoridi prorogantur sale condita, & aluum supprimunt. Valet radix contra serpentes. Eadem tussi, orthopnœæ, & angustijs urinæ remedio est. Duritias discutit illitu, & collectiones suppurationes'que non uetustas. Vulnera reducit ad cicatricem. Feruens apposita fœtus eijcit. Semen lienis, renum, & uesicæ uitijs conuenit. Menses pellit & secundos partus. Cum uino lumborum dolores mitigat, inflationem stomachi discutit, sudores mouet & ructus. hydropicis & contra febres circuitum repetentes bibitur.

## Elaphoboscon. Fœniculum. Hippomarathron, fœniculum erraticum. Cap. XLVIII

Laphoboscum caulem emittit fœniculo uel rosmarino similē, angulosum, folijs latitudine digitorum duûm, ut terebinthi prælongis, infractis, & aliquatenus asperis, propagines multæ umbellas anethi subluteas sustinent. ipsum quoque semen anetho simile est, radice tres digitos longa, unius crassitudine, candida, prædulci, esculenta. Laudatur in cibis recens æditus caulis. Plinio elaphoboscon ferulaceum est, geniculatum, digiti crassitudine, semine corymbis dependentibus, simili effigie sed non amaris, folijs olusatri. & hoc laudatum in cibis. Paucis hodie cognoscitur elaphoboscon, etsi frequens ubique reperiatur. Romani cerui ocellum appellarunt, officinæ nostræ simul & herbarij, ut rei ipsis nouæ, nouum indiderunt nomen, *gratiam dei* uocantes. Suessionensis ager *herbam copariam* nominat, quòd ea utantur ad uulsa, rupta. Nempe *gratia dei*, caule prosilit fœniculaceo, geniculato, folijs duûm ferme digitorum latitudine, prælongis, subaspens, infractis. Adnata multa caulis spargit umbellas anethi similes ostendentia, & semina eiusdem, florem subluteum. radice ternûm digitorum longitudinis, & crassitudinis unius, candida, dulci, apta cibo. Dioscoridis pictura ad unguem profecto repræsentat, nulla reclamante nota, herbam quam modo diximus tam insigni nomine gratiam dei uocari, appellationémque fecit unguento cuidam. Simplicius ceruæ monstrauerunt elaphoboscon, quippe fama est hoc pabulo ceruos resistere serpentibus. nam ut nomen sonat græcum, cerui pabulum potes interpretari. Laudatum etiam cibis. Quippe etiam conditum prorogatur ad urinam ciendam, lateris dolores sedandos, rupta, conuulsa sananda, inflationes discutiendas, coli que tormenta, contra serpentium omniúmque aculeatorum ictus. Fistulis quoque radix nitro addito illita medetur. Siccanda prius in eos usus est, ne succo madeat, qui contra serpentium ictus eam non facit deteriorem. Produnt hoc pabulo ceruos resistere serpentibus. ideo semen percussis in uino traditur bibendum. Fœniculum Græci marathron, Galli *fœnuillon* appellant, ferulacei generis, hominis'que plerunque proceritatem superans, caule geniculato, fungosa intus medulla, læui exterius cortice & herbaceo, folio abrotoni, sed longiore molliorí que, iucundo odore, muscario rotundo, amplo, luteo, in orbem radiatim circinato. in quo semen nudum dependet, radice candida, crassa, longa, neque non odorata. nec in tanta notitia operosius pingendum. Primo uere seritur, & Februario mense, loco aprico & modice saxoso, ad multa conditinarum spissamenta laudatum. Ferulacei generis est anguibus gratissimū, ad condienda plurima cum inaruerit. Fœniculū nobilitauere serpentes, gustatu senectā exuendo, oculorumq; aciem succo eius reficiendo, unde intellectum est, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligit̃ hoc caule turgescente. In sole siccatur, inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc est,

 laudatissimum

laudatissimum tamen in Iberia è lachrymis fit, & ex semine recenti. Fit etiam è radicibus
prima germinatione incisis. Veteres fœniculum cum legissent sub tectũ exponebãt dum
flaccesceret, deinde folia & corticem omnem detrahebãt, caules si fuissent pollice crassio
res arundine secabãt, & in duas partes diuidebant, ipsosq; flores, ne sint immodici, partiri
& diduci oportebat, atque ita in uasa cõdi. tum ius quod est mistum duabus partibus ace
ti & una muriæ infundebatur, paucas radices lasaris adijciebant, & spissamento contege-
bant ut ius superueniret. Medicinæ satiuo ad serpẽtium ictus & scorpionum semine in ui
no sumpto. Succus & auribus instillatur uermiculosq; in his necat. Id ipsum prope condi
mentis omnibus inseritur. Quin & crustis subditur panis. Semen dissolutũ stomachũ ad-
stringit. Nauseam ex aqua tritum sedat. Pulmonibus & iocineribus laudatissimum. Ven 10
trem sistit cum modice sumitur, urinam excitat; & tormina mitigat tostum, lactisq; defe-
ctu potum mãmas replet. Radix cum ptisana pota renes purgat, siue decoctio succo, siue
semine sumpto. Prodest hydropicis radix in uino cocta. item conuulsis. Illinunt folia tu-
moribus ardentibus ex aceto, calculos uesicæ pellunt. Genituræ abundantiam quocunq;
modo haustum facit. Verendis amicissimum siue ad fouendum radice cum uino cocta, si-
ue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & sugillatis cum cera illinunt. Radice contra
canis morsum utuntur. Fœniculum Dioscoridi siue herbæ esu, siue semine cum ptisana
poto mãmas lacte replet. Comæ decoctũ renum doloribus prodest, quippe quod urinam
concitet. Contra serpẽtium ictus in uino cõmodè bibitur. Menses elicit. In febribus nau
seam æstusq; stomachi ex frigida potum sedat. Tritæ radices, & cum melle litæ, morsibus 20
canum medentur. Succus expressis folijs & caule densatur in sole medicamentis quæ ad
excitandam oculorũ aciem parantur. Fit & è semine musteo folijs totis ac ramis simul ex
pressis ad eadem utilis. Fit & è radicibus prima germinatiõe incisis. In Iberia lachrymam
reddit gummi similem. Caulem ipsum dum floret indigenæ demetũt, & igni admouent,
ut caloris ui exudans eijciat quod quæritur gummi. hoc efficacius oculis quàm succus.

Syluestre fœniculum satiuo grandius, semen ferens ut canchry, radix subest odorata
Hippomarathron à magnitudine constat appellatum, quod aliqui myrsincum uocant, fo-
lijs maioribus, gustu acriore, procerius, brachiali crassitudine, radice candida. Nascitur in
saxosis. Tantæ amplitudinis in Mauritania, ut caulis duodecim cubitis adsurgat, crassitu-
dine palmorum quatuor. Officinæ nominant *agreste fœniculum*, satiuo procerius, brachiali 30
crassamento, folijs etiamnum maioribus, semine miliaceo, radice alba, odorata. In apricis
& petrosis inuenitur. Hippomarathrum ad omnia fœniculo uehementius. Calculos præ
cipuè pellit. Prodest uesicæ cum uino leui, & fœminarũ menstruis. Efficacius in eo semẽ
quàm radix. Modus in utroq; quod duobus digitis tritum additur in potionem. Aduer-
sus serpentes nihil Græci hippomarathro efficacius putauere, neq; Nicander ipsum in no
uissimis posuit. Stranguriam leuat, fœminarum menses pellit. Aluum sistunt semen & ra
dix. Aduersus animalium percussus bibũtur. Calculos eijcit, regium morbũ purgat. Tra
ditur & aliud hippomarathri genus, folio angusto, exiguo & oblongo, seminis rotundi ut
coriandrum. Diocles longo & angusto folio, semine coriandri repræsentauit. Medicinæ
cum eo genere priore communes, uerum infirmioris operæ. 40

Daucus. Delphinium. Pyrethrum. Cap. XLIX

D Auco genera tria, Creticum fœniculi similitudine, minoribus, & candidio
ribus folijs, caule semipedali, capitibus rotũdis ut coriandri. flos candidus, se
men album, acre, hirsutum & odoratum, radix crassitudine digitali & longi
tudine dodrantali. Latinis gallica pastinaca dicit̃, uulgo *syluestris carota*. In offi
cinis principem retinet appellationẽ. ea nãq; caule adsurgit pedali, folijs fœ
niculi sed candidiusculis minoribusq;, coriani muscario, in quo semẽ hispidũ, milij ferè ca-
pacitate, album, feruens, acre, odoratũ, radice digitali crassitudine, bipalmũ lõga. in apricis
petrosisq; nascitur. Alterũ ubiq; prouenit, præcipuè in terrenis collibus, limitibusq; & pin
gui solo, apio simile, feruẽs, acre & gustanti odoratũ. Tertiũ genus pastinacæ nõ dissimile, 50
opacante fastigiũ anethi umbella, semine oblongo & odoratu graui, sapore ut cuminum
acri, utrunq; genus *asininũ daucũ* herbarijs audio uocari. Theophrastus quartũ addit genus
lauri specie, colore croci. Plinius tria genera persequit̃, licet duo esse cẽseat. Probatissima
in Creta

in Creta, mox Achaiâ. Priori generi folia hirsuta, caulis pedalis, rectus, radice suauissimi
gustus & odoris. Reliqua genera passim nascunẽ terrenis collibus limitibusq́; nec nisi pin
gui solo, folijs coriãdri, caule cubitali, capitulis orbiculatis, sæpe pluribus q̃ ternis, radice
lignosa, & cum inaruerit superuacua. semẽ cumino simile, prioris milio, album, acre, odo
ratum omnibus & feruens. Secundũ priore uehemẽtius est, ideoq́; parcè sumi debet. Ter
tium genus simile staphylino, semine oblongo, radice dulci. Omnia hæc & æstate & hye
me quadrupedi sunt intacta, nisi post abortus. Galenus & Paulus daucum nihil aliud esse
uoluerãt q̃ staphylinum syluestrem. Hippocrates daucum Aethiopicũ laudat. Daucum
refert Galenus agrestem pastinacam nõnullis nominari. Longa eget coctione ut in esum
recipiatur, medicinę potius q̃ cibo nascens. Vehementer urinam impellit. Creticum ma-
gis contra serpentes pollet. Bibitur è uino drachma una, datur & quadrupedibus percus-
sis, aduersaẽ phalangio, capitis dolori medetur, tussi subuenit, inflationes & ructus gignit,
stranguriẹ medetur drachma seminis. Eius radix in uino pota dysenteriam sistit. Contusis
& euersis potum duobus obolis in mulsi cyathis tribus subuenit, aut si febris adsit in aqua
mulsa, Menses & secundas potum facillime pellit, stranguriam tollit, calculos ejcit. Quæ
cõtusa sunt, duritiasq́; & sinus, & omnia infixa corpori extrahit daucum. Omnium gene
rum semen, ut Dioscorides testatur, excalfacit, urinas & menses potũ exturbat, sedat tor-
mina, inueteratas tusses lenit. Contra phalangiorum ictus in uino datur bibendum, tumo
res illitum discutit. Cretici radix ad serpentes usus cum uino est. Delphiniũ aliqui del-
phiniada, alij sosandron appellant. rami ab una radice dodrantium binũ, nonnunq̃ & ma
iores exiliunt, circa eos folia pusilla, tenuia, diuisa, oblonga, delphinis effigie, unde & no-
men. flos uiolæ albæ in purpuram uergens, semen in ualuulis milio simile. Buccinum Ro
mani, teste Dioscoride, uocauerunt, ꝙ (ut puto) siliqua cum flore, quem in extrema eius
parte promit, buccini effigiem uideatur exprimere. Rura nullũ, quod potuerimus extor-
quere, nomẽ adhuc indiderunt. Herbarij quidã putant esse quam *filium ante patrem* suprà di
ximus appellari, ꝙ siliquam & intus semen ante floris exitũ ostendat, rectius si partus an-
te conceptum ab eis appellaretur. Iam audio aptius ab teretis siliquulæ per extremum in
expansum florem exeunte, *buccinariam* quadam similitudine dici. siquidẽ ea surculis à ra-
dice una pedalibus funditur, folijs paruis, tenuibus, intersectis, incuruis, longiuscula del-
phinis effigie, flore uiolæ matronalis, suppurpureo, semine ut ualuulis teretibus exiguo,
milio non dissimili. Inuenitur frequens in asperis & locis totius diei solem accipientibus.
Hallucinantur grauiter qui delphiniũ esse *senam* Mauritanis dictam existiment, reclaman-
te perq́; euidenter totius herbæ pictura. Nanq́; delphiniũ folio uestitur oblõgo, tenui, re-
pando: sena uero orbiculari, & uelut fœnigræci rotundo. Flos illi purpureus emicat, huic
luteus plane. Illi uiolæ albæ, uel si mauis, matronalis, huic genistæ potius. Vtrunq́; tamẽ si-
liquatur, sed sena tumidum ostendit folliculũ membraneum, in quo semẽ atrum, durum,
lentis magnitudine continetur: delphinium uero teretem siliquulam profert, quæ semen
exile, rotundum, milio proximũ concipiat. Vides itaq́; totam herbæ huius faciem, siliquæ
& floris habitum, q̃ maxime cum sena pugnare. Quid ueteribus fuerit sena inter arbores
demonstrauimus. Semen delphinij in uino sumptum, ut nihil aliud, scorpionum ictibus
medetur. aiũt enim obiecta etiam herba captos membris fatiscere, ignauosq́; torpescere,
semota uero ea sese recolligere. Nec aliud utilius delphinio sumi potest contra scorpionũ
ictus, argumento probabili, quoniã scorpiones apposito eo torpescant amissa prorsus agi
litate, stupentesq́; imprimendis ictibus inefficaces redduntur, eodẽ subducto uires ad ma-
leficium pristinas resumunt. Habetur & alterum delphinij genus prioris similitudine, sed
folijs & ramulis longè gracilius, quod idem potest, non tanto tamen effectu. Pyrethron
Romani saliuarem uocant, folia habet gallicæ pastinacæ aut fœniculi, capite anethi orbi-
culato, radicem pollicis crassitudine, gustus ardẽtissimi & saliuam cientis. Radix officinis
satis cognita pyrethri uocabulo, uulgus Gallicum *pedem alexandrinum* uocat. nam digitalis
est crassitudinis, oblonga, gustu feruens, qua uulgus utitur ad extrahendam gingiuarum
pituitam. nam quòd mansa uel ore tantum detenta saliuæ magnã uim eliciat, saliuarẽ Ro
manus sermo nominauit. Reliqua facies, quę est caule & coma fœniculi, & muscario ane
thi, in orbe nostro nõ uisitur. nã quod in Gallia prouenit haud ferè cubito altius, caulicu-
lis teretibus

lis teretibus, lentè rufescẽtibus, geniculatis, folijs longiusculis, angustis, utrinq; leniter ser
ratis, opacãte cacumen anthemidis muscario, ptarmicẽ esse supra docuimus. Ad dẽtium
dolores pyrethrum in aceto decoquitur ut os inde colluatur. Ad pituitam oris siccandam
tenetur in ore commanducaturq;. Sudores inunctis ex oleo commouet. Vetustis horrori
bus prodest. Perfrictiones membrorũ resolutionesq; mite sanat. Excalfacit & siccat in ter
tio, & ut alij uolunt, quarto abscessu.

Libanotis. Libanotis coronaria, rosmarinum. Sphondylion. Cap. L

Ibanotis duo genera habet summa, fœcundũ & sterile. Fœcundum in duas
quoq; differentias distribuitur. alterum est cuius semen canchrys dicitur, fœ
niculi folio, crassiore, orbiculato, in terram iacente, caule cubitali, aliquando
etiam maiore, stolonibus multis, quorum à capitibus umbellæ gestantur, se
minis plenę candidi, & spondylio similis, rotundi, angulosi, gustu acuto, resi
nacei, accẽdentis os cũ manditur. Radix alba magnitudinis iustæ, thus redolens. Alterum
simile superiori per omnia, sed lato semine atq; nigro, sphondylion imitante, odorato, nec
feruenti, radice foris atra, intus si frangatur albida. Quod uero sterile appellatur, cætera
quidem prioribus simile, uerum neque caulem, neque florem, neque semen fundit, in sa-
xosis & asperis nascens. Libanotis odorem thuris reddit, ob id accepto nomine. Locis pu
tridis & macris ac roscidis seritur semine, radicem habet olusatri nihil à thure differẽtem:
*incensariam* tura, quæ norunt, audio appellare: quòd radix thus, quod *incensum* uocant, redo
leat. Quidam eam nomine alio rosmarinũ, ut Plinius ait, appellãt. Libanotidis duo Theo
phrastus facit fastigia, fertilis & sterilis. Fertile caule cubitali interdum proceriore, folio pa
lustris apij, multo maiore, semine candido, scabro, oblongo, quod canchrys uocatur: radi-
ce grandi, crassa, candida, thus redolente: nascitur squalidis & saxosis. Carpitur per mes-
ses caulis & semen. Odor utrique resinaceus, radici & folijs thuris, unde nomen. Vesti-
bus interposita libanotis tineas abigit. Cum erice lætissimam nasci Theophrastus tradit,
medicamento ulcerum utilem, & mensibus potam in uino austero & nigro. Semẽ ad uri
næ stillicidia efficax, & ad aures, argema, & oculorum lippitudines. Lactis ubertatẽ mu-
lieribus præstat. Sterili folium lactucæ syluestris, & amaræ, candidius & asperius, radice
breui, quæ utrinque purgat. Germen superne uomitionem, quod terræ cohæret inferne
deiectionem mouet. Vestibus interposita noxios uermes arcet. Radix libanotidis sanat
uiridis imposita sedis procidentia, condylomata & hæmorrhoidas. Succus tam fruticis
quàm radicis regium discutit morbum, & ea quæ repurganda sunt. Oculorum aciem exa
cuit. Semen ad uetera pectoris uitia datur potui: ad uuluas, cum uino & pipere. Menses
adiuuat. Podagris illinitur cum loliacea farina. Purgat lentigines, item cum sudor est quæ
rendus. Auget lac in uino potum. Ipsa herba strumis cum aceto linitur. Ad tussim cũ mel-
le prodest. Canchrys ex supradicta libanotide nascitur, si fricetur resinosa est. Aduersatur
uenenis & uenenatis, sudorem mouet, tormina discutit, lactis ubertatem facit. Omnium
folia Dioscoridi imposita hæmorrhoidas comprimunt: inflammationes sedis, & condy-
lomata strumasq; placant: collectiones difficile suppurantes excoquunt. Radix ex melle
purgat ulcera, torminibus medetur, serpẽtium ictibus datur bibẽda cum uino, menses &
urinas ciet. Tumores lita uetustos discutit. Succus oculorum aciem inunctus exacuit. Se-
men ad eadem traditur. ad comitiales, uetera pectoris uitia, regium morbum in uino cum
pipere pollet. Cum sudor eliciẽdus est ex oleo linitur: itẽ ruptis, uulsis, podagris tritũ cum
lolij farina & aceto. Vitiligines ex aceto mistũ emẽdat. Semine eius quod canchryn non
ferat in potionibus utendum: quippe acrimonia in eo anceps guttur nimis exasperans.
Porro canchrys quæ de supradicto rore gignitur, excalfaciendi uim habet, & resiccandi
quoque uehementer. ideo smegmatis additur contra fluxiones oculorum compositis, in
qua curatione triduo gerĩtur, ab eo tempore decuritur. Libanotin comitatur hæc fa
bula. Libanon fuisse Græci tradunt adolescentem, dijs cõuersari solitum, quem inuidia
moti homines impie necarunt. Dolens eius necem Terra, in fruticem emortuo gẽtilis co
gnomẽti trãstulit, seruato priore eius ingenio: nec desideriũ, quod erga deos habuit, à plan
ta sustulit. Innuunt hoc uerborũ inuolucro Græci, thuriferis fruticũ odoribus numinibus
supplicandũ, deumq; thure nobis reconciliandũ. Libanotis ea quam Romani appellant

rosmarinum

rosmarinum, & qua nectentes coronas utuntur, in exilibus uirgis foliū fert tenue, crebrū oblongum & gracile, intus cādicans, extrà uiride, odore graui. uulgus nostrum, officinæ, rura *rosmarinum* nominant. quo Narbonensis prouinciæ tractus adeò scatet, ut haud temere lignum aliud urant. nanq; frutex est topiarius, & idem coronarius, folio pinnato, herbaceo subter incano, striato, thuris odore, flore cęruleo, semine atro, exili. Democritus serendum uiui radice & auulsis ramis præcipit, sic ut in terra depactum humetur & iucundum & grauem, ut idem ait, spirat odorem, ideo quos animus defecerit recreat. Mense Martio seri debet. Apud nos areas hortorū elegāter topiario conuestit opere, ita ut nullum non animal olitoris mangonio suffragante confingat. Calfacit. Regium sanat morbum decoctum in aqua, & ante gestationes inambulationesq; sumptum, ita ut post eas obiter lauēt, merumq; bibant qui sumpsere. Adhibet̃ hęc acopis & oleo musteo, uentrē cohibet. Suffitu tussim & distillationes sedat. & quod imprimis nobile, tutam præstat in pestilentia domum cremati nidore, improbam aeris diluens perniciem. Sphondylion Romanis olim herba rutinalis dicebatur. folijs est quadā genus platani, cætero similitudine panacis, caulibus magnitudine cubiti, uel etiam amplioribus, feniculaceis, semen in cacuminibus silis effigie, sed duplex & latius, candidū, paleosum, graueolens, flore candido uel pallente, radice alba raphano simili. Nascitur in palustribus & uligine commadentibus locis. Folia sphōdylo insunt platani diuisura, ut est Plinius author. Semen silis speciem habet, medicinę tantum utile. Ad eam satis accedere cognoscitur quam rura nostra *panacem syluestrem* uocant, q; folia panacis habeat, platani diuisura, caules fœniculaçeos, cubitali altitudine aut amplius assurgentes, in quorum cacumine semē duplex, seseli simile, sed latius candidius, & magis paleaceū, grauis odoris. flores eius albi aut pallentes. gaudet palustribus & uliginosis. In opacis gignit̃, sæpe iuxta palustria uisum. Qui exprimitur succus mirè à muscis expetitur, & similibus. Pituitas aluo dejcit. Bibitur in iocinerū causis, arquato morbo, comitialibus, orthopnoicis, uuluarum strangulatione. Tentatos importuna ui somni, subindeq; cassabundos marcore, suffitu uellicat. Infunditur cum oleo capitibus phreneticorum & lethargicorū. item capitis doloribus longis. Illinitur cum ruta serpentibus ulcerum. Datur radix contra regium morbum, & in iocineris uitio. Derasa & in fistulas cōiecta callos earum derodit. Succus recentis è flore exulceratis auribus & purulentis immittit̃. Extractus succus & curatus reconditur: sed cum exprimitur, integendus quoniam mirè à muscis & similibus appetitur. Capillos crispos facit peruncto capite. Auribus instillatur. Fœminas strangulatu uuluæ pressas suffitu reuocat.

Ferula. Peucedanum. Melanthion. Gith. Cap. LI

C

Alidis ferula nascitur locis atq; trans maria, geniculatis per uices notata scapis. Duo ei genera Theophrastus reddit, nartheca uocat adsurgētem rectè, nartheciam semper humilem, quæ ab aliquibus ferulago dicitur. A genibus folia exeunt, grādia, mollia, multifida, maxima ut quæq; terræ proxima sunt, caulem amplectentia ut arundines, sed magis scinditur in coliculos, quibus flores lutei, & semen anethi paulo maius insidet. Sed quæ ab imo caule diuiditur in cacumine, fœmina putatur. Germinat uere primū folio tum caule, qui ei annuus est, radice singulari, profunda. Ferulę lignum omne corticis loco habent, hoc est forinsecus, ligni aūt uice fungosam medullam ut sambuci, nonnullæ inanitatē ut arundines. Ascribitur arborū generi, quoniam teneritudo eius processu transit in lignū: propterea Clearchus inter quæstiones lusorias, quas nostri scirpos, Græci griphos & ęnigmata uocant, ferulam, dicit esse lignū nō lignum: sicut pumicē, lapidē non lapidem: & uespertilionē, uolucrē nō uolucrē. Inter fortunatas insulas, Norion uocat̃, in qua ferulæ tanta crescunt amplitudine ut arbores fiant. Earum nigræ succo amarissimo damnātur, candidæ probantur, ut is poculentus quoq; fit. Nulli fruticū leuitas maior, ob id senectuti baculus. Semē ferulæ in Italia cibus est, conditur quippe, duratq; anni spatio in urceis. Caules quoq; decocti eduntur, cōmendāturq; muria & melle, corymbiā noīant: sicut racemos eius, quos itē cōdiunt, corymbos, qbus & in coronas utebant̃. Ignē in ferulis optime seruari certū est, easq; in Aegypto pręcellere. Natura ferularū murænis infestissima, monūt̃ ea tactæ. Asinis gratissimę sunt in pabulo, cęteris iumētis pręsētaneo ueneno, qua de causa id animal Libero patri assignabat̃, cui & fe-

cui & ferula. Ferulam non minus à feruendo quàm feriendo dictam uideri facit Hippocrates,
qui eam plestinga uocauit. Caules ferulæ stomacho utiles, sin plures sumpti, capitis dolo-
res faciunt. Radix denarij pondere in uini cyathis duobus bibitur aduersus serpentes, &
ipsa radix imponitur. sic & torminibus medetur. Ex oleo autē & aceto contra sudores im
modicos, uel in febribus proficit. Succus ferulæ sistit aluū, fabæ magnitudine deuoratus.
E uiridi ferula utilis est medulla ad omnia ea uitia. Ad sanguinem sistendum decem grana
seminis bibuntur in uino trita, uel etiā medulla. Sunt qui comitialibus morbis ligulæ men
sura dandum putant, luna quarta, sexta, septima. Alij succum oculorum claritati conferre
multum existimant. Medulla è uiridi cœliacis & sanguinē excreantibus auxiliatur. Con-
tra uiperas pota in uino pollet, sanguinem sistit naribus indita. Semen medetur tormini-
bus. Ex oleo perunctis sudores mouet, Dioscoridi. Caules capitis dolorem edentibus ex
citant. Inueteratur & sale pro cibis. Peucedano caulis est tenuis, macilentus, similis fœ-
niculo densitate, iuxta terram comosa. flos luteus, radice nigra, succosa, graui odore, cras-
sa gignitur in montibus opacis. Inciduntur teneræ radices pro succo cultellis, ita ut quod
effluit, cōtinuo in umbra ponatur, nam sole uires amitteret. In colligendo capitis dolor &
uertigo sentitur, nisi nares prius & caput rosaceo perungantur. Radix succo exempto in
utilis redditur. Alius succus è caulibus modo expressis, modo plaga laxatis, excipitur: ue-
rum quod manat inciso eo, minus pollet effectu, quàm quod expresso colligitur, sed uelocius
difflatur, exanimaturque. Inuenit & lachryma thuris modo concreta, caulibus & radicibus
adhærescens. Laudatissimus succus è Sardonia: mox Samothracia, odore graui, colore ru
fo, gustu feruenti. Plinio probatissimū peucedanum in Arcadia, mox Samothrace. caulis
ei tenuis, longus, fœniculo similis, iuxta terram foliosus, radice nigra, crassa, graui odore,
succosa gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumni, placēt tenerrimæ & altissi-
mæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digitos osseis cultellis, funduntque succū in um-
bra, capite prius & naribus rosaceo perūctis, ne uertigo sentiatur. Alius succus inuenitur
caulibus adhærens, incisisque manat. Probatur crassitudine mellea, colore rufo, odore sua-
uiter graui, feruens gustu. Radix in usu est, succus tamen efficacissimus est, qui resoluitur
amaris nucibus, aut ruta. Peucedanum nomen à pinu inuenit, ut myrtidanum à myrto. ce
lebrata inter primas herba. Bibitur contra serpentes, & ex oleo perunctos tuetur. Anginę
cum coagulo uituli marini ęquis partibus medetur. Pituitam & bilem detrahit eius radix.
Eadē decocta lieni & renibus prodest. Caput in dolore peucedano perungi conuenit, ex
oleo uel rosaceo & aceto. Tepidum hoc confert doloribus qui plerunque ex dimidia parte
capitis sentiuntur. Perungunt & radicem sudoris causa eliciendi, quoniam caustica uis ei
est. Peucedano ad recētia uulnera tāta uis est ut saniem ossibus extrahat. Cum semine cu-
pressi bibitur, si sanguis per os redditus est, fluitque ab infernis. Strangulatus uuluę nidore
ustum recreat: laxanturque suffocationes eo, sed quidam admiscent in uino semen cupressi
contritum. Potum cum coagulo uituli marini æquis portionibus comitiales sanat. Phreni
ticos somnus leuat, qui cōtingit eo ex aceto capiti infuso. Succus inflationes & ructus gi
gnit. Idem in iocineris doloribus, pectoris, laterisque bibitur, si febres nō sint. Infantium ra-
mici & umbilicis eminentibus inungitur. Stomachi uitia sanat. Pleuriticis succus bibitur.
Strāguriæ cum melle medetur. Item semine lethargici excitātur, ut perhibēt, ex euphor
bio naribus tactis peucedani succo. Perungūtur eo spastici, tetanici. Ex rosaceo illitum,
ut Dioscoridi placet, prodest lethargicis, phreniticis, uertiginosis, comitialibus, & longis
capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, conuulsis. In uniuersum, omnibus neruorum uitijs
ex oleo acetoque litum auxiliatur. Olfactu respirant uteri strangulatus, ueternosi reuocan
tur, & procidui in somnum expergiscuntur, obiecto naribus. Fugantur suffiri nidore ser-
pentes. Aurium doloribus utiliter ex aceto instillatur. Cauis dētium inditur, si dolent. Ad
tussim cum ouo commode deuoratur. Suspiria, inflationes, torminaque discutit. Ventrem
molliter cit, lienem absumit, ægre parientibus singulariter proficit. Solet ad uesicę crucia
tus & renum distētiones bibi. Vuluas aperit. Eiusdem effectus est radix, sed infirmior. In
usu est & decoctū eius. Arida infriatur sordidis ulceribus, ueteribus cicatricem obducit.
Ceratis & malagmatis excalfacientibus miscetur. Probatē recens, carie libera: item soli-
da odorisque plena. Succus in potiones resoluitur amaris amygdalis, aut ruta, aut pane cali-
do, aut

do, aut anetho. Peucedanum quinq; aut sex annos durat. Melanthion Græcis, Latinis Gith dicitur, frutex est pusillus, tenuibus festucis, altitudine digitorũ octo uel eo amplius, folijs paruis, senecionis herbæ similibus, multo tamen exilioribus, capitulo summitatibus gracili, exiguo, forma papaueris, oblongo, interius loculosa distinctione septorum, in quibus semen pullum, acre, odoratum, quod & crustæ panis inspargitur. Officinæ *nigellam Romanam* appellant, rura nostra *poeuretam*, quasi piperaceam dicunt, ꝙ odoratam piperis modo referat acrimoniam, aut quia piperis uice in multis utantur. Siquidem exigue fruticat, ramulis tenuibus, nec temere binos palmos excedens, folijs senecionis sed multo tenuioribus, capitulo in cacumine tenui ceu papaueris oblõgo, intercursantibus interne membra
10 nis, quibus semẽ includitur odoratũ, acre, nigrum, inde *nigellam* cœperunt appellare. Cæterum aliud omnino genus creditur esse quod in segetibus passim nascitur, *nigellæ* cognomento, folijs fere porri, oblongis, prælongo culmo, flore purpureo. semine ac toto frutice maius ꝙ melanthion, nec odoratum, quare pseudomelãthion uocari potest aut githago. Verum gith, de quo præsens agitur mentio, folium habet fœniculi, senecionis ue, florem cæruleum. Odor semini iucundus, nec ubiq; prouenit, quare multis in hortis apud nos seritur. Optimum gith ꝙ excitatissimi est odoris, & ꝙ nigerrimum. Culices suffitu necat & muscas. Succum eius largius sumenti uenenum esse mirari licet, cum semen ipsum inferiorem crustam panis cereali sapore condiat gratissimè. Melanthion Cyprium commendat Hippocrates. Melandryon alia est herba in segete pratisq; nascens, albo flore, odorata, cu
20 ius coliculum iocineri tritum ex uino uetere probabãt. De nigella nobis in anthemo nõnihil dictum est. Gith aut melanthion medetur serpentium plagis & scorpionum. Illini ex aceto & melle reperio, incensoq; serpentes fugari. Bibitur drachma cõtra araneos. Distillationem narium discutit tusum in linteolo olfactum. Capitis dolores illitum ex aceto, & infusum naribus mitigat. Cum irino oculorum epiphoras & tumores lenit, dẽtium dolores cum aceto, ulcera oris tritum & cõmanducatum. Lepras & lentigines ex aceto tritum emendat: difficultates spirandi addito uino potum: duritias tumoresq; ueteres & suppurationes illitum. Lac mulierũ auget continuis diebus sumptũ. Colligitur succus ut hyoscyami, oculos purgat, urinam & menstrua ciet. Illigatis tãtum granis triginta secundas trahi promittunt. Aiunt clauis pedũ mederi tritum in urina. Dioscoridi capitis dolores illitum
30 fronti discutit: recentes oculorum suffusiones tritum & infusum naribus leuat. Tollit lepras, lentigines, tumores ueteres, & duritias illitum ex aceto. Clauos circũscarificatos extrahit cum uino uetere positum. Dolores uero dentium cum aceto ex hastulis tedæ decocto colluuntur. Latas uentris tineas ex aqua illitum umbilico depellit. Tusum & linteolo ligatum olfactu destillationes cohibet, menses & urinas pellit, lac extrahit. Sedat difficultates spirandi addito uino potum. Bibitur drachma una contra araneos in aqua. Fugãtur & incenso serpentes. Largius, ut tradunt, deuoratum interficit.

## Laserpitium. Cap. LII

Ilphio, quod Latini laserpitium uocant, radix crassa multaq;, caulis annuus, altitudine & crassitudine quasi ferulæ, folium simile apio, quod ineũte uere
40 S prosilit, deciduumq; est, eximium purgando & saginando pecori, carne mirum in modum iucunda. Folio amisso caulis emicat, qui omnibus modis paratus igni manditur, hominẽq; diebus quadraginta purgat omni uitio. Semen ei latum, foliaceum. Succus duplex, è scapo caulias uocatus, è radice uilior ac putrescens. Radicis cortex niger, qui & detrahitur ad mercis adulteria. Præparatur uero succus admista farina, subinde concutiendo uas, quatenus ad maturitatem perducant, id est quatenus sudare desinat & colorem suum capiat. ita inueteratũ à situ uendicant & carie, laser uocantes. Perlucidior hic & purior à radice, dilutior à caule, ob id farina indi[illegible]ut coeat. Natum ferũt silphium imbre crasso & piceo, repẽte madefacta tellure, circa Hesperidum hortos, Syrtimq; maiorem, septem annis ante oppidum Cyrenarum conditum. Vim au
50 tem illam quatuor stadiorum spatio in Aphrica ualuisse, rem feram & contumacem, atq; si coleretur in deserta fugientem. Quidam laserpitio radicem fuisse cubitali maiorem perhibent, è cuius medio caput sublime conspiciendumq; tuberet, unde primum succus ceu lacteus erumpat: supernasci caulem magudarin uocatum, & semen eius quod folium ap-

 pellant. Fo-

pellant. Folio aurei coloris, quo seminis uice austrinis flatibus decusso à Canis ortu laserpitium nascatur, eodemq; anno & scapum & radicem aboleri, solum circũfodi, subactum glutumq; fieri Radices eius recens præsectas ex aceto mandi, pecora non purgari eo, sed ii ægrotant aut sanari protinus, quod fere cõsequitur, aut emori. Prior opinio uidetur Persico silphio congruere, multum infra Cyrenaicum nascenti. E Syria quoq; importari maxime solebat, Persico deterius, Medico præstantius. Ea è Theophrasti placitis deprompsimus. Clarissimum laserpitiũ in Cyrenaica prouincia repertũ tradit Plinius: quippe quod ad pondus argenti denarij pendebatur, magnificũ in usu medicamẽtisq;. Multis iam annis in terra ea non inuenitur, quoniã publicani qui pascua cõducebant, maius ita lucrum sentiẽtes depopulabanť pecorũ pabulo. Si quando inciderit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue, cum comederit, protinus dormiente, capra sternutãte. Iam ætate Plinij nõ aliud Romam inuehebať quàm quod in Perside, aut Media & Armenia nascitur laser, multo infra Cyrenaicum. Tauros, ut tradunt, inflammat illitum naribus. Serpentes auidissimas uini admistum rumpit. Præcipitauit se quidam ex alto cum in dentium dolore cauis addidisset inclusum cera. Cyrenaico coagulari lac Varro tradit. Laserpitium Dioscoridi in Syria, Armenia & Media, & Aphrica nascitur, caule ferulaceo quem maspeton uocant, folijs apio similibus, lato semine. Caulem Galenus scribit magydarim appellari, quamuis & semen eodem nomine aliquibus dicatur. Aetius laser à Cyranaico lacte separauit, siue quia laser succus ipse silphij non lac esset, siue quia laseris appellatione Persicum aut Medicum ut cognobiliora, non Cyrenaicum ueniret. Laser etiam Græci opon uocant, quanquam opos manantem herbæ cuiuscunque succum ex uulnere significet. Cyrenaicum tamen absolute pronunciatus, ut Varroni placet, indicat. Post Cyrenaicum authoritas inde Medico & Syriaco, ut Galenus refert. Hippocrates phyllon Libycum & Aethiopicum uocando ipsum silphij semen significat Galeno, & quod præ sua latitudine foliaceũ sit, interim phyllon uocat, nec adijcit Libycum. Radicem huius proprie silphion appellat, caulon uero & eccaulema scapum, id est caulẽ: ut Herodotus. Solinus satis deprehendiť de silphio loqui quidẽ uoluisse, sed parum quid diceret nouisse, ita salebrosus & desuetus in eo genere sermõis eius est. Eius uerba de silphio subiecimus. Apud Cyrenenses (inquit) stirpe gignitur odoratis radicibus, uirgulto horrido magis quàm arbusto, cuius è culmo exudat æstatis tempore pingue roscidũ, idq; depascẽtium hircorum inhæret barbulis. Vbi cum arefactum inoleuit, guttis styriacis legitur ad usum mẽsarum, uel medicinæ potius. Dictum sirpicum primum, quia manat in modum lactis: deinde usu deriuante, laser nominatum. Post, Asbitæ, inquit, uiuũt lasere. hoc aluntur, hoc illis dulce est. Officinis hodie dicitur *asa*, sed graue uirus redolet & putrilaginem resipit, unde fœtida cognominatur, quòd recrementum & putris fex synceri putari potest, aut certe quòd è Media aut Syria cõuehitur, quod Dioscoridi grauiter olet & putorẽ planè sapit. Radix laserpitij excalfactoria est. In cibis ægre coquitur, uesicæ noxia: strumis uerò, tuberculis, cum cera aut etiam sugillatis aut oleo amicissima. Ischiadicis medetur cum irino aut Cyprino cerato. Excrescentibus circa sedem tollendis illinitur cum putamine mali punici, & aceto cocta. Venenis potu resistit. Cõmendatur sapore ad intinctus & in esculenta ut garum. Capitur succus è radice atque caule, qui scarificatus ijs profluit. Probatur colore modicè ruso, translucens, myrrhæ æmulum, odore ualens. Damnatur colos porraceus, non fero gustu. Laus est ei qui protinus liquescens in candorem se diluit. Cyrenaici gustatu solo corpus totum sudore diffluit. Inter omnes olfactu blandissimus, ut gustanti ne os oleat quidem nisi momento. Imbecilliores habent uires qui ad nos è Media uel Syria deuehuntur. Odoris uirus & putrilaginem resipit. Adulteranť omnes addito sagapeno antequam inarescant. Dolus gustu, odore, aspectu coarguitur: item, quòd se non soluit gutta aquę uel saliua ut syncerus. Quidam caulem fruncis silphion, radicem magydarin, folia maspetum uocauerunt. Efficacissimus succus, mox folia, deinde caulis. Acrem uim habet, inflationes facit, alopecias cum uino, pipere, & aceto illitus sanat, claritatem oculis præbet, incipientes suffusiones cum melle oblitus discunt, cauernis dentium inditur in dolore, aut linteolo circundatur cum thuris polline. Os cum hysopo & fico in posca decoctis colluitur. Ad canis rabiosi morsum impositus uulneri prodest, Venena telorum & animalium

omnium

omnium potus & circumlitus loco restinguit. Scorpionum plagis ex oleo linitur. Vlceri-
bus gangrena periclitantibus post scalpellum infunditur: carbunculis cum ruta, & nitro
& melle, uel per se. Clauos & callos pedum circumscarificatis ferro marginibus tollit, sub
actus cum cerato aut aridæ fici carnibus. Recentes lichenes ex aceto sanat. Excrescentia
in carne & polypi cum atramento sutorio uel ærugine aliquot diebus peruncti detrahun-
tur. Longis faucium asperitatibus auxiliatur: item repentinis raucitatibus: cõfestim enim
dilutus aqua sorbitione fauces purgat, & uocem expedit. Vuam cum melle superlitus co
hibet. In angina gargarissatur cum aqua mulsa. In uictu sumentibus meliorem præbet co-
lorem. In tussi cum ouo sorbili laudatur. Pleuriticis in sorbitiones inspargitur. Morbo re-
10 gio & hydropicis datur cum fico sicca. Potus in uino cum pipere horrores discutit. Con
tractionibus neruorum & opisthotonicis oboli mensura bibitur. Hirundines gulæ cohæ-
rentes ex aceto gargarissatus decutit. Datur & ijs qui coagulum lactis sorbuerint. Comi-
tiales cum aceto mulso iuuat. Menses cum pipere atque myrrha ciet. Cœliacis in acino
uuæ deuoratus prodest: cum lixiua subitis conuulsionibus atque ruptis. Resoluitur po-
tionibus cum amaris nucibus, aut ruta, aut pane calido. Foliorum succo eadem sed mul-
to debilius præstantur. Eduntur ex aceto mulso ad arteriæ uitia, præsertim quum uox te-
tunditur. Vescuntur ijs cum lactuca erucæ modo. Alterum genus quod magydaris uo-
catur natum in Libya, radice silphio simili, minus crassum, minus'que uehemens, fungo-
sum, sine succo. Natura ei quæ silphio. Sed nõ est silentio dissimulandum, præcipuè cum
20 in nonnullis compositionibus, ueterinariæ medicinæ authores, Gallicum requirant laser
pitium, aliquando in Gallia prodijsse. Etiam quibusdam in locis apud nos inuenitur in
hortis hac specie: radix crassa est & multa, foris nigricans, intus candida, ruber in ea quæ
super terram eminet. Caulis ei fœniculaceus, folium apij in auri colorem languescens, se
men foliaceum, latum, nempe quod figura exile foliolum exprimit, miraq; fragrat iucun-
ditate. Cum uulneratur caulis profluit lentor modice rufus. Tam radix quàm lachryma
semenq; suauissimum spirant odorem. Cui, ut rei magnę authoritatis, illustria indiderunt
nomina. nanque modo *angelicam*, modo *sancti spiritus radicem*, modo *Imperatoriam* appellant
herbarij, eiq; calfacientem siccatoriamq; uim in tertio signant abscessu. Aperit, extenuat,
discutit, ut ijdem perhibent. Vnicè uenenis aduersatur. Pestilentiæ populatim sæuientis
30 arcet contagia. Corpora ab lue pestifera uindicat, si tantum ut adfirmant in ore teneatur.
Per hyemem ciceris magnitudinem cum uino, per æstatem ex stillatitio rosarum liquore
sumpsisse satis est. Nec sensurum ea die cõtagionem pollicentur, qua quis deuorarit: nam
urina & sudore uenenum abigit. Lentitiam pituitæ digerit: quapropter tussi, quam frigus
attulerit, medetur. Crassa quæ in pectore coierint discutit. Herba ipsa in uino & aqua co-
cta uulnera interna glutinat. Cõcretum sanguinem resoluit, stomachum esu corroborat,
cor recreat. Pituitam stomachi deijcit, fastidia ciborum discutit, & elanguescẽtem inuitat
appetentiam. Rabiosi canis morsu, aut serpentis ictu liberat, si contrita cum ruta & melle
folia uulneri indantur, dein cocta in uino bibantur. Libidinem extinguit ore ieiuno sum
pta. Lassitudines reficit, pectus expurgat. Supra febricitantis caput imposita fertur ad se
40 feruorem elicere. Valere cõtra fascinationes adfirmant, si quis eam secum gestarit. Ama-
ritudinem lenem gustata resipit. Vides huic plurima à medicis & herbarijs, qui de ea peri
culum fecerunt, satis laserpitio congruere. Sit ergo Gallicum laserpitium cuius ueterina
rij medici meminerunt. Et si quis nares consulat, inueniet nostrum laser, idem quod con-
cretus ille succus, quem uocant *ben Iuinum*, redolere. nam & docti in ea sunt opinione, ut
quod ab officinis *ben Iuinum* siue *ben Iudæum* appellatur, lasaris sit Syriaci genus, dictũ quòd
Iudæa parens huius mittat ad nos prolem suam. nam probatio satis ei fauere uidetur. Mo
dice rufescit, cũ frangitur intus cãdicat, mox translucet, gutta aquę saliuaq; liquescit. Sed
per omnia adulteratur rei saluberrimæ utilissimęq; authoritas, ita ut synceri uix appareant
indices notæ. Cæterum cum nõ ad alia temere quàm ad suffitus apud nos usurpetur, odo
50 ratæ asæ uocabulo uenire putant seplasiæ.

Sagapenon. Euphorbium. Galbanum. Hammoniacum. Cap. LIII

Vccus est sagapenon ferulacei fruticis nascentis in terra Media. Laudatur translucidum, foris colore rufo, & cum frangitur intus candido, odore medio inter laserpitij succum & galbanũ, gustu acre. Nostrates officinę inter pollato ut constat nomine, *serapinum* appellãt. Sagapenon in hortis quidem nascitur, sed medicinæ tantum. Sagapenon, ut Plinius tradit, quod in Italia gignitur, in totum transmarino alienatur. Illud enim hammoniaci lachrymæ simile, sagapenion uocatur. Prodest laterum & pectoris doloribus, conuulsis, tussibus ueteribus, prę cordiorum tumoribus. Sanat & uertigines, tremulos, opisthotonicos, lienes, lumbos, perfrictiones. Datur & olfactandum in strãgulatu uuluæ. Cæteris & potu datur & cum oleo infricatur. Prodest & contra mala medicamenta. Medetur, ut Dioscorides scriptum reliquit, laterum & pectoris doloribus, ruptis, conuulsis, tussibus uetustis. Crassam pulmonũ pituitam exigit. Datur comitialibus, opisthotonicis, lienosis: item contra neruorum resolutionem, perfrictiones membrorum, febrium circuitus potione uel inunctu. Menses pellit. Partus cum aqua mulsa potum exanimat. Serpentium morsus in uino restinguit. Olfactum ex aceto uuluarum strangulatus excitat. Discutit oculorum cicatrices, obtusiones, caligines, suffusiones. Resoluitur ut laser, ruta, & aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut pane calido.

Euphorbium. Iuba Ptolemæi pater in Atlante gigni herbã scribit dicato priuatim uolumine, quam appellauit euphorbiam, medici sui nomine, & fratris Musæ. spectatur acanthinis folijs. Vis ei tanta est, ut è longinquo succus excipiatur incisę cõto subditur excipulus utriculo hædino. humor lactis uidetur effluere, qui colligũt clarius uident. Getuli legunt inibi. Siccatus cum coit effigiem thuris habet. Adulteratur hædino lacte, sed discernitur igni: quod enim syncerum nõ est, fastidiendum odorem habet. Multum infra hunc succum est, qui in Gallia ex herba chamelęa granũ cocci ferente, ut ait Plinius. Fractus hammoniaco similis est. Accendit os semel gustatum & magis ex interuallo, donec fauces afficeet. Dioscorides euphorbium arborum generi adscribit, ferulaceũq; esse testatur, nascens in Aphrica, monte Tmolo Mauritanię, succo madens acerrimo, qui ab incolis propter eximium eius ardorem nõ sine metu legitur. Quapropter uentriculos ouium elutos, in quos succus profluat, arbori adalligant, & eminus contis incidunt. Statim uero tanquam è uase quodam magna uis eius in subiectos uentres effunditur. Sed & in terram quoque spargi cõtingit. Liquoris eius duo sunt genera, trãslucidum uelut permista sarcocolla: alterum uitreo nitore in uentriculis concreuit. Eligendus qui sit perspicuus, uehemens sed difficile gustus experimentum, ut qui leni linguæ tactu accensum os diu detineat, & qui admota ori omnia, euphorbium resipere faciat. Inuentionem eius Iubæ regi Libyę Dioscorides refert acceptam. Facit claritatem euphorbium inunctis. Contra serpentes medetur quacunque parte percussa, inciso uertice, & medicamento addito. Soluit aluum obolis tribus ex aqua, aut in mulso potum. Lethargicos excitari labor est. hoc præstat euphorbium. Vt perhibent naribus tactis peucedani succo suffusiones discutit. Succus is cum bibitur, diem integrum continet feruorem, quapropter melle temperari debet. Et in collyria pro portione additur acrimonię. In coxendicum potionibus odoratis effunditur. Squamas ipso die quo apponit̃, eximit, sed linamẽtis & cera, cato qua ossa uestiuntur, cõmunienda. Quidam prodidere in serpentium ictibus omne periculum abigi, si quis inciso usque ad ossa uertice, succum eum dilutum infundat, deinde uulnus consuat. Galenus & Paulus phorbion siue phormion herbam quandam nominant longe ab euphorbio diuersam, cuius folio & semine ad albugines utantur cum melle. Spicula quoque corporibus extrahi persuasum est.

Dat galbanum Syria in Amano monte è ferula, quam eiusdem nominis resinæ modo stagonitim appellant. Quod maxime laudant cartilaginosum, purum, ad similitudinem hammoniaci, minimeq; lignosum. Adulterat̃ faba aut sagapenio. Syncerum si uratur fugat nidore serpentes. Galbanum succus è ferula est. Nascitur in Syria Dioscoridi, metopion uocant aliqui. Maxime probatur cartilaginosum, pingue, similitudinem thuris præferẽs: item purum, minimeq; lignosum, sed in quo nonnihil seminis ferulæ sit ammistum, præterea graui odore, neque humidum, neq; retorridum. Adulteratur faba fracta & hammoniaco. Galbanum à colore dictum candido putant, à

tant, à quo uestis nomen Iuuenali, uulgoq; nautica operimenta sic uocamus. Galbanum
naturam habet excalfactoriam, comburentem, extractoriam discussoriámque. Menses &
partus pellit appositu uel suffitu. Lentigines cum aceto et nitro illitum eximit. Per se bibi
tur ad tussim ueterem, anhelitum, suspiria, cõuulsa. Aduersatur toxicis cum myrrha & ui
no Similiter sumptum abortus non exeuntes trahit. Imponitur & lateris doloribus & fu
runculis. Incensum odore comitialibus subuenit, uuluæ strãgulatus excitat, uertigines di
scutit. Serpentes urentium nidore fugantur, nec lædunt perunctos galbano, eosq; succus
idem spondylio & oleo misto necat uel tactu. Dentium doloribus circumlitum aut in ca-
uernas additum medetur. Vrinæ difficili prodesse existimatur. In pononem pluribus mo
10 dis resoluitur, amygdalis amaris, aqua, ruta, melle misto, pane calido: itemq; aliter, opio,
felle liquido, ære combusto. Qui uolunt purgatissimum habere, in feruentem aquam de-
mittunt, ut liquescente eo puritas subsidat & sordes innatent, quas eximunt. Mundo lin
teo ligatum in fictili aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uasis ne tangat, opertoq; uase
in feruidam aquam mergitur. Sic enim syncerũ, ueluti per colum eliquescet, & lignosum
in linteo remanebit. Imponitur ischiadicis, laterum doloribus, panis, furunculis, corpori
ab ossibus recedenti. Illinitur cum melle capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus
cum rosaceo. Odore comitiales & strãgulatus uteri suscitantur. Strumis, articulorum no
dis, dentium quoque doloribus auxiliatur. Medetur & à scorpione percussis. Bibitur in
difficili partu, fabæ magnitudine in uini cyatho: uuluasq; cõuersas corrigit. In myrrha au-
20 tem & in uino mortuos partus extrahit. Aduersatur uenenis, maxime toxicis cum uino
& myrrha. Serpentes fugiunt perunctos galbano. Eidem oleo & spondylio misto necan
tur. Culices accenso galbano fugãtur, nocere tamen urinæ Plinius existimat. Ae-
thiopiæ subiecta Africa lachrymã stillat in arenis suis, inde etiam nomine Hammonis ora
culo, iuxta quod gignitur arbor quam metopion uocant, resinæ modo aut gummi. Gene
ra eius duo, thrauston masculi thuris similitudine, quod maxime probatur; alterum pin-
gue & resinosum, quod phyrama nominãt. Adulteratur arenis uelut nascendo apprehen
sis. Igitur quàm minimis glebis probatur & quàm plurimis. Hammoniacum Dioscoridi
frutex est, è quo succus eiusdem nominis capitur. Sunt qui hammoniacum thymiama uo
care malint. Romani guttam appellant. Frutex cum radice sua totus agasyllis nominatur.
30 Succus & hic ferulæ in Cyrenaica nascentis. Probatur maxime coloratũ, non lignosum,
sine arenis, ad thuris masculi similitudinem cartilaginosum, purum, prædensum, liberum
sordibus, odore castorei, gustu amaro, quod genus dicitur thrausma. Alterum lapidosius
& terrosum, quod nominant phyrama. In Africa nascitur proxime Hammonis oraculum
ferulaceæ, uti dictum est, arboris lachryma. Panos & duritias extrahit. Mollit, excalfacit,
discutit, aluum potu resoluit, partus expellit. Lienem cum aceto drachma una cõminuit.
Articulorum & coxendicũ dolores emendat. Suspiriosis, orthopnoicis, comitialibus pro
dest. Humores qui in pectore coierint digerit, si cum melle delingatur, aut cum cremore
ptisanæ sorbeatur. Vrinas pellit cruentas. Tollit & albugines oculorum. Genarum sca-
britias absumit. Dilutum cum aceto duritias lienis & iocineris impositu sedat. Tofos qui
40 in articulis occalluerunt cum melle & pice illitum diffundit. Lassitudines, & coxẽdicum
dolores eo perũgi utile est, cum aceto & nitro & oleo Cyprino acopi uice. Claritati uisus
in collyrijs conuenit. Pruritum, cicatrices, albugines oculorum tollit. Dẽtium dolores se-
dat. Efficacius accensum prodest difficultati spirandi, pleuriticis, pulmonibus, uesicis, lie-
ni, cruentæ urinæ, ischiadicis potum. Sic & aluum soluit. Articulis & podagræ cum pari
põdere picis & ceræ cum rosaceo coctum auxiliatur. Maturat panos, extrahit clauos cum
melle. sic & duritias mollit. Lieni cũ aceto & cera Cypria, uel rosaceo efficaciter imponi-
tur. Lassitudines cum aceto & exiguo oleo perunguntur.

Sarcocolla. Glaucium. Glutinum. Ichthyocolla. Cap. LIIII

Arcocolla lachryma est arboris in Perside prodeuntis, thuris pollini similis,
50 colore subrufo, amara gustanti. Sarcocolla uocatur arbor fundẽs gummi pi
S ctoribus ac medicis utilissimũ, simile pollini thuris, & ideo cãdidum quàm
rufum melius. Natura eius glutinare uulnera, fluxiones oculorũ sistere. Mi
scetur emplastris. Adulterãt gũmi permisto. Sarcocolla uetustate nigrescit,

melior quo candidior. E spina reddi putant cum quadā acrimonia dulcem. Illinitur infantibus. Cum uino tusa supprimit fluxiones. Glaucion in Syria, Parthia nascitur humilis herba, densis folijs ferè papaueris, minoribus tamen sordidioribusq́, odoris tetri, gustus amari cum astrictione. Granum habet crocei coloris. hoc in olla fictili luto circumlitum in clibanis calfaciunt, deinde exempto succum exprimunt eiusdem nominis. Hinc temperatur collyrium, quod medici diaglaucion uocant. Dioscoridi glaucion succus fit ex herba, quę circa Hierapolim Syriæ nascitur, folijs ferè cornuti papaueris, fastidiēdi odoris, gustus amarioris, succo multo crocei coloris. Huius folia indigenę fictili olla in clibanis calfaciunt egelidis, donec flaccescant, deinde exemptis ac tusis succum exprimunt glaucion uocatum. Hodie dicitur officinis omnibus ferè *memitha* barbaro Mauritanorum nomine. nanq; defertur ex Hierapoli Syriæ succus. legiturq́, ut uolunt, ex herba croceo succo madente, folijs per terram sparsis, corniculati ferè papaueris, pinguibus, odore graui, gustu amaro. Folia semifrigidis clibanis calfaciunt dum marcescāt, dein cōtusis exprimūt succum. Sed recentiores quidam è cornuto papauere hunc eliciunt succum, ut nihil profecerit Dioscoridis attestatio in mentione papaueris illius: qui hoc genere fieri glaucion putantes, falli quadam foliorum cognatione censet, cum alioquin magno periculo hac in parte hallucinentur: quòd papaueris huius natura potius erodendo sit, glaucij uero multo mitior refrigerando ferè: propterea ex illo collyrium iumentorum oculis adhiberi solet, ex glaucio humanis. Glaucij usus ad oculos, cum inter initia refrigeret. Succus foliorum si terantur, aduersus epiphoras, quæ uniuersæ uno cadunt impetu, auxiliatur. Lactis quoq; ubertas intermissa restituitur. sumitur huius rei causa, cum aqua. Glutinum siue gluten, Gallico non aliter quàm Græco uocabulo, *colla*. Præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus, sed adulteratur nihil ęque, quibusuis pellibus inueteratis & decoctis. Rhodiacum uero fidelissimum, eoq; medici & pictores utunť. Lignosum improbatur. Contexi par est & reliqua glutinum genera. Auro glutinū est santerna, ferro argilla, æris massis cadmia, laminis alumen, stagnum æramentis, stagno argentum, marmori & plumbo resina, plumbum nigro albo, album ipsum sibi. Est & glutinū auri cum inducitur ligno leucoporum, siue leucophæon uocatum, ex pluribus cōpositum: sinopidis Ponticę selibra, silis lucidi pondo decē & melini græciensis duobus mistis, tritisq; unà per duodecim dies. Habetur & gluten librariū ex simila & polline. Habetur Dioscoridi Rhodiacū, quod fit ex tergoribus boum, translucens & candidum, niger color damnatur. Aceto resoluitur ad lichenas & lepras, quæ summa in cute cernuntur. Dilutū aqua efficaciter prodest ambustis, nec pustulas fieri patitur. Cum melle atque oleo subactum ferruminis uice glutinat. Medeť dentibus fabrile glutinum in aqua decoctum illitumq;, & mox paulo detractū, ita ut cōfestim colluanť uino, in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis. Ichthyocolla piscis appellať, cui glutinosum est corium, indeq; nomen glutino eius, quod ex corio, alij ex uentre putant fieri. Ichthyocolla inuentū est Dædali. Laudatur candicans & carēs uenis squamisq;, & quæ celerrimè liquescit. Madescere debet concisa in aqua & aceto noctē ac die, mox tundi marinis lapidibus, ut facilius liquescat. Dioscoridi uenter est cetarij piscis. Laudať è Ponto candicans, modice aspera, minime scabra, & quæ celerrimè colliquescat. Hanc Galli *collam buccæ* uocant, quòd oris ieiuna saliua diluere glutinandis rebus soleant. Alij *collam moruæ*, ita enim cetaceum uocant piscem, quo frequentissime uescantur, cuius glutinoso uentre & corio glutinum fieri inter omnes conuenit. Quare uerisimili coniectura colligi potest, piscem quem Gallicū uulgus appellant *moruam*, ichthyocollam græcis fuisse nominatum, cum fere totus inter coquēdum in glutinum lentescat, siccatusq; in idē coalescens redit. Vtilem eam in capitis doloribus adfirmant, emplastris mistam, & tetanothris, quæ cutem in facie extendunt & erugant. Lepras emendat.

### Aparina. Alysson. Arractylis Cap. LV

A Parinam, alij omphalocarpon, alij philanthropon uocāt. spectatur pluribus ramis, exilibus, quadrangulis, asperis circa eos folijs in orbē collaris per interualla rubiæ modo flos albus, semen durū, candidum, rotundū, à medio leniter concauū, umbilici effigie. Ipsa herba prætereuntium uestibus adhęrescit. Vtuntur, ut ait Dioscorides, hac pastores in lacte coli uice excipiēdis, si qui

substiterint

substiterint, pilis. Plinius ramosam repræsentat, hirsutam, quinis senisúe in orbem circa ra-
mos folijs per interualla. Semen rotundum, durum, concauum, subdulce. Nascitur in fru-
mentario agro, aut hortis, pratisúe, asperitate uestium tenaci. Officinæ & herbarij hodie
nominant *aspergulam*, rectius forsitan asperulam, quòd asperitate attingentium uestimen-
tis pertinaciter hæreat. aliqui *ruellam*. Ruta non inconcinniter *grateronem*, quòd tractan-
tium eam manus sua mordaci scabritia scabat. nam ramosa est herba, quadrangula, ex in-
teruallis orbiculato foliorum ambitu, & ueluti stellatim decussato ut in rubia. Flos albus,
semen durum, rotundum, concauum, album, umbilici figura. Omphalocarpon inde dici
putatur Dioscoridi, ab umbilici similitudine quam semen præfert. Et philanthropos à non
10 nullis dicta, quia (uelut amici solent) commeantium lacinijs obhæreat. Hippocrates, ut
Galenus putat, philistion & philetærion appellat. Aliqui lappam, non tamen eam in qua
non euidens, sed occultus flos maturescit: & intra se semen germinat, uelut animalia quæ
in se pariunt, ut uiperæ. Sed ea de grandiore lappa debent audiri, quæ etiam adhærescit,
& in ipsa flos nascit non euidens, sed intus occultus & intra se, id quod in ea lappa notabi-
le inuenitur, concipit. In aparine uero flos albus emicat, exiens non conditus: semen um-
bilici forma protuberat, canaliculatum et omnibus conspicuum. Illius lapparum tantum,
non foliorum tenacitas, huius herbæ totius asperitas uestibus adhærescit. Aliud floris ge-
nus est, quod in Parthis nasci tradit Apollodorus, philadelphum appellatum, ex argu-
mento, quòd rami eius ex interuallo sponte coeant ceu animantes, post digrediantur, con-
20 cipiant & pariant. Huius tenuissimis uirgis reticulatim compositis, atque ita consitis, hor-
torum septa impenetrabili compage fieri. Aparine efficax contra serpentes semine poto
ex uino drachma, & contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex uulneribus reprimunt
imposita folia. Succus auribus infunditur. Trita folia in fece uini collecta strumas discu-
tiunt. Succus è semine, caulibus, folijs in dolore suffunditur auribus. Idem contra pha-
langia, & serpentes in uino bibitur. Alysson Plinio distat à rubia, folijs tantum ra-
misque minoribus. quippe nomen accepit, quòd emorsos à cane rabiem sentire non pa-
titur potum ex aceto alligatúmque. Mirúmque est quod additur, insaniam conspectio eo
frutice sanari. Plinio id existimatur alysson esse quod officinæ rubiam minorem appel-
lant, quòd folijs tantum minoribus & ramis dissideat. Dioscoridi cremium est unicaule,
30 subasperum, folijs rotundis, iuxtáque fructus figura duplicis peltæ, semen complexus
modice latum. Nascitur in montanis gracilibus. Ea propius accedere uidetur ad eam quam
*rusticam cannabim* uocant herbarij. Siquidem fruticosa herbula est, unicaulis, folijs per ini-
tia satis rotundis, ubi adoleuit oblongis, & per ambitum leuiter serratis, fructu duplici-
um scutorum effigie, in quo est semen quadam tenus latum. In montibus & asperis emi-
cat. inuenitur quoque frequenter in pratis. Plutarchus tradit tam manuum contactu,
quàm oculorum conspectu rabiei periculo prorsus eliberare. ideóque iuxta ouilia & equi-
lia commodissime seri, ut armenta & greges tueantur: inde ductum nomen. Author est
Aetius, quosdam existimare hanc herbam nihil differre à sideriti heraclea, quæ propter
uias ubique nascitur, purpureo flore, folijs crassioribus. Nomen duxit, quòd mirum in
40 modum opituletur ijs quos in rabiem actus canis momorderit. Ea est tertia inter siderites
à Dioscoride monstratas. Sed & Phocion grammaticus folio eam suppurpureo descri-
bit, quod & sideritis habet tertia, ut Dioscorides author est. Alysson ab hac syderiti plu-
rimum differre euidentius est, quàm ut debeat probari. quippe quum ea sideritis folio sit
coriandri, à radice numerosis cauliculis, palmaribus, teneris, læuibus, in rubore candi-
cantibus, flore purpureo, paruo, gustanti amaro. in uineis & macerijs inuenitur, uulgo
*pastoris acus*, ut existimo, dicta. Sunt qui *crucialem herbam* uulgo dictam pro alysso demon-
strent. sed interest, flos alysso candidus, cruciali uero luteus. Exilius est huic semen quàm
alysso, minus etiam, angulosо caule, folijs per interualla quaternis, unde nomen alysso
Plinij pluribus. Cæterum impudentius falluntur, qui alysson pro ea capiant quæ *lilialis*
50 uel *liliago* rustice uocatur, folio quadam tenus & flore lilij purpureo. Alysson censetur di-
ctum, quòd rabiem canum defendat. Nomen ei quoque datum Galenus scribit, eo quòd
à cane demorsos minime lymphari patiatur. Decocti succus singultus qui sine febri sint
potu discutit, uel si in ore tantum contineatur, olfactetúrue. Lentigines & tædia cutis

in facie tritum emendat cum melle. Cõmorsos à cane rabiem sentire non sinit contusum adalligatumq́ꝫ. In domo quoque suspensum salutare habetur, amuletumq́ꝫ cõtra fascinantium maleficia creditur & hominum & quadrupedum generi. In linteo rubro circumdatum iumentorum morbos abigit. Aculeatarum generis atractilis est, similis cnico, longioribus multo folijs, in cacumine uirgulatum, cętero ferè nuditas aspera. Vtuntur ea mulieres pro fuso. Summitatibus capitula imminent spinosa, flos luteus, certis locis purpureus inuenitur, radice tenui, superuacua. Atractilis ac anacea est, id est conceptu floris, sede, fructu q́ꝫ spinoso. Eadem erat quę acarna, nisi cãdidior esset, & nisi decepta cute sanguineum succum funderet, qua de causa phonos uocatur à Theophrasto, odore etiã grauis, sero maturescente semine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus spinosis dici possit. Acarnæ spina pro folio est, ut inquit Theophrastus, cneco similis urbano, colore tantum rufo, pingui succo. Atractilis duæ species, una mitior & cneco satiuo similior, caule rectiore ac rigido, exili. itaque pro colu antiquæ mulieres utebantur. Hanc propriè atractylida nominabant, semine candido, grandi, amaro. Altera hirsutior, torosiore caule, quasi sonchi, & quę penè serpat humi, semine minuto, amaro, frequẽti, piloso, ut Theophrasto placet. Sed quæ sint hę duæ iam nobis ostendendum est. Prior ab officinis *syluestris* dicitur *carthamus*, à rusticis *sanguen hominis*, quòd uulsò ramulo cruorem modicum profundat, & ideo quoque *sanguinea uirga* quibusdam nominatur, nonnullis *fusus* aut *colus agrestis*. nanque cnico non dissimilis frutex, spinosus, sed candidior, folijs in summitate uirgarum longioribus, magna caulis parte nuda asperaq́ꝫ, qua fœminæ pro fusis antiquitus utebantur. Capitula in cacumine aculeata, herbacea illi capillatur coma. Flos luteus, aut in pallorem languescens: quanquam & quibusdam locis purpureus spectetur. radix tenuis, superuacua. Adde q́ꝫ si quum adoleuit ramulum uel folium libeat auellere, è plaga cruentus humor manabit, qua conditione androsæmon ab Aetio uocatur, odore grauis & pestem denuncians. Posterior *cardus benedictus* & officinis omnibus & uulgo nominatur. nam ut Theophrasti utar uerbis, hirsutus est, caulibus soncheis, torosis, humi reptãtibus. nanque propter sui mollitiam uelutu sessilis caducusq́ꝫ solo procumbit, semine minuto, frequenti, amaro, & pilis barbato. Flos et luteus emicat alterius more. Cum uel folium uel ramulus eruitur, profluit è uulnere cruor. id quod in cneco & ijs duobus atractilidũ generibus notabile cernitur. Atractylidis folia, semen, comæ trita cum pipere atque uino contra scorpionum uenena præbent auxilium. Fertur ab ijs percussos, quandiu teneant eam herbam, non sentire cruciatum, simul cum deposita reciprocare sensum doloris. Valet aduersus fungos Et ne uerbosius de humili altera disputetur, negant pestis experiri contagia, qui aut cum cibo uel potu præsumpserit. Iam correptis magno fore remedio sibi uulgus persuasit.

Asclepias. Polycnemon. Clinopodium. Leontopetalon. Teuctrion.
Chamędrys, trissago. Leucas. Cap. LVI

Sclepias, alij cission, alij cissophyllon, ramos habet longos, folia hederæ, radices numerosas, tenues, odoratas. Floris uirus graue, semen securidacæ. nascitur in montibus. Plinio folia hederæ habet, ramos longos, radices numerosas, tenues, odoratas floris uirus graue, semen securidacæ. Inuenitur in montibus fruticosa herba, ramis oblõgis, folio hederaceo sed amplexicaule, grauí floris odore, semine securidacæ, radice numerosa, tenui, odorata, sed uulgo nullum habet nomen quod potuerim extorquere: quibusdam tamen placebat *hederalem* nominari. In uino radices torminibus medẽtur, & cõtra serpentium ictus. Folia mammarum uulnerumq́ꝫ uitijs, etiam si cacoethe sint, illinuntur. Polycnemon surculosa est herba origano similis, semine pulegij, multis geniculis, sine umbella, sed dependentibus paruis ueluti acinorum corymbis, odore acri, iucundo. Polycnemon appingitur Plinio cunilæ bubulæ similis, semine pulegij, surculosa, multis geniculis, corymbo odorato, acri & dulci odore, quæ ferro factis uulneribus commanducata imponitur, quinto die soluitur. Bibitur ad stranguriam, & rupta cum uino. Vulneribus glutinandis recens aut anda efficacius ex aqua linitur. Vsu compertum est, ramulis huius contritis & in uino albo datis, magnum præsidium adferri lymphationibus. Clinopodiũ surculosa est & hæc, pedis altitudine.

Nascitur

Nascitur in petrosis, folijs serpylli, floribus per interualla marrubij similitudine, speciem
pedum lecti præbentibus, unde nomen auspicatur. Clinopodion Plinio quod alij cleoni-
con, alij zopyron, alij ocymoides appellant, serpyllo similem, surculosam, palmi altitudi-
ne. nascitur in petrosis orbiculato florum ambitu, speciem lecti pedum præbens. Non de
sunt, quibus herba orbiculata uulgo dicta, serpyllo similis, etiam si non serpat, aut eadem
aut propinqua esse uideatur: quoniam orbiculato florum ambitu à Plinio tradatur. Dubi
tationem facit Dioscoridis adiectio dicentis, ex interuallo marrubij similitudine flores in
ea cerni, quod quidem in ea quæ dicitur orbiculata non inuenitur, sed continua florum se
ries subalbentium, acinis in summo ternis quaternis'ue, radice fibris multiplici. Potius ad
10 eam clinopodion accedere uidetur quam officinæ uocant *montanum pulegium*, quòd sit fo-
lijs serpylli, floribus per interualla surculos coronantibus, ut in marrubio, altitudine fere
pedali, in petrosis nascens. Bibitur clinopodium ad conuulsa, rupta, strangurias, serpen-
tium ictus. Item decocti succus menses trahit & partus. Verrucæ continuis diebus biben
tium decidunt. Multis experimentis confessum est, ramulos eius ad tertias decoctos ex ui
no albo mederi correptis furore. Leontopetalon Italia papauerculum, & leoninum
semen appellat, caule semipedali, aut etiam maiore, alis numeroso, quarum cacumine in si
liquis semina ciceris modo bina ternáque continentur, flore puniceo, simili anemones, fo
lio brassicæ, diuiso, papaueris forma. radix nigra similis rapæ, strumosa, tuberculis quibus-
dam ceu nodis articulorum eminentibus nascitur in aruis frumentario agro. Plinio leon-
20 topetalon, alij rhapeion uocant, folio brassicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacu
mine in siliquis ciceris modo radix rapæ similis grandis, nigra. nascitur in aruis. *Pata leonis*
officinis & herbarijs hodie dicitur, caule palmari, surculoso, brassicæ folio, papaueris mo
do resecto, flore rubente, semine ciceris magnitudine in siliquis contento, radice nigra, ra
pæ simili, tuberosa. Radix aduersatur omnium serpentium generibus ex uino pota, nec
alia res celerius proficit. Datur & ischiadicis, & subter in aluum inditur. Teucrion
uirgas habet multas, herbæ trissagini similis, folio tenui, ciceris amplitudine. Prouentus
eius in Cilicia. Plurimum iuxta Gentiada Cissademque. Teucrion hoc, ut puto, ramis
hyssopi describitur à Plinio, surculosa, folio fabæ. Colligi florentem adhuc iubent, adeo
florere non dubirant: maximéque ex Cilicijs & Pisidijs montibus commendant Dicitur
30 eadem teucria. De hemionitide, quã Teucer inuenit, & ideo teucrion cognominata, scri-
bendum alibi nobis erit. Mihi planè uidentur hallucinati, qui teucrion eam esse herbam
contendunt, quam uulgus appellat *inuersam fabam*, cum surculosa repræsentetur, ramis hys-
sopi, folio fabæ. Cæterum, uti suprà docuimus, folio est portulacæ, & ramis eiusdem, ita
ut telephium esse & pictura & uires satis ostendant Recens teucria in posca uel sicca de-
feruefacta potu lienem efficaciter consumit: item ex aqua linitur. Potu arida & decocta,
quantum manus capiat, in aceti heminis tribus lieni medetur. Ad uulnus illinitur eadem
cum aceto, aut si tolerati non possit, ex fico uel aqua. Iocineri bibitur recens drachmis
quatuor in poscæ hemina. Serpentium plagis imponitur cum aceto tantum. Cha-
mædryn Romani trissaginem appellauere, quidam & hanc, similitudine quadam, teu-
40 crion. statura tota digitorum quatuor altitudinem non excedit, in petrosis & asperis na-
scens, folijs paruis, effigie & diuisura quercus, amaris, flore penè purpureo, exili. carpi-
tur prægnans semine. Chamædrys herba est Plinio quæ Latine trissago dicitur. aliqui
eam chamædropen, alij teucriam appellauere. Folia habet magnitudine mentæ, colore
& diuisura quercus. Alij serratam, & ab ea serram inuentam dixere, flore penè purpu-
reo. Carpitur prægnans succo, petrosis gaudet Officinis Græcum nomen insedit. *Quer-
culam* uel *serratulam* uulgus nominat, palmum altam, folio exili, quercus similitudine, per-
ambitum serrato, odorato, amaro, flore purpureo, semine in singulis calyculis atro. Ita ex
inspectu herbam graphice depinxi, quæ chamædrys officinis nominatur. Theophrasto
statura uix palmum excedit, odorata atque suauis est. Folia fert quercus. Trissaginis fo-
50 lia ad rupta et uulnera in oleo trita prosunt: depascentia ulcera compescunt. Semen bilem
extrahit, oculis auxiliatur. Albugines, ut idem tradit Theophrastus, tritum in oleo folium
emendat. Aduersus serpentium uenena poti illitúq; efficacissima. item stomacho, tussi ue
tustæ, pituitæ in gula cohærescenti, ruptis, conuulsis, lateris doloribus. Lienẽ cõsumit. Vri
nam &

nam & menses cit, ob id incipiẽtibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius in tribus heminis aquę decoctis usq; ad tertias. Faciunt & pastillos terentes eam ex aqua ad supra dicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera, uel sordida cum melle. Fit uinũ ex ea pectoris uitijs. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctione. Dioscoridi recens decoquitur ad cõuulsos, tussientes, ad duritias lienis & urinę difficultates. Cit menses, & partus extrahit. Ex aceto pota lienem absumit. Serpentium uenenis ex uino tam potu quàm illitu remedio est. Trita digentur in pastillos ad suprà dicta. Purgat uetera ulcera cum melle. Caliginem oculorum emendat. Natura eius calfacere. Leucas montana latioribus folijs quàm satiua est, acrior & amarior, semine quod minus gratum saporẽ habet. efficacior quoque quàm satiua. Leuce mercu- 10 riali herbæ similis, nomenq; ex causa accepit, per medium folium transcuttente linea, quare mesoleucon quidam uocant, forsitã (ut uerba Plinij usurpem) eadem sit quæ leucas appellatur. Speciem eius authores non tradunt, nec aliud quàm syluestrem latioribus folijs esse, efficaciorẽ hanc, semine acriore. Sed profecto inuenitur in cultis & frequenter in uitibus, nonnunquam in montanis, herba qua uulgus per inopiam meliorum olerum uescitur, folio mercurialis herbæ, per cuius medium alba linea nõ transcurrit, sed totum argenteo candore nitet. In quo genere grandior apparet quæ in syluestribus emicat, *atriplicem rusticam* uulgus nominat: ut fortè leucas ea esset, & ea per cuius medium candida transcurrit litura, et ob hoc mesoleucon dicta, potius leucographis, ut nomen uidetur sonare, quasi cãdido uersu uel stilo notabilis obsignetur. Verum leucographis qualis esset scriptum 20 non inuenitur. quod magis est mirandum, quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus tribus obolis cum croco: item cœliacis trita ex aqua & apposita, profluuio fœminarum, oculorum quoque medicamentis, & explendis ulceribus quæ fiunt in teneris partibus corporis. Leucas cõtra omnia marina uenena efficax est. Leucæ succus fistulas sanat.

Lychnis coronaria. Lilium. Cap. LVII

L Ychnis coronaria, Romani genicularem siue ballariam uocãt, florem habet uiolę albę magnitudine, sed purpureum. nectitur ad corollas. Lychnis æstate floret. Plinius quodam loco flammeam cognominat, alibi rosam gręcam. Non nisi in humidis locis prouenit, nunquam excedens quinque folia, uiolæ magnitudine. Amerias rhizotomus lychnim è Veneris labro natam pu- 30 tauit, cum à Vulcano compressa lauit se. Præstantissimã haben in insulis Cypro, Lemno, Strongyle, Erice, Cytheris. Galli *candelariam* uocant. nam hæc fruticosa est, lanuginosis flagellis, folijs angustis & canis, flore purpureo, inodoro, uiolæ matronalis effigie, flammea colore. hinc coronis inserta, igneo micans aspectu, oculorũ aciem obtundit. Quod & Moderatus Columella hoc innuit senariolo,

Nunc ueniat quamuis oculis inimica corymbe.

Haud temere alibi quàm in humidis nascitur. Nam & corymbion uocari Dioscorides testatur: taurion etiam dici scribit. Alia tamen est, quæ *taura* uulgo nominatur siue *tora*, flore cæruleo, folio rotũdo, radice polypodij hirsuta, & uermis nigri effigie. uenenosa herba. Cui per antipathiam naturæ exaduerso occurrit *antitora* cognomine, folio rotundo. Lych- 40 nis syluestris satiuæ omni ex parte similis est, cuius radicẽ Asiani boliten uocant, à nostris accipitrinum pedem appellari scribit Dioscorides. quanquam *accipitrinus pes* apud uulgus est quæ *corneola* quoque dicitur, folio salicis ferè pusillæ, flore subluteo, cum siliquis ciceri similibus, & in ijs semẽ. Inficere capillos dicitur colore rubro. Qualis aũt sit pes miluinus dicta Columellæ, inter herbas quas in usum colligi & reponi oportet, ipse non explicuit. Satiua lychnis aduersus scorpiones è uino bibitur semine. Syluestris sumitur semen ad extrahendam bilem per aluum denarijs duobus. Scorpionum naturæ tam contraria est, ut admota ea torpescere immobiles factos existiment. Lilium Franci *lissum* appellant, caule simplici, tricubitali, comoso, folijs longis, satyrij effigie, ex herbaceo nitentibus, radice bulbosa, flore emaculati candoris, calathi forma, extrinsecus striato, resupinis per 50 ambitum labris, luteis emicantibus ex fundo calycis apicibus, alienus quàm flos odoris. Lilium Græci perhibent è Iunonis lacte natum respersa terra. nanque quum Herculem, quem ex Alcmene sustulerat Iupiter, immortalitate uellet donare, Iunonis dor-

mientis

mentis uberibus admouit, & cum lacte se repleffet, post fuctum digreffus, mamma copio se profluxit, quod in cælo à puero profusum est, galaxian, id est lacteã effecit uiam: quod humi fparfum eft, lilium florem lacteo colore nitentem creauit. Ob id à noftris *Iunonia rofa* dictum uideri poteft. Nicander Veneris charma quasi uoluptatem cognominari à quibusdam cecinit. In Co infula ex Alexandri ftatua enatam in capite ambrofiam Caryftius, quæ nihil aliud fit quàm lilium, memoriæ proditum reliquit. Nafcitur è lachryma fua liliũ inarefcente, cum defluxit, ut olufatrum. Februario menfe liliorum bulbos ponimus, uel lilia iam ante habita fartimus fumma diligentia, ne oculos circa radicem nafcentes, & minores bulbulos fauciemus: qui à matre fubtracti, atq; in alios digefti ordines, noua lilieta formabũt. Al-
10 bo nihil eft fœcundius, una radice quinquagenos fæpe nutriente bulbos. Lilium rofę nobilitate proximum, ideoq; Iunonis rofa dicitur. Nulli florum proceritas maior, interim cubitorum trium, languido, femper collo, nõ fufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris ftriatis, & ab anguftijs in latitudinem fe paulatim laxantibus, effigie calathi, refupinis per ambitum labris, tenuiq; filo & femine ftantibus in medio crocis. Ita odor coloríq; duplex, ut alius calycis, alius ftaminis. Differentia angufta. Raro duplex caulis in lilio, fingulis caulibus lilia modo fingula, modo plura fuftinẽtibus, quod rarius eft. Pandit fe uel detractum parenti, etiam fi triftius & exilius. Lilij quadruplex genus in Theophrafto primi flos uere cum uiola fæpe alba paulopoft'ue poftea erũpit, hoc proprie ab eo crinon, hoc eft lilium appellatur. Alterum genus lirion uocat, uere quidem omnino florens,
20 uerum ferius cum narciffo, fortéq; hoc lit quod à Plinio lilium trans maria nuncupatum eft. Tertium æftate floret, cerinthúmque priuatum uocari putant. Quartum genus, quod item lirion Græci nominant, autumno floret, emicatq; primis imbribus. Eft & rubens lilium fatis apud nos frequens, differens à purpureo. Probatiffimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox Phafelide quartum locum obtinente. Florem lilij nafcentis in Italia cynorrhodon uocari Plinius eft author. quod & Hippocrates accepit, cum rubenna cynorrhoda fœminarum purgationibus commendat in uino. Caule gemino purpurea infuntur aliquando, carnofiore tantum radice, maiorifq; bulbi, calyx herbaceus. Poft æquinoctium autumni florent. Purpureis calyces herbacei, cætera eadem quæ candidis. Lilia purpurea monftrificis hominum ingenijs fiunt. Colliguntur menfe Iulio fcapi arefcentes, liliaq; fu-
30 fpenduntur in fumo, deinde nudantibus fe nodulis in fece uini nigri macerantur, ut colorem accipiant, atque ita in fcrobiculis feruntur. Sic, ut Anatolius eft autor, purpurea fiũt lilia. Deni uel duodeni eorum fcapi in fafces, uel fcopas unà colligati, dum floruerint, fumo fufpenduntur, qui radiculas uel bulbulos inibi iacit: quumq; pangendi tempus appetiuerit, in fece uini nigri macerãtur dum infecti colorem contraxerint purpureum, eóque intinctu affatim faturentur: mox fcrobiculis deponuntur, effufa largius fece, & ita flores nafcentur purpurei. Lilia, ut idem Anatolius teftatum reliquit, totum annum uiridia durabunt, fi cum occlufa filent, necdum patentia dehifcunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. fic claufa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad ufum promuntur, ftatim ad folem pro-
40 ducta, quum fenferint eius colorem, aperta panduntur. Cæterum ut uiciffim & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita feruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantum, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. fic diuerfis diebus dabunt lilia. quod & in alijs floribus fieri pollicetur. Rubra lilia fieri idem adfirmat author, fi inter cortices cinnabaris infundatur, hac tamen obferuatione, ne bulbi quouifmodo uulnerentur. Et fi quemuis alium colorem ebiberint, par erit eum referre, quo delibuta fuerant lilia. Mirumq; ita tingi aliquid ut nafcatur infectum. Lilium rofæ nobilitati proximum quadam cognatione unguenti oleiq;, quod linnon appellatur, & impofitum etiam maxime rofas decet, medio prouentu earum incipiẽs. Lilia multis modis florem fuum nobilitauere. Contra ferpentium ictus ex uino potæ ualent, &
50 contra fungorum uenena. Propter clauos pedum in uino decoquuntur, triduóque non foluuntur. Cum adipe & oleo decoctæ pilos adustis reddunt. Cum mulfo potæ inutilem fanguinem cum aluo trahunt. Lieni & ruptis profunt, & meftruis fœminarum in uino decoctæ. Impofitæq; cum melle neruis præcifis medentur. Lichenas, lepras, & furfures in facie

in facie emendāt. erugant corpora. Folia in aceto cocta uulneribus imponuntur: epiphoris testium in melle cum apollinari herba & tritici farina. Semen illinitur igni sacro, flos & folia ulcerum uetustati imponuntur. Succus qui flore expressus est ab alijs meli, ab alijs syrinum uocatur, ad molliendas uuluas utilis. Sudores mouet, suppurationes concoquit. Lilium rosam Iunonis à Latinis appellari Dioscorides adfirmat. Flos uenit in coronas. Ex eo fit oleum quo ab alijs lirinum, ab alijs susinum appellatur, ad emolliēdos neruos, pnuatimq́; uuluarum duritias. Folia serpentiū percussibus imposita medentur: feruefacta adustis prosunt. Eadem ex aceto inueterata uulneribus opitulātur. Succus cum melle & aceto æreo uase coquitur, conuenienti remedio uetustati ulcerum, & ad recentia uulnera. Radices tostæ cum rosaceo sanant ambusta, uuluas emolliunt, menstrua fœminarum impellunt, ulcera cicatricibus claudunt. Impositæ cum melle neruis præcisis & luxatis partibus auxiliantur. Vitiligines emaculant. Contra lepras & furfures & mananna capitis ulcera confricantur. In facie cutem emendant, & erugant corpora. Testium inflammationes tritæ cum hyoscyami folijs & farina tritici admotæ mulcent. Illinuntur ignibus sacris folia. Sunt & lilia purpurea, ut quidam perhibent, laudatissima oleo faciundo in Syria & Pisidia Pamphyliæ.

Ballote. Melissophyllon. Marrubium. Stachys. Cap. LVIII

Allote caulibus adsurgit quadrāgulis, nigricantibus, hirsutis ferè, ab una radice numerosis, folio marrubij sed maiore, penè rotūdo, piloso, cingēte per intercapedines caulem, apiastri similitudine graueolente, ideoq́; & melissophyllon hāc aliqui uocauere, orbiculato florum ambitu, qui in rotæ speciem candidi scapos uerticillatim obducant. Balloten alio nomine melamprason Græcis appellari Plinius tradit, herbam fruticosam, angulosis caulibus, nigris, hirsutis, folijs uestientibus, maioribus q̃ porri, & nigrioribus, graueolentibus. Nec uideo qui possim tueri partes Plinij, qui balloten folijs porri, maioribus nigrioribusq́; depinxit, cum Græci omnes, melamprasion id est marrubium nigrum, sine ulla cōtrouersia cognominant. nec folia ei sunt porracea, sed marrubij, aut apiastri. Deceptum affinitate nominum cōstat, prason pro prasion legentem, qui error ei ferè fatalis fuit. idemq́; cōmittitur in herba stachye. Ballote omnibus officinis *marrubiastrum* aut *nigrum marrubium* appellatur. nam propter uias nascitur aspectu barbaro, odore graui, fruticosa, dodrantalibus ramulis, alterno florum seminisq́; cōtextu per interualla coronatis, folio marrubij, squalidiore, flore purpureo. Vis eius efficax aduersus canis morsus ex sale folijs tritis imposita: item ad condylomata, coctis cinere, in folio olens. Purgat & sordida ulcera cum melle. Folia cinere feruido continentur dum flaccescant, reprimendis condylomatis. Melissophyllon, alij melitænam, Romani apiastrum aut citraginem nomināt, dictum ab apibus, quod ea herba plurimum lætent. Cauliculi eius & folia ballotæ similia sunt, maiora hæc duntaxat tenuioraq́;, nec perinde hirsuta, citrumq́; olentia. Galli *melissam* uocant, ballotæ similem, folio tantum maiori, læuiori, citri odore. Melissophyllon apiastrum ab Hygino uocari cœpit erudinssimo alioqui uiro, sed quem omnes hac in parte damnent, & quod magis mirere, sequantur tamē. Nam & Marcus Varro ita eam appellat, & Dioscorides ita Latinis nominari testatur. In coronamenta hæc folio uenit. Adeo autem nullo flore magis apes gaudēt, ut si perungantur aluearia eo non fugiant, & copia eius examina facile cōtineantur. Horum itaq́; causa serere melissophyllon oportet, item q̄ ad ipsum apes conueniant. Citraginē & hāc à Latinis uocari Dioscorides adfirmat, ab odoris similitudine. nanq́; si nares consulantur, citrium malum olebit. Palladius apium uasa, quibus recipiūtur, perfricanda citragine præcipit, & uncta manu succo melissophylli reges requiri, ubi globos apium frequentiores uideris. Sic uidetur melissophyllon à citragine distinxisse, sed q̃ recte nescio. Præsentissimū est contra ictus apum, uesparumq́; & araneorum remedium: item scorpionum. Pollet cōtra uuluarū strangulationes addito nitro: contra tormina è uino. Folia eius strumis illinuntur, & sedis uitijs cum sale decocta. Succus fœminas purgat, inflationes discutit, & ulcera sanat. Articularios morbos sedat, canisq́; morsus. Prodest dysentericis ueteribus, & cœliacis, orthopnoicis, lienibus, ulceribus thoracis. Caligines oculorum succo cum melle inungi eximium habetur. Folia Dioscoridi in uino sumpta medentur ictibus scorpionum, ara

neorum

neorum & catum. Eorundem decocto fouentes eadem sequitur utilitas. Fœminas inli-
dentes decoctum purgat. Idem in dentium dolore colluitur. Dysentericis quoque pro-
dest iniectum. Contra fungorum strangulatus folia cum nitro bibuntur. Torminibus
auxiliantur & orthopnoicis delinctu. Strumas cum sale discutiunt. Vlcera purgant, ar-
ticularijs doloribus illinuntur. Eo Galenus, non nisi marrubij inopia, utendum censet.
Marrubium Græcis prasion dicitur. frutex est ab una radice ramosus, modice hirsutus,
albicans, uirgulis quadratis, folio pollicis magnitudine, quasi rotundo, hirto, rugoso, gu-
stu amaro. semen & flores asperi quadam uerticillorum specie cohærentes per interualla
caules coronant. nascitur in ruderibus, & collapsis ædificijs. Officinis & uulgo nomẽ ser-
10 uauit. Notius quàm ut indicandum sit. siquidem singulari radice, angulosis ramulis fruti-
cat lanuginosum, folijs ferè orbiculatis, incanis, hirtis, odoratis, amaris, lacteo flore, uerti-
cillato cinctu scapum ex interuallis amplectente, cui succrescit teres & asperũ semen. Du-
plex Theophrasto genus. unum folio herbaceo & incisuris altioribus serrato, unguenta-
rijs, ut idem ait, ad quædam quæsito. Hoc officinæ *prassion uiride* nominant. alterum fo-
lio rotundiore, uehementer squalido ut saluia, & obscurius serrato. Hoc candidum inter-
pretor: quamuis non desint qui hoc balloten, illud candidum appellent, quòd medicinæ
congruant in Plinio. Cæterum quod officinę *uiride prassion* ostendunt, coma est herbacea,
serratior, crenisq; profundioribus, reliqua candido simile, eiusdemq; naturæ. Castor mar-
rubij duo genera tradit. nigrum quod magis probat, candidum in ouum inane succũ adij-
20 cit, his ipsumq; ouum infundit melle æquis portionibus, tepefactum uomicas rumpere,
purgare, persanare promittens: illitis etiam uulneribus à cane factis tusa cum axungia ue-
teri. Marrubium pleriq; inter primas herbas commendauere. Huius folia semenq; contri-
ta prosunt contra serpentes, pectoris & laterum dolores, tussim ueterẽ. Iis qui sanguinem
reijciunt eximiè utile scopis eius cum panico decoctis, ut asperitas succi mitigetur. Impo-
nitur strumis cum adipe. Sunt qui uiridis semen, quantum duobus digitis capiant, cum
farris pugillo decoctum, cum exiguo olei & salis, sorbere ieiunos ad tussim iubent. Viri-
lium uitijs tusum cum melle mire prodest. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis cõuulsis, ner-
uorum contractionibus salutare. Porum aluum soluit cum sale & aceto, menstrua & se-
cundas mulierum extrahit. Arida eius farina cum melle ad siccam tussim utilissima: item
30 ad gangrænas & pterygia. Succus uero articulis, è naribus morbo regio, minuendęq; bi-
li cum melle prodest: item contra uenena inter pauca potens. Ipsa herba stomachum &
excreationes pectoris purgat, cum iri & melle urinam ciet: cauenda tamen exulceratæ
uesicæ & renum uitijs. Succus claritatem oculorum adiuuare creditur. Huius folijs in a-
qua decoctis, aut expresso recentibus succo, tabidi, suspiriosi, tussientes cum melle sanã-
tur. Crassa pectoris pituita cum iri sicca reijcitur. Menses mulierum cunctantes, & se-
cundæ pelluntur. Difficiles partus excernuntur. Datur ad serpentium morsus, & pocu-
la uenenata. Vesicam renesq; lædit. Folia cum melle illita sordida ulcera purgant, ptery-
gia nomasq; cohibent, laterum dolores mitigant. Succus folijs contusis exceptus & sole
coactus ad eadem pollet: cum melle litus oculorum claritatem exacuit, regium morbum
40 per nares comminuit. Aurium dolores infusus aut per se cum rosaceo discutit. Stachys
frutex marrubij similitudinem refert, paulo tamen longioribus folijs, pluribusq;, præte-
rea modice hirsutis durisq;, iucundi odoris. Virgulæ in eo ab una radice plures exiliunt,
candidiores quàm marrubium. Montes & aspera diligit. Rura nostra *rusticam*, uel *monta-
nam*, uel *mollem saluiam*: herbarij *nauculam*, alij *coronatam herbam* appellant, quoniam uerticil-
lato florum ambitu, & orbibus spicarum caules cingentibus coronetur, unde & stachys
græce dicta putatur. Officinis nullum inuenit nomen. nanque frutex marrubio similis
conspicitur sed altior, folia ferens numerosa, hirsuta, incana, prædura, odoris non iniu-
cundi, emicantibus ab una radice pluribus uirgis marrubio candidioribus. Nihil hac
frequentius in asperis & montibus inuenitur. Plinius ei porri similitudinẽ reddit, prason
50 pro prasion legens, deceptus nominum uicinitate, odoris iucundi, colorisq; in luteum in-
clinati. Excalfacit. Pellit menses & secundas foliorum decoctio in potum dato.

## Phyllitis, Phalangion, Trifolium. Cap. LIX

Hyllitis folijs prouenit lapathi, longioribus duntaxat adultioribusq́; , modo senis modo septenis, intenus læuor, auersis exiles annexos ceu uermiculos præferens. In opacis hortisq́; nascitur austen gustus. Caule, flore, semine deficitur. Dioscorides ab aliquibus lapathon agreste, id est syluestrẽ rumicem tradit appellari. quapropter foliosus cespes in radicibus ædificiorum ac parietum nascens, phyllitis dici poterit, folijs rumicis, lõgioribus, senis aut septenis, quæ parte anteriore læuia cernuntur, à tergo pensiles quasi uermiculos præmonstrant, caule, semine, flore uidua. Sũt tamen qui phyllitim putent esse, eã quam officinæ uocant *linguam cerui*. nam folia satis ad rumicem accedunt, longiora, antenus læuia, postenus quibusdam uersibus, ceu liris utrinq; exasperata cum adoleuerũt: cæterum nõ paruum inter eas discrimen adnotatur. nanq; phyllitidi folia rigent in altum surgẽtia, linguæ ceruinæ incurua, & lunę crescentis modo falcata, quin potius dracũculi modo lunata, quæ radicibus multis & exilibus fulciuntur. Phyllitis murorum, quibus hæret, asperginem sentiens, foris pensiles ceu uermiculos ostendit, interius summum læuorem repræsentat. Lingua cerui auersa dorsi parte sessiles quosdam utrinque uersus nequaquam propendentes sed liratim digestos refert, aduersa summo læuore nitet. Dissidẽt quoq; natalibus. cerui lingua in petris emicat, rigua saxa puteosq́; sequitur: phyllitis opacis gaudet, hortorum parietibus contenta. Neutra florem, caulem, semen profert. Diu uiret phyllitis, contra gelicidia hyemis contumax. Bibuntur folia in uino contra serpentium morsus. Quadrupedibus quoq; percussis infusa per os medentur. Si dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui dãtur. Phalangium aliqui phalangitem dicunt ramuli sunt ei duo, uel tres, plures ue in diuersa tendentes, flos candidus, lilio similis, multis incisuris præcinctus, semine crasso, nigro, lato, ad lenticulę dimidiatæ figuram, multo tenuiore, radicula gracili, herbacei coloris cum eruitur. Videtur in collibus gigni Phalangites, ut Plinius tradit, à quibusdã phalãgion uocatur, ab alijs leucuthemon, & ut in quibusdam exemplaribus inueni leucanthemon. ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendentes, flos candidus, lilio rubro similis, semine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multo tenuiore, radice herbacei coloris. Huius folio, uel flore, uel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumq́; & serpentium ictus: item contra tormina. Triphyllon Græcis, Latinis trifolium, uirgis tenuibus fruticat nigris, & iunceis, agnascente circa eas propagine, altioribus cubito. Folia sunt arbori loto similia, in singulis germinibus terna. Odor tenellis rutæ, cum uer adoleuere bituminis, flos purpureus, semẽ latum, & quadam tenus pilosum, ab altero limite antennæ modo cornutum, radix longa & gracilis firmaq́; conspicitur. Officinæ *trifolium*, Galli *treuflum* appellant. supra cubiti altitudinem fruticat, uirgas spargens tenues, iunceas, nigricaules, è quibus ramulares enascuntur appendiculæ, quæ in terna folia singulis germinationibus exeunt, folia loto similia. ijs recenter enatis rutæ inest odor, ubi adoleuerunt bitumẽ olẽt. flore purpureo, semine quadam tenus lato, ex altero extremo corniculum exerente, radice longa, tenui, ualida. Folio coronat trifolium. Tria eius genera. menyanthes uocãt Gręci, alij asphaltion, Archigenes asphaltitin, maiore folio, quo utũtur coronarij. Alterũ acuto oxytriphyllon cognomine. Tertium minutissimum ex omnibus. Trifolij herba in prato optima est. Præsagia tempestatum habet, inhorrescit enim & subrigitur contra eas. Sophocles poeta uenenatum id existimat, uerum serpentes in trifolio nunquam spectantur. Symoniacum trifolium, ut Columellæ placet, inuenitur in fragrosis locis, quod efficacissimum traditur, odoris grauis, neque absimilis bitumini, idcirco Græci id asphaltion appellant, Latini propter figuram, acutum trifolium nam longis & hirsutis folijs uiret, cauleḿq; robustiorẽ facit quàm pratense. Huius herbæ succus uino mistus infunditur pecudũ faucibus, ut uenena uiperæ depellat: atq; ipsa folia cũ sale trita malagmatis more scarificationi intenduntur. Vel si hanc herbam uiridẽ tempus anni negat, semina eius lecta & læuigata dantur potanda: radicesq; cũ suo caule tritæ & farinæ & sali cõmistæ ex aqua mulsa scarificationi superponuntur. Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant (ut Scribonius Largus scriptum reliquit) nascitur in Sicilia plurimum. nam Italiæ regionibus nusquam eam uidit herbam, nisi in Lunæ portu cum Britaniã peteret cum Claudio Cæsare.

Circum-

Circundat montes. Est autem folijs & specie similis communi trifolio, nisi quod pleniora sunt & quasi lanuginem quandã super se habent, & in extrema parte uelut eminentẽ aculeum: sed frutex huius duûm pedum, interdum altior conspicitur, & odorẽ grauem emittit, quorũ nihil circa pratense trifolium inuenitur. Sinistra manu uellendũ præcipit. Tria apud nos inueniuntur fastigia. unũ bicubitale, ramis exilibus, trigeminis, per interualla folijs nigricantibus dum pubescũt, rutaceo odore, ubi adoleuerũt aspalathi, flore purpureo, semine fœnigręci, radice oblõga. Alterũ omnibus notũ est, folio molli, rotũdo, & lẽtè maculoso. nascitur in humidis. scatẽt eo prata. Tertiũ acuto folio. Addũt & quartũ nostri herbarij quod *acidum* nominãt *trifolium*, uulgus *panem cuculi* & *alleluya* uocat, humile, longis tantum pediculis, trifoliũ proferẽs acetoso sapore, flore candido, rufo in lunatis siliquis fœtu, radice in trãsuersum longa & fruticosa. Hoc in acetarijs utũtur iucũdo sapore. Id facile crediderim esse, quod ab acido, ut arbitror, sapore oxys Plinio nominatur. folia habet terna. Datur ad stomachum dissolutũ. Edũt & qui enterocelen habent. Nec aliud de hac proditum inuenio. Trifolium ex uino sumptũ calculos ejcit. Radix duabus drachmis pota strãgurię medetur. Eadẽ hydropicos sanat ex uino duobus denarijs. Celebrati authores contra omnia uenena pro antidoto sufficere prodiderunt: serpentes nunquam in trifolio aspici: triginta grana eius, quod menyãthes appellatur, tradi: præualere contra serpentiũ ictus & scorpionũ ex uino aut posca seminis granis uiginti potis, uel folijs, & tota herba decocta: multa alia in remedijs eius ascribi. Sed contra Sophocles poeta uenenatum id dicit. Simus quoq; medicus decocti aut contriti succũ infusum corpori uredines facere, quasi percussis à serpente. Alij tradunt semen eius, cuius minima sunt folia, utile esse ad custodiendam mulierum cutis gratiam in facie illitum. Contra sentẽtias eorum, grauissimi scriptoris me mouet authoritas. Dioscorides contra uenenatos serpentium ictus utendũ censuit. Addit decocti succum, quo sanatus fuerit quispiam, si qui habentes ulcus illo se foueant, idem quod à serpente percussi sentire malum. Huic iudicio in cæteris quadrupedibus subscribit Columella, uenena serpentium depellere tradens. Auxiliantur in aqua semen & folia pleuriticis, difficile urinam facientibus, morbo comitiali, mulieribus locosis, mensibus qui subsidant, hydropicis incipientibus. Modus dandi drachmæ tres seminis, quatuor foliorum. Contra serpentiũ ictus trita folia & ex aceto mulso pota præsidio sunt. Addunt aliqui totius fruticis, foliorũ, radicisq; decoctum dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. Sunt qui ad soluendos tertianæ circuitus tria folia eius aut tria grana seminis dent bibenda, quemadmodum quatuor ad quartanas.

### Polium, Scordion, Tussilago. Cap. LX

P Olij duo sunt genera. montanum, cuius in medicina est usus, priuatim teuthrion nominatum. frutex est candidus, tenuis, palmũ altus, seminis plenus, capitulum in summo corymborum speciem præferens, ut similitudine cani hominis capillitiũ effingat: odore graui nec tamen prorsus iniucundo. Cãpestre maius nec usq; eo pollẽs odore, & uiribus infirmius. Plinius quoq; duo facit genera. Cãpestre maius, syluestre quod minus est, quidam teuthrion uocant. folia cani hominis similia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. Polium perpetuo uiret carnoso ut alia multa folio. Vestibus interpositum animalium noxas arcet. culices ab eo cum copiose fruticat generari Theophrastus scribit. Herba inclyta Hesiodi & Musæi laudibus, ad omnem rem seriam utilem prædicantium, supraq; cætera ad famam quoq; dignitatis. quapropter noctu structo tabernaculo effodiendum præcipiunt. Hoc sic eruto famam & honorẽ se pollicentur aucupari. Hanc ei, ut Theophrastus ait, authoritatẽ dedere Hesiodus & Musæus. medici folia eius similia thymo tradunt: nisi quod molliora sunt, lanariori canitie. nomẽ in officinis retinet. Montanũ, quod odore effectuq; præfertur, in Narbonensi prouincia frequẽs, unde ad nos defertur, surculis palmeis, teretibus, canis, per interualla foliatis, thymi carnosiore molliorisq; coma, & ea quoq; incana, flosculo pallido, capitellis corymborũ effigie, fructu plenis. Quod de polio, mirũ à Plinio traditur, folia eius mane cãdida, meridie purpurea, sole occidente cærulea spectari, id à Dioscoride rectius tripolij floribus adscribitur: quanquã Theophrastus certè, modo polium, modo tripolium eandem uocauerit. Herbam à tripolio differre nõ negabit qui bonos authores euoluerit.

Polio Musæus & Hesiodus perungi iubent dignationis gratia, gloriæq; auidos poliũ tractare, colere. Contra serpentes substernitur, uel portatur. Medici in uino decoquunt recens uel aridum, illinuntq;, uel spleneticis propinant ex aceto. Hydropicis incipientibus in uino decoctũ datur, & regio morbo. Vulneribus quoq; sic illinunt. Secundas mulierum, partusq; emortuos repellit, dolores corporis finit, uesicas inanit, epiphoris illinitur. Stomacho inutile esse censent, caputq; eo impleri, & abortum fieri poto. Adalligatur contra oculorum suffusiones protinus ubi inuentum sit, nec alia herba magis conuenit medicamento quod alexipharmacon uocant. Cum ruta syluestri si teratur ex aqua cælesti aspidas mitigare dicitur. Astringit & cohibet uulnera, prohibetq; serpere. Potũ feruefacti ius auxiliatur serpẽnum ictibus, hydropicis, regio morbo, & lienosis ex aceto. Stomachũ male habet, caput tentat, aluum & mẽses ciet, substratũ uel suffitũ serpẽtes abigit, illitũ uulnera glutinat. 10 Scordion, aliqui calamintham syluestrẽ, alij chamædryn, Latini trixaginem palustrẽ uocãt. Nascitur in mõtosis & secundũ paludes, folijs trixagini simile, sed maioribus, & per ambitũ parcius serratis, odore aliqua tenus allium reddente, astringẽtis & amari gustus, quadrãgulis caulibus, flore subrubro. Scordotis siue scordion Mithridati ascripta est, cuius depictam manu Crateuas medicus uidit magnitudine cubitali, quadrangulo caule, ramosam, quernæ similitudine, folijs lanuginosis. Reperitur in Ponto campis pinguibus humidisq;, gustus amari. Est & alterius generis mentastro similis. Peritiores herbarij hanc uocant chamædryn palustrẽ, aliqui chamædreã, rura *chamaram*, quæ nomina à chamædryos similitudine deflexa sunt. Prouenit in mõtibus & paludosis, folio trissaginis, rariuscule per ambitum serrato, allium subolente, gustu amaro & astringẽte, quadrangulis 20 caulibus, subrubro flore. Falluntur herbarij, qui scordion esse putãt herbã bicubitali proceritate, folijs urticæ, parcius fimbriatis, à pediculo latioribus, allij cum teruntur odoratu, flosculo lacteo, exili in pelliculis semine, radice oblõga, eiusdẽ cum folijs odoris, ideo uulgus nostrũ *alliariam* uocat. sed hæc terete est cauliculo, illa quadrato: huic flos candicat, illi subrubet: huic folia urticæ fimbriata, illi chamædryos siue trixaginis querna, quæ olfacta subolent allia, huius non nisi terãtur. Alia est similiter à Mithridate inuenta, quam mithridation uocant. huic folia, inquit Plinius, duo à radice acãtho similia, caulis inter utraq; sustinẽs roseum florẽ. Eadẽ putatur esse quã Plinius chamæropa uocauit, ijs uerbis: Eosdem effectus habet lateris doloribus chamærops, myrteis circa caulem geminis folijs, 30 capitibus græculæ rosæ, sed acanthinis. Similia mithridatio tribuuntur, chamæropi myrtea. Ad plurimos usus scordion per se & inter alia. In antidotis Galenus palmã tribuit ei, quod ex Creta defertur: quanquã nõ sit improbandũ quod in alijs nationibus offenditur. Scriptum esse à grauissimis authoribus medicinæ tradidit, corpora quę crueto generi belli cæsa mansissent humi diutius insepulta, quæcunq; supra scordiũ prostrata iacebãt, multo tardius quàm reliqua sensisse corruptionis labem, partesq; cadauerũ quæ herbã contigerant à putrilagine prorsus fuisse uindicatas. Quapropter maximo in errore uersantur seplasiarij institores, qui pro re tã salutari atq; omnibus putridis marcoribus aduersante, syluestre allium in theriacis antidotis usurpent quæ frequenter ipsis tam palustribus quàm montosis occurrat: sed indignius erratũ, quàm quod explodi desideret. Scordotis omnia 40 mala medicamenta per aluũ exigit. Aduersus angues pota uel illita remedio est. Tussientibus misto nasturtio, & resina cõtusa arida medetur. Facit & per se faciles excreationes. Stomachũ corroborat eius succus. Sistit aluũ recẽtis drachma cũ uino trita uel decocta potu. Vlcera cũ melle purgat. Mẽses cit et sudores potu & illitu. Partus accelerat pota drachma succi in aqua mulsa cyathis quatuor. Scordio Dioscorides excalfactoriã uim tribuit. Vrinã pellit si recẽs in potũ teratur. Sicca in uino decoquitur ad serpentium morsus. Efficax in rosionibus stomachi, urinis cõtumacibus, dysenteria binis drachmis in aqua mulsa potis. Crassitudines pectoris purulentas extrahit. Cõtra ueterẽ tussim cũ resina & melle in eclegmate sumitur sicca. Iliũ siue præcordiorũ inflammationibus ex multo tempore cõtractis, excepta ceraro prodest. Podagras ex aceto acri aut aqua circumlitas sedat. Mẽ- 50 ses admotũ excit, uulnera cõtrahit, uetera purgat ulcera, & ad cicatricẽ cũ melle perducit. Farina eius excrescentia in corpore cõpescit. Succus ad eadẽ uina bibitur. Probatissimũ è Ponto mittitur atq; Creta. Bechion Græcis, Latinis tussilago, alijs farfaria, nonnullis po

pulago

pulago dicitur. folia sunt hederæ sed maiuscula, quæ sex aut septē à radice cōtinuo prode-
unt, albida supernè, à terra coloris herbacei, angulosa, palmari scapo, qui florē uere palli-
dum sustinet, breui cū suo caule deciduū: atq; hinc data credentibus occasio, sine caule at-
que flore hāc herbā nasci. radix eius tenuis & superuacua. Plinius hanc aliter q̃ Dioscori-
des describit, folia ei tribuens maiuscula quàm hederæ quinq; aut septē, subalbida à terra,
supernè pallida, sine caule, sine flore, sine semine, radice tenui. Quidā eandē esse bechion,
& alio nomine chamæleucen putār. Sed hic obseruandum diligenter, caulē & flores tussi-
laginis esse fugacissimos, ijsq; enatis breui uigor uitaq; durat, longissimaq; mora (quantū
mihi licuit deprehendere) biduū, post quod illico tempus flaccescētes euanescunt, & ca-
duci marcent. Quare non nisi ijs, qui medio uere sese forte fortuna ferunt obuiam, & flos
& caulis cernitur: nanq; die uno locum uniuersum caule & floribus pubescere uidebis,
postridie prorsus eos contabuisse, frondeq; sola uirescere. quapropter sine caule & flori-
bus nasci plerisq;, qui tam citam caulis iacturam non conspexerunt, creditum est. Plinius
duo tussilaginis siue bechij genera facit. syluestris ubi nascitur, subesse aquas credunt, &
hoc habent signum aquileges. altera à quibusdam saluia dicitur, similis uerbasco. Hanc à
Dioscoride uerbascum syluestre dici puto, quod (inquit) altum est, arboreis uirgis, folio
saluię, orbibus uirgas cingentibus ut marrubiū, floris lutei, fulgore auri. Dioscorides uno
tussilaginis tantum genere contentus est. Tussilago herbarijs & officinis hodie *ungula ca-
ballina* dicitur, uulgo *pata equina*. nanque ei caballinæ ungulæ folia emicant sena aut septena
ab una radice, maiuscula quàm hederæ, superne uirentia, à terra subalbida, in plures an-
gulos exeuntia: caulis palmū altus, flos luteus, quibus in uere confestim eximitur, radix
tenuis, superuacua. Nascitur in amœnis secus fontes, & aquosis. Tussilago in uino made
facta & commanducata, nō tussi tantū, sed & faucibus prodest. Huius aridæ cum radice
fumus per arundinem haustus aut deuoratus, ueterem dicitur sanare tussim: sed in singu-
los haustus passum gustandum est. Quæ contusa sunt duritiasq;, & sinus, & tela omnia in-
fixa corpori extrahunt folia tussilaginis. Regio morbo ex aqua medentur, tussim sedant.
Dioscoridi gignitur secus fontes et in aquosis. Apposita folia sacrum ignem & inflamma-
tiones omnes persanant. Arida imponuntur carbonibus, atq; is nidor hianti ore raptus,
aut per infundibulum haustus tussim siccam et orthopnoicos leuat, uomicas & abscessus
rumpit in pectore. Vsus eosdem repræsentant radices suffitu. Decocta in aqua mulsa ene-
ctos in utero partus eijcit.

### Artemisia, Ambrosia, Botrys. Cap. LXI

Rtemisia cognomento polyclonos, id est ramosa, in maritimis nascitur, ab-
sinthij modo fruticosa, maioribus folijs pinguioribusq;. Duo genera eius, ha-
bitior, folijs uirgisq; latioribus: altera uero gracilioribus, flore albo, tenui,
exiguo, graue olente, qui erumpat æstate. Sunt qui in mediterraneis herbu-
lam nasci tradant tenuibus cirris, simplici paruoq; admodum caule, flore co-
pioso, cerei uel flaui coloris, exili, quam artemisiam monoclonon, hoc est unicaulē cogno-
minant, odorariorē superiore. Plinio artemisia absinthij modo fruticosa, maioribus folijs,
pinguibusq;. Ipsius duo genera, altera latioribus folijs, altera tenera tenuioribus, non nisi
in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent, simplici caule,
minimis folijs. Flores copiosi erūpentes cum uua maturescit, odore nō iniucundo, quam
quidam botryn, alij ambrosiam uocant. Talis in Cappadocia nascitur. Artemisiā dictam
putant ab Artemisia uxore Mausoli, quæ sibi hanc herbam adoptauit, cum antè parthe-
nis uocaretur. Sunt qui ab Artemide cognominatam putent, quoniā priuatim medeatur
fœminarum malis, quibus Artemis, hoc est Diana præsit. Nonnulli lachanon basilicon,
hoc est olus regium uocant. Secundo generi tenentudinem tribuunt nō nisi in maritimis
nascenti. Tertio minima folia, florenti cum uua maturescit. Tria profecto apud nos inue-
niuntur artemisiæ genera, unū absinthij modo fruticosum, maioribus folijs, pinguibusq;
subter, cęsiis super, ex nigro uirescentibus, crebro resectis, plusquā cubitali altitudine, flo-
re albo, tenui, odorato, semine rotundo & racemoso. hanc Galli *armosiam* uocant. Altera
latioribus folijs teneriori busq;. non ferè alibi quàm maritimis nascens, hāc *marinam* cogno-
minār. Tertia simplici caule cōsurgit, folijs minutim scissis, colore sub pallido, flore luteo,

odore non ingrato, gustu amaro. hæc uulgo *athanasia*, quòd immortali flore nec cito marcescēte fastigetur, alijs *tanacetum* dicitur. Flores copiosi erumpunt cum uua marurescit, medijs anthemidis floribus non dissimiles, comantibus auri fulgore bullis, ideo diligenter ad hybernas reseruantur corollas. Habetur & artemisiæ genus aliud, quæ minutis folijs circa riuulos aggeresq;, item frumentaceis agris, floribus & folijs odorem sampsuci referentibus: uulgus *diui Ioannis herbam* nominat, in sepibus & cultis iuxta ductus aquarum nascentem, tenuiotibus folijs, cuius flores & folia contrita sampsucinum spirant odorem. Artemisia uuluæ medetur trita ex oleo irino & fico, & cum myrrha apposita. Eiusdem radix pota in tantum purgat, ut partus enectos extrahat. Menses & secundas cit ramorum decoctum insidentibus. Item folia pota drachma ad eadem omnia prosunt, uel imposita uentri imo cum farina hordeacea. Strumis artemisia medetur. Datur contra calculos in uino dulci & ad stranguriam. Bibitur hæc aduersus opium. Alligata priuatim potens traditur, potáue aduersus ranas. Ad ceruicis dolores tumorésque quacunq; parte efficax, sed magis cum belli herba in pratis nascente, flore albo, aliquatenus rubente. Artemisiam secum habentibus negant nocere mala medicamenta, bestiámue ullam, ne solem quidem. Alligatam qui habet uiator negatur lassitudinem sentire. His quos artemisia sanauerit prædici reperio, ne rursus sata in quibusdam rebellet. Excalfacit ut refert Dioscorides, extenuat. Vtræque feruefactæ conuenienter adijciuntur in muliebres desessus, ad detrahendos menses, partus, secundas que. Vuluæ constrictiones laxant, inflammationes in eadem parte mitigant, calculos frangunt, urinas pellunt. Menses illita fasciculis artemisiæ pube ciuntur. Succus cum myrrha subactus admotu elicit uuluis quęcunq; & insessio. Coma ipsius trium drachmarum pondere propinatur ad eadem trahenda. Artemisia, cuius folia & flores triti sampsuci spirant odorem, siquis ex ea diligenter tusa cum oleo amygdalorum malagma stomacho imponat, uexationem partis eius sanabit. Neruorum dolores succus eius cum rosaceo perunctus finit. Ambrosia frutex est pusillus, trium palmorum altitudine, ramosus, folijs rutæ, paruis circa imum caulem. In ramulis semen est uuis dependentibus, nunquam florescens, odore uinoso, suaui, radice tenui, pedali. Coronantur illa Cappadoces. Ambrosia Plinio uagi nominis est, & circa alias herbas fluctuantis, fruticem unum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est uuis dependentibus, odore uinoso, qua de causa botrys à quibusdam uocatur, ab alijs artemisia. Coronari ea Cappadoces dicuntur. Athenienses in dedicatione Iouis Ctesij ambrosiam in cado ferendam iubebant, non herbam intelligētes eo nomine, sed ut Athenęus inquit, fruges omniugas, & oleum, & latices. Non est ambrosia quæ ab officinis & item herbarijs demonstratur, ramis exilibus, patulis, folio nepetæ, multo ruta aut sanguinaria longiore ac maiore, in quorum cacuminibus corymbi dependent, nigro semine, radice cubitali, subalbida, radiculę, hoc est struthio simili, inuenitur in montosis ac macris: nam ea polemonia putatur esse, ut in eius mentione uidebitur. Inuenitur apud nos uel copiosa inter exiles & madidas segetes, qua messores se coronāt, ut insolata diu capita iucundo & uinoso simul odore recreent, & ut frondosa coma sese uindicēt ab æstu. Pueris rusticis optime cognita, qui uertices racemosos lanugine molli per initia uestitos, *minones* uocent. *Vinosa herba* rusticis dicitur. Audio à quibusdā *uinaceam rutam*, quòd folio rutam, & odore uinū imitetur, nominari. siquidē ea dodrantali surgit frutice, ramoso, folijs rutaceis, circa imum caulem minoribus. cauliculi seminibus racematim collectis grauidi, nunquam florē pariūt, fœtu in uertice racemoso & odore uinoso, radice tenui nec sesquipalmo longiore. Superior lōga radice nitit, hęc breui: illa floret, hęc minimè: illa ramis uiget, hæc inualida sese, ut fertur, adminiculis quibuscūq; inuoluit: hęc uinum, illa herbaceū uirus olet. Vsus ambrosię ad ea quę repelli & reprimi sit opus. Humores astringit, qui in aliquā corporis partē decūbunt. Botrys tota luteo colore lāguet, fruticosa, & multis stolonib. fusa, semine circa totos ramulos nascēte, folio intubi. Tota herba iucundū spirat odorē, ideoq; inseritur uestibus. Inuenitur maximè in cōuallibus & circa torrentiū ripas. Botrys Plinio fruticosa herba est, luteis ramulis, semē circa totā nascitur, folia cichorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Hoc Cappadoces ambrosiam uocant, alij artemisiam. Botrys Parisiensibus

siensibus matronis, melius quàm officinis aut herbarijs noscitur. Hanc odoris gratia uestimentis, pannis, & linteis curiosè nimirum interponunt, ut odoris suauitatem contrahāt. Defertur Augusto & Septembri mēse uænalis per urbem, *piumen* magno clamore denunciant portantes corbibus rustici, inde nomen hoc piumen manauit in uulgus. nam hac facie conspicitur, fruticosa herba, luteis ramulis ex interuallo brachiatis, folijs cichorij, odoratis, erumpente passim semine in racemulos collecto, quod per maturitatem gumnoso lentore pellucet, coeuntibus fulgore auri simul acinulis, unde nomen Græcis ductum. *Piumen* uel potius *pigmen* uulgo putauerim nominari, quòd ex se pigmentarij institoris uice faceret unguentum. nam si prægnans suo liquore premeretur, in gummi lenirescet. Hoc
10 Cappadoces ambrosiam uocāt. In uino medetur orthopnoicis. Nec me præterit, herbam etiam odoratam in hortis studiose coli, folio cichorij, dependentibus summatim racemulis, sed qui non circa ramulos totos obnascantur, ut in botry.

## Geranion. Gnaphalion. Typha. Cap. LXII

G Eranion folijs est anemones, diuisuris longioribus, radice pene rotūda, dulci cum mādirur. Alterum genus à Dioscoride traditur, cauliculis tenuibus, lanuginosis, binum palmorum, folijs maluæ. In cacumine alatum insident fastigia capitulis gruum cum rostellis nutantia, aut canum dentibus similia. Huius in medicina usus non est. Geranion primum aliter à Græcis aliter à
20 Latinis describitur. Hoc aliqui myrthim, alij myrthida appellāt. similis est cicutę, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, saporis & odoris iucundi. Latini, ut Plinius refert, sic eam tradunt. Græci folijs candidioribus paulo quàm maluę, caulibus tenuioribus & pilosis, ramosam ex interuallis, binum palmorum, & in ijs folijs inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuisuris longioribus, radice mali modo rotūda, dulci. Hoc hodie, ni fallor, tam officinis quàm herbarijs *acus pastoris* dicitur, folio anemonæ, sed longiori diuisura, radice ferè orbiculata, & dulci, cacumine gruini rostri figura, quod in mucronem acuminetur, unde *pastoris acus* cœpit uulgo uocari. Hæc in uino drachmæ pōdere data inflationes uuluæ discutit. Alterum genus *pes columbinus* ubiq; per Galliam dicitur, folijs maluæ paulo candidioribus, exiliori etiam caule binum palmo-
30 rum altitudine, lanuginoso, flosculo purpureo, capitellis gruini capitis modo rostratis, unde princeps illi nomenclatura. Pes columbinus folio cernitur maluæ, rotundo, sed multipliciter dissecto, pediculis lente rubentibus, flore suppurpureo, ex quo apex acus longitudine emicat, gruinum caput cum rostello repræsentans. Legitur æstate siccaturq; in umbra ad testium tumores, quibus trita inspergitur. Aetate Dioscoridis eius usus in medicinam non uenerat. Hallucinantur qui hanc eandem aut omnino similem existiment cum ea quam Galliæ uulneribus & fistulis in potum commendant, & *herbam Robertianam* cognominant, cauliculis rubentibus, flore paruo, suppurpureo, reclamātibus aperte cæteris notis, quæ huic geranio a Dioscoride redduntur. nāq; tantū abest ut folio sit maluaceo, ut illi nihil magis repugnare uideatur, quin potius cicutę folio cernitur, radice terete, molli, cibo
40 non insuaui, odorata, reliqua facie cicutā uidetur æmulari. Pes uero columbinus folio est maluæ, candidiore, ramoso ex interuallis caule, nutantibus in uertice gruinis rostris, uel caninis dentibus. Cæterum *Robertiana herba* Dioscoridi myrrhis est, cicutæ folijs, caule breuiore, rotundo, saporis & odoris iucundi, unde nonnullis *cicutaria* dicitur. sed de ea posterius erit agendum. Ea geranij species, quæ maluæ folio cernitur, Dioscoridi aliena medicinæ existimatur. Altera, Plinio autore, reficiētibus ab imbecillitate utilissima. Bibitur contra phthisim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes, quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis, semen drachmis quatuor cum pipere & myrrha potum. Geranion in uino albo sumptū profluuiū sistit. Gnaphalion Græcis, Romanis centūculū aut centūcularis herba. cuius folijs albis mollibusq; pro
50 tomēto utunt. Datur in uino albo ad dysenteriā. Gnaphalion aliqui, ut Plinius ait, chamęzelon uocāt, cuius folijs albis mollibusq; pro tomento utūtur. Sanè & similia sunt. Datur in uino albo ad dysenteriā. Ventris solutiōes, mēsesq; mulierū sistit. Infundit autē tenesmo. Illinitur & putrescētibus ulcerum. Dicitur gnaphalion quasi tomētitia. Dioscorides

hanc centunculum uocari Romæ prodidit: est enim centonibus cum tomento maxima
cognatio. Folia dictamni, quòd mollia uidentur esse, tomentitia & lanea dicuntur à Dio-
scoride, hoc est gnaphalide. Et pars cucurbitæ interior, quæ semen complectitur, ab Ae-
tio gnaphalides esse dicitur, ob candorem cum mollitia. Sunt qui in ea sint opinione, gna
phalion herbam esse quæ uulgo *cruciata* dicitur, cum humilis sit, & inde chamæzelon co-
gnominata, folijs albis mollibusq; & omnino laneis, quæ ad tomentum facile usurparen-
tur: sed quorum iudicio non ausim subscribere, quòd tam paucæ eius traduntur notæ,
tamq; communes, ut in multis alijs possint inueniri. Nam neque foliorum, neque floris,
neque totius herbæ effigies explicatur: sed tantum tomentitia mollities & candor, à qui-
bus tutum de herba fieri non potest iudicium. Typha folio exit cyperidis, albido caule,
læui, enodi, cui summo in capite flos obducitur densus, euadens in lanuginem pappum
uocatam, quam aliqui anthelen quasi paniculæ florem solent appellare. Nascitur in palu-
stribus & circa stagnantes aquas. Rura nostra hanc palustrem typham optime norunt,
uocantq; *machas* uel potius *massas*, ab similitudine insignis illius clauæ argenteæ, uel aureæ,
quæ ante primos magistratus gestatur. Nanq; in paludibus & stagnantibus aquis etũpit,
folio cyperidi proximo, caule alto, læui, plano, enodi, cuius cacumen densa florum conge
rie stipatur, & ueluti spissa capitatur lanugine, quæ in pappos tandem euanescat. Rura no
stra *massas* apposite dixerunt, quòd sceptra regum, *massas* uulgo dicta, perpolitus caulis lano
sa floccorum densitate summatim fastigatus æmuletur. Est & cerealis typha, de qua inter
fruges diximus, longe ab hac differens, sine geniculis scirpi modo nascens, radicibus mul
tis ut triticum hordeumq;, folliculo multiplici, leuissima frumentorum, solo etiam gracili
facile proueniens, tritico persimilis. Pista seritur ut in triticum transeat. Flos typhæ suillo
adipe uetusto exceptus ambustis medetur.

Circæa. Oenanthe. Conyza. Cap. LXIII.

Circæa folia habet solano satiuo similia, sobole multiplici, flore nigro, pusil-
lo, numeroso, paruo semine, ut milij, nascente in quibusdam corniculis, radi
ce semipedali, triplici ferme aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi: na-
scitur maxime in apricis saxis. Plinio circæa strichno satiuo similis est, flore
nigro, pusillo, paruo semine ut milij nascente in quibusdam corniculis, radi-
ce semipedali, triplici ferè aut quadruplici, alba, gustus calidi. nascitur in apricis saxis. Di-
luitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ & uitia. Macerari oportet in sextarijs tribus
sextantem radicis tusæ per noctem & diem. Trahit eadem potio secundas. Semine lac mi
nuit in uino aut mulsa aqua pota. A Circe dictã nõnullis uerisimile putatur. Radicis tusæ
triens Dioscoridi in sextarijs tribus uini maceratur, potuq; triduo uuluas expurgat. Semi
ne lac elicit sorbitionibus sumpto. Oenãthe folio est pastinacæ, flore albo, caule crasso
palmari, semine atriplicis, radice magna, rotundis capitibus, numerosa: nascitur in petris.
Oenanthe herba nascitur, ut Plinius ait, in petris, folio pastinacæ, radice magna, numero
sa. Caulis eius & folia cũ melle ac uino nigro pota facilitatẽ pariendi præstant secundasq;
purgãt: tussim è melle tollunt, urinã cient. Radix uesicę uitijs medetur Dioscoridi, caules
eius, semen, & flores, & folia cũ mulso pota secũdas pellunt. Radix in uino cõtra strangu-
riã conuenit. Conyzæ duo genera, unũ minoris odoratiorisq;, alterũ maioris, frutice al-
tiore, latioribus folijs, odore grauiore. Vtriq; folia oleę, sed hirsura & pinguia. Altitudo ma
iusculæ cubitorum binum, pedalis minori. Flos quoq; squalidus, colore luteo ac subrufo,
qui in pappũ & lanuginẽ abit, radicibus superuacuis. Plinio duo conyzæ genera in coro-
namẽtis. Differẽtia in folio: tenuius fœminæ, & constrictius angustiusq;: imbricatũ maris
& ramosius: flos quoq; magis splendet eius, serotinus, utiq; post Arcturũ. Mas odore gra-
uior: fœmina acrior, & ideo cõtra bestiarũ morsus aptior. Folia fœminæ mellis odorẽ ha-
bẽt. Masculæ radix à quibusdã libanotis appellat̃. Theophrasto maior dicitur mascula, to
rosiore caule magisq; ramoso, folio ampliore ac pinguiore, necnõ splẽdidiori flore: fœmi-
na tenuiori folio, & cõpressiore. Vtrũq; genus serotinũ, ut quod post Arcturũ germẽ flo-
rẽq; mittat. Masculę grauior odor: fœminę acrior, ideoq; cõtra bestiarũ morsus cõmodior.
Manipulo eius abiecto oẽs etiã à tota domo blattę cõueniũt ad eã. In coronamẽta folio ue
nit. Vtraq; conyza coronat & flore, maior & minor appellata, qui odoratus sentit̃, cuius
audissi

auidissimæ sunt apes. Conyza uulgo *pulcaris* dicitur, quòd pulices necet. Rura *cimicariam* appellant, quòd folia cimicibus quibusdam aut bestiolis uolucribus eis proximis frequenter inueniantur onusta. siquidem maior, quæ mas dicitur, caule consurgit bicubitali, ramoso, torosoq́; folijs oliuæ pinguibus, hirsutis flore squaroso, luteo ac subruso, qui tandem in pappum euanescat, odore cum quadam grauitate iucundo: minor, quæ fœmina intelligitur, folio tenuiore & angustiore, quæ cum floruerit pappis capillatur, in quos fatiscens amittitur. Tertium genus conyzæ, cui crassior & mollior est caulis, folia mediæ inter maiorem & minorem amplitudinis, cæterum minime pinguia, odoris multo fœdioris, magisq́; fastidiendi, inertior opera, locis humentibus prouenie ns. Conyza, Latinis cunilago dicitur. In summa, cunilaginis appellatione quatuor herbæ ueniunt: mascula, & fœmina, & quæ tertio loco ponitur, fœdissimi inter omnes odoris. Quartam reddit Plinius quam appellat fatuam, serpyllo similem, è cunilagine montana factam. Cunilæ quoque tria sunt nomina, siue genera. capitatam & nostratem, quæ satureia sit, uocamus: gallinaceam, quæ origanum heracleoticum: bubulam, quæ quemadmodum Græcis dicatur aliud non comperi, quàm quòd eam pro origano multis locis accipere uidetur Plinius. Conyza minor, eademq́; fœmina, Hippocrati cunilago semper mollis uocatur. Folia huius trita mellis odorem habent, digitis tactu cohærentibus. Hanc Dioscorides libanotidem appellat, cum Plinius masculam ita nominet. Pilosiora minori folia, & rami qui & aculeati sunt, flos squalidior, odore acriore, qui tamen grauior sit masculæ. Præter supradictas aliam describit Hippocrates, apio crispo similem, in maritimis sabulosisq́; nascentem, odoris teterrimi & maxime fastidiendi, quam cum melle & uino fœminarũ locis admoueri, quæ fœtum non recipiant, libro de muliebribus causis secũdo tradit. Totus conyzæ frutex tam substratu quàm suffitu serpentes fugat, culices abigit, pulices necat. Folia ad ictus efficaciter illinuntur: item ad panos, & uulnera Flores & folia mensibus hærentibus, & ad partus eijciendos bibuntur: item ad stranguriam, tormina, morbum arquatum. Cum aceto comitialibus dantur. Decocto eorum uteri uitia insidentibus sanantur. Inditus succus abortus excitat. Herba ex oleo perungit algores. Vtilis est interioribus fœminarum morbis utraq́; conyza.

Hemerocalles. Leucoion, uiola alba Cratæogonon. Cap. LXIIII.

H Emerocalles folio est & caule lilio similibus, herbacei coloris ut porrũ. Flores habet ternos quaternosq́; in singulis scapis erumpentes, lilij modo striatos, qui cũ dehiscere cœperũt in colorẽ magnopere pallidũ demutantur: radicem bulbosam & grandẽ, nostris *lilium agreste*, uel *lilium marinum* nominatur. Narcissi quoddã esse genus nõnulli cõtendunt, rosæ modo surculosum, lilij caule, folio molli, ex uirore pallido, tribus quatuor'ue floribus herbaceis, noctu languescẽtibus, ortu solis sese in patulum explicãtibus, radice bulbosa. Inde hemerocallis nomẽ traxisse Græcis putatur, quòd flos fugax pulchritudinẽ suã interdiu tueatur, apperẽte nocte languidus efflaccescat. Coronamẽtis folio tantũ dicata est. pallidũ hoc è uiridi molle Radicem habet odoratã. Seritur semine. Radix hemerocallis cũ melle uellusculo, ut sit pessus, inditur ad aquã & sanguinẽ inutilẽ pellendũ. Folia inflãmationibus mammarũ à partu & oculorũ epiphoris illinũtur. Radix & folia ambustis imponuntur. Leucoij nomine & si uiola significetur candida, tamẽ & pro lutea, & cærulea, & purpurea solet usurpari. Vita lõgissima candidæ triennũ, ab eo tẽpore degenerat & minuitur. Flores assidue candidiores adfert. Odor è longinquo suauior, propinquus hebetatur. Minor uis est recẽtib us, ideo aridis utũtur post annũ. Honor uiolis apud antiquos post rosam & liliũ. Violã idcirco dictã ion Græci putãt, quòd cũ Io in uaccã à Ioue cõuersa esset, terra florẽ illũ bouis eius pabulo fuderit: latiniq́; detrita, t, litera uiolã, quasi uitulã imitatione græca uideri possunt appellasse. Præterea cũ Io puella, quã Iupiter adamabat, eius esset cõpressu grauida, ne à Iunone cõtumelijs & probris incesseretur, stuprũ furtim celare cupiẽs, in iuuencã mutauit. Terra Ioui gratulãs, florẽ eiusdẽ nominis in bouis pabulũ ædidit, puellæ conditionẽ exprimens. Nam uiola ut uirgo rubore perfunditur, purpurascit ut bos, cãdicat in sydus relata, humi germinat ut fœcunda. Leucoion, ut Tarentinus scriptũ reliquit, sulcis seritur, transfertur à Ianuario usque ad Idus Februarias. Viola candida cubitali altitudine prosilit,

ramosa

ramosa, caule brassicæ exiliore, folio longo, molli, canescente, flore quadrifolio, non unius coloris. nam alij purpurei sunt, alij niuei, alij lutei. Semen foliaceum tenuibus quidem sed quincuncialibus siliquis continetur. Francis partim *uiolete* nomine, partim garyophyli odore cognita. Sed quæ primo uere inter flores emicat, tepidioribus locis ante exactam hyemem uer nuncians, peculiari ab officinis nomine donata est, *Keirin* uocant Mauritana uoce. Ea hortorum macerijs & muris ædificiorum familiaris hæret, quanquam & altilis ubique reperiatur in cultis, sed habitu & statura humiliore, uiridiore folio, flore luteo, minore, uehementiorem spirante odorem, qui interdum fragrantia caput tentet & nares feriat. Alba uiola plurimum durat. Maxima authoritas luteolis. Genera lutearum tusculana, & quæ appellatur marina, folio aliquanto latiore sed minus odorato. In totum uero sine odore ac minuto folio calathiana munus autumni: cæteræ, ueris. Dioscorides leucoium uiolam matronalem aut ligustriam Romanis tradit appellari. Differentia eius in flore, quoniam candidum, luteum, cæruleum, & purpureum florem fundit. In medicina luteam præferunt. Paulus uiolacium oleum modo ex purpureis, modo ex candidis, modo ex croceis confici solere uiolis tradit. Alba & lutea extenuant menstrua, urinam ciunt. Minor uis est recentibus, ideo aridis post annum utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus menses trahit. Radices eius cum acetho illitæ sedant lienem: item podagrã, oculorum inflãmationes cum myrrha & croco. Folia cũ melle purgãt capitis ulcera, cum cera rimas sedis: ex aceto collectiones sanant. Lutea Dioscoridi præcipui in medicina usus. Aridi flores huius efferuefacti in desessionibus locorũ inflãmationes discutiunt, cũ cerato rimas sedis. Semẽ duabus drachmis ex uino potum aut cum melle inditum menses, secundas, & partus extrahit. Radices ex aceto illitæ lienem reprimũt, podagras sedant. Cratæogonon folium habet melampyro simile, multis calamis ex una radice micantibus, multorumq́; geniculorum, semine milij. Nascitur in opacis frutetis parte plurima, uehementer aspero gustu. Cratæogonon Plinio spicæ tritici simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumq́; geniculorum. Nascitur in opacis, semine milij, uehementer aspero gustu. Sunt qui secundum persicariæ genus esse credãt, quam *curagen* uulgus uocat, melampyri similitudine, articulatum, multis calamis ex una radice prodeuntibus, milij semine, uehementer aspero gustu. inuenitur in opacis. Dioscorides cratægonon melampyro similem folio demonstrat, Plinius spicæ tritici, Theophrastus lino pyrino, id est lino triticeo, intelligẽs fortasse quod Plinius culmum siue spicam tritici. Sed suspicor melampyron in Theophrasto, unde id Dioscorides uidetur sumpsisse, legendum, cum statim adiungat fructum tanq̃ milium ferre, uimq́; genitalem roborare: nisi quis linopyron id est linotriticum scribendum putet pro melampyro, quòd linum folio satis imitetur. & re uera Gallicum uulgus *chamelinum melampyron* solet uocare ut suprà docuimus, quo oleum Gallia ad lumina lucernarum exprimit. Si cratægoni semen ex uino bibant ante cœnam tribus obolis in cyathis aquæ totidem mulier ac uir ante conceptum diebus quadraginta, uirilis sexus partum futurum aiunt. Est & alia cratægonos quæ theligonos uocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florem cratægoni bibentes mulieres intra quadragesimum diem concipere tradunt. Eadem sanant ulcera uetera, nigra cum melle. Explent sinus ulcerum, & atropha carnosiora faciunt, purulenta expurgant, panos discutiunt, podagras collectionésque omnes leniunt, peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intelligi uoluit cratægon, quam Italia aquifoliam uocat. Theligonum nõnulli tertium persicariæ genus esse putant, gustu leni nec multum aspero, folijs quàm oliuæ magis herbaceis, tribus cauliculis, cubitalibus, flore candido, in pratis humidisq́; prouenientem *gratiæ dei* nomine. Mas arrhenogonõ fructum habet similem flori in oliuam incipienti transire, in racemis dependentẽ ut Cratetuas tradit, & nõnihil tale in persicaria maiore inuenitur. Et re uera omnes persicariæ notæ uidentur cratæogono suffragari, q̃ ex una radice multis calamis multorũq́; geniculorum prosiliat, breuibus internodijs, fœtu quasi milij in uuis pendẽte, aspero gustu, q̃ etiã opacis gaudeat. Ista persicariæ maiori, quã *curaginem* uulgus uocat, mihi uidentur astipulari: sed quod caput totius est rei, persicariæ folium tam simile est melãpyro ut alterum pro altero fallat. Quod ad saporem pertinet, admodum asper in aliquo persicariæ genere sentitur, in

altero

altero lenis sit. Hæc fœmina, illa mascula *curagen* uulgus Gallicum ideo nominat. Quod si quis per imprudentiam sedi confricet, rabiosos mouere solet cruciatus. Crateogonon Græcis creditur appellari, quod genitalem uim roboret, ita ut diu præsumptum mares figurare prodatur. Theophrastus crategon appellauit, Hippocrates polycititori.

## Phyllon. Orchis. Orchis serapias. Satyrion. Cap. LXV

Phyllon aliqui elæophyllon, alij bryoniã uocant. herba in saxosis montibus. Fœmina thelygonon dicta, bryo similis est folijs, colore magis herbaceo quàm oliuę. præterea caule tenui atq; breui, radice gracili, flore albo, semine rotundo, maiore quàm papaueris. Mas arrhenogonon uocatur, cætera obtinet priori similia. Semine differunt, quoniã masculũ uuas habet deflorentibus oleis non dissimiles. Arrhenogonon potu uirilis sexus facere partus, ut theligonon muliebris proditur. Horum Crateuas est author. quod Dioscoridi quidẽ historia tenus referendum fuit. Orchis alij cynosorchin uocant, folijs circiter caulẽ imum in terra stratis, oleę molli similibus, longioribus, angustis læuibus, caule semipedali, floribus in uertice purpureis, radice bulbosa, oblonga in modum oliuæ gemina, superiore quæ durior & callosior est, inferiore quæ mollior & rugosa. Plinius cynosorchin, quẽ aliqui orchin uocant, ita depinxit: folijs oleæ mollibus, ternis, semipedis longitudinis, in terra stratis, radice oblonga, bulbosa, duplici ordine, superiore quæ durior est, inferiore quæ mollior. *Testiculum canis* appellant officinæ, & *satyrion* minus proprie. Inueniri solet fere in uineis folijs ternis, paruis, semipedalibus, radice ad formam testium hominis, alternis annis intumescente ac residente. Atq; hic mas est, & fœmina eiusdem nominis, quæ distinguitur internodijs, & ramosiore frutice, radice fascinis utili. Nascitur fere iuxta mare cynosorchis, & satyrion uocatur minus proprie. Eduntur ut bulbi cocti, in uineis fere inuenti. Ex ijs radicibus si maiorem edant, mares generari dicuntur: si minorem, fœminæ, alterum sexum. In Thessalia molliorẽ in lacte caprino uiri bibunt ad stimulandos coitus: duriorẽ uero, ad inhibendos. Tumores & uitia partium erumpentia radix cum polenta illita sedat. Eadẽ ex lacte ouillo neruos intendit, & ex aqua remittit. Suppurationibus orchis imponitur. Radices gangrenas, ulcera putria, phagedænas: hoc amplius cum melle siccæ & recentes ex aceto cacoethe sanant. Dioscoridi nascitur in petrosis & sabuletis. Editur radix ut bulbus cocta. Ex ijs radicibus, si maiorẽ edant uiri, mares generari dicuntur. si minorem, fœminę. Additur in Thessalia molliore in caprino lacte à mulieribus pota libidinem excitari, duriore discuti ac prorsus inhiberi. Et alterius uim alterius potu restingui, ita inuicem aduersantur. Alter quoq; habetur orchis serapias, sic enim Andreas medicus à multis utilitatibus radicis nominauit, folijs porri, oblongis, latioribus, pinguioribus, ex alarum sinu emicantibus & inflexis, caule palmeo, flore quasi purpureo, radice testiculis simili. Plinio inter pauca mirabilis est orchis serapias, folijs porri, quanquam scriberetur marrubij, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, testiculis simili. Theophrastus orchin reprę sentat, folio scyllæ minusculo, læuiore, caule spinoso, radice gemina, leuiter utrinque turbinata ad similitudinem radicis, quæ apios Græcis dicitur, quæ pyri figuram æmulatur. unde græcum nomen traxit herba. Quidam ut Plinius tradit, folio scyllæ esse dicunt minori ac læuiori, caule spinoso, reliqui porraceum dederunt, ut nesciam quàm feliciter Theodorus folium ei laseris assignarit (est enim laseri folium apij non scyllæ) silphiodes pro scyllodes legens: cum testes illi gemini sint, ut Theophrastus est author, exiguus, & magnus. Hic ex lacte caprino uenerem stimulare creditur, ille hebetare, atque adeo inhibere. Maior, siue ut aliqui dicunt, durior excitat libidinem, minor siue mollior è lacte caprino inhibet. Eius radices sanant oris ulcera, thoracis pituitas. Aluum sistunt è uino potæ. Tumores eędem dissipant illitæ. Vlcerum sordes expurgant. Serpentia inhibent, fistulas abolent, inflãmationibus resistunt impositę, nomas siccæ cõpescunt, ulceribus in ore putrescẽtibus medentur, aluũ ex uino potæ sistunt. Tradũt huius cibo uenerẽ subsidere accendi ue, quẽadmodũ è superiore. Satyrion alij triphyllon, hoc est trifolium uocant, quoniã tribus folijs exit, cõuexis ad terrã, rumici aut lilio proximis, sed rubris, minoribus, caule nudo, cubitali, flore lilij candido, radice bulbosa, mali modo exuberante, cortice rufo, intus oui modo album

includitur

includitur, sapore dulci, gustu iucundo. Græci, ut ait Plinius, satyrion folijs lilij rubri, minoribus, tribus non amplius e terra exeuntibus tradunt, caule læui, cubitali, nudo, radice gemina, cuius inferior pars & maior mares gignit, superior ac minor fœminas. Rura *testiculum sacerdotis* nominant, nanque ma humi folia spargit, rumici uel lilio similia, caulem læuem, cubitalem, nudum, florem albo lilio similem, radicem geminorum bulborum, exterius rufam, intus candidam, cortice radicis gracili, intus album includitur sapore dulci, gustanti iucundo. in montosis & apricis enascitur. Est & aliud genus quod erythron eon cognominant, lini semine maiusculo & firmiore quàm uiticis, præterea nitido ac læui. Est & Plinio genus aliud quòd satyrion erythrococcon appellāt, semine uiticis maiore, læui, duræ radicis, cortice rubro intus album includitur, sapore subdulci. fertur in montosis inueniri. Venerem etiam si manu teneatur radix stimulat, magis adeo si bibatur in uino austero. Notum pastoribus, quoniam arietibus & hircis segnioribus in potu datur: & in Sarmatia equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, quod uitium prosedamum uocāt. Vim eius restinguit aqua mulsa uel lactuca sumpta. In totum quidem Græci, cum concitationem hanc uolunt significare, satyrion & satyriasim & satyrismon appellāt. Herbam quoque illam satyrion Indam appellauerim, Theophrasto allatam ex India: cuius contactu libidinem durare septuagesimo coitu meminerit, nec speciem eius aut nomen aliud rcddi derit. Habent hodie & Syri herbam simili effectu, *bucheidenę*, nominant, & *Indicum satyrion*, radice candida & dura, commendatiore quo crassior, rugosior, & albior fuerit, podagris utili. Greci herbas prope omnes libidinem stimulantes fere satyrij uoce cognominarunt. Non est omittendum genus hoc quod basilicon Græci, officinæ *Christi palmam* dicunt, folijs nigra plumbagine maculosis, reliqua superficie cynosorchi similis. Radix subest lutea ac instar manus effigie ramosa. Vsus eius ad erugandam cutem, ad neruorum dolores, & contra noxia medicamenta. Fertur & amuletum esse radix gestata. Semen ex uino sumptum nouem diebus comitiales sanat. In eundem effectum uinum diluitur herbæ decocto. Scobs radicis propinatur in uino ad arcendam quartanam, quam & uomitione curat paulo ante accessionem pota. Radix satyrij triphylli in uino austero ad opisthotonum bibitur. Eadem ante cōgressum præcipitur sumenda, neruos enim intendit, concitatrice que um habet ad uenerem. Libidinē stimulari erythroneo satyrio, perinde ut scinco, tradunt. Radix cortice subgracili ac rufo, intus albugo, gustanti iucunda & sapore subdulcis. In montibus apricis inuenitur. Venerem (ut produnt) omnino, si manu teneatur radix, stimulat, eoque magis si bibatur in uino.

Horminon. Hedisarum. Securidaca. Onosma. Cap. LXVI

Orminum satiuum Romani geminalem uocant, herba est similis marrubio folijs, caule quadrangulo, semicubitali altitudine, circa quem calyculi prominent siliquarum effigie, ad radicem uersus nutantes. In ijs duorum generum semen. Syluestri rotundius, colore fusco: alterum nigrius & oblongū. Plinio duorum generum est, alteri semen nigrius & oblongum: alteri candidius semen & rotūdius. Ne tamen quempiam nomēclationis aucupium remoretur, est notandum aliquod esse cereale horminum, de quo Theophrastus, Galenus, & item Plinius inter fruges differunt, quod amarum nigrumque est, nec cumino penitus absimile, dodranali Plinio altitudine. Seritur cum sesama & irione, omninoque cum æstiuis ante Vergiliarum exortū. De hoc supra fusius inter segetes diximus. Alterum medicamētis potius quàm frugibus annumerādum. Huic Plinius folium porri tradidit, cæteri marrubio simile fecerunt, qui error fatalis ferè Plinio fuit. Horminon dictum putamus quia uenerē extimulet. Sed mirari subit, duarum herbarū insignium cognitionē medicis pace tamen eruditorum dixerim, obsoleuisse, quæ tamen uulgo tritissimæ sint, & medicinis claræ. Hormi num itaque satiuum, ea est quā rura nostra *orualam* uocant, uulgus uniuersum *totam bonam*. Hæc nusquā non in hortis sata prouenit, folijs marrubio similis, caule semicubitali, quadrāgulo, ab imo rufescente, flosculo rubido, alabastriculis circa scapū dehiscentibus, quæ deorsum ad radicem spectant, in quibus diuersum semen recluditur. In syluestri rotundū & fuscum inuenitur, in satiuo nigrū & oblongū, cuius est usus. Syluestre horminum est quod *centrum gallinæ* uocant herbarij, & uulgus *salutam transmarinam*, officinæ *gallitricum*, melius

lius *galli centrum* nominaturæ. Enimuero faluia hæc transmatina folio est satiui hormini, satis ad faluiam accedente, unde nomen uulgo duxit, caule sesquipedali, aspero, leniter hirsuto, & in quadrangulū striato, flore subcæsio, in aquilini rostri effigiem falcato, calyculis pluribus in terrā depressis, in quis ad summum quatuor grana reperias, parua, rotunda, fuluescentia. Flos satiuo in dilutum ruborem inclinatus. Vtriusq; figura in adunci rostri morem falcata. Calyces quadam siliquularum specie patent, semina cumplurimum quaterna ostendentes, qui in terram conuersi procumbant. Semine ad uenerem stimulandam, ad oculorum argema & albugines utuntur. Vtroq; tuso extrahunt aculei ex corpore illito ex aqua. Folia ex aceto imposita panos per se uel cum melle discutiunt: item furunculos prius quàm capita faciant, omnesq; leniunt acrimonias. Horminum syluestre cū polenta cōtritum appetētiā ueneris facit. Dioscondi cum uino poto semine uenerē stimulare proditur. Argema albuginesq; cum melle purgat. Illitū ex aqua tumores discutit. Ex corpore aculeos illitum extrahit. Herba quoq; imposita ad eadem efficax est. Syluestri uehementior natura, quare unguentis, præsertim gleucino miscetur. Hedysaro, quod ab unguentarijs pelecinos uocatur, frutex est folia ferens ciceris, pusilla, folliculos modo corniculorum aduncos, semen complexos rufum, securiculæ ancipitis figura, quo argumento nomen inuenit, amarum. Inter hordeum triticumq; prouenit. Pelecinum in segetibus nasci dicit Plinius fruticosam cauliculis, folijs ciceris. Semē in siliquis fert corniculorum modo aduncis, ternis, quaternis'ue, quale gith noscitur, amarum, stomacho utile. Additur in antidotis. Hedysaron, quoniā pelecinon à Graecis dicatur, à nostris securidaca nomē habuit, quòd semen bipennis effigiem æmuletur. Hac aphacen complexu necari Theophrastus tradit, lentem uero aparina connexu strangulari. Lentem securidaca, quam græci à similitudine pelecinon uocāt, necari Plinius existimat, quem fefellit uocabuli similitudo. nam græci lentem phacon, non aphacen dicunt. Sciebat hoc discrimen, sed librariorū culpam hallucinādo suam fecit. quod mihi accidisse alicubi potuit, ut homini uaria prodenti. Sed quomodo nominetur iam est ostendendum. Aliqui, *fabam lupinam*, alij *herbum*, rura nostra *grauam*, quod (ut existimo) tritico & hordeo, cum quibus alitur, suo complexu grauis sit, & molesta. Etenim ab una radice multis flagellis emicat, ciceris similitudine, quam & folijs æmulatur. Siliquæ corniculorū modo aduncæ curuantur, in queis flauum, pallidum q; & amarum semen concipitur, quod ancipitis securiculæ speciē gerit. Securidaca stomacho utilis. Additur in antidotis. Cum melle appositum ante consuetudinem prohibere partus existimatur. Semen ad laxandos intestinorum infarctus bibitur. Fugienda porrò grauidis, quòd aborsus faciat. Menses cit. Ante concubitum apposita concipiendi spem adimit. Onosma folia gerit anchusæ oblonga, mollia, ferè quatuor digitos procera, duos lata, in terramq; iacentia, anchusæ proxima, sine caule, sine flore, sine semine. Subditur radix pusilla, quadā tenus lōga, infirma, tenuis, modice rubescens, in asperis locis. Plinio folia habet ferè ad tres digitos, in terra iacentia, tria, ad similitudinem anchusæ incisa, sine caule, sine flore, sine semine. Folia huius in uino sumpta partus e uocant. Prægnans si edat eam aut supergrediatur, abortum facere dicitur.

## Nymphea Androsaces. Asplenon. Cap. LXVII

Nymphæa nascitur in paludibus & aquis stagnantibus, folijs Aegyptiæ fabæ sed minoribus, longioribus, paulum supereminētibus supra aquam, alijs demersis, pluribus ex una radice, flore albo lilij similitudine, cui croci in medio sunt. Cum defloruerit rotundum malum aut caput papaueris extuberat, semine pullo, denso, lato, gustanti glutinoso. Caulem habet leuem nec crassum & atrum, ægyptiæ fabæ similem, radicem quoq; nigram & asperam, clauæ similem, quæ reciditur autumno. Nascitur, ut Plinius refert, in aquosis, folijs magnis in summa aqua, & alijs ex radice prodeuntibus, flore lilio simili, & cum defloruerit capiti papaueris, in caule secatur autumno. Nymphæa nata traditur à nympha zelotypia erga Herculem mortua, quare Heracleum uocant aliqui, alij rhopalon à radice clauæ simili. Laudatissima in Orchomeno & Marathone, in Creta quoq;, ut Theophrastus putat. Bœotij appellant madon, qui & semen edunt. Nasci solet in lacustribus. Gerit folia super aquā, ampla. radix dulcis, &, ut idem tradit, uulneri imposita sanguinē sistere dicitur. Vtilis & ad dysen-



tericos

tericos epota. Duo eius fastigia. Vtracp; *nenuphar* ab officinis barbara uoce uocatur. enim-uero præcedens folio conspicitur orbiculato, læui, herbaceo, amplo, in stagnātibus aquis supernatante, flore candido, lilio simili, & cum deflorueit capite papaueris, in quo semē latum, amarum, pingue. scapus gracilis est & læuis, radix nigra & ampla, dulcis, nodo-sa, clauæ formā reptæsentans. Alterū genus nymphææ simillimū suprадictæ, sed radice al ba, & aspera, flore luteo, nitido, rosæ similitudine. Nascitur in Thessalia, Peneo amne. Est & alia Plinio nymphæa in Thessalia, amne Peneo, radice alba, capite luteo, rosæ magnitu dine. Inuenitur ubique apud nos in residibus aquis aut pigro lapsu repentibus, *nenufaris* etiam nomine, folijs minoribus, radice cādida, flore luteo, rosæ similitudine, tubere cū de-floruit ut malum rotundo, aut in papauerini capitis effigiem conformato. Heraclea pro-prie uocatur, quæ flore sit lilij candido: ut Thessala, quæ capite cernitur luteo, rosæ simili tudine. Qui bibunt heracleam, duodecim diebus coitu genituraq; priuari traduntur. Ve-nerem in totum admittit heraclea, eadē semel in quadraginta dies pota: somnia quoq; ue-neris à ieiuno pota, & in cibo sumpta. Illita quoq; radix genitalibus inhibet nō solū uene-rem, sed affluentiam genituræ: ob id corpus alere, uocemq; dicitur. Eadem siccata aduersa tur aluinis. Heracleæ semen cum uino potū dysentericis auxilio est. Tenesmo radix eius-dem è uino bibitur. In uino quoq; pota lienē cōsumit. Dolores uesicæ sedat ex uino. Ma-nantia sanat ulcera. Heraclea maculas oēs emendat. Aluū leniter nymphæa soluit in uino austero. Trita plagis imponitur. Vlceribus priuatim ijs, quæ calciamento facta sunt, pro-destanda infricata. Alopecias replet radix si trita linatur. Strangulatum uuluæ mēsiumq; difficultatem emendat: item apposita nymphææ Thessalæ radix. Pota quoq; uteri dolo-ribus medetur. Sicca radix nymphææ Dioscoridi cœliacis dysentericisq; auxiliatur. Lie-nem absumit. Stomachi uesicæq; doloribus illinitur. Vitiligines tollit ex aqua. Alopecias emendat cum pice. Insomnia ueneris discutit pota, eiusq; imaginationes per somnum a-dimit. Pota dies aliquot infirmat genitalia. Nomen sibi duxisse Dioscorides existimat, quoniam aquosa peramet. Plurima inuenitur in Elide Anygro amne, Haliarto Bœotiæ. alterius nymphææ radix & semen bibuntur contra fœminarum affluentiam. Nascitur in Thessalia, Peneo amne. Androsaces nascitur in maritimis Syriæ, herba tenuibus cir-ris, amara, sine folijs, folliculos in capitibus continens, & in ijs semen. Plinio androsaces herba est alba, amara, sine folijs, folliculos in cirris habens, & in ijs semen. Nascitur in ma-ritimis Histriæ. Datur hydropicis drachmis duabus tusa, aut decocta in aqua, uel aceto, uel uino, uehementer enim urinas cit. Datur podagris illiniturq;. Idem effectus est & se-mini. Aquam subter fusam trahit, copiosam enim urinam hydropicis elicit. Idem effectus est semini poto & herbæ decoctio. Podagris utiliter illinitur. Viris remedia suo nomine pollicetur. Asplenon alij scolopendrion, alij asplenion, alij hemionion appellant, folijs est scolopēdræ animali similibus, multis ab una radice. Nascitur in petris & parietibus si-liceis & opacis, neque florem neque caulem neque semen habens. Folia polypodij modo incisa hæc à terra sufflaua, hirsuta, superne coloris herbacei. Aspleniū, ut Plinius ait, sunt qui hemionion uocant, folijs trientalibus, multis, radice limosa, cauernosa sicut filicis, can dida, hirsuta. Nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibusq; opacis, humidis. Laudatissima in Creta, ubi repertam Vitruuius adfirmat circa Pote-reum amnem, qui duas urbes Gnoson & Cortynam interlabitur, parte quę ad Cortynam spectat, pecoribus sine liene inuentis, quia herbā hanc roderent: altera parte quæ ad Gno sum est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareret. Theophrastus hemionion hanc appellat, folio scolopendrij, radice multiplici ac tenui, mōtuosa petrosaq; planities amantem. Delectari cibo eius mulas, ob id datum ei nomen. Fœminas sterilescere quæ hanc in cibum sumpserint, admista mulę ungula & corio. Sunt qui semine potius, cū non derma sed sperma in Theophrasto legant. Quòd autem folio scolopendrij depinxit eam, non aliud genus quàm scolopendrion, siue quod idem est asplenon haberi uoluit Theo-phrastus: sed scolopendrion diminutionis formula quasi dicas scolopendrulam, uel mino-rem scolopendram intellexit. Cuius iudicio Dioscorides subscripsit, ei folium scolo-pendræ animali simile reddens. Theodorus scolopendrion linguam ceruinam interpre-tatur, sed quàm rectè nescio. Asplenon siue scolopendrion, ea est herba quam totus offi-cinatum

cinarum chorus herbariorũq́ʒ, *ceteracum* uocat uel *ceterac*, sine caule, sine flore, sine semine, pediculo nigro, folio primum conuoluto, lanuginoso: mox dextantali, angusto, corrugato, superne uiridi, fuluis neruulis imbricato, uariatoq́ʒ, utrinqʒ filiculæ modo dissecto, radice eiusdem. In petris inuenitur & opacis parietibus. Gaudet humidis. Huius foliorũ iure in aceto decoctorũ per dies quadraginta poto lienem absumi aiunt. Eadem huic uisceri linuntur. Sedant etiam singultus, non danda fœminis, quoniam sterilitatem facit. Folia in aceto feruefacta, ut Dioscoridi placere uideo, per dies quadraginta pota lienem absumũt, quibus etiam contritis idem uiscus illini conuenit. Srranguriç & regio morbo prodest, singultum sedat, calculos in uesica comminuit. Per se uero, aut cum liene muli adalligata sterilitatem adferre creditur, ad quem usum illuni nocte effodiendam præcipiunt.

Hemionitis, Anthyllis, Anthemis. Cap. LXVIII

Hemionitis, quam aliqui splenion uocãt, folium fert dracunculi & lunatum, radice multiplici cohæret tenuiq́ʒ, nunquã florem, neqʒ semen, neqʒ caulem gignit. Nascitur in petris, austero sapore. Ex aceto pora lienem inanit. Hemionitis uidetur esse quam Plinius teucrion, quòd eam Teucer inuenerit, quidã bemionion uocant, spargentem iuncos tenues, folia curua, asperis locis nascentem, austero sapore, nũquam florentem: neqʒ semen gignir. Medetur lienibus. Cõstatq́ʒ sic inuentã. Cum exta super eam proiecta essent, fertur adhæsisse lieni, eũq́ʒ exinanisse, ob id à quibusdã splenion uocatur. Narrant sues qui radicẽ eius edunt sine illo uiscere inueniri. Eadem hemionitidi ferè à Dioscoride tributa sunt. Nam quod Plinius iuncos tenues spargentem describit, Dioscorides multiplici radice & exili demõstrauit: quod ille folijs curuis, is folijs dracuntij lunæ modo incuruis delinat, id est *μηνοειδῆ*. Ea cognoscitur esse quæ falso nunc ab officinis & berbarijs *scolopendria* nominatur, plerisque lingua ceruina. nanque folium fundit dracunculi, instar corniculantis lunæ falcatum. Radicibus cohæret mulris, exilibus, nunquam florescens, nec caulem aut semen pariens, in petrosis nata, austero sapore. Insunt ei à tergo ueluti sessiles neruulorum fibræ, quæ paulum in uersus utrinqʒ digestæ prominent. Sunr qui hemionion eam esse putent quam Hispania *herbam ocularem* uocat, qua plurimum mulæ delectentur, indeq́ʒ nomen inuenir: sed hallucinantur, quoniam lenticulæ florem & caulem facit, quibus hemionion herbam plerique omnes uiduam testantur. Anthyllis duorum generum folijs & ramis lenti simillima, palmi altitudine, ramis rectis, folijs mollibus, radice tenui, oblõga, salsuginosis, apricis nascente, subsalsa gustanti. Altera est anthyllis aiugæ uocatæ similis ramos & folia, sed asperior, hirsutior, breuior, flore purpureo, odoris admodum grauis, radice erratici intubi. Anthyllion Plinio, quod aliqui uocant anticellium, duorum generum, folijs & ramis lenticulæ similis, palmi altitudine, sabulosis & apricis nascens, subsalsa gustanti. Altera chamæpityos similis, breuior, & hirsutior, purpurei floris, odore grauis, in saxosis nascens. Prior uuluis aptissima est, ex rosaceo & lacte imposita, etiam uulneribus. Bibitur in stranguria tribus drachmis. Alrera bibitur in duritia uuluarum, & in torminibus, & in comitiali morbo, cum melle & aceto quatuor drachmis. Altera est anrhyllis chamæpityos similis, flore purpureo, odoris grauis, radice intybi. Anthyllida posteritas salsolam uocauit, nam & ex ea salem fieri memoriæ prodirum est. nam palmum alta cernitur, lenticulæ similis, folio molliore, radice exili, gustu salsiuscula. Inuenitur salsis locis & apricis. Altera eodem censetur nomine, nempe salsolæ, chamæpityi similis, nisi quòd humilior est atque lanuginosior, flore purpureo, graui odore, radice cichorij. Anthyllis in uino pota uesicas uitijs liberat, sanguinem sistit. Bibitur renum doloribus, urinæq́ʒ difficulratibus quatuor drachmis. Vuluarum duritiam emollit ex rosaceo & melle imposita. Medetur etiam uulneribus. Altera quæ chamæpityos, hoc est aiugæ similitudinem refert, cum aceto & melle pota comitiales sanat. Paulus hac in tumore pedum utitur ex aceto macerata. Eam ex iuarum genere putant esse quæ pinum non oleant, arthriticam inde dictam, quòd tumentibus articulis medeatur. Anthemis aliquibus eranthemon uocatur, quoniam uere floreat: alrjs chamæmelon, quoniam odorem habeat mali. Haud alio nomine uulgo insignior, quàm quòd ab odore mali appellatur chamæmelon. Tria eius genera flore tantum distant, ramis palmum non excedentibus, fruticosis, & frequentes

alas ſpargentibus, pantis exilibusq́: præterea capitulis rotundis, flores intus aureos continentibus, foris candidos, aut melinos, aut purpureos, in orbem folijs minutis ut rutæ. In macro ſolo aut iuxta ſemitas colligitur uere. Magnis laudibus celebratur ab Aſclepiade. Aliqui, ut Plinius teſtatur, leucãthemida uocant, alij leucanthemõ, alij eranthemida, quoniam uere floreat, alij chamæmelon quoniam odorem mali habeat, nonnulli melanthe uocant. Genera eius tria flore tantum diſtant palmum non excedentia, paruisq́ floribus ut rutæ, candidis, melinis, aut purpureis. In macro ſolo aut iuxta ſemitas legitur uere, & in coronamenta reponitur. Mira anthemidis natura, quòd à ſummo florere incipit, cum cæteræ omnes quæ particulatim florent, ab ima ſui parte incipiãt. Theophraſtus anthemon & anthemion appellat, duo genera conſtituens: unum eius quæ ab radice duntaxat eſt fo10 liata, alterum quæ caule tantum. Deflorere utrunque incipit cacuminibus, cum cæterę ab imo incipiant, flore candido in orbem, medijs herbaceo, ſemini colos qui flori: decidere hoc ſicut ſpinoſis, conceptaculo inani relicto. Hippocrates, ut arbitror, euanthemon nominat. Theodorus anthemon pro melanthio uidetur intellexiſſe, ut qui nigellam interpretatus ſit. Omnibus officinis interpollato nomine Græco, & uulgo *camomilla* dicitur, notior quàm ut debeat repræſentari, palmi altitudine, ſurculoſa, cauliculis exilibus, folijs adeo anguſtis, minutis, luteo ſemine, capitellis primum uirentibus, mox luteis, quæ per ambitum circundantur floſculis uel melinis, uel candidis, uel purpureis. Nam flore ſolum diſtinguuntur tria genera: tametſi eum qui coloſſinus eſt, foliorum fruticisq́ amplitudine maiuſculum eſſe uolunt, atque proprie eranthemon dici. Herba topiaria eſt. à20 ſummo contra cæteratum morem florem auſpicatur. Dantur omnium folia drachmæ unius pondere contra ſerpentiũ ictus. Pellit mortuos partus, item menſtrua in potu & urinam calculosq́, inflationes, iocinerum uitia, bilem ſuffuſam, ægilopia. Commãducata manantes ulcerum eruptiones ſanat. Ex omnibus ijs generibus ad calculos efficaciſſima eſt, quæ florẽ habet purpureum, cuius & foliorum & fruticis amplitudo maiuſcula eſt, hanc proprie quidam eranthemon uocant. Tempore uerno medici folia tuſa in paſtillos digerunt, item florẽ & radicem. Nechepſon Aegyptius, ut refert Aetius, ſuadet florẽ chamæmeli purũ legi, & pila tritum in mediocres paſtillos adiecto primæ notæ oleo cogi, febricitantibusq́ à uertice capitis ad calcem illini, mox operimẽtis ut ſudor euocetur integi, qui ſi abunde profluxerit, eos protinus liberari promittit. Anthemis calculos eijcit. Ineſt, ut30 Dioſcoridi placet, floribus, folijs, radici calfaciendi extenuandiq́ uis. Menſes potu & inſeſſione pellunt, item partus, urinã, calculosq́. Aduerſus inflationes & ilei tormenta bibũtur. Bilem ſuffuſam expurgant, iocinerum uitia tollunt. Decocto earum ueſicæ fouentur. Ex omnibus ijs generibus ad calculos efficaciſsima eſt, quæ florẽ fert purpureũ, cuius amplitudo maiuſcula eſt hãc proprie eranthemon uocãt. Ea quæ leucanthemos & quę chryſanthemos cognominatur uehementius urinã ciet. Aegilopijs illitæ medentur. Cõmanducatæ eruptiones ulcerum in ore ſanant. Ad perunctiones utuntur in febribus quæ circuitu remeant. Reponuntur & flores & folia ſeparatim cõtuſa, & in paſtillos digeſta. Siccatur quoq́ radix, & uſu poſcente interim partes duas herbæ, floris aut radicis unam, interim contrà floris duas & herbæ unam dari conuenit, alternis geminatis potionibus, in ſin40 gulos dies in uino mulſo diluto.

Parthenium. Buphthalmum. Cap. LXIX

Arthenium aliqui amaracum uocant, folijs coriandri, tenuibus. flores candidi per margines erumpunt, medio lutei, odore ſubuiroſo, ſapore amaro.

P Parthenion officinæ ſimul & herbarij hodie *matricariam* uocant, rura *maronam* ſiquidem ea matricaria folijs eſt coriandri tenuibus, flore per ambitum albo, intus melino, odore graui, ſapore amaro. Naſcitur in ſepibus & alijs permultis locis. Matricariam dictam inde putauerim, quòd mulieribus uteri cauſarijs & ſtrangulationi uuluæ oportunis ſuo tiroſo odore medeatur. Nec aliter à Galeno Pauló que quàm amaracus uocatur, quòd & parthenion aliquibus amaracum dici teſtatur. Cel50 ſus apud nos muralem herbam parthenion & perdicion appellari perhibet. Ego de alia parthenio muralem herbam dixiſſe autumo, quæ non in ſepibus, ſed in muris parietibusq́ naſcitur, ob id & parietaria uulgo nominata. Quod & Plinius quoque ſequi uidetur

tur, qui parthenion & perdicium à nostris herba urceolaris uocari testis est, folio similis ocimo, nigrior tantum, nascens in tegulis parietibusq́. Monstrata Pericli somno à Minerua, quare parthenium uocari cœpta: assignaturq́ ei deæ, cum uernula carus Pericli Atheniensium principi, cum is in arce templum ædificaret, repsissetq́ super altitudinem fastigij, cecidisset, hac herba dicitur sanatus, contra lapsus & præcipitia & uehiculorum euersiones singulari. Hallucinantur qui *cotulam* uulgo dictam, parthenium esse putent, cum folium ei fœniculi, parthenio coriandri tribuatur. Sapore etiam dissident, qui in parthenio amarus est, non in cotula. Parthenium siccatum & cum melle potū epithymi modo pituitam bilemq́ detrahit per inferna. Suspiriosis quoq́ & melancholicis, datur herba
10 ipsa floribus demptis. Contra calculos & anhelationes potu perquam utilis est. Prodest decoctum eius ad insidendum in duritia uuluarum & inflammationibus. Illinitur sacro igni & collectionibus cum flore. Buphthalmon, Romani Boariam appellauere. Cauliculos habet teneros ac subtenues, folijs fœniculi, floribus luteis, maioribus quàm anthemidis, qui similes sunt oculis, unde nomen. In campis & circa oppida nascitur. Est Plinio buphthalmos similis boum oculis, folio fœniculi, circa oppida nascens, fruticosa, caulibus qui manduntur decocti, quidam cachlan uocant. Huc facit quod Alcman poeta calchan siue cachlan, hoc est buphthalmon ita nominat, ut aureum torquem ex eius floribus constare demonstret,

*Χρύσειον ὅρμον ἔχων ῥαδινᾶν πετάλοισι κάχλαν.*

20 Inuenio chalcan uocari purpuram, & herbam qua purpura tingitur, apud Phocionem grammaticum. Nicolaus Damascenus lacum sub alpes esse scribit multorum stadiorum circuitu, ubi toto ferè anno flores suauissimi odoris & coloris præstantissimi per ambitum uisantur similes buphthalmo. Ea facile Plinio putaretur buphthalmos esse, quam rustici bouis oculum, & officinæ *cotulam* ab odore *fœtidam* appellant. siquidē similem boum oculis florem habet, folia fœniculi, fruticosa: nec aliter florē explicat, quæ satis cotulæ cognomento fœtidæ cōgruunt. Buphthalmon eandem esse Dioscoridi cum chrysanthemo uocata nōnulli putant, in qua ferè eadem repetit, chrysanthemon tradens ab aliquibus buphthalmon uocari herbam teneram, fruticosam, lęues proferentē cauliculos, & multifida folia, flores supra modū splendentes, luteos, orbem oculi imitātes, unde nomē traxit. Cę-
30 terum lutei flores & buphthalmo & chrysanthemo à Dioscoride tribuuntur, cotulæ albi potius per margines, luteo medio, ita ut candida floris folia luteū medium cingant, à floribus anthemidis non nisi sola magnitudine differentes, quando grandiores flores cotulæ quàm anthemidis conspiciuntur, reliqua facie quàm simillimi. Quare & si cætera conueniant, flos tamen picturæ Dioscoridis dissentire cognoscitur. Porrò in macerijs apud nos inuenitur & ruderibus herba cauliculis teneris, exilibus, folijs multifidis, digitum latis, flore supra modum splendēte, luteo, orbē oculi bouis exprimente ita ut imaginis rudimenta reluceāt. Rura nostra, nam ab officinis nullum extorquere nomen potuimus, quòd aureo fulgore resplendeant flores uniuersi, uti luteo quodam splendore collucescere cernātur, *croceam* nominant *camomillam*. Ea satis Dioscoridis picturæ respondet. Propter oppida
40 nascitur, & caules oleris uice manduntur. Democritus philosophus batrachiō, quod nos ranunculū appellamus, chrysanthemon esse cēset, folijs ut ait apij, maiusculis, flore aureo, cuius altitudo fere sesquipalmum non excedat. Vbi emicat chrysanthemon aquam idem subesse testatur, & hoc habent signum aquilegi. Cotulam Suessionenses mei *canesonem* uocant, quasi *canulam*, quod herba in dilutum uirorē canescat, apiarijs optime cognitam, qui hac suas fricant manus, uel secum habentes gestant cum aluearia castranda sunt, aut sæuientium impetus sunt cohibendi, illico furore sensu huius edomito mitescunt. Nam & si flos sit pulcherrimus, ita ut apes amœnitate huius illectæ eminus aduolent, huic tamē nō insidunt, sed herbam totam perosæ diffugiunt, uel certe gustato flore protinus fastidiosæ transuolant. Nam apiculæ muscæq́, quę cōuenientes ramis huius cohæserunt, emoriun-
50 tur, argumento quòd hunc fruticem demortuis apibus aut muscis inuenies semper onustum, ita apibus aduersatur. Buphthalmos herba duritias cū cera discutit, tumores sedat. Arquatis, qui subinde bibant, colorem bonum ad tempus reddi prædicant.

## Pæonia, Lithoſpermon. Cap. LXX

P

Aeonia ſiue glycyſide caulem habet duum palmorum, comitãtibus multis
ſtolonibus, folia maſculæ iuglandi ſimilia, fœminæ ſmyrnij. In cacumine ſili
quas Græcis nucibus ſimiles fert apertis ijs ſemina inueniuntur, granis ru-
bentibus, numeroſis, exiguis, ſimilitudine acinorum mali punici, alijs nigris
in medio, ac purpureis, quinq; uel ſex. Radices maribus craſſitudine digiti,
altitudine palmea, candidæ aſtringenteſq; linguam guſtu: fœminis ceu glandes circiter o-
cto uel ſeptẽ aſphodeli modo coaceruantur. Vetuſtiſſima inuentu pæonia eſt, nomenq; au
thoris retinet: quam quidã, ut Plinio placet, pentorobon appellant, alij glycyſiden. Hæc
quoq; difficultas eſt, quòd eadem aliter alibi nuncupatur. Naſcitur in opacis montibus, 10
caule inter folia digitorum quatuor ferente in cacumine ueluti græcas nuces, quatuor aut
quinq;. Ineſt ijs ſemen copioſum, rubrum, nigrumq;. Nomen in officinis ſeruat. Vulgus
*piuonam* uocat, enimuero fruticoſa eſt, caulibus ſeſquipede altioribus, folijs in mari iuglan
dis ſed minoribus, in fœmina ſmyrnij modo laciniatis, floris calyce roſeo, quo decidente
plurimũ quini ſubriguntur hirti craſsiq; folliculi, mox reſupinandi. Iis fatiſcẽtibus uarium
intus ſemen alterno coloris cõtextu, mirabili naturæ decreto, ſiliquis ſenſim dehiſcẽtibus
hic baccas ex atro, illinc acinos cocco rutilare uidere ſit, quod & admirationẽ ſimul & uo
luptatẽ intuentibus adfert. uirili & fœmineo ſexu diſtinguitur. Muliebri folia myrrham re
dolent, & denſiora ſunt. Radix ſex aut octo glandibus conſtans uidetur. Mas glandoſam
quoq; habet radicem, per interualla toroſam, palmi altitudine, digitum craſſam & candi- 20
dam: fœmina numeroſiorẽ. Plinius & glycyſiden, quam aliqui pæoniam uocant, alibi ita
deſcriptam reliquit, Caulem habet duum palmorum, comitantibus duobus aut tribus a-
gnatis, cute lauri ſubrutila, folia qualia iſatis pinguiora, rotundioraq;, & minora. Semen
in ſiliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo eius genera ſunt. Fœmina exiſtimatur,
cuius radicibus ceu balani longiores, circiter octo aut ſex, inhærẽt: mas plures habet, quo-
niam non una radice nixus eſt, palmi altitudine, candidaq; ea guſtu aſtringit. Fœminæ fo-
lia myrrham redolent & denſiora ſunt. Naſcuntur in ſyluis. Radices fructumq; legi nocti
bus præcipiũt, quia picus martius interdiu facere in oculos impetum dicatur: alioqui effo
dientibus radicem pæonię ſedes procidit, ſi Theophraſto credimus. Magna id uanitate ad
oſtentationem rei fictum Plinius arbitratur. Glycyſida porro dicta eſt pæonia, q acinos 30
mali punici ſimiles habere uideatur. nam ſidam, malum punicum à Bœotis uocari ſuprà
docuimus. Hanc & ephialtion uocabant antiqui, ut pote cũ aduerſus ſuppreſsiones incu
borum nocturnas ualeret. Medetur pæonia faunorũ in quiete ludibrijs. Præcipiũt eruere
noctu, quoniam ſi picus martius uideat, tuendo in oculos impetum faciat. Vſus in ijs di-
uerſus, rubra enim grana rubentes menſes ſiſtunt, quindecim ferè pota in uino nigro: ni-
gra grana uuluis medentur ex paſſo, aut uino totidẽ pota. Radix omnes uentris dolores
ſedat in uino, aluumq; purgat. Sanat opiſthotonon, morbum regium, renes, ueſicam: ma-
tricem autem, & ſtomachum decocta in uino: aluumq; ſiſtit. Eſtur etiam contra malum
mentis, ſed in medendo quatuor drachmæ ſatis ſunt. Grana nigra auxiliantur ſuppreſsio-
nibus nocturnis in uino pota quo dictum eſt numero. Stomacho uero & roſionibus & 40
eſſe ea, & illinire prodeſt. Suppurationes quoque diſcutiuntur, recentes nigro ſemine,
ueteres rubro. Vtrunq; auxiliatur à ſerpente percuſsis, & pueris contra calculos incipien
te ſtranguria. Fœminis, ut Dioſcorides eſt author, à partu non purgatis ſicca radix datur.
Ciet menſes græcæ nucis magnitudine pota. In uino data doloribus ſubuenit uentris.
Sanat regium morbum, renes, ueſicam. Decocta in uino aluum coercet fluentem. Rubra
ſeminis grana rubentes menſes ſiſtunt decem aut duodecim pota in uino auſtero nigro.
Stomacho & eius eroſionibus eſſe prodeſt. à pueris pota calculorum rudimenta detra-
hunt. Grana nigra medentur ſuppreſsiõibus nocturnis, & faunorum in quiete ludibrijs,
ſtrangulationibus fœminarũ & uuluæ doloribus grana quindecim in aqua mulſa aut ui-
no pota. Naſcitur in editiſsimis præruptiſq; montium uerticibus. Galenus pueros quoſ- 50
dam comitiali morbo correptos hauſtu eius in perpetuum mentis malum nõ ſenſiſſe tra-
dit, dum etiam radicem à collo pendentem geſtarent, ita ut pectus contingeret. quod &
Poſsidonius adfirmat. Seleucus glycyſidem pomi genus ſpecie fici tradit, quod mulieres
maxime

maximè deuitẽt infatuationis metu. Lithoſpermon aliqui ægonychon, alij dioſpyton, alij ſemen leoninũ. à lapidea ſeminis duritia nomen accepit. Folia ei oleæ prorſus ineſſent niſi lõgiora, molliora, latioraq; uiderentur, iuxta radicẽ humi iacẽtia, ramulis rectis, tenuibus, craſſitudine acuti iunci, ualidis, ſurculoſis. quibus in ſummis biforcipes exeunt cauliculi, folijs inueſtiẽtibus magnis, penes quæ lapideũ ſemen, rotundũ, exiguũ in erui magnitudine extuberat. Naſcitur macro ſolo locis eminẽtibus. Plinius ita graphicè depinxit, tradens inter omnes herbas lithoſpermo nihil eſſe mirabilius. Aliqui ægonychon uocãt, alij dioſpyron, alij heracleon. herba quincũcialis ferè, folijs duplo maioribus q̃ rutæ, ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci. Gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas, & in earũ cacuminibus lapillos cãdore et rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uero lapidea. Ipſi qua pediculis adhærẽt cauernulas habẽt, & intus ſemen. Naſcitur in Italia, ſed laudatiſſima in Creta: nec quicq; maiore miraculo Plinius aſpexit, tantus eſt decor, uelut, aurificũ arte alternis inter folia cãdicantibus margaritis, tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Iacere atq; ſerpere humi tradũt authores. Plinius uulſam non hærentẽ uidiſſe meminit. Iis lapillis drachmæ põdere potis uino albo calculos frangi pelliq; conſtat, & ſtranguriã diſcuti. Neq; in alia herbarũ fides eſt uiſus ſtatim, ad quã medicinã nata ſit. Eſt autem eius ſpecies, ita ut etiã ſine authore, uiſu ſtatim cognoſci poſſit. Dioſcorides iacere atq; humi ſerpere folia tradit, quæ ab radice proſiliãt, quod nuſquã non apud nos uiſitur. Lithoſpermon in altitudinẽ fruticat, erectis non ſeſſilibus humi ramulis, quod etiam Dioſcoridi placere uideo. Ab omnibus tã officinis quàm medicis hodie *milium ſolis* appellatur, quod, ut reor, ſemen candore ſolati ac lucis ſplendore fulgeat. enimuero folijs oleæ mollioribus, latioribus, & lõgioribus conſpicitur, quæ iuxta radicẽ humi ſpargũtur, ramulis tenuibus, rigidis, firmis, iuncea craſſitudine, in quorum faſtigio bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibent, folijs magnis eos ueſtiẽtibus: in quo ſinu ſemẽ emicat paruum, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. In aſperis inuenitur, & editis locis. Vis huic ineſt, ut ſemine cum uino albo poto calculos frangat, pellatq; urinam.

Phalaris, Erythrodanon, rubia, Lonchitis. Cap. LXXI

PHalaris thyrſulos fundit à radicibus tenuibus, & ſuperuacuis, frequẽtes, geniculatos, bipalmesq;, calamis ſimiles zeæ, graciliores tamẽ atq; dulces. Folia quoq; ſimilitudinẽ eius habẽt. Semen amplitudine milij oblõgius. Phalaris Plinio thyrſum habet lõgũ, tenuẽ ceu calamũ, in ſummo flore inclinatũ, ſemen ſimile ſeſamæ. Hoc calculos frangit potum ex uino uel aceto, uel cũ melle & lacte: item etiam ueſicæ uitia ſanat. Tunditur & in aqua aut uino. Succus ad ueſicæ cruciatus utiliſſimè bibitur, Semen ligulæ menſura potũ eundem præſtat effectũ. Inuenitur frequẽter in aruis ſine nomine herba fruticoſa, culmo lõgo, gracili, geniculis cincto perinde quaſi auena, flore ſpicaceo, in ſummo inclinata. ſemine milio aliquãto lõgiori, radice tenui, & ſuperuacua. Erythrodanon Latinis rubea dicitur, Dioſcoridi altera ſpõte prouenit, altera ſeritur ut Thebanæ in Galilæa, & Rauennæ in Italia. In Caria certè inter oleas, tanquam in ſegetibus, ſeritur, propter emolumentũ quod ex ea re quæſtuoſiſſimum ſentitur. Quadranguli ei caules, aſperi, longi, ſimiles aparinæ, maiuſculi prorſus firmiuſculiq;, folijs circa articulos per interualla ſtellatim decuſſatis, & uelut in orbem circumquaque radiatis, ſemine rotundo, per initia uirente, proceſſu rubro, ubi planè maturuit nigro, radice tenui, longa, rubente. Magno quæſtu rubia pollet, in primis tingendis lanis & corijs neceſſaria. Serpit humi ut gramen, locis umbroſis conſpicienda. Sponte prouenit, ſeriturq; ſimilitudine eruilæ, uerum ſpinoſus ei caulis & geniculatus, quinis circa articulos in orbem folijs. Semen eius rubrum eſt. Laudatiſſima Italica, & maximè ſuburbana, & omnes penè prouinciæ ſcatent ea, radice amara & anchuſæ modo rubicunda, uelleribus inficiendis & pellibus tingendis utili. Italicam maxime Democrito placuiſſe dicunt. Officinis *rubea tinctorum* appellatur, Francis *garenſa*, caule anguloſo, geniculato, aſpero, folijs per interualla ex ſingulis articulis emicantibus, & rotatim in ſtellæ modum radiatis, ſemine primum herboſo, mox rubro, deniq; nigro, ſemper rotundo, radice rubra, altitudinis tantæ, ut raro tota queat effodi. Hac tingũtur lanæ, pelleſq; perficiunt, qua de cauſa à noſtris infectoribus ſtudioſe colitur rubia. In medicina urinam ciet, morbum regium

ſanat ex aqua mulſa, & lichenas ex aceto illita: & iſchiadicos & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix ſemenq́ꝫ trahunt menſes, aluũ ſiſtunt, & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cũ folijs imponuntur. Folia capillum tingũt. Quidam morbũ regium ſanari hoc frutice tradunt, etiã ſi alligatus ſpectetur tantum. Dioſcoridi urinã mouitur, qua de cauſa regio morbo auxiliatur pota cum aqua mulſa: item coxendicum doloribus, & neruorum reſolutioni. craſſam enim copioſamq́ꝫ pellit urinam, interdũ & cruorem. Bibentes tamen quotidie lauentur, & inanitionum diſcrimina cõſiderentur. Contra ſerpentium ictus ſuccum ex uino bibi prodeſt. Semẽ potum ex aceto lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus, menſes, ſecundasq́ꝫ. Illita cum aceto albam uitiliginem emaculat. Lonchitis Romanis ueneria aut lanceola dicebatur olim, folia ad porri ſimilitudinem habet, latiuſcula, & modicè rubentia, ad radicem plurima, & in terram conuexa, pauca in caule. Flores in eo ceu galericulos comicis perſonis ſimiles, paruam exerentibus linguam nigros. ſiquidem minutulis ijs hiantibus albugo quædã inferiore labro prominens ſpeciẽ lingulæ repræſentat. Semen in inuolucro clauſum cum primum exit triangulum, ſimile cuſpidi, unde ducta eſt appellatio, radices Gallicæ paſtinacæ. Naſcitur in aſperis & ſitiẽtibus. Lonchitis, authore Plinio, nõ ut pleriq́ꝫ exiſtimauerũt eadẽ eſt quæ xiphion aut phaſganon, quanq́ꝫ cuſpidi ſimilis ſemine: habet enim folia porri rubẽtia ad radicẽ, & plura quàm in caule, capitula perſonis comicis ſimilia, paruã exerẽtibus linguã, radicibus prę longis. Naſcitur in ſitiẽtibus. Sæpe in aridis & petroſis inuenitur, folio porraceo, floribus comicæ perſonæ ſimilibus, paruã exerenti linguã, ſemine triangulo ut pilũ eſſe ac lancea uideatur, à qua ut arbitror effigie nomen herba auſpicatur, radice ſylueſtris paſtinacæ: ſed nullum ſuccurrit nomen dignum quod ſcribatur. Pueri, qui montibus oberrant, *nigros capettos* quaſi galeros, nominant. Altera lonchitis quam aſperã cognominant, Romani longinam aut colubrinã, folijs ſcolopendrij ſcabrioribus, amplioribus, diuiſuris quoq́ꝫ maioribus, uulneraria herba, plagisq́ꝫ inflammationes abigit, nec eas cingere uel enaſci patitur. Pota cum aceto lienem abſumit. Sunt qui ab hoc foliorũ habitu *burſam paſtoris* eſſe putẽt: ſed ea folijs potius erucæ conſpicitur, ſemine in uulgus minuto. ſed de hac alibi priuatim diximus. Alij quandam ſcolopendrij ſpeciem eſſe ſuſpicantur. Vtcunq́ꝫ lonchitidos ſuperioris radix decocta, priuſquam ſemen emittat, lieni & renibus medetur. Eadem in aqua ijs uiſceribus illinitur. Semen lonchitidis duabus linguis in uino potum hydropicos ſanat. Radix potu urinam ciet.

Althæa, Alcea, Cannabis. Cap. LXXII

Lthæam aliqui ebiſcon appellant, genus eſt ſylueſtris maluæ, folijs rotundis cyclamini modo, lanuginoſis, flore roſeo, caule cubitorũ binûm, radice lenta, uiſcoſaq́ꝫ, intus candida. Tributũ ei nomẽ ab excellẽtia & multitudine remediorum. E ſylueſtribus maluis, cui grande folium & radices albæ, althęa uocatur ab excellentia effectus, à quibuſdam ariſtalthæa. Althææ folium à Theophraſto maluæ redditur, ſed grandius & piloſius, cauliculi molles, flos luteus, radix alba neruoſaq́ꝫ, ſemen maluæ. guſtus quoque caulium ut maluæ. Aquam radice trita addita tradunt addenſari ſub dio, atque congelaſcere. Vſus ad rupta, tuſſes è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Medici althęam uocando, ut idem inquit Theophraſtus, maluam ſylueſtrem intelligunt ab effectus nobilitate, à quibuſdam ariſtalthæa dicitur. Item ebiſcus, ſiue quod idem eſt, ibiſcus: quanquam Plinius althæam ab ibiſco ſeparauit medicinæ uſu. Ibiſcus, inquit, à paſtinaca gracilitate tantum diſtat, damnatus in cibis, & medicinæ duntaxat utilis, quam Græci molochen agriam uocent, & aliqui pliſtolochiã. Anadendromalache à Galeno etiã uocatur. Officinis *biſmalua*, uulgo *maluauiſcus*, ruſticis *guimalua* nominatur, quòd glutinoſa ſit, caule tenero, bicubitali, molli, folijs lanugine caneſcẽtibus, fœtu maluæ maiori, piloſioreq́ꝫ, flore roſaceo, radice alba. Humẽtib. locis gaudet. Althææ in omnibus efficacior radix, præcipuè cõuulſis, ruptisq́ꝫ. Cocta in aqua aluũ emollit. Ex uino albo ſtrumas, & parotidas, & mammarum inflammationes diſcutit. Panos in uino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta quamlibet pernicioſæ tuſſi citiſſime medentur. Hippocrates uulneratis, ſitiẽtibus defectu ſanguinis, radicis decoctæ ſuccum bibendum dedit: & eam uulneribus cum melle & reſina, item conuulſis, luxatis,

tumentibus

tumentibus & musculis, neruis, articulis imposuit. Suspiriosis, ac dysentericis in uino bibendum præbuit. Mirum, aquam ca radice addita addensari sub diuo, atq; coalescere. Efficacior autem quo recentior. Radicis succus, ut Dioscoridi placet, decoctæ in aqua mulsa, item tusæ per se potu efficax est contra uulnera, parotidas, strumas, abscessus. Mammarum inflammationes sedat, sedis dolores, offarctus, inflationes, neruorum rigores. discutit enim & excoquit, aut rumpit, & ad cicatricem mox perducit. Decocta quo dictũ est modo, & cum axungia, uel anserino pingui, terebinthinæue subacta ut malagmatis lentor cõtrahatur, inflammationibus uuluæ, præclusisq; fœminarum locis utiliter in pessis admouetur. Decoctum eosdem usus præbet. Purgationes à puerperio & reliquias à partu potenter extrahit. Decoctum radicis potum prodest urinæ difficultati, calculorum cruditatibus, coxendicum uitijs, dysentericis, tremulis, ruptis. Dentium mulcet dolorẽ colluto ore decoctũ in aceto iure. Semen recens aridum ue tritum uitiligines in sole confricãs oblitterat. Eodem ex oleo perunctũ à uenenatis animalibus feriri negantur. Valet ad dysenteriã, sanguinis reiectionem, alui profusiones. In posca aut uino decoctum bibitur contra omnes uespartũ, apũ, ac similiũ aculeatos ictus. Folia cũ oleo exiguo imponũtur plagis, item ambustis. Cõstat aquã trita radice addita sub diuo addensari atq; cõ crescere. Alcea syluestri & ipsa maluæ cõtribuitur, folia uerbenacæ modo secta, caules terni aut quaterni cortice canabino uestiuntur, flores parui, folijs rosæ, radices obliquæ, quinq; uel sex, cubitales. Alcea Plinio folia habet similia uerbenacæ, quæ & pensfereon cognominatur, caules tres aut quatuor foliorũ plenos, florẽ rosæ, radices albas, cumplurimũ sex, cubitales, obliquas. Nascitur in pingui solo, nec sicco. Cęterũ inuenitur in syluis *rusticæ altheæ* uel *bismaluæ syluestris* uulgari cognomẽto, herba caulibus foliosis, canabino cortice, minutis, frõde maluæ quasi circinata, & segmẽtis uerbenacæ profundioribus laciniata, flore rosæ, paruo, radicibus obliquis, quinis senis ue, cubitalibus albis. Caudã quoq; leonis, qua multũ animal id pollet, Homero, Catullo, & Plinio testibus alceã appellãt Græci. Vsus radicis alceę ex uino uel ex aqua dysentericis, aluo cite, & ruptis cõuulsis. Syluestris cannabis nascitur in syluis, uirgulas altheæ fundens nigriores, asperioresq;, ac minores, cubitali altitudine, folijs edomitæ, scabrioribus, magisq; nigrantib. flores modice rubẽtes & similes lychnidi, semen & radix altheæ. Cãnabis primũ in syluis nata nigriore folio & asperiore, dein cultu domita fetitate mansueuit in agris. Satiua à Dioscoride pingit folio fraxini, graui odoris, caulibus paruis, manibus, semine rotũdo. Ea Gallis *chanure* dicitur, ferulacei generis, graui odore, simplici adolescit caule in tantã plerũq; procẽtatẽ, ut arborũ equet fastigia. Crebris geniculatur nodis, è quibus surculi prodeunt, folijs angustis, mucronatis, fimbriatis. Mas exflos, uel sicolorium patit semen & oleosum: fœmina albo flore sterilitatem compensat. Vtilissima funibus cannabis. Seritur à Fauonio. Quo densior est, eo tenerior. Semen eius cum est maturum, ab Aequinoctio autumni destringitur, & sole & uento aut fumo siccatur. Ipsa cannabis uellitur post uindemiã, ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima est Alabandica, plagarũ præcipuè usibus. Tria eius ibi discrimina. Improbatur cortici proximũ, aut medullæ. Laudatissimũ è medio quæ mesa uocatur: secũda Mylasea. Quod ad procentatẽ attinet, rosea agri Sabini arborum altitudinẽ æquat. Cannabis solum pingue stercoratumq; & riguum, uel planum, atq; humidum & altè subactum deposcit. In quadratũ pedẽ feruntur grana sex eius seminis Arcturo exoriente, quod est ultimo mense Februario, circa sextum aut quintum Calendas Martias, nec tamen usq; in Aequinoctium uernum. Si sit pluuius cæli status, improbe seritur. Cannabis leguminibus assignatur. Huius semen, ut Galenus est author, magno negotio concoquitur, stomacho & capiti aduersatur, prauos creat humores. Sunt tamen qui hoc quoque tostum tumq; cum bellarijs, quæ secundis mensis præbentur, usurpent. Admodum excalfacit, & caput æstuoso halitu sursum misso tentat. Semen eius extinguere genituram uirorum dicitur. Succus ex eo uermiculos aurium necat et quodcunq; intrauerit eijcit, sed cum dolore capitis. Tantaq; uis est ei, ut aquæ infusa, coagulare eam dicatur. & ideo iumentorum aluo succurrit pota in aqua Radix contractos articulos emollit in aqua cocta, item podagras, & similes impetus. Ambustis cruda illinitur, sed sæpius mutatur priusquam inarescat. Semen largius sumptũ genturã extinguit. Succus ex eo aurũ doloribus instillatur.

Syluestris, quæ nigriore & asperiore caule, distat à satiua. Vellitur & hæc faciundis funibus apto cortice. cuius radix decocta illitu collectiones, & tumores discutit: tophos, qui in articulis occalluerunt, dissipat.

### Anagyris, Cepæa, Alisma, Onobrychis. Cap. LXXIII

Anagyris, à quibusdam acopon dicitur, folia uirgasq; uiticis habet, fruticosaq; arboris instar, perquam tenui odore, flos oleris. Semen in corniculis gignit oblongis, simile renibus, uarium, subrotundum, & solidum, quod durescit ferè maturescente uua. Anagyris Plinio, quam aliqui acopon uocãt, fruticosa est, grauis odore, flore oleris. Semen in corniculis nõ breuibus gignit, simile renibus, quod durescit per messes. Anagyris odore tetro prouerbiũ peperit, in eos iactari solitum, qui offutura sibi commouent. Hanc sunt qui à Plauto nauteam uocari putent in Asinaria, sed authorem non habent. Nauteam porrò herbam grauẽ esse scribit Festus, qua conarij utantur, à naui quasi nauseam dictam. Anagyris recentioribus *malua terrestris*, quod humi maluæ modo iaceat dicitur, rusticis *putidum lignum*. Arboris instar fruticat folijs & ramis amerinæ, fœdo odore, flore brassicæ, siliqua terete, qua semen cõtinetur renibus simile, cum messibus maturescens. Folia collectionibus imponuntur: difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu statim auferantur. Quòd si emortuus hæreat, & secundæ mensesq; morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo folia. Sic & suspiriosis dantur, & in uino uetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis coquendisq; adhibetur. Semen commãducatum uomitiones facit. Tenera folia, ut uult Dioscorides, illitu collectiones tumoresq; reprimunt. Si partus hæreat, & secundæ mensesq; subsistant, drachmæ pondere bibuntur in passo. Sic & suspiriosis præbentur, & contra capitis dolores in uino. Difficulter parientibus adalligãtur, ita ut extemplo à partu soluãtur. Radicis cortex concoquendis discutiendisq; adhibetur. Semen commanducatum uomitiones celeriter ciet. Cepæa portulacæ similis est, folio nigriore, radice tenui. Plinio cepæa similis est portulacæ, nigriore radice sed inutili, nascens in litoribus arenosis, gustu amara. In uino cum asparagi radice uesicæ plurimum prodest. Folia in uino contra urinæ stillicidia, & scabiem uesicæ magno remedio bibuntur: sed cum decocto corrudæ, id est syluestris asparagi, quam myacanthon uocant, plurimum conferunt. Alisma, quod & damasonion uocatur. folia ei plantaginis nisi angustiora essent, & in terram cõuexa, caule tenui, simplici, cubitum excedente proceritate, capite thyrsi, flore albo, exili, & aliquatenus pallido, radicibus ut ueratri nigri tenuibus, odoratis, acribus, modicè pinguibus. In aquosis amat nasci. Alisma, ut Plinius inquit, aliqui damasonion alij lyron appellant. folia ei plãtaginis nisi angustiora essent & magis laciniosa, conuexáque in terram, aliàs etiam uenosa similiter, caule, simplici, tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis tradit nigrius, maioribus folijs. Recentiores *pastoralem fistulam* uocant, quòd singulari scapo rudis fistulæ & longitudinem & effigiem quandam uideatur imitari. Officinæ, herbarij, rura à similitudine & natalibus *plantaginem* uocant *aquaticam*, folio arnoglossi, sed angustiore, & semper in terram demisso, caule unico, sesquipedali, in cuius fastigio uiride alabastriculum in calycem cõcoloris floris dehiscit, radicibus crebris, ut ellebori nigri tenuibus, acribus, pinguibusq;, flore tenui in candidum pallescente. Aquosos amat situs. Vsus in radice aduersus ranas & lepores marinos. Lepori marino aduersatur in uino potum. Eius drachma una aut altera subuenit ijs qui leporem marinum biberuot, aut quos rubeta momorderit, aut qui opium hauserunt. Torminosis aut dysentericis per se aut cum dauco pari mensura datur. Conuulsis, & mulieribus locorum causarijs, aut uuluæ strangulatui opportunis prodest. Herba sistit aluum, menses pellit, tumores illita placat. Panos sanat damasonion. Onobrychis lentis habet folia, longiora paulo, caulem semipedalis altitudinis, florem rubentem, radices exiguas. nascitur dilutis incultisq; locis. Folio, ut Plinius inquit, onobrychis constat lentis, paulo maiore, flore puniceo, radice exigua & gracili. Nascitur circa fontes. Illita panos & tubercula discutit. In uino stranguriás finit. Sudores mouet cum oleo peruncta.

Hypericon

Hypericon. Cap. LXXIIII

Ypericon alij corion, alij androsæmon appellant. Sunt qui chamæpityn ab odore seminis resinaceo dixerunt, folio rutæ figura, surculaceo frutice, dodrantali, subrubro. Flos luteus, qui digitis tritus sanguineũ succũ remittit, qua ratione androsæmon cognominatur. Siliquas gerit subhirsutas, in lõgitudinẽ rotũdas, hordei magnitudine, et semen in ijs nigrũ, resinam obolens. Nascitur macro solo sed culto. Hoc modo à Dioscoride pingitur in ruta syluestri, & multo articulatius. Folia sunt rutę, pusillo frutice, ac lignoso, leuiter rubẽte. Flos luteus, qui digitis tritus sanguineũ excernit succũ, qua occasione quidã androsæmon uocauere, folliculo subhirsuto, in rotũditate prælongo, similitudine hordei, claudente semen atrũ, & resinã subolẽs. Nascitur culto & gracili solo, sed hoc breuius aliquot omissis repetitur. Hypericon, Plinio authore, quod alij chamæpityn, alij corion appellãt, oleraceo frutice, tenui, cubitali, rubente, folio rutæ, odore acri, semine siliquæ nigro maturescẽte cum hordeo. Nomen in officinis seruat. Ruta *herbam perforatam* aut *mille pertusam* appellant, quòd folia soli obiecta innumeris foraminibus scatere, & omni ex parte punctis quibusdam pertundi uisantur. Vulgus item *herbam diui Ioannis* sæpe nuncupat. siquidem surculosa est herba, dodrantalis, subrubẽs, folio rutæ, flore uiolæ matronalis forma, quẽ si digitis libeat terere, manus inuenies sanguine profecto cruentatas. nã & oleũ in quo flos fuerit maceratus sanguineũ cõcipit colorẽ siliqua terete, hordei magnitudine, semine intus nigro, resinã olente. Nãq; si nares consulas, siliqua semenq; tibi resinaceũ odorẽ repræsentabit. Duo in hyperico inueniuntur, quæ tibi certitudinis faciãt fidem, cruentus comæ florisq; triti liquor, odor siliquæ seminisq; resinaceus, quæ uix in alijs quibuscũq; reperiũtur. Quo magis hallucinantur, qui hypericum othonen herbam esse censeant. Nam & si perforata crebro folia hyperici acies oculi deprehendat, nõ tanquam à tineis essent pertusa uel erosa, sed uelut acu minutim puncta conspiciet. Item non ei flos inest croci latifolius, sed albæ uiolæ luteus. Folium huic rutæ, alteri potius erucæ tribuitur. Neq; semen in othoniæ siliquis includitur. Peregrina herba barbaro aspectu. Hypericum uernaculum nobis est, nusquã nõ proueniens. Ascyron alijs & androsæmon, species & hæc hyperici, amplitudine differẽs, maioribus ramis surculosioribusq;, & omnino rubentibus, folio tenui, floribus luteis, semine hyperici resinoso & cum atteritur digitos cruentante, quã ob causam androsæmon hanc quoq; uocauere. Androsæmon aliqui dionysiadem, alij appellauere ascyron, sed ab hoc & ab hyperico differentẽ. frutex est prætenuibus festucis, surculos rubẽtesq; ramos fundẽs, folijs effigie quidẽ rutæ sed duplo triplòue maioribus, & cũ teruntur succo sanguineo manantibus, cauis alarũ multis, à quibus in cacumine stolones utrinq; prodeunt pinnati, in queis flores pusilli, lutei, & in calyculis semen uelut nigri papaueris, lineis depictũ. Comæ tritæ resinosus odor. Hoc inuenitur in agris. Folia non sic, ut hyperici, foraminibus perusta notãtur, longiora multo. Plinius ea supradicta genera hyperici appellatione cõplectitur, duobus tantum fastigijs contentus, cum tradat aliud hypericon esse quod alij corin uel corion appellant, folijs tamaricis, & sub ea nascitur, sed pinguioribus & minus rubentibus, odoratum, palmo altius, suaue, leuiter aculeatum. Dioscoridi coris, quam hypericon quidam uocant, frutex est folio ericæ sed minore, pinguiore, ac rubente, palmum altus, sapore grato, acri, odorato. Hippocrates coren hanc uocauit, ut Galenus inquit, argumento seminis quod pupulæ oculi similitudinem repræsentat. Ascyron maiores quàm hypericon habet ramos omninoq; rubentes, flores luteos, semen in calyculis pusillũ. Comę ascyri tritæ uelut cruentatæ cernunť. Androsæmon nõ absimile hyperico est, cauliculis maioribus dẽsioribusq;, ac magis rubẽtibus, folia alba ferè. Gignitur in uineis. Ferè medio autũno effoditur, suspenditurq;. Galenus androsæmon duplex facit, ascyron siue ascyroides, de quo suprà sumus locuti. Alterũ dionysias appellať ab aliquibus. Vtriq; par effectus. Ea inter hypericũ, ascyron, et androsæmon inueniũtur discrimina, sed minora q̃ quæ genus mutare debeãt, ideo una cõmuni ueniũt apud nos appellatione. Est tamen diligenter attendendum in rutę syluestris mentione, ubi eadẽ uerbotenus referuntur, florem simplici ratione luteum à Dioscoride tribui, ubi nec uiolæ albæ similẽ fecisse palam cognoscitur: quare in alterutra designatione nõnihil desiderari uidetur. Nec in hyperici mentione

floris

floris digitorum attritu eructati meminit. Natura semini hyperici spissandi. Aluum sistit, urinam cit, ad calculos uesicæ cum uino bibitur. Vis semini coris excalfactoria, & ideo in flationē facit enterocelicis: sed stomacho non utile, præcipuum ad stranguriam, si exulcerata non sit uesica. Medetur & pleuriticis in uino potum. Semē utriusq; hyperici ischiadicis bibitur ex uino. Bibitur & in quartanis, quæ priuatim corion appellatur. Ambusta sanat. Spasticis & opisthotonicis perungi semine hyperici, quod coris uocatur, idemq; bibere prodest. Capillum denigrat hypericon quod corion cognominant. Hypericon Dioscoridi urinam cit, menstrua pellit appositum. Tertianis, quartanis cum uino potum liberat. Semen triginta diebus potum ischiadicis medetur. Folia cum semine illita sanant ambusta. Seminis ascyri usus ad ischiadicos. Potum in aquæ mulsæ sextario uitiosa recrementa copiose detrahit: quapropter continuandus est usus, dum uitium omne subsidat. Illinitur & ambustis efficaciter. Androsæmi semen duabus drachmis potum bilem deijcit, aluūq; suis excrementis exonerat. Ischiadicis medetur, sed à purgatione aquam bibere cōuenit. Herba sanat ambusta, uulneribus sanguinem cohibet. Coris semen potū menses pellit & urinas. Phalangiorum morsibus auxiliatur. Febriū horroribus ex pipere, opisthotonicis ex oleo conuenienter illinitur. Radix in uino cocta, potaq; defectis opē ferre traditur: sed qui morbo tentatur diligenter operiri debet, quādo corpus totum sudore difflet, ex qua occasione membra resoluta mobilitati restituentur.

### Chamæpitys, aiuga. Cap. LXXV

Erba est chamæpitys per humum serpens, incuruæ similis, folijs sedi, minoribus, tenuioribus multo, hirsutis, circa ramos frequētibus, odore pinus, flore tenui albo uel luteo, radice cichorij. Altera huic cognominis, cubitalibus ramis, anchoræ modo incuruis, minutis crinibus, coma supradictæ: flos candidus, nigricans. semen olet pinum ut superior. Tertia masculus dicitur, paruula, læuior, folijs exilibus, candidis, pilosis, colliculo crasso & albo, flosculis melinis, semine pusillo secus alas, eodem odore quo cæteræ item species. Chamæpitys latine aiuga, authore Plinio, appellat̄: dicitutq; propter abortus ab alijs thus terræ, cubitalibus ramis, flore pinus & odore. Altera læuior & incuruæ similis. Tertia eodem odore, & ideo nomine quoq;, paruula, crassitudine digitali, folijs scabris, exilibus, albis, in petris nascens. Sic tria eius habentur discrimina, reddēdo unum sesquipedalibus surculis, flore pinus & odore; alterum breuius & incuruum: tertium folijs scabris, digitali caulis crassitudine. Latinis aiuga siue abiga chamæpitys dicitur. Inuenitur & ibiga uocari, quod nomen ferè seruant hodie Illyrici. Hinc duabus abiectis literis i, & g, *iba*, & tandem *iua* manauit in uulgi nomenclationem. Ea est aiuga uel chamæpitys, quam officinæ simul & herbarij *iuam* appellant cognomento *muschatam*. siquidem ea per humum reptat incurua, folijs semperuiui minoris, longe tenuioribus, hirsutis & pinguibus, cū cum ramos frequētibus, odore pinus, flore tenui, luteo uel candido, radicibus cichorij. Tantū abest ut chamæpitys, quæ ab officinis hodie demonstratur, sit ea Dioscoridis & Plinij, ut nihil magis eius deliniationi repugnare cognoscatur, & indigna prorsus quæ ijs generibus annumeretur, cum nullo sit pinus odore. Recentiores aliam chamæpityn nouerūt, eiusdem ut ipsi arbitrantur effectus, folio saluiæ rimoso, angustiore tantum, & ad radicē maiore, flore subcandido ac luteo, folliculis cristæ gallinaciæ similibus, sapore pinus, in maritimis montibusq; nascentem, nigro semine, quæ non serpit. Athenis chamæpityn alij dionysiam, alij ioniam uocari scribunt Apollodorus & Athenæus. Nicander ionida quādam herbam nominat, fortasse chamæpityn significare uoluit, pumilam & humilem eam dicendo. Omnes hæ herbæ propter cognationem nominis non differendæ. Prosunt aduersus scorpionum ictus: item iocineri illitæ cum palmis, aut cotoneis: renibus & uesicæ decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoq; regio & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibuntur. Nouissima cōtra serpentes ualet cum melle, sic & apposita uuluas purgat, sanguinem densatum trahit pota, sudores facit perunctis ea. Peculiariter renibus utilis est. Fiunt ex ea hydropicis pilulæ cum fico aluum trahentes. Lumborum dolorem uictoriati pōdere in uino finit, & tussim recentem. Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eijcere dicitur. Folia, ut Dioscoridi placet, chamæpityos septenis diebus in uino pota morbum regium discutiūt: & quadragenis

in aqua

in aqua mulsa ischiadicis medentur. Dantur peculiariter urinę difficultatibus, iocineris & renum uitio. Torminosis prosunt. Heracleæ in Ponto aduersus aconitum pro antidoto utuntur decoctum ebibentes. Ad supradicta quoque cum polenta linitur quæ decocto herbæ maduerit. Trita in farinam & cum fico in pilulis sumpta aluum emollit. Excepta mellæ cum æris squama & resina eam trahit. Apposita cum melle uteros purgat, siquid intus infestat eijciens. Mammarum duritias digerit, uulnera glutinat, ulcera quæ serpunt cum melle lita cohibet. Visus reliquis duabus ad eadem quæcunque, citeriore tantum ui.

## Betonica, cestron. Cap. LXXVI

10 C Estron cognominant psychrotrophon, quoniã alsiosis locis gaudeat, Latini betonicam appellant. Exit caule tenui, cubitũ uel eo amplius procero, quadrangulo, folijs longis & mollibus, frondis quernæ modo per ambitum serratis, ad radicem maiusculis, odore iocundo. summis in caulibus semen spicatum inest quasi thymbræ. Radices subsistũt exiles ut ueratri. Folia huius collecta plurimos ad usus siccantur. Vetones, ut Plinius tradit, in Hispania eam inuenere quæ in Gallia betonica dicitur, in Italia autem serratula, græcis cestron aut psychrotrophon, ante cunctas laudatissima: exit anguloso caule cubitorum duûm, à radice spargens folia ferè lapathi, serrata, semine purpureo. Nomen betonicæ in officinis retinet, uulgus *betunam* uocat, caule cubitali, aut altiori paulo, quadrato, folijs quernis, per ambitum serratis, proxime radicem maioribus, odoratis, semine in summis caulibus modo satureiæ spi-
20 cato, floribus purpureis, radice ueratri numerosa, tenui. Hallucinantur qui generi eidem betonicæ assignant, quam uulgus *orualam* appellat, haudquaquã absimilem, caule ab imo rufescente, quadrangulo, flore rubido, alabastriculis dehiscentibus. Vescũ & atrũ semen intus conspicitur. Cęterum folio & caule oruala marrubium imitatur ingrato satis odore, flore in aquilini rostri modũ falcato, siliquis circa caulem dehiscentibus, quæ semen atrum ostendant. Betonica folio quercus conspicitur, per ambitum crenato, odorato, semine in uerticibus caulium spicoso. Differt specie non effectu altera betonica ut Paulo Aeginetæ placet, unicaulis, ramulos habẽs pulegij tenuiores, & gustu fatuos, in petrosis fere prouueniens. Folia siccantur in farinam plurimos ad usus. Fit uinum ex ea & acetũ stomacho & claritati oculorũ. Tantũque gloriæ habet, ut domus in qua sata sit, tuta existimetur à pia-
30 culis omnibus. Anguiũ morsibus imponitur betonica, pręcipue cui uis tanta perhibetur, ut inclusæ circulo eius serpentes ipsæ sese interimãt flagellando. Datur ad ictus semẽ eius denarij pondere cum tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur. Betonicæ semen omnia mala medicamenta exigit per aluũ in mulso, aut passo, uel farina in uini ueteris cyathis quatuor. sed uomere cogendi atque iterum bibere. Iis qui quotidie gustẽt nulla nocitura medicamẽta tradunt. Obolis tribus, in aqua cõtra purulẽtas cõtraque cruentas excreationes subuenit. Ad lateris & pectoris dolores farina eius bibitur. Betonica altàs stomacho grauis, uitia tamen sanat pota, uel folijs cõmanducata. Difficultati spirãdi medetur tusæ pondo libra, mellis Attici semuncia ex aqua calida quotidie bibentibus. Drachma una in aqua calida cyathis tribus bibitur ad cordis uitia. Renibus prodest beto-
40 nicæ potus. Faciles præstat uomitiones radix ellebori modo quatuor drachmis in passo uel mulso. Sed sistit uomitionem farina ex mulsa. Sumitur & ex aqua, abstergitque fastidia, digeritque cruditates ex mulsa. Sistit aluũ succus infusus aut potus. Eadẽ cœliacis in uino austero datur. Soluit aluũ drachmis quatuor in hydromelitis cyathis nouem. Tormina discutit. Ad uulnus drachma in hydromelitis cyathis tribus bibitur. Farina ex melle & aceto scyllite pota præcordijs & ilibus utilissima: itẽ ramici pota, atque illita. Vesicæ malis contraque calculos grauissimis cruciatibus auxilio est. Eadẽ ad strãgurias efficacissima. Ad calculos quidã betonicã & uerbenacã & millefoliũ æquis portionibus ex aqua pro singulari remedio bibere suadent. Neruis discurrentibus per scapulas, humeris, spinæ, lumbis utilissima ut in iocinere pota. Ad omnes corporis dolores remedio esse succum inuenio be-
50 tonicæ, quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emendat, gratioremque reducit. Phthisicis eclegmate cum melle fabæ magnitudine datur. Concoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus denarij pondere, & crapulam discutit. Paralysim sanare dicitur. Eadem torpentibus membris prodest. Comitialibus medetur eius drachma in oxymelite. Farina

pondo denariorũ tredecim sumpta triginta diebus cum folijs quinquefolij tritis, ex aceti scyllitici cyatho & mellis Attici semuncia comitiales sanat. Eiusdẽ drachma in aquæ mulsæ cyathis tribus febribus liberat, quæ cum horrore ueniunt. Bibitur in quartanis farina quæ omnes horrores coercet. Morbus regius impugnatur eadem tribus obolis ex uini ueteris cyatho. Farina è lacte caprino pota sanguinem sistit ex ubere fluentem. Potatur à ruptis, conuulsis, & ex alto deiectis succus. Betonica drachma in uini cyathis tribus bibitur contra omnia uuluarum uitia, aut quæ in partu fiunt. Euocat menses, & partus accelerat farina ex aqua mulsa. Herba delet carcinomata & nigritias ueteres addito sale. Radix Dioscoridi pituitosam uomitionem elicit ex hydromelite pota. Folia danť ruptis, conuulsis, uuluæ causarijs, & ad laxãdos uteri strãgulatus drachmæ unius põdere cũ aqua mulsa. 10
Ternæ in uini sextario drachmæ contra serpentiũ morsus ebibũtur. Herba magno præsidio illatis à serpente uulneribus illinitur. Aduersus uenena drachma ex uino salubriter potatur, quam siquis præsumpserit, à poculo uenenato tutus euadet. Vrinas ciet, aluum subducit. Medetur comitialibus, insanis pota ex aqua, & iocineris lienisq; molestijs denarijs singulis in aceto mulso. Concoctiones adiuuat, si quis tuberculo fabæ secundum cœnam deuoret. Sic & acida ructanti stomacho salutaris est. Stomachicis eam manducare & succum exputo corpore deuorare proderit, ita ut in singulos haustus dilutum uinum supergustetur. Datur sanguinem excreantibus tribus obolis cum uini mixti cyatho: ischiadicis renum & uesicæ doloribus ex aqua: aquæ quæ cutẽ subijt binis denarijs in mulsa. Regio morbo laborantes recreat. Menses pellit denarij pondere cum uino pota. Hærẽtes fœmi- 20
narum purgationes drachma in uino depellit. Aluum quaternæ in aqua mulsa cyathis decem inaniunt. Tabidis & purulenta egerentibus ex melle auxiliatur. Folia cũ inaruerint trita ad hos effectus fictilibus conduntur.

Britanica, Betonica altera. Cap. LXXVII

Ritanica, siue betonica folio cernitur rumicis syluestris sed nigriore pilosioreq́; gustus astringentis, caule non magno, radice breui, tenui. Britanica in insulis in confini Britaniæ Oceano, uel eius insulis reperta est, folia habens oblonga, nigra, radicem nigram. Florem, autore Plinio, uibones uocãt, qui collectus ante quàm tonitrua audiantur, & deuoratus, securos in totũ annũ reddebat milites. Frisii, quà castra erãt Romanis, demõstrauere illam. Mirať Plinius, quæ 30
nominis sit causa, nisi fortè confini Oceano Britaniæ ueluti propinquę dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur certum est: sed hic quondam ambitus fuit, nominibus suis eas adoptãdi, ut docebimus fecisse reges, ut res tanta debeať, herbam inuenire, uitam iuuare. Siquidem in Germania trans Rhenum castris a Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu, fons erat aquę dulcis solus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq́; in genibus soluerentur. Medici stomacacen & scelotirben uocabãt. Ei malo reperta auxilio est britanica, nõ neruis modo & oris malis salutaris, sed contra anginas quoq; & serpentes. Sed quare uibones dicantur huius herbæ flores non ausim diuinare. Cæterum Strabo autor est apud Vibonem in Brutijs, repertum coronis flores nectere: in eum quoque locum propter flores migrasse Proserpinam. Eisdem 40
incommodis quoq; Romanas legiones in Arabia tentatas fuisse Augusti Cæsaris principatu, Helio Gallo duce, idẽ refert Strabo. Sed magis miror, florem tantum à Plinio celebrari, cuius, uelut ignobilis aut indigni qui designaretur, Dioscorides nõ meminerit. Quare de illo insigni betonicæ, tamq́; pulchro & elegãti intellexisse Plinium existimo, de quo infra agetur. Britannicam hodie Italia *piatamanam* appellat, quidam *lapathum acutum*, quòd folia rumicis habeat. Cæterum & longiora sunt & nigriora, carnosiora & lanuginosiora, radice nigra & uesca. Sũt qui putẽt eam esse herbã quæ *bistorta* uulgo uocatur: etenim folio est rumicis, à terra cæsio, supernè uiridi, flore rubro, radice concolori, cõtorta, nigricante, cui eædem quæ britanicæ uires à medicis tribuanť. Medetur serpentiũ ictibus britanica. Succus exprimitur folijs, in sole aut igni uersať dum coeat, uim habet astringentẽ, pri- 50
uatim depascentibus oris & tonsillarum ulceribus utilem, demũ ad omnia quæ dẽsari sit opus. Folia in farinam redacta labiles dentes firmant. Nascitur betonica altera in fœnarijs campis, & mõtibus, excelsa & nitida loca diligẽs. Germina, & animos, & corpora hominum

minum tuetur à maleficijs,piaculis omnibus. Contra peregrinationes nocturnas, itinera insidiosa, difficiles somnos commendata. In totum ad omnem medendi rationem celebratissima. Radix ei tota rubet odorata,& habetur, folium porraceum, stamine quo medium diuiditur puniceo,ac rubente, in recto calamo triquetrũ, floribus in cacumine purpureis. Mirari licet quam ob rem mentiones duas betonica meruerit, nisi quis duo quoq; genera betonicæ nobis à Dioscoride demõstrata contenderit: & quæuis in purioribus Dioscoridis codicibus caput hoc non inueniatur (non enim planè stilum eius redolet) ijs tamen huic dicatas in uetustis authoribus, Dioscoridem in testem citantibus, inuenies: betonicæ mentioni fusius insertas deprehendes. Plinius duo genera uidetur intellexisse, quę tamen promiscua cõferantur, uni rumicis folia tradit, quod britanicæ Dioscorides assignat, nam eius, quæ eodem authore betonica dicitur in Gallia, folia querna potius usurpantur, serrato ambitu, & inde *serratula* in Italia nominatur, ut uibones in Hispania. Altera quæ stamine, non semine ut in Plinio mendose legi puto, purpureo (nam neutri earũ semen offenditur in purpuram inclinatũ) medium folium diuidente. Facilior esset Pliniana lectio, si ita scriberetur, Exit betonica angulofo caule, cubitorũ duũm, à radice spargẽs folia fere lapathi, serrata: altera stamine purpureo. Nam hic uidetur folij forma desiderari, quod Dioscorides in secunda mentione betonicæ exprimit, foliũ tribuẽs porraceũ, stamine in medio purpureo. Tantũq; gloriæ ei tribuit Plinius, ut domus in qua sata sit tuta existimetur ab omnibus piaculis: quod Dioscorides secundæ manifestius adscribit. Duas & Paulus Aegine ta betonicæ facies intelligit multum differentes, effectu tamen parili, ut supra dictum est. Quæ tamen hæc herbarijs fuerit & officinis minimè silentio prætermittendũ, cum nõ par cior quàm alterius supradictæ apud omnes increbuerit usus. Hanc posteriorem tam officinæ quàm herbarij medicíq; *tunicum*, detractis à betonica duabus literis prioribus, nominant. Enimuero tunicum radicẽ habet rubram, odoratã, porracea folia, stamine, quo mediũ diuidatur, puniceo uel rubente, cum recto calamo triangula, floribus in uertice purpureis. Est aũt gentilis huic herba, quã Galli modo *barbaricam*, modo *armeriam* appellãt, mœnibus & circũ septa domorũ, neq; nõ maceriis, uetere ruũ ad arcenda, ut uolũt, piacula, insidias & malefica sata, fruticosam, folijs porri, oblongis, angustis, per extremũ mucronatis, cæsiis, cõ coloribus cala mulis, teretibus, geniculatis, cubitalibus, floribus speciosis, simplicibus: qui quinis, fenis'ue folijs cõstent, lentè fimbriatis, magna ex parte purpureis, quanuis & interdũ niuei conspiciantur, suaui odoratu quasi caryophyli. De altili betonica alibi abunde dictũ est. Farina recẽtis uulneribus capitis indita dolorẽ finit, uulnera glutinat, fracta ossa extrahit: sed quotidie debet imponi dum persanescat. Dolori capitis medet, si iure decocti foueatur, aut tẽporibus cũ bitumine perũctis. Suffitur eiusdẽ gratia radix. Farina tã aduersus toxica quàm serpentũ & scorpionũ ictus ex albo uino bibitur. Quartanæ, reliquarũq; febriũ horrores discutit. Comitialibus opitulatur sub ipsam accessionem propinata. Eadẽ per se carcinomatis inspergitur, quæ tamen præstiterit herbæ succo prius ab luisse. Estur cõtra uentris tineas. Succus pestis arcet cõtagia: atq; etiã haustu, si tã morbus inuaserit, liberat. Fit ex flore oleũ ad canis rabiosi morsus, ad fistulas & parotidas, quęis illitu medetur. Visus aciem exacuit. Ieiuno sumpta dolorẽ dentiũ sedat. Iure decocti colluto ore discutit grauedines. Partum, qui sine febre sit, accelerat. Neruorum uulneribus imponitur. Præsumpta ebrietatem arcet. Intertriginem in itinere faciundo non sentient qui ex uino biberint. Fasti dia cũ aceto mulso discutit. Iis qui ex morbis sese recolligũt aluum ex aqua calida deijcit. Vomitiones cohibet. Dolores podagræ ac inflationes uentris sedat. Venena rabiosi canis morsu impressa elicit plagæ diutius illigata.

## Lysimachion. Cap. LXXVIII

Lysimachion cauliculos spargit cubitalibus maiores, fruticosos, tenues, quorum ab geniculis folia exeunt gracilia, gustum astringentia, flore rufo uel aureo. Gignitur in palustribus & aquosis. Inuenit Lysimachus herbã lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet celebrata Erasistrato, folia habet salicis, ut Plinius tradit, uiridia, florem purpureũ, fruticosa, ramulis rectis, odore graui. gignitur in aquosis. Vis eius tanta, ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. Regis Lysimachi inuentoris nomine insignis, Rustici *corneolam* uocant,

 cauliculis

cauliculis pluribus geniculatis assurgentem, emicantibus ex singulis articulis folijs salicis effigie, sed uiridioribus, flore ruso, graui odore, gustu austero Inuenitur in humidis sub nomine *corneolæ* uulgo notissima Hanc infectiorum officinæ quàm optime norunt. ea enim ad inficiendos uiridi colore pannos utuntur. Huic corneolæ uulgo notæ singulæ deprehenduntur hærere, quas Dioscorides lysimachio tribuit. Et si particulatim libeat percurrere, inuenies in palustribus & aquosis nasci, cauliculos emittere cubitales, aut paulo maiores, fruticosos, prodeuntibus geniculatim folijs, tenuibus, salicis figura, gustu astringentibus, flore ruso aut aureo, quæ si comburantur acrem eructant fumum, naribus mordacem. Lytron tam Dioscorides, quàm Plinius appellari alio nomine tradunt, quod putatur pro luteo deprauatum, nam ut Victruuius est author, qui nõ possunt chrysocolla propter raritatem uti, herba quæ luteum appellatur, cæruleum inficiunt, & utuntur uiridissimo colore. Quam luteam herbam tradit cæruleo subtritam pro chrysocolla induci, talis est ferè lysimachiæ, siue lytron, siue luteum alio nomine uocetur, apud infectores usus: nam cæruleo colore, quo glastum tingit, eam superinducentes uiridem efficiũt colorem. Nam per se si adhibeatur, luteum uel flauum præbet, argumento, quòd flauum facit capillum. Si tamen cæruleo subteratur, infectiuum contrahit uirorem nam pictores ex luteo, & cæruleo contritis uiridem efficiunt colorẽ. Nisi quis putet, non à colore, quẽ tingit, sed à flore potius luteam nominari, qui luteo conspectu micat, quare rura nonn usquam apud nos hunc florem *aquatilem solsiam* appellant, quòd colore aureo uel fuluo calendulę florẽ imitetur Herba à bubulo pecore, nec non etiã ueterino pabulis respuitur nempe quũ in aquosis pratis detonsam cespite tenus offendes, eam tantum relinqui intactã uidebis: quod forte odoris uel saporis acrimoniæ referendum est acceptum. Audiui de quibusdam rusticis, cum apud Cenomanos pestilentia passim grassaretur, multosq́ subita morte raperet, tandem ex herba quadã, quã mihi demonstrarũt, remedia quæsiuisse, qua liberatos peste plurimos affirmabãt Nãq; altius paulo supra panũ, qui iam intumuisset adalligata, deorsum pestilẽs uirus impellebat, collectũq́; tandẽ inibi, sursum regredi & principes partes repetere non patiebatur. Sic modico subiecti membri damno, reliquũ seruabat corpus. inde rusticis *pellibossa*, siue quod idẽ est pestifuga, cœpta est appellari, Sed quæ ab ijs demonstrata mihi fuit, nullis dissentientibus notis, lysimachia erat Cuius miraculi nullam potui rationem inire, nisi quod forsitan suo inspissatu & astrictionis munere, quo pollet, uenenũ ad subditas partes exprimens, excluderet. Lysimachiæ odorẽ serpẽtes fugiũt. Sanguinis profluuium sistit siue ore reijciatur, siue naribus: siue aluo fluat, siue fœminarum utero, pota, uel illita, uel indita. Recentibus plagis medetur. Vlceribus priuatim quæ calciamento facta sunt prodest contrita. Capillum flauum facit. Foliorũ succo uis astringendi, propterea sanguinẽ reiectantibus potu infusioneq́; laudatur. Sistit & fœminarũ profluuia apposita. Herba ipsa erumpente sanguine naribus sarcitᷣ. Manantẽ uulneribus cruorem cohibet. Crematæ nidor acerrimus expiratur, qui serpentes abigit, & muscas enecat.

## Polygonon, sanguinaria, Polygonion fœmina, Polygonaton.

## Cap. LXXIX

POlygonon herba ramis exilibus, copiosis, atq; geniculatis, quià terra nõ attolluntur, graminis modo serpentibus, folijs rutæ, sed longioribus & mollioribus, semine turgens sub omnibus folijs, à quo nonnulli masculum intelligunt, flore albo aut rubente. Polygonon Græci uocãt quam Latini sanguinariam. Non attollitur à terra ut Plinius ait, folijs rutæ, similis gramini. Qui plura genera polygoni faciunt, hãc marem intelligi uolunt, maiorem minusq́; nigram, & geniculis densiorẽ, semine sub omnibus folijs turgescentẽ: appellariq́; à multitudine seminis, aut densitate fruticis, aut frequentia geniculorum. Inueniuntur qui fœminã hanc esse contẽdant. marem autem maiorem, minusq́; nigrum, & geniculis densiorẽ. Herbam sanguinalem Celsus polygonium Græcis appellari tradit. Latinis & seminalis à seminis multitudine, & sanguinaria à cohibẽdo sanguine nominatᷣ. Aetius heliobotanẽ, hoc est solis herbam dici meminit. Proserpinacæ nomen polygono tributum uidere licet in eo libello qui Lucij Apuleij fuisse à multis creditur, ita ut in Dioscoride serpinaca pro proserpinaca corruptè legatur. Proserpinacam sunt qui in Plinio polygonon intelligant, dicente uulgarem

garem herbam esse, eximij aduersus scorpiões remedij, & lassitudinem, si linguæ subijcia
tur si deuoretur, uomitionem sequi salutarem. Illud tamen mirari subit, quod Plinius eo-
dem capite proserpinacam & polygonum quasi diuersas herbas demonstrat, utranq; ta-
men ad anginas commendat uigesimoseptimo uolumine. Officinis nostris & herbarijs
*corrigiola* & *centinodia* mas appellatur, quandoquidē humi repat graminis modo, genicula-
tis crebro flagellis, mollibus, folijs rutæ sed tenuioribus, pauloq; longioribus, sub quibus
semen turgescit, flore partim rufo, partim candido. Vis eius est spissare ac refrigerare. Suc
cus eius supprimit sanguinē, & potus cū uino cuiuslibet partis profluuium excreatiõesq;
cruētas inhibet. Semine aluū soluit largius sumpto, urinā cit. Rheumatismos cohibet, qui
10 si non fuere, nõ prodest. Stomachi feruori folia imponūtur, uesicæ dolori illinūtur & igni
bus sacris. Succus auribus purulentis instillatur, & oculorū dolori per se. Dabatur & in se
bribus ante accessiones duobus cyathis, in tertianis, quartanis ue præcipue. Potu menses
cit. Vis epoti succi est, ut Dioscoridi placet, spissare, refrigerare. Medetur cruentæ excrea-
tioni, choleræ, stranguriæ cruciatibus. Proluuiē alui supprimit, urinā efficaciter trahit. Cū
uino potus cōtra serpentiū morsus auxiliū præstat. Datur in febribus per horā ante acces-
siones. Inhibet & sua quoq; mulieribus profluuia, uel appositus. Idē succus auribus instil
latur quibus effluat pus. Est eius insignis effectus in uino decocti addito melle ad genitali
um ulcera. Stomachi feruori, sanguinis reiectionibus, ulcerib. quæ serpūt, ignibus sacris,
collectionibus, tumoribus, & recentibus uulneribus folia illinuntur. Polygonon fœmi
20 nam Romani eodem nomine seminalem appellant, paruus frutex, uno caule, arundini te
neræ simili, densis geniculis in se tubarū modo farctis, tuberibus articulorū eminulis, quos
folia frōdibus piceæ similia in orbē cōuestiunt, radice superuacua. nascitur in aquosis. Pli-
nius in montibus tertiū polygoni genus tradit, oreon uocatū, arundini teneræ simile, uno
caule, dēsis geniculis & in se farctis, folijs autē piceę, radicis superuacuæ. Describit eadem
forma qua Dioscorides hic fœminam: sed miror montanum, siue oreon ab eo nominari,
cum aquosis tantum sit familiare, nec in montibus, nisi forsitan opacis, multiplicíq; aqua-
rum scaturigine madentibus, inueniri constet, quo loco prouenire nō recusaret. Rura no
stra *aquaticam pinum* nouerunt nominare. nanq; ea in humidis fruticat uno caule arundini te
neræ simili, densis geniculis in se tubarum modo farctis, quorum torulos folia pinus in or-
30 bem cingunt, radice nullius usus. inuenitur in riguis. Huic quoq; spissandi refrigerandiq;
natura ad eadem quæ superior, sed inefficacius pollens. Certe ex aceto trita collectionum
inflammationes refrigerat, ac eò defluētes humores cohibet. Imponitur sacris ignibus, &
quibus stomachus æstuat. Succus eius purulentis auribus infunditur, cruenta sanat ulce-
re, medetur dysentericis, sanguinē excreātibus, neq; nō muliebri profluuio. Priuatim me-
detur coxendicibus. Illud & peculiare & cū natura sua pugnās, aluū soluere, ciere urinas.
Polygonaton in montibus nascens maiorē cubiti altitudine fruticē habet, folijs laurus,
duntaxat latioribus læuioribusq;, sapore mali cotonei aut punici. Etenim gustatum quan
dam resipit astrictionem. Per singulas foliorū eruptiones spectātur flores candidi, copiosi,
numero maiore q; folia, quæ ab radice ad cacumen exeūt. Radicē habet candidā & oblō-
40 gam, mollem, geniculis frequentē, graueolentē, digitali crassitudine. Hoc Dioscoridis po
lygonatū nūc officinæ omnes, herbarij, itē uulgus *sigillum Salomonis* appellāt. Et si singulas
Salomonij sigilli notas libeat prosequi, omnes adesse, ne ulla quidē reclamante, reperies.
nanq; prosilit in montibus, frutice cubito procerore, folijs lauri latioribus & læuioribus,
quæ gustata quendā mali cotoneæ aut punicæ saporem referant cū astrictione nonnulla.
Flores per singulos foliorum exortus exiliunt candidi, qui folia numero longe superent
à radice ad cacumen suppurara. siquidē terni aut plures ab unoquoq; sinu foliorū emicāt:
radice candida, molli, longa, crebris nodis articulata, densa, grauiter olente, pollicis crassi-
tudine, floribus excussis baccæ pisi ferè tuberculo dependent, ex uiridi nigricantes, & in
quendam ordinem digestæ. Nomen traxit, quòd radix frequentibus geniculorum nodis
50 interuallata tumet. nam caulis nullis cingitur articulis, sed enodis attollitur nullis brachia
tus ramis. Vulneribus efficaciter illinitur radix: quinetiā maculas concorporat. Galenus
prior, & eo posterior Paulus, odorē ei quendā assignant sine gustu fastidiendo, qui ne ex-
plicari quidem recte possit. Plinius alterum genus adiecit, polygonum syluestre nominat,

cuius descriptio in plerisq; cum superiore Dioscoridis pictura dissonet: quapropter aliud esse genus non dubitauerim, pene arboris, ut inquit, frutice, radice lignosa, stirpe cedri rubicundo, ramis sparti, binûm palmorum, nigris, geniculorum ternis quaternisq; articulis. sapor mali cotonei. Hac mihi certe facie demonstratũ quod polygonum syluestre appellatur, fruticibus magis quàm herbis annumerandũ, ut quod arbusculatum minetur altitudinem, stipite & ramis sparti, atro uirore saturatis, binûm palmorũ, ternis rutæ folijs, nigricantibus, ex interuallo fusis, sapore mali cotonei, radice lignosa Sed multi iam apud nos, quòd ramis herbaceis, fronde minuta genistæ, quam uocant sparton, foliatis uestiatur, *genistellam* audent appellare. Huic spissandi natura. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inspergitur, & oris ulceribus, aut attritis partibus Propter gingiuarum uitia ipsa commanducatur. Nomas sistit, omniaq; quæ serpunt aut difficilem cicatricem habent. Priuatim uero sanat à niue facta ulceta. Herbarij & ad anginas utuntur illa, & in capitis dolore coronam ex ea imponunt, & contra epiphoras collo circundant. In tertianis quidem sinistra manu euulsam adalligant, adeò contra profluuia sanguinis, nec ullam magis aridam quam polygonon seruant.

Clematis daphnoides. Clematis alia. Cap. LXXX

Clematis, quam daphnoidem cognominãt, nascitur pinguibus locis, sarmentis prælongis, junceæ crassitudinis, folio lauri figura & colore, multo minore. Est & Plinio clematis Aegyptia cognomine, quæ ab alijs daphnoides ab alijs polygonoides uocatur, folio lauri, longa tenuisq;, aduersus serpentes ex aceto pota ac priuatim aspidas efficax. Aegyptus hanc maximè gignit. Prælonga tenuisq; in prouerbiũ usq; cessit, ita nominando eos, qui procero & nigro sunt corpore, ut est apud Demetrium Phalereũ. tales enim Aegyptiæ clematides ab eo nominantur. Clematis daphnoidis si quis imaginem, naturã, effigiem exquisitius exploret, ea censebitur esse quæ Latinis uincaperuinca, officinis *peruinca*, uulgo *peruenca* nominatur. namque uincaperuinca prælongos spargit iuncos, folia lauri figura & colore, multo minora: pingui lætoq; prouenit solo, geniculatis reptans flagellis, gracili & in terram sparso iunco, folijs laurinis, sed longe minoribus, flore hyacinthino, interdum sed rarius suppurpureo, obuia quæq; uinciens, unde uincæ peruincæ nomen ductum putatur. Ea semper uiret, in modum lineæ folijs geniculatim circundata, topiaria herba, inopiam tamen florum aliquando supplet. Coronarij generis, hybernas sua perpetua fronde texit corollas. Folia clematidis huius in uino pota citam alui proluuiem ac dysenterias sedant. Vuluarum tormenta cum rosaceo, aut Cyprino collecta in pesso, & cum lacte indita finiunt. Ipsa commanducata doloribus dentium medetur. Aduersus serpentium ictus, & priuatim aspidum, remedio esse fertur. Gignitur in terrenis. Est & alia clematis quæ ramis exit rubentibus, uiticosis: ambit hæc uiticulis suis arbores cõuoluendo sese proximas ut smilax, folium ei uehementer acre ac exulcerans. Hæc smilaci similis effingitur, geniculata & ipsa, repens per arbores. Plinius unam tradit clematidem, quam aliqui echiten, alij laginem, alij tenuem scammoniam, & pedales & foliosos non dissimiles scammoniæ ramos habet, nisi quòd nigriora minoraq; sunt folia. Inuenitur in uineis aruisq;. Estur ut olus cum oleo & sale. Ea rusticis nostris *liseron* appellatur, ab herbarijs & officinis *uolubilis maior.* quandoquidem uiticulas emittit rubẽtes, lentas, folia supra modum acria ac linguã uellicantia, repit per arbores ut smilax læuis, qui grãdis ille phasellus intelligit, ut supra dictũ est, cucũuoluens sese uicinis arboribus, unde uolubilis nomen traxit. Si quis linguam cõsulat, magnã folij acrimoniã & exulcerantẽ deprehẽdet. Putat idẽ frutex qui & cõuoluulus Latinis dicit, cuius flos rudioris lilij figurã præbet, ob id liliastri quoq; nomẽ habens, & uulgo nostro *campanellæ*, quòd flos cymbalorũ effigiem imiter. nam foliũ ei ut scãmoniæ pinnatũ, nec huic smilaci dissimile, qui uicinis circũuoluitur fruticibus, semen nigrũ, triãgulum, in folliculis acinorum specie, qui numero tres habentur, in uinetis aruisq; De hoc uerba Plinij subijcimus. Est inquit, flos nõ dissimilis lilio in herba quã cõuoluulũ uocãt, nascẽs per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, & ueluti rudimenta naturæ lilia facere cõdiscentis. Habetur & clematis tertia Plinio, centũculus Italis appellata, rostratis folijs, ad similitudinem capitis penularũ iacens, in aruis. Dioscorides gnaphalion

herbam

herbam centunculum à Latinis dici meminit, quod & Scribonius Largus cõfirmat, gnaphalida centũculum dici latini testatus. Quanquã nõ habeo compertũ, eadem sit an diversa gnaphalium à terria clematide, quandoquidẽ & medicinæ congruunt, & utraque cẽtunculi nomen habet. Dioscorides, teste Galeno, primã tantum clematidẽ hoc loco repræsentavit, quæ daphnoides, aut myrsinoides, aut polygonoides cognominetur: secundam vero quã clematitin vocari tradit, in calce quarti nõ hic scriptam esse cõtendit. Addidere tamẽ librarij utroque loco eã, quod in alijs quibusdã fecere. Pamphilus ambas clematides in unũ cõfudit, à Galenoque ob id incessitur iure. Idẽ & Plinius videtur fecisse, medicinas aliquot prioris secundæ tribuens. Clematis hæc alvum cit. Eadẽ à dysentericis cum lini semine in

10 vino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationẽ perducũt, deinde axungia adiecta percurant: item hæmorrhoidas cum oleo viridi. Phthisicos iuvant cum melle. Lactis quoque ubertatẽ faciunt in cibis sumpta. Infantibus illita capillũ alunt. Ex acero dentiũ dolores sedant. Venerẽ stimulant. Sed easdẽ omnino vires iasinę tribuit, & pares propemodũ effectus. Quare suspicione nõ vacat eandẽ herbã pro diversis frustra bis à Plinio repetitã. Est, eodẽ Plinio authore, centũculi egregius effectus ad sistẽdũ alvũ in vino austero. Idẽ sanguinẽ sistit, tritus cũ oxymelite aut aquæ calidæ cyathis quinque, denarij unius põdere. sic ad secũdas mulierũ efficax. Sed eundẽ ferè in gnaphalio refert effectũ Plinius, quẽ centũculo adsignat. Semen clematidis secundæ Dioscoridi tritũ cum aqua vel hydromelite bibitur ad bilem &

20 pituitam exigẽdas per alvum. Illita folia lepras emendant. Durata sale cum lepidio estur.

Polemonion, Symphytum petræum, alius. Symphytum alterum. Cap. LXXXI

Polemonion, alij philetęrion appellãt, Cappadoces autẽ à multitudine utilitatũ chiliodynamin, ramis exilibus, pinnatisque folijs, paulo ruta maioribus, lõgioribusque, ad similitudinẽ nepetæ aut sanguinariæ. cacuminibus corymbi dependent nigro semine, radice cubitali, subalbida, simili radiculæ, id est struthio. nascitur in mõtosis & macris. Polemoniã à certamine regum invẽtionis appellant, alij philetæriam, Cappadoces autẽ chiliodynamin, radice, ut Plinius ait, crassa, exilibus ramis, quibus in summis corymbi dependent nigro semine, cętero rutæ similis. nascitur in montosis. Ea esse creditur quã omnes gallicè cum suis herbarijs pro *ambrosia* demonstrãt licet perperã. rura *boscisalviam*, id est nemorensem salviam. enimvero si libeat privatim singulas persequi notas, invenies folia paulo quàm rutæ & maiora & longiora, calaminthæ aut sanguinariæ proxima, ramos exiles, utrinque pẽnatos, quibus in summis thymi vel hyssopi fere corymbi propendent, semine in eis nigro, radice cubitali, albicante, simili radiculæ quã struthion appellant. Et si natales eius libeat explorare, nõ nisi in montosis & asperis deprehendes emicare. Nec aliud in deliniatione huius à Dioscoride traditur. Cæterum ne reliquas omittam notas, cauliculo est quadrato, utroque latere prodeuntibus folijs effigie nepetæ, salviæ modo & scabris & candicantibus, ramulis etiã utrinque digestis exilibus, quorum fastigia corymbis hyssopi visuntur spicata, vel verius dicam coronata, in quibus nigrum insidet semen. Radix struthij vel lanariæ herbæ similitudinem

40 refert, prælonga, cubitalis. Non sunt audiendi, qui persicariam vulgo dictam esse polemoniam arbitrentur, quæ folium habet melampyri, aut quod consimile habetur, persici, multis calamis ex una radice micantibus, crebris articulorum nodis, fructu quasi grano milij in racemis summatim dependente: sed ista cratæogoni propria sunt, ut suprà demõstravimus. Polemonia quoque dysentericis ex vino datur. Contra calculos gravissimis cruciatibus auxilio est ex vino pota. Ad vulnus quoque bibitur ex vino. Ischiadici infricata polemonia sanantur. Vlcera, quæ cacoethe vocant, sanat. Pota ex vino secundas pellit. Medetur serpentium ictibus polemonia vel philetæris radicis drachmis quatuor ex mero. Privatim adversatur scorpionibus radix vel tantum alligata. Bibitur Dioscoridi radix contra serpentes & dysenteriam, & ex aqua adversus urinæ difficultatem & coxẽ-

50 dicũ cruciatus. Datur ex vino drachmæ põdere lienosis. Eandem habentes à scorpionibus omnino tãgi negãtur: aut si feriãtur, sentire dolorẽ nõ patitur. Symphyton petręon nascitur in saxis, ramis tenuibus, parvis, origani similibus, capitulis thymi, surculosum totum, odoratũ, gustu dulce, salivã ciens, lõga radice, subrufa, digitum crassa. Alium nos vo-

camus, Græci ſymphyton petræum, ſimile, ut Plinius tradit, cunilæ bubulæ, folijs paruis, ramis tribus aut quatuor à radice, cacuminibus thymi, ſurculoſum, odoratum, guſtu dulce, ſaliuam ciens, longa radice, rutila. Symphyton petræon ſiue alum rura noſtra optime nouerunt, quod miror, cum ſit & medicis & herbarijs, pace ſemper eruditorum dixerim, prorſus incognitum. Vultus Gallicum *buglum* nominat, de quo conſtanter auſit pronunciare, non uulnerario egere medico, nec plagarij manum poſtulare, qui *buglum* & *saniculum* habuerit. ſiquidem ramos habet origani, tenues, in cacuminibus thymi capitula, ſurculis multis conditum, guſtu dulce, odoratum, ſaliuam ciens, longa radice, minoris digiti craſſamento. prouenit in petroſis, flore cæruleo, exili. Hallucinantur qui ſymphyton petræon ſtatuant herbam eſſe, quam officinæ *consolidam* uocant *mediam*, cauliculis longis, tenuibus, parũ ſurculoſis, inodoris, guſtu dulcibus, folio paruo, bellis ſimili, flore anthemidis, multo maiore, radice digitali, rufa: ſed illa ſuauiter olet, hæc minime: illa flore cæruleo eſt, gracili, in capitulis thymi reſidente, hęc grandi chamęmelum imitante, medium luteum albis coronãtibus folijs. Symphyton petręũ utiliſſimum lateribus, lienibus, renibus, torminibus, pulmonibus, ſanguinẽ reijcientibus, faucibus aſperis. Bibitur radix trita & in uino decocta, & aliquãdo ſuperlinitur. Quin & cõmanducata ſitim ſedat, pręcipueq; pulmonẽ refrigerat. Luxatis quoq; imponitur et cõuulſis, lieni, interaneis. Aluũ ſiſtit cocta in cinere: detractis quoq; folliculis trita cũ piperis nouẽ granis ex aqua pota. Vulneribus ſanandis tãta præſtantia eſt, ut carnes quoq; cũ coquuntur cõglutinet addita, unde & Græci nomen impoſuere. Oſſibus quoq; fractis medetur. Decoctum, ut Dioſcoridi placet, in aqua mulſa potũ pulmones purgat. Reijciẽtibus ſanguinẽ & renũ doloribus datur ex aqua. Ad dyſenteriã & rubra fœminarum profluuia in uino decoquitur. Ad cõuulſa & rupta ex acero mulſo bibitur. Cõmanducatũ ſitim ſedat. Carnes cum unà coquitur additum cõglutinat.

Symphytum alterũ caule naſcitur cubitorũ binum aut maiore, anguloſo, inani ut ſonchus, & craſſo, qui per breuia interualla circundatur folijs lanuginoſis, oblõgis, anguſtis exẽplo linguę bubulæ. Ab angulis prominẽt pinnæ, & in ſingulis alis folia quædã tenuia ceu annexa cohæreſcunt, in quibus flores lutei, rutaceis ſimiles exeruntur, & ſemina uerbaſci. Caulis uniuerſus & folia quandã lanuginem modice aſperã alunt, quæ ipſo attactu prurigines mouent, radicibus extrà nigris, intus cãdidis, glutinoſis, in quibus medica uis cõſiſtit. Symphytum, ut Scribonio placet, quidã inulam ruſticã uocant, quidã alum gallicũ. Hoc Galenus ſymphyton magnũ cognominat, nec guſtu dulce, nec odoratũ ut ſuperius. Officinæ nomen ſymphyti retinuerunt. Herbarijs & uulgo *consolida maior* uocatur. ſiquidẽ ea bicubitalẽ aut maiorẽ emittit caulẽ, craſſum, læuẽ, anguloſum, inanẽ ſonchi modo, circa quem breui interuacãte ſpatio folia prodeũt oblõga, anguſta, linguæ bubulę proxima, hirſuta, caule ſecundum angulos eminenter pinnato, prodeuntibus à ſingulis alarũ cauis exilibus & uelut annexis foliorum productionibus, in quibus flores lutei, rutaceis ſimiles & uerbaſci ſemina propendent. Et ſi tactum conſulere libeat, deprehendes folia aſperiuſcula lanugine quadam horrere, quæ pruritum tractanti conciter. Radices ſubiacent glutinoſæ, foris nigræ, intus candidæ, quarum eſt apud nos etiam uſus melle conditarum. In Gallia frequentius flore ſubrubro, uel leniter purpuraſcente, aut candido quàm luteo ſymphytum conſpicitur: quanuis & melino nonnunquàm inueniatur. Hoc ut reor facit ſoli diuerſitas. Recentiores herbarij tria ſymphyti ſeu potius conſolidæ genera conſtituunt, præter petræum, quod ne cognoſcunt quidem. Magnum de quo hic agitur: minus, radice intus & foris alba, ferè bulbi effigie rotunda: minimum flore in ſpica purpureo, ac folio quidem origani ut petræum, ſed in humidis genitum, radice lignoſa, ſuperuacua, nec odorata, nec dulci, nec ſaliuam ciente, quæ ſunt in petræo omnia. Ruptis & euerſis ſymphyti radices medentur. Illitæ etiam enterocelas cohibent. Symphytum uulnera celerrime ad cicatricem perducit. Tritum in uino nigro euocat menſes. Tritæ radices ſanguinem excreantibus commode dantur. Ruptis, recens illatis uulneribus imponuntur. Ea glutinãt. Coaleſcunt carnes ſi ui coquantur unà. Collectionibus ſedis cum ſenecionis folijs utiliter illinuntur.

## Holosteon. Stœbe. Cap. LXXXII

Olosteon herba est pusilla, digitis tribus aut quatuor supereminēs extra terram, folijs ramisq; coronopodis aut graminis, astringēs gustu, radice admodum tenui usq; in capillamenti speciem, candida, longitudine semipedis nascitur in collibus. Sine duritia herba est holosteon ex aduerso appellata, sicut fel dulce, tenuis usq; in capillamēti speciem, longitudine quatuor digitorum ceu gramen, folijs angustis, astringēs gustu. nascitur in collibus terrenis. Holosteon nomē habuit per antistrophen, quasi totossea dicatur, nam nihil habet in se nō mollissimum. Putatur nec immerito, ea esse herba quæ molle gramen nōnullis dicitur herbarijs Rura *canis denticulum*, cum herbula sit humi serpens, folijs uiticulisq; coronopo aut gramini similibus, gustu astringentibus, radice alba, prętenui usq; in capillamenti speciem. longitudine quatuor digitorum. inuenitur in collibus terrenis. Hallucinantur qui *pilosellam* uulgo dictam esse credunt, propterea quòd reptandi habitu magis quàm ipsa facie coronopum æmulatur, folijs geminatim ex interuallo copulatis, obtusius gramine mucronatis. *Pilosellam* appellant officinæ herbam in collibus enascentem, folijs quadrātalibus, lanuginosis, albicantibus, in terram graminis modo sparsis, flore luteo, radice in exilitatē capillaceam ferè extenuata. Utranq; *duuam* rustici uocant, pastoribus & pecorum magistris non ignotā, quasi uescantur oues alui suppressione confestim, quasi perstrictis, ut uolunt, intestinis emoriuntur: usq; eo uentrem firmat, ut omni ex parte naturales excrementorum exitus claudātur. Gnari huius opiliones, colles prius explorant aliò diuertētes, ne gregē herba præsentanea morte prosternat. De herba sanguinaria cōsimile tradit Columella, inquiēs, Est etiā grauis pernicies herbæ sanguinariæ, quam si pasta est ouis toto uentre distenditur, cōtrahiturq;, & spumam quandā tenuem tetri odoris respuit. Celeriter sanguinem mitti oportet sub cauda parte clunibus proxima: nec minus in labro superiore uena soluēda. Tanta spissandi pollet facultate pilosella, ut si succo huius gladiorum acies intingatur, aliud omne ferrum, ut aiunt, edomet. Usus holostei ad cōuulsa, rupta in uino potæ. Vulnera quoque glutinat, nam & carnes cogūtur cohærescuntq; decoctionibus addita. Stœben ut scitam uulgo Dioscorides nō depinxit. Stœbe & phleum Theophrasto dicitur: hic frutex est aculeatus tum caule, tum folio, semine molli, rubido, radice pecoris pabulo gratissima, non alibi quàm in aquaticis nascens. molle (inquit) & placentaceum, colore subrubido: fœminam in eo accipi quæ sterilis sit, & ad nexus utilis. Phleon folio nasci carnoso, multipliciter laciniato, stirpe numerosa: germinare Vergiliarū exortu, primoq; aratro unà, nec folia id dimittere: uitā annua longiorē esse, ad bimatū aut trimatū prorogari: caulē non solum, sed folium aculeis armari: itē secundū spinā foliū habere phleon, quā nonnulli stœbē appellant: lanugine mulieres ad lixiuiū uti: pabulo esse folia ouibus, germina suibus. Partem huius herbæ teneram ab radice pueris in cibo gratam esse, radicem ipsam pecudum pabulo uelli copiosam, nec in profundum actam, folio & caule aculeatis: in Orchomeno lacu copiosum id haberi, à quo & nomē phleon duci putāt. nā φλεύζειν Gręci pro eo quod est fœcundū esse, accipiunt. Hinc Bacchum ueteres Phleona cognominasse testis est Helianus. In Aethiopia Arabiæ aduersa nasci phleon author est Strabo, flumine præsertim quod cinamoferam disterminat. Dioscorides stœben à Latinis stypam dici meminit. Illud tamē monuerim, si stœba idē sit quod phleos, plurimū à ueritate deficere eos, qui stœbam eam esse herbā contendāt quæ uulgo scabiosa dicitur, folio erucę laciniato, subhirsuto, nō tamē spinis horrēte, flore specioso, diuturno, cærulei coloris & ex cæsio albicantis: ex qua scopæ fieri solēt. Potius ea esse uideretur scabiosa, quæ ab Aetio psora uocatur, ab scabie ut nomē prætendit, cuius ustæ fumo arborum erucæ moriātur, quāuis nō satis habeatur compertū. Substernendā ephippijs ueterinorū stœben Absyrtus præcipit, cū ulcera dorsis sentiūt: sed stupā forsitan legendū est, quod est lini uel cannabis repurgamentū. nam & Phocion lini genus tradit stypion uocatū. Stœbe, quā aliqui phleon uocāt, decocta in uino præcipue auribus purulentis medetur, item oculis ictu cruentatis. Sanguinis profusioni & dysenteriæ suffunditur. Folia huius & semen astringunt, eoq; dysentericis decoctum inijcitur. Auribus quibus pus effluat, instillatur. Oculis cruore ab ictu suffusis folia illinuntur. Ruentis sanguinis impetum cohibent.

Clymenon

## Clymenon, uolucrum. Periclymenos. Cap. LXXXIII

Clymenon Romani uolucrum maius uocant, caulem habet quadratum similem fabæ, folium plantagini, folliculos inter se implexos, uelut in iride uel polyporum cirris. Clymenos à rege herba appellata est. Describi aliter à Latinis quàm à Græcis Plinius adfirmat, hoc est hederæ folijs, ramosam, caule inani, articulis præcinctam, odore graui, & semine hederæ, syluestribus montosisq́; nascentem. Cæterum descriptio, quam prætexui, periclymeno ferè conuenit. Græci plantagini similem esse dixerunt, caule quadrato, folliculis cum semine inter se implexis, uelut in polyporum cirris. Sterilescere pota ea etiam uiros, sextario eius in triginta dies diuiso Theophrastus est author, quod Dioscorides periclymeno uocatæ tribuit. Legẽdum diluculo censet priusquam sol irradiet. Clymenon eam esse fatebitur, quã officinæ & herbarij partim *cypriam*, partim *saponalem*, argumento, quòd elota pinguitudinẽ quandam in aqua saponis modo remittat. Vulgus *segetiam* appellat, nõ ignotam ijs è uulgo qui uetustis ulceribus medentur: quãdo caulẽ fert fabæ, quadratum, folia plantaginis, sed per extremam oram leuissime fimbriata, folliculis supra caulem in sese inflexis ut in iride, & crebro irretientibus inuicem polyporum cirris. Optimum è montanis eruitur. E frutice toto succus extrahitur, cuius usus ad sanguinis reiectiones, & aluinos efficax in potu. Rubra fœminarum profluuia infrenat, astringit enim & refrigerat. Sanguinem quoque fluentem è naribus supprimit. Trita folia uel folliculi recentibus uulneribus teruntur pertinaci effectu, donec ad cicatricem perducant. Præcordijs & ilibus clymeni semen utilissimum, diebus triginta pondere denarij in uino albo potum. Sed indicandum est dum medetur potum, sterilitatem etiam in uiris fieri, quod de periclymeno Dioscorides intelligẽdum putauit. Periclymenũ Romani uolucrum maius appellant, simpliciter fruticat, ex interuallis parua folia spargens ipsum amplectentia, subcandida, ad similitudinem hederæ: inter folia surculi prosiliunt, in quorum cacuminibus hederaceę baccę dependent. Albus ei flos similis fabæ, subrotundus, quasi in folium procumbens semen prædurum & uelli difficile. radix crassa, rotunda. Nascitur in aruis ac sepibus, conuoluens sese adminiculis fruticum quibuscunque. Periclymenos Plinio fruticat & ipsa, ex interuallo duo folia habens subcandida, mollia, in cacumine autem semen inter folia durum, & quod difficile euellatur. Nascitur in aruis ac sepibus cõuoluens se adminiculis quibuscũq;. periclymenõ Scribonius Largus syluæ matrẽ appellat. Nunc uulgo *caprifolium*, & *matrisylua*, & nõnusq; *uinciboscum* dicitur. enimuero ea amplexicaulis est frutex, ramulis lignosis, rufis, geminis per interualla, umbilicatis folijs, à terra cæsijs, supernè herbosis, mollibus, baccis syluestris myrti, uel quod idẽ est rusci, in cacumine duobus folijs tunicato, ita ut difficulter eruatur, radice crassa Inuenitur in sepibus & aruis cõuoluens se fruticibus aut arbusculis propter assidẽtibus. Semẽ eius in umbra siccatũ tunditur, & in pastillos digeritur. Ii resoluti dãtur in uini albi cyathis tribus, tricenis diebus ad lienẽ, eumq; urina cruenta aut per aluum absumit, quod intelligitur à decimo statim die. Vrinam cient folia decocta, quæ & orthopnoicis prosunt. Partum quoq; adiuuant, secundasq; pellunt pota simili modo. Semen eius, quod ematuruit, in umbra siccatũ, datur in uino quadragenis diebus, ut lienem absumat. Dolores eiusdem exti discutit, sed urinam à sexto die cruentam mouet. Orthopnoicis prodest, singultus inhibet, partum accelerat. Eosdẽ usus habent folia, quæ si quis diebus duo de quadraginta biberit, sterilitatem etiam uiris adferre prædicuntur. Eadem perunctis ex oleo reduces febrium algores abigunt.

## Tribulon. Cap. LXXXIIII

Tribulo terrestri folia sunt portulacæ, tenuiora, & rami iacentes in terra exigui, iuxta quos spinæ difficiles, prædura. secundum fluuios & in ruderibus prouenit. Alterum genus aquaticũ, nõ nisi in amnibus nascens, coma duntaxat aquis extãte, folio ad effigiẽ ulmi, pediculo longo, caule cacuminibus crassiore quàm partibus in humore cõtentis. Adsunt ei & capillamẽta quædam spicacea, semẽ durũ quale habet & alterũ. Tribulũ etiã Theophrasto in palustribus nascitur, nõ excedẽte quina cubita gurgitũ altitudine, ut in Strymone amne. Capillamẽta in eo quędã inter se cõtraria, eo breuiora quo propius ad radicem accedunt, adeò ut in ea quasi

desinant

desinant, ac procumbat, à lateribus terna quaternaq; germina, ut amplissimũ sit quod minus ab radice distat, & reliqua pro suo cuiusq; numero. Exit à parente soboles omnino similis folio fructuq;, sed gracilior. Semẽ nigrũ prædurũ, quo cadẽte ipsum se propagat. Radicẽ eius alij annuã, alij diuturniorẽ esse putãt. Duo terrestris genera Theophrastus, uni ciccerculæ foliũ, alteri aculeatũ tribuit. Vere germinant, serius tamẽ cum in folijs sunt aculei: magisq; hoc circa septa uillarũ erumpit, semen habens rotundius & nigrũ in siliqua, quod alteri, hoc est præcoci, acanaceum & sesamę figura cernitur. Nihil cicere infestius tribulo. Segetibus madefactis si submouentur, tribulum emergere produnt. Tribulo peculiare tradit Theophrastus, ut in semine geratur aculeus. Tribulus Plinio non nisi in palustribus nascitur. Dira res alibi. Iuxta Nilum & Strymonem amnes excipitur in cibis, inclinatus in uadum, folio ad effigiẽ ulmi, pediculo longo. At in reliquo orbe genera duo, uni ciccerculæ folia, alteri aculeata. Hic & serius floret, magisq; septa obsidet uillarum. Semẽ ei rotundius, nigrum in siliqua. Folium idẽ habet secundum spinã: alteri acanaceum. Tribuli genus unum in hortis nascitur, alterũ in fluminibus tantum. Thraces, qui ad Strymonẽ habitant, folijs huius tribuli equos saginãt. Ipsi nucleo uiuũt, panẽ facientes prædulcem, & qui contrahit uentrẽ. Terrestre quibusdã esse putatur, quod uulgus *chaucetrepam* uel *calcatrepam* uocat, quoq; cacumẽ ueluti muricibus, quas uulgus appellat *calcatrepas*, muniat, & spinarum aculeis insigniter armetur, ramis humi procũbentibus, siliqua spinarum uallo munitata, in qua semen rotundum, nigrũ, rudera & septa uillarũ obsidens: sed foliũ mihi nullam referre portulacæ similitudinẽ uidetur, nisi forsitan id genus esset, cui ciccerculæ foliũ à Theophrasto redditur. Hippocrates genus tribuli maritimũ uocauit, idẽ cum terrestri, quod minus est aquatico. Quod in fluminibus & stagnis nascitur uulgus nostrũ satis nouit, quod fit apud nos palustribus & residuis aquis familiare, cuius nuces rura nostra *saligos* uel *castaneas aquatiles* appellãt. Aliqui in stagnãtibus aquis nascẽtes tantũ cortice nigro fructus, à triangulari figura *treuflas* malunt nominare, siquidẽ cubitorum quinum & amplius in uado cõsurgit, ulmeo super aquas extante folio lõgo pediculo, capitulis sub aqua mersis, caule per summa crassiori, inferne graciliori, qui capillamẽtis quibusdam spicaceis fruticat, femine atro, duro, nucis ferè magnitudine, retusis aculeis aliquot cinctõ, cuius nucleo accolæ non secus atq; castaneis uescantur. ex quo etiã in farinam molito per inopiam annonæ fiant panes, ob id *Ferrariensem castaneam* Galliam Padanam audio uocare. Succus ex ijs colligitur ad oculorũ medicinas. est enim refrigerãtis naturæ, & ideo utilis contra inflãmationes collectionesq;. Vlcera per se ẽnipentia & præcipue in ore sanat, itẽ tõsillas. Potus calculos frãgit. Radix cocta pureq; collecta discutit strumas. Semen alligatũ uaricum dolores sedat. Totum uerò & in aquã sparsum pulices necat. Vterq; tribulus, ut Dioscoridi placet, refrigerantis & inspissantis est naturæ: quapropter cõtra inflammationes omnes utiliter illinitur. Erũpentia in ore ulcera cum melle cõpescit. Tonsillas, putrilaginesq; in ea parte, gingiuas persanat. Succus ex ijs colligitur ad oculorũ medicinas. Semen dum recẽs est potũ, calculosis auxilio est. Pota terrestris tribuli drachma percussis à uipera resicit, aduersus uenena præsidiũ est. Decoctũ eius in terra sparsum pulices enecat. Thraces qui ad Strymona amnẽ habitant uirẽtibus tribuli folijs pro pabulo utuntur, illisq; suos equos saginant: nucleum eius prædulcem, in esculentum panem quo uescantur cogunt.

Saxifragum. Limonion. Lagopus. Cap. L X X X V

Axifragon, alij empetron, Romani saxifragam uocant. frutex est surculosus, in saxo & asperis nascens, epithymo similis. Coctus in uino, mox potus febricitantibus opitulatur, strangurię prodest, singultum sedat, calculos uesicæ frangit, & urinam ciet. Paulus sarxiphages nominat. Sed id caput nõ esse legitimum Dioscoridis, facile eo persuaderi potest, quòd lanna appellatio contra scriptoris morem græcę præfertur. Ea facile putaretur esse, quæ medijs saxis erumpit, officinis Parisiensibus *saluta uita* dicta, partim qđ medijs saxis emicet, & frangere saxa uideatur, partim qđ calculos mire frangat. Nanq; saxifragon hoc surculis tenuibus fruticat, saxis aut lapidibus hærens, iunceis tenuibus, epithymi non dissimilibus, nigris, breuibus, folijs filiculæ seu polytrichi, maioribus, per cacumen citra nõ conditis, sine flore, sine semine, radicula superuacua. Inuenitur apud uetusta ædificia, in lapidum cõmissuris

miſſuris. Petras opacas, ſpecus & manantia ſaxa ſequitur. Hanc ſacchato ad calculos cõminuẽdos tritã cõſeruãt adianti uice. Officinæ aliã oſtendunt ſaxifragã, folio bipennulæ, ſiue quod idẽ eſt pampinulę, ſed læuiore, quę etiam petroſis & aſperis locis ſpargitur, qua lumborum, ueſicę, & renum cruciatibus medentur, item torminibus. Limonion herba eſt ſimilis betę, uerũ tenuioribus & minoribus folijs decẽ, interim pluribus, caule tenui, recto, altitudine liliorum, pleno ſeminis rubri, quod guſtu linguã aſtringit. Eſt & beta ſylueſtris Plinio quã limoniõ uocant, alij nomoidem, multo tenuioribus ac denſioribus quàm ſatiuæ folijs undecim ſæpe. Aqua è radice decoctæ maculas ueſtiũ & membranarũ eluit. Limonion Aetius etiam cynogloſſon, hoc eſt linguam canis uocari ſcribit. *Beta pratenſis* nunc uulgo dicitur, folijs ſatiuæ minoribus, languidisque, lilij caule, frequẽti coma frõdoſo, ſemine puniceo et auſtero guſtu. Folia ambuſtis utilia, guttãtia aſtringunt. Semẽ acetabuli mẽſura dyſentericis prodeſt. In pratis & paluſtribus prouenit. Semẽ acetabuli menſura tritũ in uino dyſentericis ac cœliacis auxiliatur. Rubra fœminarũ profluuia cohibet. Limoniõ ut inquit Plinius, ſuccũ lacteum mittit cõcreſcentem gũmi modo, in humidis locis. Datur denarij põdus in uino aduerſus ſerpentiũ uenena. Lagopus, alijs leporis cuminũ, naſcitur in ſegetibus, & quaſi pes leporis dicitur. Sanè & ſimilis eſt ei aſpectu. proinde nõ probauerim eorũ ſententiã, qui *caryophillatã* uulgo dictã rẽtur, in opacis montanis naſci ſolitã, non in ſegetibus ut lagopus. Genus potius eſt humilis trifolij, in ſegetibus & aruis enati, quod uulgus *trinitatem* uocat. Caryophyllata, quã uulgus noſtrum *ſanam mundam* appellat, aliqui *herbam benedictã*, caule adoleſcit ſeſquicubitali, geniculato, anguſto, tenuis è pediculo lõgo folijs atticulatim exeuntibus, per ambitum fimbriatis, binis ſingula genicula cingẽtibus. E medio alarũ ſinu ramuli fundũtur tenues, quibus in ſummis flos fragariæ luteus emicat, quo ſuccuſſo caput extuberat, circinatis acinulis cumulatè ſtipatũ, quaſi rudimentum eluceat naturæ fragi morum inchoantis, radice multis luteis capillamẽtis fibrata, caryophyllon olente. Ea luto & ſordibus elura ſiccatur, & imbre aceti reſperſa arcas & ueſtes iucũdo commendat odore. Folijs recentibus in acetarijs utuntur. Succo trunculos ſuillos macerãt, & ad uſum aliquod tempus ſeruant. Decoctum huius ſumitur ad perficiendas concoctiones ſedandosque coli dolores. Cæterum lagopus ſiſtit aluum in uino pota, aut in febri ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Naſcitur in ſegetibus. Dioſcoridi adalligata inguinum inflammationes diſcutit. Ventrem contrahit in uino aut in febri ex aqua. Hippocrates lagopyron nominat, quaſi leporis triticum intelligas, furfuribus cum inaruit ſimillimam, folio paruo quaſi oleagineo, longiore tantum, cruentis uulneribus imponens. Hanc Galenus leporinam inquit herbam eſſe.

Medion, Epimedion. Cap. LXXXVI

Medion Romanis trifolium odoratum dicitur, naſcitur in opacis ſaxis folia habens ſeridis, caulem tricubitũ, & in eo florem grandem, purpureum, rotũdum, ſemine minuto ad imaginẽ cnici, radice ſemipedali, craſſitudine baculi, auſtera guſtanti. Medion Plinio folia habet iridis ſatiuæ, caulem tripedalem, & in eo florẽ grandem, purpureum, rotundum, ſemine minuto, radicẽ ſemipedalẽ. Exemplaria ſunt in quibus ei folia iridis reddãtur. Verum, cũ Plinius iridis frõde ſcripſerit, cũ ſatiuæ adiecerit, nõ de iride quã nemo ſatiuã legit eſſe, ſed de ſeride putarur intellexiſſe, cuius cõſtat duo eſſe genera, ſatiuum & ſylueſtre. Nam, authore Theophraſto, iris nullum cultum deſiderat. Radix drachmis duabus cum melle menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen quoque in uino tritum cõtra abundantiam fœminarum datur. Radix cum inaruerit in farinam detrita rubentes mulierum purgationes illinctu ſiſtit. contrà ſemen fœminis menſes elicit. Epimedion Romani uindictam dicunt. Caulis eſt non magnus, hederæ folijs denis duodenis ue, neque florem neque fructum ferens, radicibus nigris, tenuibus, graui odore, guſtu fatuo. Naſcitur in humidis. Plinio epimedion caulis eſt non magnus, hederæ folijs denis atque duodenis, nunquam florens, radice tenui, nigra, graui odore. Naſcitur in humidis. Et huic ſpiſſandi refrigerandique natura fœminis. Folia in uino trita uirginum mammas cohibent. Eadem quinis drachmis poſt menſtruos curſus in quintum diem pota cõcipiendi ſpem adimunt: impoſita mammas increſcere non patiuntur.

Xiphion, gladiolus. Sparganion. Xyris, syluestris iris. Cap. LXXXVII

Iphion Romanis gladiolus, aut segetalis dicitur. Videtur id nominis nacta, quoniã gladij speciem folijs præbeat: iridi similia erant nisi minora & angustiora uiderentur, & gladij modo mucronata neruosaq;. In caulem exit cubitalem in quo purpurei flores in ordinem digesti inter se distãt, semine rotundo, radice duplicis ordinis, quarum una insidet alteri ceu pusillis bulbis, inferiore gracili, superna uero habitiore adultioriq; in aruis maxime nascitur. Plinio in humidis cum primum exit, gladij præbet speciem, caule duûm cubitorum, radice ad nucis auel lanæ figuram fimbriata. Folium xiphio, ut Theophrastus scribit, latum ad ensis effigiem

10 exit, unde nomen herbæ inditum. Scolopendræ in eam herbam frequẽtes cõueniunt, mirum'que in modum gaudent huius consuetudine frui. Floret cum uiola nigra. Videtur & phasganon & machæronion, hoc est ensis, uocan. Radice, ut Theophrastus inquit, dulci decocta & commendata panificijs, si trita farinæ misceatur: panem enim suauem atque innoxiũ reddit. Rotunda hæc est, sine cortice, capillamentis fibrata ut gethyon. Vnde machæronij pastilli fortasse ortum habuere, quos tertio Calẽdas Octobres uulgus nonnusq; esitare consueuit. Falsò arbitrantur plerique xiphion eandem esse quæ & lonchitis, quanq; cuspidi similis sit semine: sed illa in siccaneis, hæc in humidis nascit. Xiphion rura *spatham*, interdum *segetalem gladium* appellant, q; cum primum exit folijs emicat gladij speciem præbentibus, caule scabro, cubitali, in quo flores purpurei ordine distantes, radice bulbosa, ge

20 mina, sine cortice, una super alteram insidente, fibris gethyi modo capillata. Inuenitur inter segetes & locis fertilibus. Radicẽ effodi ante messes oportet, & in umbra siccari. Superior pars cũ thure trita æquo podere admisto uino ossa fracta è capite extrahit, aut si quid in corpore suppurat, uel si calcata sunt ossa. Serpentis eadẽ cõtra uenena efficax est. Pars superior radicis, ut scribit Dioscorides, cum thuris polline illita, addito uino, corpore spicula & aculeos extrahit. Panos cum lolij farina & hydromelite discutit, propterea emplastris quæ huius gratia cõfinguntur, inseri solet. Menses appositu trahit. Parte radicis superiore pota in uino uenerem stimulari, & inferiore sumpta sterilitatem, & ad concubitum ignauiam afferre prodiderũt. Pueris hernia interaneis laborantibus superiorem cũ aqua potui dari præcipiunt. Appetentiam ueneris facit radix è xiphio superior data potu in ui-

30 no. Eadem mẽses cit drachma ex aceto pota. Vrinam quoq; superior radix pellit. Entero celicis datur in aqua, & illinit̃ uesicæ uitijs. Podagras refrigerat radix tota. Sparganion aliqui xiphidium, id est gladiolum uocarunt. Et sanè gladij folia uidentur, nisi arctiora in climatoraq; obtineret. A capitibus caulium semina in pilulis uisitantur. Gentilis est foliorum similitudine, quam officinæ *spatulam fœtidam* appellant, q; graue exhalet odorem. nam folia gladioli sed arctiora, & in terram magis procumbentia, in summoq; caule pilulæ pro minent in quibus semen. Contra serpentis uenena radix in uino datur. Cæterum uagum & commune multis nomen gladioli, folium simile nomini. Floret uere gladiolus cum uiola nigra, sed et utiq; post anemonem, quæ limonia dicitur, comitatus hyacinthis. Huic radix bulbosa & dulcis, quæ decocta panem etiam gratiorẽ faciat, ut inquit Theophrastus. Pon

40 derosior utiq; simul subacta. Gladiolus Plinio cypirus est. Multi non distingunt a cypero uicinitate nominis fallente: nos, ut inquit, distinguemus utrũq;. Cypirus est gladiolus, radice bulbosa, laudatissimus in insulis Creta, dein Naxo, & postea Phœnice. Cretico cãdor odorq; uicinus nardo, Naxio acrior, Phœnicio exiguum spirans, nullus Aegyptio. Apollodorum sequitur Plinius, qui negat bibendum, quanq; professus aduersus calculosos efficacissimum esse. Eo fœtas fœminas quidem abortus facere non dubitat. Mirumq; tradit, barbaros suffitum huius herbæ excipientes ore, lienes consumere, & non domibus egredi nisi ab hoc suffitu, uegetiores enim firmioresq; fieri. Intertrigini & alarũ uitijs perfrictionibusq; cum oleo litum non dubie meden. Palustrẽ mense Iulio secari iubet Mago ad radicem, tertioq; die in sole siccari donec candidus fiat: quotidie autem ante solem occi

50 dentem in tectum referri, quoniam palustribus difsectis nocturni rores noceant. Hæc Plinij uerba de gladiolo subiunximus, ut pleraq; uideas cum cypero confusa, ut suprà docuimus. Xyris, quam etiam Romani gladiolum dicũt, quidam irin agrestem, folijs est iridi similis, uerum latioribus & in cacumine cuspidatis, caule inter folia cubitali, triangulas

filiquas ferente, in quibus purpurei flores emicant, medio rubentes. Semen in folliculis fabarum effigie conditur, rotundũ, rubrum, acre. Radix prædensa geniculis, rubicunda, longa. Officinę simul & herbarij irin syluestrem nominant, rura *glautum agrestem* nempe folia habet iridis in mucronem turbinata, è quorum medio caulis emicat cubitalis, in quo siliquæ triangulares dependent, quibus exit purpureus flos, in medio puniceus, qui colore uel factum muricem prouocet, luteis intus apicibus, trium foliorũ concameratione tectus, reliquis folijs resupinatis. Semen in folliculis simile fabis, rotundũ, acre: radix longa, geniculata, rufa. Strumas hæc xyris, uel panos, uel inguina discutit. Præcipitur ut sinistra manu ad hos usus seruetur, colligentesq́; dicant cuius hominis utique gratia eximant. Scelus herbariorum in syluestri iride Plinius aperuit, partem eius seruãtium, & quarundam aliarum sicuti plantaginis substituentium, si parum mercedis se tulisse arbitrentur. rursusq́; ut plus operis acquirant, partem eam quam seruauere, eodem loco infodiunt: credit, ut uitia quę sanauerunt faciant rebellare. Vulneribus in capite atq; ossibus fractis per commoda. Sagittas & infixa corporibus tela sine cruciatu elicit, admista floris æris parte totius modi tertia, & centaurij quinta cum melle. Illita ex aceto tumores atq; inflammationes emendat. Trita radix ex passo bibitur ad conuulsa, rupta, coxendicum dolores, stranguria, & resolutam aluum. Semen trahendis urinis efficacissimum trioboli mẽsura potum in uino: lienem ex aceto consumit.

Anchusa. Cap. LXXXVIII

A

Nchusæ folia lactucæ similia, fastigiata in exilitatem, hirsuta, scabra, nigricãtia, numerosa, circum radicem per terram strata aculeataq́; Radix crassitudine digitali, colore sanguineo æstate, manus inficiens. nascitur pinguibus locis. Caulis ei, non ut aculeatarũ modo, humi serpens, sed stans. Finditur papyri modo, manusq́; inficit sanguineo colore. Præparat lanas pretiosis coloribus Radix tingendo ligno cerisq́; apta. Laodicena maxime, ut Democrito placet, liquari non potest in aqua, ad medicinas oleo resoluitur, idq́; syncerae experimentũ est. Anchusam hodie Gallia *orchanetam* uocat, mulieribus non ignotam, quæ colorem faciei natiuum fuco mentiuntur, quæq́; uernaculum genarum pallorem genitiuasq́; uultus maculas hoc infectu occulunt certe malas eleganti commendat purpurisso. Nam hæc *orchaneta* caulem habet erectũ, folia lactucę, in acumen exeuntia, hirsuta, aspera, nigrantia, copiosa quoquo uersum humi sparsa, spinis horrida: radicem puniceam digitali crassitudine per æstatem manus inficientẽ sanguineo colore. læto solo prouenit. Est anchusæ radix in usu. Sanat ulcera præcipue senũ in cerato: item adusta. Liquari no potest in aqua, oleo dissoluitur. Ad renũ dolores drachma eius in uino sumitur, aut si febris sit in decocto balani. Item iocinerum uitijs & lieni & bile suffusis prodest. Lepris & lentiginibus illinit̃ ex aceto. Folia trita cum melle & farina luxatis imponuntur: & pota duabus drachmis in mulso aluum sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta tradit̃. Radix Dioscoridi astringendo est. Ambusta & uetera ulcera cum cera decocta in oleo emẽdat. Igni sacro cum polenta medetur. Lepris & uitiliginibus illinitur ex aceto. Partus extrahit uuluis indita. Eius decoctum renum uitijs, lieni, & bile suffusis datur: si febris sit, ex aqua mulsa. Sistunt aluum folia in uino pota. Radice unguentarij ad spissamenta utuntur. Est & alia similis, pseudanchusa ob id nominata, à quibusdã enchusa, aut doris, & multis alijs nominibus, lanuginosior, & minus pinguis, tenuioribus folijs & languidioribus, radice oleũ nõ fundente, sed rubentem succum, et ob hoc ab anchusa discernitur. Contra serpentes efficacissima potu foliorũ uel seminis Folia ictibus imponuntur. Virus serpentiũ fugat. Bibitur & propter spinam. Folium eius sinistra decerpi iubent magi, & cuius causa sumatur dici, tertianisq́; febribus alligari. Est & herba alia Dioscoridi eiusdẽ nominis, quam aliqui alcibiadion uocant, alij onocheles Differt à priore folio, quod ei minus amplũ est, cætero similis & scabritia foliorum & tenuitate caulium, quibus summis flores purpurei subrubentes spectantur. Radices habet rubras, prælongas, messibus tritici sanguineas, in sabulosis nascens. Hęc in aruis arenosis inuenit̃ apud nos, minoribus anchusa superiore folijs, similiter asperis, flore purpureo, radice rubra, oblonga, quæ messibus sanguineũ humorem exudet. Ea proxime ad Plinij pseudanchusam accedit, cum & pictura & uires ei respondeãt; quare aut eadem, aut certe ger-

certe germana uideri potest. Nam si uires explorare libeat, inuenies attributã ei uim, quæ contra uirus cum reliquarum serpentiũ tum maxime uiperarum efficaciter pugnet cibo, potu, adalligatu quoq;. Nanq; si quisquam eam in os serpẽtis cõmanducatã inspiret, eam proculdubio necabit. Est & alia huic similis, semine puniceo minor, cuius semẽ dentibus mansum si in serpentem inspuatur eam interficiet. Pellit tineas et reliqua uentris animalia radix cum hyssopo & nasturtio acetabuli mensura pota.

### Lycopsis. Echion. Cap. LXXXIX

LYcopsis, quidam huic & nomen anchusæ dederũt, longioribus quàm lactuca folijs, crassioribus, asperis à capite eius ad radicem prolapsis, caule longo, erecto, hirsuto, adnatis multis, cubitalibus, similiter scabris, flore in ijs paruo, purpureo, radice rubra, astringente. Nascitur in campestribus. Lycopsis longioribus q̃ lactuca, ut Plinio placet, est folijs crassioribusq;, caule longo, hirsuto, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo, radice rubra, adstringẽte. nascit̃ in campestribus. Illinitur cum farina hordecea igni sacro. Sudorem in febribus mouet, succo aquæ calidę admisto. Illita radix uulneribus medetur. Multi lycopsin hanc esse putant, nec ab re, quam uulgus herbariorum appellat *linguam canis*: nam longioribus quàm lactuca folijs, crassis, subhirsutis, ad radicis caput recidentibus, caule longo, scabro, recto, cubitalibus adnatis brachiato, multis: flore paruo, purpureo, semine in lappaceis umbilicis ruso & exili, radice rubra. Siquidem id esse cynoglossum, id est canis linguam intelligi nullo modo potest, cum Dioscoridi sine caule sternitur humi, folijs latifoliæ plantaginis angustioribus, lanuginosis, in sabulonibus nascens, imitãs caninas linguas. Plinius sentiẽs hoc discrimen, aliam tradit cynoglosso similem, quæ minutas lappas ferat. Et re uera lappacei umbilici semine scatẽtes ramulos obsident. Sed ut ad rem propositã redeamus, Galenus anchusæ quatuor annotauit genera, primum onocleam cognomen habet: secũdum onochelos, siue alcibiadion: tertium pusillam fereq; innominatam, alcibiadio proximam, amariorem, & ob hoc lumbricis dicatam: quartum lycopsin. Plinius tribus fastigijs est contentus. Anchusa & alia quæ proprio nomine onochelos, alij archibellion, alij onochelim, aliqui rhexiam, multi anchusam uocãt, paruo frutice, flore purpureo, asperis folijs & ramis, radice messibus sanguinea, cætero nigra, in sabulosis nascens. Efficax cõtra serpentes, maxime uiperas, & radice & folijs, æque cibo & potu. Vires habet messibus. Folia trita odorem cucumis reddunt. Datur in cyathis tribus uulua procidente. Pellit & tineas cũ hyssopo, & in dolore renũ aut iocineris ex aqua mulsa si febris sit: sin aliter, ex uino bibit̃. Lentigini ac lepris radix illinitur. Habentes eam à serpentibus feriri negantur. Est & alia huic similis, flore rubro, minor & ipsa, ad eosdem usus. Tradunt commanducata ea si inspiratur mori serpentem. Quid pseudanchusa fuerit Dioscoridi, paulo ante diximus. Sunt qui existimẽt onochelon uel alcibiadion eam esse quam pampinulam uocant, rura *pimpinelam* aut *sanguisorbam*, quòd uulneribus iniecta ferrũ & spicula citra sensum doloris exigat: frutice paruo, surculis plurimis rubẽtibus, folio pilis aspero, extremitatibus tamen serrato, flore exili, purpureo, prælonga radice, messibus sanguinea, cætero nigra: qua quibusdam in locis uermiculum eruunt, qui curatus sericis pręcipue ringendis purpuram facit incomparabilem, muricem sacrum splendore & hilaritate prouocantem. Addunt eam non tritam modo, sed & pedibus calcatam cucumis odorem reddere. Vires easdem ei etiam à uulgo contra serpẽtes attribui. Eam tamen pampinulam, etsi multa conueniant, onochelon esse non ausim adfirmare, quapropter diligentiores attendant: hæc nos monuisse tantum obiter satis est, cum nusquam integre apud ueteres uideatur depicta, quod demiror. Nam ex oleo & sale mãdi solet, & ex radice fit purpurissum, omnem uermiculum superans, qui inuentus ut alia multa, casu, excremẽtis gallorum depascentium ita coloratis. Sed de ea priuatim alibi diximus. Anchusã Hippocrates intellexit, ut Galeno placet, cũ schelida nominauit. Echion folia habet pręlonga, subalbida, scabra, colore in rubrum ad anchusæ similitudinem inclinato, minora uero & pinguia, sentibus densis & eisdem candidis obsidentibus, cauliculo tenui, copioso, minutis utrinq; folijs dependentibus, nigricãtibus, continuo ad cacumen usque breuioribus, pro suo cuiusque numero. Inter folia purpurat flos, et in eo semẽ occulit̃, uiperę capitulo simile. Radix exilior digito, subnigra. Plinius echios,

dd 2 inquit

inquit utriusq; generis pulegio similis est, coronata folijs. Altera lanugine distinguitur spinosa, cui capitula sunt uiperę. Quidam echion, ut ait, personatiam uocauere. Sed Nicandrum uidetur sequi Plinius in theriacis ponentem echios duas, contra bestiarum ictus utiles, alteram humilem, folio anchusæ, spinis horrido, sed exili: alteram altiorem, maiore folio, flore pauco, per ambitum purpureo, capitulis uiperæ, cacumine aspero, astricto. Idem poeta paulo suprà, tertiã eiusdem nominis reddidit cognomine alcibion. Herba est, ut inquit, spinosa coma, sustinẽte flores, radice alta & exili, quã ad serpẽtes & iniici uulneribus & cõmanducari quoq; præcipit. Sed Plinius alcibios, inquit, herba qualis esset non comperi: sed radicem eius & folia trita ad serpentis morsus bibi & imponi iubent, folia quantũ manus trita cum uini meri cyathis tribus, radicem drachmarum trium pondere cum eadem mensura uini. Ideo qualis esset alcibios apud authores inuenisse negat, quoniam præter Nicandri uerba illa pauca, & alijs quoq; communia, non legitur qui descripserit. Alteram uero fuisse Nicandro alcibion quàm duas illas priores echios, satis ostenditur, quòd echis non echios ab ipso dicitur. Item quòd eandem herbam uno loco bis depingi nõ erat opus. Dioscorides hoc loco unum duntaxat facit genus echij, non geminum. Sed quomodo nunc appellatur nobis est declarandum. Officinę, uulgus, rura, *herbam hircinam* uocant, quòd eius, ut constat, pabulo delectentur hirci capellæq;. nanque *hircina herba* folia fundit prælonga, hirsuta, subalbida, anchusæ proxima, minora tamen, subrubra pinguiaq;, tenuibus spinis horridula, cauliculos exiles, numerosos, minutaq; folia utroq; latere dependentia, nigra, in summo caule minuscula, inter quæ purpurei flores emicant, in quibus semina uiperarum capitulis similia insident, à ceruice paulatim in rostellum extenuata, tumidiore superna parte, in qua quædam prominulæ quasi sedes oculorum appareãt, ut sint quasi quædam uiperinorum capitulorum rudimenta. id quod, nisi ab eo qui diligenter singula perspexerit, intelligi uix potest. Radix nigricat digito tenuior. Echij radix non percussis modo à serpentibus succurrit, sed præsumentes eam feriri nõ patitur. In eodem usu folia & semen habentur. Lac in uino uel sorbitione sumpta nutricibus ciet.

Ocimoides. Erinos. Cap. XC

Cimoides Romani uocãt ocimastrum. Folio nascitur ocimi, ramis palmum altis, hirsutis, siliquas hyoscyami figura sustinentibus, seminis nigri plenas, melanthio similis. Ocimoides ea mihi uidetur Dioscoridi (nam Plinius eius nõ meminit) quæ herbarijs simul & officinis *alba lacta* nominatur, uulgo *potularia*, q siliquæ pocillorum imaginem quandam referant quibus bibamus. Siquidem folia fert ocimi et palmares ramulos, hirsutos, siliquas hyoscyamo similes, semine ut gith nigro prægnantes. Flos ei pulcher albus emicat, qui rusticis intexitᵘ coronis. Florem non explicuit Dioscorides. Siliquæ hyoscyami dehiscũt capaci uentris sinu, arctis uasculi faucibus, & leuiter per ambitum dẽnculatis, in quibus gith semen occulitur. Semen ex uino haustũ uiperarum reliquarumq; serpentiũ ictibus medetur. Ischiadicis datur cum myrrha, uino & pipere. Radice nititur tenui, superuacua. Erinos aliquibus ocimoides, Romanis ocimum aquaticũ dicitur, secus amnes fontesq; nascitur ocimi similitudine, sed folijs minoribus et supernè diuisis. Palmo alta est, cauliculis quinis senis'ue. Flos cãdidus, semen nigrum, acerbum. Et caulis & foliũ madet lacte multo. Erinos herba cognominis arbori caprifico est, ob id à Plinio inter ficos caprificosq; reddita, non naturæ sed gentilitatis respectu. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine. Flos candidus, semen nigrum, manat lacte multo & dulci. Galenus hãc echinon uocare maluit, ut in uetustis aliquot Dioscoridis codicibus echinos nõ erinos scriptum legebatur. Est & apud Hippocratem echini herbæ mentio. A recẽtioribus herbarijs *herba lactis* appellatur, à quibusdam *lactoris*, & *militaris*, alijs *ocimum aquatile*. *Lactariam* rura uocant, trientalibus ramulis, quinis senis'ue folijs ocimo longioribus, parte superna diuisis, albo flore, semine atro, pusillo, acri, duro. Herba succo manat lactis, tum colore, tum dulcedine, unde *lactariæ* nomẽ apud uulgus inualuit. Secus fontes & fluuios inuenitur. Herba perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. Tritum cum melle Attico semen oculorũ epiphoris medetur. Idem duabus drachmis in quatuor mellis cyathis oblitum oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure nitroq; instillatus aurium dolores finit, discutit oculorum cali-

rum caligines, uomitiones ciet. Folia in cibo sumpta pariendi præstant facilitatem. Vulnus ferro factum intra paucos dies imposita ex oleo sanant.

## Gramen Cap. XCI

Grostis græcè, Latinis gramen, passim cognoscitur geniculatis ramulis serpēs, radicesq́ ab ijs geniculatas dulcesq́ spargnes. Folia eius in tenuitatem cacuminata & dura, ut arundinis paruæ lata, bubus iumentisq́ pabulariũ. Gramen & ipsum inter herbas uulgatissimũ geniculatis serpit internodijs, crebroq́ ab ijs ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur, in Parnaso tantum hederacea specie, densius q̃ usquam fruticante, flore odorato candidoq́. Iumentis herba nõ alia gratior, siue uiridis, siue in fœno siccara. Gramini ab internodijs ramorum & cacuminibus nouæ pullulant radices. Sunt qui aculeatum gramen uocent trium generum, cum in cacumine aculei sunt plurimum quini dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inserunt extrahuntq́, ciendi sanguinis gratia. Alterũ aizoo simile, quo ad paronychia unguiũ, & cum in eis caro excreuit utuntur, cum axungia, ideo dactylon appellantes quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli sed tenuius, nascitur in parietinis & tegulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Radix graminis tenera mandendo est. Gramen Marti consecrauit antiquitas, q̃ ex humano cruore procreatũ crediderit. Quidam Saturno dicãt, quòd ab eo satum primo perhibent. Glaucum uero immortalitatem huius herbę cibo consecutum, Athenęus ex Aeschionis poetæ uersibus existimat. Gramen in officinis nomen seruauit, rura *dentem canis* & olitores appellãt. Vulgaris est herba, nunquam se ab humo attollens, flagellis teretibus, articulatis, exilibus folijs, & in cacumen fastigiatis, radice etiã geniculata, gustu non ingratæ dulcedinis. Gramen aculeatum rura nostra etiam *canarium dentem* appellant: aliqui è uulgo *capriolam*, quòd capris grato sit pabulo: multi ab effectu *sanguinariam*, quòd aculei foliorum quini senive in echinatum fastigium unà conuoluti nares farciũt, eliciendi sanguinis gratia cum extrahuntur. Crus galli etiam Latini appellauere, quòd stylus è medijs folijs exurgens in pedem galli cõfirmatus articuletur, reliquam exhibens cruris effigiem. Eadem ratione Gręcis & Dioscoridi coronopus, id est cornicis pes ab eadẽ figura nominatur. Nanque gramen aculeatum, crus galli, sanguinaria hæc, una & eadẽ est herba quæ coronopus dicitur Dioscoridi, uarijs appellationibus ob uarios casus donata. Radix graminis decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus uesicæ, calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit, aluum uomitionesq́ sistit, priuatim draconum morsibus auxiliatur. Sunt qui genicula nouem ex una uel pluribus herbis inuolui iubeãt ad remedia strumæ panorúmue, sed esse ieiunum qui colligat. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter uesicæ cruciatus decoctũ ex uino gramen ad dimidias è balneis bibi præcipiunt. Gramen capiti circumdatũ sanguinis è naribus fluxiones sistit. Camelos autem necare traditur in Babylonis regione, id quod iuxta uias nascitur. Trita radix illitu uulnera glutinat. Decoctum eius in potu torminibus medetur & urinę difficultatibus. Calculosa quoq́ uesicæ recrementa comminuit. Est & arundinaceum gramen, calamagrostis dictum græcis, priore multo maius, quod iumenta necare traditur, præsertim in Babylone id quod propter uias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur densius fruticat, folio hederaceo, flore albo & odorato, semine paruo nec inutili, radicibus quinque uel sex crassitudine digiti, candidis, mollibus, admodum dulcibus. In Parnaso tantum densius q̃ usquam fruticat, flore odorato, candido. Succum eius Parnasij excipiunt propter ubertatem, dulcis enim hic est. In uicem eius succedit in reliqua parte terrarũ decoctum ad uulnera glutinanda, quod & ipsa herba præstat, tueturq́, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinũ ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis, myrhæq́ tertiæ portiones: rursusq́ coquitur in æreo uase ad dẽtium dolores & epiphoras. Succo, ut Dioscoridi placet, decocto adijcitur uinum, & mel quantum satis est, dimidium myrrhæ, piperis thurisq́ tertiæ portiones, medicamentumq́ fit oculis nobile. recondendũ id ęnea pyxide. decoctũ radicis idem quod herba præstat. Semen uehemẽtius urinam pellit, aluum uomitionesq́ sistit. Genus aliud graminis in Cilicia nascitur, quod indigenæ cinnam appellant, quod uiride obiectum boues amburit.

Sunt tamen qui Cilicij huius recentis pastu boues pinguescere cõtendant, nato alterutris errore, quòd πιμπρῶσιν, alij πιμπλῶσι legant sensu longè diuerso.

## Sideritis prima. Achillion. Cap. XCII

Ideritis, alij heracleã, alij uarijs nominibus nuncupãt, herba est folio quàm marrubium longiore, ad similitudinẽ saluiæ aut quercus, minore tamen & aspero, caulibus quadratis, altitudine palmi, quandoque maioribus, modicè linguam astringentibus, sapore non iniucundo, uerticillis per interualla marrubij, & in ijs semen nigrum. nascitur in petrosis. Sideritim hanc aliqui ueram achilleum cognominant, alij sideritem, quadrato caule, capitibus marrubij, folio quercus, in macerijs nascentem, cum teritur fœdi odoris. Hodie nostris herbarijs & officinis barbaro nomine *tetrahil* dicitur, alijs *herba Iudaica*. siquidem *herba Iudaica* uulgo nominata folia habet marrubij sed longiora, satis ad frõdem quercus aut saluiæ accedentia, minora tantum & scabra: caules fundit quadratos, palmũ sæpius excedẽtes, nõ iniucundi gustus, aliquantum substringentis, quos per interualla uerticillati orbes coronant, ut in marrubio uidere licet, & semen in ijs nigrum. inuenitur in petrosis. Et, ut summatim dicã, huic Iudaicæ herbæ omnes deliniationum notæ respondent, nulla prorsus reclamãte pictura. quare nemo inficias ibit sideritim esse Iudaicam herbam, qui singulas partes uoluerit explorare. Sideritis præcisos neruos glutinat. Cum adipe ueteri contusa medetur inguinũ panis. Adalligata uarices minuit, & id sine dolore præstat. Tertianas leniores facit ex oleo. Vlcera celerime ad cicatricem reducit. Eius folia uulneribus illinunt; glutinant enim ea, & ab impetu inflammationũ tuetur. Est & alia sideritis cubitorũ binũ, ramis exilibus, cui folia pediculo annexa longo similia filici sparguntur, leuiter serrata, & lateribus frequẽtia. Ex alis autẽ superioribus exeunt ramusculi tenues, longi, capitibus orbiculatis & scabris. quæ semẽ continent ad imaginem betę, sed durius & rotundius. Plinius aliam sideritim tradit binûm cubitorum, ramulis exilibus, triangulis, folio filicis, pediculo longo, betę semine, uulneribus præcipuam. Cuius uulgare nomen, etsi frequenter inueniatur, nullum à rusticis extorquere potuimus. Chymici tamen & herbarij quidam *lunariam maiorem* appellant, aliqui *filicastrum*, quòd folijs & alis filicem omnino uideatur imitari, binûm cubitorum, ramulis exilibus, folio filicis, utrinque diuiso, pediculo longo, prodeuntibus ex alarum sinu surculis longis, tenuibus, capitulo in cacumine orbiculato, in quo semen continetur quàm betę rotũdius aliquanto ac durius. Vis foliorum huius sideritis uulneribus efficax. Habetur & tertia sideritis, & hanc quoque Crateuas heracleam uocabat, in parietinis uinetisque nascẽtem, folijs ab una radice similibus, coliculos uestientibus palmares, teneros, læues, subcãdidos atque subrubicundos, flore paruo, puniceo, gummoso, amaro. Aliam quoque sideritim reddit Plinius, candidioribus, pinguibus, tenuibus cauliculis, in uineis nascentem. Addit sideritim, quæ latissimo sit folio, à Latinis scopã regiam appellari: uerum quo nomine uocetur hodie, nunc erit explicandum. Rustici & uinitores nostri *herbam terrenam* nominant, tum quòd suo cespite herboso humũ uestiat, tum quòd terram plane redoleat: nonnulli *crapodinam*, quòd bufonis modo semper sessilis humi resideat. In uineis & macerijs inuenitur folijs coriandri, à radice numerosis, palmaribus cauliculis, leuibus, teneris, in rubore candicantibus, flore purpureo, paruo, gustanti amaro & glutinoso. Vulneribus cruentis ac recentibus imposita sanguinem supprimit. Omnes sideritides uulneribus præcipuæ, præsertim ferro factis, inde nomẽ tractum puto, quòd ea ferruminent. Addidit Plinius eam quæ latissimo sit folio, scopam regiam uocari, & mederi anginis suũ. Hanc ego esse crediderim quam uulgus *carpentariorum herbam* appellat: quòd materiarij fabri sæpiuscule hac utãtur ad glutinãda uulnera. Sit ergo hæc sideritis latifolia, cuius hæc uerba tradit Plinius, Sideritis latifolia sinistra manu circũfossa adalligatur, custodienda sanatis, ne rursus sata diro herbariorum scelere rebellet. Aliqui, ut refert Plinius, ueram achilleon sideritim esse tradunt, scapo cęruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte eleganter uestitam. Et re uera *carpentaria herba* caule est pedali, ex uiridi fere cæruleo, nec ramis brachiato, folijs rotundis, pinguibus, lenis, undique non inuenuste uestito: coma floribus multis luteis onusta, unde scopæ regiæ nomẽ traxisse puto: siliquulis teretibus, paruis, in quibus exile semen cõditur. Huius etiam usus uulgo glutinandis uulneribus propemodum nimius. Achillion sideritim, alij heracleon, Romani

supercilium

supercilium Veneris, aliqui militarem & millefoliam appellant. scapos altitudine dodrantali, uel eo maiores gerit ad fusorũ effigiem, & circa eos folia pusilla, tenuia, incisuris præcincta densis ex obliquo, segmẽtis coriandro nõ dissimilibus, subsalso gustu, lenta, odore copioso nec molesto, cæterũ medicato, umbellæ orbicularæ. flos uarius, modo albus, modo purpureus, modo aureus geritur. Exit solo restibili & fœcũdo. Sideritis achilleos ideo dicitur, quoniã inuenerit eam Achilles discipulus Chironis, qua uulneribus mederetur. hac sanasse Telephum dicitur. Alij primum æruginem inuenisse tradũt, utilissimam emplastris: ideo pingitur ex cuspide decutiens eã gladio in uulnus Telephi. Alij utroꝙ usum medicamẽto uolunt. Hanc nonnulli panaces heracleon uocauere, nostri propriè millefoliam, cubitali scapo, ramosam, minutioribus quàm fœniculi folijs uestitam ab imo. Alij ueram achilleon esse dicũt, scapo cæruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter circundatam. Achillea etsi in magna sit nominum ambage, Galli chiliophylli græcam nomenclaturam simul & ipsam foliorum multitudinẽ secuti, *millefolium* appellant. est enim fruticosa. scapo in capillamẽti modum utrinꝙ folioso, longè breuioribus exilioribusꝙ quàm fœniculi uillis, ab imo hirsuta, cubitali altitudine, uertice ex cãdido in puniceum uergente, flosculorum mistura. Frequens in pratis herba, & secus uias, tenuis, à lateribus capillamenti modo foliosa. Boum neruos abscissos uomere solidari ea rursusꝙ iungi addita axungia adfirmant. Hæc achilleos sit quarta sideritis, à latinis quibusdam supercilium Veneris dici Dioscorides testatur, alij ponus Veneris lumbum dici uolunt, alterutro errore orto, quòd Græci *ὄσφυω* lumbum, *ὀφρυω* supercilium appellant. Achilleam uulneribus utilem fatentur. Aluum sistit. Sanguinis profluuiũ cohibet siue ore reijciatur, siue naribus aut aluo fluat. Menses nimios eadem supprimit imposita, & decoctum eius insidentibus. Huius comæ cruenta glutinãt uulnera, & ab inflammationis periculo tuentur. Sanguinem ipsum undecunꝙ ruentem coercent, etiam è uuluis manantem impositę uelleri. Decocto quoꝙ insident fœminę fluxione uuluæ laborantes. Ad dysenreriam decoctæ bibitur succus. Ad strãguriam & suspiria sumitur ex aceto, daturꝙ præcipitatis. In dentium dolore apponitur cum butyro.

## Rubus. Cap. XCIII

Atos Romanis rubus aut sentes, aliquibus morus uaticana dicitur. Rubus Gallis *ronce*, lentis flagellis in terram spargitur, ni prope sit quod uncis aculeis subeat, folijs etiã cute spinosis, perpetui uiroris, flore cãdido, moris haud absimili. Hunc chamębaton, quasi dicas humilẽ rubum uocãt. Rubi multa genera, sed quæ magno separantur discrimine. Humilis protinus quàm paulo accreuit retro uergit in terram, atꝙ ita radicatur. Rubi curuari gracilitate simul & proceritate nimia defigunt rursus in terram capita, iterumꝙ nascuntur ex se, repleturi omnia ni resistat cultura. Sic pessima atꝙ execranda res hominibus, propaginem docuit, atꝙ radicem acquiri uiridem. Rubi ferunt mora uuæ & mãduntur. Huius radicis spongiolæ duritia lapidis uisuntur. Flos mori cãdidus per messes colligitur. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura, ideóque ex ijs mora uel hominibus cibos dedit. Multa apud nos rubi genera. unum per dumos repit grandius, fungosum, minacibus spinis, nocentibus, aduncis, flore candido, moris maioribus, nigris, quod uulgo *ronce* nomen uendicauit. Alterum genus humi serpit in aruis, trãseuntium cruribus inimicum, moro nigro, quod estur, sed longe minori, non iniucundi gustus, minoribus spinis & minus hamatis, mora *catherinas* rustici uocant ijs in utroꝙ genere succus inest sanguineus, & ueluti cruore atro manus inficiens. Tertium minus ijs duobus, caducum prorepit, nulli frutici uicino acquiescens, procerum & erectum, innocentioribus spinis, moro rubro fragi similitudine, suauissimi gustus, quod uulgus *frãbosciam* nominat, cuius & senticeta in hortis quoque consita ob fructus gratam ori dulcedinem ubiꝙ spectantur, quæ Græci batias & apobata dicunt. Rubi uim habent siccandi, astringendi, gingiuis, tonsillis, genitalibus accõmodatissimi. Aduersantur serpentum sceleratissimis, hæmorrhoidi & presteri, flos & mora. Scorpionum uulnera sine collectionum periculo iungunt. Vrinam cient. Caules eorum tunduntur reneri, exprimiturꝙ succus, mox sole cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio cõtra mala oris oculorumꝙ, sanguinẽ excreantes, anginas, uuluas, sedes, cœliacos.

Potus aut illitus instillatur auribus Sanat condylomata cum rosaceo cerato Calculorum ex uino decoctum præsentaneum est remediũ item per se in cibo sumpti cymæ modo aut decocti in uino austero labātes dentes firmāt. Aluum sistunt, & profluuia sanguinis. Dysentericis prosunt. Siccantur in umbra ut crematorũ cinis uuam reprimat. Folia cōmanducata ulceribus auxiliantur manantibus, aut quibuscunq; in capite. Illinuntur cardiacis, uel per se imponūtur à mamma sinistra: item stomachi doloribus, oculisq; procidentibus. Inter astringentia medicamenta nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes, ut colluantur eo oris ulcera, & sedis foueātur. tantaq; uis est, ut spongiæ ipsæ lapidescant. Mora quæ in ijs nascuntur efficaciorem stomaticen præbent quàm sati ua morus Eadem compositione rubi bibūtur cum melle in cholera, & à cardiacis & con tra araneos. Genus rubi in quo rosa nascitur & pilula castaneæ similis, præcipuo remedio calculosis, in cynosbato dictum est. Rubo, ut testatur Dioscorides, siccandi spissandiq; uis adest. Eo capillus inficit. Decocto ramorũ aluus cita contrahitur, gingiuæ stabiliuntur, profluuia fœminarum sistuntur. Oris uitijs folia commanducata medentur, cohibent ulcera quæ serpunt, ulceribus in capite manātibus oculisq; procidentibus remedio sunt, condylomatis & hæmorrhoidibus illinuntur. Cardiacis & stomachi doloribus tura & im posita subueniunt Caules cum folijs tunduntur, exprimiturq; succus, mox sole cogitur singulari remedio contra quæ modo dicta sunt. Mori in rubo nascentis quàm optime ma turi succus ad oris medicamenta commendatur. Sistitur aluus præmaturi cibo, neque non flore in uino poto, Batos Idæa, hoc est Idæus rubus appellatur, quoniam in Ida plurimus nascitur. Est autem tenerior multo quàm rubus, minoribus spinis, interdum nullis. Idæum rubum Plinius putat in Ida tantum, non aliàs nasci. Est autem tenerior ac minor, rarioribus calamis, innocentioribusq;, sub arborum umbra nascens Huius flos cum melle epiphoris illinitur, & ignibus sacris, stomachicis bibendus datur. Flos eius contra lippitudines illinitur ex melle, contra stomachi uitia bibitur ex aqua Cæterũ flos ex melle ocu lorum collectionibus commodissime linitur. Ignem sacrum restingunt. Cætera eadem præ stat quæ supra dicta. Id genus quod Idæum Græci uocāt à loco, id esse uidetur quod supra *framboesiam* à uulgo diximus appellari, quòd libere in dumetis & syluis sub umbra crescat, ut nomen sonat Gallicum. nanque tenuior est quàm cæteri, minoribusq; spinis, & minus aduncis, qui tamen sine spinis in lucis & nemoribus inuenitur serpens humi, quòd fructu moron Idæi, & folio citra spinas rubum imitatur: fragum diximus à Latinis dici, & à Dio scoride mitem & nullis horrentem spinis rubum.

Helxine. Elatine. Cap. XCIIII

Elxine nascitur in parietinis, sepibus, uineis, cauliculos babēs leniter rubentes, folia mercurialis herbæ hirsuta, semine obducto caulibus, asperitate etiā uestium tenaci. Plinius et non mercurialis, ut Dioscorides, folia, sed mistæ si militudinis plantagini & marrubio tribuit, cauliculos densos, leniter rubentes, semina in capitibus lappaceis adhærētia uestibus, unde helxinen dictam uolunt. Aliqui perdicium uocant, quoniam perdices ea præcipue uescantur: alij sideritim, nonnulli parthenium. Perdicium (nam sideritis alia est) à nostris, ut inquit Plinius, herba urceolaris uocatur, folio similis ocimo, nigriori tātum, nascens in tegulis parietinisq;. Parthenion dicta, quoniam à Minerua somno contra præcipitia lapsusq; monstrata est Pericli Atheniensium principi, cum in arce templum ædificaret: uernula charus supra altitudinem fastigij repsisset, unde cecidisset, hac uerba dicitur sanatus. quare parthenion uocari cœpta est, assignaturq; ei deæ. Herbam muralem parthenion uel perdicium appellari Græcis Celsus locuples testis est, Turtures, columbæ, gallinacei, annuum fastidium deducere dicuntur helxine pasti. *Muralium & muralis & parietaria* uulgo, & interdum *umecago* dicitur: urceolaris Latinis, quod detergendis urceolis uitreis polleat. Eadem ranone uulgò *uitriolum*. Herba fruticosa, cubitalis, coliculis lente rubescentibus, folio mercurialis herbæ turbinato, hirsuto, flore candido, exili semine, per ambitũ eius aspero, uestibus adhærente, radice sub rubra, fibris leniter capillata. Inuenit passim in parietinis, unde Traianus Cæsar herba parietaria dictus est, quod plurima ædificia eius titulo & inscriptione condererentur. Plinius huic helxine folium tribuit ocimi, Dioscorides mercurialis; nec ea folia multũ distant, præter quàm quod

quàm quòd mercuriali leniter serrata sunt, item & ocimo, murali herbæ non sunt. Hoc tamen leuius est quàm ut similitudinem mutet. nam & hirsutula est, & adhæresit uestibus lappacea quadam seminis asperitate uillorum tenaci. Helxine sanat ignes sacros collectionesq́ omnes, & adusta. Panos succus eius cum cerussa discutit, abscessusq́ & guttura incipientia turgescere. Veterem tussim emendat cyatho hausto, item tonsillas & uarices cum rosaceo. Imponitur & podagris cum caprino seuo, ceraq́ Cypria. Medetur iisdem omnibus quibus lamium. item uomicæ calfacto succo pota. Et contra ulcera, rupta, lapsusq́ & præcipitia aut uehiculorũ euersiones efficax. Vim habent folia, ut Dioscorides perhibet, spissandi, refrigerãdi. quare sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, incipientes panos, tumores collectionesq́. Succus cum psimmythio ignem sacrum & mala quę serpunt inungit. Imponitur podagris cerato Cyprino uel hyrcino seuo collectus. Veterem tussim emendat cyathi haustu. Inflammationibus tonsillarũ gargarissatus & illitus prodest. Aurium dolores infusus finit. Elatine folia habet helxinæ minora rotundioraq́, pilosa, tenuibus & semipedalibus ramulis, quinis senis ue, ab radice statim foliosis, gustu astringentibus, nascitur in segetibus & cultis. Elatine Plinio folia habet helxinę, pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis, quinis senis'ue, ab radice foliosis. nascitur in segetibus, acerba gustu. Inuenitur in cultis herba folio helxinæ rotundiusculo, piloso, semipedales fundens ramulos, quinos senos'ue, ab radice foliosos. Inuenitur in segetibus, uineis & cultis astringens gustu, qua ut rapo syluestri rura in uernis acetarijs utunt. Radix numerosis comatur folijs, quæ uelluntur cum stirpe sua cum tenerescunt, antequã caulem agant. Vulgus *campestre rapistrum* uocat. Falluntur qui *pilosellam* esse putent, reclamantibus aperte natalibus. neq́ enim in cultis, neq́ in segetibus prouenit, neq́ semipedalibus quinis senis'ue ramulis à radice foliosis exit: nec folia ei rotundiora helxinæ uisuntur, sed potius mucronata, ramulis graminis modo per terrã reptãtibus, radice alba, prætenui usq́ in capillamenti speciem, in collibus terrenis reperta. Non sunt item audiendi, qui *pinpinellam* uulgo dictam esse existiment elatinen, cum etiam natales situs aduersentur. nam in pratis incultis, nec usq́ subacto solo nascitur, imò potius horret satiua, nec ramulis exit à radice foliosis. Est autem folio piloso, latè crenato, exili, in rotundum oblongo. Thyrsuli folijs emicant ex cæsio candicantibus, in quorũ summo nascunt capitella rubẽtibus punctis maculata. Causanturq́ priscorum in rebus cognitis negligentiã, quãdo defuit ipsis cura singulas herbarum differentias anxie cõsectari. Elatine acerba est gustu, & ideo oculorum fluxionibus efficax folijs cum polenta tritis & impositis subdito linteolo. Eadẽ cum lini semine cocta sorbitionis usu à dysenteria liberat. Oculorum inflammationibus, fluxionibusq́ folijs cum polenta tritis auxiliatur. Eadem cocta sorbitionis usu dysenteriam sistit.

Eupatorium. Pentaphyllon, quinquefolium. Cap. XCV

Vpatorium, alijs hepatorium, aut hepatitis, surculosa est herba, simplicis scapi, tenuis, lignosi, subrecti, nigrãtis, hirsuti, cubitalis, aliquando & amplioris, folio per interualla inciso, & magna ex parte quinquepartito, interim plurifariam, quinquefolij aut cãnabis similitudine, nigro & ipso, extremitatibus serratis semen leniter plumosum è medio caule circà prosilit, inclinatum in terrã, ut cum inaruerit inambulantium quoq́ uestibus adhærescat. Eupatoriũ regiam habet authoritatẽ, ut Plinio placet, caulis lignosi, nigricantis, hirsuti, cubitalis, aliquando & amplioris, folijs per interualla quinis ut cãnabis, per ambitũ incisis quinquepartito, nigris & ipsis plumosisq́, radice superuacua. Hæ delineationes ad amussim conueniunt herbæ quam officinæ uocant *agrimoniam*, nulla prorsus repugnante nota: quare earũ agrimoniam uerum esse eupatorium facile perpendet, qui singulas partes picturæ diligenter explorabit. siquidem fruticosa herba inuenietur caule singulari, lignoso, nigricãte, tenui, hirsuto, cubitali uel maiusculo, cannabinis ex interuallo folijs, uel quinq́folio similibus, quinquepartito aut plurifariam incisis, per ambitũ serratis, nigricantibus medio caule semen erumpit pilosum, deorsum spectans, quod resiccatũ uestibus adhærescit. Cæterum quod hodie demonstrant herbarij fruticosum, caule bicubitali proceritate, lignoso, tereti, multis alis cõcauo, folijs mentę maioribus, candidiusculis, acri gustu, inodoris, muscario lanuginoso, fructu in surculis paruis prope folia racematim dependente, id dubio procul hydropiper esse supe-

esse superius in sua mentione docuimus. Mauritani aliud eupatorium demonstrant, longe diuersum figura, sed effectu par ut uolũt, scapo exiguo, ferè cubitali, folio minoris centaurij, frutice odorato, flore qui luteus sit, radice superuacua. Passim nascit̃ nomine apud imperitos centaurij maioris, sed id credẽtium error est euidentior quàm ut debeat explodi nedũ exibilari. Semẽ eupatorij dysentericis in uino potum auxiliatur unice. Folia cum suillo pingui imposita ulceribus cicatrici repugnãtibus medentur. Semen & herba in uino pota dysenteria & iocinerũ uitijs liberat, percussos à serpente restituit. Hanc aliqui falso artemisiam esse putarunt: sui enim generis artemisiam indicauimus. Pentaphyllon ramulos habet festucarum modo graciles, palmum non excedentes, & in ijs semen, folia mentæ similia, in singulis pediculis quina, nec plura, nisi perquam raro, & per ambitũ crenata serræ modo, florem in candido pallidum, uel auri æmulum. Humidis locis & iuxta aquæ ductus nascitur, radice subrubra, oblonga, paulo crassiore quàm ueratri nigri. Quinquefolium Græci uocãt pentapetes, siue chamæzelon, siue pentaphyllon. Cum effoditur rubram habet radicem, inarescẽs nigrescit & angulosa fit. Nomen à numero foliorum habet, & ipsa herba incipit & desinit cum uite. Theophrastus est author, cũ quinquefolij radix recens effoditur rubet, inarescens nigrescit atq; quadratur, folio uitis pusillo, colorecq; uitigineo. Augetur desinitq; cum uite, coliculis pretenuibus, crebris internodiorum geniculis, nomẽ à numero foliorum. Pentaphyllon, ut Democritus scriptum reliquit, multos ex una radice profert ramulos palmares, festucaceos, quibus semẽ insidet, folia mentę serrata, quina ex singulis pediculis, raro plura, circulo in serræ modum denticulato, flore luteo. Aquam subesse natalibus eius aquilegijs idoneam idem testatur autor. Plinius quinquefolium nulli ignotum esse tradit, cum etiam fraga gignẽdo commendetur. Ego id qui uetum esse posśit non intelligo. nam herba ea quæ fraga gignit, trifolia est, nec modo quouis quinq; folia, flore candido, nõ luteo in mõtibus & syluis etiamnũ frequens secus uias. Herbarij quinquefolium, uulgus Gallicum *quintefeullam* uocat. enimuero nascitur propter uias, in riguis & circa ductus aquarum, ramulis tenuibus, festucaceis, palmea longitudine, & in ijs semẽ, folia mentæ quina in singulis pediculis, raro plura, in ambitu serrata, flore in luteum elanguescente, interdum aureo, radice subrubra, tereti, ueratro nigro crassiore: adde geniculatos quoq; surculos, folia simul iuncta uitigeneę comæ formam exprimere. Radix ubi inaruerit, nigricat, & angulosa fit: sed cum effoditur, rubet. Hippocrates duo uidetur nouisse quinquefolij genera nigrum, quod humilius est: candidũ, quod & herbaceũ & procerius est à terra, quod potest à nobis heptaphyllon, hoc est septẽfolia uocari. Est & quæ *tormentilla* uulgo dicitur, quinquefolio simillima, nisi q; septem nõ quinq; habet folia, utrinq; lanuginosa, flore luteo, radice punicea, qua contra uenena & aduersus pestilentiæ contagia hodie nimius fere increbuit usus, adeo ut cuius radice pastillos theriacos, si dijs placet, officinæ pro uiperarum carne substituant, quoniam uiperæ modo, ut existimant, nusquã usant̃. Quinquefolium adhibetur purgãdis domibus. Strumis medetur & pectoris uitijs. Idem ischiadicis bibitur & imponitur. Parios sanat. Impositũ articulis utilissimũ. Fistulis quæ in omni parte serpunt auxilio est, cum sale & melle. Phalangio aduersatur, lichenas emendat. Succus de quinquefolio potus cyathis tribus anginæ medetur. Idem iocineris & pulmonis uitijs, sanguinemq; rejcientibus, cuicũq; sanguinis uitio intus occurrit. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinquefoliũ, decoctis in lacte radicibus & potis: item decoctũ ad tertias in uino ictericis dari atq; illini utilissimũ est. Folia quinq; folij ex aqua comitiales sanãt. Itẽ cõtrita folia ex uino sumpta triginta diebus in beronicæ farinæ põdo denariorũ tredecim cum aceti scyllitici cyatho, comitialibus morbis liberãt. Celerrime succus regio morbo meder̃, tribus cyathis potus cũ sale & melle. Quinquefolij folia quidã terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura cęteris, omnibus obolis tribus cũ pipere ex aqua mulsa. In multo radix usu est Dioscoridi. Succus ad tertias discoctæ, si ore cõtineatur, dentiũ dolorẽ finit. Idem ad putrescentia in ore colluit̃, ad arteriæ scabritiã garganssatur. Ad alui profluuia, dysentenas, articularios, & coxendicũ cruciatus bibit̃. Tritũ & illitũ ex aceto ulcera serpere nõ patit̃. Discutit strumas, tumores, duritias, abscessus, collectiones, ignes sacros, reduuias, cõdylomata, psorasq; sanat. Teneræ radicis succus iocinerũ, pulmonũq; uitijs aduersat̃. Venenis resistit. Ad reduces febriũ ambitus abigendos

abigendos folia bibũtur ex aqua mulsa, & temperato uino cum piperis exiguo, in quartana quidem quaternũm ramulorum, in tertiana uero ternũm, in quotidiana unius. Tricena quoque folia tricenis diebus pota comitialibus medentur. Succus per dies aliquot potus tribus cyathis celerrime regium sanat morbum. Illita cum melle & sale tam uulneribus quàm fistulis remedio sunt. Quinquefolium intestini prolabentis hernias cohibet, eruptiones sanguinis sistit potu iuxtà & illitu. Adhibetur & lustrationis gratia expiandis purificandisque domibus, & contra mala medicamenta, & carmina.

Phœnix herba. Idæa radix. Rhodia radix. Cap. XCVI

Phœnix Romanis lolium murinum dicitur, folium ei hordeaceũ, breuius & angustius, spica lolio similis, rami digitorum senũm circumdantes radicem, spicæ ferè octonæ, nascitur in aruis tegulisque recens illitis. Est herba phœnicea Plinio appellata à græcis, à latinis hordeũ murinum. hæc trita & in uino pota præclare ciet menses. *Auena sterilis* à multis hodie dicitur quãdoquidem ea sterilis auena folia habet hordei, sed breuiora & angustiora, spicam lolio similem, culmos digitorum senum radici in orbem obuolutos, septenas octonas ue spicas. in subactis tectisque recenter illitis inuenitur. In uino austero pota alui profluuium, erumpentem utero sanguinem coercet. Vrinæ impetus refrenat. Traditur à quibusdã uulnerũ sanguinem ea cohiberi in uellere puniceo inclusa alligataque. Idæa radix folia rusci mittit, adhærent ijs claiculæ ueluti pampini, è quibus flos. Idæa herba Plinio dicitur, ei folia sunt oxymyrsinæ Adhærẽt ijs ueluti pampini, in quibus flos. Radix Idæa acerba gustu, miscere solita luctantiũ in palæstra, ad ea quæ repercutere tantum oportet, ut Paulus Aegineta scribit. Aluum mensesque & omnem abundantiã sanguinis sistit. Spissandi cohibendique naturam habet. Pota etiam aluũ firmat Menstrua supprimit, ad omnia cõuenièns quibus astrictiõe sit opus. Rhodia radix nascitur in Macedonia nõ absimilis costo, minoris modo ponderis, inæquali cute, odorem rosæ cum teritur reddens. Vtilissima capitis doloribus si madefacta fronti & temporibus imponatur Ex illo nouo repertarũ insularũ orbe, liburnica rum remigatu lustrato, delatum nuper ad nos lignũ, crasso cortice & biulco, multis tuberibus & nodis inæquale, põderis eximij, ita ut immersum aquis pessum eat, nec sidens rursum emergat, tãta pollet grauitate: buxiquè colorem, crassitudine & duritia imitat. Hoc tritum uel in scobẽ derasum rosas odoris suauitate prouocat, quin potius de paritate certãs, iucunditate uincit Hoc *rosaceum lignum* appellamus, cum barbarum regionis nomen audire non potuerimus. In pensiles orbiculos pilulas ue, quæ à mulieribus gestãtur, aspalathi, aut agallochi more tornatur, quibus filo immissis mulieres supplicationes suas numerant. Habetur & radicis Cinthiæ mentio Hippocrati fouendis fœminarum malis. Galenus rhizam, hoc est radicem ab eo dici quoddam genus sati scribit, sine flore, sine semine, tribus duntaxat folijs, sed proceris & in terra stratis, duorum digitorum magnitudine, similibus anchusæ, radice purgãdi uiribus sed exiliter. Alia etiã uidetur ab herba quæ à Plinio oxys uocat, si folia æque terna habet: quippe quæ non purget, sed contra potius astringat, nam datur ad stomachum dissolutum. Edũt & qui enterocelen habẽt. Proinde sunt qui oxyn putent esse quam uulgus *trinitatem* appellat, folio triplici uel uno potius in terna diſposito, radice capillamentis multiplici, flore in quibusdam maculis candidis cæruleo. Oxyn esse potius crediderim quæ uulgo *panis cuculi*, aut *alleluia* dicitur, folia terna habens, & dissolutũ stomachum mirè recreans, de qua in trifolij mentione dictũ à nobis est. Rhodion uocatur Democrito coloris genus Italicum præferente, in uellerũ tinctura: fortasse id est, uel quippiam simile, quod uulgari nomine *rosaceum* uocamus.

Hippuris, equisetum. Cap. XCVII

Ippuris, alij ephydron, alij anabasin, Romani equinalẽ uel salicem equinam nominant, prouenit humidis locis secundum scrobes, cauliculos habens inanes, leniter rubentes, præterea scabriusculos, ualentes frequẽtibus geniculis in se farctis, folio circa iunceo, denso, prætenui. In altitudinem adsurgit, scandendoque proximos caudices dependet comis circumfusa multis, nigris ut equorum cauda, radice nigra, lignosa. Hippuris à Græcis dicta, Latinis equisetũ, in pratis nascens. Est aũt pilus terræ equinæ setæ similis. Græcorũ, ut Plinius tradit, circa hãc opinio

opinio. Alij pini folijs similem, nigricantem, eodem nomine appellant, alij hippurin, alij ephedron, alij anabasin uocant: traduntq́ iuxta arbores nasci, & scandentem eas depẽdere comis iunceis, multis, nigris, ut ex equorum cauda, geniculatis ramis: folia habere pauca, tenuia, exilia: semen rotundum simile coriandro, radice lignosa: nasci in arbustis maxime. Alibi Plinius uentoso tractu nasci tradit, scandentem arbores & propendentẽ ramis, folio nullo, cirris numerosam, qui sunt iunci geniculati, radice pallida: caucũ quæ & ephedra ab alijs anabasis uocata. Nec mirũ sit alicui, ꝙ folia modo pauca, modo nulla tribuantur. facit hoc autorum quos secutus est, locorum & temporum diuersitas. Græci à scandendi more, anabasin: ephedron, ab insidendi natura uocitant. ascendit enim arbores, & insidens coma propẽdet iuncea. Salicem à Romanis dici Dioscorides testatur, de qua fortasse Verrius homo doctus apud Festum intellexerit, cum diceret uirgulti genus esse salicem, nõ ridicule, ut idẽ Festus carpit, interpretatus, ꝙ ea celerrime crescat, ut salire uideatur: quando Græci quoq; hanc iteam dendron nominarunt. Recẽtiores uerbum reddentes uerbo caudam equinam dixerunt. Quæ hic à Dioscoride pingitur uulgo Gallico *prela* dicitur, non ignota materiarijs fabris, qui ligneam pectinum & aliorum minutorum operum ruditatem huius herbæ scabritia in nitorẽ expoliunt. Nanq; ea prela in sublime scandit, & uicinos arborũ fruticumq́; caudices improbo cirrorum reptatu complectitur, proxima quæq; uinciens: ab ramisq́; dependẽs instar equinę caudæ, calamis geniculatis pyxidatim coeuntibus, capillamento potius q̃ folijs articulato, iuncea cuspide. in riguis & fossis inuenitur. Alterum hippuris uel equiseti genus, quod equition cognominant, recto caule, æquali, cubitum excedente, uacuo, breuioribus per interualla & candidioribus comis mollioribusq́. Hippuris, ut Democritus scriptum reliquit, ex rei natura nomẽ adinuenit, capillamentis quibusdam comata, caule ab radice ad uerticem paulatim in tenuitatem fastigiato, & uelut in mucronem turbinato, in arundinis modũ inani, geniculato, interstringentibus internodijs. Cirri foliacei dependent ab articulis, inter sese modo tubarũ farcti, inde salpingion, quasi tubulam dixeris, Democrito cognominatur. Locis quibus emicat aquam subesse testãtur aquilegi. Faciunt & aliam Græci hippurin breuioribus & mollioribus comis, & candidioribus. Inuenitur hæc in pratis, nec ferè frequentius occurrit inuisa fœnisecis. uulgus hãc peculiariter *caudam equi* nominat, caule recto, cubitali, aut maiusculo, inani, comis per interualla propendentibus, breuiusculis, mollioribus & cãdidioribus. Equisetũ uituperatur à Plinio. Lienem cursorũ extinguit decocta fictili nouo ad tertias, quantum uas capiat, & per triduum heminis pota: unctis esculentis ante diem unũ interdicitur. Vim eius ammirabilem tradunt, ꝙ sanguinis profluuia uel tacto ea tantum homine sistat. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem è naribus fluentem inclusus supprimit, item aluum. Medetur dysentericis in uino dulci potus cyathis tribus: urinam cit: tussim, orthopnœam sanat. item rupta, & quæ serpunt. Intestinis & uesicę folia bibuntur. Enterocelen cohibet. Vis eius Dioscoridi spissare, quare sanguinem naribus erumpentẽ succus ipse sistit. Medetur dysentericis in uino potus, urinas ciet. Cruenta uulnera glutinantur tritis folijs & illitis. Tussim, orthopnœã emendat, item rupta. Folijs in aqua potis præcisiones uesicæ & intestiuorum, enterocelæq; in unum coalescere cogiq; narrãtur. Altera hippuris ischiadicis peręq; utilis, & uulneribus imposita propter sanguinẽ sistendum: nam uulneribus remedio est, eiusdem ut superior effectus.

Coccos, granum tinctorium. Cap. XCVIII

Coccos baphice, hoc est coccum siue granum tinctorium surculoso nascitur frutice, cui grana lenticulæ adhærent. leguntur hæc ad usus, reponunturq́. Optimum è Galatia & Armenia, sequens ex Asia Ciliciaq́, pessimũ ex Hispania. Frutex qui tinctoriũ granum gignit, aut priuatim coccus dicitur, ut Dioscoridi placere uideo, aut ilex est aquifolia. Granum hoc rubens est, primumq́ ceu species frutices paruos aquifoliæ ilicis, ut inquit Plinius: quisquilium uocant, pensionem alterã tributi pauperibus Hispanię donati. Omnes roboris dotes ilex solo prouocat cocco. Granum hoc rubens Galatiæ aut circa Emeritam Lusitaniæ in maxima laude habebatur. Gignitur & in Africa & Pisidia, Cilicia, pessimum in Sardinia. Est autẽ genus ex eo in Attica ferè & Asia nascens, celerrime in uermiculũ se mutans. quod ideo scolecion uo-

lecion uocabant, improbabantq́ limaci paruæ similem. Dioscorides affirmat in Cilicia è roboribus prouenire, limaci paruo simile, quod loci eius mulieres ore legunt, & coccum specialiter appellant. Pausanias fruticem hunc copiosum in Locride tradit, rhamnu ampli tudine: præterea lentisco similem, nigriore tantum & molliore folio, fructu solani quidem specie, sed erui magnitudine. Colligendũ præcipiunt anteq̃ uermiculus is nascatur. Anniculo itaq; grano succus ad pigmēta languidus, quadrimo euanidus, ita nec senescenti ui res nec recenti. Colos inter principales, Imperatorijs tantũ paludamentis dicatus, qualis in rosa micat, & quo nihil aspectu gratius. Frutice Iones & Græcia tota coccon nominãt, Gallia *scarlatum*. rustici in Narbonensi prouincia, ubi frequens est, *uermilonum* dicunt, offici-
10 næ *grana tinctorum*. Granum rubens nascitur è frutice ilici aquifoliæ non dissimili, nempe exilibus ramis & aculeato folio. Coccum aũt forma lenticulæ asseratur, quo diuites lane pretioso illuminentur succo, aspectu coloris gratissimo in rosis nitente. Cæterum ilex, ut Columellæ placet, gemma, minor apibus quæsita, prolixior ab omnibus improbata mellificio. Atqui ne luxuriæ tãtum id natum existimes, in medicos etiã uenit usus. Coccum uulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua, & oculis suffusis sanguine instillatur. Vis huic astringendi, uulneribus neruisq; præcisis ex aceto conuenienter illinitur. Porro coix Theophrasto folio arũdinis, angulari, ad nexus utilis, à quo fiscellę genus Atticæ coix, ut inquit Pollux, quod lingua Dorica cois dicitur: quare qui coicina texta à frutice coice textili dicta, rubra uerterunt apud Strabonem, quàm feliciter haud
20 scio, nisi coccina legerint, fallente nominis uicinitate.

Tragion. Tragos herba. Cap. XCIX

T Ragion frutice sola Creta insula gignit, folio ramis & semine lentisco similem, sed minore omniũ amplitudine, succum ferentem qui gummi modo coeat. Tragonis siue tragion nascitur in Creta tantũ insula in maritimis. Plinio iunipero similis, & semine, et folio, & ramis. Succus eius lacteus in gummi spissatus, uel semen impositione spicula è corpore eijcit. Tunditur recẽs & cum uino illinitur, aut siccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiã facit, mãmisq; unicè medetur semen. Folia lachryma illitu spicula extrahunt, omniaq; hærentia corpori euocant: potu strangurias finiunt, uesicæ calculos frangunt, menses pellunt, ad quæ præ-
30 stãda pondus drachmæ requiritur. Capræ syluestres percussæ huius herbæ pastu sagittas eijcere perhibẽtur. Est & alia herba cognominis supradictæ, quam Romani olim cornu lacum appellarunt, folijs scolopendrij, radice tenui, candida, armoraciæ simili. Autumno folia hircinum uirus olent, indeq; appellatio. nascitur in montosis præcipitijs. Radix cruda cocta'q; dysentericis manditur. Profecto huic nonnulla consentirent quæ uulgo *bursa pastoris* appellatur, quòd & folia fere scolopendrij ferat, radicem syluestri raphano nõ dissimilem, candidam, qua in dysenterijs utantur, nisi natales reclamarent. nanq; hæc nascitur propter uias & in parietinis, illa montibus & præcipitijs. hæc in folliculis in exiguæ uulgæ similitudinem compressis, turbinata cordis effigie, semen gerit minutum, quod nõ fuisset à Dioscoride preter missum. Item autumno uirus hircinũ fœtere non deprehẽditur, qua-
40 re dijudicent peritiores. Tragos in maritimis maxime gignitur. frutex pusillus in terra, oblongus, semipedalis, aut altior paulo, sine folijs, ramos habens in quibus uelut racemi sunt pusilli, grano tritici, acuto capite copiosoq;, gustu uehemẽter spissante. Est alia herba tragos apud Plinium quam aliqui scorpion uocant, semipede alta, fruticosa, sine folijs, pusillis racemis, rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ita in maritimis nascens. Tragon Asia fert ueprem, ut idem ait, sine folijs, racemis rubentibus, ad medicinæ duntaxat usum. Hanc in litoribus maris inuenin hodie nostri perhibẽt herbarij, iunco marino similem, à quo & multi *iuncum marinum* appellãt eam. Huius ramorum decem aut duodecim cacuminatrita, ex uino pota cœliacis, dysentericis, sanguinem excreãtibus, mensium abundantiæ auxiliantur. Racemorum grana decem in uino pota aluinis, & mulieribus fluxio-
50 ni uuluæ opportunis remedio sunt. Quidam tundunt acinos, coctisq; pastillis in uasa reponunt, atq; ita cum opus est utuntur.

## Iunci paluſtris genera. Cap. C

Vo iunci ſumma genera, alterum læue, quod ſchœnos lia Græcis, alterum acuto cacumine quod oxyſchœnos uocaĩ. Rurſusq́; hoc poſterius in duas ſpecies conciditur, unam ſterilis, alteram ſemen nigrũ & orbiculatum ferentis, cuius calami craſſiores carnoſioresq́; ſunt. Inueniĩ & tertiũ genus utroq́; aſperius, & calloſius, appellatum holoſchœnos, ſemine ſimili. Iuncus Theophraſto in multa faſtigia digeritur. Sterilem maſculum exiſtimant, fœcundum fœminam. Is qui ſemẽ nigrum habet melancranis, quaſi iuncus atriceps appellatur. Hic ſine alijs generibus ex ſuo naſciĩ ſemine, ſicut is quem marem nominamus ex ſemetipſo, cacumine in terrã defixo: nam oxyſchœnon & holoſchœnon eodem ceſpite contemplatũ ſe Theophraſtus & admiratum ſcribit. Omniũ radices ſingulis annis intermoriũtur. Holoſchœnon *mariſcam* à magnitudine, ut puto, noſtri appellant: ut *mariſcas ficus*, quæ buſyca, hoc eſt grãdiores & fatuas ficos, authore Feſto. Hic ad tegetes et omnino uitilia utiliſſimus, quoniam mollis carnoſusq́; ſit. Omnino iunci uterum turgentẽ, quodam cacuminis callo præferunt, mox cohærentia quædam uelut oua pariunt, pediculis circà ſpicaceis, in quibus uaſcula rotunda, leuiterq́; hiſcentia, & in ijs ſemen nigrum cuſpidis effigie, nõ diſſimile aſteriſco, duntaxat exilius, radice longa, quæ craſſior multo ſit quàm maribus cognominans. Caput cepis & gethyo ſimile, in tegumẽtis modice rubentibus. Tria genera iunci Plinio, acuti, ſterilis, quem oxyn Græci uocant: reliqua fœminini, ferentis ſemen nigrum, quem melancranin uocãt. craſſior hic & fruticoſior. Magis enamnum tertius, qui uocatur holoſchœnos. Ex ijs melãcranis ſine alijs generibus naſcitur: oxys & holoſchœnos eodem ceſpite. Vtiliſſimus ad uitilia holoſchœnos, quia mollis & carnoſus eſt. Fert fructũ uuarum cohærentium modo. Naſcitur is, quem marem appellauimus, ex ſemetipſo, cacumine in terram defixo: melancranis ſuo ſemine. alioqui omnium radices omnibus annis emoriuntur. Vſus ad naſſas marinas, uitilium nexus, elegantium lucernarum lumina, præcipua medullæ amplitudine, iuxta maritimas Alpes rana, ut inciſo uentre impleãt penè unciarum latitudinem: in Aegypto uero cribrorum lõgitudinem, nõ aliàs utiliorem. Ob id cribrum ſignificaturi, iuncũ, ut tradit Horus Niliacus, effigiant. Idem autor in Aegypto ſcribi iuncis, nec aliter, adfirmat. De iunco, quem mariſcon appellant, præcipit Mago ad texẽdas tegetes Iunio mẽſe eximi ante medium Iulium. Videtur autem paluſtris iuncus idem cum ſcirpo eſſe. Nec in fruticum, inquit Plinius, nec in ueprium cauliúmue, neq́; in herbarũ, alióue ullo quàm ſuo genere numerentur iure, læui ac enodi ſtylo, in exile cacumen faſtigato, fungoſa medulla, qua ad lucernarũ utuntur lumen, ut planta tota ad operiendas tegetes neq́; non contextus naſſarum, quallorum, aliorum uitilium nexus. E quibus detracto cortice candelæ luminibus feriunt. Firmior etiam quibuſdam in locis rigor, namq́; ijs uelificãt nautæ. Piſcator in mari Africo uela intra malos ſuſpendit, & mapalia ſua Mauri tegunt. Iunco etiam paluſtri Græcos ad funes uſos, nomini credamus, quo herbam eam appellant, unde funabuli ſchœnobatæ ab ijs dicantur. Qui nauigauere in Indos Alexandri milites, ut Theophraſtus refert, iuncos lapideos uiderunt: quos nemo uiſu à ueris potuit diſcernere, enodes & ſine frõde ſcirpi, læues, proceri, ut Feſtus ait: unde prouerbiũ quoq́; natum ſit, Nodum in ſcirpo quæri. Tria genera iunci apud nos inueniũtur, unus in aquis craſſitudine & magnitudine, fungoſaq́; medulla inſignis, Latinis mariſcus, Græcis holoſchœnos dicitur. hic ut molliſſimus, ita ad uitilia præfertur. Alter acutus à noſtris, Græcis oxyſchœnos nominatur, ſterilis. idem & mas, qui regenerat ſe quotannis cacumine in terram defixo, ex quo cepitia radix denuo pullulat. Tertius melancranis, quaſi atriceps dicitur, fructum gerit uuarum cohærentium modo, in quibus cuſpidatũ ſemen clauditur. hoc nihil in uliginoſis occurrit frequentius. Democritus ubi reperiatur iuncus ſubeſſe ſcaturigines aquarum, ibiq́; aquilegia ſtrui poſſe teſtatur. Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias tuſſi medetur. Semen toſtum, & in aqua potũ ſiſtit aluum, & fœminarum menſes, capitisq́; dolores facit. At qui uocatur holoſchœnos, eius quæ proxima ſunt radicis commanducantur aduerſus araneorum morſus. Semen utriuſq́; toſtum, ex diluto potum, fluentem aluum cohibet, & rubra fœminarum profluuia, capitisq́; dolores molitur. Teneri proxime radicem iuncorum partus illinuntur aduerſus phalangiorum morſus. In

uenio etiamnum unum iunci genus, quod euripicen uocãt. huius semine somnum allici, sed modum seruandum ne sopor fiat.

### Lichen in petris. Paronychia Chrysocome. Chrysogonum. Cap. CI

L Ichen, qui super saxa nascitur, bryon aliquibus appellatur, torulentis petris adhærescit. Lichen nomen inuenit ab eo, cui peculiariter medetur impetiginis morbo: aut etiam ut puto à re ipsa nomen ducit, quoniã saxa quibus hæret linguæ modo lambat. Ea est quæ omnibus tum officinis, tũ herbarijs hodie dicitur *hepatica*, quòd iocinerum fibris similis conspiciatur. siquidem ea hepatica asperginosis hæret saxis ut muscus, folio singulati, semper petris familiariter incũbente. Lichen Plinio contra impetigines omnibus prefertur, inde nomine inuento. Nascitur in saxosis, folio uno ad radicem lato, caule uno, paruo longis folijs dependẽtibus. hæc delet stigmata. Teritur cum melle. Hanc quoq; recentiores herbarij hepaticam appellãt. Est & aliud genus petris tantũ adhærens ut muscus. Hic sanguinem sistit uulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curantur aqua salsa lauari iubẽtur, ungi oleo amygdalino, hortensibus abstinere. Dioscoridi lichen sanguinis profluuia sistit, inflãmationes arcet, impetigini medet̃, emendat regio morbo tentatos cum melle illitus, oris & linguæ defluxiones inhibet. Nomine ut uolunt utrique inuento, quòd cõtra lichenas remedijs omnibus anteponitur. Herbam Apuli, cuius unum ad radicem folium haberi diximus, *iecorariam* siue *ficatellam* cognominant, folio succi pleno & crasso: ita nominaram, quia iocineris fibræ similis aspicitur. Alia nomine eodem ostenditur, sed ab his longè diuersa, in litoribus passim nascẽs, & olitorio foro ieiuniorum tempore ubi nascitur uænalis, hederaceo fere folio, flore purpureo, lilij pusilli effigie. Conuoluit herba se quibus appropinquat. Ciet aluum cocta & cruda oleris modo accepta. Paronychia frutex est in petris pusillus, similis peplo sed breuior, quanq; folio maiore. Teritur uniuersa herba, & ad paronychia & duritias illinitur. Neurada & phrynion cognominari docent authores. Quid autem sit neuras muliebribus malis quæsita Hippocrati non liquet. Plinius phrynion aliquibus neurada nominari tradit, quod aduersus rubetarũ ranarum uenena auxilietur, floribus paruis, in radicibus multis, neruosis, bene olentibus. Chrysocome alijs chrysanthemon, & amaranton, Romanis olim Iouis barba. palmi altitudine fruticat, comantibus corymbis, figura hyssopi, radice ueratri nigri pilosa, tenui gustu non iniucundo, uerum dulci ex austero, cyperi magnitudine, in opacis petrosisq; nascens. Chrysocome siue chrysitis Plinio latinam non habet appellationem. Palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex austero dulci, in petrosis opacisq; nascens. Proxime ad eam accedit quam herbarij nostri *pulegium montanum* uocitant. si quidem ea herba palmi altitudine consurgit, comantibus hyssopi forma corymbis, radice hirsuta, ueratri nigri modo tenui, cyperi magnitudine, gustu nõ iniucundo, ex austero dulci, in petrosis opacisq; emicat. Chrysocomes radix excalfacit & stringit. Datur in potu ad iocinerum uitia, item pulmonum. Vuluæ dolores compescit in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua, & si cruda detur hydropicorum aquam sistit. Radix calfacit & astringit, ijs conueniens quos iecur aut pulmonis inflammatio male habet. Decocta in aqua mulsa uuluas purgat sumentium. Chrysogonon folium habet quernum, denso frutice, florem coronarij uerbasci, radicem rapi, uehementer rubentem intus, foris nigrã, quæ trita & imposita cum aceto muris aranei morsibus auxiliatur. Aliquibus chrysogonon ramulis albicat erectis, folio quercus diuisura, muscario uerbasci coronarij, radice tenui. nascitur in incultis. Coma eius uino pota urinę difficultati & uenenatorum morsibus subuenit, coxendicibus ruptis præsidio est, menses sistit, sanguinem in uentre aut uesica concretum discutit. Ea ex oxymelite pota cetebri destillationes cohibet.

### Helichryson. Chrysanthemon. Ageraton, Cap. CII

H Elichryson & chrysanthemon dicit̃, quidã & amaranton uocãt, quo & deorum simulacra coronant, cauliculum habet tenuem, uirentẽ, erectum & durum, folia uero angusta, ex interuallis abrotono similia, comas aureæ lucis in orbem, umbella rotunda, aridis corymbis dependentibus, radicẽ exilem. nascit̃ gracili solo in cõuallibus. Heliochryson, quod aliqui chrysanthemon uocant, ut

cant, ut Plinio placet, ramulos habet cãdidos, folia subalbida, abrotono similia, ad solis repercussum aureę lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunq̃ marcescant, qua de causa deos coronant illo. Quod diligentissime obseruauit Ptolemæus rex Aegypti. Nascitur in frutetis. Heliochrysos florem habet auro similem, folium tenue, cauliculũ gracilem, sed durum. Hoc coronare se magi, si & unguenta sumantur ex auro, quod apyron hoc est, ignem non expertum uocant, ad gratiam quoq; & gloriam arbitrantur. Floret uere cum uiola nigra, ferè comãtibus in orbē fulgore auri folijs ad solis repercussum, à quo nomē. Alij à uirgine Ephesia, quę hoc flore prima coronauit Dianam. Vestes odore commendat non ineleganti. Existimationem & gloriam parere coronatis flore creditur Theophrastus, si unguento se profundant ex auro quod ignē nõ sit expertum, apyron uocant. Flos auri modo fulget. Radix summo terræ corio innixa, folio candido, caule tenui & duro. Hanc amarãti nomine Galenus intelligit, nec aliter uocauit. Corymbos eius nunquã marcescere Plinius scriptum reliquit, inde Græcis tracta putat amaranti appellatio. Philostratus ex amarãto sepulturas quoq; coronari solitas adfirmat, idq; Thessalos institutisse primos ad tumulũ Achillis. Tam similis est, ut doctissimis placere uideo, buphthalmo, ut nihil ab eo differre existiment. Proxime mihi accedere uidetur ad eam quam officinæ *cotulam maiorem* simplici ratione uocant, non illam fœtentem minusculam intelligentes, de qua suprà dictum est. Rura nostra *chanefum matus*, nanq; ea gracili solo conuallibus inuenitur, folijs abrotono similibus, ex interuallo angustis, cauliculo uirente, ramulis tenuibus, aureo & immortali flore cacuminatis, umbella in orbem radiata, uelut aridis corymbis dependentibus, radice per summa cespitum exili. Rustici apud nos corymbos, ut qui non facile marcescant, ad hybernas reseruant coronas. Ii siquidem sertis intexti splendẽtes auri fulgore exuberãtesq; bullulas imitantur. Magnũ decorem uenustatemq; corollis puellaribus per hyemē immortali floris corymbo prębent, cæterisq; temporibus anni in eisdem magnam suis tuberibus ampullosis, aurea luce ad solis repercussum micantibus adferunt gratiam. Ciet urinas è uino pota & mẽses. Duritias & inflammationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Cõtra serpentium ictus & lumborum uitia bibitur. Sanguinē concretum uentris ac uesicæ absumit cum mulso. Folia eius trium obolorum pondere sistunt profluuia mulierum in uino albo. Vestes tuetur odore nõ inelegãti. Difficiles urinas ciet, ut testatur Dioscorides, coma in uino sumpta: sic & cõtra serpẽtium ictus & coxẽdicum uitia bibitur, item ad rupta. Menses eadem trahit. Sanguinē in uesica & uentre concretũ digerit in mulso. Destillationes trium obolorum pondere cum uino diluto sumentibus ie iunis arcet. Inserta uestibus ab animalibus noxijs tuetur. Chrysanthemon, siue calchas, chalcanthemõ, & buphthalmos, quasi oculus bouis dicitur. Herba est tenerit udinis fruticosæ, læuibus cauliculis, folio consecto, floribus luteis, multũ splendentibus, oculi modo in orbem circumactis, inde inuento buphthalmi nomine. nascitur circa oppida. Chrysanthemos multis nec forma, nec uiribus à buphthalmo superius indicata differre creditur, uerba tãtum esse mutata manẽte eodem sensu, sic ut ne Dioscoridis quidem existimetur caput alter à buphthalmo discretum. Cæterum chrysanthemon tenera traditur hic herba, læues ferens cauliculos, & multifida folia, flores supra modum splendentes luteos, orbem imitãtes oculi, unde traxit nomē. Buphthalmo cauliculi tenen mollesq; tribuunt, folia fœniculi, flos luteus anthemide maior, oculi similitudine, inde buphthalmi, quasi grandis oculi nomen retulit. Nomenclaturæ item euariant. Incisura tantum foliorum, florum instar oculi in orbem circinatio, chrysanthemo discrimen adferunt. Folia fœniculi buphthalmo redduntur, quę concisa non sunt, sed in capillamenti speciem extenuata. Vtrique flos oculari specie luteus tradit, buphthalmo maior anthemide, huic chrysanthemo multo splendore nitens. Quæ hactenus in muris horti nostri creuit hac facie cernitur, folio digitum lato, altis sinuato crenis, læuibus cauliculis, flore oculum imitante, cingentibus orbem luteis folijs elegãti nitore lucentibus. Democritus chrysanthemon batrachion, id est ranunculum appellan scripsit ijs uerbis: Chrysanthemon fert folia apij, maiora, florem auri colore splendentem. Herbæ totius proceritas sesquipedem nõ excedit. Vbi nascitur aquam subesse signum habent aquileges. Chrysanthemon ex uino sumptum calculos ejicit. Flores cum cerato triti steatomata discutere dicuntur. Arquatis coloris hilaritatem

reddunt utique ad tempus,si à balnearum egressu post longiorem moram ebibantur.

Ageraton in palmeam altitudinē adolescit,humilis alioqui herba,& omnino simplex, nō dissimilis origano,umbellas gerens,in quibus flos colore aureo,ampullaceus, minorq; helichryso. Tulitq; id nominis ex eo,quòd flores suos diu cōseruet incolumes. Heliochryso minor est, humilis,simplex,umbellam sustinēs, in qua flos bullis aureis emicat,qui nō senescat diutissime in sua coloris specie conseruatus, à quo agerati nomen deductum est. Reliqua facie origanum æmulatur. Vis decoctū feruens. Herba uel suffitu etiam urinas elicit. Vuluarum quoq; duritias emollit.

Peristereon,uerbenaca recta, Cap. CIII

10 Eristereon Romani cristam gallinaceā uocāt, alij trixalidem & exuperam. nascitur in aquosis. Nomē inditum à columbis, qui in ea uersari plurimum gaudeant. Herba est altitudinis palmi,aliquando etiam maioris, folia incisa, subalbida,erūpentia è caule,qui et unus parte plurima est, quemadmodum & radix una. Dioscorides duo facit genera,tectum & supinum. Plinius marem & fœminam: foliosā,quam fœminā putant: mas rarioribus folijs.ramuli utriusq; plures, tenues, cubitales angulosi,folia minora quàm quercus,angustioraq;, diuisuris maioribus,flos glaucus,radix longa,tenuis. nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidam non distinguunt,sed unum omnino genus faciunt, quoniā utraq; eosdem effectus habeat. Vtraq; sortiuntur Galli, & præcinūt responsa. Hac perunctos magi putāt impetrare quæ uelint, amicitias conciliare,nulli nō morbo mederi : colligi circa Canis ortum debere,ita ne luna aut sol conspiciatur, fauis ante & melle terræ ad piamentum datis: circumscriptam ferro effodi sinistra manu,& in sublime tolli: siccari in umbra folia,caulem & radicē. Aiunt,si aqua conspergatur triclinium qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Diuisuræ foliorum utriusque, similes quidem omnino quernis, sed maiores. Rectum erui præcipiunt sole Arietis signum meāte. Peristereon Græcis uocata, quòd columbæ in ea mansitent, unde columbaris quoq; uocatur, Latinis uerbena & uerbenaca. Nulla tamen plus Romanæ nobilitatis habet, quàm hierobotane, aliqui peristereon, nostri uerbenacam uocāt. Verbenam porro & sagmina Romani, hoc est gramen ex loco sacro, præsertim ex arce Capitolij, cum sua terra euulsum, in publicis remedijs, & in sacris legationibus, cum ad hostem clarigatumq; mitterentur, ferebāt, coronatis ita fecialibus, & patre patrato, uel fœdera facturis, uel bella indicturis. Sed omnes quoq; frondes sacratas purasq; uerbenas per abusionem uocabant. Hac et Iouis mēsa uerrebatur, domus purgabatur lustrabaturq;. Gallis hodie nostris *ueruena* nominatur, multis statim ab radice tripedaneis angulosisq; coliculis, coma subtus incana, nec folio querno dissimili, nisi quòd minor est & angustior, profundioribusq; diuisuris, flosculo ex albore & purpura uersicolote, stirpe alta, exili, prouenit in campestribus aquosis ubique. Sed duo genera traduntur, unum semper humi supine procumbens: alterum erectis ramulis assurgens. Peristereon supina Romanis olim cincinnalis dicebatur. rami eius cubitales maioresq;, angulosi, circa quos folia sunt minora q̃ quercus angustioraq;, diuisuris per oram similibus, colore subglauco, radice longiuscula, tenui, flore purpureo, exili. Peristereon hyptios, id est supina uerbenaca frequentior est quàm recta, quo fit ut latissimus sit quorundam error, existimantium uerbenacam priorem esse quam olitores *oruulam*, uel *totam bonam* modo uocant, folio marrubij multo maiore, serratóque in modum cristæ, flos spicaceus, è cæruleo purpureus, odorata tota & uulgaris: de qua uete res alioqui nihil scripsisse uehementer mirantur, nisi quis alectorolophon, id est cristā gallinaceam interpretetur. Alectorolophos, inquit Plinius, folia habet similia cristæ gallinaceæ, caulem tenuem, & semen nigrum in siliquis: uerum *oruala* semen non in siliquis, sed in capitulatis & hiatibus folliculis: caulis itē ei tenuis nō est, sed crassus & quadratus. quā quam semen adhuc hodie ad eadem usurpetur quę Plinius ipse refert. Solidū semē in oculum conijcitur, nec turbat, sed in se caliginem cōtrahit. mutat enim colorem, ex nigro albicare incipit & intumescit ac exit. Sed iam supra docuimus hormimū esse, nō cereale illud de quo inter segetes meminit Plinius, sed olitorium & hortense, cuius Plinius nullam fecit mentionem, sed tantum syluestris. Potius esset dicendū, alectorolophon Plinij semine, siliqua, folio, & effectu respōdere hortensi hormino Dioscoridis. Verbenaca aduersus ser

 pentes con-

pentes conteritur ex uino. Omnibus uisceribus medetur, lateribus, pulmonibus, iocineri bus, thoraci: peculiariter autē & quos ab ijs pthisis tentat. Dysenterias emendat ex aqua data carentibus febre, aut ex uino Aminæo cochlearibus quinq;, additis in cyathis tribus uini. Folijs decocta ad tertias, uel radix eius è mulso calido, calculos ejicit. Ad calculos qui dam uerbenacā, millefolii, betonicā æquis portionibus pro singulari remedio bibere sua dent. Cum plantagine digitorū uitijs omnibus & priuatim pterygijs medetur. Comitiales ex uino pota sanat. Ex axungia trita pernionibus prodest. Clauos pedū extrahit ex uino. Podagræ rubentu, hoc est calidæ medet illita, aut si pedes macerent in eius decocto. Fasci culo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias hydropicos sanat. Regius morbus impu gnat uerbenacæ folio obolis tribus in uini calidi hemina quatriduo. Iumētorū febribus in uino medetur. Vetera explet ulcera. Vulnerib. & priuatim ijs quæ calciamēto facta sunt utilissima. Radix pota ex aqua ad omnia in partu, uel ex partu mala, præstātissima est. Re ctæ uerbenacæ folijs Dioscoridi cū cera rosacea uel suillo adipe recētu impositis uuluæ do lores finiuntur: ignes facri cū aceto illitis placant. Putrescentia cohibentur ulcera. Solide scunt & ad cicatricem perducunt uetera ex melle. Supina uero regium morbū folio dra chmæ pondere cū thuris polline obolis tribus ex uini ueteris hemina quadragenis diebus impugnat ieiunis dato. Veteres tumores collectionesq; folia mitigant, sordida purgant ulcera. Tota herba uino incocta tonsillarū crustas rūpit, nomas oris gargarissatu emēdat. Sparso aqua triclinio qua maduerit, letiores conuictus fieri traduntur. Febribus medetur tertianis tertiū cum circūstantibus folijs geniculum: quartanis quartū dantur bibendū. Hic ran botanen, hoc est sacram herbā uocāt. Authoritasq; ei nominis addita, quoniam mul tum ad domorū expiationes, & lustrationes commendetur suspensa uel adalligata.

## Astragalus, Hyacinthus. Cap. CIIII

Stragalus, Romanis talus, glādula, ficus terræ dicitur, frutex humilis, ramo & folio cicens, flore paruo, purpureo, radice rotūda, raphani modo prælonga, nigris alijs adnascētibus prædurís, & implicatis ut cornua, gustu spissan te, nascitur in apricis uentosis, niualibus, ad Pheneum Arcadiæ plurima.

A

Astragalus alter à Plinio describitur, folio longo, incisuris multis, obliquis circa radicem. caules terni aut quaterni foliorū pleni, flores hyacinthi, radices uillosæ, implicatæ, rubentes, prædurae. nascitur in petrosis, apricis & iisdem niualibus, sicut in Pheneo Arcadiæ. Colligitur exitu autumni cum folia amiserit, siccatur in umbra. Quæ uero à Dioscoride depingitur, folia non habet crebris incisuris laciniosa, nec radices hirsutas per plexasq;, natalibus tamen conueniunt. Galenus & Paulus in Pheneo Arcadiæ plurimam nasci testant. Astragalus quē à Dioscoride describitur, frequēs est apud nos. Rura nostra *montanum* uel *rusticum cicer* nominant, fruticem folio & ramis ciceri similem, flore purpureo, paruo, tereti radice, raphani modo grandi, quæ uelut adnatas habet appēdices præduras, ueluti cornua inter sese implicatas, gustu astringētes. Inuenitur in petrosis & locis uento perflatis, ciceculam esse diceres, nisi radix tāta subesset. Vulgus nōnūquam *syluestres ceras* uocat, hoc est cicerculas. Vis astragalo ad spissanda corpora. Aluū sistit radix in uino pota, quo fit ut moueat urinam repercusso liquore, sicut pleraq; quæ aluum sistunt. Sanat dysentericos in uino rubro tusa, difficile autem tunditur. Eadem gingiuarum suppuratio ni utilissima est fotu. Radix sanguinē sistit, in nares si inde fluat indita. Eadē in puluerem trita humidis ulceribus prodest. Recentia uulnera & uetera quoq; purgat. Radix in uino pota fluxiones alui compescit, urinam ciet. Arida uetustis ulceribus illinitur, sanguinē co hibet. Aegrè propter duritiam tūditur. Hyacinthus, Romani uaccinium, folium habet bulbi, caulem palmeum, læuem tenuioremq; digito minimo, coloris herbacei, coman ta centem, incuruam, plenam floris purpurei, radice bulbacea. Hyacinthi cum uiola nigra erumpunt uere, sed ante rosam, ut fere omnia quæ in coronas à montibus petuntur. Exeūt cum gladiolo, cæterū hyacinthus maxime durat In Gallia eximie prouenit. Hoc inibi pro cocco hysginum tingitur Nec hyacinthinus colos ex hoc rātum hyacintho, ut fere credi tur, sed e uiola quoq; quæ syluestris dicitur hyacinthus, traxisse nomen Plinio uidetur: nisi quis in eo ianthinum malit quàm hyacinthum legere, ut Martialis,

Coccina famosæ donas, & ianthina mœchæ.

Hyacinthi

Hyacinthi & albi & ferruginei, hoc est cerulei uisuntur. Florem hūc comitatur fabula duplex, luctum præferens eius quem Apollo dilexerat: aut ex Aiacis cruore æditum, ita discurrentibus uenis, ut græcarum literarum figura AI legatur inscripta. Pausanias florem, qui natus est extincto Aiace, apud Salamina credi refert æditum primo, nec hyacinthum sed literis hyacintho similem, ex candido rubentem, ac lilio minorem. Idem author cosmosandalon dici florem apud Hermionenses, quem ipse hyacinthum interpretari uidetur: eo flore coronatos festa, quę Chthonia uocant, agere. Hyacinthum à Romanis appellan uaciniū testis est Dioscorides, nec ab eo longè discedit Plinius. Vaccinia, inquit, aucupijs Italiæ seruntur, Galliæ purpurea tingendis seruorū uestibus. Nam Galli herbis tyrium atq;
10 cōchyliū tingebāt olim omnesq; alios colores: sed hyacinthus in Gallia eximie prouenit. hoc ibi pro cocco hysginū tingitur. Sed qui uolūt sil Atticū imitari, si Vitruuio credimus, uiolam aridā in uas cum aqua cōferuescere faciunt ad ignem, deinde manibus exprimentes aquam ex uiolis coloratā recipiunt in mortariū, & eretriam infusam terentes efficiunt silis Attici colorem. Eadem ratione uacciniū temperantes, & hac miscentes, purpuram faciunt elegantē. Est autem hysginus color, à quo uestes hysginobaphes, hoc tinctas colore nomināt. Falso, ut arbitror, Seruiū accusant, qui uacciniū pro hyacintho Maroni acceptū in carmine adfirmant. Nec obstat ꝙ nigra dicat poeta, quando purpureā quoq; uiolam, nigram uocare soleant authores. Frequens apud nos hyacinthus, quē florem rura hodie *uacietum* appellāt, in quo pristini uocabuli quædam rudimenta relucent, quasi uacciniū & uac
20 cinium innuant, herbam ipsam *nemoralem* uel *agrestem cepam*. nam folia habet bulbi, palmarem cauliculū, minimo digito tenuiorem, herbaceū, comam procumbentē, florum purpureorum plenā, incuruā, radicem bulbaceā. Radix māgonicis uænalitijs pulchre nota, quæ in uino dulci illita pubertatē coercet, & nō patitur erumpere. Torminibus & araneorum morsibus resistit, urinā impellit. Contra serpētes & scorpiones, morbūq; regiū semen eius cū abrotono datur. Pueris, ut Dioscoridi creditur, illita eos māgonizat, ita ut silens pubertas nō erumpat. Sistit aluū, pota urinā impellit, phalangiorū morsibus aduersatur. Semen magis astringit, theriacis quæsitum. Regium morbū emendat in uino potum.

Papauer rhœas. Papauer satiuum. Cap. CV

Papauer rhœas nomen accepit à flore, qui protinus ei deciduus est. In aruis
30 cum hordeo maxime nascitur uere, cum & decerpitur. Folium ei origano simile, aut erucæ, aut intybo erratico, aut thymo, incisum, sed longius & scabrius, caule iunceo, aspero, cubitali, recto, flore rubro, interdū candido, simili anemonę. Caput oblongū, sed ꝗ anemones minus. semē rufum, radix longa, subcandida, minoris digiti crassitudine, amara. Papauer rhœam, Latini uocant erraticum, sponte quidem sed in aruis, ut ait Plinius, cum hordeo nascitur, erucæ simile, cubitali altitudine, flore rufo, protinus deciduo, unde nomē à græcis accepit. Inter satiua est & syluestria mediū genus, quod nisi in aruis esset, sponte nasceretur, rhœam id uocamus & erraticum Non absimile, ut Theophrastus scribit, intubo erratico, ideo uenit in ciborum usum. In aruis inter hordeum nascitur flore rufo, capite pollicaris unguis magnitudine. Le
40 gitur ante hordei messem uiridiusculum. Admonendi tamen sumus, rhœadis cognomento & alia quoque genera uenire solita, quoniam breui flores decidant. Hoc genus officinæ *papauer rubrum*, rura *cocolurdas* appellant. folio erucæ, laciniato, scabro, iunceo caule recto, cubitali, aspero, flore syluestris anemones, puniceo, nonnunquam albo, oblongo capite, semine rufo, radice longa, subalbida, minoris digiti crassitudine, gustu amara. Quidam id decerptum cum toto calyce mandunt. Aluum inaniunt capita quinque decocta in uini tribus heminis pota somnum faciunt. Quina senáue in tribus uini cyathis bibuntur contra uigilias ut somnos accersant. Semen acetabuli mensura potum aluum modice mollit: ad quē usum placentis libisq; interponitur. Folia cū calycibus illita inflāmationes sanant. Ipsa quoq; aqua in qua maduerint ora fouentur, ad alliciendū somnū. Papauer
50 satiuum huius semē inspargitur panibus sanitatis usu, editurq; pro sesama cū melle, thylacitin appellāt, capite oblongo, semine cādido. Alterū genus syluestre calycem sustinet insidentē, nigro semine, ꝗd pithitin cognomināt, aliqui etiā rhœada, quoniā succus ex eo inciso defluat. Est & tertiū genus syluestrius, medicatius, & cæteris procerius, calicib. lōgis.

Satiui tria obseruant genera. Vnum cuius semen tostũ in secunda mensa bellarij loco ede
batur. Hoc & panis rustici crustæ inspargitur insuso ouo inhærẽs, ubi inferiorem crustam
apio aut gith cereali sapore condiunt. Alterum genus papaueris nigrum, cuius scapo inci
so lacteus exprimitur succus. Tertium genus rhœam, de quo diximus paulo ante: quanq;
nisi maturesceret, edomitum existimari nullo modo posset. Satiuũ omne magis rotundat
capita. Id syluestri longum ac pusillum, ad effectus omnes ualentius. Optimũ in siccis, ubi
raro pluit. Vere, ut linum, papauer seritur. Vnũ hoc erit idem tempus lino & papaueri se-
rẽdo. Cato de papauere ita tradit, Sarmenta quæ in satione tibi superant cõhunto, ibi pa-
pauer syluestre serito, quod miro usu est melle decoctum ad faucium remedia: uisq; somni
fera etiam satiuo. Seritur autumno & uere. Papauer & anethũ eandem habẽt conditionẽ 10
sationis, quam atriplex. Februario sicuti Nouembri seritur, Septembri etiam locis calidis
& siccis, cum alijs oleribus. Fertur utilius prouenire ubi uirgæ & sarmẽta combusta sunt.
Papauer uulgus Gallicum *pauotum* uocitat, alias *olietam*, folijs pallidis, rotundis, per ambi-
tum corrugatis, nulloq; pediculo adhærẽtibus, flore ex cãdido leniter puniceo, alabastris
serrato operculo clausis, in quibus atrum semen. Alterum etiam maius, folijs longis sinuo
sisq;, seminis candore à priore distans. Satiui papaueris semen, ut Galenus scriptum reli-
quit, panibus utiliter ut sesamum inspergitur, ad quem usum cãdidum præfertur. Refrige
randi naturã habet, quapropter somnum cõciliat: si tamen plus iusto sumeretur, sopotem
pareret. Aegre coquitur. Tussim pulmonum ac thoracis uitio concitatã cõpescit. Acutas
à capite defluxiones arcet, sed nullũ effatu dignũ corpori ministrat alimentũ. Satiui calyx 20
è uino bibitur somni causa. Semen elephãtiasi medetur. E nigro papauere sopor gignitur.
Cum turgescit hora diei sereni, hoc est cũ ros in eo exaruit, inciditur sub capite & calyce,
nec alio in genere ipsum inciditur caput. Succus lana excipitur, uel ungue pollicis, si exi-
guus est, ut lactucis. Et postero die magis quod inaruit, largus densat, & in pastillos in um
bra siccatur, non ui soponfera modo, uerũ etiam si copiosior hauriatur, mortifera per som
num: opion uocant. Audiuimus quosdam, cum ualetudo impatibilis odium uitæ fecisset,
hoc succo sibi mortem cõsciuisse. Erasistratus in totum usum damnauit, ut lethiferũ infun
di uetans, præterea quoniã uisui noceret. Verum postea usus non improbatus est medica
mento nobili quod diacodion uocant. Semine eius trito in pastillos è lacte utuntur ad so-
mnum, item ad capitis dolores cũ rosaceo. Cum hoc auriũ dolori instillatur. Podagris illi- 30
nitur cum lacte mulierũ. Sic & folijs ipsis utuntur, item ad ignes sacros, & uulnera cũ ace
to. Nigrũ cœliacis in uino datur. Satiuũ decoquitur, & bibitur cõtra uigilias, eadẽq; aqua
fouent ora. Cũ capita ipsa & folia decoquũtur, succus meconiũ uocatur, multo opio igna
uior. Experimentũ opij primum in odore, syncerũ perpeti nõ est: mox in lucernis, ut pura
luceat flãma, ut extinctũ demum oleat, quæ in fucato nõ eueniunt. Accendit quoq; diffi-
cilius, & crebro extinguit. Est synceri experimentũ & in aqua, quia nebula innatat. Aesti
uo sole sudat, & se diluit donec simile recenti succo fiat, fictum in pustulas coit. Mnesicles
optimè seruari putat hyoscyami semine adiecto, alij in faba. Adulterat hoc Alexãdriæ. Re
frigerãdi omnibus uis ut Dioscorides perhibet: pinde folia et calyces decoquunt in aqua,
ut fotu somnũ accersant. Bibit decoctũ contra peruigilia. Calices triti et illiti cum polenta 40
ignes sacros restingũt, collectiones refrigerãt. Tunduntur aũt uirẽtes, mox in pastillos co
guntur, qui siccati reponunt ad usum. Capita quoq; in aqua coquunt ad dimidias, iterũq;
adiecto melle, quoad in eclegmatis lentorẽ spissescat. Id medicamẽtũ tussibus, fluxionib.
fauciũ, cœliacis affectibus opitulat, dolores sopiens. Efficacius tamen reddit addito bypo
cisthidis succo & acacię. Semen uero papaueris nigri tritũ bibitur ad citam aluũ, & proflu
uia mulierũ. Cõtra uigilias ex aqua tẽporibus & fronti illitũ prodest. Succus eius maiore
ui refrigerat, inspissat et siccat. Is erui magnitudine haustus somnifica ui dolores finit, con
coquit, & somnũ allicit, tussi & aluinis auxiliat: largior nocet, lethargũ enim facit & iugu
lat. Idem cũ rosaceo ad dolores capitis infunditur. Auriũ uero doloribus cũ amygdalino,
croco & myrrha instillatur. Ad epiphoras oculorum cum luteo oui tosto utuntur, item ad 50
ignes sacros, & uulnera cum aceto. Podagras refrigerat cum lacte mulierũ & croco. Ad
ditus in sedem pro balano somnum conciliat. Optimus intelligitur densus & grauis, &
qui soporem odore mox pariat, gustu amarus, & aqua facile liquescens. Probatur in eo

lævor &

læuor & candor, scabritia damnatur & colostratio, & qui subinde cum percolatur coit ut cera. Experimẽtum & illud synceri habetur, ut sole positus diluat sese, utq; in lucernis accenso pura luceat flamma, extinctusq; demum oleat. Adulterant glaucio & gummi, & lactucæ syluestris succo. Fucatus glaucio cum dissoluitur, croci reddit colorẽ. Quem uitiauit lactuca, exiliter & euanidum spuat, & maiorem præfert asperitatem. Cui dolus à gummi contractus est, elanguidus translucensq; spectatur. Nonnulli tam impudenti sunt ingenio, ut seuum quoq; permisceant. Fictili nouo torretur medicamentis oculorum, donec emollescat & rufior uideatur. Magna inter authores concertatio extitit. Diagoras, ut Erasistratus memoriæ prodidit, usum eius damnauit, oculorũ lippitudinibus, & aurium uitijs
10 infundi uetãs: quoniã in sui noceret oculorũ aciem hebetans, & soporem crearet. Addidit Andreas illitos eo protinus excæcari, si non adulterarẽt. Mnesidemus olfactu tenus usum concessit, ad somnũ odore illo quęrendũ, cętero uelut noxio nobis interdixit. Quibus sententijs reclamat experientia, multis euentis utilitatem huius rei testantibus: proinde non fuerit alienum modum subscribere, quo succum excipiant. Is duplex est, quidam calyces & folia tundunt, exprimuntq; prelo: mox in mortariũ terentes digerũt in pastillos. hoc genus succi meconium uocatur, opio longè ignauius. Porrò opij colligendi ratio hæc est, Simul ac rores exaruerunt, circũscribi cultello caput ipsum debet eo manus libramento, ne plaga intus penetret. Cęterũ calyces summa cute decussatim incidendi, ita ut lachrymam erumpentẽ subiectus unguis in mytulũ corriuet. Digressis alioqui nõ multo pòst redeun
20 dum, ut quod è uulnere profluit concretum densatumq; reperiatur. postero die similiter agendum. Tritum hoc ueteri pila, & in orbiculos diuisum reconditur. Cum scapus incidi tur retrocedendũ hinc est, ne legulorum uestes manans inde lac detergeant.

Papauer ceratitis, corniculatum. Papauer aphrodes. Hyppecoon. Cap. CVI

PApauer ceratitis folia habet candida, tenuia, hirsuta, uerbasco similia, serrato ambitu papaueris modo syluestris, cui nec caulem quoq; obtinet dissimilẽ, flore pallido, calyce pusillo, inflexo ut cornicula, effigie fœnigræci, à quo nomen habuit. semen exile, nigrũ quale papaueris, radice per summa cespitum sublimi, crassa. nascitur in afflatu maris solo gracili. Syluestrium genus unum ceratitin uocãt nigrum, ut ait Plinius, cubitali altitudine, radice crassa & corticosa,
30 calyculo inflexo ut cornicula, folia minora & tenuiora q̃ cęteris syluestribus, semen exile. tempestiuum est messibus. Theophrastus ceratitin, hoc ex cornicularium papauer syluestre tradit esse, cubitali altitudine, folio uerbasci nigri, minus atro, radice breui, per summa cespitum corticosa, calyce inflexo ut cornicula. legitur circa messes. Aluum deijcit, albugines ouibus delet nascitũ iuxta mare saxosis locis. Hoc genus officinæ *cornutum papauer*, herbarij quidam haud proprie *memitham* nominant: folio nigri uerbasci sed minore, & syluestrium more serrato, caule sesquipedali, flore cęsio, inflexo cauliculo ut siliquæ fœnigręci, in quo semen exile, luteum: radice crassa, breui, corticosa, per summa cespitum sparsa. nascitur in maris afflatu, aut nitroso loco. Quidam hoc genus glaucion uocant, alij paralion, sed perperam. Aluum purgat dimidio acetabulo in mulso. Folia trita cum oleo arge
40 mas iumentorum sanant. Radix acetabuli mensura cocta in duobus aquæ sextarijs ad dimidias, datur ad lumborum uitia & iocineris. Carbunculis medentur ex melle folia. Radix Dioscoridi ad dimidias cocta datur ad lumborum uitia & iocineris: item ad eos qui crassas, araneosas & asperas urinas faciunt. Aluum leniter purgat semine acetabulo in aqua mulsa poto. Vlcera emarginant folia & flores ex oleo impositi: iumentorum argemas emendant, & nubeculas. Non differendo eorũ errore, qui glaucion putarunt ex hoc nasci papauere, foliorum similitudine decepti. Est & papauer quod aphrodes, quasi spumeũ cognominãt, uocatur ab alijs heraclion, caulem habens palmi altitudine, folijs uehemẽter exiguis, & struthio, hoc est radiculæ similibus, fructu iuxta ea candido. Tota herba colore cãdido spectatur & spumea. Radix quoq; alba in summa terræ cute. Theophra
50 stus papauer q̃d heracleon nuncupat, foliũ inquit habet quale struthos, quo candorẽ linis tribuũt, radice in summo terrę cespite. Radix supne purgationẽ cier. Cõtra comitialẽ morbum ea cũ uino mulso utunt. Plinius alterũ è syluestribus generibus heracleon uocan tradit, alijs aphrodes, folijs si procul intuearis speciẽ passerũ repręsentãtibus, radice in summa

terræ

terræ cute, ſemine ſpumeo, ex hoc lina ſplendorem contrahunt æſtate. Cæterũ folia Dioſcoridi ſimilia ſunt herbæ radiculæ quam ſtruthion Græci uocãt: Theophraſtoq; strutho, quo lina candefaciunt, quam eſſe radiculam nemini dubiũ eſt. nam lanis lauandis aptiſsima eſt, curans eas & cõferens candorẽ mollitiãq;. Plinius q; ſtruthion paſſerem ſignificat, folia ſpeciẽ paſſerũ repræſentare tradit: quare non de radicula ſed de paſſeribus intellexit, quamuis ex eo papauere lina inquit ſplendorem trahunt æſtate. Si tamen quis oculis exacte cõtempletur, inuenit papauer hoc ſpumeum radiculæ ſpeciem nõ paſſerũ præbere. Si quidẽ ſpumoſum, ſiue herculeũ papauer herba cernitur candicãs, folio lananæ, caule palmeo, ſemine albo, radice ſummo terræ corio nixa. Tunditur ut pila comitialibus morbis acetabuli menſura in uino albo: uomitiones enim facit, medicamento quod diacodion & 10 aſteriace uocatur utiliſsimũ. Fit autẽ huius papaueris, aut cuiuſcunq; ſylueſtris, capitibus centum & uiginti in aquæ cæleſtis ſextarijs tribus biduo maceratis, in eademq; decoctis, deinde ſiccatis, iterumq; cũ melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere poſtea drachmas ſenas croci, hypociſthidis, thuris, acaciæ, & paſsi Cretici ſextarium. Aetius papauer hoc, ut arbitror, intelligit, cum mecaphroditon commendat, herbam contra uiperas in potu præbens, fortaſſe quia uomitionibus probetur. Semen huius ſpumoſi papaueris, prius q; perfecte adoleuerit æſtatibus, inareſcensq; deciderit, colligunt. Hoc acerabuli mẽſura cum aqua mulſa uomitiones elicit, quod genus priuatim ualet ad morbos comitiales. Quartũ genus tithymalon mecona uocant, alij paralion, folio læui, albo capite, magnitudine fabæ. Colligitur uua florente, ſiccatur in umbra. Semen potum trahit aluũ di- 20 midio acetabulo in mulſo. Cuiuſcũq; autẽ papaueris caput uiride uel ſiccum illitũ oculorum epiphoras lenit. Opion ſi ex uino meracuto protinus deť, ſcorpionũ ictibus reſiſtit. Aliqui hoc tantũ nigro tribuunt, ſi capita eius uel folia terantur. Hypecoon, alijs hypopheon in ſegetibus aruiſq; naſcitur, folijs rutæ, ramis exiguis. Natura eius eadem quæ papaueris lacti.

## Hyoſcyamos, apollinaris. Cap CVII

H Yoſcyamos Romanis apollinaris dicta, frutex caulibus craſsis, folijs latis, oblongis, conciſis, nigris. ſecundum uero caulem ordine prodeunt flores ſpecie cynnorũ mali punici clypeolis ſemine plenis. Tria huius genera, unum floribus ferè purpureis, folio ſmilacis, nigro ſemine, cytinis duriuſculis & ſpinoſis. Alterum floribus effigie mali, folijs & folliculis ſimplicioribus, ſemi- 30 ne irionis ſubflauo, utrunque inſaniam pariens, capitiſq; uertigines ac ſoporẽ, proinde abdicantur uſu. Recepere tertium medici placidiſsimum, pinguius cæteris, molle, lanuginoſum, floris & ſeminis cãdidi, naſcens in maritimis & ruderibus. Quòd ſi occaſio huius nõ ſit, utendum erit flauo: nigrum cauetur ut deterrimũ. Herculi eam berbam aſcribũt, quæ apollinaris, apud Arabas altercum ſiue altercangenum, apud græcos hyoſcyamos appellatur. Plura eius genera Plinio: unũ nigro ſemine, folijs penè purpureis, ſpinoſum. tale naſcitur in Galatia. Vulgare autem candidius eſt, fruticoſius, altius papauere. Tertij ſemen irionis ſemini ſimile, omnia inſaniam gignẽtia, capitiſq; uertigines. Quartum genus molle, lanuginoſum, pinguius cæteris, candidi ſeminis, in marinmis naſcens hoc recepere medici, item rufi ſeminis. Nonnunquam ante candidum rufeſcir, ſi non ematuruit, improba- 40 turq;: alioqui nullum niſi quum inaruerit, legitur. Natura uini, ideo mentem caputq; infeſtans. Hyoſcyamon Gręci uidentur appellare quaſi fabam ſuillam, propterea quòd, ut Aelianus inquit, paſtu huius herbæ reſoluantur & conuellantur apri: ſed remedium nouere, aquas enim ſtatim adeunt, & cancros uenantur, atq; ita protinus ſaluti reſtituũtur. Scribonius Largus altercũ Græcis hyoſcyamon uocari ſcribit, qui biberint caput graue ueniſq; diſtentũ habẽt, menteq; abalienanť cum quadam uerborũ altercatione. inde hoc nomen herba trahit altercum. Sic latinam reddit originem, quanquam altercum apud Arabas uocari Plinius teſtetur. Officinæ *iuſquiamum* hodie nominãt in Gallia, permulti *hanebanam*. Hanebana frutex eſt herbaceus, triſti aſpectu, folio longo, lato, pingui, hirſuto, uenoſo, laciniato, caulibus craſsis, è quorũ latere flores ordine prodeũt tanq; punicorum cytini, muri- 50 catis calycibus, ramos continua ſerie ueſtientibus, ſemine intus papaueris refertis. Genus illud lanuginoſum, molle, pinguius, ſubluteo colore, ſucculentum, flore lacteo, concolori ſemine, *album* nominant. in maritimis inuenitur. Cętera paſsim ut genus hoc flore purpureo, atto

teo, atro semine, calyculis durioribus, aculeatis. hoc *nigrum* herbarij dicunt. Tertium flore luteo, subrufo semine, similitudine irionis, *flauum* dicunt. Vtrunque Xenophonti stuporem gignit, atque adeo insaniam. Vsus seminis & per se, & semine expresso. Exprimitur separatim, et caulibus folijsque utunt, & radice temeraria ut Plinius putat medicina. quippe etiam constat (ut inquit) folijs mentem corrumpi si plura quàm quatuor bibãtur. Etiam antiqui in uitio febrem depelli arbitrantur. Et oleum addit ex semine fieri, quod ipsum auribus infusum tentat mentem. Mireque cõtra uenenũ remedia prodidere ijs qui id bibissent, adeo nullo omnia experiendi fine, ut cogerentur etiam uenena prodesse. Excipitur Dioscoridi succus ex semine tenero, item caulibus folijsque tusis in sole. Vsus anniculo à carptu. Prætere a putrilaginem teredinesque sentit. Exprimitur & separatim semen cum obaruerit, aqua calida affusa. Quo in genere succus præfertur superiori, qui ex inciso colligitur, innocentiorque ad somnum eliciẽdum. Herba quoque uirẽs tunditur, & in farina trimestris digeritur in pastillos. Sic ad usum seruatur prior succus, & qui seorsum ex semine capitur, miscetur in collyria, quæ successione somni dolorem amoliuntur. Adhibetur & fluxionibus oculorum calidis, & eisdem acribus, reclinandis, aurium dolori, uitijs uuluæ. Inflãmationes oculorum, pedum, cæterarũque partium ex polẽta uel farina restinguit. Idem usus semini, tussi, destillationibus, oculorum fluxioni, doloribusque efficax. Contra mensium abundantiam, cæterasque sanguinis eruptiones oboli pondere cum semine papaueris & aqua mulsa bibitur. Podagris uero, tumoribus testium, mammis à partu turgentibus ex uino tritum illinitur, omninoque cataplasmatis quę accersione somni dolorem leuant, anodyna uocãtur. Vtilissime permiscentur folia in pastillos confecta omnibus medicamentis dolorem sedantibus, per sese, & ex polenta commode imponũtur. Recentia ad mingandos omne genus dolores oblinuntur. Eadem si ter quaterque hauriantur, ex uino algores febriũ, quas uocãt epialos, finiunt. Cocta olerũ modo et catilli heminarij mensura deuorata, mentem quadãtenus in insaniã præcipitant. Delirium quoque fieri adfirmant, si colum intestinũ ulcus sentiens eisdem subter perluatur. Radix cum aceto decocta in dentium dolore colluitur.

### Psyllion. Cap. CVIII

Sylliũ Romanis herba pulicaris dicitur, folio coronopi, piloso, proceriore, ramulis palmi altitudine, fœni modo sarmẽtosum: coma eius à medio incipit caule, capitula bina aut terna cacuminibus cõpressa, semine autem pulicis, nigro præduroque. in aruis terrenisque comperitur. Psyllium, ut Plinius est author, alij cynoides, alij crystallion, alij sicelion, alij cynomyiam appellant, radice tenui, superuacua, sarmentosum, fabæ granis in cacuminibus, floribus canino capiti non dissimilibus, semine autem pulici, unde nomen. hoc in baccis, ipsa herba in uineis inuenitur. Flores canino capiti non dissimiles, ob id cynocephalion & cynoides uocatur: pulicosæ in cacuminibus baccæ, inde nomen. Prouenit in uitiarijs. Nomen in officinis retinet, aliqui *pulicarem* uocant, ramulis semipedalibus, lanuginosis, à medio foliatis, coma coronopodis, sarmentosa in totum herbula, duobus tribúsue conuolutis in cacumine capitellis, semine nigro, duro, pulicum simili. Dioscorides hoc uno genere contentus est. Recẽtiores duo alia statuerunt fastigia. Vnũ calamo exili & longo, in cuius spica cõtinetur semen pulicis colore & magnitudine. Alterum sarmentosum, floribus canino capiti similibus, fabaceis capitellis, semine pulicis effigie, radice tenui & superuacua. Vis psyllio ad refrigerandum & discutiendum ingens. Semẽ in usu fronti imponitur in dolore & temporibus, ex aceto & rosaceo aut posca. Ad cætera illinitur acetabuli mensura sextario aquæ. Densat & contrahit, tunc terere oportet & crassitudinem illinere cuicunque dolori, collectioni, inflammationíque. Psyllion ardoribus illinitur. Idem in aqua cum radicibus coctum renesmo imponitur: item umbilicis prominentibus, & infantium ramici, uetustis ulceribus prodest. Menses aluósque præcipuè drachma in cyathis aquæ mulsæ tribus trahit. Hydropicos duabus linguis in uino sanat. Omnibus articulorum morbis salutare est semen huius herbæ, quam psyllion appellant, madefactũ in aqua, admistis in heminã seminis duobus resinæ colophonię cochlearibus, thuris uno. Podagras idem refrigerat, dolorẽ & tumores luxatorũ tollit. Feruefactũ in aqua cũ intepuerit, epiphoras oẽs uteri lenit. Vis ei, ut Dioscorides perhibet, ad refrigerandũ cõueniens. Illinit articulorũ morbis, parotidibus, uomicis, tumoribus

tumoribus,luxatis Imponitur in dolore capitis cũ rosaceo, aqua, aut aceto. Enterocelis infantium & umbilicis prominẽtibus illitum ex aceto medetur. Teritur acetabuli mensura,& in aquę sextario madefactum,ubi concreuit & contrahitur aqua, crassitudo linitur: insignis enim refrigeratio sequitur,quãdo in feruentem aquam demissum ardorem protinus restinguit. Prodest & sacris ignibus. In quam domum uindis inferatur herba, pulices arceri perhibentur. Tusum sordida purgat ulcera,& quæ uocantur cacoethe,cum axungia. Succus uermiosis auribus,aut fluxione tentatis instillatur.

Solanum satiuum. Stryçhnos halicacabos. Cap. CIX

s Trychnon quod & hortensium & urbanum appellant,quod esculentũ est, haud magno exit frutice,sed alis frequentib.nigro folio, maiore quàm ocimi,latioreq́ȝ,acinis rotundis,herbaceis primum, qui cum ematuruerint nigricãt, aut rufescũt. Latinis solanũ dicitur,familiare cibis,in Aegypto maxime. Nihil mali corporibus esse prædicat Xenocrates, cui hoc salutare non sit. Crudũ coctumq́ȝ Theophrasto estur. Flos huic candicat. Acini per maturitatem nigrescunt, inde uulgus *morellam* nominauit: officinæ *solatrum*. in hortis & satis omnibus prouenit, ramosum,folijs ocymo latioribus, acinis racematim coeũtibus,rotũdis, primum uiridibus, à maturitate nigellis, aut rufis: flore purpureo,specioso, ex cuius umbilico luteus emicat apex. A multis nationibus estur in olere. Stillatitius eius liquor in Gallis nullam nõ incandescentem ardoribus inflammationem restinguit. Herba ipsa innocens gustu, refrigerat. Ignem sacrum, & mala quæ serpũt emendat cum polenta illitis folijs. Aegilopia, capitisq́ȝ dolores trita et imposita sanant. Ardoribus stomachi auxiliantur. Parotidas trita cum sale discutiunt. Pollet succus eius aduersus ignes sacros, ulcera quæ serpũt, cũ cerussà, argenti spuma & rosaceo, cum pane ad ægilopas. Cum rosaceo infusus ardorem infantiũ in capite, quem syriasin uocant, compescit. Collyrijs contra fluxiones acutas suffusionesq́ȝ, uice oui aut aquæ miscetur. Aurium doloribus instillatur. Mensium abundantiam in uellere subditus coercet. Succus fimo gallinarum cortis rubro subactus et linteo appositus ægilopijs præsenti est remedio. Solanum Græci strychnon uocãt, ut tradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimendi refrigerandiq́ȝ. Est strychnos quem priuatim halicacabon uocãt, folijs supradicto similibus, tantum latioribus, caules habens cum increuere pronos & inclinatos in terram, semen in folliculis rotũdis ad speciem uesicarum, orbiculatum, rubens & læue, acinorum uuæ figura, quo coronarij utuntur in sertulas addentes. Alterum strychni genus Plinius tradit cui acini coccinei, granosi folliculi, halicacabũ uocãt, alij calliõ, nostri, ut inquit, uesicariam, quoniam uesicę calculis prodest. Frutex est surculosus uerius quàm herba, folliculis magnis latisq́ȝ, turbinatis, grãdi intus acino, qui maturescit Nouembri mense. Vtinam, idem ait, nec coronarij in Aegypto uterẽtur, quos inuitat florum hederę similitudo. In duobus generibus cõmendatum aliquibus halicacabum cibis, licet hortense præferatur. Radicem eius bibunt qui sunt uaticinandi callentes, qui furere ad cõfirmandam superstitionem aspici se uolunt. Sunt qui uesicariam dici putent, quòd folliculi speciẽ uesicarũ imitẽtur, uel quòd uesicę calculis medeatur. Officinæ Mauritanos secutæ *alcaquengi*, rura nostra *cocretum* uocant. frutex nempe surculosus est uerius quàm herba, folijs ante dicto solano latioribus, cauliculis postq́ȝ adoleuerunt humi prostratis, folliculis puniceis ac turbinatis, pilæ minoris magnitudine, singulari intus acino, quale cerasium, flore hederaceo, sanguineo, radice cum siccescit albicante. nascitur in uinetis et parietinis. Coronarij sertis apud nos acinos & uesiculas intorquent, ut pulchritudine coccinei grani, & folliculi punicei uenustate corollas commẽdent. Calculosi cum uuis maturis acinos miscent, ut uinum habeant acinaticiũ contra renum & uesicæ mala, uocantq́ȝ *cocretinum uinum*. Hoc propinatum magnam arenularum uim deturbat. Vsus ad omnia quæ superius solanum, excepto esu. Morbum regium discutit. Semine poto urinam pellit. Vtrunq́ȝ genus exprimitur, & in umbra siccatum reponitur ad eosdem effectus. Nec illud prætereũdum, aspidum naturæ halicacabum in tantum aduersam, ut radice eius propius admota soporetur illa sopore enecans uis earum. ergo trita ex oleo percussis auxiliatur. Vesicariæ pomum ex musto dilutum imponitur efficaciter incipientibus oculorum carbunculis.

Soporiferum

Soporiferum solanum. Strychnon manicon. Cap. CX

Abetur & strychnon, quod ab effectu somni hypnoticon, hoc est soporiferum cognominant. Frutex est ramosus, caudicosusq;, fractu cõtumax, folijs
H pinguibus, multis, similitudine mali cotonei, rubro flore ampliusculo, semẽ in folliculis croceum, radice corticis leniter rubentis & grãdi, nascens in petris, nec procul ab afflatu maris. Theophrasto radix somnifici solani sanguinis modo rubra, candida cum inarescit, granum coccineum, folia mali cotonei, lactucæ ue caprinæ, sed hirsuta, magno cespite. in rupibus, sepulchris, faucibusq; nascitur. Tusam radicem in uino meracuto præbẽt ut somnum inire faciant. Coronarijs in Aegypto experi-
10 tur inuitante similitudine florum hederæ. Inuenio & strychnon & euhepaton, & callion uocari. Sunt qui uesicariam à folliculis, uel quia uesicæ prosit & calculis, appellent. Dioscorides genus hoc in primi libri calce halicacabum uocauit, eademq; ad uerbum scripsit, quæ nunc in soporifero leguntur. Sed halicacabus & uesicaria uera est quæ proximo capite superius est descripta ut Galenus inquit. Hoc soporiferum est, atq; etiam opio uelocius, ut Plinio placet, ad mortem. Laudatum uerò à Diocle & Euenore. à Timaristo quidem etiam in carmine, mira obliuione innocentiæ, quippe præsentaneum remedium, ad dentium mobiles firmandos si colluerentur. Halicacabo uni exceptionẽ addidere, ne diutius id fieret, delirationem enim gigni eo. Nec demonstranda, inquit, remedia, quorũ medicina maioris mali periculum adfert. Commendatur etiam in cibis tertium, licet præfera-
20 tur hortensis saporibus. Hoc genus *solatrum* uocant herbarij *dormitorium*, uel *marinum*, quòd rupibus non longius à mari inueniatur, ubi fruticat multis ramis, densis, lignosis, frangi cõtumacibus, folio pingui, cotonei mali similitudine, dense comatis, flore grãdi, rubro fructu in folliculis crocato: radice longa, subrubro cortice uestita. Quæ ab herbarijs ostenditur, folio est iuglandis, caule scipionis crassitudine, procero, grandibus ramis brachiato, flore inferius herbaceo, labris superne purpureis, bacca primum uiridi loculosa, per maturitatẽ nigra, quæ dehiscens, uel spõte dissiliens ostẽdit acinosum semen, uuæ modo aceruatim collectum, quinis myrti foliolis stellatim decussatis, baccã fulciẽtibus. Cortex radicis in uino potus drachma somnificam uim obtinet ut papaueris lac, sed blandiorem & mitiorem. Semine lotium uehementer impellitur. Dantur hydropicis duodecim corymbi. si
30 quid adijcitur numero, mentis alienationem faciunt. Occurritur periculo aqua copiosa mulsa potui data. Cortex medicamentis quæ dolorẽ, quæsita quiete, suspendunt, adiungitur, & pastillis decoctus in uino tenetur in ore doloribus dentium mitigãdis. Radicis succo cum melle retusus uisus oblinitur. Quartum genus strychni peculiariter manicon, hoc est insanum uocant. Folium habet erucæ maius aliquanto, satis ad spinam quam pæderota uocant accedens, caules à radicibus speciosos ac proceros numero decẽ, aut duodecim, altitudine ulnarum quatuor, capitula effigie oliuarũ insident, sed hirsuta ut pilulæ platani, maiora tantum latioraq;, florem in uuis rotundum nigrumq;, corymbis hederæ, acinis decem, aut duodecim, mollibus ut uitium, radice crassa, caua, candida, sesquipedali. montibus uento perflatis & ubi platani nascuntur prouenit. Alterum strychni genus
40 Theophrastus reddit quod insanire facit. id alij thryoron, alij perisson, radice candida, longa cubitali, cauaq;, folio erucæ maiusculo, caule ferè quadricubitali, capite gethyi maiore pilosioreq;, pilulæ platani non absimili. Radix drachmæ pondere datur, ut inquit, ut sibi quis illudat placeatq;, ac se pulcherrimũ existimet: duplicato pondere magis insanit, spectris uanis animo obuersantibus: triplicato, legitimæ perpetuæq; subeũt furiæ: si quid adijcitur, præsentanca mors rapit. Manicon insaniosa dicitur herba, doryon, siue potius dorycnion uocabãt, quoniam cuspides in prælijs eo tingerentur, passim nascẽte. Id putatur esse quod ab officinis *solatrum mortale* nominatur, folijs erucæ maioribus, caulibus proceris, ulnarum quatuor longitudine, capitulo in cacumine oliua maiore, ut platani pilula, hirto flore, nigro, quo excusso racemus emicat rotundus, denis duodenis'ue acinis constans,
50 similibus hederæ corymbis, ut uuæ mollibus, radice candida, crassa, caua, cubitali. Inuenitur in montibus uento perflatis, maritimis foueis & uagis. Radicis drachma in uino species uanas imaginesq; non iniucundas bibentibus facit obuersari: duplicatus hic modus mentis excessum, & abalienationem in triduum adfert; triplicatus, enecat. In reme-

dium aqua mulsa copiosa datur potanda, uomitione rursus eijcienda. Insaniam ut ait Plinius, facit paruo quoque succo: quanquam Græci authores in iocum uertere: drachmæ enim pondere lusum pudoris gigni dixerunt, species uanas imaginesque conspicuas obuersari demonstrantes: duplicatum hunc modum, legitimam insaniam facere: quicquid uerò adijcitur pondere, repræsentari mortem. Hoc est uenenum, quod innocentissimi authores simpliciter dorycnion appellauere, ab eo quòd cuspides in prælijs tingerentur illo passim nascente. Qui parcius spectauerant, manicon cognominauere: qui nequiter occultabant, erythron aut neurida: ut nonnulli, perisson, cauendi quidem causa curiosius dicendum.

Dorycnion. Mandragoras. Cap. CXI

Crateuas dorycnion aut caleam uocauit fruticem oleæ recens enatæ, quæ modo surrexit in uimen proximum, ramos habentem cubitalibus minores, in saxis non procul à mari prouenientem, folijs oliuæ minoribus, concoloribus, minusculis, præter modum scabris, flore candido, folliculis in cacuminibus ciceris, densis, quinis intus aut senis granis, erui magnitudine, rotundis, læuibus, robustis, uersicoloribus, radici crassitudo quæ digiti, longitudo quæ cubiti. Somnifera huic natura, largiorique mortifera. Quidam adfirmant semen ad amatoria expeti. Dorycnion pro strychno manico acceptum à quibusdam ueteribus inuenio. Dioscorides ex Crateue scriptis, item Galenus uidentur aliud genus existimasse. Glaucum fortasse ita, quòd cuspides telorum inficere mos esset illo. Dorycnio gustus lactis est, & contracto emanat. Mandragoras, alij antimelon, Pythagoras antropomorphon, Romanis canina malus aut terrestris. Circeam uocari arbitrantur à Circe, quoniam radix amatorijs quæratur. Duo eius genera. nigricans quæ fœmina, thridacias appellatum, angustioribus & minoribus folijs quàm lactucæ, odor eius uirosus & grauis. Funduntur in terram, iuxtaque gerit mala uitellis oui similia, pallida, odorata, & in ijs semen pyrorum, radicibus magnis, binis ternisúe, implicatis, extrà nigris, intus albis, crassi corticis. caulem non habet. Album, hoc marem existimant, morion uocant, ingentibus folijs, latis, albentibus, leuibus. Mala huius duplo maiora quàm fœminæ, croci colore, odorata non sine quadam offensione. Pastoribus qui ea mandunt grauedinem capitis creant. Radix supradictæ similis, amplior & candidior. Theophrasto mandragoræ fructus niger, sapore quodam uini, effigie oui, non, ut Theodorus putat, racemi. Fœminæ folia hirsuta, radices carnosæ, teneræ, cubitales fere. Mala hæc fert auellanarum nucum magnitudine. Mas dictus folio latiore ut lapathi satiuæ. Duo Plinio genera, candidus qui & mas, niger quæ fœmina existimatur, angustioribus folijs quàm lactucæ, hirsutis & caulibus, radicibus binis ternisúe, nigris foris, intus albis, carnosis, tenerisque, penè cubitalibus. Ferunt mala auellanarum nucum magnitudine, & in ijs semen ceu pyrorum. Album hoc alij arsen, alij morion, alij hypoplomō uocant. Huius folia alba, quàm alterius latiora, ut lapathi satiuæ. Cauent effossuri contrarium uentum, postea fodiunt ad occasum spectantes. Mandragoram, ut Theophrastus refert, priusquam legatur tribus circulis gladio circunscribi iubent, eumque qui effodiat ad occasum spectare, alterum circunsultare, plurimáque de re uenerea dicere. Caulem habere Plinius non dubitat, & si Dioscorides id negat. Mandragoras nomen uulgo retinet, maris & fœminæ differentia. Hæc nigra est, angustioribus quàm lactucæ folijs, humi procumbentibus, hirsutis, fructu mespili amplitudine, in luteum languido, sorbi effigie, uirioso sapore, in quo semen ceu pyri, radicibus binis ternisúe inter se conuolutis, extrà nigris, intus albis, carnosis, ingentibus. Mas candidus est, folijs Siculæ betæ, mollibus, albis, quàm fœminæ latioribus, pomo duplo maiore, grauis odoris, alioqui non ingrati, radice alba, quam imperita uulgi multitudo hominis effigiem repræsentare falso credit. Id enim magorum commentum est, rem suam insigni aliqua uanitate ostentantium. Succus fit è malis, & è caule, deciso cacumine, & radice punctis aperta, aut decocta. utilis hæc uel surculo. Concisa quoque in orbiculos seruatur in uino. Succus non ubique inuenitur, sed ubi potest, circa uindemias quæritur. Odor grauis eius, sed radicis & mali grauior. Mala matura in umbra siccantur. Succus ex ijs sole densatur: item radicis tusæ, uel in uino nigro ad tertias decoctæ. Folia seruantur in muriis efficacius, aliàs recentium succus pestis est; sic quoque noxiæ uires. Grauedinem adferunt etiam olfactu; quanquam mala

mala in aliquibus terris mandantur, nimio tamē odore obmutescunt ignari, potu quidem largiore etiam moriuntur. Dioscoridi cortex radicis recens tusus & prælo subiectus exprimitur, insolatus ita succus densatur, & custoditur in fictili. Succus è malis fit ratione consimili, uetum dilutus hic est. Delibratur radix, & ad usus cortex filo suspenditur. Quidam ad tertias radices in uino decoquunt, & percolatum succum reponunt. Cyathum unum dedisse satis est in peruigilijs & doloribus, & ante sectiones inustionesq; , ne sentiantur. Succus duobus obolis ex mulso potus ut ueratrum, bilem atram, pituitamq; uomitionibus extrahit: potu largiore mors etiam contrahitur. Additur in medicamenta oculorum, & quæ somno dolores finiunt: item in pestos, qui molliendis fœminarum locis induntur. Per se uero appositus, semioboli pondere, menses & partus trahit. Sedi quoq; pro balano subditus somnum aduocat. Ebur ipsum radice cum eo senis horis decocta remollescit, lentumq; ad cuiuscunq; imaginis obsequia redditur. Folia recentia inflammationibus oculorum & ulcerum imponuntur cum polēta. Duritias omnes, suppurationes, uomicas, strumas illitu discutiunt. Stigmata delent citra ulcus diebus quinq; uel sex modice confricatis partibus. Ad easdem curationes seruantur in murijs. Radix trita cum aceto ignibus sacris medetur. Trita radix ignibus sacris cum aceto, & serpentium ictibus cum melle aut oleo succurrit. Strumas & tubercula cum aqua dissipat: articulorum dolores cum polenta compescit. Vinum fit è cortice radicis crudo, ternis uncijs in uini dulcis cadum coniectis. Dantur ijs qui secandi urendiue sunt, ut sensum sopiant, ne dolores sentiantur. Tum enim ueterno quodam pressi torpescunt. Mala ipsa, & succus olfactu, quanto magis esu, soporem cient. qui copiosius deuorant obmutescunt. Semen malorum uuluas expurgat in potu, appositumq; cum sulphure ignem nō experto rubra fœminarum profluuia cohibet. Succus è radice punctis aperta circunscarificaraq; quærēdus, ut quod in cauernas defluit tollatur. Valentior ad omnia quàm qui tusis exprimitur. Est autem lachryma lacteo succo efficacior, sed non ubiq; radices, ut experientia docet, lac collachrymant. Mandragoræ folia ulceribus cum farina Theophrastus imponi iubet: radicem ad ignes acros rasam, & ex aceto subactam. Podagras mulcet & somnum conciliat. Ad amores ex uino & aceto datur. Confectos eius orbiculos in fumo suspendunt. uis ei somnifica. Pro uiribus bibentium media potio cyathi unius. Bibitur contra serpentes & ante sectiones punctionesq; ne sentiantur, ob id satis est aliquibus odore sómnum quæsijsse. Bibitur & pro elleboro duobus obolis in mulso: efficacius elleborum ad uomitiones, & ad bilem nigram extrahendam. Aduersus serpentes laudantur mandragoræ folia cum polenta tusa. Eadem articulis cum polenta, uel radix recens tusa cum cucumere syluestri, uel decocta in aqua auxilio sunt. Igni sacro medetur radix. Siccatur in asses ut cucumis, primoq; suprà mustum suspenditur, mox in fumo: dein tunditur in uino aut aceto. Strumis eadem ex aqua remedio est. Panis medetur radix ex aqua. Concaua apostemata & ulcera tetra folia recētia sanant: radix uulnera cum melle aut oleo. Omnia corpori infixa extrahuntur folijs cum polenta. Semen mandragoræ uuluam purgat. Menses cit succus appositus, & emortuos partus. Nimia rursus profluuia sistit semen cum uino & sulphure. Alius quoq; traditur mandragoras, quem morion cognominãt, in opacis & circum specus nascentem. Folia huius albi mandragoræ sed minora, palmiq; amplitudine, candida, & radici suæ circundara. Hæc tenera albaq; est, pauio maior semipede, pollicari crassitudine. Huius drachma in potu aut cum polenta in panis offa uel obsonio data stoliditatem adferre creditur: dormituros enim protinus homines illo habitu quo bauserunt, ereptis omnibus sensibus, in ternas quaternásue, ex quo potionati sunt, horas, adfirmant. Vtuntur & hoc medici cum scindendi aut urendi negotium urget. Ferunt præterea radicem huius antidotum esse cum insano solano potam.

### Aconitum pardalianches. Cap. CXII

Conitum pardalianches folia habet tria uel quatuor cyclamini aut cucumeris specie, minora tamen leniteráq; hirsuta, caulem palmi altitudine, radicem incuruam, scorpionum similem caudæ, alabastri modo resplendescentem. Theophrastus simpliciter aconitum repræsentauit herba breui nec tamen superfluente, sed ut in frumēto, quamuis semē in spica nō est, folio in-

tybaceo, radice tum specie tum colore gammato simili, & cui soli lethalis illa uis insit, folio fructuq; innocentibus. nascitur ubiq; & non Aconis solum, à quibus traxit appellationem. Is autẽ uicus est Mariãdynorum. Prouenit & in Creta, & Zacynto copiosum, idq; optimum in Heraclea Pontica, amat saxosa. Nullum pecus, nullũ animal eo pascitur, natum ad noxam: fructum tamen & folium nihil nocere prædicant, uim mortiferam in radice haberi, ad erodendũ ea uti medicos. Præparari uero posse uti tollat biennio, anno, mẽsibus sex, tribus, duobus, uno, ratiõe etiã peritioribus occulta. Miserius perire qui poto eo diutius uitam protrahant differri, celerati sumentibus exitium, pro ut sero aut ocius fuerit collectum. Debellari pestem ea non alia radice ut quidã exposuere, sed ex uino uel melle successu raro: alioqui reperto in uisceribus ueneno nõ perimit, sed colluctatur cum eo: ita duo uenena commoriuntur, ut animal supersit. Fugitiuos eo in uinculis uti solitos desponso animo. Aconitum seruantibus instituta capitis pœna. Porrò omnium uenenorũ ocyssimum esse aconitum constat, ut tactis quoq; genitalibus fœminini sexus animalium eodem die mortẽ inferat, quomodo interemptas à Calphurnio Bestia dormientes uxores Marcus Cæcilius obiecit. Ortum è spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, fabulæ narrant: ideo apud Heracleam Ponticam, ubi monstratur eius aditus ad inferos, gigni. Folia, ut Plinius tradit, habet cyclamini aut cucumeris, nõ plura quatuor, ab radice leniter hirsuta, radicẽ modicam, cammaro similẽ marino, quare quidam cammarõ appellauere: alij lycoctonon, quòd lupos enecet. Arida radix incuruatur paulum scorpionum modo, quare & scorpion aliqui uocauere. Nec defuere qui myoctonõ appellare mallent, quoniã procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus quas Aconas uocant, & ideo aconitũ aliqui dixere, nullo iuxta ne puluere quidẽ nutriente. hanc aliqui rationẽ nominis attulere. Alij, quoniam uis eadem in mortem esset, quæ cotibus ad ferri aciem detrahẽdam, statimq; admota uelocitas sentiretur. Alij à pago, siue opidulo, siue portu Mariãdynorum ad Heracleam ita nominato. Aconitum tamen hoc in usus humanæ salutis uertere, scorpionũ ictibus aduersari experiendo. Aconitum datum in uino calido ea est natura, ut hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat. sola hæc pugna est, cum uenenũ in uisceribus reperit. Mirumq; exitialia per se ambo cum fuerint, duo uenena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentq; pallentes, & uinci se confitẽtur. Auxiliatur eis elleborum album, tactu resoluẽte. Tangunt carnes aconito, necantq; gustatu earum pantheras, ob id pardalianches quidam appellauere: at illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu, demõstratũ. Dioscorides retulit, huius admotu torpescere scorpiones: auxiliari eis elleborum, tactu recreante stuporemq; resoluente. Oculorum quoq; medicamentis, & quæ uocãt anodyna misceri aconitum salubriter solet. Necãtur eo pantheræ, mures, lupi, omnesq; feræ, fricatis quas deuorent carnibus. Theophrastus hoc genus pardalianches thelyphonõ, siue potius theriphonon, simpliciter, & sine aconiti mentione, & scorpion à radicis similitudine uocauit, geniculatum tradens graminis modo in umbrosis nasci, folio cyclamini, radice scorpionis effigie. Cuius tactu scorpiones moriuntur, & si quis mortuum elleboro linat, reuiuiscere aiunt. Boues, oues, iumenta, omnemq; quadrupedem necat, imposita uerendis fœminei sexus radice, folio quidem intra eundem diem. Itaque scorpionum ictibus aduersatur. Habetur & aconitum, quod à quibusdam lycoctonõ uocatur. Huius tria sunt genera, uno ferarum uenatores utũtur, duobus reliquis medici. Ex ijs tertium, quod Ponticum dicitur, plurimum in Italia Iustinis in montibus nascens, præstantius supradicto: folia ei sunt platani diuisuris maioribus, longiora multo, nigrioraq;. caulem habet pediculo filicis similem, nudum cubiti amplitudine, ultraue, semen in siliquis, aliquatenus lõgis. Radices nigras cirris marinæ squillæ similes, quibus ad luporum capturas utuntur: insertæ siquidem crudis carnibus & deuoratæ confestim lupos enecant. Aconitum inuenisse prima dicitur Hecate, uenenorum insigni crudelitate fœmina, quæ Persam patrem Solis filium perinde crudelissimum ueneno sustulit, author Diodorus. Proinde Ouidius in Metamorphosi, cum herbam nominat hecateida, creditur aconitum intellexisse. Lycoctonos dicta est, quòd lupos enecet. Etenim habent & rustici *lupariam* uulgo nominatam, ad eundem usum, folio uitis, multas habente diuisuras, & maculas candidas, flore

oblongo

oblongo, luteo: quare recentiores herbarij lycoctonon arbitrantur esse.

Cicuta. Apocynon. Cap. CXIIII

Cicuta græcis conion, caulis ei geniculatus ut fœniculo, magnusq; est, folia ferulæ angustiora, graueolentia, cacumine ramoso, & umbellas sustinente, flore subcandido, semen albidius aniso, radice cōcaua nec profunda. Cicuta uenenum est, publica Atheniēsium pœna inuisa, ad multa tamen usus non omittendi. Semen habet noxiū. Caulis eius, ut Plinius scribit, uiridis estur, pletunq; & in patinis. Leuis hic & geniculatus ut calami, nigricans, altior sæpe binis cubitis, in cacuminibus ramosus, folia coriandri tenuiora, graui odoratu, semen aniso crassius, radice concaua, nullius usus. Gallis hodie *cigua* nominatur, passim nascitur ferulacei generis, tricubitalem sępius excedēs proceritatem, caule geniculato, crasso, cauis internodijs, umbella syluestris pastinacæ, graui odoratu, semine aniso crassiore, candidioreq; & angulatim striato, radice cōcaua. Dum pubescit apium fere dixeris, & pro eo nonnunquā fallit lethali edentium periculo. Semini & folio refrigeratoria uis, quæ si enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. remedium est priusquam perueniat ad intalia, uini natura excalfactoria: sed in uino pota irremediabilis existimatur. Succus exprimitur folijs floribusq;, tunc enim maxime tempestiuus est, & melior. semine trito expressus & sole densatus in pastillos, necat, sanguinem expissando. Hæc altera uis, & ideo sic necatorum maculę in corporibus apparent. Ad dissoluenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Thrasias Mantinensis, ut Theophrastus scriptū reliquit, & eius discipulus Alexias, cicutam, & alia uenena ita tēperabant, ut sine aliqua offensione aut tabe è uita tollerent, in quantumuis tempus dilata morte. In cicuta pręcipiebāt ut esus is, aut prægelidis opacisq; locis ad hunc usum reponeretur. Chij, eodē authore, nō sic utebātur antea, sed terebāt eā ut cęteri: & tegmine detracto, tusam & tenui cribro emissam, ex aqua propinabāt, facili præsentaneaq; morte. In Ceo insula mos fuit, ut sexagenarij senes conuocatis necessarijs, solenni sacrificio, cicutam epulati & coronati biberent. Strabo author. Cui consuetudini Valerius Maximus interfuisse tradit, in eius insulæ oppido Iulide. Sunt qui cicutam ab interitus celeritate ephemeron, ut Phocion autor est, appellarint. à multis ea creditur herba, cuius gustatu exercitus Marci Antonij, cū fame laboraret, in Parthia penè sit extinctus. figura tamen herbæ non traditur. Alioqui remedium, ut Plutarchus ait, in uino tantum erat. Maxima, inquit Plinius, cicutæ uis terræ Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ, in Græcia uero Megaricæ, deinde Atticæ. Aliqui cicutam præsumpserunt, ut bibere mors cogeret. Androcides sapientia clarus, intemperantiam Alexandri cohibens epistola, scripsit, sicuti homini uenenum est cicuta, ita & uinum. nanq; temulentorū eadem quę cicutę epotæ incōmoda. Omnia tamē, ut Plutarchus tradit, algētis ingenij. Ebrij fiunt pallidi, tremuli, graues, & saltu tumultuātis spiritus, artus & membra quatiuntur, corporis torpor, linguæ titubatio, neruorum cōuulsio: cicuta potionatis mens labat, oculis caligo offunditur, & obuersatur uertigo, algent extremi artus, & quasi frigore rigent, deniq; conuelluntur. Dioscorides, Theophrastus, & Plinius uno cicutæ fastigio sunt contenti. Recētiores faciunt duo genera, aquaticę frigentis naturæ, terrestris calidæ: uerum quoniam nullū idoneū pręferunt authorē, uereor ne, ut fere solent, hallucinentur. Cicutæ uis est, si Celso credimus, exedendi corpora, ut forsitan seminibus & folijs frigida sit potestas, cauli feruida: cæterū semini, & folijs refrigeratoria uis. Fit ex succo ad refrigerandum stomachum malagma: præcipuus tamen usus est ad cohibendas epiphoras æstiuas, oculorumq; dolores sedandos circumlitu. Miscetur collyrijs, & omnes alios rheumatismos cohibet. Folia quoque tumorem omnem doloremq;, & epiphoras sedant, igni sacro medentur. Podagras refrigerat cicuta cum lithargirio & axungia. Cum eadem tumorem doloremq; luxatorum tollit. Sanguinem claudit cicutæ semen in nares, si inde fluat, ex aqua inditum. Vlcera tetra emēdat cicuta consiligini mista mero. Sanguini per nares fluenti semē tritum ex aqua inditumq; efficax habetur. Tradūt mammas à uirginitate illitas semper esse staturas. Lac puerperarū imposita mammis extinguit. Venerē testibus circa pubertatem illita coercet. Remedia liberationi, quibus bibenda censetur, sparsim inter herbas præcipiūtur. Inter enecātia frigoris ui cicutā Dioscorides collocat. Remediū est ut bibatur uinum meracum.

Succus excipitur cacuminibus, antequam coma uel semen obarescat, è qua etiam tusa expressus cõcrescit in sole. Vsus siccato ad multa ualetudinis: sed præcipuo effectu collyrijs, quæ ad dolores sedandos per somnum quæruntur. Impositus mala quæ serpunt, & ignes sacros extinguit. Herba ipsa & coma per se illita testibus cõtra libidines nocturnas auxilio est. Genitalibus torporẽ adfert fricatis. Lac puerperarũ mammis imposita restinguit. Mammas quidẽ uirginibus fœminis illita prohibet crescere. Pueris testes ali non patitur. Maxima uis in Creta nascenti, deinde Megaricæ & Atticæ, item Chiæ Ciliciumq; terris.

Apocynon frutex est longis uiticulis, male olentibus, lentis, folio hederæ, molliore tamen pinnatioreq;, graui odore, glutinoso, & succo madente luteo. Valuulæ siliquis fabatum persimiles longitudine digiti, folliculosæ, in quibus semẽ durum, exiguum, nigricãs. 10 Canes, lupos, uulpes, & pantheras enecat, cum seuo panibus datum in cibo, coxẽdicibus illico deficientibus resolutisq;. Plinio frutex apocynon folio hederæ, molliore tamen, & minus lõgis uiticulis, semine acuto, diuiso, lanuginoso, graui odore. Canes, et omnes quadrupedes necat in cibo datum. Pleuriticos & omnes lateris dolores semen ex aqua sanat. Dicitur & cynocrambe Galeno, ab aliquibus hippomanes: nec quadrupedibus tantum lethalis, sed hominibus uenenum si uescãtur. Hippomanes certe apud Hesiodum, herba est, quam edentes equi aguntur in furorem: quanquam & uirus quoq; defluens ab equarum inguinibus, quo tempore amoris insania feruntur, dici solet.

Fungi. Cap. CXIIII

F Vngi cortice, medulla, neruo, uena carent. Origo boletorum talis, Voluam 20 terra prius gignit, ipsum postea in uolua ceu in ouo luteum. Nec tunicæ minor gratia infantis boleti. Rumpitur hæc primo nascente, mox crescente in pediculo corpus absumitur, raroq; unquàm geminis ex uno pede. Origo prima è limo & acescente succo madentis terrę aut radicis fermè glandiferæ. Initio spuma lenior, dein corpus membranæ simile, mox partus. Inter eos qui temere manduntur, boletos merito posuerim. Optimus quidem est is cibus, sed in discrimen adductus. Quorundam ex ijs facile cognoscuntur uenena, diluto rubore, rancido aspectu, liuido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro. Non sunt hæc in quibusdam, sicciq; & nitri similes ueluti guttas in uertice albas ex tunica sua gerunt. Pernicialia prorsus improbanda. si enim caligaris clauus, si ferri uel chalybis aliqua rubigo, aut 30 panni marcor adfuerit, omnem illico succum alienumq; saporem in uenenum decoquit. Deprehendiséque non nisi agrestes possunt, atque qui colligunt ipsi. Alia uitia, si iuxta fuerit serpentis cauerna, si patescentes primum adhalauerit, capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendum. Boletis ortus occasusq; septem diebus includitur. Paulus boletos cognouit, bolitas appellando, quibus & principatum inter fungos dedit, sicut secundum locum ijs qui Amanitæ nominantur. Fungos Græci mycetas uocant, nec distinguunt. Sunt & ægiritæ sed industria, fermento in ipsis populi nigræ truncis diluto aqua protinus coalescentes. Tarentinus est author, si caudice populi nigræ iuxta terram conciso fermentum aqua resolutum infundatur, illico prosilient ægiritæ fungi. Addit, si montanum aruum multis calamis, stipulis, & fruticibus scateris, cum cælum imbres partu- 40 rit, incendatur, permulti sponte naturæ prorumpent fungi. Si tamen aruo iam ignem experto forte fortuna non subsequatur, quamuis impenderet, aqua linteo raro stillatim imbris imitatione conspergenda. Iis incensis locis nascentur fungi quidem, sed aliquanto deteriores: siquidem meliores in hoc genere sunt, qui imbre alũtur. Fungorum lentior & numerosa natiua, nec nisi ferè ex arborum pituita. Tutissimi qui rubent callo, minus diluto quàm boletis rubore: mox candidi, uelut apice flaminis, insignibus pediculis. Tertium genus suilli accõmodatum uenenis. Quidam discreuere arborum generibus, fico, ferula, & gummiferis: nos itẽ fago, aut robore, aut cupresso. Omniũ color liuidus. Sed ijs aberit argumentum ueneni, quo similiores arbori fico fuerint. Innocẽtissimi erunt si pyra syluestria cũ fungis incoquantur. nanq; uirus eorũ exitiale, ancepsq; detrahunt. Imbribus 50 proueniunt hæc omnia. Siccantur pendentes suilli, iunco transfixi, quales à Bithynia ueniebãt. Succineis nouaculis & argẽteo apparatu ipsæ suis manibus deliciæ coquebant, unde Græci hos deorũ cibo nasci dictitant. Porphyrius deorũ filios fungos & tubera uocat,

quia

quia prouenire uidentur sine semine. Poetæ Græci gegenes cognominant, hoc est natos terræ. Eos, quorũ pater ignotus, filios terræ uocare solemus, quod Cicero in quadã ad Atticũ epistola confirmat. Recentiores alia quoque nomina uel genera dedere fungis: ouatos ab oui similitudine, spongiolos à spongia, digitellos à digito, porriginosos à porrigine, pezicas quasi sessiles, & pediculis carentes. Laciniæ priuatim dicuntur è castanea, magnitudine spectabiles, ut singuli sufficiant. Innocẽtissimi sunt è rubis, & carduis uere nati, rotunditate clusili, quos *spinulos* inde & *prunulos* appellant & *cardeolos*. Oritur & è saxo, id est lapide lyncurio siue lynceo uulgari uoce dicto, fungus admirabili natura. Præciditur hic in esum, & alius subnascitur anno toto. Pediculi pars relicta duratur in silicem, atq; ita cre-
10 scit semper lapis restibili fœcunditate. Nouum hoc genus sibi uita comperit, in uicemq; multa perdit. Theophrastus tradit in mari circa Herculis columnas, cum undæ succreuerint, in litoribus fungos enasci qui in lapides insolati durescant. Hoc idem Athenæus adfirmat Theophrasti testimonio fretus. Sunt & igniarij quidam fungi, quibus diutius laturi condunt ignem. ijs strigilium aut deletilium spongiarum uice tonstrinæ utuntur. Sunt qui tradunt (ut apud Dioscoridem legitur) utriusq; populi, albæ dico & nigræ, corticem in minutias concisum, & segetibus stercoratis inspersum, fungos utiles, innocentesq; parere, anno toto restibiles. Galli fungos *campiones*, quòd in campis tepido imbre proueniunt, nominant. Præferunt è mõtibus inter iuniperos & ut locis apricis enatos, quanquam scribat Horatius:

20 Pratensibus optima fungis
Natura est, alijs male creditur.

Nanq; qui riguis prodeunt longo pediculo, callo corporis in turbinem mucronato, *merulios*, à metæ figura, quasi metulios nominant. Aliqui à neto fusorum glomere, *fusios* malunt appellare. Ii moroso diuitum palato magis placẽt. Alij lætiore natura breui nituntur petiolo, clusili rotunditate insignes, diluto intus rubore, exterius cãdidi, qui cibo non improbantur, *campestres* nominantur. Alij in nemoribus ex radicum pituita, calyce patulo, nigris intus aut liuentibus membranulis hottentes, qui ut noxij cibis abdicantur. Alij terræ cohærent nullo fulti pede, in globum circinati, nec ulla sui parte patentes dehiscunt. qui cum rumpuntur, atram fuliginẽ eructant, toto callo in fumum abeunte. hos
30 *crepitus lupi* nostrum uulgus appellat. ij nullo pacto mandũtur. Alij uelut succremẽta quædam magnæ molis in caudicibus arborum, aut ramis tam pertinaciter hærent, ut uix auelli possint. hos appellamus *arboreos*. Nicander in Georgicis eos ait lethales esse. qui in olea, punico, ilice & quercu nascantur. Diphilus medicus scriptũ de fungis ita reliquit, Fungi stomacho placent, aluum cient, alunt corpus sed ægrè coquuntur, flatus creant. tales ex Ceo insula petuntur. Permulti tamen iugulant, qua forte putantur minutissimi. Familiares & innoxij creduntur recentes, minutissimi, molles, friabiles, & qui in ulmis & piceis proueniunt. Aduersantur nigri, liuentes, rigidi. Iis qui hoc ancipiti cibo strangulant̃ remedio est, aquæ mulsæ, nitri, & aceti potus, ita ut in uomitione reddantur. Itaq; parari debẽt ex aceto, aqua mulsa, uel melle & sale, ita iugulãdi tollitur periculum. Inter fungos, ut Ga-
40 lenus scribit, boleti innocentissimi, si ritè coquantur, proximi Amanitæ, reliquos uitare nos suadet, quod multis mortem attulerint. Pituitã gelidam noxio succo inuictã pariunt, argumento eorum qui uomitu reijciunt, non nisi concretã algentemq; cum inconfectos emittũt. Porrò coquendi cõmunes eorum dantur obseruationes. noxij erunt fungi, qui in coquendo duriores fiunt: innocentiores, qui nitro addito coquentur, si utiq; percoquantur: tutiores fiẽt cũ carne cocti, aut cũ pediculo pyri. Prosunt & pyra cõfestim sumpta. Debellat eos aceti natura ijs cõtraria. Aliqua tamen in fungis sunt auxilia. Fluxionibus alui, quas reumatismos uocant, medent̃: excrescẽtib. in sede carnibus: minuũt em̃ eas & tẽpore absumũt. Itẽ lẽtigines & mulierũ uitia in facie leuãr. Lauant̃ aũt ut plumbũ ad oculorũ medicamẽta. Sordidis ulceribus & capitis eruptionibus, canũ morsibus ex aqua illinunt̃.
50 Fungorum discrimen duplex Dioscoridi, aut enim esu teneri sunt, aut perniciales. Ii multis modis uirus contrahunt, modo clauis iuxta defixis, modo panni marcore, modo serpentum afflatu proximè cauernas earum nascentes, modo arborum pituita quæ sponte naturæ nocẽtes fructus ferũt. Omnibus ijs spuma quædã & colluuies insidet. Nõ insunt

hæc utilibus, proinde iuribus gratiam habent, cibis non iniucundi: largius tamen sumpti periculum adferunt, & ægrius concocti strangulant, aut choleram mouēt. Remedio sunt nitri potus, aut lixiuia cum acida muria, aut feruefactæ saturciæ, aut origani iusculum. Expugnantur gallinacei fimi potu cum aceto, aut eiusdem delinctu cum melle multo. Omnino carnes alunt, à natura tamen inuicti, integri cum alui recrementis eijciuntur.

## Colchicon. Ephemeron. Lens palustris. Cap. CXV

Colchicon, alij ephemeron, Romani bulbum agrestem, exitu autumni florem fundit croceo similem, subcandidum, posterius folia pinguiora quàm bulbi, caule semipedem alto, semine rufo, radice foris è nigra rufescēte, quæ desquamata intus albicet, teneráque ac lacte succosa, gustatu dulcis inuenitur. Medio bulbo dehiscit rimula, unde flos erumpit, magno eius in Messenia, & apud Colchos prouentu. Venenum hoc fungorum modo iugulat edentes, alioqui non demonstrandum nisi ut caueretur, bulbi similitudine inuitante: mirum est enim quantum species ignaros alliciat. Auxiliantur edentibus quæcunq; fungos debellant, peculiariter bubulū lac, ut quoties habeatur hoc, nullū præterea quęrendū præsidiū sit. Colchicon & ephemeron, de quo mox proditur, hermodactyli genera à neotericis uocātur. Galenus & Paulus ephemeron duplex faciunt Dioscoridem sequuti, unum delibutorij ueneni, de quo nunc agitur: alterum quod irim syluestrem cognominant, de quo proxime dicetur. Colchicon sane haberi passim predicant. Hodie rura apud nos *canineccam* ephemeron appellant, quòd panes deuoratum necet. exitu enim autumni in pratis florem ædit albicantem, ab eo tempore folia bulbi, pinguiora, caulem palmeum, rufum semen, radicem è nigra foris rufam, quæ delibrara candicat, & mollis spectatur. Lacteo madet succo, atque gustatu dulcis sentitur. Bulbo medio rima dehiscit, qua flos erumpit. Officinæ *hermodactylon* uocant, è quo catapotia ad podagras tantopere commendantur. Hoc item bulbi folijs emicat pinguiusculis, caule semipedali, flore croci, candido, qui autumni exitu erumpat, radice bulbacea, forinsecus nigra, intus alba, lacteo dulciq; succo plena. hæc lethifera, pruritum exterius ciens, interius uellicans, cum graui stomachi exæstuatione, mistum cruorem strigmentis in aluum depelleris. Antidotum huic lac bubulum. Habet & in medicina suos usus, anxia nimis quorundam ueneris pro remedijs abutendo, quorum medicina maioris mali periculum adfert. Hermodactylos porò, ex quibus catapotia tantopere commendantur ab Aetio & Paulo, ephemeron non esse satis mihi constat, etsi recentiores pro ephemero usurpent, cum Paulus separatim tanquam diuersorum mentionem fecit, tradens hermodactyli radicem alui deiectionem moliri, priuatim in articularijs doloribus, in defluctiōe decoctum eius dari, uerum stomacho aduersari. Præterea Dioscorides quinquefolium hermodactylon quoque dici, & morbis articularibus & coxendici conuenire prodit, ephemeron tumoribus. Ephemeron quidā irim syluestrem appellauere, folia fert lilij, tenuiuscula, caulem quoq; parem, florem candidum, amarum, semen uero molle, radicem unam, digitali crassitudine, longam, saporis astrictī, odoris non iniucundi. nascitur in locis opacis. Ephemeron Plinio folia habet lilij sed minora, caulem parem, florem ceruleum, semen superuacuum, radicem unam digiti crassitudine, dentibus precipuam concisam in aceto, decoctamq; ut tepido colluantur. Et ipsa etiam radix mobiles sistit, cauis & excsis imprimit̄. Folia ephemeri uberibus atq; tumoribus illinuntur. Dioscoridi radix in dentium dolore colluitur. Folia in uino decocta tumoribus & tuberculis imponunt̄, quæ si nondū exaniarint, discutiunt. Ephemeron dictum, quòd intra diem iugulet, Theophrastus putat: sed illud aliud est genus, & colchicon proprie crediderim, folio ellebori, radicula omnibus nota, seruorū in desperatiōe confugiū. Hoc & ipsum colchicon ephemeri appellatiōe Plinius intelligit, quoties medicinas cōtra impactū ephemeron cōmemorat. Verba Theophrasti subdidimus, q; ad rem faciant. Aliud inuenitur ueneni genus quod die eodē iugulādi uim obtineat, esseq; radiculā prædicat, quæ eodem die necet, inde ductū putat nomen ephemeri, omnibus notā, folio ellebori, seruorū in desperatione refugium: uim tamen radicis mortiferam præparari posse, ut celerius uel tardius hominem rapiat, ita ut difficili uel leni tollat interitu: acceleret, differatq; sumentibus

exitum

exitium debellari tamen facile potest. Dioscorides nullam ephemero uim lethiferam assignauit, sed radicem longam, nō ut in Colchico, rotundam. Plinius quoq; uim salutarem, nec exitiosam ephemero tribuit: quare non desunt qui herbam uulgo *lilium conuallium* dictam esse existiment, sua sponte nascentem in opacis & lucis, unde nomen lilij conuallensis, caule multo, tenuiore, flore candido, suauiter olente, unde rura *muschetum* appellant, gustu subamaro, semine molli, radice digiti minimi crassitudine, singulari, longa, astringēte, odorata. Plinius ei cæruleum florem tribuit, quo colore rarissime cōspicitur. Plurimæ profecto, quin potius omnes ephemeri, á Dioscoride descripti, ferè huic *lilio conuallium*, uel *grandiori*, ut uulgari utar uocabulo, *muschato* respondere cognoscunt: quapropter à Dioscoride
10 ephemeron appellari putandum est, non quòd eadem die iuguler, nullā enim ei uim morriferam assignauit: sed quòd flos confestim deciduus, non longius uno & altero die commoretur, uel decerpto lōgior ei uita dies, tam fugaci noscitur sorte. Lens palustris inuenitur in aqua non fluente, muscus assimilis lenti, refrigeratoriæ naturæ, propterea ignibus sacris, inflammationibus, & podagris illinitur, & per se & cum polenta. Glutinat interanea puerorum procidentia. Est & palustris lens Plinio, per se nascitur in aqua non fluente, refrigeratoriæ naturę, propter quod collectionibus illinitur & maxime podagris, & per se & cum polenta. Glutinat & interanea procidentia. Lens palustris sine radice conspicitur, sine folijs, etiam sιιd quod in ea fructificat, fit simile folio, minus habili humore quàm ut in eo folium conflari possit. Quidam aliud genus, non in aqua, sed uliginosis,
20 dilutisq; nascens, maius eo tradunt, carens folio, agriam phaceam, hoc est syluaticam lentem uocantes. Priorem uulgus *aquæ lenticulam* nominat, ea stagnantibus aquis & residibus innatat, herbaceo colore, & quasi muscus, forma tereti, folijs semper uiui, sed longe minoribus, sine radice.

Aizoon maius. Cap. CXVI

Izoon maius Romani Iouis oculum & sedum nominant, ideo Græci sic appellant, quoniam sempiternum sit fronde. Maiori caules cubiti altitudinem
A excedunt, crassitudine pollicari, pingues, fruticosi, incisuris characiæ tithymali præcincti, folia pinguia latitudine pollicis, in cacumine linguæ simi-lia, alia in terram conuexa, alia in capite stantia, ita ut prædenso cinctu effi-
30 giem imitentur oculi. Nascitur in montanis & in fictilibus. A quibusdam autem in tectis domorum seritur. Aizoo, ut Plinius tradit, duo genera, maius in fictilibus uasculis seritur. Sunt qui ambrosiam potius nominent, aliqui amerimnon, alij zoophthalmon, alij stergethron, quòd amatorijs conueniat, alij hypogeson quoniam in subgrundijs ferè nascitur: Itali sedum magnum aut oculum, aut digitellum. Alterum minusculum quod erithales uocant, alij trithales, quia ter floreat, alij chrysothales, alij isoetes, Itali sedum, alij aizoon, utrunque quoniam uireat semper, aliqui semperuiuum. Maius cubiti altitudinem excedit, crassitudine plusquam pollicari: folium aliud in cacumine linguæ simile, carnosum, pingue, largo succo, latitudine pollicari, alia in terram conuexa, alia stantia, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus est in muris parietinisq; na-
40 scitur, & tegulis, fruticosum à radice, & sursum usque ad cacumen, folijs angustis, mucronatis, succosis, palmum alto caule, radix inutilis. Sedum maius seu semperuiuum, Galli hodie *iombarbam*, quasi Iouis barbam appellant, folijs ternum digitorum longitudine, duum latitudine, carnosis, læuibus, oblongis, mucronatis, succulentis, circa radicem densis ac semper uirentibus, caule sesquipedali proceritate, crassitudine plusquam pollicari, simplici radice. Haud alibi ferè quàm in subgrundijs & fastigijs domorum inuenit̄. Sunt qui aithales à uiroris æternitate, ut trithales à terno flore, & amerimnon à solicitudinis depulsu, & erothales à uernantis comæ consequio nominēt. Sedū herbam purāt fuisse eā quæ Glauco marino deo immortalitatē dederit. Fuit & alter Glaucus in fabulis, qui Dracone medico mōstrante, cōtactu herbæ, cuius nō reddit̄ nomen, reuixerit sub
50 Minoe. Aizoon minus siue semperuiuū, in muris, & petris, & sepibus, oppidorūq; fossis nascitur, situ umbroso, cauliculis pluribus ab una radice, folio denso, minuto, pingui, longo, mucronato, in medio caulis altus palmo, umbellam & florem herbaceum sustinens, tenuemq;. Huius folijs eadem quæ sedo maiori natura. Hoc in muris, parietinis prouenit & tegulis

& tegulis, fruticosum à radice sursum ad cacumen, folijs angustis, & item succosis, radice inutili. *Vermicularis* & *cauda muris* uulgo dicitur, frequētibus à radice cauliculis palmaribus, coma quidem innumera, sed minutissima foliatis. Ea tamē teres est, succosa, indiuidua, flosculis luteolis, radice inutili, cādido interdum etiam flore spectatur. Sūt qui sisotheon aut gessitin, quasi grundiariam, nominant. Huic similis est quam Græci andrachnam agriam, Itali illecebram, pusillis, latioribus folijs, & breuiori cacumine. nascitur in petris, & colligitur cibi causa. Vtimur ea & nos in acetarijs. Huic leptophyllo cognomētū dant, alij petrophyes, alij syluestre aizoon, alij portulacam syluestrem, alij illecebram, pinguioribus folijs, portulacę similibus, hirsutis. emicat in petris excalfactoria & acri natura & exulcerante. Cū axungia strumas impositū discutit. Primarū duatū uis eadē, refrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita uel succus inunctus: purgant enim ulcera oculorum, explentq;, & ad cicatricem perducunt, palpebras reglutinant. Eadem capitis doloribus medētur succo uel folio temporibus illitis. Aduersantur phalangiorum ictibus. Aconito uero maius aizoon præcipue. A scorpione quoq; feriri id habentem negant. Medentur & aurium dolori. Aizoon folijs contritis ex uino torminibus resistit. Ardoribus imponitur cum polenta tritum. Idem in primo impetu podagræ rubentis, hoc est calidæ conuenit. Ambustis cum radice cyclamini linitur. Duritias omnes & collectiones discutit. Sanguinem sistit in nares inditum si inde fluat. Cōtusis & euersis, etiā si febris sit, aizoon omne subuenit, sed è maiori succus efficacissime. Herpetas, & nomas, & putrescentia sanat. Mammarum uitijs aizoon, quod digitellum appellauimus, unice medetur. Succus eius aluum sistit, & dysenterias, & tineas rotundas pellit. Vigiliarum remedio monstratur aizoon, siue sedum, si inuolutum panno nigro ignorantis puluino subijciatur. Is quæ serpunt, & igni sacro medetur, etiq; qui medium hominē cingit: zoster appellatur, enecat cū cinxerit. Democritus succo herbæ, quæ aizoon appellatur, in tegulis nascēs, latine sedum aut digitellum, medicata seri iubet omnia semina. Succus sedi inspersus arcet erucas. Natura ut Dioscorides perhibet, maiori refrigerare, astringere. Medentur igni sacro, nomis, ulceribus quæ serpūt, oculorum inflammationibus, ambustis igni, podagris per se & cum polenta illita folia. Succus cum rosaceo infunditur ad capitis dolores. Datur in potu contra phalangiorum ictus, dysenteriam, aluiq; profluuia. Teretes tineas pellit in uino. Subditus in uellere fœminarum abundantiam sistit. Oculis lippientibus sanguinis uitio perungitur. Eisdem pollet uiribus aizoon minus.

## Vmbilicus Veneris. Cap. CXVII

Cotyledon Græcis, Romanis umbilicus Veneris, folium habet acetabuli figura, orbiculatū, imperspicueq; concauū, cauliculo breui, qui è medio prosilit, & in eo semē, radice oliuæ modo rotūda. Plinio herbula est cauliculo tenero, pusillo, pingui folio, & cōcauo ut coxēdices. nascit̃ in maritimis petrosisq; uiridis, radice oliuæ modo rotūda. Officinis hodie dicit̃ *Veneris umbilicus*, herba nō adeo magna, cauliculo pusillo, tenero, fistuloso, folijs acetabuli forma, unde Græcis nomen. inuenitur in maritimis petrosisq;. Non est hæc, ut quidam rentur, ea quæ *cymbalaris* uulgo dicitur, etiam si cymbalion à Dioscoride uocetur. Est autē *cymbalaris herba*, folio tenui, anguloso, hederaceo, flore paruo, purpureo, in muris terræ nascens. Eadē tamen ab omnibus probatur esse cymbalaris cum umbilico Veneris, cum & similitudo confluat, & folium hederæ habuerit: nam ei tribuitur orbiculatum, ineuidenter concauū, quod non longe abest ab hederaceo: reliqua paria ferè comperiuntur, nec natales dissentiunt. Quare potius hac in parte herbariorum iudicio subscribo. Est & aliud genus eiusdē cymbalion cognomine, sordidis folijs, latioribus specie ligularum, densioribus circa radicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi, quemadmodum in sedo maiore, gustus asperi, cauliculo tenui, & in eo flos & semen hyperici, radix grandiuscula. Vsus eius ad eadem quæ sedi. Est & alterum genus quoq; eiusdem Plinio, sordidis folijs, latioribus densioribusq; circa radicē uelut oculū cingētibus, asperrimi gustus, lōgiore caule, sed pergracili. à multis genus aizoi reputat̃. Huius usu Hippocrates in cibo fœmininū sexū cōcipi, sicut priore masculinū prodidit. Cotyledon oculis medetur succo. Infunditur etiā auribus purulentis cū medulla ceruina calfacta. Omnia uesicæ uitia sanat, & calculos herba & radix cotyle-

cotyledonis: item genitalium inflammationem pari pondere & caulis, & seminis, & myrrhæ. Malis quæ serpunt radix cum mulso medetur. Ardoribus imponitur cotyledon trita cum polenta. Cum medulla ceruina calfacta fistulis omni in parte dehiscentibus auxilio est. Perniunculos curat cum axungia. Cōdylomata & hæmorrhoidas mire sanat. Hydropicos emēdat radix ex mulso. Prioris succus præclusis genitalibus, ut Dioscoridi placet, circumlitus infususq; prodest. Inflāmationibus, ignibus sacris, pernionibus auxiliatur illitu. Stomachi feruores refrigerat. Folia cum radice commanducata calculos comminuūt. urinas cient, hydropicis ex melle dantur, amatorijs adhibentur. Secundæ cotyledonis uis eadem quæ semperuiui.

## Vrtica. Cap. CXVIII

Calyphen, alij cniden, Romani urticam uocant. Binæ igitur differētiæ sunt, altera syluestrior & asperior, latior, nigrior folijs, semine lini sed minore: altera tenui semine, minor. Vrtica ex aculeatis generibus maximè nascitur, acetabulis in flore purpuream lanuginē fundentibus, sæpe altior binis cubitis.

Plures eius differentiæ. syluestris, quam fœminam uocant, mitior. Inter syluestres, quæ dicitur cania acrior, caule quoq; mordaci, fimbriatis folijs; quæ uero odorem fundit, herculana uocatur. Semē omnibus copiosum, nigrum. Mirum, sine ullis spinarum aculeis lanuginem ipsam noxiam, & tactu tantum leui, pruritum pustulasq; confestim adusto similes existere. Notum est remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipsa herba gignitur, nec nisi solibus robotata: incipiens quidē ipsa nasci uere nō ingrato, multis etiam religioso in cibo est ad pellendos totius anni morbos. Syluestrium quoq; radix omnem carnem teneriorem facit simul cocta. Quæ innoxia est, morsu carens, anoniū uocatur. *Vrtiam* Galli nominant. Adeo nobilis est improba foliorum mordacitate, caule quoque lanugine noxio, cubitali, acetabulis in flore purpuream fundentibus lanuginem, semine copioso, nigro. Quæ uero ex ijs mitissima, folijs nō mordentibus lamium siue anonium uocatur, à quibusdam urtica iners & mortua, folijs mordacis minoribus, candidioribus, tactu innocentibus, flore albo cauliculos coronante, unde uulgus nostrum *urticam albam* appellāt, & *mortuam*: ut inuisam illam, quæ læui tactu uredinem ac pustulas protinus excitet, *uiuam* appellant *urticam* & *griecam*, quasi agriam & syluestriorem. Ea longius irritata solibus adultior, multo magis prurigine lacessit. Si quadrupedes initum non admittunt, urtica naturalia earum fricanda monstrant. In Oeta monte sterilium, nec initi se patientium caprarum ubera terentes ea lac eliciunt. Apud Atticos, ut testatur Athenæus, herba dicitur pruritus mouens, à quo effectu reliqui Græci cnidam, quasi pruriginosam uocāt. Semen colligi messibus oportet. Alexandrinum maximè laudatur ad omnia. Ex urtica in Aegypto fit oleum. Plurimis ea scatet remedijs. Semen eius cicutæ contrarium esse Nicander affirmat: item fungis, & argento uiuo. Apollodorus & salamandris cum iure decoctę testudinis: item aduersari hyoscyamo, & serpentibus & scorpionibus. Quin & ipsa amaritudo mordax uuas in ore, procidentesq; uuluas & infantiū sedes tactu resilire cogit: lethargicos expergisci tactis cruribus magisq; fronte. Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita naribus indita sistit, & magis radice: carcinomata & ulcera sordida sale admisto: item luxata. Sanat & panos, parotidas carnesq; ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa uuluas strangulantes aperit, & profluuia narium sistit impositum. Vomitiones in aqua mulsa sumptum à cœna faciles præstat duobus obolis: uno autem in uino poto, lassitudines recreat. Vuluæ uitijs tostum acetabuli mensura medetur. Potum in sapa resistit inflationibus stomachi. Orthopnoicis prodest cum melle, & thoracem purgat eodem eclegmate. Lateri medetur cum semine lini, addūt hyssopum & piperis aliquid. Illinitur lieni. Difficilem uētrem tostum cibo emollit. Hippocrates uuluā purgari poto eo pronūciat: dolore leuari tosto acetabuli mensura dulci poto, & imposito cum succo maluæ: intestinorum animalia repelli cum hydromelite & sale: defluuia capitis semine illito cohonestari. Cōdidit laudes eius Phanias physicus, utilissimam cibis coctam conditam ue professus, arteriæ, tussi, uentris destillationi, stomacho, panis, parotidi, pernionibus: cum oleo sudorē, coctam cū conchulis ciere aluū: cū ptisana pectus purgare, mulierumq; menses: cū sale ulcera quæ serpūt prohibere. Articularijs morbis & podagricis plu

timi

rimi cum oleo uetere imponunt. Ad eadem radix tusa cum aceto non minus utilis: item lieni. Cocta in uino discutit panos cũ axungia uetere salsa: eadem psilothrũ & sicca. Succus quoq; in usu est. Expressus illitusq; frõti sanguinem narium sistit. Potus urinam ciet. calculos rumpit. Vuam gargarissatus reprimit. Et mitiores quidem teneræq; efficaces, sed præcipuè syluestris illa lepras in facie tollit in uino pota. Vtriusq; folia, ut testatur Dioscorides, canis morsibus addito sale aduersantur, emendant gangrænas, & quæ uocantur cacoethe, carcinomata, sordida ulcera, itẽ luxata. Sanat & panos, parotidas, tubercula, suppurationes. Illinũtur lieni cum cerato. Profluuia narium cum succo sistunt trita & imposita. Mulierum menses admotis cum myrrha ciuntur: recẽtibus illitis procidentes uuluæ resiliunt. Semen potum ex passo uenerẽ stimulat. uuluas aperit. Orthopnoicis, & laterum dolori, pulmonum inflammationibus prodest illinctum. Thoracem expurgat. Exedentibus medicamentis admiscetur. Aluum folia cum cõchulis decocta molliũt, urinas ciẽt, inflationes discutiũt, pectoris excreationes adiuuãt, menses eliciũt si myrrhæ paulũ adijciatũ. Succus uuã gargarissatus reprimit. Ea uero quæ lamium appellatur, mitissima est, & folijs non mordentibus. Medetur cũ mica salis cõtusis, incussisq;, & strumis, tumoribus, podagris, uulneribus. Albũ habet in medio folio quod ignibus sacris medetur. Quidã tempore discreuere genera. Autumnalis urticæ alligatam in tertianis liberari morbo tradiderũt. Hoc idem contra quartanas pollere. Iidem urticę radice addito sale infixa corpori extrahi, folijs cum axungia strumas discuti, uel si suppurauerint erodi, complerię;.

## Galeopsis, Galion, Erigeron, Senecio, Thalictrum. Cap. CXIX

G Aleopsis, alij galeobdolon, Romanis urtica labeo, caulis & folia urticæ læuiora, & quæ pergrauẽ odorẽ trita reddunt, flore purpureo, tenui. nascitur circa sepes & semitas, & in ruderibus passim. Plinio galeopsis, aut ut alij galeobdolon, uel galeon, folia habet urticæ, læuiora, & quæ grauem odorem trita reddant, flore purpureo. nascitur circa sepes & semitas ubiq;. Ea putatur à multis esse, quæ uulgo & officinis *agripalma* dicitur, optimè mulieribus cognita, quas sæpe strangulans uterus opprimit. nãq; suo graui odore reuocat, & uelut exanimes recolligit. Nõ carent ea matronæ uuluæ uitio opportunæ. nanq; frutex est thyrso ac fronde urtica leuioribus, quæ detrita grauem fundant odorẽ, flore purpureo, cacumine caulis aspero. nascitur propter uias in sepibus & ruderatis. Folia caulesq; duritias & carcinomata sanãt ex aceto trita & imposita: item strumas, panos & parotidas discutiũt. Ex usu est & decocto succo fouere. Putrescentia & gangrænas emendant ex sale. Folia, succus, caules, semina duritias, carcinomata, parotidas, panos discutiũt: sed bis die tepidis lini debẽt, & decocto foueri. Nomas putrescentia, gangrenas sanat cũ sale. Galion, alijs galerion, alijs galation, dictum à lacte, cui additum pro coagulo est, folium habet & ramulum stantem, utrinq; simillimum aparinæ, florem in cacumine luteum, exilem, densum, frequentẽ, odore grato. Nostris rusticis *minus muschetum* uocatur, quòd flos iucundo placeat odore. Nanq; ramulum foliumq; profert aparinæ simillimum, rectum, florem in cacumine luteum, aliàs candidum, tenuem, copiosum, odoratum, in aruis & humidis prouenit, folijs circum caules aparinæ modo stellatim radiatis, sed aliquanto maioribus. Nomen inuenit ex eo quòd flos eius ui spissandi lac coagulet. Flos ambustis illitus medetur, sanguinis profluuia cohibet. Idem cũ cerato rosaceo insolatur donec albescat, ita inũctus lassitudines recreat. Radix uenerem stimulat. Nascitur in palustribus. Erigeron Latinis senecio dicitur, herba est cauliculo cubitali, subrubro, folijs pusillis & crebris, per extremitates erucę modo laciniatis, sed minoribus multo: flos luteus, qui breui digestus abit in pappos, uanescitq; in lanugines. Et ideo nomẽ herbę datũ, quia flores capillitij modo uere canescãt. radix inutilis. nascitur in septis, & circum oppida. Erigeron Græcis, Latinis senecio, herba est Plinio trixaginis specie & mollitia, cauliculis subrubicundis. nascitur in tegulis & muris. Nomen hoc Græci dederunt, quia uere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine, qualis est spinæ, inter diuisuras exeunte, quare Callimachus acanthida appellat: alij pappũ, nec deinde Græcis de ea constat. Alij erucæ folijs esse dixerunt, alij roboris sed minorib. multo: radice alij superuacua alij neruis utili, alij potu strãgulante. Nec defuere, qui alterũ genus facerent, nec quale esset demonstrarent, dantes cõtra serpentes bibendũ, edẽdum ue

comitia

comitialibus. Cæterum senecio apud Gallos nomen retinuit, cauliculo molli, subrubro, dodrantali, folio carnoso, lacinioso, profundis anfractibus sinuoso, melanthij siue gith effigie, floribus luteis, qui in lanuginem euanescũt pappum dictam. Sunt qui senecionem intellexisse putãt Nicandrum cum geraon pogona dixit, quasi senis barbam: cum uerisimilius sit herbam hirci barbulæ similem notari, quæ uulgo *barba senis* dicitur, de qua in geropogone suprà diximus. Plinius eã Romanis experimentis per usus digessit. Lanugo eius cum croco ex exiguo aquæ frigidę trita illinitur epiphoris: tosta cũ mica salis strumis. Quidam herbã regio morbo cum uino dederũt, & cõtra omnia uesicæ uitia, itẽ cordis & iocineris. Renibus extrahere arenã dixere. Ischiadicis drachmã cum oxymelite ab ambulatione propinauere. Torminibus quoq; in passo utilissimã, præcordijs etiã cibo ex aceto prædicantes, serentesq; in hortis. Dioscoridi folijs & floribus natura refrigerãdi: quapropter cum exiguo uini lita, siue per se, testiũ inflãmationib. sedisq; medetur. Cum omnia, tum neruorũ quoq; uulnera cũ manna thuris persanat. Lanugo eius per se tantundem præstat ex aceto inducta, uerũ recens in potu strãgulat. Caulis totus in aqua decoquitur ad sanandos stomachi dolores, quos bilis creauit, cũ musto bibendus. Thalictron folia coriandri habet, pinguiuscula, cauliculũ rutæ crassitudine, in quo summo folia, quæ trita illitu ulcera uetera ad cicatricem perducunt. nascitur præcipuè in campestribus. Thalictron, ut Plinius tradit, folia coriandri habet, pinguiora paulo, caulem papaueris. Nascitur ubique, præcipuè in campestribus. Dioscorides & Galenus rutę caulẽ ei tribuũt non papaueris, librarijs similitudine uocabulorũ deceptis, in quos Plinius inciderat. Multa certe, & omnia ferè paria, cõperio in herba, quam herbarij huius ætatis *argentinam* appellant. nam folijs conspicitur coriandri paulo pinguioribus, caule rutæ crassamento, superne densius foliato. inuenitur ubiq; sępe in campestribus & macerijs. Herba argẽteo micat coloratu, inde nomen noscitur ei inditum. Medentur ulceribus folia cum melle.

Bryon marinum, Phycos marinum. Cap. CXX

Bryon thalassion nascitur in lapidibus testaceisq;, lactucæ folijs, gracile, citra caulem. Bryon marina herba sine dubitatione, lactucæ folijs rugosa, ueluti contracta, sine caule, ab ima radice exeũtibus folijs. Nascitur in scopulis maximè, testisq; terra comprehensis. Folium etherbidũ, latũ, uel in rugas contractũ: principio alio atq; alio, sine caule, plusculis ab ima radice prodeuntibus lactucæ folijs. Præcipua ei siccandi spissandiq; uis, collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus sit. Phycos thalassion. plura eius genera, latiore folio, quadam tenus lõgo & rubente; alterũ cãdido, in Creta insula iuxta terram florentissimum incorruptũq;. Phycos thalassion, id est fucus marinus, lactucæ similis, qui cõchilijs substernitur. Tria eius genera, latum, & alterum lõgius, quadantenus rubens: tertiũ crispis folijs, quo in Creta uestes tinguntur. Phycos nõ habet alia lingua nomen, etiã si fucus apud nos dictus esse uideatur. Hic autẽ frutex est lactucæ similis. Genus ei triplex, unũ folio lato, uiridi, ob id prasson uocatũ, ab aliquibus zoster, radice foris pilosa, intus squamatim cõpacta, prælõga, & crassa, ut cepis & gethyo. Alterum simile fœniculo nec uiride, sed pallidum, sine caule, rigens tantũ atq; stãs, & eo copten à duritia uocatũ. In testis fractis saxisq; nascitur terra, ut mari tamen alatur. nam superius inuadit haud procul litore, extra Herculis columnas magnitudine mirabili. Latitudo quæ manu comprehẽdi nequeat. Fertur hoc fluctu extrinsecus in nostrum mare, prasson etiã uocatum, quia pari fronde sit. Annuum esse traditur, utrũq; præcipiti uerno enasci, per æstatem uigere, autumno flaccescere, hyeme emori. Tertiũ gramini simile est, radice lõga, obliqua, geniculata, caule arundinis, longe minus q̃ cętera. Alij breuius genera distingunt, primum lato, secundum longo, quod & rubẽs, ultimum crispo quod pelagion & Creten se nominatur, quia spongiarij urinatores ex alto id petant. Circa Cretam in petris copiosissimum & præstantissimum, quo & tænias, & lanas, & uestes inficiant, prouocante purpuras quandiu recens tinctura est, ita colorem alligans, ut postea non possit elui. Laudatissimum, idemq; copiosissimum à parte Aquilonis, quẽadmodum & spongia. Fucus cognomento marinus, ut à metallico distet, marinarum fruticumq; multa complectitur genera. Est nanq; uulgaris, quæ & rufa, in saxis repens, bullata, lubrica, geniculata, rauo co-

lore, folio carnoso, ex parte supernatãs. Est & alia folio lato, colore herbido, à quo & prasson & zoster appellatur, radice crassa, hirta, squamata, crassaq́; gethyo nõ absimilis. Est & quædã folio piloso, magnitudine tãta ut uix manu cõprehendi possit, sed huic anniuersaria uita. Nascitur uere, uiget æstate, minuitur autumno, hyeme interit. Est alia folio gramineo, caule calamaceo, radice geniculata. Est deniq; pelagica, folio crispo, qua Cretenses lanas tingunt purpureo colore, ob id pseudoconchylion a Democrito uocatur, & flos, siue coccus marinus, & à Strabone in Arabico sinu. Rustici apud nos *feulum* uocant herbulam quasi fucum, in altis rupibus & editis silicibus enatam, folio lactucæ, crispo, quod nõ sine magno quæstu eruunt, inde & dominis tributa pendunt, summopere quæsitum inficiendis lanis colore cum purpura de primatu certante. Fucus marinus nõ podagræ modo malo, sed omnibus articulorum morbis liberat impositus priusquam arefiat. Nicander eam aduersus serpentes dedit. Rufa scorpionum ictibus medetur. Refrigerandi uim habent Dioscoridi fuci genera, perunctionibus podagrarum & inflammationibus utilem, priusquam exarescant. Nicander puniceum aduersus serpentes dedit. Hoc fuco quidam putãt mulieres suum colorem mẽtiri, errore perspicuo, quòd radicula sit eiusdem nominis, qua sese fucant, & uitia faciei occulunt.

Potamogeton, Stratiotes aquaticus, Stratiotes terrestris, Cap. CXXI

Potamogeton, Romani fontalem uocãt, betæ similis, hirsutior tantum & minutior, paulum exerens caput extra aquã. Potamogeton, ut Plinius scribit, similis est betæ, folijs minoribus tantum hirsutioribusq́; paululum supereminens extra aquam. Castor hãc aliter nouerat, tenui folio uelut equinis setis, thyrso longo, læui, in aquosis nascentem, radice sanabat strumas & duritias. Potamogeton ea creditur esse herba quæ in uadis fluminum frequens emicat, betæ folijs, sed minoribus, super aquam expansis. Dysentericis, & etiam cœliacis medetur. Peculiariter refrigerat. Spissant usus in folijs. Cruribus uitiosis utilia, & contra ulcerũ nomas cum melle. Aduersatur crocodilis, itaq; secum habent eam qui uenãtur illos. Spissandi & refrigerandi natura efficax contra ueterum ulcerum nomas. Nomen à loco ubi nasci amat inditum est. Castoris potamogeton eadem cum equiseto, de qua supra locuti sumus, esse creditur. Stratiotes in aquis nascens, alijs potamios stratiotes, hoc est fluuiatilis militaria, nominatus ita quòd aquis supernatet, radice nulla, similis aizoo, ni maiora haberet folia. Celebratur & à Græcis stratiotes. Et ea, ut Plinius autor est, in Aegypto tantum & inundatiõe Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. Refrigerat mirè, & uulnera sanat ex aceto illita, item ignes sacros, ac suppurationes. Sanguinem quoq; qui à renibus defluit, pota cum thure masculo mirifice sistit. Folia refrigerant, sanguinem à renibus ruentem cohibent: uulnera quæ inflammationem minantur intumescere non sinunt: ignibus sacris & tumoribus ex aceto linuntur. Diuersam ab hac militarẽ aliã existimo, quam alij eandem quæ & lactoris, aliqui similem dicũt. Est autem lactoris nota uulgo, ut inquit Plinius, plena lactis, quod degustatũ uomitiones concitat. Hæc & *lactaria* & *anabula* nunc dicitur, oleæ folio, sed minore, folio luteo. Eandem aut similem aliqui uolunt illi, quam militarem uocant, quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinque sanat ex oleo imposita. Stratiotes qui chiliophyllos, hoc est millefolium uocatur, frutex est pusillus, palmum altus, uel eo maiusculus, folijs pinnæ auium pulli similibus, & cum erumpunt admodũ breuibus & incisis: planeq́; cumini syluestris folia crederẽtur exilitate asperitateq́; nisi breuiora etiamnum & contractiora spectarentur. Vmbella quoq; huius densior atq; adultior quàm illius. Minutis hæc cirris, qui in cacuminibus sunt, anethi modo insidet, flore albo exiguo. Nascitur in agris solo macriusculo, & circa semitas maxime. *Cuminum syluaticum* aliqui nominant, alij *anethum syluestre*, alij *asininum daucum*. fruticat altitudine paulo maiore palmo, folijs auicularũ pennas imitãtibus, breui admodũ dissectoq́; foliorũ exortu. Folia syluestre cuminũ simulant, præsertim breuitate atq; scabritia, breuiora paulo, dẽsiore umbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modũ anethi, flores paruos, cãdidos, nascitur in asperis agris, & præcipuè circa semitas. Celebratur ad sanguinem qui erumpat attendum, & ad ulcera uetera & recentia, item ad fistulas.

Verbascum

Verbaſcum, Aethiopis.                                   Cap. CXXII

Hlomos, Romanis uerbaſcum dicitur: genera habet ſumma duo, alterũ folio candido, alterum nigro. Candidum rurſus in marem & fœminam digeritur. Fœminæ folia braſſicæ, multo hirſutiora, latiora & candida, caulis eius cubitalis & amplior, candidus ac leuiter piloſus, flore albo & ſubpallido, ſemen nigrum, radix longa, acerba, craſſitudine digitali, naſcitur in campeſtribus. Mari folia candicãt, ſed longiuſcula ſunt & anguſtiora quàm fœminæ, caulis quoque tenuior. Verbaſcum nigrum paria omnia ſupradicto habet, folijs latioribus minuſq; candidis. Habetur & ſylueſtre uerbaſcum, altum uirgis arboreis, folio ſaluiæ, orbibus uirgas cingentibus ut marrubium, floris lutei, fulgore auri. Sũt & phlomides duæ hirſutæ, folijs rotundis, & tertia quæ lychnitis uocatur, ab alijs thryallis, folijs ternis, aut quaternis, aut etiam pluſculis, craſſis, pinguibus, plumoſis, ad lumina lucernarum utilibus. Verbaſcum Græci phlomon uocant, authore Plinio: genera habet prima duo, album in quo mas intelligitur: alterum nigrum, in quo fœmina: tertium genus nõ niſi in ſyluis inuenitur. ſunt folia braſſicæ latiora, piloſa, caulis erectus, cubitali amplior, ſemen nigrum, inutile, radix una craſſitudine digiti. naſcũtur in campeſtribus. Sylueſtri folia eleliſphaci alta, ramis lignoſis. Sunt & phlomides duæ hirſutæ, rotundis folijs, humiles: tertia lychnitis uocatur, ab alijs autẽ thryallis, folijs ternis, aut cum plurimũ quaternis, craſſis, pinguibus, ad lucernarũ lumina aptis. Aiunt in folijs eius, quam fœminam diximus, ficus omnino nõ putreſcere. Diſtingui genera hęc pene ſuperuacuũ eſt, cum ſint omnia eiuſdẽ effectus. Eſt ſimilis uerbaſco herba, quę ſæpe fallit pro ea capta. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit, ideoq; Romę blattariam uocant, folijs minus cãdidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Verbaſcum Galli *boulionem*, officinæ *taxum barbatum*. Duo habet faſtigia, album & nigrũ: hoc fœmina, illo mas intelligitur, candido flore, qui in fœmina luteus eſt. ſic *boulionem album* & *nigrum* lingua Gallica uocamus cętero pares, nempe ſingulari caule, trium & amplius cubitorũ, florum congerie ſpicato, folijs braſſicæ latioribus, mollibus, lanuginoſis, nigro ſemine, radice ſolitaria, digitali craſſitudine. caulibus adipe uel aliquo pingui illitis ruſtici apud nos ad lumina utuntur. Traduntur & duæ phlomides hirſutæ, rotundioribus folijs, humiles. Hæ uulgo, ut doctis etiã placet, *brachæ cuculi*, officinis *primulæ ueris* quòd primo ſtatim uere emicãt, folio uerbaſci multo minore, rotundiore ſtilo, palmi altitudine prodeũte, incano, in cuius uertice dependẽt terni quaterniue flores lutei, aliquantum odorati, quibus uernæ texuntur coronæ. quæ in hortis ſeritur, ſpontaneæ omnino ſimilis. flos ex albo in luteũ langueſcit. Omnia uerbaſci genera eiuſdem ſunt effectus. Contra ſcorpiones bibitur radix cũ ruta ex aqua. Siſtit aluum ex aqua pota duorum digitorum magnitudine. Verbaſcum priuatim medetur tonſillis. Ad lateris & pectoris dolores ex aqua cum ruta bibitur. Panos ſanat cum ſua radice tuſum uino aſperſum, & ita cinere calfactum, ut imponatur calidum. Adfirmauere plurimum eſſe remediũ, ſi uirgo imponat ieiuna ieiuno. Omnibus pectoris uitijs, tuſſi, & purulenta excreantibus tribus obolis bibitur uerbaſcũ cui flos aureus. Tanta uis huic eſt, ut iumentis nõ tuſſientibus modo, ſed ilia trahentibus auxilietur potu. Semen ex uino decoctum & contritum luxatis medetur, dolorem & tumores tollens. Radicis medulla collyrij tenuitate in fiſtulam additur. Contuſis, euerſis, & ſi febris ſit potatur in aqua uerbaſcum, cuius flos auro ſimilis eſt. Folia ex aceto imponuntur in ſtruma. Semine ac folijs in uino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur. Radix priorũ duarum Dioſcoridi aſtringit, unde in aluo cita, aſtragali magnitudine, datur ex uino: decoctum ad rupta, incuſſa, cõuulſa, ueteres tuſſes. Dentium dolorem collutione mitigat. Capillum tingit cui flos aureus, & quocunq; abijciatur blattas in ſe contrahit. Folia ſi decoquantur in aqua tumores, epiphoras oculorum illita ſanant. Syderatis ulceribus cũ melle aut uino medentur, cum aceto quoq; uulneribus. Contra ſcorpionũ ictus præſidio eſt. Sylueſtris folia ambuſtis igni ſubueniunt. Aiunt, in folijs eius, quam fœminam diximus, aridas ficus omnino nõ putreſcere.

Aethiopis folia habet uerbaſco ſimilia, perquã hirſuta, denſaq;, in orbem circa radicem imam ſparſa, caulem quadrangulum, ſcabrum, adultum, arctio aut apiaſtro ſimilem, alarum cauis multis, ſemen erui magnitudine in ſingulis uaſculis geminũ, radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas, craſſas, glutinoſaſq; guſtu,

Siccæ nigreſcunt, duranturq́; ut cornua poſſint uideri. naſcitur in Meſſenia, & Ida monte Troadis plurima. Aethiopis, ut Plinius refert, folia habet phlomo ſimilia, magna, & multa, & hirſuta, ab radice caulem quadrangulum, ſcabrum, ſimilem arctio, multis concauum alis, ſemen eruo ſimile, geminum, radices numeroſas longas, plenas molles, glutinoſas guſtu, ſiccę nigreſcunt duranturq́; ut cornua uideri poſſint. Præterea in Aethiopia naſcuntur, & in Ida monte Troadis, & in Meſſenia. Colligũtur autumno, ſiccanturq́; in ſole aliquot diebus, ne ſitum ſentiant. Oſtendit ęthiopidem tetra ab exuſto ſyderis axe. Credidit magica uanitas æthiopide amnes & ſtagna ſiccari coniectu, tactu clauſa omnia aperiri, eò euecta ut abrogare herbis fidem cunctis poſſet. Aethiopida in Meroe naſci tradũt, folio lactucæ, hydropicis utiliſſimam è mulſo potam. Medentur radices uuluis potæ in uino albo. Iſchiadicis, pleuriticis, faucibus ſcabris decoctę potui dãtur. Sed quæ Aethiopia uenit, eximia eſt, atq́; illico prodeſt. Auxiliatᷣ purulentis excreationibus, iſchiadicis, pleuriticis, arteriæ ſcabritijs. Decocta radix & pota, quin & cũ melle, eclegmatis uſum præbet.

Arction, Arction perſonata. Cap. CXXIII

A — RCtion, aliqui potius arcturum uocant, ſimilis eſt uerbaſco folijs, niſi quòd hirſutiora, rotundioraq́; ſunt, radice tenera, dulci albaq́;, caule molli, longo, ſemine cumini paruo. Arction ab urſo nomen obtinet. Plinio arction, aliqui potius arcturum uocãt, ſimilis eſt uerbaſco folijs, niſi quòd hirſutiora ſunt, caule lõgo, molli, ſemine cymini. naſcitur in petroſis, radice tenera, alba, dulciq́;. *Lappam minorem* herbarij uocant, folijs uerbaſci, hirſutioribus, rotundioribus, caule longo, molli, ſemine cumini, paruo, radice tenera, alba, dulciq́;. Hallucinantᷣ qui *ungulam caballinam* uulgo dictam arction eſſe ſentiant, cum ut ſupra demonſtrauimus, bechion ſit & tuſſilago, quæ ungula uocatur caballina. Decoquitur arction in uino ad dentium dolorẽ, ita ut in ore contineatur decoctum. Bibitur propter iſchiada & ſtranguriam è uino. Ambuſtis imponitur & pernionibus. Fouetur eadem cum radice ſemine trito in uino. Decocta radix in uino dentium dolorem mulcet, ſi cõtineatur ore decoctum. Ambuſta perniones foueantur eodem. Bibitur aduerſus coxendicum dolores, & ſtranguriam è uino.

Arction, alij proſopida, ſiue proſopion uocant, folia habet cucurbitis maiora, duriora, nigriora, & hirſuta, caulem ſubcandidum, ſæpe nullum, radice grandi, alba intus, foris nigra. Perſolatam, quam nemo ignorat, Græci uero arction uocant, folia habet etiam maiora cucurbitis, & hirſutiora nigrioraq́; & craſſiora, radicem albam & grandẽ. Arction proſopites perſonatiam in latino ſonat, uulgus noſtrum *gleteronem*, uel *bardanam*, & *lappam maiorem* officinæ uocant, folio conſtat omnium lapparum maximo, parte auerſa herbido, aduerſa cano, caule oblongo, molli, grãdioribus lappis, quæ tranſeuntium ueſtibus adhæreſcunt, in queis flos purpureus naſcitur, non euidens ſed occultus intra ſe germinans, ueluti animalia quæ intra ſe pariunt, radice grandi, candida intus, foris atra. Non deſunt tamẽ qui perſonatiam pro petaſite capiant, Plinio dicente. folio perſonatiæ nullum eſt latius, grandes lappas ferentis, quæ non in perſolata uel arctio, ſed in petaſite cernuntur: cæterũ arctio proſopitæ maiora traduntur cucurbitis, in caule ſubcandido. Petaſites pediculum fundit longo cubito proceriorẽ, pollicis craſſitudine, cui grande folium galeri ſpecie, tanquam fungus, annectitur. Nec caulis ei nec lappæ à Dioſcoride tribuuntur, ut mox liquebit: quapropter multum à uero deficere uidentur, qui *bardanam* uulgo dictam, petaſiten eſſe ſtatuant. ſiquidem petaſites prægrandis eſt, pediculus ſæpe bicubitalis, folium pileaceum, idq́; ſingulare ſuſtinens. Nominatur & perſoluta ſiue perſolyton à Plinio, herbæ genus Aegyptiæ. in hortis ſeritur coronarum gratia. Duo genera eius, mas ac fœmina. Vtraque ſubdita uenerem inhiberi, maximè uirorum, tradunt. Perſolatę radix longa non faſtidiendi odoris, flore in lappacea ſpica purpureo. Lucius Columella uenena uiperæ depellere commemorat ſuper ſcarificationem ferro factam, herbam quam uocant perſonatam tritam & cum ſale impoſitam. Plus etiam eiuſdem radix contuſa prodeſt contra ſerpentes. Ex uino bibitur duûm denariorũ pondere. Strumis radix perſolatæ medetur, itẽ cum axungia, operitur folio ſuo impoſita. Contra purulentas, contraq́; cruentas excreationes radix drachmæ ponderis cũ pineis nucleis undecim ſumitur. Panos ſanat eadẽ ut in ſtrumis appoſita, igni ſacro medetur. Ad erraticum ſanguinẽ illita cum axungia prodeſt. Ra-

dicea

dices perfolatæ uulneribus ferro illatis recentibus imponũtur, folia ueteribus, cum axungia utraq;, & suo folio operiuntur. Et ut testatur Dioscorides radix drachmæ pondere cum pineis nucleis pota, purulenta cruentaq; extussientibus auxilio est. Articulorum doloribus, qui ex euersionibus atq; collisionibus cõtrahuntur, trita imponitur. Folia quoq; uetustis ulceribus utiliter illinuntur.

Petasites, Epipactis, Capnos, Fumaria. Cap. CXXIIII

P Etasites pediculus cubito maior, crassitudine pollicis, à quo prægrande folium galeri modo amplum ut fungus dependet. Petasites a petaso, pileum significante, nomen traxit apud Græcos, apud quos petasati Castor & Pollux dicuntur: nec aliud in Mercurio petasus est, quàm galerus. Rura nostra *maiorem* uocant *bardanam*, cuius tantæ amplitudinis est folium, ut & caput ab insolatu & pluuijs uindicare possit. Sesquicubitalem sæpe pediculum uidimus, pollicari crassitudine, in cuius uertice annexum fungi modo folium, figura pileaceũ. Lappas ferre proxime radicem uidimus, minores perfolata, in quibus flosculus emicat. Singuli pediculi singula folia sustinẽt uice caulis. De quo nõ aliud prodidit Dioscorides, nisi petasitẽ pediculum esse, cubito proceriorẽ, pollice crassiorẽ, in eo galericulatũ folium, prægrande ut fungus, cacumen opacãs, quali specie uisitur apud nos. Cõtra phagedænas, & ulcera quæ cacoethe uocant efficaciter illinitur. Epipactis ab alijs elleborine, ab alijs borion uocat̃, frutex est pusillus & minimis folijs. in Asia & Græcia ut Plinius cõmemorat nascit̃. Frutex epipactis, quem alij elleborinen uocant, paruis folijs. Alijs epipactis, ab alijs elleborine uocat̃, parua herba, exiguis folijs. Iocineris uitijs utilissima, & cõtra uenena pota. Folia cõtra uenena prosunt, itẽ iocinerũ uitijs. Capnos, Romanis fumaria, herba est fruticosa, coriãdro similis, prætenera, folio albiore, cineracei coloris, undique numeroso, flore purpureo. Succus claritatẽ facit inunctis oculis, delachrymationẽq; ceu fumus, inde nomẽ accepit. Capnos Plinio fruticosa est, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. nascit̃ in hortis, & segetibus hordeaceis. Claritatẽ facit inũctis oculis, delachrymationemq; ceu fumus, unde nomẽ accepit. Gallis hæc *fumus terræ* uocat̃, herba mollis, fruticosa, coriani folio, cineracei coloris, flore copioso, purpureo, albicãte radice, succo acri & amaro, quo oculorũ caliginem discutiunt, lachrymas in fumi modũ eliciendo, unde herbæ nomen. Est & alia capnos Plinio, quã pedes gallinaceos uocãt, nascens in parietinis & sepibus, ramis tenuissimis sparsisq;, flore purpureo, uiridis, succo caliginem discutit: itaq; in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine & effectu alia, quã paulo antè diximus. Pes gallinaceus folio est agrestis pastinacæ tenuissimis ramulis sparsisq;, flore ex purpura candicante. Hæc in parietinis & sepibus nascitur, illa in hortis & segetibus. Dioscorides uno fumariæ genere cõtentus est. Pes gallinaceus ei cauliculo est dodrantali aut maiore, folijs apio similibus, fœniculi modo per extrema multifidis hispidisq;, candida in cacumine umbella, suauiter olente, de quo in caucalide diximus. Fumaria euulsas palpebras renasci prohibet. Capnion herbam qui edere bilem per urinam trahunt. Strumas discutit. Succus claritatem facit oculis, delachrymationemq;: euulsus cum gumi euulsas palpebras renasci non patitur. Comman ducata herba biliosam urinam pellit.

Lotus satiua, Lotus syluestris, Cytisus, Lotus Aegyptia. Cap. CXXV

L Otus, quam alij triphyllon, alij tripolion, aut tripodion uocãt, nascitur in uiridarijs, caule tantum foliata. Mirum, lotum herbã non nisi post annum è semine suo nasci. Apud Hesperios Aethiopas nasci tradit herbã lotum uocatam Artemidorus, qua uescentes quãlibet siticuloso & squalẽti tractu sitim arceãt: ob id & Aethiopes, ut inquit Strabo, lotophagi nominati sunt. Scio in pratis & cultis campestribus herbã enasci quã officinæ *andachocham*, & *coronam* uocant *regiam*, quoniam luteis floribus superne coronetur, humilem, palmi altitudine, folio pratensis trifolij, flore pisi multo minore, lutei coloris, cauliculum coronante: sed an lotus sit urbana non ausim asserere, quòd à Dioscoride non describatur. Sunt tamẽ qui uerum melilotum esse defendant. Succus urbanæ loti cum melle argema, nubeculas, albuginesq;, & quæcunq; luminibus obscuritatem adferunt, discutit. Lotus syluestris, triphyllon, alij libyon, Romani trifolium minus uocant, nascitur Libyæ prouentu magno, caule cubi-

torũ binũm, aut etiã altiore, aliis pluribus cõcauo, folijs loti trifoliæ, quæ gignitur in fœnilibus pratis, semine fœnigræci, minutiore multo, medicati gustus. Natura ei excalfactoria & leniter astrictoria. Cum melle uitia cutis in facie & maculas emendat. Ad dolores uesicæ bibitur per se, aut cum semine maluæ, uel pasto. Cytisus, alij telinen, alij triphyllon, alij lotũ magnũ, Romani trifoliũ maius. Frutex est incanus totus ut thamnus, cubitalibus ramis, sæpe maioribus, circa quos folia fœnigręci, aut loti trifoliæ, sed minora, dorso in medijs tumẽte. Odor erucæ si digitis terãtur, cõmanducatis gustus ciceris recẽtis. Frutex est cytisus ab Aristomacho Athenięsi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uero etiam suũ, spõdetq; iugero eius annos perplures uel mediocri solo reditus. Vtilitas herbosa, eoq; lętior satietas. Percũ modice pinguescũt & quadrupedia, ita ut iumẽta hordeũ spernant. Nõ ex alio pabulo lactis maior copia, super omnia pecorũ medicina à morbis omni usu præstãte. Quin in nutricibus in defectu lactis aridũ, atq; in aqua decoctũ potui cum uino dari iubet: firmiores, celsiores infantes fore: uiridẽ etiã Galenus, aut si aruerit madefactũ, nec aliud minoris impẽdij. Serĩ cum hordeo, aut uere semine ut porrũ, caule autũno ante brumã. Si semine, madidũ: & si desint imbres, satũ spargitur. Plãtę cubitales præferuntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice, perficitur triennio, demetitur uerno ęquinoctio cũ florere desinit, uel pueri uel anus uilissima opera. Canus aspectu, & si quis exprimere uelit similitudinẽ, angustioris trifolij. Frutex datur animalibus post biduũ semper, hyeme quod inaruerit, madidũ. Satiãt equos denæ libræ, & proportiõe minora animalia. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu. Nõ æstus, nõ frigorũ, non grandinũ, aut niuis iniutiã expauescit. Addit Hyginus, ne hostiũ, propter nullam gratiã ligni. Cytisum in agro esse quàmplurimũ maxime refert, ꝗ gallinis, apibus, capris, bubus, & omni generi pecudũ utilissimus est, ꝗ ex eo cito pinguescit, & lactis plurimũ præbet ouibus. Præterea in quolibet agro ꝗuis macerrimo celeriter cõprehẽdit, omnẽ iniutiã sine noxa patiť. Mulieres qdẽ si lactis inopia premunť, cytisum aridũ in aqua macerari oportet, & cũ tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico uino, atq; ita potandũ dari. Sic & ipsę ualebũt, & pueri abũdantia lactis cõfirmabunť. Satio autumno uel uere fieri potest, semine subacto solo, & in areas digesto: si desit, cacumina disponũtur, ita ut quoquouersus quatuor pedũ spatia distẽt. Terrã stercoratã desiderat. Si pluuia nõ incessent, rigãdũ erit. Cytisus duplex Columellę: est aũt satiua, & altera suę spõtis. Cytisus agrestis captinũ pecus optime pascit, eoq; plurimum gaudet. Cytisus hederæ modo uincit & strangulat. Cõtrà, cytiso pestis alimon. Densa cytiso medulla, hebenumq; prouocans. Huic principatus in pabulis datur, non alio maior lactis copia, aut melior, incõmodum tamen tantisper dũ floret, ut inquit Aristoteles. Apiũ examina eliciuntur, quãq; Democritus prædicet, nunq; de flore cytisi pabulum contingere. Inuenit in segetibus præcipuè hordeaceis, frutex albicans, surculis cubitalibus, folijs ramosis, trifolij similitudine, dorsulo in medijs prominẽte, flore pisi luteo. Folia si terantur erucã subolẽt, cõmanducata cicer resipiũt. Hic procul dubio cytisus suæ spontis est, qui (ut existimo) si modo quo nunc est dictũ pangeretur, cultu mitesceret in satiuũ. Eo apes delectãtur. Vsus folijs refrigerare, incipientes collectiones cũ pane tritis discutere, utinas decoctũ bibentibus mouere. Quidã hoc inter ordines alueorũ seri fertile ducũt, & quo apes cõtrahi & allici putent.

Lotus Aegyptia, quæ in cãpis inundatis flumine prouenit, caule fabæ, flore paruo & candido, simili hordeo, qui sole oriẽte patefieri traditur, ad occasum uero syderis cõprimi. Ipsum quoq; calycẽ cõdi uespera, totũq; abire in lacũ narrant: deinde ad exortũ solis emergere denuo extra aquã. Is papaueris capiti similis fertur, sed grandissimo. intus grana ceu milij, ex quib. siccatis fiũt in Aegypto panes Radicẽ quoq; lotus hæc habet cotoneo malo similẽ, uenientẽ in cibos crudam & coctam, effectu coctę qui luteorum oui. Lotus herba Aegypto uernacula, caule, ut Theophrastus tradit, fabaceo & petasato, folijs densa cõgerie stipatis, breuioribus tantũ, gracilioribusq;. Flores ei similes lilio, copiosi, in se farcti, cõprimentes se ad occasum solis, aperientesq; ad ortũ per uices, donec perficiantur capita, & flos ipse decidat. Fructus in capite papaueris incisuris, omniq; modo alio, nisi quòd crebriora intus grana, milio non absimilia. In Euphrate scapus & flos in medias usq; noctes

ctes à uespera mergitur, ut ne demissa quidẽ manu cõprehendi possit: uertitur deinde paulatimq́; subrigitur, diluculo redit, dehiscente flore ad solis ortum, ut plane à terra absit alte & extra undas emergat. Incolę capita loti aceruata putrefaciunt, mox separant à putaminibus lauando, & siccata tundunt, eoq́; pane utuntur. Radicem corsion uocant, opertam nigro cortice, qualis & castaneas tegit, interius candidũ corpus, quod decoctũ, siue aqua, siue pruna, gratius est quàm crudum. Illud sciendum, eodem authore, genera loti plura inueniri distincta flore, fructu, folio, ut ferè tantum nomen commune habeant, ratio naturę tota dissentiat. Est & lotometra, quæ fit ex loto satiua, ex cuius semine simillimo porri atque milio panibus in Aegypto pastoralibus maxime aqua lactéue subactis, negatur quicquam esse salubrius, aut leuius dũ caleant: refrigeratus maiore negotio concoquitur, fitq́; ponderosus. Eos qui iuuãt pane illo, nec dysenteria, nec tenesmo, nec alijs in uentre morbis infestari prædicant. Loti nomine herbam in Aegypto tradit Plinius, caulem in palustriũ genere: recedẽtibus enim aquis Nili riguis, prouenit, similis caule, & folijs fabæ, dẽsa cõgerie stipatis, breuioribus gracilioribusq́;, cui fructus in capite papaueri similis, incisuris, omniq́; alio modo: intus grana, ceu miliũ. Incolæ capita in aceruis putrefaciunt, mox separant lauando, & siccata tundũt, eoq́; pane utuntur. Mirum est quod præter hæc traditur: sole occidente papauera ea comprimi, & integi folijs; ad ortum autem aperiri, donec maturescant, flosq́; qui est candidus decidat. Hoc amplius in ea parte tradunt, scapum ipsum & florem uespera mergi usq́; in medias noctes, totumq́; abire in lacum, ut ne demissa quidem manu possit inueniri: uerti deinde, paulatimq́; subrigi, & ad exortum solis emergere extra aquã, ac florem patefacere, atq́; etiamnũ exurgere, ut plane ab aqua absit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine, opertam nigro cortice, qualis & castaneas tegit: interius candidum corpus gratum cibis, sed crudo gratius decoctum siue aqua siue pruna. Nec aliũde magis quàm purgamentis eius sues crassescunt. Flores Theophrastus similes lilio fecit, Dioscorides hordeo, librariorum in alterutro labili culpa, κρίνον pro κριθὴν, uel contra scribentium. Magis ueri fuerit simile florem ei lilij dandum, quòd eo excusso caput papaueris extuberet, in quod tanta magnitudine nõ posset ex hordei flosculo prodire. Adde, hũc in coronas Aegyptias uenire, quapropter Cratinus stephanoma eam appellauit. Sciamus tamen lotum, non quæ cæruleum, sed quæ similem rosæ florem ędat, inuentu rarum, antinonium proprie uocatum, in assentationem Adriani principis, poeta Alexandrino: qui finxisset è leonis cruore, quem Adrianus grassantẽ in Lybia necasset, æditum, & antinoion dicendum, alimentis annuis ex musæo constitutis. Antinoias uero dicta ab Antinoo, qui è Bithynia fuisse traditur, per diui ferè Adriani tempora, qui & memoriam uiri coluit in Aegypto, ab eius nomine uocata, delubris etiam in honorem eius dicatis. Huius rei partim Athenæum, partim Pausaniam authores habemus.

Myriophyllon, Myrrhis, Myagron, Onagra, Cirsion, buglossum magnum, Aster, inguinalis, Isopyron. Cap. CXXVI

MYriophyllon Romani millefoliũ, aut supercilium Veneris. caulis est tener singularisq́;, ac radice una, folijs fœniculi, læuibus, plurimis, unde & nomen accepit: præterea subrubicundus, perinde quasi de industria deliniatus, expolitusq́; arte. nascitur in palustribus. Myriophyllon, quanquam ferè mille foliam significet, alia tamen uidetur esse ab ea quæ inter siderites, achilleon & millefolia cognominãt, itẽ ab ea quæ militaris: alioqui Gręci hanc myriophyllon, illã uero chiliophyllon appellare consueuerunt, caule tenero, singulari, unica radice fulto, plurimis folijs, fœniculo similibus, unde nomen traxit. caulis rubescit uarius, & uelut ex industria politus. Vulnera recentia ab inflammationis periculo uindicat, si uel recens, uel siccum ex aceto oblinatur. Bibitur cum aqua & sale. Cum aceto, ut Plinio placet, bibitur ad difficultates urinæ & uesicæ, & suspiria, præcipitatisq́; ex alto. Efficacissima eadem ad dentium dolores. Hetruria hoc nomine appellat herbam in pratis tenuem, à lateribus capillamenti modo foliosam, eximij usus ad uulnera: boum neruos abscissos uomere solidari ea: rursusq́; iungi, addita axũgia, affirmãs. Myrrhis, alijs myrha, simillima est cicutæ caulibus & folijs, radicẽ habet modice oblõgã, tenerã, rotũdã, odoratã, cibo

non insuauem. Myrrhis Plinio, quam aliqui smyrrhizam, alij myrrham uocant, simillima est cicutæ caule, folijsq;, flore minor tantum, & exilior, cibo nō insuauis. Nostris herbarijs & officinis hodie *cicutaria* dicitur. nanq; simillima est cicutę caule & folijs, radice oblonga, molli, rotunda, cibo iucunda. Falluntur qui chęrephyllon modo nominatū passim in hortis natum, intelligant, cum suprà demonstrauerimus esse gingidion. Hallucinantur itē qui herbam *Robertinam* uulgo dictam, smyrrhin esse rentur, cum & si folio similis possit uideri, non tamē caule. Itē radix ei rotunda nō est, sed exilis & longa, folijs cicutæ, breui caule, ac teren, lanuginoso, rubicundo, geniculato, saporis et odoris iniucundi, flosculis purpureis, capitellis rostratis gruini capitis modo: quare potius ad geranion releganda est, nec magnopere à prima Plinij specie dissidet, nisi eadē sit. Myrrhis cit menstrua & partus cum uino. Aiunt quoq; eandē potam in pestilentia salutarē esse. Subuenit & phthisicis in sorbitione, auiditatem cibi facit. Phalangiorum morsus restringit. Vlcera quoq; in facie aut capite succus eius in aqua triduo maceratæ sanat. Dioscoridi phalangiorum percussus debellat, auxiliatur phthisicis in sorbitione. Eandem si quis quondie bis ter'ue bibat in pestilentia, resistere ne morbi cōtagia sentiantur. Myagron siue melampyron, herba est surculosa, tripedanea, folijs rubiæ pallidis, semen fœnigræci figura, oleosum. Tostum hoc tūdunt, & oblito uirgulis ad lumina lucernarum utuntur. Myagron herba Plinio ferulacea est folijs similis rubiæ, tripedanea, semen oleosum, quod & fit ex eo. Hanc rustici in Gallia serunt, quanuis & suę spontis inter segetes inueniatur: melampyron ideo gręcis, quasi nigrum triticum dici crediderim. Nostri uocant *cameliam* aut *camaminam*, surculosam, folijs rubię pallidis, tripedaneam, semen oleosum, fœnogræco simile, in utriculis cōceptum. Hoc in areis pauitis rura flagris decutiunt, & uannis in auram uento silentem iactant, dum siliquarum recremēta uanescant: tum trusatilibus molis subijciunt, uersandoq; subinde oleū exprimūt, quo nō ad lumina tantū lucernarum, sed & ciborū quoq; cōdimentis pauperes utātur, magno huius olei prouectu. Agros bene subactos stercoratosq; hoc semine, perinde quasi napis serūt. In tanta est apud nos nobilitate, ut ruri nemo nō conspiciat: sed fateri cogit oculata fides, semē τηλίδος, hoc est fœnigręci, nō τραχήλῳ, id est colli (ut in quibusdā legitur exēplaribus) similitudinē referre. nam in utriculis orbicularibus minuta fœnigræci grana cōtinet, rusticis nostris oleo distringēdo quā optime cognita. Myagron medetur ulceribus oris suo succo. Oleosa seminis pinguitudine corporis scabritię leuigantur: colleuat enim eas & deterit. Onagra siue onuris, siue œnothera, fruticat arboris instar, magnitudo quoq; ei iusta, amygdalaceo folio, lariore, lilino nō dissimili, flore roseo grandi, radice cādida, longa, & cum siccata est uinū olente. nascitur in mōtanis. Oenothera Theophrasto appellat, folio amygdalæ maiori, rosaceo flore, radice lōga, & cū siccata est gustu uinosa, unde princeps appellatio. mōtes amat. Oenotheræ radix in uino pota mitiores hilarioresq; mores reddit, quæ uinosa facultate ferocitatē recreet. Oenothera siue onuris, ut Plinio placet, hilaritatē adferunt in uino. amygdalino est folio, flore rosaceo, fruticosa, lōga radice, & cum siccata est uinum olente. Hæc in potu data feras mitigat, efferantia sese uulnera per se sanat. Aspersu radicis poto feritas omnium animalium mitigatur. Eadem illita feris ulceribus mansuetudinē adfert. Crateuas author est, hac uino cōspersa omniū animaliū feritatē, nedū hominem, cicurari, quod Theophrastus radici tribuit. Sit hæc quæ dicitur œnutta, qua cerui & canes inebriātur, ut Aelianus tradit, nō adfirmarim. Cirsiō alij bugloston magnum, Romani spinam mollem nominant, cauliculus est tener, duum cubitorum, triangulo similis, ab imo folijs rosæ pusillis, spinosos habentibus angulos per interstitia, sed molles innoxiosq; morsu: folia bouis linguæ similia, modice hirsuta, minora, subcādida, extremitatibus spinosa: cacumen in caule orbiculatū, pilosum, & in eo capitula in summo purpurea, quæ in lanugines euanescunt. Cirsion, ut Plinius refert, cauliculus est tener, duum cubitorū, triāgulo similis, folijs spinosis circūdatus: spinæ molles sunt, folia bouis linguæ similia, minora, subcandida, & in cacumine capitula purpurea quæ soluuntur in lanugines. Hanc herbam radicem'ue eius adalligatam uaricum dolores sanare tradunt, inde ductū nomen existimo: nam cirsion à uaricibus dicta est, quibus utilis creditur. ita enim uarices ab Hippocrate dicuntur, quas Aristoteles ixias. Cirsion herba est quam rustici, simul & officinæ, nec non herbarij uocant *linguam bouis* uel *buglossam*,

cum

cum ei delineationes totæ, nulla reclamante nota, subscribant. siquidem caulis ei tener, bicubitalis, triquetro fere similis, spinosis per interualla angulis, sed mollibus & innoxijs aculeis: folia buglosso similia, longiora tamē, subcandida, leniter hirsuta, in partibus extremis aculeata, cacumen caulis circinatum, hirsutum, in quo capitula purpurea, quæ fatiscunt in lanugines. quæ oculata fide in herba dicta nobis buglossa uel lingua bouis deprehenduntur. Quare non audiendi sunt, qui esse putēt cirsion herbā quam boraginē olitores nostri uocant, cum in ea capitula cærulea non purpurea spectentur quotidie in hortis, nec flaccentia cacumina abeunt in lanugines: itē figura herbæ uerbasci potius, folijs in terram iacentibus, asperis, boum linguæ simillimis, quæ buglossi propria sunt. Longè magis hallucinantur, qui *herbam* uel *linguam hircinam* uulgo dictā, cirsion arbitrentur esse, quadam fortasse foliorum similitudine decepti: uerum caulis eius rotundus est, non angulosus, folia pungentibus non mollibus spinulis horrida, anchusæ similia, nō linguæ boum. Iam supra *linguam hircinam* uel *herbam* echion esse docuimus. Radice cirsii loco laboranti adalligatam dolores uaricum sedare Andreas scripsit. After Atticus aliqui bubonion, Italia inguinale uocat, cauliculis lignosis, flore purpureō aut luteum sustinens, cacumine uelut anthemis, capitula uero per ambitū diuisa folijs pusillis, stellę modo radiata. Ipsum caulem folia oblōga et hirsuta circūdant. nascitur inter petras solo aspero. After, uti tradit Plinius, aliquibus bubonium appellatur, quoniā inguinū præsentaneum est remedium. cauliculus folijs oblongis, duobus aut tribus, cacumina stellæ modo radiata. *Aspergula minor* uulgo dici multus censetur, φ lignoso sit cauliculo, folijs pusillis, oblōgis, hirsutis, circa ipsum stellæ modo radiatis, flore in fastigio luteo, purpureoue, ambitu anthemidis modo diuiso. Est & alius after nunc uulgo *stella* dictus, folio ferè uitis, seu maluæ potius erraticæ, ad radicem maiore, pluribus sed minoribus incisuris. Florem fert in modum stellæ, in luteo uiridem pusillum, & herbæ suæ similem. Ad herniam puerorum cōmendāt hāc. Eius decoctio quæ uirgines uideri uolunt insidunt. Quæ fuerit ueteribus haud scio. Bibitur after aduersus serpentes, sed ad inguinum medicinam sinistra manu decerpi iubent, & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolori admota. Qualis autem Pausaniæ fit herba, quæ in Mycenēsi agro ad Iunonis fanum, asterion uocatur, à flumine terrā illam rigante, quia in ripis nascitur, cuius folia Iunoni sacra in coronas nectūnt accolæ, non comperi. Dioscoridi after ardenti stomacho, & epiphoris oculorum, inguinibus, sedi procidua illitus cōfert. Tradunt, partem in flore purpuream, si bibatur ex aqua, coxendicum dolori, infanti busq; comitiale malum sentientibus opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire prodest. Si arescat flos sinistra manu dolentis decerpatur, adalligeturq;, sic dolores auertens malo liberabit. Inuenitur inter petras solo aspero. Huius stellæ (ut ferunt) noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorant, mane simulacrum se uidere putant. Reperitur à pastoribus pecudum. Crateuas herbarius contundebat recentem cum axungię senio, & rabiosi canis morsibus imponebat. Turgentia guttura discutit. Incensa serpentes fugat. Isopyron uocant aliqui phasiolon, quoniam folium cacuminibus in phasioli pāpinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthij gustum imitantis, folio anisi. Isopyron, ut ait Plinius, uocāt aliqui phasiolon, quoniam foliū, quod est anisio simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthij. Hanc herbam & phasiolon nonnulli dixere. Verum in eius fastigio calyces sunt pleni seminis melanthij. Idæ herbæ folia sunt oxymyrsinæ, adhærent ijs ueluti pampini, in quibus flos. Aluum, menses, & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendiq; naturam habet. Isopyron contra tussim, & cætera pectoris ex melle & aqua mulsa, item iocineri utilissima. Semē ex mulsa bibitur contra tussim, & uitia pectoris. Sanguinem excreantibus prodest.

Viola purpurea. Cap. CXXVII

On porphyrion, Romani uiolam purpureā uocāt, folio est minore renuioreq; φ hedera, nigriore itē neq; dissimili. cauliculus à radice medius prosilit, & in eo flosculus odoris præcipui, colore purpureo. in opacis & macris locis gignitur. Nicander in georgicis ion Græcis uocatam credit φ nymphæ quędā Ioniæ florē eum Ioui primum dedere muneri. Violā dictā ion Græci putant

putant, quòd cum Io in uaccam à Ioue cōuersa esset, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoque uiolam quasi uitulam imitatione græca uideri possunt appellasse. Tarentinus uiolam purpuream post Idus Martias, item Calendas Maias seri iubet: sed uiolam qui facturus est, terram stercoratam & repastinatam minimum alte pedem in puluinos redigat, atq; ita plantas hornotinas, scrobiculis pedalibus factis ante Calendas Martias, dispositas habeat Semen autem uiolæ, sicut olerum, duobus temporibus in areis seritur, uere uel autumno. Colitur eodem modo quo & cætera olera, ut runcetur, ut sarriatur, ut interdum etiam rigetur. Nascitur uitis modo è supernis, quasi è puppe dicas non prora. Viret hæc perpetuo, & ut quidam serūt, si certo genere colatur, anno toto. Seritur plātis ut olus. Vere floret post leucoion, & ante flammeam. Cum ion Græci dicunt, 10 nigram sine purpuream ferè intelligunt: solæ ia appellatæ Græcis, ut ab his ianthina uestis, & uiolacea diceretur. Humilis est hæc, latiore folio, statim ab radice multa exeunte sine ramis, ob id *sessilem* & *loripedem*, & *claudam* uulgo nominari audimus, Gallis *uiola martia*. Ea ramulis caret, sed statim à numerosa radice, orbiculata coma foliatur, perpetuaq; uiret frōde hederæ minore, tenuiore & nigriore. Stylus ab radice statim medius emicat, in quo flos purpureus odoris suauissimi. Purpureæ uiolæ latiore folio, statim ab radice carnoso exeunt. sponte etiam in apricis & macris locis proueniunt, latiores in opacis Folium, ut Tarentinus est author, refrigerat, inflammationibus auxiliatur. Oleum uiolaceum illitu febricitantium ardores restinguit. Purpureę uiolæ refrigerant, contra inflammationes illinuntur stomacho ardenti. Imponuntur & capiti in fronte, oculorum priuatim epiphoris, 20 & sedę procidente, uuluáue: contra suppurationes. Crapulam & grauedines capitis impositis coronis, olfactúue discutiunt, anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum est ex ijs, comitialibus medetur maxime pueris in aqua potum. Semē scorpionibus aduersatur. Refrigerat teste Dioscoride. Folia stomacho ardenti per se & cum polenta imponuntur, & oculorum inflammationibus, & sedi quæ procidat. Id quod & flore purpureum est in aqua potum anginis & comitialibus pueris mederi adfirmat. Tinctores cum uolunt sil Atticum imitari, uiolam aridam conijcientes in uas, cum aqua conferuefcere faciunt ad ignem: deindecum est temperatum conijciunt in linteum, & inde manibus exprimētes recipiunt in mortarium aquam ex uiolis coloratam, & ex ea eretrhiā infundentes, & eam terentes efficiunt, ut Vitruuio placet, silis Attici colorem. 30

Cacalia Pseudobunion. Chamæcissos. Chamæpeuce. Cap. CXXVIII

Acalia siue leontice folijs candidis, grandibus, caule medio eorum albo, erecto, flore querno oleaginóue, in montibus genita Cacalia siue leontice Plinio uocatur. Semen margaritis minutis simile depēdens inter folia grandia, in montibus fere Recentioribus, ut adfirmant, dicitur *agreste cerui*. Drurieosa est, semine minutis margaritis simili, inter folia magna pēdulo, quæ ad oleagina uel querna satis accedunt. Hanc Galenus cancanon uocauit. Paulus cacaliā non cācanon, sed cācano similem esse tradit. Grana quindecim in oleo macerātur, atq; ita aduerso capillo caput ungitur, ad tollendā porriginē. Radicem dant in uino madefactam, ecleg ma tussibus & faucibus scabris utile. quod & præstat cōmanducata per se Grana quę flo 40 re impulso nascuntur, cum cerato trita, rigores neruorū per unctis molliūt, faciem erugāt & cutē extēdūt. Pseudobunion fruticat in Creta palmi altitudine, folijs napi acribus. Cōtra tormina, stranguriā, laterum dolores bibūtur rami eius quaterni ex aqua Strumas cū sale & uino discutiūt tepidis. Chamæcissos, alijs cissos acarpos, hoc est hedera terrestris, Romanis hedera pluuiatica, similitudinem hederæ habet, lōgioribus & tenuioribus folijs, dodrātalibus ramulis multis, foliosis, ab radice quinis senis uè. flores albæ uiolæ existimari possent, nisi minores essent, admodū q; amari gustus, radice cādida, tenui, superuacua. exit in cultis. Chamæcissos Plinio spicata est tritici modo, ramulis quinis sere foliosis. Cū floret existimari potest alba uiola, radice tenui. Cuius bibūt ischiadici folia tribus obo lis in uini cyathis duobus, admodū amara potione. Chamæcisson uocāt hederā quę nō at- 50 tollit se à terra. Spicata est tritici modo, & cissos epigeos, id est hedera terrestris appellaf. ita Gallis hodie dicitur, uel humilis hedera, nunq; nisi humi repēs, spicata frumēti modo, ramulis quinis senisúe foliosis, uiolę cādidę flosculo, exili radice. Malacocissi, quasi dicas mollis

mollis hederę, meminit Democritus, ei similitudinē assignans hederę, folijs & caule mollibus. Inuoluitur propinquis fruticibus, ꝙ sua sessili caducáue mollitie, nisi fultus adminiculo, sustētare se nequeat. Amat arundineta & culta. Subesse aquā ubi nascitur aquilegi prædicāt. Chamæcissos cōtusa in uino acetabuli mēsura lieni medetur: folia ambustis, cū axūgia. Bibunt ischiadici folia tribus obolis, in aquę cyathis tribus, quadragenis aut quinquagenis diebus. Ad morbū quoq; regiū in senos septenósue dies similis potio repetenda est. Chamæpeuce trita in aquā doloribus lumborum potu propitia est. herba est coloris per totū herbacei, folio pusillo, inflexo, inflexis & ramulis, flore roseo. Chamæpeuce laricis folijs similis, lumborum & spinæ doloribus propitia est, inquit Plinius.

## Buglosson, Cynoglosson. Phyteuma. Cap. CXXIX

Vglosson Romani linguam bouis appellant. nascitur in planis & sabulosis, carpitur mense Iulio. Buglossos boum linguæ similis, cui præcipuum, quòd in uinum cōiecta animi uoluptates auget, & uocatur euphrosynum. Aiunt quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Figura herbæ uerbasci, folijs in terra iacentibus, nigrioribus ac minoribus, boum linguæ simillimis. Ea est quæ hodie officinis *borago* dicitur, Gallis *borache*, aliquibus *porrago*. nanque herba est similis uerbasco, folijs in terra sparsis, nigrioribus, asperis, bubulas imitantibus linguas, flore cæruleo, specioso, caule pedali, aut ampliusculo, ramoso. Hæc olitoribus optime cognita, quæ nunc hortis seritur, uulgatissima, & cibo gratissima. Flos acetarijs inspergitur. Folia quotidianis obsoniorum iuribus innatant, peculiarem habentia gratiam: radix hyeme, uice folij, cum id anni tempus negat. Folia iucunde subolent, ferè peponem, quæ odore suaui uires recreent, & animi uoluptates in uino augeant: quare euphrosynon uocant. Buglosso marescente siquis medullam è caule eximat, alligetq; septem folia ante accessionem, aiunt à febre liberari. Tradunt utilem esse aduersus horrores febrium: & quæ thyrsos tres emittat, eius radicem cum seminibus in uino decoctam ad tertias tertianis prodesse: quæ quatuor, quartanis, utique si decoctio fiat in uino. Eandem conferre abscessibus corporis prædicant. Officinæ aliam euphrosynon obseruauere quā euphrasiam dicunt, hyssopo similem, cauliculis purpureis, folio paruo, per ambitum serrato, flosculo albicante. nascitur in opacis collibus. Vtuntur ea ad oculorum caligines & suffusiones uel per se imposita, uel ex uino cocta. Cynoglosson Romani linguam caninam uocant, plantaginis latifoliæ similis est, angustioribus & minoribus folijs, lanuginosisq;, sine caule, humi strata sabulonibus. Cynoglossos caninas imitans linguas topiarijs operibus gratissima. Cynoglossam non esse eam canis linguam quam officinæ circunferunt, euidentius est quàm ut probari desideret, cum uidua caule proditur à Dioscoride, humi strata, folio latifoliæ plantaginis. Nā officinarum canis lingua, nec plantaginis effigie, sed angusta, prælōga, subtus lanuginosa gerit folia, nec uenosa, molliaq;, caule cubitali, surculoso, flore purpureo, semine in lappaceis umbilicis rufo & exili: nisi quis putet Plinium caulem ei tribuisse, cum statim à cynoglosso subiungat, Aiunt quæ tres seminis thyrsos emittat eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. sed ea de buglosso intelliguntur ut testatur Dioscorides, & Plinius alibi confirmat. Est tamen ei similis alia, ut idem ait, quę ferat lappas minutas. Inuenitur in sabuletis quædam folio uenosiore, latiusculo, & lanugine molli canescens, sine caule, quam ueram esse cynoglosson putauerim. Alia tantum cynoglossi similitudine repræsentatur, caulem ferens asperum, & in ea lappas umbilicares, ut paulo antè notauimus. Folia trita cum adipe suillo ueteri morsibus canum utiliter imponuntur, medentur alopecijs & ambustis. Emollit aluum decoctum herbæ ex uino potum. Rustici longiuscula alterius folia febricitātium collis obuoluunt, sperantes inde faucium scabritiam & fuliginosam asperitatem abactum iri. Phyteuma folium struthio simile habet, sed minus, semine copioso, perforatoq;: radix exigua, tenuis, & summa telluris cute cohærens, cuius usum ad amatoria esse quidam scripserunt. Phyteuma describere Plinius superuacuum habuit, cum sit usus eius tantum ad amatoria.

Leontopo

Leontopodion. Hippoglosson. Cap. CXXX.

Eontopodion herbula est digitorum binum, folio paruo, angusto, digitorum quatuor trium'ue longitudine, hirsuto, lanosiore'que ad radicem, & subcandido, in cacumine caulium capitula tanquàm perforata, floribus nigris erumpentibus, semen ut oculis uix possit deprehendi propter circundatam lanuginem, radix subest exigua. Et hanc amatoriam esse adalligatam inue nio. Discutit & tubercula. Diuersum uidetur à leontopontio, quod alijs liceron, alijs dopipetron, alijs toriuentoron uocari scribit, cuius radix aluum sistit. Purgat bilem in aqua mulsa addito pôdere denariorum duum. Nascitur in campestri & gracili solo. Semen eius lymphatica somnia facere dicitur, & tela omnia infixa corpori extrahere tritum cum polenta, & cum eadem spicula sagittariorum elicere: nisi de hac loquutus intelligatur. Sileb tur & cemos cum sit usus eius ad amatoria duntaxat, quandoquidem leontopodion & ce mon uocari hoc loco testis est Dioscorides. Cemos autem uidetur appellata, ex floris siue calycis figura: quoniam pyxidicula Athenis ita nominabatur, per quam suffragia in subiectum uasculum, quod cadiscum uocabant, demitti consueuerant. A uera leontopodij si nitione mihi profectò desciscere uidentur, qui herbam quam uulgus ex nostra consuetudine *calendulam*, quòd omnibus mensium calendis fruticare comperiatur, appellat. Nanque nec duum digitorum herbula est, nec angusto folio, nec spissa canescit lanugine, nec semen usque adeo denso flocco occulitur ut sæpe fallat: sed alte fruticat, crasso caule, ramoso, folijs latis, longisque, flore luteo, semine in scorpionis effigiem inflexo, apparente, nec ulla tecto lanugine. Quæ tamê mihi uideatur esse leontopodion, paucis apertiam. Ea est, ni fallor, quæ *cruciata* dicitur herbarijs. humi ferè serpit, digitali longitudine, folio angusto, longo ternos ferè digitos, hirsuto, ab radice lanoso, & canescente. In cauliculorum cacuminibus capitula tanquàm pertusa, in quibus flosculi dehiscunt, nigricantes: semen spissa occultum lanugine, ut uix queat conspici, radice exili. Nec me fugit quandam Plinij speciē *patam leonis* uulgo nominari, folijs quicunculibus, angustis, herbaceis, lentè fimbriatis, graui odoratu, leonini pedis effigie, ramulorum cacumen uestientibus, de qua in consilijne dissèruimus. Hippoglosson frutex est paruus folia habens figura myrti syluestris, & gracilioris, coma spinosa, & in ijs ceu ligulas, folio paruo de folijs exeunte. Capitis dolorem corona ex comis eius imposita cōminuit. Malagmatis miscetur. Hippoglosson hodie uulgus Italicum *bonifaciam* uocant, multi *paganam linguam*. Frutex est folijs oxymyrsinæ concauis, spinosis, è quibus folium exit minutum linguæ forma. Tradunt ex uino potam strangulantibus uteri succurrere: hernijs ab prolapsu interaneorum extuberātibus mira celeritate mederi. siquidem dissilientia iungit protinus, sed infibulandus est æger aut fascian dus primis diebus, ne rursum foras intestina prorumpant.

Antirrhinon. Catanance. Cap. CXXXI.

Ntirrhinon, siue anarrhinon, quibusdam lichnis agria inuenitur nomina ri, herba est anagallidi folijs & caulibus similis, flore purpureo, ad effigiem uiolæ albæ, propter quod syluestrem lychnim appellauerunt, semine uituli naribus simili conspectu. Theophrastus antirrhinon aparinæ similem facit, fructu uitulinas æmulante nates, radice nulla, siue minima. Hac perunctos uenustiores fieri, uitèque gloriam consequi magica uanitas prodidit: quare ijs, qui sibi commendatiorem famam uolunt aucupari, utilem commemorant. Antirrhinon, siue anarrhinon, siue lychnis agria Plinio similis lino traditur, radice nulla, flore hyacinthi, semine uituli narium. Hoc perunctos uenustiores fieri, nec ullo malo medicamento lædi posse aut ueneno, si quis brachiali habeat, arbitrantur magi. Similem lino fecit Plinius, corrupta ut suspicor lectione, pro aparina. Galenus hanc & bucranion, hoc est bubulum uel uitulinū caput dici meminit. Florem uiolæ albæ ei contribuit Dioscorides, Plinius hyacinthi: nescio an ianthino, hoc est uiolaceo potius esset legēdum: nam & rura nostra ferè *oculum catti* uocant hodie, uel *moronem uioletum*, quòd uiolaceum flos præseferat colorem. herbula namque est caule & folijs anagallidis, flore purpureo, paruo, semine uituli narium: nā fructus excusso flore uitulinarum narium rudimenta quædam exprimunt. Si quis adalligatam gestet nullo malo medicamēto lędi posse putatur. Ex eodem perunctos cum oleo lusino aut

aut Cyprino uenustiores commendatioresq; fieri tradunt. Strangulatum à uuluis mensiumq; difficultatem cum rosacco & melle singulariter emendat. Brachiali appensum amuletum esse uolunt. Herba scorpionibus adeo contraria, ut omnino ea uisa torpescant. Radicem eius Asiani bolitem uocant, qua adalligata oculorum albugines tolli dicũtur. Paulus ei eandem uim attribuit quam bubonio, inefficaciorem tantum. Catanance differentias habet duas, altera folio longo ut coronopus, radice tenui, iuncea, capitulis senis septenisq;, in quibus semen eruo simile. Flectitur exarescẽs in terram, et ad speciem unguium milui exanimati se contrahit. Altera mali exigui magnitudine conspicitur, radice parua ceu oliuæ, folijs quoque oleæ figura & colore, mollibus, inclinatis in terram, diuisis: se-
10 men in uirgulis foraminibus peruium, minutum, ciceris effigie. Quidã utriusq; naturam conuenire ad amatoria, mulieresq; in Thessalia uti eis asserunt. Catanancen Thessalam herbam, qualis sit, à se describi Plinius superuacuum duxit, cum sit usus eius ad amatoria tantum. Illud non ab re est dixisse, ad detegendas magicas uanitates, electã ad hunc usum coniectura, quoniam arescens contraheret se ad speciem unguium milui exanimati. Eadẽ ex causa siletur ab eodem cemos. Huius tamen secunda species inuenitur ab herbarijs nostris *bistorta* nomine. nam mali paruæ magnitudinem refert, radice parua ceu oliuæ, folijs quoque figura & colore oleaginis, mollibus, humi iacentibus. Semen ut cicer in uirgulis dependet. multis peruium foraminibus. Profecto gentilis aut germana ei uidetur nonnullis *bistorta*, folio oleagino, à terra cæsio, superne uiridi, flore rubro concolori que, radi-
20 ce conuoluta & in se contorta, inde nomen bistortæ traxit, semine in surculis canaliculaceo ciceris figura.

Tripolion. Cap. CXXXII

TRipolion nascitur in maritimis ubi allidit unda, iterumq; retro commeat, neque in mare neq; in sicco plane. Folia isatis habet arida, sed crassiora, caulem Palmo altũ, in mucrone diuisum. Huius flores tradũt ter in die mutari, candidos mane, purpureos meridie, puniceos sole occidente conspici, radice alba, odorata, calidi gustus. Plinio in maritimis nascitur saxis, ubi alludit unda, neque in mari, neque in sicco, folio isans, crassiore, caule palmeo, in mucrone diuiso, radice alba, odorata, crassa, calidi gustus. Datur hepaticis in farre cocta. Hæc, inquit, herba
30 eadem uidetur quibusdam quæ polium, cuius folijs idem contribuit quod Dioscorides tripolij floribus. Folia polij, ut tradunt, mane candida, meridie purpurea, sole occidẽte cærulea aspiciuntur: quæ floribus tripolij peculiariter ab autoribus tribuuntur, manifesto errore eorum, qui tripolion & polion eandem esse herbam existimant, descriptionibus earum longe dissidentibus. Quid ueteribus fuerit tripolium, non facile fuerit explicare, tam controuersæ sunt etiam authorum sententiæ. Mauritanis fuisse *turbit* nemo inficias ibit, qui Dioscoridem citantes in testem, eadem uerbotenus de suo *turbit*, quæ de tripolio Dioscorides, pronunciarunt. Aliter sentit Actuarius, uir magnæ apud Græcos authoritatis, longe tamen Galeno ac Paulo posterior, qui interdum medicinas barbarorum nominibus exprimere solet, in medicamenti mentione quo luteæ aquæ deiectionem molitur, tur
40 peton pityusam aliàs dici meminit. Nec multo post, subiungit. Si pituitam uelis per aluũ inanire, addes alypiam, hoc est turpet album: quasi duplex apud eum sit turpeton siue turbit, unum pityusæ radix, quæ dicitur officinis *esula*, alterum quòd alypi radix intelligatur, sed hoc candidum tourpeton cognominat. Alypon idem uocat fruticosam herbam, subrubentem, exilibus festucis, minuto folio, flore nigro, copioso, leui: radice betæ, succo acri madida, semine epithymi, gignitur in maritimis. Hoc, ut arbitror, est quod omnibus ferè officinis inter legitimi probationes & experimẽta quæritur, ut sit album, gummosum. Minus candicat quòd è pityusæ radicibus eruitur. Neutrum tamen constat esse Dioscoridis aut Plinij tripolion, cum radices, si nares consulantur, non sentiantur odoratæ, quales in tripolio notantur. Subscribunt partim Actuarij iudicio nonnulli recentiores Græci, qui
50 radicem pityusæ apud Dioscoridem turbet appellari subdiderunt, id tamen adiectitiũ esse putamus. quapropter turbit album recentioribus Græcis radix est alypiæ: alterum pityusæ, siue nunc nominatæ esulæ. Qui familiæ Arabicæ authores, etiã Actuario posteriores, turbit radicem herbæ folia ferulæ minora ferentis, & lacte turgentis, radicem uel alypiæ

uel pituitæ intellexerũt, quatum utraq; succo madet acri: quos omnes ferè sequuntur nostrates officinæ. Radix tripolij in uino duum denariorum instar aquas per aluum trahit & urinas. Conciditur in medicamenta quæ uocantur alexipharmaca.

Adiantum, Trichomanes, Xanthion. Cap. CXXXXIII

Diantum Romani cincinnalem, alij terræ capillum, alij supercilium terræ uocant. folia sunt parua ut coriandri, diuisa cacuminibus, cauliculi quibus erũpunt prætenues, palmum alti, nigro colore nitẽt. folia filicis exigua, sine caule, sine flore, sine semine, radice inutili. Adianto miraculum est, æstate uiret, bruma non marcescit, aquas respuit. Perfusum, & ut est author Theophrastus, mersum aqua folium nõ madescit, sicco semper simile: tantaq; deprehenditur dissociatio, ut nihil aquæ uideatur adhæsisse, unde & nomen à Græcis, alioqui frutici topiario. Quidã polytrichon uocant, alij callitrichon, utrunq; ab effectu. Tingit enim capillũ, & ad hoc decoquitur in uino cum semine apij, adiecto oleo copiose, ut crispum densumq; faciat. Duo genera eius, candidius & nigrum breuiusq;, Theophrastus assignauit. Vtriq; ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt, omnia autem cõtrarijs pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla ferè. Vmbrosas petras parietũq; aspergines ac fontiũ, maximè specus sequitur, & saxa manantia: quod miremur, cum aquas nõ sentiat. Perpetuo uitet adianton, eiq; æterna, ut multis arborum, sunt folia. Nomen ab euentu duxit, quòd folium eius perfusum aqua non madescat, radice tam parua ut possit nulla existimari. Locorum opacitate gaudet. Perdices in bellum armantur huius herbæ cibo. Adiantum capillus Veneris à Theodoro dicitur. Hallucinãtur officinæ, quæ diuersum longè ab adianto capillum Veneris ostendant, cum idem esse bonarum literarum studiosis euidentius sit, quàm ut debeat demonstrari. Adiantum, quæ etiam uulgo capillus Veneris dicitur, pedali consurgit proceritate, folio mollissimo, paruo, coriandri diuisura, filicis effigie, aduersis pediculis capillaceum ramulum utrinq; circundantibus, colore ex uiridi nigricante, sterilis & flore semineq; uidua: sed neq; dignam commentatione fundit radicem. Horus Apollo scribit upupam auem uuæ morbo tentatam adiantum ori inditum obuersare: quapropter Aegyptij hominem sese sanantem hoc figurarum inuolucro designant, upupam et adiantum herbam appingẽtes. Calculos è corpore mire pellit, frangitq; utiq; nigrum: qua de causa, potius quàm quòd in saxis nasceretur, à Latinis saxifragum appellari credidit Plinius. Bibitur è uino quãtum terni decerpsere digiti. Vrinam cient, serpentium & araneorum uenenis resistunt. In uino decocti aluũ sistunt. Capitis dolores corona ex his sedat. Contra scolopendræ morsus illinuntur, crebro auferendi ne perurant: hoc & in alopecijs. Strumas discutiunt, furfuresq; in facie, & manantia capitis ulcera. Decoctum ex ijs prodest suspiriosis, & iocineri, & lieni, & felle suffusis, & hydropicis. Strangurię illinuntur, & renibus cum absinthio. Secundas ciẽt et menstrua. Sanguinem sistunt ex aceto aut rubi succo poti. Infantes quoque exulcerati perunguntur ex ijs cum rosaceo & uino prius. Folium in urina pueri impubis, tritum quidem cum aphronitro, & illitum ueotri mulierum, ne rugosus fiat præstare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putãt, in cibũ eorum additis, pecoriq; esse utilissimos. Decoctũ ex herba, ut Dioscorid. placet, suspiriosis & anhelantibus prodest. Datur & felle suffusis, lieni, urinæ difficili. Calculos frangit, aluũ cohibet, serpẽtibus resistit. Pota in uino stomachi fluxionibus medetur. Menses ciet & fecundas, sanguinis reiectiones sistit. Illinitur cruda ad serpentiũ morsus. Alopecias pilo restituit, strumas discutit, furfures in facie, & manantia capitis ulcera cum lixiuio emendat. Capillum defluentem continet, et densat cum ladano, myrtino Susino & hyssopo uinoq;. Furfures exterit omnium generum in corpore & capite. Gallinaceos, & coturnices pugnaciores fieri putãt in cibis eorum addita: pecori quoq; utilissimam prædicant in ouilibus satam. Vmbrosa, palustria, parietumq; aspergines persequitur, circa fontes & speluncas proueniens. Trichomanes Romanis capillaris, aliqui pinnulam, alij filiculã, aliqui adianton & hanc uocarũt. nascitur eisdẽ in locis filici similis, admodum parua, folio à lateribus in uersum & ordinem quendã cõdito, tenui, & figura lenticulæ, contrarijs ex aduerso pediculis. Ramuli, ex quibus emicant folia, exsplendescunt, graciles, colore subnigro, acerbo gustu. Cum priore effectu pari. Trichomanes multis

alterum

alterum genus adianti, cognomine callitrichi, breuius & nigrius, tenuissimis iuncis, radice minima, gustatu feruens. Primum genus adianton iuncos habet candidiores, & folia plura, maiori frutice. Trichomanes hodie nostræ uocant officinæ cum suis herbarijs, *polytrichon*, uulgo herba nota uel græca nomenclatura, cauliculis iunceis, quincuncialibus, statim penè à radice foliatis, fronde rotunda, lenticulæ forma, aduersis inter se pediculis, subfusca, sine flore, sine semine. Nascitur in parietinis, umbrosos fontiũ specus, & murorum aspergines sequẽs. Polytricha, ut Plinius est author, distat à callitricha, quòd iuncos albos habet & folia plura, maioraq́; frutice quoq; maior est. Defluentem capillum cõfirmat & densat. Callitrichon hodie uocant herbarij *saluiam transmarinam*, indigniore errato
10 quàm quod explodi mereatur, quando inter capillacea, quæ uocant, genera, herbam collocent, folio elelisphaci, maiore, odorato, sesquipedali caule, leniter hirsuto, in quadrangulum striato, flore subcæsio, in aquilini rostri effigiẽ falcato, calyculis gallinaceæ cristæ forma. Quid ea cum trichomane commune habet, aut cũ callitricho, aut polytricho? nempe non uideo. Nã illud trichomanes, à luxuria capillitij nomẽ adipiscitur: polytrichon, quod capillorum multitudinẽ creet: callitrichon, quòd crines denset, crispet, pulchrioresq́; reddat. Xanthion aliqui apannen appellauere, lappam Romani. nascitur pinguibus locis & ubi lacus obaruerũt, caule cubitali, anguloso, pingui, alas plures fundente, folio atriplicis incisuras habente, odore nasturtij, semine rotundo ceu grandiore oliua, spinoso, platani pilula, uestium cum tangitur tenaci. Nomen ei putauerim ab effectu inditũ, quòd rufet
20 capillum. Non credit ut à quibusdam xanthion ab aparina superius descripta differre. Sed cur, obsecro, Dioscorides & Galenus, & cęteri diuersas habuere, duobus seorsum locis de ijs prodentes? Quid quòd in omnibus græcis exemplaribus, aparina ex interuallo stellata pingitur quasi rubia; xanthion multo aliter, folio atriplicis? A Galeno & Paulo xanthion uocatur, philanthropos ab Aetio, ab herbarijs hodie *lappa minor* & *lappa inuersa* nominatur. siquidẽ ea folia habet atriplicis diuisa, nasturtium olentia, fructum grandis oliuæ modo rotundum, ut pilula platani spinosum, qui contactu uestibus adhęrescit, caule cubitali, anguloso, pingui, crebras spargente alas. inuenitur læto & pingui solo, & lacubus exiccatis. Nucleus qui in echinata pilula clauditur à pueris estur dulci et grato cibo. Semẽ antè quàm inarescat collectum, & tusum in fictile, capillum reddit flauũ, si cum usus exigit, he
30 minæ unius instar in aqua tepida capiti collinatur, utiq; si præpatatũ antè nitro sit caput. Alij uino tundunt, & ita seruant. Semen aptissime tumoribus imponitur.

## Aegylops, Bromos, Glaux, Polygala, Osyris.

## Cap. CXXXIIII

Egilops Romanis auena, festuca est folio tritici molliore, summo in capite semina bina uel terna quæ rubent, in quibus aristulæ capillamẽti modo prętenues uisuntur.
A Hæc morbũ eiusdem nominis oculorum sanat, illita discutit duritias. Exprimitur succus ex ea, quem in eosdem effectus permista farina siccãt. Aegilops necat hordeum, in quo maxime nasci amat. Plinius auenam græcam uocauit. Hæc non nisi post annum semine suo gignitur. Vere pilosum ei fo-
40 lium ut lolio, nõ tamen ut illi pingue, immitis aspectu. Solũ emaciat, radice culmoq́; multiplici. Melius in culto prorumpit Remediũ est ut arua biennium quiescant, tum plane luxuriantem eam immissum pecus obterat consumatq́;. De hac inter frumenta diximus.

Bromos Italia uocat auenam. Similis est ægilopi bromos, & hæc est auena syluestri fere habitu, inter uitia segetis spicã ferens, radice copiosa, & multiplici culmo sparsa, de qua inter legumina diximus. Naturam habet siccandi, proinde in aqua decoquitur, donec se succus ad tertias contrahat. Hic colo effusus miscetur melli æquis partionibus, deinde iterum coquitur dum crassitudo liquidi mellis euadat. Facit ad ozænas, si linteolum eo imbutum naribus adigatur. Prodest & per se appositus. Quidam aloen subigẽtes admiscẽt, utunturq; ita quibus anima fœtet. Decoquitur cũ rosa sicca in uino. Glaux folia cytisi
50 aut lenticulę habet auersa cãdidiora, supernè urentia: rami à terra quini seni ue, palmei, tenues ab radice, flores albę uiolę, sed minores & purpurei exeunt. inuenitur iuxta mare. Glaux, quemadmodum narrat Plinius, eugalacton antiquitus uocabatur, cytiso & lenticulæ folijs similis, auersa candidiora. rami in terram serpunt quini seniúe, admodũ tenues

 ab radice

ab radice, flosculi purpurei exeunt. inuenitur iuxta mare Eugalacton ex facto nominabatur, & à quibusdam non glaux, sed glax, & galax à lacte pronunciatur. Hac descriptione inuenitur apud nos herba cytisi similitudine uel lenticulæ, folijs in ordinem utrinque digestis, subter cæsiis, supernè uiridibus, ramulis quinis senis'ue nihil à solo se attollētibus, flore purpureo, paruo, siliqua terete non in aduncum ut fœnigræci corniculata. Frequens apud nos iuxta specus aquosos & in ueteribus foueis: sed nullum apud nos inuenit nomē. Coquitur in sorbitione similaginis ad exciandam ubertatem lactis, eamque qui hauserint balneis uti conuenit. Vtuntur cum hordeacea farina in sorbitione, ad reuocandam extincti lactis fœcunditatem. Polygalon palmi altitudinem petit, lenticulæ folijs, gustu subacerbo. Hæc pota lactis abundantiam molitur. In caule summo folia lenticulæ, astricto gustu. Plinio palmi petit altitudinem, quę pota lactis abundantiam facit, inde nomen ab effectu. Osyris surculus niger, ramulos tenues, lentosque fert, & ijs folia terna & quaterna, modo quina, interim & sena, ceu lini nigra initio, dein colore mutato subrubra. Osyris, ut Plinius scriptum reliquit, ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in ijs folia nigra ceu lini semenque in ramulis nigrum initio, deinde colore mutato rubescens. Ea officinis omnibus incognita osyris nomine, nanque à similitudine nouum emendicarunt uocabulum, *linariam* appellantes, quo nemini non noscitur. siquidem *linaria* cauliculis fruticat nigricantibus, lentis, tenuibus, atris quoque folijs, lini facie, concolori semine tantisper dum maturescit, postquam ematuruit rubescente. senescentes quoque ramuli nigritiam in ruborem uertunt. Nulla igitur deliniationis nota osyridi tradita, in linaria deesse reperietur. Osyrias aliquibus etiam dicitur, non ignota mulieribus, quæ cutem emaculari flagitant, smegmata faciunt ex ijs. Radicum decoctum potu sanat arquatos. Eædem, priusquam maturescat semen, concisæ & sole siccatæ aluum sistunt. Post maturitatē uero collectæ, & in sorbitione decoctæ rheumatismis uentris medentur, & per se tritæ ex aqua cælesti bibuntur. Decoctum herbæ potum regium morbum discutit.

Smilax aspera, Smilax lætis. Cap. CXXXV

Milax aspera folio periclymeni, ramulis exilibus, multis, paliuri modo aculeatis. Repit per arbores ambiendo eas ab imis ad summas usque. Semen in racemis labruscę modo cohęret, rubro colore cū ematuruit. gustu leniter mordaci, radice crassa, prædura. locis palustribus & asperis enascitur. Sequitur Theophrasti de smilace sentētia: Smilax hederæ genus est Cilicia cognomine, importata est ex ea terra in Græciam, folio in cacumen pinnato quidem, sed in angulū depresso, nec tamē angulosa, hederaceo, paruo, & ubi pediculo adalligatur ferè madido, medium callum spinæ modo tenuem habente, staminaque non porrecta ex eo ut in cæteris folijs, sed circa eum coacta in orbem ab annexu pediculi, ex quo & iulus quidem gracilis, & conuolutus pampini modo emittitur, flore candido lilium olente, fructu solani aut melothri, etiamnum labruscæ, racemis ut hederæ pendētibus, aut uuæ labruscæ potius, quoniam ab eodem pediculi acinorum exeunt. Acinis color ruber, complexis nucleos binos, maioribus ternos, minimis singulos. Nigri sunt nuclei atque duri. Peculiare habent racemi quòd latera caulium sepiunt, quodque unus omnium grandissimus propendet summo caule, ut in rhamno atque rubo. Flore huius coronarij utūtur quanquam syluestri, ut & spinæ acutæ. Similis, authore Plinio, hederæ, è Cilicia primū profecta, sed in Græcia frequentior, quam uocant smilacem, densis geniculata caulibus, spinosa, fruticosa ramis, folio hederaceo, paruo, nō angulosa, à pediculo emittēte pampinos, flore candido, olente lilium. Fert racemos labruscæ modo, non hederæ, colore rubro, complexa acinis maioribus nucleos ternos, minoribus singulos, nigros durosque. Infausta omnibus sacris, et coronis, quoniam sit lugubris, uirgine huius nominis, propter amorem iuuenis Croci, mutata in hunc fruticem. Id uulgus ignorans, plerunque sua polluit festa, hederam existimando. Ex smilace fiunt codicilli, propriumque materiæ est, ut auribus admota leuem sonum reddat. Duo smilacis genera, ut idem inquit, fecere. alterum immortalitati proximum, in conuallibus opacis scandentem arbores, comantibus acinorum corymbis, contra uenenata omnia efficacissimis. Alterum genus culta amare, & in ijs gigni, nullius effectus. Smilacis folia in coronamenta se dedere, quam & autophoron & asperam apud eum uideo cognominari: coro

nam

nam ex ea factam impari foliorum numero capitis doloribus mederi. Smilacis semen & folium antè & pòst sumentibus cōtra uenenata omnia efficax est. Traditur & succo acinorum infantibus recēs natis instillato, nulla in posterū uenena ijs esse nocitura. Smilax læuis folio est hederaceo, molliore, læuigatioreq́;, palmitibus præter spinas, quibus carent, omni alio modo similibus supradictæ. Conuoluit se arboribus, quemadmodum & illa. Semen ut lupini habet nigrū, & exiguum, super quod cucunquaq; flores exiliunt candidi, copiosi, orbiculati, topiario frutice per æstates, folijs per autumnum cadentibus. Læuem Plinius amare culta, & in ijs gigni scribit. Smilax læuis proxima quæq; uincit palmitibus sine spinis, tenuibus, longis, folio hederaceo, molliore, læuiore, fructu lupini modo nigro, exiguo, floribus in cacumine perperuis, multis, rotundis. Huius sarmēta nullis horrent spinis, ex quibus per æstatem topiario opere contra æstus iniuriam attegiæ confinguntur. Folia per autumnum decidua. plurima hæc circa ipsa Tempe uiuet, saxa operiēs, conspicuo nitore oculos tenens ut Aelianus scribit: quanquam etiam de smilace hortensi, quæ dolichos sit, uideri potest idem dixisse. Est autem ut arbitror dolichos, quam Plinius siliquam uocauit syluestrem, locis aliquot authoris eius in se collatis. Siliqua, inquit, omnis dua adhærēdo: &, circa Tempe Thessalica quę dolichos. Addit, circa Thessalica Tempe mirum siliqua syluestris amplecti radicibus fontem eum dicitur, semper florens purpura. Vitruuius tamen hanc, quæ circa Thessalica Tempe nascitur, non herbam sed arborem intelligit. In Thessalia, inquit, fons est profluens, ex quo nec pecus ullum gustat, nec beluarum genus ullum propius accedit, ad quem fontem proxime est arbor florens purpureo colore. Leuem smilacem nullius esse effectus Plinius refert. Galenus similes eam uires habere prædicat quas aspera. Huius semen Dioscorides cum dorycnio, ut tribus obolis utrunq; capiatur, somnia multa, & turbulenta facere credidit.

Myrtus syluestris, ruscum. Laurus Alexandrina. Cap. CXXXVI

Xymyrsine, siue syluestris myrtus, Romanis ruscum dicitur, folijs myrti latioribus, cuspidis specie, mucronato cacumine, baccæ per maturitatem rubescunt à medijs folijs depēdentes, duritia nucleo ossea, radice graminis gustus astricti, subsalsi, à qua ramuli uiticis, frequētes, lenti. Oxymyrsine, ut ait Plinius, myrtus est syluestris, quam alij chamæmyrsinem, alij acoron à similitudine. hæc est enim breuis, fruticosa. Baccis rubentibus, & breuitate à satiua distat. Castor oxymyrsinem myrti folijs acutis, ex qua fiunt ruri scopę, ruscum uocauit: inter sponte nascentes idoneam cibis numerat, qua plerįq; gentium utuntur. *Bruscum* hodie, addita litera, licet corrupte, uocant officinæ, humilem herbam, fruticosam, folijs acutis, & mucrone rigentibus, dependentibus à medio baccis quæ per maturitatem rubescūt, osseo intus nucleo, ramulis cubitalibus, uitilium modo lentis, foliosis, fractu contumacibus, radice graminis acerba, subamara. Alterum genus nonnulli faciunt, quod proceritatem arborum ęquet, folio lato, duro, & per angulos aculeato, immortali quoq; uirore, baccis rubentibus & racematim collectis. hanc Galli *heussum* uocant. Fiunt ex ambabus, ad detergendā infumibulorum fuliginem, scopæ. Gaudent opacis, neq; alibi temere nascuntur. Cæterum eam suprà genus esse aquifoliæ ilicis docuimus. Scio rusci fructum, *cubebas* Mauricè uocatas credi. Sed ab ijs dissentio qui hnc adfirmant, in testimonium citans Actuariū & Aetium, qui in multis recentiorū compositionibus à se traditis, *cubebas* & *combebas* à Græcis dici carpesiō adfirmāt. Galenus certe, id quod medici cubebas uocāt, ipse carpesiō appellauit. Duorum generum, Ponticum & Laertium, à montibus Pāphylię, ubi frequens est, ita dictum. Inuenui & in Sida copiosum tradit, oppido Pamphyliæ, & effectum ei tribuit qualem ipsi phu, gustum quoque similem, tenuioris etiamnum hoc, subtilioris substātiæ, propterea plus uirium in eo esse purgandis & exterendis intestinis quæ sunt occlusa: non tamen par uirtute penetrandi casiæ, nedum cinamomo, etiam si Quinto, inquit, ita uideatur. Vrinam cit, renes calculis laborantes liberat. Est autem odoratum semen carpesium, hoc est cubeba. Foetēt syluestris myrti baccæ dum recentes sunt, ostea in ijs duritia: in carpesio nihil tale reperitur. Illud obiter dixerim, superuacuum existimo in re confessa lōgiorem moram ducere, præsertim cum plura de carpesio suprà narrauerimus. Tradunt claram uocem facere pronunciantibus, si contineatur ore, ideo aliqui eloquentes nunquam

ſine hoc ſemine concionabantur. ſed multam cit pituitam, quæ dicentes aut orantes turpi proluuie ſputi conturbat. Sed & aliam quoque dotem prædicant, maiorẽ in uenereo concubitu uoluptatẽ ſentiri qui habeant id in ore: quaſi nõ ſatis ſit in ea titillatione mẽs cõmota, niſi doceamur, quẽadmodũ nos Venus adminicularior & uiolentior transuerſos auferat. Sed iam ad ruſcum redeamus. Radix in honore eſt, decocta uino ad renum dolores pota, & difficili urinæ, præcipuè craſſæ & grauiter olenti: morbo regio & uuluarum purgationi trita cum uino: cauliculi quoque incipientes aſparagorum modo in cibo ſumpti, & in cinere decocti. Semen in uino potum, aut oleo, aut acero, calculos frangit: item in acero & roſaceo tritum capitis dolores ſedat, & potum regium morbum. Radix decocta bibitur alternis diebus in calculorum ualitudine, & tortuoſiore urina, uel cruenta. Radicem pridie erui oportet, & poſtero mane coqui, ex eo ſextario uini cyathis duobus miſceri. Sunt qui crudam radicem ex aqua bibant. Et in totum, ad utilia cauliculis eius in uino & aceto tritis, nihil utilius putant. Folia & baccæ Dioſcoridi in uino potæ urinas cient, menſes pellunt, ueſicæ calculos rumpunt, ſtillicidia urinæ ſanant & capitis dolores, regio morbo medentur. Naſcitur in aſperis præcipitijs. Decoctum radicis in uino potum eoſdem præbet uſus. Cauliculi recentes aſparagorum loco in cibos recipiuntur, eſu quidem amaro, ſed urinas pellente. Laurus Alexandrina, aliqui Idæam, alij hippogloſſion appellare malunt, folio myrti ſylueſtris, molliore, candidiore, maiore, ſeminis inter folia magnitudine ciceris rubri, ramos ſpargit à terra dodrãtales, eoq́ ampliores, radice myrti ſylueſtris, maiore, odorata, teneriore. inuenitur in montoſis. Eſt &, ut Plinius ſcribit, Alexandrina laurus, quam aliqui Idæam, alij hippoglottion, alij daphnen, alij carpophyllon, alij hypelaten uocant: ramos ſpargit à radice dodrantales, topiarij ac coronarij generis, folio acutiore quàm myrti, molliore & candidiore, maiore, ſemine inter folia rubro. plurima in Ida, & circa Heracleam Ponti. Nec niſi in mõtoſis uidimus hac effigie, folio paulo ruſci maiore, molli, nec rigido, ſemine inter folia rubro, ramulis in terram ſparſis, dodrantalibus, radice myrto ſylueſtri proxima, molli. Laurus Alexandrina, ſiue Idæa partus celeres facit, radice pota trium denariorũ pondere, in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiã pellit, menſesq́, eodem modo pota. Difficiles partus accelerat pota ſenûm denariorũ pondere in uino dulci. Stranguriæ prodeſt. Menſes elicit, fœminasq́ purgat.

## Daphnoides, Chamædaphne. Cap. CXXXVII

D Aphnoides alij eupetalon, alij chamędaphnen, alij peplion dixerunt, frutice ſeſquipedẽ alto, ramoſo, ramis flexilibus, ſurſum uerſus folioſis, cortice uirgas ueſtiente glutinoſiſſimo atq́ inxetricabili. Folia uero lauri molliora, ualida nec fragilia, quorum guſtatu os & fauces accẽdantur: flores candidi, bacca cum ematuruit nigra, radix superuacua. naſcitur in montibus. Id, etiam Plinio authore, quod daphnoides uocatur, genus in nominum ambitu eſt. alij enim pelaſgum, alij eupetalon, alij ſtephanon Alexãdri uocãt. Et hic frutex eſt ramoſus, craſſiore ac molliore q́ laurus folio, & cuius guſtatu accendatᷣ os, baccis è nigro rufis. Nec illud prætereo, Pliniũ daphnoidi craſſiora quàm laurus folia contribuiſſe, Dioſcoridem graciliora. Adijcio Dioſcoridis mihi uerba non uideri, quibus dicitur alypo ſimilem hanc herbam eſſe, floribus nymphææ, quanquam inueniam qui alypoides hanc uocent. Herbarij noſtri hanc appellant *laureolam*. ſiquidem laureola frutex noſcitur ramoſus, cubitalis, molliori anguſtioriq́ quàm laurus folio, triſti aſpectu, flexilibus uirgis, ſupra modum uiſcoſis, uerſus cacumen folioſis, flore candido, bacca cum percoxit atri coloris, fronde fractu contumaci, cuius guſtatu mordeatur os, incenſumq́ guttur uellicetur, radice inutili. Daphnoides, ſiue ſylueſtris laurus, aluum ſoluit recenti folio uel arido, drachmis tribus cum ſale & hydromelite mãducata. Pituitas extrahit folium & uomitus, ſtomacho inutile. Sic & baccę quinę denæ'ue purgationis cauſa ſumuntur. Pituitoſa folio recenti uel arido exigit per aluum. Vomitiones menſesq́ cit. Commanducata capitis elicit pituitam, ſternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum reſoluunt. Chamædaphne, quidam & hanc daphnen, alij laurum Alexandrinam uocant, alij daphniten, alij hydragogon, Romani laureolam ſiue lauraginem, unico ramulo, cubitali, recto, tenui, atq́ læui, folio lauri

ſimilitu-

ſimilitudine, multo læuiore, & magis herbaceo. Semen rotundũ, rubens admiſtumq; folijs quibus ſupernaſcitur. Chamędaphne Plinio unico ramulo eſt, cubitali ferè, folio tenui lauri ſimilitudine, ſemen rubens admiſtum folijs. Hanc ut priorem herbarij uocãt. nanq; unico ramulo & cubitali, erecto, folio laureo, tenui, multo læuiore, acini rubentes, rotundi, folijs annexi quibus agnaſcantur. Eadem Plinio uincaperuinca eſſe uidetur. Profecto chamædaphne longe diuerſa eſt ab ea quæ uincaperuinca dicitur, quòd in cubitalẽ aſſurgat altitudinem, ut Dioſcorides tradit, & Plinius ipſe confirmat, acinis rubris, qui folijs promiſcui pendent. Vinca uero peruuica topiaria eſt herba, uirens in modum lineæ, folijs geniculatim circundata, ueteribus inopiam florum ſupplere ſolita, quæ non attollitur ſed humi ſerpit, & ſe in modum funiculi porrigit uicina quæq; uincens, unde nomen, flore in purpuram cæruleo. Vincam peruincam tamen dici Plinio chamædaphnen placuit, quòd humilis uideatur laurus, ut nomen ſonat. Verum, ut teſtatum relinquitur aliud nõ idem genus eſſe. Alioquin & medicinæ quoque prorſus uariãt. Hydropicis & auribus & aluinis prodeſſe uincaperuinca dicitur: chamædaphne uero illinitur capitis doloribus recens, ardores refrigerat. Ad tormina cum uino bibitur. Menſes ſuccus eius & urinam cit potu, partusq; difficiles in lana appoſitus. Illinuntur capitis doloribus folia, ut teſtatur Dioſcorides. Stomachi mulcent ardores, tormina potu mitigant. Potus cũ uino ſuccus menſes & urinas ciet. Idem appoſitus peſſo præſtat.

## Elleborus candidus. Cap. CXXXVIII

ELleborum candidum Itali ueratrum album appellant, folia ea plantaginis atque betæ ſylueſtris, hæc quoque breuiora nigrioraq;, & canalium dorſo rubentia, caule palmi, concauo, multis conuoluto tunicis, quas abdicat cum incipit areſcere, radix capillamentis multis fibrata, oblongo capite, ceparum modo coeuntibus. naſcitur in montanis & macris. Tempeſtiuum meſſibus uellere. Nigrum à candido radice tantum differre tradiderunt, alij folijs quæ candidum continuo radici annexa & humi ſparſa habeãt, caule ferulaceo, breuiore quàm albuci. Idẽ folia betæ incipientis, nigriora, & canalium dorſo rubeſcentia, caule bulborũ tunicis conuoluto, radice fibrata ceparum modo. Frigidis gaudet. In Anticyra cõmodiſſime purgari eius quod ſeſamæ ſimilitudinẽ habet Theophraſtus affirmat, ſed hoc ſeſamoides uocat. Coturnicibus ſemen ellebori gratiſſimum ſcribit Ariſtoteles, quam ob cauſam antiqui damnauere menſis, nunc magnopere quæruntur. Candidum multis apud nos locis ruſtici *ueratrum* uocant, officinæ *elleborum album*, folijs plantaginis ſed paulo atrioribus, & canalium dorſo rubeſcentibus, caule quincunciali, ferulaceo, bulborum tunicis obuoluto, radice cepæ modo multis fibris capillata. Plurimum naſcitur in Oeta monte, & optimum uno eius loco circa Pyram: ſecundus locus Pontico: tertius Eleatico, quod in uitibus gigni ferunt: quartus Parnaſio, quod adulterant Aetolico ex uicino. Sunt qui inter hæc Maſſilioticum laudent. Album cum ſucciditur, caput (ut Theophraſtus ait) aggrauat: ideoq; celeriter effodi præcipitur, & allium præſumi, & uinum ſorberi. quod Dioſcorides in nigro ſeruat. Leguntur tenuiſſimæ radices breueſq;, ac uelut decurtatæ etiam eæ. nam ſumma, quæ eſt craſſiſſima, cepis ſimilis, canibus tantum datur purgationis cauſſa. Vetetes radicem cortice quàm carnoſiſſimo ſeligebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis ſpongijs operram, turgeſcentemq; in longitudinem findebant, deinde fila in umbra ſiccabant ijs utentes. nũc ramulos à radice quàm grauiſſimi corticis, ita dantes. Inciditur & forficulis nũc elleborum, & eribratur, cortex remanet, hoc ſummoto medulla cadit. Album optimum quod celerrime mouet ſternutamenta, ſed multo terribilius nigro. Durare uim utriuſque triginta annis putant. Necantur albo muſcæ trito & cum lacte ſparſo. Galli ſagittas in uenatu tingebant elleboro, circuncisiſq; uulneribus teneriorem ſentiri carnem prædicabant. Herophilus elleborum fortiſſimo duci æquabat, concitatis enim intus omnibus, ipſum in primis exire: ideo erraſſe antiquos parcius id præbendo, cum celerius erumperet quod largius daretur. Reddi poſt quatuor quoque horas incipit, totum opus ſeptenis peragitur horis. Nigrum equi, boues, ſueſq; cauent, cum impune ueſcantur candido. Optimum Dioſcorides eſſe ſcribit rigidum, album, fragile, car-

nosum, nec exacutum aut iunceum, & in frangendo puluerem emittens, medulla tenui, gustu feruens, nec tamen uehementer, neq; saliuam subinde ciens. quod talem nanciscitur conditionem, strangulat. Laudatur maximè Cyrenaicum, Galaticum, & Cappadox, & Italicum albius: puluerosum periculosius & strangulatum concitans. Purgat uomitione uariorum colorum humores. Additur oculorum collyrijs quæ caliginem discutiunt. Menstruum sanguinem trahit, partus enecat uel apposititu, sternutamenta ciet, mures in polenta cũ melle admistu iugulat. Carnes si una coquantur absumit. Datur ieiunio per se, aut cũ sesamo, aut succo ptisanæ, aut alicæ, aut lentis cremore, aut aqua mulsa, aut pulticula, aut alia quauis sorbitione. In panibus quoq; subigitur ac torretur. Cæterũ apparatus & obseruatio poturis elleborũ apud antiquos legatur, qui de ratione et modo dãdi eius dicato priuatim opere scripserũt. Potissimũ Dioscorides accedendũ censet Philonidi ab Enna Siciliæ medico, alioqui longũ esset ei, qui de medicinali materia differit, curationũ quoq; modos & rationẽ uictus persequi. Porrò alij sorbendũ in pulte pręcipiunt, aut in alica copiosa: quidã cibo tenui pręsumpto elleborũ obiter ministrãt. Quod genus usu uenit, cũ poturi sunt, quibus præfocatio timet̃, aut quibus infirmũ exileq; corpus est: ita enim tutissime sumitur, quia minus importunũ infestũq; munitis cibo alio corporibus accedat. Balani ex eo admotæ sedi uomitiones eliciũt. Cæterum, ut & ueterum etiam placita breuiter perstringamus, candidum uomitione magis purgat, causasq; morborum extrahit. Quondam terribile, postea tam promiscuum, ut pleriq; studiorum gratia ad peruidenda acrius quæ commentabantur, sæpius sumptitauerint. Carneadem responsurum Zenonis libris, Drusum tribunorum popularium clarissimum, hoc medicamento liberatum constat comitiali morbo in Anticyra insula: ibi enim tutissime sumitur, quoniam sesamoides admiscent. Italia ueratrum uocat. Farina eius admista radicula, qua lanę lauantur, sternutamentum facit & somnum: sed optimum habetur album, quod celerrime mouet sternutamẽta: sed multo terribilius nigro, præcipue si quis apparatum poturorum apud antiquos legat, contra horrores, strangulatus, intẽpestiuas somni uires, singultus infinitos, sternutamenta, stomachi dissolutiões, tardiores uomitus aut lõginquiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti quæ cõcitarent uomitiones, ipsumq; elleborum extraherẽt medicamentis, aut clysteribus, sæpe sanguinem uenis eruisse. Iam uero cum prospere cedat, terribilius uisu in uarijs coloribus uomitionum, & post eas obseruatione alui, balnearum dispensatione, totius corporis cura, antecedente omnia hæc magno terrore & fama. Nanq; tradunt absumi carnem si coquatur unà. Propter hos metus parcius dabant, quod antiquorum erat uitium, cum celerius erumpat quo largius sumitur. Themison binas nõ amplius drachmas donauit, sequentes quaternas dedere. Cauendum felici quoque cura, ne nubilo detur die, quippe impatibiles cruciatus existunt: nam æstate potius quàm hyeme dari dum non est in dubio. Corpus septem diebus præparandum cibis acribus, abstinentia uini, quarto & tertio die uomitionibus, pridie cœnæ abstinentia. Album è dulci datur, aptissime in pulte aut lacte. Inuenere etiam raphanis dissectis inserere elleborum, rursusq; comprimere raphanos, ut transeat uis, atque eo lenimento dare. Vetant dari senibus, pueris: item mollibus ac fœminei corporis, animi ue exilibus aut tertenis, ac fœminis minus quàm uiris: item timidis, aut si exulcerata sint præcordia, uel tumeant, minimèue sanguinem excreantibus, causarijs uel latere, uel faucibus. Medetur intrà comitialibus, uertigini, melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephantiæ albæ, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis incipientibus, tympanicis, stomachicis, spasticis, clinicis, ischiadicis, quartanis quæ aliter non desinant, tussi ueteri, torminibus redeuntibus. Medetur extrà corporis eruptionibus, pituitæ cum axungia salsa illitum, item suppurationi ueteri. Eodem & phthiriasis emendatur.

Elleborum nigrum, Sesamoides. Cap. CXXXIX

Lleborum nigrum aliqui melampodion uocant, Romani ueratrũ nigrum. Melampodium à Melampode nominatum uidetur ouium pastore, qui primus ueratro purgauerit sanaueritq; furentes Prœtidas. Folia ei herbacea platani, sed minora & sphondylio proxima, pluribus incisuris, nigrioráque & subaspera, caulis scaber, flos ex purpureo candicans, & uuæ modo racemosus

mosus, semenque in eo ut cnici, quod ab Anticyrensibus sesamoides uocatur, in purgationesque adhibetur. Radices nigræ, prætenues ab uno fastigio pendentes ceparum more, in quibus tantum usus consistit. nascitur asperis collibus siccanéisque locis. Folia nigri, nam duo prima sunt huius genera, platani similia, sed minora, nigrioraque, pluribus diuisuris scissa, utraque caule palmi ferulaceo bulborum tunicis conuoluto, radice fibrata ceparum modo. Melampodis fama diuinationis artibus nota est, à quo tanquam huius inuentore, melampodion appellatur. Alij pastorem eodem nomine reperisse tradunt, capras purgari animaduertente illo, furentesque Prœti filias Elegen & Celænen, dato caprarum lacte, sanasse, cum in Arcadia prope fontem Clitorium elleboro purgatas deprehēdisset.
10 Hippocrates certe haud aliter fere quàm ectomon appellat ueratrum ipsum, præcipueque nigrum. Caulis ei similis candido. Folia quodam loco ei reddidit laurinis similia. Vbique prouenit. Nigro domos suffiunt, purgātque aspergentes se & pecora. Cum precatione solenni & religiosius colligitur. Primum enim gladio circumscribit, & ad ortum spectat qui eruit, precatur ut liceat sibi concedentibus dijs facere. Obseruantque aquilę uolatus, fere enim secantibus interest: si prope aduolauerit, moriturum eo anno qui succidit augurium est. Nigrum fere nusquam non nascitur, melius tamen in Helicone, qui mons & alijs laudatur herbis. Purgat per inferna. Veratrum tam nigrum quàm candidum ex Anticyra commendant scriptores. Anticyra uero hæc in Locride siue Phocide sita est, ut scribunt Pausanias & Strabo: nam & aliubi legitur Anticyra, hoc est sinu Maliaco pro-
20 pe montem Oetam, ubi elleborum quidem præstantissimum: sed in Phocidis Anticyra melius paratur admistione, ut inquit Strabo, sesamoidis, propterea in Phocidis Anticyram, non in Oetam elleborum poturi secedebant. Nigrum equos, sues, & boues necat, itaque cauent id cum candido uescantur. Medetur nigrum paralyticis, insanientibus, hydropicis dummodo citra febrim, podagris ueteribus, articularijs morbis: trahit aluum & bilem pituitasque. Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum plurimum drachma: modice, quatuor obolis. Miscuere aliqui & scammoniam, sed tutius salem. In dulcibus datum copiosius periculum infert. Oculorum caliginem fotu discutit, ob id quidam & inunxere. Tritum strumas, suppurata, duritias cōcoquit & purgat, item fistulas tertio die exemptum. Verrucas tollit cum squamis æris. Hydropicorū uentri imponitur cum fa-
30 rina hordeacea & uino. Pecorum & iumētorū pituitas sanat surculo per aurem traiecto, & postero die eadem hora exempto: scabiem quadrupedum cum thure & cera, pice uel pissełæo. Pręstantissimum esse Dioscorides perhibet quod ex Anticyra petitur, maximeque probatur nigrum quod in ea prouenit. Eligitur carnosissimum habitissimumque, medulla tenui, gustu acre, feruensque, cuiusmodi Heliconium, Parnasium, Aetolicumque habentur, quanquam bonitas prima in Helicone genito tribuatur. Purgat per inferna pituitam, bilemque. datur per se uel cum scammonia & salis drachma, siue tribus obolis. Coquitur & cum lenticula & cum iusculentis, alijsque quæ gratia purgationis sumuntur. Medetur morbis comitialibus, melancholicis, insanientibus, articularijs doloribus & defectis. Appositu menses euocat, partus extinguit. Fistulas purgat demissum, & tertio die ablatum. Au-
40 ribus in grauitate inditur, eximendum post tertium diem. Scabiem cum thure, aut cera, & pice, atque oleo cedrino perunctis sanat. Per se uero ex aceto uitiligines, lichenas atque lepras tollit. Dentium dolorem in aceto decoctum, si colluatur os, mitigat. Erodentibus admiscetur. Hydropicis imponitur cum farina hordeacea & uino. Cum uitibus sato eo iuxta radices, medicatum nascitur uinum purgationibus quærendis efficax. Huius aspersu domos expiari credūt. Proinde qui sunt effossuri, stantes Apollini Aesculapioque apprecantur: obseruantque aquilæ uolatus, ut quæ non sine periculo succidentiū interueniat. nā si effosionē ellebori cōspexerit ales, eodē anno qui eruet moriturū portendunt. Celeriter effodiendū est, quoniā aura, quæ subinde attollitur, caput aggrauat: quod quidē qui secturi sunt cauentes, allium præsumunt, ita muniti ad opus pergunt, nulli iam patentes noxæ.
50 Emedullatur hoc perinde uti candidum. Sesamoides alij sesamida, alij elleboron Anticyrense appellant, quoniā albo ueratro in purgationibus misceat̄. rutæ aut senecionis similitudinē habet, folio paruo, flore cādido, radice gracili, nullius effectus, granū sesamæ, gustu amarum. Sesamoides maius à similitudine nomen accepit. Hoc nascitur in Anticyra,

 nec alibi

nec alibi quod inuenerim. Hoc & elleborum à Theophrasto dicitur, ut in candido notauimus. Ventrem purgat. Datur tritum ad pituitæ bilisq; deiectiones quantum tres digiti comprehenderint, addito ueratri albi sesquiobolo cum aqua mulsa. Aliud sesamoides, quod minus cognominant, cauliculis palmi, folio coronopodis, minore, pilosiore, à cacuminibus capitula, floribus ferè purpureis, medio candidis, semenq; cõtinentibus sesamæ, amarũ & rufum, exili radice. Granũ dimidio acetabuli ex aqua mulsa potũ bilem & pituitam deijcit: illitum uero ex aqua panos, tumoresq; discutit. Galenus hoc sesamoides candidum appellat. Sesamoides Plinio à similitudine nomen accepit, grano amaro, folio minore, nascitur in glareosis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni sacro, discutit panos. Est etiamnum aliud sesamoides Anticyræ nascens, quod Anticyricon uocant, cætera simile erigeronti herbæ. Granum sesamoidis datur in uino dulci ad detractiones quantum trinis digitis capitur. Miscent ellebori albi unum & dimidium obolum, purgationem eam adhibentes insanæ melancholiæ, comitialibus, podagris: & per se drachmæ pondere exinaniunt.

Cucumis anguinus, Elaterium. Cap. CXL

S Icys agtios, alij elaterium, Romani cucumerem anguinum, alij cucumim syluestrem, fructu tantum à satiuo distat, multo minorem habẽs & glandibus longiusculis similem, ramis & folijs paribus, radice alba, grãdi. ruderibus sabulosisq; nascitur, toto frutice amara. Cucumim syluestrem Plinius tradit esse infra magnitudinem satiui. Cucumim qui magnificant, nasci præcipuum in Arabia, mox Cyrenis, alij in Arcadia tradunt similem heliotropio, cuius inter folia & ramos prouenire similitudine iuglandis semen: esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa sed candida. Aliqui ab eo scorpionum cucumim uocant, efficacissimum contra scorpionum ictus & semine, & elaterio, ad purgandos uteros aluósque. Modus pro portione uirium à dimidio obolo ad solidum, copiosius necat. Sic contra phthiriasin bibitur & hydropises. Illitum anginas & arterias cum melle & oleo uetere sanat. Multi hunc esse apud nos qui *anguinus* uocatur, ab alijs *erraticus*, arbitrantur, quo decocto sparsa mures de eius medicina non attingũt. Idem podagris cum articulorum morbis decoctum in aceto illinunt præsentaneo remedio: lumborum uero dolori semine sole siccato, dein trito in triginta denariorum põdere in hemina dato aquę. Sanat & humores subitos cum lacte mulierum. Foliorum succus, ut placet Dioscoridi, auribus instillatur in dolore. Radix cum polenta ueteres omnes digerit tumores, cum resina uero terebinthina rumpit tubercula. Ex aceto cocta podagris illinitur. Ad coxendices subter in aluum datur, succoq; dentium medetur doloribus. Arida teritur ad uitiligines, lepras, lichenas. Cicatricibus nigris colorem reddit, & in facie maculas emendat. E succo radicis sesquiobolum dant proportione minima: è cortice uero acetabuli quadrantem, ad pituitam bilémque deijciendam, idq; ad hydropises maxime. Purgationem sine stomachi iniuria molitur hac ratione, Radicis selibra in uini Libyci sextarios teritur. Ex eo ternos cyathos diebus tribus dedisse satis est, usque tumor alui abunde subsidat. Ex cucumere syluestri seu anguino medicamentum fit quod uocatur elaterium, hac ratione, Cucumeres eligis, qui simul atque tanguntur exiliunt, & à pediculo recedunt. Seruantur autem decerpti nocte una, postero die super craterem, rarum componis cribrum, & cultellum supinum collocas, ita ut aciem supernè contineat, deinde utraque manu adnixus singulatim decussas, mox humorem exprimis cribro, in subiectum craterem: carnosas quoque partes, quæ offensa cribri pexitate prohibentur effluere, identidem apprimis, opere peracto succum eum pateris considere. Reliqua uero in peluim abiecta, mox in aceruum composita super cribrum aqua dulci perfundis, subindeq; comprimis. Deinde ijs abiectis, quod in peluim transfusum inuenitur, conturbas, adopertumq; linteo profers ad solẽ: & ubi coierit, aqua omnis, quæ innatat, effunditur cum spuma, idq; sæpius, donec procumbat: tum exprimitur, ut ne stillicidia restent humoris, sedimẽtumq; teritur, & in orbiculos cogitur. Quidam ad coercendam protinus succi abundantiam constrata humo cinere per incerniculum emisso caueolam infodiunt, & elaterium cum aspergine tota superinfundunt, linteo prius triplici expanso per quod effluat, siccatumq; mortario, ut dictum est, conterunt. Aliqui marina

perfundunt

perfundunt, nonnulli ad extremum aquam mulsam infergunt. Experimentum optimi est, ut in candido modice exudet, sine pondere, sine scabritia, gustu amarissimo: quodque lucernis admotum facile accendatur. Improbatur asperum, turbulentum, herbaceum, aspe ctu medio inter eruum & cinerem, quod & ponderosum est. Admiscetur ab aliquibus amylum candoris mentiendi gratia, & ad fallendum pondus. Elaterium usu purgatorium à bimatu incipit esse tempestiuum, duratque decennio. Maxima potio solidus obolus, minima semiobolus, pueris chalci duo sufficiunt. Copiosius sumitur periculo. Vtraque parte bilem pituitamque trahit, præcipua in difficultatibus spirādi purgatione. Cum ex infernis de iectio petēda est, duplum salis est adijciundum, & subijquantum colore suo inficiat. Mo-
10 dus dandi magnitudo erui per aquam, ita ut subinde cyathus egelidæ sorbeatur. Ad uomitum ciendum aqua diluitur, & locis sub linguam penna subinde intrò adacta collinitur. Aut si quis etiam difficile uomitionem eliciat, subactum cum oleo aut irino unguēto per uincet. Vetādi sunt dormire qui potāt. In purgatione autem immodica uinum cum oleo sæpius præbendum, ut inanitio finem capiat. Quòd si uomitionem non deponit, occurrent ei aqua frigida, & polenta, & posca, & poma quæcunque stomachum densant atque contrahūt. Elaterium fœminas purgat, abortum grauidis facit. Prodest regio morbo cum lacte mulierum naribus infusum, & ueteribus capitis doloribus. Anginis efficacissime sublinitur cū melle, aut oleo, aut felle taurino. Nullum ex medicamentis longiore æuo durat, ducentos enim annos uim eius pollere Theophrastus asserit. melius quo uetustius. usque ad quin-
20 quagesimum lucernas adhibitum extinguit. Hoc enim ueri experimentum est, si admotum priusquā extinguat scintillare sursum ac deorsum cogat. Pallidum ac læue herbaceo ac scabro melius Elaterium tempestiuum est autumno, incipitque trimatu. Si quis recentiore uti uelit, pastillos in nouo fictili domet. Purgat mulieres elateriū, sed grauidis abortum facit. Suspiriosis prodest, morbo uero regio in nares coniectum. Lentigines & maculas è facie tollit in sole illitum. Elaterium fit ex succo expresso è semine cucumeris syluestris. Huius causa maturius secatur, alioqui semen exilit oculorum periculo. Arundine ueteres incidebant. Seruatur autem decerptus una nocte, postero die scinditur. Semē cinere con spergitur ad coercendam succi abundantiā: qui expressus excipitur a qua cœlesti atque subsider, dein in sole cogitur in pastillos ad magnos mortaliū usus. Obscuritates & uitia ocu
30 lorum sanat, genarumque ulcera. Tradunt hoc succo tactis radicibus uitiū, nō attingi uuas ab auibus. Radix huius ex aceto cocta podagris illinitur, succo dentium dolori medetur. Arida cum resina impetiginem & scabiem, quæ psoram, & lichenas uocant, parotidas & panos sanat, & cicatricibus colorem reddit. Foliorum succus auribus surdis cum aceto instillatur. Ad hunc succum cucumis anguinus autumno carpitur. Satiui cucumeris trita radix, & drachmæ unius pondere pota in hydromelite uomitus ciet. Si quis facile secūdum cœnam uomituriat binis obolis sit contentus.

Staphis agria, Thapsia. Cap. CXLI

Taphis agria Romanis herba pedicularis dicitur, folium habet labruscæ, diuisurisque scissum, cauliculis rectis, nigris, flore isatis. fert folliculos uerius
40 5 quàm acinos, uirides, similes ciceri, & in ijs semen triangulum, scabrū, in nigro subrubrum, intus album includitur, gustu acri. Plinius staphin agriam uel staphin uuā taminiā ab aliquibus, ut Celso, uocari falsò existimat, suum enim genus habet cauliculis nigris rectis, folijs labruscæ. fert folliculos uerius quàm acinos, uirides, similes ciceri, in ijs nucleū triāgulū. Maturescit cū uindemia, nigrescitque cū taminiæ rubētes nouerit Plinius acinos, sciuerit illā in apricis nasci, hāc nō nisi opacis. Pituitaria quo que dicit, officinis hodie *staphisagria*. fruticat ea cauliculis nigris rectis, labruscæ folijs, flore subcæsio, folliculis uerius quàm acinis, herbaceis, ciceris magnitudine, in quibus nucleus triāgulus cum uindemia nigrescens, inuenitur in opacis. Nucleis huius ad purgationes uti non censet Plinius, propter ancipitem strangulationem: nec pituitam oris siccandam,
50 fauces enim lædunt. Phthiriasi caput & reliquum corpus liberant triti, facilius admista sandaracha: item prurītu & psoris. Ad dentium dolores decoquuntur in aceto, ad aurium uitia, rheumatismum, cicatricum, ulcerum manantia. Flos tritus in uino bibitur contra serpentes. Semen idem albicat propter nimiam uim ardoris. Quidam & pituitariam uocant

uocant, & plagis serpentium utique illinũt. Ex eo nucleos quinos senos'ue Dioscorides tribuit in aqua mulsa bibendos, ut crassi humores uomitionibus expurgarentur: sed qui sumpsent postea inambulet: præsto ei debet esse aqua mulsa cõtinuo, propter anceps strãgulationis periculum & nimiam ardoris uim, qua fauces infestant. Phthinasin triti & inuncti cum oleo nuclei, item pruritum & psoras emendant. Plurimam pituitam comman ducati cient decocti in aceto. Dentium dolores mitigãt, gingiuarũ quoq; rheumatismos compescunt. Medentur oris ulceribus admisto melle. Adduntur in adurentia malagmata.

Thapsiam, alij hypopion, Romani ferulaginem, aliqui ferulam syluestrem uocant, in Thapso eiusdem nominis insula primum inuenta est, indeq; appellatio quæsita. In totum porrò natura ferulæ thapsia est, caule tamen graciliore, fœniculi folijs, in cacumine singulis ramulis umbellas anetho similes ferens, & super eas luteos flores, semen latiusculũ quale in ferula, duntaxat exilius, radice magna, interius candida, nigro cortice. Semen ferulæ thapsiam quidam uocauerũt. Nulli fruticum leuitas maior est, ob id gestata facilius baculorum usum senectuti præbet. Ferula sine dubio, ut Plinius existimat, est, sed sui generis, folijs fœniculi, inani caule, nec excedente baculi longitudinem, semen quale ferulæ: radix candida, incisa lacte manat, & contusa succo, nec corticẽ abdicant, omnia uenenata: quippe etiam fodientibus nocet, si nimia aspiret aura, intumescunt corpora, faciem inuadunt ignes sacri, ob id cerato prius illinunt. Quibusdam tamen morbis auxiliari tradunt medici permistam alijs: item in alopecijs, suggillatisq; ac liuentibus. Thapsia in Africa uehemẽtissima. Quidam caules incidunt per messes, & in ipsa excauant radice quò succus cõfluat, arefactumq; tollunt. Alij folium, radicem in pila tundunt, & succum in sole coactum diuidunt in pastillos. Nero Cæsar claritatem ei dedit, nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens cum thure ceraq;, sequenti die contra famam cutem synceram circunferens. Dioscorides rationem legendi succi sic exposuit: Radix circunfossa, laxato plaga cortice, lacte manat. Sunt qui fornicem in ipsa excauẽt radice, mox operiãt, ut purior succi synceritas cõfluat: postridie accedentes succidunt eam, & tollunt, tum contusa & organis atq; fisco expressa reddit succum, quem fictili crasso exceptum siccant in sole. Alij folium quoq; unà tundunt, quod genus infirmum uiribus est. Discernitur qui è radice sit succus, uirulentior sentitur, duratq; madidus, contrà siccescit qui folijs exprimitur, & teredines facile noscit. Excepturi lachrymam cauent contrarium uẽtum, magisq; ut tranquillo ab omni flatu cælo id fiat quærendũ, alioqui facies intumescit, & pustulæ adustis similes inuadunt nuda corporis, tã uehemens est spiritus qui ab ea proficiscitur: ob id prius liquidiore cerato & astringente nudas illinunt partes, deinde ita muniti manus admoliuntur operi. Vsus eius in medicina purgandi, cortice radicis & succo: item lac, quod ex incisa legitur, ita ut bibatur ex aqua mulsa, Hæc omnia utrinq; detrahũt bilem. Radix obolis quatuor cum anethi semine tribus drachmis, succus obolis tribus, lac singulis obolis datur: largiore potu periculum adferunt. Purgatio hæc priuatim suspiriosis, doloribus laterum ueteribus, pituitis gulæ adhærescentibus conuenit. Iis qui eas difficile rejciunt, in cibos & obsonia conditur. Radici & liquori uis extractoria ex alto ad cutem, interq; prima pollet ubi facilitas meatuum quæritur: quapropter succus illitu, radix adfrictu alopecias explent. Sugillata liuoresq; radix cum æquis thuris & ceræ portionibus tollunt, sed nõ plus binis horis adhærere patiantur. subinde marina aqua calida se foueant. Vitia cutis in facie cum melle illitus emẽdat, lepras rapit, tubercula discutit perunctus cum sulphure. Veteribus malis laterum, pulmonum, pedum, articulorũ efficaciter illinitur. Ad uerpos decurtatus alia quàm præcisionis causa pollet. tumorẽ enim ijs partibus attollit, qui pinguium fotu remollitus cutem penis extendit, ita ut contecta colis glande, iactura resarciatur. Ad lichenas uruntur radice trita cum melle. Apud Theophrastum thapsia illustrat sugillata & liuentia, quoniam ut ait Aristoteles, suo calore sanguinem refrigescere prohibeat, cuius concretu cutis liuet, ut non sit mirum Neronem hoc remedio conuerberatam faciem emendasse. Thapsia ob humoris abundantiam opus suum, ut Galenus author est, sero perficit & facile corrumpitur. Thapsos in Theocrito poeta legitur herbæ genus tingendis lanis utile, qua & capillus flauescat: diuersum tamen an idem sit thapsos & thapsia cæteris iudicandum relinquo.

Spartion, Silybon. Cap. CXLII

S Partion, alij lobon, alij ligon, frutex est uirgas longas habens, sine folijs ualidas atque lentas, uinculorum usu præcipuas uitibus festucandis alligandisque: folliculos phasiolorum modo ferens, & in ijs semen lenticulæ: florem luteũ, similem albæ uiolæ. Sparton, siue spartion, genistam nonnulli uocant, fortasse quia genibus medeatur dolentibus, uel quia genu modo flexilis sit ad nexus, multiplici tunicarum cortice sponte nascens, & quæ seri nequeat. Proprie aridi soli iuncus, aut terræ uitium, quia nihil ibi seri, nec nasci possit. Noxium animalibus, præter quàm cacuminum teneritate. Cæterum duo sunt sparti genera, unum quod genistam uo
10 camus, de quo suprà dictum est: alterum quod in Hispania & Africa funibus nascatur, leucea uel lygea potius dictũ ab Athenæo. Dubitauit ante nos Plinius. Dioscorides certe cum sparton dixit, genistam uidetur intelligere, cuius florem in coronas addebant, apibus gratissimum. Semen quoque ipsum Græci sparton eodem nomine appellãt. Asia è genista facit lina piscatoria, egregiè durantia, frutice madefacto decẽ diebus. Hac & uites alligat, ut Galenus inquit. Sparti usus quidem multis post Homerum seculis institutus uidetur, quoniam cum sparta dissoluta dixit, significauerit potius sata, in agro Thebano copiosa, ut Varroni & Plinio placere uideo: nec ante Pœnorum arma, quæ primum Hispaniæ intulerunt. In Africa exiguum & inutile gignitur. Hinc strata rusticis eorum, hinc ignes facesque, hinc calceamina & pastorũ uestis. Ad reliquos usus laboriose uellitur, in hyemem
20 uix, facillimè tamen ab Idibus Maijs in Iunias. hoc maturitatis tempus. Ager, unde colligitur, minus triginta M. passuũ in latitudinẽ patet à litore Carthaginis nouæ, minusque in longitudinem: longius enim uehi prohibent inpendia: ideo spartũ aliter etiam diuulsum natura interpolatur, rursusque quàm libeat uetustum nouo miscetur. Sparto ferè utilius nihil nautium armamentis, machinis ædificationum, alijsque desiderijs uitæ, inuictum in aquis & mari, sicut in sicco funis è canabe. Sparti semen & flores egregie purgãt obolis quinque in aqua mulsa potis ellebori uice, citra periculum. Semen ipsum exinanit aluum trahendo. Ramis in aqua madefactis succum dant ischiadicis, anginis utilem cyathi unius potu ieiunis. Quidam salsilagine uel marina aqua macerare malunt, & subter ischiadicis in aluum dare. Detrahit cruenta strigmentaque intestinorũ. Silybon spina est lata, folijs cha-
30 mæleonti candidæ similibus, quæ recens nata coquitur, & cum oleo & sale mãditur. Succus è radice drachma potus ex aqua mulsa uomitiones cit. Plinius chamæleonti albo similem fecit, spinosam, ne in Cilicia quidẽ, aut Phœnice ubi nascitur, coquere tãti est: ita operosa eius culina traditur. In medicina nullum usum habet.

Narcissus. Cap. CXLIII

N Arcissus, quidam & hanc tanquam lilium, appellauere lirion, folijs porri minoribus angustioribusque, caule inani, libero folijs, supra semipedem alto, flos cãdidus, croceo intus medio, in quibusdam purpureus, radice alba interius, rotunda, bulbacea, semen uelut in membrana nigrum, prælongũ. Optimus in montanis odoratusque nascitur, reliquũ genus herbaceum colore odoreque
40 est. Caulis, ut est Theophrastus author, & cum eo flos erumpit, ut in croco antequam folium, quod non antè quàm reflorescat cernitur. Caulis cũ flore suo emoritur. Radix bulbo assimilis, nisi quòd non est squamata. Narcisso folium alhuci, terræ proximum, sed latius, ut lilio pingue, frequens, angustum, caule sine folijs herbaceo. Flos in cacumine & post Arcturum, & circa æquinoctium, ac uere: item post lilium, ac uiolam flammeam uocatam, membrana inclusus ceu uasculo, ampliusculus, nigricans, oblongus, qui defluens sponte germinet, præsertimque defixus in terram manu. Seritur & radice ampla, carnosa, rotunda. Narcissus ter florendo tria sationum tempora demonstrat, in coronamenta flore ueniens. Sciendũ porrò cũ ex Theophrasti sentẽtia florẽ eius nigrũ dici legimus, nõ dẽ flore ipso, quẽ candidũ esse cõuenit, sed de semine intelligi, quod & mẽbrana cõtegi, & ni
50 grũ & prælongũ esse constat, quo in terram cadẽte propagat se atque seri narcissum. Theophrasti morẽ fuisse linon pro narcisso dicere Iulius Pollux est author, Homerum uero lirij appellatione complecti florum omne genus. Narcissum ab adolescente suimet amore capto, & in eum florem couerso, natum in Bœotia Thespienses garriunt, fontem Donaca

monstran

monstrãtes, ubi se specularetur puer stultissimus, qui umbram suam nesciret distinguere. Coarguit hanc fabulã uetustissimus poeta Pamphilus, qui Proserpinã multis annis, ante quam Narcissus esset, captam à Plutone cecinit carpentẽ narcissos. A narce, hoc est torpore dictum censet Plinius, quoniã caput grauet, non à fabuloso puero. Duo hæc, inquit, genera in usu medici recipiunt: unum flore purpureo, alterum herbaceum. Omnes serotini, post arcturum enim florent ac per æquinoctium autumni. Faciem alij aliter referunt. Theophrastus demõstrat folijs statim ab radice angustis, frequentibus, pinguibus, instar lilij, caule humili, nudo, herbacei flore nigro, oblongo, incluso mẽbrana ueluti uasculo, radice ampla, carnosa, in bulbi modum rotunda. Dioscorides porri folijs repræsentat, angustioribus, caule palmari, concauo, neque foliato, flore candido, calyce purpureo, feminę atro, longiusculo, quod flocculis cõtinetur, radice candida, rotunda. Ouidius flore croceo nitere, & candido ambiri cecinit hoc carmine,

Nusquam corpus erat, croceum pro corpore florem
Inueniunt, folijs medium cingentibus albis.

Descriptio Dioscoridis frequens apud nos reperitur in montibus, sed nomine uacat rustico. Radix mulsei est saporis, ambustis prodest cum melle exiguo, sic & uulneribus, & luxatis, panis uero cum melle & farina auenæ. Sic infixa corpori extrahit, in polẽta tritus oleoq; contusus. Medetur & lapide percussis. Purgat uulnera permistus farinę. Nigras uitiligines emaculat. Stomacho inutilis, ideo uomitorius, aluos quoq; soluens, neruis inimicus, caput aggrauans. Et hoc flore fit oleum ad molliendas duritias, calfaciendaq; quæ alserint. Auribus utilissimus habetur, sed capitis dolores facit. Radix, ut scribit Dioscorides, siue estur, siue bibitur uomitoria est. Ambustis igni prodest cum exiguo melle trita. Præcisos neruos illita glutinat. Talis luxatis, doloribus articulorũ uetustis cum melle trita colliniitur. Molestias cutis in facie, uitiligines q; cum semine urticæ acetoq; obliterat. Vlcerum colluuiem cum eruo & melle detergit. Abscessus rumpit cõcoctioni repugnantes. Infixa corporibus extrahit cum melle illitu & lolij farina.

Hippophaes, Hippophæston, Ricinus. Cap. CXLIIII

Ippophaes siue hippophyes, quidã hippophanes, Romani lappaginem, & lappulã uocarũt. Vtuntur eo fullones concinnãdis uestibus. In maritimis sabulosisq; nascit, opaco frutice, surculoso, denso, folijs oleæ angustioribus, mollioribus, & inter ea spinis aretibus, cãdidis, angulosis, geniculatim inter se distantibus, floribus hederæ corymbis similibus, racematim congestis, & inuicem imminentibus acinis, minoribus tamen & mollioribus, albidis, ex parte rubẽtibus. Radix crassa, mollis, amara, lactę madẽs, quod thapsię modo suscipitur. Hoc autẽ per se conditur, aut in eruina farina digeritur in pastillos. Hippophyes in sabulosis maritimisq; nascitur spinis albis, hederæ modo racemosa est, cãdidis, & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet, qui aut per se cõditur, aut pastillæ farinæ. Hæc bilem trahit obolo ponderis saluberrime cum mulso. Est altera hippophyes sine caule, sine flore, folijs tantum minutis, huius quoq; succus hydropicis mirè prodest. Debẽt accõmodatæ esse equorum naturæ, neq; ex alijs causis nomen accepisse: quippe quædam animaliũ remedijs nascuntur locupleti diuinitate ad gerẽda præsidia. Lappaginẽ Italia appellat. Similis, inquit Plinius, anagallidi lappago uideretur, nisi esset ramosior, odore graui: quæ talis est, mollugo dicitur: quæ uero asperioribus folijs, asperugo. Prior succus hippophais, qui syncerus est, bilẽ, aquã, pituitas detrahit oboli põdere per inferna: posterior quatuor obolis in aqua mulsa. Superficies cum radice arefacta tunditur, & cum melle misto datur farina eius ad eundem effectum, cũ aquæ mulsæ dimidia bemina. Exprimunt & radicem & foliũ quem admodum thapsiæ. Hippophæston, aliqui & hippophaes appellant, nascitur & eisdem locis, fullonibus & ipsa utilis, serpens humi, folijs tantũ minutis, aculeatisq;, spinosis item capitulis, sine flore, sine cauliculo, crassa & molli radice. Hac folio & capite succus exprimitur. Hippophæston, ut Plinius inquit, nascitur in spinis, quibus fiũt æneæ fullonicæ, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantũ inanibus & folijs paruis, multis, herbacei coloris, radiculas habẽs albas, molles. Succus earũ exprimitur æstate ad soluendã aluũ, tribus obolis, maxime in comitialib. morbis & tremulis, hydropicis, contra uertigines, orthopnœas, & paralyses

paralyses incipientes. Inter herbas quæ fruticibus circũuoluuntur notatur spina fullonia, ut Plinius tradit, hippophæston, cauliculis inanibus, folijs paruis, radice alba, cuius succus ad detractiones in comitiali morbo utilissimus habetur. Sed hippophæston aliquib. uidetur hæc quam Plinius quoq; hippophyes nominauit Theophrastum secutus, qui ex tithymalo hippophaes optimum confici apud Tegeam nouerat, habeníq; in pretio. Sicuti ex cucumere syluestri factitatur elateriũ, ita ex tithymalo hippophaes Theophrasto. Aliqui ea ratione colligunt eandẽ esse hippophæston & molluginem, quæ dicatur lappago, quòd neruorũ causis utilem affirmet Dioscorides, ut Plinius molluginẽ. Cæterũ hac specie uidimus hippophæston, humilem herbã sine cauliculo, sine flore, capitulis tantũ spinosis, folijs exiguis, radiculis mollibus, albis: estq; spinæ fulloniæ genus, concinnandis uestibus quæsitæ. Hac folio & capite succus exprimitur, qui siccatus tribus obolis cum aqua mulsa aquã, pituitasq; detrahit, priuatimq; comitialibus, neruorũ ualetudinibus, & orthopnœis cõuenientẽ purgatione. Cici siue croton, Romanis ricium, alij lupã, alij crotonem, & cicinũ à similitudine animalis fœdi, cũ semina fruticis huius appellãt ricinos. Paruæ fi cus magnitudine consurgit, folio platani, læuiore, nigriore, maiore, ramis & caudice arundinum modo cõcauis, semine uuarũ aspero, quod purgatũ effigiem ricini animalis repræsentat. Ex hoc cicinum oleum premitur cibis quidẽ fœdum, sed lucernis emplastrísq; utile. Fit oleum, ut Plinio placet, ex cici arbore in Aegypto copiose, alij crotonem, alij ricinum, alij sesamum syluestre appellant: ibiq; non pridem, sed in Hispania repente prouenit altitudine oleæ, caule ferulaceo, folio uitium, semine uuarum gracilium pallidarumq;. Latini uocant eam ricinum à similitudine seminis. Coquitur id in aqua, innatansq; oleum tollitur. At in Aegypto, ubi abundat, sine igni & aqua sale aspersum exprimitur, cibis fœdum, lucernis utile. Ricino folia in iuuẽta circinaræ sunt rotunditatis, uetustiora in angulos exeunt. Foliorum unitas in suo cuiq; genere permanet, præter quàm populo, hederæ, crotoni, quam ricinũ diximus appellari. Cici arbor Herodoto sillocyprium uocatur, à Latinis ricinus, ut & ipsum quoque animal canibus præcipuè infestum. Sed ouibus quoque molestos esse ricinos testis est Cato. Vulgus Italicum *tica*, quasi cica, græca imitatione, uocat. Fruticẽ recentiores herbarij *cataputiam maiorem*, uulgus Gallicũ, itẽ officinę *palmam Christi* appellant, quòd folium in humanæ manus effigiem articuletur: catapociã, quòd in pilulis maioribus semina claudantur. Nusquam non seritur apud nos in ortis ad arcendã effodientium talparũ, ut uolunt, iniuriam, instar arboris paruæ prosilit, folio platani maiore, uel uitium, ramis caudicibusq; cauis, & in arundinis modum fistulosis, semine in uuis asperis, quod corticibus exutum ricinum animalis effigiem repręsentat tam proxime, ut si uita adesset, plane ricinus uideretur. Triginta huius grana putaminibus purgata potu pituitam, bilem, & aquas per aluum dejciunt. Vrinas etiam mouent admodum iniucunda fastidiendaq; potione, præterea uehemens redundatio stomachi subuersioq; sequitur. Tusa & imposita uaros, maculasq; sole contractas emendant. folia trita cum polenta oculorum tumores & epiphoras sedant, turgentium mãmarum inflãmationes coercẽt. Eadem cum aceto illita sacros ignes restingunt. Cicinũ oleum bibitur ad purgationes uentris cum pari caldæ mensura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodest articulorum morbis, duritijs omnibus, uuluis, auribus, ambustis: cum cinere uero muricum, sedis inflãmationibus, item psoræ. Colorem cutis commẽdat, capillumq; fertili natura euocat. Semẽ ex quo fit, nulla animans attingit. Elychnia ex uua fiunt claritatis præcipuę, sed ex eo lumen obscurum propter nimiam pinguitudinem. Folia igni sacro illinuntur ex aceto: per se autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in uino inflammationibus cum polenta & croco, per se autem triduo imposita faciem purgant.

Tithymali septem. Cap. CXLV

Tithymalus herbę nomen. Genera septẽ. characias qui & masculus existimatur ab aliquibus cometes, amygdaloides, atq; cobios uocatus: secundũ fœminam putant, myrtiten appellant, alij caryiten, myrsiniten: tertio cognomentum paralius siue tithymalis: quartum helioscopion: quintum cyparissiam: sextum dendroides: septimum platyphyllon tithymalon, Latini herbam lactariam uocant, alij lactucam caprinam Narrant lacte eius inscripto corpore, cum

inaruerit

inaruerit, si cinis inspergatur, apparere literas, & ita quidam adulteras alloqui maluere quàm codicillis. Appellatur Græcis primũ genus tithymali characias. caules habet longitudine cubitali & supra, rubros, lacteo succo atq; acri madẽtes, folijs oleæ angustioribus, longioribusq;, radice crassa, lignosa. Pendent in cacuminibus cauliũ comæ iunci, sub quibus caueolæ foliolis balnearum similes, in quibus semen. nascitur in asperis, montosis. Primus, ut Plinius refert, characias, qui & masculus existimatur, ramis digitali crassitudine, rubris, rugosis, quinq; aut sex, cubitali lõgitudine, à radice folijs pendulis, in cacumine coma iunci, nascitur in asperis & mõtanis. Legit̃ semen autũno cum coma, siccatũ sole tunditur, & reponitur. Succus incipiẽte pomorũ lanugine defractis ramulis excipitur farina erui, aut ficis, ut cũ ijs arescat: quinas aũt guttas singulis excipi satis est, tradũtq; toties hydropicos purgari fico sumpta quot guttas lactis exceperint. Succus cũ colligit̃, ne attingat oculos cauendũ est. Fit & folijs tusis priore minus efficax. Fit & decoctũ è ramis. Est & semen in usu cũ melle decoctũ ad catapotia soluẽdę alui gratia. Semẽ & dentiũ cauis cera includitur, colluũtur & radicis decoctæ uino & oleo. Illinũt & lichenas succo, bibuntq; eũ ut purgẽt uomitiõe, & aluo soluta; aliàs stomacho inutilẽ. Trahit pituitam sale adiecto in potu, bilẽ aphronitro. Si per aluũ purgari libeat, in posca: si uomitiõe, in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis cõstat. Ficos à cibo sumpsisse melius est. Fauces urit leniter, est enim tam feruẽtis naturæ, ut per se extrà corpori impositũ pustulas igniũ modo faciat, & pro caustico sit in usu. Linguã excalfacit bulbi mote tithymalus. Ad lichenas laudatur cũ resina decoctus. Phagedænis, quod nomẽ sine modo esuriẽtiũ est, & alijs ulcerũ tithymali medent̃ cum sesamis. Spicula sagittariorũ extrahũt. Gãgrænas, putria, phagedęnas emarginat, priuatim characias succo, uel ramorũ decocto, cũ polẽta & oleo. Sanat itẽ hydropicos, platyphyllon etiã cognomine. Tithymali ramorũ medullã habẽtes ad uenerẽ proniores fieri dicunt̃. Characias Gallis nũc magna ex parte *expurgia* nominatur, rusticis *euigiliũ matutinũ*, aut quia repurget, aut antelucano moliẽs deiectionẽ expergiscere sumẽtẽ cogat: siquidẽ sesquipedali proceritate digitaliq; crassitudine prouenit, quinis senis'ue caulibus, folijs oleæ sed longioribus, leniter punicantibus, circa radicem duntaxat angustioribus, nam in cacumine iunceam comã gerit, radice aspera, crassa. inuenit̃ in asperis. Succus, ut est Dioscorides testis, alui deiectionem ciet: trahit pituitam bilemq; binis obolis in posca sumptis, & cum aqua mulsa uomitiones mouet. Hic circa uindemias cõgestis in fasce ramulis, mox decisis excipitur, qui concludi debent in uasa. Quidam succũ excipiunt, farina eruina in pastillos cogunt, erui magnitudinem implentes. Sunt qui ternas quaternásue eius guttas stillent in ficus, ut cum ijs inarescant, deinde reponunt. Per se etiam in mortario tusus, & in orbiculos digestus recõditur, dum urgeat necessitas in usum promẽdus. Cauendum præterea cum lac extrahitur, ne quò uentus aspiret leguli adsistant, item ne manus quoque oculis admoliantur: quin potius oblinant corpus, faciemq;: præsertim collum & inguina seuo aut oleo cum uino perungentes muniant. Fauces etiã exasperat, propterea çera aut melle decocto debet includi, sic sine iniuria trãsmittitur. Binas ternásue ficos purgationis gratia sumpsisse satis est. Lac eius recens perunctos in sole pilos extrahit, renascentes flauos & graciles efficit, tãdem glabros ac depiles omnino reddens absumit. Cauis dentium inditur ad mulcendos dolores, obsepiendus cera ne defluat, suoq; delapsu fauces & linguam uitiet. Formicas uerrucasq; tollit. Thymos, pterigia, gangrænas, phagedęnas, carbunculos, lichenas illitu rapit. Legitur semen autumno, siccatum sole leniter tunditur, purumq; reponitur. Folia quoque non abdicantur usu similiter siccata. Semini & folio natura quæ lacti, sed modus uariat. Dimidium acetabuli ex ijs iusta potio est. Quidam inueterant sale folia miscentes lepidio lacte macerato, item caseo tuso. Radix in pastillos subacta drachmæ unius pondere ad aluum trahendam in aqua mulsa bibitur. Eadem in dolore dentiũ aceto decocta colluitur. Secũdi generis est tithymalus fœmina, quam myrsiniten, aut caryiten uocant. naturam habet daphnoidis, folijs myrti maioribus, firmis, cacumine acuto pungẽtibus, rami ab radice exeunt semipedales. Fructum fert alternis annis iunci similẽ, gustu mordaci, nascitur in asperis. Vis huic quæ priori, succo, radice, folio, semine, ad uomitiones tãtum eliciendas inualidior. Alterũ genus tithymali, Plinio authore, myrsiniten uocant, alij caryiten, folijs myrti, acutis pungẽtibus, & ipsum

etiam

etiam in asperis nascens. Colliguntur eius comæ hordeo turgescente, siccatæque in umbra diebus nouem, in sole inarescunt. Fructus non pariter maturescit, sed pars anno sequente & nux uocatur, inde cognomē Græci dedere. Demetitur cum messium maturitate, lauatum deinde siccatur, & datur cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut sit totum acetabuli modus. Minus hic uomitionibus quàm superior, cæteri ijdem. Aliqui sic & foliū eius dedere, nucem uero ipsam in mulso aut passo, uel cum sesama. Trahit bilem & pituitā per aluum, oris ulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur. Hac specie in nemoribus sæpe uidimus, folio multo maiore quàm myrti, acuto, pungēte, grauis odoris, ramulis palmeis, alternatis annis fruticantib. fructu nucis similitudine, sed pauciori mader lacte. Nul-
10 lum nomen rurt adhuc inuenit. Tertium genus tithymali paralius uocatur, siue tithymalis, in maritimis nascitur, ramis palmum altis, subrubētibus, quinis senis'ue ab radice, folio circa eos in ordinem condito, paruo, contractiusculo ac prælongo ut lini uideri possit, capite in summis ijs rotundo, semen complexo, ut eruum colore uario, flore albo. Frutex totus, & radix lacte scatet, eodem in usu quo superiora, parique seruādi ratione. Tertium genus Plinio paralius uocatur siue tithymalis, folio rotundo, caule palmū alto, ramis rubentibus, semine albo, quod colligitur incipiente uua, & siccatum teritur, sumiturque acetabuli mensura ad purgationes. Paralios à Theophrasto coccos appellatur, peculianter uulgus *eugilem matutinum* appellat, surculis rubentibus, palmū altis, quinis senis ue à radice exeuntibus, folijs lini, angustis, paruis, oblongis, in ordinem digestis, capite in cacuminibus or-
20 biculato, in quo semē ut eruum emicat uario colore. Quartum genus helioscopon appellant, folijs portulacæ tenuioribus atque rotundioribus, surculis à radice prodeuntibus quatuor aut quinque, tenuibus, altitudine palmi, rubentibus, albi succi plenis, capite anethi, semine ceu in capitulis. gignitur maxime in ædificiorum ruinis & circa oppida. Lactis & seminis colligendi præceptio eadem seruanda. Plinius quartum genus helioscopon appellat, folijs portulacæ, ramulis stantibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, semipedali altitudine, succi plenis. Hoc circa oppida nascirur semine albo, columbis gratissimo, quod colligitur incipiente uua. Nomen accepit, quoniam capita cum sole circūagit. Trahit bilem per inferna in hydromelite dimidio acetabulo, cæteri usus qui characiæ. Quintum cyparissiam uocant, caule palmeo aut etiam proceriusculo, subrubente, folijs pinus te-
30 nerioribus exilioribusque, omnino ut nouella pinus possit existimari, de quo & nomen accepit. Hic succo lacteo manat, cui eadem uis quæ superioribus. Cyparissiam uocant propter foliorum similitudinem, caule gemino aut triplici nascentem in campestribus, cui eadem uis quæ superioribus traditur. Hic in campestribus frequentissimus occurrit, & in totum nascentem pinum æmulatur, folio consimili, molliore tantum & tenuiore. Sextū dendroides & petrophyes cognominant, nascens in petris, opacans superne in orbem atque comosissimum, succi plenum, ramis subrubentibus, circa quos folia myrti tenuioris, semen characiæ. Eodem reponitur modo, eiusdē naturæ cuius cęteri. Septimū, ut inquit Plinius, dendroides cognomināt, alij gobion, alij leptophyllon, in petris nascens copiosissimum, ex omnibus maximè cauliculis rubentibus, & semine numerosum, eiusdē effectus cuius
40 characia. Septimum platyphyllon uocant, similem uerbasco. Aquas radice uel folijs detrahit per aluum. Tusus & resolutus aqua pisces necat, quod cū supradictis generibus commune habet. Sextum Plinio platyphyllon uocant, alij corymbiten, alij amygdaliten à similitudine, nec ullius sunt latiora folia. Pisces necat, aluum soluit radice, uel folijs, uel succo, in mulso aut aqua mulsa drachmis quatuor.

Pityusa. Lathyris. Cap. CXLVI

P Ityusam alij clema, alij crambion, alij canopicon uocant. Separatur sola specie à tithymalo cyparissia, ob id eam in tithymali generibus eoumerant. Caulem habet maiusculum cubito, geniculisque dēsum, folijs minutis, exacutisque comprehensum, tenuibus & similibus piceæ, flore paruo, purpureo, semen
50 latum forma lenticulari, radicem, quam appellant turbet, crassam, madidam succo. Quibusdam in locis amplitudo frutici eximia est. Pityusam quidā in tithymalorum genere numerant, frutex est similis piceæ, flore paruo, purpureo. Pityusa omnibus herbarijs officinisque ac recentioribus medicis *esula* nominatur: siquidem *esula* fruticosa est, caule

supra cubiti altitudinem assurgente, geniculato, folijs piceæ acutis, exilibus, flore paruo, purpureo, semine instar lenticulæ lato, radice crassa, candida, lacteo succo turgente, quam recentiores Græci, Barbarorũ freti nomenclatura, *torpeton* uel *turbet* appellauerunt, ut supra in tripolij mentione docuimus, ex Actuarij sententia. Id tamen quod supra scribitur ra dicem turbet appellari, crediderim additamentum posteritatis Græcæ huic accreuisse descriptioni: non tamen omnino, quoniam faciat rei cognitionem, explodendum esse puta uimus, simul quòd disceptationi, quę de turbit existit, quædam iaciat fundamenta. Pituita bilem & pituitã per aluum detrahit radix decocti hemina, aut seminis ligula in balanis. Folia in aceto decocta furfures cutis emendãt. Mammas quoq; mistò rutę decocto, & tor mina & serpentium ictus & in totum collectiones incipientes. Alui deiectionem molitur radice duobus denarijs in uino pota, semine uno, lacte ligula collecto in catapotiũ farina, folio tribus. Lathyris, aliqui & tithymali uocabulo norunt, caule cubitali, uacuo, crassitudine digiti, in summo eo sunt alæ, folio in caule oblongo, amygdalę simili, cæterum latiore læuioreque, quod autem ramulorum cacuminibus exit pro ceruiculum, aristolochiæ, aut oblongæ hederæ figura cernitur. In cacuminibus surculorũ fructus extuberat locula mentis tribus distinctus ut capparis, rotundis, in quo grana tria tuniculis discreta cõtinentur. Plinius lathyri folia multa reddidit lactucę similia (in reliquis inter ipsum & Dioscoridem conuenit) minora, tenuiora, germina multa, in quibus semẽ tuniculis continetur ut capparis: quæ cum exaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, purgatu facilia. Herba officinis omnibus hodie *cataputia minor* dicitur, quòd, ut arbitror, in pilu lis quibusdam, seu potius catapotijs, semen ferat: aut quòd granis soluendæ aluo pro cata potijs utuntur. Vulgus Gallicum rurãq; uocant *espurgeam*, quòd uentrem inaniat, & si singula comparare libet, inuenies cataputiæ minori respondere. nanque cataputia caulem emittit cubitalẽ lõgitudine, & digitali crassitudine. Gignũtur in fastigio alæ, & folia in cau le oblonga, amygdalinis proxima, latiora & læuiora. Quæ autem in summis emicãt ramu lis, minora ijs quæ caulem ambiunt, conspiciuntur, aristolochiæ aut longioris hederæ figura. In cacuminibus pilulas gerit triplici cellula cõceptaculóue distinctas, ceu capparin ro tundas, in quarum uentriculis grana intercursantibus membranis discreta continentur, eruis maiora, rotunda, quę corticibus exuta candida spectantur, gustatu dulcia. Nullus ra dicis usus. Nos uetustissimorũ testimonio freti, qui Dioscoridẽ citant in autorem, id quod in græcis exemplaribus lubrico lapsu legebatur, ex oculata rei fide correximus, addentes μικρότερα pro μακρότερα, subscribẽte nobis ueterũ iudicio, sed multo magis natiua rerum imagine. Lathyris grana uicena in aqua pura, aut mulsa pota, hydropicos sanant: trahunt & bilem. Qui uehementius purgari uolũt, cum folliculis ipsis sumunt ea, nam stomachum lędunt: itaq; inuentum est, ut cum pisce aut iure gallinacei sumerentur. Nullus Dioscoridi radicis usus. Totus frutex copia lactis turget. Granis huius septenis aut octonis ad catapotia, soluendæ aluo utuntur. Hęc mãdi solent & deuorari cum ficca ficu uel palmulis, ut subinde hauriatur frigida. Trahunt aquam, bilem & pituitam. Succus, modo quo de tithymalo, stringitur ad eosdẽ effectus. Folia cum gallinaceo aut oleribus decoquuntur, ad effectus eosdem.

Peplos, Peplis, Chamæsyce. Cap. CXLVII

Eplos, quam aliqui sycen, alij mecona aphroden uocant, frutex est lacte manans, folijs paruis ut rutæ, paulo latioribus, coma palmi longitudine in orbem circumacta, humi fusa, semine sub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. In hortis atq; inter uites colligitur messibus, siccaturq; in umbra, sed ut identidem uersetur. Semen quoq; reponitur persusum aqua.

Peplos, ut Plinius inquit, quam aliqui sycen, alij meconion aphrodes uocat ex una radice tenui fruticat folijs rutæ, paulo latioribus, semine sub folijs rotundo, minore cãdidi quàm papaueris. Inter uites fere colligitur messibus, siccaturq; cum fructu suo subiectis aquis in quas incidant. Officinæ *esulam rotundam*, rura nostra *uineale reuelium*, quòd sumentes antelu canis excitet in uineis inuentum, nominant. nanq; inter uites & in hortis inuenitur, frutex lactei plenus succi, folijs rutæ paulo latioribus, circinata coma, palmari, humi procumbente, fructu sub folijs rotundo, tribus loculis discreto, in quibus semen nigrum, papauerini magnitudine cõtinetur. Semine poto aluus soluitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio est

tio est acetabuli mensura in aquæ heminis tribus, & cibis inspergitur obsonijsq; ad molliendam aluum. Bilis & pituita detrahitur acetabulo eius in aquæ mulsæ cyatho poto. Ob sonijs inspersa conturbat aluum. Seruatur in muria. Peplis, alij andrachnen agriam, Hippocrates peplion appellat, nascitur iuxta mare, largo frutice, folijs satiuæ portulacæ, rotundis, inferne rubentibus, semine pepli modo sub folijs orbiculato, gustu feruenti, radice alba, unica, sine usu aliquo. Collecta reponitur. Præbetur sale inueterata ut peplos, pari potentia. Peplis non multum dissidens à superiore, solum natalibus & aliquantum folio. Maritimis hæc gaudet, illa uitibus, folio portulacæ satiuæ, illa rutæ. Folia huius auersa rubent, semen utriq; rotundum sub folijs. Peplo Plinius uim eandem quam portulacæ tri-
10 buit. Portulacas syluestres uocari herbas tres inuenio. unam quæ sit aizoi species, alteram cognomine telephion, tertiam peplim siue peplion. Sunt qui etiam apud Græcos peplion pro *fenna* modo appellata intelligãt: ego longe diuersum puto genus, cum fenna siliquas, & in ijs semen gerat, peplis non ferat item peplis folio est portulacæ, fenna fœni græci.

Chamæsyce ramos habet digitorum quaternûm in terram sparsos, orbiculatos, succulentos, folia lentis effigie, peplo similia, parua, tenuia, se nihil attollentia, semẽ sub folijs ut pepli, rotundum, nũquam florens, caule nullo, radice tenui, superuacua. Chamæsyce Plinio folia lentis habet, nihil se attollentia, in aridis petrosisq; nascẽs. Claritati oculorum & cõtra suffusiones utilissima, & cicatrices, caligines, nubeculas, in uino cocta inuncta. Vuluæ dolores sedat apposita in linteolo. Tollit uerrucas omnium generum illita. Prodest or-
20 thopnoicis. Ramis huius in uinum comminutis dolores uuluæ in pessõ appositus sedantur. Tollunt ijdem tumores, uerrucas formicasq; illiti. Succus e xijs eadem præbet. Priuatim ictibus scorpionum inunctus resistit. Ad suffusiones incipiẽtes, nubeculas, cicatrices litus cum melle prodest. In petrosis & aridis nascitur.

Scammonium. Cap. CXLVIII

Cammoniam, alij colophoniam, alij dactylion uocant, ramos habet multos ab una radice, tricubitos, pingues, & quadantenus crassos: folia quoq; hirsuta helxinæ aut hederæ, molliora triangula, florem candidum, male olentem, rotundum, & cauum ceu calathus: radicem grauiter olentem, liquoris plenam, oblongam, crassitudine brachiali, candidam. Colligitur succus capite
30 radicis detracto, & in modũ testudinis inuersæ incisa cauernula ut in ipsam lachryma confluat: quæ deinde in mytulũ excipitur. Quidam in terra fornicem fodiunt, & subiectis nucis iuglandis, in quæ decidat, folijs succum effundi patiuntur, quem inibi resiccatum demum tollunt. Scammonium Plinio succus est herbæ ab radice ramosæ, pinguibus folijs, triãgulis, albis, radice alba, madida, nauseosa nascitur pingui & albo solo. Radix circa Canis ortum excauatur, ut in ipsa confluat succus, qui sole siccatus digeritur in pastillos. Siccatur & ipsa uel cortex. Laudatur natione Colophonium, Mysium, Prienẽse, specie nitidum, & quàm simillimũ taurino glutini, fungosum, tenuissimis fistulis, cito liquescens, uirus redolens gummosum, linguæ tactu lactescens, quàm leuissimum, cum diluitur albescens. Hoc euenit adulterino, quod fit erui farina & tithymali marini succo in Iudæa fere,
40 quod etiam strangulat sumptum. deprehenditur gustu, tithymalus enim linguam excalfacit bulbi more, nec antè, nec postea utilis. Dedere per se quaternis obolis ex aqua mulsa & sale, sed utilissime cum aloe, ita ut incipiente purgatione mulsum bibat. Fit & decoctũ radicis in aceto ad crassitudinem mellis, quo lepræ illinunt, & caput in dolore perunguntur cum oleo. Scammonium stomachi dissolutionem facit, bilem detrahit, aluum soluit, præter quàm si adijciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Cominales sanat scammonium duobus obolis, cũ castorij drachmis quatuor. Emortua pellit utero potũ uel appositum. Ischiadicis bibitur uel imponitur scammonia decocta cum hordei farina. Panis medetur, etiam pestilentibus decoctum radicis cum melle. Scammoniũ Cicero & Plinius propriè succum intelligunt Scammonia frigida amat loca, pingui tamen & arido solo nascens La
50 chrymam è radice sua fundit, quam in coroneo malo coctam, quo minus stomachũ offendat, recentior Græcia dacrydion, quasi lachrymulam uocat, corrupto nunc uocabulo me dici *diagredion.* Circa Canis ortũ excipitur. Vis bime, nec antè, nec postea. Laudatur Dioscondi scammonium tutidum, sine pondere, solutum taurini glutinis colore, pretenuibus

 fistulis

fiſtulis, fungoſum, quale eſt quod ex Myſia, quæ in Aſia eſt, defertur. Nec ſolũ hoc expe
rimento niti conuenit, ut linguæ tactu albeſcat, hoc enim euenit adulterino, quod ammi-
ſto fit tithymali lacte ſed fidelior probatio fit à guſtu, ne ualde linguam accendat, id quod
permiſti tithymali eſt argumentum. Deterrimum natione Syriacum & Iudaicum, ponde
re denſitateq; præcipua, erui farina & tithymalo uitiata. Succus drachmæ unius aut obo-
lorum quatuor ponduſculo hauſtus ex aqua pura uel mulſa, per inferna bilem & pituitã
extrahit. Ad reſoluendam aluum binos obolos cum ſeſamo alióue ſemine ſumpſiſſe ſatis
eſt. Dantur efficacioris purgationis cauſa ſucci quaterni oboli, cum duabus ueratri nigri;
& aloes drachma una. Fiũt ſales purgatorij, uiginti drachmis lactei ſucci in ſenos ſalis cya
thos adiectis. ij pro portione uirium ſumuntur, ut maxima potio ligulis tribus, media dua
bus, minima cõſtet ſingulis. Detrahit & radix, cum quibus dictũ eſt rebus, drachma una
uel altera pota. Decoctum radicis aliqui dant bibẽdum. Decoquitur hæc in aceto, & cum
farina hordeacea teritur cataplaſmate iſchiadicis utili. Partus enecat ſuccus in uellere ſub
ditus uuluæ. Tubercula diſcutit cum melle aut oleo illitus. Decocto in aceto perunctæ le
præ tolluntur. Longi capitis dolores ex aceto & roſaceo perfunduntur.

Chamelæa Thymelæa. Cap. CXLIX

Hamelæam Romani cilibracam, alij oleaginem uel oleaſtellum uocãt. rami
eius palmi altitudinem non excedunt. Ipſe frutex ſurculoſus eſt, folia oleæ ſi
militudinem habent, tenuiora, guſtanti amara & mordacia, ita ut linguã uel
licent, & arteriam obulcerent. Chamelęa ſimilitudinẽ foliorum oleæ habet.
ſunt autem ei amara, odorata in petroſis naſcẽs, nec palmi, ut Plinius refert,
altitudinem excedens. Simillimumq; oleum huic ineſt ut oleaſtro ex chamelæa frutice, ſa
xoſo, non altiore palmo, folijs oleaſtri bacciſq;. ob id à quibuſdam oleaſtellum, & olea cili
braca uocatur autore Columella, ſirapam inde condi ſolitam ſcribente, ſed calabricam le
gendum puto. Recentiores *oliuellam* appellant. Officinæ, quæ barbarorum uocabulis ſunt
addictæ, *mezereon*, quaſi lethalem & uiduificam malunt nominare. ſiquidem oliuella ſur-
culoſa fruticat, ramis palmaribus, folijs oleæ ſimilibus, tenuibus, amaris, quæ guſtata lin-
guam acriter mordẽt, fauceſq; ac guttur uellicatu laceſſunt. Lacte manat copioſo, anima
libus cunctis intacta. Baccas fert, ſi bene memini, uirides, per maturitatem ex parte rube-
ſcentes. Ex hac granum cocci pleriq; falſo naſci exiſtimauere. Recentiores, ut pleraq; om
nia chamelæam cum thymelæa, & utranq; cum daphnoide turpiter confundunt. Aluum
purgat chamelæa. Detrahit pituitam bilemq; folijs in duabus partibus abſinthij decoctis,
ſuccoq; eo cum melle poto. Folijs impoſitis ulcera purgantur. Aiunt, ſi quis ante ſolis or-
tum ad albugines oculorum capiat, adalligata, diſcuti id uitium: quoquomodo collectam
iumentorum pecorumq; oculis ſalutarẽ eſſe. Folijs ut author eſt Dioſcorides, potis, pitui-
ta biliſq; per aluum exigitur, præſertim ſi in duabus partibus abſinthij, cum aqua mulſa,
in catapotio deuorentur. Herba omnino in uentre non uincitur, ſed redditur eadẽ forma,
qua fuerit ingeſta. Folijs cum melle tritis ſordida ulcerum cruſtoſæq; margines expurgan
tur. E chamelææ folijs cum floret decem drachmarum pondere in muſti congium additis
fit uinum quod non ante duos menſes transfertur. Id ſuffuſos aqua, iocineroſos, laſſitudi-
nem ſentientes, purgationẽ à partu difficilẽ corrigit. Thymelæam, aliqui chamelæam,
aliqui cneſtron & cneorum uocãt. frutex eſt in quo naſcitur granum gnidium, quod Eu
boes ætolium, aliqui linon appellant, à ſimilitudine naturæ quam cum lino ſparto habet.
Rami tenues, ſpecioſi cubitorũ binûm adſurgunt. Ipſa ſimilis chamelææ, folijs anguſtio-
ribus, pinguioribus, gummoſis ſi mordeãtur, glutinoſiſq;. Flores albi, & inter eos ſemen
quale myrti, exiguum, rotundum, initio uireſcens, poſtmodũ rubẽs, foris durum nigrũq;,
intus albet, & ut Plinius tradit, in quo naſcitur granũ gnidion quod aliqui linum uocant:
fruticem thymelæam, alij chamelæam, alij pyroſachnen, alij cneſtron, alij cneorũ, ſimilem
oleaſtro, folijs anguſtioribus, gummoſis ſi mordeantur, myrti magnitudine, ſemine, colo-
re, & ſpecie foris, ad medicinæ tantum uſum. Latini & hanc, & chamelæam præcipuè, ca
ſiam uidẽtur appellaſſe, Theophraſtus cneoron, Hygino id apud latinos caſiam interpre-
tante. Cuius duo genera feruntur, cãdidæ, cui folium cutis modo quadantenus oleaginũ:
nigræ, carnoſum, myrto ſimilius. Candida humi ſe magis ſpargit & odorata eſt, nigra ſine
odore

odore. Radix ambobus alba, prægrãdis, rami copiosi, surculosi, crassi, à terra protinus aut paulo supra emicant, admodum lenti, ut quibus ad uinciendum pro iunco utantur. Vene re in coronamenta folio. Post æquinoctium autumni germinant, atque florem mittunt qui diutinus est. Hæc de cneoro fiue casia Theophrasti sententia est, apud quem aliqui amari et similius folium non myrto legunt, quos minus probo. Plinius duo cneori genera fecit, candidi & nigri. hoc & odoratum. Ramosa ambo florent post æquinoctium autumni. In coronamenta uenit cneorum, quod casiam Hyginus uocat. Herbarij thymelæam nũc *oli-uellam*, ut superiorem, nunc *leonem terræ*, aut *linum syluestre* uocitant, quoniam satiui lini simi-litudinem referat. frutex ramos emittẽs speciosos, tenues, tripedaneos, folijs chamelææ an-gustioribus, glutinosis, tactuq; gummosis, flore candido, bacca myrti rotunda, quæ inter initia uiret, & randem rubescit, quam *granum* uocent *cnidium*, uel *coccon*, nucleo baccæ du-ro, foris nigro, intus albo. Detrahunt per aluum bilem, aquas, pituitam uiginti granorum nucleis, uerũ fauces adurunt: quare cum farina polentáue, aut in acino uuæ inclusi aut mel le cocto obducti dantur deuorãdi. In difficili sudore cum nitro & aceto triti perũguntur. Folia eius, quæ priuatim cneorum appellatur, messibus lecta & siccata in umbra recõdun tur. In usu tunduntur uenis exemptis. Detrahuntur aquę pastillis acetabuli modo cum di luto datis. Si mitior placet deiectio, cũ lenticula cocta, aut oleribus contritis insumuntur. Trita in farinam uuæ acore collecta in offulas digeruntur. Herba ipsa stomacho est inimi ca. Partus imposita necat. Nascitur in mõtibus & asperis. Fallũtur qui gnidium granum è chamelæa nasci autumant, foliorum similitudine decepti. Theophrastus granũ cnidium tradit figura rotundum, colore rubrum, maiusq; pipere haberi, sed hoc longè ualidius, qua de causa deuorandum datur præberi enim detractionis alui gratia solet, in pane aut adipe sepultum insumitur, alioqui gulam & fauces accendit. Oleum ex gnidio grano stricũm eandem uim habere quam cicinum Plinius adfirmat. Dioscorides ramos thymelææ cum suis folijs & baccis leni igne coquebat triginta drachmis, in musti tribus congijs, donec duo superessent, ad deijcienda aquosa corporis recrementa, ad extenuandum quoque lienem incrementi uitio laborantem. Idem cneorum uocari thymelęam prodit & cestron, sed cnestron arbitror legendum, Hippocratis & Galeni, & codicum uetustiorum fretus autoritate. Liparonis herbæ meminit Aetius, Alexandria sic uocante, quanquã aliqui, in quit, cnestron nominant, ad ulcera capitis manantia uehementer utilis. Nec indicat is au-thor qualis ea sit, utrum eandem cum thymelæa cneoróue, an diuersam putarit.

Pygnocomon. Apios. Cap. CL

Pygnocomon cõstat erucæ folijs acrioribus, scabris & crassis, caule quadran gulo, flore ocimi, semine marrubij, radice nigra, rotunda, lutei coloris, parui mali effigie, terrã olentis. inuenitur in saxosis locis. Plinio pynocomon eru-cæ folijs crassioribus & acrioribus, radice rotunda lutei coloris, terram olen te, caule quadrãgulo, modico, tenui, flore ocimi. inuenitur in saxosis. Radix eius in aqua mulsa duodecim pondere denariorum, & aluum & bilem & pituitam exinanit. Semen tumultuosa somnia facit una drachma in uino potum. Furũculis remedio sunt folia trita cum polenta, si nondum caput fecerint. Suppurationibus imponuntur cum po lenta detrita, uel semen. Spicula sagittarũ extrahit pygnocomi semen. Dioscoridis opi nione grauia efficit & tumultuosa insomnia semen instar drachmæ potũ. Tumores cũ po lenta discutit. Sagittas & infixa corporibus extrahit. Folijs panos digerit & furũculos. Ra dix in aqua mulsa duarũ drachmarũ pondere aluũ & bilem detrahit. Apios, alijs ischas, alijs chamæbalanon, Romanis radix syluestris ramulos duos siue tres iunceos spargit, re-tiues, rubentes, qui paulũ se attollunt, folijs rutæ longioribus, angustioribusq;, semine par uo, radice hastulæ regiæ, pyrorum specie turbinata, tantũ rotundiore, succosa. Habet hæc extra cortices nigros, intra candidum corpus. Apios, ischas, siue raphanos agria, ut Plinio placet, iuncos duos siue tres spargit in terra, rubentes, folijs rutæ, radice cepæ, sed amplio-re, quare quidam raphanon syluestrem uocant. Intus habet mammã candidam, extra cor tices nigros, nascitur in montuosis & asperis & herbosis. Apion ischada aut chamæbala-non appellari arbitror, quod radicis extremum in pyri, uel ficus, uel glandis effigiem turbi netur. Theophrasto apios folio constat rutaceo, breui, caulibus ternis aut quaternis humi

sparsis, radice albuci squamosa, legitur uere. Radicem inter paucas Theophrastus admitatur, quòd bilem per superna & infernà trahat. Nihil frequentius in herbosis occurrit, duos uel tres spargens iuncos, rubros, tenues, qui à terra parum attollantur, exili semine, radice Plinio cepitia: Theophrasto & Dioscoridi albuci uel hastulæ regiæ, in formam pyri turbinata, cui intus medulla candida, extrà squarosus cortex, nigricãs. Nullũ nomen inuenit Gallicum, uidimus tamen per inopiam frugum ruri pauperes hac radice uesci. Illud tamen addiderim, apion tenues habere capriolos, qui cespiti decumbũt herboso, florẽ piso similem, longe minorem, in radicula extrema perq; alte pyrum illud dependere. Effoditur uere, tusaq; in fictili mergitur, deiecto quod supernatat: reliquus succus purgat utraque parte sesquiobolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis datur acetabuli mensura. Inspargitur & aridæ farina potioni: aiuntq; superiorem partem eius uomitione biles extrahere, inferiorem per aluum. Radicis, ut inquit Dioscorides, pars superior uomitione bilem, pituitasq; detrahit, inferior per aluum. Tota utrinq; purgationes mouet. Succum si libet eximere, tusa radix fictili mergitur, & obiter miscetur, deiecto penna quod supernatat. reliquus excipitur succus & siccatur, purgat uttaq; parte succus is sesquiobolo potus.

Colocynthis. Epithymum. Alypon. Cap. CLI

Olocynthis, Romanis cucurbita syluatica, palmites & folia per humũ strata tepunt cucumeri satiuo simila, diuisurisq; scissa, fructu in orbem circumacto, & in mediocris globi speciem glomerato, ingenti amaritudine. Legenda est cum cœperit in luteũ colorẽ demutari. Colocynthis cucurbita syluestris est, plena ipsa nec inanis, minor quàm satiua, primũ herbacea, mox pallida. Hippocrates syluestrem cucurbitam sicyonem, quæ fundo careat, & specie globosa & uniformi sit, sicyon atmeton, hoc est insectilem appellat: interiore uero partem eius, spongiam. Hodie officinis omnibus *coloquintida* dicitur, syluestris cucurbitæ species, sarmentis, folijs per terram reptantibus, infectis, fructu pilæ forma in orbem coacto, fungosa candidaq; intus medulla, sapore uehemẽter amaro, cætera satiuæ non absimilis. Vtilior, ut Plinius scribit, pallida quando eius sunt medicinæ. Herbacea arefacta per se inanit aluum. In fusa quoq; clysteribus intestinorum omnium uitijs medetur, & renum & lumborũ, & paralysi eiecto semine. Aqua mulsa in ea decoquitur ad dimidias, sic fusa intũ infunditur obolis quatuor. Prodest stomacho farina aridæ pilulis cum decocto melle sumptus. In morbo quoq; regio utiliter semina eius sumitur, & protinus aqua mulsa. Carnes eius cum absinthio & sale dentium dolorem tollũt; succus uero, cũm aceto calfactus, mobiles sistit: item spinæ & lumborum ac coxẽdicum dolores cum oleo, si infricetur. Præterea mirum dictu, semina eius, si fuerint pari numero adalligata, febres sanare dicuntur, quas Græci periodicas uocãt. Medulla fructus, ut perhibet Dioscorides, quatuor obolis purgat melle cocto, myrrha, nitro excepta, & in catapotium coacta. Ipsæ pilæ aridæ conteruntur, & infusæ clysteribus prosunt neruorum resolutioni, coxendicum dolotibus, & colũ uitijs. Trahunt bilem, pituitam, strigmenta, interim sanguinẽ. Partus enecat appositu, repurgata & luto circumlita, ut in aceto nitroq; suffeructat. Dẽtium dolorem colluit. Decoctum eiusdem in aqua mulsa uel passo refrigeratum sub diuo crassos humores & tamenta detrahit. Stomacho admodum inimica est. Subditur sedi pto balano ad euocãda tecrementa. Virenti succo utilissimẽ ischiadici perfricantur. Epithymum, flos è thymo est duriore, ac saturejæ simili, capitula sunt tenuia & leuia, cauliculos habẽtia quasi crines. Epithymũ flos est è thymo saturejæ simili Plinio authore, differẽtia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam hippopheon uocant. Quidã aliter epithymum tradũt, sine radice nasci, tenuius, similitudine pallioli, rubens: potius mihi uidetur legendũ caprioli, uel capilli, cum capnolorum modo comas thymi succrescens conuoluat. Gignitur nonnihil tale in satureia specie rubẽtium cincinorũ, quòd cacumina thymbræ ueluti capillitio quodam illiget. Paulus epithymbrum, ut arbitror, uocat, quòd epithymũ modo supra thymbram increscat. Sic parum in ter authores de epithymo conuenit. Alij thymi florem esse dicunt è capitulis leuibus quasi crines dependentẽ, quibus & Dioscorides & Plinius assipulantur. Florem tamen putauerim appellare, quòd crinium uel cincinotũ modo capitula thymi comat, quadã florum imagine. Alij in thymo sine radice succrescens nasci produnt quadã capillamentorum specie.

Epithymum

Epithymũ stomacho minus utile, uomitiões mouet, sedat tormina, & inflationes discutit. Sumit ex eo in eclegmate ad pectoris uitia cũ melle & aliquãdo iride. Aluũ soluit à quatuor drachmis ad sex cũ mellis exiguo, salisq́, et aceti qdẽ, ut refert Plinius. Aliter epithymũ tradunt sine radice nasci tenui, similitudine pallioli rubens, siccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli mensura, aluũ dimidia trahere, pituitã bilemq́. Hoc poto, ut testat Dioscorides, cũ melle, pituita & bilis atra deijcit, priuatimq́ melãcholicis datur, & inflationes sentientibus, ab acetabulo ad quatuor drachmas cũ melle ac sale & aceti exiguo. Prouenit copiosissimũ in Pãphylia Cappadociaq́. Quod supercrescẽs saturetæ diximus innasci, eisdẽ pollet uiribus, debilius tamẽ purgare noscit. Alypon surculosa est herbula subrubens, latis festucis, folijs minutis, plena floris nigri q̃ læuissimi, radix non dissimilis betæ, prætenuis, succo acri madida, semẽ epithymi, nascitur in maritimis Africæ q̃ largissima, quanq́ alibi quoq́ plurima. Alypon cauliculus est molli capite, nõ dissimilis betæ ut inquit Plinius, acte gustatu, ac lentũ, mordensq́ uehemẽter, & accendẽs caput. id est radicẽ eius, betę similem intelligo, non folia quæ minuta sunt ut Dioscorides adfirmat. Paulus alypiam uocat. Actuarius alypiã, turbit candidũ uocat ijs uerbis: Si pituitã deijcere tibi sit in animo, alypiam, hoc est turpet candidũ adijciendũ: quã paulopost ita depingit, Surculosa alypias herba est, subrubra, tenuibus ramulis folijsq́, flore molli, læui, radice betæ, referta succo acri, semine epithymi. nascitur in maritimis. Semẽ atrã deijcit bilẽ. Aluũ soluit alypon in aqua mulsa, addito sale modico. Minima potio duarum drachmarum, media quatuor, maxima sex, ea purgatione quibus datur è gallinaceo iure. Depellitur atra bilis semine, si mensura epithymo pari sumatur ex aceto & sale, sed interanea leniter exulcerat.

Ampelos agria. Cap. CLII

Mpelos agria, hoc est syluestris uitis uocatur, palmitibus longis ut uitium, lignosis, asperis, rimoso cortice, folijs solani hortẽsis, latioribus, prælõgis, flore crinito, muscoso, semine uuulis paruis simili, post maturitatem rubente, rotunda acinorum facie. Quæ à Græcis ampelos agria appellatur, si Plinio credimus, spissis & candicantibus folijs, geniculata, rimoso cortice. Fert uuas rubentes cocci modo. Syluestris uitis cæditur horis omnibus, sed præcipue autumno, radice acri ut Theophrastus scribit. Radix & acini coria perficiunt, gelidissimaq́ eorum natura. Pars acinorum æstu moritur, prius quàm reliqua, qui & solstitiales. Vniuersi nunquam maturescunt, etsi prius quàm tota uua marturuit detur cibo, generi gallinaceo fastidium gignit uuas appetendi. Flos huius in racemis candidus dependet, folium solani per initia: post diuiditur ferè in uitis imaginem, sed oblongum. Vitis syluestris annum durat, si in umbra, & sine ictu seruetur, alioqui putret, & inanis fungosaq́ contabescit. Radici uis calfactoria acrisq́, quamobrem ad usum psilothri uenit. Vitia cutis emendat in facie. Fructu corium depsant & subigunt. Est ei similis sed in salictis nascens, ideo distinguitur nomine cum usus eosdem habeat, & salicastrum uocatur. Scabiem & pruriginem hominum & quadrupedum aceto mulso trita efficacius tollit. Hanc Plinius folio duro, cineracei coloris, uiticulis callosis, rubentibus, qualiter flos quem Iouis flammam appellamus in uiolis, ferens semen punici mali in acinis ad eosdem effectus. Propterea sunt è recentioribus, qui hanc & *flammulam* & *Iouis flammam* appellarint. Syluestris uitis ea mihi uidetur, quã rura modo *uiornam*, modo *hardeam* uocãt, q̃ ramorum fasces ea perinde quasi uinculo ligantes distringãt. nãq́ uiticulis prælõgis asperisq́ cernit & lignosis, rimoso cortice, folijs hortẽsij solani lõgioribus ac latioribus, flore muscoso & capillaceo, fructu exiguis simili, post maturitatem rubescẽte, acinis fere punici mali, quadãtenus rotũdis. Vuæ curẽ in facie mulierum purgant, & uarijs coxendicũ & lumborũ uitijs tusæ cum folijs, & succo prosunt. Radix decocta in aqua in uini Coi cyathis duobus humorẽ alui cier, ideo hydropicis datur. Hanc Plinius credit esse potius, quam uuam taminiã uocant. Vtunt ea pro amuleto, & ad screationem sanguinis quoq́ adhibẽt nõ ultra gargarissationes, & ne quid deuoret addito sale, thymo, acero, mulso: ideo purgationibus ancipitẽ putãt. Salicastrum eosdem habet usus. Radix, ut Dioscoridi placet, in uino marina cõdito cyathis duobus humores alui cier. ideo datur hydropicis. Vuuæ eius uitia cutis in facie et maculas omnes emendãt. Vinculæ eius incipientes muria in cibos seruantur.

Vitis alba. Vitis nigra. Cap. CLIII

A

Mpelos leuce, hoc est uitis candida, quam aliqui bryoniam uocant, folia, farmenta, pampini satiuæ uiti similia erant ni hirsutiora noscerētur. innectit se fruticibus, qui sunt in proximo, capreolis comprehendentibus. Fructus rubens in racemis dependet, quo qui depsant coria solēt uti. Vitis alba, quam Græci ampeloleucen, alij cedrostim, alij psilothron, alij archezostim, alij madon authore Plinio uocant. huius farmēta longis & exilibus internodijs geniculata scandunt, folia pampinosa ad magnitudinem hederæ diuiduntur, ut uitium. Radix alba, grandis, raphano similis, initio ex ea caules asparagi similitudine exeunt. Semen in uua raris acinis dependet, succo rubente, postea croci. Nouere id qui coria perficiunt, eo enim utuntur. Melothron, ut putant, à Theophrasto uocatur, in coronas folio admissa, bryonias & bryonia à Columella. Officinis omnibus & herbarijs *bryonia* & *uitis alba* dicitur: uulgus, quòd per dumos serpat, *colubrinam* uocat. quandoquidem sarmentis, palmitibus, pampinis, folijsq; satiuā uitem imitatur, uerum hirsutiora sunt omnia. Ea quos prope se nacta sit frutices scandit, suisq; cōplectitur clauiculis: fructus rubens in uuis dependet, quo coria pilis spoliāt, radice prægrandi, raphani similitudine. Recentes cauliculi decocti in cibo aluū & urinā cient. Folia & caules exulcerāt corpus. Vtiq; ulcerū phagedænis, & gangrenis, tibiarūq; tædio illinunť. Semen psoris & lepris imponitur. Lactis abundantiā facit coctum cū tritico potūq;. Radix numerosis utilitatibus nobilis, cōtra serpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie, uarosq;, & lentigines, & sugillata, & cicatrices emēdat: eademq; præstat decocta in oleo, Datur in comitialibus potus, itē mente commotis, & uertigine laborātibus drachmę pōdere quotidie anno toto, largior aliquanto turbat sensus. Illa uis præclara, quòd ossa infracta extrahit in aqua imposita ut bryonia, quare quidam hanc albam bryoniam uocant. Suppurationes recentes discunt, ueteres maturat, & purgat. Cit menses & urinam. Eclegma ex ea fit suspiriosis, & cōtra laterís dolores, uulsis, ruptis. Lienem ternis obolis pota triginta diebus consumit. Illinitur eadem cum fico pterygijs digitorum. Ex uino secundas fœminarum apposita trahit, & pituitam drachma ex aqua mulsa. Succus radicis colligi debet ante maturitatem seminis, qui illitus per se, & cū eruo, lætiore quodā colore & cutis teneritate mangonizat corpora. Serpentes fugat. Tusa radix cū pingui fico erugat corpus si statim bina stadia ambulent: aliàs urit, nisi frigida statim abluatur. Huius caules, ut Dioscorides est author, qui initio è radice similitudine asparagorum exeunt, mādūtur urinæ aluoq; commouēdæ. Folia, fructus, radix acrē uim sortiuntur, itaq; ulcerū phagedænis, gangrænis, chironijs, putrentiū tibiarum rædijs ex sale salubriter illinunť. Radix corpus deterget & faciē erugat & tendit. Vitia cutis in facie uarosq; & cicatrices nigras emaculat cū eruo, creta Chia, & fœnogræco. Eodē effectu prodest decocta in oleo usq; dū fatiscat. Sugillata rapit, digitorū reduuias cōmittit iūgitq;: Collectiones illita cū uino discutit. Suppurationes maturat, & rumpit. Fracta ossa extrahit trita. Permiscetur apte medicamento quod carnem exest. Datur in potu comitialibus drachmæ pondere quot diebus anno toto: item attonitis, & uertigine laborantibus eodem modo. Contra serpentium uulnera denarijs duobus bibitur. Partus in utero necat. Mentem interim subturbat. Partus morantes secundasq; fœminarū extrahit. Vrinam ciet. Eclegma ex ea fit cum melle suspiriosis, anhelatoribus, tussientibus, ruptis, uulsis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis ex aceto pota triginta diebus consumit. illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres insessus decoquitur. siquidem purgat uuluas, sed abortum facit. Succus è radice uere stringitur, quo pituitæ detractionem moliuntur. Semen psoris, lepris efficaciter illinitur. Lactis abundantiā facit succus eius, si cum tritico decoctus sorbeatur. Ampelos melęna, & hanc alij bryoniā uocāt & chironiam uitem, Romani uuā taminiā, & uitem nigrā. Folia eius & caules similitudinem habent hederæ, quanquam uenus smilacis, maiora tamen. Et hæc arbores clauiculis scandit. Semen acinis in uua dependet, initio herbaceum, postea nigricans, radice foris atra, intus buxei coloris. Nigra Plinio proprie est quā aliqui bryoniam uocant, alij chironiam, alij gynecanthen, aut agroniam, similem priori præter quàm colore, quem nigrum esse dicimus. In frutetis & arūdinętis maxime nascitur. Radix foris nigra, intus buxeo colore. Hāc tamnum

siue

siue tamum quidam uocari putant, & uulgo tamarum. Quintus Columella,

Lubrica iam lapathos, iam tami sponte uirescunt.

Inuenitur in frutetis & arundinetis, folijs hederæ maioribus, smilaci proximis, caulibus quoque cognatis. Capreolis suis arbores perinde quasi adminicula comprehendit, semen asparago simile racematim cohæret, inter principia uirens, post maturitatem nigrescens. Radix foris nigra, intus buxeo colore niret. Huius similes asparagos Diocles prætulit ueris in cibo, urinæ ciendæ, lieniq; minuendo Hæc in usu ualidior. Ossa infracta uel efficacius extrahit quàm supradicta. Cæterum eidem peculiare est, quòd iumẽrorum ceruicibus unice medetur. Aiunt, siquis uillam ea cinxerit, fugare accipitres, tutasq; fieri aues uillaticas. Aliter eadem in iumento hominéq; pituitam aut sanguinem, qui se ad ralos deiecerit, circunligata sanat. Caules huius, ut tradit Dioscorides, primo germinum partu erumpentes olerum uice manduntur mensibus pellendis, urinæ ciendæ, lienibus minuendis. In comitialibus, uertigine, neruorum resolutione, cibo conueniunt. Radix eadẽ præstat quæ uitis albę, minus efficax. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus medentur. Eadem luxatis pari modo circumligantur.

Filix, Filix fœmina. Cap. CLIIII

P

Teris aut pterion, Romani filicem uocãt, neq; caulẽ neq; florem habet nec semẽ, folia mera sunt, ex uno pediculo amplitudine cubitali, oris incisis modo alarum expansa, odore subgrauia, radice in summa cute terræ nigra, oblonga, filices fundente cõplures, astrictiusculas gustu. in montibus ex saxis prouenit. Filicis duo genera Plinio, nec florẽ habent nec semen, pterin Græci uocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiã cubita excedentes, non graues odore. hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci uocãt, alij nymphęam pterin. Vtriusq; radice sues pinguescũt. Folia utriusq; lateribus pinnata, unde Græci nomen imposuere. Radices utriq; longæ in obliquũ, nigræ, pręcipue cũ maruere, siccari autẽ eas sole oportet. Nascũtur ubiq;, sed maxime frigido solo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vsus radicis in trimatu tantũ, neq; antè, neq; postea. Nullus incisæ filici succus, marcescit fimo iniecto, ob id pecoris incubitu, quod in medica herba nonnulli tradũt. Radicis gustus è dulci astringens. Folia longitudine cubitali prodeũt. A longitudine hanc marem existimant. Filix feliconibus nomen dedit, quos ueteres pro malis & inutilibus accipi putant. Felicati calices à filice dici credũtur, & filecta, ut à caricibus carecta. Carex, è qua mollissimæ texuntur cathedræ, folio ferè arundinis, uliginoso & palustri loco plurima. Filicem marem nostri Galli *osmundam regalem* uocãt, sine flore, sine semine, folijs tantũ cubitalibus, ex uno artu porrectis, & utroq; latere pinnatis, subgraui odore, radice per summa cespitum nigra, oblonga, multis capillamentis fibrata, subastringente gustu nascitur in montibus & saxosis. Filix biennio moritur, si frondem agere nõ patiaris. Id efficacissime contingit, germinantis ramis baculo decussis. succus enim ex ipsa defluens necat radices. Theophrastus filici nec semẽ nec succum inesse tradit, effodi tempestiue autumno, radicẽ in usum duntaxat uenire, gustum è dulci substringere, latas uentris tineas abigere, cęteras ex uino dulci triduo potam. Vtraq; stomacho inutilissima. Aluum soluit, primo bilem trahens, mox aquam. Radix eius duûm obolorum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiam bibitur, melle prægustato, cõtra rheumatismos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inspargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant. Serpentem non recipiũt, ideo substerni suspectis locis utile est, usta etiam fugant nidore Fecere medici huius quoq; herbę discrimen. Optima Macedonica est, secunda Cassiopica. Radice pota, ut testis est Dioscorides, quatuor drachmis in aqua mulsa latas tineas pellit: melius, si cũ scãmoniæ aut ueratri nigri totidẽ obolis det̃, sed qui sumũt allia prægustẽt. Laborantes incremento lienis recreat. Radix cũ axũgia uulneribus sagitta arundinea factis est auxilio. Cuius rei probatio fertur talis, Peribit filix quam per ambitum sata copiosior arundo coronet: & contra euanescens abibit arundo, quam obsepiens multa filix in orbem cinxerit. arundo contrita & imposita, corpore filicis stirpem extrahit: item arundinẽ filicis radix.

Thelypteris alijs nymphæa pteris, folio filicis. est autem non singulari pediculo ut illa,

sed ramis pluribus altioribusq; fruticans, radices lõgæ, in obliquũ multæ, in flauo nigrantes, aliquę & rubẽtes. Est autẽ, ut Plinio uidetur, singularis atq; nõ fruticosa, breuior molliorq; & densior folijs, ad radicẽ canaliculata, folia lateribus pinnata, radix longa, obliqua, nigricãs, præcipue cũ inaruit. Ea sues pinguescunt. Siccant eam sole. Occasu Vergiliarũ effoditur. Vsus radicis in trimatu, nec ultrà nec citrà. Laudant in utroq; sexu Macedonicam, deinde Cassiopicam. Aiunt filices circa solstitium auulsas non renasci, nec arundine sectas, aut exaratas uomeri arundine imposita: similiter & arundinem exarari filice uomeri imposita præcipiũt. Biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Recte Iulio & Augusto extirpatur. Filix satu & facilius stercoratione interimitur. Si subinde nascens falce decidatur, uiuacitas eius absumitur. Filix sine iniuria uicini etiam cum officio deciditur, uim stercoris, rustici cum fimo deficiuntur, præbens. Cimices utroq; sexu necantur. Serpentem non recipiunt, sed ustæ suo nidore fugant. Galli filicem fœminã *fugeram* appellãt. ea siquidem pluribus ramulis fruticat, folijs pinnatis, quæ non singulari, ut superior, pediculo nitantur, radicibus longis, obliquis, quæ ex nigro in luteum flauescant. Aliquæ etiã rium rubentes inueniuntur. Commentitium non dubitauerim quicquid neoterici de filicis semine fabulantur, tum quia incredibilia sunt, tum quòd Theophrastus, Galenus, Dioscorides, Plinius hanc sterilitatis arguunt: neq; medici, uel Arabes, uel Persæ, ad magicas uanitates nati, seminis huius meminere. Radices huius pellunt lata interaneorum animalia, cum melle in eclegmate sumpto. In uino drachmis tribus potæ teretes tineas eijciunt. Datę sterilitatem fœminis faciunt: grauidis, quæ eas supergrediuntur, abortum. Farina humidis ulceribus & cicatrici repugnantibus inspergitur. Medetur iumentorum ceruicibus. Primi foliorum partus coquuntur cibo, ut aluum emolliant.

Polypodion, Dryopteris, Cnecon. Cap. CLV

P Olypodion Romani filiculam appellant. nascitur in muscosis petris & uetustis roborum caudicibus, palmi altitudine, filici similis, subhirsuta, minus teninbus incisuris. Radix pilosa, et acetabulis caua ceu polyporum cirris, crassitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, ex acerbo subdulcis. Polipodion, quam Latini filiculam uocant, ut Plinius ait, similis est filici, radix in usu, pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis cauernosa ceu polyporum cirri, in petris nascens aut sub arboribus uetustis. Filiculam ex filicis similitudine nominant Latini, feliculam Cato uocauit, ad deijciendam aluum præberi iubens eam. Eodem modo Columella nominauit: Theophrastus polypodion, cui hirsuta sit radix, & acetabulis cauernosa ceu polyporum cirri. Vbi quis eam contigerit innasci polypum adfirmat. Foliũ, ut idẽ tradit, filicis magnæ proximũ est. Nascitur in petris. Post imbres semper emicat hæc herba. Floret Plinio & semen nõ fert. Per inferna purgat. Officinæ uocãt *polypodion*, sed querno tantum utuntur. Inuenitur in muscosis petris, & ueteribus quercuũ trũcis filicis similis, nec fere semipede altior, nõ perinde tenui foliorũ diuisura, parte auersa fuluis maculis notata, sine semine, radice hirsuta, minimi crassitudine digiti, & acetabulis caua ceu polyporũ cirris, gustu ex austero subdulci, coloris intus herbacei. Radix sola in usu. Cubitorũ ac pedum rimis mire prodest. Illita luxatis medetur. Exprimitur succus aqua madefacta, & ipsa minutim cõcisa inspargitur oleri, & betæ, uel maluæ, uel salsamento, uel cũ pulticula coquitur ad aluũ leniter soluendã, uel in febri. Detrahit bilem & pituitam. Stomachũ offendit. Aridæ farina naribus indita polypũ consumit. Purgãdi naturam habet. Coquit̃ in gallinaceo iure, uel beta, aut piscibus, ad ciendã aluũ. Aridæ farina aquæ mulsæ inspersa detrahit bilẽ & pituitam. Trita luxatis efficaciter illinitur, & rimis quæ inter digitos hiant. Vinum polypodites ad eundem usum fit, præcipuum in Phœnice, oppido eius Byblo, ut inquit Aetius. Dryopteris in muscosis roborum uetustorum partibus nascitur, filici similis, minoribus incisuris, radicibus inuicem implicitis, hirsutis, astricto gustu, subdulcibus. Dryopteris filici similis in arboribus nascitur, tenui foliorum subdulciũ incisura, radice hirsuta. Vulgus *arboream osmundulam* uocat. hæc inuenit̃ in annosarũ quercuum musco, filicis similitudine, multo minore foliorum incisura, radicibus inuicem implexis, hirsutis, gustu acerbo in dulcedinẽ uergente. Vis ei caustica, ideo psilothron est radix tusa: illinitur enim usq; dum sudores euocet, iterũq; & tertio, ita ne sudor abluatur.

Psilothron

Psilothron est, ut uerbis utar Dioscoridis, cum radicibus trita illinitur enim usque dum sudorem eliciat, quo erumpente sudor abluitur, inuicem alia recens imponitur. Cnecon folio exit procero, scabro, diuiso, aculeato, cubitalibus cauliculis, quibus in summis capitula oliuæ magnitudine, flos croci, semẽ album, alioqui rufum, longum, angulosum. Cnecon olim Italiæ ignotam Aegyptus maxime celebrat, ipsi autem oleo non cibo gratam, hoc faciunt ex semine eius Differẽtia prima syluestris & satiuæ. Syluestrium duæ species, una minor est, simili caule, tantum rigido, itaque colu antiqui utebantur. exilis, quam quidam atractylida uocant semen eius candidum, grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui pene humi serpat, minuto semine. Aculeatarum generis est. Atractylis sanguineum succum fundit, qua de causa phonos uocatur à quibusdã, odore etiam grauis, sero maturescẽte semine, nec ante autumnum De syluestri cneco diximus in atractylide. In cneco peculiare illud à Theophrasto redditur, quod syluestre tenerius, læuius, & semine copiosius habetur: satiuum durius, spinosius. Syluestrem cnecon cuius caule pro colu prisce mulieres utebantur, cartamum syluestrem ostendimus appellari, qui hirsutior, torosiore caule serpit humi, *carduus benedictus* nunc nominatur. Satiuus, de quo nunc agitur, *cartamus* uocatur. Omnes diuulsis ramulis cruentum fundunt liquorem, præsertim messibus. Semine cneci satiui psitaci nunc aluntur. Cnecon melius quàm cnicon dicitur. nam cnacon, à seminis colore, Theocritus pro candido uel flauo usurpat. Democritus & omnino chymici, florem cneci echumenion appellãt. Cnecon officinæ norunt *cartami* aut *croci hortensis* nomine. Italia Vespasiani principatu hũc ignorauit, in sola Aegypto tum celebrem. Hodie Francis promiscua est, caulibus binûm cubitorũ proceritate, folijs seridis aculeatis, capitulis quoque foliatis & spinosis, è quibus crocea coma emicat, semine intus candido, anguloso. Fastigium grandis oliuæ magnitudinem implet. Theophrastus cneci facit duo genera. unum recto caule, quo & colu antiqui utebantur, fructu nigro, grandi, amaro. Hunc officinæ *syluestrem cartamum* dicunt, capite acanaceo, oliuaris crassamenti, luteis crinibus capillato. Alterum hirsutius, torosiori caule, foliorum'que mollitia, humi penè serpens, radice fulua, tenui, superuacua. Hunc *benedictum carduum* officinæ appellant, tubere acanaceo, in quo lutea stamina prominent, molli intus lanugine semen operiente. Quod ut spõtaneum satiuo anustat, & semine, flore & folio commendatur. Cneci flore in obsonijs utuntur. Seminis tusi succus, adiectis amygdalis, nitro, anetho, & melle decocto cogitur in placentulas, quæ aluum emolliant. Hæ in globulos quatuor finduntur qui nucis iuglandis magnitudinem impleant, è quibus duos uel tres ante cœnam sumpsisse satis est Ratio temperandi ea est, Cnici candidi sextarius, amygdalarum repurgatarum cyathi tres, anisi tãtundem, aphronitri drachma una: cum carnibus triginta ficuum siccarum hoc componitur medicamen. Seminis succus lac cogit, quod efficacius habetur uolentibus astrictam aluum resoluere.

Mercurialis. Cynia Cynocrambe. Cap. CLVI

Linozostis arrhen, è Græcis aliqui argiron, alij chrysitin, Latini mercurialem masculam uocant, folium habet ocimi, helxinæ cognatum, sed minus, ramulos duplici geniculorũ nodo cinctos, multis concauos alis Semen in fœmina copiosum uuæ modo acinis dependens: mari iuxta folia exiguum, rotundum, semper geminum, testiculorum modo connexũ. Frutex latus, palmi altitudine, nõnunquam etiam maiore crescit. Linozostis à Mercurio inuenta est. ideo apud græcos hermupoan multi uocant eam, omnes apud latinos mercurialem Duo eius genera, masculus & fœmina, quæ efficacior. caule utriusque sexus cubitali interdũ, ramoso in cacumine, ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis, semine in geniculis dependente· fœminę copioso, mari iuxta genicula stante, rariore ac breui cõtortoque, fœminæ soluto et candido Folia maribus nigriora, fœminis cãdidiora, radix superuacua, prætenuis. nascuntur in campestribus cultis. *Mercurialem* Galli ut Latini uocãrũt, caule sesquipedali, geniculato, in cacumine ramoso, muralis herbæ uel ocimi folijs, sed in ambitu crenatis, semine in articulis pendulo, sine flore, tenui radice & superuacua. inuenit in campestribus cultis. Duo eius fastigia, mas humilior, folio nigriore constat, fœtu propter genicula rariore, breui, cõtorto, in binos ueluti testiculos coeũte: fœminæ coma albicat, fructu copioso

copioso, soluto & cãdido, quandam racemulorum imaginem præbente. Mirum est quod de utroq; eorum genere proditur, ut mares gignãtur hunc facere, ut fœminæ illam. Hoc contingere, si à cõceptu succus statim bibatur in passo, edanturq; folia decocta ex oleo & sale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio, & duabus aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent & herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierũ usu prædicauit, ille eas uuluæ cũ melle uel rosaceo uel lilino uel irino admouit, item ad ciendos menses secundasq;. Hoc idem præstare potu fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succum, inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia imposuit, epiphoris stranguriæ & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem soluẽdæ, uel in febri decoquatur quantum manus capiat in duobus sextarijs aquæ ad dimidias. Bibitur sale & melle admisso, nec non cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utrãq; dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lędunt. Reliqui usus quoq; nunc dicẽtur. Verrucas omnium generum tollunt utriusque folia, uel succus illitus. Semen utriusq; insparsum potioni, uel cum absinthio aut cicere decoctum regium expugnat morbũ. Malis quę serpunt succus ex aceto medetur. Ventri soluendo Dioscorides in olere coquit; epoto iure decoctæ bilem, aquamq; detrahit. Constat ut mares gignantur hunc facere, ut fœminæ illam, si à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus locis adhibeãtur. Cynia siue cynocrambe aliquibus syluestris linozostis, cauliculum habet duûm palmorum, folia herbæ mercurialis aut hederæ, subcandida ex interuallis, semine apud folia paruo, rotundo. Officinis nostris nota *syluestris atriplicis* nomine. ea siquidem cauliculum binûm palmorum altitudine fundit, mollem, subalbidũ, folia mercuriali aut hederæ similia, certis intersitijs subalbida, semen prope folia paruum, rotundum. Folia cum cauliculis cocta potu cient aluũ, oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, bilem, aquamq; detrahit. Pauperes rustici interdum ea ut olere uescũtur, cum melioris copia non suppetit. inuenitur in uitibus & cultis. Aliqui existimãt syluestris esse bliti genus, cum more illius seminosum sit, cæterum crenatum huic folium ut mercuriali, aut hederæ modo in angulos exit, quod non in blito syluestri reperitur.

Heliotropion maius & minus. Scorpioides. Cap. CLVII

H Eliotropion maius alij scorpiuron, alij heliostrophon, alij heliopoda, alij sesamon agrion appellant. Scorpiuri nomen habet ab effigie scorpionis caudæ, quæ in floribus inuenitur: heliotropij, ab eo quòd folia cum sole circũaguntur. Folia ei tribuunt ocimi pilosiora & nigriora, ramulis à radice ternis, quaternis, sæpe quinis, è quibus alæ complures exeunt, floribus in capite candidis aut subrubentibus, ceu caudæ scorpionũ inflexis, radice tenui, superuacua. Nascitur crasso solo. Heliotropij miraculum dicatur, cum sole se circũagentis etiam nubilo die: tantus syderis amor est, noctu uelut eius desiderio contrahit florem. Duo genera Plinio, tricoccon & heliostrophion. hoc altius, quanquam utrunq; semipedalem altitudinẽ non excedat, ab ima radice ramosum. Semen in folliculo messibus colligitur. Nascitur nõ nisi pingui solo, cultoq; maxime: tricoccon ubique. Aeterno folio particulatim ut ocimum floret, ideoq; perquam diu, incipiẽs ab imo per solstitium: circumagit se cum sole, ut ortum eius mane spectet, & eius iter ad occasũ usq; persequať. Sed & nubilo die, ita ut horarũ index circumagatur cum sole ita, ut ne rustici quidem oculos à terra cum incumbunt operi reuocare debeant. Colos heliotropij unus est è tribus fastigijs. Floret, si Theophrasto creditur, cum solstitiũ agitur. Heliotropion Celso solaris herba dicitur, à paucis hodie ne medicis quidem, pace semper eruditorũ dixerim, cognoscitur, nouo ab herbarijs indito nomine. uocant enim *herbam cancri*, q; flores in caudæ cancri similitudinem inflectantur. nanq; scorpionem nostri rarius uident, à re potius nota, cãcro scilicet, potius q̃; scorpione ignota, traxerunt appellationem. Nanq; *herba cancri*, ut singulas prosequar notas, pingui solo cultoq; maxime nascitur. Florere incipit circa solstitiũ. Folia ab ortu in occasum solem sequũtur, ita ut quacunq; cæli parte sedem teneat sydus, in eam cõuersa spectent, eoq; nubilo etiã cęlo dirigantur. Folia ocimo similia, hirsutiora, maiuscula, candidiora, ramuli à radice terni aut qua-

aut quaterni sępius exiliunt, multis alis concaui, flores in cacumine candidi aut fulue scen
tes instar caudæ scorpionis incuruãtur. Radix tenuis & superuacua. Floret apud nos me-
dio Augusto in exitum autumni: qua depicta nunc effigie nusquã non in agris per id tem
bus conspicitur. Quare mihi plurimum errare uidentur, qui *solsiam* uulgo dictam, aut offi-
cinis *calendulam*, aliquibus *solis sponsam*, heliotropion esse censeant. nanque etsi flos ortu so-
lis aperiatur, & occasu claudatur, ideoq; solsequia, uel solis sponsa, quod expergiscatur &
occubet crepusculis sopita, desiderio quodam redeuntis syderis excita, item perdius atq;
fœdere quodam amoris intueatur solem, ob id amica solis aliquibus dicatur: nihilominus
flos qui ei luteus est, prorsus reclamare cognoscitur. nam heliotropio candidus tribuitur.
10 Nec de flore sed folio circumactus ille traditur. siquidem lutei flores omnes fere, splendo-
re solis illecti, solem sequũtur. Folia quàm paucissima uides solis cursum imitari, nisi mal-
uæ & perquam paucarũ, quarum ratio superius nobis est reddita. Nec folia solsequiæ oci-
mi folijs respondent, aut aliqua germanitate iunguntur. Repugnant item floris natales
dies, singulis ferè mensium Calendis florere deprehenditur, inde uulgò *calendula* dici mul-
tis putatur. Heliotropium solstitio tantum florere Theophrastus adfirmat, & experimen
tum tempori huic suffragatur. Item flores huius calendulæ patentem in amplitudinem de
hiscunt, heliotropij ueri in caudę scorpionis speciem contorti curuantur. Sed de his hacte
nus. Formicæ obturatis earum foraminibus efficacissimè heliotropio herba necantur. Si
terram surculo huius circumscribat aliquis negant scorpionem egredi: imposita uero her-
20 ba, aut inde omnino respersum, protinus emori. Succum huius accipiunt ęstate hora sex-
ta, miscentq; cum uino ut sit firmior. Multa magi de hac pollicentur, quæ propositi nostri
non sunt. Si decoquatur in cibis inuenio placere, & in lacte iucundius aluum molliri. & si
decocti succus bibatur, efficacissime exinaniri. Capitis dolores sedat rosaceo admisto. Ver
rucas cum sale tollit idem succus, unde uerucariam herbam appellauere, alijs cognomina
ri effectibus digniorem. nanque serpentibus & scorpionibus ex uino & aqua mulsa resi-
stit ut tradunt. Folia infantium destillationibus, quas syriasin uocãt, illita medentur: item
cõtractionibus, etiamsi comitialiter id accidat. Decocto uero foueri os saluberrimum est.
Potum id pellit tineas & renũ arenas. Si cuminum adijciatur, calculos frangit. Decoqui
cum radice oportet, quæ cum folijs & hircino seuo podagris illinitur. Huius fasciculo ma
30 nus plenę, ut Dioscorides prodidit, decocta bilem, pituitamq; per aluum extrahit. Contra
scorpionum ictus & potu & illitu prodest. Alligatur ad conceptus arcendos. Seminis gra
na quatuor ante accessionẽ per horam pota quartanas, & tria tertianas finire tradũtur. Se
men illitum uerrucas formicasq; adimit. Thymos & epinyctidas siccat. Folia podagris,
luxatis, infantium destillationibus, quas syriasin uocant, efficaciter illinuntur. Menses ea-
dem cient. Partus trita & imposita pellunt. Heliotropion minus, quod alio nomine
scorpiuron appellatur, euenit in palustribus secundum lacus, folijs supradicti, rotundiori
bus, semine quoq; orbiculato, dependẽte ut uerruca. Hæc omnino priori similis, folijs tan
tum minoribus: in palustribus & circa lacus inuenitur, nec alio nomine donata est. Hæc
cum suo semine pota adiecto nitro, hyssopo, et nasturtio tineas rotundas et latas eijcit. Cũ
40 sale imposita uerrucas extrahit. Scorpioides herbula est breuibus folijs, semine caudæ
scorpionis effigie. Illita scorpionũ ictibus pręsenti est auxilio. Genus hoc scorpiurõ et alio
nomine tricoccon, folijs nõ solũ minoribus, sed in terram uergentibus. Semen ei est effi-
gie scorpionis caudæ, quare ei nomen. Nec ea itẽ dici potest, quæ *calendula* uel *solsequia* uul-
gò dicitur, cum folio exiguo sit & breui scorpioides: illa uero longo & arcto, nec semẽ cau
dæ scorpionis illi simile, sed scorpioni toto. Vis ad omnia uenenata, & phalangia, & con-
tra scorpiones præcipuè illita, non feriuntur habentes. Seminis grana quatuor pota quar-
tanis prodesse dicuntur, tria tertianis, quod superiori Dioscorides contribuit. Item si her-
ba ter circũlata subijciatur capiti. Semẽ uenerem stimulat, panos cum melle discutit. Ver-
rucas hoc heliostrophion radicibus extrahit, & excrescentia in sedibus. Spinæ quoque &
50 lumborum sanguinem corruptum trahit illitum semen & potum, in iure gallinacei deco
ctum, aut cũ beta & lente. Cortex liuẽtibus colorem reddit. Magi heliostrophion quarta
nis quater, tertianis ter ab ipso ægro alligari iubent. Cæterum heliotropia Græci uocant
plãtas sese cum sole circũagentes, qualis est malua, lupinus, cichorium, lotos, scorpiuron.

Certè

Certè illa quæ Gallis *solsia* nominatur, quasi solsequiā dixeris, fruticosa est, cauliculo dodrantali, lignoso, folio angusto, lõgiusculo, flore specioso, crocato, nec ingrati odoris, qua dote in coronamenta uenit. Semẽ haud dubie scorpionem, sed magis, qua continetur, uagina, potius quàm caudam imitatur, radice simplici, multo capillitio fibrata. Herba ipsa in cultis potissimum prouenit, adhibeturq; & condimentis & acetarijs. Flos ex uino potus ciet menses, sed efficacius herbæ succus, quo in dentium dolore os præsentaneo remedio colluitur. Quare merito ab ijs dissentiam, qui hãc scorpiuron minusq; heliotropion, quin etiam scorpioides appellãt. nam & Ouidius de Clitye in heliotropion murata, florem ait rubicundum esse, uiolę forma: is plane calathi specie luteus undiq; conspicitur, quem interdum subrubescere Dioscorides prodidit. De ea in calathianæ mentione & calthæ diximus.

TERTII ET VLTIMI DE NATVRA STIRPIVM LIBRI, FINIS

BASILEÆ, IN OFFICINA FROBENIANA PER HIERONYMVM FROBENIVM ET NICOLAVM EPISCOPIVM, MENSE AVGVSTO, ANNO M. D. XLIII

FRO BEN